«לעם»
הוצאת ספרים

THESAURUS
TOTIUS HEBRAITATIS
ET VETERIS ET RECENTIORIS

AUCTORE

ELIESER BEN IEHUDA

HIEROSOLYMITANO

VOL. VIII

HIEROSOLYMAE

IN AEDIBUS BEN IEHUDAE IN MEMORIAM ELIESER BEN IEHUDAE

Editio popularis

Praeceptorum Hebraeorum in Erez-Israel Corporationi

addicta

מלון הלשון העברית
הישנה והחדשה

חברו

אליעזר בן־יהודה
ירושלמי

כרך שמיני

ירושלים־תלפיות

בן־יהודה, — הוצאה־לאור לזכר אליעזר בן־יהודה בע״מ

מהדורה עממית מיוחדת

להסתדרות המורים העברים בארץ־ישראל

A COMPLETE DICTIONARY

of

ANCIENT AND MODERN HEBREW

by

ELIEZER BEN YEHUDA

of Jerusalem

VOL. VIII

Jerusalem
Ben-Yehuda Hozaa-La'Or Le zecher Eliezer Ben-Yehuda Ltd.

Popular Edition
specially published for
Hebrew Teachers' Organisation in Eretz-Israel

מִלּוֹן הַלָּשׁוֹן הָעִבְרִית

הישנה והחדשה

כולל:

א) כל מלות הלשון העברית שבתנ״ך, והמלות העבריות ומספר רב מיתר המלים שבתלמוד ומדרשים, וכל המלים שבספרי הפוסקים, המחקר, החכמות, הפיוטים, השירה והמליצה, עד ימינו אלה, וכמו״כ המלות שנתחדשו בזמן האחרון, ומספר רב של מלים אשר יצר המחבר למושגים ישנים וחדשים, אשר לא מצא להם כלל מלים בספרותנו או שהמלים אשר מצא אינן טבועות במטבעת הלשון העברית.

ב) גדר כל מלה לכל משמעותיה, ותרגומה בגרמנית, צרפתית ואנגלית.

ג) עדיות ומשלים מכל הספרות, לכל פרטי משמעות המלה ולכל גוניה ולכל דרכי שמוש הלשון בה.

ד) מדרש מלים, בהערות, באו בו חקירות והַוָיוֹת בדבר צורת המלות ומשקלן, מקורן, פרושן ודיוק משמעתן, לפי דעות המסורה, המתרגמים והמדקדקים הקדמונים, והחקירות החדשות על פי דמיון ללשונות האחיות.

ה) השמות הנרדפים, ובמושגים כללים, המלות השיכות להם עפ״י דמיון ושתוף הרעיון למען יוכל אדם למצא המלה המְבֻקשה גם אם איננה ידועה לו.

חברו

אליעזר בן־יהודה

ירושלמי

כרך שמיני

ירושלים–תל־אביב

ל״א להצהרת בלפור

נדפס מאמהות בדפוס «ספר» תל־אביב

לכבוד

הנדיב פליקס וורבורג

ברגשי כבוד והכרת טובה

משפחת **המחבר**

מִלּוֹן הַלָּשׁוֹן הָעִבְרִית

הַיְשָׁנָה וְהַחֲדָשָׁה

שער הנון

— סוף —

נסס

א. נסס[1], ממנו א. נָסַס, מְסֹס.

א. נָסַס, פ"ע, נֹסֵס, — נָסַס הַמְסֹס, דלק באש מקצהו האחד ומקצהו השני יוצא הלֵחַ שלו: והיה אור ישראל לאש וקדושו ללהבה ובערה ואכלה שיתו ושמירו ביום אחד וכבוד יערו וכרמלו מנפש ועד בשר יכלה והיה כמסס נֹסֵס [2]) ושאר עץ יערו מספר יהיו (ישעי' י יז—יט).

ב. נסס[3], ממנו ב. נָסַס, נֵס.

ב. נָסַס, קל לא נמצא.

—הִתְפָּעֵל, הִתְנוֹסֵס, מִתְנוֹסְסוּת, — א) הִתְנוֹסֵס הַנֵּס, הורם, התנפנף: נתתה ליראיך נֵס לְהִתְנוֹסֵס [4]) (תהל' ס ו). —ומצוי בסהמ"א: הנס י ת נ ו ס ס, ונדחי ישראל יכנס (רשב"י הבבלי, סליחי ליום ג, תערוג אליך). —ואמר המליץ: כי קצת שיריו בצל השכל חסו, וכנס על ההר ה ת נ ו ס ס ו (ר"י חריזי, תחכמי יח). —ב) הִתְנוֹסְסוּ אבני נזר, התרוממו, ובהרחבה, נגלו ונראו בזהר מבהיק, התנוצצו: כי אבני נזר, מִתְנוֹסְסוֹת על אדמתו (זכרי ט יז). —ומצוי בסהמ"א: והורדת ממרומות אבנים שלמות אבני קדש בידים תפושות אבני נזר מ ת נ ו ס ס ו ת (רלב"ע, אגרי חי בן מקיץ). היינו בימי חרפנו בדמי החשק מתבוססים, ואבני נזרי האהבה על אדמתנו מ ת נ ו ס ס י ם (עמנ"י, מחבר ח). —ובהשאלה גם לדברים מֻפְשָׁטִים: דברי חן וידידות ה מ ת נ ו ס ס י ם מתוך מכתבך ירדו חדרי לבבו ויהמו אותו לעומתך (כרם חמד ח, אגרי י). איה איפוא כבוד מכובד אם שמי י ת נ ו ס ס על ראש ספר לא נדפס (ס' בלוך, הקדי סבי"ע). אל נא תחשוך ידך מתת לי הסכמתך אשר ת ת נ ו ס ס כאבן חן בראש ספרי (יל"ג לריב"ל, באר יצחק 180). משלך י ת נ ו ס ס כאבן נזר במשבצות ספרי (הוא, אגרות א יד). —ג) *נעשה לו נֵס, מעשה פלא למעלה מהטבע: וישמחו היהודים מאד במצאם אותו חי גם בשמעם את דברי הנס אשר ה ת נ ו ס ס בו כי הצילו ה' (יוסיפון, דפוי פרנק' ק"ס). ממסגר אסיר

---

1) בערבי' נשש a).

2) כך בנסחה המסורה, ועי' הערה לערך מסס.

3) בערבי' נצ b), הגביה, הרים, הראה, נתן סימן.

4) הקדמונים, וקצת החדשים פרשו במשמ' נתקבץ תחת הדגל.

---

a) نسس b) نصّ

בצאת לחפש, נתנוסס נס בטביעת רפש (ר"י טוב עלם, יונ' לשבה"ג, אלהים בלעדך). ומעשה נסים מתנוססים ומתחדשים חדשים לבקרים (כאלות לבית דוד א א). הנה התנאי הראשון הוא שיתחדשו על ידו מעשה נסים מתנוססים לעין קול (שם ג יט).
—פועי, נוֹסֵס, במשמ' רוממות: אלים ביום מחוסן, חלו פני מנוסן, טל אורות לנוסן, להטלילם בעצם ניסן (ר"א קליר, תפי טל, אליס). כדבוד כבודה תבונה, לאורה לאומים תלוה, מלך מכבודך תמלאה, נצח נצחים תנוססה (מוסי ליוה"כ, אופל אלמנה).—ודגלים נוֹססים: קול גלגל כרעם ירגיז שמים ודגלים נוססים עין שמש יחשיכו (יל"ג, אדו"מ ה). — ב) במשמ' עשה מעשה נִסים: המפליא לעשות עם בריא ואמל, קרובים רחמיו ולא בחציר קמל, טריה לרטיה יגלגל בו באומל, גם בתוך נס ינוסס חומל (רשב"י הבבלי, סבת בראשי, אהבה לדעת). מלמעלה קיימו מה שקבלו למטה דודים, נס ינוסס לפרסם באו פלאו מסהידים (מנחם בר מכיר, סליחי לתעני אסתר, אדם בקום עלינו). ויפליא פלאים גדולים וינוסס רוב נסים (מן, ד"ה מלרים וא"י ג 35).
—פעי, *נִסֵּס,—נעשה לו נס; אמץ (גדעון) ונסס באיתן בחרב וגזת טל (ר"א קליר, תפי טל, תחת אילת).

ג.נסס, ממנו ג.נסס.

ג.נָסַס, פועי. נוֹסֵס, הנושא הרוח — הרים ונפנף כמו נס, דחף בו: כי יבוא כנהר צר רוח יי' נֹססה בו (ישעי נט יט).[1] — ואמר המשורר: רוחו נוססה בלבבי ובכל לב יראתיו ובשם למדני נביא לי שלח קראתיו (ראב"ע, שם אלי). רוחו נוססה בו ויגבה לבו בעוד יש בו נשמה הולך לקבר ופתאום ישבר בשובו אל האדמה (הוא, אשרי האיש). אך הצדיק המושל ביראת אלהים רוח אלהים נוססה בו (בעל הכפש להרלב"ד הקדי). אשר רוח ההתמדה נוססה בו (קרית ספר לרמח"ג אגרת כב). אף נוססה בי רוח עצה (אהבת ציון מפו 21). —ותכמה: לך יאתה תבונתי הדורה והוד דעי ותכמה נוססה בי (תלונה על הזמן לדון יהודה אברבנאל או"ל ג עד).—וקנאה: וקנאת יי' צבאות נוססה בנו אלצנו דחפנו לצאת לעזרת יי' בגבורים (הקדי המגיה ספר הזהר מנטובה).
—*התפועי, הִתְנוֹסֵס: ואז רוח הקדש מתעוררת ומתנוססת ומשתוקקת (ספר האמונות מהרי שם-טוב א ע לד). רוח השיר לא יתנוסס בם עוד זולתי בקצת המדבריות והעמקים אשר בממלכת יעמען ישירו (שב"ע ג, ערב כו). בשתים אלה התפאר ישראל עת נר אלהיו על ראשו עוד יהל ולבו התנוססה רוח אבותיו: בהדר עמקיו וצניעות בנותיו (יל"ג, הבת השובבה, א ה, שירי השירים).

נסע,[1] ממנו נָסָע, מַסָּע, נְסִיעָה, *נֶסַע, *נוֹסֵעַ, *הַסָּעָה.

נָסַע, פעו"י נָסְעוּ, נָסָעוּ, נֹסֵעַ, נֹסְעִים, נָסוֹעַ, בִּנְסוֹעַ, בִּנְסֹעָם סְעוּ, יִסַּע, וַיִּסָּעֵם, וַיַּסַּע, נִסְעָה, תִּסְעוּ, יִסְּעוּ, יִסָּעוּ.
א) נָסַע פלוני ממקום למקום, עקר את אהלו והלך למקום אחר, aufbrechen um weiter zu ziehen; partir, voyager; to set out, to journey — וַיִּסַּע אברם הלוך ונסוע הנגבה (בראשי יב ט). ויהי בְּנָסְעָם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער (שם יא ב). ויאמר נִסְעָה ונלכה ואלכה לנגדך (שם לג יב). ויעקב נָסַע סכתה (שם יז). וַיִּסָּעוּ ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם (שם לה ה). וַיִּסְעוּ מבית אל (שם יו). ויאמר האיש נָסְעוּ מזה כי שמעתי אמרים נלכה דתינה (שם לז יז) וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נֹסֵעַ אחריהם (שמות יד י). מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל וְיִסָּעוּ (שם יה). וַיִּסַּע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם (שם יט). ובהעלות הענן מעל המשכן יִסְעוּ בני ישראל בכל מסעיהם (שם מ לו). כל הפקדים למחנה יהודה וכו' ראשנה יִסָּעוּ (במדי ב ט). ככל אשר צוה יי' את משה כן חנו לדגלהם וכן נָסָעוּ איש למשפחתיו על בית אבתיו (שם לד). ובא אהרון ובניו בִּנְסֹעַ המחנה והורדו את פרכת המסך (שם ד ה). על פי יי' יחנו ועל פי יי' יִסָּעוּ (שם ט כג). ותקעתם תרועה וְנָסְעוּ המחנות החנים קדמה (שם י ה). וְנָסַע דגל מחנה ראובן לצבאתם (שם יח). נֹסְעִים אנחנו אל המקום אשר אמר יי' אתו אתן לכם (שם כט). וַיִּסְעוּ מהר יי'

---

[1]) [כלו' התרוממה על הצד להשיבו אחור, רד"ק בשרשים. וריב"ג פרש: רוח יי' תפלקנו מעלינו ותדחהו, ע"כ. ורש"י: נפלאת בו לשון נס. ד"א נוססה בו אוכלת בו כתולעת בעץ. כמו והיה כמסוס נוסס, ע"כ. וע' גם רש"י סנה' צח. ד"ה נוססה. והחדשים פרשוהו פועי מן נוס, כמו הניס ודחף].

[1]) גם בארמית יהודית; באשורית נסו; בערב' משמש שרש נזע [a]) במשמ' הרחיק מן, עקר אותו ממקומו.

[a]) نزع

דרך שלשת ימים (שם כג). והעם לא נסע עד האסף מרים (שם יב יה). ונסע מחרב ונלך את כל המדבר הגדול (דבר' א יט). ואתם פנו לכם וסעו המדברה דרך ים סוף (שם מ) ואתם תסעו ממקומכם והלכתם אחריו (יהוש' ג ג). ויהי בנסע העם מאהליהם לעבר את הירדן (שם יד). כי שמע כי נסע מלכיש (מב יט ח). ויסע וילך וישב סנחריב מלך אשור וישב בנינוה (ישעי' לז לז). ומשחית גוים נסע יצא ממקמו (ירמי' ד ז). ונסעה מנהר אהוא בשנים עשר לחדש הראשון ללכת ירושלם (עזרי' ח לא). — ועמוד הענן וכדומ': ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם (שמות יד יט). ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה יי' (במדי' י לה). — והרוח נסע: ורוח נסע מאת יי' ויגז שלוים מן הים (שם יא לא). —ואהל: ונסע אהל מועד מחנה הלוים בתוך המחנת (שם ב יז). —וצאן: על כן נסעו כמו צאן יענו כי אין רעה (זכרי' י ב). — ב) פ"י), כמו נסח, נסע יתדות המסכת וכדומ': וייקץ (שמשון) משנתו ויסע את היתד מאת המסכת (שופטי' יו יד). ויאחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריח וישם על כתפיו ויעלם אל ראש ההר (שם ג). — ויתדות האהל: אהל בל יצען בל יסע יתדתיו לנצח וכל חבליו בל ינתקו (ישעי' לג כ). — ובתו"מ: על פי הגבורה נסעו שכן מצינו בשנים ושלשה מקומות שלא נסעו אלא מפי הגבורה (ר' אליעזר, מכי' בשלח, ויסע א). נסיעה זו לא נסעו אלא על פי משה (ר' יהושע, שם). אמר הקב"ה למשה משה אין להם לישראל אלא ליסע (תוס שם ב ג). נסתלק הענן היו כולן מתקרבין ליסע ומישבין את כליהם (ילק' במדי' תרפו). — וגם לדבר לא בע"ח: בכל יום היה הארון נוסע אחר שני דגלים וכו' והיום ההוא נסע תחילה (תוספ' סוט' ח א). —ובמשמ' פ"י: לאחר שהיו נוסעים אלו שני דגלים היו הלוים נוסעים את המשכן (מד"ר במדי' ב). — ומצוי בסהמ"א, ובהשאלה גם לדברים רוחניים במשמ' חדל: אשר חכו כיין הטוב ופיהו צרי עצב ועץ חיים שפתו אשר תסע בנסעו התבונה ותחן התעודה בחנותו (ר"ש הנגיד, הכרפא הזמן). ראשיתם אחריתם ואחריתם ראשיתם ונוסעים בתבניתם דגלים לקראת דגלים (ראב"ע, אלוליס מהודך). ותהיינה מכאיבות אחר שיהיו משמחות ונוסעות אחר שיהיו חונות (רש"ע פלקיירא, ספר היגון 10). — ובשמ' העקרית: ואיכה אחי אחר פנותם ואשאר בנסעם והם רוחי ונפשי ונשמתי (רסב"ג, ידידי סעו מני) פזורי קצות מגוי אל גוי נסעו, צפו דרך ביום כי תריעו ותתקעו (ר"י הלוי, אסיר מסהר). — ומשל: על כן יאמרו המושלים הנסיעה תשועה וההליכה ברכה וכל הנוסע הוא לחפצו נוגע (ר"י חריזי, תחכמו' כו). כלו' כל מי שמשתדל בדבר יגיע לתכלית חפצו. — והפילו הפיטנים את נ' פ"פ ואמרו סע, סעו, במקום נסע, נסעו: רגל גביר אחים וסע פעמים סבותה, ומארמי ושעיר בעדו סבותה, בבן חניטיו סעו ראשית סבותה (ר"א קליר, ב, סכות, אליסי כהסעין). הרי כמה שנים גלה יסוד מכוני, וסע מתוכי אומר ונתתי משכני (הוא, קינ' לת"ב, איכה תפארתי). מהלך ארבע מאות פרסה, נע ונד מכמורת לפרשה, סע משעיר והכמין פרוסה (הוא, שבת זכור, אזכיר סלה). סע מסע אחר מסע (רסע"ג, תוכחה, JQR N S. III, 95). מחנהו קבץ וכל יועציו, נכבדיו שריו וגם מליציו, סעו כאחת בהשאת מפלציו (שמעון בר' יצחק, ז' פסח, אותותיך ראינו). שש וקידש ופשט בצהלה, סע וטבל וספג כבתחילה (משולם בר' קלונ"י סדר עבודה, אשוחח נפלאותיך). יחידתי סעי מבית עונים ובנויה מחנה צדק חני נא (ר"י חריזי, הענק, אות סי). — סעו למנוחות, הלכו לעולמם, מתו: מרוב עונינו אבדנום נאספו מנו בחטאינו סעו המה למנוחות עזבו אותנו לאנחות (סליחי' אכפי אמונה). — ואמר המליץ: נאספו ברוב עוני לעמם, ונסעו לבית עולמם, סעו המה למנוחות ועזבו אותי לאנחות (ר"י חריזי, תחכמו' כח). בקחתו מעמדי את מחמדי עיני גאוני ורוזני וכו' אשר סעו למנוחות ועזבו אותי לאנחות (ר"מ אלמושנינו, הקדי' מאמץ כח).

—הפעי'. הסיע, מסיע, תסיע, תסיעי, יסיע, יסע, יסיעו.

—א) הסיע, דבר. עשה שיסע, שיעתק למקום אחר; ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור (שמות יה כב). ויסעו אבנים גדולות אבנים יקרות ליסד הבית (מ"א ה לא). ויצקת על כל הכלים האלה והמלא תסיעי (מ"ב ד ד). יסע קדים בשמים וינהג בעזו תימן (תהלי' עח כו). ויסע כצאן עמו וינהגם כעדר במדבר (שם נב). גפן ממצרים תסיע תגרש גוים ותטעה (שם פ ט). — ב) כמו נסח, עקר: יתצני סביב ואלך ויסע כעץ תקותי (איוב יט י). מסיע אבנים יעצב בהם בוקע עצים יסכן בם (קהל' י ט). —ובתו"מ: ויסע משה את ישראל

שהסיען בעל כרחן במקל (ר"ח, מכי' בשלח, ויסע ח). ע"ז עברה עם ישראל בים והסיעה משה באותה שעה (ר"י בן חלעפי, שם). גפן שהסעתה ממצרים (שם, שירה י). תנור שנטמא וכו' ממעטו מבפנים ארבעה טפחים ר' שמעון אומר וצריך להסיעו (כלים ה ז). בית דין מסיעין את העדים ממקום למקום (רסב"ח, סוטי ח.). —ומצוי בסהמ"א: הסיע חבצלת השרון, בשמחה ובשירים ורן, ולפניהם משה ואהרן (ר"י הלוי, אלהים בקדש חזיתיך). וידיו להניע ורגליו להסיע, ואזן להגיע ללבו שמועותיו (ראב"ע, בשם אל). וישבנו אצלם ובצלם עד אשר שלוחיהם הסיעונו ילנוה השלום הגיעונו (ר"י חריזי, תחכמי ז). הסעת עם כצאן לנחות, ונהגתם בעדר בשבע שמחות (יוצ' ב שבועי, ארם חיים). אלא מסיעין היו אותו ממקום למקום כדי ליגעה ותטרף דעתה ותודה (רש"י במדבי ה' יח). — ובהשאלה הִסִּיעַ את לבו, את דעתו מדבר, כמו הִסִּיחַ: מי שהיה טהור והסיע את לבו מלאכול (טהרי ז ח). יסיעו דברים מלבן (רבי, מכי' בשלח ב ג). אפילו הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר שכבר הסיע[1] מלבו (ר"ש, ערובי ח' ה). שינוי יין אין צריך לברך שינוי מקום צריך לברך הסיע דעתו כמי שהוא שינוי מקום (ירושי ברכי ו ח). כן בשהסיע דעתו וכן בשלא הסיע דעתו (שם ז ה) — וְהִסִּיעַ את פלוני מדבר: הסיעו עצמם מקדמונו של עולם אמרו אי אפשינו לא בו ולא באלהותו (ר"א בר"ש, מד"ר ברא' לח). כיון שראה משה כך הסיען מחטאין של ים (שם שמות כד). מי שמסיע עצמו מתלמודו לסוף הוא מצטער (שם קהלי, מסיע אבנים).—ובסהמ"א: מצות עשה לדרוש את העדים ולחקרן ולהרבות בשאלתן ומדקדקין עליהן ומסיעין אותן מענין לענין בעת השאלה (רמב"ם, עדות א ד). — וְהִסִּיעַ דָּבָר מִלִּבּוֹ: ועל מה שכתבת בסעודה שלישית מהיכן אני אוסר אני כתבתי לך בכתבי הראשון מניין ואם אתה מסיעו מלבך מה אעשה (ספי הישר לר"ת, סי' מח יב).—והסיע דעתו: נפל לַעֲגוֹ בפיהם והסיעו דעתם מאשר היו בו בראשונה (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי כו ד).—ובהשאלה, הִסִּיעַ אות פלונית לְאחרת, החליפה,קרא במקומה האות האחרת; שבמשנת תורת כהנים הסיע ר' אלעזר את הנון, הזה, (של נוז) ללמד ואמר דבר המליז את ישראל מאביהן שבשמים

[1]) בכ"י מ' הסירה, ובקצת דפו' הסיחה מדעתו.

(תשוי הגאו', הרכבי מע). — ובהשאלה, *הִסִּיעַ את פלוני, הענישו, הטיל עליו קנס: ורשאין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים ועל שכר פועלים ולהסיע על קיצתן (ב"ב ח:). — ובסהמ"א: ונשאר לנו עוד שטר אחר שעושין זקני הקהל והדיינין להשוות ביניהן ולהסיע על קצתן ולפסוק ולהשוות ביניהן כמה יתן כל אחד ואחד בכך וכך מס, או בכך וכך צדקה (ר"י ברצלוני, פתי' ספ' השטרות).

—נִפעי, נִסַּע: דורי נִסַּע ונגלה מני כאהל רעי (ישעי לח יב). הלא נִסַּע יתרם בם ימותו ולא בחכמה (איוב ד כא).

—הָפעי, *הֻסַּע, הוּסַע,—הֻסַּע ממשרה וכדומ', נדחה: מעשה ביוסף בן אולם בציפורי ששימש כהן גדול שעה אחת ולא היה כשר לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט כשיצא אמר לו המלך וכו' מה זה בן אולם לא דייך ששימשתה תחת כהן גדול שעה אחת לפני מי שאמר והיה העולם ואתה מבקש ליטול לך כהונה גדולה באותה שעה ידע בן אולם שהוסע מן הכהונה (ר' יוסי, תוספתי יוה"כ א ד).

***נֶסַע**, ש"ז, מ"ר נְסָעִים—,כמו נסיעה: את מוצא בכל מקום יהודה תחלה וכו' תחלה לנסעים שנאמר ראשונה יסעו (מד"ר במדי ב).

נסק[1], ממנו נָסַק, *הֶסֵּק, *הַסָּקָה.

נָסַק, פ"ע, אֶסַּק,—נָסַק למקום גבוה וכדומ', עלה: אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח אם אֶסַּק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך (תהלי קל"ט ז-ח).—ואמר המשורר: בני שכלו להתחתן בעש נסקו (רמב"ע, דיואן קעח, אולי בקרבת, כ"י בודלי).

—הִפעי, *הִסִּיק, הֶעֱלָה,—א) בהשאלה הִסִּיק כך וכך, העלה עפ"י סברה ועיון בדבר שהוא כך: הנמכר לעכו"ם מסיק שם רב ששת שאין לוה וגואל (סמ"ג. מ"ע, סי' קנ). אפי' בשם האיש והאשה מסיק בש"ע דאם כתב החניכה וכו' (שו"ת גבורת אנשים להש"ך יט:). ואפילו למי שלא הובאו בשבילו אסור כן מסיק מורי ז"ל בשולחן ערוך (הלבוש, או"ח תקטו ט). — ב) במשמי העקרית כמו הִשִּׂיק, העלה עצים על המדורה או העלה את הלהבה — הִסִּיק תנור, כירה

[1]) [בארמית סְלֵק, עלה, בהבלעת הלמד בסמך על דרך פעלי פ"נ. ועי' נָשַׁק.]

וכיוצא בזה, נתן בתוכו עצים והדליקם שיבערו ויחממו ויבשלו בהם וכדומ' heizen; allumer, faire du feu; to make, kindle a fire ואמר בן סירא: כור נפות מחם מוצק שולת שמש יסיק[1] הרים (ב"ס גני' מג ד). ומצוי בתו"מ: תנור שהיסיקו בקליפי עורלה (תוספ' ערלה א ז). כירה שהסיקוה בקש ובגבבה נותנין עליה תבשיל (שבת ג א). תנור שהסיקוהו בקש ובגבבה לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו (שם ב). המלקט עצים וכו' להסיק כדי לבשל ביצה קלה (שם יב ב). ולא יסיק בו תנור וכירים (פסחי' ב א). נטל ממנה עצים אסורין בהנאה הסיק בהן את התנור אם חדש יותץ ואם ישן יוצן (ע"ז ג ט). איזהו גמר מלאכתו (של תנור) משיסיקנו כדי לאפות בו סופגנין (כלים ה א). עצים שנפלו עליהם משקין וירדו עליהם גשמים וכו' ולא יסיקם אלא בידים טהורות בלבד ר' שמעון אומר אם היו לחין והסיקן ורבו המשקין היוצאין מהן על המשקין שבלעו טהורים (מכשירי' ד י). בית גרמו היו מסיקין מבפנים ורודין (את לחם הפנים) מבחוץ ולא היתה מתעפשת (ירוש' שקלי' ה ב). מילא של נחושת עשו לו (למנשה) ונתנו אותו בתוכה והיו מסיקין תחתיו (ר' לוי, שם סנה' י ב). כירה שהסיקוה בגפת ובעצים משהין עליה תבשיל שבישל כל צורכו (ר' יוחנן, שבת לז :). הנצרך לנקביו ואכל דומה לתנור שהסיקוהו ע"ג אפרו וזהו תחילת ריח זוהמא רחץ בחמין ולא שתה מהן דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים (שם מא.). עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיקן בי"ט (ר' יוחנן, ביצ' ד :). מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים (שם לב.). תנור שהסיקו בעצי הקדש ואפה בו הפת (רמי' בר חמא פסחי' כו :). והלא מעל המסיק (רבא, שם). דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה (שם קטז.). כשהיתה המצרית לשה את העיסה ומסקת את התנור באין הצפרדעין ויורדין לתוך העיסה ואוכלין את הבצק ויורדין לתוך התנור ומצננין אותו (מד"ר שמות י). כל אותן ז' שנים (של מלחמת גוג ומגוג) מסיקין ידותיהן של חרבות וידותיהן של רמחים וידותיהן של סכינין (ר"א בר כהנא, שם ויקר' יא). כיון שהסיקו את הכבשן השליכו אותן אסורין (תנחומ' נח טו). סופו של ארז זה באין עליו פתתין ומסתתין בו ומסכבין בו בתים והשאר מסיקין אותו באור (כלה רבתי ז).—ואמר הפיטן: גם מדורת אש לשונאיך הסקת, מאש וממים אוהביך תציל (סדר עבודה ליוסי בן יוסי. אתה כוננת).

—הפעי', *הֻסַּק, (הוסק),—שהסיקו אותו: תנור מאימתי מקבל טומאה משהוסק כדי לאפות בו סופגנין ר' יוסי אומר רואין את העצים שהוסק בהן כאלו לא הוסקו לאחר רדיית הפת (תוספת' כלים ב"ק ד ב). והמביא ארונות ותנורין ספלין וכלי חרש מחוצה לארץ לארץ עד שלא הוסקו טמאין משום ארץ העמים וכו' משהוסקו טמאין משום כלי חרש (שם חולי' א-כב). מרחץ שהוסקה בתבן או בקש של שביעית (שבי' ח יא). ושל אדמה (נֵר) שהוסק פיו בפתילה (כלים ג ב). תנור שהוסק מאחוריו או שהוסק שלא לדעתו או שהוסק מבית האומן (שם ה ד). חרסין שנשתמש בהן משקין טמאין ונפלו לאויר התנור והוסק התנור (שם ט ה). כשאמרו אפר כירה מוכן הוא לא אמרו אלא שהוסק מערב יום טוב אבל הוסק ביו"ט אסור (ביצה ח.). ואימתי עונתה של עיסה להדבק בתנור הוי אומר בשעה שהוא מוסק (מד"ר שמות י).

—נפע', *נִסֹּק, (ניסוק),—נעשה חם, רותח: אם מסיק מלמטן והוא נסוק מלמעלן (ר' יהודה, כלים ה ו).—ובמשמ' שמסיקים אותו: במרחץ שהיא ניסוקת אבל במרחץ שאינה ניסוקת אינו אומר אלא (שתצילני) מהיזק חמין בלבד (ר' אבהו, ירוש' ברכ' ט ו). תלמי המלך שאל את הזקנים ברומי בכמה ימים ברא הקב"ה עולמו אמרו לו לששה ימים אמר להם ומאותה שעה גיהנם ניסוקת לרשעים (מד"ר ברא' י).—ובסהמ"א: אל תוכרו אל תעירו האהבה כי אהבת נער באש נסקת (רסב"ג, קטע כ"י גני' ביד ספירא). נותנים קמח ומים בכלי ובוחשין בכף, ושופכים על הכירה כשהיא נסקת (רש"י ברכ' לז :). מדורתה, לשון אש נסקת (הוא, ישעי' ל לג) ואין ממתקין אותו (את החרדל) בגחלת כדרך שרגילים לכבות גחלת או אבן נסקת (ר"י על הרי"ף, ביצה יב.).—ואמר הפיטן: טעותי אחריהם חיתם לא פוסקת, כפחם לגחלים ועצים לאש נסקת (רשב"י הבבלי, שבת ברכתי, אחשבה לדעת).—ומ"ר *ניסקות: המולך שהיה של נחושת ומסיקין אותו מתחתיו וידיו פשוטות וניסקות ונותנין את הילד על ידיו והוא נכוה ונוהם והכומרים מקישין

[1]) כן בגליון, ובגוף הכ"י ידליק

בתופים שלא ישמע האב קול הבן ויכמרו רחמיו (רש״י, ירמי׳ ז לא).

נֶסֶר, ס״ז, מ״ר נְסָרִים, (־ין) — לוח של עץ; Brett; planche; board: שהביא נסר שרוחב ארבעה טפחים וקבעו בה (תוספתי ערובי׳ י (ז) י). אם יש בנסר ארבעה טפחים צריך שיהא בינו לבין חבירו כמלואו (שם סוכי׳ א ז). נסר שראשו אחד נתון על גבי האבן וראשו אחד נתון על גבי הספסל רואין את הנסר שאם ינטל הספסל ויכול לעמוד בפני עצמו (שם אהלי׳ ז ג). נתן נסר על גבי בקעה (שם ה ח). נסר שצף על גבי המים (שם ט ו). נראה נגע בין נסר לכותל (שם נגעי׳ ו ט). המוציא שני נסרים כאחד (שם שבת ח (ט) לא). הסורט סריטה אחת על גבי שני נסרים כאחת (שם יא (יב) ו). מעשה במרחץ של בני ברק שסתמו נקבים שלו מערב יו״ט והיו ר״ע וראב״ע נכנסין ומזיעין בו ויוצאין ורוחצין בצונן אלא שהיו חמין שלו מחופין בנסרים (ר׳ יהודה שם ג (ד) ג). מסככין בנסרים (הוא, שם סוכי׳ א ז). מעשה בשעת הסכנה והיינו זוקפין סולמות ומסככין על גביהן נסרים והיינו ישנים תחתיהם (הוא, שם). המוכר את המרחץ לא מכר את הנסרים ואת הספסלים (ב״ב ד ו). הנסרים שבמרחץ ששיגמן (ר״ע, כלים כב י.) תנור שחצצו בנסרים או ביריעות (שם ה א). נסר שהוא נתון על פי התנור (שם י ו). נסרין של בעל הבית מטלטלין אותן ושל אומן אין מטלטלין אותן (שבת מט:). מה תלמוד לומר תצפנו וכו׳ להביא בין נסר לנסר (ר׳ פנחס, ירוש׳ שקל׳ ו א׳).— ומצוי בסהמ״א: חיבר את שני נסרים במסמרים של עץ (רמב״ם, טומא׳ מת כב ח). ר׳ יהודה אוסר להביא עצים ולעשותן נסרים לצורך הארון (רש״י מו״ק ח:).

***נָסַר,** פ״י, — נִסֵּר בעץ וכדומ׳, חתך במַסּוֹר ועשה נֶסֶר; sägen; scier; to saw: כמסר הזה שהוא נוסר (ר״י בר׳ חלפתי, מד״ר ברא׳ ו). — מיד כעס עליו מנשה (על ישעיה) ואמר להם תפשוהו רצו אחריו לתופשו ברח מפניהם פערה החרובית עצמה ובלעה אותו וכו׳ והוא מביא חרשים ונוסר את החרובית והיה הדם שותת (ר׳ יצחק פסיקי רבתי ד). — ובהשאלה: עד שהחמה מנסרת ברקיע מהלך חמשים שנה אדם מהלך ארבעת מיל (ירוש׳ ברכי א א). — ובסהמ״א: חרשי עצים שמעבירין חוט של סקרא על גבי הקורה כדי שינסור בשוה (רמב״ם. שבת יא יז). מביאין קורות ונוסרין מהם נסרים בצנעה בתוך הבית וכו׳ אבל אין כורתין עץ מן היער לנסור ממנו לוחות לארון (הוא יו״ע ז טו).

—פעי, *נִסֵּר, מְנַסֵּר, — כמוקל: מביאין עצים ומנסרן בצנעה בתוך ביתו (רשב״ג, מו״ק ח:). מפני מה אין קולו של אדם נשמע ביום כדרך שנשמע בלילה מפני גלגל חמה שמנסר ברקיע כחרש המנסר בארזים (ר׳ לוי יומי כ:). בשעה שברא הקב״ה את אדם הראשון דיו פרצופין בראו וניסרו ועשאו גבייה גב לכאן וגב לכאן (ר״ש בר נחמן, מד״ר ברא׳ ח). מה עשו לו (ליוסי משיתא) נתנו אותו בחמור של חרשים והיו מנסרים בו והיה מצווח ואומר וי אוי אוי שהכעסתי לבוראי (שם סה).

—פעי, *נֻסַּר מְנֻסָּר, — שֶׁנִּסְּרוּ אותו: ועושין לו ארון מנסרין המנוסרין מערב יום טוב (מו״ק ח:). ומצוי בסהמ״א: היו לו נסרים המנוסרין מערב יו״ט (ר״נ על הרי״ף, שבת כז.). שאם ינוסר האודם או הפטדה או הזכוכית לא ישאר הלהט והזוהר במקום בלתי הנסורת (ר׳ הלל מוירונא, פי׳ כ״ה הקדמי׳ תגמי׳ הכפי׳ לה:).

—נתפי׳ *נִתְנַסֵּר, — כמו נֻסַּר: מה שמתנסר מן הרקיע שנראה בחמה (ערוך, ערך חרגא).

***נְסֹרֶת,** (נסורת), ס״נ, — הדק שנופל מתחת להמסור בשעת הנסירה: טומנין בכסות ובפירות בכנפי יונה ובנסורת[1] של חרשים (שבת ד א). מה שהחרש מוציא במעצד הרי אלו שלו ובכשיל של בעל הבית ואם היה עושה אצל בעל הבית אף הנסורת[2] של בעל הבית (ב״ק י י). אין מכסין לא בתבן ולא בקש וכו׳ ולא בנסורת חרשין ולא בנעורת של פשתן (תוספי חולי ו יא). קוצץ אדם דקל במועד אע״פ שאינו צריך אלא לנסורת שלו (רב, מו״ק י״ב:).

נִסְרֹךְ, שם אחד מאלהי אשור: ויהי הוא (סנחריב) משתחוה בית נִסְרֹךְ[3] אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכהו בחרב (ישעי׳ לז לח; מ״ב יט לז).

---

[1]) ואמרו בגמר׳ ירוש׳ שם: אנן תנינן נסורת תניי דבית רבי נעורת הדא אמרה היא הדא היא הדא (אנו שונים נסורת והתנא של בית רבי נעורת זאת אומרת, שהוא הוא).

[2]) כך במשנה שבמשניות, וכך במדב״מ. ובערוך נסורות, ובמשנ׳ שבגמ׳ כ״י נסרות, ובדפו׳ נסרים.

[3]) [האשורולוגים לא הצליחו עדין למצא שם זה בכתבי היתדות].

נ"ע. — ר"ת: נוהו עדן, נשמתו עדן.

נָע, נָעָה,—בינו' מן נוע, עי"ש, בלשון חכמת הדקדוק שת"ז לאות שהיא יוצאת בדבור פה באחת התנועות, בהפך מן נח, שיוצאת בלי אחת התנועות: ולא יקרה להם (לאהח"ע) מקרה שאר האותיות ותהיינה נעות במקום חנותם (תשו' תלמידי מנחם על דונש 23). כי האות הנע היא אשר יהגו בה באחת משבע תנועות (ר"מ בייקטליה, הרכ' ספר דקדוק לר"י חיוג 4). ומחברתו תנעם לכל משכילי עם בנותנו טוב טעם לנעות גם נחות (ראב"ע, הקד' לחות). דע כי לא ידבר באות אחת לבדה נפרדת כי התחלת הדבור לא יהי כי אם בתנועה כי לא יחלו בנח ותכליתו יהיה בנע כי לא יעמדו כי אם על נח (ר"י קמ"ח, הרקמה ג').

שְׁוָא נָע, עי' שְׁוָא

נַעֲוָה, נַעֲוָה, — עי', עוה.

נָעוּר, פעו' מן ב. נָעַר: ככה ינער האלהים וכו' וככה יהיה נָעוּר וָרֵק (נחמי' ה יג). — *ופשט השמוש בזה כמו תאר: ולא תגרע חקם, למלאת את ספקם, ולא תשלחם ריקם, מרודים ונעורים (רסב"ג אזהרי בכל עדי). מה יעשה נעור ורק מכל חכמה במוני (ר"י חריזי, הקד' תחכמי). ואוי לעצל אשר לא ילמד ממעלליה כי ישאר נעור וריק כגפן בוקק (סס ז). לא כן יחשוב הסכל הנבהל מהסברא, ערום מהדעת ומהכרה, ויחשוב הנעור מהבחינה, שהוא ממין ספר כלילה ודימנה (ר' קלוני', אגר' בע"ח הקד'). ומה שביצירתם מהמדות המגונות הנמצאות בבני אדם אשר שאר הצבועים נעורים ורקים מהם (סס ג ו). הלב נעור וריק מדעת (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי יד ג). הזאת היא נעמי יצאה ללקט בכרמי בין ואיך שבה נעורה (עמנו' מחברי ח). ולא זה בלבד הנעור מחכמה אלא שגם רוב החכמים שבדורנו מהיודעים ספר מתרשלים ועצלים בדבר זה (מעשה עוזיה, פתיחי). גם אני בעניי נער נעור משולל המוסר ונעדר התבונה הייתי (ש. צלוק, הקד' סבי"ע ח"ג). כי בכל חכמי קדמונינו אשר היו בספרד ובארצות ישמעאל לא תמצא אחד מהם שהיה נעור וריק מכל חכמה ומדע ומדקדוק וצחות הלשון אשר תהלך בארצו (סס ח"ב, אלגייר). שמעו בני עמי ראו בעלי בריתי כי רקה נפשי נעור ורק כיסי (ילי"ג א', אתם עדי).

***נֵעוֹר,** ס"ז,—במו עֵר: קיבה ישנה אף נעור נעור הישן ישן הנעור נמוק והולך לו (ברכ' סא:). אם שניהם ישנים או שניהם נעורים מיד מת (סס). מעשה בר"א ור' יהושע שהיו באין בספינה והיה ר"א ישן ור' יהושע נעור נזדעזע ר' יהושע וננער ר"א (ב"ב עד:). כתב לה גט ונתנו ביד עבדה ישן ומשמרתו הרי זה גט ניעור אינו גט (רמב"ם, גיר' עם.).

נִעוּר, (ניעור), ס"ז—סה"פ מן נִעֵר: באדם אחד אין ניעורו קורעה (רש"י ב"מ כט:). (כסות של) צמר הניעור קשה לה וכו' ור' אלפס פירש להפך ובשל פשתן הניעור קשה לה (טור חו"מ רסז). ובדיני אבדה כתבתי כיצד ניעור הכסות וגלילת הספרים (סס רלב).

נְעוּרִים, סס במ"ר, בכנ' נְעוּרַי, נְעוּרֶיךָ, נְעוּרֵינוּ, נְעוּרַיִךְ, נְעֻרֶיךָ, נְעוּרַיִךְ נְעוּרָיְכִי, נְעוּרָיו, נְעֻרָיו, נְעוּרֶיהָ, נְעֻרֶיהָ, נְעוּרֵיהֶם, נְעוּרֵיהֶן,—מעמד אדם כשהוא נער, Jugend; jeunesse; youth: כי יצר לב האדם רע מִנְּעֻרָיו (בראשי' ח כא). אנשי מקנה היו עבדיך מִנְּעוּרֵינוּ ועד עתה (סס מו לד). ושבה אל בית אביה כִּנְעוּרֶיהָ (ויקר' כב יג). ואשה כי תדר נדר ליי' ואסרה אסר בבית אביה בִּנְעֻרֶיהָ ושמע אביה את נדרה (במד' ל ד-ה). בין אב לבתו בִּנְעֻרֶיהָ בית אביה (סס יז). ואני התהלכתי לפניך מִנְּעֻרַי עד היום הזה (ש"א יב ב). לא תוכל ללכת אל הפלשתי הזה להלחם עמו כי נער אתה והוא איש מלחמה מִנְּעֻרָיו (סס יז לג). ורעה לך זאת מכל הרעה אשר באה אליך מִנְּעֻרֶיךָ עד עתה (ש"ב יט ח). ועבדך ירא את יי' מִנְּעֻרָי (מ"א יח יב). והבשת אכלה את יגיע אבותינו מִנְּעוּרֵינוּ וכו' כי ליי' אלהינו חטאנו אנחנו ואבותינו מִנְּעוּרֵינוּ ועד היום הזה (ירמי' ג כד-כה). זה דרכך מִנְּעוּרַיִךְ כי לא שמעת בקולי (סס כב כא). שאנן מואב מִנְּעוּרָיו ושקט הוא אל שמריו (סס מח יא). ונבלה וטרפה לא אכלתי מִנְּעוּרַי ועד עתה (יחזק' ד יד). ותזנינה במצרים בִּנְעוּרֵיהֶן זנו (סס כג ג). כי אותה שכבו בִנְעוּרֶיהָ והמה עשו דדי בתוליה (סס ח). עמדי נא בחבריך וברב כשפיך באשר יגעת מִנְּעוּרָיִךְ (ישעי' מז יב). סחריך מִנְּעוּרַיִךְ איש לעברו תעו (סס טו). טוב לגבר כי ישא על בִּנְעוּרָיו (איכ' ג כז). כי אדם הקנני מִנְּעוּרָי (זכרי' יג ה). אדני יי' מבטחי מִנְּעוּרָי (תהלי' עא ה). אלהים למדתני מִנְּעוּרָי ועד הנה אגיד נפלאותיך (סס יז). המשביע בטוב עדיך תתחדש כנשר נְעוּרָיְכִי (סס קג ה). רבת צררוני מִנְּעוּרָי (סס קכט א). אשר בנינו כנטעים מגדלים בִּנְעוּרֵיהֶם (סס קמד יב).

כי מִנְּעֻרַי גדלני כאב (איוב לא יח)—ימי נעורים: לא זכרתי את ימי נְעוּרָיִךְ בהיותך עירם ועריה (יחזק' יו כב). וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נְעוּרָיִךְ והקימותי לך ברית עולם (שם ס). ותרבה את תזנותיה לזכר את ימי נְעוּרֶיהָ אשר זנתה בארץ מצרים (שם כג יט). וענתה שמה כימי נְעוּרֶיהָ וכיום עלותה מארץ מצרים (הוש' ב יז). — אשת נעורים: כי כאשה עזובה ועצובת רוח קראך יי' ואשת נְעוּרִים כי תמאס אמר אלהיך (ישעי' נד ו). כי יי' העיד בינך ובין אשת נְעוּרֶיךָ וכו' ובאשת נְעוּרֶיךָ אל יבגד (מלא' ב יד-טו). יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נְעוּרֶךָ (משלי ה יח). — ואלוף נעורים: אלוף נְעֻרַי אתה (ירמי' ג ד). העזבת אלוף נְעוּרֶיהָ ואת ברית אלהיה שכחה (משלי ב יז).—בעל נעורים: אלי כבתולה חגרת שק על בעל נְעוּרֶיהָ (יואל א ח).—בני הנעורים: כחצים ביד גבור כן בני הַנְּעוּרִים (תהלי' קכז ד). —חטאות נעורים: חטאות נְעוּרַי ופשעי אל תזכר כחסדך זכר לי אתה (תהלי' כה ז). ותורישני עונות נְעוּרָי (איוב יג כו).—חרפת נעורים: בשתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי (ירמי' לא יח)—חסד נעורים: זכרתי לך חסד נְעוּרַיִךְ אהבת כלולותיך (שם ב ב). — שדי נעורים: ותפקדי את זמת נְעוּרָיִךְ בעשות[1] ממצרים דדיך למען[2] שדי נְעוּרָיִךְ (יחזק' כג כא). — ואמר בן סירא: בת לאב מטמנת שקר וכו' בנעוריה פן תגור (ב"ס גני' מב ט). — ובתו"מ: שעשתה לו אמו (למשה) חופת נעורים בתיבה אמרה שמא לא אזכה לחופתו (ר' נחמיה, סוט' יב: מד"ר שמות א).—ומצוי בסהמ"א של המליצים והמשוררים: דעה כי הזמן אשת נעורים המעוברה, ולא תדע אשר תלד ביום מחר לך הרה (ר"ש הנגיד, אחי מוסר). עדי נעורים הורידו וחליו התנצלו, ועול רצונך הכבידו ואמנם בו נגאלו (ר"י הלוי, רלה רנח). ישנה בחיק ילדות למתי תשכבי דעי כי נעורים כנערת ננערו, הלעד ימי השחרות קומי צאי ראי מלאכי שיבה במוסר שהרו (הוא, ישנה בחיק ילדות). יחלו את פני האל ואולי יהי נושא עון יצר נעורים (רמב"ע, תרשיש ח קה). ולחלוש כח תאות הנעורים אשר באש יוקדת (רש"ע פלקירא, המבקש ט). וכאשר פנו לערוב ימי עלומים, וחטאי נעורים היו כתולע אדומים, והפכו כצמר צחר והלבינו הכתמים (שם). פשוט בגדי נעורים הבלואים והצואים והלבש הלבנים (שם יא). זאת תורת הצרעת בארצות אירופה פרחה ותדבק בדלת העם ובבני הנעורים הנעורים והרקים (יל"ג, פרקי מקוטע' ממגלי אלכסנדר).

נְעוּרוֹת, נְעֻרֹתֵיהֶם,— שם בּמ"ר נקבות, כמו נעורים: כי היו בני ישראל ובני יהודה אך עשים הרע בעיני מִנְּעֻרֹתֵיהֶם (ירמי' לב ל). — ואמר המשורר: אנוד עלי שמש נעורים ערבי ושמי נעורותי אשר נמלהו (רמב"ע, דיואן עז, כ"י בודלי).

*__נְעִילָה,__ ש"נ,—א) שה"פ מן נָעַל, במשמ' סָגַר: שלש לפתיחת שערים האומר על פתיחתן אינו אומר על נעילתן האומר על נעילתן אינו אומר על פתיחתן (תוספת' סוכ' ד י). בנעילת שערי היכל (ר' יוחנן, ירוש' ברכ' ד א). קושרין לפני בהמה בשביל שלא תצא היא קשירה היא נעילה (שם עירוב' ג כח). על המן האדומי השלכתי נעלי שהמתי אותו בהנק בנעילת גרונו (מדר' במד' יד).—בית נעילה, מקום לסגר השלשלת: שלשלת שיש בה בית נעילה (כלי' יב א).—ובפרט נעילת שערים, תפלה שמתפללים ביוה"כ לעת שקיעת החמה: בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאין את כפיהן ארבע פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים (תעני' ד א). במנחה ובנעילה לא היה שם נשיאות כפים (תוספת' שם ד (ג) א). אימתי היא נעילה וכו' רב אמר בנעילת שערי שמים ור' יוחנן אמר בנעילת שערי היכל (ירוש' ברכ' ד א). יום הכיפורים שחל להיות בשבת אעפ"י שאין נעילה בשבת מזכיר של שבת בנעילה (ריב"ל, שם). אעפ"י שנתודה במנחה צריך להתודות בנעילה (שם יומ' ח ט). תפלת נעילה פוטרת את של ערבית (רב, בבלי' שם פז:). אור יוה"כ מתפלל שבע ומתודה בשחרית מתפלל שבע ומתודה וכו' בנעילה מתפלל שבע ומתודה (שם).—ומצוי בסהמ"א; וכל התעניות כלן יש להן נשיאות כפים במנחה חוץ מיום הכפורים שתחת מנחה נושאין כפיהם בתפלת נעילה (סדר רב עמרם, סי' נט). וכן תקנו תפלה אחר תפלת מנחה סמוך לשקיעת החמה ביום התענית וכו' וזו היא התפלה הנקראת תפלת נעילה כלומר ננעלו שערי

---

1) [צריך לנקד בַּעֲשׂוֹת בפ', כמו בפ"ג.]

2) [החדשים גורסים לְמַעַךְ ע"פ התרגומים.]

שמים בעד השמש ונסתרה (רמב"ם, תפלה ה ז). — ב) סה"פ מן נָעַל נעליו, לבשם על רגליו: יום הכיפורים אסור באכילה ובשתייה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה (תוספתי יוה"כ ה (ד) ה). אבל ומנודה שהיו מהלכין בדרך מותרין בנעילת הסנדל לכשיבואו לעיר יחלוצו (ירוש' מו"ק ג ה). מה אם נעילה שהיא של כבוד את אומר אסור (להכנס במנעליו להר הבית) רקיקה שהיא של ביזיון לא כל שכן (פס ברכי ע ח). חזרת (קֶרַע) זקיפה חובה פריעה נעילה רשות (רב מד"ר ברלשי' ק).

נָעִים, ת"ז, סמי' נְעִים, מ"ר נְעִימִים, לנק' מ"ר נְעִימוֹת, נְעִמוֹת, — א) דָּבָר נָעִים, מָתוֹק, עָרֵב, טוב ונחמד. angenehm; agréable; pleasing: שאול ויהונתן הנאהבים וְהַנְּעִימִם בחייהם ובמותם לא נפרדו (שב א כג). הנך יפה דודי אף נָעִים (שה"ש א יו). — וזמירות: זמרה אלהינו כי נָעִים נאוה תהלה (תהלי קמז א). — פלוני הוא נְעִים זמירות, שזמירותיו נעימות מאד: משיח אלהי יעקב וּנְעִים זמרות ישראל (ש"ב כג א).—וכנור: שאו זמרה ותנו תף כנור נָעִים עם נבל (תהל פא ג). — ושם נָעִים; הללויה כי טוב יי' זמרו לשמו כי נָעִים (שם קלה ג). — ודבורים: פתך אכלת תקיאנה ושחת דבריך הַנְּעִימִים (משלי כג ח). — והון נָעִים: ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר וְנָעִים (שם כד ד).— וכמו תה"פ, נָעִים, זהו דבר נעים וטוב: מה טוב ומה נָּעִים שבת אחים גם יחד (תהלי קלג א). הט אזנך ושמע דברי חכמים וכו' כי נָעִים כי תשמרם בבטנך יכנו יחדו על שפתיך (משלי כב יז-יח). — ב) מעמד נעים, חיים טובים: חבלים נפלו לי בַּנְּעִמִים אף נחלת שפרה עלי (תהלי יו ו). אם ישמעו ויעבדו יכלו ימיהם בטוב ושניהם בַּנְּעִימִים (איוב לו יא). — ובתו"מ: והרי כל אומות שבעולם אומרים שבחו של הקב"ה אבל שלי נעים ונאה לפניו יותר משלהם (מכי' שירה ג). ומצא קורת רוח ממנו והיו אמריו נעימים עליו (ר' יודן, מד"ר במדי' יד). וכי מי מודיענו איזו בת החביבה והנעימה שבהם (שם ויקרי' ל). כיון שראה אותה (בעז את רות) נעימה ומעשיה נאים התחיל שואל עליה (שם רות, ויאמר בעז). בשעה שבקשו עשרה צדיקים לומר ספר תהלים אמר להם הקב"ה כלכם נעימים וחסידים ומשובחין (שם קהלי' החכמה תעוז). — ואמר המליץ:

בטח בי ואפיל בנעמים לך חבלים (ר"ש הנגיד, הלי' העט). ונעים זמירות כל מתי שיר (רסב"ג, כבי בחימת). הדרו ותפארתו יחוו וישמעו ובנעים גרוניהם גבורות ימללו (ר"י הלוי, יחלו פני אל). הכי זכרך נעים שרים בבבל ושמך שעשועי יושבי נוף (רמב"ע, תרשיש א ריט). וקול סים ועגור ויונה ותור טוב לך מנעים קול נבלים וצלצל (שם ג טו). העת תשיר תחריש עגור ונעים קולה יכלים קול תור (שם ד קי). קרא נא את נעים שירי עלי איש אשר חולה באולתו ויהי (שם י יז). — *נעימי המקרא, טעמי ספרי אמ"ת: ודע כי הנגינות האלה שזכרתי נוהגים רק בכ"א ספרי הקדש ונקראים טעמי המקרא אבל בשלשת ספרי אמ"ת ר"ל איוב משלי תהלים יבואו ע"ד אחר ונקראים נעימי המקרא (צ"ז, הל"ע א ג מז).

נְעִימָה, ש"נ, מ"ר נְעִימוֹת, נְעִמוֹת, — א) תענוג ונֹעַם: נְעִמוֹת בימנך נצח (תהל יו יא). — ב) בפרט נֹעַם הקול, ואמר בן סירא: ויקיפהו פעמונים ורמונים המון סביב לתת נעימה בצעדיו (ב"ס גני' מה ט). —ובתו"מ בפרט במשמ' סדר נעים של הזמרה והנגינה, Mélodie; mélodie: הדראולים לא היו במקדש מפני שמערבב את הקול ומקלקל את הנעימה (רסב"ג, תוספתי ערכי א יד). אין קטן נכנס לעזרה לעבודה אלא בשעה שהלוים עומדים בשיר ולא היו אומרים בנבל וכנור אלא בפה כדי ליתן תבל בנעימה (משנה, שם ב ו) מלמד שנתן הקב"ה כח וגבורה במשה והיה הקב"ה מסייעו בקולו ובנעימה שהיה משה שומע בו היה משמיע את ישראל (ר"ע, מכי' יתרו, בחדש ד). אין מורידין לפני התיבה אלא אדם הרגיל וכו' ופרקו נאה ושפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקולו ערב (ר' יהודה, תעני' טז.) משרבו הפריצים היו מוסרים אותו (את שם המפורש) לצנועים שבכהונה מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים (קדוש' עא.). הוגדס בן לוי וכו' נעימה יתירה היה יודע (ר' אחא, ירוש' שקלי ה ב), כשהוא נותן קולו בנעימה מכניס גודלו לתוך פיו ומניח אצבעו בין הנימין (יומי לח:) הקורא בלא נעימה והשונה בלא זמרה (ר' יוחנן, מגי סופי ג י). בשעה שישראל קורין את שמע בפה אחד בקול אחד בנעימה אחת קולך השמיעני (ר' זירא, מד"ר שה"ש, ב יד). ברח דודי ודמה לך לצבי לצבא של מעלה

הדומים לכבודך בקול אחד בנעימה אחת (שם). מצוה מן המובחר לקרות הלל בשני לילות של גלויות ולברך עליהן ולאומרן בנעימה (מס' סופרי' כ ט). ומתחיל בנעימה ואומר ה' הוא האלהים ה' שמו (שם יד יג). להקדיש ליוצרם בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדושה כלם כאחד עונים באימה ואומרים ביראה קדוש וכו' (תפלת שחרי', תשבץ). — ג) *אופן נגונו של הקול: בשלושה דברים שינה הקב"ה את בני אדם זה מזה אלו הן בקול בנעימה ובמראה וכו' שאלמלא שינה הקב"ה נעימות בני אדם זה מזה היו מתקנאים זה בזה לפיכך שינה הקב"ה נעימות בני אדם וכו' נעימה של זה אינו דומה לזה ושל זה אינו דומה לזה (אדר"נ ד ו).— ובסהמ"א, במשמ' הַבָּרַת אות מהאותיות: וכ"ב אותיות מורות על כ"ב נעימות מניעים אותם בני אדם בפיהם וכו' ואלו הג' אותיות נבדלו לקלותן והמשכתן ומלוי שאר הנעימות בהן בכל הלשונות ואלה הג' הן או"י והחלש שבהן היא הא' וכו' ונעימתה רפויה וקריאתה כדמות עשה בנה ואע"פ שהן קמצין וזאת הנעימה היה רוח היוצאת מן הריאה מבלתי צורך אלי גרון וחיך ולשון ושנים ושפה אמנם תצא בתנועת הריאה לבד והסמוך לה בקלות היו"ד והיא נעימה תקרא אצל הערב השבר (תרגו' פרוש דונש בן תמים לס' יצירה א). ואמנם ז' כפולות בג"ד כפר"ת והן בלתי נמצאות זולת בלשון היהודים מפני שכל אחת מהן מורה על ב' נעימות ואמנם שאר הלשונות עשו לכל נעימה צורת אות תורה עליה (הוא, שם). זכר י"ב אותיות הפשוטות הנפרדות בלשון העברי וקראם הפשוטות כי הם ז' נכפלות תורה כל אחת על ב' נעימות וכל אחת מן הפשוטות תורה על נעימה אחת (הוא, שם ד).—ואמר הפיטן: נטה לנום שנתו יפרידו בנעימת צרדה בפה ולא בכנור (יוסי בן יוסי, סדר עבודה, אזכיר גבורות).—ובמשמ' גון הקול ואיכותו: וכל שר או משרת יש לו ניגון ונעימה לבדו ולא ישוו זה לזה וכו' ואלו היתה נעימת השרים והמשרתים שוה היו כולן שם אחד וצורה אחת (הורי' הקורא, שער בחלוק הטעמי'). — וסדר של קולות נעימים Ton, mélodie: הנעימה הנפרדה היא קול מתעכב זמן מוחש על תאר מן הכבד והחדות (ספר בחכמת המוסיקי', כ"י פריז. ובכ"י מינכי פירוש ר' ישעיה בן יצחק על הקאנון, אוצר הספרות, תרמ"ז XXXI, הלשון הוא כך: הנעימה היא קול מתערב שיעור זמן מורגש על יחס מן הכובד והחדות, ע"כ). הניגון על ג' פנים וכו' הראשון יש לו שלשה נענועים ושתי נעימות תכופות מחוברות אחת שחוזה ואחת מנוענעת (העתקת ס' או"ד לרסע"ג כ"י מינכ'). השעורים המסכימים בנעימות הם אשר יהיה יחס שעור אחת משתי נעימות בכבוד וחדות אל האחרת כיחס מספר אל מספר (מפירוש ר"י בן יצחק על הקאנון, כ"י מינכ'). במיני הנגונים הטבעיים אשר הם משקלות הנעימות (רש"ט פלקיירא, ראשי' חכמה ב ו ה). — ובמשמ' טעם, נגינה: והוא שתהיה הנעימה על אות שני מן התיבה וכו' (הורי' הקורא, שער ענייני הטעמים).

נְעִימוּת, ש"נ, כמו נֹעַם: בשני ועדי זהב ובפוך תקשטנה נעימות הנקבות, וקישוטי נעימות הזכרים באורך אף ומתן ואהבות (ר"ש הנגיד, בן משלי ב סג). בני אין עושר בבריאות ולא נעימות כלב טוב (ר"י א"ס, מבחר הפנינים לרשב"ג, שער מלות החכם לבנו). שנבחרה למלוכה מכל בנות המלכים ובנות השרים ליופיה ולנעימותה ולטוּב מוסרה (ר"י ברי אנטולי, מלמד התלמידי חיי שרה כא.). באופן שהיה בפעולתינו זאת מן הנעימות האלהי אשר הוא דבק בכל הפעולות האלהיות (ר"י אלבו, הקד' העקרים). ענין הנעימות ידוע בענין היופי (רד"ק, שרש נעם) מה יאמרו אנשי הנעימות, אכל ושתה כי מחר נמות (עמנ', מחברי' ו). שאמר החכם נצחנו בנעימותו. ונעלף ממנו לחוזק הראותו (המאירי, משלי כה ב).

***נָעִיץ**[1]) ש"ז מ"ר נְעִיצִים (—ין),—הפירה באדמה, רחבה למעלה והולכת וחדה למטה: החופר בור שיח ומערה חריצין ונעיצין (ב"ק ה ה). מטבילין בחריצין ובנעיצין (מקואו' ה ו) ועשית מעקה לגגך אין לי אלא גג מנין לרבות בורות שיחים ומערות ונעיצים ת"ל לא תשים דמים בביתך (ספרי דברי רכט).

נְעִיצָה, ש"נ,—שה"פ מן נָעַץ: כתב הר' יהודה ברצלוני אפילו החזיק בו ג' שנים ובטענה לא הוי חזקה להלוק באבני הכותל ובמקומו שאין נעיצת קורותיו של זה חזקה במקום הכותל (טוחו"מ קנג). שצריך (להסכין) נעיצה י' פעמים בקרקע (התרומה, הלכ' חו"ה ע). והינו נעיצה הינו שיפה וכו' וחדשו

---

[1]) מן נעץ. עי"ש.

בגמרא נְעִיצַת עשר פעמים בקרקע קשה (תורת הבית הארוך ד ז).—ובלשון הרפואה: הנעיצה והתקיעה קרובים מלבד שכל אחד מהם הוא נקיבה מגשם חד קשה בגוף וגם יתחלפו בשעור הגשם הנוקב ונראה שיהיה הנעיצה למה שהוא דק וקטן והתחיבה למה שגדול שעורו ונראה שיהיה הנעיצה למה שהוא קטן הנוקב לגזור קוטן הנקיבה כאלו לא יעבר העור (קאנון ד ד ג י).—וכאב חד: ואם לא יאכל מי שיש לו תולעים במעיו יעקיצו אותו וימצא משברים ועיצור ונעיצה וכאב תחת הטבור ובבטנו (מי אלדבי, ש"א ד ג).

א.* **נְעִירָה**, ש"נ,—שה"פ מן א. נָעַר, במשמ' קול האריה, החמור: וגם בלשון הערב אומר ענין הנעירה על זולת הארי (ר"י א"ח, השרשי' לריב"ג, נער). והנעירה בדברי רבותינו ז"ל בחמור (רד"ק, שרש נער). ובמליצה: ולהתעורר מנעירת אתונך אשר בהנת סכלותה (ר"י בדרשי, בחינ' עולם עז). ואין דבריו אלא צפצוף כצפצוף העופות או כנביחת הכלב ובנעירת החמור (ראשי' חכמה, שער הענוה ה).

ב.* **נְעִירָה**, ש"נ,—שה"פ מן ב. נָעַר, במשמ' תנועה חזקה פתאמית: והנפעל ננערתי כארבה וכו' והכל נעירה ונפיצה (ר"י א"ח, השרשי' לריב"ג, נער) וזה הלשון אצל הערב נופל על משיכת הדבר ונעירתו בכח בפעם אחת (הוא, שם, נתק). פירושו הרוח תסמר שערת בשרי ענין הנעירה והרעדה כאדם שעמדו שערותיו (רד"ק, שרש סמר).

נֶעְכֶּרֶת, נֶעְכָּרֶת, עי' עכר,—ש"נ,—עכירה והשחתה, Zerrüttung; ruine; trouble, disturbance: בית צדיק חסן רב ובתבואת[1] רשע נֶעְכָּרֶת[2] (משלי יה ו).

נעל[3]) ממנו נָעַל, מַנְעוּל, נַעַל, *מִנְעָל *נְעִילָה.

נָעַל, פ"י, נָעַל, נָעוּל, נְעֻלוֹת, נִנְעַל, אֶנְעָלֵךְ,—א) נָעַל דֶּלֶת וכדומ', סגר אותה במנעול שלא יוכל אדם לפתחה verschliessen; fermer à clef; to lock;

ויצא אהוד המסדרונה ויסגר דלתות העליה בעדו ונָעָל והוא יצא ועבדיו באו ויראו והנה דלתות העליה נְעֻלוֹת (שופטי' ג כג-כד). שלחו נא את זאת מעלי החוצה וּנְעֹל הדלת אחריה וכו' ויצא אותה משרתו החוץ וְנָעַל הדלת אחריה (ש"ב יג יז-יח). גן נָעוּל אחתי כלה גן נָעוּל מעין חתום (שה"ש ד יב).—ובתו"מ: צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו חייב נעלו שנים פטורין לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים חייבין (שבת יג ו). למה זה דומה לנועל את ביתו לשמרו ונמצא צבי שמור בתוכו (שם ז). מעשה בשוק של פטמין שהיה בירושלים שהיו נועלין ומניחין את המפתח בחלון שעל גבי הפתח (ערובי' י ט). ונועלין את המרחצאות (תעני' א ו). הכונס צאן לדיר ונעל בפניה כראוי (ב"ק ו א). הנועל בית הבד מפני הבדדין (טהרו' י א). מחזיק בנכסי הגר ונעל וגדר ופרץ כל שהוא הרי זה חזקה (תוספת' ב"ב ב יא). ולא יכניסנו להדר וינעול דלת לפניו בשביל שומות (בכור' י:). מעשה באחד ששכח לנעול דלתי ביתו ועלה לפעמי רגלים (מד"ר שה"ש, מה יפו). מה עשה (אחז) עמד ונעל כל בתי כנסיות ומדרשות שלא להתעסק בתורה (שם אסתר א).—ופעול נָעוּל, נְעוּלִים, נְעוּלוֹת: ומדורה היתה שם ובית כסא של כבוד וזה היה כבודו מצאו נעול יודע שיש שם אדם (תמיד א א). פתח נעול בלהוין (שבת ו.). הוי זהיר בדלתי ביתך שלא יהו נעולות בשעה שאתה מיסב באכילה ובשתיה (דא"ז ט). מה המקוה הזה פעמים פתוח פעמים נעול כך שערי תפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים (פסיקי דרכ', שובה).—נָעַל בפני פלוני, מנע את פלוני מעשות דבר: המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה יוציא ויתן כתובה מפני שנועל בפניה (כתוב' ז ה). חביבין הגרים שלא מל אברהם אבינו אלא בן תשעים ותשע שנים וכו' שלא לנעול דלת בפני הגרים הבאים (מכי' משפטי' יח). כדי שלא תנעול דלת בפני לוין (ר' חנינה, סנה' לג.) אם איני מקבלו בתשובה הרי אני נועל את הדלת בפני כל בעלי תשובה (ירוש' סנה' י ג). אמר להם הקב"ה לישראל אתם נועלים לפני בחג ואני נועל לפניכם בפסח (ר' חנניה, ומד"ר שה"ש, מה יפו).—ובהשאלה: וכי למה בא הכתוב לפתוח או לנעול והלא לא בא לנעול אלא לפתוח (ר' נחמיה, ת"כ מצורע, זבי' ה). כל דברי תורה צריכין זה לזה שמה שזה

---

1) בקצת כ"י ותבואת.

2) [וכן דעת ריב"ג שהוא שם והנון בו נוספת, עי' שרש' ערך עכר וערך נשא (עמ' 322). ויש מהחדשים מגיהים נִבְרָת.]

3) גם בערב' נעל a)

---

a) نعل

נועל זה פותח (תנחומי חקת כג). — ב) נָעַל את פלוני, הלבישו נעלים: ואלבשך רקמה וָאֶנְעֲלֵךְ תחש (יחזק' יו י). — ובתו"מ: לא ינעול אדם סנדל ויטייל בתוך הבית ואפילו ממיטה למיטה (תוספתי יוה"כ ה (ד) ה). איזו חזקת עבדים נעל לו סנדלו והיתיר לו סנדלו (שם קדושי א ה). אמר לו נעול לי סנדלי וטול לפני כלים להוליך לבית המרחץ (ספרי במדבר' קטו). הדירה שלא תרחצי במרחץ בברכים שבת אחת ובכפרים שתי שבתות שלא תנעלי מנעל בכפרים ג' חדשים ובברכים מעת לעת (ירוש' כתוב' ז ד). כשהוא נועל נועל של ימין ואח"כ נועל של שמאל (שבת סא.). יצא (האבל) לדרך נועל נכנס לעיר חולץ (מו"ק טו:). — ובהשאלה, נָעַל את הקרע, אִחֵה אותו: הורי ר' חייה בר בא לנעול בו ביום (ר' יוחנן, ירוש' מו"ק ג ז). ישלול למחר ינעול וכו' ינעול בו ביום ישלול בו ביום (ר' זעירה, שם). — *נִעול: והולך נעול לבית הכנסת מפני הכבוד בשבת (מעשה הגאונים, מכתב ת"ב מט).

— הפעי' הִנְעִיל, יַנְעִלוּם, — הִנְעִיל את פלוני, הלבישו נעלים על רגליו: וכל מערומיהם הלבישו מן השלל וילבשום וַיַּנְעִלוּם ויאכלום וישקום (דהי"ב כח יה). — ובתו"מ: המגפף (ע"ז) והמנשק המכביד והמרביץ והמלביש והמנעיל והמעטף (תוספתי סנהי י ג). סכו גרדו והלבישו והנעילו והגביהו (ב"ב כג:). בשר ודם העבד מנעיל את רבו (מד"ר שמות כה). איזהו מכבד מאכיל ומשקה מלביש ומנעיל מכנים ומוציא (דא"ז ז). דרך הארץ תלמיד מנעיל את הרב (פסיקי דר"כ, ויהי בשלח).

— נפעי' נִנְעַל, נִנְעֶלֶת, — שנעלוהו: חס ושלום שעקיבא נתנדה שאין העזרה ננעלת בפני כל אדם מישראל בחכמה וביראת חטא בעקביא בן מהללאל (ר' יהודה, עדי' ה ו). התחיל לתקוע תקיעה שניה נסתלקו התריסין וננעלו החנויות (שבת לה:). ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים (ר' יוחנן, ערובי קא.). ננעל הפונדק או שאמר לו שמור (ע"ז ע.). ראה שננעלה דלת בפני תינוק שוברה ומוציאו (יומי פד:). מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה וכו' ואע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו (ר' אלעזר, ברכי לב:). כל השערים ננעלים חוץ משערי אונאה (ב"מ נט). ודלת הננעלת (על האדם לפני ההצלחה) לא במהרה תפתח (ר"מ בר פפא, צ"ק ט:). ננעל הים: על אלו ואלו ננעל הים מארבע רוחותיו (ר"ש בן לקיש, מד"ר שמות כב). ומצוי בסהמ"א, והמקור הִנָּעֵל: ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה אבל צריך שיהיו ראויות להנעל היו משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן להנעל (רמב"ם, שבת יז י). — ואמר המשורר: וגלות ננעלות, ומקות ותעלות עליהן אילות, כאילות היערים (דונש, דעה לבי).

— פעי' *מְנֻעָל: ויבקשו למצוא את הפתח והנה שעריה נְעוּלִים וּמְנֻעָלִים (מח"ג, דביר ב, חכמי חרשים).

— הפעי', *מֻנְעָל, — לבוש נעלים: כמו היות לובש בגד או צנוף במצנפת או מונעל (רקב"ד, חמו"ר א א).

נַעַל, [1]) ס"ז, נַעַל, נַעֲלִי, נַעַלְךָ, נַעֲלוֹ, מ"ז נַעֲלַיִם, מ"ר נְעָלִים, נַעֲלֵינוּ, נְעָלֶיךָ, נַעֲלֵיכֶם, נְעָלָיו, — כסות הרגל עפי"ר מעור וכיוצא בזה, Schuh; chaussure; shoe: אם מחוט ועד שרוך נַעַל ואם אקח מכל אשר לך (ברא' יד כג). של נְעָלֶיךָ מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (שמות ג ה). וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים נַעֲלֵיכֶם ברגליכם ומקלכם בידכם (שם יב יא). וחלצה נַעֲלוֹ מעל רגלו וכו' בית חלוץ הַנָּעַל (דברי כה ט-י) לא בלו שלמתיכם מעליכם וְנַעַלְךָ לא בלתה מעל רגלך (שם כט ד). ואלה שלמותינו ונעלינו בלו מרב הדרך מאד (יהושי ט יג). ויתן דמי מלחמה בחגרתו אשר במתניו וּבְנַעֲלוֹ אשר ברגליו (מ"א ב ה). מה יפו פעמיך בַּנְּעָלִים בת נדיב (שה"ש ז ב). וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה לקים כל דבר שלף איש נַעֲלוֹ ונתן לרעהו (רות ד ז). על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נַעֲלָיִם (עמו' ב ו). ולא נפתח אזור חלציו ולא נתק שרוך נְעָלָיו (ישעי' ה כז). והכהו לשבע נחלים והדריך בַּנְּעָלִים (שם יא טו). לך ופתחת השק מעל מתניך וְנַעַלְךָ תחלץ מעל רגלך (שם כ ב). פארך חבוש עליך וּנְעָלֶיךָ תשים ברגליך (יחזק' כד יז). השליך נַעֲלוֹ על פלוני, לאות בזיון ועבדות לפלוני: מואב סיר רחצי על אדום אשליך נַעֲלִי (תהל' ס י). — ומשל: בעוד הנעל על רגלך דרוס על הקוצים[2] — ומצוי בסהמ"א:

---

[1]) בערב' נעל a) כסות הרגל לאדם וגם פרסה של ברזל לבהמה. בסורית רק במשמ' האחרונה.

[2]) גוף המשל בארמית: עד סנדלא בריגלך

a) نعل

כי מי אני אשר לא אשתחוה להמן כי על תשועת ישראל הייתי לוחך הנעל אשר ברגליו ועפרו אשר ידרוך (יוסיפון, כה).—ואמר המליץ: ישחק בו כמו צפור בבאו ובנעל לכף רגלו ישיתו (ר"ם הכגיד, הכרפא הזמן). פני תבל כצואר המצורע לזאת הרוק בפניה צדקה, והנעל בערף אהביה וגלוי מערם חוקה חקוקה (הוא, פני הכג). בששה לא תהי עצה מצואה בדל שואל ועצב מכאוביו, ובצמא וגבר נעלו צר וברעב וצריך אל נקביו (הוא, בן משלי ג כח). דרוכת כל נעל ובכל יד משובה, תשתה כום רעל באהבתך מסוכה (אהבה לפספה, ירומון מפלותי, הגדה מלוירה ומנקדי, כ"י ברית"מ).

נַעֲלָה, ש"נ, מ"ר נְעָלוֹת, כמו נַעַל: וּנְעָלוֹת בלות ומטלאות ברגליהם (יהושי ט ה).

נֶעְלָם, ש"ז, עי' עָלַם,— דבר הנסתר מעין הגוף או מעין השכל, Verborgen ; caché ; concealed : ויגד לה שלמה את כל דבריה לא היה דבר נֶעְלָם מן המלך אשר לא הגיד לה (מ"א י ג). כי את כל מעשה האלהים יבא במשפט על כל נֶעְלָם אם טוב ואם רע (קהלי יב יד).—לנק' נֶעְלָמָה: גם את תשברי תהי נֶעְלָמָה גם את תבקשי מעוז מאויב (נחומ ג יא [1]).—לרבים נֶעְלָמִים, אנשי שקר, העושים במחשך מעשיהם: לא ישבתי עם מתי שוא ועם נֶעְלָמִים לא אבוא (תהלי כו ד). [ורגיל בדבור ובספרות החדשה במשמ' איש שמציאותו נסתרת מהממשלה, שלא נרשם בין הנולדים כדי שלא יקחוהו לעבדת הצבא.]

נעם [2], ממנו נָעִים, נְעִימָה, נֹעַם, נָעֵם, נַעֲמָן, מַנְעַם, *נְעִימוּת.

נֹעַם, ש"ז,—סגולת מה שהוא נעים Annehmlichkeit ; agrément; pleasantness: לאחד קראתי נֹעַם ולאחד קראתי חבלים (זכרי יא ז). ויהי נֹעַם אדני א' הינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו (תהל צ יז). דרכיה דרכי נֹעַם וכל נתיבתיה שלום (משלי ג יז). תועבת יי' מחשבות רע וטהרים אמרי נֹעַם (שם יה כו).—צוף דבש אמרי נֹעַם מתוק לנפש ומרפא לעצם (שם יו כד).—ובסהמ"א, כמו נעימה: וישא ניקולאוס את קולו בנועם אשר יספדו על המת (יוסיפון, סמה). מרובע ופשוט לנועם קרדש לרום (ר"מ מלונזונו, שתי ידות, פזמון לדיק ומושיע). לפורים לנועם יגל חזון וכו' או לנועם יש ארוכה (שם, פזמון אחיו). ולכן הם (המשוררים) ברצותם לחבר שיר היו מסתכלים קודם באותו נועם שעליו רוצים לחבר השיר (שם ס.). הרימו קולם בנעימה קול אחד ותחלה היה הנועם נמוך ולבסוף בקול גדול. (Q G J D, II, 68)

נָעֵם, פ"ע, נָעֲמָה, נָעַמְתָּ, נָעַמְתְּ, נָעֵמוּ, יִנְעַם,—נָעֵם הַדָּבָר, היה נָעִים ; הארץ : וירא מנחה כי טוב ואת הארץ כי נָעֵמָה (בראשי מט יה).—והאיש : צר לי עליך אחי יהונתן נָעַמְתָּ לי מאד (ש"ב א כו). ממי נָעָמְתָּ רדה והשכבה את ערלים (יחזקי לב יט).—והאהבה : מה יפית ומה נָּעַמְתְּ אהבה בתענוגים (שה"ש ז ז).—ואמרים: ושמעו אמרי כי נָעֵמוּ (תהלי קמא ו).—ודעת: כי תבוא חכמה בלבך ודעת לנפשך יִנְעָם (משלי ב י).—ולחם: מים גנובים ימתקו ולחם סתרים יִנְעָם (שם ט יז).—יִנְעַם לפלוני, יהיה לו נָעִים: ולמוכיחים יִנְעָם ועליהם תבוא ברכת טוב (שם כד כה).—ואמר המשורר במשמ' הרגיש נעם ותענוג: הביאני חלומי מקדשי אל ושרתי מלאכותיו החמודות, והעולה ומנחתה ונסכה וסביב תמרות עשן כבדות, ונעמתי בשמעי שיר לוים בסודיהם לסדר העבודות (ר"י הלוי, אלהי משכנותיך ידידות). והמטה מקטרת לבונה והערש בכל בשם פטומה, ונעמתי בחזיוני עדי כי הקיצותי והנה אין מאומה (ר' יוסף בן חסדאי, הכלבי הן). אעוז בדודיו ואנעים מסגדיו וטל פיהו יכבה יקוד חשקי וצמאתי (ר"י אבן גיאת מבין עפאים).—וצווי נְעַם: נעם חתן והתענג ואל תשכחה דודים למנחתך נבונים (ר"י הלוי, זמן מעדנך).—ובמשמ' היה נעים: כי חדשו כיום נעורי גיל ויגעמו עוגב וקול נבל (רמב"ע, תרשיש א כנה).

—הפעי' *הִנְעִים,—הִנְעִים לפלוני, גרם לו נֹעַם, התנהג אתו בנעם, בתענוג: אלו ת"ח שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה (ר' אושעיא, סנהי כד.).—הִנְעִים את קולו וכדומ', עשהו נעים, ואמר בן סירא: נגינות שיר הבין [פני] מזבח וקול מזמור הנעים [1] (ב"ס גני מז ט). אמרו עליו על הוגדם בן לוי שהיה מנעים את קולו בזמר (ירושלי שקלי ה ג). נעמה אחרת היתה שהיתה מנעמת בתוף לעבודה זרה (מד"ר בראשי כג).

דרום כובה (ר' לוי, מד"ר בראשי מד).

1) [י"ת מסלעמא— נבלעה. ומהחדשים יש מגיהים נעלפה.]

2) בכנע' נעם—טוב. ובער' נַעֻםַ,a) נוח, קל ונעים, וכן בסבאית ובארמית.

a) نعم

1) [כך בגליון, ובגוף הכ"י תיקן.]

מי מנעים זמירותיהם של ישראל דוד בן ישי (ר' אחא בס שה"ש כמגדל דוד). ובסהמ"א, הנעים לפניו: נצח נועם מנעימים לפניו וימנעוהו ממשקה ומטעם (ר"י בן אביתור, עבודה, אל אלהים). ותלמיד שעשועים להדר ולהנעים ותוכחת רעים ואהבת החברים (רסב"ג, אזהרות, שמור לבי).—הנעים אמרים, הנעים זמר: מנעימי מלל ימללו בקול יי' מלך (ר"א, קליר יוצ' א' ר"ה אדירי איומה). וזרע ומצא מאה שערים, והצליח והשכיל והנעים אמרים (שמעון בר יצחק יוצ' ב' שבועי, שעשוע). תבשר סלחתי לאוהבי חלותך, להודיעם רחמי גדולתך, וינעימו זמר לעלותיך (שחר יוה"כ, מי יערוך אליך). אנעים זמירות ושירים ארוג, כי אליך נפשי תערוג (ר"י החסיד, שיר הכבוד). רקדו וחדו כל הלילה, רנן הנעימו לנורא עלילה (יוסף בר שלמה, שבת א' חנכה, אודך). וכל יושבי תבל פצחו הלולו. ומלאכי מעלה הנעימו מעללו (יוצ' ב שבועי, וכל העם). ולא יסיר (בעת התפלה) מהנעים קולות ערבים (פרק השלחה, מיוחס להרמב"ם). — הַנְעִימוֹ, עשהו נעים: ובדרכי שיר מזמור אשיר דל או עשיר יהיה יודעם, אנעימהו אטעימהו אקראהו דרכי נעם (רמב"ע, שיר ברלאם ספ' דרכי נעם). —ובמשמ' נתן לו נעם ותענוג: ועתה לכה איעצך ויהי אלהים עמך ובחיים ינעימך (מבא גי חזיון 9 2).

—התפ', *הִתְנַעֵם,—מצא נעם, התענג: וקבל הימים האלה בשמחה והתנעם בהם (ר"י א"ה, חו"ה, יחוד המעשה ה). וכאשר כבשו ארץ כנען ונכנסו בה והתנעמו בטובה בקשו המזון וכו' (שם, הפרישות ז). ולולא הם לא הייתם מתנעמים יום אחד באורך ימיכם (הוא, כוזרי ג י). ודמו ראשיהם לנחלים ולמקומות שהמים נגרים עליהם מרוב יציקות שמן רקח הבשם עליה. מהתענג ומהתנעם (הוא, השרשי לריצ"ג, שרש גיא).

—נפע', *נִנְעַמְתִּי,—כמו התנעם: גדלני ורוממני לתאוה, ננעמתי בשמור מצוה (שמעון בר יצחק יוצ' לשחוה"מ פסח, אהוביך).

—פעי', *נֵעֵם, נֵעֲמוֹ,—כמו הנעים: לקחתיו (את המכתב) וינעמוני לקחיו, פתחתיו וישעשעוני פתחיו (ר"י הלוי, מכתב לחכמי נרבונה).—ואמר הפיטן: ניהגוהו קהל אחי, ליטול ולזרוק ניחוחי, ניעמוהו בכתבי נכוחי (סדר עבודה, קטע כ"י גני', J. Elbog. 178).

א. **נַעֲמָה**,—שם אחות תובל קין (ברא' ד כב). ובמדרש שהיא היתה היפה בנשים, ובה טעו המלאכים חם הנפילים: נדמה לו (השטן לר' מתיא בן חרש) כאשה יפה שלא היה כיופיה מימות נעמה אחות תובל קין שטעו בה מלאכי השרת (תנחומי חקת, הוספה א, הוצ' בובר).—ובקבלה, מין רוח דומה לצפור: ומאחוריה יצאה ציפור אחת ושמה נעמה המושלת על הגזל וממונת על המשק (משנת חסידים, עמני חיי ריקי, הוית הקלפות ב).—ואחת מהרוחות והשדות: וצורת הימין יש אסימון רוכב על נעמה ונעמה רוכבת על אגרת בת מחלת (עמק המלך, תיקוני התשובה יז::). — בני הנעמה אוהבי התענוגות: ומי שהרגיל מחשבותיו ודעותיו לרדוף אחרי התאות והתענוגים הגופיים ויאכל כמו שיאכלו בני הנעמה כבר ירד למדרגה הבהמית. (ר"א בר חסדאי, מאזני צדק לאלגזלי 37).

ב. *נַעֲמָה, ש"נ,—כמו נעמית: כמו הנעמה שבהסתכלה בביצתה היטב נוצרת ומתרקמת בתוך הביצה הנעמה ומתבקעת ויוצאת (ר"א אזקרי ספ' חרדים עה:).

*נַעֲמִית[1], ש"נ, מ"ר נַעֲמִיּוֹת, — כמו יַעֲנָה, עוף גבה הקומה רב הכח, Strauss; autruche; ostrich: מטלטלין שברי זכוכית מפני שהן מאכל לנעמיות (רשב"ג, תוספתי שבת יז (טו) א). כלב כופרי מין חיה הירורין והנעמיות הרי הן בעופות (שם כלאי ה א). ביצת הנעמית כשרה לקדש בה (שם פרה ה (ד) א). חוץ מכנף העוז וביצת נעמית המצופה (כלים יז יד). ולא הוזכרו כנף העוז וביצת הנעמית אלא בהווה (ר"ש, תוספתי כלים ב"מ ז ו). זהב מזוקק שהיו מחתכין אותו כזתים וטחים אותו בצק ומאכילין אותן לנעמיות והן מסננות אותן (ירוש' יומי ד ד). הכניס עמו (נח בתבה) זמורות לפילים חצובה לצבאים וזכוכית לנעמיות (ר"א בר כהנא, מד"ר ברא' לא). היה מחתך מבשרו (של אגג) זתים זתים ומאכילו לנעמיות (פסיק' דר"כ, זכור).—ובסהמ"א: נעמיות שהן עופות גדולים כגובה הסוס הולכין על שתי רגלים כתרנגולין ואין פורחין באויר ושיעור צוארן אורך קומה (ר"ש פרחון, ערך יען). והזהב לא יותך מהר באש והוא נתך בגוף הנעמיות שהוא מזונם (שעה"ש לאבי הרלב"ג ג ג).

[1]) בערבי נעאמה a).

a) نعامة

נַעֲמָן, ת״ז, מ״ר נעמנים,—א) נעים, יפה ונחמד: על כן תטעי נטעי נעמנים[1]) וזמרת זר תזרענו (ישעי׳, יז י).—ואמר המליץ: בצאתך המלתה שיקי רשף למנה, ונלאתה כלכלם נטיעת נעמנה, ישקנו זו קצותם ענתה מאמנה, חשורת טל תחי עדות ה׳ נאמנה (רקע״ג פתיי׳ תרי״ג מלות).—ובמליצה: נטע נעמן צנצנת מן לקח מעֵני עמדתו, כי הוא שמש החכמה הוא הזורח בגבורתו (כמג׳ מחברי׳ ס).—ובהשאלה, משורר נעמן: ויקם אחריהם דור המשוררים הנעמנים, ונקרא זמנם זמן הנצנים, כי היה הדור כמו קוצים והם כשושנים (ר״י חריזי תחכמי׳ יח).—ב.° כנוי לאחד החלונות שברקיע, עי׳ חלון: ובג׳ מאות וס״ו הלונות החמה יוצא ונכנס וכו׳ בתקופת ניסן מתחיל מחלון תעלומה שבו האור יוצא והולך אל קרן צפונית חלון אחר חלון עד שהוא מגיע לחלון נעמן בתקופת תמוז מתחיל מחלון נעמן והולך וסובב לאחוריו חלון אחר חלון עד שהוא מגיע לחלון חדר (פדר״א ו). בצפון יש חלון אחד ושמו נעמן משם יוצא חשך ורוח סופה וסערה וכל מיני מזיקין יוצאין משם לעולם (ר״י ברצילוני, פי׳ יצירה 160).

°נִעְנוּעַ ש״ז,—סה״פ מן נענע: אנא שגב אשאלי נענועך[2]) עריצים בהניעך והושיעה נא (סדר הושענ׳, הכה אזון). מזה נדע שכל כח הגולם והדמות והראיה והריחה והלעיטה ודיבור והקול והמישוש והמעשה וההילוך והנענוע של אברים וכו׳ מנשמת רוח החיים שנפח בו היוצר והבורא הן (ס׳ דונולו הכמוני ח). נראה דמותו בענן כדבר היוצא. מחרט ומחוגה יש לו ניענוע הרתיכה באויר וראו העם הדבור ודמות האותיות (ספר הרקנטי, ויקח). ידוע תדע שיש כלי שיר עשוי מדלעת ובה שוקע עץ ארוך ובשערות של זנב הסוס מוליכין ומביאין בה ותוליד נענוע ערב מאד לשומעיהם (ר״א הכהן, שבט מוסר ה).

***נִעְנֵעַ**, פ״י, נִעְנַעְתִּי, מְנַעְנֵעַ וכו׳,—נִעְנַע דבר, הניעו׳ הזיזו: הקש שעל גבי המטה לא ינענעו בידו אבל מנענעו בגופו (שבת כ ה). והיכן היו מנענעין (את הלולב) בהודו ליי׳ תחלה וסוף (סוכ׳ ג ט). צופה הייתי ברבן גמליאל ורבי יהושע שכל העם

1) [והחדשים מפרשים על נטיעות לשם האליל תמוז או אדונים, עי׳ בפירושו של קרווים.]

2) כך במחזור איטל׳, הוצ׳ שד״ל, ובספרים אחרים: אשלי נטעך.

היו מנענעין את לולביהן והן לא נענעו אלא באנא יי׳ הושיעה נא (ר״ע, שם). קטן היודע לנענע חייב בלולב (שם טו). היה משכים לצאת לדרך נוטל שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה (תוספתי ברכי ג יט). המנענע קולו בשיר השירים בבית המשתאות ועושה אותו כמין זמר אין לו חלק לעולם הבא (ר׳ עקיבא, תוספתי סנהי׳ יב י). מביא קיסם שראשו חלק ומנענע באותו מקום (נדה כה:)— נִעְנַע לו ראשו, הרכינו לפניו: דף של ספינה נזדמן לי וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי (ר״ע יבמ׳ קכא.).—ונענע ראשו, לאות רצון: בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמיה הגדול מבורך הקב״ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך (ר׳ יוסי, ברכי ג.). — ונענע לפלוני בראשו, לסמן הסכמה: פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה ה׳ צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי לו יה״ר מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך וכו׳ ונענע לי בראשו (ר״י בן אלישע, ברכי ז.). — ולסמן בוז: שבכל יום ויום היו אוה״ע מחרקין שיניהם ומרמזים בעיניהם ומנענעין בראשיהם ומפטירים בשפתותיהם (פסיקי רבתי כז).

—פעי׳ *נִעְנַע, מְנֻעְנָע, מנוענעין,—שנענעוהו: והמקושרים (גוזלות המקושרים בכנפיהם) והמנוענעין[1]) (מערב יו״ט לשם מזון) בבורות ובבתים ובשיחין ובמערות מותרין ובאילנות אסורין שמא יעלה ויתלוש והמקושרין (שמצאם) בכל מקום אסורין משום גזל (ביצ׳ כה.).

—התפ׳, °נִתְנַעְנַע, נתפו׳ נִתְנוֹעֵעַ: מתגדנדין ומתנענעין (ערוך, ערך פרכס). נתדלדל ונתנענע מעט מעט ממנו ונפל (תוספי נדה כז. ד״ה בית הפרס). אבנים נזדעזעו ונתנענעו (שבלי הלקט, תפלה, סי׳ כ). כי אלו הגופים אחר שנוצרו ועדיין לא נתלקח בהם כח זה האור היו גופים מתים וכשפעל בהם האור ונתלקח בהם ונתחזק אז נתנענעו ונשלמו (פי׳ ההורה לר׳ עמואל מרומא, A. Marx 381). שהרי דבר שמתנועע או יתנועע מעצמו או יתנענע מכח מניע אחר זולתו וכו׳ ואם שום דבר יתנועע והי׳ להם זה הדבר מנענע ומתנענע ביחד כתנועה אחת שוה (ר׳ הלל מוירונא, תגמי׳ הנפ׳ א א).

1) ובתוספתי (שם א י) כ״י א״פ, והמנוענין. בספרי הדפוס וכמו״כ בכ״י וינה: והמנענין.

נַעְנַע, ס"ז, —שם צמח חריף הטעם, Minze; menthe; Mint: ורפואתו שיאכל דברים החמים וכו' וביצים צלויות והנענע וכרכם וכו' (מ' אלדבי, ס"א ד).

***נעץ** ממנו *נָעַץ, *נָעִיץ, *נְעִיצָה.

***נָעַץ**, פ"י, —נָעַץ יתד באדמה וכדומ', מעך ותחב אותה בה, stechen, stecken; enfoncer; to prick, stick in: קורות נעץ להם ואמר עד כאן רשות הרבים עד כאן רשות היחיד (ר' יהודה, ע"ז לז:). נתנו בראש הקנה או בראש הקונדס בזמן שהוא תלוש ונעוץ אפילו גבוה מאה אמה (ערוב' ג ג). אמרו ביום שנתחתן שלמה עם בת פרעה ירד גבריאל נעץ קנה בים והעלה שרטון ועליו נבנה כרך של רומי (ספרי דבר' כג). נעץ קנה בר"ה (ר' יוסי ברי יהודה, שבת ה.). נעץ ארבעה קונדיסין בארץ וסיכך על גבן (סוכ' ד:). נועץ שפוד ומכה בקורדום ומרדה האדמה מתחתיה (מו"ק ז.). נעצו חרב בבית המדרש אמרו הנכנס יכנס והיוצא אל יצא (שבת יז.). נעץ יתד באילן ותלה בה כלכלה (שם קנד:). כגון שנעץ שתי יתדות עקומות על שני כותלי מבוי (רב אשי, ערוב' ט.). מעשה באדם אחד מבקעת בית חורתן שנעץ ד' קונדיסין בארבע פינות השדה ומתח זמורה עליהם (ר' יצחק, שם יא.). הרוצה שלא תשרה חיה רעה בצל קבר נועץ קנה בד' שעות ביום ויראה להיכן צילו נוטה משפיע ועולה משפיע ויורד (שם מג:). והוא שיש לו דקר נעוץ מבעוד יום (רב יהודה, ביצ' ז:). נעץ ידיו בקרקע ויצאה תאותו מבין ציפורני ידיו (סוט' לו:). מה עשה נעץ הרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו (ר"י נפחא, סנה' כד:). זרק סכין לנועצה בכותל (חול' יג:). סכין יפה שאין בה גומות נועצה עשרה פעמים בקרקע (ע"ז עו:). שנתן לחרש שידה תיבה ומגדל לנעץ בהן מסמר ונעץ בהן מסמר ושיברן (רב אשי, ב"ק לח:). שלשלו להן דינרין בקופה והעלו להן חזיר כיון שהגיע לחצי חומה נעץ צפרניו בחומה ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה (מנח' סד:). בשעה שכורעת (האשה) לילד נועצת עקיביה בירכותיה ויולדת (תני, יבמ' קג.). חפר חריץ נעץ אינו חייב אלא אחת (ירוש' שבת ז ג). ואמרו עליו על הוגדס בן לוי שהיה מנעים את קולו בזמר וכשהיה נועץ גודלו לתוך פיו היה מוציא כמה מיני זמר (שם שקל' ה ב). וכשהיה (רשב"ג) כורע היה נועץ גודלו בארץ וכורע ומיד היה נזקף (שם סוכ' ה ד). מה עשה הביא קורה נעצה בארץ וקשר בה נימא וערך העצים והקיפן גדר של אבנים ועשה מדורה לפניה ונעץ את החרב באמצע (מד"ר ברא' סה). והיה אותו שלטון נועצה ברומח ונותנה לפני הקרון והיה קרון עוברת עליהן ומרמסן (שם ויק' טז). והיו נועצים היתדות בארץ כדי שלא יגלול הרוח היריעות (שם במד' יב). אלו יתדות המשכן ויתדות החצר של נחשת שהיו נועצים בארץ סביב שלא יפיל הרוח לקלעים (שם ו). נעצו בו לולינות של ברזל עד שעשאוהו ככברה (רב, שם כג). כתוב אחד אומר יתרא הישמעאלי וכתוב אחד אומר יתרא הישראלי וכו' אלא ישראלי היה וחגר חרבו כישמעאל ונעץ את החרב באמצע ביהמ"ד ואמר או אהרוג או אהרג עד שאיני מקיים הלכה לרבים (שם, רות ד). — ובספה"א: ולקח הגוי את הברזא ורצה לנועצו בנקב (תשו' מעשה הגאו', יין נסך פח). וצפרניו נעוצין בבשר בהמה (ר"י א"ת, כוזרי ד לא). נעץ את הסכין בכותל והעביר הצואר עליה עד שנשחט וכו' אם היה עוף בין שהיה צוארו למעלה מן הסכין הנעוצה או למטה ממנו שחיטתו כשרה (רמב"ם שחיט' ג ה). — ודברים מפשטים: עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת (ספ' יצירה א ז). — ואמר הפיטן: גבה ועמק נעוצים בסובב, חכם לב ונבון לא ילבב (בה"ח ליום ג' אמנם ידעתי).

נַעֲצוּץ,[1] ס"ז מ"ר נַעֲצוּצִים, —מין ממיני האילנים, שיחים, הקוציים: ובאו (הזבובים) ונחו כלם בנחלי הבתות ובנקיקי הסלעים ובכל הַנַּעֲצוּצִים ובכל הנהללים (ישע' ז יט). תחת הַנַּעֲצוּץ יעלה ברוש תחת הסרפד יעלה הדס (שם נה יג). —ואמר המליץ: כפר אשר השריש עצי חיים ובו הנעצוצים נעקרו שורשו (רק"ע

---

[1]) תרג' היגתא, והוא בסור' חגתא, בתו"מ היגא, חיגתא, ובערב' חאג'a) (עי' ע' לֶו, שמות הצמחים 146). עב"ם (בלקוטי קדמונ' רי): י"א אלוערור וי"א אלענצל. ע"כ. ריב"ג: אולי נעצ' בערב', והוא מין אילן קוצי. והביא בשם אחרים כי הוא סִדְר: b) בערב'.

a) حاج b) سدر

אבן דנאן, שיר בשבח מו"כ, למה חסרי לב). — והשתמשו בו בסהמ"א במשמ' שם כללי לאילן קטן קוצי: הוא נעצוץ גבוה כשלש אמות גדל באגמים (ר' פינחס, חוס"א, הלמחים מו). המר הוא נעצוץ גדל באמעריקא החמה שרשו העב כזרוע איש (שם נג).

נעצר, עי' ערך עצר.

א. נער[1]), ממנו א. נַעַר, א. *נְעִירָה.

א. נָעַר, פ"ע, נָעֲרוּ,—נָעַר גור האריה וכדומ', שאג בקול של הגורים brüllen; rugir; roar: יחדו ככפירים ישאגו נָעֲרוּ כגורי אריות (ירמי' נא לח).— ובתו"מ: בתחילה הוא (הקב"ה) נוער מבית המקדש ואחר כך הוא פורע מן אומות העולם (ר' לוי, מד"ר שה"ש, אתי מלבנון). — ואמר המליץ: הקיצה והער אהבת ימי צביה, בשני ארי נוער וצפרני לביה, וצר פיהו פוער לדם חלל ושביה (רמב"ע הסל' ההולה). כארי עלי נער, ואבירי ששוני נער (ר"י חריזי, תחכמ' יד).—וגם לחמור, schreien; braire; to bray: משמרה ראשונה חמור נוער שניה כלבים צועקים (ברכ' ג.).—ואמר המליץ: זכור אחי בלכתנו שנינו אל בית התפלה יום ערבה, ושמענו חמור נוער וצוחת בני בקר והם גועים קרובה (ר"ש הנגיד, הירהב הזמן). ותחכם עת היותך בין חכמים ועם הבוערים תסכל ותבער, וכראותך ארי תשאג והעת חמור תראה פתח פיך ותנער (רש"ט פלקיירה, המבקש יב). עורך להוד שירך זמיר זולתך עורך לקול צפור אתון **נוערת** (עמני מחב' כ).

ב. נער, ממנו ב. נַעַר, נְעֹרֶת, *נִעוּר, ב. *נְעִירָה.

ב. נָעַר, פ"י, נָעַרְתִּי, נֹעֵר, נָעוּר,—נָעַר דבר, הניע אותו בידיו וכדומ' כדי להפיל מה שיש בו schütteln; secouer; to shake: גם חצני נָעַרְתִּי וכו' וככה יהיה נָעוּר ורק (נחמיה יג).—ואת כַּפָּיו: מאס בבצע מעשקות נֹעֵר כפיו מתמך בשחד (ישע' לג יה).—ובהשאלה: היה השרון כערבה ונֹעֵר בשן וכרמל (שם ט)—ובתו"מ: מעות שעל הכר נוער את הכר והן נופלות (שבת כא ג). הנוער[2]) אגודה של ירק וירדו (המים) מצד העליון לתחתון וכו' הנוער את הקלח חוששין אנו שמא יצאו מן העלה לעלה (מכשירי' א ז). לאיוב נערתי מן אשפה (פסיק' רבתי כו).

—נִפְעַ', נִנְעַר, נִנְעַרְתִּי, אִנָּעֵר, יִנָּעֲרוּ, — א) נִנְעַר פלוני מִשְּׁנָתוֹ, זע ונעלקום: ויקץ משנתו ויאמר אצא כפעם בפעם וְאִנָּעֵר והוא לא ידע כי יי' סר מעליו (שפטי' יו כ).— נִנְעַר הארבה, התחיל כלו לזוז כדי ללכת, לעוף: כצל כנטותו נהלכתי נִנְעַרְתִּי כארבה (תהל' קט כג).—ובתו"ם: מתוך שהיו עומדין צווחין ננער אביהם (מכי' בשלח ג ה). מעשה בר"א ורבי יהושע שהיו באין בספינה והיה ר"א ישן ורבי יהושע נעור ניזדעזע ר' יהושע ונינער ר"א אמר לו מה זה יהושע מפני מה נזדעזעת (ב"ב עד:). משעה שהוא ננער יוצא לעולם (ר' יוחן, ירוש' ברכ' ג ה). וכשבא לישון מפקיד רוחו להקב"ה שנאמר בידך אפקיד רוחי וכשננער ממליך להקב"ה השומרים בלילה מוסרין אותו לשומרי היום (מד"ר במד' כ). בחצי הלילה ננער משנתו אמר להן היכן אני נתון (פסי' דר"כ, פוס אסים). שלא יהיו האומות העולם אומרים מה דוד סבור החריב בית אלהינו ועשה בית לאלהים נינערו אלהינו וגבו נקמתם והחריבו בית אלהים (פסי' רבתי ו).—ובהשאלה ננער מחלי, שב לאיתנו: שחלתה וננערה מחליה (מד"ר שמות א).— נִנְעַר מן העפר, הקיץ וקם לתחיה: שאין בשרו ננערת מן עפרה (מד"ר במד' יד). שכל חסד שישראל עושין בעולם הזה בשעה שהם ננערין מן העפר הקב"ה משלם שכרן (מד"ז רות א ח, הולי זוכר).—ובהשאלה: כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער (ר' אלעזר סוטי' ה.).—וננער בגד וכיוצא בזה, שנערוהו: אף בבגד טמאה מפני שהיא ננערת (רשב"ג, כלים כח ג). (חסן הוא) פשתן שלא ננערה (ר' פינחס, ירוש' שבת ב א). שלא נינער פשתן שלו אלא עם הקוצים שלו (מדר' אגדת בראשי' יז).— נִנְעַר מדבר, הונע הדבר והשלך ממנו: לאחז בכנפות הארץ וְיִנָּעֲרוּ רשעים ממנה (איוב לח יג).— ובתו"מ: למה נקרא שמה שנער שכל מתי מבול ננערו לשם (ר"ש לקיש, שבת קיג:). כל המסתכל בערוה קשתו ננערת[1]) (ר' אלעזר, סנה' לב.).—ובסהמ"א במשמ' נדחף למקום: ובאותה שעה ננערין פושעי ישראל לגיהנם י"ב חדשים (נסתרות רשב"י, ביהמ"ד ילינק ג 81). — ואמר

1) [מתרוקנת, עי' רש"י].

1) כך בסורות ואולי גם באשו' נאר, שאג, (Del. HWB 439) ובערב' ההמונית נער a), השמיע קול בנחירים.

2) ופרש הערוך: הוא המנפץ אגודה של ירק להשליך ממנה המים.

a) نعر

המשורר: אני הננערת, בידי נמסרת, והנני נמכרת ונפשי זוררת (רחז"ע, חיך חזלת יד.). — *נִנְעַר לעשות דבר, זז ממעמדו: ננערו לעמוד ולא עמדו מהו (רב ענן, מו"ק כג.). ננערה[1] לעמוד אע"פ שלא עמדה (רב חסדא, חול' כח:).—ובסהמ"א: מזמין עצמו כמו ננער לעמוד (רש"י ברכ' לד.). ואין תוקעין אלא בפני בית דין גדול בלבד כל זמן שהן יושבין ואפילו ננערו לעמוד ולא עמדו תוקעין בפניהם (רמב"ם, שופר ב ט).—ובמשמ' התעורר: והחזיק לו טובה רבה במה שהוא צורר היהודים כ"כ עד שהשנאה הנעירתו וננער לדבר שלא ננער אליו זולתו (רשב"ל דורחן, מגי' ספר קיז.).

—פע', נִעֵר, יְנַעֵר,—א) נִעֵר את פלו', הפילו ע"י נענוע: וַיְנַעֵר יי' את מצרים בתוך הים (שמות יד כז). וְנִעֵר פרעה וחילו בים סוף (תהל' קלו יה). גם חצני נערתי ואמרה ככה יְנַעֵר האלהים את כל האיש אשר לא יקים את הדבר הזה מביתו ומיגיעו (נחמי ה יג).—ואמר בן סירא: ועין יי' צפתהו (את העני) לטוב וינעריהו מעפר צחנה (ב"ס גני' יא יב).—ובתו"מ נִעֵר את הקדרה הריק אותה ע"י נענוע: פחות משלשה על שלשה שהתקינו לפוק בו את המרחץ לנער בו את הקדרה לקנח בו את הריחים (ר"א, כלים כח ב). ואלו הן היתוכין אלו שהחנוני מנער בהן את הקדרה (תוספת' כלים ב"מ ב י). היתה טבילת יום מנערת[2] את הקדירה בידים מסואבות (טהר' ב א).—הגים את הקדרה והניע את התבשיל שבתוכה: נותן אדם לפונדקית תבשיל לבשל לו ומנחת הקדרה לפניו ואם מנערת בו אפילו בין הגויים אינו חושש (תוספת' דמאי ד לב). נראין דברי ר' יהודה בשלא ניער ושלא כסה ודברי חכמים בשניער וכסה (רבי, חול' קה:). הלכת לצור מימיך וראית ישראל וגוי שהן שותפין בקדירה ואינו חושש שמא ניער הגוי הקדירה (ר' חנינא, ירוש' ע"ז א ד). כזה שמנער בקדירה תחתון עולה למעלה ועליון יורד למטה (ר' לוי, מד"ר שה"ש, לפוסקי)—ובסהמ"א: כף של עץ ששופכין בו המרק מן הקדרה ומנער בו הקדרה (ערוך, ערך ען). טסין של מתכת שמנערין בהן את הקדרה (רמב"ם, כלים ו ט). — וכסות, טלית, טבלה וכדומ': המפקיד כסות אצל חברו מנערה אחד לשלשים יום (תוספת' ב"מ ג כב). ב"ש אומרים מגביהין מן השלחן עצמות וקליפין וב"ה אומרים נוטל את הטבלא כולה ומנערה (שבת כא ג). נר שעל גבי טבלא מנער את הטבלא והיא נופלת (גמ' שם קכ:). המנער טליתו בשבת (רב הונא, שם קמז.). משל לזקן שהיתה לו מעפורת והיה מצוה את תלמידיו ואומר לו קפלה ונערה (ר' ברכיה, מד"ר ויקר' ב). למלך שהיו לו פרקסין והיה מצוה את עבדו ואמר לו קפלו ונערו ותן דעתך עליו (ר' ישמעאל בר"נ, שם). כחותל של תמרה שכשאתה מנערו אין בו מאומה (ר' חלבו, שם י).—נִעֵר את המחרשה וכדומ', זעזעה קצת: מעשה באחד שחרש וניער את המחרישה ונמצאת גולגלת שלמה דבוקה במחרשה (ר' יהודה, תוספת' אהל' טו יג). היה חורש והטיח בסלע או בגדר או שניער המחרישה (משנה שם יז ג). דגים אלו צדתים בטהרה ולא ניערתי עליהן את המכמרות (תוספת' ע"ז ד (ה) יא). — *נִעֵר האש: שהדליק העכו"ם ואפה העכו"ם ובא ישראל וניער האש מעט או כבשו לאש (רמב"ם, מאכ' אסור' יז יג).—נִעֵר את הצאן, הזיז אותם שילכו ויטילו גללים בשדה וידיירו אותה: ואינו מותר להושיב שומר ולא לנער את הצאן (תוספת' שביע' ב כ). ואין מוסרין להם שומר לנער את צאנם (מו"ק יב.). השוכר את הצאן אסור לנערה (ירוש' שביע' ג ג).—וְנִעֵרוֹ מהשנה: ויקום לקול הצפור שאפילו צפור מנערתו משנתו (שבת קנב.).

—פעו' *מְנֹעָר, מנוער,—שנערו אותו, ונהיה ריק, ובהשאלה מנֹער ממעשים טובים וכדומ': שהן מנוערין מן המצות בלא תרומה ובלא מעשר (ירוש' ברכ' ד א). אלו בני אדם שמנוערין מן המצות (ר' אליעזר, חגי' יז.). שהיא מנוערת מן המצות (מד"ר ברחש' לז).—ובסהמ"א: וגם לנער המנוער מכל למוד שלא למד עדיין כלום (רש"י משל' א ד). גבורת אויביכם המנוערים מן המצות תיעף (הוא, ישעי' מ כט). וכנערים המנוערים מכל חכמה והפתאים מבני אדם (רש"ע פלקיירא, לר' היגון ד:). והנערים המנוערים כל א' וא' ביום פורים (ספ' תורה ושמחה על פורים לא:). והוא ג"כ הטעם של הסופרים שאין מקפידין ומניחין נערים לכותבם והמה מנוערים ולו הכמו ישכילו וכו' היו נזהרים ומרוחקין מן הטעיות והשיבושים הללו (הלבוש, הלכ' תפלין לב כ). אם זה המנוער מכל ימהר לשאל (רנה"ו, מכתב רחובות, יד).

---

1) כך בכ"י ובקצת דפוס', ובקצתם ניערה.

2) [עי' בר"ש שפרש גם כמו הגים.]

—התפ׳, התנער התנערי,—התנער מעפר וכדומ׳, התנועע, זע הנה והנה כדי שיפל העפר מעליו: התנערי מעפר קומי שבי ירושלם התפתחו מוסרי צוארך שביה בת ציון (ישעי׳ נב ב). ובתו״מ: ת ת נ ע ר אומה שמעשיה בצפון ותבוא אומה שמעשיה בצפון ובדרום (זבח׳ קטז.).—ואמר המשורר: ו ה ת נ ע ר י מן הזמן בצפרים אשר מרסיסי לילה י ת נ ע ר ו (ר״י הלוי, ישנה בחיק ילדות). יחידה כיום מהרי לקראת אלהים להכון, ומהוד זמן ה ת נ ע ר י לא יועיל ולא יסכון (הוא, אלהים שחרתיך). ה ת נ ע ר י מעפר קומי, לבשי בגדי תפארתך (ר״ש הלוי אלקבץ, לכה דודי).—ומצוי בסהמ״א: ש ת ת נ ע ר משפלותה ותחזור לאותם שהיו רגילין אצלה (רש״י ישעי׳ כג טו). מה יפה ומה נאוה גאון צמרתם ודליותיהם המרעיפים רסיסי טל שמים ה מ ת נ ע ר י ם מכנפי הכרובים ויורדים על ראש צדיק (א. מאפו, אה״צ כב).

—הפעי׳, *הנעיר, הניע את פלו׳ שיהיה ער ומלא חיים: עלץ בנערה אהרונית אחרוגית עירנית ו ה נ ע י ר ת ו (ר׳ אבהו, ערובי׳ כג:). — ובסהמ״א במשמ׳ תנועה: עגינו (של תסמר) ת נ ע י ר ותרעיד (ר״י א״ת, הסרס׳ לריב״ג, סמר). רבת צררוני, כארבה ה נ ע י ר ו נ י (תשו׳ ר״ת הולי׳ מק״נ 157).

—הפעי׳, *ינער,—במשמ׳ ישלח: תכון תבל כי י ו נ ע ר רשע ושם צדק לרגליו (מוסף ב ר״ה אהללה אלהי).

ג. **נער**[1], ממנו נער, נַער, נערה נעורים, נעורות, *נערות וכו׳.

נַעַר, ש״ז, נער, בכנ׳ נערך, נערו, נערה, מ״ר נערים, סמי׳ נערי, בכנ׳ נערי נערינו, נעריך, נעריו, נעריה, נעריהם, — א) ילד, child, enfant; Kind: תינוק: ותפתח ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה (שמות ב ו). —שלא נולד עדין: כי הנך הרה וילדת בן ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלהים יהיה הנער מן הבטן (שופטי׳ יג ה). איש האלהים אשר שלחת יבוא נא עוד אלינו ויורנו מה נעשה לנער היולד (שם ח). מה יהיה משפט הנער ומעשהו (שם יב).—שעכשו נולד: ותקרא לנער אי כבוד (ש״א ד כא).—לפני הגמלו: וחנה לא עלתה כי אמרה לאישה עד יגמל הנער והביאתיו (שם א כב).—אחרי הגמלו: ותעלהו עמה כאשר גמלתו בפרים שלשה ואיפה אחת קמח ונבל יין ותבאהו בית יי׳ שלו והנער נער (שם כד). אל הנער הזה התפללתי (שם כז).—עלם: ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך (בראשי׳ כא יב). ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם (שם כב ה). ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה (שם יב). ולא אחר הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב (שם לד יט). והוא נער את את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו (שם לז ב). ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הנער אתי (שם מג ח).—נער קטן, קטן: ויהי בבקר ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו (ש״א כ לה). ואנכי נער קטן לא אדע צאת ובא (מ״א ג ז). ויברח הדד הוא ואנשים אדומיים וכו׳ והדד נער קטן (שם יא יז). וירד ויטבל בירדן שבע פעמים כדבר איש האלהים וישב בשרו כבשר נער קטן ויטהר (מ״ב ה יד). וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ ועגל וכפיר ומריא יחדו ונער קטן נהג בם (ישעי׳ יא ו).—נערים קטנים: ויעל משם בית אל והוא עלה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו (מ״ב ב כג). — צעיר: ויאמר ליתר בכורו קום הרג אותם ולא שלף הנער חרבו כי ירא כי עודנו נער (שופטי׳ ח כ). כי נער אתה והוא איש מלחמה מנעריו (ש״א יז לג). ויבט הפלשתי וכו׳ כי היה נער ואדמני עם יפה מראה (שם מב). ונתתי נערים שריהם ותעלולים ימשלו בם (ישעי׳ ג ד). ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם (שם י יט). ואמר אהה אדני יי׳ הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי (ירמי׳ א ו). כי נער ישראל ואהבהו וממצרים קראתי לבני (הושי׳ יא א). נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב (תהל׳ לז כה). חנך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה (משלי כב ו). אי לך ארץ שמלכך נער ושריך בבקר יאכלו (קהל׳ י טז). ויאמר דויד שלמה בני נער ורך (דה״א כב ה). שלמה בני אחד בחר בו אלהים נער ורך (שם כט א). ורחבעם היה נער ורך לבב ולא התחזק לפניהם (דה״ב יג ז). ובשמונה שנים למלכו והוא עודנו נער החל לדרוש לאלהי דויד אביו (שם לד ג). — בהבדל מזקן: ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך (שמות י ט). גוי עז פנים אשר לא ישא פנים לזקן ונער לא יחן (דברי׳ כח נ). ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד (ישעי׳ ג ה). כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף (שם כ ד). לא יהיה משם עוד עול ימים וזקן

---

[1] רק בעבר׳ ובנע׳. כונת השרש לא נתבררה.

וכו' כי הַנַּעַר בן מאה שנים ימות והחוטא בן מאה שנה יקלל (שם סה כ). ונפצתי בך איש ואשה ונפצתי בך זקן וָנָעַר ונפצתי בך בחור ובתולה (ירמי' נא כב). בחורים וגם בתולות זקנים עם נְעָרִים (תהלי' קמח יב). שכבו לארץ חוצות נַעַר וזקן בתולותי ובחורי נפלו בחרב (איכ' ב כא).—מנער ועד זקן: טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדם נסבו על הבית מִנַּעַר ועד זקן כל העם מקצה (ברא' יט ד). ויחרימו את כל אשר בעיר מאיש ועד אשה מִנַּעַר ועד זקן (יהוש' ו כא). ונשלוח ספרים וכו' להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מִנַּעַר ועד זקן טף ונשים ביום אחד (אסת' ג יג).— בחור, איש צבא [1]: בלעדי אשר אכלו הַנְּעָרִים וחלק מן האנשים אשר הלכו אתי (ברא' יד כד). ויאמר דוד לַנְּעָרִים עלו כרמלה ובאתם אל נבל ושאלתם לו בשמי לשלום (ש"א כה ה). ויאמר אבנר אל יואב יקומו נא הַנְּעָרִים וישחקו לפנינו (ש"ב ב יד). ויאמר אחאב במי ויאמר כה אמר יי' בְּנַעֲרֵי שרי המדינות (מ"א כ יד). כה אמר יי' אל תירא מפני הדברים אשר שמעת אשר גדפו נַעֲרֵי מלך אשור אתי (מ"ב יט ו). — ב) עבד: והוא רכב על אתנו ושני נְעָרָיו עמו (במד' כב כב). ואם ירא אתה לרדת רד אתה ופרה נַעַרְךָ אל המחנה (שופט' ז י). ויקם אישה וילך אחריה לדבר על לבה להשיבו וְנַעֲרוֹ עמו וצמד חמרים (שם יט ג). ויאמר קיש אל שאול בנו קח נא אתך את אחד מֵהַנְּעָרִים וקום לך בקש את האתנת (ש"א ט ג). ותקרא אל אישה ותאמר שלחה נא לי אחד מן הַנְּעָרִים ואחת האתנת (מ"ב ד כב). ותלך ותבא אל איש האלהים וכו' ויאמר אל גחזי נַעֲרוֹ הנה השונמית הלז (שם כה). ותפל שבא ותקחם ואת הַנְּעָרִים הכו לפי חרב (איוב א יה). ויהי מן היום ההוא חצי נְעָרַי עשים במלאכה (נחמי' ד י). ואין אני ואחי וּנְעָרַי ואנשי המשמר אשר אחרי אין אנחנו פשטים בגדינו (שם יז). — ואמר בן סירא: אל תתאוה תואר נערי שוא ואל תשמח בבני עולה (ב"ס גני' יו א). אני נער הייתי וחפצתי בה ובקשתיה (שם נא יג).—ובתו"מ: הוא ילד וקולו כנער (ר' יהודה, סוכ' יב:). נערים היו ובזבזו עצמן כקטנים (שם מו:). לנערים לחם לזקנים שמן לתינוקות דבש (ר' יוסי בר"ח, יומ' עה:). ילד היה ומנהגו כנער (מד"ר שמות א). גדולה זקנה שאם זקנים הם חביבים הם ואם

[1]) [כך גם במצרית נְעַרְנַ, אנשי הצבא הצעירים, בהבדל מן הזקנים.]

נערים הם הקב"ה מקפין להם את הזקנה (ר' יוסי, תנחו' שמיני יא). אמר אברהם רבש"ע צריך אתה להפריש בין האב לבין ובין נער לזקן שיתכבד הזקן בנער (שם חיי שרה א). פעם אחת היה יורד מטר ויצא החסיד לשוק והיה הולך לבהכ"נ לתפלה וראה שכור אחד שהוא שוכב בשוק ואמת המים יורד עליו והבחורים והנערים מכין אותו באבנים (שם, שמיני יא).—ומשל: משל הדיוט אמר נתת פת לנער [1]) הודע את אמו (ר' יוחנן, ברא"ר מק' שמחות). —וגם לדבר שאין בו רוח חיים: בשביל שהוא (הכרם) נער לכך החמיץ (יינו) ואינו עושה יין יפה (ר"ש בן יהולדק, מד"ר שמות מג). — וכנוי למלאך: ובעת שהוקם (המשכן) למטן הוקם למעלן והוא משכן הנער ששמו מטטרון שבו מקריב נפשותיהם של צדיקים לכפר על ישראל בימי גלותם (ר' סימון, מד"ר במד' יב). והסולם ההוא (שראה יעקב בחלום) הוא סולם הנער מטטרו"ן שהוא גבוה מחבריו מהלך חמש מאות שנה (ס' ג"ע, ביה"מ ילינק ג 139).

נֹעַר, ש"ז,—מעמד האדם כשהוא נער, Jugend; jeunesse; youth: עָני אני וגוע מִנֹּעַר נשאתי אמיך אפונה (תהלי' פח יו). מפנק מִנֹּעַר עבדו ואחריתו יהיה מנון (משלי כט כא). רטפש בשרו מִנֹּעַר ישוב לימי עלומיו (איוב לג כה). תמת בַּנֹּעַר נפשם (שם לו יד). — ואמר המליץ: היה שערי כמו טורי דיו מעון נוער כתובים והן נמחו בשיבתי (ר"י אבן גיאת, מבין עפאים). יכלו ימי נוער ועד הן אחשב כי לא זמן מטיב ולא ירע (רשב"ג, לבי באימת). ונבכה על ימי נוער כסוחר אשר יבכה עלי רזע שוקיו (הוא, כאין כשחו). ידידי מי ישיבני לנוער ועמו אהיה כורת אמנה (רמב"ע, תרשיש ה א). אקרא ימי נוער אשר רחקו מני היות שבים ולא אצו (שם ג). יאבקו נוער ושב אך זה יחלוש ואליו זה מאד ישר (שם לט). חדש לי כנשר נוער, וישועתי כלפיד יבער (ר"י הלוי, ידע תדע).

נַעַר, — כמו נַעֲרָה.

נַעֲרָה, ש"נ, מ"ר נְעָרוֹת, סמי' נַעֲרוֹת, כנ' נַעֲרֹתַי נַעֲרוֹתֶיךָ, נַעֲרֹתָיו, נַעֲרוֹתֶיהָ, נַעֲרֹתֶיהָ, — אשה צעירה לימים, בפרט לא נשואה, Mädchen; fille; girl:

[1]) במד"ר במד' יט לתינוק.

וְהָיָה הַנַּעֲרָ[1]) אשר אמר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אתה הכחת לעבדך ליצחק (ברא׳ כד יד; גם יו; כה; כז; לז גן; יג). ולקח אבי הַנַּעֲרָ ואמה והוציאו את בתולי הַנַּעֲרָ אל זקני העיר השערה (דבר׳ כב יה). וענשו אתו מאה כסף ונתנו לאבי הַנַּעֲרָה כי הוציא שם רע על בתולת ישראל וכו׳ ואם אמת היה הדבר הזה לא נמצאו בתולים לַנַּעֲרָ והוציאו את הַנַּעֲרָ אל פתח בית אביה וסקלוה אנשי עירה באבנים (שם יט-כח; גם כה-כז). המה עלים במעלה העיר והמה מצאו נְעָרוֹת יצאות לשאב מים (ש״א ט יא). ויבא ויגד לאדניו לאמר כזאת וכזאת דברה הַנַּעֲרָה אשר מארץ ישראל (מ״ב ה ד). התשחק בו כצפור ותקשרנו לְנַעֲרוֹתֶיךָ (איוב מ כט). — נערה קטנה: וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נַעֲרָה קטנה (מ״ב ה ב). — נערה בתולה: כי יהיה נַעֲרָ בתולה מארשה לאיש ומצאה איש בעיר ושכב עמה והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההוא וסקלתם אתם באבנים ומתו (דבר׳ כב כג-כד). וימצאו מיושבי יבש גלעד ארבע מאות נַעֲרָה בתולה אשר לא ידעה איש למשכב זכר (שפט׳ כא יב). ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נַעֲרָה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סכנת (מ״א א ב). ויאמרו נערי המלך משרתיו יבקשו למלך נְעָרוֹת בתולות טובות מראה (אסת׳ ב ב). — וגם נשואה: ויראהו אבי הַנַּעֲרָה וישמח לקראתו ויחזק בו התנו אבי הַנַּעֲרָה וישב אתו שלשת ימים ויאכלו וישתו וילינו שם (שפט׳ יט ג-ד). — ואלמנה: ויאמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים למי הַנַּעֲרָה הזאת ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר נַעֲרָה מואביה היא השבה עם נעמי משדי מואב (רות ב ה-ו). ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה מן הזרע אשר יתן יי׳ לך מן הַנַּעֲרָה הזאת (שם ד יב). — וזונה: ואיש ואביו ילכו אל הַנַּעֲרָה למען חלל את שם קדשי (עמו׳ ב ז). — ובמשמ׳ שפחה (רק במ״ר): ותקם רבקה וְנַעֲרֹתֶיהָ ותרכבנה על הגמלים (ברא׳ כד סא). ותרד בת פרעה לרחץ על היאר וְנַעֲרֹתֶיהָ הלכת על יד היאר (שמות ב ה). ותמהר ותקח אביגיל ותרכב על החמור וחמש נַעֲרֹתֶיהָ ההלכת לרגלה (ש״א כה מב). שלחה נַעֲרֹתֶיהָ תקרא על גפי מרמי קרת (משלי ט ג). ודי חלב עזים ללחמך ללחם ביתך וחיים לְנַעֲרוֹתֶיךָ (שם כז כז). ויאמר בעז אל רות הלא שמעת בתי אל תלכי ללקט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה וכה תדבקין עם נַעֲרֹתָי (רות ב ח). ואת שבע הַנְּעָרוֹת הראיות לתת לה מבית המלך וישנה ואת נַעֲרוֹתֶיהָ לטוב בית הנשים (אסת׳ ב ט). ותבואינה נַעֲרוֹת אסתר וסריסיה ויגידו לה (שם ד ד). לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני וְנַעֲרֹתַי אצום כן (שם טז). — ובתו״מ: כל מי שהוא נכנס לעיר ומצא נ ע ר ו ת לפניו דרכו מצלחת לפניו ומנין תדע שהוא כן בא וראה מאליעזר עבד אברהם שעד לא נכנס לעיר מצא נ ע ר ו ת יוצאות לפניו וכו׳ והקב״ה הצליח דרכו (ר״ע, פדר״א לו). נ ע ר ה יש לה קנס ואין לה מכר הבוגרת אין לה לא מכר ולא קנס (כתוב׳ ג ח). נ ע ר ה שנתפתתה בושתה ופגמה וקנסה של אביה (שם ד א). אלו נ ע ר ו ת שיש להן קנס (שם ג א). האיש מקדש את בתו כשהיא נ ע ר ה בו ובשלוחו (קדוש׳ ב א). נ ע ר ה המאורסה היא ואביה מקבלין את גיטה (גיט׳ ו ב). ראה נ ע ר ה מאורסה והיה רץ אחריה (ירוש׳ סוט׳ ג ג). מעשה בשתי נ ע ר ו ת שירדו למלאות מים מן העין אמרה אחת לחברתה למה פניך חולניות אמרה לה כלו מזונותינו וכבר אנו (נוטים למות) מה עשת מילאת את הכד קמח וההליפתו נטלה זו מה שביד זו וזו מה שביד זו כיון שהרגישו בה נטלוה ושרפוה אמר הקב״ה דינה של נ ע ר ה אינו מנית אותי לשתוק (ר׳ לוי, מד״ר ברא׳ נט).

ב. **נַעַר**[1]), ש״ז, — נִדָּה, מי שתעה בדרכו וכדומ׳: כי הנה אנכי מקים רעה בארץ הנכחדות לא יפקד הַנַּעַר[2]) לא יבקש והנשברת לא ירפא הנצבה לא יכלכל ובשר הבריאה יאכל ופרסיהן יפרק (זכרי׳ יא טז).

---

[1]) [כך הכתיב. אפשר שנ ע ר משמש לזכר גם לנקבה. כמו παῖς ביונית. וכן בערבית. ע׳ Gesen. Thes. 894. ואולי כך גם ברבים: עם הנערים (רות ב כא). בשבע׳ μετὰ τῶν κορασίων כמו בפ״ח ובפכ״ב, ובאיוב א יט: ויפל על הנ ע ר י ם, שהכונה על הבנים והבנות שבפי״ח. ואפשר גם שיש לנו ב נ ע ר כתיב חסר שמאיזו סבה שהיא השמיטו את הא הנקבה. והקרי נ ע ר ה].

---

[1]) מן ב.נער ועי׳ הערה לקמן.

[2]) [כך ברב ספרים, ובקצתם וְהַנַּעַר, ות״י דאִטלטלו לא יתבע. ובשבע׳ ἐσκορπισμένον, וולג׳ dispersum, פשט׳: ודטעין, כלם מן ב.נער. וכך ריב״ג אמר וז״ל:

***נְעֻרוּת**, ש"נ, — שנות האדם כשהוא נַעַר: ואמר בן סירא: בנערותיך לא קבצת איך תשיג בזקנותיך (ב"ס נכי' כה ג). כיף ראשו בנערותו ובקע מתניו כשהוא קטן (שם ל יב). ואתפלל תפלה בנערותי והרבה מצאתי דעה (שם נא יד). — ובתו"מ: מניח אני כל אומניות שבעולם ואיני מלמד את בניי אלא תורה וכו' לפי שכל אומניות שבעולם אין עומדת לו אלא בימי נערותו ובזמן שכוחו עליו וכו' אבל תורה אינו כן אלא משמרתו מכל רע בימי נערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בימי זקנותו (ר' נהוראי, תוספת' קדוש' ה טז). וכן אתה מוצא באברהם אבינו שבירכו המקום וגידלו בזקנותו יותר מבנערותו (שם יז). אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים (שמואל, כתוב' לט.). אין כסף אלו ימי נערות; דאתיא סימני נערות (קדוש' ד.). אבנים שישבנו עליהן בנערותינו עשו עמנו מלחמה בזקנותינו (ר' ישמעאל בר"י, ירוש' ב"מ ד ו). זה שאינו למד תורה בנערותו ומבקש ללמוד בזקנותו ואינו יכול (רשב"י, מד"ר דברי ח). וזה (יצה"ר) גדל עם אדם מנערותו עד זקנותו (ריב"ל, שם ברא' כד). יש לך אדם שהוא קונה סחורה בנערותו הוא מפסיד ובזקנותו הוא משתכר בה (שם רות, ל"כי). — ובמשמ' מעמד האדם בכח גופו וכדומ' כשהוא נער: הן הן (הרפואות הנזכרות) החזירוני לנערותי (ר' יוחנן, גיט' ע.). כבר כת' ואברהם ושרה זקנים מה תלמוד לומר ואברהם זקן אלא החזירו הקב"ה לנערותו [1]) לפיכך צריך לכתוב פעם שניה ואברהם זקן (הוא, מד"ר ברא' מח). שהחזירה הקב"ה לימי נערותה (שם נג). — מעשי נערות: שהיה (יוסף) עושה מעשה נערות ממשמש בעיניו מתלה בעקיבו מתקן בשערו (שם פד). — ובספהמ"א: נשיתי לבי בימי נערותי וזמן בחרותי לרדוף התענוגים (ר"י חריזי, תחכמ' ג). וילאה להשיגו אנוש עד ימי זקנה ומוכן יהי אליו בהקרו בנערותו (רמ"ע פלקירא, שיר ברא' חכמה).

***נְעֻרִיּוּת**, ש"נ, — כמו נְעֻרוּת: ההוראה הכוללת בשבות עלם ונער הוא מעמד הנעריות שהוא מציאות הדבר במעמד העליה והצמיחה (רמ"ס, יריעי' שלמה א ו-ז).

***נְעֻרִית**, ת"נ, — של נערות: כי מה שירוץ המירוץ הזה הוא תאוה נערית כי טבע הנערים הוא שיחיו בתאוה ובתקוה אל הדברים הערבים (יוסף כספי, קלור ספי' המדות לארסטו ג, כ"י ותיקן).

נְעֹרֶת, ש"נ, — מה שמשירים מהפשתן כשחבטים אותו: Werg; étoupe; tow: וינתק את היתרים כאשר ינתק פתיל הַנְּעֹרֶת בהריחו אש (שפטי' יו ט). והיה החסן לִנְעֹרֶת ופעלו לניצוץ ובערו שניהם יחדו ואין מכבה (ישעי' א לא). — ובתו"מ: גחלים שעממו או שהדליקו עליהן נעורת של פשתן (תוספת' שבת ג [ג] ג). נעורת של פשתן דקה הרי היא כזבל (ר' יהודה, שם ג [ד] כג). נעורת של פשתן כדי לעשות ממנו פתילה קטנה לנר (שם ט [י] ה). בשחיקת אבנים בשחיקת חרסים בנעורת של פשתן דקה (ספרא אחרי מות ח יא). טומנין בכסות ובפירות בכנפי יונה ובנסורת של חרשים ובנעורת של פשתן (שבת ד א). כיצד היו משיאין משואות מביאין כלונסאות של ארז ארוכין וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן וכורך במשיחה ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור (ר"ה ב ג). יפה תענית לחלום כאש לנעורת (רב, תעני' יב:). אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת (סנה' לז.). — ובספהמ"א: מרים את הכלי ההוא של זכוכית עם המים הזכים שבתוכו ומעמידו כנגד זהרו של שמש בחום הקיץ ויאחז בידו האחרת הנעורת של פשתן זכה או צמר גפן או רקבון העצים אשר ביער וכו' אז יבער צמר הגפן או הרקבון או הנעורת וידליקו כמו אש (ש' דונולו, חכמוני ח"א). אפילו היתה הרוח הוא שמסייע אותו בעת שעושה מלאכתו ומוליכה את העפר או נעורת הפשתן והמוץ (רמב"ם, שכני' יא א). — ואמר המשורר: ניצוץ דבריו יכילוהו ספריו היחתו אש בחיקם ואש לא תרד בנערת (ר"י הלוי, עין נדיבה). ישנה בחיק ילדות למתי תשכבי דעי כי נעורים כנערת נגערו (הוא, ישנה בחיק). רשפי אהבים לבבי בעדך שרפו כפתיל נערת ולא המסו אסוריך (ר"י חריזי, תחכמ' לה).

א. **נָפָה**, ש"נ, סמי' נְפַת, מ"ר נָפוֹת, — כמו כְּבָרָה, אבל יותר דקה ממנה, Sieb; tamis; sieve: להנפה גוים בְּנָפַת שוא (ישעי' ל כח). — ובתו"מ:

ויצלח אן יכון מן הד'א אלאצל הנער לא יבקש אלמנתפצ' אלנהצ' ען אצחאבה או אלצ'אל מן אלע'נם. ובעבר': ואפשר שיהיה מזה השרש הנער לא יבקש הנעור ונבדל מחבריו כלומר הנבדל מן הצאן. רש"י הזכיר את ת"י והוסיף: השוטות שאין יודעות לבא אל הדיר. ע"כ. רד"ק פרשו כמו א. נער: והקטן שבצאן כמו בן נקרא נער, ע"כ. וקצת החדשים מגיהים הנעדרה, או הנעה (רל"פ היות)].

[1]) כך בכ"י, הוצ' דר' טיהודאר, ובנוסח' הדפו' לימי נעורותיו.

משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית נפה וכברה וריחים ותנור (שבי׳ ה ט). מה נפה זו מוציאה קמח בפני עצמו סובין בפני עצמם כך ת״ח יושב ומדקדק בד״ת ומברר ד״ת ומשקלם (ספרי דברי מח). המוציא חבל כדי לעשות אזן לקופה גמי כדי לעשות תלאי לנפה ולכברה (שבת ח ג). העושה שני בתי נירין בנירין בקירוס בנפה בכברה ובסל (שם יג ג). ים נפה של סלתין (כלים יח ג). כל התלוים טמאין חוץ מתלוי נפה וכברה של בעל הבית (ר״ש, שם ד). אני אומר נפה לספור בה מעות (ר׳ מנח, ירוש׳ שבי׳ ה ט). הדירה שלא להשאיל נפה וכברה (שם כתוב׳ ז ה). אפי׳ לא כתב אלא אות אחת ולא ארג אלא חוט אחד ולא עשה אלא בית אחד בנפה (שבת קג.).—ומ״כ: שלש עשרה נפות היו במקדש זו למעלה מזו וזו למעלה מזו עליונה קולטת סובין תחתונה קולטת סולת (רשב״ח, מנחי׳ עו:).—וכנוי למדה ממדות תלמידי חכמים: ארבע מדות ביושבים לפני חכמים ספוג ומשפך משמרת ונפה ספוג שהוא סופג את הכל וכו׳ ונפה שמוציאה את הקמח וקולטת את הסולת (אבות ה טו).—ואמר המליץ: בני אל תהיו כנפה שמוציאה הסלת וקולטת הפסולת (ר״א הלוי בר חסדאי, בן המלך והנזיר כו).

ב. **נָפָה**, ש״נ, מ״ר נְפוֹת, — גֹּבַה, רָמָה, כמו נוֹף ועי׳ ערכו. רק בקשר עם שם המקום דור, או דאר: ואל המלכים אשר מצפון בהר ובערבה נגב כנרות ובשפלה ובנפות דור מים (יהוש׳ יא ב). מלך דור לנפת דור (שם יב כג). בן אבינדב כל נפת דאר (מ״א ד יא).

נִפָּה, פ״י, — נִפָּה את הקמח בַּנָּפָה, הניעו בנפה בכדי שיצא הדק וישאר הגס: sieben; tamiser; to sift: העומר היה מנפהו ובשלש עשרה נפה (תוספתי מנחי׳ ח יד) המולל מלילות של חטים מנפה[1] מיד ליד ואוכל ואם ניפה[1] ונתן לתוך חיקו חייב (מעשרי ד ה). אם בא לנפות מנפה את כולו (רב הונא, ב״ב לד.). אם עלתה בה אבק אומר לו חזור ונפה אותה שניה (מנחי׳ סה.). שלא ינפה לא בקנון ולא בתמחוי (ירוש׳ מעשרי ד ה). — ובהשאלה: ונפהו (את ספר משלי) בנפת האמת (המאירי, הקדי׳ למשלי).

—פע׳, *מְנֻפֶּה (מנופה): העומר היה מנופה בשלש עשרה נפה (מנחי׳ ו ז). סלת מנופה כל צרכה היה מביא (ר׳ שמעון, שם). נתנוהו בריחים של גרופות והוציאו ממנו עשרון שהוא מנופה בשלש עשרה נפה (שם י ד). — ובהשאלה: בזמן שהארץ מנופה והולכת ובאה ככברה (פסיקי רבתי ג). — ובסהמ״א: הרי שרצה לעשות סולת מנופה בנפיות הרבה עד שיוציא קב או קביים מן הסאה לא ישליך את השאר (רמב״ם, תרומי׳ יא ה). וכל היונים יודק ויינופה וורטה בו בבאבי האברים (פרקי משה כב).

—נפע׳, *נִנְפָּה: לנער שלא ירצה לאכול לחם עד שידע איך נזרע בתחלה ונחרש ונקצר ונזורה והיברר ונטחן וננפה[1] ונילש (ראב״ע, יסוד מורא ח).

—התפ׳, *נִתְנַפָּה: דכל זמן שלא נתנפה הוה מוקצה (אור זרוע, הלכ׳ יו״ט קה::).—ולנק׳ נתנפית: קמח סתם הוא התבואה הנטחנת ולא נתנפית סלת לאחר שנתפרשה מן הפסולת ואין בה סובין (שכל טוב, ברא׳ יח ו).

1) כך במדב״מ וכך במשנ׳ שבמשנ׳ ובערוך, ובב״י מנפית, נפח, ובמשנ׳ שבש״ס מנפה.

***נִפּוּחַ**, ש״ז, — שה״פ מן נִפַּח: אש שאינה צריכה ניפוח (ב״ב עט.). סייד לסידו יוצר לטיטו: נפה לניפוחו (ר״י הנשיא, מד״ז קהל, בכל עת, תולי בוכר). — ובסהמ״א: כעשות הנפח בנוד הנפוח והאדם בפיו בעת בשלו קדרותיו (רבנו נסים, פי׳ ילירי קונטי׳ המקורי 71). עמוד החוזר וכו׳ מביא את האדם לידי הדרקון ניפוח בטן וחולי מעים עד שימות (ערוך, ערך הדרקון). וזה המקרה שיקרה בהם ניפוח המיעים וגודל הבטן ונפח הטחול והכבד (אסף הרופא, כ״י 39). — מורסה וחלי בצואר: שבארץ שטיריא״ה מצוי נפוח גדול וגדרים בצואר בלעז אישטרומו (מעשה טוביה, בית הדש א ח).

***נִפּוּי**, ש״ז,—שה״פ מן נִפָּה: וכיון דהתחיל לטרוח טורח ומנפה את כולו דדבר קל הוא לגמור הניפוי מאחר שהתחיל (רשב״ם, ב״ב לד.).

***נְפוֹל**, נפול (ניפול), ש״ז, — מין ממיני הארבה, היא חרגול: סלעם זה הרשון חרגול זה ניפול הגב זה גדיין (ספרא שמיני ג ה; חולי סה.).

***נִפּוּל**, ש״ז, — שה״פ, כמו נפילה, וכנוי לתפלה: י׳ לשונות נקראת תפלה זעקה שועה נאקה וכו׳ נפול ופלול (ספרי, דברי כו). — ובענין נפילת אבר המדלדל בבהמה: הכל מודים שמיתה עושה ניפול ואין

1) כך בדפוס פרג, ובדפו׳ אחרים נופה.

שחיטה עושה ניפול (ר' יוחנן, חולי' עג:). ראשון ראשון עושה ניפול (ר' אבין, שם קכג:). — ובסהמ"א, נפול אברים, מחלה שהאברים נופלים מגוף האדם: ויפתח הוכה בשחין וניפול איברים (רס"י ספטי' יא לט). —*פת נפולים, שע"י הסובין שבו או ע"י אפיה רעה הלחם מתפורר: (המוליך) קמח לנחתום ועשאו פת ניפולין בשר לטבח והקדיחו חייב לשלם (תוספת ב"ק י ט).—וגוזל שנפל מקנו: ניפול הנמצא בין שתי שובכות רחוק חמשים אמה לכאן ומחמשים אמה לכאן הרי הוא של מוצאו (תוספתי ב"ב א ז).

נָפוּל, ת"ז, מ"ר נפולים, — כמו ירוד: כלם (אנשי ירושלם) חסירים ונפולים אין עוזר זה לזה (רס"י ישעי' ג ח). היו נפולים ופחותים מאד בעיניהם לנגדנו (רד"ק, שרש נפל).

נָפוּס, ש"ז, — סה"פ מן נפס: המנפץ והמנפס כולן מלאכה אחת הן ולשון נפוץ בפשתן ונפוס בצמר גפן (שבלי הלקט, שבת סג).

נָפוּץ, ש"ז,—סה"פ מן נפץ: אלי ציון עלי מחץ ורוב מכות אשר הכו נזיריה, ועל נפוץ עלי סלע עולליה נעריה (קיני לת"ב, אלי ציון ועריה). זכר יי' לבני אדום חרבות היכלך, רצח אבירי ונפוץ עוללי קהלך (בנימן בר זרח, סליחי' יום ו, בתולת בת יהודה). כגון עפרורית שצריך ניפוץ (ערוך, ערך דס).—ושם לעצם הדבר שנתנפץ: ואותו הניפוץ (שנתנפץ מהקוץ גלגל) עשוי כמין גלגל עגולה כמין העין באמצע וחמש זרועותיו סביב לה (רס"י ישעי' יז יג). כשמתיר אגדן (של הדברות) ומוציאן אל היבשה כל עץ ועץ לעצמו הוא קרוי ניפוץ (הוח, מ"א ה כג). עור שמשימים אומני פשתן בפניהם וקושרין אותו במתניהם שלא יסתבך עליו הניפוץ (ר"ש כלים כו ה).

נְפוּצָה, **נְפוּצוֹת**, — עי' נפצה.

נָפוּשׁ, ש"ז, — סה"פ מן נפש: וכלי ההרחה הושם בין העינים מפני שזה החוש פעלו הנפוש ועל כן הושם על מקום הנפוש (רס"ע פלקירא, הביאו די קופמן בספרו Die Sinne, 70).

נפח[1], ממנו נפח, מפח, מפח, *נפח *נפיחה, *נפוח.

1) [כך בארמ', ובערב' נפח, נפח' a). באשור' נפאח, נפח באש; נפח, נפח, נפח, חרש ברזל.]

a) نفح نفخ

נָפַח, פ"ע, נפחה, נפחתי, נפח, נפוח, לפחת, פחי, יפח,—נפח רוח, הוציא רוח דרך שפתיו כשהן מצמצמות קצת, blasen ; souffler ; to blow: ובהשאלה נשמת חיים: ויפח באפיו נשמת חיים (ברא' ב ז). — ונפח באש, ללבותה: הן אנכי בראתי חרש נפח באש פחם ומוציא כלי למעשהו (ישעי' נד טז).—ונפח אש על מתכת וכדומ', כדי להתיכה: קבצת כסף ונחשת וברזל ועופרת ובדיל אל תוך כור לפחת עליו אש להנתיך (יחזק' כב כ). וכנסתי אתכם ונפחתי עליכם באש עברתי (שם כא).—ונפחה הרוח: מארבע רוחות באי הרוח ופחי בהרוגים האלה ויחיו (יחזק' לז ט). —סיר נפוח, רתח: סיר נפוח אני ראה (ירמי' א יג). מנחיריו יצא עשן כדוד נפוח ואגמן (איוב מא יב).— ואמר בן סירא: כור נפוח מחם מוצק שולח שמש ישיק הרים (ב"ס גגיי מג ד). נפח נפשו: אמללה ילדת השבעה נפחה נפשה באה שמשה בעד יומם (ירמי' טו ט).—נפח בפלוני, לאות בזיון וזלזול: פנה אל הרבה והנה למעט והבאתם הבית ונפחתי בו יען מה נאם יי' צבאות יען ביתי אשר הוא חרב ואתם רצים איש לביתו (חגי א ט).—ובתו"מ: אין נופחין במפות בשפופרת (תוספת' יו"ט ג טו). הרוצה לעמץ עיניו של מת נופח לו יין בחוטמו (רשב"א, שם שבת יז [יח] יע). הנופח בעדשים לבדקן אם יפות הן (מכשירי' א ו). אלהי נשמה שנתת בי טהורה אתה יצרתה בי אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי (ברכ' ס:). הנופח[2] כלי זכוכית (ר"ש בן לקיש, ירוש' שבת ז ד). נפח בכלים ושיברן (ר' אבדימי, שם ב ב). אין משרביטין את הבהמה ואין נופחין בקרבים (ב"מ ס:). נמצאת אתה אומר ביום ראש השנה בשעה ראשונה עלה במחשבה (לברא את האדם) וכו' בו' עשאו גולם בז' נפח בו נשמה (מד"ר ויקר' כט).—ומצוי בסהמ"א: ויש מקומות שנופחין הריאה שמא יש בה נקב ורוב המקומות אין נופחין שהרי לא נולד דבר שגורם לחשש ומעולם לא נפחנו ריאה בספרד ובמערב אלא אם נולד לנו דבר שחוששים לו (רמב"ם שחיטי' יא יא).—והמקור לפחת, ואמר המשורר: ורוח ממרום יצא, אל כל עמק מקצה, לפחת בהרוגיך, ולשלח אסיריך (ר"י הלוי, ירושלם למוגיך).—ונפח בעבוע: כמו שעושים בבועה כשנופחין אותה (רס"ע פלקירא, המבקש ל).—

1) בגמ' בבלי, (שם עה:) המנפח בכלי זכוכית.

וּפָעוּל *נָפוּחַ: משל לעשר נודות נפוחות מונחות בטרקלין (מד"ר ברא' ס).—ואמר המליץ: סגולת שבת לשמור בענוג, להשביע בצחצחות נפוחי נשמות (אזהרי ר"י ברצלוני אזהרות כי). והשרים במפלתם נפוחים כמו נאדות כמו אשה עברה (ר"ש הנגיד, אלוה עז).— מיום יהי בוער כמו תנור וכדוד ונפוח וגם אגמון (רמב"ע, תרשיש ח יב).—ונִפַּח במשמ' צבה, נִפְּחוּ פניו: עמדו והפשיטוה ערום והתחילו טופחין אותן (את הפירות) על פניו עד שנפחו פניו (תנחומא קדוש' ח).— עיניו נפוחות: וראתה אותו עשוי דוגמא ועיניו נפוחות וגופו משובר ומוכה (שם).—ובסהמ"א: לא נפחה (הרגל) כבצק בדרך הולכי יחף שרגליהם נפוחות (רש"י דבר' ח ד). כנשיכת נחש שנושך חבורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש ופתאום הוא מבטבט ונופח עד קדקדו (הוא', שמות כב כד). הבאה (מחלת הדרוקן) בשביל עברה עבה בשרו מתקשה ועב ונפוח בעובי (הוא', שבת לג.).— ונוסח של קללה, תִּפַּח רוחו של פלוני תִּפַּח נפשו, וכדומ', ובהשאלה תיפח עצמו: מטרונה אמרה לר' יוסי אלהי גדול מאלהיך אמר לה למה אמרה לו בשעה שנגלה אלהיכם למשה בסנה הסתיר פניו משה אבל בשעה שראה את הנחש שהוא אלהי מיד וינס משה מפניו אמר לה תפח עצמותה [1] בשעה שנגלה אלהינו בסנה לא היה לו מקום לברוח אנה היה בורח לשמים או לים או ליבשה וכו' אבל הנחש שהוא אלהיך כיון שאדם בורח ממנו שתים או ג' פסיעות יכול להנצל ממנו (מד"ר שמות ג). תיפח נפשם של מקבלי שוחד ומה אני שלא נטלתי ואם נטלתי שלי נטלתי כך מקבלי שוחד עאכ"ו (ר' ישמעאל בר"י, כתוב' קה:). תיפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ ולא בא שוב אינו בא (ר' יונתן, סנהד' צז:). מעשה בשעת השמד בחנוני אחד מישראל שהיה מבשל בשר טהור ובשר חזיר ומוכר וכו' פעם אחת נכנס יהודי לאכול שם ולא נטל ידיו והיה סבור שהוא גוי נתן לפניו בשר חזיר אכל ולא בירך וכו' אמר לו בצנעה יהודי אני ונתת לי בשר חזיר אמר לו תיפח רוחך שכשראיתי שאכלת בלא נטילת ידים ובלא ברכה הייתי סבור שאתה גוי (מד"ר במד' כ).—ובסהמ"א: תפח רוחן ונשמתן של אותם העדים שעשו זה שכתבו ונתנו שובר מקוים כזה בלתי שיתן לו מה שחייב לו (תשו' הגאו', מהדו' מנטובה, סי' מ). הם טועים בפירושים כטעותם בפסוק רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני אשר הם תיפח רוחם מפרשים אותו על משמעו (ר"י ברצלוני פי' יצירה 75). תפח רוחה היא אמרה לו שכבה עמי (ר' בחיי, וישב).— וגם לדבר לא בע"ח, לשדה וכיוצא בזה: למלך שהיה לו גינה אחת מליאה אכרוב נאה ומשובחת נכנס לתוכה בין הערבים וראה אותה ואמר מה נאה ומשובחת וכו' בבקר נכנס לראותה ומצא אותה שהפריגה אמר לה תיפח רוחך בערב היית נאה ומשובחת ובבקר הרי הפרגת (מד"ר במד' ז).

—פִּעֵל, *נִפַּח, מְנַפֵּחַ,—כמו נָפַח בנתח המשמ': הצר צורה בכלי והמנפח בכלי זכוכית (ר"ש בן לקיש, שבת עה:).— מנפח אדם בית הפרס והולך (שמואל, ברכ' יט:).—ובהשאלה נִפַּח את שוקיו עשה אותן עבות שתראינה כמו בעל מום: המסמא את עינו והמנפח את שוקיו והמצבה את כריסו אינו נפטר מן העולם עד שיהיו לו כן (ירוש' פאה ח ט). מְנַפֵּחַ בְּיָדוֹ, לסמן של זלזול, שאין לדבר חשיבות, שהוא קל מאד, שאפשר לדחותו בנפיחת פה: מנפח רב ששת בידיה (ב"ב קלג: סנה' מג.).

—פֻּעַל, נֻפַּח,— נֻפְּחָה הָאֵשׁ, שנפחו בה ללבותה: תאכלהו אש לא נֻפָּח (איוב כ כו).—ובתו"מ: בתי אם עלי את בוכה אם עלי את מתחבטת מוטב שתאכלני אש שנופחה ולא אש שלא נופחה (ר"ח בן תרדיון, מס' שמח' ח). שמונים אלפים פרחי כהונה בקעו בחיילותיו של נבוכדנצר ובידן מגני זהב הלכו להם אצל ישמעאלים והוציאו להם מיני מלוחים ונודות מנופחות אמרו להם נשתה וכו' (מד"ר איכ', בלע ה'). משביעים את האדם ונותנים לפניו נודות מנופחות ותוקעים בשופרות (ר' קימון, פסיקת' רבתי כב).— ובסהמ"א: התבונן לאגם או לבור בפתחו תראה עשן עולה עליו בעשן הדודים המרותחים והסירות המנופחים (דונש על מנחם, ערך אגמון). איש קדחו אוריו ולא נֻפְּחוֹ, תוך מורקי ברוד והתלקחו (רמב"ע, אש קדחו). ומציאותו הצוריי בשכל האפשריי והמשותף בדמיון והגוף המנופח (ר"י אבוהב, תרגו' שעה"ש לר"א אירירו ד ז).

—נִפְעַל, *נִפַּח, תִּנָּפַח: מתירא אני שליום אחרון תנפח כריסו ותיבקע (מד"ר במד' ז).

—הִפְעִיל, הִפִּיחַ, הִפַּחְתִּי, הַפֵּחָתָם,—הִפִּיחַ אותו, נפח עליו

[1]) כך בדפוס ווארשא, ובדפוס ליפציג עצמותו.

לסמן זלזול: ואמרתם הנה מתלאה וְהִפַּחְתֶּם אותו אמר יי' צבאות (מלאכי א יג). — הִפִּיחַ נפש פלוני, גרם לו מפח נפש: אם עלי אדמתי תזעק ויחד תלמיה יבכיון אם כחה אכלתי בלי כסף ונפש בעליה הִפָּחְתִּי (איוב לא לח-לט).

—התפ', °הִתְנַפֵּחַ: בימות הגשמים אין מוציא לו הסרונות מפני שאויר הגשמים מלהלהן ומתנפחות וכו' שמילאו כדא בימות הגרנות חטים וכשהגיעו ימות הגשמים נתנפחו בכדא (ר"ח ב"מ מ.). כשמתבשלין התמרים מתנפחין ונסדקין כמו השאור (ערוך, ערך סקור). שלא לשתות מים בשעת התקופה משום סכנה שלא ינזק ויתנפח (אבודרהם, סדר התקופות). ונכנס הארס ונתנפח הירך (ספר חסידים, סי' תתתח שנה).

***נֶפַח**, ש"ז, — סגולת דבר נפוח, ובפרט התרחבות כמות החיצונית של גוף מפני שאין חלקיו הדוקים זה לזה: השוכר את החמור להביא עליה וכו' תבואה והביא עליה תבן חייב מפני שהנפח קשה למשוי (ב"מ ו ה). — ובסהמ"א: וכשהוא (היין) לח רב נפחו וכשמתייבש נצמק לשיעור קטן (רס"י שבת עז.). השוכר את הבהמה להביא עליה מאתים ליטרין של חטים והביא מאתים ליטרין של שעורים ומתה חייב מפני שהנפח קשה למשאוי והשעורין יש להן נפח (רמב"ם, שכירו' ד ז). —°ובמשמ' צביה בגוף, כעין מֻרְסָה: כי יגרה (מי שאינו טוחן המאכל) בגוף רוחות נופחות את הבטן ויורד הנפח עד הרגלים (אסף הרופא, כ"י 13). כי המדה הזאת גורמת בגוף חלאים ומדוים גדולים ורבים כמו הכובד והנפח בגיד הנשה (כ"י א"ח, חמדה"כ לרשב"ג ה ז). המפים מורסא, הפותח פה נפח (רס"י כתוב' ו:). הנה הכבד יקרה לו ביחוד עצמיותו חליי המזג וחליי ההרכבה והמרסות והנפחים וביחוד אצל הקרום (קאנון ג יד א יג). ולפעמים ינפח עמו האבר ותחדש נפח הכיס ועור הביצים (שם שם ד ח). ואם הריקות וראית אחר עשרה ימים שחסרו המים והקל הנפח תן להם המצטיכי בדבר מהמריקים הרקיקים (שם שם ט). והיא בגוף אלי מים פתוחה, והם עולים בצאתם בנפחה (כ"י אבן זכאריה, בתי הנפש 83). וכאשר ימלא הנפח ימשכו הגידים מכל צד (הוא, ספר שעשועי' ט). ואם יהיה התילדם ממותרות עבות דבקות אזי ירגיש נפח גדול וקרקור ורעש רב בבטן (מי אלדבי, ש"א דג). לנפח ולגרב הנולדים באצבעות בחורף תרחצם במים חמים ותתן עליהם תרדין שלוקין (שם). והמזוג (היין) במים מועיל למי שיש לו כאב ראש חזק או לשכור אמנם יוליד נפח בבטן (שם ה ד). היו זהירין מאד במדת העצלות מפני שגורמת לגוף חלאים גדולים ומדוים עצומים כמו הנפח ותכאביות (מעלות המדות קה.).

***נַפָּח**, ש"ז, מ"ר נַפָּחִים (—ין) חרש ברזל המנפח באש ללבותה, Schmied; forgeron; smith: נכנס לחנותו של נפח שלא ברשות יצאו נצוצות והזיקוהו (תוספתא ב"ק י כו). כור של נפחין שהוא עומד בארץ וחיברו בטיט להיות שופת עליהן את הקדרה (שם כלים ב"ק ו יו). שפופרת של זהבין ושל זגגין ושל נפחין ושל עושה זכוכית שנחלקה לאורכה (שם כלי' ב"מ ג י). כלבה של ספרין ושל רופאין וכו' ושל נפחין שנחלקה לשנים (שם יח). תחתית הצורפין טמאה ושל נפחין טהורה (משנה כלים יז יז). ראה לשון שלימדנו בן הנפח (ר' יונתן, ירוש' ר"ה ב ו). כגון קיני או כנפח (שם ב"ב ג ג). לא יעמיד אדם תנור וכו' ולא של נפחין (שם). לאחד שהיה בידו שתי קפליות הוליכן אצל נפח אמר לו יכול אתה לתקנם לי אמר לו לבראתן כתחילה אני יכול לתקנם לך איני יכול (ר"י בר' סימון, מד"ר בראשי' מח). משל לנפח שהיה פתוח באמצע פלטיא וכו' וראה חבילות חבילות של קוצים נכנסו למדינה וכו' אמר לו מאלו אתה מתיירא גין אחד יוצא משלך וכו' ואתה שורפן (ר' לוי, שם פד). והלך הסייד לסידו ויוצר לטיטו נפח לפחמו כובס לבית המשרה שלו (ר"י הנשיא, שם קהלי, בכל עת). —ומצוי בסהמ"א: הוציא המפוח נחרותיו והוא הנאד שנופח בו הנפח (כ"י א"ח, השרשי' לריב"ג, נחר). שהעור נמכר ביוקר לצורך מפוח וכו' שמא אין שם נפחים מי שצריכין להם והוא משהן בחיים עד שיזדמנו שם והוא מגדל מהן עדרים עדרים קודם שיבאו הנפחים (רגמ"ה בכורי' לג:). והמשל בו כמו שיפעל הנפח בנוד הנפיחה או האדם בפיו בבשול הקדרה (תרג' פי' ילידה לדונש בן תמים א). וכן הסייף דרך משל חמרו הברזל ופעלו הנפח וצורתו האורך ומעט הכותב וחדוד הקצוות ותכליתו שיהרג בו (מלות הגיון ט).

***נֵפְט** [1], ש"ז, — הוא שמן אדמה, מין נוזל נובע מאדמה ועף מאד, ומשמש להאיר ולהמס.

---

1) לא ידוע מקורו. וי"א כי זו מלה מצרית.

Naphtha: ומדליקין בשמן פקועות ובנפט (תוספת' שבת ב ג). וחכמים מתירין בכל השמנים בשמן שומשמין בשמן אגוזים וכו' בעטרן ובנפט (משנה שם ב ג). אש כנגד הנפט שבהם (מכי' בשלח ב ב). מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמין וכו' ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא כך ולא כך אלא נפט (ר"י בן נורי, שבת כו.). אין מדליקין בנפט לבן בחול ואצ"ל בשבת וכו' מפני שהוא עף (שם). משל לאדם שהיה מוכר נפט ואפרסמון בא למדוד נפט אומר לו מדוד אתה לעצמך בא למדוד אפרסמון אומר לו המתן לי עד שאמדוד עמך כדי שנתבסם אני ואתה (יומ' לח:). בפתילה של נפט (ירוש' סנה' ז ב). בתכסיסי מלכים בא עליהם הקב"ה כגון בתחלה סגר אמת המים שלהם שהרי חזרו לדם וכו' ואח"כ הביא עליהם נפט כגון השחין (ר' ברכיה, פסיק' דר"כ, ויהי בחצי הלילה). מלך ב"ו כשמדינה מורדת עליו משלה עליה לגיונות ומקיפים אותה וכו' הזרו מוטב ואם לאו זורק בהם נפט וכו' כך הקב"ה בא על מצרים בטקסין של מלכים בתחלה סוכר אמת המים שלהם שנאמר ויהפך לדם יאוריהם וכו' לא חזרו הביא עליהם נפט זה השחין (תנחומ' בא, עט).

*א. **נפט**, ממנו *נָפַט.

*ב. **נָפַט**, פעל נגזר מן השם נֶפְט: סגפת פוט בשחין נפוט[1]) לחוץ עם שפוט (הוש' ליום ו לספרדי כהושענ ילידי אהב).

***נָפַט**, פ"י, — נפט צמר גפן וכדו'. כמו נפץ, הבטוהו במקל: הדש והכותש והנופט[1]) מלאכה אחת הן (תוספת' שבת ט [י] יז).

— פעי, נִפֵּט, — כמו קל: הדש והמנפץ והמנפט[2]) כולן מלאכה אחת הן (גמ' בבלי שבת עג:).

***נְפִיחָה**, ש"נ, — שה"פ מן נפח: הבעיר וכיבה בנפיחה אחת (ירוש' שבת ב ב). זה (כלי זכוכית) נשבר ויש לו תקנה וכו' על ידי שהוא עשוי בנפיחה וכו' ומה אם זה שהוא עשוי בנפיחתו של בשר ודם יש לו תקנה בנפיחתו של הקב"ה על אחת כמה וכמה (ר' יוסי, מד"ר ברא' יד). מלמד שהעמידו גולם מן הארץ ועד הרקיע וזרק בו את הנשמה לפי שבעולם הזה בנפיחה אבל לעתיד לבא בנתינה (שם). — ומצוי בסהמ"א: והמשל בו כמו שיפעל הנפה בנוד הנפיחה או האדם בפיו בבשול הקדרה (תרגי פי' יצירה לדונש בן תמים ח). כגון שבאותה נפיחה שמכבה זו הלכה השלהבת והדליקה הברתה וכו' בשתי נשימות שכיבה זו קודם בנפיחה אחת והדליק האחרת בנפיחה שנייה (רגמ"ה כריתו' כ.). והנפיחה הבל הפה (רד"ק, שרש נפח). — ואמר המליץ: ושם ריאה בקצהו אתווה, בהדרי הצלעות היא גנווה, ונופח עלי לבו קבועה, ולא תהיה נפיחתה גרועה, לבלתי יהיה הלב בחמו, מבאר את שאר הגוף ולהמו (ר"י זבארה, בתי הנפש 40). — ובמשמ' נפיחת הבשר, כמו מֻרסה: הנפיחה (בעין) היא מורסה קרה עם הכוך (קאנון ג ג ג יז).

***נְפִיָּה**, ש"נ, — שה"פ מן נָפָה, הרקדה בנפה: ורוב הרבנים מנקין את החיטין בידיהם ומוליכין אותן אל הריחיים הן בעצמם ועומדין על הרקידה ועל הנפייה ועל לישתה ועל אפייתה (שבלי הלקט, פסח ריח, בשם תשו' הגאו').

נְפִיל[2]), ש"ז, מ"ר נְפִלִים, נְפִילִים, — איש גְבַהּ קומה מאד, ענק, Riese ; géant ; giant: הַנְּפִלִים היו בארץ

---

[1]) כך בתוספת' כ"י א"פ, וכך בהוצ' הדפו', והגר"א הגיה מנפט לפי גרסת גמ' שבת (דף עג:), ועי' הערה הבאה. — [2]) כך גרסת ספרי הדפו' וכ"י, וכך גם ר"ח והערוך ערך דש שהעתיק לשון ר"ח, וכך גרס גם רש"י, ועפ"י העדויות האלה הגרסה מנפט, בטית בסוף, מקוימת. אך בערך פץ א הביא הערוך גרסה והמנפס, בסמך בסוף, ואמר: פירש גאון וכו', כלשונו של ר"ח. אך כבר הזכרנו כי בערך דש הביא הערוך בעצמו הגרסה מנפט בטית, וכן היא באמת בר"ח שנדפס בש"ס וילנה, וצריך איפוא להחליט כי בערך דש נשתבשה הגרסה בהערוך כמו"כ שבשו המעתיקים את גרסת הר"ה כאן לפי גרסת הדפו'. אך נגד זה יש פרכה והיא שבערך נפס לא הביא הערוך המאמר הזה. ואולם גם בערך נפט בערוך לא הובא מאמר זה, והדבר מוטל בספק מה היתה באמת הגרסה כאן בספר שהיה בידי בעל הערוך. לוי וקוה' ויסטר' החליטו כי העקר הוא בסמך, אך אין זה מוכרע, וגרסת הספרים בטית, שהיא גם גרסת רש"י, ושהוא פרש יפה וז"ל: מנפט צמר גפן בקשת כדרך האומנים, — יש לה על מה לסמך, כי בערב' משמש במשמ' זו ממש השרש נדף, שהמלונים הערבים מפרשים בזה"ל: נדף אלקטנ צ'רבה באלמנדף, — ובעבר': נדף את צמר הגפן, הבטהו בהמנדף, והוא הפטיש של עץ שהאומן מכה בו על יתר-הקשת. ועי' עוד ערך נפס. וע' גם קרויס ארכי', I, 446, 540.

[1]) [עשה הפיטן פעל מהשם נֶפֶט עפ"י המאמר בפסיק' דר"כ, המובא בערך נֶפֶט, עי' זה הערך.]

[2]) ברט (WU, 29) גור מלה זו מן נבל בערב'

ביומים ההם וגם אחרי כן אשר יבאו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להם המה הגברים אשר מעולם אנשי השם (בראש' ו ד). ושם ראינו את הַנְּפִילִים בני ענק מן הַנְּפִלִים ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם (במד' יג לג).—ובתו"מ: עלה רש אל תירא ואל תחת לא מן הנפילים ולא מן עם רב (מד"ר במד' כג.)—ואמר המליץ: ולי אדון אשר אמר בטח בי ואפיל בנעימים לך הכלים, אני אשבר לך שני כפירים אני אפיל לפניך נפילים (ר"ש הנגיד, הלי' תעט). אשר עלה במחשבתו להפיל נפיליהם באפו כנפלים, והשועים כתולעים השבם בקצפו וחילים כנמלים (הנ"ל, שם). זך כעדת זכים וגאה בן גאים ושפל בין שפליה, מזה ובן מזים ומעמידי ארץ ומפילי נפיליה (הנ"ל, הנה יחידתי). בחר את בעלי שכל לחברה ומועצה וקוצה בכסילים, במשכיל תעקור סלע ותבוא כמו צרה ותחשך אף נפילים (הנ"ל בן, משלי ג קד). נפלו נפיליהם הרוגים מידי ילד אחי ענר ולא רוצחו, יכם (היין) ולא יחלו ויהלמם ידעו ועת קום בעדו יצוהו (רמב"ע, דיואן קז, כ"י בודלי). ויש בעלמים מסכל חכמים וצעיר לימים מבאר פלאים ובקרב מליצים ללחם חלוצים להפיל נפילים ולהלוש רפאים (הנ"ל, שם, דף 130). דור הנפילים מאסו בך וגם אמרו לך סור ממנו הראת אותם את רוב כעסך ובמה שיתרפוך בם דנתם (סדר יוה"כ, קטע כ"י גנ"י, Elbog 116). להם יש שם עולם אחרית ושבר, ואנחנו בחשך נתכס ושמנו, לו גם כנפילים נפליאה מעשינו, היסופר מהם באבדון וקבר (יל"ג, רופאים ורפאים).—ובמליצה פשוטה, במשמ' ענק, גבור חיל: כי נלחם דוד במחנה הנפילים והיה דוד המלך מכה בנפילים ויבוא אחד וישב מאחורי דוד להכותו וכו' ויסוב אז דוד את פניו ויך את הנפיל ההוא וימת (יוסיפ' סו). — והשתמשו קצתם בו במשמ' ההפך בענין אנשים שירדו מגדולתם: הנפילים היו בארץ שהם בניהם אשר הולידו שהם נופלים ממדרגת אבותיהם ולא בלבד בזמן ההוא אבל בכל זמן שיבואו בני האדם הנכבדים אל בנות האדם הפחותים בלי ספק יולדו להם רוצה לומר הנפילים שוכר וכזה האופן יתבזו המשפחות ויפלו ממדרגותיהם (כ"י אברבנאל, בראש' ו ד). — בן הנפילים, מין ממיני הצב: צב זה הצב למינהו לרבות מינים של צב הברבר[1]) ובן הנפילים וסלמנדרא (ספרא שמיני פרש' ה). וזעזע את הימים והראהו את בן הנפילים וכו' וזעזע את הישוב והראהו את הצב (מד"ר שמות טו).—ורוח בן הנפילים, שֵׁד: רוח בן הנפילים[2] באה עליו (בכורי מד).

במשמ' חזק וכח גבורה. אך זה דחוק. ובארמ' ניפלא, נפילא הוא הכוכב כסיל. באשור' נַפַּל מקביל ל-גבאר'

***נְפִילָה**, ש"נ, — שה"פ מן נָפַל: נותן לעניים בכדי נפילה (רשב"ג, פאה ה ח). אחד שור ואחד כל בהמה לנפילת הבור (ב"ק ה ז). המקבל שדה מחברו ולא עשתה וכו' אם יש בה כדי נפילה[3] (ר' יהודה, ב"מ ט ה). כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים (רב, יבמ' ל.). סימנין קשין הן אצל נפילה (רב אסי, חול' כח:).—ונפילה לפני האויב במלחמה: וכל המבקש לחזור (מן המלחמה) הרשות בידן לקפח את שוקיו שתחלת ניסה נפילה[4] (ספרי דבר' קלא). — ובמשמ' ירידה רוחנית, שפלות: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתסמכינו מנפילתינו ותזקפנו מכפיפתינו (ר' אחא, ירוש' ברכ' א ח).—ואמר הפיטן: כמספרי מעלה כטעם בטהרה בטבילה, כנוצצי מעלה בנעימה בנמיכות בנפילה (כ"י אבן אביתור, המכן ישראל). קומם עדתך מנפילתה המטויה בכהנך הגדול ובזרועך הנטויה (ר' יצחק בר מאיר סליח' לשני קדמאה, ישראל עמך).—*נפילת אפים, בתפלה: כשהוא עושה נפילת פנים אחר תפלה יש מי שהוא עושה קידה ויש מי שהוא עושה השתחויה (רמב"ם. תפל' ה' י"ד). מנהג פשוט בכל ישראל שאין נפילת אפים בשבתות ובמועדים (שם טו).—ובמשמ' מִקְרֶה, התהוות דבר שלא היה קודם: ויודיענו שרש הדבר ויסוד כל המעשה איך היתה נפילת ישראל במקום ההוא (של ארץ הכוזרים) וכו' (מנחם ב"ס, אגרי' כי חסדאי לכוזרי). שהשם יתברך פועל אלו הדברים מפני שהוא יודע נפילתם טרם בואם (רלב"ג, מלחמ' ה' ג ד).—ובחליי הגוף: העלול הוא נפילה יקרה לכהות בהרות וכו' (פרקי משה ז). — *נפילת אות מהמלה: ואנחנו זוכרים בשער הסמוך לזה מעט מנפילת אותיות התוספות בשמות ופעלים (כ"י א"ח, הר קוזה ה).

1) בגמ' חול' (דף קכז.) גבורים, עי' OLZ. 1910, 196 f.—2) כך בערוך וברש"י שם, ובנוסח' הגמ' בן נפלים, ובכ"י מינכ' רוח נפלים.—3) כך בנוסח' הדפו' ובכ"י ניפלה, וכך במדב"מ. ובקצת כ"י מפלה.—4) כך הנסחה כאן וכך גם במשנה סוט' ח ו. ועדיפה נסחת הירוש': שתחלת נפילה ניסה.

א. *נְפִיצָה, ש"נ, — ש"הפ מן נָפַץ, במשמ' שבר: היא שבירה היא נפיצה (ר' ישמעאל, ירוש' ערל' א ב).

ב. *נְפִיצָה, ש"נ, — שה"פ מן *נָפַץ, שפך, עָרָה: ותער לשון נפיצה והרבה יש בלשון משנה המערה מכלי אל כלי וכו' (רש"י, בראש' כד כ). המודד לעכו"ם לתוך כלי שבידו ינפץ נפיצה או יזרוק זריקה כדי שלא יהיה נצוק הבור (רמב"ם, מאכ' אסור' יב יב).

*נְפִישָׁה, ש"נ, — שה"פ מן נָפַשׁ: כך ראינו ששמירת עבדים לשבת דבר שאין בידינו ואין לנו אלא לתת להם נפישה לבילתי רדותם במלאכה (רה"ג, תשו' הגא', הרכבי, סי' יח).—ואמר המשורר: יגעים בימיו מצאה נפשם נפישה (רשב"ג, הצפור או דרור). קראתיך חושה, להושיעי בנפישה, במלאכת מורשה (סדור תימני ליוה"כ, אשא עינים). ינוק שד האשישה ותמצא בו נפישה, ובשבר הדרישה תהי יום הפרישה (רס"ע אבן דנאן, מלאכ' השיר 12).

א. נֹפֶךְ, ש"ז, — אֶבֶן יְקָרָה, ein Edelstein; pierre précieuse; precious stone: והטור השני נֹפֶךְ ספיר ויהלם (שמות כח יח). ארם סחרתך מרב מעשיך בְּנֹפֶךְ ארגמן ורקמה ובוץ וראמת וכדכד נתנו בעזבוניך (יחזק' כז טז). בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסכתך אדם פטדה ויהלם תרשיש שהם וישפה ספיר נֹפֶךְ וברקת וזהב (שם כח יג).—ובסהמ"א: שאם תתאוה להיות כליך מכסף והלא היותם מזהב יותר נאה ואחרים עשאום מספיר ואפשר שיעשו ג"כ מנופך או מאודם (ר"ש א"ת, מו"נ ג יג). — ומ"ר: אדמו עצם מפנינים ספירים ונפכים, כמו טיט חוצות נדשים ונשלכים (ר' קלוני' בר"י, קינה, מי יתן ראשי מים). והוכן ראש לאבלנו ברוטינגן הפינה ונהרגו יפיפי עם כמו נפכים (קינה, אבכה לקשה יום, QGJD,III, 341). — ובמליצה: פניו כלחיו ופוך טוריו כלב הומדיו מליו צרופים כפז וכים כאהבתי, נפך רשמיו ומנפת טעמיו ורוחות מר דרור נופפו טוריו לנשמתי (ר"י אבן גיאת, מבין עפאים).

ב. *נֹפֶךְ, גּוֹפֶךְ, תוספת של דבר מועט, כמו פרוטה וכדומ': באמת אמרו (אם אמר איש לאשה הרי את מקודשת לי) בין בשכר שעשיתי ובין בשכר שאעשה עמך אינה מקודשת ואם הוסיף לה נופך[1]) משלו מקודשת (ר' יהודה הנשיא, קידוש' מח:). כגון שהוסיף לה גּוֹפֶךְ משלו (שם). — ובסהמ"א, במליצה: הוסיף נפך משלו, במשמ' הוסיף על הקודם דבר מה: ואני מוסיף גופך משלי שעתה בזמננו זה ההוצאה מרובה וכל הדרכים בחזקת סכנה (שו"ת הרדב"ז ג תקעח). ואחר אלו הפרושים עם מה שאנו מוסיפים גופך משלנו בהרחבת ביאור (רשב"ץ דוראן, הקד' מגן אבות).

נפל[1]), ממנו נָפַל, נֵפֶל, מַפָּל, מַפָּלָה, מַפֶּלֶת, נוֹפֵל, *מַפֹּלֶת, *נְפִילָה, *נִפּוּל, ° הַפָּלָה, ואולי נָפִיל.

נָפַל, פ"ע, נָפַל, נָפְלָה, נָפָלָה, נָפַלְתִּי, נָפַלְתָּ, נָפְלוּ, נָפָלוּ, נְפַלְתֶּם, נֹפֵל, נֹפְלִים, נֹפֶלֶת, נָפוֹל, בִּנְפֹל, לִנְפֹּל, נָפְלוֹ, נָפְלוֹ, נָפְלָם, נִפְלוֹ, אֶפֹּל, אֶפֹּלָה, אֶפְּלָה, תִּפֹּל, תִּפּוֹל, יִפֹּל, יִפּוֹל, יִפָּל-, וַיִּפֹּל, וַיִּפָּל-, תִּפֹּל, תִּפּוֹל, תִּפָּל-, נִפְּלָה, תִּפְּלוּ, יִפְּלוּ, יִפֹּלוּ, תִּפֹּלְנָה, — א) נָפַל האדם, נָפְלָה האבן וכדומ', הֻעתק פתאם בכח הכבד שלו מגבוה לְמַטָּה, להארץ, fallen; tomber; to fall: ועמק השדים בארת בארת חמר וינסו מלך סדם ועמרה וַיִּפְּלוּ שמה (בראש' יד י). יהי דן נחש עלי דרך שפיפן עלי ארח הנשך עקבי סוס וַיִּפֹּל רכבו אחור (שם מט יז). וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בר ולא יכסנו וְנָפַל שמה שור או חמור (שמות כא לג). לא תראה את חמור אחיך או שורו נֹפְלִים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו (דבר' כב ד). כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך וכו' כי יִפֹּל הַנֹּפֵל ממנו (שם ח). בין רגליה כרע נָפַל שכב בין רגליה כרע נָפָל באשר כרע שם נָפַל שדוד (שפט' ה כז). ויבא עד האהל ויכהו וַיִּפֹּל ויהפכהו למעלה וְנָפַל האהל (שם ז יג; גם יג ל; יט כו). ויהי כהזכירו את ארון האלהים וַיִּפֹּל מעל הכסא אחרנית (ש"א ד יח). ויכהו אבנר באחרי החנית וכו' וַיִּפָּל-שם וימת תחתו (ש"ב ב כג; גם ד ד; יז יב). וַתִּפֹּל אש יי' ותאכל את העלה (מ"א יח לח; גם כ ל). וַיִּפֹּל אחזיה בעד השבכה בעליתו אשר בשמרון (מ"ב א ב; גם ב יג; ו ה-ו). הֲתִפֹּל צפור על פח הארץ ומוקש אין לה (עמו' ג ה; גם יד; ט ט). ביום ההוא נאם יי' צבאות תמוש היתד התקועה במקום נאמן ונגדעה וְנָפְלָה ונכרת המשא אשר עליה (ישע' כב כה; גם כד יח). לכן יהיה לכם העון הזה כפרץ נֹפֵל נבעה בחומה נשגבה (שם ל יג; גם כה). וְנָפְלָה נבלת האדם כדמן על פני השדה וכעמיר מאחרי הקוצר (ירמ' ט כא; גם כה כז; מו יב; כ יח). אבני אלגביש

1) רק בעבר' ובארמ'.

1) [כך יוצא מהשקלא וטריא שם, ובב"ק צט: ועי' רש"י ב"ק שם: דקסבר מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה, ע"כ. וכן מביא הלכה זו הרמב"ם הלכות אישות, פ"ה, כ: אא"כ נתן לה פרוטה משלו, ע"כ. אבל הערוך פרש אבן יקרה כמו א.נפך. וכן נראה דעת התוספות קידוש' ט. ד"ה והלכתא.]

תפלנה וזרות סערות תבקע (יחזק' יג יא; גם כז כז; לא כ). תאנים עם בכורים אם יניעו ונפלו על פי אוכל (נחו' ג יב). הילל ברוש כי נפל ארז (זכר' יא ב). בור כרה ויחפרהו ויפל בשחת יפעל (תהל' ז יו). עוד זה מדבר וזה בא ויאמר אש אלהים נפלה מן השמים ותבער בצאן ובנערים ותאכלם (איוב א יו). ואולם הר נופל יבול וצור יעתק ממקומו (שם יד יח). כתפי משכמה תפול ואזרעי מקנה תשבר (שם לא כב). טובים השנים מן האחד וכו' כי אם יפלו האחד יקים את חברו ואילו האחד שיפל ואין שני להקימו (קהל' ד ט-י). ואם יפול עץ בדרום ואם בצפון מקום שיפול העץ שם יהוא (שם יא ג). — ונפל למשכב, נחלה: וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרף ולא ימות ונפל למשכב אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה (שמות כא יח-יט). — ב) מטל, מונח, משכב: אשר מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עינים (במד' כד ד). ויקחו את המפתח ויפתחו והנה אדניהם נפל ארצה מת (שפט' ג כה; גם ד כב; יט כז). וישכמו אשדודים ממחרת והנה דגון נפל לפניו ארצה לפני ארון יי' (ש"א ה ג). ויתנבא גם הוא לפני שמואל ויפל ערם כל היום ההוא וכל הלילה (שם יט כד). ויהי ממחרת ויבאו פלשתים לפשט את החללים וימצאו את שאול ואת בניו נפלים בהר גלבע (דהי"א י ח). ויפנו אל ההמון והנם פגרים נפלים ארצה (דהי"ב כ כד). — ג) נפל, נפל על, במשמ' הטיל את עצמו: וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל על צוארו וישקהו ויבכו (בראש' לג ד). ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף והוא עודנו שם ויפלו לפניו ארצה (שם מד יד). ויפל יוסף על פני אביו ויבך עליו וישק לו (שם נ א). ותפל על רגליו ותאמר בי אני אדני העון (ש"א כה כד; גם כה כ; לא ה). ויהי בבאו אל דוד ויפל ארצה וישתחו (ש"ב א ב). ושמעי בן גרא נפל לפני המלך בעברו בירדן (שם יט יט). ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך ותפל לפני רגליו (אסתי ח ג). וכל יהודה וישבי ירושלם נפלו לפני יי' להשתחות ליי' (דהי"ב כ יח). — נפל על פניו, השתטח בפניו אל הארץ ברגש של כבוד, יראה וכדומ': ויפל אברם על פניו וידבר אתו אלהים (בראש' יז ג). וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם (ויקר' ט כד). וישמע משה ויפל על פניו (במד' טז ד). ויאמר יי' אל יהושע קם לך למה זה אתה נפל על פניך (יהוש' ז י). ודוד קם מאצל הנגב ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלש פעמים וישקו איש את רעהו (ש"א כ מא). ויבא מפיבשת בן יהונתן בן שאול אל דוד ויפל על פניו וישתחו (ש"ב ט ו). ויהי עבדיהו בדרך והנה אליהו לקראתו ויכרהו ויפל על פניו ויאמר האתה זה אדני אליהו (מ"א יח ז). ואראה ואפל על פני (יחזק' א כח). ואפלה על פני ואזעק (שם ט ח). ובבאו נבעתי ואפלה על פני (דני' ח יז). — ג) נפל, במשמ' מת מפני סבה מן הסבות: רד העד בעם פן יהרסו אל יי' לראות ונפל ממנו רב (שמות יט כא). — ובמשמ' נהרג: שימו איש חרבו על ירכו וכו' והרגו איש את אחיו וכו' ויפל מן העם ביום ההוא כשלשת אלפי איש (שמות לב כז-כח). במדבר הזה יפלו פגריכם (במד' יד כט; גם לב). ויהי כל הנפלים ביום ההוא מאיש ועד אשה שנים עשר אלף (יהוש' ח כה). ויפל בעת ההיא מאפרים ארבעים ושנים אלף (שפט' יב ו; גם כ מד). ויפלו לפני יונתן ונשא כליו ממותת אחריו (ש"א יד יג; גם לא א). אשר נס העם מן המלחמה וגם הרבה נפל מן העם וימתו (ש"ב א ד). הצבי ישראל על במותיך חלל איך נפלו גבורים וכו' איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה (שם יט-כז; גם ג לד; כא ט). לכן יפלו בחוריה ברחבתיה (ירמ' מט כו). — ונפל בחרב, לחרב, לפי חרב וכיוצא בזה, בזו המשמ': ורדפתם את איביכם ונפלו לפניכם לחרב (ויקר' כו ז; גם ח). ולמה יי' מביא אתנו אל הארץ הזאת לנפל בחרב (במד' יד ג; גם מג). ויפל כל מחנה סיסרא לפי חרב (שפט' ד טז). ויספדו וכו' על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם יי' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב (ש"ב א יב). ובניך ובנתיך בחרב יפלו ואדמתך בחבל תחלק (עמו' ז יז). היו כקשת רמיה יפלו בחרב שריהם (הוש' ז טז). מתיך בחרב יפלו וגבורתך במלחמה (ישע' ג כה; גם יג טו; לא ח). כי מלט אמלטך ובחרב לא תפל והיתה לך נפשך לשלל (ירמ' לט יח). הרחוק בדבר ימות והקרוב בחרב יפול (יחזק' ו יב). כלם חללים נפלים בחרב (שם לב כג). בתולתי ובחורי נפלו בחרב (איכ' ב כא). והנה נפלו אבותינו בחרב (דהי"ב כט ט). כהניו בחרב נפלו ואלמנתיו לא תבכינה (תהל' עח סד). — נפל ביד פלוני, בא פתאם ברשותו של פלוני שיוכל פלוני לעשות בו כרצונו: ועתה אמות בצמא ונפלתי ביד הערלים (שפט' טו יח). ונפל ביד פלוני, במשמ' נענש על ידי פלוני: ויבא גד אל דוד ויגד לו (דברי אלהים) ויאמר לו התבוא לך (בשביל העון של מספר העם) שבע שנים רעב בארצך ואם שלשה חדשים נסך לפני צריך וכו' ויאמר דוד

אל גד צר לי מאד נִפְּלָה נא ביד יי׳ כי רבים רחמו וביד אדם אל אֶפֹּלָה (ש״ב כד יג-יד). — נָפַל תחת רגלי פלוני, נכנע לפניו: אמחצם ולא יכלו קום יִפְּלוּ תחת רגלי (תהל׳ יח לט). — ד) בהשאלה, יָרַד מגדולתו, נכנע לפני אויב, נהרג, וכיוצא בזה: נָפְלָה לא תוסיף קום בתולת ישראל נטשה על אדמתה אין מקימה (עמו׳ ה ב; גם ח יד). וכשלו בם רבים וְנָפְלוּ ונשברו ונוקשו ונלכדו (ישע׳ ח יה). איך נָפַלְתָּ משמים הילל בן שחר נגדעת לארץ חולש על גוים (שם יד יב). והנה זה בא רכב איש צמד פרשים ויען ויאמר נָפְלָה נָפְלָה בבל וכל פסילי אלהיה שבר לארץ (שם כא ט; גם כד כ; לא ג). אל תשמחי איבתי לי כי נָפַלְתִּי קמתי (מיכ׳ ז ח) הובישו כי תועבה עשו וכו׳ לכן יִפְּלוּ בַנֹּפְלִים בעת פקדתים יכשלו אמר יי׳ (ירמ׳ ו יה; גם כג יב; מו ו). מקול נִפְלָם רעשה הארץ (שם מט כא; גם כ לא-לב; כא ח). אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם יי׳ אלהינו נזכיר המה כרעו וְנָפָלוּ ואנחנו קמנו ונתעודד (תהל׳ כ ח-ט; גם לו יג; לז כג-כד). דחה דחיתני לִנְפֹּל ויי׳ עזרני (שם קיח יג). סומך יי׳ לכל הַנֹּפְלִים וזוקף לכל הכפופים (שם קמה יד). בוטח בעשרו הוא יִפּוֹל וכעלה צדיקים יפרחו (משלי יא כח; גם כד יו-יז).

—ה) נָפַל אֶל הָאוֹיֵב, נמלט מארצו אל האויב הנלחם בארצו, abfallen; déserter; to desert: ויאמר אכיש אל שרי פלשתים הלוא זה דוד עבד שאול מלך ישראל אשר היה אתי זה ימים או זה שנים ולא מצאתי בו מאומה מיום נָפְלוֹ (אֵלַי) עד היום הזה (ש״א כט ג). אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם ישבנו פה ומתנו ועתה לכו וְנִפְּלָה אל מחנה ארם אם יחינו נחיה ואם ימיתנו ומתנו (מ״ב ז ד). ואת יתר העם הנשארים בעיר ואת הַנֹּפְלִים אשר נָפְלוּ על המלך בבל ואת יתר ההמון הגלה נבוזראדן רב טבחים (שם כה יא). ויתפש את ירמיהו הנביא לאמר אל הכשדים אתה נֹפֵל ויאמר ירמיהו שקר אינני נֹפֵל על הכשדים (ירמ׳ לז יג-יד; גם לט יט). וממנשה נפלו על דויד בבאו עם פלשתים על שאול למלחמה ולא עזרם כי בעצה שלחהו סרני פלשתים לאמר בראשינו יפול אל אדניו שאול (דה״א יב כ).— ובכלל נמלט אל ונתחבר עם: בלכתו אל ציקלג נָפְלוּ עליו ממנשה עדנה ויוזבד וידיעאל וכו׳ ראשי האלפים אשר למנשה (שם כא). ויקבץ את כל יהודה ובנימן והגרים עמהם מאפרים ומנשה ומשמעון כי נפלו עליו מישראל לרב בראתם כי יי׳ אלהיו עמו (דה״ב יה ט).

—ו) ובהשאלה בְּדָבָר מֻפְשָׁט, נָפְלָה עָלָיו תַּרְדֵּמָה, בָּאָה עליו פתאם, אֲחָזַתְהוּ, תְּקָפַתְהוּ: ויהי השמש לבוא ותרדמה נָפְלָה על אברם (בראש׳ יה יב). וילכו להם ואין ראה ואין יודע ואין מקיץ כי כלם ישנים כי תרדמת יי׳ נָפְלָה עליהם (ש״א כו יב). ואלי דבר יגנב ותקח אזני שמץ מנהו בשעפים מחזינות לילה בִּנְפֹל תרדמה על אנשים (איוב ד יב-יג).—ואֵימָה, פַּחַד, וכיוצא בזה: והנה אימה חשכה גדלה נֹפֶלֶת עליו (בראש׳ יה יב). תִּפֹּל עליהם אימתה ופחד (שמות יה יו). ותאמר אל האנשים ידעתי כי נתן יי׳ לכם את הארץ וכי נָפְלָה אימתכם עלינו וכי נמגו כל ישבי הארץ מפניכם (יהוש׳ ב ט). וַיִּפֹּל פחד יי׳ על העם (ש״א יא ז). לבי יחיל בקרבי ואימות מות נָפְלוּ עלי (תהל׳ נה ה). שמח מצרים בצאתם כי נָפַל פחדם עליהם (שם קה לח). הלא שאתו תבעת אתכם ופחדו יִפֹּל עליכם (איוב יג יא). ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נָפַל פחד היהודים עליהם (אסת׳ ח יז). וכל שרי המדינות וכו׳ מנשאים את היהודים כי נָפַל פחד מרדכי עליהם (שם ט ג). והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדלה נָפְלָה עליהם ויברחו בהחבא (דני׳ י ז).—והרוח, נָחָה עליו, התעורר בקרבו: וַתִּפֹּל עלי רוח יי׳ (יחזק׳ יא ה).—ויד ה׳: אני יושב בביתי וזקני יהודה יושבים לפני וַתִּפֹּל עלי שם יד אדני יי׳ (שם ח א).—וצרה, הֹוָה וכדומ׳: ובא עליך רעה לא תדעי שחרה וְתִפֹּל עליך הוה לא תוכלי כפרה (ישע׳ מז יא). כהם יוקשים בני האדם לעת רעה כְּשֶׁתִּפּוֹל עליהם פתאם (קהל׳ ט יב).—והרפה וכדומ׳: כי קנאת ביתך אכלתני וחרפות חורפיך נָפְלוּ עלי (תהל׳ סט י).—נָפְלָה תחנתו לפני פלוני, באה אליו ונתקבלה: ועתה שמע נא אדני המלך תִּפָּל-נא תחנתי לפניך ואל תשבני בית יהונתן הספר ולא אמות שם (ירמ׳ לז כ). אולי תִּפֹּל תחנתם לפני יי׳ וישבו איש מדרכו הרעה (שם לו ז).—נָפְלוּ הימים הראשנים וכדומ׳, לא באו בחשבון, כאלו לא היו: והזיר ליי׳ את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם והימים הראשונים יִפְּלוּ כי טמא נזרו (במד׳ ו יב). — נָפַל מִפְּלוֹנִי, גרוע ממנו: גם לי לבב כמוכם לא נֹפֵל אנכי מכם ואת מי אין כמו אלה (איוב יב ג). —וְנָפַל בעיני עצמו: ויהי כאשר שמעו כל אויבינו ויראו כל הגוים אשר סביבתינו וַיִּפְּלוּ מאד בעיניהם וידעו כי מאת אלהינו נעשתה המלאכה הזאת (נחמ׳ ו יז).—נָפַל לִבּוֹ עַל פְּלוֹנִי, התחיל מפחד ממנו: ויאמר דוד אל שאול אל יִפֹּל לב אדם עליו עבדך ילך ונלחם

עם הפלשתי הזה (ש"א יז לב).—נפלו פניו, כעס, התרגז: ויחר לקין מאד ויפלו פניו ויאמר יי' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך (בראש' ד ה-ו).—נפלה ירכו וכדו': והשביע הכהן את האשה בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה יתן יי' אותך לאלה ולשבעה בתוך עמך בתת יי' את ירכך נפלת ואת בטנך צבה (במדי' ה כא; גם כז). נפל דמו ארצה, ירד ונבלע ולא נראה: ועתה אל יפל דמי ארצה מנגד פני יי' כי יצא מלך ישראל לבקש את פרעש אחד כאשר ירדף הקרא בהרים (ש"א כו כ).—ז) נפלה הארץ בנחלה לפלוני, באה ברשותו להיות נחלתו: זאת הארץ אשר תפל לכם בנחלה ארץ כנען לגבלתיה (במד' לד ב). ונפלה הארץ הזאת לכם בנחלה (יחזק' מז יד). ובימים ההם שבט הדני מבקש לו נחלה לשבת כי לא נפלה לו עד היום ההוא בתוך שבטי ישראל בנחלה (שפט' יח א).—נפל חבלו, נתן לו חלקו על פי הגורל: ויפלו חבלי מנשה עשרה לבד מארץ הגלעד והבשן אשר מעבר לירדן (יהוש' יז ה). חבלים נפלו לי בנעמים אף נחלת שפרה עלי (תהל' טז ו).—ונפל הגורל: לא נפל עליה גורל (יחזק' כד ו). ויפל הגורל מזרחה לשלמיהו (דהי"א כו יד). ויפל הגורל על יונה (יונ' א ז).—נפל במקום, התישב במקום ההוא: וישכנו מחוילה עד שור אשר על פני מצרים באכה אשורה על פני כל אחיו נפל (בראש' כה יח). — נפל דבר, קרה: דבר שלח אדני ביעקב ונפל בישראל (ישע' ט ז). ותאמר שבי בתי עד אשר תדעין איך יפל דבר (רות ג יח). — ואמר בן סירא: מעט רעה כרעת אשה גורל חוטא יפול עליה (ב"ס גני' כה יט). מיועץ שמר נפשך וכו' כי גם הוא לנפשו יחשב למה זה אליו יפול (שם לז ח).—ובתו"מ: נטל מקצת פאה וזרקה על השאר אין לו בה כלום נפל לו עליה ופירש טליתו עליה מעבירין אותה הימנו (פאה ד ג). האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת וכו' מעות שעל הכר נוער את הכר והן נופלות (שבת כא ג). — נפל בית וכיוצא בזה, נהרס: הבית והעלייה של שנים שנפלו (תוספת' ב"מ יא א). אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם (ב"ב א א). — נפלו לו פרות, נכסים, וכיוצא בזה בירושה: מי שהיו לו פירות שביעית שנפלו לו בירושה או שניתנו לו במתנה (שבי' ט ט). — ונפלו לו בלבד במשמ' זו: האשה שנפלו לה נכסים עד שלא תתארס (כתוב' ח א). נפלו: לה עבדים ושפחות זקנים ימכרו וילקח בהן קרקע (שם ה). מת יחזרו נכסים למקומן נפלו לו נכסים ממקום אחר יירשו אחיו עמו (ב"ב ח ו). כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים (כתוב' עח:). האשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאין על שמה ואמרה שלי הן שנפלו לי מבית אבי אבא או מבית אבי אמא (ב"ב נב:). ישראל שהיו לו טבלים ממורחין בתוך ביתו שנפלו מבית אבי אמו כהן ואותו אבי אמו כהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל (רבה בר אבוה, בכור' יא.).— ונפלה לו ירושה: שמא תפול לה ירושה ממקום אחר ויחזור ויגבה הימנה (ר' יוסי, כתוב' ה ז). בני בשביל ששמעתי שנפלה לך ירושה ממקום אחר טול ואת פורע (ר' יונה, ירוש' שקל' ה ו). — יפלו דמיו לדבר, ינתנו לזה הדבר: וקולבונות אילו מה עושין להם נופלין לשקלים (ר' מאיר, תוספת' שקל' א ח). מי שלא שקל אשתקד ישקול לשנה הבאה ואילו ואילו נופלין לשירי לשכה (שם ג א). וכל כלי שמצאו בו צורך לבדק הבית מניחין אותו והשאר נמכרין ודמיהן נופלין ללשכת בדק הבית (משנה שם ה ו). הכסף ינתן לבניו והאשם ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנ **בת** (ב"ק ט יא). המודר הנאה מחבירו שוקל את שקלו ופורע את חובו ומחזיר לו את אבידתו מקום שנוטלין עליה שכר תפול הנאה להקדש (נדר' ד ב). המפריש מעות לחטאתו ונאבדו והפריש מעות אחרים תחתיהן לא הספיק ליקח בהן חטאת עד שנמצאו המעות הראשונות יביא מאלו ומאלו חטאת והשאר יפלו לנדבה (תמור' ד ג). — נפל בו, בהילד, דמו, בא לו, התראה: פעם אחת הלכתי למדינת קפוטקיא באתה אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת שני ומת שלישי הביאתו לפני ראיתיו שהיה ירוק הצצתי בו ולא היה בו דם ברית אמרתי לה בתי המתיני לו עד שיפול בו דמו המתינה לו ומלה אתו והיה (ר' נתן, חול' מז:).—נפל לאומנות, נתפס לזה: האחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות (ב"ב ט ד).—וצווי פל, פול: לא אמר אדם לחבירו הילך מאתים זוז ופול[1]) תחתיי לאומנות אלא אומר לו פטריני מן האומנות (תוספת' דמאי ו ד).—נפלה האשה לפני יבם וכיוצא בזה, נתחיבה להנשא לו: ומעשה באשה אחת שנפלה לפני יבם שאין הגון לה ואמרו לו חלוץ לה

1) כך בכ"י א"פ, הוצ' צוק"מ, ובספרי הדפו' עול.

וכו' (יבמ' קו.).—ונפלה פלונית לפני פלוני, היו סבות שגרמו שתנשא לו: פלונית נפלה לפלן (מדרש הגד' עז ו).—נפל הגורל: הלך (יהושע) והפיל גורלות ונפל הגורל על עכן אמר לו יהושע בגורל אתה בא עלי אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתם אם אני מפיל עליכם גורל על אחד מכם הוא נופל (סנה' מג:). כסות נפלת לשארו, שהיא נאה לפי השאר: הרי שיצא חייב לחבירו מנה בבית דין ועליו כסות במאתים לא יאמר לו מכור כסותך והתכסה במנה ותן לי מנה לכך נאמר כי היא כסותה אי אתה רשאי למנוע ממנו כסות שהיא נופלת לשארו (ר' כהן, מכי' משפט' יע). שארה [כסותה] כסות שהיא נופל לשארה אם היתה ילדה לא יתן לה של זקנה זקנה לא יתן לה של ילדה (ר' יונתן, שם ג).—נפלת דלקה, וכיוצא בזה, קרה הדבר: מעשה שנפלה דליקה בחצירו של יוסף בן סימאי משיחין (תוספת' שבת יג [יד] ע). נפלה דליקה בלילי שבת מצילין מזון שלש סעודות (משנה שם עז ב). מעשה שנפלה דליקה בתנורי כפר סגנה (כלים ה ד).—נפלה קטטה וכיוצא בזה: לא היו ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין אשתו של אותו חסיד ובין אמה של אותה ריבה (ברכ' יח:). מיד נפל מחלוקת בישראל ועמדו שבט יהודה במריבה והרגו מישראל כתות כתות (מד"ר במדי כג).—נפלה הברה, התחילו פתאם לדבר על ענין מהענינים: מיד נפלה הברה בעיר באת בתו של אותו האיש (ירוש' דמאי א ג). ועי' עוד הברה.—נפל דבור לתוך פיו, וכדומ', עלה פתאם על דעתו דבור זה: השכים ונפל פסוק לתוך פיו הרי זה נבואה קטנה (ר' יוחנן, ברכ' כז:).—נפלה התקופה ביום פלוני, חלה: אין תקופת ניסן נופלת אלא בארבעה רבעי היום וכו' ואין תקופת טבת נופלת אלא או בארבע ומחצה או בעשר ומחצה בין ביום ובין בלילה (שמואל, ערובי' נו.). אם אתה עומד בסוף המחזור ואתה מבקש לדעת תקופת ניסן אשר בראש המחזור הוי יודע כי התקופה היא נופלת לפני מולד ניסן בט' שעות תרמ"ב חלקים ואתה גורע השעות והחלקים האלו ממולד ניסן ותמצא התקופה נופלת אחר כ"ט יום ג' שעות קנ"א חלקים ממולד אדר (ראב"ח הנשיא העבור ג ד). שלא יפול פסח אלא אחר תקופת ניסן (ר"י א"ה, כוזרי ד כט).—לשון נפל על לשון, מלה אחת דומה לאחרת, כמו איש ואשה, נחש ונחשת, וכיוצא בזה: כשם שניתנה תורה בלשון הקודש כך נברא העולם בלשון הקודש שמעת מימיך אומר גיני גיניא איתא איתתא אנתרופי אנתרופייא גברא גברתא אלא איש ואשה למה שהלשון הזה נופל על הלשון הזה (ר' סימון, מד"ר בראשי יח). אמר (משה) אם אני עושה אותו (את הנחש) של זהב אין הלשון הזה נופל על לשון זה של כסף אין הלשון הזה נופל על לשון זה אלא הרי אני עושה אותו של נחשת לשון נופל על הלשון וכו' מיכן שניתנה תורה בלשון הקודש (ר' אבי, שם לא). — ומצוי בספה"א במשמ' העקרית, ונפל על האויב: ופסיליאוס נגיד בירושלם נפל עליו באלף איש (יוסיפון, רכה).— ובמשמ' התחבר לפלוני: וכל עם יהודה ההלו להיות ביראה ופחד בי יתר יושבי הערים נופלים עליו לעזרתו (שם רג).—ונפלה לו יבמה: שנפלה לו יבמה ועמד וקידש את אחותה (והזהיר, אחרי). — נפלה אשה ליבום: מת אחד מן האחין ונפלה אשתו לייבום ואח"כ מת שני ונפלה אשתו לייבום (רמב"ם, יבום וחליצה ז ג).—ומשל: נפל שור רבו שוחטיו (מדר' פנים אחרים על אסת' נוסחה ב, ויאמר חרבונא).—נפל במקום פלוני, בא שמה במקרה: ראובן כהן נפל אצלינו היום שנים רבות ונתארח במקומינו (תשו' גאו' מו"מ קעא, בי"ח ה 127). ששמעתי כי נפלו במקום אדוני המלך שני אנשים מאנשי ארצנו (מנחם ב"ס, אגר' ר' חסדאי להכוזרי). ובימי אבותינו נפל אצלינו איש ישראל נבון דבר היה מתיחס בשבט דן (שם).—ובלשון המחקר, במשמ' התהוה, קרה: כי כל דבר מאלו הדברים אי אפשר לו מבלתי סבה ועלה ואינו ענין נפל כאשר הזדמן (ר"ס א"ת, מו"כ ב יע). שאתה כבר ידעת שגידי איש הכלב והחמור ועצביהם לא נפלו כאשר הזדמן (שם). שהרעות הנופלות לא ימלטו משתהיה התחלתם במקבל בעצמו או מחוץ (רלב"ג, הקד' לפי' משלי). ויש גם כן מי שיכחיש התכלית בכל הפעולות כאפיקורוס וסיעתו החושבים שהעולם נפל במקרה (ר"י אלבו, העקר' א ט). והכלל אמרנו שאם יעשה מעשה שיש בו הפץ יקרא בשם מלאכה בין שנפל בכונה בין שנפל שלא בכונה אך לא יתחייב אלא אם נפל ממש בכונה (ר"א הקראי ג"ע, ענין שבת א). כי לא נפל הענין כן דרך מקרה רק לרצון מכוון מאתו יתברך (שו"ת רשב"א, א ט). וזה יאות לדת אמת מכוונת וכו' ושלא נפלו מצותיה ועניניה בדרך מקרה (הוא, מאמר על ישמעאל יע).—מחלה נופלת: והשקוי הנופל בסבת

קשי המזול יותר בטוח מאותו שיפול בסבת קשי הכבד (קאנון ג יד ד ג). — וְנָפַל סָפֵק, נָפְלָה קִנְאָה, מַחֲלֹקֶת, מְבוּכָה, וכיוצא בזה: ושיחקרו על הדבר ויבחנוהו בחינה אחר בחינה עד שלא יפול בלב אדם ספק כי יש בו צד דמיון או צד כשפים (ר״י א״ת כוזרי א ק). ועליה נפלה הקנאה והחמדה בין הבל וקין (שם ב יד). המפורסמות והם המצות הגלויות וכו' שנתפשטו ברוב האומות ונפלה הסכמת העולם עליהם (הוא, רוח חן ו). לדחות המבוכה הגדולה הנופלת בלבות על ארך הגלות (ר״י בר אבטולי, מלמ' התלמיד', תולדות). ואתחיל בעיון השכל האפשרי לדעת אם הוא נפש או חלק מנפש כי בזה נפלה חלוקה גדולה בין המחברים (ר' הלל מוירונא, תגמ' הנפש א ז). וביצירת אדם לא מאדם נפלה מחלוקת בין החכמים (סעה״ש לאבי הרלב״ג ד א). וזכרנו הספקות הנופלות בו מצד העיון (רלב״ג, מלחמ' ה' ו יז). ובזה נפלה הטעות בין חכמי התכונה (ר״א הקראי, ג״ע, ענין קדוה״ח ג). הבדלים רבים יש בין פסח מצרים לפסח דורות אכן בקצתם נפלה הספקה אם ישוה פסח דורות לפסח מצרים אם לאו (שם, ענין פסח ח). כי אפי' בענין המציאות לא השיגו ולא באו עד תכליתו וזה כי נפלה מחלוקת גדולה בין הפילוסופים (ר״י מפיסא, מנח' קנא' 19). אפס כי נפלה מחלוקת במהות זה השכל הפועל אם הוא נבדל כדעת ן' סינא או אם הוא מעצם שכלו של אדם (ר״י מוסקטו, נפוצ' יהודה יג). ישאלוני משפטי צדק על אדות דין דברים שנפלו בין החכם הנעלה וכו' עם הכבודה והצנועה וכו' (סו״ת תורת חסד עו). — וקצת במשמ' אֶפְשָׁר, שַׁיָּךְ, וכיוצא בזה: וההפרש השלישי אשר הוא שכל בלתי הרגשי לא תבקש לו עלה וסבה ולא תפול בו מחשבה, (מנחם גילני הגולה, מכת' לקהל' קהיר, לקו״ק כספח' 50). והענין הנרצה באלהים לא יכחיש אותו מי שיש לו דעת אך תפול ההכחשה בה' מפני שהנבואה מופלאה נכריה ביחידים כל שכן בהמון (ר״י א״ת, כוזרי ד טו). הטענה התשיעית אשר טען הפלוסוף וכו' שאי אפשר שיהיו כל הדברים נופלים תחת ההויה (רלב״ג, מלחמ' ה' ו א כח). וכן שמנו שורש אחד שהוא יתברך מסולק מן החסרונות לבאר שמחויב המציאות לא יפול עליו השינה והשכחה והליאות ודומיהן (ר״י אלבו, העקר' א טו). שאין לומר שלא יפול תחת היכולת לברוא יש מאין אלא יש מיש (שם א כג). אבל השכל הפועל שהוא שר העולם יתואר בנערות וזקנה כי להיותו נברא יפול תחת הזמן ויפול עליו נערות וזקנה מצד הזמן (שם ב יט). כי בכל פעל יפול בו הנעימות מב' פנים (שם, הקד'). כי הפועל יורה על ענין יפול בזמן כאמרנו עשה ויעשה (רש״ע פלקירא, ראש' חכמ' ב ג). כי דרך החקירה היא דרך יגיעיית ויפול בה הלאות (ר״א ביבאגו, דרך אמונה מט.). אע״פ שאין היסח הדעת נופל בענין זה (הריטב״א ר״ה כג:). אבל הזהב והכסף ושאר החפצים הם כלים שההפסד נופל בהם מהרבה טעמים (ר״ז הלוי, פי' משלי ג יד). ואנחנו נודה על דבריו בזה כי חלוקתו אמתית והכרחית ולא תפול תשובה עליה כי האמת מעצמו נכר (ר״י מפיסא, מנח' קנא' 114). כי אף אם תפול האהבה מהאדם אל השם ית' בסבת התועלת המקובל ממנו וכו' (רפאל מנורלי, מרפא לנפש כג.). — נָפַל תחת החושים, שהחושים משיגים אותו: עניני הנשמה אינם ענין מחשבה לבד אלא כח א' מעשית אמנם שהוא דק שאינו נופל תחת החושים (רמח״ל, חוקר ומקובל 10). — ובהנדסה, קַו נוֹפֵל, וכיוצא בזה: כל קו ישר הנופל על קו ישר א' יעשו על ידי פגישתן או ב' זויות ניצבות משני צידי קו הנופל או צדה ומרווחת שהן כדי שתי זויות נצבות (ר' יצחק הישראלי, יסוד עולם א ב), ובחכמת הלשון, הַמִּלָּה נֹפֶלֶת על דבר פלוני, היא משמשת בענין פלוני, ישתמשו בה לקרא בה דבר פלוני: וזו המלה לא תפול על דבר הנודע בלשון עברי (תשו' דונש על רסע״ג, סי' 47). ובלשון הערב נופלת החתימה על הענין הזה (ר״י א״ת הפרסי' לריב״ג סתם). — והלשון נֹפֵל: וכל דבר קשה על אדם נופל בו לשון קצור נפש (רש״י, במד' כא ד). וכל שאי אפשר לעשות על ידי זולתו נופל בו לשון גאות (הוא, שמות טו א). כל לשון הלואה כשנופל על המלוה נופל בלשון מפעיל (הוא, דבר' טו ו). לשון בקיקה נופל על גפן (הוא, נחום ב ג). ואין נופל כאן לומר לא רוככו בשמן (הוא, ישע' א ו). ודע שלשון עצם נופל על דבר גשמי כמו שאמרנו ועל דבר שאינו גשמי כמו השכלים הנפרדים (ר״י א״ת, רוח חן י). מלת רצון כולל דברים רבים ונופל על דברים רבים (ר״ש א״ת יקוו המים 119). שם חכמה נופל בלשון עברי על ד' דברים הוא נופל על חשגת האמתות אשר תכלית כוונתם השגתו ית' שמו וכו' ונופל על ידיעת המלאכות אי זו מלאכה שתהיה וכו' ונופל על קנות מעלות המדות וכו' ונופל על הערמה והתחבולה (הוא,

מו"כ ג כד). תמונה שם מוסכם לצורת הדבר המתואר פסל וכל תמונה ו נ ו פ ל על תבונת אי זה דבר שיהיה אע"פ שאינו חמרי (ר"א הקראי, עץ חיים כג). השמיעה נ ו פ ל ת על שני פנים ממה שענינה הכנה והשתכלות בדבר וכו' (ר"ז הלוי, פי' משלי א ה). כי לא י פ ו ל לשון אמת על הנחת המשפטים וכו' אבל על הגמולים נ ו פ ל לשון אמת (ר"י אלבו, העקר' א ח). וזה הלשון לא י פ ו ל על הנולדים מזכר ונקבה שיבראון אחר ששבו אל עפרם אלא על הנולדים מן העפוש (שם ב א). — טעם הלשון נופל וכו': ואם לא תפרשהו כך אין טעם הלשון נ ו פ ל על השם (רש"י, בראש' ה כט). — ולשון נפל על לשון: נחש נחשת וכו' לשון נ ו פ ל על לשון (רש"י, במד' כא ט). לא שיהיה לשון זה נ ו פ ל על זה (רד"ק, מכלול, שדה"פ ח:). מעדה בגד וכו' לשון נ ו פ ל על הלשון (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי כה כ). ועי' עוד לשון.—נפל על דבר, הרגיש בו, עלה הדבר על דעתו: ואולי שמשה רבינו קיים הדעת הזה מעצמו מפני ש נ פ ל עליו מתוך עיונו וכו' שעיונו של משה רבינו ע"ה הביאו לדעת הזה כמו ש נ פ ל ו עליו קצת מקדמוני הפילוסופים (ר"י אברבנאל, מפע' ה' א א). שסדר הבריאה שנזכר בתורה לא י פ ו ל בו שום אדם מתוך סברתו (שם ב).—נפלה עינו על דבר, ראתהו: הזהרו במחשבותיכם ורעיוניכם שלא תמשילו לבורא יתעלה תבנית ולא תדמוהו בדמות ולא דמיון מפני שלא נ פ ל ו עיניכם על דמות ולא על צורה בעת שדבר עמכם (ר"י א"ת, חו"ה, היחוד י). — נפל ראותו על דבר, במשמ' זו: כמו גבהי ההרים ועמקי הנחלים והנהרות אחר ש י פ ו ל הראות על תכליותיהם (רש"ט פלקירא, ראש' חכמ' ב ו ג).—ובדקדוק, נפלה אות מהמלה וכדומ': לפי שהמים שבמגן נ ו פ ל ת בצירוף ובמעשה כדכתיב וגנותי על העיר הזאת (תשו' דונש על רסע"ג, סי' 54). ואני חושב כי היוד בבלתי גם כן נוספת כאשר היא בזולתי הלא תראה אותה נ ו פ ל ת גם כן באמרו אין קדוש כיי' כי אין בלתך ו נ פ ל ה יוד זולתי ויוד בלתי מן ואלהים זולתי לא תדע ומושיע אין בלתי בעבור התקבץ שני נחים נסתרים ואלה השני יודין הם למדבר והוא האלהים (ר"י א"ת, הקדמה ד).—ונפל, במשמ' מה שכבר היה: כי הפועל ה נ ו פ ל ר"ל הוא ההולך הוא ראוי ר"ל כבר יצא אל ההויה ואשר לא נ פ ל עדין ר"ל העתיד הוא באפשר לא נודע היהיה אם לא וכו' ומה שהוא קודם עתה הוא הולך כבר נ פ ל וחלף ומה שיהיה ממנו אחר עתה הוא העתיד לא נ פ ל ולא חלף (שם, א).

—הפע', הִפִּיל, הַפֵּל, הִפִּילוֹ, הִפִּילָהּ, הִפַּלְתֶּם, הִפַּלְתִּי, הִפַּלְתִּיו, הִפַּלְתִּים, הִפִּילוּ, הִפִּלְהוּ, הִפַּלְנוּ, מַפִּיל, מַפִּילִים, לְהַפִּיל, לְנַפִּיל, הַפִּילְכֶם, הַפִּילֶהָ, הַפִּילוּ, אַפִּיל, תַּפִּיל, תַּפֵּל, יַפִּיל, וַיַּפֵּל, יַפִּלֵם, נַפִּילָה, תַּפִּילוּ, תַּפִּלוּ יַפִּילוּ, יַפִּילוּן, — א) עָשָׂה שֶׁיִּפֹּל, בכל המשמ' של הקל: וַיַּפֵּל יי' אלהים תרדמה על האדם ויישן (בראש' ב כא). ואם שן עבדו או שן אמתו יַפִּיל להפשי ישלחנו תחת שנו (שמות כא כז). או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות (הכהו) וַיַּפֵּל עליו וימת (במד' לה כג). והיה אם בן הכות הרשע וְהִפִּילוֹ השפט והכהו לפניו כדי רשעתו (דבר' כה ב). ושאול חשב לְהַפִּיל את דוד ביד פלשתים (ש"א יח כה). וכל העם אשר את יואב משחיתם לְהַפִּיל החומה (ש"ב כ טו). וכל מעין מים יסתמו וכל עץ טוב יַפִּילוּ (מ"ב ג כה; גם ו ה; יט ז) הִפַּלְתִּי עליה פתאם עיר ובהלות (ירמ' יח ח). וְהִפַּלְתִּים בחרב לפני איביהם (שם יט ז). וכרתו מבחר ארזיך וְהִפִּילוּ על האש (שם כב ז). וְהִפַּלְתִּי חלליכם לפני גלוליכם (יחזק' ו ד). בחרבות גבורים אַפִּיל המונך (שם לב יב). ודרכו קשתם לְהַפִּיל עני ואביון (תהל' לז יד; גם עג יח; קו כו-כז; קמ יא). כי רבים חללים הִפִּילָה ועצמים כל הרגיה (משלי ז כו). עצלה תַּפִּיל תרדמה ונפש רמיה תרעל (שם יט יה). ירום לבבו וְהִפִּיל רבאות ולא יעוז (דני' יא יב).—הִפִּיל החרב וכדומ' מִיָּדוֹ: ושברתי את זרעתיו וכו' וְהִפַּלְתִּי את החרב מידו (יחזק' ל כב). והכיתי קשתך מיד שמאולך והציך מיד ימינך אַפִּיל (שם לט ג). — הִפִּיל מִדְּבָרָיו, לא עשה ככל הדברים: ויגדל שמואל ויי' היה עמו ולא הִפִּיל מכל דבריו ארצה (ש"א ג יט). מהר קח את הלבוש ואת הסוס כאשר דברת ועשה כן למרדכי היהודי היושב בשער המלך אל תַּפֵּל דבר מכל אשר דברת (אסת' ו י).—לא הִפִּיל מִמַּעֲשָׂיו, לא החסיר, עשה הכל: והשחיתו מאבותם וכו' לא הִפִּילוּ ממעלליהם ומדרכם הקשה (שפט' ב יט).—והִפִּיל תחנתו לפני פלוני: ואמרת אליהם מַפִּיל אני תחנתי לפני המלך לבלתי השיבני בית יהונתן למות שם (ירמ' לח כו; גם מב ט). כי לא על צדקתינו אנחנו מַפִּילִים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים (דני' ט יח).—הִפִּיל פָּנָיו בִּפְלוֹנִי, רָגַז עליו: שובה משבה ישראל נאם יי' לוא אַפִּיל פני בכם כי חסיד אני נאם יי' לא אטור לעולם (ירמ' ג יב).—הִפִּיל אור פְּנֵי פְלוֹנִי, הלעיבו, הרגיזו: אשחק אלהם לא יאמינו ואור פני לא יַפִּילוּן

(איוב כט כד).—הפיל הארץ בנחלה לפלוני: כל ישבי ההר וכו' אנכי אורישם מפני בני ישראל רק הפלה (את הארץ) לישראל בנחלה (יהוש' יג ו). ובהפילכם את הארץ בנחלה תרימו תרומה ליי' (יחזק' מה א).—ואת הגוים: ראו הפלתי לכם את הגוים הנשארים האלה בנחלה (יהוש' כג ד). ויגרש מפניהם גוים ויפילם בחבל נחלה וישכן באהליהם שבטי ישראל (תהל' עח נה). — הפיל גורל: והוא הפיל להן גורל וידו חלקתה להם בקו (ישעי' לד יז). יחלקו בגדי להם ועל לבושי יפילו גורל (תהל' כב יט). והגורלות הפלנו על קרבן העצים הכהנים הלוים והעם להביא לבית אלהינו לבית אבתינו לעתים מזמנים שנה בשנה לבער על מזבח יי' אלהינו (נחמ' י לה; גם יא א). ויפילו גורלות משמרת לעמת כקטן כגדול מבין עם תלמיד (דהי"א כה ח). בחדש הראשון וכו' הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחדש לחדש (אסת' ג ז גם ט כד). ויאמרו איש אל רעהו לכו ונפילה גורלות ונדעה בשלמי הרעה הזאת לנו ויפילו גורלות ויפל הגורל על יונה (יונ' א ז). — הפיל גורלו בתוכם, התחבר אליהם, השתתף אתם: גורלך תפיל בתוכנו כיס אחד יהיה לכלנו (משלי א יד). — הנפיל, לנפיל, במקום להנפיל: ובאו המים המאררים האלה במעיך לצבות בטן ולנפיל ירך (במד' ה כב).—ואמר בן סירא: אל תרשיעך בעדת שער ואל תפילך בקהלה (ב"ס, גני' ז ז). — ובתו"מ: אמר לו עבדו הפלת את שיני וסמית את עיני והוא אומר לא הפלתי ולא סמיתי (שבועי' ה ה). נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים (בבא"י, ברכ' מג:). הפיל שתי עיניו באחת (מכי' משפט', נזיק' ט). — הפיל עצמו על הצבור, דרש מהצבור לפרנסו: לא כל הימנו שיעשיר את בניו ויפיל עצמו על הציבור (כתוב' מח.). — הפיל נחלה ביום אתה מפיל נחלות ואי אתה מפיל נחלות בלילה (בבא בר חנינא, סנה' לד:).—וגורל: בשעה שאמר הקב"ה ליהושע חטא ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא אמר לו וכי דילטור אני לך הפל גורלות הלך והפיל גורלות ונפל הגורל על עכן (סנה' מג:). — הפיל לבו של פלוני: ולמה נענש אלימלך על ידי שהפיל לבן של ישראל עליהן (מד"ר רות א). — ובפרט הפילה האשה המעברת, יצא מבריסה כעין ולד או ולד מת: היתה בחזקת מעוברת וראתה והפילה אחר כן דבר שאינו ולד

(תוספת' נד' א ז). המפלת אור לשמונים ואחד ב"ש פוטרין מן הקרבן וב"ה מחייבין אמרו ב"ה לב"ש מאי שנא אור לשמונים ואחד מיום שמונים ואחד אמרו להם ב"ש לא אם אמרתם במפלת יום שמונים ואחד שכן יצא בשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן תאמרו במפלת אור לשמונים ואחד שלא יצא בשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן (כריתו' א ו). גירשה מותרת לינשא לאחר ורשאי השני לשהות עמה עשר שנים ואם הפילה מונה משעה שהפילה (יבמ' ו ו). איזהו בכור לנחלה ואינו לכהן הבא אחר הנפלים שיצא ראשו חי ובן תשעה שיצא ראשו מת והמפלת כמין בהמה חיה ועוף (ר"מ, בכורו' ח א). המפלת סנדל או שליא או שפיר מרוקם (שם). המפלת ואין ידוע מה היא תשב לזכר ולנקבה (נדה ג ו). עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה מריח בשר הקודש וכו' (אבות ה ה). שנכנסה בה עין רעה והפילה עוברה (ר' הושעיה, מד"ר בראשי' מה). — ב) *בהכמת הלשון, הפיל לשון כך וכך על דבר, השתמש בו: ואפשר שיהיה משפטה (של ה"א הממנו, מ"א כ לג) דבקה בויחלטו ותהיה כנוי ללשון ר"ל להפיל לשון הנקבה על אמרתו אחי הוא (ר"י א"ח, הרקמה. ו 43). ומפילים הלשון דרך שאלה על ראש העם באמרו אבן מאסו הבונים (ר"י א"ח, השרשים לריב"ג, שרש אבן). והפיל מלה על דבר, במשמ' זו: כי העברים מפילים לב על הלב ועל החכמה ועל הדעת (שם, שרש ליב). והערב גם כן מפילים בלשון הזה על הדקות (שם, שרש חסר). ואפשר שיהיה דומה ללשון הערב שמפילין הטפיחה על ההפלטה (שם, שרש עטף). וכבר הפילו הלשון הזה לדיבור ואמרו יביע אומר הנה יביעון בפיהם (שם, שרש נבע). אבל הערב מפילים הלשון הזה על רועי קטני הצאן (שם, שרש נקד). והוא דומה ללשון הערב שמפילים הלשון על המתנה המועטת (שם, שרש שלל). שדוד לא הפיל שם מעשים רק על השפל (ר"ש א"ת, יקוו המים יב). כי בעל דיננו המאמין קדמות העולם יפיל שם האפשר באמרו העולם אפשר המציאות על בלתי הענין אשר יפילהו עליו המדבר (הנ"ל, מו"נ א עד). כי לשון הגדה וספור לא יפילום העברים יחד אלא על בעל שכל (שם ב ה). והפילו הלשון הזה על האשה עצמה רחם רחמתים לראש גבר פירוש עלמה ושתי עלמות (רד"ק, שרש רחם). והשם מלאכה אצל הקודמים

שם משותף יפילוהו על כל הכמה עיונית ויפילוהו גם כן על כל המעשים המלאכתים (מלות הגיון יד). כי השמות אשר יחשבו בלשון העברי שמות לאל ית' לבד הנה כבר אפשר אצלם להפילם על נמצאים זולתו וכו' וכבר יפילוהו על האנשים הנכבדים וכו' וכבר יפילוהו על הצלמים (רלב"ד, אמו"ר 83). והפיל בכאן מלת כל הכוללת כל נמצא אשר יכסוף וישתוקק אל טובו ית' (יוסף ש"ע, כבוד אלהים יג.).— ובדקדוק, הפיל אות מהמלה וכדומ': ויש שיפילו הרבה עיני הפעלים העלולי העין כאשר יאמרו מהם פעלתי ופעלתם כמו וגלתי וששתי (ר"י א"ת, הרקמה כה 158). וברוב הפילו גם הדגש להקל (רד"ק, מכלול, סדה"פ ע:).

—התפ', הִתְנַפֵּל, הִתְנַפַּלְתִּי, מִתְנַפֵּל, וָאֶתְנַפַּל, — הִתְנַפֵּל עַל פְּלוֹנִי: על דבר הכסף השב באמתחתינו בתחלה אנחנו מובאים להתגלל עלינו וּלְהִתְנַפֵּל עלינו ולקחת אתנו לעבדים (ברא' מג יח). — וְהִתְנַפֵּל לפני פלוני, השתטח על הארץ לפניו כדי להתחנן לפניו: וָאֶתְנַפַּל לפני יי' כראשנה ארבעים יום וארבעים לילה (דבר' ט יח). וָאֶתְנַפַּל לפני יי' את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר הִתְנַפָּלְתִּי (שם כה). וכהתפלל עזרא וכהתודתו בכה וּמִתְנַפֵּל לפני בית האלהים (עזר' י א).

— פלע', נִפְלֵל, כמו קל: ושלחתי בה דבר ודם בהוצותיה וְנִפְלַל[1]) חלל בתוכה בחרב עליה מסביב (יחזק' כח כג).

— כפע', *יְנֻפַּל, תְּנֻפַּל,—תְּנֻפַּל הַפַּת, תהיה פת נְפוּלִים: המצוותת לתנור בשביל שלא תינפל הפת (תוספת' שבת ו (ז) יד).

נֵפֶל,[2]) ס"ז, נֵפֶל, נְפֶל, מ"ר נְפָלִים,—עֻבָּר שיצא מרחם אמו, מת קדם זמנו, abortion; avorton; Fehlgeburt :

---

[1]) [אמר ריב"ג: ומנ הד'א אלאצל והד'א אלמעני ונפלל הלל בתוכם [אללאם פיה מצ'אעף ואלמד'הב פיה כאלמד'הב פי ונפלל הלל בתוכם] ואיצ'א בנפל הלל. וקד שככת עלי אבי זכריא פי אלמסתלחק קולה פיה אנה מנ מעני ונתן בפלילים. ובעברית: ומהשרש הזה ומהענין הזה אצלי ונפלל הלל בתוכה [הלמד בו כפולה והדרך בו כמו בונפל הלל בתוככם] ועוד בנפל חלל במצרים. וכבר הקשינו על ר' יהודה בספר התוספת מה שאמר שהוא מענין ונתן בפלילים, ע"כ. וכן פרש רד"ק. ורש"י מפרש כמו ר"י היוג. וי"ת כד יתרמון קטילין, כאילו היה כתוב בנפל הלל. והחדשים גורסים וְנָפַל, וסוברים שנכפלה הלמ"ד בטעות ע"י השפעת הלמד הכפולה בתיבת הלל. וכן נמצא גם בשני כ"י, ועי' Kö. I, 307].

[2]) גם בערב' מִשְׂג נפילה: שקט.—ועי' נ צ י ר.

נֵפֶל אשת בל חזו שמש (תהל' נח ט). או כְּנֵפֶל טמון לא אהיה כעללים לא ראו אור (איוב ג יז). אם יוליד איש מאה ושנים רבות יחיה וכו' ונפשו לא תשבע מן הטובה וכו' אמרתי טוב ממנו הַנָּפֶל (קהל' ו ג). —ובתו"מ: נתכוון (השור) להרוג את הבהמה והרג את האדם וכו' לנפלים והרג את בן קיימא (תוספת' ב"ק ד ו). נפלים אינן קונין את הקבר ואין להן תפיסה (רשב"ג, שם אהיל' טז יג). בור שמטילין נפלים לתוכו טהור וכו' מעשה בשפחתו של מציק אחד ברמון שהטילה נפל לבור ובא כהן אחד והציץ לידע מה הפילה (ר' יהודה, שם יג). איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן הבא אחר הנפלים שיצא ראשו חי (בכורי' א ח). משלשה חדשים ועד ששה יבקש רחמים שלא יהא נפל (ברכ' ס.). בעון שנאת חנם מריבה רבה בתוך ביתו של אדם ואשתו מפלת נפלים (ר' נחמיה, שבת לב:). מתוך שהנשים קוברות שם נפליהן ומוכי שחין זרועותיהם (ר' חנינא, כתוב' כ:). לנפל שלא נתקשרו אבריו בגידין (ר' יוחנן, חול' ק:). אין הראש פוטר בנפלים (שמואל, בכור' מו:). הפילה וחזרה והפילה וחזרה והפילה הוחזקה לנפלים (יבמ' סה:). בעצב זה צער הנפלים תלדי זה צער הלידה (מד"ר ברא' כ).—ומצוי בסהמ"א: מבן חדש ומעלה משיצא מכלל נפלים הוא נמנה (רש"י, במד' ג יה).—ואמר המליץ: אשר עלה במחשבת להפיל נפיליהם באפו כנפלים, והשועים כחולעים חשבם בקצפו והילים כנמלים (ר"ש הנגיד, הל' תעם). נפלים שפלים נדמו, נודדים הבל יהמו, נצתם וכחם יתמו (רשב"ג, יי' מה אדם).

***נִפְנֵף,** פ"י, ביני' מְנַפְנֵף, מנפנפת, הניע ונדנד דבר, כמו הרוח, הטל, וכדו', עי' א.נוף: כנור היה תלוי כנגד חלונותיו של דוד והיה רוח צפונית מנשבת בלילה ומנפנפת בו והיה מנגן מאיליו (ירוש' ברכ' א א). טל שיוצא ומנפנף[1]) את הדגנים וברכה ניתנת ומשמחת כל הארץ (ילק' שמעו', תהל' סי' תשנה). — ובסהמ"א: טלית תלויה ברוח והרוח מנשב בה ומנפנף אותה (ר"ש, אהל' ח ה).

—התפ', ביני' מְנֻפְנֶפֶת, שנפנפו אותה: אלו לא מביאין (את הטומאה) ולא חוצצין הזרעים וכו' וטלית המנפפת (אהל' ח ה).

---

[1]) בפסיקתא רבתי מא, הגרסה ומנפץ.

***נפס**, כמו נפט, וכמו נפץ. קל לא נמצא.

—פִּעֵי, *נִפֵּס [1]), נִקָּה צמר מפסלת וכדו׳: אבות מלאכות וכו׳ המנפסו (שבת ז ב). המלבן והמנפס (שם יג ד). כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא חלוק ללבוש גזז וליבן וניפס וצבע וטווה וארג כבס ותפר (ירוש׳ ברכ׳ ט ב). הדש והמנפץ והמנפס כולן מלאכה אחת הן (שבת עג:).

***נָפַע**, פ״י, כמו נפח: שפרה (יוכבד) שהיתה משפרת את התינוק כשהוא יוצא מלא דם פועה (מרים) שהיתה נופעת יין בתינוק אחר אמה (מד״ר שמות א).

—*הִפְעִי, כינוי לנקי מַפִּיעָה: פועה שהיתה מפיעה את התינוק כשהיו אומרים מת (שם).

נפץ [2]), ממנו נֵפֶץ, נָפַץ, כַּפָּץ, מַפֵּץ.

נֶפֶץ, ש״ז,—נִפּוּץ וּשִׁבּוּר של עננים להוריד גשם שוטף Wolkenbruch; averse. cloudburst: והשמיע יי׳ את הוד קולו ונחת זרועו יראה בזעף אף ולהב אש אוכלה נפץ וזרם ואבן ברד (ישעי׳ ל ל).—ובסהמ״א: ענין נפל והרס הם וכו׳ על חומת נפץ והרס ופרץ (מנחם, מחב׳, ערך אך). — ואמר הפיטן: ובחסדך הטוב המטר לי חפין ובישעך אל תתן אותי נפין (כונת הברכה לא יז).—ובמשמ׳ פזור: בד בבד פרע שאונם ונפץ מול נפץ דנם ובטלה עצתם כפלג לשונם (מגן ברי קלוני׳, מה מועיל, יוצ׳ אחרון פסח).

א. **נָפַץ**, פ״ע, נפצה, נפצו, נָפוּץ, נָפוֹץ—א) נָפַץ הָעָם, כמו פָּצוּ, נִתְפַּזְּרוּ עַל פני כל המקום, sich zerstreuen; se disperser; to be scattered: שלשה אלה בני נח ומאלה נָפְצָה כל הארץ (בראשי׳ ט יט). — נפץ העם מעליו עזבוהו ונתפזרו, כי ראיתי כי נָפַץ העם מעלי (ש״א יג יא). מקול המון נדדו עמים מרוממתך נָפְצוּ גוים (ישעי׳ לג ג). — ב) * פ״י, נָפַץ דָּבָר, פזר אותו: נטמאו (הבכורים) בעזרה נופץ ואינו קורא (ביכור׳ א ח). נופץ עפרורית מן האוכל (ר׳ חננאל שבת עד.). — ובמשמ׳ הריק: חמור וכיליו אני מוכר לך וכו׳ היה עליו שליף מלא נופצו [3]) ונותנין לו (ר״ש, תוספתי ב״ב ד ב). זו ממלאה ונופצת היא וכל הממלאה ונופצת אין לה תקנה (שמואל, נדה סו.). (המדיר את אשתו) שתמלא ונופצת (הוא, כתוב׳ עב.). — ובסהמ״א: אין מסלקין את פי הנר וכו׳ ואינו הותך את ראש הפתילה בכלי אבל נופץ את ראשה בידו (רמב״ם, הל׳ יו״ט ד ג). ועור שחוגר נופץ הפשתן עליו בעת שנופץ (הוא, כלים כד א). אמרו הכמים אין עושין פתילה לנר של שבת וכו׳ אלא מדבר שהאור נאחז ונתלה בו כגון פשתן נפוצה ובגד שש וצמר גפן (הלבוש, חלק אורח חיים, שבת רסד).

—* פִּעֵי נִפֵּץ, יְנַפֵּץ, מְנַפֵּץ, פִּזֵּר וְנִעֵר והריק דבר: הזורע וסיערתו הרוח (את הזרע לתוך הכרם) וכו׳ אם עשבים יופך ואם אביב ינפץ ואם הביאה דגן תדלק (ר״ע, כלאי׳ ה ז). בעצם הזה של מוח שמששמנפצו אין בו מאומה (ר׳ אבא בר כהנא, מד״ר ויקר׳ י). — ובפרט נִפֵּץ ונקה צמר מפסלת ואכל מעפרורית: והגוזז את הצמר המלבנו והמנפצו [1]) והצובע (שבת ז ב). שיעור המלבן והמנפץ [2]) והצובע והטוה שיעורו כמלוא רוחב הסיט כפול (שם יג ד). וכמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא בגד ללבוש גזז ולבן ונפץ [3]) וטוה וארג (בן זומא, ברכ׳ נח.). פעם אחת נשבר עני בן טובים אצל בעה״ב שלא היה מכירו ונתן לו צמר לנפצו ונעצב הנשכר שהגיע לזו הפחיתה והרגיש בעה״ב ואמר לו הניחהו והשיב לו מאחר שנשכר הנה לנפץ הצמר (ר״ח, יומי כ:).— ובסהמ״א: ונמתה השם להכעיסם ונתירא מהן אכן ובלל שפתם וינפצם משכן (רס״ג על חוי הבבלי, 32, הוצ׳ דוידסון). — וצמר ופשתן: וזה השוע אסור והוא שמנפצין הצמר והפשתן ביחד וילבוד אותם כעין מלבדין ויעשה מהן בגד אחד (פו״ת הרי״ף סעז). — ושער: ואותה תולה עמדה בפניה והיתת מנפצת שערה ורצתה לפרוה (ספר חסידים תתרכס). המנפץ את האוכל מן עפרוריתו חייב משום דש (ערוך, ערך פן).—ובשר מִמֶּלַח: רב דימי מנהרדעא מולחו (את הבשר) במלה עבה ומנפצו [4]) (הלכ׳ פסוקי לתלמידי ר״י גאון, שחיטי 144). — ומשל: וכשהגיע זמנו (של האדם) ליפטר מן העולם הקב״ה נוטל חלקו והלק אביו ואמו מונה

1) [כך גרסת הירו׳ והערוך ובבלי בצד״י. עי׳ נפט, נפץ פִּעֵ׳. וגם קרויס ארכיאו׳ I 446, 540.]

2) בערב׳ נפצ׳ a)

3) כך בכ״י א״פ, הוצ׳ צוק״מ, ובנוס׳ הדפו׳ גיפצו.

a) نفض

1) [בירוש׳ הגרסה ומנפסו.] 2) [במדב״ם ובירוש׳ והמנפס.] 3) [יש גורסין וניפס, עי׳ נפס.]

4) בגמ׳ (חול׳ קיג.) בארמ׳: רב דימי מנהרדעא מלח ליה בסילהא גללניתא ומנפיץ ליה.

לפניהם והוא שהמשל אומר נפצהו ממולהו והשליכו לכלבים (והזהיר, תזריע). וצריכין לנפצו (את החרוסת) מעל המרור שלא יבטל טעם המרור (הלבוש, חלק אורח חיים סעיף ג). — ושכבת זרע: כשתשמשי מתוך תהפכי יפה כדי שלא תתעברי אלא תנפצי שכבת זרע (ערוך, ערך פן). לאחר שתשמש וימלא רחמה שכבת זרע תרוץ ברגליה ותנפצנו שלא יקלוט ותתעבר (רש"י, כתוב' עב.). המודד לעכו"ם לתוך כלי שבידו ינפץ נפיצה או יזרוק זריקה כדי שלא יהיה נצוק חבור ויאסור עליו מה שישאר בכלי העליון (רמב"ם, מאכ' אסור' יב יג).

—*פעי' נִפֵּץ.—ואמר הפיטן: על פני פרת נִפְּצוּ חסידיה פלגי סוף וכרה בערו יסודיה (ר"א קליר, קנות לת"ב, שבת סורו מני). ציף מחצל וצמר המנופץ שכורכות אותו הנשים בעין אגודה (מלון למה דוד, נכריות, קל:).

—*התפעי' יתנפץ: כי יתנפץ ויכלה כח ישראל (ר"י הדסי, אשה"כ, סי' שעט, ד"ה וזרעו קנה). הרחק מעליו פן יציק לך ולא יטנפך כאשר יתנפץ (צ"ז, צ"ם, כב יב).

ב. נָפַץ, מקור נְפוֹץ, פעו' נָפוּץ, — נִפֵּץ כלי הרס וכדומ', שברו פתאם, zerschlagen; fracasser; to shatter: ויתקעו בשופרות וְנָפוֹץ הכדים אשר בידם וכו' וישברו הכדים (שפטי' ז יט-כ). העצב נבזה נָפוּץ האיש הזה כניהו אם כלי אין חפץ בו (ירמי' כב כח).—ובסהמ"א, ואמר המשורר: פזר נקבצים ונצמתו וכבלי נפוץ כתתו נבהלו מפניו ונבעתו (ר"י הלוי, מי כמוך יחיד מקים כסל). העצב הנבזה הנפוץ הקטן המתהלל בשירים ובמליצות ובמשפטן (עמנ', מחב' ז).

—פעי', נִפֵּץ, נִפַּצְתִּי, נִפַּצְתִּים, נַפֵּץ, תְּנַפְּצֵם, יְנַפֵּצוּ, — נִפֵּץ דבר מחבר ופרדו לחלקיו, חלק אותו: עבדי ירדו מן הלבנון ימה ואני אשימם דברות בים עד המקום אשר תשלח אלי וְנִפַּצְתִּים שם ואתה תשא (מ"א ה כג).— וְנִפֵּץ כלי הרס, שברו לרסיסים: וכליו יריקו ונבליהם יְנַפֵּצוּ (ירמי' מח יב).—ובהשאלה, נִפֵּץ אנשים, שברם במכה חזקה כדי פיזור אבריהם: וְנִפַּצְתִּים איש אל אחיו והאבות והבנים יחדו נאם יי' לא אחמול ולא אחוס ולא ארחם (שם, יג יד). מפץ אתה לי כלי מלחמה וְנִפַּצְתִּי בך גוים והשחתי בך ממלכות וְנִפַּצְתִּי בך סוס ורוכבו וכו' וְנִפַּצְתִּי בך איש ואשה וְנִפַּצְתִּי בך זקן ונער וְנִפַּצְתִּי בך בחור ובתולה וכו' (שם, נא כ-כג).—נִפֵּץ ילד וכדומ', זרקו בכח ונשבר להתיכות, או הכה באבן על ראשו וכו': אשרי שיאחז וְנִפֵּץ את עלליך אל הסלע (תהל' קלז ט).—והעם: וכבלות[1] נַפֵּץ יד עם קדש תכלינה כל אלה (דני' יב ז).—ובתו"מ: גוי שהיה מעלה ענבים בסלין ובדרדורין בגת אף על פי שניפצן בגת והיין מנתז על גבי ענבים מותר שאין דרכן לנסך כן (תוספת', ע"ז ז [ח] ה). ובעוף כיון שאתה מנפץ לצומת הגידים הרי ששה עשר חוטין (והזהיר, שמיני). עת הוא שיעלה אדריגוס שחיק עצמות וינפץ אבני בית המקדש (ר' תנחומ', מד"ר דברי' ג).—ובסהמ"א, ואמר הפיטן: חמש מאות מהלך רצת ולסוף בסוף לחמו נפצת וכל שאונו בסאסאה לחצת (ר"א קליר, יוצ' ליום ב' פסח, עשר מכות). אמץ אדירי כל חפץ בהתבקרם בדין הויבו לנפץ כלא נמצא בהם חפץ (הוא, אמץ אדירי, מוסף לרה"ש, א).—ואמר המשורר: דומה חזיז קלות בהרעמו בעב לנפץ את נבליה (ר"ש הנגיד, הנה יחידתי). נפצו עון ועזבוהו ושטר חרות תקחוהו ולכם ביום ההוא יתקע בשופר גדול (ר"י הלוי, אחיו אמונים). בך יגדעון לצים בך כלם מקוצצים בך לוהמיך מנופצים ואני אשמח בך (ראב"ע, בך אומן).

—פעו', נֻפַּץ, נֻפַּץ האבן וכדומ' שֶׁנִּפְּצוּהוּ ושברוהו חתיכות חתיכות: בשומו כל אבני מזבח כאבני גיר מְנֻפָּצוֹת (ישעי' כז ט).

נְפֻצָה, ש"נ, מ"ר, נְפֻצוֹת, עם שנתפזר בגלות: ונפצות יהודה יקבץ (ישעי' יא יב). ובתו"מ: ודשנו בנאות ארצך ונפוצותינו מארבע תקבץ (סמוה"ג, תפלה הביננו, ברכ' כט.).—ובסהמ"א: נפוצת מורחה מספרת יונית ושפת פרס ומצרים (ספר האגרון לרס"ג, הקדמ').—ואמר המשורר: הונחת קהלות לחוצות אשר שמת נפוצות לזורותם בארצות (דיואן ר"י הלוי, אמץ פודה וגואל). וגדרו פרצותיה וקבצו נפוצותיה והשיבו פזוריה (ר"י א"ח, הרקמה הקד' המתרגם). — ובהשאלה, הדברים הפזורים: ובתוכם איש זקן יקבץ מן התעודות נפוצותיהם וישבץ מן המליצות חליצותיהם (תחכמו' ח).—ובמשמ' התפזרות: והיתה נפוצתם (של אנשי אבשלום) כל כך שביראתם ומורך לבבם נכנסו ביער (אברבנאל, ש"ב יח ח).

***נפק**[2], ממנו *נֶפֶק, *נִפְקָה, *נִפְקָנִית.

***נְפַק**, פ"ע, — כמו יצא: פלצות בעתתני על ידי שנפקו לדבר לצות (מד"ר שה"ש מלאכי השוררים).

1) [החדשים גורסים עפ' השבע': ככלות יַד נוֹפֵץ.]
2) בארמית.

שנה עלתה שנה נפקה ולא היו עולין לפעמי רגלים (ר' נחמן, מד״ר איכה פתיחה מט).

***נַפְקָה** [1], ש״נ,—זונה, יצאנית, שמתהלכת בחוץ למשוך אנשים: וראיתי את הנפקה המרשעת פריידה ר' איוזיקס עם השר על המטה (מגלה טמירין טו).

***נַפְקָנִית**, ש״נ,—יצאנית, אשה שדרכה לצאת הרבה החוצה: ולא (ברא את האשה) מן הרגל שלא תהא וכו' נפקנית (ערוך, ערך פרס, בשם ילמדנו).

נִפְרָד, א) נִפעל מן פרד, עי״ש,—ב) *ש״ז, במספרים א, ג, ה, ועוד בהבדל מן הזוג, כמו ב, ד, ו, ועוד: וראיה אחרת שהא' אננו מספר מפני שכל מספר לא ימלט מהיותו זוג או נפרד (דונש בן תמים, פיר' ספר יצירה כח). וסגלת כל מספר נפרד שיחלק אל חלקים בלתי דומים (שם). ומהם (מההפכים) מה שאין אמצעי ביניהם כזוג ונפרד כי כל מספר אם זוג ואם נפרד (מלות הגיון שער יא). ושנים תחלת מספר הזוגות ושלשה תחלת מספר הנפרדים (ראב״ע, שמות ג טו). כל השבון שהוא מזווג נחלק לזוגות נדמין אלו לאלו כגון ד, ו, ח, י, ואם הוא נפרד לשני חלקים שאין נדמין כגון ג, ה, ז, ט, (ר' ברצלוני, פי' יצירה 144). כי כל אשר נקרא אחד בלתך לא באמת הוא אחד ולא מאמונה מיוחד כי הוא מחבר מאחדים ובנוי מנפרדים (בקשה לר' בחיי באולי הד״ר יהודה, בסוף ספר חוה״ל בערבית). ואם ערכנו מספר חצי השם על חצי השם יהיה העולה במספר מרובעי הנפרדים שאינן זוגות שהם במעלה הראשונה שהם האחדים (ראב״ע, ספר השם שער ה). והמספר נחלק לב' חלקים ראשונים והם הזוג והנפרד והזוג הוא המספר הנחלק בינתים והנפרד הוא המספר שאינו יכול להתחלק בינתים וכו' ומסימני הנפרד שכל חלקיו לעולם אינם שוים (ראב״ע הנכ״א, קטע מס' יסודי התבונה ומגדל האמונה, ברלין ספר המשיחה והתשברת, הולי' מק״ב [2]). מיני המספר הם הזוג והנפרד (רלב״ג, מעשה חושב 2). נקבץ הנפרדים הנמשכים בדרך המספר והאחד עמהם שוה למרובע המספר האמצעי בין הנפרד האחרון והאחד (שם 16). ומספרי א, ג, ה, ז, ט, הם נפרדים ואומר שנקבץ נפרדי א, ג, ה, ז, ט, שוה למרובע האמצעי (שם). מיני הנגדיים כמו הראות והעורון והאור והחשך והזוג והנפרד במנין (ר' זרחיה הלוי, פי' משלי ה יז). כי החשבון זוג ונפרד והזוגות יש מהם ראשונים ושניים וכן הנפרדים כי השניים ראשון הזוגים וארבעה זוג שני והשלשה ראשון הנפרדים והחמשה נפרד שני או נפרד ראשון לזוג שני יהיו שבעה (ר״ש פלקירה, המבקש, טו). דמיון הראשון להמציא מספר שיחיה זוג ונפרד יחד (יב״ר מקנדיה, מלרף לחכמה יז [1]) חלוק המספר אל הזוג והנפרד (ר״א מזרחי, חכמי המספר ב, תחלי הערך). —ג) *בדקדוק, הצורה המחלטת של השם או הפעל בלי חבור הכנויים, או של הכנויים בלי חבור עם השם או הפעל, ההפך מן דָבֵק מְחֻבָּר ונצמד: ומן הכנויים מהם דבקים ומהם נפרדים (ר' י' ח״ח, הקדמה יז). ודע כי כנוי הפעול בו אם לאחד אם לרבים וכו' יתכן בו שיהיה דבק ושיהיה נפרד (שם). וכן יבואו אלה הכנוים וכו' על שני דרכים גם כן אז שיהיו נפרדים או שיהיה מחברים (שם). והנפרדים כמו יד והנצמדים כמו ידי וידו וכן שמר נפרד ושמרני בדרך הזה נצמד (ראב״ע, מאזנים ג.). ויש שמות שמצאנו המחובר מהן ולא מצאנו הנפרד מהם ונגזור עליהם אל הקרוב והישר למשקלם חדשים לבקרים וכו' נאמר כי הנפרד ממנו בֹּקֶר (רד״ק, מכלול, שה״ש פעל). צריך שנאמר כי מלחמתו משמרתו ודומיהם הנפרד מהם מלחמת משמרת (ר״א בחור, ספר דקדוק ג יא). ולפי שמצאנו אריתי מורי עם בשמי שפטנו כי הנפרד ממנו בשם על משקל זהב (ר״ד יחיא, לשון למודים, פר' בחלוקת השמות).—ושם נפרד ההפך מן סמוך ונסמך: ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד בסגול כי הוא נפרד ומקנה הבהמה אל אדני בצרי כי הוא סמוך (ר' י' ח״ח, הסרסי לריב״ג, ברא). בן כשהוא נפרד בצירי וסמוך בסגול (ר' י' ח״ח כוזרי ג פ). כל שם הבא בפני עצמו בלי הצטרפות על שם אחר נקרא שם נפרד או שם מכרת לפי שבא על יסודו המכרת במשקלו בלי שנוי וחלוף תנועות בו (ב״ז, תל״ע ב ב קיא). —וצורות המלה בהפסק: שער ב' במחבר ובנפרד וכו' נדע כי רוב הנפרד יהיה באתנח ובסוף פסוק ויש שיהיה קצתו בזקף (ר' י' ח״ח, הקדמה כ). אבל בְּעָיו (בקמצות העין) צריך להיות נפרד כמו ויאמר שלחו אע״פ שאין בעיו באתנח כמו ויאמר שלחו (הנ״ל, הסרסי לריב״ג, בעה).

---

1) [בארמ' נפקא, נפקת ברא, הכוונה יעשה את אחותנו, ת״א הכנפקת ברא יעבד את אחתנא. וכן ת״י השם קדשה (דבר' כג יח). ועי' יוצאת החוץ]

2) כך ציון המחבר, ובדפוס לא נמצא.

1) כך ציון המחבר, ובדפוס לא נמצא.

נפשׁ, ממנו נֶפֶשׁ, נָפַשׁ, נִפֵּשׁ, °נִפּוּשׁ, °נְפִישָׁה, °נַפְשִׁי, °נַפְשָׁנִי.

נֶפֶשׁ [1], ש"נ, נָפֶשׁ, כנו׳ נַפְשִׁי, נַפְשְׁךָ, נַפְשֵׁךְ, נַפְשׁוֹ, נַפְשָׁהּ, נַפְשֵׁנוּ, נַפְשְׁכֶם, נַפְשָׁם, מ"ר נְפָשׁוֹת, נְפָשִׁים, סמי׳ נַפְשׁוֹת, כנו׳ נַפְשֹׁתֵינוּ, נַפְשׁוֹתֵינוּ, נַפְשֹׁתֵיכֶם, נַפְשׁוֹתֵיכֶם, נַפְשׁוֹתָם,—היסוד החיוני המחיה את הגוף, Seele; âme; soul: ומסתעף לכמה משמעות:—א) היסוד הנושם של בעל חי, האדם היה לנפש חיה ע"י נשמת חיים שנפח בו יי׳: וייצר יי׳ אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לְנֶפֶשׁ חיה (בראש׳ ב ז).—ואם נופחים את הנפש מן הגוף ימות הגוף: אמללה ילדת השבעה נפחה נַפְשָׁהּ באה שמשה בעד יומם (ירמ׳ יה ט).—ובהשאי׳: אם עלי אדמתי תזעק ויחד תלמיה יבכיון אם כחה אכלתי בלי כסף וְנֶפֶשׁ בעליה הפחתי [2] (איוב לא לח-לט).—ונוסח של קללה, תִּפַּח נַפְשׁוֹ [3] של פלוני: תיפח נפשם של מקבלי שוחד (ר׳ ישמעאל ברי יוסי, כתובי קה:).—ובהשאלה *פָּח את נֶפֶשׁ פלוני, גרם לו צער ואכזבה: [4] כיון שאמר לו (הקב"ה לבלעם) שוב אל בלק וברכם אמר מה אני הולך אצלו לפוח את נפשו (מד"ר במדי כ).— מקום הַנֶּפֶשׁ הוא בתוך הדם של הגוף: אך בשר בְּנַפְשׁוֹ דמו לא תאכלו (בראש׳ ט ד). ואך את דמכם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אדרש מיד כל חיה אדרשנו (שם ט ה). כי נֶפֶשׁ הבשר בדם הוא (ויקר׳ יז יא). כי נֶפֶשׁ כל בשר דמו בְנַפְשׁוֹ הוא ואמר לבני ישראל דם כל בשר לא תאכלו כי נֶפֶשׁ כל בשר דמו הוא (שם יד). רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הַנָּפֶשׁ ולא תאכל הַנֶּפֶשׁ עם הבשר (דבר׳ יב כג). גם בכנפיך נמצאו דם נַפְשׁוֹת אביונים נקיים (ירמ׳ ב לד). אדם עשק בדם נָפֶשׁ עד בור ינוס אל יתמכו בו (משלי כח יז).—ובמדרש: חמשה שמות נקראו לה נפש נשמה חיה רוח יחידה נפש זה הדם וכו׳ רוח שהיא עולה ויורדת וכו׳ נשמה זה האופה (הנשימה) [5] וכו׳ חיה שכל האיברים מתים והיא חיה בגוף יחידה שכל האיברים משנים שנים והיא יחידה בגוף (מד"ר בראשי יד, הוצ׳ טיאודור).— ובסהמ"א: מצאתי כתוב מה בין רוח לנשמה אלא נשמה דומה כמין חגב בעל כנפים והנפש כמו קנה דם קשור בשלשלת תלויה בחוט השדרה (ס׳ חכמת הנפש קבלה לר"א מגירמייזא, בריש׳ מוז׳).—ולכן אפשר לשפוך או לערות את הנפש כמו הדם, ולגרום מות ע"י כך, ערה נָפֶשׁ: כי אליך יי׳ אדני עיני בכה חסיתי אל תער נַפְשִׁי (תהל׳ קמא ח).—ובהשאי׳: אשר הערה למות נַפְשׁוֹ ואת פשעים נמנה (ישעי׳ נג יב).—ועם שפך: בהתעטפם כחלל ברחובות עיר בהשתפך נַפְשָׁם אל חיק אמתם (איכ׳ ב יב).— השתפכה הַנֶּפֶשׁ על האדם, כאלו היתה מחוצה לו: ואתה עלי תשתפך נַפְשִׁי יאחזוני ימי עני (איוב ל טז). — ובהשאלה, שפך את נַפְשׁוֹ בתפלה או בעריגה וכמיהה: אשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי ואשפך את נַפְשִׁי לפני יי׳ (ש"א א טו). אלה אזכרה ואשפכה עלי נַפְשִׁי (תהל׳ מב ה). — ובסהמ"א נמצא שמושב הנפש הוא בכבד: נפש משכנה בכבד (אבן סולב, ויכו׳). נפש הבהמית הטהורה שורה בכבד ובכחה נשלח הדם על ידי הורידים אל הכלים החיצונים שבאברי האדם (מבני הקידים, מק׳ ההרכבה ב).—כשיוצאה הַנֶּפֶשׁ מן הגוף ימות הגוף: ותלד רחל ותקש בלדתה וכו׳ ויהי בצאת נַפְשָׁהּ כי מתה ותקרא שמו בן אוני (בראש׳ לה טז-יח).—ואמר בן סירא: כשבות מת ישבות זכרו והנחם עם צאת נפשו (ב"ס גני׳ לח כג).— ובתו"מ; מעשה בסומא שירד לטבול במערה וירד מושכו אחריו ושהו כדי שתצא נפשם והשיאו נשותיהם (ר׳ יוסי, יבמ׳ עז ד). ג׳ דברים קולן הולך מסוף העולם ועד סופו והבריות אינן שומעין ואלו הן היום והגשמים והנפש בשעה שיוצאת (ר׳ לוי, מד"ר בראשי ו).—ובהשאלה: פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר נַפְשִׁי יצאה בדברו (שה"ש ה ו).—ובמדרש: אם אין לך ליתן לו (לעני) נחמו בדברים אמור לו תצא נפשי עליך שאין לי מה ליתן לך (ר"ל, מד"ר ויקר׳ לד).—ובן °שִׁלֵּם נַפְשׁוֹ: ויהי כדברו הדברים האלה שלם נפשו ויאסף אל עמיו (יוסיפון, הוצ׳ גינצב׳ קפה). —*נשמטה נַפְשׁוֹ ממנו, מפרוד וכדומ׳: למלך שדיבר כנגד בנו ונתירא ונשמטה נפשו ממנו כיון שראה המלך כך שנשמטה נפשו התחיל מגפף ומנשק אותו ומפתהו (מד"ר שה"ש, חכו ממתקים).—וכששבה הַנֶּפֶשׁ אל הגוף ישוב הגוף להיות: ויקרא אל יי׳ ויאמר יי׳ אלהי תשב נא נֶפֶשׁ הילד הזה על קרבו וישמע יי׳

---

[1]) משותף לכל הלשונות השמיות, ובאשור׳ עם סיום הנקבה: נַפִּשְׁתּ.

[2]) ועי׳ גם השם פָּחֵי נפש להלן.

[3]) וכן גם תִּפַּח רוחו, עי׳ רוח.

[4]) עי׳ פחי נפש להלן.

[5]) עי׳ בהערה של טיאודור.

בקול אליהו ותשב נֶפֶשׁ הילד על קרבו ויחי (מ"א יז כא-כב).— ובמדרש: למלך שהיה לו פרדס וכו' וראה בו שושנה אחת של ורד ונטלה והריח בה ושבת נ פ ש ו עליו (ר' סימון, מד"ר שה"ש, כשושנה).— ובהפע' הֵשִׁיב נֶפֶשׁ, או בפוע' שׁוֹבֵב נֶפֶשׁ, החיה או חִזק את את פלוני ע"י מזון, או שמחו ועודדו: תורת יי' תמימה משיבת נָפֶשׁ (תהל' יט ח). בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני נַפְשִׁי ישובב ינחני במעגלי צדק למען שמו (שם כג ב-ג). כצנת שלג ביום קציר ציר נאמן לשלחיו וְנֶפֶשׁ אדניו ישיב (משלי כה יג). כל עמה נאנחים מבקשים לחם נתנו מחמודיהם באכל להשיב נָפֶשׁ (איכ' א יא). כהני וזקני בעיר גועו כי בקשו אכל למו וישיבו את נַפְשָׁם (שם א יט). עיני עיני ירדה מים כי רחק ממני מנחם משיב נַפְשִׁי (שם טז). והיה לך למשיב נֶפֶשׁ ולכלכל את שיבתך (רות ד טו).— ובתו"מ: הומץ משיב את ה נ פ ש (רכי, יומי פ"א:). וכל נ פ ש משיב את ה נ פ ש וכל קרוב ל נ פ ש [1]) משיב את ה נ פ ש (ברכי מד:).— ב) במשמ' נשימה [2]) רוח וריח: מנחיריו יצא עשן כדוד נפוח ואגמן נַפְשׁוֹ גחלים תלהט ולהב מפיו יצא (איוב מא יב-יג).— ובהשאלה קצרה הַנֶּפֶשׁ, קצרה הנשימה מעמל וצער וכדומ' [3]): ויסעו מהר ההר דרך ים סוף לסבב את ארץ אדום ותקצר נֶפֶשׁ העם בדרך (במד' כא ד). ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו ותקצר [4]) נַפְשׁוֹ למות (שפט' טז טז).— וגם ביחס לאלהים: ויסירו את אלהי הנכר מקרבם ויעבדו את יי' ותקצר נַפְשׁוֹ בעמל ישראל (שם י טז). ואכחד את שלשת הרעים בירח אחד ותקצר נַפְשִׁי בהם (זכרי' יא ח).— וההפך האריך נֶפֶשׁ, סבל במתינות: מה כחי כי איחל ומה קצי כי אאריך נַפְשִׁי (איוב ו יא).— בתי הַנֶּפֶשׁ, כלים המחזיקים בשמים להריח בהם: הפארים והצעדות והקשרים ובתי הַנֶּפֶשׁ [5]) והלחשים (ישעי' ג כ).— ובמשמ' תכשיט [1]): והבעל תובע מן האלמנה ז' טבעות של זהב שהיו של זוגתו והוא טוען שלקחתן האלמנה המותו אחרי מות בתה לקחה ג' וממקום אחר לקחה ד' טבעות וב' בתי ה נ פ ש של כסף וכו' (מהר"ם מרוטי, שערי תשובי ג לג).— ג) ובכלל במשמ' חַיִּים [2]): לא יחבל רחים ורכב כי נֶפֶשׁ הוא חבל (דבר' כד ו). כי מות נמות וכמים הנגרים ארצה אשר לא יאספו ולא ישא אלהים נֶפֶשׁ [3]) (ש"ב יד יד). יען אשר שאלת את הדבר הזה ולא שאלת לך ימים רבים ולא שאלת לך עשר ולא שאלת נֶפֶשׁ איביך (מ"א ג יא). כה יעשון אלהים וכה יוספון כי כעת מחר אשים את נַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ אחד מהם (שם יט ב). חי יי' אשר עשה לנו את הַנֶּפֶשׁ הזאת אם אמיתך (ירמי' לח טז). מי זה האיש ירא יי' יורנו בדרך יבחר נַפְשׁוֹ בטוב תלין וזרעו יירש ארץ (תהל' כה יב-יג). אל תתן לחית נֶפֶשׁ תורך חית ענייך אל תשכח לנצח (שם עד יט). למה יי' תזנח נַפְשִׁי תסתיר פניך ממני (שם פח טו). יגודו על נֶפֶשׁ צדיק ודם נקי ירשיעו (שם צד כא). וכל אשר לאיש יתן בעד נַפְשׁוֹ (איוב ב ד). אשר בידו נֶפֶשׁ כל חי ורוח כל בשר איש (שם יב י). שאי אליו כפיך על נֶפֶשׁ עולליך העטופים ברעב בראש חוצות (איכ' ב יט). רבת אדני ריבי נַפְשִׁי גאלת חיי (שם ג נח).— נַפְשׁוֹ בו, שהוא חי: עמד נא עלי ומתתני כי אחזני השבץ כי כל עוד נַפְשִׁי בי (ש"ב א ט).— נֶפֶשׁ תחת נֶפֶשׁ: וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה וכו' ואם אסון יהיה ונתתה נֶפֶשׁ תחת נָפֶשׁ (שמות כא כב-כג). שמר את האיש הזה אם הפקד יפקד והיתה נַפְשְׁךָ תחת נַפְשׁוֹ (מ"א כ לט). ויהוא שם לו בחוץ שמנים איש ויאמר האיש אשר ימלט מן האנשים אשר אני מביא על ידיכם נַפְשׁוֹ תחת נַפְשׁוֹ (מ"ב י כד).— וְנֶפֶשׁ תחת פלוני:

---

[1]) [האוכל מן הבהמה במקום היות שלה, רש"י.]

[2]) [באשור' נַפָּשׁוּ באותה המשמ'.]

[3]) [וכן קצר רוח, ועם אַפַּיִם (-אבר הנשימה), ארך אפים, קצר אַפַּיִם (משלי יד יז-כט).]

[4]) [ועי' עוד קצר.]

[5]) [וכן הירונ' Olfactoriola, וכן דעת כל החדשים. אולם י"ת קדישיא, טבעות ונזמים, וכן הפשי', לדעת ריב"ג בשרש בית הוא מין עדי שהנשים תולות על לבן, וכן רד"ק. וכן הביאו בירוש' (שבת ו ד): תורגם עקילס אסטומכריא דבר שניתן על בת הנפש, ע"כ. מן אסטומכא —στόμαχος. ובלקו"ק, רח' נאמר: בָּתֵּי הַנֶּפֶשׁ (ישעי' ג כ). בדנה רדב"א, נ"ל שהוא משתמש בתמונת בדנה ת' אבדאן לרבוי מן בדן שהוראתו חגורה מקושטת בזהב וכסף שחוגרות אותה הנשים בארץ הקדם, ועב"ס מוסיף וי"א מעשה צורף בצורת שדים המושם על החזה (וקיל ציאגה בצורה אלנהוד תגעל עלי צדר).]

[1]) [עי' הערה הקודמת, וגם ערך בית 535 b.]

[2]) [בכמה מקומות המובאים תחת משמ' זו אפשר לפרש נ פ ש גם במשמ' ד) או במקום כנוי הגוף וכנוי חוזר, ה).]

[3]) [עי' ע' נשא בהערה.]

ויאמרו לה האנשים נפשנו תחתיכם למות אם לא תגידו את דברנו זה (יהוש׳ ב יד). — וכן נפש בנפש, במחיר נפש: ולא תחוס עינך נפש בנפש עין בעין שן בשן יד ביד רגל ברגל (דברי׳ יט כא) — וכמו״כ בנפש פלוני, במחיר נפשו: תני את מכה אחיו ונמתהו בנפש אחיו אשר הרג (ש״ב יד ז). ויאמר (דוד) חלילה לי יי׳ מעשתי זאת (לשתות את המים) הדם האנשים ההלכים בנפשתם (שם כג יז). וישבע המלך שלמה ביי׳ לאמר כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף כי בנפשו דבר אדניהו את הדבר הזה (מ״א ב כג). אנא יי׳ אל נא נאבדה בנפש האיש הזה ואל תתן עלינו דם נקיא (יונ׳ א יד). בנפשנו נביא לחמנו מפני חרב המדבר (איכ׳ ה׳ ט). כמהר צפור אל פח ולא ידע כי בנפשו הוא (משלי ז כג). — ובתו״מ: ואלו הן שמצילין אותן ב נ פ ש ם הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכר וכו׳ (סנה׳ ח-ז). מה נערה המאורסה ניתן להצילה ב נ פ ש ו אף רוצח ניתן להצילו ב נ פ ש ו (שם עג.).—הכהו נפש, המיתו: וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר לא נכנו נפש (בראש׳ לז כא). וכי יהיה איש שנא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת (דברי׳ יט יא). הידע תדע כי בעלים מלך בני עמון שלח את ישמעאל בן נתניה להכתך נפש (ירמי׳ מ יד). אלכה נא ואכה את ישמעאל בן נתניה ואיש לא ידע למה יככה נפש (שם יה).— הרג, רצח נפש: כל הרג נפש וכל נגע בחלל תתחטאו ביום השלישי (במדי׳ לא יט). כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה (דברי׳ כב כו).—וכן אסף נפש: פן יפגעו בכם אנשים מרי נפש ואספתה נפשך ונפש ביתך (שפטי׳ יח כה) אל תאסף עם חטאים נפשי ועם אנשי דמים חיי (תהלי׳ כו ט).—טרף נפש: הושיעני מכל רדפי והצילני פן יטרף כאריה נפשי פרק ואין מציל (שם ז ב-ג). טרף נפשו באפו הלמענך תעזב ארץ (איוב יח ד). קשר נביאיה בתוכה כארי שואג טרף טרף נפש אכלו חסן ויקר יקחו אלמנותיה הרבו בתוכה (יחזק׳ כב כה). — לקח נפש, המית: רב עתה יי׳ קח נפשי כי לא טוב אנכי מאבתי (מ״א יט ד). ואתה יי׳ קח נא את נפשי ממני כי טוב מותי מחיי (יונ׳ ד ג). בהוסדם יחד עלי לקחת נפשי זממו (תהלי׳ לא יד). כן ארחות כל בצע בצע את נפש בעליו יקח (משלי׳ א יט). — שאל את נפשו למות: והוא הלך במדבר דרך יום ויבא וישב תחת רתם אחת וישאל את נפשו למות (מ״א יט ד). ותך השמש על ראש יונה ויתעלף

וישאל את נפשו למות (יונ׳ ד ח).—בקש נפש פלוני, השתדל להמיתו: לך שב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך (שמות ד יט). מה עוני ומה חטאתי לפני אביך כי מבקש את נפשי (ש״א כ א). אל תירא כי אשר יבקש את נפשי יבקש את נפשך (שם כב כג). וירא דוד כי יצא שאול לבקש את נפשו (שם כג יה). ויקם אדם לרדפך ולבקש את נפשך (שם כה כט). ויאמרו אל המלך הנה ראש איש בשת בן שאול איבך אשר בקש את נפשך (ש״ב ד ח). הנה בני אשר יצא ממעי מבקש את נפשי (שם יו יא). את מזבחתיך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה (מ״א יט י). לשוא תתיפי מאסו בך עגבים נפשך יבקשו (ירמ׳ ד ל). אנשי ענתות המבקשים את נפשך לאמר לא תנבא בשם יי׳ ולא תמות בידנו (שם יא כא). ונתתיך ביד מבקשי נפשך וביד אשר אתה יגור מפניהם (שם כב כה). הנני נתן את פרעה חפרע מלך מצרים ביד איביו וביד מבקשי נפשו כאשר נתתי את צדקיהו מלך יהודה ביד נבוכדראצר מלך בבל איבו ומבקש נפשו (שם מד ל). יבשו ויכלמו מבקשי נפשי יסגו אחור ויחפרו חשבי רעתי (תהלי׳ לה ד). כי זרים קמו עלי ועריצים בקשו נפשי (שם כד ה). — צדה, ארב, צפן, קוה נפש, או לנפש: דע וראה כי אין בידי רעה ופשע ולא חטאתי לך ואתה צדה את נפשי לקחתה (ש״א כד יב). כי הנה ארבו לנפשי יגורו עלי עזים (תהלי׳ נט ד). והם לדמם יארבו יצפנו לנפשתם (משלי א יח). המה עקבי ישמרו כאשר קוו נפשי (תהלי׳ נו ז). כי יי׳ יריב ריבם (של העני והדל) וקבע את קבעיהם נפש (משלי׳ כב כג). — רדף נפש פלוני: ירדף אויב נפשי וישג וירמס לארץ חיי (תהלי׳ ז ו). כי רדף אויב נפשי דכא לארץ חיתי (שם קמג ג).—התנקש בנפש פלוני, התאמץ להמיתו בערמה: ולמה אתה מתנקש בנפשי להמיתני (ש״א כח ט).— איבו בנפש: מפני רשעים זו שדוני איבי בנפש יקיפו עלי (תהלי׳ יז ט).—פדה נפש: חי יי׳ אשר פדה את נפשי מכל צרה (ש״ב ד ט). פדה יי׳ נפש עבדיו ולא יאשמו כל החסים בו (תהלי׳ לד כג)—שמר, נצר, סמך נפש: שמרה נפשי והצילני אל אבוש כי חסיתי בך (שם כה כ). כי אמרו אויבי לי ושמרי נפשי נועצו יחדו לאמר אלהים עזבו רדפו ותפשוהו כי אין מציל (שם עא יא). שמרה נפשי כי חסיד אני הושע עבדך אתה אלהי הבוטח אליך (שם פו ב). שמר נפשות

חסידיו מיד רשעים יצילם (שם לז י). יי׳ ישמרך מכל רע ישמר את נַפְשֶׁךָ (שם קכא ז). ויאמר יי׳ אל השטן הנו בידך אך את נַפְשׁוֹ שמר (איוב ב ו). שמר פיו ולשונו שמר מצרות נַפְשׁוֹ (משלי כא כג). הלא תכן לבות הוא יבין ונצר נַפְשְׁךָ הוא ידע והשיב לאדם כפעלו (שם כד יב). הנה אלהים עזר לי אדני בסמכי נַפְשִׁי (תהלי כד ו). — חִלֵּץ, חָשַׂךְ, הוֹצִיא, הוֹשִׁיעַ, מִלֵּט, הִצִּיל את נַפְשׁוֹ ממות: כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נַפְשִׁי (ברא׳ לב לא). והחיתם את אבי ואת אמי וכו׳ והצלתם את נַפְשֹׁתֵינוּ ממות (יהוש׳ ב יג). הנה היו כקש אש שרפתם לא יצילו את נַפְשָׁם מיד להבה (ישעי׳ מז יד). שירו ליי׳ הללו את יי׳ כי הציל את נֶפֶשׁ אביון מיד מרעים (ירמי׳ כ יג). ואתה כי הזהרת רשע ולא שב מרשעו ומדרכו הרשעה הוא בעונו ימות ואתה את נַפְשְׁךָ הצלת (יחזק׳ ג יט). הצילה מחרב נַפְשִׁי מיד כלב יחידתי (תהלי׳ כב כא). הנה עין יי׳ אל יראיו למיחלים לחסדו להציל ממות נַפְשָׁם ולחיותם ברעב (שם לג יח-יט). כי הצלת נַפְשִׁי ממות הלא רגלי מדחי (שם נו יד). אל תמנע מנער מוסר כי תכנו בשבט לא ימות אתה בשבט תכנו וְנַפְשׁוֹ משאול תציל (משלי כג יג-יד). יי׳ העלית מן שאול נַפְשִׁי חייתני מיורדי בור (תהלי׳ ל ד). הוציאה ממסגר נַפְשִׁי להודות את שמך (שם קמב ח). למען שמך יי׳ תחייני בצדקתך תוציא מצרה נַפְשִׁי (שם קמג יא). ותגד לדוד מיכל אשתו לאמר אם אינך ממלט את נַפְשְׁךָ הלילה מחר אתה מומת (ש״א יט יא). הבשת היום את פני כל עבדיך הממלטים את נַפְשְׁךָ היום ואת נֶפֶשׁ בניך ובנתיך וְנֶפֶשׁ נשיך וְנֶפֶשׁ פלגשיך (ש״ב יט ו). ואתה לכי איעצך נא עצה ומלטי את נַפְשֵׁךְ ואת נֶפֶשׁ בנך שלמה (מ״א א יב). נסו מלטו נַפְשְׁכֶם ותהיה כערועה במדבר (ירמי׳ מח ו). נסו מתוך בבל ומלטו איש נַפְשׁוֹ אל תדמו בעונה (שם נא ו). וחזק לא יאמץ כחו וגבור לא ימלט נַפְשׁוֹ (עמו׳ ב יד). ובשם יי׳ אקרא אנא יי׳ מלטה נַפְשִׁי (תהלי׳ קטז ד). מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נַפְשׁוֹ מיד שאול (שם פט מט). קומה יי׳ קדמה פניו הכריעהו פלטה נַפְשִׁי מרשע חרבך (שם יז יג). שובה יי׳ חלצה נַפְשִׁי הושיעני למען חסדך (שם ו ה). כי חלצת נַפְשִׁי ממות את עיני מן דמעה את רגלי מדחי (שם קטז ח). לא חשך ממות נַפְשָׁם וחיתם לדבר הסגיר (שם ע״ח נ). יחס על דל ואביון וְנַפְשׁוֹת אביונים יושיע (שם עב יג). — נמלט על נַפְשׁוֹ, להציל את חייו: ויאמר המלט על נַפְשֶׁךָ אל תביט אחריך ואל תעמד בכל הככר (ברא׳ יט יז). — וכן הלך אל נַפְשׁוֹ, כמו על נַפְשׁוֹ: וירא ויקם וילך אל[1] נַפְשׁוֹ ויבא באר שבע (מ״א יט ג). ויקומו וינוסו בנשף ויעזבו את אהליהם ואת סוסיהם ואת חמוריהם המחנה כאשר היא וינסו אל נַפְשָׁם (מ״ב ז ז). — עמד על נַפְשׁוֹ, הגן על חייו: אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר להקהל ולעמד על נַפְשָׁם (אסת׳ ח יא). ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נַפְשָׁם ונוח מאויביהם (שם ט טז). — ובסהמ״א: מי שעמד על נפשו ולא יכלו בית דין לאוסרו עד שימיתוהו במיתה שהוא חייב בה (רמב״ם, הלכ׳ סנה׳ יד ח). — ירא וחרד לְנַפְשׁוֹ: הגד הגד לעבדיך את אשר צוה יי׳ וכו׳ ונירא מאד לְנַפְשֹׁתֵינוּ מפניכם (יהוש׳ ט כד). וחרדו לרגעים איש לְנַפְשׁוֹ ביום מפלתך (יחזק׳ לב י). — בקש על נַפְשׁוֹ: והמן עמד לבקש על נַפְשׁוֹ מאסתר המלכה כי ראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך (אסת׳ ז ז). — היתה לו נַפְשׁוֹ לשלל: כי מלט אמלטך ובחרב לא תפל והיתה לך נַפְשְׁךָ לשלל (ירמי׳ לט יח). והיוצא ונפל על הכשדים הצרים עליכם יחיה והיתה לו נַפְשׁוֹ לשלל (שם כא ט). — וכן עם נתן: כי הנני מביא רעה על כל בשר נאם יי׳ ונתתי לך את נַפְשְׁךָ לשלל על כל המקומות אשר תלך שם (שם מה ה). — נתן לו נַפְשׁוֹ, הניחו בחיים: אם מצאתי חן בעיניך המלך ואם על המלך טוב תנתן לי נַפְשִׁי בשאלתי ועמי בבקשתי (אסת׳ ז ג). — ובתו״מ: מה אם העובר עבירה אחת נוטל נפשו עליה העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה שתינתן לו נפשו (ר״ח בן גמליאל, מכות כג.). והיו (המילדות) עומדות בתפלה ואומרות להקב״ה רבש״ע תלה להם עכשיו ותן להם נפשותיהם שלא יאמרו ישראל הן הרגו אותן (ר׳ לוי, מד״ר שמות א). — חרף נַפְשׁוֹ, בזה את חייו והעמיד את עצמו בסכנה: זבלון עם חרף נַפְשׁוֹ למות (שפטי׳ ה יח). — וכמו״כ השליך את נַפְשׁוֹ מנגד: אשר נלחם אבי עליכם וישלך את נַפְשׁוֹ מנגד ויצל אתכם מיד מדין (שם ט יז). — וכמשמ׳ זו, שם נַפְשׁוֹ בכפו באופן שנקל לאבדה: ואראה כי אינך מושיע ואשימה[2] נַפְשִׁי בכפי ואעברה אל בני עמון ויתנם יי׳ בידי (שם יב ג). וישם את נַפְשׁוֹ בכפו ויך את הפלשתי (ש״א יט ה). ותאמר אליו

---

1) כך למערבאי. למדנחאי עַל.

2) כך הקרי, והכתיב ואישמה.

(בעלת האוב לשאול שבקש ממנה להעלות לו את שמואל מקברו) הנה שמעה שפחתך בקולך ואשים נפשי בכפי ואשמע את דבריך אשר דברת אלי (ש"א כח כא). נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי (תהל' קיט קט). על מה אשא בשרי בשני ונפשי אשים בכפו (איוב יג יד). — ובתו"מ, מסר את נפשו על דבר, נתן נפשו על דבר: כל מצוה שמסרו ישראל נפשם עליה בשעת השמד נוהגים אותה בפרהסיא וכל מצוה שלא מסרו ישראל נפשם עליה בשעת השמד עדין היא מרופה בידם (רשב"ג, ספרי דבר' עו). וכי למה עלה זה (שכיר יום) בכבש ומסר לך את נפשו לא שתתן לו שכרו בו ביום (שם רעט). למה מסרתי נפשי על קדושת שמו של הקב"ה (מד"ר קהל', ואמרתי אני). — וכן השלים נפש[1]: דעו כי יי' הוא האלהים ולו אנו משלימים את נפשותינו (ר' אחא, מד"ר ברא' ק). מה התור משלים נפשו על מזוגותיו כך אליהו זכור לטוב השלים נפשו על ישראל (ספי אגדה, כ"י מינכי 346 מובא אצל צונץ בספרו .Literaturgesch 642). סגפה האם ופרחה רוחה ונפשה השלימה לטבח ארוחה בארחה אם הבנים שמחה (ר' קלוני', אמרתי שעו, קני'). שלם נמצא בכל פעלו נפשו לטבח השלים מפחד חילו (שם). אם כפעלם בריב ידקדק לפני שופט מי יצטדק זך המשלים בעקד נפש בזקן לא מצא נפש (אומץ, למוסף כ"ה א). ואבית תהלה מבשר ודם מהבל ותוהו וכו' ומציץ נובל ממשלימי נפש ממפריחי רוח וכו' (אסר אימתך, מוסי יוה"כ). מאהב ויחיד לאמו נפשו לטבח בהשלימו שרפים צעקו ממרומו (מנחי יוה"כ). השלים נפשו מיד למיתת נשיקה בראותו כי אין הצלה בתפלה (ר' משה ברי שמואל, אז בקשוב ענו, יוצ' לש"א). ועל אדירי קהל מגנצה ההדורה מנשרים קלו מאריות להתגברה השלימו נפשם על יחוד שם הנורא (ר' קלוני' בן ר' יהודה, מי יתן, קינ' לת"ב). קהל וורמייזא בחונה ובחורה גאוני ארץ ונקיי טהרה וכו' ובחדש השלישי בקריאת הלל לשורה השלימו נפשם באהבה קשורה (שם). — נתן נפשו, ואמר בן סירא: אל תרע עבד עובד באמת וכן שכיר נותן נפשו (ב"ס גני' ז כ). קרובה היא למבקשיה ונותן נפשו מוצא אתה (שם נא כו). — ובתו"מ: שכל דבר שבית דין נותנין נפשם עליו

[1]) [עי' ר"ם שטראשון, קריה נאמנה לפין עמ' XVI וכו'; צונץ, .Literaturgesch 641, וכו'.]

סופו להתקיים בידם (ר' לוי, ירוש' שביעי' א ז). מכיון שנתנו ב"ד נפשן לעשות כמי שעשוי (שם תעני' ג א). שאין לך חביב לפני הקב"ה כשליח שמשתלח לעשות מצוה ונותן נפשו כדי שיצלח בשליחותו ואין לך בני אדם שנשתלחו לעשות מצוה ונותנין נפשם להצליח בשליחותן כאותן שנים ששלח יהושע בן נון וכו' והלכו ונתנו נפשם והצליחו בשליחותן (מד"ר במדי' טז). מה ראה משה ליתן נפשו על ערי מקלט (שם ואתחנן ב). אמר להם משה לישראל שמא אין אתם יודעים כמה צער נצטערתי על התורה וכמה עמל עמלתי בה וכו' נפשי נתתי עליה דמי נתתי עליה (ספרי האזינו שו קלא:). לא היו בני קהת מניחין את הארון ורצין לשלחן ולמנורה אלא אע"פ שמתמעטין היו נותנין נפשם על הארון (ר"ש בר נחמן, מד"ר במדי' ה). — *התחיב בנפשו: הניעור בלילה והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו (אבות ג ד). חמשה דברים הן שהעושה אותן מתחיב בנפשו ודמו בראשו האוכל שום קלוף וכו' וביצה קלופה וכו' (רשב"י, נדה יז.). ועי' עוד ערך חיב, התחיב. —באו מים עד נפש: הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש (תהל' סט ב). אפפוני מים עד נפש תהום יסבבני סוף חבוש לראשי (יונ' ב ו). — נגעה חרב עד הנפש: אהה אדני יי' אכן השא השאת לעם הזה ולירושלם לאמר שלום יהיה לכם ונגעה הרב עד הנפש (ירמי' ד י). — כפר על הנפש: העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת יי' לכפר על נפשתיכם (שמות ל יה). ונקרב את קרבן יי' וכו' לכפר על נפשתינו לפני יי' (במדי' לא נ). — ד) אישיות, בעל חי, Person, בהיות הנפש היסוד העקרי של כל בעל חי. — בעל חי בהבדל מן האדם, עם התאר חיה: ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע השמים ויברא אלהים את התנינם הגדלים ואת כל נפש החיה הרמשת אשר שרצו המים למיניהם (בראשי' א כ-כא). ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה (שם כד). מכל שרץ המים ומכל נפש החיה אשר במים (ויקרי' יא י). — וגם בלי תאר זה: ולכל נפש השרצת על הארץ (ויקרי' יא מו). — ובתלמוד: וכל נפש משיב את הנפש[1] (ברכי' מד:).

[1]) [דבר חי הנאכל שלם כגון דגים קטנים שגדלו כל צרכן, רש"י.]

— ובמשמ' בן אדם סתמי, מי שהוא: ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד וכו' או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וכו' והוא ידע ואשם או נפש כי תשבע לבטא בשפתים (ויקר' ה א-ד; גם ד ב; ה יז; ז כז; כ ו; כג כט-ל). איש או אישה כי יעשו מכל חטאת האדם למעל מעל ביי' ואשמה הנפש ההוא (במד' ה ו; גם יה כז-כח; יט כב; לה ל). והצפה כי יראה את החרב באה ולא תקע בשופר והעם לא נזהר ותבוא חרב ותקח מהם נפש הוא בעונו נלקה ודמו מיד הצפה אדרש (יחזק' לג ו). — ובתו"מ: סיעה של בני אדם שאמרו להם גוים תנו לנו אחד מכם ונהרוג אותו ואם לאו הרי אנו נהרוג את כולם יהרגו כולם ולא ימסרו נפש אחת מישראל (תוספת' תרומ' ז כ). לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו איבד עולם מלא וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו קיים עולם מלא (סנה' ד ה). — ועם מלת הסתמיות כל: כל נפש מכם לא תאכל דם (ויקר' יז יב). אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם (שמות יב יו).—ובמשמ' הקבוץ: ויאמר מלך סדם אל אברם תן לי הנפש והרכש קח לך (ברא' יד כא). — ועם כל: כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ירכו (שם מו כו). ואת מקדה לכד יהושע ביום ההוא ויכה לפי חרב ואת מלכה החרם אותם ואת כל הנפש אשר בה (יהוש' י כח; גם לט; יא יא). אנכי סבתי בכל נפש בית אביך (ש"א כב כב). את הגברים ואת הנשים ואת הטף ואת בנות המלך ואת כל הנפש אשר הניח נבוזראדן רב טבחים (ירמ' מג ו). — ובחבור עם שמות המספר, כך וכך נפש: אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה בתו כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש (ברא' מו יה גם יח; כז). ויהי כל נפש יצאי ירך יעקב שבעים נפש (שמות א ה). והרמת מכס ליי' מאת אנשי המלחמה היוצאים לצבא אחד נפש מחמש המאות (במד' לא כח). ונפש אדם ששה עשר אלף (שם מו). בשבעים נפש ירדו אבתיך מצרימה ועתה שמך יי' אלהיך ככוכבי חשמים לרב (דבר' י כב). בשנת שמונה עשרה לנבוכדראצר (הגלה) מירושלם נפש שמנה מאות שלשים ושנים בשנת שלש ועשרים לנבוכדראצר הגלה נבוזראדן רב טבחים יהודים נפש שבע מאות ארבעים וחמשה כל נפש ארבעת אלפים ושש מאות (ירמ' נב כט-ל). וישבו מקניהם גמליהם חמשים אלף וכו' וחמורים אלפים ונפש אדם מאה אלף (דהי"א ה כא). — ובמשמ' עבדים: [1]) ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען (ברא' יב ה). — ומ"ר: ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנתיו ואת כל נפשות ביתו ואת מקנהו ואת כל בהמתו (שם לו ו). כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו ומכרו (דבר' כד ז). וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו (ויקר' כב יא). יון תובל ומשך המה רכליך בנפש אדם (יחזק' כז יג).

— וכמ"ר באותה המשמ' של אישיות, בני אדם: ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל ביתו במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו על השה (שמות יב ד). לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו (שם יו יו). כי כל אשר יעשה מכל התועבת האלה ונכרתו הנפשות העשת מקרב עמם (ויקר' יח כט). איש כי יפלא נדר בערכך נפשת ליי' (שם כז ב). והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם (במד' יט יח). כל כסף הקדשים אשר יובא בית יי' כסף עובר איש כסף נפשות ערכו (מ"ב יב ה). הוי למתפרות כסתות על כל אצילי ידי ועשות המספחות על ראש כל קומה לצודד נפשות (יחזק' יג יח; גם יט; יז יז; יח ד; כב כז). פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם (משל' יא ל).

— ובתו"מ: השותה מים לצמאו וכו' אומר בורא נפשות רבות (ר' טרפון, ברכ' ו ה). בשעה שאמר לו הקב"ה לשאול לך והכית את עמלק אמר ומה (בשביל) נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה (יומ' כב:). —*רפוי נפשות של בני אדם בנגוד לרפוי ממון, כלו' של בהמות: מתרפאין מהן ריפוי ממון אבל לא רפוי נפשות (תוספת' ע"ז ג ד). — *דיני נפשות, השייכים לעניני הריגת אדם, בנגוד לדיני ממונות: מוציא שם רע בעשרים ושלשה משום שיש בו דיני נפשות (סנה' א א). אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה (שם ד א). הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו דיני נפשות דמו ודם זרעותיו תלויין בו עד סוף העולם (שם ה). כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש שראוי לדון דיני ממונות ואינו

---

[1]) [עי' השמוני' א' ילג. ובאשו' נפשאת.]

ראוי לדון דיני נפשות (נדה ו ד). —*ועדות נְפָשׁוֹת: המודר הנאה מחבירו ומת מביא לו ארון ותכריכין חלילין ומקוננות שאין הנאה למתים ומעידו עדות ממון ולא עדות נפשות (תוספת' נדרי' ג ז). כיצד מאיימין את העדים על עדי נפשות היו מכניסין אותן ומאיימין עליהם (סנה' ד ה). — ומ"ר נְפָשִׁים: אשר אתם מצדדות את נְפָשִׁים (יחזק' יג כ). — והשתמשו המשוררים בצורה זו הרבה: שהרתיך מהולל כל נפשים בזמרתי מקום קרבן ואשים (ר"ש הנגיד, שהרשיך). קדשי נפשים אז יאירו רוהותם כשחר יזהירו (רמב"ע, אנשי אמונה). כל הנפשים נגהים אחרי יסודם כי נר אלהים נשמת אדם (הוא, דיואן רלו, בודל'). מצור כבודו נפשים נחצבו ולבוא בסודו ישאפו ירהבו (שם). ומה טוב נפשם במצער אנשים במחנות קדושים ואל על קרואים (שם). זהר נפשים יהלו מהלו מוקדי רשפים יחצבו מקולו (ר"י הלוי, יה בפי קדשים). מתבונתך חכמו נפשים אף אמונתך בקהל קדושים (רשב"ע, אל תבונתך). לכו אל רב מנחם המנחם נפשים עד ישיבם לפגרים (הוא, חדשים מעשי אל). ושפתם דברותם ודברותם נפשותם ונפשותם סוד הנפשים (הוא, אליליס מסודך). הנפשים אל יסודם לעלות יהים כבודם אחלי אנשי אמונות לאחוז דרכי תבונות כי לכל נמצא תכונות (הוא, הנפשים). ובהלכד בחבלי שנה הנפשים ובנפול תרדמה על אנשים (ר"י חריזי, תחכמוני ד). אם נכספו הנפשים אל נוה אוהבים נפשי מאד כלתה לנוה מגוריך (שם לה). מאל אשאל עזר כי בו מסעד ועזר לנפשים (ר"י א"ת, פתיחה' חרוזית לסי' השרשים של ריב"ג). —ה) ובאה נֶפֶשׁ במקום כנויי הגוף, אני, אתה וכו'; לי לך וכו'; בי, בך וכו', ביחוד בלשון השירה והמליצה: שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרתיהם בסדם אל תבוא נַפְשִׁי בקהלם אל תחד כבודי (ברא' מט ה-ו). ויאמר יהונתן אל דוד מה תאמר נַפְשְׁךָ ואעשה לך (ש"א כ ד). או לְנַפְשָׁם כי גמלו להם רעה (ישעי' ג ט). נַפְשִׁי אויתך בלילה אל רוחי בקרבי אשחרך (שם כו ט). קרסו כרעו יחדו ולא יכלו מלט משא וְנַפְשָׁם בשבי הלכה (שם מו ב). ושמתיה ביד מוגיך אשר אמרו לְנַפְשֵׁךְ שחי ונעברה ותשימי בארץ גוך וכחוץ לעברים (שם נא כג). כי קול שופר שמעתי [1]) נפשי תרועת מלחמה (ירמי' ד יט). אהה אדני יי' הנה נַפְשִׁי לא מטמאה ונבלה וטרפה לא אכלתי מנעורי ועד עתה (יחזק' ד יד). רבים אומרים לְנַפְשִׁי אין ישועתה לו באלהים (תהל' ג ג; גם לד ג; לה ג; ז ו). נַפְשִׁי בתוך לבאם אשכבה (שם נז ה; גם קיט קכט; קמג; קכ ו). ענו בכבל רגליו ברזל באה נַפְשׁוֹ (שם קה יח). ויתאוו תאוה במדבר וינסו אל בישימון ויתן להם שאלתם וישלח רזון בְּנַפְשָׁם (שם קו יד-יה). מאנה לנגוע נַפְשִׁי המה כדוי לחמי (איוב ו ז; גם ז יה). גם אנכי ככם אדברה לו יש נַפְשְׁכֶם תחת נַפְשִׁי אחבירה עליכם במלים ואניעה עליכם במו ראשי (שם יו ד). ותזנח משלום נַפְשִׁי נשיתי טובה (איכ' ג יז). — ואמר בן סירא: אל תאמר מאל נסתרתי ובמרום מי יזכרני בעם כבד לא אודע ומה נפשי בקצות רוחות (ב"ס גני' טז יז). — ועם הפעל היה, מות: אמרי נא אחתי את למען ייטב לי בעבורך וחיתה נַפְשִׁי בגללך (ברא' יב יג). הנה נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי להחיות את נַפְשִׁי וכו' אמלטה נא שמה הלא מצער הוא ותחי נַפְשִׁי (שם יט יט-כ). נשימה נא שקים במתנינו וחבלים בראשנו ונצא אל מלך ישראל אולי יחיה את נַפְשֶׁךָ (מ"א כ לא). עבדך בן הדד אמר תחי נא נַפְשִׁי (שם לב). אם יצא תצא אל שרי מלך בבל וחיתה נַפְשֶׁךָ והעיר הזאת לא תשרף באש (ירמי' לח יז). שמע נא בקול יי' לאשר אני דבר אליך וייטב לך ותחי נַפְשֶׁךָ (שם כ). הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי נַפְשְׁכֶם ואכרתה לכם ברית עולם (ישעי' נה ג). תחי נַפְשִׁי ותהללך ומשפטך יעזרני (תהל' קיט קעה). תמות נַפְשִׁי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו (במד' כג י). ויאמר שמשון תמות נַפְשִׁי עם פלשתים (שפט' יז ל), תמת בנער נַפְשָׁם וחיתם בקדשים (איוב לו יד). —גדלה, יקרה נַפְשׁוֹ: והנה כאשר גדלה נַפְשְׁךָ היום הזה בעיני כן תגדל נַפְשִׁי בעיני יי' ויצלני מכל צרה (ש"א כו כד). ויאמר שאול חטאתי שוב בני דוד כי לא ארע לך עוד תחת אשר יקרה נַפְשִׁי בעיניך היום הזה (שם כא). תיקר נא נַפְשִׁי וְנֶפֶשׁ עבדיך אלה חמשים בעיניך (מ"ב א יג). — — ובשבועה, חי נַפְשְׁךָ, חי אתה: בי אדני חי נַפְשְׁךָ אדני אני האשה הנצבת עמכה בזה להתפלל אל יי' (ש"א א כו; גם יז נה). חי יי' וחי נַפְשְׁךָ כי כפשע ביני ובין המות (שם כ ג). ויאמר אוריה אל דוד הארון וישראל ויהודה ישבים בסכות וכו' ואני אבוא אל ביתי לאכל ולשתות ולשכב עם אשתי חיך וחי נַפְשְׁךָ אם אעשה את הדבר הזה (ש"ב יא יא). ויאמר אלישע חי יי' וחי נַפְשְׁךָ אם אעזבך (מ"ב ב ב). — ובתלמוד,

---

[1]) כך הכתיב, והקרי שמעת.

*שלום עליך נַפְשִׁי, במשמ' שלום יהיה לי: בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי (תעני' יא.). — ;במשמ' כנוי חוזר (כמו עצמי, עצמך וכו') [1] selbst; self. ; se : אל תשקצו את נַפְשֹׁתֵיכֶם בכל השרץ השרץ וכו' ולא תטמאו את נַפְשֹׁתֵיכֶם בכל השרץ הרמש על הארץ (ויקר' יא מג-מד). איש כי ידר נדר ליי' או השבע שבעה לאסר אסר על נַפְשׁוֹ לא יחל דברו (במד' ל ג; גם ד-ה וכו'). רק השמר לך ושמר[2] נַפְשְׁךָ מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך (דבר' ד ט). ונשמרתם מאד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם (שם יה). כי יסיתך אחיך וכו' או רעך אשר כְּנַפְשְׁךָ (שם יג ז). ויאהבו יהונתן (את דוד) כְּנַפְשׁוֹ (ש"א יח א). ויאמר יי' אלי צדקה נַפְשָׁהּ משבה ישראל מבגדה יהודה (ירמ' ג יא). עמדו על דרכים וראו ושאלו לנתבות עולם אי זה דרך הטוב ולכו בה ומצאו מרגוע לְנַפְשְׁכֶם (שם ו יו). השמרו בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם ואל תשאו משא ביום השבת (שם יז כא). ואנחנו עשים רעה גדולה על נַפְשׁוֹתֵינוּ (שם כו יט). כה אמר יי' אל תשאו נַפְשֹׁתֵיכֶם לאמר הלך ילכו מעלינו הכשדים כי לא ילכו (שם לז ט). למה אתם עשים רעה גדולה אל נַפְשֹׁתֵכֶם להכרית לכם איש ואשה עולל ויונק מתוך יהודה (שם מד ז). עד אנה אשית עצות בְּנַפְשִׁי יגון בלבבי יומם עד אנה ירום איבי עלי (תהל' יג ג). ביום קראתי ותענני תרהבני בְנַפְשִׁי עז (שם קלח ג). נאף אשה חסר לב משחית נַפְשׁוֹ הוא יעשנה (משל' ו לב) גם אני לא אדע נַפְשִׁי אמאס חיי (איוב ט כא). ויחר אף אליהוא וכו' באיוב חרה אפו על צדקו נַפְשׁוֹ מאלהים (שם לב ב). עיני עוללה לְנַפְשִׁי מכל בנות עירי (איכ' ג נא). אין טוב באדם שיאכל ושתה והראה את נַפְשׁוֹ טוב בעמלו (קהל' ב כד). ולמי אני עמל ומחסר את נַפְשִׁי מטובה (שם ד ח; גם ו ב). ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בְנַפְשֵׁךְ להמלט בית המלך מכל היהודים (אסת' ד יג). וכאשר קימו על נַפְשָׁם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם (שם ט לא). — ואמר בן סירא: מעט נפשך בכל גדולה ולפני אל תמצא רחמים (ב"ס גני' ג יח). אל תתן לזונה נפשך פן תסיב את נהלתך (שם ט ו). בני בענוה כבד נפשך

1) [וכן ברוב הלשונות האחיות.]

2) [עם פעל זה וגם במקומות אחרים בסוג זה אפשר לפרש גם בשמ' חיים, ג).]

ותן לה טעם כיוצא בה מרשיע נפשו מי יצדיקנו ומי יכבד מקלה נפשו (שם י כח-כט). מונע מנפשו יקבץ לאחר ובטובתו יתבעבע זר (שם יד ד). — *פַּתָּה נַפְשׁוֹ: פת נפשך ופייג לבך וקצפון הרחק ממך (שם ל כג). בכל מעשיך שמור נפשך כי עושה זה שומר מצוה נוצר תורה שומר נפשו ובוטח ביי' לא יבוש (שם לה כג כד). יש חכם לרבים נחכם ולנפשו הוא נואל (שם לז יט). — ובתו"מ: אמר הקב"ה הייך שאני מעלה עליך שאם אמרתי לך שתשחוט את נפשך שלא היית מעכב על שמי (תנחו"י, מד"ר במד' יז). דייך שאת ממלט את נפשך (ר' אלעזר, ירוש' סנה' י ט). והלא דברים קל וחומר ומה המצער נפשו מן היין צריך כפרה קל וחומר המצער נפשו על כל דבר (הוח, מד"ר כשא י). העלים הקב"ה מן בלעם הרשע עד שהלך ואיבד את נפשו (שם כ). — ובסהמ"א: דעו אחינו בני ישראל כי כל אחד ממנו תלוי לנפשו[1] ולא ישמע אלהינו את דברי המצטדק ואומר כך נהגוני רבותי (קהל בן מללים הכהן, לקו"ק, נספ' 33). אם כן מצאתי נפשי מחויבת להפיק משאלך (ר"י בדרשי, הפרדס אוצ"ב ג). יהי בשתך מנפשך יותר מבשתך מזולתך (אגרי' המלוס לרס"ע פלקיירא, שער ב JQR. NS. I, 481). וידיעת האדם לנפשו היא החכמה הגדולה כי כ"א מבני אדם לרבוי אהבתו לנפשו בטבע יטעה בענין נפשו ויראה אותה יותר נאה ממה שהיא (שם 483). — ובאותה המשמ', נשבע בְּנַפְשׁוֹ[2]: נשבע אדני יי' בְּנַפְשׁוֹ נאם יי' אלהי צבאות מתאב אנכי את גאון יעקב (עמו' ו ח). נשבע יי' צבאות בְּנַפְשׁוֹ כי אם מלאתיך אדם כילק וענו עליך הידד (ירמ' נא יד). — ובן "על נַפְשׁוֹ כמה אתה כותב לאשה זו על נפשך (שו"ת הרי"ף יד). והנה על נפשי ועל יהדותי כי כמו ב' או ג' ימים קודם שחלה והוגף הר' מצליח הנזכר פגעתי אותו בשוק (שו"ת מהרב"ך ב קנו). והעידו עדות גמורה על נפשם ועל יהדותם (שו"ת פרי הארץ, אה"ע ג). — ז) הַנֶּפֶשׁ היא מושב ההרגשות של האדם, כמו הרצון, החשק, התאבון השמחה והיגון, האהבה והשנאה וכדומ'; — במשמ' הרצון, יש, או אין, את הַנֶּפֶשׁ, הרצון: אם יש את נַפְשְׁכֶם לקבר את מתי מלפני (בראש' כג ח). ויאמר יהוא אם יש נַפְשְׁכֶם אל יצא פליט מן העיר (מ"ב ט יה). גם

1) [ר"ל כל אחד אחראי בעד עצמו.]

2) [ואפשר גם לפרש כמו חיים.]

יעמד משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה שלח מעל פני ויצאו (ירמי' יה א). מפרי פי איש יאכל טוב ונפש בגדים חמס (משלי יג ב).—לנפש פלוני, לרצונו: והיה אם לא חפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא תמכרנה בכסף (דברי' כא יד). ותשבו איש את עבדו ואיש את שפחתו אשר שלחתם חפשים לנפשם ותכבשו אתם להיות לכם לעבדים ולשפחות (ירמי' לד יו).—בנפש פלוני, כחפצו: כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כליך לא תתן (דברי' כג כה).—כאשר בנפשו: והקימתי לי כהן נאמן כאשר בלבבי ובנפשי יעשה (ש"א ב לה). שמו אדון לביתו ומושל בכל קנינו לאסר שריו בנפשו וזקניו יחכם (תהלי' קה כא-כב).—בכל הנפש, ברצון שלם: ובקשתם משם את יי' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך (דברי' ד כט; גם ו ה; יא יג). ושבו אליך בכל לבבם ובכל נפשם בארץ איביהם אשר שבו אתם (מ"א ח מח). ללכת אחר יי' ולשמר מצותיו ואת עדותיו ואת חקותיו בכל לב ובכל נפש (מ"ב כג ג). וכמהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל יי' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו (שם כה). ונטעתים בארץ הזאת באמת בכל לבי ובכל נפשי (ירמי' לב מא). — הפק הנפש לפלוני, הראה לו רצון: ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע (ישעי' נח י).—נתן פלוני בנפש אויב, מסרו ביד האויב לעשות בו כחפצו: והנה נטיתי ידי עליך ואגרע חקך ואתנך בנפש שנאותיך בנות פלשתים (יחזק' יו כז). אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס (תהלי' כז יב). יי' ישמרהו ויחיהו יאשר בארץ ואל תתנהו בנפש איביו (שם מא ג).—ובתו"מ, במשא ומתן של הלכה, אם נפשך לומר כך וכך, אם תרצה לומר: אם נ פ ש ך לומר אותו ואת בנו את שבנו כרוך אחריו יצא זכר שאין בנו כרוך אחריו (ספרא, אמור ה). ואם נ פ ש ך לומר נאמר בגד ועור בשרץ וכו' (שם מצורע, נגעים ג ו). ואם נפשך לומר הרי הוא אומר לא תקחו כופר לנפש רוצה וכו' אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין (ב"ק פג:). ואם נפשך לומר הרי הוא אומר בית אהרן ברכו את יי' וכו' (שבועו' יג).—ומצוי מאד בסהמ"א: ואם נ פ ש ך לומר יאמרו צידוק הדין ולא יספידוהו וכו' (מסכת הגאונים כע). ואם נפשך לומר יקרא בשל ראש חדש ויפטור בשל ר"ה (תשו' ר' מבורך בר' משה ממגנצא נז, שם). ואם נ פ ש אדם לומר דברי הצומות וזעקתם כתוב אין זה פירושו אלא כך פירושו (בעלי הלקט, פורים קנד).

ואם נ פ ש אדם לומר מניין אתה אומר שאיתה שנה שמלכו שמואל ושאול שהיתה בתחלת מלכותו של שאול (רש"י, נזיר ה.). ואם נ פ ש אדם להשיבני ממעשה השנוי' בה"ג וכו' (מהר"ם מרוטנברג, שערי תשו' ג רכח) ואם נפשך להשיביני אסור חמור יש כאן (הרוקח, סי' ל).—*מה נפשך, ממה נפשך, במשמ' באיזה אופן שתרצה, בכל אופן: מה נפשך אי חלב אכל חייב אי נותר אכל חייב (ר' אליעזר, כריתות יט.). ראה שני כוכבים בערב שבת והתרו בו ועשה מלאכה ראה שני כוכבים במוצאי שבת והתרו בו ועשה מלאכה מה נ פ ש ך אם הראשונים יום הן אף האחרונים יום הן ויהא חייב על האחרונים אם האחרונים לילה אף הראשונים לילה ויהא חייב על הראשונים (ר' יוסי בר' בון, ירוש' ברכו' א א). מה נ פ ש ך יברך על היום המזון קודם יברך על המזון היין קודם יברך על היין היום קודם (שם, ח א). מה נ פ ש ך אם מלמעלן הרי מלמעלן אי מן הצד הרי מן הצד (שם כלאי' די ד). מה נ פ ש ך כרם גדול הוא אסור בשמונה כרם קטן הוא אסור בשמונה (שם ה). מה נ פ ש ך (אם) כרם גדול הוא למה לי הרבנו אפילו מטעתו (ואם) כרם קטן הוא אין לו מהול (שם ז ג). מולין אותו ממה נ פ ש ך אם חי הוא שפיר קא מהיל ואם לאו מהתך בבשר הוא (ר' אדא בר אהבה, שבת קלו.). כך עשו הגבעונים אמרו וכו' הרי אנו הולכין ומרמין בהם והם כורתים אתנו ברית מה נ פ ש ך יהרגו אותנו יעברו על השבועה יקיימו אותנו עוברים על הגזרה בין כך ובין כך נענשים ואנו יורשים את הארץ לעצמנו (מד"ר, במדי' ה).—ומצוי בסהמ"א: מה נ פ ש ך אם חזקת שליח עושה שליחותו וכו' (והזהיר ויקר' ה). וכן כשהם שותפים לא יוכל לגבות החצי ממה נפשך לפי שאין נכסי בעל חוב משועבדים אלא מטעם ערב וכו' (שו"ע חו"מ הלכי' הלוואה מט י). ואם תאמר שאין דיבורו עובר ולא יועיל ברכתו ולא יזיק קללתו למה מנעו הקב"ה מלקלל וזאת הקושיא היא על דרך מה נ פ ש ך (רי"ן קארו, תולדות יצחק קי:). כי טען עליו ב' טענות בדרך ממה נ פ ש ך (פנינה רזא, כח ו).—בעל נפש, בעל תיאבון: כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך ושמת שכין בלעך אם בעל נפש אתה (משלי כג א-ב). — ובתו"מ אדון על נפשו ומושל בתאותו, ירא שמים: ב ע ל נ פ ש לא ילתות (רבה, פסחי' מ.). ב ע ל נ פ ש

לא יבעול וישנה (ר' זירא, נדה עז:). בעל נפש לא יגמור ביאתו (ר' אבא, שם סה:). — ובסהמ"א, במשמ' בעל שכל: ואם בעל נפש אתה תבין מעצמך סדר הבריא' של מעש' בראש' (נפתלי בר' יעקב אלחנן, עמק המלך ג:). — בתור נושא לפעלים המביעים פעולות שונות של הרגשות האדם; —אבלה, התאבלה הנפש: אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל (איוב יד כב). —ובתלמוד: נפשו של אדם מתאבלת עליו כל שבעה (רב חסדא, שבת קנב.). — אהבה הנפש: הגידה לי שאהבה נפשי [1]) איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים (שה"ש א ז). על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו (שם ג א). — הנפש אותה: ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר (דברי יד כו). קטן יקטירון כיום החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך (ש"א ב טז), אין אשכול לאכול בכורה אותה נפשי (מיכ' ז א). נפש רשע אותה רע לא יחן בעיניו רעהו (משלי כא י). והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש (איוב כג יג). — ובתלמוד: גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן (ר"ש בן רבי, מכות כג:). — נבהלה הנפש: רפאני יי' כי נבהלו עצמי ונפשי נבהלה מאד (תהל' ו ג-ד). —בחלה הנפש, ועי' בחל: ותקצר נפשי בהם וגם נפשם בחלה בי (זכרי יא ח). — בכתה הנפש, התרגשה מצער ויגון: במסתרים תבכה נפשי מפני גוה ודמע תדמע ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר יי' (ירמי' יג יז). —ברכה הנפש: ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואכלה בעבור תברכך נפשי בטרם אמות (ברא' כז ד; גם יט). ברכי נפשי את יי' וכל קרבי את שם קדשו (תהל' קג א). — תגיל הנפש: שוש אשיש ביי' תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי ישע (ישעי' סא י). ונפשי תגיל ביי' תשיש בישועתו (תהל' לה ט). —געלה הנפש את פלוני, את הדבר או בדבר: ונתתי משכני בתוככם ולא תגעל נפשי אתכם (ויקר' כו יא גם יה; ל; מג). המאס מאסת את יהודה אם בציון געלה נפשך מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא (ירמי' יד יט). — גרסה הנפש: גרסה נפשי לתאבה אל משפטיך בכל עת (תהל' קיט כ). —דבקה הנפש בפלוני או אחרי פלוני, אהבה מאד: ותדבק נפשו (של שכם בן חמור) בדינה בת יעקב ויאהב את הנער (ברא' לד ג). דבקה נפשי אחריך בי תמכה ימינך (תהל' סג ט). — דבקה הנפש לעפר, השפלה עד לעפר: דבקה לעפר נפשי חיני כדברך (שם קיט כה). —דלפה הנפש, זלגה דמעות, בכתה: דלפה נפשי מתוגה קימני כדברך (שם כח). — דומיה הנפש, מקוה ומיחלת לישועה: אך אל אלהים דומיה נפשי ממנו ישועתי (שם סב ב). אך לאלהים דומי נפשי כי ממנו תקותי (שם ו). —דרכה הנפש עז, התחזקה ולבשה עז: נחל קישון גרפם נחל קדומים נחל קישון תדרכי נפשי עז (שפטי' ה כא). —הללה הנפש: הללי נפשי את יי' (תהל' קמו א). — חכתה הנפש: נפשנו חכתה ליי' עזרנו ומגננו הוא (שם לג כ). —חסיה הנפש: חנני אלהים חנני כי בך חסיה נפשי ובצל כנפיך אחסה עד יעבר הות (שם נז ב). —חפצה הנפש: גם המה בחרו בדרכיהם ובשקוציהם נפשם חפצה (ישעי' סו ג). —חשקה הנפש: שכם בני חשקה נפשו בבתכם תנו נא אתה לו לאשה (ברא' לד ח). — ובתלמוד: נתגרשה תלך ותידבק בערביים שחשקה נפשה בהם (ירוש' נדרי' יא יג). —*חשקה הנפש בתורה: מה אעשה חשקה נפשי בתורה (בן עזאי, תוספת' יבמ' ח ד). —ובסהמ"א, °נתישבה הנפש, נחה הדעת: והיו בטענות החבר מה שנתישבה נפשי עליהם והסכימו לדעתי (כוזרי א א). — ישרה הנפש: הנה עפלה לא ישרה נפשו בו (חבק' ב ד). —ובסהמ"א °כאבה עליו נפשו: לפי שאין לך [אדם] שאין נפשו כאבה עליו בלילה מרוב עמל וטורח שטרח ביום (סדור רש"י, דיני סעודה תכז). —כלתה הנפש, נכספה והשתוקקה עד שכמעט באה לידי כליון ואפיסות: נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות יי' (תהל' פד ג). כלתה לתשועתך נפשי לדברך יחלתי (שם קיט פא). ועי' כלה. —התמוגגה הנפש, נמסה מפחד: ויעמד רוח סערה ותרומם גליו יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג (שם קז כה-כו). —מרה הנפש, היתה מלאה צער ויגון: ותצר לדוד מאד כי אמרו העם לסקלו כי מרה נפש כל העם איש על בנו (ש"א ל ו). ויאמר איש האלהים הרפה לה כי נפשה מרה לה (מ"ב ד כז). — נחמה הנפש, קבלה תנחומים: לילה נגרה ולא תפוג מאנה הנחם נפשי (תהל' עז ג). —נקטה הנפש, מאסה: נקטה נפשי בחיי אעזבה עלי שיחי אדברה במר נפשי (איוב י א). —ובתו"מ: מנהג שבעולם אדם אוכל צחנה שנים שלשה פעמים ונפשו נקוטה עליו ממנה (ר"ש בן נזירה, פסיק' דר"כ, דברי ירמיה יג). למלך שהיה לו בן והוא נוטלו על כתפו וטנפו הושיבו

[1]) [בהרבה מאלו הציונים אפשר לפרש גם כמו בנויי הגוף, במקום אני אתה וכו'.]

על ארכבותיו וטנפו כיון שנקטה נפשו ממנו השליכו לארץ (מד"ר שה"ש, שמאלו, הול' ד"ר גרינה'). — התנקמה הנֶּפֶשׁ: העל אלה לוא אפקד נאם יי' ואם בגוי אשר כזה לא תתנקם נַפְשִׁי (ירמ' ה ט). — נקעה הנֶּפֶשׁ, נתרחקה: הוסרי ירושלם פן תקע נַפְשִׁי ממך (שם ו ח). ותגל תזנותיה ותגל את ערותה ותקע נַפְשִׁי מעליה כאשר נקעה נַפְשִׁי מעל אחותה (יחזק' כג יח). הנני נתנך ביד אשר שנאת ביד אשר נקעה נַפְשֵׁךְ מהם (שם כח). — עגמה הנֶּפֶשׁ: אם לא בכיתי לקשה יום עגמה נַפְשִׁי לאביון (איוב ל כה). —התעטפה הנֶּפֶשׁ, נחלשה מצער: בהתעטף עלי נַפְשִׁי את יי' זכרתי ותבוא אליך תפלתי (יונ' ב ח). — ומפני רעב וצמא: רעבים גם צמאים נַפְשָׁם בהם תתעטף (תהל' קז ה). — עיפה הנֶּפֶשׁ: אוי נא לי כי עיפה נַפְשִׁי להרגים (ירמ' ד לא). —עמלה הנֶּפֶשׁ: נֶפֶשׁ עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו (משלי' טז כו). — התענגה הנֶּפֶשׁ: שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדשן נַפְשְׁכֶם (ישעי' נה ב). — ערגה הנֶּפֶשׁ: כאיל תערג על אפיקי מים כן נַפְשִׁי תערג אליך אלהים (תהל' מב ב). — צמאה הנֶּפֶשׁ: צמאה נַפְשִׁי לאלהים לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים (שם ג). אלהים אלי אתה אשחרך צמאה לך נַפְשִׁי כמה לך בשרי (שם סג ב).— קותה הנֶּפֶשׁ: קויתי יי קותה נַפְשִׁי ולדברו הוחלתי (שם קל ה). — קצה הנֶּפֶשׁ: אין לחם אין מים ונַפְשֵׁנוּ קצה בלחם הקלקל (במד' כא ה). — ואמר בן סירא: בשני גויים קצה נפשי והשלישי איננו עם יושבי שעיר ופלשת וגוי נבל הדר בשכם (ב"ס, גני' נ כה-כו). — ובתלמוד: ואלו הן דברים שהנפש קצה בהן נבילות וטריפות שקצים ורמשים (ר"ש בן אלעזר בכורי' לז.). הדם שנפשו של אדם קצה ממנו (ר"ש בן רבי, מכות כג:).—קשורה הנֶּפֶשׁ בנפש פלוני: ועתה כבאי אל עבדך אבי והנער איננו אתנו ונַפְשׁוֹ קשורה בנַפְשׁוֹ והיה כראותו כי אין הנער ומת (בראשי' מד ל-לא). ונֶפֶשׁ יהונתן נקשרה בנֶפֶשׁ דוד (ש"א יח א). — רצתה הנֶּפֶשׁ: הן עבדי אתמך בו בחירי רצתה נַפְשִׁי (ישעי' מב א). — שבה למנוחה: שובי נַפְשִׁי למנוחיכי כי יי' גמל עליכי (תהל' קטז ז). — שחה לעפר, כמו דבקה לעפר: למה פניך תסתיר תשכח ענינו ולחצנו כי שחה לעפר נַפְשֵׁנוּ דבקה לארץ בטננו (שם מד כה-כו). — השתוחחה על האדם (כאלו חיתה מחוץ לאדם): מה תשתוחחי נַפְשִׁי ותהמי עלי הוחילי לאלהים (שם מג ו; גם ז). זכור תזכור ותשיח[1] עלי נַפְשִׁי (איכ' ג כ). —שועה, זעקה לעזרה: מעיר מתים ינאקו ונֶפֶשׁ חללים תשוע (איוב כד יב). — שנאה הנֶּפֶשׁ: חדשיכם ומועדיכם שנאה נַפְשִׁי היו עלי לטרח נלאיתי נשא (ישעי' א יד). יי' צדיק יבחן ורשע ואהב חמס שנאה נַפְשׁוֹ (תהל' יא ה). — תעבה הנֶּפֶשׁ: כל אכל תתעב נַפְשָׁם ויגיעו עד שערי מות (שם קז יח). — וכמו"כ באה הנֶּפֶשׁ בתור מפועל להביע פעולות שונות על הרגשות בן אדם: האדיב או הדיב את הנֶּפֶשׁ, גרם לה דאבון וצער: ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי לכלות את עיניך ולאדיב את נַפְשֶׁךָ (ש"א ב לג). והפקדתי עליכם בהלה את השחפת ואת הקדחת מכלות עינים ומדיבת נֶפֶשׁ (ויקר' כו טז). — החיה את הנְּפָשׁוֹת: — ואמר המשורר: אצילים אנשי תושיות אהבו הנפשות להחיות (רמב"ע, אלילים). — השכו נְפָשׁוֹת: להופש יצאו לילה צבאות ופתיות חשכו נפשות פתאות (שם, אותות אל). — הוגו את הנֶּפֶשׁ: עד אנה תוגיון נַפְשִׁי ותדכאונני במלים (איוב יט ב). — המר הנֶּפֶשׁ: חי אל הסיר משפטי ושדי המר נַפְשִׁי (שם כז ב). — נשא את הנֶּפֶשׁ, קוה ויחל לדבר בכל כחו: ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נשא את נַפְשׁוֹ (דבר' כד טו). חטאת עמי יאכלו ואל עונם ישאו נַפְשׁוֹ[2] (הושע ד ח). הארץ אשר הם מנשאים את נַפְשָׁם לשוב שם (ירמ' כב כז). אליך יי' נַפְשִׁי אשא[2] (תהל' כה א; גם קמג ח). יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נַפְשֶׁךָ (משלי יט יח). ועי' נשא.—רפא את הנֶּפֶשׁ: אני אמרתי יי' חנני רפאה נַפְשִׁי כי חטאתי לך (תהל' מא ה). — שמח הנֶּפֶשׁ: שמח נֶפֶשׁ עבדך כי אליך אדני נַפְשִׁי אשא (שם פו ד). — ובמדרש: אין לי מחמד עיני ומשמח נפשי אלא אתה (פסיק' רבתי ל, נחמו). — שעשע את הנֶּפֶשׁ: ברב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נַפְשִׁי (תהל' צד יט).—נתן את הנֶּפֶשׁ, שם לבו לדבר: עתה תנו לבבכם ונַפְשְׁכֶם לדרוש ליי' אלהיכם (דה"א כב יט). — ידע את נֶפֶשׁ פלוני, הכיר את הרגשותיו: וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את נֶפֶשׁ הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים (שמות כג ט). יודע צדיק נֶפֶשׁ בהמתו ורחמי רשעים אכזרי (משלי יב י). — ז) במשמ' תיאבון לאכילה ושתיה: צוף דבש אמרי נעם

---

1) כך הכתיב, והקרי ותשוח.

2) בקצת ספרים נַפְשָׁם, וכך תרגמו התרגומים הקדמונים.

מתוק לנפש ומרפא לעצם (שם יו כד). לא יסכו ליי' יין וכו' כי לחמם לנפשם לא יבוא בית יי' (הוש' ט ד). וינסו אל בלבבם לשאל אכל לנפשם (תהל' עח יח). מתאוה ואין נפשו עצל ונפש חרצים תדשן (משלי יג ד). — נפש חסרה, שאין לה כל צרכה, — ואמר בן סירא: נפש הסירה אל תפיח ואל תהמיר מעי דך (ב"ס, גני' ד ב). — נפש יבשה בלי הליח הנצרך לה: זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם וכו' ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו (במד' יא ה-ו). — ואמר המשורר: היצטדקו לפניך מלאי מחתה ובושה גרושים מלפניך והיו לאויבים ירושה שבעים בזיונך ונפשם יבשה (ר"י הלוי, כלה רנה). — נפש יפה, שאין לה רגש של מאוס ותעוב לדבר, ובתלמוד: ביצים מוזרות נפש היפה תאכל (תוספת', תרומ' ט ה). השוחט את הבהמה ומצא בה שליא נפש היפה תאכלנה (חול' ד ז). — ובסהמ"א: מי שאכל הרבה ואין נפשו יפה לאכול שלש סעודות אם יכול לאכול כביצה ואין מצטער יאכל ויקיים שלש סעודות (אבודרהם, הלכי שבת בשם ר' נחשון). — נפש עיפה, מצמא: כי הרויתי נפש עיפה וכל נפש דאבה מלאתי (ירמי' לא כד). מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק (משלי כה כה). — נפש נענה, מחסר מזון: ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע (ישעי' נח י). — ובתו"מ, — *נפש רחבה: עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע (אבות ה יט). התחיל בלעם הורק שיניו עליו שהיה נפשו רחבה (מד"ר במד' כ). — נפש רעבה: ונפש רעבה מלא טוב (תהל' קז ט). ונפש רעבה כל מר מתוק (משלי כז ז). — נפש ריקה: כאשר יחלם הרעב והנה אוכל והקיץ ורקה נפשו (ישעי' כט ח). — נפש שוקקה: וכאשר חלם הצמא והנה שתה והקיץ והנה עיף ונפשו שוקקה (שם). כי השביע נפש שוקקה (תהל' קז ט). — נפש שבעה: נפש שבעה תבוס נפת (משלי כז ז). — ובתלמוד: שאין אומרים הלל אלא על נפש שבעה וכרס מלאה (חגי' ורבה, תעני' כו.). — עז נפש, בעל תיאבון גדול: והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה (ישעי' נו יא). — ואמר בן סירא: אל תפול ביד נפשך ותבער כשור הילך עליך תאכל ופריך תשרש והניחותך כעץ יבש כי נפש עזה תחת בעליה (ב"ס גני' ו ב-ד). — וכן רחב נפש: רחב נפש יגרה מדון ובטח על יי' ידשן (משלי כח כה). — מלא נפשו, אבל לשבע: לא יבוזו לגנב כי יגנוב

למלא נפשו כי ירעב[1] (שם ו ל). ונפש רעבה מלא טוב (תהל' קז ט). כל עמל האדם לפיהו וגם הנפש לא תמלא (קהל' ו ז). — ובהשאלה: אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי (שמות יה ט). — ענה את הנפש, גרם לה צער, בפרט ע"י מניעת המזון: כל נדר וכל שבעת אסר לענת נפש[2] אישה יקימנו ואישה יפרנו (במד' ל יד). בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם[3] (ויקר' יו כט). למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע (ישעי' נח ג). הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו (שם ה). ואני בחלותם לבושי שק עניתי בצום נפשי (תהל' לה יג). — רוה, הרוה את הנפש: ורויתי נפש הכהנים דשן (ירמ' לא יד). כי הרויתי נפש עיפה (שם כה). — הריק, הרעיב הנפש: להריק נפש רעב ומשקה צמא יחסיר (ישעי' לב ו). לא ירעיב יי' נפש צדיק (משלי י ג). — שביעה הנפש: ושבבתי את ישראל אל נוהו ורעה הכרמל והבשן ובהר אפרים והגלעד תשבע נפשו (ירמ' נ יט). כמו חלב ודשן תשבע נפשי (תהל' סג ו). כי שבעה ברעות נפשי וחיי לשאול הגיעו (שם פח ד). אם יוליד איש מאה ושנים רבות יחיה ורב שיהיו ימי שניו ונפשו לא תשבע מן הטובה (קהל' ו ג). — השביע, שבע הנפש: ונחך יי' תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמתיך יחליץ (ישעי' נח יא). נפשם לא ישבעו ומעיהם לא ימלאו (יחזק' ז יט). — הרחיב נפשו לאכילה יתרה: לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק (ישעי' ה יד). גבר יהיר ולא ינוה אשר הרחיב כשאול נפשו והוא כמות ולא ישבע (חבק' ב ה). — ובמדרש: עשרה דברים משמשין את הנפש הושט למזון והקנה לקול וכבד להימה והריאה לשתיה המסס לטחון והטחול לשחוק והקיבה לשינה והמרה לקנאה והכליות מחשבות והלב גומר והנפש למעלה מכלם (מד"ר ויקר' ד). — ובסהמ"א: הנפש המצויה לכל נפש חיה שבה אוכל ושותה ומוליד ומרגיש ומהרהר (רמב"ם יסוה"ת, ד ה). — הנפש של אדם היא הרוח הטהורה הנקראת נשמת חיים נר יי' כי היא מעולה ומשובחת והיא יודעת הכל וכל עצות ומזמות והיא שומעת ורואה וטועמת ומריחה והיא משמשת כל הגוף (ר"י ברצלוני, פי' יצירה, כ"י פדוחה

---

[1]) ועי' גם חסר נפשו, קהל' ד ח; ו ב. ולמעלה ה.)

[2]) עי' ראב"ע. ובמשנה נדר' יא א-ב.

[3]) ואפשר גם במשמ' כנוי חוזר, עי' ה).

הכילו ז. קופמן בספרו Die Sinne 44). — *בית נֶפֶשׁ, כנוי לקיבה: תענו את נפשותיכם עינוי שיהא בבית נפשותיכם[1]) ואיזו זו אכילה ושתייה (ספרא, אחרי ז). בבית נפש היא מטמאה לא תוך המעיים ולא תוך הפה (שם יג). — ח) ובמשמ׳ תאר של תכונות האדם ואפיו, בזה נֶפֶשׁ: כה אמר יי׳ גאל ישראל קדושו לבזה נֶפֶשׁ למתעב גוי לעבד משלים (ישעי׳ מט ז). — ובסהמ״א: ותבז המלכה במות כאשר עשו כל בני משפחתה בני החשמנאים גדולי הנפשות (יוסיפון כד). — °גדול נֶפֶשׁ: גדול הנפש הוא אשר יכין נפשו אל הענינים הגדולים וימצא נפשו מוכן לזה ויפעל זה על הצד הראוי וכו׳ (יוסף כספי, קלור ס׳ המוסר, כ״י ותיקן). אולם מה שהוא מוכן לענינים הקטנים לבד והוא יכין עצמו להם הנה זה אינו גדול הנפש אבל נקרא זה בריא הנפש (שם). גדול הנפש אינו נוקם ונוטר כי אין מדרכו זכרון הרעה (שם). — מר נֶפֶשׁ: אל תשמע קולך עמנו פן יפגעו בכם אנשים מרי נֶפֶשׁ (שפט׳ יח כה). והיא מרת נֶפֶשׁ ותתפלל על יי׳ ובכה תבכה (ש״א א י). ויתקבצו אליו כל איש מצוק וכו׳ וכל איש מר נֶפֶשׁ ויהי עליהם לשר (שם כב ב). אתה ידעת את אביך ואת אנשיו כי גברים המה ומרי נֶפֶשׁ המה כדב שכול בשדה (ש״ב יז ח). תנו שכר לאובד ויין למרי נֶפֶשׁ (משלי לא ו). למה יתן לעמל אור וחיים למרי נֶפֶשׁ (איוב ג כ). — °עלובת נֶפֶשׁ: נחם יי׳ אלהינו ציון עירך כי היא בית חיינו ולעלובת נפש תושיע במהרה בימינו (מס׳ סופרי׳ יג יב). — °קל הַנֶּפֶשׁ: וחבר המנוחה צריך שיהיה קל הנפש והתנועה ובעל סוד ונקי מקנאה (רש״ע פלקירא, ראשי חכמ׳ 17). — נֶפֶשׁ חפצה: ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנֶפֶשׁ חפצה (דה״א כח ט). — נֶפֶשׁ יקרה, נכבד, חשוב: ואשת איש נֶפֶשׁ יקרה תצוד (משלי ו כו). — ובסהמ״א: ומי שהוא מאנשי הנפשות היקרות והמזומות הנכבדות יבין מרמז דברינו מה שיורה על מה שיש בלבנו (ר״י א״ת, תק׳ מדה״כ לרסב״ג יח). — °נֶפֶשׁ לבנה, זכה, טהורה: היתאפק אשר נפשו לבנה וכלבנה להתנשא יגעה (ר״ש הנגיד, נשמה). — נֶפֶשׁ מרה: וזה ימות בנֶפֶשׁ מרה ולא אכל בטובה (איוב כא כה). — °נֶפֶשׁ נכאה, עצובה, נשברה: אמת מקרה אנוש עשיר במקרה אחי עוני אשר נפשו נכאה והאוכל הציר שדה באוכל רקיק סלת ומאכלו בריאה (רמב״ע,

[1]) [ועי׳ גם בפירוש הראב״ד ובמסורת התלמוד שם.]

אמת מקרה אנוש). אשר נתן לשכוי בין ודע ושת חכמה והשכל בטוחות ילמד הנפשות הנכאות ביום צרה היותם בו בטוחות (הוא, תרשיש ע לז-לח). — °נֶפֶשׁ נמוכה: הראשון מהם אשר רוחו שפלה ונפשו נמוכה ואין לה תאות כל העולם הזה (ראב״ח הנשיא, הגיון הנפש ג). — °נֶפֶשׁ נקיה: עדיו שובו בנפש נקיה ופנו אליו בתפלה פנויה (רמב״ע, אנשי אמונה נקדשו). — נֶפֶשׁ רמיה: עצלה תפיל תרדמה ונֶפֶשׁ רמיה תרעב (משלי יט יה). — *נֶפֶשׁ רעה: שאינו (מי שפוסל מטבע מפני שחסרה מעט) אלא נפש רעה (ב״מ ד ו). מעשה באחד שהיה לו נכסים הרבה והיתה נפשו רעה ולא נתן מצוה מימיו (פסיק׳ רבתי כה). — *נֶפֶשׁ שפלה: עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו (אבות ה יט). יהי רצון מלפניך יי׳ אלהי שתתן לי לב טוב וכו׳ ונפש שפלה ורוח נמוכה (ירוש׳ ברכ׳ ד ב). — ט) ובסמיכות לשם מפשט, כסומך או נסמך. — אַוַּת נֶפֶשׁ: בכל אות נַפְשְׁךָ תזבח ואכלת בשר (דבר׳ יב יה). ועתה לכל אות נַפְשְׁךָ המלך לרדת רד (ש״א כג כ). פרא למד מדבר באות נפשו[1]) שאפה רוח (ירמי׳ ב כד). — *אוכל נֶפֶשׁ: אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד (מגי׳ א ה). — °גבה הַנֶּפֶשׁ: הגבורה יכנס תחת טוב מדתה הנדיבות והזריזות וגובה הנפש והסבל והצניעות (אלגזלי, מאזני צדק 104). — °גדל הַנֶּפֶשׁ: ויתמה המלך וכל שריו על גודל הנפש אשר הראה הבחור הזה (יוסיפון יט). ואחרי כן הרים (שמשון) את ימינו ויהרוג את נפשו בגודל נפש ובגבורה (שם קד). — גֹעַל נֶפֶשׁ: ותשלכי אל פני השדה בגעל נַפְשֵׁךְ ביום הלדת אתך (יחזק׳ יו ה). — דאבון נֶפֶשׁ: ונתן יי׳ לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נֶפֶשׁ (דבר׳ כח סה). — °דְּבָאוּת הַנֶּפֶשׁ: יזכר אלהים דכאות נפשי יגנוז אצלי נשמתי (פו״ח הות יאיר סוף סי׳ רלח). והנה על הרוב איש התם ומיתמם עם תמימים ימי חייו הם בצער ודכאות נפש (פנינה רלח, פופטים). — *דכדוך הַנֶּפֶשׁ, בפרט לפני המות: תשב אנוש עד דכא עד דכדוכה של נפש (הרשעים מתקבלין (ר״מ, ירוש׳ חגי׳ ב א). ולא כמו שעושים המוניים שממתינין בדברים ההם עד דכדוכה של נפש שאז החולה בלי דעת ואינו מהרהר בתשובה גמורה (דרך ישרה, הלדקה קט). — הות נֶפֶשׁ: והגדול

[1]) כך הכתיב, והקרי נַפְשָׁהּ, ובקצת ספרים גם הכתיב נפשה.

דבר הוּת נַפְשׁוֹ הוא ויעבתוה (מיכ׳ ז ג).—°הַשְׁאָרַת הַנֶּפֶשׁ, עי׳ הַשְׁאָרָה, הַשְׁאָרוֹת.—°השתפכות הַנֶּפֶשׁ: השתפכות ה נ פ ש בחגיגת שנת הששים (צה״ע תקפ״ע 183).—°התהפכות הַנֶּפֶשׁ: ואם יתעורר ממנו (מרכיבת אניה) התהפכות ה נ פ ש להקיא (קאנון א ג כב). ועי׳ עוד הִתְהַפְּכוּת.—חטאת נֶפֶשׁ: האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נַפְשִׁי (מיכה ו ז).—*חיי נֶפֶשׁ, ממאכלים שהחיים תלוים בהם: אין אוצרין בארץ ישראל דברים שיש בהן חיי נ פ ש כגון יינות שמנים וסלתות פירות אבל דברים שאין בהם חיי נ פ ש כגון כמון ותבלין הרי זה מותר (תוספתי ע״ז ד [ה] א).—*חמודות הַנֶּפֶשׁ, מה שהנפש חומדת,— ואמר בן סירא: אל תלך אחר לבך וכוחך ללכת בחמודות נפשך (ב״ס, גני׳ ה א).—ידידות נֶפֶשׁ: עזבתי את ביתי נטשתי את נחלתי נתתי את ידדות נַפְשִׁי בכף אויביה (ירמי׳ יב ז).—°יקר נֶפֶשׁ: לא אהיה מוכר יקר נַפְשִׁי לעד בפת לחם ומי אשכול (רמב״ע, התרכים ע ה).—*כאב הַנֶּפֶשׁ,— ואמר בן סירא: צועק מר רוח בכאב נ פ ש ו ובקול צעקתו ישמע צורו (ב״ס, גני׳ ד ו).—כֹּפֶר נֶפֶשׁ: כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נַפְשׁוֹ ליי׳ בפקד אותם ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם (שמות ל יב). כפר נֶפֶשׁ איש עשרו ורש לא שמע גערה (משלי יג ח).—*מדכדך הַנֶּפֶשׁ — ואמר בן סירא: אל תבזה שאילות דל ואל תתעלם ממדכדך נ פ ש (ב״ס, גני׳ ד ד).—מחמל נַפְשׁ: הנני מחלל את מקדשי גאון עזכם מחמד עיניכם ומחמל נַפְשְׁכֶם (יחזקי כד כא).—מַפַּח נֶפֶשׁ: ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם ותקותם מפח נפש (איוב יא כ).—מר נֶפֶשׁ, מרירותה וצערה: אדדה כל שנותי על מר נַפְשִׁי (ישעי׳ לח טו). ובכו אליך במר נֶפֶשׁ מספד מר (יחזקי כז לא). אדברה בצר רוחי אשיחה במר נַפְשִׁי (איוב ז יא).—°מרפא הַנְּפָשׁוֹת: הביאו צרי אדום מכות לב אנושות ויחי עוד והיה גואל מרפא ה נ פ ש ו ת (ראב״ע, אי יסן).—משא נֶפֶשׁ: ביום קחתי מהם את מעוזם משוש תפארתם את מחמד עיניהם ואת משא נַפְשָׁם בניהם ובנותיהם (יחזקי כד כה).—*סכנת נְפָשׁוֹת: לא יניח פיו על פי הסילון וישתה מפני סכנת נ פ ש ו ת (תוספתי ע״ז ו ו). תינוק המכיר את אמו אין נותנין אותו למיניקת אחרת מפני סכנת נ פ ש ו ת (שם, נדה ב ה). התירו למעוברת שתהא טועמת דבר מועט מפני סכנת נפשות (שם, מקואו׳ ז ו). אכלה סם המות או שהכישה נחש מותרת משום טרפה ואסורה משום סכנת נ פ ש ו ת (חולי ג ה).—*עגמת נֶפֶשׁ: מקרעין לקטן מפני עגמת נפש (מו״ק יד:).—*ענוי נֶפֶשׁ: נדרים שיש בהן עינוי נפש (ירושי נדרי יא א).—פדיון נֶפֶשׁ: אם כפר יושת עליו ונתן פדיון נַפְשׁוֹ ככל אשר יושת עליו (שמות כא ל).—°פזור הַנֶּפֶשׁ, מעמד אדם שנפשו מבלבלה, שהוא נבוך במחשבותיו: וחסיד אחד היה מתפלל המקום יצילני מפזור ה נ פ ש ושאלו ממנו מהו פזור ה נ פ ש אמר להם שיהיו לו נכסים מרובים מפוזרים במקומות הרבה וצריך לפזר נפשו לחשוב לכאן ולכאן (ר״ע מבע׳, אבו׳ ג ז). ואיכבה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי שהוסיפו פיזור הנפש על פיזור הגוף ונעשו אגודות אגודות כצאן אשר אין להם רועה וכו׳ (שו״ת שמש לצדקה א מז). ויגיעת הדרכים ופיזור ה נ פ ש (ר״א פאפו, פלא יועץ יח). משמש אתה פעמים במלת פזור הנפש בהוראת עצבת לב ורוח נכאה וזה ללא אמת כי משמעו בפשוטו פזור הרעיונות ע״י מניעים מבחוץ המטרידים את המחשבה (יל״ג לד׳ פריסמן, אגרות כרך ג רכו). מדות ההתלבטות ופזור הנפש של בנימין דבורו והילוכו וכל מנהגיו כל אלו מוכיחים עליו עד בלי די מי הוא ומה טיבו של זה (מנדלי מו״ס, בנימין השלישי 39 הוצ׳ הפרדס, ג׳).—*פִּתְחֵי נֶפֶשׁ [1]: כיצד בודקין את העדים זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון וכו׳ ושאר כל הזוגות שואלין אותן ראשי דברים לא שהיו צריכין להם אלא כדי שלא יצאו בפתחי נ פ ש בשביל שיהו רגילין לבא (ר״ה ב ו). הפשיל כליו לאחוריו והלך לביתו בפתחי נפש (שבת קכז:). מיד יצאו מלפניו בפתחי נ פ ש (ע״ז ג:). שסופכם לילך בפתחי נפש בראשונים (מד״ר במד׳ כ). ודבר זה תקנת חכמים הוא כדי שלא ילך השכיר בפתחי נפש (רמב״ם, שכירות יא ז).—*פקוח נֶפֶשׁ: מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת (מכי׳ כי תשא א). אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש (כתובי יט.).— צרות הַנֶּפֶשׁ: אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נַפְשׁוֹ בהתחננו אלינו ולא שמענו (בראשי מב כא). אשר ראית את עניי ידעת בצרות נַפְשִׁי (תהלי לא ח).—*קורת נֶפֶשׁ: ותבא לפניך קורת נ פ ש נ ו לטובה (ר׳ אלעזר, ברכי יז.).—*קיום הַנֶּפֶשׁ: (מי שנשבה בין העכו״ם ואינו יודע מתי יום השבת) חושש לכל הימים ועושה (מלאכה בכל יום) כדי קיום הנפש (ירושי שבת ז א). מה אם דברים שאין בהן קיום נפש

1) ועי׳ עוד ע׳ פּוּת.

אינו רשאי לימנע ממנה דברים שהן קיום נפש לא כל שכן (שם, כתובי׳ ה ח).—*קצור נֶפֶשׁ: וכל דבר הקשה על האדם נופל בו לשון קצור נפש כאדם שהטורח בא עליו ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו הצער (רש״י, במדי׳ כא ד).— שאט נֶפֶשׁ: אשר נתנו את ארצי להם למורשה בשמחת כל לבב בשאט [1]) נֶפֶשׁ (יחזקי׳ לו ה). — שׂבע נֶפֶשׁ: צדיק אכל לשבע נַפְשׁוֹ ובטן רשעים תחסר (משלי׳ יג כה). — *שפלות הַנֶּפֶשׁ: שפלות נפשי ודכאות לבי הושיבוני תחתיהם (חורחות לדיק׳, הגאוה א). — תאות נֶפֶשׁ: אף ארח משפטיך יי׳ קוינוך לשמך ולזכרך תאות נָפֶשׁ (ישעי׳ כו ח). — תועבת נֶפֶשׁ: שש הנה שנא יי׳ ושבע תועבות נַפְשׁוֹ (משלי׳ ו יז). — *תענוג נֶפֶשׁ: כל המחיה עצמו בדברי תורה וכו׳ בתענוג נפש (מס׳ כלה רבתי׳ ד).—י) היסוד הרוחני של האדם הַקַּיָּם אחרי מות הגוף: והיתה נֶפֶשׁ אדני צרורה בצרור החיים את יי׳ אלהיך ואת נֶפֶשׁ איביך יקלענה בתוך כף הקלע (ש״א כה כט). כי לא תעזב נַפְשִׁי לשאול לא תתן חסידיך לראות שחת (תהל׳ יז י). אך אלהים יפדה נַפְשִׁי מיד שאול כי יקחני (שם מט יז). לולי יי׳ עזרתה לי כמעט שכנה דומה נַפְשִׁי (שם צד יז). — *והנפשות האצורות במרומים היעודות להנתן בגופות בני האדם בהולדם: בנפשותן של צדיקים נמלך (הקב״ה בשברא את האדם) וכו׳ עם מלך מלכי המלכים הקב״ה ישבו נפשותן של צדיקים שבהן נמלך הקב״ה וברא העולם (ר׳ לוי, מד״ר ברא׳ ח). אין מלך המשיח בא עד שיכלו כל הנפשות שעלו במחשבה להבראות (שם, ויקרא טו). עשרים ושתים אותיות חקקן חצבן שקלן והמירן צרפן וצר בהם נפש כל היצור ונפש כל העתיד לצור (ספ׳ יצירה ב ב). שכל הנפשות העתידות ליכנס בגופות בראן הבורא בתחלת בריתו של עולם (ר״ש ברלנוני, פי׳ יצירה 208). — *וְנֶפֶשׁ האדם אחרי המות בעולם הבא: העולם הבא אין בו גוף וגויה אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת (רמב״ם, תשו׳ ח ב). הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא אין שום דרך בעולם הזה להשיגה ולידע אותה (שם ו). כי אין מותך כי אם כלות הגוף אבל הנפש שהגיעה אל המעלה ההיא אין לה ירידה ממנה (ר״י א״ה, כוזרי ג כג). ויקבר (הרשע) בקברות התאוה הוא הקבר הנקרא תפתה וגיהנם ויענש הגוף בעונש הראוי לו והנפש בעונש הראוי לה (ר״י אכנולי, מלמד התלמידי, בהעלותך). תחלת החקירה על זה הוא שנאמר אחר העלות הנפש מה הוא הגמול הניתן אליה אם הוא חומרי או צורי ואם תענש ביסורין וכו׳ שמהם תכאב הנפש או ותתפעל כמו שתכאב ותתפעל בזה העולם מאש חומרי ומיסורים חמרים או לא יהיה כן (ר׳ הלל מוירונא, תגמו׳ הנפש ב א). קבלה היא ביד חכמי התורה ונתפרסם בכל האומות כי נפש הרשע כדי רשעתה נדונית ונענשת ע״פ מעשיה (רמ״ע פלקירא, האמונות ו ח). הנפש החוטאת נדונת עם הגוף בקבר וכו׳ ואחר ז׳ ימים הגוף נרקב והנפש יורדת לגיהנם או למקום הראוי לה ונדונת בו ג״פ בכל יום (רמ״ע מפאנו, מאמ׳ הנפש ב יב). —*גלגול הנפשות: בטול מה שהאמינוהו קצת הקדמונים כפי מה שנזכר בספרי הנפש בגלגול הנפשות והוא דעת אמרו בו שהנפש תתגלגל מגוף אל גוף קצתם חשבו אפילו מגוף מין אחד אל גוף מן אחר (ידעיה הבדרשי, כתב התתגלגלות). מימים ראשונים היו סבורים מבני אדם כי יש גלגול לנפשות וכו׳ אפילו מגוף אדם לגוף בהמה וחיה (רמ״ע פלקירא, האמונות ז א). הדעת הקודם המקובל אצלם שנפשות בני ישראל יועתקו או תאצלנה מגוף אל גוף וכו׳ שגלגול נפש הישראלי אצל המקובלים הוא בחסד האל על ברואיו וכו׳ וזה דעת האומרים שתתגלגל הנפש מן האדם הרשע בגוף הכלב ושאר הבע״ח הבלתי מדברים (ר״י אברבנאל, כי תצא, ש׳: דפו׳ הענווינא). ואם הרוחות לא תתקיימנה בלי הגויות איך הנפשות תתגלגלנה בכלבים ובנמלים בדגים ובעופות ובחיות (ר״י מקנדיה, אגרי׳ אחות, בספר מלא הפנים). —*עולם הַנְּפָשִׁים, העולם שאחרי המות: יעלו לעולם הנפשים מבלי מעלות ונחלי היקר יצלחו (רמב״ע, אם קדמו אוריו). ונודע בעולם הפגרים אשר זרע ויאסף בעולם הנפשים תבואותיו (ראב״ע, בשם אל). — ובהרחבה גם במשמ׳ גוף מת: את ראשו לא יפרע (הכהן הגדול) ובגדיו לא יפרם ועל כל נַפְשֹׁת מת לא יבא לאביו ולאמו לא יטמא (ויקר׳ כא י-יא). כל ימי הזירו ליי׳ על נֶפֶשׁ מת לא יבא (במדי׳ ו ו).—ובלי התאר מת: ושרט לָנֶפֶשׁ לא תתנו בבשרכם (ויקר׳ יט כח). אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם לְנֶפֶשׁ לא יטמא בעמיו (שם כא א). ויהי אנשים אשר היו טמאים לְנֶפֶשׁ אדם ולא יכלו לעשת הפסח וכו׳ ויאמרו

[1]) וע׳ עוד ע׳ שאט.

האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לְנֶפֶשׁ אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן יי' במעדו (במד' ט ו-ז; גם יע יח; יג). — טְמֵא נֶפֶשׁ, מי שנגע במת: והנגע בכל טמא-נֶפֶשׁ או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע (ויקר' כב ד). צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לָנָפֶשׁ (במד' ה ב; גם ט י). אם יגע טמא-נֶפֶשׁ בכל אלה היטמא (חגי ב יג). — *נוֹחַ נֶפֶשׁ, דבור של כבוד וברכה כשמזכירים אדם שכבר מת: אע"פ שכתבו לכם סדרי מועדות אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש (ר' יוסי, ירוש' עירוב' ג סוף). מכיון שנהגו בהן אבותיכם באיסור אל תשנו ממנהג אבותיכם נוחי נפש (ר' חנינא, שם פסח' ד א). — *ומליצה רגילה תהי נפשו צרורה בצרור החיים, תנוח נַפְשׁוֹ: תהי נפשה צרורה בצרור החיים (על קיבר אשה מלכה בלאוילה משנת שבע מאות וארבועים ושנים שנה לחרבן בית המקדש Ascoli, Jnscriz N. 99). וזה הוסד מפי רבינו תנוח נפשו, בצרור החיים (סדור רש"י, ברכת קי' שמד). — *ובמשמ' ציון למת מצבת וכרון על הקבר [1]: נפש שהוא ארבע אמות על ארבע אמות (תוספת', עירוב' ו ד). נפש שנפרצה משתי רוחותיה אילך ואילך (שם ד). היתה (הארון) בנוייה בכותלה של נפש אם היתה נראית כל שהיא לתוך הנפש הנכנס לתוכה טמא וכו' בנה נפש על גבה הרי הוא כקבר סתום ומטמא מכל סביביה (שם אהיל' יז). מותר המת בונין לו נפש על קברו (ר' נתן, שקל' ב ה). נפש אטומה הנוגע בה מן הצדדין טהור (אהל' ז א). נפש שבנאו לשם חי מותר בהנאה הוסיף בו דימוס אחד לשם מת אסור בהנאה (סנה' מח.). — ומ"ר: חלון שבין שני דיורין וגשרים ונפשות ורשות הרבים המקורה מטלטלין תחתיהן בשבת (ר' יהודה, תוספת' עירוב' י יג). חזקת נפשות שבארץ ישראל טהורות חוץ מן המצויינות בלבד (שם, אהל' יז ד). וגשרים ונפשות שיש בהן בית דירה (ערוב' ה א). אין עושין נפשות לצדיקים דבריהן הן זכרונן (רשב"ג, ירוש' שקל' ב ז). לשנה אחרת הלך (אותו חסיד) ולן בבית הקברות בין שתי נפשות ושמע שתי רוחות מספרות זו עם זו (מדה"ג תימני, ויקרבו ימי ישראל למות, שכטר). — יא) ובלשון המחקרית, הכחות והסגולות הטבעיות שבצמחים ובעלי חיים שגורמות הפעולות החיוניות: והנפש החכמה לא תראה מות אך תקבל על עונה עונש מר ממות (רשב"ג, כתר מלכות). ולא תחשוב שהם ממידות הנפש המשכלת ואל יעלה בלבך כי השגתם היא השגת הטובה השלימה (הוח, חק' מדה"כ יג). וכמו שאתה רואה מקצת הנערים נראה בהם מדת הבושת ומקצתם העזות וכו' והדומה להם ממדות הנפש הבהמית וכאשר יגיעו לימי הבחרות תגבר ותראה חוקת הנפש הדברנית וכהה בפעולה ותשיב כל פעליה אל העצה הנכונה והמחשבה הטובה בתיקון המדות מפני שאין ממנה הנפש הבהמית לתקנם (שם כא). וזו המדה (האכזריות) מגונה עד מאוד מעוטה ורובה ותהיה כשתתחזק הנפש הכעסנית על האדם (שם כה). וכמו שהוא ידוע כי קצת הילדים רכים הקטנים לא תתנקה הליחה המופסדת שבהם לא בבכי וזאת היא הנפש הטבעית לבכי (שם נה). ונאמר כי שמנו לנפש הכועסת ארבע מעלות (שם מ). כי הקב"ה נתן באדם שלשה כחות ויש שקוראין כחות ויש שקורין להן שלש נפשות האחת הוא הכח אשר בו הוא גדל ורבה כצמח השדה והשנית אשר הוא מתגלגל בו וממיר את מקומו וכו' והשלישית שהוא מבין בין טוב לרע (ראב"ח הנשיא, הגיון הנפש ב). מה שחשבו על אפלטון שבאדם נפש צומחת ואחרת חיונית ושלישית מדברת כל אחת מהן לבדה ובמקום לבדו (הראב"ד, אמו"ר 33). ולא נשתוו הטבעים במאומה מן החי הבהמי ואיננו נכסף לקבול צורה יתירה על הנפש החיונית אבל נשתוו באדם ונכסף לצורה יתירה (ר"י א"ת, כוזרי ה י). ויתרונות הנפש החיונית על הנפש הצומחת (מקור חיים לרשב"ג ג). וכן תאמר בב"ח שצורתם היא הנפש החיונית שבהם אשר בה נבדל עצם שלהם מעצם האילנות (הוח, רוח חן ה). וכח יתן הנפש הצומחת לכל צמח וכח יתן הנפש החיה לכל חי (ר"ש א"ת, מו"נ א עב). הנה התבאר שהנפש החיונית אין מציאות לה אלא בהיולי (אבוכלר אלפרגי, במהות הנפש). — *מֵרוּק הַנֶּפֶשׁ אחרי המות ע"י ענש ויסורים: וגם הנפש החיונית יורדת שחת להשלמת המירוק (רמ"ע מפאנו, מאמ' הנפ', עולם קטן יב). אבל אמרו ורוח אחד לכל רמז בו אל רוח החיים שמשתתף בו האדם עם שאר בעלי חיים כי הרוח הזה איבד באבוד החי אבל הנפש הדברנית אשר יתיחד בה האדם משאר בעלי חיים היא עומדת לעולם אחר אבוד האדם וכו' אמר כי אנשי החכמה והדעת יודעים שהנפש האדם הדברנית היא העולה

1) כך בכל הדיאלקטים הארמיים ובדיאלקטים של ערב הדרומית. ועי' גם קרויס, ארכי' II, 80, 491.

למעלה (ר"י א"ח, הפרדס לריב"ג, בכא). המין השני הוא הצומח כאילנות ועשבי האדמה והם גם כן מעורבים מארבעה היסודות כדומם אלא שנמצא בהם כח הצמיחה מוסף על הדומם והיא צורתם העצמית ר"ל המעמדת עצם שלהם והיא הוציאה לאור הויתם ובה יבדלו מן הדומם ונקר' זה הכח הנפש הצומחת אשר ממנו שלשה כחות והם כח הזן וכח המגדל וכח המוליד בדומה (הנ"ל, רוח חן א). המין הרביעי הוא המדבר והוא מין האדם ואין ספק שנמצא בו עירוב הארבעה היסודות ונפש הצומחת ונפש המרגשת אלא שנמצא בו כח הדברי מוסף על יתר בעלי חיים וכו' ונקרא זה הכח נפש המדברת או נפש המשכלת על כן אמרו הראשונים כי האדם יש לו שלש נפשות הצומחת והמשכלת והמרגשת (שם). וזה החום ימצא בזרע הצמחים ובזרע כל ב"ח והוא זן כל אחד מאלו הב' מינים ומגדל אותן וזוהי הנפש הצומחת וכו' וקוראים אותה הרופא' הרוח הטבעי והפילוסופים הנפש הזן ומשכנה בכבד ג"כ ימצא בהויות כח אחרות הנקראת חיונית (ראב"ע, ספר העולמים כב). דע שנפש האדם אחת ויש לה פעולות רבות חלוקות יקראום קצת הפעולות ההם נפשות ויחשב בעבור זה שיש לאדם נפשות רבות כמו שחשבו הרופאים עד ששם ראש הרופאים פתיחת ספרו שהנפשות ג' טבעית חיונית ונפשית ופעמים שיקראו כחות וחלקים וכו' ומפני זה אומר שחלקי הנפש הם חמשה הזן והוא נקרא צומח והמרגיש והמדמה והמתעורר והשכלי (ר"ש א"ת, מ' פרקים להרמב"ם א). ויש נפש אחרת באדם נקראת כח החמה והנפש היודעת היא העיקר ולא נבראו באדם כחות הנפשות האחרות אלא לשמשה וכו' הנפש היודעת מכוונת עם הנפש בעלת החמה בעזרתה לצוד הנפש המתאווה וכו' ותהיה הנפש בעלת החמה חזקה בגופה נוחה לקבל מהנפש היודעת ותהיה הנפש המתאווה דלת כח וחלושה (ר"י אבן עקנין, ספר מוסר ד א). וכן הוא ידוע אצל הפלוסופים והרופאים שהנפש המתעוררת היא בלב (ר"ש א"ת, פי' אבות להרמב"ם ג ט). יש באדם שלש נפשות אחת חכמה והשניה חיה והשלישית צומחת (ר"י הריזי, אגרת לשון הזהב). דע כי פעולות הנפש נחלקים לחמשה כחות והם נפש הצומחת ונפש המרגשת והמדברת ונפש המתאווה והיא הצומחת או המתעוררת ונפש השכלית נפש הצומחת נחלקת גם כן לשלשה כחות והם כח הזן וכח המגדל וכח המוליד בדומה וכו' וכח המושב והמחוק והמעכל וכו' (אלדבי, ש"א נתיב ששי). דע כי אין לנפש הצומחת בכל צמח ובכל חי מעמד כי אם במאכל (שם, נתיב חמשי). שנמצא בב"ח שלשה כחות נבדלים קצתם מקצת והם הנפש הזנה אשר בכבד והנפש החיונית אשר בלב והנפש המרגשת אשר במוח ואלו הג' כחות או נפשות הם נבדלות זו מזו בפעולותיהם (ר"י אלבו, העקרים ג לא). כי בהחל האדם לחשוב בעניני הנפש המדברת והיא המשכלת רציאנעל בלע"ז מחשבות רעות ונפסדות יגיע מהם אל מחשבה אחרת יותר רעה (ר' הלל מוירונה, תגמולי הנפש א). והנפש האחרת אשר יקראו אותה הראשונים הכעסנית אמנם חוברה אליך מפני שתתגבר עמה על הנפש המתאוה (רש"ע פלקירא, המעלות ב 36). והמוסר מקנה לנפש הכעסנית הרגל קלות השעבוד ויועיל לנפש הצומחת (הנ"ל, אגרי הפלוס שער ב', JQR, N S, I 482). ותתענג הנפש התיכונה במחשבה והנצוה ותתענג הנפש העליונ' בחכמות וידיעת האמת (הנ"ל, שם 484). הנפשות שלשו מובדלות בנושא הטבעית בכבד החיונית בלב המשכלת במוח (ר"י מפיסא, מנחת קנאות 68). כחות הנפש הכללית חמשה על דעת הפילוסופים והם הנפש הצומחת והחיה והמדברת והפלוסופית והנבואית (ר"י אבן לטיף, רב פעלים ה ג.). כי הפילוסופים הרחיבו בזכרון כחות הנפש הכללית הנקראים נפשות ואמרו כי הם חמשה (הנ"ל, הקד' ספר השמים, השחר שנה ב' 82). — ואמר המליץ: והוא (היין) מחשיך את העינים ומקדיר לבנת השינים ומוליד השכחה ומסכל הנפש החכמה ומסיר שפה לנאמנים (ר"י זבארה, שעשועי א). — °תורת הנֶּפֶש: ואחרים אשר נטו אחר תורת הנפש (רמח"ג, דביר, ליל שמורים א). — °נֶפֶש כללית, בנוי לשמש: ולכן קראו הפלוסופים הקדומים לשמש נפש כללית (ר"מ נרבוני, פי' מאמר אבן רשד בכח שבזרעים, כ"י ברלין). הנפש אור הגוף והחכמה אור הנפש והשמש אור היום והירח אור הלילה (ר"י לטיף, רב פעלים מג יד:). — יב) *בהשאלה, בדברים לא בע"ח, במשמ' תוך, פנים הדבר, נֶפֶש המסכת, חוטי הערב שבתוך המסכת שבין חוטי השתי[1]: (הנוגע) בנפש המסכת ובשתי העומד (כלים כח ח). (נראה נגע) בנפש המסכת

[1] [כך פרשו רמב"ם ור"ש בנגעים יא ט. אולם עי' קרויס, ארכי' I, 151-2, ובהערה שם.]

ובשתי העומד (נגעי יא ע). — ובסהמ"א: אותו מקום שהבוכיאן נזרק בו והוא נפש המסכת (ר"ח, שבת לז:). הכלי שמשליך האורג בנפש המסכת ועליו הערב נקרא בוכיא (הוא, סוכ' כב.). ונפתחת נפש המסכת לירות בתוכה חוט הערב (ערוך ערך ככד). — *נֶפֶשׁ מאזנים, הלשון התלויה באמצע המאזנים להורות את המשקל מְכֻוָּן: נפש מאזנים תלויה באויר ג' טפחים וגבוהה מן הארץ שלשה טפחים (ב"ב פט.[1]).

נָפַשׁ, קל לא נמצא במקרא.

—נפעי, נָפַשׁ, יִנָּפֵשׁ, יִנָּפֵשׁ,—נֶפֶשׁ האדם, נח ונשם אחרי עיפו מעבודתו Atem schöpfen, respirer, reposer; to take breath, be refreshed: ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמורך וְיִנָּפֵשׁ בן אמתך והגר (שמות כג יב). כי ששת ימים עשה יי' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וַיִּנָּפַשׁ (שם לא יז). ויבא המלך וכל העם אשר אתו עיפים וַיִּנָּפֶשׁ שם (ש"ב טז יד).

—קל, פעו' *נָפוּשׁ, נְפוּשִׁים: שהיה להם מגילות שהיו משתעשעין בהם משבת לשבת לומר שהקב"ה גואלינו אמר להם פרעה אל ישעו בדברי שקר וכו' ואל יהו משתעשעין ואל יהו נפושים[2] (תנחומ' וארא ד לג, בובר).—ובסהמ"א: אם בעלו התועבות האלה וכאלה מקודשים סיסרא והמן ווולתם בגן עדן נפושים (סלמון בן ירוחם הקראי, לקו"ק, נספח' 19).

—הפע', *הִנְפִּישׁ, הִנְפִּישׁוֹ,—עשה שינפש, ובמליצה הניח לו מאויב, מצרה וכדומ': אנא סוב נא והנפישני וממימי מצולה המשני (הושע' יום ב, אנא יולדי). טס על עב קל להנפישי המל עלי ושע רחשי זכר חסדו ואמונתו להפישי (משה ב"ר קלונ', אלילים מפרך, יול' אחרון פסח). ושית ספור מקום כפור' ותרצה ברנתן ותנפישם ותחפישם ותטיבה לאחריתן (ר' שלום, שמך לעד, יול' להפסקה ב).

—התפעי, *הִתְנַפֵּשׁ[3],—הִתְנַשֵּׁם, שאף אויר דרך נחיריו: גוף האיש יתנפש נפישה טובה והוא נקי מהאצטומכא תמנע מהמותרים ומהלהיצה (פרקי משה ג). והנה הנחנק או מי שסתמו את פיו עד שלא יוכל להתנפש מה קרה לדם הלב עד שלא ינפש ולא יעלה ממנו הבל (ראב"ד, פרוש יצירה א ט). — *מין מִתְנַפֵּשׁ, גוף מִתְנַפֵּשׁ, שיש בו נֶפֶשׁ, בעל חי, בנגוד לדומם: אבל הנפש לא תעבור לעולם ממין המתנפש אל מין בלתי מתנפש כלומר למין האבנים והמקורות (ר' הלל מוירונא, תגמו' הנפש ב:). כשנראה גופים מתנפשים ומרגישים וכל דבר מתנפש יש בו הכנה אפשרית בכח שיתנפש טרם שיתנפש בפועל ואם לאו לא יוכל להתנפש וכו' אמנם בעבור שזה הוא שם כח מצורף במה שנקרא נפש בעבור שנפש הוא במה שמתנפש וכל מתנפש הוא מתנפש מנפש ראוי בעבור כך שאותו הדבר שהגופים מתנפשים בעבורו יקרא נפש (שם ג.). חום הב"ח והחום המיוחס אל השמש הנה יראה מעניינם שהוא מעמיד הגופות המתנפשות ומהוה אותם (אברהם שלום בן ר' יצחק אשר, נוה שלום ז ב, קט.). ואין די בזה הכח (שבזרע) להתנפש ר"ל לברא הנפש (ר"מ נרבוני, פרוש למאמר אבן רשד על כח שבזרעים, כ"י ברלין).

נֹפֶשׁ, נופש, ס"ז,—מנוחה, מרגוע: מיהליך בענוי וכופש תחיים בטללי נופש (ר"א קליר, יום מיומים, שחרי יוה"כ, מחז' איטלי). נשמת מלומדי מורשה נקראים בני חפש נצח נוטע לחיי עולם ונופש (מנחם בר מכיר, יול' ש"ת, נשמת מלומדי). והם שעשועים לכל שאננים וצדה לדרך לעוברי ארחות ואוזן לחרשים גלויה לשמעם ורואות לעורים לשורם פקוחות ונופש לנפש מבינים וקרב בסילים כמו אש קרב ואנחות (רמב"ע, הקדי' התרשיש). אותה נפשי אל מקום נפשה וכלתה אל מקור שרשה (הוא, נפשי אויתיך בלילה). ישרים דורשי נפש אשר עברו חרוניך עליהם ובטיט ורפש טבעו בים טוניך ממך מיהלים הפש עדים באור פניך (ר"י הלוי, ישרים). תן רוב ימותיך להגות בחכמה ומעט מזער מהם לצרכי הגוף ולנופש (ר"י אבן עקנין, ספר' מוסר ב כ). עמק הבהות עמק הנפש להמציא הגוף מרגוע ונופש (ר"י זבארה, שעשועים א, 8) ועתה אל תשמע קולך אתנו ותמצא נפש פן יפגעו בך האנשים מרי נפש (עמני מחב' יד).

נַפְשִׁי, ת"ז, לנקי' נַפְשִׁית, מ"ר נַפְשִׁיִּים, נַפְשִׁיּוֹת. — מטבע הנפש, השייך לנפש: אמנם ההתפעלויות הם רשומים נפשיים, כמו הרחמנות והבושת והכעס מדבר שיראה (ראב"ד, אמו"ר א א). כשיפנה לבו

---

[1] [עי' קרויס שם II, 400.]

[2] כך גם בילקוט (שמות, רמז קעו) ובמד"ר (שמות ה) נפישין.

[3] בערב' תנפש a).

a) تنفّس

מן העולם הזה ומקביל את העולם השכל איפשר שינצל מן החלאים הנפשיים (ר״י ח״ת, הקי׳ מדה״כ לרסנ״ג לז). החסיד הוא מי שהוא מושל נשמע בחושיו וכחותיו הנפשיים והגופיים ומנהיגם ההנהגה הגופיית (הוח, כוזרי ג ה) והחושים הנפשיים אשר הם הזכרון והמחשבה והרעיון והוסם וההכרה (הוח, חו״ה, היחוד י) מאמר האיכות הוא בתארך הגוף באחת מתכונותיו הגשמיות או הנפשיות (הוח, רוח חן כז.). ודומות אמנם לבהמות במדות רבות נפשיות כמו התאוה והכעס והפחד (רמב״ע, ערוגי הבשם, ליון II 119). ולזה יאהב איש אחר בהדמותו בכחותיו הנפשיים הפרטיים (ראב״ע ספר הנסיונות, כ״י פריז, מאמר א). והרוח הנפשיי אשר בין קרומי המוח הוא הנותן הדמיון והמחשבה (ראב״ד, פי׳ יצירה א 7). שהאילנות והצמחים אף על פי שלא יחושו חוש נפשיי יחושו חוש טבעיי [1] (חבי הרלב״ג, שער השמים ג א). שאם היא מתחלפת באיכות בהניעה הגוף יתחייב מזה שבכל שתניע תתנועע היא לפי התכונות הנפשיות ר״ל אל שמחה או אל עצבון (תגמו׳ הנפש ד.). ואף המכחישים השכר והעונש הנפשיי יודו על היות הבחירה מוחלטת ביד האדם (ר״י אלבו, העקרים א ט). והשכר והעונש שני מינים אם גופיי ואם נפשיי ועקר השכר והעונש יכלול שניהם כאחד (שם, א טו). אבל בעשיית הדבר כולם הכרים והם החומר והמקום והזמן והתנועה והפועל הנפשיי מצטרך לשנים מהם והם החומר והתנועה (רש״ט פלקירא, המבקש נ). כמו כן הודיע הפעלים ההווים מהנפש והמקרים העצמים הנפשיים מצד שהם נפשיים (הוח, ראשית חכמה 86). ואחר זה האצילות הובהקו שני מאורים נקודה רוחנית ונקודה נפשיית (הוח, ספר האמונות ד יד מ:). האהבה האמיתית אשר איננה תלויה בדבר מהדברים הגשמיים ומקריהם אבל היא נסבבת ונדבקת בשרשי הענינים הנפשיים הרוחניים (ר״י מפיסא, מנחת קנאות ו). בחר לו יה בחירה שכלית ונפשית (אברהם ביבאגו, דרך אמונה הקדמ׳). להעיר האדם להיות מדותיו והנהגותיו על תכלית השלימות כדי שיגיע מהן לשלמות אחרון ר״ל שלמות הנפשיי (המאירי, בית הבחירה, פירוש על פרקי אבות פתיחה). שכל הקניינים הם הבל בערך קנינה ולמודה הנפשיי (ר״י ערמאה, יד אבשלום על משלי יב, ד״ה אדם ערום). הטובות נחלקו לג׳ מינים מהם חצוניים

[1]) בדפוס זאלקווא נמצא נפשיהם, טבעי.

ומהם פנימיים והפנימיים מהם גשמיים ומהם נפשיים (ר״י אבוהב, נהר פישון נח.). הארה הוא מה שהמאור נוצץ ומשלח ממנו כך נקרא האר׳ מה שהאדון היחיד רוצה אך ודאי שהוא הארה נפשית נבדל מכל מיני גשמי (רמח״ל, חוקר ומקבל 11). רוח הנפשי טבעו קר (מעשה כסף הי) ונעשה במוח ועובר דרך מעברי הגידים לפעול פעולות נפשיות (ר׳ טוביה כ״ץ, מעשה טוביה, ארץ הקדמה פג.).

נַפְשָׁנִי, ת״ז, — כמו נַפְשִׁי: הזכות והפרעון הוא נפשני וגופני או נפשני ולא גופני או גופני ולא נפשני או אינו לא גופני ולא נפשני (ר״י ברצלוני, פי׳ יצירה 153). ועם היות הנפש הלק מהחיוני והנפשני שבעבורה הוא כך בפועל והחיוני והנפשני מתנועע יאמר בה שהיא מתנענעת עמו בהתנועעו (ר׳ הלל מוירונא, תגמולי הנפש ד:).

נֹפֶת[1], ש״ז, —דבש שבצוף הַכַּוֶּרֶת, Honig der Zellen; miel de rayon; honey from the comb: אכול בני דבש כי טוב וְנֹפֶת מתוק על חכך (משלי כד יג). נפש שבעה תבוס נֹפֶת ונפש רעבה כל מר מתוק (שם כז ז). — ובהשאלה לדברים נעימים וכדומ׳: נֹפֶת תטפנה שפתותיך כלה דבש וחלב תחת לשונך (שה״ש ד יא). הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש וְנֹפֶת צופים (תהל׳ יט יא). כי נֹפֶת תטפנה שפתי זרה וחלק משמן חכה (משלי ה ג). — ובתו״מ: נופת עצמו לא שלי היא (מד״ר ברא׳ עח). — ומצוי בסהמ״א: ואמר שכל התורות חוץ מתורתנו הקדושה יש בהם תערובת וסיג כנפת הזה שכולל הדבש והשעוה (הרי״ל קארו, תולדי יצחק הקד׳). — ואמר המשורר: הקצפת ידידי באהבים ונפש שבעה נפת תבוסו ואלי ניב שפתים ינובון כאמרי אמרו עגור וסיסו (רסב״ג, בחר מהחכ׳). נופת וצוף בפיך ממולחים מעשה אלהים לא מרוקחים (ראב״ע, איך אהסה). —*נופת צופים: משחרב בית המקדש בטל השמיר ונופת צופים[2] ופסקו אנשי אמונה (סוטה ט יב).

נֶפֶת, ש״ז, בהפסק נָפֶת, כמו ב. נפה, במשמ׳ מחוז, גליל של ארץ: ויהי למנשה בישכר ובאשר בית

[1]) וכן אולי בפונית עי׳ Lidz. 322.

[2]) [ודרשו בגמר׳ שם (דף מח:) ואמרו מאי נופת צופים אמר רב סולת שצפה על גבי נפה ודומה לעיסה שנילושה בדבש ושמן ולוי אמר שתי ככרות הנדבקות בתנור ותופחות ובאות עד שמגיעות זו לזו ר׳ יהושע בן

שאן ובנותיה וכו' וישבי מגדו ובנותיה שלשת הַנָּפֶת [1] (יהושי יז יא). — ואמר המליץ: יפה נוף הר ציון אשר בחר עליון לנפת שם דמיון ופלך וכפרים (דונש, לדורש החכמות).

°נֶפֶת, ש"ז, שם לחלי נגעים בעור הראש המוציא ליחה tinea favosa; favus [2]: שער ז בחולי הנק' נפת ובלעז ברשק ובערבי אלסינדא פעמים יקרה וכו' בעור הראש נגעים שיהיה בהם נקבים קטנים יצא מהם לחה עם דבק דומה לדבש ולכן תקרא החומר הזה נפת ותתילדו מליחה לבנה וכו' (לדת הדרכים, תרגי ח"ה, כ"י ביהמ"ד שכטר).

נַפְתּוּלִים [3], —ש"ז במ"ר, התאבקות במאמצי כח נגד חברו להשיג דבר: Ringkämpfe; luttes; wrestlings: ותאמר רחל נַפְתּוּלֵי אלהים [4] נפתלתי עם אחתי וגם יכלתי (בראשי ל ח).

נִפְתָּל, ש"ז, מ"ר נִפְתָּלִים, עי' ע' פתל. hinterlistig, tortueux; tortuous, — דבר לא ישר: בצדק כל אמרי פי אין בהם נִפְתָּל ועקש (משלי ח ח). — אדם עקש וערום: לכד חכמים בערמם ועצת נִפְתָּלִים נמהרה (איוב ה יג).

א. נֵץ [5], ש"ז, — עוף ממיני העופות הטורפים, Habicht, Falke; faucon, falcon: ואת בת היענה ואת התחמס ואת השחף ואת הַנֵּץ למינהו (ויקרי יא טז). — עוף גודד: המבינתך יַאֲבֶר נֵץ יפרש כנפו לתימן (איוב לט כו). — ובתו"מ: דריסת הזאב בדקה ודריסת הארי בגסה דריסת הנץ בעוף הדק ודריסת הגס בעוף הגס (ר' יהודה, חולי ג א). דריסת הנץ לבית הלל פסולה (תוספתי חולי ג ג). באותה שעה היו ישראל דומים ליונה שבורחת מפני הנץ ונכנסה לנקיק הסלע והיה נחש נושף בה אם תכנס לפנים הרי הנחש ואם תצא להוץ הרי הנץ (מכילי בשלח ג ג). משל לקורא דגר שהיה מזמר בביתו של אדוניו וכו' אחר זמן הביא אדוניו לבן הנץ כיון שראה אותו הקורא ברח תחת המטה וכו' מפני שהכנסת עליו בן נץ והוא רואה אותו ומתירא ואינו מזמר אלא הוצא את הנץ והוא מזמר (מדרי אגדת בראשי כו). —ובפהמ"א: הנץ וכיוצא בו שהמלכים צדין בהן עופות (ר"ח, שבת לח.). לצוד חיות ועופות ברשת ונץ (ערוך, פי' שכר בזאי). והנץ יש לו דריסה ואפילו בעוף גדול ממנו (רמב"ם, שחיטה ה ה). הנץ שיש לו נוצה הרבה לעופף ולצוד שאר העופות ויציץ ויריב עמם (פענח רזא, שמיני מ:). —ואמר הפיוטן: כעץ מחצצים לחצין כנץ על צפור לנצין (ר"א קליר, אז קולך). — ואמר המשורר: ועת תעיף ותתנשא שנה אותה באחרית למען אם פגשה נץ ואם תפל במכמרת ותתאחר ולא תחיש תהי שנית ממהרת (ר"ש הנגיד, שלה יונה). וכרתיהו ומורשי לבבי כיונים מפני הנץ רדופות (ר"י הלוי, יפי קול). חי גואלי אנא קרב לה גאולה אחר יונתך שור כי נץ דלק (ר' ישראל נאגיארה, עולת תמיד א, ידידי). —ומ"ר: והנשרים והנצים יצדו הצפרים והסנוניות (ר' קלונימ, אגרי בע"ח ג יב). —*בן נץ, כנוי לאחד המלאכים בדמות נץ: ד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבת עם כולן שאילמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת ורוח דרומית קשה מכולן ואילמלא בן נץ מעמידה מהרבת כל העולם כולו מפניה (בב, גיטי לא:).

ב. נֵץ, ש"ז, כנוי נִצָּהּ, —כמו נִצָּה; Blüte; fleur; blossom. ובגפן שלשה שריגם והיא כפרחת עלתה נִצָּהּ הבשילו אשכלתיה ענבים (בראשי מ י). — ואמר בן סירא: כנץ בענפי [1] בימי מועד וכשושן על יבלי מים (ב"ס, נג"י נ ח). —ובתו"מ: בשות של קישות והנץ שלה טהורה (עוקצי ג א). הפטמא של רימון מצטרפת

---

1) [בכ"י כנצפענפי. שכמו מתקן כנץ בענפים ואפשר שבא נסמך לפני ב' היחס, כמו הרי בגלבע, (ש"ב א כא).]

לוי אמר זה דבש הבא מן הציפיא (גרסת כ"י מן הליפים).]

1) [י"ת תלתא פילכין, וכן סומכ' -αἱ τρεῖς παρα-λίαι—שלשת הַנָּפֶת, והשבע' העתיקוה כצורתה כאלו היתה שם פרטי ובמקום שְׁלֹשֶׁת קראו שְׁלִשִׁית: τὸ τρίτον τῆς Μαφετά]

2) תרגום ד"ר מויא.

3) [שהפי נפעל מן פתל, עי' ערכו. ועי' בארט NB, 102 d. ולדעת אחרים באה נון במקום מם מפתולים, מפני קשי המבטא של שתי אותיות השפתים תכופות, מ פ, עי' Brock, Grundriss, I, 382]

4) [פירש ריב"ג: מריבה גדולה ובעבור גדלה יחס אותה אל האלהים, ע"כ. וכן רד"ק בשרש פתל: וסמך נפתולי אל מלת אלהים לגודל הנפתולים ועצמם על דרך מאפליה, שלהבת יה, עיר גדולה לאלהים, כהררי אל, ע"כ. ואונק' תרגם מלשון תפלה, ובעין זה גם רש"י.]

5) [השוה בכנע' שם האי אי-נצם—אי נִצִּים, Lidz. 325, 213, וכן בארמית נצא, נָצָא. ואולי מהערב' נצ', נדנד כנפים: נצ' אלטאר ג' נאחיה חרכהמא,—ובערב' נצ', העיף כנפיו, הניד אותן.]

והניץ שלו אינו מצטרף (שם ג). משהכניסו (הזיתים) רובע מה רובע נ ץ או רובע זיתים וכו׳ נ ץ שהוא עושה רובע זיתים (ר׳ יונה, ירוש׳ שבי׳ ד י). איזוב איפתי כשר להזות בו משישיר את ניצו הזה בו עד שלא ישיר את ניצו רבי פוסל (תוספת׳ פרה יב (יא) ח). הלוז הזה משהוא מוציא את נ י צ ו ועד שהוא גומר את פירותיו עשרים ואחד יום (ר׳ חנוכה, ירוש׳ תעני׳ ד ח). לא שנו אלא שאין נ י צ ן ניכר אבל נ י צ ן ניכר יוצאין עליהן (ר׳ יוחנן, מו״ק ו.). התפוח הזה משעה שמוציא נ י צ ו ועד שגומר פירותיו חמשים יום (ר׳ עזריה, מד״ר שה״ש, כתפוח). — ובסהמ״א: וקפריסין הן נ ץ שעל ראשן של אבינות כ נ ץ של רימון הנקרא ורד (תשו׳ הגאו׳, הרכבי, סי׳ שעה). כגון נ ץ של רמון ושל תמר עלין דקין שעל הפרי בראשו (ר׳ גרשון, חול׳ קיח.). — ואמר המשורר: הרי בשמיה מרעה עפרים נ צ י כרמיה נרד עם כפרים (ר״י הלוי, נודע בכל המון).

*נֵץ חָלָב[1]), — שם צמח, מין ירק טוב הריח ישתמשו בו לתבלים ולרפואה, Petersilie; persile; parsley,: העולשין והכרישין והרגילה ו נ ץ ה ח ל ב [2]) (שביע׳ ז ח). את שדרכו לאגוד אותו בבית אוגדין אותו בשוק כגון הכרישין ו נ ץ ה ח ל ב[2]) (שם ח ג). ושאר כל ירקות שדה חוץ משמרקעים ופטריות ר׳ יהודה אומר חוץ מכרישי שדה והרגילה ו נ ץ ה ח ל ב ר׳ שמעון אומר חוץ מן העכביות (עוקצ׳ ג ג).

*נֵיץ (ניץ) שורה, — חוליה קטנה שבסוף י״ח חוליות שבשדרה: אפילו נ י ץ [1]) שורה שממנו הקב״ה מ י נ ץ את האדם לעתיד לבוא נמחה מאיכן הקב״ה מ י נ ץ את האדם לעתיד לבוא אמר ליה (ר׳ יהושע לאדריינוס) מ נ י ץ [1]) שורה (מד״ר בראשי׳ כח, הול׳ טיאודו׳).

נצא, ממנו נָצָא.

נָצָא, פ״ע, נָצָא, תֵּצֵא, עָף, ובהשאלה נדד בהפזון, והוא אחד עם א. נצה עי׳ ערכו. fliegen; s'envoler; to fly: תנו ציץ למואב כי נָצֹא תֵּצֵא[2]) ועריה לשמה תהיינה (ירמי׳ מח ט).

---

[1]) בערב׳ בקדונש, מקדונש a), ועי׳ הערה לקמן.

[2]) פרש הערוך: פרחים לבנים ויש אומרים עשב כשחתכו יוצא חלב, ע״כ. אך הרמב״ם פרש: הכרישין כראת׳ (בערב׳) וכו׳ וניץ החלב מ ק ד ו נ ס עשב ידוע אצל הרופאין, ע״כ. וכך גם בפרושו למשנה עוקצ׳ בגוף הערבי תרגם נץ החלב אלמקדונס, וז״ל: ואסתת׳ני ר׳ יהודה מן בקול אלפחץ באל כראת׳ אלפחצי ואלרגלה ו א ל מ ק ד ו נ ש, — ובעבר׳: והוציא רבי יהודה מכלל הירקות המדבריים כרישי שדה והרגילה ו נ ץ ה ח ל ב. — ומה שכתוב בתרגום העברי של פרוש המשנה של הרמב״ם בדפוסים: וניץ החלב הנקרא בערב מחל״ב אינה אלא טעות סופרים במקום „מ ק ד ו נ ס" וכן הגיה ר׳ שמואל לירמא בהגהותיו לכ״י. ובתרגום העברי של פרוש הרמב״ם למשנה שביע׳ פרק ח: וכרישין הוא הכרתי וניץ החלב נקרא בלשון ערב מ ה ל ב ו כ ב ר פ ר ש ת י ש מ ו ת ם (בפרק ז ה), וצ״ל: מ ק ד ו נ ס, בהתאם לפרק ז, וכן הגיה ר׳ שמואל לירמא ע״פ כ״י. וכך גם בערוך תלמודי ערבי למחבר בלתי ידוע, כ״י בריט׳ מוז׳: ניץ החלב א ל מ ק ד ו נ ס והו נבאת משהור ג׳דא ענד אלאטבא, ע״כ. ובעבר׳: נץ החלב הוא המקדונס והוא עשב מפורסם מאד אצל הרופאים. וכבר דחה ר׳ תנחום הירושלמי את פרוש נץ החלב במשמ׳ מהלב, אמר וז״ל: נץ החלב הו א ל מ ק ד ו נ ס וקאל בעצ׳ אלשארחין הנה מהלב וליס הו צחיח לאן לם יד׳כר נץ החלב אבדא פי סאיר אלפקה אלא מע אלבקול ואלנבאתאת אלתי תוכל ואלמהלב ליס הו בקל ולא יוכל פאנדצ׳ר קולהם שמרקיעין ופטריות וכרישי שדה והרגילה וניץ החלב ושרח שמרקעין בצל ברי ורגילה אלרג׳לה וליס לאלמהלב מעהא ולא מדכל פאד׳ן נץ החלב אלמקדונס, ע״כ. — ובעבר׳: נץ החלב הוא מקדונס ואמרו קצת המפרשים שהוא מהלב ואין זה נכון כי לא יזכר נץ החלב לעולם בשאר המקומות במשנה אלא עם הירקות והעשבים הנאכלים והמהלב אינו ירק ואינו נאכל וראה אומרם שמרקעין ופטריות וכרישי שדה והרגילה וניץ החלב ופרוש שמרקעין בצל מדברי ורגילה הוא רג׳לה (בערבית) ואין למהלב שום שייכות עמהם ואם כן נץ החלב הוא מקדונס. ולזה הסכים עמנו׳ לֶו Flora 3,426. ובמכתב פרטי העיר הרה״ח לֶו וז״ל: „בלי ספק היתה להרמב״ם בשביעית ח ג, גירסא „אחרת אשר פירש אותה מהלב, האמת עם ר׳ תנחום שמחלב אין לו שעור בין העשבים ע״כ הגהתי ב Farb. Pfln. מהלב a) כלומר סחלב b) Sahlep (Zeitschr. f. Semitistik I. 119, Flora 2,297; השדה ס״ח חוב׳ו לה וס״ב כט).

[1]) [בדפוס הגרסה לוז. ובילק׳ אפילו לוז של שדרה אפילו ניץ שדרה. ועי׳ ערוך ערך נץ ובהערה של טיאודור.]

[2]) [רש״י מפרש: כי במעופה וחפזון תצא בגולה ויהיה נ צ א בגזרת נוצה כן חברו מנחם, וכן כי נצו גם נעו, ע״כ. ורד״ק בפירושו: ענינו כי עוף תעוף מן כי נצו גם נעו שענינו מלא הנוצה כי בכוח הנוצה יעוף העוף לפיכך ממשל ההליכה המהרה בנוצה. ו נ צ א מקור והאל״ף תמור׳ ה״א, וכן ת צ א והיה משפטו תֵּצֶּא בדגש

a) بقدونس، مقدونس

a) محلب b) سحلب

נצב[1], ממנו נָצַב, מַצֵּבָה, מַצֶּבֶת, א.נְצָב, ב.נִצָּב, ג.נְצָבָה, ד.*נִצָּב, נָצִיב, *נְצִיבוּת.

נָצַב, קל לא נמצא.

— נִפעי נִצַּב, — עי' יצב.

א. **נְצָב**, ש"ז, —ממונה על העובדים Vorsteher; gouverneur; prefect: ויען דואג האדומי והוא נִצָּב על עבדי שאול (ש"א כב ט). ולשלמה שנים עשר נִצָּבִים על כל ישראל וכלכלו את המלך ואת ביתו (מ"א ד ז). ועזריהו בן נתן על הַנִּצָּבִים (שם ה; גם ה ז; ל; ט כג). — נִצָּב מלך, העֹמד במקומו ושלט במקומו: ומלך אין באדום נִצָּב מלך (שם כב מח).

ב. **נִצָּב**, — א) יד של חרב, חנית, סכין וכדומ'[2] Griff; poignée; hilt: וישלח אהוד את יד שמאלו ויקח את החרב מעל ירך ימינו ויתקעה בבטנו: ויבא גם הַנִּצָּב אחר הלהב (שפטי ג כא-כב). — ובסהמ"א: סכין שנשמט מן ה נ צ ב או שנפגם אין מחזירין אותו (רמב"ם, כלי המקדש א טו). ואפילו נשחת כל הברזל בעדירה מחזיר לו ה נ צ ב של עץ וכן כל כיוצא בזה (הוש, שאלה ופקדון א ז). — ואמר המשורר: צואר עופר ולהי שושן על עמוד משיש נצב ובכפו כוס חמר ידמה ללהב וזרועו נ צ ב (רמב"ע, תרשיש 3 פ). ומי הוא זה אשר יעמוד לפני ומי הוא אשר יסבול להבי והשטן אשר יעמוד ירופף ל נ צ ב י ויגיע אליו להבי (רש"ע אבן דכאן, שיר, חמדי גנוזי, מאמר בקורת xx). — ב) *חלק מחלקי המטה, כל אחת מארבע הלשונות שהמטה מחוברת מהן: יעשה ארבע נ צ ב י ם מרובעים וכו' ואלו הד' נ צ ב י ם הם אשר יחברו המטה עד

בפלס ת ט ה אלא שבא הנח תמורת הדגש כמו שבא כן במקומות רבים, ע"כ. וכך ריב"ג בשרשיו. וי"ת ארי מגלא תגלי, גרס כנראה: יָצֹא תֵּצֵא מלשון יציאה. וכן סומכ' ἐξόδῳ ἐξελεύσεται ועקי' תרגם נְצֹא מלשון נץ ופרח, ותצא מלשון יצא: ἀνθοῦσα ἐξελεύσεται, וכך הירונ' florens egredietur, והפש': מטול דמחרב הרבא, כנראה גרס נָצֹה תִּצֶּה מן ב.נצה, מקביל ל-„ועריה לשמה תהיינה" הבא. וכן גם מהחדשים, עי' Schwally, ZAW 1888, 197.]

[1]) גם בכנע', בארמי' ובערב' נצב a)

[2]) עי' רדב"א, אגרון, לקו"ק קמו: בשער נץ ויבא גם הנצב דכלהם א ל נ צ א ב כלף אלחאד אסם ערבי כמא דכרנא, ע"כ. ובערב' עֻצַאב b) יד הסכין.

a) نصب b) عصاب

שיעמידו לה צורת הרבוע וישימו נ צ ב אחד קים בכל זוית וזוית מזויות המטה וכו' ואלו ה נ צ ב י ם הן אשר יקראו לשונות (הרמב"ם כלי יח ה).

ג. **נְצָבָה**, ת"ז, לנקי' נְצָבָה, —מי שהבריא ממחלה קשה והתחיל לעמוד על רגליו: כי הנה אנכי מקים רעה בארץ הנכחדות לא יפקד הנער (הנעדרות) לא יבקש והנשברת לא ירפא הַנִּצָּבָה[1] לא יכלכל ובשר הבריאה יאכל (זכרי' יא יו).

ד. *נִצָּב, ת"ז, לנקי' נִצָּבָה נִצֶּבֶת, מ"ר נִצָּבִים, נִצָּבוֹת. — א) בהנדסה ותשבֹרת קו נִצָּב, קו ישר מְאֻנָּךְ Vertical: תדע לך שכל עמוד או קו העומד בקומה זקופה בלתי שום נטיי' לצדדין יקרא עמוד ה נ צ ב וכו' וגם יש לך לדעת שקו העומד הזקוף ביושר שהוא קו א"ב שבצורה יקרא קו ה נ י צ ב (דוד גנז, נחמ' ונעי', רעא). — ובפרט זוית נִצָּבָה, נִצֶּבֶת, זוית המתהוה על ידי העמדת קו מאֻנך על גבי קו מאֻזן, בהבדל מן זוית חדה, וזוית מרווחת או פתוחה rechter Winkel; angle droit; right angle: שלש מדות במשלשות ואלו הן הנצבה, החדה, הפתוחה, איזו היא נצבה שני צדיה הקצורים מצורפים כל אחד בפני עצמו והוא שוה לראשון (משנת המדות ד א). והזוית שהיא עומדת בין הקצורים היא הנצבה והיא הציה של מרובעת שהיא משונה בצלעים וישרה בזויות (שם ג). והזוית שלש מהם זוית נצבה והיא המדה הישרה אשר כל הזויות מוקשות אליה וכל אחת מהם שוה לאחותה (רא"ח הנשיא, המשיחה והתשבורת א 10). והקו הנקרא עמוד הוא העומד על קו אחד ועל שני צדיו שתי זויות שוות שכל אחת מהן זוית נ צ ב ה (שם 11). מרובע רביע והוא אשר כל צלעותיו הארבע שוות זו לזו וכל זויותיו הארבע נ צ ב ו ת (שם 19). כשיעמוד קו ישר על קו ישר והי' השתי זויות שמשתי צדדי הקו העומד שוות כל אחת מהן היא זוית נ צ ב ת (אקלידי ליהודה הכהן). כשיקום קו ישר והיו השתי זויות שמצידי הקו העומד שוות כל אחת מהם היא זוית נצבת הקו הקם על הקו יאמר לו העמוד הזוית שהיא גדולה

[1]) רש"י: הנצבה שיש לה כח קצת לעמוד על רגליה וצריכה סיוע לנהלה לאט. [ואולי הנצבה פירושה הנחלה, כמו בערב' נַצִבַ a) היה חולה ועיף, ומקביל ל„הנשברת"]

a) نصب

מנצבת יאמר לה המרווחת ושהיא קטנה מנצבת יאמר לה החדה (הקד׳ אִיקלודוס כ״י כזנתכני, רומא). ראה בעין שבלך אתה הקורא ספרי זה איך יצא לך מן הסדר הנפלא בצורת שני משולשין מקבילין נצבים הזוית ושניהם מרובע (דונש בן תמים, תרג׳ פי׳ ילירה נב). כאשר נאמר לנו בזה המשלש רמוז אליו למה היו זויותיו שוות לשתי נ צ ב ו ת לא נאמר בתשובת זה מפני שהוא מעץ או מנחשת אלא מפני שהוא משולש (כל מלאכת ההגיון, המוספת לד:). וכן יאמרו הפילוסופים שהמציא מרובע שאלכסונו כצלעו או זוית מוגשמת שיקיפו בה ארבע זויות פשוטות נצבות וכיוצא בהם (ר״מ א״ת, מו״נ ג טו). עצם שיש לו התפשטות בשלשה צדדים ואפשר שינוחו בו שלשה קוים נכרתים על זויות נצבות (הראב״ד, אמו״ר א א). שאין דרך שיגיעו ימים יאמן בהם אמונה אמתית שכל משולש זויותיו השלשה גדולות או קטנות יותר משתי נ צ ב ו ת (שם ד ג). יש שיהיו שני הקוים הנפגשים ההם נ י צ ב י ם זה ע״ז כמו עמוד וכו׳ תקרא זוית ניצבת (ר׳ יצחק הישראלי, יסו״ע א ג). שלא יתבאר לעולם שזויות המשולש אינן שוות לשתי נ צ ב ו ת ושפלפל לא יחמם לפי שסבתם ידועה ומושכלות (ר״י אלבו, העקרים א יז).—
ב) ״בדקדוק כמו הוה, בינוני: ואין שם בעולם פעל נצב כי הזמן נחלק לשני חלקים עבר או עתיד ואין בו נ צ ב (דרנבורג, הורית הקורא 13). ויבדיל בו עבר מן ה נ צ ב ומן העתיד כי הזמן על שלשה דרכים עבר ונצב ועתיד וכאשר תבנה אלו הזמנים על שֵם וכו׳ ותאמר על זמן הנצב דֹּבֵר דֹּברת דֹּבְרִים (מסורה לפסוק קהלי במסורת גינזבורג ג רפא). עבר נצב ועתיד (שם).
—״מִלָּה נִצֶּבֶת,[1]) מלה המסמנת את הפעול: ותבא (האות ל) על המלות הנצבות כמו אם תהיה לטוב לעם הזה (דרנבורג, הורי׳ הקורא 20).—ג) ״בנעימת הקול, המדרגה הבינונית בשלש מדרגות הרמת הקול [2]): והיו על פה כותבין תיבות הפיסוק בלא מלכים ולא טעמים וקורין אותו כתקון כמו ששמעו ממשה בדרך הרום ובדרך שחיה ובדרך נצב ומוציאין אותו על הענין (שם 54). ודע כי יש לאלה המלכים דרכים נסוכים אחת באחת נסמכים ועיקר תולדותם על שלשה דרכים דרך הרום ודרך נ צ ב ודרך שחיה (שם 56). כבר אמרנו שהטעמים נחלקים לשלשה חלקים חלק ראשון נעימתו דרך גובה והם פזר תלשא וטרס וכו׳ החלק השני והוא דרך נצב והם שלשה יתיב וזקף ואתנחה (שם 90-93).

נצ״ב,—ר״ת: נכסי צאן ברזל.

∞נְצִבָּה, במשמ׳ עמידה על דעתו; Entschiedenheit; fermeté; reseluteness: נהוג בדבור העברי בא״י והשתמשו בו כבר בעתונים ובספרים.

א. **נצה**[1]), מסנו א. נָצָה, נוצה.

א. **נָצָה**[2]), נָצוּ,—כמו נָצָא, עוף, ובהשאלה נדד בחפזון: fliegen; s'envoler; to fly. סורו טמא קראו למו סורו סורו אל תגעו כי נָצוּ[3]) גם נעו (איכ׳ ד יה).
—ובספה״א, ואמר המקונן: ובמעט קט תמנו ואבדנו ורודפינו נעים וגם נָצִים[4]) (קינה על גזי׳ פולניה, סנת ת״ז לקורות הגז׳. מחב׳ ו). עדי נ צ ו גם נעו (אדם לבנזון, אר״א מחזה ס 131). שפתי היער נ צ ו נעו (מיכ״ל, אהובה עאנב). ועת אנוה שם נשאת על כנפי רוח על כתף השמים נ צ ת ה גם נעה (שם, חיי האכר). הרוח סואן נ צ ו נעו עבים (שם, האניה). אך אתה ענק על חלקת מצחך אך נשרי שמים נ צ ו גם נעו (שם, עוז הגבורה מיפי).
—*פעי׳, יְנַצֶּה, נתן נוצה, עשה שיעוף — ואמר בן סירא: כי גדול יי׳ עושהו ודברו יְנַצֶּה[5]) אבירו (ב״ס גני׳ מג ה).

---

[1]) בערב׳ מנצוב a). עי׳ הרקמה שער ו דף 15.
[2]) [כך בערב׳ נצב b); אלוקע אלחפ׳צ׳ אלנצב. c) ויש מיחסים משמעה זו לנצב סלה, תהל׳ לט ו, (הקבל פי׳ יג) נגינה במדרגת הנצב. עי׳ E. Hommel, Heb. Lautlehre, 152]

a) منصوب b) نصب c) النصب

---

[1]) עי׳ הערה להערך.
[2]) [ואולי כך באשור׳ במובן נס. עי׳, Del. 477 HWB. בארט Wurzeluntersuch. 31. משוה עם הערב׳ נצ׳א a), מהר, התקדם.]
[3]) [מלרע, כך ריב״ג בשרשיו וראב״ע בפירושו, ורד״ק בשרשיו. ורש״י פרש ע״פ מנחם לשון סרחון ולכלוך כמו מוראתו בנוצתה דמתרגמינן באוכלי׳; ע״כ. וי״ת ארום אתקוטטו, מן ג.נצה. והשבע׳ ἀνήφθησαν — נִצְּתוּ, כאילו נצה-נצת. ובכ״י אחד נמצא נאצו. ויש מהחדשים מנסחים נָדוּ].
[4]) [בהשפעת הזווג עם נ ע י ם כאילו מן נוץ.]
[5]) [כך בגליון במקום י נ צ ח שבגוף הכ״י. ואולי זה הפעיל: יְנַצֶּה.]

a) نصو

ב. נצה, ממנו ב. נצה.

ב. נצה, פ"ע, תציגה, wüste werden; désoler; to fall in ruins, נצתה העיר, חרבה, שממה: עלה אריה מסבכו ומשחית גוים יצא ממקומו לשום ארצה לשמה עריך תצינה מאין יושב (ירמי' ד ז).

—נפע' נצה, נצתה, — נצתה הארץ, היתה שממה וחרבה: ותהי להשאות גלים נצים ערים בצרות (ישעי' לז כו). על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עבר (ירמ' ט יח). וישיתו ארצו לשמה עריו נצתה[1]) מבלי ישב (שם ב יה). כי נוף לשמה תהיה ונצתה מאין יושב (שם מו יט).

ג. נצה[2]), ממנו ג. נצה, מצה.

ג. נצה, קל לא נמצא.

—נפע', נצים, ינצו, — נצו שני אנשים, נתקוטטו, רבו, התכתשו, הכו זה את זה: והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך (שמות ב יג). וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה (שם כא כב). ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי בתוך בני ישראל וינצו במחנה בן הישראלית ואיש הישראלי (ויקר' כד י). כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו (דברי' כה יא). ולשפחתך שני בנים וינצו שניהם בשדה ואין מציל ביניהם ויכו האחד את האחד וימת אתו (ש"ב יד ו).—ועתיד מקצר *תנץ,—ואמר בן סירא: אל תינץ עם איש לשון ואל תתן על אש עץ (ב"ס גני' ח ג). — ובסהמ"א: אע"פ שהגלוי נראה כי נקרתה האשה בדרך מקרה אך לא צדו הנצים להרגה נתחייבו בעבור כי נצו בדרך רשות הרבים (ר' אהרן הקרחי, ספי' ג"ע דיני מומים). במשתה היין אל תוכח רעך ולא תפריענו בשמחתו לא תגלה מומיו ואל תנצה באיש והוא לבוש אדום (ב"ז, ב"ס לא כח-לט).

—הפעי', הצה, הצו, הצות, הצתם,—הצו על, כמו נפע': הוא דתן ואבירם קרואי העדה אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצתם על יי (במדי' כו ט).— ובמשמ' והצה את, עשה מלחמה עם אויב: מכתם לדוד ללמד בהצותו[3]) את ארם נהרים ואת ארם צובה וישב יואב ויך את אדום בגי מלח שנים עשר אלף

[1]) [כך הכתיב, והקרי: נצתו מן יצת.]

[2]) [כך בארמ' נצא.]

[3]) [ויש מהחדשים המנסחים בהכותו, עי' ש"ב ח ג-ה.]

(תהלי' ס א-ב).—ואמר הפיטן: והצו דברי ריבות אצו פתח חרבות והמציאו צרות רבות והשבו הרואות בארבות (מנחם בר מכיר, יוצ' אין מושיע, שבת חנכה).

—פעי', *נצה, מנצה,—כמו הצה: טורפיהם (של היהודים) שלו מקצה אל קצה יום יום לוחצם מנצה יד פורשים מלחץ ליצא (חזון תחן, סליחי' ה עי"ת). לרע רצים ולאיד דצים מדנים בין אחים מנצים נותני מחלוקת וגדר פורצים (יוצ' א' שובבי', אטוס ספתיך).

— התפ', *התנצה, מתנצין, *מנצין, — כמו נפע': ומעשה באחד שהיה הולך מארץ ישראל לבבל כשהיה אוכל לחם ראה שני צפרים מתנצין זה עם זה הרג אחד מהם את חבירו הלך והביא עשב והניחו על פיו והחייהו (מד"ר במדב' יח). — ובסהמ"א: מעשה בספינה אחד שהיו מנצין[1]) בו שנים זה אומר שלי וזה אומר שלי היא (תלמידי ר' יהודאי, הל' פסוק', ממונות 69). מעשה במצודה שהיו מנצין[2]) עליה שנים הלך אחד מהם ומסרה לסרדיוט של מלך (שם 65).—ואמר הפיטן: מה אעידך מאוסה מלהרצה נתונה ביד מריב ומתנצה (ר"א קליר, קנות איכה אספתו).

נצה[3]), ש"ז, נצתו, — כמו ב. נץ. נצת הגפן, Blüte; fleur; blossom: כי לפני קציר כתם פרח ובסר גמל יהיה נצה וכרת הזלזלים במזמרות ואת הנטישות הסיר התז (ישעי' יח ה). — והזית: יחמס כגפן בסרו וישלך כזית נצתו (איוב טו לג). — ואמר המליץ: במחבא רוחו יודעת כי כתתף תגוע טרם תישש כנצת הזית המושלכת באיביה (קטע כ"י מספי הגלוי לרס"ג מהגני').

נצה, נוצה, נוצתה,—מה שמכסה את עור בעלי הכנף: והסיר את מראתו בנצתה והשליך אותה אצל המזבח (ויקר' א טז).—ועי' נוצה[4]).

[1]) בהבלעת ת' התפע' בנון. גוף המעשה בגמ' (ב"ב לד:) בארמ': ההוא ארבא דהוו מינצו עלה בי תרי האי אמר דידי היא והאי אמר דידי היא.

[2]) גוף המעשה בגמ' (ב"ק קיז.) בארמ': ההוא שיתא דהוו מנצי עלה בי תרי וכו'.

[3]) ואולי הוא שם היחידה של נץ, כמו: אני— אניה, שער — שערה. עי' 185, Stade, Heb. Gram.

[4]) [כך הכתיב והנקוד בנסחה המסורה, ובנסחה השמרונית בנצתו. ונחלקו הקדמונים במשמ' מלה זו. השבעי' תרגמוה במשמ' נוצות העוף, וכך חכמי התלמוד: והסיר את מראתו בנוצתה זה הזפק יכול יעקור (או יקדיר) בסכין ויטלנו ת"ל בנוצתה יטלנה עם הנוצה (ספרא ויקר' ז ח; זבחי' סה.), והוסיפו בגמ' זבח' שם: דבי

*נְצוֹחַ[1], ש"ז, מ"ר נְצוֹחוֹת[2],—מְנַצֵּחַ, ובהשאלה: אדם גדול, מפורסם: הנצנים נראו בארץ הנצוחות נראו בארץ איזה זה משה ואהרן[3] (מד"ר שה"ש, הכלכים).

*נִצּוּחַ, ניצוח, ש"ז, שה"פ מן נִצַּח, נצחון, Triumph; triomphe: בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים בניצוח[4] בניגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתהלה בתפלה בהודאה בהללויה (ריב"ל, פסק' קיז. ירוש' סוכ' ג יב; מגי' א יא). ניצוח וניגון לעתיד לבא (שם). (כתוב כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף אל תהי קורא כן אלא לניצוח אריב (פסיק' רבתי ע). למי שניצוחו לנצח נצחים (מדרש תהל' ד ו, הוצ' בובר).—ואמר הפיטן: ידעו כה נצוח נחילי רחצו והזכו כל קהלי (ר"א קליר, אליכי עם, יוצ' לשבת פרה). קמתי נצוח קדושתי מספרת פתחתי סגוב תהלתו מזמרת (שמעון בר יצחק, שני סדיך, יוצ' לשבת חוה"מ"פ). מאזרי זקות חלצון מראה בזק בידודיך נגידי פנים וחיצון נצוח עוז ידידיך (מנחם בר מכיר, יוצ' לשבת הפסקה א, מלאכי צבאות). בהקת אור שחריך זרוע לאם משחריך באי בנצוח לשחריך (משולם ברי קלונימ', אפיק רנן, יוצ' ליום ב פסח). — ומצוי הרבה בספה"א: הלא ידעת כי הנצוח אינו מרוב חיל (יוסיפון סז). הנני מבשרך אדני בסתר הנצוח והגבורה אשר נתן לי אלהים בראשית מלחמתי (שם סג). שנותן ניצוח לבריותיו שינצחוהו (רסב"ס, פספי קיט). גם פעמים רבות יבחר לו האדם לעזוב מזון יום או יומים בשביל שיגיע בו אל ענג הנצוח לנצח חברו בשחוק הקוביא (ר"א בר חסדאי הלוי, מאזני צדק לאלגזאלי, 13). התבונן כי זה העולם בנוי על הנצוח וכל דאלים גבר ואל ההויה והנצוח יכסוף כל דבר ודבר (רש"ט פלקירא, המבקש כו). ואמר יש גבורה והיא המצרכת האדם לכעוס ולבקש הנצוח ולהחזיק בבהמה ובחיה (שם סה). וכמו הניצוח הפלגת הזריזות כן החשק הפלגת האהבה (מ. אלדבי, ש"א, שבילי האמונה, השביל השמיני).—וגם בדברים מפשטים: לא היה נראה הלובן מפני נצוח השחרות (מקור חיים לרשב"ג ד).—ובפרט נצוח בוכוח דברים, בטענות ותשובות אודות ענין מהענינים, אדות שאלה עיונית וכדומ': שאין ראוי למעיין בדברינו שירדפנו תחת אהבתנו אותו וכוונתנו להועילו לטעון על דברינו בסבות הנצוח (רלב"ג, הקד' מלחמ' ה). איש חכם מתוכח עם האויל וזה האויל כיון שאינו יודע כל כך עושה צורות מעצמו לרמות התמון ששם וזהו ורגז ושחק האויל ואין לו נחת והם מדרכי הניצוח (ר"י בן נחמיאש, פי' משלי כט ט). אם תביר צדק מלי ותכחישני דרך ניצוח לומר כי שקר הם (רסב"ץ דוראן, אוהב משפט לאיוב לו ז קסח:). הטענות האלה כלנה עם היות בהן קצת מדרכי הנצוח אינן מופתיות ולא יתנו האמת מכל צד (ר"י אברבנאל, ספר מפעלות אלהים מאמר ט ח). שלא יהיה חלוק בדעתו בקדוש החדש מדעת הקראים לפי אחת מן הדעות וכו' או שמבקש להשתרר במעלת הנצוח (ר' אהרן הקראי, ג"ע, קדוש החדש י). לא לכונת נצוח (המאירי, פי' על משלי י). ולהיות כל הדברים הנאמרים בזה הספר בנויים על יסודות מושכליים כתוביים ומקובליים הנעלים הניצוח והראיות אולם חזקים בעז"ה כמופתי הלמודיים (ריב"ל, תעודה בישראל, הקדמ' XVIII. וילנא).—אוהב הַנִּצּוּחַ, אהבת הַנִּצּוּחַ, התשוקה לנצח את זולתו בטענות ותשובות: וחבר החכמה צריך שלא יהיה מקנא ולא אוהב הנצוח ולא רוע הטבע וכו' וחבר המנוחה צריך שיהיה קל הנפש והתנועה ובעל סוד ונקי מקנאה והנצוח ועוזר את חברו (רש"ט פלקירא, ראשית חכמה 17). מי שם מגמת עיונו לתאוות הענינים החמריים ואהב הנצוח ולא יביט במחקרי החכמות (ר"י פרוינצאלי, פו"ת בלמוד החכמות ד"ה 10). אמר המלך הלואי שתדעו

ר' ישמעאל תנא בנוצתה בנוצה שלה קודרה בסכין במין ארובה. ע"כ. ובמשמ' זו תרגמו השבע' וסומכ' ותיאוד' והוולג', וכך רוב המפרשים הקדמוני' (ריב"ג, ראב"ע, רד"ק ורמב"ן) והחדשים. אך אונק' תרגם: ית זפקיה באוכליה, ר"ל צואת העוף הנמצאת במראה, ובמלה זו ת"א גם המלה פֶּרֶשׁ (ויקר' ח יז), וכך הפשי': קורקבנה באוכלה. וכך אבא יוסי בן חנן: נוטל את הקרקבנין עמה (ת"כ שם, זבחי' סה). וכך תרגם רסע"ג בערב': קאנצתה, והוא הקרקבן. וכן רש"י אמר וז"ל: בנוצתה עם בני מעיה ונוצה לשון דבר המאוס כי נצו גם נעו וזהו שתרגם אונקלוס באוכליה וזהו מדרשו של אבא יוסי בן חנן שאמר נוטל את הקרקבן עמה ורבותינו אמרו קודר סביב הזפק בסכין כעין ארובה ונוטלו עם הנוצה שעל העורף, ע"כ. והסכימו לפרוש זה קצת החדשים ואמרו שהוא נגזר מן שרש יצא ונצטמצם מן נוצאה (עי' ד"ר הופמן במסכה לאשונה, מכגוס עברי, דף 10). אבל זו גזרה דחוקה, וראשוני המדקדקים שלנו הביאו שם זה בשרש נצה.]

1) בארמ' נְצוֹחָא, ובסורית נְצִיחָא.

2) משק' לָקֹחַ, לְקוֹחוֹת, וכדומ'.

3) [ויש רמז בזה למשמ' נצח בסורית, גידול הצמח ופריחתו.]

4) [דרש מן „למנצח".]

להשיב כי לא לאהבת נצוח באתי (ר״ם אבן ויגה, שבט יהודה ח). אמנם הנצוח לא בלבד יערב לאוהבי הנצוח לבד אמנם יערב לכל בני אדם בכלל וזה כי הנצוח הוא תשוקה אל ההתנשאות אשר הוא הנכסף מכל בני אדם (יהודה מסיר ליאון, נפת צופים, ג ה 67). כי אני ירא לנפשי פן תעירו ותעוררו בנפשי מדת הנצוח או האיבה (ר״י סטנוב, דברי ריבות ח״ג ה ג.).—ומלאכת הַנִּצּוּחַ, בחכמת ההגיון: ואניה הלשון העמוק והמלות הנכריות והמופתים ההולכים על דרך מלאכת הנצוח שקורין אותו אנשי חכמת הדבר בלשון ערב אלגדאל (ר״י א״ת, הקד׳ מו״ה לרי בחיי). וכאשר תהיינה הקדמות ההקש או אחת מהן מהמפורסמות נקראוהו הקש הנצוח ועשית אלו ההקשים וידיעת תנאיהם היא מלאכת הנצוח (מלות הגיון ח). ישתמשו בהם עד שתשלם מלאכת הנצוה (רש״ע אבן פלקירא, ראשית חכמה 30). כל סדרי הדברים אשר בהם תשלם מלאכת הנצוח ובלשון יון טוביקי (שם 38).—ספר הנצוח: וזכרם ארסטו בספר הנצוה (הרלב״ג, אמו״ר 65). ובספר הנצוה ביאר ההקש אשר שתי הקדמותיו או אחת מהן לקוהה על צד הפרסום (רמב״ם, דרכי נעם ד:).

˚נִצּוּחִי, ת״ז, לנקי נִצּוּחִית, מ״ר נִצּוּחִיִּים, נִצּוּחִיּוֹת,—של נִצּוּחַ, טענה המנצחת בזכוה: והגזרות המולידות תולדות הכרחיות מופתיות או נצוהיות או הלציות או הטעאיות או שיריות (ר״י א״ת, כוזרי ה יב). המלאכות החמשה שהם המופתית והנצוחית וההטעאה וההלצה והשיר (כל מלאכת ההגיון ג.). ואולם הסדרים אשר בהם ישתמשו ההקשים הנצוחיים וההלציים הנה אינם הכרחיים בשלמות (שם כה). והכה הנצוהי בכאן תועלת גדולה (שם מט). לא נהיה בטוחים כשנבקש האמת שלא נשמש הדברים הנצוחיים ואנהנו לא נרגיש שהם נצוהיים וידהו אותנו מאמת אל המחשבות ההוקות שאפשר שאינן אמתיות (רש״ע אבן פלקירא, ראשית חכמה 39). ויקרא היקש המחובר ממנה נצוחי מפני שהוא טוב להתוכח עמו ולנצח האדם את חבירו (שם 41). מיני הויכוח הן ד׳ ואלה שמותם נסיוני נצוחי ומתוהבל ותלמודי (ר׳ יצחק לטיף, אגרי הקשוי 49). והנצוחי הוא שמכיר בו שהוא חכם ויתוכח עמו כדי לנצחו ולהחליש דבריו (שם). אני אין מדרכי להעמיד ולקיים הפתיות בערמומיות הנצוהיות וכו׳ לי גבורה אמתית לא כמלאכת הניצוח שהוא תחבולה (ר״י ערמאה, יד אבשלום על משלי ח יב). במליצת השיר אשר הוא אחד מחמשה אופני הדבור הגיוניי כי יהיה אם מופתיי ואם נצוהיי ואם הלציי ואם הטעיי ואם שיריי (ר״י דון יחייא, פי׳ ה׳ מגלות, שה״ש א). וטענה זו מיוסדת על אדני הקדמה נצוחיית מורגלת אצל הפילוסוף (כוזרי, קול יהודה א כח:). ועל פי הפילוסוף עצמו בספר הנצוח היתה שומה כי ההקדמות הנצוחיות תשקלנה בפלס הרים גבוהים של ימי ההכמה (שם כג). המבקשים למצא תכלית וסוף לעיונים העליונים בדרכים נצוהיים (כסאי לבית דוד א א ה:)

˚נְצּוֹל, ש״ז, — שה״פ מן נִצֵּל: הקשרתי יפי כתרים חמדת נצול מצרים הקימותי ברית בתרים נאו לחייך בתורים (שמעון בר יצחק, אהוביך, יוצ׳ לשבת מוהמ״פ). וחנני חן מוצהב בנצול צול רהב וכביר הצביר יהב תורי זהב (רשב״י הבבלי, אור ישע, יוצ׳ ב׳ פסח). — והשתמשו בו בזמן האהרון במשמ׳ השתמשות באיש יותר מהראוי בלי צדק וכדומ׳: Ausbeutung; exploitation

***נְצוּלָה**, ש״נ, — אוצר של תבואה שֶׁנִּצְּלוּהוּ ונשאר רַק: עשאוה (את מצרים) כנצולה [1]) שאין בה דגן (ברכ׳ ט: פסח׳ קיט.).

˚נִצּוּץ, ניצוץ ש״ז,—שה״פ מן נִצֵּץ: אך על הניצוץ אמר בעין נחשת קלל (רד״ק, פי׳ המרכבה בסוף פרושו ליחזק׳).

***נִצּוֹק**,[2]) ניצוק, ש״ז,—קלוח של נוזלים, Strahl einer Flüsigkeit; jet de liquide; jet of liquid: הניצוק והקטפרס ומשקה טופח אינן הבור (טהר׳ ח ט). אומרים צדוקין קובלים אנו עליכים שאתם מטהרין את הניצוק (ידים ד ז). קורע אדם עור שעל פי חבית של יין ושל מוריים ובלבד שלא יתכוין לעשות נצוק [3]) (תוספת׳ שבת טז [יז] יג). נתן הזפת והשעוה בין במקום הנקב בין במקום הניצוק הרי אלו אינן הוצצין (שם, מקואות ו [ז] יט). יש נצוק לאוכלין או אין נצוק

---

[1]) [כך גרסת רסע״ג בגוף פרושו הערבי למס׳ ברכ׳ כ״י גנו׳ (הוצ׳ רש״א ורעהימר), וכך גרסת רה״ג בתשו׳ הגאו׳ (הוצ׳ הרכבי, סי׳ שלח), וכך גם בתשו׳ הגאו׳ כ״י גנו׳ (הוצ׳ גינזבו׳ דף 323), וכך גם בערוך. ובנוסח׳ הש״ס כמצולה, ובקצת כ״י כמצודה שאין בה דגים, עי׳ ד״ס. ופרש רסע״ג מנסף אלבר, ר״ל מקום מזרה התבואה וכעין זה רה״ג חצר של גרן שניטל כל מה שיש בה נקראת בלשונם נצולה.]

[2]) נפעל בינוני מן צוק-יצק.

[3]) כך בתוספת׳ כ״י א״פ, הוצ׳ צוק״מ, ובספ״י הדפוס זנוק, וכך גם בכ״י וינה.

לאוכלין (רמי בר חמא, נזיר נ:). — ובסהמ"א: המודד לעכו"ם לתוך כלי שבידו ינפץ נפיצה או יזרוק זריקה כדי שלא יהיה נ צ ו ק חבור ויאסור עליו מה (רמב"ם, מאכ' אסור' יב יג). גוי נגע ביין שבחבית ע"י נ י צ ו ק ובאותו העיר רגילים למכור היינות לגוים מעט בזול (שו"ת תרומת הדשן כד). פסקו הקלות של יין שיורד מכלי העליון לתחתון כלומר שיפסיק מי הקלוח העליון עד שתגיע לתחתון שלא יחובר התחתון לעליון ב נ י צ ו ק הקלוח (ספר האורה, סי' קח 214).

א.**נָצוּר**, ש"ז, מ"ר נְצוּרִים,—מקום שמור וטמון באדמה, מערה: הישבים בקברים ובנצורים ילינו האכלים בשר החזיר ופרק פגולים כליהם (ישעי' סה ד).

ב.**נָצוּר**, ש"ז, מ"ר סמי' נְצוּרֵי,—שריד ופליט שנשתמר מכליה: נקל מהיותך לי עבד להקים את שבטי יעקב ונצורי [1]) ישראל להשיב (שם מט ו). והנשאר והנצור ברעב ימות (יחזק' ו יב).

ג.**נָצוּר**[2]) (נאצור), ש"ז, מ"ר נְצוּרִים (נאצורים), — מין ממיני המרסות, fistule: אם שיהיה כבר נתקשה הבשר המקיף בו (את השחין) יקרא נ א צ ו ר הוא פשטולא והוא כאבוב ושפופרת נקוב (קאנון ד ד ג א). בשהיני החנכים ואכולם ו נ א צ ו ר י ם שבהם (שם ג ח ג). ב נ א צ ו ר י ם בטבעת הם פשטולאש הנאצור הזה יולד מהמורסות הנקראות יציאות (שם ג י ז יו). נ א צ ו ר היא פישטולה וכו' יבריא מן ה נ א צ ו ר י ם הרעים הנושבים וביהוד אשר סביב הטבעת (פרקי משה כב מז). ולא יהיו ה נ א צ ו ר י ם האלה רעים ומתעברים (שם ג י, ד א).

נצח[3]), ממנו *נָצוֹחַ, *נִצּוּחַ, °נִצּוּחִי, א.נֵצַח, ב.נֵצַח, ג.נֵצַח, ד.נֶצַח, א.*נָצַח, ב.*נָצַח, מְנַצֵּחַ, *נִצָּחוֹן, °נִצְחוּת, °נִצְחִי, °נִצְחִיּוּת, °נַצְחָן, °נַצְחָנוּת, °נְצִיחָה.

א.**נֵצַח**, ש"ז, נִצְחָם, — מיץ הענבים, ובהשאלה: דם האדם, Saft, Blut; jus, sang; juice, blood: פורה

---

1) [כך הקרי והכתיב נְצִירֵי. ובקצת ספרים גם הכתיב נצוּרֵי. ויש מפרש כמו נִצְרֵי, ריבוי מן נֵצֶר, ענף, ומקביל ל„שבטי". עי' למברט REDJ. 45 ,289.]

2) בערב' נאשׂור a), ואמרו המלונים הערבים שהיא מלה זרה שנכנסה ללשון הערבית.

3) בערב' נצ'ח', נצ'ח b), הזה, וכן בחבשית.

a) ناسور b) نضخ نضح

דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי ואדרכם באפי וארמסם בחמתי ויז נִצְחָם על בגדי וכל מלבושי אגאלתי (ישעי' סג ג). ואבוס עמים באפי ואשכרם בחמתי ואוריד לארץ נִצְחָם (שם ו). — ואמר הפיטן: דרוש עלבונם מצר בוזה דרוך פורה ו נ צ ח יזה (אזון חקן, סליחי ליום ה' עי"ת)—ואמר המשורר: נפלים שפלים נטמו נודדים הכל יהמו נ צ ח ם וכחם יתמו נמשל כבהמות נדמו (רשב"ג, אדני ומה אדם). סותו אדם בדמעיו כי מעפעפיו יזה נ צ ח ו (רמב"ע, אל נא). יורה נקי לבב בעיניו גם יזה עלי הוד תארו נ צ ח ו (הוא, תרשיש ד כז). אני באזני אצעקה לדוד יבוזה לקול שאוני יחריש ואיך יחזה עיני בעיני תגר והוא כצר יזה נ צ ח י ואוני יענה בפני זה (ראב"ע, אני באזני). היך מחרף שמך נ צ ח יזה ויגש אל מקום כבודך ואתה תחזה (הוא, איך אוכל). נשקי אשו צדקי ובו אחלש צרי ו נ צ ח ם על בגדי אז (ר"י חריזי, הענק א כג). למען הוא שאר הדם ו נ צ ח ו ועל רב תהלואיו הוא שלוהו (רי זכארה, סעשועים 164 הוצ' דודזון).

ב.**נֵצַח**[1]), ש"ז, נִצְחִי,—תקוה, תוחלת, Hoffnung; espoir; hope: וגם נֵצַח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם (ש"א יה כט). ואמר אבד נִצְחִי ותוחלתי מיי' (איכ' ג יח).—ואמר המשורר: כל איש אשר יפול במכמרתו שברו יהי אובד וגם נ צ ח ו (רמב"ע, תרשיש ד כו). התקשי עוד רוהך עדי אבד נ צ ח ך ותם לריק בחך (ר"י הלוי, יונה פותה). אם מנבחי רגע סר הודך אבד נ צ ח י (ראב"ע, אחה גוחי). בצל אל הסה ותוקיו עשה כי הוא יישר ארחך הוא נ צ ח ך הוא נכחך הוא בקרבך הוא סביבך (ראב"ע, אשיר תהוה).

ג.**נֶצַח**, נֵצַח ש"ז, מ"ר נְצָחִים,—זמן רב, זמן בלי גבול, בלי הפסק, Dauer, Ewigkeit; perpetuité; éternité: —לָנֶצַח: ויקרא אבנר אל יואב ויאמר הֲלָנֶצַח תאכל חרב (ש"ב ב כו). נשבע יי' בגאון יעקב אם אשכח לָנֶצַח כל מעשיהם (עמוס ח ז). על כן תפוג תורה

---

1) [כך ריב"ג בשרשיו: ולִיש ימתנע אן תפסר פי אבד נצחי רג'אי מת'ל ותוחלתי מיי' ולא פי וגם נצח ישראל מת'ל ד'לכ איצ'א עלי מעני מקוה ישראל. ובעברי' ואינו נמנע לפרש באבד נצחי תקותי כמו ותוחלתי מיי'. ולא גם בנצח ישראל על ענין מקוה ישראל, ע"כ. וי"ת אבד נצחי, הובד תוקפי, וכענין זה ראב"ע. ורש"י: אבד עולמי, מלשון ג.נצח. ונצח ישראל ת"י מרי נצחני דישראל. וכן רש"י. ועי' סגל, בפירושו לשמואל.]

ולא יצא לנצח משפט (חבקי א ד). בלע המות לנצח ומחה אדני יי׳ דמעה מעל כל פנים (ישעי כה ח; גם כח כח; לג כ; כז יו). הינטור לעולם אם ישמר לנצח הנה דברתי ותעשי הרעות ותוכל (ירמי ג ה; גם כ לט). למה לנצח תשכחני תעזבני לארך ימים (איכי ה כ). כי לא לנצח ישכח אביון (תהלי ט יט). אמר בלבו שכח אל הסתיר פניו בל ראה לנצח (סם י יא; גם מד כד; מט י; כב ז; סח יז; עד י; עז ט; עט ה; קג ט). עד כזבים יאבד ואיש שמע לנצח ידבר (משלי כא כח). — ונצח כמו לנצח: ויטרף לעד אפו ועברתו שמרה נצח (עמוי א יא). למה היה כאבי נצח ומכתי אנושה (ירמי יה יח). עד אנה יי׳ תשכחני נצח עד אנה תסתיר את פניך ממני (תהלי יג ב). נעמות בימינך נצח (סם יו יא).— עד נצח, עד עולם: תבא עד דור אבותיו עד-נצח, לא יראו אור (תהלי מט כ). — לנצח נצחים, לעולמי עד: מדור לדור תחרב לנצח נצחים אין עבר בה (ישעי לד י).—ואמר בן סירא: חשקה נפשי בה ופני לא אהפך ממנה.. ולנצה נצחים לא אטה ממנה (ב״ס גני׳ כא יט).—ואמר המשורר: את מי זנחת נצה כי זנחתני לנצחים במי אנפת לעולם כי תאנף בנו לעולמים (ר׳ יוסף אבן אביתור, את מי זנחת). עשה מה שתמצא ידך בעולם הזה כאלו לנצה חיתך ועשה מה שתמצא לעולם הבא כאלו הגיע זמן מותך (ר״י בן זבארה, ס׳ שעשועים הערי 78,2, דודסון).—°חיי נצח: חיי רגע אגרשה וחיי נצח אדרשה (ראב״ע, אוכיחה בפי רוחי). °נצח נצחים, כנוי לאלהים: יגעו כל הדברים מדלק אהר שבחיו מה לבן ימים ספורים אחרי נצח נצחיו כשהקים מעפרים גבהו מנו ארחיו (ר״י הלוי, אמרות האל). ובכן הוא ידע גם את סוד הנצח (אד״ם לבנסון, הדעת והמות ב). הנצה האיום מי ידענו מסתתר כאל הוא מי ישיגנו מי יבין מה אתה מה אעידך אין ראשית אין קץ אין רחב אין ארך (יל״ג, בית מועד לכל חי, 28). — °משכן הנצח, כנוי להקבר: פה על אדמת קדש תדרוך רגלך פה בית העולמים משכן הנצח (סם 26). עמד גבר יהיר אדם עז מצח פה שער שמים משכן הנצח (סם 28).

ד. נצח[1]),—כמו נצחון: הרימה פעמיך למשאות נצח[2]) כל הרע אויב בקדש (תהלי עד ג). לך יי׳ הגדלה

---

[1]) עי׳ הערה לקמן.

[2]) עי׳ הערה לערך משואה.

והגבורה והתפארת והנצח [1]) וההוד (דהי״א כט יא).— ומצוי בסהמ״א: וינס ויאולוס מפניו ויקח אלכסנדר את כל ארצו מידו וישב ויבא ירושלם בגבורה ובנצח (יוסיפון קפז). וגם פומפיוס הברך עשה נצה וגבורה במזרח ויכבוש שנים ועשרים מלכים (סם רלב). שמעתי את כל התלאה אשר מצאתך ואת הגבורה והנצח אשר עשית במצרים (סם רלה). כי פעמים רבות שרפו את הסוללות באש ויעשו נצח וגבורה מחוץ לחומה (סם רסז). ועתה אחינו אם תמית את נפשך טוב לך מאשר תצא אליהם ולא יהיה להם נצח וגבורה ולא יתהללו (סם תו). בסרעפי בקרבי אגידה נצהך בעשתונות לבי גודל שבחך (ראב״ע, אעירה שחר).— ובלשון המקבלים, אחת מעשר הספירות: ואלו הן (עשר הספירות) הראשון נקרא כתר וכו׳ הז׳ נצח (בריית׳ מסי׳ אצילות). חמש כנגד חמש כתר א׳ הכמה ב׳ חסד ג׳ ת״ת ד׳ נצח ה׳ כנגד חמש וכו׳ שהם תפארת נצח הוד יסוד מלכות (ראב״ד, פי׳ יצירה א ג). כתר חכמה בינה חסד ת״ת גבורה נצח יסוד הוד מלכות (רמח״ל, חוקר ומקובל 66).

א. נצח, קל לא נמצא במקרא.

—פעי, נצח, לנצח,—א) נצח על פלוני, שקד עליו שיעשה כראוי, beaufsichtigen; surveiller; to superintend: ויעמידו את הלוים מבן עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית יי׳ (עזרי ג ח). לנצח על עושי המלאכה בבית האלהים (סם ט). — ב) ולנצח בכלי נגינה: מאלה לנצח על מלאכת בית יי׳ עשרים וארבעה אלף (דהי״א כג ד). ומתתיהו ואליפלהו וכו׳ בכנרות על השמינית לנצח (סם יה כא). מן בני הקהתים לנצח (דהי״ב לד יב). —ובסהמ״א: — ואמר המשורר: יבכו בני לוי עלי כנור אשר בו נצחו שירות וגם שררו (רשב״ג, בימי יקותיאל).—ג) ובתו״מ במשמ׳ התרומם על פלוני, ובפרט גבר על אויבו והכריע אותו siegen; vaincre; to conquer: מלמד שכנם כל אומות העולם ואמר להם בואו וסייעונו על ישראל וכו׳ אם הם ינצחוני ברחו לכם ואם לאו באו וסייעוני (ר״י בן חלפתא, מכי׳ בשלח, עמלק א). מלך בשר ודם יוצא למלחמה ומדינות קרובות באות ושואלות צרכיהן מלפניו אומר להן זעוף הוא למלחמה הוא יוצא לכשינצח וישוב באין אתם

---

[1]) [כך המפרשים הקדמונ׳, והחדשים פרשוהו במשמ׳ זהר הדר וכדומ׳.]

ושואלין צרכיכם מלפניו (מכיי בשלח, שירה ד). מידת בשר ודם מנצחין אותו ועצב (ר׳ ישמעאל ב״ר יוסי, פסח׳ קיט.). בנוהג שבעולם זה מבקש לנצח זרוזירו[1] וזה מבקש לנצח זרוזירו (ר׳ חייא בר בא, ירוש׳ ר״ה א ג). דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי (יומי סע.). שלא ביחנו אם לנצח אם להנצח (שם עג:). —ובםהמ״א: בתחלת המלחמת נצחו[2] הכשדים ויפלו חללים רבים מגדודי מדי ופרס (יוסיפון יד). ויאחוז בידו כפות תמרים ויתענה בהם לדעת הינצח את הקמי׳ עליו או אם ינצהוהו (שם סז). וילחמו מהבקר עד הצהרים וינצחו היהודים (שם קסט). —*ולנַצֵּחַ בכלי זיין: ויצו אספסיינוס ויבן על העיר מצור ויגש אליה את האיל הוא איל הברזל משחית את החומות ויחל לנצח באיל בקיר החומה (שם סלט). ותנצחהו קליאופטרה בזנותה ובכשפיה (שם רלח). ועל כן לא יתכן שינצח החלש את החזק (ר״י ח״ת, כוזרי ה כ). אמר אני לא אבא בקרב אשר המנצח בו מנוצח (ר״י זכארה, סעסועים ז, 66, דודזון). כי גופך על תכונת השלמות נצב ומגזע המזג הממוצע נחצב ינצחו בך הכוחות הפועלים על הנפעלים (רש״ע פלקירא, המבקש כד). — וגם בְוִכּוּחַ דברים בדבר עיוני וכיוצא בזה: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה אתם מה טיבכם (ר׳ יהושע, ב״מ נט:). אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהם לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה נצחתכם (סנה׳ צא.). כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים (ר׳ מאיר, סוט׳ לו:). אם נצחתי אתכם בדין אני הוא שמפסיד וכו׳ רצוני הוא שתנצחוני (פסיק׳ רבתי מ). — ואמר הפיטן: ואשף וחרטום לא ילחצוך וכל שם ולהט לא ינצחוך לא ינצחוך כל החכמים בל הקוסמים והחרטומים (שיר היחוד יום ה). —*ובוִכּוּחַ דברים: ואני לא אנצח לעצמי כי כבוד נפשי ומעלת מדותי אצלי יותר כבוד משאנצח הכסילים בלשוני ובדבורי (ר״ש ח״ת, מכת׳ הרמב״ם לר״י אבן עקנון). מי שרוצה לטעון בדברי החכמה אל תהיה מכוין לחלוק ולנצח כמו שעושין בעלי ההגיון שרוצים לנצח על כל פנים

1) עי׳ ב. זרזיר.

2) בדפו׳ פרנקפורט פרק ג׳ נוצחו.

(ר״ז הלוי, פי׳ משלי ג). והטעם לך התרפס ע״י שתכנע לפניו תרהב רעך שתנצחהו בדברי פייסים ותחנונים (ר״י בן נחמיאש, פי׳ משלי ו ג). אמנם תדע לך כי הנצהון הגדול המנצה כל אלו הטענות ואלו העניינים הוא בהיות תורתו הקדוש׳ נתונה לישראל (ר״י ג׳יקטיליה, גנת אגוז ב נב:). שיבקש השואל עם הדברים המפורסמים אשר יודו בהם כל בני אדם לנצח המשיב באותו הדבר אשר התערב המשיב וכו׳ ונקראת זו המלאכה מלאכת הנצוח מפני שכונת בעליה לנצח חברו באלו המאמרות (רש״ע אבן פלקירא, ראשית חכמה 66). —*ונַצֵּחַ את חברו במשחק: וכן המשחקים בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחבירו כך וכך (רמב״ם, גזלה ואבדה ו י). שהוא (המשחק בקוביה) נסמך על דעתו שהוא ינצהנו (את חברו) (רש״י, ערובי פב.). כגון שחק בקוביא וכיוצא בו שאינו יודע אם ינצה אם לאו (טור חו״מ, מכירי ר ז). ד)—*ונִצֵּחַ את האלהות, רומם והִלֵּל ושבח אותו, או הכריז עליו שהוא נִצְחִי: לפיכך אנחנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל לנצח[1]) למי שעשה לנו את כל הניסים האלו (פסח׳ י ה). — ובמשמ׳ זו השתמשו בו הרבה הפיטנים והמשוררים: נשמת נותרת אמוני שארית המוני מנצחת נוטה מעוני ויוסד אדֹנָי (ר״י אבן אביתור, נשמת ישראל). המיחדים שמך לילות וימים ולנצחך תמיד מעריבים ומשכימים (אשר מי יעשה, יוצ׳ ב ר״ה). בהלל אנצחך בהילה אסלדך בעוז שיר אגדלך (אומץ קלות דרכיך, יוצ׳ ב סכות, מחז׳ איטליי). בעודי אזכירה פלאי כחך בגילה וברעדה סלה אנצחך (ראב״ע, אעירה שחר). מנהגותם לא תחלוף ולא תשתנה וצבאותם לא תספר ולא תמנה וכלם מנצחים וברן יהד משבחים (הוא, אגרי חי בן מקיץ). ה) נצה, גרם לפלוני שינצח, חזק: כי גדול יי׳ עֹשֵׂהו ודבריו[2]) ינצח אביריו (ב״ס גני׳ מג ה). גבורתו[3]) תתוה ברק ותצנה זיקות במ[שפט] (שם מג יג).

1) כך במדב״מ וכך במשנ׳ שבגמ׳ ירוש׳ וכך גם בקצת כ״י וכמו״כ במשנ׳ דפוס פיזרו, ובנוסח׳ הדפו׳ אין מלה זו ועי׳ שנויי הנוסחאות בד״ס.

2) [קרא: ודברו ינצה אבירו, כלו׳ דבר יי׳ יתן כח ונצחון לשמש הגבור. השוה: והוא כגבור יצא מחפתו (תהל׳ יט ו); כצאת השמש בגבורתו (שפט׳ ה לא). ועי׳ ישראל לוי L'Ecclesiastique 66, 71. היוני והסורי תרגמו ינצח כמו ינחץ-יאיץ, ואולי כונת הפעל: יזהיר ויבריק, כמו לה ו. ועי׳ ע׳ נצה.]

3) [בגליון גערתו, אבל גבורתו מתאים יותר

—קל, א.*נָצַח,—כמו נִצֵּחַ, במשמ' גבר על האויב והכניעו: וכשגברו עליהם (על היונים) ונצחום התקינו [שיהו] שוקלים שקליהם ומניחים אותם בלשכה (מגי' תעני' ח). דיוקנו של זה אני רואה כשאני יורד במלחמה ונוצח (שם ט). דרך ארץ היא גוליירים מתגרים במלחמה וגבורים נוצחים (ר' נהורי, ספרי דברי כו). שגזרה מלכות יון גזרה שלא להזכיר שם שמים על פיהם וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות (ר"ה יח:). אם יהיה הגבור שבגבורים למטן והחלש שבחלשין למעלה נוצח הוא (ר"ש בן חלפתא, מד"ר בשלח כד). טלו מקליכם ומגליכם וצאו עליו בשעת הצהרים ואמרו שלנו נצח שלנו נוצה והוא בורח (ר' ברכיה בר סימון, תנחומי' קדושים ט). בשעה שישראל יוצאין למלחמה ב"ד של מעלה יושבין עליהם אם לנצות אם להינצה (ר' חייא בר בא, ירוש' שבת ב ג). אני ואתה עומדים בזירה או נצחת או נצחתי (ר' נחמיה, מד"ר שמות כז). משל לב' אתליטין אחד חלוש ואחד גבור נצח הגבור לחלוש ונטל עטרה בראשו (ר"ש בן לקיש, מד"ר שמות כח). שבטו של זבולן בין ספינין בין שאינו מתכוין יוצאין למלחמה ונוצחין (ר' תנחומא, מד"ר ויקר' כה). אמר (טיטוס) אלהיהם של אלו אין גבורתו אלא בים אם הוא רוצה יעלה ליבשה ונראה מי נוצח (מד"ר, במד' יח). שהיו רואין את ישראל נוצחין שלא כדרך הארץ ואמרו מנהיג שלהן במדין נתגדל וכו' (מד"ר, במד' כ). דורו של אחאב עובדי עבודה זרה היו והיו יוצאין למלחמה ונוצחין (ר"ש בר נחמן, מד"ר דבר' ה). — ובםהמ"א: וירבו לנפול מחללי מדי ופרס כי נצחום שרי בלשצר (יוסיפון טו). ויהרוג את כל אנשי ביתו ויאסוף את כל פגריהם כאיש נוצח במלחמה (שם סעט). ונבא על שאול שהיה נוצח באויביו סביב (רש"י, ברא' מט כז). שהיו עמלקים מחשבין את השעות באיצטרולוגיאה באיזו שעה הם נוצחים והעמיד להם משה החמה וערבב את השעות (הוא, שמות יז יב). אם עשית משפט צדק מובטח אתה שאם תצא למלחמה אתה נוצח (הוא, דבר' כ א). כן דרך המתאבקים והמתלחמים זה עם זה שהנוצה ישאל לשם המנוצח (פענח רזא,

בראש' יח). אם נצחת חבירך אל תשמח (ספר חסידים, תתתת סעד).—וְנִצַּח אותו בדין, או במלחמת דברים וטענות ותשובות וכדומ': מלמד שהיו (ישראל) טורהנים היה אחד מהם רואה שנוצח חברו בדין אומר יש לי עדים להביא יש לי ראיות (ספרי, דברי יב). מימי לא נצחני אדם חוץ מאשה תינוק ותינוקת (ר' יהושע בן חנניה, עירובי' נג:). זמרו למי שנוצחין אותו ושמח וכו' הקב"ה נוצחין אותו ושמח (ר' ישמעאל ב"ר יוסי, פסחי' קיט.). נצחוני בני נצחוני בני (ב"מ נט:). רבי יהודה בן נקוסה היו המינין מתעסקין עמו היו שואלים אותו ומשיב וכו' אמרו לו תלמידיו רבי סייעוך מן השמים ונצחת (מד"ר, קהל' כל הדברים). אם נצחתי אתכם בדין אני הוא שמפסיד אם נצחתם אותי אני משתכר נצחתי לדור המבול אני הפסדתי וכו' במעשה העגל נצחני משה ואני נשכרתי (פסיק' רבתי, בחדש השביעי מ). הכתוב מדבר בישראל ובאומות העולם שהקב"ה דן אותם ביום הכפורים אלו ואלו נכנסין לדין ואין אנו יודעין מי נוצח (תנחומי' אמור כז, הוצ' בובר). אמר משה לפני הקב"ה רבון כל העולמים אם שרפה הם חייבין זכור להם ברית אברהם וכו' מיד אמר לו הקב"ה למשה משה בדבר זה נצחת (מד"ר שה"ש א יח, הוצ' גריינהוט).—ובםהמ"א: שיש ספרים עוד היום מדברי חכמה מויכוחים שהיו להכמים עם פקחי הבבליים באשטודיש והיהודים היו נוצחים והם כתבו בספריהם בדבר פלוני נצחו היהודים אותנו (ר"י פרוזינללו, סו"ת בלמוד החכמי ד"ס עח). והשמעוני נצח לאפלטון[1] בכמה דברים (ר' שלמה אבן גבירול, שבט יהודה 116).—ואמר המליץ: לא ערכתי מלחמה עם איש רוב חכמות ונצחני אבן בעל חכמה אחת יום נלחם כי הבריחני (עמנו' מחב' יח).—*תשובה נִצַּחַת, חזקה, מכריעה: ושהיו תשובותיו של הלל נוצחות וחזר בו שמאי אל דברי הלל (תסו' הגאו', הרכבי סי' רנ). כי היא התשובה האמיתית והנוצחת בביוצא באלה הנושאים (פרופייט מפירפיניאנו, מכתב לרב חסדאי, ברא"ש ספ' כלימת הגוים, הלופי' מחלץ הגר ג 120).—הלכה נִצַּחַת, קבועה: ועכשו הלכה נוצחת גר צריך שלשה (תלמידי יהודאי גאון, הלכי פסוקי' 2).—*וְנִצַּח את יצרו: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע וכו' אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה וכו' אם

לפעל ותנצח והכונה תחזק את זיקות הברק להוציא משפט יי' על הרשעים. והשוה גם פי"ה (לפי סמנד): גבורתו תחזק ענן.]

1) נראה שצ"ל לארסטו.

נ צ ח ו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה (ר"ש בן לקיש, ברכ' ה.). והקדוש ברוך הוא מחזיק לו טובה ושכר גדול שיצרו נלחם עמו והוא נ ו צ ח ו ואינו מחניף (ספר חסידים תתתת ססו). — *ונִצַּח את חברו במשחק: ואותם המשחקים באמנה וכו' היאך יקנה בדברים בלא קנין בשביל ש נ ו צ ח חבירו (תוספ, שם). — *ונִצַּח את חברו במדה מן המדות, במשמ' עלה עליו: כי היא (מרים החשמונאית) עלתה על כל הנשים ביופי ובמראה ובקדושה וביראת יי' נ צ ח ה כל הנשים אשר היו בימיה (יוסיפון רלו). — *ובהשאלה בדברים לא בע"ח: עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש וכו' ולא נ צ ח ה הרוח את עמוד העשן (אבות ה ה).—ובסהמ"א: האש נ ו צ ח כח התנור (תוספות, פסחי' עה.). וצריך שיהי' קולו של הקב"ה נ ו צ ח קול השופר להשמיע למשה (רשב"ם, שמות יט יט). וחסם הכחות הכעסנים המבקשים לנצוח אחר אשר נתן להם חלקם בנצחון (ר"י הא"ח, כוזרי ג ה). שכל הפך מתקן את הפכו והוא כנגדו שההפך אלו היה נוצח את הפכו לגמרי והיה משנה אותו לעצמו ומבטל אותו ואין מן הדין שיתבטל שום דבר מן החכמה (נחום, R.E.J. ,127 1884). ויסיר הכאב עם האכילה מפני שמחדש באיברי הכואב אשר נצח עליו הקרירות החום שוה ויעלה מעט מעט מאין קטור רב (רש"ט פלקירא, המבקש לז). שבא לידי ספר ישן דורש פרשיות של תורה על דרך הנסתר ובענין הד' מלכים כתב וז"ל אמר המחבר ד' מלכים אלו רמז לד' היסודות העושים מלחמה תמיד עם ה' חושים והיסודות נוצחים באחרונה ולוקחים לוט ורכושו בן אחי אברהם הרומז לשכל החמרי (ר"י מפיקה, מנחת קנאות 18). — ופעול נִצּוֹחַ: אמר הקב"ה בשעה שאני נ ו צ ח אני מפסיד ובשעה שאני נצוח אני משתכר (ר"ש לקיש, פסיק' רבתי בחדש השביעי מ). —ובסהמ"א: אבל גברת אתה בחילך ונצחת בעזרת גבורי רומיים אבל ביותר הוא נ צ ו ח בחוסר דעתו (יוסיפון רלא). שכל מניע הוא נוצח למתנועע וכל מתנועע הוא נצוח למניע (הרלב"ג, אמו"ר 17). לא ידעתי ממשקל נפשי ומחבור מניניה ומשקל הנלחם עמי אם אני נוצח או נצוח (ר"י חריזי, מוסרי הפלוסופי' א יט). א"כ עכ"פ יש להודות בהם בפעם הזאת בדבריהם שתהא האמת נעדרת והרי זה כאלו בעל האמת נצוח (ס' החנוך, מצוה תלו). וכן היה כתוב בספר את והב בסופה כלומר נתן מלך מואב בסופה

ובסערה שהיה נ צ ו ח (חזקוני, חקת כא יז). והריני עומד וצוות שאני נ צ ו ח ואין לי אלא להודות על האמת שיצא בזה דבר שאינו מתוקן מתחת ידי (שאילת יעבץ ב קמב, מב::). —ואמר המליץ: הי יוצר הרים ובורא רוח כי אתה בין המשוררים ברוח ולא אסור מהנה או אהיה רוצח או רצוח עד תשיבני ואז תודה כי אתה נ צ ו ח (עמנו' מחב' יג). ולא רציתי עמו להתוכח ואולי כי לא התוכח היה נ צ ו ח ולא נוצח (הוא מחב' יח).

— נפעי, *נִצַּח, נִצּוֹחַ, הִנָּצֵחַ, (להינצח), — היה מְנֻצָּח, נכנע לפני האויב: בשעה שישראל יוצאין למלחמה ב"ד של מעלה יושבין עליהם אם לנצוח אם להינצח (ר' חייא בר בא, ירוש' סוטה ח ג). בגבעת בנימין מפני מה לא השלימו (האורים ותומים) הם שלא ביחנו אם לנצח אם להנצח ובאחרונה שביחנו הסכימו (יומ' עג:). אתה הכנסת עצמך לזירה ומי שהוא מכניס עצמו לזירה או ניצוח או נוצח (ר' נחמיה, מד"ר שמות כז).

— פעי, *נִצֵּחַ, מְנַצֵּחַ, (מנוצח),—שנצחוהו: אמר הקב"ה כשאני נוצח אני מפסיד וכו' אבל בימי משה שנוצחתי עשיתי שכר שלא כליתי את ישראל (פסיק' רבתי ט). למי שהוא מ נ ו צ ח מבריותיו (מד"ר תהל' ד ו). — ובסהמ"א: אם שיסדרם וינהגם סדור טוב ושלם ותמים או יהיה מ נ ו צ ח ולואה לסדרם אין יכולת לו עליהם (ר"ש א"ח, מו"נ ג טז). שלא יתראה עליו ביתרון שלמותו או ביתרון כחו אבל יראה שהוא מ נ ו צ ח לו ולואה כמוהו (הרלב"ג, אמו"ר 85). כי להיות יהושע מת הנה אם ילחם ישראל ויהיה מ נ ו צ ח מהאויבים יאמרו כלם שסר צלם מעליהם ויתחזקו להלחם בישראל (ר"י אברבנאל, שפט' א א). מוטב שתהיה מ נ ו צ ח מלהיות מנצח כי המנצח את חבירו בעולם הזה מוסרין אותו ביד ה מ נ ו צ ח לעתיד לבא (ס' חסידים, תתתת סעד). תדעו כי תשוקת הנצחון ישים בעליו מ נ ו צ ח מקברו אשר כרהו (ר"ש אבן ויגא, שבט יהודה 55).

— התפעי, *הִתְנַצֵּחַ, — התחזק והתגבר: ותסתכל בלמודך וגם תועיל לזולתך יהיה יותר טוב לך ממה שתעמוד להתגבר ולהתנצח כנגד אלו (ר"ש א"ח, מכת' הרמב"ם לר"י אבן עקנין). איש לזרועו ל ה ת נ צ ח לשפוך דם (ר"א מבלגנלי, פי' יחזק' כב ו). והנה עריץ אחד בא עלינו ה ת נ צ ח ת י ואלך לקראתו (רמח"ג, דביר א, מכת' ב). ובאמת שמענו ברגע ההוא קול בני אדם מדרך פרסת גמלים וצלצל בלי זין עד כי נמס כל לב מפחד ורק

אני התנצחתי ואצו את משרתי להביא את סוסי אלי (שם ג). בכל אלה החזיק ראשטאפטשין בתקותו כי יתנצח קוטוזאוו עוד הפעם להלחם בעד עמו ובעד עיר קדשו (זוה, האלפתים נרוקי 57).—ובהשאלה לדברים לא בע"ה: מתגברים בהם הטבעים ומתנצחים בהם המדות (ר"י א"ת, כוזרי ג יז). ונתחיל בעניני הבוחות המתנצחות ובפרט במשקלים הקפואים בתוך הלחים (אגרות הכמה ד, יח:). אש לא נופח המתלהב במעמקי אדמתה ומתנצה לבקוע ולעלות אל אויר הרקיע (רמח"ג, דביר, רעש ארץ ישראל). — ובמשמ' פעל יוצא: כי אהבו אותו (את אריסתובלוס) היהודים כי היה רהב ידים ויתנצה גוי גדול הנקרא איטריאס וימל את בשר ערלתם ויכניעם תחת יד יהודה (יוסיפון קפה).

ב.*נָצַח[1], פ"ע, עתי' יִנְצַח,—נָצַח הברק וכדומ', הבריק: לפני ברד ינצח ברק ולפני דכא ינצח הן, לפני ברד ינצח ברק ולפני בושי הן[2] (ב"ס, גני' לה י).

נֶצַח, ת"ז, לנקי' נִצַּחַת, — משבה נִצַּחַת חזקה, עזה, שאין להכריע אותה,: מדוע שובבה העם הזה משבה נִצַּחַת החזיקו בתרמית מאנו לשוב (ירמי' ח ה). — ואמר המשורר: חלץ אומה משחת וטהר משבה נצחת (ר"י הלוי, אדיר השוכן מרומים). — *תשובה נִצַּחַת: unüberwindlich; invincible; irrefutable: אמר להם אלכסנדרוס תשובה נצחת השיב אתכם (מגי' תענית ג). תשובה נצחת השיבה כנסת ישראל לנביא וכו' (רב, סנה' קה.). תשובה ניצחת השיבו עורב לנח אמר לו רבך שונאני ואתה שנאתני (ר"ל, סנה' קח:).—ובסהמ"א: ענה אענך על שאלתך תשובה נצחת (השג' רסע"ג על חוי הבלכי 40, הוצ' דודזון). דיקדקתם אחרי והשבתוני תשובה נצחת (רגמ"ה, כריתו' יג:). — ומ"ר נִצָּחוֹת: כי כל תשובותי על הרב ר' זרחיהו הלוי ז"ל כולן בעיני תשובות נצחות (רמב"ן, ספקי' מלחמו' יי'). והשיב (רסע"ג) על המינים ועל הקראים תשובות נצחות (ר' סעדיה אבן דנאן, מאמר על סדר הדורות). לא יתכן ליראי השם לפסול דבר ולאסור לאחרים זולת בראיות גמורות ותשובות נצחות וברורות

---

1) עי' הערה לקמן.

2) [כך בכ"י. וברור שיש כאן כפל. וסובר בכר JQR. XII,281 שהפסוק השני הוא תקון של הראשון ושהיו"ד בבושי היא קצור מן ינצח. ורצה הסופר לתקן בוש במקום דכא. הנקוד של הפעל אינו ברור אבל כנראה הוא קל.]

(שו"ת הרא"ש היכתי' כ, גנזי ירושלים). ועלינו להרבות עוד בתשובות נצחות (שם כז). המבינתך הזוהר שתשובתיך הם כל כך נצחות ואמתניות שאין להם מדחה (ר"י ע' הזן, שארית הנשלה ריח). — *טַעֲנָה נִצַּחַת: לאל יתברך הטענה הנצחת על האדם ואין טענה לאדם על האלהים יתברך (ר"י א"ת, חו"ה, עבודי' הי' ח). ובשרא' שאמר לו טענה נצחת קבלה וזהו ויפצר בו בטענותיו ונצחו (ר' אברהם סבע, צרור המור, וישלח, מה).

*נִצָּחוֹן, ס"ז, מ"ר נִצְחוֹנוֹת, — מעשה כח, ישועה, התגברות על האויב, Sieg; victoire; victory: הן באין בנצחוננו[1]) של בשר ודם ואתם באים בנצחוננו של מקום פלשתים באו בנצחוננו של גלית מה היה סופו לסוף נפל בחרב והם נפלו עמו בני עמון באו בנצחוננו של שובך מה היה סופו לסוף נפל בחרב והם נפלו עמו אבל אתם אי אתם כן (סוטי' ח א). — ומצוי הרבה בסהמ"א: אי אפשר שלא להטריח עליך שתשמיעני דברים קרובים ומבוארים בשרשי האמונות על דרך המדברים בדרך הנצחון (ר"י א"ת, כוזרי ה א). כי הקב"ה שהוא נצחונן של ישראל לא ישקר מליתן הטובה שאמר ליתן (רש"י, ש"א טו כט). אין קנאה בקנאת המלכים ואין שנאה כשנאתם וכו' ואין שמחה כמו הנצחון (ר"ש אבן וירגא, שבט יהודה 28). תדעו כי תשוקת הנצחון ישים בעליו מנוצה מקברו אשר כרה: (שם 55). והמועד בא לצאת מחיק השעשועים אל בית הספר תחת נצחון מלמד המורה קריאה ומשנה למתחילים בגילי (רמח"ג, דביר אביעזר הי').

*נִצְחוּת, ס"ז, סגולות דבר שהוא קים לנצח, לעד: ואהרון על עפר יקום מורה על הנצחות והקיום (רלב"ג, איוב יט). ובפרט למכוין (בהמשגל) בתכלית האמיתי והוא מהולד בנים לבקשת הנצחות המיני (כרבוני, ארח חיים בחליי האשה, כ"י ביהמ"ד שכתר). כי מעולם לא חשב ישו לחלוק על התורה האלהית אבל רצה בקיומה ונצחותה מאוד (ספי' כלימת הגוים הקדמו', הלופה מארץ הגר, ג 103).

א.*נִצְחִי, ת"ז, לנקי' נצחית, מ"ר נִצְחִיִּים, נִצְחִיּוֹת, — של נצח, א) שהוא קים לעולם, ewig; éternel; eternal: האלהים נצחי לא יחלוף כי מה שנתקיים לו הקדמות התרחק ממנו ההעדר (ר"י א"ת, כוזרי ה יח ה).

---

1) במשנ' שבירוש' בנצחת בשר ודם.

והמלאך יש שיהיה נברא לעתו מן הגופים היסודיים הדקים ויש שיהיה מן המלאכים הנצחיים (שם ד ג). כשתשתדל למצוא התכלית ולדעת הצורה הנצחית והשכלית (מנחם גינצי, מכתב לקהל׳ קהיר, לקו״ק כספי 53). כי בידיעת הכללים אלו תנחל הירושה העולמית הנצחית אשר לא תפול תחת גבול ההעדר (מגיד מפרים, מיוחסי להרמב״ם, חמדה גנוזה מג:). יושב בשמים הנצחי העומד אשר לא ישתנה בפנים מאפני השנוי (ר״ש אבן תבון, מו״נ א יח). אמנם ידעו שמו המורה על הויתו הנצחית בלבד (ר״י בר׳ אבטולי, מלמד התלמידים ואחנן קסא:). ועד כשחק נאמן סלה כלומר קיים תמיד ונצחי (פרש׳ רד״ק, עוד). ולזה ימצא לבעלי חיים החמלה הגדולה על הבנים להשאילה בו מין מהגעת המציאות לזולתו ומציאותו נצחי (הרלב״ג, אמו״ר 26). אכן אם היו מצות התורה ובפרט השמעיות מהם בלתי נזכרות לא נקבע להם זמן ולא זכר ג״כ בהם שהם נצחיות (שם 76). שאיננו מוגבל לא במקום ולא בזמן אבל היה והוא שכל גמור ונצחי (ר״מ אלדבי, ש״א הנתיב הראשון ס:). וכן אם יהיה לו התלות בזמן שיהיה נמצא בזמן זולת זמן יהיה הזמן קודם לו או מתאחר לו כמו שיבא ולא יהיה גם כן קדמון ולא נצחי (ר״י אלבו, העיקרים א. טו). האמונה בש״י ובתורתו היא המביאה את האדם אל ההצלחה הנצחית (שם א כא). ובאיזה דבר ממנה אפשר שיבא השינוי אם יתבאר שאינה נצחית (שם כז). והמופת הראשון מהן שעשה הרב ז״ל הוא בנוי על מציאות תנועה תדירה נצחית (שם ב ה). מה שא״א להכחישו שעל ידי הקשר ההוא תשיג האומה ההצלחה הנצחית (שם יא). הרביעי העיון בישות העצמים הנצחיים הרוחניים אשר הם מחדושיו ורוב יצוריו יולדו מהם (רש״ע אבן פלקירא, ראשית חכמה 55). אבל כל נצחי באישו יותר נכבד ממנו (ר״י בדרשי, בחינת עולם יא). לפי שיצטרך היות נצחי להשיג המושכלות הנצחיות כיההוה לא יקבל הנצחי (ר׳ אברהם ביבאגו, דרך אמונה ג ג, מג:). אך היא נתלית בדברים נצחיים יוצאת מן תרכי ידיעת ההשכלות האמיתיות (ר״י מפיסא, מנחת קנאות 1). ובמה יוודעו איפה סימני טהרה האהבה האמתית הנצחיית אשר כרתי אתך (שם 2). ולהיות התנועה נצחית כאשר נתבאר לארסטו בס׳ השמע ובס׳ שמים (שם 18). הנה קצתם בנויים על מציאות התנועה סבובית נצחית וקצתם על הקדמות אשר לא נתבאר אמתותם (שם 19). וזה לבדו הוא נצחי ובלתי נפסד (שם 56). שאם היה ענין הנפש דבר אלהי נצחי ומצד עצמה היא שלמה בתכלית מה היתה הסבה בבאה בחמר העכור הזה (שם 84). ויאמר עליו אלהים לשון רבים להורות שהוא צורת כל הצורות הנצחיות (ספורנו, בראש׳ א א). אמנם הנצחי הוא הדבר אשר יהיה לעולם נמצא (הוא, אור עמים מד:). ומוסף על זה יאבד עולמו הנצחי כי בקנאתו בהבלי העולם ירדוף אחריהם (ר״י אבוהב, מנוה״מ, הקד׳ לנר א׳). מנין לכם בטעם שכלי שתורתכם נצחית ואחריה לא נתחדש דת (ר״ש אבן וירגא, שבט יהודה 109). בהיות הנפש המשכלת מתולדות העליונים הנצחיים (ר״י מוסקטו, נפוצות יהודה יג). כל אחד מגרש את רעהו לא רק מהסתפח בנחלת קדושים באושר הנצחי כי אם גם מארץ החיים (ר״ש בלוך, הקד׳ שבי״ע). —חיים נִצְחִיִּים, חיי עד: ולולי החטא הקדמון וכו׳ היה האדם שם חי קיים נצחי בגוף ונפש שם סוד עץ הדעת והחיים אשר ממנו תוצאות חיים הנצחיים (ר״י מפיסא, מנח׳ קנאו׳ 10). כי איך יתכן שיהיה העץ ההוא נותן לאוכליו חיים נצחיים וכו׳ (אברבנאל, בראש׳ אלה תולד׳ השמים, יג). — ובמשמ׳ חיים הרוחניים שיש להם חשיבות לעולם, להפך מחיי שעה, העסק בענינים חמריים: כדי שיקנה חיים נצחיים ולא יאבדם למען חיי שעה (ר״י אבוהב, מנוה״מ יז). כי היא סבה שאחיה החיים הנצחיים (רש״ע אבן פלקירא, המעלות 5). כי התורה הקדושה לא תתלה החיים הנצחיים בעיון המושכלות (ר״י מפיסא, מנח׳ קנא׳ 72). להשיג אל שלמות החיים הנצחיים (ר״א הקרא׳, ס׳ גן עדן, הקד׳). להאמין יחוד אמתי יחוד השם יתברך אשר הוא חיי הנפש הנצחיים (שם, הקד׳ ג:). מה אעשה כדי שאשיג החיים הנצחיים (ס׳ כלימת הגוים, הלופה מארץ הגר, ג 106) ותהיה נפשו צרורה בצרור החיים הנצחיים בגן עדן (סדר זכרון נשמות, מחזור איטליי א). — עולם הַנִּצְחִי, עולם הבא: ואם לא ישוב שיהא מוחרם חרם עולם בעולם הזה ובעולם הנצחי (ר״ש אבן וירגא, שבט יהודה 51) — ב) כמו נצחן: כדי שלא להחזיק במחלוקת דאיכא למיחש פן מרה תהיה באחרונה כי אחינו שמואל נצחי בטבע (כתב שלוח מפרובינציה לר׳ יצחק לאטש, שו״ת ר״י לאטש, בימי הר״י קארו).

נִצְחִיּוּת, ש״נ,—סגולת מה שהוא נִצְחִי: ב״ש החמר שאין בו נגדיות איך לא יהיה בו נצחיות ותמידיות בלתי התפעליות (מנחם גינצי, השו׳ לר״ד הבבלי,

לקו"ק 49). וזה הנצחיות יורה על שהוא אמנם היא תואר לעולם האחר ושהם בעניינם לעולם הבא יראו דוע מחיצת הכופרים (רלב"ד, אמו"ר 76). וכן יתבאר גם כן כשהוא היותר ראוי שיקרא נצחי וקיים כי הוא אשר יתן לשאר הדברים כלם נצחיותם וקיומם ואולם נצחיותו וקיומו הוא מעצמותו (רלב"ג, מלחמי יי', ה ג יג). ולזה מנינו זה השורש שאין לו התלות בזמן ולא מנינו הקדמות כמו שמנה הרמב"ם ז"ל כדי שיהיה נכלל בשורש הזה הקדמות והנצחיות (ר"י אלבו, העקרים א טו). ואיננו רחוק לפי זה הדרך שיוגתו נבואת משה ונצחיות התורה עקרים גם כן (שם ג). ואתה ירא אני פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם ואז יהיה נצחי וידמה לאחד ממנו בידיעתו ובנצחיותו (ר"י אברבנאל, ברא' ג כב). הנה מכל זה יראה נצחייות זה העצם השכלי (ר"י מפיסא, מגמ' קנא' 68). ולזה ייחס החיות אל הנשמה כלומר הנצחייות (שם 73). להאציל ממנו נאצלים בעלי תכלית ומוגבלים הוא במיצוע שכלו ורצונו במה שיכיר וירצה את עצמו לא בערך נצחיותו הבלתי משתתף לזולתו (ר"א הירירי, שער השמים ה יב). ובהיותך נצחי איך יושר אליך שיר נאות לנצחיותך (ר"י מוסקטו, פי' כפולות יהודה, דרוש ג).

°נִצְחָן, ש"ז, — מי שמנצח תמיד במלחמה וגובר על אויביו, ובכלל אדם תקיף, אַלָּם: שהקב"ה בשר אותנו על ידי ישעיהו שכל אנס או נצחן שיתכוון לסתור תורתנו ולבטל דתנו בכלי זיין ושבר הבורא כלי מלחמתו ולא יצליחו (רמב"ם, אגרי תימן, ג). — ואמר הפיטן: אלה בנצחנימו ואלה ברצחנימו הבטחות ואנחנו בשם נצח ישראל כפינו שטוחות (רשב"י הבבלי, תחנ' יי' קליתי ליום ז'). — ובמשמ' מי שמתעקש להעמיד על דעתו גם נגד האמת: והזהר מעתה בני חביבי לבלי ליכנוס בויכוחים ונצחונות עם שאר בני הנעורים שגם הם נצחנים כדרך בני הנעורים וכו' כי הנצחון הוא מרמים עכורים שעדיין לא עבד בהם את הש"י (מכתב כהונן מברקלב, עליס לתרופה כב).

°נַצְחָנוּת, ש"נ, — טבע וסגולת הנַצְחָן: אתה בא למשול בי על ידי דבר שאין בו ממש ואני בא למשול בך בשם שהנצחנות שלו (רש"י, סוט' מג:). — ובמשמ' התעקשות להעמיד על דעתו גם נגד האמת, נהוג בדבור העברי והשתמשו בו בספרות החדשה.

נְצִיב, ש"ז, סמי' נְצִיב, מ"ר נְצִיבִים, נְצָבִים, סמי' נְצִבֵי, —א) כמו עמוד, Säule; colonne; column: ותבט אשתו מאחריו ותהי נְצִיב מלח (ברא' יט כו). — ובסהמ"א: נציב הפרח, הקנה, הקלח שלו: נמצא בשדה תבואה ונפלא בזה אשר נציב פרחיו דק מתחת כפתיל וממעל עבה כבעט סופר (ריגהאק, תולדות הצמחים ג' מערכה יח). — ב) כמו נִצָּב, שליט על מדינה וכדומ': ויך יונתן את נְצִיב פלשתים אשר בגבע (ש"א יג ג). תבוא אל גבעת האלהים אשר שם נְצִבֵי[1]) פלשתים (שם, י ה). וישם דוד נְצִיבִים בארם דמשק (ש"ב ח ו). וישם באדום נְצִבִים בכל אדום שם נְצִבִים (שם יד). ונְצִיב אחד אשר בארץ (מ"א ד יט). וישם באדום נְצִיבִים (דה"א יח יג). ויתן נְצִיבִים בארץ יהודה ובערי אפרים אשר לכד אסא אביו (דה"ב יז ב). — ואמר בן סירא: ויכנע נציב[2]) צר ויא[בד את] כל סרני פלשתים (ב"ס גני' מו יח). — ואמר המליץ: ומשכימים ומעריבים ומעמידים להם נציבים לחרחר מסות וריבים (ר"י זבארה, ספ' שעשועים יג). — ג) כמו מַצָּב: ודוד אז במצודה ונְצִיב פלשתים אז בבית לחם (דה"א יא יו). — ובהשאלה, כנוי לחדש העִבּור: ועמוסי ירוכי נחשון בקשו לקבוע נציב אחד ולא הניחן אדומי הלז אבל בעלי אסופות נאספו וקבעו להם[3]) נציב אחד בירח שמת בו אהרן הכהן (קנה' יג.). — °וכנוי לאלהים: מגר באף מעציבי נחלנו חמדת צבי מדמה לעופר נציבי דומה דודי לצבי (משולש בר' קלונימוס, אפיק רנן, יוצ' ג פסח).

°נְצִיבוּת, ש"נ, —א) חלק אחד מוגבל ממדינה העומד תחת פקודת הנציב: וזה המעשה אשר אירע לא ראינו מעשה מעולם כזה לרוע שמכנף הארץ שמענו שנתחברו יחד כתרנגולים של בית בוקיא כל רועי ישראל האזינו גדולי ארץ גודרי פרץ פרשו מצודתם בנציבותינו על אחד ונלכה בחרמם ובמצודתם וכדגי הים יאסוף במצותם (שו"ת רמ"א סי' יא). —ב) °משרת הנציב, נהוג בדבור העברי בא"י והשתמשו בו בעתונים.

1) [רוב התרגומ' העתיקים גורסים נְצִיב, ביחיד].

2) [שליטי צר, מקביל ל"סרני פלשתים". אולם אפשר לפרשו כמו מַצָּב, וכן כמה מהציונים שלמעלה כמו (ש"א יג ג; שם י ה).]

3) [כך בכ"י, ובספרי הדפו' לו. ושאלו בגמ' שם: מאי משמע דהאי נציב לישנא דירחא הוא דכתיב ולשלמה שנים עשר נציבים על כל ישראל וכלכלו את המלך ואת אנשיו חדש בשנה.]

נְצִיחָה, ש"נ, —שה"פ מן נצח, —א) במשמ' נצחון על אויב: תחיית המתים עתידה להיות בניסן ונציחת גוג בתשרי (רב האי גאון, תורתם של ראשונים, הורויץ, מחב' ב' תשוב' יז). סוקראטו אמר נציחת התאוה קשה מנציחת האויב (ר' יהודה אריה מודינו, לחם לדיק לב). כשאדם מנצח את חבירו וזה יודע שהוא מנצח אותו דהיינו שיודע שמזה האדם היה לו הנציחה אזי רע לו ויש לו עגמת נפש גדול (קדושת לוי עה"ת כד:). —ב) כמו נִצְחִיּוּת, נְצִיחַת התורה, שלא תשתנה לעולם: ד' עיקרים והם המציאות והאחדות והעבודה לו לא לזולתו ושלילת נציחת התורה וכו' אמנם באמונת שלילת הנציחה יש בה עיקר והוא שהתורה לא תשתנה ולא תחלף בכללה לעולם (רשב"ל דוראן, אוהב משפט לאיוב י).

נְצִיצָה, ש"נ—שה"פ מן נָצַץ: לפניה תכרע ותפול כל פרח המליצה תשבע כל לשון כי אין נציצה (ר"י עמדין, מגדל עז, עליית הכתיבה קטז.).

נְצִירָה, ש"נ, שה"פ מן נָצַר: ועל כן אנכי מצוך לאמר נצור לבך ולא שמור כי תואר נצירה היא גדולה ומתמדת בלי הסח הדעת כלל (אלשיך, רב פנינים משלי ד כג).

נָצִיר, ש"ז מ"ר סמיי נְצִירֵי, — חלק מחלקי העם, כמו שבט: נקל מהיותך לי עבד להקים את שבטי יעקב ונצירי [1]) ישראל להשיב (ישעי מט ו).

נצל, ממנו נָצַל, נִצּוּל, *נצולה, *נִצֹּלֶת, הַצָּלָה, הִתְנַצְּלוּת.

נָצַל קל לא נמצא.

—הִפעי, הִצִּיל, הִצִּילַנִי, הִצִּילָנוּ, הִצִּילוֹ, הִצִּילָם, הִצַּלְתָּ, הִצַּלְתִּי, הִצַּלְתִּיךָ, הִצַּלְתִּים, הִצִּילוּ, הִצַּלְתֶּם, הִצַּלְנוּ, מַצִּיל, הַצֵּל, הַצִּיל, הַצִּילֵנִי, לְהַצִּילְךָ, לְהַצִּילֶךָ, לְהַצִּילוֹ, לְהַצִּילָם, הַצֵּל, הַצִּילָה, הַצִּילֵנִי, הַצִּילֵנוּ, הַצִּילוּ, אַצִּיל, אַצִּילְךָ, תַּצִּיל, תַּצֵּל, תַּצִּילֵנִי, תַּצִּילֵנוּ, תַּצִּילֵם, יַצִּיל, יַצֵּל, יַצִּילֵנִי, יַצִּילֵנוּ, יַצִּילֶךָ, יַצִּילְךָ, יַצִּילֶנּוּ, יַצִּילֵהוּ, יַצִּילֶהָ, יַצִּילֵם, תַּצִּיל, תַּצִּילֵם, יַצִּילוּ, יַצִּילֶנָּה, — הִצִּיל את פלוני מידי אויבו; חטף, והוציא דבר בחזקה, חִלֵּץ ומִלֵּט: befreien, retten; délivrer; to deliver.

— והִצִּיל מפי פלוני, כמו צאן מפי חיה טורפת וכדומ': רעה היה עבדך לאביו בצאן ובא הארי ואת הדוב ונשא שה מהעדר ויצאתי אחריו והכתיו וְהִצַּלְתִּי מפיו (ש"א יז לד-לה). כאשר יַצִּיל הרעה מפי הארי שתי כרעים או בדל אוזן (עמו' ג יב). הנני אל הרועים ודרשתי את צאני מידם וכו' וְהִצַּלְתִּי צאני מפיהם ולא תהיין להם לאכלה (יחזק' לד י). — ובהשאלה: ואל תַּצֵּל מפי דבר אמת עד מאד (תהל' קיט מג). — א) הִצִּיל מיד או מכף פלוני: הַצִּילֵנִי נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבא והכני אם על בנים (בראשי לב יב; גם לז כא-כב). איש מצרי הִצִּילָנוּ מיד הרעים (שמות ב יט). וארד לְהַצִּילוֹ מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה (שם, ג ח; גם יח ט-י). ושפטו העדה בין המכה (בלא צדיה) ובין גואל הדם על המשפטים האלה וְהִצִּילוּ העדה את הרצח מיד גואל הדם (במד' לה כד-כה). כי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו וקרבה אשת האחד לְהַצִּיל את אשה מיד מכהו (דבר' כה יא). אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מַצִּיל (שם לב לט). ויעש להם (יהושע להגבעונים) כן וַיַּצֵּל אותם מיד בני ישראל ולא הרגום (יהושי ט כו; גם כב לא; כד י). ואוציא אתכם מבית עבדים וָאַצִּיל אתכם מיד מצרים ומיד כל לחציכם (שפטי ו ח-ט; גם ח לד; ט יז). אוי לנו מי יַצִּילֵנוּ מיד האלהים האדירים האלה (ש"א ד ח; גם ז ג; יד; י יח; יב י-יא; יד מח; יז לז). אנכי משחתיך למלך על ישראל ואנכי הִצַּלְתִּיךָ מיד שאול (ש"ב יב ז; גם יד יז; יט י; כב א). כי אם את יי' אלהיכם תיראו והוא יַצִּיל אתכם מיד כל איביכם (מ"ב יז לט גם יח כט; לג-לה; כ ו). ועתה אגלה את נבלתה לעיני מאהביה ואיש לא יַצִּילֶנָּה מידי (הושי ב יב). וְהִצַּלְתִּיךָ מיד רעים ופדתיך מכף עריצים (ירמי' יה כא; גם כ יג; כא יב; מב יא). גם מיום אני הוא ואין מידי מַצִּיל אפעל ומי ישיבנה (ישעי מג יג). וקרעתי את מספחתיכם וְהִצַּלְתִּי את עמי מידכן (יחזק' יג כא). וידעו כי אני יי' בשברי את מטת עלם וְהִצַּלְתִּים מיד העבדים בהם (שם לד כז). והנה אנכי ממציא את האדם איש ביד רעהו וביד מלכו וכתתו את הארץ ולא אַצִּיל מידם (זכרי יא ו). בידך עתתי הַצִּילֵנִי מיד אויבי ומרדפי (תהל' לא יו; גם פב ד; לז י; קמד יא). על דעתך כי לא ארשע ואין מידך מַצִּיל (איוב י ז). ויד אלהינו היתה עלינו וַיַּצִּילֵנוּ מכף אויב ואורב על הדרך (עזרי ח לא). ראיתי את האיל

---

[1]) כך הכתיב ברֹב הספרים, והקרי ונצורי ועי' ע' נצור. ובגמ' ירוש' (שבי' סוף ד) דרשוהו וגזרוהו מן שרש יצר, נוצר, ופרשוהו במשמ' נפלים, אמרו וז"ל: אפילו נפלים (חיים בתחית המתים) מה טעמא ונצורי ישראל להשיב ונצירי ישראל להשיב. ועי' ע' נצר.

מנגח ימה וצפונה ונגבה וכל חיות לא יעמדו לפניו ואין מציל מידו ועשה כרצונו והגדיל (דני' ח ד). למה דרשת את אלהי העם אשר לא הצילו את עמם מידך (דה"ב כה יה; גם לב יג; יד; יז).—הציל דבר או בן אדם וכדומ' מן פלוני, ביחוד מאויב, וכדומ': כי כל העשר אשר הציל אלהים מאבינו לנו הוא ולבנינו (בראש' לא יו). מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגזלו (תהל' לה י). הצילני מפעלי און ומאנשי דמים הושיעני (סס נט ג). ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים יצילני מאיבי עז משנאי כי אמצו ממני (ש"ב כב יז-יח). ומוציאי מאיבי ומקמי תרוממני מאיש חמסים תצילני (סס כב מט). הצילני מרדפי כי אמצו ממני (תהל' קמב ז). הצילני מאיבי יי' (סס קמג ט). להצילך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה (משלי ב יו). הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים (דה"א יו לה).—והצילו מדבר, כמו מחרב, מרעה, מצרה, ממות, משאול, וכיוצא בזה; הביא לו ישועה, הצלה: והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם (שמות ו ו). כי אלהי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה (סס יח ד). והחיתם את אבי ואת אמי וכו' והצלתם את נפשתינו ממות (יהוש' ב יג). תגדל נפשי בעיני יי' ויצלני מכל צרה (ש"א כו כד). וימן יי' אלהים קיקיון ויעל מעל ליונה להיות צל על ראשו להציל לו מרעתו (יונה ד ו). הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי (תהל' כב כא). הנה עין יי' אל יראיו למיחלים לחסדו להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב (סס לג יח-יט). דרשתי את יי' ועננִי ומכל מגורותי הצילני (סס לד ה). צעקו ויי' שמע ומכל צרותם הצילם (סס יח). רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו יי' (סס כ). מכל פשעי הצילני חרפת נבל אל תשימני (סס לט ט). הצילני מדמים[1] אלהים (סס נא יו). כי מכל צרה הצילני ובאיבי ראתה עיני (סס נד ט). כי הצלת נפשי ממות (סס נו יד). הצילני מטיט ואל אטבעה (סס סט יה). כי חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה (סס פו יג). כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות (סס צא ג). ויצעקו אל יי' בצר להם ממצוקותיהם יצילם (סס קז ו). יי' הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה (סס קכ ב). שלח ידיך ממרום פצני והצילני ממים רבים (סס קמד ז). מזמה תשמר עליך תבונה תנצרכה להצילך מדרך רע מאיש מדבר תהפכות (משלי ב יא-יב). לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות (סס י ב). אל תמנע מנער מוסר וכו' אתה בשבט תכנו ונפשו משאול תציל (סס כג יד).—ואמר בן סירא: אח וש[ותף גם בע]ת צרה ומשניהם צדקה מצלת (ב"ס, גני' מ כד). — והצילו, סתם, בלי סימן היחס מן, כמו"כ במשמ' לקח בחזקה, חלץ: ויצל אלהים את מקנה אביכם ויתן לי (בראש' לא ט). ולקחתי דגני בעתו ותירושי במועדו והצלתי צמרי ופשתי לכסות את ערותה (הוש' ב יא). בשבת ישראל בחשבון ובבנותיה ובערער ובבנותיה ובכל הערים אשר על ידי ארנון שלש מאות שנה ומדוע לא הצלתם בעת ההיא (שפט' יא כו). וישאל דוד ביי' לאמר ארדף אחרי הגדוד הזה האשגנו ויאמר לו רדף כי השג תשיג והצל תציל (ש"א ל ח; גם יח; כב). ויתיצב בתוך החלקה ויצילה ויך את פלשתים (ש"ב כג יב). — ובמשמ' פלט, הושיע: ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך (שמות ה כג; גם יב כז). כי יי' אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחניך קדוש (דבר' כג יה). ויאמרו בני ישראל אל יי' חטאנו עשה אתה לנו ככל הטוב בעיניך אך הצילנו נא היום הזה (שפט' י יה). ולא תסורו כי אחרי התהו אשר לא יועילו ולא יצילו כי תהו המה (ש"א יב כא). ואל תשמעו אל חזקיהו כי יסית אתכם לאמר יי' יצילנו (מ"ב יח לב). ואל יבטח אתכם חזקיהו אל יי' לאמר הצל יצילנו יי' ולא תנתן את העיר הזאת ביד מלך אשור (מ"ב יח ל; ישע' לו יה), אל תירא מפניהם כי אתך אני להצלך נאם יי' (ירמ' א ח; גם יט; לט יז). כי יצעקו אל יי' מפני לחצים וישלח להם מושיע ורב והצילם (ישע' יט כ; גם מד יז; כ ב; כז יג). כספם וזהבם לא יוכל להצילם ביום עברת יי' (יחזק' ז יט). צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו (סס לג יב). גל אל יי' יפלטהו יצילהו כי חפץ בו (תהל' כב ט; גם כה כ; עא ב; עב יב; עט ט; קו מג). צדקת ישרים תצילם ובהות בגדים ילכדו (משלי יא ו). דברי רשעים ארב דם ופי ישרים יצילם (סס יב ו; גם יד כה; כב יא). בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע (איוב ה יט). ותעזבם ביד איביהם וירדו בהם וישובו ויזעקוך ואתה משמים תשמע תצילם ברחמיך (נחמ' ט כח).—אין מציל, אין מושיע: ולשפחתך שני בנים וינצו שניהם בשדה ואין מציל

1) [חטא דמים. ואולי מסכנת מות.]

ביניהם [1]) ויכו האחד את האחד וימת אתו (ש"ב יד ו). כי אנכי כשחל לאפרים וככפיר לבית יהודה אני אני אטרף ואלך אשא ואין מַצִּיל (הוש' ה יד). ושאג ככפירים וינהם ויאחז טרף ויפליט ואין מַצִּיל (ישעי' ה כט). היו לבז ואין מַצִּיל משסה ואין אמר השב (שם מב כב). והיה שארית יעקב בגוים בקרב עמים רבים כאריה בבהמות יער ככפיר בעדרי צאן אשר אם עבר ורמס וטרף ואין מַצִּיל (מיכ' ה ז). פן יטרף כאריה נפשי פרק ואין מַצִּיל (תהל' ז ג). בינו נא זאת שכחי אלוה פן אטרף ואין מַצִּיל (שם נ כב). אלהים עזבו רדפו ותפשוהו כי אין מַצִּיל (שם עא יא).—והִצִּיל את עצמו: רעה אפר לב הותל הטהו ולא יַצִּיל את נפשו (ישעי' מד כ; גם מז יד) ואתה כי הזהרת רשע ולא שב מרשעו ומדרכו הרשעה הוא בעונו ימות ואתה את נפשך הִצַּלְתָּ (יחזק' ג יט). המה בצדקתם יַצִּילוּ נפשם (שם יד כ). ויאמר דוד אל אבישי עתה ירע לנו שבע בן בכרי מן אבשלום עתה קח את עבדי אדניך ורדף אחריו פן מצא לו ערים בצרות וְהִצִּיל [2]) עיננו (ש"ב כ ו). — ובתו"מ, במשמ' פִּלֵּט, הוֹשִׁיעַ: והעובד עבודה זרה אחד העובד ואחד המזבח וכו' ואחד המשתחוה והמקבלו עליו כאלוה והאומר לו אלי אתה הצילהו [3]) כולן בסקילה (תוספת' סנה' י ג). ואלו הן שמצילין אותן בנפשן הרודף אחר חבירו להורגו ואחר הזכור ואחר הנערה המאורסה אבל הרודף אחר בהמה וכו' אין מצילין אותן בנפשן (סנה' ח ז). כיון שהודה (יהודה) ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור הייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור (ר"ש החסיד, סוט' י:). אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע עכשיו יאמרו אומות העולם תשש כחו כנקבה ואינו יכול להציל (ר' אליעזר, ברכ' לב.). כשבקש טוריינוס להרוג את לוליינוס ופפוס אחיו בלודקיא אמר להם אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם יבא אלהיכם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר (תעני' יח:). און בן פלת אשתו הצילתו (רב, סנה' קט:). מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו (שם עג.). שתי צדקות הללו למה אחת שמצילתו ממיתה משונה ואחת שמצילתו מדינה של גהינם (ר' יוחנן, ב"ב י.). אמר אדם מי מציל את בני מאש לוהטת זו (מד"ר, ברא' כח). שהיו (קרח ועדתו) צווחין בקולם משה רבינו הצילנו (שם במד' יח). — וְהִצִּיל מן החטא: דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא (ר' חייא, יבמ' סג.).— וממחלה וכדומ': י"ג דברים נאמרו בפת שחרית מצלת מן החמה ומן הצנה ומן הזיקין וכו' (ב"מ קז:).— הִצִּיל מן הדלקה, מן הנהר, מן הלסטים וכדומ': כל כתבי הקדש מצילין אותן מפני הדליקה וכו' ולהיכן מצילין אותן למבוי שאינו מפולש (שבת טז א). לעולם מצילין מזון שלש סעודות (ר' יוסי, שם ב). מצילין סל מלא ככרות וכו' ועיגול של דבלה וחבית של יין ואומר לאחרים בואו והצילו לכם (שם ג). (ההולך) להציל מן הגיים ומן הנהר ומן הדליקה ומן המפולת (פסח' ג ז). המציל מן הנהר או מן הגיים או מן הלסטים אם נתיאשו הבעלים הרי אלו שלו (ב"ק י ב).—והִצִּיל דבר מהפסד וקלקול: חבית שנשברה בגת וכו' מודה ר"א ורבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל וכו' וכן חבית של שמן שנשפכה מודה ר"א ור' יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל (תרומ' ח ט-י).— וְהִצִּיל חוב מיד פלוני: כל מלוה שבשטר אין נפרעין הימנו ושאינה בשטר נפרעין הימנו מפני שהוא כמציל מידם (ר' יהושע בן קרחה, תוספת' ע"ז א א). — ובמשמ' הפריש: היה מציל (ממעשר עני לתתו לקרוביו) נוטל מחצה ונותן מחצה (פאה ח ו). — ובהשאלה, הִצִּיל דבר מן החיוב המוטל עליו, הִצִּיל מידי טומאה וכדומ', במשמ' פטר אותו, הגן עליו: הקמה מצלת את העומר (ששכחו שלא יהא נחשב כשכחה) ואת הקמה העומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה איזו היא קמה שהיא מצלת את העומר כל שאינה שכחה אפילו קלח אחד (פאה ו ח). כורת פתוחה ופקוקה בקש וכו' אם הצילה במת החמור לא תציל בבלי חרס הקל (ר' אליעזר, ספרא שמיני ז ח). אמרתי לו לר' אליעזר אם הצילו אהלים מיד אהלים במת החמור מקום שמחיצה מצלת

---

1) [אפשר במובן ממשי: אין מי שיפריד ביניהם.]

2) [קשה לעמוד על פירושו. י"ת: ויעיק לנא- והציק, או והצר, לנו. השבע' מתרגמים καὶ σκιάσει, וְהֵצַל עינינו, מלשון צל, כלומ' יחשיך ויעיב את עינינו, יביא עלינו צרה. ועי' בפרושו של סגל.]

3) כך בכ"י א"פ הוצ' צוק"מ. ובכ"י וינה ובנדפס: הצילנו.

יצילו אהלים מיד אהלים בשרץ הקל מקום שאין מחיצה מצלת (ר״י בן נורי, שם). שאין הכלים מצילין עם דפנות אהלים עד שיהא להן דפנות (אהל׳ ה ו). ארובה שבין הבית לעליה וקדרה נתונה עליה וכו׳ היתה שלמה בה״א מצלת על הכל בש״א אינה מצלת אלא על האוכלים ועל המשקים ועל כלי חרס (שם, ה ג). כלי חרס מציל על הכל כדברי בית הלל ובש״א אינו מציל אלא על האוכלין ועל המשקין (עדי׳ א יד). מוכני שלה (של השדה) בזמן שהיא נשמטת אינה חיבור לה ואינה נמדדת עמה ואינה מצלת עמה באהל המת (כלים יח ב). ומה כלי חרס שהם עלולים לקבל טומאה הרי הם מצילים צמיד פתיל באהל המת כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה שאין עלולים לקבל טומאה אינו דין שיצילו צמיד פתיל באהל המת (ספרי במדי׳ קכו). כל העור כלו מציל בגלודה חוץ מעור בית הפרסות (רב, חול׳ נה:). עור בית הפרסות מהו שיציל בגלודה (ר׳ אסי, שם). גדר (זרוע) מהו שיציל את הזרעים גריד זרוע מהו שיציל את הירק (ירוש׳ כלא׳ ב ט). מה אם מוקשה בין המוקשיות שיפיתה כוחו להציל בשמונה נחבש בשמונה מוקשה בין הבצלים שהורעת כוחו להציל בשתים עשרה לא כל שכן שלא יחבש אלא בשמונה (שם ג ד).—וכמו שלמים.״הנציל: צרים אכלוני הממוני ומעדיי הנצילוני ולא השאירו מחיה (הכל אכחו, יוצ׳ לשבת איכה, מחזור איטליי א קסד:).

— נפעל, נצל, נצלנו, הנצל, אנצלה, תנצל, תנצלי, ינצל, תנצל, ינצלו, ינצלו — נצל מידו, וכדומ׳, נמלט ממנו והוא לא יכול להרע לו יותר, gerettet werden; être délivré; to be delivered: כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי (בראשי׳ לב לא). — והציל את עצמו: לא תסגיר עבד אל אדניו אשר ינצל אליך מעם אדניו (דבר׳ כג טו). כאשר יציל הרעה מפי הארי שתי כרעים או בדל אזן כן ינצלו בני ישראל הישבים בשמרון (עמו׳ ג יב). הנה כה מבטנו אשר נסנו שם לעזרה להנצל מפני מלך אשור (ישעי׳ כ ו). הנה אתה שמעת אשר עשו מלכי אשור לכל הארצות להחרימם ואתה תנצל (שם לז יא). כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה ובאת עד בבל שם תנצלי שם יגאלך יי׳ מכף איביך (מיכ׳ ד י). לשום במרום קנו להנצל מכף רע (חבק׳ ב ט). ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו ואמרתם נצלנו למען עשות את כל התועבת האלה (ירמ׳ ז י). המה לבדם ינצלו והארץ תהיה שממה (יחזק׳ יד טז). אין המלך נושע ברב חיל גבור לא ינצל ברב כח (תהל׳ לג טז). הצילני מטיט ואל אטבעה אנצלה משנאי וממעמקי מים (שם סט טו). עשה זאת איפוא בני והנצל כי באת בכף רעך (משל׳ ו ג). הנצל כצבי מיד וכצפור מיד יקוש (שם ה).—ובתו״מ: לאחד שפגע בו זאב וניצל מידו והיה מספר מעשה הזאב הזר פגע בו ארי וניצל הימנו שכח מעשה הזאב והיה מספר מעשה ארי חזר ופגע בו נחש וניצ׳ מידו שכח מעשה שניהם והיה מספר מעשה נחש (תוספת׳, ברכ׳ א יג) כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושנייה וניצל הימנה (רב יהודה, יומ׳ פו:). שמא דבר ערוה בא לידך וניצלת הימנו (קדוש׳ מ.). אמר להן משה לישראל בשבילי נצלתם כולכם (ר׳ חמא בר״ה, סוט׳ יב:). שפרש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות אמר להן אבותיי בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים (רבא, שם לד:). שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח (סנה׳ צח:). אמר מרדכי אפשר חסידה זו תנשא לערל זה אלא שמא עתיד לאירע לישראל דבר והם עתידין להנצל על ידה (מכי׳ בשלח, עמלק ב). יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך אם אלהיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסן אמור לו כדי להנצל[1]) אנו בהן מדינה של גיהנם (ר׳ מאיר, ב״ב י.). כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצל ממיתה משונה (רב, תעני׳ יא.). לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומתיירא מן הקוצין ומן הפחתין ומן הברקנים ומחיה רעה ומן הליסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך נזדמנה לו אבוקה של אור ניצול מן ה.וצ.ן וכו׳ ועדיין מתירא מחיה רעה וכו׳ כיון שעלה עמ״ד השחר ניצול מחיה רעה וכו׳ הגיע לפרשת דרכים ניצול מכולם (ר׳ מנחם בר׳ יוסי, סוט׳ כא.). כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג (בר קפרא, שבת קיח.). כל הצנוע בבית הכסא נצול משלשה דברים מן הנחשים ומן העקרבים ומן המזיקין (ר׳ תנחום בר חנילאי, ברכ׳ סב.). שכל העולה לגרדום לידון אם יש לו פרקליטין גדולים ניצול ואם לאו אינו ניצול (שבת לב.). כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גהינם (רב, נדרים מ.) שלש

---

[1]) כך בכ״י. ובנוסח׳ הדפו׳ שניצול.

עברות אין אדם ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה ולשון הרע (רב, ב"ב קסד:). מה יונה אינה ניצולת אלא בכנפיה אף ישראל אינן ניצולין אלא במצות (ברכ' נג:). אפילו ספינות שהיו מפרשות בים היו ניצולות בזכותו של אברהם (ר' הכיכא, מד"ר בראש' לט). — ובהשאלה: החטאת אינה ניצולת (מטומאת מת) בצמיד פתיל ומים שאינן מקודשין ניצולין בצמיד פתיל (פרה יא א). היתה (השבלת) יכולה להקצר עם הקמה ואין הקמה יכולה להיקצר עמה ניצולת (ע"י הקמה ואינה שכחה) היו שתים הפנימית יכולה להיקצר עם הקמה וכו' הפנימית ניצולת ומצלת (ירוש' פאה ה ב). מה אם זרעים בזרעים שהן ניצולין (מאסור כלאים) בעשר אמות ומחצה אינן ניצולין בראש הגובל מוקשה שהוא ניצול בשמנה אמות לא כל שכן (שם כלא' ג א). — ומצוי בסהמ"א במשמ' הצטדק, הסיר האשם ממנו: וכי ינצל אליך או יבקש מחילה עבור על פשעו וקח התנצלותו (ר"ש אלעמי, אגרי מוסר).

— פעי', נִצֵּל נִצַּלְתֶּם יְנַצְּלוּ. — א) נִצֵּל את פלוני, לקח ממנו כל מה שהיה לו: ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות ושמתם על בניכם ועל בנתיכם וְנִצַּלְתֶּם את מצרים (שמות ג כב). ויי' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וַיְנַצְּלוּ את מצרים (שם יב לו). — ב) נִצֵּל את פלוני, הצילו: המה בצדקתם יְנַצְּלוּ נפשם (יחזק' יד יד). — ג) נִצֵּל לעצמו, לקח מה שנמצא לעצמו: ויבא יהושפט ועמו לבז את שללם וימצאו בהם לרב ורכוש ופגרים וכלי חמדות וינצלו להם לאין משא (דה"ב כ כה). — ובמדרש: כשירדו (בני ישראל) למצרים קבלם (פרעה) בסבר פנים יפות והושיבם במיטב הארץ וכו' והשאילום כספם וזהבם וכל הבגדים הטובים שלהם וטענו כל אחד כמה חמורים שלהם לאין מספר עד שנצלו את מצרים (מד"ר אסתר, אם על המלך טוב). — ואמר הפיטן: טרה עול סובלת ולא נבזבה תוחלת טמון וספון מנצלת[1] אני חבצלת (שמעון בר יצחק, אהוביך, יוצ' שהוהמ"ס). — ואמר המשורר: רועים באו בכרם ולמורשה ירשוהו שנה בשנה ינצלוהו ובשביעית לא יטשוהו (ראב"ע, אמ ועבד). — נִצֵּל עֶדיו, הסירו, הפשיטו מעליו: נצלי עדי העני ותני לבושך שני (ליון ידידות, קנות

[1] הכונה שנצלה את כל האוצרות הטמונים וספונים במצרים.

לה"ב). — ובהשאלה: שים אמריו בלבבך ועולו אל תפצל עזוב הבלי הלדך ועדי מאוייו נצל (מדרש הגדול לספרי ספנ'ים, Monatsch. 1894 ,546). — ובהשאלה, °נִצֵּל את פלוני, הסיר האשם ממנו, מצא לו צד זכות והתנצלות: ואני אנצלנו ההתנצלות אמתי לפי מחשבתי שהוא לא הגיד על שבועתו אך ברוב סכלותו לא ידע ולא הבין (ר"ם א"ת, פי' המלים הזרות שבמו"נ). ואחרי כן החל איוב לסתור דעת אליפז מן החוש במה שנצל השם ית' על ההצלחה הנמצאת לרשעים זמן ארוך וכו' הנה לא תוכל לנצל השם יתברך על זה בשום פנים (רלב"ג, איוב כד). כי הנימוס ינצל הבלתי יודע (יוסף כספי, קלור ספ' המוסר ה כ"י וטיקן). — השתמשו בו בזמן האחרון במש' השתמש בחלשתו להעבידו יותר מהראוי וכדומ', וכמו"כ נִצֵּל דָּבָר, הוציא מהדבר כל מה שאפשר להוציא ממנו, ausbeuten; exploiter ; to exploit.

— פעי', °נֻצַּל, מְנֻצָּל, — כמו נפע', נִצַּל: אמרה נפלו עלינו עכו"ם או לסטים הוא נהרג ואני נצלתי נאמנת שאין דרכן להרוג את הנשים כדי שנאמר כשם שנוצלה היא כך נוצל הוא (רמב"ם, גרוש' יג). — ואמר הפיטן: מה יקחך לבך תואנים בהשיבך מות קראתכם ככלות כל תנובך נוצלתם בהכמתה ופיך ענה בך נדרת ברצונך להורישה כל טובך (ר' יוסף טוב עלם, אז כארבת, זולת לשבה"ג). וישימם וישמם בלב ימים נטבעים ונוצלו ונגאלו פלטי המון נושעים (ר' יעקב, ידועי שם, יוצ' ז פסח). — ובמשמ' שֶׁנֻּצְּלוּ אותו, שלקחו ממנו כל מה שהיה לו: טוב ערה מנוצלת עגלה גוי מפצלת טלאיו סך כבחוצלת אני חבצלת (משול' ב"ר קלונ', אפיק רנן, יוצ' ב פסח). — ובמשמ' הצטדקות והתנצלות: ודברים הם בספוק למטה מספר יצירה ובכלן יש ספקות ואין הסכמה בין פילוסוף וחבריו אבל ינוצלו על כל פנים ונתן להם שבה על מה שטענו ממופשט הקשיהם וכוונו הטוב (ר"י א"ת, הכוזרי ה יד). והן עתה קבלתי ממנו כתב התנצלות מה שלפי דעתו הוא מנוצל והף מכל פשע (חתם סופר, יו"ד שכט).

— הפעי', הִצִּל, מַצִּל, — שחטפו וְהִצִּילוּ אותו: הפכתי בכם כמהפכת אלהים את סדם ואת עמרה ותהיו כאוד מֻצָּל משרפה (עמוס ד יא). הלא זה אוד מֻצָּל מאש (זכרי' ג ב). — ובתו"מ: לרגל זו שהיא מונהת בנעל ומוצלת מכל צער ויגון (סדר אליהו רבא יז). שאם תפילו (את מרדכי) לכבשן האש כבר הוצלו חנניה וחבריו (מד"ר

אפתי, ויאמר לה המלך). — הִצֵּל פלוני מעון, הוא חף ונקי מחטא: מוצל אותו צדיק (ראובן) מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו (רשב"א, שבת נה:). מוצלין היו ישראל מאותו מעשה שאלו עשו ישראל את העגל היה להם לומר אלה אלהינו (ר"ש בר נחמן, מד"ר ויקרא כז). משיבה אותו רוח הקודש ואמרה לו משה מוצל את אין בידך עון (אדר"נ נוס' ב, כה). — ובהשאלה הִצִּל הדבר מאסור, הִתִּיר: היו ג' (טפחים זרועים בגריד) בתוך ששה ואחד חוץ לששה מאחר שהוצלו (מאסור כלאים) אלו אף זה הוצל היו שנים בתוך ששה ואחד חוץ לששה מאחר שלא הוצלו אלו אף זה לא הוצל (ירוש' כלאי' ג ט). — ובסהמ"א; במשמ' הרגילה: ואשר ראית אשר דברת עם שלשה אנשים אשר כמוך ונמלטת זה אשר תוצל לבדך עם שלשה מלכים ממלכי ארץ אשר יהיו עמך במלחמה (ספר הישר, כח יג.).

— התפעי, הִתְנַצֵּל, יִתְנַצְּלוּ, — הִתְנַצֵּל את עֶדְיוֹ וכדומ', התפשט, הסירו מעליו: אתם עם קשה ערף רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך וַיִּתְנַצְּלוּ בני ישראל את עדים מהר חורב (שמות לג ה-ו). — ואמר המשורר: ואם לא עתה תתנצלי עדיך מתי תוכלי לשלם את נשיך (ר"י הלוי, יונה פותה). עדי נעורים הורידו והליו התנצלו ועול רצונך הכבידו ואמנם בו נגאלו (הוא, רלה רנת מתיחדים). האם אמת נגנז ארון עדות והן לוחות ברית נשתברו פעמים התנצלו הקים חלי עדים וגם התפשטה תורה כסות עינים (ר' יקותיאל, קול יללת רעים). — ובהשאלה במליצה גם לדברים מפשטים: כי תהלת מה שתתקיים בו העבודה לאלהים מן האדם הוא שיתנצל לו ממדות האדנות (ר"י א"ת, חו"ה, הכניעה ח). — ורב שמושו בסהמ"א במשמ' התאמץ להסיר מעליו אשם, הצטדק: וטרם זה יש לי שאתנצל מעט התנצלות לפני אדוני החכם המופלא (מנחם גינלי, מכת' לר"ד הנבלי, לקו"ק נספחי 47). שלמה החכם ע"ה אמר כמתנצל הפסוק הזה בחתימת ספר קהלת לפי שדברי הספר ההוא נראים כסותרים זה את זה וכו' (ר"י בר' אנטולי, הקד' מלמד התלמיד'). וכאלו התנצל משה רבנו על מקרה המות אשר קרהו (הוא, ברא' ו.). וכבר התנצלתי בזה שאיני כמזהיר אבל כמזכיר וכמעיר (שם ח.). והנער ,גיטפורש דבק לשונו לחכו ולא ידע לדבר דבר חכמה וכו' ורפו ידי אפלטון ותתנצל אל הקהל כי לא ידע ערך תבונתו (ר"י חריזי, מוסרי הפלוסופ' א ט). השמר מעשות מה שתתנצל ממנו (שם, ג כא). וזה הוא ענין התנצלנו ממנו (ראב"ד, אמו"ר 53). כי אעפ"י שהתנצל אהרן שלא פשע בהם ראה משה בלבו את העם כי פרוע הוא (רמב"ן, שמות לב כה). ושאין אנחנו רשאין להתנצל בידיעתה ולהתרשל בלמודה (הוא, הקדמ' למלחמ' יי'). טוב רש מאיש כזב טוב המתנצל לו שהוא רש ואינו יכול לעשות עמו החסד ההוא מאיש כזב המבטיחו למלאות תאותו לעשות עמו חסד ושוב מכזב בו (ר"י בן נחמיאש, פי' משלי יט כב). לעולם יהא אדם שוקד על דלתות התורה וחפץ בלימודה ולא יורה היתר לעצמו להתנצל בהתרשלותו מתוך עושר ורוב עסקים ולא מתוך עוני (המאירי, פי' על יומ' לה:). לפקוד האויבים בהיזק והמתנבלים בצחות נבליהם והמתנצלים במחילה (רש"ט פלקירא, ראשי חכמה א). השאלה הרביעית בענין האטד והוא למה לא התנצלו מלמלוך כאשר עשו שאר העצים (ר"י אברבנאל, שופטי' ט). הנה בזה התנצל אליהו מכל אשר עשה להורות שכפי הדין עשאו ועל קדושת השם (הוא, מ"א יט). בהיותו (ר"י הפניני) מתנצל לפני גדול הדור הרשב"א ז"ל על עשותם מאברהם ושרה משל לחומר וצורה (ר"י מפיסא, מנחי קנא' 14). והתנצל מאד בענין האורים והתומים וכו' והאריך בהתנצלות (שם 17). התנצל שם מאד לבלתי יחשב לו החקירה הזאת לעזות (שם 104). כשיחטא איש לאיש ויוכיחנו במסתרים יתנצל לפניו ויתקבל התנצלותו וישלם עמו (ס' החינוך, מצוה רלט). והדבר ברור כי לשוא הם מתנצלים שהרי הם אינם מתיחדים בענין אחד בדרכי התנצלותם רק הם חולקים בתחבולותיהם לזכותם (ר"א הקראי, ג"ע קדוה"ס ז). אם נתעצל השומר מלחוש בהצלתו יש עליו חיוב ואם נתנצל מכל אלו העלילות גם לא נמצא עליו עדות להיובו יתחייב בשבועה כי לא לקחהו (שם, דין שומר חנם).

*נֵצֶל[1]), נְצָל, ש"ז, — שנרקב ונמק ונתהפך לנוזל: על אלו טומאות הנזיר מגלח על המת ועל כזית מן המת ועל כזית נצל[2]) ועל מלא תרווד רקב (נזיר

[1]) כמו נֵזֶל, בחלוף ז-צ. בסור' נִצְלָא.

[2]) ואמרו בגמ' ירוש' שם: איזהו נצל בשר המת שנתוך והמוהל שקרש. ע"כ. ובגמ' בבלי (דף נ.) ואיזהו נצל בשר המת שקרש ומוהל שהרתיח. [ובערוך הגרסה שנצל.]

ז ג). אלו מטמאין באהל המת וכזית מן המת וכזית נצל וכו' (אהלי ב א). כחצי זית בשר והחצי זית נצל מצטרפין זה עם זה (תוספת' שם ג ו). יש נצל לבהמה או אין נצל לבהמה (חגיי, נזיר נ.).—ובסהמ"א: מלא הפנים ועוד מעפר הנמצא תחת המת או מעפר הנמצא בקבר ואין ידוע מה טיבו אם הוא רקב שמטמא באהל או אינו אלא עפר שנתלכלך בנצל המת ודמו (רמב"ם, טומאי מת ג א).

***נְצֹלֶת**, ניצולת, ש"נ,—חלק גרוע מדבר שמשליכים אותו. Abgeworfenes; rebut; refuse: התחיל (עשו) מחכך בגרונו וכו' ויאמר הכי ויעקבני את ברכתי לקח ושתקתי לו והנה עתה לקח ברכתי ושתקתי לו הלא אצלת לי ברכה מן הניצולת[1] (ר"ל, מד"ר בראש' סז). ויצל אלהים מקנה אביכם ויתן לי כזה שהוא מציל מן הנצולת (מד"ר בראש' עד).—°ומ"ר: הנצולות[2] והרקבניות של תרומה אסורות ואם העלו אבק מותרות (רמב"ם, תרומ' יא יג).

נִצָּן, ש"ז, מ"ר נִצָּנִים,—כמו נץ[3]: הַנִּצָּנִים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו (שה"ש ב יב).—ובסהמ"א: ופעמים שכרמים נזמרים קודם הפסח וכו' וכשהורשין אותן הנצנים נשמטים ונופלין מפני כלי המחרישה (רב נטרונאי גאון, תשו' הגאו' מו"מ פו). למטה עוז הפורה נטע נעמן הצומח אשר נצניו נתנו ריח רוקח מרקחת מעשה רוקח (הרמב"ם, אגרי' לתלמידו ר' יוסף אבן עקנין).—ואמר המשורר: להציץ נצנים שחרים ולבנים וציצים כשנים בראשי האמירים (דונש, דעה לבי). איך אהיה דואג ואשמע קול מים וקול עגור ותור אשור ובצל הדס אשב ונצני גן לי כיציע וכר אשור (רמב"ע, תרשיש ג א). נרמסו נצנים נחשבו בקנים (ר"י הלוי, יהמו שושנים). בנות ערוגות שבימי ניסן עת יעלה נצן ורם נסן (ר"י חריזי, תחכמי ה). ויקם אחריהם דור המשוררים הנעמנים ונקרא זמנם זמן הנצנים כי היה הדור כמו קוצים והם כשושנים (שם יח).

1) כך בנוסח' הספרים, ובערוך הנצולות.

2) מקור הלכה זו בתוספת' תרומ' י ג, ושם הגרסה המצילות, כך גם בכ"י א"פ הוצאי צוק"מ וגם בנוסח' הדפ', ובכ"י וינה: הניצולות.

3) [ואפשר שזה הריבוי של נץ (שלא נמצא ברבים) עם הוספת הסיום ־ָן, כמו קמשונים מן קמוש, סממנים מן סם. השוה ברוקלמאן Grundriss, I, 451]

***נִצְנֵץ**, פ"ע,—כמו נצץ, ובהשאלה, נצנצה בו רוח הקדש, הופיעה פתאם, התחילה להתגלות בו: ויכירה ויאמר כתונת בני וכו' ניצנצה בו רוח הקדש (רב הונא, מד"ר בראש' פד). עד שיעקב אבינו מסב במטתו נצנצה בו רוח הקדש ואמר לבניו והיה אלהים עמכם אמר להם עתיד הוא להשרות שכינתו ביניכם (ר' עזריה, מד"ר שה"ש, עד שהמלך).—ובסהמ"א: ומצינו לחכמים שלמים שהית' רוח הנבואה מנצנצת בהם והיו מדברים העתידות (רשב"ל דורן, תפארת ישראל, דרוש ה כז).—ואמר הפיטן: שכינה בו מנצנצת ותורתו מְשֻׁבֶּצֶת (דויד בן ישע[יה], צִיָּלֶךְ ליר, פזמון סימן).—ובמשמ' פריחה וצמיחה: בתחלה היא (גאולתם של ישראל) באה קמעא קמעא ואחר כך היא מנצנצת ובאה ואח"כ פרה ורבה (ר' חייא רבה, מד"ר שה"ש, מי זאת).—ובסהמ"א: כי במחוזות אלה התחילה (הקבלה) לנצנץ ומשם שלחה פארותיה ויונקותיה אל ארץ ספרד (הקד' פירקט לאור' נוהם).

***נְצָפָה**[1], ש"נ — הוא צלף, Kapern; caprier; caper bush: הקלים שבדמאי השיתין והרמין וכו' והגופנין והנצפה (דמאי א א). על מיני נצפה על העלין ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה (ברכי לו.). מה פעל לו הקב"ה (לאותו החסיד) זימן לו סוכה אחת של נצפה וכו' ממנה היה ניזון וממנה היה מתפרנס כל ימיו (ירוש' שבת טו ג). מעשה בחסיד אחד שיצא לתוך כרמו לידע מה היא צריכה ומצא שם פרצה אחת והישב עליה לגודרה בשבת אמר איני גודרה על שחשבתי עליה בשבת מה עשה הקב"ה זימן אילן של נצפה[2] ועמד וגדרה והיה מתפרנס ממנו כל ימיו (מד"ר ויקר' לד).

א. נצץ, ממנו א.נָצַץ, נִיצוֹץ, °נִצּוּץ, °נְצִיצָה.

א. נָצַץ, נֹצְצִים, — נצצה אבן יקרה, שלחה ניצוצות funkeln; étinceler; to sparkle: וְנֹצְצִים כעין נחשת קלל (יחזק' א ז).—ומצוי בסהמ"א: והגפן מעשה אמן היה שריגיה ועליה ופרחיה זהב נוצץ ואשכלותיה זהב ירקרק (יוסיפון שו). וירא פומפיוס את גובה חומת העיר ואת רום מגדליה וכאשר נצצו אבניה ואת בהק

1) בסור' נצפא. בערב' אצף a)

2) בגמ' שבת (קנ:) צלף.

a) أصف

שמשותיה ואת הדר יפיה (שם ל״ח). כמו העין כאשר תראה אור השמש הנוצץ (ראב״ד, אמו״ר א ז). כמו מאמר האומר הכוכבים הנבוכים אינם נוצצים ואותם שאינם נוצצים הם קרובים אלינו יותר (ר׳ הלל מוירונא, תגמו׳ הנפש א א). והמלך יושב על כסא מלכותו בלבוש מלכות אפוד באפוד זהב והפז אשר עליו נצץ והברקת והאודם והנופך מתלהטים (ס׳ הישר, מקץ מט.). אשרי עין ראתה כהן בהוד ועטרת מלא מאור נוצץ והוד עטה באדרת (ר״י הלוי, אשרי עין).

—*נוֹצְצִים, כנוי למלאכים [1]: דלתיו דפקת כחם היום בפסח הסעיד נוצצים עגות מצות בפסח ואל הבקר רץ זכר לשור ערך פסח (ר״א קליר, אמץ גבורותיך, יוצ׳ ב פסח). כלך ברה כנוצצים בעין קלל אתי יפתי קשוריך להתכלל (מאולם בר׳ קלוניי, נאינה ורצינה, שם).

—הפעי׳, *הֵנֵץ, — הנצה החמה, התחילה לצאת ולהתגלות על האופק: ירד לטבול אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא (ברכ׳ ג ה). משיאור המזרח עד שתנץ החמה ארבעת מיל (ירוש׳ ברכ׳ א א). המלאך היה מקדד לפניהם את הדרך ומנין משהאיר את המזרח עד שתנץ החמה אדם מהלך ארבע מילין (ר׳ זעירא, מד״ר ברא׳ נ). — ובסהם״א: והחמה מהלכת בעביו של רקיע וכשתגיע לסוף עביו של רקיע לצד הנראה לבני אדם מיד מנצת על הארץ ומהלכת ביום כולו ממזרח למערב (ר״ח, פסח׳ לד.).

—פוע׳, יְנוֹצַץ, — כמו קל: קנינך גלגל ירוצץ וברק ינצץ באונך ורוח מפצץ סלעים ירצץ בגאונך (ר׳ יצחק אבן גיאת, קניניך). — ואמר המשורר: ואור ירוצץ כברק ינוצץ (רמב״ע, לגביר דעות).

—התפוע׳, *הִתְנוֹצֵץ, — כמו נֵצֵץ, שלח ניצוצות: לך יהד גוי אחד תהלתך יעריצון מהנותם ארבעתם למול כסאך יתהצצון נוראים ונשאים כעין קלל יתנוצצון (ר׳ יוסף, ארלאים, סבה א אהה״פ). ובאלו החקיקות שבהם ר״ל הנתיבות מתוכן יתנוצץ אורות אשר צבען שונות זו מזו (ראב״ד, פי׳ יצירה א ב). מי שאמר הכוכבים הנבוכים קרובים אצלינו יותר מן הקימים מפני שנגהם לא יראה מתנוצץ הולך ושוב (ר׳ הלל מוירונא, תגמ׳ הנפש א א). כמו אור השמש שהוא כולו מגוף אחד ר״ל מן השמש ואע״פ שיתנוצצו על שוכני הארץ הילים ומאורים עד אין מספר (שם ד). ומהם מי שהיה האור הנערב מתאצל ומתפוצץ ומתנוצץ (ר״מ ן׳ גבאי, ס׳ עבודת הקודש, חלק סתרי התורה עז). ובאותו רצון נחלקה אותה הנקודה והתנוצץ ממנה ניצוץ אור אחד ונעשה כעין מסך מבדיל בין הקודש והחול (ר׳ נפתלי בר׳ יעקב אלחנן, עמק המלך, שער הקליפות קעט:). התנוצץ ממנו כח מאוריו (של״ה א, בית ישראל כא.). כי החמה היא גדולה מן הארץ ומתנוצץ אורה סביב כל הארץ (הלבוש, חלק אורח חיים תכז). האור הבהיר הנדלק והמתנוצץ לכל צד (הרקנטי, בראשי׳ ד:). וכערך נר המתנוצץ כפנס נגד אור שבעת ימים הבאים (הקד׳ מקור חיים, בסוף שו״ת חות יאיר). ומלבושיו מזהירות מזהר המתנוצץ מהאבני׳ היקרות הנמצאות בהיכלי המלך (עמנואל חי ריקי, משנת חסידים, עולם קטן יג). ויציץ באור הבהיר המתנוצץ אל פנימית דברים הנכבדים (ר׳ טודרוס הלוי, אוצר הכבוד א, ד״ה בא וראה). — ובמשמ׳, קבל ניצוצות: הנתיב הי׳ נקרא שכל מתנוצץ וכו׳ ונקרא מתנוצץ על שמקבל נצוצי הזהר מן הבינה (הראב״ד, הקד׳ יצירה נתיב י׳ פי׳). ולכך הנשמה דבקה במאציל ואינה משתנית ולא מתרחק׳ ממנו אלא דבקה כניצוץ השמש בשמש עצמו המתנוצץ מעצם השמש ומאיר כך הנשמה מתנוצצת מן המאציל (רמ״ק, אילמה רבתי, עין כל תמר ד ד). שקבל זוהר מן השפע ההוא ונתנוצץ אור ממנו (הרקנטי, בראשי׳ ג:).

ב. נצץ, ממנו ב. נָצַץ, נֵץ, נִצָּה, נִצָּן.

ב. נָצַץ, קל לא נמצא במקרא.

—הפעי׳, הֵנֵץ, — הֵנֵץ הצמח, האלן, העלה נִצָּה: אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל לראות הפרחה הגפן הֵנֵצוּ הרמנים (שה״ש ו יא). נשכימה לכרמים נראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר הֵנֵצוּ [1] הרמונים (שם ז יג). — והשקד: וְיָנֵאץ [2] השקד ויסתבל החגב (קהל׳ יב ה). — ובתו״ם: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הגמור לשעבר ועל שלא הנץ לעתיד לבוא ועל מה נחלקו על התורמל (רשב״ג, תוספת׳ שביעי׳ ב ו). אלו הן

---

1) עפ״י הכתוב וְנֹצְצִים כעין נחשת קלל.

1) [ובאה הצד״י רפה כמו זי״ן ב„הֵעֵזָה פניה" (משלי ז יג). ר׳ יהודה חיוג גוזר אותו מן ניץ וריב״ג ורד״ק מן נוץ. ועי׳ מכלול קה:]

2) כך הכתיב והנקוד המסור. אך אולי הוא מן נאץ באותה חמשמ׳, עי׳ רד״ק, שרש נוץ.

היונקות גבועלין שלא גמרו תמרות שלא הניצו כל עקר (ר' מאיר, תוספתי' פרה יא ז). מאימתי אין קוצצין את האילן וכו' החרובין משישלשלו והגפנים משיגרעו והזיתים משיניצו [1] (שביע' ד י). רוח צפונית יפה לחטים בשעה שהביאו שליש וקשה לזיתים בשעה שיניצו [2] ורוח דרומית קשה לחטין בשעה שהביאו שליש ויפה לזיתים בשעה שיניצו [2] (ב"ב קמז.). השקד הזה משעת שיניץ עד שהוא גומר פירותיו כ"א יום (מד"ר קהלי, וישב העפר, סדרא תליתאה). — ובסהמ"א: ראשו של רמון שממנו מינץ יש בו שינים דומה למסרק (ערוך, ע' מסרק). וכלאים שהנצו אין ממתינים להן אלא יוצאין עליהם מיד ומפקירין את כל השדה (רמב"ם, כלאי' ב יז). והשם גֶּרֶשׁ ירחים בשש נקודות והם הפירות שמניצים ופורחים בכח הירח כאלו הירח מגרש אותם לחוץ (רד"ק, השרשים ע' גרש). —ואמר המשורר: מצא שושן בין דרדר והצמיח פרי עץ הדר והנצה גנת סמדר (ראב"ע, אקפרה בעד). בנחליה הנצו הרמונים ובערוגותיה הזהירו השושנים (הנ"ל, אגרת חי בן מקיץ). אל נא תחשוב מלבוש נער עמך יהיה לעד שקד גור מימים אין חפץ בם יחושו גם ינאץ שקד (רמב"ע, התרשיש ח קמה).—ובמשמ' פ"י, עשה שֶׁיָּנֵץ, מפריח ומצמיח: אפילו לוז של שדרה שממנו הקב"ה מניץ [3] את האדם לעתיד לבא נבחה (ר"ש בן יהוצדק, מד"ר בראש' כח). אדריינוס שחיק עצמות שאל את ר' יהושע בן חנניה א"ל מהיכן הקב"ה מניץ [3] את האדם לעתיד לבא (שם).—ובסהמ"א: נטע זה הניצותהא אל יהי קמל (גוף ספר הגלוי לרסע"ג, 6 הוצ' שכטר).

—קל. ב.*נָצַץ, נֹצְצִים, פ"ע,—כמו הֵנֵץ: בני האדם דומים לעשבי השדה הללו נוצצין והללו נובלין (רב, ערובי' נד.). מה הגפן והתאנה נובל עלה מהם והם עומדים עץ יבש וחוזרות ופורחות ונוצצות וצומחות ומוציאים עלים חדשים (פרקי דר"א כח).

א.נֵצֶר[4], ממנו א.נֵצֶר.

1) כך במדב"מ, וכך גם בגמ' ברכ' לו: ופסח' נב: ובנוסח' הספרים משינצו.

2) בכ"י שהניצו.

3) כך בדפוס ויניציאה ודפוס שלוניקי וכך ברוב כ"י, ובכ"י בריט"מ הוצ' ד"ר תיאודור מינץ, ובקצת כ"י ודפו' מציץ, מקיץ.

4) רק בעבר'.

א.נֵצֶר, ש"ז, מ"ר *נְצָרִים,—שבט רטב מעץ, שתיל, Sprössling; scion; sprout,: ויצא חטר מגזע ישי וְנֵצֶר משרשיו יפרה (ישעי' יא א). נֵצֶר מטעו מעשי ידי להתפאר (שם ס כא). ועמד מִנֵּצֶר שרשיה [1] כנו (דני' יא ז).—ונצר נתעב: ואתה השלכת מקברך כְּנֵצֶר [2] נתעב לבש הרגים מטעני חרב (ישעי' יד יט). — ואמר בן סירא: נצר [3] חמס לא ינקה בו ושרש חנף על שן סלע (ב"ס, גנ"י מ טו).—ובמדרש: אתה מוצא רוב האילנות אעפ"י שהן נקצצין אם נוטלין נצר מהן ושותלין במקום אחר ומיד הן עולין (תנחומ' לך לך ט, בובר).—ובסהמ"א: נצרים הפרים משרשי אילנות והן קשקושי אילנות (ר"ח, פסחי' נו:). והאלון והחרוב והשקמה וכו' שצומחין ומגדלין אמירין ונצרים וכשחותכין אותן אותו מקום החתך מפקי מיא (שם עד.). ואטע מנצריו (של הצמח) כל ערוגות גנך עד שובו כאשר היה (מעשה בוסתנאי, ד"ה ויתלוש המלך). — ובהשאלה, במליצה: כי מנצר כנם עמדו הורינו אבינו אברהם אשר אהבו יצחק בחירו יעקב סגלתו וכל שבטי יה (רסע"ג, הקדי' עברית לספר האגרון).—ומצוי הרבה בתו"מ במשמ' ענפי ערבה רכים שקולעים מהם כלים: העשירים מביאין בכוריהם בקלתות של כסף ושל זהב והעניים מביאין אותם בסלי נצרים [4] של ערבה קלופה (בכורי' ג ח). סגניות של עלין טהורות של

1) השבע' גרסו, כנראה, נצר משרשיה' כמו בישע'.

2) [פירש ריב"ג: השתיל אשר לא יצלח לנטוע בעבור פחיתותו ומשליכין אותו, ע"כ. ורש"י: כיונק אילן הנתעב בעיני בעליו שחופר ומשרש ומוציא כך הושלכת מקברך, ע"כ. וכן רד"ק בפירושו ובשרשיו. וכן תיאוד' ὡς βλαστός, והפש': נורבא, והוולג': stirps, וי"ת כיחט-כנפל, וכן סומכ' ὡς ἔκτρωμα אולי גזרוהו מן יצר-נוצר, עי' הערה לערך נציר. או מן נָצַל, עי' ערכו. והשבע' ὡς νεκρός, כפגר מת. ועק' ὡς ἰχώρ, דם ומוגלא. ופרש הירוני' sanies, tabes et paedor, רקב ולכלוך, כמו נֵצֶל, ע' ערכו. ועי' Reider, JQR (N. S.) IV, 612; Nestlé, ZAW, XXIV, 127 f.]

3) כך הובא פסוק זה, כמו שכתוב בפנים, בנסחת סֶמֶנד. והנה בגוף הגני' כתוב נוצר מחמס, אך בהגהה על הגליון נצר חמס והיא מכֻונה להנסח הסורי ששם כתוב חלפא לאנשא רשיעה וכן בתרג' היוני של בן סירא ἔκγονα ἀσεβῶν, והוא מקביל להציו השני של הפסוק שרש חנף.

4) בכ"י נסרים.

נצרין טמאות (כלים עז ה). וחומר בשירי כלי נצרים מבתחלתן שמתחלתן אינן מקבלין טומאה עד שיתחסמו (שם כ ג). העקלין של נצרין [1] ושל בצבוץ צריך לנגד (תוספתא ע"ז ח ג). כל [2] נצרין שלא קינבן ומשתמש בהן עראי טמאין (תוספתא כלים ב"מ ה יד). בראשונה היו מוליכין (מאכלים) בבית האבל עשירים בקלתות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה והיו עניים מתביישים התקינו שיהו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה מפני כבודן של עניים (מו"ק כז.). שלשה חבלים הם של מגג ושל נצר ושל פשתן של מגג לפרה וכו' של נצרים לסוטה (רב יוסף, ערובי' כח.).—וכמו נֶסֶר, לוח של עץ: ומעשה בבעל הבית אחד שהיו לו נצרים בתוך ביתו והיו שואלין אותן לבית האבל ולבית המשתה וכו' (תוספתא כלים, ב"מ ה ג). — ובמשמ' יצור: מה תלך בגדולות נצר קצרה דעתו השלך על אל יהבך כי הכל מאתו (ראב"ע, אסכון עמך).—ואמר המליץ בתארו את מלחמת האלף בית: והחושים עשיתמו (ע"י הוספת האות ב) חבושים והאלים אבלים וחלשים ונבצרים בך כל הנצרים ונשברים תהפך הנשרים (ר"ש שרביט הזהב, אותיות מריבות).

ב.*נֵצֶר, ש"ז, מ"ר נְצָרִים,—הוא הצרצור: אלו סמני חגבים כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים וקרסוליו וכנפיו חופין את רובו ר' יהודה אומר ושמו חגב ולא כנצרין שיש בהם סמנין הללו (תוספתא [3] חולין ג כה).

ג.**נצר**, ממנו נָצַר, א.נָצוּר, ב.נָצוּר, נוֹצֵר, נְצֻרָה, מְצוּרָה.

נָצַר, פ"י, נְצַרְתֶּם, נָצַרְתִּי, נָצְרוּ, נֹצֵר, נֹצְרָה, נֹצְרִים, נֹצְרֵי, נָצוּר, נְצוּרָה, נְצֻרַת, נָצוֹר, לִנְצֹר, נְצֹר, נִצְּרָה, נִצְּרָה, אֶצֹּר, אֶצֳּרָה, אֶצְּרָה, אֶצְּרֶךָּ, אֶצְּרֶנָּה, תִּצֹּר, תִּנְצְּרֵנִי, תִּצְּרֶנּוּ, יִצֹּר, יִצְּרֶנְהוּ, תִּצּוֹר, תִּנְצְּרֶכָּה, תִּצְּרֶךָּ, יִנְצֹרוּ, יִצְּרוּ, יִצְּרוּנִי, יִנְצְרֵהוּ, תִּצְּרֶנָּה,—נְצֹר אותו, שָׁמְרוֹ, בפרט מדבר רע מאויב וכדו' hüten, beobachten; surveiller, garder; to watch, guard: ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן יסבבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו (דבר' לב י). יצר סמוך תצר שלום שלום כי בך בטוח (ישעי' כו ג). אני יי' קראתיך בצדק ואחזק בידך ואצרך ואתנך לברית עם לאור גוים (שם מב ו). אתה יי' תשמרם תִּצְּרֶנּוּ [1] מן הדור זו לעולם (תהל' יב ח). אמונים נֹצֵר יי' ומשלם על יתר עשה גאוה (שם לא כד). אתה סתר לי מצר תִּצְּרֵנִי (שם לב ז). חלצני יי' מאדם רע מאיש חמסים תִּנְצְּרֵנִי (שם קמ ב). — נָצַר חייו: שמע אלהים קולי בשיחי מפחד אויב תִּצֹּר חיי (שם סד ב). —ונָצַר לבו: מכל משמר נְצֹר לבך כי ממנו תוצאות חיים (משלי ד כג).—נָצַר נפשו: הלא תכן לבות הוא יבין ונֹצֵר נפשך הוא ידע והשיב לאדם כפעלו (שם כד יב). —נֹצֵר האדם, כנוי לאלהים: חטאתי מה אפעל לך נֹצֵר האדם (איוב ז כ).—וגם בדברים מפשטים, רוחניים, בתור נושא: תם וישר יִצְּרוּנִי כי קויתיך (תהל' כה כא). אתה יי' לא תכלא רחמיך ממני חסדך ואמתך תמיד יִצְּרוּנִי (שם מ יב). חסד ואמת יִצְּרוּ מלך וסעד בחסד כסאו (משלי כ כח). ישב עולם לפני אלהים חסד ואמת מן יִנְצְרֻהוּ (תהל' סא ח). מזמה תשמר עליך תבונה תִּנְצְרֶכָּה (משלי ב יא). אל תעזבה (את החכמה) ותשמרך אהבה ותִצְּרֶךָּ (שם ד ו). צדקה תִּצֹּר תם דרך ורשעה תסלף חטאת (שם יג ו). — ונָצַר כרם, תאנה וכדומ', טפל בהם ושמר אותם מחיה, מגנב וכיוצא בזה: ביום ההוא כרם חמר ענו לה אני יי' נֹצְרָהּ לרגעים אשקנה פן יפקד עליה לילה ויום אֶצֳּרֶנָּה [2] (ישעי' כז ב-ג). נֹצֵר תאנה יאכל פריה ושמר אדניו יכבד (משלי כז יח). ועי' ע' נֹצֵר. — נָצַר מְצוּרָה, שמר את מגדל המצור שעומדים שם הצופים: עלה מפיץ על פניך נָצוֹר מצורה צפה דרך חזק מתנים אמץ כח מאד (נחום ב ב).—ודברים מוסריים, נָצַר ברית, חק, מצוה, משפט, עדות, תורה, וכיוצא בהם, שמרם, קִיֵּם אותם: כי שמרו אמרתך ובריתך יִנְצֹרוּ (דבר' לג ט). וישימו באלהים כסלם ולא ישכחו מעללי אל ומצותיו יִנְצֹרוּ (תהל' עח ז). כל ארחות יי' חסד ואמת לְנֹצְרֵי בריתו ועדתיו (שם כה י). ישמרו חקיו ותורתיו יִנְצֹרוּ (שם קה מה). אשרי נֹצְרֵי עדתיו בכל לב ידרשוהו (שם קיט ב). גל מעלי חרפה ובוז כי עדתיך נָצָרְתִּי (שם כב). הורני יי' דרך חקיך ואֶצְּרֶנָּה עקב הבינני ואֶצְּרָה תורתך ואשמרנה בכל לב (שם לג-לד). זאת היתה לי כי פקדיך נָצָרְתִּי (שם נו). טפלו עלי שקר זדים אני בכל לב אֶצֹּר פקודיך (שם סט). סורו ממני מרעים ואֶצְּרָה מצות אלהי (שם קטו). פלאות עדותיך על כן נְצָרָתַם

1) בסוף טהר' נוצרין. 2) כך בכ"י א"פ, הוצ' צוק"מ, ובנדפס סלי נצרין, והגיה הגר"א כלי נצרים. 3) [השוה חול' סה:]

1) בקצת ספרים תִּצְּרֶנּוּ.

2) בקצת ספרים אֶצְּרֶנָּה.

נפשי (שם קכט). קראתי בכל לב ענני יי' חקיך אצרה (שם קמה). לנצר ארחות משפט ודרך חסידיו ישמר (משלי ב ח). בני תורתי אל תשכח ומצותי יצר לבך (שם ג א). בני אל ילזו מעיניך נצר תושיה ומזמה (שם כא). החזק במוסר אל תרף נצרה [1]) כי היא חייך (שם ד יג). נצר בני מצות אביך ואל תטש תורת אמך (שם ו כ). שמר נפשו נצר דרכו (שם יו יז). תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה [2]) (שם כג כו). נוצר תורה בן מבין ורעה זוללים יכלים אביו (שם כח ז). — ונצר דעת: לשמר מזמות ודעת שפתיך ינצרו (שם ה ב). עיני יי' נצרו דעת ויסלף דברי בגד (שם כב יב).—נצר חסד לפלוני: אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה (שמות לד ו-ז).—נצר פיו, נצר לשונו, לבלי דבר: נצר פיו שמר נפשו פשק שפתיו מחתה לו (שם יג ג). נצר לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה (תהלי' לד יד).—נצר על דל שפתיו, שמר על שפתיו והשגיח שלא ידבר דברים שאינם לפי רצונו: שיתה יי' שמרה לפי נצרה [3]) על דל שפתי (שם קמא ג).—ופעול נצור, שמור במבצר: הרחוק בדבר ימות והקרוב בחרב יפול והנשאר והנצור ברעב ימות וכליתי חמתי בם (יחזק' ו יב). — עיר נצורה, שהיא במצור, שצר עליה האויב ולא יתן לצאת ולבא: ונותרה בת ציון כסכה בכרם כמלונה במקשה כעיר נצורה [4]) (ישעי' א ח).—נצרת לב: והנה אשה לקראתו שית זונה ונצרת [5]) לב המיה היא וסוררת בביתה לא ישכנו רגליה (משלי ז י-יא).—ואמר בן סירא: בנות לך נצור שארם ואל תאיר אלהים פנים (ב"ס, גני' ז כד). — ומצוי בתו"מ: גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי ולשקוד על דלתי תורתי נצור תורתי בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי (ר"מ, ברכ' יז.). אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה (מר בריה דרבינא, שם). אלו בני יונדב בן

1) [צ דגושה, לצחצח האות שלא תדמה לסמך, וכן נצרה (תהלי' קמא ג). עצבותם (שם יו ד). נצרנה (משלי ד יג). עי' הרקמה שער כב; ראב"ע תהל' קמא ג; ורד"ק מכלול שדה"פ.]

2) כך הקרי, והכתיב תרצנה. ובקצת ספרים תרצנה כתיב וקרי.

3) עי' הערה שלפני הקודמת.

4) יש מפרשים במשמ' חרבה, כמו ובנצורים ילינו.

5) [שמורה וטמונה בנוגע ללבה ומחשבותיה, כלומ' מסתירה ערמתה בלבה. ע' נצור.]

רכב שנצרו שבועת אביהם (ב"ב לא:). אשרי האזנים ששמעו עד היכן חבבן עד היכן שומרן עד היכן נצרן כביכול עד כאישון עינו (מד"ר במדב' ב). ויהי מהיום ההוא ומעלה וינצור מרדכי את החלום אשר חלם (מד"ר אסתי, ויגד לו).—ובסהמ"א: ורבנא יעקב אלוף ינצרהו משגבינו ויגוננהו (קטע אגרי' של רה"ג, JQR,NS,I, 101). ואמר הפיטן: דרוש כיצר די מעצר דל ינצר דעה מהתקצר (אל כאח, יוצ' לשבת ברא"ש). [לי]ק[י]רנו וידידינו כב' ג' ק' מור' סהלאן ראש כלא ישמרהו צור ומכל רע יהי נצור (מן, ד"ה יהודי מצרים וא"י, II, 152).—ואמר המשורר: ופדה עם וקראו בנו וכרת ברית בינו ובינו נצרהו כאישון עינו ופרש למסך עננו (ראב"ע, אל חי).

—נפע', נִנְצַר, נִנְצֶרֶת, הִנָּצֵר,—נשמר: ואם ישאל שאלת תלמיד ללמוד חייב לענותו וכו' ולהגיד לו שיבין במחשבה ובשכל ולא להנצר ממנו כהנצר מן הנצים והמריבים (כפי' בר כח, פי' י, הדבר', לקו"ק נספחי' 12). למלא ידו שבעה נעצר להתחטא בדמים טבול ננצר (משול' בר' קלוני', סדר עבודה). אום כאישון ננצרת חשוך אותה מבצורת בשם השמיני עצרת (אוס באישון, יוצ' לשמע"צ).

—פעי', נִצֵּר, מְנֻצָּר,—שנצרוהו, ששמרורו: יוצר אתה לכל יציר נוצר כוננת מאז תרף לחלצם ממעצר לחוננם חנם מאוצר המנֻצר (במולאי מנוחה, סליחי' א).

—הפעי', הִנְצִיר, מַנְצִיר,—כמו פע': הראשון אדם בו נוצר וצוה חוק ולא נצר זה מליץ כהרחיב בצר חקקו למשפט ולדורות מנצר (אפד מאז, מוסי' א' ר"ה). אתה אמרת דרשוני והוסרו התרחצו הזכו ותתענגו ותונצרו ומאורי ישעכם כאור בקר ינהרו (ישראל עמך, סליחי' לאשמורי יוה"כ, סמא"ל).

ב. נָצַר [1]), קל לא נהוג.

— התפע', הִתְנַצֵּר, — עשה את עצמו נוצרי: יהיה אדם חסיד ולא ירגיש באיזו דת שיתקרב אם בהתיהד או בהתנצר או בזולת זה (ר"י א"ת, כוזרי ב מט). כי כל המדברים הראשונים מן היונים המתנצרים ומן הישמעאלים לא נמשכו אחר הנראה מענין המציאות תחילה בהקדמותיהם (ר"ש א"ת, מו"נ א עא). ובעלי הדתות מהמתנצרים והישמעלים קבלו ממנו עונשי גיהנם (רשב"ל דוראן, מגן אבות ג, פט.). והיו ממתינים שם עד

1) נגזור מן נצרת, נוצרי.

שיבאו היהודים להתנצר (ר״ש אבן וירגא, שבט יהודה 65). הדליקו אבוקה של שעוה ושמו אותה ברחוב העיר והכריזו ואמרו כל יהודי שיבא ויתנצר קודם גמר האבוקה יקבלו אותו וכל מי שיבא אחר כך ישרף באש וכו׳ אמר לי האיש היהודי אין לבי להתנצר (שם לה). — ובמשמ׳ הִצְטַלֵּב, עשה תבנית צלם, שתי וערב: שספר לי בחור אחד יהודי על אודות אנשי מקומו שהם אדונים לעצמם ואינם ברשות אחרים וסביבותיהם אומה גדולה נקראים חוב״ש ומתנצרים בשתי וערב על פניהם (אגרי׳ הרב ר׳ אליהו, דברי חכמים קכ).

***נַצְרוּת,** ש״נ, — דת הנוצרים, מצוי בספרות החדשה.

***נַצְרָנִי,** ת״ז, — כמו נוֹצְרִי: מה תאמר דין נצרני ודין ישראל איזה מהם מכובד (מנחם ב״ס, מכתב ר׳ חסדאי למלך הכוזרים).

נֹצֵר, נוֹצֵר, ש״ז, מ״ר נֹצְרִים, נוֹצְרִים, — שׁוֹמֵר, מי שנֹצֵר שדה וכדומ׳: עוד תטעי כרמים בהרי שמרון נטעו נטעים וחללו כי יש יום קראו נֹצְרִים בהר אפרים קומו ונעלה ציון (ירמי׳ לא ד-ה). בנה כעש ביתו וכסכה עשה נֹצֵר (איוב כז יח). — מגדל נֹצְרִים: ויבנו להם במות בכל עריהם ממגדל נוֹצְרִים עד עיר מבצר (מ״ב יז ט). — ובמשמ׳ אויב הצר והשומר על העיר במלחמה ולא יתן לצאת ולבא: השמיעו על ירושלם נֹצְרִים באים מארץ המרחק ויתנו על הרי יהודה קולם (ירמ׳ ד יו).

נְצֻרָה, ש״נ, מ״ר נְצֻרוֹת, — דבר שמור וטמון, נסתר: השמעתיך חדשות מעתה ונְצֻרות ולא ידעתם (ישעי׳ מח ו).

נקב[1], ממנו נֶקֶב, נָקַב, מַקֶּבֶת, נְקֵבָה, נִקְבָּה, נַקְבוּת, נַקְבוּתִי, נְקָבִי, *נָקוּב, *נִקּוּב, *נְקוּבָה.

נֶקֶב, ש״ז, מ״ר נְקָבִים, בכנ׳ נְקָבֶיהָ, — א) במלאכת כסף וזהב, אולי חקיקה למלואת אבן טובה: כל אבן יקרה מסכתך אדם פטדה וכו׳ וזהב מלאכת תפיך ונְקָבֶיךָ[2] בך ביום הבראך כוננו (יחזק׳ כח יג). —

ב) נֶקֶב, — חֹר Loch; trou; hole: זפת וגפרית כדי לעשות נקב שעוה כדי ליתן על פי נקב קטן (שבת סז.). כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב (שם, קח.). נקבים שיש בהן חסרון מצטרפים לכאיסר (רב, חולי׳ מה.). ובגולגולת שיש בה נקב אחד ארוך אפילו יש בה נקבים הרבה מצטרפים למלא מקדח (רב ירמיה, שם). נקב יש בו (בגט) בצד אות פלונית (רב אשי, גיט׳ כז:). — ומצוי מאד בסהמ״א: עניות טופלין אותן בסיד וכו׳ טח את העור בשרה בסיד ומה צורך לכך כדי שיסתתמו נקבים קטנים (ר״ח שבת פ:). נקב שעושין בחבית שיצא הרוח שלא תבקע החבית (ערוך ער׳ סך). כיצד הטחול ראשו האחד עבה והשני דק כבריית הלשון אם ניקב בראש העבה נקב מפולש טרפה וכו׳ (רמב״ם, שחיטה ו יט). — ומשל: אין נקב המחט צר לשני אוהבים (מבחר הפנינים לרשב״ג 34). *נקבי המשכיות, עי׳ ג. מַשְׂכִּית. — ובהשאלה להחללים שבגוף בע״ח: מאתים וארבעים ושמונה איברים באדם שלשים בפסת הרגל וכו׳ תשעה בראש שמונה בצואר ששה במפתח של לב וחמשה בנקביו (אהל׳ א ח). אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חללים חללים[1] (ברכ׳ ס:). שני נקבים יש בו באדם אחד מוציא שתן ואחד מוציא שכבת זרע ואין בין זה לזה אלא כקליפת השום (בכור׳ מד:). והאדם הזה עשוי מחילים מחילים נקבים נקבים ואין רוחו יוצאה ממנו (ר׳ תנחום, מד״ר ברא׳ א). סגרו דלתים בשוק אלו נקביו של אדם שהן כמו דלת הפותח והסוגר (שם ויקר׳ יח). — בֵּית הַנֶּקֶב, עי׳ בַּיִת. — נְקָבִים, צרכי הרקת הגוף: לא יעמוד אדם ויתפלל וצריך לנקביו (תוספת׳ ברכ׳ ב כא). הנצרך לנקביו אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה (ברכ׳ כג.). הנצרך לנקביו ואוכל דומה לתנור שהסיקוהו על גב אפרו (שבת פב.). קשין נקביו של אדם כיום המיתה וכקריעת ים סוף (ר״א בן עזריה, פסח׳ קיח.). סעודתך שהנאתך ממנה משוך ידך הימנה ואל תשהה עצמך בשעה שאתה צריך לנקביך (ר׳ חייא, גיט׳ ע.).

1) משתף לכל הלשונות השמיות.

2) [עקילס תרגם τρήσεων ר״ל חורים. וכן הוולג׳. וכן ת״י במשמ׳ נקבי הגוף, עפ״י דרשת חכמי התלמוד: מאי מלאכת תופיך ונקביך בך אמר רב יהודה אמר רב אמר לו הקב״ה לחירם מלך צור בך נסתכלתי ובראתי נקבים נקבים באדם (ב״ב עה.). ובמשמ׳ זו פרשו רש״י וריב״ג בשרש תפף ורד״ק באותו שרש. ובפירושו פרש רד״ק במשמ׳ כלי נגינה מסין החליל: כלי הנגון העשוי נקבים נקבים. וכן ר״א מבלגנצי: לשיר ולזמרה כגון סמפוניא המוציאה קול ע״י נקבים, ע״כ. (חולי מק״ג). לשבע׳ והפש׳ היתה גרסה אחרת. עי׳ בפירושו של קורניל. והחדשים מפרש׳ כמו שפרשנו בפנים הערך. ועי׳ Weil, REJ 42,7 seqq. ואולי הכונה לנקבים במרגליות, כמו בתו״מ להלן בפנים הערך.]

1) בקצת נוסח׳ חלולים, וכן ברוב נוסח׳ ברכות השחר.

שמור נקביך בשעה שאתה עומד בתפלה לפני (רב אשי, ברכ׳ כג.). שהיו (דניאל וחבריו) אונסין את עצמן מן השחוק ומן השיחה ומן השינה ומעמידין על עצמן בשעה שנצרכין לנקביהן מפני אימת מלכות (ר׳ חמא ברי חנינא, סנה׳ צג:). ג׳ מעין העולם הבא אלו הן שבת שמש ותשמיש וכו׳ תשמיש נקבים (ברכ׳ נז:). (כתוב) ותתחלחל המלכה וכו׳ שהוצרכה לנקביה (ר׳ ירמיה, מגי׳ טו.). המשהה את נקביו עובר משום לא תשקצו (רב אחא, מכות טז:). לפי שאותו רשע משתבח ואומר שהוא אלוה ואינו יוצא לנקביו (מד״ר שמות ט). באו למדבר והאכלתי להם מן מ׳ שנה ולא נצרך אחד מהם לנקביו אותן מ׳ שנה אלא שאכלו את המן והוא נעשה להם בשר (שם, במד׳ טז).—ובסהמ״א: היה רגיל שמשהה את נקביו וזה שחש בהדרוקין שהיה משהה את נקביו (גאוניקה הול׳ גינלצ׳, 323). התלמידים הקבועים להם עת לפניו אונסין אותו להשהות נקביו (רש״י, שבת לג.). ונכלל במאמר מאין באת פהיתות מצד מלאכת תופיו ונקביו (המאירי, בית הבחירי על אבות ג א). בבא איש מבית מקדש מעט ומצא שלחן ערוך ומטות מוצעות ונרות דולקות ולא בדק תופיו (עטוש שלמטה) ונקביו יפרוש המפה וכו׳ ואם יבדוק מלאכת תופיו ונקביו לפני הקדוש צריך ליטול (אבן ירחי, המנהיג, הלכי פסח פג.).

נָקַב, פ״י, נָקַבְתָּ, נֹקֵב, נְקֵבֵי, נָקוּב, נְקָבוֹ, קֹב, תִּקְּבֶנּוּ, נָקְבָה, אֶקֹּב, אֶקּוֹב, תִּקֹּב, יִנָּקֵב, יִקֹּב, יִקְּבֶנּוּ יִקְּבֵהוּ, —א) נָקַב נֶקֶב בדבר, עשה נֶקֶב, חֹר bohren; trouer; bore: הנה בטחת על משענת הקנה הרצוץ הזה על מצרים אשר יסמך איש עליו ובא בכפו וּנְקָבָהּ (ישעי׳ לו ו). ויקח יהוידע הכהן ארון אחד וַיִּקֹּב חר בדלתו (מ״ב יב י). והמשתכר משתכר אל צרור נָקוּב (חגי א ו). בעיניו יקחנו במוקשים יִנְקָב אף (איוב מ כד). התשים אגמון באפו ובחוח תִּקֹּב לחיו (שם כו). — ומצוי מאד במשמ׳ זו בתו״מ ובסהמ״א: שרויין בעלית בית ניתזה בלוד והיו נוקבין שפופרת של ביצה וממלאין אותה שמן ונותנין אותה על פי הנר ערב שבת עם חשיכה כדי שיהא שוהא ומדליק בלילי שבת (ר׳ יהודה, תוספת׳ שבת ב ה). ואין נוקבין מגופה של חבית (ר׳ יהודה, שבת כב ג). היה מודד והגיעה מידתו לכותל אין אומרין יקוב את הכותל אלא ימוד את הכותל (תוספת׳ ערוב׳ ו יג). לא ימכרנה (את המטבע החסרה) לא לתגר ולא להרג ולא לחרם מפני שמרמין בהן את אחרים

אבל נוקבה ותולה בצואר בנו (שם ב״מ ג יט). ואילו הן עורות לבובין כל שנקוב כנגד לבו ועשוי כמין ארובה (שם ע״ז ד ז). עציץ נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש (כלאי׳ ז א). עציץ נקוב הרי זה כארץ (דמאי׳ ה י). לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת (שבת ב ד). לא תצא אשה לא בחוטי צמר וכו׳ ולא במחט שאינה נקובה (שם ו א). שובר אדם את החבית וכו׳ ולא יקבנה מצדה ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח (שם כב ג). נטמא (כלי חרס) חוץ לקלעים נוקבו ונכנס ושוברו במקום קדוש (זבחי׳ יא ה). לא היה שובר בו את הרגל אלא נוקבו מתוך ערכובו ותולה בו (תמיד ד ג). אלו טרפות בבהמה נקובת הושט ופסוקת הגרגרת (חולי׳ ג א). כסוי הלפס בזמן שהוא נקוב ויש לו חדוד טהור אם אינו נקוב ואין לו חדוד טמא (כלים ב ה). אל תרבו עלי תבריכין ותהא ארוני נקובה[1]) בארץ (ר׳ חזקיה, ירוש׳ כלאי׳ ט ד). מעשה באדם אחד שהפקיד דיסקיא מלאה חמץ אצל יוחנן חקוקאה ונקבוה עכברים והיה חמץ מבצבץ ויוצא (רבין בר ר׳ אדא, פסחי׳ יג.). מיד נקבום (את הכותים) בעקביהם ותלאום בזנבי סוסיהם (יומא סט.). בעבד נוקב מרגליות וכו׳ שאין רבו רוצה לשנותו למלאכה אחרת (ר׳ יוחנן, ב״מ יב:). יאמרו (שור שהמית) עבד נוקב מרגלית (משלם בעל השור) שלשים עבד שעושה מעשה מחט שלשים (אביי, ערכ׳ יד:). ח׳ מיני טרפות נאמרו לו למשה בסיני נקובה ופסוקה נטולה וחסורה וכו׳ (עולא, חולי׳ מג.).—ובסהמ״א: וכיון שקרום מוחו ניקב מיד הוא מת לפיכך אסר לנו בהמה נקובת קרום של מות (גאוניקה הול׳ גינלצ׳, 33). הפטיש שראשו האחד חד לנקוב ולפסול בו ובראשו האחר מכין בו והולמים בו (שרשי רד״ק, נקב).—ובהשאלה: מקרא זה נוקב ויורד עד תהום (ר׳ נתן, סנהי׳ לז:). יקוב הדין את ההר (תוספת׳ סנהי׳ א ג). — ואמר הפיטן: הישר לפניך לב עקוב דינך ההר יקוב ומשפט לאלהי יעקב (ר׳ אלעזר, אל אמונה, סליח׳ ער״ה). חילים מזועים בחלם חלוצים חושים מלעקוב מחשים וממללים בקולם מבקיעים רקיעים לקב (מנחם בר מכיר, מלאכי צבאות, יוצ׳ של שבת הפסקי׳ א). — ובחכמת הטבע, *אור נָקָב, שניצוציו חודרים לתוך גוף מלטש וכדום׳: ואשר

1) במדר׳ בראש׳ ק נקופה.

יקבל אורה קבול שלם יותר מכלם הם הפניגים והשוהם והאויר הצח והמים ויקרא בהם אור נוקב (פי׳ התורה לר׳ עמנו׳ מרומא, Merx Archiv 372).—*נוקב הגפנים, שם למין ממיני הארבה: נוקב הגפנים (רעבנשטיכלער) הוא ילק קטן אדום ונוצץ כזהב (שייכהאק, תולדות החיים רסג).—נוקב העץ: נוקב העץ וכו׳ (האלץ באהרער, טראצקאפף) עגולי ומראהו אמוץ (שם, רכז). — ב) נָקַב דבר, אמר בפרוש בפיו, קבע [1], bestimmen, ausdrücken; designer, indiquer; designate: ויאמר נָקְבָה שכרך עלי ואתנה (בראשי׳ ל כח).—נָקוּב, נקרא: הוי השאננים בציון והבטחים בהר שמרון נְקֻבֵי ראשית הגוים ובאו להם בית ישראל (עמו׳ ו א). וקרא לך שם חדש אשר פי׳ יי יִקֳּבֶנּוּ (ישעי׳ סב ב).—ואמר הפיטן: זמן כפור בעד נפש נקובת חמשה נפש רוח חיה יחידה מחומשה (ר״א קליר, אז על כל חיתו יער, יול׳ ב׳ פסח). לטוב צפון שמו תקוב יום אבד הולכי עקוב לא כאלה חלק יעקב (ר״י הלוי, יגשר עם). — והמשורר: הודות עלי נבל ומשוך ביובלים לקרוא בשם נקוב שרים בחוללים (רמב״ע, הודות עלי נבל). והאבות היו אברהם יצחק ויעקב מדוע יצחק לבדו ינקוב ויאמר כי הוא לבדו בשמים יושב (עמני׳ מחב׳ כג). — ג) נָקַב את פלוני, קלל אותו, fluchen; maudire; to curse: וְנֹקֵב שם יי׳ מות יומת רגום ירגמו בו כל העדה כגר כאזרח בְּנָקְבוֹ שם יומת (ויקר׳ כד יו). וַיִּקֹּב בן האשה הישראלית את השם ויקלל (שם יא). מה אֶקֹּב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם יי׳ (במדב׳ כג ח). גם קב לא תִקֳּבֶנּוּ גם ברך לא תברכנו (שם כה). מנע בר יִקְּבֻהוּ לאום וברכה לראש משביר (משלי יא כו). אמר לרשע צדיק אתה יִקְּבֻהוּ עמים (שם כד כד). הנה הלילה ההוא יהי גלמוד אל תבוא רננה בו יִקְּבֻהוּ אררי יום (איוב ג ז-ח). אני ראיתי אויל משריש וָאֶקּוֹב נוהו פתאם ירחקו בניו מישע וידכאו בשער ואין מציל (שם ה ג-ד). — ואמר בן סירא: אב רשע יקוב ילד (ב״ס, גני׳ מא ז). — ובמדרש: שכשבא ליטע אהלו במחנה דן דהוהו אמרו לו בן מצרי אתה וכו׳, מיד התחיל לנקוב את השם ולקללו (ר׳ חייא בר אבא, תנחומ׳ אמור כד). — ואמר הפיטן: אי כה פץ לקוב עם וברך עם קדושיך בשוב וכה תדבר הומר לקדושיך (ר״א קליר, קינו׳ לת״ב, אי כה אומר). ואלה ברכו וזר עמו יקוב בהתחננו ביד תופשיו הקול קול יעקב והידים ידי עשו (רמב״ע, ברכאים אדר). — והשתמש המשורר בשלש המשמ׳: אורו אשר מריב ביום פרוד חושק עלי בכיו וגם נוקב כי אם מעט יכול להתאפק דמעו צפוניו יהיה נוקב עין נדוד לא תבך אותה חיש עורב נחלים יהיה נוקב (רמב״ע, תרשיש ז נג-נה).

—נפע׳, נִקַּב, נִקְּבוּ, — נִקַּב האדם בִּשְׁמוֹ, נאמר שמו בפרוש: אלה (הכתובים למעלה איש בשמו) קריאי העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נִקְּבוּ בשמות (במדי׳ א יז-יז). ומן הנתינים שנתן דויד וכו׳ כלם נִקְּבוּ בשמות (עזרי׳ ח כ). ומחצי מטה מנשה שמונה עשר אלף אשר נִקְּבוּ בשמות (דהי״א יב לא; גם יו מא). ויקומו האנשים אשר נִקְּבוּ בשמות ויחזיקו בשביה (דהי״ב כח יה; גם לא יט).—ואמר המשורר: קומי עניה סוערה קומי וגם התיצבי קומי וגורי באשר תודעי תנקבי קומי ושבחי אב ואם צורך לבכי אהבי (רשב״ג, מה לך יחידה). בשמות נקבו וכעבדים נצבו וכאדונים נחשבו על ראש המצבה (רמב״ע, אלולים מהודך). בך רוח בשם נקבה חיה כשגל נצבה ממקבת אור נקבה מצור החיים חצבה (שם, אל מתנשא). — ב)*ובמשמ׳ היה בו נֶקֶב: ניטלה פטמתו (של האתרוג) נקלף נסדק ניקב וחסר כל שהוא (סוכ׳ ג ו). ניקב קרום של מוח ניקב הלב לבית חללו וכו׳ הריאה שניקבה או שחסרה ר׳ שמעון אומר עד שתנקב לבית הסמפונות ניקבה הקיבה ניקבה המרה ניקבו הדקין הכרס הפנימית שניקבה וכו׳ המסס ובית הכוסות שניקבו להוץ (חולי׳ ג א). ניקבה הגרגרת או שנסדקה וכו׳ (שם ב). איזהו כרות שפכה כל שנכרת הגיד או העטרה ולפנים וכו׳ ניקב מלמטה פסול (תוספת׳ יבמ׳ י ד). שני נקבים יש בו באדם אחד מוציא שתן ואחד מוציא שכבת זרע ואין בין זה לזה אלא כקליפת השום בשעה שאדם נצרך אם נקבו זה לתוך זה נמצא עקר (בכור׳ מד:).

—פע׳, *נִקֵּב, מְנַקֵּב,—א) כמו קל משמ׳ א), עשה נֶקֶב: סכין את הפגים ומנקבים אותם עד ראש השנה פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית וכו׳ לא סכין ולא מנקבין אותן (שביע׳ ב ה). צלוחית שפיה שוקע אינה מהורה עד שינקבנה מצדה (מקוא׳ י א). כל המונע הלכה מפי תלמיד וכו׳ מנקבין אותו ככברה (עולא ב״ר ישמעאל, סנה׳ צב.). אם שמעת דבר מר׳ ליעזר בנו של ר׳ יוסי הגלילי נקב אזנך באפרכס הזו ושמע

[1]) עקרו לסמן ולציין דבר ע״י נקב ומזה לפרש ולקבע.

(ר' יוחנן, ירוש' קדוש' א י).—ב) נקב את המלה, השתמש בה בלשון נקבה: כל אשר אין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו [1] (ר"ש ארקוולטיגדו, ערוגי הבשם ז כח). בשביל החרוז לא דקדקו מעולם גם מבחרי המשוררים וזכרו את הנקבות ונקבו את הזכרים ואף כי בדברים שאין בהם רוח חיים (ר' שניאור זקש, שירי ברכה, הול' מק"כ 26).

—פעי', *נקב, מנקב מנוקב, מנקבת, מנוקבת,—שנקבוהו,—א) שעשו בו נקב: לך ואמור לו חבית מנוקבת הייתה כדברי בית הילל אלא שסתמוה שמרים (ר' אלעזר ברי לדוק, תוספת' עדי' ג ג). אבוב של קליות היה שם והיה מנוקב ככברה כדי שתהא האור שולטת בכולו (מנח' סו:). והחזירן כשמנוקבין מהו חוששין אנו (והזהיר, ויקר' יח). — ב) *בדקדוק פעל מנקב, שבא בלשון נקבה: ולא היה לו לומר כ"א כמו בזה לך לעגה לך שהוא פעל עבר מנוקב (משה הכהני הקראי, לקו"ק נספחי 70).

—הפעי', *הנקב, הונקב, — כמו נפע' משמ' א): זמן והנקב לראש ראשית גוים לרע לדרוש היות לכל בוגדים ראש (ר"א קליר, אן קולן, שבת זכור). דרש יום זה ליחסו ראשון הוא חמשה עשר והונקב ראשון וכדי לבשרנו כי מחל ראשון (הוא, אתנס מלוה, יול' ג סכות).

נקבה, ש"נ, מ"ר נקבות,—הנקבה בבעלי חיים, היולדת את הילדים, Weib, — chen; femme ,femelle; female—בבני אדם: ויברא אלהים את האדם וכו' זכר ונקבה ברא אתם (ברא' א כז). ואם נקבה תלד (האשה) וטמאה שבעים כנדתה (ויקר' יב ה; גם ז; כז ה). צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכלן זב וכו' מזכר ועד נקבה תשלחו (במדי ה ב-ג). פן תשחתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל תבנית זכר או נקבה (דבר' ד יו). כי ברא יי' חדשה בארץ נקבה תסובב גבר (ירמי' לא כא). — ובבהמות וחיות: ומכל החי מכל בשר שנים מכל תביא אל התבה להחית אתך זכר ונקבה יהיו (ברא' ו יט; גם ז ג). אם מן הבקר הוא מקריב אם זכר אם נקבה תמים יקריבנו (ויקר' ג א). ואם מן הצאן קרבנו וכו' זכר או נקבה (שם ו). — ובתו"מ: המסרס את הזכרים חייב ואת הנקבות פטור (ר' יהודה, תוספת' יבמ' ח ד). אמו ואשה אחרת ולהן שני זכרים וחזרו וילדו שתי נקבות במחבא (שם יב ד). עמוני ומואבי אסורין ואסורן אסור עולם אבל נקבותיהם מותרות מיד (יבמ' ח ג). אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים ואוי לו למי שבניו נקיבות (רבי, קידוש' פב:). חבלי נקבה מרובין משל זכר (נדה לא.). אשה מזרעת תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה (שם). תפתח ארץ כנקיבה זו שהיא פותחת לפני הזכר (ירוש' תעני' א ג). וברכך בבנים וישמרך בבנות שהנקיבות צריכות שמירה (תנחומ' נשא יח, הול' בובר).—ובבהמות והיות: מעשר בהמה נוהג בגדולים ובקטנים בזכרים ובנקבות בתמימים ובבעלי מומים (תוספת' בכור' ז א). מכר לו שחופות אבל לא לבנות זכרים אבל לא נקבות (חול' יא ב). מה עשה הקב"ה סירס את הזכר (של לויתן) והרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא (רב, ב"ב עד:). עור שקושרין תחת זכרותן כדי שלא יעלו על הנקבות (רב נחמן בר יצחק, שבת נג:) (אמר הקב"ה לנח) אם ראית זכר רץ אחר נקבה קבלהו (אל תוך התבה) נקבה רץ אחר זכר אל תקבלהו (מד"ר ברא' לא).—ובסהמ"א: פעם אחת ישב עכבר עם נקבתו אצל חתול (אלפא ביתא דבן סירה כו). — *ובהשאלה לדברים לא בע"ח שיש להם קצת דמיון בתכונתן לנקבות אם מצד חולשתן אם מצד שהם מושפעים מאחרים: המים העליונים זכרים והתחתונים נקבות (ר' לוי, ירוש' תעני' א ג).—ואמר המליץ: זכרים הם ודעותם נקבות (רמב"ע, דיואן כ"י בודלאי). כי שירות בני ספרד חזקות וערבות כאלו מלהב אש הצובות ומשוריהם כזכרים וכל משוררי עולם כנקבות (ר"י חריזי, תחכמ' ג).—ובהשאלה לכל דבר שהוא נקוב: סככה בחיצין [1] זכרים כשרה בנקבות פסולה (רב, סוכ' יב:). ושני הסינין [2] יוצאין מתוך הקרשים שנים לכל אחד ואחד שמשקיע הזכר בתוך הנקבה (ר' נחמיה, ברייתא דמלאכ' המשכן א). — ובסהמ"א: שיעשה שליבה יוצאה מן הקרש כעין הוצין זכרים וכנגדו בקרש שבצדו שליבה אחרת נקובה ומכנים הזכר לתוך הנקבה וכן בקשר האחר (רמב"ן, שמות כו יז).—ובמורסות: הוא חולי קשה כמו ארסוני' יש ממנו זכר והוא כמו אבעבוע שחור והנקבה לבן (נרבוני, ארח חיים במורסות, כ"י ביהמ"ד פכתר).—*לשון נקבה, בדקדוק,—צורת המלים שקבעה הלשון

1) עי' הערה לערך ג. זכר, זכר.

1) בכ"י הוצין.
2) בביהמ"ד יעלינק: הניפין.

לנקבה טבעית או הסכמית: ודרך לשון נקבה הוא (קדוש׳ ג:). הואיל ופתח הכתוב בלשון נקבה וסיים בלשון נקבה ולשון זכר באמצע (ר׳ יצחק בר אבדימי, זבח׳ מג:). כל השירות שנאמרו בעולם לשון נקבות (מד״ר שמות כג). פעמים משיח בלשון זכר ופעמים משיח בלשון נקבה (מד״ר קהל׳ ראה זה). — ובדקדוק, *כנוי לאותיות בגד כפת, הרפויות אחרי אהוי, שהן הזכרים: עוד ארבע מהם כמנהג חיות זכרים עם נקבות תנויות כנוים אוי״ה הקנויות אצל בג״ד כפ״ת שרויות (ב״א, דה״ע, סי׳ 4).—וכנוי לאותיות השרשיות הבאות רק בשרש המלה, בנגוד לזכרים שהן גם שרשיות וגם שמושיות: אחת עשרה אותיות נקראים שרשים והן ח״ט ספ״ר גז״ע צד״ק נדרשים והן הנקראים נקיבות כי הם הולכי נתיבות וכראש הקרואים נצבות (דרכנברג, הורי׳ הקורא 8).—ב) *כמו נַקְבוּת: צד זכרותו של זה פוסלת צד נקיבתו[1] של זה (ירוש׳ יבמ׳ ח ו). — ובסהמ״א: (נשים) המסוללות דרך תשמיש זכר ונקבה משפשפות נקבתן זו לזו (רש״י, יבמ׳ עו.).

נִקְבָּה[2], ש״נ, — מחלה תחת האדמה למעבר דרך או מים ,Tunnel: וזה היה דבר הנקבה[3] וכו׳ (כתב׳ השלח, שורה א).—ובהשאלה: שבע נקבות הן בראשו של אדם שתי עינים שתי אזנים ושתי נקבות של חוטם והפה (מדרש תדשא ו, הוצ׳ אפשטין).—ובמשמ׳ נקב עגול ובפרט פי הטבעת: קורקבן לטחינה קיבה לשינה ניקבה לצואה אבר קטן להשתין ולהוציא זרע (מדרש אלפא ביתא של ר״ע ביהמ״ד ילינק ג אות פ׳ 43).

***נַקְבוּת**, נִקְבוּת, ש״נ,—מקום הרחם של האשה: הרי הוא אומר וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו מקום שניכר בין זכרות לנקבות (ר׳ נתן, שבת קה.). שכיוון (פנחס) בזכרותו של איש ובנקבותה של אשה (ר׳ יוחנן, סנה׳ פב:). אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה כבזכר בד״א בזכרות שלו אבל בנקבות שלו פטור (יבמ׳ פג:). לא אמרו טומטום ספק אלא באדם הואיל וזכרותו ונקבותו במקום אחד אבל בהמה מטיל מים במקום זכרות וזכר במקום נקבות נקיבה (ריש לקיש, בכור׳ מג:).—ובסהמ״א: אנדרוגינוס שנבעל לפסול מן התרומה בין דרך זכרותו בין דרך נקבותו (רמב״ם, תרומ׳ ז טז). שהטומטום אינו ניכר בין זכר לנקבה וזה ניכר שאין לו זכרות רק נקבות בלבד וכו׳ אפשר שאבר הנקבות יצא לחוץ (שאילת יעבץ א קעא). — ובהשאלה, הקצה הרחב של הקרדם, הקופיץ וכדומ׳: לא שנו (שאסור לבקע עצים בקרדום) אלא בנקבות שלו אבל בזכרות שלו מותר (רב, ביצ׳ לא:). —ובסהמ״א: זוג שעשוי לכסימת שער ונקרא בלע׳ ישמעאל אל גלם והוא שני שוקים של פרקים באחד נקבות באחד זכרות מכניסין זה בזה ונוטלין את השיער (ערוך, ערך נגסטר). היו עושין לקופיץ זכרות ונקבות (רש״י, ביצ׳ לא:).

***נַקְבוּתִי**, ת״ז, מ״ר נַקְבוּתִיִּים, — מטבע הנקבה, מצורות הנקבה: ואמנם התועלת מפני קניית שלמות התכונה והמזג הזכריי והנקבותיי אשר הם מן המקרים המחוייבים למיני ב״ח (קאנון א א ה, במסות האבר). היות הנבואה והבשורה אשר היה כלו שכלי ולא בדמיון הנקבותיי נתקיים הייעוד בשלמות (ר״א ביצאגו, דרך אמונה ג ג לט:). כי כבר נמצא שמות נקבותיים לזכרים וזכרותיים לנקבות (ר״ד יחיא, לשון למודים ג ד).

***נְקָבִי**, ת״ז, לנק׳ נְקָבִית, מ״ר נְקָבִיִּים, — של נקבה, מטבע הנקבה: הי״ב מנהיגים הם הלשון והשנים הוושט האצטומכא הריאה המרה הטחול הכליות הבצים האבר הזכרי הרחם הנקבי ידים ורגלים (קהל בן חמיס, תרג׳ פי׳ ילירי טו). כמו שנמצא זכר נקביי או נקבה זכריית במדותיהם ובתכונתם (רשב״ל דורקן, מג״א ח״י ז). כי בהיות השכל שהוא הזכריי נמצא בשלמותו הנה הכח הנקביי שהוא החמר הוא מסתתר ובלתי נמצא (ר״י מוסקטו, נפוצות יהודה לא). שלא שינה הטבע מדתו בכאן ולא חידש בריאה זרה רק בזאת בלבד שהוציא ופלט בית התורף לחוץ וכו׳ וחלק ב׳ שלמטה יצא פגום על כן הוא חרוץ מגבו כחצי קנה חלול והעטרה הנקבית יצאה עמו דבוקה בראש גויה וכו׳ ואין כאן אלא נקבה ודאית (שאילת יעבץ א קעא).—ובדקדוק, פעל נְקָבִי: כי לא יבוא פעל נקביי בלי סימן המין (אדם הכהן, יתרון לאדם, תל״ע א ד).

נִקְבָּץ, מ״ר נִקְבָּצִים, — א) נפע׳ מן קבץ, עי״ש. —ב) *ש״ז, בחכמת החשבון, נִקְבַּץ-המספרים, סך-

---

1) כך בדפוס קרטשין ובדפוס ויניציאה נקיבותו.
2) מן נקב.
3) [שם נזכר בכתבת השלח שלש פעמים. ואולי צריך לנקד הַנִּקְבָּה או הַנְּקָבָה. ויש סובר שצריך לנקד הַנְּקִבָה, כמו שם הפעל, והכנוי שב לאיזה שם נקבה כמו תעלה וכדומ׳, שהיה נזכר בשורות הקודמות של הכתבת שנאבדו. עי׳ .Fischer, ZDMG. 56,802 seqq].

הכל שלהם, Summe; total: נקבץ הנפרדים הנמשכים בדרך המספר מתחילים מן האחד הוא כשיחובר אחד עם שלשה ועם חמשה וכו' הבור נקבצי הנמשכים בדרך המספר נמשכים בראשותם ומתחילים מן האחד הם נקבצי הנמשכים אשר תכליתם אחת והראשון מן הנקבצים מתחיל מן האחד וכו' (רלב"ג, מעשה חושב 2). החלק או נקבץ החלקים יהיה יותר גדול מהלק או מנקבץ החלקים אם יהיה החלק ההוא וכו' ממספר מה יותר גדול מהחלק האחר וכו' מהמספר ההוא בעינו (שם 3). כאשר חובר נקבץ הנמשכים בדרך המספר מתחילין מן המספר האחד וכו' (שם 17). שני דמיוני נקבץ הנמשכים בדרך המספר מן האחד עד מספר מונה שוים אל המספר המונח מחובר עם מרובעו וכו' (שם 18).

נקד[1], ממנו נָקֹד, א.*נִקֵּד, ב.*נַקָּד, נְקֻדָּה, *נָקוּד, *נִקּוּד, *נַקְדָן.

נָקֹד, ת"ז, מ"ר נְקֻדִּים, לנק' נְקֻדּוֹת, שיש עליו נְקֻדּוֹת, כבש וכדומ', שיש בצמרו נקודות נקודות, punktiert; tacheté; speckled: אעבר בכל צאנך היום הסר משם כל שה נָקֹד וטלוא וכל שה חום בכשבים וטלוא וְנָקֹד בעזים והיה שכרי וכו' כל אשר איננו נָקֹד וטלוא בעזים וחום בכשבים גנוב הוא אתי (בראשי' ל לב-לג). ואת כל העזים הַנְּקֻדּוֹת והטלאות (שם לה). ותלדן הצאן עקדים נְקֻדִּים וטלאים (שם לט). אם כה יאמר נְקֻדִּים יהיה שכרך וילדו כל הצאן נְקֻדִּים (שם לא ח). —ומצוי בסהמ"א: ויעש את הפרוכות מעשיהן מעשה אורג תכלת וארגמן ותולעת שני ואבני יקרה נקודות זהב (יוסיפון סו).

נַקָּד, עי' ערך נוקד.

נִקֻּד, ש"ז, מ"ר נִקֻּדִים, — מין מעשה מאפה בצורת כעכים יבשים וכדומ', Zwieback; biscuit; rusk: וכל לחם צידם יבש היה נִקֻּדִים[2] (יהוש' ט ה). זה להמנו חם הצטידנו אתו מבתינו ביום צאתנו ללכת אליכם ועתה הנה יבש והיה נִקֻּדִים (שם יב). ולקחת בידך עשרה לחם וְנִקֻּדִים ובקבק דבש (מ"א יד ג). —ובמשנה: ואם טמאין היו אותן החולין יאכלו נקודים[2] או קליות או ילושו במי פירות (תרומ' ה א). סאה תרומה טהורה שנפלה למאה חולין טמאין תעלה ותאכל נקדים או קליות (שם ג). —ובסהמ"א: שאז כלה להם הלחם אשר הוציאו ממצרים שלא יכלו לשמרו מן העיפוש יותר מאותם שלשים יום לפי שלא עשו נקודים (אברבנאל, בשלח, ויבאו אלימה). —והשתמשו בו קצת הסופרים גם בלשון יחיד במשמ' עפוש העולה על מינו מאכל ופרות שנשחתו ונרקבו: נקוד גדל בגבינה או בלחם נושן או בפירות נרקבים או בשאר מיני מזונות נרקבות ונושנות מראהו ירקרק שחרחורת (ר' ליבלא, רפואת למודים א ז, 98, 3).

א.***נִקֵּד**, פ"י, — א) נִקֵּד על האות, שָׂם עליה נקודה, punktieren; pointer; to point: כך אמר עזרא אם יבא אליהו ויאמר לי מפני מה כתבת כך אומר אני לו כבר נקדתי עליהן ואם אומר לי יפה כתבת אעביר נקודה מעליהן (אדר"נ לד ד). — ופָעול נָקוּד: לפיכך נקוד על ה' (של המלה רחוקה) לומר לא מפני שרחוקה ודאי אלא מאסקופת העזרה ולחוץ (ר' יוסי, פסחי' ע ב). למה נקוד וי"ו שבאמצע עשרון

---

[1]) בערבי' נקד, נקט, a) ובארמ' נקז.

[2]) [נחלקו המפרשים בפירוש מלה זו. יש מפרשים מאכל מנוקד וטלוא ע"י יבש ועפוש. עי' רד"ק בשרשיו וביהוש' שם בשם „ועוד מפרשין". וכן נמצא גם בשבע' ביהוש' שם εὐρωτιῶν. אולם פירוש זה מתאים רק למשמ' הכתוב ביהוש' ולא לכתוב במ"א (יד ג) ובמשנ' תרומ'. ואחרים מפרשים מאכל מפורר לפרורים קטנים כמו נקודות. וכן מביא רגמ"ה בכור' כג.: „ואית דאמר פירורין פירורין פחות מכביצה". וכן רלב"ג ביהוש' שם: הוא היבש המתפורר מצד יובשו לפירורין דקים". וכן תרגם עקילס ביהוש' ἐψαθυρωμένος. והוולג' שם in frusta comminuti. וי"ת גם ביהוש' גם במ"א כַּסָּנִין, והוא כמו פת הבאה בכסנין (ברכ' מב.) שפירש רב האי „פת בין מתובלת ובין שאינה מתובלת שעושין אותה כעכין יבשין וכוססין אותה בבית המשתה" (רד"ק בשרשיו). ועי"פ זה פירש רלב"ג במ"א שם „הוא פת יבש מתובל בתבלין". וכעין זה בתרגום יוני אחד τραγήματα (-פרפראות-תרגימא) ובוולג' crustulam. ורש"י מפרש ביהוש' נקדים מלשון יקד, מוקד, כלו' שנתיבש ע"י האש. ובמ"א הוא אומר „מין קליות מיבשין בתנור ועושין אותן קמח לעשות ממנו מאכל שקורין לו שתיתא בלשון גמרא". וכן פירש „קליא" השני בש"ב (יז כח). וזה מקביל ל„קליות" שבמשנ' תרומ'. אולם כבכור' כב: פירש סתם ב„יובש", וכן רגמ"ה שם, והר"ש בתרומ' שם. ושני הפירוש' מובאים במלון צמח דוד. ועי"פ זה יש להכריע שנקדים פירושו לחם יבש המתפורר מפני יבשו, ובמשמ' מיוחדת כעכים יבשים, כמו שפירש ריב"ג בשרשיו.]

a) نقد نقط

של עשרון ראשון של יו"ט הראשון של חג (הוה, מנחי פז:). הנסתרות ליי' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עין שבעד מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן (ר' יהודה, סנהי מג:). למה נקוד על אהרן שבחומש הפקודים שלא היה באותו מנין (בכורי ד.). עשר נקודות בתורה אלו הן ישפוט יי' ביני וביניך על י' שביניך נקוד וכו' בשכבה ובקומה נקוד על וי"ו שבקומה הראשון וכו' כיוצא בו וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם נקוד על את וכו' כיוצא בו ונשים עד נופח אשר עד מידבא נקוד על רי"ש שבאשר (אדר"נ לד). (כתוב) וירץ עשו לקראתו וישקהו נקוד עליו וכו' אם כן למה נקוד עליו מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו (ר' ינאי, מד"ר ברא' עח).— ובמשמ' הנחת נקודות בין הפסוקים לסמן הפסקה: ספר שנפסק או שנקד [1] ראשי פסוקים אל יקרא בו (מסי ס"ת ג ז, הוצ' קירכהים).—ב) *נִקֵּד סֵפֶר, מִלָּה, אוֹת, צִיֵּן את הַנְּקֻדּוֹת: וששאלתם אם אסור לנקוד ס"ת ספר תורה שניתן למשה בסיני לא שמענו בו ניקוד וכו' לפיכך אין נוקדין ספר תורה (תשו' הגאו', מחז' ויטרי, סי' קכ). וכיון שראו שהתחילה הגלות ונתבלבלה הלשון עמדו וסימנום (את התנועות) וחקקום ונקדו בהן החומשין כדי שילמדום הכל במהרה (דרנבורג, הוצ' הקורא 54). דע כי יש לווים הנוספים בשמות ובפעלים ענינים יש אשר תהיה הויו קמוצה ויש אשר תהיה נקודה בשתי נקודות הנקרא שבא וכו' אבל המלים אשר הם מלרע לא יקרה להם במקרה זה כי לא נמצאו וויה"ם נקודים כי אם שבא (תשו' תלמידי מנחם על דונש 50-51). דע כי כל נפעל הפא שלו נתה נקודה בשוא כמו נשמע נכרת וכו' וכשיהגו בנפעל שאין בו אחהע עם ארבע האותיות הנוספות לעתיד הבליעו נון נפעל בפא ודגשוה ונקדו תחתיה בקמץ גדול (ר"מ גיקטיליה, תרגו' ספר דקדוק לר"י חיוג 21). שמואל בן יעקב כתב ונקד ומסר את המחזור הזה שלמק' מן הספרים המוגהים המבוארים אשר עשה המלמד אהרן בן משה בן אשר נוחו בגן עדן (במחזור כ"י פטרבורג, משנת 1009, דה"ע IX). ואם יטעון טוען ויאמר שיש בין המם והריש במלת אמר שמר שוכן נח והנה הוא נקוד בפתח (ראב"ע, ספר הנקוד לר"י חיוג). ויש ספרים מדויקים שהגימל נקודה בקמץ חטף

1) במס' סופרים ג ז שנוקד.

(רד"ק, מכלול, שער השוא). כי לעולם נוקדים אותה בשוא (רשב"ל דוראן, מגן אבות ג כה.). אך קשה לי מאוד מה שנמצא נקוד בפרקי אבות הוא היה מונה שבחן חשי"ן בשוא והבי"ת בקמץ והיה ראוי להיות שבחן השי"ן בחירק והבי"ת בשוא (ר"א בחור, נמוקים בספ' השרשים לרד"ק, שרש שבח). ורבים ישאלו איך היה אפשר קודם שנמצאו הנקודות ללמד לנער הקריאה הנכונה מתוך ספר שאינו נקוד (רא"ב, הקדי ג לספ' מסרת המסרת).—ואמר המשורר: וכף עופר בעט מאין דיו על פני כנור ככף כותב ונוקד (ר"ש הנגיד, ידידי קוס).—ב) *גרם לו כאב, בעין כאב מנעיצת דבר חד, ובהשאלה לרגש צער רוחני, לִבּוֹ נִקְּדוֹ, כמו נִקְּפוֹ לבו: לא תדמינה לחלבים שכן אפילו אמר לבי נוקדיני [1] מביא אשם תלוי (ר' יוסי, ירוש' כריתו' ג ג).—ג) *נִקְּדָה [2] החמה, שָׁבָה להאיר אחרי שטהרו השמים: נקדימון בן גוריון שנקדה [3] לו חמה בעבורו (גיטי' נו.). שלשה נקדה [4] להם חמה בעבורן משה ויהושע ונקדימון בן גוריון (תעני' כ.).

—נפעי', *נִקַּד, נִנְקַד, עתי' יִנָּקֵד, יִנָּקְדוּ,—א) נִקְּדוּ החרובים וכדומ', נתהוו בהם נְקֻדּוֹת, כְּתָמִים: החרובין (חייבים במעשר) משינקדו [5] וכל השחורים משינקדו (מעשרי' א ג).—ב) *במשמ' הנחת הנקודות והטעמים באות מן האותיות: כי בהיות ראש המלה הבא עליה וי"ו יו"ד תנקד (הויו) נקודה אחת (כמו) ויפת תאר וירא מצוה (תשו' תלמידי מנחם על דונש 51). וכבר נמצאו מהם שבעה שיוצאת האלף בהם בדבור הלשון וננקדת בשוא ופתח (ר"מ גיקטיליה, תרגו' ספר דקדוק לר"י חיוג 19). וניקוד טעם מקרא זה מוכיח על דרש זה שאין לך טעם זרקא במקרא שאין סגול בא אחריו וכאן ננקד למשיחו בזרקא ולכורש ננקד במאריך להפרישו ולנתקו מטעם למשיחו (רש"י, מגי' יב.). ולשון לא ירפך לשון לא יפעיל הוא וכו' וכן אחזתיו ולא ארפנו שלא

1) בירוש' יבמ', י ד נוקרינו.

2) בארמ' וסור' נקד במשמ' נקיון וטהרה. [ואפשר במשמ' נקב, כמו קדר בנוסחה האחרת, כלומר פרצה לה דרך בין העננים.]

3) כך בנוסח' הספרים, וגרסת הערוך (ע' כלב) שנקדמה. ובגמ' (תעני' כ.) שנקדרה, ובדפוס פיזרו וויניציאה ועוד שנקדמה. אך בכ"י שנקדה.

4) כך בכ"י, ובנוסח' הדפו' נקדמה, נקדרה.

5) במדב"ם משינקידו ואמרו בגמ' ירוש' שם בשם ר"ח בר פפא: משיעשו נקודות נקודות שחורות.

ננקד אֶרפנו (הוש, דברי ד לא). נטע שם דבר הוא וטעם הברתו למעלה בנו״ן וננקד כולו קמץ מפני שהוא סוף פסוק (הוש, איוב יד ט). ולשון פעל הוא (הפעל לאטו) ולא שם דבר ולכן הוא ננקד חציו קמץ וחציו פתח (הוש, שם טו יח). גזל שם דבר הוא וטעמו למטה וכשהוא דבוק ננקד כולו בפת״ח קט״ן וטעמו למעלה (רשב״ם, קהלי ה ז, הוצ׳ ילינק). וההא כשתנקד בשוא ופתח תורה על שאלת הדבר או לתמה (רד״ק, מכלול, מהד״פ מו:).

—הפעי, *הִנְקִיד, — כמו הקל: עשרה נקודות בתורה ישפוט יי׳ ביני וב׳י׳נ׳י׳ך הנקיד עליה שלא אמרה לו אלא כנגד הגר, א׳י׳ה שרה אשתך יכול שלא היו יודעים בה הנקיד עליו שהיו יודעים בה וכו׳ ועשרון ע׳ש׳ר׳ו׳ן יכול שהוא טעון שני עשרונים על כל כבש וכבש הנקיד עליו שאינו טעון אלא אחד על כל כבש (אדר״נ, נוסחי ב לז). כתב את האזכרה פעמים מנקיד את הראשון ומקיים את השני (ר״י אלברגילוני, הלכי ס״ת 29, גנזי מצרים הוצ׳ אדלר).

—פעי, *נִקֵּד, מְנַקֵּד,—כמו קל בנחץ הפעולה: דיש מן הגאונים ז״ל מנקד על הפסוקים ויש שאינו מנקד כלל (רב נחשון גאון, שערי תשובי לט). ומצאנו איגרותיהן של גאונים וכתביהן בזמן שכתובין בהן פסוק או פיסוקין מנקדין עליו נקודות מלמעלה (ר״י אלברגילוני, הלכי ס״ת 19, הוצ׳ אדלר). ואסור לנקד את ספר תורה וספר שהוא מנוקד פסול (שם 38). המנקדים יש להם מנהג לנקד שו״א תחת תי״ו עָשִׂיתְ שהוא לשון נקבה שלא יתערב עם לשון זכר (ראב״ע, צחות ד.). והאות שבסוף המלה שאין תחתיה אחת מהתנועות שאינה מאותיות אהו״י תקרא בשוא והוא נח נראה ולא נהגו לנקד תחת האות שוא כי אין דרך לטעות (רד״ק, מכלול, שער השוא).

—פעי, *נֻקַּד, מְנֻקָּד,—שנקדוהו: ספר שפסקו ושנוקד [1] ראשי פסוקים שבו אל יקרא בו (סופרי ג ז). ואסור לנקד את ספר תורה וספר שהוא מנוקד פסול (ר״י אלברגילוני, הלכי ס״ת 38, הוצ׳ אדלר). ספר תורה המנוקד אין קורין בו בציבור (שם). ואותן המשניות נכתב ה תת״פ שנה מנוקדים (שמשון בק, 40, Monats. 1898.).

ב.*נָקַד, — עי׳ *נָקַר.

נְקֻדָּה, ש״נ, — סימן עָגֹל, דק מאד. Punkt, point: נקדת כסף, מין חלי של כסף עשוי בצורת נְקֻדּוֹת: תורי זהב נעשה לך עם נְקֻדּוֹת הכסף (שה״ש א יא). —ובתו״מ: וכל השחורין כגון עינבי הדס ועינבי סנה וכו׳ משיעשו נקודות נקודות שחורות (ר״מ בר פסח, ירוש׳ מעשרו׳ א ג). יש שהוא כותב נקודה אחת וחייב עליה משום כותב ומשום מוחק יש שהוא מוחק נקודה אחת וחייב עליה משום כותב ומשום מוחק (שם, שבת ז ג). אומרין לבית מי בראך והוא מראה להן בנקודה ואומר זה שלמעלן ומה שמו והיא מראה להן בנקודה שלאחריו ואומר יי׳ שמו אדון שמו (ר׳ לוי, ירוש׳ חגי׳ ב א). כתב וכו׳ שלא עירב את הנקודות וכו׳ אפילו עירב את הנקודות (שם, גיט׳ ב ג). — ונְקֻדּוֹת שעל קצת אותיות כתובות לסימן מיוחד: בשעה שהכתב רבה על הנקודות את דורש את הכתב ומסלק את הנקודה ובשעה שהנקודה רבה על הכתב את דורש את הנקודה ומסלק את הכתב א״ר אע״פ שאין שם אלא נקודה אחת מלמעלן את דורש את הנקודה ומסלק את הכתב (שם, פסחי׳ ט ג). עשר נקודות בתורה אלו הן ישפוט יי׳ ביני וביניך על י׳ שביניך נקוד מלמד שלא אמרה לו אלא על הגר וכו׳ אמר עזרא אם יבא אליהו ויאמר לי מפני מה כתבת כך אומר אני לו כבר נקדתי עליהן ואם אומר לי יפה כתבת אעביר נקודה מעליהן (אדר״נ לד).—ב) כל אחת משבע התנועות הקוליות המורות אופן קריאת האות: שבע נקודות למאד כבדות מקרא מלמדות וחכמות מגידות וכו׳ שם הנקודות קמצה פתחה צרי סגול חלם שרק חרק (בן אשר, דה״ט, 10). ובאר מה אודות טעמים ונקודות והודיע סודות וגלה מסתרים (תשו׳ תלמידי מנחם על דונש, הכינויים כינבך). ספר תורה המנוקד אין קורין בו בצבור ואע״פ שגרד נקודות שבו (ר״י ברצלוני, הלכי ס״ת 38, הוצ׳ אדלר). כבר ביארנו שהאותיות לבדם בלא מלכים והם הנקודות לא יעלה מהם ענין שבזמן שאדם כותב לחבירו תיבה בלא נקודות אינו יודע מה ענינה כגון שכתב שלש אותיות שמר אין הקורא יודע ענינה אם היא שְׁמֹר לשון צואה או שמר לשון הגדה וספור וכו׳ (דרנבורג, הוצ׳ הקורא 53). ואתם תאירו אנחנו מהירים ורגילים בשפת הקודש ומורים בנקודות ובנגינות (מַן, ד״ה יהודי מצרים וא״י ב׳ 49). ובמדרש הזה חידשו עדת היהודים נקודות לספרי התורה והנביאים (תולידה שומרונים R E J. 45. 85). בעלי המסורות לא קראו שמות לנקודות רק

---

1) אולי צ״ל שניקד בפעל, או שנקד, בקל, עי׳ בנין הקל.

לקמץ ולפתח ובכללם גם הצרי והסגול דהיינו שקראו לצרי ג"כ קמץ ולסגול ג"כ פתח וכו' אבל שאר הנקודות לא נזכרו בשמם בכל המסורה הגדולה וקטנה רק קראו לחירק אִי ולחולם אֹו ולשורק אוּ ולקבוץ אֻו (רא"ב, מסורת המסורת, הקד' ג). — ובחכמת השעור והתכונה, סימן המציין מקום, ושאין לו ארך ורֹחב ועֹבי: ועתה לא יתחלק כי הוא כנקודה במלאכת חכמת השעורים הנקראת הנדסה אשר לא תתחלק כי היא במחשבה עולה (ר"י א"ת, הרקמה א). נקודה אחת יש בגלגל השמש וכן בשאר גלגלי השבעה כוכבים בעת שיהיה הכוכב בה יהיה גבוה מעל הארץ כל מאורו וכו' ונקודה זו היא הנקראת גובה השמש (הרמב"ם, קדוה"ח יב ב). הנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לצפון השמש היא הנקראת ראש והנקודה שממנה יתחיל הירח לנטות לדרום השמש היא הנקראת זנב (שם טז ב). וידיעת הד' יסודות הנודעים בהקדמות ותולדות והמזגים וההרכבות והקוים והנקודות (ר"י מפיסא, מנח' קנא' 12). ובאור דרך ההרכבה הוא כמו שאומר אקלידס כי התחיל מהנקודה ואומר הנקודה היא דבר שאין לו חלק כלומר אורך (רש"ע פלקירא, ראשית הכמה 43). השנה נחלקת לארבעת פרקים שהם שתי נקודות השווי ושתי נקודות ההפוכין שהן ראש מזל טלה וראש מזל מאזנים ושתי נקודות ההפוכין שהן תכלית הנטיות ראש מזל סרטן וראש מזל גדי (ר' אהרן הקראי, ס' ג"ע הבדל שנה מסכה א יד.).—והנקודות שמהן מורכב הקו או המסמנות את גבולות הקו: מלת הנקודה אני אומר אותה על דבר שאין לו ערך כלל לא אורך לא רוחב ולא עומק ולא שום שיעור ונדבק הוא אל השיעור מפני שהוא סוף הקו והוא תכליתו והוא במו כן ראשיתו והיא חוצצת בינו ובין קו אחר ותהיה הנקודה בגדר הזה תכלית הקו או המחיצה אשר בין שני קוים נדבקים זה אל זה (ראב"ח הנשיא, המשיחה והתשברת א ג). והקו הוא ערך שיש לו שיעור באורך בלבד ואין לו רוחב ואין לו עומק ותכליותיו על שני ראשיו הם נקודות (שם ד). כמו גוף אלי שטח ושטח אלי קוו וקו אל נקודותים (רשב"ג לכבוד ר"ש הנגיד, בסוף שירי ר"ש הנגיד 110). דיאמקרט אמר שהגוף (מורכב) מן השטחים והשטחים מורכבים מן הקוים והקוים מן הנקודות וכו' שהנקודה אין לה חלק (ר"י הישראלי, ספי היסודי ב', כ"י כזנהגזי). והקו לו שני תכליות גודרות מהם וכל אחת מהם היא הנקודה ואין לה לא אורך ולא רוחב ולא עומק וכו' והקו אורך בלי רוחב ושתי קצוות הקו שתי נקודות (רש"ע פלקירא, ראש' חכמ' ב ו ב). כי הנקודה והקו אינם רק לסימני הגבולים (ר"ד גנז, נחמ' ונעים קז).—והנקודה המרכזית בעגול, שכל הקוים הישרים היוצאים ממנה אל הקו המקיף הם שוים זה אל זה, centre: כאשר הנקודה אשר באמצע העגולה הוא השרש לכל הקוים היוצאים ממנה אל הקו הסובב בעגול כן שרש כל ההרגשות במוח ומשם יצאו ושם ישובו (ר"י א"ת, רוח חן ב ה:). הדרך האחת ארוכה ורחבה ומנפשות אנשי דורנו נשגבה ואם האמת כנקודה בתוך עגולה זאת הדרך כקו הרחב הוא החוט הסובב בתחלה (ראב"ע, הקד' לפעה"ת). שיסד הארץ כנקודה בתוך החוגה ויכונן שמים בתבונה שוה מכל צד מסבבים הארץ (ר"י בן נחמיאש, פי' משלי ג כ).—ובגרמי השמים, הנקודה המרכזית שעליה סובב הגלגל: הגלגלים מתגלגלים על כמין שני מסמרים אחד בצפון ואחד בדרום וכו' והם נקראים בלשון ערב קוטבים ובלשוננו נקראים נקודות (ר"מ אלדבי, ש"א, הנתיב השני כא:). והגלגלים נסמכים ומתגלגלים על הנקודות האלה וסובבין על הארץ (שם). גלגל תבונות רום ברוב דעה והולך וסובב על נקודתו (עמנו' מרומאי, חרוז על י"ג עקרים JQR, NS, V, 534). — ובחכמת הפיזיקה, נְקֻדות אוהבות, נְקֻדות שונאות, הצירים המֹשכים והצירים הדֹחפים שבאבן השואבת: ועוד סגולה אחרת מופלאה להאבן הזאת (אבן השואבת) כי כאשר תקרב שני אבנים ממין הזה אז ימשוך תמיד ציר הצפוני האחד את ציר הדרומי השני אליו וכן להיפך אולם כאשר יתקרבו שני הצירים יחד הדומים בשמותם כמו הצפוני לצפוני או הדרומי לדרומי אז תהיה פעולתם להיפך כי לא לבד שלא יתדבקו הצירים יחד כי אם ידיח האחד את האחד לבל קרוב אליו לכן יקראו הנקודות האלה המתקרבות ומתדבקות נקודות אוהבות והנקודות המתרחקות ודומות בשמותם יקראו נקודות השונאות (ברוך לינדו, ראשי למודים א ח).—ובהרחבה, לכל דבר שהוא ממש בתוך: בכל מקומות הישוב מתחלת קו המשוה הנוטה לצפון עד בואה תחום כ"ד מעלה בפאת צפון שהם מרחק ראש סרטן מאופן המישור תהיה החמה עוברת על

נקודת נוכח הראש במקומות ההם שתי פעמים בשנה מפני שנקודת הנכח ההיא רחוקה מאופן המישור מרחק (לאב"ח הנשיא, צורת הארץ פתח ח). הוי יודע כי תקו הישר הנמשך במחשבה בין מרכז האופק ובין הנקודה מהרקיע שנוכח הקדקד תקראהו הקומה והוא נצב לפי כן על שטח האופק כמו עמוד והנקודה מהרקיע שכנגד נקודת נוכח הקדקד הקבועה באמצע הרקיע שמתחת תקרא נקודת נוכח הרגל וידוע הוא וברור ששתי נקודות הנגדיות האלו הם קוטבי האופק (ר"י ישראלי, יסו"ע ב ד). — וביחס לזמן: כי הזמנים שלשה חולף עומד עתיד ואע"פ שעומד פחות מכל עתה שמתי העתה כנקודה ואמרתי אם יהיה האדם משתדל במחשבתו לעלות מהנקודה הזאת למעלה לא יתכן לו זה בעבור שהזמן אין לו תכלית (ר"י א"ת, או"ד לרקע"ג א א).—ובהשאלה: זאת הספינה מלחיה מסעיה משפת הים אשר היא נקודת הלידה אל המות (ר' קלוני', אבן בחן עט:).

***נַקְדּוּד**, ש"ז, — מי שעוסק בגדול צאן, ובהרחבה במשמ' ראש הרועים[1]: אין גנאי למלך לדבר עם נקדודו (מד"ר ויקר' א).

***נַקְדָּן**, נַקְדָּן, נוקדן, ש"ז, מ"ר נַקְדָּנִים, נַקְדָּנִים, נוקדנין, —א) מי שמדקדק, מי שמקפיד על כל דבר ודבר: אין מדקדקין בקטן בין שאמר נברך בין שאמר ברכו אין תופסין אותו על כך והנוקדנין[2] תופשין אותו על כך (תוספת' ברכ' ה יט). ולא יהא אדם לא נוקדן ולא עומקן ולא גרגרן (דא"ז ו).—ומי שמדקדק ומבין בעניני מאכלים ומוקיר אותם, נקדני הוצל[3] היו מפורסמים בנקדנותם.—ב) *מי שמלאכתו לְנַקֵּד ספרים, וכנוי להסופרים שתקנו וקבעו את הנקֻדות בתנ"ך: ובדבר הזה טעו הנקדנים שנקדו וְנִסְתָּם וכו' וטעו שהוא וְנִסְתַּם (הכרעי' כ"ת נגד דונש 11). ואשר אמרו הנוקדנים וינהגהו בכבדות כל וַיִּנַּ משקל כבד וחזק הוא וכו' כי הנוקדנים לא באו להוציא ויתאונן אם היה נכתב רק להוציא ויקונן (שם 41). ואני הנקדן אומר

1) עי' נוקד.

2) כך בכ"י א"פ, הוצ' צוק"מ, ובנוסח' הדפו' וכסו"כ בכ"י וינה הנקדנין, וכך גם בגמ' שם (ברכ' נ.) ובנוסח' הערוך נקרנין, עי' ע' נקרן.

3) בגמ' (כדרי' מט:) בסגנון ארמי: א"ר חסדא דמשאיל להון להלין נקדני להוצל הדין דייסא היכין מעלי למיכלה.

שראיתי אחרים שאין עושין כי אם זיון אחד כזה וכו' (התרומה, הלכ' ס"ת סי' רא). מה שכותבים מקצת נקדנים שתי פרשיות בתורה דלית פיסקא ברישייהו ויצא ויחי לא כיוונו (הגהות מיימוניות, רמב"ם ס"ת ח). וכן מצאתי שוב בתיקון ספר תורה אשר עשה הה"ר יוסף נקדן המומחה (שם). בכל ס"ם ובהללי כתוב ויהי כל ימי נח ומסור עליו ג' דסמיכי חנוך למך נח חל"ן סימן ובספרי אשכנז וערביא ויהיו כל ימי נח וכתוב בגליון אחד מהם בכאן מטעין הנקדנין ומוסרין חל"ן סימן וטעות בידיהם (ר"מ מלונזנו, אור תורה, פרשי' נח). רואה אני שבעל ההגהות חולק על דעת עצמו שכאן הוא אומר שאין לחוש לדברי אותו הנקדן ולעיל בסמוך הביא ראיה ממנו (שם יד). ואנחנו האשכנזים קוראין לנקודת או מלאפום ולא ידעתי מאין הוציאנוהו כי אין בכל ספרי המדקדקים והנקדנים שקראו לו כן אך קראו לו שורק (רא"ב, הקד' ג לספ' מסרת המסרה). מצאתי במה שנדפס פה סביב המסרה הגדולה ואומרים שהוא ספר השמשוני ואני אומר שהוא של ר' משה הנקדן (שם).

נקה[1]), ממנו נָקָה, *נִקּוּי, נָקִי, נִקָּיוֹן, מְנַקִּית, נְקִיּוּת.

נָקָה, פ"ע, נָקָה,—נָקָה דבר, עשהו נָקִי, היה נקי וטהור, ובהשאלה חפשי, משוחרר, rein sein; être pur; to be clean, pure.: ואתה הוא נָקֹה[2] תנקה (ירמי' מט יב). —כפעי', נִקָּה, נִקְּתָה, נִקָּתָה, נִקֵּית, נִקֵּיתִי, הִנָּקֵה, הִנָּקֵי, תִּנָּקֶה, יִנָּקֶה, תִּנָּקוּ,—א) הורקה עיר מיושביה החטאים: ואנו ואבלו פתחיה וְנִקָּתָה[3] לארץ תשב (ישע' ג כו). — יורק ויבֹער, יכרת: זאת האלה היוצאת על פני כל הארץ כי כל הגנב מזה כמוה נִקָּה[4] וכל

1) [כך גם בכנענ', ובערב' (נקי) ובארמ' ובאשור' הריק, יצק, נסך נסכים; וכן גם בסורית. ובשאר לשונות ארמיות המשמ' המקורית היתה, כנראה, הריק, ומזה נשתלשל מצד אחד המובן יצק משקה, נסך נסכים באשורית וסורית; ומצד שני הריק שופכין, נקה וטהר מלכלוך וטמאה, מחטא ומענש, כמו בעברית ושאר השפות. ועי' מנקית.]

2) [ואולי צריך לגרוס הִנָּקֵה בנפע', במקום הוא נקה, כמו (שם כה כט).]

3) [ת"י ותרוקין ארעא ותחרוב (-ונקתה ארץ תשאה?) וכן רש"י וז"ל: תתרוקן מכל וכו' ובלשון משנה יצא פלוני נקי מנכסיו, ע"כ. וכן ריב"ג בשרשיו.]

4) עי' ריב"ג שם. וי"ת לקי, אולי פירש כמו נלקה. ואולי יש לגורס זה כַּמֶּה נִקָּה, והכונה זה זמן רב

הנשבע מזה כמוה נקה (זכרי׳ ה ג). — ב) נקה פלוני משבועה, מאלה, וכדומ׳, היה נקי ממנה, אינו חיב יותר לקימה, אין עליו יותר שום אשמה אם לא יקים אותה: ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך ונקית משבעתי זאת (ברא״ש כד ח). אז תנקה מאלתי כי תבוא אל משפחתי ואם לא יתנו לך (שם מא). — מחטא ופשע: ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה (במדב׳ ה לא). נקיתי הפעם מפלשתים כי עשה אני עמם רעה (שפט׳ טו ג). ותאמרי כי נקיתי אך שב אפו ממני הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי (ירמ׳ ב לה). גם מזדים חשך עבדך וכו׳ ונקיתי מפשע רב (תהל׳ יט יד). — מענש: וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו וכו׳ אם יקום (המכה) והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה רק שבתו תן ורפא ירפא (שמות כא יח-יט). ואם לא שטית טמ׳ה תחת אישך הנקי ממי המרים המאררים האלה (במדב׳ ה יט). כי מי שלח ידו במשיח יי׳ ונקה (ש״א כו ט). הנה בעיר אשר נקרא שמי עליה אנכי מחל להרע ואתם הנקה תנקו לא תנקו כי חרב אני קרא על כל ישבי הארץ (ירמ׳ כה כט). כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנגע בה (משל׳ ו כט). יד ליד לא ינקה רע וזרע צדיקים נמלט (שם יא כא). לעג לרש חרף עשהו ושמח לאד לא ינקה (שם יז ה). עד שקרים לא ינקה ויפיח כזבים לא ימלט (שם יט ה). איש אמונות רב ברכות ואץ להעשיר לא ינקה (שם כח כ). — — ואמר בן סירא: ואף כי אחד מקשה ערף תמה זה אם ינקה (ב״ס, גני׳ טז יא). רודף חרוץ לא ינקה ואוהב מחיר בו ישגה (שם לד [לא] ה). נצר המס לא ינקה[1] בו ושרש חנף על שן סלע (שם מ טו). — מהכרח לעשות דבר, נשתחרר: כי כה אמר יי׳ הנה אשר אין משפטם לשתות הכוס שתו ישתו ואתה הוא נקה תנקה לא תנקה כי שתה תשתה (ירמ׳ מט יב).

— פע׳, נקה, נקיתי, נקה, ינקה, נקני, אנקך, תנקני, תנקהו, — נקה את פלוני מעון, לא חשב לו זה יותר לעון, לא הענישו: לא תשא את שם יי׳ אלהיך לשוא כי לא ינקה יי׳ את אשר ישא את שמו לשוא (שמות כ ז). נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה לא ינקה פקד עון אבות על בנים (שם לד ז). והנה עמך שמעי בן גרא בן הימיני מבחרים והוא קללני קללה נמרצת ביום לכתי מחנים וכו׳ ועתה אל תנקהו כי איש חכם אתה וידעת את אשר תעשה לו והורדת את שיבתו בדם שאול (מ״א ב ח-ט). ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך (ירמ׳ ל יא). אל קנוא ונקם יי׳ וכו׳ ונקה לא ינקה (נחום א ב-ג). שגיאות מי יבין מנסתרות נקני (תהל׳ יט יג). ידעתי כי לא תנקני אנכי ארשע למה זה הבל איגע (איוב ט כח-כט). ומעוני לא תנקני (שם י יד). — נקה את הדם, סלח את הדם שנשפך: ונקיתי[1] דמם לא נקיתי (יואל ד כא). — ובתו״מ, במשמ׳ הפשוטה, עשהו נקי: גזל צמר וליבנו וכו׳ פשתן וניקהו אבנים ושיפן משלם כשעת הגזילה (תוספת׳ ב״ק י ב). וכיון שהגיע זמן מולדיהם הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח וכו׳ והקב״ה שולח משמי מרום ומנקה[2] אותם ומשפר אותם כחיה זו שמשפרת את הולד (מד״ר שמות א). בורית קימוניא ואשלג ושאר כל המנקין כדי לכבס בהן בגד קטן (רמב״ם, שבת יח ח). — נקה מחטא ועון: בית דין של מעלה אין מנקין אותו (את מי שנשא את שם יי׳ לשוא) אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו (ר״מ, תמורה ג:) מנקה הוא לשבין ואינו מנקה לשאינן שבין (ר׳ אלעזר, יומא פו.). האריך הקב״ה אפו עם ישראל שלא טרדם וגבה מהם קמעה קמעה בגלות כדי לנקותם ולא ביקש למחותם שלא יתחלל שמו בהם (מד״ר במדב׳ ה). סתם הקב״ה את את המעינות שלהם (של ב״ת אבימלך) אחד מהם לא הטיל מים ולא נפנה וכו׳ וכל כך למה על דבר שרי אשת אברהם כדי לנקות את שרה (פסיק׳ רבתי מג). עד שיודה חבירו שנשתלם ממנו חלקו ונטל ממונו וכל מה שנשתכר ומנקהו מכל משא ומתן שהיה ביניהם (תשו׳ הגא׳ י, קורונל). — ונקה את עצמו, הצטדק, הסיר האשם ממנו: אימתי צריך אדם לנקות את עצמו בפני החושדו כשהחושד הוא צדיק ובא מעשה

שנקו הגנבים והנשבעים לשקר ולא נענשו כפי האלה, אבל עכשיו „הוצאתיה נאם יי׳״ וכו׳, וכמו שמפרש רש״י שם, וז״ל: כי כל הגונב עד עכשיו וכו׳ נקה ולא נשתלם פורענות וכו׳ וכל הנשבע לשקר עד הנה וכו׳ נקה ולא נשתלם אבל מכאן ואילך הוצאתיה לשוט בארץ ולנקום מן הגונבים והנשבעים לשקר, מעכשיו ובאה אל בית הגנב, ע״ב.]

[1]) בגליון: יכה בו.

[1]) [ואולי במשמ׳ של שפשוף ונקוי, כמו בלשון המשנה, והכונה אטהר את הארץ מהדם שלא טהרתי עד עכשיו. וי״ת „ודאתפרעית״, כמו ונקמתי. וכן השבע׳: ἐκζητήσω.]

[2]) בגמ׳ סוטי׳ (יא:) מנקיר וכך גם בילקוט.

לפניו שבעל כרחו יש לו לחושדו כגון עלי הכהן שאחר עת אכילה נכנסה חנה להתפלל וכו' ואז הוצרכה היא לנקות את עצמה (ספי חסידים, סי' תתתת סעה).

— פעי, *נֻקָּה, מְנֻקֶּה, מְנֻקִּים, — היה נקי מעון, משבועה ובדומ': אמר (משה) יוסף הגיע עת שנשבע הקב"ה שאני גואל אתכם והגיעה שבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקין משבועתך (ר' נתן, סוטי יג.). בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו (שם מז.). מה מדבר מנוקה מגזל ועריות אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות (רב, סנה' מט.). — ומְנֻקֶּה ממומי הגוף: כשם שבית דין מנוקים בצדק כך בית דין (צריכים להיות) מנוקים מכל מום (רב יוסף, יבמ' קא.).

— ובסהמ"א, מְנֻקֶּה מלכלוך, מזוהמה וכדומ': כי בהיות האדם מנוקה מכל שער אז ינקה יפה מכל לכלוך (ספי החינוך מצוה קעד). ויהיה (הגוף) זך ומנוקה ואזי הנשמה שכבר נתעכר זוהמתה וכו' תמצא הגוף נקי מזוהמתו (אבקת רוכל ב כט).

— התפ, *הִתְנַקָּה, מִתְנַקֵּת, מִתְנַקּוֹת, — הִתְנַקָּה מלכלוך, נעשה נקי וטהור: לכלה שהיתה עומדת בתוך חופתה ונתפחמו ידיה אם מקנחת היא אותן בכותל הכותל מתפחם וידיה אין מתנקות וכו' ואם מקנחת היא בשערה שערה היא מתנאה וידיה מתנקות (ר' הושעיה, מד"ר דבר' א). — ובסהמ"א: ובמים לא רחצת למשעי היוד בו נוספת ופרושו להתנקות וכן אמר התרגום לאתנקרא כלומר להתנקות (ר"י אה"ת, הסרסיי לריב"ג, משע). וככר זכרו גם כן עלים אמר שאם יטבילו בו בגד נכתם יתנקה מכתמיו (ר"ש א"ת, אותות השמים, כ"י ביה"ס כזנתנסי, רומא). — ובמשמ' *הֵרָקַת הַלֵּחוֹת מן הגוף: הנה ראוי תחלה שיקדים הרקת כל הגוף בשלשול והקזה וכאשר יתנקה הגוף ויראה ראיה מבוארת כי החולי הוא באבר לבדו וכו' (ר"מ אלדבי, ש"א נתיב ד, פז:). וכשתלד נקבה שהיא גם כן קרה ולחה היא ראיה על תגבור' הקור והלחו' ברחמה ולכן צריכה להתנקות זמן יותר ארוך שידוע אצל הרופאים שהלחות הקרות העבות זמן הרקתם ונקיותם הוא יותר ארוך (ר' אברהם סבע, צרור המור, תזריע לו:). — *ובהשאלה, התנקה מעון, מדבה וכדומ': מה עשה לו הקב"ה (לאבימלך) יבש כל המעיינות שלו ושל ביתו וכו' כדי לנקות את שרה וכו' היאך היתה שרה מתנקת שהיו חוזרים ואומרים ומה שהיתה חוץ כמנו כך הגיענו אותו שהיתה ישנה אצלו צריך אתה לישאל מה משפטים נעשו בו (פסיקי רבתי מב). — ואמר המשורר: בכל עת יהיו בגדיך לבנים ותמיד התנקי מעונים כי אין ברית את מות ולא עם שאול חוזה ולא תדעי יום מותך אי זה (ודוי לר"י הלוי, מובא באגרי שד"ל ריט).

ב.*נָקָה, ש"נ, — כמו נאקה, נקבת הגמל: טפיטו של סוס טמא מושב מפני שעומדים עליו בקומפון אבל איכוף של נקה טמא (ר' יוסי, ספרא, מצורע, זבי' ב ג). ישיבת הנקה והסוס והאיכוף אלו שלשה מושב (ר' שמעון, תוספת' כלי' ב"ב ב ז). יוצא הגמל באפסר והנקה [1]) בחטם (שבת ה א).

*נָקוּב, — א) פָּעוּל מן נָקַב, עי"ש. — ב) ש"ז, מ"ר נְקוּבִים, בכנ' נְקוּבָיו, כמו נֶקֶב, במשמ' נקבי הגוף: מאתים וארבעים ושמונה אברים באדם שלשים בפיסת הרגל וכו' תשעה בראש שמונה בצואר ששה במפתח של לב והמשה בנקוביו [2]) (אהלי א ח). וזה אחד מן הדברים שכתבו לתלמי המלך וכו' אעשה אדם בצלם ובדמות זכר ונקוביו בראם (מכי' בא, פסחי יד). — וצריך לנקוביו: לא יעמוד אדם ויתפלל וצריך לנקוביו (ר' יוחנן, ירוש' מגי' א יא). — ומצוי בסהמ"א: ונמצא שהחזה כמו מפתח ללב שפותה לו דרך להכנים לו האויר ולהוציא ההבל בנקוביו (אבודרהם, סדר שחרית של חול).

*נִקּוּב, ש"ז, — שה"פ מן נִקֵּב, — מצוי בסהמ"א: אבן ניקוב הגרון או הקנה ותקיעת שפופרת בגרון דרך הפה יצילו ממות רק מתי מספר (ספר הדפתיריה 25).

*נְקוּבָה, ש"נ, — א) בית נקובה, פי הטבעת בבהמות: כיצד צולין את הפסח מביאין שפוד של רמון ותוחבו מתוך פיו עד בית נקובתו ונותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו (ר"י הגלילי, פסחי ז א). — ב) *ת"נ, שיש בו מטבע וסגולת הנקבה: ודומה לשער הזה מה שמביאין אותו העברים בלשון זכר במה שאין לו דעת מן הנקבה ובלבד מה שאין נקובתו

---

[1]) כך במדב"ם, וכך בקצת כ"י וכמו"כ במשנ' דפוס נפולי ובערוך ע' זה. בכ"י מינכ' ואנקה, ובנוסח' הדפוס ונאקה, ובמשנ' דפו' פיזרו והנקת.

[2]) כך במדב"ם, וכך גם בהלכות פסוקות המיוח' לתלמידי רב יהודאי גאון, הלכ' אבל. ובנוסח' הדפוס: בנקביו.

אמיתית, ר"ל מה שאין לו רחם מזה אמרו השמש יצא (ר"י א"ח, הקדמה לט).

°נִקּוּד, ניקוד, ש"ז, מ"ר נִקּוּדִים, ניקודין, — א) כמו נְקֻדָּה: הכותב שני ניקודין ובא אחר וגמרן ועשאן שתי אותיות (תוספתי שבת יא [יב] יג).—ובספהמ"א: והכל ברמז באותיותיה נקודיה וטעמיה פרשיותיה סתומותיה ופתוחותיה תגיה וקוציה (ר"י מפיסקא, מנחי קנאי 12).— ב) °שה"פ מן נִקֵּד: והגפן מעשה אמן היה שריגיה ועליה ופרחיה זהב נוצץ ואשכלותיה זהב ירקרק וענביה וחרצניה וזגיה אבני יקרה וכלם מעשה נקוד (יוסיפון סו). — ובפרט °נִקּוּד האותיות, הנחת הנקדות, וגם כללות של דרכי קביעת הנקדות: ספר תורה שניתן למשה בסיני לא שמענו בו ניקוד ולא ניתן ניקוד בסיני כי החכמים ציינוהו לסימן ואסור לנו להוסיף מדעתינו (תשוי הגאוי, מחזור ויטרי, סי׳ קכ). והמקש לכתב הקדש והנקוד והטעמים העליונים והתחתונים (בן אשר, דה"ט, סי׳ 3). שכר פיסוק טעמים וכו׳ שמלמדו ניקוד וטעמים (רש"י, נדרי לז.). וניקוד טעם מקרא זה מוכיח על דרש זה (שוא, מגי׳ יג.). מבלי ספק שהיה ספר פשוט מאין נקוד וטעמים כאשר אנחנו רואים ספרי התורה היום (ר"י א"ח, כוזרי ג ל). כי נראה מקביעת הנקוד והטעמים סדר שלו יהיה אלא מחכמה נעזרת (שם, לג). אנשים בקשו לברר קריאתם ולשמור התנועות ושמו רוב השתדלותם בידיעת מקומות הנקוד והם בעלי הנקוד והמסורת (ר"י א"ח, מו"ה עכודי הי ד). כן מנהג חכמי טבריא והם העקר כי מהם היו אנשי המסורת ואנחנו מהם קבלנו כל הנקוד (ראב"ע, לחות ד.). משקל בעלי הדקדוק שישקלו לעולם תנועה כנגד תנועה והיא התנועה בעצמה והניקוד שוה (הוא, שם ה:). ואני נכה רוח בנתי בנקודו ואמצאה כתוב סודו ומוסדו (הוא, הקדי יסוד מורא). ולפי הפירוש הזה יהיה מעשה סמוך לאלהים אבל לפי הפירוש האחר יהיה מוכרת והוא שבא הנקוד עליו בוקף רוצה לומר כל מעשה האדם האלהים יביאנו במשפט (ר׳ יעקב בר׳ אנטולי, מלמד התלמידי, הקדי ד:). וידיעת סדרי הקריאה תבאר מקומות הנקוד והסימנים (רש"ט אבן פלקירה, ראשי חכמי 28). הוקף כל אלה ובאלה תמצאם בנקודי משבילינו ירחמם האל (ר"י הדסי, אשה"כ קסה). גם המציאו (אנשי טבריה) דת הנקוד מהם היא לנו נמסרת (לא"ב, הקדי סרוזים לספי מקרת המספרת).—°נקוד האשורי או הבבלי, הוא הנקוד העליון שמוצאו מבבל והנקוד הטבריני הוא הנקוד הרגיל שלנו, שמוצאו מטבריה: תרגום זה נעתק מספר אשר הובא מארץ בבל והיה מנוקד לבעלה בנקוד ארץ אשור והפכו ר׳ נתן בר׳ מכיר וכו׳ והגיהו ונסחו לנקוד טבריני (חומש כ"י פרמה, הביאו שד"ל בספרו הליכי קדם 24). שקצת כ"י הרכיבו ב׳ השיטות של הנקוד האשורי והטבראני יחד (ר"ש פינסקר, מבוא לנקוד האשורי 2). מר׳ רב אחא (צ"ל מוחה) ובנו משה מתקני הנקוד הטבראני ירחמם האל (רסב"י, מקדמה על י הדברות, לקו"ק, נספחי 61). אבל סימני הנגינות סופרים הוא שתקנום ולפיכך אין ניקוד טבריני דומה לניקוד שלנו ולא שניהם דומים לניקוד ארץ ישראל (פי׳ פרקי אבות מסכת התקס"ח, מחזו׳ ויטרי 462).

***נִקּוּי**, ש"ז, שה"פ מן נִקָּה: לא ינקה זה עשו הרשע שנתחתן ביהודית ובשמת ומחלת להרבות עושר שאין לו נקוי עולמים (מד"ר בראשי סב).

***נִקּוּף**, ניקוף, ש"ז,—שה"פ מן ב.נִקֵּף, במשמ׳ הכאה וחבטה: זיתי נִקּוּף, כמו נֹקֶף, עי"ש: נאמנין על השמן לומר של מעשר עני הוא ואין נאמנין עליו לומר של זיתי נקוף הוא (פאה ח ג). נתערב דבר שחייב בתרומה בדבר שאינו חייב בגון זיתי ניקוף שנתערבו בזיתי מסיק וענבי עוללות בענבי בציר אם יש לו פירות אחרות מוציא על החייב לפי חשבון (רמב"ם, תרומי ג יג). זיתי מסיק שנתערבו עם זיתי ניקוף ענבי בציר עם ענבי עוללות אם יש לו פרנסה ממקום אחר מוציא לפי חשבון (חלה ג ח). מקום שנהגו להיות מוסקין זיתי ניקוף יהא העני נאמן לומר שמן זה של זיתי ניקוף הוא (ר׳ יוחן, ירוש׳ פאה ח ג). הנשאר באילן אחר שנמסקו הזיתים אותם הזיתים נקראין זיתי ניקוף והן של עניים (ערוך ע׳ נקף). ובמשמ׳ פצע ומכה מאבן וכדומ׳, דם נִקּוּף, הוב ממכה טריה: דם ניקוף מרצה כדם עולה (ר׳ אלעזר, חולי ז:). בגודל ימין ובניקוף שני (רבא, שם). — ובספהמ"א: אין אדם נוקף אצבעו מלמטה לשון ניקוף כשמכה אדם רגלו באבן ויוצא ממנו דם זהו ניקוף (רגמ"ה, חולי ז:).—ובהשאלה, °נִקּוּף הַלֵּב: כך מצאתי בכמה ספרים כ"י ישנים וכו׳ ולמען לא ישאר לשום אדם מקום ספק בזה ונקוף הלב כלל אומר כי כן מוברע מהמסורות (מנחת שי, קהלי ז ו).

א.*נִקּוּר, ניקור, ש"ז, מ"ר נִקּוּרִים, — שה"פ מן נִקֵּר.

נִקּוּר עינים: זה (צדקיה) מת בנקור עינים וכו' וזה (שמשון) מת בנקור עינים (מד"ר ויקר' כ). — נִקּוּר אבני הריחים: סריקת פשתן וניקור אבנים שאינן בגופה של קרקע (סוט' מו:). — ונִקּוּר התרנגולים בעִסָּה: עיסה בתוך הבית ותרנגולים ומשקים טמאים שם ונמצאו נקורים נקורים בעיסה (קידוש' פ.). —ועצם הדבר שנקרו בו עופות או נחשים: ניקורי תבשיל וקלח של כרוב וכל דבר שיש בו לחה אסור ר' שמעון בן מנסיא אומר זורק את הניקור ואוכל את השאר (תוספת' תרומ' ז יז). נקורי תאנים וענבים וקשואין והדלועין וכו' (תרומ' ח ו). דג ניקור אסור וכו' דג ניקור חי אסור (רב, ירוש' תרומ' ח ז). שאל יונתן בן חרשא איש גינוסר את ר"ג וחכמים ביבנה ניקורי רטב באביהן מה הן אמרו לו כל אותו הדקל אסור (שם, מעשר' א ב). — ומצוי בסהמ"א: משהרגיל היתוש ולמד בקול הקורנס הכיר בו ולא הניח ניקורו (רש"י גיטי נו:). —°נִקּוּר הבשר, הסרת החֵלֶב והגידים האסורים מהבשר ע"י חתוך ודקירה בסכין: היכי דפרעי טבחי שמנקרין ניקורין (רגמ"ה, חול' עו:). וצריך העצם של בוקא דאטמא ניקור כמו של בהמה (תשו' ר"י ברי יהודה לרש"י, מובא בהמרדכי, חולי, סי' תרכט). טוב לקיים ולחזק תיקון הנקור שסדרו לעשות בבשר וכו' (שו"ת דבר שמואל סי' כל). ומב"ש שיש לחכמי ישראל להחמיר ולקיים אופן נקור ירכי הבהמה וכו' ואבותינו רבותינו בעלי ההוראה ספרו לנו שבנקור הירכים צריך השגחה פרטית (לקט הקמח יד:). מי שניקר והלך לו ואין אנו יודעים אם הוא בקי בניקור ואין כאן מי שהוא בקי בניקור להראות לו (שו"ע יו"ד סה יג). אם הנשים נאמנות בניקור החֲרים (רש"ל יש"ש א). —ובמשמ' נִקּוּי וטהרה, °נִקּוּר הקֵבה, הרקתה: ורפואתו שתיית המשקי' הקרים אחר ניקור האצטומכא (ר"מ אלדבי ש"א, נתיב ד' כו:).

ב.°נִקּוּר, ש"ז, —שה"פ מן ב.*נִקֵּר, במשמ' נקוי: ומזה (מענין נקיון) נאמר לנקור[1] הבשר מן החלב נקור בשר וכו' ומזה שמחזק מאמרו למשעי שהוא נקור[2] אמרו וארחצך במים ואשטף דמיך מעליך וזהו הנקוי אשר חסרה תחלה (כ"י א"ת, הפרס' לריב"ג, משע).

1) בגוף הערבי תנקיה.
2) בגוף הערבי תנט'יף.

***נַקּוֹר**, ש"ז, מ"ר נַקּוֹרוֹת — מי שאומנותו לְנַקֵּר אבני הרחים: כל שעסקן עם הנשים לא יתיחדו עם הנשים כגון הסדרין וכו' והרוכלין והנקורות והחייטי' והספרין והכובסין (תוספת' קדוש' ה יד). הצורפים והסריקים והנקורות[1]) והרוכלין והגרדיים (קידוש' פב.).

נִקּוּשׁ[2]), ש"ז, — ציור: ואל נא תעיין לצירה ודקה וניקוש אשר רק כתיבה דבקה (הכוזי אבן תיבון [הרגומו] תרגום שלמה רופא, כ"י ברלין).

***נקז[3])**, ממנו *נָקוֹ, °הַקָּזָה.

—הִפע', *הִקִּיז, מַקִּיז, — הִקִּיז דם, הוציא דם מעֹרק לרפואה ע"י שריטה באזמל: zur Ader lassen; saigner; to let blood: מחמיר אני בחלב מבדם שההולב לרפואה טמא והמקיז לרפואה טהור (ר"ע, מכשי' ו ח). מקיזין דם לבהמה ולחיה ולעופות ואין מונעין רפואה מן הבהמה במועד (תוספת' מו"ק ב יא). בכור שאחזו דם אין מקיזין לו את הדם במקום שעושה בו מום אבל מקיזין לו את הדם במקום שאין עושה בו מום (ר' מאיר, שם בכורו' ג יז). בכור שאחזו דם אפילו הוא מת אין מקיזין לו דם (ר' יהודה, בכורו' ה ב). אנו אומרים יקיז לו דם משני אברים וימות (מכי' משפטי', נזיקי' ד). ה' דברים הן שהעושה אותן מתחייב בנפשו ודמו בראשו האוכל שום קלוף וביצה קלופה וכו' והמקיז דם ומשמש מטתו (רשב"י, נדה יז.). הקיז דם ואין לו מה יאכל ימכור מנעלים שברגליו ויספיק מהן צרכי סעודה (רב, שבת קכט.). הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז (שמואל, שם). המקיז דם בבהמת קדשים אסור בהנאה ומועלין בו (רב הונא בשם ר' זעירא, ברכו' לא.). הנכנס להקיז דם אומר יהי רצון מלפניך יי' אלהי שיהא עסק זה לי לרפואה ותרפאני (ר' אחא, ברכו' ס.). ה' דברים קרובין למיתה יותר מן החיים ואלו הן אכל ועמד שתה ועמד ישן ועמד הקיז דם ועמד שימש מטתו ועמד (שבת קכט:). מי שיש לו זכות אבות יקיז דם בשני ובחמישי

1) ופרש"י: מנקרי ריחים של יד שנשים טוהנות בהן.
2) בערב' נַקְשׁ, נְקוּשׁ a).
3) בסור' משמעתו דקירה ונקירה. בערב' משמש שרש נקז b) במשמ' קפיצה ונתור, אך משמ' זו רחוקה מהמשמ' שמשמש בה שרש זה בעברית וסורית.

a) نقش, نقوش b) نز

(שם). הקיז דם ושימש מטתו הוויין לו בנים ויתקין הקיזו שניהם ושימשו הוויין להן בנים בעלי ראתן (גיטי ע.). הקיז דם לא יאכל לא חלב ולא גבינה ולא ביצים ולא שחליים ולא עופות ולא בשר מליח (נדל' כד:). אדם הבא מן הדרך נכנס למרחץ הקיז דם ונשתכר ושמש מטתו ע"ג קרקע דמו בראשו (מס' ד"א יא).—ובסהמ"א: מסמר הגרע וזהו הכלי שמקיזין מקבל טומאה (רמב"ם, כלים י ג). ואם בא (החולי) מצד ימין נקיזהו מצד שמאל (דברי מאגרוס על ההקזות, כ"י ברלין). כשמקיז אותה בדרבן ומוציא ממנה דם (נהר פישון כו:). ואין להקיזה (את המעוברת) כלל לפי שהדם ההוא צריך למזון העוב' ולכן אין ראוי לתת לה לאכל מאכלי' חריפים (כ"מ אלדבי, ש"א, נתיב הי, עד:).—ואמר המליץ: רב קנמון תאכל (בחדש כסלו) חום מרחץ לא תוכל תקיז דם בצפרים וגם תרוה ממרומים (ראב"ע, שמעו נא). ולא יבעול בעת מרחץ לעולם ולא יום בא מבית מרחץ וישלם ולא ביום אשר יקיז ויוח בו יהי יוצא לדרך או ביום בוא (כ"י חריזי, רפואות הגוויה).

←הפעי,*הֻקַּז, יֻקַּז, מֻקָּז,—שהקיזוהו: מסמר הגרע וכו' שתוקעין אותו בקרקע ותולין בו הכלי שמקבל דם הקזה ויש אומרים מסמר ארוך הוא שהמוקז סומך בו את זרעו בשעת הקזה (ראב"ד, רמב"ם, כלים י ג). לא יוקז הנער קודם י"ד שנה ולא הזקן אחר פ' שנה (פרקי משה יב). ואמנם ראוי שיוקז אחד משני אנשים וראוי שיוקז המוקז והוא שוכב על גבו (קאנון א ד י ז).

נקט[1], ממנו א.נָקַט, נָקִיט.

א.*נָקַט[2], פ"ע, נקטה, — נקט בדבר, היה לו הדבר למשא כבד, מאס בו sich ekeln; abhorrer; to loathe: נָקְטָה [3] נפשי בחיי אעזבה עלי שיחי אדברה במר נפשי (איוב י א). — ובמדרש: אמר אני אוכל סיריות לא הספיק לאכול סיריות עד שנקטה נפשו עליו (ר' ישמעאל, פסיק' דרכי, בשלח). למלך שהיה לו בן והוא נוטלו על כתיפו וטנפו הושיבו על ארכבותיו וטנפו כיון שנקטה נפשו ממנו השליכו לארץ (מד"ר שה"ש, שמאלו, הולי' גריגהוט). — ומצוי בסהמ"א: וקצת בני קהלנו הולכים בלא כסות וקצתן אומרים נבלות הפה וקצתן מתערבין עם הגוים וכו' וכיון שראינו כן קצה רוחינו ונקטה עלינו ונתחברנו עם כל בני קהלינו ונשאנו ונתננו וראינו שדבר זה גנאי הוא לנו (כ"י ברצלוני, ספר השטרות ג). וכל המקבל אין רוח חכמה נוהה ממנו וכמו כן לחזיק ידו אם מטה ולשמח נפשו אם נקטה לבלתי השאיר לו תאנה ותלונה (ר' שלמה בן יהודה, ד"ה יהודי מצרים וא"י ב' 135, מן).—ואמר המשורר: איך הוללים שלו ונפשות כל מתי שכל בחייהם מאד נקטו אמרו הנעקשו שבילי רום ואם דרכי צבאים מהלוך עבטו (רמב"ע, דיואן סב, צולל'). אם נקטה נפשי אשר מעול צר לא שקטה בך גואלי אבטח ולא אפחד ואם בך אבעטה (ראב"ע, אם נקטה). — ואמר הפיטן: מרוב פקודת ובהלה מחלחלת נקטה נפשי לעפר בוחלת סמכה בטן לארץ נשחלת (רשב"י הבבלי, אם עוניכו, סליחי א). הביטה וראה כי כלתה רוחנו הביטה וראה כי נקטה נפשנו (זכור יי', סדר רע"ג, ב' קנה). נפשי נקטה מעול ומוטה כי בי נטה אל אל ידו (ר' שמואל, שכנו לשוכם, יוצ' פרש' ויגש). מה אספר ואנהותי עצומות נקטה נפשי ומקהלותי עגומות (אבלה נפשי, סליחי' לצו"ג, מחזי ספרדי).

ב.*נָקַט[1], פ"ע,—כמו לָקַח, אחז nehmen; prendre; to take: אלא נקוט (זה הכלל) בידך כל שזמנו קבוע דוחה את השבת ואת הטומאה אפילו ביחיד וכל שאין זמנו קבוע אינו דוחה לא את השבת ולא את הטומאה ואפילו בציבור (יומי נ.). — ומצוי הרבה בסהמ"א: הלוכו ומנהגו וסדורו נקט (ערוך, ערך דווש). נקט לשון מליגה שמחממין אותם כדי מליגת שיער (ר"ש, טהרי י ח). דוקא תשמיש חול נקט אבל תשמיש קדושה מותר (שבלי הלקט, חנוכה, קפה). לפיכך מברכין עוטר ישראל בתפארה כלומר שגם זה השלימו' יש לנו ונקט לשון עיטור כלו' דרך מעלה רצונו בכך (הלבוש, חלק אורח חיים מו ג). וכל מעלות טובות בהרגל לאיש נקטת וצדקו באמרם כי בטבע רגילתו (רס"ט פלקירה, שיר ברכה סס' ראש' חכמה). ואל תדין את

---

1) עי' הערה להערך.

2) אין הקדמונים והחדשים מודים בפעל זה ועי' לקמן.

3) כך הנקוד המסור. ואמרו הקדמונים וכמו"כ החדש' כי היא במקום נָקוֹטָה, מן קוט, עי' ערכו. אך יותר נאות לקבע גם פעל נקט לזה מפני שנתקבל הבטוי בספרות.

1) בארמית.

חבירך על מעשיו עד שתגיע למקומו ותראה בבירור שדינך דין אמת ו נ ק ט לה כנגד ששנה יהושע בן פרחיה והוי דן כל אדם לכף זכות (ר' נפתלי הירץ וויזל, יין לבנון, פי' על אבות ג ו). מה שאין כן בעופות שאין אברי הזכרות ונקבות גלוים ומוחשים בגוף לכן נ ק ט שם לשון עצם האברים לומר שצריך לבדוק אחריהם (פענח רזא, כח ה.) בלחוך השור נקט שור שאין לו שינים למעלה כסוס וחמור לקוץ ולגזוז העשבים וכחו גדול ועוקר הכל עם השורש (סס, בלק כג.). והרבה ממנו לקטתי זכלליו בידי נקטתי (רח"ב, הקדי' חרוזים למסורת המסורת). ג"כ צריך ל נ ק ו ט בלשונו מלת תחלה דוקא אף כשיהיה צריך להזכירנה פעמים רבות ולא יהי' שוב רשאי לשמש ג"כ במלת ראשית לשרת שם לפעמים (רס"פ, יריעת שלמה א, הקדי, יג.). ו נ ק ו ט כלל בידך שבכל מקום שהשרפות מצויות והאויר מתחמם בחוזק כמו יריות חצים וכדומה מצויות רוחות נושבות וסערות במקומות שסביב להם (א' לויסל, לדקי' ה, המליץ א מז, 890).

•—פעי, *נקט, מנקט,—כמו לקט, מלקט: וכיון שהגיע זמן מולדיהם הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח וכו' והקב"ה שולה משמי מרום ומנקה אותם וכו' ו מ נ ק ט[1]) להם שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש (מד"ר שמות א).

נקי, סמי' נקי, מ"ר נקים, נקיים,—א) ת"ז, נקי, שאינו מלכלך, rein; pur; clean, ובהשאלה, נקי משבועה, מעון וכדום', שאינו חיב בהפשע, בהשבועה frei; libéré, quitté; free, exempt: כי תבוא אל משפחתי ולא יתנו לך (את בתם לאשה) והיית נקי מאלתי (ברא' כד מא). אשר ימצא אתו (הגנבה) יהיה לי עבד ואתם תהיו נקים (סס מד י). ואחר תשבו והייתם נקים מיי' ומישראל (במד' לב כב). ואמרו אליה האנשים נקים אנחנו משבעתך הזה אשר השבעתנו וכו' והיה כל אשר יצא מדלתי ביתך החוצה דמו בראשו ואנחנו נקים וכו' ואם תגידי את דברנו זה והיינו נקים משבעתך אשר השבעתנו (יהוש' ב יז-כ).— ונקי מדם פלוני, שאין עליו אשמת דם של פלוני שנשפך: ויאמר (דוד) נקי אנכי וממלכתי מעם יי' עד עולם מדמי אבנר בן נר יחלו על ראש יואב (ש"ב ג כח-כט). עלי אדני המלך העון וכו' והמלך וכסאו נקי (סס יד ט). — נקי כפים, שידיו נקיות, לא לקח שחד וכדום': גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים (ירמ' ב לד). נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא

1) כך בקצת דפוסים, וברוב ספרים ומלקט, וכך בגמ' סוט' (יא:) ובילקוט.

נפשו ולא נשבע למרמה (תהל' כד ד).—דם נקי, שאין בו שום עון: ולא ישפך דם[1]) נקי בקרב ארצך (דבר' יט י). ובערת דם הנקי[2]) מישראל (סס יג). ידינו לא שפכה הדם הזה וכו' ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל וכו' ואתה תבער הדם הנקי מקרבך (סס כא ז-ט). ארור לקח שחד להכות נפש דם[1]) נקי (סס כז כה). ולמה תחטא בדם נקי להמית את דוד חנם (ש"א יט ה). וגם דם נקי שפך מנשה (מ"ב כא טז). וגם דם הנקי[2]) אשר שפך וימלא את ירושלם דם נקי (סס כד ד). גר יתום ואלמנה לא תעשקו ודם נקי אל תשפכו במקום הזה (ירמ' ז ו). כי אין עיניך ולבך כי אם אל בצעך ועל דם הנקי[2]) לשפך ועל העשק והמרוצה לעשות (סס כב יז). אך ידע תדעו כי אם ממתים אתם אתי כי דם נקי אתם נתנים עליכם ואל העיר הזאת ואל ישביה כי באמת שלחני יי' עליכם לדבר באזניכם את כל הדברים האלה (סס כו יה). מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה תהיה מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקיא בארצם (יואל ד יט). רגליהם לרע ירצו וימהרו לשפך דם נקי (ישעי' נט ז). אנא יי' אל נא נאבדה בנפש האיש הזה ואל תתן עלינו דם נקיא (יונ' א יד). וישפכו דם נקי דם בניהם ובנותיהם (תהל' קו לח). וידים שפכות דם נקי (משל' ו יז).—ונקי מענש: סקל יסקל השור וכו' ובעל השור נקי (שמות כא כח).—ב) נקי מחובה, שאין עליו החובה לעשות דבר: כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא יעבר עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת (דבר' כד ה). והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי וישאו את אבני הרמה (מ"א טו כב).—ג) ש"ז, אדם שהוא נקי מעון, שלא חטא בדבר, unschuldig; innocent: מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרג (שמות כג ז). ומלאו את המקום הזה דם נקים[3]) (ירמ' יט ד). ישב במארב חצרים במסתרים יהרג נקי (תהל' י ח). זכר נא מי הוא נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו (איוב ד ז; גם ט כג; יז ח; כב יט; כז יז).—ובתו"מ במשמ' העקרית, שאינו מלכלך: במה דברים אמורים שהניחתו (את התינוק) מלוכלך אבל הניחתו נקי טמא (ר' יהודה, תוספת' טהר' ג ח). תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים (ר'

1) [ס"א דם בסמיכות.]
2) [הנקי משמש פה בתור שם עי' משמ' ג) ובשומרונ' ה ד ם ה נ ק י, וכמו בדבר' כא ט.]
3) בקצת ספרים נ ק י י ם.

יאי, שבת קל.). בשעה שהייתי משמש את אבא הייתי משמשו בבגדים מלוכלכין ובשעה שהייתי יוצא לדרך הייתי יוצא בבגדים נקיים (רשב"ג, מד"ר ברא' סה). שמור עצמך כשתהא נקרא אל בית האלהים שתהא טהור ונקי (ר' אחא, ירוש' מג'י א יח).—פת נקיה, עשויה מסלת נקיה: בדברים הללו מזכירין אותן (את בית גרמו) לשבח שלא יצא ביד בניהם פת נקיה מעולם שלא יהו אומרים ממעשה לחם הפנים הן אוכלין (ירוש' שקל' ה ב). היה לה מקום היכן ללוש וכו' נקי וקיבר מקפדת היא (ירוש' חלה ד ח). — וְנָקִי מעֲבֵרות: שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל וכו' דור שלא היה נקי מלטתו בתפלתך (תעני' כג.). אשרי אדם ששעת מיתתו כשעת לידתו מה שעת לידתו נקי אף בשעת מיתתו יהא נקי (ר' ברכיה, ירוש' מג'י א יח). אם טהורה את שתי ואל תמנעי כדי שתהא נקיה לבעליך על ידי אלו המים (מד"ר במד' ט).—וְנָקִי מתשלומים: ובעל השור וכו' נקי מחצי כופר (ר' אליעזר, ב"ק מא:). — יצא פלוני נָקִי מנכסיו, שלא נשאר לו מהם כלום: באדם שאומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום (שמעון בן זומא, פסחי' כב:). ובהשאלה לדברים מפשטים: משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי (שמעון בן עזאי, בשם מגלי' יוחסין, יבמ' מט:). שהן יושבים וסודרים דברי תורה בשינים עד שהן מוציאין אותן נקיים כחלב (מד"ר, ברא' לה). — אומנות נְקִיָּה: לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה (ר"מ, קדוש' ד יד). — דעתו נְקִיָּה, ברורה, צלולה: ג' הרצו תורתן לפני רבן ר' יהושע לפני ריב"ז ר' עקיבא לפני ר' יהושע חנניה בן חכינאי לפני ר"ע מיכן והילך אין דעתן נקייה (ר' יוסי בר"י, ירוש' חגי' ב א). ר' יהושע דעתו נקייה (ר' זעירא, ירוש' מעשרי' ב ג). — נְקִיֵּי הדעת, בעלי תכונות ומדות נאות: (כתב) איש פלוני בן איש פלוני ולא כתב עד כשר וכך היו נקיי הדעת שבירושלם עושין (גיטי' ט ח). כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היה אחד מהם הולך לבית המשתה עד שהוא יודע מי הולך עמו (מכי' תספט' כ). כך היה מנהגן של נקיי הדעת שבירושלים מכניסין לבעלי דינין ושומעין דבריהן ומכניסין את העדים ושומעין דבריהם ומוציאין אותן לחוץ ונושאין ונותנין בדבר (ר' נחמיה, סנה' ל.). מקום שנקיי הדעת צובעין (ר' יוחנן, חגי' כב:). כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין על השטר אלא אם כן יודעין מי חותם עמהן (סנה' כג.). כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין כשהיו מוציאין את התורה ומחזירין היו הולכין אחריה מפני כבודה (מס' סופרי' יד יג). — נקי נדר, חפשי מחובת נדר: נקי נדר נקי שבועה בין הוא ובין יורשין אין משביעין אותה (ר' חייא, כתוב' פז.). — לָשׁוֹן נְקִיָּה, שאין בה דבור מְגֻנֶּה: לעולם יספר אדם בלשון נקיה (פסחי' ג.). אוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת בלשון נקיה (רב, ירוש' כתוב' ה ח). ראוה מדברת עם אחד וכו' מהו מדברת נבעלת ולמה תנינן מדברת לשון נקי (הוא, א ח). (כתוב) ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל לשון נקי (ר' אבהו, מד"ר ברא' ע). אל תתן את פיך לחטוא את בשרך בלשון נקי דברה תורה אם אמרה לך אשתך שהיא נדה אל תחטיא את גופך ותגע בה (תנחומ' מצורע א). — ומצוי הרבה בסהמ"א, ובהשאלה, נָקִי מקנאה וכדומ': וחבר המנוחה צריך שיהיה קל הנפש והתנועה ובעל סוד ונקי מקנאה והנצוה (רש"ע פלקירא, ראש' חכמ' 17). — "ובספרות החדשה, העתיק כְּתָב אל הַנָּקִי, כתבו שנית אחרי שתקן את הסגנון והגיה את הטעיות שבגוף הכתב הראשון: ומאשר הגהתי בו הרבה ומחיתי מחה והפוך על פניו העתקתיו בכתב ידי אל הנקי למען לא תיגע את עיניך הכהות (יל"ג, אגרי' א' קלו). לתכלית זאת תקנתי וקצרתי את מכתבך והנה הוא מושב לך בזה למען תעתיקהו בכתב ידך אל הנקי ותשוב תשלחהו אלינו (שם, קמג).

"**נְקִיבָה**, ש"נ, — שה"פ מן נָקַב, — א) במשמ' עשיית נֶקֶב: ואע"פ שחישב עליה לנוקבה אין טמאה במשא דהתם סתמא אינה עומדת לנקיבה (תוספ' שבת פד: ד"ה שטהורין). הכה אותו קוץ או נזרק בה חץ או רומח וכיוצא בהן ונכנס לחללה חוששין לה וצריכה בדיקה כנגד כל החלל שמא ניקב אחד מן האיברין שתטרף בנקיבתן (רמב"ם, הלכ' שחיטה' יא ד).—ב) נקיבת שם: שנה זו מובדלת משאר שנים בנקיבת שם לה לבדה ומה שמה יובל שמה (רש"י, ויקר' כה י). ויש בשער מינים אם הייתי מזכירם כלם תחת נקיבת השם ההוא הייתי משקר כי אינם נכנסים כלם תחתיה וכו' ועל כן בחרתי הנקיבה הזאת יותר ממה שנקב בו זולתי מאשר היו לפני וכו' ודע כי פעמים רבות יקרה שלא יהיה תחת נקיב־

השם כי אם מין אחד וראיתי לנהוג כל שערי הספר מנהג אחד רצוני לומר שתהיה הנקיבה הולכת על דרך אחת כדי שלא תשתנה הנקיבה (ר״י ס״ם, הקדי ריצ״ג לספי הסרס׳).

*נְקִידָה, ש״נ, — שה״פ מן נָקַד ספר: ואע״פ שניתנו פסוקי טעמים ונגינות הקרייה מסיני במסורת וכו׳ על פה נאמרו ולא בסימני נקידה בספר (תשוי הגאי, מחזי ויטרי, קכ). ואת אשר דברנו על מלה שהיא רבת פנים ולא יודע פתרונה כי אם בערך מחוותה ובהן אשר הכרתה בנקידתה תורה על גזרתה (מנחם, מחברי, פתיי, 8). עוד יש עזר בנקידת המלה ויורה עליה וירחיקנה מתמיהא וכו׳ אבל נשאר עוד להעמיד פתרון הפסוק היטב ולהקריב ענינו זדקדוקי מליו ונקידותיו ללב (הוא, אדס). וגם לדעת הדברים אשר הם במכתב שוים ובנקידתה ובפתרון שונים (דונש על מנחם, הקדי). ואמרת כי גל עיני ואביטה וגל נעול מעין חתום שונים בנקידה ובפתרון ואין בניהם בנקידה שינוי ולא פרידה (הוא, גל עיני). וגם אמרת אלה מן השונים בנקידתם ובפתרונם מר דרור ודרור קן לה וקראתם דרור ולא בצדק שניתם וחילקתם כי שוים הם בנקידה שלשתם (הוא, מר דרור). אך ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה הוא פועל קל וכו׳ ויורה עליו שהוא מפועל הקל נקידת היוד בחרק וכו׳ ויש עוד כשיפילו הנון ממנו ויאמרו ויז מדמה אל הקיר גם זה נקידת היוד בחרק תוכיח עליו שהוא מן הקל (ר״מ גיקטיליה, תרגי ספר דקדוק לר״י חיוג 67). ולפי שהרגילו בנקידת זאת הכף נקדו ג״כ הכף השרשית באחרית המלה לעולם כמו שפך חשך דרך (רד״ק, מכלול, שער השוא).

נִקָּיוֹן, נִקָּיֹן, ש״ז, סמי׳ נִקְיוֹן, — א) סגולת דבר נקי, Reinheit; pureté; cleanness.; נִקְיוֹן כפו, בהשאלה, שכפיו נקיות, שלא נתלכלכו ידיו במעשה שעשה, שלא היה לו שום מחשבה רעה: הלא הוא אמר לי אחתי הוא והיא גם הוא אמרה אחי הוא בתם לבבי ובנקין כפי עשיתי זאת (בראשי כ ה). — נִקְיוֹן שנים, ששניו נקיות מכל אכל מפני שלא אכל שום דבר: וגם אני נתתי לכם נִקְיוֹן[1] שִׁנַּיִם בכל עריכם וחסר לחם בכל מקומתיכם (עמוי ד ו).—ב) כמו מָקוֹר, נָקָה, נִקּוּת, במשמ׳ העקרית, נִקָּה לכלוך, ובהשאלה, התנקה מעון: זנח עגלך שמרון חרה אפי בם עד מתי לא יוכלו נִקָּיֹן כי [2]) מישראל (הושע ח ה-ו).—ג) שֵׁם דבר שמנקים בו: ארחץ בְּנִקָּיוֹן כפי ואסבבה את מזבחך יי׳ (תהלי כו ו). — ובהשאלה לרחיצת העון: אך ריק זכיתי לבבי וארחץ בְּנִקָּיוֹן כפי (שם עג יג).—ובמדרש: שהיו סודרין את ההלכה בשנים עד שהיו מוציאין אותה בנקיון כחלב (מד״ר, רות א).—ובספה״א: והטהרה הוא תנאי זה השלמות ואמר החכם נבנתה הדת על הנקיון (ר״א בר חסדאי, מאזני צדק לאלגזאלי 48). יכנס תחת טוב מדת הענוה הבשת והכלמה וכו׳ והסדר במעשים ונקיון הגוף והספוק (שם 106). — ואמר המליץ: וכאשר הכה הקערות באבני נגף וכליון והיו כלם לשניו נקיון והשקיט באכילתו כליון העינים ומחלון הרעיון (ר״י חריזי, תחכמי ג).—ד) *נִקָּיוֹן המחלה, הוא גבול החלי, שנוי מחלט במעמד המחלה לטובה או לרעה [3]), crise; crisis: והנקיון באמת אמנם היא מערכה מתנגדת הכחות עם החולש והתלחמם עמו ואם גבר הכח יהיה הנקיון משובח ויהיה הבריאות והחיים ואם ינצח החולי תהיה המיתה (פרוש אבן רשד על חרוזי אבן סינא). כי הנה פעמים יהיה בנקיונים הרעים הליחה המורקת בלתי הפועלת לחולי ויהיה הנקיון יוסיף לחולי רע (שם). והנקיונים אשר יבואו בקביעות מתחלת החולי והשביעיות הם נקיונים טובים (חרוזי אבן סינא על המחלות, כ״י ברלין). ודע שהגדר בנקיון שנוי במהירות בעת יתחדש מקושי המקרים ובמלחמת הנפש עם החולי ישפוט אל המות או אל החיים (שם 192).

*נְקִיּוּת, ש״נ,—כמו נִקָּיוֹן, במשמ׳ הטבעית ובמשמ׳ הרוחנית: זריזות מביאה לידי נקיות ונקיות מביאה לידי טהרה (ר׳ פנחס בן יאיר, סוטי ט טו). הקיש

---

[1]) [י״ת אקהיות שינין-קְהִיוֹן, וכן הפש׳ קהיות שנא. והשבע׳: γομφιασμὸν ὀδόντων.]

[2]) כי לכלוך של צואה וכדומ׳, וכך כי תחת יפי (ישעי ג כד). וכבר ערער ראב״ע בשפה ברורה על הפרוש כי במשמ׳ כויה. והכונה בזנח עגלך, קלקל, התריז ובזה יתפרש הכתוב לנכון.

[3]) כנראה כמו גבול בערב׳, בחראן a) [יותר נכון שהוא כמשמעו, נקוי וטהרת הגוף מהמחלה, כמו בערב׳ נקה, נקהת, b) convalescence, מהפעל נקי c).

a) بحران b) نقة نقهة c) نقي

רחיצתה לרחיצתו מה רחיצתו בנקיות אף רחיצתה בנקיות (ספרא, מצורע, זבים ג ו). הקיש כבוס בגדיו לרחיצת בשרו מה רחיצת גופו בנקיות אף כיבוס בגדיו בנקיות (שם ה). וכי צואה טומאה והלא אינה אלא משום נקיות (ר' יוסי, ירוש' פסח' ז יא). אלו הלוים שזכו לעבודת הקדש על זאת שכל מעשיהם בנקיות (מד"ר במדי' ט).—ובהשאלה, התפרנס בנקיות, בכבוד, שלא מן הצדקה: לא תשא פני דל שלא תאמר עני הוא זה הואיל ואני והעשיר הזה חייבים לפרנסו אזכנו (בדין) ונמצא מתפרנס בנקיות לכך נאמר לא תשא פני דל (ספרא, קדוש' ג ד). מה עשה הקב"ה האכילו (את שבט לוי) פרנסתו בנקיות ונתקיימה גזירת יעקב (מד"ר בראשי' לט). — ובסהמ"א: הנקיות הוא שלא יהיה האדם מלוכלך ולא מודיין ביותר כנשים בין בצורתו בין במלבושיו (ר' אברהם בר חסדאי, מאזני צדק לאלגזלי, 108). וגם זאת הפלנית קיבלה עליה להנשא לזה פל' לצבה ולשרתו בצניעות ובטהרה ובנקיות כשם שמכבדות ומשרתות בנות ישראל הכשירות והצנועות וכו' (שריד מעיר, קנץ על יד תרכ"ג).—ונקיות האויר, זַכּוּתו: כשהיה (משה) נפרד מהם ללכת אל מקום הנבואה היו עומדים ומביטים באויר והוא צח בלי ענן וכו' וכאשר ישוב אליהם ויגיע שליחותו היו אומרים אמת אנו ראינו נקיות האויר קודם הגיעך (ר"י א"ת, או"ד לרקע"ג ג ה).— נקיות ידים: יש בני אדם שמברכין שחרית נקיות ידים על שם ארחץ בנקיון כפי אך אנו רגילים לברך ענ"י (לנדא, האגור, הלכ' נטילת ידים).—ואמר המשורר: אשרי עין ראתה והוא בסוד המון רבה מלא מאור נוצץ כלפיד או כמו לבה עולה לבית מקדשו באם נקיות מרבה לבוש כתנת לכפר לדם אשר שפך בה (ר"י הלוי, אשרי עין). רויחתו תמציא ותפיק קביעת צרכיו תספיק צמצמו תרויח בנקיות פדהו מדקדוקי עניות (ר' מאיר בר יצחק, תמור עבודת, סליחי' מנחי' יוה"כ).

*נְקִיטָא, ת"ז, לנקי' נְקִיטָה, — מי שמואס ובוחל בדבר: מנהג שבעולם אדם אוכל צחנה שנים שלשה פעמים ונפשו נקיטה[1]) עליו ממנה ואתם כמה שנים עובדין אותה וכו' ואין נפשותיכם נקיטה [1]) הימנה (ר"ש בן נזירה, פסיקי דר"כ יג).

[1]) [בילקוט משלי תתקלב נמצא נקוטה, בינוני פעול; ושם איכה תתקצת, הגירסה קניטא.]

*נְקִיטָה, ש"נ, — שה"פ מן ב.*נקט, נקיטת חפץ, אחיזת דבר קדוש בידו, כמו ספר תורה וכדומ' בעת השבועה: מי שהיה כופר בכל והשביעוהו היסת בלא נקיטת חפץ ואח"כ בא עד אחד חוזרין ומשביעין אותו בנקיטת חפץ (תשו' הרי"ף, הביאו הר"נ בריש שבועת הדיינין). התקינו (הגאונים הראשונים) שמשביעין את הלוה שבועה חמורה בעין של תורה בנקיטת חפץ שאין לו כלום יתר על דברים שמסדרין לו (רמב"ם, מלוה ולוה ב ב). אין בין שבועת הסת לשבועת הדיינין אלא נקיטת חפץ שאין הנשבע שבועת הסת אוחז ספר תורה אלא משביעין אותו בשם או בכנוי בשבועה או באלה (הוא, שבועי' יא יג). בעל הבית נשבע בנקיטת חפץ ודבר זה תקנת חכמים הוא כדי שלא ילך השכיר בפחי נפש (הוא, שכירות יא ז). ואם טען שהזיקה לו כדי דמיה או שהוא חייב לו כך וכך ישבע בנקיטת חפץ (שו"ע חו"מ, חזקת קלה א).

*נְקִימָה, ש"נ, — שה"פ מן נָקַם: עד היכן היא כוחה של נקימה (ספרא, קדוש' ג ד). נאמר כאן נקימה ונאמר להלן והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית מה נקימה האמורה להלן חרב אף נקימה האמורה כאן חרב (ירוש' סנה' ז א). איזו היא נקימה וכו' אמר לי השאילני מגלך אמר לו לאו למחר אמר לו הוא השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני זו היא נקימה (יומ' כג.). (כתוב) נקם ינקם נקימה זו איני יודע מה הוא כשהוא אומר והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית הוי אומר נקימה זו סייף (סנה' נב:).—ומ"ר *נְקִימוֹת: (כתוב) כי דם עבדיו יקום ונקם הרי כאן שתי נקימות[1]) נקם על הדם ונקם על החמס (מדרי תנאים, דברי' לב מג). — ובסהמ"א: ועשה כנגד אלו הכ"ב אותיות רצון וחפץ בגוף אחד והם כ"ב חפצים אכילה שתיה שכיבה דבור נקימה התרצות זכירה וכו' (אבו סהל בן תמים, תרגו' פי' יצירה כג.). אלה לאהבה ואלה לשנאה אלה לנקימה ואלה למחילה (ראב"ד, פי' יצירי' ה ב). — ואמר הפיטן: טמינת לב ונקימת קץ נרחים לאסוף בו בקץ (ר"א מוירמייזא, אף ארח, מוסי' א ר"ה). שבעתים יוקם לפי פשוטו קין ינקם שבע נקימות מאותו שיהרגנו (חזקוני, בראשי' ד טו).

[1]) בספרי דבר' סי' שלג נקמות.

***נְקִיעַ,** ס"ז, — כמו פְּקִיעַ, עי"ש: נברכת אמר רב יהודה זו נ ק י ע[1]) (מו"ק ח:). — ובסהמ"א: אחד המוציא שלשה מתים כדרכן בתחלה או שמצא שלשה כוכין או כוך ו נ ק י ע ומערה הרי זו שכונת קברות (רמב"ם, טומאת מת ט ה).

***נְקִיעָה,** — סה"פ מן נָקַע: ולכן נעשה ההשמטה והנקיעה אז בכונת מכוין או במקרה (ר' זרחי' הלוי, חו"ר ב קכה).

נָקִיק, ס"ז, מ"ר סמי' נְקִיקֵי, — סדק רחב בתוך סלע, Felsspalt ; crevasse; cleft: ובאו ונחו (הזבובים והדבורים) כלם בנחלי הבתות ובנְקִיקֵי הסלעים ובכל הנעצוצים ובכל הנהלולים (ישעי' ז יט). קח את האזור אשר קנית אשר על מתניך וקום לך פרתה וטמנהו שם בִּנְקִיק הסלע (ירמי' יג ד). ואחרי כן אשלח לרבים צידים וצדום מעל כל הר ומעל כל גבעה ומִנְּקִיקֵי הסלעים (שם יו יו). —ובתו"מ: הנקבר במים ובאפילה ובנקיקי סלעים (תוספתי זבים ב ט). באותה שעה היו ישראל דומים ליונה שבורחת מפני הנץ ונכנסה לנקיק הסלע והיה נחש נושף בה (מכי' בשלח ב ג). מצאו טמון בתבן וכו' במים באפלה בנקיקי הסלעים אין זה טומאת התהום (פסחי' פא:). ומודה ר' יהודה בשקיפין ו ב נ ק י ק י הסלעים (סוכי' כח.). — ואמר המשורר: שפתיו ספירים אמריו יקירים ומפחדו שרים יבואון ב נ ק י ק י ם (רלב"ע, כדוד הסיר). — ומצוי בסהמ"א: מכנף הארץ הלזו הנשמה באתי להטמן ב נ ק י ק י ה זמירות צבי לצדיק שמעתי (מכתי' יוחנן טריוים לר"י מפיסח בספ' מכתי' קנאו' 3). שיש נחלים שהן בין שני הרים ובאותן הרים יש נקיקין ומערות ולא יוכל אדם ליכנס שם אלא בטורח גדול וסכנה (ר"ש מסכות, מעין גנים לאיוב ל ו). והיא מתהלכת סביבות אהל משכנה הבנוי ב נ ק י ק סלע (ח. מחפו, חה"ל ה).

***נְקִירָה,** ס"נ, —סה"פ מן נָקַר: בצק שיש בו נ ק י ר ת[2]) תרנגולים ומשקין טמאין בתוך הבית (טהרי' ג ס). —ונקירת הבשר, כמו נקור: וכל מנקר שישמור לעשות על האופן האמור ודאי יכול לאכול ולהאכיל לאחרים בשר מ נ ק י ר ת ו בכל אות נפשם (פחד יצחק, עי' ערך נקור).

---

[1]) כך בכ"י מינכ' וכך בקצת ספרי הדפו', וברוב הספרים בקיע.

[2]) כך בנוסח' הדפו', וכך במשנ' שעם גוף פרוש הערבי להרמב"ם. במדב"מ נ ק י ר ו ת וכך גם בר"ש, וגרסת הערוך נ ק ר ת, וכך גם בקצת כ"י.

א.***נְקִישָׁה,** ס"נ, — סה"פ מן א.נָקַשׁ, במשמ' לכידה: שאין נקישה בכל מקום אלא לכידה שני ינקש נושה וכו' ואומר ונוקשו ונלכדו (קטע כ"י מכילה, דרשב"י על דברי JQR, XV, 451).

ב.***נְקִישָׁה,** ס"נ, —א) סה"פ מן ב.*נָקַשׁ, נגיעה חזקה והכאה זה בזה: אגף קרי כל מקום הגפת הדלת שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרו דהיינו משפת הפנימית של עובי הפתח עד מקום הנקישה שקורין רב"ץ (רש"י, פסחי' פה:). — ב)*פעמונים קטנים יתלום בין עיני הסוס וכדומ': ה נ ק י ש ו ת שתולין לסוס לנוי בין עיניו אף אותן יקדישו לעשות כלי שרת למורקים לדם (פוה, זכרי' יד כ).

נָקַל, נְקַלָּה, — עי' קלל.

נִקְלֶה, — עי' קלה.

***נַקְלִיט**[1]), ס"ז, מ"ר נַקְלִיטִים, סמי' נַקְלִיטֵי, —נַקְלִיטֵי הַמִּטָּה, שני מוטות ארוכים מחברים לשני צדי המטה יפרשו עליהם את הכִּלָּה, Stangen des Bettes; perches d'un lit; poles of bedstead: מלבן של מטה ושל עריסה ו נ ק ל י ט י המיטה (תוספתי שבת יג יח). פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר או שפורס על גבי הקינוף פסולה אבל פורס הוא על גבי נקליטי[2]) המטה (סוכ' א ג). אונקלי של דרגש טמאה ושל נקליטין[3]) טהורה (כלים יג ב). נ ק ל י ט י המטה וחמור והפוי טהורים (שם יח ג). פירס על גבי קינופות פסולה ע"ג נ ק ל י ט י ן כשרה ובלבד שלא יהיו נ ק ל י ט י ן גבוהין מן המטה עשרה (סוכ י:). — ובבבי: מטה שנקליטיה יוצאין זוקפה ודיו (ר' חסי, מו"ק כז.). מיטה ש נ ק ל י ט י ה עולין ויורדין עמה שומטן ודיו (ר' יוסה, ירושי שם ג ה).

נקם, ממנו נָקָם, נָקַם, נְקָמָה, נוֹקֵם, *נַקְמָן.

נָקָם, ס"ז, —כמו נְקָמָה: לי נָקָם ושלם לעת תמוט רגלם (דברי לב לה). ונָקָם ישיב לצריו (שם מג). זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה האלהים ואנקמה נְקַם[4])

---

[1]) מלשון יונית, τὰ ἀνάκλιτα דברים הנשענים, ולדעת יסטרוב הוא משרש קלט, כמו נזיד מן זוד.

[2]) במדב"מ נ י ק ל י ט י. ואמרו בגמ' (שם י:) נ ק ל י ט י ן שנים וקינופות ארבעה.

[3]) במשנ' מנקד' כ"י פרמה נִקְלִיטִין.

[4]) [נָקָם של אחת משתי עיני, עי' רש"י ורד"ק. אבל למה דוקא בשביל אחת משתי עיניו ולא בשביל

אחת משתי עיני מפלשתים (שפטי' יו כח). ועשית באף ובחמה נָקָם את הגוים אשר לא שמעו (מיכ' ה יד). הנה אלהיכם נָקָם יבוא גמול אלהים הוא יבוא וישעכם (ישעי' לה ד). נָקָם אקח ולא אפגע אדם (שם מז ג). וילבש בגדי נָקָם תלבשת ויעט כמעיל קנאה (שם נט יז). לקרא שנת רצון לי"י ויום נָקָם לאלהינו לנחם כל אבלים (שם סא ב; גם סג ד). להעלות חמה לנקם נָקָם (יחזק' כד ח). — וראה נָקָם: ישמח צדיק כי חזה נָקָם פעמיו ירחץ בדם הרשע (תהל' נח יא). כי קנאה חמת גבר ולא יחמל ביום נָקָם (משלי ו לד). — נְקַם ברית, הַנָּקָם בעד הפרת הברית: והבאתי עליכם חרב נקמת נְקַם ברית (ויקר' כו כה). — ואמר בן סירא: כי גם אֵל שונא רעים ולרשעים ישיב נקם (ב"ס גני' יב ו). עד ימחץ מתני אכזרי ולגוים ישיב נקם (שם לב כג). השומע בסיני תוכחות ובחורב משפטי נקם[1] (שם מח ז). — ובפטיי' כדים: להנקם נקמי אויב ולהנחיל את ישראל (ב"ס, גני' מו א). — ובמדרש: שתי נקמות נקם על הדם ונקם על החמס (ספרי דבר' שלג). — ואמר המליץ: ולכדנו מדינותם וארצם וקרקרנו בנקם קיר וטירה וירשנו פרוזים עם כפרים וכבשנו בכח עיר ובירה (ר' שמואל הנגיד, אלוה עז).

נָקַם, פ"ע, נְקַמַנִי, נֹקֵם, נֹקֶמֶת, נָקֹם, בִּנְקֹם, לִנְקֹם, נְקֹם, תִּקֹּם, יִקֹּם, — נקם את פלוני ובפלוני, עשה בפלוני נקמה, rächen, Rache nehmen; venger; to avenge: לא תִקֹּם ולא תטר את בני עמך (ויקר' יט יח). נְקֹם נקמת בני ישראל מאת המדינים (במדי' לא ב). — נָקַם את דמו של פלוני: הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יִקּוֹם (דבר' לב מג). וידם השמש והירח עמד עד יִקֹּם גוי איביו (יהוש' י יג). — וְנִקְמוֹ מפלוני, עשה נקמה בפלוני בעד הרעה שעשה להאיש: ישפט יי' ביני וביניך וּנְקָמַנִי יי' ממך (ש"א כד יג). אל קנוא ונֹקֵם יי' נֹקֵם יי' לצריו ונוטר הוא לאויביו (נחו' א ב). להעלות חמה לִנְקֹם נקם (יחזק' כד ח). יען עשות אדום בִּנְקֹם נקם לבית יהודה (שם כה יב). אל נשא היית להם ונֹקֵם על עלילותם (תהל' צט ח). — וחרב נֹקֶמֶת: והבאתי עליכם חרב נֹקֶמֶת נקם ברית (ויקר' כו כה). — ובתו"מ: נוקם אתה ונוטר לאחרים (ספרא, קדוש' ד ז). כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד (ר"ש בן יהוצדק, יומ' כב). אמרו ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים כתבת בתורתך לא תקום ולא תטור ואת נוקם ונוטר וכו' נוקם ונוטר אני לאומות העולם (ר' אבון, מד"ר ברא' כה). אמר הקב"ה איני מתנחם עד שאנקום נקמתן של בני אפרים (שם, שמות כ). — ובסהמ"א: ויקומו ויסעו כורש ודריוש מלך מדי בחיל כבד מאד וישחיתו את כל ארץ כשדים וכו' וכל עולליה נפצו אל הסלע וינקום מבבל את דם עבדיו השפוך ואת נקמת היכלו ועירו ועמו (יוסיפון יח). ויט פיליפוס מן הדרך ויבא בבית אחד אשר היה קרוב ויצו יהודה ויפילו הבית עליו וישרפו אותו באש במקום ההוא ויקום את נקמת אלעזר ואת דמי החסידים אשר שפך פיליפוס (שם קמ). נגף את ושאלו אלוה למען יודה ויתהולל בתשובתו כמסבב וצודה על כן נקמו אל באף רודה כי דם עבדיו יקום ונפשו פודה (הסגי רסע"ג על חוי הבלכי 40, הוצ' דווידסון). הנוקם מחבירו עובר בלא תעשה וכו' אלא ראוי לו לאדם להיות מעביר על מדותיו על כל דברי העולם שהכל אצל המבינים דברי הבל והבאי ואינן כדי לנקום עליהם (רמב"ם, דעות ז ז). — ואמר המליץ: אם תקום תדאג ותרתח אם תסלח תשמח (מבחר הפנינים ז:).

—נִפעַ', נִקַּם, נִקַּמְתִּי, נִקְּמוּ, לְהִנָּקֵם, הִנָּקֶם, הִנָּקְמוּ, אִנָּקְמָה, יִנָּקֵם, יִנָּקְמוּ, — הִנָּקֵם בפלוני, כמו נָקַם: וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקם יִנָּקֵם (שמות כא כ). אם תעשון כזאת כי אם נִקַּמְתִּי בכם ואחר אחדל (שפטי' טו ז). ואִנָּקְמָה נקם אחת משתי עיני מפלשתים (שם טז כח). ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב וְנִקַּמְתִּי מאיבי (ש"א יד כד). אין חפץ למלך במהר כי במאה ערלות פלשתים לְהִנָּקֵם באיבי המלך (שם יח כה). הוי אנחם מצרי וְאִנָּקְמָה מאויבי (ישעי' א כד). זכרי ופקדני וְהִנָּקֶם לי מרדפי (ירמי' טו טו). והיום ההוא לאדני יי' צבאות יום נקמה לְהִנָּקֵם מצריו (שם מו י). הִנָּקְמוּ בה כאשר עשתה עשו לה (שם נ טו). ויאשמו אשום וְנִקְּמוּ בהם (יחזק' כה יב). וַיִּנָּקְמוּ נקם בשאט בנפש (שם טו). ולהיות

שתיהן? וי"ת פורעניתא חדא. וכן השבע' ἀνταπόδοσιν (ἐκδίκησιν נ"א) μίαν, והוולג' unam ultionem-נְקָמָה אחת. ואולי יש לגרוס כך. ויש נוסחה נקם אחד-נָקָם אחד, עי' אפטוביצר, Das Schriftwort ,V.61. ובפש' חסר „אחת", ועי' גם ריב"ג, הרקמה, שער יט, פָּעַל, 123. ואיהרליך (Randglossen, III ,142) מנקד נָקָם, מקור לחזק הפעל, ואחת, פירושו בפעם אחת.]

1) חלק מהקו"ף והמ"ם חסר.

היהודים עתודים 1) לְהִנָּקֵם מאויביהם (אסתר ח יג).
—ואמר המליץ: תפשתיו והביאותיו בחבלי לבית סהר ושמתיו במגורה וראיתי באיבי תאותי ונקמתי בנפשו הארורה (ר"ש הנגיד, אלוה עז).—ובספה"מ"א: רוצה לצערו בשבועה זו להצר לו ולביישו ברבים כדי להנקם ממנו (רמב"ם, אמלוה ולוה ב ד).—וכמו שלמים, *נִנְקָם, נִנְקָמִים: זה מבקש נקמה על זה וזה מבקש נקמה הוא חוטא באחרים ומבקשים נקמה עליו ואין ננקמים וגזורה מכלתן (ספ' חסידים, תתתח רסח).

—פִּעֵל, נִקֵּם, נִקַּמְתִּי,—נִקֵּם דמי פלוני, כמו נָקַם קל, וְנִקַּם נפע': והכיתה את בית אחאב אדניך וְנִקַּמְתִּי דמי עבדי הנביאים ודמי כל עבדי יי' מיד איזבל (מ"ב ט ז). הנני רב את ריבך וְנִקַּמְתִּי את נקמתך (ירמ' נא לו).

—הָפְעַל, יֻקַּם, יֻקָּם, יֻקַּם פלוני, שתעשה נקמה בפלוני: כל הרג קין שבעתים יֻקָּם (בראש' ד יה). אך אם יום או יומים יעמד (העבד שהכה ומת) לא יֻקַּם 1) כי כספו הוא (שמות כא כ).—תֵּעָשֶׂה נקמה בשביל פלוני: כי שבעתים יֻקַּם קין ולמך שבעים ושבעה (בראש' ד כד).

—התפ', הִתְנַקֵּם, מִתְנַקֵּם, הִתְנַקַּם,—הִתְנַקֵּם בפלוני, נָקַם, נִקַּם בו: העל אלה לא אפקד נאם יי' ואם בגוי אשר כזה לא תִתְנַקֵּם נפשי (ירמ' ה ט). להשבית אויב וּמִתְנַקֵּם (תהל' ח ג). מקול מחרף ומגדף מפני אויב וּמִתְנַקֵּם (שם מד יז).—ובספה"מ"א: ושאלו לסוקראט החכם במה יתנקם האדם מאויביו אמר שירבה יד ושם על נפשו (ר"י זבארה, ספ' שעשועי ז). שהבריות פירשו ממנו וממשפחתו ושנאה נטורה לו בלבבו על רוב הבריות וחושב תמיד להתנקם מהם (הלבוש, פריה ורביה ב ג).

נְקָמָה, ש"נ, סמי' נִקְמַת, כנו' נִקְמָתִי, נִקְמָתֵנוּ, נִקְמָתְךָ, נִקְמָתֵךְ, נִקְמָתָם, מ"ר נְקָמוֹת,—מה שמשלמים רעה לאחד בעד הרעה שהוא עשה; נָקַם את נִקְמָתוֹ מפלוני, שלם לפלוני רעה בעד הרעה שעשה לו פלוני: נקם נִקְמַת בני ישראל מאת המדינים (במד' לא ב). — נָתַן לו נְקָמוֹת מפלוני: ויבאו את ראש איש בשת אל דוד חברון ויאמרו אל המלך הנה ראש איש בשת בן שאול איבך אשר בקש את נפשך ויתן יי' לאדני המלך נְקָמוֹת היום הזה משאול ומזרעו (ש"ב ד ח). האל הנתן נְקָמוֹת לי ומריד עמים תחתני (שם כב מח). — ראה נִקְמָתוֹ מפלוני, הנקמה שהוא עשה בפלוני: ויי'

1) כך הכתיב. והקרי: היהודים עתידים.
1) [ואולי הכונה לא יקם האדון, אינו חַיָּב עֹנֶש.]

צבאות שפט צדק בחן כליות ולב אראה נִקְמָתְךָ מהם כי אליך גליתי את ריבי (ירמ' יא כ). — לקח נקמתו מפלוני, עשה בפלוני נקמה: אולי יפתה ונוכלה לו ונקחה נקמתנו ממנו (שם כ י). והיום ההוא לאדני יי' צבאות יום נְקָמָה להנקם מצריו (שם מו י; גם כ יב; כח; נא ו; לו). ראיתה כל נִקְמָתָם כל מחשבתם עלי (איכ' ג ס). ונתתי את נִקְמָתִי באדום ביד עמי ישראל ועשו באדום כאפי וכחמתי וידעו את נִקְמָתִי נאם אדני יי' (יחזק' כה יד). ועשיתי בם נְקָמוֹת גדלות בתוכחות חמה וידעו כי אני יי' בתתי את נִקְמָתִי בם (שם יז). יודע בגוים לעינינו נִקְמַת דם עבדיך השפוך (תהל' עט י). אל נְקָמוֹת יי' אל נְקָמוֹת הופיע הנשא שפט הארץ השב גמול על גאים (שם צד א-ב).
—ואמר בן סירא: חית שן עקרב ופתן וחרב נקמות להחרים (ב"ס, גני' לט ל).—ובתו"מ: כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב שתי נקמות נקם על הדם ונקם על החמס (ספרי, דברי שלג). אמר הקב"ה איני מתנחם עד שאנקום נקמתן של בני אפרים (מד"ר שמות כ). למלך שנשבה בנו ולבשה נקמה למלך והלך ופדה את בנו (ריב"ל, פסיק' דר"כ, החודש כב:). — ובספה"מ"א: ואלכסנדרה אם הבחור בקשה להמית את נפשה ובחרה בחיים למען תמצא עלילה לעשות נקמה באורודוס (יוסיפון לס). ותהרג (מרימי) ותאסף אל עמה וכו' ולא אחר יי' את נקמתה ויך את בית המלך במכת דבר (שם רלו). ושאלו לחכם מה המדות הטובות אמר סבל והמדות הרעות אמר נקמה (ר"י א"ח, מבחר הפניני' לרשב"ג, שער הענוה).—ואמר המשורר: בגדי נקמה לבש באף והמה עורה למה תישן יי' (רשב"ע, אל אל אקרא).

***נַקְמָן**, ש"ז, — מי שטבעו לנקם, מי שרודף נקמה: כשם שנחש נקמן כך היה שמשון שנאמר ואנקמה נקם אחת (מד"ר בראש' לט).

∞**נַקְנִיק** 1), ש"ז, מ"ר נַקְנִיקִים, — מעי ממֻלא בבשר וכדומ', Wurst; saucisson; sausage: נהוג בדבור העברי בא"י.

נקע 2) ממנו נָקַע, נָקַע.

1) [השוה נוקניקה אשתכח בכנישתא דבולי (ירוש' שקל' ז ג). (בבלי ז ב). מיונית ורומית λουκάνικον ,Lucanica, ויש שנוי נוסח' בשם זה. ועי' גם פלישר בהוספות ללוי, III, 718.]
2) [נרדף לְיָקַע עי' ערכו. והם שני שרשים

נָקַע, פ"ע, נָקְעָה, — נקעה נפשו מפלוני, מעל פלוני, התרחקה, מאסה בו, sich abtrennen, entfremdet sein; s'éloigner; to be alienated: ותגל תזנותיה ותגל את ערותה וַתֵּקַע נפשי מעליה כאשר נקעה נפשי מעל אחותה (יחזק' כג יח). הנני מעיר את מאהביך עליך את אשר נָקְעָה נפשך מהם (שם כב). הנני נתנך וכו' ביד אשר נָקְעָה נפשך מהם (שם כח). אמרו הנפשו בחלה בהם ואם הם מאסו אותו ובו נ ק ע ו (רמב"ע, כעפי דמעות, בודלי). מי האמין כי ממשלי יקרו לב הנדיבים יהיה נוקע (עמנו' מחברו' ח). — *נָקְעָה ירכו, כמו יָקְעָה, נשמטה ויצאה ממקומה: זה האויר שאמרת שהיה מקיף את יעקב בתנועות הולמות עד שנקעה [1] ירכו (ר' זכריה הלוי, אוה"ג ב קלח).

***נֶקַע**[2], ש"ז, מ"ר נְקָעִים, — חפירה עמֻקה, מעשרה טפחים ומעלה: גפן שהיא נטועה בגת או בנקע נותנין לה עבודתה וזורע את המותר (כלא' ה ז). מי שבא בדרך והיו בידו תאנים וענבים ומלפפונית שאין יכולין להגיע לעיר משליכן לתוך הנקע או לתוך הסנאין (ר' אליעזר, תוספ' תרומ' ח יד). גפן שנטועה בנקע עמוק עשרה ורוחב ארבע ר' אליעזר או' זורעין לתוכה שלשה מינין אחד מיכן ואחד מיכן ואחד מבאמצע (שם, כלא' ג י). ממלין נקעים שתחתיהן (שתחת הזיתים) עפר (שם, שביעי' ג ז). שיירא ששרתה בתל גבוה עשרה ובנקע עמוק עשרה טפחים (שם, עירוב' ג ג). היו שם נקעים עמוקין עשרה טפחים או סלעים גבוהין עשרה טפחים (שם, ערכי' ד יג). האומר להברו בית כור עפר אני מוכר לך היו שם נקעים עמוקים עשרה טפחים או סלעים גבוהים עשרה טפחים אינן נמדדין עמה (ב"ב ז א). הממלא את הנקעים שתחת הזיתים (ירוש' שבת ז י). שבת בתל

נבדלים, עי' Nö., Neue Beiträge, 198. המובן העקרי הוא, כנראה, נפרד, ומזה נֶקַע-נקיק וחפירה. ואולי נָקְעָה הוא כמו נֹקְעָה-נוֹקְעָה משרש יקע. ורד"ק בשרשיו משער שתֵּקַע הוא משרש נָקַע, ובא נח תחת הדגש.]

1) בספר נדפס נקטה, אבל ברור שזה שבוש תחת נקעה מן ותקע כף ירך יעקב (בראשי' לב כו). באלו היתה הנון מן השרש.

2) בסור' נקעא, סדק רחב באדמה, נקיק. בערב' נקע, מנקע a), מקום עמוק שיקוו המים לתוכו.

a) نقع منقع

שהוא גבוה עשרה וכו' וכן בנקע שהוא עמוק עשרה (עירובי' טו.). ולא ימלא נקעים מים (מו"ק ג.). בנקעים מלאים מים (רב עוקבא בר חמא, ב"ב קג.). — ובסהמ"א: חופרין להן נקעין בעקריהן שיתקבצו בהן המים (ר"ח, ע"ז כ:). אמרו אמוריים כשיכנסו ישראל (לארץ) לתוך הנחל לעבור נצא מן המערות שבהרים וכו' והיו איתן הנקעים בהר של צד מואב ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות (רש"י, במדבי' כא יח). מכר נקעים מלאים מים או סלעים שאינם ראויין לזריעה (רמ"ה, שיטמ"ק ויובל יא יג). וכן עפר הלבן מרביצין איתו בשדי בשביעית בשביל האילנות שלא יפסדו ועושין עוגיות לגפנים ועושין את אמת המים כתחלה וממלאין את הנקעים מים (הנ"ל, שם א ח-ט). גפן יחידית שהיתה נטועה בתוך הנקע או בתוך החריץ (הנ"ל, כלא' ז כד).

נקף[1], ממנו *נִקּוּף, נֹקֶף, נֶקֶף, א.נָקַף, ב.נָקַף, ג.נָקַף, ד.נִקַּף.

נֹקֶף, ש"ז, — שה"פ מן נקף, — הַשָּׁרַת הזיתים מן האילן ע"י חביטה במחבט וכדומ': ונשאר בו עללות כְּנֹקֶף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר (ישעי' יז ו). כי כה יהיה בקרב הארץ בתוך העמים כְּנֹקֶף זית כעללות אם כלה קציר (שם כד יג). — ואמר הפיטן: בחורים מחטאת כנוקף נשלו מה יתרון כי דלו וממעון נחשלו (ר"א קליר, זכור איכה אנו שפתינו, קינ' לת"ב, מחז' איטלי' א' קע.).

***נֶקֶף**, ש"ז, מ"ר נְקָפִים, — מכה, חבורה, Verwundungen; blessures; bruises: ותחת חגורה נקפה מקום שהיו חגורות (בנות ישראל) בצילצול נעשה נקפים נקפים (רבה בר עולא, שבת סב:). — ובהשאלה הכאת הלב, פקפוק: אודה ה' בכל לבי ביצר טוב וביצר הרע שלא יהיו בלבי נקפים[2] (מדר' תהלי' ט ב).

א.נָקַף[3], פ"ע, יִנְקֹפוּ, — נָקְפוּ חַגִּים וכדומ', באו זה אחר זה וחזרו הלילה: ספו שנה על שנה חגים יִנְקֹפוּ[4] (ישעי' כט א).

1) גם בערב' נקב a).

2) [בהוצ' בובר: שלא יהא לבי נוקף, וכן בילק'.]

3) [נרדף לשרש קוף בשם תקופה. עי' ערכו.]

4) [רסע"ג תרגם יחדר במשמ' הקפה. וכן הוולג': evolutae sunt, וכן החדשים. וריב"ג בשרשיו ואחריו

a) نقب

— הִספי, הִקִּיף, הִקִּיפָה, הִקִּיפוּ, הִקִּיפוּנִי, הִקַּפְתֶּם, מַקִּיפִים, מַקִּפִים, הַקִּיף, הַקֵּף, הַקִּיפוּהָ, וַיַּקֵּף, תַּקִּפוּ, יַקִּיפוּ, וַיַּקִּיפוּ,

—א) פ"י הִקִּיף את המקום, סַב סביב um etw. herumgehen; tourner autour de; to go around, surround: וסבתם את העיר כל אנשי המלחמה הַקֵּיף את העיר פעם אחת (יהוש' ו ג). ויסב ארון יי' את העיר הַקֵּף פעם אחת (שם יא). סבו ציון וְהַקִּיפוּהָ ספרו מגדליה (תהל' מח יג). — וְהִקִּיף אותו, סב מסביב לו: כי סבבוני כלבים עדת מרעים הִקִּיפוּנִי (שם כב יז). וְהִקִּיפוּ הלוים את המלך סביב איש וכליו בידו (דהי"ב כג ז). — וְהִקִּיפוּ על העיר, סבו ועמדו מסביב לה: ויבאו לילה וַיַּקִּפוּ על העיר (מ"ב ו יד). — וְהִקִּיף עליו: איבי בנפש יַקִּיפוּ עלי (תהל' יז ט). סבוני כמים כל היום הִקִּיפוּ עלי יחד (שם פח יח). — וְהִקִּיף על פלוני, כמו את פלוני: וְהִקַּפְתֶּם על המלך סביב איש וכליו בידו (מ"ב יא ח). — דבר מפשט: בנה עלה וַיַּקֵּף ראש ותלאה (איכה ג ה). — הזעקה הִקִּיפָה את המקום, נשמעה זעקה בכל המקום סביב: כי הִקִּיפָה הזעקה את גבול מואב (ישעי' יה ח). — וְהִקִּיף דבר עליו, מצודה וכדומ', עשה מצודה סביב לו: דעו אפו כי אלוה עותני ומצודו עלי הִקִּיף (איוב יט ו). — הִקִּיף את פאת הראש, התך שערות הראש בקו עבר מעל לשרש העליון של האזן סביב סביב: לא תַקִּפוּ פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך (ויקרי' יט כז). — הִקִּיף דָּבָר את דָּבָר, הַדָּבָר עֹמֵד או מתפשט סביב להדבר השני: ופקעים מתחת לשפתו (של הים) סביב סבבים אתו עשר באמה מַקִּיפִים את הים סביב (מ"א ז כד).

—ב) פ"ע, הִקִּיפוּ ימי המשתה וכדומ', נשלמו כלם, היו אצל באו"א זה אחר זה: והלכו בניו ועשו משתה בית איש יומו ושלחו וקראו לשלשת אחיתיהם לאכל ולשתות עמהם ויהי כי הִקִּיפוּ ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם (איוב א ד-ה). — ואמר בן סירא: חוג [1]) הקיפה בכבודה ויד אל [2]) נטתה (ב"ס, גני' מג יב). ויקפהו פעמונים ורמונים המון סביב לתת נעימה בצעדיו (שם מה ט). — ומצוי בתו"מ בכל המשמ' שבמקרא: תינוק הייתי והייתי רכוב על כתיפו של אבא וראיתי בת כהן שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה (ר' אלעזר בר צדוק, תוספתי סנהי ט יא). הביאוהו (את ר"ח בן תרדיון) וכרכוהו בס"ת והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור (ע"ז יח.). כיון שהגעתי לעיר מצאתי שמקיפין אותה גנות ופרדיסין חזרתי לאחורי (ר' יהושי בן חנניה, ערובי נג:). סתירה כדי טומאה כדי להקיף דקל (ר' ישמעאל, ספרי במד' ז). שיירה שחנתה בבקעה והקיפוה בכלי בהמה מטלטלין בתוכה (ערובי א ח). מקיפין (סביב לשיירה) שלשה חבלים זה למעלה מזה וזה למעלה מזה ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו שלשה טפחים (שם ט). הכהנים מקיפין את הארון והלוים את הכהנים (סוטי ז ה). המקיף את חבירו משלש רוחותיו (ב"ב א ג). — והִקִּיף את המזבח: כל העולין למזבח עולין דרך ימין ומקיפין (אותו) ויורדין דרך שמאל (זבחי ו ג). בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן דרומית מזרחית (תמיד ז ג). שני כהנים גדולים נשתיירו במקדש ראשון זה אומר בידי הקפתי (את המזבח) וזה אומר ברגלי הקפתי זה נותן טעם לדבריו וזה נותן טעם לדבריו (ר' ישמעאל, יומא כט.). —המתפלל בתוך ביתו כאילו מקיפו חומה של ברזל (ר' יוחנן, ירוש' ברכי ה א). והוא שתהא רשות הרבים מקפתו מכל צד (רשב"ל, שם שבת יא ג). שהקיפוה (את השדה) ארבעה בני אדם מארבע רוחותיה (רב, כתובי קט:). השוחט בשאר טבעות אעפ"י שאין מקיפות את כל הקנה הואיל ומקיפות את רוב הקנה שחיטתו כשרה (ר' יוסי בר"י, חולי יח:). לא אמר אלא בטבעת הגדולה הואיל ומקפת את כל הקנה (שם יט.). הזית הזה עד שהוא באילנו מגרגרין אותו וכו' ואח"כ טוחנין אותן ואח"כ מקיפין אותן בחבלים ומביאין אבנים ואח"כ נותנין את שומנן (מד"ר שמות לו). כשהיו ישראל במדבר מ' שנה היה המן יורד והבאר עולה להן והשליו מצוי להן וענני כבוד מקיפות אותן (ר' לוי, שם ויקר' כה). חצר המשכן שהיה מקיף את המשכן כשם שהים מקיף את העולם (שם, במדי יג). ובזכות אהרן הקפתי אתכם בענני כבוד (שם א). למדינה שמרדה במלך מה עשה המלך הביא לגיון אחד קשה והקיפה כדי שיהו בני המדינה רואין אותו ומתיראין מלפניו (שם דברי י).

רד"ק בפירושו ובשרשיו מפרשים מלשון כריתה וחבטה, והושאל לשחיטת החגים כלו' הכבשים, קרבנות החגים. ורש"י: חגים שלכם ינקפו יִכָּרֵתוּ, לשון נוקף זית, ע"כ. ולפי ת"י יבטלון. ובתרגום יוני (הובא אצל פילד) συγκρουσθήσονται, ג"כ מלשון נקיפה וחבטה, עי' ג.*נָקַף.]

[1]) בגליון: הוד הקיפה בכבודו.

[2]) בגליון: לא.

מה עשה עשו רדף אחריו ומצא אותו במערה מקום דומה למרחץ שבטבריא וכו' בא עשו הרשע והקיף את המרחץ כדי שימות בו (תנחומי' וילח ג, הול' בובר).— והִקִּיף את פאת הראש: הקורח קרחה בראשו והמקיף פאת ראשו והמשחית פאת זקנו (מכות ג ה). המקיף את הקטן (פאת הראש) הרי הוא חייב (רב אוחה, נזיר כז:). אחד המקיף ואחד הניקף במשמע (שם).— הִקִּיפוּ השערות אבר מן האברים, צמחו סביב סביב: מאימתי נעשה בן סורר ומורה משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן התחתון ולא העליון (סנה' ח א).— והשחין וכדומ': הקיף השחין לשתיהן (לשתי השערות) או לאחת מהן או חלקן (נגעי' א ה). בהרת כגרים ומחיה כעדשה מקפתה וחוץ למחיה בהרת (שם ו ה).— ודבר מפשט: הקיפתנו תשובות תבילות שאין בהן ממש (ר' אלעזר בר"ש, ב"מ פד:).—הִקִּיפוּ במקום פלוני, עשה שיקיף את המקום, שילך סביב: אמר הקב"ה אם אני מביא עכשיו את ישראל לארץ מיד מחזיקים אדם בשדהו ואדם בכרמו והן בטלים מן התורה אלא אקיפם במדבר ארבעים שנה שיהיו אוכלין מן ושותין מי הבאר והתורה נבללת בגופן וכו' הריני מקיפן במדבר ארבעים שנה עד שיעמדו בנעניים ויתקנו מה שקלקלו (מכי' בשלח, פתיח').— ומצוי הרבה בפהמ"א: כדי שיתבונן להיות הקיפו של ספר כארכו שאם הקפנו על הקיפו חוט הוה מדתו ששה טפחים (ר' ברצלוני, הלכי' ס"ת 20). והוא הגוף התקיף וכל המקיפים מקיף (ראב"ע, הקדי ב לפירושו על התורה). והאבנט שחוגר במתניו ארכו שתים ושלשי' אמה ומקיפו ומחזירו על גופו כרך על כרך (ס' החינוך, תצוה מצוה לט). עוד אחשוב שאחר שאי איפשר מקיף בלא מרכז כמו שנתבאר במקומו ראוי לתת כבוד למרכז (הרי"ץ קארו, תולדות יצחק ו:).— ואמר הפיטן: דגלים סכות סביבותינו הקיף והתקיע דמיון קרח הנורא האיר והרקיע (ר"מ נהוראי, את השם הנכבד, יוצ' שבת בין יוה"כ לסכות).—ומהזמן: וציום עיבור השנה לצורך כי הכתוב תלה את המועדים בזמני השנה כדי שלא יקיפו המועדים מזמן לזמן בדרך שמקיפים אותם אשר חדשיהם חדשי הלבנה ואין להם עיבור (רס"ג, תשו' גאוני ליק א). ימי רצון הקיפו ורצונך דרשו ושלמת שוא החליפו ורחצו והתקדשו ולקרא לך הוסיפו ואחרי בן נגשו (ר"י הלוי, כלה ככת).— ובענין הקפת הראש: והאשה שהקיפה או שנקפה פטורה וכו'

אע"פ שקטן אינו בן חיוב אפילו שכן מי שמקיפו חייב (תלמידי ר' יהודאי גאון, הלכי פסוקי' 105). אתה אומר המקיף את הקטן חייב אלא מעתה בנין שיוצאין כשהן מגולחין מי מגלחן אמן מקפת להן (שם).—ובתכונה: והוא (הרקיע) מקיף את כל הארץ מלמעלה ומלמטה וכו' והוא סובב על הארץ ממזרח למערב ומקיף אותה (ראב"ח הגיון הנפש, העבור א ג). נקרה לאשר קרב מהגלגל מאד שיהיה אש ומה שרחק שיהיה ארץ ומה שיתמצע היה כפי הקורב מן הגלגל המקיף או מן המרכז אויר ומים (ר"י א"ה, הכוזרי ה ג). כל הגלגלים האלו המקיפין את העולם הן עגולין ככדור והארץ תלויה באמצע ויש למקצת מן הכוכבים גלגלים קטנים שהן קבועים בהן ואין אותם הגלגלים מקיפין את הארץ אלא גלגל קטן שאינו מקיף קבוע בגלגל הגדול המקיף (רמב"ם, יסוה"ת ג ד). ומהגלגלים יוצאי מרכז האלה יש שהכוכב הוא תקוע בו כדי לנסוע בו סביב מרכז היוצא ההוא ולהקיף בו את העולם (ר"י ישראלי, יסו"ע ב א). הגלגל השמיני מתשעת הגלגלים שביארתי הוא המקיף לגלגל שבתי וסמוך לו ונקרא גלגל המזלות (ר"מ אלדבי, ש"א ב ג). כשיתנועע הרכב סבוב שלם הלא החלק אשר במקיפו הלך דרך העגולה הגדולה בזמן ההוא בעצמו אשר הלך בו החלק אשר הוא קרוב לנקודת מרכזו העגולה הקטנה (ר"ם א"ח, מו"נ א ענ).—ובהשאלה, השכל מַקִּיף את הדבר, מבין אותו בכל פרטיו: שידיעת השם מקפת בדברים האישיים ובדברים הכלליים (ר"י אלבו, העקר' א יא). גם כשהיה גולם בלי צורה היתה הידיעה האלהית מקפת בו (שם, ב כה). ובעבור זה ראוי שיזהר המעיין בפרק מפרקי ספר אי זה מחבר שלא יקפוץ להשיב על דבריו עד שידע דרכי הלמוד הנעשים בספר ההוא וכן עד שיקיף בכל מה שבא בספר מהענין ההוא במקומות אחרים (שם נט.).—ג) *הִקִּיף, נתן בהקפה [1], מכר חפץ על מנת לא לשלם מעות בעין מיד, אלא לאחר זמן קבוע: החנות פתוחה והחנוני מקיף והפנקס פתוח והיד כותבת וכל הרוצה ללוות יבוא וילוה (ר' עקיבא, אבו' ג טז). חנוני (נאמן) על פינקסו לא במקיף אמרו שהוא אומר לו כתבת בזה מהוק

1) [כנראה מלשון הקף הזמן, תקופה, והכונה שבכסף התשלומים יקיף איזה זמן ויחזור אל המוכר אחרי תקופה קבועה.]

בזה (ירוש' שבוע' ז ה). גנב והקדיש גנב והקיף גנב והחליף (ב"ק עט.).—ובהשאלה: אין מקיפין בחילול השם אחד שוגג ואחד מזיד (קדוש' מ.).—*וגם מחלוקת שהוא מַקִּיף את המוכר, כלו', דוחה את התשלומים לאחר זמן: ויש דברים אחדים שהן בכלל חילול השם וכו' כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר והוא שיש לו ונמצאו המוכרים תובעין והוא מקיפן (רמב"ם, יסוה"ת ה יא).—*ובפרט הִקִּיף מן פלוני, לקח ממנו בהקפה: ומותר לחנוני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות ולשפחות כדי להרגילן לבא אצלו ופוחת משער שבשוק כדי להרבות במקיפין ממנו ואין בני השוק יכולין לעכב עליו (שם, מכירה יח ד). ואדם שהקיף מן הגוי אי חייב עבור בגד ותבואה (מהר"מ מרוט', שערי תשוב' קלג). בראובן שאמר לשמעון הקף לי בגדים מן העובד כוכבים (מרדכי, ב"ק סי' קסח).

—נִפְעַ', *נִקַּף, ניקף,—היה מֻקָּף מסביב: המקיף חבירו משלש רוחותיו וכו' אם עָמד ניקף וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל (ר' יוסי, ב"ק כ:). ל"ש עמד ניקף (וגדר את השדה) ל"ש עמד מקיף (ב"ב ד:).—ובסהמ"א: הואיל שלא גדר שדה רביעית אין מחייבין הניקף ליתן חלקו וכו' (רגמ"ה, ב"ב ד:). וכן אם הניקף עצמו הוא שגדר רוח רביעית הרי גלה דעתו ונותן חצי ההוצאה של שלש רוחות (רמב"ם, הלכ' שכנים ג ד). אבל אם במקום שנהגו לגדור אף אם גדר המקיף הרביעי אין מחייבין לניקף שיוכל לומר היום או למחר תזקיקני לגדור ביני לבינך (טור, הלכ' שכנים קנח). מתחלה אמר לו הניקף לא אתן לך כלום (שו"ע, חו"מ, שותפ' קנח).—ובענין הקפת הראש: אחד המקיף (את פאת הראש) ואחד הניקף (ספרא, קדוש' ע ו; נזיר נז:).

—הָפְעַ', *הֻקַּף, מוּקף, שהקיפוהו מסביב: כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר (תוספת' מגי' א א). היכן מצינו בשושן הבירה שמוקפת חומה (ר' יוסי בר"י, שם). חצר גדולה שמוקפת עמודים הרי עמודים כדפנות (שם, סוכ' א ח). עיר שגגותיה חומתה ושאינה מוקפת חומה וכו שלש חצרות של שני בתים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון (ערכ' ט ו). כרך שישב ולבסוף הוקף (חומה) נידון ככפר (ריב"ל, מגי' ג:).—ובמשמ' עומד בהֶקֵּף, במעגל: לשכת הגזית כמין בסיליקי גדולה היתה פיים במזרחה וזקן יושב במערבה והכהנים מוקפין ועומדין כמין בוכליאר (יומ' כה.). חירות הללו לא היו משופעות אלא גדודיות ולא היו חרוטות אלא מוקפות ולא היו עגולות אלא מרובעות (מכי' בחדש ג א).—ובסהמ"א: כיצד מלמדים הרב יושב בראש והתלמידים מוקפים לפניו כעטרה כדי שיהו כלם רואים הרב ושומעים דבריו (רמב"ם, ת"ת ד ג). ושמו המשל בגלגל בעבור שאין לו זויות והוא מקיף כל מוקף על דרך אחד (ספי הסם לראב"ע, ג). כל אחד משניהם (הגלגלים) המקיף והמוקף לא יתנועע בתנועת חברו לא על מרכזו ולא על קטביו אבל לכל אחד תנועה מיוחדת לו (ר"ם ח"ת, מו"נ ב כד).

ב. נָקַף[1], קל לא נמצא.

—נִפְעַ', נִקְּפוּ,—נִקַּף האיש, נִקַּף הַבָּשָׂר וכדומ', בלה, רזה, כחש, mager werden; devenir amaigri; to become lean: בעורי ובבשרי דבקה עצמי ואתמלטה בעור שני וכו' ואחר עורי נִקְּפוּ[2] זאת ומבשרי אחזה אלוה (איוב יט כ-כו).

---

[1]) עי' הערה לקמן.

[2]) כן בנסחה המסורה. מתרגום השבע' אין להעזר בכלום, כי הוא משנה וכנראה אינו אלא עפ"י הסברה. מעקילס לא נשאר לנו כלום. במד"ר בראשי תחלת מ"ח הובא פסוק זה בנסחה המסורה, וגם מהדרש נראה כי הנסחה היתה כמו בנסחה המסורה שלנו, ונראה שדרשו נקפו במשמ' נוספו, נתחברו על, וז"ל: אמר אברהם אחר שמלתי עצמי הרבה גרים באו להידבק בזאת הברית, ע"כ. וכן הגרסה בילקוט. ת"י: זמן בתר דאתפח משכי תהי דא, ע"כ. ואין זה מאיר שום אור על הכתוב. רסע"ג במשמ' הקיף: ובעד בלו ג'לדו יהאט בקצ'תי הדא, ע"כ. ובעבר': ואחר בלות עורי יקיפו ספורי זה. ריב"ג: ישיר בקולה זאת אלי אל עט'מ אלמד'כור פי הד'א אעני בקולה בעורי ובבשרי דבקה עצמי יעני אנהם קד אצטלמוה באלשנתהם ופי כלאם אלערב נקפת ראשה ענ דמאע'ה אי כשרתה. ע"כ. ובעבר': רומז באמרו זאת אל העצם הנזכרת למעלה ר"ל אמרו בעורי ובבשרי דבקה עצמי ר"ל שכלוהו בלשונותם. ובדברי הערב (יאמרו) נקפת ראשה ענדמאע'ה ר"ל שברתיהו. רש"י: אחר מכת עורי נקפו ונגפו ונקרו הקניטה והרדיפה הזאת שאמרתי שהיא לי כנוקף וחותך בעורי במו ונקף סבכי היער, ע"כ. וכך ראב"ע: ואחר עורי נקפו זאת כמו ונקף סבכי היער וענין זאת עצמי ועורי ובשרי. רד"ק: פיר' שברו ונקרו התולעים זאת ואמר זאת על העצם, ע"כ. וכך רֹב שאר המפרשים, ואין כל זה מרפא את קושי מליצת הכתוב. וככר התלבטו בפסוק זה גם החדשים מחכמי אה"ע ופרשו רֻכַּם המלה ונקפו במשמ'

ג. **נָקַף**, קל לא נמצא במקרא.

—פִּעֵ', נִקֵּף [1],—נקף עצי יער וכדומ', שבר, כרת, קטע, abhacken ; trancher ; to strike off. : הנה האדון יי' צבאות מסעף פארה במערצה ורמי הקומה גדעים והגבהים ישפלו וְנִקַּף [2]) סבכי היער בברזל והלבנון באדיר יפול (ישעי' י לג-לד). — ובתו"מ, נִקֵּף הקוצים וכדומ': מסותתי אבנים מפסקי גפנים מ נ ק פ י היגין מנקשי זרעים בזמן שבעל הבית מקפיד עליהם אסורין משום גזל (תוספת', ב"ק יא יח). השוכר את הפועל לנקף עמו בהיגין ולזמר עמו בזמורות (שם). מפסגי אילנות מפסגי גפנות מנקפי היגי (ב"ק קיט:).—וְנִקֵּף זיתים, תלש בידו או חבט במקל להשירם מהאילן: עני המנקף בראש הזית מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום (גיטי' ה ח). — ואמר המקונן: בלע בית לרום מוזקף וכברזל סבכי נקף בנה עליו ויקף (ר"א קליר, איכה אספתו קינ' לת"ב). — ואמר המשורר: בוז לך בת כפתור העוד תתהוללי נצחך אבד וכבוד יערך נ ק פ ו חגרי נא שק כאבל אם התאבלי בניך כי יצאו שוב לא יספו (יל"ג, אדו"מ ד).—*וכמו נִגֵּף: מהלך בשפלות עקב בצד גודל ואינו מרים רגליו מן הארץ ומתוך כך מ נ ק ף אצבעותיו באבנים (רש"י, סוט' כב:).

בריתה, ובמשמ' קלפת העור מעל הבשר, עפ"י לשון אתיופ' וקצתם הגיהו בו הגהות מתחלפות, נקף כ ז א ת, וזקף ז ה א ת י, וכיוצא בזה, אך הכל מודים כי אין רפואה לכתוב זה ובאמת קשה לפרשו, אך הדבר האחד בודאי הנכון הוא כדעת הקדמונ' שלנו שהוא המשך פסוק כ' בעורי ובבשרי, וזה מליצה כמו דבקה עצמי לבשרי, (תהל' קב ו). ורגלים לדבר כי מקומו של פסוק ואחר עורי הוא מיד אחר פסוק ב ע ו ר י ו ב ב ש ר י, והכונה בו כי גם הבשר תחת העור כלה, ודרש זה אמת בהפעל נקף, שמשמש בערב' גם במשמ' זו: קאל אבנ פארש אלמנקופ אלרג'ל אלדקיק אלקליל אללחם או הו אלצ'אמר אלוג'ה וכו' קאל (אבנ ערלאד) אד'א אצבח אלרג'ל מצפרה אלוג'ה קיל אצבח מנקופה, וכו' אלמנקופ אלצ'עפ ע"כ. ובעב', אמר אבן פארש אלמנקוף הוא האדם דק קל הבשר או הוא כחוש הפנים, וכו' אמר אבן עראד אם השכים אדם ופניו ירוקות יאמרו השכים מ נ ק ו ף , ובכלל מנקוף הוא הלש, חולני. וצריך עוד עיון.

[1]) ויש מפרש' אותו כמו נפעל.

[2]) בערב' נקפ [a]). שבר העצמות וכדומ'.

---

[a]) نقف

ג. *__נָקַף__, קל, — חבט והכה, נקף אצבעו וכדומ', פָּצַע אותה ע"י מַכָּה עזה: אין אדם נ ו ק ף אצבעו [1]) מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה (ר' חנינא, חול' ז:).—ונָקַף ביצה, שבר הקלפה: ביצין ש נ ק פ ו בקערה הרי זה חבור התחיל לטרוף אינו חבור (תוספת' טבול יום ב יא). ביעין ש נ ק פ ן בתוך הטפיח הרי אלו אינן חיבור (שם). אין מוכרין ביצים של נבלות ושל טרפות לגוי אלא אם כן היו נקופות לקערה לפיכך אמרו אין לוקחין מן הגוי ביצים נ ק ו פ ו ת לקערה (שם, חול' ג כד).—ובסהמ"א: כאדם המהפך בכף בצים נ ק ו פ ו ת לערבן עם המים (רש"י, שמות ל לה).—ובהשאלה נקפו לִבּוֹ, כמו לבו הכהו: מי שלבו נוקפו אומר כן (ר' דוסתאי, ברכי ז:). לבו נוקפו ופורש (נדה ג:). כיון שהרג אבינו אברהם את כל אותן האוכלוסין נקפו לבו אמר אפשר שלא היה בהם צדיק (ר"י בן זמרא, מד"ר תהל' קי). — ואמר הפיטן: למי שלבו נ ו ק פ ו וגדול בעיניו אוסף עמוסי מעים להוציא מלבו ידרוש ויתור לפני קבוץ נוחלי שלולת מים (ר' יהודה בר מנחם, את יום פדותכם, יוצ' לשבת נחמו, מחז' איטלי א, קלא.). —ומצוי הרבה בסהמ"א: כך פירשו רבותי ולבי נוקפי (רש"י, ר"ה כה.). המחבק אחת מן העריות שאין לבו של אדם נוקפו עליהן וכו' הרי זה מגונה (רמב"ם, אסורי ביאה כא ו). שמותר להשאל על השבועה ואין בזה דופי ומי שלבו נוקפו בדבר זה אינו אלא שמין מינות (סמ"ג א', רמא). מנהג הסידות היא שאחרו הברכה יגלה ערות הקטן ואם לבו נ ו ק פ ו וכהול מוטב שיגלה מיד ויברך (מרדכי, בשם ראבי"ה, שבת, תכא). אמנם מיום בואי לארץ הזאת תמהתי על כי ראיתי שכותבין בשטרות שיעבוד מטלטלי אגב מקרקעי וכו' ורציתי לבטלו ואמרו אע"פ שכותבין כן בשטרות כבר נהגו בכל הארץ הזאת שאין מגבין לב"ה ממטלטלין שמכר או נתן הלוה מפני תקנת השוק על כן לבי נוקפי (תשו' הר"ש, טוחו"מ ס). ומי שרואה לשונו זה לבו נ ו ק פ ו שהרי הקדמות הזה יאמינוהו הכופרים בחדוש העולם (רשב"ל דורלן, אוהב משפט לאיוב ט). מי שרואה דברים הללו לבו נ ו ק פ ו שמה נטה דעת הרב ז"ל לומר שאין עונש ויסורין לנפש ההוטאת (רמב"ם, תשו' ח א, הגהות מיימוניות). והיה לבי נ ו ק ף (מיוחס לרש"י, ספ' האורה ב, סה). שאם אתה

---

[1]) בקצת כ"י נוקף רגליו.

אומר כן לבו של אדם נוקפו תמיד בשעת ביאה ופורש מאשתו ונמצאת מבטל בנות ישראל מפריה ורביה (רעמב"ע, עדי ח ח). יהיה לב הנודר נוקפו משום חומר הנדוי שקבל עליו (סו"ה הר"י מינץ והר"מ פאדווה ע, פא:). ויפג לבו נוקפו על שיצא מא"י למצרים (פענח רזא, ויגש). ואל יהא לבך נוקפך על מה שיחסנו לפילוסוף הלז דעת השפעת כל הצורות ע"י שכל הפועל (קול יהודה לכוזרי ח יג). — *נוֹקְפִים, כנוי לחבורה אחת מהכהנים במקדש: יוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר אף הוא בטל את המעוררין ואת הנוקפים[1] (מע"ש ה טו; סוט' ע י).—וכמו נָקַב, ארון נְקוּפָה, נְקוּבָה: אל תרבו עלי תכריכין ותהא ארוני נקופה לארץ אל תרבו עלי תכריכין מפני רמה ותהא ארוני נקופה[2] לארץ מפני המבול (ר' חזקיה, מד"ר ברא' ק).

—הפע', *הִנְקִיף, — הִנְקִיף רגלו באבן וכדומ', עשה שתִּנָּקֵף, שתִּנָּגֵף: פרוש נקפי זה המנקיף את רגליו (סוט' כב:).

ד.*נָקַף, קל לא נמצא.

—הִפע',*הִקִּיף,—הקריב שני דברים זה אל זה, עד שהם נוקפים וחובטים זה את זה: אין מקיפין הרדל חריע אלא לחרסות בלבד דברי ר"מ ר' יהודה אומר לכל מקיפין חריע וחרדל ר' שמעון או' לכל מקיפין הרדל חריע חוץ מן התבואה רשב"ג אומר ערוגות קטנות מקיפין אותן הרדל חריע (תוספת' כלא' ב ה). שתי אבנים שהקיפן זו לזו ועשאן שוקת (שם פרה ס י). אין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדרה (ביצ' ד ה). שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני וכו' הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע (גיט' ט ז). כיצד תולין אותו משקעין את הקורה בארץ והעץ יוצא ממנה ומקיף שתי ידיו זו על גב זו ותולה אותו (סנה' ו ד). נטל את הראש והקיף בית מליקתו למזבח (זבח' ו ה). איזהו עיקל כל

[1]) ואמרו בתוספת' (סוט' יג י) נוקפין אלו שמושכין (כך בכ"י א"פ, הוצ' צוק"מ, ובכ"י וינה ובספרי הדפו' שמכין וכך גם בגמ' ירוש' שם) את העגל בין קרניו כדרך שעושין לע"ז, ע"כ. ובגמ' בבלי (סוט' מח.) אמרו: מאי נוקפים אמר רב יהודה אמר שמואל שהיו מסרטין לעגל בין קרניו כדי שיפול דם בעיניו. והוסיפו: במתניתא תנא שהיו חובטין אותו במקלות כדרך שעושין אותו לפני ע"ז.

[2]) בירוש' (כלא' ט ד; כתוב' יב ח) נקובה.

שמקיף פרסותיו ואין ארכבותיו נושקות זו לזו (בכור' ז ו). אוכלת במעשר וקוצה לה חלה ומקפת וקוראה לה שם (נדה י ז). נטל עץ ארז ואזוב ושני תולעה וכרכן בשירי הלשון והקיף להם ראשי אגפים וראש הזנב של (צפור) שניה (נגעי יד ח). אמר הקב"ה למשה משה השקף עיניך זה על גב זה וכו' הקף רגליך זה על גב זה הקיף רגליו זה על גב זה באותה שעה קרא הקב"ה לנשמה מתוך גופו (מד"ר דבר' יא).—והקיף שני דברים זה לזה לבדוק אם הם דומים זה לזה: אין מקיפין[1] בבועי (רבא, חול' מו:). מקיפין בקנה (הוא, שם נ.). מקיפין בריאה (ר' יוחנן, שם). מקיפין בבני מעיים (רב סימי בר חייא, שם).—ובמשמ' חִבֵּר והדביק: אין מקיפין את פי הכלים בקסטרון מפני שהוא פתיל ואינו צמיד (תוספ' כלים ב"ק ז ג). במה מקיפים בסיד ובגפסים בזפת ובשעוה וכו' ובכל דבר המתמרח אין מקיפין לא בבעץ ולא בעופרת וכו' אין מקיפין לא בדבילה שמינה ולא בבצק שנילוש במי פירות וכו' ואם הקיף הציל (כלים י ב).

הָפע', *הֻקַּף, בינוי מֻקָּף, — שהוא קרוב, סמוך, מחבר ודבוק יחד: עיסה טהורה ועיסה טמאה נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן פחות מכביצה באמצע כדי שיטול מן המוקף (ר' אליעזר, חלה ב ס). תוספת תרומה ניטלת מן הטהור על הטמא שלא מן המוקף ואינה מדמעת (ר' יהודה, תוספת' תרומ' ה ו). לא יאכל עד שיעשר שלא נחשדו חברים תורמין שלא מן המוקף (רשב"ג, תוספת' מעשר' ב ה). ספינות קשורות זו בזה מטלטלין מזו לזו אם אינן קשורות אעפ"י שמוקפות אין מטלטלין מזו לזו (שבת יא ה). שהתרומה אינה ניטלת אלא מן המוקף ואין ניטלת אלא מן הגמור (תוספת' בכור' א ו). בית שאור מוקף צמיד פתיל ונתון לתוך התנור (כלים ס ו). שתי חביות ובהן כשני חציי זיתים מוקפות צמיד פתיל ומונחות בתוך הבית (אהלו' ה ו). בלי חרס המוקף צמיד פתיל שאינו מציל על טומאה שבתוכו מלטמא (חול' עא.). לצלוחית של אפופילסימון מוקפת צמיד פתיל ומונחת בזוית ולא היה ריחו נודף (ר' ברכיה, מד"ר ברא' לט).

[1]) ופרש"י: בועה שניקבה בריאה וכו' אין מביאין בועה אחרת להקיף ולקרב אצלה ולנוקבה ולראות אם מראה הנקבים שוים, ע"כ. והרמב"ם ביד החזקה משתמש בכל מקום בהפעל מדמים במקום מקיפים, וכן גם בטור ורוב הפוסקים.

נִקְפָּה[1]), ש"נ, כמו נקף: והיה תחת בשם מק יהיה ותחת חגורה נקפה [2]) ותחת מעשה מקשה קרחה ותחת פתיגיל מחגרת שק כי תחת יפי (ישעי' ג כד).

נָקַק[3]), פ"י, — עשה נקיק, נקק קבר וכדומ', חפר: נקוק קברך כי קלות ונבזית הנער הבער המבקש כבוד וכל הוד זקנים (רסע"ג, קטע כ"י גנ"י מספר הגלוי). —ופעול נקוק, נקוקה, נקוקים,—סלע נקוק, שיש בו נקיקים; — ובמשמ' חבוי וטמון בנקיקים: הסתכל בתבנית אשר בכסא חקוקה ובתיבה אשר תחתיו פקוקה ונפשות צירים בתוכה נקוקה (ר"א קליר, ארץ ודריה, א ר"ה). שדי שוכן שחקים שור שנים שחוקים לך לבד להקים בהוקים נקוקים (רסב"י הבבלי, לך יי' הצדקה, סליחי'). תרגל וחלקה לשלשה חלקים כל משמרות מנה מחלקים תכונה למשמרת עד נקוקים יקים (ר"א קליר, אמרה סגונה, שבת פרה). טל זכרו גבורות מוסיפים חקוק בגישת מוספים טל להחיות בו נקוקי סעיפים (ר"א קליר, בדעתו אביעה, תפי' טל). מסובים מכום מריות תמלטם ממקומם בשופר נקוקים נקוקי נשיה תנהל נבלתם בשופר (אקופים אקופי אספתות, מוסף א ר"ה, מחזור איטלי' ב, מח:).

נקר[4]), ממנו נָקַר, *נָקֶר, נִקְרָה, *נִקּוּר, *נַקְרָן.

נָקַר, פ"י, בִּנְקֹר, יִקְּרוּהָ,—א) נָקַר את עֵינוֹ, פצע אותה בדבר חד, בברזל וכדומ'. ausstechen; percér; to bore. בזאת אכרת לכם בנקר לכם כל עין ימין ושמתיה חרפה על כל ישראל (ש"א יא ב). עין תלעג לאב ותבז ליקהת אם יקרוה ערבי נחל ויאכלוה בני נשר (משלי ל יז).—ובתו"מ: שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו[1]) פלשתים את עיניו (סוטי' א ח).—ונקר את מחו: שפעם אחת גזרה המלכות גזרה על ישראל שכל המניח תפילין על ראשו יקרו[2]) את מוחו (שבת קל.). טיטוס הרשע כשנכנס בבית קודש הקודשים וגירר הפרוכת וחירף וגידף בחזירתו נכנס לו יתוש אחד בחוטמו והיה נוקר מוחו (מד"ר בראשי' י).—ב) *נקר רחים, עשה בהם חריצים שיהיו ראויים למלאכה: נוקרין ריחים במועד (רב המא, מו"ק י.).—ג)*נקר העוף, לקט במקור שלו, וכן העכבר וכדומ': ראה ציפור שנקר בתאינה ועכבר שנקר באבטיח (תוספתי' תרומי' ז יז). ראה ציפור נוקרת בתאינה ועכבר מנקר באבטיח אסור (ירוש' שם ח ה). בשראו אותו (את הנחש) נוקר (שם ג א). — ופעול *נָקוּר, נְקוּרָה, נְקוּרִים, — שנקרוהו: התורם חבית ונמצאת מגולה אבטיח ונמצא נקור תרומה ויחזור ויתרום (תוספת', שם ד ו). האוכל תרומה נקורה והשותה יין מגולה (ר' שמעון, שם ז א). ראה ציפור שנקר בתאינה ועכבר שנקר באבטיח הרי אלו אסורין שאני אומר שמא נקורין היו (שם יז). מלפפון נקור (ירוש', שם ח ז).—ובסהמ"א: עינו נקורה ומוצאת לחוץ וחור שלה נראה פתוח (רש"י, במדי' כד ג). —פעי', נִקֵּר, תְּנַקֵּר, יְנַקְּרוּ,—א) נִקֵּר את עֵינֵי פלוני, כמו א) נָקַר: העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה (במדי' טז יד). ואחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו (שפט' טז כא). — ב) נִקֵּר העצמות וכדומ', דקר אותם בדבר חד, ובהשאלה הכאיב כמו ע"י דקירה: לילה עצמי נקר מעלי וערקי לא ישכבון (איוב ל יז).—ובתו"מ: שהיה צדקיה רואה אחרים שהיו מנקרין את עיניו ולא היה לו דעת להטיח את ראשו בכותל עד שיצאת נשמתו (ר' יהודה, מד"ר איכ', על אלה).—ואת מחו: שפעם אחת גזרה המלכות גזרה על ישראל שכל המניח תפילין ינקרו[3]) את מוחו (שבת מט.). וזימן לו הקב"ה יתוש אחד ונכנס לתוך חוטמו והיה אוכל והולך עד שהגיע למוחו התחיל מנקר את מוחו וכו' (מד"ר ויקרי' כב).—ג) *נִקֵּר אבנים, כרת וחתך אותן בכלי חד, סתת אותן: יכול יהא אסור מלהדוק שם (בנחל איתן) פשתן ומלנקר שם את האבנים (ספרי דברי' רז). ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים (סוטי' ט ה).

---

1) עי' הערה להלן.

2) תרגמו השבע' σχοίνιον, שהוא חבל גס, כנראה מפני שהוא מקיף את גוף האסיר. מעקילס לא נשמר תרגום למלה זו. ת"י: רושמין דמחא, ר"ל רשמי חבורות. רסע"ג: ח'לקאת ר"ל בלויי סחבות. ריב"ג כמו ת"י: ג'ראחה, והוא חבורה ופצע; וכך רש"י: מקום שחוגרת שם יהיה ניקף כחתך בחבורות ורושמי מכות, ע"כ. וכך ראב"ע: מגורת ונקף סבבי היער וטעמו כריתות. וכן רד"ק: יהיה הבשר נגוע ומוכה שלא יוכלו לחגור עליו כמו ואחר עורי נקפו זאת, ע"כ. וכך שאר המפרשים והחדשים, רבם קבלו תרגומו של השבע'.

3) פעל נגזר מן השם נקיק.

4) גם בערבי נקר a).

a) نقر

---

1) במדב"מ ניקרו.

2) בקצת כ"י ידקרו.

3) בכ"י א"פ יקרו, וכך גם בדפוס שונציני, ובכ"י מינכ' ידקרו.

— ובסהמ"א: לא יפתח אדם מחצב בתחלה לתוך שדהו בשביעית שמא יאמרו לתקן שדהו נתכוון שיסיר ממנה הסלע ואם התחיל מקודם שביעית וכו' מותר לנקר ממנו בשביעית כל מה שירצה (רמב"ם, שמיטה ויובל ב ו). — ד) *נִקְּרוּ התרנגולים וכדומ', כמו נָקַר: השרץ בפי התולדה והנבלה בפי הכלב וכו' היו מנקרין בהן על הארץ (טהר' ד ג). תרנגולין שהידסו את העיסה ואת הפירות או שניקרו משלמין חצי נזק (תוספת' ב"ק ב א). ראה ציפור נוקרת בתאינה ועכבר מנקר באבטיח (ירוש' תרומ' ס ה). שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה תרנגולתך מנקרה באשפה ואין חולדה מזיקתה (איסי בן יהודה, פסח' ח:). בתחלה היו ישראל דומין כתרנגולים שמנקרין באשפה עד שבא משה וקבע להם זמן סעודה (ר' אחא בן יעקב, יומ' עה:).
—ובסהמ"א: האפרוח שהוא בתוך הביצה וכו' המציא לו הש"י שם מזונו מהחלבון ובכלות המזון נתן לו טבע לנקר הקליפה ולצאת ממנה ולהתפרנס חוץ מהקליפה (רסב"ל דורלן, אוהב משפט לאיוב עו).—
ה) *נִקֵּר [1]) הבשר, הסיר ממנו החֵלֶב והגידים האסורים ע"י חתוך בסכין: מה שנוהגים במקומינו לנקר הבשר בתוך שלשה ימים (שו"ת לר' ילחק, מעשה הגאונים הול' א. עפשטיין). ממתינים מלכת ביום טוב לבית הכנסת כדי שישחט כבש וינקרנו ויתן לאשתו להדית ולמלוה (ספר חסידים התחת יח). נוהגין לנקר בשר ביום טוב אפילו נשחט מערב יום טוב (שו"ע יו"ד תק ו).
—מְנַקֵּר [2]), מ"ר מְנַקְּרִים, מי שאומנותו לנקר הבשר: ולכן יש לקדש עצמו המנקר כדי שלא יכשיל את הרבים וכו' וכל מנקר שישמור לעשות על האופן האמור ודאי יכול לאכול ולהאכיל לאחרים בשר מנקירתו בכל אות נפשם ואין להרהר אחריו (פחד ילחק, ערך נקור). שידעו הלמדים והמנקרים איזה מקום חנייתן (של הקנוקנות) כדי להשריש אחריהן ולעקר אותן (שם).
—פעי', נֻקַּר, נֻקַּרְתֶּם, — נֻקַּר מֵאֶבֶן וכדומ', הוצא מתוכה ע"י התוך באבן בדבר חד, ausgegraben w.; extrait; to be dug out; ובהשאלה, לענין מוצא אדם מארץ ומולדו ממשפחה מהמשפחות: הביטו אל צור חֻצַּבְתֶּם ואל מקבת בור נֻקַּרְתֶּם הביטו אל אברהם אביכם ואל

[1]) [לדעת ריב"ג בשרשיו, שרש משע, פירושו כמו נקה, עי' ב.נקר, נקור, הערה.]
[2]) נשמט ממקומו באות מם.

שרה תחוללכם (ישעי' נא א-ב).—ומצוי בסהמ"א במשמ' העקירת, מקום מֻנקר בסלע וכדומ': נקרות הצורים והוא המקום המנוקר בצור (פרחי רד"ק, נקר).—*בשר מְנֻקָּר, שנקרו אותו: שאינו מחותך שאינו מנוקר מן החלב ומן הגידין האסורים (רש"י, חגי' ה.).
—נפעי', *נִקַּר, ניקר,—נִקְּרוּ הפֵּרות, שנקרו אותם העופות וכדומ': אבטיה שניקר ואכלו הימנו עשרה בני אדם (תוספת', תרומ' ז יז). רימון שניקרה בו אפילו פרידה אחת כולה חיבור למעשר (ירוש' מעשר' א ב). תאנים וענבים שניקרו אסור לשהותן (שם, תרומ' ח ה).

ב.*נָקַר [1]), פ"י,—כמו נִקָּה: שלא תנקור [2]) ושלא תגדל ציצית ושלא תספור קומי שפה (ר"י בן בתירה, ספרא, אחרי ע יג).
—פעי', *נִקֵּר, מְנַקֵּר,—נִקֵּר את הבית וכדומ', עשהו נקי: מגדלין כלבים כופריים וחולדת סנאין וחתולין והקופות דברים שמנקרין [3]) את הבית (רסב"א, תוספת' ב"ק ח יז). מגדלין כלבים כופרין וחתולין וקופין וחולדות סנאים מפני שעשויין לנקר את הבית (הוא, בבלי שם פ:). אין שוחטין לגומא כל עיקר והרוצה לנקר חצרו כיצד הוא עושה מקום חוץ לגומא ושוחט ודם שותת ויורד לגומא (רבא, חול' מא:).
—הפעי', *הִנְקִיר, מַנְקִיר, — כמו נִקֵּר: וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח וכו' והקב"ה שולח משמי מרום מי שמנקיר [4]) ומשפיר אותן כהיה זו שמשפרת את הולד (ר' עוירא, סוט' יא.).

[1]) [עי' ריב"ג שרש משע: היוד בו (במשעי) נוספת ופירושו להתנקות וכן אמר בו התרגום לאיתנקרא. כלו' להתנקות. ומדברי רבותינו ז"ל וכו' לנקר חצרו הוא צריך כלו' לנקות הצרו ולכבדו. ומזה נאמר לנקוי הבשר מן ההלב נקור בשר, ע"כ. (כך במקור הערבי תנקיה ור"י א"ת תרגם לנקור). אולם בכ"י נמצא בתרגום לאתנקדא בדלת. וכן לנקר חצרו גורס הערוך לנקד. ובגמ' (ב"מ קג:) בעינא דתינקר ארעי, גורס הערוך דתינקד. ולפי זה אפשר שאין במציאות שרש נקר במובן נקד, נקה וטהר. ובכל מקום שנמצא פעל נקר במשמ' נקה צריך לגרוס נקד, או פירושו נקה ע"י נקירה וחטיטה.]
[2]) כך הנוסח' בפרוש הראב"ד שם, ובגוף הספרא תנחור. ופרש הראב"ד: פי' לא תנקור אדם שרואה עצמו במראה אלא לנאות את עצמו והוא דרך הגוים שמקשטין את עצמן לזנות כדי שיתנו הנשים עיניהם בהם.
[3]) בכ"י א"פ הוצ' צוק"מ. ובכ"י וינה ובמו"ב בספרי הדפוס: המנקין.
[4]) במד"ר (שמות א) מנקה.

*__נֶקֶר__, ס״ז, מ״ר נְקָרִים, — א) מה שנקר העוף, הנחש וכדומ׳: נ ק ר בתאינה ונעשית גרוגרת בתמרה ונעשית יבישה הרי אילו מותרין (תוספת׳ תרומ׳ ז יו). ראה ציפור נוקרת בתאינה ועכבר באבטיח הרי זה אסור אני אומר מקום הנקר אכלו (ירוש׳, שם ח ז). דג ניקור חי אסור וכו׳ מת נוטל מקום ה נ ק ר (שם). — ב) *החריצים והבליטות החדות שברֵחים: כיון שיעמדו הריחים מלטחון מנקרין בהם נ ק ר י ם קטנים כמין חידודין כדי לטחון במהרה (ר״ח, מו״ק י.).

__נִקְרָה__, ס״נ, מ״ר סמי׳ נִקְרוֹת, — נקרה בסלע וכדומ׳, מקום פחות או יותר עמוק בתוך סלע, כעין מערה קטנה וכדומ׳, Aushöhlung; crevasse; crevice: והיה בעבר כבודי ושמתיך בְּנִקְרַת הצור ושכתי כפי עליך עד עברי (שמות לג כב). לבוא בְּנִקְרוֹת הצרים ובסעפי הסלעים מפני פחד יי׳ ומהדר גאונו בקומו לערוץ הארץ (ישעי׳ ב כא). — ואמר המשורר: ורוכבי הסוסים הלא גם הם נסים נמוגים ונמסים נפוצים ופזורים וכלם נחבאים מפחדים ויראים ומפניו באים ב נ ק ר ת הצורים (תלמידי מנחם לחסדאי הנשיא, לגבור בתעודה). אדם לאוי יולד וגם נקרא כי הוא לקורות הזמן נקרה מחר ידי מות יביאוהו בנקיק סלע וגם נ ק ר ה (ר״י חריזי, ספ׳ הענק קלח). — ובהשאלה, *נִקְרַת הקול, סדק צר בחלל הגרגרת המתהוה ע״י התקרבות נימי הקול זה לזה בשעת הדבור, Stimmritze; glotte; glottis: — ב) *כמו נקירה: בצק שיש בו נקרת[1]) תרנגולים (טהר׳ ג ח). — ג) *הדק הנופל מהאבן כשמנקרים אותה: השחור והכחול ו נ ק ר ת פיסולין (חול׳ פח:). — ובסהמ״א: מכסין בשיחור והוא פית הכבשן ובכוחל ו ב נ ק ר ת פסילים ובאפר בין אפר עצים בין אפר בגדים וכו׳ (רמב״ם, שחיטה יד יג).

*__נַקְרָן__[2]), נַקְרָן, נוקרן, ס״ז, מ״ר נַקְרָנִים, נוקרנין, — כמו נַקְדָן, מי שמנקר ומחטט אחרי כל דבר ודבר ומשתדל למצוא בו דפי, Krittler; censeur; caviller: כיוון את הרומח כנגד הקיבה שלה כדי שתהא זכרותו נראית מתוך קיבה שלה מפני הנוקרנין[3]) שלא יהוא אומר׳ אף הוא בין כתפיו נכנס עמהן (ירוש׳ סנה׳ י ב). בין שאמר ברכו בין שאמר נברך אין תופסין אותו על כך והנוקרנין[1]) תופסין אותו על כך (ברכ׳ נ.). הכל מודים שלא נבראו ביום ראשון שלא ימצאו ה נ ו ק ר נ י ן ידיהם (לומר) מיכאל היה עומד (ומותח) בצפון וגבריאל בדרום (מדר׳, ילמדנו ברא׳ ח). ואין דור שאין בו ליצנים והיו הנוקרנים אומרים אין אתם יודעים שבן עמרם רועה של יתרו היה (שם, חקת עז). — ובסהמ״א: נ ק ר נ י ן המדקדקין על דברי תוהו (תשו׳ הגא׳, הרכבי, סח).

*__נִקְרָס__[2]), ס״ז, מחלת הפודגרא, כאב הפרקים, Gicht; goutte; gout: אם יתלה האלמוג על ה נ ק ר ס יועילהו בול ארמיני אם יחזיקני אדם מועיל מנקרס הידים (רלב״ע, ספ׳ הנסיונות ז נ). בראשי הפרקים ומה שיכלול ה נ ק ר ס וגיד הנשה (קאנון ג כב ב ג). ורוב מה שיקרה להם כאבי הפרקים שיקרה לו תחלה נקרס (שם). ברפואות הנקרס וכאבי הפרקים בהרקת הכימוס המזיק (פרקי משה ט). העלה אשר נהיתה בפרקים כלם נקראת כאב הפרקים הוא בעצמו כשתהיה בפרק הירך נקרא גיד הנשה וכשיהיה בכף הרגל נקרס והנקרס כשיארך ותתישן זמנו תתפשט העלה בפרקים כלם (שם כב). פעמים יקרה כאב מיוחד ברגלים הזק ומזיק יתחבר עמו בעצבים משיכה ודפיקה ונקרא בלשון ערב נ ק ר ס (ר״מ אלדבי, ש״א ד ג). וההפלגה במשגל יזיק בעצבים ויפסידם והרגלים הם אברים עצביים ולזאת הסבה לא יקרה לסריסים כאב הנקרס בעבור שהם לא יעשו המשגל (שם). וכתב גאלינוס כי הנקרס כשיתחיל בסתו או בקיץ יתרפא בארבעים יום (שם).

__נקש__, ממנו א.נָקַשׁ.

---

1) כך בערוך, ובנוסח׳ הספרים נקירת. במדב״ם נקירות, וכן בר״ש.

2) בערב׳ מנאקר a) (Dozy II, 710), ועי׳ הערה לקמן.

3) כך הנוסחה גם במד״ר במדב׳ סוף פרש׳ ב. ובספרי במד׳ קלא, ה ה ק ר נ י ם, וגרסת בעל ו״א ה ת י ק ר נ י ם.

1) כך גרסת הערוך, וכך הנוסח׳ בירוש׳ (שם ז ג) כ״י סורי ליאו, עי׳ בירוש׳ של רמ״ל, ובנוסח׳ הספרים והנקדנין, עי׳ ערך נקדן. ופרש הערוך: פי׳ המדקדק שלא בדבר צורך ובלשון ערב קורין אותו אלמאנקר. ועי׳ Fleischer אצל לוי, III 718, וקוהוט ערך נקר, הערה 8.

2) כך בערב׳ נקרס a) והוא ברומית necrosa, מהיונ׳ νεκρώς.

---

a) مناقر

a) نقرس

א. נָקַשׁ פ"י, כמו יקש [1]),—לכד והשמיד, nachstellen; attraper; to lay snares: נודע יי' משפט עשה בפעל כפיו נוקֵשׁ [2]) רשע (תהל' ט יז).

—נפעי, תִּנָּקֵשׁ,—נִקַּשׁ אחרי פלוני, נלכד ונמשך אחריו על כרחו, שלא בידיעתו: השמר לך פן תִּנָּקֵשׁ אחריהם (אחרי הגוים בא"י) אחרי השמדם מפניך ופן תדרש לאלהיהם (דבר' יב ל). — ובסהמ"א: בערך מלי ממך משגב אבקשה חקי היים כם לא אנקשה (ר"א הזקן, אמת יהגה חכי, אזהר'). לא תענה את עמיתך לנקש בצוקה וצרה לענות בו סרה (ר"י הלוי, ויכד איש אלהים). ויען וינקש באמרו איש אשר המלך חפץ ביקרו ילבישוהו לבוש אשר לבש בו המלך (חמדת הימים, ג, פורים, ספורי הנס עט.).

—פעי, יְנַקֵּשׁ, יְנַקְּשׁוּ,—א) נִקֵּשׁ לנכסי פלוני, לכד ותפש: יְנַקֵּשׁ נושה לכל אשר לו ויבזו זרים יגיעו (תהל' קט יא). — ואמר המשורר: עלילות לבקש סלילות לעקש והנם לנקש להיל כנושים (רמב"ע דיואן, אליכם אמוכים, בודלי). אם אל מצעות בלות וטלואות אשר על יצועי תשימו מבטיכם אהה עוד מעט ינקשם נושה בעד ככר לחם השאילני אמש להחיות הצי בשרנו (רס"פ, די כוסות, כוס התרעלה ג). — ב) נִקֵּשׁ סתם, שם מוקש, ארב: וַיְנַקְשׁוּ מבקשי נפשי ודרשי רעתי דברו הוות ומרמות כל היום יהגו (תהל' לח יג). — *נִקֵּשׁ נפש פלוני, כמו התנקש בנפש: ונפש לא תנקש אשר דמה אבקש ולא תתן מוקש להכשיל העורים (רסב"ג, בלל סדי, אזהר'). צר מנקש לנפשי אל יסיתך בהבלו (ר"י גיאת, בעלת אוב, M. Sachs, Rel. Poesie 13). ויירא איש בעין שכלו כי אל למענו פעלו למה לנפשו ינקש ואת בלעדיו יבקש (ראב"ע, תוכיחה נפי). ואל ישיאך הון גנבות וענות שקר כגוים ואנוש אל ינקש נפשו לחמוד בית רעו והונו (ר"י הלוי, יחיד נמלא).

—התפ', הִתְנַקֵּשׁ, מִתְנַקֵּשׁ,—הִתְנַקֵּשׁ בנפש פלוני, עשה מעשה להמיתו: ותאמר האשה אליו (אל שאול שבא לבקש ממנה להעלות לו את שמואל באוב) הנה אתה ידעת את אשר עשה שאול אשר הכרית את האבות ואת הידענים מן הארץ ולמה אתה מִתְנַקֵּשׁ בנפשי להמיתני (ש"א כח ט).

1) [רש"י (תהל' קט יא) מחבר שרש זה עם ב. נקש, וכן כמה מהחדשים (עי' סגל, ש"א כח ט). אולם כבר הוכיח ריב"ג בשרש נקש שהם שני שרשים וכן ראב"ע, עי' הערה ב. וכן דעת נלדיקה, Neue Beiträge 191-2.]

2) [כך נקוד המסורה. ות"י: בעובדי אידוי אתקל רשיעה. וכן פרש ריב"ג בשרש נקש, וז"ל: פירושו מאבד הרשע והפועל ליי' הנזכר בראש הפסוק וכו' ונוקש שב אל יי' הנזכר ולא יתכן להיות נוקש נפעל לרשע כמו נוקשת באמרי פיך כי אם היה מזה השרש היה על דמיון נולד ונוסף, ע"כ. כלו' בפתח תחת הקוף: נוקַשׁ. וכך גם רד"ק בשרשיו שרש נקש. וראב"ע מפרש, וז"ל נוקש, פועל ושרשו עם נו"ן. והנכון להיות הקמץ הקטן (צירה) תחת פתח כי כל התנועות מתחלפות. ולהיותו מגזרת תרגום (נקש-דפק) אין טעם לו. והלא מצאנו וינקשו מבקשי נפשי. והנה שנים שרשים, ע"כ. וכן מסיק גם ריב"ג שהם שני שרשים. והשבע' מתרגמים כמו נפעל, נוקַשׁ מן יקש: συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός וכעין זה עקילס: σκωλωθήσεται ὁ ἀσεβής והוולג': comprehensus est peccator.]

ב. *נקש [1]), ממנו ב. *נָקַשׁ, *הֶקֵּשׁ, *הַקָּשָׁה, *נְקִישָׁה.

ב. *נָקַשׁ, קל, פ"י,—נָקְשׁוּ ארכובותיו זו לזו, התנגשו יחד, נגעו זו בזו, schlagen, anklopfen; battre, frapper; to knock, strike: — ואמר בן סירא: מה יתחבר פרור אל סיר אשר הוא נוקש בו והוא נשבר (ב"ס, גני' יג ב). איש כושל ונוקש [2]) בכל סרב ואבד תקוה (שם מא ב). — ובתו"מ: איזהו העיקל כל שהוא מקיף פרסותיו ואין ארכבותיו נוקשות [3]) זו לזו (מסכה בכורו' מה.). — ומפני חֻלשה וכדומ', רעדו והקישו זו על זו: אדם שכוחו רע וכו' כל שרוכבו וארכבותיו נוקשות (ר"ל, ב"מ קה:). — ובסהמ"א: אם הלך על גבי אדם שכחו רע עד שתהיינה ארכובותיו נוקשות זו לזו ושוקיו מרעידות כשהוא נושאו (רמב"ם, טומא' מת י יא). —*ונקש על דבר, נגע בו נגיעה חזקה, חבט והכה: פי' (טפוהאי) שנוקשין בטפח שלהן ומרגישין אם יש בבותל כספים או זולתם (ערוך, ערך טפח). ועדיין שפת החשן התחתונה הולכת ובאה ונוקשת על כריסו ואינה דבוקה לו יפה (רש"י, שמות כח כח). שלא יהא תחתית החשן הולך לפנים וחוזר לאחור ונוקש על כרסו (שם כז). ונבדל מחשב האפוד

1) גם בארמ' וסורית. בערב' نقش a). וגם נקש בהוראה מיוחדת שאולה מהארמית. עי' Frä., Aram. Fremdw. im Arab. 194

2) כך פעמים בצד הגליון. ובפנים: ינקש.

3) כך במשנ' שבש"ס, ובמשנה שבמשניות נושקות.

a) نقش

ונוקש על לוח לבו של כהן (ס' החנוך, תלוה ק). על המשקוף על שם שהדלת נוקש עליו (רש"י, שמות כא כה). ואם הוא (הנר) קבוע בכותל שאחורי הדלת אסור לפתוח ולנעול הדלת כדרכו שמא תהא הדלת נוקשת עליו ותכבנו (הלבוש או"ח רעז א). וכן האיסקופה הנקראת מפתן חרוצה שנוקש שם סוף הדלת (ר"ת, ס' הישר שו"ת, סי' לו, 202). — *נקש בדלת, דפק על הדלת בגוף קשה להשמיע קול למען יפתחוה: ודפקום כמו קול דודי דופק נוקש בדלת (רש"י, בראשי' לז יג). ולמדה תורה דרך ארץ לרוצה ליכנס לפני המלך שיהיה נוקש בפתח ההיכל (הרי"ן קארו, תולדות יצחק עד.).—ואמר הפיטן: בנקשי על דלתיך שעה נא ממעונך (יערב חין ערכנו, סליחי' שחרי יוה"כ, מחז' איטלי, ב' לד:). — ובהשאלה: בעקשי פילוסופיא יצא על דלתי הכמה נקש וקשה בעיניכם שדחה איביו בקש (רמב"ן, אגרת לרבני צרפת, טו). — *ונקש הענבל בפעמון, צלצל: וכשתברה אשה נכשלת בשלשלת ומתנודדת ונוקש הענבול בזוג (ערוך, ערך שלשל). — ובהשאלה: וכל אברי הגוף לא ישקטו מאימתו ובפרט הלב שנוקש בקרבו כפעמון (ר' אליהו הכהן, שבי' מוסר יז).—והשבלים וכדומ' התנועעו מפני הרוח ונקשו זו על זו והשמיעו קול: בניסן כשיגיע זמן הקציר והתבואה בקשין שלה והרוח מנשבת והן נוקשים זו על זו נשמע הקול ונראות כמשוררות (רש"י, ר"ה ח.). והן (החרולים) נוקשין זו על זו ומשמיעין קול (הוא, לפני ב ט). — והשפתים, צללו מפני פחד ובהלה: לקול השמועה אחזני רעד עד ששפתי נוקשות זו לזו וקולי נשמע (הוא, חבק' ג טז).

—פעי, *נקש, מנקש, הבט והכה: פי' טפוחאי שמנקשין בטפח שלהן ומרגישין אם יש בכותל כספין או זולתן (ר"ח, ב"מ מב.). כשמזכיר הקורא שם המן ובניו מנקשים התינוקות באבנים או בלוחות (ס' אורה ושמחה על פורים כ:). — ואמר הפיטן: כרו לי שוחות למוקש כלתה ונכספה נפשי עזרתך לבקש לישועתה לי על פתחי לנקש את אחי אנכי מבקש (ר' שלמה, אלה עוררה, סליחי' ער"ה).

—התפ', *התנקש, — מתנקש על הדלת, מתדפק עליה שיפתחו לו: איש פלאי בא מתנקש על הדלת לא קרוא אל משתה רוזני הממשלת (לטריס, כסיא בישראל, תמלרים של פרנקל 10).—ובהשאלה, התנקש אחר נכסי פלוני, התחכם, נתלבש ואמץ את כחו להשיג אותם: מקלל את הרשע להיות עליו נושים רבים ויהיו מחזירין ומתנקשים [1]) אחר ממונו (רש"י, דברי יב ל).

—הפעי, *הקיש, א) כמו קל, במשמ' נגיעה חזקה והכאה זה בזה: המקיש בקרסוליו ובארכובותיו ובעל פיקה והעיקל (בכורי ז ו). הגזבר יושב והקנה בידו זרק את הגיד והקיש בקנה (מנחי ח ז). זב שהקיש על כצוצרא ונפל ככר של תרומה וכו' הקיש על המריש על המלבן (זבים ד א-ב). באותה שעה זמן לו הקב"ה שני רעפין והקישן זה לזה ויצא מהן האור (ר' לוי, ירוש' ברכ' ח ו). הקיש עליה בקורנס ויצאת אש ושרפתו (ר' הושעיא, ירוש' שקל' ו א). מעשה באדם אחד שהלך למכור ספיר ברומי אמר לו הלוקח על מנת לבדקו אקחנו נתנו על גבי הסדן והתחיל מקיש עליו בפטיש נבקע הסדן ונחלק הפטיש והספיר עמד במקומו (ר' פנחס, מד"ר איכ', זכו נזיריה). שנעשה להם (יוסף לאחיו) כנכרי נטל את הגביע והקיש בו אמר להם אני רואה בגביע מרגלים אתם (מד"ר בראש' נא). האילה הזו איבריה תשים והיא מבקשת מים והיא יראה מחיה רעה מה הקב"ה עושה מכנים בה רוח תזזית ומקשת ברגליה ומקשת בקרניה וחיה רעה שומעו ובורחת (מדרי שמואל ט). — הקיש בכנור וכדומ', הכה בנימים, נגן: שחה לנסך והניף הסגן בסודרים והקיש בן ארזא בצלצל ודברו הלוים בשיר (תמיד ז ג). בשעה שהיה דוד ישן בלילה תולה הכנור במטתו והיה נועד משנתו בחצי הלילה ונוטלו ומקיש בו (ר"א בן מנחם, פסיק' רבתי, ויהי בחצי הלילה, הוספה ב). והוא (נבוכדנצר) קורא לשבטו של לוי ואמר להם הכינו עצמכם עד שאנו אוכלים ושותים אני מבקש שתעמדו ותקישו לפניי בכינורות שלכם כדרך שהייתם מקישים בבית המקדש וכו' ואמרו לא דיינו שההרבנו בית מקדשו בעונותינו אלא עכשיו אנו עומדים להקיש בכינורותינו לפני הננס הזה (שם לא). שלא היו יכולים להקיש בכינורות שהיו אצבעותיהם מקוטעות (שם). שהיו מקישין בתוף לעבודה זרה (מדרי תהל' לב). המולך שהי' של נחושת ומסיקין אותו מתחתיו וידיו פשוטות וניסקו' ונותנין את הילד על ידיו והוא נכוה ונוהם והכומרי' מקישין בתופי' שלא ישמע האב קול הבן ויכמרו רחמיו (רש"י, ירמי' ז לא).—והקיש על הקנקן לבדקו אם הוא שלם:

---

[1]) [לפי פרושו להפעל ינקש נושה (תהל' קט יא), שפרש במשמ' התלבטות וטרוף.]

ארבעה הם שהקיש הקב"ה על קנקנן ומצאן קנקנין של מימי רגלים (מד"ר ברא׳ יט). היוצר הזה כשהוא בודק את הכבשן שלו אינו בודק את הכלים המרועעים למה שאינו מספיק להקיש עליו אחת עד שהוא שוברו ומה הוא בודק בקנקנים ברורים שאפילו הוא מקיש עליו כמה פעמים אינו שוברו (ר׳ יונתן, שם כה).—הקיש על הפשתן, הכה אותו כדי להשיר ממנו הנעֹרת: הפשתני הזה בשעה שהוא יודע שהפשתן שלו יפה כל שהוא כותשה היא משתבחת וכל זמן שהוא מקיש עליה היא משתמנת ובשעה שהוא יודע שהפשתן שלו רעה אינו מספיק לקיש[1]) עליה אחת עד שהיא פוקעת (ר׳ יוסי בן חנינה, שם לג).—והִקִּישׁ על הדלת, דפק על הדלת שיפתחו לו; ובהשאלה: בן קיש שהקיש[2]) על שערי רחמים ונפתחו לו (מגי׳ יב:).—הִקִּישׁ בידיו, מחא, הכה כף בכף לאות שמחה וששון: מהו מכרכר שהיה מקיש ידיו זו על זו (מד"ר במד׳ ד).—והִקִּישׁ הפעמון: עכשיו יהו אומות העולם מקישות עלינו כזוג (מכי׳ בשלח ג א). הואיל וראוי להקישו (את הזוג) על גב חרס (שבת נט.). זאת (הזוג) היא שעתידה להקיש[3]) עלי כזוג (מד"ר ברא׳ יח). בשעה שהיתה רוח הקודש שורה עליו (על שמשון) שערותיו עומדו׳ והיו מקישות זו לזו כזוג (ר׳ נחמן, שם ויקר׳ ח). הברזל שבתוך הזוג המקיש בדופני הזוג ומשמיע הקול (ר"ח, שבת נח:).—ובסהמ"א: הוא עשב וכשמזריע מקיש הזרע כמין זוג (ערוך, ערך אחוש). וכיון שהאומות רואין כל השבת וכל הכבוד הזה מיד עיניהם בולטות ופניהם מוריקות וארכובותיהם מקישות זו לזו וכו׳ (ס׳ אליהו ופרקי משיח, ביהמ"ד ילינק 69 חדר ג). מי שמקיש בארכובותיו בעת שמהלך (רמב"ם, ביאת המקדש ח יג).—והִקִּישׁ על הדלת: אסור להקיש בשבת על הדלת בטבעת הקבוע בדלת (הלבוש או"ח, שבת שלח א).—ואמר הפיטן: טוב חנם תושיט לנו ימין סעד פרוסת פתח כהקיש רש שואל חסד לו קח טוב תען (רשב"י הבבלי, אך בך לדל מעוז, סליחי׳ ער"ה).—*בהשאלה, במו"מ של ההלכות, הִקִּישׁ דבר לדבר, דמה והשוה שני ענינים זה לזה מפני שיש בהם צד דמיון והוכיח דבר מהאחד אל השני vergleichen; comparer; to compare: אף השמלה היתה בכלל כל אלה למה יצאה להקיש אליה לומר לך מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין ויש לה תובעים אף כל דבר שיש בו סימנין וכו׳ (ב"מ ב ה). הרי הוא אומר והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו מקיש נשיקה לכריעה מה כריעה חייבין עליה אף נשיקה חייבין עליה (ר׳ יהודה, תוספת׳ סנה׳ י ג). אתה מקישו לבעל מום ואני מקישו חוץ לזמנו נראה למי דומה (ר׳ אליעזר, שם מנחות ח יט). אתה מקישו לבעל מום ואני מקישו לבן גרושה וחלוצה נראה למי דומה (ר׳ טרפון, שם מקואו׳ א יח). כתיב השמש יצא על הארץ וכו׳ וכתיב ובא השמש וטהר מקיש יציאתו לביאתו מה ביאתו משיתכסה מן הבריות אף יציאתו כשיתודע לבריות (ר׳ אבא, ירוש׳ ברכ׳ א א). הקיש קטן שבעזים לגדול שבתיישים מה זה בשלשת לוגין אף זה בשלשת לוגין (שם, שקל׳ ה ד). הבערה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה לומר לך מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה אף כל שהוא אב מלאכה וכו׳ (שבת ע.). מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו (רבי, פסח׳ כה:). זריעה בכלל היתה ולמה יצאה להקיש אליה ולומר לך מה זריעה מיוחדת עבודה שבשדה ושבכרם אף כל שהיא עבודה שבשדה ושבכרם (מו"ק ג.). מקיש פשיטה ללבישה מה לבישה לובש ואח"כ מקדש אף פשיטה פושט ואח"כ מקדש (רב פפא, יומ׳ לא:). אמר קרא לא יחלל זרעו בעמיו מקיש זרעו לו מה הוא פוסל אף זרעו נמי פוסל (יבמ׳ סט.). אמר קרא ויצאה והיתה מקיש הויה ליציאה מה יציאה בשטר אף הויה נמי בשטר (קדוש׳ ה.). (כתוב) איש כי יפליא לנדור נדר נזיר שהזיר ליי׳ מקיש נזירות לנדרים ונדרים לנזירות וכו׳ (נדרי׳ ג.). זביחה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה ולומר מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פנים וחייבין עליה מיתה אף כל שהיא עבודת פנים וכו׳ (סנה׳ ס:). (כתוב) בכל קדש לא תִגע ואל המקדש וגו׳ מקיש קדש למקדש מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה אף כל דבר שיש בו נטילת נשמה (מכות יד:). זאת התורה וגו׳ הקישו הכתוב לשלמים מה שלמים שהן קדשים ושחטן שלא לשמן כשרים ואין מרצין אף אני אביא אשם שהוא קֹדש וכו׳ (רבא, זבחי׳ ה:). נאמר ונגשו

1) [כך אצל תיאודור, ובדפו׳ לקוש.]
2) בכ"י שנקש.
3) כך בספר׳ הדפו׳ ובכ"י הוצ׳ ד"ר תיאודור לקיש.

הכהנים בני לוי (לשרתו) ולברך בשם יי' מקיש ברכה לשירות מה שירות בעמידה אף ברכה בעמידה (ר' נתן, ספרי במדי' לט). כך אני דורש ובשרם יהיה לך כחזה התנופה בא הכתוב והקיש בכור לחזה ושוק של שלמים מה חזה ושוק של שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף בכור וכו' (ר"ע, שם קיח). אתה מקישו לחזה ושוק של שלמים ואני מקישו להזה ושוק של תודה כשם שאלו נאכלים ליום ולילה כך הבכור נאכל ליום ולילה (ריה"ג, שם). אתה מקישו למנאף ואני מקישו למגדף נאמר כאן מות יומת ונאמר במגדף מות יומת מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה (מכי' משפטי' נזיק' ז). הקיש שופכי דמים לעגלה ערופה מה עגלה ערופה בהתזת הראש אף כל שופכי דמים בהתזת הראש (שם). מקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע מה בימי יהושע נתחייבו במעשרות וכו' אף ביאתן בימי עזרא נתחייבו במעשרות (סעו"ר ל). אוב וידעוני בכלל מכשפים היו ולמה יצאו להקיש להם ולומר מה אוב וידעוני בסקילה אף מכשפה בסקילה (ר' יהודה, יבמ' ד.).— ובדברים לא של הלכה: למה לא נתפרשה שמותן של זקנים שלא יהא כל אחד ואחד אומ' הריני בא להקיש פלוני לאלדד ומידד הריני בא להקיש ר' פלוני לנדב ואביהוא (תוספת' ר"ה ב [א] ג). (כתוב) וישובו מתור הארץ וילכו ויבאו וכו' מקיש הליכה לביאה מה ביאה בעצה רעה אף הליכה בעצה רעה (רשב"י, סוט' לה.). מקיש עמידתו (של השמש בגבעון) לביאתו מה ביאתו כיום תמים אף עמידתו כיום תמים (ע"ז כה.). כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען וכו' הקיש מעשה מצרים למעשה כנעניים ומעשה כנעניים למעשה מצרים (ספרא, אחרי ט יג). או אינו מקישה אלא למגונה ולמשובח שבו (שם דבר' לה). הקיש גאולה לפרנסה ופרנסה לגאולה וכו' מה גאולה פלאים אף פרנסה פלאים מה פרנסה בכל יום אף גאולה בכל יום (ר' אלעזר, מד"ר בראשי' כ). העומד להתפלל אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפי' נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק מה ראו חכמים להקיש כריכת נחש למלכות (שם שמות ע). שעשה להם הקב"ה אותות ונסים בנחלי ארנון כנסים שעשה להם בים סוף וכו' לכך הקיש את והב בסופה לנחלי ארנון (שם במדי' יט). הואיל ואת מקישו (את שלמה לדוד) מכל צד מה אביו נמחל לו על כל עונותיו וכו' אף זה כיוצא בו (ריב"ל, שם שה"ש א). אמר הקב"ה את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני יי' ומה ראה להקיש שמירת שבת למקדש וכו' כשם ששמירת שבת לעולם כך מוראת מקדש לעולם (תנחומ' ויקרי' ח, הוצ' בובר).— ובסהמ"א: ולא תוכל לתקן החשבונות האלה ולהקיש מנין דמי השדה ותבואתה או דמי השכירות אל השנים הנותרות ולהוציא קצב מנין זה ממנין זה אם לא תהיה בקי בחכמת החשבון ורגיל בה (ראב"ח הנשיא, המשיחה והתשבורת, הקדמ' 2). שהגופות הממירות את צורתן ואין כחן להוסיף על מדתן הן הגופות הפשוטות מכל אשר בארץ ואם אתה מקיש אותם אל גוף הרקיע תמצא ההפרש ביניהן (הוא, הגיון הנפש א:).

—הפעי', *הֻקַּשׁ, הוּקַשׁ, מֻקָּשׁ, מוּקַשׁ, הֻקְּשָׁה, הֻקְּשׁוּ.— הֻקַּשׁ לדבר, שהקישוהו להדבר, החלט שהוא שוה ודומה לו: בגדי קדש הם הוקשו כל הבגדים כולן זה לזה (יומ' לג.). (כתוב) מות יומת דמיו בו יהיה הוקשו מלוי ריבית לשופכי דמים מה שופכי דמים לא ניתנו להשבון אף מלוי ריבית לא ניתנו להשבון (רבא, ב"מ סא:). אמר קרא אלה תעשו ליי' במועדיכם הוקשו כל המועדים כולן זה לזה (ר' יונה, שבועי' י.). הוקשו כל העריות כולן לאחותו מה אחותו חייבין עליה בפני עצמה אף כל חייבין עליה בפני עצמה (הוא, כריתות ב:). הוקשה כל התורה כולה (לענין קרבן) לעבודת כוכבים וכו' מה עבודת כוכבים שב ואל תעשה אף כל שב ואל תעשה (שם ג.). מדבר שהוקש בשתי מדות ואתה נותן לו כח היפה שבשתיהן (ר"א, ל"ב מדות, מדה כא). את קשתי נתתי בענן קישותי דבר שהוא מוקש לי (מד"ר בראשי' לה). לפי שהחוסם והנחסם מוקשין זה לזה לפיכך למידין זה מזה (מדר' תנאים, דבר' כה ד).

נִקְשֶׁה, ת"ז,—אדם אֻמלל, קשה יום, שיד הזמן כבדה עליו: ועבר בה נִקְשֶׁה ורעב והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה (ישעי' ח כא).— ואמר המשורר: ואם נכאב לנקשה יום כאלו נתון הילו למכאיבו תרופה ועת ישיש לבבו סיס יעופף כמו עת יאנף תבל אנפה (רשב"ג, זרועי על בנות ימים ספופה).—ובסהמ"א: וימהרו ויכרתו את ידו ויפשיטו מעליו כבודו והנקשה נדחף את ביתו אבל וחפוי ראש שבע לענה ורוש (ריב"ם בן זבארה, שעשועי' ג, 25, הוצ' דודזון). חלפו האנשים והלכו קצתם אחרי קצתם מצליח ונקשה וטוב ורע (ר"י חריזי, מוסרי הפלסופים ג ג).

*נֻקְשָׁה, נוקשה, נוקשא, ס"ז, — עִסָּה שלא נגמרה חומצתה: מאן תנא דחמץ דגן גמור ע"י תערובת ו נ ו ק ש ה בעיניה בלאו (פסחי' מג.). נהי דחמץ גמור לא הוי נ ו ק ש ה[1]) מיהא הוי (מנחי' כד.).

נ"ך, — ר"ת, נביאים ראשונים.

נֵר, ס"ז, כנ' נֵרִי, נֵרוֹ, נֵרָהּ, מ"ר נֵרוֹת נֵרֹת, סמי', נֵרֹת, כנ' נֵרֹתֶיהָ, נֵרֹתֵיהֶם, — א) כל דבר שידליקו להאיר, Leuchte; lumiere; light: אל מול פני המנורה יאירו שבעת הַנֵּרוֹת (במדי' ח ב). והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול רחים ואור נֵר (ירמי' כה י). והיה בעת ההיא אחפש את ירושלם בַּנֵּרוֹת (צפני' א יב). טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נֵרָהּ (משלי לא יח). ויכבו את הַנֵּרוֹת (דהי"ב כט ז). — הֶעֱלָה נֵר, הדליקו: ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלת נֵר תמיד (שמות כז כ). והעלה את נֵרֹתֶיהָ והאיר על עבר פניה (שם כה לז). ויעל הַנֵּרֹת לפני יי' (שם מ כה). — הֵיטִיב הַנֵּרוֹת, תקן אותם שידלקו היטב: בהיטיבו את הַנֵּ[ר]ת יקטירנה (שם ל ז). — וערך הַנֵּרוֹת: על המנרה ה. רה ערך את הַנֵּרוֹת (ויקר' כד ד). — נֵר אלהים, הדלק בבית המקדש וכדומ': וְנֵר אלהים טרם יכבה (ש"א, ג ג). — ובתו"מ: המכבה את הנר מפני שהוא מתירא וכו' (שבת ב ה). עשרתם ערבתם הדליקו את ה נ ר (שם ז). מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומצא שתי נ ר ו ת מזרחיים דולקין מדשן את את המזרחי ומניח את המערבי דולק (תמיד ו א). משל ל נ ר שהוא מטפטף כיון שנגע בו אדם מכבהו (ר"מ, שמחי' א ד). פעם אחת קראתי לאור ה נ ר ובקשתי להטותו אמרתי גדולים דברי חכמים שהיו אומרים אין קורין לילי שבתות לאור ה נ ר (ר"י בן אלישע, תוספתי שבת א יג). היה לו נ ר טמון בחיקו או בתוך הפנס רואה את השלהבת ואינו משתמש לאורה (שם, ברכי' ו ט). וכשבא (האדם) לביתו ומצא נ ר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך (ר' יוסי בר"י, שבת קיט:). למה משה דומה באותה שעה לנר שמונח על גבי מנורה ודלקו ממנו נרות הרבה ולא חסר אורו כלום כך לא היתה חכמתו של משה חסרה כלום (ספרי בהעלותך לג).

1) [לשון רעוע כלומר חמץ שפל, רש"י. ורגמ"ה פרש עיסה שהוקשתה ואינה לא חמץ גמור ולא מצה, ע"כ. וכן ר"ח בפסח'. והערוך גורס נוקשא, ומפרש כגון עמילן של טבחין וכו' שנתחמץ מאליו בלי שאור, ע"כ.]

הנר הזה בזמן שהוא כבה מאליו טוב לו וטוב לפתילה ובזמן שאין כבה מאליו רע לו ורע לפתילה (ר' יהודה, מד"ר קהל', מתוקה שנת). — ומשל: נ ר לאחד נ ר למאה (רבא, שבת קכב.). — ואמר המליץ: שלשה דברים ילאו את האדם והם נ ר שחשך אורו ושליח מתמהמה ושלחן מיחל למי שיבוא (ריב"ס בן זבחרה, ס' שעשועי' ז 76, הוצ' דודזון). וכאשר לא יאור ה נ ר בתוך המים כך לא תאור החכמה בפריצים ועזי נפש (שם ח 93). — ומשל: האם לא יצא שכר השחוק בהפסד ה נ ר ו ת[1]) (יל"ג, אגר' ככך ב רפג). — וכמליצה, משל לשמחה ואשר וכדומ': כי אתה תאיר נֵרִי יי' אלהי יגיה חשכי (תהל' יח כט). שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נֵר למשיחי (שם קלב יז). מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני בהלו נֵרוֹ עלי ראשי לאורו אלך חשך (איוב כט ב ג). — דעך נֵרוֹ של פלוני, כלה אשרו, באה עליו צרה: אור צדיקים ישמח וְנֵר רשעים ידעך (משלי יג ט). מקלל אביו ואמו ידעך נֵרוֹ באישון חשך (שם כ כ). אור חשך באהלו (של הרשע) וְנֵרוֹ עליו ידעך (איוב יח ו). כמה נֵר רשעים ידעך ויבא עלימו אידם (שם כא יז). — נֵר לרגליו, ללכת לאורו: נֵר לרגלי דברך ואור לנתיבתי (תהל' קיט קה). — ובהשאלה, נֵר העם, מנהיגו, שהוא הלך אחריו וכבה את נֵר העם, המיתו: אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נֵר ישראל (ש"ב כא יז). — נֵר של מצוה: כי נֵר מצוה ותורה אור (משלי ו כג). — וכנוי לדבר שע"י יוכל לראות דבר נעלם: נֵר[2]) יי' נשמת אדם חפש כל חדרי בטן (שם כ כז). — ובתו"מ באותן המשמ': ונשמתו של אדם קרויה נ ר מוטב תכבה נר של בשר ודם מפני נ ר ו של הקב"ה (ר' תנחום, שבת ל:). אמר הקב"ה יהי נ ר י בידך ו נ ר ך בידי ואי זו נ ר ו של הקב"ה זו תורה וכו' כל מי שעושה מצוה כאלו מדליק נ ר לפני הקב"ה ומחיה נפשו שנקראת נ ר (מד"ר שמות לו). — ובהשאלה, נֵר ישראל: וכשחלה רבן יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אותם התחיל לבכות אמרו לו תלמידיו נ ר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה (ברכי' כח:). (ישב רבי והיה מתקשה) חצי לוג ל' נמשה וכו' א"ל ר' שמעון ברבי שבו היה מחלק ה..

1) [השוה המשל האנגלי: The game is not worth the candle.]

2) ורצ"פ היות מגיה נוֹצֵר.

לוג שמן לכל נר ונר אמר לו נר ישראל כך היה (רבי, מנחו׳ פח:). אדם הראשון נרו של עולם היה וכו׳ וגרמה לו חוה מיתה לפיכך מסרו מצות הנר לאשה (ירוש׳ שבת ב ז). והלא אביאל היה שמו אלא על ידי שהיה זקינו מדליק נרו לרבים נקרו שמו נר (ר״ש בן לקיש, שם שביע׳ ג ז). אתם זוכים להקביל פני נרו של מלך המשיח (ר׳ חנון, מד״ר ויקר׳ לח).—ואמר המליץ: תפארת שמך רבה צורך יצרך נר מערב אשר לא יכבה בנך אחריך בברית עמך שחק בא ארץ תעורך (ראב״ע, אי ישן). ולו הדור יהי דור הנבואה משהו אל בישראל לנביא ולו קדם יהי נמצא בציון נתנהו כמו נר מערבי (ר״י חריזי, תחכמו׳ מו).—ומליצה יש לפלוני שמן בנרו, ר״ל עוד יהיה מחליו ולא ימות: ופעמים שהיה הרופא מאבד לחולה ואומר עליו לא יוסיף עוד לקום וכו׳ וכיון שהיתה אשת החולה שומעת כך היתה מטפחת על פניה וכו׳ הוא אומר לה בתי למה את צועקת בפניו כי עד עכשיו יש בנר שלו שמן (ר״ש מקנות, מעין גנים לאיוב כט יג).—°ובנוי למאורות השמים: דלקו ברוח פיך נרות רקיע להפקד בם תקופות ועתים (אתה כוננת לר׳ יוסי 111, קובץ מעשי ידי גאונים קדמונים ב). — °נר השמים, הוא העגול החלבי: המאמר בנר השמים נתחיל עתה בזכרון נר השמים מפני שהוא מחלקי הגלגל וכו׳ אמרו קצת האנשים שהשמש הולך במקום ההוא מן הגלגל ושורפו ורשם בו זה הראשון אשר הוא נר השמים ואומר בזה שזה המאמר טעות שנר השמים אילו היה מרושם מהלך השמש היה ראוי שיהיה הרושם בגלגל המזלות שעבר בו השמש ואמרו סיעת איקאגורים ודימוקראטים שנר השמים אור קצת הכוכבים וכו׳ שנר השמים יהיה בכל עת במקום אחד מן הכוכבים הידועים בלתי סר ממקומו וכו׳ ואמרו אחרים שנר השמים יהיה מחזרת האור אל האויר וכו׳ ואנחנו נראה נר השמים במקום אחד ביום ובלילה בכל זמן שנוכל לראותו וכו׳ ואנחנו נאמר שהוית נר השמים היא בזה הצד והוא שהאש הזכה הקרובה לגלגל מתלהבת מאירה ובמקום אשר יראה בו נר השמים מן הגלגל כוכבים רבים קטנים מכוסים וגדולים קרובים זה אל זה ומאירים (ר״ש א״ת, ספר אותות השמים, כ״י ביה״ס הותיקני ברומא). השער הרביעי בנר השמים והכוכבים בעלי השרשרת וכו׳ ובמקום אשר יראה נר השמים מן הגלגל כוכבים רבים קטנים מכוסים וגדולים קרובים זה לזה מאירים ובשיזהיר אורם במקום ההוא מן האיד המוכן להתלהב יראה בו אור ארוך כי הכוכבים הרבים ההם קיימים כאלו קצתם נוגע בקצתם והם מקבלים האור מן השמש וידבק האור קצתו בקצתו מפני זה יראה נר השמים (אבי הרלב״ג, שעה״ש א ז). — ב) כלי ישימו בו שמן ופתילה וידליקו להאיר, Lampe; lampe;: ועשית את נֵרֹתֶיהָ (של המנורה) שבעה (שמות כה לז). את המנרה הטהרה את נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת המערכה (שם לט לז). וכסו את מנרת המאור ואת נֵרֹתֶיהָ ואת מלקחיה (במד׳ ד ט) והפרח וְהַנֵּרֹת והמלקחים זהב (מ״א ז מט). והנה מנורת זהב כלה וגלה על ראשה ושבעה נֵרֹתֶיהָ עליה שבעה ושבעה מוצקות לַנֵּרוֹת אשר על ראשה (זכרי׳ ד ב).— ובתו״מ: מטלטלין נר הדש אבל לא ישן (שבת ג ו). כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת (ר׳ שמעון, שם ה). נתן לו פרוטה אמר לו הבא לי בחציה נרות ובחציה פתילות הלך והביא לו בכולה נרות או בכולה פתילות או שאמר לו הבא לי בכולה נרות או בכולה פתילות הלך והביא לו בחציה נרות ובחציה פתילות שניהם לא מעלו (מעיל׳ ו ג). נר שיש לה שתי פיות עולה לב׳ בני אדם (רב הונא, שבת כג:). הוציאה לפניהם מנורה של זהב ונר של חרס על גבה (מד״ר בראשי׳ כ). אפילו נרות אפילו פתילות היה אליהו מעביר ממקום למקום כדי שלא ישריה לכל בריה (ר״י בר אלעאי, שם שה״ש, סמכוני). — *נֵר חֲנֻכָּה, שמדליקים היהודים בחג החנֻכּה לזכר נצחון החשמונאים על היונים: נר חנכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ (שבת כא:). נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה (ר׳ תנחום, שם, כב.). — בית הנֵר, מקום להעמיד הנר על הכירה: בית הפך ובית התבלין ובית הנר שבכירה (כלים ה ג).

*אֲבוּקָה.—דָּלַק, הִדְלִיק. דָּעַךְ. דָּשֵׁן, *דִּשֵּׁן את הנר, סלק את הדשן מעל הפתילה.—*טִפְטֵף, נר מטפטף, קופץ מתרומם ודועך.—יָטַב, הֵיטִיב את הנר, תקן הפתילה שהדלק יפה.— כבה.— לפיד.— מנורה.— *נברשת.— *נפט.—*סֶבֶק, נר של חֵלֶב.—עָלָה, העלה את הנר, הדליקו, —ערך הנרות.— *עששית.— *קָמוֹט.—פָּנָס. *פתילה. —שמן.—*שעוה.

נֵרְגַּל, ס״ז,—שם אלהי כותה [1]: ואנשי בבל (שהושיב מלך אשור בערי שמרון) עשו את סכות בנות ואנשי

[1]) בשנערית נ-אֶנְ-גַל-אדון המשכן הגדול,

כות עשו את נֵרְגַל ואנשי חמת עשו את אשימא (מ״ב יז ל).—והשתמשו בו בסהמ״א במשמ׳ תרנגול [1]: או אולי אוכל בחצות או בחצות הליל בקרוא לי הנרגל לתורה ויעירני (אדם לבנסון, אמת ואמונה, מערכה ב מחזה ג).

נִרְגָּן[2], ס״ז,—אדם רכיל ומסית, מגרה מדון בין איש לרעהו: Verleumder; calomniateur; backbiter. דברי נִרְגָּן כמתלהמים והם ירדו חדרי בטן (משלי יח ח; גם כו כב). איש תהפכות ישלח מדון ונִרְגָּן[3] מפריד אלוף (שם טז כח). באפס עצים תכבה אש ובאין נִרְגָּן ישתק מדון (שם כו כ).—ואמר בן סירא: טוב לרע יהפך נרגן ובמחמדיך יתן קשר (ב״ס, גני׳ יא לא).—ואמר הפיטן: לשון חכמים מרפא מגישים מפרי פיהם ישבעו אנשים נרגן דבריו כמתלהמים חשים שפת אמת יכון בישישים (שמעון בר יצחק, אמרי כזב, יוצ׳ ב שבועו׳). צמח צדקה הצמח לנאמנים צוה להעביר עוונות ראשונים קול הקורא ישבית מדינים קטגור יהס וישתיק נרגנים (רש״י, יי׳ אלהי הצבאות, סליחה לער״ה).—ואמר המשורר: מנתי וכוסי גביעי וכוסי בלילי משושי וביום לרוחו וחיי באגן עלי כד בתוך גן והרחק לנרגן לשחת ורוחו (רמב״ע, תרשיש, א׳ של). הפרצה סכת גן נחמד מקדם כי בתוכו נרגן רב לקול אל רודם גם ליגון אגן שב והועם אדם (ר״י הלוי, יהמו שוסנים). לא תקשיב קול מוסר תקשיב לנרגנים תשחק אל יום אחרון גם תבוז לזמנים (עמנו׳ מחב׳ ח). אולם דבר עצב ירבה כעס ורעם נרגן גם כי יצדק פיו יכשילהו (שלום הכהן, כיר דוד, שיר ע, 167). ומרוח כל נרגן חפץ מדנים (אדם לבנסון, מנחת תודה וברכה). אקחה חמדת נפשי ואשאנה לאחרית ים מקום אין בו נרגן ומלשין (א, מפו, אה״ל כו).

*__נַרְגָּנוּת__, ס״נ, פעולת הנרגן, שלות מדנים ומחלקת. השתמשו בו בדבור ובספרות החדשה.

נֵרְדְּ, ס״ז, כנ׳ נִרְדִּי, ר״ר, נְרָדִים,— שם צמח טוב הריח[1]: Narde; nard. עד שהמלך במסבו נִרְדִּי נתן ריחו (שה״ש א יב). שלחיך פרדס רמונים עם פרי מגדים כפרים עם נְרָדִים נֵרְדְּ וכרכם קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מר ואהלות עם כל ראשי בשמים (שם ד יג-יד).—ואמר המשורר: הריח מור ואם ריח ורדים ואם רוח מנופפת נרדים ואם רקחי עסיס רמון ועם יין ענבים בין עצי מבחר מגדים (משה דרעי, הריח מורי, לקו״ק כב). בבת כרם ידידי על בנות ימים ימי עד נרד אשר טעמו כטעם צוף וזכרו מור ועינו נרד (רמב״ע, תרשיש ג עה). ולכל דוה לבב לכו התענגו בצבי כפרים ונרדינו (הוא, בודלי). וריח גן ישאף וישא אל כל אף כפרים והדסים ומחמדי נרדים יעירון כל נרדם ולב חושקים שוסים (שם, זמן יקרא). יערי ודבשי בין שפתיך כמו נרדי ומורי בין שני שדיך (ר״י הלוי, מה לך צביה). שמניו טובים כריח נרדים חכו ממתקים וכלו מחמדים (תחכ״ע, אגרי חי בן מקיץ). — ובהשאלה, במליצה: וישמח האיש בבנו ובשלוחו ונרד אהבתו נתן עליו ריחו ויאמר לו בני שב עמי חדש ימים ואשמח בך ובדבריך הנעימים (ר״י זבארה, שעשוע ו). וכמאמר המליץ בשם הנפש השכלית על שאר הכחות לבלם חלקתי מכבודי איש לפי אכלו ובנרדי הודי התבשמו וגם שמו בכליהם (ר״י מוסקאטו, נפוצי יהודה טו).—שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ[2], אחד מסממני הקטרת spica nardi: מור וקציעה שיבולת נרד וכרכום (ירוש׳ יומ׳ ד ה; בבלי, כריתו׳ ו). — ובסהמ״א: והילפי דימא הוא שיבולת נרד שקורין אישפי״ג (הלבוש או״ח כיו, ז).

*__נַרְדִּינוֹן__[3], ס״ז,—שמן עשוי מנרד: נרד וכרכם, נרד נרדינון כרכם כמשמעו קנה זה קנה בשם (מד״ר שה״ש, כלד).

נִרְדָּף, — עי׳ רדף.

*נָרוֹד,—עי׳ *נדוד.

והכונה לשאול. ואצל עיר כות בבבל היה בית הקברות הקדוש לבבליים. עי׳ יסטרוב Relig. Bab. u. Ass. I, 63 ff. ועוד. ובגמ׳ בבלי (סנה׳ סג:) אמרו: ומאי ניהו תרנגול. ובירוש׳ (ע״ז ג ב) גזרוהו מן רגל, אמרו וז״ל: ואנשי כות עשו את נרגל ריגליה דיעקב וריגלי דיוסף נחשתי ויברכני יי׳ בגללך ויברך יי׳ את בית המצרי בגלל יוסף, ע״כ. ולא נתברר מה היתה כונתם במדרש מלים זה, וכבר העיר יסטרוב במלונו ואמר כי הכונה למזל. ויש שאחדוהו עם המזל צדק: ונרגל אשר עשו אנשי כות הוא צורת צדק אשר ממנו ההרגלים והמדות ולזה נקרא נרגל (אברהם ביבאגו, דרך אמונה, ב, ח::).

1) עפ״י פרוש חכמי התלמוד (סנה׳ סג:).

2) מן רגן.

3) [במסורה: חדא מן ג׳ נונין ארוכין זעירי. ומדנחאי גרסו גם ונרגז.]

1) גזרוהו מהסנסקריטית נַלַד והפרס׳ נָארדין. עי׳ עמנ׳ לו, Pflanzn. 316.

2) שבולת נרד בלע״ז שפיק׳ (רגמ״ה, כריתו׳ ס.) ועי׳ עמנ׳ לו, שם עמ׳ 370.

3) מלשון יונית νάρδινον (ἔλαιον).

*נַרְתִּיק[1], נַרְתֵּק, ס"ז,—תיק, לבוש לכלי וכדו': ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי ספרים תפלין ומזוזות ותיק של ספר תורה ונרתיק[2] של תפלין ורצועותיהן (מגי' כו:). אמר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתיק של תפלין עד שלא נשתמש בהן קדש מותר להשתמש בהן חול (סנה' מח:). בשעת הכנסת כלים לנרתק שלהם (רב, יומי כד.). בכל יום לא היה בה (במחתה) נרתיק[3]) והיום היה בה נרתיק[3]) כדי שלא תכבה (ירוש' שם, ד ד).—נַרְתִּיק החרב, נִדְנָהּ, תער החרב: אם אני אוציא חרבי מנרתיקה אמלא כל מצרים הרוגים (תנחומ', ויגש ה).—וכל דבר חלול יכנס בו דבר מהדברים, נַרְתִּיק הַקֶּרֶן, השופר החלול שהעצם תחובה בו: כתבו (את הגט) על קרן הצבי וכו' והוא שכתב על זכרותו של קרן אבל אם כתב על נרתיקו כפרוש הוא וכשר (ר' מיישה, ירוש' גיטי' ב ג). — *נַרְתִּיק החלזון, הצדף שלו, כעין בית מקלפה קשה שיש לקצת מיני הרכיכות: צא ולמד מן החלזון שכל זמן שהוא גדל נרתיקו[4]) גדל עמו (מד"ר שה"ש, כפת תפופנה ספתותיך).—*נַרְתִּיק של רפואות, תיק שהרופא נותן בו מיני סממנים: לרופא שהיה לו נרתיק של רפואות כיון שעמד בנו מסרו לו (ירוש' ר"ה א ג). לאחד שגנב נרתיקו של רופא עם כשהוא יוצא נפצע בנו חזר אצלו אמר לו ארוני הרופא רפא את בני אמר לו לך והחזר את הנרתק שכל מיני רפואות נתונין בו ואני מרפא את בנך (ר"י בן פזי, ירוש' ברכ' ה ג).— ומ"ר *נַרְתִּיקוֹת: שתי שרשרות גבלות של זהב שיוצאות מבין החשן והיו נראין מתוכו כמין שתים נרתיקות (מד"ר שה"ש כמגדל). — ובהשאלה: אין גיהנם לעולם הבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה צדיקים מתרפאין בה והרשעים נידונין בה (ר"ש בן לקיש, נדרי' ח:). (האומר לאשתו בלילה הרי זה גיטך) לכשתצא חמה מנרתיקה וכו' על מנת שתצא חמה מנרתיקה מעכשיו (אביי, גיטי' עו:). גלגל חמה יש לו נרתיק שנאמר לשמש שם אהל בהם ובריכה של מים לפניו בשעה שהוא יוצא הקב"ה מתיש כחו במים שלא יצא וישרוף את העולם אבל לעתיד לבוא הקב"ה מערטלו מנרתיקו ומלהט בו את הרשעים (מד"ר ברא' ו).— ובפהמ"א: שבלול הוא שרץ שכשיצא מנרתיקו והולך רירין נופלין הימנו ונמס ומס (ערוך, ערך חמט).—ומ"ר נַרְתִּיקִים: הלוים שבמדבר אע"פ שהיו נושאין כלי הקודש בכתף לא היו רשאין ליכנס בשעת סילוק מסעות שהיו מפרקין את הארון והמזבח להסיעו ממקומו עד שהיו אהרן ובניו מכסין אותו בנרתיקיהן (רש"י, יומי כד.).—*וְנַרְתֵּק: אות בית תוסף בתחלת השמות כמו הנרתק והכלי והבית כמו בבית אחד (דקדוקי, הוריה הקורא 26). והכינו לה (להנפש) נרתק של רפואות (ר"י עמדין, בירת מגדל עוז לח.).—ואמר הפיטן: בהם ארובות נתק ויסח המזנם ומהסיהם הצפין תמים בנרתק כי נמצא בן מנהם (רסע"ג, עבודה, באלדי ילדקו). רופא אמן לו נתכנו עלילות אשר בידו נרתק רב תעלות (רסב"י הבבלי, אחשבה לדעת, סבת ברא"ש). עלתה לה (התורה) למרום למקום מדורה עם תיקה ונרתיקה להדורשה וחוקרה (קלונ' בן יהודה, מי יתן ראשי, קינות לת"ב). גרש כלה חטא ומרי גלה נרתק מרפא וצרי וענתה בי צדקתי ליוצרי (ילחק הלוי, סליחי ער"ה, אל אלוה). סמך סם חיים רטיה מופלאה למלנית עקרי כוסך יפין וקלורי מטלנית פתוח בידך ביון נרתק האספלנית צרי להתעיל מחוץ חבת חולנית (ר' מאיר בר ילחק, אמץ יוסיף, סליחי הי עי"ה). ותפקידני על האוצרות ונרתק של רפואות (ר"י ידידיה, כנף רננים נו: פזמונים).—ומ"ר נַרְתֵּקִים: אשנבי שחקים נראים כנרתקים וכראי מוצקים טעמי שיר ממתקים (ר' אמתי, אשנבי שחקים).

1) בסור' נרתקא, מלשון יונית νάρθηξ, ναρθήκιον

2) ופרש"י: תיק ונרתיק חדא היא אלא שלשון תיק נופל על דבר ארוך ולשון נרתיק נופל על דבר קצר.

3) בתוספת' יומ' ג ג (כ"י א"פ, הול' לוק"מ) נשתיק.

4) שם דבר' ז, מלבושו.

א.*נשא[1]), ממנו א.נִשָּׂא, מַשָּׁאוֹן, מַשָּׁאָה.

א.נָשָׁא, קל לא נמצא.

—הפעי', הִשִּׁיאַנִי, הִשִּׁיאָהּ, הִשֵּׁאתָ, הִשִּׁיאוּהָ, הַשֵּׁא, יַשִּׁיא, יַשִּׁאֲךָ, תַּשִּׁאוּ, יַשִּׁיאוּ,—הִשִּׁיא את פלוני ולפלוני, פתה אותו בשוא, בדברי הַטְעָאָה, täuschen ; tromper ; to deceive : ויאמר יי' אלהים לאשה (חַוָּה) מה זאת עשית (שאכלת מעץ הדעת) ותאמר האשה הנחש הִשִּׁיאַנִי (באמרו לה לא מות תמותי וכו') ואכל (ברא' ג יג). כה תאמרון אל חזקיהו מלך יהודה לאמר אל יַשִּׁאֲךָ אלהיך אשר אתה בוטח בו לאמר לא תנתן ירושלם ביד מלך אשור (ישעי' לז י). כה אמר המלך (מלך אשור) אל יַשִּׁא לכם חזקיה (בתקוות שוא) כי לא יוכל להציל אתכם ואל יבטח אתכם חזקיהו אל

1) רק בעבר' קרוב לשָׁוְא.

יי׳ לאמר הצל יצילנו יי׳ (שם לו יד). אהה אדני יי׳ אכן השא השאת לעם הזה ולירושלם לאמר שלום יהיה לכם (ירמ׳ ד י). אל ישיאו לכם נביאכם אשר בקרבכם וקסמיכם וכו׳ כי בשקר הם נבאים לכם בשמי לא שלחתים נאם יי׳ (שם כט ח-ט). כה אמר יי׳ אל תשאו נפשתיכם לאמר הלך ילכו מעלינו הכשדים כי לא ילכו (שם לז ט). תפלצתך השיא אתך זדון לבך (שם מט יו). זדון לבך השיאך שכני בחגוי סלע מרום שבתו אמר בלבו מי יורידני ארץ (עובדי׳ א ג). עד הגבול שלחוך כל אנשי בריתך השיאוך יכלו לך אנשי שלומך (שם ז). ישימות 1) עלימו ירדו שאול חיים (תהל׳ נה יו).—ובתו״מ: מפני שהשיא (חזקיהו) את ישראל לעשות פסח שני (ר״ש, סנה׳ יב:). זה עתיד להשיאם לבעלים ועתה לכו ונהרגהו (ר׳ לוי, מד״ר ברא׳ פד). רחצתי את רגלי מטינוף ע״ז יודעת הייתי שאבק של אותו המקום משיאני לע״ז (ר׳ יודן, מד״ר שה״ש, פסעתי). — ובסהמ״א: איך השיאוך יועצי הרשע אשר לך לעורך לשפוך דם בניך (יוסיפון סכד). ורבים השתבשו לחקור למה קולל הנחש ואם היתה לו דעת שלמה או צווה שלא ישיא האשה (ראב״ע, ברא׳ ג א). מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב אשר לא העלה עליו עול זקן וכסיל ולא שחת תחתיו ולא השיאוהו משיאיו ולא היה ממפותיו (ר״י חריזי, פתיחת הרמב״ם להקדי סדר זרעים). לא מהיותי חכם בעיני השאני לבבי לבא במשעול ההעתקה הצר הלזה (ר״ש א״ת, פתיי למו״נ). אשת חיקי השיאה אותי ולא הודעתני מה יהיה לי או מה יבא עלי (רש״ע פלקירא, ספי האמונות ו יא). והנפש הטהורה התמימה והברה יצר התאוה לא טמאוה והבלי הזמן לא השיאוה (הוא, לרי היגון 4). הלא שמעת מה

1) [הכתיב בתיבה אחת, וכנראה צריך לנקד ישימות. אולם הקרי מחלק לשתי תיבות ישי מות, וכן חלקו התרגומים העתיקים. וישי כמו ישיא. ריב״ג שרש נשא מפרש וז״ל: ונשה בם המות והענין שימשכנם בנשיו וימותו. ורש״י: יסכסך ויסית כמו הנחש השיאני ואוכל. וראב״ע: אמר ר׳ משה וכו׳ וטעם ישי שיהיה המות נושה להם שיקח את נפשם. ואחרים אמרו מגזרת נשני אלהים שישכחו המות ולא יעלוה על לבם עד שירדו חיים שאול וכו׳ ויש אומרים שהוא חסר אלף מן השיאני והוא קרוב, והטעם, ישיאם עד שלא ירגישו וירדו חיים שאול, ע״כ. אולם החבור עם עלימו קשה. ויש מתקנים ישיא מות יבלעמו.]

עשה הנחש לאדם וחוה איך פתם והשיאם וממצות יוצרם הניאם (ריב״ס בן זבארה, שעשעי׳ ב, הוצ׳ דודזון). ואל ישיאך לבך טוב שאהרהר מדברי תורה שאותו טעם שאני זוכר אם לא אהרהר אחריו אשכחנו וכן בתוך תפילתך (ספי חסידים, תתתת שעד). לפי שהיצר מתקוטט עם האדם ומקטרג אותו להשיאו ולהסיתו וכן הוא דרכו משיאו להשביע את נפשו ולמלא כל תאותו בכל המותר לו (ר״א די וידאש, ראשי חכמה, האהבה, יא, עז.).—ואמר הפיטן: ופן תתור אחרי יצר משיאך כי לפתותך בא ולדעת את מוצאך ואת מובאך (ר״י ברללוני, אספרה אל חק, אזהר׳). שנתקשטה לו אדונתו (של יוסף) וחלוף בגדים להראותו להשיאו ולפתותו (ארעדה ואפחדה, סליחי שחרי יוה״כ, מחזי איטלי ב, קמ.). — ואמר המשורר: חנם אדמה תעדה עדיה אולי פתיים יחמדו יפיה הבוערים תשיא במשכיות חילה ותסיתם בטיב משיה 1) (רמח״ע, דיואן סה, בודלי׳). והשיא נפשך בקר בטובו (של הזמן) ויחל תהפוכותיו בערבו (שם כו). השמר פן ישיא אותך הכוס העת ממך לחש כי כנחש ישך ובצפעוני יפריש מאין לחש (הוא, תרשיש ב סה). האשה ערום השיאה ועון אשמה השיאה בחלק שפתיו הדיחה וקראה להטותה הדרך (ר״י הלוי, את נתיבי). דבריך חקר ואזן וקול משיאיך אל תאזן כי איך יתפאר הגרזן על החוצב בו (הוא, אפתחה שערי). ואיך השיאך זדונך להעביר בני אדוניך הלא עתה תלבישם עדניך וצפית אותם זהב (הוא, אלהים בקדש). ואוי לאשר הניאהו יצרו והשיאהו ולבשת הביאהו ויאמר הן עוד היום גדול (ראב״ע, האספו משכילים).

—נפעי, נשאו, — נשא פלוני, נמשך אחרי דברי מי שהשיאו, האמין בהם: נואלו שרי צוען נשאו שרי נף התעו את מצרים פנת שבטיה (ישעי יט יג). כי אל אל האמר נשאתי 2) לא אחבול (איוב לד לא).—ואמר המשורר: כל דוברי צחות לפניו נואלו ומכתבי ספר ובין נשאו 3) מסתופים בצל שלומיו יישנו במתלעות ימים ולא ייראו (רמח״ע, עד מה בגרון, כ״י בודלי׳).

ב. נשא, ממנו ב. נשא.

ב. נשא, פ״ע, קל, רק בינ׳ נשא, נשא, מ״ר נשאים,—כמו נשה, נשא בפלו׳, תבע ממנו חובו: ויתקבצו אליו כל

1) כך נקוד משיה, ולא משיה כמו בשיר אחר, והנקוד קדום.

2) בנוסחה המסורה מנוקד נשאתי.

3) הנקוד קדום. ועל הגליון: נשאו שרי נוף.

איש מצוק וכל איש אשר לו נֹשֶׁא וכל איש מר נפש (ש"א כב ב). בקונה כמוכר כמלוה כלוה כנשה כאשר נֹשֶׁא[1] בו (ישע' כד ב). משא איש באחיו אתם נֹשְׁאִים[2] (נחמ' ה ז).
—הפעי', יַשִּׁיא,—הִשִּׁיא בו אויב, נגש אותו לשלם חובו, הצר לו, הציק לו: מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו אשר ידי תכון עמו אף זרועי תאמצנו לא יַשִּׁיא אויב בו ובן עולה לא יענגו (תהל' פט כא-כג).

נשב[3], ממנו נָשַׁב, *נְשִׁיבָה, *א. נֶשֶׁב, *נֹשֶׁבֶת.

נָשַׁב, פ"ע, קל, נָשְׁבָה, — נָשְׁבָה הרוח, הֵפִיחָה; wehen; souffler; to blow: יבש חציר נבל ציץ כי רוח יי' נָשְׁבָה בו (ישע' מ ז).—ובתו"מ: לאלן שענפיו מועטין ושרשיו מרובין שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו (אבות ג יז). כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה באה רוח צפונית ונושבת[4] בו ומנגן מאליו (ר' שמעון החסיד, ברכ' ג:). קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הולך ובא עמהן דממו הרוחות עמד הקנה במקומו וכו' ארז זה אינו עומד במקום מים וכו' כיון שנשבה בו רוח דרומית עוקרתו והופכתו על פניו (ר' יונתן, תענ' כ.). וכן מצינו בימי הורדוס שהיו עוסקין בבנין ביהמ"ק והיו יורדין גשמים בלילה למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם למלאכתן (שם כג.). כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא היה יום שלא נשבה בו רוח צפונית בחצי הלילה (יבמ' עב.). מעשה באחד שבצר כרמו ולן בתוכו ונשבה[5] הרוח ופגעתו (מד"ר בראש' יג). — ואמר המשורר: מהם חצובי להבות ומהם רוחות נושבות מהם מאש וממים מורכבות (רשב"ג, כ"מ, יי' מי יעמיק). וארץ תלויה על בלימה באמרתו קשורה לבל תזח בחבלי אמונותיו ככדור והרוחות מפיחות והן ארבע ונושבות בכל רגע בעולם לרוחותיו (רא"בע, בשם אל).
—°ופעול, נָשׁוּב: רודף בחייו רוח נשוב רודה במותו חמת עכשוב ראוי כאפס ואין חשוב רוח הולך ולא ישוב (רשב"ג, יי' מה אדם). ואין לנו בגלות אנוש נהדר וחשוב להתפלל ושיחו יהי נשמע וקשוב וזרע יעקב שב כקש סעור ונשוב ולכן נתנה קול לכל הולך וישוב מי יודע ישוב ונחם האלהים (ר"י הלוי, ילוד יעקב).
—הפעי', יַשֵּׁב,—א) הֵשִׁיב את העוף, עשה רוח וגרם עי"ז שהעוף יסג לאחור: וירד העיט על הפגרים וַיַּשֵּׁב אתם אברהם (בראש' טו יא).—ב) הֵשִׁיב רוח, עשה שרוח יִנְשֹׁב: משליך קרחו כפתים לפני קרתו מי יעמד ישלח דברו וימסם יַשֵּׁב רוחו יזלו מים (תהל' קמז יז-יח). — ואמר בן סירא: צינת רוח צפון ישיב וכרקב יקפיא מקורו[1] (ב"ס, גני' מג כ). — ובתו"מ: בנוהג שבעולם אדם לוקח ליטרא אחת של בשר מן השוק כמה יגיעות הוא יגע וכמה צער הוא מצער עד שבישלה וכו' והקב"ה משיב רוחות ומעלה עננים ומגדל צמחים ומדשן את הפירות ואין נותנין לו אלא שכר העומר (ר' ינאי, מד"ר ויקר' כח). אם רוצה (הקב"ה) שיהיו ישראל מכבדים את השבת מפני מה הוא עושה מלאכה בשבת וכו' משיב רוחות ומעלה עננים ומוריד גשמים ומזיל טללים ומזריח חמה (פסיק' רבתי כג).—ובתפלת י"ח: מחיה מתים אתה רב להושיע משיב[2] הרוח ומוריד הגשם (תפ' י"ח, אתה גבור). — °ובמו שלמים, הנשיב: נשיאים מעלה טל מוריד רוח מניע להנשיבה (ר' אליעזר בר' אהרן, אספרה שמו, מחז' ויטרי תלג).
—פעי', *נִשֵּׁב, מְנַשֵּׁב, מְנַשֶּׁבֶת, — א) פ"ע, הרוח מְנַשֶּׁבֶת, כמו קל בנחץ הפעולה: קצרוהו (את העמר) וכו' ושטחוהו בעזרה והרוח מנשבת בו (תוספתא מנח' י כב). כיצד היה המן יורד לישראל יוצאה רוח צפונית ומכבדת המדבר יורד מטר ומכבס הארץ והטל עולה ורוח מנשבת בו ועושהו כמין שלחנות של זהב והמן

1) ס"א נֹשֵׁא בצרי, וגם נֹשֶׁה.
2) כך הכתיב. והקרי: נֹשִׁים.
3) בערב' נשב a), נפיחת רוח בחזקה, כמו נשף.
4) בכ"י מנשבת.
5) כך בכ"י הוצ' ד"ר תיאודור, ובספרי הדפוס: ובאת.

a) نسب

1) בגליון: מקוה.
2) [כבר העיר ריב"ג (הרקמה יד 88, למטע) על נקוד השין, אמר וז"ל: ואדרכת שיוכא מן אצחאב אל דקדוק ינכרון עלי אלאזנין קולהם מֵשֵׁב הרוח בצרי וילגינהם אלי קולהם מֵשִׁיב ביא ומא פי חמל אלפאעל מחמל אלאסתקר ענדי ג'נאח לא סימא אנהם קד קאלוא מוצא רוח בצירי מקאן מוציא ביא. ובעבר' (תרגום ר"י א"ת) וראיתי זקנים מחכמי הדקדוק תופשים על החזנים באמרם משב הרוח בצירי ומצריכים אותם לאמר משיב הרוח ביוד[1]) ואין בנהיגת הפועל מנהג העתיד אצלי חטא, כל שכן שכבר אמרו מוצא בצירי במקום מוציא ביוד.]
1) [תרגומו של ר"י א"ת כאן משובש.]

יורד עליהם (מכי׳ בשלח ד ג). כנור היה תלוי כנגד חלונותיו של דוד והיתה רוח צפונית מנשבת בלילה ומנפנפת בו והיה מנגן מאליו (ר׳ לוי, ירוש׳ ברכ׳ א א). בשעה שבנה שלמה בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאין פירותיהן בזמנן וכשהרוח מנשבת בהן נושרין (רב הושיעא, יומ׳ כא:). ד׳ רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבת עם כולן שאילמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת (רב, גיט׳ לא:). אפילו (יום) בלול ורוח צפונית מנשבתו[1]) זה הוא ברור (ר׳ יעקב, ב״ב קמז.). וזימן הקב״ה לאותו צדיק (ליוסף) באותה שעה שקים מלאים בשמים כדי שתהא הרוח מנשבת בהם מפני ריחן של ערביים (ר״א בר כהנא, מד״ר ברא״ש פד). מי הוא זה שתפלתו עולה לשמים והיא מורידה את הגשמים ובזכותו רוחות טובות מנשבות לגדל את העשבים (שם במד׳ יג). לפי שבעולם הזה כשרוח דרומית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת וכשרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת (ר׳ יהושע בר׳ בנימין, שם, שה״ש, עורי צפון).

—ב) פ״י, *נִשֵּׁב רוח, כמו הפעי, עשה שרוח יִנְשֹׁב: עתידה חטה שתתמר כדקל ועולה בראש הרים ושמא תאמר יש צער לקוצרה וכו׳ הקב״ה מביא רוח מבית גנזיו ומנשבה עליה ומשרה את סלתה וכו׳ (כתוב׳ קיא:). — ובסהמ״א: כי הריאה היא המקור לרוח העשני וכו׳ ויצטרך הטבע להוציאו מקנה הריאה להכנים רוח קר מחוץ לנשב בו על כלי הבשול כדי שלא יכבה החום הטבעי אשר בלב (ספל בן המיס, הרכי פי׳ ילירה כא.). הרוח מנשבתן (את השבלים) זו בזו (רש״י, יבמ׳ סג.).

א.*נֶשֶׁב, ש״ז, בכנ׳ נִשְׁבּוֹ,—כמו נשיבה: היו המלאכים של אש מסלקין עצמן והחיות מסלקין עצמן כדי שלא ישרפו מנשבו של דיבור ומפני שהיה אשו של דיבור קשה מאשם של מלאכים (ר׳ ברכיה הכהן, פסיק׳ רבתי, אנכי אנכי). — ואמר הפיטן: נתברך ממגד ומטל כבאהים מנשא ומנטל טל נשב אגלים תטל מוליד אגלי טל (ר״א קליר, אלים ביום מחסן, תפי׳ טל).

ב.*נֶשֶׁב[2]), ש״ז, מ״ר נְשָׁבִים, נישבין, פַּח, כלי לצוד בו עופות, Netz, Schlinge; piége; trap, snare:—

[1]) בכ״י מינכ׳ מנשבת בו, ועי׳ ד״ס בהערה.

[2]) בארמ׳ וסור׳ נשבא. בערב׳ משמש הפעל נשב a)

a) نشب

אין פורסין נישבין ליונים אלא אם כן היה רחוק מן הישוב שלשים ריס (תוספת׳ ב״ק ח ט; משנה, שם ז ז). המוציא שתי נימין מזנב הסוס ומזנב הפרה חייב מפני שמתקינן לנישבין[1]) (תוספת׳ שבת ט [י] א). כל שהוא מחוסר נשבים מחוסר צידה ושאינו מחוסר נשבים אינו מחוסר צידה (ר׳ שמואל, ירוש׳ שבת יג ה).

*נְשֹׁבֶת[2]), נישובת, ש״נ,—המֹץ וכדומ׳ שבתוך הבר הַנִּשָּׁב ומתפזר ברוח בשעת הזְרִיָּה: המוכר פירות לחברו חטין מקבל עליו (הלוקח) רובע קטנית לסאה שעורים מקבל עליו רובע נישובת[3]) לסאה עדשים מקבל עליו רובע עפרורית לסאה (ב״ב לד.).

א.נשה, ממנו נָשֶׁה.

נָשֶׁה[4]), ש״ז,—מקום בבע״ח שאצל כף הירך, ובפרט גיד הַנָּשֶׁה, הגיד המתחיל במקום הַנָּשֶׁה והולך ומתפשט עד להעקב, nervus ischiadicus: על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הַנָּשֶׁה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הַנָּשֶׁה (ברא״ש לב לג). —ובתו״מ: השולח ירך מחותכת לחברו צריך להפריש ממנה גיד הנשה (תוספת׳ חול׳ ז ג). גיד הנשה מחטט אחריו כל מקום שהוא ונוטלו (שם ד). אין הטבחים נאמנין על גיד הנשה (ר״מ, חול׳ ז א). שולח אדם לנכרי ירך שגיד הנשה בתוכה מפני שמקומו ניכר (שם ב).—ובסהמ״א: כי המדה הזאת (הָעצלות) גורמת בגוף חלאים ומדוים גדולים ורבים כמו הכובד והנפח בגיד הנשה וחולי הפודגרא (תק׳ מדה״נ לרסב״ג מז). וכאשר תרד הליחה הבלויה אל מקום הארכובה נקרא גיד הנשה וכאשר תרד אל שאר הפרקים תקרא ע״ש הפרק ההוא (גרבוני, אורח חיים, כ״י ביהמ״ד שכטר). הקות אלבסליק הוא גיד הנשה (שם בחליי החזה ב).

בבנין ב׳ וד׳ גם במשמ׳ לכד ברשת.

[1]) כך בכ״י א״פ, הוצ׳ צוק״מ, וכך גם בגמ׳ שם (דף ל:), ובספרי הדפו׳ לכשפים.

[2]) עי׳ מ״ץ סגל, הזעירות בעברית, מדעי-היהדות, I. 142.

[3]) בקצת כ״י נישובות, ובקצתם נשופות, וכך גירסת הערוך.

[4]) בערב׳ נשא a) בסורית גנשיא. [ועי׳ קצנלסון, רמ״ח איברים, 77 בהערה. והעיר הד״ר מזיא, גיד הנשה יוצא מחוט השדרה מהעצה ומתפצל ויורד לאורך הירך, הארכובה, השוק עד פיסת הרגל למטה בשנוי שם לפי חלקי הרגל.]

a) نـا

ב.נשה[1]), ממנו א.נָשָׁה, א.נְשִׁי, מַשָּׁה, נֹשֶׁה.

א.נָשָׁה, נָשִׁיתִי, נָשׁוּ, נֹשֶׁה, נוֹשֶׁה, נֹשִׁים, — נָשָׁה בַּחֲבֵרוֹ, תבע חוב מחברו, הלוהו כסף וכדומ׳, ותבעו ממנו: בחוץ תעמד והאיש אשר אתה נֹשֶׁה בו יוציא אליך את העבוט החוצה (דבר׳ כד יא). אוי לי אמי כי ילדתני איש ריב ואיש מדון לכל הארץ לא נָשִׁיתִי ולא נָשׁוּ בי כלה מקללוני (ירמ׳ טו י). וגם אני אחי ונערי נֹשִׁים בהם כסף ודגן וכו׳ השיבו נא להם כהיום שדתיהם כרמיהם זיתיהם ובתיהם ומאת הכסף והדגן התירוש והיצהר אשר אתם נֹשִׁים בהם (נחמי׳ ה י-יא). — ובתו״מ: לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך הגיע זמן ולא פרעו (ר׳ יוסי הכהן, ר״ה יז:). הרי שהיו נושין בו אלף זוז ופרע מהן ה׳ מאות זוז עדים מקרעין את השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון (ר׳ יהודה, ב״ב קעא.). הרי שהיו נושין בו אלף מנה ולבוש אצטלא בת מאה מנה מפשיטין אותו ומלבישין אותו אצטלא הראויה לו (שבת קכח.). מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו שמוציאין מזה ונותנין לזה (ר׳ נתן, ב״ק מ:). הרי שהיה נושה בחבירו מנה ועשה לו שדהו מכר בזמן שהמוכר אוכל פירות מותר (ב״מ סג.). מנין לנושה בחבירו מנה ואינו רגיל להקדים לו שלום שאסור להקדים לו שלום (ר״ש בן יוחי, שם עה:). אני פלוני בן פלוני מכרתי שדה פלונית לפלוני באלף זוז ונתן לי מהם מאתים זוז והריני נושה בו ת׳ מאות זוז (שם עז:). שמדד לי שמן במאה ריבוא והרי נושה בי בשמונה עשרה ריבוא (מנח׳ פה:). — ובספה״א: מעשה באחד שהיו נושין בו אלף זוז והיו לו שתי חצירות ומכרן כל אחת בחמש מאות זוז וכו׳ (תלמידי ר׳ יהודאי גאון, הלכ׳ פסוק׳ 43). ראובן שנושה מנה בשמעון ושמעון בלוי מוציאין מלוי ונותנין לראובן (טור, טוען ונטען ו). אם אתה נושה בו חשוב בדעתך אם היה להפך מה הייתה רוצה שיעשה עמך ותשוה אליו גם אתה (ר״א די וידאש, ראשי חכמ׳, ענוה קפג:). —*ונָשָׁה מִן חברו, לָוָה ממנו: לאדם שנושה משני בני אדם אחד אוהבו ואחד שונאו אוהבו נפרע ממנו מעט מעט שונאו נפרע ממנו בבת אחת (ר׳ אבהו, ע״ז ד.).

1) [כמו נשא. ובארמ׳ בר׳ תחת נ׳: רשא. וכן באשור׳: רַאשׁוּ-נֹשֶׁה, רַאשׁוּת-מַלְוֶה. ועי׳ גם בארט, Wurzeluntersuchungen 31.]

—הִפְעִי, יַשֶּׁה, תַּשֶּׁה,—כמו נָשָׁה: שמוט כל בעל משה ידו אשר יַשֶּׁה ברעהו (דבר׳ טו ב). כי תַשֶּׁה ברעך משאת מאומה לא תבא אל ביתו לעבט עבטו (שם כד י). — ובספה״א, הַשֵּׁה ברעך-הַלְוֵה לרעך: השה ברעך לעת מחסור והוא ביומו ישיב כספו (ב״ז, ב״ס, כט ג).

נֹשֶׁה, נוֹשֶׁה, ס״ז, מ״ר כנוי נוֹשַׁי, — מי שנשה בחברו: אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כְּנֹשֶׁה לא תשימון עליו נשך (שמות כב כד). ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע לאמר עבדך אישי מת ואתה ידעת כי עבדך היה ירא את יי׳ וְהַנֹּשֶׁה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים (מ״ב ד א). כמלוה כלוה כַּנֹּשֶׁה כאשר נשא בו (ישעי׳ כד ב). מי מִנּוֹשַׁי אשר מכרתי אתכם לו (שם נ א). ינקש נוֹשֶׁה לכל אשר לו (תהל׳ קט יא). — ואמר המשורר: ולא תהיה כנושה לאיש עני נקשה ולא תתן אשה בעורים ושבורים (רסב״ג, בלל שדי, אזהר׳). והנשים עלי עמם כנושים וגם חורשות עלי ערפו וגבו כאלו בא זמן בו האלהים לעם נאם ונשים משלו בו (ר׳ משה דרעי, זמן כהסך, לקו״ק פח). חמסי על מאור שמש אשר הוא מעלות נושה וליל אפל אסרהו ברתוקות כמו נושה (רמב״ע, תרשיש ז ס). והמות מרדף אחריהם ונפש כל אנוש יקה כנושו כמו מגל אשר שלח בשדה ואת זרעו יהי קוצר בלקשו (רמב״ע, הכיאני זמן, כ״י בודלי׳). רדפונו אריות וסבונו כנושה ואמרו עוזרם סר ואין דולה ומושה (ר״י הלוי, ילוד יעקב). אל תתן לנשים נפשך פן תאבד ירושת נכסיך ויצר לך ברחובות העיר כי רבים נושיך (ב״ז, ב״ס, ט ז).

ג.נשה[1]), ממנו ב.נָשָׁה, ב.נְשִׁי, נָשִׁי, נְשִׁיָּה.

ב.נָשָׁה, קל, נָשִׁיתִי, — נָשָׁה דָבָר, שָׁכַח, אינו זכרו יותר: vergessen; oublier; to forget. ותזנח משלום נפשי נָשִׁיתִי טובה (איכ׳ ג יז). — נָשָׁה את פלוני, שכחו, הזניחו מלבו: לכן הנני וְנָשִׁיתִי אתכם נשא ונטשתי אתכם ואת העיר אשר נתתי לכם ולאבותיכם מעל פני (ירמ׳ כג לט[2]). — ובתלמוד: מנשה שנשה יה (ר׳ לוי, סנה׳ קב:). אבותינו אמרו נשיגו טובה אנו אפילו בעינינו לא ראינו (רבי, נדר׳ כ:). — ובספה״א:

1) בערב׳ נשי a) ובארמ׳ נשי.
2) צור ילדך תֶּשִׁי (דבר׳ לב יח). עי׳ ע׳ שיה.

a) نشا

אבל אהבתי ערוכה ושמורה ולכתנו יחד במדברים וביערות אחרי יי׳ לא אנשה ולא אחשוב לך עון ופשע ועל כל פשעים תכסה אהבה (אגרי הרמב״ם ליפת הדיין, בספ׳ ד״ח קא).—ואמר המשורר: ואם תאמרו עלי מה זה ולמה ואיכה אחרי אהב נשיתו חמסי על לבבי כי ביום בוז כחול יכבד ולא אוכל שאתו (ר״ש הנגיד, הנרפא הזמן). ונושה אח ברעה או בטובה כמו עושה מלאכת אל רמיה (הוא, הכל היום נסיעה). ידידי אם אני נושה ידידים אהי נושה הכתובים ואם אלמד עשה עון לחבר עוני ילמדו עלי כרובים (הוא, אנא הסאן). ואל תנשי פרידת... ידידך ותשובי ותבכי על פרידה למען אחרי נשכח זכרתיו ושכחתך אהובך עין מרידה (הוא, ואל הנשי). הלכות מוכר עצמו ומכרוהו בית דין ונמכר לגוי דתו אל תנשה היוצא בשן ועין ונגף בראשי אברים שלוחו בעיניך אל יקשה (ר״י ברצלוני, אדברה וירוח לי, אזהר׳). ואל תנשה בבא מות כנושה ובו תמיד היה חושב ושוער (ראב״ע, קמו, יקא מיום). חמסי על מאור שמש אשר הוא מעלות נושה וליל אפל אסרהו ברתוקות כמו נושה (הוא, חרסים ז ס). יונה פותה יקושת כל מעבר תראי הבר ותנשי המכבר חלדך עבר והפח לא נשבר (ר״י הלוי, יונה פותה). יודע לעינך נפשי מה בצע בדמך כי חיבת היום ראשי למלך בשומך נפשך מעבודה חפשי ותנשי מקומך (הוא, כפשי אס). לאברהם זכור נא ואל תשכח ותנשה זכור יצחק ויעקב וגם אהרן ומשה (הוא, ילוד יעקב). וגבה לבי בעיניו בעת נמס כדונג כעבד לפני אדוניו מפחדו יתמוגג וכי יזכור מחמלו ינשה את כל עמלו (הוא, יעירוני רעיוני). דורשי מצרה ברחוב עניתיך שיחך אזכרה לי ואיך נשיתיך וביום בו קצרה ידך קראתיך (הוא, כמה גדרת). יום תתשני וקנה זכחי ינשני אל תטשני צורי ואל תעזבני (הוא, מי יתנני). הן שומרי לא ינום ואני לא אנשנו אך בחטאי העצום כדוב שכול אפגשנו (הוא, יה למתי). ובו העיפים ימצאו מנות ושם ינוחו יגיעי כח ובו ינשה כל דואג יגוניו ועבד חפשי מאדוניו (ר״י חריזי, תחכמי לט). לו זכתה עדה כמקדם אזי נתן תהום קולו והרים משו תמצא מחוסרים דבריו מדבר חכמה ואם דבר ספריו נשו אנכי מעוטר מדבריו בעבור מתעטרים בהם פאר חבשו (שיר בשנה מו״ג, בספר ד״ה עט). את מהלליו אזכור ולא אנשה עם רוב פעליו בים והוא מושה עמו (מחכך לספסה, הגדה מגויכה ומנקדה, כ״י צריעי מוזי).

אל תרפי נחמתי פן אשכחנה אעצרה אשך בי לבלי אשנה (אדס הכהן, מספד מר). התשי לילה לי אהבה נשבעת (מיכ״ל, אהובה עזובה).—ולווי, נְשֶׁה, נְשִׁי: דרך הר ציון אורך שבחי אורך שביך ונשי אורך כי בא אורך (ראב״ע, אחות נגע תוכך). ציון יגונך נשי טהרי והתקדשי עדי יקר לבשי (ר׳ יוסף הכהן, ליון במשפט, קינ׳ לת״ב). נשה אנשי זמן בנים ואבות שנא מדון ואיבות ומה לך בין עדת דורשים באבות (ר׳ ידעיה הפניני, שירי ברכה, קובץ על יד ע, תרכ״ג). אל בית חמדתך קומי חושי אל תתמהמי ואם עד כה היית בשפל עתה תגבהי שירה וזמרה פצחי ונשי קינה ונהי (ר״י נגיארה, יתאו המלך יופיך). — ופָעוּל, נָשׁוּי: לאדם שהולך בשבי נשוי מכל טובה (ר״י קרא, פי׳ איכ׳ ג יז, בקב׳ ד״ח כ).

—נפעי, תִּנָּשֵׁנִי,— נִשָּׁה את פלוני, נְשָׁהוּ, שכחו: אתה ישראל לא תִנָּשֵׁנִי [1] (ישעי׳ מד כא).

—פעי, נַשֵּׁנִי,—נִשָּׁה את פלוני דבר, הִשְׁכִּיחוֹ, עשה שלא יזכר זאת, vergessen machen; faire oublier; to couse to ferget: כי נַשַּׁנִי [2] אלהים את כל עמלי ואת כל בית אבי (בראשי׳ מא נא).—ואמר המשורר: המציא לי תעלה חולה זכרון הנני נשני יום אתמול ראשונות השביחתני (יל״ג, מחלת הזכרון, הסי׳ החמשי, ככך א).

—הפעי יַשֶּׁה, הִשָּׁה,—א) ס״י, הִשָּׁה את פלוני דבר, עשה שינשה: כי הִשָּׁהּ אלוה חכמה ולא חלק לה בבינה (איוב לט יז).—ואמר המליץ: בא שמשו וירחו קדר לא תואר לו ולא הדר השהו אל דבר נכונה ולא חלק לא בבינה (עמני מחני ז). — ב) הִשָּׁה לפלוני מדבר, השכיח לו את הדבר, שלא יזכר עוד, הניח לו, מחל לו: ואולם מי יתן אלוה דבר ויפתח שפתיו עמך ויגד לך תעלמות חכמה כי כפלים לתושיה ודע כי יַשֶּׁה לך אלוה מעונך (איוב יא ה-ו). — ואמר המשורר: על כן מצא עבדך את לבו לזכור לפני אלוהיו מעט

---

[1] [נפעל במובן אקטיבי, כמו שתרגם יונתן: לא תתנשי דחלתי, ורש״י: לא תהיה שכוח יראתי. ורד״ק פירש: לא תנשה ממני, כמו בני יצאני (ירמ׳ י כ). ויש מהחדשים שמציעים לנקד כמו בקל תִּנְשֵׁנִי. אבל נון השרש היתה צריכה להיות מובלעת—תִּשֵּׁנִי. ויש מתקנים תטשני, עי׳ דברי׳ לב יח.]

[2] [תחת נִשַּׁנִי, ע״י השפעת השם מְנַשֶּׁה. ועי׳ ראב״ע: ואומר ר׳ יהודה המדקדק הראשון כי נשני על משקל חנני ואומר ר׳ משה הכהן הספרדי .כי הפתח תחת חירק, ע״כ.]

מועיר מראשי תהלותיו אולי בם מעונו ישה ובמה יתרצה זה אל אדוניו הלא בראשי (רשב"ג, כתי מלכי, מי יודע).

ג.*נָשֶׁה, ש"ע,—נָשֶׁה הגיד ממקומו, נִתַּק ונפסק: למה נקרא שמו גיד הנשה שנשה[1]) ממקומו ועלה (ריב"ל, חולי' צא.). רצה יעקב להתגבר עם המלאך והפילו לארץ מה עשה המלאך אחז בגיד הנשה שעל כף הירך ונשה גיד הנשה שלו (פרקי דר"א לז).

*נִשּׁוּם, ש"ז,—שה"פ מן נָשַׁם: רוע הנשום יכלל הענינים היוצאים מן הטבע בנשום אשר לא ימשך אחר מקרים בריאים אבל ימשך אחר מקרים חליים קדמו והם כמו כבד הנשימה וכו' (הכוזרי, ג א כ). במקומות לכלל הפסד האמונה בענין וירח יי' את ריח הניחוח שיגזור להיות לו לשי"ת כלי הנשום או יעמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים וכיוצא בזה (רשב"א, פירושי אגדות, חולי' פרלס). והנישום שלה באוש בריח הפה (ר"י קארו, תולדי יצחק קא:). והנשמה הזאת היא המתקיימ' בגוף בכח הנישום ובזמן שאין מגיע לנשמ' הזאת אויר אז נאבדת (ר"י גייקטיליה, גנת אגוז ג מא:).

*נְשׁוּפָה, ש"נ,—כמו ב.*נֶשֶׁף, עי"ש: ויחדל כח הגידים והאיברים וגם נשופה ועמומה ישכנו בעיניים עד הכהות (אסף הרופא, כ"י מנכי 18).

*נִשּׁוּק, נישוק, ש"ז, שה"פ מן נָשַׁק: גיפוף ונישוק (ר' פפא, סנה' כו:).—ובסהמ"א: העובד כל עבודה אף גפוף ונשוק אף דרך בזיון (רש"י, סנה' ס:). על אדות האיש ראובן אשר קם על בת רעהו וקרובו בהיותה יחידה וכו' ובא אליה לאונסה בחיבוק ובנישוק ומרוב קלונה ובושתה נפלה במטה ומתה וכו' שהיה לה בושת גדול להתקרב אצלו בחבוקיו ונשוקיו (ר' בנימין זאב, שו"ת, קלג). — ובקצת השאלה בסגנון המקובלים: והנה נתבאר בענין כוונת אמן של הקדיש שיש בו הג' בחינות והם חיבוק ונישוק וזווג וכו' ששניהם קדמו זו בחיבוק וזה בנישוק או שניהן שוין בזווג תחתון (מהרח"ו, עץ חיים, היכל נוקבי' דז"א ט). ואחר שביארנו דרך החיבוק והנישוק נבאר דרך הזיווג העצמי (עסיס רמונים ה כב). וזווג זה נקרא נישוק שאבא ואימא נושקים זה את זה (עמנו סי', משנת חסידים זיווג או"א ג). שהצדיק הזה הוא בא למדרגות חיבוק ונישוק ותענוג העליון (נועם אלימי, לקוטי שושנה, מלך אסור ברהטים).

[1]) [נגזר מהשם גיד הנשה. ורד"ק בשרשיו שרש נשה מחבר עם ב.נשה, שכח מקומו וסר לו ממנו.]

א.נְשִׁי[1]), ש"ז, כנוי נִשְׁיֵךְ, נִשְׁיֵכִי,—נִשְׁיוֹ של פלוני, מה שאדם נֹשֶׁה בו, מלוה, חוב, Schulden; dette; debt: לכי מכרי את השמן ושלמי את נשיכי[2]) ואת בניכי תחיי בנותר (מ"ב ד ז).—ואמר הפיטן: איכה את אשר כבר עשוהו תבע מני לגבות נשיהו אשר עד לא שחקים נמתחו בשלי רמז היות ארץ תוהו (ר"א קליר, איכה את אשר, קינ'). צור עבור לגבות שטר נשיהו פלג לבו והשגהו (משה ברי קלונימ', אלוליס מפסק, יוצ' אחרון של פסח). — ואמר המשורר: רעוץ ורצוץ חליו ועדיו ראוי לשלם נשיו בקשיו רגבים יבלו שרשיו ופריו רואיו יאמרו איו (רשב"ג, יי' מה אדם). ואם לא עתה תתנצלי עדיך מתי תוכלי לשלם את נשיך מדמי מריך ומחובות קשיך עונך חליך ותעניתך צריך (ר"י הלוי, יונה פותה). והיופי הלבישך משיו ושלם לך נשיו ועין ילדותך נתן פריו (ר"י חריזי, תחכמ' ו).

ב.*נְשִׁי, ש"ז,—כמו נְשִׁיָּה, — א) במשמ' שכחה: ראה רֹגז מכת אנושי ואומר בהנטשי בנשי רבת יי' ריבי נפשי (ר"א קליר, איכה אשפתו, קינ').—ב) במליצה, כנוי להעולם, תֵּבֵל: הטביע אדני נשי הדום וכס המנוטל הוליד בתולדותם תולדות אגלי טל (הוא, אאגרה, תפי' טל). כי מי נח זאת לי לעולם בלי לבטל כרת לו ולנשי עוד לא יובטל כל ימי הארץ להקוות בקווי מטר וטל (הוא, שם). יטריח לפלג מפלג גשם למוגג פני נשי בצחות לשם (הוא, אף ברי, תפי' גשם). לראשי הנשי לח הדשא להרבות ולהפשיא למוריע ולמדשיא (רשב"י הבבלי, אל נשא, יוצ' שבת ברלשי).

*נָשִׁי, כמו נָשָׁה, קל לא נמצא.

—הפעי' *הִנְשִׁי, — כמו הִשָּׁה, עשה שינשה: מנשה שהנשיו[3]) ישראל לאביהם שבשמים (סנה' קב:).

*נְשִׁיבָה, ש"נ, — שה"פ מן נָשַׁב, נשיבת הרוח: וששאלתם מהו שיחת דקלים אמרו כי יום שאין

[1]) בערב' נשיה, כנראה הלואה ברבית, או מכירה, עי' ערך נשא בהמלונים הערבים.

[2]) [כך הכתוב, הקרי נִשְׁיֵךְ. וי"ת ושלמי למרי חובתיך וכן סומכ': τῷ δανειστῃ σου וסורי הכמ': למוזפנכי. ווולג': creditori tuo. כלם נקדו כמו בינוני: נֹשִׁיכִי-נֹשִׁיךְ. והשבע' תרגמו מלשון נשך, τοὺς τόκους σου.]

[3]) בילקוט (מ"ב, רמז רמה) שהנשיא.

בו נשיבת הרוח וכשאתה פורס סדין אינה מתנענעת עומדים בין שני דקלים שהם קרובים זה לזה ורואין איך ינועו זה לזה (רה״ג, תשו׳ הגאו׳ ליק לג). והסתרו (של האדם) מן המטר והשלג ונשיבת הרוחות צריך לזמון הבנות רבות (ר״ש א״ח, מו״כ א עב). ומניע הרוח ההוא ומוליך נשיבתה היא תנועת הגלגל (שם ב א). אחר הובישו אותו (את הפרי) פני חמה ונשיבות רוח יעש סביבותיו שריון תלבשת (רמח״ל, לישרים תהלה ב, מחקר).

נְשִׁיָּה, ש״נ, — שה״פ מן ג. נָשָׁה, שכחה; Vergessenheit; oubli; oblivion. ובהשאלה ארץ נְשִׁיָּה, הקבר: היודע בחשך פלאך וצדקתך בארץ נְשִׁיָּה (תהל׳ פח יג). ואמר המשורר: כי הגופים ירוטשו ונקברו בבור תחתיות וככלי יוצר ינוטשו נשויים בארץ נשיות והנשמות יתחדשו לעלות למרום עליות (ר״י הלוי, ימינך נשא עוני). הבל ושוא יקר הגויה מה אחמדה בארץ נשיה (ראב״ע, אודה לשם). — *ובמליצה, כנוי להארץ: מרו בירמיה וטמאו הר המוריה נלאתי נשוא געיה עולה לי מנשיה ואיך אתאפק על הריגת זכריה (ר״א קליר, קינ׳ אז בהלוך). תרגלת ידיד להעמיד נשיה תכנת עמודיה מהתמגג תושיה תומכו אשוריו במעגלותיך יה (משול׳ ב״ר קלונימ׳, אשוחח נפלאותיך, Elbogen 126). וגפן בעלת כנף וסורחת ופוריה קצירים לה אלי מים ובתהומות ובנשיה אשר נותרה ימי חרף וזרע מפרי עריה (ר״ש הנגיד, הבמות פליליה). ימינו טפחה עליה בתבונה יסד ממדי נשיה גדול העצה ורב העליליה (ר״י הלוי, אדני מלכנו). צדיק יסוד נשיה יושב אהלי תושיה איש תבונה בלבו והיה אור ישראל לאש (הוא, אל נעלה). יחיד מרומם שוכן עליה מלא כבודו קצוי נשיה נפשי לישעו צפי ודומי כי מחסדיו כוסי רויה (ראב״ע, יחיד מרומם). בבכי ותאניה נשמע קול צביה מכתה טריה לא מצאה רטיה על חמדת נשיה אבן השתיה (הוא, קול ענות).

*__נִשְׁיוֹן__, ש״ז, — כמו א. נְשִׁי, במשמ׳ חוב: אבל דבר אחד ראינו לפרשו שהוא סתום בשאלה שאם ביד שמעון ליטול את שאר הנישיון לעצמו אינו רשאי שכבר פטר אותו ראובן אחיו מכל נכסיו (רקע״ג, תשו׳ הגאו׳ הרכבי, תקנ). — ואמר הפיטן: להעביב ולהענין להריק ולהמטר מים אבים בם גיא לעטר לבל יעצרו בנשיון שטר (ר״א קליר, אף ברי, תפ׳ גשם). בלכלני בציה מסובבת ונפרע נשיון מגבת כנסני לארץ נושבת הביאני אל בית (שמעון בר יצחק, אהוביך, יוצ׳ לשבת חוהמ״פ). — ומצוי הרבה בספרות הקראית: ואיך דל ואביון בעול צר ונשיון יחבר כדמיון נגידים ושרים (משה דרעי, לקו״ק עז). אין זכות לנושה לתבוע מן היתומים וממך נשיון וחוב אישך (ר״י הדסי, אשכ״כ סי׳ רכד). ואפילו במותו הם חייבים לפרוע חובו ונשיונו ואם אין נכסים חייבים הם להמכר בחובת אביהם וכו׳ ושאר יורשיו אינם חייבים להמכר ולפרוע נשיון אביהם המת שלא פירש בהם המקרא (שם שם). כי היא היתה בבית בעלה והיו בעלי החוב מפצירים אותה בנשיונותיהם (שם). מי שיאמר אסורה עלי האבילה והשתייה והמקח והמתן וכו׳ יתחייב עליהם דבורם זה שיהיה שלום הנשיון והשבת והפקדון (ישועה הקראי, ספ׳ העריות יח).

*__נְשִׁיכָה__, ש״נ, — שה״פ מן נשך, — א) עצם שה״פ, Beissen; morsure; biting: והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף (ר׳ אליעזר, אבות ב י). על נגיחה ועל נשיכה ועל רביצה ועל בעיטה מועד משלם נזק שלם (רשב״א, תוספת׳ ב״ק א ט). בכלל נגיפה דחייה רביצה בעיטה נשיכה (ר׳ יאשיה, מכיל׳ משפט׳, נזיק׳ יב). תולדות הקרן נגיחה נגיפה נשיכה וכו׳ (ירוש׳ ב״ק א א). כל הנשוך אפילו נשיכת כלב אפילו נשיכת נחש (ר׳ חמא בר״ח, ירוש׳ ר״ה ג ט). הצדיקים כל מי שאינו משמר עצמו מהם נשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב (מד״ר במדי׳ ג). — ובסהמ״א: אפילו כלב או חמור נושכו היה נזוק ומתנונה והולך אלא שנשיכת הנחש ממהרת להמית (רש״י, במדי׳ כא ח). היו עושים תשובה ומתרפאים משתי הנשיכות (ר״י בר׳ אבטולי, מלמד התלמידי׳ נלבים קעז). — ואמר המשורר: ואתה תארת לב טוב לרע ועל שונאך ידך חזקה ואם תשך נשיכתך נשיכה ואם תשק נשיקתך נשיקה (ר״ש הנגיד, ידידותיך). — ובהרחבה, *המקום הנשוך בבשר האדם: וירחץ הנשיכה במי רגלים או ישים עליה עלוקות (מ׳ אלדבי, ש״א ד ג). ואם צולין אותו (את הפתן) באש ומכסין אותו באפר ומשימין אותו על הנשיכה יתרפא הנשוך (ר׳ אליהו הכהן, שבט מוסר יח). — ובהשאלה, *נְשִׁיכַת עִסָּה בעסה, חבור ודבוק שני חלקי עסה יחד: אשה לשה שתי עיסות באחת עירבה כרכום ובאחת לא עירבה בה ואין בזו ולא בזו שיעור חלה יש לצרפם ע״י

נשיכה כדי ליטול מהן חלה (סו"ת תרומות הדשן קכט).
— ב) בהשאלה, *נְשִׁיכָה בעור הגוף, חִכּוּךְ, אִכּוּל: בשור פקח שעלתה לו נשיכה בגבו (רב חויה, ב"ק לה.). — *ונְשִׁיכָה במעים וכדומ', עקיצה כעין כאב מנשיכה: לפעמים יטחנו אותו בריחים ויבשלו קמחו כמו קמח חטים ואז יועיל לסובלים נשיכות במעים (ספי המסעדים [1]). — *ונשיכת הלשון ע"י אכילת דבר חריף: והחריפות הוא טעם ינשוך הלשון נשיכה חזקה (יוסף וידל, גרס המעלות, כ"י פריז).

*נְשִׁילָה, ש"נ, —סה"פ מן נָשַׁל: נאמר כאן נשילת ונאמר להלן כי ישל זיתיך מה נשילה שנאמר להלן נשירה אף כאן נשירה (ירוש' מכות ב ג). — ונְשִׁילַת אברים [2]: יפתח מת בנשילת איברים בכל מקום שהיה הולך בו היה איבר נישול הימנו והיו קוברין אותו שם (מד"ר ברא"ש ס). מוציאי דבת הארץ רעה וכו' בנשילת איברים מתו (רשב"י, מד"ר קהל', כי גס). נאמר כאן מגפה ונאמר להלן מגפה וכו' מה מגפה האמורה להלן בנשילת איברים אף מגפה האמורה כאן בנשילת איברים (ר' ברכיה, שם).

נָשִׁים [3], ש"נ, מ"ר מן אִשָּׁה עי' ערכו. סמי' נְשֵׁי, כנ' נָשַׁי, נָשֶׁיךָ, נָשֵׁינוּ, נְשֵׁיכֶם, נְשֵׁיהֶם. — א) הנקבות מהאדם: ואברהם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה ארח כַּנָּשִׁים (ברא"ש יח יא). וכל הטף בַּנָּשִׁים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם (במד' לא יח). תברך מִנָּשִׁים יעל אשת חבר הקיני מִנָּשִׁים באהל תברך (שפט' ה כד). ועלי זקן מאד ושמע את אשר יעשון בניו לכל ישראל ואת אשר ישכבן את הַנָּשִׁים פתח אהל מועד (ש"א ב כב). והחזיקו שבע נָשִׁים באיש אחד ביום ההוא לאמר לחמנו נאכל ושמלתנו נלבש רק שמך יקרא עלינו אסף חרפתנו (ישע' ד א). וכי הפקיד אתו אנשים וְנָשִׁים וטף ומדלת הארץ אשר לא הגלו בבלה (ירמ' מ ז). — ב) הנשואות לאנשים: ויאמר למך לְנָשָׁיו עדה וצלה שמען קולי נְשֵׁי למך האזנה אמרתי (ברא"ש ד כג). את בנתם נקח לנו לְנָשִׁים ואת בנתנו נתן להם (שם לד כא). ודתן ואבירם יצאו נצבים פתח אהליהם וּנְשֵׁיהֶם ובניהם וטפם (במד' יו כז). והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל לְנָשִׁים ונגרעה נחלתן מנחלת אבתינו ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה להם (שם לו ג). ויאמר שמואל כאשר שכלה נָשִׁים חרבך כן תשכל מִנָּשִׁים אמך (ש"א יה לג). וישאו להם נָשִׁים מאביות שם האחת ערפה ושם השנית רות (רות א ד). ואשה אחת מִנְּשֵׁי הנביאים צעקה אל אלישע לאמר (מ"ב ד א). נְשֵׁי עמי תגרשון מבית תענגיה (מיכ' ב ט). — קנין האנשים: ונסבו בתיהם לאחרים שדות וְנָשִׁים יחדו (ירמ' ו יב). — וסמל לְמֹרֶךְ הלֵב: ביום ההוא יהיה מצרים כַּנָּשִׁים וחרד ופחד מפני תנופת יד יי' צבאות (ישע' יט טז). הנה עמך נָשִׁים בקרבך לאיביך פתוח נפתחו שערי ארצך (נחום ג יג) — ועם תאר: ותענינה הַנָּשִׁים המשחקות ותאמרן הכה שאול באלפו ודוד ברבבותיו (ש"א יח ז). ויצא המלך וכל ביתו ברגליו ויעזב המלך את עשר נָשִׁים פלגשים לשמר הבית (ש"ב יה טז). אז תבאנה שתים נָשִׁים זנות אל המלך ותעמדנה לפניו (מ"א ג טז). והמלך שלמה אהב נָשִׁים נכריות רבות ואת בת פרעה (שם יא א). ויהי לו נָשִׁים שרות שבע מאות ופלגשים שלש מאות ויטו נָשָׁיו את לבו (שם ג). וכן עשה לכל נָשָׁיו הנכריות מקטירות ומזבחות לאלהיהן (שם ח). ויקם עזרא הכהן ויאמר אליהם אתם מעלתם ותשיבו נָשִׁים נכריות להוסיף על אשמת ישראל (עזר' י י). גם בימים ההם ראיתי את היהודים השיבו נָשִׁים אשדודיות עמוניות מואביות (נחמ' יג כג). נָשִׁים שאננות קמנה שמענה קולי בנות בטחות האזנה אמרתי (ישע' לב ט). לכן תן את בניהם לרעב והגרם על ידי חרב ותהינה נְשֵׁיהֶם שכלות ואלמנות (ירמ' יח כא). יְדֵי נָשִׁים רחמניות בשלו ילדיהן היו לברות למו בשבר בת עמי (איכ' ד י). — ובסמי' אהבת נָשִׁים: צר לי עליך אחי יהונתן נעמת לי מאד נפלאתה אהבתך לי מאהבת נָשִׁים (ש"ב א כו). — חמדת נָשִׁים: ועל אלהי אבתיו לא יבין ועל חמדת נָשִׁים ועל כל אלוה לא יבין כי על כל יתגדל (דני' יא לז). — חכמות נָשִׁים: חכמות נָשִׁים בנתה ביתה ואולת בידיה תהרסנו (משלי יד א). — היפה בַּנָּשִׁים: אם לא תדעי לך היפה בַּנָּשִׁים צאי לך בעקבי הצאן (שה"ש א ח). — משתה נָשִׁים: גם ושתי המלכה עשתה משתה נָשִׁים בית המלכות אשר למלך אחשורוש (אסתי א ט). — ובית הַנָּשִׁים, שומר הַנָּשִׁים: ויקבצו את כל נערה בתולה טובת מראה אל שושן הבירה אל

1) [מראה מקום חסר בכ"י המחבר.]

2) תרגם ד"ר מזיא mutilatio, lepra mutilans.

3) [משרש אנש, עי' ע' אֱנוֹשׁ. בסור' נְשֵׁא, בארמ' נְשַׁיָּא בערב' נִשְׁוָה a).]

a) نسون

בית הַנָּשִׁים על יד הגא סריס המלך שמר הַנָּשִׁים ונתן תמרוקיהן (אסת׳ ב ג). — דת הַנָּשִׁים: ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אל המלך אחשורוש מקץ היות לה כדת הַנָּשִׁים שנים עשר חדש (שם יב).—בת הַנָּשִׁים: ובת הַנָּשִׁים יתן לו להשחיתה ולא תעמד ולא לו תהיה (דני׳ יא יז).—המון נָשִׁים: ויבן ויפרץ מכל בניו לכל ארצות יהודה ובנימין לכל ערי המצֻרות ויתן להם המזון לרב וישאל המון נָשִׁים [1] (דה״ב יא כג).—ואמר בן סירא: לכל זכר אל תתן תאר ובית נשים אל תסתייד (ב״ס, גני׳ מב יב). ותתן לנשים כסלך ותמשילם בגויתך (שם מז יט).—ובתלמוד: מרבה נשים מרבה כשפים (הלל, אבות ב ז). גדולה הבטחה שהבטיחן הקב״ה לנשים יותר מן האנשים שנא׳ נשים שאננות קומנה וכו׳ (ברכ׳ יז.). על שלש עבירות נשים מתות יולדות ר׳ אלעזר אומר נשים מתות ילדות (שבת לב.). הקהל את העם האנשים והנשים והטף אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע (חגי׳ ג.). סח לי אבא אלעזר פעם אחת היה לנו עגל של זבחי שלמים והביאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים לא מפני שסמיכה בנשים אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים (ר׳ יוסי, שם טז:). שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים (רבי יוחנן, סוטי׳ יא:). וכי מפני מה ר׳ עקיבא מטמא וחכמים מטהרים אלא שהנשים גרגרניות הן (רבי אליעזר בן פילא, טהרי׳ ז ט). אין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות (מו״ק א ז). מנין שאין נושאין נשים במועד שנאמר ושמחת בחגך ולא באשתך (רב, שם ח:). מאי נשים ומאי פלגשים נשים בכתובה ובקידושין פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין (רב, סנה׳ כא.). שהיו בניו נושאין נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן (ר״פ, שם לג.). כשם שהדעות במאכל כך דעות בנשים יש לך אדם שזבוב נופל לתוך כוסו וזורקו ואינו שותהו וזה היא מדת פפוס בן יהודה וכו׳ [2] (ר״מ, גיטי׳ צ.).

נְשִׁימָה, ש״נ, — שה״פ מן נָשַׁם: על כל נשימה ונשימה [3] שאדם נושם צריך לקלס להקב״ה (ר׳ חנינא, מד״ר בראשי׳ יד).—בנשימה אחת, בפעם אחת, בלי הפסק, Atemzug; haleine; breath.: עשרת בני המן ועשרת (המלה עשרת הסמוכה) צריך (לאומרם) בנשימה אחת (ר׳ אבא, מגי׳ טז:). — ובספה״א: שכשעת תשמיש יש לה נחירה ואינה יכולה לכלוא את נשימתה מהשמע וכו׳ לפי שלא ברצון האשה נשימתה נשמעת (תשו׳ הגא׳ הרכבי רכב). ופנה אויר של עולם להיות חלל כדי שיהיו הבריות בנשימת הרוח (ס׳ דונולו, תחכמוני ד). שלא נפח ממש אלא בנשימה כדרך המחמם בנשימתו את ידו (רס״י, ב״ק ס.). והריח יכנס שם דרך נשימת הנחירים אשר שואפים הרוח והנשימה ההיא תעורר ותניע חנחירים לקבל הריח (אבי הרלב״ג, שעה״ש ט סו.). אחר כך חקר הנשימה ואבריה מה היא (רס״ע פלקירא, ראש׳ חכמה 87).—וברפואה, נשימת ההתיצבות, נשימת ההעמדה, ציקות וקושי הנשימה, Orthpnoe [1]: התיצבות הנשימה כלומר הנשימה המתיצבת היא הנשימה אשר לא יאות לבעליה שיתנשם אלא אם יתיצב וישוה עצמו (קאנון ג י א כו). שזה החולה אין בו נשימת ההתיצבות ורצינו שנבאר בזה שאין בו מורסא בריאתו (כל מלאכ׳ ההגיון, מלילה). ויקרא נשימת ההעמדה כלומ׳ שירצה לעמוד כשיתנשם (כתן פלקירא, לרי הגוף, כ״י בריטי׳ מוזי). ועי׳ ערך התיצבות.—לבד הנשימה: ימשך אחר הסתימה כובד הנשימה (קאנון, ג יד ב ג). כי אתה חושב שלך יש צמח בריאה ואין הדבר כמו שחשבת וכו׳ וזה לך האות כי הנשימה כבדה והרוח נבאה (רס״ע פלקירא, המבקש לג).—סתימת הנשימה: אמנם אותו מלוי הלל החזה מהמוגלא הוא כבד ושיעול יבש עם סתימת הנשימה הנקרא בהר (קאנון ג יד ט ו). — צרות הַנְּשִׁימָה Asthma: החולאים הנושנים כמו צרות הנשימה והחצץ והשחורים וכו׳ (פרקי׳ משה ג). — קצר הַנְּשִׁימָה: אז התעולל בי מיחוש של קוצר הנשימה ולחיצה (ריעב״ץ, מגלת ספר 59). ואומר שמהויות שאיפשר ללחלח אותם וללושם הם שבתי נשימותיהם רחבות והם הנקראות בלשון היוני (?) וכשיתערב בהם המים יחוברו בכל חלקיו מבתי הנשימות ההם ומתעלותיהם וכו׳ אך המלח אע״פ שהוא נימוח בתי נשימותיו ותעלותיו הטבעיים דבוקים עבים וכו׳ (כ״ם א״ת, אותות השמים, כ״י פריז).

***נְשִׁיפָה**, ש״נ,—שה״פ מן נָשַׁף: ראה כמה אוכלוסין הוציא פרעה אחרי ישראל וכו׳ וכולם מתו

---

1) [לבניו, רד״ק. והחדשים נורסים וַיִּשָּׂא לָהֶם נשים, פרלים, Analek. 47.]

2) ועי׳ עוד ערך אשה.

3) בכ״י הוצ׳ ד״ר תיאודור: נשמה.

1) תרגום ד״ר מויא.

בנשיפה[1]) אחת שנאמר נשפת ברוחך (תנחו׳ רלה ג, הול׳ בובר).—ונשיפת הנחש: כשהנחש בא לנשוך הוא נושף כמין שריקה ולפי שהלשון נופל על הלשון כתיב לשון נשיפה בשניהם (רש״י, ברכות׳ ג יה).—ונשיפת האויר מן הרֵאה החוצה, Ausatmen; expiration: בערב חום טבעי מתקבץ בפנים ע״י השינה ולכן הדפק של ישן יותר חזק וכן הנשימה ונשיפה גדולה (ר״י להלון, חולה״ה, ח ג).

***נְשִׁיק** ס״ז, מ״ר נְשִׁיקִים, נשיקין[2]),—בסגנון המקובלים, כמו נִשּׁוּק, נשיקה: שאין לך שום זווג גופני תחתון שלא יקדמו לו ב׳ זווגין רוחניים דנשיקין והוא שקודם שיזדווגו בבחי׳ זווג התחתון מקדימין הנשיקין כדי לפיים הזכר לנקבה ולעורר ביניהן תאוה (מהרח״ו ע״ח, היכי׳ נוקבי׳ דז״א ו 7). ונבאר תחלה מה הוא ענין הנשיקין והוא שהזווג תחתון נקרא זווג גופני ויש בו ממשות שהוא טפת הזרע וכו׳ אבל זווג העליון דנשיקין הוא מהג׳ העליונים וכו׳ בתחלה היא קודמת לחבק את הזכר ואח״כ הזכר מחבק את הנקבה ואח״כ באו הנשיקין וכו׳ הוא יתחיל הנשיקין תחלה ואח״כ תישק היא אותו (שם ע). בסוד הרכבת הראש המבוארת יפה במקומה אצל הנשיקין מאבא לאמא דאינון רוח ברוח (עמק המלך, שער כיסא דז״א סו). ועקר זיווג זה של נשיקין הוא בסוד כף פשוטה (עמכוהל חי ריקי, מסכת חסידי, זיווג חבח וחימח ג). וצריך שתדע שיש ב׳ זיווגים זיווג הנשיקין וזיווג היסודות והענין כי צריכין שניהם להתחבר חיבור גדול בעבור ההסכמה וע״כ הנה יתחיל החיבור בראש הפרצופים וזה מזיווג הנשיקין וכו׳ והנה זיווג הנשיקין הוא זיווג של הפיות פה אל פה ואז הפנימית שבהם מתחבר ומתפשט חיבורם בכל הפרצוף ואח״כ נעשה הזיווג ביסודות להוציא ההשפעה בדרכה כראוי והנה בנשיקין הזיווג הוא כפול כי רוח פי הזכר נכנס בפי הנקבה ורוח פי הנקבה נכנס בפי הזכר והרי הם מתחברים זה בזה חיבור גדול וכיון שנתחברו אז נעשה הזיווג ביסודות וכו׳ הנשיקין האלה הם שני פעמים פעם א׳ קודם הזיווג ופעם א׳ בעת הזיווג עצמו ונקרא נשיקין ראשונים ונשיקין שניים (רמח״ל, פתחי חכמה ג, בנין המרכבה עו:). ב׳ חיבּורים לזיווג נשיקין ויסודות נשיקין בראש וזיווגם כפול רוחו של זכר בפיה של נקבה ורוחה של נקבה בפיו של זכר (הוא, הוקר ומקבל ו ו).

נְשִׁיקָה, ס״נ, מ״ר נְשִׁיקוֹת,—סה״פ מן נשק, Kuss; baiser; kiss: ישקני מִנְּשִׁיקוֹת פיהו כי טובים דדיך מיין (סה״ש א ג). נאמנים פצעי אהב ונעתרות נְשִׁיקוֹת שונא (משלי כז ו).—ובתו״מ: הוא עזב פה המדבר שבו נתנה הנשיקה ונשק הסתום לכך נסתם פי זרעו (רבא, כלה רבתי ח). אמרו רבותינו ז״ל כל נשיקות של תפלות הן חוץ מג׳ נשיקה של גדולה נשיקה של פרישות נשיקה של פרקים וכו׳ ויש אומרים אף נשיקה של קריבות אין בה גנאי (מד״ר שמות ה). באותה שעה נשקו הקב״ה ונטל נשמתו בנשיקת פה (שם דברי יא). יתן לנו מנשיקות שנשק לבניו וכו׳ יוציא לנו נשיקות מתוך פיהו (שם סה״ש, ישקני).—ואמר המשורר: ואתה תארח לב טוב לרע ועל שונאך ידך חזקה ואם תשוך נשיכתך נשיכה ואם תשק נשיקתך נשיקה (ר״ש הנגיד, ידידותך). בין מר ומתוק יעמוד לבי והם רוש הנדוד ודבש נשיקותיך (ר״י הלוי, אוי לך לביה). וכן עין תאו מנה ראיה וכל פה יאהב מנה נשיקה (הוא, ויש בת סיר). ויפריש כצפעוני ויקשור ולא יניא וישך ואם ישק פצעים נשיקותיו (ראב״ע, בשם אל).—ובהשאלה, *מיתת נשיקה, מיתה קלה: תשע מאות ושלשה מיני מיתה נבראו בעולם וכו׳ קשה שבכולן אסכרה ניחא שבכולן נשיקה[1]) (ברכי׳ ח.). אף מרים בנשיקה מתה (ר׳ אלעזר, מו״ק כח.). הגיע לגבורות (ומת) זו היא מיתת נשיקה (שם).—*ונגיעת האבר באותו מקום: הערואה זו נשיקה משל לאדם שמניח אצבעו על פיו אי אפשר שלא ידחוק הבשר (שמואל, יבמי נה:). פרט לשקינא לה בנשיקה (אביי, שם). הערואה זו הכנסת עטרה אבל נשיקה ולא כלום היא (סוטי כו:). — ובסהמ״א: ומהו כדי ביאה כדי הערואה דהיינו נשיקת אבר באותו מקום (רש״י, סוטי ד.).

***נְשִׁירָה,** ס״נ,—סה״פ מן נשר: פרט בנשירתו קדש (ירוש׳ פאה ז ג). לקט בנשירתו מהו שיקדש (שם). מה נשילה שנאמר להלן (כי ישל זיתך) נשירה אף כאן נשירה (שם, מכות ג ג). אמר על הלקט עם נשירת רובו יהא הפקר (תמורי כה.).— ובסהמ״א: השיבלין ללקט בשעת נשירתן רובן

---

1) כך בכ״י, הוצ׳ בובר ובספרי הדפוס בנשימה.

2) [כנראה הוא מ״ר של נשיקה, כמו קליפה-קליפין, טיפה-טיפין. אבל הוא משמש בלשון זכר כאילו מן נָשִׁיק.]

1) ואמרו שם: נשיקה דמיה כמשחל בניתא מחלבא.

לארין (רגמ״ה, שם). וכן יחשבו שיש להם פעולות ימנעו נפילת עלי האילן ונשירת הפרי (ר״ש א״ח, מו״כ, ג כז). כי העלה הנופלת כשתיבש יאמר עליה לשון נשירה (ר״י אברבנאל, נחלי אבות ה, ד״ה הוי עז כנמר).

נשך[1], ממנו נָשַׁךְ, נֶשֶׁךְ, נְשִׁיכָה, *נַשְׁכָן.

נָשַׁךְ, פ״ע, נְשָׁכוֹ, נְשָׁכָם, נֹשֵׁךְ, נֹשְׁכִים, נֹשְׁכֶיךָ, נָשׁוּךְ, יִשֹּׁךְ, יִשְּׁכֶנּוּ, א) נָשַׁךְ בְּשִׁנָּיו, תחב שִׁנָּיו למעלה ולמטה בדבר ודחפם יחד ועשה בדבר חֶתֶךְ, beissen; mordre; to bite: יהי דן נחש עלי דרך שפיפן עלי ארח הַנֹּשֵׁךְ עקבי סוס (ברא׳ מט יז). והיה אם נָשַׁךְ הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת וחי (במד׳ כא ט). והיה כל הַנָּשׁוּךְ וראה אותו וחי (שם ח). ובא הבית וסמך ידו אל הקיר וּנְשָׁכוֹ הנחש (עמו׳ ה יט). אצוה את הנחש וּנְשָׁכָם (שם ט ג). ופרץ גדר יִשְּׁכֶנּוּ נחש (קהל׳ י ח). אם יִשֹּׁךְ הנחש בלא לחש (שם יא).— נָשַׁךְ בשניו: הנביאים המתעים את עמי הַנֹּשְׁכִים בשיניהם וקראו שלום ואשר לא יתן על פיהם וקדשו עליו מלחמה (מיכ׳ ג ה).—ובמליצה, נָשַׁךְ את פלוני, הרע לו: הלא פתע יקומו נֹשְׁכֶיךָ ויקצו מזעזעיך והיית למשסות למו (חבק׳ ב ז).—ובהשאלה נְשָׁכוֹ הַיַּיִן, עשה פעולתו עליו, שִׁכְּרוֹ: אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים אחריתו כנחש יִשָּׁךְ וכצפעוני יפרש (משלי כג לא-לב).—ואמר בן סירא: מי יחון חובר נשוך וכל הקרב אל חית שן כן חובר אל איש[2] זדון (ב״ס, גני׳ יב יג-יד).—ובתו״מ: הבהמה אינה מועדת לא ליגח ולא ליגוף ולא לישוך ולא לרבוץ ולא לבעוט (תוספתא ב״ק א ה). נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות נגחו שורו של בעל הבית או שנשכו כלבו של בעל הבית (שם ה יג). היה נשוך מקום שאין יכול לישוך את עצמו נוטל שלא בשבועה (שם ט כח). מעשה בר׳ אלעזר בן דמא שנשכו נחש ובא יעקב איש כפר סמא לרפאותו (שם חול׳ ב כב). נשוכת נחש נשוכת כלב שוטה משום טרפה מותרת ואסורה משום סכנת נפשות (שם ג יח). כופין קערה על גבי

1) [וקרוב לזה בערב׳ לסע a) באשור׳ נַשָׁאכֻ וכוש׳ נְסֵכֻ, ואולי מזה בשנוי מקום האותיות נכש (עי׳ ערכו) וארמ׳ נְכֵת.]

2) בכ״י אִשֵׁת.

a) لسع

הנר בשביל שלא תאחוז בקורה וכו׳ ועל עקרב שלא תישך (שבת עז ז). מעשה בריבה אחת וכו׳ שהניחה ידה על הכותל יצא אליה נחש ונשכה ומתה (אדר״נ, יז). משל לרופא שבא לרפאות בלשונו נשוך נחש בדרך ראה אנקה אחת התחיל מבקש מקל להורגה אמרו זו אי אתה יכול ליטול היאך באת לרפאות בלשונך נשוך נחש (מד״ר במד׳ כ). לכלבה נושכת שאחזה בעליה בשלשלת אעפ״י שהיא קשורה אוחזה באדם בשוק בבגדיו (ר׳ אלעזר, מד״ר קהל׳, ומובא אני). אומרין לנחש מפני מה לשונך נושך באבר אחד וכולן מרגישין ומרתתין (ר״ש בר נחמני, שם, אם ישך). מי גרם לו שלא יקרב לה (לכלתו כשפרסה נדה) איזה כותל ברזל יש ביניהם ואיזה עמוד ברזל ביניהם אי זה נחש נשכו איזה עקרב עקצו שלא יקרב לה (ר׳ לוי, שם, שה״ש, שררך). למלך שהיה לו כרם והקיפו גדר והושיב בו המלך כלב נשכן אמר המלך כל מי שיבא ויפרוץ את הגדר ישכנו הכלב לימים בא בנו של מלך ופרץ את הגדר נשכו הכלב כל זמן שהיה המלך מבקש להזכיר חטא של בנו שפרץ הגדר אומר לו זכור אתה היאך שנשכך הכלב (הוא, תנחומי תנא יב).—נָשַׁךְ את הלחם וכדומ׳, קטע בשניו חלק ממנו: לא יישך אדם מן הפרוסה ויחזירנה לקערה מפני סכנה (תוספתי ברכי ה ט). אני אוהב את בני המזרח שאינן נושכין ואוכלין אלא חותכין ואוכלין (רשב״ג, מד״ר בראשי עד). ואין נושכין בפת אלא חותכין בסכין (הוא, פסיק׳ דר״כ, פרה ד). מצא חתיכות דגים ודג נשוך חייב להכריז (ב״מ כג:). לא ישוך אדם מפרוסה ויתננה לחבירו לפי שאין דעת הבריות שוות (מס׳ דא״ר ט). לעבד שהיה משמש את רבו ופרנסתו[1] בידו והיה נושך ממנה (מד״ר במדי טו).—ובסהמ״א: וידוע מדרכי הרפואות שכל נשוכי בעלי הארס יסתכנו בראותם אותם או בראות דמותם עד כי נשוכי הכלב השוטה וכן שאר הבהמות השוטות אם יביטו במים יראה להם שם בבואת הכלב או המזיק וימותו (רמב״ן, במדי כא ט, ד״ה ויעש ממנו שבי). כי נשוך הכלב השוטה יראה בשתן שלו דמעות גורים קטנים (ר׳ בחיי, ויקא, ד״ה אל תביע אחריך). ברח לך מעון כמפני נחש אם תקרב אליו ישכך (ב״ז, ב״ס, כא ב).—ואמר המשורר: ישק וישך יחליא גם יחלים ובתהפכותיו אנוש ישמחו (רמב״ע, אם קדמו אוריו). בתוך

1) ואולי צ״ל ופרוסתו, עי׳ שם בפרוש מ״ב.

עם לא ידעוני וכן לא אני מהם והם לא מהמוני בעת אומר נשקתימו לשלום ישיחון כי נשכתימו בשני (הוח, סקילותי). ולמה כל ימינו לא נדע סוד שעטנז ולמה נתלה על נס הנחש לנשוכים (רחב"ע, שחלות קח-קב). פיך צרי גלעד לחולנו ונחש נחשת אל נשוכינו (אליעזר בן יעקב הבבלי, [בזמן רש"י], Babyl. Geonim. 69, פוזננסקי).—וכמו נע"ו: ישוך כשך שפיפון חבלו טמן לספון (מנח' בר מכיר, אין מושיע, שבת ב חנוכה). העמידו יון ותרשישים עקרבים כשך נחשים (הוא, שם). מדת לילה תסובבני אז ישופני חשך נגוהות לך האפלות כאור יהל ומושך סמר בשרי מפחדך כשוך נחש נושך (ר' יצחק בן שמואל, יחזיאלנו, סליח' יום ה). — ובהשאלה, בְּעִסָּה, נָשְׁכוּ הככרות זו בזו, נדבקו יחד: המכנים חלות בין להפרישן ובין שלא להפרישן נשכן נפסלו במניין (תוספתי טבול יום, א א). העושה עיסתו קַבים ונגעו זה בזה פטורים מן החלה עד שישוכו (חלה ב ד). קב חדש וקב ישן שנשכו זה בזה (שם ד ד). מקרצות נושכות זו בזו וככרים נושכין זה בזה (טהרי א ז). ביכרות של בבל שנושכות זו מזו (פסחי מח:). לפי שבכל מקום נשוך חיבור מעוך אינו חיבור (ר' ירמיה, ירושי דמאי ו ו). אין לך אסור אלא נשוך בלבד (שם, סוף כלאי).—ובסהמ"א: שמבקע מקל אחד בראשו ונושך בו דפי הקונטרס (רש"י, שבת לח:).—ובמליצה "נשכהו היגון וכדומ': וילך אל בית השופט אדוניו ויבט עליו השופט והנה היגון נשכהו בשניו עד אשר שנה דמותו ומראה פניו (ר"י בן זבארה, ספר שעשוע' ה 50). במטה עט יבקע ים תעודות ויתן בו ברוח פיו דרכים ומרח על נשוכי הכסילות צרי מליו וחיו הנשוכים (רק"ע אבן דנאן, שיר בשבח מו"כ, למה חסרי לב).—חֳלִי נֶשֶׁךְ: כמו הסמים החדים שממיתים לבריאים ומבריאים את החולים מהחולאים הנושכים (ר"י אברבנאל, בשלח).— ב) ובהשאלה, נָשַׁךְ את פלוני, לקח ממנו נֶשֶׁךְ כסף וכדומ': נֶשֶׁךְ כל דבר אשר יִשָּׁךְ[1]) (דברי כג כ).

—פִּעֵל, נִשְּׁכוּ, יְנַשְּׁכוּ,—נִשֵּׁךְ הַנָּחָשׁ וכדומ', כמו נָשַׁךְ, בנחץ הפעולה: וישלח יי' בעם את הנחשים השרפים וַיְנַשְּׁכוּ את העם וימת עַם רב מישראל (במדי כא ו). כי הנני משלח בכם נחשים צפענים אשר אין להם לחש וְנִשְּׁכוּ אתכם (ירמ' ח יז).—ובתו"מ: כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור (ר"ע, פסחי מט:). שלא בא (עשו) לנשקו (את יעקב)

[1]) במשמ' זו נגזר הפעל, כנראה, מהשם נֶשֶׁךְ.]

אלא לנשכו ונעשה צוארו של אבינו יעקב של שיש וקהו שיניו של אותו רשע (ר' ינאי, מד"ר ברא"ש' עח). לשואלת חומץ שנכנסה אצל אשת חבר אמרה לה מה בעלך עושה עמך אמרה לה כל טוב הוא עושה עמי חוץ מחבית זו שהיא מליאה נחשים ועקרבים שאינו משליטני עליה וכו' הושיטה ידה לתוכה התחילו מנשכות אותה (ר' לוי, מד"ר ברא"ש' יט). עשו בוכה על שנעשה צואר יעקב כשיש ויעקב בוכה שמא יחזור עשו וינשכנו (תנחומי' וישלח ד).—והדבורה: מרחיקין את הדבורים מן העיר המשים אמה כדי שלא ינשכו[1]) בני אדם (ר' יוסי, תוספתי ב"ב א ט).

—הִפְעִי, תַּשִּׁיךְ,—בהשאלה, הִשִּׁיךְ לפלוני, לקח ממנו נֶשֶׁךְ: לא תַשִּׁיךְ[2]) לאחיך נשך כסף נשך אכל וכו' לנכרי תַשִּׁיךְ ולאחיך לא תַשִּׁיךְ למען יברכך יי' אלהיך (דברי כג כ-כא). — ובסהמ"א: ומצות עשה להשיך לעכו"ם שנאמר לנכרי תשיך מפי השמועה למדו שזו מצות עשה וזהו דין תורה (רמב"ם, מלוה ולוה ה א). — ובתו"מ במשמ' העקרית, הִשִּׁיךְ בו את הנחש, עשה שהנחש ישכנו: שיסה בו את הכלב וכו' השיך בו את הנחש (סנה', ט א). — ובְעִסָּה: מקרצת שהיתה שלישית והשיך לה אחרות (תוספת' טהר' א ג). מביא ד' רובעין ומשיך (ירוש' חלה ג ז). השיכו בידו היא המהלוקת (שם).—וכמו שלמים, "הִנְשִׁיךְ: שעשה עיסה מכל מין לבדו ועירב העיסות והנשיכן זו בזו או אין מצטרפין (סמ"ג, מ"ע, בכורים קמא). ככרות הנושכו' שעשה עיסה מכל מין לבדו ואח"כ עירב את העיסה והנשיכן זו בזו אין מצטרפות עם הכל אלא עם הכוססין (ספר ירא"ים, קפג).

—פֻּעַ', *נֻשַּׁךְ, מְנֻשָּׁךְ, מנושך,—שנשכוהו: שור שהיה רועה ויצא שור אחר אחריו נמצא הרועה זה שמת אפילו זה מנוגח וזה מועד לנגיחה או מנושך וזה מועד לנשיכה פטור (תוספתי ב"ק ג ו).

∞נוֹשֵׁךְ הַחֹרֶצָן. — שם עוף Kernbeisser; gros-bec; hawfinch: נושך החרצן הוא שם עוף ידוע וכו' ואולם חוקרי הטבע יתארו בשם זה כמאה מינים חרטומם גבוה ועב וכו' ולחייהם כוננו באופן אשר יוכלו לפצל הזרועים וחרצנים למאכל פיהם והם לא יאכלו בשר (טיכהק, תוה"א א, מערכת העוף קלט).

[1]) כך בכ"י א"פ, הוצ' צוק"מ, ובספר' הדפוס ינטשו.

[2]) [הפעל נגזר מהשם נֶשֶׁךְ.]

נֶשֶׁךְ, ס״ז,—מה שאדם שהשאיל או הלוה לחברו לקח ממנו יותר על מה שנתן לו בשכר מה שהשאילו או הלוה לו, Zins; interêt; interest; : אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה לא תשימון עליו נֶשֶׁךְ (שמות כב כד). וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך וכו׳ אל תקח מאתו נֶשֶׁךְ ותרבית וכו׳ את כספך לא תתן לו בְּנֶשֶׁךְ ובמרבית לא תתן אכלך (ויקר׳ כה לה-לז). לא תשיך לאחיך נֶשֶׁךְ כסף נֶשֶׁךְ אכל נֶשֶׁךְ כל דבר אשר ישך (דבר׳ כג כ). בַּנֶּשֶׁךְ לא יתן ותרבית לא יקח (יחזק׳ יח ח). מעני השיב ידו נֶשֶׁךְ ותרבית לא לקח (שם יז). שחד לקחו בך למען שפך דם נֶשֶׁךְ ותרבית לקחת ותבצעי רעיך בעשק (שם כב יב). כספו לא נתן בְּנֶשֶׁךְ ושחד על נקי לא לקח (תהל׳ יה ה). מרבה הונו בְּנֶשֶׁךְ ותרבית לחונן דלים יקבצנו (משלי כח ח).—ובתלמוד: איזהו נשך המלוה סלע בחמשה דינרין סאתים חטין בשלש מפני שהוא נושך (ב״מ ה ח). הקיש נשך לתרבית ותרבית לנשך מה נשך כסף אף תרבית בכסף מה תרבית אוכל אף נשך אוכל (ירוש׳ שם ה ח).—ואמר המליץ: במקבצים עושר היה בוחר ועזוב קריאה אל זמן אחר לאסוף לך ממון בחר להיות עובד אדמה או היה סוחר אך אם בנשך כספך תוכל לתת אחוז בזה ואל תוחר (רש״ע פלקיירה, המבקש טו).

***נַשְׁכָן**, ת״ז, לנקי׳ נַשְׁכָנִית,— שטבעו ודרכו לנשך: למלך שהיה לו כרם והיקיפו גדר והושיב בו המלך כלב נשכן אמר המלך כל מי שיבא ויפרץ את הגדר ינשכו הכלב (ר׳ לוי, תנחומי׳ חלק יב, בובר).—ולנקי׳: המוכר פרה לחבירו על מנת שיש בה מומין ואמר לו נגחנית היא נשכנית היא בעטנית היא רבצנית היא (תוספת׳ ב״ב ד ו). פרה זו נגחנית היא נשכנית היא (ב״מ ס.).—ואמר הפיטן: נטל נשכנית נגחנית עשר שלטנית נגוע יגע רודינית חנם והאלטנית (רבנ״י הבבלי, אמרנו נגזרנו, סליח׳ ד עש״ת).

נִשְׁכָּה, ס״נ, כנ׳ נִשְׁכָּתוֹ,— כמו לִשְׁכָּה, מ״ר נְשָׁכוֹת: ואבינה ברעה אשר עשה אלישיב לטוביה לעשות לו נִשְׁכָּה בחצרי בית האלהים וירע לי מאד ואשליכה את כל כלי טוביה החוץ מן הלשכה ואמרה ויטהרו הלשכות (נחמי׳ יג ז-ט). אחריו החזיק משלם בן ברכיה נגד נִשְׁכָּתוֹ (שם ג ל). ויפקדו ביום ההוא אנשים על הַנְּשָׁכוֹת לאוצרות לתרומות לראשית ולמעשרות לכנוס בהם לשדי הערים מנאות התורה לכהנים וללוים (שם יב מד).

נשל[1], ממנו נָשַׁל, נְשִׁילָה, נֶשֶׁל.

נָשַׁל, שַׁל, יִשַּׁל, — א) פ״י, נָשַׁל הנעל מעל רגליו, השליכו מעל רגלו, abwerfen, ausziehen (den Schuh); ôter (le soulier); to pull off (a shoe): שַׁל נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא (שמות ג ה). שַׁל נעלך מעל רגלך (יהוש׳ ה יה).—ובהשאלה, נָשַׁל גוים מארץ, גרשם: כי יביאך יי׳ אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה וְנָשַׁל גוים רבים מפניך (דבר׳ ז א). וְנָשַׁל יי׳ אלהים את הגוים האל מפניך מעט מעט (שם כב). — ב) פ״ע, נָשַׁל הגרזן מעל העץ, נפל: ואשר יבא את רעהו ביער לחטב עצים ונדחה ידו בגרזן לכרת העץ וְנָשַׁל הברזל מן העץ ומצא את רעהו ומת (שם יט ה).—ונָשְׁלוּ הזיתים מן העץ, נתקו מעל העץ ונפלו: זיתים יהיו לך בכל גבולך ושמן לא תסוך כי יִשַּׁל זיתך (שם כח מ). — ומצוי בתו״מ: היה מכה את העץ והכה את האדם והרגו וכו׳ נשל הברזל מן העץ המתבקע הרי זה גולה (ר׳ יהודה, תוספת׳ מכות ב ו). נָשְׁלוּ האברים מן הגוף, נתפרקו ונפלו: מיד (כשקרב אל הנחש) נשלו איבריו (ר׳ הכין, מד״ר ויקר׳ כג). — והשערות נָשְׁרוּ: הלכתי ומצאתי אותה אשה שנשל שערה ולא היה אדם יודע אם זכר אם נקבה היא (ר׳ אליעזר בר צדוק, מד״ר איכה, פסק משסור).—ופ״י, אמר המליץ: ומחזק (היין) הלב הנחשל ומעורקים ובליות ליחות ישל (ר״י זבארה, ספר שעשוע׳ ח, 68).

—פעל׳, נִשֵּׁל, יְנַשֵּׁל,—נִשֵּׁל גוי מארץ, גרשו: בעת ההיא השיב רצין מלך ארם את אילת לארם וַיְנַשֵּׁל את היהודים מאילות (מ״ב יו ו).—ומצוי בסהמ״א: כי בא מלאכים ויגידו לו כי הרוסים מתעתדים לנשל את בני צבאו מן המקום ההוא ולסגור עליו את הדרך לקאלוגה (רמח״ג, הצרפתים ברוסיה 70).

—נפעל, *נִשַּׁל, נישל, נִשָּׁל, ניישול,—נִשַּׁל אבר מן הגוף, נמק ונפל: יפתח מת בנשילת איברים בכל מקום שהיה הולך בו היה אבר נישול הימנו והיו קוברים אותו שם (מד״ר בראש׳ ס). מלמד שהיה נישול ממנו אבר אבר ונקבר במקומות הרבה (שם ויקר׳ לז). שהיו עושים

---

1) בערב׳ נשל a) כמו נשר בעבר׳ בענין השערות והנוצות.

a) نسل

בה (המים המרים בסוטה) מיני פורעניות משונים וכו' וסרח פיה ותפח צוארה תהא בשרה נישל תהא זבה (שם במדי ט). — ובמשמ' השלך, גרש: כל מי שהיה הענן פולטו היה נישול (ר' נחמיה, פסיקי דר"כ, זכור). כל מי שהיה נינות היה נישול (ר' יהודה, שם). — ואמר הפיטן: אגדע ואנשל כנקף זית אגרה כל בני בית (ר"א קליר, קינ' לת"ב, אאדה). פעמי הכן פצותי מרשל צור תמוך אשורי מהנשל (ר' משולם בר' קלונ', אימך נשאתי, יוצ' ליוה"כ). — ואמר המליץ: בשש שעות יהי (המזון) שמה מבושל ואחר שש יהי נדת ונשל (ר"י זבארה, בתי הנפש 50).

—הפעי', *הִשִּׁיל, מַשִּׁיל, — השליך, הפיל: מתחילין באוצר תחילה ומשילין פירות דרך ארובה ביום טוב (תוספת' יו"ט ד ג). משילין[1]) פירות דרך ארובה ביום טוב אבל לא בשבת (בבלי' ה א).

°נֶשֶׁל, ש"ז, כמו נְשִׁילָה, נפילת פרי מן העץ: זית (הושע נא) מנשל חטה מחגב טרף מגובי יקב מילק כרם מתולעת (ר"א קליר, הושעי' אדמה מארר).

נשם[2]), ממנו נָשַׁם, נְשָׁמָה, °נִשּׁוּם, נְשִׁימָה, א.נֶשֶׁם, ואולי גם תִּנְשֶׁמֶת.

נָשַׁם, פ"ע, אֶשֹּׁם, — נָשַׁם האדם, שאף אויר דרך נחיריו ונשם בחוזקה בשעת רֹגֶז וכדומ', heftig atmen; respirer; to breathe hard, pant: כיולדה אפעה אֶשֹּׁם ואשאף יחד (ישעי' מב יד). — ובמד': ועל כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא (ר' חנינא, מד"ר ברא' יד). מיתת חנק וכל הדומות לה שאין האדם מת ממנה אלא על ידי הרוח שאין לו מאי זה מקום ינשום (שם במדי יד). ומצוי הרבה בסהמ"א.

—הפעי', °הִנְשִׁים, מַנְשִׁים, — א) נָשַׁם בחוזקה, השמיע קול נחרה: ושמע קול נשימתן כדרך המנאפים שמנשימים בשעת תשמיש (מהר"ם מרוטנברג, שערי תשוב' ג קג). — ב) הִנְשִׁימוֹ, נפח באפיו נשמת חיים: צווי כל פועל כגמר ושכלל נעשה אדם בצלמנו מלל רקמו והנשימו ועזור לו כלל (בנימין בר זרח, אלהים אלהינו, יוצ' שבת ברא').

—פעי', נֻשַּׁם, — כמו קל והפעי': ואם תשים שן סוס או אחת ממתלעותיו תחת מראשות המנשם נשימות גדולות תוך שנתו לא יעשה כן יותר (מי' אלדבי, ש"א ה ו).

—התפ', °הִתְנַשֵּׁם, — כמו קל פעי' והפעי': ועשה לו ב' נחירים של אף להריח בהם ולהתנשם בהם וכאשר יסתמו איננו מריח ואיננו מתנשם בהם (ש' דונולו, הכמוני א). והחלק הנתק אל דמות האויר היה איד או קיטור לא אויר ראוי להתנשם בו (ר"י א"ת, כוזרי ה יד). הכותל בלתי מתנשם מפני שהוא איננו חי (מלאכת הגיון, תופת). ואם היה מחוייב והכרחי ג"כ שיעשה אותם האדם על כל פנים כמו שיתנשם למשוך האויר הקר אל לבו (רלב"ד, אמו"ר 96). ובאותו החוטם מתנשם ומוציאו חוץ למים ומקבל רב אויר (אבי הרלב"ג, שעה"ש ז). ואם היתה (תנועת הנשימה) רצונית לגמרי לא היה מתנשם בעת השינה (שם ט). עשה לו נקבי הנחיריים להריח בהם ולהתנשם בהם (ספר שחרי של חול ופירושה, אבודרהם יד:). מפני שהיה האדם מוצרך בהכרח להתנשם לא הסתפק באחת מהן לבדה וכו' שנוכל להמנע מהתנשם רגע או שנים (ריצ"ל, עולם הקטן ג ג). ויש מהבע"ח שאין להם דם ואינם מתנשמים וכו' הב"ח המתנשם לא יריח כשהוא במים לפי שאינו יכול להתנשם מפני שלא יכנסו בו מים (רשב"ל דורלאן, מג"א, ח"י ד). כי אנו מתנשמים בעת השינה (נתן פלקירה, לרי הגוף, כ"י בריטי' מוזי'). כשנצטרך יותר אל הנשימה לא נוכל להתנשם כמו שיקרה בשעול (שם). והראיה על זה שהרי נוכל להמנע מלהתנשם רגע או שנים או ג' בחפצינו (מי' אלדבי, ש"א ד, נה:). כלי הריח הוא האף ואמרו כי הריח הוא בשבילים הנראי' באף כשהוא מתנשם ויש לאף תועלת גדולה לדחות מותרות הראש פסולת המזון הזן המוח (מנחי' בר זרח, צידה לדרך א יד) עד כי התנשמתי גם אני ואפתה עיני מעט מעט (רמח"ג, דביר, ליל שמורים ח).

א. **°נֶשֶׁם**, ש"ז, מ"ר נְשָׁמִים, — א) כמו נְשָׁמָה: ומשם צר חומר גולם מוטל ונפח בו נשם חיות בחיי טל (ר"א קליר, אאגרה, תפי' טל). בכם יה חק לזרע כה יהיה בקמים כל נשם לא תחיה (הוא, ויאהב, קרוב' לפורים). תמונתה (של התבונה) בנשם כבזק אור

---

1) [כמדב"מ: משלין. היו בזה גרסות שונות כמו שאמרו בבבלי (ביצ' לה) אמר מר זוטרא מאן דתני משילין לא משתבש ומאן דתני משחילין לא משתבש וכו' אמר ר' נחמן בר יצחק מאן דתני משירין לא משתבש ומאן דתני משחירין לא משתבש ומאן דתני מנשַׁרין לא משתבש. ובירוש' ביצ' א א: היה שם חלון משחילין דרך חלון.]

2) גם בארמ' ובערב' נשם a).

---

a) نسم

ברות יום זך שומה בנפש מלהבת בגחלת (רסע"ג, הקדמי' העברי' לספר הגלוי). בטרם נוצר אדם בגן עדן ובטרם הפקד הנשם בנדן יסוד לארץ היה עיקר ואדן (קטע מזמן הגאוי, סעדיאנה, שכטר 69). הקרצת גולם מחומר בתבנית הותמך הפחת בחלדו טוהר נשם מזובולך (משולש בר' קלוני', אמיץ כח, סדר עבודה). כי לא יסובב אותך גשם אף לא תדמה אל כל נשם כל היצורים גבול סבבתם אל ראשיתם ולאחריתם (שיר היחוד ליום ג).—ומ"ר: חשר טללים וגשמים טיעות מגדל וצמחי תלמים יוצר ובורא כל הנשמים כל רוחותם בידי שמים (ר"א קליר, אתו מלות, א' שבועי').—ב) כמו נשימה: כהושעת יגיעי נשם מכי גו וגשם (ר"י אבן אביתר, הושענות יום ג). הרוח הוא גוף רך מתהלך מהלב בורידין אל כל הגוף לתת לו החיים והנשם בריאה והדפק בורידין (נסים בר שלמה רי"ת, תרגו' ספר' יצחק הרופא הישראלי, בספי החג לשטינשני' 138). ידוע שם בבור נשם[1]) ובנקיון רעיונים עת פלטו ונתמלטו מכור ברזל סוינים (ר' יעקב, ידועי שם, יול' ז' פסח).

ב.*נֶשֶׁם[2]), ש"ז,—מין צמח ארסי המשיר את השער: איזו היא קרחת אכל נשם סך נשם[3]) (או) מכה שאינה ראויה לגדל שער (נגעי' י י).

[1]) [דפוס: בכור, אבל אצל פרוש מטה לוי, בבור, והוא מפרש נשם במשמ' נשימה. ואולי באמת הכונה היא בבֹר-נשמה, טהרת הנשמה, והוא מתאים „לנקיון רעיונים"].

[2]) לא נתברר מקורו ועי' הערה לקמן.

[3]) כך הנסחה גם במדב"ם, וכך בספרא תוריע, נגע' ה י, ובגמר' באה מלה זו בתוך דבור ארמי בצורה נשא: הכא במאי עסקינן כגון שסכו נשא דלא הדר (ב"ק פו.) מ"ד משום עבורי שער הוא ואפי' סך נשא קמ"ל (נזיר מ.). לא צריכה דסך חמש אצבעותיו נשא ואותבינהו בבת אחת (מכות כ:). ופרש הערוך: פי' נשא הוא נשם וסם הוא והאוכל והסך ממנו אינו צומח שיער בגופו. ע"כ. וכן רש"י בכל מקום: סם שמשיר את השיער והסך ממנו אינו צומח שיער בגופו, ע"כ. וכן הר"ש. והרמב"ם פרש וז"ל: ונשם אסם נבאת ולעלה נוע מן אנואע אליתוע הלדי' הד'א פעלה, ע"כ,—ובעבר': ונשם שם צמח ואולי הוא מין מהמינים (הנקראים בערב') אליתוע אשר זה פעולתו, והנה לא נתברר מקור השם נשם או נשא. בערב' נשם a) מין אילן גדול יעשו ממנו הקשתות. והשם מְנַשֵּׁם b) מין ממיני הבשמים.

a) نسم b) منسم

נְשָׁמָה, ש"נ, סמי' נִשְׁמַת, כנ' נִשְׁמָתִי, נִשְׁמָתוֹ, מ"ר נְשָׁמוֹת,— פעולת הכנסת והוצאת האויר דרך הנחירים, ובפרט רוח החיים לבעלי חיים Lebens-odem; haleine, souffle de la vie; breath: וייצר יי' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נִשְׁמַת חיים ויהי האדם לנפש חיה (בראש' ב ז). כל אשר נִשְׁמַת רוח חיים באפיו מכל אשר בחרבה מתו (שם ז כב). חדלו לכם מן האדם אשר נְשָׁמָה באפו (ישעי' ב כב). יי' בורא השמים ונוטיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן נְשָׁמָה לעם עליה ורוח להלכים בה (שם מב ה). אכן רוח היא באנוש וְנִשְׁמַת שדי תבינם (איוב לב ח). רוחו וְנִשְׁמָתוֹ אליו יאסף יגוע כל בשר יחד (שם לד יד-יה).—לא נותרה בו נְשָׁמָה, מחלשה וכדומ', כח ממחלה: חלה בן האשה בעלת הבית ויהי חליו חזק מאד עד אשר לא נותרה בו נְשָׁמָה (מ"א יז יז).—ומפחד וכדומ': ואני מעתה לא יעמד בי כח וּנְשָׁמָה לא נשארה בי (דני' י יז). — נשמת אל, כנ' להרוח: ויראו אפיקי ים יגלו מסדות תבל בגערת יי' מִנִּשְׁמַת רוח אפו (ש"ב כב יו). כי ערוך מאתמול תפתה גם הוא למלך הוכן העמיק הרחיב מדרתה אש ועצים הרבה נִשְׁמַת יי' כנחל גפרית בערה בה (ישעי' ל לג). מִנִּשְׁמַת אל יתן קרח ורחב מים במוצק (איוב לז י). — וכנ' לכעסו: מִנִּשְׁמַת אלוה יאבדו ומרוח אפו יכלו (שם ד ט).— נשמתו בו, שהוא חי: כי כל עוד נִשְׁמָתִי בי ורוח אלוה באפי (שם כז ג).—וכנ' לבעל חי בכלל, כמו נפש: רק מערי העמים האלה אשר יי' נתן לך נחלה לא תחיה כל נְשָׁמָה (דברי' כ יו). ויכו את כל הנפש אשר בה לפי חרב החרם לא נותר בה כל נְשָׁמָה (יהושי' יא יא). רק את כל האדם הכו לפי חרב עד השמדם אותם לא השאירו כל נְשָׁמָה (שם יד). ויהי כמלכו הכה את כל בית ירבעם לא השאיר כל נְשָׁמָה לירבעם (מ"א יה כט). כל הַנְּשָׁמָה תהלל יה (תהלי' קנ ו). — נִשְׁמַת[1]) פלוני יצאה ממנו, הוא מדבר דברי פלוני: את מי הגדת מלין וְנִשְׁמַת מי יצאה ממך (איוב כו ד). — ואמר בן סירא: ואם קרבת (לאיש שליט) אל תאשם פן יקח (א)ת נשמתך (צ"ס, גני' ט יג). ומצוי הרבה בתו"ם במשמ' היסוד הרוחני המחיה את הגוף: פושעי ישראל בגופן ופושעי עכו"ם בגופן יורדין לגיהנם ונידונין בה י"ב חדש לאחר י"ב חדש גופן

[1]) [נשמה, רוח בתור חֹמר של הדבור. ואולי הבינה רוח בתור מקור החכמה, כמו משלי (כ כז)].

כלה ו נ ש מ ת ן נשרפת[1]) ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי צדיקים (ר"ה יז.). נ ש מ ת ם (של נדב ואביהו) נשרפה ולא בגדיהם (ספרא שמיני, מכילתא דמילואים לד). שרפת נ ש מ ה וגוף קים (שם מא). אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נ ש מ ו ת לפגרים מתים נ ש מ ת ן קשה להם בגיהנם (ר' מנחם בר' יוסי, סנה' קח.). אלהי נ ש מ ה שנתת בי טהורה אתה יצרתה בי ואתה נפחתה בי וכו' כל זמן ש ה נ ש מ ה בקרבי מודה אני לפניך וכו' (ברכ' ס:). והקב"ה נותן בו (באדם) רוח ונשמה וקלסתר פנים וראיית העין ושמיעת האוזן ודיבור פה והלוך רגלים וכו' (נדה לא.). בשעה שאדם ישן נ ש מ ה מחממת את הגוף שלא יצטנן וימות (ר' יהושע בר נחמיה, מד"ר בראש' יד). שאל אנטונינוס את רבינו אמר לו מאימתי נ ש מ ה ניתנת באדם וכו' אמר לו משיצא ממעי אמו (שם לד). ביום ראש השנה בשעה ראשונה עלה במחשבה (לברוא את האדם) בשניה נתיעץ עם מלאכי השרת וכו' בו' עשאו גולם בז' נפח בו נ ש מ ה בח' הכניסו לגן (שם ויקר' כט). את יחידך זה נפשך ש ה נ ש מ ה קרויה יחידה (שם במדב' יז). שבוע שבן דוד בא בה מביאים קורות של ברזל ונותנין לו על צוארו עד שנכפפה קומתו והוא צועק ובוכה וכו' כמה יהא כוחי וכמה יהא רוחי וכמה יהא נ ש מ ת י וכמה יהיו איבריי לא בשר ודם אני (פסיק' רבתי לו). — יצאה נשמתו, מֵת: לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נ ש מ ת ו (נחום איש גם זו, תעני' כא). אשריך בן דמא שגופך טהור ויצתה נ ש מ ת ך בטהרה (ר' ישמעאל, ע"ז כז:). מל והולך עד שתצא נ ש מ ת ו (ר' יוסי, שם כז.). לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נ ש מ ת ו (שקל' ו ב). שלש קולות הולכים מסוף העולם ועד סופו וכו' וקול נ ש מ ה בשעה שיוצא מן הגוף (יומא כ:). — ובספהמ"א: ובצאת ה נ ש מ ה מן העולם הזה שהוא עולם הגופות הנראה לעין הבשר הולכת לבית עולמה הוא הנקרא עולם הנפשות שהוא דומה לעולם הגופות ולכך ה נ ש מ ו ת זוכרות ומזכירות ומספרות ומגידות דברים שהם מצרכי הגופות (ר' יעקב הכהן, מדעי היהדות ב, 237, הוצ' שלום). — ונסתלקה נשמתו: מעשה בר' אליעזר שהיה גוסס וכו' ובאחרונה אמר טהור ונסתלקה נ ש מ ת ו (ירוש' שבת ב ו). היה צלוב או מגוייד ורמז ואמר כתובו גט לאשתו כותבין ונותנין כל זמן שיש בו נ ש מ ה (תוספת' נגע' ז [ה] א). ידי נזירה ורגלי נזירה אין זה נזיר ראשי נזיר וכבדי נזיר הרי זה נזיר זה הכלל דבר ש ה נ ש מ ה תלויה בו הרי זה נזיר ודבר שאין ה נ ש מ ה תלויה בו אין זה נזיר (שם נזיר ג ג). —נטל נשמתו, המיתו: כל המעמץ את עיני הגוסס מעלין עליו כאילו הוא נוטל נ ש מ ת ו (ר' מאיר, מס' שמחות א ד). על עסקי נר הזהרתי אתכם אם אתם מקיימים אותם מוטב ואם לאו הריני נוטל נשמתכם (הושעיא גלילי, שבת לב.). שוחט (בשבת) משום מאי חייב וכו' משום נטילת נ ש מ ה (שמואל, שבת עה.). —לאדם שמסר צפור דרור לעבדו אמר כמדומה אתה שאם אתה מאבדה שאני נוטל ממך איסר בדמיה נ ש מ ת ך אני נוטל ממך (מנחו' לט:). —וכנוי לבעל חי עצמו: המפקיד אצל חבירו אינו רוצה שתדע בו נ ש מ ה אלא שלישי שביניהם (ר"ע, ספרא ויקר' יב כב). — והנשמות האצורות במרומים, היעודות להנתן בגופות בני האדם בהולדם: אין בן דוד בא עד שיכלו כל נ ש מ ו ת שבגוף (רב אסי, יבמ' סב.). ערבות שבו צדק ומשפט וכו' ורוחות ונשמות שעתיד להיבראות (חגי' יב:). אלו ה נ ש מ ו ת העתידות להבראות שאין בהם ממש (ר' יצחק, מד"ר שמות כח). — והנשמות אחרי המות: נ ש מ ת ן של צדיקים גנוזות תחת כסא הכבוד (ר"א, שבת קנב:). כל שנים עשר חדש (לאחר המות) גופו קיים ו נ ש מ ת ו עולה ויורדת לאחר שנים עשר חדש הגוף בטל ונשמתו עולה ושוב אינה יורדת (שם). אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים נ ש מ ת ן (של דור המבול) קשה להם בגיהנם (ר' מנחם בר"י, סנה' קח.). אמר לו אנטונינוס לרבי גוף ו נ ש מ ה יכולים לפטור עצמן מן הדין כיצד גוף אומר נ ש מ ה חטאת שמיום שפירשה ממני הריני מוטל כאבן דומם בקבר ו נ ש מ ה אומרת גוף חטא שמיום שפירשתי ממנו הריני פורחת באויר כצפור אמר לו וכו' הקב"ה מביא נ ש מ ה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד (סנה' צא.). — ובהשאלה: נ ש מ ה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו (ר"ש בן לקיש, ביצ' טז.). — ובתפלה: ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל לבד ה נ ש מ ה הטהורה שהיא עתידה ליתן דין וחשבון לפני כסא כבודך (ברכת השחר, לעולם יהא אדם). נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נ ש מ ו ת י נ ו הפקודות לך (מודים, תפי' י"ח). נ ש מ ת כל חי תברך את שמך יי'

[1]) בתוספת' (סנה' יג ד), הגרסה: נפשותן כלה וגופן נשרף.

אלהינו ורוח כל בשר תפאר ותרומם זכרך מלכנו תמיד (תפי' נשמת).—ואמר המליץ: להגיד אמתך בעוד נ ש מ ת י בי ורוח חיים באפי (ר' בחיי, בקשה בסוף חו"ה). מי יכיל עצמתך בבראך מזיו כבודך יפעת טהורה מצור הצור נגזרה וממקבת בור נוקרה ואצלת עליה רוח חכמה וקראת אותה נ ש מ ה (כתר מלכות). אתה חי ולא בנפש ו נ ש מ ה כי אתה נשמה לנשמה (שם). נ ש מ ה מאשר תתאו גדועה ונפש מאשר תשאל מנועה (ר"ש הנגיד, נשמה מאשר תתאו). ואיך יקום אשר נמק בשרו ועצמותיו כמו עצים יבשים והוא חבוש באדמתו ורוחו ונשמתו בשמים חבושים (הוא, כבר שלמו). אך הוא רחום יכפר לאשר נ ש מ ה באפו ולא יעיר כל חמתו והרבה להשיב אפו (ר"י הלוי, יה יתרון לאדם). היי אחרי מלכך מרדפת בסוד נ ש מ ו ת אשר אל טוב אדני נהרו (הוא, ישנה בחק ילדות). דרשה נ ש מ ה דבק בכפאך כי דמתה אל כרוב ומלאך ואיננה נא בפחדי זך הטהרי בבכי ואימים שבע פעמים (הוא, מודים לך). ומה ל נ ש מ ת י על אדמתי אך בלמתי כפי אשמתי ובן מהללי לפי מעללי (הוא, יה מעללי). ואמנם נ ש מ ו ת י נ ו ביד אל מהוללנו ולפר משאול לא ימצא לנו (הוא, אין זרענו). בעבור כבודך בראת גויות ו נ ש מ ו ת הן לעדים נאמנים לך שחקים ואדמות (ראב"ע, אחלי לבי). זרוע תפארת ולשון מדברת בעוד יש בו נ ש מ ה רד אל בור עמק ולשונו תמך בשיבו אל האדמה (הוא, אברי האיש). ראש ליל קומו צאו מאדמתי אולי תרפאו מחץ מכתי ובקשו רחמים על נ ש מ ת י אם מצאתי חן בעיני המלך (הוא, מי כמוך). אם רצונכם לנצח להיות רחצו ה נ ש מ ו ת במימי תושיות ועזבו משכיות והבלי גויות (הוא, אותות אל). גבר אשר תבא להתפלל לבית קדש וצפצפך כמו צפור דרור איך מפשעך תטהר לבך או תמצא בזה ל נ ש מ ת ך דרור (רמב"ה, דרכי נעם, בסוף). ואתה אדונינו בגופותינו ומלכנו בממונינו אבל ה נ ש מ ו ת אשר שלחם אלינו עתיד להשיבם אליו הוא המלך אשר ישפט אותם (ר"ש אבן ויגא, שבט יהודה 3). — ומשל: משל אומר בגוף טהור תשכון נ ש מ ה טהורה (בית ועד לחכמים, אות מ).—*פרחה נִשְׁמָתוֹ, מפחד ובהלה: ותקם האשה בעוד לילה ופרחה נ ש מ ת ה ונתעלפה מריב פחדה (ר"ש אבן ויגא, שבט יהודה 34). וכשמעי את דבריהם פרחה נ ש מ ת י (ר' יצחק עקרים, קובץ ויכוחים 3.).—נְוֵה הַנְּשָׁמוֹת היכל הנשמות, מקום דמיוני במרומים שבו אצורות נשמות הצדיקים: מי יעשה כמעשיך בעשותך תחת כסא כבודך מעמד לנפשות חסידיך ושם נוה ה נ ש מ ו ת הטהורות אשר בצרור החיים צרורות (רשב"ג, כתר מלכות). דע שעמי הארצות שמקטנותם אהבו ת"ח הוא מסבת שהיו שכנים בהיכל ה נ ש מ ו ת (ר' אליהו, שבט מוסר יא). ואז יורדים אל היכל לבנת הספיר הנקראת קטפא הוא סל ה נ ש מ ו ת אשר נופלים מלמעלה לתורה וכל קדושה צריכה הזמנה לכן אומר אזדמנת (ר"נ ברי"י אלחנן, עמק המלך, שער תקוני התשובה יט:). — וגלגול הנשמות אחרי המות מבע"ח לבע"ח: שאין שום נ ש מ ה נמלטת מגלגול פעמים או שלש (ר"א אלדבי, ש"א ט). והקדוש הזה היה מכיר בפני אדם אם נולד מן ה נ ש מ ו ת החדשות או מן הישנות הבאים לאדם דרך הגלגול (דברי יוסף סמברי, לקוטים 18, הוצ' ד"ר ברלינר) — *עולם הנשמות, עולם הבא: ותדע ותשכיל כי הכרתות הנזכרים בנפש בטחון גדול בקיום הנפשות אחרי המיתה ובמתן השכר בעולם ה נ ש מ ו ת (רמב"ן, ויקר' יז כט). ויהיה נידון ביסוריו של איוב כל ימיו טוב לו משיענש בנפשו להיות נדון בעולם ה נ ש מ ו ת ביסורי גיהנם (ר"א אלדבי, ש"א ט). ועי' עוד ערך עולם.—ודבור של כבוד וברכה למת כשמזכירים אותו, נשמתו לחיי עולם, תהי נשמתו צרורה בצרור החיים, וכדומ': והמלך היה חכם תהא נ ש מ ת ו צרורה בצרור החיים (אגרי יוסף מלך הכוזרים, כ"י פטרבורג). נ ש מ ת ה לחיי עולם (מצבה טורטוזה,[1] דף 168, Chwols. CIH). — ואמר המקונן: בכור אבי ובן אמי שלומים לך באחריתך ורוח אל תהי נחה עלי רוחך ו נ ש מ ת ך (ר"ש הנגיד, הים ביני וביניך).—נשמה יתרה: מה זה תתמהו על זנבות האודים כי נועדו יחד להמר שבת היהודים הן בנפשם יודעים אלה המורים כי בכל יום נשמה יתרה לחמורים (הלצה נגד רבני הרפורם שנועדו בבריקלוי, Jew. Chr. 1846, 29). —*נִשְׁמַת, שם לפיוטים שאומרים אחרי תפלת נשמת כל חי.

נשף[2], ממנו נָשַׁף, *נְשׁוּפָה, *נְשִׁיפָה, ולפי דעת קצת גם נֶשֶׁף יַנְשׁוּף.

---

1) לפי דעת רנן מהמאה הששית.

2) [כמו נשב; וכן בארמ'. באשו' נַשָׁאפּוּ וגם נַשָׁאבּ. בערב' נשף a) עי' Wetzstein, ZDPV. 14, 7, וגם

a) نشف

נָשַׁף, פ״ע, נָשַׁפְתָּ, — נָשַׁף בְּרוּחַ, הפיח, עשה שישב הרוח: blasen; souffler; to blow. נָשַׁפְתָּ ברוחך כסמו ים (שמות יה י). וגם נָשַׁף בהם ויבשו וסערה כקש תשאם (ישעי מ כד). — ובתו״מ: ויש אומרים בחוטמן נשף בהם (גבריאל בחיל סנחריב) ומתו (סנה׳ לה:). וכי לא היה יכול המלאך לנשוף בו (בבלעם) ויוצא רוחו אלא א״כ שלף חרבו (מד״ר במד׳ כ). — ובסהם״א: שלא נשף בשפתיו אלא פער פיו ונשף מן הגרון דהיינו רוח חם (ערוך, ערך למר). — ואמר המליץ: ואל שמע תפלתי בקראי כמו חולה כמבכירה מצרה ונשף בם כיום ים סוף וספו בסופתו והראם הגבורה (ר״ש הנגיד, אלוה עוז). חושו להסתופף בצל אמיר ועל שושן ידי רוה בגן שטחו ויתנו ריח ערוגות נשפו רוחות נשפים בם עדי נפחו (רמב״ע, אם קדהו). נשא לאפי מרקחי רוח בעוד נשף עלי גן ההדם נושפת (הוא, שמש לדקה, כ״י בודלי׳). וארא רוחות וסופות נושפות ומרחפות סערות וזועות (ראב״ע, אגרי חי בן מקיץ). — ופָעוּל ˚נָשׁוּף: נפשי אמרי לגופך הנשוף מה לך תפרה כינשוף (עזרא הבבלי, הוכחי מוסר ע כב:). — ˚ובמשמ׳ שָׁאַף, נָשַׁף אבקת תבק בחטמו: ומכאן יש להתיר לנשוף בחוטמו עשב הטוטון בשבת (בהה״ט סו״ע או״ח, סי׳ שכח סעיק״ל). מי שרגיל לנשוף תמיד בחוטמו עשב הטוטון אם יהיה אסור לנשוף בו ביום ש״ק משום שחיקת סמנים (ר״י אלגזי, הלכות קטנות קא). — *נָשַׁף הנחש, השמיע קול שריקה המיוחד לו: ליונה שבורחת מפני הנץ ונכנסה לנקיק הסלע והיה נחש נושף בה אם תכנס לפנים הרי הנחש ואם תצא לחוץ הרי הנץ (מכי׳ בשלח ג ב). המן שהיה נושף וכו׳ כנחש (מד״ר אסת׳, ויהי בימי אחשורוש). — ובסהם״א: כשהנחש בא לנשוך הוא נושף כמין שריקה (רש״י, ברא׳ ג יה). שפיפון הוא נחש ואומר אני שקרוי כן על שם שהוא נושף (הוא, שם מט יז). כך דרך הנחש נושף בעין שריקה כשרואה שונאו וכועס (ר״כ על הריף, שבת מה:). — ואמר הפיטן: עקלתון נושף קלע ופיתום מכשף נצלע (רסב״י הבבלי, אור ישע, יול׳ אי פסח).

— פעי, ˚נִשֵּׁף, מְנַשֵּׁף, בנחץ הפעולה: כסופה המנשפת פתאם בהרף עין (שבתי דונולו, פי׳ ילירי א ו). זכור סבב צקלג ונגב עמלק יושב בארץ הנגב פגרו טוב רואי מנשף בעגב (ר״א קליר, שבת זכור, זכור אים).

— הפעי, ˚הִנְשִׁיף: לך יחלק עצם ואישון ינשיף כי מאז גבולם רוהך הנשיף (לך אדר כאה, יול׳ יוה״כ).

נֶשֶׁף, ש״ז נֶשֶׁף, כנ׳ נִשְׁפּוֹ, — א) הזמן שאין בו אור השמש[1]: Dämmerung; crépuscule; twilight: ויכם דוד מֵהַנֶּשֶׁף[2] ועד הערב למחרתם (ש״א ל יז). היו משכימי בבקר שכר ירדפו מאחרי בַנֶּשֶׁף יין ידליקם (ישעי ה יא). כשלנו בצהרים כַּנֶּשֶׁף באשמנים כמתים (שם נט י). — נֶשֶׁף חִשְׁקוֹ, הלילה שהכין עצמו לתענוגי בשרים: תעה לבבי פלצות בעתתני את נֶשֶׁף חשקי שם לי לחרדה (שם כא ד). בְּנֶשֶׁף בערב יום באישון לילה ואפלה (משלי ז ט). ועין נאף שמרה נֶשֶׁף לאמר לא תשורני עין (איוב כד יה). ויקומו בַנֶּשֶׁף[3] לבא אל מחנה ארם (מ״ב ז ה). ויקומו וינוסו בַנֶּשֶׁף[3] ויעזבו את אהליהם (שם ז). — ב) בֹּקֶר לפני עלות השחר: קדמתי בַנֶּשֶׁף ואשוע לדבריך יחלתי קדמו עיני אשמרות לשיח באמרתך (תהל׳ קיט קמז-קמח). אם שכבתי ואמרתי מתי אקום ומדד ערב ושבעתי נדדים עדי נָשֶׁף (איוב ז ד). — כוכבי נֶשֶׁף, הנראים בבקר, לפני עלות השחר: יחשכו כוכבי נִשְׁפּוֹ יקו לאור ואין ואל יראה בעפעפי שחר (שם, ג ט). — ובהשאלה, הרי נֶשֶׁף, הרי חשך: תנו ליי׳ אלהיכם כבוד בטרם יחשך ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נֶשֶׁף וקויתם לאור ושמה לצלמות (ירמי׳ יג טז). — ומצוי בתו״מ ובסהם״א בשתי המשמ׳: מלוד לאונו שלשה מילין פעם אחת קדמתי בנשף והלכתי עד קרסולי בדבש של תאינים (ר״י בן דוסתאי, כתוב׳ קיא:). והנואף הזה יושב ומשמר אימתי נשף בא וכו׳ (מד״ר ויקר׳ כג). — ובסהם״א: ויצו לאשר היו לפנים להשמר פן יכשל אחד העם באחד הבורות

מנשיבת הרוח, Dozy II 667].

[1]) [ונקרא כך ע״ש הרוח הנושב בזמן שקיעת החמה. וכן לרוח היום בראש׳ ג ה. ועי׳ גם ברכ׳ ג: תרי נשפי הוו נשף ליליא ואתי יממא נשף יממא ואתי ליליא. פרשו נֶשֶׁף מלשון קפץ ועלה כמו לנשוף מדוכתיה, רש״י שם.]

[2]) [בבבלי ברכ׳ ג: פרשו נשף זה צפרא; וכן בפש׳: מן צפרא. ובשבע׳ ἀπὸ ἑωσφόρου. וי״ת מקבלה-מההשך, כלו׳ הערב. וכן עקילס ἀπὸ σκοτομήνης, וסומ׳ ἀφ᾽ οὗ συνεσκότασεν. וולג׳ a vespere. וכן פרש ריב״ג בשרשיו וברקמה שער ו, 16-17, ורד״ק. ועי׳ בפירושו של סגל.]

[3]) [בלילה, כמו שמוכח מפס׳ ט: וחבינו עד אור הבקר ופס׳ יב: ויקם המלך לילה. וכן בוולג׳ vesper. וי״ת קבלא, וכן בשבע׳ ורלב״ג. והפש׳ בשפרא-, נשף הבקר.]

או באחד השיחים אשר בדרך כי היה נשף (יוסיפון סמ). ואזן עולין לשם בלילה אלה בנשף קודם עלות השמש (רמב"ס, קדוה"ח ג ז). בית דין שישבו כל יום שלשים ולא באו עדים והשכימו בנשף ועברו את החדש (שס טו). השער התשעה עשר בידיעת שני הנשפים נשף היום ונשף הלילה ופי' הנשף הוא שתראה אור השמש בעבים ולא תראה גוף השמש וכו' ואם רצית לדעת נשף הלילה והוא שתראה אור השמש אחרי הסתתר גוף השמש (ראב"ע, כלי נחושת יט). ותוכל לחשוב הזמן ששייך לנשף כשהשמש נשפל תחת האופק (יש"ר מקנדיאה, אילם, מעין חתום סו). שהנשף הגדול הוא בהיות השמש בראש סרטן לרוחבים הצפוניים (שס סד). — ואמר הפיטן: הם העבידום כחם ונשף לכן סגר מקניהם לברד וגם רשף (ר"א קליר, בעשר מכות, יוצ' ב פסח). הוגי מלחמות ספר נשף וצפר אויה לי חיך אמרי שפר מלא חצץ ואפר ואיה שוקל וסופר אללי לי (מנחם בר מכיר, אבל אעורר, קינ' לת"ב). — ואמר המשורר: והתעדן בקומת חן כתמר אבל תנע כבדי ההדסים ואל תפחד לקול חליה בצואר לפת נשף ורגשת השביסים (רמב"ע, הריח מר). קמתי בגן נשף העת ילדת העב עלי חולה וישא אל אפי רוח ריח מחלים נפש חולה (הוא, תרשיש ג טז). הולך ואור נשף אסיר אל קין ישעו יפיה תכונן עיר מקדש ודביר כדבר חוזה מבטיח (ר"י הלוי, יום אור). דרשתיך במחשבי מצאתיך בשעפי ושחרתיך ערבי לילי ושחרי ונשפי (הוא, רחמיך שאלתי). ישן מתי תקיץ מחשך נשפך הלא תדע כי נוגשים מאד אצים להדפק (הוא, יען מתי). בשבי נאלמתי דומם ולא אפתחה פי מראות נעלמתי נסתר דמותי בנשפו (ראב"ע, איהרה עת פדותי). עורה הצות ליל עמוד מול אל עד לבך נגדו יהי נשפך ובעת מאורים יחשכו יחד האר בטיב המעשים נשפך (ר"י חריזי, הענק קלד). אם איד כמו סלע כמו פטיש אני ואני כמים אם התלאה רשף לבי בבואה יחזק כי היא כמו סהר מאורה יחזק בנשף (רש"ע פלקיירא, המבקש כז). — ומ"ר נְשָׁפִים: לדורש החכמות בעצות ומזמות ונוער בתנומות נשפים ושחרים (דונש, לדורש החכמות). וגם האזרחים בצלו הם נחים וחכמותיו שחים נשפים ושחרים (תשו' תלמיי דונש, את מי הרפת). החשכו נשפיהם ודעכו רשפיהם ירפו כנפיהם וקלו רודפיהם (ר"י הלוי, יונה גאיות). הלא אם תרדפי הבלי זמנך ותאמרי כי אמת הם כל כשפיו ותזלי אחריו לילך ויומך ותערב לך תנומה מנשפיו דעי כי אין בידיך מאומה אבל עץ יבשו מחר ענפיו (הוא, יחידה שחרי). ראו שמש אשר יפרוש כנפיו עלי ארץ להאיר את נשפיו (ר"י חריזי, תחכמו' לג). טוטפי שיר לו להשיר בשחרים ובנשפים ירהטון ילהטון לכן נקראו שרפים (ארוגי עוז, סבת אי אחה"פ). והראיה שמלת מחרת נופלת על היום זולתי הלילה ממה שנאמר ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם שטעמו מהנשף ועד הערב כלו ועד בוא הנשף למחרתם ר"ל מחרת שני נשפים (ר"א הקראי, ספר ג"ע, ענין חג השבועות כה:). בהיות השמש בראש גדי שלהם היום היותר קצר לא יהיה הקטן שבנשפים שהוא גדול מההווה בשוויים ופו' שתראה שעור הנשפים הולך וחסר מראש סרטן וכו' וסבת התחלפות הנשפים אינה לבד עקמימות האופקים (יש"ר מקנדיאה, אילם, מעין חתום סד). אך ירחי שוא מנית לי למספר הדשיך אך לילות עמל למספר נשפיך (מזו, אהבת ציון טו). — כוכבי נשף: גם ירחי הועם בעבי מאפל וכוכבי נשפי אספו נגהם (מנחם ב"ס, מכת' להסדאי הנשיא, תשו' תלמיי מנחם XXV). הלצבי חן גבורת און ועצמה להתעטף רדיד אפל כשלמה ולרעות כוכבי נשף ולתעות בעי מדבר מעון פחד ואימה (ר"ש הנגיד, הללצי חן). כוכב אשר דרך במשקופנו החשיך באורו כוכבי נשפנו עבר כברק בחלום ויאחז הלב ולא נאחז לעפעפינו (רשב"ג, כוכב אשר דרך). — ואמר המליץ: וחטאי נעורים היו כתולע אדומים והפכו בצמר צחר והלבינו הכתמים וחשכו כוכבי נשף השחרות ויחצו הימים (רש"ע פלקירא, המבקש ע). — הרי נֶשֶׁף: עד כי הידים רפות והרגלים בהרי נשף מתנגפות והעשתונות מטרפות (ר' זכריה אלצהרי, ספר המוסר, מעמוני מחברים כב). — ב) ‹ סה"פ מן נָשַׁף: נשפו רוחות נשפים בם עדי נפחו (רמב"ע, את קדמו). — ג) ‹ נֶשֶׁף בעין, חלי בעין, שיש בה כתם שחור או קרום שחור: אז (אם ירבה לדאג) יתגרה בו השדפון ונשף בעינים (אסף הרופא, כ"י מינכי 25). כמון חם וטוב וכו' מעביר את הנשף שבעין (שס 31). ויתן מהם (מהמים הנזכרים שם) בתוך העין יסירו הלובן ואת הנשף והעמום (שס 48).

ב. ‹ **נָשַׁף**, פעל נגזר מן השם נֶשֶׁף.

— פעול, ‹ נָשׁוּף, נְשׁוּפָה, — עין נְשׁוּפָה, שיש בה נֶשֶׁף: לעינים הנשופות והעמומות וללובן שיהיה בעין לבלתי ראות (אסף הרופא, כ"י מינכי 111).

—הִפעי, *הִנְשִׁיף,—נהיה נֶשֶׁף, חשך: ידעך נרו באישון חשך בהנשיף ובהשחיר החשך (רס"י, משלי כ כ). לך יחלק עצם ואישון ינשיף כי מאז גבולם רוחך הנשיף (לך אדר נאה, יוצ' יוה"כ).

—נִפעי, נִשַּׁף, תִּנָּשֵׁף,—תִּנָּשַׁפְנָה העינים, תהיינה נשופות: אם יקרה המכאוב ממעל לראשו דע כי נכון הוא להכאיב ראשו מאד ויסתמו שני נחיריו ואפו ואף עינים תנשפנה בעלטה ועמומה (אסף הרופא, כ"י מינכ' 22).

—פִּעי, *נִשֵּׁף,—נִשֵּׁף את העינים, עשאן מְנֻשָּׁפוֹת: ולהזיל הדמעה מן העינים ולנשף את העינים ולעורר את הסגורים בעינים (שם 42).

—פֻּעי, *נֻשַּׁף, מְנֻשָּׁף, מְנֻשָּׁפוֹת,— עינים מנשפות, שיש בהן נשף: כי יהיו גבות עיניו (של הילד) עבות וגם עיניו כבדות ומצחו רך ורף (?) ועיניו מנושפות ונפשו חדה (שם 5:). ויתנו המים ההמה בתוך העין המאופלת והמנושפת (שם 48:). אם יטוף מן מימיהם (של הבצלים) בתוך העינים המנושפות והמלובנות (שם 48:).

—הִתפ', *הִתְנַשֵּׁף: ואם מצד הראש יתגרה המכאוב ותיתנשפנה העינים ותתאדמנה מכאב הראש (שם 40:).

***נִשְׁפִּי**, ת"ז, של הַנֶּשֶׁף: אפילו שתחשוב שעיר הנשפים יותר ממה שהוא וכו' תוסיפם על מאה ושמונים ויהיו מאתים ימי אור לבד כל הקבוץ ההווה מהנשפי והשמשי (יס"ר מקנדיאה, אילם, מעין החכם כט). שבהיות האור מתמיד שם חצי שנה ויותר עם האור הנשפי בלי הפסק יהיה החום שבקיץ גדול ממה שהוא במשוה (שם).

*נִשְׁפַּת, — עי' *נִשְׁבַּת.

נשק¹)

נשק¹), ממנו נְשִׁיקָה, נֶשֶׁק, *נִשּׁוּק.

א. **נָשַׁק**, פ"י, נָשְׁקָה, נָשָׁקוּ, לִנְשֹׁק, וּשְׁקָה, אֶשָּׁקָה, אֶשְׁקָה, יִשַּׁק, יִשָּׁקֵנִי, יִשָּׁקֵהוּ, תִּשַּׁק, יִשְּׁקוּ, יִשָּׁקוּן,—נָשַׁק את פלוני ולפלוני, נגע בשפתיו בגופו ולהצן אליו ודבקן יחד בקצת שאון, Küssen; baiser; to kiss: גשה נא וּשְׁקָה²) לי בני ויגש וַיִּשַּׁק לו (ברא' כז כו-כז). וַיִּשַּׁק יעקב לרחל (שם כט יא). ויחבקהו ויפל על צוארו וַיִּשָּׁקֵהוּ ויבכו (שם לג ד). וַיִּשַּׁק להם ויחבק להם (שם מח י). ויבך עליו וַיִּשַּׁק לו (שם נ א). ויפגשו בהר האלהים וַיִּשַּׁק לו (שמות ד כז). וישתחו וַיִּשַּׁק לו וישאלו איש לרעהו לשלום (שם יח ז). ויצק על ראשו וַיִּשָּׁקֵהוּ (ש"א י א). וישתחו שלש פעמים וַיִּשְּׁקוּ איש את רעהו (שם כ מא). וַיִּשַּׁק המלך לאבשלום (ש"ב יד לג). ושלח את ידו והחזיק לו וְנָשַׁק לו (שם טו ה). ותחז יד ימין יואב בזקן עמשא לִנְשָׁק לו (שם כ ט). כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נָשַׁק לו (מ"א יט יח). ויאמר אֶשְּׁקָה¹) נא לאבי ולאמי (שם כ). יִשָּׁקֵנִי מנשיקות פיהו (שה"ש א ב). מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ אֶשָּׁקְךָ גם לא יבוזו לי (שם ח א). וַתִּשַּׁק להן ותשאנה קולן ותבכינה (רות א ט). וַתִּשַּׁק ערפה לחמותה (שם יד). והחזיקה בו וְנָשְׁקָה לו (משלי ז יג).—ובהשאלה, ידו נָשְׁקָה לפיו, שם ידו על פיו לסימן שתיקה: ויפת בסתר לבי וַתִּשַּׁק²) ידי לפי (איוב לא כז). להם: הם אמרים זבחי אדם עגלים יִשָּׁקוּן (הושע יג ב). — נָשַׁק על פה: אתה תהיה על ביתי ועל פיך יִשַּׁק³) כל עמי (ברא' מא מ). — ובהשאלה, בדברים לא בע"ח, נשקו יחד, נדבקו יחד: חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נָשָׁקוּ (תהל' פה יא). — ובתו"מ: בשלשה דברים אוהב אני את המדיים כשחותכים את הבשר אין חותכין אלא על גבי השלחן כשנושקין אין נושקין אלא על גב היד וכשיועצין אין יועצין אלא בשדה (ר' עקיבא, ברכ' ח:). עמד רבן יוחנן בן זכאי ונשקו (לר"א בן ערך) על ראשו ואמר ברוך ה' אלקי ישראל שנתן בן לאברהם אבינו שיודע להבין ולחקור ולדרוש במעשה מרכבה (חגי' יד:). מעשה בר' חנינא שהדירו אביו

---

1) [וכן בארמ', ובאשו' נַשָּׁקֻ.]

2) [ובא חטף להדגיש את השין אחרי ו, וכן באותיות שריקה אחרות, כמו וְזָהַב (ברא' ב יב), וּשְׂדֵה (ויקר' כה לד), וּשְׁמֵה (במד' כג יח), וּשֲׁבָה (שפט' ה יב), וּסֲחַר (ישע' מה יד).]

---

1) [ובא חטף להדגיש את השין לפני אות החך (קוף) וכן גם לפני אות גרונית אֶפְשֲׁעָה (ישע' כז ד). ולדעת ריב"ג (רקמה שער ג', 198) אפשר שהוא מצורת יפעול-יִשַּׁק וכן גם רד"ק בשרשיו. ועי' Kö. ,Lehrgebäude, I 301 f.].

2) [ואולי נשיקה זו היא מעבודת האלים, וכן „עגלים ישקון". עי' Wellhausen, Reste arab. Heidentums, 109; Skizzen, III, 105.].

3) [אונק' תרגם על מימרך יתזון כל עמי, וכעין זה ת"י. כל צרכי עמי יהו נעשים על ידך כמו בן משק ביתי, רש"י. וריב"ג פרש על פיך ישאו כלי מלחמה, וכן ראב"ע ורשב"ם. השבע' ὑπακούσεται-יִקָּשֵׁב, וכן הוולג', אבל לא נמצא הקשיב עם על פה. הפש' נסב דינא-יִשָּׁפֵט.]

בנזיר והביאו לפני ר"ג וכו' עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו אמר מובטח אני בזה שמורה הלכה בישראל (נזיר כט:). למה בכה (יעקב אחרי נשקו את רחל) שראה האנשים מלחשים אלו לאלו מפני שנשקה מה בא זה לחדש עלינו דבר ערוה (מד"ר בראשי ע). אתה תהיה על ביתי וגומר שלא יהא אדם נושקיני חוץ ממך (שם ל). הואיל ואסור לי להשתמש באשה הריני תופשה ואין לי עון או שאני מגפפה ואין לי עון או שאני נושקה ואין לי עון (שם שמות יז). יצאה אחותה שזינתה לקראתה חבקו ונשקו זו לזו כיון שנשקו זו לזו הריחה במים המרים מיד מתה (שם במדי ט). באותה שעה נשקו הקב"ה (למשה) ונטל נשמתו בנשיקת פה (שם דברי יא). באותה שעה קרא הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת כלן ואמר להם רדו ונשקו שפתותיהן של אבותיהם של אלו (ר' יוחנן, שם שה"ב, והכך). — ואמר המשורר: תבער חמתו בו ואפו יחרה ויברך לשון מים לאש יסחו ישק וישך יחליא גם יחלים ובתהפוכותיו אנוש ישמחו (רשב"ע, אם קדחו). יום שעשעתיהו עלי ברכי וירא תמונתו באישוני נשק שתי עיני מתעתע את תארו נשק ולא עיני (ר"י הלוי, יום שעשעתיהו). ריחי בריח מר דרורך אמהרה אולי בריחי אשקה אפיך (הוא, מה לך נביה). ויפרש בצפעוני ויקשר ולא יניא וישך ואם ישק פצעים נשיקותיו (רשב"ע, נבס אל). — ונוי, *נשוק: והאותות אשר דבר כבר באו וכן המה חבוק ונשוק ושוק על שוק ואורע עלי שבמה (רשב"ע, הרחקת כליל חכמה). — ופעול, *נָשׁוּק, נְשׁוּקָה: אמר הקב"ה יבואו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה (רב יצחק, קוע' מג:). — ובסהמ"א: שמתי ע"פ שכינה ואין ראויה רימה לשלוט במי שנשוק משכינה (רש"י, ב"ב יז.). — ואמר המליץ: להיו לחי חשוק ופיהו בבל פה נשוק (ר"י הריזי, תחכמוני כז). ולא כשירי בן ברוך בפי הלבבות נשוקים ולא כשירי ר' אדונים ביד החן חבוקים (שם לה). — ובהשאלה: איזהו עיקל כל שמקיף פרסותיו ואין ארכובותיו נושקות[1]) זו לזו (בכורי ז ו). בשעת פטירתו (של ר"א) נשק שתי אצבעותיו[2]) זו בזו

[1]) כך במשנה שבמשנ', וכך במדב"מ. ובמשנ' שבש"ס נוקשות.

[2]) בגמ' (סנה' סח.): נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו.

ואמר אוי לי על שני ספרי תורות אלו (כלה רבתי ו). (כתוב) סכותה לראשי ביום נשק ביום שהקיץ נושק את החורף (ר' יוסי ברי בון, ירוש' יבמ' עו ב). ביום ששני עולמות נושקין זה את זה העולם הזה יוצא והעולם הבא נכנס (שם). — ובסהמ"א: אבר נושק במקום תשמיש (רש"י, יבמ' כה:). כיפאות של גשרים נשתברו ונשקו זו את זו (הוא, מו"ק כה:). אמר מהר"י סגל שאביו למדהו בינקותו על הגלוסקאות הנושקות זו את זו ונתחברו הרבה יותר בעת אפייתן הבוצע מאחד מהן אל יבצע במקום שנשקה בחברתה (ספי מהרי"ל הלכי סעודה).

—פעי, נִשֵּׁק, לְנַשֵּׁק, נִשְּׁקוּ, יְנַשֵּׁק, יְנַשֶּׁק,—כמו קל בבנין הפעולה: וירץ לקראתו ויחבק לו וַיְנַשֶּׁק-לו (בראשי כט יג). ולא נטשתני לְנַשֵּׁק לבני ולבנותי (שם לא כח). וישכם לבן בבקר וַיְנַשֵּׁק לבניו ולבנותיו (שם לב א). וַיְנַשֵּׁק לכל אחיו ויבך עליהם (שם מה יה). נַשְּׁקוּ בר[1]) פן יאנף ותאבדו דרך (תהל' ב יב). — ובתו"מ: המגפף (את הע"ז) והמנשק והמכבד (לפניה) והמרבץ והמרחיץ והסך והמלביש והמנעיל (סנה' ז ו). מלמד שלא בא (עשו) לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו של אבינו יעקב של שיש (מד"ר בראשי עח). היתה בת פרעה מנשקת ומחבקת ומחבבת אותו כאלו הוא בנה וכו' והיה פרעה מנשקו ומחבקו והוא נוטל כתרו של פרעה ומשימו על ראשו (שם, שמות א). לפי שהולד הזה כשהוא יוצא יוצא מלא גללין וכל מיני סירוחין והכל מחבקין אותו ומנשקין אותו וביותר אם הוא זכר (ר' איבו, שם ויקר' יד). אם עסקת בדברי תורה וכו' סוף שהכל מנשקין לך על פיך (שם שה"ש יסקי'). מעשה בשני אחים שהיה אחד במירון ואחד בגוש חלב נפלה דליקה בבית זה שהיה במירון ובאת אחותו מגוש חלב התחילה מגפפתו מחבקתו ומנשקתו (ר' פנחס, שם שה"ש, מי יתנך). למלך שהיה יוצא מפלטין שלו בכעס משהיה יוצא היה חוזר ומגפף ומנשק בכותלי פלטין ובעמודי פלטין ובוכה ואומר הוי שלום וכו' כך משהיתה שכינה יוצאה מביהמ"ק היתה חוזרת ומגפפת ומנשקת בכותלי בית המקדש (ר' אחא, שם איכי, פתיח'). אמרה לו אמו בחיי ראשך קיסר תנה את בני ואחבקהו ואנשקהו וכו' נפלה אמו עליו והיתה מחבקתו ומנשקתו וכו' עד שהיתה מנשקתו

[1]) [עי' ערך ב. בר בהערה ובמפרשים הקדמונים והחדשים. ואולי זה בהשאלה: אהבו, חמדו.]

ומחבקתו גזר עליו והרגוהו עליה (שם, על אלה). ובכל מדינה ומדינה שהיו מגיעי' כתביו של מלך היו מחבקים ומנשקים אותם ועומדים על רגליהם ופורעים ראשיהם וקורין אותם באימה (שם, אסת' א, ויהי בימי). ויקם המלך בבהלה מכסאו וירץ אל אסתר ויחבקה וינשקה וישלך זרועו על צוארה (שם, ויהי ביום השלשי).

—פעי, °נָשֵׁק, מְנַשֵּׁק,—שנשקוהו: הנשיקה היא פגישת שפתי המנשק והמנושק (ר״י א״ח, השרשים לריב״ג, נשק).

—התפ׳, *הִתְנַשֵּׁק: אם עמלת בתורה בעולם הזה סוף להיות שפתותיך מתנשקות לעתיד לבוא (אדר״נ, נוסחי ב יב).

—הפעי, מַשִּׁיקוֹת,— הִשִּׁיקוּ זה לזה, נגעו נגיעה קרובה זה לזה, גם דברים לא בע״ח: וקול כנפי החיות מַשִּׁיקוֹת אשה אל אחותה (יחזק׳ ג יג). — ומצוי הרבה בתו״מ, בפרט בענין חבור שני נוזלים: מקל שהיא מלאה משקין טמאין כיון שהשיקה למקוה טהורה (ר׳ יהושע, טהרי׳ ח ט). שתי מטהרות זו על גבי זו נוטל את הפקק מבינתיים ומשיקן ומחזיר את הפקק למקומו (תוספתי עירובי׳ יא ט). אין מטבילין את המים ביו״ט ואין משיקין את המים בכלי אבן לטהרן בשבת דברי ר׳ וחכמים אומרים מטבילין את המים ביום טוב ומשיקין את המים בכלי אבן לטהרן אבל לא להטבילן (שם יו״ט ב ט). עריבה שהיא מלאה כלים והשיקה למקוה (שם מקוא׳ ה ב). מטהרים את המקואות העליון מן התחתון וכו׳ כיצד מביא סלון של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו בשערה דיו (מקוא׳ ו ח). מי החג שנטמאו השיקן ואח״כ הקדישן טהורין הקדישן ואח״כ השיקן טמאין (ר׳ הושעי״א, פסחי׳ לד:). התמד עד שלא החמיץ משיקו במים משהחמיץ אין משיקו במים (חולי׳ כו.). כאדם שהוא משיק שני גבין זה על זה והוא מדביקן (מד״ר שה״ש, ישקני). — והִשִּׁיק את פיו, הדביק את שפתיו זו בזו, שתק: יש דברים שמשיקין עליהן את הפה (ר׳ לוי, ירוש׳ ע״ז ב ח).—ובסהמ״א: וקול החרבות משיקות קולם כי ידבקו חרב אל חרב (יוסיפון תקה). משיק השמש באותו מקום (רש״י, סוטי׳ כו:). השיק שפתותיך זו לזו (בלשון הגר״א, תוספתי פרה י ב).

ב. נשק, ממנו ב. נָשַׁק, נֶשֶׁק.

ב. נָשַׁק, נֹשְׁקֵי, — נֹשֵׁק קֶשֶׁת, הַזֻּיַּן בה sich rüsten; s'armer; to be equipped with: והמה בגבורים עזרי המלחמה נֹשְׁקֵי קשת מימינים ומשמאלים באבנים ובחצים בקשת (דהי״א יב א-ב). ועמו נֹשְׁקֵי קשת ומגן מאתים אלף (דהי״ב יז יז). בני אפרים נוֹשְׁקֵי רומי קשת הפכו ביום קרב (תהלי׳ עח ט).

— פעי, *מְנֻשָּׁק, מְנֻשֶּׁקֶת, מְנֻשָּׁקוֹת, — מזוין, ובהשאלה: אם עסקת בדברי תורה ששפתיך מנושקות[1]) סוף שהכל מנשקין לך על פיך (מד״ר שה״ש, ישקני). — ובסהמ״א: גיבור בתורה איתן בחכמה חלוץ צבא בחוקותיה נושק קשת רומה במדותיה (אגרי׳ לר׳ יעקב ראש כלה, כ״י גני׳ קהיר, בהעתקי׳ א. ספירא). — ופָעוּל, °נָשׁוּק, חמוש מזוין בנשק: זהיר כבר נשוק הלא תצא לשוק (ר׳ ישי בן מרדכי, איש חסיד, זמירות למוצ״ש). נפלאות מעללי צעיר ימים אחל אספרה לקראת ענק נשוק ערך רועה רך ונער לא במגן וקשת לא בחנית ורמח כי אם בשם אלהי צבאות ורוחו כי חזקה (שלום הכהן, כיר דוד ג).

נֶשֶׁק, ס״ז, נֶשֶׁק, נִשְׁקְ, — כלי זין Waffen; armes; weapons: והמה מביאים איש מנחתו כלי כסף וכלי זהב ושמלות וָנֵשֶׁק ובשמים סוסים ופרדים דבר שנה בשנה (מ״א י כה). ואתכם הרכב והסוסים ועיר מבצר והַנָּשֶׁק (מ״ב י ב). ותבט ביום ההוא אל נֶשֶׁק בית היער (ישעי׳ כב ח). ויצאו ישבי ערי ישראל ובערו והשיקו בְּנֶשֶׁק ומגן וצנה וכו׳ ולא ישאו עצים מן השדה ולא יחטבו מן היערים כי בַנֶּשֶׁק יבערו אש (יחזק׳ לט ט-י). יי׳ אלהים עז ישועתי סכותה לראשי ביום נָשֶׁק (תהלי׳ קמ ח). יברח מִנֶּשֶׁק ברזל תחלפהו קשת נחושה (איוב כ כד). יחפרו בעמק וישיש (הסוס) בכח יצא לקראת נָשֶׁק (שם לט כא). — ובתו״מ: ביום נשק זה נשקו של גוג (ירוש׳ יבמ׳ טו א).—ומ״ר נְשָׁקִים: החשקים מחשכים וכלי הנשקים שקים הפנינים צנונים והששנים קמשונים (כ״י הפניני, בחינת עולם ד). יתהלל בגבורתו וצדיק באמונתו נצב ימינו יתעל בשריונו לא יברח מנשקים לא השיב ידו מפני פחת אחד מיוחד (ספר בר ששת, השוני ספ״ז).—ועי׳ מלחמה, השייכים.

ב. נֶשֶׁק, ס״ז—כמו נְשִׁיקָה: ובקומו הארור מן המטה שמע שנשקה נשק כל כך חזק ששמע מבחוץ (רשד״ם, אה״ע שו״ת קסא).

---

[1]) [כך פרש מ״כ: לשון נשק, כלו׳ ששפתותיו מזוינות לדבר בדברי תורה. אולם עץ יוסף מפרש שנושקות שפה לשפה בשעה שתדבר בד״ת.]

נשר[1]), ממנו א.נֶשֶׁר.

א. נֶשֶׁר, ש"ז, מ"ר נְשָׁרִים, סמי' נִשְׁרֵי, — עוף דֹּרֵס, חזק ומהיר המעוף ומגביה עוף Adler; aigle; eagle[2]): את הנשר ואת הפרס ואת העזניה (ויקרי יא יג). ופני נשר לארבעתן (יחזקי א י). אם על פיך יגביה נשר וכי ירום קנו (איוב לט כז). כי עשה יעשה לו כנפים כנשר ועיף[3]) השמים (משלי כג ה). דרך הנשר בשמים (שם ל יט). כנשר יטוש אלי אכל (איוב ט כו). — בעל קרחה: קרחי וגזי על בני תענוגיך הרחבי קרחתך כנשר (מיכי א טז). — דאה כנשר, מהר לבא: ישא יי' עליך גוי מרחוק מקצה הארץ כאשר ידאה הנשר (דברי כח מט). הנה כנשר ידאה יפרש כנפיו אל מואב (ירמי מח מ). הנה כנשר יעלה וידאה ויפרש כנפיו על בצרה (שם מט כב). — נשאהו על כנפי נשרים, משל לגבה המעוף וכח השמירה: ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי (שמות יט ד). כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על אברתו (דברי לב יא). — קל מנשר, מהיר מאד בהליכתו, במרוצתו: שאול ויהונתן הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו מנשרים קלו מאריות גברו (ש"ב א כג). קלו מנשרים סוסיו (ירמי ד יג). קלים היו רדפינו מנשרי שמים (איכי ד יט). ופרשיו מרחוק יבאו יעפו כנשר חש לאכול (חבקי א ח). — הגביה כנשר קנו, התבצר במקום גבוה: כי תגביה כנשר קנך משם אורידך נאם יי' (ירמי מט טז). אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם אורידך נאם יי' (עובדי א ד). — ומשל לכח ועֹז בכלל: חוד חידה ומשל משל אל בית ישראל ואמרת וכו' הנשר הגדול גדול הכנפים ארך האבר מלא הנוצה אשר לו הרקמה בא אל הלבנון וכו' ויהי נשר אחד גדול גדול כנפים ורב נוצה וכו' הלא ידעתם מה אלה הנה בא מלך בבל ירושלם וכו' (יחזקי יז ג-יג). — ומשל להחלפת כח והתחדשות הנעורים: וקוי יי' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו (ישעי מ לא). תתחדש כנשר נעוריכי (תהלי קג ה). — בני נשר, הגוזלים: עין תלעג לאב ותבז ליקהת אם יקרוה ערבי נחל ויאכלוה בני נשר (משלי ל יז). — ובתו"מ: הוי עז כנמר וקל כ נ ש ר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים (יהודה בן תימא, אבות ה כ). מה נשתנה נ ש ר' זה מכל העופות כלם שכל העופות כלן נותנין את בניהם תחת רגליהם מפני שהן מתייראין מעוף אחר שהוא פורח על גביהם אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מאדם בלבד שלא יזרוק בו חץ (מכי' יתרו, בחדש ב). נ ש ר זה אין נכנס לקנו מיד עד שהוא [מטרף על] בניו בכנפיו בין אילן לחבירו וכו' כדי שיעירו בניו (ספרי, דברי ש"ד). הנשר מפורש אין לו זפק ואין אצבע יתירה ואין קורקבנו נקלף ודורס ואוכל (ספרא, שמיני ג ה). עין שהלעיגה על כיבוד אב ואם וכו' יבוא נ ש ר שהוא רחמן ויאכלנה (רשב"י, ירוש' פאה א א). מלך שבחיות ארי מלך שבבהמות שור מלך שבעופות נ ש ר ואדם מתגאה עליהן (חגי' יג:). חמשה אימות הן אימת חלש על גבור וכו' אימת סממית על העקרב אימת סנונית על הנשר (שבת עז:). יעלה זו אכזרית על בניה בשעה שכורעת ללדת עולה לראש ההר כדי שיפול ממנה וימות ואני מזמן לה נ ש ר שמקבלו בכנפיו ומניחו לפניה (ב"ב עז:). אותן שנים שעתיד הקב"ה לחדש בהן את עולמו וכו' צדיקים מה הן עושין הקב"ה עושה להם כנפים כנשרים ושטין על המים (סנה' צב:). נ ש ר גדול היה לו לשלמה והיה רוכב עליו והולך לתדמור במדבר ובא בו ביום אחד (ר' שמואל בר"י, מד"ר קהל', כי מי יאכל). — ובמליצה, כנוי לחיל הרומאים: שלחו ליה לרבא זוג בא מרקת ותפשו נשר (סנה' יב.). — ואמר המשורר: לרדוף העושר קלו נ ש ר י ו וישכח המות והוא אחריו (רשב"ג, כתר מלכות). אבל משפט הזמן יאכיל נ ש ר י ו בשר רמה וצופו אל זבוביו וכל עבד מקום אדון ירימו על כסא וישפיל כל נדביו (משה דרעי, היחמוס הזמן, לקו"ק פב). — ואמר המליץ: דע כי הצפרים לא ישובו בארצנו נ ש ר י ם וההבדל בין הכסף והמבדיל נקל להבדיל (ר"י חריזי, תחכמ' ו). — ב) *אחת מצורות המזלות: צורת הפרס והוא ה נ ש ר המעופף ובערבי אלנסר אלטאר וכו' ה נ ש ר הנופל והוא אלנסר אלואקע (ראב"ח הנשיא, חשבון מהלך הכוכבים). ה נ ש ר המעופף וכוכביו ט' (ראב"ע, ראשי חכמה). ותשקיף ותופיע על מסלות הרקיע

---

1) [גם בערבי' נשר a) וכן בארמ' נשרא, ובאשור' נִשְׁרֻ.]

2) [וגם ביחוד העוף הדורס gyps fulvus; Geier; vautour; vulture, שהוא קרח בראשו, עי' מיכ' א טז. ועי' Tristram, Natur. Hist. Bible, 5th ed. 172 ff.]

3) [כך הכתיב והקרי יעוף.]

---

a) نسر

וכי נכספה נפשך להבין שביליו ולמנות חייליו ומוצאם ומובאם וסדור צבאם ועקרבו ושורו ודליו ואריו ונשרו וחקו בארץ ומשטרו וגבהו ורומו (רמצ"ס, אגרי לכ"י עקיין). עוד הנשר המעופף צורה אחת ונשר עומד על הסהר (הרגוס אלפרגוי, יעקב אנטולי. Rivisto degli Studi, Orientali, vol. III. 241). ראיתי לבאר במקום הזה שמות השלשים וששה צורות הנוספות ואוציא במספר צבאם ואלו הן הדוב הקטן הדוב הגדול וכו' הנשר הנופל התרנגולת וכו' הנשר המעופף דג הים (דוד גנז, נחמד ונעים סה). שכוכב אחד יש ששמו כוכב נשר וגם במגלת רות אשר הורגלנו היום בקריאתה יש רמז לזה (ר"י מוסקאטו, נפוצת יהודה יג). הנשר נדמה כאלו יעוף בשמים בתוכו נאסף צ"ח כוכבים (יחזועל, למודי הטבע אאא.). — °עץ נֶשֶׁר, שם אילן גדל בהודו, עצו טוב הריח ומשתמשים בו גם לרפואה: עץ הנשר שחוק להריח גם לחזק את האצטומכא ויקר הוא כזהב (ר"ש בלוך, שבילי עולם ג, הודו). עצי נשר הנותן ריח ניחוח ושאר פירות הודו יגדלו בזויאם לרוב (שם).

ב. **נשר**, ממנו ב. נֶשֶׁר, נָשַׁר, מַשּׁוֹר.

ב. **נַשָּׁר**[1]) ס"ז, כָּרוֹז, מי שמכריז דבר בשופר בפיו להודיעו בקהל, Herold; héraut; herald: אל חכך שופר כַּנֶּשֶׁר[2]) על בית יי' יען עברו בריתי ועל תורתי פשעו (הושי ח א).

---

[1]) משק' מֶלֶךְ, עֶבֶד, ועי' הערה לקמן.

[2]) כך בנוסחה המסורה הכתיב והנקוד. והנה אין ספק בדבר כי בנסחת השבעי' כבר היתה מלה זו כהויתה, הואיל והם תרגמו ἀετός שהוא השם היוני להעוף המפרסם. ומעדותו של הירונ' אנו ראים כי גם בנסחתו של עקילס היתה מלה זו כתובה, אמר וז"ל: interpretati sumus in gutture tuo sit tula... Aq. et Sym. et Theod. similiter transtulerunt וכן ת"י: כנישריא. אבל מה כונת הדברים כנשר על בית יי'? כבר נתלבטו בזה כל המפרש' הקדמונ' והחדש' ולא מצאו דבר מניח הדעת. רבם ראים בהמלה נשר רמז על האויב. כך ת"י: הא כנשרא דמשתדי כן יסק מלך במשריתיה וישרי על בית מקדשא דיי', ע"כ. וכך רש"י: עופו ומהרו האויבים כאשר ידאה הנשר, ע"כ. ובענין זה שאר המפרשים, וגם מהחדשים מי שמקים הנסחה המסורה. אבל המליצה קשה מאד, כי לפי פרוש זה העקר, הפעל יעלה או ידאה וכדומ', חסר מן הספר. וכמו"כ אי אפשר לאמר כי הדמיון כנשר מסב להשופר, כי מה דמיון יש בין תקיעת שופר והעוף נשר? ובהיות שגם תחלת הפסוק, אל חכך שופר, קשה, לא ישימו את השופר להחך אלא להפה, לכן החליטו רב החדשים כי הצי הראשון של הפסוק כלו משבש והגיהו הגהות מתחלפות (בארץ מצרים ילהכו עפר באשור מעל בית יי', הרם קול בכה כשופר על בית יי', אל תחשך כשופר הרם קולך על בית יי') והצד השוה שבהן הוא שכלם מוחקים את השם נֶשֶׁר מהכתוב. אבל, כבר נאמר בתחלת הערה זו, כי על מציאות השם נשר בכתוב זה מעיד גם תרגום השבע' ועל המלה שופר, אעפ"י שמתרגום השבע' שבמקום הכתוב בו חֵךְ, נראה שהם קראו עפר, מעידים תרגומיהם של עקילס וסומכוס ותאודוטיון, כמו שנזכר בתחלת הערה זו בשם הירונ'. ולא עוד אלא שלהשם עפר אין שום מקום בכתוב זה, אם לא נחדש במקומו כתוב אחר לגמרה, כמעשה המגיהים החדשים, ולכן רגלים לדבר כי שתי אלה המלים, שופר ונשר, הן מעצם נסחת הכתוב כמו שיצאה מפי הושע. ובהיות שבאמת אי אפשר למצא שום דמיון בין תקיעת שופר להעוף נֶשֶׁר, על כרחנו אנו צריכים להחליט כי בהמלה נשר שבכתוב זה לא היתה כלל כונה להעוף נֶשֶׁר אלא לאיזה דבר אחר שאפשר לדמות לו תקיעת שופר. והנה בערב' שימש הפעל נשר[a]), מלבד שמושו כמו בעבר', בענין נשירת עץ במשור ובענין נשירת עלים וכדומ', עוד במשמ' פרסום דבר להעם, אמר אלג'והרי וז"ל: ונשרת אלח'בר אתשרה ואנשבה אד'א אד'עתא וכו' ואנתשר אלח'בר אד'אד'אע, ע"כ. ובעבר': נשרת החדוש אם הודיעהו ופרסמו ברבים ואנתשר החדוש, אם נתפרסם. ומזה השם בערב' מנשור[b]), הוא כרוז מהשולטן וכדומ' להעם, Manifest בלע"ז. פעולה זו של הכרזה ופרסום דבר ברבים היא היותר נאותה בדברי הנביא כאן לפי הענין. ורגלים לדבר כי המלה נשר כאן היא שם להאיש שהוא מכריז ומפרסם דבר ברבים, וכמו שהוא המנהג בכל העמים מעולם פעולה זו נעשית בתקיעת שופר בפה המכריז, וזהו המכֻון בכתיב זה בשתי המלים שופר כנשר, כלו' כמו המכריז, הכָרוז. ואפשר שהקריאה האמתית של השם הזה הוא נַשָּׁר במשק' רַכָּב וכדומ', רק מפני שהמנקדים ראו בו את השם של העוף נקדוהו נֶשֶׁר. ואפשר שגם הכָרוז הזה נקרא נֶשֶׁר, ע"מ מֶלֶךְ, עֶבֶד וכיוצא בהם. אבל, עוד נשאר הדחק בתחלת הכתיב אל חכך, שאפי' אם נניח שאפשר להשתמש בהשם חך כאן במקום פה, עכ"פ הסר פעל שים או כיוצא בו. ועל כרחנו צריך להניח כי שתי המלים אל הכך הן שבוש מאיזו מלה אחרת שהיתה כתובה בתחלת כתוב זה. ורגלים לדבר שהתחיל הכתוב בפעל בענין פרסום והודעה בקהל, ובהיות שמהתרגום הסורי, שתרגם איך קרנא נראה כי קרא כשופר, אפשר

[a]) نشر [b]) منشور

א.*נָשַׁר[1], פ״ע, מ״ר נְשָׁרִים, — מה שֶׁנָּשַׁר מהאילן, עלים או פֵּרוֹת: פירס עליה סדין מפני החמה או תחתיה מפני הנשר (סוכ׳ א ג). מתירין גמזיות של הקדש ואוכלין נשרים בשבת ונותנין פיאה לירק (תוספתא פסחי׳ ב [ג] יט). היו פותחין גינותיהם ופרדסותיהם לעניים שהיו בשני בצרות והיו עניי ישראל אוכלין נשרים בשבת (שם כא). ופורצין פרצות בגנותיהן ובפרדסותיהן להאכיל נשר לעניים בשני בצורות בשבתות וימים טובים (פסחי׳ נו.). נשרין ספק מחיום נשרו ספק מאתמול נשרו (ירוש׳ ביצ׳ א א).

ב.*נשר[2], ממנו *נָשַׁר, *נְשִׁירָה, ג.*נֶשֶׁר, *הַשָּׁרָה.

*נָשַׁר, פ״ע,—נָשְׁרוּ העלים או הפרות מן העץ, נתקו מעל העץ ונפלו: נשרו (הפרות) ואחר כך הפרישן איני חייב משום פאה (תוספתא פאה ב יב). לעלין יש ביעור מפני שנושרין מאביהן (שביעי׳ ז ה). עלי קנים ועלי גפנים עד שישורו[3] מאביהן (שם טו). אף לא ירקות (וזרעין תחת האשרה) בימות הגשמים מפני שהנמיה נושרת עליהן והווה להן לזבל (ר׳ יוסי, ע״ז ג ח). ערבה גזולה ויבשה וכו׳ כמושה ושנשרו מקצת עליה (סוכ׳ ג ג). פירות הנושרין וכו׳ (מן האילן בשבת אסורים) גזרה שמא יעלה ויתלוש (אביי, ביצ׳ ג:). עצים שנשרו מן הדקל בשבת אסור להסיקן ביו״ט (ר׳ יוחנן, ביצ׳ ד:). בשעה שבנה שלמה ביהמ״ק נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאין פירותיהן בזמנן וכשהרוח מנשבת בהן נושרין (ר׳ הושעיה, יומ׳ כא:). זית אין עליו נושרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים (ריב״ל, מנח׳ נג:). ראה גובלות שנשרו אומר ברוך דיין האמת (ירוש׳ ברכ׳ ו ג). נשרין ספק מהיום נשרו ספק מאתמל נשרו (שם ביצ׳ א א).—והתבואהו העגבים בשעת הקציר והבציר: איזהו לקט הנושר בשעת קצירה ובשעת תלישה ר׳ יוסי אומר אין לקט אלא נושר בשעת הקצירה לבד (תוספתא פאה ב יד; ומשנה שם ד י). איזהו פרט הנושר בשעת הבצירה (פאה ז ג). — והשערות, נמרטו ונפלו: היו בו שתי שערות תלש אחת ונשרה אחת וכו׳ היו שלש תלש אחת ונשרו שתים (תוספתא נגעי׳ ג ב). שער בכור בעל מום שנשר והניחו בחלון ואחר כך שחטו (בכורו׳ ג ז). סכי שמש זוגדם והצירן ושנשרו ריסי עיניו פסול מפני מראית העין (שם ז ג). והיתה לאה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה (רב, ב״ב קכג.). מעשה באשה אחת שכנתו של ר״ג שמת בנה והיתה בוכה עליו בלילה שמע ר״ג קולה ובכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו (סנה׳ קד:). פעם אחת עבר אדם בתוך מדבר כוב זה וראה נחש אחד ישן וכו׳ ומרוב שנכנסה בו חרדה נתבהל ונשר שערו והיו קורין אותו מרוטה (ר׳ אבא, מד״ר שמות כד). מעשה במרים בתו של נקדימון שהיתה שומרת יבם וכו׳ וכשבא הרעב נשר שערה מן הרעב (פסיק׳ רבתי כט-ל).—והדמעות, נזלו מעיניו: והיו הם יושבים ואוכלים ושותין והוא היה עומד ומשקה עליהן והיו דמעות נושרות מעיניו ונופלות בכוסיהן (רב, גיט׳ נח.). שבשעה שעקד אברהם אבינו את בנו על גבי המזבח בכו מלאכי השרת וכו׳ ונשרו דמעות מעיניהם לתוך עיניו (מד״ר בראש׳ סה). בשעה שנכנסו שונאים לביהמ״ק תפשו את הבחורים וכפתו ידיהן לאחוריהן והיו בוכין והיו הדמעות יורדות על לחייהן ולא היו יכולין לקנחן ונושרות על לחייהם כצרבת (שם איכ׳, ודמעתה) — והשִּׁנַּיִם: המקנח בדבר שהאור שולטת בו שיניו התחתונות נושרות (שבת פב.). שני כפירים נתעו אלו גבוריו של יוסף שכיון שכעס יהודה נשרו שיניהם של כולם (ר׳ יוחנן, מד״ר בראש׳ לג).—והצפרנים: וכן מצינו בסוטה שבמדה שמדדה בה מדדו לה וכו׳ היא הראתה לו באצבע לפיכך ציפורניה נושרות (סוט׳ ט.).—והבתולים: משפחה אחת היתה בירושלים שהיו פסיעותיהן גסות והיו בתולותיהן נושרות עשו להן כבלים והטילו שלשלת ביניהן שלא יהיו פסיעותיהן גסות ולא היו בתולותיהן נושרות (ר׳ יוחנן, שבת סג:).—ואבנים, מסמרים, וכיוצא בהם: בית המוסגר

שהכף הסופית של חכך נשתרבבה מתחלת המלה כשופר. ואולי הלמד של אל נפרדה מן המלה שלאחריה. שהיתה לחך. ואולי זה היה פעל מיוחד ששמש, אולי בלשון אפרים בענין פרסום והכרזה, שאין למושג זה פעל אחר מיוחד באוצר המלים של המקרא.

1) כך הנקוד במשנ׳ מנקד׳ דפוס ליוורנ׳, וכך נקד יסטרוב. בקטע כ״י משנ׳ מנק׳ ביהו״ם שכתב נֶשֶׁר (בכ״י זה אין סגול). לוי ואחריו קוהוט נקדו נֵשֶׁר.

2) בערב׳ נת׳ר a). בארמ׳ וסור׳ נתר, וקרוב לו בעברית נשל.

3) במדרב״ם שישרו.

a) نثر

שנשרו ממנו אבנים (תוספת' נגע' ו יב). נשרו רב מסמרותיו (של הסנדל) ונשתיירו בו ארבע וחמש (שם שבת ד [ה] ה). אבנים שנשרו מן המרקוליס (ע"ז נ.). — ובגדים, כלים, וכדומ': מי שנָשרו[1] כליו בדרך במים מהלך בהן ואינו חושש (שבת כב ד). כלי נצרים וכו' אעפ"י שנשרו שפתותיהן (כלים כ ג). אין נותנין את המוכין לא לתוך הכר ולא לתוך הכסת ביו"ט וכו' נשרו מחזירין אותן (שבת מח.). אמרו עליו על אחר בשעה שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי טועין נושרין מחיקו (חגי' טו:). קנקנים של עכו"ם שהחזירן לכבשן האש כיון שנשרה זיפתן מהן מותרין (ר' יוחנן, ע"ז לג:). — ובסהמ"א: ויש מי שאומר עיכבן המטר הנושר מן השמים (ר"ח, סוכ' יג.). — וסמן בחלום, הטם שנָשַׁר, לחיים שנשרו: שאל בן אחותו של ר ישמעאל את ר' ישמעאל ראיתי (בחלום) שני לחיי שנָשרו אמר שני גדולי רומי יעצו עליך רעה ומתו (ברכ' נו:). א"ל בר קפרא לרבי ראיתי הוטמי שנשר א"ל חרון אף נסתלק ממך (שם).

—הפעי, *הִשִּׁיר, מַשִּׁיר, מַשֶּׁרֶת, — הפיל, השליך מעליו: איזוב אימתי כשר להזות בו משישיר את ניצו (תוספת' פרה יב ח). יורה שמשיר הפירות ושוטף הזרעים ואת הגרנות (ספרי דברי מג). הנח תבואה בקשה תלתן בעמיר תמרים במכבדות יכול אפילו השירה אותן הרוח תלמוד לומר אותן הפריש ואחר כך השירה אותן הרוח כשם שזכו בהם כך זכו בעיציהם (ספרא, קדוש' א ג). המרעיד את האילן להשיר ממנו אוכלין וכו' להשיר ממנו משקין (מכשי' א ג). אילן שמשיר פירותיו סוקרו בסיקרא וטוענו באבנים (שבת סז.). יש לו (סנפיר וקשקשת) עכשיו ועתיד להשירן כשעה שעולה מן המים (חולי' סו.). פרצה דחוקה מותר ליכנס בה בשבת ואע"פ שמשיר צרורות (שמואל, נדה קד:). פירצה דחוקה נכנסים בה בשבת אפילו משרת צרורות (תוס', ירוש' ברכי ג ו). מעשה באשה אחת שהיתה משרת כמין שערות אדומות ובא מעשה לפני חכמים ושלחו וקראו לרופאין ואמרו להן שומא יש לה מבפנים (ירוש' נדה ג ג). שכשבנה שלמה ביהמ"ק צר בו כל מיני אילנות בשעה שאילנות שבשדה עושים פירות אלו שבבית עושים פירות והיו משירים פירותם ומלקטין אותם ומניחין אותן לבדק הבית (מד"ר שה"ש, עמודיו). — והִשִּׁיר את השער: לא יחוף הנזיר את ראשו באדמה מפני שמשרת את השער (ר' ישמעאל, נזיר ו ג). אנפיקינון שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו שמשיר את השער ומעדן את הבשר (ר' יהודה, מנ"ק ע:). מפני מה אמרו מראה של מתכת אסורה מפני שאדם עשוי להשיר בה נימין המדולדלין (רבה בר אבוה, שבת קמט.). —ובסהמ"א: העביר על ראשו סם שמשיר את השער והשיר את השער אינו לוקה (רמב"ם, נזירות ה יב).

—פעי, נִשֵּׁר, מְנַשֵּׁר,—א) נִשֵּׁר אבר מן הגוף, קרע אותו, נתקו ממקום חבורו: ואיזהו עיקור שאין בה טריפה המנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה (ע"ז יא.). מלך שמת עוקרין סוס שהיה רוכב עליו ועגלה שהיתה מושכת בקרון שהיה יושב בו מנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה מקום שאין עושה אותה טרפה (רמב"ם, אבל יד כה). —ונִשֵּׁר בשערו, תלש אותן: בנזיר הזה שמנשרים בשערו ואומרים לו למה שערו של זה גדול [והוא אומר להם] שהוא נזיר (פסיקי רבתי לא). ובהשאלה, *נִשֵּׁר את הטמאה וכדומ': טהרה תורוק ותחשר טמאה תשליך ותנשר (רשב"י הבבלי, לך ה' הצדק, כלים' מנח' יוה"כ). — ב) בהשאלה, *נִשֵּׁר את פלוני: (כתוב) ויאמר חותן משה אליו לא טוב הדבר וגו' נבול תבול ר' יהושע אומר יהללו[1]) אותך וינשרו אותך (מכי' יתרו, עמלק ג).

נשת[2]), ממנו נָשַׁת.

נָשַׁת[3]), פ"ע, נָשְׁתָה, נִשְׁתְּתָה,—א) נָשְׁתָה לשונו בצמא, וכדומ', יבשה ונחלשה שאינה יכולה לנוע, vertrocknen.

---

1) כך הנקוד במשנ' מנקד' רגילות, וכך פרש"י כאן: שנפלו למים בשבת, ע"כ. ובקצת משנ' מנקד (עי' שטרק) שנִשרו, נ הרוקה, והוא נפע' מן שרה, וכך הרמב"ם בפרושו להמשנ': נשרו מגזירת משרה ושורין, ע"כ. אבל כבר השיגו התוספו' ע"ז והוכיחו שהנון היא שרשית ממה שאמרו בגמ' ביצ' לה: מאן דתני מנשירין (במקום משילין שבנסחת המשנ': משילין פירות דרך ארובה) לא משתבש דתנן מי שנשרו כליו במים וכו' אי נמי מהא דתנן איזהו לקט הנושר בשעת קצירה.

1) כך בכ"י, והגיה בעל אות אמת ילאו, לפי נוסח' הילקוט.

2) רק בעבר', אולי כמו תשש. קבעו שרש זה ריב"ג ורד"ק. אך מנחם עשהו שת, וחברו עם בשתי (קהל' י יז). רש"י משרש נשה, גיד הנשה, מלשון קפיצה, ונשתו מלשון השאת והשבר.

3) עי' הערה להשרש

העניים והאביונים מבקשים : dessécher; to be parched. מים ואין לשונם בצמא נָשָׁתָּה[1]) אני יי' אענם אלהי ישראל לא אעזבם אפתח על שפיים נהרות ובתוך בקעות מעינות (ישעי' מא יז-יח).—ב) נָשַׁת כֹּחוֹ, נחלש, רפה, : erlahmen; se débiliter; to be enfeebled; חדלו גבורי בבל להלחם ישבו במצדות נָשְׁתָה[2]) גבורתם היו לנשים (ירמי' נא ל).—ואמר המליץ: היגון והאנחה שוברים כחו הצרות והמצוקות נושתות גבורתו (רסע"ג, בקשה, יי' שפתי). יהודי בן ששת אשר הכמתו שת לכל לשון נשת כמו מים זרים (תשו' תלמידי דונש, את מי חרפת). ישב בראש צחיחו ויִנשת לשונו מציחו ירד לארץ נצחו והצרעת תורה במצחו (עזרא הבבלי, תוכחי מוסר ה כב:).

—נִפע', נִשַּׁת, נִשְּׁתוּ,—נִשְּׁתוּ מים מִיָּם, נהר וכדומ', נעלמו, כלו', נתיבשו: וְנִשְּׁתוּ מים מהים ונהר יחרב ויבש (ישעי' יט ה).

—הפע', *הֻנְשַׁת, הוּנְשַׁת, — הֻנְשַׁת גרונו, נתיבש הגרון ונעשה הקול צרוד, נִחַר: גרוני הונשת קרוא ארוכה קוה נחת והנה פרוכה (ר' קלוני' בן יהודה, אדברה התנונים, יוה"כ).

*נֶשֶׁת, ס"נ, מ"ר, נְשָׁתוֹת, — כמו עֶשֶׁת, התיכת ברזל פחות או יותר עבה וארוכה: אפילו (יש בתוך הדירה) נשתות[3]) אפילו טבלא (ר' נא בר חנינא, ירוש' עירוב' ח ד).

נִשְׁתְּוָן[4]), ס"ז,—א) מכתב, אגרת, Brief; épitre, lettre; : letter וכתב הַנִּשְׁתְּוָן כתוב ארמית ומתרגם ארמית (עזר' ד ז). וזה פרשגן הַנִּשְׁתְּוָן אשר נתן המלך ארתחשסתא לעזרא הכהן הספר (שם ז יא). הן הנשתוון הזה יוודע לאחותך כי זה כמה שמעתי עליך טובות גדולות ונפלאות (ר' הלל מוירונא, מכתב ע"ד ספרי הרמב"ם, חמדה גנוזה יח.). — ואמר הפיטן: צר ואויב הלטיש

1) אמר ריב"ג: שדה אלתא מנאג'ל אלוקפ וכת'ירא מא ישדדונ פי אלוקפ. ובעבר' דגשות התיו מפני ההפסקה כי הרבה פעמים הם מדגישין בהפסק, ע"כ. וכן רד"ק. והדגשות מפני ההפסק לתפארת, ורש"י אמר שהוא במקום ונששתו, עי"ש.

2) השבע' נסחה אחרת כלה. ת"י אתברת, נשברה ופרש ריב"ג: ומעני הד'א אללע'ה בטלאנ אלשי וד'האבה ע"כ. וכן רד"ק: הפסק הדבר ואבדו.

3) [בגמ' בבלי (שם סו.). עששית וברש"י שם עששיות.]

4) [גזר' אותו מהפעל הפרסי נושתן-כָּתַב.]

עיניו פיהו פער לשאוף עיניו עשת בשלו להשמיד קהל המוגיו סגל לאבד הרת בנשתוניו (ר' משולם, במתי מספר, סליח' לתענ' אסתר).—ב) *ס"נ,—מדת הַנִּשְׁתְּוֹן, תכונת אדם חסיד, שהשבח והגנות, הכבוד והקלון שָׁוִים בעיניו ; gleichgültig ; indifférent. : והנה לא השתי בזה כלל כי כבר הגעתי ת"ל למדת הנשתוון שוכר בעל חובות הלבבות[1]) (הקד' שו"ת חות יאיר). וכבר השמיענו הרב החסיר בחובות הלבבות שתכלית מדת הענוה הוא להגיע למדת הנשתוון (נמוקן שמיר, סי' ג מג). שישוה בעיניו הכבוד והקלון זהו מדת הנשתוון (ר' אליעזר פאפו, פלא יועץ כח). קנה בנפשו מדת הנשתוון עד שלא הקפיד כלל (שם כט). שאם לא הגעתי למדת הנשתוון לפחות ודוממתי (שם). מעולם לא הגעתי למדת הנשתוון כאשר הגענו הזמן הזה בהתוכחנו עמך (רי"מ חזן, ספ' שארית הנחלה כח).

נשא[2]), ממנו נָשָׂא, נְשׂוּאָה, נָשִׂיא, מַשָּׂא, מַשְּׂאָה, מַשְּׂאֵת, שִׂיא, שִׂיאוֹן, א.שְּׂאֵת, ב.שְׂאֵת, נְשִׂיאוּת.

נָשָׂא, פ"י, וגם פ"ע, נְשָׂאָהּ, נְשָׂאוֹ, נָשְׂאָה, נְשָׂאַתְנִי, נָשָׂאת, נְשָׂאתַנִי, נְשָׂאתִים, נָשָׂאתִי, נָשְׂאוּ, נְשָׂאוּ, נָשׂוּא, נָשׂוּי, נְשָׂאוּם, נְשָׂאתֶם, נֹשֵׂא, נֹשְׂאִים, נֹשְׂאַי, נוֹשְׂאֵי, נֹשֵׂאת, נֹשֵׂאת, נֹשְׂאוֹת,-את, נָשׂוּי, נָשׂוּא, נָשָׂא, נְשֹׂאִים, נְשֻׂאֹתֵיכֶם, נָשֹׂא, נָשׂוֹא, נָשָׂא, שׂוֹא, מִנְּשׂוֹא, שְׂאֵת, לָשֵׂאת, שְׂאֵתִי, שְׂאֵתוֹ, נְשֹׂאִי, שָׂא, נְשָׂא, שָׂאֵהוּ, שְׂאִי, שְׂאוּ, שָׂאוּנִי, אֶשָּׂא, אֶשָּׂאֶנּוּ, תִּשָּׂא, תִּשְׂאִי, יִשָּׂא, יִשָּׂאֲךָ, יִשָּׂאֵהוּ, יִשָּׂאֶה, יִשָּׂאֶנָּה, יִשָּׂאֵנִי, יִשָּׂאֵם, תִּשָּׂא, תִּשָּׂאֵנִי, תִּשָּׂאֵהוּ, תִּשָּׂאֵם, נִשָּׂא, תִּשְׂאוּ, תִּשָּׂאוּ, תִּשֶּׂאינָה, תִּשָּׂאוּן, יִשְׂאוּ, יִשָּׂאוּ, יִשָּׂאוּהוּ, יִשָּׂאוּם, יִשָּׂאוּנִי, יִשָּׂאוּנְךָ, יִשָּׂאוּהוּ, תִּשֶּׂאנָה, תִּשָּׂנָה,—נָשָׂא דבר, א) הרים דבר או פלוני ממקומו למעלה, או להוליכו למקום אחר, aufheben ; lever ; lift up, : וירבו המים וַיִּשְׂאוּ את התבה ותרם מעל הארץ (בראש' ז יז). קומי שְׂאִי את הנער והחזיקי את ידך בו (בראש' כא יח; גם לא יז;

1) [וכבר אמרו על אחד מן החסידים שאמר לחברו, הנשתוית? אמר לו באיזה ענין, אמר לו נשתוה בעיניך השבח והגנות? אמר לו, לא, אמר לו אם כן עדיין לא הגעת וכו' אל המדרגה הזאת. (חו"ה, שער יחוד המעשה).]

2) [וכן בכנע', ובאשו' נַשׁוּא, במשמ' הגבהה והבאה. וכן בארמ'. בערב' נשא a) במשמ' התרוממ.]

a) نشأ

מג כו). וישא משאת מאת פניו אלהם ותרב משאת בנימין ממשאת כלם חמש ידות (שם מג לד). שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב רגלי הכהנים הכין שתים עשרה אבנים והעברתם אותם עמכם (יהוש' ד ג). ויקח אבימלך את הקרדמות בידו ויכרת שוכת עצים וישאה וישם על שכמו (שפט' ט מח). בן חמש שנים היה בבא שמעת שאול ויהונתן מיזרעאל ותשאהו אמנתו ותנס (ש"ב ד ד). ויעזבו שם את עצביהם וישאם[1] דוד ואנשיו (שם ה כא). וישא הנביא את נבלת איש האלהים וינחהו אל החמור (מ"א יג כט). ויהוא מלא ידו בקשת ויך את יהורם וכו' ויאמר אל בדקר שלשה שא השלכהו בחלקת שדה נבות היזרעאלי (מ"ב ט כד-כה). ויאמר אליהם שאוני והטילני אל הים (יונ' א יב). מפני זעמך וקצפך כי נשאתני ותשלכני (תהל' קב יא). כוס ישועות אשא ובשם יי' אקרא (שם קטז יג). תהפך לאכזר לי בעצם ידך תשטמני תשאני אל רוח תרכיבני (איוב ל כא-כב). אל נא אשא פני איש ואל אדם לא אכנה כי לא ידעתי אכנה כמעט ישאני[2] עשני (שם לב כא-כב).—והיה טורפת: רעה היה עבדך לאביו בצאן ובא הארי ואת הדב ונשא שה מהעדר (ש"א יז לד). אני אטרף ואלך אשא ואין מציל (הוש' ה יד).—והרוח הרים והסיע דבר ממקומו והוליכו למרחוק: הבקר היה ורוח הקדים נשא את הארבה (שמות י יג; גם יט). והיה אני אלך מאתך ורוח יי' ישאך על אשר לא אדע (מ"א יח יב). ילכו נא ויבקשו את אדניך פן נשאו רוח יי' וישלכהו באחד ההרים (מ"ב ב טז). אף בל שרש בארץ גזעם וגם נשף בהם ויבשו וסערה כקש תשאם (ישע' מ כד; גם מא טז). בזעקך יצילך קבוציך ואת כלם ישא רוח יקח הבל והחוסה בי ינחל ארץ (שם נז יג; גם סד ה). ורוח נשאתני ותבאני כשדימה אל הגולה (יחזק' יא כד; גם ג יב; ח ג; מג ה). ישאהו קדים וילך וישערהו ממקומו (איוב כז כא).—נשא חרב, מטה, להכות בם: לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה (ישע' ב ד). אל תירא עמי ישב ציון מאשור בשבט יככה ומטהו ישא עליך בדרך מצרים (שם י כד). — ונס וכדומ', הרים למעלה לאות: ונשא נס לגוים מרחוק ושרק לו מקצה הארץ (שם ה כו; גם יג ב; יח ג). שאו נס ציונה העיזו אל תעמדו (ירמ' ד ו). העזו בני בנימן מקרב ירושלם ובתקוע תקעו שופר ועל בית הכרם שאו משאת כי רעה נשקפה מצפון (שם ו א).—וכן נשא יד לאות: כה אמר אדני יי' הנה אשא אל גוים ידי ואל עמים ארים נסי והביאו בניך בחצן ובנתיך על כתף תנשאנה (ישע' מט כב). — או לסמן של גבורה: קומה יי' אל נשא ידך אל תשכח עניים (תהל' י יב). — ולתפלה: שמע קול תחנוני בשועי אליך בנשאי ידי[1] אל דביר קדשך (שם כח ב). שאו ידכם קדש וברכו את יי' (שם קלד ב). —וכמו כן נשא כפיו, לתחנה: שפכי כמים לבך נכח פני אדני שאי אליו כפיך על נפש עולליך העטופים ברעב בראש כל חוצות (איכ' ב יט). כן אברכך בחיי בשמך אשא כפי (תהל' סג ה). — ונשא כפיו אל דבר, מפני תשוקה להדבר ורצון להשיגו: ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי ואשיחה בחקיך (שם קיט מח). — נשא ידיו, לברך העם: וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם (ויקר' ט כב). — ובפרט נשא ידו, לשבועה: והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב (שמות ו ח). אם אתם תבאו אל הארץ אשר נשאתי את ידי לשכן אתכם בה (במד' יד ל). כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעלם אם שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט ידי אשיב נקם לצרי (דבר' לב מ מא). ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים אל ארץ אשר תרתי להם (יחזק' כ ו; גם כ כג; לו ז; מד יב; מז יד). וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יי' וישא ידו להם להפיל אותם במדבר (תהל' קו כה-כו). ותאמר להם לבוא לרשת את הארץ אשר נשאת את ידך לתת להם (נחמ' ט טו).

[1] [וי"ת ואוקידינון, וזה ע"פ הנוסח בדהי"א יד יב: ויאמר דויד וישרפו באש. וכן כל המפרשים העבריים. וכן בבלי ר"ה כב: ובע"ז מד. אמרו וישאם דוד לישנא דזרויי הוא, כמו תזרם ורוח תשאם. וכעין זה בתרגומים העתיקים, השבע' καὶ ἐλάβοσαν αὐτούς, והפש' „ושקלי אינון", והוולג' quae tulit David. וכן פרש ר"י כספי (אדני כסף, הוצ' לאסטא, I 33): כמשמעו ואין חובה שנפרש לאיזה מקום נשאם כי מובן מן הענין שלא נשאום לאוצר בית יי' רק לאשפות ולדומן או למאכלת אש והדומה לזה שיהיה לאבוד. ואולי הכונה שנשאום בתהלוכה לאות נצחון. עי' בפירושו של סגל.]

[2] [רוב החדשים פרשו: יטול אותי ויוליכני, כלו' לעליה. וכן ריב"ג בשרשיו: יעקרני בוראי בקרוב. וכן כי נשאתני ותשליכני (תהל' קב יא). וראב"ע ורלב"ג פרשו ישרפני. וו"ת יסבר לי אפין=ישא פני.]

[1] [וכן באשו' נאשו קאתא-התפלל, וניש קאתי-תפלה. וכן בעברית משאת כפי היא תפלה: תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב (תהל' קמא ב).]

—ונשא בלבד בלי השם יד, במשמ' זו: כי יתפש איש באחיו בית אביו שמלה לך קצין תהיה לנו וכו' ישא ביום ההוא לאמר לא אהיה חבש ובביתי אין לחם ואין שמלה לא תשימני קצין (ישע' ג ו-ז).—ונשא ידו בפלוני, בפרט במלך וכדומ', פשע בו, מרד בו: ברוך יי' אלהיך אשר סגר את האנשים אשר נשאו את ידם באדני המלך (ש"ב יח כח; גם כ כא). — ונשא רגליו, להליכה: וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם (ברא' כט א).—וכנפים: ובלכת הכרובים ילכו האופנים אצלם ובשאת הכרובים את כנפיהם לרום מעל הארץ לא יסבו האופנים גם הם מאצלם (יחזק' י יו; גם יט). אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך אשא כנפי שחר אשכנה באחרית ים גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך (תהל' קלט ח-י). — ואת עיניו, להביט מרחוק: וישא לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן כי כלה משקה (ברא' יג י; גם יד; כד סג-סד; לג א; לז כה). ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם ויראו מאד (שמות יד י). וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו (במד' כד ב). עלי ראש הפסגה ושא עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך כי לא תעבר את הירדן הזה (דבר' ג כז; גם ד יט). שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא (ישע' מ כו; גם מט יח). שאי עיניך על שפים וראי איפה לא שגלת (ירמ' ג ב). ויאמר אלי בן אדם שא נא עיניך דרך צפונה ואשא עיני דרך צפונה והנה מצפון לשער המזבח סמל הקנאה הזה בבאה (יחזק' ח ה). ואשא עיני וארא והנה איש ובידו חבל מדה (זכרי' ב ה). אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי (תהל' קכא א). ואראה בחזון ואני הייתי על אובל אולי ואשא עיני ואראה והנה איל אחד עמד לפני האבל (דני' ח ב-ג). — ובמליצה, בתקוה, בתשוקה, וכדומ', נשא עיניו אל פלוני, התאוה לו, חשק בו[1]: ויהי אחרי הדברים האלה ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף ותאמר שכבה עמי (ברא' לט ז). והשבתי זמתך ממך ואת זנותך מארץ מצרים ולא תשאי עיניך אליהם ומצרים לא תזכרי עוד (יחזק' כג כז).—ולתקוה ויחול: אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים (תהל' קכג א). אל ההרים לא אכל ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל (יחזק' יח ו). עני ואביון הונה גזלות גזל חבל לא ישיב ואל הגלולים נשא עיניו תועבה עשה (גם יב).—ובמשמ' זו גם הנפש: ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נשא את נפשו (דבר' כד טו). חטאת עמי יאכלו (הכהנים) ואל עונם ישאו נפשו (הוש' ד ח). נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו[1]) ולא נשבע למרמה (תהל' כד ד). שמח נפש עבדך כי אליך אדני נפשי אשא (תהל' פו ד; גם קמג ח). יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נפשך (משל' יט יח). — וכמו"כ הלב: נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים (איכ' ג מא). — נשאו לבו לעשות דבר, התעורר בקרבו רצון לעשות: ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את תרומת יי' (שמות לה כא; גם כו; לו ב). — ובמשמ' התגאה: הכה הכית את אדום ונשאך לבך הכבד ושב בביתך ולמה תתגרה ברעה (מ"ב יד י). — ונשא ראשו במשמ' זו: ויכנע מדין לפני בני ישראל ולא יספו לשאת ראשם (שפט' ח כח). כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש על עמך יערימו סוד ויתיעצו על צפוניך (תהל' פג ג-ד). אם רשעתי אללי לי וצדקתי לא אשא ראשי (איוב י טו). — ודבר לא בעל חי, במשמ' התרומם, הגביה את עצמו: שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד (תהל' כד ז).—נשא את ראש פלוני, השיב אותו לגדולה[2]: בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך (ברא' מ יג; גם כ). נשא אויל מרדך וכו' את ראש יהויכין מלך יהודה (מ"ב כה כז).—נשא ראש פלוני מעליו, הסיר את הראש מעל הגוף, המיתו: בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותו על עץ (ברא' מ יט). — והפנים, נשא פניו למעלה להביט: ותשקף (איזבל) בעד החלון ויהוא בא בשער וכו' וישא פניו אל החלון ויאמר מי אתי (מ"ב ט לא-לב). —ונשא פניו להביט בפני זולתו מבלי בושה: ויסף עוד אבנר לאמר אל עשהאל סור לך מאחרי למה אככה ארצה ואיך אשא פני אל יואב אחיך (ש"ב ב כב).

---

[1]) וכן באשור' נשו עינא אנ-נשא עינים אל-הביט באהבה אל וכו', עי' דליטש 48, Prolegomena.

[1]) [לא היה לו חשק לשוא. כך הכתיב. והקרי נפשי, ובקצת ספרים נפשי כתיב וקרי, והכונה לא נשא את שמי להשבע לשוא. וכן פרשו המפרשים העברים. וי"ת גם את הכתיב בלשון שבועה: דלא אומיה על שקרא לחייבא נפשיה, וכן הפש': ולא ימא בנפשה בדגלותא.]

[2]) [וכן באשור' נשו רישי.]

אם און בידך הרחיקהו ואל תשכן באהליך עולה כי אז תִּשָּׂא פניך ממום [1]) והיית מצק ולא תירא (איוב יא יד-יה). — ונָשָׂא פניו אל יי' לתפלה וכדומ': כי אז על שדי תתענג וְתִשָּׂא אל אלוה פניך תעתיר אליו וישמעך (איוב כב כו-כז). — ובהשאלה, נָשָׂא פניו אל פלוני, השגיח בו לטובה: יִשָּׂא יי' פניו אליך וישם לך שלום (במד' ו כו). רבים אומרים מי יראנו טוב נסה [2]) עלינו אור פניך יי' (תהל' ד ז). — ובפרט נָשָׂא פני פלוני, הטה לו חסדו ורצונו, בנגוד ל-השיב פנים [3]): ויאמר אליו הנה נָשָׂאתִי פניך גם לדבר הזה לבלתי הפכי את העיר אשר דברת (ברא' יט כא; גם לב כא). עלי לשלום לביתך ראי שמעתי בקולך וָאֶשָּׂא פניך (ש"א כה לה). פני כהנים לא נָשָׂאוּ זקנים לא חננו (איכ' ד יו). ואיוב עבדי יתפלל עליכם כי אם פניו אֶשָּׂא לבלתי עשות עמכם נבלה וכו' ויעשו כאשר דבר אליהם יי' וַיִּשָּׂא יי' את פני איוב (איוב מב ח-ט). —ונשא פני פלוני במשפט וכדומ', הטה הכף לטובתו שלא כדין (כמו הכר פנים): לא תעשו עול במשפט לא תִשָּׂא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט עמיתך (ויקר' יט יה). האל הגדל הגבר והנורא אשר לא יִשָּׂא פנים ולא יקח שחד עשה משפט יתום ואלמנה (דבר' י יז-יח). אשר אינכם שמרים את דרכי וְנֹשְׂאִים פנים בתורה (מלא' ב ט). עד מתי תשפטו עול ופני רשעים תִּשְׂאוּ סלה (תהל' פב ב). כי קנאה חמת גבר ולא יחמול ביום נקם לא יִשָּׂא פני כל כפר ולא יאבה כי תרבה שחד (משלי ו לד-לה; גם יח ה). הלאל תדברו עולה ולו תדברו רמיה הפניו תִּשָּׂאוּן אם לאל תריבון הטוב כי יחקר אתכם אם כהתל באנוש תהתלו בו הוכח יוכיח אתכם אם בסתר פנים תִּשָּׂאוּן (איוב יג ז-י; גם לב כב). — ובמשמ' נהג בו מנהג כבוד: ויאמר אלישע חי יי' צבאות אשר עמדתי לפניו כי לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נֹשֵׂא אם אביט אליך ואם אראך (מ"ב ג יד). אשר לא נָשָׂא פני שרים ולא נכר שוע לפני דל (איוב לד יט) —ופָעוּל סמי' נְשׂוּא פָּנִים, מכבד, שנשאים פניו: ונעמן שר צבא מלך ארם היה איש גדול לפני אדניו וּנְשֻׂא פנים כי בו נתן יי' תשועה לארם (מ"ב ה א). שר חמשים וּנְשׂוּא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש (ישע' ג ג; גם ט יד). ואיש זרוע לו הארץ ונשוא פנים ישב בה (איוב כב ח). —נָשָׂא נפש: כי מות נמות וכמים הנגרים ארצה אשר לא יאספו ולא יִשָּׂא אלהים נפש [1]) וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח (ש"ב יד יד). — והקול, נָשָׂא קולו: ותשב מנגד וַתִּשָּׂא את קלה ותבך (ברא' כא יו; גם כז לח; כט יא). וַתִּשָּׂא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא (במד' יד א). וילך (יותם) ויעמד בראש הר גרזים וַיִּשָּׂא קולו ויקרא ויאמר להם שמעו אלי בעלי שכם (שפט' ט ז). ויהי ככלות דוד לדבר את הדברים האלה אל שאול וכו' וַיִּשָּׂא שאול קלו ויבך (ש"א כד יז; גם ל ד). ויקברו את אבנר בחברון וַיִּשָּׂא המלך את קולו ויבך אל קבר אבנר (ש"ב ג לב). ותשק להן וַתִּשֶּׂאנָה קולן ותבכינה (רות א ט). המה יִשְׂאוּ קולם ירנו (ישע' כד יד; גם נב ח). —ונָשָׂא בלבד, בלי השם קול, במשמ' זו: לא יצעק ולא יִשָּׂא ולא ישמיע בחוץ קולו (שם מב ב). יִשְׂאוּ מדבר ועריו חצרים תשב קדר ירנו ישבי סלע מראש הרים יצוחו (שם יא). — ובהשאלה במליצה: נָשְׂאוּ נהרות יי' נָשְׂאוּ נהרות קולם יִשְׂאוּ נהרות דכים (תהל' צג ג). —ונָשָׂא קינה, רנה, תפלה, וכדומ': וְנָשָׂאתָ תפלה בעד השארית הנמצאה (מ"ב יט ד). ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תִּשָּׂא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי כי אינני שמע אתך (ירמ' ז יו). גזי נזרך והשליכי וּשְׂאִי על שפים קינה כי מאס יי' ויטש את דור עברתו (שם כט). על ההרים אֶשָּׂא בכי ונהי ועל נאות מדבר קינה כי נצתו מבלי איש עובר (שם ט ט). ואתה שָׂא קינה אל נשיאי ישראל ואמרת מה אמך לביא בין אריות רבצה וכו' (יחזק' יט א-ב; גם כו יז; לב ב). שמעו את הדבר הזה אשר אנכי נֹשֵׂא עליכם קינה בית ישראל נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל (עמו' ה א-ב). —וזמרה: הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי

1) [י"ת דלא מום, כלו' בצדיק תמים. והשבע' גרסו כְּמַיִם, כמו בפסוק הבא. ולפי זה משמיטים החדשים את המלה בעין כפל טעות מהפסוק הבא. ואולי יש לגרום מָרוֹם.]

2) תחת נְשָׂא.

3) ואולי שייך למשמ' ג)-לקח, עי' Ges.-Buhl.

1) [כמו פְּנֵי נפש אדם, כך פרשו ת"י, רש"י ויתר המפרש' העברים. אולם העיקר פני חסר מן הספר. והחדשים פרשו ולא יטול את נפש החוטא להמיתו ביד עונו. אבל זה סותר לקודם (כי מות נמות וכו') וגם למציאות. ואולי צריך להגיה יָשַׁב-יָשִׁיב, לא ישיב את הנפש אל הגוף להחיותו, ולכן אין תקוה להחיות את אמנון ע"י מיתתו של אבשלום. עי' פרושו של סגל.]

יעקב שְׂאוּ זמרה ותנו תֹף כנור נעים עם נבל (תהל' פא ב-ג). יִשְׂאוּ בתף וכנור וישמחו לקול עוגב (איוב כא יב).—וּמָשָׁל: וַיִּשָּׂא (בלעם) משלו ויאמר מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם לכה ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל (במד' כג ז; גם יח; כד ג). וירא את הקיני וַיִּשָּׂא (בלעם) משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קנך (במד' שם כא). וְנָשָׂאתָ המשל הזה על מלך בבל ואמרת איך שבת נגש שבתה מדהבה (ישעי' יד ד). ביום ההוא יִשָּׂא עליכם משל ונהה נהי נהיה אמר שדוד נשדנו (מיכ' ב ד). הלוא אלה כלם עליו משל יִשָּׂאוּ ומליצה חידות לו ויאמר הוי המרבה לא לו (חבק' ב ו). — ויסף איוב שְׂאֵת משלו ויאמר מי יתנני כירחי קדם וכו' (איוב כט א-ב). — ובכלל במשמ' בִּטֵּא, הזכיר דבר: לא תִשָּׂא את שם יי' אלהיך לשוא כי לא ינקה יי' את אשר יִשָּׂא את שמו לשוא (שמות כ ז). לא תִשָּׂא שמע שוא (שם כג א). בל אסיך נסכיהם מדם ובל אֶשָּׂא את שמותם על שפתי (תהל' טז ד). ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי וַתִּשָּׂא בריתי עלי פיך (תהל' נ טז). אשר ימרוך למזמה נָשֻׂוא [1] לשוא עריך [2] (תהל' קלט כ). אֶשָּׂא דעי למרחוק ולפעלי אתן צדק (איוב לו ג).—נָשָׂא אָלָה בפלוני: אשר יחטא איש לרעהו וְנָשָׂא[3] בו אלה להאלתו (מ"א ח לא). —נָשָׂא על פלוני מַשָּׂא, אמר עליו מה שיקרה לו: ויי' נָשָׂא עליו את המשא הזה אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש וכו' (מ"ב ט כה-כו). —נָשָׂא חרפה על פלוני, חרף אותו: לא רגל על לשנו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נָשָׂא על קרבו (תהל' טו ג). — ובמשמ' פ"ע, הגביה את עצמו, התרומם: אתה מושל בגאות הים בְּשׂוֹא [4] גליו אתה תשבחם (שם פט י). הרים רעשו ממנו והגבעות התמוגגו וַתִּשָּׂא [5] הארץ מפניו ותבל וכל יושבי בה (נחום א ה). — ובהשאלה, היה חשוב מאד, היה במעלה גבוהה: כדבר אפרים רתת נָשָׂא[1] הוא בישראל ויאשם בבעל וימת (הוש' יג א). — ובהשאלה, המדון: למה תראני און ועמל תביט ושד וחמס לנגדי ויהי ריב ומדון יִשָּׂא [2] (חבק' א ג). —נָשָׂא ידיו, ואמר בן סירא: אז ירד ו נ ש א ידיו על כל קהל ישראל (ב"ס, גני' נ כ). — נָשָׂא פנים: אל ת ש א פניך אל נפשך ואל תבוש למכשוליך (שם ד כב). אך על אלה אל תבוש ואל ת ש א פנים לחטא (שם מב א).—נָשָׂא ראש: חכמת דל ת ש א ראשו ובין נדיבים תשיבנו (שם יא א). נ ש א בראשו וירממהו ויתמהו עליו רבים (שם יג).—נָשָׂא משל: חוקרי מזמור על חוק ו נ ש א י משל בכתב (שם מד ה).—ובתו"מ, נָשָׂא כפיו, לברך העם: ואם אין שם כהן אלא הוא (הש"ץ) לא י ש א את כפיו ואם הבטחתו שהוא נ ו ש א את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי (ברכ' ה ד). בשלשה פרקים בשנה כהנים נ ו ש א י ן את כפיהן ארבע פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים (תעני' ד א). כהן שיש בידיו מומין לא י ש א את כפיו (מגי' ד ז). ולא פסעתי על ראשי עם קודש ולא נ ש א ת י כפי בלא ברכה (ר"א בן שמוע, סוטי' לט.). כל כהן שלא נטל ידיו לא י ש א את כפיו (ריב"ל, שם). כל כהן שהרג את הנפש לא י ש א את כפיו (ר'

1) במקום נְשָׂאוּ.

2) [רש"י: נשאו לשוא אויביך את שמך. וכן ראב"ע: ותחסר מלת אותך או שמך. והוא מביא גם פרושו של ר' משה ש-ע ר י ך הוא כנוי לשמך, כמו כי נאץ נאצת את אויבי יי' (ש"ב יב יד). והחדשים גורסים בפרוש שְׁמֶךָ במקום עריך.]

3) בקצת ספרים ונשא, שין ימנית, עי' ערכו, וכן דהי"ב ו כב.

4) [במקום בִּנְשׂוֹא.]

5) [רש"י מפרש: ותשא הארץ משאת עשן. ובעיין זה רד"ק: ותשרף, כמו וישאם דוד, אלא שזה פעל עמד והענין חרבן הארץ, ע"כ. אולם המשמ' שרף של הפעל נ ש א מוטלת בספק גדול. השבע' תרגמו: καὶ ἀνεστάλη, התרוממה, כלו' רעדה מפחד, עקי' ἔφριξεν, וסומ' ἐκινήθη, והפש' זעת, והוולג' contremuit, כלם: רעדה. וי"ת והרוכת. וע"פ זה מגיהים החדשים וַתִּשָּׂא, נפע', או וַתֵּשֶׁא, קל, מן שׁ א ה.]

1) [ת"י מתרבבין הוו בישראל. ורש"י: זכה להנשא להיות מלך על ישראל, ורד"ק: נשא ראשו בישראל. ובעין זה הפש': והוא רבא. והתרגומים היוונים מתרגמים נשא-לקח, ומחברים אותו עם ר ת ת בתור מפועל של נ ש א. השבע' (? דתות-) δικαιώματα αὐτός, ועקי' φρίκην ἔλαβεν αὐτός, וכן סומ' ותיאוד' τρόμον ἔλαβεν αὐτός, והחדשים מציעים לנקד נָשָׂא-נְשִׂיא, והירונ' מחבר ר ת ת בתור נושא: horror invasit Israel.]

2) [רש"י פרש: הרשע הנושא ריב ומדון. ורד"ק: ויהי לנגדי מי שישא אלי ריב ומדון. ויש מפרשים ריב ומדון האויב ישא ויסבול ישראל. והפרושים האלו וגם הפרושים של החדשים אינם מתקבלים על הלב. ואפשר ש י ש א הוא פעל עומד: המדון מתנשא. וכן ת"י, אלא שהוא מפרש שהנושא הוא האויב, שעדיין לא נזכר בעניין: דבתחרותא ובזדונא אינון מתגברין.]

יוחנן, ברכ׳ לב:). — ולווי שא: בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך (תענ׳ ד ח). — ונשא פנים לפלוני: לא היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות אם למרים הצדקת לא נשאתי לה פנים בדין ק״ו לשאר בני אדם (ספרי דבר׳ א). זה שנושאין פנים לדורו בעבורו למעלה כגון רבי חנינא בן דוסא (חגי׳ יד.). ברוך המקום שהרגו שלא נשא פנים לתורה (שבת יג:). לא טוב להם לרשעים שנושאין להם פנים בעה״ז וכו׳ טוב לו למשה שלא נשאו לו פנים בעולם הזה (יומ׳ פז.). בשעה שהדיין יושב ודן באמת כביכול מניח הקב״ה שמי שמים ומשרה שכינתו בצדו וכו׳ וכיון שרואה אותו שהוא נושא פנים כביכול מסלק שכינתו ועולה לשמים והמלאכים אומרים לו רבון העולם מה יש לך והוא אומר להם ראיתי את הדיין שהוא נושא פנים ועמדתי לי משם (מד״ר שמות ל). הרי דברים קל וחומר אם ללוט נשאתי פנים, מפני אברהם אוהבי לך לא אשא פנים מפניך ומפני אבותיך (מד״ר במד׳ יא). אמר הקב״ה כשם שהם נושאים לי פנים כך אני נושא להם פנים כיצד כתבתי בתורתי ואכלת ושבעת וברכת ואדם מישראל יושב הוא ובניו ובני ביתו ואין לפניהם כדי שביעה ונושאין לי פנים ומברכין (מד״ר במד׳ יא). אתה תעמוד ותבקש רחמים על הגזיר׳ לבטלה והקב״ה נושא לך פנים והוא מבטלה בזכותך (שם יד). אמר משה לפני הקב״ה רבש״ע לפי שלא נצטוו גוים על השבת תאמר אם הם עושים אותה אתה נושא להם פנים (שם דבר׳ א). — ואמר המשורר: ויום רצון הוחלתי אולי ישא פני הנה נא הואלתי לדבר אל אדני (ר״י הלוי, רהמיך שאלתי). — ובלי השם פנים: ויודיע דברים כהווייתן ממה שאירע לו מתחלה ועד סוף ולא ישא ולא יגור מפני איש להגעת שליחתו בשלמות (ר׳ קלונימוס, בעלי חיים ג ה). — *נשאו לבו: מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה לא יסיח דעתו לדברים אחרים (רמב״ם ה״ת ג ו). — ב) נשא דבר, על הידים או על הכתף וכדומ׳ כדי להעביר ממקום למקום, tragen; porter; to bear, carry: ושכבתי עם אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם (ברא׳ מז ל). וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארתם צררת בשמלתם על שכמם (שמות יב לד). והיו הבדים על שתי צלעת המזבח בשאת אתו (שם כז ז; גם כח יב). ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן וכו׳ ויאמר אלהם קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקדש אל מחוץ למחנה ויקרבו וישאם בכתנתם אל מחוץ למחנה (ויקר׳ י ד-ה). וכל הנשא מנבלתם יכבס בגדיו (שם יא כה). זאת עבדת משפחת הגרשני לעבד ולמשא ונשאו את יריעת המשכן ואת אהל מועד (במד׳ ד כד-כה). ואתה הפקד את הלוים על משכן העדת וכו׳ המה ישאו את המשכן ואת כל כליו (שם א נ; גם י יז; כא; יג כג). רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר יי׳ (דבר׳ יב כו). וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו (את המעשר) כי ירחק ממך המקום וכו׳ ונתתה בכסף (שם יד כד-כה). הכהנים בני לוי הנשאים את ארון ברית יי׳ (שם לא ט). ויאמר יהושע אל הכהנים לאמר שאו את ארון הברית ועברו לפני העם וישאו את ארון הברית וילכו לפני העם (יהוש׳ ג ו; גם ו ד). ויהי כאשר כלה להקריב את המנחה וישלח את העם נשאי המנחה (שפט׳ ג יח). ובאת עד אלון תבור ומצאוך שם שלשה אנשים עלים אל האלהים בית אל אחד נשא שלשה גדיים ואחד נשא שלשת ככרות לחם ואחד נשא נבל יין (ש״א י ג). וילך הפלשתי הלך וקרב אל דוד והאיש נשא הצנה לפניו (שם יז מא). ותהי מואב לדוד לעבדים נשאי מנחה (ש״ב ח ב). וביום הזה לא אמיתך כי נשאת את ארון אדני יי׳ לפני דוד אבי (מ״א ב כו). ויהי לשלמה שבעים אלף נשא סבל[1] ושמנים אלף חצב בהר (שם ה כט). ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל אביו אל הקצרים ויאמר אל אביו ראשי ראשי ויאמר אל הנער שאהו אל אמו וישאהו ויבאהו אל אמו (מ״ב ד יח-כ; גם יד כ; כג ד). כרעה עדרו ירעה בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו ישא עלות ינהל (ישעי׳ מ יא; גם מה כ; מו ו). כתמר מקשה המה (הפסילים) ולא ידברו נשוא ינשוא[2] כי לא יצעדו (ירמ׳ י ה). השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת (שם יז כא; גם כז). כלי הוצאתי ככלי גולה יומם וכו׳ על כתף נשאתי לעיניהם (יחזק׳ יב ז). ובשאת מתנתיכם בהעביר בניכם באש (שם כ לא). ולא ישאו עצים מן השדה ולא יחטבו מן היערים (שם לט י). ונשאתם את סכות מלככם ואת כיון צלמיכם כוכב אלהיכם אשר עשיתם לכם והגלתי אתכם מהלאה לדמשק (עמו׳ ה כו-כז). הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד וכו׳ היקדש (חגי ב יב). ואשא עיני וארא והנה שתים נשים

---

[1] עי׳ סבל.

[2] בקצת ספרים ינשאו.

יוצאות ורוח בכנפיהם ולהנה כנפים ככנפי החסידה וַתִּשֶּׂנָה[1] את האיפה בין הארץ ובין השמים (זכרי׳ ה ט). בחורים טחון נָשָׂאוּ ונערים בעץ כשלו (איכ׳ ה יג). הבו לייי כבוד שמו שְׂאוּ מנחה ובאו לחצרותיו (תהל׳ צו ח). הלוך ילך ובכה נֹשֵׂא משך הזרע בא יבא ברנה נֹשֵׂא אלמתיו (שם קכו ו). לו שקול ישקל כעשי והיתי במאזנים יִשְׂאוּ יחד כי עתה מחול ימים יכבד (איוב ו ב-ג; גם כד י; לא לו). ותלקט בשדה עד הערב וכו׳ וַתִּשָּׂא ותבוא העיר (רות ב יז-יח). הבונים בחומה וְהַנֹּשְׂאִים בסבל (נחמ׳ ד יא). ויקומו כל איש חיל וַיִּשְׂאוּ את גופת שאול ואת גופת בניו ויביאום יבישה (דה״א י יב). ויעש המלך רחבעם תחתיהם מגני נחשת וכו׳ ויהי מדי בוא המלך בית יי׳ באו הרצים וּנְשָׂאוּם והשבום אל תא הרצים (דה״ב יב יא).—נֹשֵׂא כלים, הנער שהיה נֹשֵׂא את כלי מלחמתו של שר הצבא: ויקרא מהרה אל הנער נֹשֵׂא כליו ויאמר לו שלף חרבך ומותתני (שפטי׳ ט נד). ויאמר יונתן בן שאול אל הנער נֹשֵׂא כליו לכה ונעברה אל מצב פלשתים (ש״א יד א; גם יז כא; לא ד). ויסבו עשרה נערים נֹשְׂאֵי כלי יואב ויכו את אבשלום (ש״ב יח טו).—נֹשֵׂא אפוד, כהן הַנֹּשֵׂא אפוד לפני יי׳: ואחיה בן אחטוב וכו׳ כהן יי׳ בשלו נֹשֵׂא אפוד (ש״א יד ג; גם כב יח).—וְנָשְׂאָה הבהמה: והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נֹשְׂאִים נכאת וצרי ולט (בראש׳ לז כה; מה כג). ותבא (מלכת שבא) ירושלימה בחיל כבד מאד גמלים נֹשְׂאִים בשמים וזהב רב מאד (מ״א י ב). שפעת גמלים תכסך בכרי מדין ועיפה כלם משבא יבאו זהב ולבונה יִשָּׂאוּ (ישעי׳ ס ו). — והַנֶּשֶׁר נָשָׂא על אברתו: כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו יִשָּׂאֵהוּ על אברתו (דבר׳ לב יא).—והאניה: וגם אני חירם אשר נָשָׂא זהב מאופיר הביא מאפיר עצי אלמגים וכו׳ (מ״א י יא). אחת לשלוש שנים תבואנה אניות תרשיש נֹשְׂאוֹת זהב וכסף שנהבים וקופים ותוכיים (דה״ב ט כא).—והעץ נָשָׂא פרי, ענפים, נתן פרי והצמיח ענפים: אל מים רבים היא שתולה לעשות ענף וְלָשֵׂאת פרי להיות לגפן אדרת (יחזק׳ יז ח; גם כג; לו ח-ט). אל תראו בהמות שדי כי דשאו נאות מדבר כי עץ נָשָׂא פריו תאנה וגפן נתנו חילם (יואל ב כב). העוד הזרע במגורה ועד הגפן והתאנה והרמון ועץ הזית לא נָשָׂא מן היום הזה אברך (חגי ב יט).—ובהשאלה במליצה, ההרים נָשְׂאוּ שלום: ישאו הרים שלום לעם וגבעות בצדקה (תהל׳ עב ג).—נָשְׂאוּ על הבהמה, הרכיבו, הטעינו עליה: יִשְׂאוּ על כתף עורים חיליהם ועל דבשת גמלים אוצרתם (ישעי׳ ל ו).— ובעגלה: וַיִּשְׂאוּ בני ישראל את יעקב אביהם ואת טפם ואת נשיהם בעגלות אשר שלח פרעה לָשֵׂאת אתו (בראש׳ מו ה).—ופָעוּל, נָשׂוּא, נְשֻׂאִים, שנשאים אותו: שמעו אלי בית יעקב וכל שארית בית ישראל העמסים מני בטן הַנְּשֻׂאִים מני רחם (ישעי׳ מו ג).— ובמליצה, נָשָׂאוּ על כנפי נשרים, הביאו למקומו במהרה, בבטחה, תחת מחסה נאמן: אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים וָאֶשָּׂא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי (שמות יט ד).—נְשָׂאָהוּ בחיקו וכדומ׳, כמו שנושאים את הילד, מליצה במשמ׳ טפל בו, שמר עליו: האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי תאמר אלי שָׂאֵהוּ בחיקך כאשר יִשָּׂא האמן את הינק על האדמה אשר נשבעת לאבתיו (במדב׳ יא יב). ובמדבר אשר ראית אשר נְשָׂאֲךָ יי׳ אלהיך כאשר יִשָּׂא איש את בנו בכל הדרך אשר הלכתם עד באכם עד המקום הזה (דבר׳ א לא). כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך על כפים יִשָּׂאוּנְךָ פן תגף באבן רגליך (תהל׳ צא יא-יב).—וקצת במשמ׳ הכיל: וגם ללוט ההלך את אברם היה צאן ובקר ואהלים לא נָשָׂא אתם הארץ לשבת יחדו כי היה רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדו (בראש׳ יג ה-ו; גם לו ז).—ובהשאלה במוסריות במשמ׳ סָבַל דבר שקשה לאדם לסבלו: ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים וכו׳ והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם והקל מעליך וְנָשְׂאוּ אתך (שמות יח כא-כב). לא אוכל אנכי לבדי לָשֵׂאת את כל העם הזה כי כבד ממני (במדב׳ יא יד; גם יז). לא אוכל לבדי שְׂאֵת אתכם וכו׳ איכה אֶשָּׂא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם (דבר׳ א ט-יב). וישלח חזקיה מלך יהודה אל מלך אשור לכישה לאמר חטאתי שוב מעלי את אשר תתן עלי אֶשָּׂא וישם מלך אשור על חזקיה מלך יהודה שלש מאות ככר כסף ושלשים ככר זהב (מ״ב יח יד). חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטרח נלאיתי נְשֹׂא (ישעי׳ א יד). ולא יוכל יי׳ עוד לָשֵׂאת מפני רע מעלליכם מפני התועבת אשר עשיתם (ירמי׳ מד כב). רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי יִשָּׂאֶנָּה (משלי יח יד). תחת שלוש רגזה ארץ ותחת ארבע לא תוכל שְׂאֵת תחת עבד כי ימלוך ונבל כי ישבע לחם וכו׳ (שם ל כא-כב).

[1]) בקצת ספרים ותִשֶׂאנה.

כי אמרתי תנחמני ערשי יִשָּׂא בשיחי משכבי (איוב ז יג). שמעו שמוע מלתי ותהי זאת תנחומתיכם שָׂאוּנִי ואנכי אדבר ואחר דברי תלעיג (שם כא ב ג). — נָשָׂא עַל, נכנע, סבל מה שהוטל עליו: טוב לגבר כי יִשָּׂא עֹל בנעוריו (איכ׳ ג כז).—והכעס וכדומ׳; זעף יי׳ אֶשָּׂא כי חטאתי לו (מיכ׳ ז ט)׳ עני אני וגוע מנער נָשָׂאתִי אמיך אפונה (תהל׳ פח יו). — וְנָשָׂא חֹלִי וכדומ׳, חָלָה, הצטער: אכן חלינו הוא נָשָׂא ומכאבינו סבלם ואנחנו חשבנהו נגוע מכה אלהים ומענה (ישע׳ נג ד). אוי לי על שברי נחלה מכתי ואני אמרתי אך זה חלי וְאֶשָּׂאֶנּוּ (ירמ׳ י יט). — וְנָשָׂא חרפה, כלמה: אל לארך אפך תקחני דע שְׂאֵתִי עליך חרפה (ירמ׳ יה יה; גם לא יח). למען תתי אתך לשמה וישביה לשרקה וחרפת עמי [1]) תִּשָּׂאוּ (מיכ׳ ו יו). גם את שְׂאִי כלמתך אשר פללת לאחותך (יחזק׳ יו נב). ולא יהיו עוד אספי רעב בארץ ולא יִשְׂאוּ עוד כלמת הגוים (שם לד כט; גם לו ו-ז; יה). כי לא אויב יחרפני וְאֶשָּׂא לא משנאי עלי הגדיל ואסתר ממנו (תהל׳ נה יג). כי עליך נָשָׂאתִי חרפה כסתה כלמה פני (שם סט ח). זכר אדני חרפת עבדיך שְׂאֵתִי בחיקי כל [2]) רבים עמים (שם פט נא). — נָשָׂא עָוֹן, נָשָׂא חטא, חל עליו העון, עשה דבר שיחשב לו לחטא ויענש בגלל זה: ועשה להם מכנסי בד וכו׳ בגשתם אל המזבח לשרת בקדש ולא יִשְׂאוּ עון ומתו (שמות כח מב-מג). ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לוא יגיד וְנָשָׂא עונו (ויקר׳ ה א; גם ז יח; יט יז; כ כ; כב ט; כב יה). כי קרבן יי׳ לא הקריב במעדו חטאו יִשָּׂא האיש ההוא (במד׳ ט יג; גם יד לד; יח כב; לב). והנביא כי יפתה ודבר דבר וכו׳ והשמדתיו מתוך עמי ישראל וְנָשְׂאוּ עונם כעון הדרש כעון הנביא יהיה (יחזק׳ יד ט-י). ונתנו זמתכנה עליכן וחטאי גלוליכן תִּשֶּׂאינָה [3]) וידעתם כי אני אדני יי׳ (יחזק׳ כג מט).—וְנָשָׂא עון פלוני, סבל וקבל ענש בשביל עון פלוני: אתה ובניך ובית אביך אתך תִּשְׂאוּ את עון המקדש ואתה ובניך אתך תִּשְׂאוּ את עון כהנתכם (במד׳ יח א). אשר הערה למות נפשו ואת פשעים נמנה והוא חטא רבים נָשָׂא ולפשעים יפגיע (ישע׳ נג יב).

---

[1]) יש מגיהים עַמִּים, עפ״י תרגום השבעים.

[2]) [כל חסר בשבע׳ ובוולג׳. וי״ת „סוברית בעטפי כל גידופיהון דסגיעין עממין״. ולכן יש מגיהים כְּלִמַּת במקום כל].

[3]) בקצת ספרים תִּשֶּׂאנָה.

ואמרתם מדוע לא נָשָׂא הבן בעון האב והבן משפט וצדקה עשה וכו׳ הנפש החטאת היא תמות בן לא יִשָּׂא בעון האב ואב לא יִשָּׂא בעון הבן (יחז׳ יח יט-כ). וְנָשָׂא ענש: גדל [1]) חמה נֹשֵׂא ענש (משל׳ יט יט).—וכן נשא זנות, זמה, תועבה, כלו׳ עון הזנות וכדומ׳: ובניכם יהיו רעים במדבר ארבעים שנה וְנָשְׂאוּ את זנותיכם עד תם פגריכם במדבר (במד׳ יד לג). את זמתך ואת תועבותיך את נְשָׂאתִים נאם יי׳ (יחזק׳ יו נח). יען שכחת אותי ותשלכי אותי אחרי גוך וגם את שְׂאִי זמתך ואת תזנותיך (יחזק׳ כג לה). — ובלי פעול: אם חכמת חכמת לך ולצת לבדך תִּשָּׂא (משל׳ ט יב).—נָשָׂא בשרו בשיניו, העמיד עצמו בסכנה: החרישו ממני ואדברה אני ויעבר עלי מה על מה אֶשָּׂא בשרי בשני ונפשי אשים בכפי (איוב יג יג-יד).—ואמר בן סירא: צואריכם בעלה הביאו ומשאה תשא נפשכם (ב״ס, גני׳ נא כו). אל תמשילהו בנעוריו ואל תשא לשהיתותיו (שם ל יא)— ומצוי בתו״מ: נושאי המטה והלופיהן וכו׳ פטורין מן התפילה (ברכ׳ ג א). בכל יום היו הלוים נושאין את הארון והיום נשאוהו כהנים (תוספת׳ סוט׳ ח ב). לאחר שישן רמזה לעבדיה ולשפחותיה ואמרה להם שאוהו במטה וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא (ר׳ אידי, מד״ר שה״ש, בגילה).—נָשָׂא בְּעֹל: מתרחק מן הכבוד ולא מגים לבו בתלמודו ואינו שמח בהוראה נושא בעול עם חברו (בריית׳ אבות ו ו).—והאילן, נָשָׂא פרות: הקדיש בור מלא מים אשפות מלאות זבל וכו׳ אילן נשוי [2]) פירות וכו׳ הקדיש בור ואחר כך נתמלא מים וכו׳ אלן ואחר כך נשא [3]) פירות (ב״ב עט.).—ובסהמ״א: וכה עשו תמיד בכל יום בתוך ירושלים נושאי הסכינים בתוך העם ויאנח העם אנחת חללים (יוסיפון בסה). — ובהשאלה, נשא פחד ואימה: הביאם בעול המלך ושמם בכלל שאר נושאי אמיו והשיבם מן הכה והעוות אל הנחת והענוה (ר׳ הלל מוירונא, תגמ׳ הנפש ב ב כג:).—ובמשמ׳ הכיל, ואמר המשורר: כל דם נאסר לאצילים בלתי דם ענבים לא יוכלון שאתך כלים בוא ושכון קרבים (רא״בע, חי ישן).—ג) כמו נטל, לקח, קבל, to take; prendre; nehmen: ועתה שָׂא נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי צידה

---

[1]) כך הקרי, והכתיב גרל.

[2]) ברגמ״ה וברשב״ם הגרסה מלא, וכן במשנ׳ מעי׳ ג ו.

[3]) במשנ׳ מעי׳ שם נתמלא, אולם במדב״מ נשא.

(ברא׳ כז ג; גם מה יט). — לקח באלמות: אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נָשָׂאתִי [1] ולא הרעתי את אחד מהם (במד׳ טז טו). וחמדו שדות וגזלו ובתים וְנָשָׂאוּ ועשקו גבר וביתו איש ונחלתו (מיכ׳ ב ב).—קבל: נקי כפים ובר לבב וכו׳ יִשָּׂא ברכה מאת יי׳ וצדקה מאלהי ישעו (תהל׳ כד ד-ה). כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת כשבא ומאומה לא יִשָּׂא בעמלו שילך בידו (קהל׳ ה יד). כל האדם אשר נתן לו האלהים עשר ונכסים והשליטו לאכל ממנו וְלָשֵׂאת את חלקו ולשמח בעמלו (גם ה יח). קנה אקנה בכסף מלא כי לא אֶשָּׂא אשר לך ליי׳ והעלות עולה חנם (דהי״א כא כד). — ואמר בן סירא: אל תהי ידך מושטת לשאת ובעת השב קפוצה (ב״ס, גני׳ ד לא).—ובתלמוד: שא מנה זה לפלוני טול מנה זה לפלוני (תוספת׳ גיט׳ א ט). ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר (ב״מ ז ח).— נָשָׂא חן וחסד בעיני פלוני, השיג חן, כמו מצא חן: ותהי אסתר נֹשֵׂאת חן בעיני כל ראיה (אסתר׳ ב טו; גם יז; ה ב). ותיטב הנערה בעיניו וַתִּשָּׂא חסד לפניו (גם ב ט).—ונָשָׂא הוד: והוא יבנה את היכל יי׳ והוא יִשָּׂא הוד וישב ומשל על כסאו (זכרי׳ ו יג).—נָשָׂא עון ופשע לפלוני, לקח והסיר את העון, סלח וכִפֵּר: ויאמר קין אל יי׳ גדול עוני מִנְּשֹׂא [2] (ברא׳ ד יג; גם יח כד; כו; נ יז). חטאתי ליי׳ אלהיכם ולכם ועתה שָׂא נא חטאתי אך הפעם (שמות י טז-יז; גם כג כא; לב לב; לד ז). מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש כי קדש קדשים הוא ואתה נתן לכם לָשֵׂאת את עון העדה לכפר עליהם לפני יי׳ (ויקר׳ י יז). יי׳ ארך אפים ורב חסד נֹשֵׂא עון ופשע וכו׳ סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נָשָׂאתָה לעם הזה ממצרים ועד הנה (במד׳ יד יח-יט). אל קנוא הוא לא יִשָּׂא לפשעכם ולחטאתיכם (יהוש׳ כד יט). ויאמר שאול אל שמואל חטאתי כי עברתי את פי יי׳ ואת דבריך וכו׳ ועתה שָׂא נא את חטאתי ושוב עמי ואשתחוה ליי׳ (ש״א טו כד-כה; גם כה כח). מי אל כמוך נֹשֵׂא עון ועבר על פשע (מיכ׳ ז יח). ראה עניי ועמלי וְשָׂא לכל חטאותי (תהל׳ כה יח; גם לב ה; פה ג; לב ה). ומה לא תִשָּׂא פשעי ותעביר את עוני כי עתה לעפר אשכב ושחרתני ואינני (איוב ז כא).—ופעול: העם הישב בה נְשֻׂא עון (ישעי׳ לג כד).—וכמו נל״ה: אשרי נְשׂוּי פשע כסוי חטאה (תהל׳ לב א). כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל כי נָשֹׂא אֶשָּׂא [1] להם (הוש׳ א ו).—ד) נָשָׂא מספר דבר פלוני, מנה וספר וראה כמה מספרו: פקד כל בכר זכר לבני ישראל מבן חדש ומעלה וְשָׂא את מספר שמתם (במד׳ ג מ). ולא נָשָׂא דויד מספרם למבן עשרים שנה ולמטה (דהי״א כז כג). — ורב שמושו בצרוף השם ראש אחריו, נָשָׂא את ראש האנשים, הקהל וכדומ׳: כי תִשָּׂא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו ליי׳ בפקד אתם (שמות ל יב). שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחתם לבית אבתם במספר שמות כל זכר לגלגלתם (במד׳ א ב; גם מט; ד ב; כב; לא כו; מט). — וביחוד נָשָׂא אִשָּׁה, לְקָחָהּ לאשה, עשה בה מעשה נשואים: ויעשו כן בני בנימן וַיִּשְׂאוּ נשים למספרם מן המחללות אשר גזלו (שפט׳ כא כג). וימת אלימלך איש נעמי ותשאר היא ושני בניה וַיִּשְׂאוּ להם נשים מאביות (רות א ג-ד). לא נבדלו העם ישראל והכהנים והלוים מעמי הארצות וכו׳ כי נָשְׂאוּ מבנתיהם להם ולבניהם והתערבו זרע הקדש בעמי הארצות (עזר׳ ט א-ב; גם יב). ואשביעם באלהים אם תתנו בנתיכם לבניהם ואם תִּשְׂאוּ מבנתיהם לבניכם ולכם (נחמ׳ יג כה). וימת אלעזר ולא היו לו בנים כי אם בנות וַיִּשָּׂאוּם בני קיש אחיהם (דהי״א כג כב). כי נשים שמונה עשרה נָשָׂא (רחבעם) ופילגשים ששים (דהי״ב יא כא; גם יג כא; כד ג). — ואמר בן סירא: בנים לך יסר אותם ושא להם נשים בנעוריהם (ב״ס, גני׳ ז כג). — ומצוי מאד בתו״מ במשמ׳ זו: יכול הוא לישא אשה אחרת ולפרות ולרבות הימנה (ר׳ אליעזר, סוט׳ ד ג). נשא אדם אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו (ר׳ יהושע, יבמ׳ סב:). אמרו להם בית שמאי תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם לישא שפחה אינו יכול וכו׳ בת חורין אינו יכול (גיט׳ ד ה). לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת (ר״א בן יעקב, יבמ׳ לז:).

---

1) קצת הקדמונים פרשוהו במשמ׳ העמים עליו משא.

2) [ת״א מלמשבק. וכן רוב המפרשים הקדמונים והחדשים. ובמד״ר (כב) פרשו מלשון טען וסבל: לעליונים ותחתונים אתה סובל ולפשעי אין אתה סובל. וכן פרש רש״י ומפרשים אחרים.]

1) [קשה. י״ת במובן סליחה: ברם אם יתובון משבק אשבוק להון. ורד״ק הביא גם פירוש במובן נטל: אשא להם את האויב, או אשא אותם לארץ אויביהם. וכן ריב״ג בשרש נשא: אעתיקם ואעקרם. וכך בפש׳ משקל שקילנא להון.]

והנושא את חלוצתו והנושא את קרובת אשתו אין לו בה קידושין (תוספת׳ שם ו ה). האיש אינו רשאי לישא עקרה וזקנה איילונית וקטנה (שם ה ד). אין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות (מו״ק א ז). לא נמנעו ב״ש מלישא נשים מב״ה ולא ב״ה מב״ש (יבמ׳ א ד). נושאין על האנוסה ועל המפותה (שם יא א). האשה שנתארמלה או שנתגרשה היא אומרת בתולה נשאתני והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך (כתוב׳ ב א). היו מסרבין בו לישא בת אחותו ואמר קונם שהיא נהנית לי לעולם (נדרי ח ז). מי שלא היו לו בנים ונשא אשה שכבר ילדה (בכורי ה א). אמרה כנסת ישראל לפני הקב״ה רבש״ע אדם נושא אשה על אשתו ראשונה זוכר מעשה הראשונה אתה עזבתני ושכחתני (ר״ש לקיש, ברכ׳ לב:). מעשה באדם אחד שנשא אשה גידמת ולא הכיר בה עד יום מותה (שבת נג:). לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם לא מצא בת ת״ח ישא בת גדולי הדור וכו׳ ישא בת מלמדי תינוקות ולא ישא בת עמי הארץ מפני שהן שקץ (פסח׳ מט:). האוהב את שכיניו והמקרב את קרוביו והנושא את בת אחותו והמלוה סלע לעני בשעת דחקו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה׳ יענה (יבמ׳ סב:). כיון שנשא אדם אשה עונותיו מתפקקין (ר׳ חמא בר חנינא, שם סג:). יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא (שם קיג.). יתום שבא לישא שוכרין לו בית ומציעין לו מיטה (כתוב׳ סז:). בראשונה היו כותבין לבתולה מאתים ולאלמנה מנה והיו מזקינין ולא היו נושאין נשים עד שבא שמעון בן שטח ותקן כל נכסיו אחראין לכתובתה (רב יהודה, כתוב׳ פב:). כל הנושא אשה לשום ממון הוויין לו בנים שאינם מהוגנים (רב, קידוש׳ ע.). כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקב״ה רוצעו (רב המנונא, שם). עד עשרים שנה יושב הקב״ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה כיון שהגיע כ׳ ולא נשא אומר תיפח עצמותיו (רבא, שם כט:). הנושא אשה צריך שיבדיק באחיה (הונא, ב״ב קי.). כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאלו ילדה (ר׳ יוחנן, סוט׳ יב.). ישא אדם דומה ואל ישא בת דומה שזו באה מטיפה כשירה וזו באה מטיפה פסולה (שמואל, שם כז.). לימדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ויטע כרם ואח״כ ישא אשה (שם מד.). כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר

ומורה (סנה׳ קז.).—ופָּעוּל, נָשׂוּי, נשאוי, נְשׂוּאָה, נְשׂוּאִים, נשׂוּאוֹת: ארבעה אחים שנים מהם נשואין שתי אחיות ומתו הנשואין את האחיות הרי אילו חולצות ולא מתייבמות (תוספת׳ יבמ׳ ה א). מי שהיה נשאוי[1] שתי נשים ומת (שם ו ה). מי שהיה נשאוי[1] שתי יתומות (שם יג ז). נכרי הנשוי כותית וכותית הנשוי נכרית (שם אהיל׳ יח ו). היתה בתו או אחת מכל העריות האלו נשואה לאחיו ולא אשה אחרת ומת (יבמ׳ א ב). שש עריות חמורות מאלו מפני שנשואות לאחרים צרותיהן מותרות (שם). שלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית מת אחד מבעלי אחיות וכנס נשוי נכרית את אשתו ומת (שם ג ו). עיר אחת היתה בא״י וגופנית שמה שהיו בה שמנים זוגות אחים כהנים נשואים לשמונים זוגות אחיות כהנות (ר׳ יצחק, ברכ׳ מד.). מעשה בחסיד אחד שהיה נשוי לחסידה אחת ולא העמידו בנים זה מזה וכו׳ (מד״ר ברא׳ יז). למלך שהיה נשוי למטרונה ילדה ממנו בן ראשון וגרשה וכו׳ (ר׳ חמא בר״ח, מד״ר שם כו). משל לעירוני שהיה נשוי בת מלכים אעפ״י שמאכילה כל מעדני עולם אינו יוצא י״ח (ר׳ לוי, שם ויקר׳ ד). אלעזר בנך למי הוא נשוי לא לבתו של פוטיאל (ר׳ חייא בר אבא, שם לג). הרי אנו מוצאים שהיה (אלעזר) נשוי אשה עד שהוא במצרים (ר׳ תנחומא, שם במד׳ ג).—נָשָׂא וְנָתַן, לקח, בלו׳ קנה ומכר, התעסק במסחר: מי שיש לו המשים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול (מעשר עני וכו׳) (פאה ח ט). לפני אידיהן של עכו״ם שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם (ע״ז א א). שלשה ימים אסור לישא ולתת עמהם (תוספת׳ שם א א). הבן שנושא ונותן בשל אביו אף על פי שהשטרות והאונות יוצאות על שמו הרי הן של אביו (שם ב״ב ט ב). לא ישא אדם ויתן עם הגוי ביום אידו (שם ע״ז א ב). והנושא ונותן בדברים אין לו עליו אונאה (שם ב״מ ג יד). ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפוטרופסין והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית וכו׳ (שבוע׳ ז ח). בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה (רבא, שבת לא.). — ובהשאלה נשא ונתן, עסק בדבר, נכנס עם חברו בשיחה, בוכוח, וכדומ׳: עיבור שנה בשלשה מתחילין בחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה (תוספת׳, סנה׳ ב א). ואחר כך

[1]) כך בכ״י א״פ, הוצ׳ צוק״מ, ובספרי הדפו׳ נשוי.

מכניסין את (העד) השני ובודקין אותו אם נמצאו דבריהן מכונים נושאין ונותנים בדבר (סנה' ג ו). אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין דינו למחר היו מזדוגין זוגות זוגות וממעטין במאכל ולא היו שותין יין כל היום ונושאין ונותנין בדבר כל הלילה (שם ה ה). ואיש מלחמה זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה (חגי' יד.). ויאמר יי' אלהים אל הנחש וגו' עם אדם נשא ונתן עם חוה נשא ונתן ועם נחש לא נשא ונתן אלא אמר הקב"ה נחש זה רשע בעל תשובות (מד"ר ברא' כ). כשהיו רבותינו נכנסים לעבר את השנה נכנסים י' זקנים בקיאים לבית המדרש ואב ב"ד עמהם ונועלין את הלזהות ונושאין ונותנין בדבר כל הלילה (שם שמות טו). שהיו נושאין ונותנין בדבר אם הוא חייב מיתה אם לאו (שם במד' כ). — וכל שיחה עם בני אדם: מי שקנא לאשתו ונסתרה וכו' עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה (ר' יהושע, סוטי ו ח).—ובסהמ"א: והיה הלל צריך בדברים שהיה נושא ונותן עמו להראות כאילו הוא תובע ללמוד (תשו' הגאו', הרכבי רן). עמדנו על תשובת החכם הנזכר ומעשה בית דין וכו' הכתוב לעיל ונשאנו ונתננו ודקדקנו בו הרבה כפי מה שהורונו מן השמים (רלב"ח, שו"ת כו). לא הייתי כותב כלל פסק דין הן לסבת הרב המורה שעדיין לא נשאתי ונתתי עמו בדבר הלכה למעשה וכו' וראיתי לשאת ולתת עם כ"ת על הדין בחשאי (שם כז). ואחר שנשאנו ונתננו בדברי הגאוני' ז"ל (מהרי"ט, שו"ת ב, ע יג::). — והלווי: ושא ותן בהם משא ומתן זך ובהיר (ר' אברהם אבולעפיה, הלכי אלפים מה).

—נפעי, נשא, נשאים, נשאה, נשאת, נשאות, הנשא, הנשאם, הנשא, הנשאו, אנשא, ינשא, תנשאו, ינשאו, ינשוא, תנשאנה, — א) הגביה את עצמו, התרומם, sich erheben; s'élever; to rise up: עתה אקום יאמר יי' עתה ארומם עתה אנשא (ישעי לג י). קומה יי' באפך הנשא בעברות צוררי (תהל' ז ז; גם לד ב). דור מה רמו עיניו ועפעפיו ינשאו (משלי ל יג). ובהנשא החיות מעל הארץ ינשאו האופנים (יחזקי א יט). — ודבר לא בעל חי: שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם (תהל' כד ז). והנה כבר עפרת נשאת (זכרי' ה ז). — והמשפט: נגע אל השמים משפטה ונשא עד שחקים (ירמי' נא ט). — והמלכות: כי נשאת למעלה מלכותו בעבור עמו ישראל (דהי"א יד ב). — ב) נשא האדם, היה גבוה, ובהשאלה, היה חשוב מאד, היה במעלה גבוהה: כי יום ליי' צבאות על כל גבוה ורם ועל כל נשא ושפל (ישעי ב יב). הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (שם נב יג).—ושכן במקום גבוה: כי כה אמר רם ונשא שכן עד (ישעי נז יה).—ובית, הר, אילן וכיוצא בהם היה גבוה: נכון יהיה הר בית יי' בראש ההרים ונשא מגבעות (שם ב ב). ועל כל ארזי הלבנון הרמים והנשאים וכו' ועל כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאות (שם יג-יד). כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו (שם מ ד). על הר גבוה ונשא שמת משכבך (שם נז ז).—כסא נשא: ואראה את יי' יושב על כסא רם ונשא (שם ו א).—ואמר בן סירא: רבים נשאים נקלו מאד והשפלו יחד וגם נכבדים נתנו ביד (ב"ס, גני' יא ו). — ובסהמ"א: זהו אשר צריך שיאמינוהו המאמתים לא שיש גשם שינשא הבורא עליו ית' עלוי רב כי הנה יתבאר לך במופתים שהוא ית' אינו גוף ואין יהיה לו מקום או משכן על גוף (ר"מ א"ה, מו"נ א ט). והכללים שני מינים מין יודע מכל נושא אשר ינשא עליהם נשיאות טבעי (כל מלאכת ההגיון ו י). וכל אלה הם נשאים על הדבור (ר' יהודה מסיר ליאון, נופי צופי א ו).—ואמר המליץ: בטוריו נשאתי והכמה מלאתי וגם ראש נשאתי להתיר נקשרם (ר"ם הנגיד, בתשמרת ערב).—ג) נשא דבר, שנשאו אותו ממקום למקום על הידים וכדומ', getragen werden; être porté; to be borne, carried: ועשית את הבדים עצי שטים וצפית אותם זהב ונשא בם את השלחן (שמות כה כח). הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך ואשר אצרו אבותיך עד היום הזה בבל לא יותר דבר (ישעי לט ו). — ונשא הילד על כתף וכדומ': והביאו בניך בחצן ובנתיך על כתף תנשאנה (שם מט כב; גם סו יב). כתמר מקשה המה (האלילים) ולא ידברו נשוא ינשוא[1]) כי לא יצעדו (ירמי' י ה).—ד) נשא לפלוני, נתן לו למשאת, למנה: ויען כל איש יהודה על איש ישראל (שטענו למה הקדימו להביא את דוד בלעדם) כי קרוב המלך אלי ולמה זה חרה לך על הדבר הזה האכול אכלנו מן המלך אם נשאת[2]) נשא לנו (ש"ב יט מג).—ה) *נשאת האשה, היתה לאיש, התקשרה אתו בקשר הנשואים: כל הנשים יתארשו חוץ מן האלמנה שתמתין שלשים יום מפני האיבול וכולן לא

[1]) יש כ"י הגורסים ינשאו.
[2]) עי' נשאת, הערה.

ינשאו עד שיהו להן שלשה חדשים (ר' יוסי, תוספת' יבמ' ו ו). המחזיר את גרושתו משנישאת (שם ה). גירשה תלך ותינשא לאחר שמא לא זכת ליבנות הימנו עד כמה מותרת לינשא עד שלש פעמים מכאן ואילך לא תינשא (שם ח ד). האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך והורוה בית דין להינשא והלכה ונישאת (שם יא ד). גרשה ומתה מותר באחותה נשאת לאחר ומתה מותר באחותה (יבמ' ד יג). והלא מספר כתובתה נלמוד שהוא כותב לה שאם תנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי (שם טו ג). בתולה נשאת ליום ד' ואלמנה ביום ה' (כתוב' א א). נותנין לבתולה שנים עשר חדש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה וכו' ולאלמנה שלשים יום הגיע זמן ולא נשאו אוכלות משלו (שם ה ב). בת ישראל שנשאת לכהן מנחתה נשרפת וכהנת שנשאת לישראל מנחתה נאכלת (סוט' ג ז). כל זמן שהיתה בדעתו להינשא לה היתה יושבת וממתנת לו כיון שהפליג דעתו ממנה היא היתה הולכת ונישאת לאחר (ירוש' ברכ' ט ה). מעשה באישה אחת שנשאת להבר והיתה קושרת לו תפילין על ידו נישאת למוכס והיתה קושרת לו קשרי מוכס על ידו (רסב"א, ע"ז לט.). לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין (רב, יבמ' פד:). יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא (יבמו' קיג.). תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה שתשב שבעה נקיים (רבא, נדה סו.). למלך שנשא אשה והיתה אצלו שנים הרבה ולא היה לו בנים ממנה אמר לה בתי לבי הנשאי לאדם אחר שמא יהו לך בנים ממנו (פסיק' רבתי ל).

—פע', נִשֵּׂא, נִשָּׂא, נִשְּׂאוּ, מְנַשְּׂאִים, נַשְּׂאֵם, יְנַשְּׂאֵהוּ, יְנַשְּׂאֵם, יְנַשְּׂאוּהוּ, — א) נִשָּׂא את פלוני, הרימהו, ובהשאלה הגביהו למעלה גדולה: וידע דוד כי הכינו יי' למלך על ישראל כי נִשֵּׂא ממלכתו בעבור עמו ישראל (ש"ב ה יב). גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי וַיְנַשְּׂאֵהוּ וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו (אסת' ג א). ואת כל אשר גדלו המלך ואת אשר נִשְּׂאוֹ על השרים ועבדי המלך (שם ה יא). וכל שרי המדינות וכו' מְנַשְּׂאִים את היהודים כי נפל פחד מרדכי עליהם (שם ט ג). — נִשָּׂא את נפשו לעשות כך וכך, נתן תקוה לעצמו לזה: ועל הארץ אשר הם מְנַשְּׂאִים את נפשם לשוב שם שמה לא ישובו (ירמ' כב כז). אשר המה מְנַשְּׂאִים את נפשם לשוב לשבת שם (שם מד יד). — ב) כמו נִשָּׂא ממקום למקום: כי הנה ימים באים עליכם וְנִשָּׂא אתכם בצנות (עמו' ד ב). ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וַיְנַשְּׂאֵם כל ימי עולם (ישע' סג ט). הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם וְנַשְּׂאֵם עד העולם (תהל' כח ט). — ג) נִשָּׂא את פלוני בדבר, נתן לו מתנה: הירם מלך צור נִשָּׂא[1] את שלמה בעצי ארזים ובעצי ברושים ובזהב לכל חפצו (מ"א ט יא). וכל הנשאר מכל המקמות אשר הוא גר שם יְנַשְּׂאוּהוּ[2] אנשי מקמו בכסף ובזהב וברכוש ובבהמה עם הנדבה לבית האלהים אשר בירושלם (עזר' א ד). ויתנו את דתי המלך לאחשדרפני המלך ופחות עבר הנהר וְנִשְּׂאוּ[3] את העם ואת בית האלהים (שם ח לו).

—פעו', נֻשָּׂא, מְנֻשָּׂא, — א) שנשאוהו ממקום למקום על הידים וכדומ': באהבתך ובחמלתך מנשא ומנטל עתה בעונותינו חרב המקדש וקרבן בטל (ר' יצחק בר מאיר, יברכך עמך, סליח' לשני קדמאה). — ב) במשמ' גבה ורוממות: חצריו המנושאים אשר היו מאד נאים בדם הזיר מטומאים בשקוצים ממולאים (מנחם בן נתן, לבית בנוי, קינ', לקו"ק סז).

—הפע', הִשִּׂיא, הִשִּׂיאוּ, — א) הִשִּׂיא את פלוני דבר, עשה שֶׁיִּשָּׂאֵהוּ, וְהִשִּׂיאוּ עָוֹן, עשה שֶׁיִּשָּׂא עון, שיחול עליו העון: וְהִשִּׂיאוּ אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם (ויקר' כב טז). — ואמר המשורר: האשה ערום השיאה ועון אשמה השיאה בחלק שפתיו הדיחה וקראה להטותה הדרך (ר"י הלוי, את נתיבי). — ב) ובמשמ' העקרית, הִשִּׂיא דבר, עשה שֶׁיִּנָּשֵׂא הדבר ממקום למקום: ואם אל עיר יאסף וְהִשִּׂיאוּ[4] כל ישראל אל העיר ההיא חבלים (ש"ב יז יג). — ובתו"מ, הִשִּׂיאוֹ שם רע במשמ' זו: ענייה אינו רשאי למשכנה עשירה נוטל ואינו מחזיר שלא יהא הולך ובא אצלה שלא להשיאה שם רע (ר"ש, תוספת' ב"מ י י). המדיר את אשתו שלא תשאל ושלא תשאיל

---

[1]) [י"ת: סובר. רש"י: עמס כלכל את משאו בדבר זה. רד"ק: נשא וסייע. רלב"ג: מענין ארוחה ומשאת וכו' או שהוא רומם ונשא בזה את שלמה.]

[2]) [רש"י: יעניקוהו. ראב"ע: יתנו לו משאת ומתנות או ינשאוהו ירומוהו מענין רם ונשא כי העני בשפל והוא הנכון.]

[3]) [רש"י: שהיו מנשאין ומסיעין.]

[4]) [אולי כמו בקל ונשאו. ורד"ק מפרש וירימו וריב"ג בשרשיו פירש ישליכו. וכן הפש' וגרמון. ובשבע' λήμψεται .א וְנָשְׂאוּ, במובן לקה. ואולי צריך לגרום וְהֵבִיאוּ ע"פ השבע' נוסח לוקיאן.]

נפה וכברה וריחים ותנור יוציא ויתן כתובה מפני שמשיאה שם רע בשכינותיה וכן היא שנדרה שלא תשאל ושלא תשאיל נפה וכו' תצא שלא בכתובה מפני שמשיאתו שם רע בשכיניו (כתוב' עב.). — ב) הִשִּׂיא את פלוני ממקום למקום, כמו נִשֵּׂא: משיאין[1]) את העד ממקום למקום בשביל שתיטרף דעתו (רשב"ג, תוספת', סנה' ט ח). — ובהשאלה, *הִשִּׂיאוֹ לדבר אחר, עשה שיסיח דעתו מדבר והפליגו בדברים לענין אחר: מעשה בר' ישמעאל שהיה מהלך בדרך אחר ר' יהושע אמר לו הטהור לחטאת שהסיט את המפתח שהוא טהור של תרומה מהו וכו' השיאו (ר' יהושע) לדבר אחר אמר לו ישמעאל אחי היאך את קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דדיך מיין (שם, פרה י [ט] ג). שאל ר' ישמעאל את ר' יהושע כשהיו מהלכין בדרך אמר לו מפני מה אסרו גבינת ע"א אמר לו מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבלה אמר לו והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבלה וכו' למה לא אסרוה בהנאה השיאו לדבר אחר אמר לו ישמעאל אחי היאך אתה קורא כי טובים דודיך מיין או כי טובים דודייך (ע"ז ב ה). — *הִשִּׂיא את הכתב מעל האבן וכדומ', העתיקו משם, כתב כְּתָב שני ממש לפי הכתיב, בגוף הכתב הראשון: היאך למדו אומות העולם תורה וכו' נתן הקב"ה בלבם ושלחו נוטירין והשיאו את הכתב מעל האבנים בשבעים לשון (ר' יהודה, תוספת' סוט' ח ו). על גבי אבנים כתבוה (ישראל את התורה) וכו' ואח"כ סדו אותן בסיד וכו' ושיגרו (אוה"ע) נוטירין שלהן וקילפו את הסיד והשיאוה ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת שהיה להם ללמוד ולא למדו (הוא, סוט' לה:). — ואת הסכין, הִשִּׂיאָהּ באחרת, שפשפה ע"ג חברתה שתהיה חדה: אין משחיזין את הסכין ביום טוב אבל משיאה על גבי חבירתה (ביצ' ג ז). — ג) במשמ' הרמה והגבהה, הִשִּׂיא אבוקה של אש על מקום גבוה לסימן למרחוק: בראשונה היו משיאין[2]) משואות משקלקלו המינים התקינו שיהו שלוחין יוצאין כיצד היו משיאין משואות מביאין כלונסאות של ארז ארוכין וקנים

[1]) כך בכ"י א"פ, הוצ' צוק"מ, ובנדפס מסיעין, וכך גם בגמר' שם לג:.

[2]) בתוספת' הוצ' צוק"מ שם ב (א) ב כ"י א"פ, מסיעין מסעות.

ועצי שמן ונעורת של פשתן וכורך במשיחה ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור ומוליך ומביא ומעלה ומוריד עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש ההר השני וכן בראש ההר השלישי ומאין היו משיאין משואות מהר המשחה לסרטבה וכו' (ר"ה ב ג-ד). אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו ואימתי משיאין לאור עיבורו (ברייתי בגמ' ר"ה כב:). אין משיאין לילי זמנו אלא לילי עיבורו לילי זמנו אין משיאין מפני יום טוב אבל משיאין ליל עיבורו אין משיאין אלא על החדשים המיושבין בזמנן מפני יו"ט שחל להיות בערב שבת (ירוש' ר"ה ב א). — ואמר המשורר: ושואל על מקום אשה נדודים השיבותיו בלבי היא יקדה בהשיאה רתיחת דם לבבי אלי ראשי עלי עיני ירדה (ר"ש הנגיד, והל' תנס"). — ד) הִשִּׂיא לפלוני עֵצָה[1]), נתן לו עצה, הִצִּיעַ לו: מצות חליצה בא הוא ויבמתו לבית דין והן משיאין לו עצה ההוגנת (יבמ' יב ו). ודברו אליו מלמד שמשיאין לו עצה ההוגנת לו שאם היה הוא ילד והיא זקנה הוא זקן והיא ילדה אומרין לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקנה כלך אצל שכמותך ואל תכנים קטטה לתוך ביתך (שם בבלי קא:). מפני מה נענש דניאל מפני שהשיא עצה לנבוכדנצר (רב, או ריב"ל, ב"ב ד.). עצה טובה השיאן הכתוב (לבנות צלפחד) שלא ינשאו אלא להגון להן (שמואל, ב"ב קכ.). איזהו רשע ערום זה המשיא עצה למכור בנכסין (אביי, ב"ב קלז.). אלהיהם של אלו שונא זימה הוא והם מתאוים לכלי פשתן בא ואשיאך עצה עשה להן קלעים והושיב בהן זונות וכו' (סנה' קו.). למה לא יכלו (החרטומים) לעמוד בפני משה לפי שהם השיאו עצה לפרעה להשליך ליאור כל הבן הילוד כדי שימות משה (מד"ר שמות יא). — ובסהמ"א: שהשיא (בלעם) עצה לבלק שנכשלו בה ישראל (רש"י, סנה' קו.). — *והִשִּׂיא לו ברכה, נתן לו, שלח לו ברכה: והשיאנו[2]) יי' אלהינו את ברכת מועדיך לחיים ולשלום (מוס'

[1]) [נשא במשמ' לקח, גרם לפלוני שיקח עצה.]

[2]) כבר העיר ר"ד אבודרהם על הפרושים המתחלפים במשמ' מלה זו, אמר וז"ל: והשיאנו יי' אלהינו את ברכת מועדיך. רבו הפיר' בלשון והשיאנו י"מ שהוא מלשון ונשיא בעמך כלו' רוממתנו וגדלתנו אבל הנבון לפרש שהוא מלשון וישא משאות מאת כלם.

לשלום רגלים, והשיאנו).—ה) *השיא את בנו, עשה שיקח לו אשה: איזו היא מצות האב על הבן חייב למולו ולפדותו וללמדו תורה וללמדו אומנות ולהשיאו אשה (תוספת' קדוש' א יא). מעשה בבית חורון באחד שהיה אביו מודר הימנו הנאה והיה משיא את בנו ואמר לחברו חצר וסעודה נתונים לך במתנה (נדרי' ה ו). יתום מבקש לישא שוכרין לו בית ומציעין לו מטה ואחר כך משיאין לו אשה (תוספת' כתוב' ו ח). מעשה באחד מגדולי בבל שהיה משיא את בנו ועשה סעודה גדולה לחכמים (תנחומ' שמיני ג, בובר).—וכן *השיא את בתו לאיש, נתנה לו לאשה: אל תחלל את בתך להזנותה וכו' זה המשיא את בתו לזקן (ר' אליעזר, סנה' עו.). כל המשיא בתו לעם הארץ כאילו כופתה ומניחה לפני ארי (ר"מ, פסח' מט:). יתומה שהשיאתה אמה או אחיה (תוספת' כתוב' ו ח). איזו היא קטנה שצריכה למאן כל שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה השיאוה שלא לדעתה אינה צריכה למאן (יבמ' יג ב). קטנה שהשיאה אביה ונתגרשה (שם ו). העיד רבי יוחנן בן גדגדה על החרשת שהשיאה אביה שהיא יוצאה בגט (גיטי' ה ה). הכל כשרין לדון דיני ממונות ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות אלא כהנים לוים וישראלים המשיאין (בנותיהם) לכהונה (סנה' ד ב). כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם (ר' יוחנן, ברכ' לד:). לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח וישיא בתו לת"ח (פסח' מט.). והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפרקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך (יבמ' סב:). כל המשיא בתו לתלמיד חכם וכו' מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה (כתוב' קיא:). למלך שהיו לו שתי בנות אחת גדולה ואחת קטנה ולא נפנה להשיאן והניחן המלך שנים הרבה והלך למדינות הים ועמדו הבנות מיחו על עצמן והשיאו עצמן לאנשים (ריב"ל, מד"ר שה"ש, גן נעול).—והשיא את האשה במשמ' התיר לה שתנשא לאיש: אין משיאין את האשה על פי עד אחד (ר"א ור' יהושע, יבמ' טז ז). מעשה בסומא שירד לטבול במערה ויורד מושכו אחריו ושהו כדי שתצא נפשם והשיאו נשותיהם (ר' יוסי, שם ז). מעשה בשני תלמידי חכמים שהיו באין עם אבא יוסי בן סימאי בספינה וטבעה והשיא רבי נשותיהם ע"פ נשים (שם קטו.).—ולווי: בא לבי"ד ואמר איש פלוני מת השיאו את אשתו וזהו נתכוון להתיר (ר' יוסף, שם, קכא:).

—התפ', **התנשא, מתנשא, יתנשא, תתנשא, תנשא, תתנשאו, ינשאו**,—**התנשא** הארי וכדומ', כמו **נשא**, התקומם, קם ועמד **נשא**: הן עם כלביא יקום וכארי **יתנשא** לא ישכב עד יאכל טרף (במד' כג כד).—**ותנשא** מלכותו, תהיה **נשאה**: וירם מאגג מלכו **ותנשא** מלכתו (שם כד ז).—**התנשא** על פלוני, אמר על עצמו שהוא יותר **נשא** מפלוני, יותר רם המעלה: רב לכם כי כל העדה כלם קדושים ובתוכם יי' ומדוע **תתנשאו** על קהל יי' (במד' יו ג). להיות ממלכה שפלה לבלתי **התנשא** לשמר את בריתו לעמדה (יחזק' יז יד). מן הממלכות תהיה שפלה ולא **תתנשא** עוד על הגוים (שם כט טו).—**התנשא** לעשות, מתרומם, אומר על עצמו שהוא **נשא** וראוי לעשות הדבר: ואדניה בן חגית **מתנשא** לאמר אני אמלך (מ"א א ה). ובני פריצי עמך **ינשאו** להעמיד חזון ונכשלו (דני' יא יד). לך יי' הממלכה **והמתנשא**[1] לכל לראש (דה"א כט יא). אם נבלת **בהתנשא** ואם זמות יד לפה (משלי ל לב). ורבים מביאים מנחה ליי' לירושלם ומגדנות ליחזקיהו מלך יהודה **וינשא**[2] לעיני כל הגוים מאחרי כן (דה"ב לב כג).—ובתלמ': כל המגבל עצמו על דברי תורה סופו **להתנשא** (ר"ב בר כהנא, ברכ' סג:).—ובסהמ"א: ומשנפלה מצרים ביד נבוכדנצר לא **נתנשאת** עוד על הגוים עד היום (קד' עולם יצחק כ).

נְשָׂאָה, ש"נ, מ"ר נְשֻׂאוֹת, כנ' נְשֻׂאֹתֵיכֶם,—בהמה נֹשֵׂאת משא, Lastier: bête de somme; beast of burden: כרע בל קרס נבו היו עצביהם לחיה ולבהמה נשאתיכם[3] עמוסות משא לעיפה קרסו כרעו יחדו (ישע' מו א-ב).

נְשֵׂאת[4], ש"נ,—כמו מַשְׂאֵת: האכול אכלנו מן המלך אם נִשֵּׂאת[5] נשא לנו (ש"ב יט מג).

---

1) [רד"ק: אתה הוא המתנשא לכל הראשים והמלכים. ויש מפרשים שהוא מקור בצורה ארמית, וכמו שם הפעל התנשאות.]

2) בקצת ספרים וַיִּנָּשֵׂא בנפע'.

3) [עי' רד"ק במקומנו: ויש לפרש נשואותיכם תאר לבהמות הנושאות. ובא בהוראת פועל כמו לקוחות בתו"מ, ע"כ. והמפרשים האחרים פירשו שהוא תאר לפסילי האלילים, כלו' הפסילים שהיו נשואים בידים בכבוד ובפאר בתהלוכות חגיגיות הם עכשיו עמוסות על הבהמות, והן משא כבד לבהמה העיפה.]

4) עי' הערה לקמן.

5) כך בנסחה המסורה, ואין לדעת אם כך היתה

נשג[1], ממנו **נָשַׂג**, *הֶשֵּׂג, *הַשָּׂגָה ״מַשָּׂג.

נָשַׂג, קל לא נמצא.

—הפעי, הִשִּׂיג, הִשִּׂיגָה, הִשִּׂיגָנוּ, הִשִּׂיגוּ, הִשַּׂגְתֶּם, הִשִּׂיגוּ, הִשִּׂיגוּנִי, הִשִּׂיגוּךָ, הִשִּׂיגֵךְ, הִשִּׂיגוּהָ, מַשִּׂיג, מַשִּׂיגֵהוּ, מַשֶּׂגֶת, הַשֵּׂג, אַשִּׂיג, תַּשִּׂיג, יַשִּׂיג, יַשֵּׂג, אַשִּׂיגֵנוּ, אַשִּׂיגֵם יַשִּׂיגֵם, תַּשִּׂיג, תַּשִּׂיגֵנוּ, תַּשִּׂיגֵהוּ, תַּשִּׂיגֵם, תַּשִּׂיגוּם, יַשִּׂיגוּ יַשִּׂיגוּן,—א) השיג את פלוני, הדביקו הגיע אליו על ידי רדיפה, erreichen, einholen; atteindre; to reach, overtake: ויגד ללבן ביום השלשי כי ברח יעקב ויקח את אחיו עמו וירדף אחריו וכו׳ וַיַּשֵּׂג לבן את יעקב (בראשי לא כב כה). קום רדף אחרי האנשים וְהִשַּׂגְתָּם ואמרת אליהם למה שלמתם רעה תחת טובה וכו׳ וַיַּשִּׂגֵם וידבר אליהם את הדברים האלה (שם מד ד-ו). וירדפו מצרים אחריהם וַיַּשִּׂיגוּ אותם חנים על הים (שמות יד ט). אמר אויב ארדף אַשִּׂיג אחלק שלל (שם טו ט). פן ירדף גאל הדם אחרי הרוצח כי יחם לבבו והשיגו כי ירבה הדרך והכהו נפש (דברי יט ו). וישאל דוד ביי׳ לאמר ארדף אחרי הגדוד הזה האַשִּׂגֶנּוּ ויאמר לו רדף כי הַשֵּׂג תַּשִּׂיג והצל תציל (ש״א ל ח). קומו ונברחה כי לא תהיה לנו פליטה מפני אבשלום מהרו ללכת פן ימהר וְהִשִּׂגָנוּ והדיח עלינו את הרעה (ש״ב טו יד). ורדפה את מאהביה ולא תַשִּׂיג אתם ובקשתם ולא תמצא (הושי ב ט). גלתה יהודה מעני ומרב עבדה היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח כל רדפיה הִשִּׂיגוּהָ בין המצרים (איכי א ג). ירדף אויב נפשי וְיַשֵּׂג וירמוס לארץ חיי (תהלי ז ו). — וְהִשִּׂיג דָּבָר: כל באיה לא ישובון ולא יַשִּׂיגוּ ארחות חיים (משלי ב יט). — וְהִשִּׂיג הזמן וכיוצא בזה, הִגִּיעַ: מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא הִשִּׂיגוּ את ימי שני חיי אבתי (בראשי מז ט). ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו וְהִשִּׂיג לכם דיש את בציר ובציר יַשִּׂיג את זרע ואכלתם לחמכם לשבע (ויקרי כו ד-ה). — והחרב הִשִּׂיגָה אותו, הגיעה עָדָיו, שלא יוכל להמלט ממנה: והיתה החרב אשר אתם יראים ממנה שם תַּשִּׂיג אתכם בארץ מצרים (ירמי מב טז). לבו (של הלויתן) יצוק כמו אבן וכו׳ מַשִּׂיגֵהוּ[1]) חרב בלי תקום חנית מסע ושריה (איוב מא טז-יח). שלש אני נטה עליך בחר לך אחת מהנה וכו׳ אם שלוש שנים רעב ואם שלשה חדשים נספה מפני צריך וחרב אויביך לְמַשֶּׂגֶת[2]) ואם שלשת ימים חרב יי׳ ודבר בארץ (דה״א כא י-יב) — ודברים מפשטים, ברכה, קללה, שמחה, חרון, וכיוצא בזה, במשמ׳ הגיע עדיו וחל עליו: ובאו עליך כל הברכות האלה וְהִשִּׂיגֻךָ כי תשמע בקול יי אלהיך (דברי כח ב; גם מה). ופדויי יי ישבון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה יַשִּׂיגוּ[3]) ונסו יגון ואנחה (ישעי לה י). על כן רחק משפט ממנו ולא תַשִּׂיגֵנוּ צדקה (שם נט ט). אך דברי וחקי אשר צויתי את עבדי הנביאים הלוא הִשִּׂיגוּ אבתיכם (זכרי׳ א ו). כי אפפו עלי רעות עד אין מספר הִשִּׂיגוּנִי עונותי ולא יכלתי לראות (תהלי מ יג). שפך עליהם זעמך וחרון אפך יַשִּׂיגֵם (שם סט כה). עשיר ישכב ולא יאסף עיניו פקח ואיננו תַּשִּׂיגֵהוּ כמים בלהות לילה גנבתו סופה (איוב כז יט-כ). — ואמר בן סירא: בני במאמר ובמעשה כבד אביך עבור ישיגוך כל ברכות (ב״ס, גני׳ ג ח). אל תעש רעה ואל ישיגך רעה רחק מעון ויט ממך (שם ז א). פי שנים רעה תשיג (בעת צורך) בכל טובה תגיע אליו (שם יב ה). דורש אל יקח מוסר ומשחרהו ישיג מענה (שם לב יד). — ובהשאלה, הִשִּׂיגָה יָדוֹ לדבר, מצאה ידו את האמצעים הדרושים לדבר: ואם לא

צורת מלה זו אם אין. עכ״פ, לפי נסחה זו ראו רוב הקדמונים במלה זו תאר או שם במשמ׳ מתנה. ת״י: אם מתנא מני לנא, ע״כ. השבע׳ δόμα הפש׳: מהובתא, [ריב״ג בשרש נשא הביא שלשה פירושים: 1 נשאת הוא שם למנחה עם נון נוספת — שאת; 2 שם למנהה עם תיו נוספת; 3 מקור פִּע׳ בהירק בפ״א הפעל כמו נאץ נאצת (ש״ב יב יד) ותי״ו נוספת. ועי׳ גם פירושו של סגל.] וכן רש״י וז״ל: נשאת כמו משאת פרס מבית המלך, וכן רלב״ג. ורד״ק אמר: נִשֵּׂאת תאר לתשורה הנשאת וכו׳ ואפשר שיהי׳ ג״כ נשאת שם מן הכבד בפלס ישבות על מלאת, ע״כ. ומהחדשים, אותם הנוטים לקים הנסחה המסורה רואים בהמלה נשאת מקור נפע׳. אך רבם אומרים כי התיו של נשאת יתרה והעקר נִשָּׂא נשא, ובדומ׳.

[1]) רק בעברית.

[1]) המליצה קשה, ואמרו הקדמונ׳ כי הכונה אם ישיגהו אדם בחרב. ובכ״י אחד נמצא: תַּשִּׂיגֵהוּ. וכן בתרגומים, כמו ת״י ידביקנה חרבא.

[2]) [שתהא משגת אותך. אבל זה קשה. והחדשים מגיהים הֱיוֹת ומעמידים אותו אחרי ו א ם, ובמקום נ ס פ ה הם גורסים נִסְכָּה (=נוסך), כמו בש״ב כד יג, עי׳ א.ספה נפע׳ בהערה. ויהיה המאמר: נסכה מפני צריך וחרב אויביך ואם היות שלשת ימים וכו׳.]

[3]) [ימצאו, כמו בת״י ישכחון, כלו׳ יגיעו עד, ותשיג ידם. שמחה וששון. או אולי ששון ושמחה ישיגו

תשיג ידו לשתי תרים (ויקרי ה יא; גם יד כא-כב; כה כו; כז ח). ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים כאשר תשיג ידו (יחזקי מו ז). — וידו בתור פעול, עשה שיגיע: ויבא העם אל היער והנה הלך דבש ואין משיג[1]) ידו אל פיו כי ירא העם את השבעה (ש״א יד כו). — השיג גבול, כמו הסיג: גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו (איוב כד ב). — ומצוי הרבה בסהמ״א, ואמר המליץ: ועפעפי יזלו מים ובבותי לילה ויומם לא תפוגינה עד אשר ענני שחק לא השיגוני בנטפיהם ולא נצחונו ברעף רביביהם (מנחם ב״ס, מכתי לרי חסדאי). מרצע כמו עבד להשיג רצון קונו ואליו להתרצות בפחדו ואימותיו (ראב״ע, בשם אל). — ובפרט השיגהו דבר, במשמ' קרה לו, חל עליו הדבר: אתה אחד ולא כאחד הקנוי והמנוי כי לא ישיגך רבוי ושנוי ולא תאר ולא כנוי (רשב״ג, כתר מלכות). שהוא (הבורא) נקדש ומרומם משתשיגהו מאומה מטומאות העם אשר ישכון כבודו ביניהם (ר״י א״ה, כוזרי ד ג). החלק השלישי בראו חומר וצורה בשנוי ותמורה וישיגנו השנוי בארבעה מאמרות הנודעות לחכמי הדורות (מנחם גילני, תשוי לר״ד הבבלי, לקו״ק 49). שהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף (הרמב״ם, יג עקרים ג). לפי שהשכל האנושי ישיגהו ליאות כשאר כחות האנושיות (ר״י בר׳ אנטולי, מלמד התלמידים, ברא׳ ב:). כי המקרים אמנם ישיגו הנמצא השלם המציאות (רלב״ג, אמו״ר א ב). כל הגופים הנפסדים לא ישיגם ההפסד אלא מצד החמר אשר להם (ר״י חריזי, מו״נ ג ח). עולם האמת אשר לא ישיגהו אפיסה (ר״ד בן בילא, י״ג יסודות המשכיל ז, בספי ד״ח). וזה ההזק ישיגנו כשלא נדע חכמת ההגיון (רש״ט פלקירא, ראשי חכמה ב ה ב). מה שתשיגהו מהבושה שיכלים אותו רעהו (ר״י ערמאה, יד אבשלום על משלי יח). להרגיל נפשך עודנו באבו ואיתנו למה שישיגך באחרית הימים מצד חחברת הטבעי (רש״פ, די כוסות, כוס ביד הי ה). — ב) השיג, הבין בשכל, ואמר בן סירא: ולאחור תשיג אמרי ולאנחתי תתאנח (ב״ס, גני׳ יב יב). שמע בני ולא תבוז לי ובאחרית תשיג אמרי (שם לד כב). — בלשון המחקר: השיג האדם מושגים בשכלו או באחד מחושיו, תפש והבין אותם בכח השכל ע״י הרשם שעשו על אחד מהחושים: מי יבין סודות נוראותיך בהרימך על גלגל התשיעי גלגל השכל וכו׳ והוא הגלגל הנעלה על כל עליון אשר לא ישיגהו רעיון (רשב״ג, כתר מלכות). וממעלות השכל שבו ישיג האדם כל מושגיו המוחשים והמושכלים (ר״י א״ת, חו״ה, הבחינה ה). והוא השכל הנותן להם כח להשגת הענינים ולכל חוש מהם ענין מיוחד להשיג מוחשו לא יושג בזולתו כמראים והצורות אשר לא נשיגם כי אם בחוש הראות בלבד וכקולות והנגונים אשר לא נשיגם כי אם בחוש השמע בלבד (שם היחוד י). שלא יתכן לזכור מקומות כל נקודה ונקודה מהארץ וכו׳ ושמזרח ציון דרך משל איננו מזרח בית המקדש ועגולי אפקיהם נחלקים על דרך האמת אשר לא ישיגום החושים (הוא, כוזרי 87). חוש הטעם וחוש המשוש שהם חושים גסים ולא ישיגו מושגיהם עד הדבקם בהם ופגעם אותם (הוא, כוח חן ב). והדעת היתרה המצויה בנפשו של אדם וכו׳ היודעת ומשגת הדעות שאין להם גולם כמו המלאכים (רמב״ם, יסוה״ת ד ח). ותהיה לו דעה נכונה להבין ולהשיג והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם (שם ז א). ואמרו שההשגה אשר השיגה יחזקאל היא ההשגה בעצמה אשר השיגה ישעיה (ר״ש א״ת, מו״נ ג ו). שלא ישיג ממנו אמתת עצמו כשאר המושגים לרב גדולתו ועצמותו (ר״י ב״ר אנטולי, מלמ׳ התלמידי ואתחנן קסא:). ונמצאת בה הדעת המבחנת בין טוב לרע והמשגת בשכלה המדעות והחכמות והמלאכות (ר״י אבן עקנין, ספי מוסר ב עז). ואין אנו משיגים מן השמים אלא חצי כדור אשר על הארץ אלא שאנחנו מתבוננים שיש חצי כדור אחר (רד״ק, ירמיה י יב). שאנחנו נמצא השכל ההיולאני עם היות מדרכו להשיג הצורות הנה הוא ישיג זאת ההכנה רקה מן הצורות (רלב״ג, מלחמי ה׳ א ב). שכבר יראה בכחות המשיגות ההיולאניות שלא ישיגו רבוי הבלתי בעל תכלית וכו׳ והמשל שהכח הרואה כבר ישיג זה הצבע אשר בזה הנראה אשר הוא בזה השטח ובזה התמונה וכו׳ שכבר נרשמה בראותו זאת ההשגה רושם מה (שם). וכן האדם העולים

את הפדויים, כמו שם נא יא: ישיגון נסו וכו׳, ועי׳ רד״ק במקומנו. ואולי באה שם הנון במקום הוי״ו. ויש מהחדשים מגיהים ישיגום, או ישגון, עי׳ Perles, Analekten, 64.]

[1]) [אין מגיע ידו עם הדבש אל פיו, רד״ק. וי״ת: ולית דמתיב ידיה. וכן בשבע׳ ἐπιστρέφων, משיב ידו.

וכן צריך להגיה, כמו שמוכח מהפס׳ הבא: וישב ידו. וכן נמצא בארחות חיים לר׳ אהרן מלוניל, עי׳ אפטוביצר Das Schriftwort, II, 22.]

מהאצטומכה יבלבלו כחות המח מהשיג מושגיהם כמו שיקרה זה לשכורים (ר״י אלבו, העקרים ג כד). אין ספק שכל מה שיראה אותו הענין ישיגוהו בשוה כל אחד מאישי המין המביטים בכח אותו העין (ר״ע ספורנו, אור עמים מג:). כאשר יבא באחרונה להשיג ולצייר הצורות שהם בעצמם נבדלות מהחמרים וכו׳ יצייר אותם השכל על אמתותם וכשהשכל ישיג אלו הצורות נפרדות אז נקרא בשם שכל פועל (ר״י מפיסא, מנחי קנאי 64). כי ההוש אחר שהשיג המוחש החזק לא ישיג הנקל ממנו כאשר יקרה במביט השמש ואחד ירצה להביט בנר (שם 67). השגת הש״י ורצונו ענין אחד לגמרי וכשישיג ירצה וכשירצה ישיג ואינה כהשגת שאר הנמצאים שישיגו מה שלא ירצו וירצו מה שלא ישיגו (משה חביב, פרוש בחי׳ עולם בשם חכם קדמון). — ואמר המשורר: דבריך במור עובר רקוחים ומצור הררי המור לקוחים ולך ולבית אבותיך חמודות אשר ילאו להשיגם שבחים (ר״י הלוי, דבריך במור עובר). — ואמר הפיטן: לא משיגים לו איך וכמה לא מוצאים לו דבר דומה (שיר היחוד ליום השמשי). — ג) ״הִשִּׂיג על, או את, פלוני, תפס והקשה על דבריו, חלק עליו: והרמב״ם הילק בחמור זה בין שכרו למשא ובין שכרו לרכיבה וכו׳ ואיני מבין מה חילוק בין שכרו למשא או לרכיבה וכן השיג עליו הראב״ד (טור חו״מ סי ג). ועל זה הוא (הרמב״ם) מסכים לדעת האומר (כי איוב) משל היה לפי שעל פי דרכו זאת ישיגוהו קושיות עצומות אם היה כפשוטו (רשב״ל דורון, אוהב משפט, פי׳ לאיוב א א). והדורות הבאים אחריו (אחרי הרמב״ם) קצרה ידם מלהבין דבריו וכו׳ ומה גם באשר השיג עליו הרב רבי אברהם בן דוד וכו׳ (ר״י קארו, הקד׳ כ״מ ליד החזקה). — ד) בדקדוק, ״הִשִּׂיג מַשִּׂיג, מצורה העוברת מבנין אחד לבנין אחר ע״י הוספת אות לשרש; הרבה והאריך את הצורה ע״י הוספת אותיות השמוש: ויחלקו השלשיים עוד מחלוקת רביעית למשיג ולבלתי משיג ואשר הוא בלתי משיג הוא מה שבא על הבנין השלשי ולא יצא אל בנין אחר בתוספת שתוסף בו כמו אמר שמר ובחר והמשיג הוא מה שהוסיפו בו מן הפעלים השלשים אות מאותיות הסתר או זולתם מן האותיות והוצא בתוספת ההא אל הבנין הרביעי כהוספת ההא על שפר באמרו ברוחו שמים שפרה כי שרש המלה שפר וכו׳ אך ההא נוספת בו להשיג הבנין הרביעי וכו׳ ובתוספת הלמד בואמלל להשיג רטפש בשרו כי הוא מן מה אמלה לבתך (ר״י א״ת, הקדמה יד). משיגי השרשים הם המוספים במלות כדמות בגדיכם ששרשו בגד והשיגוהו ג׳ אותיות היוד לסמיכה והכף לנוכח והמם לרבים וכו׳ כפי בחינת אלו הכללים תבאנה התוספות המשיגות לשרשים (סהל בן מציח, תרג׳ פי׳ יצירה סג).

—הִפְעִי, ״הֻשַּׂג, הושג, יֻשַּׂג, יושג, מֻשָּׂג, מושג, — א) שהשיגוהו, שהגיעו אליו: מה תבקש היום בירושלים ובארץ כנען והשכינה נעדרת מהם והקורבה אל האלהים מושגת בכל מקום בלב הטהור והכוסף החזק (ר״י א״ת, כוזרי ה כג). ואמר סקראט בהתמדת המחשבה תושג העצה ובארך אפים תנוח הנפש (ר״י זבארה, ספר שעשועים ז פד, הוצ׳ דודזון). שהשכר המושג באמצעות המצות הוא עקב רב יותר מועיל מזהב ומפז רב (ר״י אלבו, העקרי׳ א ח). האמונה בשהשלמות האנושי יושג במצוה אחת ממצות תורת משה שאם לא כן תהיה תורת משה מרחקת את האדם מהשגת השלמות האנושי (שם א כג). שהפועל המכון אל שיושג איזה תכלית בפעולתו הוא בהכרח יודע אותה הפעולה (ר״ע ספורנו, אור עמים לד:). כי כן דרך האוהב שהמועט המושג אליו מהדבר׳ הנאהב הוא יותר ערב אצלו מהרבה מזולתו (רפאל מנורלי, מרפא לנפש כח:). אמור מעתה כי התועלת המושג מן התורה הוא גדול ועצום מאד (ר״י מוסקטו, נפוצת יהודה יג). — ב) שהשיגוהו בכח השכל או באחד מהחושים: הלא תראה שלא הזכיר בכללם ענין מן הענינים אשר יושגו מצד השכל (ר״י א״ת, הקדמי ר׳ בחיי לחו״ה). הענין הנעלה אשר בו סדר הכל והשלמתו ואיננו מושג בחושים הגשמיים (שם הבחינה ה). אם חיתה השמש בלתי מושגת וימצאו הניצוצות ולא תושג סבתם אלא בדרך הראיה (הוא, כוזרי ד ג). החלק השכלי הוא שאינו מושג בלתי בכח השכל ואין ההרגשות משיגות בו (סהל בן מציח, תרג׳ פי׳ יצירה, נמצא במחב׳ א של ש״ם לדוקס VI). כי נפש האדם היא הויה דקה עד מאד אינה מוחשת כלל ומושגת באחד מן ההרגשות (רש״ע פלקירא, ספר המעלות ו ב). שהאישים לא יושגו זולתי בחושים (ר״ע ספורנו, אור עמים מב.). מה׳ מענה לשון כי ירא יראתי בהם מקוצר המשיג ועומק המושג פן יסמוך איש באחת מהנה עלי בחיוב ופטור היתר ואיסור (הקד׳ ספר מקור חיים בסוף ספ׳ שו״ת חות יאיר).

—כפעי; *נִשַּׂג, נִשֶּׂגֶת, — כמו הֻשַּׂג, משמ׳ ב) : ואינו נישג בשום צד (ר״מ ן׳ גבאי, ס׳ עבודי הקדש, סתרי תורה יח). כענין זוהר ונוגה העין אשר נישג בסתימותו בגלגלותו (שם יט). מכאן סוד המרכבה העליונה אספקלריא המאירה זוהר נשללת אשר אינה נשגת למראית עין השכל (שם).

נִשְׂגָּב, — עי׳ שגב.

*נְשׂוּא, נישוא, ש״ז, — כמו מַשָּׂא, מַשּׂוּא: וכי כל ימי חייו שפט שמואל את ישראל וכו׳ הוי לא נשא נישואן[1]) של ישראל אלא י׳ שנים (ר״ם בר זעירא, מד״ר במד׳ ג).

*נָשׂוּא, ש״ז, — בהגיון ומחקר, החלק השני של משפט הגיוני המתיחס אל נושא המאמר, Prädikat; attribut; predicate.: ואשר יקראהו המדקדק ספור ההתחלה הוא אשר יקראהו בעל מלאכת ההגיון הנשוא וכו׳ דמיון זה אמרנו ראובן העברי אשר היה עומד בבית שמעון הרג בנו לבן הארמי הנה אנחנו נאמר זה המשפט נושאו ראובן העברי אשר היה עומד בבית שמעון ונשואו הרג בנו לבן הארמי (מלות הגיון ח). וכלל הדבור המורכב מהספור והמסופר ממנו היה חיוב או שלילה ר״ל הנושא והנשוא יחד יקרא משפט או גזרה ויקרא ג״כ המאמר הפוסק והמשפט ג״כ יש לו שני חלקים הנושא והנשוא (שם). כל משפט שיהיה נשואו פעולה או הפעלה ומה שיתחבר עמה נקראהו משפט שניי (שם ג). כאשר היה ענין מהכללי יתואר ביותר מדבר אחד הנה התאר כאשר תסירהו יסור זה הענין וכאשר תמציאהו ימצא זה הענין הוא הנשוא המיוחד העצמי (כל מלאכת ההגיון ה). אמרו חכמי ההגיון שההקדמה היא מה שמחייב מציאת הנשוא אל הנושא או מה שישלול הנשוא מן הנושא והמשל בחיוב באמרך כל אדם חי כל חי מרגיש שבזה האומר הוא מחייב ההיות לאדם והחוש לחי (ר׳ הלל מוירונה, תגמ׳ הנפש, פי׳ כ״ה הקדמי). שכל גזרה מורכבת משני גבולים נושא ונשוא וכו׳ והתולדה ג״כ תהא מורכבת משני גבולים נושא ונשוא והנושא בתולדה יהיה גבול קטן והנשוא בתולדה יהיה גבול גדול (ר״ח הקרקי, עץ היים יג). — ובדקדוק: שראיתי קצת אנשים אשר אינם יודעים לקרא מלות הספרים וכו׳ כל שכן באשר ישנו המלות ויסלפו התיבות ואין ספק כי בהשתנות המלות ישתנו הענינים כי הם הנושאים והמה הנשואים (ר״י ח״ה, הקד׳ לספ׳ הרקמה). וכבר נודע כי העצם הוא העומד בעצמו הנושא את המקרים ושהמקרה הוא הנשוא בעצם בלתי עומד בעצמו (הרקמה ח). דע כי שם אדם שהוא פרט נבדל מן הכלל שהוא מקרה נשוא בנשמת האדם (רלב״ח, ספ׳ השם ח, קבוצת קונטרסים). והשם ורֹחַב לב כחול פירוש בכל הדברים שצריך התבוננות היה לו לב רחב בהם כי אין (השם) כחול נשוא לרחב לב אלא דבר מדה היו נשואו לא דבר מספר כמו ורחבה מני ים אלא כחול נשוא הוא לכל הדברים שצריך מהם התבוננות שהם כחול אשר על שפת הים ולכולם היה לשלמה רחב לב (רד״ק, השרשים ע׳ רחב). מהו שם העצם? תיבה מורה בהסכמה על כל דבר עומד בעצמו ואיננו נשוא בזולתו בין שיש בו רוח חיים בין שאין בו רוח חיים (ר״מ בן חביב, מרפא לשון, מהו שם העצם).

*נְשׂוּאָה, ש״נ, מ״ר נְשׂוּאוֹת, — א) אשה שנִשאה לבעל: ארוסה ונשואה ושומרת יבם וכנוסה (סוט׳ ג ה). ב״ש אומרים אין ממאנין אלא ארוסות וב״ה אומרים ארוסות ונשואות (יבמ׳ יג א). נערה ולא בוגרת בתולה ולא בעולה מאורסה ולא נשואה (סנה׳ סו:). אין בודקין את הנשואות שלא יתגנו על בעליהן (רב ספרא, יבמ׳ מג.). וכל שאר כל הנשים (שנתארמלו או שנתגרשו) לא יתארסו ולא ינשאו עד שיהיו להן שלשה חדשים אחד בתולות ואחד בעולות וכו׳ אחד נשואות ואחד ארוסות ר׳ יהודה אומר הנשואות יתארסו והארוסות ינשאו (שם ד י). שהיו מיבמים את הארוסות ופוטרים את הנשואות (קדוש׳ עה:).

*נִשּׂוּאִים, נישואין, — שה״פ מן נשא במשמ׳ לקח, והוא ש״ז במ״ר למעשה הַלִּקּוּחִים בין איש ואשה עפ״י החק והמנהגים הקבועים, Hochzeit, Ehe; mariage; wedlock: כהן גדול לא ישא אלמנה בין אלמנה מן האירוסין בין אלמנה מן הנשואין (יבמ׳ ו ד). בתולה אלמנה גרושה וחלוצה מן הנשואין כתובתן מנה (כתוב׳ א ד). לעולם היא ברשות האב עד שתיכנס לרשות הבעל לנישואין (שם ד ה). נתארמלה או נתגרשה בין מן הארוסין בין מן הנישואין גובה את הכל (שם ה א). ממעטין

[1]) כך בדפוס ויניציאה, ובדפוס ורשה נשואן, ובדפו׳ ליפציג נשואין.

(כשעת בצרות) במשא ומתן בבנין ובנטיעה באירוסין ובנשואין ובשאילת שלום בין אדם לחבירו (תעני' א ז). אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם והחתן נותן שכר (ב"ב י ד). אם נישאת למי שאין לו אשה ובנים תצא שלא בכתובה מפני שנישואיה נשואי טעות (תוספת' יבמ' ח ד). קטנה שקדשה את עצמה או שהשיאה את עצמה בחיי אביה אין קידושיה קידושין ואין נישואיה נישואין (שם יג ג). וכי יש אהובה לפני המקום ויש שנואה לפני המקום אלא אהובה אהובה בנישואיה שנואה שנואה בנישואיה (רב פפא, יבמ' כג.).

***נָשׂוּי**, ת"ז,—בעל אשה: (האוחז באמתו ומשתין) אם היה נשוי מותר (רב נחמן, נדה יג.). — ובספה"א: ואסור לאדם שאינו נשוי לשלוח ידו במבושיו וכו' ובין נשוי ובין שאינו נשוי לא יושיט ידו לאמה כלל (רמב"ם, איסורי ביאה כא כג).

א. נָשִׂיא, ש"ז, סמי' נְשִׂיא, מ"ר נשיאים, נשׂאִים, סמי' נשׂיאֵי, כנ' נשׂיאַי, נשׂיאֶיהָ, נשׂיאֵיהֶם,—א) אדם רם המעלה ונכבד, Fürst; prince: ויענו בני חת את אברהם לאמר לו שמענו אדני נְשִׂיא אלהים אתה בתוכנו (בראש' כג ה-ו).—ב) נשיא על עם, על ארץ, השליט עליה: וירא אתה שכם בן חמור החוי נְשִׂיא הארץ (שם לד ב). כזבי בת נְשִׂיא מדין (במד' כה יח). ואת נְשִׂיאֵי מדין (יהוש' יג כא). ולא אקח את כל הממלכה מידו (של בן דוד) כי נָשִׂיא אשתנו כל ימי חייו (מ"א יא לד). וירדו מעל כסאותם כל נְשִׂיאֵי הים (יחזק' כו טז). ערב וכל נְשִׂיאֵי קדר המה סחרי ידך (שם כז כא). שמה אדום מלכיה וכל נְשִׂיאֶיהָ אשר נתנו בגבורתם את חללי חרב (שם לב כט). בשר גבורים תאכלו ודם נְשִׂיאֵי הארץ תשתו (שם לט יח). ויוציאם כורש מלך פרס על ידי מתרדת הגזבר ויספרם לששבצר הַנָּשִׂיא ליהודה (עזר' א ח).—ג) נשיא השבט, בית אב, העדה וכדומ': אלהים לא תקלל וְנָשִׂיא בעמך לא תאר (שמות כב כז; גם יו כב). וישבו אליו אהרן וכל הַנְּשִׂאִים בעדה (שם לד לא; גם לה כז). אשר נָשִׂיא יחטא (ויקר' ד כב). איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נָשִׂיא בהם (במד' יג ב). נָשִׂיא אחד ליום נָשִׂיא אחד ליום יקריבו את קרבנם לחנכת המזבח (שם ז יא). זמרי בן סלוא נְשִׂיא בית אב לשמעוני (שם כה יד). ועשרה נְשִׂאִים עמו נָשִׂיא אחד נָשִׂיא אחד לבית אב לכל מטות ישראל (יהוש' כב יד). ומצוי ביחוד אצל יחזקאל בשמושים שונים: מלך יהודה (יב י; יב; יט א [1]; כא ל), ראשי יהודה (כא יז; כב ו; מה ח-ט), המלך המשיח (לד כד; לז כה; מד ג; מה יו-יז; מו ב; ד, ועוד), וגם למושלים נכרים, (ל יג; לח ב-ג; לט א, ובפסוקים המובאים למעלה).—ובתו"מ: כהן המשיח שחטא ואח"כ עבר ממשיחותו ובן נשיא שחטא ואח"כ עבר מגדולתו (הורי' ג א). לנשיא שנכנס למדינה וראו אותו בני המדינה וברחו נכנס לשניה וברחו מלפניו נכנס לעיר חריבה וקדמו אותו והיו מקלסין אותו אמר הנשיא זו העיר טובה היא מכל המדינות (מד"ר במדי' א). אתה מוצא שלא מנה נשיא לשבט לוי בשעה שמנה נשיאי השבטים (שם).—ד) תאר כבוד לראש: וּנְשִׂיא נְשִׂיאֵי הלוי אלעזר בן אהרן הכהן (במד' ג לב).—ובתו"מ: בו ביום מינו את הילל נשיא והיה מורה להן הילכות הפסח (תוספת' פסח' ד ב). שמעון בן שטח היה נשיא ויהודה בן טבאי אב בית דין (שם חגי' ב ח). כשהנשיא נכנס כל העם עומדים ולא ישבו עד שיאמר להם שבו (שם סנה' ז ח). סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהיו רואין זה את זה הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבין מימינו ומשמאלו (שם, ח א). הראשונים (שנזכרו בכל הזוגות שמנו שם) היו נשיאים ושניים להם אבות בתי דין (חגי' ב ב). סדר תענית כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין (תעני' ב א). מיד הושיבוהו (את הלל הבבלי) בראש ומינוהו נשיא עליהן וכו' התחיל מקנטרן בדברים אמר להן מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם עצלות שהיתה בכם שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון (פסח' סו.). נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול (קדוש' לב:). רבן שמעון בן גמליאל נשיא רבי מאיר חכם רבי נתן אב בית דין (הורי' יג:). אמר להן (רבי לחכמי ישראל בשעת פטירתו) אל תספידוני בעיירות והושיבו ישיבה לאחר שלושים יום שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא חנינא בר חמא ישב ראש (כתוב' קג.). ר' יהודה הנשיא (ברכ' יג: שבת לג:).—ובספה"א: סנהדרי גדולה ומניינם שבעים ואחד וכו' הגדול בחכמה שבכולן מושיבין אותו ראש עליהן והוא ראש הישיבה והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום והוא העומד תחת משה רבינו ומושיבין

1) נְשִׂיא ישראל במקום נְשִׂיאֵי ישראל.

הגדול בשבעים משנה לראש ויושב מימינו והוא הנקרא אב בית דין (רמב"ם, סנה' א ג).

ב. נָשִׂיא[1], ש"ז, מ"ר נְשִׂיאִים, — ענן המתנשא מהארץ, Wolke; nuage; cloud: לקול תתו המון מים בשמים ויעלה נְשִׂאִים מקצה ארץ ברקים למטר עשה ויוצא רוח מאצרותיו (ירמי' י יג; גם נא יו). מעלה נְשִׂאִים מקצה הארץ ברקים למטר עשה מוצא רוח מאוצרותיו (תהל' קלה ז). נְשִׂיאִים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר (משלי כה יד). — ובתלמ': הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ומצמיח אדמה (ר' לוק, קדוש' לב:). מי שאמר והיה העולם משיב רוחות ומעלה נשיאים ועננים ומוריד גשמים ומגדל צמחים (ר' ילמק, ספרי דברי לח). — ובסהמ"א: וכמו שעולים בעשן הנשיאים מן הארץ ומעלים המים מן התהומות אל אויר הרקיע להמטיר על הארץ (ש. דונולו, חכמוני, פי' יצירה א קד::). — ואמר המשורר בשתי המשמ': במלים עצרו שרים לנגדו וכף שמו לנגדו הנשיאים ומאור זהרו האיר מאורים ומטל שעלו רוה נשיאים (מכוז' מסופפי', הקדם ג ב, הול' ברודי). — ואמר המליץ: וידעו כי אחרי ברקיו נשיאים בגשמי שבל מלאים (תחכמוני ג).

***נְשִׂיאָה**, ש"נ, — שה"פ מן נָשָׂא, — א) במשמ' הרמה, נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, מעשה הכהנים שנושאים כפיהם בתפלה לברך העם: שחרית ומוסף מנחה ונעילה כולן יש בהן נשיאת כפים (ר' מאיר, תעני' כו:). שחרית ומוסף יש בהן נשיאת כפים מנחה ונעילה אין בהן נשיאת כפים (ר' יהודה, שם). נעילה יש בה נשיאת כפים מנחה אין בה נשיאת כפים (ר' יוסי, שם). שכור אסור בנשיאת כפים (שם). — ב) במשמ' טעינה ועמיסה: ואין נשיאה אלא לשון עמיסה (מד"ר שמות ז). — והדבר שנושאים: נשאו הרים נשיאתן[2] שלום לעם (ר' אחא, שם ברכשי' פט). — ובסהמ"א: וכל הענינים הנכנסים בשרש זה כלם נכנסים בענין אחד הנשיאה והנטילה (שרשי רד"ק, נשא). ובמראה הנבואה היה הנשיאה והלקיחה (הוא, יחזק' ג יד). — ג) ונשיאת ראש, במשמ' מנין ומספר: והלא גרשון היה בכור למה הקדים הכתוב לקהת לנשיאת ראש ואחר מנה לגרשון (מד"ר במד ו). — ד) *במשמ' לקיחה: וכן נשתמשו בנטילה שהיא הנשיאה בענין הלקיחה טול חפץ זה (רד"ק, שרש נשא). — ונשיאת אשה: דברים שהגוף צריך להם מאבילה ושתיה וישיבת בית ונשיאת אשה (רמב"ם, דעות ג ב). אין להם מצוה גדולה אשר על ידה יפיק אדם רצון יוצרו וברכה למכביר בנשיאת אשה (שבילי עולם ג, הודו מה.). — *נשיאה ונתינה, כמו משא ומתן: בענין השממת האדמה מלורע בידוע תתחזק האדמה להוסיף התבואה גם האדם העובד אותה ינוח וכו' גם להשמטת כספים כיון שאין נשיאה ונתינה (ר' אהרן הקראי, ספ' ג"ע, שמטה ויובל ז).

1) בערב' نشا a). نشّ b).

2) [כלו' הפירות שנושאים ההרים מביאין שלום לעם, עי' מתנות כהונה.]

a) نشا b) نشّ

***נְשִׂיאוּת**, ש"נ, — א) שה"פ, נְשִׂיאוּת כפים, כמו נשיאת כפים: שתי הזקות לכהונה בארץ ישראל נשיאות כפים וחילוק גרנות (תוספתי' פאה ד ו). השקאת סוטה ועריפת העגלה וטהרת מצורע ונשיאות כפים בפנים ובחוץ (שם דמאי ג ז). כה תברכו בנשיאות כפים (סוטי לח.). — ונשיאות ידים, לח הנטילה שבידים: והקב"ה יתברך שמו ויתרומם זכרו נותן בו (בולד) עשרה דברים ואלו הן רוח ונשמה וקלסתר פנים ומראית עינים ושמיעת אזנים ודבור שפתים ונשיאות ידים והילוך רגלים (מד"ר קהל', ברכות הטובה). — ונְשִׂיאוּת יד לשבועה ונשיאות קול לבכי: ויאמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם לפני אני אקבע לכם בכיה לדורות וכו' שכן הוא אומר וישא ידו להם להפיל אותם במדבר וכו' נשיאות יד כנגד נשיאות קול (שם במד' טז). — נְשִׂיאוּת עָוֹן: הרי הוא אומר אם לא יגיד ונשא עונו תלה הכתוב נשיאות עון במגידין (ר' ישמעאל, תוספתי' שבועי' ג ז). (כתוב) ולא תשאו עליו חטא את שהוא בנשיאות עון תורם ואת שאינו בנשיאות עון אינו תורם (ר' הילא, ירוש' תרומ' א ג). הרי גוי אינו בנשיאות עון ותורם (שם). — נְשִׂיאוּת ראש: בבני קהת ובני גרשון נאמר בהן נשיאות ראש שחלק להם הקב"ה כבוד וכו' לפי שנשיאות ראש של בני גרשון באה מבית אב שלהם אבל נשיאות ראש של בני קהת אינה תלויה בבית אבות שלהם (מד"ר במד' ו). — *נשיאות לב: כל איש אשר נשאו לבו על החכמה העושים במלאכה ואמר כן כי לא מצינו על המתנדבים נשיאות לב אבל יזכיר בהם נדיבות (רמב"ן, שמות לה כא). — *נְשִׂיאוּת פנים: רב חנינא בר שילא שיש לו נשיאות פנים ואינו חושש מן המוכס מותר לו לצאת בטלית שיש לה חותם (ערוך, ערך סרבל). — נְשִׂיאוּת

ונתינות, כמו נשיאה ונתינה, במשמ' משא ומתן של הלכה: תמצא נשיאות ונתינות שבדבר זה ומה שנאמ' עליו בפרק כירה (רב' נסים, מפתח, שבת קלד:).—ובמחקר יהגיון, הפעולה של הנשוא במשפט הגיוני, Prädikation; affirmation: אבל המקרים כלם אמנם הם נשואים נשיאות ראשונות על העצם בשוה (ר"ש א"ת, מו"נ א עג). והכללים שני מינים מין יודע מכל נושא אשר ינשא עליהם נשיאות טבעי עצמותו ומהותו (כל מלאכת ההגיון ו). רמז לנו שחיות האדם וחיות הבלתי מדברים אינם נאמרים בהסכמה במציאות עם היותם מסכימים בנשיאות לפי דרך הגיוני (ר"ד מרוקא, זכות אדם 17). גם אין לה נשיאות על אותו הנושא שאנו אומרים עליו שהוא מוקדש (רמ"פ, ירישות שלמה א ג ז). — °ובהשאלה, במשמ' רם המעלה, גדלות, גאוה: ולא נכר שוע לפני דל ולכילי לא יאמר שוע ענין נשיאות המה (מנחם, מחב' ערך שע). ראה חלום על רב שתלאוהו בדקל והוא סימן נשיאות ראש וגדולה (רש"י, יומי פז:). סמכתי על אהבתך וענותך ואמרתי כי לא יקש דבר איש יהודה כי הענוה עם הנשיאות לכודה (רד"ק, מכתי לרי יהודה הרופא, בספי אגרי הרמב"ם יט.).—ב) משרת הנשיא: הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה (שבת טו.). אמר לו ר' חייא לרבי וכו' לא תוזלזל בנשיאותך (מגי' ה:). כשחלה רבי וכו' נכנס רבן גמליאל אצלו ומסר לו סדרי נשיאות אמר לו בני נהוג נשיאותך ברמים וזרוק מרה בתלמידיך (כתוב' קג:). עבר מנשיאותו ואחר כך חטא (הורי' י.). אינו אומר פקוד אלא נשא את ראש לשון נשיאות כשנמנו להתבנות על מלאכת הקודש קבלו נשיאות (מד"ר במד' ד). — ובפהמו"א: ומה ראה קרח לחלוק עם משה נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל (רש"י, במד' טז א). היה כפוף ויושב לפני רבו מפני כבוד הנשיאות (תוס' שבת נא.). ביום שמינו את ר"א בן עזריה לנשיאות (תוס', פסחי' יח.). מטיל עליהם אימה להודיע נשיאותו (תוס', כתוב' שם קג:). וכעס רבי יוחנן בן נורי והעלה את רבן שמעון ב"ג לראש בנשיאות (ראב"ד, ספר הקבלה כח:). והלל לא נהג נשיאותו עד שלש שנים לאחר מלכות הורדוס (תוספו' כתוב' ז:). נמצא הסגן תחת נשיאות כ"ג והקתילוקין תחת נשיאות הסגן (רמב"ם, שקל' ה). אחר כך היתה מריבה גדולה ומחלוקת בינו ובין דוד בן זכאי הנשיא כי ראשי גליות אלו לא היו בעלי אמת והיו קונים נשיאותם מן המלכים כמו מוכסים (שם לב.). ונסמך ברבנות ונשיאות שנת דתתב"ט (ר' סעדיה אבן דנאן, חמדה גנוזה כט:).

נָשַׂק, כמו נסק [1]), קל לא נמצא.

—הפע', הִשִּׂיק, הִשִּׂיקוּ, יַשִּׂיק,—הִשִּׂיק עצים וכדומ', הדליק שיבערו לחמם או לבשל ולאפות בהם: והיה (העץ) לאדם לבער ויקח מהם ויחם אף יַשִּׂיק ואפה לחם (ישעי' מד טו). ויצאו ישבי ערי ישראל ובערו וְהִשִּׂיקוּ בנשק ומגן וצנה בקשת ובחצים ובמקל יד וברמח ובערו בהם אש שבע שנים (יחזק' לט ט).—ואמר בן סירא: הלא די אנוש נבון מוער ואל יצועיו לא ישיק [2]) (ב"ס, גניזה לא יט). יבול הרים כחרב ישיק ונוה צמחים כלהבה (שם מג כא).—ואמר המליץ: אסרו רגלי בכבלי חרון והשיקו קרבי במוקדי עולם (מנחם בן סרוק, אגר' לר' חסדאי). השיק לבבי ושרף לחיה כשושן ותלתל שער לשמרו כשרף (רמב"ע, התרשיש ד כה-כט). יום אשר בו יד בכל ורהב בהיכל השיק להב (ראב"ע, אוי כי).

—נפע', נִשְּׂקָה האש,—שהשיקוה והתלקחה: לכן שמע יי' ויתעבר ואש נִשְּׂקָה ביעקב וגם אף עלה בישראל (תהל' עח כא).—ובסהמ"א בהשאלה במליצה: צבי פניו פנינים קודחים אש וגביע בידו זיק מאור באור זה נשקו רשפי להבי ואור זה את לבבי גיל מאור (רמב"ע, תרשיש ג ע-עא). ובנימין צעיר קנאות בי העיר וכאש שהבעיר קרבי נשקים (ראב"ע, גדול הסיר אוני).

נשר, ממנו מַשּׂוֹר, נְשֹׂר, עי' נסר.

נתב, ממנו נָתִיב, נְתִיבָה.

***נִתּוּחַ**, ניתוח, ש"ז, שה"פ מן נִתַּח: וטעונה (העולה) הפשט ונתוח וכליל לאישים (זבחי' ה ד). בקרבנות יחיד וכו' הפשטן וניתוחן של אלו ואלו שוין (יומי' ג ז). שלימין בגופן בלא הפשט ובלא ניתוח (ירוש' מגי' א יג). דרך ניתוחו היה (התמיד) קרב כיצד דרך ניתוחו הראש והרגל ושתי ידים החזה והגרה ושתי דפנות והעוקץ והרגל (ר"ע, יומי' כה:). נאמר כאן עור ובשר ופרש ונאמר להלן עור ובשר ופרש מה להלן על ידי ניתוח ולא על ידי הפשט אף כאן על ידי ניתוח ולא על ידי הפשט (רש"י, שם סה.). למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר

1) עי' ערכו, וגם סלק.

2) [קשה. כנראה הכונה שלא יסבול יסורים מחם.]

קודם הפשט ונתוח (רמי׳ בר אבא, בילי כה.).—ובסהמ״א: ועשה וירד העיט ויורד העיט הוא תר וגוזל ששחט עם האיל והעז והעגלה ואמר כי אחר שחיטתה וניתוחה הָחיה (תשוי דונש על רסע״ג 7). ההפשט והניתוח והולכת עצים למזבח כשירה בזרים (רמב״ם, ביאת המקדש ט ו). — ובחכמת הרפואה, חכמת הנתוח, חלוק גוף האדם לאבריו, Anatomie: שאין הפרש בין יצירת הזכר והנקבה אלא מה שיש בין הראות איבריהם והסתרם וככר מבואר זה בניתוח שאיברי הנקבה כאיברי הזכר אלא שהם מהופכים אל פנים (ר״י א״ח, כוזרי ד כה). ומה שיש במשנה כתוב מהלכות טרפות ומומי בכורות וכו׳ וזכרון נתוח העצמות בקצרה מאד ובדברים מבוארים ביותר (שם ד לא). בנתוח מה שוולת הגלגלת וכו׳ בנתוח הלחיים והאף (קאנון א א ה א ג-ד). הקשורים המתוחים והמתרים יחשוב לו מי שאין לו ידיעה בנתוח שהוא עצב וגם אנחנו לא היינו יודעים אחד מהם לולי עסק הנתוחים שהתעסקנו בו (פרקי משה א). כשיהיה לו ידיעה בנתוח ישיג כל כלי גופו (ראב״ד, אמו״ר א ז). והנה מלאכת הרפואה היא צריכה יותר אל החוש ובפרט במה שיודע בה בנסיון ובמה שיודע בה מהנתוח ולזה היה השלמות בה יותר מאוחר (רלב״ג, מלחמת הי׳ ו א טו). אבל כפי הנתוח האמתי התאומים הם בשתי שליות (ר״י אברבנאל, תולדות א, שאלה ח). אמרו חכמי הנתוח כי במראה אשר חידשו הנקרא טילאיסקופייו נראים ורדים דקים מאד (פתח עינים על עין יעקב, ברכי׳ סא.). היה רופא אחד מחודד וכו׳ בחכמת הנתוח והוא מצא דרך אמיתי שכל רופאי זמננו הודו לו (ר׳ טוביה כ״ץ, מעשה טוביה, בית חדש ב ג). בכמה חולאים רופא הזר בידיעת הנתוח תועה מדרך השכל לתלותם בכבד או בקיבה וכו׳ כי לא השיגו הרופאים הקדמונים עד אחר העיון הגדול לבעלי הנתוח יגעו ומצאו מה שהראשונים לא השיגו (שם ג ו). הדברים האלה נאמנו גם כן על ידי נתוח גוית הילד המת ועל ידי בדיקת כל איבריו הפנימים (ד״ר י׳ טוביס, ספר הדיפתיריה 50). — ובדקדוק, נִתּוּחַ המלים Analyse(is): ובסופו פרק אחד להנך את התלמיד בנתוח המלות ומה שנלוה אליו (ב״ז, הקדי׳ תל״ע).

***נִתּוּץ**, ש״ז,—שה״פ מן נִתֵּץ: אז לראשי דורות נתוצו נודע עד שלא עשוי קרנותיו גדע (ר״א קליר, איכה אם אשר, קינ׳ לת״ב).

***נִתּוּק**, ש״ז,—שה״פ מן נִתֵּק: ולא יזח לשון ניתוק ולשון ערבי הוא בדברי דונש בן לברט (רש״י, שמות כח כח). — ובחכמת הרפואה, הסרת עצם ממקומו, dislocatio[1]: וכאשר יהיה זה (השבר) בעצם סר ממקומו יקרא נתוק (קאנון א ב, א ד).

נָתוֹן,—עי׳ נָתִין.

***נתז**[2], ממנו *נָתַז, *הִתַּזָּה.

***נָתַז**, קל לא נהוג.

—פעי׳, *נִתַּז, מְנֻתָּז,—א) פ״ע, נִתַּז היין, הדם וכדומ׳ על דבר, נזרק מעצמו בכח עז טפות טפות, herausspritzen; jaillir; to spurt, splash: גוי שהיה מעלה ענבים בסלין ובדרדורין בגת אף על פי שניפצן בגת והיין מנתז על גבי ענבים מותר שאין דרכן לנסך כן (תוספת׳ ע״ז ז ה). המרביץ את ביתו במים טמאים והיז שם טהרות ספק נתזו[3] (המים עליהן) ספק לא נתזו (שם טהר׳ ה טו). מי שהיה מזה ונתזה הזאה על פיו (קדוש׳ כה.). — והצרורות נתזו מתחת הרגלים, נזרקו בכח למרחוק: הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבור היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים (ב״ק ב א). שהיה מהלך על גבי הארץ ונתזו צרורות מתחת רגליו ונפלו על גבי עשבים יתלשן (תוספת׳ שבת ט [י] יד). — ונצוצות האש, האור: והליבון צריך שיהו נצוצות מנתזין ממנה (רב יהודה, ירוש׳ ע״ז ה טו). אף היא (הלני המלכה) עשתה טבלה של זהב שפרשת סוטה כתובה עליה שבשעה שהיתה החמה זורחת היו הניצוצות מנתזין ממנה והיו יודעין שזרחה החמה (שם יומי׳ ג ח). — ובסהמ״א: ומנתזין ניצוצות טיפות של מים על הכותל (ערוך, ערך נקע). וכן הנוטל מן הסלים ומן המשטיח של אדמה ואכל והותיר כסאה וכסאתים וזרקן לגת ואע״פ שהיין מנתז על הענבים לא הוכשרו (רמב״ם, טומאת אוכלין יא ג). כל תולדה כאב שלה הוץ

---

1) תרגום ד״ר מזיא.

2) [מן תז, תזז, בהוספת נון כעין נפע׳; או מן נזה, נז, בהוספת ת׳ התפעל, עי׳ הציון מקדוש׳ כה. בגוף הערך.]

3) [משמע׳ אחת לפע׳ ולנפע׳. וקשה לפעמים להבדיל בין שניהם חוץ מבצורות של הבינוני. בצורות של העבר והעתיד המובאות תחת פע׳ אפשר שיש מהן שייכות לנפע׳. ובצורות של העבר והעתיד המובאות תחת נפע׳ אפשר שיש מהן שייכות לפע׳.]

מצרורורי המנתזין מתחת רגלי הבהמה בשע' הילוכה (טו"ע חו"מ, נזקי ממון שצ ג). — ב) פ"י, נִתֵּז בקרדֹם, בקע בו בכח עד שֶׁיִּתְּזוּ צרורות וכדומ': מעשה במערה של שיחין שהיו מחזיקין בה טומאה ובדקו עד שהגיעו לקרקע שהיתה חלקה בצפורן ולא מצאו לימים נכנסו בה פועלים מפני הגשמים ונתזו בקרדומותיהן ומצאו מכתשת מליאה עצמות (ר' יוסי, כ"ה סח). — והבהמה נִתְּזָה צרורות ברגליה: היתה מהלכת במקום (מלא צרורות) שאי אפשר לה אלא אם כן מנתזת (ר"א בר ממל, ב"ק יט.).

—נפע', *נִתַּז, ניתז, — נִתַּז שֻׁבר מכלי, נִתְּזָה, בקעת מן העץ וכדומ', נתר ממקומו וקפץ למרחוק: היתה מהלכת בדרכה ברשות הרבים ודרסה על הכלי ושברתו וניתז הימנו חרס ושבר כלי אחר (תוספת' ב"ק א ה). ניתזה בקעת מן העץ המתבקע הרי זה אינו גולה (ר' יהודה, שם מכות ב א). הנכנס לחנותו של נגר שלא ברשות ונתזה בקעת וטפחה על פניו ומת (ב"ק לג:). —ונצוצות: הנכנס לחנותו של נפח ונתזו[1] ניצוצות וטפחו[1] לו על פניו (שם). — והחרב: ולא עוד אלא שנתזה החרב מעל צוארו של קוסנתירו והרגתהו (ר' אביתר, ירוש' ברכ' ט א). — ודם, משקה, וכל דבר נוזל, במשמ' נזרק בכח עז טפות טפות: דם הניתז ושעל הסכין חייב לכסות (חול' ו ו). דם חטאת שניתז על הבגד הרי זה טעון כבוס (זבח' יא א). מעשה בישמעאל בן קמחית שיצא לדבר עם המלך ערבי וניתזה צינורא מפיו ונפלו לו על בגדיו ונכנס אחיו ושימש בכהונה גדולה תחתיו (תוספת' יוה"כ ד כ). עריבה שירד דלף לתוכה הנתזין והצפין בכי יותן (שם מכשי' ג ו). העושה צפור במים הניתזין (מהצפור) ואת שבה אינן בכי יותן (ר' מאיר, שם ג יג). היתה טבולת יום מנערת את הקדרה בידים מסואבות ראתה משקין על ידיה ספק מן הקדרה נתזו ספק שהקלח נגע בידיה (טהר' ב א). מי שהיה עומד ומדבר על שפת הבור ונתזה צינורא מפיו ספק הגיעה לבור ספק לא הגיעה (שם י ו). עברה בשוק של טבחים ספק ניתז עליה (דם) ספק לא ניתז עליה (נדה נח:). ר"א אומר כל האוחז באמה ומשתין כאילו מביא מבול לעולם אמרו לו לר"א והלא נצוצות נתזין על רגליו ונראה ככרות שפכה (שם יג.). מעשה בצדוקי אחד שספר עם כהן גדול בשוק ונתזה צנורא מפיו ונפלה לכהן גדול על בגדיו (שם לג:). אמר לה בשלי אותו ונאכל יחד בשלה אותו וכשמרקה אותו כף נתזה טפה אחת מן הקדרה וכו' (מד"ז איכ' ו נוסח' ב). —ובספהמ"א: אם היו ניצוצות של מימי רגלים ניתזים על רגליו חייב לרחוץ ולשפשף אותם בידו (הגו' מעשה הגאונ' נח, הול' אפשטיין). שהקילוח ארוך וניתז למרחוק (רש"י, שבת קמ:). לא ימלא אדם כלי חרש מים ויצטנן בו שהמים נוזלים מדפניו אפילו כל מתכות אסור שמא ינתזו מים על בשרו (רמב"ם, שביתת עשור ג ד). וכן כ"ם שאפשר שינתז עליו דם נדתה כשתהלך ונמצא שם דם טמאה וכו' (הנ"ל, אסורי ביאה ט ח). אבל אם נמצא הדם על שוקה ועל פרסותיה מבחוץ או מן הצדדין ואין צריך לומר אם נמצא מן הירכים ולמעלה הרי זו טהורה שאין זה אלא דם שניתז עליה ממקום אחר (שם). אבן שהכובס מכה עליה בגדים עד שיתלבנו צריך להרחיק אותה ארבע אמות מכותל של חבירו שבעת שהכובס מכה עליה המים נתזין ומזיקין לכותל (הנ"ל, שכנים ט ח). במה דברים אמורים בבית הכסא הקבוע שאין ניצוצות ניתזות עליו (הנ"ל, תפלין ד יח). לכך כשהיה אוכל לא היה נותן בנר חלב שניתז נצוצות על המאכל (ספר חסיד' תתרעה). ונשברה כד של חלב וניתז מן החלב על הקדרה של בשר (מרדכי, חולין תרע"ט).

—הפע' *הִתִּיז, יַתִּיז, —א) הִתִּיז הראש בחרב וכדומ', כרת אותו בכח עז והקפיצו ממקומו: מצות הנהרגים היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה (סנה' ז ג). התיז את הראש בבת אחת וכו' היה שוחט והתיז שני ראשין בבת אחת (חול' ב ג). השוחט בהמה טמאה לנכרי והיא מפרכסת מטמאה טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבלות עד שתמות או עד שיתיז את ראשה (טהר' א ד). בשעה שתפס פרעה את משה חייבו להתיז את ראשו וקהתו החרב מעל צוארו של משה ונשברה (ר' ינאי; ירוש' ברכ' ט א). מעשה באשה שקבלה על בעלה לשלטון והתיז את ראשו וי"א אף התיז את ראשה (מד"ר בראשי' כד). בשעה שתפסו את משה וחייבוהו להתיז את ראשו ירד מלאך מן השמים ונדמה להם בדמות משה (שם שמות א). לאחד שרגם אוהבו של המלך התיזו את ראשו כי למחר יעשה כך בי (ר' אבין, שם). למלך שהיה לו בן בית נאמן מצאו עומד על פתח חניות והתיז את ראשו בשתיקה ומינה בן בית אחר תחתיו ואין אנו יודעים מפני מה הרג

1) כך בכ"י, ובנוסח' הדפו' ונתזה, וטפחה.

את הראשון (ר' לוי, שם ויקר' יג). לאחר שכיבד את
המלך והביא לו דורון חרב חדה אמר המלך התיזו
את ראשו בה אמר לו אותו האיש אדוני המלך במה
שכיבדתיך בה אתה מתיז את ראשי (שם דבר' ט). אם
יאמר לך אדם תן נפשך על קידוש השם אמור לו אני
נותנה ובלבד שיתיז ראשי מיד לא כדורות של שמד
שהיו נותנים כדוריות של אש תחת בית שיחיהם (ר'
חייא בר אבא, פסיקי דר"כ ויהי בשלח י). התיז את ראש
רשב"ג ונתלבלך לשונו בעפר (מד"ר שה"ש ד, הוצ' גריכהוט).
—והתיז ראש החבית: מביא אדם את החבית של יין
ומתיז ראשה בסייף ומניחה לפני האורחים בשבת
ואינו חושש (רשב"ג, שבת קמו.).—ובסהמ"א: ויברח
תמתיאוס ויתחבא באחת הבורות ולא נמצא וימצאו
את אחיו וכו' ויצו יהודה ויתיזו את ראשם (יוסיפון,
קמה). ויתיזו את ראש ניקנור ואת זרועו אשר נטה
אל ההיכל (שם קסג). שתי דרוסות הן אחת שהתיז
אותה כדרך שהוא מתיז בסייף (תלמידי ר' יהודאי גאון,
הלכ' פסוקי 142). הוליך והביא (את הסכין) עד שחתך
הראש והתיזו שחיטתו כשרה (רמב"ם, שחיטה ג ט). שכל
מי שיבא לפניו בעלילה כזו יתיזו ראשו בחרב (ר"ש
אבן ויכגא, שבט יהודה 40).—התיז דבר בקנה וכדומ', עשה
שינתז הדבר ממקומו ע"י הכאה חזקה במקל וכדומ':
היתיז (העכו"ם) את הצירעה (מיננו של ישראל)
בקנה או שהיה מטפח על פי חבית מרותחת (ע"ז ד י).
קן שבראש האילן של הקדש לא נהנין ולא מועלין
שבאשרה יתיז בקנה (מעיל' ג ח). כשתי מקלות
המתיזות זו את זו (ר' חנין, סנה' קז.).—התיזה הבהמה
צרורות וכדומ', עשתה שינתזו מתחת הרגל ע"י בעיטה
בארץ וכדומ': היתה מהלכת ברה"ר ובעטה והתיזה
והזיקה (ר' ירמי', ב"ק יט.). וחזיר שהיה נובר באשפה
והתיז והזיק משלם נזק שלם (שם יז:).—ובסהמ"א:
בעטה בארץ ברשות הניזק והתיזה צרורות מחמת
הבעיטה והזיקו וכו' ואפילו היתה מהלכת במקום שאי
אפשר לה שלא תתיז ובעטה והתיזה (רמב"ם, נזקי
ממון ב ו).—*והתיז דם וכדומ', על דבר, עשה שיזדרק
בכח: השוחט והתיז דם על הדלעת (חול' לו.).
שמטילות (בנות ציון) מור ואפרסמון במנעליהן
ומהלכות בשוקי ירושלם וכיון שמגיעות אצל בחורי
ישראל בועטות בקרקע ומתיזות עליהם ומכניסות
בהן יצר הרע (שבת סב:).—ב) בהברת האותיות, *התיז
האות, הגה אותה בהברה ברורה, חזקה, באופן שנשמע

היטב צלצול האות: צריך להתיז (הזין שבמלת
למען תזכרו (ר' לוי בר סיסי, ירוש' ברכ' ב ד). צריך
להתיז[1]) כי לעולם חסדו (שם).—ובסהמ"א: ויתיז
הה"א של הארץ (דקך ישרה, שער המזון סג:). — ואמר
המליץ: ומן הצבועים הדומים לפרושים המחפים
ראשיהם ומראים טליתיהם וציציותיהם ומאריכין בד'
של אחד וצ' מציצית ומתיזים ז' (ר"י זבארה, שעשוע'
הוצ' דודזון, ו 63).

—הפעו', התז הותז, יתז, יותז, — התז ראשו, שהתיזוהו
בחרב וכדומ': לראש שכבר הותז בשחיטה (ספרא, ויקר'
ד ו). וכן בהמה וחיה אינן מטמאין עד שתצא נפשם
הותזו ראשיהם אף על פי שמפרכסים טמאין (אהל'
א ו). וכל מי שהוא אוכל ואינו מברך את המלך יותז
ראשו בסייף (ר' שמואל בר יצחק, מד"ר ברא' ט). —
ובסהמ"א: נשברה מפרקתו (של המת) ורוב בשרה
עמה או שנקרע כדג מגבו או שהותז ראשו או
שנחלק לשני חלקים בבטנו הרי זה מטמא (רמב"ם,
טומאת מת א טו).

נתח[2])

נתח[2]), ממנו נִתּוּחַ, נֵתַח, נָתַח, נְתִיחָה.

נֵתַח, ש"ז, מ"ר נְתָחִים, כנ' נְתָחָיו, נְתָחֶיהָ,—א) נתח בשר
וכיוצא בזה, חלק חתוך מהשאר, Stück; morceau;
piece: ורחצת קרבו וכרעיו (של האיל) ונתת על נתחיו
ועל ראשו (שמות כט יז). וערכו בני אהרן הכהנים את
הנתחים (של העולה) את הראש ואת הפדר על העצים
אשר על האש (ויקר' א ח). ויקטר משה את הראש ואת
הנתחים ואת הפדר (שם ח כ). ואת העולה המציאו אליו
לנתחיה ואת הראש (שם ט יג). ויקח את המאכלת
ויחזק בפלגשו וינתחה לעצמיה לשנים עשר נתחים
וישלחה בכל גבול ישראל (שפטי' יט כט). אסף נתחיה
(של הסיר) אליה כל נתח טוב ירך וכתף (יחזק' כד ד).
סיר אשר חלאתה בה וחלאתה לא יצאה ממנה לנתחיה
לנתחיה (שם ו). — ואמר בן סירא: בעלותו על מזבח
הוד ויהדר עזרת מקדש בקבלו נתחים מיד אחיו והוא
נצב על מערכות (ב"ס גני' נ יב). ובתלמ': יכול ינתח
נתחיה לנתחיהם תלמוד לומר אותה אותה לנתחיה
ולא נתחיה לנתחיהם (ספרא, ויקר' נדבה ד ה). נתחים
שהיו בכלל הפשטה (שם ו). — ואמר הפיטן: ואם כל

---

[1]) [את הסמך בחסדו שלא ישמע כמו שין-חשדו.]

[2]) רק בעבר', ואולי קרוב לחתך בחלוף כ"ף
בנו"ן, ומסרס.

בהמות וחיות קרוצים נתחים ערוכים על העצים (סיר היחוד ליום ה).— ב) *כל אחד מאברי הגוף: עצמי יבכיון אלה על אלה ונתחי יהמיון קצתם על קצתם ואף אני במו פי אקונן על כלם (מכמס ב״ס, אגרי לחסדאי הכסיה). נעמו בראות הדרת פניו עונים יום אותו רואות עד כי אוו נתחי כל איש אלו יהיו כלם רואות (רמב״ע, תרסיסא שמב). אחזה שדי מנתחי אשר בידו נפש כל חי (ר״י הלוי, שם אלהים). אני ישן ולבי ער והנה נתחי נצבו לריב כצרים וקם עין אלי אזן ולשון והרחיב פה ונשא קול והרים (ראב״ע, חדשים מעשי אל). ונעשה כים לביצים עם גידים מתוחים למשוך בהם תמצית כל הנתחים להיות זרע המוליד (ספר הכמלה, מיוחס לרמב״ם, יט). ינצחו בך הכוחות הפועלים על הנפעלים ותכונת כל נתחיך תכונה שלמה המשרתים והמושלים (רש״ע פלקירא, המבקש כד). כל מי שעצר בתאותו ואסר את קיבתו רבו שבחיו והביא לידי בריאות כל נתחיו (ר״י זבארה, שעשועי הול׳ דודזון ס 84). עיניה כיונים ולחייה כשושנים ושפתותיה כחוט השנים ושניה כפנינים ושני שדיה כשני רמונים ולא אוכל להלל כל נתחיה כי קצרה לשוני משבחיה (שם יב 134). והוא (זרע האדם) דם תאות איש תמשכהו ומכל הנתחים תקבצהו (הוא, בתי הנפש לה). ושמו אל (את הלב) גביר על כל נתחיו ועורקים דופקים המה שלוחיו (שם קם). — ובהשאלה, פֶּרֶק או חֵלֶק מחלקי הספר וכדומ׳: וכל חלק וחלק מן החמשה הנזכרים ינתח לשני חלקים והנתח הראשון מההלק הראשון לבד יפרד והיה לששה פרקים ומעתה נתחיל החלק הראשון מנותח לשני נתחים כנזכר בנתח הראשון גניח בו הספיקות הנופלות על צד המחייב וכו׳ בנתח השני נניח הדמויים הנופלים על צד השולל (ר״ד מרוקה, זכות אדם פתיחי). — חלק וחלוקה: והנה התבאר בהפך מזה וכו׳ לכן כל אלה הנתחים[1]) הם שוא ונשאר שכל הנפשות הם אחת בעצם ובמספר הרבה במקרה הנושאים (ר׳ הלל מוירונה, תגמי הנפש ח:). א״כ כהבטל זה הנתח מן ההבדלים ונשאר בהכרת הנתח האחר כלומר שיש לבחירה שום שורש ראשון וכו׳ (הוא, שם, ג׳ ענינים נוספים מה:).

נָתַח, קל לא נמצא.

— פעי, נִתַּח, אֲנַתְּחֶהָ, תְּנַתֵּחַ, וַיְנַתַּח, יְנַתְּחֵהוּ, יְנַתְּחֶהָ, יְנַתְּחֵהוּ, — נִתַּח את הבשר וכדומ׳, חתך אותו נְתָחִים, נְתָחִים, in Stücke schneiden; couper en morceaux; to cut in pieces: ואת האיל תְּנַתֵּחַ לנתחיו (שמות כט יז). ואת האיל נִתַּח לנתחיו (ויקרי ח כ). והפשיט את העולה ונִתַּח אתה לנתחיה (שם א ו). ויקח את המאכלת ויחזק בפילגשו וַיְנַתְּחֶהָ לעצמיה לשנים עשר נתחים (שפטי יט כט). ואחז בפילגשי וָאֲנַתְּחֶהָ ואשלחה בכל שדה נחלת ישראל (שם כ ו). ויקח צמד בקר וַיְנַתְּחֵהוּ וישלח בכל גבול ישראל (ש״א יא ז). ויבחרו לנו הפר האחד וִינַתְּחֻהוּ וישימו על העצים ואש לא ישימו (מ״א יח כג).— ובתלמ׳: עולה שעלתה חיה לראש המזבח תרד שחטה בראש המזבח יפשיט ומנתח במקומה (זבחי ט ד). יכול יהא מפשיט אבר אבר וינתח תלמוד לומר העולה מפשיט כלה ואחר כך מנתחה (ספרא, ויקרי, נדבה ד ה). יכול ינתח נתחיה לנתחיהם תלמוד לומר אותה (שם). — ובהשאלה נִתַּח את פלוני, נִתֵּק דבר מפלוני, טרף ותפס דבר מידו: שנים שנתעצמו זה בזה ואמר אחד מהן לחבירו אם לא באתי מיכן ועד יום פלוני יהא לך בידי כך וכך הגיע זמן יתקיים תנאו דברי ר׳ יוסי אמר ר׳ יהודה היאך זוכה זה כדבר שלא בא לתוך ידו אלא ינתחנו[1]) (תוספתי ב״מ א יז). מישכן לו בית ומישכן לו שדה ואמר לו אם לא נתתי לך מיכן ועד יום פלוני אין לי בידך כלום היגיע זמן ולא נתן יתקיים תנאו דברי ר׳ יוסי אמר ר׳ יהודה היאך זוכה זה בדבר שאינו שלא אלא ינתחנו[1]) (שם יז).—תפס דבר מיד פלוני בשוק בשביל חוב, בהבדל מן למשכן שהוא תפיסת חפץ בשביל חוב מתוך הבית: (המלוה את חבירו והגיע זמן ולא פרע לו) לא ינתחנו אלא בבי״ד (שמואל, ב״מ קיג.). —ובסהמ״א: אם מותר למלוה לנתח כלי הלוה מידו אם מצאו בחוץ וכו׳ אם היו בידו של לוה כלים והוא עומד בחוץ שומטן (שליח בי״ד) ומנתחן מידו ונותנן ביד המלוה (התרומות א ג). — *מְנַתֵּחַ[2]), במלאכת הרפואה, מי שעוסק בנִתּוּחַ גופות בע״ח, או מי שאומנותו בכך Chirurg(ien); surgeon: מפני שהספרים ההם היו יודעים אותם היחידים מבני אדם יקרא זה

---

[1]) עי׳ שטינשנידר, שם עמ׳ 23.

[1]) כך בכ״י א״פ, הוצ׳ צוק״מ, וכך ברוב ספרי הדפו׳, ובקטע כ״י גני׳ וכמו״כ בקצת דפוסים יתננו. [והכונה: יתפוס ויוציאנו מידו. ועי׳ כסף משנה, הלכ׳ מכירה יא ד; מנחת ביכורים על התוספת׳ במקומנו.]

[2]) נשמט ממקומו בכרך הששי.

חוזה וזה רופא וזה מנתח על דרך הדמיון (ר"י א"ה, כוזרי ד ל). הרופא המנתח על גב המזבח כשה לעולה עקדני (יל"ג, כל שירי ה, גם זו לטובה). גם עליך תרדמה, עזה הפילו ומאכלת המנתח הורמה גם עליך (שם, מבשרי אחזה).

— פעי, נִתַּח, מְנֻתָּח, — שנתחוהו, שחתכו אותו נתחים נתחים: אם תועדנה זו לזו תני את בנך והוא חבוי מנותח נתחים (ר"א קליר, אם תאכלנה, קינ' לת"ב). והכלות לבושות שנים מעולפות בזרועות חתנים מנותחות בחרב ובידונים (הפריסו ממני, שם). שריד מהפיל שים מעקה ופדה פטר רחם בהפתח ושגר בהמה יקדשון ויפדה הרכש או ינותח (רסע"ג, את יי' אלהיך, הרי"ג מלות). ואילו חיו אותן העופות השחוטות המנותחות לא היה אומר והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזורים האלה (פשוטי דונש על רסע"ג 7). — ובהשאלה, מחלקי הספר: ומעתה נתחיל החלק הראשון מנותח לשני נתחים כנזכר (ר"ד מרוק', זכות אדם, פתי').

—הפעי, הִנְתִּיחַ, — סדר וערך את הנתחים: סדרו לפני נתחי הבהמה לנתחיה וכו' הנתיחו כלומר ערכו הנתחים (רש"י, גיט' סז:).

—התפ', הִתְנַתֵּחַ,—כמו נֻתַּח במשמ' העקרית: ואחרי כן ימות מית' משונ' גם יומ' במית' אכזרי ויפגעו בו וינתחוהו ועודנו חי ומדי התנתחו יראו עיניו גלות ביתו ובניו וכו' (יוסיפון פע, פרנקפ').

נָתִיב, ש"ז סמי' נְתִיב, מ"ר נְתִיבִים, — דרך צר, Pfad; chemin, sentier; path.: טמון בארץ חבלו ומלכדתו עלי נָתִיב (איוב יח י). נָתִיב לא ידעהו עיט ולא שזפתו עין איה (שם כח ז). — ובהשאלה, כעין רצועה של אור בים: אחריו (של הלויתן) יאיר נָתִיב יחשב תהום לשיבה (שם מא כד). — ובמליצה, עשה נָתִיב להכעס וכדומ', שילך למקום הרצוי: יפלס נָתִיב לאפו (תהל' עח נ). — הדריכו בִנְתִיב המצוות וכדומ': הדריכני בִּנְתִיב מצותיך כי בו חפצתי (שם קיט לה). — נְתִיב הצדקה: בארח צדקה חיים ודרך נְתִיבָה[1]) אל מות (משלי יב כח). — ובתו"מ: התורה אומרת באי זה נתיב אני מהלכת אהלך בדרכן של עושה צדקה (מד"ר שמות ל). — ובמשמ' דרך העולם, מנהגו, חק הקבוע בטבע שאינו משתנה: אחינו המיוגעין המדוכאין באבל הזה תנו לבבכם לחקור את זאת זאת היא עומדת לעד נתיב הוא מששת ימי בראשית רבים שתו רבים ישתו כמשתה ראשונים כך משתה אחרונים (יהודה בר נחמני, כתוב' ח:). — ובספה"א: ואני עתיד לבאר לך דמיונות בשער השני מן הספר הזה כשתתנהג בהם ותלך בנתיביהם יקל עליך הדבר בעזרת האל יתברך (ר"י א"ת, חו"ה, היחוד י). — ואמר המשורר: וארץ משבצות זהב לבושה ומשי כתנותיה ופסים וישרו כל נתיביה לצועד ושבו כבקעות הרכסים (רמב"ע, הריח מר). ראו עוברי נתיבי היש כאב ככאבי הדפני אבי טרפני לביא (ראב"ע, איך אזלת). היאמר לבית תְּהִלָּה תהלה ונתיב לא ידע: איש מסלה ובית בו מצורעים ונכפים היקרא כמו זה בית תפלה (ר"י זבארה, שעשועי יג, 144 הוצ' דודזון). — ואמר הפיטן: מארבים על דרכים יושבים לגזול לכל עוברי נתיבים (תרחק מחבורת גנבים, יוצ' א שבועי). — נְתִיב היראה: דרש נא בן אמתך אלהים וחון פעליך ובנתיב יראתך נחני (ר"י הלוי, אלהים פתרתיך). — נְתִיב ערמה: כי אעבור נתיבי ערמה שלום באהלי יהיה ולי יצוה עצמה צורי וגואל (ראב"ע, אמרו בני). — נתיב שוא: יעמיד עלי חסדו מתניו הוא יאזרם יעזוב נתיב שוא ועוניו הוא יכפרם (הוא, אל אמת). — נְתִיב החלבי, כמו מסלת החלב, שם לקבוצת כוכבים: היותר נפלא ביניהם הוא ציור הכוכב הנקרא נתיב החלבי בתוכו נראה ע"י קני הבטה המון כוכבים קטנים אין מספר במראה חלב (יאוועל, למודי הטבע א א, ט:).

נְתִיבָה, ש"נ, כנ' נְתִיבָתִי, נְתִיבָתָם, מ"ר נְתִיבוֹת, כנ' נְתִיבוֹתַי, נְתִיבוֹתָם, נְתִיבוֹתֶיהָ, נְתִיבוֹתֵיהֶם, — כמו נָתִיב, דרך ללכת בו ממקום למקום: בימי שמגר בן ענת בימי יעל חדלו ארחות והלכי נְתִיבוֹת ילכו ארחות עקלקלות (שפט' ה ו). והולכתי עורים בדרך לא ידעו בִּנְתִיבוֹת לא ידעו אדריכם (ישעי' מב יו). וקרא לך גדר פרץ משובב נְתִיבוֹת לשבת (שם נח יב). לכן הנני שך

---

[1]) [„ההא רפה והיתה ראויה במפיק", רד"ק בשרשיו וכן במכלול. וריב"ג בשרשיו מפרש נתיבה כמו תאר: ר"ל הדרך הנהוג. וכן ר"ש פרחן בשרשיו: כלו' הדרך הסלולה אינה מסוכנת. אולם לא מצינו שמוש זה בשום מקום. והתרגומים תרגמו נתיבה במשמ' רשע, עָוֶל, וכדומ'. השבע': ὁδοὶ δὲ μνησικάκων εἰς θάνατον וכן הוולג': iter autem devium ducit ad mortem והפש': ואורחא דאבתנא למותא. וכן בתרגום תחת „דאבהתנא" או „דעותנא" של הדפוסים. אפשר שגרסו ודרך נתעב (או נתעבים) אל מות. עי' שד"ל אצל י' לוי במלונו על התרגומים, 28; פרלים Analekten, 87.]

דרכך בסירים וגדרתי את גדרה ונתיבותיה לא תמצא (הושע ב ח). גדר דרכי בגזית נתיבותי עוה (איכ׳ ג ט). —ובהשאלה, נתיב בים: הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה (ישעי׳ מג יו).—נתיבות האור: איזה הדרך ישכן אור וחשך אי זה מקומו כי תקחנו אל גבולו וכי תבין נתיבות ביתו (איוב לח יט-כ).—ובהשאלה במוסריות, הדרך שאדם הולך בה, אופן מעשיו ומנהגיו של אדם בחייו ועם הבריות: דרך שלום לא ידעו ואין משפט במעגלתם נתיבותיהם עקשו להם (ישעי׳ נט ח). ויכשלום בדרכיהם שבילי עולם ללכת נתיבות דרך לא סלולה (ירמי׳ יח יה). נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי (תהל׳ קיט קה). ואתה ידעת נתיבתי בארח זו אהלך טמנו פח לי (שם קמב ד). בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם (משלי א יה; גם ג יז; ז כה; ח כ; יב כח). ארחי גדר ולא אעבור ועל נתיבותי חשך ישים (איוב יט ה). המה היו במרדי אור לא הכירו דרכיו ולא ישבו בנתיבתיו (שם כד יג). — נתיבות עולם, דרכי החיים המקובלים מאז: כה אמר יי׳ עמדו על דרכים וראו ושאלו לנתיבות עולם אי-זה דרך הטוב ולכו בה (ירמ׳ ו יו).—בית נתיבות: בראש מרמים עלי דרך בית נתיבות נצבה (משלי ח ב). — ובספר יצירה, ל״ב נתיבות החכמה שבהן יצר היוצר את העולם: בשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה חקק יה יי׳ צבאות אלהי ישראל וכו׳ עשר ספירות בלי מה ועשרים ושתים אותיות (ספ׳ יצירה א א-ב). — ואמר המשורר: לאלהינו נאמר בסבר לבבות נודע בשלשים ושתים נתיבות על כלם אותות כתובות כי זה אלהים אלהינו (רלב״ע, הוא יי׳ אלהינו). — בית נתיבות, פרשת דרכים, המקום שמשם מתפצלים נתיבות רבות;—והשתמשו בו בספרות החדשה במשמ׳ תחנה, בית שבו נחים הנוסעים ברכבת מסלת הברזל.

***נתיחה,** ס״נ, — סה״פ מן נתח: דמי שירים יסוד הדרום וטעון הפשט וכליל למרום גלל הנתיחה מרפה בדבור שתיקה יפה ואומת צבור (ר׳ אליר ברי יצחק, תפלה חקה, סליח׳ ער״ה).

נתין, ס״ז, מ״ר נתינים,—א) אדם נתון לעבד עבודת מה במקום קבוע, בפרט עבדי בית המקדש בזמן שלאחרי גלות בבל[1]: וישבו הכהנים והלוים ומן העם והמשוררים והשוערים והנתינים בעריהם (עזרי ב ע). ומן הנתינים שנתן דויד והשרים לעבדת הלוים נתינים מאתים ועשרים (שם ח כ). והנתינים היו יושבים בעפל (נחמ׳ ג כו). — ונתונים: הנתונים[1] בכספיא המקום (עזרי ח יז). — ובתו״מ: מכירין ישראל נתינין וממזרים שביניהם ואין מכירין חללין שביניהם (ר׳ מאיר, תוספת׳ קדוש׳ ה ב). נתינין וממזרים טהורים הם לעתיד לבוא (ר׳ יוסי, שם ד). אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכו׳ ובת ישראל לנתין וממזר (יבמ׳ ב ד). ממזרין ונתינין אסורין ואיסורן איסור עולם אחד זכרים ואחד נקבות (ר׳ שמעון, שם ח ג). על מנת שאני כהן ונמצא לוי ונמצא כהן נתין ונמצא ממזר ממזר ונמצא נתין (קדוש׳ ב ג). נתינים דוד גזר עליהם (שלא יבואו בקהל) (רב חנא בר אדא, יבמ׳ עח:). בימי רבי בקשו להתיר נתינים אמר להם רבי חלקנו נתיר הלק מזבח מי יתיר (שם עט:). — ולנקי׳ *נתינה: אלו נערות שיש להן קנס הבא על הממזרת ועל הנתינה ועל הכותית (כתוב׳ ג א). גרושה והלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל (קדוש׳ ג יב). הבא על הנתינה יש לה קנס (ירוש׳ כתוב׳ ג א). — ב) אדם שהוא נחשב בדרך חקי לאורח אחת המדינות Staatsangehöriger; sujet; subject: נהוג בדבור העברי וכבר השתמשו בו הרבה בספרות החדשה.

***נתינה,** ס״נ, — סה״פ מן נתן, — א) במשמ׳ מסירה: כתבו (את הגט) על קרן של צבי חתכו חתמו ונתנו לה פסול שנאמר וכתב ונתן מה נתינה בתלוש אף כתיבה בתלוש (תוספת׳ גיט׳ ב ד). יושבין היינו והוזרין בדברי תורה מן התורה לנביאים ומן הנביאים לכתובים והיו חדברים שמיחים כנתינתן מסיני (ירוש׳ חגי׳ ב א). יש לבעל פירות עד שעת נתינה (ב״מ יט.). — ב) במשמ׳ הנחה, שימת דבר במקום מן המקומות, נתינת תפלים: הלכה כר׳ אליעזר בנתינה וכר׳ יהושע בחליצה (רב, ירוש׳ ברכ׳ ג א). — ג) כמו מתן, מתנה: (כתוב) לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי וגו׳ אין לי אלא לגר בנתינה ולנכרי במכירה וכו׳ לנכרי בנתינה מניין ת״ל תתננה ואכלה או מכור לנכרי נמצאת אומר אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנתינה (ר׳ מאיר, פסח׳ כא:). דברים ככתבן לגר

1) [לפי מסרת רז״ל היו מצאצאי הגבעונים שנתגיירו בערמה ושנתנם יהושע לחוטבי עצים ושואבי מים למקדש יי׳ (יהוש׳ ט כו). ובעין זה נאמר על הלויים: נתונים נתונים המה לו (במדב׳ ג ט; גם ח יו; יט).

1) כך הכתיב, והקרי נתינים.

בנתינה ולנכרי במכירה (ר' יהודה, שם). — ד) *מַס שצריך לתת לשלטון וכבו"כ הטלות שהקהל מטיל על כל אחד מהיחידים: שהנתינות אשר נתנו ליטא לעסק הנ"ל וכו' עולה יותר מסך חלק י"ד (פנקס ליטא מפנת סמא, הוציא הרכ"ד 159). ואנשי הכת הזאת יהיו פטורים מכל המסים והנתינות אף כי קצתם יעמדו לפני המלך לקבל פרס (דברי ריבות, כב מז: כ"י קטנוב). גודל הכבדות מהנתינות אשר הושמו על הבתים (חוצה"ם ד' 626, פנקס קראקא, קסג). סעד לעמוד הדין לשפוט יתום וריב אלמנה בצעקתה הבאה אלינו להקל מעליה' עול משא הנתינות אשר הועמס עליהם עד היום הזה ונדרשנו לאשר שאלונו ועשינו מהיום ומעלה לחוק שהיתומים לא יתנו כי אם משני שלישי' מערך ויכולת שלהם ולא יתנו לשום נתינה הן תוך הקהלה וכו' או נתינות המדינה (פנקי ק"ק במברג 7). בתחלה נתינות רבות למלך צרפת וכו' צותה הקסרית יר"ה לתת לה כפי שנתנו למלך צרפת ועוד נתינות אחרות (ר' זרח איידלין, אור לישרים, הוצא בפתח דבר לאגרת מחלת, מק"ב, ה). — *נשיאה ונתינה, — עי' נשיאה.

***נְתִינוּת** ש"נ, — א) סגולת הנתין, העבד: איזו היא (אלמנת) עיסה כל שאין בה לא משום נתינות ולא משום ממזרות (תוספתי קדושי ה ג). שאין תלמוד לומר אטהר אתכם אלא אפילו מן הנתינות ואפילו מן הממזרות (ר' יוסי, שם ד). כל שאין בה לא שתוק ממזרות ולא שתוק נתינות ולא שתוק עבדי מלכים ולא שתוק חלל (קדושי יד:). — ב) סגולת מי שהוא נְתִין מדינה מהמדינות, שקבל עליו נְתִינוּת פלונית.

***נְתִיצָה,** ש"נ, — שה"פ מן נָתַץ: הרי הן (הנגעים) באין על ביתו הזר בו טעון הליצה ואם לאו טעון נתיצה (תוספתי נגעים ו ז). הומר בהליצה מבנתיצה ובנתיצה מבהליצה וכו' בנתיצה נותץ את האבנים שיש בהן נגע ואת האבנים שאין בהן נגע (שם י). את שיש לו נתיצה יש לו טומאה את שאין לו נתיצה אין לו טומאה פרט לתנור של אבן ושל מתכת (ספרא, שמיני ח י). האבן שבזוית בזמן שהוא הולץ הולץ את כולה ובזמן שהוא נותץ נותץ את שלו ומניה את של חברו נמצא חומר בחליצה מבנתיצה (נגעי' יג ג). ונתיץ את הבית אפילו בשעת נתיצה קרוי בית (יבמות קג:). — ובסהמ"א: וההריסה היא הנתיצה כמו הרס בעברתו (תשוי תלמידי מנחם על דונש, ערך פגר). אין נתיצה אלא בנגע החוזר אחר הליצה וקיצוע וטיחה (רש"י, ויקרי יד מה). כלם ענין אחד והוא ענין ההריסה והנתיצה (רד"ק, השרש', פרץ).

***נְתִיקָה,** ש"נ, — שה"פ מן נָתַק: אתקנך בתשובה ממקום שנתיקתך שם תהיה תקנתך (ר"מ בר יצחק, מד"ר שה"ש, סימני). ממקום נתיקתו תהא תקנתו (פסיק דר"כ, סוכה, קסג.).

***נְתִישָׁה,** ש"נ, — שה"פ מן נָתַשׁ: אם טוב לנתש ולאבד מקור מים חיים המיועדים לתרופה וכו' הטוב להיותם לאבוד ולנתישה (דונש על מנחם, היעזג). כל נתישה ונטישה הוא דבר המוטל בפיזור על פני כל הארץ (רש"י, יחזק' יט יב). הנתישה הגדולה הזאת לא היתה אלא בחמה ובקצף (רד"ק, שם). — ואמר המשורר: אשר הציף צלוליה ודלה פניני מעמקיה ומשה אשר שם תוצאותיה והעמיד גבוליה עמד מאין נתישה (רשב"ג, הלשור או דרור).

נתך[1], ממנו נָתַךְ, *מַתֶּכֶת.

נָתַךְ, פ"ע, תִּתַּךְ, יִתְּכוּ, — כמו שָׁפַךְ, בפרט דבר חם מאד, רֹתח, כמו עֹפרת שנהיה כמו מים בכח האש; ובהשאלה, נתך הכעס, על מקום פלוני, נשפך, sich ergiessen; se deverser: to be poured out. כן תִּתַּךְ חמתי עליכם בבאכם מצרים (ירמי' מב יח). וַתִּתַּךְ חמתי ואפי ותבער בערי יהודה ובחוצות ירושלם (שם מד ו). ולא תִתַּךְ חמתי בירושלם (דהי"ב יב ז). וַתִּתַּךְ חמתי במקום הזה ולא תכבה (שם לד כה). — וצעקותיו של פלוני: כי לפני לחמי אנחתי תבא וַיִּתְּכוּ כמים שאגותי (איוב ג כד). — והאלה והשבועה: וַתִּתַּךְ עלינו האלה והשבועה אשר כתובה בתורת משה עבד האלהים (דני' ט יא). — והחלטה וכדומ': ונחרצה תִּתַּךְ על שומם (שם כז). — נִפעי, נִתַּךְ, נִתְּכָה, נִתַּכְתֶּם, נִתֶּכֶת, — א) נִתַּךְ מטר על הארץ וכדומ', נשפך: ויחדלו הקלות והברד ומטר לא נִתַּךְ ארצה (שמות ט לג). עד נִתַּךְ מים עליהם מן השמים (ש"ב כא י). — ובהשאלה, הַכַּעַס וכדומ', ובפרט דבר חם, רֹתח, שנמס ונהיה כמים ונשפך: הנה אפי והמתי נִתֶּכֶת אל המקום הזה וכו' ובערה ולא תכבה (ירמי' ז כ). כאשר נִתַּךְ אפי וחמתי על ישבי ירושלם כן תתך חמתי עליכם בבאכם מצרים (שם מב יח). חמתו נִתְּכָה

[1]) רק עבר'. וי"א כי דומה לו באשור' נתכ, במשמ' נזילה. והוא דומה לעבר' שפך נ"ש, ת"פ. בפרט דבר חם מאד, רתח, כמו עפרת שנהיה כמו מים בכח האש.

כאש והצרים נתצו ממנו (נחמ' א ו). — ב) נִתַּךְ זהב או כסף באש, נמס ונהיה כמים מחֹם האש zerschmelzen; être fondu; to melt. ובמליצה לאנשים: וכנסתי אתכם ונפחתי עליכם באש עברתי וְנִתַּכְתֶּם בתוכה (יחזק' כב כא; גם כד יא). — ובמשנה, נִתַּךְ הבשר, נִמַּק ונמס בכח האש: נ י ת ך הבשר (של הפרים הנשרפים) אין השורף מטמא בגדים (זבחי' יב ו). — ובספה"א: על כן הגליתנו ובגוים זריתנו ובשאון מי המלכויות צוללנו וכהתוך כסף בתוך כור באשם כן נתכנו וכמוץ הרים כן רודפנו (רסע"ג, תפי' ה' ספתי). כהתוך כסף בתוך כור נ ת כ ת לזהטים סבוה עובדי המן ומסכת (ר"י אבן אביתור, אלהים אמן). שמה הברקים יופיעו והרעמים יריעו והעננים סוככים והגשמים נ ת כ י ם רביבים ורסיסים וחזיזים וטלים מלקושים ושעירים ונוזלים (רמז"ע, אגרי חי בן מקיץ).

—הִפעי', הִתַּכְתִּי, הִתִּיכוּ, לְהַנְתִּיךְ. תַּתִּיכֵנִי, יַתִּיכֵנִי,—הִתִּיךְ כסף או זהב וכיוצא בזה באש, חממו באש עד שנמס ונהיה כמים schmelzen; fondre; to melt, הִתִּיכוּ עבדיך את הכסף הנמצא בבית יי' (מ"ב כב ט). קבצת כסף ונחשת וברזל ועופרת ובדיל אל תוך כור לפחת עליו אש לְהַנְתִּיךְ[1]) כן אקבץ באפי ובחמתי והנחתי וְהִתַּכְתִּי אתכם (יחזק' כב כ). וַיַּתִּיכוּ את הכסף הנמצא בבית יי' (דה"ב לד יז). — וְחָלָב: הלא כחלב תַּתִּיכֵנִי וכגבינה תקפיאני (איוב י י). — ובתו"מ: הזה עליהן (על כלי מתכות) ונשברו בו ביום ה ת י כ ן וחזר והזה עליהן שנית (ר' אליעזר, כלים יד ז). כלי מתכת שנטמא ונשבר והתיכו ושנה עליו בו ביום (ר' אליעזר, תוספתי אהל' ד יד). צורף נחשת זה מתיך נחשת (תוספתי כתובי ז יא). ה מ ת י ך אבר חייב משום מבשל (ר"י בר חנינה, ירוש' שבת ז ב). ה מ ת י ך כום לע"ז נאסר מיד (שם ע"ז ג י). — וְהִתִּיךְ בָּשָׂר: המת שהתיכו הרי זה טמא חתכו והתיכו הרי זה טהור (ר' אלעזר, שם נזיר ז ב). מה עשה הקב"ה הכה את אלהיהם עמהם וכו' של כסף ושל זהב ושל נחשת ה ת י כ ן כשם שהיו מתחילתן (מד"ר שמות טו). — ובספה"א: מצות הנשרפים היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו וכו' ומתיכין את הבדיל ואת העופרת וכיוצא בהן והוא זורק לתוך פיו והיא יורדת ושורפת את בני מעיו (רמב"ם, הלכי סנה' טו ג). כלי זכוכית שנטמאו ונשברו טהרו בכל הכלים ואפילו ה ת י כ ן ועשה

1) [השבע' והפש' גרסו לְהַנְתֵּךְ, עי' פב"א.]

מהן כלים אחרים אינם חוזרים לטומאה (הוא, כלים יב י). — ואמר המשורר: ועשה כנגדו מצלעיו לעזר לו להשאיר כתבניתו ודמיון הויותיו כחלב להתיכו בשליא להקפיאו (רמז"ע, בשם אל).

—הָפעי', הֻתְּכוּ,—הֻתַּךְ הכסף וכדומ', שֶׁהִתִּיכוּהוּ: כהתוך כסף בתוך כור כן תֻּתְּכוּ בתוכה (יחזק' כב כב). — ובתו"מ: ומועלין בהן בבית הדשן עד שיותך הבשר (מעי' ב ג).—וכינוני מֻהְתָּךְ במקום מֻתָּךְ: חלב מ ה ו ת ך וקרבי דגים שנמוהו אדם נותן לתוכו שמן כל שהוא ומדליק (שבת כא).—ובספה"א: כי כל מורכב מהפכיים יתחייב שיופסד ויותך אל יסודותיו אשר מהם הורכב (ר' דוד מרוקאי, זכות אדם 4). שומן מ ה ו ת ך שהותך לפני הפסח במחבת של חמין (הלבוש, או"ח תמז ה). אבל שומן מ ה ו ת ך אסור לטגן ממנו בפסח משום הכלי מחבת וכו' שהיה בלוע מהמין (לכדא, האגור תסים). —ואמר המשורר: ועוד הֻ ת כ ו בשאול בארץ המון מיני פנינים וכל אבן יצוקה משוכותיו (רמז"ע, בשם אל).

נתן[1]), ממנו נָתָן, נָתִין, מַתָּן, מַתָּנָה, מַתָּת, *נְתִינָה, *נְתִינוּת.

נָתַן פ"י, נָתַן, נָתְנָה, נָתַתָּ, נָתַתָּה, תַּתָּה (בהשמטת הנון), נָתַתְּ, נָתַתִּי, נָתְנוּ, נָתַנּוּ, נְתַתֶּם, נְתָנוֹ, נְתָנָךְ, נְתָנַנִי, נְתָתִיו, נְתַתִּיהוּ, נֹתֵן, נוֹתֵן, נֹתְנָךְ, נָתוּן, נְתוּנִים, נְתֻנִים, נְתֻנוֹת, נָתוֹן, נָתֹן, נתֹן, נְתָן־, תֵּת, לָתֵת, לָתֶת־, לתתן, תִּתִּי, תֵּן, תֶּן־, תְּנָה, תְּנִי, תֵּנִי, תְּנוּ, תְּנֵהוּ, תְּנֶנָּה, תְּנֵם, יִתֵּן, יִתֶּן־ וַיִּתֵּן, תִּתֵּן, יִתְּנֶנּוּ, יִתְּנֶךָּ, אֶתֵּן, נִתֵּן, נִתַּן, נִתְּנָה, נִתְּנָה, תִּתְּנוּ, תִּתֵּנוּ, תִּתְּנֵהוּ, תִּתְּנוּם, יִתְּנוּ, יִתֵּנוּ, יִתְּנֵהוּ, יִתְּנוּהוּ, יִתְּנוּם,—א) מסר דבר מידו ליד פלוני: geben, donner; to give: וישכם אברהם בבקר ויקח להם וחמת מים וַיִּתֵּן אל הגר שם על שכמה וישלחה (בראש' כא יד). ויאמר מה הערבון אשר אֶתֶּן לך ותאמר חתמך ופתילך ומטך אשר בידך וַיִּתֶּן לה ויבא אליה ותהר לו (שם, לח יח). וביום השמיני יקח לו שני תרים או שני בני יונה ובא לפני יי' אל פתח אהל מועד וּנְתָנָם אל הכהן (ויקר' טו יד). ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישתו עליו וְנָתַן לכהן את הקדש (שם כב יד). ושאלו לך לשלום וְנָתְנוּ לך שתי להם ולקחת מידם (ש"א י ד). וישאל לו ביי' וצידה נתן לו ואת הרב גלית הפלשתי נָתַן

1) [בכנע' יתן (י' במקום נ'); בארמית הקדומה נתן, ובעתיד: ינתן, יתן, וכעין זה בנבטית ובתרגומים. בסור' נתל; באשור' נַדַאנֻ, וגם בעתיד אִתַּן.]

לו (שם כב י). ויגד שפן הספר למלך לאמר ספר נתן לי הלקיה הכהן (מ"ב כב י). וזאת לפנים בישראל על הגאלה ועל התמורה לקים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו (רות ד ז). — וספר כריתות: כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו (דבר' כד א). וארא כי על כל אדות אשר נאפה משבה ישראל שלחתיה ואתן את ספר כריתתיה אליה (ירמ' ג ח). — מסר דבר לפלוני במתנה ובתור קנין של המקבל: ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ (בראש' א כט). ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה ומגדנות נתן לאחיה ולאמה (שם, כד נג). — ולחם: וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבש (שם כח כ). ויאמר משה אלהם הוא הלחם אשר נתן יי' לכם לאכלה (שמות טז טו). ולחם משמים נתת להם לרעבם ומים מסלע הוצאת להם לצמאם (נחמ' ט טו). — נתן ארץ: ביום ההוא כרת יי' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת (בראש' טו יח). והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצות האל (שם כו ד). והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה (שמות ו ח). ואצו אתכם בעת ההוא לאמר יי' אלהיכם נתן לכם את הארץ הזאת לרשתה (דבר' ג יח). — גשם ומטר: ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו (ויקר' כו ד). ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש (דבר' יא יד). ונתתה מטר על ארצך אשר נתתה לעמך לנחלה (מ"א ח לו). — ודברים מופשטים ורוחניים, ברכה: רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר כברכת יי' אלהיך אשר נתן לך בכל שעריך (דבר' יב טו). — רחמים: ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש (בראש' מג יד). ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב יי' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבתיך (דבר' יג יח). ואתן לכם רחמים ורחם אתכם והשיב אתכם אל אדמתכם (ירמ' מב יב). — הנינה: ועבדתם שם את אלהים אחרים יומם ולילה אשר לא אתן לכם הנינה (שם טז יג). — כח: וזכרת את יי' אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל (דבר' ח יח). — עז: נורא אלהים ממקדשיך אל ישראל הוא נתן עז ותעצומות לעם (תהל' סח לו). — חיל: אל תתן לנשים חילך (משלי לא ג). — תשועה: ויצמא מאד ויקרא אל יי' ויאמר אתה נתת ביד עבדך את התשועה הגדולה הזאת (שפט' טו יח). — נקמות: ויתן יי' לאדני המלך נקמות היום הזה משאול ומזרעו (ש"ב ד ח). האל הנתן נקמת לי (שם כב מח). — שארית: וגם כל היהודים אשר במואב ובבני עמון ובאדום ואשר בכל הארצות שמעו כי נתן מלך בבל שארית ליהודה (ירמ' מ יא). — נפש לשלל: כי הנני מביא רעה על כל בשר נאם יי' ונתתי לך את נפשך לשלל על כל המקומות אשר תלך שם (שם מה ה). — רוח: והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה (קהל' יב ז). ורוחך הטובה נתת להשכילם ומנך לא מנעת מפיהם ומים נתתה להם לצמאם (נחמ' ט כ). — שבת: ראו כי יי' נתן לכם השבת על כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים (שמות טז כט). וגם את שבתותי נתתי להם להיות לאות ביני וביניהם לדעת כי אני יי' מקדשם (יחזק' כ יב). — הריון: ויקח בעז את רות ותהי לו לאשה ויבא אליה ויתן יי' לה הריון ותלד בן (רות ד יג). — נתן את פלוני לעבד, לאשה: ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים (בראש' כז לז). ויעש יעקב כן וימלא שבע זאת ויתן לו את רחל בתו לו לאשה (שם כט כח). וידבר חמור אתם לאמר שכם בני חשקה נפשו בבתכם תנו נא אתה לו לאשה והתחתנו אתנו בנתיכם תתנו לנו ואת בנתינו תקחו לכם (שם לד ח-ט). ויואל משה לשבת את האיש ויתן את צפרה בתו למשה (שמות ב כא). ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה (יהוש' טו טז). ויאמר אביה אמר אמרתי כי שנא שנאתה ואתננה למרעך (שפט' טו ב). — נתן שאלת פלוני, מלא את בקשתו: ויען עלי ויאמר לכי לשלום ואלהי ישראל יתן את שלתך[1] אשר שאלת מעמו (ש"א א יז). והתענג על יי' ויתן לך משאלת לבך (תהל' לז ד). ויתן להם שאלתם וישלח רזון בנפשם (שם קו טו). הוא עזרא עלה מבבל והוא ספר מהיר בתורת משה אשר נתן יי' אלהי ישראל ויתן לו המלך כיד יי' אלהיו עליו כל בקשתו (עזרא ז ו). — ומאויים ותאוה: אל תתן יי' מאויי רשע (תהל' קמ ט). מגורת רשע היא תבואנו ותאות צדיקים יתן[2].

---

1) [כך הכתיב, והקרי שאלתך.]

2) [כלו' הנותן, והוא יי', ע' רש"י וראב"ע. ויש מנקדים יתן.]

— והבטוי מִי יִתֵּן, להביע חפץ, בקשה או תקוה שיהיה איזה דבר או שיארע איזה מאורע: ויאמרו אלהם בני ישראל מי יִתֵּן מותנו ביד יי' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע (שמות יו ג). ויאמר לו משה המקנא אתה לי ומי יִתֵּן כל עם יי' נביאים כי יתן יי' את רוחו עליהם (במד' יא כט). ומי יִתֵּן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את כל מצותי כל הימים (דבר' ה כו). בבקר תאמר מי יִתֵּן ערב ובערב תאמר מי יִתֵּן בקר (שם כח סז). ומי יִתֵּן את העם הזה בידי ואסירה את אבימלך (שפט' ט כט). בני אבשלום מי יִתֵּן מותי אני תחתיך אבשלום בני בני (ש״ב יט א). חמה אין לי מי יִתְּנֵנִי שמיר שית במלחמה אפשעה בה אציתנה יחד (ישעי' כז ד). מי יִתֵּן ראשי מים ועיני מקור דמעה (ירמ' ח כג). מי יִתֵּן מציון ישועת ישראל בשוב יי' שבות עמו (תהל' יד ז). ואמר מי יִתֵּן לי אבר כיונה אעופה ואשכנה (שם נה ז). מי יִתֶּנְךָ כאח לי יונק שדי אמי (שה״ש ח א). ומצוי באיוב: מי יִתֵּן תבוא שאלתי ותקותי יתן אלוה (איוב ו ח). ואולם מי יִתֵּן אלוה דבר ויפתח שפתיו עמך (שם יא ה; גם יג ה; יד ד; יג; יט כג; כג ג; כט ב; לא לה). — ובמשמ' הרשה, נתן רשות לפלוני, עם יחס הפעול ומקור: על כן לא נְתַתִּיךָ לנגע אליה (בראש' כ ו). ולא נְתָנוֹ אלהים להרע עמדי (שם לא ז). ואני ידעתי כי לא יִתֵּן אתכם מלך מצרים להלך (שמות ג יט). ופסח יי' על הפתח ולא יִתֵּן המשחית לבא אל בתיכם לנגף (שם יב כג). וימאן אדום נְתֹן את ישראל עבר בגבלו (במד' כ כא). וילחצו האמרי את בני דן ההרה כי לא נְתָנוֹ לרדת לעמק (שפט' א לד). ויאמר אבאה אל אשתי ההדרה ולא נְתָנוֹ אביה לבוא (שם יה א). ויקחהו שאול ביום ההוא ולא נְתָנוֹ לשוב בית אביו (ש״א יח ב). כי לא תעזב נפשי לשאול לא תִתֵּן חסידיך לראות שחת (תהל' יו י). השם נפשנו בחיים ולא נָתַן למוט רגלנו (שם סו ט). אל יִתֵּן למוט רגלך (שם קכא ג). ולא נָתַתִּי לחטא חכי (איוב לא ל). אל תִּתֵּן את פיך לחטיא את בשרך (קהל' ה ה). — ובלי ל' של המקור: לא יַתְּנֵנִי השב רוחי כי ישבעני ממררים (איוב ט יח). — ובלי הפעול: לא יִתְּנוּ מעלליהם לשוב אל אלהיהם (הוש' ה ד). — ועם למ״ד תחת יחס הפעול: השלך על יי' יהבך והוא יכלכלך לא יִתֵּן לעולם מוט לצדיק (תהל' נה כג). אשר נָתַן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר להקהל ולעמד על נפשם (אסת' ח יא). ועתה הנה בני עמון ומואב והר שעיר אשר לא נָתַתָּה לישראל לבוא בהם בבאם מארץ מצרים (דה״ב כ י).—נָתַן שֵׁנָה, פוּגַת, דמי: אם אֶתֵּן שנת לעיני לעפעפי תנומה (תהל' קלב ד). אל תִּתֵּן שנה לעיניך ותנומה לעפעפיך (משלי ו ד). אל תִּתְּנִי פוגת לך אל תדם בת עינך (איכ' ב יח). ואל תִּתְּנוּ דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלם תהלה בארץ (ישעי' סב ז).— נָתַן כבוד, צדק, עֹז לאלהים (כמו יהב): ועשיתם צלמי עפליכם וצלמי עכבריכם המשחיתים את הארץ וּנְתַתֶּם לאלהי ישראל כבוד (ש״א ו ה). תְּנוּ ליי' אלהיכם כבוד בטרם יחשך ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף (ירמ' יג טז). לא לנו יי' לא לנו כי לשמך תֵּן כבוד על חסדך על אמתך (תהל' קיה א). תְּנוּ עֹז לאלהים על ישראל גאותו (שם סח לה). אשא דעי למרחוק ולפעלי אֶתֵּן צדק (איוב לו ג).—ואמר בן סירא: כי קרא (דוד) אל אל עליון ויתן בימינו עֹז (ב״ס גני' מז ה).— ותִּפְלָה: בכל זאת לא חטא איוב ולא נָתַן תפלה לאלהים (איוב א כב).—נָתַן קרבן, תרומה וכדומ': שבעת ימים יהיה עם אמו ביום השמיני תִּתְּנוֹ לי (שמות כב כט). כל העבר על הפקדים מבן עשרים שנה ומעלה יִתֵּן תרומת יי' העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לָתֵת את תרומת יי' לכפר על נפשתיכם (שם ל יד-יה). ותדר נדר ותאמר יי' צבאות אם ראה תראה בעני אמתך וזכרתני ולא תשכח את אמתך ונתתה לאמתך זרע אנשים וּנְתַתִּיו ליי' כל ימי חייו (ש״א א יא). — וְזֶרַע לַמֹּלֶךְ: ומזרעך לא תִתֵּן להעביר למלך (ויקר' יח כא). ואל בני ישראל תאמר איש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בישראל אשר יִתֵּן מזרעו למלך מות יומת (שם כ ב).— וְנָתַן בתשלומים, שכר, פעלה, כסף וכדומ': ותאמר לאה נָתַן אלהים שכרי אשר נָתַתִּי שפחתי לאישי (בראש' ל יח). ותאמר לה בת פרעה היליכי את הילד הזה והניקהו לי ואני אֶתֵּן את שכרך (שמות ב ט). ביומו תִתֵּן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא (דבר' כד יה). וירד יפו וימצא אניה באה תרשיש וַיִּתֵּן שכרה וירד בה לבוא עמהם תרשישה מלפני יי' (יונה א ג). — ואמר בן סירא: נתן יי' לי שכר שפתותי ובלשוני אהודנו (ב״ס, גני' נא כב).—כי אני יי' אהב משפט שנא גזל בעולה וְנָתַתִּי פעלתם באמת וברית עולם אכרות להם (ישעי' סא ח). ברעהו יעבד חנם ופעלו לא יִתֶּן לו (ירמ' כב יג).—ואמר בן סירא: ת ן את פעלת קוויך ונביאיך יאמינו (ב״ס, גני' לג כא).— ואם מימיך נשתה אני ומקני וְנָתַתִּי מכרם (במד' כ יט).

אך אם אתה לו שמעני נתתי כסף השדה קח ממני (בראשי כג יג). ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך (דברי יד כו). אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו (שה"ש ח ז). רק שבתו יתן ורפא ירפא (שמות כא יט). כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו ליי' (שם ל יב). ונתן את הערכך ביום ההוא קדש ליי' (ויקרי כז כג).—נתן בכסף, מכר: אכל בכסף תשברני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי (דברי ב כח). ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר יי' אלהיך בו (שם יד כה). ויאמר דויד אל ארנן תנה לי מקום הגרן ואבנה בו מזבח ליי' בכסף מלא תנהו לי ותעצר המגפה מעל העם (דהי"א כא כב). בכסף ברזל בדיל ועופרת נתנו עזבוניך (יחזקי כז יב). בנפש אדם וכלי נחשת נתנו מערבך (שם יג).—נתן תחת, החליף: ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש (שמות כא כג). וידבר אחאב אל נבות לאמר תנה לי את כרמך ויהי לי לגן ירק כי הוא קרוב אצל ביתי ואתנה לך תחתיו כרם טוב ממנו אם טוב בעיניך אתנה לך כסף מחיר זה (מ"א כא ב). ואתן אדם תחתיך ולאמים תחת נפשך (ישעי מג ד). לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר (שם סא ג).—נתן בעד: עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו (איוב ב ד).—נתן ב־, הלוה: את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך (ויקרי כה לז). בנשך לא יתן ותרבית לא יקח (יחזקי יח ח). כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח (תהלי יה ה).— ובמשמ' מסר והפקיד, נתן לפלוני, או אל פלוני: כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר וגנב מבית האיש (שמות כב ו).— וביד פלוני: כל אשר לבן בו וחום בכשבים ויתן ביד בניו (בראשי ל לה). ויפקדהו על ביתו וכל אשר יש לו נתן בידו (שם לט ד). ואת יתר העם נתן ביד אבשי אחיו ויערך לקראת בני עמון (ש"ב י י).— ואמר בן סירא: אלהים מבראשית ברא האדם ויתנהו ביד יצרו (ב"ס, גני' יה יד).—ובהשאלה נתן גמול, שלם: ואתה תשמע השמים מכון שבתך וסלחת ועשית ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו (מ"א ח לט). אני יי' חקר לב בחן כליות ולתת לאיש כדרכו כפרי מעלליו (ירמי יז י). גדל העצה ורב העליליה אשר עיניך פקחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו (שם לב יט). ונתתי עליך את כל תועבתיך (יחזקי ז ג). ולא תחום עיני עליך ולא אחמול כי דרכיך עליך אתן (שם ד). ונתנו זמתכנה עליכן וחטאי גלוליכן תשאינה (שם כג מט). תן להם כפעלם וכרע מעלליהם כמעשי ידיהם תן להם (תהלי כח ד).— נתן פרי, יבול, ענף, שרש, הוציאו הארץ והעצים את פרים וכדומ': כי תעבד את האדמה לא תסף תת כחה לך (בראשי ד יב). ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע (ויקרי כה יט). ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו (שם כו ד). וחרה אף יי' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה (דברי יא יז). ונתן זרע לזרע ולחם לאכל (ישעי כה י). ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל (יחזקי לו ח). כי עץ נשא פריו תאנה וגפן נתנו חילם (יואל ב כב). כי זרע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן את יבולה והשמים יתנו טלם (זכרי ח יב). והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול (תהלי א ג). ארץ נתנה יבולה (שם סז ז). חמד רשע מצוד רעים ושרש צדיקים יתן (משלי יב יב).—וריח: עד שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו (שה"ש א יב). התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח (שם ב יג). הדודאים נתנו ריח (שם ז יד). אל כל גבעה רמה בכל ראשי ההרים ותחת כל עץ רענן ותחת כל אלה עבתה מקום אשר נתנו שם ריח ניחח לכל גלוליהם (יחזקי ו יג).—ונתן הדר, חן, הכמה, וצבע וכדומ': מגן וכובע תלו בך המה נתנו הדרך (שם כז י). שכל טוב יתן חן (משלי יג יה). אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בבים[1]) עינו (שם כג לא). שבט ותוכחת יתן חכמה (שם כט יה). חרדת אדם יתן מוקש (שם כה). —ונתן מופת ואות: כי ידבר אלכם פרעה לאמר תנו לכם מופת ואמרת אל אהרן (שמות ז ט). ונתן ביום ההוא מופת לאמר זה המופת אשר דבר יי' (מ"א יג ג). ועשיתם גם אתם עם בית אבי חסד ונתתם לי אות אמת (יהושי ב יב).—ואמר בן סירא: תן עדות למראש מעשיך והקם חזון דבר בשמך (ב"ס, גני' לג כ).—ומספר: ויתן יואב את מספר מפקד העם אל המלך (ש"ב כד ט). —וזמן: וייטב לפני המלך ואתנה לו זמן (נחמי ב ו).— ונתן יד, במשמ' שלח ופשט יד: ויהי בלדתה ויתן יד (בראשי לה כח).—וכן צמרת: לכן כה אמר אדני יי' יען אשר גבהת בקומה ויתן צמרתו אל בין עבותים ורם לבבו בגבהו (יחזקי לא י). למען אשר לא יגבהו בקומתם כל עצי מים ולא יתנו את צמרתם אל בין עבותים ולא יעמדו עליהם

[1]) [כך הכתיב בספרים מדויקים, והקרי בכוס; ועינו, פרשו צבעו ומראהו.]

בגבהם כל שתי מים כי כלם נִתְּנוּ למות אל ארץ תחתית (שם יד).—וְנָתַן יָד, לברית אהבה: ויאמר יהונדב יש ויש תְּנָה את ידך וַיִּתֵּן ידו ויעלהו אליו אל המרכבה (מ"ב י יה). — ולבקש עֵזֶר: מצרים נָתַנּוּ יד אשור לשבע לחם (איכה ה ו).—ומסר את עצמו: הריעו עליה סביב נָתְנָה ידה נפלו אשויתיה נהרסו חומותיה (ירמ' נ יה). וכל השרים והגברים וגם כל בני המלך דויד נָתְנוּ יד תחת שלמה המלך (דהי"א כט כד). תְּנוּ יד לַיי' ובאו למקדשו אשר הקדיש לעולם (דהי"ב ל ח). — ובסהמ"א במשמ' נשא יד, שָׂם יד: ובסחורה אם יתן יד באלה וכחש ו י ת ן יד לפה כי כל יגיעו עמל ואון ואון יחשוב ויבוש מעצות ואתה חי לבדך (אתה מבין סרעפי לב, מוסף יוה"כ). נָתַן גֵּו, לֶחִי: גוי נָתַתִּי למכים ולחיי למרטים (ישעי' נ ו). יִתֵּן למכהו לחי ישבע בחרפה (איכה ג ל). — וְכָתֵף וְעֹרֶף: וימאנו להקשיב וַיִּתְּנוּ כתף סררת (זכרי' ז יא). וַיִּתְּנוּ כתף סוררת וערפם הקשו ולא שמעו (נחמי' ט כט). ויסבו פניהם ממשכן יי' וַיִּתְּנוּ ערף (דהי"ב כט ו).—וּמָקוֹם: ויראו בני בנימין כי נגפו וַיִּתְּנוּ איש ישראל מקום לבנימן (שפטי' כ לו).—ואמר בן סירא בהשאלה: אל תבזה שאילות דל וכו' ולא תתן לו מקום לקללך (ב"ס, גני' ד ד).—וּשְׁכֹבֶת באשה או בבהמה: ואל אשת עמיתך לא תִתֵּן שכבתך לזרע לטמאה בה (ויקר' יח כ). ובכל בהמה לא תִתֵּן שכבתך בה (שם כג). וַיִּתֵּן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך (במד' ה כ).—נָתַן קול בצעקה: נצרים באים מארץ המרחק וַיִּתְּנוּ על הרי יהודה קולם (ירמ' ד יו). עלי הלבנון וצעקי ובבשן תְּנִי קולך (שם כב כ). מזעקת חשבון עד אלעלה עד יהץ נָתְנוּ קולם (שם מח לד). קול נָתָנוּ בבית יי' כיום מועד (איכה ב ז). — וּבִבְכִי: וַיִּתֵּן את קולו בבכי (בראשי' מה ב). ותשא כל העדה וַיִּתְּנוּ את קולם ויבכו העם בלילה ההוא (במד' יד א).—ויי' נָתַן את קולו ברעם: ירעם משמים יי' ועליון יִתֵּן קולו (ש"ב כב יד). יי' ממרום ישאג וממעון קדשו יִתֵּן קולו (ירמ' כה ל). ויי' נָתַן קולו לפני חילו כי רב מאד מחנהו כי עצום עשה דברו (יואל ב יא). ויאמר יי' מציון ישאג ומירושלם יִתֵּן קולו (עמוס א ב).—והעבים והתהום: זרמו מים עבות קול נָתְנוּ שחקים (תהל' עז יח). נָתַן תהום קולו (חבקו' ג י). — וְהַחָכְמָה: חכמות בחוץ תרנה ברחבות תִּתֵּן קולה (משלי א כ). הלא חכמה תקרא ותבונה תִּתֵּן קולה (שם ח א).—וּכְפִיר: הישאג אריה ביער וטרף אין לו הֲיִתֵּן כפיר קולו ממענתו בלתי אם לכד (עמוס ג ד). עליו ישאגו כפירים נָתְנוּ קולם (ירמ' ב יה).—ועוף השמים: עליהם עוף השמים ישכון מבין עפאים יִתְּנוּ קול (תהל' קד יב).—ובהשמעת קול: ביום ההוא אז נָתַן דויד בראש להדות ליי' (דהי"א יו ז). —נָתַן בקול באותה המשמ': היתה לי נחלתי כאריה ביער נָתְנָה עלי בקולה על כן שנאתיה (ירמ' יב ח). המו גוים מטו ממלכות נָתַן בקולו תמוג ארץ (תהל' מו ז). לרכב בשמי שמי קדם הן יִתֵּן בקולו קול עֹז (שם סח לד).—נָתַן אֹמֶר: אדני יִתֶּן אמר (שם יב).—נָתַן תודה: שים נא כבוד ליי' אלהי ישראל וְתֶן לו תודה (יהוש' ז יט). ועתה תְּנוּ תודה ליי' אלהי אבתיכם ועשו רצונו (עזרא י יא).—ואמר בן סירא: בכל מעשהו נ ת ן הודות לאל עליון (ב"ס, גני' מז ח). ולמלמדי אתן הודאה (שם נא יז).—ובתו"מ, נתן מה שהוא חיב, שִׁלֵּם: מפני הרמאין כיצד שלא יהו אומרין כבר נ ת נ נ ו (תוספת' פאה א ו). במה דברים אמורים בזמן שאמר לו נ ת ת י לך שכרך והוא אומר לא נתתה לי אבל אם אמר לו שכרתני והוא אומר לא שכרתיך וכו' המוציא מחברו עליו הראיה (שם, ב"מ י ו). אנשי יהודה היו כותבין עד שירצו היורשין ל ת ן [1] ליך כתובתיך לפיכך אם רצו יורשין נ ו ת נ י ן לה כתובתה ופוטרין אותה (כתוב' ד יב). והלא בין היום ובין מחר סופו ליתן לה כתובתה (מכות א א). על מנת ליתנן לו מכאן ועד ל' יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים (שם). הרי שהיה חייב לחבירו מנה ובא בבי"ד ולא הספיק לתננו עד שבא בעל חוב של נגזל (ספרי, במד' ג). אומדין כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו או לבן אחותו (ערכי' ח ז).—ובמשמ' נתן במתנה: האומ' נתתי שדה פלי' לפלי' נתתיה לו נתונה לו תהא שלו (תוספת' ב"ב ט יב). הרי זה גיטיך על מנת ש ת ת נ י לי מאתים זוז (ירוש', גיטי' ג א). נעשה כאומר לו שדה זו נ ת ו נ ה לך כל זמן שהשטר בידך (רב אסי, ב"ב קסט:). נ ת נ ת ן לכהן ואינה יודעת מה נ ת נ ה (זבחי' סה.). משל הדיוט אומר נ ת ת פת לתינוק הודיע לאמו (מד"ר במד' יט). משל הדיוט אומר נתת פת לנער הודע את אמו (שמחו' א א).—וְנָתַן את נפשו, מסר עצמו על דבר, ואמר בן סירא: אל תרע עבד עובד באמת וכן שכיר נותן נפשו (ב"ס, גני' ז כ). אל תתן לזונה נפשך פן תסיב את נחלתך (שם, ט ו). — ובתו"מ: שכל דבר

[1] [צורה זו של המקור בתו"מ נגזרה מצורת העתיד יִתֵּן וכו', עי' סגל, Gram. Mishn. heb. § 169].

שבית דין נותנין נפשם עליו סופו להתקיים בידם (ר' לוי, ירוש' שביעית א ז).—וְנָתַן שלום לפלו': אמר רבי יוסי בן קסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום (אבות ו ט). כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל כאילו עשאו במה (רב, ברכ' יד.). בא שר אחד ונתן לו שלום (שם לב:). בשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי (שם).—ופתחון פה: כדי שלא ליתן פתחון פה לבאי העולם לומר הרי שכר כל המצות (ספרי דבר' מג). למה לא באלף שלא ליתן פתחון פה למינין (מד"ר בראשי' א). — ואת הדין: אמר לו שמעון בן שטח עמוד על רגליך ותן את הדין (תנחומ' שופטי' ו, בובר.). — וְנָתַן אות בתֵכה: סוכותה לפי שצריך למד מתחלתו נותן לו הא בסופו (ר' נחמיה, מכי' בא יד). — ונתן על פלו' בקול: ונתנה עליהם בת קול מן השמים (סנה' יא.).—נשא וְנָתַן, עסק: ואיש מלחמה זה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה (חגי' יד.). — ובסהמ"א: וכיון שראינו כך נשאננו ונתננו בדבר וראינו תקנה לכל הקהל (ר"י ברצלוני, ספ' השטרות 137). עי' ע' נשא.—ודבר לא בע"ת: ירדן שנטל מזה ונתן לזה מה שנטל נטל ומה שנתן נתן (תוספת' כתוב' ח ג). — נָתַן טעם: ירק שנתבשל בה גיד הנשה אם יש בה בנותן טעם הרי זה אסורה (חול' ז ד). חתיכה של נבלה ושל דג טמא אינה אוסרת עד שתתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות (רבה בר בר חנה, חול' ק.). אחד נותן טעם לפגם ואחד נותן טעם לשבח אסור (ר"מ, ע"ז סז:). — ובמשמ' הרשה: ולא גלה להם שהרשעים עומדים הימנו שאלו גלה להם שהרשעים עומדים הימנו לא היתה מדת הדין נותנת שיברא (מד"ר בראשי' ח). — וְנָתַן ענין: ושמרתם את חוקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ליתן שמירה ועשייה לחוקים ושמירה ועשייה למשפטים (ספרא, קדוש' פרק יא). — ודבור תְּנֵהוּ ענין: אם אינו ענין לאכילה תניהו ענין לזביחה וכו' אם אינו ענין לחוץ לזמנו תניהו ענין חוץ למקומו (שם, פרק א). אם אינו ענין לירושה תניהו ענין לכפרה וכו' אם אינו ענין לירושה תניהו ענין לקבורה (ספרי במדי' עח). —ובסהמ"א: אם מת הנותן קודם שיאמ' חזרתי בו הרי המתנה למקבל (ר"י ברצלוני, ספ' השטרות 79). וכל מה שיש תחת ארבע המצרנין הללו הנזכרים לעיל נתננו לפלוני בר' פלוני (שם 22). אם יאמר אני אקח הקטן ואתה תקח הגדול ותן לי הדמים מה ששוה יותר על הקטן בזה ודאי אין שומעין לו (טוחו"מ שותפין קעא). זה הכהן לקח דירום מלך פרס את בנו לאיש לבתו כי ראתה תארו בחלום הלילה ויתננו ה' ממנה שלשה בנים (תולידה שומרונית, REJ Juil-Sept. 1902, 70).—ואמר המליץ: ולא תוציא לחוץ בשר פסח נחוץ וזר וערל מחוץ ותושב ושכירים וזבחי לא תשמץ בזבחו על חמץ ולבך לא תאמץ לתתן מחסורם (רסב"ג, בלל שדי, אזהרות). וזה וזה ישוה עת נתן את המון הונו ופזר את סגורו (רמב"ע, התרשיש א כלד)— *ובהשאלה הדבר נותֵן, מוכיח ומכריח למסקנה ידועה, והדין נותֵן: ויהא מקצת אוכל נפש דוחה שבת והדין נותן ומה אם במקום שאין כל עבודה דוחה יו"ט כל אוכל נפש דוחה יו"ט וכו' (מכי' בא ט). היא הנותנת (בכו' כט:).—ובסהמ"א: אחר שפירשתי בשער הזה דרך המהלך השוה לחמה ומדתו בכל יום ויום והיה סדר המדה השוה הזאת ומשמעה נותן להיות כל הימים ולילותיהן עמהן שווין לעולם (ראב"ח הנשיא, צורת הארץ, שער יג). והוא הנותן כי הענין אחד (ר"י ב"ר אגטולי, מלמד התלמידים, קעו.). ואם יתן החשבון שלא יראה בארץ ישראל אפשר שיראה במדינות אחרות (רמב"ם, קדה"ח יח יג).—ב) שׂם, שֵׁת, הניח, עם ב' היחס: וַיִּתֵּן אתם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ (בראשי' א יז). את קשתי נָתַתִּי בענן (שם ט יג). וַיִּתֵּן איש בתרו לקראת רעהו (שם יה י). בעוד שלשת ימים ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך וְנָתַתָּ כוס פרעה בידו כמשפט הראשון אשר היית משקהו (שם מ יג). ויקבץ את כל אכל שבע שנים אשר היו בארץ מצרים וַיִּתֶּן אכל בערים אכל שדה העיר אשר סביבתיה נָתַן בתוכה (שם מא מח). ושרט לנפש לא תִתְּנוּ בבשרכם וכתבת קעקע לא תתנו בכם (ויקר' יט כח). איש כי יִתֵּן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו (שם כד יט). — ואמר בן סירא בהשאלה: אברהם אב המון גוים לא נתן בכבודו מום (ב"ס, מ"ד יט).—וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך וּנְתָנָם בכל שנאיך (דברי' ז יה). ולקחת את המרצע וְנָתַתָּה באזנו ובדלת והיה לך עבד עולם (שם יה יז). וַיִּתֵּן שופרות ביד כלם (שפטי' ז יו). וְנָתְנוּ את אלהיהם באש (מ"ב יט יח). וְנָתַתִּי מופתים בשמים ובארץ (יואל ג ג). — ובהשאלה: והיה הגוי והממלכה אשר לא יעבדו אתו את נבוכדנאצר מלך בבל ואת אשר לא יִתֵּן את צוארו בעל מלך בבל

(ירמי' כז ח). יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה (איכה ג כט). —ואמר בן סירא: ויתן (דוד) בפלשתים ערים (ב"ס, גני' מז ז). — ועם על: ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אתה על יד יוסף (ברא' מא מב). ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף (שמות יב ז). ויצקת לו ארבע טבעת זהב ונתתה על ארבע פעמתיו (שם כה יב). ונתת את הכפרת על הארן מלמעלה ואל הארן תתן את העדת אשר אתן אליך (שם כא). ונתת את הטבעת על ארבע הפאת אשר לארבע רגליו (שם כו). ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד (שם ל). ונתן אהרן על שני השעירם גרלות (ויקר' יו ח). וילבש שאול את דוד ונתן כובע נחשת על ראשו (ש"א יז לח). אביך הקשה את עלנו ואתה עתה הקל מעבדת אביך הקשה ומעלו הכבד אשר נתן עלינו ונעבדך (מ"א יב ד). ונתנו לנו שנים פרים ויבחרו להם הפר האחד וינתחהו וישימו על העצים ואש לא ישימו ואני אעשה את הפר האחד ונתתי על העצים ואש לא אשים (שם יח כג). כה אמר יי' אלי עשה לך מוסרות ומטות ונתתם על צוארך (ירמי' כז ב).—ובהשאלה: על ברזל נתתי על צואר כל הגוים האלה לעבד את נבוכדנאצר מלך בבל ועבדהו (שם כח יד). ואעדך עדי ואתנה צמידים על ידיך ורביד על גרונך (יחזק' יו יא). — ועם אל, במשמ' אל תוך: ונתת אל הארן את העדת אשר אתן אליך (שמות כה יו). ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התמים והיו על לב אהרן בבאו לפני יי' (שם כח ל). ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת ונתן עליו מים חיים אל כלי (במד' יט יז). ולקחתם את ארון יי' ונתתם אתו אל העגלה (ש"א ו ח). יי' נתנך כהן תחת יהוידע הכהן להיות פקדים בית יי' לכל איש משגע ומתנבא ונתתה אתו אל המהפכת ואל הצינק (ירמי' כט כו). ויאמר ירמיהו אל המלך צדקיהו וכו' כי נתתם אותי אל בית הכלא (שם לז יח). וישמע עבד מלך הכושי איש סרים והוא בבית המלך כי נתנו את ירמיהו אל הבור (שם לח ז). — ובמשמ' נכח: והכשבים הפריד יעקב ויתן פני הצאן אל עקד וכל חום בצאן לבן (ברא' ל מ). — ועם ל' היחס: כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה לבלתי אחז בקירות הבית (מ"א ו ו).—ועם לפני: ונתתה אתו לפני הפרכת אשר על ארן העדת (שמות ל ו). ונתתה את מזבח הזהב לקטרת לפני ארון העדת (שם מ ה). ויאמר משרתי מה אתן זה לפני מאה איש ויאמר תן לעם ויאכלו ויתן לפניהם ויאכלו (מ"ב ד מג-מד). ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו הוא ימות (יחזק' ג כ). כי הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע על אבן אחת שבעה עינים (זכר' ג ט). — ועם בין: ונתתה את הכיור בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שם מים (שמות מ ז). — ועם עם, את: ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה לי מן העץ ואכל (ברא' ג יב). ואני הנה נתתי אתו את אהליאב בן אחיסמך למטה דן (שמות לא ו). — ועם לקראת: ויקח לו את כל אלה ויבתר אתם בתוך ויתן איש בתרו לקראת רעהו (ברא' יה י). — ועם מן: ויתן את המכנות חמש על כתף הבית מימין וחמש על כתף הבית משמאלו ואת הים נתן מכתף הבית הימנית קדמה (מ"א ז לט). — ועם תחת: ונתתה את הפרכת תחת הקרסים (שמות כו לג). — ועם שמה: ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים (שם ל יח). ונתנו שמה הכהנים שמרי הסף את כל הכסף המובא בית יי' (מ"ב יב י).—ובלי סמן היחס של המקום: וירמיהו בא ויצא בתוך העם ולא נתנו אתו בית הכליא (ירמי' לז ד). ויקצפו השרים על ירמיהו והכו אתו ונתנו אותו בית האסור (שם יה).—ובהשמטת המקום: ושמת את החצר סביב ונתת את מסך שער החצר (שמות מ ח). נתנו רשעים פח לי ומפקודיך לא תעיתי (תהל' קיט קי).— ובהשאלה, הנחת דברים מפשטים ורוחניים, וכדומ', נתן על, רוח: הן עבדי אתמך בו בחירי רצתה נפשי נתתי רוחי עליו משפט לגוים יוציא (ישעי' מב א). — ברכה וקללה: ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל (דברי' יא כט). ונתן יי' אלהיך את כל האלות האלה (שם ל ז).—חרפה: ונתתי עליכם חרפת עולם (ירמי' כג מ).—הוד: ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל (במדי' כז כ). יי' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה[1]) הודך על השמים (תהל' ח ב). ועמד על כנו נבזה ולא נתנו עליו הוד מלכות (דני' יא כא). ויתן עליו הוד מלכות אשר לא היה על כל מלך לפניו על ישראל (דה"א כט כה). — ענש ומכס: ויתן ענש על הארץ מאה ככר

1) [רש"י פרש כמו צווי: ראוי שתתנהו. וראב"ע אומר: ומלת תנה שם הפועל כמו מרדה מצרימה כאלו אמר תת הודך. ע"כ. וי"ת יהבתא, נתתה, וכן רוב התרגומים והחדשים.]

כסף וככר זהב (מ״ב כג לג). והעמדנו עלינו מצות לָתֵת עלינו שלישית השקל בשנה (נחמי׳ י לג).—מָצוֹר: וְנָתַתָּה עליה מצור ובנית עליה דיק ושפכת עליה סללה וְנָתַתָּה עליה מחנות ושים עליה כרים סביב (יחזק׳ ד ב).—ועל הפה לסתום אותו: ואשר לא יִתֵּן על פיהם וקדשו עליו מלחמה (מיכה ג ה). — ואת הפנים בתפלה אֶל: וָאֶתְּנָה את פני אל יי׳ האלהים לבקש תפלה ותחנונים (דני׳ ט ג). — ועם בי״ת היחס, נָתַן דבר בפה: וְנָתַתִּי דברי בפיו ודבר אליהם את כל אשר אצונו (דבר׳ יח יח). ויאמר יי׳ אלי הנה נָתַתִּי דברי בפיך (ירמי׳ א ט). — וְרוּחַ שֶׁקֶר: ועתה הנה נָתַן יי׳ רוח שקר בפי כל נביאיך אלה (מ״א כב כג).—וְחָכְמָה בְּלֵב: ובלב כל חכם לב נָתַתִּי חכמה (שמות לא ו). ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב אשר נָתַן יי׳ חכמה ותבונה בהמה (שם לו א). וכל הארץ מבקשים את פני שלמה לשמע את חכמתו אשר נתן אלהים בלבו (מ״א י כד).—וְשִׂמְחָה: נָתַתָּה שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו (תהל׳ ד ח).—וְהָעוֹלָם: גם את העלם נָתַן בלבם (קהל׳ ג יא).— וְשָׁלוֹם: וְנָתַתִּי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד (ויקר׳ כו ו).—נָתַן חֵן פלוני בעיני פלוני: וַיִּתֵּן חנו בעיני שר בית הסהר (בראש׳ לט כא). וְנָתַתִּי את חן העם הזה בעיני מצרים (שמות ג כא). — וְיָד לְהַכּוֹת: ולא ישמע אלכם פרעה וְנָתַתִּי את ידי במצרים (שם ז ד).—וּנְקָמָה: ויהיו על מדין לָתֵת נקמת יי׳ במדין (במד׳ לא ג). — וְדָם: כפר לעמך ישראל אשר פדית יי׳ ואל תִּתֵּן דם נקי בקרב עמך ישראל (דבר׳ כא ח).—נָתַן פנים בפלוני לענשו: וְנָתַתִּי פני בנפש האכלת את הדם (ויקר׳ יז י). וְנָתַתִּי את פני בנפש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו (שם כ ו). וְנָתַתִּי פני באיש ההוא והשמותיהו לאות ולמשלים והכרתיו מתוך עמי (יחזק׳ יד ח). וְנָתַתִּי את פני בהם (שם יח ז).— נָתַן בֵּין: וְאֶתְּנָה בריתי ביני ובינך (בראש׳ יז ב). אלה החקים והמשפטים והתורת אשר נָתַן יי׳ בינו ובין בני ישראל (ויקר׳ כו מו). — ולפני, ארץ: ראה נָתַתִּי לפניכם את הארץ באו ובו׳ (דבר׳ א ח). ראה נָתַן יי׳ אלהיך לפניך את הארץ (שם כא). את הכל נָתַן יי׳ אלהינו לפנינו (שם ב לו). — ברכות וקללות וכדומ׳: והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נָתַתִּי לפניך (שם ל א). ראה נָתַתִּי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע (שם טו). — תּוֹרָה וּמִצְוֹת וכדומ׳: אם שוב תשבון אתם ובניכם מאחרי ולא תשמרו מצותי חקתי

אשר נָתַתִּי לפניכם (מ״א ט ו). אם לא תשמעו אלי ללכת בתורתי אשר נָתַתִּי לפניכם (ירמי׳ כו ד). ולא הלכו בתורתי ובחקתי אשר נָתַתִּי לפניכם ולפני אבותיכם (שם מד י). ללכת בתורתיו אשר נָתַן לפנינו ביד עבדיו הנביאים (דני׳ ט י). — נָתַן בראש פלוני, הביא עליו עֹנֶש: לכן כה אמר אדני יי׳ חי אני אם לא אלתי אשר בזה ובריתי אשר הפיר וּנְתַתִּיו בראשו (יחזק׳ יז יט).—וכן נָתַן דרך בראש פלוני: ואתה תשמע השמים ועשית ושפטת את עבדיך להרשיע רשע לָתֵת דרכו בראשו (מ״א ח לב). דרכם בראשם נָתַתִּי (יחזק׳ ט י). דרכם בראשם נָתַתִּי נאם אדני יי׳ (שם יא כא). וגם אני הא דרכך בראש נָתַתִּי נאם אדני יי׳ (שם טז מג). —נָתַן לֵב, שָׂם וְהִפְנָה את מַחְשַׁבְתּוֹ לאיזה דבר: וְנָתַתִּי את לבי לדרוש ולתור בחכמה על כל אשר נעשה תחת השמים הוא ענין רע נָתַן אלהים לבני אדם לענות בו (קהל׳ א יג). וָאֶתְּנָה לבי לדעת חכמה ודעת הוללת ושכלות (שם א יז). גם לכל הדברים אשר ידברו אל תִּתֵּן לבך (שם ז כא). ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נָתַתָּ את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך (דני׳ י יב).—וכן נָתַן אֶל לב: טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יִתֵּן אל לבו (קהל׳ ז ב). את כל זה ראיתי וְנָתוֹן אל לבי לכל מעשה אשר נעשה תחת השמש (שם ח ט). כי את כל זה נָתַתִּי אל לבי ולבור את כל זה אשר הצדיקים והחכמים ועבדיהם ביד האלהים (שם ט א). ולא הגדתי לאדם מה אלהי נֹתֵן אל לבי לעשות לירושלם (נחמי׳ ב יב). וַיִּתֵּן אלהי אל לבי ואקבצה את החרים ואת הסגנים ואת העם להתיחש (שם ז ה).—וכן נָתַן על לב, ואמר בן סירא: אשרי איש באלה יהגה ונותן על לבו יחכם (צ״ס, גני׳ נ כח). — ובמשמ׳ מִנָּה והפקיד את פלוני, עם עַל: ראה נָתַתִּי אתך על כל ארץ מצרים (בראש׳ מא מא). והנה נָתַן יי׳ עליכם מלך (ש״א יב יג). ברוך יי׳ אלהי ישראל אשר נָתַן היום ישב על כסאי ועיני ראות (מ״א א מח).— ועם בי״ת היחס: ולפני מזה אלישיב הכהן נָתוּן בלשכת בית אלהינו (נחמי׳ יג ד). ויקבלם דויד וַיִּתְּנֵם בראשי הגדוד (דה״א יב יט). — ועם למ״ד היחס: נביא לגוים נְתַתִּיךָ (ירמי׳ א ה).—ובלי סמן היחס: ויאמרו איש אל אחיו נִתְּנָה ראש ונשובה מצרימה (במד׳ יד ד). ואת צדוק הכהן נָתַן המלך תחת אביתר (מ״א ב לה). והשבית

את הכמרים אשר נתנו מלכי יהודה ויקטר בבמות בערי יהודה ומסבי ירושלם (מ״ב כג ה). — שׂם, עשה שיהיה, עם פעול כפול: והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך (ברא׳ יז ה). ויאמר יי׳ אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך (שמות ז א). ונתתי נערים שריהם ותעלולים ימשלו בם (ישע׳ ג ד). וגבול נתן יי׳ בינינו וביניכם בני ראובן ובני גד את הירדן (יהוש׳ כב כה). האל המאזרני חיל ויתן תמים דרכי (תהל׳ יח לג). הנה טפחות נתתה ימי וחלדי כאין נגדך (שם לט ו). ואתנה לבושי שק ואהי להם למשל (שם סט יב). ונתן ארצם נחלה נחלה לישראל עמו (שם קלה יב). ונתתי את כל אויביך אליך ערף (שמות כג כז). ואויבי נתתה לי ערף ומשנאי אצמיתם (תהל׳ יח מא). — עם פעול אחד ולמ״ד היחס: והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו (ברא׳ יז ו). שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול (שם כ). הנני מפרך ונתתיך לקהל עמים (שם מח ד). יתן יי׳ אותך לאלה ולשבעה בתוך עמך (במד׳ ה כא). ויהי כי חזקו בני ישראל ויתנו את הכנעני למס (יהוש׳ יז יג). — ועם לפני: אל תתן את אמתך לפני[1] בת בליעל (ש״א א יז). — נתן פלוני לרחמים לפני: וסלחת לעמך אשר חטאו לך ולכל פשעיהם אשר פשעו בך ונתתם לרחמים לפני שביהם ורחמום (מ״א ח נ). ויתן אותם לרחמים לפני כל שוביהם (תהל׳ קו מו). ויתן האלהים את דניאל לחסד ולרחמים לפני שר הסריסים (דני׳ א ט). והצליחה נא לעבדך היום ותנהו לרחמים לפני האיש הזה (נחמ׳ א יא). — לזועה: ונתתים לזועה[2] לכל ממלכות הארץ (ירמ׳ טו ד). ונתתים לזועה[2] לרעה לכל ממלכות הארץ (שם כד ט). — עם פעול וכף הדמיון: דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות ויתן אתנו כמרגלים

1) [ת״י לא תכלים את אמתך קדם בת רישעא, ע״כ. וכן רש״י שלא יתננה הפקר ובזיון לפני צרתה בת בליעל, ע״כ. וכך גם רד״ק. אולם העקר חרפה חסר מן הספר, ורלב״ג מפרש שלא יתננה כבת בליעל, ע״כ. ובכן כונת לפני, כמו. ואולי כן כנפל לפני בני עולה, (ש״ב ג לד), לפני להמי, מקביל ל־כמים, (איוב ג כד). והכונה אל תשם אותי לפני בת בליעל כדי לערוך אותי לה ולהבר אותי אליה במדרגה אחת. והשבע׳ גורס׳ לבת. והחדשים מגיהים באופנים שונים. ועי׳ אהרליך ובפרושו של סגל.]

2) [כך הכתיב, לזועה, והקרי לזעוה. ועי׳ ערכי זועה, זעוה.]

את הארץ (ברא׳ מב ל). ושברתי את גאון עזכם ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם כנחשה (ויקר׳ כו יט). ויתן המלך את הכסף בירושלם כאבנים ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרב (מ״א י כז). הנני מבעיר אחרי בעשא ואחרי ביתו ונתתי את ביתך כבית ירבעם בן נבט (שם טז ג). לכן כה אמר אדני יי׳ יען תתך את לבבך כלב אלהים (יחזק׳ כח ו). — ובלי אות היחס: ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד (מ״א ט כב). — חק: ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבר (תהל׳ קמח ו). וימלך לבי עלי ואריבה את החרים ואת הסגנים וכו׳ ואתן עליהם קהלה גדולה (נחמ׳ ה ז). — אות: ויתן אתת[1] ומפתים בפרעה ובכל עבדיו ובכל עם ארצו (שם ט י). — יבתו״מ: קופה שהיא מליאה פירות ונתנה על איסקופה החיצונה (שבת י ב). נוטל ונותן אין חיבור לא לטומאה ולא לטהרה (תוספת׳ כלים ב״ק ב ז). הא מה אני מקיים כל הלילה שיהא נותנן מבוא השמש והם מתעכלים והולכים כל הלילה על גבי המזבח (ספרא, לו א). אבל ביום הראשון אינו נותן תפילין (ירוש׳ ברכ׳ ג א). תיבה שהיא מליאה ספרים נותנה מראשותי המיטה (ר׳ זעירא, שם ה). כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף (שבת לג:). עכשיו אני נותנך בשמו של זכר ובראשון של אותיות (מד״ר ברא׳ מז). למח׳ אני נגלה ונותן התורה לישראל ואני נותנך הראשון של דברות ובך אפתח תחלה שנ׳ אנכי יי׳ אלהיך (שם, שה״ש, ראשו כתם). כיצד מכבד אדם את רבו בזמן ששניהן מהלכין בדרך נותנו לימין ואין נותנו לשמאל (ד״א ד). בן עזאי אומר כל הנותן ארבעה דברים נגד עיניו שוב אינו חוטא (כלה רבתי ו). לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת אפילו היא של חרס (שבת ב ד). שעיה כדי ליתן על פי נקב קטן (שם ח ד). — ופעו׳, נתזן, נתונה, נתונים, נתונות, במשמ׳ מנח: וכן היה ר׳ אליעזר אומר כזית מן המת וכו׳ נתון על ארבע כלים אפילו כלי גללים וכו׳ (תוספת׳ אהיל׳ ז א). נתון על ארבע כוסיות הנתונות על ארבע אבנים (שם). נסר שראשו אחד נתון על גבי האבן וראשו אחד נתון על גבי הספסל רואין את הנסר שאם ינטל הספסל ויכול עמוד בפני עצמו מציל (שם, ז ג). חבית שהיא יושבת על שוליה באויר וכזית מן

1) [עי׳ שמות י ב; תהל׳ עח מג.]

המת נתון תחתיה (שם י ט). כזית מן המת מקצתו נתון תחת דופנה (שם). ככר תרומה שהוא נתון על גבי הדף מדרס נתון תחתיו ואי אפשר לו לטול אלא אם כן נוגע במדרס (שם טהרי ד ד). ספסל שהוא נתון ברשות הרבים (ר' יוסה, ירוש' סוכ' ב ד). סרידה שהיא נתונה על פי התנור ושוקעת לתוכו ואין לה גפים השרץ בתוכה התנור טמא (כלים ח ג). כיצד הבור והדות שבבית וכפישה נתונה עליו טהור (אהלי ה ו). כותל שמקצתו משמש לבית ומקצתו משמש לגינה היתה נתונה בצד המשמש לבית מצלת בית (תוספת' אהיל' ו ה). קורה שהיא נתונה מכותל לכותל (שם). טבעת שנתונה בלבינה של טיט טופח והטבילה טהורה (שם מקואות ו יב). ירק של תרומה וביצה טרופה נתונה על גביו ונגע טבול יום בביצה כל הסדר העליון חבור (ר' יוסי, שם, טבול יום ב ט). לטיפה של דם שהיא נתונה על גבי הדה של סייף (ר' תנחומא, ירוש' ברכ' א א). היו נתונות על גבי הגדר רואין אותן כאילו אבנים כבושות עליהן (תוספת' אהיל ט ג). אם היו נתונין ערב נותנו שתי שתי נותנו ערב (רבה, ערובי' טו:). — ומבעל חי במשמ' מֻנח ונמצא: אדם שהוא נתון תחת הסדק בש"א אינו מביא את הטמאה ובה"א אדם חלול הוא והצד העליון מביא את הטמאה (עדיו' ד יב). שכל זמן שאדם נתון בחיים נפשו פקודה ביד קונו (ספרי, במד' קלט). רבי חנינא בר פפא אמר משל למלך שהיה נתון הוא ואוהבו בטרקלין וכו' (מד"ר בראש' כב). בחצי הלילה ניער משנתו אמר להן היכן אני נתון (פסיקת' דרב כהנ' שוש אשיש קמז.). כצפור שהוא נתונה ביד אדם שאם יכבוש ידו מעט הוא חונקה (מכילת' בשלח ו). ואם ראוי אדם נאה בעשרו תן לו שנאמר ונתת לאי' ככל דרכיו אשר תדע את לבבו לפי שבעולם הזה היו הרשעים עשירים ונתונים בשלוה והשקט (מד"ר שמות לא). — וכן דבר לא חי: משל למה הדבר דומה למערה שהיא נתונה על שפת הים רעש הים ונתמלאת המערה והים לא חסר כלום (שם במד' יב). — ובהשאלה, נתן עין, חמד ורצה: וכן מצינו בנחש שנתן עינו להרוג את אדם ולישא את חוה (תוספת' סוט' ד יז). כיון שנתן עינו לגרשה (את אשתו) שוב אין לו פירות (רבה, גיט' יח.). — ועם בי"ת היחס: היורד לנכסי אשתו ונתן בה עיניו לגרשה (תוספת' כתוב' ח ג). — נתן עין בפלוני או בדבר, חמד והתאוה לו: שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה (נדרי' יא יב). כשם שאסורה (הסוטה) לבעל כך אסורה לבועל מפני שנתנה עיניה במי שאין ראוי לה מה שבקשה לא ניתן לה ומה שבידה נוטל ממנה (תוספת' סוט' ד יו). וכן מצינו בקין וקרח וכו' שנתנו עיניהם במה שאין ראוי להם מה שביקשו לא ניתן להם ומה שבידן נוטל מהן (שם יט). אל ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר (נדרי' כ:). — ודבור לִתֵּן את האמור: ומנין ליתן את האמור בכולן ככל אחד ואחד תלמוד לומר אשה אשה לגזרה שוה (ספרא, ויקר' פרש' יד). ומנין ליתן את האמור בשאת בבהרת ואת האמור בבהרת בשאת ת"ל נגע צרעת (שם תזריע ד). מה תלמוד לומר צרעת צרעת צרעת שלש פעמים צרעת כגרים צרעת ליתן את האמור בשאת בבהרת וכו' צרעת ליתן את האמור בשחין במכוה (שם פרק ז). — ובספה"א: אלו עורות מתטמאין במדרס עור שחשב עליו לשחיטה ועור שמניחין על המטות מלמעלה לישן עליו וכו' ועור שעשאהו לנותנו על לבו בשעת הקציר מפני השרב (רמב"ם, כלים כד א). והעגלה הנתונה מצד צפון לתלי קרובה לתלי (תכמוני, ספ' יצירה ו). ואתה בא ומנה את הקשת הנתונה והיא ה' וחצי במספר פ"ח אשר הוא אורך הקו הסובב את עגולת הלות (ראב"ח הנשיא, המשיחה והתשבורת, 118). והעולה בידך מן החשבון הזה חלק אותו על הקו הסובב את עגולת הקשת הנתונה והוצא מן ההלוקה ההיא הקשת מעגול הלות אשר כערך הקשת הנתונה (שם). — ואמר המשורר: אלהי הרוחות לכל בשר אתה והכמה בטוחות בטובתך שתה וגם דבר צחות ביד לשון תתה (ראב"ע, אלהי הרוחות). חלצני מתאות יצרי אשר בקרבי לנסותי תתה אשר חשבו יום משפט רחוק וקץ ביד נביא לולי שתה (הנ"ל, ייי חקרתני ותדע).

—כפע', נִתַּן, נִתַּתָּ, נִתְּנָה, נִתְּנָה, נִתְּנוּ, נִתַּנּוּ, נִתַּתֶּם, נִתַּנּוּ. נִתֹּן, הִנָּתֹן, הִנָּתֵן, יִנָּתֵן, יִנָּתֶן־, תִּנָּתֵן, תִּנָּתֶן־, יִנָּתְנוּ. —א) עשה שֶׁיִּנָּתֵן, שֶׁיִּמָּסֵר: כי ראתה כי גדל שלה והיא לא נִתְּנָה לו לאשה (בראש' לח יד). ויהי בעת תת את מרב בת שאול לדוד והיא נִתְּנָה לעדריאל המחלתי לאשה (ש"א יח יט). תבן אין נִתָּן לעבדיך ולבנים אמרים לנו עשו (שמות ה טז). ועתה לכו עבדו ותבן לא יִנָּתֵן לכם (שם יח). כי חקך וחק בניך נִתְּנוּ מזבחי שלמי בני ישראל (ויקר' י יד). והוא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נפדתה או חפשה לא נִתַּן לה (שם יט כ). כי לא נִתַּן

להם נחלה בתוך בני ישראל (במד' כו סב). ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פינחס בנו אשר נִתַּן לו בהר אפרים (יהוש' כד לג). ועתה הברכה הזאת אשר הביא שפחתך לאדני וְנִתְּנָה לנערים המתהלכים ברגלי אדני (ש"א כה כז). וארחתו ארחת תמיד נִתְּנָה לו מאת המלך דבר יום ביומו כל ימי חייו (מ"ב כה ל). כי ילד ילד לנו בן נִתַּן לנו ותהי המשרה על שכמו (ישע' ט ה). הוא מרומים ישכן מצדות סלעים משגבו לחמו נִתָּן מימיו נאמנים (שם לג טז). כבוד הלבנון נִתַּן לה הדר הכרמל והשרון (שם לה ב). שאו עיניכם וראי הבאים מצפון איה העדר נִתַּן לך צאן תפארתך (ירמ' יג כ). אשר אמרו להם ישבי ירושלם רחקו מעל יי' לנו היא נִתְּנָה הארץ למורשה (יחזק' יא טו). ויהי בך הפך מן הנשים בתזנותיך ואחריך לא זונה ובתתך אתנן ואתנן לא נִתַּן לך ותהי להפך (שם טז לד). ואנחנו רבים לנו נִתְּנָה הארץ למורשה (שם לג כד). בצאתו וגבאיו ולא ירפאו למלח נִתָּנוּ (שם מז יא). להם לבדם נִתְּנָה הארץ ולא עבר זר בתוכם (איוב טו יט). דברי חכמים כדרבנות וכמשמרות נטועים בעלי אספות נִתְּנוּ מרעה אחד (קהל' יב יא). ובני ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור ובחללו יצועי אביו נִתְּנָה בכרתו לבני יוסף בן ישראל (דהי"א ה א).— נִתַּן על יד, ביד פלוני: אך לא יחשב אתם הכסף הַנִּתָּן על ידם כי באמונה הם עשים (מ"ב כב ז). ויבא שפן את הספר אל המלך וישב עוד את המלך דבר לאמר כל אשר נִתַּן ביד עבדיך הם עשים (דהי"ב לד טז).— ובמשמ' נמסר ברשותו ושלטונו: בכל אשר תרמש האדמה ובכל דגי הים בידכם נִתָּנוּ (בראש' ט ב). ואל יבטח אתכם חזקיהו אל יי' לאמר הצל יצילנו יי' ולא תִנָּתֵן את העיר הזאת ביד מלך אשור (מ"ב יח ל). כי שמתי פני בעיר הזאת לרעה ולא לטובה נאם יי' ביד מלך בבל תִּנָּתֵן ושרפה באש (ירמ' כא י). ארץ נִתְּנָה ביד רשע פני שפטיה יכסה אם לא אפוא מי הוא (איוב ט כד). הנה לאש נִתַּן לאכלה את שני קצותיו אכלה האש ותוכו נחר היצלח למלאכה (יחזק' טו ד). ולא יעמדו אליהם בגבהם כל שתי מים כי כלם נִתְּנוּ למות אל ארץ תחתית בתוך בני אדם אל יורדי בור (יחזק' לא יד). שמעתי את כל נאצותיך אשר אמרת על הרי ישראל לאמר שממה לנו נִתְּנוּ לאכלה (שם לה יב). — וְנִתְּנָה בקשה, שאלה, נמלאה: ובזה הנערה באה אל המלך את כל אשר תאמר יִנָּתֵן לה לבוא עמה מבית הנשים עד בית המלך (אסת' ב יג). ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך עד חצי המלכות וְיִנָּתֵן לך (שם ה ג). ותען אסתר המלכה וכו' ואם על המלך טוב תִּנָּתֶן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי (שם ז ג). ומה שאלתך וְיִנָּתֵן לך ומה בקשתך עוד ותעש (שם ט יב).— ובמשמ' הרשה: ותאמר אסתר אם על המלך טוב יִנָּתֵן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום (שם יג).— נִתְּנָה דת ותורה: פתשגן הכתב לְהִנָּתֵן דת בכל מדינה ומדינה גלוי לכל העמים וכו' הרצים יצאו דחופים והדת נִתְּנָה בשושן הבירה (שם ג יד-טו). ואת פתשגן כתב הדת אשר נִתַּן בשושן להשמידם נתן לו להראות את אסתר ולהגיד לה (שם ד ח). פתשגן הכתב לְהִנָּתֵן דת בכל מדינה ומדינה גלוי לכל העמים וכו' הרצים רכבי הרכש האחשתרנים יצאו מבהלים ודחופים בדבר המלך והדת נִתְּנָה בשושן הבירה (שם ח יג-יד). ויאמר המלך להעשות כן וַתִּנָּתֵן דת בשושן (שם ט יד). מחזיקים על אחיהם אדיריהם ובאים באלה ובשבועה ללכת בתורת האלהים אשר נִתְּנָה ביד משה עבד האלהים (נחמי' י ל).— ונִתַּן קול: כי שדד יי' את בבל ואבד ממנה קול גדול והמו גליהם כמים רבים נִתַּן שאון קולם (ירמ' נא נה).— ובתו"מ: מדד הקב"ה כל הארצות ולא מצא ארץ שראויה לינתן לישראל אלא ארץ ישראל (מד"ר ויקר' יג). אם אינו ענין לירושה תנהו ענין לקבורה ניתן לגרים קבורה בארץ ישראל (ספרי במדי' עח). שביעית נתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה (שביעי' ח ב). תבואה שנתנה לשחת או לאלומה וכו' אין להן שכחה (פאה ו י). אין סומכין את הקדרה בבקעת וכן הדלת לפי שלא נתנו עצים אלא להסקה (ביצ' לג.). — ובמשמ' הרשה: משנתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע (מכילת' בא יא). משניתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב (רב הונא, ירוש' ברכ' א ח). א"ל רבינא לרב אשי דברים הללו ניתנו ליכתב או לא ניתנו ליכתב (כתוב' קב:). מניין לרודף אחר חבירו להרגו שניתן להצילו בנפשו (סנה' עג.). המלוה ניתנה ליתבע (לבוש, חו"מ הלואה עד).— ב) הֻנַּח והושם, נעשה: שבר תחת שבר עין תחת עין שן תחת שן כאשר יתן מום באדם כן יִנָּתֶן בו (ויקר' כד כ). מי את ותיראי מאנוש ימות ומבן אדם חציר יִנָּתֵן (ישע' נא יב). אשר נִתְּנוּ קברתיה בירכתי בור ויהי קהלה סביבות קברתה כלם חללים נפלים בחרב (יחזק' לב כג). כלם ערלים חללי חרב כי נִתַּן חתיתם בארץ חיים וישאו כלמתם

את יורדי בור בתוך חללים נִתָּן (שם כה). שמה אדום מלכיה וכל נשיאיה אשר נִתְּנוּ בגבורתם את חללי חרב (שם כט). יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נִתַּן כתר מלכות בראשו (אסתר ו ח).—ואמר בן סירא: אשה טובה מתנה טובה בחיק ירא אלהים תִּנָּתֵן (צ"ס, גני' כו ג). — ובתו"מ: (דמי הקרבנות על המזבח) הַנִּתָּנִין מתנה אחת שנתערבו בַּנִּתָּנִין מתנה אחת יִנָּתְנוּ מתנה אחת (זבחי׳ ח י). כל הניטל בחוץ לְהִנָּתֵן בפנים ניטל מן הסמוך לפנים (ספרא, ויקר׳ פרק לג).

—הִפעי׳, יֻתַּן[1]), וַיֻּתַּן, כמו נִפְע׳ א): לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו איש לפי פקדיו יֻתַּן נחלתו (במד׳ כו כד). ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך יֻתַּן את הארץ הזאת לעבדיך לאחזה ואל תעברנו את הירדן (שם לב ה). ויאמר נעמן ולא יֻתַּן נא לעבדך משא צמד פרדים אדמה כי לוא יעשה עוד עבדך עלה וזבח לאלהים אחרים כי אם ליי׳ (מ"ב ה יז). לא יֻתַּן סגור תחתיה ולא ישקל כסף מחירה (איוב כח יה).—יֻתַּן לאשה: ותאמר יֻתַּן את אבישג השנמית לאדניהו אחיך לאשה (מ"א ב כא).— ובמשמ׳ נמסר: יֻנְתַּן[2]) לנו שבעה אנשים מבניו והקענום ליי׳ בגבעת שאול בחיר יי׳ (ש"ב כא ו).— ובמשמ׳ הֻשם: וכי יֻתַּן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם (ויקר׳ יא לח). ואבשלום רכב על הפרד ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה ויחזק ראשו באלה וַיֻּתַּן[3]) בין השמים ובין הארץ והפרד אשר תחתיו עבר (ש"ב יח ט).— ובתו"מ: המעיד את האילן להשיר ממנו אוכלין או את הטומאה אינן בכי יותן להשיר ממנו משקין בש"א היוצאין ואת שבו בכי יוּתַן בה"א היוצאין בכי יוּתַן ואת שבו אינן בכי יוּתַן מפני שהוא מתכוון שיצאו מכולו (מכשיר׳ א ג).

נתם[4]), ממנו נָתַם.

1) [לדעת קדמונינו הוא בנין פעול של הקל, עי׳ ראב"ע צחות צח:, וכן דעת רוב החדשים. ועי׳ הערה לערך לקח, פֻעַ׳.]

2) קרי יֻתַּן, והכתיב יִנָּתֵן.

3) [י"ת ואתלי־וַיִּתָּל, וכן כל התרגומים העתיקים ורוב החדשים, ועי׳ סוטה ה: אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו, ע"כ.]

4) עי׳ הערה להערך.

נָתַם[1]), פ"י, נָתְסוּ,—נָתַס דֶּרֶךְ, נָתַס נְתִיב, מִלֵּא אותו, סתם אותו עד בלי יכלת ללכת: על ימין פרחח יקומו רגלי שלחו ויסלו עלי ארחות אידם נָתְסוּ[2]) נתיבתי להיתי יעילו לא עזר למו כפרץ רחב ואתיו תחת שאה התגלגלו (איוב ל יב-יד).—ובסהמ"א: הם נראים כחסים והם נתיבות נוֹתְסִים ורשתות פורשים (ר׳ שלמה בן יהודה, ד"ה של יהודי מצרים וא"י ב, מן 160).

נתע, נִתָּעוּ,—עי׳ לתע[3]).

נתץ[4]), ממנו נָתַץ.

נָתַץ, פ"י, נָתַץ, נָתַץ, נָתְצוּ, נָתְצוּ, נֹתְצִים, לִנְתוֹץ, נְתוֹץ, אֶתֹּץ, יִתֹּץ, יִתְּצֵנִי, יִתְּצֵךְ, תִּתֹּצוּ, תִּתֹּצוּן, יִתֹּצוּ, יִתְּצוּ, יִתְּצֻהוּ, — נָתַץ בית, חומה, מגדל וכדומ׳, שבר אותו לחתיכות קטנות, zerbrechen; casser; to break down: כי את מזבחתם תִּתֹּצוּן ואת מצבתם תשברון (שמות לד יג). וְנָתַץ את הבית את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית והוציא אל מחוץ לעיר (ויקר׳ יד מה).

1) עי׳ הערה לקמן.

2) כך הנסחה המסורה, ותרגמו השבע׳ -ἐξετρί βησαν במשמ׳ הרס וחרבן, ואין לברר אם היה כתוב בנסחה שלהם עצם מלה זו ותרגמוה במשמ׳ זו או היתה שם מלה אחרת. ת"י צדיאו, מלשון שממה. רסע"ג ושעת׳ו סכתי, ר"ל בלבלו. ריב"ג: הו מתיל נתצו באלצד, ע"כ. ובעבר׳: הוא כמו נתץ בצדי. וכך גם רש"י, ורד"ק: ענין הריסה. וכן רֹב החדשים, מי שמקימים הנסחה המסורה, כריב"ג ורש"י, כמו נתץ. אך אין פעל נתץ נאות לדרך, כי אם לבנין וכדומ׳, וגם אין לפעולה זו מקום לפי הענין, ולכן יש מהחדשי׳ שגזרו שהכתיב מְשַׁבְּשׁ. ואולם, לפי הנסחה המסורה יש להחליט כי הכונה בפעל זה דומה למה שנאמר בהפעלים שלפניו ושלאחריו בשלשה הפסוקים האלה, ובהם איוב מתאונן על הפרחח שהם נדחקים סביב לו ומרהיבים ובאים בהמון, ולכן נראה כי גם בפעל נתסו הכונה שהם נדחקו ומלאו את נתיבתי מבלי מעצור למו. אך אין חבר לפעל זה במשמ׳ זו בלשונות האחיות. דוד ילין, בספרו חקרי מקרא, גזרו מן השם נתש a) בערב׳ ההמונית במשמ׳ קוץ, בפרט מין קוץ שמשתמשים בו להסקה במשרפות סיד, ואמר כי הכונה כאן: שמו קוצים על דרכי.

3) [כבר אמר ראב"ע בפירושו לאיוב על פירוש: של ריב"ג המובא בע׳ לתע שהוא רחוק. והנכון כדעת החדשים שהוא כמו נתץ בחלוף צדי לעין ע"ד הארמ׳, והכונה כמו מלתעות כפירים נתוץ (תהל׳ נח ז).]

4) רק בעבר׳.

a) نتش

מזבחתיהם תִּתֹּצוּ ומצבתם תשברו (דבר' ז ה). ויאמרו אנשי העיר אל יואש הוצא את בנך וימת כי נָתַץ את מזבח הבעל (שפט' ו ל; גם ח ט יז; ט מה). ואת בתי ירושלם ספרתם וַתִּתְצוּ[1] הבתים לבצר החומה (ישע' כב י). וַיִּתְּצוּ את מצבת הבעל וַיִּתְּצוּ את בית הבעל (מ"ב י כז; גם יא יח; כג ז ח יב). ראה הפקדתיך היום הזה על הגוים ועל הממלכות לנתוש וְלִנְתוֹץ ולהאביד ולהרוס (ירמ' א י; גם לא כח). על בתי העיר הזאת ועל בתי מלכי יהודה הַנְּתֻצִים אל הסוללות ואל החרב (שם לג ד; גם כב יד). ומחי קבלו יתן בחמתיך ומגדלתיך יִתֹּץ בחרבותיו (יחזק' כו ט; גם יב). — ונָתַץ הַשִּׁנַּיִם: אלהים הרס שנימו בפימו מלתעות כפירים נְתֹץ יי' (תהל' נח ז). — נָתַץ אָדָם, שברו, הפילו: גם אל יִתָּצְךָ לנצח יחתך ויסחך מאהל (שם נב ז). יִתְּצֵנִי סביב ואלך (איוב יט י). — ובתו"מ: הנותץ אבן אחת מן האולם מן ההיכל מבין האולם למזבח ומן המזבח עובר בלא תעשה (תוספת' מכות ה ח). בית הנתוץ מציל על העצים ועל האבנים ועל העפר שהביא לו משבנאו (שם נגעי ז ג). האבן (המנגעת) שבזויות שהוא חולץ חולץ את כולה ובזמן שהוא נותץ נותץ את שלו ומניח את של חברו (נגעי יג ג). נתצתה את המזבח הנח לו שברתה את המזבח הנח לה (ספרי דבר' סא). ונתצתם את מזבחותם שומע אני יתצם ויניחם (קטע כ"י מכילתא דרשב"י על דבר' JQR,1903,449). — ואמר המקונן: תתן להבהב נותצי פניניך תקרא לשברם כוס כמוס בפנך (ר"א קליר, שבת סורו, קינ' לת"ב). השב גרושה לנחלה ירושה ופקוד אנושה ביד צר ענושה אכולה בבל פה נתוצה ורטושה (ר' שלמה, שדודים, שבת ב' אחה"פ).

—נִפְעַ', נִתְּצוּ, — נִתַּץ בית וכדומ', שנתצוהו: ראיתי והנה הכרמל המדבר וכל עריו נִתְּצוּ מפני יי' מפני חרון אפו (ירמ' ד כו). — וצורים: חמתו נתכה כאש והצורים נִתְּצוּ ממנו (נחו' א ו). — ובתו"מ: בית שנראה בו נגע וכו' אבניו ועציו ועפרו ניתצין עמו (נגעי יג ג). מלבן הבנוי על גביו ניתץ עמו (ר' יהודה, שם). חזר (הנגע) על האבנים הבית הראשון ינתץ והאבנים ישמשו את הבית השני בסימנין (שם ה). העצים והאבנים והעפר מטמאין בנגעים וכו' וכשהן נותצין את הבית ניתצין עמו (תוספת' נגעי ו ו). אם בנאו ואחר כך נראה נגע

[1] [התיו רפה ומשפטו להדגיש, רד"ק. והשוה לנתוץ. ובקצת ספרים: וַתִּתְּצוּ.]

יראה כתחלה אין הבית ניתץ (שם ז א). מזבח שנפגם אסור עד שינתץ רובו (ע"ז נג:). — ובהשאלה במליצה: לשון קדש הכרית אשר היא לשארית בשקלו העברית במשקלים זרים אשר בם נתצים פתוחים וקמוצים ויהיו נפרצים גדרות נגדרים (תלמידי מנחם להסדאי הנשיא, לגבור בתעודה).

—פִּעֵ', נִתֵּץ, נִתְּצוּ, נִתַּצְתֶּם, יְנַתֵּץ, יְנַתְּצוּ, נַתֵּץ בית וכדומ', כמו קל בנתץ הפעולה: וְנִתַּצְתֶּם את מזבחתם ושברתם את מצבתם (דבר' יב ג). ונתתי אתך בידם והרסו גבך וְנִתְּצוּ רמתיך (יחזק' טז לט). וישברו המצבות ויגדעו האשרים וַיְנַתְּצוּ את הבמות ואת המזבחות (דה"ב לא א). וישב ויבן את הבמות אשר נִתַּץ יחזקיהו אביו (שם לג ג). וַיְנַתֵּץ את המזבחות ואת האשרים ואת הפסילים כתת להדק (שם לד ז).

— פֻּעַ', נֻתַּץ, — נֻתַּץ הבית וכדומ', שנִתְּצוּהוּ: וישכימו אנשי העיר בבקר והנה נֻתַּץ מזבח הבעל והאשרה אשר עליו כרתה (שפט' ו כח). — ואמר המקונן: צור הראה לו מה שהיה נתץ קיר נטוי וגדר הדחויה (ר"א קליר, איכה את אשר, קינ').

—הָפְעַ', יֻתַּץ[1], — הֻתַּץ המזבח וכדומ', כמו פֻּעַ', נֻתַּץ: תנור וכירים יֻתָּץ טמאים הם (ויקר' יא לה). — ובתו"מ: תנור שהיסיקו בקליפי עורלה אם חדש יותץ ואם ישן יוצן (תוספת' ערלי' א ז). הסיק בהן (בעצי האשרה) את התנור אם חדש יותץ ואם ישן יוצן (ע"ז ג ט). — ובסהמ"א: אם עמד ברשעו עד שהותץ הבית משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב ושוכב עליהן (רמב"ם, טומאת צרעת טז י).

נתק, ממנו א.נֶתֶק, נָתַק.

א.נֶתֶק[2], ש"ז, נתק, מ"ר *נְתָקִים, — אחד מנגעי העור, בראש ובזקן, והוא צרעת הראש: ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן וראה הכהן את הנגע והנה מראהו עמק מן העור ובו שער צהב דק וטמא אותו הכהן נֶתֶק הוא צרעת הראש או הזקן הוא וכי יראה הכהן את נגע הַנֶּתֶק והנה אין מראהו עמק מן העור

[1] [ואולי זה קל פעול, עי' נתן, הָפע', הערה.]

[2] רק בעבר'. ולא נתברר מקורו, ולאיזה נגע מנגעי הראש המצוים עתה כונתו. הד"ר מוזיא מתרגם herpes tonsurans או tinea tonsurans, ועי' Preuss, Bibl-Talm. Medizin. 380 וכו' [ואולי מהפעל נתק הבא, ע"ש שהחולה מתאמץ לנתק את הצרעת ע"י התגרדות וכדומ'.]

וכו' והנה לא פשה הנתק ולא היה בו שער צהב וכו' והתגלח ואת הנתק לא יגלח וכו' ואם בעיניו עמד הנתק ושער שחור צמח בו נרפא הנתק טהור הוא (ויקר' יג כט-לז). זאת התורה לכל נגע צרעת ולנתק (שם יד כד). — ובתו"מ: כהן שהוא בקי בנגעים ולא בנתקין ולא בקרחות וכו' לא יראה את הנגעים עד שיהא בקי בהן ובשמותיהן (ר"ע, תוספת' נגעי' א ג). נתק וחוט יוצא הימנה שני נתקין וחוט יוצא מזו לזו (שם ד ג). נתק בתוך נתק מסגיר את הפנימי (שם ג). שני נתקים זה בצד זה ושטה של שער מפסקת ביניהם (ספרא, תזריע, נגעי' ה ח). הנתקים מטמאין בשני שבועות ובשני סימנין (נגעי' י א). כל נתק שטהר שעה אחת אין לו טומאה לעולם (ר' שמעון, שם ח). שמונה ממעטים את הזרע ואלו הן המלח והרעב והנתק וכו' והקזת דם למטה (גיטי' ע.).—ובסהמ"א: יתחדש בעור הראש עלה ממין מורסא יהי' בה נקבים דקים קטנים מלאים ליחות דקה ודבקה נקרא סעפ"א והוא הנתק (פרקי' משה כג). כמו בעלי הנתק שמוסיף המאכל באבריהם ואינו משתנה אל עינם מפני הכח המשנה שהוא הלוש (ר"י אבן עקנין, ספר' מוסר ג יג). ומה שנוסה פעמים רבות כי הוא הנתק עד שהיה עמו ביטול החוש (כרבוני, ארח חיים בלרעת, כ"י ביהמ"ד שכתר).

ב. *נֶתֶק, ש"ז,—בסגנון הקראים, כמו נתוק: ויש מבעלי הקבלה שאומרים עקור פסיקת הגרגרת ולא כן הוא אלא הוא נקרא נתק ולא עקור (ר"א הקרא', ספר' ג"ע, ענין שחיטה יא).

נָתַק[1]) פ"י, נִתְּקְנוּהוּ, נָתוּק, אֶתְּקֶנְךָּ,—נתק את פלוני ממקום, הרחיקו משם על כרחו herausziehen, abreissen; arracher, entrainer; to draw, tear away: ובני ישראל אמרו ננוסה ונתקנוהו[2]) (את צבא בנימין) מן העיר אל המסלות (שפטי' כ לב).—נתק את החותם מעל היד: כי אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני כי משם אתקנך (ירמי' כב כד).—ובתו"מ, נתק את העור מעל הבשר: הנוגע בעור של צואר טהור שאינו אלא נותקו (ר"י בן נורי, תוספת' חול' ח יח).—ונתק אבר: אם על כורת חייב על נותק לא כל שכן אלא להביא נותק אחר כורת שהוא חייב (ר' יוחנן, בכורי' לג:).—וקנים: הקוצץ בקנים וכו' מקום שנהגו לקוץ יתוק לתוק יקוץ (ר' יהודה, ירוש' שבי' ד ו).—ובהשאלה, נתק את המלוכה מידו, קרעה מידו: נשבע הקב"ה שבועה שהוא נותק מלכות בית דוד מידו (ר' מאיר, מד"ר שה"ש, סימני').—נִתְּקוּ הענבים את יינם וכדומ', הפרישוהו מתוכם ונזול התירוש מהם: לא דומה זיתים לענבים ענבים רכות ונותקות את יינן זיתים קשים ואינן נותקין את שמנן (תוספת' תרומ' ג יג). ענבים דיהות ונותקות את היין זיתין קשין ואינן נותקין את השמן (ירוש' שם ג ד).—ופעול, נָתוּק, בעל חי נתוק, שנתק אחד מאבריו: ומעוך וכתות ונתוק[1]) וכרות לא תקריבו ליי' ובארצכם לא תעשו (ויקר' כב כד).—ובסהמ"א: וכן סומכין העולם להכשיר בני אדם הנתוקין שכורתין מהם ביצה אחת (סמ"ג מ"ע, כג).—משל הדיוט: כל הנתוק כמשל הדיוט מתאוה שיהיו כולם נתוקים*)—ב) נתק את פלוני, נגעו בנתק: למה נאמר מראהו עמק יכול אם נתקו אדם יהא טמא ת"ל מראהו עמוק מה מראהו עמוק בידי שמים אף אין לי אלא בידי שמים (ספרא, תזריע, נגעי' ה).—ובסהמ"א: הבא בתחלה וכל ראשו נתוק או כל זקנו נתוק יסגיר שבוע אחד (רמב"ם, טומא' צרעת ח יג).

—נפעי', נִתַּק, נִתְּקוּ, יִנָּתֵק, יִנָּתְקוּ, יִנָּתֵקוּ,— א) נתק ממקום למקום, נתקו רגלים ממקום למקום, נסתלקו משם והוגעו למקום אחר, sich losreissen; se détacher; to be removed: ויהי בעלות הכהנים נשאי ארון ברית יי' מתוך הירדן נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה (יהוש' ד יח).—ואמר המשורר: קרסולי נתקו להרבה ומצולה לאיתנה שבה ושמש צרי בעוד יום ערבה וקדר עליהם היום (ר"י הלוי, מי כמוך).—ואדם ממקומו,

1) [וכן בארמ' של התרגומים. בארמ' הנוצרית הא"י־נבֵער. בערב' נתק a)־תלש ועקר ונֵער. עי' ריב"ג בשרשיו.]

2) [„דגשות הקוף לביאור להשמר שלא תתדמה בכף", ריב"ג בשרש נתק.]

a) نتق

1) ואמרו בתלמוד: כולן בביצים דברי ר' יהודה ר"א בן יעקב אומר כולן בגיד ר' יוסי אומר מעוך וכתות בביצים נתוק וכרות בגיד (תוספת' יבמ' י ה). [ורש"י על התורה פירש כר' יהודה: (ביציו) תלושין ביד עד שנפסקו חוטין שתלויין בהן אבל נתונין הם בתוך הכיס, ע"כ. וריב"ג בשרש נתק מביא כדעת התנאים האחרים: פרשו בו קצת הגאונים שהוא שאמתו כרותה מעקרה ואמר בכרות שהוא שמקצת אמתו כרותה, ע"כ.]

*) [בכ"י המחבר חסר מראה המקום.]

נתרחק: וירדפו (אנשי החיל) אהרי יהושע ויִּנָּתְקו מן העיר (יהוש' ח יו). — ודבר מֻפשט: יִנָּתֵק מאהלו מבטחו[1] (איוב יח יד). — ובתו"מ: נִתַּק העור מעל הבשר, נפרש ונבדל: בשומר העשוי לנתק מאליו (חזקי', חולי' קכג:). — והשִּׁנַּיִם מהפה, נעקרו, נשרו: כיון שנתקו שיניו של אדם נתמעטו מזונותיו (רב, נדה סה.). — נִתַּק לדבר פלוני, יצא ממעמדו הקודם והובא לדבר פלוני: אשם שניתק[2] לרעיה ושחטו (רב, זבחי' ה:). על מה תשובה מכפרת על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה (יומ' פו.). לאו שניתק לעשה לוקין עליו (חולי' קמא.). — נִתַּק החולה מֵחֹלִי לְחֹלִי: שכיב מרע שניתק מחולי לחולי מתנתו מתנה (רב, גיטי' עג.). — וכמו"כ נִתַּק בְּדָבָר, נמשך אחרי הדבר: גלוי היה לפני מי שאמר והיה העולם שסופן לינתק בעריות לכך בא עליהן בגזרה אני יי' אלהיכם דעו מי הגוזר עליכם וכן מצינו שניתקו בעריות (רבי, ספרא, אחרי ט יג). — ב) נִתַּק חוט, פתיל, חבל, נפסק והיה לשנים, zerreissen, abgerissen werden (Faden etc.); se rompre; to be broken, snapped: כאשר יִנָּתֵק פתיל הנערת בהריחו אש (שפטי' יו ט). אהל בל יצען בל יסע יתדותיו לנצח וכל חבליו בל יִנָּתֵקוּ (ישעי' לג כ). אהלי שודד וכל מיתרי נִתָּקוּ (ירמי' י כ). והחוט המשלש לא במהרה יִנָּתֵק (קהלי' ד יב). — ובהשאלה, הזמות, מורשי הלב וכדומ': ימי עברו זמותי נִתְּקוּ מורשי לבבי (איוב יז יא). — ואמר המליץ: חוט שערה בינך ובינו שמר נא פן יהי נתק ואינו (רה"ג, יהלל אלה, שירי מוסר השכל). וכל אשר יחובר נתק וכל אשר בנוי נעתק (ר' בחיי, יי' שפתי תפתח, בקשה). וכן אשה שאין בה כח לאחז הבהמה פן תינתק הימנה (רש"י, ב"מ ט:). — ג) *נֶגַע בְּנֶתֶק: מי שהיה בו נתק כגרים וניתק כל ראשו (נגעי' י ט). איש להביא את שניתק נתק בתוך נתק (ר"ע, ספרא תזריע, נגעי' ה). נרפא הנתק וכו' לא שנתק נתק בתוך נתק (הלל, שם ט). היה בו נתק כגרים ונתק כל ראשו (שם י). בהרת וכו' בזקן עד שלא העלה שער והעלה שער ומשעלה שער ניתק (תוספת' נגעי' ג יד).

—פעי', נִתַּקְתִּי, נִתְּקוּ, אֲנַתֵּק, תְּנַתְּקִי, יְנַתֵּק, יְנַתְּקֵם, נְנַתְּקָה, תְּנַתְּקוּ, — נִתֵּק יְתָרִים, מוסרות, וכיוצא בהם, הפסיק ועשם לשנים וכדומ': וַיְנַתֵּק את היתרים (שהיה אסור בהם) כאשר ינתק הפתיל בהריחו אש (שפטי' יו ט). וַיְנַתְּקֵם (את העבותים) מעל זרעתיו כחוט (שם יב). כי מעולם שברתי עלך נִתַּקְתִּי מוסרותיך (ירמי' ב כ; גם ה ה; ל ח). נְנַתְּקָה את מוסרותימו (תהלי' ב ג; גם קז יד).— ומוטה: וכל מוטה תְּנַתֵּקוּ[1] (ישעי' נח ו). — וְנִתֵּק השרשים ממקומם, עקרם: הלא את שרשיה יְנַתֵּק ואת פריה יקוסס (יחזקי' יז ט). — וְהַשָּׁדַיִם ממקומם: וְשָׁדַיִךְ תְּנַתֵּקִי[2] (שם כג לד). — ובתו"מ, נִתֵּק מצוה, קורע ומבטל: וכל אחד מנתק מצותו והולך לו שנאמר ננתקה וכו' (ע"ז ג:). — ב) *פ"ע, מתקצף, מתנהג כאיש הקורע ותולש מכעס: למלך שנשבה בן אוהבו וכשפדאו לא פדאו לשום בן אלא לשום עבד שאם יגזור ולא יהיה מקבל עליו א"ל עבדי אתה כיון שנכנס למדינה א"ל נעול לי סנדלי וטול לפני כלים להוליך לבית המרחץ התחיל הבן ההוא מנתק הוציא עליו שטר ואמר לו עבדי אתה כך כשפדה הקב"ה את זרע אברהם אוהבו וכו' התחילו ישראל מנתקים אמר להם עבדיי אתם על מנת כן פדיתי אתכם (ספרי במדי' קטו).

— הִפעי', הִתִּיקָם, הִתִּיקֻנִי, — הִתִּיק את פלוני מן העיר, כמו קל ופע', הרחיקו: ויצאו אחרינו עד הַתִּיקֵנוּ אותם מן העיר כי יאמרו נסים לפנינו (יהוש' ח ו).— והִתִּיק את פלוני, עקרו ממקומו על כרחו. כמו יאז מהעדר: הַתִּיקֵם כצאן לטבחה והקדשם ליום הרגה (ירמי' יב ג).

— הָפעי', הֻנְתְּקוּ, — הֻנְתַּק פלוני ממקום, שהתיקוהו: ויצאו בני בנימין לקראת העם הנתקו מן העיר (שפטי' כ לא).

— התפעי' *הִתְנַתֵּק, כמו נפע' משמ' ב): קול הרביעי כל המאזין לו מיד מִשתברת גולגלת ראשו ומתנתקין רוב ראשי צלעותיו (היכלות רבתי ז, ביהמ"ד ילינק ג). סוף שהסירכה מתנתקת מן הדופן (מעשה הגאו' לב, ואמר לן המורה). פתילה ארוכה מכנים קצת הפתילה בפי הנר וקצתה בפי הנר האחר ומדליקה באמצע ומתנתקת ונמצאו שתי נרות דולקות (ערוך, ערך חסך). בעין שעושין לדרדור יין שיש בהן טבעות של חבל לכל אחד ואחד ומכנים טבעת בטבעת ונוטל עץ כפוף

---

1) ואולי מבטחו כאן דבר ממשי [ורוב המפרשים פרשו מאהלו שהוא מבטחו, והנושא של ינתק הוא הרשע.]

2) ופרש"י: שמתו בעליו או שנתכפרו באחר וניתק מדין אשם לרעייה שאמרו לו בי"ד הוציאו וירעה, ע"כ.

1) אולי צ"ל מוסרה [מפני שכבר נזכר מוטה בפסוק. ורוב התרגומים קראו ביחיד תְּנַתֵּק, כמו בפסוק ה' ובפסוקים הבאים.]

2) [ירושלם, משכרון ויגון.]

קטן ומכניסו בפנימי ושוב אינו יוצא מחברו וכשבא לסלקו מושך העץ אליו והן מתנתקין זה מזה ונופלין (רש"י, שבת קכד:). ושופו עצמותיו מתנתקין ממקומם (הוא, איוב לג כא). להכשיר ע"י נפיחה הסרכות הפוסלות ומתנתקות בנפי' כמנהג בני קנדיה (שאילת יעבץ ב קמו). — ואמר הפיטן: רוגז בל תעיר פני מתנתק כרגע ואתה חי לבדך (אתה מבין סרעפי לב, מוסף יוה"כ). — ובמשמ' השתמט הנה והנה והתאמץ לנתק המוסרות מעליו: בא מערב יו"ט למקום שהיו (המכמרים) פרוסים והן באורך מיל או חצי מיל וכשחיה נופלת בראשו אחד מתוך שמתפרקת ומתנתקת לצאת המצודות מתקלקלות כולן וראשו השני נתק ממקום שנתקו וסימן הוא לו שיש חיה בראש האחר (רש"י, ביצ' כד:). יוצאה (עז) באפסר אם תחבו בתקיקת קרן אבל בקשירה בעלמה לא וכו' מתוך שראשה דק והיא מתנתקת לכאן ולכאן כשמושכין אותה וכו' מתנתקת וקופצת אנה ואנה לברות מידו (הוא, שבת נב.).

א.נתר[1], ממנו א.נתר.

א.נתר, — קל, יתר, — בהשאלה נתר הלב ממקומו, נע הלב מפני בהלה וכדומ', כאלו קפץ ממקומו, aufspringen; tressaillir; to start up.: אף לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו שמעו שמוע ברגז קלו והגה מפיו יצא (איוב לז א-ב). — ואמר המשורר: גלות ציון אשר בספרד בערב מפוזר ובאדום מפורד לפאת מקדש יתר ויחרד לבבו בגמל עלי אמו (ר"י הלוי, היכל אדני).

—פעי', נתר, — נתר העוף, הארבה וכדומ' בשתי כרעיו, ממקום עמדו מעט וירד, קפץ וירד, hüpfen; sauter; to leap.: מכל שרץ העוף ההלך על ארבע אשר לא כרעים לנתר בהן על הארץ (ויקר' יא כא).

—הפע', יתר, — התיר את פלוני, עשה שיתר ממקומו: עמד וימדד ארץ ראה ויתר גוים (ברעש) ויתפצצו הררי עד (חבק' ג ו).

—נפע', *נתרים, ניתרין, מים ניתרין ממקום למקום (מד"ר ברא' לא).

—התפ', יתנתר: ירדו (גבריאל מיכאל ושרפיאל) אל אדם ומצאו אותו כי נשתנה דמותו ונתנתרו אבריו (מדרש רבתי, הוצא' באלדד הדני, אפשטיין 68).

[1]) רק בעבר', יש מדמים לערב' נתל a) [עי' בארט ZDMG, 43, 188].

a) نتل

ב.נתר[1], ממנו ב.נתר.

ב.נתר, קל לא נמצא במקרא.

—הפע', מתיר, התר, יתר, יתירהו, א) התיר אגודה, קשר וכדומ', פתח אותו, שלא יהיה קשור, שיהי' אפשר לפתחו, losmachen; délier; to loose.: פתח חרצבות רשע התר אגדות מוטה (ישע' נח ו). — והתיר אסורים בכבלי ברזל, פתח את הכבלים: ענו בכבל רגליו וכו' שלח מלך ויתירהו משל עמים ויפתחהו (תהל' קה יח-כ). יי' מתיר אסורים (שם קמו ז). — והתיר יד, פתחה: ויאל אלוה וידכאני יתר ידו ויבצעני (איוב ו ט). — ובמליצה, התיר דרך, פתח אותה שתהיה ישרה ובלי מכשול: ויתר[2] תמים דרכו (ש"ב כב לג). — ובתו"מ: הסלין של גמלים התירן טהורין קשרן טמאין (תוספת' כלים ב"מ ה יד). הקושר והמתיר התופר שתי תפירות (שבת ז ב). כל קשר שהוא יכול להתירו באחת מידיו אין חיבין עליו (ר' מאיר, שם יה א). נוטל את הכלים הניטלין בשבת ושאינן ניטלין בשבת מתיר את החבלים והשקים נופלין מאליהן (שם כד א). מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה (שם ב). חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין אין מסככין בהן וכולן שהתירן כשרות (סוכ' א ה). דרגש מתיר את קרטיביו והוא נופל מאיליו (רשב"ג, מו"ק כז.). אין מתירין ציצית מבגד לבגד (רב, שבת כב.). התיר מנעלו ויצא לשוק הרי זה מגסי הרוח (כלה רבתי י). משל לעשר נודות נפוחות מונחות בטרקלין נצרך המלך למקומן מה הוא עושה להן מתירן ומוציא את רוחן ומסלקן בזוית אחת (מד"ר ברא' ה). אמר הקב"ה למשה אבל תשברו מאתם בכסף אמר להם משה התירו להם כיסכם כדי שלא יאמרו עבדים היו עניים הם הראו להם עושרכם (מד"ר במד' יט). אמרו לו התר עצמך מן הקולר ונדע שאמת אתה אומר (תנחומ' קדוש' טו). — והתיר אסורים: בנוהג שבעולם אדם חבוש בבית האסורים ואין כל בריה משגחת עליו בא אחד והתירו והוציאו משם אינו מחזיק לו טובה (ר"ל, מד"ר ויקר' יד). כיון שהסיקו את הכבשן השליכו אותן (את חנניה,

[1]) רק בעבר'. [ואולי שייך לכאן הערב' נתר a), נתק מיתר של הקשת].

[2]) בתהל' (יח לג) ויתן.

a) نتر

מישאל ועזריה) אסורין וכו' מיד בקשו המלאכים לירד ולהתירן אמר להם הקב"ה וכי על שמכם ירדו על שמי ירדו ואני ארד ואתירן וכו' מיד התירן הקב"ה והצין את הכבשן והעלה אותן והשווהו לארץ שהיה עמוק וכיון שראה המלאך כך אמר להם צאו לכם מיכן שהרי התיר לכם הקב"ה ועשה לכם נסים והשוה את הכבשן לארץ (תנחומ' נח טו).— וּמָשָׁל: אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים (ברכ' ה:).—וּבִתְפִלָּה: סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר (תפה גנוה, תפל' יח).—ובהרחבה, במשמ' פֵּרֵק כלים בעלי אברים: מכבש של בעלי בתים שהתירוהו להיות נוטל ממנו מים (תוספת' שבת טו [יז] ה). מכבש של כובס שהתירו מערב יום טוב (שם מו"ק ב יג). מכבש של בעלי בתים מתירין אבל לא כובשין (שבת כ ה). — ובהשאלה, *הִתִּיר הבטן, שִׁלְשֵׁל, גרם שִׁלְשׁוּל: וגם משלשל הוא (הכרוב) ומימיו מתירין את הבטן (תשו' הגא', הרכבי שלד). מימיהן (של התרדים) מתירין את הבטן ויש בהן מירוק (שם). ובלשון ערבי חנטל וכששותין אותו מתיר בריסו (ערוך, ערך כנגר). ואם תהיה הסתימה בצד המקוער יעשה מה שיתיר הבטן (קלמון ג יד ב ד). תשלשל במשקה פירות המתירים ואם תתעב נפשו בשני הדברים האלה המתירים תתירהו במי מיני הרמונים (שם ג א ב כא). — וְהִתִּיר את השתן: גם הוא (קנה בשם) יתיר את השתן (אסף הרופא, 66). — ב) *הִתִּיר דבר, נתן רשות לעשות הדבר, אמר שהוא מֻתָּר לעשותו עפ"י הדין: כל דבר שאין אדם רשאי למוכרו דמאי לא ישלח לחבירו דמאי רבי יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיענו (דמאי ג ג). מעשה בצלמון באחד שנטע את כרמו ו"ו על ו"ו אמה והיה הופך וכו' ובא מעשה לפני חכמים והתירו (ר' יהודה, כלא' ד ט). ב"ש אומרים אין שורין דיו וסממנים וכרשינים אלא כדי שישורו מבעוד יום ובית הלל מתירין (שבת א ה). ב"ש מתירין הצרות לאחין וב"ה אוסרין (יבמ' א ג). אמרו להן ב"ש התרתם ערוה חמורה לא תתירו את הממון הקל (שם טו ג). אין עושין חלל תחת רשות הרבים בורות שיחין ומערות רבי אליעזר מתיר (ב"ב ג ח). הואיל ולצורה הן עובדין נתיר להן את האילן (ר' שמעון, ע"ז ג ז). סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה ור' שמעון מתיר (תוספת' תרומ' ו ה). חכם שדן את הדין טימא וטיהר אסר

והיתיר וכו' (שם יבמ' ד ז). אמרה נשביתי וטהורה אני יש לי עדים שאני טהורה אין אומרים יבואו עדים ויתירוה אלא מתירין אותה מיד (שם כתוב' ב ג). לא שנו אלא בקדשים שיש להן מתירין אבל בקדשים שאין להן מתירין אפי' כל שהוא צריך להחזיר (ר' הושע', ירוש' תרומ' יא ה). א"ל (אותה האשה שבאה לקבול על בעלה לפני רבי) רבי ערכתי לו שלחן והפכו אמר לה בתי תורה התירתך ואני מה אעשה ליך (רבי, נדרים כ:). דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהן (פסח' נ:). וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל (יבמ' פב.). באת לבית דין ואמרה מת בעלי התירוני להנשא מתירין אותה להנשא ונותנין לה כתובתה (ר' נחמן, שם קיז.). מאחר שנולדו בה סימני טרפה התרת מה לי בריאה מה לי בבני מעים (ר' זירא, חול' לג:). מה שאסרתי לך התרתי לך אסרתי לך חלב בהמה והתרתי לך בחיה אסרתי לך גיד הנשה בחיה והתרתי לך בעוף אסרתי לך שחיטה בעופות והתרתי לך בדגים (מד"ר ויקר' כב).—ובמשמ' גרם היתר: המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הן חייב לעשר (אם אמר) מעושרין הן נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר (דמאי ו יא). האשה שאמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה איני אשת איש נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר (תוספת' כתוב' ב ג).— הִתִּיר את הנדר, הפֵרו, בטל אותו: מעשה ברבן גמליאל ור' אילעאי שהיו מהלכין מעכו לכזיב וכו' ובא אחד ושאל לו את נדרו וכו' ירד מן החמור ונתעטף וישב והתיר לו נדרו (שם פסח' ב כז-כח). ומעשה באחד שנדר מבת אחותו הנייה וכו' והתירו רבי ישמעאל (נדר' ט י). אמר לו הקב"ה לאליהו לך והתר נדרו של טל שאין המתים חיים אלא בטללים (ירוש' ברכ' ה ב).— ואת הַשְּׁבוּעָה: למדתך תורה דרך ארץ שהנשבע בפני חבירו לא יתירנו אלא בפניו שלא יחשדנו שהוא נשבע לשקר שכן אתה מוצא שמשה נשבע ליתרו והלך למדין והתיר שבועתו בפניו וכו' אמר לו הקב"ה במדין נשבעת לך והתר שבועתך במדין (ר' יוחנן, מד"ר שמות ה).— *וְהִתִּיר הַכְּשָׁפִים: יוחני בדרך כשפנות היתה אוסרת הנשים המעוברות שלא תלדנה ובהגעת לידתן היו מצטערות והיא מראה עצמה צדקת והיו באין אצלה ואומרין לה אולי תבקשי רחמים על פלונית שתלד והיא מתרת הכשפנות ומיד יולדת (ערוך, ערך

יוחני). אחד צדיק היה נוטה למות ובא אחד שנעשה לו ולאשתו כשפים שלא היתה הרה וביקש כשילך לפני הקב"ה תחילה שיבקש לו שתהר ונדר לו ומת באותה שנה התירו הכשפים לה והרתה (ספ' חסידים תתח ססו). ואם מעשה כשפים הוא רבונו של עולם תן בלבי שאעשה להתירני (שם תתסלו). – ובהשאלה, התיר עצמו למיתה וכדומ', הפקיר עצמו, מסר את עצמו למיתה: התריתם בו קיבל עליו התראה התיר עצמו למיתה המית בתוך כדי דבור (סנה' מ:). אמר קרא יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה (רבא או חזקיה, שם מא.). – וכמו"כ התיר דמו של פלוני: עילא היו מבקשין להתיר דמן של בעלי מחלוקת (ר' יסא, ירוש' פאה א א). – ג) *במחקר, התיר שאלה קשה, פרק ותרץ אותה כראוי: פרק ששי נתיר בו קצת ספקות יקרו בענין זאת ההודעה (רלב"ג, מלחמ' ה' ב ו). ואחר שבארנו ענין זאת ההוייה הכללית והתרנו הספקות אשר זכרנו הנופלות בה וכו' הנה ראוי שנחקור באופן שלם (שם ו א כ). שיהיה זה הספר ההוקר בהתרת זה הספק לאנשים חלוקי הדעות זה אומר בכה וזה אומר בכה זה מתיר הספק בדרך המוני וזה מתירו בדרך עיוני שכלי (רשב"ל דורלאן, אוהב משפט ב). הרב המורה פרק פ"ב מספרו כתב שהוקשה לו בענין אדם וכו' ז"ל להתיר הקושיא עשה הרב הבדל עצום בין ידיעת הטוב והרע ובין ידיעת האמת והשקר (ר"י אברבנאל, ברא"ש'). אם כן להתיר ספק החקירה הנ"ז שמן ההכרח הוא שיהיה הבורא נמצא בלתי גשמי (ספורנו, אור עמים כט:). ואיך התירו את השאלות העמוקות בחשבון הרבית ובחשבון התכת הכסף במופת חותך (המאסף, שנת התקמד סב).

– הפעי', *הֻתַּר, הותר, הֻתְּרָה, בינ' מֻתָּר, מותר, מֻתֶּרֶת, מֻתָּרִים, מֻתָּרוֹת, – א) הֻתַּר הקשר וכדומ', כמו נִתַּר: הותרו[1]) לו רצועות מנעל וסנדל או ששמט את רוב הרגל חליצתה פסולה (תוספת' יבמ' יב יב). – ובינ': שתי רבקות וכו' של ארבע ארבע (פרות) קשורות ולא מותרות (רבקה) אחת נכנסת ואחת יוצאת (ר' יהודה, ערובי' ב א). המפקיד מעות אצל שולחני אם צרורין לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חיב באהריותן (אם) מותרין ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חיב באחריותן (הפקיד) אצל בעל הבית בין צרורין ובין מותרין לא ישתמש בהן (ב"מ ג יא). כל הכלים מטמאין ומטהרין שלא באומן אבל אלו אעפ"י שהן מותרין טמאין (ר' יוסי, כלים כו א). שור ובור שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו וכו' בשור מותר ובור מגולה (ב"ק ט:). – וכלים בעלי אברים: אם היה (המכבש) מותר מערב שבת מתיר את כולו ושומטו (ר' יהודה, שבת כ ה). – *הֻתְּרָה הרצועה, עי' רצועה. — *ובהשאלה, הֻתַּר הַבֶּטֶן, נהיו המעים רפים: ואם יותר בטנו יתר על מה שישתה ימנע ממנו יום או יערב בו מה שיש בו קביצות (קאנון ג יד ד יב). — ב) ובהשאלה בענין אִסּוּר וְהֶתֵּר: משקרב העומר הותר החדש מיד (מנחו' י ה). כל שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת (ערובי' ט:). כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו (רב הונא, יומ' פו:). בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת וכו' נשחטה הותרה (חול' ט.). שבתחלה הותר להן בשר נחירה משנכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה (ר"ע, שם יז.). — ובינ': הנוטע את כרמו שש עשרה אמה מותר להביא זרע לשם (כלא' ד ט). לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת וכו' אבל אם חברה היוצר מתחילה מותר מפני שהוא כלי אחד (שבת ב ד). כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות (פסחי' ב א). הפסח שהוא מותר לשמו כששינה את שמו חייב (ר' אליעזר, שם ו ה). אנשי משמר מותרים לשתות יין בלילות אבל לא בימים (תענ' ב ז). שש עריות חמורות מאלו מפני שנשואות לאחרים צרותיהן מותרות (יבמ' א ג). המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני וכו' יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם (גיט' ט א). בשר הנכנס לע"א מותר והיוצא אסור מפני שהוא כזבחי מתים (ר"ע, ע"ז ב ג). המערה מכלי אל כלי את שעירה ממנו מותר ואת שעירה לתוכו אסור (שם ה ז). נולד לו (להבכור) מום בתוך שנתו מותר לקימו כל י"ב חדש (בכור' ד ב). המוכר את שדהו בשעת היובל אינו מותר לגאול פחות משתי שנים (ערכ' ט א). מותר אדם לעשות לתוך שדהו תלמיות קטנות של טפח טפח וליתן לתוכן ארבעה מינין והופכן בארבע רוחותיה מותר אדם לעשות לתוך שדהו תלם להיות נוטע קישואין ודילועין וכו' (תוספת' כלא' ב י). סאה ערלה שנפלה למאתיים ידע בה ואחר כך נפלה

[1]) כך בכ"י א"פ, הוצ' צוק"מ, ובספרי הדפו' נשמטו, וכך גם בכ"י וינה.

אחרת הרי זו מותרת לפחות מכן הרי זו אסורה (שם תרומ' ו ע). בשבתות ובימים טובים מותר להתענות לפניהם ולאחריהם מפני מה אילו אסורות ואילו מותרות אילו דברי תורה ואין דברי תורה צריכין חיזוק ואילו מדברי סופרים (שם תענ' ב ו). (אשה ששהתה עם בעלה עשר שנים ולא ילדה) עד כמה מותרת לינשא עד שלשה פעמים (שם יבמ' ח ד). מהו שיהא מותר לעשות אשפה על פתח הצירו (ירוש' שביע' ג ח). מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד (ר' יוחנן, תענ' כט:). הסועד בערב ט' באב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לאכול בשר ולשתות יין (תענ' ל.). איזהו עבד ערל שמותר לקיימו זה שלקחו רבו על מנת שלא למולו (ר' אילעי, יבמ' מח:). הרי חיה דחלבה מותר ודמה אסור (כריתות כא:). דם דגים דם חגבים מותר ואפילו לכתחלה (שם). — ועם שם אחריו, עם ב לפני השם, מותר ב־, בנוגע ל־: המקבל שדה לקצור וכו' אם אמר לו שליש מה שאתה קוצר שלך מותר בלקט ובשכחה ובפאה ואסור במעשר עני (ר' יהודה פאה ה ה). מאכיל לבהמה לחיה ולעופות ומוכרו לנכרי ומותר בהנאתו (פסח' ב א). אוכלים ושותים משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה (תענ' א ד). החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה בזמן שהולד של קיימא הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו (יבמ' א ד). הנודר מיורדי הים מותר ביושבי היבשה (נדר' ג ו). — הֻתַּר הנדר, הופר, בֻּטַּל: (כשמת ר' אליעזר) נכנס רבי יהושע וחלץ את תפיליו והיה מגפפו ומנשקו ובוכה ואומר רבי רבי הותר הנדר (ירוש' שבת ב ו). נדר שהותר מקצתו הותר כולו (ר"ע, נדר' כו.). בשעה שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן שמח ואמר דומה אני שהותר לי נדרי (ספרי במד' קלד). — ג) וְהֻתְּרָה השאלה וכדו': הנה כבר הותרה ג"כ הקושיא הזאת (ר"ם א"ת, מו"נ ב יח). והנה כבר התאמתה זאת ההקדמה והותרו הספקות הנופלות בה (רלב"ג, מלחמ' ס' א ו). ובכאן הותר זה הספק אשר יקרה מצד הגדרים (שם). וראוי לפרש פסוקי הפרשה הזאת באופן יותרו השאלות האלה כולם (ר"י אברבנאל, ברא' א א). — נפע', *נִתַּר, נִתֹּר, ניתור, — שֶׁהִתִּירוּ אותו, — א) במשמ' העקרית: כל אותו היום היה אברהם רואה את האיל נאחז באילן זה וניתור ויוצא נאחז בחורש זה וניתור ויוצא נאחז בסבך זה וניתור ויוצא אמר לו הקב"ה אברהם כך עתידין בניך נאחזים בעונות ומסתבכין במלכויות מבבל למדי ממדי ליון ומיון לאדום (ר"א בר ילסק, ירוש' תענ' ב ד). — ובסהמ"א: והנוגע בחבל מן הקשר ולפנים טמא וכו' וחוץ לשלש אצבעות טהור שאינו לצורך הכלי שאפילו פסקו אין הקשר ניתר (רמב"ם, כלים כא ו). — ב) בהשאלה, בענין אסור וְהֶתֵּר: אמר תלמיד אחד לפני ר' עקיבא לא נחלקו ב"ש וב"ה על מבוי שהוא פחות מארבע אמות שהוא ניתר או בלחי או בקורה (ערוב' א ב). חצר ניתרת בפס אחד (שם בבלי י.). חצר שרובה פתחים וחלונות אינה ניתרת בצורת הפתח (רב יוסף, שם יא.). אם לקטן להביאן (את הבכורים) הוא לא ישלחם ביד אחר שכל הביכורים שנראו ליתור בקרייה אינן ניתורין אלא בקרייה (ר' הושעיה, ירוש' בכור' א ו). כתיב ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל בית שהוא ניתר בחליצה אחת (ר' בא בר זבדא, שם יבמ' ד יב). — ובסהמ"א: דעו כי מי שטבע במים שאין להם סוף אין אשתו נתרת עד שיבא מי שיאמר אני ראיתיו בשעה שהשליכו הים ליבשה (הרי"ף, שו"ת כד). בבהמה המקשה עובר ניתר בשחיטת אמו (רש"י, חול' לב:). ואח"כ חדשה התורה לישראל שיהיה נתר אחר שנשחט ברוב סימנין כדינו (רשב"א, מאמר על ישמעאל כג, הול' פרלס).

נתר[1], ממנו נֶתֶר.

נֶתֶר[2], ש"ז, נִתְרוֹ, — א) מין עפר, כעין מלח חריף אֹכֵל, Natron, — והשתמשו בו לכבוס וכדומ', לטהר מהלכלוך ולהסיר הכתמים: כי אם תכבסי בַּנֶּתֶר ותרבי לך ברית נכתם עונך לפני (ירמ' ב כב). חֹמֶץ על נָתֶר (משלי כה כ). — ובתו"מ: נתר ובורית קמוליא ואשלג כדי לכבס בהן בגד קטן בסבכה (שבת ט ה). שבעה סממנין מעבירין על הכתם רוק תפל ומי גריסין ומי רגלים ונתר ובורית קמוניא ואשלג (נדה ט ו). הנכנס למרחץ וכו' חופף את ראשו בנתר ובמימי רגלים אף על פי שעושה תקלה להבאים אחריו (תוספת' ב"מ יא לב). (ר' זירא הלך אצל רב יהודה בבית המרחץ ושמע שהיה אומר לשמשיו) הביאו לי נתר הביאו לי מסרק (שבת מא.). תכפוהו אבליו זה אחר זה הכביד שערו מיקל בתער ומכבס

[1] לא נתברר מקורו.

[2] [כן בארמ', ובאשורי נִתְרֻ, כנראה מהמצרית נ ט ר.]

כסותו וכו' ולא בנתר ולא באהל (רב חסדא, מו"ק יז:). נתגעלו (בגדי כהונה) אין מכבסין לא בנתר ולא באהל (זבחי' פח.).—נֶתֶר אלכסנדרית, נתר שהיו מביאים מאלכסנדריה: נתר זו נתר אלכסנדרית (תוספת' נדה ח י).—ונֶתֶר אנטפטרית, כנראה ע"ש עיר אנטיפטרס: נתר אלכסנדרית ולא נתר אנטיפטרית[1] (נדה סב.).—ובפהמ"א: והנה כאשר יחבר החומץ עם הנתר להסיר כתמי הבגדים הנה בלי ספק הבגד ינקה כי סר ממנו הנגע אמנם שרוף ישרף מחוזק הנתר (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי, כה, ד"ה מעדה).—ואמר המליץ: היין נתר היגון (משלי חכמים בספ' לקח טוב).—ב) *מין מלח שסגולתו לְכַוֵּץ, Alaun; alun; alum; וּכְלִי נֶתֶר, כלי עשוי מנתר: כלי חרס וכלי נתר טומאתן שוה (כלים ב א). כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה כלי חרס וכלי נתר (שם י א). אין לי אלא כלי חרס מנין לרבות כלי נתר ת"ל וכלי חרס (ספרא, שמיני ח ז). כלי נתר[2] אין לו טהרה עולמית (ר' אמי, ע"ז לג:).—ג) *מין גיר לבן, יחצבוהו מהאדמה וישתמשו בו לכתיבה על הלוח ולסמן דבר: וגם אבני נתר נמצאו בלחם שר האופים (ספ' היסר מו:). כמו הנתר אשר הוא עפר לבן כאבן רך מחובר מחלקים דקים כקמח וכאבק ואינו מתקשה באש יותר ותועלתו הוא לכתוב בו ולסמן דבר (לינדא, ראשית למודים, ח, 101 לג.). — *ונֶתֶר שחור: נתר שחור הוא שחור רך ומתפרד ויצבע שחור והציירים יסמנו בו (שם לג:). על ידי הרתחה מרובה במים רותחים או במי אפר או נתר (ספ' דיפתיריה 62).

נתש[3], ממנו נָתַשׁ.

נָתַשׁ פ"י, נְתַשְׁתָּהּ, נְתַשְׁתִּי נְתַשְׁתִּים, נֹתֵשׁ, נֹתְשֵׁם, נָתוֹשׁ, לִנְתוֹשׁ, נְתֹשִׁי, אֶתּוֹשׁ, יִתְּשֵׁם,—נתש דבר מהאדמה עָקְרוֹ, תְּלָשׁוֹ, ausreissen; extirper; to root out: ואת אשר נטעתי אני נֹתֵשׁ (ירמ' מה ד).—ובהשאלה, ואמר בן סירא: ברכת אב תיסד שרש וקללת אם תנתש נטע (ב"ס, גני' ג ט).—וְנָתַשׁ אשרה ממקומה: וְנָתַשְׁתִּי אשיריך מקרבך (מיכה ה יג). — ובהשאלה, נָתַשׁ גוי מארצו, עקרו משם, הגלה, vertreiben; chasser; to exile: וַיִּתְּשֵׁם יי' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול וישליכם אל ארץ אחרת (דבר' כט כז). וְנָתַשׁ את ישראל מעל האדמה הטובה הזאת אשר נתן לאבותיהם וזרם מעבר לנהר (מ"א יד יה). ראה הפקדתיך היום הזה על הגוים ועל הממלכות לִנְתוֹשׁ ולנתוץ ולהאביד ולהרוס (ירמ' א י). ואם לא ישמעו וְנָתַשְׁתִּי את הגוי ההוא נָתוֹשׁ ואבד נאם יי' (שם יב יז; גם יד-יה; כד ו). וּנְתַשְׁתִּים מעל אדמתי אשר נתתי להם (דהי"ב ז כ).— ואמר בן סירא: עקבת גאים טמטם אלהים וישרשם עד קרקע ארץ נסחם מארץ ויתשם וישבת מארץ זכרם (ב"ס, גני' י יו-יז).—ונתש כְּתִים, החריב אותם ממקומם: וערים נָתַשְׁתָּ אבד זכרם המה (תהל' ט ז).— ובהשאלה, ואמר המליץ: היגון והאנחה שוברים כחו והצרות והמצוקות נותשות[1] גבורתו (רסע"ג, תפל', ה' שפתי תפתח). ואשאג כליש ואתושך תיש ואהצוב שיש שיר שמירים (תשו' תלמידי דונש, את מי תרפה). — ואמר המשורר: שארית יוסף ואויביהם פלילים נותשים את שרשם ואת פרים אוכלים עד נשארו שדמות כמו לקט שבלים (ר"י הלוי, שחרית יוסף). אשר בערים קם ונתש ערים ובחמתו נוהלה נחלתו (ראב"ע, אלוף נעורים).

—נפע', יִנָּתֵשׁ, תִּנָּתֵשׁ, יִנָּתְשׁוּ,—נִתַּשׁ עֵמֶק, שדה וכדומ', נעקרו ממנו הצמחים: וכל העמק וכו' לא יִנָּתֵשׁ ולא יהרס עוד לעולם (ירמ' לא לט).—ובהשאלה, נִתַּשׁ עַם מארצו, נעקר, הֻגְלָה: ונטעתים על אדמתם ולא יִנָּתְשׁוּ עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם אמר יי' אלהים (עמו' ט יה).—והמלכות תִּנָּתֵשׁ: וכעמדו תשבר מלכותו וכו' כי תִנָּתֵשׁ מלכותו (דני' יא ד).—ובמדרש: מלמד שהראה הקב"ה לאברהם את האיל ניתש[2] מחורש זה ונסבך בחורש זה (ר"ח בר ילקקי, מד"ר ויקר' כט).

—פע', *מְנַתֶּשֶׁת: שהיא (הצרעת) מנתשת[3] את הגוף שהיא נכנסת בו (מד"ר במד' ז).

---

1) [ובשבת צ. הגרסה אנפנטרין, ובב"י מינ' אנטיפטרית, ועי' הערה בד"ס שם. על כל ענין נתר עי' קרויס Talm. Arch. I. 575.]

2) [פירש שם ר' יוסי בר אבין כלי מחפורות של צריף. אולם עי' גם בערוך ובפירוש הרמב"ם לכלים ב א. והספרות אצל קרויס שם.]

3) רק עבר', בערב' נתש a) לפי דעת פרנקל שאול מארמ'—דמה לתלש.

a) نتش

1) אולי צ"ל נושתות, כמו ירמ' (נא ל).

2) כך ניתוש, גם שם בראש' נו. ובירוש' תענ' ב ד: ניתור, עי' ערך זה.

3) [מתנת כהונה פירש מלשון תשות, ובעל עץ יוסף אומר צ"ל מתשת, מן תשש.]

—הִפע׳, *הִתִּישׁ,- הִתִּישׁוּ מן העולם, עקרו, אבדו מן העולם: מתושאל מתישן אני מן העולם (ריב״ל, שם ברלש׳ כג).

—הָפע׳, תֻּתַּשׁ,—הֻתְּשָׁה הגפן וכדומ׳, נתלשה: וַתֻּתַּשׁ (הגפן) בחמה לארץ השלכה הקדים הוביש פריה (יחזק׳ יט יב).

ב·נָתַשׁ, כמו נָטַשׁ, קל לא נמצא.

—נִפע׳, יִנָּתְשׁוּ,—כמו ינטשו: היעזב מצור שדי שלג לבנון אם יִנָּתְשׁוּ[1]) מים זרים קרים נוזלים (ירמ׳ יח יד).

---

[1]) [כך פירש רד״ק בפירושו ובשרשיו. והחדשים מגיהים יִנָּשְׁתוּ מן נשת, עי׳ ערכו.]

שער הסמך

ס

ס, אות החמש עשרה באלף בית העברי ושמה סָמֶךְ, עי׳ זה הערך.

אות הסמך היא אחת מאותיות ז ס ר״ץ שאמרו הקדמונים כי מוצאן הוא בין שנים ובלשון [1] (ספ׳ יצי׳, נסחת רסע״ג ג ג).

והיא אחת משלש אותיות השריקה: אותיות השריקה שהם הזין והסמך והצדי (ר״י א״ח, הרקמה, שער האותיות [2]). ודרך יציאתה בפרט בנגיעת חדה של הלשון בהחנכים: שהם בהכפל הלשון יגע ראש הלשון בסוף החך סמוך לחנכים וכו׳ ואם יוציא האויר בהנכים אז הוא ס שהוא מוצא הסמך (אברהם בלמשי, מקנה אברהם, שער מולד האותיות). וכמעט כל היהודים במזרח ובמערב שוים בהברתה, רק אצל הקראים היא קצת יותר חדה (א״ל אידילזון, על הברת האותיות, השלח כו). והם קוראים אותה קצת דומה ל ס ט: והקראים קורין לסמך אסטמך וכו׳ כגון יוסף קורין יסטף (תשו׳ מהרמ״ע, ב י א). זו הברת הסמך הנהוגה אצל כל ישראל בקבלה מדור לדור, אין ספק כי היתה כך כבר בכמו חמש מאות שנה לפני החרבן [1]), אבל רגלים לדבר כי בזמן קדום של הלשון

---

[1]) ונסחת שבתי דונולו: בין השנים ובלשון שכובה ושטוחה. ופרש רסע״ג וז״ל: מנבינ אלאשנאנ בלשאנ שאכ׳נ.

[2]) בגוף הערבי: חרוף אלצפיר אלתי הי אלזאי ואלסין ואלצאד. ועי׳ דברי ר״י דוראן מעשה אפוד פרק ה, וז״ל: ואולי יאמר אומר כי בעל [הלשון] הניח שתי צורות לקול אחד והם הצדי והסמך והקוף והכף וכו׳ והאמת כן הוא אצל קריאתנו הלשון העברית היום. ואולי היו אלה הצורות אצלו לקולות מתחלפים כי אין אנחנו היום בקיאים בקריאתה.

[1]) העדות הראשונה לקול הברת הסמך יש לנו בהעתקת השמות והמלים בכתב יוני שבתרגום השבע׳ שבכל מקום העתיקו האות ס העברית בכתב יוני באות σ בתחלת התבה כמו סין σιν, ובאמצע התבה כמו יוסף Ἰωσήφ וכיוצא בזה, והכל מודים כי לזו האות היונית σ היתה בלשון היונית העתיקה ההברה הרגילה (Blass, Aussprache des alten Griech. § 24) ושכך היתה הברת הסמך גם בירושלם בזמן החרבן מעידה העתקת מלים יוניות שיש בהן אות σ בכתב עברי באות סמך, כמו המלה דימוסנאי δημωσιῶναι, איתנטילו דימוסנאי, מג׳ תענ׳ ג; סנהדר׳ צא. ועי׳ יוסף בן מתתיה בספריו, ועי׳ עקילס הגר בתרגומו, וכמו״כ אוריגנים בהעתקת המלים של המקרא בכתב היוני. ודברים מפרשים העיד על הברה זו של הסמך הירונימוס, אמר וז״ל: Apud Hebraeos tres sunt litterae. Una quae dicitur samech et simpliciter legitur quasi per s nostram (Onom. Sacra) ובעברית: אצל היהודים יש שלש אותיות s אחת ששמה סמך ונהגית פשוט כמו s שלנו (שתים האחרות הן ש וצ). ומזמן הגאונים יש לנו כמו״כ עדות שאת האות הערבית שִׁין a) היו מעתיקים בכתב עברי באות סמך, וכמו״כ האות סמך העתיקו בכתב ערבי באות שִׁין a) וכך למשל ריב״ג בהשרשים כל שרשי הס׳ כתב אלשין וכו׳. הברת האות הערבית שִׁין a) ידועה לנו שהיא היא ההברה שהזכיר הירונומוס בדבריו, והיא היא הברת האות סמך המקבלה אצלנו במסורה.

a) س

היתה מסמנת קול קצת אחר, קצת יותר דחוק בין השנים

אנו רואים איפא כי למן זמן הגאונים ומעלה עד לפני בשלש מאות שנה לפני החרבן השני יש לנו עדות מפֹרשת כי הברת הסמך היתה כמו הברתה בפיות רֹב היהודים בימינו, ובכל מה שנשאר לנו מזמן היי הלשון מלפני הזמן ההוא אין לנו שום רמז כי נתחלפה הברתה במשך הדורות שקדמו לזמן הנזכר. מימי השופטים נשמרה לנו מסורה מפֹרשת, כי האפרתים לא ידעו לאמר שׁ ב ל ת והברתם הם של מלה זו כתובה בסמך: ס ב ל ת. אך אין אנו ידעים אם באמת אמרו בהברת הסמך בזמן ההוא או שנמסרה הברתם בסמך מפני שבזמן ההוא לא היה אפשר להעתיק הברתם באות אחרת, מפני שעוד לא נעשה בכתב ההבדל בין שין ימין לשין שמאל. וכבר הסכימו במעט כל חכמי הלשון כי הברת הסמך היתה מעולם ההברה הפשוטה של s שברֹב לשונות לעז, לאמר שמבתחלה הונהה אות זו בצורתה הקדומה להברת הקול של s. אלא שנחלקו במהותה של אות שׂ, שקצתם כמו אולסהוזן ואחרים סברו שבתחלה לא היו בעברית אלא שין וסמך, ובזמן מאחר נקבעה אות שׂ להבדיל על ידיה אותן המלים שנתחלפה בהן הברת השין לקול הסמך לבלתי נגע בהכתיב המקבל באות שׂ, וקצתם, כמו גלדקה (Nö., Orient u. Occident, 1, 763). ורֹב החדשים, סברים כי מלבד הקול s שלהברתו שמשה האות סמך, היתה בעברית כמו בהשמית הקדומה עוד קול אחר דומה לו, בין s ובין š (אנג' sh, גרמני' sch), שבתחלה לא היתה לו אות מיוחדה ואח״כ סמנוהו בנקודה על הראש השמאלית של השין. אך רגלים לדבר, כי בתחלה הונחה האות סמך לא להברת הקול s ממש כי אם לקול קצת משֻׁנה מזה. ושתי ראיות להנחה זו, האחת היא האות Ξ שבאלף בית היונית, שהכל מודים שהיא היא הסמך*) שבאלף בית הכנענית, שהיא דומה לה בצורתה ואף גם עֹמדת בא״ב היונית ממש במקום שעֹמדת הסמך הכנענית בא״ב הכנענית, והוא בין נ ובין ע, ביונית בין ν ובין ο. גם בשמה של האות היונית הזאת, σιγμα סגמא, רואים קצת החכמים סרוס מהשם הכנעני סמך, ובצורה ארמית סמכא. והנה הברת הסגמא היונית היתה בלי ספק בזמן קדום ks, או xs, כמו שנראה ברור מאותן האלפביתות היוניות שלא השתמשו באות הסגמא וכתבו במקומה ks, xs, ודבר תמוה הוא שעלה על דעת היונים להעתיק קול מרכב זה באות סמך הכנענית אם לא היתה לה קול לפחות קצת דומה להקול המרכב של הסגמא. רֹב החכמים שחקרו בדברי הימים של האלף בית היונית (A. Kirchoff בספרו המפֻרסם, ומהיותר הדשים A. Gercke, בהקבץ Hermes, כרך 41, וכמו״כ F. Praetorius, בהקבץ ZDMG, 62,283), אמרו כי כך עלה ברצון הפשוט של אותם היונים שלקחו להם הא״ב הכנענית להגות בה את קולות

*) 𐤎

מקול הברתה המסורה, אך אחר כך מעט מעט נתרכבה

הלשון היונית. אך אין זו תשובה מספקת, וכמו״כ רחוק תרוצו של יוסף הלוי (J. Halevy, Jour. Asiat, 1902, XX, p. 352) עפ״י הצורה העתיקה של הסגמא ביונית ⊞, שהוא רואה בה הרכבה משתי אותיות, ǂ+ .KS, H. והראיה השניה להנחה שקול הסמך לא היתה בראשיתה קול s פשוטה היא הא״ב של הלשון הערבית של הערבים הצפוניים, לאמר הלשון הערבית הידועה. כי דבר ידוע הוא שבא״ב של לשון זו אין האות סמך, והקול s מעתק בה בהאות שׁ. a) אך בא״ב של הערביים הדרומיים (הסביים וכו') יש גם אות שׁ וגם אות ס (כמו שהוכיח Fr. Hommel, בהקבץ ZDMG, 46, 528, ובספרו Süd-arab. Chrest.) והנה אלמלא בזמן שקבלו הערביים הדרומיים את הא״ב הכנענית, (אם מהכנענים או באמצעות הארמיים, הכל אחד), היה להערבים קול שוה להקול שהיה אז להאות ס בודאי היו הערבים מקבלים אות זו להברת קול זה, על כרחנו אנו צריכים להניח, כי בזמן ההוא לא היה להערבים בלשונם קול בקול הברת הסמך הכנענית. והנה, הקול s יש להם להערבים בלשונם והוא הגוי אצלם ע״י האות שין a) שהיא ש הכנענית, א״כ, לא היה להסמך בזמן ההוא קול s. ואין לאמר כי הואיל והם קבלו את האות ש הסתפקו באות זו לשני הקולות גם לקול sh, sch וגם לקול s בהדבק להנקודות ולא היה להם יותר צֹרך באות הסמך, כי זה לא בטבע הלשונות להסתפק בצורה אחת לשני קולות כשיש להן שתי צורות לזו, כמו שלא הסתפקו הערבים בצורה אחת לשתי הקולות של ט־ת. כ־ק. וכבר הוכיח זאת ד. ה. מילר (D. H. Müller) במחקרו על אותיות השריקה בלשון שמית הקדומה בקבץ של המו״ם של הכנסיה הבין לאומית השביעית של המזרחניים, Zur Geschichte der semit. Zischlaute, Verhandl. des VII. internat. Oriental. Congresses, והסכים כי הערבים לא לקחו להם את האות סמך מהא״ב הכנענ' מפני שלא היה להם קול דומה לקול אות הסמך בזמן ההוא. ובהיות שהקול s יש להם להערבים והיה להם מעולם, אין ספק כי להסמך היה אז קול אחר, קצת משֻׁנה מהקול s. וכבר סבר החכם האנגלי E. Hinks. במחקרו על אותיות לשון האשור' (בהקבץ האנגלי (Journ. of the Royal Asiat. Society, NS. Vol. 2, 1866 כי קולה של הסמך היה בתחלה sx או sk. ואחריו Lagarde (Sym. 114 ואח״כ במחקר מיוחד Mittheil., 4, 376), החליט כי הברת הסמך היתה בראשיתה ks. אך לזה יש פרכה מגוף דקדוק הלשון, כי רואים אנו שבבנין התפע' נהגה הלשון מנהג אחד בפעלי פ״ס ופ״ש, שהקדימה את פה״פ לתו הבנין: הסתתר, השתכר, מפני שהיה קשה עליהם לאמר התסתר, התשכר, ולהפך אנו רואים כי לא

a) س

הברת קול זה ונתקרבה יותר לקול הברת השין [1]) עד ששותה לה שויון גמור ולכן התחילו לכתב בסמך גם מלים שהיו כתובים לפנים בשין, כמו שריון־סריון, עד שבזמן מאחר תפסה הסמך מקום השין בכל המלים שלא נקבע הכתיב שלהן בשין מזמן קדום בספרים המקבלים באמה[2]). בני אפרים אמרו בסמך גם בקצת מלים שאמרו בני שאר השבטים שין ימין, כמו סִבלת[3]) במקום ש ב ל ת, יסַרתי במקום י ש ר ת י.

בתוך הלשון בעצמה נחלפת באותיות זסשצ, וכמו״כ בחלוף שבינה ובין שאר הלשונות השמיות.

ס בעבר׳, צ בערב׳: סְאָה, בערב׳ צאע, עי׳ ערכו.

ויש שבלשון ערבית תבוא במקומה גם שׂ, כמו סְתָר־שׂתא׳, ערים־עריש. בעבר׳ תבוא גם במקום ש בערב׳, ע׳שי־כסה. וגם במקום ת׳ ערבי, פסלת־תפלא.

ס היא שרשית בלבד ולא שמושית, ובשרשי הלשון העברית לא תבוא בצרופים אלה: גס, דס, זס, סז, סט, סץ, סש, צס, תס, וצרופים אלה רק במקרה: וס, טס, יס, סי, [4]).

האות סמך משמשת לְצַיֵּן מספר שִׁשִּׁים: י״צ הר ק׳ כ״פ הרי ק׳ ל״ע הרי ק׳ מ״ס הרי ק׳ (מד״ר שמות טו). קכ״ה קנטרין של זהב היה בעגל מנין מסכ״ה מ׳ ארבעים ס׳ ששים כ׳ עשרים ה׳ חמשה (שם מג).

מהו סוד שנותיו של אדם ס׳ ש ש י ם ו׳ ששה ד׳ ארבעה הרי שבעים שנה (תנחומ׳ לך לך בובר, כג). לחם שהיה נמור ברמ״ח אברים כמנין אותיות מהספם מ׳ ארבעים ח׳ שמונה ס׳ ששים פ׳ שמונים ס׳ ששים הרי רמ״ח כנגד רמ״ה אברים שבאדם (שם בשלח כג).

*סאב[1]), ממנו *סָאַב, *סֵאַב, *סֵאוּב.

***סָאַב**, פ״י, פעו׳, סָאוּב, סְאוּבוֹת, – ידים סְאוּבוֹת, מטנפות, טמאות: מימיהן של כהנים לא נמנעו מלהזות באזוב המוטבל ובצלוחית שפיה צר ופוצעין אגוזים של תרומה בידים סאובות[2]) ולא חששו להן משום טומאה (ר״ש בר כהנה, תוספת׳ פרה יב [יא] ו).

—פע׳, *סֵאַב, בינ׳ מְסֹאָב, מְסֹאָבוֹת, – ידים מסואבות, כמו סאובות: עיסה שנילושה במי פירות הייבת בחלה ונאכלת בידים מסואבות (חלה ב ב). אוכלין אוכלים נגובין בידים מסואבות בתרומה אבל לא בקדש (חגי׳ ג ג). השוחט בהמה היה ועוף ולא יצא מהן דם כשרים ונאכלים בידים מסואבות לפי שלא הוכשרו בדם (חול׳ ב ה). היה אוכל דבילה בידים מסואבות (כלים ח י). מנערת את הקדרה בידים מסואבות (טהר׳ ב ח). המפצע בזיתים בידים מסואבות הוכשר (שבת קמה.).

—התפ׳, *הִסְתָּאֵב, נִסְתָּאַב,—נִסְתָּאַב הקרבן, נטמא, נולד בו מום ונפסל להקרבה: שור זה עולה ונסתאב לא יביא בדמיו איל (תוספת׳ מנח׳ יג ח). כבש זה עולה ונסתאב אם רוצה יביא בדמיו איל (שם י). שני שוורים אלו עולה ונסתאבו אם רצה יביא בדמיהם אחד (מנח׳ יג ט). – ומצוי מאד הדבור ירעה עד שֶׁיִּסְתָּאֵב, עד שיפול בו מום וְיִפָּסֵל: הפסח שנמצא קודם שחיטת

היה קשה עליהם לאמר התכסיתי, משמע כי קול הסמך היה דומה לקול השין ולא היה דומה לקול כ ס. וגם קול ts ממש אי אפשר שהיה להסמך, כי בקול זה, שהוא קול הצדי (עי׳ הערה לערך צ) נהגה הלשון בבנין התפע׳ מנהג אחר זולת מנהגה באות סמך, כי אמרה הצטדק בטית ולא הצתדק בתו, אלא ודאי שהיה להסמך בזמן ההוא קול קרוב לקול ts. ר״ל בין s ובין ts, וקול זה נשמע להיונים כמו ts, ובהיות שקול t בלשון נכריה לאדם נשמעת לו תדיר כמו קול k, שמעו היונים את הקול הקרוב ל ts כאלו היה קרוב ל ks, ויקבעו את אות זו להברת קול ks שבלשונם. זה הקול של הברת הסמך בזמן ההוא היה דומה להברת הצדי הערב׳a) שהיא יותר דחוקה לבין השנים מהברת קול s, ורגלים לדבר כי לפנים היתה הברת אות זו בערב׳ יותר קרובה להברת הצדי העברית. ועי׳ עוד בהערה להאות שין ימין ושין שמאל.

[1]) עי׳ אדות הברת קול זה בהערה לאות שין.

[2]) אולם עי׳ דברי האפדי פרק לב וז״ל: כי על דרך זה היה אצל הראשונים הבדל מה בין קול הסמך והשין והסין והיה אצלם הבדל בקול בין דרכי סורר לכל איש שורר בביתו וכו׳.

[3]) עי׳ הערה לערך זה.

[4]) כל זה מנחם בן סרוק. וכן ראב״ע: ס עם ז, ט, צ לא נמצא (לחות קכח:). והנה הצרופים גס, סט לא נמצאו אמנם במקרא, אבל בתלמוד נמצאו: גס, סטר, שהן אולי מלים זרות, אך עכ״פ קנו להן זכות אזרחים עברים גמורים. [והצרוף תס נמצא פעם אחת במקרא, נ ת ס. וכן בתלמוד, ת ס ס.]

[1]) [כן בארמ׳. ובסורית רק בבנין הכבד וביוד: סַיֵּב, אסתַיַּב, וא״כ היה הקל סוב. השוה הערבי שַׁאֲבַ a), טמע, וערבב. ומזה שַׁאִיבַהּ b), דבר טמא.]

[2]) כך בכ״י, ובספרי הדפו׳ מסואבות.

---

a) ص

a) شاب b) شائبة

הפסח ירעה עד שיסתאב ויִמכר ויקח בדמיו שלמים (ר״ע, פסח' ט ו). בגוזל את הגר ונשבע לו והיה עולה לירושלים ומעותיו ואשמו בידו ומת בדרך הכסף ינתן לבניו והאשם ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה (ר״ע, תוספת' ב״ק י יז). יוצא דופן והבא אחריו וכו' שניהן ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים (ר' טרפון, בכור' ג ט). קפיץ אחד מן המנויים לתוכן הרי אלו פטורים (קפיץ אחד) מן המעושרים לתוכן כולן ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים (שם ט ז). הפסח שנתערב בזבחים כלן ירעו עד שיסתאבו (פסח' ט ח). המפריש נקבה לאשם תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה אשם (תמור' ג ג). —ובסהמ״א: דכיון דמצריך ליה רעייה ומסתאב ודאי דינו שיהא חייב במתנות וכו' ומשום הכי אפילו לא נסתאב חייב במתנות (רגמ״ה, בכור' יח.).

***סָאַב**, ש״ז, —טֻמאה; סַאַב לובן (טֻמאת קרי): סמך ביאת שמש צידו ימעיטו סַאַב[1] לובן פן ברדם יקרהו (משולם בר קלונ', אמיץ כח, עבוד' ליוה״כ). מלך מלכים זכור רחסיך הישנים נוצרי יחודיך מלט מאודים העשנים סאב צחנתם לבן המתולע כשנים (בנימין בר זרחי, איה קנאתך, סליח' יום ג).

סְאָה[2], ש״נ, וּסְאָה, מ״ר סְאִים, *סְאוֹת, מ״ז סָאתַיִם[3] — בלי מדה לדגן, חטים, קמח וכיוצא בזה, ein Getreide-mass; mesure de grains; measure of corn: מהרי שלש סְאִים קמח סלת (ברא' יח ו). ותמהר אביגיל ותקח מאתים לחם וכו' וחמש סְאִים קלי (ש״א כה יח). ויעש תעלה כבית סָאתַים זרע (מ״א יח לב). כעת מחר סְאָה סלת בשקל וסאתים שערים בשקל (מ״ב ז א). סאתים שערים בשקל וּסְאָה[1] סלת בשקל (שם יח). — ובתו״ם: סאה תרומה שנפלה לתוך המגורה (תוספת' תרומ' ה יג). לא יצא אדם בחוצה לארץ אלא אם כן הולכין חיטין סאתים בסלע (שם ע״ז ד [ה] ד). העומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה (פאה ו ו). קמה שיש בה סאתים ושכחה אינה שכחה אין בה סאתים אבל היא ראויה לעשות סאתים וכו' (שם ז). סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה וכן באילן והשום והבצלים אינן מצטרפין לסאתים אלא של עניים הם (שם ט). מוכר לו פירות (אפילו) בשעת הזרע ומשאיל לו סאתו אף על פי שהוא יודע שיש לו גורן (שביע' ה ח). איזהו נשך המלוה סלע בחמשה דינרין סאתים חיטין בשלש (ב״מ ה א). התודה היתה באה חמש סאין ירושלמיות שהן שש מדבריות שתי איפות והאיפה שלש סאין (מנח' ז א). לשני אחים כהנים שהיו בעיר לזה בן אחד ולזה שלושה בנים יצאו לגורן זה נטל סאה ואלו נטלו ג' סאים [והוליכו אצל] אבותיהם וחזרו וחלקו בשוה (רבי, ספרי במד' קלב). כור בשלשים אני מוכר לך יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה (רב ושמואל, ב״ב פו:). היו לפניו שתי סאין וכרי אחד ואמר אחד מן הסאו' הללו עשויה תרומה על הכרי הזה (ר' הושעיה בר שמאי, ירוש' תרומ' ג ו). פוטר הוא אדם את טבלו בסאה אחת של טבל כיצד הוא עושה מביא סאה אחת של טבל ועושה אותה (מעשר) שני ופודה אותה וחוזר ועושה אותה תרומת מעשר למקום אחר (ר' יוחנן, ירוש' דמאי א ד). השאיל לו סאתו ובא ומצאו מודד בה אינו זקוק לו (הוא, שם שביע' ה ח). ת״ל כי כל סאון סואן ברעש ריבה כאן סאות הרבה (בשם ר' מאיר, שם סוט' א ז). — בית סאה, סאתים וכו' שדה כדי לזרוע בו סאה, שתי סאים: שלשה אילנות בתוך בית סאה הרי אילו מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן (ר״מ, תוספת' שביע' א א). וכמה

---

1) [כך מנקד בדפוס. ואולי צריך לנקד סאַב, כמו בציון הבא. וכך הניקוד בשמות סגוליים אחרים שהאות השנית היא אלף, כמו באר, זאב.]

2) בערבי צאע a). בארמ' סאתא. בכתבת, סאת (Hilprecht, Babyl. Exped. ,9 N 71). ולא נתברר מקורה [ואולי צריך להשוות האשור' שֵׂא, שֵׂא־תבואה. וכן אולי בכתבת הארמ' של פנמו שאה, עי' Lidz. 371.] וכמו״כ לא נתברר בודאות משקלו. אמר רד״ק בשרשים וז״ל: הה״א לסימן נקבה ולמד הפעל נפלה ונהפכה תיו במלה סאתים והיא משנה סאה כמו ממאה מאתים. והקבוץ סאים ונעלמה ממנו ההא כמו שנעלמה ההא מן שנה בשנים. ויתכן לומר כי ההא בסאה שורש והיא למד הפעל כמו ההא בשנה ואין בה סימן נקבה ואעפ״י שהמלה בנקבה, ע״כ.

3) במקום סָאתַיִם.

a) صاع

---

1) ס בק״ח, כך העיד רד״ק בשרשים: וסאה סלת בשקל בקמץ חטף הסמך, ע״כ. וכך מנחת שי: במקצת ספרים כתוב וסאה הסמך בשוא לבדו ובספרים כ״י מדויקים וגם בדפוסים ישנים הסמך בחטף קמץ והוא במאריך. ע״כ,—וסברו קצת החדשים כי זו תולדת פעולת הוי השרוקה שלפני הסמך (Kö., II, 186).

יהיו (האילנות) רחוקים זה מזה ממטע עשרה לבית סאה (שם ב"ב ד יח). עשר נטיעות מפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן (שביע' א ו). המדייר שדהו עושה סהר לבית סאתים עוקר שלש רוחות ומניח את האמצעית נמצא מדייר בית ארבעת סאין רשב"ג אומר שמונת סאין היתה כל שדהו בית ארבעת סאין משייר ממנה מקצת מפני מראית העין (שם ג ד). שמין בית סאה באותה שדה כמה היתה יפה וכמה היא יפה (ב"ק ו ב). קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה (שמואל, ערוב' כד.). אמר לו ההוא צדוקי לרבי חנינא וכו' בית סאה אחת הניח לי אבא (בא"י) ממנה משח ממנה חמר ממנה עיבור ממנה קיטניות (כתוב' קיב.). – וגם לדברים לחים: עוקה שבחצר מחזקת סאתים אעפ"י שנתמלאת מערב שבת שופכין לתוכה מים בשבת (תוספת' ערוב' ט [ו] יח). הדקין שבכלי הרס וכו' שעורן מכדי סיכת קטן ועד לוג מלוג ועד סאה ברביעית מסאה ועד סאתים בחצי לוג מסאתים ועד שלש ועד חמש סאין בלוג (ר' ישמעאל, כלים ג ב). בארבעים סאה הוא טובל בארבעים סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול בהן (כ"ש, מנח' יב ד). מקוה שיש בו ארבעים סאה (מקוא' א ז). מעשה בכלתו של נקדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים סאתים יין לציקי קדרה מערב שבת לערב שבת (רבי יוחנן, כתוב' סה.). – ובכלל במשמ' מדה מיחדת וקצובה, משקל ידוע: אבא חלפתא ור' אלעזר בן מתיא וחנינה בן הכינאי עמדו על אותן האבנים ושיערום כל אחת ואחת משוי ארבעים סאה (ר"י בר אלעאי, ירוש' סוט' ז ה). הלוחות משקל ארבעים סאה היו (ר' יהודה, תנחומ' כי תשא כו). – ובהשאלה: אין הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו (רב המנונא, סוט' ט.). משל לסאה שהיא מלא' עונות מי מקטרג בה גזל (ר' יוחנן, מד"ר ויקר' לג).—ואמר המליץ: הה כי סאת עוזת מאד נתמלאה (עמנ' פרנס', לבי מודה, קבץ על יד I 108). –*גדש את הסאה, ר"ל עבר הגבול, החמיר יתר מן הראוי: בו ביום (שגזרו ב"ש יח גזרות) גדשו סאה (ר' אליעזר, תוספת' שבת א יז).—וההפך, מחק את הסאה: בו ביום מחקו סאה (ר' יהושע, שם).—*המדד לפלוני בסאה שמדד, שלם לו כמעשהו, ואמר המליץ: ובגומץ אשר חפר נשדד ובסאה אשר מדד המדד (כשב"י בר אבון, אמרו לאלהים, יוצר ז פסח). אחזתי בסאתי אשר הייתי מודד זה עשר ידות מיד צר מצודד (אחזתי בקאתי, יוה"כ, סדור תימ').—וכמו"כ דן את פלוני סאה בסאה: גם מעבידיהם בקשה עבודה גזרו ביאור זכוריהם לאבדה דנתם סאה בסאה מדה במדה (רגמ"ה, אין כל כאלהיך, סליח' יום ד).

°סָאוּב, ש"ז, – שה"פ מן סאב: והשם ולא תאכלי כל טמאה וטמאתו עליו הכל ענין סיאוב (ר"י אמ"ת, הערב' לריב"ג, שרש טמא).

סְאוֹן[1]) כלי זין, נשק וכיוצא בזה מצרכי מלחמה, equipment, equipement; Ausrüstung: כי את על סבלו ואת מטה שכמו שבט הנגש בו החתת כיום מדין כי כל סְאוֹן[2]) סאן ברעש ושמלה מגוללה בדמים והיתה

---

[1]) משק' טְחוֹן, שְׁאוֹר,—ועי' הערה לקמן.

[2]) אין לברר אם זו היא הנסחה האמתית או אין. רק בזמן ר' מאיר נראה כי היתה כאן מלה לפחות קרובה ודומה למלה זו כיון שהוא באר אותה במשמ' סאה. השבע' תרגמוה בהמלה היונית στολή, שמשמשת במשמ' חיל צבא וגם זיון במדי החיל ונשק וכדומ'. מעקילס לא נשמר לנו כלום למלה זו. ת"י אחז כאן בדרך הדרוש ותרגם סאון סיסבהון ומתניהון, ר"ל משאם ומתנם, ולא נתברר על מה סמך בתרגום זה, אם ראה גם הוא במלה זו משמ' של סאה כמו ר' מאיר, או לפי הענין מפני שהיתה לפניו נסחה ברשע במקום ברעש. וכבר נזכר למעלה כי ר' מאיר, לפחות בדרך דרוש, פרש מלה שהיתה כתובה כאן בנסחתו במשמ' סאה, אמר וז"ל: מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו שנ' בסאסאה וכו' אין לי אלא שמדד בסאה מנין לרבות תרקב וכו' ת"ל כי כל סאון סואן ברעש (תוספת' סוט' ג א; בבלי שם ח:). [ופרש ר"מ סאון כצורה זערית מן סאה, כלו' סאה קטנה, תרקב וכו'. עי' סגל „הזעירות בעברית", מדעי היהדות I, עמ' 149 הערה 53] ובמשמ' זו פרש מלה זו רסע"ג ותרגם: ואד' כל כול מכיול בזלזאל, ע"כ. ובעבר': כי כל מדה מדודה ברעש. וכך מנחם: סאה סלת כי כל סאון סאן וכו' ענין מדה הם. אבל כבר דחה זה ריב"ג אמר וז"ל: כל מנ אנתהי אלינא תפשירה מנ אלמפשרינ ראינאה יג'על התין אללפט'תינ מנ לע'ה סאה וד'לכ ענדנא בעיד ג'דא אד' אלגונ פיהמא אצל לא מחאלה לאנ סאון עלי זנה טחון נשאו וסואן עלי זנה ויהי טוחן ואמא תפשירהמא מע תמאם אל פסוק פאנא נקול פיה עלי אלאמכאנ אנ כל שאנ שאונ בהול ודוי וכו' אי אנ כל ה'בר שו וכל ח'בר פאצ'ח כאנ ירדנא מנ אלאעדאי וכל אפה תלחק בנא מנהם וכו' והאתאנ אללפט'תאן אעני סאון וסואן מג'אנשתאנ ללפט' אלערבי כמא תרי, ע"כ. ובעבר': כל מי שהגיענו פרושו מהמפרשים ראינוהו ששם שתי אלה המלות מלשון סאה וזה אצלינו רחוק מאד מפני שהנון בהן שרש אין ספק בדבר כי סאון

לשרפה מאכלת אש (ישעי' ט ג-ד).—ופשט השמוש בבטוי זה בסהס"א במשמ' קול שאון והמיה גדולה, וגם מהומת מלחמה וכדומ': צפי גאון קונך יונת אלם כי שת לאון אנשי חיל צלם והמון שאון זרים כשעף הולם ולחיק סאון רומם פתע שלם (ר"י אבן גיאת, את מחזה, שער השיר 25). הורד כל גאון נזר פארם וברעש סאון סואן לעוררם נא הקשב שאון קולם בשברם (ר"י הלוי, ידך אל, קונט' הפיוט' לח). וכראותם הזמן והפוך ידו וסואן סאונו להצביא בתשואות נוגש רכבו וכל המונו (ר"א בדרשי, Monats. 1898, 513). להקשיב למסטיננו מאן תמאן סאונו ברעש אל נא תהי סואן (ר' אליעזר בר' יצחק הלוי, אלהי בשר, סליח מנה' יוה"כ). וירימני איש בסאון נגד עם רב ומנצה כי אכרת הן עוד אחליף מגזעי נצר צומח (רלב"ג, חכוח על המקל, דברי חפץ 7). ואל תתרעם על מדותיו כי כל סאון סואן בשולחו דיניו (ר"א מגרמיזא, ספי הרוקח, הקדמ'). שמעתי ותרגז בטני בהתאסף ראשי עם נגדך סאון סואן ברעש להטות משפט גבר (ר"י אברבנאל, מכת' לר"י מפיסא. אוה"נ ג 66). בין קול סאון קושרים יללה נשמעת כי ארון מת במרמה יובל לקבר מחוץ לשער נשא בילל ושבר אך הי בארון בן זכאי רב דעת (לטריס, תרגום רבי יוחנן בן זכאי של פרנקל, ברחם ספר ירושלימה).

*סאור, עי' שאור.

*סְאוֹר, סיאור, ע"ז, בכ"י סֵאוֹרו, — כמו סור, במשמ' הנטיה הטבעית של נפש האדם ותאותו להטא, יצר הרע[1], מנהג רע: בגר שחזור לסיאורו[2] היה (ר' המאח ברמ, יבוס' ע"ז ב ג). ובסוף נתפללו עליו וחזר לסיאורו (שם). טובה היא האריכה שהאריך רבי יהושע עם עקילם הגר מהקפדה שהקפיד בו רבי אליעזר שאילולי בן חזר לסיאורו (מד"ר קהל' טוב אחרית דבר). טובה היא האריכה שהאריך שמואל עם הפרסי מהקפדה שהקפיד עליה רב אילולי בן חזר הפרסי לסיאורו (שם). מפני מה חתולים מושלים בעכבר אמר לה מפני שסיאורו[3] רע (הור' יג.).

סאן[4], ממנו סְאוֹן, סָאַן.

סָאַן סֹאַן,—סָאַן הַסֹּאוֹן, היה לבוש(?)—עי' ערך סאון. —ופשט השמוש בפעל זה בסהס"א במשמ' מתחלפות לפי הפרושים הרבים. במשמ' מָדַד: מי סואן כסאתך מי עץ כעלילותיך מי פועל כפלאיך (מי אדיר, יוצ' יוה"כ). – ובמשמ' הָמָה וְרָעַשׁ: לשובב יעקב אליו ולאסף פזורי דת לאל נוטה מעונים ולבנות נגדעי הנהלאה ולסאון שופטי הרג סאונים (רסב"ג, עטה הוד). בדרכך סואן להלוך מאן אדוני לתתי (ראב"ע, את תפארתי). אך הוא סואן ידו יקפץ (אד"ס לבנסון, דל מבין טו). הרוה אך סואן יהום הסער (מיכ"ל, התפלה). פיהו סֹאן בחימה (הוא, הריסות ערויה). קול סֹאן ברעש

ע"ם טהון וסואן ע"ם טוחן אבל פרושם עם סוף הפסוק אומר על האפשר שפרושו הוא כמו בערב' כל שאנ שאונ, ר"ל כל חדוש רע וכל ענין רע וכו' כלומר כל שמועה וכל צרה שהיה מגיע לנו מאויבינו וכו'. רש"י: יש פותרין אותו לשון סאה ומדה כמו שדרשו רבותינו אך לפי פשט לשון המקרא לא יתכן לפרשו מגזרתו מאחר שאין הו"ו והנו"ן מעקר התבה אלא כמו שאון מן שאה והמון מן המה וחרון מן חרה לא יתפעל עם הנון לומר סואן אלא סואה כמו מן המון הומה ומן שאון שואה ולא יאמר שואן הומן חורן. ואני אומר שפתרונו לפי הענין ואין לו דומה מן המקרא ופתרונו לשון צהלת נצחון במלחמה כי כל סאון סואן ברעש קול נצחון שום נוצח במלהמה, ע"כ. ראב"ע: יש אומרין סאון מגזרת סאה שהשם מדד לאשור כפי מעשיו ויש אומר שהוא הפוך מן אסון כמו כשב וכבש. והנכון שאין למלה הזאת דומה והעד סואן שהוא פועל והנון שורש וטעמו כמו נאקה ברעש גדול, ע"כ. רד"ק: ענינו לפי מקומו צער וצרה וכו' ואדוני אבי ז"ל פרשו מתרגום של נעלים שרי סינך ומלשון רבותינו ז"ל מסאני אוכמי אומר כי כל נעל נועל ברעש, ע"כ. בפרוש זה של הרי"ק אחזו רב החדשים והוסיפו כי כך גם בסורית סאונה. וכמו"כ באתיופ', ואמרו כי הכונה בזה להנעל המסמר של אנשי המלחמה. רק Fürst פרש מלה זו כמו השבע' ואמר כי הוא סון והוא כמו זון זין, שממנו זַיִן, כלי זין. והנה גזרה זו בודאי רחוקה ואולם דוקא מפני שאין למצא גזרה קרובה ונראית לעין שאפשר יהיה לאמר כי לפיה פרשו השבע' מלה זו, רגלים לדבר כי היה להם הפרוש בקבלה, והוא יותר כללי מפרושו של הרי"ק שקבלוהו רב החדשים.

1) [לדעת הערוך הוא כמו שאור שנכתב גם סאור, גם שיאור וסיאור. והוא כנוי ליצר הרע המחמיץ את האדם ומקלקלו. וכן אמר ר' אלכסנדרי בתפלתו, ומי מעכב (בנו לעשות רצון הקב"ה) שאור שבעיסה, ופירשו: יצר הרע שבלבנו המחמיצנו, ע"כ. ואפשר שצריך לנקד סֵיאוֹר, סוֹר.]

2) כך הנסחה כאן, ובגיטי' (ד ו) שחזור לסורו.

3) כך גרסת הערוך בערך גגמי, ובנסחת הגמ' שסורן רע.

4) קבעו שרש זה ריב"ג, רש"י וראב"ע. עי' הערה לערך סאון, ואין לו חבר בלשונות האחיות.

(כס). וכרעם אדיר סאן משמי זהר משק המונו מערוין כפים יער (יל"ג, דוד ומיכל ח 18). וסערה סאנה כים דותח ורעמים המו וברקים עברו (הוח, שם ו 61).

סְאָסָא[1], ש"ז, מ"ר סמי' סְאסֵי, — כעין שערות ארוכות שבראשי השבלים: ומה היה קלותו (של עשהאל) שהיה רץ על סאסי שיבולין ואינן משתברין (מד"ר קהל', סנהד' ורלית'). — ובסהמ"א: מעשה ונמצאה מחט בבשר העב של קורקבן וכו' התחיל רבי לבדוק בבשר וראה אותו כמין סאסא (ספ' התורה, לח). ומלעין של שבלין הוא סאסאה החד העולה בשבלים (הר"ס, עוקי' ח ג).

סַאסְּאָה[2], ש"נ: הכמכת מכהו הכהו אם כהרג הרגיו הרג בְּסַאסְּאָה[3] בשלחה תריבנה הגה ברוחו הקשה ביום קדים (ישע' כז ז-ח). — ופשט שמושו בסהמ"א במשמ' מדה במדה: חמש מאות מהלך רצת ולסוף בסוף לחמי נפצת וכל שאונו בסאסאה להצת ועל ההרים קפצת (ר"ח קליר, בעשר מכות, יול' ג פסח). ואם טוב ואם רע אשר בו יארע וסתו יפרע בסאסאה מלזכור (הוח, זכר תחלה, מוסף ח ר"ה). הגים ים וקרעו וצר בסאסאה פרעו הקדים פניו והבריעו (משלש בר' קלוני', אפיק רנן, יול' ג פסח). יהירים אשר זדו בזדון נמדדו בסאסאה כפעלם לדוּן והורד גאונם שאול ואבדון (רסב"י בר אבון, אמרי לאלהים, יול' ז' פסח). גברו עונותי ותריבני לפיהם

---

[1]) כך בארמ': סאסא דשיבלתא (סוט' ה.), ועוד.

[2]) עי' הערה לקמן. [ויש ספרים גם בְּסַסְּאָה.]

[3]) ואין לברר אם כך יצאה המלה בראשיתה מפי אומרה, או היתה כאן מלה אחרת ונשתבשה אח"כ וקבלה צורתה המסורה. ואפילו בזמן תרגום השבע' יש לפקפק אם כבר היתה כאן מלה זו או לפחות דומה לזו, כיון שהם תרגמוה במלה שאין להוכיח ממנה שבעבר' היתה לפניהם מלה כעין זו. אבל בימי ר' אליעזר ור' יהושע ור"ע כבר היתה בודאי נסחה זו, כיון שעקילס תרגם אותה במלה שהיא התרגום היוני של סאה, וכן הביאה ר' מאיר בצורה זו. והנה בתרגום השבע' במקום המלה בסאסאה כתוב ביונית μαχόμενος, ר"ל נלחם במלחמה. ואין לברר אם פרשו כך עפ"י הסברה לפי הפעל תריבנה שאח"כ, או אולי ראו בהמלה סאסא דמיון להמלה שסה. עקילס תרגם ἐν σάτῳ σάτον, במשמ' סאה, וכן סומכ'. וכעין זה תיאוד': ἐν μέτρῳ μέτρον, כלו' מדה במדה. וכך ת"י: בסאתא דהוית כאל בה יכולון לך. וכך ר"מ: היה ר"מ אומר מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה (תוספתי סוט' ג ח). וכך רסע"ג: ואנמא בביאלה̈ תכאצמהא, ע"כ. ר"ל במדת מריבתה. וכן מנחם: בסאסאה וכו' ענין מדה הם. ואמר ריב"ג: ואמא בסאסאה פאחשבהא סאה סאה מתכררה̄ ואלמעני פיה אנה באלכיל אלד'י תביל בה יכאל לכ וכו' ואמא תעליל אללפט'ה̄ פהו ענדי כמא אצף אקול אנ אצלהא כמא קלת בסאה סאה אי אנב תקארצ' צאעא בצאעא וכילא בכיל פנקלת הרבה̄ אלאלף אלי אלשין כמא נקלת הרבה̄ אלף סאתים תת'ניה̄ סאה אלי אלשינ פי סאתים וכו' וכמא קיל פי שאן בית שן ופי מדינים מדנים פשכנת אלאלף ובקית פי אלח'ט ואדע'מוא אלהא פי אלשינ אלתי מן אלכלמה̄ אלת'אניה̄ וקד כאנת אלאלף פי סאה קמוצה לוקועהא עלי שאכנ לינ הו אלהא אללינה̈ פצארת [אלקמצות פי שינ] בסאסאה אלמנקולה אליהא מנ אלף סאה פתוחה לוקועהא עלי שאכנ ט'אהר והוא אלדגשות, ע"כ. ובעבר': אך בסאסאה אחשבהו שהוא סאה סאה כפול והענין במדה שמדדת בה ימדו לך וכו' אבל באור עלילת מלה זו הוא אצלי כמו שאתאר ואומר כי עקרה כמו שאמרתי בסאה סאה ר"ל תפרעו סאה בסאה ונעתקה תנועת האלף להסמך כמו שנעתקה תנועת אלף סאתים שהוא ש"ז של סאה אל הסמך בסאתים זרע וכמו שאמרו בשאן בית שן ובמדינים מדנים והונחה האלף ונשארה בכתב והבליעו ההא בסמך מהמלה השניה וכבר היתה האלף בסאה קמוצה בעבור נפלה על נח רפה הוא ההא הרפה ונהיתה הקמצות במלת סאסאה הנעתקה אליה מאלף סאה פתוחה בעבור נפלה על נח נראה והוא הדגש. — ודמיון לזה הביא אבן ברון במואזנה שלו (אלמואזנה, הולי קוקובצוב בערבי), וז"ל: הדבור שואשיה (בערב') שהוא מ"ר מן שוא' ויאמרו שואשיה כאשנאנ אלהמאר (ר"ל שוים כשִׁנֵּי המור) והוא בלי הקש וזה מן המלים הזרות שלא יאות בהן הקש. — רש"י: בסאסאה באותה מדה, ע"כ. ראב"ע: בסאסאה רובי המפרשים אמרו שהיא מגזרת סאה והטעם מדה והיא מלה כפולה, וכך רד"ק בשרשיו: ואפשר שהוא שם במקום סאה ונכפל בו הפ"א והעי"ן וחה"א בסוף למ"ד הפעל כמו יפיפית מבני אדם שהוא פעל מגזרה יפה ונכפל בו הפ"א והעי"ן והיו"ד שבין הפ"א והתי"ו למ"ד הפעל. ועוד יש לומר שהוא מקור מבנין הדגוש ר"ל במדדה ונכפל בו הפ"א בלבד כמו שנכפלה במלת זרזיף שהוא משרש זרף כאשר כתבתיו במקומו. והאל"ף הראשונה עי"ן הפעל והאחרונה מתחלפת בה"א למ"ד הפעל ומשקל המלה בפעלה, ע"כ. והחדשים שוגים מה שאמרו קדמונינו בפרוש מלה זו אך כלם מודים שמליצת הכתוב דחוקה מאד ורובם ההליטו כי הכתיב משבש. [ולדעת ש. דיכס (JQR. NS. VI, 399 ff.) הוא כמו סאסא ראש השבלת, וכן לדעתו גם סס באשור'. וכונת הנביא להשחתת שבלי התבואה ע"י רוח קדים.]

בסאסאה גמלתי רעה ושלמתי סאה בסאה (ר' משה בר שמואל, אל יִמעט, קליר' יוס ז). בחדש הרביעי מעוּתי מדד זר בסאסאה זבה כל בשבעה עשר בו גוי השם זר ואת יעקב אכל (והרן הפל, קליה' יז בתמוז, ספרדים). עתה נקום יאמרו בסאסאה נשלמה למו (שלום הכהן, כיר דוד 53).

***סְאָר**,סוֹאָר,—עי' סְוָר.

***סָב**, ש"ז, – בארמית, כמו שָׂב, במשמ' איש זקן, והשתמשו בו קצת הפיטנים: וזכר ברית סבו ומפלשת עם הסבו ונכח סין סבבו עד שהמלך במסבו (מזו' בר' קלוני', אפיק רנן, יול' ב פסח). העת כעדי תלבשי הדר סביך במסביך שרות כהניך באביביך נעימות לוייך באבוביך (ר' מאיר כהורלי, אור יום הנץ, מעריב ב פסח). כאב לבן פן ברדם יקרהו סבי שבטו ללמד הפן יוליבוהו (קלונימוס, אמיץ כח, מוסף יו"כ).

סֻבִּ[1]), סוב, ש"ז, בכנ' סֻבָּם, סובן, מ"ר סֻבִּים, סובין, —הפסלת של קמח חטים הנפרש ממנו ונופל כשמנפים אותו וכדום', dünne Kleie; son; fine bran.: המוציא אוכלים כגרוגרת וכו' חוץ מקליפיהן וגרעיניהן ועוקציהן וסובן[2]) ומורסנן (שבת ז ד). חמשת רבעים קמח חייבין בחלה הם ושאורן וסובן ומורסנן (חלה ב ו). – ובסהמ"א: עיסה בליסה פירו' שאינה נקייה ואין מנפין אותה יפה וסובה ומורסנה מעורב בה (ערוך, ערך בלס). – ואמר המליץ: ישב כמולך במסיבו ויערוך הגביעים סביבו כחמור יאכל את סובו ומשכרות ישתה מי נסיובו (עזר' הבבלי, הוכח' מוסר ו). —ומ"כ: הכל שקלתי בכף מאזנים ולא מצאתי קל מסובין וקל מסובין חתן הדר בית חמיו (בבא ב"מ, ב"ב לח:). המוליך חיטים לטחון ולא לתתן ועשאן מורסן וסובין (תוספת' ב"ק י ט). להם הפנים (היה מנפהו) באחת עשרה (נפה) בדקה ובגסה בדקה שתהא קולטת את הסולת ובגסה שתהא קולטת את הסובין (שם מנח' ה יד). סובין כדי ליתן על פי כור של צורפי זהב (שבת ח ד). נפה זו מוציאה קמח בפני עצמו סובין בפני עצמם קיבר בפני עצמה (ספרי דבר' מח). בראשונה היתה סאה ארבלית מוציאה סאה סולת סאה קמח

1) לא נתברר מקורו.

2) ופרש הרמב"ם: הוא הקמח הבינוני ומורסן היא הקליפה החיצונה העליונה העבה היוצאת בנפה תחלה. ע"כ. רש"י: קליפת הטין הנושרת מחמת כתישה ומורסן הנשאר בנפה. [ועי' גם רש"י רתוב' קיב.]

סאה קיבר סאה סובין סאה מורסן (ר"ה בר בא, ירוש' קוט' א ח). סאה ביהודה היתה עושה חמש סאין סאה קמח סאה סלת סאה סובין סאה מורסין [1]) וסאה קיבוריא (ר' יוסי, כתוב' קיב.). — ושל שעורים: כורכין אותו (את השמיר) מוכין של צמר ונותנין אותו לתוך טני של אבר מלא סובין של שעורים (ירוש' סוט' ט יד). – ובהשאלה, °הדק שנופל מתחת להמשור או המגרדת וכרומ' בשעת הנסירה: הסובין היוצאין מן המגרר שגוררין בכלי חד כגון רוקני את העץ ופצירה את הנחשת (שלמה בר' שמואל, ספ' המליצה בכר, 27). —°סֻבִּים שבראש, בלקוי עור הראש שנפרשות ממנו קלפות דקות בעין סֻבִּים, pityrasis capitis[2]): השער הראשון מסובין שבראש הנלעזות פורפוריא. הסובין יוסרו כשתמיד תעבור תער בראש ובכל לילה למשוח בשמן וכו' (ספ' אלמנצור ה א).

ב.°סֻב, ש"ז, בכנ' סֻבּוֹ, — סה"ע, חזרה למקום שהיה שם קודם: ילדי ימים השו לצבוא על לב הכהיד יגון רבו כמעט מזער מנהו נשאר שלף עליו פרוד חרבו אך בו ישוב יהפוך ידו ישום אכן אליו סבו (רמב"ע, ילדי ימים).

סבא[3]), ממנו סֹבֶא, סָבָא, סֹבֵא, °סְבִיאָה, °סֹבְאוּת, ∞מַסְבָּאָה.

סֹבֶא, ש"ז, סָבְאֵךְ, סָבְאָם, – מַשְׁקֶה שאדם שתה, בפרט לשכרה בו, Getränk; boisson; drink, liquor: סר סבאם הזנה הזנו (הוש' ד יח). כספך היה לסיגים סָבְאֵךְ מהול במים (ישע' א כב). – ואמר הפיטן: סמדר אם ירבה כרם סבאו לא ישפיע יקב (תכפו עלינו, מוסף יו"כ). ותריו מהרו אליו במלים כמו סיגים וכסבאים מהולים ופתוהו בפחזותם ושקרם כאלו הם עלי נפשו רכילים (ר"ש הנגיד, הלי תעם). קראו מתי אהב ואל יתמהמהו לבוא ויחד נסבאה סבאנו סֹבא כמו להב בבוס מים ולו נוגה במראיו נהוה מראינו (רמב"ע, אל קף משכליכו). יום אגוע יאנחו אוהבי גם ישמחו לי

1) [צ"ל מורסָן. היוד באה ע"י השפעת סובין, כאלו היה צורת הרבים. וכן בכ"י מינכ' בלי יו"ד.]

2) תרגום דר' מזיא.

3) [בארמ' סְבָא, באשור' שִׁבוּ, יין שמשמין. בערב' סִבָא, a) יין; סַבַּא, a) הביא יין מחוץ לארץ, שאוליב מהארמ' עי' Frän., Fremdw. 157 ff.].

a) سبأ

•ויבי אלה מיגון ימלאו יאבלו ואלה ס ב א י ם מיין יתהללו (ריב"ל, בחר ילחק 181).

סֹבֵא, ס"ז, סמי' סֹבְאֵי, — מי שמרבה לשתות משקה משכר וכדומ', Säufer; buveur; wine-bibber, drunkard: זולל וְסֹבֵא (דבר' כא כ). אל תהי בסבאי יין בזללי בשר למו כי סֹבֵא וזולל יורש (משלי כג כ-כא).

סָבָא, פ"ע, סֹבְאֵי, נִסְבְּאָה, סָבְאָם, — סָבָא יין וכדומ', שתה הרבה säufen, zechen; gorger de liqueur; to quaff: אתיו אקחה יין וְנִסְבְּאָה שכר והיה כזה יום מחר גדול יתר מאד (ישע' נו יב) אל תהי בְּסֹבְאֵי יין בזללי בשר (משלי כג כ). וכסבאם סְבוּאִים (נחו' א י) — ואמר בן סירא: אל תהי זולל ו ס ו ב א ומאומה אין בכים (ב"ס, גני' יח לג). — ובסהמ"א: יוציא מכל אשר תשיג ידו וכו' מזון הראוי לו וכסות הראוי לו לא אכילת הזוללים ו ה ס ו ב א י ן או בני מלכים ולא מלבושי הפחות והסגנים אלא כדרכו (רמב"ם, מלוה ולוה ב ג). כי ה ס ו ב א י ם לא תשבע נפשם לעולם ביין אבל יתאוו אליו תאוה גדולה (ס' החנוך, ספז). וארח להברה עם פועלי און וכו' עם הזונים והזוללים ו ה ס ו ב א י ם (רב"ע פלקירא, המבקש כ). — ואמר המשורר: דעה כי כל אנוש נמצא בעולם לבד מסובאים הם הנבלים אשר לקחו מעט כסף וצוו במי זהב למלאות הנבלים (רמב"ע, [1] תרשיש ג כו-כז). הושו תנו כל הון ואם יקר בבת כרם ועוד תהיו לסובאים מונים (שם, ג ל). וכאשר נשמעה בכל הארץ זאת המחברת נתונה ה ס ו ב א י ם על ראשם לעטרת ועל לבם למשמרת (ר"י חריזי, תחכמוני ה). — ונגזר' ״סֹבְאָה: אשה סובאה רבת בוז כי הסתר קלונה בל תוכל (ב"ז, ב"ס כו ט).

— בינ' פעו', ובתלמ', בהשאלה לעצמות, במשמ' רוויות, דשנות: השותה יין הי עצמותיו שרופין מוזג עצמותיו ס ב ו א י ן[2] כראוי עצמותיו משוחין (תלמ' סחוג, נדה כד:). — וכמו סֹבֵא, ואמר המליץ: ונותרה בעניה שכורה ומשכר לא סבואה טורפיה השיגוה וממקדש הקדש הוציאוה (מנחם ב"ס, מכתי' רי חסדאי למלך הכוזרים). נשמת ס ב ו אָ י ן (של היין) קנמן בשם וכפיהם באבקת רכלים רקחו שתו והיותר כשמן טוב עלי ראשם להתעדן ביד משחו (רמב"ע, אם קדמו אוריו).

[1]) [רא"ב בנימוקים לס' השרשים לרד"ק מיחס החרוז הזה לרבי חיים בן רבי יעקב לרבינו תם זלה"ה.]

[2]) כך גרסת הערוך, וכך בתוספ' הרא"ש שם, ובנוסח' הגמ' ס ב ו י י ן. ופרש הערוך מלוחלחין הרבה.

—״נִסְבְּאוּ, נִסְבְּאוּ: ולמחלפות ראשי אשר בם דגרו ערבי בחורי אך כרגע דאו שולי ששונים נסחבו שמה ימי נער ועיני אהבה נ ס ב א ו (הוס, עד מה בגרון Monatssch, 34, 1896.).

סָבָא, ס"ז, מ"ר סָבָאִים, — כמו סֹבֵא: וקול המון שלו בה ואל אנשים מרב אדם מובאים סָבָאִים[1] ממדבר (יחזק' כג מב).

״סְבָאוּת, ס"נ, — מדת הסֹבֵא: כי תחפש למצא זכות להוללות וסכלות ולזוללות וסבאות (ר' ילחק עונדיס, חגרי דופי הזמן). הזוללות ו ס ו ב א ו ת משחית הזכרון מאבד השכל עוכר הדם מעור העינים (ר"י מודינה, למה לדיק לו).

סבב[2]), ממנו סָבַב, סָבִיב, סְבִיב, ״סְבִיבָה, ״מֵסַב, מְסִבָּה, נְסִבָּה, סִבָּה, *הֵסֵב, הֲסִבָּה, ״סֹבֵב, ״סִבְּבִי, ״סְבִיבוּת, *סִבּוּב, ״סִבּוּבִי.

סָבַב, סַבּוֹתִי, סְבָבוּ, סְבָבוּנִי, סְבָבֻנִי, סַבּוּנִי, סְבָבוּנִי, סְבָבֻהוּ, סְבָבוּם, סַבֹּתָם, סֹבֵב, סֹבְבִים, סֹב, לָסֹב, סֹב, סֹבִּי, סֹבּוּ, יָסֹב, וַיָּסָב, יְסוֹבְבֵנִי, יְסֻבֻּנִי, נָסֹב, וְנָסֹב, תְּסֻבּוּ, יָסֹבּוּ, יְסֻבֻּהוּ, תְּסֻבֶּינָה, יִסֹּב, יִסּוֹב, וַיִּסֹּב, תִּסֹּב, וַתִּסֹּב. — א) פ"ע, פנה האדם הנה או הנה, ביחוד לעשות דבר מה, החליף את מעמדו בפרט בתנועה סבובית, הפנה פניו וגופו מהצד שהיו מכונים לצד אחר, sich wenden; tourner; to turn: ויגד לשמואל לאמר בא שאול הכרמלה והנה מציב לו יד וַיִּסֹּב ויעבר וירד הגלגל (ש"א יה יב; גס כז). ויאמר המלך לרצים הנצבים עליו סֹבּוּ והמיתו כהני יי' וכו' ויאמר המלך לדויג סֹב אתה ופגע בכהנים וַיִּסֹּב דויג האדומי ויפגע הוא בכהנים (שם כב יז-יח). ויקם יואב וילך גשורה ויבא את אבשלם ירושלם ויאמר המלך יִסֹּב אל ביתו ופני לא יראה וַיִּסֹּב אבשלום אל ביתו (ש"ב יד כג-כד). וַיָּסֹבּוּ עשרה נערים נשאי כלי יואב ויכו את אבשלום וימתהו (שם יח יה; גס ל). וכל מעין מים יסתמו וכל עץ טוב יפילו עד השאיר אבניה בקיר הרשת וַיָּסֹבּוּ הקלעים ויכוה

[1]) כך הקרי, והכתיב ס ו ב א י ם, אבל גם לפי הכתיב וגם לפי הקרי אין מליצת הכתוב מתישבת בדרך טבעי, ורגלים לדבר כי המלה ס ו ב א י ם היא כפולה של המלה מובאים. אך לפי הנוסחה המסורה החליטו הקדמוני׳ וגם רוב החדשים כי הוא שֵׁם.

[2]) בערב' שבב a)

a) سبب

(מ"ב ג כה). וילך רכב הסוס לקראתו ויאמר כה אמר המלך השלום ויאמר יהוא מה לך ולשלום סב אל אחרי (שם ט יח). ויסבו כל העם אשר שבה ישמעאל מן המצפה וישבו וילכו אל יוחנן בן קרח (ירמ' מא יד). את רוח הדרום מדד חמש מאות קנים בקנה המדה סבב אל רוח הים מדד חמש מאות קנים בקנה המדה (יחזק' מב יח-יט). תרב גדלתי ותסב [1]) תנחמני (תהל' עא כא). עד שיפוח היום ונסו הצללים סב דמה לך דודי לצבי (שה"ש ב יז). וילכו כל העם איש לביתו ויסב [2]) דויד לברך את ביתו (דהי"א יו מג).—וסב מעל פלוני, מאצלו, מפניו וכדומ': ויסב מעליהם ויבך וישב אלהם וידבר אלהם (בראש' מב כד). ויסב (דוד) מאצלו אל מול אחר (ש"א יז ל). ויטל שאול את החנית ויאמר אכה בדוד ובקיר ויסב דוד מפניו פעמים (שם יח יא). — וגם דברים לא בע"ח, הירדן סב לאחור, נסגו מימיו לאחור: הים ראה וינס הירדן יסב לאחור וכו' מה לך הים כי תנוס הירדן תסב לאחור (תהל' קיד ג-ה). — והדלת על צירה: הדלת תסב על צירה ועצל על מטתו (משלי כו יד). — והרוח: הולך אל דרום וסובב אל צפון (קהל' א ו). — וכוס הפרענות: תסוב עליך כוס ימין יי' וקיקלון על כבודך (חבק' ב יו). — ואמר המשורר: בת בבל הנה מהרה תסוב הכוס עליך אשרי שיאחז ונפץ את עולליך (ראב"ע, אלהי אודה על מעלי). — ובמשמ' פנה לעשות דבר בענין אחר: וסבותי אני ליאש את לבי על כל העמל שעמלתי תחת השמש (קהל' ב כ; גם ז כה). — ובמשמ' יהפך: יסוב [3]) כל הארץ כערבה מגבע לרמון נגד ירושלם וראמה וישבה תחתיה (זכרי' יד י). —ב) סבב במקום, הלך וחזר הנה והנה בכל המקום: והלך (שמואל) מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל (ש"א ז יו). וילך מלך ישראל ומלך יהודה ומלך אדום ויסבו דרך שבעת ימים ולא היה מים למחנה (מ"ב ג ט). קחי כנור סבי עיר זונה נשכחה היטיבי נגן הרבי שיר למען תזכרי (ישעי' כג יו). מצאני השמרים הסבבים בעיר הכוני פצעוני (שה"ש ה ז). כי הלך האדם אל בית עלמו וסבבו בשוק הסופדים (קהל' יב ה). וילמדו ביהודה ועמהם ספר תורת יי' ויסבו בכל ערי יהודה וילמדו בעם (דהי"ב יז ט). —והרוח: סובב סבב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרוח (קהל' א ו). — ובמדרש: וכשהייתי חוזר ועושה דיניהם וצרכיהם והולך וסובב כל עיירות ישראל וכו' דרך העולם בעלי דינין הולכין אצל הדיין ואני הייתי הולך וסובב מעיר לעיר וממקום למקום (מד"ר במדי' יא).—ואמר המקונן: כנשר אאריך קרחה ואתנודד כמו דיה ואסוב עיר בקינותי ובכי רב ותאניה (ר"ש הנגיד, הצמות פליליה). — ומצוי בסהמ"א בענין סבוב והקפת גרמי השמים: מי יחוה גדלתך בהקיפך על גלגל האש גלגל הרקיע ובו הירח ומזיו השמש שואף וזורח ובשעה ועשרים יום יסוב גלגלו ויעלה דרך גבולו (רשב"ג, כתר מלכות). והחמה סובבת ברקיע כנגד גלגל המזלות (ראב"ח הנשיא, העבור א ב). וכל עיגול אשר ברקיע סובב ומתגלגל אנו קורין אותו גלגל (שם). חייב חפץ האלהים וחכמתו סבוב הגלגל העליון אשר יסוב פעם בכל עשרים וארבע שעות (ר"י א"ה, כוזרי ה ב). אם החדש עד סב הלבנה גלגל המזלות שהם שבעה ועשרים יום ושעות מגבלות (ראב"ע, הקדמי' א לפרושו על התורה). העגולה שסובבת בה הירח תמיד היא נוטה מעל העגולה שסובבת בה השמש תמיד (רמב"ם, קדוה"ח יו א). הסכימו כולם שיש לעולם מנהיג והוא מסבב הגלגל ואין הגלגל סובב מאליו (הוא, אגרי לקהל' מרסיליה). הכוכבים המיושבים גם הם סובבים בכל יום וזורחים ומתגלגלים על גלילי מסיבתם רצים עליהם בכל יום ושבים (ר"י הישראלי, יסו"ע ב ז). — ובהשאלה: ידיעת העקרים והבנת ההתחלות שעליהם דרכי יסודי הדתות בכלל סובבים (ר"י אלבו, הקדמי העקרים). וזה כי כמו שבכל חכמה יונחו בתחלתה הדברים וההתחלות שעליהן תסוב החכמה ההיא והם שרשים לאמת כל הדברים שיבאו בה כן נכתבו בפרשת בראשית ג' ענינים חלוקים זה מזה יתבאר בכל אחד מהן עקר מאלו העקרים להורות כי אלו הם שרשים ויסודות לתורה אלהית שעליהם תסוב היא וכל עניניה וכו' ועל זה העקר סובב כל הספור אשר מבראשית עד אלה תולדות השמים (שם א יא). — ג) עמד בעגול, התפשט בהקף מסביב: והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחוין לאלמתי (בראש' לז ז). לעזתים לאמר בא שמשון הנה ויסבו ויארבו לו כל

---

[1]) יש מגיהים, ע"פ התרגומים הלועזים, ותשב.

[2]) בש"ב ו כ: וישב.

[3]) [רש"י: יהפך כל הארץ להיות כערבה ישפלו ההרים ויהי' כל העולם כולו מישור וירושלים הר כדי שתראה גבוהה על הכל, ע"כ. וכן רד"ק והחדשים.]

הלילה בשער העיר (שפטי טז ג). — ובפרט בסעודה, במשתה וכדומ', ישב מסביב לשלחן בקצת נטיה על הצד, לפי המנהג לפנים [1]): ויקדש (שמואל) את ישי ואת בניו ויקרא להם לזבח ויהי בבואם וכו' ויאמר אל ישי התמו הנערים ויאמר עוד שאר הקטן והנה רעה בצאן ויאמר שמואל אל ישי שלחה וקחנו כי לא נָסֹב עד באו פה (ש"א טז ה-יא). — ואמר בן סירא: עם בעלה (של אשת איש) אל תטעם ואל (ת)סב עמו שכור (ב"ס, גני' ט ט). [ראש שמוך א]ל [תתנשא][2]) היה להם כאחד מהם דאג להם ואחר תסוב הבין צרכם ואחר[3]) תרבץ (שם לב א). — ובתשברת, הקו הַסֹּבֵב, הקו המקיף מסביב להמרכז, שכל נקודותיו במרחק שוה ממנו: הנקודה אשר באמצע העגולה הוא השרש לכל הקוים היוצאים ממנה אל הקו הסובב בעגול (ר"י א"ה, כוס הן ג). מחלוקת גדולה בין חכמי האומות במדת העגול כי בטלמיוס אומר כי הקו הסובב הוא מן האלכסון שלשה כמהו וח' חלקים וכו' והנה אם היה האלכסון ט"ז יהיה הקו הסובב מ"ז וחכמי המדות אומרים אם האלכסון ז' יהיה הקו הסובב כ"ב (ראב"ע, ספ' השם ו). וכשנב' ששה וששים מיל ושני שלישית מיל בשלש מאות וששים מספר חלקי הגלגל יתקבץ מזה ארבע' ועשרים אלף מיל וזהו הקו הסובב בכדור הארץ (רש"ט פלקירא, המבקש עט) שיום השבת הוא נקודת המרכז שעליה תסוב עגולה הששת ימים (ר' משה די וידאש, ראשית חכמה, הקדושה קו.). — ד) פ"י, סַב את המקום, הלך סביב סביב לו: ויסעו מהר ההר דרך ים סוף לִסְבֹּב[4]) את ארץ אדום (במד' כא ד). ונפן ונסע המדברה דרך ים סוף כאשר דבר יי' אלי וַנָּסָב את הר שעיר ימים רבים ויאמר יי' אלי לאמר רב לכם סֹב את ההר הזה פנו לכם צפונה (דבר' ב א-ג). וְסַבֹּתֶם את העיר כל אנשי המלחמה הקיף את העיר פעם אחת וכו' וביום השביעי תָּסֹבּוּ את העיר שבע פעמים (יהוש' ו ג-ד; שם ז; יד-טו). וילך במדבר וַיָּסָב את ארץ אדום ואת ארץ מואב (שפטי' יא יח). סֹבּוּ ציון והקיפוה ספרו מגדליה (תהל' מח יג). — והנהר שמימיו הולכים: שם (הנהר) האחד פישון הוא הַסֹּבֵב את כל ארץ החוילה וכו' ושם הנהר השני גיחון הוא הַסּוֹבֵב את כל ארץ כוש (בראשי' ב יא-יג). — סבב האויב את העיר, הקיף אותה וחנה מסביב לה: וישכם משרת איש האלהים לקום ויצא והנה חיל סוֹבֵב את העיר וסוס ורכב (מ"ב ו טו). עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וְסָבַב אתה ובנה עליה מצודים גדולים (קהל' ט יד). — לסבב אותו, הקיפו מכל צד: סְבָבוּנִי פרים רבים אבירי בשן כתרוני (תהל' כב יג; שם יז; קט ג; קיח י-יא-יב). — ובהשאלה במליצה: סְבָבֻנִי בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל (הוש' יב א). — וְסַב עליו: ויקמו עלי בעלי הגבעה וַיָּסֹבּוּ עלי את הבית לילה אותי דמו להרג ואת פלגשי ענו ותמת (שפטי' כ ה). יָסֹבּוּ עלי רביו יפלח כליותי ולא יחמל (איוב טז יג). ויהי כראות שרי הרכב את יהושפט והמה אמרו מלך ישראל הוא וַיָּסֹבּוּ עליו להלחם (דהי"ב יח לא). — וסב אליו, כמו אותו: ויעבר יהורם עם שריו וכל הרכב עמו וכו' ויך את אדום הַסּוֹבֵב אליו ואת שרי הרכב (שם כא ט). — ודברים מפשטים: חבלי שאול סַבֻּנִי[1]) קדמני מקשי מות (ש"ב כב ו). כל רעתם זכרתי עתה סְבָבוּם מעלליהם נגד פני היו (הוש' ז ב). למה אירא בימי רע עון עקבי יְסוּבֵּנִי (תהל' מט ו; שם פח יח). — וּמִלְחָמוֹת: אתה ידעת את דוד אבי כי לא יכל לבנות בית לשם יי' אלהיו מפני המלחמה אשר סְבָבֻהוּ עד תת יי' אתם תחת כפות רגלו (מ"א ה יז). — סַב דָּבָר את דָּבָר, הדבר עומד או מתפשט סביב להדבר השני: ופקעים מתחת לשפתו (של הים) סביב סֹבְבִים אתו עשר באמה מקפים את הים סביב (שם ז כד). יסכהו צאלים צללו יְסֻבֻּהוּ ערבי נחל (איוב מ כב). ודמות בקרים תחת לו (להים) סביב סביב סוֹבְבִים אתו עשר באמה (דהי"ב ד ג). ואחרי כן בנה הומה חיצונה לעיר דויד מערבה לגיחון בנחל ולבוא בשער הדגים וְסָבַב לעפל ויגביהה מאד (שם לג יד). — וחוט או קו סַב את הדבר, הקיף אותו סביב סביב: שמנה עשרה אמה קומת העמוד האחד וחוט שתים עשרה אמה יָסֹב את העמוד השני (מ"א ז טו). ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו עד שפתו עגל סביב וחמש באמה קומתו וקוה[2]) שלשים באמה

---

1) כבר העיר רד"ק בשרשיו ואמר: כי לפי שהיתה ישיבתם ואכילתם ושתיתם במסיבה שהיתה דרכם לישב על המאכל והמשתה סביב סביב ובעת אכילתם ושתיתם היו נסמכים אל צד שמאלם דרך חשיבות קראו גם לסמיכה הסיבה, ע"כ. ועי' עוד הֵסֵב.

2) [המוסגר הוא ע"פ התרגום הסורי והיוני, ובגוף הגני' נמחק.]

3) כך בגוף הגני', ובהגהה על הגליון: ובכין.

4) בקצת ספרים לסבב, ב רפויה.

1) בתהל' יח ו סְבָבוּנִי.

2) כך הכתיב. והקרי קָו.

יסב אתו סביב (שם כג). והעמודים שמנה עשרה אמה קומה העמד האחד וחוט שתים עשרה אמה יסבנו (ירמי' נב כא).—ומצוי במדרש: לאוהבו של מלך שהיה נפנה מן העולם והיו בניו סובבין את מטתו (מד"ר בראשי' לח). רועה שהיה רועה צאנו וראה זאבים באין על הצאן והיה סובב את הצאן שלא ינזקו (שם שמות כ). וכן אמרו שהאש סובבת כל העולם כולו למעלה עד הרקיע (שם במדי' יד). — ואמר המשורר: לראות שמואל הרואה אני עולה להיות לביתו סובבת ומקיפה (רשב"ג, מי זאת). — ופעו', סבוב, סבובים, כמו סובב, סובבים: פגע בו (במשה כשעלה למרום) גדוד של מלאכי הבלה שהם סבובים[1]) לכסא הכבוד שהם גיבורים ועצומים (פסיק' רבתי כ). — ובמשמ' שב, כמו מוסב: ויביע סבוב לשמן ולא לזבוב (לאמר שהפעל יביע הולך להמלה שמן ולא לזבובי) (תשובות דונש, 52). — ה) סב בדבר, גרם, היה סבה לדבר: ויאמר דוד לאביתר ידעתי ביום ההוא כי שם דויג האדמי כי הגד יגיד לשאול אנכי סבתי[2]) בכל נפש בית אביך (ש"א כב כב). — ומצוי בסהמ"א: זה הדואג סובב לנפשו דבר רע והנה הוא מחסרי הדעת (רמ"ע פאקירא, לבי היגון 15). — ואמר המליץ: ועוד כי חולשתי אתה סבות ומדוע אלי רבות כי עד דק פסלתני ובעצי עולה בקעתני (רי שם טוב אלדוטיל, אגרי מגלה, בספי ד"ה מע).

—נפעי, נסב, נסבה, נסבה, נסבו, יסבו, — א) נתחלף מעמדו, נפנה לצד מן הצדדים, כמו קל א): חברת אשה אל אחתה כנפיהם לא יסבו בלכתן איש אל עבר פניו ילכו (יחזק' א ט; גם יב; י יז). — והגבול: והיה לכם גבול נגב מקצה ים המלח קדמה ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים וכו' ועבר עצמנה ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים (במדי' לד ג-ה). ועלה (הגבול) מנגב לקדש ברנע ועבר הצרון ועלה אדרה ונסב הקרקעה (יהוש' יח ג; גם י; יז ו; יח יד). ונבנתה העיר ליי' ממגדל חננאל עד שער הפנה ויצא עוד קוה המדה נגדו על גבעת גרב ונסב געתה (ירמ' לא לה-לט). — ובמלאכת הבנין, עשוי בספוב, במדרגות הולכות וסובבות: ורחבה ונסבה[3]) למעלה למעלה לצלעות כי

[1]) בילקוט ראובני סוף פ' משפ': סובבים.
[2]) [בשבע' ἐγώ εἰμι αἴτιος, וכן הוולג' ego sum reus, אני חיב. וע"פ זה מגיהים רוב החדשים חבתי, ועי' בפירושו של סגל.] —[3]) הסכימו רוב המדקדקים כי

מוסב הבית למעלה למעלה סביב סביב לבית על כן רחב לבית למעלה וכן התחתונה יעלה על העליונה לתיכונה (יחזק' מא ז). — ובהשאלה, נסבה נחלה משבט לשבט, עברה ע"י נשואים וכיוצא בזה: ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבתיו ידבקו בני ישראל וכו' למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבתיו ולא תסב נחלה ממטה למטה אחר (במדי' לו ו-ט). — ונסב רכוש פלוני לפלוני, במשמ' זו: ונסבו בתיהם לאחרים שדות ונשים יחדו (ירמי' ו יב). יען אשר אמרה צר על ירושלם האח נשברה דלתות העמים נסבה[1]) אלי אמלאה החרבה (יחזק' כו ב). — ומלוכה: ויאמר (אדניה) את ידעת כי לי היתה המלוכה ועלי שמו כל ישראל פניהם למלך ותסב המלוכה ותהי לאחי כי מיי' היתה לו (מ"א ב טו). — ואמר בן סירא: מלכות מגוי אל גוי תסוב בגלל חמס גאוה (ב"ס, גני' י ח). — ב) נסבו האנשים את הבית, על הבית, כמו קל ד), במשמ' הקיפוהו מכל צד: טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדם נסבו על הבית מנער ועד זקן כל העם מקצה (בראשי' יט ד). המה מטיבים את לבם והנה אנשי העיר אנשי בני בליעל נסבו את הבית מתדפקים על הדלת (שפטי' יט כב). — ועל פלוני: וישמעו הכנעני וכל ישבי הארץ ונסבו עלינו והכריתו את שמנו מן הארץ (יהוש' ז ט). — ובמדרש: אבל אמצעית של הלה תחתונה נוגעת בשלחן לפי שהלה עשויה כמין ספינה רוקדת חדה מלמטה ונסבה ורחבה למעלה[2]) (מד"ר במדי' ד).

—פעי, סבב, מקו' סבב, — א) סבב את פני הדברים, שנה אותם, עשה שתהיה להם צורה אחרת: כי עבדך יואב הוא צוני והוא שם בפי שפחתך את כל הדברים האלה לבעבור סבב את פני הדבר עשה עבדך יואב את הדבר הזה (ש"ב יד יט-כ). — ומצוי בסהמ"א במשמ' זו: והדברים ההם עם קצר הלשון קשים להעשות כי אם על ידי תחבולה גדולה ומחשבה ארוכה לבעבור

זו הקלה במקום ונסבה, וכן ונבקה (ישעי' יט ג). [ויש מהחדשים מגיהים ונוספה.]

[1]) [רש"י: מעתה הוסבה סחורות העמים אלי, ע"כ, וכן רד"ק. ור"א מבלגנצי אומר: ולשון נסיבה נופל בדלת, הדלת תסב על צירה וכו', נמצאת ירושלים כדלת סוגרת בפני העמים מלבא אלי וכו', ולכך אומר דלתות דלת הסוגרת נשברה, ודלת הפותחת נסבה על צירה להיפתח ולבוא אלי, ע"כ. וכן מפרשים רוב החדשים.]
[2]) [ע"פ מליצת הכתוב (יחזק' מא ז)].

סבב את פני הדבר (ר"י א"ת, הרקמה, הקדמי II).—ב) *סִבֵּב במקום, את המקום, חִזֵּר, כמו קל משמ' ב): עירות המוקפות חומה מקודשות ממנה שמשלחין מתוכן המצורעים ומסבבין לתוכן [1]) מת עד שירצו (כלים א ז). אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי שאמנה אותן מבן חדש יכול אני להיות מחזר ומסבב בחצרותיהם ובתוך בתיהם ולספור כל אחד ואחד (מד"ר במדי ג). ומשה היה מסבב את העיר ויגע ג' ימים וג' לילות למצוא ארונו של יוסף וכו' משנתיגע הרבה פגעה בו סגולה וראתה משה שהיה עיף מן היגיעה אמרה לו אדוני משה למה אתה עיף אמר לה ג' ימים וג' לילות סבבתי את העיר למֵצוא ארונו של יוסף ואין אני מוצא אותו (שם דבר' יא). מעשה ברוכל אחד שהיה מסבב בעיירות והיה מכריז ואומר מי מבקש סם חיים וכו' (תנחומ' מצורע ה). — ואמר הפיטן: זכור סבב צקלג ונגב עמלק יושב בארץ הנגב (ר"א קליר, זכור אֵיש, קרובי' לפורים). — *סִבֵּב על הפתחים, הלך וחזר מפתח לפתח לקבץ נדבות: המסבב על הפתחים אין נזקקין לו לכל דבר (תוספת' פאה ד ח). בין שיש לך הון בין שאין לך הון כבד את אביך ואת אמך ואפילו את מסבב על הפתחים (ירוש' פא א א). אלימלך היה מגדולי המדינה ומפרנסי הדור וכשבאו שני רעבון אמר עכשיו כל ישראל מסבבין פתחי זה בקופתו וזה בקופתו עמד וברח לו מפניהם (מד"ר רות א א). וכל מי שמסבב על הפתחים הוא משבט שמעון (תנחומ' ויחי י).—ג) *הקיף סביב סביב: פתח ר"א בן ערך במעשה המרכבה ודרש וירדה אש מן השמים וסיבבה[2]) כל האילנות שבשדה (חגי' יד:). מעשה בגוי אחד שרדף אחר ישראל להורגו ולא הגיעו עד שבא נחש וסיבבו והפילו (פסיק' רבתי ל).—ואמר הפיטן: כל היצורים גבול סבבתם אל ראשיתם ולאחריתם (שיר היחוד ג). — ובמשמ' פ"י, גרם, עשה שֶׁיִּסֹּב, שיעמד או יתפשט מסביב לדבר: וכשם שברא הקב"ה ארבע רוחות העולם כך סיבב לכסא ארבע חיות (מד"ר במדי ב).—*סִבֵּב את הגלגל, הניעו באופן שיסֹב סביב לעצמו: ואם פטר אדם את המים עד שבאו וסבבו את הגלגל ושחט בסביבתו הרי זו כשרה (רמב"ם, שחיטה ב יג). שהגלגל סובב תמיד ואי אפשר שיסוב בלא מסבב והוא ברוך הוא המסבב אותו בלא יד ובלא גוף (הוא, יסוה"ת א ה). — ואת הראש, גרם לו בלבול וכאב ראש: הוזק היין מסבב ראשי במחוש ראש (ערוך, ערך הגרני).—ובהשאלה, *סִבֵּב את פלוני, עסק בו וטִפֵּל בו: הרבה סיבב עשו את הורו זה זה אביו שהיה זקוק לו להאכילו (ר' חנינא, מד"ר דבר' א).—*סִבֵּב אותו בדברים, הפליגו בדברים מענין לענין: הלכו (חכמי ישראל אצל ר' דוסא בן הרכינס) וכו' התחילו מסבבים אותו בהלכות עד שהגיעו לצרת הבת (יבמ' טז.). — וכמו"כ *סִבֵּב עמו בדברים: ואל יאמר לו (המחזיר חוב שעברה עליו שביעית) בחובי אני נותן לך אלא יאמר לו שלי הם ובמתנה אני נותן לך החזיר לו חובו ולא אמר לו כן מסבב עמו בדברים עד שיאמר לו שלי הם ובמתנה נתתים לך (רמב"ם, שמיטה ויובל ט כח-כט).—ד) *גָּרַם, היה סבה: נגף אח ושאלו אלוה למען יודה ויתהולל בתשובתו כמסבב וצודה על כן נקמו אל באף רודה (רסע"ג, השגי' על חוי הבלכי 6). שלא יהיה הדבר לפוקה ולמכשול ויאמר הריני מסבב להרוג אויבי כדרך שעשה פלוני ואפטר (רמב"ם, רוצח ושמירת נפש ב ה). והרי הוא (אחאב) הרשע לא הרג בידו (את נבות) אלא סיבב קל וחומר להורג בידו (הוא, שם ד ט). ומהם מי שיגיע (הממון) אליו בדרך הירושה והדומה לזה ויחשוב כי הסיבות חייבו לו את זה ולולי הם לא היה מגיע אליו ממנו ומשבח הסיבה מבלעדי המסבב (ר"י א"ת, חו"ה הבטחון ד). שהמצות הנסתרות והם הכונות המסבבות המצות המעשיות הם החלק האלוהי (ר"י ב"ר אנטולי, מלמד התלמידים, קנז:). ואל תשים את לבך לדברי הטפשות והסכלות שאומרין החוזים בכוכבים שמזל האדם העולה בעת יציאתו מרחם אמו וצורת הכוכבים השבעה במקומותם במזלות באותה שעה היא העלה המסבבת להיות הילוד חכם או סכל (ר"י אבן עקנין, ספר' מוסר ב טז). לבל יעלה על לב כי גלגל מולו סבב רעתו (ר"מ אלשיך, איוב א יד). הגדולה לאדם בעולם הזה מסבבה שמקנאים בו בני אדם ומוציאתו מן העולם בלא זמנו (ר"י אבוהב, מנוה"מ א א ג א). — — מְסַבֵּב הַסִּבּוֹת, כנוי לאלהים: אני אריסטוטלים בן פליגנוס הייתי משרת ניטפוריש בן המלך הגדול דיפסטיאנים למדתי והבינותי שבח ותהילה למורה הצדק ומסבב הסבות (ר"י הריזי, מוסרי הפלסופים א י). —פועי, תְּסוֹבֵב, אֲסוֹבְבָה, תְּסוֹבְבֵנִי, יְסוֹבְבֵנִי, יְסֹבְבֻנְהוּ,

1) בתוספתי (כלים ב"ק א יד) בתוכם.

2) בקצת ספרים וסיבסבה, ובכ"י ואכלה, ועל הגליון וסבבה.

יסובבנו, תסובבך, יסובבו, יסובבה,—א) סובב במקום, חזר בכל המקום: אקומה נא ואסובבה בעיר בשוקים וברחבות אבקשה את שאהבה נפשי (שה"ש ג ב). ישובו לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר (תהל' נט ז). — נקבה תסובב גבר: שובי בתולת ישראל שבי אל עריך אלה עד מתי תתחמקין הבת השובבה כי ברא יי' חדשה בארץ נקבה תסובב[1]) גבר (ירמי' לא כ-כא).—ב) הקיף, הלך סביב סביב: ארחץ בנקיון כפי ואסבבה את מזבחך יי' (תהל' כו ו). — ג) הקיפו מכל צד: ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן יסבבנהו יבוננהו יצרנהו באישון עינו (דברי' לב י). ועדת לאמים תסובבך (תהל' ז ח). אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה (שם לב ז). — ומי הים וכדומ': ותשליכני מצולה בלבב ימים ונהר יסבבני כל משבריך וגליך עלי עברו (יונ' ב ד).—אפפוני מים עד נפש תהום יסבבני סוף חבוש לראשי (שם ו). — ודברים מפשטים: רבים מכאובים לרשע והבוטח ביי' חסד יסובבנו (תהל' לב י). כי ראיתי חמס וריב בעיר יומם ולילה יסובבה על חומתיה ואון ועמל בקרבה (שם נה י-יא). — ואמר המשורר: אישבם אסובבם אחובבם ואוהבם נדבות (ראב"ע, אני אני). מה יהפשו לבות חפים הוא יסובבם על שמו ינוסון נרדפים הוא ישובבם (הוא, אל אמת).— ובחכמת הדקדוק: הנה תשים באות השנית אחת מן התנועות שהן ז' מלכים ותסובב התנועה עם כל התנועות וכו' והנה אם שמת תנועה באות הראשון תסובבנו עם כל התנועות גם פעם מלעיל גם פעם מלרע (הוא, ספר השם ז).

—פעל, *סבב, בינ' נק' מסבבת, מ"ר מסבים[2]), מסובין,—א) שסבבוהו, שהקיפוהו מסביב: ר"א אומר עולם לאכסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסובבת (במחיצה) וכיון שהגיעה חמה אצל קרן מערבית צפונית נכפפת ועולה למעלה מן הרקיע ורבי יהושע אומר עולם לקובה הוא דומה ורוח צפונית מסובבת וכיון שחמה מגעת לקרן מערבית צפונית מקפת וחוזרת אחורי כפה (ב"ב כה:). עונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה מסובין[1]) לו ליום הדין (רשב"ל, ע"ז יח.).—ב) במ"ר, הרבוי של מסב, במשמ' יושב במסבה אל השלחן: מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין ביריחו הביאו לפניהם כותבות וכו' (תוספת' ברכ' ד טו). מעשה ברבן שמעון בן גמליאל ור' יהודה ור' יוסי שהיו מסובין בעכו וקדש עליהם היום וכו' (שם ברכ' ה ב). אורחין שהיו מסובין אצל בעה"ב וקידש עליהם היום עקרו עם חשכה לבית המדרש חזרו ומזגו להם את הכוס (ר' יהודה, שם ג). פועלים שהיו מסובין ואוכלין והותירו פרוסות או שהיו אורחין מסובין ואוכלין והותירו פרוסות ונתנום לשמש (שם דמאי ה ז). מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין בביתו של בייתוס בן זונין בלוד והיו עסוקין בהילכות הפסח כל אותו הלילה (שם פסח' י יב). כשעשה רבן גמליאל סעודה להכמים היו כל חכמי ישראל מסובים אצלו עמד רבן גמליאל ושמשן (מכי' שמות, עמלק א). וכשמברין אותו (את הכה"ג) כל העם מסובין על הארץ (סנה' ב א). ולפי שדרך עבדים להיות אוכלין מעומד וכאן להיות אוכלין מסובין להודיע שיצאו מעבדות לחירות (ר' לוי, ירוש' פסח' י א). בני חבורה שהיו מסובים לשתות ועקרו רגליהן לצאת לקראת התן או לקראת כלה (פסח' קא:). והיו האומות רואין את ישראל מסובין ואוכלין מקלסין להקב"ה וכו' וכו' (מד"ר שמות כה). לעתיד לבא הוא עושה שלום להם והם מסובין ואוכלין בגן עדן (שם). זה שבט יהודה ובנימין שהיו מסובין בהיכלי עונג (שם במדי' י). שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסובין והלילה הזה כלנו מסובין (מה נשתנה, הגדה של פסח). — ומצוי בסהמ"א: לפי שכשבני אדם מסובין בתחילה כשממתינין לצורכי הסעודה שיתעכבו על השלחן (תשו' ר' שלמה, מעשה הגאונים סב). שהנהנה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה כאילו נהנה מזיו השכינה (רש"י, שמות יח יב).—וגם לא בסעודה, במשמ' היה יושב במסבת אנשים, בחבורת בני אדם, נשען על צדו: וכבר היה רבי טרפון ור' יוסי הגלילי ורבי עקיבא מסובים בבית ערוד נשאלו מי גדול תלמוד

[1]) [רש"י: הנקבה תחזור אחר הזכר לבקשו שישאנה לשון ואסובבה בעיר אבקשה וכו' ע"כ. ווזהי מליצה שישראל יבקשו את יי', עי' רד"ק. והחדשים פירשוהו באופנים שונים.]

[2]) בצורה זו כבר התפלפל ר"י קמחי בספ' זכרון, הוצ' באכר 66, והחליט שזה שבוש במקום מוסבין. [אבל קשה לשבש את כל המקומות המרבים שנמצא בהם צורה זו. והנכון שהוא במקום מסבבים, מסובבין, והוא משמש מ"ר לבינ' הפע' מסב (עי' להלן) במקום מסבים, כלו' פסיבי במקום אקטיבי, כמו זכור, רכוב וכדומה. ואינו מ"ר של מסבה, כמו שבא בה"ז 3109].

[1]) כך בנוסח' הדפו'. ובכ"י מסובבין אותו, עי' ד"ס.

גדול או מעשה (ספרי דברי מח). ומעשה ברבי ישמעאל ור' אלעזר בן עזריה שהיו מסובין[1] במקום אחד והיה ר' ישמעאל מוטה וראב"ע זקוף (ברכ' יח.). אני ואתם בחלומי מסובין היינו[2] על הר סיני ונתנה עלינו בת קול מן השמים עלו לכאן וכו' (ריב"ז, חגי' יד:). פעם אחת היו (חכמי ישראל) מסובין בעליית בית גוריא ביריחו נתנה עליהם בת קול מן השמים וכו' שוב פעם אחת היו מסובין בעליה ביבנה ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה (סנה' יא.). — ג) בלשון המחקר והפלוסופיה, מה שנולד מהסבה, תוצאה: והכל שב אל הסבה הראשונה לא בעבור כונה ממנה אבל הוא אצילות נאצלת ממנה סבה שנית ואח"כ שלישית ורביעית והתדבקו הסבות והמסובבות והשתלשו כאשר אתה רואה אותם (ר"י הל"ח, כוזרי ה ח). ואלו היה אפשר העדר הבורא היה נעדר המציאות כולו ותבטל מהות הסבות הרחוקות ממנו והמסובבות האחרונות ומה שביניהם (ר"ש הל"ח, מו"נ ח סט). סבה ומסובב בענין עלה ועלול שמות נרדפים (הול, פרוש מלים הזרות שבמו"נ). ואין בזה שום סבה שתוליד מסובב שיש חפץ בו (רשב"ח, מאמר על ישמעאל, הולי פרלם ד). כי ההפסד הוא מסובב מהתנגדות הפכים נמצאים בנושא אחד בהיותם מתקוממים זה על זה ומפסידים זה את זה (ר"ע ספורנו, אור עמים, מה.). כי בסור הסבה יסור המסובב בודאי (ר"י מפיסק, מנחי קנאי ו). כי אין הסבה התלויה במסובב ולא קודם במתאחר (שם 9). הכריע הענין מטבעה הבריא שהסבה ראוי שתוקדם למסובב (ר"י אברבנאל, מפעי ה' ג ז). כי יתחייב מציאות הסבה במציאות המסובב ולא יחויב מציאות המסובב במציאות הסבה אלא בצורה (ר' משה הנרבוני, המאמר בבחירה, בקבי ד"ח, לח). — ואמר המליץ: מה יפיה ומה טובה שכלה מסובב והיא סבה היא לענוים ולנזירות צורה (עמנוי, מחבי ג).

— התפ', "הסתבב, הסתבב הדבר, נתהוה ע"י סבות והסתעפות הדברים זה בזה: ואולי יסתבב שיצאו בקי יהדותם (ר' יצחק אבן לטיף, לגרי התשובה I, 65 קבץ על יד, הולי מק"ג). איך היו מסתבבים אלו הפליאות מצד רבוי הבריאות זה דבר עמוק (רשב"ל דורלן, תפארת

[1]) בכ"י מינב' אין מלה זו, ובתוספת' (שם ח ו) שהיו שרויין.

[2]) בקצת כ"י אין המלים מסובין היינו.

ישראל, סוף דרוש ג). כי אין מצב לירידת האור שכל עוד שיתרחק מהפנים עליונים יתגלה (הנאצל) ויסתבב מסובבו העליון ממנה והיינו עילה ועלול (עסיס רמונים, ג ו, ח:).

— התפועל, "הסתובב, — התנועע בתנועת הגלגל סביב לעצמו, sich umdrehen; se rouler; to turn about, מצוי בספרות העברית החדשה ובדבור.

— הפע', הסב, הסבת, הסבתי, הסבו, מסב, הסב, הסבי, להסב, ויסב, ויסבני, נסב, נסבה, ויסבו, — א) פ"י, עשה שיסב, שיפנה לצד אחר: ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא וכו' ויסב אלהים את העם דרך המדבר ים סוף (שמות יג יז-יח). וישאל דוד ביי' (אם יעלה אל הפלשתים למלחמה) ויאמר לא תעלה הסב[1] (את אנשי המלחמה) אל[2]) אחריהם ובאת להם ממול בבאים (ש"ב ה כג). ויוציאני דרך שער צפונה ויסבני דרך חוץ אל שער החוץ (יחזק' מז ב). וירבעם הסב את המארב לבוא מאחריהם (דה"ב יג יג). כה אמר יי' אלהי ישראל הנני מסב את כלי המלחמה אשר בידכם אשר אתם נלחמים בם את מלך בבל (ירמי' כא ד). — הסב את פניו, החזיר את פניו לאחור, לצד אחור: המה הרחיקו מבית מיכה והאנשים אשר בבתים אשר עם בית מיכה נזעקו וידביקו את בני דן ויקראו אל בני דן ויסבו פניהם ויאמרו למיכה מה לך כי נזעקת (שפטי' יח כב-כג). ויסב המלך את פניו ויברך את כל קהל ישראל (מ"א ח יד; גם כח ד). בימים ההם חלה חזקיהו למות וכו' ויסב את פניו אל הקיר ויתפלל אל יי' (מ"ב כ א-ב). — ובמליצה הסב פניו מפלוני, מדבר פלוני, פנה והתרחק ממנו: והסבתי פני מהם וחללו את צפוני ובאו בה פריצים וחללוה (יחזק' ז כב). כי מעלו אבותינו ועשו הרע בעיני יי' אלהינו ויעזבהו ויסבו פניהם ממשכן יי' ויתנו ערף (דה"ב כט ו). — והסב עיניו מנגד פלוני: הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבני (שה"ש ו ה). — ואת לבו, הטהו: ענני יי' ענני וידעו העם הזה כי אתה יי' האלהים ואתה הסבת את לבם אחרנית (מ"א יח לז). — והסב לב פלוני על פלוני, הטה לבו לטובה: ויעשו חג מצות

[1]) [ואולי צריך לגרוס סב, והה"א היא כפל של ה"א בתיבה הקודמת, עי' פירושו של סגל.]

[2]) בקצת ספרים הסב מאחריהם, ובדהי"א (יד יד) הסב מעליהם.

שבעת ימים בשמחה כי שמחם יי' והסב לב מלך אשור עליהם לחזק ידיהם במלאכת בית האלהים (עזרי ו כב). — והסב את פלוני, או דבר פלוני, העתיקו ממקום למקום: ויאמרו גת יסב ארון אלהי ישראל ויסבו את ארון אלהי ישראל ויהי אחרי הסבו אתו ותהי יד יי' בעיר וכו' ויזעקו העקרנים לאמר הסבו אלי את ארון אלהי ישראל להמיתני (ש"א ה ח-י). ועמשא מתגלל בדם בתוך המסלה וירא האיש כי עמד כל העם ויסב אתו מן המסלה השדה (ש"ב כ יב). ואת מיסך השבת אשר בנו בבית ואת מבוא המלך החיצונה הסב בית יי' מפני מלך אשור (מ"ב יו יח). נשלחה על אחינו הנשארים בכל ארצות ישראל וכו' ויקבצו אלינו ונסבה את ארון אלהינו אלינו (דהי"א יג ב-ג). — הסב אליו את העם, עשה שיבא אליו: וישלח אבנר מלאכים אל דוד וכו' כרתה בריתך אתי והנה ידי עמך להסב אליך את כל ישראל (ש"ב ג יב). — ואת המלוכה: ולא דרש (שאול) ביי' וימיתהו ויסב את המלוכה לדויד בן ישי (דהי"א י יד; גם יב כד). — *הסב את נחלתו, גרם שתסב לאחר, ואמר בן סירא: אל תתן לזונה נפשך פן תסיב[1]) את נחלתך (ב"ס, גני' ט ו). — ב) הקיף מסביב, עשה שיקיף וילך סביב סביב: ויסב[2]) ארון יי' את העיר הקף פעם אחת (יהוש' ו יא). נבנה את הערים האלה ונסב חומה ומגדלים דלתים ובריחים (דהי"ב יד ו). — וכמו שלמים, *הסביב, ואמר הפיטן: ישכך כעס והמה ועמך מסביבים אותך כחומה ואתה מן השמים תשגיח אותם לרחמה (חו"מ היה עם פיפיות, מוסף ר"ה). ובכל פעם שיאמר אותם הפסוקים יסביב התרנגול סביב ראשו (מחז' ויטרי, סדר יוה"כ, שלט). — ג) הסב את שמו, שנה אותו, קרא לו בשם אחר: וימלך פרעה נכה את אליקים בן יאשיהו תחת יאשיהו אביו ויסב את שמו יהויקים (מ"ב כג לד). וימלך מלך בבל את מתניה דדו תחתיו ויסב את שמו צדקיהו (שם כד יז). — ובדקדוק, *הסב את פני המלה, שנה את צורתה, הוסיף בה אות: אשר אמר דונש כי טית ודלית במשרתים יען כי שתיהם במתפעלים וכו' אך זה לא שירות ולא מלאכה אחרי

[1]) בכ"י תסוב.

[2]) [הנושא הוא סתמי, כלו' הסבו אותו. ורד"ק מפרש יהושע הסב. וי"ת ואסחר ארונא, ויסב, וכן שאר התרגומים העתיקים. ויש מפרשים כמו קל, הלך סביב סביב, ומהחדשים מנקדים ויסב-ויסבו.]

כי לא יסבו פני המלה אשר הן בתוכה אנה ואנה כי כן פתרון בלא הן כבהן וכו' כי באמרו נצטדק הזדמינתון איננו מסב את המלה ולא יקרא משרת בלא סבת פני המלה (הכרי ר"ת על דונש 9). — ובמשמ' הטה את המלה בנטיות שונות: היכל יוכלו אנשי הלשון להסב מן תרומה תרמתי ומן תנופה תנפתי ומן תאוה תאותי ומן תחנה תחנתי (מנחם, מחברת, חנה). — ובמדרש, בהשמטת הפעו', כמו לב: אמר הקב"ה לנח נח נתחייב דורך כלייה ואני עתיד להחריב את העולם ואעפי"כ עתיד אני להסיב על עולמי ברחמים (פסיק' רבתי' יד). — ד) *כמו סב קל, במשמ' ישב בהסב אל שלחן האכילה: בעל הבית שהיה מיסב ואוכל קראו חברו לדבר עמו אין צריך לברך למפרע (תוספתי ברכ' ד יח). כי זה צד סדר היסב בזמן שהן שתי מיטות גדול מיסב בראשו של ראשונה ושני לו למטה הימנו וכו' (שם ה ה). חבר שהיה מיסב במשתה וסעודת עם הארץ (שם דמאי ג ז). פעם אחת נכנס אבא להסב בבית רבן גמליאל והביאו לפניו אניגרון ואכסיגרון ועליהן פלפלין שחוקות ומשך אבא את ידיו (ר"ח בר' צדוק, שם יו"ט ב יו). אימתי מסיבין[1]) על החודש לאור עיבורו הא כיצד חל להיות ערב שבת ושבת מסיבין[1]) עליו למוצאי שבת (שם ונגי' ד טו). היו יושבין לאכול כל אחד ואחד מברך לעצמו הסיבו[2]) אחד מברך לכלם (ברכ' ו ו). ואפילו עני שבישראל לא יאכל (בליל פסח) עד שיסב ולא יפחתו מארבע כוסות של יין (פסח' י א). וכשמברין אותו (את הכה"ג) כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הספסל (סנה' ב ח). מי שנכנס לבית המנוגע וכו' עד שישהה כדי אכילת פרס פת חטין ולא פת שעורין מיסב ואוכלן בלפתן (נגעי יג ט). משעה שרוב בני אדם נכנסין להסב (ר' חמא, ברכ' ב:). אבל (אם הפועלים) עושין בסעודתן או שהיה בעל הבית מיסב עמהן מברכין כתיקונה (שם יו.). ששה דברים גנאי לו לתלמיד חכם אל יצא כשהוא מבושם לשוק וכו' ואל יסב בחבורה של עמי הארץ (שם מג:). השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא (ריב"ל, פסח' קח.). שבעה מנודין לשמים אלו הן יהודי שאין לו אשה

[1]) כך בכ"י א"פ, הוצ' צוק"מ. ובכ"י וינה, ובמו"כ בספרי הדפו', מסיעין.

[2]) כך במשנה שבמשניות, ובמשנ' שבש"ס הסבו. ובמדב מ היסבו, וכך גם במשנ' מנקד' כ"י פרמה: היסבו.

וכו' ויש אומרים אף מי שאין מיסב בחבורה של מצוה (פס קיג:). מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחר וכו' ואינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר (מו"ק כג:). כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין על השטר אלא א"כ יודעין מי חותם עמהן וכו' ולא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מיסב עמהן (סנה' כג.). אדם הראשון מיסב בגן עדן היה והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין (ר"י בן תימא, [1]) פס כט:). וכי יש בעל הבית שיעשה סעודה לאורחים ולא יהיה מיסב עמהם (מד"ר במדי' יג). לא דומה צערו של זה שהוא עומד לצערו של זה שהוא מיסב זה שהוא עומד לא אוכל ולא שותה דומה למשמש זה שמיסב ואינו אוכל צערו כפול ומכופל ופניו מוריקות (פס קהל' בכל עת). ומעשה באדם אחד שעשה משתה לבנו כיון שבאו בני חבורה והסבו נכנס להביא יין ראה את החבית שמליאה שמן וחנק את עצמו ומת (דא"ר ח). לעולם יהא אדם יודע אצל מי הוא יושב ואצל מי הוא עומד ואצל מי הוא מיסב (דא"ז ה). הוי זהיר בדלתי ביתך שלא יהו נעולות בשעה שאתה מיסב באכילה ובשתיה (פס ע).—ובסהמ"א: ראוהו מיסב עם עמי הארץ אין הסעודה בחזקת מעושרת (רמב"ם, מעשר י ו). לפיכך בן חבר שהיה מיסב במשתה ע"ה אין הסעודה בחזקת מעושרת שמא אביו התנה עליו (פס ז). ישראל וגוים שהסיבו יחד והדליק גוי הנר אם הרוב גוים מותר להשתמש לאורו (עוא"ח, שבת רעו).—ואמר הפיטן: ללבו ערב הכל לצביונו ולדעתו לבנות ולשבח ואין מסב בסעודתו (אדיר ונאה, יוצ' לשבת אחר שבועות). —ואמר המליץ: והיה בתוך הקרואים איש זקן נודד כצפור מקן והוא מסב על השלחן הערוך כנחש ברוך (ר"י חריזי, תחכמ' ג). — והֵסֵב על המטה, ישב עליה ונשען על הצד: המודר הנאה מחבירו ונכנס לבקרו וכו' ומסב עמו על המטה ואוכל עמו על השלחן (נדרי' ד ד). מציעין עשר מיטות שאם ירצה יסב על אחת (תוספת' שבת יג יו). אבל ושתה המלך ונשתכר והיא צותה לעבדיה בחצי הלילה ועמדו והוציאוהו במיטה לבית אביה כיון שניער המלך משנתו אמר באיזה מקום אני מיסב אמרה לו בבית אבי (פסיקי' רבתי' כ). — ולוי הֵסֵב: אמר לו לאדם הסב שעה אחת עד שיגיע שעת הסעודה (ר' יוסי, סדר אליהו רבה טו).—

[1]) בכ"י ר' יהודה, סתם, ובאדר"נ א' ר"י בן בתירא.

ובסהמ"א: ומעמדו באותו המקום כאלו תאמר עומד או יושב שוכב או מיסב או נפול על פניו וכיוצא בהם (ר"י א"ת, רוח חן י). — ובמשמ' פ"י, עשה שיסב: מה עשה הקב"ה הסיבן תחת ענני כבוד וכו' והאכילם מן (מד"ר שמות כה). — ודבר לא בע"ח, בנין וכדומ', במשמ' נטוי: בית שהוא מיסב [1]) על גבי בית המנוגע (תוספת' נגעי' ז ד).—ה) *הסב בדבר מן הדברים, גרם, היה סבה להדבר: מעשה בר' אליעזר שנתפס על דברי מינות והעלו אותו לבמה לדון אמר לו אותו הגמון זקן כמותך יעסוק בדברים הללו אמר לו נאמן דיין עלי כסבור אותו הגמון שלא אמר אלא לו ולא נתכוין אלא נגד אביו שבשמים אמר לו הואיל והאמנתי עליך אף אני כך אמרתי אפשר שהסיבו [2]) הללו טועים בדברים הללו (תוספת' חול' ב כד).—ומצוי במשמ' זו הרבה בספרות העברית החדשה.

—הפעי', יוּסַב, מְסֻבָּה, מוּסַבַּת מוּסַבּוֹת, — שהסבו אותו, בכל משמ' ההפע',—א) במשמ' הֻקַּף מסביב: מעשה הרש אבן פתוחי חתם תפתח את שתי האבנים על שמת ישראל מֻסַבֹּת משבצות זהב תעשה אתם (שמות כח יא).—ב) במשמ' סִבּוּב וְגִלְגּוּל: כי לא בחרוץ יודש קצח ואופן עגלה על כמן יוּסָב [3]) כי במטה יחבט קצח וכמן בשבט (ישעי' כח כז). ושתים דלתות לדלתות שתים מוּסַבּוֹת דלתות שתים לדלת אחת ושתי דלתות לאחרת (יחזקי' מא כד). — ג) במשמ' שנוי השם: ובני ראובן בנו את חשבון וכו' ואת נבו ואת בעל מעון מוּסַבֹּת שם ואת שבמה ויקראו בשמת את שמות הערים אשר בנו (במדי' לב לז-לח).—ובתלמ', בענין הֲסַבַּת נחלה משבט לשבט: שאני התם שכבר הוסבה (רב פפא, ב"ב קיג.).—ובסהמ"א, הוּסַב הדבר אל צד פלוני, הסב אותו שיהיה פונה ונוטה לעומת הצד ההוא: עשה פי ששת הנרות שבראשי הקנים היוצאים מצדיה מוסבים כלפי האמצעי כדי שיהיו הנרות כשתדליקם מאירים אל עבר פניה מוסב אורם אל צד פני הקנה האמצעי

[1]) כך בכ"י וינה הוצ' צוק"מ, ובנוסח' הדפו' מיסך.

[2]) כך בכ"י א"פ, הוצ' צוק"מ, ובנוסח' הדפו' הסיבות.

[3]) כך בכל הספרים, סמך דגושה ומלא ו, כמו יוּשַּׁד (הוש' י יד), ואמר רד"ק: והוא כתוב בוו ודגש ופליגי עליה יוסב רפה, ע"כ. ונראה כי בספרים שהיו לפני ר"י חיוג היה כתוב יֻסַּב חסר ו, עי' ג' ספרי דקדוק, הוצ' נוט, 113, ערך סבב. [אולם שם בדפוס נמצא יוסב, המתנגד לדבריו, וכבר חלק עליו ריב"ג, (הרקמה שער כג, 147).]

שהוא גוף המנורה (רש"י, שמות כה לג). — ובהשאלה, °מאמר זה מוסב על המאמר הקודם, במשמ' שייך לזה: ולא יראו פני ריקם לפי פשוטו של מקרא דבר בפני עצמו הוא ואינו מוסב על הבכור שאין במצות בכור ראיית פנים (הנ"ל, שמות לד כ). הקצות לשון העשות וכן הטוח אבל חליץ את האבנים מוסב הלשון אל האדם שהלצן והוא משקל לשון כבד (הנ"ל, ויקר' יד מג). אז תבין יראת ה' מוסב על ענין של מעלה שאמר אם לבינה תקרא (הנ"ל, משלי ב ה). וישבעו עצי יי' ארזי לבנון אשר נטע יוכיח כי הכל מוסב על משקה הרים מעליותיו מפרי מעשיך תשבע הארץ (הכרי ר"ת, דונש על מנחם 57). וגם אני אכה כפי מוסב על ואתה בן אדם הך כף אל כף (ר' אליעזר מבלגנצי, יחזק' כא כב). וארא כי נטמאה גם היא מוסב וארא על ותקע נפשי (שם כג יג). הנה כל זה מוסב אל מה שאמר ברכות לראש צדיק (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי י יח). ולענין הנמשל הנה כל זה מוסב אל הרשעים שוכר (שם יב). וי"ל שמוסב על שלפניו וכאלו כתיב כי יראו אותך המצרים ואמרו אשתו זאת ויחיו אותך ועל ידי כן יהרגוני (פענח רזא, לך לך, ח.). כי מה שאמר אריסטו לא נגלה עדיין אין זה הדבור מוסב על גדרו בנפש אבל זה הדיבור הוא מוסב על מאמרי אפלטון בנפש (ר' הלל מורונה, תגמו' הנפש טו:).

*סֹבֵב, סובב, ש"ז, — דבר הסובב, ביחוד סֹבֵב של גלגל, העגול העליון החיצון של האופן, חִשּׁוּק ; Reifen ; circonférence d'une rue ; rim of a wheel. העושה כלים מן העשת וכו' ומן הסובב של גלגל וכו' טהורין (כלים יא ג). — ובפרט הבליטה האמצעית שמסביב למזבח בין היסוד ובין ראש המזבח[1]: עלה בכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית (זבחי ה ג). עולת העוף כיצד היתה נעשית עלה בכבש ופנה לסובב וכו' (שם ו ה). אם אין הצדדין מחזיקין (את האיברים והפרדים) סודרין אותם בסובב על הכבש (תמיד ב א). עלה (המזבח) חמש ונכנס אמה זה הסובב נמצא עשרים ושמנה על עשרים ושמונה (מדות ג א). שכל מזבח שאין בו לא קרן ולא כבש ולא יסוד[2] פסול ר' יוסי בר' יהודה אומר אף הסובב (תוספתי

1) [לדעת ת"א זהו הכרכב, וכן דעת ר' יוסי בר' יהודה (זבח סב.), ועי' כרכב הערה 2].

2) [בגמ' (זבחי סב.) הגרסה: יסוד וריבוע.]

סוכ' ג יז). — ובסהמ"א: במשמ' סבוב ועגול: אין לך סובב ואין לך פאה על כן אותך חי לא ראה (שיר היחוד ג).

°סִבְּבִי, סובביי, ת"ז, — מה שיש לו תכונת ההסתובבות וההתפשטות: פרק ז' יבאר הישות הסובביי הצוריי והמשותף וכו' כי בכללות כל הנמצאים יבחן שלשה מיני ישות אשר הראשון הוא הסובביי והמתנשא וכו' ויהיה המשל האש ימצא בו הישות הסובביי והמתנשא בשמים (ר"י אבוהב, שעה"ש לר"א אירירי ד ז).

°סִבְּבִיּוּת, סובביות ש"נ, תכונת ההסתובבות וההתפשטות: הנה בא"ס ב"ה בעצם אותה מעלה והרוממות אשר בהם לאין תכלית על הכל יתנשא ואותה סובביות והתפשטות אשר להיותו בורא ומעמיד מניע ומשלים לכלם יתפשט (שם ו). כי בכל התארים והפעולות וסובביות והבלתי בעל תכלית וראשית הכל יתכן ענין הצמצום אשר על ידו בעצמו עומד ופועל (שם ה יג). ותדע ותשכיל מה שאמרנו בענין השלמיות הצוריות שהם הספירות האלהיות המשתלשלות מהעליונות והסובביות ספירות של אין סוף הבלתי מסובב וסבות המשתתפות שהם הנמצאו' בכל הג' עולמו' (שם ז ח).

סִבָּה, ש"נ, מ"ר סִבּוֹת, — א) הסתעפות הדברים זה בזה, Wendung, Schickung ; tour des affairs ; turn of events: ולא שמע המלך אל העם כי היתה סִבָּה[1]) מעם יי' למען הקים את דברו אשר דבר ביד אחיה השילני אל ירבעם בן נבט (מ"א יב טו). — ובסהמ"א: פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה כל גלגולי סבתם לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם (רש"י, בראש' לז א). — ואמר המשורר: תם וישר נצרוהו ובגשן הרבוהו והפרוהו כי סבות יוסף הורידוהו (ר"י הלוי, אפתחה שערי). היתה מיי' סבה ולבכור רחל הרבה מלבוש באהבה רבה כי בן זקנים הוא (ראב"ע, מי כמוך אל). סבות היו עליון יסדם ואיש תם ברח משפוך דם ושנים עשר בנים הולידם (הנ"ל, אותות אל). — ואמר המליץ: ואחרי כל זאת הסיבות התגלגלו והגבעות התקלקלו וההצלחות התדלדלו (עמנואל, מחבי א). — ב) °בכלל כל דבר ומפעל שגורם ומסבב דבר אחר ופעולה אחרת, עִלָּה, שנולדה

1) בדהי"ב (י טו) נסבה.

מעצמה או מפעולה אחרת, Ursache; cause.[1]): ואפשר שיהיה הממון סיבת רעתו ואבדן נפשו (ר"י א"ת, חו"ה, הבטחון, פתיחי). אופני הבטחון על האלהים בו שיתעסק בסיבות המגיעות אותו אל מדרגות החסידים הראויים לזה מאת האלהים יתברך בחסדו (הוא, שם 7). סימן החכמה הנראה בחכמות ובמלאכות ופעולות אשר הכינם הבורא יתברך לאדם להשלמת תקנתו וסיבות טרף חקו ושאר תועלותיו (הוא, שם הבחינה 7). כי לא תגונה סבה טבעית ולא מקרית (הוא, כוזרי ה כ). ולבחירה סבות משתלשלות אל הסבה הראשונה השתלשלות מבלי דוחק (שם). וסבות הפעלים האלה וההפעליות האלה כאשר תבקשם ימנע ממך השגתם ואפשר שתמצא סבות סבותם עד שתגיע אל הפלכים וכו' (שם). אם תקח כלי הרש הלול וסתום מכל צד שהוא מלא מן האויר ותשקיענו בהכרח תחת המים שהוא יעלה למעלה מאליו בסור המכריח מעליו וזה אשר בסבת האויר אשר בתוכו והוא יכריח הכלי אשר הוא מיסוד העפר לעלות עמו (הוא, רוח חן ז). כי זה השהרות לא נולדתי בו רק הוא מקרה ויסור וסבת זה המקרה כי כעסו אחי עלי ושמוני נוטרה את הכרמים (ראב"ע, שה"ש א ו, פעם ב). סבות הנמצאות ארבע החמר והצורה הפועל והתכלית (מלות הגיון ט). וכן משערין המכה עצמה ומשערין בה ההורג וכו' שנאמר אשר ימות בה מיתתו של זה משערין כל סבותיה (רמב"ם, רוצח ג ג). הזורק אבן לתמר להפיל תמרים ונפלו מן התמרים על תינוק והרגוהו פטור מפני שנפלו מכח כחו וכן כל כיוצא בזה משאר הסיבות (שם ו טו). ומפני כל אלו הסבות ראוי לחפש בדברי ולבדוק אחרי (רמב"ם, אגרי לרי יהונתן הכהן). סבות הסתירה או ההפך הנמצא בספר מן הספרים או בחבור מן החבורים אחת משבע סבות הסבה הראשונה הוא שיהיה המחבר ממי שקבץ דברי אנשים ולהם דעות מתחלפות וכו' והסבה השביעית צורך הדברים בענינים עמוקים מאד יצטרך להעלים קצת עניניהם ולגלות קצתם (ר"ש א"ת, פתיחי מו"נ). כי המציאות הוא מקרה קרה לנמצא ולזה הוא ענין מוסף על מהות הנמצא וזהו הדבר המבואר הראוי לכל מה שלמציאותו סבה שמציאותו ענין נוסף על מהותו אמנם מי שאין סבה למציאותו והוא השם יתעלה ויתרומם לבדו (שם א נז). כבר התבאר בחכמה הטבעית המצא הסבות לכל מה שיש לו סבה (לכל הנמצאים) ושהם ארבעה החומר והצורה והפועל והתכלית (שם סט). והשכל לבד יעמוד אשר הוא לכל המעשים סבה ותכלית (רש"ט פלקירא, המבקש יד). העיון באמיתת הדברים סבה שימאס האדם באמיתותיהם (הוא, שם כז). והיא תחקור סבת יצורים והם חומר וצורה והפועל ולמה מציאותו (הוא, שיר בראש ספר ראשית חכמה). כל מחלוקת הבא בסבת קנאה כל כך היא קשה שאפילו שהיתה התחלתה על דברי תורה לבסוף יבא לידי שנאה וקטרוג (ר"י אבוהב, מנו"המ סב). כי לא על צד העונש נפלו (היהודים מגדולתם) אלא בסבה טבעית (ר"ש אבן וירגא, שבט יהודה 8). וכל מה שהוא מורכב אינו מחויב המציאות לפי שההרכבה היא סבת מציאותו (ר"י מפיסא, מנחי קנאי 20). ואם נמצא איזה מהם (מאומות העולם) שנתנבאו לא היה אלא לפי שעה ולצורך ישראל כענין אבימלך ולבן ובלעם והסבה היא כי זה הדבוק האמתי אינו תלוי בהתאחדות השכל ההיולי עם השכל הפועל רק בקיום התורה (הוא, שם 38). ואמנם הנפש היא סבת הווית הגוף הנפשיי (שם 54).—ואמר הפיטן: היום כמאז בלי סבה הננו לפניך באשמה רבה (רשב"י הבבלי, תבוא לפניך, סליחי יוכ א). — ואמר המשורר: יד אלוה כל רם ונעלה ראש לכל סבה ועלילה לחזותו עין כלה ומבשרי ללבי נגלה (ר"י הלוי, שם אלהים). — ונחלקת לשלשה מינים, סבה ראשונה או גורמת, סבה פֹעלת וסבה תכליתית[1]): ויש פועל יוצא לשנים פעולים כמו ראובן האכיל את שמעון לחם והנה ראובן הוא הסיבה הראשונה לאכילת הלחם רק שמעון הוא האוכל והלחם הוא האכול (ראב"ע, ספר לחות, ל:). ומזה הוא שמניח הפילוסוף בשני מהשמע הזרע בסוג הסבה הפועלת (רשב"ג, מאמר על הנפש, חמדה גנוזה, א.). ובעודה (הנפש) בנו היא מן הסבות הפועלת והצוריית ובהעלותה ממנו ושובה היות שכל בפועל עומדת בעצמה תהי' על צד התכלית לבד (ר' הלל מוירונא, תגמולי הנפש, ז.). כי הנה הסבה התכליתית תשתרר על כל יתר הסבות (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי ח כב).—הַסִּבָּה הראשונה, כנוי לאלהים: תחלת

---

[1]) בערב' סבב a) וגם עלה b)

a) سبب b) علة

---

[1]) כך בערב': עלה אוליה או כ'ליה, עלה פאעלה, עלה ע'איה.

ההקדמות אשר בהם קיום העצה הזאת ההודאה בסבה הראשונה ושהוא עושה הכם ושאין במעשיו שוא אך כלם בחכמה וסדור אין בהם קלקול (ר"י א"ת, הכוזרי ה כ). הפילוסופים אשר דק עיונם וזכה מחשבתם והודו בסבה ראשונית אינה דומה לשאר הדברים (שם 3 כד). וכל שכן הסבה הראשונה והוא הבורא יתברך אי אפשר לשכל האנושי להשיג מהם כלל ר"ל ממהותם (הוא, כוח הן ג). הסבה הראשונה איננה גוף ולא כח בגוף (ראב"ע, ספר העצמים). הפילוסופים כמו שידעת יקראו השם ית' העלה הראשונה והסבה הראשונה (ר"ש א"ת, מו"נ א קט). ונקרא סבה ראשונה לא קדומה יען כי עלול היצירה עלול ממנה ובאמצעותה (רס"ע פלקירא, האמונות 7 ט). הסבה ראשונה היא המושלת ונותנת חיים והיא היא מקור הכל (ר"י מפיקא, מנח' קנא' 24). אבל סבה ראשונה לא מצאנו לו שם אלא מפני רוב שלימות הייחוד קראתי לו שם חד"א (צרים מנוחה, דרך ג).—וכמו"כ סִבַּת וְסִבּוֹת: שהם (המורכבות) כלים משמשים במצוע סבות אחרות משתלשלים אליו יתברך שהוא סבת הסבות (ר"י א"ת, הכוזרי 7 ג). דע כי הבורא יתברך ויתעלה הוא סבת הסבות ועלת העלות כי הוא למעלה מן השכל (ר"ש אלדבי, ש"א, הנתיב הראשון ה:). ידוע הוא כי השי"ת מחויב המציאות הוא סבת הסבות וזה כי אפילו שיעלה על הלב בטול הנמצאים מציאותו ית' לא יתבטל (י"ג יקודות המשכיל, בספר ד"א, נו).—ג) *שה"פ מן סִבֵּב, כמו הֲסִבָּה, בענין העברת נחלה משבט לשבט וכדומ': וכל בת יורשת נחלה וכו' בסיבת[1]) הבעל הכתוב מדבר (ב"ב קיא:). נאמרה סיבה בבן ונאמרה סיבה בבעל מה סיבה האמורה בבעל אין הבעל יורש את אשתו בקבר אף סיבה האמורה בבן אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב (אבי, שם קיג:).—ובמשמ' סִבּוּב והקפה, ואמר המשורר: צבית חן הלכי ועוז יעלות דרכי והמים שפכי דמי יעלה תרהב וסובבי סבות והשקיטי ריבות וכבי סלבות צבאים חן הלהב (עמנו', מחב' ז).

סִבּוּב, ש"ז, מ"ר סִבּוּבִים,—שה"פ מן סִבֵּב,—א) סִבּוּב העגול, הֶקֵּפוֹ, הקו המקיף במרחק שוה מן המרכז, Peripherie; circonférence (d'un ce:cle); circumference (of a circle): ואם אתה חפץ לידע את הסיבוב הלילה חלילה הוא מצרף את החוט בתוך ג' וישביע ועולה כ"ב (מלאכת המדות ה). ואם באנו לבוין החשבון דמרובע יתר על העיגול נוכל להוכיח בענין זה שתעשה נקודה של משהו ותקיפנה בחוטין הרבה סביב זה סיבוב אחר סיבוב עד שירחיבו ויגדל רוחב בעוגל טפח על טפח (תוספ' סוכ', ד"ה כמה דמרובע ח.).—ב) הליכה וחזרה במקום או סביב דבר מה: ואם הוא מגביר עבודת האלהים ובוהר ביראתו ובוטח בו בעניני תורתו ועולמו וכו' יסתלק מעליו טורח הגלגול והסבוב בהבאת טרפו (ר"י א"ת, חו"ה, הבטחון ג). ויש חלוק בין הקפה לסבוב כי ההקפה היא השלמת הסבוב עד סופו והסבוב יכול יהיה סובב את מקצת העיר ולא יהיה משלים את כלה (אבודרהם, סדר התקופות). יום א' כ"ה בו רכבתי עם הודי אחד לעשות סיבוב לראות כל הגליל העליון והצדיקי' אשר בו (סבתי ירושלם יח:). —סִבּוּב בבתי תפלה לאסף נדבות: שיקחו הלק שישית מכל ביה"כ וביה"מ וממנינים מהכנסות הסבובים שנעשה בהם יום ב' ויום ה' בכל שבוע (פנקס קראקא תקנת ש"א, אוצה"ס 7 581).—ובפרט במהלך גרמי השמים והקפתם מסביב: וכל עיגול אשר ברקיע סובב ומתגלגל אנו קורין אותו גלגל וכל עגול שאנו זוכרין אותו מדרך הקפתו וסבובו אנו קוראין אותו אופן (ראב"ח הנשיא, העבור 3). גלגל המזלות בנטיית חגורתו וסבוב כוכבי לכת עליהם (ראב"ד, אמו"ר 3 7 ג). וסדר זריחת השמש ובואה להעמיד עתי היום והלילה וכו' וסבוב הגלגלים אשר תנועתם מתחלפות (ר"י א"ת, חו"ה, היחוד ו). וזה בסבובי הגלגל והזריחה והשקיעה וכו' כן נצטרך לחקור מאין נתרבו הדברים קודם סבוב הגלגל (הוא, כוזרי 7 כה). ואחרי כן חייב חפץ האלהים וחכמתו סבוב הגלגל העליון אשר יסוב פעם בכל עשרים וארבע שעות ויסבב עמו כל הגלגלים (שם ה 3). ולסבובי הגלגל מספר מגיע אל תכלית וכו' ואנחנו נדע כי סבובי גלגל השמש חלק משנים עשר מסבובי הירח (שם ה יח). והשנית השמש כי כאשר תסבב סבובה השלם המיוחד לה תקרא שנה והג' הלבנה כי כאשר תסבב סבובה תקרא חדש (אבו קהל בן תמים, הרג' פי' ספ' יצירה כט). וכיוצא בזה יעשו בסבובי הגלגל ג"כ ויחייבו ממנו במחשבתם שסבובים אין תכלית להם וכו' (ר"ש א"ת, מו"נ א עד). גלגל הקף סובב על גלגל אחר ולא יהיה סבובו סביב מרכז הגלגל ההוא הנושא אותו (הוא, שם 3 כד). מספר הסבובים שהתנועע בהם

[1]) כך בקצת כ"י, וכך בפירוש רשב"ם שם, ובנוסח' הדפו' הסבת, עי' ערך הסבה.

הגלגל מהיר התנועה בזה הזמן (רלב"ג, מלחמ' ה' ו יח). שאם לא היה מספר סבובי האחד בזמן אחד יותר גדול ממספר סבובי האחר לא תהיה תנועת האחד יותר מהירה מתנועת השני (שם). יסבלו העבדות עד שתכלה סבוב המחברת ויגיעו ימי האחרית וכו' משפטי הדביקים וסבובי הכוכבים בכל אלף שנה פעם (ר' קלונ', אגר' בע"ח ב ג). שק"פ מעלות הסבוב הנכחי למשוה היום הנמשך ממזרח למערב מיושבים (ר"י מוסקטו, כפול' יהודה ד).—ובזמרה ונגינה, סִבּוּב הנעימות בגרון, הגברת הקול והשפלתו חליפות, סלסול: ואמר לבעל המוסיקא מדוע תנועות הקולות ושבירת הנעימות וסיבובן בגרון יערב וינעם ולא יערב כן דבר המסופר (ר"י הריזי, מוסרי הפלוסופ' א יח).—ג) בהשאלה, סִבּוּב הראש, חֹלִי, מֵחוּשׁ ראש המביא לידי בלבול הדעת, scotodinia [1]; dizziness; vertige; Schwindel: סבוב הראש הוא שידמה בעליו שהדברים סובבים עליו ושמוהו וגופו יסוב ולא יתאפק לעמד אבל יפול (קאנון ג א ה א). אלדואר[2] הוא סבוב הראש כאלו מוחו וגופו יסובב ולא יוכל לעמוד (נרבוני, אורח חיים ג ד, כ"י ביהמ"ד ספתר). מועיל מכאב הראש וסבובו (שם, שער בחליי הראש א). ולפי שבאותו יום קרה לעלי אותו חולי (של כאב עינים) חשב שמואל בלילה כאשר שמע הקול שעלי היה קורא אותו ושבאתהו סבוב הראש או חולי אחר (ר"י אברבנאל, ש"א ג, והנער שמואל משרת). מאמר הראשון מדבר מהחולי סיבוב הראש שנקרא בלשון לטין וירטיגו (vertigo), ובלשון אשכנז שווינטיל שהחולים בו דומין כשמסבב עמם הכל מה שלפניהם ומאחריהם (דמיון הרפואות פנת פס). ירטיגיני הוא חולי סבוב הראש והיא דמיון שקר שכל המוחש ממנו סובב ונולד מעשנים העולים לראש (טוביה כ"ץ, מעשה טוביה, בית הקדש א ג).—ד) התחרות חליפות של פרשים או משחקים באיזה משחק, tourna- ; tournoi ; Tournier ment: ויהי היום ויצו המלך אוטיר פנדרגן לעשות סיבוב גדול מאוד מכל פרשי לוגריש לפני עיר קמלוט וכל פרש ורוזן יביא את אשתו אל הסיבוב למען יתגבר לבב הפרשים ולבב הגבירות יעלז (מעשה מלך ארטוש, אוצר טוב 1885). והמלכה חלתה פניו מאד שיביאה עמו אל הסבוב מתאוה לראות הקבוץ הגדול מן הפרשות (שם). והמלך עלה אל המגדל הוא גלוון וגדריאט ושאר פרשים כדי לראות הסיבוב והסיבוב מתחיל להזדמן וכו' (שם).—ה) בדקדוק, כמו מקור: וכבר ראיתי להכם ר' יונה שקרא המקורות הסבובים וזה בספר ההשגה בשרש סבב ובזולתו אמר שם ותוספת הנון על הסבובים שהם מקור הפעלים כמו באבדן מולדתי ונוספה עוד נון על הסבובים בלתתן שם את ארון ברית ה' (ריב"ס דורשן הלוי, מעשה אפוד י). ואמנם קרא אותו סבוב כי כמו שהתנועה הסבובית קודמת על שאר התנועות וכו' (שם).

סִבּוּבִי, ת"ז, לנקי סִבּוּבִית, מ"ר סִבּוּבִיִּים, סִבּוּבִיּוֹת,— של סִבּוּב, שמתנועע בסִבּוּב: כי התנועה הגלגלית הסבובית והעגולית מה שאליו יתנועע ממנו יתנועע (מנחם גילני, מכתי' לר"ד הבבלי, לקו"ק, כספח' 49). קצת הגשמים מתנועעים תנועה סבובית וכל מתנועע תנועה סבובית אין לו הפך התולדה (כל מלאכת הגיון, ההקף כע.). והם כדורים רבים אחד תוך שני וכו' כולם מתנועעים תנועה סבובית שוה אין מהירות בדבר מהם ולא איחור (ר"ס א"ח, מו"נ א עג). כדבר הסבובי שחלקיו רודפים זה את זה (ר"י ב"ר אכטובי, מלמד התלמידים יא.). וכל זה מורה על פעל התנועה הסבובית הנתונה לסבת המורכבים (שם יא:). על סדר זה מתגלגלות האותיות בכדור שנחקקו בו התנועות תנועות סבוביות (ראב"ד, פי' יצירה א יא). כי כאשר נראה שתנועת ארבעתן (ארבעה היסודות) תנועה ישרה ולא סבובית ולא מעוקמת ידוע כי חומר אחד להם (אבי הרלב"ג, שעה"ש א א). ותפול בין שתיהן תנועה סבובית (נרבוני, אורח חיים ג ד, כ"י ביהמ"ד ספתר). אם היה הגשם בב"ת נמצא הנה אם שיתנועע תנועה סבובית או ישרה ואם סבובית הנה בהכרח יש לו אמצע כי הסבובי הוא אשר יסוב סביב האמצע (ר"ח קרסקש, אור ה' א א). ולהנחת גלגל יוצא מרכז יתחייב גם כן שתמצא תנועה סבובית (ר"י אלבו, העקרים ד ב). והשכלים אף אם לא יניעו בתנועה יומיית יניעו תנועה סבובית (ר"י מפיסא, מכת' קנא' 32). כי אין לגשם ראשון שום הפכי כי אין שום הפכי לתנועה הסבובית (ספורנו, אור עמים יז). שתנועת הגשמים הטבעיים נחלקת לשני סוגים אם ישרה ואם סבובית והתנועה הישרה שני מינים אם מהמרכז אל המקיף ואם מן המקיף אל המרכז והתנועה

[1] תרגום ד"ר מזיא.—[2] בערב' אַלְדֻוָּאר [a]

a) الدوار

הסבובית היא אשר סביב המרכז (ר"ד אבן יחיא, לשון למודים). כי אין עצמים למטה מהיסודות במדרגה אבל משם ישובו העצמים לחזור ולעלות על דרך התכלית באופן סבובי ועגולי למול ההתחלה הראשונה אשר ממנה השתלשלו על דרך הפועל (ר"י אברבנאל, מפעי' ה' ז ד). וידוע שהתנועה הסבובית לא תצויר בה לא התחלה ולא תכלית (ר"א הקראי, עץ ח"ע, קדוה"ס א, יג.). וכבר ידענו סברת אפלטון שנפשנו היא מתנועעת תנועה סבובית מתמדת מטבע שכלי לחמרי ומחמרי לשכלי בחזרת חלילה (ר"י מוסקטו, כפולי יהודה יב). — קו סִבּוּבִי, הקו הסובב במרחק שוה מן הנקודה המרכזית: שהוא (הפלוסוף) יאמר שהעתה יותר דומה מכל דבר אל הנקודה בקו הסבובי (רלב"ג, מלחמי ה' ו כא). ועי' סִבּוּב. — הֶקֵּשׁ סִבּוּבִי: אמנם מצד הקדמת התורה לא יוכל זה לעשות שאם יעשהו לא יהיה כ"א בהקש סבובי המשל אמרנו מנין לנו מה שכתוב בתורה כי ששת ימים וכו' נשיב שכך היה כמו שמצינו בפר' בראש' סדר בריאת כל הימים ונשנה עוד ונשאל ומנין שכך היה סדר בריאת כל הימים ונשיב שכך העידה התורה א"כ יתאר הדבר לספק הראשון וזה יקרא הקש סבובי ר"ל ידיעת הדבר בעצמו (כס"ע ספרוט, עין כל [פרוש קאנון א"ס] סו, כ"י ביהמ"ד שכטר). — מאמר סִבּוּבִי: הסבובי הוא מאמר מורכב מהפכיים באופן שהקדום במאמר הראשון ישוב אחרון בשני וכן להפך והמשל ולאהבה את שונאיך לשנא את אוהביך (ר"י מסיר ליאון, נופת צופי' ד ל).

°סִבּוּךְ, סיבוך, ש"ז, — שה"פ מן סִבֵּךְ: וּמפרשין אותו (את הפעל גזז) לשון סיבוך כדבר שהוא מסתכסך או מסתבך (תשו' הגאו' הרכבי, מט). שכל הסיבוך (של הריאה) יהיה בבשר שבין הצלעות וכו' משא"כ בשקצת הסיבוך הוא בעצם (ר"י קארו, כ"מ על הרמב"ם הלכ' שחיטה יא י). — ובהשאלה: כי אין תוכחת מי שנסתבך סבוך מעט במרי כתוכחת מי ששקד בו (רלב"ג, מלחמי ה' ד ו). וכן לפעמים אין החולי מסוכן ויש לו רפואה וכו' ועכ"ז יקרא מסוכן לפי שהחולי נסתבך בגוף סבוך חזק (ר' אברהם סבע, צרור המור, מצורע). והוא בונה חייץ פי' קיר אבנים בלא סיבוך עפר (ר"י בן מלכי צדק, שביעית ג ח).

סְבוֹרָא[1], ת"ז, מ"ר סְבוֹרָאִים, (סְבוֹרָאֵי), — לפנים תאר לתלמיד חכם חריף, מבין וסַבָּר, ואחרי כן תאר של כבוד לחכמי ישראל בבבל אחרי האמוראים עד תקופת הגאונים: הדור הראשון רב יוסי הוא ראש רבנן סבוראי היה לראש אחר רבינא (ראב"ד, ספ' הקבלה). ובימי רבנן סבוראי הם הגאונים שעמדו אחר חיבור התלמוד ראו שרבו הרמאין וננעלו דלת בפני לווין וכו' (סמ"ג, מ"ע לג). וכיון שכן אין לזוז ממנהגן של גאונים שראו מרבנן סבוראי כי ישבו על כסאו של רב אשי ונתפללו בביהכ"נ שלו (ריטב"א, על מסכ' ר"ה ד, כא:). למען רחמיך וחסדיך הרבים וכו' ולמען משה ואהרן ודוד ושלמה ופנחס ושבעים זקנים וכו' וכל התנאים והאמוראים והסבוראים והגאונים (תפלה על הפרנסה, ערב ליל כפור, מחז' איטלי' ב' עו:). עד שקם אחד ממלכי פרס והרס בתי מדרשות וכו' נחתם התלמוד ונשלמה ההוראה כלומר שלא היה עוד רשות לחכמי ישראל להורות ולדון והחכמים ההם נקראו סְבוֹרָאֵי[1] כלומר תלמידים (שד"ל, מבוא למחז' איטלי' א). רבנן סבוראי מעשיהם והרגל לשונם בתלמוד והתרת השאלה היאך הרשו הסבוראים עצמם להכנים דברים חדשים בש"ס אשר עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע (ליון, סנה ג 83).

סַבַּטְיוֹן, סמבטיון, סנבטיון, — שם נהר אגדי[2]: לשלש גליות גלו ישראל אחת לפנים מנהר סנבטיון ואחד לדפני של אנטיוכיא ואחד שירד עליהם הענן וכיסה אותם כשם שגלו לשלש גליות כך גלו וכו' מה טעמא לאמר לאסורי' צאו אילו שגלו לפנים מנהר סנבטיון (ירוש' סנה' י ו). לא למקום שגלו עשרת השבטים גלה שבט יהודה ובנימין עשרת השבטים גלו לפנים מן נהר סמבטיון שבט יהודה ובנימין מפוזרים בכל הארצות (רבי יהודה ברי סימון, מד"ר ברא' עג). א"ל ר' עקיבא לטורנוסרופוס הרי נהר סמבטיון יוכיח שמושך אבנים כל ימות השבת ובשבת הוא נח (סנ יא). — ובסהמ"א: ועוד מבני משה ע"ה הוני' אצל הנהל ששמו סבטיון ונקרא כן על שם שנסו מא"י והנהל יסוב אותם והגוים קוראים לנהל ההוא סבטיון והקף הנהר מהלך ג' חדשים מרובע (ספ' אלדד הדני, ביהמ"ד ילינק ג). ויש מקום שרואין אלו לאלו ומדברים מצעקת אדם ומנהר סבטיון ביניהם ואומרים כזה אירע לנו במלחמה

---

1) מן סבר. בארמ': מה יעביד הדין סבורא דלא יליף ולא שימש (ירוש' שבת ג ו.), ועוד.

1) כך מנקד שד"ל.

2) [עי' על הספרות אצל קרויס, Lehnw., II 369 seqq., וגם Jew. Enc., X 681]

זכו' וכשהם רוצים לדבר או לעסק גדול יש להם מין יונים ידועים ביניהם וכותבים אגרותיהם וקושרים בכנפיהם או ברגלי היונה והולכין ועוברין על נהר סבטיון ובאות היונות למלכיהם ושריהם וכו' ורוחב אותו מקום הנהר מאתים אמה כמטחוי קשת והנהר מלא מאבנים גדולים וקטנים וקולם ירעם כרעש גדול כרוח שערה ביום ובלילה ישמע קולו מהלך יום (הוח, כוסחי ג, שם ג). אינם רואים בני אדם ואין בני אדם רואי' אותם אלא ארבע שבטים הללו שהם יושבים מעבר לנהרי כוש ורואין אותם אלו את אלו ומדברים עמהם ונהר סבטיון ביניהם שכתוב בהם לאסורים צאו וכו' ורוחב הנהר סבטיון ק"ק אמה כמטחוי קשת והנהר מלא חול ואבנים בלי מים והאבנים קולם ירעים כרעם קול גדול או כגלי הים וכמו רוח סערה ובלילה ישמע קולו עד מהלך חצי יום (הוח, כוסחי ג, שם ה). כיון שבא הלילה ירד הענן וכסה עליהם ועל נשיהם ובנותיהם ובניהם והאיר להם הקב"ה בעמוד אש והוליכם כל הלילה עד אור הבקר והניחם על שפת הים כיון שזורח השמש נסתלק הענן ועמוד האש והמשיך הקב"ה לפניהם נחל אחד שמו סמבטיון וסגר בפניהם כדי שלא יוכל אדם לעבור עליהם וכו' (אגדתי דבני משה, שם ו).

סַבִיאָה, ש"נ, —מדת הַסֹּבֵא: כל עסקיהם אל הזוללות והסביאה ושוגים בדרכי השכל והמשפט (רנה"ו, יין לבנון, פי' על אבות ג ד). יסורו גם המה למשמעת הפעליות נפשותם החיות וביותר להזמה השביעה והסביאה חמדת הון ושטף חמה (ר"ש בלוך, בבי"ע ב, ארץ הזהב לא:). הם שלא מדעתם מואסים בזוללה בסביאה ומשטיפה בזימה וזנות (ר"א גויפיל, סע"י ג, הסקפה לעונה יא:). ומה יקרה לו מרבוי הזוללות והסביאה והזימה (פנה"ו, רב טוב לב"י, מכתב ב', לז:).

סָבִיב, סמ' סְבִיב, מ"ר סמ' סְבִיבֵי, וגם סְבִיבוֹת,־בֹת, בכנ' סְבִיבֶיךָ, סְבִיבָיךְ, סְבִיבָיו, סְבִיבֶיהָ, וגם סְבִיבוֹתַי,־בֹתַי, סביבוֹתֵינוּ,־בֹתֵינוּ, סביבוֹתֶיךָ, סְבִיבוֹתַיִךְ, סביבוֹתֵיכֶם,־בֹתֵיכֶם, סְבִיבוֹתָיו,־בֹתָיו, סביבוֹתֶיהָ,־בֹתֶיהָ, סְבִיבֹתָם, סְבִיבוֹתֵיהֶם,־בֹתֵיהֶם, — א) ש"ז, הקף שמקיף דבר, circuit ;Umkreis: ויבן העיר מסביב מן המלוא ועד הַסָּבִיב (דהי"א יא ח). — ב) מלת התאר, פֹּעַל סָבִיב, היה סָבִיב, בְּסִבּוּב, round ; autour ; ringsum about: ויקם שדה עפרון וכו' וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבלו סָבִיב לאברהם למקנה (בראש' כג יז-יח). והגבלת את העם סָבִיב לאמר השמרו לכם עלות בהר (שמות יט יב). ועשית שלחן עצי שטים וכו' וצפית אתו זהב טהור ועשית לו זר זהב סָבִיב ועשית לו מסגרת טפח סָבִיב ועשית זר זהב למסגרתו סָבִיב (שמות כה כג-כה; גם כז יז; כח לא-לג; כט יו; לח יו; כ). ואת הבית יקצע מבית סָבִיב ושפכו את העפר אשר הקצו (ויקר' יד מא). ובתי החצרים אשר אין להם חמה סָבִיב על שדה הארץ יחשב (שם כה לא). זאת תהיה לכם הארץ לגבלתיה סָבִיב (במד' לד יב; גם לה ד). וישם ישראל ארבים אל הגבעה סָבִיב (שפטי כ כט). והעברים היו לפלשתים כאתמול שלשום אשר עלו עמם במחנה סָבִיב [1]) וגם המה להיות עם ישראל אשר עם שאול ויונתן (ש"א יד כא). ושאול לכד המלוכה על ישראל וילחם סָבִיב בכל איביו במואב ובבני עמון ובאדום וכו' (שם מז; גם לא ט). ויבאו דנה יען וסביב [2]) אל צידון (ש"ב כד ו). עד כלתו לבנות את ביתו ואת בית יי' ואת חומת ירושלם סָבִיב (מ"א ג א). ויהי שמו (של שלמה) בכל הגוים סָבִיב (שם ה יא). והרמונים מאתים טרים סָבִיב על הכתרת השנית (שם ז כ; גם כג כד; לה). והקפתם על המלך סָבִיב איש וכליו בידו (מ"ב יא ח; גם כה א; י; דהי"ב כג ז). שאי סָבִיב עיניך וראי כלם נקבצו באו לך (ישעי' מט יח). ונתנו איש כסאו פתח שערי ירושלם ועל כל חומתיה סָבִיב ועל כל ערי יהודה (ירמ' א יה). אליה יבאו רעים ועדריהם תקעו עליה אהלים סָבִיב (שם ו ג; גם כ יד-יה; כט). וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סָבִיב (יחזק' א ד). בני ארוד וחילך על חומותיך סָבִיב וגמדים במגדלותיך היו שלטיהם תלו על חומותיך סָבִיב (שם כז יא). ואסף חיל כל הגוים סָבִיב זהב וכסף ובגדים (זכרי' יד יד) לא אירא מרבבות עם אשר סָבִיב שתו עלי (תהלי' ג ז; גם יב ט; לז ג). ידיך עצבוני ויעשוני יחד סָבִיב [3]) ותבלעני (איוב י ח; גם יח יא; יט י).

---

[1]) [השבע' ἀνεστράφησαν καὶ αὐτοί, וכן בוולג' reversi sunt ut essent. ועפ"י זה גורסים החדשים סָבְבוּ גם המה. ועי' בפרושו של סגל.]

[2]) [קשה, בשבע' καὶ ἐκύκλωσαν, ועפ"ז זה גורסים רֹב החדשים: ויבאו דנה וּמִדָּן סבבו אל צידון. ואחרים גורסים: דנה וְעִיּוֹן וַיָּסֹבּוּ אל צ'. עי' מ"א (יה כ.) ובפרושו של סגל לשמואל.]

[3]) [בשבע' μετὰ ταῦτα μεταβαλών, ועפ"ז זה גורסים החדשים אַחַר סָבוֹב, או תְּסוֹב, תָּשׁוּב וכדומ'.]

ויבער ביעקב כאש להבה אכלה סביב (איכ' ב ג).— ואמר בן סירא: ויקיפהו פעמונים ורמונים המון ס ב י ב לתת נעימה בצעדיו (ב"ס, גני' מה ט). ותגע למות נפשי וחיתי לשאול תחתיות ואפנה ס ב י ב ואין עוזר לי ואצפה סומך ואין (שם נא ו-ז).—סביב סביב: וכל גלולי בית ישראל מחקה על הקיר סביב סביב (יחזק' ח י). ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות והעבירני עליהם סביב סביב והנה רבות מאד על פני הבקעה (שם לז א-ב, ורגיל ביחזק' מ-מג, כמו מ ה; יד; יז ועוד רבים). ודמות בקרים [1]) תחת לו סביב סביב [2]) סובבים אתו עשר באמה מקיפים את הים סביב (דה"ב ד ג).— וכן מסביב, מכל צד, בכל צד, והניח מסביב: והניח לכם מכל איביכם מסביב וישבתם בטח (דבר' יב י; גם כה יט). וינח יי' להם מסביב ככל אשר נשבע לאבותם ולא עמד איש בפניהם מכל איביהם (יהוש' כא מד; גם כג א). ויהי כי ישב המלך בביתו ויי' הניח לו מסביב מכל איביו (ש"ב ז א).— ואמר בן סירא: שלמה מלך בימי שלוה ואל הניח לו מ ס ב י ב (ב"ס, גני' מז יג).—וימכרם ביד אויביהם מסביב ולא יכלו עוד לעמד לפני אויביהם (שפט' ב יד). ויצל אתכם מיד איביכם מסביב ותשבו בטח (ש"א יב יא). ושלום היה לו מכל עבריו מסביב (מ"א ה ד). וישפך עליו חמה אפו ועזוז מלחמה ותלהטהו מסביב ולא ידע (ישע' מב כה). כשמרי שדי היו עליה מסביב (ירמ' ד יז). ושלחתי לבבל זרים וזרוה ויבקקו את ארצה כי היו עליה מסביב ביום רעה (שם נא ב). ואת נתת את נדניך לכל מאהביך ותשחדי אותם לבוא אליך מסביב בתזנותיך (יחזק' טז לג; גם לו ז; לז כא; לט יז). עושו ובאו כל הגוים מסביב ונקבצו (יואל ד יא). הלא את שכת בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו מסביב (איוב א י).— מגור מסביב: כי חרב לאיב מגור מסביב (ירמ' ו כה, ורגיל בירמ' כ ג; י; מו ה; מט כט). כי שמעתי דבת רבים מגור מסביב בהוסדם יחד עלי לקחת נפשי זממו (תהל' לא יד).— ג) ובמשמ' מלת היחס, סמי סביב: לכן כה אמר אדני יי' צר וסביב [3]) הארץ והוריד ממך עזך ונבזו ארמנותיך (עמו' ג יא).— סביב לפלוני, לדבר פלוני: ובבקר היתה שכבת הטל סביב למחנה (שמות טז יג). ויקם את החצר סביב למשכן ולמזבח (שם מ לג). והלוים יחנו סביב למשכן העדת (במד' א נג). מנגד סביב לאהל מועד יחנו (שם ב ב). ויעש תעלה כבית סאתים זרע סביב למזבח וכו' וילכו המים סביב למזבח (מ"א יח לב-לה). התיטבי מנא אמון הישבה ביארים מים סביב לה (נחו' ג ח). חנה מלאך יי' סביב ליראיו ויחלצם (תהל' לד ח; גם עח כח; קכה ב; קכח ג). הנה מטתו שלשלמה ששים גברים סביב לה מגברי ישראל (שה"ש ג ז). יחד יבאו גדודיו ויסלו עלי דרכם ויחנו סביב לאהלי (איוב יט יב).— ואמר בן סירא: בקבלו נתחים מיד אחיו והוא נצב על מערכות ס ב י ב לו עטרת בנים כשתילי ארזים בלבנון (ב"ס, גני' נ יב). —סביב על: העיט צבוע נחלתי לי העיט סביב עליה לכו אספו כל חית השדה התיו לאכלה (ירמ' יב ט). ויבן על קיר הבית יצוע סביב את [1]) קירות הבית סביב להיכל ולדביר (מ"א ו ה). והגבול סביב אותה חצי האמה והחיק לה אמה סביב (יחזק' מג יז).—מסביב לדבר: העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם (במד' טז כד). — ומצוי מאד בסהמ"א, וכמו"כ להורות הזמן בקרוב: לפי שאנחנו נמצא הרבה מהאנשים שיגיע להם פחד חזק בהיותם ס ב י ב העת הנכון לבא עליהם פגע רע (רלב"ג, מלחמ' ה' ב ז). הלא ידעת מקדם איך ס ב י ב כ"ה שנים בהיותך עמנו (כתב שלוח לר' יצחק מלאטאש, שו"ת הר"י לאטאש א, 1). ואחר ס ב י ב טו ימים הכניסה בונדיאן לחפה (שם 4). —ובמספרים, במשמ' קרוב לזה המספר: היו לישראל צרות עצומות ע"י איש בליעל אשר עשה עצמו משיח וכו' והיה שם קהל גדול ס ב י ב לאלף בתים עשירים מלאים וחשובים ומוצלחים (ר"ש אבן וירגא, שבט יהודה כא).—מ"ר זכר עם כנ', סביבי העיר וכדומ', המקומות והמגרשים המקיפים אותה, environs; Umgebung: והצתי אש ביערה ואכלה כל סביביה (ירמ' כא יד). שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום והעד עדים בארץ בנימן ובסביבי ירושלם (שם לב מד; גם לג יג; מו יד; מט ה).—ובמשמ' בני אדם הנמצאים מסביב, או הנמצאים בסביבת פלוני, והקרובים אליו: קרוב איד מואב לבוא ורעתו מהרה מאד נדו לו כל סביביו וכל ידעי שמו אמרו איכה נשבר מטה עז מקל תפארה (שם מח טז-יז). והיה מואב לשחוק ולמחתה לכל סביביו (שם לט). נדרו ושלמו ליי' אלהיכם כל

[1]) [במ"א ז כד: פ ק ע י ם.]

[2]) [במ"א שם רק פעם אחת.]

[3]) [הוו יתרה. ופרש רד"ק: הנה הצר יבא וסביב הארץ יחנה, ע"כ. ורוב החדשים גורסים: יְסֹבֵב.]

[1]) [השבע' משמיטים את קירות הבית סביב.]

סביביו יבילו שי למורא (תהל׳ עו יב). אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו (שם פט ח).—ובתלמ׳: מלמד שהקב״ה מדקדק עם ס ב י ב י ו אפילו כחוט השערה (כ׳ חסח, ב״ק נ.). — ובמשמ׳ מלת היחס: יבא אלהינו ואל יחרש אש לפניו תאכל וסביביו נשערה מאד (תהל׳ נ ג). ענן וערפל סביביו צדק ומשפט מכון כסאו (שם לז ב). צוה יי׳ ליעקב סביביו צריו היתה ירושלם לנדה ביניהם (איכ׳ א יז).—מ״ר נק׳, הקף ועגול: סובב סבב הולך הרוח ועל סביבתיו שב הרוח (קהל׳ א ו). — ובמשמ׳ המקומות הנמצאים מסביב: ויאמר מואב אל זקני מדין עתה ילחכו הקהל את כל סביבתינו כלחך השור את ירק השדה (במד׳ כב ד). והצתי אש בעריו ואכלה כל סביבתיו (ירמ׳ כ לג).—ובמשמ׳ בני אדם הנמצאים מסביב, שכנים: ולא יהיה עוד לבית ישראל סלון ממאיר וקוץ מכאב מכל סביבתם השאטים (יחזק׳ כח כד; גם יו כז). תשימנו חרפה לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו (תהל׳ מד יד; גם עט ד). כי בחטאינו ובעונות אבתינו ירושלם ועמך לחרפה לכל סביבתינו (דני׳ ט יו). ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימן וכו׳ לבנות את בית יי׳ אשר בירושלם וכל סביבתיהם חזקו בידיהם בכלי כסף בזהב ברכוש ובבהמה (עזר׳ א ה-ו).—ובמשמ׳ מלת היחס, כמו סביב: ויחפרו כל מצרים סביבת היאר מים לשתות (שמות ז כד). ויאסף שבעים איש מזקני העם ויעמד אתם סביבת האהל (במד׳ יא כד; גם לא-לב). ותקעתם בשופרות גם אתם סביבות כל המחנה (שפט׳ ז יח). והנה ההר מלא סוסים ורכב אש סביבת אלישע (מ״ב ו יז). ובאו מערי יהודה ומסביבות ירושלם ומארץ בנימן (ירמ׳ יז כו). וזריתי את עצמותיכם סביבות מזבחותיכם (יחזק׳ ו ה; גם לא ד; לב כג). ונתתי אותם וסביבות[1] גבעתי ברכה והורדתי הגשם בעתו גשמי ברכה יהיו (שם לד כו). שפכו דמם כמים סביבות ירושלם ואין קובר (תהל׳ עט ג). דלתי פניו מי פתח סביבות שניו אימה (איוב מא ו). ויאספו בני המשררים ומן הככר סביבות ירושלם וכו׳ כי חצרים בנו להם המשררים סביבות ירושלם (נחמ׳ יב כח-כט). וסביבות בית האלהים ילינו כי עליהם משמרת (דהי״א ט כז). ויכו את כל הערים סביבות גרר (דהי״ב יד יג; גם יז י).—ואמר בן סירא: החונה ס ב י ב ו ת ביתה (של החכמה) והביא יתדיו בקירה (ב״ס, גני׳ יד כד).—*סביבות הסל, דפנותיו: הזית הראשון מגרגרו בראש הזית וכותש ונותנו לתוך הסל רבי יהודה אומר ס ב י ב ו ת הסל (מנח׳ ח ד). — ועם כנ׳: צו את בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת אחזתם ערים לשבת ומגרש לערים סביבתיהם תתנו ללוים (במד׳ לה ב). עיר עיר ומגרשיה סביבתיה (יהוש׳ כא מ). ויתנו להם את חברון בארץ יהודה ואת מגרשיה סביבתיה (דהי״א ו מ). ושאול שכב במעגל והעם חנים סביבתו (ש״א כו ה; ז). וישת חשך סביבתיו סכות חשרת מים עבי שחקים (ש״ב כב יב). שלשתיך בדבר ימותו וברעב יכלו בתוכך והשלישית בחרב יפלו סביבותיך (יחזק׳ ה יב). וידעו הגוים אשר ישארו סביבותיכם כי אני יי׳ בניתי הנהרסות נטעתי הנשמה (שם לו לו). בהיות ירושלם ישבת ושלוה ועריה סביבתיה והנגב והשפלה ישב (זכר׳ ז ז). ועתה ירום ראשי על איבי סביבותי ואזבחה באהלו זבחי תרועה (תהל׳ כז ו). בעוד שדי עמדי סביבתי נערי (איוב כט ה). אלמנות שלחת ריקם וזרעות יתמים ידכא על כן סביבותיך פחים ויבהלך פחד פתאם (שם כב ט-י).—ובכנ׳, ועם אשר: ויסעו ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב (ברא׳ לה ה). ויתן אכל בערים אכל שדה העיר אשר סביבתיה נתן בתוכה (שם מא מח). מאת הגוים אשר סביבתיכם מהם תקנו עבד ואמה (ויקר׳ כה מד). ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם וכו׳ וכל ישראל אשר סביבתיהם נסו לקולם כי אמרו פן תבלענו הארץ (במד׳ טז לב-לד). לא תלכון אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיכם (דבר׳ ו יד; גם יג ח; יז יד; כא ב). וכל החצרים אשר סביבות הערים האלה עד בעלת באר וכו׳ (יהוש׳ יט ח). וילכו אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיהם וישתחוו להם (שפט׳ ב יב). וילכו אחרי ההבל ויהבלו ואחרי הגוים אשר סביבתם אשר צוה יי׳ אתם לבלתי עשות כהם (מ״ב יז יה). זאת ירושלם בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות ותמר את משפטי לרשעה מן הגוים ואת חקותי מן הארצות אשר סביבותיה (יחזק׳ ה ה-ו). ואתנך לחרבה ולחרפה בגוים אשר סביבותיך לעיני כל עובר (שם יד). ויראו כל הגוים אשר סביבתינו ויפלו מאד בעיניהם (נחמ׳ ו יו). — מסביבות: וישבו עליה לבטח וכו׳ בעשותי שפטים בכל השאטים אתם מסביבתם (יחזק׳ כח כו).—ובתו״מ: עיר שיש בה דבר או מפולת אותה העיר מתענה ומתרעת וכל ס ב י ב ו ת י ה

[1] [וו החבור חסרה בת״י ובשאר התרגומים העתיקים.]

מתענות ולא מתריעות (תענ׳ ג ד). אש יצאה מבית קודש הקדשים וליהטה סביבותיהם (ירוש׳ קנה׳ י ג). בן עזאי היה יושב ודורש והאש מלהטת סביבותיו אמרו לו שמא בדברי מרכבה אתה עוסק אמר להן לאו (מד״ר ויקר׳ טז). בשעה שהיו חורזים בדברי תורה ומדברי תורה לנביאים ומנביאים לכתובים והאש מתלהטת סביבותיהם והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני (שם שה״ש, מולכך בחרוזים). כיון שראו (דתן ואבירם) שנסתלקו ישראל מסביבותיהם יצאו מחרפין ומגדפין (שם במד׳ יח).

°**סְבִיבָה**, ש״נ, — שה״פ מן סבב, — א) כמו סִבּוּב, במשמ׳ תנועה בהקף: ובכל עשרים וארבע שעות היה (הגלגל) סובב סביבה אחת (הגו׳ הגה׳ הרכבי, שעד). ושינוי זה יהיה בסביבת הגלגל ומסביבתו יתחברו ארבעתן (רמב״ם, יסוה״ת ד ו). ואם פטר אדם את המים עד שבאו וסבבו את הגלגל ושחט בסביבתו הרי זו כשרה שהרי מכח אדם בא במה דברים אמורים בסביבה ראשונה שהיא מכח האדם אבל מסביבה שנייה ולאחריה אינה מכח האדם אלא מכח המים (שם, שחיטה ב יג). — וּסְבִיבַת הכוכבים והמזלות: וממהלך הכוכבים וידיעת שיעור סביבתן בכל יום ובכל שעה (הוא, יסוה״ת ג ה). ואלו היה (סבוב הגלגל) בטבע היה קץ לסביבתו שהטבע יש לו קץ ותכלה לכחו והואיל והגלגל סובב תמיד בלי הפסק ואין לסביבתו קץ בידוע שכחו מחמת אלוה (תלמיד הרמב״ם, אגר׳ לר׳ ספדאי הלוי). — ב) סְבִיבַת העגול, כמו סִבּוּב, במשמ׳ הקו המקיף: העגול בג׳ פנים בסביבה בחוט ובגג איזו היא סביבה הוא הקו המקיף את העגול (משנת המדות ח ד). ואם אתה חפץ לשער את המשיחה אחוז חצי סביבה שהיא י״א וצרף אותה בחצי החוט וכו׳ שהסביבה מחזקת שלש פעמים ושביע כחוט (שם ה ג). — ג) סְבִיבַת העיר, מה שסביב לה, השכונות הקרובות אליה מסביב: לצוות ולגזור לאיש איש בקהלתו וליושבי הסביבה (תקנות ליטא, האסיף תרכד, 166). על ג׳ ראשי ב״ד לצוות ולגזור להשיא בכל שנה שלשים בתולות עניות היינו בריסק עם הסביבה שתים עשרה בתולות הוראדנא עם הסביבה עשר בתולות פינסק עם הסביבה שמונה בתולות וכו׳ והסביבות עם ראשי הקהלות יעשו סדר וכו׳ (שם 167). — ד) השתמשו במלה זו בזמן האחרון במשמ׳ חברת האנשים שהאדם נמצא בתוכה וחי בה.

°**סְבִיכָה**, ש״נ, — שה״פ מן סָבַךְ: כהבטחת סביכת איל כפרו הנצור להיל כן תעצים חיל כורעיך בעצם וליל (ר״א קליר, יום נימים, מוסף יוה״כ). קרני סביכת איל הנאחז בהורשים רצה להנתן כפר לעם קדושים שעת ניחוחו ונשבעת לו תולדותיו להרבות ושער אויביו להנחילו (בנימין בר זרח, אמונים, סליח׳ מנח׳ יוה״כ). מצינו בריאה שניקבה ודופן סותמו דכשרה אע״ג דקודם הסביכה טריפה (בה״ע יו״ד מד ז).

*סְבִים, — עי׳ *סב.

סבך[1], ממנו סְבַךְ, סֻבַּךְ, סִבֵּךְ, סָבַךְ, *סֹבֶךְ, *מְסֻבָּךְ, *סַבָּךְ, *סִבְכָה, °סִבּוּךְ, °סְבִיכָה, °הִסְתַּבְּכוּת, ∞תִּסְתַּבֶּכֶת.

סְבָךְ[2], ש״ז, — ענפי אילן אחוזים זה בזה, וחורשה של עצים קטנים, Dickicht, verflochtene Zweige; taillis; thicket: וירא והנה איל אחר נאחז בַּסְּבַךְ [3] בקרניו (ברא׳ כב יג).

סְבֹךְ, ש״ז, סמי׳ רבים סִבְכֵי, — כמו סְבַךְ: ונקף סִבְכֵי היער בברזל והלבנון באדיר יפול (ישע׳ י לד). — ואמר המקונן: בלע בית לרום מוזקף ובברזל סִבְכֵי נקף בנה עלי ויקף (איכה אספתו, קינ׳). כי נקף בברזל סבכי בכו העם הרבה בכה (אזכרה אתכונים, יוצ׳ יוה״כ). — ובהשאלה במליצה: כן אירע לנו עם אלו שהם משיאים אותנו ומפתים להחזירנו לדתותיהם ואולי נאחז ונסתבך בסבכי פחזותם ובענפי שקריהם (רמב״ם, אגר׳ תימן).

סֹבֶךְ[4], סֹבֶךְ [5], ש״ז, בכנ׳ סֻבְּכוֹ, — כמו הקודמים: עלה

---

[1]) כמו שבך, עי״ש. — בערב׳ בלי ספק שבכ [a] ממש.

[2]) [או יותר נכון סְבַךְ, ועי׳ הערה הבאה.]

[3]) מנחת שי: גם הבית שניה בפתח במדוייקים וכן כתוב במכלול קצט, וכתב אור תורה שהגהת המדפים שקר כי במסרה מנו זה חד מן ה׳ זוגים מן ב׳ ב׳ מילין סמוכין ופתחין, ע״כ. ובעל רב פעלים כתב שבמסרה אחרת מצא נאחז בסבך לית וקמץ. [ובספרים אחרים בַּסְּבַךְ וגם בַּסְּבָךְ.]

[4]) כך ריב״ג (עי׳ בהערה לקמן) וכך גם דעת רד״ק במכלול, משקל פֹּעֶל: וכן מזה המשקל עלה אריה מִסֻּבְּכוֹ והנפרד ממנו סֹבֶךְ, ע״כ. אך הניח האפשרות שיהיה הנפרד סֹבֶךְ, עי׳ הערה לקמן. — [5]) כך רד״ק במכלול, אמר וז״ל: ואפשר שיהיה הנפרד מן סֻבְּכוֹ תחת

---

[a]) شبك

אריה מִסֻּבְּכוֹ[1]) ומשחית גוים יצא ממקומו (ירמ' ד ז). —ואמר הפיטן: ככוכב הנוגה בזוריהתו כלביא שואג מסובכו כן כהן גדול בצאתו מן הקודש (סדר עבודה, Elbogen, Stud. 115). — ואמר המשורר: ישבעו ינוחו ישובו לסבכם להרגיע ולמטציא מחיה למו ברית שלומם ישמורו (סלוס הכהן, כיר דוד 136).

*סֹבֶךְ[2]), סובך, ש"ז, — סובך הרגל, פרק החבור בין עצם העקב והשוק, אצל צומת הגידים: הכהנים מקדשין במקדש ביד עד הפרק וברגל עד הסובך[3]) (תוספת' ידים ב ח). — ובבהמה, מקום חבור הכרעים והשוק: שוק (שבצאן) מן הפרק של ארכובה עד סובך[4]) של רגל (ר' יהודה, חול' י ד). — ובסהמ"א: בלי ישמעאל קורין לסובך של רגל ערקוב והוא למעלה מן העקב (ערוך, ערך ערקב). שוק (בצאן הוא) מן הפרק של ארכובה הנמכרת עם הראש (הוא הכרע) עד הפרק האמצעי שהוא סובך של רגל (רש"י, ויקר' ז לב). סובך זהו הפרק שמחובר בו העצם שראשו העליון מחובר בקוליות והוא פרק שני אחר ארכובה (התרומה הלכ' תפלין, ריח, ד"ה הילכך בעלם העליון). —*סֹבֶךְ הצמר, ערבוב השערות והסתבכותן זו בזו: ואם הקרה יום ארבעה עשר בשבת מוליכין פסחיהן בשבת והמאכלת בין קרניו או בין סובך הצמר (ר"א הקרא', ג"ע, ענין פסח ו).

סָבַךְ, פ"י, סְבָכִים, —סָבַךְ סירים זה בזה, סירים סבוכים, verflechten; entrelacer; intertwine: כי עד סירים סבכים וכסבאם סבואים אכלו כקש יבש (נחום א י). — ואמר המקונן: צפה עלבון תורתך אשר שרפוה זרים. קלאוה פרעוה קרעוה לגזרים כסירים סבוכים הגדילו המדורים העל אלה תתאפק אדון כל יצורים (הכריסו וונתכי, קני לט"ב). — ובסהמ"א: שהיה רץ (האיל) אצל אברהם והשטן סובכו ומערבבו באילנות (רש"י, ברא' כב יג). —ובהשאלה, *סָבַךְ את הגדר בעפר, מלא אותו בעפר בין האבנים שלא יוכלו מים לעבור דרך בו: אין בונין מדרגות על פי הגאיות ערב שביעית משפסקו הגשמים מפני שהוא מתקנן לשביעית אבל בונה הוא

שׂוֹבֶךְ האלה כמו מן גודל גְדלו ומן קומץ קְמצו ודגש הבית לתפארת, ע"כ. וכן בשרשיו: והנפרד ממנו ואעפ"י שנכתב בשין תחת שׂוֹבֶךְ האלה.

[1]) בית בשוא לבדו, כך ברֹב הספרים, וכך ריב"ג בפרוש אמר וז"ל: מסבכו אלוג'ה פיה קמצות אלבא' מת'ל באי כי את עול סבלו אלד'י הו חטף לאנה קבל אלאצ'אפה סבול לא מחאלה וכו' פחד'פת אלחטפות אשתה'פאפא כמא חד'פת מנ שבלי הזיתים, ע"כ. — ובעבר': היה משפט הבית בחטף קמץ כמו את עול סבלו אשר הוא חטף מפני שהוא קודם הסמיכה סְבול בלי ספק וכו' והחסירו החטפות להקל כמו שחסרוה משבלי הזיתים. וכך רד"ק במכלול. אך יש ספרים מסֻבְּכוֹ בחטף קמץ, והעיד רד"ק בשרשיו: הבית בשוא ופתח ויש ספרים בשוא לבדו ודגש הבית לתפארת, ע"כ. ומ"ש: ויש ספרים כ"י שהבית בחטף קמץ כמשפטו. ואמר ברט (Barth, NB, 74 C): כנראה לא יכלה הלשון להניה לגמרה בית אחרי שורק, שהוא קרוב לה במוצא, ולכן נדגש ונחטף, ע"כ. [והנכון שהוא על משקל סְבָךְ, ומזה בסמיכות סְבַךְ: יודע כמביא למעלה בִּסְבָךְ עץ קרדמות (תהל' עד ה). ויש ספרים המנקדים בִּסֲבַךְ בִּסְבַךְ, בְּסַבַךְ. עי' גינצבורג בהערה (תהל' שם). ולדעת ריב"ג (רקמה שער ל, 198) הוא כמו סְבַךְ, ובא בקמץ לתפארת.]

[2]) מן שרש סבך, אולי על שם הסתבכות הגידים והמיתרים שאצל הפרק הזה.

[3]) sura, תרג' ד"ר מזיא, ועי' הערה לקמן.

[4]) ז"ל המשנה שם: איזהו הזרוע (הנִתן לכהן מכל בהמה שנשחטה) מן הפרק של ארכובה עד כף של יד (עד הראש הכפוף של עצם הזרוע המתחבר אל הכתף) והוא של נזיר (שנותן הנזיר משלמיו לכהן) וכנגדו ברגל שוק (האמור בשלמים שנותן לכהן מן הארכובה ולמעלה) ר' יהודה אומר שוק מן הפרק של ארכובה (ולמטה) עד סובך של רגל, ע"כ. ופרש הערוך וז"ל: ועד סובך של רגל פירוש עד ראש השופי (שהוא) בשר שקורין פולפ"א, ע"כ. ר"ל עד ראש העגל, והוא הלק הבשר העבה הפתילי המתחיל למעלה מן הקרסל מאחורי השוק והולך ומתפשט עד החבק. וכעין זה הרמב"ם בפרוש המשנה: וסובך של רגל שכבת הרגל רצה לומר ענפי המיתרים, ע"כ. אך רש"י פרש וז"ל: סובך של רגל היינו פרק שבין הקולית ועצם אמצעי, ע"כ, ר"ל הֶברך, הארכובה העליונה. וכך בפרושו עה"ת (ויקר' ז לב, מוצא בפנים הערך). וכבר הרגישו בעלי התוספ' (מנחי' לז. בד"ה קיבורת) בדחק פרוש זה ואמרו: ויש מפרשים דסובך של רגל דקאמר ר' יהודה היינו פרק הסמוך לרגל דהיינו איסתוירא (היא עצם עקב העליונה שמשחקים בה הילדים) קביליא בלע"ז (cavila) וכן משמע בתוספת' דמסכת ידים דקתני שיעור שבקידוש ידים עד הפרק וברגלים עד הסובך וכו' משמע דקרי סובך לפרק הסמוך לרגל, ע"כ. וכן בספר התרומה (הלכ' תפלין סי' ריח, מוצא בפנים הערך), וכן הגר"א בבאורו לתוספת' ידים (ב ח): וברגל עד הסובך פי' היינו כמו הפרק ביד והוא פרסת הרגל עד הקרסול נקרא סובך.

בשביעית וכו' ולא יסבוך[1]) בעפר אבל עושה הוא חייץ (שבי' ג ח).

— פעי', סִבֵּךְ, יְסַבְּכוּ, — סִבְּכוּ הענפים או השרשים זה בזה, שנערבבו ונאחזו זה בזה: על גל שרשיו יְסֻבָּכוּ בית אבנים יחזה (איוב ח יז). — ובתלמ', אילנות מסוּבָּכים, מעֻרבבים יחד בלי סדר: ואילנות וכו' במסובכין (מו"ק ו.). — צמר מסֻבָּךְ, שהשערות סבוכות יחד, אחוזות זו בזו: צמר המסובך באוזן תולשו ומראה את מומו (ר"י בן המשולם, בכור' כה.). (החליד את הסכין) תחת צמר מסובך מהו (חול' ל:). — ובסהמ"א: עצים מסובכין שתי וערב ועשויין כחלונות הלונות (ר"ח, שבת פד.). — ובענין דבוק אונות הריאה בבשר: ריאה שנקבה בקרום ונדבק בדופן ומסובך בבשר כשרה (והזהיר, ויקר' מד.). — *ובהשאלה, ענין מְסֻבָּךְ, מבולבל, לא ברור: וזה שהוצרכתי לפרש דבר זה לפי שראיתיו מסובך אצל כל התלמידים (ר"נ, שבת קלג.).

— נפע', *נִסְבַּךְ, — נאחז, שסבכו אותו בדבר: מלמד (הכתוב) שהראה הקב"ה לאברהם אבינו את האיל ניתש מהורש זה ונסבך בהורש אחר (מד"ר ויקר' כט). — ובהשאלה, נִסְבַּךְ בצרות, במלכיות, ששלטו בו, וקשה לו להחלץ מהם: אמר הקב"ה לאבינו אברהם אבר' אחר כל הדורות עתידין בניך נאחזים בעוונות ונסבכין[2]) בצרות וסופן ליגאל בקרניו שלאיל הזה (ירוש' גני' תענ' ג 176). א"ל הקב"ה אברהם כך עתידין בניך להיות נאחזין באומות ונסבכין במלכויות ונמשכין ממלכות למלכות מבבל למדי וממדי ליון ומיון לאדום (ר' חנינא, פסיקי דר"כ, בחדש השביעי). — ובסהמ"א: אוכלין (התמרים שנפלו) על של בין הביפים פי' הנסבכין בין האמירין שאיפשר לאדם ללקטן ואין אוכלין על של בין השיצין כגון שנסבכו על קוצין (ר"ח, פסחי נג:). — ובהשאלה: גם איוב הצדיק עם היותו תם וישר ונלוו אליו כל המעלות מדותיות ושכליות נתאבק ונסבך בקרני האמונה לא ירד לעומק מי התבונה (ר"י ונפיסא, מכת' קנא' 13).

— פעי', *סִבֵּךְ, סִבְּכָה, — כמו הקל: (גפן) ילדה שסיבכה בזקינה ובה פירות (ר' יוחנן, נדרי כז:). ילדה שסיבכה בזקינה בטלה ילדה בזקינה ואין בה דין ערלה (ר' חנהו, סוט' מג:).

— התפ', *הִסְתַּבֵּךְ, — כמו נִסְבַּךְ: נסתבכו בגדיו בקוצים הרי זה מפשרן במקום צינעה ובלבד שלא יקרע (ר' הונא, ירוש' שבת ז ב). לפי שהיה אברהם אבינו רואה את האיל ניתוש מן החורש הזה והולך ומסתבך בחורש אחר (ר' לוי, מד"ר בראשי' נו). משל לקווץ וקרת שהיו עומדין על שפת הגורן ועלה המוץ בקווץ ונסתבך בשערו עלה המוץ בקרה ונתן ידו על ראשו והעבירו (הוא, שם סה). — ובהשאלה: אחר כל הדורות עתידין בניך ליאחז בעונות ולהסתבך בצרות (ר"י בר' סימון, ירוש' תענ' ב ד). אמר לו הקב"ה אברהם כך עתידין בניך נאחזים בעונות ומסתבכין במלכיות מבבל למדי ממדי ליון ומיון לאדום[1]) (ר"ח בר יצחק, שם). משה על ידי שצפה ברוח הקדש שישראל עתידים להיסתבך[2]) במלכיות וראשיהן עומדין על גביהן הקדים ראשים לזקנים (ר' לוי, שם, סוף הורי'). — ומצוי מאד בסהמ"א: ומפרשין אותו לשון סיבוך כדבר שהוא מסתכסך או מסתבך (תשוי הגא' הרכבי, מט). כמו צמר שנסתבך בקוץ ובא לשלפו מגבי הקוץ שאינו יכול לשלפו אלא בשבירת צמחי הקוץ (הערוך, ערך גב). ופירוש בית אבנים יחזה תוך האבנים יסתבך וכו' ר"ל הסעפים המסתבכים שיוצאים ממנו (ר"י א"ת, הפרשי' לריב"ג, שרש חזה). תחת שובך האלה הגדולה רוצה לומר תחת מה שהסתבך מסעיפיה (שם, שורש שבך). לא יזרע שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין וכו' מפני שמינין אלו עלים שלהן ארוכין ונמשכין ומסתבכין ואם זרען שורה בצד שורה יתערב הכל (רמב"ם, כלא' ד א). שנמצא בין כל שתי שורות של דלועין שתים עשרה אמה וכו' מפני העלין שמסתבכין מיכן ומיכן בירק שביניהם ונראה הכל כאלו נזרע בערבוביא (שם ב). סכין חדה שהושחזה והרי אינה חלקה אלא מגעתה במגע ראש השיבולת שהוא מסתבך באצבע (הוא, שחיטה א יח). צריך שתהא הסרכה אחוזה ומסתבכת בבשר (מהרימ"ע, שו"ת א ז, יג:). כמו השערות המסתבכים זו בזו שצריכה האשה להפרידם היטב קודם טהרת טבילתה (ר"כ בר"י אלחנן, עמק המלך, עולם

[1]) כך בכ"י, וכך בפסקה שבגמ' ירושי' שם, וכך גרסת הערוך, ר"ש והרא"ש, ובנוסח' הדפו' יסמוך, וכך גם במדב"ם.

[2]) כך בשרידי הירושל' גני', הוצ' גינצבורג, ובנדפס: ולהסתבך בצרות.

[1]) גם במד"ר בראש' נו בשנוי לשון.

[2]) כך בשרידי הירוש' גני', הוצ' גינצב', ובספרי הדפו' להיסתכר, והעיר בעל הפירוש בדפוס קראטאשין: ויש גורסי' להסתבך.

הפוהו, כח::). — ואמר המליץ: הביאתני לגנה דשנה ורעננה הסתבכו שיחיה והתלכדו צמחיה (ר"י חריזי, תחכמי׳ מט). — ובהשאלה: שכנו אלה המושכלות הכוללות משכן מתחלק והסתבכו והתפשטו בו (רלב"ג, אמו"ר א ז). כן אירע לנו עם אלו שהם משיאים אותנו ומפתים להחזירנו לדתותיהם ואולי נאחז ונסתבך בסבכי פחזותם ובענפי שקריהם (רמב"ם, אגר׳ תימן). כשהמבקש נפרד מדבר לדבר והוא בכל תושיה יתגלע כלומר שהוא מתערב בכל ומסתבך אין בקשתו רק לתאוה ערומה (ר"י בר׳ אנטולי, מלמד התלמידים, כ.). איך יסתבך זה הרוח ביסודות ובאיזה אופן יתכן בו זה (רלב"ג, משלי׳ ל ד). שכבר יקרה שיביא השם יתברך הרעות לטובים על צד ההשגחה להצילם מהמרי המעשיי אשר החלו להסתבך בו (הוא, מלחמו׳ ה׳ ד ו). ולזה כשיסתבכו קצת פרטי האומה בפעולות המגונות ישתדל השי"ת להוכיח על צד ההשגחה בכלל האומה כדי שלא יתפשט בכלן המרי (שם). כי אנחנו נראה האנשים שהם שלמי היצירה וחזקי הטבע משיגים שלמות הבריאות בלי שום עמל ולא שום פעל אבל הבריאות הוא נמצא מסתבך בהם בפעל תמיד ויש אנשים שהבריאות מסתבך בהם הסתבכות חזק (ר"י אלבו, העקרי׳ ג ד). כי כשתסתבך הקדחת באברים השרשיים הסתבכות ראשון כמו שתסתבך השרפה וכו׳ (קאנון ד א א). וכן לפעמים אין החולי מסוכן ויש לו רפואה והרפואה אינה נמאסת ואין הרפואה רחוקה ועכ"ז יקרא מסוכן לפי שהחולי נסתבך בגוף סבוך חזק (צרור המור, ויקר׳ לח.). לפי שאין כח בשכל האנושי עם היותו מסתבך בחמר להשיג הדברי׳ העליונים האלו על ברים אם לא יבא עליו השפע האלהי (ר"י מפיסא, מכתי׳ קנאו׳ 104). לפי שהמלכים אשר באו עם בן הדד היו שותים עמו בסכו׳ ואולי הם עשו את בן הדד מסתבך בתענוגים ההם ונמשך אחריהם (ר"י אברבנאל, מ"א כ כ). — והִסְתַּבֵּךְ בשאלה עיונית וכדומ׳: ועתה אשוב לבארו ולסלק קושיא אפשר לזה ולשאר בעלי המחלוקת להסתבך בה ולקטרג (רשב"א, מאמר על ישמעאל ז, הוצ׳ פרלס). וכתב אבוחמד בשאלה השנית מההפלה שנסתבך גלינוס מאד בטענה הזאת והוא משיב עליה שם תשובה מספקת (ר"י אברבנאל, מפעי׳ ה׳ ט ג).

—הפעי׳, *הֻסְבַּךְ, הוסבך, —כמו נִפע׳: היה בוצר עקץ את האשכול הוסבך בעלים נפל (מידו) לארץ ונפרט הרי הוא של בעל הבית (פאה ז ג; ספרא קדושי׳ א ג).

***סַבָּךְ**, ש"ז, — מי שגודל סבכות, מי שאומנותו לסבך ולקלע סבכות: א"ר יהודה הסבך[1]) פי׳ גדיל סבכה (ר"ח, ערובי׳ עג:).

***סְבָכָה**[2]), ש"נ, ובצורה ארמית סבכא, מ"ר סְבָכוֹת, כמו שְׂבָכָה, — א) אריג דק עשוי נקבים נקבים כעין רשת, Netz; rets; net: חלוק של יוצאת החוץ העשוי כסבכה (כלים כח ט). ג׳ אירסין הן ארס שוקע ואירס צף ואירס עומד כסבכה מלמעלה (ירוש׳ תרומו׳ ח ה). — וביחוד כעין מכסה להראש לנשים עשוי מעשה רשת: יוצאה היא (האשה) בסבכא[3]) המוזהבת בטסין ובציפויין ובחליות שלה (תוספתי שבת ד [ה] יא). סבכה של זקנה שנקרע או נתנתה על הכסא (שם, כלים ב"ב ה טז). קליפי אגוזים קליפי רמונים איסטים ופואה כדי לצבוע בהן בגד קטן כסבכה[4]) מי רגלים נתר ובורית וכו׳ כדי לכבס בהן בגד קטן כסבכה[4]) (שבת ט ה). קושרת אשה מפתחי חלוק וחוטי סבכה (שם טו ב). סבכה של זקנה טמאה משום מושב (כלים כח ט). סבכה שהתחיל בה מפיה טהורה עד שיגמור את קורקורתה וכו׳ סבכה שנקרעה אם אינה מקבלת את רוב השער טהורה (שם י). קלע של ספינה ווילון ושבים של סבכה ומטפחות של ספרים (נגעי׳ יא יא). למטה מן הסבכה[5]) יוצאה בו למעלה מן הסבכה אינה יוצאה בו (רשב"א, שבת סה.). — ומ"ר: שלש סבכות הן של ילדה טמאה טומאת מדרס של זקנה טמאה טמא מת ושל יוצאת לחוץ טהורה מכלום (כלים כד טז). שלש סבכות הן של זקנה טמאה מדרס ושל ילדה טמאה טמא מת נקרעה ואינה מקבלת את רוב השער טהורה מכלום (תוספתי שם ב"ב ב י). — ב) *מחיצה עשויה בדים משלבים שתי וערב מרֻוָּחים זה מזה: כל

---

1) [כן באלפס. ובערוך גדיל סבכות. ובתוספות שם גדיל לסבכה, בכפל טעות של הלמ"ד. ויש גרסה גדל סבכה וגם גודל, עי׳ ד"ס הערה כ. ובגמ׳ שלנו הגרסה א"ר יהודה הסבר, עי׳ ר׳ יונתן לאלפס. ועי׳ ערך סבר.]

2) בערב׳ שבכה a)

3) בנדפס בסבכה, ובגמ׳ שם נו: שבכה.

4) כך בכ"י א"פ, וכך במשנ׳ דפוס נפולי ופיזרו (עי׳ ד"ס), ובמדרב"ם בסבכה, ובמשנ׳ שבש"ס: פ• סבכה.

5) בקצת כ"י השבכה, וכך בגמ׳ שם נו:

a) شبكة

האכסדראות והסבכות היוצאות מן הכתלים שהיו במקדש של אבן היו לא של עץ (רמב"ם, עכו"ם ו י).— ג) *בכלים, טס של ברזל מנֻקב לצלות עליו בשר וכדומ': כלי שבראשו כף אחד כסבכה לצלות עליו ובקצה השני שינים להוציא מהן הבשר מן הקדירה או מעל האש (הוא, כלים יא כ).— ד) *בגוף בעל חי. הקרום בתחתית המֹח, כעין רשת קלועה מעורקים וגידים, circulus arteriosus willisii [1]: בין עצם עליוני החיך ובין קרום המוח הקשה יש סבכה ארוגה מעורקים דופקים והיא מחפה תחת המוח כלו לבד המעט ממנו ולסבכה הזאת יש עורות רבים כמו שאלו חשבת בלבבך סבכות רבות מסבכות הציידים שטוחות קצתם על קצתם שיעמוד מקום הדם עד שיתבשל וידוקדק ויצא לבטני המוח (פרקי משה א). דע כי החלק הראשון מהגיד היוצא מהלב אל הקצה העליון מהגוף כשמגיעין בדיו שמתחלק בהן אל עצם הראש תאסף שם ותערב ותארג אריגות כמות הסבכה ונקראת סבכת המוח (ר"י אבן עקנין, ספר מוסר ה כא).

סבל[2]. ממנו סֹבֶל, סֵבֶל, סַבָּל, א.סֵבֶל, ב.סֵבֶל, סִבְלָה, *סַבְלוֹן, *סַבְלָן, *סַבְלָנוּת.

סֻבֳּל[3], ש"ז, סֻבֳּלוֹ,—כמו סֵבֶל[4]): כי את על סֻבֳּלוֹ ואת מטה שכמו שבט הנגש בו החתות כיום מדין (ישעי ט ג). ביום ההוא יסור סֻבֳּלוֹ מעל שכמך ועלו מעל צוארך (שם י כז). וסר מעליהם עלו וסֻבֳּלוֹ[5] מעל שכמו יסור (שם יד כה).— ואמר המשורר: והסיר את סבלו לעמו גם חבלו ונפשו עגמה לו ורחמיו נכמרים (תשובי תלמידי מנחם, לגבור בתעודה).

1) תרגום ד"ר מזיא.

2) בארם' וסור' סבל. בערב' זבל[a]), וכן באשור'.

3) כך ריב"ג, עי' הערה לע' סְבָךְ, וכן רד"ק: פֹּעל את על סֻבֳּלוֹ.

4) עי' הערה 3 לע' סְבָךְ בדברי ברט.

5) רד"ק: הבית בקמץ חטף, ע"כ. ועי' פינסקר מבוא לנה"א, וז"ל: ונקוד מלת סבלו מצאתי בלתי מוסכם בהכ"י כי אם בכל מקום מן הג' מקומות באה מנוקדת באופן משונה מחבירותיה דהיינו בישעיה (ט ג) סבלו, הבית בקמץ חטוף דגושי המורה על דגשות הלמ"ד אעפ"י שהוא רפה וכו' ובסימן יו"ד כ"ז סבלו, הבית בשורק חטוף וכו' ובסימן י"ד כ"ה וסבלו, הבית בחטף פשוט והלמד רפה, ע"כ.

a) زبل

סֵבֶל, ש"ז,—א) עבודת הכרח להמלכות וכדומ', Fron-arbeit; corvée: וירא שלמה את הנער כי עֹשה מלאכה הוא ויפקד אתו לכל סֵבֶל בית יוסף (מ"א יא כח).—ואמר המשורר: נחלים עבר (יעקב) וגבר ומיו' יצא הדבר וצֹען ירדו לשבר בר באבל להשיב נפש סבלם אויב הכביד ובפרך אותם העביד ושריד מהם האביד ונגעה חרב עד הנפש (ראב"ע, אספרה בגד). — ב) המשא הטעון על שכמו של העֶבד עבודת סֵבֶל: הסירותי מִסֵּבֶל שכמו כפיו מדוד תעברנה (תהל' פא ז). הבונים בחומה והנשאים בַּסֵּבֶל[1]) עמשים (נחמי' ד יא).—ובסהמ"א: הרואה שור כשהוא בסבל או בלי סבל הולך בדרך עם עגלתו או בלי עגלה דבר ישמע וישמח עליו (ר"ש אלמולי, פתרון חלומות ג א, מ:).—ואמר הפיטן: זכר הסרת שכם מסבל עבד כהוחפש מענוי בבל (ר"א קליר, אף ארח, מוסף ר"ה א). — ואמר המשורר: ושת בהם תבל תלויה בחבל ושת תלה סבל במאזני מישרים (רשב"ג, תהלת החכמה). בית האסור הן אחריו רוחב חלדי והעולם כמו כבל סובל כבוד כל היקר איכה עפר לגבו יהיה סבל (רמב"ע, דיואן כג, כ"י בודלי').—ובהשאלה, *דבר שקשה לאדם לסבלו, צרות, יסורים וכדומ': איך תנחמוני הבל וכנורי נהפך לאבל בנחלת חבל כבד עלֵי עול סבל ואיך אנהם (ר"א קליר, איך תנחמוני, קינה לת"ב).— ג) *המדה של מי שמתאפק וסובל צרות ויסורים גופניים או נפשיים, סבלנות, ארך רוח, Geduld, Duldung; patience, long-animité; longsuffernig.: שהאל יתב' ויתעלה כאשר רצה להראות לברואים סבל אברהם ע"ה ולגמלו על סבלו דבר אליו בדבור משתתף לשני ענינים אחד מהם מה שיבינוהו ההמון והשני מה שיבינוהו היחידים הוא מה שאמר לו והעלהו שם לעולה (ר"י א"ת, הקדמה ו). הסבל שני מינים סבל הצרות והסבל במה שאסר הבורא עליך (הוא, מבחר הפנינים לרשב"ג, שער הסבל). מי שמגביר בסבל בעת צרתו יגיע אל הפצו מרום לבבו (שם). מי ששם הסבל תכליתו יגיעהו הסבל אל חפצו (שם). ויחיה חיים ערבים תמיד ותקל עליו הצרות וכו' וישמח במה שהוא מלמד לבני אדם מהסבל והצדקת דין הבורא (ר"י א"ת, הכוזרי ג יא) ומסימני אנשי המעלה הגדולה הזאת שיורו עבדי הבורא אל עבודת הבורא והסבל בעת הנסיון והצרה

1) בקצת סה"ים סֵבֶל.

(פוא, חו"ה, הבטחון ז). כשיפגעהו פגע בממונו או יקרהו מקרה בקרוביו אם יגביר הסבל על החרדה וירצה בגזרת הבורא ויצדיק את דינו יודה על כניעתו הטובה ושפלותו לאלהים (שם הכניעה ז). אתן עֹז סוף דבר לרופא לשבורי לב השם ליעפי כח רב סבל פן תרפה רוח איש וברגע יספה (ראב"ע, אל אחד). התפארו בסבל כי היא הגבורה הישרה והנצחון האמיתי (רמב"ם לבנו, דרך טובים). ואחר זה למד מדת הסבל בעת הכעס והוא אמרו וההריש יעקב עד בואם (ר"י ב"ר אבטולי, מלמד התלמידים, בראשי לא.). ומי שקשה עליו דרכי העבודה והתמיד אותם בהתחלה לא יפחידהו זה כי כל מעשה היותר קשה שיהיה בו הוא בהתחלה אחר כן לא יסור ההרגל והחנוך מלהקנותו הסבל עד שיהיה לו מעשהו קנין (ראב"ד, אמו"ר ג). הסבל חיזוק הזריזות ופרי ההצלחה (ר"י חריזי, מוסרי הפלוסופי' א י). החרדה והדאגה בעת מפקד האחים טוב מן הסבל והניחומים (שם). אשה אחת מבנות ערב מת בנה וכאשר קברתהו אמרה בני בני וכו' האל יתן לי תמורתך סבל טוב ויגמלני על אשר לקח ממני שכר טוב (פוא, תמכמונ' מה). הגבורה יכנס תחת טוב מדתה הנדיבות והזריזות וגובה הנפש והסבל והצניעות וכו' ואולם הסבל הוא אמצעי בין הגבורה ומורך הלב והוא הכרח הנפש לסבול הדברים הקשים (ראב"ח הלוי, מאזני צדק לאגזלי 104). אמרו לאחד למה לא תכה את עבדך והוא מתרשל במלאכתך ועבדתך ויפסידה בארך אפך וגודל סבלך ענה ואמר יותר טוב הוא בעיני שיפסד עבדי בתקון נפשי משתפסד נפשי בתקון עבדי קרא הסבל תקון הנפש והנקמה תקון העבד (שם 141). ובשפלות תעמוד הטובה ובסבל תהיה ההצלחה ובענוה ירבה העזר אליו (ר"י זאבארה, ספר שעשועי' ז, הול' דודזון פד). ודע כי הסבל מעלה גדולה והיא תחבולת מי שאין לו תחבולה וממעלת הסבל כי בו תקציף השונא והסבל על הדאגה דאגת המקנא (עמנו' מחב' יע). הסבל טוב שביועצים והענוה טוב שבחברים ההרוצים (רש"ע פלקירא, ארי היגון ה. [1]). ולכן היה מהכרח אחד משני דברים אם שישימו יד לפה ויסבלו קלונם או שיהרגו כל זכר כ"א יהרגו את חמור ואת שכם בלבד יעמדו עליהם כל אנשי העיר ולכן הוצרך להיות הדבר כולל אם הסבל ואם הנקמה כדי שלא תשאר דינה כזונה מופקרת

[1]) [דפוס ורשה תרל"ז].

(ר"י אברבנאל, בראשי', ד"ה ויצא חמור אבי שכם). צריך שידע (האדם) להתחזק מאד ולסבול סבל גדול להמנע מן הרע אשר הרגיל בו (ספ' אורחות צדיקים, התשובה פ:). בני אם תתגבר עליכם תאותכם הבגיעוה בסבל כי הסבל ממדות החסידים וכו' וממדת הסבל אם יהדפוהו בני אדם ויגדפו אותו שלא יענה אותם דבר (ספ' בית מדות, מעלת האמונה לד.).— ומ"ר: והסבל הטוב מדה טובה והסבל שבעליו מוכרח בו אין לבעליו שכר עליו ולא מחילה בו הסתכל אחי מה בין שני הסבלים והתבונן ההפרש שיש בין הענינים (ר"י א"ת, חו"ה, חשבון הנפש ג). — ד) *בלשון חכמי הקראים, סֵבֶל[1]) היורשים, הירושה, מה שנמסר להם מהחכמים הראשונים במנהגים וכיוצא בזה, קבלה, מסֹרת: ודע והבן כי השבון העבור לא היה נעתק מן הנביאים ולא בסבל היורשים (סהל בן מצליח, אגר' תוכחה, לקו"ק נספחי' 42). מקויימת ומוחזקת עלינו סבל הירושה וכו' מורשה היא נצבת לעולם (ר"י הדסי, אשה"כ הקדמי'). וכשאין פסח נפל חיוב אכילתו (של המרור) מן התורה אבל מסבל היורשים חייבו אכילתו (ר"י הקראי, ג"ע. ענין חג המצות ג, מז::). אבן מה שנשאר ידיעת קצת שמות מן הכתוב ומה שנודע מסבל הירושה כגון היונים והתורים והשלו וכו' שכך קבלנו איש מאיש שהם מתגדלים בבתיהם והם בהיתר (שם, ענין שחיטה ב, פב::). ונסמך במה שהאמה מסכמת כמו שנמשכנו בדברים רבים על המשך ההעתקה מסבל היורשים כי לא נשמעה בו מחלוקת (שם, טמאה וטהרה ד, ק:). ומסבל יורשים הוא לברך על היין (שם, סדר נשים יו, קנא.). סבל הירושה הם המנהגים אשר נתנהגנו בהם מזמן אבות הקדושים כגון המילה באיזה אבר וכו' (ר' שלמה טרוקי, אפריון עשה לו א, הול' ליבוחר).— **חלי בעין, דלקת הלחמית של גלגל העין, chemosis[2]): הסבל הוא מכסה יקרה לעין מנפיחת העורקים הנראים בשטת המתלחמה והקרניית (קאנון ג ג ב י).

סַבָּל, ס"ז, מ"ר סַבָּלִים—א) כמו סֵבֶל א): ויהי לשלמה שבעים אלף נשא סַבָּל[3]) ושמנים אלף חצב בהר (מ"א

[1]) עפ"י הלשון הערב' שבה משמש השרש חמל בכל המשמ' שמשמש השרש סבל בעבר' וגם במשמ' ידיעה על פה, והכונה בסבל הירושה היא המנהגים הקבועים שנמסרו בעל פה.

[2]) פרוש ותרגום של ד"ר מזיא.

[3]) רד"ק: שם בפלס שַׁבָּת. וקצת החדשים אומרים

ה כע).—ב) מי שמלאכתו לשׂא הסבל: כשל כח הסבל והעפר הרבה (נחמ׳ ד ד). ויספר שלמה שבעים אלף איש סבל ושמנים אלף איש חצב בהר (דהי״ב ב א). ויעש מהם שבעים אלף סבל ושמנים אלף חצב בהר (שם יז). ועל הסבלים ומנצחים[1] לכל עשה מלאכה לעבודה ועבודה (שם לד יג).—ובתו״מ: מסרן (את האבנים לגמל והזיק בהן אחר) הגמל חייב וכו׳ פחת לסבל הסבל חייב (תוספת׳ ב״ק יא ה). ראית מימיך ארי סבל ארי קייץ שועל חנווני זאב מוכר קדירות והן מתפרנסין בלא צער[2] (רשב״א בשם ר׳ מאיר, ירוש׳ קדוש׳ ד יא). — ומ״כ: כסת הסבלין טמאה מדרס (כלים כח ט). —סַבָּלֵי הַמִּטָּה, הכתפים הנושאים מטת המת: הוציאו (את המת) סבלי המטה את שלפני המטה וכו׳ פטורין מן ק״ש (מס׳ שמחות י). — ובהשאלה: שהם (הרשעים) בריאים כסבלו[3] של עולם (תנחומ׳ מצורע יא). — ובסהמ״א: אילו הסבלים ששמן בטיית חמאלין והן סובלין על כתפיהן ופעמים בראשיהן ויש להן כמין כסת שנותנין על כתפיהן ומקצתו על ראשיהן כדי שיהא נוח לסבול (ערוך, ערך כסת). בשירוץ הסבל כשנושא הסחורה ומוליך הסחורה בכל מדינה לסחור (שם, ערך דר). הסבל ששבר חבית של יין לחנווני ונתחייב לשלם (רמב״ם, שכירות ג ג). מכאן אתה למד שהאחד שהעביר חבית גדולה שאין דרך כל הסבלים להעבירה (יחידי) שהוא פושע ואם נשברה בידו משלם הכל (שם ב).

א.סֵבֶל, ממנו א.סָבַל.

א.סָבַל, פ״י, סְבָלָם, סְבָלְנוּ, לִסְבֹּל, אֶסְבֹּל, יִסְבֹּל, יִסְבְּלֵהוּ, —א) סָבַל פלוני, עבד עבודת סֵבֶל, Frondienst leisten; faire la corvée; to perform forced labour: וירא מנחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לִסְבֹּל ויהי למס עבד (בראשי׳ מט יה). — ב) נשא משא כבד, eine Last tragen; porter le poids; to bear a burden: שמעו אלי בית יעקב וכל שארית בית ישראל העמסים מני בטן הנשאים מני רחם וכו׳ ועד שיבה אני אֶסְבֹּל אני עשיתי ואני אשא ואני אֶסְבֹּל ואמלט (ישעי׳ מו ג-ד). ישאהו על כתף יִסְבְּלֻהוּ ויניחהו תחתיו (שם ז).— ובתו״מ במשמ׳ העקרית, נשא דבר: היו סובלין אותן (את הפרים הנשרפים) במוטות (זבחי׳ יב ו). הלוחות היו משאוי ארבעים סאה והכתב היה סובלן כיון שפרח הכתב כבדו על ידיו של משה ונפלו ונשתברו (ר״י בר׳ סימון, ירוש׳ תעני׳ ד ה). פעם אחת זימנתי אדם אחד בלודקיא והביאו לפניו תמחוי וכו׳ ועשרים וארבע בני אדם סובלים בו (ר׳ אחא בר אבא, פסיק׳ רבתי כג). וכן היה מנהג טוב בירושלים להתענות בניהם ובנותיהם הקטנים ביום צום בן [יא] שנה עד עצם היום בן שתים עשר׳ להשלים ואח״כ סבלו ומקרבו לפני כל זקן וזקן כדי לברכו (סופר׳ יח ה). בנוהג שבעולם אדם יש לו קורה שופעת[1] היכן הוא נותנה לא באמצע טרקלין כדי שתסבול[2] קורות שלפניה וקורות שלאחריה (ר״א בר כהנא, מד״ר בראשי׳ יד; שם קהל׳, את הסכל). ולמה עשה (מנשה) צלם של ארבע פנים כנגד ארבע היות שהן סובלות כסאו של הקב״ה (ר׳ אחא, שם דבר׳ ב). לקח אותו (משה את ארונו של יוסף) על כתפו והיה סובל אותו וכל ישראל אחריו וישראל היו סובלים את הכסף ואת הזהב שנטלו ממצרים ומשה סובל ארונו של יוסף (שם, יא). וכיון שנתעסק (ר״א בר׳ שמעון, שהיה חזק וגבור) בתורה אפילו טליתו לא היה יכול לסבול (שם, שה״ש ידיו גלילי). בן בית אחד היה לו לרבן גמליאל והיה למוד להיות נוטל קופה של מ׳ סאה ומוליכה אצל הנחתום וכו׳ כיון דגמר ספרא אפילו קופה של סאה לא היה יכול לסבול (שם). — ובסהמ״א: מביע בכרגא ולא הזכיר קצבה אלא כל שהוא יכול לסבול (ערוך, ערך אנדיסקי). שמא סבלת כלום דבר כבד (שם, ערך הכסכ). ועד שהוא הולך אחריה סובל בגופו שכבת זרעו ומתבשל בגופו הרבה (רמב״ם, בכורי׳ ז:). גבול יש לו לאותו שער כיון שגדל יותר ממה שאדם יכול לסובלו נושר מאליו (מיוחס לרש״י, נזיר נט.). ועור שחוגר החמר עליו ועור שמניח הסבל על כתיפו בעת שסובל (רמב״ם, כלים כד א). — *ובהשאלה סבל את פלוני או דבר פלוני, נשא את משאו ואחריותו, כלכל אותו,

---

כי צריך לנקד סַבָּל. ואולי באמת היה כתוב איש במקום נשא, כמו בדהי״ב (ב א).

1) צ״ל מנצחים [או צריך לגרוס עַל במקום וְעַל, ולחבר אותו להפסוק הקודם.]

2) כך גם בתוספת׳ (שם ה יג) בספרי הדפו׳, אך בכ״י אין מאמר זה.

3) כך בכ״י הוצ׳ בובר, ובספרי הדפו׳ אין מאמר זה.

1) בהוצ׳ תיאוד׳ שפעת קוריים, וכך שם קהל׳ גם בספרי הדפו׳.

2) שם קהל׳: שתהיה סובלת.

הכיל אותו: כתיב אלופינו מסובלים וגו' ר' יוחנן ורשב"ל ר' יוחנן אמר אלפים מסובלים אין כתיב כאן אלא אלופינו מסובלים בשעה שהגדולים סובלין את הקטנים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו רשב"ל מסרס הדין קרייא אלופים מסובלים אין כתיב כאן אלא אלופינו מסובלים בשעה שהקטנים סובלים את הגדולים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו (ירוש' ר"ה ב ע). הנפש הזאת סובלת את הגוף והקב"ה סובל את עולמו[1] (מד"ר ויקר' ד).— ובספר יצירה: והיכל הקדש מכוון באמצע והוא סובל את כל העולם (ספ' יצירה ד).—ואמר הפיטן: סובל הכל סב ומבלה כל סוקר הכל לעדי עד ימלך מלך עליון (מוסף לר"ה א). — ואמר המשורר: נשמת סגלת חילי קהלת דגלי מסלסלת סבל ובלי וגם הדלי (ר"י אבן אביתור, שער השיר 10). ועולם מלאת אתה תסבלהו והוא לא יסבלך (ר"י אבן גיאת, שם 24). וכל סבל בסבר טוב שפטיו מליציו טוב ביום משפט מעידים (ר' שמואל הנגיד, הכימים). אתה סובל הכל ובורא הכל מאין כל אתה מחיה הכל ומאתך כל ופעלך הכל (בקשה לר' בחיי, בסוף ס' חוה"ל בערבי, הוצ' ד"ר יהודה). ושמי מרמים היסבלוך או הארצות יכלכלוך או כל יצורים יהללוך (ר"י הלוי, ואלו פיוט, שער השיר 103). הוא החי באין עפרות תבל והוא העשה והוא הסבל ואדם נחשב כציצת נבל (הוא, שם, מי כמוך). דלים משליו ונרפים סבליו ובערים חבליו ועורים צפיו (הוא, יה שוכן). רעדנו היום מאימיך מי יסבל זעמך (ראב"ע, אנחנו בני גלות). ונעלה בלי מעון ונשא בלי מכון אבל הוא מקום חלדו וסובל יצירותיו (הוא, בשם אל אשר אמר). והוא אל גדל כח אשר הוא לכל סובל ובו נחשלו זמות אחי בין וחכמותיו (שם). — ופעו', *סָבוּל: זכור זה זבול אשר בבצעי חבול זדונות סבול עוד בל יזבור (ר"א קליר, זכר תחלת, מוסף א ר"ה). נראות נושאות והם נשואות עד כסא סבולות מתחת זרועות עולם לכסא (הוא, וחיות אשר הנה, שם). שערי זבול שבו מזבח סבול והשר מקטיר עליו כמכהן בברבול (שמעון בר יצחק, שערי שמים, סליח' ג עשי"ת).—ובהשאלה, סָבַל עונות פלוני, היבוהו ונפרעו ממנו בשביל עונות פלוני: ועונתם הוא יִסְבֹּל (ישעי' נג יא). אבתינו חטאו ואינם ואנחנו עונתיהם סָבָלְנוּ (איכ' ה ז).—וְסָבַל מַכְאוֹב וכדומ', כָּאַב, הצטער:

1) [עי' צונץ, Synagogale Poesie, עמ' 483].

אכן חלינו הוא נשא ומכאבינו סְבָלָם ואנחנו חשבנהו נגוע מכה אלהים ומענה (ישעי' נג ד).—ובמדרש: ואומרים (אבות העולם למשיח) אפרים משיח צדקנו אעפ"י שאנו אבותיך אתה גדול ממנו מפני שסבלת עונות בנינו (פסיק' רבתי לז). *סָבַל לפלוני, לעונו, כמו נָשָׂא, סלח ומחל: גדול עוני מנשוא לעיליונים ותחתונים אתה סובל לפשעי לא תסבול[1] (מד"ר ברא' כב).— סָבַל עֹל, נכנע, נשא מה שהוטל עליו: הפורק עול זה שהוא אומר יש תורה ואיני סובלה[2] (ירוש' פאה א א). שהם עניים ביניהם ומהלכים בענוה בתוכם וסובלים עולם (של אוה"ע) עליהם כדי לקדש שמו של הקב"ה (מד"ר במד' יא).— סָבַל מַכּוֹת, לָקָה: מכאן אתה למד שהיו (שוטרי בני ישראל) כשרים ומסרו עצמם על ישראל וסבלו מכות כדי להקל מעליהם (שם שמות ה).—*וְסָבַל חֶרְפָּה וכדומ': שמא האחת עומדת על בורייה ואינה מודה לומר טמאה אני וחברתה שהיא טמאה רואה את זו שאינה מודה וסובלת את בשתה ולבה מתגב- עליה לעשות כמו זו ואינה מודה (רש"י, סוט' ה:). כי מדרך הגבור או המלך לצאת לקראת נשק ולהלחם באויביו ולהושיע את עמו ולסכן נפשו בעדם וכשישב במנוחות שאננות למקצועות המשכן הוא גנאי גדול אליו עד שנבחר לו המות משיסבול הגנות ההוא (ר"י אלבו, ספ' העקרי' א א).— ובכלל במשמ' נָשָׂא דבר שקשה לאדם לשאת ולסבול. עמל, טרח, צער, יסורים, כעס, וכדומ': אמרו לו משה רבינו אין בנו כח לסבול (מכילת' שמות ב ג). רוח קשה גוף סובלו קשה פחד שוברו (ר' יהודה, ב"ב י). שמור עצמך מן הטיפים היוצאות מבין רגליך וכו' בדקים (בנקבים דקים) אבל בגסים אם יכול לסבול יסבול (ר' אלכסנדרי, ירוש' ברכ' בג). למלך בשר ודם שנתן בתו לאחד מגדולי המלך והתנה עמו ואמר לו אתה יודע שאני מלך ובתי בת מלך ויודע אתה שבתי רכה וענוגה ורוח רעה אינה יכולה לסבול אל תוציאנה בלילה (פסיק' רבתי כ). קשה היא מכת הרעב איני יכולה לסבול (שם כו). וכי בתי אינה בצער ואיך יכולה אני לסבול צעקתה (ר' יודן, מדרש תהלים כ). נתקבצו כל הגבורים ועמדו כלם פה אחד

1) כך בכ"י הוצ' ד"ר תיאודר, ובספרי הדפו': אין אתה סובל.

2) בדפוס אמשטרדם סופנה, וכך שם סנה' (י א) בכל הדפוסים, עי' ערך ספן.

על יואב ואמרו לא נוכל לסבול כל זאת להקיף החומה הרי כמה ימים שהנחנו כפרים שלמים ובנינו ובנותינו (ספר אגדה, מובא ילקוט המכירי, תהלים, יח קח). בטובה שעשה להם האלהים התחילו אומרים ליצנות עליו וכו' באותה שעה אמר האלהים למשה איני יכול לסבול ולכבוש עד אנה ינאצוני (מד"ר במדי' ז). למלך שכעס על מטרונא ודחפה והוציאה מפלטין בחוץ מה עשתה הלכה וצמצמה פניה אחר העמוד חוץ לפלטין לכשעבר המלך אמר המלך העבירוה מנגד פני שאיני יכול לסבול כך בשעה שבי"ד יושבין וגוזרין תעניות והיחידים מתענים הקב"ה אומר איני יכול לסבול שהם הרהיבוני גרמו לי לפשט ידי בעולמי (ר"י בר' סימון, שם, שה"ש הפס' עיניך). משל לבני מדינה שעשו עטרה למלך הקניטוהו וסבלן הקניטוהו וסבלן (ר' יהושע בר' נחמיה, שם איכ' ב א). אמר הקב"ה אומות העולם מכבדים אותי וחולקים לי כבוד ואתם מכעיסים אותי ואני טוען אתכם עד מתי אני סובל (תנחומי שלח ט, הוספ' מכ"י רומא, הוצ' בובר). באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה רבונו של עולם גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתרה וכו' ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי (מד"ר איכ', פתיח'). — ובסהמ"א: אם ישנה אדם אכסניא שלו יאמרו מכוער בעל הבית שלא היה יכול לסובלו וגם את האכסנאי יפגמו ויאמרו מכוער היה שלא סבל את בעל הבית (ערוך, ערך אכסניא). שנמאסת עליו והוא סובל (רש"י, כתובו' סה:). לא היה יכול (יוסף) לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתכישין בהודעו להם (הוא, בראשי' מה א). וסובל טורח הצבור ומשאן כמשה רבינו (רמב"ם, סנה' כה ב). טוב לסבול שוטה מחצי שוטה (ר"י א"ת, מבח' הפנינ' לרשב"ג, שער המוסר). לא תצעק ולא תצוח אבל האנק וסבל אבלך בינך ובין עצמך (הוא, הפרש' לריב"ג, פרק אנק). ואיננו סובל מרירות הרפואה אלא מי שהוא נכסף לבריאות אבל מי שאינו נכסף לבריאות לא יסבול קושי הרפואה (הוא, תו"ה, עבוד' ה' ה). ומי שמוצא במדותיו ובטבעו כוסף אל מלאכה מהמלאכות ויהיה גופו ראוי לה ויוכל לסבול את טורחה יחזור עליה וישים אותה סיבה להבאת מזונו (שם, הבטחון ג). ומי שרוצה להגיע לרצון בוראו יכנס מן הפתח הצר שנכנסו ממנו

החסידים הסובלים (שם, התשוב' י). עד אשר צללו במצולות ימיו וחייבם היצר לסבול צער גליהם (שם הפרישות ב). ובאמת סבל אברהם אור כשדים וההגרות והמלה והרחקת ישמעאל ועקידת יצחק (הוא, כוזרי ד יז). הדין עמך שתחרפני בזה מפני שאנחנו סובלים הגלות מבלי תולדה (שם כג). מי יקום יעקב כי קטן הוא מהיותו יכול לסבול כל הנגזר עליו (רמב"ן, בראשי' לב יח). וכל הסובל עמל ועלבון נפש כדי שלא ינזק בממונו חייב לסבול כפליים כדי שלא יחטא (אבודרהם, שחרית של חול, לט:). מעונג ביותר ואינו סובל כמה דברים ששאר בני אדם סובלים אותם ומתוך כך אינו סובל קרירות המים לטבילת שחרית (המאירי, יומי ג, לב:). —ואמר הפיטן: סבל (אברהם) כגבור כבד נסיונות וביחידו לטבח בחנתו ועמד (ר' יוסי בן אביתר, אתה כוננת, סדר עבודי). —ואמר המליץ: בכל כחך סבל חסרך ותהיה נשוא פנים (ר"ש הנגיד, בן משלי 52). — *סְבֹל האמת המרה: אמר החכם סבול האמת ואם יומר (ר"י א"ת, מבח' הפנינ' לרשב"ג 17). —ושמועה רָעָה: שמועה אין ללב אריה יכלת סבל אתה ואיך נפש עגומה (רמב"ע, חרדה לנפשה). הסובלים צרות עלי דת אל יקר בעיניו עד מאדם דמם (ר"י חריזי, ספר הענק סד). הלא יגון שמח ונטוש יגונך ואל תרגז לכל ילדי זמנך ובצר לך חזק וסבול פגעיו היה כצור לכלכל ים שאונך (רש"ע פלקירא, ספר היגון 4). — *הדעת סֹבֶלֶת: ארבעה אין הדעת סובלתן אלו הן דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף ופרנס מתגאה על הציבור בחנם (פסחי' קיג:). — ורגיל בסהמ"א במשמ' שהדעת יכולה להבין, שהדבר קרוב אל השכל: איך יאמר עבדו ואמתו ואחר כן שורו וחמורו ויאמר בבת אחת הפך הדבר ואין הדעת סובלת כל אלה הדברים (ראב"ע, שמות יט כה). וזה תימה גדול ודבר שאין הדעת סובלת אותו ואין זה אצלי אלא כמו דברי החלום (רמב"ם, פלוסין ו ה). וזה כפי מה שסובל הדעת כל אחד ואחד מבני אדם כי על החכמים להרחיק השניות הרחקה אמיתית (ר"י בר' אבטולי, מלמד התלמידי, שמות פז:). ואין לפרש בפירוש אונקלום שתרגם זובח לאלהים יהרם דדבח לטעוות עממיא כי זה נמשך אחר מה שסובלת דעת ההמון ולא יוכלו להבין הענין כראוי (ר"מ בייקטיליה, גנת אגוז א, ו::). לאחר שירד ושרף העגל והרג את עובדיו (התפלל משה בעד ישראל) כי אין הדעת סובלת שיתפלל בעדם עד הסירם את העובדי

כוכבים שבתוכם (חזקוני, שמות לג יח). והירא את דבר יי' יאמין כל דבריהם ואף אם לא יסבלם דעתו ולא יבינם יתלה הדבר בחסרון דעתו (ר"מ אלדבי, ש"א ט). לפי שלא סבלה דעתו ולבו (של בן זומא) אותן המראות הגדולות שראה בצפיית המרכבה ונפגע (ר"י ברללוני, פי' ספר יצירה לו). — ובעו', דעת סְבוּלָה, כמו סֻבֶּלֶת: חקה חקק הקב"ה ואין אתה יכול להרהר וכו' אלא מדרשות תוכל לדרוש בה כפי שהדעת סבולה (פענח רזא, חקת, כב:).—וחוש הראות: ובכבוד ההוא מה שיוכל לסבלו ראות הנביאים ויש בעקבותיו מה שראותנו סובלת אותו כמו הענן ואש אוכלת ממה שהוא רגיל אצלנו (ר"י א"ת, כוזרי ד ג). — ״סָבַל דָּבָר, פעולה הנעשית בו: כי הכסף המזוייף הנעש' במלאכ' האלקימיא יש ממנו שאם יותך פעם אחת לא תגלה רעתו אבל אם יותך שנית תגלה רעתו ויש שיסבול ב' התכות ויש שיסבול ג' או ד' או ה' ובסוף תגלה רעתו (ר"י אלבו, העקרי' א ח).—״סָבַל, היה לו כח לעשות איזה פעולה: וירבו החושים כפי סברת זה בעל הדעת ולא יהיו חמשה ואין ספרנו סובל לשפוט בכמו אלה הענינים לאורך הטענות בהם (ראב"ד, אמו"ר א ו 27).—״סָבַל דבר תשובה, ענין, פֵּרוּשׁ וכדומ', אפשר להשיב עליו, לפרשו או לבארו באופן ידוע: הענין הזה סובל שתי תשובות (ר"י א"ת, הקדמה, שער א 3). ואמרתי בגלוי לפי שהלשון הזה סובל הענין הזה (הוא, פי' השרשי' לריב"ג, שרש דרש; וגם נקט). ודע כי נצב ימינו כצר סובל אצלי שיהיה כמו ושבר את המצבות פועל חולף כבד (שם, שרש נלב). ותרגיל עצמך לפרשם ולבארם (את כה"ק) ולהתבונן במלותם ובלשונם מה שסובלות מן הענינים ומה שיש מהם כפשוטו וכו' (הוא, חו"ה, חשבון הנפש ג). והייתי רוצה שיתן לי גבול אל יצא איש ממקומו ביום השבת אם הוא ביתו או חצרו או רשותו וכו' אחר שתיבת מקום סובלת זה ויותר מזה (הוא, הכוזרי ג לה). מלת ראשית תסבול שתי פעמים מן הביאור וכו' (ר' זרחיה הלוי, פי' משלי א ז, השחר שנה ב, 72). וזה הענין סובל פירוש מאמר הנביא (ר"י ב"ר אנטולי, מלמד התלמידים בראשי', יז:). ראוי שנשתדל לחקור בזה בכל מאמצי כחנו כפי האפשרית והיכולת וכפי מה שיסבול טבע הענין (ר"י אלבו, העקרים יג, הקדמ'). ויש במשמעותם לשון שסובל זה התיקון (טוה"מ, טוען ונטען פ א). כגון שהדברים סתומים וסובלים ביאור אחד משני עניינים משמעות אחד קרוב ואחד רחוק (שו"ע חו"מ, עדים כע א). יסבול שיכלול הכתוב ההוא אשר זכרנו ראשונה שבחו של שלמה (ר"י ערמאה, פתיחה' יד אנשלוס על משלי). ואם נפל הרב בזה מפאת לשון ברא שמורה על המצאת יש מאין הנה הוא באמת לפי דעת רוב המפרשים משענת קנה רצוץ כי הנה הלשון ההוא יסבול הפירושים לפי שגם כן מצאנו לשון בריאה על המצאת יש מיש כמו שתראה בהוית התניני' שנתהוו מהמים ובאדם שנברא מן העפר (ר"י אברבנאל, מפעלות אלהים ג ג). עם היות שלשון הוה כבר יסבול שיאמר על המחודש (הוא, שמים חדשים, עיון ג, כז.). ואין הדברים הללו סובלים התנצלות העם (קול יהודה לכוזרי א סד:). כי קודם הכל היה אור פשוט אחד בלי גבול אמנם אח"כ היו רבים מוגבלים מהראשון והאחד ובלי תכלית מתאצלים מתרבים ומוגבלים כפי רבוי שנוי ושיעור הכלים והעצמים או נושאים אשר יקבלום שהם כלים מכלים שונים ומוגבלים יען ירדו ונפלו משלמות האור האחד והראשון הולכים אחריו כצל אחרי האור ובלתי מקבלים ממנו כי אם מה שיסבול הבנתם (ר"י אבוהב, שער השמים לאירירי ה יב, מה.). ואין להפלא על שאני הולך בזה הענין הגדול על דרך ספק עם שמטבע הענין להיות סובל כל מה שכתבתי כי אין בידי קבלה על פרטי זה הענין (ר"מ ן' גבאי, כפי' עבודת הקדש, סתרי התורה כז). והוא סובל ז' מאות ועשרים עניינים על תש"ך הפוכי מלת בראשית (פענח רזא, בראשי' א.). וראיתי לחלק השער הזה הכללי לארבע שערים פרטיים לפי שכל שער ושער סובל עניין בפני עצמו וכוונה בפני עצמה (ר"י אבן לטיף, הקד' שער השמים, השחר שנה ג, 97).—ובספרות הקראים: אבל מה שבארו חכמים שזה סובל שני אופנים האחד שהכי"ת ימצא בעצם וימצא בטעם אחר (ר"א הקראי, ס' ג"ע ענין חג השבועות, כו::). בשביל שלא נכתב (גיד הנשה) בסדר המדות יסבול להיותו הגדה ויסבול להיותו צווי (שם לז::). מה שאמרה התורה וכי יטהר הזב מזובו יסבול זה המאמר שני פנים (שם קי.).—ובמשמ' קבל בירושה: לו אמרו הכמי המשנה בכללם מאבותינו סבלנו חקי המצות כלם מהם לבדם לא היינו מקבלים ורוצים במלולם (שהל בן מצליח הקראי, לקו"ק, נספחי 26).

—התפ', יִסְתַּבֵּל, היה לסבל ולמשא כבד: וינאץ השקד ויסתבל [1]) החגב ותפר האביונה (קהלי יב ה).

---

[1]) בהרבה כ"י נמצא ויסתבֵּל, בכ"ף. ועי' הערה לערך חגב.]

—נִפְעִי, שסבלו ונשאו אותו: על ע"א שהיא נ ס ב ל ת וגם משאה אינה יכולה למלט אני הסובל אחרים ואת משאי אמלט (רש"י, ישעי' מו ד). וכמו שסובל האלהים את העולם תחת ומעלה עם כל אשר בו ונראה בדעת הסכלים וההדיוטים כי הוא נ ס ב ל כן סובל רוח החיים את כל הגוף (חכמוני, ספ' יצירה סה.).—ואמר המשורר: במוט תנשא אשכלותיה ובכתף ת ס ב ל עוללותיה (רמב"ע, חי בן מקיץ). כיעסתי אותו בתוהו והבלים הקניתיהו בפסילים על כתף נ ס ב ל י ם (אפסו בעונו, יוה"כ, תימנים). עם היותו בלתי נ ס ב ל בלשון (חמת ישרים, סו"ת כז, לב). וגם אחר יגיעה נ ס ב ל ת כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה לא ימנענו ממך חולש רעיון ועצלות ידים (בחינת עולם, ד"ה אך אתכם, דפו' מכתובי').

—פִּעֵי, מְסֻבָּל, עמוס משא כבד: גם אמשוך העגלות שהמה מְ ס ֻ ב ָּ ל ו ת (רמב"ע, אל בוראי).

—פִּעֵל, סִבֵּל,—שלח החתן מתנות לארוסתו[1]: הוא מאנשי המקום שנהגו ל ס ב ל אחר האירוסין (ר"י קולון, סו"ת קסט). שנהגו ל ס ב ל תחילה ואחר כן לקדש (שם).

ב.סבל[2], ממנו ב.סָבַל.

ב.סָבַל, קל לא נמצא.

—פִּעֵל, מְסַבֵּל, מְסַבְּלִים,—סִבְּלָה הבהמה וכיוצא בזה, היו ולדותיה הולכים עמה, טִפְּלָה בהם ושמרה עליהם[3], umgeben sein von Kindern und sie pflegen; être entourée des petits et s'en occuper; to be surrounded by little ones, and rear them: מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן צאוננו מאליפות מרבבות בחוצותינו אלופינו מְסֻבָּלִים[4] אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחבתינו (תהל' קמד יג-יד).

[1]) [נגזר מהשם ס ב ל ו נ ו ת. ועי' קדוש' נ: א"ר פפא באתרא דמקדשי והדר מ ס ב ל י חיישינן, מ ס ב ל י והדר מקדשי לא חיישינן, ע"כ.]

[2]) בערב' שבל a). ולא ראו הקודמים שרש זה בעבר', ועי' הערה להערך.

[3]) עי' הערה לקמן.

[4]) כך בנוסחה המסורה, ואין לברר בודאות אם זו היא המלה כמו שיצאה מפי אומרה. השבע' תרגמו παχεῖς, והוא גדולים, עבים, שמנים, אך לא ידוע אם

a) شبل

סִבְלָה[1], ש"נ, מ"ר סמי' סִבְלַת, סִבְלוֹת, סִבְלוֹת, כנ' סִבְלוֹתֵיכֶם, סִבְלֹתָם,—עבודת מַס קשה מֻטֶּלֶת על אדם לעשותה, Frondienst; corvée; forced labour.: וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בְּסִבְלֹתָם ויבן ערי מסכנות לפרעה (שמות א יא; גם ב יא; ה ד-ה; ו ו-ז).—ובמדרש: ראה (משה) משוי גדול על קטן ומשוי קטן על גדול משוי איש על אשה ומשוי אשה על איש משוי זקן על בחור ומשוי בחור על זקן והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להן (לישראל) ס ב ל ו ת י ה ם ועושה כאילו מסייע לפרעה (ר"א בנו של ריה"ג, מד"ר שמות א). וישב (משה) להם (לישראל) ס ב ל ו ת ם בין איש לאשה בין גדול לקטן בין בחור לזקן א"ל הקב"ה (למשה) אתה ישבת לבני ס ב ל ו ת ם חייך שאת עתיד ליישב ולפרש לבני נדריהם בין איש לאשה בין גדול לקטן בין בחור

כך היה אצלם פרוש המלה מְסֻבָּלִים או היתה להם מלה אחרת דומה לזו. עקילס σιτευτοί, ר"ל מְפֻטָּמִים. בזמן של רב ושמואל בודאי כבר היתה מלה זו כתובה כאן, כי דרשוה במשמ' משא וצער: מסובלים (השרים) במצוות, מסובלים ביסורים (ברכ' יז.). וכך ר"י ור"ל במשמ' סובלים זא"ז (מדרש, הובא בילקוט). ת"י: תורינא מארי מטיל, ע"כ. ר"ל בעלי משאות. וכעין זה גם ריב"ג: אלופינו מְסֻבָּלִים יעני קויה מטלעה בח'דמתהא ותחמלהא ונקלהא ומנ אחשנ מא תתרגים בה הד'א אללפט'ה' אנ יקאל פיה מוג'דה יעני קויה אלט'הר ללנקלאנ ואלח'דמה, ע"כ. ובעבר': מסבלים ר"ל שהם חזקים ויכולים על משאם ועבודתם וסבלם והטיב לפרש במלה זו שהיא ר"ל חזקי הגב כלומר שיש להם כח לסבלה, ע"כ. רש"י בדרך דרוש כמו ר"י ור"ל. ראב"ע: כי הם סובלים העגלות המלאות. רד"ק: ופירוש אלופינו מסובלים ר"ל שורינו החזקים ויכולים לסבול משאם ועבודתם או ענין מסובלים מרוב הבשר והשומן שהיו... [המחבר ז"ל לא גמר הערה זו. ונראה שהיה בדעתו לגזור את הפעל מהערב' שַׁבַלַ a), גדל והיה לבחור; אַשְׁבַלַת, גדלה האשה הפנויה (או האלמנה) וטפחה את בניה בלי להנשא עוד; וכן אַשְׁבַלַ עַלַיהִ, נטה אליו באהבה ובדו'. עי' Lane, Arab. Dict. I, 1499.]

[1]) משרש סבל, עי"ש. [וצורת הנק' של סֵבֶל.] והנה איש ממדקדקינו לא קבע צורת הנפרד משם זה, גם לא הרד"ק, ולפי הסמי' וכנויי הרבים ממנו שבאו במקרא אפשר נפרד סִבְלָה וגם סְבָלָה. רק בוקסטורף ב- Lex. Heb., קבע סִבְלָה, והחדשים מחכמי אע"ה מניחים שתי הצורות.

a) شبل، أشبلة، أشبل عليه

לזקן (מד"ר ויקר' לז). רב הונא כשבעלי דינין באו לפניו היה מקבץ עשרה תלמידים ומושיבם עמו אמר יהיה סבלות הקורה על עשרה (והזהיר, שמות כג.). — ואמר הפיטן: והעונה במצרים לעמו והוציאם לחירות מסבלות (רה"ג, שמע קולי, ספ' שירים בית-הבחירה, הוצ' פיליב). אני חומה ושדי כמגדלות אותם סרסר נורא תהלות בעת פקדני להוציאי מסבלות (אני חומה, יוצ' לשה"ג, מחז' איטלי' א', ל:). — ‏"ובמ"ז, סִבְלוֹתַיִם: חכמה ושכל לו ומדע וחבר הכרו אם הם לפניו לסבלותיים הוא הוא הלא זכה לבן עבדו וחבר הלכות חולין קצרותיים (חרוז מובא במאמר, קבלה על מלאכת השיר, ממחבר בלתי ידוע,[1]) הוצ' ביבויער).

*סִבְלוֹן, סיבלון, ש"ז, —משא: אף כלים שהן עשויין לנות אדם לבדו יהא הזב מטמא אותו ברובו וכו' יצא המרכב שהוא עשוי לסיבלון אחר (ר' ישמעאל, ספרא א). — ובהסמ"א: אמר המלך איך תעשו על זה ומה סבלותכם על היוצאת הזאת אמר סבלוני' הנבוך פעם נטירה וכעס פעם נשבת ונעביר ופעם בהפך (ר' קלונימוס, בע"ח ל"א:). — ובפרט מ"ר סִבְלוֹנוֹת, מתנות שהחתן שולח לארוסתו[2]: המקדש שתי נשים בשוה פרוטה או אשה אחת בפחות משוה פרוטה אף על פי ששלח סבלונות לאחר מכאן אינה מקודשת (קידוש' ב ו). השולח סבלונות לבית חמיו שלח שם מאה מנה ואכל שם סעודת חתן אפילו בדינר אינן נגבין וכו' שלח סבלונות מרובים וכו' הרי אלו נגבין סבלונות מועטין וכו' אינן נגבין (ב"ב ט ה). המקדש בטעות ובפחות משוה פרוטה וכן קטן שקידש אע"פ ששילח סיבלונות לאחר מיכן אינה מקודשת (תוספת' קידוש' ד ד). גנב ושילח סיבלונות לבית חמיו משלם תשלומי ארבעה וחמשה (שם ב"ק ז יד). גזל ושילח סיבלונות לבית חמיו הרי זה חייב והמקבל ממנו פטור (שם י כ). אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין אבל לא סבלונות (ר' יהודה, פסח' מט.). זו הלכה העלה רבי אחא שר הבירה לפני חכמים לאושא ואמרו סבלונות העשוין ליבלות אינן נגבין ושאין עשוין ליבלות נגבין (ב"ב קמו.). הכי קאמר וסבלונות ודאן מקום שנהגו להחזיר מחזירין (שם קמה.). — ואמר

[1]) [עי' דברי המו"ל בהקד', IV הערה 1].

[2]) [לשון הרמב"ם קידושי' ב ו: ונגזר זה השם מסבל והוא נושא המשא, ע"כ. וכמו מַשְׂאֵת, עי' ערכו, ועי' פלישר אצל לוי III, 720].

הפיטן: המלך הקדוש כמו קדשה בחתונה הרבה סבלונות שגר לה במתנה (זולת לשבת הג'). נהגו לשלוח סבלונות הבעל לאשה והאשה לבעל (ר"א הקראי, ספ' ג"ע קמג.). — גם סִבְלוֹנִים: היכא שטוען שהסבלונים היו לשם קדושין (מהרש"ל, שו"ת כח, ד"ה נשאל נשאלתי).

‏"סַבְלָן, ש"ז — מי ששולט ברוחו וכובש את יצרו ממהר להפרע ולנקם: ענו שפל וסבלן (רש"י, במד' יב ג). ואמר מי מבני אדם יותר סבלן אמר מי שמשיב תאותו (ר"י א"ה, מבחר הפנינים לרשב"ג, 18). הואיל אין לו חכמה שיהיה סובל כעסו וצועק עד שישמעו שכניו אבל הערום הוא סבלן אינו מראה את כעסו אבל הוא מכסה אותו ע"כ נקרא ערום (ר' זכרי' מברצלונה, פי' משלי יב טז, השחר שנה ג, 235). מי שהוא כעסן גדול ולא יוציאנו לפועל ולא יגלנו כלל והוא סבלן ובעל מעצור (שם יט, 287). יהיו כל דבריך בכבוד גדול ופיוס לבורא וגם לברואיו מיראתו לקטנים ולגדולים לרעים ולטובים בלב נקי בר ושפל וסבלן בכתף תשא תדמה כי אתה מן הפועלים אשר בכתף ישאו (ספ' חסדים ט:). שמדרך הסבלן שיהיה מעביר על מדותיו בלתי נקשר לכעס וכו' (יוסף כספי, קלור ספ' המדות מאמ' ד, כ"י ותיקן). ועוד הגאוה גורמת שלא יהא סבלן לסבול עול הבריות ואין צורך להאריך בפתיחת מי שאינו סבלן כי ידוע הוא לכל (ספ' אורחות צדיקים, שער הגאוה, ג.). הרבה ענפי' טובי' צומחי' משורש הענוה העניו הוא סבלן (שם הענוה ט:). כל עניו הוא רחמן וסבלן ולומד מן כל אדם ודן את כל אדם לכ"ז (ר' אליהו, שב' מוסר יז). והסבל הזה אם הוא על תלאה נקרא סבל ואם הוא בעת מלחמה יקרא גבורה ואם הוא בעת הכעס יקרא סבלן (רא"ב"א, מאזני צדק לאלגזלי, 144). — ומ"ר סַבְלָנִים: אלו המידות הטובות שלמדו ישראל ע"י הצרות והשמדות חדשים גם ישנים ישנים שהיו מעולם רחמנים בשנים[1]) גומלי חסדים חדשים שנעשו סבלנים מתונים צייתנים (מדרש שה"ש, הוצ' גרינהוט מו.). האנשים שהם טובי הנפשות נעימי המדות וסבלנים או לא יכעום האדם עליהם או ישקוט הכעס במהרה (ר"י מקיר ליאון, נופ' צופים ג ג). כל הנזהרים לכתוב במשקל המה סבלנים גדולים טאלעראנט (יל"ג, אגרות א ג). — וש"נ סַבְלָנִית:

[1]) כך בדפוס, וצ"ל בישנים.

אבל יעקב ועשו היה הפלא הגדול כי יצירת שניהם היתה בשליא אחת ומטעם זה היה הרצוץ בבטן כענין שכתוב (בראש' כה כא) ויתרוצצו הבנים בקרבה ומפני זה הוצרך לומר אחי רבקה אם יעקב ועשו לומר סבלנית זו מי היתה (בחיי, תולדות, ד"ה אם יעקב ועשו). לכן תהיה האשה סבלנית ולא כעסנית דמסבת רגע של כעס שכועסת על בעלה גורמת כל הרעות הנו' עליה (ר' אליהו, שב' מוסר כד).

***סַבְלָנוּת**, ש"נ, מדת הסבלן, Geduld; patience; forbearance: ענותנותו סבלנותו שסבל את זה ולא הרגז (רש"י, גיט' נו.). מי שרצונו מן העולם במה שמספיק לו יהיה המעט שלו די לו והסבלנות ממין המדה הזאת ואחד מן החכמים היה מצוה את בנו ואמר מי שאינו סובל דבר אחד ישמע דברים רבים (תקמה"נ לרשב"ג א ג). עם טוב ההבנה וההנהגה והסבלנות (ר"ש אבן ויגרה, שבט יהודה 85). ואמר (סוקרט) הסבלנות שער הרחמים (אריה מודינו, לאמ לדיק, מהגבורה כה). הנוטים בטבעם אל המאכל או אל המשגל או הגאוה או קנאה או כעס ודומיהם ועם כל זה הם עוצרים אותם וזה היא סבלנות וגדולה ומשובחת מאד מן הראשונה (שם, מכבישת התאוות לג). וכדי להשלים חוקי הוצרכתי לסבות סבלנות ויסורים אלו (אלשיך, איוב כג יד). הענו הוא סבלן ומהסבלנות יבא שלוה ובענוה ישקיט כעס של אדם הכועס עליו (ספ' אורחות לדיקים, הענוה ע:). כנגד הכעס הסבלנות והעדר הרגשת החרפה (10. Bericht, Lehr. f. d. Wiss. d. Iudenth. in Berlin, 12). המדות הטובות כרחמים וענוה בשת וסבלנות (בן זאב, הקדמ' בן סירא). כי רק ארך רוח וסבלנות הוא המפתח אל החכמה ואל שמחת החיים (גוטלובר, ממלריס של פרנקל 65). ואין רוח הסבלנות נוספה בם להטות אזנם לדברים ארוכים (יל"ג, אגרות א ד). ומעט מעט תבקיע הסבלנות בלבות העקשים הקשים כגידים (שם מז).—ורגיל בדבור ובספרות החדשה במשמ' נשיאות פנים לדעות מתנגדות, Toleranz; tolérance.

א. **סַבֹּלֶת**[1], ש"נ,—בלשון אפרים במקום שִׁבֹּלֶת, ועי' זה הערך: ויכו אנשי גלעד את אפרים וכו' וילכד גלעד את מעברות הירדן לאפרים והיה כי יאמרו פליטי אפרים אעברה ויאמרו לו אנשי גלעד האפרתי אתה ויאמר לא ויאמרו לו אמר נא שִׁבֹּלֶת

1) עי' הערה לקמן.

ויאמר סִבֹּלֶת[1] ולא יכין לדבר כן ויאחזו אותו וישחטוהו אל מעברות הירדן (שפטי' יב ד-ו).—*ובהשאלה, חלוף שין ימין בשין שמאל: ורבותינו דרשו ישיחנו כאלו היא בסבלת (המאירי, על משלי יב, ד"ה דאגה בלב איש ישחנה). שיש שקורין זאת המלה (בן תשעים לשוח) בסבלת מלשון לשוח בשדה (הוא, על אבות ה כא).

ב. ***סַבֹּלֶת**, סיבולת, סיבולית,—השתתפות במזון של סעודה בחבורה[2]: אף בני חבורה שעשו סיבולת והיה בהן אחד שהיה ידיו רפות רשאין לאמר לו טול חלק שלך (תוספת' פסח' ז י). בני חבורה שהיו

1) זו עדות יחידה אך מפורשת, כי בזמן המאורע הזה היה הבדל בהברת אחד מקולות הלשון בין אפרים ושאר שבטי ישראל, שאנשי אפרים לא יכלו להוציא הברת שׁ בכלל. כי אלמלא היתה הברת קול זה בכח כלי הדבור שלהם אלא שבמקום שִׁבֹּלֶת היו הם אומרים סִבֹּלֶת מפני שכך היה מנהג לשונם, כי אז היו בודאי אמרים ברגע זה גם הם שבלת כדי להמלט ממות. ומכל מקום יש לפקפק אם באמת אמרו אפרים כל שׁ ס, כי אפשר שבני אפרים אמרו במקום שׁ שׂ, ומה שהכתוב אמר כי אמרו במקום שבלת סבלת הוא מפני שבזמן כתיבת המעשה הזה לא היה להכותב דרך אחר לפרש איך הוציאו אנשי אפרים את הקול שׂ מפיהם, יען בזמן ההוא לא היה באלף בית העברית לשני הקולות שׁ ושׂ אלא אות אחת ש, כמו שיתבאר בערך שׂ. וסמן להנחה זו הוא שבדברי הנביא הושע, שאין ספק בדבר שהוא יליד אפרים וחי כל ימיו באפרים, אותן המלים שבאו בהן שהן כתובות בכתיב הכללי של הלשון העברית באות שׂ, כתובות גם כאן באות זו ולא באות ס, משמע כי הושע אמר אותן בקול זולתי הקול ס. כי קשה להניח שהברה בני אפרים נשתנתה אחר קבלת האלף בית. וכתיבת המלים היתה כבר קבועה בזמנו של הושע, כי הלא בזמן ההוא עוד לא היו הרבה דברים שבכתב, ורחוק הוא שהמעט שהיה במציאות כבר קבע את צורת כתיבת המלים כ"כ שכל מי שכתב כתב אותן גם באותיות שלא היה להן קול בלשונו. הסברה נותנת איפוא כי לבני אפרים, כמו להכנענים שכניהם, היו שני קולות קול ס, וקול שׂ, והשתמשו בכתיבת שני הקולות בשתי האותיות ס—שׂ. ואח"כ כשהמציאו המנקדים הנקודה להבדיל בין שין ימין לשין שמאל, נקדו כך בדברי בני אפרים, אעפ"י שהם לא הבדילו בין שני אלה הקולות. ואין הבדל לאיזה מלה התכונו בני גלעד לשבלת הנהר או לשבלת החטה.- ועי' Littmann, Neuarab. Volkslieder, ועי' עוד Marquart ZAW, 8, 154.

2) [ר"ב מוספיא גזר אותו מהיוני συμβολή, וכן רוב החוקרים. ויסטר' מחברו עם סבל, סבלון, ועי' סנבול.]

ידיו של אחד מהן יפות רשאין לומר טול חלקך וצא ולא עוד אלא אפילו חמשה ועשו סיבולת רשאין לומר לו טול חלקך וצא (פסח׳ סט:). מעשר עיר פרקון לשם יוסי לשם שמעון לעלות לאוכלן בירושלם חולין אני אומר סיבולית עשו ביניהון (ירוש׳ מעשר שני ד ט).

***סבר[1])**, ממנו *סָבַר, א.*סֵבֶר, ב.*סֵבֶר *סֵפֶר, *סְבָרָה, *סברא, *סִבְרוֹן, *הַסְבָּרָה, *סִבְרִיּי, *סַבְרָן, *סַבְרוּתִי.

א.***סֵבֶר**, סְבַר (במשקל ארמי), ש"ז, כמו שֵׂבֶר, תקוה, Hoffnung; espoir; hope : מנדיכם אלו עמי הארץ שמא תאמר פסק סברם ובטל סכויים ת"ל ונראה בשמחתכם (ר׳ יהודה ברי אלעאי, ב"מ לג:). תאנים הטובות אלו צדיקים גמורים תאנים הרעות אלו רשעים גמורים ושמא תאמר אבד סברם ובטל סכוים ת"ל הדודאים נתנו ריח אילו ואילו עתידים שיתנו ריח (מרי בר מר, עירוב׳ כא:). שמא תאמר אבד סברן ובטל סכוויין ת"ל עומדים שעומדין לעולם ולעולמים (רב חמא ברבי חנינא, יומא עב.). ושמא תאמר אבד סברי ואבד סכויי ת"ל אני ה׳ אני סברך ואני סכוייך ועלי בטחונך (ספרא, אחרי מות ט יג). אלא אל תהי קורא יש שבר אלא יש סבר שראה באספקלרי׳ שסברו במצרים ואיזה זה יוסף (מד"ר ברא"ש׳ צא) — ובסהמ"א, בתפלה: העתר לנו רוב רחמך ואל תבישנו מסברנו והושיענו למ"ש (סדר ר"ע השלם א, שני וחמישי וקריאת התורה, קלח:). — ואמר הפיטן: הנני כיונה בלי אבר במתים חפשי ומה לי עוד סבר כמו חללים שוכני קבר (אברהם, אמנם כי, מנח׳ יוה"כ, שם ב נה: ורעה). סבר תוחלתנו הראנו את פניך נעימות (יי׳ אלהים, יוצ׳ לשבת הפסקה ב). ענה דודי ואמר לי גם תתי סבר ורק אין דבר נוסו נודו כבר (הוש׳, יוצ׳ א פסח). אלהי סברי כך שתי ומתי מתאות נפשי (יוצ׳ לשבת א אחהפ"ס). סגלתך דוחק צורר סברה להמיר כבודך בצר עד אנה יי׳ אקרא ממצר ענני במרחב ידך לא תקצר (גרשם בר׳ יהודה, אוה כל, סליח׳ יוס ד). סמלוני רשע לקצף נקם תלבוש סבר קויך וסכוים תעמיד מליבוש (סליח׳ לצום גדליה, מחז׳ איטלי׳ ב, ס.)׳ טוב מבטן גוחי יוצרי וסברי ומבטחי בידך אפקיד רוחי (אזעק, סליח׳ ליום ג עי"ת). סלח לשבי פשע סליחה תכריע רשע סדור תשובה תשע סבר פדות לישע (שחר׳ לוס כפור, מחז׳ איטל׳ ב, פח.). סבר הגיגו ברסן מתגו מבקש להרגו (מזרח מוסף לצום כפור, שם קלג.). ברוגז רחם תזכור יחלתנו סברך במשפט אל תבא ותאחז דבריך (אורח לדקה, סליח׳ למנחה יו"כ). סלה סוד העירומך מגר חשבו התימוך סברם בסלסולם ורימוך (יוצ׳ לש"ת, שם קסט:). סוגב כהן במזרח ועיניו למערב היפרח נוכח ארון מאורת נתלה סיברו בצרה (Elbog., Stud. 173). תוכל לבדך לעשות את כל תוחלתי וסברי ותקותי תאות נפשי ותשוקתי תהלתי ותפארתי ועזי (שיר היחוד ד). — ואמר המשורר: התנחומים תדבר על לבבי ואנה אחריו נחם וסבר ואיך לי אחרי יצחק תבונה וחיים אחרי שמתיו בקבר (ר"ש הנגיד, התנחומים). מה תקוה וסבר לשוכן תבל יעוף בלי אבר וישוב הבל (רמב"ע, כל מעשי, דיואן, כ"י בודלי). יחיהו אלוינו[1]) וכל סברו ומהרה יהי חבלו במנעמו וחלקו לו משפרה (גיאוניקה, 278). שלמו להרבות וברכתו להגבר למלאות לו כל חפץ וכל סבר (ד"ה יהודי מלכים וא"י ב, מן 120). סבר בנים זירא מעונים (יוסף בן ישראל, ילו הלא, פזמוני תימנ׳). ומצאנו ענין הבטחון בלשון הקדש מליצים בעדו בעשר מלות וכו׳ והם מבטח וכו׳ וסמיכה וסבר ומסעד וכו׳ (ר׳ י׳ א"ח, חו"ה, הבטחון ז). וכאשר יאבד סברו (של היצר) ממך בפנים האלה ועשית מה שהסכמת עליו ממעשי העבודה ישתדל להכניס הדאגות בלבך (שם, יחוד המעשה ה). אותו חולה שאבדו הרופא נתתך סברו ממנו (ר׳ שמואל בן ר׳ נסים מסכות, מעין גנים לאיוב כט, 92).

ב.***סֵבֶר**, ש"ז, — א) אופן התנהגותו של אדם המשתקף בתוי פניו, Benehmen, Betragen; conduite, air; bearing, demeanour : יהי רצון וכו׳ שתתן לי לב טוב חלק טוב יצר טוב סבר טוב שם טוב עין טובה (דבית ר׳ ינאי, ירוש׳ ברכ׳ ד ב). — ובסהמ"א: שיהא סברך ודעתך טוב להם (מחז׳ ויטרי 475). והמשלש המיתר המשנה אל הדם ואל המרה השחורה והוא כמו זמן הסתיו וזמן החום והוא כמו השמחה ויגון כי הם תועלת משתנות כמו האצבעות והיתרות אשר ישתנו בכל מיתרי הכינור מחלק הגבורה המלכות והנדיבות וסבר ומחלק המורך הזולות והכילות והחושך (ר"י חריזי, מוסרי הפילוסופים א כ). — ואמר המשורר: וכל סבל בסבר טוב שפתיו מליציו טוב ביום משפט מעידים (ר"ש הנגיד, הכימים). קדמתי לטול בסבר רשות מרב

---

2) [כמו שָׂבַר, עי׳ ערבו. ורגיל בארמית.]

1) קרי: אלוהינו.

וחבר (יול׳ לסה״ג). — °וסֵבֶר לבבות: לאלהינו נאמר בסבר לבבות נודע בשלשים ושתים נתיבות על כלם אותות כתובות כי זה אלהים אלהינו (ראב״ע, הוא ייי אלהינו). — °סֵבֶר הפנים, הבעת מראה פניו של אדם המעידה על רגשותיו, תכונותיו ואפיו, Miene; mine; demeanour: והיה מנהג אחד מן הפילוסופים בשבתו בבית משתה היין אמר לקראת בעל המוסיקא עורר הנפש לקראת כחתיה הנכבדות מן הענוה והיושר וסבר הפנים והגבורה והחנינה והצדק והנדיבות (ר״י חריזי, מוסרי הפילוסופים א יח). ועל שכמו ישאנה ועתרות יענדנה ובסבר פנים יקבלנה ובחסד וברחמים יכלכלנה (ר״י זבארה, שעשועים, הוצ׳ דודזון 27). אמרו חכמי המוסר שלשה אין לבטוח בסבר פניהם המלך והים והעושר (המאירי, על משלי ג). ממקום הייתי עובר למצוא מזוני בפנים סבר (סליחי׳ לבהרי׳ ליום כפור, מחזי׳ איטלי׳ ב, קז:). — ב) *סֵבֶר פנים יפות, הבעת פנים של רצון, נחת ונעימות: אמור מעט ועשה הרבה והוי מקבל את כל אדם בְּסֵבֶר[1] פנים יפות (שמאי, אבות א יה). מכיון שקבלו עליהן בסבר פנים יפות העלה עליהן הכתוב כאילו מאיליהן קיבלו עליהן (שביעי׳ ו א). אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מקבלין אותו בסבר פנים יפות (תוספתי׳ סנה׳ ט ג). אמר לפניו רבון העולמים אתה מאריך אף ועבד אם יהיו מעשיו טובים ויהא שומע לרבו ויה׳ רבו מסתכל בו בסבר פנים יפות אין מחזיקין לרבו טובה (מד״ר במדב׳ טז). על ידי שקבלה (השונמית) אותו בסבר פנים יפות ושמשתו זכתה להחיות את בנה (ר׳ יהודה בר׳ סימון, שם, שה״ש, תמכוני). כיון ששנה להן משה את התורה וקבלה בסבר פנים יפות העלה להן הכתוב כאלו קבלו היום מהר סיני וכו׳ ואתם אחינו בני אושא שקבלתם רבותי׳ בסבר פנים יפות על אחת כמה וכמה (ר׳ אלעזר בן יעקב, שם). באו וראו מאותו רשע פרעה מה עשו כשירדו למצרים קבלם בסבר פנים יפות והושיבם במיטב הארץ (שם אסתי׳, אם על המלך טוב). למלך שעשה סעודה והיה לו שני שונאים וזימן אותם ואמר לאותם המסובין קבלו את אלו שונאי בסבר פנים יפות (ר׳ לוי, פסיקת׳ דר״כ, זכור). ולחנה יתן מנה אחת אפים בסבר פנים יפות (פסיקת׳ רבתי מג). — ובסהמ״א: ולא יהא

[1] כך בנקוד עליון, נמצא בסדור תימני כ״י בריטי׳ מוז׳ Or. 2227.

מהולל ושוחק ולא עצב ואונן אלא שמח כל ימיו בנחת בסבר פנים יפות (רמב״ם, דעות א ד). או שדבורו עם הבריות אינו בנחת ואינו מקבלן בסבר פנים יפות אלא בעל קטטה וכעס (הוא, יסו״ה ה יא). סובלים בסבר פנים יפות תהפוכות הימים (רש״ע פלקירא, המבקש כז). בא להזהירנו שנתרחק ממדת הגאוה והיגון לקבל המקרים בסבר פנים יפות (ר״י בן נחמיאש, פי׳ משלי יח יד). כי האם המעט ממך תנחומות אל שלא תקבלם בסבר פנים יפות (אלשיך, פי׳ איוב טו יא). — °ובסֵבֶר פנים רעות: כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות ופניו כבושות בקרקע אפילו נתן לו אלף זהובים אבד זכותו והפסידה (רמב״ם, מתנות עניים י ד). והוי מקבל את כל האדם בשמחה פי׳ ציוה להתענג עם הבריות ואל יקבילם בסבר פנים רעות וכבושות בקרקע אלא מביט פניהם בשמחה ובהדוה כל בני אדם ואפי׳ עבדים וקטנים וגוים (ר״י בן עקנין, ספ׳ מוסר ג טז). — ג) כמו *סְבָרָה, סברו של דבר, הפרוש הנראה לעינים ומתקבל על הלב: חייך כך הוא סברו של דבר אלא כך הוא עקרו של דבר (ילק׳ שמע׳, שמואל קכח). מה שאין שליח צבור מקדש וכו׳ זהו סברו של דבר אם יאמר קדיש על המגדל (רס״י, סדור תלח). ואם היה מאמרי ומחשבת דעתי וסברי (מנחם הקראי, לקו״ק נספחי׳ 48).

*סַבָּר, ש״ז, בעל סברה, חכם חד השכל: אמר רבי יהודה הסבר[1]) לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מחיצות המגיעות לתקרה וכו׳ (ערוב׳ עב:). שהיה חכם במקרא ובקי במשנה וותיק בהתלמוד וסבר בהגדה (מסכ׳ סופר׳ טז ז). — ובסהמ״א: כי נפלו במקום אדוני המלך שני אנשים מאנשי ארצנו שם האחד ר׳ יודא בר מזויר בר נתן איש נבון וסבר וגרסן ושם השני ר׳ יוסף הגרים גם הוא חכם (מכתב ר׳ חסדאי למלך הכוזרי). איש חכם בתורה פייט וסבר בדת אל גבר וכו׳ חכמים ונבונים דעתנים ופייטנים מלמדים ומשננים (יוחסין של אחימעץ, סדר החכמים ב׳, הוצ׳ ניבויאור, 112). ושם נקרה שור אחד מבין וסבר ופרא למוד מדבר (משל קדמוני א).

*סָבַר, פ״י, — א) חשב, דעתו היתה כך וכך: ר׳ זעירי סבר לקרוב׳ כדי לשות עמו תחלה וסוף (ירוש׳ ברכ׳ א ס). — עת׳: ואפילו יסבור רבי לעזר כרבי יוחנן רוב ארץ ישראל נתונה ביד ישראל (שם דמאי ב א).

[1] [עי׳ הערה לערך סַבָּא]

לא נחלקו אלא שהניחם בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו מר סבר בטלה מחשבתו ומ"ם לא בטלה מחשבתו (שבת עז:). מעיקרא סבר (רבי) מקצת היום ככולו ולבסוף סבר לא אמרינן מקצ' היום ככולו (מו"ק עז:). ר"י סבר נשואה מותרת ליארס ורבי יוסי סבר נשואה אסורה ליארס (יבמ' נג:). וסבר ר' יוסי על המזיק להרחיק את עצמו (ב"ב יח:). מכלל דרב הונא סבר בעל נוטל בראוי כבמוחזק (שם קכה:). בילדותו מאי קסבר ובזקנותו מאי קסבר בילדותו סבר ישראל אדעתא דעכו"ם פלח כיון דעכו"ם מבטל דנפשיה דישראל נמי מבטלה ובזקנותו סבר ישראל אדעתא דנפשא פלח וכו' (ע"ז נג:). ביום נחלה ביום שסברתי לעשותכם נחלה לשמי לא קיימתם מלכותי עליכם (מד"ר במדב' ז). וידבר יי' אל משה לאמר עלה אל הר העברים הזה הר נבו מה ראה לומ' אחר פרשת נחלות אלא ששמע משה רבינו נתן תתן להם סבר שנתרצה לו הקב"ה (שם, כא). א"ר ברכיה השבתי לרבי חלבו והא כתיב (בראש' לב) ויאמר שלחני כי עלה השחר אמר לי חנוקה סברת לחנוקיני גבריאל ומיכאל הן הן שרים של מעלה (מד"ר איכ', חסדי ייי כי לא תמנו). וסבר הקב"ה להשליטו (להאדם) בעולמו ולעשותו מלך על כל בריותיו (פסיק' רבתי, סוף לו כסב). — ועם כ"י: מפני השב אבידה לבעלים אמרו פועלים אוכלים בהליכתן מאומן לאומן ובחזירתן מן הגת סבורה מהלך כעושה מעשה דמי (ב"מ פח:). — ובסהמ"א: אבל פירושין שיש באגדות ובקטנות מה ענינם אצל תרגום הסבור סברת כי אסרנו לדרוש מקראות חס ושלום לא כן הדבר אלא כן אנו אומרין כי המדרשות יפין הן ונאין מן האגדות ומן הקטנות (תשו' הגאו', הרכבי רמח). מפי עליון לא תצא הרעות והטוב (איכ' ג לח) נפתר בלשון תמיהה ולא היה בו כח להבין פתרונו היטב ולא יוכל לדעת היטב חקר מוצאו כי סבר ועלה במחשבתו כי ענין בהרעות והטוב מעשה בני אדם (ספ' תשו' תלמיד' מנחם ודונש 31). ואמר מי אשר חטא לי (שמות לב לג) כי אשר חטא לי וזו המלה לא תפול על דבר הנודע בלשון עברי ולא יתכן זה החוק כי אם בלשון ההגרי בלבד לא יפול כי אם על הנודע בלשון והוא סבר כך ואינו כך (תשו' דונש על רסע"ג 47). ויראה הכפל בהם בקצת המקומות ושנסבור בהם שהם מבעלי הכפל במוהם (ר"י א"ח, השרשים לריב"ג, הקד' 5). ומהם מי שראה להאמין בשתי הדעות ההכרח והצדק ואמרו כי המעמיק בהם אינו נצול מחטא ומכשול על איזה דרך שיסבור אותם (הוא, סו"ה, עבודת האלהים ח). ואמרו כי בטלמיום לא הרגיש בזה ומפני כן נשתבש במדת זמן השנה וגם מפני שסבר שמקום רום החמה ומחניהו במזלות אינו זז לעולם (ר"י הישראלי, יסוד עולם, מ.). אמנם חיוב המדות הטובות לא יחשבו ולא יסברו שהוא מן הדת והדין (רמב"ם, אגרי יג.). לפיכך צריך אתה להיזהר מיכן ואילך שלא תסבור כי הקלף שאמרו רבותינו הוא רק הנקרא מצה היא טעות גדולה (ר"י ברצלוני, הלכ' ס"ת, גנזי מצרים 14). על זה הדעת התמנו כי סברנו כי כך שנים היו למלך או סברנו כי כך שנים היו בשמטה כמו שכתבנו (ר"י בן מלכי צדק, שביע' י ג). אבל מדרבנן אין הוכחה שיסברו כך אלא מתוך הסברא (סמ"ג, מ"ע קידוש' מח). שלא יסבור הלוקח שנמכרת לפרוע ממנה כתובת אשה (טוש"מ קע ח). וככה סברו כל החכמים המפורסמים ז"ל (מ' בשיילי, ספ' עריות, הקדש שנה ג, 60). וככה סבר המאור הגדול ז"ל כאשר נבאר (שם 64). ואסבר שהוא גדר חסר וכו' (ר' דוד אבן יחיא, לשון למודים ג ג). שאם תסבור אתה בעצמך שצדקת עדיין לא פעלת כלום (נועם אלימלך כח, יג:). שיאמרו פירש ממנה בשביל שהיא כעורה הלא היתה כן כשנשאה ולמה לא הניחה מתחלה סבר וקבל זהו כי אשה כושית לקח (פענח רזא, בהעלותך מע.). או אמר הוא שוה כך מוברהו לי בחצי אם תרצה שאין דעתי לקנותו אלא בכך וכו' דברו קיים ואין בו אונאה שכבר סבר וקבל (ר"י אבוהב, מנו"ה ד א א א ה[1]). וגם הרב המורה סבר כן (ר"י אברבנאל, שמים חדשים עיון ג, יג:).—ואמר הפיטן: קול אומר קרא קולי אל יי' אקרא רישע לא יהוכר רשות קחת סבר ראויה בכל סבר רחש לבי דבר שלוך לים עקשותי שיננתי היצי קשתי (Elbogen, Stud. 120). חפצו למלאת סברו חקי אלהים ברו (אור ישראל, יוצ' יום א שבועי, מחזו' איטלי' א, קמז:). ומלאכת חרוזים חשבו כי למדוה וסברו כי סבלוה (ר"י חריזי, תחכמי' יח).—ובמקור: אין נמנע להכר אליו לאו אחר מבלתי שיהיה תוספת במצות אבל יהיה פנים אחרים נכונים אין היזק בסבור אותם כאשר לא הזיק סבור שבעה פנים בלא תאכלו על הדם והוא גם כן לאו אחד (ר"י א"ח,

---

[1] [בדפו' שלפנינו אין מאמר זה].

הרקמה לז, 215). ואם כל זה אין דבריהם מקובלות עליך בסוברך שגבה קומתך ורבוי בשרך מכרעת את החכמ' (ר' אליהו, סני' מוסר כה). ואם הם ישבחוני ויכבדוני בסוברם שעשיתי דבר גדול (פלא יועץ קמע). ובוישה עלי כהניך חרפה עד מתי תשתכרין שבסברו שחנה טעמה ואכלה בצהרים והיא שכורה ועל כן נופה בדברו (ר"י הדסי, האשכול, פתיח' י:). ואין לסבור כי הענין היה תלוי בב"ד ומה שרצו עשו (ר"א הקראי, ג"ע ז::). אמנם מה שראוי לסבור כי לא רצה הכתוב לבאר אלא איך תהיה זבה בתחלתה (שם קיג:). ומומחה הוא מי שלמד בתורה שבכתב ושבע"פ ויודע לסבור להקיש ולהבין דבר מתוך דבר (ר"ע מבעי, סנהד' ג א). והידיעה היא הבנת הצפצוף והערמתה לסבור הענין בפרישת הכנפים (הרקאנטי, שופטים כ). — וביני': אמר להן הקב"ה לנביאים מה אתם סוברי' אם אין אתם הולכי' בשליחותי וכי אין לי שליח ויתרון ארץ בכל היא (מד"ר שמות י). אמר איוב לחבריו מה אתם סוברי' שכל מה שאמרתם הוא כל שבחו מי יוכל לספר כל שבחיו וגבורותיו של הב"ה (שם לז). — ובפהמ"א: ואני סובר בבין השמשות כדעתו של ר' יוסי וכו' ואל תשיבני אתה מדרך הדעת שלך כי איני סובר כדבריך (רב נסים גאון, ברכ' ג:). והיינו סוברים שאתם עומדים על האמת עד אשר באו האיגרות האחרונות (קטע בן מאיר, JQR, NS, V, 1915, 553). אילו עמדו הדברים הללו היה לדבריך ולשאילתך שבזמן שהעת דחק אל יתפלל הציבור מנחה בלחש אלא ירד שליח ציבור ויכוונו דעתן ויעקרו את רגליהן ויפסעו לאחוריהן וכן היינו סוברין (תשו' גאוני הרכבי, רכז). ושאמר ר' אליעזר עם הארץ מותר לנחרו ביום הכפורים שחל להיות בשבת אפו אדם שיש מח בקדקדו סובר שכל עם הארץ מותר לעשות בו כן (שם שפ). והיה הענין אשר נשאלתי עליו ויקבר אתו בגי (דבר' לד ו) והייתי סובר בו בעת ההיא מה שאני עתיד לזכרו לך באות האלף והתו מספר השרשים והיה המאמר ההוא מה שלא התעורר אדם לפני (ר"י א"ח, הרקמה, כח 185). ואני סובר שזה שאמרו שמבן ארבע אותיות חכמים מוסרים אותו לבניהם ולתלמידיהם פעם אחת בשבוע אין זה איך יהיה הדבור בו לבד אלא ללמד גם הענין אשר בעבורו יוחד זה השם ויהיה בו סוד אלהי (ר"ש א"ח, מו"נ א סב). וכל אילו הדברים הסובר אותם מכחש ביי' ובתורתו (ר"י אבן עקנין, ספי' מוסר ב עז). והייתי סובר כי הגיעו אגרותיהם אליכם והנה אגרות באות זו אחר זו כי האיש הנודבם תובע אותם (ד"ה של יהודי מצרים וא"י ב, מן 142). ומקבלי דתנו הכין הם סוברים שהחפץ היה בשעת הבריאה בששת הימים ו(ה)מצואים כלם מהנבראים מהלכים על פי טבעם ומנהגם אשר ברא בהן בוראם מיום הבראם ועד עתה (שם). ואפילו לדברי הירושלמי שסובר כי בשתיהן הובקעה העיר בי"ז בתמוז (ריטב"א, על מסכ' ר"ה א כה::). פסקו הגאונים הלכה כשמואל דאמר (פסח' קא) אין קידוש אלא במקום סעודה וכן סוברין רב הונא ורבה (סמ"ג, מ"ע, קידוש והבדלה כט). כן הראיה השכלית אפשר שתטעה וזהו שהמשיל הענין לרואה איש העומד רחוק ממנו וכפי ראות עינו סובר שהוא ראובן לפי שכל סימני האיש יעידו על זה וכשיגיע למקומו קרוב אצלו יראה שטעה (רנה"ו, יין לבנון, פי' על אבות ג ו). ובוישן היינו שמתבייש על כל דבר ודבר אפילו במקום שהחכמים ואנשי השם אינן מתביישין בו וזה סימן לרוב חושש לכבודו וסובר תמיד שמגיע לו כלימה ובושת (שם ז). — ואמר הפיטן: והדם שנקטם הוא כשר אכן יהיה עבות נצבר בן הערבה מינה רבה על הנחל או במדבר סימניה פי עלה חלק אודם עצה יגבר אלה החקים נתנו אל עם ישע נותנם סובר (פזמוני לסכות, סמא"ל תשלח:). — ורגיל ביחוד בתמונת בינ' פעו' סבור [1]), היה סבור, במשמ' פועל: יודע אני שהנזיר אסור ביין אבל סבור הייתי שהחכמים מתירין לי מפני שאין אני יכול לחיות אלא ביין (נזיר ב ד). סבור אתה שאתה מחמיר עליו ואינך אלא מקל (ר' יהודה בן בתירה, מכילתי בא ט). שאם נדרה בתו ואמר סבור הייתי שאשתי הרי זה יחזור ויפר (ספרי, במדי קנג). עמדתי והתפללתי עליהם ושמעתי תפלתי וסלחתי לעוונם הייתי סבור שאני עמהם בתפלה והם לא התפללו עלי (שם, דבר' כז). למלך שצד צפור ונותנו ביד עבדו א"ל הוי זהיר בצפור זה לבני אם אתה אבדתו ולא תהיה סבור צפור כאיסר אבדת אלא כאילו אובדת את נפשך (שם, מח). והיזורתי על כל חביריו ולא מצאתי לי חבר הייתי סבור שמא טעות היא ביד רבי (ר' חייא הבבלי, תוספתא זבחי ב יז). אילי ציבור שהיה סבור שהן כבשים ושחטן

[1]) [וכן בארמית סביר. ועי' Segal, Gram. Mishn. Heb. § 336].

לשם אלים ככר עלו לציבור לשם חובה (ירוש׳ פסח׳ ו ו). ויאמר שמואל אל שאול וכו׳ עשיתני ע״ז שלך אין אתה יודע כשם שנפרעין מן העובד כך נפרעין מן הנעבד ולא עוד אלא שהייתי סבור שהוא יום הדין ונתייראתי (ר׳ יודה בן פזי, שם חגי׳ ב א). בגאוה ובוז זה שהוא מתגאה לומר אני דורש במעשה בראשית סבור שהוא כמגעה ואינו אלא כמבזה (רב, שם). מה את סבור חליצה קניין אינה אלא פטור אין האחין הייבין עליה משום אשתו של חולץ (ר׳ יוסי, שם יבמ׳ א א). את סבור שהוא שף ברקיע ואינו אלא כמסמר הזה שהוא נוסר בעץ (ר׳ יהודה, מד״ר ברא׳ ו). אף אני כשהייתי בתוך ביתו וברשותו לא היה יכול לעמוד בי ועכשיו לכאן קדמני סבור הוא שיהרגני במים (שם׳). כך אמר אחז אם אין גדיים אין תיישים אם אין תיישים אין צאן אם אין צאן אין רועה אם אין רועה אין עולם כך היה סבור בדעתו אם אין קטנים אין גדולים אם אין גדולים אין תלמידים (שם מא [מב], הוצ׳ תיאודור). שמא בתך באנו ליקח או אתה סבור לישא את אחותינו (שם לג). לפי שהיה אבינו יעקב רואה אותו וסבור בו שהוא מלך המשיח כיון שראה אותו שמת אף זה מת (שם לח). אמר הקב״ה לא כשם שאתה סבור כך אני סבור אלא כ׳ קרש בצפון וכ׳ בדרום וח׳ במערב (ר׳ יהודה בר סימון, שם שמות לד). למלך שהיה לו אוהב ובקש למנות קתליקום ומנהו על כל בית גנזיו לאחר ימים בקש לעשות אסטרטיגים והיה אותו אוהבו סבור שמא יעשהו ולא עשאו (שם לז). שכתב לו לא תהא סבור שלי לבדי את עושה ואני מכבדך לבדי אם תעקרם מכל האומות אתה מכובד (שם במד׳ כ). אמר לו הקב״ה לישעיה לא תהא סבור שמא לא הזהרתי אותם על ע״ז תחלה עד שלא באו לסיני לקבל את התורה הזהרתי אותן על ע״ז (שם דבר׳ ב). ואמר לו יחזקאל מה אתה סבור שאיני מתקיים עליהם מתקיים אני עליהם בודאי (שם שה״ש, [illegible]). א״ל הקב״ה (למשה) מה אתה סבור שתהיה כהן גדול קרא לאחיך שישמש כהן גדול (תנחומי שמיני ה, הוצ׳ בובר). פעם אחת נכנס יהודי לאכול שם ולא נטל את ידיו היה סבור שהוא עובד כוכבים נתן לפניו בשר חזיר (שם כד). שלא יהיו האומות העולם אומרים מה דוד סבור החריב בית אלהינו (פסיק׳ רבתי, [illegible]). שהייתי סבור שאני מתנבא דברים טובים וניחומים (שם, ויהי

בבת סקרקה). כיון שעשו אותו המעשה כעס עליהם (על ישראל) הקב״ה ואמר להם סבור הייתי שתהיו לפני כמלאכי השרת (פדר״א מז).—ובסהמ״א: למדנו שסבור רבא כשיש לו מעות ללוקה יכול לסלקו לבעל חוב והלכה כרבא (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכ׳ פסוק׳, 43). השב אשת האיש ואל תהא סבור שמא תתגנה בעיניו ולא יקבלנה או ישנאך (רש״י, ברא׳ כ ז). אמר לו משה לאהרן אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור או בי או בך עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך (הנ״ל, ויקר׳ י ג). כלום באתה לישאול על כך אלא מפני שאתה יודע שאין מצוה עומדת בפני פיקוח נפש וסבור אתה שאף זו תדחה מפני פיקוח נפשך אין זו דומה לשאר עבירות (הנ״ל, פסח׳ כה:). שלח לחמך על פני המים לאותו אדם שתהיה סבור שלא תיהנה ממנו לעולם עשה לו טובה שהרי לרב הימים גם הוא יעשה לך טובה (רשב״ם, קהל׳ יא א-ב). ואני סבור שאין לך מנוס מחקור בשאלת הגזרה והבחירה (ר״י הל״, הכוזרי ה יט ה). והאיך אתה סבור שהיה בזמן ההצלחה ההוא (שם ג כא כ). ואינני סבור שאומה מן האומות תקבל כעבודה הזאת לאלהיה זולתי הסגולה הזאת (שם סג). שמא אתה סבור שמכות ופצעים היו שם לא היו שם אלא דברי פיוסים (ר״י בן נחמיאס, פי׳ משלי ג כ). לכן אמור תחלה למי שאתה סבור שיהו נשמעים דבריך (ספר חסידים תתתקסעא). אלו נשבעין בטענת שמא אע״פ שאינו טוען ודאי אלא אומר סבור אני שאתה תפשת משלי (טוש״מ, שבועה לג).— ובחבור עם כנוי השם, סבורני, סבורך: ושמעתי ממורי אבי הר״ב שקבל מרבותיו משום רבינו תם וסבורני שהוא כתוב בספר הישר (מרדכי, שבת תנא). ובדקתי בכל הספרים הטובים שמצאתי ומצאתי שתיהן פתוחות וסבורני שטעות סופר יש כאן (אור תורה יג:). כלומר זכי סבורך אתם שבדרך טיול ושחוק נלכה אני והנער באופן שנשובה (פענח רזא, וירא יב.).—ונקי: ואלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין ובעל פוליפוס והמקמץ והמצרף נחשת והבורסי בין שהיו בם עד שלא נישאו ובין משנישאו נולדו ועל כלן א״ר מאיר אף על פי שהתנה עמה יכולה היא שתאמר סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל (כתוב׳ ז י). יכולה היא שתאמר סבורה הייתי שאבא נותן לי עכשיו שאין אבא נותן לי מה אני יכולה לעשות או

כנוס או פטור (תוספת' שם יג א). סבורה הייתי שאתה כהן ואי אתה אלא לוי וכו' (שם קידוש' ב ה). והאשה סבורה לאיש שהוא אשה ונמצא באין לידי עבירה (מדרש תהלים כב ה, הוצ' הופמן). סבורה הייתי שאני מקבלת שכר על שנים ואיני מקבלת שכר אלא על אחת (ירוש' עירוב' ג). היא אומרת על מיטתו מת ואני או' למלחמה הלך היא אומרת על מיטתו מת סבורה להתיר את עצמה (שם יבמ' טו א). מאן דאמר שלא תהא יושבת עגונה סבורה שביטלה והוא לא ביטל ונמצאת יושבת עגונה (שם גיט' ד ב). אלף נשים היו לשלמה כל אחת ואחת עשתה לו בביתה כך מ"ט זו סבורה שמא אצלי סועד וזו סבורה [שמא] אצלה סועד היום (ב"מ פו:). לא כשאת סבורה להנחיל הממזר שלך נכסי בעליך אני מכיר הממזר ואני טורדו מן העולם (מד"ר במד' ט). היתה סבורה שהכיר בו מנוח שהוא מלאך ואע"פ כן היה מזמנו לו לאכול (שם י). ומה את סבורה שהקב"ה מניח את ישראל מכל מקום מעמיד להם גואל (שם אסתר, כי אם החרש החרישי). והיא סבורה שהוא בא בסל מלא זהובים (תנחומ' קדושים א). ורות התחילה מתחננת לפניה בת מלכים אני בת גדולים אני ומדבקת בשפחתך סבורה אני שאני קונה שמך בעולם (מד"ז, רות, הוצ' בובר 49). —ובסהמ"א: שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו (רש"י, בראשי' כט יז). הגם הלם לשון תימה וכי סבורה הייתי שאף הלום במדברות ראיתי שלוחיו של מקום (שם, טז יג). אלא שחכמים גזרו שלא לטבול ביום אלא משום סרך בתה שתהא סבורה שהוא בשביעי ותלמד ממנה (המאירי, פי' למסכ' יומא א ו, ג:). נמצא סדורן כך הוא או המפוארה גם אָ הגבירה גם אַ הגדורה גם אֶ הקשורה גם אֵ הסבורה גם אְ העצורה וסופם אֱ החמורה (דרנבורג, הורית הקורא 3, 56). —וברבים, סְבוּרִים, סְבוּרוֹת: משה אמר ומת כל בכור בארץ מצרים והיו סבורין שכל מי שיש לו ד' או ה' בנים אין מת אלא הבכור שבהם (מכילת' בא יג). בבקשה מכם הודיעו סורחני שלא יהיו העומדים סבורים לאמר כשם שזו קלקלה אף זו קלקלה (ספרי, במד' קלז). לפני ה' שהם סבורים לפני בשר ודם הם עומדים ואין עומדים אלא לפני המקום (שם, דבר' קל). א"ל משה לישראל שמא אתם סבורים לברוח מעל כנפי השכינה או לזוז מעל הארץ (שם, כו). והיו סבורין שנמלכו בית דין לעברו (ירוש' ר"ה ב א). ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען אמר ריש לקיש היינו סבורין שנתבלעה משפחתו של פוט בא יחזקאל ופירש כוש ופוט ולוד וכל הערב (מד"ר בראשי' לז, הוצ' תיאודור). מה סבורים בני נח שבריתן כרותה עומדת לעד (ר' יודן משם ר' שמואל, שם לד). מלאכי רחמים היו והיו ממתינים סבורים שמא אברהם מוצא להם זכות (שם כ, תיאודור). אמר הקב"ה לישראל לא ששמעתם קולות הרבה תהיו סבורין שמא אלהות הרבה יש בשמים אלא תהיו יודעי' שאני הוא יי' אלהיך (שם, שמות כט). בלא דעת סבורים מה שהוא אומר ואנכי לא אהיה לכם שהוא אומר שאינו הווה לכם לאלוה (שם במד' ב). הנואף הזה כשהוא הולך אצל אשת איש והיא מתעברת הימנו נמצא אותו ממזר שאין לו דין חלק בנכסי בעלה והוא יחלוק עם בניו בנכסים שיהיו סבורים שהוא בנו (שם י). יושב בסתר עליון מי אמר המזמור הזה היינו סבורים שבא שלמה ואמרו ולא אמרו אלא משה (ר' הונא בשם רב אידי, שם יג). היה סבורין כל ישראל שדוד צוהו להורגו שהיה אבנר בן דודו של שאול (שם כג). אמר הקב"ה לישראל בני לא תהיו סבורין שאני עושה אח"כ כעבד שאדונו מבקש למכור אותו קוריסין בכל מה שמוצא אלא כך אני מביא עליכם יסורין עד שתכינו את לבבכם אצלי (שם דבר' ג). אמר הקב"ה מה אתם סבורין שאתם יורשין את הארץ וישבתם לבדכם בקרב הארץ (שם, איכ' פתיח'). ד"א [נבהל להון וגו'] אלו סוחרי שביעית שהם שמתבהלים להעשיר ואינן משמרין את השביעית וסבורין שהן מתעשרין (תנחומ' בהר א). ומה שכר נתן להם כשהם מולידים את בניהם רואים אותן לבנים ובורחים מפניה' וסבורים שהם בני נחש והקדוש ברוך הוא נותן להם מזונם (פדר"א כח).—ובסהמ"א: אמר לו רב יוסף בנו כמי כאיסי אמר לו הין וסבורין אנו כמותו (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכו' פסוק' 59). לפי שהיו האומות מבזין אותם ואומרים מה אלו מתייחסין על שבטיהם סבורים הם שלא שלטו המצריים באמותיהם אם בגופם היו מושלים קל וחומר בנשותיהם (רש"י, במד' כו ה). מלמד שהיו אפיקורסין הקדים משה לצאת אמרו מה ראה בן עמרם לצאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו איחר לצאת אמרו מה ראה בן עמרם שלא לצאת מה אתם סבורים יושב ויועץ עליכם עצות (רעות) וחושב עליכם מחשבות (הוא, דבר'

א יב). ואל תחשוב עלי כי אני מביא דברי הערב ודעותם בלשונותם בספרי זה ובזולתו להתחזק בהם על דעות העברים אך להראות הפתאים וזולתם מן המתחכמים אשר הם **סבורים** בעצמם כי הם יודעים והם ערומים מן הדעת כי זה אשר אומר שיתכן בלשון העברית יתכן גם בזולתה מן הלשונות (ר״י א״ת, הרקמה יע, 129). מפני שאנחנו **סבורים** שהוא מקובל מכח אלהי והוא אמת (הוא, הכוזרי ד ט). אבל המון העם היו טועין שהיו **סבורין** שיש חילוק ביניהן ושלא יצאו אלו או אלו (ריטב״א, על מסכ׳ ר״ה ד, מח:). אחר שלוחיה אלמלא מקרא זה לא היינו יודעים ששלחה משה אך היינו **סבורים** שהיתה עמו (חזקוני, יתרו יח ב).— ונק׳: ותאמר הבכירה אל הצעירה אבינו זקן וגו׳ שהיו **סבורות** שנתכלה העולם כדור המבול (מד״ר בראש׳ נא). היו בנות לוט **סבורות** שמא שחרב את העולם בדור המבול (פסיק׳ רבתי מב). — ובסהם״א: אבל על בדיקת חמץ **סבורות** שאין חמץ בחורין ונמנעות לבדוק מפני עצלותם (סמ״ג, מ״ע לט).—ובפרט עם אות היחס כ: המקדש את האשה ואמר **כסבור** הייתי שהיא כהנת והרי היא לויה והרי היא כהנת עניה והרי היא עשירה והרי היא עניה הרי זו מקודשת (קידוש׳ ג ה). עכשיו אומרים ישראל לא נתגייר יתרו מחיבה **כסבור** היה יתרו שיש חלק לגרים בארץ ישראל (ספרי, במד׳ פ). **כסבור** אתה שמא כדרכי בשר ודם דרכי המקום (שם קיב). בשעה שחלצתי תפילין במה חשדתוני אמרנו **כסבור** רבי לא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה (שבת קכז:). עתיד מצרים שתביא דורון למשיח **כסבור** אינו מקבל מהם אמר לו הקב״ה למשיח קבל מהם אכסנייא עשו לבניי במצרים (ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי, פסחי׳ קיח:). שכל המוציא מעות הקדש לחולין **כסבור** של חולין הוא מועל אף זה מועל (נדר׳ לה.). ועלתה בידו של חיטין **וכסבור** שעורים היא ואכלה דשבועתיה (שבוע׳ כו.). היתה סבורה שהכיר בו מנוח שהוא מלאך ואע״פ כן היה מזמנו לו לאכול שטועה היה **כסבור** שיש אכילה למעלה (מד״ר במד׳ י).—ובסהם״א: מעשה בצבי שהביא לבית ראש גולה ביום טוב מחוץ לתחום רב נחמן ורב חסדא אכלו ממנו רב ששת לא אכל ממנו מי שאכל **כסבור** בשביל ישראל זה מותר לאכל ישראל אחר מי שלא אכל **כסבור** היה דבר הבא לבית ראש הגולה לכל החכמים הוא בא ואסור

(תלמידי ר׳ יהודאי גאון, הלכ׳ פסוק׳ 7). כיון שלא חתך דבריו **כסבור** נזכר הוא (שם 42). **כסבור** ראמי בר חמא לומר שבועה משל תורה היא והשיב רבא וכו׳ ששבועה משל חכמים (שם 90). **וכסבור** אני כי לא כתבתם אלינו מבלעדי בלתי כי דימיתם כי עד עתה עודני בא״י (קטע מזמן רסע״ג, סעדיאנה 25). לפי שראה אותם רוצצים **כסבור** שרוצים לאסוף המקנה הכיתה (רס״י, בראש׳ כט ז). צריך ללמדך סדר תפלה שכשנצרכת לבקש רחמים על ישראל הזכרת לי זכות אבות **כסבור** אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה (הוא, שמות לג יט). הענין הזה מדבר במי שבא ספק כרת לידו ולא ידע אם עבר עליו אם לאו כגון חלב ושומן לפני׳ **וכסבור** שתיהן היתר ואכל את האחד (הוא, ויקר׳ ה יז). גלה אזן החוקר שלא יטרד אחר העיון הפלסופי **כסבור** שיועיל שישיב אמרים אמת לשולחיו (ר״י ערמאה, יד אבשלום על משלי כה, ד״ה כשלגים וכוח).— ונק׳: דאמר׳ **כסבורה** אני שאני יכולה לקבל עכשיו אין אני יכולה לקבל (כתוב׳ ע:). כגון שהיתה פרה רבוצה לפניו ואמר **כסבורה** פרה זו אינה עומדת הריני נזיר מבשרה אם עמדה מאליה (נזיר י.). וכן בכל יום ויום וכן כל אשה ואשה עושה לו סעודה **כסבורה** שהוא סועד אצלה (מד״ר קהל׳, שבתי ורמה).— ורבים: פעם אחת נתקשרו שמים בעבים **כסבורין** העם לאמר חשכה הוא ונכנסו לבית הכנסת והתפללו של מוצאי שבת בשבת (ברכ׳ כז:). כל ימיו של יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו של אותו הרוג והיה קולו נשמע **כסבורין** העם לומר שקולו של הרוג הוא אמר להם קולי הוא תדעו של מחר הוא מת ואין קולו נשמע (חגי׳ טז:). שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה **כסבורין** העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם אמשול לכם משל למה״ד לעבד שבקש פרס מרבו אמר להם תנו לו ואל אשמע קולו (תעני׳ כה:). הניח להם אביהם פרה שאולה וכו׳ **כסבורים** של אביהם היא וטבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול (רבא, ב״ק קיב.). מעצמן הן גולין **כסבורין** הן אחד שוגג ואחד מזיד קולטות והם אינן יודעין שבשוגג קולטות במזיד אינן קולטות (רבי, מכות י:). אמרו רבותינו שני דברים היו קדושים וגדולים **וכסבורין** בני אדם שהם קשים וכדי שלא להוציא לעז עליהם כתב בהן דבר גדול של שבח וברכה ואלו הן קטורת וארון

(מד"ר במדי' ז). נכנס ומצא רגלו של אביו פשוטה על התיבה שהיתה אבן טובה בתוכה והיה ישן שלא ביקש לצערו ויצא לחוץ ריקם כיון שלא הוציאה כסבורין שמבקש מהן יותר והעלהו דמיה י' אלפים זהובים וכו' (שם דברי' א). עמד על רגליו והיה מתואר (אדם) בדמות אלהים ראו אותו הבריות ונתיראו כסבורין שהוא בוראן ובאו כולם להשתחוות לו (פדר"א יא ס). —ובפהס"א: אמרו חכמים כיצד אם גזל ממנו קרקע מקום סוכה וסיכך בעצים מן שלו כסבורין חכמים קרקע אינה נגזלת (תלמידי יהודאי גאון, הלכ' פסוקי' 27). כשמת רב ספרא לא קרעו עליו חכמים אמרו לא למדנו ממנו אמר להם אביי מי תנייא הרב שמת חכם [שמת] תנייא ועוד שמועותיו בפינו בבית המדרש כסבורין מה שהיה כבר היה אמר להם אביי תנייא חכם כל זמן שעסוקין בהספד כסבורין לקרוע לאלתר אמר להם אביי תנייא חכם כבודו בהספידו (שם 127). כל הלילה ההוא הלך אצל השבטים ופתה אותם כסבורין אתם שעלי לבדי אני מקפיד (רס"י, במדי' טז יט). הלא הוא כמס עמדי כתרגומו כסבורים הם ששכחתי מעשיהם כולם גנוזים ושמורים לפני (הוא, דברי' לב לג). כגון שנקבע החודש בשני בשבת וכסבורין העדים שנקבע בא' בשבת (ריטב"א, על מקכי' ר"ה א, א::). כסבורות היו שהמבול בא לכלות דור שביעי לקין שהן בניו של למך (חזקוני, ברא' ד כד). —ואמר המשורר: ומחוסרי מוח נבוכי מחשב ממעיני שכל מבוכות משו שביש בנפשותם וכסבורים אשר מלעבוד את יוצרי חופשו (המחבר לא ידוע, יהגו מזמותי, פיוטים מקובלים, ספ' ד"א עט). —ב) *הבין דבר ע"פ השכל והסברה: אלא כך אמר והדבר אשר יקשה מכם אם הייתי סוברו ושמעתיו ואם לאו והשמעתיו לאלהי' (מד"ר קהלי', ולאיתי את כל). —ובפהס"א: שיהיה מליץ בונתו לכל מבין וסובר (ר"א הקלאי, ספ' ג"ע ב. הקדי'). מי שלמד בתורה ויודע לסבור ולהקיש (רעב"ע, בכו' ד ז). —סוֹבֵר תורה: כך עד שלא עמד שלמה לא הי' אדם יכול להשכיל דברי תורה וכיון שעמד שלמה התחילו הכל סוברין תורה (ר' נחמן, מד"ר שה"ש). לשנים שהיו יושבין בבית הספר אחד סופג דברי תורה ואחד סוברן מה יעשה זה אזנו גלויה וסופג ואינו יודע לסבר וזה עינו גלויה וסובר ואינו סופג (מדס"ב שכתר, מקץ, וירא יעקב כי יש שבר). —סוֹבֵר תלמודו: הסובר תלמודו לא במהרה הוא משכח (רבי תנחום, ירוש' ברכ' ה א). כשגלו ישראל לבבל לא היה אחד יכול לסבור את תלמודו (מד"ר קהל', וישב העפר). טוב מראה עינים טוב מי שהוא סובר תלמודו ממי שהוא שונה והולך כדאמר כל זה קולע באבן אל השערה ולא יחטא (מד"ז קהלי, הולי' בובר 107). — *וסָבַר חכמה: בעם האל גבר וחכמה סבר וכסאות הדבר לשבתו נסדרים (תשוי תלמידי דונש 3). וכמוהו יראה סובר בחכמה (רס"ט-אבן פלקירא, ראשית חכמה 27). — *וסָבַר סברה: יורה בתורה ויקרא במקרא ויסבור בנביאים כמה סברא (ר"י חריזי, תחכמוני כד). לדעתנו הסברא האמתית סוברים שהאויר הוא ספוגי ולכן יוכל להתנועע בו הגשם ואם הכל מלא ממנו וא"ב אלה האנשים אחר שהם סוברים סברת העצם הפרדי יתחייב להם שיניחו הריקות כי אילו היה העולם מלא מאותם עצמים לא תצוייר התנועה ולא תהיה שום הויה (אפודי, מו"נ א עג). ואתה לא כן לא תסבור בו סברות קח הענין כפשוטו רק שתוסיף לאדם עונש נפשי על מריו אין תקומה למפלתו (קוזן ויכוחים טו.). כלומ' בעת שאתה למד קושיות המינין להשיב עליהם השמר (פן) תנקש אחריהם ויפתוך בהבליהם ותסבור סברותיהם ותאמר לא למדתי אותם אלא להשיב עליהם ובוחן לבות יודע הנסתרות יודע מצפונות (ר"י אבן עקנין, ספ' מוסר ג יח). חזרתי על כל בתי מדרשות ובכל הישיבות המקודשות וכל תנא ואמורא גלאו לסבור בה סברה (זכריה בן סעדיה, ספ' המוסר, מחב' א, ר"י חימני). בכל הדברים האלה נשמרתי מאד כי החכמה הזאת כשמה כן היא אמת ואמונה ואינו ראוי לאדם לסבור בה סברות מראשו שמא מתוכם ילמוד לשקר בה (עמנואל מי ריקי, משנת חסידי' הקדמ' ג). —ג) *ובפרט בצווי, בברכה שעל היין בסעודה, סברו (סברי) מרנן רבותי, כלו' הבינו את הברכה ותנו דעתכם עליה: אבל צריך לומר סברי מרנן ומברך על היין (מחז' ויטרי פ). לכך הוא אומר סברי רבותי כדי שיניחו את אכילתן ויתנו דעת לשמוע הברכה ויענו אמן (שבלי הלקט, ברכות קמ). נותן אבי התינוק (את התינוק) בידי בעל בריתו הגדול הנותן נותן בימין והמקבל מקבל בימין ויושב בעל הברית והתינוק בחיקו והמוהל עומד ואומר סברו מוריי או סברו רבותיי והן עונין לחיים ומברך על המילה והותך הערלה ונותן אותה בכלי שיש בו עפר וכו' (שם מילה ס). מה שנהגו העם לומר ברשות רבותי להמוציא וסברו מורי לכוס מצאתי בשם רבינו

קלונימוס הזקן ז"ל (תניא ענין ברכת המוציא, ברכת היין לג:). אבל בברכת המזון וקידוש והבדלה שהן חובה אין צריך ליטול רשות אלא סברו מרנן או סברו רבותי כלומר תנו דעתכם אל הברכה כדי לצאת ידי חובה והן עונין לחיים (שם לד.). וכן הוא הפירוש סברי מרנן כלומר ברשותכם ובדעתכם רבותי שאברך בורא פרי הגפן ואשתה תחלה והן עוני' לחיי כלומר הן שתה תחלה (אבודרהם כג:). ורז"ל שמשו בזה הרבה בשם התאר כמו סבור הייתי סבורים היו וכו' והשם סברה והוא ענין מחשבה ודעת נכונה ויש מפרשים מזה סברי מורי שאומרים על היין (צמח דוד, כריתות קמד.).—ד) קוה והוחיל, בטח: לבוליטין שהיה שרוי במדינה והיו בני המדינ' סבורין עליו ואומרים שאם יבואו שני בצורת הוא יכול לספק את המדינה עשר שנים מזון כיון שבאה שנת בצורת וכו' והיו בני המדינה אומרים זה שהיינו בטוחים עליו וכו' (מד"ר רות א).—ואמר המליץ: הבינותי כי הזמן עומד ובא ועובר נראה אמת למבין אשר לבבו הבר ייחל אם יוכח ואל התוכחות סובר ופעל אל פעמים שלוש עם גבר (ראב"ע, אל נקרא).—ה) °סָבַר פנים[1], האיר את הפנים לפלוני, הראה לו פנים של רצון וחבה: ויהי ברדת דניאל אל בור האריות ויסברו[2] אליו פנים וילחכוהו וינועו אליו את זנבותם (יוסיפון כד). ראוי לאדם שיהא בוחר בארבעה שידבר הטוב שבדברים ושיאזין הטוב כשידברו עמו ושיסבור פנים למי שיפגע וילמד לשונו לדבר טוב (כ"י א"ח, מבחר הפנינים לרשב"ג 27). וכבר יסברו פנים לדעת הזה (אברבנאל, בראש' א, יהי רקיע). ואחרי הזכוך הזה יבא המירוק שתכינו לבבכם ותעבדוהו לבדו ואז יציל אתכם מיד פלשתים ר"ל שלא יחשבו שלפי שהפלשתים כבדו את הארון יסבור השם יתברך אליהם פנים כי הנה בהיות ישראל דבקים בו הוא יצילם מידם (הוא, ש"א ז, אם בכל לבבכם).

—°הִסְבִּיר, א) כמו קל, הבין ע"י סברה: מצות דברים שאינם ברורים וגלוים ולא מפורש·ם ומבוארים בתורה ואין במותם להקיש עליהם ולהסבירה (נסי בן נח הקראי, פי' עשרת הדברות, לקו"ק 11). בשיר שתי מלות בהסבירך תמצא שמו כתוב ואל יורך (ראב"ע, סידור דפ, הול' כהנא).—°בֵּאֵר ופרש ע"י סברה: אמר לו רב ששת לרב יוסף בר אבא ויש אומרים לרב יוסף בר אבא אסביר לך טעם ר' יוחנן מקרא כתוב והועד בבעליו (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 63).—הִסְבִּיר סברות: אבל האדם שהוא זך במעשיו ולא יתגאה ולא יתהלל עצמו כשיודע שיש עבירה בדבר אז יבא היצה"ר ויערוך עד מות להפילו ללכדו ברשותו ויורה היתר ומסביר לו סברות שיש לו מצוה ושכר על מה שמתהלל ומתפאר (ספ' אורחות צדיקים, הגאוה ד).—הִסְבִּיר שמועות: מי שמקפיד וכועס על בני אדם יותר מדאי אינו ראוי להיות מלמד תורה ברבים ולקרב הבריות לתורה כי מתוך קפדנותו אין דעתו צלולה להסביר השמועות לתלמידים (רכה"ו, יין לבנון, פי' על אבות ב ז).—°הִסְבִּיר לבו, ברר לעצמו ע"י סברה: והבא להרגיל את דעתו תמיד פן ישגה בכוונתו יסביר את לבו בכנוי תיבותיה ובפירוש המטבע שלה (סדור רש"י ל, הול' מק"כ).—ב) °הזמין את הנוכחים לשמוע את הברכה על היין: זה הכלל אין מרשין[1] על היין ואין מסבירין[2] על הפת (מחז' ויטרי ב).—ג) °וכמו פִּע', קוה: ואתה יי משמח אבול עליך נסביר להתיר כבול (כרם דודי, יוצ' לשבת חוהמ"ס).—ד) הִסְבִּיר פנים, כמו קל, סָבַר פנים: אמר לו הקב"ה למשה משה אני ואתה נסביר פנים בהלכה (ר' יצחק, ברכ' סג:). א"ל הקב"ה למשה כשם שאני הסברתי לך פנים כך אתה הסבר פנים לישראל (שם). אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים (רבא, תעני' ח.). ונצבת לקראתו על שפת היאור ואמר ר"ל מלך הוא והסביר לו פנים (זהר' קנ.). הקטיגור הזה כל זמן שהסניגור מלמד והדיין מסביר לו פנים ממתין עמד לו הדיין נשתתק הסניגור והמקטרג הולך לעשות שליחותו (מד"ר בראשי' מט). רבי אלעזר אמר אם היית יודע שהדין עמו אל תסבר לו פנים שלא יהא אומר מתחלה היה רוצה לזכותו ורבי שמואל בר נחמן אמר אם תדע שאין הדין עמו הסבר לו פנים שלא יהא אומר מתחלה היה רוצה לחייבני (שם דברי' ח). אם קהה הברזל אם נתקהה הרב על התלמיד כברזל והוא לא פנים ואין הרב מסביר לתלמיד קלקל קילקול מעשים יש בתלמיד וכו' ד"א אם קהה הברזל אם נתקהה התלמיד על הרב שנ' ברזל בברזל יחד ואין

1) [אולי כמו נשא פנים. וכן ישא ה' פניו (במדי ו כו) ת"י יסבר יי' סבר אפוי. וכן בארמי בבנין פוֹעל סובר, ובסור' סַיבַר, נשא וסבל. ויסטר' מחבר משמ' זו עם ברר].—2) בדפוס פרג, ויסבירו.

1) לומר ברשות מרנן.—2) לומר סברי מרנן.

הרב מסביר לתלמיד קלקל קלקול מעשים יש בתלמיד וכו' דבר אחר אם קהה הברזל אם נקהה תלמודך עליך כברזל והוא לא פנים קלקל אינו בא לידך להסבירו בפניך קלקל עליך בחילך וכו' ואין הקב"ה מסביר פנים לדור קלקל מעשים רעים יש בדור (שם קהלי סדי ג, אם קהה הברזל). אלהיהם של אלו רחמן וכיון שמסבירים לו פנים הוא חוזר ומרחם עליהם (פסיקתי רבתי כח). — פָּנִים מַסְבִּירוֹת, פנים המביעים רצון וחבה ושעל ידם יקל על התלמיד להבין את תלמודו: פנים בינוניות למשנה פנים מסבירות לתלמוד פנים שוחקות לאגדה (ר' הניגא בר פפא, פסיקי דר"כ, בחדש השלישי). לעיל היה מראה להם בפנים שמחות בפנים משחקות בפנים מסבירות (פסיקי רבתי, י' הדברות קמייתא). פנים שוחקות לתלמוד חכמיהם פנים מסבירות לאגדות טעמיהן (אלה העדות, יוצ' א שבועי).—ובסהמ"א: כתבנו לו זה הכתב מלפנינו אל כבודכם אחינו ישראל שתעזורוהו ותרחיבו לנדבתכם ותפתחו ידכם ותסבירו לו פנים כדי שתקבלו ברכותינו (ד"ה יהודי מצרים וא"י ב, מן 71). ויאמרו נקרא לנערה וגו' כלומר בעצמנו נקראנה וחשבו אנחנו נדע להסביר לה פנים שתמאן (פענח רזא חיי שרה, יג:). כי בשביל זה הסביר לו ונתפתה להיות לו ערב (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי כז, ד"ה מברך רעהו).—ואמר הפיטן: ישוב ירחם כובש ונושא ופנים מסביר כך היא המדה ראשון ראשון מעביר (אמץ יוסף, סליחי עי"ת ה). ושדלם בדברים והסביר למו פנים (אמץ, יוצ' אחרון פסח). — ובלי פנים: הננו אתאנו לך לקדם נוכחך ואתה רחום מסביר קבל בורחיך (אורח לדקה, סליחי מנחה יוה"כ).

—*התפ', ביני מִסְתַּבַּר [1],—מה שמובן ע"י סברה, מה שמתקבל על הלב: מסתברה בבצלים אפילו פחות מיכן מותר דאינון שפין (רבי יוסה, ירוש' שביעי' ה ב).—ובסהמ"א: נומר אפכא מסתבר שנייה בשומר שכר וכו' (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכי פסוקי 58). וזה הדבר מסתבר הוא ונודע וגלוי הוא מלהצטרך להביא עליו ראיה (רב נסים גאון, הקדי למפי ברכי). סוסים מזויינים תרגום סוסין אגירייסין מסתב' סוסים שאינן בני תרבות (ערוך, ערך אגירייסין). אבל יהיה מסתבר לך ומוחזק בידך כי אין חשבון מועדינו ביום הזה שום ספק ולא תמורה מהענין אשר היו מתוקנים בו בימי משה רבנו ע"ה

[1] רגיל בארמ' של התלמוד.

(ראב"ח הנשיא, ספר העבור ה, 94). אם כן מסתבר דאם השלים ג' סעודות לא יצא (ר"ת, ספר הישר, חלק שו"ת סט ד). ולא מסתבר כלל להורות כן שיבטל אדם מפריה ורביה בסברא רעועה כזו (מרדכי, יבמי סד.). ולא מסתבר כלל שבעל החצר יכנים זוז פחות מטפה בכותל בגג בעל כרחו (טור, שכנים קנג). אבל רב אלפס כתב שיכול אדם להתפלל תפלת נדבה ואתם שאתם נוהגין כמותו מסתבר כיון שהגיעו שש שעות ומחצה שהוא זמן מנחה הראשונה חובה והשניי' נדבה (טאו"ח רלד). שאף בקפיצה הוא (החרש) מוכר ולא מסתבר לי (שם, חו"מ, אונאה ומקח טעות רלה יט). וכן מסתבר לא"א הרא"ש (שם קכד). ואולם המסתבר לן בטעם המספר הזה באמת הוא מה שכבר זכו בו רבים בהגהתנו אל ההקדמות הקצרות מהחכם ז"ל בהקדמה השנית כי מחשבתן של ישראל קדמה לכל בטעם רבו עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו (פלח הרמון ב א, ו.). והמסתבר לי בזה שבדורות הראשונים וכו' (ר"י אברבנאל, נחלה אבות ד, אל תעשם עטרה). והמשמעות אשר חכמי הפילוסופים האמתיים מסתברים עליו בהסכמה אמיתית ולא בהסכמה נופלת תחת המקרה (ר"י גיקטיליא, גנת אגוז ב, מז.).

—נפעי, *נִסְבֶּרֶת, כמו התפ': ושכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחד וחזר וכתב מהן לאחר אחרון קונה ראשון אינו קונה דתני כולן לראשון ומקצתן לשני שני קונה ראשון לא קנה ואמרנו לא בשמת לא בשעמד כך הוא נסברת (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכי פסוקי 91).

—פעי, *סִבֵּר,—א) כמו קל, חשב וזמם: עלות פעמימו ממצולות סוף סבר לקמלם בקנה וסוף (המימים, יוצ' לשבת זכור). סברו כי ישעם יירץ ועל ידם יתכונן משוש כל הארץ (איכה את אשר, קינ'). — ב) כמו שבר, קוה והוחיל: קנין כי שברתי וטוב לא סברתי קדשו לולא חברתי (אור ישע, יוצ' א פסח). בקר סברתי והמיך אלהי קדם מעוני אפרו יראה לפניך כאשר נשבעת לאיתני (בקר אערוך לך, סליחי שחרי יוה"כ, מחזי איטלי' ב, קא.). צעיר אני ונבאה חסדך אזי אראה כמו זקן נאה ישר דרך תמים חסדך אז אסבר בלבב מתגבר ולא אדע דבר צעיר אני לימים (שחר אעירה, סליחי נו"ג, סמא"ל, תקל.).—ג) סִבֵּר את האזן [1], הסביר לאזן באופן שתוכל לשמע ולהבין: דברה תורה כלשון בני אדם לסבר את האזן בדרך שהיא יכולה לשמע

[1] [כמו שבר את האוזן. עי' אזן a 130.]

(ר״י עמדין, בירת מגדל עוז, אוצר הטוב כד. ברדיעס׳). מ״מ יועילו (הדברים) לסבר האזן הערלה ולרכך לב האבן (הוא, שם קיב.).—ד) ״סַבֵּר פנים,—כמו קל והפע׳: ענן לפנים וערפל לפני ולפנים וחשך בחוצות וסבר לו פנים להתרצות וקבלו על ידו שש מאות ושלש עשרה מצות קבוצות (וכל העם רואים, יוצ׳ א שבועות).

—פעי, ״מְסֻבָּרוֹת, תֹאר לפנים המוארים ע״י רצון וחבה, פנים מסבירות: ופי׳ להלן ה׳ צלך על יד ימינך כשם שאתה הוו׳ עמו כך הוא הוו׳ עמך כשם שפניך זעומו׳ או מסוברות כך הוא נותן לך (פלח הרמון ו ז, יח::).

*סְבָרָה[1], סברא, ס״ג, טעם לדבר הנלמד ·מהשכל, בנגוד לטעם הנלמד מהכתוב או מהקבלה (גמרא)[2]; דעה, השערה, כונה, דברים של שכל, Grund, Ansicht; argument, théorie; reasoning, speculation: אלא סברא היא אסור לו לאדם שיהנה מן העוה״ז בלא ברכה (ברכ׳ לה.).—ומצוי מאד בסהמ״א: ולא ידעתי אם לפי שכלך גזרת ואחרי סברתך איכה למדת ממלמדיך ונואלו ולא הבינו וכו׳ ואם תאמר כי הסברא נוטה אחרי דברי אין קורין בסברא (תשו׳ תלמידי מנחם 47). תלמודא זה סברה שהתלמידים האחרונים לומדים בדברי הראשונים החתומים כדי לפרשם וליתן בהן טעם ואותו דקדוק נקרא תלמוד (סדר הנאים והאמוראים, ספי היובל של ישראל לוי 156). ור׳ אמיתא ענה לו בסברה יש לך עד שני כציוותה התורה (יוחסין של אסימען, סדר חכמים ב׳, הוצ׳ ניבויאור 125). ולולי שאין אנו רוצים להאריך הייתי מביא על אלה הרמזים ראייות גלוייות מן הסברא השכלית וחכמת הקבלה עד שתהיה הבנתם קלה והשגתם קרובה (הקמה״כ לרסב״ג יח). וטעה בסברתו זאת טעות מפורסם (ראב״ע הכשיה, מגלת המגלה, ברלין ספי העבור x). ויביא הבטולים בצורות האמתיות והוא מוצא הסברות הכוזבות והדעות הנפסדות (כהב״ד, אמו״ר 30). והיה היותר נאות שיקחו אותם הלבבות מאותם שדעתם מיושבת עליהם וסברותיהם מובחרות (שם 56). כבר זכרנו סברת הפילוסופים וכאשר בחננו אותה לא נמצא בה דבר סותר לדת אבל נמצא הדת מעידה על רוב סברותיהם (שם 62). עם אשר מופת ר׳ יהודה על סברתיו נגלה

ואותו נראה ובעבור דעתנו שסברתו היא האמת יצאנו בעקבותיו והלכנו אחריו ולא אצלנו לבא עד תכלית (ר״י א״ת, הרקמה, הקדמי XIII). כי כל מי שיוכל לחקור על הענין הזה והדומה לו מן הענינים המושכלים בדרך הסברא השכלית חייב לחקור עליו כפי השגתו וכח הכרתו (הוא, חו״ה, היחוד ג). והחלק הרביעי הוא יחוד האלהים בלב ובלשון אחר אשר ידע להביא הראיות עליו ולעמוד על אמתת אחדותו מדרך העיון והסברות הנכונות השכליות (שם ג). על כן הזהר שלא תטה אשורך מדרך האבות ונתיב הראשונים אל הבריות ותסמוך על שכלך ותתיחד בעצתך ותתבודד בסברתך (שם יחוד המעשה ה). אל תנוח דעתך על מה שנצטייר בלבך בתחלתך למודך מן הענינים המסופקים והסברות העמוקות (שם חשבון הנפש ג). ואם לא הנה כלו סברות וגורלות בשמים יותר אמתיים מהם הגורלות בעפר (הוא, הכרוזי ד ט). ומנחם בעל הלכות וסברה מתוך דוחק המסרת והמקרא תפש דרך הישרה (הכרי ר״ת נגד מנחם 8). ולכך אל ימהר לתרץ בסברות שאינן צריכות שהשמועות מרווחות וא״צ לתרץ רוחות (הוא, ספ׳ הישר, שו״ת כו ב). ועוד לא היינו יודעים זה מכח הלשון ודרך הסברה לולי הקבלה מה טעם היו״ד (הראב״ע, לחות ד.). דע כי המסורת שהיא בידם לכתוב והנהו חמש אותיות כאשר הם הוא האמת רק הם חשבו דרך סברה שהוא חסר (שם יג.). ויש דרש בסברא ידועה ויש שהוא כהלכה שאיננה קבועה (הוא, הקד׳ לפרושו על התורה). והראיתי פנים והרביתי תשובות על סברתם שמעשה בראשית חיוב (אגרות הרמב״ם, תשו׳ להר׳ חסדאי הלוי, ה.). ויפול החילוק והחילוף בין המעיינים במאמר ההוא ויסברהו אדם אחד סברה אחת וכו׳ ויסברהו אדם אחר סברה אחרת (תרג׳ הקד׳ הרמב״ם לאנוקריט ZDMG. 48, 224) ולא ידחה אותו ויט מעליו ולא מי שלא יבינהו או מי שקדמו לו סברות וירצה להגן בעדם (ר״י חריזי, מו״נ ב כג). ומסברתו הנקיה אשר סבר (משל קדמוני א ט.). הסברה היא גזרה נושאה ענינים כלליים לא חלקיים וכו׳ שהגזרה הכללית לא ימלט שתהיה אם התחלת סמן ואם תולדת סמן או מה שיקבץ שני הענינים וזאת היא אשר קראנוה סברה (ר׳ יהודה מסיר ליאון, נופי צופי ג יט). מהו הסברא מאמר יציעו בו דברים יותר מאחד ויתחייב בעבורם בעצם לא במקרה דבר אחד זולתן בהכרה וכו׳ מפני מה התנו בגבול הסברא מאמר הציעו בו דברים יותר

---

1) [מהארמ׳.]

2) [עי׳ ע״ז לד: איבעית אימא סברא ואיבעית אימא קרא, ע״כ. ה״מ סברא אבל גמרא מרב אחד עדיף, ע״ב, (שם יט).]

מאחד לפי (שהוא) מחובר משתי הקדמות לא פחות ולא יותר (מדרש ההכמה לר"י הכהן ח יד 1247, כ"י ברלין). וסברת דברי נדמי' לבורא (ר"ל מה שאמרתי קוד' כי הפילסופיה נדמית לבורא הכונה היא) נדמית לפעולות הבורא וסברת דברי נדמית לפעולות הבורא הוא שעומדת על אמתות הענינים וכו' וסברת דברי שעומדת על אמתות הענינים היא שעומדת עליהם מארבע העלות הטבעיות (נסים בר שלמה רי"ת, תרגו' חבו' יצחק ישראלי, ספ' החג לשטינשני' 132). כי אין השכל האנושי עולה למרום הרי הדעות והסברות אם לא היה אור התורה אשר זרח על עבדו נאמן ביתו (ר"י מפיסח, מנחי קנאי 11). ומי שירצה לעמוד על כל אלו הדעות והסברות ומה שבא לקדמונים ולאחרונים ולחכמי הנצרים וראייותיהם וטענותיהם ועיין בספרי המפרשים (שם 71). זאת היא סברתם ימחול ה' ויכפר למי שנפתה אחר הדעת המזוייף הזה (שם 96). ואמנם החכם ר' שבתאי אשר אמרת עליו שהיה גדי מחלב אמו ונעשה תיש ביומו האמת אמרת וכן דברת כי מיד שקרא דבריך ועמד על דעותיך נעשה תיש בעל קרנים לנגח אותך בהם ולהפיל בהם ארצה כל טענותיך ולרמוס בין רגלי חכמתו כל סברותיך וכל גאותיך ישפיל (ר' זרחיה הלוי, חו"כ ג. 141). כי מבראשית עד אלה תולדות השמים הוא ענין אחד ונכתב להורות על העקר האחד שהוא מציאות הש"י הפועל ברצון לכל הנמצאות כדי להכחיש סברת כת אפיקורס שהיו חושבים שהעולם נפל במקרה (ר"י אלבו, העקרים א יח). מה שאזכור עוד בזה הספר מהמלות שהמעתיקים הורגלו לזכרם כמו היקש שהוא כמו סברא ולא שמתי במקומו סברא מפני שמלת סברא בלשון חכמינו ז"ל פעם נאמרת על ההיקש וכו' ופעם נאמרת על המחשבה (רש"ט אבן פלקירא, ראשית חכמה 27). אלא רואה התלמוד כי סברתו לא עמדה ומש"ה לא הקשה לו (ר' ישעי' טרני, המכריע, יו"ד, קג.). ואלו הדעות הם סברות (ר"א הקראי, ספ' ג"ע, ענין פסח מח:) ובסברתו שהשחית את כלם (שם, ענין חג השבועות נג.). וישו לפי סברתם ככתוב באוואנגילייאו (לוקאש בפרק הראשון כח) המלאך גבריאל קראו עמנואל לא אמו באומרו אל מרים שלום לך מחן מלאה אלהים עמך (מאיסטרו פ. דוראן, כפי' כלימת הגויים, הלופה מאוצר הגר ג 110). זה קרוב לד' הדישים עלה בדעתי להתראות עמך פא"פ יען יגיעו מפיך לאזני הסברות והדעות המניעות אותך לצאת מהגבול אשר גבלו ראשונים אביתיך ואבות אבותיך הקדושים (ר' יהושע אולרקי, נוסח כתב ששלח לדון שלמון הלוי, בספ' ד"ח מג). להצילה מיד עושקיה מבעלי העיונים הזרות והסברות הנפסדות (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי יד, הקדי'). ועשרת הדברות שבפרשת יתרו הם דברי הקב"ה בלי תוספת ומגרעת לבד למען ייטב לך כמו שפירש"י והם לבדם הכתובות על לוחות הברית ואותם שפרשה זו הם הם דברי משה וכאן סדרם משה אחר סברת דעת הבחורים (חזקוני, ואתחנן ה יח).—היסוד התשיעי הוא שתורתנו הקדושה היא למעלה מן הסברות הפילוסופיות (דוד בר יום טוב בן בילא, יסודות המשכיל, בספ' ד"ח כט). סברתם שנאה נפשי מאז עמדתי על דעתי (אבן בוחן, מע: ויכיליה). ואם מת המרשה קודם שהגיע הממון ליד המורשה היה נראה לפי סברת אדוני אבי הרא"ש ז"ל שאינו יכול לבטל השליחות (טור, עושה שליח לגבות חוב או פקדון קכב). ועל פי הנס היא (המשנה) סדורה שהרי בדבור אחד נכללין כמה עיקרין וכמה קבלות סברות בקוצר לשון וכן כמה כריתות תלויין על משנה אחת (ר"מ אלדבי, ש"א, הנתיב השמיני, קד::). ושאר מתי המדבר היה עובדים עבודה זרה והולכים במהשכי הסברות אשר לא יועילו (ר"י אבן לטיף, הקדי' שער השמים, השחר שנה ג, 90). והרמב"ם ז"ל זכר כללות סברותיהן ואמונותיהן הידועות בתקות השכר ויראת העונש בפי' המשנה ואמר שהן חולקין בסברותיהן לחמש כתות (שם 103). וכן הש"ס הוצרך לפרוש אחר ורבו עליו הפרושים וחלוקי הסברות וכן על הפרושים (ר"ש אלמנורלי, מרפא לנפש יח.). הזה פרשתי לכם במה נחלקו הסברות והלכה למעשה ראוי לסמוך על הסכמות האחרונים (ר"נ גירונדי, סו"ת, שאלי יג, ד"ה הנה). ואע"פ שיש מי שחלק על דבר זה ואמר שמלאכת משקלות הסברות צריכה לגופה וחכמה בפני עצמה היא אין לחוש לדבריו שמודה הוא שבה מבינין את החכמות (ר"י אבן עקנין, ספי מוסר ד ז). — ואמר הפיטן: מאחריו הביאו את רבי עקיבה עוקר הרים וטוחנן זו בזו בסברה וסרקו את בשרו במסרק של ברזל להשתברה (ארזי הלבנון, קנות לת"ב).—ואמר המליץ: כל משכבך שושנים נתפזרו תולע ורמה בשרך יקרקרו תענה לי בטעם ובסברה (ר"י זבארה, ספי שעשועי Appendix D, CXXI). דת אמרה אש לא תבערו יום שבת והם רדפו סברותם ויבערו האש להדליק נר וילכו חשך לנרותם (ר"י הריזי, תחכמוני יז). והגמרא והסברה בלשוני סדורה (שם לו). וחכמתך בדרך אות ומופת וחכמת בלתך

דרך סברה ומהלולך אבתי ומהלל גדיבי עם בדרך העברה (עמנ' מחני ח). — °סברה קלה: ומה שנאמר ועבדתם את אדני אלהיכם ואמרו חכמים עבודה זו תפלה אמר זה החבר כי היא סברא קלה (ר"י חריזי, תחכמוני כד).— סברת נפשם: וגם לא מצאתי שום פוסק לא מן הראשונים ולא מן האחרונים שאוסר בזה הגם שיש מן המון העם שמסברת נפשם אומרים שאין לנגן בכלי הנ"ל (REJ. IV. 116.).—סברת הראש: ומיום זה ואילך לא נשאר לנו ולשום אחד ממנו על נשטורג שלם הנזכר ועל נכסיו שום תביעה בעולם וכו' ולא שום שבועה קלה וחמורה בעולם וגלגולה ואפילו חרם סתם מסברת הראש ולא שום תרעומת וכו' (שם XLVII, 58).—°בעל סברה: לפנים מת אגג על יד שמואל והמן על ידי בעל סברה (ר"ש הנגיד, אלוה עוז). הרביעית שיהיה בעל סברה יפה ולשון צחה (סוד הסודות, מיוח' לארסטו, תרג' אולי ר"י חריזי, הוצ' גסטר, ז, 46).

°סברון[1], ש"ז—א) תקוה כמו א.סבר: ושמו אהרן סבר בסברון עוצר חרון (יוחסין של אחימעץ, סדר חכמים ב', הוצ' ניבויאר 112).—סברון פנים, כמו סבר פנים: אכול ושתה די מחייתך בסברון פנים ללחמך ללחם ביתך וחיים (בנימין בר אברהם הרופא, שערי ע"ח 72).

°סברי, ת"ז, לנק', סבריית, מ"ר סבריים. סבריות,— של סברה, מה שיש לו מתכונת הסברה: וזה היה עצת מי שהיה ביניהם מן פעולותם החוזים והאצטגנינים חשבו שיהיה הסבריות קרובות מן המעשים האמתיים (ר"י א"ת, כוזרי א לז). כי הנטיות האלה שתיהן הרדיפה אחר התאוה ואחרי ההקשים הסבריים עבירה גוררת עבירה כי הרודף אחרי הזונה יאמר בלבו והלא איני עובר על לאו הכתוב בתורה (ר"י יעבץ, אוה"ח ח יז). והטענה תחלק אל ג' חלקים ר"ל סברית ראויה ומשפטית (ר"י מסיר ליאון, נופ' צופ' 33). מהטענה הסבריית ראוי שנאמר מה שראוי בזאת הטענה (שם 70). שבהרבה דברים אמתיים מובחנים במופת לפעמים יתערב בהם אי זה שקר שלא יבחן אלא נאמר באיזה טענה סבריית (תרג' קינג'ר תומ' דאקינס, יוס' כיאנתים א ז, ביה"ס דומיניקנים). ולבארם ביאור ודאי לא ביאור מסופק ביאור מדעיי ולא ביאור סבריי ודמיוני כי הביאורים הסבריים כלם חשודים ורובם שקר (ערוך, הקד' ספר המצ' ז).

---

[1]) עי' פסיק' דר"כ פג: א"ר מרינוס ב"ר הושעיה באינש דאמר ברוני סברוני סביוני.

°סברן, ש"ז, — כמו סבר: פריו לא יתוה וצמחו לא יבול הוא חמודו מר ורב הישרן הצרבן הסברן החקרן (ד"ה יהודי מצרים וא"י ב, מן 130). חכם ואיש ישרן נבון ובר סברן (שו"ת רמ"א כה).

°סברתי, מ"ר לנק' סברתיות,— ש"ת, כמו סבריי: וזה היפוי גדול הסכנה לעורר השומעים אל הכעס והקצף הגדול והוא טוב בכל סוגי הדבור ובחלקי המאמר וביחוד בראיות הסברתיות ויבוקש ענינו בנשא ובבינוני יותר (ר"י מסיר ליאון, נופ' צופ' ד נג).

°סגב, פ"ע, כמו שגב, — היה חזק: — ואמר הפיטן: סוגב כהן במזרח ועיניו למערב היפרח (Elbogen, Stud. 173). שמחו למשכו לבית טבילה חוץ סוגב כאלוף מכובל ויץ בלב גחוץ (שם 175).—פע', עשה שיהיה חזק ותקיף: סגב חדש אשר נהפך מיגון לשמחה (ר' יחיאל אבי בעל הערוך). אמונת ברית הנכרתה סגב בעוז כנחרתה להשיב מבשן ומפרתה הבה לנו עזרתה (מנחם בר מכיר, אחור וקדם, יוצ' לשבת הפסק' א). סגבתם חוק מרגוע ונפש ערוך תחלה למשיבת נפש (ממשגב אשיר, יוצ' לשה"ג).

סגד[1], ממנו סגד, °מסגד, °סגידה.

סגד, פ"ע, אסגוד יסגוד, יסגדו,—סגד פלוני לפני פסלו וכדומ', השתחוה ונפל לפניו לכבודו ולהתפלל לפניו, sich zum Gebet niderwerfen; se prosterner en priére; to prostrate oneself in prayer: אף יפעל אל וישתחו עשהו פסל ויסגד למו (ישעי' מד יה). חציו שרף במו אש וכו' ושאירתו לאל עשה לפסלו יסגוד[2] לו וישתחו ויתפלל אליו (שם יו-יז). חציו שרפתי במו אש וכו' ויתרו לתועבה אעשה לבול עץ אסגוד (שם יט). הזלים זהב מכיס וכסף בקנה ישקלו ישכרו צורף ויעשהו אל יסגדו אף ישתחוו (שם מו ו).—ובמדרש: אמרו לו רבינו דניאל נבוכדנצר העמיד צלם והפריש מכל אומה ואומה שלשה ולנו הפריש מכל ישראל מה אתה אומר לנו נסגוד ליה או לא וכו' (מד"ר שה"ש, זאת קומתך).—ובשהמ"א: גם יש גוים

---

[1]) בארמ' סגד, בערב' שג'ד a) וכן בכושית, כמו בעבר'.

[2]) [כתיב יסגוד וקרי יסגד.]

a) سجد

סוגדים ויעובדים כל בהמה שיפגעו בתחלת יומו (רלב"ע, דבר' ד עז). היעובדים לבעלים הסגודים לגלולים אשר עשו בידיהם (תולידה שומרונית — REJ. Juil.-Sept. 1902, 88).—ואמר הפיטן: נאץ שמך מתגאים לבול עץ סוגדים למה תביט בוגדים (חריות הדיחו, יול' שבת ג' אחה"פ). כורע לתלוי במגוד יעצני בך לבגוד לבול עץ לסגוד (הברים בר ילחק, אלהי בך, יול' שבת ד אחה"פ). פלשי עב ותבנית מזלים עצבים בתבונם מעשה כשילים סוגדים להם ואליהם מתפללים (תעתועים המה, יול' ח' שבועות). רני ואני בחברתך נשיר את שיר ישועתך השלימי נא פעולתך טרם בא יום הפרידה אל שמיו שאי כפים וסגדי לו אפים טרם עופף בכנפים כמו כנפי החסידה (אלעזר ערלקי הכהן, ספ' הפזמונים כה:). אשתחוה ארץ ארוממך אלי אולמך אל אסגדה אבריע אשיר ארנן אשמורות אהגה אדר אבירותיך אני אשמיע (אהיה אשר אהיה, שם לה.).—ואמר המשורר: ואם קומות אמירי עץ ברוח סתו נעים ועת עומדים וסוגדים ואם כנור ואם מחול ועוגב בקול נוסדו והיו לאחדים (דרעי, לקו"ק נג.). תלך נשואת ראש אבל בראותך תפול לאט על רגלך סוגדת (רמב"ע, דיואן מה, כ"י בודלי'). ובתוך נביאים לו אלפים חיתה אל פסלך לוי תהי סוגדת (יהודה בן אבון לריה"ל, שער השיר 129). גם האל שם לפניהם צדדים שהם כרעים תמיד גם סוגדים (רלב"ע, אל בורלאי). ופרע בכל רגע לענפי עץ פרי וסגוד לציץ הגן והשתחוה לבול (ר"י חריזי תחכמו' ה). זאת מהללת ומשהקת וזאת עוברה חומקת וזאת לכובי חובקת וזאת ידיה מנשקת וזאת לרגלה סוגדת וזאת מעלוז רוקדת וזאת ערשה רובדת (מנח' יהודה, טעם זקנים ח:).

—°פעי, סִגֵּד, פ"י, עבד ע"י סגידה: כי סכובי סך בסלודם יסגדוך כי עומסי עלך בעז יעידוך (כי אדוקי 6ב, יול' יו"כ).

°**סָגָה**, פ"ע, — כמו שגא, שגה, היה גדול, היה רב: ברבות השנים אנו נמעטים ובסגות הזמנים אנו נצערים (יהי רלון, סליחי' ער"ה). ושלומם יסגה[1] (ספ' המוסי' מחבי כה, כ"י תימני). בעון בצעם סגו[2] רהב (רסע"ג, עבודה, קובץ מעשי ידי גאונים 3, 15). — בינ' פעו', סְגוּיָה מ"ר, סְגוּים, סְגוּיִים,—גדול, מרובה במספר: פסח עתיד לפדיון סגויים ויצא ה' ונלחם בגויים (מחז' ויטרי תנח). זקנים ונינים לרוב סגוים אכלום והשיתום משל בגוים (איכה אשפתו, קנות לת"ב). כרם חמד צמח שילוש סריגים כארזים סגויים[1] בשושנים סוגים כלי שרת לטעון יובחרו (Elbogen, Stud. 174). מלכו דגוים נטלו סגוים[2] מלך הגוים עת אתא למלוך (אנסיכה מלכי, מוסף א ר"ה). אשר פאר כלל ארצות כנען בהדרתו עצומה הסגויה (ד"ה יהודי מלרים וא"י, ב', מן 12).

1) [עי' דני' ג לא; ו כו.]

2) ובפרוש שם: סגו רהב הרבו להזיד

°**סְגוּב**, ש"ז, שה"ש מן סִגֵּב, חוזק ותקף:—ואמר הפיטן: הנוי והנצח לחי עולמים הסגל והסיגוב לחי עולמים (האדרת והאמונה, פיוט מובא בספ' הקנה, ענין מילה). קמתי נצוח קדשתו מספרת פתחתי סגוב תהלתו מזמרת (שבי שדיך, יול' לשבת חוהמ"פ). דודי סגובו בקרת הנורא ראשו עטור תג עטרה (גן נעול, מחזי איטלי א, קד:).

°**סְגּוּל**, סיגול,—שה"פ מן סִגֵּל, אסף וקבוץ, אסף של סחורה: שבעלי חוקת החנות מבקשים להשכירה עם כל הסיגול שבתוכה וכו' לא הספיק ראובן לבא לקבל את הסיגול והחזקה עד שיצא נשמתו (באר עשק סה).

°**סֶגּוֹל**, סֶגּוֹל, סֶגֹּל[3], ש"ז,—א) אחת התנועות הקוליות בלשון העברית שצורתה בנקוד הטבריני הוא שלש נקודות מתחת לאות שתים מונחות זו אצל זו והשלישית מתחת לשתים ברוח שביניהן כזה אֶ. הברתו אצל כל היהודים כמו ê ä ברוב לשונות לועז. בנקוד הבבלי העליוני נבלע בתנועת פתח, כמו בערב', ולכן נקרא אצל הקדמונים גם פתחה קטנה (דה"ע סי' 10). או פתח קטן. וגם שלש נקודות (שם סי' 36): ובזה המקום לעולם תהא דגש סמוך לסגול (תשובות דונש על רסע"ג 108). ובצרי חלק לפאר (התנועה העליונה של הקמץ) כי הוא קמץ קטן כאשר יש בסגול חלק לפתחות כי הוא פתח קטן (ר"י ח"ת, הקדמה 41 1). האות הנעה היא אשר יהגו בה באחת משבע תנועות וכו' והם וכו' ואי ושמו סגול (ר"מ גקטילה, תרג' ג' ספרי דקדוק

1) [עי' תהל' צב יב: כארז בלבנון ישגה.]

2) תאר לישראל, וזקש פרש: ישראל אשר נמשלו לדגת הים ברבוי וכפי ברכת האב וידגו לרב (ברא' מח יז) המה ימלכו, וא"ה אשר עליהם נאמר משגיא לגוים ויאבדם (איוב יב כג) המה ינטלו יעברו ממלוך.

3) [נקרא כך ע"ש צורתו שדומה לאשכול ענבים, ששמו בארמית סגולא.]

לסיוג 4). ומה שיש לנו מהדיוק ומהדקדוק והתועלות היוצאות מההפרש אשר בין הקמ״ץ והפת״ח ובין הציר״י והסגו״ל (ר״י א״ת, הכוזרי ב פ). צדדי הדבור בעברית בדרך החלוקה משיגים קמוץ ופתיחה ושבר וכו׳ ופתיחה גדולה והוא פת״ח וקטנה והוא סגו״ל (שם). וראוי להעתיק אעשה אל סגול מפני שהוא המעט שבתנועות (שם). ובתחלה היו שניהם (שתי התנועות של נַעַר שַׁעַר) סגול שהוא פתח קטן ובעבור אות הגרון שב מקטן לגדול (מסגול לפתח) (ראב״ע, מאזנים, פתח גדול, ז:). הרביעי והוא הסגול יוצא בצדי הפה ומניף צד הלשון וקצתה למטה (דרנבורג, הורית הקורא 56). ויבא הפתח במקום סגול כמו ותתנה לזרע אברהם אֹהַבְךָ בוֹרַאֲךָ יעקב גאלכם אל תָּלַן הלילה (שם 59). אֶי ושמה סגו״ל והיא כתנועת הצירי אלא שהיא שפלה ממנה ונקראת גם כן פתח קטן לפי שעילתה כעלת הפתח ובמקומות רבים תבוא זו תמורת זו (רד״ק, מכלול, שער הנקוד, קלו.). מן שאל ירש בצירי כי הצירי והסגול והחירק קרובים ויבא זה תמורת זה (שם, שרה״ש ז.). ומפני פגישת שני ההי״ן בתנועה אחת החליפו ה״א הבנין באלף כי החירק והסגול הרי הם כתנועה אחת ותכבד קריאתם כאחת אבל הסגול עם הקמץ קריאתה נכונה כי הסגול קריאתה למטה והקמץ למעלה לפיכך תכן קריאתם כאחת וזה אנחנו זוכרם תמיד בזה הספר שיבוא סגול קודם הקמץ לתקן הקריאה (שם, קד:). אחריהן יֶהוא לא ינגש ונרצה לו סגול הן אגלה הזק או שוא נח אותן פוגש (בשם קדמון על דקדוק ג:). ותנועת הסגול היא תנועת הנטייה אצל הערב, וגדר הנטיה אצלם היא להטות הפתיחה לצד השבירה והאלף לצד היוד כמו שקורין מוסי עִיסִי בלשונם המדוקדקת וע״כ הסגול נקראת בלשונם פתח קטן (סעדי אבן דנאן, מקפי הפרסים, מלאכת השיר, הוצ׳ ניבויאר). והנקוד על הרוב מורה על הנבלעות מהאותיות ועל ההנחות כמו הצרי והסגול וכו׳ (רש״ע פלקירא, ראשית הכמה 28). אמנם או בשתי או בערב נקוד צירי סגול (פי׳ התורה של כי עמני מרומא Merx, Archiv, 377). והארץ זאת המלה היא זרה בעבור קמצות האל״ף עם ההא ומשפטה להיות בסיגול כמו האל״ף לך שלמה והאבן הזאת אשר שמתי מצבה (שם 371). והתנועה החלקית אשר יש לגלגלי ההקפה שאינם סובבים סביב המרכז ולכן הניח עוד בעל הלשון תנועה תורה עליה במבטא והיא תנועת הסגול ונקראת גם כן פתח קטן וכו׳ נתן סימנו שלש נקודות כדמות משולש לרמוז על פשיטות התנועה הסבובית כמו שהמשולש היא התמונה היותר פשוטה שבכל מיני התנועות זולתי העגולה (כ״ד אבן יחיא, לשון למודים ה). ופתח קטן והוא הסֶגול נקרא כי גם בו יפתח פנות פיהו המבטא בו ונקרא סֶגול כי נעשה כמין סגולה בשלש אבנים (בלמש, מקנה אברהם, שער ג). וכן יש לך להתבונן העיקר הגדול הזה כי (סגול) מלשון עגול בלשון חכמי׳ כי הגלגל סגלגל וכן תמצא סגלגל בעיגול ואמנם כי אין זה מקום ביאור אמתת (סגו״ל) כי בכולן בחלק הניקוד יתבאר כל זה (ר״י גיקטיליה, גנת אגוז ג, עג::). בבל בפתח רחב וכן כל סגול אצלנו בסוף המלה כשהוא מוטעם יהיה אחריו נח נראה או נח נסתר תמורת פתח גדול (מבוא אל הנקוד האשורי 54). ממה שהבאתי כאן רואים אנו שכבר היתה בימיו (של הרדב״א) שטת הנקוד הטברני שלימה שכן הוא מזכיר את הסגול בפירוש ותמונתו אצלו שלש נקודות אע״פ שמעתיק האגרון לא ידע מן הסגול ומנקד בכל פעם עפ״י הנקוד האשורי (לקו״ק קסה). התפשטות הסגול במקום פתח במלות הדומים לאלה ב׳ הדוגמאות כגון במלת אֲשֶׁר גְּרוֹן בֶּבֶל וַיִּתְנֶחָם ודומיהם לא היתה עוד בימיו (של הרדב״א) (שם, נספחי 141). ועי׳ גם חולם הָטֵף, ב. הֶרֶק, פתח. — ב) שם לאחד הטעמים המפסיקים, בן זוגו של הזרקא: אלין שמות שנים עשר הטעמים ומשרתיהם וכו׳ זרקא סֶגול קבלא (דה״ט סי׳ 16). לגרמין פסקן סגול סמיך מאריך (בן בלעם, ג׳ ספרי דקדוק הוצ׳ כוטי 127). שאין לך טעם זרקא במקרא שאין סגול בא אחריו (רש״י, מגל׳ יב.). וזולת אלה הסגל (אֹ) והזרקא (ב״ז, תל״ע א ג מה). — ג) חִבור של ביצים וכדומ׳. בצורת אשכול: וגם עיינתה שהיו בה אשכל בצים דקות כעדשה וכחרדל וכו׳ לפי שסגול זה של בצים נדמה שנהיה לאחר שנתרפאת שהרי דקין הן (א. אפשטין, מעשה הגאונים לה).

°סְגוֹלָה, סגלה, ש״נ, — כמו סגול. — א) שם התנועה הקולית: שם הרביעי סגלה ונקרא פתח קטן והוא שתי נקודות מלמטה ונקודה אחת תחתיה כמו אֶרֶץ גֶּבֶר וקראו לו פתח קטן לפי שאינו פותח הפה כולו אלא הצדדין בלבד ונקרא סגולה שהוא כמו אשכול בכרם והכרם נקרא סגלה והוא שלש נקודות משלשין (דרנבורג, הורית הקורא 55). — החטף הסגולה, כמו חטף סגול: הבן עוד לחטף הסגולה בסגול

הסגולית בראשיתו ואין שוא שוה עין פעולה (בעה קדמון יז.). — ב) שם הטעם המפסיק: השביעי נקרא זרקה ונקרא צנורי ולפניה סֶגֹלה כגל צרורי מנגחת כשור וכארי (דרנבורג, הוריות הקורא 72). ועוד יש לנו טעם שר ולא נזכר שמו וצורתו אלא בכלל חביריו והוא הסגולה והוא שלש נקודות בראש התיבה משמאל (שם 77). המקל השלישי לזרקא שהוא במקום סגולה (רד"ק, מכלול, שה"ש ג:). כי אתם לא תדעו עלילות הניקוד והטעמי ולא חילוף עשרים וארבעה ספרים סבו אל טרחה ואולה ואל דרגה ומארכה וסגולה (ד"ה יהודי מצרים וא"י ב, מן 49). סגולה נקראת כן יען כי היא בטעמים כדמות סגולת מלכים וצורתה תעיד על זה כי היא בעלת שלש נקודות כדמות הסגולה הנעשית משלושה אבנים טובות וכו' והוא הפך הסגול שהוא נקודה מהנקדות וכו' ונוכל לומר גם כן שנקראת כן כי היא כדמות שלשה גרעיני ענבים וכו' (קלונימוס, מקנה אברהם, שער בטעמי המקרא).

*סָגוֹס[1], סגים, סגום, ש"ז, — בגד עבה שהשתמשו בו לכלי לילה לישון בו: יוצאין בסגוס וביריעה ובמילא ובסקורטיא ובקיטבליא מפני הגשמים אבל לא בתיבה ולא בקופה ולא במחצלת מפני הגשמים (תוספתא שבת ה [ו] יד). הסגוס והרדיד שהיו נותנין על פי התנור משוקעין לתוכו שרץ בתוכו התנור טמא (שם כלים ב"ק ו ו). היה בראשון שלשת לוגין וירד וטבל במקוה שיש בו ארבעים סאה כשר סחטו בתוכו פסול הטביל בו את הסגוס ובו היסמנו שלשת לוגין למקוה בשר עקרו מתוכו פסול (שם, מקוא' ג ג). נימי סגוס והרדיד והחלוק והטלית שלש אצבעות (כלים כט א). סגוס עבה וכופת עבה אינן מביאין את הטומאה עד שיהו גבוהין מן הארץ פותח טפח (אהל' יא ג; טו א). הרי אלו מטמאין בנגעים סגוס שנראה בו נגע ר' אליעזר בן יעקב אומר עד שיראה באריג ובמובין וכו' (נגעי יא יא). מלמד שמחזיר לו כלי יום ביום וכלי לילה בלילה סגוס בלילה ומחרישה ביום אבל לא סגוס ביום ומחרישה בלילה (ספרי, תצא רעז). בגד שמכין יוצאין על פניו מן האריג כגון סגוס של צמר ונראה בו נגע אינו מתטמא עד שיראה הנגע במובין ובאריג עצמו (רמב"ם, הלכ' טומ' צרעת יב ט). —מ"ר סגסין: הפריגין והסגסין שנתנן בארץ להיות מהלך עליהן טהורין קבעו במסמר טמאין (תוספתא כלים ב"מ יא י). נימי הברסין והברתסין והפמליאות והחטילות והלבדין והסגסגין[1] והכרים והכסתות שלש אצבעות (שם ב"ב ז א).

1) [מן יונית σάγος, sagum, וכן תרגם תיאוד' שמיכה (איכ"ר ד יט), עי' קרויס Arch. I, 138, 170, 535.]

*סִגּוּף, סיגוף, ש"ז, מ"ר סִגּוּפִים, סיגופים, — שה"פ מן סִגֵּף, ענוי, Qual, Kasteiung; affliction; mortification: שהצדיקים מדכרים בעולם הזה בסיגוף ובתעניות וביסורין (מד"ר קהלת, אמרתי אני בלבי על דברת בני האדם). — ובסהם"א, ואמר הפיטן: על עסק כעורים עזבני אלוף נעורים סוחים כבן סעורים סגוף עני וצעורים (לך ה' הצדקה, סליחי' מנחה יוה"כ). סגוף עונשין בני הזהר (ר"י בן לאזון, אזהרי' יב.). סגוף מיתה לאוכל טבל וכהן טמא אוכל תרומה טהורה קדש יי' בחללו (שם יט:). כמו שעושים המסגפים עצמם בכל מיני סגוף כאלו השם שונא הגוף (ר"י ברי אכטולי, מלמד התלמידים לז:). לא יחבול רחים ורכב כי נפש הוא חובל ר"ל שאין ראוי למשול בה בדרך סגוף נפש אבל ראוי להשביעה (שם קכז:). סגוף הגוף והמית החומר (המאירי, משלי יח, זבח רשעים). גם התעניות והסיגופים הכל המה מעשה תעתועים (ר"א אזקרי, חרדים, מלות התשובה ג). והזכיר שהוא אדם חלש מאוד לא יסבול קושי התעניתים וסיגופים גם הזכיר נפלאות מהתמדת לימודו יומם ולילה ואינו שח שיחה בטלה כלל (נוב"י, או"ח לה). ודרא זיקא דחלא ונחת רמז לתוקף הסגופים אשר על ידם יגבר איש על יצרו להכניעו ולהחלישו (ר"י מוסקאטו, כעולות יהודה יג, לח.). לזה צריך מלחמה ועבודה רבה לשבר כח תאות היצה"ר וזה עינוי וסיגוף גדול (נועם אלימ', ויחי). והנה מה שמחשב אהו' דודי שמרוב הסיגופים נחליתי האמת יורה דרכו וסהדי בשחק שאיני כך שמעולם לא עשיתי סיגופים כאלו כלל ומקוואות לפעמי' היה בעת הצורך (שם, אגרי הקודש עא::). ובעשרו נתן יבל אל לבו לראות חיים כמלך במסבו כי לא לאמונה ולסגופים בארץ גבר ולמה יאציל מנפשו דבר (יל"ג, חתן למולות ו 106).

א.סָגוֹר, ש"ז — דבר הסוגר, כסוי, סמ' סגור לב: אפגשם כדב שכול ואקרע סְגוֹר[2] לבם ואכלם שם

1) שבוש, ת' סגוסין.

2) [ריב"ג בשרשיו פרש הקרום שעל הלב. ורש"י ורד"ק פרשו כמו לבם הסגור, ומהחדשים יש מגיהים כְּגוֹר, מקביל ל־ כלביא.]

כלביא חית השדה תבקעם (הושי יג ח). — ובסהמ"א, במליצה ושיר: ישא בחין ידיו למול קדשו בוכה בתמרורים עלי כחשו יקרע ס ג ו ר לבו ומורשו רפוד אסירים לו לכפושו (סוכה יי' את שבותנו, סליחי לשבת שובה, סמח"ל תקמז). ס ג ו ר לבי קרעתיו אחריך (הבל המר מאד, שם תשפ:). אהה נקרע ס ג ו ר לבי לבניו וסות שברי למעניהם פרמה (רמב"ע, חרדה לבשה תבל, שער השיר 67). ומי נקרע ס ג ו ר לבו בחצי נדוד פיהו יהי תופר קרעיו הכי רכו כשמן דברותיו ויום אומר יפוצץ בם סלעיו (הוא, ברלאי הגביר, דיואן קמה, בודלי). ידו אבנים כי בבור גלות ולא חטאו ס ג ו ר לבי בעת קלעו אסרו להשמיד את בני אבי אבל לשמיד בני עיש הלא נשבעו (הוא, כטפי דמעות מערוף נגרעו, ספי ד"ה סג). אקרע ס ג ו ר לבי עלי מורה ועל מה זה קרעיו יודעים תפרו לילה מליצים על לבבי דברו ומכפרים פניו ולא כופרו (ר' משולם ברי שלמה, יהגו מזמותי, שם עז). בתולה בגשתה תמאן לדעתה ואקרע ס ג ו ר לב ותשמור בתולים ואקרב ותרחק ואבכה ותצחק ותחשב זמירי ושירי התולים (ר' סעדי אבן דנאן, מלאכי השיר 12). וחשקו תוך ס ג ו ר לבי סגרתיו ולו גלה לאיש סודו קרעתיו (ר"י זכאריה, ספי שעשועים, הקדי, הוצ' דודסון 2). — ובלי הנסמך לב: ואם לא יקשור כל איש מכם את חברו אקרע (בחצי) את ס ג ו ר ו ואתן לעוף השמים את בשרו (ר"י חריזי, תחכמוני כא).

ב·**סְגוֹר**, ש"ז, — זהב יקר, כמו זהב סָגוּר: לא יתן סְגוֹר תחתיה ולא ישקול כסף מחירה (איוב כח יה). —ואמר המליץ: ולא יתן ה ס ג ו ר וכסף במחירים (ר"ת, שיר בספי דונש על מנחם 43). — ומ"ר סְגוֹרִים, כמו הון ואוצרות: וירום כל אויל וחסר לב וכל יונק חלב איש מאחוריו וכל נטה לבבו אחרי הון ועבר בלעדי שדי ס ג י ר י ו[1]) ולאל יום יהי כל סר וחנף כמוקש מפני רוח סעריו ויעזו ויעלצו ישריו ויגלו וימלו יהיריו (רשב"ג, בשורש עך).

ג·**סְגוֹר**, סְגֹר, ש"ז, — שם לכלי זין: ההזק מגן וצנה וקומה בעזרתי והרק חנית וּסְגֹר [2]) לקראת רדפי (תהל' לה ב-ג). — ובסהמ"א: מכל פתנים ראש וכוס קבעת מכל חנית ו ס ג ו ר וכל בן קשת משחית לבחל חשק (רמח"ל, מגדל עז, ענין ד, ערי הקוקס). חרב יונית חגרו לבשו שריונם חנית לנו ו ס ג ו ר (מיכ"ל, הריסות טרויא 22). — ובשלש המשמ' יחד: לבב רעים ישמח באמרו ויקרע מלבב עוין ס ג ו ר ו וזה וזה ישוה עת נתן את המון הונו ופזר את ס ג ו ר ו וימרוק את חנית ישע בקרב קרב צריו וירק את ס ג ו ר ו (רמב"ע, תרשיש א כלג).

סָגוּר, ת"ז, — בינ' פעולי מן סָגַר, רק בקשר עם זהב טוב, טהור ויקר: ויצפהו זהב סָגוּר[1]) ויצף מזבח ארז ויצף שלמה את הבית מפנימה זהב סָגוּר (מ"א ו כ-כא; גם ז מט-נ). וכל כלי משקה המלך שלמה זהב וכל כלי בית יער הלבנון זהב סָגוּר (שם י כא). ואת המנרות ונרתיהם לבערם כמשפט לפני הדביר זהב סָגוּר וכו' והמזמרות והמזרקות והכפות והמחתות זהב סָגוּר (דהי"ב ד כ-כב; גם ט כ). — ובסהמ"א, מ"ר סְגוּרִים, דברים סגורים, אוצרות, ואמר המשורר: נדיבתו אשר כים וישרו וחכמתו בדת אל קדושה אשר נקרא שמו על התכונה וכמעט אבדה מאין דרישה אשר היתה סגורה מפנינים כמו סלע אשר אינה חרושה עדי פתח ס ג ו ר י ה וחפש טמוניה והוציא כל רכושה (רשב"ג. הלבזור או דרור). — ואנשים סְגוּרִים, אסירים: העלה גרי מערפל אשר שם כבודו ויקרו ס ג ו ר י שלה מאפל עשן הר המור במאמרו (ר"י הלוי, יחיד כתלה). חטאתי אל תזכור עוד הן בזקונים הן בנעורים וכו' אוסיף לקח טוב בס ג ו ר י ם[2]) (זכרי בן סעדי, ספי המוסר, מחב' יו, כ"י תימני). — נק' סְגוּרָה, Exanthema[3]) מ"ר סְגוּרוֹת, — נגעים וצרעת: בו (בחדש ניסן) ירבו ה ס ג ו ר ו ת[4]) והשחינים (רלב"ע, שמעו נא אל דברי הרופא)

---

[1]) [צ"ל ס ג ו ר י ו לחרוז עם א ח ו ר י ו. ואולי הוא מן סָגוּר. והעיר דוקס שבכ"י וינה הגרסה: יש די ספורו.]

[2]) [י"ת ושלוף מורניתא וטרוקיתקא וזמן לאורעות רודפי, ע"כ. וכן פרש ריב"ג בשרשיו: כלי מלחמה. אולם ריש"י וראב"ע פרשו כמו צווי מן סָגַר, וגם כל שאר התרגומים העתיקים תרגמו כמו פעל. ויש מהחדשים מנקדים סָגָר וגוזרים אותו מן σάγαρις כעין גרזן מלחמה של הסקותים, עי' הירודוט', 715. I; או מהמצרית סְגָרֶת. ועוד יש מגיהים חֲגֹר או עֶזְרָה.]

[1]) [ר' חסדא (יומי מה.) דרש בשעה שנפתח כל החנויות נסגרות, ע"כ; שאין מכר לזהב אחר מפני זה, ריש"י. ואולי הכונה סגור וטמון מפני יקרו וערכו הגדול. ויש סוברים שהוא תרגום של האשור' חֻרָאצֻ סַכְרֻ, חרוץ סכור, או סגור, עי' דליטש, 499, Handw.]

[2]) ושם הגהה על הגליון: ר"ל הענינים הקשים, כן פי' המחבר בכ"י. — [3]) תרגום ד"ר מזיא.

[4]) [כמו בארמ' סגירו, סגירותא, והבטוי מצֹרע מוסגר, ועי' ערך ס ג ר.]

סְגִיא, ת״ז,—כמו שַׂגִּיא, גדול: שלום ממגדל בנוי לתלפיות קטן בשנים וסגיא בסגיות (הוא, מכתב לר׳ שמואל אבן נאמע ב א ב, כהנא 42).

סְגִיאֵל, שם מלאך: נגד סגיאל פקיד שבוטי רבך נקשב פנה תלוי סובך (קונט. הפיוטים י).

סְגִיב, כמו שַׂגִּיב, עי׳ סָגַב, ת״ז, — גדול ורם, חזק ונשגב: נורא הוא סגיב הוא (אדיר הוא, פיוט בהגדה לפסח).

סְגִידָה, ש״נ,—שה״פ מן סָגַד: אף ישתחוו השתחואה יותר מהסגידה (רד״ק, ישעי׳ מו ו). תחלת רפואתו (של הגרב בעין) התמדת ההרקה וכו׳ והרחקת האבק וכו׳ ואורך הסגידה וכל מה שיעלה הליחה למעלה (קאנון ג ג ב יז).—ומ״ר: רובי השתחואות וסגידות עד אין חקר וכריעות עד אין מספר (ד״ה יהודי מלכיס וא״י ב, מן 341).

סְגִירָה, ש״נ, שה״פ מן סָגַר: שנאמר סגר עליהם המדבר ואין סגירה אלא חיה רעה (מכילי בשלח א). שהם היו משליטים לסגירת האהל מצדדיו וסגירת החצר מכל צדדיה (מד״ר במדי יג). — ובסהמ״א: ענין הכל ענין סגירה במנעול וכו׳ וכן נקרא במקום אחר הכבל בלשון סגירה (רד״ק, השרש׳ ערך כבל). — ואמר המשורר: אזי הריק חנית רמח והרב וגם סגר להלהם סגירה 1) (ר״ש הנגיד, הלוה עוז).

סגל, ממנו *סָגַל, *סִגֵּל, א*סָגַל, ב.*סֶגֶל סְגֻלָּה, *מְסֻגָּל, *הִסְגַּלָּה *סְגֻלָּתִי, *סִגְלִיּוּ.

—*פעל, סָגַל, פ״י,—עשה סְגֻלָּה, אסף וקבץ על יד כמו אל תוך אוצר: בן שנראה חלוק בחיי אביו: מה שסיגל סיגל לעצמו (ר׳ אמי, ירוש׳ ב״ב ט ה). לשני אחים שהיו מסגלים ממון אחר אביהם אחד מצרף דינר ואוכל אחד מצרף דינר ומניחו (ספרי, דברי מה). לאחד שהיה לו מקל וצנית עמד וסיגל וקנה לו צאן ונכנסו זאבי׳ ובקעום אמר אותו הרועה אחזור לאותו מקל ולאותה צנית (רבי יהודה ברי סימון, מד״ר איכי, פרשה ליון). לאשה כשרה שהגיח לה בעלה מעט חפצים ומעט יציאות כיון שבא בעלה אמרה לו ראה מה הנחת לי ומה סגלתי לך וגם הוספתי לך עליהם (שם, שה״ש, הדודאים נתנו ריח). יעקב כל זהב שסיגל מימיו וכל ממון שהיה לו [הכרה] כדי ליתן לפני עשו בקבורתו שלא יכנס עשו בקבורה לתוכה (פסיקי רבתי, והיה מדי חדש). [כמו] שהעבד מסגל מאחר רבו והבן מאחר אביו והאשה מאחר בעלה כן אתם מסוגלים לי (שם, יהודה וישראל).—ובהשאלה, סִגֵּל מצוות ומע״ט: ושלא יהו הרשעים אומרים כלום הצדיקים חיים אלא שהן מסגלין מצות ומעשים טובים אף אנו נסגל מצות ומעשים טובים (ר׳ יוחנן, מד״ר ברא״ש ט). כך כל מי שהוא מסגל מצוות ומעשים טובים הרי גן עדן וכל מי שאינו מסגל מצוות ומעשים טובים הרי גיהנם (שם). אברהם הרהר אמר לפני הקב״ה רבון העולמים כרתה ברית עם נח שאינך מכלה את בניו עמדתי וסיגלתי מצות ומעשים טובים יותר ממנו ודחתה בריתי לבריתו תאמר שאחר עומד ומסגל מצוות ומעשים טובים יותר ממני (שם מד, הולי תיאודי). וקוץ זה כלב שקצץ מרגלים הוליד את ענוב סיגל מעשים טובים בעת שהביאו אשכול ענבים שאלולי כלב לא הביאו (שם, שמות א). מה שסיגל אדם מצוות ומעשים טובים לפיו ולא לפי בנו ולא לפי בתו וכו׳ (ר׳ שמואל בר יצחק, שם, ויקרי ד). מה שסיגל אדם מצוות ומע״ט אינו מספיק להבל היוצא מפיו (הוא, שם). וכדי שלא יאמר (הגר) אוי לי שאין לי זכות אבות כל מעשים טובים שאסגל אין לי שכר אלא בעולם הזה (שם במדי ח). מה הדבורה הזאת כל מה שהיא מסגלת מסגלת לבעלי׳ כך כל מה שישרא׳ מסגלין מצות ומעשים טובים הם מסגלים לאביהם שבשמים (ר׳ יהודה בר׳ סימון, בשם ר׳ לוי, שם, דברי א). מה הנאה יש לבריות אשר מסגלות במצות ובמעשים טובים דיון שאני מוריח עליה׳ אורה (שם, קהלי א, מה יתרון).—ובסהמ״א: תדע שהרי כל המצות שסיגל משה קבע לו מצוה קבועה לדורות (ערוך, ערך סמה).—ועונות: שהן (ישראל) מסגלין עונות של כל השנה כלה (תנחומי אמור ל, הולי בובר).—ובסהמ״א, אָסַף כסף וכדומ׳, לאיזו מטרה: מאתים זהו׳ פו׳ שמזומנים לסגל אותם על רווחים (פנקס קראקא, שנת ה, אוצה״ס ד 611). לסגל בהן בסחורות וכו׳ לסגלם על סחורות אחרים (שם, כתב א, ספ׳ תהלה לדוד קויפמן 76). ולכן אני אומר בבירור ששמעון ולוי לא פרעו לראובן את הב״א סקודי לשנה בעד שכירות הבית וסיגלם בידו לפורעם לגוי בעד ריוח המעות ההם (מורפורגו, שמש לדקה, יו״ד א מע, לו.).—ובמשמ׳ בחר לסְגֻלָּה, ואמר הפיטן: ומאז בחלקו עלו מחלשים שבעים וסגלם לו להבל נחלה מקבעים (אדני, יול׳ אחר׳ פסח). יושיע

1) [עי׳ הערה של ר״ח ברודי.]

נין צעיר ועל מי מנוחות ינהלינו ישיביהו לקדמותו וכמאז יסגלנו (לפרשי מלורע, Monats. 1894, 538). זרדי לולב בימין ופרי עץ הדר בשמאל גם את זה לעמת זה תקח לסגלה (ר"י ברללוני, חזהרי, י:). גזר מי בהזיר יפגל גם משך ערלה מלעגל גויתו להשאיר והממאן מלסגל (יוסף בר שלמה, חודך כי חנפת, יול' שבי ח חנכה).

—°קל, ביני כק': ולך יחידתי בחן סוגלת (שלם בן יוסף שבזי, מי כשקני, פזמוני תימני).—וביני פעו', סָגוּל, מובחר: וההה"א והוי"ו חשבון סגול וסוד גדול יש בכלם בשם הנכבד והנורא שאינו שם מדה והוא מן האותיו' הנזכרי' (רחב"ע, קהלי ז יע). ונתן לחוק גבול וכו' למשה שהוא סגול[1] (שבזי, חיומה לדוד, פזמוני תימני לחתן). ואמר כי האדם סגול בענין בו זר מאוד אינו בדבר מהנמצאים שתחת גלגל הירח (רש"ע פלקירח, מורה המורה ח ב, ד"ה והנה ענין).—°ובמ"ר סְגוּלִים, מובחרים, תאר לישראל: הוא כמו רעך כדכתיב וכל אשר לרעך ואפתרנו מה יקרו סגוליך כאשר נאמר בנים אתם לה' אלהיכם ולא בנים ממש בלתי סגולים ממש שהן כבנים (דונש על רסע"ג 55). ונהי בגורלך אנחנו ותפול עלינו בגורל אשר השלכת ונהי סגולים ועתה אלהינו (יוסיפון כו). הלא אחריו אספרם מחול ירביון ואיך ידבר כן על סגולי ה' ומה טעם הקיצותי ועוד עמך (רחב"ע, שפת יתר כב). הקב"ה הוא אדון ומלך ומתגאה על הכל ישראל אדונים וסגולים מכל העמים ומלכים השבת הוא יום מנוחה ויום חירות כאדון ומלך על כל הימים ואילו שלשה האדונים ומלכים הוזרים שלשתן ומעידין זה על זה (תכיח, מנחת שבת, כט.). — ואמר הפיטן: פסח סגולים למטע שירים כי יי' נלחם להם במצרים (פסח חמונים, מעריב ליל שביעי של פסח). תמום והרגום תלי תלים תודות והלל סיגו סגולים תקף הנס קבעו משבילים (יוסף בר שלמה, חודך כי חנפת, יול' שב' ח חנכה). ולעתיד סְגֻלִּים[2] בהגאל כימי עולם קומי אורי ישמיעם גואלם (חחמיר, יול' שה"ג). תקבץ סגולים עוזר דלים (חזמרך עליון, יוה"כ תימני'). הבוחר בעמו להיותם לשמו סגולים ויבדילם מן התועים ומעובדי פסילים (לפרשת במדבר, Monats. 1894, 540).—ותאר לאותיות: שבעה עומדים בדגשון והם שבעה כפולים אשר מכולם סגולים בגד כפרת בלולים (דרכנורג, הורית

[1] [להרוז עם גבול. ואולי הוא קצור מן סגלה.] — [2] כך מנוקד בדפוס.

הקורא 7).—ובמשמ' סגלה לרפואה: ומרקחת העולשין עם הסכנגבין סגולים בצביות הכבד (ר"מ אלדבי, ש"א, כתיב ז, הכבד).—ובמשמ' ידועים ומיוחדים: השמירה באנשים סגולין אנו מוזהרין שלא לקנות מהם דברים סגולים[1] (כה"ג, מו"מ ח).

—°פעי, סֻגַּל, סוגל, נבחר להיות סגלה,—ואמר הפיטן: גיזעו לא יפוגל ביגלו יסוגל דביר דפוק במעגל (Kahle, Masor. d. West., יב). סוגל לטבול ברחיצה ונסתפג בעת יצא (Elbogen, Stud. 173). אלה שלש עשרה שרשי אמונת עם קדוש אשר סוגל ביקר אמונתו (JQR. NS. V, 539). לפניך יהו מסגלים כל גזעי דגלים (משוררים ומהללים, יול' שבי החדש). וכאן נשלם המשקל המסוגל הנשקל בזהב (ר"י חריזי, איתיאל ט). לכן באו הטעמים תחת האותיות להורות על הקולות הכבדים אשר בשפל ישבו ועל האותיו' להורות על הקולות החזקי' אשר יעלו אבר כנשרים ונגוני אלה ואלה נשכחו מאמתנו כי מעת חרבן ראשון היו הלוך וחסור הענינים המסגלים (ר' שמואל ארקוולטיכדו, ערוגת הבושם כז, לב:). — וביני, במשמ' בעל סגלה או תכונה ידועה, מיוחדת: וההכמים מסכימים שאין לשכל צורה מסוגלת (מקור חיים לרשב"ג ה 16). ועל כן עמדה הסגולה (של הצחוק) במסוגל בו (האדם) (ר"א חסדאי, תרג' ספ' היסודי' לר"י הישראלי, כ"י כזנהנזי). ועל כן כשירצה האדם לתאר דבר בעניין מהעניינים שהוא מיוחד לו יאמר שזה הדבר מסוגל לו (רש"ט אבן פלקירא, ראשית חכמה 26). כי הדקדוק נותן סדרי מלות מסוגלות באומה מיוחדת בלבד וההגיון נותן סדרים משותפים כוללים למלות כל אומה (שם 34). השביעי העיון במה שישתתפו בו מיני הצמחים וכמה שהוא מסוגל לכל אחד מהם (שם 51). ואמר החכם הטובות שמטיב הבורא י"ת ויתברך לנבראיו רבות והמסוגלות באדם שני מינים (הוא, המבקש כד). מפני שהוא מסוגל במעשיו (ה)טובים יותר מחכמתו הכנת המעשה עומדת לקיים חכמתו (ר"י אבן עקנין, ספי מוסר ג יא). — ובמשמ' בעל סגלה לרפואה: ואני שמעתי כי יסוגל (לאמר ירפא בסגולה) בזה העצם אשר בין גלגלת הראש והערף (כרבוני, ארח חיים ג יא, כ"י ביהמ"ד שכתר).

—°נפעי,—א) נִסְגַּל, כמו קל, נבחר: אודה אוקיר השם השביעי הנדגל ושם רב אבאר בתוך עם הנסגל (סדר רע"ג, תיקון ליל שבת בין ר"ה ויוה"כ, ב, ורשם לג:). והודה

[1] [ואולי הוא מן סְגוּל, אוצר וקנין מיוחד.]

היצר לבבות הנצר נפשות הבצר לרוחות כבירים בשירים נשקלים הדשים נסגלים במבטא נגבלים וקוקים נחקקים (דונש, שער השיר 4). אזי נסגל[1] וגם נדגל בשנים עשר דגלים והעריכם והדריכם בתום יושר מפעלים (ערבית ליל כיס כפור, מחז' איטל' ב, עז.). יחדו עלי שלחן וכוס דודי קרא זמן שרידנו וכלה נסגלים (שלם בן יוסף שבזי, אהב' הדסה, פזמונ' תימנ'). שמרה אדון עולם ידידים נסגלו הדורם עדת האל אחריך נמשכו (הוא, Poesie d. Iuden Iemens, הול' בכר 37). קומו עלו עם נסגלו (הוא, שם 72). עשה גם אתה עמנו וכרת לנו ברית להיות ידך עמנו ולהסגל בנו להיות מגדולי אוהבינו ומחשובי ידידינו (אגר' שר בן מר' ורב' סעדיה זכרו לברכה למר' ורבנא שלמה, כ"י גני', העתק' אלב ספירא). — ובמשמ' מיוחד: ואינו נסגל[2] למי שמכרוהו בית דין כדעת בעלי הקבלה וכו' ואינו נסגל לגר צדק כדעת בעלי המקרא כי מהטעם אחיך (ר"א הקראי, ספ' ג"ע, קמט.). — ב) נִקד בסגול: עדה שהיא לשון עדות הע' ננקדת בצירי שהיא קמוצה קטנה כגון תהיה לי לעדה ועדה המצבה אבל עדה של עשרה הע' נסגלה כגון לעדה הרעה הזאת (מדרש שכל טוב, ברא"ש' כא ל).

—*הפע', הִסְגִּיל, — עשה שפלוני יהיה סְגֻלָּה, שיהיה מובחר, ואמר הפיטן: זכרתי חסדך ואהבתך עלי כהדגילו הובות העבירו ואותי לך הסגילו טלאיך עתה בתחן ופלל ירגילו (ר' אליה ב' שמעיה, אריה ביער, סליח' יוס ד). טהור לרצון מיחליך טפת לנאמן חיליך טף עב להסגילך (יוצ' א שבועות, מחז' איטל' א, קמז:). — ובמשמ' עשה לדבר סְגֻלָּה, עשה לו תכונה מיוחדת: וכאשר יכביד באויר הרקיע מורידו הקב"ה מטר וטל על הארץ בין רב היה בין מעט היה וברר הקב"ה הויית המטר מאיזה מקום ירבה עלייתו וירידתו שמסגילה לו הקב"ה כדכתיב הקורא למי הים וגו' (דונש על רסע"ג 52). הסגילו מלכו סגלה מאד יקרה בבגדי שש הוזהבו מזהב אופירה (ד"ה יהודי מלכים וא"י ב, מן 262). והנה הקווי אל השמחה יקרא שחוק על דרך האמור באברהם כשנפל על פניו בבשורת הזרע אלא שבא אצל הלויתן בפועל יוצא כי יוצרו ממציא ומסגיל בו השחוק בכל יום להטיב לטובי' (רמ"ע מפאנו, אמרי עהוד', חקור דין א ב). — ומצוי ביחוד בספרות הקראים במשמ' יִחֵד והגביל והפריד: כי שם מעשים בעת שיעשם האדם יאמר יוחש בעדו כי היא יסגיל עצמו מן אשתו (ישועה בן יהודה הקראי, ספ' העריות 43). ובאמרו לכם הסגילם באחת מן הדתות אשר היו מתנהגים קודם (ר"א הקראי, ספ' ג"ע, ה.). הלא תראה בענין האביב שהוא מצוה מחודשת הסגילה בארץ ישראל כאשר יתבאר (שם ו.). ועוד אמר שאלמלא היה הרצון במאמר ושנים על התקופה מהטעם להסגיל לתקופת טלה מארבע התקופות (שם עז:). אך החכם הקרקסאני נ"ע הסגיל שם מלאכה על אומנות ושאר המעשים אסרם מן תעשה מעשיך (שם כג:). ועוד שזה המאמר אינו מסגיל על מי שלא הכין מבעוד יום רק כולל (שם מח::). כי אין טעם להסגיל איש מאיש ממאמר מאישה בין שיהיה כהן עצמו בין שיהיה זולתו (שם קנ:). הם הסגילו זמן הבוקר לבד בו (בטטפות) יקשרו (פירקוביץ, מסה ומריבה, דבור א). — וכן שה"פ הָסְגַּל: אלא מנהג קדום היה כפי שהעיר במאמר והיו לאותות ולמועדים ונותן התורה העמידנו בו ע"פ אותו המנהג שלא היה בהסגל מקום (ר"א הקראי, ספ' ג"ע קדוה"ח י.) ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר ובמלת לכם רבה ולא נראה שהוא הסגל על האב (שם קכא:). — ועי' עוד ערך הַסְגָּלָה.

—*הפע', הֻסְגַּל, הוסגל, — נעשה מיוחד לדבר בתור סְגֻלָּה ותכונה מיוחדת: ככר ידעת למעלה ענין המהלך האמצעי ושהוא מהלך השמש בגלגל המוסגל והוא גלגל היוצא (פירוש קדוה"ח לרמב"ם, יב). ודע שהשמש יש לה שנוי אחד מוסגל בה והוא קשת השווי שלה שבין מקומה האמצעי והאמתי (הוא, שם). מוסגל בסגולת אדון כל הבריות והושת עין לדור (ד"ה יהודי מלכים וא"י ב, מן 91). — ומצוי ביחוד בספרות הקראים: ואע"פ שהמורגשים והמושכלים מוסגלים ומוגבלים ומיוחדים ושוים בענין אחד בלתי היותם נפרשים ונבדלים עוד (לקו"ק, כספי 50). והוא בוא ערות האיש במקום המוסגל מן האשה וכו' והוא שם למעשה המוסגל והוא נלקח ממקצת הפיוטין (שם 92). וכי ימציאו על איזה מהם ירצה ויגמה לשום אותו הקול המוסגל שם לגוף המוסגל או הגדה עליו (ישועה בן יהודה הקראי, ספ' העריות 76). עם היותו אותיות כרותות הכריתה המוסגלה אשר הולך

---

1) [כך גם במחזור תימני כ"י בריט' מוז' מנקד בנִקוד העליון נִסְגַל, ובסמא"צ נמצא בסליח' לר"ה.]

2) הפסוק כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה.

אחר התקון (שם IV). זה המאמר מוסגל לאנשי ארץ ישראל (ר"א הקראי, ספ' ג"ע קכז::). ואמרו שזה תלוי בב"ד לבד לקדש איך בדבר שתלוי ביכולת כל אדם שלם ההרגש יהיה מוסגל לב"ד (שם י:). כי לא הוסגל מאמר והיו לאותות בבחינת מקום אחד רק לכל העולם כאחד (שם עז.).

—התפ', נתפ', — א) *נִסְתַּגֵּל, נתיחד בתור סגלה מיוחדת: ולכן נסתגלו ג"כ התגין דוקא על אות החי"ת מלבד שהיא בעצמה הוראה על החיות מצד לשון המבטא (פענח רזא, ברא"ש ב:). — ובמשמ' קבל ורכש לו תכונות מיוחדות של סביבה חדשה, התרגל לתנאים של חיים חדשים, רגיל בספרות העברית החדשה ובדבור. — ב) נִקד בסגול: וכן ולבֶן שנים מן לָבֵן ונסתגל הבית לסבת המקף וכנ"ל (רייכרסון, חלקת השם לט). ובכנוי יתחלף הצירא בסגל עוֹרְךָ־כֶם, ע"ד חוֹתֶנְךָ מן חוֹתֵן וכנ"ל וכן להלן מַקֵּל מַקֶּלְךָ מַקֶּלְכֶם וכן יסתגל במקף כמשפט כמו עֶקֶשׁ־לב (שם מג).

א.*סֶגֶל, ש"ז, —כמו סְגֻלָּה, — א) אוצר, ואמר הפיטן: סידר חלונות אטומות תפרש סיגלנו פן אורש (Kahle, Masor. d. West., יג). —ב) המובחר והטוב, ואמר הפיטן: הנוי והנצח לחי עולמים הסגל והסיגוב לחי עולמים (האדרת והאמונה, פיוט מובא בספ' הקנה, ענין מילה). שוש שגב סגן סגל סאי סרוה סבובי סער סלולי ספיר שפת שרפים (מי יעריך אליך, יוצ' לשב' לוס כפור, מחז' איטלי' ב, פז:). —ג) תאר לישראל: שלחתי במלאבות סגל הבורה (שמעון בר יצחק, יוצ' ב ר"ה). בחרתני סגל להעמית שפר נחלתך עולמית (אודך, יוצ' ב פסח). יוקשים כהתעו זו במעשה העגל רבים עלצו ופצו אין ישועתה לסגל (אז, שם). צר ואויב הלטיש עיניו פיהו פער לשאוף עניו עשת בשלו להשמיד קהל המוניו סגל לאבד חרת בנשתוניו (במתי מספר, סליח' לתענ' אסת'). סלסול להתקדש נצר עמרם סולת וכמעשר ממעשר הורם סגל לברך בשמך צורם שים באפך קטורת תמורם (Elbogen, Stud. 128). הל תהלו כנרקעו המון סגל תודעו הצפון וזרוע תשועשעו (אור ישראל, יוצ' א שבוע', מחז' איטל' א, קמז:). —עם סֶגֶל, כמו עם סגלה: וברביעית חחדש להתחבר עם סגל בזרוז קדשה וטהרה לרגל (יוצ' שבת הפסק' א). לנחלת צבי לא הגרלו עם סגל למו אדון לחלק והם לו לדגל (Elbogen, Stud. 174). — ד) משמעה מיוחדת, מובן מיוחד: וכשהיה ידוע בין אנשי הלשון הסגל הזה השם אם יהיה הדבור בו משולח לא מוסמך וכו' (ישועה בן יהודה הקראי, ספ' העריות XXVI).

ב.*סֶגֶל, ש"ז, כמו סגול משמ' ג), אשכול הביצים באדם, testes, עי' א.אשכל: ועוד ז' בקרביו של אדם ונקראין סגל כבד (ושש)[1] ולב וריאה וטחול וכו' (מדרש תדשא, הוצ' אפשטין).

סְגֻלָּה[2], ש"נ, סמ' סְגֻלַּת, כנ' סְגֻלָּתוֹ, — א) דבר משבה ויקר מאד, שאדם מבקש לשמרו לו, אוצר, wertvolles Eigentum, Schatz; possession précieuse, trésor; valued possession, treasure, וביחוד תאר לישראל ולצדיקים שהם קנינו החביב של אלהים: ועתה אם שמע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סְגֻלָּה מכל העמים (שמות יט ה). בך בחר יי' אלהיך להיות לו לעם סְגֻלָּה מכל העמים אשר על פני האדמה (דבר' ז ו). ויי' האמירך היום להיות לו לעם סְגֻלָּה כאשר דבר לך (שם כו יח). והיו (יראי יי') לי אמר יי' צבאות ליום אשר אני עשה (אותם) סְגֻלָּה והמלתי עליהם כאשר יחמל איש את בנו העבד אתו (מלאכ' ג יז). כי יעקב בחר לו יה ישראל לִסְגֻלָּתוֹ (תהל' קלה ד). — ומצוי בסהמ"א, ואמר הפיטן: כבשים כובשים עונות מכבסים כתנוק בן שנתו סגולה עושים (תפלה תקח, סליח' ער"ה). חמוקי ירכי בם לפסלה זרע להרביע ולהתעיב סגלה (עז, יוצ' שבת זכור). סגלתך ונחלתך לך תמיד ישוררו (יוצ' שבת א אחה"פ). אום קדוש מכל אום נעלה זה היום היה לסגולות כי החרשים שמעו מלה העורים רואים הקולות וכו' (רשות לנשמת של שבוע', מחז' איטל' א, קמז:). רנני קולך תני בת סגולה שב גביר אל הדביר בית תפלה (רלב"ע, אשמחה). למי יי' מבני איש ומיקומם אשר לקה צור סגולה ונחלת הבל שמם (הוא, למי יי'). ואם חג המצות היה יום גאולה בחפזון בדרך הלכו סגולה (הוא, בין שבת ומועד). גם אלה מהם סגילה בחרת ושמך עלינו נקרא (הוא, כי שם ה' אקרא) סגלתו

---

1) [אצל ילינק בהמ"ד ח"ג הגרסה: ככה ושש ולב, ועי' בהערה של ר"א אפשטין שם.]

2) [באשור' סָגִלֻ, מ"ר סָגִלָאתֻ, מקנה. בערב' שג'ל a), חלק, מנה. בארמ' סגולא, סגולה, ענב, אשכול.]

---

a) سجل

תהי נא בידו עטרת וצניף מלוכה צבי תפארת (אנעים זמירות, פיוט לשבת). הבין ופעל זהרי חכמה שפע נבואות עם סגלתו (עמנואל מרומא, חרוז על יג עקר׳ JQR. NS, V ,535). — ובמשמ׳ היקר והמובחר: הסגולה מאנשי היחוד שהעמיקו בחכמה והבינו ענין הבורא והנברא (ר״י א״ת, חו״ה, היחוד ב). והשני טרף מזון זולתו מאשה ובנים ועבדים ומשרתים והדומה להם ואיננו מובטח מן האלהים לכל הברואים אלא לסגולה מהם בתנאים מיוחדים (שם, הבטחון ד). והתחברות כבודו אלינו מפני שאנחנו נקראים הסגולה מבני אדם (הוא, הכוזרי א כז). ואחר כך יתפלל לבער הסיגים בברכת המינים וסומך לה שמירת הסגולה הזכה (שם ג יט ה). והחכמה שהיא ירושה מאדם והיא הכמה המוחזקת בכח אלהי איננה כי אם בזרע שם שהיא סגולת נח לא פסקה החכמה ולא תפסוק מן הסגולה ההיא מאדם (שם א סג). ושולח אליו סגולת שריו ועושה עמו מה שלא היה עושה עם זולתו (שם ג כא). וראה איך שב הענין האלהי הדבק באברהם ואחר כן בהמון סגולתו ובארץ הקדושה וכו׳ עד שהעתיק אותם ונטעם באדמה הראויה לסגולה ונקרא אלהי אברהם ואלהי יצחק (שם ב כ). אכתוב עלי ספר דבר שפר אשר לי שעשועים הוא עדי אין תכלה פן יהיה מני כרגע נעלם פן יאבדו כל דרשים הסגלה (ראב״ע, אשיר בקולי שיר). כי הרחקת הגשמות ממנו ית׳ וכו׳ ראוי שישתתפו בה ההמון והסגולות וראוי לדרוש לקטנים ולנשים ולעמי הארץ וכו׳ (שם עוב, פתיח׳ מו״נ, ג:). ואנשי המדינות יש מהם שהם המון העם ויש מהם שהם סגולה (רש״ע פלקירא, ראשית חכמה 69). והסגולה הם האנשים המאמינים מה שיאמינוהו ויעשו מה שיעשוהו (שם). ומה שאומרים בברייתא ופניהם דומים כשולי קדירה כוונו שההמון יבינהו כפשוטו ותגדל פחדתם מחטוא והסגלות יבינוהו על דרך הכמה כלומר שהם מתביישים ונכלמים על מה שחטאו (ר׳ הלל מוירונא סגמי הנפש, לא.). —ועם יחיד, יחידים, החכמים המובחרים שהם המעטים בבני אדם: נאמר שבספרי הנבואה לא יתבאר בפירוש מה שיושג בפלוסופיא האמת בעבור שלא יקשה הבנתם על העם והם המון האנשים אך יורמז אליו ויתעורר להבין היחיד סגולה פנימיות אותן הרמיזות וידע שהחכמה נכללית בספרי הנבואה ויסתפק ההמוני בנגליהם (ראב״ד, אמו״ר 12). ואם ידובר עמהם בדבורים הנאותים ליחידים סגולות נהשלו שכליהם ונכבו רעיוניהם (שם 39). אמנם המובן שהראתה לסגולת היחידים וכו׳ (ר׳ הלל מוירונא, סגמ׳ הנפ׳ ל:). וימצא כתוב יחידי סגולה הנקובים בשמות היושבים ראשונה במלכות (רש״פ, ד׳ כוסות, כוס ביד ה׳, ז). —ובאותה המשמ׳, סְגֻלַּת הַסְּגֻלָּה: ואל תפקוד סודך אלא אצל סגולת הסגולה מהם בלבד (ר״י א״ת, חו״ה, חשבון הנפש ג). נמצא כי האומה הישראלית היא הסגולה והצדיקים מהם הם סגולת הסגולה (ר״י מפיסא, מנח׳ קנא׳ 86). כבר קם מבני אל שר ונגיד צבי עדה ונחלתה ונרה גאון הדור סגלת כל כגלה משוש ארץ המונה והדרה (עמנואל, מחב׳ ח). — ואוצר של כסף וזהב וכדומ׳ בזה: יש לי סְגֻלָּה זהב וכסף נתתי לבית אלהי (דהי״א כט ג). כנסתי לי גם כסף וזהב וּסְגֻלַּת מלכים והמדינות (קהל׳ ב ח). — ובתו״מ: מה סגולתו של אדם חביבה עליו כך תהיו חביבין עלי (מכילתא׳ יתרו, בחדש ב). כאדם שיש לו סגולה חביבה עליו ביותר והוא מונה וחוזר ומונה עד כמה פעמים כדי שידע חשבונה (מד״ר במד׳ ב). — ועשה סְגֻלָּה: קטן שאמר לאחד בשוק האבילני מעשר מחלקי מאכילו מפני תקון העולם אם חייב לו מזונות אז שהיה עושה עמו כדי מזונותיו מאכילו משלו ועושה לו בחלקו סגולה (תוספת׳, תרומ׳ א יג). החובל וכו׳ בעבדו ושפחתו העברים של אחרים מוציאין מידו ושל בתו נותנין לה מיד ושל בנו עושה לו בהן סגולה בבניו ובבנותיו קטנים של עצמו פטור מן הכל (שם ב״ק ט ח). אין מקבלין פיקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן הקטנים קיבל מן האשה יחזיר לאשה וכו׳ קיבל מן הקטן עושה לו בהם סגולה מת יחזיר לאביו (שם יא א). —ובסהמ״א: לא ידעת כי בלשונות אשר בני האדם מחבבין בם בלשונות ירומם אלוה כל אהובים כמו חבל האיש ונחלתו והלקו עליו נאהבים מסגולה ההיא ויותר ממנה יראי אלהים השובים (סעדי על חוי הבלכי ב, הוצ׳ דודזון 38). אח״ז בא הקטן וערער עליו הגדול לאמר כי הממון שהיה בידך בחיי אבינו ולאחר מיתתו הי׳ סגולתי ולא היה לאבינו אלא פחות מאלף כספים וכו׳ ואתה מאין סגלת לא היית מרויח הוצאותיך וכו׳ (שאלה מרה״ג, תורתם של ראשונים, מהב׳ ב ט, הורבין). ויאסף המלך המולך עליה סגולות כסף וזהב ונכבדות וקהלת היילים אשר לא אסף כמוהו מלך אשר היה

לפניו (מנחם, מכתב ר' חסדאי אבן שפרוט למלך הכוזרים, הכוזרי כט). ושל אוצרות לסגולת המלך בונין בנין חזק (רס"י, ע"ז עז:). שעשאתו סגולה מן מעשה ידיה (ספי התרומו' ו ג). מי מלל לאב בחכמה כמוך מאד נעלה על כל מגיני ארץ ואוצרות סגולה מקבלים האסיפה נפרדי החבילה (ר"י מפיסה, מנח' קנאי 4). — ואמר המליץ: צרות שיר מסוגר השערים ונלאו מעבור בו רוב יצורים אשר בו אוצרות שיר לא ערכו זהב אופיר ולא גזרי שמירים ומחמד כל מליצות גם נכות החרוזים החשוקים הבחורים ובחדריו סגולות עניני כל נאום חזק ככוכבים מאירים (ר"מ דרעי, לקו"ק פט). —תאר לאלהים: אתה סגולת כל סגולה ובלעדיך אין סגולה מוצאת (רס"פ, ד' כוסות, כוס ישוע' ה). — ובמשמ' קנין איכותי מיוחד, תכונה מיוחדת לדבר: והוא בודאי לפי שהוא סגולה ללשון העברי בלבד ולא אלא לשון הערבי עליו צרופה (תשו' דונש 104). וכאשר תאמר לימין שמעון לשמאל לוי הוא צירוף במצב וכן בשאר ומסגולת המצטרפים שכל אחד מהם ישוב אל האחר (ראב"ד, אמו"ר 7). וכאשר רצה אבן גבירול לרשום אותו אמר במאמר הראשון ממקור החיים אם יהיה לדברים כולם יסוד כולל הוייב לו מחסגולות שיהיה נמצא עומד בעצמו אחד בעצמות נושא החלופים נותן על הכל עצמיתו ושמו (שם 11). והחכמים גבלו הפילוסופיא בג' גבולים ידועים הא' נגזר משמה והב' נלקח מסגולת בחותיה והג' מאותות פעולותיה והכמותיה (רמב"ע, ערוגי הבושם, ליון 3 120). והקו ע"ד כלל הוא ג' מינים יש קו ישר וסגולתו הוא שכל הנקודות הרצופות עליו המחשבה כ:לן ־י במראית עין מקבילות זו לזו וכו' (ר"י הישראלי, יקו"ע ו.). וכבר יצליח הכה הדברי בקצת האנשים מהתדבקו בשכל הכללי במה שירוממהו מהשתמש בהקשה והעיון ויסיר מעליו הטורח בלמוד ובנבואה ותקרא סגולתו זאת קדושה ותקרא רוח הקדש (ר"י א"ת, הכוזרי, ה יב א). סוף דבר כי לפי ההקדמה הראשונה יבטלו כל מופתי ההנדסה ויחלק הענין בהם אל שני חלקים אם קצתם יהיה בטל לגמרי כסגולות ההבדל וההשתתפות בקוים ובשטחים וכו' וקצתם יהיו מופתיהם בלתי מוחלטים (ר"ש א"ת, מו"נ א עג). ולהרחיק מכל מעשה הכשוף הזהיר מעשות דבר מהקותיהם ואפי' במה שנתלה במעשה העבודה וכיוצא בהן ר"ל כל מה שיאמר שהוא מועיל ממה שלא יגזור אותו העיון הטבעי אבל נוהג לפי דעתם כמנהג הסגולות וכחות המיוחדות (שם, ג לז). וכל מה שימצא לכל אישי המין תמיד ולא יהיה מעמיד למין ההוא נקראהו סגלה (מלות הגיון י). ונקרא השחוק סגלה לאדם בעבור שהוא ימצא לכל אישיו תמיד ולא ימצא למין אחר זולת מין האדם (שם). והסגולה הוא הכללי הנפרד יבדל בו כל אחד מהמינים הנחלקים מהמין המשותף לו (כל מלאכת ההגיון, מבוא). וכאשר היה זה כן הנה העצם בכלל כללי היה או פרטי בסגולתו שלא יודיע מנושא כלל דבר יוצא ממהותו והמקר' גם כן בכלל כללי היה או פרטי בסגולתו שהוא יודיע תמיד דבר יוצא ממהות נושאו ומינו (שם ו.). ואולם לקיחת סגולתו כמו אמרנו בסוס שהו' חי צוהל (שם מג:). וידוע שסגולות האדם מתפשטות אחת אחת בשאר מיני בעלי חיים (ר"י בר' אכטולי, מלמד התלמידים קסו:). וכן הענין בכל הסגולות הבלתי נפרדות אבל בנפש אי אפשר המצא זה בעבור כי הוא מן הנמנע המצא אדם בלתי מתנפש וכו' (ר' הלל מוירונא, תגמו' הנפ' ג:). פי' ידוע כי העצם אין לו גדר אמתי בעבור שהגדר מורכב מסוג ומהבדל והעצם הוא סוג הסוגים אם כן הוא חלק מהגדר וחלקי הגדר הם קודמין לגדר אמנם יש לו שש סגלות הם אליו כמו חוק למען הבדילו מן המקרה (שם לט:). לפי שאין הסגולות נודעות לנו ואין לנו לדון עליהם מדרכי הטבע המפורסם שהרי יש סגולות שלא נודע עיקרן לכל בעלי הטבע (רשב"א, שו"ת א, קמז). כי מצד חקירותינו לא נוכל להשיג לעולם בדבר אלהים כלום כי גם בענייני העולם השפל לא יכלו כל חכמי הטבע לבוא עד תכליתם כי מי יגלה בחכמת המחקר סגולת העשבים והפירות (הקד' ספ' חינוך, ד"ה ועתה). כאשר ישאב האבן השואבת הברזל בסגולתה (הרקנטי, ברא' ג:). סגולת זאת הנפש על רוב החכמות העיוניות אשר אין הרצון בהם אלא העמידה על אמתתם לבד והזריזות על ידיעת סבות הדברים ועלותיהם ולקיחת הראיה בנראה מהענינים על הנסתר מהם ולדעת מדריגת הנמצאות במציאות ואיך נשתלשלו מאת הבורא יתבר' וכו' (העתקו' ממאזני העיונים לאבו המד אלגזלי [כ"י פריז] פרק י בסגולת נפש החכמה, או"כ 3 169). ואחר כך הדברים אשר הם סגולה לכל מלאכה ומלאכה מהמלאכות מהבלים וזולתם עד אשר ישלם לכל מה שתצטרך אליו האומה מהלשון (רס"ע פלקירא,

ראב״ע הכמ׳ 23). ודוגמת זה ממה שאנו עתיד לזוכרו בזה הספר כי אנו נמצא בלשונינו סגולה ולא נמצא ממנו פעל (שם 26). וענין סגולה דבר מיוחד שלא נמצא אלא לאותו הדבר שאמרו שהוא סגולתו כמו השחוק שהוא סגולה לאדם (שם). ולמקומות סגולות מהטבע (הוא, אגר׳ החלום א, JQR. NS. I, 475). ואמנם ענין זה המדינות אשר הוא סגולה באדם ימצא בו מצד היותו מתדבק ומתחבר עם זולתו (ר״י מפיסא, מנח׳ קנא׳ 1). ואם לא היה זה המדינות והיה יחידי לא תמצא בו זאת הסגולה הנפלאה אשר עליה יעלה האדם על שאר מיני הב״ח (שם). ואמנם ענין הנבואה הוא מכלל הנפלאות והסגולות אשר ייחד ה׳ ית׳ באומה ישראלית אשר תורה על עוצם השגחתו עליהם (שם 40). לפי שהתורה בסגולתה תשיב הנפש אל שרשה העליון (שם 74). שיהיה תועלת עשייתו מפורסמת בפועל עשב הפיאוניא״ה לנכפה וזולתו מהסגולות אשר בתנם הנסיון פעמים (שם 110). הסגולה היא הכרת מין ממין מהמינים הנחלקים לא בעצמו ויחזור במשא ויאמר בחשיבות המקרה איזה דור הוא כגון הצחוק לאנוש והצהילות לסוס (מדה״ח לר״י הכהן א ג, 1247, כ״י ברלין). אבל האיש המומחה יגזור שכלו שיבקש הסגולות (ר׳ יוסף שם טוב, כבוד אלהים, כ:). ואומרים שהוא ע״ז של גילום שהיה מתרבה ומתגדל בסגולתה ויהרסו את הבמה ושרפו את הארגז (יוסף סמברי, לקוטים הוצ׳ נייבויר, 39). ויש שפרשו שם שם לו חק ומשפט שלמדו הקב״ה חכמת הצמחים וכחות שבהם בסגולתם ובטבעם לפי שיש מהם עשבים מחיים וממיתים ויש מהם מרפאים ויש מהם מחליאים ויש ממתיקים את המר ויש שממררים את המתוק וכל זה בין בטבע בין בסגולה וזהו לשון חק ומשפט (רבינו בחיי, בשלח מה:). ואחר אלו האיכיות השניות הם קונים איכיות אחרות נקראים סגולות לפי שלא קנו אלו האיכיות מכח הקור והחום והלחות והיובש וכו׳ ואלו הסגולות הם כמו הסמים המשלשלים והמגירים והמשמחים והמושכים הברזל (רשב״ץ דוראן, מגן אבות, 3 א). הנה עוד בסגולת טבעו התועבה הזאת (של החולד) שהנקבה תהר מאזנה ותלד מפיה (ר׳ עזריה מן האדומים, מאור עינים כג). וכן המזג המתהוה מהרכבתם במיני הנמצאים השפלים כבר גדרו היותו התיחסות נגוניי בין ארבעת האיכיות הראשונים מתוך ערוב היסודות הארבעה ונעמוד על אמתת זה מפרסום יושר הפעולות הנמשכות כסגלותיהם (ר״י מוסקטו, נפוצי יהודה דרוש א, א.).— ואמר המליץ: הטוב כי תערופנה על שנינו בטוב המעשים פועה ושפרה הבסגלות וכחות בהמיות לנפש איש תהי מעלה ויתרה (עמנוי מחבר׳ ח).—ובפרט התכונה וכח מיוחד לרפא מחלה: (ביצת הרגול) וזה יועיל להולשת עצבי הירכים בסגולה וכו׳ וכמו כן יזמו בעלי סגולות כי כשיוקח מסמר מעץ הצלוב ויתלה אותו על גרגרת מי שיש לו קדחת שלישית יועיל לו (רמב״ם, פרוש המשנה, שבת סז.). ומה שהתירו קמיע מומחה אולי הוא דבר שיש לו מן הענין ההוא בסגולה במסמר הצלוב (אבא מארי לרשב״א, מנח׳ קנא׳, מכתי א). השקדים הם המשובחים שבפירות מחזקים האצטו׳ והכבד בסגולה (כרבוני, או״ח ג בחליי האצטו׳). אף על פי שמרפא מצד סגולתו אין מתירין לו (המאירי, יומא, פד.). אל תשען בריפוייך בסמים הפועלים על דרך הסגולה כי רובם שטות ושטי כזב (ר״י הישראלי, מוסר הרופאים עד). ובסגלה לבעל קרי אמר והיה לפנות ערב ירחץ במים (ר״א הקראי, ספ׳ ג״ע קי:). וכן שמענו כמה מיני חולאי׳ שנמצא להם רפואות מעולים בדמים קלים בדרך סגולה והנה מצאנו לרז״ל שאמרו כל העונה אמן יהא שמיה רבה בכל כחו אפילו היה בו שמץ מינות מוחלין לו והחמירו בזה בזוהר ואמרו וכו׳ הרי סגולה אחת (ר׳ אליהו, שבט מוסר יט). והוא סגולה גם כן לבטל הרהורים רעים שיחשוב בלבו (האדם) (שם כ). ויש רפואות כתובים בתלמוד בדברים טבעיים ויש אחרות בדברים שהיו יודעים ומכירים בהם שהם סגולות לרפאות חולים ידועים (ר״י אבוהב, מנוה״מ ו ז א א). ובצד קצתם כתוב בדוק ומנוסה והקורא המאמין שהסגולה אמיתית בעבור הכותב הדבר כי אמר שנבחן ונתנסה אבל לא כתב אם נמצא אמיתית או לא (ר״י אריה די מודינא, ארי נוהם ג כד). וינסה סגולות כל הסמים הפשוטים וכחותיהם אחד לאחד (ר״י אלבו, עקרים א יח, מז:). דע כי בשני דברים אלו יש סגולה גדולה לעשות מהם רפואות תעלה (ר״י בן זבארי, ספ׳ שעשוע׳ ו, הוצ׳ דודסון 58).

סְגֻלּוֹתִי, סגולותי, ש״ז,—החכם בעל סגלות מובהרות, בנגוד להמון: ואמר בפרק ל״ה מן החלק הראשון כי הרחקת ההגשמה ראוי שישותף בה ההמון והסגולותי (כרבוני, מו״נ, פתיחה).

סגליי, סגוליי, סגולי, ת"ז, לנקי סגליית, סגוליית, סגולית, מ"ר סגליים, סגוליים, סגליות, סגוליות, — של סגלה; במשמ' מובחר: מה שיפעלו קצתם בקצת פעולות מיוחדות סגוליות משובחות (ראב"ע, ספי הנסיונות א, כ"י פריז). ולזכור זה המין היתה כונתי בזה הספר וזכרתי בו הדברים אשר יש להם סגולה שיעשו רושם פעולה מיוחדת סגולית נכבדת (שם). אמר הרופא הר' משה מריאיטי וזה בכלל מה שנסתפקנו מנעורינו ולא השגנו בו טעם מספיק ולא נקל הוא להשיגו והוא הקפו העונות האלה המיוחדים לעפוש כל ליחה וכו' וידענו אחרי שקידת המחשבה כי אין זה כולו מטבע הליחה אם לא יתחבר עמה פועל סגולי מה (הוצא באפוריסמי אבוקרט, כ"י ברלין). ודוגמת זה כתב הראב"ע כי בהיות ישראל עם סגלה וארצם ארץ סגולית נראה בהם פעולת הניצוץ האלהי כי באמרו עם סגולה נכללו ג"כ העבודות התוריות (קול יהודה לכוזרי ב יב, יג.). הנה כדי שיוכל האדם לבא בניצוח עם יצרו ידמה אדם עצמו לאחת מן האבנים היקרות הסגוליות דמצד הגוף החומרי שלו הוא כאבן עצמה דסוף סוף אבן דומה היא אין בה לא טעם ולא ריח ומצד הנשמה הטהורה שבו הוא כסגולת האבן היקרה (ר' אליהו, שבט מוסר כב). וישאר עדיין הבחירה ביכולת האדם להיות ידיעתו ידיעה סגוליית אלהית (ר' אברהם ביבאגו, דרך אמונה ז.). והכמות הג' שהוא הסגוליי הנמדד עם השכל ע"י המשל סגולה או שלמות עם זולתו פחות השלמות עם רב השלמות כזהב עם המופז שהוא המזוקק שבעתים אשר עמו נבחין ונדע שיעור שלמות הזהב הזה או זולתו וראוי שתדע כי פעמים המדה הסגוליית הזאת יסודה במעלת ושלמות הדבר לבדו (ר"י אבוהב, שער השמים לר"א אירירי, ז ז סג:). כי אין ספק שאתם יותר מכל עם ועדה וזולתכם תהיו לי להנאתי דבר סגוליי באדרי בכת להוסיף כח בגבורתי (ר"י מוסקאטו, נפוצות יהודה ט כג:). והקדמונים שלקחו כל הבקע מתחיל ממספר הששה רצוני 60 או 600 או 6000 או 60000 גם שמספר זה סגוליי ויפה יותר ממספרים אחרים (יש"ר מקנדיה, ספי מעין גנים מספ' סוד היסוד, פנה ראשונה). ומהתכונות הנשגבות והמעלות הסגוליות אשר לו (לאדם) המה השכל והדבור (ריב"ל, תעודה בישראל, ב א). — הכרעה סגליית: והשם היה ממתין ומצפה איזה זה עם ידבק בו ובו יבחר כי מחשבת ה' אינה מכרחת לשום דבר בעתיד וזה בהכרעה סגוליית נפלאה משאיר כל הדברים על מציאותם (ר' אברהם סבע, צרור המור, בראשי ה::). בראיות מופתיות וכו' וגלות עליות בהכרעות סגולייות מרגליות ואבנים טובות מפולמות (ר"י מפיסא, מנחי קנאות 4). והצודק משני קצוות האפשר בעתיד בהכרעה סגוליית נפלאה משארת טבע אפשרותם (ר' אברהם הבדרשי, בחינ' עולם יג). — של החכמים יחידי סגולה, בנגוד להמון: ואם יובדל הלמוד ההמוניי מן הלמוד הסגוליי (כרבוני, מו"נ פתיחה). — ובמשמ', של תכונה מיוחדת: בעבור שמה שהתאמת לו ממציאותו הוא הויתו הסגוליית העצמית אליו והוא עצמו כאשר הוא בה נמצא במציאות (ר' הלל מוירונא, תגמי הנפי כז:). — ובמשמ', של סגלה וכח מיוחד לרפא מחלה: שאינם מועילים אלא לאותו חולי בלבד שהם סגוליים לו (מורפורגו, שמש צדקה א פא:). ההבדל השני סגוליי לדברי האומר שהוא מעשה כשופים ולבטל הכשוף כתבו הראשונים כמה סגולות (ר' טוביה כץ, מעשה טוביה, בית חדש א ח לט:). כפי מה שכתבו הרופאים הקדמונים שיש במגפה כח צומח סגוליי באופן שיאהב לאחד וישנא לשני וכו' איך באותה המגפה לא נפלו כלל לא נשים ולא בתולות אלא אנשים גבורי כח ובוודאי התנגדות כזאת תהיה סגוליית (שם, משמרת הבית ב קטו:). (האדמה) מגדלת הרבה צמחים ועניינים שהם טובות למאכל ושהם סגוליים לרפואות וביוצא בזה מגדלת גם מגדלת דברים רעים מיני סמני המות ודברים מרים וקוצים ודרדרים (של"ה א, מאמר ב, דפוי ורשה לז:). — דברים סגליים: ושמנים פילגשים הם עשרה דברים סגוליים ויש בהם קצת מהטבע ועלמות אין מספר ר"ל דברים נעלמים (ר"ש אבן ויגאה, שבט יהודה 64). חכמת הטבע והדברים הסגוליים והכשופים שסבותם נעלמות (ר"י אברבנאל, נחלת אבות ה, בן בג בג). ואכתוב לך קצת רפואות ודברים סגוליים ומענין בריות משונות (ר' אליהו, שבי מוסר יא). או יסייעו אותו מן השמים להצילו בראותם לו לחם עמו בדברים סגוליים להכניע (שם יב). — תרופות סגליות: מספר בתרופות סגוליות הנהוגות בארצות האלו ובשאר ארצות (ר' טובי' כץ, מעשי טובי', משמרת הבית ו, קיד:).

***סגלגל**[1], ש"ת, מ"ר סגלגלים, סגלגלות, — עגל, round ; rond ; rund: ההוא דאמר לה לדביתהו

---

[1]) [כנראה הוא מן גלגל עם סמך הבנין. ואולי הוא במקום סעגלגל.]

קונם שאי את נהנת לי עד שתראי מום יפה שביך לר' ישמעאל בר יוסי אמר להם שמא ראשה נאה אמרו לו סגלגל שמא שערה נאה דומה לאניצי פשתן (נדר' סו:). מפני מה ראשיהן של בבליים סגלגלות[1]) א"ל בני שאלה גדולה שאלת מפני שאין להן חיות פקחות (שבת לא.). אבל כאן שיש חיות פקחות כשנולד הולד מגדלות אותו בעריסה ומשפשפות את ראשו לפיכך ראשיהם סגלגלין (אדר"נ טו). — ובסהמ"א: והן (העשבים הנקראים קובלי) סגלגלין ודומין לסוסין (רה"ג, תשו' הגאו' הרכבי שלד). ומובני זה לשון יון והוא כגון סולם שליבותיו עולות בנין סגלגל[2]) סביבותיו כמין כבש ומשתפע ועולה בעיגולא (ערוך, ערך מככה). בית עיגול דיגון פי' סגלגל ככבשין שאין לו פינות (שם, ערך עגל). מחתתיה כמין כף קטנה ושוליה פשוטין ולא סגלגלין ואין לה מחיצה לפניה אלא מצדיה וחותה בה את דשן הנרות (רש"י, במדי' ד ט). ודומין לפלח חצי רמון בחוץ שהוא אדום וסגלגל (הנ"ל, שה"ש ד ג). המסס הוא הסמוך לבית הכוסות עשוי סגלגל כמין כדור ובתוכו קליפות קליפות הרבה כגלגל של ריחים (הנ"ל, שבת לו.). וכן פי' רבי' שרירא פתוי הראש פרש"י ששערו דבוק זה בזה כנמטי וי"מ רחב הראש והוא משונה משאר בני אדם שהוא סגלגל וזהו רחב מלמעלה (אבודרהם, ברכות קיט.). — ואמר הפיטן: צר צורת מראה מעגל אבל מכל צדדיו סגלגל עלי כל חי יעלה ויגל ויראה כל עמוק וכל גל (יה אור, קרובץ שבת החדש). — ומ"ז: תודה לך מלאך וגם גלגל בם קשר אופן אשר נדגל מנהירות באש ובסגלגל (שבזי, פזמוני לחתן, תימני). יפת חן מקשרת למלאך וגולגלים ותציץ באשמורת ותאיר סגלגלים (שם). לבושה בבגדי שש ורקמה ומכללי ותנחיל שבטים יש לעיל מסגלגלי (שם, בריק אלימן).

סָגָן[3]), סְגַן, סֶגֶן ש"ז, סמי' סְגַן, מ"ר סְגָנִים, כנ' סְגָנֶיהָ, —א) כנוי של שרה לשרים משרי בבל ומדי, שניים לפחות: ונפצתי בך פחות וּסְגָנִים (ירמי' נא כג). קדשו עליה גוים את מלכי מדי את פחותיה ואת כל סְגָנֶיהָ ואת כל ארץ ממשלתו (שם כח). והשכרתי שריה (של בבל) וחכמיה פחותיה וּסְגָנֶיהָ וגבוריה (שם נז). ותעגב על מאהביה אל אשור קרובים לבושי תכלת פחות וּסְגָנִים בחורי חמד כלם (יחזק' כג ה-ו; גם יב; כג). העירותי מצפון ויאת וכו' ויבא[1]) סְגָנִים כמו חמר וכמו יוצר ירמס טיט (ישעי' מא כה). — ב) כנוי של שרה אצל היהודים שבי הגולה מבבל, שניים לשרים ולחרים: והתערבו זרע הקדש בעמי הארצות ויד השרים והַסְּגָנִים היתה במעל הזה ראשונה (עזר' ט ב). והַסְּגָנִים לא ידעו אנה הלכתי וליהודים ולכהנים ולחרים וְלַסְּגָנִים וליתר עשה מלאכה עד כן לא הגדתי (נחמי' ב טז; גם ד ח; יג; ה ז; יז; ז ה; יב מ). ובמדרש: למה שמעלתן של צדיקים מעלה שאין לה ירידה אבל מעלתו של עשו מעל' שכול' ירוד' היא היום הוא אפרכום למחר סגן למחר קומוס למחר סרדיוט (מד"ר במדי' טו). כשהיו ישראל במצרי' משועבדין בטיט ולבנים והיו מאוסין ובזויין בעיני המצריים וכשנעשו בני חורין ונגאלו ונעשו סגנים על כל באי עולם והיו אומות העולם תמהות ואומרי' אתמול הייתם עובדי' בטיט ולבני' והיום נעשיתם בני חורין וסגני' על כל העולם והיו ישראל אומרי' להם כשם שאתם תמהים עלינו כך אנו תמהי' על עצמנו (ר' חייא, שם שה"ש, לא ידעתי נפשי). —ובסהמ"א: ויקח עמו אלכסנדר סגן אחד שמו איאומיליאון איש גבור חיל (יוסיפון ל). והמשל שאומרין מסוגני ושליטי הואי איואן לגברי ניגדי כך פירושו מיד סגנים ושלטונים יצאה איואן והיתה לאנשים מושכין בספינה ובטיית אלמדאדין איואן שם אשה פרסית ודברי מוסר בן סירא וכיוצא בו (תשו' הגאו' הרכבי, שם). —ואמר הפיטן: סגן חופה ישיש סלסל סוד שוש אשיש (Kahle, Masor. d. West. ז). שים כפך עלינו ורחץ סגנים לבל ילכו יחף (שם מ). סלסל סיגני שרי סיומי סודרי סודר שושנים סוגה (שם יד). — ואמר המשורר: אשר כל רוזנים אליו מיחלים ולדברו מקוים כל סגנים (רסנ"ג, ולא יונה). בפתחם היום באמרי תורתך אחרי מות שני

1) [עי' רש"י. בכ"י מינכ' הגרסה מפני מה ראשן של ענויים סגלגל. ועי' ד"ס בהערה, והערת שכטר לאדר"נ בציון הבא.]

2) כך בדפוס ויניצ'. ובספר' אחרים שגלגל.

3) [וכן בארמ'. ובאשור' שַׁכְנֻ, שַׁכַן, ממנה ושליט. והפעל שַׁכָּנֻ, מנה לשליט, (Del., Handw. 659). והצורה העברית הקדומה היא סֶכֶן, במקרא רק במ"ר. והיחיד מנקד בפיוטים בכ"י ובדפוס סֶגֶן, ועי' מלון צמח דוד, נכריות קמד: וז"ל המשנה: לכהן גדול נקרא סֶגֶן ובסמיכות סְגַן וכו' ע"כ. ועי' גם בהערה של שד"ל המובאה להלן.]

1) צ"ל וְיָבֹס.

סגני סגלתך בקרבתם לפני הדרת שכינתך צדקתך לישרי לב (רמב"ע, אזהרת רענן).—ג) כנוי לכהן המשנה בימי הבית השני: חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן והסגן נותנו לכהן גדול וכו' (יומי ז א). ר' חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות (אבות ג ב). מלמד שנעשה משה סגן הכהנים לאהרן וכו' וכשם שנעשה לו סגן בחייו כך נעשה לו סגן במותו (ספרא, לו, מסכי מלואי א). בא הכתוב ולימד על הפרה שנעשית בסגן (ספרי, במדי קכג). לכך הסגן ממונה שאם יארע בו פסול ישמש תחתיו (ר' חנינא בן גמליאל, תוספת' יוה"כ א ד). עומד כהן גדול בשורה הסגן בימינו וראש בית אב בשמאלו וכל העם אומ' לו אנו כפרתך והוא אומ' להם תתברכו מן השמים (שם, סנהי ד א). ומשוח מלחמה קדם לסגן וסגן קדם לראש המשמר (שם הורי ג י). שרפת פרה והזאותיה בכהן גדול ושאר כל מעשיה בכהן הדיוט שנ' ונתתם אותה אל אלעזר הכהן אותה באלעזר שהוא סגן ושאר כל הפרות בכהן הדיוט (ר' מאיר, שם, פרה ג ו). חמשה דברים היה הסגן משמש הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך סגן מימינו וראש בית אב משמאלו הניף הסגן בסודרין אחז הסגן בימינו והעלהו לא היה כהן גדול מתמנה להיות כהן גדול עד שהוי' נעשה סגן (ירוש' יומי ג ח). דברי רשב"ג שאמר משום הסגן (כריתי ו:). בו ביום נמצאת אלישבע בת עמינדב יתירה על ישראל ארבע שמחות ואבל אחד יבמה מלך ובעלה כהן גדול אחיה נשיא ובניה סגני כהונה ואבלה בשני בניה נדב ואביהו (סדר עולם רבה ז יח, הולי רענר).—ומצוי בלשון הפיטנים: למען והוא לך כסגן באראלי אש (למען איתן, הושעני). פאר בקוריה באגד משזר פעלתה בסגן בעדי משזר (ממרה חקה, יולי פרסי פרה). נעו זבחי הכרים המשנים ניחוחי ריח קטרת סממנים שר חמשים יועץ ונשוא פנים סגן משוח לוים ואהרונים עמידתנו ראה דלים וריקנים (שלמה בר יצחק, יי' אלהי, סליחי ער"ה). זמן הגדול לחלקו כובש סגן מימינו עלות בכבש ואז בשיתים נסכים כסדר וסגן עומד ומניף בסודר (ר' מאיר בר' יצחק החזן, תפלה תקה, שם). זורז אצל שעיר עם בפור חלשו עלה בימין הגבה אמר סגן לאישו חטאת ליי' צרח ככתבו ופרושו (רמב"ן, אכפרה, סליחי מוסי יוה"כ). סגן ישאל אם ברק נוגה שה לקרוץ בשחר ולא באישון (סדר עבודי לוס כפור, מחזי איטלי' ב, קל.). יקיפוהו[1]) סגן וראש בית אב ובא לשער התוך למזרח העזרה ימצא שם שני שעירי עם וגורלות זהב נתונים בקלפי וכו' סגן ישמיע לו בגיל הגבה ימינך בעלותו ביד השמאלית ראש בית אב ישיח הגבה שמאלך (אתה כוננת, שם רטו:). פקיד אב משמאלו לאות ומימינו סגן קרואיו פליאות שם ועזאזל לראות סוד יי' ליראיו (רא"ע, אזכירה סדר עבודה). סגני כהונה ישביעוהו וערב יום כפור לאכל סעודה רבה ימנעוהו ודורשי יי' לא יחסרו כל (שם). סגן יעטהו כלי פז חליפות שמלות (Elbcg›n, Stnd. 149). לאדירים ורוזנים גם סגנים עדת יושר קהלת הנבונים (ד"ה יהודי מצרים וא"י ב, מן 75). לסגני ישישים נבחנים (שבזי, Poesie d. Iuden Iemens, בכר 72). — וגם סֹגֵן: כל סוגני חכמה ותושיה (שם).

*סִגְנוֹן[2]), סיגנון, סגנום סגנין, ש"ז,—א) דבור, בטוי אופן הבעת הרעיון: סיגנון אחד עולה לכמה נביאים[3]) ואין שני נביאים מתנבאים בסיגנון אחד[4]) (רב יצחק, סנהי פט.). ג' סימנים נתן להם (יוסף לאחיו) הזקן הבא בסיגנון שלו אנכי והממנה מכם זקנים ואומר לכם פקוד זה הוא הגואל (מד"ר ברא"ש' לז). — ובסהמ"א: כי כל הסיגנון הזה וסגנון של ירמיהו דומין (ר"ש, ידים ד ד). אלא דאיהו בעי לאשמעינן שאותן ד' שהן נראין מסגנון א' לא ראי זה כראי זה לגמרי וצריכי למכתב להלכותיהן (ריטב"א, ר"ה א, א.). שהרי התורה אמרה סתם תרועה קול נשבר כדרך שאדם עושה בשברו וסגנון א' אמרה תורה לכולם ואין הדורות שווין בדבר (שם ד מח.). כאשר יעויין הבדלם כ"א בסגנון שלו (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי, הקדי'). כמו שביאר זה בסגנון אחר בפסוק מדינים ישבית הגורל (שם, כז, ד"ה מברך רעהו). ומצינו סגנון זה שהרועים דרכם לדחוק עצמם עד שימצאו

---

[1]) זה לשון שד"ל (בהערה כב): צרפת (ר"ל הכ"י הצרפתי) סֶגֶן, אפ"מ (ר"ל אסטי פוסנו מונקלאו) סְגַן, הראשון ע"ד לה"ק והשני על דרך לשון ארמי כמו גֶּבֶר גְּבַר וא' מן הפיטנים אמר זכור סֶגֶן אשר נִגַּן.

[2]) [מיונית σίγνον, ורומית Signum, אות וסימן. עי' יסטר', וקרוים Lehnw., 372. בריל, Jahrb. I, 213, גזרו מצנדית.]

[3]) פרש רש"י: דבר מליצות של רוח הקדש נכנס בלבם לזה בלשון זה ולזה בלשון זה והכל אחד.

[4]) פרש"י בלשון אחד.

מעט מן הטרפה להביא לפני הבעלים ופטורים (חזקוני, משפטי' כב יג). הנה סגנון הפרשה ודבריה יוכיחו בהכרח (כ"י אברבנאל, ראש אמנה טו). וזה על שלא היה לו ספרים מוכנים ועל שהם ישרים בסיגנון לנבונים וכולם בקנה אחד עולים (כ"י אבוהב, מנוה"מ ה, הקדמ'). והוא כי היה צדיק ראוי יאמר בו איוב שמו שהוא הוראת היותו בגדר הצדיקים ממה שלא אמר ושמו איוב שהוא סגנון הנאמר בבלתי צדיקים (אלשיך, איוב א א).—ואמר המליץ: ויאמר לי ומי יודע אם מולי יגבר ויעלה על רעיוניך סגנון כבר[1] (כ' זכריה אלצהרי, ספ' המוסר, מוצא בקובץ על יד ע, 24). — ובמשמ' צורה ותאר ומראה: והנה תמר הצדקת שיצאה בסגנון מופקרת לקראת יהודה חלילה לה דמשום פעל ריק יצאה לחלל כבודה (כ' שם טוב, ספ' האמונות ז א). וסדרו עניינים בסגנון דתות ונימוסים אלהיים ומאלה נפרדו כתות בעלי הדתות המדומות שהיו בעולם עם ועם כלשונו ודתו (כ"י ערמאה, חזות קשה ז). והרב ע"ה תמיד היה מזהיר אותם על האחוה והאהבה שיהיה ביניהם תמיד שלום אהבה ואחוה ובאותו היום עברו על דבריו בעונות ולעת ערב יצא עם החברים לקבל שבת וחזר לב"ה מר וזעף וישב כל זמן התפילה באנינות ומארר"ת כשראה אותו באותו סגנון נבהל מאד כי לא היה כן מנהגו לעשות (כ"כ בר"י אלחנן, עמק המלך, הקדמ' המחבר יב:).—והשתמשו בו הרבה בספרות העברית החדשה במשמ' התכונות המיוחדות של הלשון או של האמנות, Stil, style.—ב) אות וסימן שעל הדגל, דגל: לפי שבעולם הזה כל אדם מכיר דגלו מתוך סגנון שלו (מד"ר תהלים כ י, הוצ' בובר). ספר משנה תורה היה סיגנון ליהושע (רשב"י, מד"ר ברא' ו). למלך שהיה לו לגיון אחד ומרד עליו מה עשה שר צבא שלו נטל סגנום[2] של מלך וברח (שם, שמות מה).—ואמר המשורר: ראש הלבנון אתה לי אל עליון השב סיגנון משא גיא חזיון (רשב"ג, שוכן מרום, מחז' ויטרי רכא).—מ"ר סְגָנִיּוֹת[3]: ויהם את מחנה מצרים המטן ערבבן נטל סגניות שלהם ולא היו יודעים מה הן עושין (מכילת' בשלח ג ה).—ואמר הפיטן: מרכבת יקש מוטות ומשתמטות מלהב מרוץ סגניות ערבב בשרבב טעונות לרוץ (יוצ' שבת א' אחה"ס).

1) כ"ה בכת"י, ואולי צ"ל: נכר.
2) נ"א סגנס.
3) כמו מן סגנין, סגנית.

***סְגָנוּת**, ש"נ, משרת הסגן, שלטון וממשלה: ממצות האדון החשמן ארמיניאק כמוסגן בסגנות אויגניאון ומחוז ויניסי ולבקשת הנו' קרישקאש ובנשטרוגה אשטרוגה אמה ונלוה עמהן האדון המורשה פישקאל כללי במקומות וסגנות הנו' מכה אלו האותיות ע"י הרץ הראשון מאבינו הקדוש או ציר על זה מבוקש' יעשה צווי ומניעה על היהודים אשר בערי קארפינטראץ (REJ. 1885. Jan. 84).

***סגנסגאל**, שם מלאך: סח לי סגנסגאל ואמר לי ידידי שב בחיקי ואגיד לך מה תהא על ישראל (כ' ישמעאל, ברייתא מפרקי מרכבה, אגדת ברא' עט.).

***סִגְסֵג**, פ"י, כמו שִׂגְשֵׂג,—א) עשה שיצמח ויגדל: והוא גועו לא החליף לא סגסג עליו לא המיר פריו אזן שמעה אשרתהו (רס"י, תשובי, קבול' קונטרסים, א:). סגסג בעדן מגידי נצנים סורקי ענב הידד לשונים (קובע' הפיוטים הנלוה למחז' ויטרי, הוצ' מק"נ 4).—ב) ערבב הסיגים בכסף[1]: כי הנה ככסף ביד הצורף ברצותו מסגסג וברצותו מצרף (כי הנה כחומר, ערבית ליוה"כ). טיפים אם רד בשרו וירוה משמן בשרו כי מולידיו סגסגו בשרו לכן מנוער רוטפש בשרו (מחז' יני', הוצ' דודזון 17).

***סִגְסוּג**, ש"ז,—שה"פ מן סִגְסֵג: לכן קדם צור אלפים רחבה לנחילה לו ולסגסוגיו ולחולת אהבה (קטע מזמן הגאו', סעדיאנה, שכטר 70). סגסוג סריגיה וסטע ערוגיה שאת על שכם עוגיה התאנה חנטה פגיה (פיוט לפסח, כ"י כזכתבי, רומא).

סגף[2]), ממנו סִגֵּף, סִגּוּף.

***סִגֵּף**, פ"י, ענה, גרם צער ויסורים, quälen, peinigen; affliger, tourmenter; to ill-treat, afflict, קל, רק ב"נ: יכול יהיו דווים וסגופים[3] ת"ל תשיתמו שרים בכל הארץ (מכילת' יתרו, בחדש ג). אי לכם דווים אי לכם סגופים למחר יהיו הורגים מהם ושובין מהם ומעמידים אותם בקלון (ספרי דבר' כד). ונוטלין את בנותיהן ואומרין להם אוי לכם דוויות אוי לכן

1) [עי' הדרש במד"ר ויקר' יח: ביום נטעך תשגשגי וכו' ביום שנטעתי אתכם לי לעם עשיתם פסולת כמ"ד סיגים כסף היו, ע"כ.]
2) [כמו סכף, קרוב לסחף. ויש גוזרים אותו מן נגף עם סמך של בנין ספעל.]
3) [נ"א וכפופים, או וסחופים. עי' הערת מא"ש ועי' סחף, סכף.]

סגופות למחר יהיו הורגין מכם וכו׳ (ילק׳ שמעוני, דברי תתס). דוים וסגופים[1]) היה (לבן ואחיו) בעל כרחם ולא היו מפרינים אלא בפה (ר׳ איבו, מד״ר בראש׳ עד). הרוצה להתגייר וכו׳ אומרים לו מה לך להתגייר והלא אתה רואה את האומה הזאת נמוכה וסגופה מכל האומות (מסכ׳ גרים א א, הוצ׳ קירכהיים). —ובסהמ״א: כשהיו מוליכין ישראל בגולה וכו׳ היו (עמון ומואב) מונין אותן ואומרין מה לכם סגופים מה תבכו (רש״י, לפני ב ח).—ואמר הפיטן: ואל יפתוך יצרי הגוף הנגוף והסגוף עזביהו טרם יעזבך והכלימיהו טרם יכלימך (רמב״ע, תוכחה, הוצ׳ דוקעס). יוסף סוגף נפשו בגלותו תוך מוני סליחה שואף על בניו העבר זדוני (סליח׳ לשחרי כוס כפור, מחז׳ איטל׳ ב קב.).

—*פִּעֵ׳, כמו קל, סִגֵּף וענה בחזקה, סִגֵּף את הפרה: רשאי בעל הבית לרעב ולסגף את פרתו כדי שתאכל הרבה בשעה שדשה (תוספת׳ ב״מ ח ז). מתה כדרכה הרי זה אונס סגפה[2]) ומתה אינו אונס (ב״מ ז י).—ובסהמ״א: מתה כדרכה פטור סגפה ומתה כגון שהעמידה בחמה או בצינה אפילו לא מתה מיד חייב דכיון דסגפה תלינן שמאותה שעה התחילה להתקלקל (לבוש, חו״מ, שומר שכר שג יב).—וסִגֵּף עצמו: עיר שהקיפוה גיים או נהר וכן ספינה המיטרפת בים וכן היחיד שהיה נרדף מפני גוים ומפני ליסטין ומפני רוח רעה אין רשאין לסגף עצמן בתענית שלא לשבור את כחן (תוספת׳ תענ׳ ב יב[3]). לא ירעיב עצמו (הפועל) ולא יסגף עצמו מפני שהוא ממעט במלאכתו של בעל הבית (ירוש׳ דמאי ז ד). כך אברהם ממרר עצמו ומסגף עצמו ביסורין (רבי עזריה בשם רבי יהודה, מד״ר שה״ש, לרור המור). —ובסהמ״א: ויש שהוא מסגף עצמו ברעב וקובץ על ידו ואינו אוכל פרוטה משלו אלא בצער גדול (רמב״ם, דעות א א). ואם היה קובץ על יד מסגף עצמו ברעב ואינו מוציא למזונות אלא דבר מועט בצער שלא יספיק לו וזו רעה חולה כדכת׳ איש אשר יתן לו האלהים עשר וכו׳ (ר״י אבן עקנין, ספ׳ מוסר ב ה). יש אדם בוחר במדה ענוה ומלביש עצמו בלויי סחבות ופורש עצמו מכל הנאת העולם מסגף עצמו בתעניות יותר מה שיש לו כח לסבול (ר׳ אליהו, סב׳ מוסר יז).

1) [שם פרק ס׳ נמצא ושפופין.]

2) [במדב״מ הכתיב סיגפה, וכן בנוסחות אחרות. ומזה מוכח שהוא פִּע׳ ולא קל, כמו אצל יסטרו.]

3) עי׳ גם תענ׳ כב:

המתנגדים (להחסידים) שמתענים ומסגפים נפשם (ר״א לויסל, סע״י א, 46).—סִגֵּף את הגוף: למה לא יחוס הוא יתברך על החומר שמסגפו לתועלת הנפש שאז תתענג על ה׳ (אלשיך, איוב לד לג).

—*פֻּעַ׳, סֻגַּף, — שסגפו אותו: אי בנים יכול דווים ומסוגפים ת״ל תשיתמו לשרים בכל הארץ (והזהיר, שמות לו.).— ובסהמ״א: נעימות ישיבו ו....חיו ושיבו נפשות סוגפו (קטע מזמן הגאו׳ סעדיאנה, שכטר, 68).— ואמר הפיטן: סגפה האם ופרחה רוחה ונפשה השלימה לטבח ארוחה בארחה (אמרתי שעו, קינ׳). סגפנו ביום זה ענותנו לא תשקין ולא תבוזה (אזעק, סליח׳ ער״ה). מפני מה מצינו מהחסידים הראשונים אנשים היו צמים כל ימותיהם ומסוגפים בתעניות ואינם אוכלים ולא שותים וכו׳ (ר״י אבן עקנין, ספ׳ מוסר ב ה).

—*הִפְעִ׳, הִסְגִּיף, בינ׳ מַסְגִּיף: ולא יהא (הפועל) מרעיב ומסגיף[1]) את עצמו ומאכיל מזונותיו לבניו מפני גזל מלאכתו של בעל הבית (תוספת׳ ב״מ ח ב).

—*הִתְפַּ׳, הִסְתַּגֵּף, מִסְתַּגֵּף,—סִגֵּף את עצמו, התענה: המהלך בדרך אם אין בהמתו עמו מסתגף הוא (מכילת׳ בשלח, ויסע משה). שאם יוצא אדם לדרך ואין אצטרכיא[2]) עמו מסתגף הוא וכו׳ שאם יצא אדם לדרך ואין כסותו עמו מסתגף (מד״ר בראש׳ ס).— ובסהמ״א: יסתגפו היום בפת ובמי באר מחר כריסיהם חזיר יוספקו (יעקב ועמנואל פרנסים, לבי מודה, קובץ על יד א, 109).

סגר[3]), ממנו סָגַר, *סֶגֶר, *סֹגֵר סְגוֹר, מַסְגֵּר, מִסְגֶּרֶת, *הֶסְגֵּר, *הַסְגָּרָה, א.*סִגְּרוֹן, ב.*סִגָּרוֹן.

סָגַר, פ״י, קל, סָגַרְתָּ, סָגְרוּ, סָגָרוּ, סֹגֵר, סֹגֶרֶת, סָגוּר, לִסְגּוֹר, סְגֹר, יִסְגֹּר, תִּסְגֹּר, נִסְגְּרָה, יִסְגְּרוּ,—סָגַר הדלת, השער אחריו, בעדו, ההפך מן פתח, הדביק את שפת הדלת למזוזת הפתח ונסתם הפתח ע״י הדלת, zuschliessen;

1) ברי״ף ב״מ נב: הגרסה ומסגף.

2) עי׳ ערוך ערך איצטרכיא.

3) [גם בכנענ׳ ובארמ׳. באשור׳ שַׁגַר סגעול, סוגר, במצרי׳ סַגַר, סֶכֶר. (עי׳ Müller, Asien u. Eur. 101). בערב׳ שַׁגַ׳ר, ומזה שַׁג׳רa), אילן. (עי׳ פרינקל, Fremdw. 114) והוא קרוב לְסָכַר, עי׳ ערכו. וכן בערב׳ ההמונית סַכַּר b), סגר בבריח.]

a) شجر b) سكر

fermer; to shut, close: ויצא אליהם הפתחה והדלת סגר אחריו (ברא' יט ו). ויביאו את לוט אליהם הביתה ואת הדלת סגרו (שם י). ויהי השער לסגור בחשך והאנשים יצאו (יהוש' ב ה). והשער סגרו אחרי כאשר יצאו הרדפים אחריהם (שם ז). ויסגר דלתות העליה בעדו ונעל (שפט' ג כג). ובאת וסגרת הדלת בעדך ובעד בניך וכו' ותלך מאתו ותסגר הדלת בעדה ובעד בניה (מ"ב ד ד-ה; גם לג). לך עמי בא בחדריך וסגר דלתיך בעדך (ישע' כו כ). השער הזה סגור יהיה לא יפתח ואיש לא יבא בו כי יי' אלהי ישראל בא בו והיה סגור (יחזק' מד ב; גם א; מו א; יב). מי גם בכם ויסגר דלתים (מלא' א י). ויסגר דלתות בית יי' (דה"ב כח כד). גם סגרו דלתות האולם ויכבו את הנרות (שם ז).— וסגר בעדו סתם, במשמ' סגר הדלת, השער וכדומ': ויסגר יי' בעדו (ברא' ז יו). ומגדל עז היה בתוך העיר וינסו שמה כל האנשים והנשים וכל בעלי העיר ויסגרו בעדם ויעלו על המגדל (שפט' ט נא). ותשכבהו על מטת איש אלהים ותסגר בעדו ותצא (מ"ב ד כא). נועד אל בית האלהים אל תוך ההיכל ונסגרה דלתות ההיכל (נחמ' ו י). — וסגר במפתח: ונתתי מפתח בית דוד על שכמו ופתח ואין סגר וסגר ואין פתח (ישע' כב כב).— ועיר סגרת, שסגרו שערי חומתה: ויריחו סגרת [1]) ומסגרת מפני בני ישראל אין יוצא ואין בא (יהוש' ו א).— וסגר פרץ בחומה: שלמה בנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד אביו (מ"א יא כז).— ובהשאלה, סגר המדבר על פלוני, היה לו כמו דלת סגורה ומנעהו מצאת מהמקום: ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר (שמות יד ג).— וסגר על פלוני, במשמ' כלאו בכלא וכדומ': יסגר על איש ולא יפתח (איוב יב יד).— וסגר דלתי הבטן: כי לא סגר דלתי בטני ויסתר עמל מעיני (שם ג י).— ובמליצה, סגר בעד רחמה של האשה, לא נתן לה ילדים: וכעסתה צרתה (את חנה שלא היו לה ילדים) גם כעס בעבור הרעמה כי סגר יי' בעד רחמה (ש"א א ו).— וסגר בעד הדבר, כסהו: ויבא גם הנצב אחר הלהב ויסגר החלב בעד הלהב כי לא שלף החרב מבטנו (שפט' ג כב).— סגר דבר תחת דבר, מלא החלל שנשאר במקום הדבר: ויקח אחת מצלעתיו ויסגר בשר תחתנה (ברא' ב כא). חלבמו סגרו[2]) פימו דברו בגאות (תהל' יז י).— ובתו"מ: משה בני נתונים בצרה והים סוגר ושונא רודף ואתה עומד ומרבה בתפלה (מכילת' בשלח ג). (החרש) והמסגר הכל יושבים לפניו ולמדים הימנו אחר שפותח אין סוגר (ספרי, דבר' שכא). מסגר כיון שסוגרין בהלכה שוב אין פותחין (סנה' לח.). זהב סגור שהיה סוגר כל הזהבים שהיו שם (מד"ר שמות לה). סגרו דלתים בשוק אלו נקביו של אדם שהן כמו דלת הפותח והסוגר (שם ויקר' יח).— ואמר המליץ: ושם שריתיך כמו השארתיך והוא פתחתיך אסור הסוגרים (דונש, לדורש החכמות). קבל בפה סגור לימות עצב וכעס כפה מלב יום תעצב (ר"י אבן גיאת, את מחזה, שער השיר 25). באו במחשכים ואונם פתחו תחת צריחים בעדם סגרו (רשב"ג, בימי יקותיאל). ירדתי לקצוי ארץ נגזרת .מבלי בא ויוצא ומאין מעברת והארץ בעדי סגרת ומסגרת (רמב"ע, אכה אדון, שער השיר 85). ושם רבי צדקה ירא שמים אבל הוא סגור ידים (ר"י חריזי, תחכמו' מו). כלם חסידים ויראי שמים אלו היו פורשי כנפים אבל כלם סגורי ידים (שם).— וסגר את יומו, בא עד קץ חייו: ויצו יי' על יהודה לסגור את יומו ולאסוף אותו על עמיו החסידים (יוסיפון קסג). ויהי כדברה הדברים האלה סגרה יומה ותמת ותאסף אל עמה (שם רג). וימת אנטיפט' איש גדול וגבור עד כה סגר יומו ומצא גבול חייו איש אשר בחרבו מגן את עם יהודה ואת עיר הקדש (שם רמו). וישימו התוגרמים את הבשם המבעיר בבית הסוהר ויחלה ויסגור יומו שם (ר"י בן יהושע הכהן, דברי הימים למלכי צרפת ותוגרמה ב, מו.).

— נפע', נסגר, הסגרי, יסגר, תסגר, יסגרו, יסגרו, — נסגר פלוני בבית, שסגרו הדלתות ולא יוכל לצאת: תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים (במדי יב יד-טו). נכר אתו אלהים בידי כי נסגר לבוא בעיר דלתים ובריח

1) [חסר המפעל, כלומ' את השער או את אנשיה. ועי' רד"ק: סוגרת אנשיה בתוכה שלא יצא אדם מן העיר ומסוגרת שלא יכנס אדם בתוכה וכו' או כפל סוגרת ומסוגרת לרב הסגירה כמו שאמר התרגום אחידא הות בדשין וכו' ע"כ. ויש מהחדשים המותקים סגרת ו־, אבל אין צרך.]

2) [חסר המפעל, כלומ' סגרו את לבם. ועי' רש"י: בחלבם ושמנם סגרו לבם ועיניהם מהביט אל פעלך, ע"ב ורד"ק פרש: חסר בי"ת בחלבמו סגרו פימו אשר דברו בגיאות או חלבמו סגור בקרבם ופימו מדבר גאוה, ע"כ.]

(ש"א כג ז). בא הִסָּגֵר בתוך ביתך (יחזק' ג כד).—והשער, הדלתות וכדומ': והשער לא יִסָּגֵר עד הערב (שם מו ב). לפתח לפניו דלתים ושערים לא יִסָּגֵרוּ (ישעי' מה א; גם ס יא). ואמרה וַיִּסָּגְרוּ הדלתות ואמרה אשר לא יפתחום עד אחר השבת (נחמי' יג יט).—ובתלמוד: זהב סגור בשעה שנפתח כל החנויות נסגרות (ר' הקדא, יומא מה.).—ובסהמ"א: ואחת ביום ג' ונסגר ביתו של איצק מכת הטומאה ההיא (ספר מנהגי ורמייזא, הוצ' אפשטין XXIX).

—פעי' סֻגַּר, סֻגְּרוּ, מְסֻגֶּרֶת,—סֻגְּרָה עיר, סֻגַּר בית, סֻגְּרוּ דלתות: ויריחו סגרת ומְסֻגֶּרֶת מפני בני ישראל אין יוצא ואין בא (יהוש' ו א). ערי הנגב סֻגְּרוּ ואין פתח (ירמ' יג יט). נשברה קרית תהו סֻגַּר כל בית מבוא (ישע' כד י). וְסֻגְּרוּ דלתים בשוק (קהל' יב ד).—והאיש: ואספו אספה אסיר על בור וְסֻגְּרוּ על מסגר (ישע' כד כב).—ובסהמ"א: ומשלו (הרומאים) בכל הגוים וירדו בכל הארץ רק מקום אשר סוגר בשלג או בחום אשר אין להם דרך לעבור אליו (יוסיפון תכח). באל רתקא היא המסגרת הרחם והיא שיהיה וכו' ולפעמים יארע שתתעבר המסוגרת וכו' רפואת המסוגרת..... הנה הראוי שיקרע שפתי הערוה מהסגירה [1].

—הפעי', הִסְגִּיר, הִסְגִּירוּ, הִסְגַּרְתִּי, יַסְגִּרֶנּוּ,—הִסְגִּיר בית וכדומ', כמו קל: ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית וְהִסְגִּיר (הכהן) את הבית שבעת ימים (ויקר' יד לח; גם מו). מתאב אנכי את גאון יעקב וארמנתיו שנאתי וְהִסְגַּרְתִּי[2] עיר ומלאה (עמוס ו ח).—וְהִסְגִּיר דבר במקום: וְהִסְגִּיר הכהן את הנגע שבעת ימים (ויקר' יג ד; גם לא; לג; נ; כד).—ואת פלוני: לא יַסְגִּירֶנּוּ כי טמא הוא (שם יא; גם כא; כו).—וְהִסְגִּיר סתם: אם יחלוף וְיַסְגִּיר ויקהיל ומי ישיבנו (איוב יא י).—ובתלמ', הסגיר את הנגע וכדומ': ארבעה מראות האלו מצטרפין זה עם זה לפטור ולהחליט ולהסגיר להסגיר את העומד בסוף שבוע ראשון לפטור את העומד בסוף שבוע שני וכו' (נגע' א ג). אין רואין שני נגעים כאחד בין באיש אחד ובין בשני אנשים אלא רואה את הראשון ומסגירו ומחליטו ופוטרו וחוזר לשני אין מסגירין את המוסגר וכו' אין מסגירים את המוחלט וכו' המסגיר מסגיר והמחליט מחליט מסגיר ופוטר מחליט ופוטר (שם ג א). הבא כולו נגע יסגיר (תוספ' שם ז א).—ובסהמ"א: מי יפתח בעד אשר יסגור הלא הוא המסגיר והפותח כי הוא אלהים חיים (יוסיפון תט).—ואמר הפיטן: זולת דמעה עינם נגרה זה בחושך ואלה מהיסגירה ויעוררוהו משררים מכי צרדה (Elbogen, Stud. 128). והמלחמה פנים ואחור אין יוצא ואין בא ואני פה בטונטו נתון בקלפי וחסרון כים קשה מכלן שלשה המה הסגרוני בחורי וכפי רחוק מארץ מולדתי ומבית אבי דודי ומסרפי (ר"מ אבן חביב, דרכי נעם ג.).

—*הפעי', הֻסְגַּר, בינ' מֻסְגָּר, מוסגר,—שסגרו אותו, בית מוסגר: אין בין בית מוסגר לבית מוחלט אלא שבית מוסגר מטמא מתוכו ומוחלט מתוכו ומאחריו (תוספת' מגיל' א טז). בית המוסגר שנשרו ממנו אבנים טהורות שנים בתים מוסגרין שנטל אבן מזה ובנה בזה ונראה נגע באחת מהן היא טמאה בלבד (שם נגע' ו יב). אין בין מוסגר ומוחלט אלא פריעה ופרימה (סנה' קו:). ומנין שאם הלך לתוך ביתו והסגיר או שעמד בתוך והסגיר שהסגרו מוסגר (חול' י:).—ובסהמ"א, במליצה: ויאמר להם אם אתם רוצים להחליט המוסגר עם רעיו מהרו קחו את הלבוש ואת הסוס ולכו לוויניציא (עמנואל חי ריקי, אדרת אליהו, סו"ח, יב).—וסנדל המוסגר: סנדל המוסגר לא תחלוץ בו (רב ספא משמיה דרבא, יבמ' קג:). (והמינים המוסגרים בתוך המכתב) יהי נא לטובו להחיש לידי בעליהם (רמא"ג, מכתב' המקור והמדיכה לו, דביר ג).—וְהֻסְגְּרוּ ימיו, באו עד קצם: כי גם שאול משיח יי' ימיו הוסגרו במלחמה וימיו קצבו בה וגם יאשיהו הצדיק מצא גבול חייו במלחמה (יוסיפון ג יב [1]).

ב. סְגַר, ממנו ב.סֻגַּר [2].

ב. סָגַר, קל לא נמצא.

—פעי', סִגֵּר, סִגְּרַנִי, יְסַגֶּרְךָ,—סִגֵּר את פלוני בידי פלוני, לפלוני, נתנו בידו, המציאהו לידו, הפילו בידו, überliefern, preisgeben; livrer; to deliver up: ויבא דוד ואבישי אל העם לילה והנה שאול שכב ישן במעגל וכו' ויאמר אבישי אל דוד סִגַּר אלהים היום

[1] [atresia vaginalis, תרג' ד"ר מזיא. מראה המקום נשמט מכ"י המחבר.]

[2] [ואולי זה מן ב.סגר.]

[1] בדפו' שלפנינו אין מאמר זה.

[2] [לדעת כל המלונים האחרים ערך זה שיך לערך הקודם, ומשמ' סִגֵּר והִסְגִּיר היא גרם לפלוני להיות סגור שלא יוכל לברח מהאויב.]

את איבך בידך ועתה אכנו נא בחנית (ש"א כו ח; גם יז מו; כד יט). ברוך יי' אלהים אשר סגר את האנשים אשר נשאו ידם באדוני המלך (ש"ב יח כח). — ואמר המקונן: איכה שחת בסערך לסגר ביד סעפים סהדיך (איכה אלה באפך, קינ').

— הפע', הסגיר, הסגירם, הסגרתני, הסגיר, הסגירו, הסגירם, תסגיר, תסגר, תסגרני, יסגר, יסגירני, יסגירנו, יסגרו, יסגירו, יסגרני, — הסגירו בידי פלוני, כמו סגרו: אם לא כי צורם מכרם ויי' הסגירם (דבר' לב ל). לא תסגיר עבד אל אדוניו אשר ינצל אליך מעם אדניו עמך ישב בקרבך (שם כג יו). וכי ירדף גאל הדם אחריו ולא יסגרו את הרצח בידו (יהוש' כ ה). היסגרני בעלי קעילה בידו וכו' היסגרו בעלי קעילה אתי ואת אנשי ביד שאול ויאמר יי' יסגירו (ש"א כג יא-יב; גם כ; ל יה). על הסגירם גלות שלמה לאדום (עמו' א ו). ואל תסגר שרידיו ביום צרה (עובד' א יד). הסגיר ביד אויב חומת ארמנותיה (איכ' ב ז). ויסגר לברד בעירם ומקניהם לרשפים וכו' וחיתם לדבר הסגיר (תהל' עח מח-נ; סג). יסגירני אל אל עויל (איוב יו יא). — ואמר בן סירא: אם יסור ונטשתיהו ואסגירנו לשדדים (ב"ס, גני' ד יט).—ובמדרש: איני מסגיר אתכם ע"י עצמי אלא ע"י אחרים (ספרי, דבר' שכג). לאחד שאמר לחבירו עבד קירי אני מוכר לך אבל אני איני כן מוכרני מיד ומסגירני מיד אתכם כטמאים ביד טהורים (ר' יהודה אים טיבעיס, שם). כיון שגרמו העוונות ונכנסו שונאים לירושלים וגזרו שבכל מקום שיהיו ישראל בורחים יהיו מסגירין אותם בקשו לברוח לדרום ולא הניחו להן (פסיק' דר"כ, אכי אכי, בוכר). — ובסהמ"א: וירא המלך כי נועדו כלם להתקשר עליו בגלל דניאל וירף ידו ממנו ויסגירהו בידם (יוסיפון כד).—ואמר המליץ: [ד]ע וראה כי אלוה לטובת יצורים ייסרם למען ידעו כאב המוסרים ותמרורם ויחדלו מעשות רע אשר לזה יסגירם ולא היו מכירים אילו העדירם (סעדי' על חוי הנלכי 11). היה מצר לצור מבצר במצר ואל תסגר יחידה שגדלתה (רסב"ג, בקשה, שער השיר 40). זכור צג בפרק להסגיר שרידי קם בראש דרכים לסעוד את רודי (זכור אים, יול' לשבת זכור).

—*פעי, סגר, — שסגרו ומסרו אותו ביד האויב: הם השיתום כמו חללי קבר לכן חיתם סגרה לדבר (נעשר, יול' ג פסח). פרשה פוצצה אוי כי סגרה תמור עוז מתניה בשק חגרה (איכה אספתו, קינ').

—התפעו', יסתוגר, ימסר, — ואמר בן סירא: אשר חוטא לפני עושהו יסתוגר[1]) על ידי רופא (ב"ס, גני' לח יה).

*סֶגֶר, ש"ז, סגירה ומנעול: סגרו של פתח ראו (מדה"ג, ברא' יה א, שכער). מה לכם להלחם עם הרומיים והם מושלי הגויים אשר פתחו סגר[2]) מעברות הודו וכל איי הים (יוסיפון פז, דפו' פרנקפ'). — ואמר הפיטן: ובינו שכרי ענשי ואזהרתי ערך שלחני וסגר מסגרתי תקון אצבעותי ורב פעלתי (מתפארת, יול' ב שבועות).

**סֹגֵר, סוגר, במלאכת השיר חציו השני של הבית, הסוגר את החרוז, ועי' דלת: ויקראו דלת לחצי הראשון משטת החרוז וסוגר לחצי השני ולדלת וסוגר יחד יקראו בית (ר"מ אבן עזרא, דרכי נעם י.). האם בשירים שוררים ישירו האם בזמרה יעמוד הסער אם סוגרי שיר בעדי יסגורו (ר"ע פרנסי, מתק שפתים 83). אבל כד מעיינת שפיר בביון הקדים כספינו לזרעינו מפני שסוגר של הפיוט הזה מסיים בתיבת לילה (חתם סופר, או"ח סז).

א.*סִגָּרוֹן, סיגרון, ש"ז שה"ס, מן ב.סגר[3]) Auslieferung; résignation; surrender: בנימוסות שלנו כל מי שמכתיב[4]) את עצמו סיגרון[5]) למלך הוא כזפר באבותיו (מד"ר במדי' ח).

ב.*סִגָּרוֹן, סיגרון, סגרון, ש"ז, כנוי למלאך גבריאל: שלש שמות יש לו (לגבריאל) פיסקון איטמון סיגרון וכו' סיגרון כיון שסוגר שוב אינו פותח (סנה' מד:).—ואמר הפיטן: ואתם מטטרון פסקון אטמון וסגרון ואני חבצלת השרון (יול' שבת ג אחה"פ).— וכנגד הוכחת דבריו וקיומם עם סתירת דברי המנגד נקרה אטמון להיותו אוטם עונותיהן של ישראל בסתירת דברי הקטגורים ודחיית ראיותיהם וכנגד החתימה נקרא סגרון כי בהיותו חותם וסוגר המאמר בחכמה ודעת אין פותח כי כבר העלה בידו השגת המבוקש (ר"י מוסקאטו, כפולות יהודה ה). ובפתח הזה

---

1) כך בגליון ובפנים: יתגבר לפני רופא.
2) [בהוצ' כהנא תנט, נמצא סוד].
3) [יש גוזרים אותו ממלה לועזית. ועי' הספרות אצל קרויס, Lehnw. II, 381].
4) בדפו' ליפסי': שכתוב. ונ"א שכותב, שכתב.
5) בפסיק' רבתי קכא: שרגיון. ועי"ש הערה של מא"ש וגם של גידמאן, רה.

מבפנים יש שני מלאכים האחד שמו פתחון והשני שמו סגרון והממונה עליהם הוא טהריאל המלאך (ר"ב בר"י אלחנן, עה"מ, שער עולם הבריאה ט).

*סְגָרִית, מ"ר סְגָרִיּוֹת, — מין ירק, portulaca [1]: כל ירק אחד לבעור אוכלין ברגילה עד שיכלו סגריות מבקעת בית נטופה (ר' שמעון, שביע' ט ה).

סַגְרִיר[2], ש"ז, — גשם טורד, חזק, heftiger Regen; pluie battante; pelting rain: דלף טורד ביום סַגְרִיר ואשת מדונים נשתוה (משלי כז יה). — ובתו"מ: מיד עמד שמעון בן שטח ביום סגריר (ירוש' חגי' ג ג). קשה אשה כיום סגריר (רבא, יבמ' סג:). מעשה היה ביום סגריר ולא נכנסו חכמים לבית הועד (מד"ר בראש' א).—ואמר המשורר: יום אור בהיר או עת זמיר יד עמל לא יניח לא ירח יקר מזהיר יגון מלב מקשיה דלף טורד ביום סגריר את שש בלתי יטריח (ר"י הלוי, יום אור). גם דע גודל צער העני על קיום מצותיו יתברך הנה בימי החורף שהימים קצרים וביום ששי ביום סגריר וקרח וצינה ומנעליו קרועים ואין פרוטה בכיסו להוצאת שבת מה צער יש בנפשו אין כמוהו בכל צער שבעולם (ר' אליהו, שבי' מוסר ט).— ובמליצה, נולד ביום סגריר, משֻׁגָּע: ושואלים נולדו ביום סגריר ישאלו איך הכהו (קין את הבל) ואין חרב (ראב"ע, בראש' ד ח). ואם אולי זה המשוגע נולד ביום סגריר פגע בו שר של צנה וסרסו והפכו על פניו (פחד יצחק, נזקי שכנים מח).—ובלי יום: הסתו יסית צנה וסגריר לבלעני חנם (בחיי עולם יב).—כדור הסַּגְרִיר, הכדור המוריד גשמים על הארץ: ד"א חק חג על פני מים ר"ל כל אלו עננים שהם כלי המים חג במחוגה חקם לעלות עד כדור הסגריר והוא מקום הגעת העננים (ר"ש בן ר"צ מקנות, מעין גנים לאיוב כו 10). וזה שמדת כדור הסגריר יוסיף על מדת הים והיבשה יותר מעשרות כפלים (קלונימוס, בע"ח ה', כט:).—*מ"ר סְגָרִירִים, סמי' סַגְרִירֵי, ואמר הפיטן: אמונים סרסורים ולא אבו לשלחה וסוגרה בסגרירים (מחז' ויטרי תס). בלימה בגבורה שת ממדים בקרב סגרירי סערה בהקצותו פינות וצדים נאור בגבורה, (Elbogen, Stud. 143).

1) [לדעת שוַרץ תוספת' (זרע' קטו.) ע"ש שעליו סגורים. ובמדב"ם הגרסה סגריות, וכן בערוך. ובכ"י פינצ' הנידיות. ובספרא (בהר ג) סנדריות, ובראב"ד שם סנדיות. וכן בדפ' ויניציא בגמ'. עי' ד"ס הערה ז; גם לו פפלנצ' עמ' 321.]

2) [וכן בתרג'. ובסור' סַגְרָא, סַגְרָא גשם חזק, ובשומרונ' אסגר, עי' גיגר Nachgelass. Schrift. IV, 186. וריב"ג בשרשיו מפרש חזק הקור. וגזרוהו קדמונינו מן א.סגר בכפל ל' הפעל, ריב"ג שם: מפני שבני אדם נסגרים מלכת בעת כזאת. וכן רד"ק בשרשיו ורלב"ג ור"י נחמיאש בפירושיהם למשלי שם. וראב"ע שם מוסיף: או המטר נקרא סגריר, ע"כ. וזה כמו בסור'. והחדשים גזרוהו מהערב' שַׁגַּר, מִלֵּא מים. עי' פלישר במלונו של לוי, ח"ג 721.]

סַד, ש"ז,—כלי מענים ישימוהו על רגלי התפוש לבלי יברח, Block; bloc, ceps; stocks: ותשם בַּסַּד רגלי ותשמר כל ארחתי (איוב יג כז). ישם בַּסַּד רגלי ישמר כל ארחתי (שם לג יא). — ובתלמוד': אין מוכרין להם (לעכום) לא סדין[1] ולא כבלין (תוספת' ע"ז ג א).— ואמר המליץ: ורגליו שם בסדו (יעקב ועמני פרכסי, לבי מודה, קובץ על יד א, 105). בעורם משברי תוגה אשבר ורגלי הזמן אשים בסדים (שלמה דפיירו, שיר בפתיחת ספרו אמרי נועם, כ"י בריטי' מוזי'). חכמה לסכל סוגר לידיו וסד לרגליו ולחכם חלי פז לראשו ואצעדה לזרועו (ב"ז, ב"ס כא כא).

*ס"ד, ר"ת, סלקא דעתך.

*סד"א, ר"ת, סלקא דעתך אמינא.

*סְדָא[2], סדה, גם אסדא, אסדה, ש"נ, — רפסודות הנהר: היה יושב בספינה או בסדא יכון את לבו כנגד בית קדשי הקדשים (ברכ' ד ו).

סְדוֹם,-שם עיר בככר הירדן שאנשיה היו רעים וחטאים (בראש' יג יג).—*מִדַּת סְדוֹם, מנהג אנשי סדום: ויש אומרים זו מדת סדום (האומר שלי שלי ושלך שלך) (אבו' ה י). כגון זה כופין על מדת סדום (רבה ור' יוסף, ב"ב יב:). — ובסהמ"א: שכל מי שעינו צרה בהנאת אורחים מדת סדום בו ופסקו הדין ואמרו כגון זה כופין אותו על מדת סדום (ר"י בר' אלעולי, מלמד התלמידים, וירא יח:).

*סְדוֹמִי, סדומית, סדומיים, ש"ת,—מעיר סדום: כל אותו הלילה היה לוט מבקש רחמים על הסדומיים

1) בכ"י א"פ סדן.

2) [כך הגרסה והנקוד בכ"י פרמה. והערוך גורס סדה, ובמדב"ם ובדפו' אסדה, אסדא. ובירוש' שם אמרו: היא אסדא היא אסכדיא היא רפסודות, ע"כ. והיא מהיוני' σχεδία עם א' תחלית ובהשמטת X. עי' פרינקל Aram. Fremdw. 9,]

והיו מקבלין מידו (ריב"ל בשם ר' פדייה, מד"ר ברא"ש כו). נעשה בשבט יהודה ובנימין מה שלא נעשה בסדומיים (שם כח). מלח סדומית רובע (כריח' ו.). עי' מלח. — *ובהשאלה אדם רע ביותר: אין לך בכרכים רע כסדום כשאדם רע קורין אותו סדומי (רבי [1]), מד"ר ברא"ש מח).

*סִדּוּק, סידוק, ש"ז, שה"פ מן סִדֵּק, — בָּצֵק שנסדק מרוב חמוץ: שיאור ישרף והאוכלו פטור סידוק ישרף והאוכלו חיב כרת איזהו וכו' סידוק שנתערבו סדקיו זה בזה (ר' יהודה, פסח' ג ה). סידוק כקרני חגבים (ר' מאיר, שם מח:) — ואמר הפיטן: חקה אחת ושיאור בקרני חגבים ולסידוק בהכרת לאכלם (ר' זרחי' הלוי, אזהר' לפסח, הגדה מצוירה ומנוקדה, כ"י בריטי' מוז').

*סִדּוּר, סִידור, ש"ז, מ"ר סִדּוּרִים, סידורים, — שה"פ מן סִדֵּר, סִדּוּר לחם הפנים: לא סידור קנים ולא נטילתם דוחה את השבת (מנח' יא ו). באו ישראל ושאלו את דוד לחם הפנים מהו שידחה את השבת אמר להם סידורו דוחה את השבת וכו' (ירוש' סנה' י ב). נס גדול נעשה בלחם הפנים כסידורו כך סילוקו שנאמר לשום לחם חום ביום הלקחו (ריב"ל, חגי' כו:). מלמד שמגביהין אותו לעולי רגלים ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום שסילוקו כסידורו שנאמר וכו' (ריש לקיש, יומ' כא:). — ושל התמיד וכדומ': כסידורו[2]) בחול וכו' כך סידורו בשבת (ר' ישמעאל, פסח' כח.). מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני ג"רי עצים וסידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי (אביי, יומ' לג.). הוא (ר' יוחנן בן נורי) היה אומר סידור של שלחן גדול ועשיית ב"ד וקיומיהן מביאין טובה לעולם (אדר"נ כז). — וסִדּוּר של עולם: מלמד ששינה עליהם הקב"ה סידורו של עולם והיתה חמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח שמא יבינו ויתיראו ויעשו תשובה (שם לב). הם קלקלו סילונות שלהם אף המקום שינה להם סידורו של עולם דרך ארץ המטר יורד והתהום עולה וכו' ברם הכא נבקעו כל מעינות תהום רבה ואח"כ וארובות השמים נפתחו (רבי לוי, מד"ר ברא"ש לב). — וסִדּוּר של מזון, מנה: למלך שבאו אריסיו ובני ביתו לכבדו בא אחד ואמר מי הוא זה אמרו לו אריסך הוא אמר להן טלו סדורו בא אחד וכבדו ואמר מי הוא זה אמרו לו בן ביתך הוא טלו סדורו (שם ויקר' ט). לשושטה של דוב שהיה אוכל סדורים של דוב אמר המלך הואיל והוא אוכל סדורים של דוב תאכלנו הדוב (שם ה). — וסִדּוּר הקריאה בתורה ובנביאים: שהיא סדורה של יום (ר' יונה, ירוש' מגל' ד ב). — ובנדרי ערכים, הערכת הנודר, כמה תשיג ידו לשלם: אמר לאדם עילויין עלי סידורו עלי שומו עלי ערכו עלי נותן את ערכו (ירוש' נזיר ב א). עיקר סידור בערכין כתיב (ב"מ קיג:). — ובסהמ"א: תכנת שבת רצית קרבנותיה צוית פרושיה עם סדורי נסכיה (תכנת שבת, מוסף לשבת). יודוך יי' אלהינו מאורות רקיע זיו חמה בהליכתו ולבנה בתחלת חדושה כוכבים ממסילותם מזלות עם סדורן מאדים עם כוכב חמה וכו' (הוספ' ותקונ' לסדר רע"ג 24). באוירא דלבני סדור של אבנים בלא טיט (רש"י, ב"ב' לח:). ועוד אם יתלה מציאותו בזולתו יהיה קודם אליו בסדור דבר אחר כי המחבר יותר קודם בסידור מן החיבור (ראב"ד, אמו"ר 49). ומי שמתחשב בבריאת האיברים ותועלותיהם וערכם מן הכחות יראה בזה מהצדק והסדור החכמי מה שלא ישאיר בלבו ספק בצדק הבורא (ר"י א"ת, הכוזרי ג יא). הדרך הראשון הסדור וההרכבה הנראים בחי ובצמח ובגלגלים (שם ה כ). ועם הענינים ההם אשר נתלו בהם ממצות וחקים נראו בסדורם כל מאוי לב (שם). כי כשיתאמת שליחות השליח הן שיהיה השליח גדול במדרגה יותר מאד הן שלא יהיה באותה מדרגה יהיה אפשר שינתן על ידו סדור אלהי כולל ומספיק להרגיע האנשים אל ההצלחה הנצחית (ר"י אלבו, העקרים א א). והפליג לספר בשבחו (של ספ' משלי) ורוב תועלותיו בכמה פרשיות עם שיראה שהפליג סדורו על חלקים נפרדים (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי, הקד'). והנה נתקיים הסדור אשר נתן יהוידע ויעשו שרי המאות כדברו ויקחו איש את אנשיו שהיה ממונה עליהם (ר"י אברבנאל, מ"ב יא). — *סִדּוּר האותיות באלפא ביתא: וכבר סדרנו אותות אלף בית בחלק זה סדור שוה וישר וכו' אבל הנהגנו סדור האותיות האל על סדרן בכל השרשים (ר"י אבן גנאח, השרש' 7). — *וסִדּוּר האותיות בדפוס: והיתה חשלמת הספר המפואר הזה (ר"ל הדפסתו) ביום ג' יא לחדש ניסן שנת השב וכו' וסדור האותיות נהיה על ידי המסדר

---

[1]) [בתוספת' שבת (ז כג) מיוחס לר' יוסי, ושם הגרסה סודמי.]

[2]) [ברש"י הגרסה כסידרו, וכן להלן בגמ'.]

משה בר"ל מימון מחכוב וצ"ל *).—°סדור תפלות, חבור התפלות לפי סדרן, ספר הכולל את התפלות בסדר: כ"ך הו"א סימ"ן ש"ל פרשיו"ת וסדוריה"ם ומסור"ת שלה"ן (סדר ר"ע השלם ב לה.). ומי שאין לו כוס יין במקום שרגילין לשתות יין אל יבדיל על הפת ודי לו בהבדלת תפלה בסידור רב עמרם (רשב"ס, פסח' קו:). וראש חודש שחל להיות בשבת לאחר שקראו את ההלל מקדישין קדיש גמור ומוציאין ב' ספרי תורות ומנהג הפשוט בידנו לפי סידורו של רב עמרם גאון וצ"ל (שבלי הלקט, ראש חדש קעט). ואחר קריאת ההפטרה מזכירין נשמות כסדר שאר שבתות ואומר תהלה ומתפללים תפלת מוסף אבות וגבורות וקדושת השם אתה יצרת עולמך מקדם וכו' כסדר הכתוב בסדורים (שם קפ). בחתימת הוידוי כתב רב עמרם האומר בא"י הסלחן טועה יכול לחתו' ובכל סדורי אשכנז יש בהם חתימה ובספרד אין חותמין (ר"י לנדא, האגור, תתקכט). והמון העם אינם אומרים כי אל מלך גדול וקדוש אתה ובסדורי הגאונים ישנו ונכון לאמרו מהטעם שאפרש לקמן (אבודרהם לה:). ואני הנקדן ראיתי בסידור קדמוני שכהן ולוי קורין לעולם עיקר היום ויקראו רוב בראשון וכן ביום השמיני כהן ולוי (סמ"ג מ"ע הגהה יט). רגילין אנו לומר בשיני ובחמישי ועתה ה' אלהינו אשר הוצאת את עמך וכו' כמו שכתוב בסדורין שלנו (תניא, ענין ברכת כהנים ה). יצא אותו קרוב לבית הכנסת וסידור תפלות בידו והלך לבית האלמנה ועדים עמו ונתן אותו סידור תפלות בפני עדים (רשב"א, שו"ת א, תקנא). אך בסדור אבו סלימאן דוד בן חסון ירה"א הוא הכנים בתפלותיו דרשות ופתרונות וראיות על הדרכים ר"ל על הדתות (לקו"ק, נספחי 89). —°סדור זמירות: ומעשים בכל יום במלכותנו בארץ כנען בע"ש בחופות מזמרים על השלחן בסידורי זמירות (אור זרוע, ב, הלכי' ערב שבת לב). — °וסדור בעל חוב, הערכת רכושו של הלוה וסדור הפציו, מה לקחת בשביל תשלום החוב ומה להשאיר לו: אבל לאחר ל' אם בא לב"ד להגבות לו חובו אין מחזירין אלא מדין סדור כדמוכח שמעתא לעיל (ספ' התרומות א ו, ג). וכיצד הוא הסידור שליח ב"ד נכנס לביתו ומכריזהו לפרוע וכו' (טור חו"מ, גביית מלוה לז). אין חילוק בענין סידור בין מקרקעי למטלטלי וכו' התנה עמו שלא יסדרו לו בחוב זה תנאו קיים אבל במה ששעבד לו כל נכסיו אין בזה תנאי לבטל הסידור שלא היה בדעתו אלא על הנכסים הראויים לו על פי התורה עד שיזכור בהדיא תנאי הסידור (שו"ע חו"מ, גביית מלוה ולוה לז כז).—°שר הסִּדּוּר, המסדר שורות אנשי הצבא, Feldwebel; sergent; sergeant: ולשמוש המערכה הזאת כלה יהיה שם עמהם שר הסדור המעמיד השורות של אנשי המלחמה על מקומם ונקרא בלשונם סרגינטי כמו שתאמר סינייור ריגינטי (שלטי הגבורים מג).

סָדִין[1], ש"ז, מ"ר סְדִינִים, — א) כעין מעטפה של בד וכדומ', להתעטף בה, Hülle, Unterkleid; couverture, chemise; wrapper, undergarment: אם הגד תגידו אותה (את החידה) לי וכו' ונתתי לכם שלשים סְדִינִים ושלשים חליפות בגדים (שפט' יד יב). הגלינים וְהַסְּדִינִים והצניפות והרדידים (ישעי' ג כג). — ובתו"מ מעטפה לאדם ששמש למלבוש של יום וגם למלבוש של לילה: סדין בציצית בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין[2] (עדי' ד י). ואם אין אתם מאמינים לי הרי מאתים זוז צרורים לי בסדיני[3] (ר"ה כב:). ורוחץ (ר' יהודה בר אלעאי) פניו ידיו ורגליו ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך יי' צבאות (רב יהודה בשם רב, שבת כה:). חוץ מתנוקת שלא הגיע זמנה לראות שאפילו סדינין שלה מלוכלכין בדם אין חוששין לה (משום רבי חנינא בן אנטיגנוס, נדה ה.). נטל רבן גמליאל חוט מסדינו של תלמיד שהוא יושב לפניו ומתחו עליה ונמצאת חקוקה כל שהוא וטמאה לו וכולן אם לא נתכוון לחוקקן טהורין (תוספת' כלים ב"ב ג ז).—עטופי סדינים, כנוי לתלמידי חכמים: (ונוס) (ונוח) למלוך על כל אדם מלדבר על פי שנים עדים ועל פי שלשה עדים עטופי סדינים (בן עזאי, אדר"נ נוסח' ב לג). ר' ישמעאל בר' יוסי בעא קמי רבי אמר ליה מהו דין דכתיב כי ליושבים לפני יי' יהיה סחרה אמר ליה כגון את וחברך ושני עטופי סדינים כיוצא בך שאין אתם חשובים בעצמכם כלום (מד"ר קהל' א ג. כל הנחלים).—

*) [נשמט מראה המקום מכ"י המחבר.]

1) [בארמ' היהוד' סדינא. ואולי זהו האשור' סדִּנּוּ, בגד (Del., Handw. 490), ובאגרות עמרנה סִתְּנוּ. על יחס שם זה ליוני' σινδών וסורי סדונא עי' פרינקל Fremdw. 48.]

2) עי' הטעם במפרשים.

3) בתוספתי (שם א טו) הגרסה בפונדתו.

ותכריכין למת: בסדין אחד נקבר רבי (ירוש' כלא' ט ד). אמר ר' יונתן יכרך המת בסדינו (שם תרומ' ח י). — וְשִׁמש לתשמישים שונים לשטיח על הארץ, לוילון, לאהל, למצע על המטה וכדומ': פרסו סדין של בוץ בינו (כהן גדול) ובין העם (יומ' ג ד). סדין שהוא טמא מדרס ועשהו וילון טהור מן המדרס (כלים כ ו). שלשה סדינין הן העשוי לשכיבה טמא מדרס לוילון טמא מת ושל צורות טהור מכלום (שם כד יג). אלו מביאין (את הטומאה) וחוצצין השידה והתיבה וכו' וקטבליא וסדין ומפץ ומחצלת וכו' (אהל' ח א). עשה לי שני סדינין אחד לצורות ואחד לאוהלין (תוספת' כלים ב"מ א טו). נחיל של דבורין פורסין עליה סדין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמי' (ר' הושיע', ירוש' שבת ד א). פעמי' רבות אכלתי אצל רבן גמליאל ולא היו מכבדין בין המטות אלא סדינים היו פורשין על גבי הארץ (ר' לעזר בי ר' לדוק, שם ביל' ב ז). דר' יוסי בן חלפתא ייבם את אשת אחיו חמש חרישו' חרש וחמש נטיעות נטע ודרך סדין בעל (שם יבמ' א א). עשה לו שני סדינין אחד לשכיבה ואחד לעורות [1]) וכו' ר"ש מטהר עד שיפרישם בטומאה (ירוש' גיט' ג א). קדוש הוא מנא ידעה רב ושמואל חד אמר שלא ראתה זבוב על שלחנו וחד אמר סדין של פשתן הציעה על מטתו ולא ראתה קרי עליו (ברכ' י:). אמר להן (ר' יהושע בן חנניא) הביאו לי סדינים הביאו לו סדיוים ושראן במים ופרסן עליהם (בדה סא.). — ובספהמ"א: כשמנית סדינו על ראשו מברך באי"ה מ"ה עוטר ישראל בתפארה (רמב"ם, תפל' ז ד). ותבאש ערשו על לובן סדינו מטתו בהרות ככתמי הנדה מדם הסרחון הנובע ממנו (ר' אליהו, שבי מוס' ג, ד"ה יבין). — ואמר המשורר: אשר התום והיושר לבושו יעטה בחסדים כסדינים (רשב"ג, עטה הוד). הט לבך מעל נתיב חכמה תפרוש לך תבל סדיניה (הוא, כפס אסר). ישיש תלמוד שארית הנבונים והנכבד בעטי הגדלים והנכבד בעטי הסדינים (ר"ש הנגיד, ידידיך). פשטי מעילך והשליכי לארץ וחגרי שק וגם תהמי תחת סדיניך (ליון תקוגבי, קי"ב). כיון שהגיע זמן שחיטה בא לו לבית הטבילה פרסו לו סדין של בוץ בינו לבין העם פשט ירד וטבל עלה ונסתפג (Elbogen, Stud. 104). אמרו עליו על ר' אלעזר בן פדת שהיה יושב בשוק התחתון בציפורי ועוסק בתורה וסדינו מוטל בשוק העליון שבציפורי (ר"י בן כמיאם, פי' משלי ה כ). סדין הוא כסות הלילה הסמוך לבשר עשוי מפשתים (שם לא כא). פרשו סדין ובא לעשות סדר טבילה כבראשונה פארי בגדי לבן לכסות עדות יי' נאמנה (ראב"ע, אזכירה סדר עבודה). כוכבים שהם בשני הסדינים (הוא, שפת יתר 39). — ורגיל בדבור העברי ובספרות החדשה בפרט במשמ' בד לבן יציעו על הכר לשכב עליו, Laken; drap de lit; bed sheet.

ׄ**סְדִינָה**, ש"נ, — כמו סָדִין, ואמר הפיטן: חק סדינה כרב קטינה [1]) בדת ציצית לא נקבע (יולי פרס' שלח). נפוצים במדינות סחובים מנוי עוז עטויים בסדינות פקוד דמעת עשוקים (אסר לו כל תפלה, סליחי' נעילה, סמא"ל תריט.).

*‎**סְדִיקָה**, ש"נ, — א) כמו סְדוּקָה: ואלו כשרות בבהמה נקובת הגרגרת וסדיקת [2]) הגרגרת לארכה הרי זו כשרה (תוספת' חולין ג י). — ב) שה"פ מן סָדַק, כמו סֶדֶק: והסדיקה היא ריוח מתחדש בין קצת החלקים וכשיתפרק הדבר באורך וברחב ועומק יאמר בו שנסדק והחתיכה תהיה בגוף הרך והסדיקה בגוף היבש ופעמים שיהיה הסדיקה והחיתוך בקצות הגופים כעצים הלחים (ר"ש א"ת, אותות השמים ד, כ"י כזנתכזי). נקובת הגרגרת וסדיקתו בעוף כנקובת הגרגרת וסדיקתה בבהמה (ר"ע מברטנ', חול' ג ד). ולסדיקת הצפורן יחבוש אותם בזרע פשתן וחולבה כתושים שנילושו במי ענבים (ר"ת אלדבי, ש"א, הכתיב הרביעי סד:). ויתילדו ברגלים ובידים סדיקות ממרה שחורה עבה או מרת כרכומית (שם סה:). ובחכמת הרפואה, סדיקה בעור הגוף, fissura [3]): והמלוחים (המים) ישלשלו הבטן תחלה ואחרי כן מחזקין אותו אם יתמיד האדם לשתותם ומיבשין הגוף ויולידו בו הגרב והסדיקות (שם כתיב ה, ד"ה מים). — ובהשאלה: ואלו האורות הם מהאורות פנימיות של ז' כלים הנשברים שעלו קודם הסדיקה למעלה ואחר יציאת האורות האלו תכף חברו סדיקתם וסגרו אותם כמו החטה ושעורה רק בקיעה דחוקה ונעלמת נשארה (ר"כ בר"י אלחנן, עמ"ה, שער עולם התהו ס, לד:). ודי לנו בגילוי סוד החלישות כח והסדיקות שאמרנו שהיא דוגמת

---

1) בגניזת מצרים הגרסה לצורות.

---

1) [עי' מנח' מא.]
2) [אולי יש לגרוס סדוקת.]
3) תרג' ד"ר מזיא.

שבירה (שם כז.). והחכמה לא יכלה להכילם ונעשה בה מעט סדיקה וכו' ומאותה סדיקה ירדו כל האורות הגנ' (יע"ר מקנדיא, ספר תעלומות חכמה, קלור עולם התקון כד.).

סְדִירָה, ת"נ, — מסודר באופן נאה, ואמר בן סירא: שופט חכם יוסד עמו וממשלת מבין סדירה[1].

סדן, ממנו סַדָּן.

***סַדָּן**[2]) ש"ז, ת"ר סַדָּנִים, סדנין, — עץ עב וכבד, — א) הגזע העב של העץ, ביחוד אחרי שנחתכו ענפיו והורכב מחדש, Baumstamm; tronc; trunk: עמק השדים וכו' שהיה מגדל סדנין[3] (מד"ר ברא"שי מא [מב,] תיאודי'). איזה עץ הסדן[4] העושה שש מאות שנה (פסיקתי רבתי א, והיה מדי חדש). — סַדָּן של שקמה, בהבדל מן בתולת שקמה, שעדיין לא נחתכו ענפיה: אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה (כלאי' א ח; גם ו ד). המוכר את השדה מכר את האבנים שהם לצרכה וכו' ואת בתולת השקמה בין כך ובין כך לא מכר את מחיצת הקנים וכו' ולא את סדן השקמה וכו' ר"ש אומר המקדיש שדה לא הקדיש אלא את החרוב המורכב ואת סדן השקמה (ב"ב ד ח-ט). המשרש עיקר חרוב וסדן שקמה לעצים מותר לשדה אסור (תוספתי שביעי ג יז). מכר לו כל האילנות חוץ מחצי חרוב מורכב שבמקום פלוני ומחצי סדן שיקמה שבמקום פלוני שאר כל החרובים אינן מכורין ושאר הסדנין אינן מכורין (תוספתי ב"ב ג ו; גם ד; ז). הלוקח אילן מחבירו לקוץ מגביה מן הקרקע טפח וקוצץ בתולת השיקמה ג' טפחים סדן השיקמה ב' טפחים (ת"ר, ב"ב פ:). — ב) גוש של עץ, או של מתכת, עבה וקשה שקוצצין עליו דבר בגרזן, או שמכין עליו דבר בפטיש, כמו הנפח את הברזל וכדומ', Block, Amboss; enclume; anvil: מצות הנהרגין וכו' ר' יהודה אומר מניח את ראשו על הסדן וקוצץ בקפיץ (סנהי' ז ג). אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה חיב (שבת יב א). הסדור והסדן של מתכת טמאים (תוספתי כלים ב"מ ג יח). כזה שהוא מכה בקורנס על הסדן אגבהה מבעוד יום והורידה משתחשך (ר' ישמעאל בר' יוסי, מד"ר ברא"שי י, תיאודי'). נתנו (לנץ שורה) על הסדן נחלק הסדן ונבקע הפטיש והוא לא חסר (שם כח). — ג) עץ עבה ועגל שעליו רוכב יוצר כלי חרס בשעת עבודתו, גליל, Achse; axe; axis: וראיתם על האבנים וכו' אין אבנים אלא סדן שהוא דבר קשה דכתיב וארד בית היוצר והנהו עושה מלאכה על האבנים (רבי פנחס החבר בשם ר' יונה, שם שמות א). סימן גדול מסר להם מה יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן ולד באמצע (ר' חנין [1]), שם). ובסהמ"א: כמו הסדן הזה אע"פ שסובב הגלגל הקבוע בו עולה ויורד שני קצות הסדן במקומן נראין לעולם (ר"ח, פסחי' לד:). — ד) *בחכמת התכונה, הקצוות של הגליל, הנקודות הקבועות שהגלגל מסתובב עליהן, ציר, קֹטב, Pol; pole: וככה שמים כי הם שני סדני הגלגל שהם כמו מסמרות נטועים שעליהם משענות הגלגל (ראב"ע, שמות יב ו). דע כי שני' מקומות יש בגלגל והם הסדנים ועש שהוא העגלה הוא הנקרא הדוב הוא קרוב מהסדן הצפוני וכו' ויש סמוך לסדן הדרומי כוכב גדול אדום וכו' (הוא, עמוס ה ח). שהשנים עשר המשרתים נמשלים אל סדני גלגל המזלות והשמש לבדה שומרת קו המזלות לא תטה ימין ושמאל (הוא, אגרת השבת, קבוצ' קונטרס'). כי יש לכל גוף מן הנבראים סגולות לא נודעו להם סבותם כמשיכת אבן השואבת את הברזל בלי שידבק גוף לגוף ואחר כך ישוטט הברזל אחר מקום הסדן הקבוע בשמים ויפנה אליו (רשב"א, שו"ת א ט). ועתה הבט בעין שכלך וראה איך הוא הגלגל נסמך בתנועתו זו על שתי נקודות משטח תכליתו נחות ושוקטות קבועים קבועים בשתי קצותיו שהם מקבילות זו לזו ומכוונות זו כנגד זו וכל אחת מהן תקרא בלשון התלמוד סדן ובלשון ישמעאל קוטב ובלשון ערבי קוטר (ר"י הישראלי, יסוד עולם יג:). ונתן לכל גלגל שני סדנים וזולתי סדני העליון ברחוק שוה לא יתקרב ולא יתרחק אל סדן העליון וכו' ועי"כ יתאחר מן העליון באיחור סדניו וכו' (ר"א הקראי, ספר ג"ע עז::). וככה השמים שהוא מרמיז לשני סדני הגלגל (שם לט.).

סדק, ממנו *סֶדֶק, *סִדֵּק, *סִדּוּק, *סְדִיקָה, *סְדָקוּת, *סִדְקִי, *סִדְקִית.

---

1) [כך בכ"י. ואולי צריך לגרוס סדורה.]

2) [אולי מן סד בהוספת נון סופית. וכן בארמית. בפרסית סִינְדָאן, סַנְדָה a), אופן וגלגל. ומצוי גם בערב'.]

3) עי' JQR. NS, 1914, 614.

4) עי' בהערת רמא"ש.

a) سِنْدَه

1) [בסוטה יא: הגרסה חנן. ועי' שם ברש"י.]

*סֶדֶק, ש״ז, מ״ר, סְדָקִים, סדקין, סמי סִדְקֵי — קֶרַע, בֶּדֶק, Spalt; fente; split: הסדק כל שהוא הפגימה בין בידי אדם בין בידי שמים (בכורי׳ לז:). אין לך סדק מלמעלן שאין תחתיו כמה סדקין (בר קפרא, ירוש׳ פסחי׳ ג ה). שפין את הסדקין ומעגילין אותן במעגילה ביד וברגל (תו״ק א י). כדי שתקנת פי הבית מבחוץ אבל לא מה שבחדרין ולא מה שבסדקין (רב הונא, ירוש׳ נדה ב ב). — חורים וּסְדָקִים: אין מחייבין אותו להכנים ידו לחורין ולסדקין מפני הסכנה (פסחי׳ ח.). כשם שהנביא היה מגיד לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין כך המן מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין (יומי׳ עה.). — תנור של סְדָקִים: תנור של סדקין שנתן הסדק כלפי הזוית ומירחו בטיט מן הצדדין ר׳ נתן מטמא מפני שזוית מחברתו וחכמין מטהרין (תוספת׳ כלים ב״ק ד ט; גם י; יה). — סִדְקֵי עֲרֵבָה: בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חיב לבער פחות מכאן בטל במיעוטו (פסח׳ ג ב). בצק שבסידקי עריבה עשאו לחיזוק אינו חוצץ ואם לאו חוצץ (תוספת׳, שם ב א). — סִדְקֵי כלים: ור׳ יוסי מטמא בשל מריקה מפני ששפין בו סידקי כלים (שם, מקואו׳ ו יג). — סִדְקֵי רגלים: נכנסו צרורות וקיסמין בסידקי רגליו מלמטה ר׳ עקיבא אומר אינו חוצץ מפני שהוא כבית הסתרים (שם ז ט). — סֶדֶק של פתח: כיצד ראו (הנביאים) ר׳ ברכיה אמר כמבין סדקו של פתח (מד״ר קהלי׳, כל הדברים יגעים). — סֶדֶק של צפור, עי׳ סרק. — ובסהמ״א: פי׳ צריא כגון סדק באמצעה של חטה אבל השעורים שייעו אין בהן סדק (ר״ח, פסחי׳ מ.). בקרש היה קובע כמין שתי פיפיות [פיות] של זהב כמין שני סדקי קנה חלול וקובען אצל הטבעות (רש״י, שמות כו כט). שהרי בסדק השעורה אין עיכוב לארכה (הנ״ל, נדה כה:). אבל תיקון הגלגלים שקורין צירקל״ש וסידקי החבית האלו ודאי דבר האבד הוא ושרי (מרדכי, מו״ק תתנג). — ואמר הפיטן: נוראות בצדק ענני אל והצדק אותי יום בדק הבית אחזק לחפש חור וסדק להשבית שאור והסק אור לבית הבודק וברכה שם תריק (יעיכך אל, פזמון שבת הגדול, קרוצן ק״ק אלגו׳ ל). רעים הרבה אשר יחדיו ימתיקו סוד חזקו בדק עד אין סדק החזיקו יסוד (Monats. 86 ,1894). לחכם דורינו המחזק בדקינו המסיר סדקינו הגודר פרצותינו (ד״ה יהודי מצרים וא״י ב, מן 325). — ובהשאלה, כאב חצי הראש הסדק הוא שקיקה בערב׳ והיא כאב חצי הראש (פרוש אבן רשד על חרוזי אבן סינא).

*סָדַק, פ״י שסע, בקע וקרע, spalten; fendre; to cleave, split רק בינ׳ פעול, סְדוּקָה, מ״ר סְדוּקוֹת: והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדיינית לעיני משה מהו לעיני משה כאינש דמר הא גו עינך משה אמר לו אין צפורך מדינית ואין טלפיה סדוקות זו טהורה וזו טמאה (ירוש׳ סנה׳ ו ב). בראת שור פרסותיו סדוקות בראת חמור פרסותיו קלוטות (רבה, ב״ב עז.). היה מהלך בדרך ומצא בהמה שפיה גמום בודק בפרסותיה אם פרסותיה סדוקות בידוע שהיא טהורה (ר׳ חסדא, חולי׳ נט.). אם היתה נקבה נדונה כשעורה סדוקה (נדה כה:). ואם היתה נקבה סדוקה בשעורה לארכה נתות ידים ורגלים אין בה (מד״ר ויקרי׳ יד). מה חטה זו סדוקה כך ישראל סדוקה מילתן (שם, שה״ש, שררך). — ובסהמ״א: ושסעת חלוקה בשתי צפרנים שיש סדוקה ואינה חלוקה בצפרנים והיא טמאה (רש״י, דברי׳ יד ט). והאיך בגרעינו שהיא סדוקה כעין אשה וכנגדה כח הלבנה למעלה (הרקנטי א, וישב לו.).

— נפעי, *נִסְדַּק, — שסדקו אותו: שנים שהיו במדבר וביד זה חבית של מים וביד זה חבית של דבש ניסדקה חבית של מים תנאי בית דין הוא שיהא זה שופך את דובשו ומציל מימיו של חבירו (תוספת׳ ב״ק י כח). גסטרא שנסדקה בכבשן כיצד משערין אותה אם היו שבריה שוין ותוכה מאדים בידוע משנגמרה מלאכתה נסדקה אין שבריה שוין ותוכה מאדים בידוע שעד שלא נגמרה מלאכתה נסדקה (שם כלים ב״ק ג ו). איזו הוא גסטרא כל שנסדקין אזניה (שם ג י). ערבה שהיא פחותה משני לוגין וכו׳ נסדקה ואינה מעמדת את הרגלים אלא המים כדי להדיח בה אחת מרגליה הרי היא כטמא (שם, ב״מ יא ח). תמחוי והקערה שנקבו מלמעלה טמאין מלמטה טהורין נסדקו אם יכולין לקבל את החמין כצונן טמאין ואם לאו טהורין (שם ב״ב ז י). נקלף נסדק נקב וחסר כל שהוא פסול (סכה ג ו). גזל מטבע ונסדק פירות והרקיבו (ב״ק ט ב). על אלו מומין שוחטין את הבכור וכו׳ נסדקה (אזנו) אף על פי שלא חסרה וכו׳ (בכורי׳ ו א). עריבה משני לוגים ועד תשעה קבין שנסדקה טמאה מדרס הניחה בגשמים ונתפחה

טמאה טמא מת בקדים ונסדקה מקבלת מדרס (כלים כ ג). הבית שנסדק טומאה בחוץ וכו' אכסדרה שנסדקה טומאה בצד זה (אהל' יא א-ג). חרוץ ריס של עיניו שניקב שנפגם ושנסדק שפתו שניקבה ושנפגמה ושנסדקה (ספרא, אמור פרש' ז).—ובסהמ"א: צבא בקרבו אלי מלחמת יאמץ לב העם מלהסדק ישוב בונה ונוטע ומארש ורך הלבב במערכת לא יבדק (רסע"ג, אזהרות, קובץ מעש' גאונ' 42).

—פעי, *סִדֵּק,—סדק בחוקה: אמרו פעם אחת ראה (ר' חנינא) אנשי עירו מעלים עולות ושלמים אמר כולם מעלים שלמים לירושלים ואני איני מעלה כלום מה אעשה מיד יצא למדברה של עירו בחורבה של עירו ומצא שם אבן אחת יצא וסידקה[1]) וסתתה וכרכמה אמר הרי עלי להעלותה לירושלים וכו' (מד"ר שה"ש א). ותקע כף ירך יעקב ר"א ורבי ברכיה ר"א אומר שייעא רבי ברכיה בשם רבסא סידקה כדג (שם, מי זאת עולה).—ואמר הפיטן: לא תחמוד אשת רעך תרקו ברקו ארקו סדקו עוקו תרוקו חקו עושקו לחשוקו קדוש (אלהים בהנחילך, יול' ב' שבוע', מחז' איטלי' א. קכה.).

—הִפעי, *הִסְדִּיק, מַסְדִּיק, כמו קל: בשר ודם כשעושה כפה באבן העליון הוא המפתח ומסדיק כל הכפה (רסע"ג, ספ' יצירה ד ג).

—הָפעי, *הֻסְדַּק, מֻסְדֶּקֶת, מוסדקת,—כמו נפע': וכ"ש בעוף שמוסדקת בין הצלעות (רבי יונה, משפטי צדיקי הריאה, הוצ' קורונל).

***סְדָקוֹת**, ש"נ,—סגלת הסדקית, דקות: אך אם אולי אקדר באחד הדין בחרירות[2]) סדקות יוסיף הוא לחצוב לסתת בהן (רש"י, תשו' א, קבוצ' קונטרס').

***סִדְקִי**, סידקי[3]), ש"ז,—א) רוכל המוכר מיני סדקית, דברים קטנים ובמדה קטנה, Höker; colporteur; hawker: ופחדת יומם ולילה זה שהו' לוקח מן הסדקי[4]) ולא תאמין בחייך זה שהוא לוקח מן הפלטר (ר' חנין, ירוש' שקל' ח א).—ב) שוק של תבואה[5]): אמרה קונם פירות העולם עלי והיו שם צבורים בסידקי יקח לה מהן (שמואל, שם נדרי' יא ב). לבוליטון שהיה שרוי במדינה והיו בני המדינ' סבורין עליו ואומרים שאם יבואו שני בצורת הוא יכול לספק את המדינה עשר שנים מזון כיון שבאה שנת בצורת יצתה לה שפחתו מעולת בסידקי וקופתה בידה וכו' (מד"ר רות א). לברי שהיה עומד בסדקי והיו הכל באין לשערו ולא יכלו היה שם פקח אחד אמר להם אתם מבקשין לשערו מתרומותיו אתם עומדים עליו (מד"ר איכה א).

***סִדְקִית**, — א) ש"נ, דבר דק ופעוט, מיני סִדְקִית: ששני בני אדם שנכנסו לעיר א' מוכר אבנים טובות ואחד מוכר מיני סידקית[1]) על מי קופצים לא על זה שמוכר מיני סידקית (ר' אבהו, סוטי' מ.).—ובסהמ"א: ההוא גברא דהוה מזבין חומרי פתרייתא פירוש מיני סדקית (ערוך, ערך חמר).—ב) ת"נ, דקה מאד, מחט סִדְקִית: לבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל ואנו כמלא נקב מחט סדקית[2]) (ר' יוחנן, עירובי' נג.).—ובסהמ"א: כי לבם כמחט סדקית לא ידעו דרכיו (רמב"ן, אגרי' ע"א המוי"ב, אגר' הרמב"ס כז.).

סדר[3])

ממנו סֵדֶר, *סָדַר, *סִדּוּר, *סַדָּר, *סִדְרָה, *סִדְרָן, *מִסְדָּר, *מְסַדֵּר, מִסְדְּרוֹן (?), *הִסְתַּדְּרוּת, *הַסְדָּרָה.

סֵדֶר, ש"ז, מ"ר סְדָרִים, — א) ההפך מן בלבול, מה שהוא בערך נָאֶה, Ordnung; arrangement; order: ארץ עפתה כמו אפל צלמות ולא סְדָרִים ותפע כמו אפל (איוב י כב).—ובתו"מ: הברייא בשם רבי יוחנן רבי סימון בשם רבי יושוע בן לוי בנקלף כולו כאחת עד כדון לח יבש מאחר שאילו היה לח היה נקלף כולו כאחת ואפילו יבש כסדר הזה (ירוש' פסחי' ג ג).

---

1) [במד"ר קהל' א, הגרסה ומירקה. ובילק' משלי תתקס, ומרקה או וסרקה.]

2) [מחט. עי' א.חריר.]

3) [ואפשר שהוא שבוש תחת סַרְקִי, סירקי, Saracenus, שהיה עם של רוכלים וסוחרים, ועי' קרויס Lehnw. II 381].

4) [אולי זה אחד עם משמ' ב).]

5) [מהיונ' σιτοδόχη, או כמו סרקי, עי' הערה 3.]

1) [הערוך גורס סתקית, גם סדקית. ופרש"י: כלי מלאכות נשים ועניים כגון פלכים מחקין וצינורות.]

2) [מחט שתופרין בה סדקי בגדים והוא דק ביותר, רש"י.]

3) [ובן בארמ' ובאשור' סַדַּאר, ערך מלחמה; סְדַר סדרת, מערכה. משרש זה בא גם שְׂדֵרָה, עי' ערכו. ולפי זה שיך לכאן הערב' שַׂדַר a). ולדעת ברט הצורה הערב' היא שַׂרַד b) בסרום האותיות (Etym. Stud. 56).]

a) شذر b) سرد

דוד שאל שלא כסדר והחזירו לו כסדר (יומא עג:). — ואמר המליץ: ברא הגבוהים סדרים והוציא במספר מחניהם בהם המשיל האורים יו' עשה גם שניהם (ראב"ע, אזכירה סדר עבודה). וקנים ענו (נעו) מסדר אגנתם נחנו כרים שוחים לגנותם (קינ' פתי ט"ב, מחז' איטלי' א, קע:). — ומצוי מאד בתו"מ במשמ' העקרית, מערכת ושורה, Reihe; rang; row, מערכת לחם הפנים [1]: היה מקריב שני סדרים ונטמאו בידו אומרים לו הוה פקח ושתוק (תוספת' מנח' ג ז). כיצד מסדירין לחם פנים נותן שש חלות לסדר זה ושש חלות לסדר זה ואם נתן שמונה חלות לסדר זה וארבע חלות לסדר זה או שלשה סדרים של ארבע לא עשה כלום (שם יא יד). כיצד מסדרין את הבזיכין נותן בזך אחד על גבי סדר זה ובזך אחד על גבי סדר זה (שם טו). שחט שני כבשים לאכל אחת מן החלות למחר הקטיר שני בזיכין לאכול אחד מן הסדרים למחר (מנח' ג ג). ארבעה סניפים של זהב היו שם מפצלין מראשיהן שהיו סומכים בהן שנים לסדר זה ושנים לסדר זה (שם יא ו). ארבעה כהנים נכנסין שנים בידם שני סדרים ושנים בידם שני בזיכין (שם ז). אפילו עשאן שני סדרין של ארבעה עשר רואין את העליונות כאילו אינן והתחתונות כשירות (רבי, ירוש' פסח' ז א). — ובסהמ"א: ועורכין אותו שני סדרים שש חלות בכל סדר (רמב"ם, תמידין ומוספין ה ג). — *ושל טבעות: וטבעות היו לצפונו של מזבח ששה סדרים של ארבע ארבע (מדות ג ה). — *ושל קלחים: ירק של תרומה וביצה טרופה נתונה על גביו ונגע טבול יום בביצה לא פסל אלא הקלח שכנגדו ר' יוסי אומר כל הסדר העליון אם היתה כמין כובע אינה חבור (טבול יום ג ג). — *ושור אבני החשן: הראשוני' אינן נכתבין על סדר שיהודה מלך האחרונים נכתבין על סדר (ר' זבידא, ירוש' סוט' ז ד). — *וסדר של קרשים: בריוח שבין שורות הסדר שהיה סודר קרש על קרש סדר אחד ומניחו ריוח וסודר סדר אחד ומניחו ריוח (רש"י, שבת לח.). — *וסדר המזלות: הרואה חמה בתקופתה לבנה בגבורתה וכבבי' במסילותי' ומזלות כסדרן אומר ברוך עושה בראשית (ברכ' נט:). — ובסהמ"א: יודוך ה' אלהינו מאורות רקיע זיו חמה בהליכתו ולבנה בתחלת חדושה כוכבים ממסילותם מזלות עם סדורן מאדים עם כוכב חמה צדק ושבתי עם כוכב הנוגה עש וכסיל עם סדר כימה (תוספ' ותקונ' לסדר רע"ג 24). — *סדר הספרים שבמקרא: ת"ר סדרן של נביאים יהושע ושופטים שמואל ומלכים וכו' (ב"ב יד:). סדרן של כתובים רות וספר תהלים ואיוב ומשלי (שם). — *ושל המשנה: כנגד ג' פסוקים של התורה שבהם ששה סדרי משנה וכו' כיון שראה הקב"ה שהקריב על סדרי תורה התחיל משבח את קרבנו זה קרבן נתנאל בן צוער (מד"ר במד' יג). שר חמשים כ"ד ספרים הוסיף עליהם י"א מן תרי עשר חוץ מן יונה שהוא בפני עצמו וששה סדרים וט' פרקים דתורת כהנים (שם יח). — ואמר הפיטן: קריאת דת שבעל פה ששה סדרים סדורים על אוזן שומעת (ר"י בר ראובן, אהוה דעי, אזהר'). הומשל רקתך בתאב הדורים ששים המה בששה סדרים נתגו מרועה אחד למסדרים (מחז' איטלי' א קד:). — טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח טוב מי ששונה שני סדרים ורגיל בהם ממי ששונה הלכות ואינו רגיל בהם (רבי ילחק, מד"ר ויקר' ג). אדם הולך ללמוד תורה תחלה והיא קשה עליו כשעיר מה יעשה קורא שני ספרים ושונה שני סדרים והיא נמשכת אחריו כרביב (מדרש תהלים דבר' לב ב, הול' הופמן). — ובסהמ"א: ודע בי מזמן הנביאים ואילך נפסקה רוח הקדש וננעלו שערי החכמה ונתמעטו המסכתות והסדרים שהרי בימיהם היו כמה סדרים יותר (ר"מ אלדבי, ש"א, נתיב ח, קד::). — *סדר תפלה: מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה למשה סדר תפלה אמר לו כל זמן שישראל חוטאין ועשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם (ר"ה יז:). שכל ימות השבת אנו נידונים ובשבת אנו נינוחים ובמוצאי שבת עד שהסדרים שולמים וכשהסדרים שולמים מלאך אחד יש ושמו דומה שהוא ממונה על הנשמות בא ונוטל נשמות של אותם האנשים [ומקלען] לארץ (פסיק' רבי' כג). — ובסהמ"א: וסדר תפלות [1] וברכות של שנה כלה ששאלת שהראנו מן השמים ראינו לסדר ולהשיב כמסורות שבידינו כתקון תנאים ואמוראים (סדר ר"ע השלם, א כה.). חזרו לגיהנם (למות) שכבר השלימו ישראל סדריהם ולכך [מאחרין] ישראל בסדר מוצאי שבת (שם ב כה.). השלימו סדריהם מביאין את החתן ואת הכלה (מחז' ויטרי

---

1) עי' ויקר' כד ז.

1) [עי' צונץ Synag. Poesie, עמ' 367.]

סלו). גם במעמד הצומות הראה נוראות עצומות וחבר סדר ליום הכפורים (ר״י חריזי, תחכמוני ג).—*סֵדֶר וידוי: אין אומר דבר (בקשה) אחר אמת ויציב אבל אחר התפלה אפילו כסדר וידוי של יוה״כ אומר (ברכי׳ לא).—*סֵדֶר ברכת המזון: סדר ברכת המזון כך היא ברכה ראשונה וכו׳ (שם מח:).—*סֵדֶר הבדלות: סדר הבדלות היאך אומר המבדיל בין קדש לחול וכו׳ (פסחי׳ קג.).—*וסֵדֶר הקריאה בצבור: ר״ח אדר שחל להיות בשבת קורין בפרשת שקלים וכו׳ בחמישית חוזרין לכסדרן וכו׳ בשני וחמישי ובשבת במנחה קורין כסדרן (מגי״ג ד-ו).—*סֵדֶר פרשיות וְסֵדֶר הפטרות: ר׳ אמי אמר לסדר פרשיות הוא חוזר ר׳ ירמיה אמר לסדר הפטרות הוא חוזר (מגי׳ ל:).—*ובמשמ׳ פרשה או פרק של ספר: נחזור על תחלת הסדר מה ראה הקב״ה לייחס פינחס אחר מעשה זה וכו׳ (תנחומי׳ פינח, ג, בובר). זמן הדין הוא לתרגם לעם לנשים ותינוקות כל סדר ונביא של שבת לאחר קריאת התורה וכו׳ (מסכ׳ סופרי׳ יח ד).—ובסהמ״א: סכום פסוקי דספר בראשית וכו׳ וסדריו מ״ג (מסורה בסוף ספ׳ בראשי׳ ועוד).—*סֵדֶר חדשים: אלא שהוא מונה לסדר חדשים ואני מונה לסדר פורעניות (ר״ס, ר״ה יח:).—*וסֵדֶר הזמנים: עד מתי שואלין עד שתגיע זמנה של רביעה אם היתה שנה חסירה נותנין לה חיסרונה ואם לאו הולכין אחר סידרן (רב, תוספת׳ תעני׳ א ב).—ובסהמ״א: וזה אמרם ז״ל מלמד שהיו סדר זמנים לפניו (עסיס רמונים יח ג כח.).—*וסדרי מועדות: אעפ״י שכתבו לכם סדרי מועדות אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש (ירושי׳ עירובי׳ ד כא:).—*סִדְרֵי חכמה: נכנס ר״ש אצלו (אצל רבי) מסר לו סידרי חכמה (כתובי׳ קג:).—*סִדְרֵי מרכבה: בן עזאי היה יושב ודורש והאש מלהטת סביבותיו אמרו ליה שמא בסדרי מרכבה אתה עוסק (מד״ר ויקרי׳ טז).—*סִדְרָן של רפואות: לתלמידו של רופא שעלת מלכיא לראותו הביא אותה אצל רבו אמר אותו תלמיד לרבו מרי כבר לימד׳ אותי כל סדרן של רפואות אם אתה מרפא אותה הרי יפה ואם לאו הריני מרפא אותה (רבי׳ אבא בר כהנא, שם, דברי׳ ו).—ובהשאלה, *סֵדֶר המעשים בעבודת המקדש: מסרו לו זקנים מזקני בית דין וקורין לפניו בסדר היום (יומי׳ א ג). כל מעשה יוה״כ האמור על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום (שם ס.).—ובסהמ״א: מלמדים בכל יום סידר עבודת היום זורק ומקטיר ליום ומקריב ומטיב בצביון (Elbogen, Stud. 172). — השב שכינתך לציון עירך וסדר העבודה לירושלים (והערב עליך, תפלת יח).—אמר להם כסדר הזה היו שוחטין ואוכלים ואימתי פרעו לו הקב״ה במלחמת פלשתים (מד״ר שה״ש, שוקיו עמודי שש). —*וסֵדֶר המעשים בסעודה: תני סדר סעודה אורחין נכנסין ויושבין על הספסלין ועל הקתדראות עד שכולן מתכנסין (ירושי׳ ברכי׳ ו ו).—*וסֵדֶר המעשים בלילה הראשון של פסח: ובפסח אם אין לו יין מקדש על הפת ואינו אוכל עד שיסדור הסדר ואחר כך אוכל (רש״י, האורה נג, בובר). ודלה כהר״ר יוסף שעשה בסדרו ויטבול בחרוסת וכן רבינו שלמה בסדרו והר״ר שמעיה (תוספ׳, פסחי׳ קיד). והרוצה לקדש בפסח ולעשות כל הסדר בבית חבירו שאינו בקי הרי הוא רשאי בכך (תניא, ענין ההגדה מח). ויש נוהגי׳ שלא לאכול שום טיבול בלילה זה רק אותן הב׳ טיבולים שעושין תוך הסדר להיכרא בעלמא (הלבוש או״ח תעו).—*סֵדֶר משנה, סדר הלמוד: כיצד סדר משנה משה למד מפי הגבורה נכנס אהרן ושנה לו משה פרקו וכו׳ (עירובי׳ נד:).—*וסֵדֶר הלמוד: אמר החכם סדר הלימוד הוא חצי למוד (ר״י פקנוב, דברי ריבות ב ז י:).—*סֵדֶר בראשית, סדר הטבע שנקבע בבריאת העולם: וחותם בסדר בראשית (פסחי׳ קד.).—*סִדְרֵי בראשית: כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית (אביי, שבת נג:). בא וראה כמה קשים מזונותיו של אדם שנשתנו עליו סדרי בראשית (רב יהודה, שם). —*וסִדְרוֹ של עולם, סדר הטבע של העולם: אם על סדרו של רעם אי את יכול לעמוד על סדר העולם על אחת כמה וכמה אתמהא (ר׳ הונא, מד״ר בראשי׳ יב תיהודי). אמר הקב״ה בשביל חיבתם של ישראל שניתי סדרו של עולם (שם במדי׳ ד).—*סֵדֶר עולם, סֵדֶר הזמנים של מאורעות העולם, שם ספר תולדות העולם המיוחס לר׳ יוסי [1]: דתניא בסדר עולם וכו׳ (שבת פח.).—*ובמשמ׳ עריכה נאה בהנהגתו של אדם: שאלת החכם חצי חכמה ופיוס בני אדם חצי השכל וסדר ההוצאה חצי הספוק (ר״י א״ת, מבחר הפנינים לרשב״ג 1). הסדר עם הסיפוק וכו׳ (ר״י חריזי, מוסרי הפלסופ׳ ב יח). השחתת הסדר מפתח העניות (שם יט). הסדר הוא האמצעות בהוצאה והשמירה משני קצות הפיזור והקמצנות

1) [ובסהמ״א נקרא סדר עולם רבה להבדילו מספר מאוחר בשם סדר עולם זוטא.]

(הא״ח, מאזני צדק לאלגזלי, 108). כי הסדר בזה הוא יותר מחצי הספוק (ר״י ערמאה, יד אבשלום על משלי לא, ד״ה היתה כאניות). — *ראש הַסֵּדֶר, ראש הישיבה [1]: ראש הסדר אהובנו ר׳ אהרן החזן תבורך ויחי חמודך ויפרח וירבה לעד (ד״ה יהודי מצרים וא״י ב, מן 42). אב יצחק הדר וקנה ודעה וחכמה וכל חפץ וחמדה והוא הראש כמו ראש הסדרים בראש טורים כמו אדם ופטדה (שם 84). ור׳ אלעזר בן צמח ראש הסדר והוא מיוחס עד שמואל הנביא (מסעות רבי בנימין 55, הוצ׳ גרינהוט). — ב) *שם מחלה המביאה לידי התחלשות והחשכת מאור העינים: ואמנם המבוכה הנקרא סדר ובלשונם וירטיג׳יא הוא שהאדם אם יעמד על רגליו יחשכו עיניו וכו׳ (קאנון ג א ה א).

*סָדַר, פ״י, ערך דבר בשורה או בסדר נאה, aneinander reihen, ordnen; mettre en ordre; to arrange: מצות לולב כיצד יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת (כל העם) מוליכין לולביהן להר הבית מערב שבת והחזנים מקבלין מהן וסודרין אותן על גבי אצטבא וכו׳ (סכה ד ד). — ואת המערכה: פורקה וחוזר וסודרה וכו׳ פורקה זר וסודרה כהן (ר׳ אסי בשם ר׳ יוחנן, יומ׳ כז:). מניין לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב שסודרן על גבי מזבח ואם אין מחזיקן שסודרן על הכבש או ע״ג סובב עד שיעשה מערכה גדולה וסודרן ת״ל אשר תאכל האש את העולה על המזבח (שם מה:). ועורך הכהן אותם עומד בקרוב וסודרו על גבי מערכה (ספרי דבר׳ עח). — *וסֵדֶר שבת: נסתכל דוד במילה והתחיל (עליה) סודר שבת [עליה] (שם לו). — *ותְּפִלָּה: בבקשה ממך סודר אני תפלתי לפניך אל תשיבנו בית יונתן (פסיקי רבתי, כו). — *וּבְרָכוֹת: וכיון שרואה (את האור במוצאי שבת) מברך מיד ר׳ יהודה אומר סודרן על הכוס (פסחי כד.). אעפ״י שרבי מפזרן חוזר וסודרן על הכוס (ר׳ יצחק בר אבדימי, שם). — *והלכה: מלך זה בעל תלמוד לשדה נעבד זה בעל משנה שהוא סודר הלכה לפניו (ר׳ יהודה, מד״ר ויקר׳ כב). מכל מקום דעתי להתגייר אלא מוטב על ידך ולא ע״י אחרת כיון ששמעה נעמי כך התחילה סודרת לה הלכות גרים (שם רות ב). חד אמר איעורר כל לעיניך וחד אמר אסדור כל לעיניך (בם דברי א). — *ודברי תורה: יכונו יחד שאתה סודרן ומוציאן בפה ולא בגימגום ובלחישה (רש״י, עירוב׳ נד.). — *סודרי עתים: לומר בא״י אמ״ה בפ״ה בא״י אמ״ה אשר [בעגולה] גידל דורשיו הורם ולמדם זמנים חדשים טובים וכו׳ מינה נבונים סודרי עתים פילס צורינו (מסכ׳ סופר׳ יט ט). — *ומעשה בראשית: ברוך סודר בראשית שבמוצאי שבת התחיל הקב״ה לסדר מעשה בראשית (רשב״ם, פסחי קד.). — *סָדַר דין וכדומ׳: תלמיד חכם ועם הארץ שיש להם דין לא יקדום תלמיד חכם וישב שנראה כמו שהוא סודר דינו (רבא בר רב הונא א״ר יוחנן, הלכ׳ פסוק׳ לתלמידי יהודאי גאון 93). ועומד שליח בית דין בפני הנשבע וסודר הטענה והכפירה (ערוך, ערך הסח). — הַסּוֹדֵר: ועל זו שלח לי אני הסודר הרב ר׳ ברוך בר יצחק מרעגנשפורג כך והאיר עיני בזה וכו׳ ואני הסודר כתבתי לרב מה שכתב אדוני נראה לפענ״ד (יחוס חכמים ואמוראים 454 Monats. 1895). — ואמר הפיטן: סודרים כראוי בלי כזבים עיטרתם לך בכתמי זהבים (מחז׳ יניי, הוצ׳ דודסון 19). — ואמר המשורר: נגדו בחבריה סדרת דבריה אף היא תשיב אמריה (יצחק בן ראובן, פסדתי מילרי, סער הסיר 58). סודרים ספרי פליליה יודו ליי׳ חסדו (ראב״ע, אזכירה סדר עבודה). ראה אין מכפר בעדי ואין סודר לי סדר ובגדי לבן אין ואין לובש האדר (יצחק בר אביגדור, ירצה נוס, סליח׳ עיוה״כ). נגליתי יום נקם לסדור ולא קדשו פריצי הדור (איכה את אשר, קינ׳). ולא ידע חטא ליצני הדור אשר אחרי הדלת קמו לסדור (מיוחס לרש״י, דהי״ב לה כ). — *ביני פעו׳: פעם אחת בא אדם אחד נזיר מן הדרום וראיתי שהוא יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות[1] לו תלתלים (שמעון הצדיק, נדר׳ ט:). אבנים הסדורות לגדר (עולא, ב״ב סט.). — ובהשאלה, עונות: המקיז דם בחלום עונותיו מחולין לו והתניא עונותיו סדורין לו מאי סדורין סדורין לימחל (ברכ׳ נז.). — והתורה: מניין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו וכו׳ ומנין עד שתהא סדורה בפיהם שנאמר שימה בפיהם (עירוב׳ נד:) — *והמקראות וכדומ׳: אין לך מקרא יוצא מידי פשוטו ומשמעו ואף על פי שדברו הנביאים בדוגמא צריך ליישב הדוגמא על אופניה ועל סדרה כמו שהמקראות סדורים זה אחר זה וראיתי לספר הזה כמה מדרשי אגדה יש סודרים כל הספר הזה

---

[1]) [עי׳ חולי׳ קלז: מאן ריש סדרא בבבל, ע״ב. וברש״י. ועי׳ גם פוזננסקי, Babylon. Geonim 18].

[1]) [בתוספתי (נזיר ד ז) חסר סדורות.]

כמדרש אחד ויש מפוזרים בכמה מדרשי אגדה (רש"י, שה"ש, הקד'). אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק (והלכה) ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה (הוא, שמות כא א). ממתנייתא דרב ששת שהיו משניות סדורות לו וירא רב חסדא שלא יקשה לו ממשנה על משנה (הוא, עירוב' סז.). — ואמר הפיטן: סדורים לקיץ שלחן לחבורת רבנים שש בעל המלאכה בצאת הכל בענינים (אגורה באהליך, יוצ' שבת ה אחה"פ). — ואמר המשורר: ויעננו במלים ממולאים באבני מרגלים ובדברים סדורים כתומים ואורים (ראב"ע, חי בן מקיץ). ופתח במאה ברכות אשר על לשונו סדורות וערוכות (ר"י חריזי, תחכמוני כד). — *שנה סְדוּרָה: מהלך אמצע השמש לתשעה ועשרים יום ולשלש מאות וארבעה וחמשים יום שהם ימי שנת הלבנה בזמן שחדשיה כסדרן והיא הנקראת שנה סדורה (רמב"ם, קדוה"ח יב ב). ודבר ידוע שהשנה שחדשיה שלמים היא יתרה על הסדורה יום אחד (שם ח). והשנה שחדשיה אחד מלא ואחד חסר תקרא סדורה (לדה לדרך ד ב ד).

— פע', *סִדֵּר, כמו קל, סדר המערכה, ואמר בן סירא: עד כלותן לשרת מזבח ולסדר מערכות עליון (ב"ס, גני' נ יד). — ובתלמוד: המסדר את המערכה והמצית את האור באליתא אין מטמא בגדים (תוספת' יוה"כ ד יז). והיה אש של מערכה תדיר כיון שהיו מסדרין אותה שחרית היתה מתגברת כל היום כולו (שם סוט' יג ז). זר שסידר שני גזירי עצים חייב (ר' אסי א"ר יוחנן, יומ' כד:). — *והשלחן: המניף המגיש והמסדר את השלחן וכו' (סנה' פג:). לעולם יסדר אדם שלחנו בע"ש אע"פ שאינו צריך אלא לכזית (ר' אלעזר, שבת קיט:). — *וקנקנים וכדומ': המסדר קנקנים בתוך הבור ונתמלאו מים (מקוא' ב ט). המסדר קנקנים בכיפה אף על פי שאמרו יתר מלוג אֵינו בכי יותן (תוספת' מכשיר' א ו). — *והלכות: כשהיה ר' עקיבא מסדר הלכות לתלמידים אמר כל מי ששמע טעם על חברו יבוא ויאמר (שם זבים א ה). מי שסידר את המשנה סמכה למקרא משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר (ירוש' פסח' ד א). — *תפלה, שבת, ברכות וכדומ'[1]: אם סדרתה תפילה לא יהא לך צרי עין מלמעלה אלא הכל יהו מאמצין כחך (ר' יוחנן, שם תעני' ג ו). לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואחכ' יתפלל (ר' שמלאי, ברכ' לב.). באמת אמרו החזן וכו' והאמרת רישא רואה מאי לאו לקרות לא לסדר ראשי פרשיות (שבת יב:). — ובסהם"א: וכן נראה לי שלזה כיון החכם המסדר ברכת חתני' באמרו והתקין לו ממנו בנין עדי עד (ר"י א"ת, רוח חן י:). ומשבאתי משם ושמעתי מפי צדיק ר' מאיר בר יצחק שמסדרן הנהגתי אני במקומי (סדור רש"י קעד, בובר). לא נמנעתי מלעלות אלא לפי שלא סדרתי הפרשה שנים ושלשה פעמים שאין אדם רשאי לומר דבר לפני הצבור עד שיסדר אותו שנים ושלשה פעמים (ספר שמרי של חול ופירושה, אבודרהם מו:). — *סִדֵּר הדין: בזמן שבעלי דינין באין לדין לפני דוד המלך אומר האחד זה נתחייב לי מנה אמר להם סדרוני דיניכם וסדרו דינם (אדר"נ לג). — ובסהם"א: אם אסדר דברי בפני בעל דיני יכזיבני (ר"י בן נחמיאש, פי' משלי יח יז). — *ודת: ויאמר לה המלך אסתר המלכה למה תפחדי כי הדת זאת אשר סדרנו איננה מוטלת עליך באשר את רעיתי וחברתי (מד"ר אסתר, ויהי ביום השלישי). — ובסהם"א: עוד הדת הנימוסית תקצר מן האלהית להיות מסדרה בן אדם א"א לו שישער הנאה והמגונה בכל הזמנים (ר"י אלבו, העקרים א ח, כז:). — *ואות: אמר לו הקב"ה (למשה) כשסדרת אות לישראל נתתי לך שכרך זיו הפנים ועכשיו שברת את הלוחות (מד"ר דבר' ג). האומר ערכי עלי על מנת שלא לסדר מה שעל אשתי ובניי וכו' על מנת שלא לסדר מחפץ פלוני אין מסדרין לו מאותו החפץ (ירוש' ב"ק ט ו). — *וסִדֵּר בערכין ובבעל חוב, עי' סִדּוּר: תני תנא קמיה דרב נחמן כדרך שמסדרין[1] בערכין כך מסדרין בבע"ח (ב"מ קיג:). ואם אין לו יסדר לו לתתו לפי ידו (רה"ג, שערי תשוב' קסט). אבל זה שנשבע לגרש את אשתו ואינה נזקקת לסדר עליו אין כאן ממון (תשו' הגאו', הרכבי שיט). אם נמצאו ללוה נכסים מסדרין לו ונותנין לבעל חובו את השאר (רמב"ם, מלוה ולוה ג א). מסדרין לב"ח כיצד אומרים ללוה הבא כל המטלטלים שיש לך ולא תניח אפילו מחט אחת ונותנין לו מהכל מזון שלשים יום וכסות שנים עשר חדש (טו"ע חו"מ, גביית מלוה לז כג). — ועל שורת הבנין: מסרה הבנאי למסדר המסדרו על שורת הבנין המסדר חייב (שם נזיקין שפד ד). ואם

[1] [עי' צונץ, Synag. Poesie, עמ' 367.]

[1] [לישנא אחרינא שמשרדין, לשון שריד, ושתיהן שמעתי, רש"י. וכן בערוך.]

אחר שסדרו על שורת הבנין נפל והזיק אם הם קבלנים וכלם שותפים במלאכה כלם חייבים (שם). ראובן הדר בליוורנו שלח לשמעון העומד באזמיר בתורת פאטוריאה סך אלף ריאלים וסידר לו להלבישם בכ"כ שעוה ולהגיע' לידו במעבר ראשון (דברי יוסף איטנגא מז).—וסִדֵּר הערכת המסים: ולפעמים כדי להקל הועד כללי המשא מעליהם היו בוררים אנשים מיוחדים נקראים מסדרי הערכ' והיו נותנים להם כח לעשות הסדרים הנהוגים (שאילת יעבץ עח, כ.).—ואמר המשורר: לך סלעי ומשגבי לך נפשי מזמרת לך היתה בצרה תחנוניה מסדרת (ר"ש הנגיד, שלח יונה). סדרת גם לנרצע לסוף חמשים יבצע וביובל יצא (יוצ' שבת איכה, מחז' איטלי' א קסד:).

— פֻּעַ', *סֻדַּר, רק בינ', מְסֻדָּר, מסודר, — שסדרו אותו: הדגין והגבינין המסודרין על גבי עלין ועל גבי קנים מפריק ואוכל ובלבד שלא יחזיר (תוספת' שבת יב (יג) יה). פעם אחד עלה אלי אדם אחד מדרו' וראיתיו אדמוני עם יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו מסודרות[1] תילי תילים[2] וכו' (שמעון הצדיק, ירוש' נדרי' א א). ושננתם לבניך שיהו מסודרים בתוך פיך (ספרי דברי לד). במסודר דכ"ע לא פליגי אלא כי פליגי במסולק (מנח' לה.).—ובסהמ"א: פי' הר"ר יהודה בר' י"ט דכן דרך התנא לאהר שפי' הלכ' המסכת חוזר ושונה אותם בלשון קצר כדי שיהיו מסודרים בידך ושמורים בפה ובלב (תוספ', יבמ' סד.). כי אבישג השונמית היתה המסודרת לפניו לשרתו ולחממו (ר"י אברבנאל, מ"ג א א). ואם תנשא לאיש אחר אז יהיו פטורים הבנים בני הנ"ל מסודר הכפולה הנ"ל לכל חדש (מורפורגו, שמש צדקה, ב יח:).—ואמר המשורר: משרה עלי שכמו כשירתי תגת בחוג שחק כסיליה תורת אמת על פיו מְסֻדרת יורה ולא יפיל חלליה (ר"ש הנגיד, הנה יחידתי בליליה). — אבל הצליעה סודרה ונכתבה לקיום ההתאבקות ואיסור אכילת גיד הנשה היה להעמיד זכרון ההתאבקות עם הצליעה (ר' זרחיה לוי מרומי, או"כ ב, 132).

—הִפְעִ', *הִסְדִּיר, כמו פִּעֵ',—ערך וְסִדֵּר: ולמה נכתב כאן כדי להסדיר חדשים כתיקנן [1] (ר"ש, ר"ה יח:). אמרו לו לרבן גמליאל לדבריך למה צבור מתפללין אמר להם כדי להסדיר שליח צבור תפילתו (שם לד:). ויעש משה את כל אשר צוה ה' אותו כשם שהסדיר משה עבודת מקדש כך הסדיר עבודת כהונה ולויה (ספרא צו, מכילת' דמילואים). כיצד מסדירין את הבזיכין נותן בזיך אחד על גבי סדר זה ובזיך אחד על גבי סדר זה (מד"ר במד' ד). כיצד מסדירין אחר שבת היה נכנס מגביה ראשה ונותן קנה תחתיה ואחד באמצע (שם). לעולם יסדיר אדם שולחנו במוצאי שבת אעפ"י שאינו צריך אלא לכזית (ר' אלעזר, והזהיר, שמות קכו:). — ובסהמ"א: וצריך אדם להסדיר שולחנו בערב שבת (ר' יצחק מוינה, אור זרוע ב, ער"ש יח ד).—*הִסְדִּיר על הסדר: שמעון הפקולי הסדיר י"ח ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה (ת"ר, ברכ' כח:). ובו ביום עמדו אהרן ובניו ורחצו את ידיהם ואת רגליהם מן הכיור ועבדו את כל העבודות והסדירום על הסדר (סדעו"ר, ז הול' רטנר). אמרו ישראל ברכות וקללות הִסדירום על הסדר כמו שצוה אותם לאמר שאו לכם מזה וכו' (שם יא).—ובסהמ"א: בעת הסדיר לעמו את שפטיו צדיק צדק כלליו גם פרטיו (רה"ג, שער דיני ממונות). ובאבטיח משיסדיר אותו במקצה אבטיח בצד אבטיח (רמב"ם, מעשר' ג ח). וראוי לכל אחד ואחד מישראל להסדיר פרשיותיו שנים ושלשה פעמים שאם יעלה לקרוא בתורה תהא קריאתו סדורה בפיו (שבלי הלקט, תפלה מב).—ואמר הפיטן: חזק ואדיר שבחו אסדיר ואגדיל ואדיר בנשמת כל חי (קונטי' הפיוטים, מק"כ 41). ואם יבא כבוד מועד בשבת תהי מתחיל בויכלו תחלה ואחר כן תהי קורא ומגיד שבח האל ומופת רב עלילה וכך תשלים ותסדירה כתקון חכמינו וסנהדרי גדולה (פזמונים של פסח, סמא"ל תשיד:).

— נִפְעַ', *נִסְדַּר, כמו פֻּעַ': ומן הנותרים בישר נפתרים במאה גם עשרים בלא שיר נסדרים (דונש בן לברט, לקו"ק 84).

— הִתְפַּ', *הִסְתַּדֵּר, כמו נִפְעַ', — נעשה מסודר: אמר הכוזרי כן מפני גודל מעשיה מפני שהיא אחר הבורא הסבה בהויה ובה מסתדר הלילה והיום ופרקי השנה וההוים המוצאים והצמח והחי (ר"י א"ת, הכוזרי ב נג). וכן מסתדרת לנביא גדולת האלהים ויכלתו

---

[1]) [בתוספת' (נזיר ד ז) ובספרי (במד' כב) חסר מסודרות.]

[2]) [בתוספת' ובספרי שם הגרסה תלתלים, וכך בבבלי (נדר' ט; נזיר ד:); ובמד"ר (במד' י): תלים תלים. ועַי' גם ירוש' (הורי' ג ז).]

[1]) [בתוספת' (סוט' ו יא) הגרסה: להחזיר חדשים לסידרן.]

ורחמנותו וחכמתו וכו' (שם ד ה). ורצונו בגלגל גלגל השמש הנוטה שבו יסתדרו חלקי השנה (שם כה).

°**הִסְתַּדְּרוּת**[1], ש"נ, שה"פ מן °הִסְתַּדֵּר, Organisation: מקובל בספרות העברית החדשה ובדבור.

*__סַדִּר__, עי' סָדַר.

°**סִדְרָה**[2], מ"ר סְדָרוֹת, סִדְרוֹת, ש"נ,—כמו סֵדֶר, פֶּרֶק או פָּרָשָׁה של ספר, Kapitel, Abteilung; chapitre, division; chapter, section,: כל ימות השנה אנו נידונין ובשבת אנו נינוחין עד מוצאי שבת עד שישלמו ישראל סדרותן וחוזרין אנו אצל דומה שר שלנו נוטל נשמתן ומקלען לאויר (והזהיר, שמות קכג:). לעמוד עלי ס ד ר ו ת משנה וגם תלמוד בינה שנות דורות וזכור ימות עולם (ספי הכריתות ד הקד' יע.). והשלים איזה ס ד ר ו ת בספר חתן דמים (חות יאיר, שו"ת הקד').— וביחוד הפרשה של התורה שגומרים בכל שבת ושבת: ששה ס ד ר ו ת בתורה מתחילין באלו"ף אלה תולדות נח אלה פקודי אם בחקותי אלה מסעי אלה הדברים אתם נצבים (פענח רזא, דברי נו.).

*__סַדְרָן__, סַדְּרָן, סודרן, ש"ז, — מי שמסדר הלכות: ה ס ו ד ר ן קדם לפלפלן (ירושי הורי' ג ז).

סָהַד[3], כמו שָׂהַד.

—פִעֵל, *סִהֵד, סיהד, העיד בעדים, Zeugnis ablegen; attester; to testify,: הנותן גט לאשתו ולא סיהדו[4] בש"א פסלה מן הכהונה (תוספת' גיטי' ח [ו] ח).—ובכהמ"א, במשמ' העיד עדות: אבל כח מעשיו יגידוהו עלילותיו יודיעוהו ונפלאותיו ישיגוהו נוראותיו יסהדוהו גוד' מפעליו יעידוהו (הקד' הטור לאה"ע).— ואמר הפיטן: טכוסי הוד לך סהוד י ס ה ד ו ן כי אתה צורם (ר"י זבארה, יוצ' שבת א' אחה"פ). כי שביבי שלהבות בשכל יסהדוך כי תומכי תום בתהלה יתמידוך (כי אדוקי אם, יוצ' יו"כ).

—קַל, °סָהַד, רק מקור סָהוֹד, עי' הציון הקדם.

—הִפְעִי, °הִסְהִיד, כמו פִעֵ,: גם ינוסם לפרסם כמו אז פלאו מ ס ה י ד י ם בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים (אדם בקוס, סליחי תעני אסת'). שמות יקרך יענו ויעידו בתוקף יקרך בך יסהידו (שיר היחוד ליום ג).

1) [הערך הזה נשמט ממקומו.]
2) [בארמ' סידרא, סידרה.]
3) [מהארמ'.]
4) [בכ"י א"פ ש ה ד ו.]

והנה חכמתם תסהיד עליהם וענתה שירה בפיהם (ר"י מפיסקא, מכתי' קנא' 9).

°**סָהֵד**, ש"ז, מ"ר סָהֲדִים, כמו שָׂהֵד, עֵד, Zeuge; témoin; witness,. ואמר הפיטן: איכה שחת בסערך לסגר ביד סעפים ס ה ד י ך ולא זכרת עדי עדיים אשר עטרת לעבדיך (איכה אלת, קינ' לט"ב). מעידים אנחנו ח"מ איך היום וכו' שנת ש"ד בא לפנינו בחור שמואל וכו' ואמר הוו עלי עדים וסהדים איך באתי בפשרה עם מרת וכו' (שטר בב"ד משנת ש"ד, קבץ על יד ט, סריד מעיר 5, הולי מק"כ). באו לפנינו ח"מ שני החלקים וכו' וכך אמרו לנו החלקים הנ"ל הוו עלינו עדים ו ס ה ד י ם (שם). וכך אמרו אלינו עדים ח"מ הוו עלינו עדים ו ס ה ד י ם (שם 7). זכרון עדות איך כמר וכו' בא לפנינו ואמר לנו הוו עלי עדים ו ס ה ד י ם (כתב בב"ד משנת ש"ח, שם).

°**סַהֲדִיאֵל**, שם מלאך: ובהרקיע הזה דבוק יש מלאך אחד הנקרא ס ה ד י א ל והוא מעיד על תפילותיהם של ישראל אם היא זכה 1) (ר"א בר"י אלחנן, עה"מ, שער עולם הבריאה יא, קעא.).

°**סְהִיל**[2], — שם כוכב: הקוטב הימיני תחת ראש גדי אצל הכוכב ס ה י ל הראוי והקוטב השמאלי תחת ראש סרטן (פי' ספי יצירה לאבו סהל בן תמים, סו).

סהר[3], ממנו א. סַהַר, ב. סַהַר סֹהַר[4].

א. **סַהַר**, ש"ז, יָרֵחַ, אגן הַסַּהַר, כלי עגול כדמות הירח: שררך אגן הַסַּהַר *) אל יחסר המזג (שה"ש ז ג).— ומצוי מאד בלשון המליצה והשירה, במשמ' ירח: קנינך חרס וסהר ואפל וצהר באונך (ר"י אבן גיאת, ובכן מלאה הארץ קניניך). שאל ס ה ר חצי ירח ויגיד לך תקפו שאל שמש בצאתו (ר"ש הנגיד, הכרפא הזמן).

1) [עי' זהר פקודי רמה:]
2) [בערב' שֻׁהַיל a)]
3) [כמו ס ח ר, סבב, הלך בעגול. וכמו ש ה ר (שהרונים), סהרא בארמ', שהר b) בערב' ירח; אולי ע"ש עגולו. ובאשור' סַאַר, כנראה צמיד ואצעדה של הזרוע, סִיר, כֶּתֶל (Del. Handw. 489), ומזה כלי עגול. אגן הסהר, וחומה עגולה—בית הסהר, וגדר עגולה—סהר לבהמות.]—4) [שהוא עגול כדמות הסהר, רד"ק בשרשיו.]
*) [המחבר ז"ל פירש מֶעֶן, וציין עי' הערה, אבל לא הספיק לכתוב את ההערה ולבאר את דעתו.]

a) سهيل b) شهر

ולמאד נעמה תבל כאלו יקותיאל עטרת פז לראשה עטרת הידידות הוא ונזרה ותפארתה ואור סהרה ושמשה (רשב"ג, הלפור אל דרור). הלא תראה מידעי שחקים כערוגת גן וכוכבים בשושנים והסהר כמו אגן (הנ"ל, שער השיר 39). ורוח שלחה בי מפרשי עב ופרש על פני סהר אפרו (הנ"ל, אני האיש) וישחק העטה קדרות וסהר כאלו מת והענן קברו (שם). ואקוה לאור סהר אשר אישון חשך המירו ואשקיף עת יגל פניו כגיל עבד אשר אדון זכרו (שם). ועלי ספדו כוכבי שחקים ולי התנודדו סהר וחמה (רמב"ע, חרדה לנפשה תבל). עופר אשר הציץ לפנינו כמו שחר וגביע בידו העלה ונחזה סהר חצות ליל ואת כוסו כאלו נר בידו העלה (הנ"ל, התרשיש ג לג). רעית סהר פתחה לי כד יינו שחוט מימי קדם העת תמזוג אותו בפאת מערב ישוב ריחו קדם (שם קי). אמאס בלילי עדי סהר בעיני דמות נגע ופשה בעור כושי כבהרת (ר"י הלוי, עין נדיבה). חרס וסהר עש וכימה קנאו להיות כאחיך ואחיותיך (הנ"ל, לאהובתי). ונגה וחוג כוכב וסהר אש יזהיר ברחקו ואם יקרב ילבש באפלותיו (ראב"ע, בשם אל). דודי הוד פניו לסהר אדמהו (ר"מ דרע לקו"ק כח). ובעלות סהרי שמשך נוטה ואורחת כספחת בורחת ותקרב לשחת ותדמה ליונה תתקן בעברי פי פחת (ר"י חריזי, תחכמ' לט). לבי בבואה יחזק כי היא כמו סהר מאורה יחזק בנשף (רש"ע פלקירא, המבקש כז). ואתה לזמן נר מערבי ולעדה הלא שמשה וסהרה (עמנו', מחב' ח). אמת אתה תתננו כמו סהר בתוכנו כמלך את לפנינו יברכך אלהינו (אלעזר ערואקי כהן, ספר הפזמ' קה:). גם הלוך ואור כסהר (אד"ם לבנסון, הדעת והמות). כן יחשך סהר כוכבי אור יקדרו עת יפעת שמש עלימו נגלתה (יל"ג, דו"מ א).—ואמר הפיטן: רבות עשית וחשבת וספרת מפעלותיך פעול בסהר ספרת לאותות ולמועדים חבלו שפרת (יוצ' פרשת החדש). ילדות חרס וסהר בו ביום חשבון מצאו ובתחלת בריתם בחלון אחד נמצאו (שם). ויתהלך כמו מלך ממחנה אל מחנה ואור סהר לטהר במרכבת המשנה (יוצ' שבת בין יוה"כ וסוכ'). יסר הסהר ונתמעט לשעתו כי הטיח כלפיו ולא בן אמונת עתו (ר' בנימין, מחז' איטלי א סג:). והוקטן סהר במזל אילים וריבית צבאו עש וכסילים (ר' משולם בן קלונ', תשוחח נפלאות Elbogen, Stud. 126).—ובמשמ' חדש: ארץ מטה ורעשה בסהר שלישי התגעשה גריה חיתם נרעשה דוד בשורה ותתרעשה (הרץ, יוצ' א שבועי).—ובמשמ' עגול: סובב בהקפתו סדר תקופתו סהר תכפתו סתר כפתו (אילת השחר, יוצ' שבת ר"ח).—אגן הסהר: חכמי ישראל הדרבונים עם מקום אגן הסהר[1]) הקדמונים המעברים ימים ושנים (סעדיאגה שכטר, 16).—חכמוני סהר: חקר מניינם שנים ושבעים חכמוני סהר נגדם קבועים (Elbogen, Stud. 129).

ב. *סַהַר, שז"נ, מ"ר סַהֲרִים, סהרין, — רחבה מוקפת גדר שבעיר המשמשת כעין גדרה לצאן[2]): המדייר שדהו עושה סהר לבית סאתים וכו' היתה כל שדהו בית ארבע סאין משייר ממנה מקצת מפני מראית העין ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין (שביע' ג ד). אבל אם היה דיר או סהר[3]) או מוקצה וכו' מותר (עירוב' ב ג). הזורק מן האסטרא לדיר או לסהר ולמוקצה וכו' הרי זה חייב (תוספת' שבת י יח). ואחד עושה סהר אחת[4]) וכו' עוקר מתוך סהר זו[5]) ונותן לתוך סהר אחרת[4]) (שם שביע' ב יח-יט). ובלבד שלא יהא בין סהר לסהר כמלוא סהר (ירוש' שם ג ג). מה בין סהר ומה בין ספינה (שם עירוב' ד).—ומ"ר: תוקע יתד באמצע ומקיף לה ארבע סהרים מארבע רוחותיה בכל עושין סהרים באבנים ובמחצלות ובקנים ובקולחות (ר' שמעון בן אלעזר, תוספת' שביע' ב יח-יט). אם רצה תוקע את היתד בארץ ועושה סהרין ארבעה בארבע רוחותיה של שמונת סאין (הנ"ל, ירוש' שם ג ג).—ובסהמ"א: מותר להכנים שני מינין לסהר אחד (רמב"ם, הלכ' כלאים ט ב). וכן חצר ודיר וסהר שהוקפו לדירה (הנ"ל, שבת יד א). יעשו סהר מרבע מעץ יניפו בו הקמח יקרא ים נפה (פרוש הרמב"ם, כלים טו ג). סהר שעושין אחורי העיר להכנים בתוכו עצים ופירות עראי (ר"י ברצלוני, הלכ' עירוב' חצרות, ספר העתים, הוצ' מק"נ 151).

סֹהַר, ס"ז—בית הַסֹּהַר, כמו בית האסורים: ויקח אדני יוסף אתו ויתנו אל בית הַסֹּהַר מקום אשר אסירי המלך אסורים (בראשי' לט כ; גם כג; מ ג-ה).—ובסהמ"א:

---

1) [עי' סנהי' לז.]

2) [עי' רש"י, (עירוב' יח.): סהר לבהמות של עיר, ע"כ. ור"ח (שם כג.): סהר כגון רחבה שעושין אחורי העיירות ומקיפין אותה להכנים פירות וכיוצא בהן עראי, ע"כ.]

3) [בכ"י מינכ' ובאילו דפו' של המשנה סחר.]

4) [בדפ' א ח ר.] — 5) [בדפ' ז ה.]

וכי יש לו לאסור את העדים בבית הסוהר כל ימיהם שלא ילכו (רמב"ם, מלוה ולוה טו ג). — וגם בלי בית: ועשית עמדי חסד והוצאתני מן הסוהר הזה כי גונב גונבתי מארץ כנען (ספ' הישר מז.). שאין לוקחים ממונו של ישראל ומעמידין אותו עד שיטלוהו עכו"ם משום שיכניסוהו לבית הסוהר שאין על התובע זה מן ישראל כלום שיפדנו מן הסוהר בממונו (שו"ת הרי"ף רט). וכל היום לא היו פותחים הסוהר כי אם לעשות צרכיהם בלבד (שו"ת תמת ישרים ח). — ואמר המשורר: רץ לבי אליך נהר ועיני יגר כנהר כי מאז אסור תוך סוהר צוהר עינו חשוך חושך ימש (ר"י נגארה, פזמוני מח, פרידלנדר). יפה ברה אשר אורה תדמה כמו סהר בעת עמדה במילואה לא עת תחסר זהר העת תביט למאור עינה תפתח כמו צהר תשים לבב כל רואיה אסור בתוך סוהר (שם פ). — ומ"ר סְהָרִים: ותוך משמר בפח יוקשים ומכמר נתנו אל וצינוק וסהרים [1] (בתי הנפש והלחשים כ"י פריז).

א.***סַהֲרוֹן**, ש"ז, מ"ר סַהֲרוֹנִים, סמ' סַהֲרוֹנֵי, כמו שַׂהֲרוֹנִים: אילו הן חופות חתני' סדינים מצויירין וסהרוני זהב תלויין בהם (ירוש' סוט' ט טו). — ובסהמ"א: כי סהר יהיה סחר חד מסהרוניה ולך תהיה למנורה תאיר משכניה (JQR. 87, 1913). וערבת מאורי רום באורך ואור להם מאור אור סהרונך (ד"ה יהודי מלכים ולא"י ב, מן 265).

ב.***סַהֲרוֹן**, נק' סהרונית, ש"ת, — שיש בו מסגלת הַסַּהַר: ובעת שיאמרו פלונית היא גרגרנית ובניה פניהם אחורנית יאמרו פלונית היא אהרנית סהרונית ערנית (עמני' מחב' א).

***סַוָּאר** [2], סַוָּר, סוור, צוואר, גם צֶבֶר, ש"ז, — צבור של קורות, קנים או אבנים מסדרות זו על גבי זו: וכן מרבך של אבנים וכן סואר [3] של קורות (אהל' ג ז). סואר [4] של קולר שנשבר אין מסתפקין מהן ביום טוב לפי שאינן מן המוכן (תוספ' יו"ט ג יח). ונאבל גדיש הכל במשמע וכן סואר של קנים ושל קורות וכן מדבך של אבנים ושל צרורות שהתקינו לסיד (מכי' משפ' יד). סואר של קורות [1] היה (ר' יוסי בן שאול, שבת קכה:). אין מבקעין עצים מן הסואר של קורות ולא מן הקורה שנשברה בי"ט (ביצ' לא:). אפי' נסכא אבל סואר לא (ר"נ בר יצחק, נזיר כו:). — ובסהמ"א: ופירוש אטבי עמודים של ברזל שמסמכין בהן את הקרשים שהן מונחין כמו סור של קורות על העגלה למען לא יפלו (תשו' הגאו' הרכבי, שכד). תודיענו ההפרש שבין ההליכה בספינה וההליכה על גבי סואר של קורות (שו"ת הרמב"ם כח.). ואין הפרש בין ההליכה בספינה ובין ההליכה על גבי סואר של קורות והדומה להם (שם). — סוור של נחתומין: מפני מה סוור [2] של נחתומין הפרוס טמא מפני שהוא קורץ ומוליך עליו מקרצות לתנור (ר' שמעון, תוספ' כלים ב"מ ה ז). — ואמר הפיטן: שואל חסד בהוסד חנני תאמר מרות יצר הבצר קבוע כבמסמר ולצואר כמו סואר הוטל למשמר (ישמיענו סלחתי, סליח' יום ג עי"ת).

***סוּבִית**, ש"ז, מ"ר, סוביתין, — עורקי הצואר, העורקים המישנים, corotides [3]: אמנם החלק העולה מחלק אוריטי יחלק לשני חלקים היותר גדול שבהם אוחז למעלה כנגד אמצע החזה ואח"כ הולך באלכסון אל הצד הימני עד כשיגיע הבשר הרך אשר שם ויחלק לשלשה חלקים השנים מהם שני גידים דופקים הנקראים סוביתין [4] ועולים אל הימין והשמאל עם שני גידים הדופקים הנקר' אורג השוקעים וכו' (קאנון א א ד ג).

א.**סוג** [5], ממנו א.סוג, ב.סוג, א.סִיג, סִיגָה.

א.**סוּג**, פ"ע, סָג, נָסוֹג, — כמו נָסַג, סָג פלוני, סָג מפלוני, נרתע לאחוריו, zurückweichen; détourner, reculer; to move awáy, backslide: אלהים משמים השקיף על

---

1) [פרש"י: סדר של קורות חדשות שמסדרין אותן לבנין כדי שלא יתעקמו, ע"כ.]
2) [כך גם בדפ'. והגר"א גורס סרוד.]
3) תרגום ד"ר מזיא.
4) מן סַבַּאת בערב' a), ובארמ' שבתא.
5) בערב' שַׂאג' b) הלך ובא. שַׂוג'אן c) הולך ובא. ובאשור' לַפֵּ אסוג, נסוג לבו במשמ' לבו היה רך.]

a) سبات b) ساج c) سوجان

---

1) כך מנקד בכ"י.
2) [משרש צבר, בחלוף צדי לסמך ובית לוו.]
3) [עי' תשו' הגאו' הרכבי תיח. במדב"ם הגרסה צבר ועי' בפירוש הרמב"ם הוצ' דירינבורג: וצוור של קורות אכדאס אלכ'שב וקד יקרי צבר של קורות, ובעבר' וצוור של קורות מערכות הקורות ויש קוראים צבר של קורות, ע"כ. ועי' גם בפיר' הר"ש.]
4) [כך בכ"י א"פ, ובדפו' קורות.]

בני אדם לראות היש משכיל דרש את אלהים כלו סָג [1]) יחדו נאלחו אין עשה טוב אין גם אחד (תהל' כג ג-ד). ולא נָסוֹג ממך תחיינו ובשמך נקרא (שם פ יט). — ואמר המשורר: המונם סג וישר אין בם (רסב"ג, יי' מה אדם). הנה אם נחפשו נבדק הושת כלו סג ונחדק (שם). דור כלו סג עלילה התעיבו הרעו במפעל ומשחית הציבו (רמב"ע, אזרח רענן). ובשמעם כי יושבי ארץ הגליל עוד לא סגו יחדו אך רבים וכן שלמים הם ונאמנים עוד עם הרומאים (קלמן שולמן, תולדות יוסף 6).

—נִפע', נָסוֹג, נְסוֹגֹתִי, נָסֹגוּ, נְסוֹגִים, יִסֹּגוּ.—נָסוֹג פלוני אחור, נָסוֹג מאחרי פלוני, למשל צבא מפני אויב. — כמו סָג: מדוע ראיתי המה חתים נְסוֹגִים אָחוֹר וגבוריהם יכתו ומנוס נסו (ירמ' מו ה).—וְנָסוֹג אחור, חָדַל מרדף אחריו בפעל ממש ובמוסר': יבשו ויכלמו מבקשי נפשי יִסֹּגוּ אחור ויחפרו חשבי רעתי (תהל' לה ד; גם מ יה; קכט ה). הסיתוך ויכלו לך אנשי שלמך הטבעו בבוץ רגלך נָסֹגוּ אחור (ירמ' לח כב). ואת הַנְּסוֹגִים מאחרי יי' ואשר לא בקשו את יי' ולא דרשוהו (צפני א ו). אדני אלהים פתח לי אזן ואנכי לא מריתי אחור לא נְסוּגֹתִי גוי נתתי למכים ולחיי למרטים (ישעי נ ה).—וְהֵלֵּב: כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך לא נָסוֹג אחור לבנו ותט אשורנו מני ארחך (תהל' מד יח-יט). וַיִּסֹּגוּ ויבגדו כאבותם נהפכו כקשת רמיה (שם עח נז).—ונָסוֹג אחור יען בוש מתקותו לפלוני: נָסֹגוּ אחור יבשו בשת הבטחים בפסל האמרים למסכה אתם אלהינו (ישעי מב יז).—ובסהמ"א: ולא נסוג אחור לבם מלשוע אליו (רסע"ג, השגי על חוי הבלכי, הוצ' דוידזון 66).—ואמר הפיטן: וצאן ידך נמוגה ואחור לא נסוגה (אפרים בר יצחק, אלהי בך אחבק, יוצ' שבת ד אחה"פ). החוסים יעלוזו והנסוג בפועל כפיו נוקש ושם דרך אראנו בארחי לא ינקש (שולמית שחרחרה, א שבועי קרובץ אדגוי). ולא נטה לבבי ואחור לא נסוגתי השגו נעורים בארת לה סללה הליכותי (ר"י אבן גיאת, מבין עפאים, שער השיר 124). ולא יעיד עדותו אחר שעדותו אינה נשמעת והיא נפוגה ונסוגה (ר"י הדסי, אשה"כ שכו).—ובדקדוק: לפעמים בתיבות אשר משפטן מלרע ויסוג אחור טעמן שמו הסופרים בה שני טעמים (מקנה אברי ה, במלעיל ומלרע). בשתי מלות אשר נגינת המלה הראשונה היא משרת ומושבה בתנועה האחרונה

[1]) ואולי הוא מן סיגים, כפל מן נאלחו.

ונגינת המלה השנית היא מפסיק ומושבה בתנועה הראשונה אז הנגינה הראשונה נסוג אחור מפני קרוב הטעמים (ב"ז, תל"ע ג ג). כאשר תהיה המלה הראשונה מועמדת באחד מן הטעמים המפסיקים אז אינו נוהג בה משפט נסוג אחור (מכלול, מכלת הנקוד יב סע).

ב.**סוּג**, ת"ז, סוג לֵב, מי שנסוג לבו מאחרי פלוני, שבגד בו: מדרכיו ישבע סוג [1]) לב ומעליו איש טוב (משלי יד יד). — ואמר המליץ: ואל תבטח בסוגי לב ורקים ושואלים על שלומך בשוקים (רב האי, מוס' השכל, לקו"ק, הוצ' אמיאסף).—ולנק', סוּגָה: ונפשו הענוגה נוגה ונשמות הנסוכה סוגה ושרידיו עיפים ונרפים (ר"י חריזי, תחכמ' יד). נפש נקיה מהדר תבל לא נטמאה מחטא ולא סוגה (הוא, הענק כה). חפץ אמור סורה ואמר סוגה חשתי אלי סוגה כמו שושנה (עטרת צבי, לכבוד גרץ 116).—סוג לשון: טוב לב פנים מאירות וסוג לשון חורש און (ב"ז, ב"ס יג כט).

ב.**סוג** [2])، ממנו ג.סוּג, ב.*סִיג, *סִיגְנִית, *סִיָּג, *סִיֵּג.

ג.**סוּג**, פ"י סָג, בינ' פעו' סוּג, לנק' סוּגָה,—סוג בְּסִיג, מוקף סביב לו, to fence in ; enclore ; umzäunen : בטנך ערמת חטים סוּגָה בשושנים (שה"ש ז ג). — ובתו"מ: בפירצה שהיא סגה את העפר אבל בפרצה שאינה סגה את העפר מותר לגודרה בשביעית (ירוש' שביעי' ג י). איזו היא מרקולים כל שהוא סג את הים ואת הדרכים (שם ע"ז ד א). — ובהשאלה: ומכאן אמרו אם סג אדם לדבריו אין יכול לעמוד בדבריו (אדר"נ א). — ואמר המשורר: תוכה ותנעם בערוגת גן האל בשושני יקר סוגה (ר"י חריזי, הענק כה). משהית דבריו כל דובר על אזן סוגה באולתה (רמח"ל, לישרים תהלה א, ד"ה ריעי כאח לי).—סוּגָה בשושנים, תאר לישראל: רכה וענוגה בשושנים סוגה ועתה היא נוגה מסורה ביד קמים (אבן הראשה, סל"ח' יי' עבת).

[1]) [ראב"ע מפרש סוג פעול ע"ם מול ועניננו סור, ע"כ. וכן רד"ק מי שלבו נסוג מהדרך הישרה, ע"כ. ור"י נחמיאש מפרש כמו פעול אבל מלשון סיג, מעורב עם סיגים כסף. ולדעת בארט (Nominalb. 124 c) הוא בינ' פועל.]

[2]) [וכן בארמ' ובערב' שַׂיֵּג'a) עשה סְיָג, שִׂיָאג'b), ואולי הוא שאול בערבי מארמ'.]

a) صيّج b) سياج

בראשה סים זר אשר הופלא סֻגַת שושן עלות משפלה (קרונץ לפורים). השב ידידך למטתך וללון בצלך ולטיל בסֻגַת גן ורדיך (ליון לפירה, קיכי).— וכן סוגה לבדה, ואמר הפיטן: כתר סוגה כושרות הפוגה להסיר לעוגה למאמר אבליגה (Kahle, Masor. d. West., יב). הנצנים נראו בארץ סוגה עועו סוגיה מול כדנג למוגגיה סערה מאנחה להפיגה (אפיק רנן, יולי ג פסח). הנצנים נראו בארץ סוגה סכסך מפיגיה יסד בית חוגגיה סחור באתנו מוגיה (מחזי איטל׳ א קד.).

ד׳ סוּג,—כמו סִיג: בן אדם היו בית ישראל לְסוּג כלם נחשת ובדיל וברזל ועופרת בתוך כור (יחזק׳ כב יח). עי׳ ערך סִיג.

ה׳ *סוּג, ש״ז, מ״ר סוּגִים, סוּגִין,—א) סַל, קֻפָּה, Korb; panier; basket: הלוקח מן הסיטון וחזר ולקח ממנ שניה לא יעשר מזה על זה אפילו מאותו הסוג אפילו מאותו המין (דמאי ה ו). והסוגין[1]) הגדולים (מקבלין טמאה) משיעשה שני דורים לרחב שלהם (כלים יז ג). קופות הגדולות וסוגין הגדולי׳ מטלטלין אותן בשב׳ (ר׳ יהודה בשם שמואל, ירוש׳ שבת יז א). סוג שנתון בפתח החנות חציו מבפנים וחציו מבחוץ ופשטה פרה את פיה ואכלה ממני משלם נזק שלם (שם ב״ק ב ד).—ב) *בחכמת ההגיון, חלוקה מקיפה של הנמצאים או של הענינים הכוללת יותר ממין אחד [2]), Genus; genre: ואמר ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא סוג כולל עשב ועץ סוג שפל (לקו״ק נספחי ד). אמנם סוגי המקרים אצל הפילוסופים תשעה לפי שהם ישתדלו למנות כמה הם הדברים הנלקחים בשכל האנושי (ראב״ד, אמו״ר 5). ונחלקו בחלוקה ראשונה (כוחות הנפש) לשלשה סוגים והם סוג הכחות הצמחיות וסוג הכחות החיוניות וסוג הכחות האנושיות (שם 23). בנקבי שם האלף והבית והלמד לא יורה מן האותות האל רצוני לומר שאינני מורה על ענין מיוחד ואם כן הן כסוג ומה שתחתיהן מן הענינים מינים להם (ר״י א״ת, הפרשי לריצ״ג הקד׳ 4). וכאשר נערוך המינים אל סוגיהם הכוללים אותם יהיה מספר הסוגים פחות ממספרם כי תחת כל סוג מהסוגים מינים רבים (הוא, חו״ה, היחוד ז). ואין אחר מדריגה ההיא אלא מדרגה שהיא קרובה מן הסוג האלהי המלאכי (הוא, הכוזרי ד ג יח). וענין הסוג הוא כלל גבוה המקביץ תחתיו שני מיניי לפחו׳ (הוא, כוח חן י כו.). והענין הכולל אשר יכלול שני מינים או יותר ויהיה מעמיד להם נקראהו סוג (מלות ההגיון י). נקרא הגשם המחלט הסוג העליון (שם). וכאשר נבאר כונת מין מאלו המינים הנה כשנזכירה בסוגו והבדלו נקראהו גדר ואם נבראהו בסוגו וסגלה מסגלותיו נקראהו רשם או חק (שם). באר לך בפסוק זה הבדל הבינה מן החכמה ושהבינה היא עיקר החכמה והיא המובחרת שבקניגים מפני שהבינה היא דבר כולל החכמות כלם והיא הסוג להם (ר׳ זרחיי מברצלונה, פי׳ משלי ד ז, השחר ג 111). כי אף אם המינים אשר תחת הסוגים אין כלם הולכים מהלך השלמות קצתם בקצת וכו׳ (ר״י אלבו, העקרים א ו). והסוג הדבר הנמדד עצמו א״כ הוא המדה הצודקת המודיע הכמות המתחלק (ר״י אבוהב, סעה״ם לר״א אירירי ז ז). האחד סוג והיא כל מלה מורה על רבים אשר צורותיהם משונות (רש״ע פלקירא, המבקש פט). ואמרנו הוא כח מתפעל הוא מקום הסוג הכולל לחוש ולשכל (ר״י מפיסא, מנחי קנאי 55). הם נכללות תחת סוגים שלשה סוג המצוות הנפשיות וסוג המצוות החיוניות וסוג המצוות הטבעיות (משה בן יצחק וקאר, אמרי נועם וגר ישראל, קבץ על יד א, מק״נ 42). וכאשר נערוך המינים אל סוגיהם הכוללים אותם נמצא שיהיה מספרם פחות ממספר המינים כי הסוג כולל מינים הרבה (ר׳ טוביה כ״ץ, מעשה טוביה ג א, ד.). — סוּגֵי הדברים: וידיעת המלות הנפרדות היא כוללת ידיעת מה שתורה עליו מלה ומלה מהמלות הנפרדות המורות על סוגי הדברים ומיניהם וכו׳ (רש״ע פלקירא, ראשי׳ חכמה 27). וזה לשון הפילוסוף בראשון מההלצה וכבר ימצאו סוגי הדבורים אשר תעיין בהם ההלצה מהענינים הרצוניים שלשה (ר״י מסיר ליאון, נופת צופים ג).— סוּג הַסוּגִים: וכבר אמר הפילוסוף כי סוגי הסוגים הם עשרה והם עצם וכמה ואיך וכו׳ (ר״י א״ת, חו״ה היחוד ז). ואם ימצא בהם כללי אין יותר כולל ממנו הנה הוא סוג ואינו מין והוא סוג הסוגים ואם ימצא בהם כללי אין יותר פורט ממנו הנה הוא מין (כל מלאכת ההגיון ד). דרך חלוק הסוג אל המינים וכו׳ כי עשרה סוגים הם ראשונים וכו׳ נקרא שם העליון סוג הסוגים ומין המינים וכו׳ בצירוף למקיף מין שמותם וב: ירוף למוקף סוג נקראים וזה מטבע הצטרפותם (ר״מ בר״י די ריאטי, מקדש מעט ד).

---

[1]) [רה״ג גורס והסואין בהשמטת הגימל. עי׳ פרינקל, Fremdw. 107].

[2]) [כמו סִיג, גדר.]

***סוּגָא**, סוּגָה, ש״נ, —מין עוף: שמונה ספקות הן חובא חוגא סוגא והרנוג׳ תושלמי וכו׳ מאי ספיקיהו עופות טהורים קורקבנ׳ נקלף וטמאי׳ אין קורקבנן נקלף והני קורקבנן נקלף בסכינא[1]) (רב חסי, חולי סב:). ובשביל עופות ששאלתם וכו׳ אם סוגה היא או לא וכו׳ שסוגא מצוייה אצלינו הרבה ואין שורה אלא באגמים ובין ביצעי המים (גיאוניקה, הולי גינצבורג 118).

***סוּגָה**, ש״נ, גדר, סְיָג: סוגה בשושנים שאפילו בסוגה של שושנים לא יפרצו בהן פרצות (סנה׳ לז.).—ואמר המשורר: כשושני סוגה נפוצים בערוגה ירצון במחוגה עלי קו כבירם (ר״ש הנגיד, באשמרת ערב). ושרי קדשים באדם המסכו ובני אלהים לאדם שותפו: עירי חוגה בסוגה ישבו וצניף מלוכה בראשם צנפו (קטע מזמן הגאוי, סעדיאנה, שכטר 68).

***סוּגִי**, סוּגִיִי, נקי סוּגִית, סוּגִיִית, מ״ר סוּגִיּוֹת, ש״ת, של סוג, מתכונת הַסוג: והגדר ג״כ אמנם יקום מסוג והבדל ואין מדברים כמוהו ית׳ שיקבצם גדר ויבדלו בהבדל ואין סוגי לו ואין הבדל לו ולא גדר לו ולא רושם לו (ראב״ד, אמו״ר 52). דע כי אינני רוצה בזה כי אם האלף הסוגית והב׳ הסוגית (ר״י א״ת, השרשי לריב״ג, הקד׳ 4). ראיתי לנקוב שם השערים באותות הסוגיות וכו׳ כי אינם נכנסים כלם תחתיה אבל הם נכנסים תחת אותות הסוגיות (שם). ויתבאר ענין הנפש הכללית הסוגית[2]) בבחינת הפעולות שהם מחמת הצורות המגיעות בחמר לא מחמת החומר מצד שהוא חומר (הוא, הכוזרי ה יב ה). ואולי היא מדריגת הנפש עצמה כלומר כאשר היא נפש סוגיית אחת בעצם שהיא למטה ממדריגת שכל הפועל (ר׳ הלל מוירונא, תגמוי הנפש ל:). וד׳ צורות סוגיות בעולם המושכל וד׳ מיניות הקרובות אל הסוגיות והמשל צדיק גבור חסיד ומפואר (ר״י אבוהב, שעה״ש לר״א איריר׳, סא:). שהתואר שנתאר לראובן אם הוא סוגיי או מיניי לא יהיה לו מצדו כי אם מצד הסוג או מצד המין (הוא, נהר פישון לג:).

---

[1]) והעיר י׳ אהרני במכתב פרטי: זהו בערבית ציאח a) (Pterocles alchata) שיש לו אצבע יתרה וגם זפק (ingluvies) ואינו דורס, והעקר: אין קרקבנו נקלף אלא בסכינא. כל קטואת b) הנם המתוכים בין התרנגלות והיונים. — [2]) [בהוצ׳ הירשפלד הסוגיית.]

a) صياح b) قطوات

***סוּגְיָה**, סוּגיא[1]), ש״נ, מ״ר סוּגְיּוֹת, סוגיאות, הליכה, —א) הלכה ומנהג, סוגיית העולם[2]): ודן זה הדיין כדברי אותו הגאון שאין סוגיית העולם כמותו (רעמב״ע, סנה׳ ג א). — סוּגְיַת המבטא: וקודם שאשים קנצי למלין ידוע להוי לך עוד אתה הקורא כי הלשון יוני הוא מתענג ומתעדן על הרוב בהרחבת סוגית המבטא גם בלמוד החכמות וגם בדברים הפשוטים (שלטי הגבורים, לשונות העמים ע:). —ב) ובפרט מהלך המשא ומתן של התלמוד על ענין אחד, ואמר המשורר: ועל תלמוד ועניניו ועל קושיא ועל סוגיא ועל הרב אשר למד ורבץ דת יהודיה (ר״ש הנגיד, הנמוח שלישיה). — וסוגיא היא קריאת הגמרא על בוריו ושאלותיו ותשובותיו (הוא, מבוא התלמוד). והפירוש הזה הולך על סדר הסוגיא (ראב״ח הנשיא, הגיון הנפש כז.). אבל הדבר הגדול היום בעיני חכמינו בעלי הגמרא הוא העסק בסוגיות התלמוד ולא העסק בפסק הנברר ממנו אבל העסק בקושיות ובתירוצים (ר״י ברי אנטולי, מלמד התלמידים, הקד׳ ו.). זהו שרש המסכתא דרך כלל אלא שיתגלגלו בה לפעמים דברים שלא מן הכונה בעניין סוגיית התלמוד על הדרך שקדם (המאירי, יומי הקדמי): והנראה מן הסוגיות במשנה ובגמרא שהוא מטמא במגע ובמשא כמת (רמב״ן, במד׳ יט ט). אמנם סוגיית התלמוד מוכחת דלא כרב נחמן בר יצחק (סמ״ג, מ״ע, מ״ח). וכבר עלתה בידינו שטת הגאון מפורשת יפה ומוסכמת בכל הלקיה עם סוגיית הגמרא מיוסדת על סברא נאמנה בלא קושי׳ ובלא ספק (רמ״ע מפאנו, אמרי עהור׳, חקור דין א ט). נראה לי לפרש סוגי׳ הגמרא בענין שיסכים עם מציאו׳ הספרי׳ (מנחם די לונזאני, אור תורה יג.). אמרתי עת לעשות לה׳ לחבר ולשום בספר ויוחקו קצת שאלות ותשובות וסוגיאות אשר הן כתובות אצלי (ר׳ אהרן ששון, שו״ת תורת אמת, הקד׳). לא מתשובות הרא״ש ומות שנתבשלו כל צרכם ולא מתשובות הבן ל״ב טהור ומסוגיותיהם ולא מתשובות בר שש״ת יראת ה׳ נגד פניו (כסא׳ לבית דוד, א ג). חתך להלקים קטנים הסוגיא הארוכה (ר׳ אברהם בן דוד הרופא, שלטי הגבורים, לשונות העמים ס::). שבעיון למוד תורתינו הקדושה שאני משתדל בו כעת אין צורך בי בביאור סוגיותיו שהמה כבר בכתובים אצל רבים הקקי לב

---

[1]) [מהארמ׳.]

[2]) [סוגיין דעלמא, (סנה׳ ו.) שם ברש״י.]

וכו' מה שלא נמצא בספרי הסוגיות שקדמוני (ר' ישראל זאמושץ, כלח ישראל על התלמוד, הקד'). ילכו נהרותיו אל ים התלמוד להסיר המכשלה אשר כשלו בה רבים מתלמידי בני עמנו להיותם זרים בסוגיותיו ומומיהם לא שקדו על שערי החכמה (המאסף, התקמ"ד, א ב הקדמי). הנה הוא בשנת השמונה התחיל ללמוד בזה הקיץ משניות וכו' ועתה מתחיל ללמוד סוגיה וכו' כי עד ז' בערך למד מקרא ואח"כ משנה ואח"כ סוגית התלמוד (ר"ש בנוך הלוי, סבי"ע ב י:).

סוּגַר, ש"ז, — כְּלוּב לסגור בו חיה[1]), Käfig ; cage; ויתנהו בַסּוּגַר בחחים ויבאהו אל מלך בבל יבאהו במצדות (יחזקי יט ט). — ובתלמוד במשמ' קולר: כלב יוצא בסוגר שלו (רבי לייא רב יהודה בשם שמעון בר חייא, ירוש' שבת ה ב). אילמא בחיה גדולה מי סגי לה סוגר ואלא בחיה קטנה (שבת כח:).—ובסהם"א: שיר לסוס ואפסר לגמל וחטם לנאקה וסוגר לכלב (רמב"ס, שבת כ ח).—ואמר הפיטן: הלוחות יצאוני וגם השמיד התמיד ומעצתו כלאני ולכד צר עיר מבצר ובסוגר הביאוני (סליחי י"ז תמוז, סדר רב עמרם השלם ב, רעז:). ירצה כריח ניחוחים ירודים בסוגר בחחים כשושנה בין החוחים (אנעים חדושי שירים, יוצ' אי פסח, מחזו איטלי א קג:).—ואמר המליץ: והבאים לעבדהו בסוגר עלי צואר השבוהו ענקים (רמב"ע, תרשיש א רסב). הכמה לסכל סוגר לידיו וסד לרגליו ולחכם חלי פז לראשו ואצעדה לזרועו (ב"ז, ב"ס כא כא).

סוֹד, ממנו סוֹד, א.סוֹד, ‏*סוֹדִי, עי' ב.יְסוֹד.

סוֹד, ש"ז סוֹדִי סוֹדוֹ, סוֹדָם, ‏*מ"ר סודות סוֹדִים, — א) סוד אנשים יחד, פחות או יותר במסתרים, קבוץ אנשים יחד להתיעץ ולהחליט אדות ענין מהענינים או לשחק יחד, council ; consəil ; Beratschlagung: שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרתיהם בְּסֹדָם אל תבא נפשי בקהלם אל תחד כבודי (ברא' מט ה-ו). ואת

1) [כך דעת כל החדשים. וכן בוולג' in caveam והפש' בנמרתא. וכן באשור' שִׁגָר. וי"ת בקולרין, צוארון של ברזל עם שלשלת תלויה בו. וכן המפרשים העברים וזה במשמ' השם בתלמוד. ואמר ריב"ג בשרשיו: ופירש רבנו האיי ז"ל סאגור a) בלשון ערבי, ע"כ. אולם כבר הראה פרינקל (Fremdw. 144) שהשם הערבי הוא שאול מהסור' סוגרָא, שפירושו כמו התלמודי סוגר.]

a) ساجور

חמת יי' מלאתי נלאיתי הכיל שפך על עולל בחוץ ועל סוד בחורים יחדו (ירמ' ו יא). לא ישבתי בְסוֹד משחקים ואעלז (שם יה יז). כי מי עמד בְּסוֹד יי' וירא וישמע את דברו (שם כג יח; גם כב). והיתה ידי אל הנביאים החוזים שוא והקסמים כזב בְּסוֹד עמי לא יהיו (יחזק' יג ט). ואתה איש כערכי אלופי ומיודעי אשר יחדיו נמתיק סוד (תהל' נה יד-יה). תסתירני מִסּוֹד מרעים מרגשת פעלי און (שם סד ג). על עמך יערימו סוד ויתיעצו על צפוניך (שם פג ד). אודה יי' בכל לבב בְּסוֹד ישרים ועדה (שם קיא א). הפר מחשבות באין סוד וברב יועצים תקום (משלי יה כב). תעבוני כל מתי סודי (איוב יט יט).—ואמר המשורר: בהכמה תעלה אל סוד נסיכים ותלך בין גבירים קוממיות (ר"ש הנגיד, בן משלי 59, הוצ' הרכבי 132). תוך סוד שרים הוא שעשועים ובסוד שרים בלבד חרש (רמב"ע, תרשיש י כט). היו אחרי מלכך מרדפת בסוד נשמות אשר אל טוב אדני נהרו (ר"י הלוי, ישנה בחיק ילדות). גם בן עבדיך התנבאו כולם עמדו בסודך קץ מועדי נשלם (רחב"ע, איפה בני). העומדים בסודך לעשות דברך חשים בכהך מתאזרים וראשם בשמך מעטרים (הוח, אלוליס מהודך). גם סוד משחקים אל תפר פן תסכן בם (ב"ז, ב"ס לא מ).— ב) דבר שאדם מעלים מזולתו, שאינו רוצה שיודע לזולתו, secret ; Geheimniss: כי לא יעשה אדני יי' דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים (עמוס ג ז). סוד יי' ליראיו ובריתו להודיעם (תהל' כה יד). אל נערץ בְּסוֹד קדושים (שם פט ח). כי תועבת יי' נלוז ואת ישרים סודו (משלי ג לב). הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר (שם יא יג). גולה סוד הולך רכיל ולפתח שפתיו לא תתערב (שם כ יט). ריבך ריב את רעך וְסוֹד אחר אל תגל (שם כה ט). הַבְסוֹד אלוה תשמע ותגרע אליך חכמה (איוב יה ח). כאשר הייתי בימי חרפי בְּסוֹד[1]) אלוה עלי אהלי (שם כט ד).—ואמר בן סירא: כי רבים רחמי אלהים ולענוים יגלה סודו (ב"ס, גני' ג כ-יט). עם נבון יהי השבונך וכל סודך בינותם (שם כו יה). אל תועץ עם חמיך וממקנא העלים סוד (שם לז י).—בַּעַל סוד: אנשי שלומך יהיו רבים ובעל סודך[2]) אחד מאלף (שם ו ו).—ובתו"ם: ואין מגלים להם[3]) סוד (פסחי מט:). מאי סודנא אמר רב

1) [גרץ ופרלס מגיהים בסוך, מן סכך.]
2) [עי' יבמ' סג:]
3) לעמי הארץ.

חסדא סוד נאה וגמילות חסדים (שם קיג.). היין עולה חשבונו ע' והסוד ע' הוא נזר עצמו מן היין העולה מנינו ע' זוכה לסוד החכמה שהוא עולה ע' נכנס יין יצא סוד יצא יין נכנס סוד (מד"ר במדי' יא). וכל זרעם של עמלק אומרים בלבם ואין מגלין את הסוד בפיהם (פדר"א כ). — ובסהמ"א: וזה ספור אלכסנדר אשר הברוהו חרטומי מצרים וחכמיה חכמים הם בחכמת הרקיע ובטבעי היצורים והכוכבים וסודות הכונות (יוסיפון סה). אם לבי לא יסתיר סודי איך יסתיר אותו זולתי (ר"מ דרעי, לקו"ק לד). תנה סודך בשדה ועצתך על ההרים כדי שתראה סביבך (ר"י א"ת, מבחר הפנינים לרשב"ג, 42). העלמת הסוד חובה על המשכיל ומגלה סוד אין לו שכל (ר"י חריזי, מוסרי הפילוסופים ב א). ומעשה בתלמיד אחד שהוציא דברים שנאמרו בבית המדרש לאחר שתים ועשרים שנה והוציאוהו בית דין מבית המדרש והכריזו עליו זה מגלה סוד הוא (רמב"ם, הלכ' סנה' כב ז). אל יעלה על דעתך ששמשון המושיע את ישראל וכו' נשאו נשים נכריות בגיותן אלא סוד הדבר כך הוא (הוא, אסורי ביאה יג יד). ובענין הסוד אמרו (חכמי המוסר) יהי סוד נגדך סתום ובאוצר שכלך חתום (המאירי, פי' משלי יא יג). לא גלה אדם מעולם סודי והאשמתיו (ר"י בן נחמיאס, שם). סודך אסירך בעודנו מכוסה בלבך ואם תגלהו ימשול בך (שם). אם סודך לא תספר יהי אסירך ימי עד אם תחשפהו לאחר תהיה אסירו ותמעד (ספ' שקל הקדש, ליון ב 100). אם תתחרט על הדבור פעמים רבות תתחרט על השתיקה פעם אחת תנה סודך ועצתך על ההרים כי תראה סביבותיך (ר' אליהו, שבט מוסר כט). ועוד אמרו לא תגלה סודך לא למשכיל ולא לכסיל כי לפעמים יסכיל המשכיל כל שכן הכסיל (ר"י אבוהב, מנוה"מ מט). ועוד אמרו סודו של אדם הוא מסור בידו כעבד אבל אם יגלהו יהיה הוא עבד לסוד (שם). — ואמר המליץ: ושנאת רעך רבה תהי אם יהי נד ממך אל סוד משנאים (רה"ג, מוסר השכל 60). ואל תבטח בנשים ועבדים וגם אל תאמין בהם בסודים (שם 61). וכל הניב אסף ואת סודו חסף ושכל טוב יסף עלי כל המורים (תשו' תלמידי דונש 6). לפני מבנות עופר צביה עברה תוך סוד ותתגבר וטוב ריחה ברכיל בה לגלות סוד (רמב"ע, התרשיש ד קט-ע). הן נשמת אפי מידך ומאור עפעפי מהודך ועצת שרעפי מסודך (ר"י הלוי, כל עצמותי). להקור יסוד סוד צפנתיו יעלה אל מעון מדע וישקיף בעין שכל באשנבו (ראב"א, חדות, גבר אשר דת, כהנא 96). בחכמה כוננה ידו יסודות ונפלאות בארבעתם וסודות (ר"י זבארה, בתי הנפש, הוצ' דודזון 156). — הערים סוד: ויען המלך את השרים לאמר הערמתם לשוא הסוד הזה על דניאל (יוסיפון כג). ויתפשו את השרים אשר הלשינו את דניאל ואשר הערימו עליו הסוד יחדו כלם כאחד (שם ג, דפו' פרנקפו'). —ואמר המשורר: הערימו סוד יחד עליו גם לב לו עמם נלוה (רמב"ע, דיואן כה, בודלי). —המתיק סוד: והוא אחד ומיוחד מלא כל הארץ כבודו בכן בלי כחד בפחד נמתיק סודו (הוא, מתי שכל בלי תכל, הוצ' דוקס). ואחר כך לפקוד הנאמנים ולהמתיק סוד עמם בסתר כי חלקם ממך ותועלתך מהם הוא (רש"ט פלקירא, ראשי חכמה 19). —ובפרט סודות התורה וההכמה הנסתרים מבני אדם פשוטים: אלו תלמידי חכמים שמקמטין עצמן על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה מגלה להם סוד לעולם הבא (ר' נחמן בר יצחק, חגיגה יד.). — ובסהמ"א: שלש אמות אמש סוד גדול מופלא ומכוסה (ספ' יצירה ג ב). לך הסודות אשר לא יכילם שבת רעיון והחיים אשר לא ישלוט עליהם כליון (רשב"ג, כתר מלכות). יסודיה מהם פשוטים ומהם עמוקים (שם). ולהשוף סודיהם יחישון סודיהם וכוסינו כוסים (רמב"ע, זמן יקרא, בודלי). וגולת עם אביון בביתך מסתורם וסוד אמתיק עמך ללמד את עמך כמתנשא כמך כרבם בצעירם (ר"ש הנגיד, באשמרה ערב). וחנן בה (בתורה) יחידים השרידים פשטיה וסודות העמוקים גאון הדור סעדיה בן יהוסף (ר"ז אלדהארי, מטמוני מסתרים 13, קבץ על יד ע, מק"ב). וראה דרך סוד הנפש וחקר אתה ובה תנפש (ר"י הלוי, מי כמוך). בהתבוננני כי סוד ברואים תהלתך לבבי בך יהגה לשוני תספרך (ראב"ע, אלהי תהלתי). צויתמו לדרוש סוד האדם בראש שמת לשונות לפרוש להם על פי יי' (הוא, אמונתך נודעה). והם הבודאים מלבם לכל הדברים סודות ואמונתם כי התורות והמשפטים הידות (ראב"ע, הקדמה א לפירושו על התורה). ויש דרש הפך דרש ויש לו סוד גדול ואינו מפרש בדרש שהתורה קדמה באלפים שנה קודם העולם וזה אמת רק על דרך הסוד הנעלם (שם). וכשתבין סוד התנועה ותשכיל ענין אמתתה וכו' אז יתברר לך כי כל תנועותיך נקשרות בחפץ הבורא

יתעלה (ר"י א"ח, מו"ה, הקדמה ה). בעל הכימיא"ה אינו מאמין על סודו זולתו מיראתו על נפשו (שם הבטחון, פתיחה). אמר הכוזרי כבר חשבתי בעניניכם וראיתי שיש לאלהים סוד בהשאירכם (הלוי, הכוזרי ג י א). והסוד עמוק למאד והפירוש אסור וכבר נאמר אין דורשין בספר יצירה אלא בתנאים (שם ד כה ז). אמור כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו' וסוד זה הוא שתתדמו בפעולתי (רמב"ם, אגרי לבנו ב.). נאמר לי עליו שהוא (הראב"ע) חבר בפירוש התורה וגלה בו סודות עמוקות ועצומות (שם ב:). הייתי מעירך על סודותיו שרמז בחבוריו ובספריו (שם ג.). ואל יעלה על דעתך שאותם הסודות הגדולים יש בעולם או היה מי שידע אותם על אמתתם (שם ה:). ולא תחשוב שהסודות העצומות ההם ידועות עד תכליתם ואחריתם לאחד ממנו (ר"ש א"ת, מו"נ פתיחה ה.). והנה בפרשה הראשונה בה תמצא נאמנה אופן התהוות כל הנבראים וסוד האור הראשון (ר"י מפיקא, מכמי קנאי 10).—סוד הלבנה: ולכך מסר הקב"ה סוד הלבנה לישראל שיהיו מונים בה והעכו"ם מונין לחמה (מד"ר שמות יה).—סוד הָעִבּוּר: בסוד עמי לא יהיו זה סוד העיבור (ירוש' ר"ה ב ו). ידע מר האי מילתא דתניא בסוד העבור נולד קודם חצות או נולד אחר חצות (אבא אבוה דרי שמואל, ר"ה כ:). —ובסהמ"א: וטעמו של סוד שאם יעבור המולד ממאתים נ"ו חלק' משעה ראשונה מיום ד' בחלק אחד ימצא מולד שנייה לחבר' קמ"ו חלק' משעה י בלילי ג' ימצא מולד שלישית ב' ו' שעות במר"ת ביום שבת (רקע"ג, ספר העבור). וההשבון הזה שבידנו שהוא סוד העבור היה בידיהן של ישראל מימות משה רבינו (תשו' הגאו' ליק א). שאלו הדרכים דרכים רחוקים ועמוקים והוא סוד העבור שהיו החכמים הגדולים יודעים אותו (רמב"ם, קדוה"ח יא ד). סוד זה (של העיבור) בני א"י סומכים עליו מימות עולם (קטעי בן מאיר, JQR. NS. V (1915, 555).— בעלי הַסּוֹדוֹת; והקו והישר הנמשך במחשבה בקרב חללו מקטב אל קטב ועובר על מרכז יקרא בריח העולם ובעלי הסודות יאמרו עליו כי הוא לויתן נחש בריח (ר"י הישראלי, יסוד עולם יע:).

א. **סוֹד** פ"ע, תָּסוּד, דַּבֵּר סוֹדוֹת: אל תסוד[1] בעדת שרים ואל תישן דבר בתפלה (ב"ס, גנזי ז יד).

1) [אפשר שצריך לנקד בפע' תְּסַוֵּד.]

— הִתְפ', הִסְתַּיֵּד, תִּסְתַּיֵּד, דבר סודות, התחבר, כמו עם בעל סוד: עם פותה אל תסתייד כי לא יוכל לכסות סודך (שם ח יז). [ע]ם מנגינת אל תסתייד פן תלכד בלקותיה (שם ט ד). כבחך ענה רעך ועם חכמים הסתייד (שם יד). לכל זכר אל תתן תאר ובית נשים אל תסתייד (שם מב יב).

ב. ***סוּד**, כמו שוד, מן סִיד, שיד, פ"י,—משח בסיד, ausweissen, kalken; plâtrer; to plaster, whitewash סָד בית, בור, אבנים, קבר ובדומ': סד אדם כל ביתו בסיד משייר בה דבר מועט זכר לירושלם (תוספת' ב"ב ב יז). לא יסוד אדם את ביתו בסיד ואם עירב בו חול או תבן מותר (ת"כ, ב"ב ס:). לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חברו ולא שיח ולא מערה ולא נברכת כובסין אלא אם כן הרחיק מכתל חברו שלשה טפחים וסד בסיד (ב"ב ב א). ואחר כך הביאו את האבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון (סוטה ז ה). אי זהו הינוך קברות וכו' סדו בסיד (ר' יוסי בר יהודה, ירוש' מעש' א ו).—ואת עור הגוף, schminken; mettre du fard; to paint the skin: סיד כדי לסוד קטנה שבבנות (שבת ח ד). כדי לסוד אצבע קטנה שבבנות[1] (שם פ:). אשה לא תסוד מפני שניוול הוא לה (ר' יהודה, מו"ק ט:).—ביני פעוי, סוּד: חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן וכו' הוא היה מונה שבחן רבי אליעזר (בן הורקנוס) בור סוד[2] שאינו מאבד טפה וכו' (אבו' ב ח).—ואמר הפיטן: מתיר מאסרות מתרות נותן מטמאות טהורות וכו' מכלאי בגדים תכלת בסדים מאשת אח יבום האח (אין לשוחח, יוצ' שבת פרה).

—פִּעֵ', *סִיֵּד, כמו קל: אין מפייחין ואין מסיידין ואין מכיירין[3] (תוספת' ב"ב ב יז). חפר בור עשרה טפחים ובא אחר וסיידו וכיירו שניהן חייבין מפני שסיידו וכיירו יהא חייב (ירוש' ב"ק א ג). ועי' עוד כִּיֵּר.

— *פֻּע', רק ביני מְסֻיָּד, מְסֻיֶּדֶת: נתנו בטרקלין אפילו מפויה[4] מסוייד הרי זה אסור (תוספת' תרומ' ז יז).

1) [רש"י: דרכן לסוד את כל הגוף להאדים, ע"כ.]
2) והגירסא המדוקדקת היא בור סוד לא בור סיד וכו' אבל בור סוד הוא שסדוהו יפה, רשב"ץ דוראן ב ח.
3) [בגמ' שם ס: מוסיף בזמן הזה.]
4) כך בכ"י.

לקח בית מפוייחת ומסויידת ומכויירת[1]) הרי הוא בחזקתו (סס ב"ב ג יז). — ובסהמ"א: אמר רבא ספל על פי קנקן מסוידת וחתומה ופיה למטה חותם בתוך חותם[2]) (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכי פסוק' 147).—ואמר הפיטן: מוסרותי תנתק ויהיו למשסה כי למקט בזוז בלום אוצר מקדש מעט סִיד וכִיר[3]) שקדו לקצר (ר' בנימין, ברית כרותה, סליחי מוקי יוה"כ). ועי' עוד כִּיר.

— הפעי, *הוּסַד, רק בינ' מוּסָד: שבח ר"א בזכרונות טוב בהדמות לבור מוסד שלא יאבד מימיו (רמב"ס, אבו' ב ח).

ג. *סוֹד, סָד, פ"י כמו יסד: בהוקו מוסדי ארץ סד במוסדי מוסדי ארץ המה היוצרים היצורים אשר בארץ (בחוקו, יולי א סבועי).

*סוֹדִי, סודִית, מ"ר סודִיִּים, ש"ת,—של סוד, מסֻגלת הסוד: ואלו דברים סודיים נכבדים מאד ליודעי חן (המאירי, פי' על משלי יה כג). ענינים סודִיִּים: העל אדונך ואליך שלחני אדוני וגו' ר"ל אין הענינים האלו סודיים לבין המלכים כי אני לא באתי לכבוד אדונך חזקיה כי אם להזהיר ולגלות האמת לאנשים היושבים על החומה (אברבנאל, מ"ב יח כז). המעיים יורו על אוהבים עצמיים או על עושר כי כל זה סודיי ונסתר כמו המעיים והכבד והדם יורו אוצר (ר"ש אלמולי, פתרוי חלומי מד.). קדרתי שמה ההזיקתני על כמה מיני קבלות אשר אינם מקבילות בלולאות קבלת תוריית סודיית מעשיית (ספי אילים לים"ר מקנדיה, כתב זרה א).

א. *סוֹדְנִי, ש"ת, מ"ר, סודְנִיִּים, כמו צידוני[4]): הכוסות הקיצין הסודניים התתוכין טהורין מפני שסורחין את הפה (ר' אלעזר בר' צדוק, תוספת' כלים ב"ב ז י).

ב. *סוֹדְנִי, ש"ז, מ"ר, סודְנִים,—חכם וצדיק היודע את סוד האלהים: אמר ליה (רבא לר' פפא) סודני[5]) בשדה כתיב (מנחי עח.). — ואמר הפיטן: ימים על ימים אחכה כסוד סודני רנו שמים כי עשה יי' (אור זרוע, יולי שבת הפסק' א). טיעת אדר וסודני[1]) נזבח לך יה בחור ובתולה מזבח מאת זובחי הזבח (ר' בנימין, ברית כרותה, סלי' מוס' יוה"כ). אבל אנחנו שאין לנו מלך ושרים לשרת אותם ולעמוד לפניהם בחצריהם ובטירותיה' ליועצים מליצים ודיינים וסודנים (כסאי לבית דוד מג, עח:).

*סוּדָר[2]), סודרים, סודָרִין, ש"ז,—מטפחת לכסות את הצואר או את הראש: נימי הסדין והסודרין והטריטין וכו' שש אצבעות (כלים כט א). היא פרסה לו סודרין נאין על ראשה לפיכך כהן נוטל כפה משל ראשה ומניחו תחת רגליה (סוט' ח:).—ובסהמ"א: והוא (דוד אלראי) לקח סודרו ופרש על פני המים ועבר עליו באותה שעה ראו עבדי המלך שהיה עובר במים על סודרו ודלקו אחריו בדוגיות קטנות ולא השיגוהו (מסעות רבי בנימין, הוצ' גרינהוט 73). ומצנפת גדולה על ראשו ועל המצנפת סודר לבן ועל הסודר רביד (לקוטים מדברי יוסף סמברי, הוצ' ברלינר 1). ואלו הם שמנה עשר כלים מקטורן וכו' וכובע שבראשו וסודר שבצוארו[3]) (שבת קכ.).—ובמיתת בית דין: מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד ארכבותיו ונותנים סודר[4]) קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו וכו' (סנה' ז ב). סייף שנהרג בו סודר שנחנק בו אבן שנסקל בה ועץ שנתלה עליו כולן טעונין טבילה (תוספת' סס ט ח). — ואמר הפיטן: סדור הנק עתה אודיעכם קשה סודר לרכה תכריכם משכו וקחו לכם (ר' אליה הזקן, אזהרי').— והשתמשו בו כמו בדגל לתת סימן לעומדים מרחוק: בית הסקילה היה חוץ לבית דין שנאמר הוצא את המקלל אחד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו וכו' (סנה' ו א). נתנו לו יין לנסך הסגן עומד על הקרן והסודרים בידו וכו' הניף הסגן בסודרים (תמיד ז ג).—ובסהמ"א: וכנס אף הוא כלונס גבוה שנותנין בראש הגבעה וכשרואה

---

1) [כך הכתיב והנקוד בכ"י א"פ.]

2) עי' בגמר' ע"ז לא. אמר רבא אגנא דפומא דחביתא שריקא וחתימא הוי חותם בתוך חותם, ע"כ.

3) בדפו' וכִיַד.

4) [עי' פירוש הר"ש, כלים ל ג].

5) [סודני ת"ח, כלומר סוד ה' ליראיו, רגמ"ה, וכן רש"י (בלשון ראשון) וערוך. ובלשון אחר פרש רש"י מטיל שכר, וכן ברכ' מד: ורה"ג פרש וז"ל: וכך שמענו מן הראשונים סודני הקלאה, כלומר שאתה מבני השדה ולא מבני המדינה, וסודני לשון שדה (רה"ג, תשו' הגאוי הרכבי תד).

1) [ואפשר שזהו במשמ' סדן ועץ.]

2) [מהיוני σουδάριον, והרומ' sudarium, מטפחת לזיעה. ובנוסח' הירוש' בא ע"פ רוב סודרין במקום סודר בבבלי. ויסטר' גוזר אותו מן הפעל סדר.]

3) [ובירוש' (שבת יו) הגרסה וסידרין שעל זרועותיו.]

4) [במדב"ם ועוד נוסח', הגרסה סודרין. ובמכי' משפט' סודרין קשין ברכין.]

הצופה גייסות באין נותן עליו סודר והרוח מוליכו והוא סימן שינוסו או יתקבצו (רש"י, ישע' ל יז). — ולתשמישים אחרים: אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ולא יפקיענה בסודרים וכו' ור' יוסי מתיר (שבת ג ג). ומצננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית (שם כ ב).—ובסהמ"א: או שהבעיתו ונפלה הסכין מידו או שנפלה סודר על פניו או שבאת צירעה וישבה על פניו (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 135).—ולסימן הקנין: הורגלו לעשות הקנין בסודר של העדים (טוח"מ, קנין סודר, קלה).

סוה, ממנו מַסְוֶה, סות.

סוח[1], ממנו סוּחָה.

סוּחָה, ש"נ, כמו סְחִי, אשפה, רפש שעוקרים וזורקים לחוץ, Kehricht; immondices; dirt, refuse: על כן חרה אף יי' בעמו ויט ידו עליו ויכהו וירגזו ההרים ותהי נבלתם כַּסּוּחָה בקרב חוצות (ישע' ה כה).

סוֹחֵר, — עי' סחר.

א. סוט, כמו שוט, ממנו סָט, א"סוט.

א."סוּט, — סר מן הדרך: סטו בשיטים וצחנתם כפרתו (מחז' ינאי, הולי דודקון 43). שקרנו בך וסטנו ממך לסור שכחנוך מרוב כל בלי חסור תעינו אחר יצר ותוע רוע וסור (שלמה הקטן, אמרנו כנזרכנו, ד עי"ם). —ביני סָטִים, סאטין: הפקחין כשרואין אותו מכירים אותו ומתגברים עליו עד ששולטין עליו וסאטין מזה הדרך ולוקחין דרך אחרת להנצל ממנו (מדרש הנעלם, זהר ויחי קיב:).

ב.*סוט, ממנו ב.סוט, *הֵסֵט, *הֲסָטָה, *סִיט.

ב.*סוּט, פ"י, — טלטל ונדנד, קל לא נמצא. —הפע', *הֵסִיט, bewegen; remuer; to move, stir: אחד הנוגע אהילות אחד המאהיל ואחד המסיט כולן מונין במת (תוספתי אהיל' א א). מרובה טומאת האהל מטומאת המשא שהמאהיל על גבי המת בסוכה טמא ומסיטו טהור והעושה סוכתו על פתחו של קבר המאהיל עליה טמא והמסיטה טהור (ר' יהושע, שם ג ז). בית הפרס שעשה בו אשפה גבוהה עשרה טפחים ויכול להסיטו טהור וכו' בית הפרס שריצפו ברבידים ובאבנים שאין יכול להסיטן טהור (שם יז ס). מעשה באחד שחרש וניער את המהרישה ונמצאת גלגלת שלמה דבוקה במחרישה וטמאוהו משום שהסיט את המת והשומע שמע וטעה (ר' יהודה, שם טו יג). מעשה בר' ישמעאל שהיה מהלך אחר ר' יהשע אמר לו הטהור להטאת שהסיט את המפתח שהוא טהור של תרומה מהו וכו' שמא ישכה ויסיט את הדבר הטמא אמר לו וכי אינו אלא שהסיטו ודיי (שם פרה י ג). פשתן שטוואתו נדה המסיטו טהור ואם היה לח המסיטו טמא מפני משקה פיה (שם טהרות ד יא). המסיט את הראייה ב"ש אומרים תלוי ובית הלל אומרים טהור (שם זבים א ג). הרוצף בית הפרס באבנים שאינו יכול להסיטן טהור (אהלי יה ה). הנוגע בזב או שהזב נוגע בו המסיט את הזב או שהזב מסיטו (זבים ה א). נפש אשר תגע בו ולא המסיטה (ספרא, אמור פרק ד). בשלמא אחרים שהסיטו אותה משכחת לה אלא היא שהסיטה את אחרים היכי משכחת לה (שבת פג.). המהלך בבית הפרס על גבי אבנים שיכול להסיט על האדם ועל הבהמה שכוחן רע טמא (ב"מ קה:). מיד הסיטן הקב"ה והביאן מבין גלגלי המרכבה והסיטן[1] על הים (מד"ר שמות כג).

—כפע', *נִפּוֹט, ניסט, שהֵסִיטוּ אותו: ובלבד שיהיו ניסוטין מתמת המחיצה (תוספתי טהרי י ח). ואם היו ניסוטין[2] טמאין זה הכלל כל שהוא מכח הסטה טמאין (שם זבים ד ו). אהל וניסט טמא כלי ואינו ניסט טהור (עירוב' לה.).—ובסהמ"א: סלקין אחרים בכף מאזנים אחרת ונמצאת כנושא אותן וניסוטין מכחה (ר"ח, שבת פג:).

סוֹטָה, —עי' סֹטָה.

***סוּי,** ש"ז, מ"ר סוּאִים, —כמו ה.*סוג א): תני ר' חיא סוי[3] מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ אכלה (הבהמה) בפנים חייבת אכלה בחוץ פטורה (ב"ק כ.). — ומ"ר, עי' ה.סוג.

סוך[4], ממנו סוּךְ, *סִיכָה.

סוּךְ, פיו"ע, סַכְתָּ, סַכְתִּי, סוּךְ, אֲסֻכֵךְ, תָּסוּךְ, תָּסוּכִי, יָסֻכוּם, וַיָּסֶךְ, — סָךְ פלוני את גופו בשמן וכדומ',

---

[1]) [קרוב ל־סחה]

[1]) [במד"ר שה"ש א נמצא הטיסן, ועי' טוס.]

[2]) [בכ"י מינכ' (עירוב' לה.) וברי"ת שם, הגרסה הנסטין.]

[3]) [כך הגרסה אצל רה"ג, (כלים יו ג), ובגמ' משוי, ופרש"י: קס"ד אמתהת מלאה שעורין.]

[4]) [כך בארמ'. ובאשורי סאכ, נסך.]

שפשף בשמן על בשרו לרכך הבשר וכדומ', salben; oindre, to anoint: **זיתים יהיו לך בכל גבולך ושמן לא תָסוך כי ישל זיתך** (דבר' כח מ). **ויקם דוד מהארץ וירחץ וַיָּסֶךְ**[1] **ויחלף שמלתו**[2] (ש"ב יב כ). **התאבלי נא ולבשי בגדי אבל ואל תָּסוּכִי שמן** (שם יד ב). **אתה תדרך זית ולא תָסוּךְ שמן** (מיכ' ו טו). **וארחצך במים ואשטף דמיך מעליך וָאֲסֻכֵךְ בשמן** (יחזק' טז ט). **ורחצת וָסַכְתְּ ושמת שמלתך**[3] **עליך** (רות ג ג). **ויאכלום וישקום וַיְסֻכוּם וינהלום בחמורים** (דהי"ב כח טו). **לחם חמדות לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פי וְסוֹךְ לא סָכְתִּי עד מלאת שלשה שבעים ימים** (דני' י ג). — **ובתו"מ:** מקום שנהגו לסוך אינן סכין מפני שהיא עבודה מקום שנהגו שלא לסוך סכין (ר' יהודה, שביעי' ב ה). כיצד לסוך שדרכו לסוך סך אדם שמן על גבי מכתו אבל לא יטיל במוך ובמטלית ויתן על גבי מכתו (תוספתי שם ו ז). כלים שסכן שמן טמא וחזר וסכן שמן טהור או שסכן שמן טהור וחזר וסכן שמן טמא ר' אליעזר אומר אחר הראשון אני בא וחכמים אומרים אחר האחרון (שם תרומ' ח טו). אין מגרדין לא מנעלים חדשים ולא מנעלים ישנים אבל סכין אותן (שם שבת ג [ד] טו). ידו סך בשמן ומשקיע לתוכה (לתוך סולת של המזבח) כדי שיהא אבק עולה מתוכה (שם מנח' ט ג). החושש במתניו לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן בני מלכים סכין על גבי מכותיהן שמן ורד שכן דרכן לסוך בחול (שבת יד ד). אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות אבל סכין ומטבילין אותו בהן (פסח' ב ח). סכו בשמן תרומה עם חבורת כהנים יאכלו וכו' סכו בשמן של מעשר שני לא יעשנו דמים על בני חבורה (שם ז ג). המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחיץ הסך המלביש והמנעיל (סנה' ז ו). ואמר לאמו ולאשתו רחצוה וסכוה וקשטוה ורקדו לפניה עד שתלך לבית בעלה (אדר"נ מח). אין מגרדין מנעלים וסנדלים אבל סכין ומדיחין אותן (ירוש' שבת ו א). תנור וכיריים חדשים אין סכים אותם בשמן ואין טולים אותם במטלית (ירוש' מסקין א ט). אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות לו דברים של יחיד מהו דברים של יחיד סכת לו את גופו וכו' (רב הונא, ירוש' כתוב' ה ו). לאדם אחד שהיה לו בן הרחיצו וסכו והאכילו והשקהו ותלה לו כיס על צוארו (ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן, ברכ' לב.). ומצאו עליו (על הלל) רום שלש אמות שלג פרקוהו והרחיצוהו וסכוהו והושיבוהו כנגד המדורה אמרו ראוי זה לחלל עליו את השבת (יומי לה:). כיצד בחזקה נעל לו מנעלו או התיר לו מנעלו או שהוליך כליו אחריו לבית המרחץ והפשיטו והרחיצו סכו גרדו והלבישו והנעילו והגביהו קנאו (ב"ב נג:). אף חזקיה מלך יהודה בקש אבא לעשות לו כן אלא שסכתו אמו סלמנדרא (רב, סנה' סג:). חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי הן עמדו לי בעת זקנותי (ר' חנינא, חול' כד:). כשהוא סך סך של ימין ואח"כ של שמאל והרוצה לסוך כל גופו סך ראשו תחלה מפני שהוא מלך על כל אבריו (שבת סא.). ושופתות הם שתי קדרות אי של חמין ואחד של דגים ומאכילות אותן ומרחיצות אותן וסכות אותן ומשקות אותן ונזקקות להם בין שפתים (מד"ר שמות א). מי שהוא קונה עבדים קונה אותם על מנת שיהיו מרחיצין אותו וסכין אותו ומלבישין אותו וטוענין אותו ומאירין לפניו (שם כ). למלך שעשה סעודה וזמן אצלו אורחים אמר להם לכו ורחצו וגהצו וסכו[1] ורחצו בגדיכם והתקינו עצמיכם לסעודה (ר' יהודה הנשיא, שם קהל', בכל עת). היהודים הללו שומרי שבתות הן וכל מה שהם יגעין כל ימות השבת אוכלים בשבת ואין להם עצים לבשל בהם והם שוברי' מטותיה' ומבשלי' בהם והם ישינין בארץ ומתעפרי' בעפר וסכין בשמן לפיכך השמן ביוקר (שם איכה, הביא בגליוני). הכותב את השם על בשרו לא ירחוץ ולא יסוך ר' יוסי מתיר ובלבד שלא ישפשף (סופר' ה יב). ולא יסמוך לו את מתניו ולא ישיפנו ולא יסיכנו אוכל מה שהוא אוכל ושותה ממה שהוא שותה (עבד' ב). סך לו מאה שמנים יפים (סדר אליהו רבא יח). — סך מפך ריקן, ר"ל אמר הרבה ועשה מעט: בוא וראה מה הרשעים עושין אומרין הרבה ואפילו מעט אין עושין אלא סכין מפך ריקן (מדה"ג שכטר, חיי שרה יח). — ובסהמ"א: ולא יסוך את רגלו והוא בתוך הסנדל אבל סכה ומניחה בתוך המנעול או בתוך הסנדל (תלמיד' יהודאי גאון, הלכי פסוקי' 5). אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו בין סיכה של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג (רמב"ם, שביתת

1) [ולדעת אחרים הוא הִפע'.]
2) כך הכתיב, והקרי שמלותיו.
3) כך הכתיב, והקרי שִׂמְלֹתַיִךְ.

1) [כמו וסוכו.]

עשור ג ט). לא יאמר לו סך שמן מפך זה והוא ריקן (שו"ע הו"מ הלכה רכח).

—נפע', *נִסּוֹךְ, בינ' נסוך, ניסוך, מ"ר ניסוכין: ומתעגל ע"ג קטובלייא חדשה ואע"פ שהן ניסוכין אינו חושש (רמב"ם, תרומ' יא ו). ואם סך עצמו בשמן ונכנס למרחץ מותר לזר למושחו במרחץ אע"פ שהוא נסוך ממנו (שם ח).

*סוֹךְ, ש"ז, כמו שׂוֹךְ, — ענף של עץ: אבל לא יקוץ את סוכו[1]) על מנת ליתן את הדמים (ב"ק י ב). תנאי בית דין הוא שיהא זה קוצץ את סוכו ומציל נחילו (תוספת' שם י כז).—סוכי תאנה: סוכי תאינים ובהן תאינים מכבדות ובהם תמרים הכניסן לעצים אין אוכל מהן ביום טוב (שם יו"ט ד ב). סוכי תאינים ובהן תאינים פרכולין ובהן ענבים וכו' אם פסולת מרובה על האוכלין כשרה (סוכה יג:).—סוכי קוצים: סוכי קוצים וחבילין שהתקינן לפירצה שבחצר בזמן שקשורין ותלויין נועלין בהן בשבת (ת"כ, עירוב' קא.).—ובסהמ"א: המביא לבית סוכי תאנה ובהם תאנים מכבדי תמרה ובהם תמרים (רמב"ם, מעשר ג ה).—ואמר הפיטן: עובים וצלעות כלולי וסוכי נשתדלה להצילי (יולי ש"ת, מחז' איטל' ב קפט:).

*סוֹכָה, ש"נ, כמו שׂוכה, סוך: המרעיד את האילן ונפל על חברו או סוכה ונפלה על חברתה וכו' (מכשיר' א ג). פועל ועני שעלו באילן ושברו את הסוכה אם עלו במקום שדרך בני אדם רגילין לעלות פטורין (תוספת' ב"ק י כט). למה הצדיקים דומים בעולם הזה לאילן שעומד במקום טהרה וסוכה יוצא ממנו למקום טמא מה הם אומרים קוצו סוכה זו מן האילן ויהיה כולו טהור בדרכו למה רשעים דומים בעוה"ז לאילן שעומד במקום טמא וסוכה יוצא ממנו למקום טהור מה הן אומרים קוצו סוכה זו מן האילן ויהא האילן כולו בדרכו טמא (ר"א בר צדוק, אדר"נ לט). מעשה בחסיד אחד שיצא לטייל בכרמו בשבת וראה שם פירצה אחת וחשב לגדרו במוצאי שבת וכו' מה פעל לו הקב"ה זימן לו סוכה אחת של נצפה ועלת לתוכה וגדרתא (ירוש' שבת יה ג). עלו באילן שכוחו רע ובסוכה שכוחה רע (ת"כ, ב"מ קה:). מה הצבי הזה מדלג ומקפץ מאילן לאילן ומסוכה לסוכה ומגדר לגדר כך הקב"ה (פסיק' רבת', החודש).—ובסהמ"א: עריץ וכל הבא בוזז ושולל עובר ושב וזיז שדי יעולל סבאים שבעים שאר דשים למולל סוכת יתר הבז לזלזל להתעולל (ר' שלמה בר יהודה הבבלי, סליחי' ב עי"ה).—ומ"ר: סוכות תאינים ובהן תאנים ומכבדות ובהן תמרים שהכניסן לאיבלין איכל מהן ביום טוב (ירוש' ביצ' ד ב). ותניי תמן תאנים סוכות[1]) מנוקבות ענבים מאונקות ומעושנות אין מביאין (ר' זעירא, שם, בכור' א ג).

[1]) במדב"מ ובירוש' הסוכה, וכן גרסת הערוך. —ורש"י. ובר"ע מברט' השוכה.

*סוּבִיל, מ"ר סוכילים, — כמו סַבָּל, סבלים בעברית של השומרונים: וילכו נערים סוכילים מן הקהל ויהרגו את בן חנניה (תולידה שומרונית REJ. Juil-70 Sept. 1902).

*סוּכְפָּא, סְכפה, מן סכף, ש"נ, — סגוף: כיון שראו אנשי ירושלם שנפל אביקה נתפחדו א"ל אביקה אל תיראו סוכפא[2]) היא (פסיק' רבתי, נחמו נחמו עמי).

סוֹל, — עי' סַל.

*סוֹלְחָן, — עי' סַלְחָן.

*סוֹלְתָּנִית, — עי' סַלְתָּנִית.

*סוּמָא[3]), ש"ז, נק' סוּמָה, סוּמָא, מ"ר סוּמִים, לנק' סוּמוֹת, — עִוֵּר, aveugle; blind: הרואה את הכושי ואת הגיחור וכו' ואת הקיטע ואת הסומא ומוכי שחין אומר ברוך דיין האמת (ברכי ז ו). ומפני מה אמרו סומא לא יתרום מפני שאין יכול לבור את היפה מתוך הרעה (תרומ' ג ו). הקוצר בלילה והמעמר והסומא יש להם שכחה (פאה ו י). וכל מי שאינו לא חגר ולא סומא ולא פסח ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם (שם ח ט). מעשה בסומא שירד לטבול במערה וירד מושכו אחריו ושהו כדי שתצא נפשם והשיאו את נשותיהם (יבמ' יו ז). חרש ונתפקח סומא ונתפתח שוטה ונשתפה נכרי ונתגיר פסול (גיט' ב ו). היה אחת מהם גדם או חגר או אלם או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה

[1]) ואולי זה בינ' פעו' מן סוך, ור"ב מוספיא גוזר אותו מן היוני συκέα, אבל זה נגד משמ' המאמר.

[2]) עי' בהערה של מא"ש.

[3]) [כך הנקוד הרגיל. ויש מנקדים סוּמֶא בצורת בינ' פועל מן סמא. וכן מנֻקד בהגד' כ"י, ובספ' עלוי נשמות לר' נתן עמרם ליבורנו, תרכח. וכן כנראה הנקוד אצל הראב"ע עי' בפנים. וגם בארמ' בצורת בינ' סַמֵי סַמְיָא.]

(סנה' ח ז). השוחט בלילה וכן הסומא ששחט שחיטתו כשרה (חול' א א). כהן הסומא באחד מעיניו או שכהה מאור עיניו לא יראה את הפגעים שנאמר לכל מראה עיני הכהן (נגעי' ב ג). מה מקיימין רבנן לעיני הזקנים פרט לב"ד הסומה (ירוש' יבמ' יב ב). וסומא ומי שאינו יכול לכוין את הרוחות יכוין לבו כנגד אביו שבשמים (ת"ר, ברכ' ל.). אמרו עליו על נחום איש גם זו שהיה סומא משתי עיניו גידם משתי ידיו קיטע משתי רגליו (תענ' כא.). אילימא בחיגר שאינו יכול להתפשט וסומא שאינו יכול להתפתח (חגי' ו.). למלך בשר ודם שהיה לו פרדס נאה והיה בו בכורות נאות והושיב בו שני שומרים א' חיגר ואחד סומא א"ל חיגר לסומא בכורות נאות אני רואה בפרדס בא והרכיבני ונביאם לאכלם וכו' (סנה' צא:). גמל שמהלך לפנינו סומא באחד מעיניו (שם קד:). לפקח וסומא שהיו מהלכין אמר הפקח לסומא בא ואני סומכך (מד"ר שמות לו). ולא נשתייר לו אלא זוג אחד של בני אדם אחד חגר וסומא ואחד שוטה ורשע (שם במד' ד). אלא כשילדה שרה כל סומא שהיה בעולם נפתח (פסיקת' רבתי, וה' פקד את שרה). — ובסהמ"א: הסומא או הפסח או הגדם או החושש בראשו וכו' הרי הוא כבריא לכל דבריו (שו"ע, חו"מ מתנת רנ).—ואמר המשורר: אור כל סוּמא בו כל צמא נפת מימי מתקו שתה (ראב"ע, כוכב דרך). וכל מזה דומה הוא כעִוֵּר וסומה לבורים ידמה (הורית הקורא, הוצ' דרנבורג 67).—ונקי': החרשת והשוטה והסומא ושנטרפה דעתה אם יש להן פקחות מתקנות אותן והן אוכלות בתרומה (נדה ב א). אפילו רגלו קטועה ועינו סומא לא ישחט אלא על פי מומחה (ר' יוסי, תוספת' שחי' א ב). אמרו להן ב"ש לב"ה הרי שהיתה חיגרת או סומא אמרי' לה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק (כתוב' יז.). שכן אשה סומה באחת מעיניה וכוחלת חבירתה ויוצא' לשוק (רבנן דקיסרין בשם ר' בון בר חייה, ירוש' שבת א ג). מעשה היה וברח' משם סומא אחת (ר' יסא בשם רב חמא בר אסי, שם כתוב' ב י). ונעלם מעיני אישה פרט לסומא הוא סומא היא סומה (שם סוט' ב ה).—ובסהמ"א: ואפילו סומה ואע"פ שאינה רואה את הנר מותר להדליק לה (בשבת) מה טעם לפי שדעתה מתישבת ואומרת חברותי רואות ועושות כל צרכי (והזהיר, שמות קכה:). גנב קיטעת או סומה או טרפה (טוש"מ, גניבה שנ ז).

—ומ"כ: ואמרו ולא אילמים בננו זה ולא סומים איננו שומע בקולינו ולא חרשים (ספרי, דברי ריט). בשעה שברח משה מפני פרעה נעשו כל אוכלוסין שלו [מהן] אילמין ומהן חרשין ומהן סומין אמר לאילמין היכן הוא משה ולא היו מדברים וכו' אמר לסומין ולא היו רואין (רבי יהושע בן לוי, ירוש' ברכ' ט א). מכאן רמז לסומין שאוכלין ואין שבעין (ר' יוסף, יומ' עד:). ותפקחנה עיני שניהם וכי סומים היו (מד"ר ברא' יט). באותה שעה לא היה בהן זב ומצורע ולא חיגרין ולא חרשים ולא שוטים ולא סומים ולא אילמים על אותה שעה הוא אומר כולך יפה רעיתי ומום אין בך (שם ויקר' יח). נוח לרשעים שיהיו סומין שעיניהם מביאין רעה[1]) לעולם (שם במד' כ). כשילדה אמנו שרה כל העקרות נפקדו עמה וכל החרשין נתפקחו וכל הסומים נתפתחו (ר' לוי, פסיקת' דר"כ, שוש אשיש, בובר). — ובסהמ"א: הסומים אע"פ שמכירין הקול וידעו האנשים הרי אלו פסולין מן התורה (רמב"ם, הלכ' עדות ט יב). ושלש עשרה בריות הנזכרים במילה ראוי לשאול אלו הסומים שרוצים להידמות לבעלי עינים (הוא, תשו' א, טעם זקנים, הוצ' אשכנזי עד.).— ומ"כ נק': בא וראה מה סומות[2]) עיניהן שמלוין ברי' אדם קורא לחבירו וע' ע"ז ומגלה ער' ושופך דמ' והוא מבקש ליריד עמו לחייה (ר' יוסה, ירוש' גטי' ב"מ ה 306).
—נמשך אחרי פלוני כְּסוּמָא: בלק היה בעל קסמים ובעל נחש יותר מבלעם שהיה נמשך אחריו כסומא (מד"ר במד' כ).—כסוּמָא בארובה, ע"פ מקרה: ודלמא כסומין בארובה[3]) (ב"ב יב:). בקמה אמץ חרמש וכסוּמֵא בארובה (האורב חסך ימש, גאולי' לפסח, הגד' מלוירי ומנקי, כ"י בריט' מוז').—ובהשאלה, סוּמָא בדבר, שאינו מכיר את הדבר: ולפני עור לא תתן מכשול לפני סומא בדבר (ספרא קדוש' פרש' ב).—בחכמ' הרפואה, מְעִי עור, intestinum caecum[4]): ואחריו המעי הנקרא סומא והוא מעי רחב ויש לו מבוא כאשר יכנס לתוכו המזון לפעמים ואין לו מוצא והוא דומה לשק או לכים (אבי הרלב"ג, שעה"ש ט).

א־סוּם, סִים, ש"ז, שם עוף: כְּסוּס[5]) עגור כן אצפצף

---

[1]) בתנחו' (בלק ב) הגרסה מאירה.

[2]) בדפוי' סמיות.

[3]) [כסומא שמכוון לירד בארובה במקרה בעלמא, רש"י.] — [4]) תרגום ד"ר מזיא.

[5]) [בן למערבאי כת' וק', למדנחאי כסיס כת'

אהגה כיונה (ישעי' לח יד). גם חסידה בשמים ידעה מועדיה ותור וסוס[1]) ועגור שמרו את עת באנה (ירמ' ח ז).—ובסהמ"א: הסוס (קראניק) דומה ממש לחסידה אך הוא קצת קטן ממנה וצועק בקול גדול מר צורת הנשמע למרחוק (ליכדא, ראשית למודים א ו יח.). ועי' סיס.

ב.סוס[2]), ממנו ב.סוס, סוסה, °סוסוס, °סוסי, *סוסיא, °סוסיות.

ב.סוס, ש"ז, סוסו, מ"ר סוסים, ססים סמ' סוסי, כנ' סוסי, סוסיך סוסיכם, סוסיו, סוסו, סוסיהם,—הבהמה המפרסמה חוזקת הכח ומהירת המרוצה המשמשת לרכיבה ולמשך בעגלה ובפרט למלחמה, Pferd; cheval; horse: ויתן להם יוסף לחם בסוסים ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר ובחמורים (ברא' מז יז). שפיפון עלי ארח הנשך עקבי סוס ויפל רכבו אחור (שם מט יז). הנה יד יי' הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן (שמות ט ג). אשירה ליי' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים (שם יה א). ואשר עשה לחיל מצרים לסוסיו ולרכבו (דבר' יא ד). רק לא ירבה לו סוסים (שם יז יו). את סוסיהם תעקר ואת מרכבתיהם תשרף באש (יהוש' יא ו). ויעש לו אבשלום מרכבה וססים וחמשים איש רצים לפניו (ש"ב יה א). ויהי לשלמה ארבעים אלף ארות סוסים למרכבו וכו' והשעורים והתבן לסוסים ולרכש (מ"א ה ו-ח; גם י כה; כח-כט). ויאמר יהושפט אל מלך ישראל כעמי כעמך כסוסי כסוסיך (שם כב ד). ויהי המה הלכים הלך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם (מ"ב ב יא; גם ו יד; יז; ז ז; יד; ט יח; לג; יא יו; יד כ; יח כג). ותפש הקשת לא יעמד וקל ברגליו לא ימלט ורכב הסוס לא ימלט נפשו (עמו' ב יה; גם ד י; ו יג). ולא אושיעם בקשת ובחרב ובמלחמה בסוסים ובפרשים (הוש' א ז). ותמלא ארצו סוסים ואין קצה למרכבתיו (ישעי' ב ז). פרסות סוסיו כצר נחשבו וגלגליו כסופה (שם ה כח; גם לא א). ומצרים אדם ולא אל וסוסיהם בשר ולא רוח (שם ג). סוסים מוזנים משכים היו איש אל אשת רעהו יצהלו (ירמ' ה ח; גם ו כג). כלו שב במרצותם כסוס שוטף במלחמה (שם ח ו). מדן נשמע נחרת סוסיו (שם יו; גם יב ה; יז כה; מו ד; ט). וימרד בו לשלח מלאכיו מצרים לתת לו סוסים ועם רב (יחזק' יז יה; גם כג ו). אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם (שם כ). משפעת סוסיו יכסך אבקם וכו' כפרסות סוסיו ירמס את כל חוצותיך (שם כו י-יא; גם כז יד). מוליכם בתהמות כסוס במדבר (ישעי' סג יג). והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה ליי' בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות (שם סו כ). כמראה סוסים מראהו (של הארבה) וכפרשים כן ירוצון (יואל ב ד). והיה ביום ההוא נאם יי' והכרתי סוסיך מקרבך והאבדתי מרכבתיך (מיכ' ה ט). קול שוט וקול רעש אופן וסוס דוהר ומרכבה מרקדה (נחו' ג ב). וקלו מנמרים סוסיו וחדו מזאבי ערב (חבק' א ח). והפכתי מרכבה ורכביה וירדו סוסים ורכביהם (חגי ב כב). ראיתי הלילה והנה איש רכב על סוס אדם וכו' ואחריו סוסים אדמים שרקים ולבנים (זכר' א ח). ובמרכבה הרביעית סוסים ברדים אמצים (שם ו ג). ושם אותם כסוס הודו במלחמה (שם י ג; גם ה; יב ד; יד יה). ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש ליי' (שם כ). אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן עדיו לבלום (תהל' לב ט; גם כ ח; לג יז). סוס מוכן ליום מלחמה וליי' התשועה (משלי כא לא). שוט לסוס ומתג לחמור ושבט לגו כסילים (שם כו ג). התתן לסוס גבורה התלביש צוארו רעמה וכו' (איוב לט יט). ראיתי עבדים על סוסים ושרים הלכים כעבדים על הארץ (קהל' י ז). יביאו

כסוס קרי. ס"א כסום כת' כסים קר', גינצבורג. ועי' גם רד"ק (ירמ' ח ז), ומנח' שי. וריב"ג בשרשיו: וכבר נהפכה הואו הזאת יוד במלת ותור וסים, ע"כ.]

[1]) [וסוס כתי' וסים קר'. בס"א וסים כת' וקר'. ועי' פנסק', (הכקוד האשורי 125). השבע' תרגמו בשני המקומות χελιδὼν, וכך סומכ' בישע'. וכך הירונ' בישע' pullus hirundinis, ובירמ' hirundo; וכך הפש' בישע' איך סנוניתא. והוא העוף הנקרא Schwalbe; hirondelle; swallow. בירמ' תרגם סומכ' τέττιξ,—עוף הזמיר. ועק' תרגם בישע' ἵππος—סוס, בשמש' הערך הבא. וכן ת"י בישע' כסוסיא. בירמ' לא נשאר מעק' שום תרגום. וי"ת בירמ' כורכיא. וכן הפש' שם; ועגור תרגמו סנוניתא hirundo. ורש"י בירמ' לועז גרואה—grue—Kranich, crane, grus. ועלי בן סולימאן אומר: סוס כסום עגור שם עוף, אומרים שהוא הסנונית (Schwalbe) ודוגמתו ותור וסים, זסוס וסים אחד ולו שם אחד והוא שממית (לקו"ק ריא) ע"כ. ואפשר שהשם סוס הוא חקוי טבעי של שריקת העוף. והצורה סוס הוא העקר וסים בא להבדיל מן הבהמה סוס. ועי' Tristram, Flora and Fauna of Pal. 82 ff.]

[3]) [באשור' ססו (Del. 506) ובמצר' ס(מ)סם. בארמ' סוסיא. ולדעת נלדיקי (Mand. Gram. 147) היוד עקר. ולפי זה סובר ברוק', (Grundriss I 265, 288) שמ"ר סוסים הוא במקום סוסיים, ומן הרבים נגזר היחיד סוס.]

לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך וכו' והרכבוהו על הסוס ברחוב העיר (אסתי ו ח-ט; גם ח י).—ובהשאלה במרכבת יי: הבנהרים חרה יי' וכו' כי תרכב על סוסיך מרכבתיך ישועה (חבקי ג ח). דרכת בים סוסיך חמר מים רבים (שם יה).—ובמרכבת השמש: וישבת את הסוסים אשר נתנו מלכי יהודה לשמש וכו' ואת מרכבות השמש שרף באש (מ"ב כג יא).—ויחיד במשמ' רבים: וישיגו אותם חנים על הים כל סוס רכב פרעה ופרשיו (שמות יד ט; גם כג). ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס (דברי יז יו; גם כא). עם רב כחול אשר על שפת הים לרב וסוס ורכב רב מאד (יהושי יא ד). אז הלמו עקבי סוס (שפטי ה כב). לך בארץ אל כל מעיני המים ואל כל הנחלים אולי נמצא חציר ונחיה סוס ופרד (מ"א יח ה; גם כ-כא; כה). והנה חיל סובב את העיר וסוס ורכב (מ"ב ו יה). ותאמרו לא כי על סוס ננוס על כן תנוסון (ישעי ל יו). אשור לא יושיענו על סוס לא נרכב (הושי יד ד). הנני מביא אל צר נבוכדראצר מלך בבל מצפון מלך מלכים בסוס וברכב ובפרשים (יחזקי כו ז). המוציא רכב וסוס חיל ועזוז (ישעי מג יז). שאו נס בארץ וכו' העלו סוס כילק סמר (ירמי נא כז).—ובתו"מ: אין רוכבין על סוסו (של המלך) ואין יושבין על כסאו (סנהי ב ה). מעשה בהילל הזקן שלקח לעני בן טובים אחד סוס שהיה מתעמל בו ועבד שהיה משמשו (תוספתי פאה ד י). בן בתירה מתיר בסוס לא אמר ר' יודה אלא בסוס זכר שהוא הורג בעליו במלחמה יש אומרים שהוא רץ אחר נקיבה (ירושי פסחי ד ג). הרואה סוס לבן בחלום בין בנחת בין ברדוף יפה לו (ברכי נו:). ששה דברים נאמרים בסוס אוהב את הזנות ואוהב את המלחמה ורוחו גסה ומואס את השינה ואוכל הרבה ומוציא קימעה (פסחי קיג:). סוס שצנף וחמור שנער ושיבר את הכלים משלם חצי נזק (ר' יוסף, ב"ק יח:). הא מה אני מקיים סוסים סוסים הבטלנין מניין שאפילו סוס אחד והוא בטל שהוא בלא ירבה (סנהי כא:).—מתו הסוסים והשלכנו בחוץ מנגדנו והכלבים אכלום וקלפו את עורם (מד"ר ברא"שי לה). דרש פנחס בעצמו ומה אם הסוס שהוא נותן נפשו ליום מלחמה אפילו הוא מת נותן נפשו על בעליו אני על קדושת שמו של הקב"ה עאכ"ו (ר' יוסי, שם שמות לג). אמרו לה שכנותיה (לאשה שהיתה מתקשטת בהיות בעלה במרחקים) בעליך אינו כאן למי את מתקשטת ומיתקנת אמרה להן בעלי בולדסוס מעט הוא עוקץ את סוסי ונמצא עומד על ראשי מוטב ויראה אותי בקישוטי ואל יראה אותי בניוולי (מדה"ג שכטר, בראשי מא ד).—סוס זכר: מה עשה צבעון[1]) וענה זימן חמורה והעלה עליה סוס זכר ויצא מהן פרדה (ירושי ברכי ע ו).—וגם נקי כמו סוסה: כל שאזניו קטנות אמו סוס ואביו חמור (ר' יהודה, שם ח ו). רכב פרעה על סוס זכר כביכול נגלה הקב"ה על סוס זכר וכו' רכב פרעה על סוס נקבה כביכול נגלה הקב"ה על סוס נקבה (פפוס[2]), מכי' בשלח ו). — זנב הסוס, — חרישה גסה, עי' זנב.—שינת הסוס: אסור לאדם לישן ביום יותר משינת הסוס וכמה שינת הסוס שיתין נשמי (רב, סוכי כו:).—ובסהמ"א: כשהעשב לח דרך להשליך שם הסוסים (ערוך, ערך רעב). מין שיש בו מדברי וישובי כגון שור הבר עם השור והרמך עם הסוס מותר להרכיבן זה בזה (רמב"ם, כלא' ט ה). הטוב שבסוסים צריך לרסן הכשרה שבנשים צריכה לבעל והפקח שבאנשים צריך לעצה (המאירי, בית הבחירה, פיי אבות א ז). ולכה נא אל ארוות סוסים אשר לו וקח משם סוס המלך העומד בראש השורה (ספור בן סוריס, חמדת הימים ב עט:). להתגדל ולהתפאר ברחובות קריה ולהתקדש במותר לו כמשל הקדמוני הסוס אסור והחמור אסור מקילי' על עצמם ומחמירים על אחרים (מורפורגו, שמש צדקה א לז.). כמו שאומר על חיה אחת שנקראת ביפ"ר אשר מביציה יוצא הסוס הנקרא קשטור"ן ואומר עליו שהיא גדלה על שפת הנהר וזנבה עומד תמיד בתוך הנהר ויש לה קשקשים בזנב כמו דגים ואוכלים אותה הערלים בימי תעניתם (אבי הרלב"ג, מעה"ש ד א).—ואמר המקונן: אם תגוזנה פאת ראשם ותקשרנה לסוסים פורחים (אס אאכלנה, קינ').—ואמר המשורר: ותרוץ כצבי על הר מזמות כגבור בשפלה רץ בסוסו (רסב"ג, בחר מהחלי'). והסוס בקרב יגאה לבבו ואם יוכל חמור לרוץ בשוקיו (הוא, כאין נשאו). ומברקים יוצאים נחלים וגחלים וזקופים נצבים על סוסי להבים (ראב"ע, אלוליס מהודך). ויתן חינו מלפניהם שני פרשים נבונים סוסים מזוינים (הוא, מעדני מלך). והשתקשקו הסוסים בחוצותיהם וצרו מרחבי ארץ לרגליהם (ר"י חריזי, תחכמ', שנויי נוסח' 482).—סוס

1) [במד"ר בראש' פב, הגרסה מה עשה ענה.]

2) [במד"ר שה"ש הגרסה ר' פפוס.]

הים: עור סוס הים שרוף יועיל מן המורסות הקשות (כרבוני, ארח חיים באליי הפרקים, כ"י ביהמ"ד שכטר). סוס הים דומה לבלב הים בתוארו בצבעו ומשכנו אך הוא גדול ממנו (ליגדא, ראשית למודים א עו:). סוסי הים (זעע פפערדע) מעטים (כ"ם בלוך, שביעי ג, רופיא באזיא). —סוס היאור, או סוס נילוס: כי מעט התרבו מהלכי שתים בארץ נתמעטו הולכי על ארבע וכן סוסי היאור אשר שניהם יקרים משני השנהבים כי כולם הרחיקו נדוד לטבור הארץ (הוא, שם ב מח:). הסוס נילוס (דאס ניל פפערד) גם הוא עב וגדול מאד משכנו באפריקה אצל נהר נילוס (ליגדא, ראשי למודים א ו עו.). אם יקח ערך (שרש) סוס גרוד ושקדים מתוקים ושקדים מרים (כ"מ אלדבי, ש"א ד, הריאה).—וכנוי לאחד המזלות: י"ח (הצורה הי"ח מהמזלות) הסוס הראשון י"ט הסוס השני (ראב"ח הנשיא, חשבון המהלכות יז, כ"י בריטי מוזי). סוס עורב עש (במזלות) והתשיעית הסוס וכוכביו והי"ט הסוס בעל הכנפים וכוכביו וכו' (ראב"ע, ראשי חכמה א, כ"י פריז). הסוס הקטן יצויר בראש וצואר מהופך ברקיע מתוכו נאסף שלשים כוכבים אשר ארבעה מהם יחשבו לגודל הרביעי (ליאוועל, למודי הטבע ד ט). — ובהשאלה: ואין צורך להזכיר הסוס של הכלי נחשת ורוכבו והם המסמרים המחברים הכלי כי כל אחד עושה אותם כרצונו (ראב"ע, כלי נחשת א). — ובמשחק האשקקי: סוסים בעת יראו גדודים יעלו הנה אוי נשמע שאון במסלה (הוא, אשיר בקולי שיר). והפילים הליכתם בשלוש והסוסים לארבע רבעיהם (שם). ושם סוסים ברודים ואמוצים לנחרם יחררו איום ורועשים ופילים בענקים הגדולים במגדלים לגבר וחלשים (ר' שלמה מזל טוב, שמעוני מתי שכל, דברי חפץ, הוצ' עדלמן 6).

סוּסָה, ש"נ,—הנקבה של הסוס. Stute; jument; mare:
לְסֻסָתִי[1] ברכבי פרעה דמיתי רעיתי (שה"ש א ט). —ובתו"ם: כל שאזניו קטנות אמו סוסה ואביו חמור גדולות אמו חמורה ואביו סוס[2] (ר' יונה, ירוש' כלא' ח ג). אמר פרעה מה הסוס זכר הזה הורג בעליו במלחמה אלא הריני רוכב על סוסה נקבה (מד"ר שה"ש א, לסֻסָתי ברכבי פרעה).

°סוּסוּם[3], ש"ז, מ"ר סמ' סוּסוּמֵי,—שם שרץ העוף:

[1] [יש ספרים לסוסתי, ופרש ראב"ע היוד נוסף. ורש"י מפרש קבוצת סוסים.]
[2] [עי' שם (ברכ' ח ו).]—[3] [שם זעירי מן סוס.]

מפרות אדומות וסוסומי משה אלה (מגדלי מו"ס, לוח אחיאסף י).

°סוּסִי, נק' סוסיית, ש"ת,—של הסוס: ר"ל כאן בסוסיא דבר גיניתא שם האיש אשר הי"ל זאת התמונה הסוסיית (מיס-טהורים, כלים יח ו). ואמר גאלינוס השתן הסוסי (?) הוא אשר גוונו כגוון האתרוגי (נתן פלקירא, צרי הגוף ג ה, כ"י בריט' מוזי).

***סוּסְיָא**[1], סוסיה, ש"נ, מ"ר, סוּסְיוֹת,—כמו סוּסָה:
בן סוסיא ובן חמורה כאחד אסורין זה עם זה וחכ' אומ' כל הפרדות כולן מין אחד הן (תוספת' כלא' ה ה). וירכב על כרוב ויעף ונדמה להן הכרוב בדמות סוסיה נקבה (מד"ר שה"ש א ט, הוצ' גרינהוט). מהו דמיתיך רעיתי שנדמו גלי הים לסוסיות נקבות ומצרים הרשעים לסוסים זכרים ומזוהמים והיו רצים אחריהם עד שנשתקעו בים (מד"ר שמות כג).— ובפהמ"א: הרמכים הן הסוסיות וכן בלשון ישמעאל שרוב מתכונתה כדרך לשון הקדש (ראב"ע, אסת' ח י). וצורתה (של המזל אשה) צורת סוסיה (הוא, ראשי חכמ'). היו לו לענה שם במדבר חמורים רבים תובעים אתונות והרביעם עם הסוסיות (רמב"ן, בראשי' לו כה). ורוב הסוסיות מתעברות לב' שנים (אבי הרלב"ג, שעה"ש ד א). פרד בעל חי שנולד מסוסיה ומחמור (מלון למח דוד, עבריות, קמז:). לשר אחד היה סוסיה אשר ימלט בה מפני אויביו ג' ימים וג' לילות רצופים בלי אכילה ושתיה (ס' בלוך, שבי"ע ג, ערב).

°סוּסִיּוּת, ש"נ,—סגלת הסוס וטבעו: ואין בצורות העצמיות רב ומעט כי אין סוס פחות סוסיות מאחר ולא אנוש יותר אנושיות מאחר כי גדרי הסוסיות והאנושיות לכל אישיהם מגיעים (ר"י א"ח, הכוזרי, ה ז).

סוף[2], ממנו א.סוף, *סִיף, *סַיִף, ב.סוף, סוף, °סוֹפִי, סָף.

א.סוּף, פ"ע, סָפוּ, יָסוּף, יָספוּ, סָף הדבר, כָּלָה, נעקר מן העולם. ein Ende nehmen; être fini, périr: to come to an end, cease : והכיתי בית החרף על בית

[1] [צורה ארמית. עי' הערה לראש ערך סוס.]
[2] [כך בארמ'. ובערב' שאפ a), (עי' ברט, 32 (Wurzelunters. ובמצר' ספ. והוא קרוב לאסף, ספה.]
a) ساف

הקיץ ואבדו בתי השן וספו בתים רבים נאם יי׳ (עמו׳ ג יה). אכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר יחדו יספו נאם יי׳ (ישעי׳ סו יז). איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן [1]) בלהות (תהל׳ עג יט). וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם (אסתי׳ ט כח).—ואמר בן סירא: עוד כאלה ולא נסוף וקץ דבר הוא הכל (ב״ס, גני׳ מג כז).—ובסהמ״א: שטות לאמר כי להלחם בנו מגדל ודברך זה שקר יסוף וידל (רסע״ג, השגי׳ על חוי הבלכי, הוצ׳ דודזון 54).—ואמר הפיטן: קרב הדרך ולא נסוף ואויביך שית כקנה וסוף כשענית לאבותינו על ים סוף עננו ושובבנו ולא נסוף (מחזי׳ איטלי׳ ב, כ:). ובן פורת ונצר חן אשר הוא כליל יופי וכולו מחמדים יחייהו ולא יסוף עדי עש תהי ספה ותוג צדק ומאדים (ר״מ דרעי, לקו״ק פב).—ואמר המשורר: ידידי צמקו דדי תנובה וספו יונקי השיר וכלו ונהרסו שתות בוניו ואבן עדניו נושנו היום ובולו] (רסב״ג, JQR. 1913, 67). והם קר וחם וזמן קיץ וחרף לא יסופון וישתנה זמן בחליפותיו (ראב״ע, בשם אל אשר אמר). והעז כצור מצחו והקשה כצור מוחו עדי סף זמן כחו וסר צל בחורתיו (שם). לע טעמו סף נעמו סר טעמו ויהי כמו לידה בציריה (הוא, איפה בכי). וחיתי ספה בעם עמקי שפה ונפשי נכספה לרבי אליקים (הוא, כדוד השיר אוני). ואויבים שמך גדפו ולא ספו אבל יספו (הוא, איך מגר כסאך). והאוכל והנאכל יסופון וישתוו עלי עפר במותם (ר״י חריזי, תחכמי׳ כה). הה כי ספו בעלי אמון גם החסיד כל יום גמר (הוא, הענק כח). וימי בחורים כחלום עפו וזמן בלהות תמו ספו (רש״ע פלקירא, המבקש ע.).—*ובמשמע׳ פ״י: שנו רבותינו בעון זימה אנדרלמוסיא באה לעולם וספה הטובים והרעים (תנח׳ ברא׳ יב).

—הפע׳, אסף, אסיפם,—הסף דבר, עשה שיסוף, שיכלה, שיעקר מן העולם, השמיד: אסף [2]) אסף כל מעל פני האדמה נאם יי׳ אסף אדם ובהמה אסף עוף השמים ודגי הים והמכשלות את הרשעים והכרתי את האדם מעל פני האדמה (צפנ׳ א ב-ג). אסף אסיפם נאם יי׳ אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה והעלה נבל (ירמ׳ ח יג).

—*התפעלל, הסתופף, תסתופף: לעוף שקינן על שפת הים ועלה הים והציף את קנו מה עשה עמד והתחיל ממלא פיו מים ונותנו בחול וממלא פיו חול ונותנו בים בא חבירו ואמר לו מה אתה עושה ותתיגע אמר לו אין זז מכאן עד דאנא עביד הדין ימא חול א״ל שוטה שבעולם כמה תסתופף [1]) (מדר׳ אגדת גוריון, אסתר ג).

ב. **סוף** [2]), ש״ז, קבוץ, — קנה יגדל בתוך המים בקרבת היאור, הים וכדומ׳ Schilf; roseaux; reeds: ותשם בסוף על שפת היאור (שמות ב ג). ותרא את התבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה (שם ה). והאזניחו נהרות דללו וחרבו יאורי מצור קנה וסוף קמלו (ישעי׳ יט ו). אפפוני מים עד נפש תהם יסבבני סוף חבוש לראשי (יונ׳ ב ו).—ומזה השם ים סוף הידוע.—ובסהמ״א: וקנה וסוף אשר קמלו לעולם לא יכשלו כי הגביר פישון מימיו והפיל גלי זרמיו (ר׳ יוסף בן תנחום הירושלמי, מעמוני מסתרים ב, קובץ על יד ט, מק״נ). סוף (ראהרשילף) גדל במים ביאורים ומקוה מים באחו ובצה קצתם ארוכים מאד ותוכם ספוגי רך (ליגדא, רפא׳ למודי׳ א ז ל.).—ואמר הפיטן: חמש מאות מהלך רצת ולסוף בסוף להמו נפצת (בעשר, יוצ׳ ב פסח).—עוף הסוף: עוף הסוף (ראהר דאאממעל) משכנו באזיא ואפריקה והוא העצל מכל העופות שוכן כל היום בקנה וסוף בלי לפנות אנה ואנה (ליגדא, רפא׳ למודים א ו יח.).—סוף הנהר,—שם כוכב: הכוכב הנקרא סוף הנהר והוא בזמן הזה במעלת שש עשרה ממזל טלה (ראב״ע, ראשי׳ חכמה, כ״י פריז).

סוף, ש״ז, כנ׳ ספו,—סוף הדבר, קצהו, שאין יותר ממנו, ההפך מן תחלה, ראשית, Ende; fin; end: והדחתיו אל ארץ ציה ושממה את פניו אל הים הקדמני וספו אל

---

[1]) צ״ל כמו בלהות.

[2]) [ואמר ר״י חיוג אסוף איננו מעקר זה כי אם מן אסף אספתי ופתרונם בקבוצם וכל קהלם אשמידם יחד, ויש מי שאומרים כי גם אסוף מעקר אסיפם כלומר השמד אשמידם אך נוספה האלף בתחלתו כמו שנוספה באדוש ידושנו שהוא מן דש הטים, ע״כ (ג׳ ספרי דקדוק 50). וריב״ג בשרשיו אומר הוא מהפעלים עלולי האלף ואסף ואסיפם מעלולי העין ושמשו בהם יחד אע״פ שאינם מלשון אחד בעבור הדמותם במלות והשתוותם בענין וכו׳, ע״כ. וכן פרש רד״ק. ולדעת רש״י אסף הוא במקום אאסף. ומהחדשים הכריע ברט כדעת יש אומרים אצל חיוג. ואחרים סוברים כדעת רש״י. ויש גם מתקנים באופנים שונים.]

[1]) [בנ״א אם סוף סוף במה את יכול; סוף כמה תוסיף, ועוד; עי׳ בהערה של בובר.]

[2]) [כעין זה גם במצר׳ טוף, ובקופט׳ סוף, אבל לא במצר׳ הקדומה, עי׳ Müller, As. u. Eur. 101]

הים האחרון (יואל ב כ). מחר רדו עליהם הנם עלים במעלה הציץ ומצאתם אתם בסוף הנחל (דהי"ב כ יז). —סוף המעשה: מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף (קהל' ג יא).—סוף הזמן: טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם (שם ז ב). — סוף דבר, במשמ' אחרי הכל הנאמר קדם: סוף דבר הכל נשמע (שם יב יג). — ואמר בן סירא: עת רעה תשכח תענוג וסוף אדם יגיד עליו (ב"ס, גני' יא כז). — ובכתיב חסר, ספו, כמו סופו: לפני זר אל תעש רז כי לא תדע מה ילד ספו (שם ח יח). — ומצוי מאד בתו"מ: ר' יוחנן כי הוא מסיים סיפרא דאיוב אמ' הכי סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה (ברכ' יז). ותרבה גבולינו בתלמידים ותצליח סופינו אחרית ותקוה (ר' אלעזר, תפל', שם יז:). — ואמר הפיטן: אדם יסודו מעפר וסופו לעפר (ונתנה תקף, מוסף יוה"כ). זה וזה (האונס והמפתה) אין נותנין את הצער מפני שסופן לבך (ר' שמעון, תוספת' כתוב' ג ו). כתיב ושם דרך אראנו בישע אלהים שנייא היא הכא שהוא תיקון וסופו לקילקול (ירוש' שביעי' ג י).—סוף העולם: חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום עד סוף העולם (יבמ' א א).— והבעילה בזמן שהיא בתחלה אין אחריה כלום באמצע ובסוף יש אחריה כלום (שם ה ו). כל המנחות תחלתן וסופן בכלי שרת וזו תחלתה בכפיפה מצרית וסופה בכלי שרת (סוט' ב א). זה הכלל כל שתחילתו או סופו בפסלות פסול (ב"ב קכח). כל דבר שהוא צריך למ"ד מתחילתו ולא ניתן לו ניתן לו ה"א בסופו (בשם ר' נחמיה, ירוש' יבמ' א ו). זנב הסוס היתה נקראת כדי שיהא סוף עפרה של זו נוגע בזו (רשב"ג, שם כלא' ב ג). כיי דמר ר' יעקב בר אחה בשם ר' יוחנן הגיעוך סוף מלאכת מים שאינן מחוורין מדבר תורה (שם גני' ברכ' ג 10). סוף רגע יצתה בת קול ואמרה הגיע סוף מיתתך (משה) (מד"ר דבר' יא).—לא סוף דבר, לא המסקנה של הדבר, לא דוקה: בנה בית וקנה כלים חדשים וכו' לא סוף דבר חדשים אלא אפילו שהקים כאילו הם חדשים לו (ר' חייא בר בא, ירוש' ברכ' ט ז). ולא סוף דבר עד שיהלך ד' אמות אלא אפילו שהא כדי הילוך ארבע אמות (רבי אבא, שם ד ו). ולא סוף דבר שבילה את שדהו אלא אפילו בשקצר (שם פאה ב ז). לא סוף דבר הקלים שבדמאי אלא אפילו דמאי עצמו (ר' זעירא, שם דמאי א א). לא סוף דבר בשויעוצתן המחרישה אלא אפילו מחרישה עתידה לזעזען (שם שבי' ג ז). ולא סוף דבר פישפש אלא כל דבר שנפשו של אדם חתה ממנו (שם תרומ' ח ג). לא סוף דבר שולחנו אלא אפילו כדי שולחנו (שם סוכ' ב ח). לא סוף דבר שתסרח אלא אפי' כדי שתסרח לא סוף דבר מקפת גריסין אלא אפילו מקפת כל דבר (שם י). הולכין ליריד ולוקחין משם עבדים ושפחות ובהמה ר"ל אמר לא סוף דבר עבדים ישראל אלא אפילו גוים מפני שמקרבן תחת כנפי השכינה (שם ע"ז א א). [לא] סוף דבר בין מלאך למלאך אלא אפילו מלאך עצמו חציו אש וחציו מים והוא עושה שלום בם (ר' אבין, פסיק' דר"כ א). לא סוף דבר משיב רעה תחת טובה אלא אפי' משיב רעה תחת רעה לא תמוש רעה מביתו (ר' שמעון, מד"ר בראשי' לח). לא סוף דבר נופו אלא אפילו קורתו מהלך חמש מאות שנה (ר' יהודה ברי אלעאי, שם שה"ש, אחת היא יונתי). לא סוף דבר בחור לבתולה אלא אפילו אלמן לאלמנה עד שתהיה בעשרה (ר' יודן בן פזי, שם רות ז).—ובסהמ"א: הזקה דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכל שכן נשיא וסוף דבר עיילו בקהל הנך בנים (קטע תשו' הגאו', סעדיאנה שכטר 78). וכל לא סוף דבר אם נכנס בעזרה לעבוד אלא אף נכנס בה שלא לעבוד (המאירי, יומ' ג לא.). לא סוף דבר רחיצה בלבד אלא אף ישיבה (שם עמ.).— *סוף סוף, כמו על כל פנים: סוף סוף כל העומד לגזוז כגזוז דמי (כתוב' נא.).—ואמר המשורר: מה אעריך אלה לסיעת קרח המה בני עמרם לבד מאסו ולשרתך סוף סוף ירוצון ארח (ר"ע פרנקים, מבוא לספ' מחק שפתים, הול' מק"כ 9). אבל בפורים אין אנו אומרין הלל ואע"פ שמפני שאין אומרין הלל על נס שבחוצה לארץ הוא סוף סוף הרי אנו אין אומרין אותו ויום נס הוא ונגאלו ישראל מלהשמיד מלאבד (שבלי הלקט, תפלה כ). ואין ספק שחטאה בזה שרה עם כל הסידותה ונבואתה מפני שסוף סוף דעתן של נשים קלה (ר"י אברבנאל, וירא, ד"ה ויאמרו אליו איה שרה).—**סוף כל סוף: השיב האפיפיור ואמר סוף כל סוף אין בנשים דעת (ר"ש אבן וירגא, שבט יהודה 38). — **סוף הפסוק: וכן אם בשתי התיבות טעם לסוף הפסוק בנאמו ותיבה קטנה עמו וכו' על זה הסימן יצא כל סוף הפסוק (דה"ע 25)—*ומ"ר סופים, סופין,—פירות מאוחרים הנשארים על האילנות בסוף הבציר: קידש

(אשה) בגופו[1]) של סופין (ר' נח, ירוש' יבמ' יב).—*סופי תאנים, סופי ענבים, — התאנים והענבים האחרונים: סופי תאנים[2]) ומשמר שדהו מפני ענבים סופי ענבים ומשמר שדהו מפני מקשאות ומפני מדלעות (פסח' ו:). — ובסהמ"א: כאספי קיץ וכו' כמו אוסף החסיל והם סופי תאנים שהן רעות (רש"י, מיכ' ז ח). ספי ענבים והם ענבים שאינן מתבשלין לעולם מברך עליהם ועל המשקין היוצא מהן שהכל שאינן בכלל פירות (הלבוש, חו"ה רב ע).—סופי הפסוקים: כי בסופי הפסוקים אם יהיה הטעם בראש התיבה יונעם וכו' ושאר סופי פסוקים טעמיהם למטה במארכה נמשכים (דה"ע 25).—ובמשמ' סִלוק, הנגינה הבאה בסוף הפסוק: ומיני העלוי ששה והם זרקא וכו' וסליק שהוא סוף פסוק (ג' ספרי דקדוק לר"י חיוג, הול' נוט 128). אמר יקמין בקמ"ץ גדול אם היה בסוף פסוק או באתנה (ראב"ע, לחות ג.). אחד במקום שהוא מוכרת בטעם העניין או במוכרת שהוא על דרך מקרה שהוא אתנח או סוף פסוק יאמר אחד בשלש נקודות תחת האלף (הוא, יסוד מספר, נספח למבוא הנקוד האשורי 133-4). בשאר הספרים יש לו משפט אתנח וסוף פסוק (רד"ק, מכלול שה"פ ג:). — ובמשמ' מלת הזמן, באחרונה: למלך בשר ודם שאמר לעבדו לבשל לו תבשיל והוא לא בשל לו תבשיל מימיו סוף מקדיה את התבשיל ומקניט את רבו (תוספת' ברכ' ז יח). הנושא את עיניו באשתו שתמות וירשנה או ישא את אחותה סוף קוברתו (שם סוט' ה י). כל תלמיד חכם המרבה סעודתו בכל מקום סוף מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו (ת"ר, פסח' מט.). כל שהוא משמש את רבו כראוי סופו הוא יוצא לחירות (ר' פנחס בשם ר' שמואל בר אבא, מד"ר שה"ש ח). היה ר' יהושע מתירא שמא יקפחנו על שוקיו סוף נפטר ממנו לשלום וא"ל רבי מי מלויני א"ל אני סוף הלך ר' יהושע לשלום (כלה רבתי ע). — וכן סוף ש-: כל מי שלהוט אחר בולמוס של עריות סוף שמאכילין אותו מבשרו (רב נחמן בר נתן, מד"ר ברא' כח). הה"ד אל תרא יין כי

1) [כנראה צ"ל בגופו, עי' קרבן העדה ופני משה].

2) [ר"ת והערוך פרשו שכבר אספו התאנה ונשתיירו בסופה שתים שלש תאנים והסיח דעתו מהן ואינו שומר אלא הענבים, ע"כ. ורש"י פרש תאנים שאינן מתבשלות כל צרכן עולמית וכו' סופי ענבים שלא יתבשלו עולמית, ע"כ.]

יתאדם מהו כי יתאדם כי יתאוה לדם נדה ולדם זבה וכו' סוף שאשתו אומרת לו כשושנה אדומה ראיתי ואינו פורש (שם ויקר' יב). אלא סוף שהמקום פורע לה תחת ניוולה שאם היתה עקרה שהיא נפקדת (משום רבי אליעזר, שם במדב' ט). בנוהג שבעולם מלך ב"ו גוזר גזירה אם רצה לקיימה הרי הוא מקיימה ואם לאו סוף שמקיימה על ידי אחרים (רבי אלעזר, שם ויקר' לה). מה היין הז' כל מי ששותה ממנו פניו מאירות וכל מי שאינו שותה ממנו שניו קהות כך ישראל כל מי שבא ומזדווג להם סוף שנוטל את שלו מתחת ידיהן (שם לו).—ועם אותיות היחס: כל אותן ארבעים יום שעשה משה בהר הוה למד תורה ומשכחה ובסוף נתנה לו במתנה כל כך למה בשביל להחזיר את הטיפשים (ר' יוחנן, ירוש' הורי' ג ז). כל הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה (ר' ילחק, פסחי מט.). אבימי בר נאזי חמוה דרבינא היה מסיק בההוא גברא ארבע זוזי גנב גלימא אתיא ניהליה אוזפיה ארבע זוזי אחריני לסוף הוכר הגנב (ב"ק קטו.). מסיע אבנים יעצב בהן מי שמסיע עצמו מתלמודו לסוף הוא מצטער (מד"ר קהל', מסיע אבנים). הבחור שבאבות זה יעקב וכו' ואמר לו הקב"ה והנה אנכי עמך ובסוף נתיירא שנא' ויירא יעקב הבחור שבנביאים זה משה וכו' ואמר לו הקב"ה כי אהיה עמך ולבסוף נתיירא (ר' פנחס בשם ר' ראובן, שם ברא' עו). יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי (ברכ' כט.). כל אדם שיש בו גסות הרוח לבסוף נכשל באשת איש שנאמר ואשת איש נפש יקרה תצוד (ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן, סוט' ד:). ציונו' שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה (ב"ב סה:).—ובסהמ"א: אמרו לו אחרים נראה לנו שלא כדין עשית ואמר כדין עשיתי לבסוף זה הדיין בא באותו עניין ואותם שמתחילה אמרו לו שלא כדין עשית נעשו דיינים על אותו דבר (ספ' חסידים תתקעד).—ועם הבנויים הסופיים והמקור להביע שהפעולה של המקור מוכרחת לבא בעתיד[1]): לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו ולא תשבעו בשמי לשקר הא אם גנבת סופך לכחש סופך לשקר סופך להשבע בשמי לשקר (ספרא קדוש' ג ב). שמור מה שבידך וסופך ללמוד לעתיד (קטע מכי' רשב"י על דבר' JQR. 1903, 450). אם שמעת מעט סופך

1) [עי' Segal, Gram. of Mishn. Heb. § 350.]

לשמע הרבה אם שמרת מעט סופך לשמור הרבה (שם). תנא לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות (נדר׳ כ.). ויאמר לו (למנוח) מלאך יי׳ למה זה תשאל לשמי אמר לו המלאך אין אתה צריך לידע שמי שאין סופך שתראני עוד לעולם (מד״ר במד׳ י). מעידין אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתבתה והלא בין היום ובין מחר סופו ליתן לה כתבתה (מכות א א). ואל תאמר דבר שאי אפשר (נ״א שאפשר) לשמוע שסופו להשמע (אבו׳ ב ד). כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני (רבי יוחנן, שם ד ט). אי אפשר לעמוד על התפל סופו לדון אחריך (רבן גמליאל בנו של ר׳ יהודה הנשיא, תוספת׳ סוט׳ ו ח). וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה (רבן גמליאל, אבו׳ ב ב). כל כנסיה שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לש״ש אין סופה להתקיים (ר׳ יוחנן הסנדלר, שם ד יא). כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים (שם ה יז). האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק שכל אשה היוצאה לשוק סופה להיכשל (מד״ר ברא׳ ח, הול׳ תיאודו׳). אני אכריע אם היתה טהורה סופה למות כדרך בני אדם ואם טמאה סופה למות וצבתה בטנה ונפלה ירכה (רבי, שם במד׳ ט). אם המשביע משביע לשקר סופה לצאת עליו (פסיק׳ רבתי, י׳ הדברות תניינות). כיצד מאימין את העדים על עדי נפשות היו מכניסין אותן ומאימין עליהם וכו׳ או שמא שאין אתם יודעין שסופינו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה (סנה׳ ד ה). נשים בכלל הנזק אף על פי שלא דיבר הכת׳ אלא באיש סופינו לרבות את האשה הניזק והמזיק בתשלומין לשלם חצי נזק (תוספת׳ ב״ק א ג). או כי ימות האיש האחרון אם סופינו לרבות אלמנה מה ת״ל גרושה (ספרי דבר׳ רע). ועתה שבו נא בזה גם אתם מהו גם אתם שסופכם לילך בפחי נפש כראשונים (מד״ר במד׳ כ). וישאו בני ישראל את עיניהם כיון שהכו ישראל האיקטורן יודעין שסופן לרדוף אחריהם (מכי׳ בשלח ב).—ובסהמ״א: אפי׳ אתה מכנים להם כל צאן ובקר שבעולם סופן לרגן אחריך השיבהו רוה״ק עתה תראה היקרך דברי אם לא (ערוך, ערך ארבע). אם ענה תענה אותו לשון גזום כלומר סופך ליטול את שלך למה כי אם צעק יצעק אלי וגו׳ (רש״י, שמות כב כב). סופכם לקים דבר מלכות ולא לעבור על דעתם (מסדו, יול׳ ז פסח). אפי׳ אתה מכנס להם כל צאן ובקר שבעולם סופן לדון אחריך (ריטב״א, פי׳ על ר״ה א כו.).

—אין סוף, עי׳ אין־סוף.

— *סוֹפְגָן, — עי׳ סַפְגָן.

— *סוֹפְדָן, — עי׳ סַפְדָן.

סוּפָה, ש״נ, כנו׳ סוּפָתָהּ, מ״ר סוּפוֹת,—רוּח עז ומהיר מאד. Sturmwind; tempête; storm: בסער ביום סופה (עמו׳ א יד). פרסות סוסיו כצר נחשבו וגלגליו כסופה (ישע׳ ה כח). ורדף כמץ הרים לפני רוח וכגלגל לפני סופה (שם יז יג; גם כט ו; סו טו). כסופות בנגב לחלף (שם כא א). הנה כעננים יעלה וכסופה מרכבותיו (ירמי׳ ד יג). יי׳ בסופה ובסערה דרכו וענן אבק רגליו (נחו׳ א ג). כן תרדפם בסערך ובסופתך תבהלם (תהל׳ פג יו). בבא כשואה פחדכם ואידכם כסופה יאתה (משלי א כז; גם י כה). מן החדר תבוא סופה וממזרים קרה (איוב לז ט). — ובהשאלה, גנבה הסופה דבר, הסיעתו פתאם במהירות: יהיו כתבן לפני רוח וכמץ גנבתו סופה (שם כא יח). תשיגהו כמים בלהות לילה גנבתו סופה ישאהו קדים וילך (שם כז כ-כא). — סופתה [1], כמו סופה, במליצה: כי רוח יזרעו וסופתה יקצרו (הושי ח ז). — ואמר בן סירא: קול רעמו יחיל ארצו ובכוחו יזעים הרים אימתו תהרף תימן עלעול צפון סופה וסערה (ב״ס, גני׳ מג יז). — ואמר המשורר: וראשו בהנחה וסופו לאנחה ושית וצוהה ושאון ושברים ולכן אל תתרע אשר מוסר יפרע והרוחות יזרע וסופות לו פרים (דונש, דעה לבי חכמה). וזעום יי׳ יפול שם ואוצרות סופות וסערות וקפאון ויקרות (רשב״ג, כתר מלכות). הרוח אשר תראה בקיץ סובבת במדברות הנושאות האבק והעפר וזולתם מן הארץ נקראת סופה ובלעז בלומינה או קשר של רוח (ר״ש א״ת, אותות השמים, כ״י כגנזי רומא). ומה שאמר בבוא כשואה פחדכם בא לבאר איכות פחדם העתיד לבא עליהם פתאום כמו הסופה שהיא סערה שתצא מן הרוח בפעם אחרת כשתפגוש בו רוח אחרת יוצאה כנגדו (ר׳ זרחי׳ מברצלונה, פי׳ משלי א כז, השחר ג 76).

סוֹפֵר, — עי׳ סֹפֵר.

*__סוּפִי__, ת״ז לנקי׳ סוּפִית [2].

---

1) כמו ישועתה וביוצא בזה, ועי׳ הערה שם.

2) [חסר החמר של ערך זה.]

א.סור[1]), ממנו א.סור, סור, סורה, סורר, סרה.

ב.סור, פ"ע, סר, סרה, סרתי, סרו, סרתם, סר, סרה, סור, סור, (מקור), סור, (צווי), סורה, סורו, סרו, אסור, אסרה, תסור, יסור, יסר, ויסר, נסור, נסורה, תסרו, יסורו, יסרו, —א) סר פלוני אל מקום, נטה מהמקום שעמד שם והלך אל המקום הנזכר; abweichen; détourner; to turn aside : ויאמר הנה נא אדני סורו נא אל בית עבדכם וכו' ויפצר בם מאד ויסרו אליו ויבאו אל ביתו (בראשי' יט ב-ג). ותצא יעל לקראת סיסרא ותאמר אליו סורה אדני סורה אלי אל תירא ויסר אליה האהלה (שפטי' ד יח; גם יט יא; יב; יה; כ ח). ויהי מדי עברו יסר שמה לאכל לחם (מ"ב ד ח). ויבא שמה ויסר אל העליה וישכב שמה (שם יא). שלחה נערתיה תקרא על גפי מרמי קרת מי פתי יסר הנה (משלי ט ג-ד).—וסתם סר, או סר לראות וכדומ': ויאמר משה אסרה נא ואראה את המראה הגדול הזה וכו' וירא יי' כי סר לראות ויקרא אליו (שמות ג ג-ד). וישב מימים לקחתה ויסר לראות את מפלת האריה (שפטי' יד ח). ובעז עלה השער וישב שם והנה הגואל עבר אשר דבר בעז ויאמר סורה שבה פה פלוני אלמוני ויסר וישב (רות ד א-ב). והנה איש סר ויבא אלי איש (מ"א כ לט). כי מי יחמל עליך ירושלם ומי ינוד לך ומי יסור לשאל לשלום לך (ירמי' יה ה). — וסר מן האיש, מעל המקום: וידבר אל העדה לאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה (במד' יו כו).—ומתוך: ויאמר שאול אל הקיני לכו סרו רדו מתוך עמלקי פן אספך עמו וכו' ויסר קני מתוך עמלק (ש"א יה ו).— וסר מאחרי פלוני: ויאמר לו אבנר (לעשהאל) נטה לך על ימינך או על שמאלך וכו' ולא אבה עשהאל לסור מאחריו ויסף עוד אבנר לאמר אל עשהאל סור לך מאחרי (ש"ב ב כא-כב). — ומן הדרך: סורו מני דרך הטו מני ארח (ישעי' ל יא). — ומן פלוני: סורו ממני כל פעלי און (תהל' ו ט). סורו ממני מרעים ואצרה מצות אלהי (שם קיט קטו). ואנשי דמים סורו ממני (שם קלט יט).—וסתם במשמ' מן, בענין התרחק: סורו טמא קראו למו סורו סורו אל תגעו (איכ' ד יה). סורו סורו צאו משם טמא אל תגעו צאו מתוכה (ישעי' נב יא).—ודבר, לא סר הדבר ממקומו, לא נלקח משם, לא העתק משם למקום אחר: בטבעות הארן יהיו הבדים לא יסרו ממנו (שמות כה יה).—ומעל: והענן סר מעל האהל (במד' יב י).—הלך לו הצדה: את עמוד הענן לא סר מעליהם ביומם להנחתם בהדרך (נחמ' ט יט). — ובהשאלה, סר מעל פלוני, עזבו, התרחק ממנו, סר אפרים מעל יהודה, נקרע מעליו ויהי לעם לבדו: יביא יי' עליך ועל עמך ועל בית אביך ימים אשר לא באו למיום סור אפרים מעל יהודה (ישעי' ז יז).—והאלהים מעל פלוני, עזבו, איננו עזר לו יותר: והוא לא ידע כי יי' סר מעליו (שפטי' יו כ). כי היה יי' עמו ומעם שאול סר (ש"א יח יב; גם כח יה; יו).— ומפלוני במשמ' זו: ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו (איוב כא יד).—והאדם מאחרי אלהים, לא שמר תורתו וכיוצא בזה: אך אל תסורו מאחרי יי' ועבדתם את יי' בכל לבבכם (ש"א יב כ). וידבק ביי' לא סר מאחריו וישמר מצותיו (מ"ב יח ו). אשר על כן סרו מאחריו וכל דרכיו לא השכילו (איוב לד כז). ואת יראתי אתן בלבבם לבלתי סור מעלי (ירמי' לב מ).—ומן הדרך, עזבו הדרך הטוב, במשמ' רוחנית, מצות האלהים ותורתו, מהישר והצדק וכדומ': סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה (שמות לב ח). כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחתון וסרתם מהר מן הדרך אשר צויתי אתכם (דברי' לא כט). כי זנו אחרי אלהים אחרים סרו מהר מן הדרך אשר הלכו אבותם לשמע מצות יי' לא עשו כן (שפטי' ב יז). כל משפטו לנגדי וחקתיו לא אסור ממנה (ש"ב כב כג). ולא סר מכל אשר צוהו (מ"א יה ה). וילך בכל דרך אסא אביו לא סר ממנו (שם כב מג). ואתם סרתם מן הדרך וכו' (מלא' ב ח). למימי אבתיכם סרתם מחקי ולא שמרתם (שם ג ז). חנך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה (משלי כב ו).—לא סר מהחטאים וכדומ', שמרם, עשה אתם: רק בחטאות ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל דבק לא סר ממנה (מ"ב ג ג). רק חטאי ירבעם בן נבט וכו' לא סר יהוא מאחריהם (שם י כט).—לא סר ימין ושמאל, לא נטה הנה או הנה, דקדק לעשות הדבר לכל פרטיו: בדרך בדרך אלך לא אסור ימין ושמאול (דברי' ב כז; גם ה כט; יז יא, כ; כח יד). לשמור ולעשות את כל הכתוב בספר תורת משה לבלתי סור ממנו ימין ושמאל (יהוש' כג ו). וישרנה הפרות בדרך וכו' ולא סרו ימין ושמאול (ש"א ו יב). וילך בכל דרך דוד אביו לא סר ימין

[1]) [גם שׂור, והוא קרוב ל־א.זור. ובערב' ז־ל זאל, בחלוף ס־ר בז־ל.]

ושמאול (מ״ב כב ב).—וְסָר מֵרָע: ותהי האמת נעדרת וְסָר מרע משתולל (ישעי׳ נט יה). סור מרע ועשה טוב (תהל׳ לד יה). אל תהי חכם בעיניך ירא את יי׳ וְסוּר מרע (משלי ג ז). איש תם וישר ירא אלהים וְסָר מרע (איוב א א).—ולבבו סָר: ולא ירבה לו נשים ולא יָסוּר לבבו (דבר׳ יז יז). ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו ומן יי׳ יָסוּר לבו (ירמ׳ יז ה). אשר נשברתי את לבם הזונה אשר סָר מעלי (יחזק׳ ו ט). לבב עקש יָסוּר ממני (תהל׳ קא ד).—ולהפך, סָר הדבר מלבו, נשכח, נעזב: רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יָסוּרוּ מלבבך כל ימי חייך (דבר׳ ד ט).—סָר אל משמעתו של פלוני, עשה מצותו: ומי בכל עבדיך כדוד נאמן וחתן המלך וְסָר אל משמעתך ונכבד בביתך (ש״א כב יד).—וסתם, סָר פלוני: ולעם הזה היה לב סורר ומורה סָרוּ וילכו (ירמ׳ ה כג).—ב) סָר דבר, חדל, פסק, עבר וחלף, לא היה יותר, verschwinden; se retirer; to depart: לא יָסוּר שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבא שילה (בראש׳ מט י). והעתרתי אל יי׳ וְסָר הערב מפרעה ומעבדיו מחר (שמות ח כה; גם כז). והבגד או השתי או הערב או כל כלי העור אשר תכבס וְסָר מהם הנגע (ויקר׳ יג נח). אם גלחתי וְסָר ממני כחי (שפט׳ טז יז; גם יט). ורוח יי׳ סָרָה מעם שאול ובעתתו רוח רעה (ש״א טז יד; גם כג).— סָרָה ידו מפלוני, איננו מכהו יותר: אז תרפאו ונודע לכם למה לא תָסוּר ידו מכם (ש״א ו ג).—וְסָר החסד, החרב, הבמות וכו׳: וחסדי לא יָסוּר ממנו (ש״ב ז יה). ועתה לא תָסוּר חרב מביתך עד עולם (שם יב י). אך הבמות לא סָרוּ עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות (מ״א כב מד). לכן עתה יגלו בראש גלים וְסָר מרזח סרוחים (עמו׳ ו ז). וְסָרָה קנאת אפרים וצררי יהודה יכרתו אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצר את אפרים (ישע׳ יא יג). לשבר אשור בארצי ועל הרי אבוסנו וְסָר מעליהם עלו וסבלו מעל שכמו יָסוּר (שם יד כה). וְסָרָה קנאתי ממך ושקטתי ולא אכעס עוד (יחזק׳ טז מב). והורד גאון אשור ושבט מצרים יָסוּר (זכר׳ י יא). אם תכתש את האויל במכתש בתוך הריפות בעלי לא תָסוּר מעליו אולתו (משלי כז כב). לא יָסוּר מני חשך (איוב טו ל).—ואמר בן סירא: אם יסור ונטשתיהו ואסגירנו לשדדים (ב״ס, גני׳ ד יט).— ובמדרש: בשעה שברא הקב״ה את עולמו אמר לו לשר החשך סור מלפני מפני שאני מבקש את העולם לבראות באורה וכו׳ ואם אין אתה סר אני גוער בך (פסיק׳ רבתי, מתן תורה).—ובסהמ״א: ולא סרה האומה מזה המנהג מימות משה ועד אחר חורבן בית שני (ר״ס גאון, ברכ׳ הקד׳). והתגדלם בטובות האלהים העודפות והתגלגלם בהם עד ששבו אצלם רגילות וידועות כאילו הם עצמיות להם בלתי סרות מאתם ולא נפרדות מהם כל ימיהם (ר״י א״ת, חו״ה הבחינה, פתיח׳).—ואמר הפיטן: צפה בעין נפלאות צורך ודע כי מאין בואך וסורך מה מבטח בחיים ותאמין שורך ובסור מי עין לעפר סורך (יחיד מקדס, יוצ׳ פסח, הגדה מלויר׳ ומנקי׳ כ״י בריטי׳ מוז׳).—ומצוי בלשון הפילוסופים במשמ׳ הדל: וכבר ידעת שענין התנועה אצלנו הוא ההשתנות מענין אל ענין ותארנו אותו בשהוא אמת ויותר אמת מכל אמת בענין האמת אמנם ישוב אל שהוא לא סר מהיותו מצוי ולא יסור מצוי מציאות לא יקנהו מזולתו (רלב״ד, אמו״ר 55). ולא סר לעשות כן עד שנגמרה עבודת אדמתו כהוגן (ר״י א״ת, חו״ה הבחינה ג). ולא יראה שהיה העולם כלל נעדר עד שנברא אבל לא סר ולא יסור וכו׳ ולא סר העלול עם העלה (הוא, הכוזרי ד יג). אם כן לא סר האדם הזוה משכבת זרע ודם (שם ה יד). וכן הבטיחונו הבורא על ידי נביאיו שלא נאבד ולא יעשה עמנו כליה ולא נסור לעולם מלהיות אומה חסידה וכמו שאי אפשר שיתבטל מציאותו של הקב״ה כן אי אפשר שנאבד ונתבטל מן העולם (רמב״ם, אגר׳ תימן). אבל כונת מאמר הזה להעיר איש בעל דת שהורגלה בנפשו וכו׳ ומה שלא סר היותו מבין מדעתו וכו׳ (ר״ש א״ת, מו״נ, פתיח׳). וחי האמת לא סרנו מלירוא מחבר בספר כמו אלו הדברים (רלב״ג, מלחמות השם, הקד׳ המחב׳). ולא יסורו יעשו כן מנהיגיהם עד אשר יחדשו המלות לכל מה שיצטרכו להם לצורך חייהם (רש״ט פלקירה, ראשי׳ חכמ׳ 23). והמליציות הם המוקדמות בתחלה ובארך הזמן יתחדשו בהן חדושין יצריכום אל מליצות ולא יסורו תתחדשנה מעט מעט (שם 29).—סָרוּ פניו, נשתנה מראהו: ויאמרו איש אל רעהו אין זה כי אם אוכל ושותה הוא כי לא יוכל האדם להחיות מן הרעב ימים רבים כאשר חי׳ זה ופניו לא סרו וכו׳ ויראו שלשה האנשים את הדבר אשר עשתה פלטת לאיש העני ההוא ויאמרו אך עתה הנה היא כלבלתהו ועל כן לא הרעיב ופניו לא סרו ולא מת בראשונים (ספ׳ הישר יח:).

—הפעי, הסיר, הסירה, הסירה, הסירותי, הסרתי, הסירת, הסירו, מסיר, הסר, להסיר, הסירך, הסירכם, הסר, הסיר, הסירי, הסירו, הסרו, אסיר, אסירה, תסיר, יסיר, יסר, ויסר, יסירנה, ויסרהו, ויסרה, ויסרם, ותסר, ותסר, יסירו, — הסיר דבר, עשה שיסור, בכל המשמ׳ של קל, — א) בפעל ממש: ויסר נח את מכסה התבה (ברא׳ ח יג). אעבר בכל צאנך היום הסר משם כל שה נקוד וטלוא (שם ל לב; גם לה; לה ב; לח יד; יט; מא; מב; מח יז). והיה בעבר כבדי ושמתיך בנקרת הצור וסכתי כפי עליך עד עברי והסרתי את כפי וראית את אחרי (שמות לג כב-כג; גם יד כה; לד לד). והסיר את מראתו בנצתה והשליך אתה אצל המזבח (ויקר׳ א יז; גם ג ד; ד לא). והסירה את שמלת שביה מעליה (דבר׳ כא יג). חרם בקרבך ישראל לא תוכל לקום לפני איביך עד הסירכם החרם מקרבכם (יהוש׳ ז יג). היום הזה יסגרך יי׳ בידי והכתיך והסרתי את ראשך מעליך (ש״א יז מו גם לט). לא תבוא הנה כי אם הסירך העורים והפסחים (ש״ב ה ו). ולא אבה דוד להסיר אליו את ארון יי׳ (שם ו י). אעברה נא ואסירה את ראשו (ש״ב יו ט). וימהר ויסר את האפר מעל עיניו (מ״א כ מא). ויסר את מצבת הבעל אשר עשה אביו (מ״ב ג ב; גם ו לב; יו יז). ואצרף כבר סגיך ואסירה כל בדיליך (ישע׳ א כה; גם ג יח; ה ה; יח ה). הסירו נטישותיה כי לא ליי׳ המה (ירמ׳ ה י). הסיר המצנפת והרים העטרה (יחזק׳ כא לא). אפך ואזניך יסירו (שם כג כה; גם כו יו). הסירו הבגדים הצאים מעליו (זכר׳ ג ד). ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן (אסת׳ ג י; גם ד ד). כבודי מעלי הפשיט ויסר את עטרת ראשי (איוב יט ט).—ב) בהשאלה, עשה שיחדל, שיפסק: העתירו אל יי׳ ויסר הצפרדעים ממני ומעמי (שמות ח ד; גם י יז; כג כה). התפלל אל יי׳ ויסר מעלינו את הנחש (במד׳ כא ז). —הסירו מאחרי פלוני, עשה שיעזב תורתו וכדומ׳: כי יסיר את בנך מאחרי ועבדו אלהים אחרים (דבר׳ ז ד).—והסיר מן: והסיר יי׳ ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים (שם יה).—ובמשמ׳ החסיר, בטל: כאשר צוה יי׳ את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה יי׳ את משה (יהוש׳ יא יה).—במשמ׳ החדיל: ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין הסירי את יינך מעליך (ש״א א יד). וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסרתי מעם שאול (ש״ב ז יה). —בטל, החדיל: ושאול הסיר את האבות והידענים מהארץ (ש״א כח ג). הוא (חזקיה) הסיר את הבמות (מ״ב יח ד; גם כב). — הסיר דם מעל, מחה, קנח, ובהשאלה העון: ופגע בו וקברתו והסירת דמי חנם אשר שפך יואב מעלי ומעל בית אבי (מ״א ב לא).— הסירו מעל פניו, דחהו, גרשהו: ויתאנף יי׳ מאד בישראל ויסרם מעל פניו (מ״ב יז יח; גם כג; כג כז; כד ג). הסיר מעשים מנגד עיניו: רחצו הזכו הסירו רע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע (ישע׳ א יו). — הסיר ממנו משען: כי הנה האדון יי׳ צבאות מסיר מירושלם ומיהודה משען ומשענה כל משען לחם וכל משען מים (ישע׳ ג א; גם ה כג; כה ח; כז ט; לא ב). ואם תסיר שקוציך מפני (ירמ׳ ד א; גם ד). — הסיר את פלוני, הדפו ממצבו, ממשרתו: ומי יתן את העם הזה בידי ואסירה את אבימלך (שפט׳ ט כט). אשר הסירתי (את שאול) מלפניך (ש״ב ז יה). — הסירו ממלך, הסירה מגבירה, מכסא המלכות: וגם את מעכה אמו ויסרה מגבירה (מ״א יה יג).—ובאו שמה והסירו את כל שקוציה ואת כל תועבותיה ממנה ונתתי להם לב אחד וכו׳ והסרתי לב האבן מבשרם ונתתי להם לב בשר (יחזק׳ יא יח-יט). חמס ושד הסירו ומשפט וצדקה עשו (שם, מה ט). ותסר זנוניה מפניה ונאפופיה מבין שדיה (הושע ב ד). והסרתי את שמות הבעלים מפיה ולא יזכרו עוד בשמם (שם יט). אז אסיר מקרבך עליזי גאותך ולא תוספי לגבהה עוד בהר קדשי (צפני׳ ג יא). הסיר יי׳ משפטיך פנה איבך (שם יה). והסרתי דמיו מפיו ושקציו מבין שניו (זכר׳ ט ז). ברוך אלהים אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי (תהל׳ סו כ). הסר מעלי נגעך (שם לט יא). הסירותי מסבל שכמו כפיו מדוד תעברנה (שם פא ז). דרך שקר הסר ממני ותורתך חנני (שם קיט כט). הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך (משלי ד כד). הסר רגלך מרע (שם כז). מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה (שם כח ט). יסר מעלי שבטו ואמתו אל תבעתני (איוב ט לד). מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח (שם יב כ). מסיר לב ראשי עם הארץ ויתעם בתהו לא דרך (שם כד). חי אל הסיר משפטי ושדי המר נפשי (שם כז ב). לא אסיר תמתי ממני (שם ה). להסיר אדם מעשה וגוה מגבר יכסה (שם לג יז). והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך (קהל׳ יא י). — ואמר בן סירא: בנעוריו הכה גבור ויסר חרפה מעל עם (ב״ס, גני׳ מז ד).—ובמשנה: ר׳ יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות

את לבו רבי שמעון אומר אפילו אחת ומסירה את לבו לא ישאנה (סנה' ב ד). אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו (ר' דוסתאי ברי ינאי, אבו' ג ח).

—הפעי, הוסַר, מוּסָר, מוּסָרִים יוּסַר,—הוּסַר דבר, שהסירוהו, בפעל ממש, שלקחוהו ממקומו: ואת כל חלבה יסיר כאשר הוּסַר חלב מעל זבח השלמים (ויקר' ד לא). כאשר יוּסַר חלב הכשב מזבח השלמים (שם לה).— ובמשמ' חדל, נפסק: ומעת הוּסַר התמיד (דני' יב יא). —ובתלמוד: תנא לענות בו סרה עד שתוסר[1]) גופה של עדות (מכות ה.).—ובסהמ"א: עדה היא של פריה ורביה על שם שמגונה עליו ומוסרת מאצלו עדה תרגום של סורה (רש"י, ברא' ד יט).

—פִּעְלֵל, סוֹרֵר,—כמו הפעי, סוֹרֵר דרך, הסיר את הדרך, עִוֵּת אותה: דרכי סוֹרֵר[2]) ויפשחני שמני שומם (איכ' ג יא).—ואמר הפיטן: שעו מני בבכי אמרר דרכי סורר (איכ' אספתו, קינ'). כי אם דרכי בזמיר סוררתי היום כבני ישי וכבני קרח איישיר פעמי כאשר גזרתי (ר"ע פרנקי, מתק שפתים, הוצ' מק"כ 81).

—פֻּעְלַל, סוֹרַר,—שסוררו אותו: וקלו מנשרים מהלכיו וגברו מאריות בין חמושים דרכיו סוררו לשני עבריו והאחד במישור בם יקושים (ר' שלמה מזל טוב, שיר על שחוק האישקאק, דברי חפץ, הוצ' עדלמן 6).

ב.**סוּר**[3]), ממנו ב.סור.

ב.**סוּר**, פ"ע, סָר, — סָר דבר, הבאיש, ובכלל נשחת ונתקלקל, במשמ' רוחנית ומוסרית: חבור עצבים אפרים הנח לו סָר[4]) סבאם הזנה הזנו (הוש' ד יז-יח). יי' משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דרש את אלהים הכל סָר[5]) יחדו נאלחו אין עשה טוב אין גם אחד (תהל' יד ב-ג). — ובסהמ"א: סר היין בלהקת שכורים חכם לב בקהל בודאים (אסף ב, כד ד). —וביחי פעו' סורות: (ואם הביא שלא מן המובחר) כגון תמרים שבהרים ותאנים סורות[1]) ומרוקבות (רמב"ם, בכורים ב ג).

ג.**סוּר**, ממנו ג.סור.

ג.**סוּר**, סָר,—סָר בפלוני, מרד בו: ולא זעקו אלי בלבם כי יילילו על משכבותם על דגן ותירוש יתגוררו יָסוּרוּ[2]) בי ואני יסרתי חזקתי זרועתם (הוש' ז יד-טו).

ד.**סוּר**, ש"ז, מ"ר סמי סוּרֵי, כני סוּרַי, נקי סוּרָה, — א) מי שסר: מקוה ישראל יי' כל עזביך יבשו וסורי[3]) בארץ יכתבו כי עזבו מקור מים חיים את יי' (ירמ' יז יג).—ובמדרש: כך בישראל צדיקים ישרים חסידים בני תורה אפי' סוריהן גומלי חסד אינון (מד"ר במדי ג).—ונרדף לגֹלָה: ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גלה וְסוּרָה ואלה מי גדל (ישעי' מט כא).—ואמר המשורר: ואשמיע שבחיו ואספר לעם נברא בני סורים וגלים (ר"ש הנגיד, הלי' תעס).—ואמר המקונן: גולה כנוית וסורה גנוית בשמעי והשלחתי בכם את חית (איכה תפלרסי, קינ'). אני גולה וסורה בינות לבאים פזורה והם שוקטים ונחים במשכנות מבטחים (רחב"ע, אני גולה). כבר חלפו ימי ילדות ושחרות ונפשנו עדן אחור וסורה וחדלה מחלת חשק כהיום ואין מזור לרפאות את מזורה (עמנו' מחב' ח).—ובמשמ' שם מפשט: זכור עם כל טובה סורה ועם כל צרה התקוה לאלהים שיעבירנה כי בזה התמיד הטובה ותנצל מן החטא (ר"י א"ת, מבחר הפנינים לרשב"ג, 63).—ב) דליה של גפן רעת המין: ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת ואיך נהפכת לי סוּרֵי[4]) הגפן נכריה (ירמ' ב כא). — וגם סוּרֵי בנפרד: תרפא גפן נהפכה לסורי תוציא ממסגר אסורי (Kahle,

---

[1]) [כך גרסת הערוך. ובדפו' שתסרה, וברש"י: סרה עדות המוסרת שהוסרו משם.]

[2]) [רש"י פרש לשון סירים קוצים סורר קוצץ אותם מפזר קוצים בדרכי, ע"כ. וכן מנחם במחברת. וראב"ע מוסיף: והישר בעיני שהוא פעל עבר מגזרת כפרה סוררת, ע"כ. אולם רד"ק בשרשיו פרש לנכון שהוא בנין מרבע מן סור, וכן כל החדשים.]

[3]) בארמ' סרי.

[4]) [כך פרש רד"ק: תרגום ויבאש וסר כל כך הם שותי' ומשתכר' עד שבאש סובאם בפיהם, ע"כ. ורש"י מפרש: סר לשון זר כמו סורי הגפן נכריה כלו' סר ממקומו ונהפך לאחר, ע"כ. וי"ת סר כמו שר: שלטוניהון יכו', עי' רד"ק. ויש מהחדשים מגיהים סוד סבאם.]

[5]) [ואפשר מן א.סור.]

---

[1]) [עי' פרוש כ"מ ותניא תו תמן (ירוש' בכורי' א ג) תאנים סורות ומרוקבות וכו'. ובירוש' שלפנינו נמצא תאנים סוכות מנוקבות.]

[2]) [עי' רד"ק: והוא בענין שני שרשים סור וסרר, ע"כ. ואולי צריך לנקד יָסוּרוּ-יָסֹרוּ מן סרר.]

[3]) [כך הקרי והכת' יסורי, ועי' יסור. ופרש רש"י אותם שסרים מדברי ע"כ, ועי' גם ברד"ק.]

[4]) [פרש רד"ק: הם הבדים הרעים שמסירין אותם מן הגפן שאין בהם צורך, ע"כ. ובשרשים אמר הנטישות הסורים מן הגפן, ע"כ.]

Masor. d. West., ח).—וגם מ"ר סורות, ואמר המשורר: בהיות אלהים עמך כל עץ יער יהי עושה לך פרות ובאין אלהים עמך גפנך הנעבד יוציא לך סורות (ר"ש הנגיד, בן משלי 88, הול' הרכבי 141). אם תראה איש יולדו חנף מאהבתו לנצח סור כי איך גפן נכרית לעד מבניה יצלח לה סור (רמב"ע, תרשיש ו לו-לז).

ד׳ **סור**, ממנו *ב.סִירָה, *סִיר, *סִירָה.

ה׳ **סוּר**, ש"ז, מ"ר סורים, כמו אֵסוּר, אֲסוּרִים: טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל וכו' כי מבית הַסּוּרִים[1] יצא למלך כי גם במלכותו נולד רש (קהל' ד יג-יד).

ו׳* **סוּר**, סוֹר, ש"ז, — כמו סאור, סיאור: כל שעסקיו עם הנשים סורו רע כגון הצורפים והסריקים וכו' (קידוש' פב.). מפני מה הזהירה תורה בל"ו מקומות ואמרי לה במ"ו מקומות בגר מפני שסורו רע (ר' אליעזר הגדול, ב"מ נט:). לפי שסורו (של הגר) רע הזהיר עליו במקומות הרבה (ראב"י, גרים ד ג). שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מפני מה הכל מושלים בעכברים מפני שסורן רע (הורי' יג.).—חזר לְסוּרוֹ: בגר שחזר לסורו הכתוב מדבר (ר' אליעזר, מכי' משפ' כ). כיון שראה דוד שהממון חביב עליו[2] עמד ומינה אותו קוסמין תסברין אמרו כיון שמת דוד חזר לסורו (רב שמואל בר נחמן, מד"ר שה"ש, סמכוני). אמרו אילולי אריכות פנים שהאריך רב' יהושע עם עקילס היה חוזר לסורו[3] וקרא עליו טוב ארך אפים מגבור (שם ברא' ע). וילך וישב לבן למקומו לסורו[4] (שם עד). — ובסהמ"א: וממנה בני איש לא תשנה לבל תהיה בעיניהם מגונה לבד אם יחלפו חק דת ותורה וסורם רע ודרכם לא ישרה (רש"ע פלקירא, בתי הנהגת הגוף והנפש, כ"י פלורנציה). ראו הדופי דבוק בתכונת רוחם וסורם של עם ישראל רע מאד אוהבי הבטלה וכל עסקם רק במסחר רוכלים המחזורים בעירות ובכפרים (רלה"ח, עטרת לוי ב:). אפס כי עוד מעט היו חוזרים לסורם ובהתלכלכם בחטא היו משיבים את האבן על פי הבאר בשובם אל בור הגלות כמאז (כ"י מוסקאטו, נפוצ' יהודה ג, ז:).

1) [נחה האלף וחסרה מהמכתב והוא בית הסהר שנותנין שם האסורים, רד"ק בשרשיו; וכן ראב"ע. ורש"י פרש ממקום הטנופת וסרחון כדמתרגמינן ויבאש וסרי, ע"כ. ויש כ"י שגורסין האסורים.]
2) על יהונתן בן גרשם בן משה.
3) [עי' סאור.] — 4) [דרשו למקומו לאלהיו.]

ז׳* **סוּר**[1], פ"י. פקד, פָּקַר: מניין שהקב"ה סר[2] את החולה שנא' ה' יסעדנו קרי ביה יסערנו (רב ענן אמר רב ששת, שבת יב:).

* **סָוּר**[3], פ"י, כמו צבר, רק בינ' פעוי, מ"ר לנקי' סוורות: המוכר את הכרם מכר את הקנים ואת הדוקרנים ואת זמורות שקמה שבתוכו אבל לא מכר לא את העצים ולא את אבנים סוורות[4] בין לנירו ובין לגדירו וכו' (תוספת' ב"ב ג ו).

* **סוּרָה**, מ"ר סמי' סורי, — כמו שְׂעוֹרָה, שְׂעוֹרֵי: אילו ניטלין אחד מששים גידולי תרומה ועירובי תרומה וכו' ותורמסין וסורי[5] אדומיות ותרומת עציץ ותרומת אפטרפין (תוספתי תרומ' ה ז).

*סוּרְחָן, — עי' סרחן.

* **סוּרִיאֵל**, שם מַלְאָךְ: שלשה דברים סח לי סוריאל[6] שר הפנים אל תטול חלוקך בשחרית מיד השמש ותלבש וכו' (ר' ישמעאל בן אלישע, ברכ' נא.). וכיון שראה ר' נחוניא בן הקנה גזירה זו עמד והורידני למרכבה ובקשתי מסוריאל שר הפנים ואמר לי עשרה נכתב: ונתנו לסמאל הרשע שר של רומי (בראיתא מפרקי מרכבה).—וכן סוּרְיָה, סוריא: כשאתה בא ועומד על פתח היכל הראשון טול שתי חותמות בשתי ידיך אחד של טוטחסנאי ואחד של סוריה[7] שר הפנים (פרקי היכלות יח). וכן ג"כ קראוהו ז"ל סוריא שר הפנים שהכוונה לומר שהוא ית' נראה אליו בראשונה לקבל ממנו השפע בתחלה שהמלאכים נקרא להם שמות כפי פעולותיהם (רשב"ץ דוראן, תפארת ישראל ב, כח.).

סוּרָם, — עי' סֹרֶם.

1) [כמו סער בארם', עי' הערה הבאה.]
2) [כך גרסת הערוך, והוא מוסיף: פי' סר סער בהבלעת העין תרג' פוקד מסער, ע"כ. ובדפ' הגרסה סועד. ורש"י מביא גרסה זו בשם רבנו יעקב: סוער, וכן בכ"י מינכ', ועי' גם נדר' (מ.) ובפרוש המיוחס לרש"י שם.]
3) [עי' סואר וההערה הבאה.]
4) [בדפו' סוירות. ובעל מנחת בכורים גורס סדורות בין לנוה. ועי' גמ' (סט.): עולא אמר אבנים הסדורות לגדר. והא תני ר' חייא אבנים צבורות לגדר תני סדורות, ע"כ. ועי' שם ברש"י.]
5) [כך בכ"י א"פ. ובדפו' ושעורין.]
6) [חסר בכ"י מינכ'. ועי' ד"ס, הערוך.]
7) [נ"א סוריא. וכן בהיכלות רבתי, ילינק ביה"מ ג, 95].

*סוּרְסִי[1]), ש"ת של סוריא, —א) לשון סורסי: בא"י לשון סורסי למה (רבי, סוט' מט:). ד' לשונות נאים שישתמש בהן העולם ואילו הן לעז לזמר רומי לקרב סורסי לאילייא עברי לדיבור (ר' יוחנן, ירוש' מגיל' א יא). שלא יהא לשון סורסי קל בעיניך (הוא, שם סוט' ז ב). תכוסו על השה לשון סורסי הוא זה כאדם שאומר לחבירו כוס לי טלה זה (רבי יאשיה, מכי' בא ג). —ובספהמ"א: ולשון סורסי וכתב סורסי שהוא עכשיו ביד נצרים בבבל וקוראין אותו סוריאני על שם אותו מקום (סוריא) הוא נקרא (גאונים, הוצ' גינצבורג 174). —ב) מין לחם: לחם עוני פרט לסורסין[2]) ולחלת המסרת ולאישה (ירוש' פסח' ב ד).

*סוֹרֵר, ת"ז, מ"ר סוֹרְרִים, — עקום, לא ישר: הכונה בזה כי הלב שמזגו רע וחסר עתיד להשתבע ממדות פחותות ודרכים סוררים ומעוותים כי יכבד מאד על האדם לתקן אשר עוותו הטבע בשרשי יצירתו (ר"י מוסקאטו, נפוצות יהודה, דרוש ט, כד:).

סוֹרֵר, — עי' סָרַר.

סוּת, ש"ז, בכנוי סוּתֹה, סוּתוֹ, — בגד: כבס ביין לבשו ובדם ענבים סותה[3]) (בראשי' מט יא). —ובמשנה: וסמוכות המטה וטפוס של תפלה ואמום של עושה סותות[4]) הרי אלו טהורין (כלים יז ז). — ובספהמ"א: לא סות בן ושל אשה ושל בת וסות של יום (אם חול) יהי נלקח בשבת (רה"ג, פ"ס, קבוצת קונטרסים). —ומצוי בלשון המליצה והשיר: היה קרוב במאכלך וסותך ולוה דל ולא תחמד עמיתך (הוא, מוסר השכל 68). עלי מה אקרעה מלבוש ומדים ולבתי כבגד עש ועדים ולמה תעלו חמר עלי סות ומורשי כמו בארות בשידים (ר"ש הנגיד, עלי מה אקרעה). סותה היא לשארו ביום שובו לשארו הוא שמלתו לערו (יצחק בן ראובן, אזהרות מ"לר, שער השיר 58). סותו אדם בדמעיו כי מעפעפיו יזה נצחו (רמב"ע, דיואן סה, בודל'). עת החלי אראה לבוש אדם כמו דרך בגת בדמי איש צבוע ואחזה אך המתם תוך מחנה בדד בסות פרום וראש פרוע (ר"י הלוי, גבר הזמן). וקול ארים בתמרורים עלי סבתה ומכנאסה וסות אקרעה על דרעה אשר לפנים נתפשה (ראב"ע, אהה ירד). הוא מחולל הכל במלתו הוד והדר סותו ומלבושו אך ברחמים נמצא לכל דורשו (יחדו כא, קובצי הפיוטי עו). נאמנים סבבוהו בנסעם ולשער המים קרבוהו סות פרשו בינו לבין עם אשר סבבוהו (Elbogen, Stud. 149). רצון ברכה אשיתכם ומשנה תחת בשתכם רזו אדום סותכם (מחז' איטל' א קד.). לא יאכלו עוד קצירך צוררים רק קציניך עטי מור קציעות סות הדריך (יונה ואליך חרבלי, ספ' פזמו' תימנ', לד:). גלה דשן מאדמה ועץ פרי לתנובת טל דשן ללחום רעב וסות למכסה מעורטל דשאים ברביבי זרזיף ובקיץ באגלי טל (רשות לטל, הגד' מלוירה ומנקד', כ"י בריטי' מוז'). ועלי יבלו נחלים ההדס הנץ יגמל חלצו סות אלמנותם כל עצי עדן וצצו מהדר זיו מחלצותם וכו' וערוגת הורדים תעטה סות הוד מאדם על צעיף רמון רדודים (שם). נפש תוקיר נבזה לפי פניו או הוד סותו דומה למכבד מת יען קברו אותו בתכריכי רקמה (רש"ט פלקירא, המבקש כו). אם מחר טיט יהי סותו וגוש עפר חתולתו (ר"י נגארה, יברח כלל, עולת חדש כד). ומלביש סות לערומי איומה חליפות הבגדים היא כסויה (ד"ה יהודי מצרים וא"י ב, מן 12). ענוה עד מאד יקרה ומעלתה מהודרת לבבי בה דבוק תמיד הכי האות עלי טובה והוד יפיה היותה סות וחלק לגביר דויד (ר' יוסף בן תנחום הירושלמי, קובץ על יד ב, מטמוני מסתרים, הוצ' מק"נ 17). — ונסמך לכמה שמות: סות הישועה רבנו עטף להושיע האנשים והנשים והטף (קטע מפיוט לכבוד ראש הישיבה, סעדיאנה, שכטר 66). יום תאוה יגלה יחישה וסות גאוה יה אותי הלבישה (ר"י אבן גיאת, יום תאוה, על אורות כסדה"ל 30). רעו שתו כי הסתו עבר גם מחלצות זקן זמן פשט אבן בחול שמש בטלא סות נוער עלי עמק והר פשט (רמב"ע, תרשיש ב ל). וישחר את שערי עשיר ראשו בסות חסד פרע (שם ט ע). אהה

---

[1]) [מן היוני σύρος.] — [2]) [יסטר' פרש לחם הבא מסוריא. ואחרים מפרשים שנאפה במשרת (מסרת).]

[3]) [פרש ראב"ע: וי"א שהוא כמו כסותו והוא חסר כ"ף (כך דונש בתשובותיו על רסע"ג 152) והנכון בעיני שהו' מגזר' מסוה, ע"כ; וכן שפת יתר קמד; וכן בארוהו החדשים. ובפונית סוית, אולי במשמ' מסך ווילון (Lidzb. 328). וקדמונינו פרשו מן פעל סות, עי' תנחומ' (ויחי י): אין סותה אלא טעות שנאמר כי יסיתך ע"כ. ועי' גם פירוש רש"י לתרגום כאן.]

[4]) [וסות הוא הבגד ובדם ענבים סותה וכו' ירצה בו הדפוס אשר יארגו עליו האזורים והאבנטים, רמב"ם (דרנבורג). אולם הגרסה מסֻפקת מאד. במדב"מ גרס סוות, וזה אפשר להיות מ"ר של סות בהשמטת התו ויש גרסות אחרות, עי' בפרוש רה"ג, ר"ש ור"ע מברטנ'. ובקטע כ"י מנקד (בודל' MS. Heb. d. 603) נמצא עוֹשֵׂי סְכוֹת.]

קרע סגור לבי לבניו וסות שברי למעניהם פרמה (הנ"ל, חרדה לנפשה תכל). הימצא חן בעין בוחן כליות איש מלא מרמה אשר חולל והתגולל בדם עון ומי אשמה וסוף שברו בבית קברו יצוע גוש וסות רמה (ר"י הלוי, ילו האל). סות אהביו עטות טובו מכל מדים ועליו איך תלוני ולחשוק בך הקדים חכו ממתקים וכולו מחמדים (ראב"ע, איה עופר). נטר דת קדוש בפשטו וסדר טבילה תהלתו נאור סות זהב יעטו בהנת יי' נחלתו (הנ"ל, אזכירה סדר עבודה). אשמחה אני כי יעטני סות חדרו (הנ"ל, אל אמת). עלי אל והוד הלבישם מסות נעמך (הנ"ל, אי ישן). אל יואל ויפעל ויעצבם יעט סות קנאות ויחובבם מלאכיו בחכמה לו הללו (הנ"ל, אותות אל). ולא יקרא כי אם ספרו ולא ילבש כי אם סות יראתו (ר"י א"ה, מו"ס עבודי האלהים ה). אי סות אמונתם ואי מלבוש הדר תמם ואפוד בר אשר אפדו (יעקב בן אלעזר, לא תתמהה על רלאים, שער השיר 163). ואמרו לנזיר אחד למה תלבש סות שחורים אמר הוא יותר ראוי לבעלי עונות (ר"י אבן זבארה, ספ' שעשוע' ז, הוצ' דודסון 76). לכן פשוט סות אד והשמחה לבש וחלוץ מעיל יגון והשלוה תעט (ר"י חריזי, תחכמ' ה). ואתפור מחלצות סות המליצות בחוט משרשרות ניבי מרקע (שם יו). ופשטתי סות המרגע ולבשתי כסות היגיעה (שם ג). ושמתיה בבית הכלא לובשת סות עניות עד יום מותה אלמנות חיות (שם מו). ומעל היצר שטי ומדרכיו נטי וסות רשע פשטי ועל עיר האמונה פשטי (שם יד). ערום בלי צדק הלא תבוש למול האל קחה סות תם אבל אתו עדה (שם לג). וקשרה על הזמן קשר ולבשה סות הענוה והיושר (עמנו', מחבר' ג). מה לך לעדי הנסתרות אם את מסות תלמוד עריה (ר"מ פרנקיש, מתק שפתים, הוצ' מק"נ 73). אוי אוי וימס עוד לבב כל יושבי ציון ויחדיו לב וסות יקרעו (הנ"ל, שיר קינה על גדול הדור 98). לא לאדמה עוד יהי אדרת מרבד יהי הטבע מרבד גדל נוי שבע על כל מלאכת יד אנוש גברת לא עת לסות תפארת (שם 100). אומר שירה לפני יוצרי באימה בכובד ראש ואלביש סות חרדה (ר"א אזקרי, ספ' חרדים, שירי אהבה). שערך סות הדר לבש זיו אור פניך עוטה (ר"י נגארה, ירחק, עולת תמיד י). רפו ידיך יפה מתגרת אדנים קשה הפשיט סות תפארתך (שם, ירעפו עב). אל יגבהו אנשי בליעל כי עוד עליהם יחזור גלגל ישא נדיבי עם וילבישם סות הוד ורעת הכסיל תגל (מנחת יהודה שונא הנשים, טעם זקנים, הוצ' אשכנזי ג). ירום ונשא מאד חשקי להפיק רצון אלי וצורי ובו רוחי מחוקת על כן אטהר המון מעי וידי וסות ותהי עתידה בבור דעה מוקקת (ר"ש ארקוולטינדו, ערוגי הבשם לב, קיה:). — סות אימה, סות אימים: וסות אימה לבשי ויצר רע כבשי (רשב"ג, שה"ש ה, הוצ' זקש). מפני פחד יי' לבשתי סות אימים הקיצוני רעיוני ואישוני נרדמים ולקול קורא פני נפלו והם נבלמים (רמב"ע, מפני פחד יי', הוצ' דוקס 74). הררי עולמים כבדו הר קדשו משפחות כל עמים בקרו מקדשו לבשי סות אימים פחדו מאשו (ר"י הלוי, ישען). לבשו אימים סותם ופחדים בשאונם (הנ"ל, ישרים דרכי נפש). לובשי סות אימים ועוטי פחד בליל זה משכימים בלבד אחד (סדר רע"ג, תקון ליל שבת בין ר"ה ליוה"כ). — סות אור: שמש כחתן יעטה סות אור מהודך נאצל ולא נעדר (רשב"ג, שמש כחתן). הפייט שאמר יה אור מסות אור בראו (ר"י ברי אבטולי, מלמד התלמידים כג:). — סות אבל, סות אבלים: ופשטו ימותי זמן סות אבלים והנם במדי חתנים הדורים (רמב"ע, התרשיש ג כג). איך היתה לראשה אך עתה חרבה סות אבל לבושה כמו אשה עזובה (ראב"ע, איך קול). אנושה ענושה גרושה מירושה כבושה כתושה וסות אבל לבושה (הנ"ל, אנושה ענושה). מאד רגזה תבל לציץ יקר נבל ולבשו סות אבל מאורים בשחק (ר' אבא מארי אבן כספי, לקוטים מספ' דברי יוסף סמברי, ברליינר 27). — ומ"ר סמ': ופשטתי בגדי גאוה ולבשתי סותי ענוה (בקשה לר' בחיי, בסוף ס' חו"ה בערב', הוצ' ד"ר יהודה). סותי מעל יעטה כמעיל בגדי בגד לי כשלמה (רמב"ע, דיואן קכא, בודל'). ורועים כסילים באפל בעת כל בני איש בסותי שחרים עטופים (הנ"ל, התרשיש ז סד). שכל לכל חיל ולא יכול פשוט סותי אמתנו ומלבושנו קנאה לבוש בזאת גזור נפש ומקשר בלבו רוץ להפרישנו (הנ"ל, לפני זמן). ואשה אזכור לכתך אחרי משוכה ואז אלבישך סותי מלוכה (שכולה עכורה, יוצ' יוה"כ, סדור תימני, כ"י בריט' מוז'). ראיתיו איש נבל אשר סותי חבל בברכת הר עיבל יברך (ר"י זבארה, ספ' שעשועי' יב, הוצ' דודסון 132)

סוּת[1], ממנו סִית, *מֵסִית, *הֵסֵת, *הַסָּתָה.

סוּת, קל לא נמצא.

—הפע', הֵסִית, הֱסִיתָהּ, הֱסִיתְךָ, הֲסִתָּה, הֱסִיתוּהָ, מֵסִית,

---

1) רק בעבר'.

תסיתני, יפית, ויסת, יסיתה, יסיתהו, יסיתך, תסיתהו,
—א) הסית האדם את פלוני לעשות דבר, דבר לפלוני ופתה אותו לעשות כך: כי יסיתך אחיך בן אמך או בנך או בתך או אשת חיקך או רעך אשר כנפשך בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים וכו' לא תאבה לו ולא תשמע אליו (דבר' יג ז-ט). ויהי בבואה ותסיתהו לשאול מאת אביה שדה ותצנח מעל החמור ויאמר לה כלב מה לך ותאמר תנה לי ברכה (יהוש' יה יח-יט). רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני יי' אשר הסתה אתו איזבל אשתו (מ"א כא כה). ויזבח לו אחאב צאן ובקר לרב ולעם אשר עמו ויסיתהו לעלות אל רמת גלעד (דהי"ב יח ב).—ובמשמ' פתהו, השלה את נפשו בשוא: פן יסית אתכם יחזקיהו לאמר יי' יצילנו ההצילו אלהי הגוים איש את ארצו (ישעי' לו יח-יט). והנה אמרת הסיתוך ויכלו לך אנשי שלומך הטבעו בבץ רגלך נסגו אחור (ירמי' לח כב).

—ב) הסיתו בפלוני, דבר לו ופתהו להרע לפלוני, verlocken; inciter; to instigate: ועתה ישמע נא אדוני המלך את דברי עבדו אם יי' הסיתך בי ירח מנחה ואם בני אדם ארורים הם לפני יי' (ש"א כו יט). ויסת את דוד בהם לאמר לך מנה את ישראל (ש"ב כד א). כי ברוך בן נריה מסית אתך בנו למען תת אתנו ביד הכשדים להמית אתנו ולהגלות אתנו בבל (ירמי' מג ג). השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמהו איש תם וישר וכו' ותסיתני בו לבלעו חנם (איוב ב ג).—

ג) הסיתו מן דבר, הצילו: ואף הסיתך מפי צר (איוב לו טז). ויסיתם[1] אלהים ממנו (דהי"ב יח לא).—ובתו"מ: שלא ילך ויסית עצמו ויסית אחרים עמו (ירוש' סנה' ז יח). ויהם כלב את העם אל משה אמר רבה שהסיתן בדברים (סוט' לה.). אי אפשר לאומרו כאדם שמסיתין אותו וניסת (ב"ב טז.). מה הנחש על ידי שהסית לחוה לשתות יין נתקללה האדמה בעבורך (מד"ר במד' י). כי הנה הסתו עבר זה טלבות כותים שמסיתה את העולם ומטעה אותו בכוביה היך מה דאת אמר כי יסיתך אחיך בן אמך (ר' עזריה, שם סה"ס, התלנה).—ובסהם"א: ואמר אבוקרט החסיד אל יסיתך דבר שאינו דבר טבעי כמו רעבון (ר"י זבארה, ספר שעשוע' ח, הוצ' דודזון 60).

[1] הסיתם ונתן בלבם שיסורו ממנו, רד"ק. השבע', καὶ ἀπέστρεψεν αὐτούς, גרסו ויסרם, וכן פרש רלב"ג, (חולה"ם ב 73).]

—נפעל, נסת, ניסת,—שהסיתו אותו: עבד שרבו מסיתין לו[1] וניסת תקנה יש לו (ר' יוחנן, חגי' ה.).—וביני': מצוה ביד הניסת שימית ואח"כ ביד כל אדם (ספרי דבר' פט). אחד יחיד הניסת ואחד רבים הניסתים (סנה' סא.).—ובסהם"א: כלב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות שלא יהא ניסת לחבריו (רש"י, במד' יג כב). שהענין שהאדם ניסת בו יותר להיות התאוה מביאה אליו מאד וכו' בידוע שלא ימנע ממנו אלא על יראת דבר גדול (ר"ש א"ת, מו"נ ג מח). וניסתים בה (באמונת השדים) (שם מו). ובחבלתה (של התורה) על האנשים הבוערים הנתפתים אל דבריה (של הפלסופיה) ונסתים בטענותיה (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי ח יב).

—הפעל, "הוסת, כמו נפע', רק ביני' מוסת: והשתדל בבחן זה הגבר המוסת ועבוד העולם ועבוד אנשיו (ר"י א"ת, מו"ה, יחוד המעשה ה). בין שהיה המסית הדיוט בין שהיה נביא בין שהיה המוסת יחיד איש או אשה או יחידים מיתתו בסקילה (רמב"ם, עכו"ם ה א). כיצד מכמינין לו המוסת מביא שנים ומעמידן במקום אפל כדי שיראו המסית וישמעו דבריו ולא יראה אותם והוא אומר למסית אמור מה שאמרת לי ביחוד והוא אומר לו והמוסת משיבו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד את העצים ואת האבנים (שם ג). שנמנע המוסת שלא להציל המסית כשיראהו בסכנת מות ואבוד ועל זה נאמר ולא תחוס עיניך עליו (ספ' החנוך, מצוה תנט). כי המסית לא יאמר הדברים כפי אמיתתם כי אם בדרך היותר ראוי להכניע את לב המוסת (ר"י אברבנאל, ש"ב כד א).

סחב[2], ממנו סחב, סחבה, "סחבים, "סחיבה, "מסחב.

סחב, פ"י, סחבנו, סחוב, לסחב, יסחבום,—סחב האדם דבר, משך והעתיק הדבר ממקום למקום במאמצי כחו בגרירת הדבר על פני האדמה, schleppen; trainer; to drag: ואם אל עיר יאסף והשיאו על כל ישראל אל העיר ההיא חבלים וסחבנו אתו עד הנחל (ש"ב יז יג). — והכלב את הפגר: ופקדתי עליהם ארבע

[1] [בכ"י מינכ' שמסיתין עליו רבו.]
[2] [במואב' ואסחב, ואסחבה (כתבת מישע יח יב יג), בכנע' סחב, בערב' שחב a), וכן בכושית.]

a) سحب

משפחות נאם יי' את החרב להרג ואת הכלבים לִסְחֹב ואת עוף השמים ואת בהמת הארץ לאכל ולהשחית (ירמ' יה ג).—קבורת חמור יקבר סָחוֹב והשלך מהלאה לשערי ירושלם (שם כב יט). אם לוא יִסְחָבוּם צעירי הצאן אם לא ישים עליהם נויהם (שם מט כ).—ואמר המשורר: בנים אהובים בחוצות ס ח ו ב י ם ואבות כאבים במותם רואים (ר"י הלוי, אקונן, אגר' שד"ל רט). הנה לנכח האלהים הלכה נפשי ועל רום ס ח ב ה שולים (יקותיאל, קול יללת רעים, שער השיר 123). מה לך יחדי תשבי דומם כמלך בשבי כנפי רננים תאסוף וכנף יגונים ת ס ח ב י (ראב"ע, לחות ז). ותכסהו בשמיכה והוא י ס ח ב על הארץ גדיליה (ר"י חריזי, תחכמ' כד).—ומקור לִסְחָבָה, כמו לסחוב: מבית עולל דמה ל ס ח ב ה[1] קומי לך רעיתי ארץ טובה ורחבה יפתי ולכי לך (פיוט לפסח, דברי חפץ, הול' עדלמן 18). אמר נא אולי לא הקיש בך אצבע אלהים לפעמך ממתק שנתך לפעמים מאין היות יודע כי עין ה' נכחך לנשב ממך עיטו הטבע העוטרים על פגרך לבתר אותו בתוך ו ל ס ח ב ו (רמ"פ, ד' כוסות, כוס ביד ה' ב). ואם משושת עת הערב וישתנה הדפק ויהיה הגיד בסוחב מן הגוף לגוף כאשר ת ס ח ו ב העקרב[2] את זנבו (אסף 140.).

—נִפעי, °נִסְחַב, ביני נִסְחָבִין,—שסחבו אותו: שאין דרך הפועלים לחוס על הכרם ועל השוורים ומנהיגים אותם על הגפנים ועל הנטיעות והם מתקלקלין והשוורין נ ס ח ב י ן ונשברים (רש"י, ב"מ ל.). והנכון בתחלת מה שישב (הילוד) ויסחב על הארץ שיושם תחת מושבו שטח עור חלק שלא יתגורר בנחירות הארץ (קאנון א ג ב, בהנהגת היונק).

— הִפעי, °הִסְחִיב, — כמו קל: קדשך החריבו ואתי הסחיבו לרגלי הציבו מצודים וחרמים (יצחק בן קפרון, יגרתי מפני שמים, שער השיר 7).

סְחָבָה, מ"ר סְחָבוֹת,—בגד בלה וקרוע: ויבא אל בית המלך אל תחת האוצר ויקח משם בלוי הַסְּחָבוֹת ובלוי מלחים וישלחם אל ירמיהו אל הבור בחבלים ויאמר עבד המלך הכושי אל ירמיהו שים נא בלואי הַסְּחָבוֹת והמלחים תחת אצילות ידיך מתחת לחבלים (ירמ' לח יא-יב).—ובסהמ"א: ויצו את עבדו אשר לא יותן לערוך ולשום השולחן ויערוך אותו ויפרוש עליו מפות מבלויי הסחבות תאמר בראותם מצאם באשפות

1) [מפני החרוז עם רחבה.]—2) לפי הענין צ"ל העכבר, ותרגם ד"ר מויא: Pulsus myurus.

(ר"י בן זבארה, שעשועי, חוכרי יין לבנון, הול' בריל 25).—וגם °סְחָבִים: נצב עלינו זקן אחד עליו בלויי ס ח ב י ם (ר"י חריזי, איתיאל ג).

סחה[1], ממנו סָחָה, סְחִי.

סָחָה, קל לא נמצא במקרא.

—פִעי, סִחָה, סִחֵיתִי, — סִחֵה העפר ממקום, טאטאהו וסלקהו הצדה למקום אחר, wegfegen; balayer; to sweep away: ושחתו חומות צר והרסו מגדליה וְסִחֵיתִי עפרה ממנה ונתתי אתה לצחיח סלע (יחזק' כו ד).—ובהשאלה, ואמר בן סירא: עטרת גאים טמטם אלהים ושרשם עד ארץ קעקע ו ס ח ם מארץ ויתשם וישבת מארץ זכרם (ב"ס, גני' י יו-יז).

—קל, °סָחָה, פ"ע, — כמו נסח, נעתק ממקומו, ואמר הפיטן: על עסק בעורים עזבנו אלוף נעורים ס ו ח י ם כבן סעורים סגוף עני וצעורים (לך ה' הצדקה, סליחי מנה' יוהכ'). תשכח ימינם אם חסדיו ישכחו אם יסחו הרים ועד יוסרו (רסב"ג, בימי יקותיאל). אולי תאחז מעץ חיים יום ת ס ח ה אל מות סרעף (רמב"ע, התרשים א קיז).

—נִפעי, °נִסְחָה, נִסְחוּ, כמו קל: אפגוש מיודעי באנחתי אשר לו פגשו הרים אזי נ ס ח ו (רסב"ג, הוכ' דמעות).

— הִפעי, *הִסְחָה, ביני נקי מַסְחָה, — כמו הִפע' מן נָסַח, מַסְחָה דעתה, כמו מְסִיחָה דעתה: כל אחת ואחת אומרת חברתי אשת עם הארץ ומסחה דעתה (חגי' כ.).

***סְחוּי**, סיחוי, ש"ז, שה"פ מן סחה, שׂחה,—שיטה במים בידים ורגלים, schwimmen; nage; swimming: יכול יעבירנו בסיחוי ת"ל כי גאו המים מי שחו (יומ' עז:).

***סְחוּס**, סחוס, ש"ז, מ"ר סְחוּסִים, סְחוּסִים, כמו חסחוס: כל הנאכל בשור הגדול יאכל כגדי הרך וראשי הכנפים והסחוסים[2] (פסח' ז יא). על אלו מומין שוחטין את הבכור נפגמה אזנו מן הסחוס[3] אבל לא מן העור וכו' (בכורי ו א). אזנו מן המלת דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר אף מן הסחוס שהיה ר' מאיר אומר אין כהן נרצע (מכיי משפטי ב). אית לך מימר במהוסרות למצמץ

1) [בערב' שחא a), טאטא, ובארמ' סחותא, סחיתא, סחי וצואה.]

2) [במשנה שבירוש' וחסחוסין.]

3) [במשנה שבגמ' החסחוס, ופרש רגמ"ה שלועזים טנדרום.]

a) سحا

לא בראשי כנפים הסחוסין (ירוש׳, תרומ׳ יד ד). מן הסחוס היה נרצע (העבד) וכו׳ וירצע הסחוס (של כהן) פחות מן הכרשינה וכו׳ (שם, קדוש׳ א ג). —ובסהמ״א: והרי ראשי כנפים והסחוסים שאינן נאכלין בשור הגדול שהן כעצמות ובגדי הרך נאכלין (ר״ח, פסחי׳ פד.). והלכתא משפוי כבע ולמטה כשרה פירוש כמין כובע בפי הקנה ואינו בשר אלא הוא לבן כגון הסחוסין ומונח עליהם כגון עלה של הדס (ערוך, ערך שפוי). הסחוסים שהם כמו עצמים רכים הרי אלו מותרין לאכלן (רמב״ם, קרבן פסח י ח). מי שהיתה אזנו כפולה לשתים אפילו הגדי שדרך אזניו להיותן נוטות וכפולות ובלבד שיהיו לו שני סחוסין אבל אם אין לה אלא סחוס אחד והרי הוא כגוף אחד שנכפל כשר (הנ״ל, ביאת המקדש ז ג). כל האיברים הורכבו מהם עשר במספר יס״ב ואלה שמותם העצמות א׳ והסחוס ב׳ והעצבים ג׳ וכו׳ (ראב״ד, פי׳ ספר יצירה כא.). ולבש צורת הסחוס אשר היא רך מן העצמות וקשה מן הבשר והוא ממוצע בין העצמות והעצבים (הנ״ל, שם כא:).

סְחוֹרָה, — עי׳ סְחֹרָה.

***סָחַט**, פ״י כמו שחט, auspressen; pressurer; to squeeze out: נָתַן אדם דבילה או גרוגרת לתוך המוריים כדרך שנותן תבלין לא יסחטם להוציא מהן משקין (תוספת׳ תרומ׳ ט ז). מפררין רימונין לעשותן פרר וסוחטין ענבים לעשותן צימוקים (שם שביעי׳ ו כט). הסוחט ענבים לתוך ידו הרי זה פטור לתוך הכוס הרי זה חייב (שם מעשר ראשון א ט). המכבס והסוחט מלאכה אחת היא (שם שבת ט [י] יח). עד מתי מִטמאין טומאת אוכלין משיטחנו ור׳ שמעון משיסחטו (שם טהר׳ יא ד). אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקין (שבת כב א). טמא מת שסחט זתים וענבים כביצה מכוון טהור ובלבד שלא יגע במקום המשקה (טהר׳ ג ג). הסוחט את כסותו ומטיל ממקומות הרבה והמערה מן הצרצור ומטיל ממקומות הרבה ר׳ עקיבא מכשיר וחכמים פוסלין (מקוא׳ ג ג). הממחק את הכרישה והסוחט שערו בכסותו רבי יוסי אומר היוצאין בכי יותן ואת שבו אינם בכי יותן (מכשי׳ א ה). ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן תאנים וענבים שניטמאו סוחטן ועושה אותן תרומ׳ ואם היו תרומה מעיקרן כבר נדחו ר׳ זעירא ר׳ יסא בשם ר׳ לעזר סוחטן עד פחות מכזיתים וייני כשר אפי׳ לנסכים (ירוש׳ תרומ׳ ט ח). דגים שסחטן אם לגופן פטור ואם להוציא ציר חייב (רבי חייה, שם שבת ז). כבשים שסחטן אם לגופן מותר ואם למימיהן אסור (רבא, שם). דג שסחטו אם לגופו פטור אם להוציא ציר הרי זה חייב ואפילו תימר דר״ש היא ברם כרבנן מכל מקום הרי סחט ומכל מקום הרי הוציא ציר (שם ביצ׳ א ג). פעמים שאדם הולך לכרמו לידע אם הגיעו ענבים לבצירה או לא ונוטל אשכול ענבים לסוחטו ומזלף על גבי ענבים (ר׳ נחמן בשם רבה בר אבוה, שבת יז.). סוחטין בפגעין ובפרישין ובעוזרדין אבל לא ברימונים ושל בית מנשיא בר מנחם היו סוחטין ברימונים (שם קמד:). סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדרה אבל לא לתוך הקערה (ר׳ יהודה אמר שמואל, שם). סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום (רבא, ב״ב צז:). ותקח מפיריו ותאכל אמר ר׳ אייבו סחטה ענבים ונתנה לו (מד״ר בראשי׳ יט, הוצ׳ תיאודור). —ובסהמ״א: אמנם מן התאר כשתעיין אם הוא דומה לכדור הסחוט משני הצדדין אם לא כי זה הדמות מופת טוב תמיד (ר״מ אלדבי, ש״א, ד, א, הראש). כאלו תחשוב כדור שעוה עגולה היטב ותסחוט שני צדדיה מעט (שם).

סְחִי, ש״ז, —מה שיסחה אדם, עפר, זבל וכיוצא בהם, Kehricht; boue; dirt: סְחִי ומאוס תשימני בקרב העמים (איכ׳ ג מה). —ואמר הפיטן: סחי ומאוס אם נתחייב (מחז׳ יכיי, הוצ׳ דודקון 16). נארת ברית שלשת החשוקים סחי שמתנו מכים ולוקים עצומי גזם ואכולי ילקים (אליה בר שמעיה, אויתיך קויתיך, סליחו׳ יום ג). סחי שמו תורת משה ותלמוד רבינא ורב אשי (יוצ׳ שבת א אחה״פ). סחי ים השריץ שבע מאות מיני טהורים (ר׳ בנימין, מחז׳ אימלי א סג:). משלי סחי עליהם משלה כי כם משלה רד יום צבי ארצות עד שמה היתה ובת אדום שכנה שמה (ראב״ע, עבר עלי). אז אמרה נפשי אני עניתי קצתי ביופיה אז ושמתים סחי היא שנתה גם כן אני שניתי לו קוממיות הולכה לכה אומר שחי (עמכי מחני ז). — ובהשאלה מפלה לארץ: סוס יהי לתשועה כזב ושקר כי ברוב חילו לא ינוס מסחי לא ימלט את הרוכב מדחי (כהנת אברהם א לג יז).

***סְחִיבָה**, ש״נ, —שה״פ מן סָחַב: נתקם מעצבם בהשלך וסחיבה וליהט אותם היום הבא (ר׳ קלונימוס בר׳ יהודה, אזכרה התגוניב, יוצ׳ יוה״כ)

***סְחִיטָה**, ש"נ, — שה"פ מן סָחַט, שָׁחַט: הצבעים שבירושלם היו עושין סחיטה מלאכה בפני עצמה (ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, ירוש' שבת ז ב). רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו אין סחיטה בשיער (בבלי, שם קכח:). מיתיבי אין נותנין שמן וחמין על גבי מוך ליתן על גבי מכה בשבת התם משום סחיטה (שם קלד:). גזירה משום סחיטה (רב יוסף, ביצ' יח.). —ובסהמ"א: ויסחט בעבור זה סחיטה חזקה וירדו טפות גדולות כשיעורו ותמהר ירידתו (אבי הרלב"ג, שעה"ש א ב ד.). —ובמשמ' מה שסוחטין, תמצית: והחלק הנתק אל דמות המים אינו מים אבל הוא סחיטה או לחות ארסי או מזוניי (ר"י א"ת, הכוזרי ה יד). —ומ"ר סְחִיטוֹת: ויושם על ראשו השמנים הקרים כמו שמן ורדים ואל חלף והסחיטות הקרות כמו סחיטת ערבה (קאנון, א ג ה ג). וסחיטת ענבי השועל ביחוד נחות מכל סחיטות (נרבוני, ארח חיים בחליי הפרקים, כ"י ביהמ"ד שכטר).

°סָחִיף, ש"ז, מ"ר סְחִיפִים, —כמו סְחִיפָה: רומם בהוד צעיפי סחיפי והשב צניפי לראש מניפי (רסב"ג, ארוממך, תשלום אגודרהם, מק"כ 36). כמו שתשטוף כל אחד מסחיפי המים עפר ארץ (רלב"ג, איוב יד יט).

°סְחִיפָה[1], ש"נ, — שה"פ מן סָחַף: ולכן נאמר כי הסחיפה כשכיבה וכדליפה וכרעיפה וכעריפה (דונש, סוחף). וענין סחיפה הפלה או הטיה (ר"א בדרשי, חותם תכנית, סחף).

סָחִישׁ, —כמו שָׁחִיס, עי"ש.

סחף[2], ממנו סָחַף, °סַחַף, °סָחִיף, °סְחִיפָה.

א·סָחַף, פ"ע, קל, נדחף והֻשלך בחזקה, niederstürzen: se prosterner; to be prostrate: גבר רש ועשק דלים מטר סֹחֵף[3] ואין לחם (משלי כח ג). —ובסהמ"א: ופתרת מטר סוחף ואין לחם לשון כליון הוא ואין סוחף כי אם כרועף וכו' והמשיל החכם העושר אשר לא יצלח ביד העושק הארור הרש למטר סוחף עלי ארץ ארורה אשר לא תפרה פרי ולא תוציא לחם (תשו' דונש, הכרע' ר"ת 77). ופגש קדקדי בענן תלאות ועלי סחפו גשמי מטריו ופתן הזמן נשך עקבי והייתי משעשע לחוריו (רסב"ג, בשרש ענן). —°וש"י: ואם נדמה שתי המלות האל ללשון הערב סחפה הרוח את העבים כלומר העבירתם סחפתי השער מן העור כלומר גרדתיו וסחפתי האיש כלומר דחיתיו יהיה נבון (ר"י א"ת, השרש' לריב"ג, סחף). —ואמר הפיטן: היית יפה נוף וראש עפרות תבל ברושך לנס חטאך סחפך הלא קצר קצירך (ליון קטי, קינ' ת"ב). סחף מחר הקריה כאגחיל סיפי בראש זה אתחיל סנגרון משנאי תמור השחיל (אודך כי אנפת, שבת א חנכה). צפו עלי ראשי תהומות הבכי צפו וגן חשקי הלא סחפו (ר"ע פרנקים, קינה על אשתו א, ממזרח וממערב א). כם גאים יסחף יי' ויושב ענוים תחתם (ב"ז, ב"ס י יט). — *ביני' פעו', סְחוּפִים: גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דווים דחופים סחופים[1] ומטורפין ויסורין באין עליהם (יבמ' מז.). — ובסהמ"א: נסחף אבירים סחופים סחובים ונשלכים (ר"ת על דונש, סוחף 77). ופעמים נפשו של אדם סחופה ודאובה עליו מרוב טורח ועמל שעמל כל היום וכשהנפש עולה לרקיע בלילה והוא ישן מוצאה שם מרגוע ומנוחה ומקום קדושה וטהרה (תניא, ענין תפלת ערבית ט). כי למה ישבו בגלות דחופים סחופים ממושכים וממורטים כי אם לנקום דם ישו (ר"ש אבן וירגא, שבט יהודה 41). וישראל שחופים וסחופים באורך הגלות הנבהר הזה ואין איש שם על לב (רמח"ל, חוקר ומקבל 52). אחינו בני ישראל סחופים ומדולדלים מבלי מצוא מקום מניח דירת מנוחה אשר ייטיב להם ולנשיהם (חתם קופר, או"ח ס). והם (יחידי סגולה) היו דוים וסחופים ואומללים מדלת עם הארץ (רש"פ, ד' כוסות,

1) [כן בערב', ואמר ריב"ג (ספר השרשים ערך סחף), וז"ל: ויהיה ענין מטר סוחף גורף ומוליך כל זרע וכל צמח והערב קורין למטר הגורף כל אשר תעביר עליו סחיפה a) ע"כ.]

2) [כך בארמ'. ובאשור' סַחַפּוּ, השליך לארץ (Del., Handwb. 493) ובערב' שׁחפּ b). עי' דברי ריב"ג בהערה הקדמת ובפנים הערך. ועי' גם ג.ספח.]

3) [המפרשים העברים פרשוהו לפי הענין מטר שוטף וגורף. וכבר נחלקו בזה דונש ותלמידי מנחם. ור"ת בהכרעותיו סובר שהוא כמו סחב, וכן ר' תנחום הירושלמי (עי' בכר, לקוטים מספר המספיק ח), וכן ר"א בחור (נימוקים לספר השרשים לרד"ק).]

1) [בספרי (דבר' כד) סגופים, וכן במד"ר (ברא' עד) ועי' סגף, סכף.]

a) سحيفة b) سحف

כוס ב״ד ס׳ ז). — ואמר הפיטן: דלת עם לקלס וחרוף דחופים סחופים נתונים לטרוף (תבא לפניך, סליחי יוה א). ואביוני עמך דווים וסחופים ומדלדלים ומבקשים פניך ומפילים תחנתם מול ארון בריתך (ר׳ יהודה החסיד, יהי רצון, סליחי ער״ה).

—נפעי, נסחף,—שסחפו אותו: מדוע נסחף[1]) אביריך לא עמד כי יי׳ הדפו (ירמ׳ מו יה).—ואמר הפיטן: שודד הושדד וברשתי נוצד מלשני נסחף נצמד ונרצד (אתה האל, סליחי תענ׳ אסתי). נפשי ובטני מאתי נסחפו רוחי ונשמתי כענן ספו (כהנת אברהם א לא י).

—נתפ׳, *נסתחף, נסתחפה שדה של פלוני, נתקלקלה ע״י מטר סוחף, ובהשאלה, מזלו הרע גרם לו להפסיד: הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתפחה שדך והלה אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך והיה מקחי מקח טעות רבן גמליאל ור׳ אליעזר אומרים נאמנת (כתוב׳ א ו). היו בה מומין ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראיה שמשנתארסה נולדו בה מומין הללו ונסתפחה שדהו נכנסה לרשות הבעל הבעל צריך להביא ראיה שלא נתארסה (שם ז ח).

—פעי, °סחף,—גרם שיהיה סוחף: לסחף מלוכה (יוסי בן יוסי, מלכיות).

—פעי, °כחף,—רק בינ׳: אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דווים ודחופים ומסוחפין ומטורפין ויסורין באין עליהן (רמב״ם, אסורי ביאה יד א).

—הפעי, °הסחיף, יסחיף כמו פע׳: פוקד עון יסחיף אבירה ויגע חלדו (עתק דוברים, יולי כחמו).

ב.*סחף, כמו סחב, קל: וקצץ רגליו של נחש ואררו מכל החיה ומכל הבהמה ופקד עליו שיהא מפשיט את עורו פעם אחת לשבע שנים בעצבון גדול ויהא סוחף במעיו על הארץ ומאכלו מתהפך במעיו לעפר ומרורת פתנים ומות בפיו (פדר״א יד). ולקח (אברהם) את הדרדור וקשר במתניה כדי שיהא סוחף אחריה לידע שהיא שפחה (שם ל). ושיהא (הנחש) סוחף על מעיו על הארץ (ויאמר ה׳ אלהים אל הנחש, מדרש הגדול שכטר 96).

°סחף, ש״ז, אולי כמו סחיפה: וסוחף עם נסחף כסוחב או נדחף וזך אני וחף כסחף המנורים (הכרעי ר״ח על דונש, סוחף).

סחק, — עי׳ שחק.

סחר[1]), ממנו סחר, סחר, סוחר, סחורה, א.סחרת, מסחר, °מסחרי, °מסהרת, °סחרות, *סחרן.

סחר, ש״ז, סמי סחר, כני סחרה, — א) מקום מסחרי המתוך בין המוכר והקונה ומקום למסחר, שוק של מסחר, Handelsplatz; étape; market: סחר צידון עבר ים מלאוך וכו׳ ותהי סחר גוים (ישעי כג ג-ג).—ב) כמו סחורה, הדברים שיסחרו בהם: והיה סחרה ואתננה קדש ליי׳ לא יאצר ולא יחסן כי לישבים לפני יי׳ יהיה סחרה לאכל לשבעה ולמכסה עתיק (שם יח). יגיע מצרים וסחר כוש וסבאים אנשי מדה עליהם יעברו ולך יהיו (שם מה יד). — ג) והעסק במסחר, Handel; commerce: אשר אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה כי טוב סחרה מסחר כסף ומחרוץ תבואתה (משלי ג יד-יה). טעמה כי טוב סחרה (שם לא יח). — ובספה״א, ת״ר: לריח שמניך בני ביתך וחוריך הנם הזר סחריך בית מדין צחריך (מחז׳ איטלי׳ א קיח:). אחרי אשר קניתי מרבדי השכל ועל גרגרותי ענדתים סחרתי סחרי החכמה ולא יניחוני ואורם ואמתם המה ינחוני (עמנו׳ מחב׳ א).

סחר, פעו״י, סחרו, סחרוה, תסחרו, יסחרו,—סחר פלוני את הארץ, הלך ממקום למקום בארץ לשם מסחר וקנין, handeln; faire du commerce; to traffic: ואתנו תשבו והארץ תהיה לפניכם שבו וסחרוה והאחזו בה (בראשי לד י; גם כא). ואדעה כי לא מרגלים אתם וכו׳ ואת הארץ תסחרו (שם מב לד). ובכלל סבב בארץ: כי גם נביא גם כהן סחרו אל ארץ ולא ידעו (ירמ׳ יד יח).—ובספה״א במשמ׳ עשה מסחר: אם נתן האב רשות לסחור אין בדבר ספק שהוא סוחר כדרך שהזריזין עושין (תשו׳ הגאו׳ הרכבי, קעח). ראובן נתן ממונו לשמעון בתורת עסק שיסחור בו ויחלקו האמצע לאמצעי שיטול ראובן מחצה ושמעון מחצה

---

[1]) [רש״י: נשטח והחליקו גבוריך כמו מטר סוחף, נסתחפה שדהו בלשון משנה וכו׳, ע״כ. ורד״ק: כאילו סחפו מטר לא יוכל לעמוד בעצמו. ואמר נסחף לשון יחיד אביריך לשון רבים רוצה לומר כל אחד ואחד מאביריך, ע״כ. והשבעי תרגמו ἔφυγεν ἀπὸ σοῦ ὁ Ἆπις; ὁ μόσχος ὁ ἐκλεκτός σου οὐκ ἔμεινεν. גרסו נס חף (ממך) אבירך (נ״א בחירך) לא עמד. וחף היא אפיס אלהי המצרים. וכן גורסים החדשים.]

[1]) [באשור׳ סחאר, הסתובב, התהלך, וכן בארמ׳, ובארמ׳ הנוצרית של א״י סחר בבנין פע׳, חזר על הפתחים. ובסורית סחורא, ענֵי המחזר על הפתחים.]

(רי״ף, שו״ת עח). — ואמר המשורר: שימו לבבכם תדעו כי הזמן יכין לעם שיחות ולא נוצרו יקחו ימותיו עם ועל עם יתנו עד אחשב כי עם אנוש יסחרו (רשב״ג, בימי יקותיאל). ודי לה כי המירותם כבודכם בקלון ותדמו כי סחרתם עזבתם מי באר חיים מקורה ובורות נשברי קירות חצבתם (רמב״ע, הללמוד מזמן הסך בחרתם). — ובמשמ׳ סבב: יום יחלה חרד לזמן סחר יעל עלי לב כי סוף ליל שחר (ר״י אבן גיאת, את מחזה, שער השיר 25). מפאת אפלתה לא נבקע שחר וליום גלותה לא היה מחר וכוכב אור פדותה עדי ארץ סחר (רמב״ע, דות כפש). בראש דבר אל נבקע שחר אמר יהי אור ולא אחר קל מהרה בגלגל סחר (ר״י הלוי, וי כמוך). יום הגו סיגים מכסף נבחר יום פקודתו אלי תסחר וגם למחר אני קרוא לה (הוא, אלהי מעשיו). סררים איך לא יישירו את מעבדם סחרים בזבול [1]) יעירו איה כבודם (ראב״ע, כל אשר יוכל). ואל תדמה כי הרוח מגו אל גו הוא סוחר ויצאה מביתו והיתה לאיש אחר (ר׳ יעקב בן אלעזר, הובא במכתי קנא׳ לר״י מפיסא 90). — ובשתי המשמ׳ יחד: דמה לבבי כי בהמיר את שחור בלבן יהיה סוחר אך נוגשים המה מאיצים בי עד יתנוני אל שאול סוחר (רמב״ע, התרשים ה סד).

—נפע׳, °נִסְחֶרֶת, רק בינ׳ נקי׳: שהורה אני ונאוה, גם כדבור בחרת קרנות עשר נסחרת גודל והבל נבחרת (אכעים חדושי שירים, מחזי איטלי׳ א קג:).

—פע׳, °סִחֵר, כמו קל: על בתי הזונות תסחר ודגלי מרכבותיך בעניות תסחר בעבור גלוי העריות תישהית נפשך וקורות הזמן בעפר ואפר תכפישך (עזרא הבבלי, תוכחי מוסר קו.). רצים ושבים ומסחרים בכל מיני מסחר (רנה״ו, מכתב רחובות לט).

—התפע׳, °הִסְתַּחֵר, —א) סבב את עצמו: אלה במגנתם ואלה בצנתם מסתחרים ואנחנו באמרתך מתח־תרים [2]) מרוה עריצים היות נסתרים (שלמה הקטן, חנני, סליחי יוס ז). — ב) עסק בסחורה: אינך צריך לעבר ארחות להסתחר ולהיות תגר כדי לבקש צרך מזונותי בהשתדלות וחריצות (עזריה פיגו, בינה לעתים, דרוש מו). שהיו הברים מקשיבים עומדים נצבים הולכים ושבים מסתחרים בחנותם בנאמנותם להוציא טרף לביתם (ר׳ יצחק עובדיה, אגרי דופי הזמן ע.). ומקדמת דנא היו חיים עדנה עם הנאמנות שהיו הסוחרים בם מאמינים היו מסתחרים ופניהם משחרים (שם). והנה יחזקאל ע״ה המשיל צור לאניה יפה מלאה סחורות ואבן יקרה ארז לבנון תרנה משוטיה אלוני בשן בה אנשי חיל ותופשי מגן וצנה וזה מפני שצור עיר גדולה מלאה כל טוב לחוף ימים תשכון והיו באים לה מכל הארצות סוחרים להסתחר שם (ר״ע פרכסים, מתק שפתים 37). — ומצוי ביחוד בשו״ת: אם אינו מסתחר מן הממון של שותפות אלא הניחו בעיניו כך ועומד אף על פי שאם מסתחר בו היה מרויח הרבה אין לו עליו כלום (תשוי הגאו׳ מכעובה קמו). ראובן נתעצם בדין עם שמעון ושמעון זה מתעסק במלאכת הבשמים ומסתחר עם הישמעאלים (מהר״י אבן מיגאש, שו״ת קה). ראובן מתושבי תוגרמה הלך להסתחר באנקונה שהוא ממלכות פרנקיאה ובהמשך זמן הפסיד ממון הרבה (מהרשד״ם, שו״ת חו״מ כט). ולקחו נכסיהם וסחורותיהם בין מהסוחרים העשירים בין מאותם שהיו מסתחרים בשל אחרים (שם ע). וגם הם עצמם הולכים שם תמיד ומסתחרים בכל אות נפשם ואין דובר להם דבר (שם יו״ד קכג). זה לדרכו פנה אל ארץ אחרת להסתחר באשר ימצא וכו׳ אחד מהאחים הוא לוי הרחיק נדוד לפראנקיאה להסתחר שם כדרכו (מהרש״ך, שו״ת ג פח). ילמדנו רבנו על מעשה שהיה שראובן ושמעון ולוי היו שותפים והלך ראובן בפרקמטיא מהשותפו׳ להסתחר והרגו אותי ושני משרתיו עמו (ר״א ששון, תורת אמת שו״ת, קמ קנב.). והולכים מהם לעיר אחרת מהמלכות עצמו להוליך סחורה ולהסתחר ושוהין שם למכור סחורותיהם י״ב חדש או יותר (אלשי״ך שו״ת סה). ראובן תושב עיר אחת הלך להסתחר במדינה אחרת וחלה שם את חלייו אשר מת בו (שם קיב). ראה ראיתי שערוריה אנשים מבני ישראל מסתחרים בגבינה ושולחים אותה בידי גוי (תורת חסד שו״ת יז). ראובן שצוה לפני מותו לבניו שיתנו לפרנסי הקהל מאה זהובים שיתנום לסוחרי העיר להסתחר בהם (בנימין זאב, שו״ת שסו). כי ראובן הוא היה הולך ונוסע למדינה הנ״ל להסתחר שם (חכם לבי, שו״ת ד). כל מי שיוציא מנכסיו למדינ׳ אחרת להסתחר ולהרויח ולהעמידם שמה ידיע להוי במודעא רבתי שלא יגרע שום דבר מערכו (באילת יעב״ץ א עה). ראובן תושב עיר מולדתו שלח בנו שמעון עם קצת נכסיו וכו׳ להלות לגוי ברבית

1) [סובבים בשמים, תאר למלאכים.]

2) [מחפשים מחסה.]

ולהסתחר בעניינים אחרים (מורזורגו, שמש לדקה ג עו::). דמה שיש להבנות זכות בקרקעות שנו"ב ומסתחר בהם היינו שדרכו לקנות ולמכור אותם (שו"ע חו"מ, פתחי תשובה כהלכות רפח ז). — וביחי' במשמע' נעשתה בו סחורה: נלע"ד שראובן זה פטור לגמרי מליתן בחובת אנשי עירו בעד הממון המסתחר בעיר אחרת על שמעון בנו (שם יו:). עתה קמו בני ק"ק עיר מולדתם וטוענים מהם שכל ממונם ורכושם משאם ומתנם הן המסתחר בעיר עצמה הן הוצה לה הכל כאשר לכל ישועבד לקהל (שם יו:). והיהידים השיבו כי הנמצא אתם והמסתחר במחוז מושבותיהם כבר נשתעבד ונערך (שם). על זה שאל השואל אם יש מקום להסכמה זו אחרי שמכחה יתחייב ראובן לפרוע בעירו כל המגיע לנכסיו המסתחרים בעירו ועוד מנכסי שמעון בנו (שם טו:).

סֹחֵר, סוֹחֵר, ש"ז, מ"ר סֹחֲרִים, סוֹחֲרִים, סֹחֲרֵי, סוֹחֲרֵי, סֹחֲרַיִךְ,-רַיִךְ, סֹחֲרֶיהָ, — מי שעֹשֶׂה מִסְחָר וקנין, משא ומתן, Händler; commerçant; merchant: ארבע מאות שקל כסף עבר לַסֹּחֵר (ברא' כג יו). ויעברו אנשים מדינים סֹחֲרִים (שם לז כח). סֹחֲרֵי המלך יקחו (סוסים) מקוה במחיר (מ"א י כח). דמי ישבי אי סֹחֵר צידון עבר ים מלאוך (ישע' כג ב). מי יעץ זאת על צר המעטירה אשר סֹחֲרֶיהָ שרים כנעניה נכבדי ארץ (שם ח). ערב וכל נשיאי קדר המה סֹחֲרֵי ידך בכרים ואילם ועתודים בם סֹחֲרָיִךְ (יחזק' כז כא). סֹחֲרִים בעמים שרקו עליך (שם לו). שבא ודדן וְסֹחֲרֵי תרשיש (שם לח יג). היתה כאניות סוֹחֵר ממרחק תביא לחמה (משלי לא יד). לבד מאנשי התרים וְהַסֹּחֲרִים מביאים (דהי"ב ט יד).—ואמר בן סירא: עם סוחר אל תתגר ומקנה על ממכר (ב"ס, גני' לז יח). — ובתו"מ: דרש ר' דוסתאי דמן בירי למה דוד דומה לסוהר כותי [1]) וכו' (סנה' קז.). לסוחר מבקש ללכת בדרך שמע שלסטים בדרך מה עשה לקח פרקמטיא שלו ועשאה אבנים טובות ומרגליות ויצא לדרך (מד"ר שמות ל). למה הדבר דומה לסוחר גדול המהלך במקום הסכנה וכו' (תנחומי האזינו ג). ולא מעבר לים היא לא תמצא בסוחרים ובתגרין וספנין (כלה רבתי ע). — סוֹחֲרֵי בְהֵמָה: מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולת מעשר (שקלי ז ב).—סוֹחֲרֵי כְסוּת: סוחרי כסות היוצאים בטליתות מקופלות ומונחות על

[1]) [דרכו לפנות את סחורתו מעט מעט להעמידה על דמים מועטים, רש"י.]

כתיפן בשבת חייבין חטאת ולא סוחרי כסות בלבד אמרו אלא כל אדם (שבת קמז.).—סוחר שביעית, סוחרי שביעית: היה יודע לו עדות וכו' עד שלא נעשה סוהר שביעית ומשנעשה סוחר שביעית חזר בו וכו' כשר (תוספתי סנה' ה ד). ואלו הן הפסולין המשחק בקוביא והמלוה בריבית ומפריחי יונים וסוהרי שביעית (משנ' שם ג ג).—ובסהס"א: וגם כתבו רבים [מבני בגדאד] אל הסוהרים הנאמנים ושאלום [אודות אבותם ו]ישיבו אותם בכתבי ידיהם [והתימותם ויעידו] הכל כי מבני הגרים [הוא ואבותיו שם]לו וטבלו (רסע"ג, מספי הגלוי רכט). אהאנא תגרי אזבוגי פירוש אחינו סוהרים שעל קיניהן נבזקין כלומר במקום סחורתם נבדקין הנאמנין הן אם לא (ערוך, ערך זבזגי). א"ר פפא בצררויי דיהיב ארבעה למאה והן הסוהרים בבגדים שהבגד נקרא צררא (רי"ף, ב"מ לח.). מכתבי איש כמוני יכבדו על רעים ואהובים כי אינם דומים למכתבי הסוחרים (ד"ה יהודי מצרים וח"י ב, מן 164). ורבינו האי גאון זצוק"ל כתב והאדנא נהוג כ"ע התגרים והסוחרים לשלח זה אל זה בכתבים וע"י שליח (ערכי, המכריע, יו"ד קלח). ואם רשם המקה כמו שעושים הסוחרים (טוס"מ, מכירה סד ד). ומין המחיצה הראשונה לשניה היו יושבים כל לומדי ספר והסוחרים כי החכמים צריכים לסוחרים יותר ממה שהסוהרים צריכים אליהם (ר"ש אבן ויבגה, שבט יהודה 13). היינו דאמרי אינשי ללועזים בלעז מי שהוא חכם וסוהר הוא שמחת לבב למי שבחברתו בוחר (שחרית הנחלה 59). — ואמר המשורר: ונבכה על ימי נער כסוהר אשר יבכה עלי רע שוקיו (רשב"ג, כאין נשלו).

סְחֹרָה, ש"נ, סמ' סְחֹרַת, סחורת, מ"ר סחורות, —הדבר במה שאדם עשה מסחר, צרכי אכל או כלים וכיוצא בהם, Ware; marchandise; merchandise: בני דדן רכליך איים רבים סְחֹרַת ידך [1]) קרנות שן והובנים השיבו אשכרך (יחזק' כז יה). — ובתו"מ: השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה כדרכה וכו' והשואל ישלם לשוכר א"ר יוסי כיצד הלא עושה סחורה בפרתו של חבירו אלא תחזור פרה לבעלים (ב"מ ג ב). הצמרין והצבעין ממלאין לשתות ואין ממלאין לסחורה הנחתומים והקפילאות אין ממלאין לסחורה

[1]) [רש"י פרש ידך מקומך. ורד"ק: היו סוחרים על ידך. והשבע': סְחֹרָתֵךְ והחדשים מגיהים סְחֹרָתַיִךְ.]

(תוספתא ב"מ יא ב). יזיר שומע אני מסחורתו ומרפואתו ת"ל מיין ושכר יזיר [וגו' לא ישתה בשתיה הוא אסור אבל] מותר בסחורתו וברפואתו (ספרי במד' כג). מנורה קטנה מותר לטלטלה ולא כלי הוא ולא כל מה שבבי' מן המוכן הוא א"ר יוסי בי ר' בון תיפתר שלקחה עמו לסחורה (ירוש' שבת ג ד). לאדם שעשה סחורה בילדותו והפסיד ובזקנותו ונשתכר הוי טוב אחרית דבר מראשיתו (שם חגי' ב א). על כל המתים אסור לילך בסחורה עד שלשי' יום (שם מו"ק ג ח). לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד לישובה אין את חוזר חוזר את לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש את הארץ (ר' יוסי ור' יהושע בן קרחה, שם סנהד' י ט). למלך שעשה לו סחורה על ידי סרסור והפסיד על מי להתרעם לא על הסרסור (רב יאסי, מד"ר ברא' ח, תיאודי). ושים עצמך בתורה יותר מעל סחורה (דא"ז ג).—ובסהמ"א: כגון שנתן לו אלף זוז בסחורה וכתב עליו שני שטרות כל אחד ואחד בחמש מאות זוז (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 50). שהבגד נקרא צררא כדאמרי' במועד קטן והאידנא נהוג עלמא בצררא בר זווא והסוחרין בבגדים נקראין צרוויי על שם סחורתן (רי"ף, ב"מ לא). הסוחרים פעמים מרויחים פעמים מפסידים וסחורת החכמה כלה ריוח (ר"י בן כחמיאש, פי' משלי ג יד). המשתתף עם חבירו בסתם לא ישנה ממנהג המדינה באותה סחורה ולא ילך למקום אחר ולא ישתתף בה עם אחרים ולא יתעסק בסחורה אחרת וכו' (טו"ע חו"מ, שותפים קעו). וכן אם לא תבעו כסף אלא מיני סחורות והודה לו מקצת ממין הכפירה וההודאה (שם הלואות פח). והלא צועק כברוביא שעכשיו שעבר היריד א"א לו למכור סחורתו וא"א לו לטלטלן ממקום למקום במשא כבידה (טו"ע חו"מ, פתחי תשובה, פקדון רכב ז).—ואמר הפיטן: התאנה חנטה פגיה עלך שבר לגלע גררו וקלעו בקלע עלומה בסחורת סלע (אגעים חדושי שירים, יוצ' לי' פסח, מחזו' ויטרי א קד).—לו יהיו נרות סחורתי לא יאסוף שמש עדי מותי (ראב"ע, גלגל ומזלות). ולא נחרד לדעה סוד נביאיו וחקותיו ותורתו ושברה והלילות והימים נצפה אלי עתות אצור בם הסחורה (עמנו' מחב' ח).

סֹחֵרָה[1], ש"נ, — מין צנה, מגן, Schild; bouclier; shield, ובהשאלה מחסה: באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה צנה וְסֹחֵרָה אמתו (תהל' צא ד).—ובמדרש: מי שבא להסות תחת כנפיו של הקב"ה הוא לו צנה וסוחרה של אמת (מד"ר במד' יב).—ואמר המליץ: נחפזתי מאנשי הבינים נצבים נגדי במהנים צרור סוחרה למגינים סבאת וזכי יינים (רסע"ג, מנין תרי"ג מלות פתיי, קובץ מעשה הגאונ' ג, 29). הוק דתו נתן לך ואם תשמור משמרתו תחת כנפיו תחסה צנה וסוחרה אמתו (ראב"ע, אשכון עמך). ובמלחמות יצרך תני יראת צור יצרך צנה וסוחרת (ר"י חריזי, הענק כז). ושמתיך כמגדל עוז לנוסי ולפני צר כסוחרה וצנה וכסכה ביום שמש ושרב וגם כאח ביום שלג וצנה (ד"ה יהודי מצרים וא"י ב, מן 20). מלובשים בשריונות ותחרה וסוחרה וברמחים לטושים (ר' שלמה מזל טוב, שיר על שחוק האישקאק, דברי חפץ, הוצ' עדלמן 6).

°סְחֵרוּת, ש"נ, — כמו מסחר ועסק: ואתם אחינו בעשרכם ובסחרותכם עסקין גאין עליכם (קטע מזמן הגאוי, סעדיאנה, שכתר 123).

סְחַרְחַר, ת"ז[1],—לִבִּי סְחַרְחַר, סובב סובב בדפיקתו החזקה, מתרגש מאד, heftig bewegt; palpitant; palpitating: אדני נגדך כל תאותי ואנחתי ממך לא נסתרה לבי סְחַרְחַר עזבני כחי ואור עיני גם הם אין אתי (תהל' לח י-יא)—ואמר המשורר: נחר בקראי גרוני דבק לחכי לשוני היה לבי סחרחר מרוב כאבי ואוני (רשב"ג, נחר בקראי). אצתי לקום בעוד לילה להודות לך אל נעלה ולבבי סחרחר (ר"י נגארה, עולת תמיד כג). אל אורך כל גוים ינהרו הילל בן שחר אפים ארץ לך יסגדו בלב סחרחר יביאון בניך מרחוק בכסף נבחר יהיו שרים אומנים ושרותיהם יניקום (שם קס). לבה סחרחר וגרונה נחר חדש צורי

1) [לא נתברר מקורו. רש"י פרש: צנה המקפת האדם וכו' לשון סחור סחור, ע"כ. וכן ריב"ג: הי אלדרקה a) והוא מוסיף ואפשר שקראוה סוחרה בעבור סבובה ועגולה וכו'. ובסור' סכרא, מגן. אבל הכ"פ מוכיחה שהוא משרש אחר ובאשור' סִחִרְת חומת המבצר (Del., Handwb. 495)

1) [כך רוב שמושו בסהמ"א, כמו תֹאר. וכעין זה רש"י: מוקף יגון. אבל ריב"ג בשרשיו אומר בפרוש שהוא פעל עבר, ולא תאר כמו הפכפך. וכך רד"ק בשרשיו: כלומר הלך סביב סביב ואינו מיושב מרוב הצרות, ע"כ. וכן כל ההדשים מבארים אותו כמו עבר של פעלעל. וגם בסהמ"א נמצא בתוך פעל עבר, עי' להלן בפנים.]

a) الـرقة

אל תאחר (שם קנ״א).—ונקי סְחַרְחָרָה, סְחַרְחֶרֶת: ונמתקה לפי כדבש ונמלצה ושגרה ועם עסקי ורב שיחי וכי ליבי סחרחרה (גיאוניקה, הול׳ גינצבורג 278). גחל כי מחרותות קרב רגז סחרחרת[1] גחן קדורנית בהרת אל תראוני שאני שחרחרת (חור, יול׳ א פסח).—ומ״ר סְחַרְחָרִים, סְחַרְחָרֵי, סובבים, ואמר הפיטן: דועכו מפגיעי מעתירי סחרחרי דברתי מכאיבי באסיפת חורי (גנזי שכט׳ ג, דודסון 270).

*סְחַרְהַר, אולי ש״ז: א״ל קרחה מצוי פי׳ א״ל קרחה מריבה סחרהר בדכתיב הן לריב ומצה וגו׳ השיבו ר׳ יהושע תיש נתוק תוכחה אינם דברי ריב אלא דברי תוכחה (ר״ח, שבת קנב.).

*סְחַרְהַר, פ״ע, סְחַרְהֲרוּ, יִסְחַרְהַר, היה סחרחר, התרגש מאד: בעשן כלו עיניהם ועצמותם כמוקד מחרו אור חשך בעדם כח נעזב והלבות סחרהרו (אליה הקטן, אחרות רוגז, סליח׳ ג עי״ח). אשיחה עם לבבי ושרעפי סחרהרו בהתעטף רוחי עשתונותי יהרהרו (גנזי שכט׳ ג, דודסון 197). גם בו יודיע איך יסחרהר לב האדם בעת צרותיו בלתי יכיר רעיו וקרוביו (הירש דרנבורג, מוסדות תבל [יושבי תבל], דיבור כט).

*סְחַרְחוֹר, סחרחור, תה״ש,—סביב סביב: וברוח חזקה סערתם סחרחור חומה ומסלה לעמך תבהור הירדן תסוב לאחור (יוסף, יול׳ ז פסח).

*סַחְרָן, ש״ז, מ״ר סַחְרָנִים,—כמו סוחר: ולא מעבר לים היא לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרים (ר׳ יוחנן, עירובי׳ נה.).

א. סֹחֶרֶת, סוֹחֶרֶת, כנ׳ סֹחַרְתֵּךְ,—אשה עֹשה מסחר, קונה, מוכרת, Händlerin; marchande; female trader: תרשיש סֹחַרְתֵּךְ מרב כל הון בכסף ברזל בדיל ועופרת נתנו עזבוניך וכו׳ ארם סֹחַרְתֵּךְ מרב מעשיך בנפך ארגמן וכו׳ דמשק סֹחַרְתֵּךְ ברב מעשיך מרב כל הון (יחזק׳ כז יב-יח).—ואמר המליץ: בכל עבר וכל דרך משוטטת כסוחרת והיא לא למדה מוסר ולבני איש מיסרת (כ״י חריזי, תחכמי׳ ד).

ב. סֹחֶרֶת, סֹחֶרֶת, ש״נ, — מין ממיני השיש[2]: מטות זהב וכסף על רצפת בהט ושש ודר וְסֹחָרֶת (אסתר א ו).—ואמר הפיטן: יקודי אש בידודי אש יצורי ציר כרובים דר עיניהם ומראיהם בעין סוחרת ובעין דר (יול׳ שבת ה אחה״פ). רפא משובתי רם ונאדר השב אלי ביתי סוחרת ודר ואסוף קהלתי איש לא נעדר (ראב״ע, אס אזכרה). מה לכם אל ים או מדבר הא לכם סוחרת עם דר דרשו מעל ספר וקרא אחד מהם לא נעדר (רד״ק, השכל וידוע, שיר בסוף ספי׳ מכלול).—ובקבלה: מלמד שהאור ההוא היה גדול מאד ואין כל בריה יכולה להסתכל בו גנוז הקב״ה לצדיקים לעתיד לבוא והיא מדת כל סחורה שבעולם והיא כח אבן יקרה שקורין סוחרת ודר (הרקנטי, ברא׳ ד.).

1) [במחז׳ איטלי׳ (א קי״ח:) מנקד סְחַרְחֹרֶת.]

2) [באשורי סָחַר שם אבן טובה (Del., Handwb. 495). ובמצר׳ המאחרת רצפה מוצקה מחמר גפסום וכדומ׳.]

ס״ט,—ר״ת, סימן טוב.

סֵט, ש״ז, מ״ר, סֵטִים[1], כמו שֵׂטִים,—דבר הסר מהדרך הטובה, מעשה רע: לא אשית לנגד עיני דבר בליעל עשה[2] סֵטִים[3] שנאתי לא ידבק בי (תהל׳ קא ג).—ובסהמ״א: ושניהם המלכים עושים סטים להרוג מטים מלך אסור ברהטים (ראב״ע, מעדני מלך). מוסרך לכל עמקי סטים להכות אותם בשוטים ולהחביר עליהם במילים (אבנ מארי לה׳רשב״א, מנחי קנאי מכתב א).

*סָטָא, כמו סטה, שטה,—קל לא נמצא.

—הפעי׳, *הִסְטִיא, יַסְטִיא, עשה שישטה מהדרך הטובה: אויל המתעה מרגיז ומחטיא בלעהו קלעהו ועוד בל יסטיא גיעול המגאל ומטנף מהורים דחיהו מחיהו מלבות והרהורים (שמעון בר יצחק, אויל המתעה, סליח׳ ער״ה).

*סָטָה, פ״ע, כמו שָׂטָה: אמן שלא סטיתי[4] ארוסה ונשואה (סוט׳ ב ה). הלב סוטה[5] שנא׳ אל יסט[5] אל דרכיה לבך (מד״ר קהל׳, דברתי אני עם לבי).—ואמר הפיטן: קידש שמינית כנטה כדת ולא סטה תהלוכו לקודש שתה להוציא כף ומחתה (Elbogen, Stud. 154).

*סֹטָה, סוטה, ש״נ, מ״ר סוטות,—אשה ששטתה וזנתה על בעלה: שלשה דברים מעכבים בסוטה וכו׳ ואין מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת (ספרי במדי׳ יז). סוטה גידמת שני כהנים מניפין על ידיה (ירוש׳ סוט׳ ג א). טיפח ריקר סיחק היה נבדק כסוטה

1) [בינ׳ פועל מן סוט, שוט, במשקל עֵד. וקדמונינו גזרוהו מן סטה, שטה. עי׳ ריב״ג ורד״ק שרש שוט, וראב״ע בפרושו לתהלים.] — 2) [התרגומים נקדו: עָשֵׂה—עֹשֵׂי.] — 3) [ס״א שטים.] — 4) [כך במדב״מ ובירוש׳ (קדוש׳ א ה), ובדפו׳ שטיתי.]

5) [ס״א שוטה, ישט.]

שמחה בליבו היה מת במגפה (שם, גני׳ מלרי 209).— וצמ״ר: מעלין אותה לשער המזרח שעל פתח שער נקנור ששם משקין את הסוטות ומטהרין את היולדות (שם, בבלי א ה). נחשדו ישראל על הסוטות ולא נחשדו על הנדות (ספרי במדי ח).—מנחת סוֹטָה: והקרבת לרבות מנחת סוטה להגשה (ירוש׳ סוט׳ ג א). הסמיכות והתנופות וההגשות וכו׳ נוהגין באנשים ולא בנשים חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות (קדוש׳ א ח). — פרשת סוֹטָה: אלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה וידוי מעשר וכו׳ (סוט׳ ז א). למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין (גמ׳ שם ב.).—ספק סוֹטָה: מהזיר ספק סוטתו איכא בינייהו וכו׳ אמר מר בר רב אשי סוטה ודאי איכא בינייהו (יבמ׳ פה:).—ואמר הפיטן: דמיתי לסוטה פרועה מנאפת והללה הייתי בעדים והושמתי בשמלה מגוללה (סליח׳ שחרי לום כפור, מחז׳ איטלי ב קב.).

*סָטִיף, ת״ז, נקי סְטִיפָה,—אדם עם בקעים בפניו: שכן אשה סטיפה מושחת ממנה (מן צערת כרמים) והיא מתרפאה (רי אחא, ירוש׳ שבת ע ז).

*סְטִירָה, ש״נ, שה״פ מן סָטַר,—הכאה: לפי שנאמר ואיש כי יכה כל נפש אדם (מות יומת) שומעני אפילו סטרו סטירה ת״ל מכה איש ומת (מכי׳ משפט׳ ד). לגבור שהוא נוגע באדם מן סטירה אחת ומן מרתיק א׳ מיד הורגו ונכנס לביתו ומכה לאשתו מסטירא אחת והיא עומדת (מדר׳ אגדת בראשי ח). — ובסהמ״א: ורי״ה וכן רבינו יצחק פירשו לא שסטרו ממש אלא שהרים ידו והראה לו שראו לסטירה (שבנת רזא, בא כח:).

סָטַם, — עי׳ שָׂטַם.

*סָטָן, ש״ז, מ״ר סְטָנִים,—כמו שָׂטָן: אלא מיכן שאין הסטן מקטריג (ירוש׳ שבת ב, גני׳ מלרי 74). ומה תלמוד לומר בעשרים ושבעה בעשרים והמשה מת סטנו[1] נבוכדנצר ונקבר ובכ״ו הוציאו אויל מרודך מקברו וגררו (סדעו״ר כח). בכל הסטנים כולם אין לך רשע כסמאל (ילקו׳ וילך, בשם מדר׳ פטירת משה).—ובסהמ״א: ויבאו ימי שלמה בן דוד ויחזק האל מלכותו ויגדל ממשלתו ויכנעו לו השדים והסטני׳ ויגבר שלמה על מלכי הארץ (רי קלונימ׳, בע״ח ב 3).

1) כך בכ״י ובנוסח׳ הדפו׳ ש ט נ ו.

*סָטַן, פ״ע, כמו שָׂטַן, — היה אויב ושטן: ולא זזו מלאכי ארם להיות סוטנים לישראל עד מות אלישע (סדעו״ר עז). — ובסהמ״א: על כן יבורך יי׳ אדונינו ויאמן ויגדל שמו על כל שפת רננים וזמרת נוגנים משכולו רחמים וחינונים יפצמם מכף סוטנים (רסע״ג, ספי הגלוי כיד). כי ממיטב מיהיו הוביל למלך השלטון גמבוה ונמם הביא הרב לקטן והודיעו כי הומאס ולא שב ויסטון (הוא, על חיוי הבלכי 5, הול׳ דודקון 40). הבא משוד שטן פפוחיך בלי לסטן (חבא, הפלי על). מתכיפים אחריה מהית סוטן להשמיעה (יולי שבת הפסקי ב). מכורי כור ברזל מתוכם הוצאת סוטנימו נערת ולתהום דהית (אחה, יול׳ אחרי פסח). צדקה ממכבר צמיתה ובבא סוטן לנקוב ולהשוף סרעף עקוב ובל ירשה לקוב (סליח׳ שחרי יו״כ, מחז׳ איטלי ב פא.). מיחל טובך אל נא תבישנו נוה הקדש כמאז תהדשנו סוטני עמך יהגו עת תחפשנו (סליח׳ תעני׳ לבור, שם רג:).—עולים למעלה ורואים חיה רביעית שבכסא הכבוד ששמה כמוהו דהיינו ישראל ויורדין למטה ומוציאים אותו ישן ולכך היו סוטנים בו (מדר׳ שכל טוב, בראש׳ ל יג).

—הִפעי׳, *הִסְטִין,—קִטְרֵג והאשים: בואו ונסטין על דורו של משיח שלא יבראו לעולם אמר להם הקב״ה איך אתם מסטינים על הדור ההוא שהוא חמוד ונאה ואני שמח בו (פסיק׳ רבתי, קומי אורי).—ואמר הפיטן: חסם מנול מלהרשיע קצוף במסטין מלהסטין (אדון בפקדך, סליחי ער״ה). ועת תנקני כבעליל מסטיני אז ייליל כי לבי לך כליל (יוסף בסתר, סליח׳ ד עי״ת). וכל צורר וכל עוין הלא סר וכל מסטין וכל דובר רמיה (שיר לעדיה בן מנשה, בראש ספי ד״ה יהודי מלכים וא״י ב, מן 12). אולם שנות שהרותו שנות ראה רעה תמה יד מסטין נגעה בם נהפך מלכו לאויבהו (שלום הכהן, כיר דוד 73).

—הִפעי׳, *הִסְטַן, יַסְטַן, — שהסטינו אותו: טרדו פעמי בעל הלשון ונהפך אבלו לבל ירפא נצה יֻסטן באיבה להרצץ ראש והוא ישוף עקב למלשני בסתר (אחה כוכבת, מחז׳ איטלי ב ריג.).

*סטף[1], ממנו *סָטַף, *סָטִיף.

1) [בערב׳ שַׁטַפַ a), בָקַע, וכן בסור׳ סַטַף, ועי׳ פלישר אצל לוי ג 722.]

a) سطف

***סטף**, קל לא נמצא.

—פע', *סטף, רק בינ' מ"ר נק' מסטפות: כל בנות שקמה פטורות הוץ מן המסוטפות[1] (דמאי א א).

א. סטר[2]), ממנו א.*סטר, *סטירה, *מסטר, °סטרה.

א.*סטר, פ"י,—הכה, בפרט ביד על הלחי, ohrfeigen; souffleter; to slap in the face: סטרו נותן לו מאתים זוז לאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז (ב"ק ח ו). כיצד מבטלה ר' מאיר אומ' עד שיכה בקורנס ויאכל ר' שמעון אומ' אפילו דהאה וסטרה ונפלה הרי זו בטילה (תוספתי ע"ז ה ז). ולא תשנא את אחיך יכול לא תקללנו לא תכנו ולא תסטרנו ת"ל בלבבך לא אמרתי כי אם בשנאה שבלב (ספרא קדושי פרק ד). פעם אחת סטרתו אמו (של דמה בן נתינה) לפני כל בולי העיר[3]) ונפל קורדקון שלה מידה והושיט לה (ירוש' פאה א, גנ"י מלכ' 325). לאחד שיקלקל בעיר מסרו לבע' האגמון והכשו והיה קשה מבעל האגמון וכו' מסרו לבעל הרצועה וסטרו וכו' (שם, קוע' ע יא). פעם אחת הייתי מהלך אחר ר' אלעזר הקפר בריבי ומצא שם טבעת ועליה צורת דרקון ומצא עובד כוכבים קטן ולא אמר לו כלום מצא עובד כוכבים גדול ואמר לו בטלה ולא בטלה סטרו ובטלה (רבה בר בר חנה אמר ר' יהושע בן לוי, ע"ז מג.).—סטר סטירה: שומעני אפילו סטרו סטירה ת"ל מכה איש ומת (מכי' משפי ד). — סטר לועו של פלוני: הסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכינה (ר' חנינא, סנה' נח:).—סטר על פי פלוני: יוצק זהב רותח לתוך פיו של אותו רשע שאילמלא (לא) בא מלאך וסטרו על פיו ביקש לגנות כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהילים (שם לג:).—סטר מסטר: כגון עבד בשר ודם שאמר לו אדונו המתן לי בשוק ולא אמר לו היכן ימתין התחיל העבד אומר שמא אצל בסיליקי וכו' עלה ומצאו סטרו מסטר אמר לו על

---

[1]) [כך במדב"מ ובירושי וכ"י סינכ' בפע', וכן משמע מהסור' שבא בבנין פעֵל. ובדפו' מוסטפות. ופרש רמב"ם מבוקעות. ור"ש: שנתבשלו באילן עד שנבקעו מאליהן, ע"כ. ובערוך תלמודי ערבי כ"י בריט' מוז', נאמר מסוטפות משקקה, ע"כ.]

[2]) [רק בעבר'. ואולי הוא אחד עם ב.סטר.]

[3]) [בדפו' היתה אמו מסטרתו לפני כל בולו שלו.]

שער פלטרין של אפרכות שלחתיך (מד"ר שמות טו).—ובסהמ"א: וכן כל הקנסות שקנסו חכמים בתוקע לחבירו ובסוטר את חבירו וביוצא בהן אין גובין אותו דייני חוצה לארץ (רמב"ם, סנה' ה ט). בא אותו שהוא מלמד על הדיבור שהוא יפה וסטרו א"ל למה סטרת אותו א"ל מורי אני למדתי משלי על שלי כי למדתי מן הדיבור על הדיבור וזה בא ללמד משלי על שלו לכן סטרתי אותו (ספ' אורחת לדיקים, השתיקה ס.). ור"י פירש ודאי מי שמבייש לערום או למי שהוא בבית המרחץ בשאר דברים כגון שסטרו או רקק בו הייב בבושת (טוהו"מ, נזיקין ת כ). השוטר סטר לי על הלחי ואני את ידו לא נשקתי (יל"ג, ואלה הטובות, כל שירי ה 44).

—פע', *סטר, סיטר, בינ' מסטר, מסטרת,—סטר בחוקה: סנדל צריך צורת פנים ואפילו מאחוריו משל לאדם שסיטר[1]) את חבירו והחזיר פניו לאחוריו (נדה כה:). שאלו תלמידיו את ר' אליעזר הגדול אי זהו כיבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה דמה בן נתינה באשקלון והיתה אמו חסרת דעת והיתה מסטרתו בין חביריו ולא היה אומר לה אלא דייך אמי (ר' אבהו, מד"ר דבר' א). מה ראה ממוכן לקפוץ בעצה תחלה וכו' ר' יוחנן אמר תלתא אמוראין חד אמר ע"י שהיתה מסטרתו[2]) בקורדקין שלה על פניו לכאן ולכאן (שם אסתי, ויאמר ממוכן). אבל ארז זה אינו כן הוא עומד (כשגיאו) ומתגאה יצאה רוח צפונית ומניעתו דרומית מצד אחר ומניעתו מזרחית מצד אחר ומניעתו הסער מסטר אותו עוקרו והופכו על פניו נמצא ארז מוטל על שרשו (פרקי רבינו הקדוש יא, הוצ' גרינהוט).—ואמר הפיטן: ואם בצאת מרחם אמי צוית לסטרני על פי וכאשר הייתי אינני כי תושיה נדחה ממני (ר' יוסף ידידיה, כנף רננים, פזמונ' ליוה"כ קז:).

—נפע', °נסטר, שסטרו אותו: יעקב וכל זרעו נמרט ונסטר לועו הסתיר פניו צור ישעו מרוב עונו (מאיר בן יעקב דלוית, כוגת עלה דיננו, רבי ושמחי עז:).

ב. סטר[1]), ממנו ב.*סטר, °סטר.

---

[1]) [כך גרסת הערוך. ובדפו' שסטר.]

[2]) [במד"ר (ויקר' יג) הגרסה מסרסתו, מסורסתו, ועי' הערת רד"ל בעץ יוסף שם.]

[3]) [כך בארמ', ובערבי שַׁטַר a)]

---

a) شطر

ב.*סָטַר, פ"י,—הפנה אל הצד: מלמד שהיתה מחווה כלפי אחשורוש ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן (ר' אלעזר, מגי' טז.).

—פִע', *סַטֵּר, פ"ע,—פנה אל הצד: אמרינן בירושלמי אפי' בנחש אם מרתיע נגדו מסטר[1] מלפניו (ר"א בר יצחק, האשכול, תפלה וק"ש יב).

*סֶטֶר[2], ש"ז, מ"ר סְטָרִים, סטרין,—צלע, צד, Seite; côté; side: אלו בנות כשהיו באותו העולם היו פורעות את ראשיהן ופורמות סטריהן ויושבות בשוק ובדרכים ומניקות ומחטאות את בני האדם (גנזי שכטר א, גינצבורג 198). מצלעותיו מסטריו כמו ולצלע המשכן זהו שאמרו שני פרצופים נבראו (רס"י, ברכות ג כח).— ועמוד או טור של כתב או של לוח, Spalte; colonne; column: וכך אמר מה טעם דשירת האזינו נכתבת שני סטרים כעדת הלויים שהן עומדין לכן ולכן בשיר (ר"י ברצלוני, הלכ' ספר תורה, הוצ' אלבר 36). וחלקתי הלוח הזה ברוחב לד' סטרין וכתבתי בסטר הראשון מן הרוחב לפי ארכו כ"ה חלקים ובג' הסטרין מן הרוחב הנשארים לפי ארכן כתבתי הקשת הרבויה לכל מיתר מן א' עד כ"ה (ראב"ח הנשיא, המשיחה והתשברת 69). אם יהיה קוטב העגולה אשר לקחת ממנה הקשת כ"ח אין אתה צריך לטרוח בה אבל תבא במספר הקשת אל סטרי הקשת בלוח הקשתות והמיתרים ואשר תמצא כנגדו בסטר המיתרות הוא אורך המיתר (שם 72). ולהקל מעליך שרטטתי לך לוח אחד וחזקתי עליו המעלות והשברים על סדריהם באורך הלוח וברחבו וכתבתי על סטר הארך א' ועל סטר הרוחב ב' וכו' שום המין הא' בשטר (כך בשין) א' והשני בשטר הב' והעבר אצבעך על אחד מהם כ"א בשטרו ובנכחו (הוא, חשבון המהלכות שער א, כ"י בריטי מוזי'). הלקתי הלוח הראשון ברוחב לט"ו סטרין וכו' והלקתי כל הסטרים מהם וכו' וחז"י בסטרים האלה התיכונים ערך המספר וכו' וכותב את החלקה בסטר הראשון (שם שער ג).

*סְטָרָה, ש"נ, — כמו סְטִירָה: וראיתי נפשכם שוקקה להדליק את נרה בשמן לא יחסר אשר כבה בצאתה עם גופה לאויר העולם בסטרת המלאך הפקיד על זה (ר' שמריה מניגריפונטו, אוה"נ ג 13).

1) [כך מובא גם אצל ר' יונה בפרושו לרי"ף (ברכ' כג.). ובירוש' (שם ה א) הגרסה ומסתיר.]

2) [כך בארמ' סטר, סטרא.]

*סַטְרִיָּה, שם של מלאך ממלאכי חבלה: תחת הרוח העליון הזה[1] עוד רוח טמא ושמו סטרי"ה וכמה אלף ורבואות מלאכי חבלה תחתיו והם מזומנים בשעה שיורד החלום מצד הקדושה הרוח הזה וכל מלאכי חבלה שעמו יורדים עם החלום ההוא ומתערבים עמו ומודיעים לאיש ההוא דברי היתול עם חלום הצודק (ר' משה די וידאש, ראשי' חכמה יג ג).

*סִיא, ש"ז,—כמו א. סִיאָה: ואם יגבה לבבך על כסאיך שמח בחלקך ואכול לחמך בסיאך ומלא את אמתחות העניים בסיאיך ובימיך לא תראה דוחק סאיך (ר' עזרא הבבלי, תוכחי מוס' ח כ).

א.*סִיאָה, ש"נ, — מין אזוב[2]: בעל הבית שקיים ירקות שדה בכרם אסור לו ומותר לכל אדם הלשישית והלבוצין וכו' והכרכום והסיאה והאזיב וכו' (תוספת' כלא' ג יג). הבילי סיאה והקורנים שהכניסן לעצים אין מסיק בהן למאכל בהמה מסיק בה (ר' אליעזר, שם שביעי' ה יד). חשב עליו לעצים הרי הוא כעצים כגון הסיאה והאזוב והקורנית (שם מעש' א א). הסיאה והאזוב והקורנית שבחצר אם היו נשמרים חייבין (מעשר' ג ט).

ב.*סִיאָה, ש"נ,—כמו סִיעָה, חֲבוּרָה: ראה סיאה של בני אדם עומדין ועידיו ביניהן ואמר משביעני עליכם אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידוני (ערכי' יח.).

*סִיב, ש"ז, מ"ר, סִיבִים, כמו צִיב,—החוטים של הקרום הפנימי של עץ התמרה וכדומ' שמתחת לקלפה Bast; tille; fibre, ובהשאלה דברים הנעשים מסיב כמו חבלים, אריג וכלים שנעשו מהאריג של סיב: הוצין כדי לעשות אוזן לכפיפה מצרית סיב אחרים אומר כדי ליתן על פי משפך לסנן בו את היין (תוספת' שבת ח [ט] י). כף של סיב שהתקינה לחגור בה את מתניו טהורה (שם כלים ב"ב ה ה). הקורע נגע מן הבית והקולף נגע מן הבית הרי זה לוקה את הארבעים וכו' אבל נושא הוא במומו על כתפו ובסיב ברגלו ואם הלכה לה הלכה (שם נגעי' ג ג). עריבה שהיא טמאה מת ככר תרומה כרוך בסיב או בנייר כרוך בתוכה וירדו גשמים ונתמלאת ונותר הרי הוא צף על פני המים ספק נגע בצדי עריבה ספק לא

1) סנגדיאל.

2) [עי' לו, שמות הצמחים, עמ' 135.]

נגע ספקו טהור (סס טהרי ה ו). כרכו בחורת ובלעה טמא בסיב ובלעה טהור (סס זבים ה ט). כיצד בוצרים בית הפרס וכו' בש"א אוחז את המגל בסיב או בוצר בצור ונותן לתוך הכפישה ומוליך לגת (אהלי יח א). המנפסו ההן דנפוס סיב הוצין גומא חייב משום מנפס (ירושי שבת ז ג). השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות לעשות אי אתה עושה אבל עושה אתה בסיב שע"ג רגלו ובמוט שע"ג כתיפו (שבת קלג.). כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה נמי לא יצא (רבא, פסחי קטו:). חלצה במנעל הנפרם וכו' בסנדל של שעם ושל סיב בקב הקיטע וכו' הליצתה כשרה (יבמי קב:). השקה בסיב מהו בשפופרת מהו דרך שתייה בכך או אין דרך שתייה בכך (רבא, סוטי יט.). מה תמרה זו יש בה לולבין להלל הריות לסוכה אפילו הסיב שלה הולך לחיזוק ועצה להדליק (מד"ר במד' ג).—ומ"ר: מה תמרה זו אין בה פסולת אלא תמריה לאכילה ולולבים להלל חריות לסכוך סיבים להבלים סנסנים לכברה (סס, בראשי מא).— סִיב של צנון, החוטים הצומחים בראש הצנון: שרש צנון גדול מצטרף והסיב שלו אינו מצטרף (ר' יהודה, עקצ' א ג). הנוגע בעמוד טמא בסיב ובשער טהור (הוא, תוספתי סס א א).—ובסהמ"א: ויש שפרשוהו נבארא שהוא ליף בלשון ישמעאל ולא דמי כי נבארא סיב נקרא (ר"ח, שבת כ:). מביאין סיב של דקל נרגילה ותופרין את הספינה בו וכשמכניסין אותו בנקב של ספינה שדומה לושט נכנס וקולו הולך וקשה מאד (ערוך ערך ליפורי). הניח סיב בתוך המזרק וקיבל כשר מפני שהסיב הלול והרי הדם יורד לתוך המזרק (רמב"ם, פסולי המוקדשין א כח).

א. **סִיג**, ש"ז, מ"ר סִיגִים, סִגִים, סִגֶיהָ,—סיג של מתכת, הפסלת שבה הנפשר ממנה כשמתיכין אותה בכור כשצורפין אותה, סִיג של כסף וזהב וכיוצא בהם, Schlacke; scorie; dross: כספך היה לְסִיגִים סבאך מהול במים (ישעי א כב). ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבר סִיגָיִךְ ואסירה כל בדיליך (סס כה). הגו סִיגִים מכסף ויצא לצרף כלי הגו רשע לפני מלך ויכון בצדק כסאו (משלי כה ד-ה).—כסף סִיגִים, כסף מעורב בסִיגִים, או רק סיגי כסף: כסף סיגִים מצפה על הרש שפתים דלקים ולב רע (סס כו כג).—ובהשאלה, כנוי לרשעים: סִיגִים השבת כל רשעי ארץ (תהלי קיט קיט). — היה לסִיג: בן אדם היו לי בית ישראל לסוג כלם נחשת ובדיל וברזל ועפרת בתוך כור סיגים כסף היו לכן כה אמר אדני יי' יען היות כלכם לְסִגִים לכן הנני קבץ אתכם אל תוך ירושלם קבצת כסף ונחשת וברזל ועפרת ובדיל אל תוך כור לפחת עליו אש (יחזק' כב יח-כ).—ובמדר': סוגה בשושנים אף הסיגים שביך נדמו כשושנים (מדרי שה"ש, גרינהוט מד:).—*וכנוי לבעלי מומים, ואמר הפיטן: פרים [1]) אם היה לסיגים כי פרצו מעיינות סיגים... כי גבול עולם מסיגים (תהו' יכיי, הולי דודסון 16). — ובמשמ' מוסרית, המצרים הרשעים: סבו עגלה הורגיה עבותיה לקצץ ועוגיה סוף להשבית סיגיה התאנה חנטה פגיה (אהוביך, יוצ' שבת חוהמ"פ). — *ובהשאלה פסלת מוסרית, מחשבות רעות שבלב: אותו הלב שהוא מלא סיגים מדרכיו עתיד להשתבע (ר' אבא בר כהנא, מד"ר במד' יד).—ואמר הפיטן: ואתה יי' השבת לצרף את סגנו ולהסיר את בדילנו ולשבור את לבנו הזונה ולהתם את טמאותינו ממנו על כן הגליתנו ובגויים זריתנו (קליר' לתענ' לצור, מחזו' איטל' ב כו.). ולבי גם בו ידע סיג סִבּוֹ וסר באוכל עשבו עד שהמלך במסבו (אור, יוצ' א פסח).— ואמר המשורר: קדשו עצרה והצו והתקדשו הבר: סיג לבבות והתאששו (רמב"ע, כפשי אויתך בלילה). כל זה לצרף סגיך ולהשיבך אל נעוריך (ר"י הלוי, ירושלם למונק, שער הכיר 117). וגליתי בדילו אל לבבי וסיגיו הצפונים תוך קרביו (ר"מ דרעי, לקו"ק פד). וסיג פעלו כבור יצרף ויסיר כל בדיליו ולב ישים לישר נתיבתו (רש"ע אבן קירא, ראשי חכמה 2). וסיגי הבצע ממחשבותיך תהגה ובתורתו יומם ולילה תהגה (הוא, המבקש עו).—ובמשמ' העקרית, סיג של מתכת: דלר' אחא צחצוה הסיג מן המראה הוא מוחק (ר"ח, שבת קמט.). והכסף הצרוף במעבה האדמה המזוקק פעמים הרבה הוא נקי מכל זיוף וסיג וחלאה (ר"י אלבו, העקר' א ח). ויש לך זהב רביעי שהוא רע מאוד עד שלא נראה בו הזהב לרוע מפני שהוא מלא סיג ונחושת (רמח"ל, חוקר ומקובל 89). הנה ע"כ אתה צריך להודות כי בזה הזהב הרביעי הגם שנראה כולה סיג עכ"ז יש בו גם כן זהב צרוף מזוקק כמו הזהב הראשון וזה הזהב הצרוף נתפשט בכל הלק מהלקי הסיג (סס). — ובמשמ' חלודה: דשתיך טפי עלה בהן סיג הרבה כלומר משנים רבות נתונים בזה המקום לפיכך עלה [בהן סיג] (ר"ח, ב"מ

---

1) [בניהם, עי' בהערת המו"ל.]

כו.).—ובהשאלה תערבת גרועה, פסלת המקלקלת את איכות הדבר: והשירה ארוכה והסיגים חרכה ורק לא נערכה לאחד מעשרים (דוגס, לדורש החכמות). זהב מלים באש בין העברתיו לבלתי יהיה בו סיג צרפתיו (ר״י אבן זבארה, הקד׳ מלין לספ׳ שעשוע׳, הוצ׳ דודסון 1). כי כמה פעמים בחנתי אותו ולא מצאתי סיגים בכסף אהבתו (שם, הוצ׳ ברילל 6). לבבי שיר כבר נטש לפנים וסיגו מזהב שכלו הסירו (רש״ע פלקירא, הקד׳ המבקש). הבקר אור שחרתיהו לראות אם ירד לטמיון ומצאתיהו ובידו שיר מלא סיגים עם שגיון (עמנו׳, מחב׳ כג). — וכמו שיג: דברי פתי שיח סיג בלא דעת ובפלס משקל ידבר נבון (צ״ז, צ״ם כא כו).

ב.*סִיג, ש״ז, — עפרורית של הצמחים: אף הסיג[1] של רצפות הרי אלו מיטמאין ומטמאין ומצטרפין (רבי אליעזר, עקצ׳ א ג). הסיג של אשכלות של רצפות מיטמאין ומצטרפין מפני שהוא משמר את האוכל (תוספתי שם).

ג.*סִיג, ש״ז, ר״ר סִיגִים, כמו ה.סוג, — סַל: קופות הגדולות וסיגים[2] גדולים יש להם שוליים והם מחוזקים ארבעים לח וכו׳ (ר׳ נחוניה, ספרא שמיני פרש׳ ו).

*סְיָג[3]), סייג, ש״ז, מ״ר, *סְיָגוֹת, סייגות,—גדר, Zaun; fence: haie; הנוטע לסייג לקורות ולעצים פטור מן הערלה ר׳ אסי אומר אפילו אמר הפנימי למאכל והחיצון לסייג הפנימי חייב והחיצון פטור (ערלה א א). מותר לאדם ליטע אילן סרק כדי לעשות סייג בשביעית (תוספתי שביע׳ ג יט). לסייג מקום הסייג מוכיח עליו (ר׳ זעירא, ירוש׳ ערלה א א). — ובהשאלה חזוק ושמירה מעולה: מסרת סיג לתורה מעשרות סיג לעשר נדרים סיג לפרישות סיג לחכמה שתיקה (ר׳ עקיבא, אבו׳ ג יג). — עשה סְיָג, עשה חזוק ע״י הוספת גזרה וחֻמרה: הם (אנשי כנסת הגדולה) אמרו שלשה דברים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיג לתורה (שם א א). המכיר את מקומו והשמח בחלקו והעושה סייג לדבריו (שם ו ו). הוי זהיר בדבריך מבטלה ועשו סייג לתורה ועשה סייג לדבריך כדרך שעשה הקב״ה סייג לדבריו (בן עזאי, אדר״נ א). חכמים עשו סייג לדבריהם (ברכ׳ ד:). שמעתי שב״ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה (ר״א בן יעקב, יבמ׳ צ:). עשה סייג לדבריך (נדה ג:). וחכ״א לא כדברי זה ולא כדברי זה לא כדברי שמאי שלא עשה סייג לדבריו ולא כדברי הלל שהפריז על מדותיו (שם ד:). עשתה תורה סייג לדבריה שלא יאכל ולא ישתה מכל דבר הנעשה מגפן היין (מד״ר במד׳ י).—סַג סְיָג: סג אדם סייג שאין יכול לעמוד בו גוזר אדם גזרה על עצמו שאין יכול לעמוד בה מכאן אמרו אל יוסף אדם על דברים ששומע (הוספ׳ ב לאדר״נ נוסח׳ א, הוצ׳ שכטר עו.). — ובסהמ״א: כל דבר שהוא לסייג הארץ בעל הקרקע חייב בו (רמב״ם, שכירות ה ג).—ובהשאלה: מצאתי סייג לדברי (רשב״ם, ב״ב קל.). בד״א בדברים שלא אסרו אותן כדי לעשות סייג לתורה אלא כשאר דיני תורה אבל דברים שראו בית דין לגזור ולאסרן לעשות סייג אם פשט איסורן בכל [ישראל] אין בית דין גדול אחר יכול לעקרן (רמב״ם, ממרים ב ג). שכל מה שאסרנו זה מפני שהוא סייג ואם יהיה צריך לסייג אחר יהיה הדבר הולך ללא תכלית (הוא, שו״ת נא.). — ומ״ר: וכן מה שאצלנו מהרחקת האכילה עמה ולהשמר מקורבתה אין זה כי אם מניעות וסייגות שלא יתגלגל הענין לשכב עמה (ר״י א״ת, הכוזרי, ג מט). אך הם מזרזים ואומרים עשו סייג לתורה ומן הסייגות שאסרו ההוצאה וההכנסה מרשות היחיד לרשות הרבים (שם כא). ובינה תורה שבע״פ בתורת אמך להזהיר שלא יסתפק בה כמו שאין אדם מסתפק באמו שילדתו ואפי׳ על התקנות ועל הגזירות ועל הסייגות שעושים חכמי ישראל הוא אומר (ר״י בן נחמיאס, פי׳ משלי א ח). ושומר הסייגות בא למדריגת הזריזות (שם כב כט).

סִיֵּג, קל לא נמצא.

—פעי, *סִיֵּג, רק בינ׳; מְסֻיָּג, מסוייג, מְסֻיֶּגֶת, מסוייגת,

---

1) [במדב״ם הסוג של רצפית. ופרש הערוך העפר שעל שרשי הירק, ע״כ. והרמב״ם (הוצ׳ דרנבורג): גרם הסג של רצפית ומפרש: הוא האבק המסתבך על קצת הצמחים וזו היא רצפית דומה לקורי עכביש, ע״כ. והר״ש מביא: וי״מ שהוא עלה כרוך על הרצפות. והגר״א בתוספת׳ פרש סיג הוא ארוגה משרשים דקים שסביב השרש העב, ע״כ.]

2) [הערוך גורס הסוגים הגדולים, וכן בדפו׳ ויניציא. ועי׳ הערת מסרת התלמוד.]

3) כך בארמ׳. ובערב׳ שׁיאג׳. a)

—שעשה לו סְיָג וגדר: לשועל שמצא כרם והיה מסוייג מכל פנותיו והיה שם נקב אחד ובקש להכנס בו (מד"ר קהלת ה. כאשר יצא).—ובסהמ"א: בקעה וכו' מסוייגת בגדר סביב (רמב"ם ורשב"ם, ב"ב קנג:).

—פעל, *סִיֵּג, סייג, פ"י, —עשה גדר, ובהשאלה עשה מסגרת: כל התורה כולה מיוחדת לנבואת משה חוץ מאילו שני פסוקין שהן מנבואת אלדד ומידד לפיכך סייגן בנון כפוף ונטפל בתורה (הלכ' ספר תורה, גנזי מצרים, הוצ' אדלר לז).— ובמשמ' עשה חזוק וגזרה: מה טעם גזרו כך ולמה סייגו כל גזירה וגזירה (רש"י משלי כה כז).—ואמר הפייטן: תמום והרגום תלי תלים תודות והלל סיגו סגולים תקף הנס קבעו משכילים (באו אכן, יוצר שבת א חנכה). כחשו כחדו מאבתם למדו בניהם סוררים פרצו פרעו נוצרים סייגו המה היוצרים להם לבדם הארץ מהצמת קוצים ודרדרים (JQR. IV 1913, 58).

*סִיגָה, ש"נ, כמו א.סיג: והראיון תני ר' יוסף שלא יביא סיגה[1] לעזרה (בכור' כח.).

*סִיגְנִית, סוגנית, ש"נ, מ"ר סִגְנִיּוֹת, סִיגְנִיּוֹת[2],— סלים קטנים בשביל פירות קלועים מעלים או נצרים, Körbe; paniers; baskets: סיגניות של עלין טהורות של נצרין טמאות (כלים יז ה).

*סִיד, ש"ז, כמו שִׂיד, Kalk; glu, plâtre; lime, plaster: מגלגלין בצי' על גבי סיד[3] רותח אבל אין מגלגלין את הביצים על גבי עפר הרותח (ר' שמעון בן גמליאל, תוספתא שבת ג יב). ומודה ר' יהודה בסיד שיכול לגומרו שסדין אותו במועד (שם מו"ק א ט). פוסק עמו וכו' ועל הסיד משקעו בבבשן (ב"מ ה ז). מרחיקין את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מכתלו של חבירו שלשה טפחים וסד בסיד (ב"ב ב א). ונאכל גדיש הכל במשמע וכו' וכן מדבך של אבנים ושל צרורות שהתקינו לסיד (מכי' משפטי' יד). הכל מודין שאם היה לו שם סיד או צרורות או אבנים או גיפסוס מותר (ירוש' שביע' ג ג). בינה יתרה נתן בהם הקב"ה (לאומות) ושיגרו נוטירין שלהן וקילפו את הסיד והשיאוה ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת[1] (ר' יהודה, סוט' לה:). מה סיד אין לו תקנה אלא שרפה אף אותם האומות אין להם תקנה אלא שרפה (רבא בר שילא, שם). איבעיא להו הן וסידן או דילמא הן בלא סידן (ב"ב ג:). סלע הבא בידים זה חופר בורו מכאן וזה חופר בורו מכאן זה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד (שם יז:).—וסמן לצבע לבן: מראות נגעים שתים שהן ארבע בהרת עזה כשלג שניה לה כסיד ההיכל וכו' (נגעי' א א). הפתוך שבסיד כדם המזוג בחלב דברי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר וכו' ושל סיד דיהה ממנה (שם ב).—ולמשׁח את עור הגוף: ר' יודה אומר אשה לא תסוד מפני שניבול הוא לה ר' חנינה ור' מנא חד אמר בסיד שהיא מתירתו במועד נחלקו וכו' (ירוש' ע"ז א א). בנות עניים טופלות אותן בסיד (שבת פ:).—ובסהמ"א: ומן הרפואות המהדקות הנה היא מופלאת בחבישה וכו' וחרסית וסיד המת (קאנון ד ד ג ה).

*סֵיד, ת"ז, — עי' סוד, בינ' פעו'.

סֵיד, סָיֵד,— עי' סוד פע', פע'.

*סַיָּד, סייד, ש"ז, מ"ר סַיָּדִים, סיידין,—אדם שאומנותו עשית הסיד וְהַסִּיּוּד, Kalkstreicher; plâtrier; plasterer: הסייד ששכח עציץ (הכלי שעושה בו הסיד) בבור ונתמלא מים אם היו המים צפים על גביו כל שהן ישבר (ר' אליעזר, מקו' ב ח). והלך הסייד לסידו ויוצר לטיטו נפח לפחמו (ר"י הכהן, מד"ר קהלת בכל עת). חוט המשקולות וכו' של סיידין ושל ציירין כל שהן (כלים כט ג).—כף סַיָּד, כף הַסַּיָּדִים, הכלי שמסיּדים בו: חול הגס כדי ליתן על מלא כף סיד (שבת ח ה). תנא כדי ליתן על פי כף של סיידין (שם פ:).—כבשן של סַיָּדִים: כבשן של סידים ושל זגגים ושל יוצרים טהורה (כלים ח ט).—סנדל של סַיָּדִים: שלשה דברים אמר ר' עקיבא על שנים הודו לו ועל אחד לא הודו לו על סנדל של סיידים שהוא טמא מדרס וכו' (עדי' ב ח).—ובסהמ"א: משקולות של סיידין ושל ציירין אפילו ארוכין כל שהן טמאין (רמב"ם, כלים כא ד).

---

1) [הערוך גורס סיג.]

2) [כך מנקד בקטע כ"י בודלי' MS. Heb. d 63 רה"ג גורו מן סוגה בשושנים. וכן יתר המפרשים. ור"ש גורס סוגניות. ונראה שהיתיד הוא סיגנית, סוגנית זעירי מן סיג, סוג, עי' ערכו. ולדעת פרינקל (Fremdw. 107) היא מלה נכרית.]

3) [בירוש' (שבת ג ג): על גבי גג של סיד רותח. ובבלי (לט.): על גבי גג רותח.]

1) [עי' גם תוספת' (שם ח ו-ז).]

***סידיי**, ת"ז, שיש לו מסגולת הסיד: ומזה המין הוא גם שריפת המתכיות (פערקאלקונג קאלציניורונג) ע"י חום האש וכו' ולא נשאר מהם כי אם אבק עפרותיי סידיי כמו העופרת אשר יותך בכור (ליכ:זח, רלס' למודים ב 33).

***סיוד**, ש"ז, שה"פ מן סוד: המוצא פלטרין בנכסי הגר וסד בהן סיוד אחד או כיור אחד קנאן (רב דימי בר יוסף בשם ר' אלעזר, ב"ב נג:). — ובסהם"א: כיצד המוצא פלטרים גדולים בנויין בנכסי הגר או בנכסי הפקר וסייד בהן סיוד אחד או כייר בהן כיור אחד (רמב"ם, הלכי זכיה ומתנה ב ג).

***סיוטא**[1], ש"ז, נדנוד, פחד: מרוב חולשתך תראה בחלומך סיוטא כאילו שתיתה מי המרים בסוטה כל ריעך יקוצו בחייך ודמעותיך יזלו על לחייך (עזרא הבבלי, תוכי מוסר מז.).

***סיום**, ש"ז, שה"פ מן סיֵם, —סוף וגמר, Schluss; fin; conclusion: הה"א רחוקה מן השם למה שהוא סיום חתימתו של משה וכו' כאדם שמסיים ספרו וחותם את שמו בסיום ספרו (תנחומי האזינו ה). —ובסהם"א: ויכל אלהים ביום השביעי וגו' א[מר ביום השביעי ולא ביום הששי שכן לשון] תורה שכל מעשה ומלאכה שנגמר [בזה היום נזכר סיומו וגומרו ביום של מחר ונגמר בזה החדש יזכר סיומו וגומרו בחדש שלאחריו ונגמר בזה השנה נזכר סיומו וגומרו בש[נה שלאחריה] (גנזי שכט' א, גינזבורג, 14). כשהיה מגיע לסיום הנעימה היה האחד מן החלילים מאריך לאחר שתיקת האחר וכו' חילוק היינו סיום שמחלק בין נעימה לנעימה (רס"י, ערכי ו.). — ואמר הפיטן: בגשתי צקוני יעל כשכבת טל גל בינו לביני סיום אות טל (אאגרה, תפלי טל). —°ומ"ר, גמר השקלא

[1]) [כנראה מן סיֵט, סוט, ועי' יומ' (כב:) אחויאו לר' נחמן סיוטא בחלמא, ע"כ. פרש הערוך פחד, וכן רש"י (ב"ק לז:) ביעותא. וביומ' פרש"י: מלאכי פחד מבהילים אותו, ע"כ. וזהו כעין Nachtmähr; cauchmare; nightmare. וכן נמצא בצרי היגון לנתן פלקירא, כ"י בריט' מוז': בחולי הנקרא כאבוס ובלשון התלמוד הסתה ובלע"ז פרימקא האלכאבוס, (תרג' ד"ר מויא Incubus.) הוא חלי ירגיש בו האדם בעת השינה כאלו דבר יפול עליו ויקרר נשימתו ויפסק קולו ותנועתו ויכבד עליו ראשו כאלו רוצה להחנק לסתום הנקבים וכשיכלה זה יעור משנתו פתאום כמבוהל.]

וטריא של ההלכה: ראשי הסדרים וראשי המדרשים והפרקים והסיומין[1]) והסיעות (JQR, XVIII, 404). מסיימים דבריהם בכמה סיומים (רלב"ד, קבלה, הול' ניבויאלר, 53).

סיון, ש"ז, —שם החדש השלישי[2]): ויקראו ספרי המלך בחדש השלישי בעת ההיא הוא חדש סיון בשלשה ועשרים בו ויכתב ככל אשר צוה מרדכי אל היהודים (אסתי ח ט). — ובתו"מ: שלש גרנות למעשר בהמה וכו' ר' אלעזר ור' שמעון אומרים באחד בניסן באחד בסיון בכ"ט באלול (בכורי נז:). ויגברו המים על הארץ חמשים ומאת יום עד מתי חמשים ומאת יום עד אחד בסיון (סדעו"ר ד י). חצי ניסן ואייר וחצי סיון קציר חצי סיון ותמוז וחצי אב קציר (רשב"ג משום ר' מאיר ור' דוסא, מד"ר ברא"ש' לד). — ובספ' יצירה: ואלו הן שנים עשר חדשים בשנה ניסן אייר סיון תמוז אב וכו' (ספ' יצירה ה ג). — ובסהם"א: סיון בו גם תולדות הענבים גם מדוים חדים המכאיבים (רלב"ע, שמעו נא אל דברי הרופא). מעל פני כוסות מכוסות אור הסר לאט מסוה בבוא סיון (ר"י חריזי, תחכמוני ה). חדש סיון ימיו חמש עשרה שעות וכו' ונזהיר עוד מלרחוץ במרחץ ומליקרב אל הנשים לשכיבה (אסף הרופא, כ"י פריז 44).

***סיוע**, ש"ז, שה"פ מן סיֵע, — עזר, Hilfe; aide; assistance: אי זהו הסיוע מביא יין ונופח לתוך חוטמו ונותן ידו למטה ומקבל ושומט דדיה ונותן לתוך פיו (ירושי שבת יח א). מה יחידו של עולם אינו צריך סיוע כך שמשון בן מנוח אינו צריך לסיוע (מד"ר ברא"שי לח). ביחודו של עולם שאינו צריך סיוע במלחמה שנ' פורה דרכתי לבדי (שם לט). אם הרוחות שלא נבראו לשום סיוע צריכין סיוע אנו שנבראנו לסיוע על אחת כמה וכמה (שם ויקר' כד). ומה אם דבר שלא נברא לשום סיוע צריך סיוע וסעד בני אדם על אחת כמה וכמה (ר' ברכיה, תנחומ' קדושי ט). מה הארי הזה שחוץ כך היו סיחון ועוג שחוצים וגבורים שלא היה בין זה לזה אלא מהלך יום אחד בלבד ולא זה בא לסיועו של זה ולא זה בא לסיועו של זה (מד"ר שה"ש, אחי מלבכון). — ובסהמ"א, סיֻוּע השמועה: עומד אחד

[1]) [עין אפנשטין, Gesch. u. Liter. 14].

[2]) [מהאשור' סִימַנֻ (סִוַנֻ).]

מדרא קמא ודורשה ברבים וכו' וכל מי שרואה אותו עומד יודע שאינו עומד אלא לברר הבריתא שממנה **סיוע** השמועה (ספי יוחסין 124). — *ומ"ר, **סִיּוּעִים**, במשמ' הוכחות: וע"כ צריך שיהיה האביב בראש החדש כל שכן שיש לנו **סיועים** להיות האביב נמצא מראש החדש כפי שקדם לנו הבאור (ר"א הקרלי, ספי ג"ע, הבדל שנה משנה י).

***סִיּוּעָה**, ש"נ,—כמו סִיּוּעַ: אשר יריתי פי' על שם **הסיועה** שסייע לבן להעמיד גל ומצבה (פענח רזא, תולדות יז).

***סִיחַ**, פ"י, כמו שִׂיחַ,—דִּבֵּר, סִפֵּר, sprechen, erzählen; parler, raconter; to talk, relate: שבועה שאיני יודע מה אתה **סח** על זה נאמר חולק עם גנב שונא נפשו אלא ישמע ולא יגיד (תוספתי ב"ק ז יג). היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה **סח** (שבוע' ה ג). רב כהנא הוה גני תותי פורייה דרב ושמעיה **דסח** וצחק ועשה צרכיו (חגי' ה:). סנחריב וכו' **שסח** וניחר דברים כלפי מעלה (סנה' לד). **סח** בין תפלה לתפלה חוזר ומברך (רב חסדא, מנח' לו).—וגם מבהמה: אל תקרי וישחט אלא וסחט ממקום **שסח** חטהו (חולי' כז). — **סָח** לפלוני: אמ' ר' עקיבא **סח** לי שמעון בן לוגא וכו' (תוספתי יוה"כ ב ז). **סח** לי זעירא משום אנשי ירושלם ג' הן שאם בקשו למחול מוחלין להן וכו' (ר' יאשיה, ירוש' קוע' ד ג). אמרה לו אשתי מפני מה אשתקד של כל העולם כולו לקה ושלך לא לקה ועכשיו של כל העולם כולו נשדף ושלך לא נשדף **סח** לה כל הדברים הללו (ברכ' יח:). דאמר רבה בר בר חנה **סח** לי ר' יוחנן בן אלעזר וכו' (פסח' נג.). **סח** לי זקן אחד פעם אחת הלכתי לשילה והרחתי ריח קטורת מבין כותליה (רב חייא בר אבין בשם ר' יהושע בן קרחה, יומ' לט:). **סח** לי אלעזר בני וכו' (ר' יוסי, שם סג). **סח** לי יאשיא דמן אושא דק שהור משוקע הרי זה מום (רשב"א, בכור' לח:). —וברבים: ד' דברים **סחו** לי מלאכי השרת (ר' יוחנן בן דהבאי, נדר' כ). — ובסהמ"א: ראובן שערער על שמעון ושמעון אמר איני יודע מה אתה **סח** אלא שדה זו מלוי לקחתיה (רמב"ם, טוען ונטען טז ד). —ואמר המשורר: כלם כאחד לאלומים נצבו כאלמים להרשים סוד **סחו** (רשב"ג, חולי דמעות). ישקני מנשיקות ולא כל נשיקות **סחו** אל ירד אותם מיין הרקח להשקות (אז, יוצ' א' שבועי). **סח** ילד בתלף דמעות כתנין זולף עוללי אשר טפחתי בעלף איך גזו מני בחלף (אז בהלוך ירמיהו, קינו).

—הִפְעִ', ***הֵסִיחַ**, — כמו קל: ר' אבא **הסיח** לפני רבינו פעם אחת עבר אדם בתוך מדבר כוב זה (מד"ר שמות כד). בלשון אנכי **הסיח** עם זקני אנכי מגן לך ובלשון אנכי **הסיח** עם אבי [אנכי אלהי אברהם אביך ובלשון אנכי **הסיח** עמי] (פסיק' רבתי, י הדברות קמייתא). **הסיחה** לו כל הדברים (כלה רבתי ט). ואל **תסיח** אחורי הכותל מפני ששנו חכמים עינים להרים ואזנים לכותלים (פרקי רבינו הקדוש ג, ספי הלקוט', הוצ' גרינהוט לד).—ואמר המליץ: כל עת לשון הנבואה היא **תסיחך** בהקיץ וגם במראות ואם תישן תעירך (ר"י חריזי, תחכמוני לה).—ובינ': עד שהכיר בה שהיא יהודית היה **מסיח** עמה על ידי תורגמן ומשהכיר בה התחיל הוא מספר עמה (מד"ר ויקר' כו). **מסיח** עם אשה בשוק מנבל פיו דברים רעים בשכרות ואינו מתבייש (שם במד' י). ובא עשו ונכנס אצל אביו אמר לו מי אתה **מסיח** עמי בלב (נ"א בקול) גדול (שם דבר' א). הנחש הראשון היה **מסיח** כבני אדם וכו' (ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי, שם ה). וגם לא לנבונים עושר אתמול היה **מסיח** כעשיר שוב מחרון אפך סלח נא לעון העם הזה ועכשיו הוא **מסיח** כרש ואתחנן עשה עמי חנם (שם ט). היתה נפשו של משה מתקשה לצאת והיה משה **מסיח** עם נפשו וכו' (שם יא). א"ל משה לך ועשה מהרה שמתוך שאתה **מסיח** הם מתים (תנחומ' לו יג). התחיל **מסיח** עמו שמא יעשה תשובה (שם תזריע יא, בובר). התחיל **מסיח** מי הגיד לך (שם). עומד **ומסיח** במלך המשיח (פסיק' רבתי, לא, ותאמר ציון). לעולם יהא אדם יודע אצל מי הוא יושב ואצל מי הוא עומד ואצל מי הוא מיסב ואצל מי הוא **מסיח** (דא"ז ה). — ומ"ר: אין **מסיחין** בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה (ר' יוחנן, תעני' ה:). בנוהג שבעולם מלך ומטרונ' יושבין **ומסיחין** זה עם זה (הוא, מד"ר דבר' א). [למי שיח] ועל מי הן **מסיחין** (תנחו' שמיני ז, בובר). — **וּמֵסִיחַ לפי תומו**, כלומר, סתם, בלי כונה מיוחדת: מעשה באדם אחד שהיה **מסיח** לפי תומו ואמר זכורני כשאני תינוק ומורכב על כתיפו של אבא וכו' (רב יהודה אמר שמואל, כתוב' כו). כגון שהיו בעלים מרדפין אחריהם ואשה וקטן **מסיחים** לפי תומם (ב"ק קיד:). פונדקית נכרית

היתה ומסיתה לפי תומה היתה (רב כהנא, יבמ' קכב:). כי תניא ההיא במסיחה לפי תומה (כתוב' כז:).— ובסהמ"א: שהישמעאלים מעצמם הסיחו לפי תומם ואמרו להם הדברים הללו (מהרי"ט, שו"ת אה"ע לו).

*סִיחַ, ש"ז, שה"פ מן סיח,— כמו שִׂיחַ, דבור: סיח שבת וינפש השבית והנפיש פתרונו ויעל וירד העלה והוריד פשרונו (רב סעדי על חיוי הבלכי 21, הוצ' דודזון). ויך כל בכור פטר רחם וחל איש לבחור באהלי הם ומקיר קרקר ומשוח סיחם לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם (ינאי ליסע, שבת החדש, קרובץ אהגוי כ). רחשם יערב וסיח פלולם מגדיל ישועות מלכו לנשאם ולנטלם (גנזי שכטי ג, דודסון, 127).

*סַיָּח[1]), סייח, ש"ז, מ"ר סְיָּחִים, סייחין, — בן החמור Füllen; poulain; foal: מדדין עגלין וסייחין (ברשות הרבים) (שבת יח ב). אין מושיבין תרנגולין למחצה ואין שמין עגלין וסייחין למחצה אלא אם כן נותן לו שכר עמלו ומזונו (ב"מ ה ד). המוכר את החמור מכר את הסייח מכר את הפרה לא מכר את בנה וכו' (ב"ב ה ג). ובכל מקום אין מוכרין להם (לגוים) בהמה גסה עגלים וסייחים שלמים ושבורין (ע"ז א ו). וכל דבר שאין עושה ואוכל כגון אווזין ותרנגולין מיטפל בהם שלשה ימים בעגלים ובסייחין שלשים יום יותר על כן מוכרן בבית דין (תוספתי ב"מ ג כ). שמין עגל עם עמו וסייח עם אמו ואף על פי שמעלה שכר כתף למעות ואינו חושש משום ריבית (שם ה ו). תשובה של רמיות עשו אנשי נינוה מה עשו ר' חונה בשם ר"ש בן חלפות' העמידו עגלים מבפנים ואימותיהם מבחוץ סייחים מבפנים ואימותיהם מבחוץ (ירוש' תעני' ב א). עגלים וסייחין המקפצין אין להן חזקה (ר' ינאי, שם קדוש' ד ב). תני שלא יאכל עגל לעגלים וסייה לסייהין ותרנגול לתרנגולין (שם ב"מ ב ט). לא יצא הזב בכים שלו וכו' ולא סייחים בטרסקלין שבפיהם (שבת נג.). תנא הוא סיחון הוא ערד הוא כנען סיחון שדומה לסייח במדבר כנען על שם מלכותו (ר"ה ג.). עגלים וסייחין מטפל בהן ג' חדשים מכאן ואילך שם דמיהן ומניחן (ב"מ כח:). מעשה באשה אחת שכיבדה לדיין מנורה אחת של כסף והלך אנטיריקום[2]) שלה וכיבדו סייח של זהב

[1]) [אולי צריך לנקד סַיָּח.]

[2]) [צ"ל אנטידיקוס, הבעל דין שלה.]

למחר אתת אתתא ואשתכח דינא הפיך א"ל מרי ינהור דינא קדמיך כההיא מנרתא דכספא[1]) אמר לה ומאי אעביד לך כפה סייח את המנורה (ר' לוי, פסיק' דר"כ, איכה). מעשה באחד ששלח ביד בנו שתי מדות של כסף מלאות כסף ומחוקיהם זהב שוב מעשה באחד וכו' שתי מדות של זהב וכו' אמרו כפה סייח את המנורה (ספרי, במד' קלא). הרבה סייחין מתו ונעשו עורותיהן שטוחין על גבי אמותיהון[2]) (פסיק' דר"כ, אחרי מות).— ובסהמ"א: לבנים של חמור קרי להו סייחין (רגמ"ה, ב"ב עח:). וכן השם עגלים וסייחים על הרועה להיות מתעסק בהם (רמב"ם, שלוחין ח א). חמורה מניקה אני מוכר לך מכר לו את הסייח[3]) שאין אדם קונה חמורה לחלבה (שו"ע חו"מ, מקח רכ). מצא עגלים וסייחים של רעי מיטפל בהם שלשה חדשים ושל פטם שלשים יום (שם אבידה רסז).— ונקי' סְיָּחָה, סייחה: וישם את כסאו למה"ד שהי' לו חמורה וסייחה וחזירה והי' נותן לחזירה שלא במידה ולחמורה ולסייחה במידה וכו' (מדרי אבא גריון ג, ביהמ"ד ילינק א).

*סִיחָה, ש"נ, סמי סִיחַת, מ"ר סִיחוֹת, כמו שִׂיחָה, סִיחַ: התיב ר' זעירא קומי ר' יסא והא תנינן יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת מגורש' הרי זו מגורשת אית לן מימר נירות דולקין לא סיחת בני אדם מסיחין והבא סיחו' בני אדם משיחין (ירוש' גיטי ט יא). כל שסיחתו בבבל משיאין לו אשה (ר' יוסף, קידוש' עא:). ואמאי קרי ליה סיח שמהלך אחרי סיחה נאה (ב"ב, עח:). סנחריב שסיחתו ריב (סנהי' לז.).— ובסהמ"א: סיחת חולין: בדבר סיחת חולין וכו' והעמדנוה בדבר סיחת חולין (קטע תשו' ר' דוסא בן רסע"ג, סעדיאנה, שכטר 59).— ואמר הפיטן: ניגש להשתעשע בחוקים ולא כבער סיחות יפיגוהו עד בוא ברורים סחבו דשן בפיים ול' במרחפת (Elbogen, Stud. 163).

*סִיט, ש"ז, — שם מִדַּת האֹרֶךְ[4]), בא תמיד בה"א הידיעה, מלא הַסִּיט: הצובע מלא הסיט בקליפי

[1]) [באה האשה ונמצא הדין הפוך אמרה לו אדוני יאיר הדין לפניך כאותה מנורת הכסף.]

[2]) [הרבה צעירים מתו לפני הזקנים.]

[3]) פי' חמור קטן, הגהה.

[4]) [כן בסורי. ועל גדלה עי' קרוים, ארכיאולי' II, 390.]

ערלה וארגו בבגד ואין ידוע איזה הוא וכו' (ערל' ג ב). והאורג שני חוטין שיעורו כמלא הסיט (שבת יג ד). האורג מלא הסיט מצמר הבכור בבגד ידלק הבגד (ירוש' כתוב' ו ז). מגרה שנטלו שניה אחת מבנתים טהורה נשתיר בה מלא הסיט[1]) במקום אחד טמאה (כלים יג ד). מגריפה שניטל פיה ונשתייר בה מלא הסיט על פני כולה טמאה (תוספתי כלים ב"מ ג א). הרי פרצוף שברא הקב"ה בבני אדם מלא הסיט יש בו כמה מעיינות ואינן מתערבין זה בזה (תנח' חוקת א). — מלא הַסִּיט כפול: הגוזז מן הבהמה מן החיה ומן העופות אפילו מן השלח מלא הסיט כפול הרי זה חייב (תוספתי שבת ח [ט] א).—מלא רחב הסיט כפול: שיעור המלבן והמנפץ והצובע והטווה כמלא רוחב הסיט כפול (שבת יג ד). כל אלין שיעוריא אם לאוכלין כגרוגרת וכו' אם לארוג כמלוא רוחב הסיט כפול (ירוש' שבת ז). — ובסהמ"א: והזרת מותחת עד שנים בסיט וארבע אצבעות הוא הטפח והסיט (ר"א קליר, אז ראית, יוצ' שבת שקל'). עור נקוב באמצע בשיעור סיט הן חסר הן יתר ויושב עליו אדם ותחתיו גרף כדי לקבל בו הרעי (ערוך, ערך אסלא).

*סִיטוֹן[2]), ש"ז, מ"ר סִיטוֹנוֹת, סִיטוֹנִים,—סוחר תבואה במדה גסה, מוכר מכלת לחנונים, Getreide= und Ess-warengrosshändler; marchand de blé ou de comestibles en gros; wholesale corn or provision dealer: לא התירו למכור את הדמיי אלא לסיטון בלבד (תוספתי דמאי ג יג). הלוקח מן הסיטון ונמלך להחזיר לא יחזיר (שם ה יא). אלו הן המשפיעין במדה גסה כגון הסטונות ומוכרי תבואה (דמאי ב ד). הסיטון מקנה את מדותיו אחת לשלשים יום (ב"ב ה י). שלשלת של סיטונות טמאה של בעלי בתים טהורה (כלים יב א). הגבינים שלהם מותרות רשב"א אומר אם של בעלי בתים מותרות ואם של סיטונים אסורות (כותים ב). — ובסהמ"א: הסיטון שקונה הרבה ביחד ומוכר לחנונים מקנה המדות שמודד בהן דבר לח אחת לשלושים יום (טור הלכ' מכירה רלא).

*סִיכָה, ש"נ, מ"ר סִיכוֹת, — שה"פ מן סוך: מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים (שבת ט ד). יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה (יומ' ח א). הדקין שבכלי חרס וקרקרותיהן ודפנותיהן יושבין שלא מסומכין שיעורן מבדי סיכת קטן ועד לוג וכו' (ר' ישמעאל, כלים ב ב). סך את השמן ואינו סך יין וחומץ שהשמן דרכו לסיכה ואין יין וחומץ דירכה לסיכה (תוספתי שביעי' ו ט). סכין כל מיני סיכות אבל אין מושהין את המעיים ואין חונקין בשבת (שם שבת ג [ד] ו). הסך שמן טהור ונטמא ירד וטבל בית שמאי אומ' אף על פי ששותת ויורד טהור ובית הילל אומ' כדי סיכת אבר קטן טמא פחות מיכן טהור (שם עדיות ב ב). בתשעה באב ובתענית ציבור בסיכה שהוא של תענוג אסור ושאינה של תענוג מותר ביום הכיפורים בין סיכה של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג אסור (ירוש' מעשר שני ב א). שוות סיכה לשתייה לאיסור ולתשלומין אבל לא לעונש (שם). איזהו דבר שהוא מותר להי ואסו' למת הוי אומר זו סיכה (ר' לעזר בשם סימיי, שם ה ז). שמן זכינו לריחו וזכינו לסיכתו הדם לריחו זכינו לסיכתו לא זכינו (ר"ג, ברכ' מג:). כל מצות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב אסור באכילה ובשתיה ובסיכה ובנעילת הסנדל (ת"ר, תעני' ל.). שלשה אין נכנסין לגוף והגוף נהנה מהם רחיצה וסיכה ותשמיש (כלה רבתי ח).— ובסהמ"א: אסור לסוך מקצת גופו ככל גופו בין סיכה של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג (רמב"ם, שביתת עשור ג ט). במשיחות וסיכות סלסול וסריקות שער (ר"א כויפל, שע"י ג, השקפה לטובה יז.).

*סִילוֹן[1]), סלון ש"ז, מ"ר סילונות, — צנור, מרזב, Rinne; gouttière; gutter: הטהורין שבכלי חרס וכו' ואבוב של קלאין וסילונות אע"פ כפופין אף על פי מקבלין (כלים ב ג). סילון[2]) שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה (מקוא' ד ג). כיצד מביא סילון[2]) של חרס או של אבר ומניח ידו תחתיו עד שהוא מתמלא מים ומושכו ומשיקו אפילו כשערה דיו (שם ו ח). סילונות שבברכין מחזיקין סאתים אף על פי נקובין שופכין

---

[1]) [בב"י פרמה מנקד הַסֵּט. קרויס (שם 311) מפרש כאן ובציון הבא שהכונה ללוח שהשנים יוצאות ממנו, וזה נגד כל המפרשים הקדמונים.]

[2]) [מהיונית σιτωνής, מוכר תבואה.]

[1]) [בערבי' שַׁאל a) נזל; שֵׁיל b), זֶרֶם. ובסורי' סילא, תעלה.]

[2]) [כך לנכון במדב"ם. ובדפו' בטעות סלון.]

a) سال b) سيل

לתיכן מים בשבת (תוספת׳ עירובי׳ ט יח). אמרו לא יניח פיו על פי הסילון וישתה מפני סכנת נפשות (תוספת׳ ע״ז ו ו). הסילונות והקרמודין שעשה בהן בית קבול מים או צרורות טמאין (שם כלים ב״ק ג ג). מטהרין את המקואות העליון מן התחתון והרחוק מן הקרוב כיצד מביא סילון של עץ ושל עצם ושל כלי זכוכית ומניח ידיו התחתון עד שתתמלא מים ומושכן והשיקן אפילו כבשעורה ידיו ואם נכפף הסלון כל שהוא פסול (שם, מקואו׳ ה ה). סדין ששטחו על סילון של יוצר להטיח בו את חטיו אם מחמת המים בכי יותן (שם מכשירי׳ ג ג). אפילו הבריכה בדלעת או בסילון הדא דתימר בסילון של חרס אבל בסילון של אבר אינו צריך עד שיהא שם שלשה טפחים עפר מלמעלן (ירוש׳ כלאי׳ ז א). ונוטל טליתו וכסותו וסודרו וכובע של זהב ועטרת מרגליות ומבחנן ומצרפן ומזקקן ומסדרן לפניו על סילון של זהב (מדר׳ פטירת משה, ביהמ״ד ילינק א). —וקלוח של מים וכדומ׳ הבא דרך הַסִּילוֹן: מעשה שעשו אנשי טבריה הביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין (שבת ג ד). פעם אחת בכל חודש וחודש סלונות עולין מן התהומות ומשקין את כל פני האדמה (ר׳ יהודה, סדר״א ה). מגיד הכתוב שהיה נכנס משה ועומד באהל וקול יורד מן השמים כמין סילון של אש לבין שני הכרובים (מד״ר במד׳ יד). והיה הדבור בא לתוך אזנו של משה כמין סילון (פסיקת׳ רבתי, ויהי ביום כלות משה). —וכנוי למי רגלים: עמוד החוזר מביא את האדם לידי הדרוקן סילון החוזר מביא את האדם לידי ירקון (רשב״ג, ברכ׳ כה.). —ולשכבת זרע: הם קילקלו סילונות שלהן אף הקב״ה שינה להם סדר עולם (ר׳ לוי, מד״ר בראש׳ לג, הול׳ עיוורי). —ובסהמ״א: ואמה שם שוקת המים שמושכים ממנו בסלונות והיו אותן הסילונות במימי המרחצאות ומתחממות והיו המים הנמשכין דרך אותן הסלונות חמים (פי׳ הרמב״ם, שבת ג ד). לכן אין ראוי לאדם להביא פיו אל הסילון לשתות רק בידיו כי יכול אחד מהם להתגלגל בו (ר״נ בר״י אלחנן, עמ״ה, שער ... דזעיר אנפין סה). באותה ששנינו במנחות דף כ״ז זרק הגיד של שמרים שפירושו סלון היין היוצא מן החבית (מנחם די לונזאנו, אור תורה עז.). שחטא בסלון שלו שהוא אבר קטן שנקרא אמה בלשון אמות המים (שם). —וגם סִילוֹנִים, סמ׳ סִילוֹנֵי: אליפורני בלכתו סביב ההר מצא סילוני המים אשר חוץ לעיר ויצו לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס אותם (חמדת הימים ב׳, חנוכה, מעשה היהודית כו:).

***סִילוֹנָה**, ש״ז, —שפופרת כעין סילון: בעון קומי רבי יונתן מהו מיתניתיה בההן סילונה א״ל ובלבד שלא יתננו לא בשיר ולא בטבעת (ירוש׳ שבת ו).

***סִילוֹנִי**, *סילונית, ש״נ, — כמו סירונית, מין בריאה אגדית היושבת בים [1]: חיה זה הית הים נפש להביא את הסילונית (ילק׳ ויקר׳ תקלז). מכה רביעית הביא עליהם ערוב אריות וזאבים ודובים ונמרים ונכנסים בבתיהם והמצרים סוגרים דלתותיהם והקב״ה שלח להם חיה מן הים ושמה סילוני והיתה נכנסת בחלונות ופותחת הדלתות (מדרש ויושע, ביהמ״ד ילינק א). —ובסהמ״א: ויצו האלהים את הסילונית אשר בים ותעל ותבא מצרימה וכו׳ ולה ידים ארוכות עשר אמות (ספ׳ הישר, עד:).

***סים**, —כמו שִׂים, —ממנו א.˜סִים, ב.˜סִים, *סִיֵּם, *סִיּוּם, *סִימָה.

***סִיֵּם**, סיים, פ״י, — א) שָׂם ונתן דבר כדי להבדיל ולהכיר אותו, צִיֵּן וסִמֵּן, bestimmen, kennzeichnen; marquer, noter; to mark, distinguish: מעשה ברבן גמליאל שחלה בנו ושלח שני תלמידי חכמים אצל רבי חנינא בן דוסא בעירו אמר לון המתינו לי עד שאעלה לעלייה ועלה לעלייה וירד אמר להן בטוח אני שנינוח בנו של ר״ג מחלייו וסיימו באותה שעה תבע מזון (ירוש׳ ברכ׳ ה ה). היה עומד בצד הדקל הדקל מסיימו היו שניהן נטופה זה מסיים את זה וזה מסיים את זה (רבי ירמיה, שם פאה ז א). עשו דברי שכיב מרע כבריא שכתב ונתן וכו׳ ובמסיים ואומר תנו שדה פלוני לפלוני וכו׳ כמי שסיים (שם כתוב׳ יא א). והיו שם תינוקות ואמרו בואו ונעשה בית הועד וכו׳ וסיימו אותן ועמדו חכמים גדולים בישראל (מד״ר בראש׳ א). אמר הקב״ה לישראל אימתי אתם נקראים בני כשתקחו אמרי למה הדבר דומה למלך שאמר לו בנו סיימני בתוך המדינה שאני בנך וכו׳ (רבי יהודה בר שלום, שם דבר׳ ז). התחילה מסיימת לפניה הדרכים (רבי יהודה ברב סימון, שם רות, ותאמר רות). —ובסהמ״א: היה מסויים בדעתו הרי זה

---

[1] [מהיוני' Σεϱήν, בתולה שבים המושכת בני אדם ע״י קול זמירותיה וממיתה אותם.]

כמפורסם וידוע היה עומד בצד הדקל מסיימו חיו שניהן זית נטופה זה מסיים את זה (רמב״ם, הלכ׳ מתנ׳ עניים ה כד). כל שדה ששמין אותה להקדש למכור אותה בדמיה מכריזין עליה ששים יום רצופין בבקר בשעת הכנסת פועלים ובערב בשעת הוצאת פועלים ומסיימין מצריה ואומר כך היא יפה ובכך היא שומה (הוא, ערכין וחרמין ד כז). סיים לו את הזויות בלבד ולא סיים לו את המצר של כל רוח וכו׳ הרי זה לא קנה כלום (הוא, מכירה כא עז). שיעבד לו כל נכסיו וסיים לו קרקע אחד במצריו להיותם תחלה לפרעון אם ירצה (טור הלכ׳ מלוה ולוה קז). ואם אינה משכנת׳ אלא שסיים לו שדה בהלואתו אינו משמט (שו״ע חו״מ, הלואות סז ג). אבל אם אמר לו חלק כך וכך בשדה פלוני הואיל וסיים השדה אף על פי שלא סיים החלק נוטל אותו חלק מהפחות שבאותה שדה (שם, מתנה רמא). ויש מי שאומר שבשם שהמוכר צריך לסיים הממכר ואם לא סיימו לא קנה כך הוא הדין בנותן וכו׳ או שכתב לו כל נכסי נתונים לך חוץ ממקצתם הואיל ולא סיים הדבר שנתן לו ואיזה דבר שלא נתן לו לא חל הקניין על שום דבר (לבוש, חו״מ מתנה רמא ד). דהא דאמרינן בין עיניך שיהיו על בין העינים ממש בלא חציצה אינו מוכרח כל כך שיהיה כן פירוש הכתוב שאפשר לומר שלא בא הכתוב א״א לסיים להם מקום ואפילו בחציצה (שם, או״ח כז ה).

ב) גמר וכלה, בהפך מן פתח[1]), schliessen; terminer, to conclude: ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסים בשבח (פסחי׳ י ד). אין עומדין להתפלל מתוך שיחה ולא מתוך שחוק וכו׳ אלא מתוך דברים של חכמה שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו את דבריהם בדברי שבח ותחנונים (תוספת׳ ברכ׳ ג כא). ושמר לי על הפתח עד שסיימתי תפלתי לאחר שסיימתי תפלתי אמר לי שלום עליך רבי ומורי (ר׳ יוסי, ברכ׳ ג.). המתין לו עד שסיים תפלתו (שם לב:). המתן לי עד שאסיים מלאכתי (מנח׳ סה:). שחרית פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים לא יצא (ברכ׳ יב.). פתח בכד וסיים בחבית (ב״ק כז.). פתח בבור ומסיים בכותל (ב״ב יז:). הואיל ופתח הכתוב בלשון נקבה וסיים בלשון נקבה ולשון זכר באמצע בטומאת הגוף הכתוב מדבר (זבח׳ מג:). וזאת אשר דבר להם אביהם במה שסיים להם יעקב אביהם פתח להם משה (מד״ר ברא׳ ק). אף בברכת כהנים סיימן בשלום וישם לך שלום לומר שאין הברכות מועילות כלום אלא אם כן שלום (שם במד׳ יא). השולמית אומה שמסיימים לה שלום בכל יום (שם שה״ש, שוני). — ובספה״א: והנה פה אסימה ואחתמה ואצרה (גיאוניקה II, גינזבורג 279). והקימותי אעשה קיום לבריתי ומהו קיומו את [אות] הקשת כמו שמסיים והולך (רש״י, ברא׳ ט יא). ולגאון אחר מצאתי ששאלתם יש אצלינו שמתפללין בצבור תפלת המנחה ויש בני אדם שמתאחרין ובאין ומוצאין שכבר סיימו הצבור תפלת המנחה וכו׳ (שבלי הלקט, תפל׳ כה). מה שנהגו בצרפת ופרובנצא שכל הקוראים בתורה בשמסיימין שאומר להם החזן בקול רם חזק וכו׳ (אבן ירחי, המנהיג, שבת כז). הטפש כשנכנס לבית המדרש ורואה נושאים ונותנים בתלמוד אומר אימתי אקרא אני כל זה והפקח אומר אשנה פרק אחד בכל יום עד שאסיים את כל התורה כולה (ר״י בן נהמיאס, פי׳ משלי כד ז). ונסיים הענין לפי דרכנו (אלשיך, פי׳ איוב טו יט).—ואמר הפיטן: זה סדר לאו וענש סימתיו לאפנהו רצפתיו תוך עמי לצור יעבדנהו (ר׳ אליהו הזקן, אזהרות, מובא בקובץ מעשה ידי גאונ׳ ג 72). זעמת מקדשך וגוח לרצות מדתך סימתה לרחמו שובה ומחריביו הום כמו המותה (גנזי שכט׳ ג, דודסון 88). — *סִיֵּם בדעתו, גמר והחליט: כיון שאני שותה הכוס אני מסיים בדעתי שלא לשתות כוס אחר (ר״ח, פסחי׳ קג:).

— *פעו׳, סֻיַּם, סויים, בינ׳ מְסֻיָּם, מסויים, מְסֻיֶּמֶת, מסויימת, מְסֻיָּמָה, מְסֻיָּמִים, מסויימין,—שסימו וסמנו אותו: רבי ירמיה בעי היה מסויים בדעתו כמי שהוא מסויים (ירוש׳ פאה ז א). רבי יונה בעי ההן זית נטופה הואיל והוא מסויים על דעתיה דר׳ יוסי אפילו התחיל בו כמי שלא התחיל בו (שם). היה לו סלע של מעשר והיא מסויימת לו מהו שישקול כנגד הסלע של מעשר שני אחרת ותהא מסויימת לו (שם מעשר שני א א). מה מחשבה במסויים אף התורם במסויים (שם תרומ׳ ג ה). — דבר מְסֻיָּם: וקשיא על דבית שמאי בגפה ובגדיש דבר שהוא מסויים וקשיא על דבית הלל בבקר ובכלים דבר שאינו מסויים (שם פאה ו א). מה בן קימין אם משום דבר מסויים אין כאן ותים אם משום שורה הוא עצמו נידון כשורה (שם ז ג). אפלו כמאן דאמ׳ חובה

[1]) [כמו חתם, עי׳ ערכו.]

שנייה היא שהדבר מסוים שלא יקבע הדבר לחובה חוץ מבל תקיף (שם גני' קידושי' א, 226). מה נעלו דבר המסויים אף כל דבר המסויים (ב"מ מז.).— שדה מְסֻיֶּמֶת: איתמר שדה המסוימת בבצריה (ב"ב כז.).—אדם מְסֻיָּם, מצוין ומפרסם: עיר שמעיינה רחוק הרי זה קורא את שמע ויורד וטובל ועולה ומתפלל [ו]אם הוא אד' מסויי' עשו אותו כמעיין רחוק (ר' זבדיה בשם ר' יונה, ירושי' ברכי' ג ה). מהו שיברך אדם על נסי אביו ועל נסי רבו ואם היה אדם מסויים כגון יואב בן צרויה וחביריו ואדם שנקדש בו שם שמים כגון חנניה מישאל ועזריה (שם ט א). מה איים הללו מסויימים בים כך היו אברהם ושם מסויימין בעולם (מד"ר בראשי' מד). כך אמר הקב"ה לישראל מבקשים אתם שתהיו מסוימין שאתם בני עסקו בתורה ובמצות והכל רואים שאתם בני (שם דברי' ו). בת גלים מה גלים הללו מסויימין בים כך אבותיהם מסוימין בעולם (שם איכה פתיחי'). ראשי העם תלה על שלא מיחו בבני אדם המסויימין בהם כשמש (ר' יודן, תנחומ' בלק כח, בובר).—ובסהמ"א: ושם טוב המנגן בנגינות טעמים [וכש]בנה ושכלל בית עולמים כשבעה רועים הקדומים וכשמנה המסוימים ובארבעה השמים והעליונים יוחקו הברכות כלם בראש קוראיהם בשלומים (רסע"ג, ספר הגלוי ריד). על גמרא דידן סמכינן ועל מה שפירשו בעלי תלמודינו כי הוא נכון ומסויים יותר מגמרא דבני מערבא (הלכי' פסי' תורה כו, גנזי מצרים הוצ' אדלר). היה מעמיד בהמה במקום מסויים מחצר חבירו או שחיה מגדל שם תרנגולין (רמב"ם, טוען ונטען יב יג). וחלקנו בינינו אותם בתים והצירות מסויימות בכך וכך מצרנין שהיו משותפין בינינו עד היום (ר"י ברצלוני, ספר השטרות 51). ומשכנתי לו בהב כל אותו שדה שיש לו במקום פלוני כמו שהוא מסויים במצרניו ואלו הן המצרנין מצד אחד שדה פלוני ופלוני (שם 63). וכמה שיעור רוחב הדרך שיקנה בהלוכו אם היה מסוים במחיצות קנה כדי שיגביה רגל וישים רגל בצדה (טו"ע חו"מ, מקח קלב). המקנה לחבירו דבר שאינו מסויים אם היה מינו ידוע אף על פי שאין מדתו ומשקלו ידוע הרי זה קנה (שם רט). ואמרו שאם שייר לעצמו חלק מסויים כגון חצי הבית או יוכל למכרו לאחר שהרי יכול לחלק אבל אם שייר לעצמו חלק שאינו מסויים אינו יכול למכור או להשכיר (הלבוש, שוכר שעז). רק ראו כי הבן מוצלה ואין האב רוצה לשלחו חוץ למדינה בלתי אם יתנו לו סך מסויים חנ"ל (טו"ע חו"מ, פתחי תשובה, מתנה רמו ד). והיו שוכרים כותבי ספרים ומעתיקים ועשיר א' השאיל ספרים לכל בני הקהלה והיה דבר יקר ומסויים והיה נקרא שמו של בעליו עליו יותר משארי מטלטלים והיה שייך ביה עג"נ טפי מקרקע אבל בספרים הנדפסים בזמנינו מטבע א' יוצא לאלף ספרים כיוצא אדרבא כל המטלטלים מסוימים טפי מספרים (שם, נחלות רפא יב). אריכות ימים ושנות קיומים בטוב ובנעימים יהיו נא מסויימים לנחם עגומים (ד"ה יהודי מצרים וא"י ב, מן 82). זה קרוב לד' חדשים עלה בדעתי להתראות עמך פא"פ יען יגיעו מפיך לאזני הסברות והדעות המניעות אותך לצאת מהגבול אשר גבלו ראשונים אבותיך ואבות אבותיך הקדושים ומסויימים באומתינו (ר' יהושע אלורקי, ד"ח מג).—ואמר הפיטן: יקבים וקמה כרמים ושקמה לתבל המסימה מטרות עוז לסממה (אדם ובהמה, הוטענ'). יקרה והרבה תמימה ומכל מום שלימה בנקיות ובטהרה מסימה (אוס אשר בך דבוקה, יוצ' שבת פרה, מחז' איטלי' א פח:).— ובעבר, סִיֵּם: שה המסבך לְעקד צור סים זכרו בפקד נצור (מריעני עוז, יוצ' שבת החדש). בראשה סים זר אשר הופלא סגת שושן עלות משפלה (קרובץ לפורים, סדר רב עמרם השלם ב, רכד.). צבי קדש שבת שאננים פדת מדין יציר מלפנים ענתה שירה וכיפרה פנים סימה לאות ולעד בין אב לבנים (תכלית, יוצ' א שבועי'). שושן עמק אימה שבת שבתון לקימה שורש וענף סימה שוים יחד לצימה (מתני' אחזו הכלכלה, יוצ' יוה"כ, מחז' איטלי' ב עט:).

—נתפ', נִסְתַּיֵּם, נסתיים, א) כמו פע', — שסימו וצינו אותו: תמן מחתיכה הראשונה נסתיימ' שליחותו של בעל הבית ברם הבא על כל חיטה וחיטה נסתיימה שליחותו של בעל הבית (רבי אפי, ירושי' תרומ' ד ד). מקום שנסתיימה תרומתו של ראשון שם נסתיימה תרומתו של שיני (ר' יוחנן, שם ג ה). תסתיים דרבי אלעזר הוא דאמר חייב (ב"ק כט:).— ואמר הפיטן: ובודה לששה ולעולם קדמה זרוים מקבצת מקצוי אדמה חמה משיבה מגינה כחומה חסד נושאה ולדורות נסתימה (ר' ברוך בן שמואל, אתה הרואה, סליח' ה עי"ת).— והמבין יבין שם מאירה יסוד אמא ושם מסתיימת ההארה הגדולה העליונה של הטל הזה וביסוד הזה יש בו החסדים והגבורות (ר"נ בר"י אשכנזי, עמ"ה, שער

כיסא דזעיר אנפין יג).—ב) שגמרו אותו: דבר זה נפתח בגדולים ונסתיים בקטנים (ר׳ אלעזר, צ״נ קכה:).

א.°סִים, יָסִימוּ,—כמו יָשִׂימוּ: ונתייעצו ויאמרו לשוב לתורתם או להשמידם מעולל ועד יונק ויסימו (נושאי הצלב) סימן על בגדיהם שתי וערב השרים וגם עמי הארץ וכובעים על ראשיהם (הגזרות היסכות [תתכו], אול״ע, 1878, 087).

ב.°סִים¹), קל לא נמצא.

—הִפְע׳, הֵסִים,—שִׁתֵּק: סנגורים אמץ אותם מבלי להסים שטן וקטיגור לשתק ולהסים עונות ופשעים אם פשה פושים (יי׳ אלהי הלבאות, סליחי סמ׳ יוה״כ).

א.*סִימָה, ס״נ,—א) סה״פ מן סים: ואמר ר׳ אילא בשם... בר נחמן אפילו סימה²) מעכבת (ירוש׳ סקל׳ גני׳ 131).

***ב.סִימָה**, סימא, ס״נ — אוצר³), Schatz ; trésor ; treasure: מה הסימה הזאת אינה נגלית לכל בריה כך אין לך רשו׳ לשקע את עצמך בדברי תורה אלא לפני בני אדם כשירין (ר״ש בן יוחי, סס ע״ז ב ח). עם כשהוא חורש בתוך חצי שדהו שקעה פרתו ונשברה ירד להעלותה והאיר הב״ה עיניו ומצא סימא וכו׳ (סס הורי׳ ג ז). לאחד שנפלה לו ירושה במדינת הים והיה יורש עצל עמד ומכרה בדבר מועט והלך הלוקח וחפרה ומצא בה סימא ובנה בה פלטין (ר״ש בן יוחאי, פסיק׳ דר״כ, ויהי בשלח, בובר). — ובסהמ״א: ואם תחפץ לעמד על סימא להעלות כסף וזהב הטמונים בארץ (ספ׳ רזיאל המלאך ח.).—ואמר בן סירא: חיי יותר ושכר ימתקו ומשניהם מוצא סימה⁴) (ב״ס, גני׳ מ יח). הכמה טמונה וסימה⁵) מסותרת מה תועלה בשניהם (סס מא יד).—מ״ר סִימוֹת, סוּמוֹת: פחד על שם כי הוא ילוך מאלפי סומות⁶) חמדה (סס יג).

*סימן,—עי׳ *סִמָּן.

*סימני,—עי׳ °סִמָּנִי.

*סימנית,—עי׳ °סִמָּנִית.

---

1) [נכנה משרש הס בצורת הִפְע׳ של פִּצְלִי ע״ו.]
2) [ברפו׳ (סס 7 ג) שימה.]
3) [מהארמ׳.]
4) [כך בגליון. ובפנים אוצר.]
5) [כך בגליון. ובפנים אוצר מוסתר.]
6) [כך בגליון. ובפנים אוצרות.]

°סִין, כמו שִׂין, ס״נ—שִׂין שמאלית: ואמר לי שהקב״ה הודיע לישראל שהבינה פעמים ברחמים ופעמים בכעס כשהיא שׂ כעס בעולם כשהיא שׁ רחמים בעולם וכל זה לישר דרכיו שלא ימסרו בסין הוא הדין הקשה (הקנה הקדי׳ ה:). הלא תראה באני הגבר שלשת הפסוקים שאחר הריש הראשון והשלישי מתחילין בשין (שמעת שבתם) והאמצעי מתחיל בסין (שפתי קמי) וכן במזמור קי״ט מצינו ג׳ פסוקים בסי״ן (שרים רדפוני שש אנכי שברתי לישועתך) וכו׳ והנה בפיוט אל אדון הסי״ן משמשת במקום סמך (סד״ל, מבוא למחזור כמנהג בני רומא, ד״ה כי הנה).

סִינַי, ס״ז,—א) שם ההר שנתנה עליו התורה לישראל —ב) *בהשאלה, חכם בקי בתורה כנתינתה מסיני, בהבדל מן עוקר הרים, חריף ומפולפל: פליגי בה רבן שמעון בן גמליאל ורבנן חד אמר סיני עדיף וחד אמר עוקר הרים עדיף רב יוסף סיני רבה עוקר הרים (רבי יוחנן, הורי׳ יד.). סיני אמר הלכה כרבי יוסי (רב נחמן בר יצחק, מו״ק יב.). — ג) °שם מאכל שאוכלין בשבועות חג מתן תורה מסיני: בהג השבועות היו אופין פשטידה או פלאדין גבוהה שקראו סיני (מנהגי מהרי״ל יב: ורשה; אוצר ישראל ערך אוכל 179.). — ובמשמ׳ זו, הר סִינַי: חרוז זה עשיתי ערב שבועות ר״ב ליק׳ בנימין בר״ב מרדכי מהעשירילע שנמול בחיקי שנת ואביו קרא ל״ו בנימי״ן והדרנתי לו אז כמנהג המדינה חלת דבש ובשמים נקראת הר סיני (יוסף בן יהודי זארק, ניב שפתים, כ״י .Jews' Coll, לונדון).

°סִינוּנִית, ס״נ,—מן ממיני הנחשים: ויש ממנו (מהנחש) כמו המין הנקרא הסינונית ומראהו דומה למראה הִסנונית וארכו קרוב לאמה (קאנון 7 ו ג כח).

°סִינַיוּת, ס״נ, — סגולת דבר שהוא מסִינַי: לאשר ולקיים ולחוק כל דבור ודבור שבתלמוד לא לבד להראות שהכמה גדולה יש בו אלא גם לברר קדושתו סיניותו ואלהיותו (ר״א לויפל, סע״י 7 55).

סִינָר¹), ס״ז, — א) מלבוש בצורת מכנסים קטנים שהאשה חוגרת ממתניה ולמטה תחת בגדיה: האשה

---

1) [מקורו אינו ידוע. החוקרים השווהו עם הערב׳ שׁנוּר a) והיוני ζωνάριον חגורה, ועי׳ יוסף הלוי [REJ, XI, 66

a) شنور

החוגרת בסינר בין מלפניה ובין מלאחריה חיבת (שבת י ד). הוא (עזרא) התקין שתהא אשה חוגרת בסינר בין מלפני' בין מלאחריה (ירושי מגלי ד א). ראו אותה חוגרה בסינר רוכל יוצאה מתוך ביתה כאור הדבר תצא (פי' הכינה, שם כתובי ז ז). סינר מפסיק בינו לבינה (רב יצחק בר יוסף, שבת יג:). רוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר אמר רבי הואיל ומכוער הדבר תצא (יבמי כד:). כמה היא טומאה כדי ביאה וכו' כמה היא הערואה ר"א אומר כדי חזות דקל ברוח ר' יהושע אומר כדי מזיגת הכוס וכו' אמר רבי יוסי כל אלו שיעורים לאחר התרת סינר (מד"ר במדי ט). —ובספהמ"א: אותו הסינר היה דרך מלבוש (החרומי, הלכי שבת ריז, סוף). ואז יעשו חגורות כלומר שמכסים בהם ערותם בלבד ובלבד בסינר של עלי תאנה והוא שמבקשים תואנות ועלות ללכת אחר תאותם (ר"י בכי אלעולי, מלמד התלמידים קלד.).—ב) °מלבוש עליון של נשים: ואפוד וכו' ולבי אומר לי שהוא הגור לו מאחוריו רחב כרחב גב איש כמין סינר שקורין פורצי"נט שחוגרות השרות כשרוכבות על הסוסים (רש"י, שמות כח ד). והחריטים הוא סינר שהשרות חוגרות כשרוכבות על הסוסים (ר"י קרא, ישעי ג כב).— והשתמשו בו בדבור העברי ובספרות החדשה למלבוש כעין טלית שחוגרין מעל לבגדים בשעת העבודה. Schürze; tablier; apron.

א. סִים, ש"ז, מ"ר, סִיסִים,—כמו א.סוס, עי' ערכו; ורגיל בלשון השיר: וצהל לסוסים וצפצוף לסיסים וגם מן הטסים כמו בן לעגורים (דונש, דעה לבי). ושתו עלי ציצים וקול סיסים לשיר עלי טוב הזמן חברו (ר"ש הנגיד, הנה ימי הקור). וקם התור והעגור והסים להתפאר עלי יופי אפיקים (רשב"ג, ישלים הסתו). ועת ישיש לבבו סים יעופף כמו עת יאנף תבל אנפה (הוא, זרועי על). ועל הלילה אשית חמסי אשר שת אהלי חשך פרושים ואהגה בם כיונים ואצפצף בשיחי כעגורים או כסיסים (הוא, רביבי דמעך). יתנה סים עלי אמיר למותו והעגור יקונן בין עפאים (רמב"ע, לשמש בא, דיואן בודלי). וגנים קננו שם סים ועגור לקינן נקבצו דיות ואיות (הוא, שם). והרים יפצחו רנה בלי פה ואם תרים עלי בדים וסיסים (הוא, הריח מר). וקול סים ועגור ויונה ותור טוב לך מנעים קול נבלים וצלצל (הוא, התרשיש ג טו). ואם כנור בעד מסך מנגן ואם תורים בעד סעיף וסיסים ואם שם הגביר משה וזכרו אשר מלא כזכר מור אפסים וכו' (ר"מ דרעי לקו"ק כב). ואל תורים ואל יונים וסיסים עלי נהר יהו עולים ויורדים (הוא, שם פג). ונטפי רסיסים ותורים וסיסים וכוסות עסיסים (ר"י חריזי, תחכמ', הקדי). ובו יצפצפו הסיסים ויטפו הרסיסים (הוא, שם ה). ושושנים והדסים ותורים וסיסים אילים וצבאים ויעלים ועפרים ופראים (ר"י בן זבארה, שעשוע' ג, דודקין 21). דרור הלילה או הסים (נאכט־שוואלבע, נאכטראבע) (שנהאק, תולדות הסייס קנא).

ב.*סִים, ש"ז, מ"ר סיסים, סיסין, כמו ציץ, ציצית,— החוטים היוצאים מכנף האריג, Franse; frange; tassel: עשאן מן הקוצים ומן הנימין ומן הגרדין פסולה מן הסיסין[1] כשרה (רב יהודה בשם רב, מנחי מב:).—ובספהמ"א: נימין שיש בצמר אסור לעשותן לבדן ציצית סיסין פקיעיות של שתי ושל ערב חלוקין רב ושמואל (גאונ', הגאוניקה, הוצ' גינצבורג 331). ואית דמפרשי כפיקה באבן שהנשים מתחילות לכרוך עליה את הסיסין (רגמ"ה, בכורי כב.).

***סִיסְיָא**[2], ש"נ, — כעס וחרון: גדי בן סוסי שהטית דברים כלפי מעלה והעלה סיסיא (תנחי האזינו ז).

***סִיסִין**[3], ש"ז, גם מ"ר,—שם עשב לרפואה, liquiritia[4]: ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתו רפואה אלו הן כרוב ותרדין וסיסין יבשין[5] וקיבה והרת ויותרת הכבד (ברכי נז:).—ובספהמ"א: שם בלשון הנקרא בלשון רבותינו ז"ל סיסין וביוונית ולישקוויני (רבנו נסים, פי' ספר יצירה, קונטרי המסורת, דוקס). לבומרה[6] יחבשנו בחרמל[6] כתוש שנילוש בחומץ או בסוסין[6] כתוש (ר"מ אלדבי, ש"א, נתיב ד עח:).

---

1) [רש"י (שם.) פירש פקעיות בדוריות של חוט. וכן ר"ת שם, והרי"ף (הלכי ציצית סי' רסט). ועי' קרויס, ארכיאולי' I, 567.]

2) [מהארמ' במקום נְסִיסִיָא, מן נסס, עצב.]

3) [מן היוני σίσων ?, עי' לֵו (שמות הצמחים עמ' 207). ובתשו' גאונים קדמוני' (הוצ' קסל מג.): ומי סיסין עשב הוא וטוב מאד שמילקו במים ורוחץ בהן.]

4) תרג' ד"ר מזיא.

5) [שם מד: ומי סיסין דבש, והוא ט"ס תחת יבש עי' ד"ס. ובע"ז (כט.) הגרסה ומי סיסין יבישה, ופירש"י שם: פוליו"ל יבש שורה במים ושותה, ע"כ. ובברכ' (מד:) פרש תבשיל פוליא"ל. ועי' גיטי (סט:) סיסין רטיבא במיא.]

6) [בדפו' ורשה למורסא, בחרדל, בסיסין.]

*סיע¹), ממנו סִיֵּעַ, *סִיּוּעַ, *סִיּוּעָה, *סִיעָה.

*סִיֵּעַ, סייע, פ"י, — עזר, תמך בפלוני: שהחייתנו וקיימתנו וזכיתנו וסייעתנו וקרבתנו להודות לשמך (בשם רבי סימאי, ירוש' ברכו' א ח). שלא יאמר ע"ז שלו סייעה (שם ע"ז א ח). מה נשתנו פטרי המורים מפטרי סוסים וגמלים א"ל גזרת הכתוב הוא ועוד שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים (ר' אלעזר, בכור' ה:). מאי דכתיב וישכב עמה בלילה הוא מלמד שהקב"ה סייע באותו מעשה (רבי יוחנן, נדה לא.). רבי יהודה בן נקוסה היו המינין מתעסקין עמו וכו' וכיון דאתא אמרין ליה תלמידוי רבי סייעוך מן השמים ונצחת (מד"ר קהל', כל הדברים). ואעפ"כ לא סייעה אותה שעה (פסיק' רבת', יהודה וישראל). ראשונים היו שואלין שמאל מהו שתסייע לימין בכוס של ברכה (ר' ירמיה בשם ר' יוחנן, ירוש' ברכ' ז ו). אחד האוחז בקולמוס ואחד אוחז בידו וכותב האוחז בקולמוס חייב והאוחז בידו פטור נתכוון לסייעו האוחז בידו חייב והאחז בקולמוס פטור (תוספת' שבת יא [יב] טו). השיב ר' לסייע לדברי בן בתירה (שם פסח' ג ט). מעשה ברבי יהושע בר חנניא שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל רבי יוחנן בן גודגדא א"ל בני חזור לאחוריך שאתה מן המשוררים ולא מן המשוערים (ערכי' יא:). בשע' שעשו ישראל את העגל ביקש הקב"ה לכלות שונאיהן של ישראל אמר לו משה רבש"ע העגל הזה טוב הוא לסייע לך וכו' (ר' ילמק, מד"ר דבר' א). בשחרית השכים חזקיהו ומצאן בפותין אמר דומה שלא באו אלו אלא לסייעני התירן והלכו וספרו נסיו וגבורותיו של הקב"ה (ר' ישמעאל ברבי יוסי בשם ר' אבא, שם שה"ש, אתי מלבנון). אם הם ינצחוני ברחו לכם ואם לאו באו וסייעוני על ישראל (מכיל' בשלח, עמלק א).—ורגיל בבינ': מי שאינו מניח את העניים ללקוט וכו' או שהוא מסייע את אחד מהן הרי זה גוזל את העניים (פאה ה ו). הגדול שבדיינין פותח לזכות וחבירו מסייעו מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין אותה (תוספת' סנה' ט א). לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה אלא מסייע מלמטה ובונה (ב"ב ו:). אחת רבוצה ואחת מהלכת בעטה מהלכת ברבוצה פטורה רבוצה במהלכת חייבת לימא מסייע ליה היה בעל קורה ראשון (ב"ק לג.). איכא רב זביד דקאי כוותך ושנויי ליה מסייע אין בו ממש (אמימר, ביצ' כב.). אבל מסייע בבצים מלמטה (אבא בריה דרבי בנימין בר חייא, נדה יג.). מכאן אמרו מי שאינו מניח את העניים ללקוט או מניח האחד [ואת אחד אינו מניח] או שמסייע לאחד מהם הרי זה גוזל העניים (ספרי דבר' רפד). הלכה אני אומר ומקרא מסייעיני (ר' אבהו, ירוש' יבמ' ח ג). בעי מיניה מרב חסדא הולכה בזר מהו א"ל כשירה ומקרא מסייעני וישחטו הפסח ויזרקו הכהנים מידם והלוים מפשיטים (יומ' מג.). אמר לו משה זה העגל שעשו ישראל עכשיו הוא מסייעך הוא מוריד גשמים ואתה מפריח טללים (מד"ר במד' ג). לכך כתיב והיה מחניך קדוש וגומר שלא יהיו ביניהם ממזרים ולא נולדים שלא בקדושה לפי שאין הקב"ה מיחד שמו עליהם ואינו מסייעם במלחמה (רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן, שם ט). מהו מואב סיר רחצי אמר האלהים אף כשיבואו הגואלים הללו אני בא ומסייען עד שיבואו המואביות עמהם (שם יד).—ונקי': ואם היתה שמאל מסייעת את הימין הכל מודין שהוא (חילוק) כשר (תוספת' זבח' א ה). בכל יום לא היה בה אמה גמורה והיום היה בה אמה ומחצה כדי שתהא הזרוע מסייעת (ירוש' יומ' ד ד). הכל כשרין להזות חוץ מטומטום ואנדרוגינוס ואשה וקטן (שיש) בו דעת אשה מסייעתו ומזה (יומ' מג.). וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסיעתם וצדקתם עומדת לעד (רבי גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא, אבו' ב ב). להודיע זכותן של צדיקים כמה מסייעתן שאלו ירד ידיד הזה עם הערביים לא היו ממיתים אותו מריח עורות גמלים ועטרן אלא זמן לו הקב"ה שקים מלאים בשמים וכל ריחנין טובים (מכיל' בשלח ה).—ומ"ר: וחכ"א כלם טהורין חוץ מתלוי נפה של סלתין וכו' ותלוי מגל הבלשין מפני שהן מסייעין בשעת המלאכה (כלים יג ד). אין קושרין את הסוס לא לצדדי הקרון ולא לאחר הקרון ולא הליבדקוס לגמלין ור' מאיר מתיר אם היו מסייעין בירידה ומעלה הכל מודין שאסור (תוספת' כלא' ה ד). כיצד מסייעין את הבהמה ביום טוב גופת בחושמו ונותן

---

1) [בערב' שָׁאעַ a).]

a) شاع

את הדד לתוך פיו ואוחז בוולד כדי שלא יפול (שם שבת טו [עז] ג). בראשונה היו אומרין אין מסייעין את הנחתום העושה בטומאה ואין מוליכין עמו גריצות לתנור (שם ע"ז ז [ח] ג). אין מדיירין לא בשבתות ולא בימים טובים ולא בחולו של מועד אפילו בטובה ואינו רשאי להושיב שומר ולא לנער את הצאן ואם באו מאיליהן אין מסייעין אותן (רבי שמעון בן לעזר, ירוש' שביעי ג ג). אין מדיירין לא בשבתות ולא בי"ט ולא בחש"מ ואם באו מאליהן מותר ואין מסייעין אותן ואין מוסרין להם שומר לנער את צאנם (מו"ק יב.). את כל הגוים שומע אני כמשמעו תלמוד לומר האלה אין לי אלא אלה הגוים מנין לרבות מסייעיהן תלמוד לומר האלה (ספרי דבר' נ). הכל מסייעין את המלך כל שכן הכל מסייעים בשביל כבוד מלך מלכי המלכי' הקב"ה ואפילו רוחות ואפילו שדים ואפי' מלאכי השרת (מד"ר שה"ש ח). —ואמר הפיטן: נורא לא יתבונן ביד פשעו לשלח סיעו בבא לטהר וטהרו במקוה שלח (אדעה כי אין זולתך, יוצ' שבת תשובה). מיד צר אושיעהו וביושר אסיעהו וטובי אשביעהו (גנזי שכטר' ג, דודסון 140). ענני ובתשובה קבליני סיעיני עזריני עונה עתירה (אתחנן, בקשה ליוה"כ, סדור תימני). —ואמר רבא הלכה חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור וכו' ומי אמר רבא כן והאמר רבא וכו' וסייע רבא לטעמו (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 14). וסייע שמואל לטעמו דאמר שמואל השותפין וכו' (שם 71). סייעי לר"י משנה זו שנינו (והזהיר, ויקרי עז.). מטבחי של בית אחאב אינו סייעי שע"פ הדבור היו מביאים עורבים (שם כג.). כל הנמנע מלעשות מצוה או מלסייע את חברו כדי שלא יעני סוף בא לידי עוני (כ"ק, ב"מ יח.). נעשה אדם אע"פ שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למינים לרדות לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן (רש"י, בראש' א כו). ומעשה בדיין אחד שהיה עולה בדוגית קטנה לעבור בנהר ופשט אחד ידו וסייעו בעלייתו והיה לו דין ואמר לו הדיין הריני פסול לך לדין (רמב"ם, סנה' כג ג). מקל של זקנים טהור מכלום שאינו אלא לסייע (שם כלים כה יז). וכן הנותן לבעלי מנאפים הרי כאילו סייע ושידך ביניהם (ספ' חסידים תתתת שכו). חולה אומר איני צריך ורופא אחד מסייעו לומר כן (המאירי, יומ' ח, פג.). שאמר לו (לר"י ב"ר יוסי) אדם אחד בא וסייעני לטען משא של עצים וקנאם ממנו (טוש"מ, פריקה וטעינה רעב י). אבל אם מחל לו זכותו אחר שלקח כגון שבא המצרן וסייע אותו או שכרו ממנו (שו"ע חו"מ, מלכנות קעה כט). כשהאדם עורך בלבו מחשבות טובות אז יסייעהו ה' לדבר בם (ר"י בן נחמיאש, פי' משלי טז ד). אם לא סייעוהו בעולמם איך יושיעוהו בעולם שאינו שלהם (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי יא ה, ד"ה לדקת). ועל כן צריך שישתדל בזמן שהוא יכול להרויח ושלא יתעצל בזה אם יסייעהו המזל (רש"ע פלקירא, ראשי חכמה 17). — ‏*וסיֵּע עם: אמר להן רבא לטובלי יין כשתשאו חבית יין לא תקראו לגוי לסייע עמכם שמא על גב שמטריחין תשליכו ונעשה שבא מכוחו ואסור (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכ' פסוקי 148). ואפילו סייעה עמו בגידול בנים וכביסה וטויה ותיקון תפירות בגדי הבנים אין לומר שזה עבור מזונות רק כן דרך נשים זקינות לעשות בבית שהמה שם אף שאוכלת משל עצמה (שו"ע חו"מ, פתחי תשובה, מתנה רמו יז).

—נתפ', *נִסְתַּיֵּעַ,—סֻיְּעוּ אותו, סִיֵּע לעצמו: ומסתייע זה הפירוש מתלמוד ארץ ישראל (ערוך, ערך דקע). בא הנהר והשקה נותן להן כל שכרן מן השמים נסתייעו (רמב"ם, שכירות ט ו). והאלדים יודע כי לא נעזרתי בחיבור הספר הזה בזולתי רעייוני וכתיבתי ולא נסתייעתי בו בבלתי מחשבתי (הק' מדה"כ לרסב"ג, יח). מה שנסתייע מהירושלמי (המכריע פז). הנה נסתייעתי מדברי רז"ל שחורה פעם בתורה הנקראת חיזוק שהיא תלמוד תורה לשמה (ר"י בן נחמיאש, פי' משלי ג יח). אך מה שמסתייעים מן הכתובים שנראה שמראים כי בראש החדש היתה להם שביתה ממלאכות (ר' אהרן הקראי, ספר ג"ע יג::). ובין כך ובין כך יסתייע לי רות שהות להינצל והימלט עד עברינו מתוכם (פענח רזא, בראשי ח.). והרוצה להחכים ימשיך מהחכמה דרך הדרום אל הת"ת ששם התורה ואל המלכות חכמה תתאה והרוצה להעשיר ימשיך מהבינה דרך הצפון אל המלכות והרוצה להתגבר ימשיך מבינה דרך גבורה והוד למלכות חרב נוקמת נקם ברית ומסתייעת מהנצח לנצח האויבים וכל בהינות אלה ודומיהם מתחלפות מעין המאורע בספי' הבנין (פלח הרמון ח י כח).

*סִיעָה[1]), ש״נ, מ״ר סיעות, — חבורה, אספה, Schar : Partei ; compagnie, troupe ; company : בשעה שיצא למלחמה עשו לו סיעה פיסטון וירד מלאך והצילו (ר׳ פינחס, מד״ר ברלשי׳ מו, סילודי׳). כשהייתי רואה סיעה אחת (תנח׳, בהעלותך כ, בובר). — בכנ׳, סִיעָתוֹ, סייעתו, סִיעָתֵנוּ: ר׳ יהודה נשיאה בנו של ר״ג בר רבי הורה ולא הודו לו כל סיעתו ואמרי לה כל שעתו (ר׳ יוחנן, גיט עו:). אין פרץ שלא תהא סיעתנו כסיעתו של שאול שיצא ממנו דואג האדומי ואין יוצאת שלא תהא סיעתנו כסיעתו של דוד שיצא ממנו אחיתופל (רב ושמואל ואמרי לה ר׳ יוחנן ור׳ אלעזר, ברכ׳ יז:). כתב שבנא פתקא שדא בגירא שבנא וסיעתו השלימו חזקיה וסיעתו לא השלימו (סנה׳ כו.). וישמע אל תרהקה מלך כוש וגו׳ שטף שבנא הסוכן וסיעתו והלך לכוש ונטל חמדת כל הארצות ובא לו לירושלים לקיים מה שנאמר יגיע מצרים וסחר כוש וגו׳ (סדעו״ר כג). מלך כוש וסבאים אנשי מדה אלו חיילותיהן עליך יעבורו זה חזקיהו וסייעתו (מד״ר שה״ש, אתי מלבנון). ואמר דעבר פרת עבר דלא יעבור דניאל וסיעתו וחבורתו עלו באותה שעה אמרו מוטב שנאכל סעודה ארץ ישראל ונברך על ארץ ישראל עזרא וסיעתו וחבורתו לא עלו באותה שעה (שם, קמתי אני לפתוח). — סִיעָה של בני אדם: סיעה של בני אדם שאמרו להם גוים תנו לנו אחד מכם ונהרוג אותו ואם לאו הרי אנו נהרוג את כלם יהרגו כולם ולא ימסרו נפש אחת מישראל (תוספת׳ תרומ׳ ז כ). והוא שהיתה סיעה של בני אדם כשרין עוברת לשם (ר׳ אמי, כתוב׳ עו.). ראה סיעה של בני אדם עוברין ועדיו ביניהם (סנוע׳ לה.). כשהייתי רואה סיעה של בני אדם הייתי הולך בדרך אחרי שלא להטריח עליהן שלא יהיו רואין ועומדים מלפני (מד״ר במד׳ טו). — ומ״ר: הנכנס לעיר ומצא סיעות של בני אדם אמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר (ירוש׳ דמאי ד ט). — סִיעוֹת חברים, סִיעוֹת עם הארץ: בבן עיר בסיעות חבירים בסיעות עם הארץ (רבי יונה, שם). — של כהנים, של נערים: סיעה של כהנים עוברת ופירש אחד מהן ובעל דרי מציני שתוקי כהן גדול (ר׳ יוחנן, ירוש׳ כתוב׳ א ט). למלך שהיה עובר וסיעה של נערי׳ עומדי׳ וקלל אחד מהן את המלך וכו׳ (מד״ר במד׳ כ). — ובסהמ״א: ראשי הסדרים וראשי המדרשים והפרקים והסיומין והסיעות (ר׳ שמואל חסני, JQR. XVIII, 404). להקים החבורה ולנהגה כשורה שלא יהו נפרדים החבירים והתלמידים והסיעה קבץ והמדרש ריבץ (אחימעץ, סדר החכמים ב, ניבויאר 124). ויפארהו במכתביו ואגרותיו אל מקהלותיו ואל סיעותיו השותים בצמאה מדברותיו (ד״ה יהודי מצרים וא״י ב, מן 24). — ואמר הפיטן: וקלל את עצמו וסיעתו עמו וגם ביזה לשמו לשומי לחוצה (גנזי שכטר ג, דודסון 284). תתעב מתי גנבים וסיעתם שוללים וחומסים כל עתם רחק מעשק והיה תם (תתעב, יוה׳ ב שבועי). ראובן משכן ביתו לזמן והתנה שאחר הזמן יהיה רשות לדור בו הוא וסיעתו וכו׳ ומפני התנאי רשאי להשכיר ולמשכן אפילו למי שיש לו סיעא גדולה מסיעתו (שו״ע חו״מ, סוכר סעז). ועמד הוא וסיעתו שפיתה אותם בדברים (תולדות ישו, כ״י תימני, הוצ׳ קרויס 120). והיה בלבי כאש בוערת לשמוע קול מבשר טוב מבית אדוני וסיעתו אף רוחי בקרבי יהגה אימה אחרי כי עברו הימים ואין קול ואין קשב (קובץ אגרות בוקסטורף א 1). — ובמשמ׳ כתה, בעלי שטה אחת: אשר ראו דעת אפיקורוס היוני באמרו כי כל הדברים הם נופלים במקרה כי לא תראה בהם כונת מכוון וסיעתו נקראים בעלי ההנאה (ר״י א״ת, הכוזרי ה כ). ואמנם ן׳ סינא וגדולי הישמעאלים וסיעתם יחשבו כי השכלים הנבדלים המניעים הם עשרה (ר״י מפיסקו, מנח׳ קנא׳ 29). ולכן תאמר סיעת פיתאגורש שלא ימשך שכל הדברים הנמצאים בגופים השפלים ימצאו בעליונים (ר״י אברבנאל, שמים חדשים, עיון ג, יט:).

[1]) [כך בארמ׳, ובערב׳ שיעה a)].

a) شيعة

*סַיִף[1]), סייף, ש״ז, מ״ר סַיְפִים, — מין חרב Schwert; épée; sword: לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא בתרים וכו׳ ואם יצא חייב חטאת (שבת ו ד). מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה (סנה׳ ז ג). הסיף[2]) והסכין

[1]) [מן סוף, וכך בארמ׳, ובערב׳ שֵׂיף a) שאול מהארמ׳, עי׳ פרינקל Aram. Fremdw. 289].

[2]) בכתב״י מנקדות כ״י פרמה מנקד הַסֵּיף.

a) سيف

והפגיון והרמח וכו' הרי אלו טמאין (כל״ס יג א). הסייף מאימתי מקבל טומאה משישופנו והסכין משישחיזנה (שם יד ה). סייף שנהרג בו סודר שנחנק בו אבן שנסקל בה ועץ שנתלה עליו כולן טעונין טבילה (תוספתי סנה׳ ט ח). ארבע מיתות נמסרו לבית דין הרשות לא ניתן לה אלא סייף בלבד (שם ט י). הוסיפו עליהן הסייף והעטרה והטבעת הסייף שהורג בו והעטרה שמתעטר בה טבעת שחותם בה (ירוש׳ ע״ז ג א). מדבק ישר׳ עם הגוי נותנו לימינו ואין נותנו לשמאלו ר׳ ישמע׳ בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה אומ׳ בסייף בימינו במקל בשמאלו (תוספתי ע״ז ג ד). לטיפה של דם שהיא נתונה על גבי חדה של סייף נחלקה הטיפה לכאן ולכאן זהו בין השמשות (ירוש׳ ברכ׳ א א). סייף וסוס ותרים במלחמה אין להן הונאה (ר׳ יודה בן בתירה, שם ב״מ ד ח). כיצד מאיימין וכו' כיצד מאום׳ לא תאמרו ראינוהו רודף אחריו וסייף בידו נכנס לחורבה אחריו נכנסנו אחריו ומצאנוהו הרוג ראינוהו יוצא והסייף מטפטפת דם וכו' (שם סנה׳ ד יא). אראה בנחמה אם לא ראיתי רודף אחר אחד נכנס לחורב׳ נכנסתי אחריו ומצאתיו הרוג וזה יוצא וסייף מנטף דם (שם). אחד אומ׳ בסייף הרגו ואחד אומ׳ במקל הרגו הכחיש עדות בתוך עדות אף רב מודה שבטל׳ העדו׳ (שם ה ג). ספר וסייף ירדו כרוכים מן השמים אמר להם אם עשיתם את התור׳ הכתובה בזה אתם נצולים מזה (ר״א, ספרי דבר׳ מ). למה לא החזרת לי שלום אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי (ברכ׳ לב:). אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר באירון הרגו אין זה נכון (רב חסדא, סנה׳ לו:). וכל מי שהוא אוכל ואינו מברך את המלך יותז ראשו בסייף (ר׳ שמואל בר רב יצחק, מד״ר ברא׳ ע, תיאוד׳). מלך כשהוא משביע את לגיונותיו אינו משביען אלא בסייף כלומר שכל העובר על התנאים הללו יהא הסייף הזה עובר על צווארו (ר׳ יצחק, שם ויקר׳ ו). מכין אותה ברחבה של סייף ומערערים אותה ומשקים אותה על כרחה (שם במד׳ ט). למקופוטי של מטרוניא כשהיא עוברת בשוק משמטין סייף וזיין לפניה וסייף וזיין מלאחריה כך היא התורה וכו' (רב הונא, פסיק׳ דר״כ, בחודש השלישי). באותו הלילי נדדה שנת של מלך מלכי המלכים הקב״ה ונדדה שנת המלך שבארץ ונבהל ועמד משנתו וראה בחלומו להמן שנתן את הסייף להורגו ונבהל ועמד משנתו (פדר״א נ).—ומ״ר: וכולן היו צריכים להביא עדותן חוץ מן הירא ורך הלבב שעדיו עמו וכו' רואה שימוט סייפים ומים יורדים בין ברכיו (ספרי, דבר׳ קצב). לפי שהיו מצרים אומרים וכו' אין אנו מניחים אותם ולא עוד אלא [אנו] נוטלים סייפים וחרבות ואנו הורגים בהם (שם שנז).—ובסהמ״א: אם ראו אותו חנוק ותלוי באילן הרוג ומושלך על גבי סיפו[1]) זה הוא שהאביד את עצמו שלא בדעת (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכ׳ פסוק׳ 128). וידע כי סיף וספר כרוכים ביד שכלו ובידו לבחור באיזה מהם שירצה (מנחם מאירי, מגיב כסס). ויהי כנאספו מרי דלי ויתיעצו עצות רעות על עם יי׳ ויאמרו למה זה הם טרודים להלחם עם ישמעאלים סביבי ירושלים הלא ביניהם עם שאינם חוששין ליראתם ואף כי אבותם תלו אלהיהם למה נחיה אותם ולמה יהיה חנייתם בינינו נתחיל בראשם סייפינו ואחר כך נלך בדרך תעותינו (QGJD. II 4).—ואמר הפיטן: סחף מחר הקריה באגחיל סיפי בראש זה אתחיל סנגרון משנאי תמור השחיל (אודך כי אנפת, שבת א חנכה).

***סִיֵּף**, סייף, פִּעֵ׳ מן סוף,—א) בלה ואבד vertilgen; exterminer; to exterminate: א״ל אשכול (לאברהם) מה את הולך ומסייף[2]) עצמך בין שונאיך (מד״ר ברא׳ מג). נמשלתם כעפר הארץ מה עפר הארץ מי יכול לסייף את עפר הארץ נמשלתם כחית השדה ומי יכול לסייף את חית השדה נמשלתם ככוכבים מי יכול לסייף את הכוכבים (שם ק).—ב) ובמשמ׳ עשה לבסוף: למלך בו״ד שבנה פלטרין ושיכללה ובשמחתו ששמח בה סייף[3]) בה בית דירתו (אליהו זוטא ג).

—*פֻּעַ׳, סֻיַּף, בינ׳ מ״ר נק׳ מְסֻיָּפוֹת, מסוייפות,—שהשאירו אותן לבסוף, כמו סֵיפוֹת: הבכורות והמסוייפות הרי אלו פטורות וכו' אילו הן המסוייפות משיקפלו המקצועות (ירוש׳ דמאי א א). הפגין של שביעית אין שוקלין אותן ובמסוייפות מותר מפני שהיא מלאכתן (שם שביעי׳ ד ו).

—נתפ׳, *נִסְתַּיֵּף,—שֶׁסֵּיפוּ וגמרו אותו: נסתייפו התאנים והוא משמר שדהו מפני ענבים (שם דמאי א א). בשם

1) [בשבלי הלקט, (שמחות יט), מנקד סֵיפוֹ.]

2) [נ״א ומסיים, ועי׳ הערת תיאוד׳.]

3) [עי׳ הערת מא״ש. ואולי זה מן סף כמו הסתופף, (תהל׳ פד יא).]

שאין אדם יכול לסייף עפר ארץ כן אין זרעך מסתייפין (מדה"ג סבטר, ושמתי אה זרעך).

***סִיפָה**, ש"נ, רק מ"ר סִיפוֹת, סייפות, — פירות מאחרים וגרועים, הפך מן בכורות: בשלשה פרקים משערים את הכלכלה בבכורות ובסיפות[1]) ובאמצע הקיץ (תרומ' ד ו). בבכורות וסייפות אסורות באמצע קייץ מותרות (ר' יעקב, תוספת' שם י ג). הבכורות והסייפות בגינה חייבות ובבקעה פטורות ואלו הן הבכורות עד שלא ישימו שומר והסייפות משיקפלו המקצעות (שם דמאי א ג). פגי ערב שביעית אין חולקין אותן בשביעית בסייפות מותר מפני שמלאכתן בקור ובכפניות מותר (שם שביע' ג כח). פגי הסייפות מטמאין טומאת אוכלין (שם עוקצ' ג ו). לאריס רע שהיה אוכל את הבכורות ומכבד למלך את הסיפות (מד"ר ברא"ש' כב, היאודי). — ובסהמ"א: הבכורות והסייפות שבבקעה פטורין מן הדמאי (רמב"ם, מעשרי יג ג).

***סִיפוֹנִית**, ש"נ, סיפוונית, מ"ר ספוניות, — הפירות האחרונים, כמו סיפה, סֵיפָן: אוכלין על הרהיפין ועל הדיפרא אבל לא על סיפוניות[2]) (ר' יוסי, תוספת' שביע' ז יח). דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ ספוניות[3]) ושאר מי פירות של תרומה ר' אליעזר מחייב קרן וחומש (ברכי לח.).

***סֵיפָן**, ש"ז, מ"ר סֵיפָנִים, — תבואה מאוחרת וגרועה, כמו סיפה: למלך שהיו לו שני אוצרות של אגדן וזרע את הראשונה ועלתה כולה אגדן וזרע את השניה ועלתה כולה גידי סיפי סיפנים[4]) (רבי פינחס ורבי חלקיה בשם רבי סימון, מדרי שמואל א).

א. סִיר[5]), ש"ז, מ"ר סִירוֹת, סִרוֹת, כנ' סִירוֹתָיו, סִירֹתֵיכֶם, — קדרה של חרס או של נחשת, יבשלו בה, Topf; pot: מי יתן מותנו ביד יי' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע (שמות טז ג). ויאמר לנערו שפת הסיר הגדולה ובשל נזיד לבני הנביאים ויצא אחד אל השדה ללקט ארות וימצא גפן שדה וילקט ממנו פקעות שדה מלא בגדו ויבא ויפלח אל סיר הנזיד כי לא ידעו ויצקו לאנשים לאכל ויהי כאכלם מן הנזיד והמה צעקו ויאמרו מות בסיר איש האלהים ולא יכלו לאכל ויאמר וקחו קמח וישלך אל הסיר ויאמר צק לעם ויאכלו ולא היה דבר רע בסיר (מ"ב ד לח-מא). ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו ואת עצמותיהם פצחו ופרשו כאשר בסיר וכבשר בתוך קלחת (מיכ' ג ג). היא הסיר ואנחנו הבשר וכו' המה הבשר והיא הסיר וכו' היא לא תהיה לכם לסיר ואתם תהיו בתוכה לבשר (יחזק' יא ג-יא). שפת הסיר שפת וגם יצק בו מים וכו' אוי עיר הדמים סיר אשר חלאתה בה וחלאתה לא יצאה ממנה (שם כד ג-ו). והיה כל סיר בירושלם וביהודה קדש ליי' צבאות ובאו כל הזבחים ולקחו מהם ובשלו בהם (זכר' יד כא). ירתיח כסיר מצולה ים ישים כמרקחה (איוב מא כג). כי כקול הסירים תחת הסיר כן שחק הכסיל (קהל' ז ו). — וְסִיר נָפוּחַ: סיר נפוח אני רואה ופניו מפני צפונה (ירמ' א יג). — סיר רחץ, ישפכו בו מי הרחיצה, והוא כלי נמאס, ומליצה של בזיון הוא סיר רחצי: מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי (תהל' ס י). — ומ"ר: בטרם יבינו סירתיכם אטד כמו חי כמו חרון ישערנו (שם נח י). — ובכלי המקדש, שמו בו הדשן שהיו גורפים מהמזבח: ועשית סירתיו לדשנו ויעיו ומזרקתיו (שמות כז ג). ויעש את כל כלי המזבח את הסירת ואת היעים (שם לח ג). ואת הסירות ואת היעים ואת המזרקות וכו' אשר עשה חירם למלך שלמה בית יי' נחשת ממרט (מ"א ז מה). ואת הסרות ואת היעים וכו' ואת כל כלי הנחשת אשר ישרתו בהם לקחו (ירמ' נב יח; גם יט). — ואמר בן סירא: מה יתחבר פרור אל סיר אשר הוא נוקש בו והוא נשבר (ב"ס, גני' יג ב). — ובסהמ"א: כקול סירי משק תחת סיר אש (רסע"ג, קטע כ"י מספר הגלוי, מהגנ"י). — ואמר המשורר: יעלת חן עצובת רוח קול ישע מחכה ולבבה כסיר נפוח כי נפלה בחכה נשמע על כנף הרוח קול רחל מבכה (ר"י הלוי, קרחו מלאכי שמים). — ומשל לים: וסיר ירתיח וקול יצריח ואין משביח להמון קשים (הנ"ל, סערה על הים, שער השיר 97). כחול ים היא כבדה על כבדי ומעי

---

1) [נ"א ובסייפות.]

2) [כך בכ"י א"פ ובדפו' שיפוניות.]

3) [פירש"י סופי ענבים שאין מתבשלים עולמית ועושים מהן חומץ, ע"כ. ועי' סוף מ"ר. ובכ"י מינכ' הגרסה סתוניות. וכן במשנה (תרומ' יא ג) ובחול' (קכ:) עי"ש ברש"י. ומשנ' (נדר' ו ט). ועי' בהערת ד"ס לברכ' שם.] — 4) [הגרועים שבסיפנים. וכן פירי פירות, עי' סגל, Gram. Mishn. Heb. §. 393.]

5) [בערב' זיר a), כד גדולה. והושאל גם ביונית σιρός, σίρ‎ιτος.]

a) زير

תארה כסיר ירתח (ר״י זבארה, ספ׳ שעשוע׳ יג, הוצ׳ דודזון 141). ושם כבד בצד ימין חנותו לאסטומכא כאש לסיר היותו (הוא, נתי הנפש 165). — ומ״ר סירות: אך הזמן פתאם ישלח אש בסירותם אוי טרם אשר יבינו (ר״י חריזי, הענק קלג). בראותי כמה אנשים תועים ומשבשים בטרם יבינו סירותיה׳ נזיד עדשים (אבן בוסן, דפו׳ ויניציה, סז::)

ב.סִיר[1], ש״ז, מ״ר סִירִים, קוצים, Dorn; épine; thorn: לכן הנני שך את דרכך בַּסִּירִים וגדרתי את גדרה ונתיבותיה לא תמצא (הוש׳ ב ח). — ויגדל במקום שממה, ומליצה עלה השדה סירים, שהיה שמם: ועלתה ארמנתיה סִירִים קמוש וחוח במבצריה (ישע׳ לד יג). — וישמש לשרפה מתחת לכלי הבשול וכדומ׳: כי כקול הַסִּירִים תחת הסיר כן שחק הכסיל (קהל׳ ז ו). כי עד סִירִים[2] סבכים וכו׳ אכלו כקש יבש מלא (נחו׳ א י). — ובתלמוד: ועמוד ענן נוסע לפניהם משפיל הגבוה ומגביה השפל והורג נחשים ועקרבים ושורף סירים ואטד ועושה להם את הדרך מיושר (תוספת׳ סוט׳ ד ב). — ובסהמ״א: שמא כשעברתם אצל הקוצים והסירים נכנס אחד מן הקוצים בכנף מעילך (רש״י, סנה׳ מט.). — ואמר המקונן: כסירים סבוכים הגדילו המדורים האל אלה תתאפק אדון כל יצורים (הפריסו, קינ׳). אבכה ואתגולל עלי ערש רבוד כעל סירים ועל סכות (רמב״ע, התרשים ז קא). — ומ״י: הדר תבל כמו גנה מלאה בשושנים סביבם סיר וגם קוץ (ר״י חריזי, הענק רכע). יהי נכשל בפח דרכו וסירו (רש״ע פלקירא, המבקש, הקדמ׳).

ג.*סִיר, — עי׳ סרי.

*סַיָּר, ש״ז, מ״ר סַיָּרִים, סיירין, — כמו צַיָּר: שלשה עריסות הן העשויה לשכיבה טמאה מדרס ושל בנות טמאה טמא מת ושל סיירין ושל ציורות טהורה מכלום (תוספת׳ כלים ב״ב ב ע).

*סִיָּר, רק ביחי נק׳, מְסִיֶּרֶת: ובושו מאשר קוו בעיר חומה מסירת[1]) והובישו כמו גנב אשר נמצא במחתרת (ר״ש הנגיד, שלח יונה מבשרם).

א.סִירָה, ש״נ, מ״ר סִירוֹת, — כמו ב.סיר, ובפרט קוץ וחוח המשמש לחכה בציד הדגים, Haken; hameçon; hook: כי הנה ימים באים עליכם ונשא אתכם בצנות ואחריתכן בְּסִירוֹת[2]) דוגה (עמו׳ ד ב). — ובתו״מ, ביחיד סִירָה, סירא, במשמ׳ העקרית, קוץ: הפוקק את החלון בסירא והקושר ברזל בכרעי המיטה של חיה והעורך לפניה שולחן הרי זה מדרכי האמרי (תוספת׳ שבת ו [ז] ד). וכך היו סוכי שחין שבירושלים עושין הולך לו ערב פסחים אצל רופא וחותכו עד שהוא מניח בו כשערה ותוחבו בסירה ונמשך ממנו והלה עושה פסחו והרופא עושה פסחו (ספרא, ויקר׳, כפש כי תחטא א ח). מרצע אין לי אלא מרצע מנין לרבות הסול והסירה המחט והמקדח והמכתב ת״ל ולקחת כל דבר שנלקח ביד (ר׳ יוסי ב״ר יהודה, סבוע׳ ד:). — וגדר של קוצים: בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג[3]) (ר׳ אבא בר כהנא, סנה׳ מט.). א״ל אבנר מה אתה בעי למגלגל עם דין בסירה הוערה כיון דאתי לגבי מעגל א״ל דוד הלא תענה אבנר בכנף אמרת בסירה הוערת חנית וצפחת בסירה הוערו (פסיק׳ דר״כ, פכה). — ומ״ר סיראות: למלך שהתקין שני דרכים אחד מליאה קוצי׳ ודרדרים וסיראות והאחת מלאה בושם (מד״ר שמות כ).

ב.*סִירָה, סירא, ש״נ, מקום מוקף בעִגּוּל[4]), כמו זירה, — בית הסֹהר: וכל אותו הלילה היתה שרה שטוחה על פניה ואומרת רבון כל העולמים אברהם יצא באבטחה ואני יצאתי באמנה אברהם חוץ לסירה ואני נתונה בסירה אתמהא (מד״ר בראש׳ מ [מא] תיאודו׳). — ובהשאלה, במאסר: כך עשו ללוט נתנו אותו

---

[1]) [היחיד לא נמצא במקרא. ואמר רד״ק: וסיר יקובץ בלשון זכרים כי עד סירים סבוכים (נחו׳ א י) וסיר אחד יקובץ בלשון נקבות ועשית סירותיו (שמות כז ג), ע״כ. ואולי היחיד הוא בצורת נקבה סִירָה כמו בתו״מ. ועי׳ ערך סִירָה.]

[2]) כי הכונה כאן במלה סירים היא לקוצים מעיד החלק האחרון של הכתוב: אכלו כקש יבש, אך מליצת הכתוב קשה להלמה. ועי׳ ערך סבך.

[1]) [עי׳ ב.סור. ב.סירה. ואולי זה כמו בערב׳ מֻשַוַּר a), מוקף חומה.]

[2]) [מקביל לצנות, כמו חוח (איוב מ כו). וי״ת בדגוגית ציידין, ופרש״י ספינה קטנה של ציידי דגים ולפי שקטנה היא קורא לה סיר, ע״כ. ועי׳ גם רד״ק בשרשיו. ומשמ׳ זו נתקבלה בלשון הדבור ובספרות החדשה.]

[3]) [עי׳ רש״י, ובערוך ערך בור.]

[4]) [מן ב.סור, בערב׳ צירה b), גדרות צאן.]

a) مسوّر b) صيرة

בסירה ונטלו אותו עמהם כ״ב למה והוא יושב בסדום (שם מג).—ומשל, ראשו בתוך הסירה, ר״ל הוא אחוז, תפוש, הוא ערב בעד איזה דבר וכדומ׳: אמר (יהודה) מאי איכפת להון לאחי שראשי בתוך הסירה שאני ערב לפניך אני מתפגש בשבילו (מדה״ג שכטר, ויגש פסיקי).—והחלק של העין המוסגר ע״י הלבן[1]: ואיזהו תבלול לבן הפוסק בסירא[2] ונכנס בשחור וכו׳ (בכור׳ ו ג). — וחלק הפנימי הסגור של האגוז: מה אגוז זה עשוי ד׳ מגורות והסירה באמצע כך הוא ישראל שרויים במדבר ד׳ דגלים ואהל מועד באמצע (מד״ר שה״ש, אל גנת אגוז).

*ג. **סִירָה**[3], ש״נ, מ״ר סירות,—סחי ודברים מטנפים שהנהר או הים פולט אל שפתו: מה הים הזה כל סיר תיו על פיו כך סירותיהם של רשעים על פיהם (מד״ר תהל׳ ב ח). עלי נהר מה הנהר שוטף את הסירות אף יום הכפורים מכפר עונותיהם (ילק׳ שמעי, במדב׳ תשעה).—ובפהמ״א: ויצא הראשון למה יצא ראשון כדי שיהא הוא יוצא וסירותיו עמו פי׳ כל טינוף הדמים (חזקוני, בראשי כה כה).

*‏**סִירָה**, סיירה, ש״נ, בימה, Estrade; dais: המלך וכל העם ביפיו יבנו סיירה החתן לראותו בנות צעדה עלי שורה המלך בהקהל עולה בבימה וקורא משנה תורה החתן ביום חתונה על מגדל עץ הוגה בתורה (אליעזר ברי כהן, רשות לחתנים Monatsschr. 1895, 34).

*‏**סִירוֹנִית**, ש״נ, כמו סילונית: חיה זו חית הים הנפש להביא את הסירונית[4] (ספרא, שמיני ד ג).

א. **סַךְ**, ש״ז, קהל גדול וצפוף, Gedränge; foule; throng: אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כי אעבר בַּסָּךְ[5] אדדם עד בית אלהים בקול רנה ותודה המון חוגג (תהל׳ מב ה).—ואמר הפיטן: תרשישים ינהלום במרפא כנף טל גיל קול רנה לעבור בסך וטל (תחת, תפלי טל). צמאיך צוק להם יחיל לבבם פניך לראות בית מעון חביבם עבור בסך ועמוד אש סביבם וסור טמא בעלי דבבם (שלמה הקטן, מערוב, סליחי יום ג). בנים ובנות תשוקה בשוקיך שוקקו שחקו והשתקשקו בסך עובריך (ליון ידידות, קיני). כי הארכתם עד עשור אולי יצאו ממוקשם להתהלך בארץ החיים ולעבר בסך עד מקדשם (ר״י הלוי, אתה כוננת). נפשי תשתוחח לשמום מסלה דדוי סך לנוך סלולה (קלונימוס, אדברה תחנונים, יומ׳ יוה״כ). — שאון תרועת זרים תחת המית נבלים כנור ועוגב מעוברי בסך אל בית אלהים (מחפו, אהה״ל כז). ובאמת נרגיש בלכתנו אחרי המחבר הזה לכל אשר יוליכנו כאילו נעבור בסך ונדדה עמו בתוך שאון הקריות קאירה ואלכסנדריאה (גועלזגר, הקדמי ממלכים של פרנקל).

ב.*‏**סַךְ**, ש״ז,—מנין, סכום Zahl, Summe; nombre, total; number, sum: תנא אורך מחנהו ארבע מאות פרס׳ רחב צואר סוסיו ארבעים פרסה סך מחנהו מאתים וששים רבוא אלפים חסר חד (סנהי לה:).—ובפהמ״א: השבע לי בתורה שסך זה נשתייר לך עלי ואפרע לך אמר לו תן לי סך זה ותחרים סתם על מי שיגבה ממך תוספות כלום (ר׳ משה ברי חנוך, תשוי גאוני מז״מ כי). ותובע דמי פירות כמו סך וזה טוען נתתים לך בכיסך (כי החי, ס״ס 171, קבוצי קונטרס׳). ואותו הסך שימכר בו הבית באופן זה הוא שויו עתה והוא הסך שהפסידה ראובן[1] (ר״י מיגש, תשוי יד). כי ידוע הוא הסך שמקריבין ממנו בכל יום (פי׳ הרמב״ס, שקל׳ ד ג). אם יש לו בעין אותו סך שוכה נותן אין לו בעין לא אמר ולא כלום (ר״ן ג׳ירונדי, תשוי ח). ראובן הלוה לשמעון מעות ונתן שמעון משכנות לראובן ושוות המשכנות יותר מכדי הסך מההלואה ובאו נכרים בביתו של ראובן ושללו כל ביתו (שם יח).

---

1) Iris תרג׳ ד״ר מזיא.

2) [פירש רגמ״ה (בכור׳ לח.) וז״ל: הפוסק בסירא ונכנס בשחור מן הלבן סירה הוא כמו חוט שסובב השחור. וכך פרש״י.]—3) [מן הארמ׳ סרי, באש. עי׳ סרי.]

4) בפרוש ראב״ד הגרסה הסירוני.

5) [גזרתה של המלה וכונתה הנכונה הן בספק. מנחם חברה עם סכך. ואמר ריב״ג בשרשיו: ואיננו ישר בעיני מפני חלישות הענין והטוב בעיני שיהיה דומה לדברי רבותינו ז״ל סך סבינתא (ב״ב קסו:). אשר פרושו כלל המקנה וכו׳ ויהיה פרוש כי אעבר בסך בקהל כלומר בכלל עם ובמלואם אנהגם עד בית אלהים והכנוי אשר באדדם אשר הוא המם שב אל הסך אשר הוא הקהל, ע״כ. וכן רד״ק בשרשיו. וכעין זה גם רש״י בגדודי בני אדם וכו׳. וראב״ע מפרש: וטעם בסך כמו מוסף השבת שהיה בהר הבית ויש אומרים עם כלל החוגגים כמו סך חשבון, ע״כ. ומהחדש׳ יש שגזורה מן סֹךְ, ענפים מסבכים, וכן קהל גדול של בני אדם המתערבים זה בזה. וזה רחוק. וי״ת כד אעבר טללא, נקד סך, כמו סֻכָּה. וכעין זה כל התרגומים האחרים.]

1) כנראה לא לשונו ממש אלא לשון המתרגם מערב׳.

ויקח ממנו הסך שהודה ואח"כ ישביעוהו בי"ד על שאר כספיו (ר"י סדסי, אשה"כ, דבור לא תחמוד ססע, אות כ). וחשבתי בזה מחשבה דקה למה היו שבעים שנה וזה לפי שהשפעת המזלות הוא בסך זה ואחר כך חוזרים חלילה (ר"ש אבן וירגא, שבט יהודה 24). ואם המנהג לגרוע מכל הכתובה תעשו לפי מנהגכם ומה שטוען הבעל שאין עמו כלום כי הוא עני יש מן הדין שלא יגרשנה עד שיזמין לו המקום כל סך הכתובים (רי"ף, סו"ת יד). ולא היה אצל ראובן מה שישלם והעלה סך השכירות עם סך המשכונה ועשה מהכל סך אחד וכתבו אותו בסוף השטר בתוכו (שם קיד). וכיון שראה ראובן זה כתב ידו אמר מסך אחר שיש לי אצלו הוא כתב ידי זה הוציא שמעון שטר מחילה כי מחל לו ראובן כל תביעה וכל טענה שהיה לו אצל שמעון חוץ מסך שט"ח זה (שם רסד). — סַךְ מה: וצריך להגזים עליו וליסרו בכסף מלא טבי ותקולי שיתן סך מה לעניים (ר"מ מזרחי, פרי הארץ א, יו"ד יו). — סך כך וכך: לכך כותבין שטר שימוש גם לשמעון היאך היה לראובן שטר עליו מסך כך וכך שיהא הוא קודם זמנו (ר"י ברללוני, ספי הסטרות 33). — סך פלוני, ידוע: שאהזיר לה או לבאי כחה ממון הנדונייא סך פלוני (ר"ן גירונדי, תשו' יד). ראובן כתב מתנת בריא לשמעון בסך ידוע ונפטר ראובן והוציא שמעון השטר ותבעו ליתומי ראובן (רי"ף, סו"ת עז). — סך החשבון: ואע"פ שבטלו היובלות משגלו שבט ראובן ושבטים שבעבר הירדן מנו יובלות לקדש שמיטין ועל ידיהן עמדו על אמתות סך החשבון (רש"י, תשו' ה, קבול' קונטרס'). ובעבור כי סך חשבון הוא עשרה כי לא נוכל לומר אחד עד השלמת עשרה (ראב"ע, ספי לחות כח:). יש אומרי' כי מספר שבעים בעבור שהוא סך חשבון כי ששים ותשע היו (סוא, בראשי מו כג). — סך הימים, מהלך הימים: ומנהג שלא להזכיר סך הימים והשבועות (שבלי הלקט, ספירי העומ' סי' רלד). דמסתמא מפני אונסי הדרך קבל עליו נזירות להנצל מסכנת הדרך לסך מהלך הימים עד מקום פלוני (תוספ' נזיר ז.). — סַךְ ימים: ראובן ושמעון חברים במלאכת השחיטה ויהי היום נתקוטט ראובן עם טובי העיר וגמנו וגמרו ליסרו להעבירו מן השחיטה סך ימים (ר"י מאיר מזרחי, פרי הארץ א, יו"ד יו). — סך ממון, מעות: בד"א שאין ביניהם הכחשה בסך ממון שתחת ידם (עוש"מ

פלוגת' כה ב). ראובן בהיותו באנקונה לוה משמעון סך מעות והתנה עמו שיתן לו ריוח כך וכך (מהרשד"ם, סו"ת יו"ד סי' ע). ובכללם התנו להפריש ממונם סך מעות ולהניחם במקום בטוח (עמכוי מי ריקי, אדרי אליהו סו"ת, שאלה כד). — סך בגדים, ככרים: ראובן שלח ליד שמעון השרוי במדינת הים סך בגדים למכור במעות מדודים או להחליפם בסחורה וכו' (ר' רפאל מילדולה, מים רבים סו"ת חו"מ כ). שכשישבע הערל שהיה חייב לשמעון על סך הככרים שאמר שהוליך למקום המיוחד הנזכר ישלם לו סך הככרים ההם (ר' אהרן ששון, תורת אמת א לה). — סך מליצות: ולעבור בפצירה פים פעמים ושלש בסך מליצותיו להמריטן למען היות להן ברק (ר"ש בלוך, שבי"ע הקדי 7). — סך חללים: אדם מסך חללים אלפי גדודיו הפילו (שלום הכהן, ניר דוד 4). — סך הכל: ואין צריך לכתוב סך הכל קיבל אלא הכל קיבל עליו כך וכך (מעשה הגאונים, עפשטין 54). זה הרוס חשבון הוא מאתים וששים ושש לפי שמאתים וששים ושש הוי כמטחוי קשת ותמנהו ותמצאהו ז' פעמים ר' הרי אלף וארבע מאות וז' פעמים ס' הרי ת"כ סך אלף תת"כ וז' פעמים ו' מ"ב וחצי רוס קל"ג סך הכל אלף תתקצ"ה (ערוך, ערך רוס). ואתה מגיע אל תשבורת העקמימות הזאת בהוציאך את קוטר העגולה אשר היא נקטמת ממנה ותהיה מרבע את חצי הקוטר בחצי הקשת ותוסיף עליו תשבורת המשלש אשר על המיתר ויהיה סך הכל תשבורת העקמימות (ראב"ח הנשיא, המשיחה והתשברת 108). חלק פשיטותו ומהצית של חלק לוי וכו' סך הכל ח' מנין (רשב"ס, ב"ב קמג:). נמצא סך הכל בין כתבה ונדוניא וחקר כבודם (ר"י ב"ר ראובן, אזהרי כג:). תכלית וסך הכל עם שלוחיה כך וכך כסף שקלים (ר"י הדסי, אשה"כ יג:). — וסך לבדו במשמ' זו: ואם הנקבצים במדרגת העשרות כתוב גם הסך במדרגת העשרות תחת הקו המבדיל וכו' ואם היה הסך כלל לבד וכו' ואם היה הסך העולה ב' מיני כללים כמו ק"כ על דרך משל וכו' (ר"א מזרחי, מלאכת המספר, מין הקבוץ ג.). — ואמר המשורר: ועת גיבו יבכר לרגעים ובלתי סך בעת יפרח ויציץ (ר"י חריזי, תחכמוני יו). — ומ"ר סמי, סְכֵי שטר: ועל זה הסדר פרע לו ראובן כל סכי השטר עד פרוטה אחרונה (ר' אהרן ששון, תורת אמת עד). לא ישאר מנכסיו כדי שתוכל האלמנה לגבות כל סכי שטר כתובתה

(פרסייא, תורת חסד, סו"ת קמו). אני נותן לו במתנה גמורה מהיום ומעתה ומעכשיו סך שלשים גסים מ ס כ י שטר כתובתי ממה שהגביתם לי לפרעון ס כ י שטר כתובתי מנכסי עזבון בעלי (פרח מטה אהרן א מז).—סכֵּי כתובה: ובעלה מרוב שנאתו אותה עמד והזמין לה ס כ י כתובתה עד סוף פרוטה אחרונה (גנת ורדים, סו"ת, יו"ד ג ד). ובאה לבי"ד שיגבו לה כל ס כ י כתובתה (פרח מטה אהרן א כח). והעביר הסך הנ"ז לאשתו מ' רבקה תחת פירעון ס כ י כתובתה (פרי הארץ, סו"ת ב', חו"מ יח). שתגבה מהם כל ס כ י כתובה עיקר ותוספת שהוסיף לה (ר' חסדאי הכהן פרחייא, תורת חסד, סו"ת עט). ק"ק שהסכימו בגזרת חרם שכל הנושא אשה על אשתו יפקיד בראשונה וישלש ביד פקידי העיר ס כ י הכתובה ונדוניא של אשת הא' (ר' רפאל מילדולה, מים רבים סו"ת אה"ע ד).—סכֵּי נדוניא: שיהלוקו בין שניהם כל ס כ י הנדוניא שהיתה לנפטרת מרת אזיבואינה (ר' אהרן ששון, תורת אמת יט). אבל בנ"ד שיורשי שמעון טועני' מיורשי ראובן שישיבו להם בהשבון חלוקת נכסי השותפות מחצית העודף בס כ י הנדוניות שנתן ראובן לבנותיו יותר ממה שנתן שמעון לבתו יחידית (מורפורגו, שמש צדקה ג, חו"מ ז כ.).

סַךְ, ש"ז, מ"ר סַכִּים, סיכים,—כמו שִׂכִּים, קוצים: כך יבקש האדם תחבולות כ ס י כ י ם בצדו להנצל עצמו מיד הנחש הוא יצה"ר (ר' אליהו, שבט מוסר כג).

סֹךְ, ש"ז, כנ׳ סֻכּוֹ, סוּכּוֹ, סֻכָּה—מקום שמסתתרות בו חיות טרפות לארוב לטרפם, Dickicht; fourré; thicket: עזב ככפיר סֻכּוֹ[1]) כי היתה ארצם לשמה (ירמ׳ כה לח). יארב במסתר כאריה בְסֻכֹּה[1]) יארב להטף עני (תהל׳ י ט). — ובכלל כמו סֻכָּה: כי יצפנני בְסֻכֹּה[2]) ביום רעה יסתירני בסתר אהלו (שם כז ה). — ובהשאלה, דירה ומשכן: ויהי בשלם סוכּוֹ ומעונתו בציון (שם עו ג).—ואמר המשורר: ברת דודי אל שלם ס כ ך ואם תעינו מדרכך אנא הצץ מהרכך (ברח דודי, יוצ׳ ב פסח). ועוד יאיר חשכי ויקים את ס ו כ י וישיב שם מלכי ואויבי ידע כי יש אלהים בישראל (רלב"ע, אמרר בבכי). בחרתי בחיר האל השר הטפסר רבינו שמואל כי הוא לבדו ידע ערכי והאיר חשכי והקים ס כ י ואני אמתו והוא מלכי (ר"י חריזי, אגרי לשון הזהב, דברי חפץ, הוצ׳ עדלמן). המות מסך עלי כל חי חסך והיה להם ס ך ועברו העברות כאילו הוא מסעד לכל אדם נועד ומי זה חי לעד ועמד לדורות (רלב"ג, וחומר אל תחשה, האסיף תרכ"ו 147).

א·**סֻכָּה**, ש"נ, סמי סֻכַּת, כנ׳ סֻכָּתוֹ, מ"ר סֻכּוֹת, סֻכֹּת,—א) כעין גג עשוי בפרט מענפי אילנות וכיוצא בזה לשבת תחתיו למחסה מפני שמש, Hütte; hutte; booth: ויבן לו בית ולמקנהו עשה סֻכֹּת (בראש׳ לג יז). הארון וישראל ויהודה ישבים בַּסֻּכּוֹת ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה חנים (ש"ב יא יא). ונותרה בת ציון כְּסֻכָּה בכרם כמלונה במקשה (ישע׳ א ח). וְסֻכָּה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר (שם ד ו). ויצא יונה מן העיר וישב מקדם לעיר ויעש לו שם סֻכָּה וישב תחתיה בצל (יונה ד ה). — ובמליצה, צפן את פלוני בַּסֻּכָּה: תסתירם בסתר פניך מרכסי איש תצפנם בְּסֻכָּה מריב לשונות (תהל׳ לא כא). — וכן הקים סֻכָּתוֹ של פלוני, הקים מה שנהרס אצלו: ביום ההוא אקים את סֻכַּת דויד הנופלת וגדרתי את פרציהן והרסתיו אקים ובניתיה כימי עולם (עמו׳ ט יא). — ובהשאלה, עננים: אף אם יבין מפרשי עב תשאות סֻכָּתוֹ (איוב לו כט). ישת חשך סתרו סביבותיו סֻכָּתוֹ חשרת מים עבי שחקים (תהל׳ יח יב). — וכמו סֹךְ, לחיות טרף: התצוד ללביא טרף וחית כפירים תמלא כי ישוחו במעונות ישבו בַסֻּכָּה למו ארב (איוב לח לט-מ). — ב) בפרט, הַסֻּכָּה שיעשו לשבת בה שבעת ימי החג אחרי כלות עבודת השדה והכרם בא"י: בחמשה עשר יום לחדש השביעי חג הַסֻּכּוֹת שבעת ימים (ויקרי כג לד). בַּסֻּכֹּת תשבו שבעת ימים וכו׳ למען ידעו דרתיכם כי בַּסֻּכּוֹת הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים (שם מג מג). חג הַסֻּכֹּת תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך (דבר׳ טז יג). ועלו מדי שנה בשנה להשתחות למלך יי׳ צבאות ולחג את חג הַסֻּכּוֹת (זכר׳ יד טז). ויעשו את חג הַסֻּכּוֹת ככתוב (עזר׳ ג ד). צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשת סֻכֹּת ככתוב ויצאו העם ויביאו ויעשו להם סֻכּוֹת איש על גגו ובחצרותיהם ובחצרות בית האלהים (נחמ׳ ח טו-טז). —ובתו"מ: ס ו כ ת גינוסר אף על פי שיש בה ריחים ותרנגולים פטורה ס ו כ ת היוצרים הפנימית חייבת

---

[1]) [אמר ר׳ משה כי בסוכו כמו בסוכתו וככה אצל פנה (משלי ז ח) כמו פנתה (ראב"ע לתהל׳ שם). וכן מביא רד"ק (בירמ׳ שם), ובמכלול (קצג), ומהחדשים גורסין סֻבְּכוֹ, כמו (ירמ׳ ד ז).]

[2]) [כך הכתיב ואפשר לנקדו בְּסֻכָּה, והקרי בְּסֻכֹּה.]

והחיצונה פטורה וכו׳ סוכת החג בחג רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין (מעש׳ ג ז). חבילי של עצים וסוכה[1]) של קוצים שעשאו דלת לפירצה ולחצר אם היו קשורות ותלויות פותחים ונועלין בהם ואם לאו אין פותחין ונועלין בהן (תוספת׳ עירוב׳ יא יא). על כל סוכה וסוכה אומר לו הרי מזון והרי מים לייפות את כוחו (ר׳ יוסי, ירוש׳ יומ׳ ו ד). סוכת רועים סוכת קייצים סוכת בורגנין סוכת שומרי פירות סוכה מכל מקום כשרה (סוכ׳ ח:). ומנקיותיו אשר יוסך בהם שהיו מעמידין הלחם כמין סוכה שכל חלה וחלה נעשית סוכה לזו שהיא תחתיה (מד״ר במד׳ ד). — ומ״ר: שתי סוכות של יוצרים זו לפנים מזו הפנימית אינה סוכה וחייבת במזוזה והחיצונה סוכה ופטורה מן המזוזה (סוכ׳ ח:). — והסכה של החג: סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה רבי יהודה מכשיר (שם משנ׳ א א). העושה סוכתו תחת האילן כאלו עשאה בתוך הבית סוכה על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה (שם ב). סוכה המדובללת ושצילתה מרובה מחמתה כשרה (שם ב ג). מעשה בסוכתה של הילני המלכה בלוד שהיתה גבוהה יותר מעשרים אמה (ר׳ יהודה, ירוש׳ סוכ׳ א א). ומיום הכפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצות זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו (מד״ר ויקל׳ ל). — ובסהמ״א: העושה סוכה לעצמו או׳ ברוך שהחיינו וקימנו לזמן הזה נכנס לישב בה או׳ ברוך אקב״ו לישב בסוכה (הוספ׳ ותקונ׳ לסדר רע״ג 36). — ואמר המשורר: אנחנו נעשה סכות בשמחה והמה מכלמתם אבלים (ר״ש הנגיד, הלי׳ תעם). כרועה אשר ירעה צאנו למקנהו עשה סכות (רמב״ע, אל חי יואל). — ב) שם למסכת של המשנה בסדר מועד.

ב. *סֻכָּה, ש״נ, מ״ר סֻכּוֹת, — כמו שֻׂכָּה, קוץ, ואמר המשורר בשתי המשמע׳: יש קץ לכל תכלה לבד אופל לולי אשר נפרש כמו סכות אכבה ואתגולל עלי ערש רבוד כמו על סירים ועל סכות (רמב״ע, ההרסים ז ס).

סכה[2]), ממנו *סָכָה, *סִכּוּי, *סִכְּיוֹן.

*סָכָה, פ״ע, שׂכה, הביט: וכן הוא אומר אבי מלכה ואבי יסכה אלא שהכל סוכים ביופיה (ספרי במד׳ לט). יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסכתה ברוח הקדש (ר׳ יצחק, מגיל׳ יד.). אבי סוכו שהיה אביהן של נביאים שסוכים ברוח הקדש (מד״ר ויקר׳ א). — וכיו׳ פעו׳, מ״ר: השותה יין חי עצמותיו שרופין מזוג עצמותיו סכויין[1]) כראוי עצמותיו משוחין (אבא שאול, נדה כד:). — ובסהמ״א: בעין הסוכה ברוח הקדש (ערוך, ערך אבני שיש טהור). הסוכין ברוח הקדש (רעז״ע, חגי׳ ב א). — ומקור סְכוֹת: ואם תט אלי סכות חין ערכי כבודך לא יחל (מנחם בן סרוק, אגר׳ אל ר׳ חסדאי, ספ׳ תשוב׳ 32). — ואמר הפיטן: זכה בכן גזעו שלול דת נסוכה ברוח הקדש סכות כמו הורם סכה (אליס כהעזין, יול׳ ב סוכות). סכותה משכן מסכות דבירי סכות והובלגו גבורי (פנה קורו מני, קינ׳ לת״ב).

*סִכּוּי, סיכוי, ש״ז, שה״פ מן סכה, — צפיה ותקוה, Aussicht, Hoffnung; expectative, espérance; prospect, hope: ושמא תאמר אבד סברי ואבד סכויי תלמוד לומר אני ה׳ אני סברך ואני סכוייך ועלי בטחונך (ספרא, אחרי יג). — ועי׳ עוד א. סֵבֶר. — ואמר הפיטן: הוגים אבד שברם ובטל סכוים באשונים (אמרר בבכי, סליח׳ יז תמוז). סמלוני רשע לקצץ נקם תלבוש סבר קויך וסכוים תעמיד מלבוש (לוס גדליה, מחז׳ איטלי׳ ב, ס.). אם לא למד בילדותו לא אבד שברו ובטל סיכויו (אליעזר פאפו, פלא יועץ י, ידיעה קכח).

*סִכּוּךְ, סיכוך, ש״ז, — א) שה״פ מן סִכֵּךְ: מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה לסיכוך מסככין בה ואינה מקבלת טומאה (סוכ׳ א יא). חמשה דברים נאמרו בדלעת יוונית אסורה בסיכוך על גבי זרעים עוקצה טפח אוסרת כל שהוא מביאה את הטומאה וחוצצת בפני הטומאה (תוספת׳ כלא׳ א ו). סיכוך שאמרו בנוגע (ירוש׳ כלא׳ ב יא). — ב) והדבר שמסככין בו: הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסיכך על גבה פסולה ואם היה סיכוך הרבה מהן או שקצצן כשרה (סוכ׳ א ד). הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה (שם ט). בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש מן הכותל לסיכוך ד׳ אמות פסולה (שם י). מצינו

---

1) [בכ״י א״פ סיבה.]
2) [כך בארמ׳].

1) [פרש״י שחורין שמעתי ל״א סכויין בלא מוה, ע״ב. ובערוך גורס סכואין. וכן בתוספ׳ הרא״ש.]

סיכוך שהוא בקירוי (ירוש׳ סוכ׳ א א). פעמים שאדם בא מן השדה בערב וחבילתו על כתיפו ומעלה ומניחה על גבי סוכתו כדי ליבשה ונמלך עליה לסיכוך והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי (ר׳ חייא בר אבא בשם ר׳ יוחנן, בבלי שם יב.). מה תמרה זו אין בה פסולת אלא תמריה לאכילה ולולבים להלל חריות לסכוך סיבים לחבלים (מד״ר ברא׳ מא).—ובסהמ״א: שהקנים הנתונים בנקבים צדדין והסיכוך הנתון על גבן צידי צדדים (רש״י, שבת קכד:). ולא יסכך על גביהן אלא א״כ הרחיק הסיכוך מן הכותל שיש בו החלון ארבע אמות (רמב״ם, סכה׳ ז ה). אבל בתורה בעבור שלא היה רוצה לאופן הסכוך לא אמר עלי כך וכך אלא אמר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל (ר׳ אהרן הקראי, ספר ג״ע סה:). התם מיירי כשלקחו בית בנוי ועלייה עליו או שירשוהו שלא זכה העליון מתחלת מקחו אלא בסיכוך קל (לבוש, נזקי שכנים קנג עז).—ואמר הפיטן: זכר סכוך לדורות להם להורות לסכך ולקרות (אכתיר זר סהלה, יוצ׳ א סוכות). סלה אתה אל מסתתר סכוך ענגים שבעה אותי לסתר (י״ז בתמוז, מחזו איטלי א קם:). — ומ״ר סִכּוּכִים: בדפנותיה וכמצבותיה בסכוכיה ובצלותיה בביאותיה וביציאותיה (כי אקח מועד, יוצ׳ ג סוכות).

*סְכוּכִית,—כמו זכוכית.

*סְכוּם, ס״ז, — סך ומנין, Summe, Zahl; montant, nombre; amount, number: הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי חמשים אגוזים עשרים בצים עשרים רמונים ובלבד שלא יאמר לו סכום מנין ר׳ שמעון בן אלעזר או׳ ובלבד שלא יאמר לו סכום ממכר (תוספת׳ יו״ט ג ז). ואצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי עשרים ביצים וכו׳ ובלבד שלא יזכיר לו סכום מדה רשב״א אומר ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח (ביצ׳ כט:). ד׳ גזרות גזר פרעה עליה׳ בתחלה גזר וצוה לנוגשין שיהיו דוחקין בהן כדי שיהיו עושין הסכום שלהן וכו׳ אמרו להן הנוגשים אם אתם הולכים לישן בבתיכם עד שאנו משלהין אהריכם בבקר היום עולה לשעה ולשתים ואין אתם משלימין את הסכום שלכם (מד״ר שמות ה). פקודיהם במספר כל זכר פקודיהם זה המנין במספר זה הסכום ודכוותיה (שם שה״ש, אמת היא יונתי). ויתן יואב את מספר מפקד העם אל המלך וגומר מספר זה המנין מפקד זה הסכום (שם). ואמר נקבה שכרך סכום קבוע פרוש (ילק׳ שמע׳ ברא׳ קל).—ובסהמ״א: מה שאתה שואל אם יכול לומר לגוי מה שאתה נוטל משאר שהן כיוצא בהן אתן לך מאילו למחר דבר זה אפי׳ מישראל אסור לפי שהוא [כמו] זכירת סכום מקח (מעשה הגאונים מד, עפשטין). מנים לשון סכום כלל החשבון והן עשיריות (רש״י, ברא׳ לא ז). ואת מתכנת הלבנים סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום כשהיה התבן נתן (מוכן) להם אותו סכום תשימו עליהם גם עתה למען תכבד העבודה עליהם (הוא, שמות ה ח). חמשה וששים ושלש מאות ואלף כך סכום החשבון (הוא, במד׳ ג כ). וחכמי הרבנים נתנו סכום כמה ילושו שהוא שעור מ״ג ביצים ושליש ושעור העושים (ר״א הקראי, ספר ג״ע, ענין חג המצות מו::). א״ל פרעתיך סנה בסחורה פלונית שהיה השער שלה כך וכך והביא הלה עדים שלא היתה שוה כל כך ותובע ממנו המותר וטוען פרעתיך וכו׳ הוחזק כפרן שבני אדם נותנים דעתם לזכור סכום השער (שו״ע חו״מ, הלוואו׳ עט יג). כי אמרו בעלי הקבלה האמתית כי סכום מדרגות הטומאה שנשפעו באילן העליון בסבת זוהמת הנחש הם אלף כחות ונקראים נשים נכריות (הרקנטי, ג כ.). וכותב כל הסכום הנז׳ בעמוד הראשון ונוסף עליהן עוד סכום אחרים (ר׳ אהרן ששון, שו״ת תורת אמת פג, קג:).—ועם כנ׳: שסכומה כך וכך (טוחו״מ עט י). וכתב לו המלוה בכת״י לראיה שמקבלו על הש״ח שסכומו כו״כ ולא נשאר חייב לו על הש״ח כלום (פתחי תשובה, הלוואות, שו״ע חו״מ כ). — סְכוּם הכל, כמו סך הכל: ויש מי שאומר שאם למעלה היה פורט והולך ולמטה כתוב סכום הכל כך וכך ופיחת או הוסיף בזה אנו אומרים ודאי טעה בחשבון (שו״ע, חו״מ, הלוואו׳ מב ה). — ומ״ר סְכוּמִים, וגם סְכוּמוֹת: ולכן הוצרכו בני הקהילה (של פראג) יצ״ו ללות ברווחים ובבוא זמן הפרעון רבתה המחלוקת בענין הסכומות ונתפרדו הלבבות ונעשה רחוקים וקשרו קשרים בסתר ואף בגלוי (רי״ט ליפמאן הלר, מגילת איבה ד:). הגבאים בימים האחרונים פושטים עור העם מעליהם ולוקחים סכומים גדולים בעד קבורת המתים (יל״ג, הוצ׳ דביר לעס 169).

*סִכּוּן, סיכון, ס״ז,—סה״פ מן סִכֵּן, סִכּוּן נפשות, כמו סכנת נפשות: ומה אם דבר שהוא פריעת החוב כתיב בו למען ייטב לך ולמען יאריכון ימיך דבר

שיש בו חסרון כיס וסיכון נפשות לא כל שכן (ירוש' פאה ח).

*סִכּוּף, מ"ר סִכּוּפִים, סמי' סִכּוּפֵי, — שה"פ מן סִכֵּף, כמו סִגּוּף: מכאן שהיתה קורת רוח לישראל והיתה תאניה ואניה סכופי סכופים והיתה לי כאריאל כחורבן ראשון חורבן שני כיון שחטאו גלו וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה (רבי נחמה דקסרין, מד"ר איכ', פתיח'). לשלושה מקומות גלו ישראל אחד לפנים מן נהר סמבטיון דכתיב לאמר לאסורים צאו לאשר בחושך הגלו חוץ מן נהר סמבטיון על דרכים ירעו אלו שירדו עליהם ענן והקיפן ובכל שפיים מרעיתם אלו שגלו לדפני אנטוכיא וירב בבת יהודה תאניה ואניה סכופין סכיפין (רבי ברכיה בשם רבי חלבו בשם רבי שמואל בר נחמן, שם).

סִכּוּת, ש"ז,—שם אלהים מאלהי הבבליים[1]: ונשאתם את סִכּוּת[2]) מלככם ואת כיון צלמיכן כוכב אלהיכם אשר עשיתם לכם והגליתי אתכם מהלאה לדמשק (עמוס ה כו-כז).

*סִכֵּי[3]), שמש, — אדם שיש לו מום בעיניו: איזהו חרום הכוחל שתי עיניו כאחד וכו' סכי שמש[4]) זוגדם וכו' (בכור' ז ג). איזה הוא סכי שמש שרואה

---

1) [באשורי סַכּת, תֹּאר להאל נִנְ־אִב, והוא הכוכב שבתאי. הנקוד העברי הוא, כנראה, נקוד של גנאי מן שִׁקּוּץ.]

2) [התרגומים העתיקים נקדו סֻכּוּת, מן סֻכָּה. ותיאוד' תרגם ὅρασιν ὄψιν, מן סכה. ולדעת ריב"ג בשרשיו הוא מלשון הסכת ושמע. ועי' כִּיּוֹן.]

3) [המלה היא בלשון יחיד, כמו שמוכח מהענין, ועי' בהערה לקמן. ובכן סְכֵי הוא כמו סְכֵה. וכן כותבים הקדמונים רפי במקום רפה, ועוד. ובנפרד סְכֶה. ובפרוש הרמב"ם מפרש בלשון רבים. והוא כנראה מן הפעל סכה, ואולי בלשון סגי נהור. ובתוספות פרשו כמו חסוכי שמש.]

4) [בגמ' (שם מד.). נאמר תני רב יוסף סני שמש, ע"כ. ופרש"י ששונא את השמש, ע"כ. ורגמ"ה: שאינו יכול להסתכל בשמשו, ע"כ, וכן בערוך. אולם מהתוספת' ברור שסכי שמש יכול לראות אלא שאינו רואה כראוי מפני שהוא רואה יותר מדבר אחד בבת אחת. וד"ר מזיא סובר שבתוספת' ערבבו מום זה עם מה ששייך להמום המובא במשנה קודם: עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה, והוא מתרגם סכי שמש, הולי blepharospasmus. ועי' גם Preuss, Bibl.-Talmud. Medizin 306.]

את החדר ואת העליה כאחת לראות אחד רואה שנים (תוספת' שם ס ג).

*סִכְּיוֹן, ש"ז, כנ' סִכְיוֹנוֹ — ראיה, מראה, Gesicht; vision: עתיד וגנוז פנינים ערוך נגדו מלפנים סכיונו אין לפנים שרפים וחיות ואופנים (ראשו כתם פז, יוצר א' פסח).

*סַכִּין[1]), ש"נ[2]), מ"ר סַכִּינִים, — כמו שַׁכִּין, כלי של מתכת עם יד יחתכו בו, Messer; couteau; knife: אין משחיזין את הסכין[3]) ביום טוב אבל משיאה על גבי חבירתה (ביצ' ג ז). השפוד והאסכלה מלבנו באור והסכין שפה והיא טהורה (ע"ז ה יב). בראשונה היו אומרין שלשה כלים ניטלין בשבת מקצוע של דבילה וזומה ליסטרון של קדירה וסכין קטנה שעל גבי השולחן (תוספת' שבת טו א). ואח"כ בא אביו של תינוק ואמר להן עדיין בני מפרפר ולא נטמאת הסכין מלמד שטומאת הסכין היה קשה להן יותר משפיכות דמים (שם יוה"כ א יב). סכין היתה טורפת וצוו עליה וגונזה (אבא שאול, שם מנח' ט כג). כגון שנטל קרנו של מזבח או שנפגמה הסכין שומע אני יתקנם בשבת תלמוד לומר ויקהל משה [וגו'] בחול ולא בשבת (מכי' ויקהל א). סכין ירדה מן השמים ובקעה את כריסם (ספרי, במדב' פה). תיפתר במניח סכין סמוכה לרשות הרבים וכו' (ר' יוסי בי ר' בון, ירוש' ב"ק א א). סכין (שחפץ להכשירה לפסח) תוחבה בארץ ג' פעמים ודייו ר' בא בשם רב יהודה הדא דתימר בסכין קטנה וכו' (שם, ע"ז ה טו). טיט שעל גבי מנעלו מגררו בגב סכין ושעל בגדו מגררו בציפורן (שבת קמא.). איבעיא להו מהו שנעשה סכין ארוכה וישחוט (יומ' לא.). רבא אמר בסכין מלובנת (יבמ' קכ:). הרי שלחן והרי בשר והרי סכין ואין לנו לאכול (ר' יוחנן, קידוש' מו.). קרבנות צבור סכין מושכתן (רב יהודה בשם שמואל, זבח' ו:). ואם שהט (ישראל מומר) בודק סכינו אחריו נמצאת סכינו יפה מותר לאכול משחיטתו ואם לאו אסור לאכול וכו' (רבא,

---

1) [כך בארמ'. ובערב' שִׂכִּין,a) שאול מהארמ'. עי' פרינקל Aram. Fremdw. 84.]

2) [בסהמ"א גם בלשון זכר.]

3) [בקטע מהגני' ביה"מ שכטר מנקד הַסְּכִּין. וכן כ"י בודלי משנ' כלים No. 282.]

---

a) سكين

חולי ג:). סכין של עבודת אלילים מותר לשחוט בה ואסור לחתוך בה בשר (ר' נחמן בשם רבה בר אבוה, שם ח.). איתמר השוחט בסכין ונמצאת פגומה אמר רב הונא אפילו שיבר בה עצמות כל היום פסולה היישינן שמא בעור נפגמה (שם י.). סכין שיש בה פגימות הרבה תידון כמגירה (ת"ר, שם יז:). לא שנו אלא שפלטתו חיה אבל פלטתו סכין בטיל (ר' יוחנן, שם קכד.). בשלשה דברים אני משבח את בני מזרח אינם נושקים בפה אלא ביד ואין נושכין בפת אלא חותכין בסכין ואין יועצים אלא במקום רחוק (רשב"ג, פסקי' דר"כ, פרה, בובר). בשעה שבקש אברהם לעקוד יצחק בנו אמר לו אבא בחור אני והוששני שמא יזדעזע גופי מפחדה של סכין ואצערך שמא תפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן אלא כפתני יפה יפה (רב ילמק, מד"ר בראשי' נו). אין סכין מתחדדה אלא בירך של חבירתה (ר' חמא בר חנינא, שם סט). בלק היה בעל קסמים ובעל נחש יותר מבלעם שהיה נמשך אחריו כסומא למה הדבר דומה לאחד שיש בידו סכין ואינו מכיר את הפרקים וחבירו מכיר את הפרקים ואין בידו סכין (שם במד' כ). פתח יצחק ואמר רבונו של עולם כשאמר לי אבא אלהים יראה לו השה לעולה בני לא עכבתי על דבריך ונעקדתי ברצון לבי על גבי המזבח ופשטתי את צוארי תחת הסכין ולא תזכור לי זאת ולא תרחם על בני (שם איכ' פתיח').—ובסהמ"א: שחוקת הסכין שנפגמה בדבר הקשה ששבר בה (רמב"ם, שחיט' א כה). ומצאתי בשם רבינו אפרים שאם נפגמה הסכין או השפוד שנרצם מערב י"ט דברי הכל דאסור (ר"י לנדא, האגור תריד). ואם בא לשחוט מבחוץ בסכין ארוכה אעפ"כ יש להוש שמא ימשך ויכנס (המאירי, יומי ג לא.).—סַכִּין מטרפת: סכין שנפגם אין משחיזין את פגימתה בשמטה אין מהוירין אותה אבא שאול אומר סכין מטרפת [1] היתה במקדש ונמנו עליה כהנים וגנזוה (זבחי' פח.).—וסַכִּין של מילה: והוציא את הלולב לר"ה פטור מפני שהוציאו ברשות אף בסכין של מילה ואף במצה כן (ירוש' שבת יט).—עמדה סַכִּין, קהתה: סכין שעמדה מותר לחדדה ביום טוב (ר' יוסף, ביצ' כח:).—ובסהמ"א: או שנפלה סכין מידו ונטלה או שעמדה סכין או שיגע ובא חבירו ושחט וכו' וסכין ששוחט בה כששוחט בה שור צריכה סכין להיות כשיעור שני צוורי בהמה (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 135). כי הכותב או המדבר ע"פ הדקדוק יזהר מתת לזכר לשון הנקבה וכו' ולא ישתמש מהפעל עומד במקום היוצא או ההפך וכיוצא באלה ממה שיחליש שנון הדבור ויתנהו בסכין שעמדה ושפוד שנרצם (ערוגו' הבושם כח, לח.).—ומ"ר: מה יהא על העם שלא הביאו סכיניהם ופסחיהם למקדש (תוספת' פסח' ד ב). הבא בטומאת כלי שרת הכ' בטומא' הוא בא בטומאת כלי שרת הבא בטומאת ידים הבא בטומאת סכינין (ר' לעזר, ירוש' שם ז ו). הטבח צריך שלשה סכינין אחת ששוחט בה ואחד שמחתך בה בשר ואחד שמחתך בה הלבים (רב יהודה אמר רב, חול' ח:).—ובסהמ"א, נושאי הַסַּכִּינִים: וכה עשו תמיד בכל יום בתוך ירושלם נושאי הסכינים בתוך העם (יוסיפון שסח). ויבאו שרי המלך אגריפס בהיכל ועמהם גדודי המלך הלוך והכות בפריצי' וידלגו עליהם מאחור נושא הסכינים אשר לפריצים (שם שעד).—בעלי הַסַּכִּינִים: ויירא העם מאד מפני הפריצים בעלי הסכינים כי קלים היו בעלי הסכינים וממהרין במלאכתם (שם שסח). וילכו העם בקרב ירושלם איש איש כלי מלחמה בידו ולבוש שריון מפני בעלי הסכינין (שם). ויכו בסכינים הנה והנה בחיל המלך כי חניתות וחרבות גדולות שלופות ביד גדודי המלך כחוק המלחמה אבל הסכינים כאשר היו קטנים באו תחתיה' וידקרו תחת שריונם (שם שעד).—והשתמשו בו גם בזכר: ויהי איש שונא לרעהו וישכור עליו רוצח מן הפריצים בידו חרב חדה קטנה בעל פיפיות הנקרא סכין (שם שסד). הביאו לו את הסכין קרצו ומירק אחר שהיטה על ידו (Elbogen, Stud. 105). סכין שנשמט מן הנצב או שנפגם אין מחזירין אותו (רמב"ם, כלי המקדש א טו). סכין זה ידוע לנו בן יומו (רבי יונה, משפטי בדיקת הסכין, הולי קורונל). ואפי' הסכין חדש ולא שמשו בדבר של איסור אלא שפצעו בו את האגוז (שם). עוד ילמדנו אדוני אבי נר"ו אם נאבד הסכין אחר השחיטה קודם בדיקה שכתבת להיתר (הרא"ש, שו"ת כלל כ, טו).—ומשל: הקלף והדיו שלו ולא משל האשה והכוונה אין אדם נותן סכין לשוחטו והאשה טוב לה עם בעלה (הקנה, סוד מלות גיטין). אין אדם נותן סכין לעצמו (שם). סכין מסובך ביד שוטה (מרלה המוסר

1) [פרש"י שהיתה רכה ליפגם פגימות דקות ומטרפת את הקדשים, ע"ב. ובתוספת' (מנח' ט כג) הגרסה: סכין היתה טורפת וצוו עליה וגנזוה.]

מג). ויש לפילוסוף בדמיון זה מאמר בספרו בשם אפלטון שהוא היה אומר אל תניע האש בסכין ולא היתה כוונתו ולא השגת חכמתו למנוע מהניע האש בסכין לפי שאין תועלת ברגילות זה המאמר שאין בתנועת האש בסכין משיכת תועלת ולא השגת נזק אך כוונתו היתה להזהיר שלא לדבר עם הכסיל במה שיכעיסהו והמשיל האש בכסיל והסכין בדבר המכעים ואמר אל תניע האש בסכין כלומר לא תדבר עם הכסיל במה שמכעיסהו (ר' יצחק הישראלי, ספר היסודות, כ"י כזנחכסי).—שושן ברא הוא אירוין והוא נחלק לשני מינים האחד ניצתו לבנה והשני ניצתו כמו תכלת ועליהו דומה לחרבות ולסיכינים ושרשם דומים לשורש הקנה וטוב ריח (כ"י אסף הרופא, 60).

סְכִירָה, ש"נ, — שה"פ מן סָכַר: כמו פותח ומתיר הסכירה שהיתה מעכבת המוך (המאירי, משלי יז יד). אמת המים המביאה מים מן הנהר לשדות ורגילין לעשות בורות למלאותן וכו' שהרי המים הפקר הם לכל ומן הדין כל הקודם בהן דרך הילוכן בלא סכירה וכה עשו חז"ל תקנה זו מפני דרכי שלום שלא תהא מחלוקת ביניהם לומר אני אסכור תחלה אלא יסכרו כלם על הסדר שהם קרובים לאמה יותר (לבוש, שותפי בקרקע קע ג). פעירה חילוף לסכירה (שלמה ברי שמואל, ספר המליצה, ערך פער, הוצ' בכר 12).

א.**סכך**[1], ממנו סָךְ (?), סֻכָּה, א.סָכַךְ, מוּסָךְ, מֵיסַךְ, מְסֻכָּה, מָסָךְ, °מְסָכִי, סֹכֵךְ, *סְכָךְ, *סְכָכָה.

א.**סָכַךְ**, פעו"י סַכֹּת, סַכּוֹתָה, סַכֹּתָה, סֹכֵךְ, סוֹכֵךְ, סֹכְכִים, יָסֹכּוּ, יְסֻכֻּהוּ, — סָכַךְ על דבר, הוא היה להדבר כעין סֻכָּה ממעל להַדָּבָר, schirmen, bedecken; mettre à couvert; couvrir; to screen, cover: והיו הכרבים פרשי כנפים למעלה סֹכְכִים בכנפיהם על הכפרת (שמות כה כ). את כרוב ממשח הַסּוֹכֵךְ וכו' ואבדך כרוב הַסּוֹכֵךְ מתוך אבני אש (יחזק' כח יד יו). ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפרשים וְסֹכְכִים על ארון ברית יי' (דהי"א כח יח).—וסַךְ במשמ' זו: כי הכרובים פרשים כנפים אל מקום הארון וַיָּסֹכּוּ הכרבים על הארון ועל בדיו מלמעלה (מ"א ח ז).—וְסַךְ פלוני דבר על דבר, עשה את הדבר כעין מכסה על הדבר: וְסַכֹּתָ על הארון את הפרכת (שמות מ ג). — וענפי האילן וכדומ': תחת צאלים ישכב בסתר קנה ובצה יְסֻכֻּהוּ צאלים צללו יסבהו ערבי נחל (איוב מ כב). — ובהשאלה, סַךְ לו בענן, עשה שיהיה לו הענן לְמִסְתָּר: סַכֹּתָה בענן לך מעבר תפלה (איכ' ג מד).—וְסַךְ באף: סַכֹּתָה באף[1]) ותרדפנו הרגת לא חמלת (שם מג).—סַךְ לראשו של פלוני, היה לפלוני למחסה: יי' אדני עז ישועתי סַכֹּתָה לראשי ביום נשק (תהל' קמ ח). — ואמר הפיטן: טלאיו סך כבחוצלת אני הבצלת (אפיק רנן, יוצ' ב פסח). — ואמר המשורר: יום נחית גאולים לשומם תחת צללים סכתה בענן הושבת באהלים (ר"י הלוי, יום כפור). כן הסדים תן עליהם סככים בכנפיהם (שם). למי יי' סכותה בענן לך מעבור תפלת לאומך ותשמור כל חטאתם (ראב"ע, למי יי').—כשרון כה יהליף לשושנה הוגגת ועוצרת וסוככת ברננה (דגול מרבבות, יוצ' ב סוכות). שבע מהיצות סוככות ולהם מהשרים (אלים כהשעין, שם). לכרובי סככים כפרת סוככים משם רוח סכים (שם). והרעים יריעו והעננים וככים והגשמים נתכים (ראב"ע, אגר' מי בן מקין).—גדול כחן של עומלי תורה וגומלי הסדים שאינן הסים בשום אחד מאלו ר"ל שאינם סוככים עצמן בצל כנפי הנזכרים לעופף בהם על הארץ בהתנשאות מעלה ורוממות (ר' יהודה מוסקאטו. נפוצות יהודה יג). — וביני פעו' סָכוּךְ, סְכוּכָה, סְכוּכִים, סְכוּכוֹת: הסכוכה בענן צל יומם (אווי סכת דויד, יוצ' ב סוכות). ידאו הרבה עדים מְקֻשָּׁרִים ענגים סכוכים כעל כנפי נשרים (אלים כהשעין, שם). נדיבי עמים סודרי ערכות באברתו לעד יחיו סכוכות (דגול מרבבות, שם). פרצו ויעברו סכוכים אגהות רוחות מביכים לשוש יהיו נהפכים (גנזי שכטי ג, דודסון 130).

—הפע', יָסֵךְ, תָּסֵךְ, הָסֵךְ, מֵסִיךְ,—א) הֵסַךְ על דָּבָר, כמו סַךְ: ויבא את הארן אל המשכן וישם את פרכת המסך וַיָּסֶךְ על ארון העדות (שמות מ כא).—ובהשאלה, הֵסַךְ בדלתים, במשמ' עשה מְחִצָּה בפני דבר: וַיָּסֶךְ

---

1) [כמו שׂכך, קרוב לנסך, סוך. וכן בארמ'. ובערב' שַׁכַּ a) ובאשור' סַכֻּ, חֵרֵשׁ, שאזנו סתומה; סִכֻּ, סֻכֵּר של נהר (Del., Handw. 497). אולם אפשר שהעקר בסמך ולא בסין, ומקביל להערב' שַׁכַּ b), סָתַם, נתהרש. עי' פרינקל Aram. Fremdw. 90; Hoffmann, Phön. Insch. 35.]

a) شك b) سك

---

1) [רש"י פרש כמו בפסוק הקודם: הצצת את האף להיות מהיצה בינך ובינגו ותרדפנו בו, ע"כ. ואולי הכונה כסית את עצמך באף כמו בלבוש או כלי זין.]

בדלתים ים בגיחו מרחם יצא (איוב לח ח).—יָסֵךְ בעד פלוני, במשמ' זו: לגבר אשר דרכו נסתרה וַיָּסֶךְ אלוה בעדו (שם ג כג).—יָסֵךְ על פלוני, יהי' לו למחסה: וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ותָסֵךְ עלימו (תהל' ה יג). וְיָסֵךְ לפלוני בכנפיו: כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות באברתו יָסֶךְ לך ותחת כנפיו תחסה (שם צא ג-ד).—ובתוה"מ: אילן שהוא מיסך על הארץ אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלין תחתיו (עירובי' י ח). בית שהוא מיסך על גבי בית המנוגע וכן אילן שהוא מיסך על גבי בית המנוגע הנכנס להיצון טהור (נגעי' יג ו). סומך לבור ולניר וכו' ולאילן שהוא מיסך על הארץ ולסלע שהוא גבוה עשרה ורוחב ארבעה (ירוש' כלא' ג ט). כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז הקב"ה אומר הוא קיים מצות סוכה בעולם הזה אני מסיך עליו מחמתו של יום הבא (ר' לוי, פסיק' דר"כ, אחריתא דסוכות). ומה שאמר הכתוב קשות הנסך שאף הם היו מעמידין ראשי החלות התחתונות למעלה שלא היו נוגעין בשלחן והיו מסיכות על השלחן (מד"ר במד' ד).—ואמר המשורר: הדפוהו תלאות מנעוריו וחציהן בצלעותיו מעוכים ורעיוניו יעירוהו ובנאות מצקים ילכו הלוך ובוכים וייגע לעצור בהם וימי מזמתם בדלתי עף מסיכים ויעפיל לעלות אל הר התבונה ורגליו מנטות אליו חשוכים (רשב"ג, זממי הה). כן תסך בגלותו בעדו ובעד ביתו (ר"י הלוי, יום כחים). מה תאלה ותצר צרת מחר סב תהזה צל יסך כלנו יום יחנה צר כמעט כלנו (יצחק אבן גיאת, את מחזה, שער השיר 25). — ב) הֵסֵךְ את רגליו, לשון נקיה, במשמ' נפנה, עשה נקביו: ויראו והנה דלתות העליה נעלות ויאמרו אך מֵסִיךְ הוא את רגליו בחדר המקרה (שפטי' ג כד). ושם מערה ויבא שאול לְהָסֵךְ את רגליו (ש"א כד ד). כל המיסך את רגליו טעון טבילה (יומ' ג ב). הלכה בסעודה יוצא להסך את רגליו נוטל ידו אחת (תוספת' ברכ' ד יח). המטיל מים הרי זה הופך פניו כלפי צפון המיסך את רגליו הרי זה הופך פניו כלפי דרום (ירוש' שם ט ה). ומסתברא דלשכת פרהדרין בדרום הואי מאי טעמא מקדים קאי ומסיך את רגליו (יומ' יט.). כגון שיצא להסך רגליו ולהטיל מים (ר' פפא, זבחי' כ:). ויצא שמה חוץ להטיל מים או להסך רגלים (מדר' תהלים כג יג, הופמן). — ובספה"א: הכהנים המסיכים רגליהם בבית הכסא שצריכין טבילה (רש"י, ברכ' סב:).

להסך מי רגליו מפחד פן יצמא וכן יירא לבדוק נקביו פן ירעב (ר"י חריזי, תחכמ', שירים נוספים, הוצ' קמינקא 450). ועל כן האנוש יאחז בשוליו ולפני כל יהי מסיך לרגליו (ר"י זבארה, בתי הנפש 85). והלך לו מן הצד להסיך רגליו והניח החמור על אם הדרך (טוחו"מ, פקדון רלא).

—הפע', *הֻסַּךְ, הוסך,—שהסכו אותו: אבל צריך הוא לנענע קצת אותם שהוסככו במחובר לאחר קציצתן (רש"י, סוכ' יא.).

—פע' *סִכֵּךְ,—א) כמו הִפע': המסכך את גפנו על גבי תבואתו של חבירו הרי זה קדש וחיב באחריותו (כלא' ז ד). הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסום וסכך על גבה פסולה וכו' זה הכלל כל דבר שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ אין מסככין בו (סוכ' א ד). חמשה דברים נאמרו בדלעת יוונית אין מסככין אותה על גבי זרעים [ומביאה] את הטומאה וכו' (ירוש' כלא' ב יב). זרע בבית והעביר הסכך וסיכך על גביו על דעת' דר' עקיבה התוספת פטור (שם מעשר' ה ד). כל היוצא מן העץ אין בו משום שלש על שלש ומסככין בו חוץ מן הפשתן (ר' שמעון בן אלעזר, שם שבת ב ב). התורה אמרה בסוכות תשבו מקרקע סוכה את מודד עשרים אמה היתה למטה מעשר ותולה בה עיטורין שהן ראויין לסכך בהן ממעטין בה לפסול (שם, סוכ' א א). קצר לסכך אין להן ידות קצר לסכך וחושב עליהן למאכל בא במחשבה (חיננא בר שלמיה, שם ו). מעשי באנשי ירושלם שהיו משלשלין מיטותיהן לפני חלונותיהן והיו מסככין על גביהן (שם ב ג). ויבא שאול להסך את רגליו תנא גדר לפנים מן גדר ומערה לפנים ממערה להסך אר"א מלמד שסכך עצמו כסוכה (ברכ' סב:). ונמצא בה תשעה קבין הרדל ועציו סיכך בהן סוכת יוצרין (מדר' תהלים לב יד. הופמן). ד"א אלה אזכרה לשעבר הייתי עולה ואילנות מסככות על ראשי ועכשיו תלויה לשמש (מד"ר איכ', פרשה ליון). ומה סופו של ארז זה באין עליו סתתין ומסתתין בו ומסככין בו בתים והשאר מסיקין אותו באור (כלה רבתי ז). — ובספר יצירה: הציבן כמין חומה סככם כמין מעזיבה (ספ' יצירה א יא). — ואמר הפיטן: סככתני בלילה היא יהודית סודה ברוך וטעמה עדית (יוסף בר שלמה, אודך, יוצ' שבת א חנוכה). בזמן התור השמיע קולות ידו שלח מן התור הקריבני לעם ובחרני בחור וסככני באברתו

בארץ שיחור (מחזי איתיאל ה, לג). אכן מיום הזכרון חמלתך סככה עד העשור תשיב חרון וחמתך שככה (מי כמוך באלים, פזמו׳ של פסח, ממח״ל תשכב.)—ובמשמ' עשה מחיצה: צעק צורי וסכך מעבור ובחללי ערך לשבור צמתו בבור (איכ׳ תשפתו, קינ׳).

—פע', *סִכֵּךְ, רק ציר׳: סוכה מכל מקום כשרה ובלבד שתהא מסוככת כהלכתה (סוכ׳ מ:). בית המסוכך[1]) בארזים עיר הוא (ר׳ ילקת, סוט׳ מח). עמק סוכות שהוא מסוכך באילנות (מד״ר ברא״ש מג). — ואמר הפיטן: צלליה מסככים כליל צל יומם (אוצר סכת דויד, יול׳ ב׳ סוכות). רמז לשלש בכל סכות דפנות מסככות (אלים כהסעין, סס). שכן עליה תיכן לו בית דירה מצפון אינה מסוככת ומרובעת באכסדרה ומדרום סתומה כחדר ועגולה כבשן ומהודרה (גנזי שכטר ג, דוקנן 114). תלבשת נקיה כהיום מחנכת תשוע שבעה בסכה מסככת (יוסף אבן אביתור, אלהים אמץ אס, שער השיר 15).

—נפע', *נִסְכַּךְ,—כמו פִּע': טסים ועפים בקצות יקריה נסככים בשבע קרוא מקראיה (אוצר סכת דויד, יול׳ ב׳ סוכות).

—פוע', *סוּכַּךְ,—כמו קל, ובהשאלה הֻגן ע״י סִכּוּךְ: שהיו ענני כבוד מקיפים אותם ומסוככות עליהן שנאמר כי בסוכות הושבתי את בני ישראל (פסיק' דר״כ, אחרית' דסוכות, בובר).—ובסהמ״א: תרנגולת שמסוככת על בניה (ערוך ערך סך). — ואמר הפיטן: צילך יסוככני בדבירתך צא לישעינו כגבורתך (Kahle, Masor. d. West. מ׳). חבוש שברי ומחץ מכתי וסוככני בשלומך הגדול וספק על ידי לשמור מצותיך ולהקים חקיך ללמוד וללמד לשמור ולעשות (תפל׳ רסע״ג, סדר רב עמרם השלם ב, קס.). כוננת למו בעדן חופות כל יקרה סוככתם להפות כוננת בריע בבודם ליפות כובדו בשרים אילי כתועפות (Elbogen, Stud. 126). אשר בהנו יסבבהו בעננו ואשר צרפו יסככהו בכנפו (ר״י הלוי, מכתב לאבו סעיד [יוסטב] בן דוקא, שער השיר 100).

—התפע', *הִסְתּוֹכֵךְ,—סוכך את עצמו: ותסקרו זיו מלך פנים בפנים ותבולכלו ממרעיתו אלף מכמה שנים ולברות בבירת הנתצה בין כנענים ולהתנחל מעינו אשר קרסוליו בנבך וכרבלתו עד אופנים ולהסתוכך בעיר עקלתון אשר קשקשיו מפנינים (רסע״ג, ספ׳ הגלוי רעו). ובצל דליותיו הסתוככו והסו (קעדילכה

1) [בדפוס המסובך]

סכטר, 69). — ישב בְּסֻכָּה: חסות בצל סכו כחק נסוכה שבעה להסתוככה (ר״א קליר, אכחיר זר הללה, יול׳ א׳ סוכות). חמתך מהם לשכך ובאברתך סלה להסתוכך (ברח, יול׳ ב פסח). יסתוככו שבי זמנינו בהפתו, ויהדיו על־ידיד נספחו (שיר לכבוד רלב״ע, קבץ על יד א, 145).

ב. סכך, ממנו א.סך (?), ב.סָכָךְ 1), *מְסוּכָךְ.

ב. סָכַךְ, פ״י, כמו ב.שָׂכַךְ,—סרג, ארג, weben; tisser; to weave: כי אתה קנית כליותי תְּסֻכֵּנִי[1]) בבטן אמי (תהל׳ קלט יג).

—פע', *סִכֵּךְ,—כמו קל: ובעצמות וגידים סככתני אינו אומר אלא תסוככני הוי חיים וחסד עשית עמדי (מד״ר ויקר׳ יד).—ואמר הפיטן: הי לכל החי קראת בשר סככת גיד ועצם וארגת עור ובשר (ולכן ביקך, יול׳ יו״כ).

—פוע', *סוּכַּךְ, כמו קל: הלא כחלב התכתני וכגבינה הקפאתני ועור ובשר הלבשתני ובעצמות וגידים סוככתני חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך שמרה רוחי (בקשה לר׳ בחיי בסוף ספ׳ חו״ה בערב׳, הוצ׳ ד״ר יהודה).

ג. סכך, ממנו סַךְ (?), *סַךְ, *סַכְסוּךְ, סִכְסֵךְ,—כמו א.שָׂכַךְ.

סֹכֵךְ, ש״ז,—כעין בנין לסכך על אנשי הצבא הנלחמים על החומה, Schutzdach; abri; protector: יזכר אדיריו יכשלו בהליכותם ימהרו חומתה והכן הַסֹּכֵךְ (נחו׳ ב ו). — ובסהמ״א: חפצתי לצאת את העיר והשוטרים הניאוני הכן הסוכך ונשי ציון עלו לגגות ולחומות (מחברו, אה״ל כז).

***סְכָךְ**, ש״ז, מ״ר סְכָכִים,—א) ענפי העץ העושים סֻכה וצל: מספרת שנחלקה לשנים ר' יהודה מטמא מפני שהוא כתחילה חותך בה את הסכך ועכשיו חותך בה את הסכך והכמים מטהרים (תוספת׳ כלים ב״מ ג ג). בנזיר שהוא יושב על גבי סכך[2]) וברואה

1) [ואולי גם סַךְ, הסתרגות והסתבכות הענפים שבסבך, וגם סֻכָּה ע״ש הסתבכות הענפים של הסכך. ועי׳ (תשו׳ דונש על רסע״ג 80): תסוככני אמר כי הוא תסך עלי ואני אומר תארגני כמו אם תארגי את שבע מחלפות ראשי עם המסכת, ע״כ. ויש להעיר שדונש גרס תסוככני במקום תסכני, עי׳ בהערה של שראטר. ולכאן שייך גם הטווה והמיסך (שבת ז ב; תוספת׳ שם ח ג). שהובא בערך ב.נסך, הפע׳.] — 2) [בבלי (נדה סה:) הגרסה: שהילך סככות ופרעות.]

קרי בתוך ימי ספירתן (ר' יהושע, שם נדה ע יג). זרע בבית והעביר הסכך וסיכך על גביו על דעתי' דר' עקיבה התוספת פטור (ירושי מעשר' ה ד).—ב) כסוי של ענפים וכדומ', שמסככים בו את הסכה: רבי בון ורבי בון בעון קומי רבי זעירה וכו' סוף סכך מהו שיציל בסוכה אמר לון אין סוף סכך מציל בסכה (שם, עירוב' ח). סכך פסול אינו פוסל אלא בארבע אמות א"ר יוסה אף אנן תנינן וכו' סכך פסול אינו פוסל אלא בארבע אמות (שם, סוכ' ח י). מחלוקת בשאין דפנות מגיעות לסכך אבל דפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מעשרים אמה כשרה (רב, סוכ' ג:). אויר פוסל בשלשה סכך פסול בארבעה (רבנן דבי רב, שם יז.).—ובסהמ"א: כיון דנעץ ארבעה קונדיסין בארבע פינות הגג על שפת הגג כשמגיעות עד סכך כגון שקונדסין אילו הווה גבהן חמש אמות ונעוצין על שפת הגג (גיאוניקה ב, גינצבורג 241).— ואמר הפיטן: בטלול ענניו הרכיבן בין סכך לסכך ויתיצבו תחתיו כבתחתית סכך (אליס כהסעין, יוצ' ב סוכ').—ובמשמ' תקרה: ומן העמודים ועד כותלי העזרה היה סכך על גביהן וכו' ומן העמודים ולחוץ היה בלי סכך (רעצ"ע, תמיד א ג). ובט"ז בו מקעקעין סכך בתיהם לעשות סוכה ויוצאים לגנות ועוקרין האילנות לסכך סוכותיהם (חמדת הימים ב' בספור הנס עח.) — ומ"ר במשמ' ב): שני סככין זה על גבי זה העליון המתו מרובה מצילתו התחתון אין חמתו מרובה מצילתו (ירושי סוכ' א ב).—ובסהמ"א: והר"ר יחיאל היה נוהג כשהיה עושה סכה תחת הגג היה מסיר הרעפים שהיה זוקף מהסכך עד הגג כדי לערב שתי סככים יחד להיות הכל סכך אחד (לינדא, האגור התקנה). ולא בסוכה שתחת האילן שכל אלו הוו שני סככים זה על גב זה (הלבוש, או"ח תרכו א).—ואמר הפיטן: בפרכת המסך לכרובי סככים כפורת סוככים משם ריח סכים וצור עמם מסכים (אליס כהסעין, ב סוכות).

*__סְכָכָה__, ש"נ, מ"ר סְכָכוֹת, כמו סְכָךְ—א) ענפי העץ העושים סְכָה וצל, רק מ"ר: אבל הסככות והפרעות ובית הפרס וארץ העמים והגולל וכו' על אלו הנזיר מגלח (נזיר ז ג). הזיזין והגזריות וכו' והסככות והפרעות שהן יכולים לקבל מעזיבה רכה ד"ר מאיר וחכ"א מעזיבה בינונית אלו הן הסככות אילן שהוא מיסך על הארץ והפרעות היוצאות מן הגדר (אהלי ח ב). הן סככות הן פרעות הן רפפות הן רעלות (ירושי ע"ז ג י). ואילו הן הספיקות סככות ופרעות ובית הפרס (מו"ק ה:). — ובסהמ"א: שריגי האילנות הסוככים על הארץ והן הנקראים סככות (רמב"ם, טומי מת יג ב). ואין מציינין על הוודאות שהרי הן ידועין לכל אלא על הספיקות כגון שדה שאבד בה קבר והסככות והפרעות (שם ח ט).—ב) סְכַךְ הסכה: מר סבר סככה בעיא קרא ומר סבר סככה לא בעיא קרא (סוכ' ו:).

א·__סכל__[1], ממנו א.סָכַל, סָכָל, סֶכֶל, ״סִכְלָה, ״סִכְלוֹן, סִכְלוּת, ״סִכְלִי.

א·__סָכַל__, קל לא נמצא במקורות הקדומים.

—הפעי', הִסְכַּלְתָּ, הִסְכַּלְתִּי,—הִסְכִּיל עָשֹׂה, עשה דבר לא בדעת, לא כַּהֹגֶן וכראוי, töricht sein; être sot; to be foolish: למה נחבאת לברח ותגנב אתי וכו' ולא נטשתני לנשק לבני ולבנתי עתה הִסְכַּלְתָּ עשו (בראשי לא כז-כח).—והִסְכִּיל סתם בלי פעל אחר משלים: ויאמר שאול חטאתי שוב בני וכו' הנה הִסְכַּלְתִּי ואשגה הרבה מאד (ש"א כו כא).

—נפע', נִסְכַּלְתִּי, נִסְכַּלְתָּ,—נִסְכַּל פלוני, כמו הִסְכִּיל, עשה דבר לא בדעת, שלא כהגן: ויאמר שמואל (לשאול שהעלה העולה עד שלא בא שמואל) מה עשית ויאמר שאול כי ראיתי כי נפץ מעלי וכו' ואתאפק ואעלה העולה ויאמר שמואל אל שאול נִסְכָּלְתָּ לא שמרת את מצות יי' אלהים (ש"א יג יא-יג). ויאמר דוד אל יי' חטאתי מאד אשר עשיתי ועתה יי' העבר נא את עון עבדך כי נסכלתי מאד (ש"ב כד י).— ובסהמ"א: ורבים נפתו לאהב' האשה ורבים נסכלו ונשגעו למענה (יוסיפון מח). וכאשר הגיע עוד אלינו פירושו לזה הספר ועמדתי על המקומות אשר חטא ונסכל ולא עמד על דבר מסתריהם (דונש בן תמים, פירי ספי יצירה יז).—ובינ' נִסְכָּל,—שאינו ידוע: ולהוציא הדבר הנסכל באמצעות הדבר הנודע והבטת הדברים הנסתרים והנעלמים הוא יותר נכבד ומעולה ממה שיעשוהו המשרתים (ראב"ח, מאזני צדק לאלגזאלי 40). ועם שאפשר לומר כי שושנים היה אולי א' מכלי הנגון או מין ממיני יחסי השיר נסכלים אצלנו מכל מקום רמז בזה גם שידבר בעניני משיח (ר"י מסיר ליאון, כופי לופי 60).

—פעי', סִכֵּל, סִכֶּל־, יְסַכֵּל,—סִכֵּל את עצתו של פלוני, עשה

---

[1] [כך בארמ'. ובאשור' סַכְלוּ, סָכָל.]

שעצתו של פלוני תהיה נדמית כמו עצה של שטות, ותופר: ויאמר דוד סַכֶּל־נא את עצת אחיתפל יי׳ (ש״ב טו לא).—וסִכֵּל דעתו של פלוני, עשה אותה לדבר של שטות וסכלות: מפר אותות בדים וקסמים יהולל משיב חכמים אחור ודעתם יְסַכֵּל (ישע׳ מד כה).—ואמר הפיטן: עצת צורריך תסכל ומחשבותם תבטל רבה מהומה ביניהם הטל (סליחי׳ לשני, סדר רב עמרם השלם כח:). ויש בעלמים מסכל חכמים וצעיר ליומים מבאר פלאים, ובקרם מליצים ללחם חלוצים להפיל נפילים ולחלוש רפאים (רמב״ע, כ״י בודלי׳ דף 130). האל יום שלח במשמני רזון לסכל כל עצה ולחתום כל חזון אף עלה בישראל (ראב״ע, אמרר בבכי). אזי שקר אמונתי וסכל את תבונתי (הוא, לאל חיי). אבל לאהבתך ויראת שמך הלא הן בזויות בעיני ונחשבות כאין ואסכלם בכח וגבורה (יוסיפון יח, דפוי פרנקפ׳). אבל כאשר ימצא ספור מה בתורה אשר הסברה האינושית הישרה תחלוק עליו ותספק בו בצדדים ודרכים עיונים אמיתיים ראוי שנעזוב הפשט מהספור ההוא ונתן לו ציור אחר דוגמא מה כי לא תבא התורה להכריחנו להאמין בנמנעות ומהתלות חלילה כי תורת ה׳ מחכימת פתי לא מסכלת דעת החכמים (ר׳ דוד מרוקא מרעיקא, ספר זכות אדם, יין לבנון, הוצ׳ בריל 12).—ובמשמ׳ לא הבין, טעה בדבר: דע כי לשכל האנושי השגות בכחו וטבעו שישיגם ובמציאות נמצאות וענינים אין בטבעו שישיגם בשום פנים ולא בסבה אבל שערי השגתם נעולים בפניו ובמציאות דברים ישיג מהן ענין ויסכל ענינים ואין בהיותו משיג מתחייב שישיג כל דבר (ר״ש א״ת, מו״נ א לא). ומי שיסכל השהיה יצלול (שם לד). ורצוני לומר בסכלות סכלות מה שאפשר ידיעתו שאין סכלות מי שסכל מדת מהודר האיצטוונה או סכל בדוריות השמש כסכלות מי שסכל אם השם נמצא או אין לעולם אלוה (שם לו). וביאור זה כי המקצר בהשגת אמתת דבר אחד הוא המשיג קצתו ויסכל קצתו (שם ס). שיש דברים שיתבאר לאדם המנע השגתם ולא ימצא נפשו משתוקקת לידיעתם לשערו בהמנע זה ושאין פתח שיכנס ממנו להגיע אל זה כסכלנו מספר כוכבי השמים ואם הם זוג או נפרד וכסכלנו מספר מיני בעלי חיים והמקורים והצמחים ומה שידומה לזה (שם לא). וכאשר נסכל ולא נדע מספר כוכבי שמים וכו׳ וכאשר נסכל ולא נדע מספר מיני החיות (כ״י חריזי, שם א ל). ולא עמד על דבר מסתריהם והיה חושב בעצמו שהוא לא סכלם ועברם והניח המאמר בפירושם (דונש בן תמים, פירו׳ ספר׳ יצירה יז). ואחר כך יבין לנפשו כלי ליסרה בהיותו ידיעה מה שידע מהדברים במעשה ולהביא מה שסכל בלימוד (רש״ט פלקירא, ראשי׳ חכמה 18). ונעזר עוד הרב באמרו שאנחנו נסכל דרכי הכמתו סכלות גמורה ואיך נבקש אם כן תכלית לבריאתו את העולם (ר״י אברבנאל, מפעלו אלהים ו ג). כי הזדון אשר בנפשם לאמר שאי איפשר שיסכל דבר מן המציאות (ר״י ערמאה, יד אבשלום על משלי יח, ד״ה אמנם אמן). וטוב שנדע הקרוב לאמת משנסכל את הכל (יש״ר מקנדיה, מעין גנים מספר סוד היסוד, פנה א). —וציי׳ מְסֻכָּל, במשמ׳ סָכָל: אמנם מה שוכרת מענין ההוברי״ם וההוזים מכם תדע כי לכם שבושים ומהשכים ומבוכות וספקות יעלם המסכלי׳ והנשים והנערים גם יעלמו הרבה מהמשכילי׳ (ר׳ קלוני׳, בעלי חיים ה ד).

—קל, *סָכַל,—א) כמו הפע׳, היה סָכָל: אשר בנו לשבתם משכנות עז וסכלו כי לזולתם בנותם (כ״י חריזי, הענק כט). אראה זמן סכל ומתגלגל על איש לזאת אקרא שמי גלגל (שם סא). ותחכם עת היותך בין חכמים ועם הבוערים תסכל ותבער (רש״ט פלקירא, המבקש יא).—ב) לא ידע: וצוה החכם את בנו היה יושב לפני חכמים שאם תדע ישבחוך ואם תסכל ילמדוך (כ״י א״ת, מבח׳ הפנינ׳ לרשב״ג, 2).

—הפעי׳, *הֻסְכַּל, הוסכל, כמו נפע׳,—שלא הבינו אותו, שטעו בו: והשם יתעלה אין רבוי באמתת מציאותו שיובן ממנו דבר ויוסכל דבר אחר (ר״ש א״ת, מו״נ א ס).—וציי׳, במשמ׳ שאינו ידוע: לבאר המוסכל בידוע והידוע ממנו הם אלו הדברים המונהים בו (כל מלאכת ההגיון יג:). אמנם למכחיש שיכחיש טענתם ויאמר שמציאות אלה העצמים השכליים לא יתבאר עדיין ־ושתנועת השמים ואם לא תהיה משגיחה בגשמים אולי (יהיה) לתכלית אחרת מוסכלות אצלנו ולא יתקיים מזה מציאות עצמים שכליים (ראב״ד, אמו״ר ג 7 61).

—התפעי׳, *הִסְתַּכֵּל,—עשה את עצמו לְסָכָל: ויטה לבו אל דברים אחרים לרנן ולזמר ולרקד ואף להסתכל כי נהפך לבו ליין (יוסיפון נט).—ואמר הפיטן: ושמע שיחת נועצו לב יחדו עליך עלות נסתכלו (סעה, קיני׳). יתודע רז לבם נסתכלו ונכסה מהם ולא יוכלו

רעיך מקנאת ביתך נאכלו (איכה את אחר, שם). בשער בת כסלות נצבים מלאכי שלות נסתכלו קוטפי מלוח באין קומץ וקלות (מי וקיס, יול׳ שבת הגדול).

סָכָל, מ״ר סְכָלִים,—א) ת״ז, הפך מן חכם, נבון, סָכָל, בֶּן סָכָל, שמתנהג בלא דעת, לא כהֹגֶן, töricht; sot; foolish: שמעו נא זאת עם סָכָל ואין לב עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו (ירמי׳ ה כא). כי אויל עמי אותי לא ידעו בנים סְכָלִים המה ולא נבונים חכמים הם להרע ולהיטיב לא ידעו (שם ד כב). מי יודע החכם יהיה (האיש שיירש אותו) או סָכָל וישלט בכל עמלי שעמלתי ושחכמתי תחת השמש (קהל׳ ב יט). — ב) ש״ז, אָדָם סָכָל, Tor; sot; fool: אל תרשע הרבה ואל תהי סָכָל למה תמות בלא עתך (שם ז יז). וגם בדרך כְּשֶׁהַסָּכָל הלך לבו חסר ואמר לכל סָכָל הוא (שם י ג). דברי פי חכם חן וכו׳ וְהַסָּכָל ירבה דברים (שם יב יד).—ובסהמ״א: אבל מי שיבטח על הבורא והוא ממרה אותו כמה הוא סכל וכמה דעתו הלושה (ר״י א״ת, חו״ה, הבטחון ג). והוא סכל במה שבקש מפני שאין לו תכלית אצלו ולא שיעור (שם ו). איני דורש החכמה לתקוה שאגיע עד קצה, ואגיע עד תכליתה, אבל אדרוש אותה שלא אהיה סכל ואין ראוי למשכיל זולתו (הוא, מבחר הפנינים לרשב״ג 2). ותכלית האנשים ההם שיהיו כמו זה אשר נראה סכל במקצב מפני שאינו יכול ללמדו להם (הוא, הכוזרי ה עז). ובאמת הוא סכל בכל דבר והרי הוא כקטן בן יומו אצלו (רמב״ם, אגר׳ יב). ובן אם יהיה סכל במושכלות ועובד את ה׳ כפי כחו ובתום לבבו (ר״י מפיסה, מנח׳ קנאו׳ 76).—ומשל: הפחד מטריח יותר מן הסכל (ר״י גביסון, עומר השכחה קכ).— ומ״ר: הלא כל דל ברעתו ימך לכתב הכל ידך תמך סכל על כל סכלים בדבר נסמך אני אשיבך מלין ואת רעך עמך (יהודי אבן ששת, אתה במלים, שער השיר 8). אמר בזה הפרק יש דבר ממנו אדבר עליו וממנו דבר אתפוש עצמי מלדבר עליו ואל יחשוב חושב היותנו בלתי מדברים עליו מצד היותנו סכלים בו (דונש בן תמים, פי׳ ספר יציר׳ כו). גם בהיותי בארץ ישמעאל ראיתי כל פסקי מסכת חולין בשירים שקולים שכחתי שם המשורר והארכתי כל זה להקהות שיני הסכלים ולעור עיני הפתאים אשר ידמו פתיותם שלימות (ר׳ משה ן׳ חביב, דרכי נעם ז). לסכלים אין להראות חצי השחוק (שד״ל, אגרו׳ כו). — ובקמ׳: אין השתן מראה כי אם על עניני הכבד בלבד ושבילי השתן וזה בהיותו נכון בכל תנאיו ויבקשו רוב סכלי בני דורנו לנביא עליהם על בלתי ראות החולה ולומר אי זה חולי חלה ואם ימות ואם יחיה ויתר סכליות (ר׳ יצחק הישראלי, מוסר הרופאים עד, ברלין).—ונק׳ סְכָלָה: ואם יקח אדם עז אחד מן העדר כל העזים יביטו אליו הבטה סכלה (אבי הרלב״ג, סעה״ש ד א יט).— ומ״ר סְכָלוֹת: דע כי החכמות הרבות אשר היו באומתנו באמתת אלו הענינים אבדו באורך הזמן ובשלוט האומות הסכלות עלינו (ר״ש א״ת, מו״נ א עא).

סֶכֶל, ש״ז, תכונת הסָכָל, סכלות, Torheit; folie; folly: יש רעה ראיתי תחת השמש כשגגה שיצא מלפני השליט נתן הַסֶּכֶל במרומים רבים ועשירים בשפל ישבו (קהל׳ י ה-ו). — ואמר המשורר: ואיך יסד אלי חיק אהבתי במדת פחזי שכל ורקיו והוא התם אשר גבר בסכלו ורפה בזמן מוח אפיקיו (רשב״ג, כאין נשאו). אלהי לא נשאני לעמוד לפניך סכלי בפחיתות ערכי ומיעוט ידיעתי בגדולתך ורוממותך כי אתה רם ונשא (ר״י א״ת, חו״ה, חשבון הנפש ג). בחכלי באהלי במעלי בפועלי מחוללי וגואלי בסכלי בעקלי נתיבות רעוץ (רשב״ג, אני אני). ואיך זד פני יוצרו יחלה ויתחנן מטנף בדם סכלו ודמי זדונתיו (הוא, בשם אל אשר אמר). ושכלכם הישירו וסכלכם הסירו (ר״י חריזי, תחכמ׳ 3). יצרי ביד סכלי מכרני אך צור בחמלתו גאלני (שם ו). ואם כן מיד שנתברר לשמעון שבנו היה גדול ושיקבלו העדים קנין ממנו היה לו לכופו ואם לא עשה כן עבר אלא אם כן היה מוטעה מפני סכלו (ריב״ש, שו״ת קן).

ב.**סכל,** ממנו ב.*סָכַל, °סַכְלְתָן, °סַכְלְתָנוּת, °הִסְתַּכְּלוּת.

ב.***סָכַל,** כמו שָׂכַל,—קל לא נמצא במקורות הקדומים.—התפ׳, כתפ׳, *הִסְתַּכֵּל, פועו״י,—א) ראה, הביט בהתבוננות יתרה, genau ansehen; regarder, observer; to look at, observe: פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה אמרו לו לרבן גמליאל מה אנו לירד אמר להן מותרים אתם שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה (עירוב׳ ד ג). מסתכל הוא (בר שיורתא) מה שבכוס ומה שבקערה ואינו חושש (רב׳ חייה, ירוש׳ שבת א ג). וכיון שחטאו בגולורין שלהם לא היה משה יכול להסתכל (מד״ר במד׳ יא). — ובסהמ״א: מי שעיניו מוזרות והן יוצאות בעיני הנמר וכמי שהוא מסתכל בעת שכועס כעס הרבה (רמב״ם,

ביאת המקדש ח ו). כי המסתכל מוסיף ומדקדק בהבטתו יותר מהרואה (אבודרהם, ברכות קיט:).—ועם ב׳ היחס: כשהייתי למד תורה אצל ר׳ יוחנן בן החורנית ראיתיו שאכל פיתו חריבה שהיו שני בצרות באתי ואמרתי לאבא אמ׳ לי הולך לו זיתים הולכתי לו זיתים נטלן והסתכל בהן וראה שהן לחין ואמ׳ לי איני אוכל זיתים וכו׳ (ר׳ אלעזר בר׳ צדוק, תוספתי עדיות ב ב). נסתכל בו (ביהודה בן נחמן) ר׳ עקיבא וצבהו פניו (ספרי, במד׳ קמח). נסתכל בהן וראה שפרח כתב מעליהן אמר האיך אני נותן לחם לישראל את הלוחות (אדר״נ ב). בנוהג שבעולם מה נוח ליוצר הזה לעשו׳ מאה קנקני׳ או להסתכל בהן לא להסתכל בהן (ר׳ לעזר, ירוש׳ ר״ה א ג). א״ל (ר׳ בא לר׳ זעירה) מה את מסתכל בי מה ידעת ולא נדע תבין ולא עמנו הוא (שם מגיל׳ ד א). מעשה שהלכתי לקיסרין של קפוטקיא והיתה שם אשה אחת והיתה יולדת זכרים והיו נימולים ומתים ומלת את הראשון ומת וכו׳ רביעי הביאתו לפני נסתכלתי בו ולא ראיתי בו דם ברית אמרתי להם הניחוהו לאחר זמן (ר׳ נתן, שם יבמ׳ ו ו). ר׳ יסא בשם ר׳ יוחנן וביוצא מתחת ידו והוה ר׳ זעירה מסתכל ביה א״ל למה את מסתכל בי ואפי׳ יוצא מתחת ידי אחר (שם, גיט׳ ב׳א). נכנסו עבדיו (של פרעה) ואמרו שני זקנים עומדין על הפתח אמר להן עלו כיון שעלו היה מסתכל בהן שמא יעטרו אותו או שמא יתנו לו כתבים ואף לא שאלו בשלומו (מד״ר שמות ה). קדושים וגדולים היו ישראל בדגליהם וכל האומות מסתכלין בהם ותמיהין ואומרים מי זאת הנשקפה וגומר (שם במד׳ ב). אף אתם תלקו ע״י ישראל שנקראו יין בעת שתסתכלו בהם ותשתו ממונם (שם י). אמר לו יוסף הרי חמה א׳ מכמה שמשין שלו ואין אתה יכול להסתכל בו והאיך תוכל להסתכל בכבודו (שם יד). אמר משה לפני הקב״ה רבוש״ע עבד אם יהיו מעשיו טובים ויהא רבו מסתכל בו בסבר פנים יפות אין מחזיקין לרבו טובה ואימתי הן מחזיקין לו טובה בזמן שהעבד של תרבות רעה ומעשיו רעים ורבו מסתכל בו בסבר פנים יפות (תנחו׳ הוספ׳ לשלח יד, בובר). בכל יום ויום היתה מוציאה כתובתה ומסתכלת בה ודעתה מיושבת עליה (מדר׳ שה״ש ב ה, גרינהוט). סח לי סגנסגאל שר הפנים ידידי שב בחיקי ואגיד לך מה תהא על ישראל ישבתי בחיקו והיה מסתכל בי ובכה והיו הדמעות נופלות מעיניו ונופלות על פני (ר׳ ישמעאל, פרקי היכלות ו ג).—ובסהם״א: והיה האיש ההוא מתבייש בנפשו ואומר אוי לי אלו היה יודע אהרן צפון לבי ורוע מפעלי לא היה מתיר לעצמו להסתכל בי כל שכן שידבר עמי (ר״ש א״ת, פי׳ אבות לרמב״ם א). — מסתכלים זה בזה, אלו באלו: ראה (ר׳ עקיבא) תלמידיו מסתכלין זה בזה אמר להם מה הדבר קשה בעיניכם (כדה ח ג). מסתכלים אלו באלו ואמרו לא דיינו שהחרבנו בית מקדשו בעונותינו אלא עכשיו אנו עומדים להקיש בכינורותינו לפני הגנם הזה (פסיקתי רבתי לא).—בקנקן: אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו (רבי, אבו׳ ד כ).—בראשי לפתות: עתידה כל חטה וחטה להיות כשתי כליות של שור גדול משקל י״ד ליטרים בציפורי ואל תתמה בדבר הסתכל בראשי לפתות מעשה ושקלו ראש לפת ל׳ ליטרי׳ של ציפורי (ספרי, דבר׳ שיז).—נסתכל בבבואה, בדמות: רועה הייתי בעירי ובאתי למלאות מן הנהר מים ונסתכלתי בבבואה שלי ופחז יצרי עלי (תוספת׳ נזיר׳ ד ז). כי מטא למערתא דאדם הראשון יצתה בת קול ואמרה נסתכלת בדמות דיוקני בדיוקני עצמה לא תסתכל (ב״ב נח.).—וביופי: וכל כך למה לפי שהנשים דברניות הן ושמואל אמר כדי להסתכל ביופיו של שאול (ברכ׳ מח:).—באברי הגוף: נכנס למרחץ וראה את עצמו ערום אמר אוי לי שאני ערום מן המצות נסתכל דוד במילה והתחיל (עליה) סודר שבח [עליה] (ספרי, דבר׳ לו). נסתכלתי בשני עקיביו ודומים לשני גלגלי חמה (ר׳ בנאה, ב״ב נח.). אנטלימוס חוה גזיר א״ל לרבינו חמי בהדא גזרתי א״ל בשלי לא הסתכלתי מימי ובדידך אנא מסתכל (מד״ר קהל׳, כל אשר תמצא). — *במעיים: בקרבה מסתכלת במעיה ואמרה אפשר הקרבים הללו טעונין ולד השדים הללו שצמקו מושכין חלב (רש״י, ברא׳ יח יב). — ובאצבעות: לאחד שהיה לו בן גידם אצבעים מה עשה הוליכו אצל סדקארים ללמדו אומנות התחיל מסתכל באצבעותיו אמר כל עצמה של אומנות זו אינה נקנית אלא באצבעים (ר׳ יודן, מד״ר שה״ש, כרם היה) — ובצפרנים בהבדלה: כיצד חייב אדם לברך על כוס של יין לאור האש וכו׳ ואם אין לו יין פושט את ידו לאור האש ומסתכל בצפורניו שהם לבנות מן הגוף ואומר ברוך מאורי האש (ר׳ מנא, פדר״א כ). — ובסהם״א:

וכך ראינו לרבותינו שאמרו נסתכל בידינו כדי שנהנה מן האור כדרך ששנינו אין מברכין על האור עד שיאותו לאורו (הבדל׳ למול״ם, סדי רב עמרם השלם ב, נט.).—בכהנים: אמר רבי יוסה זאת אומרת שאסור להסתכל בכהנים בשעה שהן מברכין אמר רבי חגיי בלום אמרו אין מסתכלין לא מפני מסיע דיעת (ירוש׳ תעני׳ ד ח) — בנשים: [וכי] דרכו של רבן גמליאל להסתכל בנשים אלא דרך עקמומיתה היתה כגון ההן פופסדס והביט בה שלא בטובתו (שם ברכ׳ ט ב). המסתכל בעקיבה של אשה כמסתכל בבית הרחם (ירוש׳ חלה ב ד). ועוצם עיניו מראות ברע א״ר חייא בר אבא זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה (ב״ב נז:). ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה באשת איש ואפילו מכוערת (ע״ז כ.). מאי כל גמוליו א״ר אבהו שעשה לה דדים במקום בינה טעמא מאי אמר רב יהודה כדי שלא יסתכל במקום ערוה (ברכ׳ י.). כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף (רב ששת, שם כד.). סומין מפני מה הויין מפני שמסתכלים באותו מקום (נדר׳ כ.). והיו בנות מצריות מצעדות על החומה ומשליכות עליו (על יוסף) טבעות זהב אולי יסתכל בהן את יופי תוארן ולא שזפתו עין אדם שנאמר בן פורת יוסף וגו׳ (פדר״א לט). המרצה מעות לאשה מידו לידה או מידה לידו בשביל שיסתכל בה אפילו גדול כמשה רבינו שקבל תורה מסיני לא ינקה מדינה של גיהנם (כלה רבתי ח).—ובסהמ״א: אעפ״י שאני הולך איני מסתכל בה ולא מתחמד יופיה (של הזונה) (ר״י בן נחמיאש, פי׳ משלי ה ח).—במת: והשותה מאמת המים העוברת בבית הקברות והמסתכל בפני המת (הוריו׳ יג:). קובר מתים הייתי והייתי מסתכל בעצמות של מתים (אבא שאול, נדה כד:).—בקשת: ומאי היא רבי אבא אמר זה המסתכל בקשת (חגיג׳ טז.).—בכוכבים: אמר הקב״ה למשה מנה את ישראל אמר משה לפני הקב״ה רבש״ע אתה אמרת לאברהם אבינו והיה זרעך כעפר הארץ והרביתי את זרעך ככוכבי השמים הבט נא השמימה וספור הכוכבים שמה ויצא מסתכל בכוכבים (ר׳ יהושע בר נחמי הכהן, פסיקי דר״כ, שקלי׳).—ומשל: אל תסתכל באומר המאמר אלא במאמר עצמו (ר״י גביסון, עומר השכחה קכ.).—ב) ראה בעיני השכל, התבונן, betrachten, bedenken; réfléchir, considérer; to reflect, consider: כל המסתכל בארבע דברים ראוי לו כאילו לא בא לעולם מה למעלה ומה למטה ומה היה ומה עתיד להיות (תוספתי חגיגה ב ז). שוב מעשה בי ר׳ יהושע שהיה מהלך בדרך ובן זומא בא כנגדו וכו׳ אמר לו מאיין ולאיין בן זומא אמר לו מסתכל הייתי במעשה בראשית וכו׳ (ירוש׳ שם ב ח). א״ל (בן זומא לר׳ יהושע) מסתכל הייתי במעשה בראשית ולא היה בין מים העליונים למים התחתונים אלא כשתים ושלש אצבעות (מד״ר בראש׳ ב). אשרי נותן לדל אין כתוב כאן אלא אשרי משכיל אל דל זה שהוא מסתכל במצוה האיך לעשותה (ר׳ יונה, ירוש׳ שקל׳ ה ו). כשבקש הקב״ה לבראות את עולמו היה מסתכל במעשה הרשעים ולא היה מבקש לברואת את העולם (פסיקי רבתי מ). והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה (רבי, אבו׳ ב א). עקביא בן מהללאל אומר הסתכל[1] בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה (שם ג א). ותשמע הארץ אמרי פי הסתכלו בארץ שבראתי לשמשכם שמא שינתה את מדתה (ספרי, דברי שו). הצור תמים פעלו וכו׳ פעולתו שלימה על כל באי עולם וכו׳ ואין אחד מהם שיסתכל ויאמר אלו היה לי ג׳ עינים אלו היה לי ג׳ ידים וכו׳ כמה היה נאה (שם שז). נסתכל ביום המיתה ואמר שירה שנאמר ברכי נפשי את ה׳ (ברכ׳ י.). הסתכלתי במזל שלי ואין לי אלא בן אחד (נדרי לב.). אור שברא הקב״ה ביום ראשון אדם צופה בה מסוף העולם ועד סופו כיון שנסתכל הקב״ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהן מקולקלים עמד וגנזו (חגי׳ יב.). ביקש הקב״ה להחריב את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל יהויקים נסתכל בדורו ונתקררה דעתו (ר׳ יוחנן משום רשב״י, סנה׳ קג.). מיד הודה לה הקב״ה ואומר הסתכלתי בכם (פסיק׳ רבתי ל). בא והסתכל בחנניה מישאל ועזריה (שם לה). ואם באו ייסורים עליך לך והסתכל בחדרי לבך (שם לח). נסתכלתי בכל קניניך ולא מצאתי כלי חמדה יותר ממך (מד״ז, שה״ש, בובר 12).— והסתכל סתם: אמר לו וראה בשלל אמר הסתכלתי מה שכתוב בתורה ואכלתי את שלל אויביך (מד״ר במד׳ כג).—ובסהמ״א: וכל שכן שכל בני אדם מסתכלים ומצפים לדבר שישמע מן הישיבה או ההתפארות בשם לבד (רמב״ס,

---

[1] [כמדב״מ השתכל.]

אגרי יח:). כשתשמרהו בשעת המסכנות ואחר כך לשקול מה ששתית ומה שאכלת ולהסתכל אם יהיה לך מותר בהסיר החסרון (רש"ע פלקירא, רא"ש' חכמ' 19).— ומצוי מאד בסהמ"א עם ב: את העני עמך הוי מסתכל בעצמך כאלו אתה העני (רש"י, שמות כב כד). אך הבחינה בשאר מיני החיים והנהגתם ומחיתם איננה נעלמת ממי שמסתכל בהן (ר"י א"ת, חו"ה הבחינה ה). כשיסתכל האדם בענין עצמו ויחשוב בתחלת הויתו ויציאתו מלא מציאה אל מציאה יהעתקתו מאין ליש (שם, חשבון הנפש ג). וכמה מתוקנות מלותיה למי שהוא מסתכל בהן בעין האמת (הוא, הכוזרי ג יא א). האחד הוא השכל אשר בו יסתכל האדם בדבר שרוצה לעשותו איך יערים לעשותו כמו הנגרים והמלחים ועובדי האדמה ויתר בעלי המלאכה (הוא, רוח חן ג). כל זמן שהקב"ה מסתכל במעשיהם של רשעים ומתהפך בהם אין להם תקומה (ר"י בן נחמיאש, פי' משלי יב ז). המסתכל[1] במעשיו שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם (תנחום הירושלמי, לקוט' מספי המספיק, בכר 26). כי כשתסתכל בדברי בעין שכלך ולבך אז תחזה כי אני יועצך העצה ההוגנת לך (רש"ע פלקירא, המבקש מא). הלא יסתכל בחיות ובבהמות אשר יתרון להם עליו בכח ותעצומות (הוא, רא"ש' חכמ' 6). אמר אריסטו חייב המשכיל להסתכל בטובות בני אדם ורעותיהם (שם 17).

—הפעי, "הִסְכִּיל,—כמו הִשְׂכִּיל, הֵבִין: ולא יסכל ערך זה החבור אלא מי שהסכיל בדברים האלהיים כל שכן זולתם (רמב"ם, אגרי יא.). כי מה שהסכיל מן האמתיות יותר גדול מזה הרבה (שם יב.).

—"קל, סָכַל,—כמו הִסְכִּיל, עי' למעלה: מאין אושיעכם המגרני תבואות אשר סכלתי[2] או המיקבי תבונות אשר שכלתי (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי כא, ד"ה הסכסך).

"**סִכְלָה**, ש"נ,—כמו סֶכֶל: ריע כל אדם שכלו ואויבו סכלתו (ר"י סריזי, מוסרי הפילוסופים א ה).

"**סִכְלוֹן**, ש"ז, מ"ר סִכְלוֹנִים,—כמו סָכָל: ונמו מה זאת עשינו בסכלונים כי שלחנו עבדים שתחת ידינו מכבדים (אמן, יולי אחרון פסח).

סִכְלוּת, ש"נ,—כמו סֶכֶל, הפך מן חכמה: תרתי בלבי למשוך ביין את בשרי ולבי נהג בחכמה ולאחז בְסִכְלוּת עד אשר אראה איזה טוב לבני האדם אשר יעשו תחת השמים מספר ימי חייהם (קהל' ב ג). ופניתי אני לראות חכמה והוללות וְסִכְלוּת וכו' וראיתי אני שיש יתרון להכמה מן הַסִּכְלוּת כיתרון האור מן החשך (שם יב-יג). ולדעת רשע כסל וְהַסִּכְלוּת הוללות (שם ז כה). יקר מחכמה מכבוד סִכְלוּת מעט (שם י א). דברי פי חכם חן ושפתות כסיל תבלענו תחלת דברי פיהו סִכְלוּת ואחרית פיהו הוללות רעה (שם יב-יג).

—ועי' שֵׂכֶל, שִׂכְלוּת.—ובסהמ"א: שמע יוסף מאסף שור אבותיו ומוסיף על שררתם שררה והמשכיל אבי סכלות ומוליד בשכלו אם תבונה העקרה (ר"ש הנגיד, ידידות). אנחנו עם דלות וקלות עם סכלות בגלות תוך גלות בכל עת מעתיקים (ראב"ע, כדוד הסיר אוני יע). הסכלות ממית בלא עת (הוא, פי' קהל' ז יז). כי הסכלים מבני אדם לא ידעו עצמותו אך הם יחשבו שסכלותם בזה כסכלות בתנועות השמים ועתיות הלקויות וזולת זה ממה שיוסכל ואיננו נמנע שיודע (ראב"ד, אמו"ר פרק ג מן העקר ב' 56). תחלתם אנשים נשא אותם הסכלות גם גובר התאות עליהם למאוס בתורה (ר"י א"ת, חו"ה, עבוד' האלהים ז). והמשרתים והשמשי (של הגוף) הם המדות הנפשיות כשמחה והדאגה וכו' והחכמה והסכלות (שם ט). ומי שהוא בסכלות. אשר ספרנו בדבר שהוא בין ידיו תדיר אין מן התימה שלא ידע מהלכי הגוזר והצדק ממשפטי הבורא (שם ח). הקשה במה שאתה עושה למלכך כשאתה מתעסק בהודאתו ושבחו וספור טובותיו עם סכלותו במצפונך (שם, חשבון הנפש ג). שאנחנו נאמר כי השמים לא קלים ולא כבדים ולא מתפעלים ולזה לא יקבלו פעולה ואינם בעלי טעם ולא בעלי ריח וכיוצא באלו השלילות כל זה לסכלותנו בחומר ההוא (ר"ש א"ת, מו"נ א נח). ואמנם סכלותם במה שהיו מעידים אותנו עליו תמיד הוא בהיותם בוחנים המציאות בעניני אישים מבני אדם (שם ג טז). ואולת תאר על האשה כלומר שהסכלות והאולת תהרסנו (המאירי, משלי יד א). סכלות הבנים רקב לממון האבות (שם כא כ). עזבתי אתכם בים הסכלות טובעים ובטיט הפתיות שוקעים (ר"י סריזי, תחכמי ג). אשר יאמר רשות היא התפלה וחובה הקרובה לקהלה אמת הכה בהוללות וסכלות ולא נמצא למכתו תעלה (שם כד). אבל חי

---

[1] צ"ל הסתכל.

[2] [ואולי זה פע' ומן א.סָכַל.]

נפשי ונפש זקני אשמדי אם לא תאמר לסכלותך די ולקחתיך באצבעי הקטנה והראיתיך כנה (ר״י זבארה, שעשו׳ יא 80). חסרון הסכלות ר״ל שיסכל דבר מהדברים כי הסכלות הוא גדול שבחסרונות (רלב״ג, מלחמ׳ השם ג ב). בעת אשר ישתדלו לבות לחקור יסוד הודו ומהותו תשוב ידיעתם אזי סכלות תקצר ידיהם מידיעתו (עמנו׳ ד). הנניח לעולם הנשמות לכל גבן ואיש בעל חטוטרה וירויחו בסכלותם לעדן ונרויח בשכלנו מערה (שם ח). ואמר כשיהיה הנפש בחולי סכלות יהיה המות רפואתה (רש״ט פלקירא, המבקש כו). ועל כן אמר אריסטון כי רוב מה שימות אמנם ימות מפני סכלות הרופאים בטבע (שם לד). אמר המלך ואיה סכלות כזה כי תאמרו שמצד שגליתם מארצכם אבדתם החכמה (ר״ש אבן ויגא, שבט יהודה 116). —ומשל: אין חולי יתר מהסכלות (ר״י גבירול, מבחר הפנינים קיט). הסכלות והעצלות אחי הדלות (מראה המוסר כב). טוב סכלות תמה מחכמה מדמה (בן זאב, מלון גרמני-עברי, ערך האלב). —ומ״ר סַכְלִיּוֹת: אשר מזה חוייבו להם ב׳ סכליות וכו׳ (ר״י ערמאה, יד אבשלום על משלי ל, ד״ה לעלוקה). כמו שזריחת השמש תקל כאב החולים על הרוב כן ההסתכלות באלה הגרמים יקל כאב השיבושים והסכליות באלו האמונות (הוא, חזות קשה א). —ועי׳ עוד סָכָל מ״ר סמי.

סַכְלִי, ת״ז, נקי׳ סַכְלִית, —כמו סָכָל: ודע שיש הרבה פסוקים מפוזרים בחלק הזה וכו׳ בענין החכמה ופתי האשה הסכלית וזרוז האשה החכמה (המאירי על משלי י, תחלת החלק השני).

סַכְלְתָן, סוכלתן [1], ש״ת, נקי׳ סַכְלְתָנִית, —חכמה, בעלת שכל: סכלתנית היתה וחכמה נערה וחנה שמה קרעה לה בגדי רקמה ועמדה לה ערומה (אזכור מעללי יה, יוצ׳ שבת ב׳ חנוכה).

סַכְלְתָנוּת, סוכלתנות, ש״נ, —חכמה והשכל: אמרו כי מלך אחד ממלכי הערב היה חכם ונבון ובעל משפט והיו חכמיו ונבוניו יושבים תמיד לפניו ויום התחילו לספר בשבח הנשים וגדולתן ורוב חכמתן וסוכלתנותן ויאמר להם המלך קצרו דבריכם ועצרו מליכם כי מעולם לא נראתה ולא נשמעה אשה טובה וכשרה בעלת שכל ודעה (ר״י זבארה, שעשוע׳ ג, דודסון 26).

---

1) [מהארמי.]

סכם[1], ממנו *סְכוּם, *סכּוּם, *סָכַם, *סֻכָּם, *הַסְכָּמָה, *הַסְכָּמִי, *מַסְכִּים.

***סָכַם,** — א) פ״י, מנה, ספר, zählen; compter; to count: כמה מלקין אותו ארבעים חסר אחת שנאמר במספר ארבעים מנין שהוא סוכם[2] את הארבעים (מכות ג י). א״ל (המן לאחשורש) אני סוכם לך חשבון ס׳ ריבוא כשיצאו ממצרים נתנו ס׳ ריבוא בקע לגלגלת וכו׳ (מדר׳ פנים אחרים על אסתר נוסח׳ ב, אם על המלך טוב). — ואמר הפיטן: ופקדת וחשבת וסכמת ומנית וספרת (אז כאית, יוצ׳ שבת שקל׳). וטוהר טבילותיו מנית וקדוש רחיצותיו חשבת ואזכרותיו בשכל סימת ותודותיו ווידויו סכמת (מי יתכה, יוצ׳ יוה״כ). ור׳ חננאל בשובו לביתו שיער המולד בספירתו ומצא טעותו שסכם בקצבתו ויפג לבו (אחימעץ, סדר חכמים ב, ניבויאר 120). —ב) *כמו הִפע׳, השוה דעתו לדעת זולתו: שדה מברך כהרית ברכו במתן טל סכם אתו ציר חתום בברכת טל שרידיו להתבודד בבטח ערף שמי טל (אלגרה, תפל׳ טל). על אחד שהתנה עם בחור ללמד את בן חברו במה שסכם עמו והתנה לפני אב הילד (תשו׳ ר״ת, ל׳, הוצ׳ מק״נ 51). —הִפע׳, *הִסְכִּים, — התאים, השוה את דעתו לדעת זולתו, היה בדעה אחת עם פלוני übereinstimmen, zustimmen; s'accorder, consentir; to agree, harmonize: ודרש (הלל) והסכים ועלה וקיבל הלכה (ירוש׳ פסח׳ ו א). לא כן אמר רב אין אדם רשאי לומר דבר כנגד רבו אלא אם כן ראה או שימש כיצד הוא עושה בתחילה רבו פותי לו ראשי פסוקים ומסכים (שם חגי׳ ב א). למה נקרא שמו אלף שהוא מסכים מאלף דבר צוה לאלף דור (מד״ר ברא׳ א, הוצ׳ תיאודור). אלו המשחקים בפספסים שהם מחשבין בשמאל ומסכימים בימין (ילק׳ שמע׳, תהל׳ כו). — ועם מלת היחס על: כך היתה הלכה בידם ושכחוה ועמדו השניים הסכימו על דעת הראשונים (ר׳ יוסי בי ר׳

---

1) [בארמ׳ מנה, ספר והוא קרוב לסך.]

2) [כך בכ״י מינכ׳. וכך בפרוש בגמ׳ (שם כב:) וכך מביא רש״י בפירושו למשנה. וכך בילקוט זכריה (סימ׳ תקפא) ובדפו׳ וגם בירוש׳. ובמדב״ם סמוך לארבעים. וכך בספרי (דברי רפו) ובילק׳ (דברי תתקלג). ועי׳ הגהת ר״י ברלין בגמ׳ שם, והערה בד״ס. וכונת המאמר שהמנין מונה ארבעים וא״כ המנין בעצמו הוא הסמוך לארבעים, כלו׳ שלושים ותשעה.]

בון בשם ורבי לוי, ירוש׳ פאה א א)׃ אקפח את בניי שלא הטית׳ ימין ושמאל אני שראיתי את המעשה ושכחתי ואתה דורש ומסכים על השמועה[1] (ר׳ טרפון, שם מגל׳ א יב). דבר זה עשה יהושע מדעתו והסכים הקב״ה על ידו (מד״ר במד׳ כג). וכל כסף וזהב וכלי נחשת וברזל קדש הוא לה׳ אוצר ה׳ יבא ומנין שהסכימו על ידו שנאמר והיתה חרם לה׳ וכל אשר בה (שם). — ועם עם: והסכים ב״ד עמהן (ר׳ הלבו, ירוש׳ ר״ה ב ו). ג׳ דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב״ה עמו[2] (שבת פז.).—ועם ל: הסכימה דעתם לדעת העליונה (מד״ר במד׳ יב). ואף על פי שהם בגלות בינינו מלעיגין אותנו ואת אמונת אלהינו ועכשיו הסכמנו כולנו לדעת אחת והפלנו גורלות לאבדן מן העולם (שם אסתי, אם על המלך טוב). — הִסְכִּימָה דעת של פלוני: תלמיד וותיק היה לו לרבי ודרש פרק אחד במעשה המרכבה ולא הסכימה דעתו של רבי ולקה בשחין (ר׳ יוחנן, ירוש׳ חגי׳ ב א). נכנסו זקינים לעלייה ביבנה ויצתה בת קול ואמרה להן יש ביניכ׳ שני׳ ראויין לרוח הקודש ושמואל הקטן אחד מהן ונתנו עיניהם בר׳ ליעזר והיו שמיחין שהסכימה דעתן על דעת[3] רוח הקודש (שם ע״ז ג א).—ואמר הפיטן: ובירח השלישי לחפש לצאתם באו לחורב כל מקהלותם ונגד ההר היתה חניתם הסכימו דעתם והשוו עצתם (ובירח, יוצ׳ ב שבוע׳). חכמים הישכלתה על פיהם היסכמתה בין דם (מחז׳ ינאי, הוצ׳ דודסון 21). האמן מדעתו הכל בעתו השכיל בדעתו הסכימה חמדתו וטרם קנאו ועולם מנאו ועד תנאו ובחסד בנאו (אילת השחר, יוצ׳ שבת ר״ח).— ורגיל בסהמ״א: ראובן הסכים עם שמעון למכר לו קרקע ידוע בממון ידוע והקבילו מן הדמים וכו׳ לזמן טרח שמעון והזמין השאר ובא לו אצל ראובן כדי להקבילן לו ולא רצה לקבלם וכו׳ ושמעון טוען שאיני מניח מארמתי[4] כלום והקרקע שהסכמתי מסך עליו מכור הוא לי כבר והתקבלתיך מקצת דמים (תשו׳ גאוני מו״ת. גנז). ויראתי שיהיה רצון התאוה להניח המחשבה הזאת ושהוא הטני אל דרך המנוחה והשלוה ולהסכים על ההנחה (ר״י א״ת, סו״ה הקדי). ואח״כ הסכימה דעתם למנות עליהם איש נכרי נלבב ונבון (הוא, שם עבודת האלהים ט). ומהם שהבוטח באלהים תביאנו הבטחתו עליו שלא יעבוד זולתו ושלא יקוה לאיש וכו׳ ולא יסכים עמהם בבלתי עבודת האלהים (שם הבטחון, פתיחי). כיצד מפיסין עומדין בהיקף ומסכימין על מניין שמונים מאה או אלף או כל שיסכימו עליו וכו׳ ומונה על אצבעותיהן וחוזר חלילה עד שישלים המניין שהסכימו עליו (רמב״ם, תמידין ומוספין ד ג). שיהיו מעשיו מסכימים לדבריו (ר״ש א״ת, פי׳ אבות לרמב״ם א). בעת שהסכימו עדה או קהל או ישיבה או בני המדרש או בני הכנסת לעשות תקנה בעיר או בישיבתם או בבית הכנסת או במדרש שלהם או ראשי ישיבות שהסכימו לעשות תקנה לישראל וכו׳ ואם הסכימו להחרים בכתב כל הפורץ באותה תקנה ובאותו גדר מחרימין (ר״י ברצלוני, ספר השטרות, הוצ׳ מק״נ 132). והמקום ברחמיו יסכים על ידינו ויכפול שכר טוב (שם 137). וכן רש״ד קורא המראה השלישי אדום מסכים (אבי הרלב״ג, שעה״ש א ז). וישימו ראשים עליהם ותראה כי לעולם לא יסכימו בהסכמה אחת (ר׳ שלמה אבן וירגא, שבט יהודה 21). ולזה הסכימו כל המשאיים שכפי מספרי התנועות יהיה מספר השכלי׳ (ר״י מפיסא, מנחי קנאי׳ 32). ואולם היות כל הסברות האלו בלתי מסכימות עם דעת תורתנו הקדושה אינו מן הצורך לבארו (שם 33). ואמנם הגאוני׳ אשר זכר שמם והספרי׳ אשר חברו קצתם השתדלו להסכים המושכל מצד המחקר עם המקובל מהנבואה (שם 107). שבהרמב״ם של בעל ההגהות לא היה נמנה וידבר דכל חלב מסכים לנוסחת הדפוס (לונזאנו, אור תורה יג:). והנה אם יבוא פתי אחד מן השוק ויראה המסכים יעלה על דעתו שאלות וקושיות עד אין חקר (ר״נ בר״י אלמנן, עה״מ, שער עולם הבריאה ג).

—הפעי׳, הֻסְכַּם, רק בינ׳, מֻסְכָּם, נקי׳ מֻסְכֶּמֶת, מ״ר מֻסְכָּמִים, מֻסְכָּמוֹת,—שהסכימו עליו: הנה דבר זה מוסכם עליו מהפילוסופים גם כן (ר״ש א״ת, פי׳ אבות לרמב״ם ג ו). השמות המוסכמים והם השמות אשר יורו על ענין אחד יכלול דברים רבים אם במין ואם באיש כחי והאדם (כל מלאכת ההגיון, מבוא). כי מוצא פי שאר בעלי חיים הוא טבעו שוה בכל מין ומין

[1] [בספרא (ויקר׳ ד) לשמועה, ובספרי (במד׳ עה) להלכה.]

[2] [בכ״י מינכ׳ על ידו, וכן להלן בגמר׳ שם: ומנלן דהסכים הקב״ה על ידו. ועי׳ ד״ס הערה, גם בכר, ערכי מדרש 90 הערה 7.]

[3] [שם (סוטי ט טו): לדעת המקום].

[4] אולי מאדמתי.

מהם ומוצא שפתי האדם הוא כפי ההסכמה והוא שאמר הוא שמו רצה לומר שלא היה זה בטבע כשאר בעלי חיים רק כפי קריאת האדם המוסכמת ממנו (ר״י ברי אכטולי, מלמד התלמידים ט:). ועל כן היא במעלה השנית מן האמת נרשמת מושמת וגם נחתמת מוסכמת בלתי נעלמת (מנחם גיגלי, מכתב לקהלי קהיר, לקו״ק כספי 51). וכן בלבישת בגד כלאים הגבילו הכתוב בשם תוריי מוסכם וקראו שעטנז (משה בשיילי, ספר העריות, הקדש ג, 1-2). ואף על פי כן לא קבעו הלכה כדבריו לפי שלא היה מוסכם בנביא (ר״י אלבו, העקרים א יח). והשמות יש מהם משותפות ויש מהם מוסכמים ויש מהם נרדפים וכו׳ והמוסכמים הם השמות המורים על עניין אחד יכלול דברים רבים כמו האדם והבהמה (רש״ט פלקירא, ראש׳ חכמ׳ 24). ומוסכם לכל הכתות כי היהודים פקחים וערומים מכל האומות (ר״ש אבן וירגא, שבט יהודה 8). ומוסכם לכל כי הדתות אינם מתקיימות כי אם עם הדמיון (שם 16). מה שעלה במוסכם אצל אספה (פנקי קראקא שנת שס״ו אוצה״ס ד 602). — וכמו: מַסְכִּימִים, שבאו לידי הסכמה: והשררה אמרה לא נוציא הסחורות מתחת ידינו עד אשר תתפשרו ותהיו מוסכמים כאחד (מהרשד״ס, שו״ת חו״מ ע). ואפשר שידמו הבאים אחריהם שאין האמת נמצאת לא בדברי אלו ולא בדברי אלו לפי שאינן מוסכמין על עצה אחת וכונה אחת (ר״י אבן לטיף, שעה״ש הקדמו׳, השער ב, 95). — ועם ה״א הבנין: וחמש בחמש מהוסכמים נתלה עולם בידו כאשכול מבין סודם יבהל ויפחד (רשב״ג, מלכותך מלכות כל העולמים, אוי״כ ב 78).

—נִפְעַ׳, ״נִסְכַּם, נסכמו.—כמו הִפְע׳: עשו שמחות ולדורות קבעום ומקראות שלשום ולא רביעום נסכמו ממעל ולמטה טבעום בספר נחקק על מה קבעום (סליח, תעני אסתי, סדי ר״ע השלם ב, רטו.). ראיה וזכות מלקיחת אזוב נסכמים ראה מעמדה וכמה ברבוע מחכמים (יוצ׳ שבת בין יוה״כ וסוכ׳). וכתב מינוי הוא בזמן שוועדין הישיבה כולה להושיב עליהם ראש ישיבה או שנסכמים כולו למנות עליהם ראש או זקן או דיין או נשיא (ר״י ברצלוני, ספר השטרות 131). נסכמו זקני העיר או זקני הכנסת והמדרש לסמוך לאחד מן התלמידים נסכמים[1] על כך וכותבין כתב מסמיך בלא הנחת ידיהם על ראשו (שם 132). גם אנו ראינו מקצת דבריהם ולא מצינו אותם נסכמים לדעה אחת בכך (רמב״ן, מלחמו׳ ה׳, הלכפי שבת ג). אמר הכותב איני נסכם לפי׳ הזה דרב שמואל (שם ו). בראיתי עצתכם הטהורה נסכמת עדתכם הקדושה חותמת (הוא, אגרי לרבני צרפת, מובא באגרי הרמב״ם 50). לפי שמרדו שניהם אבשלום ואדוניה אמר כי יואב לא היה נסכם במרד אבשלום אבל במרד אדוניה היה נסכם (רד״ק, ספי השרשי כטה). בא אלי אחד מן החכמים שמו ר׳ יעקב מכיר וחלה פני לבלתי השתדל עוד בזה כי הוא לא יהיה נסכם אפילו לקיים דבר אחד מכל דברי האגרת (אבא מרי בר׳ משה הירחי, מנח׳ קנאי, מכתב כא). כי עשית אתה וכל הנסכמים עליו כדין וכהלכה עשיתן (שם מכתב לג). הנה התברר לנו כי הדברים העצמיים האמתיי׳ נמצאים בעצמם חוץ לשכל ונמצאים בשכ׳ וג״כ נמצאי׳ בדבור וכשיהיו שלשתם נסכמים יחד יהיו כלם אמת (ר״י א״ת, רוח חן יה:).

—הִתְפַּ׳, נִתְפַּ׳, ״נִסְתַּכֵּם,—כמו הִפְע׳: כבר נסתכמו רוב הפילוסופים בענין המציאות בהיות כל דבר שיש לו ראשית תכלית יש לו (ר״י גיקטיליא, גנת אגוז ב, כט::). והם אינם יודעים דרך היסוד מהו וכולם מסתכמים הן היות המקריים שני מינים מקרה הצורה בעצם וכו׳ (שם עד.). ובכל כריה נסתכמו ב״ד של מעלה על שעור גופה והייה ומזונותיה וכו׳ כי ב״ד של מעלה הנקרא אלדים נסתכמו על בריה ובריה ועל כל אבר ואבר שהוא ראוי להיות כך (הוא, שערי אורה סב:). כלם בקו הדין נבראו ועל כל אחד ואחד מהם נסתכם סנהדרי של מעלה הנקראת אלדים (שם סב:).

—פִּע׳, ״סִכֵּם, עשה קצור כולל וסך הכל מאיזה ענין, רגיל בדבור והשתמשו בו בספרות החדשה.

״**סֶכֶם**, ש״ז,—מנין, סְכוּם: החדש הזה לכם לשמור בסכם אסופי הר מור ואתם אל יגמור שלשת אותות בו ישמור (קרובות לפי׳ החדש). לב אחד ושכם דאים כעב למשכם לאסירים יחפוץ כסכם השבעתי אתכם (אור, יוצ׳ א פסח). ליום זה (של ר״ה) נכמס סכם חשבונות תחלה לימים וראש לזכרון (אפהד במעשי, מוסף ב ר״ה).

א.סכן[1], ממנו סֹכֵן, סֹכֶנֶת, א.סֻכַּן, מְסֻכֶּנֶת.

---

[1]) בהערות: נסמכים.

[1]) [המשמ׳ העקרית היא כנראה טִפֵּל בדבר, כמו סֹכֵן, סֹכֶנֶת, ומזה קל, הועיל לדבר, והִפְע׳ להיות רגיל בדבר].

סכן, ש״ז, נקי סכנת.—סכן על הבית, ממנה להנהיג עניני הבית[1], Verwalter ; économe, intendant ; steward : לך בא אל הסכן הזה על שבנא אשר על הבית (ישע׳ כב יה). יבקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סכנת[2] ושכבה בחיקך וחם לאדני המלך וכו׳ וימצאו את אבישג השונמית ויבאו אתה למלך וכו׳ ותהי למלך סכנת ותשרתהו (מ״א א ג-ז).—ובסהמ״א: וכן בבירותה וגבול שלח להם (הגאון) ס ו כ נ י ם ויבקיעם אליו וכו׳ וישלח אליה (אל צור) נוגש אבירם ה ס ו כ ן בן דתן (קטע מכתב לאביתר הכהן מזמן הגאוי, סעדיאנה, שכטר 91). וחמשת אלפים ככרי כסף נתן (אלכסנדר מוקדון) לסוכן להוליך בדרך (יוסיפון ע[3]). כי הסוכן השומר הדברים אשר תחת ידו צריך שיהיה קמצן ומצמצם מאד (ר״י ערמאה, יד אבשלום על משלי ל, ד״ה הרביעי). מי שיש לו ריב ושואל מן המלך שיעשה לו דין יבקש ממנו שיצוה ליושב על המשפט שידין לו לא שיצוה זה אל הסוכן הממונה על האוצרות (ר״מ ן׳ גנאי, כ.פי עבודת הקודש, חלק העבודי יג).—ונקי: בנותם שפחות לרקחות וטבחות תהיינה או למלאות חשקו יקחון לשגל ו ס כ נ ת (ר׳ שלום הכהן, כיר דוד 15).—ובמשמ׳ בא כח, ממלא מקום, Agent, רגיל בדבור העברי ובספרות החדשה: ושאר סוחרי ים מעמי איראפא אף כי ישלחו לשם ס ו כ נ י ם (קונזולם) כל מגמתם רק לעמוד בברית אתם למען יעברו בטח בים התיכון ולא יהיו למשיסה לשוסי האניות (ר״ש בלוך, שבי״ע ב, אלגיר ט.). כפי הנראה עוד לא הגיע המשלח לליפציג יען כי הסוכן יחריש ולא יודיעהו (יל״ג, אגר׳ א כז).

---

1) [וכן בכנענ׳, (לידזבי 329). ובאגר׳ עמרנה (אגר׳ 256) זוכנ, תרגום כנעני של השם האשורי רבצ. ובאשור׳ שכנ שנכנס אח״כ לעברית בצורת סגן, עי׳ ערכו.] — 2) [רש״י פרש מחממת וכן ובוקע עצים יסכן בם, ע״כ. וכן בשבע׳ θάλπουσα, והוסיף רד״ק בפרושו: וכן בלשון ערב לדבר חם יאמרו סכון, ע״כ. ועי׳ ראב״ע (קהל׳ י ט). אבל שרש זה בערב׳ הוא שׂ ח ו ן המקביל לעברית שחין ולא להעבר׳ סכן. וריב״ג בשרשיו מפרש סכנת, אוצרת, כמו ערי מסכנות. וכן ראב״ע בקהל׳ שם. וכן רלב״ג במקומנו. אבל רד״ק בפרושו חולק על זה, וז״ל: ואין טעם לפי׳ הזה כי מה צורך למלך שתהיה אוצרת ובעלת אוצרות והנכון בעיני שפי׳ מועילה כלו׳ שיהיה למלך תועלת בה מפני הצנה אשר אחזתו, ע״כ.]

3) [דפוי פרנקפ׳].

א.סכן, עתי יסכן, יסכון, יסכן. — סכן הדבר לפלוני, היתה לפלוני תועלת מהדבר nützlich sein; être utile; to be of use. : הלאל יסכן־גבר כי יסכן עלימו משכיל (איוב כב ב). כי תאמר מה יסכן־לך מה אעיל מחטאתי (שם לה ג).—וסתם דבר לא יסכן, שאין בו תועלת: הוכח בדבר לא יסכון ומלים לא יועיל בם (שם יה ג). —סכן האדם, מצא תועלת: כי אמר לא יסכן גבר ברצתו עם אלהים (שם לד ט). — ובסהמ״א: וישוב פגרי אל הארץ אשר ממנה לקח ורוחי יהלוך אליך למשפט נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה מקום לא יועיל הון ולא י ס כ ן קנין (בקשה לר׳ בחיי, בסוף ספ׳ הו״ה בערבי, הול׳ ד״ר יהודה). אשתה דמי נטעי עלי דם ימי לא י ס כ נ ו בהם אבל יסכנו הם בעדם צהלה ירונו תצר אדמה מנשוא כסלם עדי (רמב״ע, אס אהלי, הו״כ ב 185). הוא מעדנים לנפשי הוא מועדי וחסדי בו אדבקה ו א ס כ ו ן איך רע לי יאונה (כאב״ע, איך אכלה). במסלותיך עמדה רגלי והליכותיך הראיתה לי תסכן ארחי תשת עדך ציץ על מצחי (הוא, אאה גוחי). א ס כ ו ן עמך אלהי בעודי אולי אשלם מצר אשר יראה וממצוק נעלם (הוא, אסכון עמך). ואשבע ביום ההוא לבל אזיק אדם לעולם ועם כלם א ס כ ן ואשלם (ר״י זבארה, שעשועי יב, דודסון 140). יש מקמין ומחסר ואסף הון ולא י ס כ ו ן לו עשרו (ב״ז, ב״ם יא כא).

—הפעי, הסכן, הסכנתי, הסכן־, הסכנתה,—הסכין לעשות כך וכך, היה רגיל בכך, עשה תמיד כך gewöhnt sein; être habitué; to be accustomed : הלוא אנכי אתנך אשר רכבת עלי מעודך עד היום הזה ההסכן הסכנתי לעשות לך כה (במד׳ כב ל).—הסכין עם פלוני, התרגל אליו, הלך בדרכיו, במנהגיו, לפי רצונו: הסכן־נא עמו ושלם וכו׳ קח נא מפיו תורה ושים אמריו בלבבך (איוב כב כא-כב). הסכין דרכי פלוני, היה רגיל בהם, ידע אותם: ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנתה (תהל׳ קלט ג).

ב.סכן[1], ממנו *סכון, ב.סכן, *סכנה, **הסתכנות, ואולי גם *סכין, שכין.

ב.סכן, קל לא נמצא.

—נפע׳, יסכן־, נסכן בדבר, בא במעמד של סכנה, in Gefahr geraten; courir un danger; to incur danger.:

---

1) [כך בארם׳]

מסיע אבנים יעצב בהם בוקע עצים יִסָּכֶן[1]־בם (קהל׳ י ט).—ואמר המשורר: מועד ומוכן לקישור גחל מתקן ו נ ס כ ן לתגרת שחל (רשב״ג, אזהרות).

—פעי׳, *סִכֵּן, בא בסַכָּנָה, הביא בסכנה, gefährden; mettre en danger; to endanger. אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי בית שמאי ו ס כ נ ת י בעצמי מפני הלסטין (ר׳ טרפון, ברכ׳ יא.). הרי אמרת את הקלה אמור את ההמורה יש מהן שראוין למות בשעת יציאתן או אמן לסכן בם ולמות אחר יציאתן (ר׳ לוי, מד״ר שמות א). ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהן וח״א שממסכנות את בעליהן (סוט׳ יא.).—ואמר המשורר: א ס כ ן בעצמי ואשכח אשמי ונפשי ודמי ביד חטא מסורים (ר״י הלוי, היוכלו פגרים). משל בקשת החכמה למוצא הכסף מפני שהוא דבר שבני אדם מורדים עליו מאד ונכנסים בעבורו תחת הקרקע בבורות העמוקים ומסכנים על עצמם בהם עד שימותו מהם הרבה והניצלים יהיו פניהם מוריקות כן מי שרוצה לקנות חכמה לא יוכל לקנות אותה עם רבוי האכילה והשתיה ושאר תענוגי הגוף וכו׳ (ר׳ זרחי׳ מברצלונה, פי׳ משלי ב ד, הספר ב 78). כי מדרך הגבור או המלך לצאת לקראת נשק ולהלחם באויביו ולהושיע את עמו ולסכן נפשו בעדם (ר״י אלבו, העקרי׳ א א). ויהי כאשר רצה המבקש להפרד מהגבור אמר לו צוני ויאמר לו אל ת ס כ ן בעצמך ומכל רע שמרהו ומה שתוכל לעשות בתחבולה עשהו (רש״ט פלקירא, המבקש כז). ומהרר׳ חיים פי׳ שניתן רשות לרפאותו מתחלה ולא היישינן פן יהרגו או י ס כ נ נ ו ע״י משקה או סם (פענח רזא, משפטי לב:). מר לי מאד על אשר ס כ נ ת י כל רכושי באהבת רעים (ריא״ג, דביר ב ה 162).

—פעו׳, *סֻכַּן, רק בינ׳, מְסֻכָּן, מסוכן, נקי׳ מְסֻכֶּנֶת, מסוכנת, —היה במצב של סכנה, ביחוד סכנת מות: חולים ומשמשיהם פטורין מן הסוכה ולא חולה מסוכן אלא אף מי שחושש בעיניו וחושש בראשו (תוספת׳ סוכ׳ ב ג). ה מ ס כ ן שחילק נכסיו על פיו בין בחול בין בשבת דברי המת יעשו (שם ב״ב י יב). היה אביו חולה או מסוכן או שהיתה ספינתו במדינת הים ויביא ערך

1) [רש״י פרש יתחמם בם כמו ותהי לו סוכנת, ע״כ. אבל ריב״ג בשרשיו מפרש ינזק בם, וכן ראב״ע בפרושו. ועי׳ רד״ק בשרשיו. וכן הפשי׳ נתכאב. והירונ׳ affligetur.]

עשיר (ר׳ יהודה, שם ערכין ב יז). מעשה במסוכן אחד שהיו מוליכין אותו מגיניסר לחמתן וכו׳ (שם עהל׳ ו ז). המסוכן הנתון לחנות ונכנס לסטיו טהור (שם ז א). מה בין מסוכן מה בין חולה חולה כדרך כל הארץ ומסוכן כל שקפץ עליו החולה (ירוש׳ גיט׳ ו ז).—ונק׳: מעשה במרים התרמודית שנזרק עליה אחד מן הדמים ובאו ואמרו לה על בתה שהיתה מסוכנת והלכה ומצאה שמתה (נזיר ו יא). השוחט המסוכנת רשב״ג אומר עד שתפרכס ביד וברגל וכו׳ בהמה דקה שפשטה ידה ולא החזירה פסולה שאינה אלא הוצאת נפש בלבד במה דברים אמורים שהיתה בחזקת מסוכנת אבל אם היתה בחזקת בריאה אפילו אין בה אחד מכל הסימנים הללו כשרה (חול׳ ב ו).—ובסהמ״א: המפרש בים והיוצא בשיירה והיוצא בקולר והמסוכן והוא שקפץ עליו החולי והכביד עליו חליו כל אחד מארבעתם כמצוה מחמת מיתה (טו״ע חו״מ, מתנת כב ס).—ואמר הפיטן: אנוש מה הוא אשר יזכה וכי יצדק ילוד אשה הלא נחשב לפניך כלי חרש מלא בושה התשמור חטא לנפשו המסוכנת והיבשה (שומע לאביונים, סליחי׳ לום גדל׳, סמא״ל תקיו.).—*ובמשמ׳ שיש בו סכנה: ואיך מעצמו הסכים לעשות הפעל המסוכן הזה (ר״י אברבנאל, יהוש׳ פרשי׳ ג שאל׳ א).—ובדקדוק, שרש מהשרשים הרפויים, בנגוד לשלמים: והחריב מלה משולשת שלימה ועשאה מסוכנת כמו זבת חלב ודבש (דונש, תשו׳ על רסע״ג 21). לברר לך אמיתתה שהוא מן יקר והיא מן המעשים[1] המסוכנות שמסתכן תחלתה והיא האות הראשון כמות ישר יקר וכו׳ ואל תתעלם מן המעשים המסוכנות בפה ובעין ובלמד שלהן (שם 36). ומן רוצה רוֹצֵם ומן קוֹנֶה קוֹנֵם כמו אילו מן המעשים המסוכנין הלמד שלהן אבל רודם הוא פעל משולש שלם המם והוא מיסודו (שם 56). ומפארין העברים מדבריהן דברים בתחילתן מסוכנות ואומ׳ באודנו אהודנו (שם 110).

—התפ׳, *הִסְתַּכֵּן,—בא בסכנה, העמיד את עצמו בסכנה: אבל חכמים אמרו בזמן הזה הואיל ומסתכנין[2]

1) [כלומ׳ הפעלים.]

2) [כך גרסת רב האי. עי׳ ר״ח (שם ב:) ורי״ף ורמב״ן במלחמ׳ ה׳ (שם). וכן בתוספת׳ (שם א ג), כ״י וינה. ובדפו׳ הגרסה ומסתכלין, וכן בתוספת׳ בדפו׳ וככ״י א״פ ומתכנסין.]

בה אין קורין אותה אלא בזמנה (מגיל' ג.). טובי' חשני' וכו' כי אם יפולו שאם יפול ויסתכן אחד מהן חבירו מעמידו (מד"ר קהלת, טובים השנים). — ובסהמ"א: וטעם הנה אנכי הולך למות שבכל יום ויום הוא מסתכן בעצמו כאשר יצא לצוד שמא יהרגוהו החיות (ראב"ע, בראשי' כה לב). ומפני הגשרים שנהרסו ונמצאו הנהרות מפסיקין ומונעין את העם ומסתכנים בעצמן ומתים (רמב"ס, קדוה"ח ד ה). חבר הכסיל מסתכן (ר"י חריזי, מוסרי הפלוסופ' א י). לפי הדורות האלה שאנו מסתכנים בהתגייר בתוכם (ר"י בר' אלנטולי, מלמד התלמידי' יב.). מי שאחזו בולמוס וכו' ואין משתדלים לאחרו עד שנתקן לו את הטהורים כדרך שאנו עושים לשאר חולים שהרי בשהייה מועטת הוא מסתכן (המאירי, יומ' פג.). ושם אנשי מדינתנו יותר קלים וממהרי תנוע' משאר בני אדם ויותר קלי קפיצ' ויותר אבירי הלב ויותר מסתכנים בעשיית הגבורות (ר"י קלונימוס, בעלי חיים ג ג).—ובדקדוק, שרש רפה: ותמוגגו מן הפעל המסתכן עינו והוא כמו נמוגו ישבי כנען (דונש, תשוב' על רסע"ג 46). ופתר זכרו זאת והתאששו מלשון ייאוש וטעה בזו טעות גדולה לפי שלשון ייאוש עברי מן המלה המשולשת המסתכן פה שלפעל ממנה והי היוד (שם 51). ואמר בפתרון שם בנימין צעיר רודם הפחה שלהן וההריב בפירוש מלה זו כל פעל מסתכן הלמד בלווי (שם 56).

ג·**סכן**[1], ממנו ג.סָכַן, א.מִסְכֵּן, ב.*מְסֻכָּן, מִסְכֵּנֻת.

ג·**סָכַן**, קל לא נמצא.

—פעי', סֻכַּן, רק בינ', מְסֻכָּן, הַמְסֻכָּן,—היה עני, נתרושש, arm, dedürftig sein; être pauvre; to be poor: הפסל נסך חרש וצרף בזהב ירקענו ורתקות כסף צורף המסכן[2]

1) [מציאות שרש זה מוטלת בספק. אפשר שהעברי והארמי מִסְכֵּן והערבי מִשְׂכִּין a) שאולים מהאשור' מֻשְׁכֵּנֻ עָנו, דל, שהוא בינ' שפעל מן כון באן, עי' (Del., Handw. 313). גיזנ'—בוהל (435). והפעל שַׂכַּנ b) בערב' נגזר מהשם השאול הזה.]

2) [רש"י פרש המלומד להבחין להבדיל בין עץ המתקיים לשאר עצים וכו', ע"כ. אבל רד"ק מפרש מסכן כמו ילד מסכן כי זכר למעלה זהב וכסף והם העשירים שעושים הפסילים בזהב ובכסף אבל העני שלא יוכל לעשות בזהב ובכסף יחבר לו עץ טוב שלא ירקב, ע"כ. ואחריו נמשכו רוב המפרשים. י"ת במשמ' מין עץ, אורן. וכן הירונ' מעתיק את המלה amsuchan ומפרש מין עץ המתקים. ולכן יש מחברים אותו עם האשור' מֻסֻּכָּנֻ. עי' (Zimmern. Z. Assyr. III, 9); קרויס, בפרושו לישעיה, שם.]

a) مسكين b) سكن

תרומה עץ לא ירקב חרש חכם יבקש לו להכין פסל לא ימוט (ישעי' מ יט-כ).—בידים תמך וחזק תבן בני אהרן לכבדם ירחצו יעטו במסוכן ובדם ושמן למלא ידם בימים ההם עבודה היכן בברות לחם ושי תמים (רסע"ג, סדר עבודה מובא בקובץ מעשי ידי גאוני קדמוני' ג, 13).

***סַכָּנָה**, ש"נ, מ"ר סַכָּנוֹת,—אפשרות של אסון, מיתה וכדומ', Gefahr; danger; peril: העושה תפלתו עגולה סכנה ואין בה מצוה נתנה על מצחו או על פס ידו הרי זו דרך המינו' (מגיל' ד ח). חקק בראש המקל (מזוזה) והניחו במקום שאינו ראוי לו סכנה שאין בה מצוה (ירוש' שם ד יב). ר' מאיר אמר כל אילנות סכנה ורבנן אמרי אין סכנה אלא הדלית והדקל בלבד (שם פסח' ד א). דבר של סכנה כגון מן צור לציידן מותר (שם גנז' שבת א 69). בד"א בזמן שפירש (היונק) מתוך בריו אבל אם פירש מתוך חולייו מחזירין אותו מיד בשאינו של סכנה אבל אם היה של סכנה אפי' לאחר כמה ימי' מחזירין אותו (שם כתוב' ה ו). חולה שאמרו לא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו חולה שאין בו סכנה (ת"כ, קוכי כו.). ריפוי ממון דבר שאין בו סכנה ריפוי נפשות דבר שיש בו סכנה (ע"ז כז.). לרופא שהלך לבקר שני חולים ראה אחד מהן שהיה בסכנה אמר לבני ביתו תנו לו לאכול כל מה שהוא מבקש ראה את האחד שהיה חוזר לחיים אמר לבני ביתו כך וכך מאכל יאכל וכו' (תנחומ' שמיני ו). ולא היו מ[ביאין אותו (את הקרבן) אלא] לכפר על ישראל כדי שלא יבואו לידי ס[כנה ובזמן] שישראל עומדין בסכנה על אחת כמה וכ[מה שתדחה שבת] על ספק נפשות (גנז' שכטר' א, גינצבורג 19). תורה ומצות חיים הם לישראל בעולם הזה ובעולם הבא ואפילו מצוה אחת שיש בה סכנה לא נתן הקב"ה בתורה לישראל (שם 20).—מפני הַסַּכָּנָה: לא ישלח אדם לחבירו חבית של מים ויתן על פיה שמן מפני הסכנה (תוספת' ב"ק ו עו). אבל מסתכל הוא (בר שיורתא) מה שבכוס ומה שבקערה ואינו חושש אית דבעי מומר מפני הנקיות ומפני הסכנה (רבי חייה, ירוש'

שבת א ג). לא ישתה אדם מים לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות ואם שתה דמו בראשו מפני סכנה מאי סכנה רוח רעה (ת״ר, פסחי קיב.). לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה מאי סכנה סכנת שברירי (שם). כותל הגוחה לרשות הרבים סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה מפני הסכנה אין שלא מפני הסכנה לא (מו״ק ז.). שכן כותל הגוהה לרשות הרבים סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה (רב פפא, שם יג.). לא ימכור אדם לחבירו סנדל של מתה בכלל של חיה שחוטה מפני ב׳ דברים א׳ מפני שמתעהו וא׳ מפני הסכנה (חולי לד.).—לידי סַכָּנָה: אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה (ר׳ יוחנן, תעני ה:).—מקום סַכָּנָה: ההולך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה (ר׳ יהושע, ברכי כח:). לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה לומר שעושין לו נס (ר׳ ינאי, שבת לב.).—ובספהמ״א: כי שם הבטחה יש לו ענין מובן בלתי ענין שם הסכנה ואין דעתן בורח אל מקום הסכנה ממקום הבטחה (ר״י א״ת, הכוזרי ה כ).—ובפרט סַכָּנָה מגזרת המלכות: אם לא הביא כלי מערב שבת מביאו בשבת מגולה ובסכנה מכסהו על פי עדים (ר׳ אליעזר, שבת יט א). המוצא תפילין וכו׳ ובסכנה מכסן והולך לו (עירובי י א).—שעת סַכָּנָה: שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה (ירוש׳ שבת ב ג). מעשה בשעת סכנה שהביאו נסרים שהיו בהן ארבעה וסיככנו על גבי מרפסת (ר׳ יהודה, סוכי יד:).—מן הַסַּכָּנָה: מתני׳ מסייעא לרבי לעזר מן הסכנה והילך נהגו לשאת בשלישי ולא מיחו בידן חכמי׳ (ירוש׳ כתוב׳ א א). בראשונה היו מכריזין שלשה רגלים וכו׳ משחרב בית המקדש התקינו שיהו מכריזין ג׳ ימים מן הסכנה ואילך התקינו שיהא מודיע לקרוביו ולשכיניו ודייו (שם ב״מ ב ז). ומסכנה ואילך נהגו העם לכנוס בשלישי ולא מיחו בידם חכמים (כתוב׳ ג:).—מעות של סַכָּנָה: מטבע שמרד כגון בן כוזיבא אינו מחלל (את מעשר שני) היו לו מעות של סכנה וכו׳ (ירוש׳ מעשר שני א ב).—סַכָּנַת נפשות, סַכָּנָה לחיים: אכלה סם המות או שהכישה נחש מותרת משום טרפה ואסורה משום סכנת נפשות (חולי ג ה). אמרו לא יניח פיו על פי הסילון וישתה מפני סכנת נפשות (תוספתי ע״ז ו ו).—ובספהמ״א: ואוריה הנביא בסכנת הנפש ברח לשם (למצרים) גם ירמיהו בעל כרחו הלך שם (רדב״ע, דברי יז טו). ואם היה תועה במדבר ואין לו מה יאכל אלא דבר איסור הרי זה מותר מפני סכנת נפשות (רמב״ם, הלכ׳ אסורי יד יג).—סַכָּנַת דרכים: ר׳ יסא שמע דאתת אימיה לבוצרה אתא שאל לר׳ יוחנן מהו לצאת א״ל אי משום סכנת דרכים צא אי משום כבוד (אביו ואמו) [אמך] איני יודע (ירוש׳ ברכי ג א).—ובס-מ״א: אבל הסכנה בים וביבשה אינה נכנסת באמרו לא תנסו את ה׳ אלהיכם אך סכנה שהוא מסוכן כמו מי שתהיה לו סחורה מקוה שירויח בה (ר״י א״ת, הכוזרי ה כג).—ומ״ר סַכָּנוֹת: התירו למעוברת שתהא טועמת דבר מועט מפני סכנות נפשות (תוספת׳ מקוואו׳ ז ו). תינוק המכיר את אמו אין נותנין אותו למיניקת אחרת מפני סכנות נפשות (שם נדה ב ה).—ובספהמ״א: ולמה תכנים עצמך בסכנות המדברות והימים והאומות המתהלפות (ר״י א״ת, הכוזרי, כב ז). וכל מסירה לסכנות אסור (המאירי, יומ׳ ח, עז:).

°סִכְסוּךְ, ש״ז, מ״ר סִכְסוּכִים, שה״פ מן סִכְסֵךְ,—א) הסתבכות של ענפים וערבובם זה בזה: ביום נטעך תשגשגי לשון סכסוך נשתגשגו זמורותיך במיני דשאי׳ וערבובי׳ המקלקלין ענבי הגפן (רש״י, ישעי יז יא).—ב) ערבוביה ובלבול בדעות של בני אדם, מחלקת, מריבה: שהיו אז יושבין שלוים ושקטים בלא שום סכסוך עליהם (מדר׳ לקח טוב, ברא׳ יג ז). כי אפילו אותם החוגגים שהיו מתכנסים כל שנה נמנעו מסכסוך החילות ושבוש הדרכים (ד״ה יהודי מצרים וא״י ב, מן 187). ותרגנו באהליהם הם האנשים שדעתם ומחשבתם להרע ועסקם בענין התלונה והסכסוך (רד״ק, ספר השרש׳, רגן). וגם הכוכבים לוחמים ממסילותם ברקיעא אלו באלו והם מראים סכסוכים ומלחמות אלו באלו (ר״כ בר״י אלחנן, עה״מ, שער עולם הבריאה יח). סיכסוך גדול היה בנידרלנד מחמת אמונתם (דוד גנז, צמח דוד ב, שכח לאלף הששי). ועם הארץ לא התרצו ולא שמעו לקולו רק היה סיכסוך תלונה בכל הארץ (שם שמד). בשנת שמ״ח אלף תקפ״ח לנוצרים אחרי מות שטעפן היה סכסוך גדול בארץ פולין (שם שמח). וראשית הסכסוך הזה היה בין תלמידי הלל ושמאי מיד אחר החרבן (טעם זקנים כג:). היא היא שאגרתי דהלוקח שדה ובי״ת טורף מקצת אין שייך הורה וכו׳ אכל הפירות ונשתמש בקרק׳ ויהי׳ סכסוך לכן המקח קיים וישלם לו החסרון (ר״י מינץ והר״מ מפדוואה, סו״ת

לט, סג:). יעמוס על נפשו דינים ומשפטים וסכסוכים עם בני אדם (צ"ז, צ"ס כט כ). ורבים שננו כחץ לשונם לשפוך כדי בזיון וקצף על דורשי החכמה ולומדי הלשון ומה עלה מן הסכסוך הזה כי נחלק העם לשנים קרעים (הוח, חולה"ס, הלעה). — ג) אחיזת האש בדבר שאי אפשר לשרוף אותו, להוך והכוך של אש באבן וכדומ': שהדליק הגמל הבירה בסכסוך כעין חכוך (ערוך, ערך סכסך). סכסוך (של אש) שייך באבנים להיכה בשאר דברים (רש"י, צ"ק ס.).

סִכְסֵךְ, סִכְסַכְתִּי, יְסַכְסֵךְ, פ"י, — עָשה שיסתבכו זה בזה, גרם בלבול[1], verwirren; confondre; to confuse: וישגב יי' את צרי רצין עליו ואת איביו יְסַכְסֵךְ ארם מקדם ופלשתים מאחור ויאכלו את ישראל בכל פה (ישע' ט י-יא). וְסִכְסַכְתִּי מצרים במצרים ונלחמו איש באחיו ואיש ברעהו עיר בעיר ממלכה בממלכה (שם יט ב). — ובמדר': ג' יורדין לגיהנם ואין עולין הבא על אשת איש והמלבין פני חבירו ברבי' וכו' והמסכסך בין איש לאשתו לחביא מריבה ביניהם (מדר' גיהנס, ביהמ"ד ילינק א). — ובסהמ"א: מגוי אל גוי שאני מסכסכן זה בזה (רש"י, ירמ' כה לב). ונרגן מפריד אלוף ובאין נרגן ישתק מדון הם שדעתם להרע ומסכסכים בין בני אדם (ר"י א"ת, ספי הסרס' לריב"ג, רגן). — ואמר הפיטן: סוגה סכסך מפיגיה יסד בית חוגגיה סחור באתנני מוגיה התאנה חנטה פגיה (מחזו' איטלי' א, קד.). מסכסכת ומבקשת דברי ריבות (ר"י אברבנאל, מ"ב יא כ). איש נרגן יסכסך רעים ובין אחים מדנים ישלח (צ"ז, צ"ס כח ח). וסכסך אל זועם אש במים ומים ביבשה ונלחמו השמים בארץ (מחזו, אה"ל כו). — *סִכֵּךְ ע"י קשירה בחבלים או רשת וכדומ': כל אותו היום היה עשו צד צבאי' וכופתן ומלאך בא ומתירן ועופו' ומסכסכן ומלאך בא ומפריחן (מד"ר בראשי' סז). — ובסהמ"א: וכשתפול שם (הזבוב בתוך קורי העכביש) יוצא (העכביש) ומסכסכת אותה ביריעה עד שתחלש וכו' וכשתרעב (העכביש) תשוב לצוד אך לא תצוד עד שתתקן מה שנשחת מהיריעה בסכסוך ההוא (יוסי יסרי פורלין, תולדות אדם ג לג, כ"י בריטי' מוז'). ואח"כ יוצא ומסכסך היריעה עד שילכד בפח ההוא ברגליו (אבי הרלב"ג,

1) [כך רד"ק. ורוב החדשים גוזרים מן סָךְ ומפרשים דקר בסַךְ, וכהשאלה שִׂסָּה וְגֵרָה למלחמה, אבל זה רחוק.]

סעה"ס ו, מין העכבים). — ובמשמ' ערבב ובלבל ע"י נענוע, ואמר הפיטן: יצר שוקט אל שמריו יסכסך להמיר ריחו (ר"י הלוי, ירלה לור). ואם תכה בבטן לא יהיה לו קול אבל אם תסכסכהו ישמע ממנו קול המים המסוכסכים (קאנון ג יד ד ח). — ב) *חִכֵּךְ ושפשף: מביא קיסם שראשו חלק ומנענע באותו מקום אם מסכסך[1] בידוע שזכר הוא ואם לאו בידוע שנקבה היא (נדה כה:). — וסכין פגומה: אין בה (בסכין) אלא פגימה אחת אם היתה מסכסכת ושוחטת כשרה אם הונקת פסולה (תוספתי חול' א ז). — סִכְסְכָה הדליקה, האש, שפשפה ולחכה, אחזה בכל פני הדבר השרוף: מעשה שעיברה הדליקה עד הירדן שהיתה קשה במה דברים אמורים בזמן שקפצה אם היתה מסכסכת והולכת או שהיו עצים מצויין לה אפילו עד מיל הרי זה חייב (שם צ"ק ו כב). מיד ירדה אש וסכסכה ספסלו של רבי (חגי' טו:). ואש להוב יוצא ובוער בשרי אוה"ע ומתישין כחן ומסכסכין רוחם ומכשילין חילם (מדר' ה' בחכמה יסד ארץ ב, ביהמ"ד ילינק ה). — ואור: פתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מפני שהאור מסכסכת בהן[2] (רצא, שבת כא.). וטעם איסור כל אלו הפתילות הוא מפני שאין השלהבת עולה יפה והאור מסכסכת בהן ואין אורה צח (אבודרהם, מעריב של שבת ופירושה כג:). אין עושין פתיל לנר של שבת בין נר שעל השלחן בין כל נר שמדליק בבית מכל דבר שהאור מסכסך בו פי' שאינו נאחז אלא נסרך סביביו והשלהבת קופצת ודולגת[3] (טוא"ח, שבת רסד). ואם הגמל הולך ומסכסך האש בכל הבירה חייב בכולה נזק שלם וכו' ואם לא סכסך בכל הבירה אלא הדליק במקום אחד וכו' (לבוש, נזקי ממון תיז יב). ועי' ספסף.

— פעל', ״סֻכְסַךְ, רק בינ' מְסֻכְסָךְ, מסוכסך, נק' מְסֻכְסֶכֶת, מסוכסכת, — א) שסכסכו וסבכו אותו: וכן הן אומרים אל תסמכו לנו מן המסכסכין את הדברים זה בזה כמטוה מסוכסך (ערוך, ערך חמס). — ואמר הפיטן: הדודים בצאתם מעם מסוכסך מחסה מעליהם לא

1) [מסכסך הקיסם שיש דבר המעכב. רש"י.]

2) [אינה נכנסת תוך הפתילה אלא סביב מבחוץ כמו סכסכה אבניו, רש"י לישנא אחרינא.]

3) [עי' רש"י שבת שם, בלשון ראשון וז"ל: כמו סכין פגומה מסכסכת בבשר וכו' שאין אורו זקוף ונוח במקום אחד אלא נדעך וקופץ, ע"כ. אולם פרוש מסכסכת כמו דולגת הוא נגד התוספת' שהבאנו.]

נחשך (אחמיר מסתתר, יולי סה"ג). לא ידי אבי אף לא ידי אמי חורגתי היו בעצם המעל הזה כי אם מקרים מסוכסכים ילידי יום (רמח"ג, דציר, ריב מספחה ג).— ובמשמ' מעורבב: וישתה מן החלב המסוכסך החמוץ (קאנון ג יג א ד). ואם תכה בבטן לא יהיה לו קול אבל אם תסכסכהו ישמע ממנו קול המים המסוכסכים (שם יד ד ס). — וּמְבֻלְבָּל: ובלב עוריקם המו ויחמרו מחשבות מסוכסכות (מחפו, אה"ל עז). דמי בנימין התחילו מרתיחין בו והיה מתנודד מסוכסך ושוקק כתרנגולת זו שאחזה בולמוס של רביצה על ביצים בימי אביב (ר"מ מוכ"ס, מסעות בנימין השלישי, הפרדס ג 68). —ב) כמו ב) פִּלְפ',—סכין מסוכסכת: ושאין בה אלא פגימה אחת אוגרת פסולה מסוכסכת[1]) כשרה היכי דמיא אוגרת היכי דמיא מסוכסכת (חולי יז:). ואם שחט שחיטתו פסולה מסוכסכת לא ישחוט בה לכתחילה (שם). אם המסוכסכת עומ' אצל הקתא צריך שיביא ולא יוליך אבל אם היא באמצע הסכין פסולה בכל ענין (לכדה, האגור כג::).—ומ"ר: ואין בה חילוק בין אוגרת למסוכסכת שאפי' כולם מסוכסכות פסולה (רש"י, חולי יז:).

—הִתְפַּעְלְפ', הִסְתַּכְסֵךְ, רק ציר', מִסְתַּכְסֵךְ, — נסתבך: כפקיעיות של מטוה בזמן שמסתכסך קורין אותו בארמית (סרמוסי) (ערוך, ערך סמס). והנוז על שני פנים או [באריגה] או תכיפה במחט ולא מצינו ללשון הזה עיקר אילא באגדה שלויקרא: לבן מלך שנזז לבו עליו ונטל את הצפורן לחתור על אביו ומפרשין אותו לשון סיבוך כדבר שהוא מסתכסך או מסתבך (חסו' הגא', הרכבי מט). האשכים כמו שידעת שני אברים ראשיים יולד בהם הזרע מהליחות הנוזלות אליהם בעורקים כאלו הוא מותר מן המזון הרביעי שבגוף כולן והוא בשול הדם מסתכסך בהם הרוח ובמעברים אשר לביצים מן העורקים (קאנון ג כ א א).

סכף, ממנו *סִכּוּף, *סָכַף.

*סָכַף, ס"י, כמו סַגַף סָחַף[2]): כל מי שאינו עוקר ארז מלבנון אל יכתב באסטרטיא שלך והיו לו מאתים אלף מכאן ומכאן ובשעה שהיו יוצאין למלחמה היו אומרים לא תסעוד ולא תסכוף[1]) (מד"ר איכ', בלע ה').—וביכ' סִפּוּ': הרשעים אומרים הרבה ועושין מעט שכן את מוצא בבלק שאמר לבלעם אל נא תמנע מהלוך אלי כי כבד אכבדך מאד ואומר ויזבח בלק בקר וצאן מה זבח לשמו (הסנוכה) [הסכופה] שבבקר (והסכוכה) [והסכופה] שבצאן (אדר"נ, נוסח' ב כג). האילת הזאת אינה יכולה ללדת מפני שאיבריה סכופים עליה עד שהיא אוכלת והקב"ה מזמן לה נחש והוא נושכה ואיבריה מתרפאין והיא יולדת (מדרי הלל, ביהמ"ד ילינק ה). — דווי וסָכוּף, כמו דווי וסגוף, דווי וסחוף: האומר אלך ואגמול חסד שכן הוא ידי חובתי כשר שמא יראוני אחרים הרי זה שני לו שמא אשמע דבר ואבוא ואלמדהו הרי זה בינוני שמא אקרא גומל חסד הרי זה דווי וסכוף (אדר"נ, נוסח' ב מו). לא היו ראוין אומות העולם שיהיה דווים וסכופין ולמה יש בהם דווים וסכופין שלא יהיו מונים את ישראל ואומרין להם אומה של דווים וסכופין אתם (מד"ר ברא' פח).

סכר, כמו ד.סגר, ממנו א.סָכַר[2]), סָכֶר, סַכָּר.

א.סָכַר, קל לא נמצא במקרא.

—נִפְעַ', יִסָּכֵר, יִסָּכְרוּ,—נִסְכַּר המעין וכדומ', נסגר המבוע ואין המים נֹבעים יותר, נִסְכְּרָה הארבה וכדומ', verstopft, gesperrt sein; être fermé; to be stopped, plugged up: ויעבר אלהים רוח על הארץ וישכו המים וַיִּסָּכְרוּ מעינת תהום וארבות השמים ויכלא הגשם מן השמים (ברא' ח א-ב).—ובסהמ"א: דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לקחו שמשמין על נהר מלכא סבא שכרו מלחים וקבלו עליהם כל אונס שהיה לסוף נסכר נהר מלכא אמר להן שכרו חמורים והוליכום (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכי פסוק' 57). — ובהשאלה, נִסְכַּר פי פלוני, שאינו יכול לדבר עוד: והמלך ישמח באלהים יתהלל כל הנשבע בו יִסָּכֵר פי דוברי שקר (תהל' סג יב).—ואמר הפיטן: פעלת אורחי לפניך להוכר צדקו

---

1) [בערוך הגרסה מסכסכת וכן בכ"י מינכ', ועי' הערה בר"ס.]

2) [באשור' סכף (לפעמים רחוקות שכף), כמו סחף, הפיל לארץ (Del., Handw. 498)].

1) [בירוש' (תעני' ד ח) הגרסה תכסוף.]

2) [כך בארמ', ובערב' שַׁכַר, a) ובאשור' סֶכֵּיר, סכר את המים של נהר ותעלה; גם סתם את האזן; סִכּוּר, סֶכֶר, ובפרט בריח, עי' (Del., Handw. 499). ומשמ' אלו גם בארמ', עי' ערוך ערך סכר.]

a) سكر

יליץ כושר וממטין יסכר (אמרתך, יול׳ ג כ״ה). שפתים נוטפות גדופים איכה נסכרו לשון דברת נבלה איך עפר לחכה (שלום הכהן, כ״ר דוד 71).

—קַל, *סָכַר, פ״י, סגר ע״י סֶכֶר: הסוכר אמת המים מעיו״ט ולמחר השכים ומצא בה דגים מותרין (רבה בר רב הונא בשם רב, ב״ק כה.).—ובסהמ״א: בני הנהר משקין על הסדר רצה אחד מהן לסכור כדי שיחזור לו המים וישקה תחלה ואח״כ יפתח ואחר רוצה להשקות תחלה כל המתגבר זכה (רמב״ם, שכנים ג י). נאקת חללים נאקו סכרו[1]) ולבותם נמקו (מחז׳ יניי, דודסון 33).—סכר פה: מה טובו של כלב זה אדם משליך לו פרוסה סוכר את פיו כך היו דייני ישראל (ערוך, ערך אלס). וכבר יצאנו ממה שהיינו בדרכו אלא שנמשך המאמ׳ הזה לסכור פי הדוברי׳ על חז״ל עתק נגד דעתם וכונתם (ר״י מפיסא, מכת׳ קנא׳ 78).— ואמר הפיטן: ואומר אם אשכחך עתה לה זכור ותפקוד ותזכור כאב צר לעבור פיהו לסכור לנוע כשכור (בלשון אשר הזכרת, יול׳ פרש׳ זכור).—ואמר המשורר: ופיו סכור בבוז נכור עדי שכור (רא״ב, אני אני).—**ובהשאלה, קבר את המת: פי׳ מאבולא ועד סיכרא מבית האבל ועד הקבר שסוכרין בו המת (ערוך, ערך אבל).

—פֻּעַ׳, **סֻכַּר, יְסֻכַּר, יסוכר,— כמו נִפְעַ׳: ופי כל דוברי שקר יסוכר וימותו באין כח ואונים (רסב״ג, עטה הוד).

ב. סכר ממנו ב. סִכֵּר

—פִּעֵ׳, סִכַּרְתִּי,—סִכֵּר את פלוני בידי אדונו, סִגֵּר אותו לידו, מְסָרוֹ, נְתָנוֹ לו, נתן לפלוני שלטון עליו, übergeben; livrer; to deliver: וְסִכַּרְתִּי את מצרים ביד אדנים קשה ומלך עז ימשל בם (ישע׳ יט ד).— ואמר הפיטן: לנו שלות בחרון אפך מעת נתנו ספינו את ספיך וסכרתנו בשצף קצפך (קי״ל לת״ב, מחז׳ איטלי׳ א׳ קעא.).

—הִתְפַּ׳, *הִסְתַּכֵּר,— היה מסור, שסגרו אותו: משה על ידי שצפה ברוח הקודש שעתידין יש׳ להיסתכר במלאכיו׳ וראשיהן עומדין על גביהן הקדים ראשם לזקנים (ירוש׳ הוריות ג ז).

—קל **סָכַר,— כמו פִּעֵ׳, ב״י׳ פָּעוּי, סְכוּרִים, מ״ר סמ׳ סְכוּרֵי: פורע פלשם סוף היות סכורים עצות מרחוק אמן לעם נכרים שיח אשר שח לשרש בכורים (תחבולות, יול׳ אחרון פסח). סכורי כור ברזל לוחציהם דחית סוטניםו נערת ולתהום רמית (יול׳ ז פסח, מחז׳ אטלי׳ א, קכ.).

—נִפְעַ׳, **נִסְכַּר,—כמו הִתְפַּ׳: כתר מעט מות וידיך אסף מה תערץ דלים ביד נסכרו (רסב״ג, ב״מי יקותיאל).— ועי׳ עוד שֶׂכֶר.

ג. סָכַר, כמו שָׂכַר,—שחד את פלוני לעשות רעה, erkaufen; suborner; to hire: ויהי עם הארץ מרפים ידי עם יהודה ומבלהים[1]) אותם לבנות. וְסֹכְרִים עליהם יועצים להפר עצתם (עזר׳ ד ד-ה).— ואמר הפיטן: צנות מרפים וסוכרים יועצים קשרי אצבעותי נטפו מור להעצים (גנזי שכט׳ ג, דודוקון 77).

—הִפְעִ׳, *הִסְכִּיר,—כמו הִשְׂכִּיר: שאל לר׳ יוחנן א׳ ליה יבורו ואל תסכירם לגוי וכו׳ אינו צריך לעשיר על ידיהם מנה את שמע להסכיר כר׳ יוסה וכו׳ שדה שהיא נתונה על גב דרך שאסור להסכירה לגוים (ירוש׳ גכ״י, ע״ז א-ב 270).

—הָפְעַ׳, *הֻסְכַּר, ב״י מֻסְכָּר, מוסכר—כמו הֻשְׂכַּר: מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה אמר רבן גמליאל עשור שני שאני עתיד למוד נתון ליהושוע ומקומו מסכר לו (קטע׳ ממסכ׳ בנקוד הבבלי, הקדש א ח).

ד. **סִכֵּר,—הטיל עֹנֶשׁ: ואם יראו אותן מזידין על דברי תורה שעוברין עליהן יוכיחום ויקללום וימרטום ויתלשום ואף לסוכרן בערכין וטעם כיבושין להחזירם למוטב (מגדל חננאל, XIX).

**סֶכֶר, ס״ז, מ״ר סְכָרִים,—סגירה של מי הנהר ע״י עפר או שער של נסרים וכדומ׳[2]), ועי׳ ערך שֶׂכֶר, Damm, Wehr; digue, écluse; dam, weir.: ויניע האסנייא הישבת חוזק שפך המים ויניע המים אל השפך החזק. סכר המים וסכר המים עשאו יד אומן הסכר וידו הניעתו הרצון (ראב״ד, אמו״ר א ה 19). וכל זה מכוון לתועלת החיים כאשר ידחה האדם בתחבולותיו ומלאכותיו רב מימי הנהרות בסכרים וזולתם לקחת המים כפי צרכו לבית הריחים או לתעלה (ר״י א״ת, הכוזרי ה י). נהר שעושים בו סכר לצוד דגים ופועלי ישראל רגילים לעשותו ולתקנו כשמתקלקל המוצא בו מציאה חייב להכריז (שו״ע חו״מ אבידה רכט ח).

---

[1]) [אולי זה פִּעֵ׳]

[1]) [קרי ומבהלים.]

[2]) [כך בארמ׳ וגם באשור׳.]

***סַפָּר**, מ״ר סַפָּרִים, סכרין, — מי שמלאכתו עשית סְכָרִים: והמדף והפלצור ומצודות הסכרין טמאים (כלי׳ כג ה).

סכת[1], ממנו סָכַת, *סֹכֶת.

סָכַת, קל לא נמצא במקורות הקדומים.

—הִפעי׳, הִסְכִּת,—הִסְכִּית וְשָׁמַע, החריש והקשיב לדברי המדבר, schweigend zuhören; faire silence et écouter; to be silent and hearken: וידבר משה והכהנים הלוים אל כל ישראל לאמר הַסְכֵּת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם לייי אלהיך (דבר׳ כז ט).—ואמר הפיטן: רשם למפרע אותותי מאמריה יהיבה כתיבה נעימים אמריה בשנים הראשונים חיתם עלפה כי הסכיתום מפה אל פה (אז, יול׳ א שבוע׳). נשיאים ודכים במשענה כלם ישוו בנתינה בלי עוד להתמתנה סלה יסכית תהנה בכל עת וכל עונה ויתקימו ברננה (אל מתנשא, שבת שקלי׳). רעד כהסכית טעם תחלת משנתה (אלורה ומפרשה, יול׳ שבת פרה). זד בהסכיתו נטלה ברכתו ובכורתו חנן בקולו ובכיתו ובדמעות שליש בחרבו נחל מחיתו (גנזי שכט׳ ג, דודסון 40). בעת מסכית אם מצליח חפץ אזר חלץ ואמץ בעלץ ואל שלום פלטו מכל פלץ (שם 46). מרום כהסכית צמצם שכינתו כחז איל אחר הראהו בסבך נאחז (אל הר המורי׳ סליח׳ ד׳ עי״ת). שעה שועת אנונים לקוראיך מדוחק הסכת ממעונים שומע אל אביונים (אזעק אל אלהים, סליח׳ ג׳ עי״ת). ראה ממרום להסכית תחנתו בטוי הגיוני יערב כמנחת קדמתו (אבינו מלך, סליח׳ יו״כ מנח׳).—וסמך לו חוש השמע ביקר מעלתו ואם החוש הזה פעולתו בנפש קרובה לפעולת העין אין האדם מסכית לה כאשר הוא מסכית אל העין (תקמדה״כ לרסע״ג ב יג). ועל כן צריך האדם שישתדל עד שתסכית נפשו הבהמית לנפשו המדברת ור״ל שינהיג שכלו את טבעו וכשיהיה כן אז יהי נמנה עם גדולי בני אדם (שם לו). ואומר החכם כל רוצה עשיר וכל מסכית שליו וכל מימר משתומם (שם מא). ולא מצא הענין האלהי מקבל מסכית לדברו דבק בסדר אשר צוה בו (כ״י א״ח, הכוזרי ג יז). עוד אמר ויותר שאזן וחקר ר״ל ויותר שהאזין והסכית לתורה והוא שהכין לבבו לחקור ולדרוש סתרי תורה תקן משלים הרבה (כ״י ב״ר אכטולי, מלמד התלמיד׳, הקד׳ ג.). ומוכיח בלשונו והכל מסכיתים דבריו כי נפת תטפנה שפתיו (אגר׳ כ״י לרבנא ילחק מבגדד, גנ״י קהיר, כמלא בידי א״ד ספירא).

—נִפעי׳, נִסְכַּת,—כמו הִפעי׳.—ואמר בן סירא: עשיר דובר הכל נסכתו ואת שכלו עד עב יגיעו (ב״ס, גני׳ יג כג).

—קל *סָכַת, שמע, הקשיב,—מצוי בלשון הפיטנים: כי הנה הסתו עבר סכת שועי ויריץ שלח גודרי פריץ סונים חבל במריץ (אפיק רנן, יול׳ ב פסח). והטה אזן וסכת שיח משועים (אדני, יול׳ אחרון פסח). סכות באי בתחן למר בכו אראלי מלך (כלה אל מעט, יול׳ א ר״ה). אנא סכות צקון להשון דלותי מטבוע רפשון גאל נצורי כאישון כאז בחדש הראשון (ברח, יול׳ ב פסח). חנות בתוכה סכות מהם להישה (ארץ, יול׳ אחרון פסח). סוכת מעמו עתירה נותן תשועה לעם נברא מצליל קמיהם בעברה (תודה שם). סוכבני באורך כסוכת מראית (אז ביום כפור, יול׳ יו״כ). נקדש בשירות ותשבחות סוכת שפיכות שיחות (מעשה אלהינו, שם). — ואמר המליץ: שמעי הידיו ששים כמוצא מלקחות וסוכתי משליו רצים [בנ]עצרו בפענוחות (גנזי שכט׳ ג, דודסון 298). כי אם שמע תשמעי לקולי ותסכתי ניבי אז תאמרי נשני אלהים את כל עמלי ואת כל בית אבי (עמנו׳ מחב׳ ג).

***סֹכֶת**, ש״ז, שה״פ מן סָכַת: פצומה להתיר מאזקי מהפכת צעקת ונאקת תעתר בסכת (יוסף אבן אביתר, אלהים אמץ, שער השיר 15).

סַל, סָל, ש״ז, מ״ר סַלִּים, סמי׳ סַלֵּי—כלי קלוע מנצרים יחזיקו בו חפצים, פֵּרות וכיוצא בהם יטלטלום בו ממקום למקום[1]: Korb; panier; basket.: אף אני בחלומי והנה שלשה סַלֵּי חרי על ראשי וּבַסַּל העליון מכל מאכל פרעה מעשה אפה והעוף אכל אתם מן הַסַּל (ברא׳ מ יו-יז). לקח פר אחד וכו׳ ולחם מצות

1) בערב׳ سَكَتَ a) וגם בשומרונ׳. ואולי גם באשור׳ סַכָּאתָ.]

a) سكت

1) [כך בארמ׳ ובערב׳ שַׁל, שַׁלָּה a). אולם לדעת פרינקל (Frmdw. 75-6) הוא שאול בערב׳ מאת הארמ׳. גם באשור׳ סַלֻּ.]

a) سَلّ , سَلَّة

וכו' ונתת אתם על סל אחד והקרבת אתם בסל (שמות כט ח-ג; גם כג; לב). קח את אהרן ואת בניו אתו ואת הבגדים ואת שמן המשחה ואת פר החטאת ואת שני האילים ואת סל המצות (ויקרי ח ב; גם כו; לא). וסל מצות סלת חלת בלולת בשמן (במדי ו יה; גם יז; יט). הבשר שם בסל והמרק שם בפרור (שפט' ו יט).—ובתו"מ: העושה שני בתי נירין בקירום בנפה ובכברה ובסל חייב (שבת יג ב). מצילין סל מלא ככרות ואף על פי שיש בו מאה סעודות (שם עז ג). כופין את הסל לפני האפרוחים שיעלו וירדו (שם יח ב). הסל והכלכלה שמילאן תבן או מוכין התקינן לישיבה טהורין (כלים כב ט). אין תורמין בסל ובקופה שהן של מידה (ירוש' תרומ' ח ח). ואתה עמוד וטול סל גדול ומילא אותו מיני מגדים מן תפוחים ותאנים ושאר מיני פירות יפים שהוא אוהב אותן הרבה (תנחו' קדוש' ח, בובר).—ומ"ר: כיצד פודין נטע רבעי מניח את הסל על פי שלשה ואומר וכו' כל הנלקט מזה מחולל על המעות בכך וכך סלים בסלע (מעשר' ה ד). הסלין של פת שיעורן בככרות של פת (כלי' יז ג). כל מי שהיה כשר וירא חטא באותו הדור מה היה עושה היה מביא את הביכורים ועושן כמין סלין ומחפן בקציעות ונוטל את הסל ואת העלין על כתיפו ועולה (תוספת' תענ' ד ז). כיון שעברו מהם עיטרום בסלים והביאון לירושלים (תענ' כח.).—ובסמי': פירות שנגמרה מלאכתן וכו' ושלא נגמרה מלאכתן סלי ענבים לגת וסלי תאנים למוקצה (מעשר שני ג ו). העשירים מביאים ביכורים בקלתות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה (ספרי, דבר' ס). סלי תאינים וסלי ענבים וקופות של ירק כל זמן שהוא מוכרן אכסרא פטור (רבי יוסי, ירוש' דמאי ב ה).—מלא אורה, בוצר, וסלו: פחות מכאן אין חורשין להם אלא מלא האורה וסלו חוצה לו (שביעי' ח ב). גנה קטנה שהיא מוקפת ערים אם יש בה מלא בוצר [ו]סלו מיכן ומלוא בוצר [ו]סלו מיכן תיזרע ואם לאו לא תיזרע (ירוש' כלאי' ו ח).—פת בסלו: המאכילך מן במדבר למען ענותך רבי אמי ור' אסי חד אמר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו וחד אמר אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל (יומ' עד:).—סל ומגרפה: היינו דכתיב ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך בפה רך נטל סל ומגריפה מי היה רואה את פרע' נוטל סל ומגריפה ועושה בלבני' ולא היה עושה (מד"ר במד' טו). התאנה זו בתחילה אורים אותה אחת אחת ואח"כ שתים שתים ואחר כך שלש שלש עד שאורים בסלים ובמגרפות כך בתחלה אחד היה אברהם ואחר כך אברהם ויצחק וכו' (שם בראש' מו, הול' תיהוד'). — ובסהמ"א: הנהו דקולאי שמוכרין סלים (רגמ"ה, ב"ב, כב.). מביאין מגל ארוך ומשימין תובליא שהוא סל בראש עץ ארוך ומגביהין הסל כנגד התמרים (שם לג:). סלי חרי סלים של נצרים קלופים חורין חורין ובמקומנו יש הרבה ודרך מוכרי פת כיסנין שקורין אובלי"ש לתתם באותם סלים (רש"י, בראש' מ יז).

*סל[1], סול, ש"ז, מ"ר סלים, סולין, — קוץ בענפי הדקל, כמו סלון, Dorn; ronce; briar: אין לי אלא במרצע מניין אפילו בסול אפילו בקוץ אפילו בזכוכית (ירוש' קידוש' א). מרצע אין לי אלא מרצע מנין לרבות הסול והסירה המחט והמקדח והמכתב ת"ל ולקחת וכו' (ר' יוסי בר' יהודה, שבועו' ד:). מה התמר הזה עושה תמרים רטובים ניקלווסין נובלות ועושה סולין כך הם ישראל (מד"ר במד' ג).—ואמר הפיטן: אבותינו זכו וחטאם תבלנו זאת העת בכן בסול וקוץ נבלנו (קיני' לת"ב, מחז' איטל' א, קסט).

סלא, ממנו סלא[2].

סלא, קל לא נמצא.

—פעי', סלא, מסלא, מסלאים,—מסלא בפז: בני ציון היקרים המסלאים[3] בפז איכה נחשבו לנבלי חרש מעשה ידי יוצר (איכ' ד ב). ועי' עוד ערך סלה.—ואמר המליץ: ובכתם אופיר לא יסולאו (רהב"ע, שפת יתר 6). דעו כי השיר המעלה אשר הוא בפנינים ממלא ובכתם אופיר לא יסלא מספרד שרד ועל כל אפסי עולם נפרד (ר"י חריזי, תחכמו' ג). ויאמר לו אדני העשיר

---

1) [בארמ' סול, סולתא, סלוא, בערב' שלאא a). עי' פלישר אצל לוי ג, 721.]

2) [כמו סלה, ובערב' שלא b), שלם תכף; בסבאית, הקריב, הקדיש, עי' Hommel, ZDMG. 46. 531.]

3) [המפרשים העברים פרשו הנערכים, וכך פרשו תסלה (איוב כח יו), והחדשים פרשו הנשקלים. וקשה להכריע.]

---

a) سلاء b) سلا

אשר בפז מסולא ועל כל העשירים בעשרו נעלה (רס"ע פלקירא, המבקש טו).—ואמר הפיטן: (כבודו) אות ברבאות משובחות ומופלאות משוכללות בהיכלות בסלסול הוד ונפלאות (ובם) כסאות מנושאות בכל כבוד מסולאות ומתעלות בנוי מעלות שבעתן אור ממולאות (קוכט' הפיוט' כג). וזהי דרך ישרה שיבור לו הזמן זה ישפיל וזה ירי' וירום תולעי' ויוריד המסולאים מלאבי אלים מעשיו זרים מוזרים מושחתם בם (ר"י עובדיה, אגרת דופי הזמן ז:). — ותאר לישראל: קרוב הוא לכל קוראיו וליראיו מסולאיו שיהם יתאו מבין שונאיו יקבוץ פלאיו לבניו קרואים ילבישם רקמה (ר' אלעזר ערלקי הכהן, ספי הפזמוני סד.). — ובמשמ' משבה: נפש יהונתן המסולאה ורבת ערך (שלוס הכהן, כיר דוד 140). דברי אשתך אליה הטובים והמחכמים והמסולאים (יל"ג, אגרי א קיח).

—הפע', *הִסְלִיא, — הגביה[1]: בן סלוא על שהסליא עונות של משפחתו (ר' יוחנן, סנה' פב:).

—פֻּעַ', *סֻלָּא, — מקו' סַלְּאוֹת: בן סלוא שסלא עון משפחתו (מד"ר במדי כא). אין לסלאות התבונה בכל פניני הדר ומי ערוך יערך לה מן כוכבי גיה כי יי' האלהים לעזו אצלה יישת לגאונו את מעונתה (רסע"ג, ספי הגלוי קפא). המסולאים בפז שהיו מעריכין עצמן בפז ואת זה ואת משפחתו סלו בניאופים (רש"י, סנה' פב:).

סלד[2], ממנו סָלַד, *סֶלֶד, *סִלּוּד, *סְלִידָה.

סָלַד, קל לא נמצא במקורות הקדומים.

—פִּעֵ', אֲסַלְּדָה, — סִלֵּד האדם בחילה: ויאל אלוה וידכאני יתר ידו ויבצעני ותהי עוד נחמתי וַאֲסַלְּדָה[3] בחילה לא יחמול כי לא כחדתי אמרי קדוש (איוב ו ט-י). — ואמר הפיטן: בחילה צורי אסלד רם על כל יושבי חלד יחד באין אב ואין ילד יוצר אור וחשכה (אספוך סימי, קונטי הפיוט' לח). בהלל אנצחך בחילה אסלדך בעוז שיר אגדלך (חומץ קלות דרכיך, יולי ב סוכי, מחזי איטלי ב, קעד.). ויסלדו בחילה פניך ויעטרוך נזר תפארה (ויאתיו, מוסף לר"ה ויוה"כ). קורא ממצר ומסלד בחילה (משה הקטן, נשמת, שחרי' יוה"כ, סדר רע"ג ב, מג. ורשה). צור אל תעלם מהם עינך שכרם שלם בחיל סלדוך ועוד ייחדוך ויהודוך לעולם ועד (סליח' ר"ה, סמא"ל חמד:). שומרים הפקדתי על חומותיך יומם ולילה נעים שירותיך לסלד ברוב חילה סוד תהלותיך (ר' ששון הלוי, ליון גדליך, שם תכא.). עומד באימים מסלד בחילו לדרוש רחמים רוצו למולו כי בנעימים בא גורלו ויקרא לו יי' שלום (שועת עניים, שם תכז:). מקבל שבים ומרבה מחילה חמול על עני מסלד בחילה ונפשי לטובך אל תוחילה לשובי לעירי לשיר בשירי עורי עורי זרוע יי' (שיבה אזורר, סליח' שבת שובה, שם תקלו.). מי הקורא באישון לילה ואפלה אמר לי איש תועה מן המסלה ומקצר ידו יסלד בחילה (ר"י חריזי, תחכמ' מ). אבל אני מסלד בחילה ומצטרך לאכילה (הוא, איתיאל טו). גאון נפשי לפני הורי אשפילה אראה שמו בהילה אסלדה (ר' אליעזר אזקרי, ספ' חרדים, שירי אהבה ז). יסלד לב אישים ברב חילה (ר' יעקב ב"ר משה הלוי, קינ' על גזרות פולניה משנת ת"ו, הול' גורלאנד, אולה"ם ד, 430). ויבא בית אדונים (הארי) והנו מסלד בחילה בין ההדסים אשר במצולה (משל הקדמוני א [ז:]).—אסלדה בציר: למה לבוא עמי יפציר כלה קיץ עבר קציר הן מאז אסלד בציר עד ישלח לי ציר נאמן (ר' אלעזר

---

1) [כך פרש הערוך, ועי' גם רש"י.]

2) [רק בעבר', ועי' הערה לקמן.]

3) [פעל זה הוא יחיד ופרושו אינו ברור. כל המפרשים פרשוהו ע"פ שמושו בתו"ם, אבל נחלקו בדעותיהם בנוגע לעצם הכונה של שמוש זה. ריב"ג בשרשיו מפרש כמו כוה ושרף, וז"ל: פרושו ואני קלוי בחילה ובכאב חזק מאמרם במשנה ביצה הסלודה באור, ע"כ. וכנראה כונתו למאמר בגיט' (כז.) שהבאנו בפנים, עי' הערה של בכר. וכן ראב"ע, וז"ל: כמו ביצה סלודה והוא משל לחוזק הכאב וכו' ואני ראיתי רב האי ז"ל שפרש ואסלדה לשון הגבהה, ע"כ. ורד"ק בשרשיו פירושו אני מתחמם ונכוה בחילה, ע"כ. וכן רלב"ג: ר"ל אע"פ שהיה מתחמם ונכוה בחיל ובמכאוב אשר הביא עליו השם ית', ע"כ. ורש"י בפרושו לאיוב אומר וז"ל: ואני איני מוצא דמיון במקרא זולת בלש' משנ' הוא לשון ירא ודואג שהיד סולדת בהן מליכוו' ברותחין כלומר אתחולל בדאגה ובהילה בקשה זו, ע"כ. ובפרושו לשבת (מ:) הוא פֵּרש ואסלדה בחילה ואדאג ברעדה ואמשך מתלונתי מדאגת יום הדין אם הייתי יודע שמיתתי קרובה ולא לחמול, ע"כ. וההדשים פרשוהו ג"כ ע"פ המשמ' בתו"ם אקפץ בשמחה ביסורי. וממשוש הפיטנים נראה שפרשוהו גם במשמ' רומם ושבח. וזוהי כונת רב האי בפרושו המובא אצל ראב"ע למעלה שהוא כמו הגבהה. ויש להעיר שבערב' צַלַדַ a), פרושו עָלָה, אבל כל הפרושים האלו הם קשים ואינם הולמים את המשך הענין שבפסוק.]

---

a) صلد

ערלקי הכהן, ספי הפזמוני ירחיק נדוד, קג). מה תסלדי בציר כי תתבשרי בציר ישוב לב עם לו כלו (ר"י נגארה, יונת נדודים א ל). יאכל אש נדוד קרבי וחם לבי ונמס אסלד בציר כי בלתך הייתי מרמס (יאכל אש, שם קיג). עד אן תסלדי בציר כמו דלת תסוב בציר (שימי רעיה, שם ג, יט).—מיום נוד דוד ממלוני יסלד לב גם כבד (יראה ופחד, שם א, קלט). — וסתם סִלֵּד: סגר אויבי לקרץ וירם קרני בערץ סלד מכנף הארץ (אנעים הזושי שירים, יולי אי פסח, מחז' איטלי א, קד.). סלסל סלד שגיא סולח סומך סובל כל ותקדש בשלוש קדש (מי יערוך, שחר' יוה"כ שם ב, פז:). לקול שאגתו החלו אראלים לבכות ולסלד ממתים ידך יי' ממתים מחלד (שם קה:). כי הרשעים כלו ויאבדו כל איבי שדי תרמסם רגל וכמו יקר כרים שור מריא עגל כלו במו עשן כי יסלדו (כהנת אברהם א לז כ).—ובמשמ' רומם ושבח: תקיף מרבבה מפארים לסלדו תלי תלים עומדים לכבדו תבל וכל דריה מקדישים הודו מלא כל הארץ כבודו (אראלי הוד, מנח' יוה"כ). בשמחת נות בית מסלדים ומהלים וזה אל זה קוראים ושואלים (אלה, יולי א שבוע'). קדישין רון רוחשים עם כרובים ושרפים והם עומדים ומסלדים וכסא אל מקיפים (יולי שבת ב אהה"פ). אנקת מסלדיך תעל לפני כסא כבודך (תפל' נעילי יוה"כ). נשמת סדורים המנשפים ביום מנוחה תסלדך המניח לבוטחיטו בהשקט ובבטחה ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה (נשמ' ידידים, קונט' הפיוט' סה). יהגה לבבי הוד כבודך ובפי אשו קושט מעבדיך פי זלשוני הם לסלדך (אברך, שם ע). והודו ידידים ושירו וסלדו ביום טבעו מעניכם ואבדו (גנז' שכט' ג, דודסון 70). — *ובמשמ' חכוך ושפשוף מתוך תאוה לתשמיש: המסלדת בבנה ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין שתי נשים שהיו מסלדות[1]) זו בזו ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין (ירוש' גיט' ח י).—*ובמשמ' חמום ורתיחה: והי' הטיפה הנעשית ממיטב הדם ובעת שתפול ברחם מיד יולד ממנה מה שיולד כאלפס הרותח כשיסלדו לשם הבצק שיעשה ממנה קליפה תקיף אותה מכל סביבה (ר"מ א"ח, ספי עולם הקטן לר' יוסף אבן לדיק ב 3 26). — *סִלֵּד היד לאחוריה, משך והשיב את היד: אפילו אם היה מגביה וסילד היד לאחוריה והיה פוסק מלערות עוד ההוא טפה (מרדכי, ע"ז תתמ"ז).

—קל, *סָלַד, קפץ ושב לאחור: כל הנצוק טהור חוץ מדבש הזיפין והצפחת ב"ש אומרים אף המקפה של גריסין ושל פול מפני שהיא סולדת לאחורים (מכשיר' ה ט). חרום שחוטמו שקוע חוטמו בלום חוטמו סולד[1]) חוטמו נוטף מנין ת"ל או חרום (ספרא, אמור פרשי ג). —ובפרט מחם האש, כמו לִבֵּן ביצה: היה שם זקן אחד מתלמידי שמאי הזקן ובבא בן בוטא שמו אמר להן כך מקובלני משמאי הזקן לובן ביצה סולד[2]) מן האור ושכבת זרע דוחה מן האור (גיט' כז.)—ויד: אחד שמן ואחד מים יד סולדת בו אסור אין יד סולדת בו מותר והיכי דמי יד סולדת[3]) בו אמר רחבה כל שכריסו של תינוק נכוית (שבת מ:). —ובסהמ"א: מגלשין מים רותחין ששומטין את השער ויד סולדת בהן (גיאוניקה ב, גינצב' 339). לפתוח המכה קח בצלים ותחוך אותם חתיכות קטנות ובשל אותם בחלב עד שנתרכה ויניח אותה על המכה כדי סולדת היד והוא יועיל לכל מכות שבעולם (דרך ישרה, שער הסגולות פט.). — *והנפש סולדת מפחד וכדומ': למה אדם מריח ריח גפרית ונפשו סולדת[4]) לאחריה שהנפש יודעה שהיא נידונית בה (ר' יוחנן, במדרש הגליסי פסיק' דר"כ, ביבר).–ובסהמ"א: צורותם שוקדות ונפשותם סולדות[5]) (רלב"ע, אגרי חי בן מקיץ). וזה הציור כבר הוא מוספק בעצמו אין אנו צריכין לנתח אותו יותר ולבוא עד תכלית אלה העצמים כי גם אלו נביא עד תכלית תכליתי לא נמצא שמה כ"א כמות וזה הוא

---

[1]) בבבלי (שבת קה.) הגרסה המסוללות. ועי' (סנה' סט:) ולהלן ערך סלל. והלוף זה בין סלד לסלל נמצא גם בקל, עי' להלן הערה 4].

[1]) [הראב"ד פירש וז"ל: דומה כמי שהרתיחוהו ברותחין שהוא אדום ונקלף וכיוצא בו במס' שבת: יד סולדת בו, ע"כ. ורגמ"ה (בכו' מג:) פרש שנכווץ ראש הוטמו ולמעלה, ע"כ. ורש"י שם מפרש רטייה שקצר באורכו, ע"כ.]

[2]) [פרש"י דייטריי"ש מתיבש ומגליד, ע"כ.]

[3]) [רש"י פרש נמשכת לאחוריה מדאגה שלא תכוה וזהו לשון ואסלדה בחילה וכו', ע"כ. ור"ח אומר וז"ל: פי' (בירוש') שהיד שולטת בו סולדת היא שולטת, ע"כ. והשוה לשון הירוש' (שבת ג ב): מותר להפשיר במקום שהיד שולט' ואסור להפשיר במקום שאין היד שולטת, ע"כ.]

[4]) [עי' בהערה של בובר. במד"ר (ברא"שי כא) הגרסה סולדת עליו ונוסח אחר סוללת עליו. ועי' בהערה של תיאודי'.]

[5]) בהערה, אבל בפנים חולדות.

יסודם העצמי לא זולתו אלא שבהשקפה ראשונה נפשינו סולדת מלקבל זה הענין שיהיה דבר מצוי שכולו הוא כמות (רס"פ, ידיעות סלמה א א ג ז::).—וסָלַד בחילה, ואמר הפיטן: שרפים עומדים משתחוים ומודים אומרים קדוש סולדי בחילה לנורא עלילה אומרים ברוך (אמילי שחקים, מוסף יוה"כ). ישע אל חי תוחיל לב סולד בחיל (ר"י נגארה, ישע אל חי א, לג). ד"א שהוא מענין מה שאמרו רז"ל במים רותחים כל שהיד סולדת בהם כלומר נצרבת ונשרפת ויהיה עינינו שאמר איוב מי יתן וימיתיני ותהיה המיתה נחמתי על חליי שאני סולידו[1] בו בחיל (ר"ש צרי כסים מסכות, מעין גנים לאיוב ו י).—ואמר המשורר: בגדו כמו נחל ולא נהלו עלי שברי ותם שברי ולא סלדו (רמב"ע, דיואן לה).—ובמשמי נכוה: אואיל שהואל לבלתי ידעו אם סלדו צדי או השלגו (שם ל). יהיה לבבי כי בעת אשמע בכות ועת שחוק אראה אזי אסלוד סלוד (יהודה וישראל, קינ' לת"ב, ספרדי). ואם ליחה סולדת ונקרא מה שיתחדש ממנה היגיעה הנגעיית זכו' והכאב הסולד הוא מליחה שיש לה איכות חדה (קאנון א ג ג ג כ) לכל מחבר יעוד ידוע והזמנה מיוחדת שדעת חבריו לפעמים נכוה בה וסולדת (ר"א לויטל, סע"י ג, שיר הקדי).—וביני' פעוי, סָלוּד, ביצה סלודה, עי' בדברי ריב"ג וראב"ע בהערה 3 לערך סלד, פִּע'.

—פִּע', סִלֵּד, עשו שיהיה סולד: זלעפה אחזתם וסלדו בחילה וידעו כי אלהים נורא עלילה כי הציל קהלה וישר לפניה מסלה ואת אשר לה החיה (תפל עליהם, שבת סוכ', קרובץ אהג'). ויש אומרים מסולדות פי' מתחממות (ר"א מלוניל, ארחות חיים ב, הלכ' ביאות אסורות, סוף).

—הִפְעי, הִסְלִיד, יַסְלִיד,—כמו קל: אע"פ שהשמים ביני לבינך ברשפי הבתך לבי יסליד אלופי ומיודעי מורי הרב ר' אשר שיחי' אשר מדי דברי בך ברוך לקחתיך ולא אשיב עד אם ברכתיך (מהר"מ מרוטנברג, שערי תשובות ג, רמ).

סֶלֶד, ס"ז,—א) שֶׁבַח ותהלה: לנקרא ראשון ואחרון מלך אדירירון מביעים סלד ורון בישר וכשרון (לבעל השחרית, יול' ח פסח).—ב) רתיחה וקצף: וחסדו ברע יגמול ולא יחמול בסלדו ואיה קם לדם צאני לנקם (ר"י פרכסים, לבי מודה, קובץ על יד א 105).

[1]) [כמו סולד.]

א. סלה, ממנו א. סִלָּה[1]).

—קל, סָלִית,—סָלָה את האויב: סעדני ואושעה בחקיך תמיד סָלִיתָ[2]) כל שוגים מחקיך כי שקר תרמיתם (תהל' קיט קיז-קיח).—ואמר הפיטן: הסולה שוגים נושאי עץ פסלם הנותן בעזים נתיבה להסלילם (התכן מתחת, יול' יוה"כ).

—פִּע', סִלָּה,—סִלָּה את האויב, כמו סָלָה: הכשיל כחי נתנני בידי לא אוכל קום סִלָּה[3]) כל אבירי אדני בקרבי קרא עלי מועד לשבור בחורי (איכ' א יד-יה).—ואמר המקונן: ספקו כף ומעדו אברי כסלה כל אבירי (שבת סורו מני, קינ' ת"ב).—ובמשמ' רמס: טסת נגיד חרשת סלית בכוכבי לילה (ר' ינאי, אז רוב נסים, יול' פס"ג). יהר לץ והעמיד מסלה טכום בחורי בזמה סלה חמוקי ירכי בם לפסלה (תמימים, יול' שבת זכור). מי ים סוף הוצפו נבכיהם לראשם צפו סלית צרים ונשמפו עברה וזעם נאפפו (מי ים סוף, יול' ז פסח). חנון צלעו (של אדה"ר) סלה בשר תחתיו מלא הפיר[4]) צורת כלה ויביאה אל האדם (רסג"ג, אזכיר בפחד, על אורות לסד"ל 25).—ובמשמ' הפיל וכבש: וישליכו מהם יותר מחמש מאות אלף פגרי מתים בעם עמלק כל אלה במלחמת המלך שאול בעם עמלק סלה ושפך נפשות בכל ארץ עמלק (יוסיפון כג). וירדוף אחריהם יהודה ובחוריו וסלה ביום ההוא מאדם גויות עשרים אלף (שם קמג). וילך מדבר ערב ויך את גוי ערב ורבים סלה בקרבה וישם עליהם מס וישב אל ארץ יהודה (שם קנד). ויסע משם אל עפרון העי' הגדולה ויצר עליה ויתנה אלהים בידו וסילה בתוכה אנשים

[1]) [המפרשים העברים גזרוהו מן סלל במשמ' כבש ורמס. והחדשים מחברים אותו עם הארמ' סלא, בזה ומאס. באשור' סַלוּ, השליך (את העל) ובערבי שַׁלַא, שַׁלוּ a), שכח, הזנית. ועי' הערה להלן.]

[2]) [ת"י כבשת, וכן רש"י ומסת, וכ"כ ראב"ע ורד"ק בשרשיו. אולם השבע' מתרגמים ἐξουδένωσας, וכן תיאודי. והפשט' אסלית, והירונ' sprevisti, כלם בזית, וכן החדשים. ועקילס תרגם ἀπεσκολόπισας, דקרת, כנראה חבר את הפעל עם סל סלון, קוץ; או פרש כמו במד"ר איכ', סרק במסרק (של ברזל). ועי' גם Reider, JQR. NS. IV. 579.]

[3]) [רמס ורפס, רש"י, וכן יתר המפרשים העברים, וכן הפשט' כבש.] — [4]) [אולי הפאיר.]

a) سلا, سلو

אלף איש (שם קכה). וידלג אלעזר אחיו אחד מבחורי חשמנים וירץ למול הפיל ו ס י ל ה ארצה כל הבא לקראתו (שם קכז).

—פעי, ׳סִלָּה, סִלֵּו, סולו, —שפלו וכבשו אותו: ויסע משם וילך אל איטליאה וילחם ברומיים ויצא רומיים לקראתו ותתגר מלחמה גדולה ו ס ו ל ו בקרב ההוא רומיים לאין מספר (שם קמט). ותהי שם מלחמה גדולה ועצומה מאד ו ס ו ל ו ביום ההוא מגבורי רומיים צ׳ אלף (שם קנ). ויהי כבא אלכסנדר ומחנהו על מחנה לטירו ויהלק את הגדודי׳ ותתגר מלחמה ו ס ו ל ו רבים ממחנה לטירו וילחמו מהבקר עד הצהרים וינצחו היהודים ו ס ו ל ו המון רב ממחנה לטירו (שם קפט). ויהי בצהרים ויגש פליסתיפנוס עם מחנהו להלחם עם היהודים ויבאו על אלכסנדר וימצאם עייפים ויך בהם מכה גדולה ו ס ו ל ו ביום ההוא מן היהודים ל׳ אלף איש ארצה (שם).

ג. סלה, ממנו ב. סָלָה.

ב. סָלָה —קל לא נמצא.

—פעי, יְסֻלֶּה, סֻלָּה דבר בזהב וכיוצא בזה, נקנה, השֻׂג[1]: לא יתן סגור תחתיה ולא ישקל כסף מחירה (של החכמה) לא תְסֻלֶּה בכתם אופיר בשהם יקר וספיר וכו׳ לא יערכנה פטדת כוש בכתם טהור לא תְסֻלֶּה (איוב כח יח-יט). — ואמר המשורר: לבד נדף (האדם) בעלה במאזנים לעלי בהבל י ס ו ל ה וככלוב מלא עוף כן מרמה מלא (רשב״ג, יי׳ מה אדם). נטה מעל אהי עשר וכסל לבב משכיל ברב אמרו י ס ו ל ה ואט מפי אנוש מסכן וחכם לקח בכתם לא י ס ל ה (רמב״ע, התרשים י עז-עח). הרכבנו את האב והשבענו את בנו ויהללו אתנו במהלל מופלא אשר בפז לא י ס ו ל ה (ר״י חריזי, תחכמוני איתיאל יד, הולי׳ עטכרי). אף לא י ס ל ה עפר ארצך בזהב ופז יקר כמו יהלום מחצב הרריך (ליון קמי, קינ׳ ת״ב). אוהב נאמן אין דומה לו לא יסלה בפז (נ״ז, ב״ם ו יז). את הכל תמר אני אשא ואני אסבל אך לא אמרך לעזבני כי אהבתך אהובתי סגלת קדש היא לי לא ת ס ל ה בכבוד (ר״א לויסל, המליץ א ג 27).

סֶלָה, —מלה רגילה במזמורי תהלים ומצויה גם במזמור של חבקוק, פירושו הנכון אינו ידוע[2]: אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר פרן סֶלָה כסה שמים הודו ותהלתו מלאה הארץ (חבק׳ ג ג; גם ט; יג). רבים אמרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סֶלָה ואתה יי׳ מגן וכו׳ ויענני מהר קדשו סֶלָה אני שכבתי. ואישנה וכו׳ ליוי׳ הישועה על עמך ברכתך סֶלָה (תהל׳ ג ג; גם ה; ט; ד ג; ה; ז ו; ט יז; כא; כ ד; כא ג; כד ו; י; לב ד; ה; לט ו; יב; מד ט; מו ד; ח; יב; מז ה; מח ט; מט יד; יו; נ ו; נב ה; ז; נד ה; נה ח; כ; נז ד; ז; נט ו; יד; ס ו; סא ה; סב ה; ט; סו ד; טו; סז ב; ה; סח ח; כ; לג; עה ד; עו ד; י; עז ד; י; יו; פא ח; פב ב; פג ט; פד ה; פה ג; פז ג; ו; פח ח; יא; פט ה; לח; מו; מט; קמ ד; ו; ט; קמג ו). —ובתפלות במשמ׳ לעולם: וקרבתנו לשמך הגדול ס ל ה באמת להודות לך (תפל׳ אהבה רבה). אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום ס ל ה (תפל׳ י״ח). וכל החיים יודוך ס ל ה ויהללו את שמך באמת (שם). —ובסהמ״א:

1) [אולם עי׳ ס ל א הערות.]

2) [השבע׳ מתרגמים διάψαλμα, וכן סומכ׳ ותיאוד׳ ומלה זו נמצאה גם בנוסח היוני של תהלות שלמה (יז לא; יח י) אולם פרושה של מלה יונית זו אינו ידוע לנו יותר מפרוש העברי סלה. הנוצרים הקדמונים פרשו את המלה היונית μέλους ἐναλλαγή או μέλους μεταβαλή, כלומ׳ חליפת הנגון. ובהקספלה הסורית עוניתא. כלומ׳ זמר שמזמרים שני בני אדם חליפות. ולפי זה ס ל ה הוא כּמן נגוני ואינו שיך לדברי המשורר. עקילי מתרגם ἀεί, לנצח, וכך גם תיאוד׳ (תהל׳ ט יז). וכן ת״י כמו לעולם: לעלמין (תהל׳ ג ג; ה ועוד). לעלמא (שם לב ד; ז ועוד). נצב סלה, להיי עלמא (שם לט ו). ירצו סלה, יתנון סורחנותהון לעלמא דאתי (שם מט יד). בגבורת עלמין (חבק׳ ג ג). קיים לעלמין (שם ט יג). וכן הוא מחבר ס ל ה עם ע ו ל ם הקודם: עד עולם סלה, עד עלמי עלמין (תהל׳ מח ט). ושמך לעולם נודה סלה, ושמך נודי לעלמא עלמין (שם מד ט). ולפי זה סלה הוא קשור תמיד להמשך הענין בתור חלק עצמי של דברי המשורר. וכך התרגומים היונים הנודעים ממקומם בהקספלה בשם החמשי: εἰς τοὺς αἰῶνας, לעולמים, והששי: διαπαντός, תמיד לנצח. וכן הירוני׳ semper. הפשיט׳ לפעמים משמיטה (כך גם הוולגטה) ולפעמים היא מתרגמת לעלם, לעלמין (תהל׳ ג ג ט) ועוד; (חבק׳ ג יג). התרגומים האלו מסכימים עם המאמר בגמרא (עירובי׳ נד.) וז״ל: תנא דבי ר״א בן יעקב כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק עולמית נצח דכתיב כי לא לנצח אריב ולא לנצח אקצוף סלה דכתיב כאשר שמענו כן ראינו בעיר ה׳ צבאות בעיר אלהינו אלהים יכוננה עד עולם סלה ועד דכתיב ה׳ ימלוך לעולם ועד. ע״כ. וכן מנחם במחברת, נצח סלה עולם ועד ענין אחד להם, ע״כ. וריב״ג בשרש ס ל אומר וז״ל: משמות הזמן, כלומ׳ עדי עד בצעדך בישימון סלה מקדם, ע״כ. וכן רדב״א ועב״ם: סלה מלת סלה עפ״י הרוב לעתיד

הענין השני הנראה מדבריו שהוא רוצה להראות ואעפ"י שלא אמרו בפירוש הוא שיאמר הואיל והשכל הוא נצחי ונשאר אחרי הגוף וא"כ אינו צורתו וא"כ אינו נמצא עמו אבל קודם לו ואחריו וישאר חי וישאר סלה[1] (ר' הלל מוירונא, תגמי הנפש יז:). כי הנותן סלה יהיה ממין הנותן כמו שכל נותן צורה יהיה צורה נבדלת (שם נג.). ושפתו בקדש ידי כותבת ושפת תורתו ושפת עמו סלה וכו' ושלח נא האל אורך ואמתך על פי שפה זו כימי קדם סלה (אדם הכהן לבנסון, נכון לבי אלהים, שמ"ק).

סְלוֹד, ש"ז, מ"ר סְלוֹדִים,—שה"פ מן סָלַד,—א) קפיצה וחזרה לאחור מפני חֹם האש: והיכי דמי סלוד יש שסולד מרתיחה מועטת ויש שאינו סולד (רש"י, שבת מ:). —ב) כנ"ו סלידה: אם ימנעו ההתנעריות או ימעטו וימצא עם זה אם כובד ואם עקיצה ואם סלוד ואם מתיחה ואם סבוב ראש (קאנון ג א א ס).—ג) חיל ופחד: טהר רבי ישמעאל עצמו והזכיר את השם בסלודים ועלה למרום ושאל מאת האיש לבוש הבדים ונם לו קבלו עליכם צדיקים וידידים כי שמעתי מאחורי הפרגוד כי בזאת אתם נלכדים (אלה אזכרה, מוסף יוה"כ). ואכון בתפלה את לבי לשמים ואזכר בסלודים את שם הקדשה (יל"ג, בירח בלילה א 49). ג) כמו סֶלֶד, שבח ותהלה: נוצצים בנעימה משמיעים סילודו מלא כל הארץ כבודו (רסע"ג, קטע כ"י סעדיאנה, שכטר 46). כי נשואי נשרים בנואמם ינגידוך כי סכוכי סך בסלודם יסגדוך (כי אדוקי אם, יוצ' יוה"כ). אזי שיח סוד סלודך אסלסלה אזי פאר פציון פצחך אפעלה (ר' יוסף אבן אביתור, אתכן ישראל, שער השיר 14). טיף נואם שבחך נצח בהתמידי יעל לפניך שועי ושירי סלודי כתר שבחי אפדיני להרבידי (אודיעך שעאתי, יוה"כ, סדור תימני). קדושי צבאיך פהד עונים סילודך נרתעים מאימתך (חות יאיר, שו"ת, אלי בורא, לד.).

סָלוּל, ש"ז,—תֹאר לישראל: סלול משמרו ישוב ששון ושמחה בו חשוב (Kahle, Masor. d. West., י). שים לבלגה ששון סלול בל יאסון (שם יב). סלול בפתח יושב שוש ליפת הייה יחשב (שם כג).

סִלּוּל, שה"פ מן א.סָלַל,—ובמשמע' הליכה, ואמר הפיטן: סלול מסלתנו ישר לצעוד ובן יקירך קרסול לא ימעוד (יכוס לור ישעי, יוצ' ב ר"ה). כליתי תנים ופדיתים מפרך לא זכרו ידי ותפשו סלול סרך (דודקון, גנזי שכט' ג 189).

*סִלּוּל, — עי' סְלִיל.

*סִלּוּלָה, — עי' סְלִילָה.

סִלּוֹן, ש"ז,—מין ממיני הקוצים, Dorn; ronce; briar; ובהשאלה, הוא היה לפלוני לְסִלּוֹן ממאיר, הציק לו: ולא יהיה עוד לבית ישראל סִלּוֹן ממאיר וקוץ מכאב מכל סביבתם (יחזק' כח כד).—ובמדר': וגם הנפש לא תמלא וכו' שמואל אמר כסילן רטוב והפוך היוצא מן הושט (מד"ר ויקר' ד).— ובסהמ"א: המקיז דם לאביו או שהיה רופא וחתך לו בשר או אבר פטור אע"פ שהוא פטור לכתחילה לא יעשה או להוציא סלון מבשר אביו או אמו לא יוציא שמא יעשה חבורה (רמב"ם, ממרים ה ז).—ואמר המשורר: כי עמדו בפאת ארץ שני אורים אך נגדם בגן אל כל היקום סלון (ראב"ע, שמם בגבעון דם). וגדודי עוני באורם קלוני וצלוני ואחרי סלוני סילוני וסלוני ובנכליהם נכלוני (ר"י חריזי, תחכמ' יד).

סַלּוֹן, ש"ז, מ"ר סַלּוֹנִים,—כמו סִלּוֹן: ואתה בן אדם אל תירא מהם ומדבריהם אל תירא כי **סרבים**

דצוני דבר המתמיד לעולם כמו הסוררים אל ירימו למו סלה, אלהי יעקב סלה, וכבר יפול ג"כ על העבר כמו וקדוש מהר פארן סלה ותאמר מקדם (לקו"ק, לפינסקר ריא). אולם ראב"ע בפרושו (לתהל' ג ג) הכיר שסלה אינו המשך דברי הפסוק וז"ל: והנכון כי טעם סלה כמו כן הוא או ככה ואמת הדבר ונכון הוא, ע"כ. וכן רד"ק מפרש כמו השבע' שהוא בטוי נגיני, וז"ל בשרש סל: והנכון והישר בעיני שזו המלה אין לה ענין דבק בענין אשר היא עליו אך היא מלת ניגון כך שהיו המנגנים משלימים במקומות הניגון כן, והראיה כי לא תמצא זאת המלה במקרא כי אם במזמור וניגון, כי רוב הזכרת המלה הזאת בתהלים ובתפלת חבקוק שהיתה בנגון, ערות יסוד עד צואר סלה (חבק' ג יג) וכן אמר בסוף התפלה למנצח בנגינותי, ולפי דעתי כי שרש המלה סָלַל והה"א נוספת כי המלה מלעיל לעולם ויהיה סֶל, על משקל צֵל, קֵן וכשנוספת בו הה"א היה ראוי להדגש, והוקל ומשקלה עם תוספת הה"א כמו הָרָה נסו (בראש' יד י) ועניננה הרמה והגבהה מן סלו לרכב (תהל' סח ה) רצה לומר כי באותו המקום היה הגבהת הקול בניגון, ע"כ. וכן דעת כל החדשים אלא שנהלקו בהגדרה המדויקת של הסמן הנגיני ופרשו בו פרושים רבים ושונים. ויש להעיר שבאשורית סלה פרושו התחנן, התפלל, כמו צלא בארמ', עי' Del., Handw. 500; ועי' גם בהערה לערך חלק, החליק.] — [1]) [עי' שטינשנידר שם עמ' 23.]

וְסַלּוֹנִים[1] אותך ואל עקרבים אתה יושב (יחזק' ב ו).— ואמר המשורר: מרום צדקו לעדתו תאשר היות פתחון פה לסלונה וסרבה (רשב"ג, שולמית, מנח' יוה"כ סדר רע"ג ב, כג. ורסה). עזי פנים וסלונים בתפילים שבין עיניו חנונים עזי מצח ומגינים (Elbogen, Stud. 178).

***סִלּוּף**, ש"ז, מ"ר סִלּוּפִים, סמי סִלּוּפֵי,—שה"פ מן סִלֵּף, ואמר הפיטן: חשבה כהיום זכרה להאחות סלוף[2] דינה ביהוסף להנחות (אבן חוג, יוצ' א ר"ה).—מי שהוא אץ ברגלים יכשל בלכתו ויחטיא הדרך ומי גרם סלוף דרכו אולתו ועל יי' יזעף לבו (ר"י בן כחמיאש, משלי יט ג). ואולי תאמר כי הלא נגד עיניך בוגדים בגדו בסלופי חמס ושוד וכל הון יקר ימצאו וכו' ויפדה נפשו מידם (מיד אויביו) כי ירבה שוחד מהון רב אשר קבץ בסלופיו ובגידותיו (אלשיך, משלי יח ד). — ובמשמ' עקום, דרך עקומה: כי המים האתנים ששב הים לאיתנו סילף שלא ישובו דרך ישרה כי אם בסילוף כי באו בין סוף מחנה ישראל וראש המחנה מצרים (הוא, איוב סב יט).

***סִלּוּק**, סילוק, ש"ז, מ"ר סִלּוּקִים,—שה"פ מן סִלֵּק, העלאה, הסרה, Aufheben, Fortnahme; soulèvement, déplacement; taking up, removal. —א) סִלּוּק לחם הפנים, בזיכין וכדום' במקדש: מלמד שמגביהין אותו (את השלחן במקדש) לעולי רגלים ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום שסילוקו כסידורו (כ"ש לקיש, יומ' כח:). עבודת מתנה ולא עבודת סילוק (שם כד). נס גדול נעשה בלחם הפנים כסידורו כך סילוקו שנאמר לשום לחם חום ביום הלקחו (ריב"ל, חגי' כו:). ואמר רמי בר חמא הפריש ארבעה קמצין לשני בזיכין ואבדו שנים מהם קודם סילוק בזיכין לא הקבעו לאחר סילוק בזיכין הוקבעו (מנח' יח:). — ובסהמ"א: אבל עבודת סלוק אין חייבין עליה מיתה (רמב"ם, ביאת המקדש ט ח).—סִלּוּק מסעות, סלוק המשכן כשנסעו במדבר: דתניא בשעת סילוק מסעות קדשים נפסלין וזבים ומצורעים משתלחים חוץ למחיצה (זבחי' ס:). ש"מ יש סילוק מסעות בלילה (מנחי' לה.).

—סִלּוּק ידים: אמרו לו לר' יהודה אלמלא ידיה (של נדה) מונחות בעיניה כל בין השמשות יפה אתה אומר עכשיו אומר עם סלוק ידיה ראתה (נדה סח:). —סִלּוּק דעת, סִלּוּק שכינה: דבר אחר על אלה אני בוכיה וכו' על סילוק דעת ועל סילוק שכינה אפשר שהיה צדקיה רואה אחרים שהיו מנקרין את עיניו ולא היה לו דעת להטיח את ראשו בכותל עד שיצאת נשמתו אלא גרם לבניו שיהרגו לפניו אלא על אותה שעה שנאמר יאבד לב המלך ולב השרים וגומר (רבי יהודה, מד"ר איכ', על אלה אני בוכיה).—סִלּוּק מן העולם, פטירה, מיתה: וכן אתה מוצא בשעת סילוקו מן העולם משביע ליוסף ואומר לו אל נא תקברני במצרים (פסיק' רבתי, והיה מדי חדש). זבדי בן לוי ורבי יוסף בן פטרום וריב"ל קראו כל אחד מהן בשעת סלוקן מן העולם אחד מהן קרא על זאת יתפלל כל חסיד וכו' והאחד קרא מה רב טובך וכו' והאחד קרא כי בו ישמח לבנו (מד"ר שמות כג).—וכן סִלּוּק סתם: בשעת סילוקן של צדיקים הקב"ה מראה להם מתן שכרן (שם ברא' סב). מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר ממאה תוכחות חסר שתים שבמשנה תורה ומחורבן בית המקדש (שם איכ', עומדתה בשוליה). מצינו שסילוקן של בחורים קשה כחרבן בהמ"ק (שם, סלה כל אבירי). מי זאת עולה מן המדבר עילויה מן המדבר סילוקה מן המדבר מיתתה מן המדבר (שם, שה"ש, מי זאת).— דברים של סִלּוּקִים, של ענינים שסלקו אותם, עונות שנתכפרו: תאלמנה שפתי שקר הדוברים על צדיק עתק וכו' מהו עתק דברים של סילוקים כענין שנאמר ויעתק משם ההרה (שם, שמות כג). — ובסהמ"א: וכן ונעלה הענן ולא יתבן לכתוב ולפי עלות הענן ועלה הענן שאין זה לשון סלוק אלא צמוח ועליה (רס"י, במדי ט יז). שיש לעקרים הכוללים עקרים אחרים פרטים יקראו שרשים לפי שהם נכנסים תחת הכוללים ומסתעפים מהם ובסלוק הכוללים יסתלקו הפרטים (ר"י אלבו, ספ' העקר' הקד'). והשרשים שהם תחת עקר מציאות השם יתברך כפי מה שיחייבהו העיון ולפי מה שתגזורהו תורת משה הם האחדות וסלוק הגשמות (שם א כו). לפיכך צריך אתה להשתדל לדעת פירוק הקושיות וסילוק הספקות ביגיעת התלמוד עד שתדע דרך האמת (ר"י בן עקנין, ספ' מוסר ג יח). ועתה ראה היאך נמשך זה המאמר התורני אחר עיון ההקשי

---

1) [יש מהחדשים המגיהים ע"פ התרגום' סֹרבים וסולים, מן א.סלה, עי"ש בהערה, ועי' גם ערך סָרָב.]

2) ופרש רבי משה הדרשן מנרבנא וז"ל: והכירה שממשפחתו היא ולקח לו לאשה וזה הוא סלוף דינה מה שילדה ע"י קלקול לקח יוסף, ע"ב.

בה דבק זה האיש השלם בשכל תהיה שמירתו הכרחית וכו׳ והשכל הנמצא בו בפעל חזר להיות בכח תסתלק ההשגחה באותו זמן שהוא נפרד מן השכל או מן העבודות האלהיות וכפי שיעור הפרידה יהיה סילוק ההשגחה (ר״י אבן לטיף, שער״ש כד, השמר ג, 102). אבל אם ראה אמת המים באה להזיק הקרקע ונתן צרור ומנעה לא קנה שסילוק ההיזק אינו קונה אלא הבאת התועלת (שו״ע חו״מ, מקח קלב ו).— ובמשמ׳ הסרה מזכות או מתביעה, פטור, התפטרות: ויתן לשלשת בניי הקטנים השמנה עשר חלקים ואבן הטחנה להם לבדם מבלעדי כל אדם בעולם ומבלעדי אחיהם סעדאן כי פטרתיו מעתה במאה כספים הללו וסילקתיו מכל הנמצא לי בעולם סילוק מוחלט (תשו׳ הגאו׳ הרכבי, סע). ולא נמצא בידה אלא מחצית חלק בעלה ונסתלקה סלוק גמור בחלוקה (רפ״י, שו״ת, קבולי קונטרי ז). וכך אמרו לנו פלוני בן פלוני זה ופלוני בן פלוני זה מעכשיו נסתלקנו כל אחד ואחד ממנו זה מביתו וחצרו סילוק גמור מהיום ולעולם (ר״י ברצלוני, ספ׳ השטרות 123). ועל ספר תורה אין מועיל סילוק כי אי אפשר להם להסתלק שלא ישמעו קריאת הספר אלא א״כ יש להם ספר אחר וא״א ז״ל כתב בתשוב׳ על ענין סילוק להכשי׳ בענין המס איני רואה שיועיל שום סילוק בענין זה (טוחו״מ, דיינים ז).— קנין סִלּוּק, שטר סִלּוּק: ואם נאמר דמ״מ אחר שדרך ונוסח כל שטרי סלוק הכי הוו סתם קנין סלוק לכתיבה כך עומד (תוס יא״ר, שו״ת מז). רק בקנין סלוק כשמסלק הבעל מנכסי אשתו עושה החתן ק״ס תכף אחר ברכה הראשונ׳ ברכת האירוסין וקודם הקדושין וכן כותבים בזה הלשון בשטר סילוק איך אמת הוא לאחר שארסתי וכו׳ (שם כג).—הפסקה: סוף פסוק נקרא כן כי הוא סוף הענין ותכליתו וצורתו מעידה כי היא קו מונח מתחת התיבה קרוב לסופה בדמות קו זקוף כאלו הוא הפסק וסלוק לגמרי (ר׳ קלונימוס, מקנה אברהם, שער הטעמים).—ב) ״כמו סליק, שם לנגינה המפסקת בסוף פסוק: שנים עשר הוא הסלוק אשר בו ענין מחבירו חלוק מוכיח כנר דלוק שזה סוף הפיסוק (הורי׳ הקורא, דרנבורג 72). וזה שמותם ותמונתם על סדר מדרגותם מפסיקים א׳ סלוק ב׳ אתנח וכו׳ (ב״ז, תל״ע ג א). הסלוק תמונתו כמו אצלנו וגם מקומו תחת האות ורק הוא לבדו והטפחא שלפניו הם מתחת להאותות בכדי לקמץ הזמן ובהיותם באים בכל פסוק ופסוק בסופו (מבוא אל הנקוד האשורי לפינסקר 31).—ג) שם של הפיוט האחרון שבקרובות הפיוט המתחיל ובכן לך תעלה קדושה: בסלוק של פרשת פרה יסד ר׳ אליעזר הקליר מן הדם מחול הדם (תוספ׳ חול׳ קט). וכשנגמר כל הסילוק נסתלק ונעלם מן העולם (ר״י מוינה, אור זרוע, ר״ה רעו ב).

סלח¹), ממנו סָלַח, סַלָּח, סְלִיחָה, ״סַלְחָן.

סָלַח, פ״י, סָלַחְתִּי, סָלַחְתָּ, סָלַחְתְּ, סָלַח סָלְחָה, סָלַחְנוּ, סְלוֹחַ, סֹלֵחַ, סְלוּחָה, אֶסְלַח, יִסְלַח.—סָלַח לפלוני עֲוֹנוֹ, וסָלַח לַעֲוֹנוֹ, לא קצף עליו בגלל העון, לא העונישו בשבילו: verzeihen; pardonner; to forgive: אם נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך נא אדני בקרבנו כי עם קשה ערף הוא וְסָלַחְתָּ לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו (שמות לד ט). סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה ויאמר יי׳ סָלַחְתִּי כדברך (במד׳ יד יט-כ). ואם הניא אביה אתה ביום שמעו כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום ויי׳ יִסְלַח לה כי הניא אביה אתה (שם ל ו; גם ט ג). והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך וכו׳ לא יאבה יי׳ סְלֹחַ לו (דבר׳ כט יט). ואתה תשמע אל מקום שבתך אל השמים ושמעת וְסָלַחְתָּ (מ״א ח ל). ואתה תשמע השמים וְסָלַחְתָּ לחטאת עמך ישראל (שם לד; גם לו; לט; נ). לדבר הזה יִסְלַח יי׳ לעבדך (מ״ב ה יח). וגם דם הנקי אשר שפך וימלא את ירושלם דם נקי ולא אבה יי׳ לִסְלֹחַ (שם כד ד). ואמר אדני יי׳ סְלַח נא מי יקום יעקב כי קטן הוא (עמוס ז ב). יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל יי׳ וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לִסְלוֹחַ (ישעי׳ נה ז-ח). שוטטו בחוצות ירושלם וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש אם יש עשה משפט מבקש אמונה וְאֶסְלַח לה (ירמי׳ ה א). אי לזאת אֶסְלוֹח²) לך בניך עזבוני וישבעו בלא אלהים (שם ז; גם לא לד; לג ח; לו ג; נ כ). למען שמך יי׳ וְסָלַחְתָּ לעוני כי רב הוא (תהל׳ כה יא). הַסֹּלֵחַ לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי (שם קג ג). נחנו פשענו ומרינו אתה לא סָלָחְתָּ (איכ׳ ג מב). אדני

---

¹) [כן בארמ׳. ובאשור׳ סַלָאחֻ, סחל, זרק מים על פלוני (Del., Handw. 493, 501). ושאול גם במצרית, עי׳ Burchardt, Altkanaan. Fremdw. im Ägypt. No. 1155].

²) כך הכתיב, והקרי אֶסְלַח.

שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר (דני' ט יט). ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו וכו' ואני אשמע מן השמים ואסלח לחטאתם (דה"ב ז יד). — ואמר בן סירא: ואמרת רחמיו רבים לרוב עונותי יסלח כי רחמים ואף עמו ועל רשעים ינוח רגזו (ב"ס, גני' ה ו). — ובתפל': סלח נא אבינו כי חטאנו מחול לנו מלכנו כי פשענו כי אל טוב וסלח אתה ברוך אתה יי' חנון המרבה לסלוח (סלח, תפלה י"ח). — ובתו"מ: יהי רצון מלפניך יי' אלהי שתכפר לי על כל פשעי ותמחול לי על כל עונותי ותסלח לי על כל חטאתי (ר' ברכיה בשם ר' בא בר בינה, ירוש' יומ' ח ט). א"ל הקב"ה (למשה) בשבילך אסלח להם (מד"ר במד' טז). — ואמר הפיטן: סלח לגוי קדוש ביום קדוש וכו' חטאנו צורנו סלח לנו יוצרנו (ברכו, יוצ' יוה"כ). המתק האור לסליחתי העת תענה ותאמר סלחתי (אז ביום כפור, שם). סלה ברחמיו יציל מחרכיו סלוח ירבה לעם מבורכיו (מורה חטאים, שם) — ואמר המשורר: אבל יש בטח במרבה סלח וחיל וכח למוציא אסירי׃ (ר"י הלוי, היוכלו פגרים, שער השיר 97).

—נפע', נסלח, — נסלח לפלוני חטאו, שסלחו לו: וכפר עליהם הכהן (להחוטאים) ונסלח להם (ויקר' ד כ; שם כו; לא; לה; ה י; יג; יו; יח; כו; יט כב). והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה וכו' וכפר הכהן על כל עדת בני ישראל ונסלח להם כי שגגה הוא (במד' יה כד-כה). ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה (שם כו). — ובמדר': אדם עובר עברה ודואג ולבו שח עליו וכו' אמר רב נחמן עלה לירושלם והקריב קרבן ונסלח לו ויצא משם שמח (ילקו' תהל' תשכה). — ובסהמ"א: אלו הייתם עובדים כראוי וצמים לפני כהוגן הייתם נשמעים וכל חפציכם לכם נמצאים וכל חובותיכם נסלחים (ראב"ח הנשיא, הגיון הנפש יד.).

סַלָּח, ש"ז, — מי שטבעו לסלח לזולתו, המרבה לסלח: כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קראיך (תהל' פו ה). — ואמר הפיטן: דובבו בתחנון למוחל וסולח דופקי בתשובה ליוצר אור וסלח (אז ביום כפור, יוצ' יוה"כ). טוב וסלח לך היא הצדקה טהרנו במעינך לובש צדקה (שם). היום שמך יאמן אל טוב וסלח (יום בוגדנו, שם).

°סַלְחָן, סולחן, ש"ז, — כמו סַלָּח: כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון (תפל' יוה"כ). ומסיים כי אתה סולחן לישראל וחותם בא"י מלך על כל הארץ וכו' (סדר יוה"כ, סד' רע"ג ב, קעד.). מצאתי בסדורים קדמונים שנכתבו על שם מר סעדיה גאון ז"ל שמסיימין בתפילת נעילה במה אנו מה חיינו וחותמין בא"י האל הסולחן (רז"ה, המאור הקטן על הרי"ף, יומ' ד: ד"ה והא דתנו רבנן). כי אתה הסולחן בכל ומוחל העוון יהיו לרצון (תלמידי ר' יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 22). לשפיכת הנפש חשוב ככבשים צלחן במעטר ומשביע גואל ורופא וסלחן (תענית צבור, סליח' לבה"ב). סלחן ורחמן פדה עם לא אלמן בכלכלת: במן בימי ציר נאמן החיש לו זמן אשר לא זומן (מלא רחמים, סליח' שבת שובה, סמח"ל תקמא:). רבה להיטיב רב חסד וסולחן (לבו"ג, מחז' איטל' ב' ס.).

°סְלִידָה, ש"נ, — שה"פ מן סָלַד, צרבת בקיבה, סלוּת, Sodbrennen; brûlure de l'estomac; heartburn, pyrosis[1]): ומי שימצאהו משתיית היין סלידה ימוץ אחריו הרמון והמים הקרים ומשקה האפסנתין בבקר ועשיית המרחץ אחר לקיחת דבר מועט (קאנון א ג ב ס).

°סְלָיו, — כמו שליו, מין ממיני העוף: כתיב שליו וקרינן סליו א"ר חנינא צדיקים אוכלין אותו בשלוה רשעים אוכלין אותו ודומה להן כסילוין א"ר חנן בר רבא ארבעה מיני סליו הן ואלו הן שיכלי וקיבלי ופסיוני ושליו (יומ' עה:). — ובסהמ"א: נתן מן שכרם ענן ואש ומן וסליו ורב טוב אשר צפן ליום תגמוליו (רסע"ג, הסג' על סוי הבבלי, דודסון 66).

סְלִיחָה, ש"נ מ"ר סליחות סלחות, — א) שה"פ מן סָלַח, Vergebung; pardon; forgiveness: אם עונות תשמר יה אדני מי יעמד כי עמך הסליחה למען תורא (תהל' קל ג-ד). ליי' אלהינו הרחמים והסלחות כי מרדנו בו (דני' ט ט). — אלוה סליחות, שדרכו לסלח: ואתה סליחות חנון ורחום ארך אפים ורב חסד ולא עזבתם (נחמ' ט יז). — ואמר בן סירא: ואל סליחה אל תבטח להוסיף עון על עון (ב"ס, גני' ה ה). — ובתו"מ: בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה יום שניתנו בו לוחות האחרונות אלא ט"ו באב מאי היא (תעני' ל:). חמשה אין להם סליחה המרבה לשוב ומרבה לחטוא והחוטא בדור זכאי וכו' (אדר"נ לט). אף אתה לך רד דיו לעבד להיות שוה לקונו כיון שראה משה כן אמר אין סליחה ידע הקב"ה מה בלבו

1) תרג' ד"ר מזיא.

של משה וקרא אותו לפייסו (ר' אבין, מד"ר שמות מג). אף הקב"ה ויתר לנו סליחה אחת משלו ואיזו זו עשירית האיפה (ר' יהודה בר סימון בשם ר' זעירא, שם ויקר' ג).—ובתפלה: אל מלך יושב על כסא רחמים וכו' ומרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים עושה צדקות עם כל בשר ורוח (אל מלך, סדר סליחות). — ואמר הפיטן: הפותח לנו שערי רחמים ומאיר עיני המחכים לסליחתו (ברכו, יוצ' יוה"כ). קדוש בתשובה שת סליהתו (קדוש אדיר בעליתו, שם). יש כאן מחילה סליחה וכפרה ככתוב בתורתך ונסלח לכל עדת ב"י ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה (סדר רע"ג ב, קענ:). כי אתה רב סליחות ובעל הרחמים (סליח' לחמיש', שם קיח:).—ואמר המשורר: במימי סליחותיך את כל אשמותי מהה ולפי רוב חסדיך את כל יגונותי דחה (ראב"ע, אלהי הודיעני). בורא למענהו בריאות עמו סליחות נמצאות וישם לקין אות קרנים מידו לו (הוא, מי כמוך אל). מחול לנו מלכנו כי פשענו על שם ולכל פשעיהם אשר פשעו בך וסמך סליחה והטא לאב ומחילה ופשע למלך (סד' שחר' של חול, אבודרהם לו.). ועם האדון הסליהה (ככר לאדן, ד"ה א"ר גמליאל, קמג.). ועמו הסליחה (שם, ד"ה באשתו, קלה). — ב) *שם לתפלות ופיוטים שתכנם בקשה לסליחת עון: ולומר סליחות כך ראוי כשמגיע ש"ץ בהנון המרבה לסלוח אינו חותם אלא מתחיל בסליחות ובתחלת סליחות הרבה מנהגות יש יש שמתחילין כי על רחמיך הרבים ויש שמתחילין בפסוקי רצוי סליחה (סד' תעניות, סדר רע"ג ב, עה.). ואם רצה לומר סליחות ופסוקים הרבה ממה שתקנו ראשונים ופזמונים ממה שתקנו פייטנים אומר (שם קנז:). אבל סליחות ורחמים חובת היום הוא וכשמגיע לפני ה' תטהרו אומר שבע סליחות (שם קעד.). ולאחר שמסיימין הצבור תפלת וידוי אין שם ירידת שליח צבור לפני התיבה אלא כסדר שבין ראש השנה ליום הכפורים לעמוד ולסדר סליחות ודברי תחנה ובקשה (Elbogen, Stud. 36). עננו אבינו עננו וכו' עננו אלהי יצחק וכו' עננו אלהי יעקב עננו הכל כפי שאומרים בסוף הסליחות (רש"י, תעני' יד.). וכן השיב ה"ר אביגדור כהן צדק נר"ו לר' צדקיהו ב"ר בנימין אחי השני זצ"ל שאין לאמרם בפחות מעשרה לא בסליחות ולא בתחנונים שהן דברים של קדושה וכל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה (שבלי הלקט כט). ולומר במנחה (של יוה"כ) סליחות הרשות בידו וכו' שבשחרית אומרין חמש סליחות (אבן ירחי, המנהיג, הלכ' יוה"כ קד). נוהגין בספרד לומר בשבת תשובה הרבה סליחות ותחנונים ותמה אני על המנהג שהרי אין מריעין בשבת (לנדא, האגור התקכב). ואמר בדבריו כי יש בפרשת ויחל משה רמז לסליחות מפני שיאמרו ויעבר אדני על פניו בכל סליחה וסליחה (ר"י חריזי, תחכמ' כד). והחזן אשר יאמר סליחות לעם זה אין לחטאתו מחילה (שם).

*סָלִיל, סְלִיל, ש"ז,—א) גליל חלול כעין קנה שכורכים עליו חוטי המטוה[1]), Spule; bobine; spool: המעלה מן הפקעת לחברתה מן הסליל לחברו מן הכובד העליונה לכובד התחתונה וכן שני דפי חלוק שנראה נגע באחד מהן הרי השני טהור (נגע' יא ט)—ב) קנה מדה: ואלו הן קנה המדה הסלול[2]) בטיט[3]) שבצדדין עולה למדת ארבעים סאה וכו' (תוספת' מקוא' ג 7).

*סְלִילָה, סלולה, — קבוץ של סלים[4]): חגבים מן הסלילה[5]) אסורין מן האפותק מותרין וכן בתרומה (ע"ז ב ז). חגבים והקופרין מן הפתק ומן האוצר ומן הספינה הרי אילו מותרין ואם היו נמכרין בסלילה לפני חנוני הרי אלו אסורין מפני שמרביצין עליהן יין כדי שיהו יפין למראית העין (תוספת' שם

---

[1]) [הערוך פרש מפני שסולל ומתגלגל. ובערב' שְׁלִילַה a), פקעת הצמר שעל הכישור.]

[2]) [גרסת רה"ג (נגעי יא ט) וכן גרסת הערוך הסליל. והם מפרשים שהוא אחד עם משמ' א). וכן בכ"י וינא, ובפרוש הגאונים (הוצ' אפשטין 98). ויסטר' מפרש כמו צלול, ומחבר אותו עם בטיט הבא, וכן קרוים (ארכיא' I 305), אבל זה טעות.]

[3]) [הגר"א מגיה הטיט.]—[4]) [עי' הערה הבאה.]

[5]) [כך במדב"מ וירוש', וכך גרסת הערוך ערך סל, וכן בגיאוניקה, גינצ' II 45. אבל בערך אפתק הוא גורס סלולה וכן מביא שם בדברי רה"ג, וכן ברי"ף ובדפוס'. לוי ואחרים מפרשים כמו צורה זערית מן סל, כלומ' סל קטן. אולם החנוני אינו מוכר מסל קטן אלא מסל גדול. וברור שהנגוד הוא בין החגבים הנמצאים עדין באוצר ובין חגבים שהוציאו מן האוצר ונמצאים כבר בסלים שלפני החנוני, עי' רש"י. וכן מפרש הר"ן לרי"ף סלים. ועי' גם גרסת הערוך והרא"ש בהערה הבאה. והצורה הדקדוקית היא צורת הקבוץ כמו כנימה ועוד. ועי' סגל, (הזעירות בעברית, מדעי היהדות I, 144).]

---

a) سليلة

ד יג). וכן יין תפוחין של עכו״ם הבאין מן האוצר ומן ההפתק ומן הסלולה[1]) מותרין הנמכר בקטלווא אסור מפני שמערבבין בו יין (ע״ז מ:). — ובסהמ״א: הצלף וראשי הלפתות וביוצא בהן הכבושין הבאים מן האוצר ומן האפותין ומן הספינה מותרין והנמכרין בסלילה לפני החנוני אסורין מפני שמזלף עליהן (ר״מ, שם).

א׳ **סלל**[2])׳ ממנו א.סָלַל, מְסִלָּה, מַסְלוּל, ״סְלָל, סֹלְלָה.

א׳ **סָלַל**, סֹלּוּ, סְלוּלָה, — סָלַל מְסִלָּה, שוה פני האדמה והתקינה להליכת בני אדם ובהמות וכדומ׳; דרך סְלוּלָה, כבושה, עשויה ומתוקנה להליכה; דרך לא סְלוּלָה: ללכת נתיבות דרך לא סְלוּלָה (ירמי׳ יח יה). — ובהשאלה: דרך עצל כמשכת חדק וארח ישרים סְלֻלָה (משלי יה יט). — וְסַל מסלה: ואמר סֹלּוּ סֹלּוּ[3]) פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי (ישעי׳ כז יד). עברו עברו בשערים פנו דרך העם סֹלּוּ סֹלּוּ המסלה סקלו מאבן (שם סב י). — ובמליצה: יחד יבאו גדודיו וַיָּסֹלּוּ[4]) עלי דרכם ויחנו סביב לאהלי (איוב יט יב). על ימין פרחח יקומו רגלי שלחו וַיָּסֹלּוּ[4]) עלי ארחות אידם (שם ל יב). — ובסהמ״א: ואמר סלו סלו פנו דרך שנה עליו סלו סלו שני פעמים כנגד שתי מסלות הראוית לסולל האחת דרכי העולם הבא ונתיבותיו הטובים השנית דרכי העולם הזה ותאותיו הרעים (ראב״ח הגשיח, הגיון הנפש ח:). — ובמשמ׳ הלך: דרוך וסלול תמיד במסלול התורה (רלב״ג, משלי ד ח). — דרכים סְלוּלִים: וכן כאשר הניע הנפש מעיר אל עיר כמו שאמרנו וחודש התחלפות בדרכים הסלולים אל זה עם התמדת הרצון מאין שנוי בכונתו ללכת אל העיר (ראב״ד, אמו״ר ב 7, 61). וידוע כי הגוף מצד שהוא גוף אין לו התבוננות בפעולותיו רק מצד הנפש המנהגת אותה ומורה לפניו הדרכים הסלולים לבחור בטוב ולמאום ברע (דוד בר יוס טוב בר ביבאח, יסודות המשכיל, ד״ח כח). — ארחות סְלוּלוֹת: אורחות הסלולות חשכות ואפלות (אבנעזרי, קיני). — ובלי השם דרך, ארח: תרשישים ינהלום במרפא כנף טל גיל קול רנה לעבור בסך וטל סלולים עלות אל נכון ונשא ונטל (תחת, תפלי טל). סודר נתחיו וחיבתיו וניסך וישרו סלולים סלולים ירוץ לפרוה וקדש וטבל כבראשונה סותי בד עט וקידש והתודה בפרו במקום עולים (Elbogen, Stud. 124). דרישות לדרוש בשכנך מקום כפור שלים סלולי ציון מבקשים תפקידם הרם מכשולים (אור, מעריב ליל ב פסח). סבובי סער סלולי ספיר שפת שרפים (מי יערוך אליך, סחרי יוה״כ, מחזי איטלי׳ ב, פז:). אך בתחלה יוכלו כי אם שני בתים בקו להלוך בתוך הסלולה מכאן ולהבא יוכלו הם להלוך תמיד בבית אחד ולא כבתחלה (ראב״ע, אשיר בקולי שיר). — ובמשמ׳ ישר: כי ישרים הם כלומר פשוטים וסלולים ובלא עקלקלות ולפיכך הם קרובים לדעת אותם המתבונן בהם בדרך שלא יכשל בם (ר״י ברי אכטולי, מלמד התלמידי כז:). — וסה״פ: נאמן לאזנה נתאזר נצח עדי בן בגזרה נזר סלול צפוניה הליץ אזר (ממרה, יולי שבת פרה). סרסור זרוז מרץ ראש פרוז הרץ סלול שלום ותרץ הנצנים נראו בארץ (אור, יולי א פסח). שלישים פתחו ראשון לקלקל אצו סלול ארח לעקל (מה מועיל, יולי אחרון פסח).

— הִפעי׳, ״הִסְלִיל, — א) עשה דרך סְלוּלָה: גוזרים הסליל בענין בשומו מעמקי ים ארח ומסלול מסים (לוגש לדקה, יולי ז פסח). לשמור צאתך וביאתך להסליל דרכיך לישר ארחותיך בשרתה לתם לך טל ילדותיך (גנזי שכטי׳ ג, דודסון 45). — ובמשמ׳ הדריך והוליך בדרך סְלוּלָה: מאסה עד ציץ אב והפריחה כטל מטי הרג הסליל והטלילם בטל (אאגרה, תפלי טל). אשל נטע והעוברים הארח ובקצוי ארץ ריחו הרח ותועי דרך הסליל באורח (צדק, יול ב שבועי). תרגלת ידיד

---

[1]) [כרא״ש הגרסה בסלים. וכן בערוך ערך אפתק.]

[2]) [כל החוקרים החדשים פרשו כמו ריב״ג ורד״ק לשון הרמה והגבהה, כמו סללה, הגבהת מקום ע״י שפיכה של תל עפר. ומזה מסלה, שביל שהוגבה ע״י עפר, חצץ וכדומ׳. ועי׳ רד״ק לישע׳ (כז יד) וז״ל: וענין סלו ומסלה שמרימים באבנים שמשימים בדרכים שהם מקולקלות בטיט, ע״כ. ולשרש זה שיכים גם כל הצורות במקרא שחלקם המחבר לארבעה שרשים נפרדים. עי׳ בהערות להלן. וצריך להעיר שבאשור׳ סִלּוּ הוא כביש מְרֻצָּף ברחוב או בשוק המשמש להליכת בני אדם עי׳ Del., Handw. 500, ואולי השרש העברי נגזר ממנו.]

[3]) [רש״י מפרש כבשו כבשו, וכן להלן (סב י), והנכון כפרוש רד״ק שהבאנו בהערה הקודמת. וכן בשם אביו בשרש סלל, וז״ל: וכן אמר ומסלתי ירמון (שם, מט יא) וכענין זה סלו סלו שירימו המסלה וכו׳, ע״כ.]

[4]) [ראב״ע גוזר מן סלון ממאיר, והנכון כפרוש רלב״ג וז״ל: שדרכם סלולה ודרוכה לבוא אלי מרוב ההתמדה, ע״כ. וכעין זה ת״י וכבשו. ואולי יש בזה בטוי תכסיסי מן סללה.]

להעמיד נשייה תכנת עמודיה מהתמגג תושיה תומכו אשוריו במעגלותיך יה תועים הסלילו בדרך תחייה (משולם בן קלונימוס, Elbogen, Stud. 127). התנה מצולם גוי סלולם בכפותיך להסלילם והמים להם חומה מימינם ומשמ[אל]ם (שם 176).—ומקור הַסְלֵל, כמו הסליל: על כל עם ולשון ראשם להתלל בארח חיים אותם להסלל בלי להחליפם באמה אחרת אותם לחלל (אמץ, יוצ' אחרון פסח).—ב) הגביה, הרים: חטאת נעורי תצליל וים יהפכו כצליל וצדק זקנים תסליל ושועת נכאים תכליל (יוסף בקסתר, סליחי ד' עי"ה). ויושר מע[ש] להצהילה וחיים ארו[כים] להובילה ותעדודי היוקר להסלילה ומנעמי עידון להאהילה (ד"ה יהודי מצרים וא"י ב, מן 78).

—הפעי', ״הָסְלַל, הוסלל,—שֶׁהֻסְלִילוּ אותו, ואמר הפיטן: מישרים לצדיק הוסללה אורת ממרום הערה לנו רווח (גנזי שכטי' ג, דודסון 41).

—נִפעי', ״נִסְלַל,—נעשה למסלה: וברות אפיך ים נסלל כי דכיתם כחלל (שם 125).

ב׳ סלל, ממנו ב. סָלַל.

ב׳ סָלַל,—כמו שלמים לא נמצא, סָלוֹהָ,—סל את הערמה: באו לה מקץ פתחו מאבסיה סָלוּהָ[1] כמו ערמים והחרימוה אל תהי לה שארית (ירמי' נ כו).

ג׳ סלל, ממנו ג. סָלַל, סֶלָה.

ג׳ סָלַל,—כמו שלמים לא נמצא, סלו,—סַל לפלוני, סַל לאלהים, עשה לו מזמור וזמר, על דרך סֶלָה[2]: שירו לאלהים זמרו שמו סלו לרכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו (תהלי' סח ה).— ואמר המשורר: סולו לרוכב בערבות ביה יי' צור עולמים הודיע דת לבנים תמימים (ראב"ע, יה אלהי).

—הִפעי', ״הִסְלִיל,—כמו קל: תפישת שלשה הדסים ושתי ערבות שיר להסליל בם לרוכב בערבות (אמכס מלוה, יוצ' ג סוכות).

1) [צווי בקמץ חטף מפני דגשות הלמד, (מנחת שי). ויש ספרים סַלּוּהָ. והכונה כמו שמפרש אבי הרד"ק עשו תלים תלים כמו ערמים משללה, ע"כ. ורש"י פרש דושו, וכן רד"ק בעצמו.]

2) [כן פרש גם ולהוזן. ועי' גם רש"י לשון שבח, ע"כ. וראב"ע כמו סלסלה בענין הללו, ע"כ. אולם פרוש זה של סלה מוטל בספק גדול, עי' הערה לאותו ערך. והנכון שהוא בהשאלה כמו הגביהו ורוממו, וכן פרש רד"ק בשרשיו.]

—פִּעֵ', ״סִלֵּל, נִסַלֵּל,—כמו קל: גדול פלל גבורותיו נסלל גיה וליל גדלו נסלל (אל נשא, יוצ' שבת ברכתי).

—הִתְפּוֹעֵ', ״הִסְתּוֹלֵל, הִלֵּל, התפלל: היה רץ לא יחרץ אבל יעמוד ויפלל וכן יפעל קרא עד על לבבך להסתולל דין נשמע קריאת שמע בכל לשון להתמלל (שתי פעמים, קוכטי' הפיוט' קד). היה רץ ולא יחרץ אבל יעמוד ויפלל וכה יפעל קרא עד על לבבך מסתולל (שתי פעמים, יוצ' שבת כמוו). ויצו (אלהים) אתם את הברכה באסמיהם ובכל משלח ידיהם כחפץ המסתולל בעדם השמח בשלותם (רמב"ס, אגרי לחכמי מרסיליה, כ"י ביה"ס כזכתכסי, רומא).

ד׳ סלל, ממנו ד. סָלַל.

ד׳ סָלַל, קל לא נמצא.

—הִתְפּוֹעֵ', הִסְתּוֹלֵל,—מסתולל בפלוני: עודך מִסְתּוֹלֵל[1] בעמי לבלתי שלחם (שמות ט יז).—ואמר בן סירא: ארחותיו לתמים יישרו כן לזדים[2] יסתוללו[3] (ב"ס גני' לט כד).—וכנוי לאיש הסמוך על שלחן אחרים: בני חיי מתן אל תחי טוב נאסף[4] ממסתולל[5] איש משגיח על שלחן זר אין חייו למנות חיים (שם מ כח-כט).—ובסהמ"א במשמ' התגדל על פלו', בזה לו: צריך שיהיה בו (בתלמיד חכם) מעט גאוה שלא יהו קלי הראש מסתוללין בו ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחם (רש"י, סוט' ה.).—ואמר המליץ: אסתולל בעמי ובעמים אתבולל (עמנו', ומחב' כו). כי קם זמן

1) [אונקלוס תרגם את כבישת ליה לעמי, ופרש רש"י והוא מגזרת מסלה דמתרגמינן אורה כבישא ובלע"ז קלקי"ר, ע"כ. וכן רשב"ם. וי"ת מתרברב, וכן ראב"ע: כמו משתבח מגזרת סלסלה ותרוממך, ע"כ. וכעין זה חזקוני: משתבח בעצמך שיש לך כח לעכבם לשון סולו לרוכב בערבות, ע"כ. ובעל לקח טוב מפרש כמו מסתורר (=משתורר) בחלוף ריש בלמד, ועי' בפרושו של כהנא. ואפשר שהוא נגזר מן סללה והכונה אתה מניח סוללות ומכשולים בדרך שחרורם של העם, עי' בהערה למאמ' ב"ם להלן.]

2) [בכ"י לזרים.]

3) [ברור שפעל זה הוא הפך מן יישרו הקודם. ופרושו הוא שארחות ה' אינם ישרים בשביל הרשעים אלא שיש בהם רכסים ותלים של אבנים ושל עפר שקשה לעבור עליהם. וא"כ יהיה יסתוללו מלשון סוללה, כלומ' הארחות מתמלאים סוללות סוללות.]

4) [כלומ' נאסף אל עמיו, מת]

5) [כנראה הכונה כמו מתרפס, נרמס ברגלי העשיר.]

אכזר ויסתולל עלי (ר' עמנו' פרנסים, מחק ספסים, הולי מק"כ 80). וזו הנפש מסתוללת היא לנצח מתנכרה היא במבוא נעלם עם הגויה תתחברה לא אבין ממנה בלתי שהיא נמצאה אכן אנה ומה היא לא אדעה (ליון, תר"ח, חסון 19). כי אכוף כאגמון ראשי ושפתי תבענה מוסר ויראת שדי כי באלה יסתוללו רבים וכן שלמים ובם שמן חלקם (מחפו, חה"ל ג). — °°ובן הִסְתַּלֵּל: והנה הגיע מסכלות קצתם שיאמרו כי העיון במקרא דבר בטל ויגנו ויפחיתו מעלת המסתללים בו ועליהם אמר הכתוב היה להם דבר ה' לחרפה (מעשה חפד, הקדי 15). — וכנוי למצרים, ואמר הפיטן: עוזרי רהב מפילים פגריהם הציעו חללים צללו כעופרת מסתוללים קנוים עברו גאולים (מסברים, יולי ז פסח). גאלתני מראש ממסתוללי גדעת שבט משת:ללי (מנחם בר מכיר, חחור וקדס לרת, יולי סבת הפסק' ח). שלחה פרוכה בעל כרה מסתולל ותצאנה כל הנשים אחריה בחוץ להולל (חתי ולבכון, יולי סה"ג). גשו אי כפתור כהפקדו ידידים גם הרצו דברים למסתולל וגדודים (חז כחרסת, סס).

ה. *סָלַל, קפץ וחזר לאחוריו, כמו סָלַד: אם יעלה אדם את הבהמה לראש הגג היא סוללת אחריה אבל התינוק הוא רץ לנפול ממנו (חדר"כ כוסקי ג ל). אדם מריה גפרית ונפשו סוללת[1]) עליו למה שיודעת שנדונה בה לעתיד (ר' יוחן, מד"ר ברחס' כח, הולי תיחודי').

—פוע', *סולַל, מְסוֹלֶלֶת, מְסוֹלְלוֹת: בשעה שמריח גפרית נפשו מסוללת עליו שהיא יודעת שזה עתיד לידון (הו"ז, מדרי תהלי יח). — ובמשמ' הִפֵּךְ, — כמו סִלֵּד: נשים המסוללות[2]) זו בזו פסולות לכהונה (ר' הונח. סבת סה.). המסוללת[2]) בבנה קטן והערה בה (סנה' סט:). — ובסהמ"א: ואמרו כי כן אמרו הרבנים נשים המסלסלות זו בזו ומלת המסלסלות טעות היא בכל הספרים כי הם המסללות אמרו (ר"ח הקרחי, ספי ג"ע, ענין עריות, קלג::).

—נפע', *נִסְלַל, — כמו קל: ועורות לבובין וכו' בשעה שקורעה עד שהיא בחיים הוא נסלל[3]) ונעגל (ר' הונח, ירוסי ע"ז ג ג). — ובסהמ"א: דרכיו (של הזמן)

1) [עי' סלד קל, בהערה.]

2) [בירוש' (גיטי ח י) מסלדות, המסלדת, עי' סִלֵּד, ובהערה.]—3) [פרש בעל פני משה: נכוץ שפתו ונשאר נעגל, ע"כ.]

רהקו עתים ועת יפות ונסללות (זכרי בן סעד, ספי המוסר, מחבי ט, כ"י חימכי).

ו. °°סָלַל, — סבב הסליל בעגול: המעלה מן הפקעת לחברתה ומן הסליל לחבירו פי' סליל בלעז אנינו שסולל ומתגלגל והוא מסתוריתא בארמית (ערוך, ערך סליל).

ז. סָלַל, — קל לא נמצא.

—הפע', °°הִסְלִיל, תַּסְלִיל, תַּסְלִילָה, — עשה סללה, ובהשאלה עִכֵּב כמו ע"י סללה, ואמר הפיטן: תכלית קץ הגאולה שושנת עמקים איכה תראה ותנהלה ושמחת רוחתי עד אן תסלילה (גנזי סכטי ג, דודסון 60).

°°סָלַל, סולל, — א) ת"ז, כמו סָלוּל, דרך סלולה: מה יפו מעגלותיך וארחך סולל נפת חכך זבד קדשה לכלל (סכי, יולי ב פסח). — ב) מורם, שהרימו אותו: באשמרת הבקר קראתיך אל מהלל יערב לך חין ערכי יום לבי לך סולל[1]) ותגיה את חשכי וכאור בוקר יהלל (ר' ילחק, בחשמורת, סליחי יוס ד). — ג) ש"ז, כמו סוללה: ומקום מצבך על אי או סולל א' שקורין בל"א דא"ם באופן שלא תוכל לילך אחריך אז תעשה סימנים על הארץ (דוד גנז, נחמד ונעים רפב).

סֹלְלָה[2]), ש"נ, מ"ר סֹלְלוֹת, — במעשי המלחמה, מקום גבוה עשוי מעפר צבור יחד לעמד עליו כדי להכות החומה, שפך סֹלְלָה, שפך הרבה עָפר במקום יחן המקומות ועשה סֹלְלָה, Damm, Wall; remblai; mound: ויבאו ויצרו עליו באבלה בית המעכה וישפכו סֹלְלָה אל העיר ותעמד בחל (ש"ב כ יה). לכן כה אמר יי' אל מלך אשור לא יבוא אל העיר הזאת ולא יורה שם חץ ולא יקדמנה מגן ולא ישפך עליה סֹלְלָה דרך אשר יבא בה ישוב (ישעי לז לג). כה אמר יי' צבאות כרתו עצה ושפכו על ירושלם סֹלְלָה היא העיר הפקד כלה (ירמי ו ו). הנה הַסֹּלְלוֹת באו העיר ללכדה והעיר נתנה ביד הכשדים (שם לב כד). על בתי העיר הזאת ועל בתי מלכי יהודה הנתצים אל הַסֹּלְלוֹת ואל החרב

1) [כך בדפו'. ואולי צריך לנקד סוֹלֵל קל מן ג.סלל.] — 2) [אולי בעין זה באשור' סֻלֻּ, סִלְּ (.Dəl., Burchardt, Altkanaan.) ונמצא גם במצרית (Handw. 501 Fremdw. im Ägypt. No. 1166), ואפשר שהוא כמו מסלה, הגבהת עפר לתל. ורש"י (מ"ב יט לב) פרש וז"ל: ועל שם שהוא כובשו וחובטו בעצי' ומקבו' כדי שיהא נדוש וכבוש בחוזק קורהו סוללה לשון סולו סולו המסילי. ע"כ.]

(סס לג ז). ונתתה עליה מצור ובנית עליה דיק ושפכת עליה סֹלְלָה ונתת עליה מחנות (יחזק׳ ד ב). ולא בחיל גדול ובקהל רב יעשה אותו פרעה במלחמה בשפך סֹלְלָה ובבנות דיק להכרית נפשות רבות (סס יז יז). לשום כרים על שערים לשפך סֹלְלָה לבנות דיק (סס כא כז). ונתן עליך דיק ושפך עליך סֹלְלָה והקים עליך צנה (סס כו ח). ויבא מלך הצפון וישפך סוֹלְלָה ולכד עיר מבצרות (דני׳ יא יה).—ואמר הפיטן: בחדש העשירי מוני שפכו על עירי סוללה (וארץ, סליח׳ י׳ טבת).— ויוסיפו לשפוך סוללה פעם שנית ותך האבן מגבורי יוסף על ראשו ותפלח את ראש האיש ותוליך את פלח ראש האיש עם האבן (יוסיפון סג).—ובהשאלה אם נבצרו ערי תבונות ילכדם כמעט ברוב שכלו וישפוך סוללה (ד״ה יהודי מצרים וא״י ב, מן 334). — ובמשמ׳ קלע, מכונת מלחמה לזרוק בה אבנים [1]: וישרוף את האילים וכל הסוללות ויברח בקירוס וימלט במדבר (יוסיפון קסו). וביום ההוא נלחמו אנשי אלכסנדריה אשר היו עם טיטוס להציל את הסוללות מיד היהודים (סס סז). וישרוף (שמעון) את האילים וכל הסוללות וכל כלי הדיק אשר בנו מול העיר (סס כו, דפו׳ פרנקפ׳). וקבץ עם רב כפלים מפני שכבר ידע כח היהודים וגבורתם וגם הכין סוללות אשר לא הכין בראשונה (ר״ש אבן ויגא, שבט יהודה 2). הב׳ כי לא היו להם הסוללות להפיל החומות אשר הביאו [2] הרומיים והיונים (סס 23). ובמלחמה אחת היה לנו עגלה עם סוללה גדולה ושמו אותה נגד פתח העיר ורצנו עמה וחשבו העניים שהיא חיה וברחו (סס). הסוללות שמשליכים בהם אבנים גדולות בדיק (אברבנאל, מ״ב ג). חשבונות מחשבת חושב לירות באבנים וכו׳ בלשון לעז ארטיליריאי ובלשוננו הקדוש יקראו סללות (אברהם בן דוד הרופא, שלטי הגבורים מא). ועל כי הסללות בעת השפיכה הן על העגלות שלהן (סס נג). וחלקם (של אנשי רוסיאה) ישאו כאשכנזים סוללות קטנות ברזל ויתנו בהן אש (יוסף הכהן, עמק הבכא? גבולות ג ו).— אבני סֹלְלָה: וילח׳ על בתר ויבן עליה דיק סביב ויחל להכו׳ באיל הברזל ובאבני סוללה (יוסיפון קמו).—קלע סֹלְלָה: ויקלעו אנשי אספסיינוס על העיר בקלע סוללה אבן גדולה ותעבור האבן על בטן אשה הרה ותוליך את הילד מבטן (סס סג). — ומ״ר: ויקלעו אנשי אספסיאנוס אל העיר בקלעי הסוללות מכל פאה (סס ע, דפו׳ פרנקפ׳).

סלם, ממנו סֻלָּם.

סֻלָּם [1], ס״ז, מ״ר *סֻלָּמוֹת, — כלי עשוי עץ או חבל משתי ארוכות מְחֻברות בשלבים במרחב שוה, ישמש לעלות עליו מֵהארץ אל מקום רם, Leiter; échelle; ladder: ויחלם והנה סֻלָּם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עלים ויורדים בו (ברא׳ כח יב).—ובתו״מ: מרחיקין את הסולם מן השובך ארבע אמות כדי שלא תקפוץ הנמיה ואת הכותל מן המזחילה ד׳ אמות כדי שיהא זוקף את הסולם (ב״ב ב ה). מהו אומ׳ בני סלמאי הנתוצי בשעָה שהושיבו מלכי יון פרדיסאות על הדרכים שלא לעלות לירושלם כל שהיה כשר וירא חטא שבאותו הדור מה היה עושה היה מביא שני גיזורי עצים ועושה אותן כמין סולם ומניחן על כתיפו ועולה כיון שהגיע לאותו משמר אמ׳ לו להיכן אתה הולך א׳ להן ליטול שני גוזלות הללו משובך הלז שלפני בסולם הזה שבידי כיון שעבר אותו משמר מפרקן ומעלן לירושלם (תוספת׳ תעני׳ ד [ג] ח). בסולם ובקולב אחר השלובים בעדשה אחר המסמר ר׳ שמעון בן אלעזר אומר משום ר׳ יוסי בסולם אחר העומדין ובקולב אחר השלובין ובמשפך אחר ההערה (סס כלים ב״מ ג יג). מה בין סולם של שובך מה בין סולם של עלייה אמר רבי יעקב בר אחא סולם של שובך אם עשה הוא מלאכתו מאתמול בחישין הן סולם של עלייה יכול הו׳ לעשות מלאכתו מאתמול (ירוש׳ ביצ׳ א ז). סולם ששליבותיו פורחות וכו׳ (ר׳ נחמן מר רבה בר אבוה, עירובי׳ עז:). סולם זקוף ממעט (רב, סס עח.). במה דברים אמורים בסולם של שובך אבל בסולם של עליה דברי הכל אסור (ר׳ יהודה,

---

1) [עי׳ רש״י (ישעי׳ לז לד) וז״ל: ושמעתי שפותרין אותו זריק׳ אבני׳ גדולו׳ שקורין פורייר״א בלע״ז אבל אין באבנים לשון שפיכה ולא לשון סוללה ואין לשון התרגו׳ נופל על פתרון זה, ע״כ. ועי׳ גם רלב״ג (מ״ב יט לב).]

2) בדפא״ד המציאו.

1) [כך בארמ׳, ואולי גם בכנעני׳ סלמת (לידזב׳ 329). הערב׳ سُلَّم a) הוא שאול מהארמ׳. עי׳ Schwally, ZDMG, LIII, 197].

a) سلم

צילי ע:). אין אחד מן המזלות הללו שהן מהלכין ברקי' רואה מה שלפניו אלא של אחוריו כאדם היורד מעל הסולם ופניו לאחוריו (ר' לוי, מד"ר דברי ה). לעליית הסולם הגדול קודם לירידת הסולם הקטן קודם (דא"ז ו). — ומ"ר: מעשה בשעת הסכנה והיינו זוקפין סולמות ומסככין על גביהן נסרים והיינו ישינים תחתיהם (ר' יהודה, תוספתי סוכי א ז). סולמות שבבבל אינן צריכין קבע מ"ט כבידן קובעתן (רבי יוסף בשם רב הושעיא, עירובי עח.). אם יאמר עשו סולמות ועלו לרקיע לא נשמע לו (רבא, סוט' לה.). האחין שחלקו אין להן לא דרך זה על זה ולא חלונות זה על זה ולא סולמות זה על זה ולא אמת המים זה על זה (ר"נ בשם שמואל, ב"ב ז:). וישאר אך נח ואשר אתו בתיבה חוץ מעוג מלך הבשן שישב לו על עץ אחד מן הסולמות של התיבה ונשבע לנח ולבניו שיהיה להם עבד עולם (פדר"א כג). — סלם המצרי (קטן) סלם הצורי (גדול): המזהילה יש לה חזקה סולם המצרי אין לו חזקה ולצורי יש לו חזקה (ב"ב ג ו). סולם הצורי יש לו ארבע אמות ולמצרי אין לו ארבע אמות (תוספתי ב"מ יא ד יד). היתה (חלון) כולה למעלה מעשרה מיעטה באבנים ובכפיפין ובסולם הצורי (שם עירובי י י). סולם המצרי אינו ממעט והצורי ממעט היכי דמי סולם המצרי אמרי דבי ר' ינאי כל שאין לו ד' חווקים (עירובי עז:). הניפין (ס"א סניפין וס"א הסנין) יוצאים מן הקרשים ב' ב' לכל א' וא' שמשקיע את הזכר בתוך הנקבה שני' משולבות אשה אל אחותה דברי ר"נ שר"נ אומר אין ת"ל משולבות מה ת"ל משולבות מלמד שנעשה להם שולפים כסולם המצרי (ברייתא דמלאכת המשכן א, ביהמ"ד ילינק ג). — וקליעה של עצים בצורת סלם לכסות על המכה של בהמה: אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו ולא בזוג אף על פי שהוא פקוק ולא בסולם שבצוארו ולא ברצועה שברגל (שבת ה ד). מה בין סולם לקישושות סולם יש בו ממש קישושות אין בהן ממש (ירושי שם ה ב). — תפירה שאינה מאחה, אלא עוזבת רוח בין שני חלקי הבד וצורתה כעין סלם: הסולם והקפש אין מעכבין (שם מו"ק ג ח). וכולן רשאין לשוללן ולמוללן וללוקטן ולעשותן כעין סולמות אבל לא לאחותן (ת"ר, בבלי שם כו.). הקורע מתוך השלל מתוך המלל מתוך הלקט מתוך הסולמות לא יצא מתוך האיחוי יצא (שם כו:). — ובהשאלה, מדרגה ומעלה: בלשון הזה השיבה ר' יוסי בר חלפתא הקדוש ברוך הוא יושב ועושה סולמות משפיל לזה ומרים לזה (ר' ברכיה, מד"ר ברא"ש סח). אלא עד כאן עשו סולמות לנשיאים מכאן ואילך עשו סולמות[1]) למלכים (שם רות פרש' ח). — סלמה של צור, המדרגות שבסלעים על חוף הים בין חיפה לצור: הגיע לכזיב ובא אחד ושאל לו (לר"ג) את נדרו אמ' לאחד שעימו כלום שתינו רביעית יין האיטלקי אמ' לו הן אמ' לו אם כן יטייל אחרינו עד שנפוג יינינו טייל עמו עד שהגיעו לסולמה של צור ירד מן החמור ונתעטף וישב והיתר לו נדרו (תוספתי פסחי א כח). יוגבים אלו ציידי חלזון מסולמות של צור ועד חיפה (רב יוסף, שבת כו). — ובסהמ"א: המעמיד סולם קטן שאין לו ארבעה הזוקין בצד כותלו בתוך חצר של חבירו או בתוך שדהו לא החזיק בנזק זה (רמב"ם, שכנים ח ד). לפיכך אינה ממעטת אא"כ בסולם חזק שזרועותיו ושליבותיו כבדות (הלבוש, או"ח סעב ח). פה אחד הסכימו על הקדוש בו ביום לענותו פערו פיהם בעת תפילת ערבית וימתחוהו על הסולם שלש פעמים משכו אותו פסקו למשהו ביין שרף ובעפר השרפה ובגפרית והדליקום לכלותו (שבתי סופר בר יצחק, סליחה בכ"י מסכת ס"ן, הסחר ג, 152). — ומשל: ואם יעלה המור בסולם כן תמצא דעת בשוטים (מדרי מעשה תורה, ביהמ"ד ילינק ב). ועי' עוד ערך חמור. — פת הבאה בכסנין רקועי פחים מעשה אבות וסלמות שאינן של עליה (אבן בחן סה:). — ובלשון המחקר: ודרך סלם להיות סמל או על מספר סיני דרש הוא והר' שלמה הספרדי אמר כי סלם רמז לנשמה העליונה (ראב"ע, בראשי כח יב). ואלה כסולם לעלות בם לרום שכל אשר היא לאדם מעלתו ותכליתו (רס"ע פלקירא, ראשית חכמה 3). — ואמר המשורר: אחפש בו חדר חכמה ואעל בלי סלם אל גנת עדני (רמב"ע, הקילותי, שער השיר 70). האחזי בסולם חכמה תרדי ותעלי ממך ובך באר למזמה תדלי באין דלי (ראב"ע, אמרו בני). הוא מעמקים ישכון ונפשו במרומים מתהלכת על סלם המחקר ידלג על המרחק אשר בין האדם ובין האלהים על שלביו תעל בינתו עד מרום וקדוש עד שולי אל מסתתר (יל"ג, מזמורי יהודה א 97). — ומשל: השפלות סולם הכבוד (משלי חכמים ח).

[1]) [המפרשים פרשו מדרגות והכנות. ואולו פרושו כמו אילן היחס.]

סִלְסוּל, ש״ז, שה״פ מן סִלְסֵל, — א) התנשאות וחשיבות, מעלה יתרה[1]) Vornehmheit; dignité; distinction: שמעון הצדיק שתי פרות עשה לא בכבש שהוציא את זו הוציא את זו אית לך מימר שמעון הצדיק שיחץ היה מאי כדון על שם מעלה היא בפרה סילסול הוא בפרי (ירוש שקלי׳ ד ג). למימר על אותו צדיק שהיה שחץ ר׳ אבין בש״ר אלעזר אמר משום סילסול פרה (פסיקי׳ דר״כ, פרש׳ פרה, הוצ׳ בובר).—נהג סלסול בעצמו, התנהג במעלה יתרה: וכהנים נהגו סלסול בעצמן כר׳ אלעזר בן יעקב חד כהן נסב בת גרים אתא עובדא קומי ר׳ אבהו וארבעיה על ספסליא א״ל רב ביבי לא כן אלפון רבי הלכה כרבי יוסי א״ל ולא כהנים נהגו סלסול בעצמן (ירוש׳ ביכו׳ א ה). מיום שחרב בית המקדש נהגו כהנים סילסול בעצמן שאין מוסרין את הטהרות לכל אדם (ר׳ יוסי, בכורי׳ ל:). — א״ר ישמעאל סח לי סוריאל שר הפנים ידידי אומר לך אל תעצב במדה זו שאתה נפטר בה בבית עולמך שכבר מילא זהריא״ל יו״י אלהי ישרי׳ פיו בשחוק ושחק ואמר הדר גאון היכל נורא שאני שרוי בו בתוכו וכסא כבודי שכלול בו ושסילסולי בו שאיני עוזב משנברא ועד לעד שאני מטעימו טעם אור ואש גחלי כרובים ואופנים וחיות הקודש לאותו רשע בתוך גיהנם ע״י ר׳ חנניא בן תרדיון (היכלות רבתי ו, ביהמ״ד ילינק ג).—ובסהמ״א: ואמר אין אוהב להפכפך ואין אמונה לעבד ולא מנוחה לחמדן ואין סלסול לכילי ולא חבורה לכעסן (כ״י א״ת, מבחה״פ לרשב״ג יח). והסלסול ממוצע בין ההתנשאות ובין הנבלה ופי׳ סלסול הוא מי שמתכבד כראוי ואינו מתנבל בדבר (כ״ס א״ת, שמונה פרקים לרמב״ם ד). המדרגה הרביעית (מהגאוה) היא הראויה לרוב בני אדם היא הנקראת סלסול או נקיות הדעת ועניינה הוא להיות דעת האדם נקיה וזכה ולא ימכור עצמו לצמיתות לאמה ושפחה נחרפת לאיש למדות הפחותות לדברים המגונים מן הראוי לרוב בני אדם וכו׳ אבל יקרא לו מסולסל או נקי הדעת (מנחם מאירי, משיב נפש, שער הגאוה). סלסול הוא ישרת הדבר והשתדל בהתנאותו (שם שער הסלסול). ומה שראוי לקצת בני אדם להשתמש בה ומה ענינה עם ענין שרר׳ ויקרת רוח וסלסול ונקיות הדעת הרחבה (המאירי, על משלי יד ג). ראוי לחכם שישיב לו דרך סלסול ונעימות (ספר החנוך, מצוה שלח). ולא תחדל מרוצתו (של הסוס) בכל אלה במקומות הסכנה ובעיר הוא הולך בסלסול וגאוה ולפעמים ידלג עמו (ר׳ קלונימוס, ב״ח א ז, י:). וענין הקלאנדר״י המשור׳ הולך בסלסול וגאו׳ בפרדסי׳ ומשתעשע בין ההדסים המשמח בקר וערב ואומר בקול ערב וכו׳ (שם ג ז, כג.). אם תנהיג (הנפש) סלסול בעשיית המצוות כתקונן אז תהיה כזית רענן (זכריה בן סעדיה, ספ׳ המוסר, מהד׳ ז, כ״י תימני). ונמשך מכל זה היות ראוי ומחויב לנהוג סלסול בקריאת כתבי הקדש בפסוק הטעמים ובשמירת המלעיל ומלרע (ערוגות הבושם כט, לב.). בשת הוא אבי הסלסול והיראה והצניעות והפרישו׳ הסלסול הוא שם הטוב בכשרון המעשים והוא ראש לייחסים כי יחוס האדם לכבוד יוצרו מאין יש ראוי לו להתבייש מפניו ולירא מהרוניו (ר׳ בנימין, משא גיא חזיון 36). הדבור בסלסול הסלסול הוא ענין יש לו קצוות ואמצע ג״כ וזה כי מן האנשים מתקשטים במעלות שאינם בם כמו שנאמר מתעשר ואין לו וכו׳ (יוסף כספי, קבוצ ספ׳ המדות, כ״י וטיקן). שהסלסול בו (במדת השווי) יותר חזק מהסלסול בכוכב נוגה הזורח בבקרים עם השמש והשוקע עמו בערבים ואמנם אמר (אריסטו) זה לפי שמנהגם היה שיאמרו בדבר המסולסל באשר הוא יותר מסולסל מכוכב נוגה וכן אמר שלמה ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום (הנ״ל, קבוצ ספ׳ המוסר, ה, כ״י וטיקן).—ב) *רוממות, שֶׁבַח, מצוי בלשון הפיטנים: דודי סלסולו ברבי רבבות ראשו עטור רכובו בערבות (גן נעול, יוצ׳ ג פסח). שלחיך קבוצי סלסול מגברת (שני שדיך, יוצ׳ שבת חוהמ״פ). מי מלל נוי כח ספור מלאכתו סלסול תפארתו בעזוז הדריך הליכתו (מי מלל, מעריב אחרון פסח). סלול מסלה בסלסוליה מסקלה כי לכל שומריה לא יארע תקלה (בל תהי, יוצ׳ ג סוכ׳). מזכירים תם בסלסולם מברכים בשמו לנקוב (יוצ׳ שבת הפסקי׳ א). נאזרים ונגזרים מגהל נחצבים סלסולם וצלצולם ענות שירות נקצבים (אלוהי עוז, יוצ׳ שבת א חהמ״ס). המון קולם בסלסולם לך נאזר בגבורה (שם). בהיכלות משכללות בסלסול

---

1) עי׳ מלמד התלמידי׳ לר׳ יעקב בר׳ אנטולי, וז״ל: ואחר כן אמר סלסלה ותרוממך לשון סלסול בה לפי מה שהורו רבותינו ז״ל על השתדלות רבה ואפשר שהוא לשון השתרגות והשתלש״ל דבר בדבר סביבו על לשון סל שהוא נעשה על הדרך הזה (מלמד התלמידים קכח:).

הוד ונפלאות ובם כסאות מנשאות (כבודו אות, יוצ' שבת אחר שבועי). סכות לראשי לך אדרוש תהלות סלסולך להגות בסוד חסידי קהלות (את השם, יוצ' שבת בין יוה"כ וסוכ'). אשריך עקיבא חלקך בטוב ובשפר סלסול קווצות כתרי אותיות לדרוש מספר איה שוקל איה סופר (סליחי שחר' יוה"כ, מחזו' איטל', ב קו.). סלסול קדושתו אעריץ לנשאך טכסת שמך בשמו (חזרת מוסף יוה"כ, שם קכב.). מי יגלה עומק סלסולך מי יפענח נצות מסלסלך (שם קכה.). סלה סוד העירומך מגר חשבו התימוך סברם בסלסולם ירימוך (יוצ' שמה"ת, שם קפט:). עדות דתך להרות לקהלך עמום בכתף אפיריון כלולך סלסול להתקדש בצר עמרם סולת וכמעשר ממעשר הורם (משולש בן קלונימוס, Elbogen, Stud. 128). נשמת דגולה ליחוד שמך בראתה שגיא כח למצות וחקים יצרתה סלסולך מרחשת להביא ישועה בעתה נחלתך ונלאה אתה כוננתה (ר"י הלוי, נשמת יחידה). המון קולם בסלסולם לך נאזר בגבורה (ר"י זבארה, אראלים, יוצ' שבת אחר הפסח, שער השיר 168). — ג) התקשטות, בפרט סִלְסוּל השער, עשית השער לתלתלים: וגידול השער הוא ניוול לפי שהוא הפך סילסול השיער כמו שעושים הבחורים והנשים להתנאות בו (ר' נתן הרופא, מבחי' המאמרי' משכת הי קז). ההסתכלות במראה סלסול השער יפוי המלבושים וטיול בשדות וביערים שלא לצורך רפואה (ר"א לויפל, שע"י ג', השקפה לטובה, יב.). — ד) ובכלל התעדנות ובקשת תענוגים: או ירמוז עליו שיצום ויענה את נפשו ויצוהו בהרחקת הנשים אלא בשעור שלא יהיה בו כנגד הדת וזה כשיראהו בחור חזק התאוה שטוף בתאות הבמן והנשים אל זולת זה מדרכי הסלסול (ראב"ה, מאזני צדק לאלגזלי 88). כי חיות הנה היי הסלסול והשעשוע הלציי (כסאות לבית דוד, הקד', ה.). וירד מהיר כל דבר והלוקסוס מתרבה וב"א חיים בסלסול כל מי שעיניו פקוחות רואה וכו' (ר"א לויפל, שע"י ג, השקפה לטובה יח.).

סִלְסֵל. פ"י, סִלְסְלָה, — א) סִלְסֵל אותו, הגביה, רומם, כִּבֵּד למאד, hochhalten; exalter; to esteem highly: ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך קנה בינה סַלְסְלֶהָ [1]) ותרוממֶךָ תכבדך כי תחבקנה (משלי ד ז-ח). — ובתו"מ: בסיפרא דבן סירה כתיב סלסליה ותרוממך ובין נגידים תושיבך (ירוש' ברכ' ז ב). למלך שעשה חופה לבתו ואמר אדם אחד מגדולי המלך נאה לה לבת המלך להרכיבה על הפיל כשהיא יושבת באפריון ולסלסלה בכל גדולי מלכות (פסיק' רבת' כ). שהמקום מסלסל את ישראל ומגדלן (והזהיר, במדבר קלח.). נמצא שמסלסל התורה ההולך בדרך ישרה הוא מלך בן חורין (ר"י ברי אבטולי, מלמד התלמידי' קכה:). משל קדמון לאח אחיו מסלסל וכל פוסל במומו פוסל (ר"ש שרביט הזהב, אותיות הקדושות מריבות, לקו"ק, כהכח). על כן חכמי לב בלבם סלסלוה מאד כבדוה בכל לבב בקשוה כי בלעדה גם כל יקר הבל (אייכענבוים, שיר, ברכת ספי שבי"ע ג', לפני ההקדמ'). על כן התפלאו בו המון העם ויסלסלוהו גאה הבער ביפיו וירם לבבהו (שלום הכהן, ניר דוד 330). — ומצוי מאד בלשון הפיטנים והמליצים במשמ' רומם, הִלֵּל ושִׁבַּח: ושרים בחללים בעשרת מיני עשור מסלסלים בכנורות ובנבלים (אלהים אל דמי, יוצ' פרש' זכור). מלת פי גדושה נוצר חסד אקדישה סלסל בדת חדשה מרשות עדה הקדושה (אבא בחיל, יוצ' שה"ג). שכן דרך בני מלכים לנהג כבוד ולסלסלה שעטרנו קדוש יעקב עטרת מלוכה ותהלה (אין ערוך, שם). צפירה ותפארת לסלסלה חסיד למאד נעלה קול תודה לצלצלה נזר ועטרה לכללה (ר' שמעון בר יצחק, שבת, יוצ' ז פסח). שרפים ואופנים וזיקי חשמלו

---

[1]) [מנחם פרש מלשון סלו לרוכב בערבות לשון רוממות, ע"כ. וכן ריב"ג, גדלה ורוממה, ע"כ. וכך ראב"ע ורד"ק. ובגמרא (ר"ה כו:) אמרו וז"ל: לא הוו ידעי רבנן מאי סלסלה ותרוממך יומא חד שמעוה לאמתא דבי רבי דהוות אמרה להההוא גברא דהווה קא מהפך בשעריה אמרה ליה עד מתי אתה מסלסל בשערך, ע"כ. ומזה פרש רש"י שם וז"ל: סלסלה חפוש והפך במטמונים של תורה, ע"כ. ועי' גם מגיל' (יח.) וכן בפרושו למשלי במקומנו, וז"ל: חפשה היה חוזר עליה לדקדק בה כמו כבוצר על סלסלות החוזר והולך בכרם ומשיב ידו לבקש את העוללות ובגמ' מסלסל בשערו, ע"כ. ועי' גם פרושו לירמ' (ו ט). וכן הביא ר"א בחור בנימוקיו לספ' השרשים של רד"ק בשם מנחם ודונש. ורלב"ג פרש: דרוך וסלול, וכן ר' זרחיה מברצלונה (המאור ג 112) מלשון סלו סלו המסלה. ועי' גם באריכות פרושו של ר"י נחמיאש ומלמד התלמידים לר' יעקב אנטולי (כסח, קכה.). ומהתרגומים ת"י חביביה, וכן הפש'. ועקילס תרגם ἀνάλαβε αὐτήν, וכן הירונ' arripe illam, שאה, קחה. וכעין זה סומכ' βάσταζε αὐτήν. אולם השבע' תרגמו περιχαράκωσον αὐτήν, שפוך עליה סוללה. ואולי הוא מן ה.סלל, כמו פוע' במשמ' הכך, ומקביל לתחבקנה].

קדשה ותהלה קדמו לסלסלו (וכל העם רואים, יוצ' ב שבועו'). יחלו בצקון דבקיך יסלסלו בשלום חקיך על משפטי צדקך (אל אמונה, סליחו' ער"ה). סלסל סלד שגיא סולח סומך סובל כל ותקדש בשלוש קדש (מי יערוך אליך, יוצ' יוה"כ, מחז' איטלי' ב, פז:). אלו לאלו שואלים ואלו לאלו ממללים אנא שוכן מעלים להעריצו ולהקדישו בפאר מסלסלים (מוסף ליום כפור, שם קכד:). המסלסלים בסוד ושותחים יי' אלהינו המעטרים בעוז ועונים יי' אחד (שם קכז.). אזי שיח סוד סלודך אסלסלה אזי פאר פציון פצחך אפעלה (ר' יוסף אבן אביתור, תחנן, שער השיר 14). שמו הללו ותסלסלו וסלו לרוכב ערבות אשר לפניו לגיוניו עומדים רבי רבבות (רמב"ע, אתי שכל בלי תכל, הוצ' דוקס). זה יעריץ וזה ימריץ זה יהלל וזה יסלסל ואתה קדוש יושב תהלות ישראל (ר"י זבארה, אראלים וחשמלים, יוצ' שבת א אחה"פ). בטל שגשג שוכן זבולי ספיחי ושחיסי יבולי סלסל שיר לאלי (סדר טל, הגדה מצוירה ומנקדה, כ"י בריטי' מוז'). שמש וירי' יצלצלוהו הככבים ממסילותם יסלסלוהו תבל ומלואה תהלותיו יהללוהו (הקדי' הטור לאה"ע). כי יושבי ביתך עוד יהללוך ובנפלאותיך הם יסלסלוך (ר"י נגארה, יכמרו רחמיך, א כט). קולי ארים לך בשירים לסלסלך ולא אחשה ולא אנשה גמולך (יוצר רות', שם רז). אמץ לבבי היום בקומי לסלסלך אספרה שמך לאחי בתוך קהל אהללך (שם, יי' גדול אתה, ג לג). נצח זכרו אגדלה שבחו אסלסלה במורא ובחילה (יוחסין של אחימעץ, סדר החכמים ב', ניובויאר 111). מסלסל בתשע אשריו ואשרי אנשיו יושבי לשמוע מתק דרשיו (ד"ה יהודי מצרים וא"י ב, מן 23). וירבה ויעצים ויסלסל שלום ברכתו סלה שמואל השלישי בחבורה בירבי (שם 24). ובגדי חפש סלסלה ומלמעלה חליפות שמלות (אבן בחן ס:, ויניציאה). — ב) *סִלְסֵל את השער, קשט אותו, עשה אותו לתלתלים, kräuseln ; friser ; to curl: האומר וכו' הריני כזה הריני מסלסל הריני מכלכל וכו' ר' מאיר אומר נזיר וחכ"א אינו נזיר (נזיר א א). בתפוש בשערו והוא אמר הריני כזה הריני מסלסל הריני מכלכל כאומר הריני מן המסלסלין מן המכלכלין הריני מסלסל ומכלכ' כאו' לא אסלסל ולא אכלכל וכו' (ר' יוסי בר חנינה, ירוש' שם א א). אמרה ליה אמתיה דרבי עד מתי אתה מסלסל בשערך (ר"ה כו:). העמדת להם אליהו בעל קווצות והיו מלעיגים ומשחקים עליו הרי מסלסל קווצותיו (פסיק' רבתי, ויהי בעת שברהם). — ובסהמ"א: כיון שראה עצמו מושל התחיל אוכל שות' ומסלסל בשערו אמר הקב"ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך אני מגרה בך את הדוב מיד ותשא אשת אדוניו (רש"י, בראשי' לט ו). שהחמין משירין את השיער ומסלסלין אותו אבל הצוננין מקלקלין ומקבצין את השיער ומתקשר (רמב"ם, מקוו' ב יח). גאה וגאון פי' רב סעדיה ז"ל שהם שתי מדות גאה המתגאה בעצמו לסלסל בשערו וכיוצא בזה מרוב גסות רוחו וגאון המתגאה על אחרים (ר"י בן נחמיאש, פי' משלי ח יג). תשיש ותגל על צבי עדיך שער תסלסל לך זהב פרוים (שמשון כהן, קול מוסר כח). — ובמשמ' קִשט: וכל אחד עושה אותו (את הכרם שבכלי הנחשת) כרצונו כדי לסלסל הכלי (ראב"ע, כלי נחשת א). — ג) החליק וסדר יפה: אל תסמכו לנו מן המסכסכין את הדברים זה בזה כמטוה מסוכסך אלא מן שמסלסלין אותן ומעמידין דבר על אופניו (ערוך, ערך המס). — ד) עשה תל וסוללה: אמרו המלכים (שהיו עם נמרוד) אחיו של אברהם כשפן גדול הוא וצבר את האור וסילסלה ובשבילו ניצול אברהם (מדר' דאברהם אבינו, ביהמ"ד ילינק ה).

—פעי', *סִלְסֵל, בינ' מְסַלְסֵל, מְסַלְסֶלֶת, — א) שֶׁסִּלְסֵל ורומם אותו, ובהשאלה נכבד ונעלה: כך כל חכמתיה דשלמה לא סולת אלא שה"ש לישראל שה"ש המשובח שבשירים המעולה שבשירים המסולסל שבשירים (מד"ר שה"ש, שיר). — ובסהמ"א: ושלום כבודכם יפרה וירבה וידגה ויעצם ויושרש ויוענף ויסולסל לעולם שלום (רסע"ג, מספ' הגלוי כב). והשר ההוא איש מתואר בתוארי השרים ומתוכן בתכונת הפרישות נסמן בסימני הגבורה ובעל מדות אנושית הגונות כלומר בנדיבות ובענוה מסולסלת (ר' הלל מוירונא, תגמו' הנפש כג:). והמין השלישי א' וב' בגדרם ג' זה כל אדם מסולסל וכל מסולסל צוחק וזה כאשר נרצה שיתהוה מופת בסבה ומציאות ויהיה האמצאי בו סבה לגדול כמו מה שזכרנו במשל (כל מלאכת ההגיון, המופת לח:). אמר הטוו"ס דע אדוני המלך כי יש בקבוצינו תרנגול החזן והיונה המסולסל ואלהרה"ר המרגל (ר' קלונימוס, בע"ח ב ז, כג.). וכבר נהגו המליצים וצחי הלשון לקרא המסולסלים בעלי מוסר (ר' אברהם בדרשי, חותם תכנית מוסר יג יט). ואולם ההשתלמות באמת הנה הממוצע בה הוא הצודק וקצה המוסיף יקרא המסולסל

וקצה החסרון יקרא המתגרית (ר"י כספי, קצור ספ׳ המדות לאריסטו ב, כ"י ווטיקן). שאין העקר בכל זה אלא שיהיה האדם מסולסל באומנתו שיבחר באומנות נקייה מהגזל (תשב"ץ יו). ובכן ראינו כמה מסולסלים ומסודרים שביליה של תורה בנגעי אדם בגדים ובתים שהם כלל מדרגות הנמצאות כאמור (קול יהודה להכוזרי ב סג, ע:).—ובמשמ׳ מְקֻשָּׁט: שאם ראית אדם נכרי בעירך ואתה רואהו מסולסל ומתהדר ומתראה במדות השובות וכו׳ (המאירי, בית הבחירה על אבות ב ז). וכבר הזהירו חז"ל שהתלמיד חכם יהיה מסולסל ומדקדק בעניניו כדי שיהא אהוב ונחמד בעיני הבריות (ר"י אברבנאל, נחל׳ אבות ד׳, ד"ה אל תעשם עטרה). שבפרוזדור יתקן אדם מלבושיו כדי שיכנס מסולסל נאה ומתקשט (שם, ד"ה העולם הזה דומה). וכשאדם נשמע לו בזה יוסיף לומר לו בכל עת יהיו בגדיך לבנ׳ בלומ׳ שיהי׳ מסולסל ונאה ואח׳ ששמע לו גם בזה שאין בזה עון אשר חטא יוסיף עוד לומר לו ראה חיים עם האשה אשר אהבת וגו׳ (ר׳ רפאל מגורלי, מרפא לנפש כד:).— ב) שם של הנגינה, דרגא: כי תפגע שור אויבך כי תראה חמור שונאך למה הראשון מסולסל והאחרון מזורז (ר׳ משה בן מוחה, לקו"ק לפינסקר לח).—מסלסל ברתוקה, הנגינה שלשלת: וגם מהשמות שקורא ר׳ משה בן מוחה להטעמים כגון להשלשלת מסולסל ברתוקה ולהדרגא מסולסל ולהמונח מזורז וכו׳ נראה ברור שמקומו בא"י היה בטבריה (שם מג).—התפ׳, הִסְתַּלְסֵל, שסלסל את עצמו, התנשא: הוק זכר קדושתו נעריץ ונספר במעלה ובמטה יסתלסל ליל וצפר (אתי מלבנון, יוצ׳ שה"ג). ואז נראה כמו אש בשלם ועליו מלכו של עולם מסתלסל ועומד בין האולם (רשות לשה"ג, מחז׳ איטלי׳ א, לח.). השפל מבלי התנבל והסתלסל מבלי התגדל ודע כי הגדולה טעות והגאוה שטות (תק׳ מדה"נ לרשב"ג ב).—ואמר החכם: הסתלסל מבלי התגדל והשתפל מבלי התנבל (מנחם מאירי, משיב נפש, שער הסלסול). והעצל רע ונטיה אל השמאל והמסתלסל טוב ומזלזל בעצמו רע ונטיה אל הימין (ר"י בר׳ אנטולי, מלמד התלמיד׳ כח:). רק מתהלל אז מתהולל יסתלסלו בקוצותם וזבובי המות יבאישו רקחי הבין זרבולותם (עמנו׳, מחבר׳ יב). קול רעמך מסתלסל בגלגל המליצות הנמרצות שמעתי וראיתי וארחות מליצותיך היקרות והחמודות לי נודעו (קובץ אגרות בוקסטורף 101).

סַלְסִלָּה, ש"נ, מ"ר סַלְסִלּוֹת,—הענף הקטן של הגפן, Rebe, Ranke; sarment; shoot: עולל יעוללו כגפן שארית ישראל השב ידך כבוצר על סַלְסִלּוֹת [1] (ירמ׳ ו ט).—ובמדרש במשמ׳ סַל: מה עשה אותו זקן נטל סלסלה [2] ומלא אותה בכורי תאנים יפות וקרב לפני אדריאנוס וכו׳ ואלא שבתוך הסלסלה [2] מהן מנתק וכו׳ נטל הזקן הסלסלה [2] מלאה זהובים (תנחו׳ קדושים ח).—ואמר המשורר: והמות יעולל את המונם כסלסלות וילקט הנוזרים (ר"י חריזי, הענק קלב).

סֶלַע [3], סָלַע, ש"ז, מ"ר סְלָעִים, כנ׳ סַלְעִי, סַלְעוֹ,— א) ההלק האבני של האדמה, ההרים, שממנו הצבים אבנים; אבן קשה וחזקה, Fels; roc; rock: קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם

---

1) [מנחם חברו עם סַל, וכן ת"י סלסילין, וכן דעת רד"ק. וכן השבע׳ (ἐπὶ τὸν κάρταλλον αὐτοῦ, סַלְסִלּוֹ). וכך גם הירונ׳. ובמשמ׳ זו נמצא גם במדרש, ובאשור׳ ססל. אולם משמ׳ זו אינה הולמת את דברי הכתוב. וכבר חלק דונש על דעה זו במחלקתו עם מנחם, (בספרו תשו׳ דונש) וז"ל: וגם שם סלסלות כמו סל ההלות ושת לעקלקלות ועקב מישרים וכו׳ ודמית כבוצר על הסלסלות (ירמ׳ ו ט) אלי ובסל העליון (ברא׳ מ יז) ואין ביניהן דמיון, כי הסלים כטנאים וכדודים והסלסלות בענפים וכזלזלים ובאמרו השב ידך כבוצר על הסלסלו׳ תדע כי פעם שנית צוה לשוב ולחפש הענבים והסלסלות לעולל העוללות. וסלי חרי לא נכפלו במקרא כי כאשר לא נכפלו גלי הים (ישעי׳ מח יח) לקוראם גלגלים כן לא נוכל להכפיל סלים לקוראם סלסלות וסלסלים וכאשר לא נסור כפילת סנסנים וזלזלים כן לא נסור כפילת סלסלות כי הם שמות נבנים על הכפילה והתבונן ואל תפק הפלילה, ע"כ. ולזה הסכים ר"ת בהכרעותיו שהוא כמו זלזלות. וכן ריב"ג בשרשיו, וכן דעת ההדשים. ורש"י פרש מן סִלְסֵל שלפי פרושו הוא כמו חִפֵּשׂ, עי׳ בהערה לסלסל, והוא מוסיף וז"ל: רביקור"ש בלע"ז כמו סלסלה ותרוממך כך פיר׳ דונש וכו׳. כנראה לא ראה את עצם דבריו של דונש.]

2) [בכ"י אקספורד כלכלה, עי׳ בהערה של בובר.]

3) [כך בארמ׳. ובערב׳ שַׁלַע a), בקע; שְׁלַע a), נקרת הצור. בארט (Etym, Stud 53.) מחבר אותו עם הערב׳ צִלַע b) והכושי צוֹלַע, וכן ברוקל׳ (Grundriss I 169).]

a) سلع b) صلع

אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם (במדב' כ ח). וינקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור (דבר' לב יג). קח את הבשר ואת המצות והנח אל הסלע הלז (שפטי' ו כ). ויעלוהו מן הסלע (שם יה יג). ויתחבאו העם במערות ובחוחים ובסלעים ובצרחים ובברות (ש"א יג ו). ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני יי' (מ"א יט יא). הירצון בסלע סוסים אם יחרוש בבקרים (עמו' ו יב).—משמש משכן לשפנים: הרים הגבהים ליעלים סלעים מחסה לשפנים (תהל' קד יח). שפנים עם לא עצום וישימו בסלע ביתם (משלי ל כו). —וליעלים: הידעת עת לדת יעלי סלע חלל אילות תשמר (איוב לט א).—ליונים: יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה (שה"ש ב יד).—ולנשר: אם על פיך יגביה נשר וכי ירים קנו סלע ישכן ויתלנן על שן סלע ומצודה (איוב לט כז-כח).—ובהשאלה גם לבני אדם: וישא משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קנך (במד' כד כא). ישאו מדבר ועריו חצרים תשב קדר ירנו ישבי סלע מראש הרים יצוחו (ישעי' מב יא). עזבו ערים ושכנו בסלע ישבי מואב והיו כיונה תקנן בעברי פי פחת (ירמי' מח כח).—ידי סלע: נשמטו בידי סלע שפטיהם ושמעו אמרי כי נעמו (תהל' קמא ו).—מצדות סלעים: הוא מרומים ישכן מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים (ישעי' לג טז).—נקיק הסלע: קח את האזור אשר קנית אשר על מתניך וקום לך פרתה וטמנהו שם בנקיק הסלע (ירמי' יג ד). —ומ"כ נקיקי הסלעים: ובאו ונחו כלם בנחלי הבתות ובנקיקי הסלעים ובכל הנעצוצים ובכל הנהללים (ישעי' ז יט). ואחרי כן אשלח לרבים צידים וצדום מעל כל הר ומעל כל גבעה ומנקיקי הסלעים (ירמ' טז טז). ועי' עוד ערך נקיק.—סעיף סלע: ויך אותם שוק על ירך מכה גדולה וירד וישב בסעיף סלע עיטם (שפטי' טו ח; גם יא).—ומ"כ סעיפי הסלעים: לבוא בנקרות הצרים ובסעיפי הסלעים מפני פחד יי' ומהדר גאונו בקומו לערץ הארץ (ישעי' ב כא; גם כז ה).—צחיח סלע: כי דמה בתוכה היה על צחיח סלע שמתהו וכו' נתתי את דמה על צחיח סלע לבלתי הכסות (יחזק' כד ז-ח; גם כו ד; יד).—צל סלע: והיה איש כמחבא רוח וסתר זרם כפלגי מים בציון כצל סלע כבד בארץ עיפה (ישעי' לב ב).— שן סלע: ובין המעברות אשר בקש יונתן לעבור על מצב פלשתים שן הסלע מהעבר מזה ושן הסלע מהעבר מזה ושם האחד בוצץ ושם האחד סנה (ש"א יד ד).— ואמר בן סירא: נצר חמס לא ינקה בו ושרש חנף על שן סלע (ב"ס גני' מ יה).

— וכנוי להזק וגבה: ויעלני מבור שאון מטיט היון ויקם על סלע רגלי כונן אשרי (תהל' מ ג).— הזק מסלע: כליתם מאנו קחת מוסר חזקו פניהם מסלע מאנו לשוב (ירמי' ה ג).— ותאר לאלהים שהוא מחסה ומעוז כמו סלע: יי' סלעי ומצדתי ומפלטי לי (ש"ב כב ב). כי סלעי ומצודתי אתה ולמען שמך תנחני ותנהלני (תהל' לא ד). אומרה לאל סלעי למה שכחתני למה קדר אלך בלחץ אויב (שם מב י).—ומחסה בכלל כמו צבא: ונפל אשור בחרב לא איש וחרב לא אדם תאכלנו ונס לו מפני חרב ובחוריו למס יהיו וסלעו ממגור יעבור וחתו מנס שריו נאם יי' (ישעי' לא ח-ט).

— ובתו"מ: אילן שנעקר והסלע עמו ששטפו נהר והסלע עמו אם יכול לחיות פטור אם לאו חייב נעקר הסלע מצדו או שזעזעתו המחרישה וכו' (ערלה א ג). וכן בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינה אחת על גביו ונפחת הרי בעל הגינה יורד וזורע למטה עד שיעשה לבית בדו כיפין (ב"מ י ד). מרחיקין את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מכותלו של חבירו שלשה טפחים (ב"ב ב א). הזורע דבר המצמיח על גבי ביצים ועל גבי חילת חייב על גבי סלע ועל גבי אמת המים פטור (תוספת' כלא' א יד). עולה הייתי במעלה אדומים ראיתיו (את הירוד) רובץ בין שני סלעים ראשו דומה לעגל אזניו דומות לגדי (שם ר"ה א יה). בסלע הבא בידים[1] זה יחפור בורו מיכאן וזה יחפור בורו מיכן (ר' יהודה, שם ב"ב א א). מודה ר' יהודה בשקיפין ובסלעין אף על פי שאינו כאוהל אבל חשובין כאוהל (שם אהיל' ה ד). אתיב ר' שמי הרי סלעים מרחיק אותן מן הכותל מעתה אסור לטמון בהן א"ר יוסי לא שהסלעים מרתיחין אלא שהן עושין הלודה והן מלקין ארעיתו של כותל (ירוש' שבת ד א). ג' שהטילו לכים ונגנבו כך הן חולקין והתני באילו אבנים ונגנבו מחצה לזה ומחצה לזה א"ר שמי סלעים גסות הן ואיפשר לבלול לצא' ידי כולן וכו' (שם ב"ק ד א). מעשה במרוני שהיה בירושלם והיו לו מטלטלין הרבה ומבקש לחלקן אמרו לו אין לך תקנה אלא אם כן

1) [סלע מרופש שאין צריך כלי ברזל וחצוב בו אלא אדם חופר בו, ערוך. ועי' רגמ"ה ורש"י (ב"ב יז:)].

קנית קרקע מה עשה הלך וקנה סלע[1]) אחד סמוך לירושלם וכו' (ר' אלעזר, שם ב"ב ע ע). והאיך היתה הבאר עשויה סלע וכו' וכיון שהיו הדגלים חונים והמשכן עומד היה אותו הסלע בא ויושב לו בחצר אוהל מועד (מד"ר במד' א). כל הילדים שהשליכו ליאור לא מתו אלא היאור הפליט אותם והשליך אותם למדבר מצרים והיה הקב"ה מביא סלע בפי כל אחד ואחד :סלע מצדו והסלע שהיה בפיו מניק אותם דבש והסלע שבצדיהם היה מניק אותם שמן (ר' שילא, פדר"א מב).—ובמשמ' בליטה: וההר מלמעלן עשוי מערות וכנגד המערות הר שכנגדו עשוי סלעים סלעים כמין שדים (תנח' חקת כ).—ובמשמ' הברבורה שבעור: הסלעים שהן על הנחש היא צרעתו (רב הונא בשם ריב"ל, שם מצורע ב).—ובסהמ"א: ואתחפש ולי דבר ומפעל אשר יהיו בדור אחרון שמועים ואתהלך בבקעה עם בני איש ויש לי לב עלי ראשי סלעים (ר"ש הנגיד, דבריך בתוך לבי נטועים). — דמיון לחכמה שלא עבד בה איש: אשר היתה (חכמת התכונה) סגורה מפנינים כמו סלע אשר אינה חרושה (רשב"ג, הכפור או דרור). פטיש מפוצץ סלעי נקיקים (תחתיות ארץ, יולי בי שבועי). — ובמשמ' מחסה: לך סלעי ומשגבי לך נפשי מזמרת לך היתה בצרה תחנוניה מסדרת (ר"ש הנגיד, שלח יונה מבשרת). היה סלעי ביום צלעי קרא ישעי וסר נגעי ומגדיעי (ראב"ע, אכי תמה יפת למה).—ב) *ס"כ, התיכה קבועה של סֶלַע ששמשה למשקל ידוע, כמו אבן, עי' אבן ב): ומה היא עושה לו (האשה לבעלה) משקל חמש סלעים שתי ביהודה שהן עשר סלעים בגליל או משקל עשר סלעים ערב ביהודה שהן עשרים סלעים בגליל (כתובי ה ט). חמש רחלות גוזזות כל שהן וכמה הוא נותן לו משקל חמש סלעים ביהודה שהן עשר סלעים בגליל (חולי יא ב).—ג) שם למטבע ידוע שמשקלו סֶלַע[2]): התוקע להברו נותן לו סלע ר' יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי מנה (ב"ק ח ו). המלוה את הבירו על המשכון ואבד המשכון ואמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור (שבועי ו ז). אין בערכין פחות מסלע ולא יתר על חמשים סלע (ערכי ב א). וכן סלע שנפסלה והתקינה להיות שוקל בה טמאה (כלים יב ז). וכן לא יאמר אדם לעני הולך סלע זה והבא לי לקט היום והבא לי שכחה היום והבא לי פאה היום (תוספתי שביעי ו כד). וכן בן לוי שהיה בידו סלע של שביעית וביקש ליקח בה הלוק הולך אצל חנוני ואו' לו תן לי מן הפירות ונותן לו והלה אומר לו הרי פירות הללו נתונין לך במתנה והוא אומ' לו הרי סלע זה נתון לך מתנה (שם כה). סלע כמה תהא חסירה ויהא בה אונאה סלע ארבעה איסרות לדינר איסר (ר' מאיר, שם ב"מ ג יז). שכשם שאדם צריך להזהר בסלעו שלא תאבד כך יהא אדם צריך להזהר בתלמוד שלא יאבד (ספרי דברי מח). והעבטת גוים רבים יכול תהא אתה לוה בסלע ומלוה בשקל כדרך שאחרים עושים ת"ל ואתה לא תעבוט (שם קעז). וכן מי שהלך לבית אילנים לשוק וצריך מאה מנה או שתי ריבוא אם מצרפם סלעים מייגעים אותו ואין יודע מה לעשות (שם שו). סלעים סבירניות מהגינו' ירושלמיות וכו' (ר' יוחנן, ירוש' כתובי א ב). כל שקלים שכתוב בתורה סלעי' ובנביאים ליטרא ובכתובים קינטירין (ר' חנינה, שם קדוש' א ג). הדא דאת אמר כשהיתה הסלע חסירה או יתירה וכו' (ר' אלעזר, שם כתובי י ד). במה דברים אמורים בדינרין ובסלעין וכו' (שם ב"מ ד ד). היו לפניו מאה צאן אמר לו הרי הן עשויות עליו במאה של זהב וולדן וחלבן וגיזתן שלך ואם מתו אתה חייב באחריותן ואת מעלה לי סלע של כל אחת ואחת משלך באחרונה אסור (שם ה ז). מודה ר"י בקטנית ששניהם מעלו שהקטנית בסלע וקטנית בפרוטה (כתוב' לט:). סלע צורי תנן או סלע מדינה (ב"ק לו:). משל לשלחני שאמר לתלמידו אם יבואו לך סלעי' לפרוט פרוט ואם תבוא מרגלית הביאה אלי (מד"ר במדי כא). בא אצלו (בר קפרא לאנטפיטא) ושאל בשלומו ונתן לו שתי סלעים מה עשה הכניסו לביתו והאכילו והשקהו (שם קהלי, שלח לחמך). —ומטבע סתם לרפואה: יוצאין בסלע שעל הצינית (שבת ו ו).—ובהשאלה חותם של מטבע: אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שעושין סלע שלי פומבי אלא שמטריהין אותי ומהתימין אותי בעל ברחי (ר"ל, ע"ז:). —ד) *מֻרְסָה קשה בָּרְאָה וכדומה, scirrhus[1]): וממה שאני רואה שמכשירין ריאה שיש בה סלעים

1) [בבבלי (קדוש' כו:) הגרסה בית סלע, עי' שם. וכן ב"ב (קנו:).]

2) [ועי' שקל.]

1) תרג' ד"ר מזיא.

סלעים[1]) שקורין לה פירושה ואותן סלעים הרי אינן עולין בנפיהה (רמב"ד, תמים דעים, תשו' יח). ואמנם סוג המורסית הלבניות מתחלק לשני מינים המורסה הרכה והסלעים הרכים ויובדלו שהסלעים הרכים נבדלים בכיסים (קאנון א ג א ה). בקשי השד והסלע והגדר בו וכו' ואמנם הסלע היא לופיא והגדר הוא גרנדולא הרפואה היותר טובה להם שיוקח עלי אפרסקים לחים וכו' (שם ג ו ג ח).

°סַלְעִי, ת"ז, — של הַסֶּלַע : felsig; rocheux, rocky : ואמנב בשריהם כמו הדגה סלעי והנהרי זולת האגמי וכמו הצפרים וכו' (שם ג י א לה).

סלעם[2]), ממנו סָלְעָם, °סֻלְעַם.

סָלְעָם, מין ממיני הארבה, הנאכלים בקצת מקומות: את אלה מהם תאכלו את הארבה למינו ואת הַסָּלְעָם למינהו ואת החרגול למינהו ואת החגב למינהו (ויקר' יא כב). — ובתלמוד: ארבה זה גובאי סלעם זה רשון חרגול זה ניפול חגב זה גדיאן (חולי סה.).

°סֻלְעַם, סֻלְעֲמו, פ"כ, — נבלע, נשחת, verschlungen werden, verdorben sein; être dévoré, ruiné; to be swallowed up, ruined : מקול מפולת שאון פורכים נרעשו איים ויושבי ברכים סלעמו סוד נמלכים עלפו ונסוגו אחור (מקול, יולי אמרון פספ).

סלף, ממנו סֶלֶף, סָלַף, סִלּוּף.

סֶלֶף, ש"ז, — ההפך מן תֹּם, תֻּמָּה, מה שאינו יָשָׁר, במשמ' רוחנית ומוסרית, Verkehrtheit, Unehrlichkeit; perversion; crookedness : תֻּמַּת ישרים תנחם וְסֶלֶף בגדים ושדם[3]) (משלי יא ג). מרפא לשון עץ חיים וְסֶלֶף בה שבר ברוח (שם טו ד). — ובסהמ"א: הלא על חמסי אני בוכה ועל משפטי עיני דמע דולפת ועל סלף דיני תתעלפנה עצמי גם לבבי יומם (מנחם בן סרוק, תגר', ספ' תשובי תלמידי מנחם, XXVII). כי מרוב השונאים שיש לו בסבת סלף לשונו ישנאוהו (המאירי, פי' משלי טו ד, ד"ה מרפא לשון). יאות לנלבב לרפאות לשונו מרע ולהתרחק מללמד לשונו סלף ועוות (ר"י בן נחמיאש, פי' משלי טו ד). יגרום לעצמו סלף קשה ופתאומי (רלב"ג, פי' משלי יא ד, ד"ה מרפא לשון). אולם טוב גבר אך בלי סלף מהמון בוגדים מני כסילים אלף (אייכענבוים, ברי לב שיר) בספ' שב"ע של בלאך ג, לפני ההקד'). ואני איגע אערים למצוא לי אלף תחבלות שונות תהפוכות וסלף וכמוצא שלל רב אשמח שמח (יל"ג, משלי יהודה ג ב). — ואמר הפיטן: ידיה לא פירשה לאלילי סלף וגן נעלה ומעין חתמה מדלף (מחזי ויטרי, תשב). באין סלף עדי אלף שנים ושבעים שנה ובא יומה ונדעמה וגם היתה כאלמנה (רמב"ע, אהה ירד). וכל משוררי דורו היו לפניו ריק וסלף והקטן יהיה לאלף (ר"י חריזי, תחכמ' ג). מורמי הדמעות גבר הסלף והששון עבר והלף ולא ימצא אחד מני אלף (ר' זכריה אלצאהרי, ספ' המוסר, מעמוני מקתרים כד). וכן תמה רגשת מבקשי סלף פתאום כמו מר מדלי וכדלף (כהנת אברהם א ע יז).

סָלַף, קל לא נמצא במקומות הקדמונים.
— פע', יְסַלֵּף, תְּסַלֵּף, מְסַלֵּף, — סִלֵּף דברי פלוני, הפך אותם, נתן להם משמע אחר, לא לפי כונתם האמתי, verdrehen; pervertir; to twist, pervert : ושחד לא תקח כי השחד יעור עיני פקחים וִיסַלֵּף דברי צדיקים (שמות כג ח). — וְסִלֵּף הדרך, עִוֵּת אותה, verderben, ruiner, détruire; to subvert, ruin : אולת אדם תְּסַלֵּף דרכו ועל יי' יזעף לבו (משלי יט ג). עיני יי' נצרו דעת וַיְסַלֵּף דברי בגד (שם כב יב). משכיל צדיק לבית רשע מְסַלֵּף רשעים לרע (שם כא יב). מוליך כהנים שולל ואיתנים יְסַלֵּף (איוב יב יט). — ואמר בן סירא: בטרם תחקר אל תסלף בקר לפנים ואחר תזיף (ב"ס גניי יא ז). לא תדבק לרשע ויסלף דרכך ויהפכך מבריתיך[1]) (שם לד). — ובסהמ"א: ואם היוב בהסת אין לחלף שבועה על אשר נגדו לסלף (רה"ג, ס"ס, קבול' קונטרס' 81). וסלף בה מי שסילף לשונו בה (רגמ"ה, ערכ' טו:). ובאמרם בזאת לא תוכל לסלף את דבריהם (דונש על מנחם, יעלעו, 86). כל שכן כאשר ישנו המלות ויסלפו התיבות ואין ספק כי בהשתנות המלות ישתנו הענינים (ר"י א"ת, הקדמה, הקד' III). כי אימת הזיפים ופחד המסלפים נפלה עליו (ר"מ הלוי להרמב"ן, מובא באגרת הרמב"ם, כג:). והאיש הנמהר אולתו היא המסלפת דרכו עד שיצא לתרבות

---

1) [תרג' של טינרא הארמי. שפרושו צֹר וסלע.]

2) [ספעל מן לָעַם, בלע, בערב' שַׁלְעַ'ם a) מן לַעְ'ם, b) עי' פלישר (אצל לוי ג 724). ומזה סֻלְעַם המבלע ומשחית, כמו חסיל, וסֻלְעַם בתרגו' ובסהמ"א.]

3) הקרי ישדם.

a) سلغف b) لغف

---

1) [כתיב מלא מבְּרִיתֶךָ, ובתרג' היוני τῶν ἰδίων σου, מבני ביתך].

רעה (ר"י ב"ר אכטולי, מלמד התלמידים עו:). והרי א"ב היה הש"י מסלף רשעים לרע (ר"י אברבנאל, שמות, ד"ה ואני אקשה). כי צדקת הצדיק חסד וברכה ורחמים אליו לשכניו ולדורו והמסלף דרכו מפקי' עצמו להתרחק מהטוב הנגזר מאת הבורא יתברך (ר"מ אלדבי, ש"א א, ח:). לאוהביו יזהיר שישמרו מהרעות הבאות עליהם ולשונאיו יסלפם בהכמתו כדי שיחולו עליהם הרעות (יוסף יעבץ, אור החיים, הקדי א.). יסלף בוגד דבר יי' מטמון החכמה נסתר מנגד עיניו (ב"י, ב"ס א כח). ואם משגת נאמני ביתו מסלפת דרך המו"ם יזעף לבו עלי במכתבים קוראים חמס ועול (רמא"ג, קרית ספר לט). — ואמר הפיטן: הזיתו (את האדם) לבד ושחת אעשה לו עזר אם יסלף ארחת תהי לו למכשול (אתה כוננת, סדר עבודה, מובא בקובץ מעשה ידי גאוני קדמוני ב 112). נפצתם לכל רוח בסלפך לשונם (שם). קלקלו צעדי ישר לסלף ואוצרו הטוב עליהם חלף והפכם משרש דורות לאלף (מה מועיל, יוצ' אחרון פסח). ואם העוו אורח לסלף הזכר רחמיך הוק מלחלף (אמות נפש, יוצ' יוה"כ). בער שקד לסלף עם דת אלף מעט פרחי תלף גבר מרוב אלף (אין צור, יוצ' שבת א חנוכ'). ויתעב את מסלפי דרך וגנווי מפעל ויאהב את מתי שכל ואת יצוב המשפט ואת דרך הטוב (ד"ה יהודי מלבים וא"י ב, מן 36).

—פעי', *סֻלַּף, בינ' מְסֻלָּף,—שסלפו אותו: והקלו זה על נפשם בעבור שהם לומדים מה שלומדים מן התלמוד מוטעה וגורסים מה שגורסים ממנו מסלף והם אינם מרגישים בעבור שנעדרה מהם הקבלה ולא למדוהו מאנשי ההוראה (ר"י א"ח, הקדי הרקמי V). נהפכה לדרך רעה מסולפה (ר"י הדסי, אשה"כ שקד, אות פ'). מסולפים ומסועפים (שם שע, אות ל').

—קל, *סָלַף פ"ע,—התנהג בְּסֶלֶף ובלי ישר: וסלף בה מי שסולף בה וחפץ לסלקה שלא תהא בו עוד ישבור רוחו (כס"י, ערכי יח:). אם תחוה תבל תרומם יד אחי סבלות ותשכיני עלי עש מעלה אל תשאלה הונו ודע כי סלפה צדק בהעלותו ולמאד מעלה (רמב"ע, התרשים ע כט).

סלק[1], ממנו סָלֵק, *סִלּוּק, *הִסְתַּלְּקוּת.

***סָלַק**, פ"י, — כמו פִּעֵ': האברים והפדרים שלא נתעכלו מבערב סולקין[1] אותן על צדי המזבח (תמי' ב א).

—פעי', *סִלֵּק, פ"י,—העלה, הגביה כדי להסיר, הֵסִיר, emporheben, beseitigen; ôter, déplacer; to lift away, remove: התחיל לתקוע תקיעה שלישית סילק המסלק והטמין המטמין והדליק המדליק (דבי ר' ישמעאל, שבת לה:).—וסִלֵּק דבר: בש"א אין מסלקין את התריסין ביום טוב וב"ה מתירין אף להחזיר (ביצ' א ה). אבן שהצבה מתחלה לבימוס הרי זו אסורה סיידה וכיירה לשם עבודה זרה וחידש נוטל מה שהידש העמיד עליה עבודה זרה וסילקה הרי זו מותרת (ע"ז ג ז). נטמא וסילק את למודיו טהור (כלים ה ט). בית הילל אומ' מגביהין מעל השולחן עצמות וקליפין ובית שמאי אומ' מסלק את הטבלה כולה ומנערה (תוספת' שבת טז (יז) ו). נר שהוא מונח על גבי טבלה מסלק את הטבלה והנר נופל (ירוש' שם ג ז). נראה נגע בין נסר לכותל ובין יריעה לקורות אין ניזקק לו סלקו הרי הוא בקמוט שנפשט וכבית סתרים שנתגלה (תוספת' נגע' ו ט). פעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על ראשו ומסלקן מראשו וקושרן בזרועו (ר' הונא, עירובי' לה:). נשברה כדו ולא סילקו נפלה גמלו ולא העמידה ר"מ מחייב בהזיקן (ב"מ פב:). אמרו אשה טובה היתה לו לינאי המלך ושלמינון שמה וכשמת סלקה טבעתו מעל ידו ושלחה לשר בית האסורים (מגי' תעני' יא). היו עליה כלי זהב קטלאות ונזמים וטבעות מסלקם הימנה כדי לנוולה (ספרי במד' יא). (בגדים) מרושלין שסילקן (מן הארץ) על ידי אבנט כשרין (זבח' יח:). כיון שראה אותה נעימה ומעשיה נאים התחיל שואל עליה כל הנשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת כל הנשים מסלקות כליהם וזו משלשת כליה וכו' (מד"ר רות, ויאמר בועז לנערו). לעשר נודות נפוחות מונהות בטרקלין נצרך המלך למקומו מה הוא עושה להן מתיר' ומוציא את רוחן ומסלקן בזוית אחת כך דרך הקב"ה על מי בראשית וסילקן בים אוקיינוס (שם בראש' ה). למלך שהיו לו שני (קלגליקין) [קתוליק'ן] ולא היו עושין בלא דעת המלך היה לאחד מהן חלוק יפה

---

1) [כך בארמ' ובערב' سَلَقَ[a]) ומזה לדעת כל החדשים יִסֵּק, אָפֵק, הִסִּיק, הִשִּׂיק, בהבלעת למד בסמך, עי' נסק, נשק.]

a) سلق

1) ברב הספר' סונקין, עי' סנק.

אצל המלך והיה המלך צריך לו אמר המלך אע"פ שאני צריך לו שהוא ברשותי איני מסלקו עד שאני מודיעו (תנחו' חקת לח). וקודם שיכנס כיצד יעשה חולץ מנעליו ומסלק את כובעו ומסלק את טליתו ומתיר את הגורו ופושט את חלוקו (דא"ר י'). פשתנו לעלות מן המשרה צמרו לעלות מן היורה אם יש שם אחרים מסלקין עמו אם לאו מסלקין בצנעה (שמח' ה ג). ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' מאיר אין כותבין את השם לא על מחק ולא על מקום גרד ואין תולין אותו אלא מסלק את היריעה כולה וגונזה (ר"י ברצלוני, הלכ' ס"ת 24). כל תשעה חדשים שאין האשה רואה דם בדין הוא שתהא רואה מה הקב"ה עושה מסלקו למעלה לדדיה ועושה חלב כדי שיצא הולד ויהיה לו מזון לאכול (מד"ר ויקר' יד).—ונושא מפשט: אם היתה במחבא והגיע שעת וסתה ולא בדקה הרי זו טהורה מפני שהרדה מסלקת את הדמים אבל ימי הזב והזבה ושומרת יום כנגד יום הרי אלו בחזקת טומאה (ר"מ, נדה ד ז). —סִלֵּק דבר מפשט: לא שנו אלא שקידם וסילק את האיסור אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור (אביי, פסחי' כז.). אם על פתיחה חייב על בריה לא כש"כ אלא להביא כורה אחר כורה שסילק מעשה ראשון (ב"ק כח.).—סִלֵּק את השכינה: אף הקב"ה אע"פ שהוא נראה כמסלק שכינתו מב"ה עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם (ר' ינאי, מד"ר שמות ג). כל שאומר לשון הרע מסלק השכינה מלמטה למעלה (ר' מונא, שם דבר' ה). באותה שעה נכנסו אויבי' להיכל ושרפוהו וכיון שנשרף אמר הקב"ה שוב אין לי מושב בארץ אסלק שכינתי ממנה ואעלי' למכוני הראשון (שם איכ' פתיח'). כך אומות העולם מונין את ישראל ואומרין להם אלהיכם הסתיר פנים מכם וסילק שכינתו מכם (בשם ר' יוחנן, שם, זכור עניי).—ורוח הקדש: לכך נכתב פרשת בלעם להודיע למה סלק הקב"ה רוח הקדש מאומות העולם (שם במד' כ).—ובמשמ' לא שם לב לדבר, לא השגיח בו: בשע' שהכתב' רבה על הנקודו' את דורש את הכתב ומסלק את הנקוד' ובשעה שהנקודה רבה על הכתב את דורש את הנקודה ומסלק את הכתב (ירוש' פסח' ט ב).—סִלֵּק דבר לצדדים, לצד, לצד אחד: גורפין מלפני הפטם ומסלקין לצדדין מפני הרעי (ר' דוסא, סנה' כ ד). ר' יהודה אומר אם היתה דרך (הרבים) מפסיקתן יסלקנה לצדדין וחכ"א אינו צריך (עירוב' ב ד). הרי שנתן לתוך פיו ושכח ולא בירך אם היו משקין פולטן אם היו אוכלין מסלקן לצדדין (ירוש' ברכ' ו א). זבל שבמבוי מסלקו לצד (שם פסח' ד א). לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך ואפילו היא אשתו נזדמנה לו על הגשר יסלקנה לצדדין (ברכ' סא.). הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין שברפת ושבהצר מוציאין אותו לאשפה (ת"ר, פסח' כה:). לא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו יסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו (ר' יהודה בשם שמואל, יומא פ.). המוציא זבל על ראשו ותפילין בראשו הרי זה לא יסלקם לצדדין ולא יקשרם במתניו מפני שהוא נוהג בהן מנהג בזיון (ר' חייא, ב"מ קה:).—מְסַלְּקֵי דרכים: ושם דרך אלו מסלקי דרכים [1] (מד"ר ויקר' ט).—וסִלֵּק את פלוני: אותו היום סלקוהו לשומר הפתח וניתנה להם רשות לתלמידים ליכנס (ברכ' כח.). מה עשה הקב"ה לא עשה אלא מסלק אותם ונתן תורה לישראל (פסיק' רבת', עשר תעשר). וכיון שסלקם הקב"ה בתשובה [אמר] הקב"ה למשה עד שהשעה פנויה לך כתב את הדברים האלה (שם). כשרא' פנחס שמבק' לכלותן הבטן בקרקע ועמד והתפל' וסלקו[2] (מד"ר במד' כ). חס הקב"ה על כבוד של אותו רשע שלא יאמרו זו היא שסילקה את בלעם (תנחו' בלק יג, בובר). כי בן הייתי לאבי כשם שבנו של אדם כשהוא תינוק קטן אם יחטא אין אביו מסלק עליו מפני שהוא תינוק קטן אבל אם יגדל ויעמוד על אקמי (פי' דעת) שלו אם יחטא הוא מסלק עליו (מדר' אגדת בראש' ה). היה משקה יין לחמרים אל יאמר להן סלקו את זה ותנו לזה שזה דרך הגזל (ד"א א).—סִלֵּק עצמו: סלקו עצמיכם מלפני הדבור שלא יצא וישרוף אתכם ומיד היו המלאכים של אש מסלקין עצמן והחיות מסלקין עצמם כדי שלא ישרפו מנשבו של דיבור (פסיק' רבת', אנכי אנכי).—ובמשמ' בִּטֵּל את דבריו: פרה ששתתה מי הטאת ושהטה בתוך מעת לעת זה היה מעשה והיה ר' יוסי הגלילי מטהר ור' עקיבא מטמא סייע ר' טרפון את ר' יוסי הגלילי סייע ר' שמעון בן ננס את ר' עקיבא סלק ר' שמעון בן ננס את ר' טרפון וכו' (תוספת' מקואו' ז יא). ממקום שבית שמאי מביאין

---

[1] [מן האבנים וצרורות וברקנים, מ"כ. ואולי צריך לגרוס מסקלי דרכים, ועי' ערך סקל.]

[2] [סלק דבר או מלאך המשחית, מ"כ.]

טעם לדבריהן משם ב"ה מסלקין לון (ר' חנינה, ירוש' חגי' ב א). סילקו (אדריינוס לריב"ח) והלך לו (פסיק' רבת', י' הדבר' א).—ובמשמ' סִלֵּק את פלוני מן העולם[1], הביא עליו את המות: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שפורענות גדולה עתידה לבא בדורינו וסילק אלו (רבי שמעון ורבי ישמעאל) מבינותינו (מכילת' משפט' יח). אשר יצר אתכם בדין וכלכל אתכם בדין וסילק אתכם בדין ועתיד להחיותכם בדין (רבי אליעזר בשם רבי חנינא, ירוש' ברכ' ט ג). לרעות בגנים אילו אומות העולם וללקוט שושנים אילו הצדיקים שמסלקן מביניהן (ר"ל, שם ב ח). אמרו יפה אמר בעל התאנה ואם הוא יודע עונתה של תאנתו והוא לוקטה כך הקב"ה יודע אימתי עונתן של צדיקים לסלקן והוא מסלקן (מד"ר שה"ש, דודי ירד).—ובסהמ"א, סִלֵּק בגדים מן הארץ, הגביה אותם: ישלשל בגדיו כלפי מטה שיראו ארוכים והיא מדת עשירים היושבין בביתם ואינם צריכין לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה (רש"י, שבת קיג.). כיסי בבלייתא שמסלקין בגדיהן מן הארץ כשהן ארוכין וכופלין אותן כלפי מעלה (שם קמז.). — וְסִלֵּק דבר מפשט: ואין מושחין מלך בן מלך אלא אם כן היתה שם מחלוקת או מלחמה מושחין אותו כדי לסלק המחלוקת (רמב"ם, מלכ' א יב). שאין חליצה פחותה מסלקת זיקת יבום (הוא, יבום וחליצה ה יב). הצורה המוחשת בחושים בין שתהיה מלאכתית או בלתי מלאכתית רק נבראת כתאר בני אדם אבל נקרא בענינים הטבעים צורה את הענין המעמיד להמין המיוחד בו אשר אלו יכולת לסלקו מן הדבר ההוא לא יהיה הדבר ההוא (מלות הגיון ע). כי אם תרצה לסלק החי תבטל מציאות האדם (שם יב). להייב לו שלמות אמתית ולסלק ממנו כל הסרון (ר"א הקרלי, ספי ג"ע, הקדמ' ב:). וזאת האמונה היא אמונת הקרי ומביאה לסלק השגחת האל יתברך (שם ג.). ואמנם זה על פי יסודנו שהתורה כונה למחות רושם עבודת כוכבים שמסלקת השגחת השם (שם, הבדל שנה משנה, יד:). ואם תשימו הכונה להנאות הגופיות המטרידות האדם מהגיע לתכליתו זו גם אני אמנע מכם אותן ההנאות שכונתכם אליהם ואסלק טובתי מכם ותשארו על אפיסת הטובות שהן הרעות (ר"י אבן לטיף, טעה"ם כה, הסחר ב 104). והשיבו הרועים שאם יקבלו היהודים אשר

[1]) [עי' סִלּוּק.]

מטולושא כתב ישו שיסלקו ידם מעליהם או הרוג כלם את דתם (ר"ש אבן וירגא, שבט יהודה 6). שכאשר בא עליהם מלך ורצו להשלים עמו היו נותנין לו כל כסף וזהב שבהיכל לשיסלק מלחמתו מעליהם (שם, 8). שכיון שעומד לדבר עם השכינה צריך לסלק כל מחשבות הגוף מלבו ולדמות כאלו הוא מלאך השרת (הלבוש, או"ח לה א). ומי שמסלק מהשבתו מן המדות הרעות המקום יעליהו אל המדות הטובות (תקי' מדה"כ לרשב"ג כא). כי בין האומר שאין בנפרד שום שנוי ויציאה מהכח לפועל ובין האומר שהיציאה מהכח לפועל איננו שנוי בחוק הנפרד הפרש גדול כי האחד מסלק הכה מהנפרד במוהלט והשני אינו מסלקו ממנו (ר' אברהם שלום בן ר' יצחק אשר, נוה שלום א ו).—ואמר הפיטן: סלק מהבואים שחים ודאים סמן לנבראים סור מטמאים (ר' שלמה בר יהודה הבבלי, אל נשא, יוצ' שבת בראשי). גם היא במאד מחוקה בתקף ובתני נחקקה מעמו בלי לסלקה (אם אשר, יוצ' שבת פרה). — וסִלֵּק את פלו', פִּטֵּר אותו: כשאדי' רואה ששני' מדברי' דבר סתר יחד שבניה' לא ילך אצל אחד ויבקש ממנו שגילה לו העניין שמא אינו רוצה לגלות ומתוך כך יסלק אותו בדברי' אחרי' (ספי חורח' לדיקים, שער השקר).--ואפוטרופוס: ואם מפסיד האפטרופ' כמעט הרי בית דין מסלקין אותו מן האפוטרופסות (תשובו' הגאו' הרכבי קעח). אין הושדין אותו לומר שאוכל ושותה מנכסי היתומים אלא א"כ שבאו עדים עליו שמפסיד נכסיהם אז מסלקין אותו ומשביעין אותו שלא הפסיד יותר (טוחו"מ, אפוטרופוס רל).—סִלֵּק שליה צבור, העביר אותו: השתא כל כך אני צריך אפי' מילדותו מרננין עליו (על שליה צבור) עכשיו לא כש"כ שמסלקין אותו (סדר רע"ג ב, סד' תעני' עה.) — ובפרט בדיני ממונות, סלק את פלו', העביר אותו מתביעה, מזכות וכח וכדומ' שהיה לו[1]: נותנין לו מעות ומסלקין אותו (תלמידי ר' יהודאי גאון, הלכי פסוק' 48). עכשיו אני עושה לך בדיניהם שעד שמסלקין אותך במעות לא יטלו שכר בית (שם 57). כל זמן שאינה מבקשת תשלומת כתובתה יש לה מזונות ולא נאמר שסילקה במה שהתפיסה וכו' אמר אמימר הלכה מי שיש לו כתובת אשה ובעל חוב ומת והניח קרקע והניח מעות לבעל [חוב] נסלקו במעות לאשה נסלקה בקרקע (שם

[1]) [עי' הסתלקות, סלוק.]

78). כי פטרתיו מעתה במאה כספים הללו וסילקתיו מכל הנמצא לי בעולם סילוק מוחלט (תשו' הגא' הרכבי סע). ואינו יכול לסלקו מירושה זו (רש"י, ב"ב קכו:). מי שיצא לדעת והניח נכסיו ואין ידוע להיכן הלך ולא מה אירע לו אין מורידין קרוב לנכסיו ואם ירד אין מסלקין אותו (רמב"ם, נחלות ז ח). לא ימצאו לוקח שהרי אומר למה אטרח ואקח כדי שיבא זה ויסלק אותי (הוא, שכנים יג י). עמדה האשה מדעתה וסלקה את הלוקח (שם יג יד). המצרן קודם ומסלק את הלוקח (שו"ע חו"מ, מלכות קעה ו). אם מכר אחד מהם חלקו הבירו מסלק הלוקח וכו' הרי בעל הקרקע מסלק אותו (שם כח). כיון שיכול לסלק במעות צריך כתיבה ומסירה (שם הלוואות סו ח). אם רוצה הלוקח לסלק המלוה במעות הרשות בידו וישאר לו הקרקע (שם, גביית חוב קיד ג). מי שהיו לו בני אחיות ובן אח ונתן מתנה לבן אח וכתב שבאותה מתנה סילק כל חלק וזכות מכל ירושתו ומת בן האת יורש הכל (שם נחלאות רפא י).—וְסִלֵּק עצמו: וכשראה שהאריך ימים ובנו רב האיי היה ראוי להיות ראש ישיבה סלק עצמו (ראב"ד, ספ' הקבלה, סדר גאונים). סילק עצמו מגוף הקרקע (רמב"ם, אישות כג ב). שלא סילק עצמו אלא מפירות נכסים אלו בלבד (שם ג). ומעכשיו סילקתי עצמי והבאים מכחי ממתנה זו סילוק גמור לעולם (ר"י ברצלוני, ספ' השטרו' 22). ואפילו אם סילק עצמו מכח החוב ההוא לגמרי וריקן כל כחו בשטר לקונה אפ"ה אם מחלו מחול (שו"ע חו"מ, הלוואות סו כג).

—פעי', *סֻלַּק, בינ' מְסֻלָּק, מסולק,—שֻׁסְלַק, הגביה, הסיר אותו: היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו וכו' ר' יהודה אומר אפילו אין מסולק מן הארץ אלא כמלא החוט[1]) גוללו אצלו (עירוב' י ג). היו (בגדי כהנה) מרושלין ומסולקין או שהיו משוהקין ועבד עבודתו כשרה (תוספתי מנחי א ח). האומר ידיי מסולקות מן השדה הזו ורגליי מסולקות מן השדה הזו לא אמר ולא כלום (ר' חייה, ירוש' כתובי ט א). האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו ואין לי עסק בה וידי מסולקת הימנה לא אמר כלום (כתוב' לה.). דאמרינן דמיה מסולקין וכיון דדמיה מסולקין דיה שעתה (נדה סח:). — ובסהמ"א: כאן לימדך שיהא כתונת כהנים למדת קומתו לא נגררת ולא מסולקת (רש"י, יומ' כג:). והרי בין השמשות כל הקדרות מסולקות מרותחות מן הכירה (הוא, ביצ' כז.). קורה שפירס עליה מחצלת הרי ביטלה שהרי אינה ניכרת לפיכך אם היתה המחצלת מסולקת מן הארץ לששה טפחים או יתר אינה מחיצה (רמב"ם, שבת יז כג). ולא יתכן שיהיה המסולק הנעדר הוא המקבל לצורת המתחדש כי מתנאי המקבל שישאר עם המקֻבל (ראב"ד, אמו"ר ב, 10). וכן אם היה מחויב שתהיה כל עלה מהוה או מפסדת במקרה ויהיה כל מה שאפשר שיתהוה בהבא ויסולק טבע האפשר וזה חלוף המוחש והאמת בעצמו (ר' משה הנרבוני, הגאמ' בבחירה, ד"ה לח). — ואמר הפיטן: זבחים ומנחות מסלקים חטאות ואשמות נפסקים (אספוק פיוי, גליחי מנחי יוה"כ). — ומסֻלק מן: ושהוא יתברך מסולק מן החסרונות (ר"י אלבו, העקר' א טו). שלשתן קנו כל חלקו של ר' מנחם הנזכר שירש מאביו הנדיב ר' יוסף והוא שלהם לגמרי והוא מסולק ממנו לגמרי (QGJD. I, 77). לומד מאחרים תלמודו עומד בידו ואינו משתכח ומבואר ומסולק מן הספק (ר"י אבן עקנין, ספ' מוסר א ה-ו). (והאפלאטוניים) קראו אותו עצם האחדות או אחד להיותו מסולק מהערך וחבור (ר"א אירירי, שעה"ש ה יב). אם שתהיה תבונת העולם מסולקת מכל מה שימרה את רוחך או שתהיה תבונתך מסולקת ממקבליו (רש"פ, ד כוסות, כוס תנחומי ב). - מְסֻלָּק דמים, חסר דמים, מְצֻנָּן: ואני יושב בחדר גדול שאינו מקבל חימום הראוי ומסולק דמים אני (שאילת יעבץ ב עג, כה::).

—התפ', *הִסְתַּלֵּק, נִסְתַּלֵּק,—כמו קל, עלה: מנין ארה אומר שהראה הקב"ה ליעקב אבינו בית המקדש בנוי וקרבנות מוקרבים וכהנים משרתים ושכינה מסתלקת (ספרי, במדי קיט). מחמ' החלב הדמין מסתלקין (ר' מאיר, ירוש' נדה א ה). אמר ר' [מאיר] מעשה נסים הקב"ה עושה עם התינוק הזה כיצד עד שלא תלד האשה מושכת דמים משילדה הדמים מסתלקין לשדים ונעשה חלב והתינוק יונק מהן (תנחו' תזריע ה, בובר).—עלה והוסר: זה מנהג גדול היה בירושלים פורסין מטפחת על גבי פתח כל זמן שהמטפחת פרוסה אורחין נכנסין נסתלקה המטפחת אין רשות לאורחין ליכנס (תוספת' ברכי ד ח). התחיל לתקוע תקיעה שנייה נסתלקו התריסין וננעלו ההגויות ועדיין המין מונחין

[1]) [כך במדב"מ ובירוש' ובכ"י מינכ' ובדפו' עתיקים. ובמהדורות מחט, עי' הערה בד"ס.]

(דבי ר' ישמעאל, שבת לה:). היו יושבין ונסתלקה מחיצה ביניהן (פסחי' סו:). ובאותו היום שנסתלקה סנהדרין של צדוקים (וישבה סנהדרין של ישראל) עשואוהו יום טוב (מגי' תעני' י). בברוח דוד מפני אבשלום (בנו היה אביתר עומד) עד שעלה במעלה הזיתים ושאל באורים ותומים ונסתלק אביתר מן הכהונה הגדולה ונכנס צדוק [הכהן] תחתיו (סדעו"ר יד).—ובמשמ' עלה והלך לו: קידש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזו קידש כל אחת אומרת אותי קידש נותן גט לכל אחת ומניח כתובה ביניהן ומסתלק דברי רבי טרפון וכו' גזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה גזל וכל א' אומר אותי גזל מניח גזילה ביניהן ומסתלק דברי רבי טרפון (יבמ' טו ז). במה דברים אמורים באילו העושין בעפר שחור אבל באילו העושין בעפר לבן כונס את גורנו ומסתלק (תוספתי ב"מ ח כז). חמשה שהביאו זבח אחד כולן סומכין עליו ולא כולן כאחד סומכין עליו אלא כל אחד ואחד סומך ומסתלק (שם מנח' י יד). הניחה ויצא היה בה תבואה לקצור וזיתים לבצור וענבים למסוק וכו' אוכל שנה אחת ומסתלק (ר' אלעזר, שם ערכ' ה א). ר' אליעזר אומר מטמאין במשא ומה אם מטמאין במגע הקל לא יטמאו במשא חמור אמר לו ר' עקיבא אם מטמאין במגע המרובה יטמאו כמשא מועט אמר לו ר' אליעזר מה זה עקיבא והלא טומאת אוהל מועט משניהן והרי הן מטמאין בה ואין מטמאין באוהל המועט לא במשא מרובה נסתלק ר' עקיבא וקפץ ר' יהשע וכו' (שם אהל' ג ז). כיצד סדר משנה משה למד מפי הגבורה נכנס אהרן ושנה לו פירקו נסתלק אהרן וישב לשמאל משה נכנסו בניו (של אהרן) ושנה להן משה פירקן נסתלקו בניו אלעזר ישב לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן (ת"ר, ערוב' נד:). מעשה בחסיד אחד שלקח משני בני אדם ולא היה יודע מאיזה מהן לקח ובא לפני רבי טרפון אמר לו הנח דמי מקחך ביניהם והסתלק (ב"ק קג:). הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה שמניח רועה ביניהם ומסתלק (רבא ואיתימא רב פפא, בכור' יח:). והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו וכי אוכלין היו אלא נראין כאוכלין ראשון ראשון מסתלק (משום ר' מאיר, מד"ר בראש' מח). אמר (גביעה בן קוסם) מה כתיב ארור כנען עבד עבדים וגומר הרי הארץ שלנו והם עבדים לאדני המלך ונסתלקו משם בבושת פנים (שם סא). אמר לו גביעה בן קוסם אדוני המלך ס' ריבוא בני אדם עשו אצלם רד"ו שנים מהם כספים ומהם זהבים שנוטלים בשכרן דינר ליום ישבו פילוסופים וחשבו ולא הגיע לק' שנה עד שנמצאת ארץ מצרים לטימון ונסתלקו משם בבשת פנים (שם). כיון שראו שנסתלקו ישר' מסביבותיהם יצאו מחרפין ומגדפין שנאמר יצאו ניצבי' (שם במד' יח). אם אשה את דברי עמי ואם רוח את הסתלקי מלפני (פסיק' רבתי, ויהי בעת ספרחה). כשראו מלאכי הבלה שהוא מקטרג אותן אמרו לא יהי' לנו עסק לקטרג כל ימים שזה מקטרג יפלו ביד זה שלא יעמדו אבותיהם עלינו למה קטרגתם את בנינו נסתלקו מלאכי חבלה (מד"ר שמות מז).—הִסְתַּלֵּק מן הספק: עשה לך רב והסתלק מן הספק (רבן גמליאל, אבות א טז).—וְהִסְתַּלֵּק לצדדין: מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע שהיו מהלכין בדרך והיו מסתלקין לצדדין מפני יתידות דרכי' (ר' אבהו, ירושי ברכי ב ט). ומהלכין בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה ומסתלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים (ב"ק פא.). — וכן שם דבר בתור נושא: אש שירדה מן השמים בימי משה לא נסתלקה מעל מזבח הנחשת אלא בימי שלמה ואש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה עד שבא מנשה וסילקה (זבח' סא:). אין נזקקין לדין אלא במקום מבריעין ואין מושיבין את האדם אלא כמידותיו נסתלק הדין אין רשאי להשיב (תוספתי סנה' ז ו). המן בזכות משה הבאר בזכות מרים בזכות אהרן ענני כבוד וכו' מת משה נסתלקו שלשתן ושוב לא חזרו (רבי יוסי, מד"ר שה"ש, שני סדיק). כשיצאו ממצרים העלה להם [הקב"ה] את הבאר והיו נוטעין על מימיה והיו האילנות עושי פירות בני יומן משנסתלקה הבאר [נסתלקה הטובה] (הנחו' קדוש' ז, בובר).—ושם מפשט, חרון אף: כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם (ר' עקיבא, סנה' י ו). א"ל בר קפרא לרבי ראיתי חוטמי שנשר א"ל חרון אף נסתלק ממך (ברכ' נו:). כל זמן שע"ז בעולם חרון אף בעולם נסתלקה ע"ז נסתלק החרון (ספרי דבר' נו).—ושכינה: והאומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל (רבי אלעזר, ברכ' כז:). בעוון שפיכות דמים בית המקדש חרב ושכינה מסתלקת מישראל (שבת לג.). ועל גילוי עריות

כיצד אמר ר' ישמעאל ב"ר יוסי כל זמן שישראל פרוצין בעריות שכינה מסתלקת מהם שנאמר וכו' (מד"ר במד' ז). מהלך אין כת' כאן אלא מתהלך מקפץ ועולה עיקר שכינה בתחתונים הייתה כיון שחטא אדם הראשון ניסתלקה לרקיע הראשון חטא קין עלה לרקיע השיני וכו' (ר' אבא בר כהנא, שם ברא"ש' יט, הול' תיאודי). כיון שנסתלקה שכינה מעל גביהם לבשו מלאכות (שם כ). — ורוח הקדש: משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל (סנה' יא.). ופנחס אמר אני כהן גדול ובן כהן גדול ואלך אצל עם הארץ זה בין דין לדין ספת ההיא עלובתא ושניהם נתחייבו בדמיה פנחס נסתלקה ממנו רוח הקדש הדא הוא דכתיב ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם (מד"ר ויקר' לז). באותה שעה היה משה מתיירא ואו' תאמר שמא נסתלקה ממני רוח הקדש ושרתה על הנשיאים (רב הושעי', שם במדי יב). אמר הקב"ה מעלה אני עליכם כאילו כבר הייתי צריך לסבול בו את עולמי והבאתם לו באותה שעה נתיירא משה אמר בלבו תאמר רוח הקדש נסתלק' ממני ושר' על הנשיאי' או שמא נבי' אחר עמד וחידש את ההלכ' וכו' (הוא, שם שה"ש, יפה את). — ונשמה: מעשה בי ר' ליעזר שהיה גוסס ערב שבת עם חשיכה וכו' נכנסו אצלו והיו שואלין אותו והיה אומר להן על הטמא טמא ועל הטהור טהור ובאחרונה אמר טהור ונסתלקה נשמתו (ירוש' שבת ב ו). — ועלה והלך לו מן העולם, מת: בזמן שהרשעים באין לעולם רעה באה לעולם שנ' בבא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה וכשמסתלקין פורענות מסתלקת עמהן (תוספת' סוט' י ג). ששמחה היא לפני הב"ה כשהרשעים מסתלקין מן העולם (מגי' תענ' יח). שכל זמן שהצדיקים בעולם ברכה בעולם נסתלקו צדיקים מן העולם נסתלקה ברכה מן העולם (ספרי דבר' לח). אמר (משה) לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך דעתן של כל אחד ואחד ואין דעתן של בניך דומין זה לזה וכשאני מסתלק מהן בבקשה ממך מנה עליהם מנהיג שיהא סובלם לאחד ואחד לפי דעתו (מד"ר במד' כא). הלך מלאך המות אצל משה ואמר לו הקב"ה שלחני אצלך שאתה מסתלק ביום הזה אמר לו משה לך מכאן שאני מבקש לקלס להקב"ה (ר' מאיר, שם דבר' יא). לאשתו של מלך שהיתה מסתלקת מן העולם אמרה לו חי אדוני המלך אני מפקדת אותך על בני (שם. שה"ש, לואכך במרווים). והיה ר' מאיר שמח ואמר דומה שמתוך תשובה נסתלק ר' וכיון שקברוהו באתה האור לשרוף את קברו (שם רות, ליני הלילה). והיו נדב ואביהוא מהרהרין בלבם ואמרו אימתי שני זקנים הללו מסתלקין כדי שניטול שררה ונהיה אנחנו ראשונים לכל דבר (תנחו' אחרי יג, בובר). — ובסהמ"א, הִסְתַּלֵּק בן אדם, הלך לו: בסימטא קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים ובני אדם העושין סחורה זה עם זה בשוק ורוצים לדבר דבריהם בנחת וישוב הדעת מסתלקין לשם (רש"י, כתוב' פד:). ומשם ואילך אינו רשאי ליכנס בשדות שדריסת הרגל קשה להן ומסתלקין לצדי הדרכים מפני היתדות (עוסו"מ זכיה מהפקר רעד). — ובהשאלה, עזב את דעתו: שתק ונסתלק מטעמו (גיאוניקה ב, גינצבורג 227). — ושם מפשט: וסבר ר' יהודה כי מעת שקיעת החמה ועד שיסתלק זהרה מעל הארץ ויכסיף דמדומה מן הרקיע זהו בין השמשות (ר"ח, ברכ' ב:). צורות מתחדשות חוזרות חלילה על החומר תסתלק אחת ותחול אחרת (ראב"ד, אמו"ר ב 9). אמנם כפי השכל חומר משותף להם וזה כי צורת הביצה תסתלק ואז יהיה עוף (שם 10). ותחלת מה ששולח שם התנועה הטבעית הוא על תנועת האש והאויר עולים ותנועת המים והארץ יורדים לפי שלכל אחד מאלה הארבעה צד בו ינוח בטבע ואליו יתנועע בטבע כאשר נסתלק מבריח היה מונע אותו ממנה (שם ג 13). הבושת והאמונה נצמדות כשתסתלק האחת תסתלק חברתה (ר"י א"ת, מבחר הפנינים לרשב"ג 21). אבל המעשה שצוהו לעשות בביתו איננו מסתלק מעליו כל ימי עמדו בו ועבדו את אדניו (הוא, חו"ה, הקד' 9). ומי שפקד שכלו מסתלקות מעליו המעלות האנושיות כלן (שם הבחינה ה). ואם איננו (הבוטח ביי') בעל ממון יראה כי חסרון הממון טובה מטובות המקום עליו מפני שנסתלקו מעליו החובות שהוא חייב בה לאלהים ולבני אדם בעבורו (שם הבטחון, פתיח'). ואם הוא מגביר עבודת האלהים ובוחר ביראתו ובוטח בו בעניני תורתו ועולמו וכו' יסתלק מעליו טורח הגלגול והסבוב בהבאת טרפו (שם ג). ומהם מצות תלויות בדברים כשימצאו מתחייבין בם וכשיפקדו יסתלקו כמצות מילה למי שאין לו בן (שם אהבת יי' ז). וכל המכות האלה היו באות באזהרה ובהתראה

ובמועד ומסתלקות כדי שיתברר כי הם בכונה מאת אלוה (הוח, הכוזרי ה סג). ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחריך (רמב"ם, יסודי התורה ה ג). וכל אלו השמות המורים על מיני תנועות בעלי חיים כולם יתואר בהם יתעלה על הדרך שאמרנו כמו שיתואר בחיים כי התנועה מקרה דבק לבעלי חיים ואין ספק כי בהסתלק הגשמות יסתלקו כל אלו (ר"ס א"ת, מו"נ א כו). וכאשר הסתלק היחס בינינו ובינו יתברך רצה לומר בינו ובין זולתו יתחייב הסתלק הדמיון גם כן (סס כו). כי כל אפשר אמנם הוא אפשר על האמת בעתיד קודם שיצא מציאות אחד משני האפשרים אבל אחר צאת מציאות מה שיצא הנה הסתלק אותו האפשר (מלות ההגיון ד).—ובדיני ממונות, נִסְתַּלֵּק מתביעה, זכות וכדומ': ואם הביא יתומים ראיה שהם השביחו נסתלקים בדמים (תלמידי ר' יהודאי גאון, הלכ' פסוקי 45). הגיע זמנו להסתלק מן השדה והיו שם זרעים שעדיין לא הגיעו להמכר (רמב"ם, שכירות ח י). אם תרצה להיות השדה שטרפה שומה לך בכל המאתים שיש לך הרי מוטב ואם לאו הילך מאתים של חובך והסתלק (הוח, מלוה ולוה יח ט). ונתפרשנו עכשיו זה מזה ונסתלקנו כל אחד ואחד ממנו מעל חבירו (ר"י ברצלוני, ספר השטרות 50). וכך אמרו לנו פלוני בן פלוני זה ופלוני בן פלוני זה מעכשיו נסתלקנו כל אחד ואחד ממנו זה מביתו וחצרו סילוק גמור מהיום ולעולם (סס 123). ועל ס"ת אין מועיל סילוק כי אי איפשר להם להסתלק שלא ישמעו קריאת הספר אלא א"כ יש להם ספר אחר (טוחו"מ, קנה' ז). באו שניהם אדוקי' בטלית ואמרו להם צאו וחלקו את דמיה יצאו וחזרו והרי היא תחת יד אחד מהם זה טוען הודה ונסתלק ממנה וזה טוען שכרתיה לו או נתגבר עלי וחטפה המע"ה (שו"ע חו"מ, קלח ח). שאם אמר בפני עדים הוו עדים שנסתלקתי אין צריך יותר שר"ל נסתלקתי כדין בקנין (סס, מלוכות קנה כט). אבל אם לא נסתלקו משמירתו הוא פטו' והם חייבים (סס נזקי, שלו ז).

—נפעי *נִסְלַק,—כמו פִּע': ואם הביא יתומים ראיי שהם השביחו וכו' שמוה כמה הוא שוה ונסלקים במעות (תלמידי ר' יהודאי גאון, הלכ' פסוקי 45). ופתר באין אלפים אבוס בר במקום שאין הבקר יסלק הבר וזו טעות גדולה (דונש, תשו' על רסע"ג 53).

*סֶלֶק[1], ש"ז, מ"ר סְלָקִים—מין ירק, כמו תרדין[2], Mangold; bette; beet: הסלקין קרים וטובים מרבים את הגוף וטובים לכל סם (אסף הרופא 33). ויעשה לו אלו השמנים עם שומן של בקר או במימות הירקות המתיכות במיץ סלקא ומיץ כרפס ומי קמומילא ודומיהם (ר"מ אלדבי, ש"א ד, כט:)

סלת[3], ממנו סֹלֶת, *סָלַת, *סַלָּת.

סֹלֶת, ש"נ, כנ' סָלְתָּהּ, מ"ר *סְלָתוֹת—הטוב והמֻבחר של קמח חטים טחון דק כעין גריסים דקים מאד, Feinmehl; fleur de farine; finest flour: ועשרן סֹלֶת בלול בשמן כתית רבע ההין (שמות כט מ). ונפש כי תקריב קרבן מנחה ליי' סֹלֶת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה (ויקרי ב א). וכי תקריב קרבן מנחה מאפה תנור סֹלֶת חלות מצת בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן (סס ד). אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן וְסֹלֶת מרבכת חלת בלולת בשמן (סס ז יב; גס ב ה; ז; ה יא; ו ח; יג; יד י; כא; כג יג; יז; כד ה) וסל מצות סֹלֶת חלת בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן ומנחתם ונסכיהם (במד' ו יה; גס ז יג וכו'; ח ח; יה ד; ו; ט; כח ה; ט; יב; יג; כ וכו'). ויהי לחם שלמה ליום אחד שלשים כר סֹלֶת וששים כר קמח (מ"א ה ב). כה אמר יי' כעת מחר סאה סֹלֶת בשקל וסאתים שערים בשקל בשער שמרון (מ"ב ז א; גס יו; יח). ותעדי זהב וכסף ומלבושך ששי[4] ומשי ורקמה סֹלֶת ודבש ושמן אכלתי[4] ותיפי במאד מאד ותצלחי למלוכה (יחזק' יו יג; גס יט; מו יד). ומהם ממנים על הכלים ועל כל כלי הקדש ועל הַסֹּלֶת

---

[1]) [בארמ' סלקא]. — [2]) [מעירובי (כח:) מוכח שתרדין חיין הם סילקא חייא, ועי' ברש"י, (ברכ' לט.) ובאור זרוע לר"י מוינא, (הלכ' שבת סי' ס) נאמר וז"ל: וסילקא היינו ירק ששמו תרדין כדאמר פ' מי שאחזו אי מריאה קאתי אית ליה תקנתא מאי תקנתי' ליתי שבעה בוני פירמא דסילקא ופירש"י קציצת תרדין, ע"כ.]

[3]) בארמ' סולתא, ובערב' שֻׁלְת a), שעורים, מין השעורים, או שעורים וחטים נקיות. באשור' סִלְתּ, מין דגן או מן קמח. סַלְאַת, טְחַן. והשאל במצרית מן השמית, עי' Burchardt, Altkanaan. Fremdw. im Agypt. No. 1172]

[4]) [כך הכתיב, והקרי שש, אכלת.]

---

a) سلت

והיין והשמן והלבונה והבשמים (דהי"א ט כט; גם כג כ).—ובתו"ם: נטף מרוטבו (של קרבן פסח) על הסולת יקמוץ את מקומו (פסחי׳ ז ב). ונפה שמוציאה את הקמח וקולטת את ה ס ו ל ת (אבות ה יח). הרי עלי מנחה יביא איזו שירצה ר׳ יהודה אומר יביא מנחת הסלת שהיא מיוחדת במנחות (מנחו׳ יג א). יהי פסת בר בארץ וכו׳ שיהיו חטים שפות זו בזו ונושרות ס ו ל ת ן בארץ ואתה בא ונוטל [ממנה] מלא פיסת זו של יד כדי פרנסתך (ספרי דברי׳ שטו). פעמים שהשאר יפה והוא תפות הא אילו סולת היתי צמוקה ועכשיו שהוא שאור יפה והיא תפוח את רואה את התפוח כילו צמק ונראית חסירה (ר"מ, ירוש׳ תרומ׳ ב ד). וכן הקנובקאות חייבות רבי יהושע בן לוי תאמר הואיל והוא עתיד להחזירה לסולתה תהא פטורה מן החלה (שם חלה א ו). מה המרקיד קמח מלמטן ו ס ו ל ת מלמעלן אף המשמר יין מלמטן ושמרין מלמעלן (ר׳ זעירה, שם יו"ט גנזי א, 302). לאחד שהוליך סאה של חטים אצל הנחתום א"ל הוציא לי ממנה קמח סולת הוצא לו ממנה קלוסקיא קמח וסולת אחת (ר׳ אלעזר בן עזריה, מד"ר שה"ש, סיר). סולת שהתליעה רובה פסולה וחיטין שהתליעו רובן פסולות (ת"ר, מנחו׳ פה:).—סֹלֶת רותחת, צוננת: אמר שמואל ב ס ו ל ת רותחת וכו׳ קא סלקא דעתך בסולת צוננת (פסח׳ עו.). לאחד שבידו סולת רותח בקש ליתנו לבנו ונתנו לעבדו (ר׳ יודן בשם ר׳ יהודה ברבי סימון, מד"ר ברא׳ לה, הוצ׳ תיאודור). — סֹלֶת נקיה: לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כ ס ו ל ת נקיה (ר׳ אלעזר, קידוש׳ סט:). — ות"ר: כל המקבל עליו לספק ס ל ת ו ת מארבע ועמדו משלש יספק מארבע (שקל׳ ד ט). פרכילי ענבים ועטרות של שבלים ויינות ושמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב על גבי המזבח אסור (ע"ז ד ב). כל הקמחין ו ה ס ל ת ו ת של בית השוקים טמאים (מכש׳ ו ב). הקמחין והסלתות מעלין זה את זה דברי ר׳ נחמיה וחכ׳ או׳ אין מעלין זה את זה (תוספת׳ תרומ׳ ו). אחת לשלשים יום משערין את הלשכה כל מי שמכר להן יינות שמנים וסלתות רצה לחזור בו בתוך שלשים יום אין שומעין לו (שם, שקל׳ ב יא) אין אוצרין בארץ ישראל דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות פירות (שם ע"ז ד א). במה מכסין ובמה אין מכסין לא בתבן ולא בקש וכו׳ ולא בקמחין ולא בסלתות וכו׳ (שם חול׳ ו יא). כך משיב רבי עקיבה את רבי ליעזר אין את מודי לי בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמחין וסלתות שהן חייבין בחלה ולא גידולי פטור הן והוא מקבל מיניה (ירוש׳, חלה ב א). מאכילין אותו סלתות וביצים כדי למסמסו (יומ׳ יח.). ותלה בה אגוזין שקדים אפרסקין ורימונים וכו׳ יינות שמנים וסלתות אסור להסתפק מהן עד מוצאי יו"ט האחרון של חג (סוכ׳ י.). חיטין ועשאן קליות הקמחין ו ה ס ל ת ו ת שלהן מותרין (ע"ז לז:) מרסנא זה היה ממרס את הסלתות ממוכן זה היה האיספקסיטין שבכולם (מד"ר אסת׳, והקרוב אליו). — ואמר הפיטן: ס ל ת ו ת ונסכים מני נחשכים אויה (אלצעותי, קינ׳). שישי כמוצא מצי את פז ולב אמצי סלתך כאז תקמצי שלמי נדריך (יונה ואיך חרבלי, ספ׳ הפזמוני׳ לד: תימני׳).—והמאמר אשר נאמר בו כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת הוא מאמר בתכלית האמת לא נרצה בכל העולם כולו השמים והארץ אלא עולם ההויה וההפסד לבד ולא נרצה בשביל חנינא בני בשבילו לבד אבל בשבילו ובשביל כל מי שהוא ממינו וזהו ס ל ת זה העולם המכוון התכליתי בו (ראב"ד, אמו"ר א ו, 24).—*ובמשמ׳ הנקי, המובחר: ומרוב היומם יתעכל המאכל והסלת שבמאכל יכנס בגידין ומהם יתקים הנפש (רזיאל י.). והיא (המרה) מונח׳ בכבד בעמקו למשוך ממנו המותר ההוא שישאר מפסולת הדם לאחר שיזונו האיברים מ ה ס ל ת שבו (ר"ת אלדבי, ש"א ד, נו.). והעצם הזה (הלוז) הוא מ ס ו ל ת טיפת הזרע והוא עקר עמידת כל עצמותיו (ר"י גיקאטיליה, שערי אורה ל.).

***סָלַת**, קל לא נמצא.

—פִּע׳, *סִלֵּת, פ"י,—עשה סֹלֶת, נִפָּה והוציא את הַסֹּלֶת מן הקמח או החטים: ונוהג בתרומה כדרך שהוא נוהג בחולין המסלת קב או קבים לסאה לא יאבד את השאר אלא יניחנו במקום המוצנע (תרומ׳ יא ה). מסלת בחיטין כל שהוא רוצ׳ ומנקב בירק כל שהוא רוצה (ירוש׳ שם יא ד). למלך שנטל סאה של חטים ונתנה לנחתום וא"ל הוצא ממנו כך וכך סולת כך וכך סובין כך וכך מורסן וסלית לי מתוכה גלוסקא אחת יפה מנופה ומעולה (ראב"ע, הנחו׳ תלוה ה). למלך שנתן לנחתום כור חטים ואמר לו הוצא לי משם עשר סאין סולת חזר ואמר לו (הוציא לי) מתוך עשר שש מתוך שש ארבע כך הקב"ה סילת את הנביאים מתוך התורה ואת הכתובים מתוך הנביאים

ושיר השירים נסלתה מכולן (הוח, מד"ז שה"ש, בובר 9). —ובסהמ"א: שכך מנהג הערביים שמסלתין הסלת ויש להן באצבעות צרורות טבעות ומכין הנפה בהן מבאן ומכאן ויורד הקמח (ערוך, ערך טרט). — ואמר הפיטן: ספק עתיק מפיגיה הפק ממתיק פגיה סלת סלת ספוגיה התאנה הנטה פגיה (חזר, יוצ' ח פסח).— ובהשאלה, נפה ונקה דבר והוציא ממנו את התמצית המובחרת: לשון השלחן ערוך מה שבירר וסילת מדעת הפוסקים ז"ל בדיני חלוגות (לבוש, נזקי שכני קנד כז). גדולת הכח היא להפשיט הצורה ולברר ולסלת הפנימי החשוב והמעולה שבה (ר"י מוסקאטו, כפולי יהודי ג, ע.). ראה לברר ולנפות ולסלת התלמוד כלו (ר' יהושע בעז, הקד' שלטי הגבורים על הרי"ף ומרדכי).

—פעי *סלת,—שסלתו אותו, רק ביני מסלת, מסלתים: ואקה מכם שנים עשר אנשים מן הברורים שבכם מן המסולתים שבכם (ספרי דברי כח).—ובסהמ"א: ויכרה משם כרה קטנה מהדברים המסולתים שבו (כתב ר' משה מין, בספר הפלוס ליש"ר מקנדיה).

—נפע', *נסלת, נסלתה,—כמו פע': כך הקב"ה סילת את הנביאים מתוך התורה ואת הכתובים מתוך הנביאים ושיר השירים נסלתה מכולן (כחב"ע, מד"ז, שה"ש, בובר 9).

*סַלָּת, ש"ז, מ"ר סלתים,—איש העשה סלת: ים נפה של סלתים[1]) טמא וכו' וחכ"א כלם טהורין חוץ מתלוי נפה של סלתין ותלוי כברת גרנות (כלים יה ג-ד). ומפני מה נפה של סלתין[2]) טמא מפני שהוא מחזירו לכלי ושל בעלי בתים טהור עד שיחזירו לכלי ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון אף של סלתין[3]) טהור (נפה) עד שיחזירו לכלי (תוספתי כס ב"מ ה ה). — ובסהמ"א: כלי עץ שהסלתים מרקדין עליו את הסלת מתטמא ושל בעלי בתים טהור (רמב"ס, כלים ה ח).

סַם, ש"ז מ"ר סמים,—מין בשם, או צמח, שריחו נאה[4]) : Spezerei ; épice ; spice ויאמר יי' אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה (שמות ל לד).—קטרת סמים: שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים (שם כה ו; גם ל ז; לה יח; לה ח; עו; כח; לט לח; מ כז). ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים לפני יי' אשר באהל מועד (ויקר' ד ז; גם יו יב). ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטרת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה (במד' ד יו). הנה אני בונה בית לשם יי' אלהי להקדיש לו להקטיר לפניו קטרת סמים וכו' (דהי"ב ב ג; גם יג יח).—ואמר בן סירא: שם יאשיהו כקטרת סמים הממלח מעשה רוקח (ב"ס גני' מט א). אל מארץ ברא שמים[1]) וגבר מבין אל ימאס בם (שם לח ד). — ובתו"ם במשמ' צמח המשמש לכתיבה: כתב בדיו בסם וכו' על שני כותלי זוית וכו' והן נהגין זה עם זה חיב (שבת יב ד). היתה כתובה (המגלה) בסם ובסקרא ובקומוס ובקנקנתום על הניר ועל הדפתרא לא יצא עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו (מגל' ב ב). בכל כותבין בדיו בסם בסקרא ובקומוס ובקנקנתום ובכל דבר של קיימא (גיטי ב ג).—ולרפואה: החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת (רבי מתיה בן חרש, יומ' ח ו). אבל אומר לו סם פלוני יפה לה סם פלוני רע לה (נדרי מח:). שש דמעות הן שלש יפות ושלש רעות של בכי ושל ושן וש"ל בית הכסא רעות של סם ושל שחוק ושל פירות יפות (אדר"נ מח). וכשעמד המלך ממשכב הצהרים אמר לשני סריסיו הנוהגים להשקותו השקוני נתנו לו סם בקיתון של זהב (פדר"א כ). בר סירא אמר אלוה העלה סמים מן הארץ בהם הרופא מרפא את המכה ובהם הרוקח מרקח את מרקחת (מד"ר ברא' י). מה סמים הללו מהן ירוקין מהן אדומים מהן שחורים מהן לבנים כך שמים פעמים ירוקין פעמים אדומים פעמים שחורים פעמים לבנים (שם ד, הוצ' תיאודו').—סם יבש: סם יבש שעל גבי מכה והכוהל שבעין הרי אלו אין חוצצין הדם (תוספתי מקוא' ו ט). אמר ר' ישמעאל בתחלה מודיעה כהן של מים המרים אומר לה בתי אומר לך המים המרים האלה דומים לסם יבש הנתן על גבי בשר חי ואין מזיקין כשהוא מוצא מכה מתחיל לחלחל (מד"ר במד' ט).—סם המות[2]), צמח הממית: אכלה סם המות או שהכישה נחש מותרת משום

---

1) [כך במדב"ם, ויש דפו' סילתין.]
2) [כך בדפוס, ובכ"י א"פ סולתין.]
3) [כך בדפוס, ובכ"י סלתון.]—4) [כך בארמ', ואולי הוא כמו האשור' שַׁם, צֶמַח. ובערבי' שַׂם a), נתן ריח. וכן אולי באשור' סַמַּת. השם שַׁם b) שאול בערבי' במשמ' ארס, סם המות, עי' פרינקל (Fremdw. 262).]

a) سم b) سم

---

1) [כך בגליון. ובפנים הכ"י: מוציא תרופות]
2) [עי' נלדיקה (Neue Beiträge 95).]

שרפה ואסורה משום סכנת נפשות (חול' ג ה). אחוות הדם המעושנת והמצוננת הלעיטה תלתית תיאה הרדפני סם המות צואת תרנגולים כשרה (תוספתי שם ג יח). כל זיעה היוצאת מהאדם סם מות הוא חוץ מזיעת הפנים (ירושי תרומ' ח ה). ניתן לו סם המות בקיתון זהב ושמע מרדכי לשונם ונכנס והגיד לאסתר ואסתר הגידה למלך בשם מרדכי (פדר"א נ).—סם חיים: אדם נותן סם לחבירו לזה יפה ולזה קשה אבל הקב"ה אינו כן נתן תורה לישראל סם חיים לכל גופו (ר' יהודה בר' חייא, עירובי' נד.). מאי דכתיב וזאת התורה אשר שם משה זכה נעשית לו סם חיים לא זכה נעשית לו סם מיתה (ריב"ל, יומ' עב:). ושמתם סם תם נמשלה תורה כסם חיים משל לאדם וכו' (ת"ר, קידושי ל:). למלך שהיה לו פרדס מסרו לארים והיו בו שתי אילנות כרוכים זה לזה בכרך אחד אחד של סם חיים ואחד של סם המות (רבי חייא, מד"ר ברא' פח). מה הדבור' הזו דובש' לבעל' ועוקצה לאחרים כך הן דברי תורה סם חיים לישראל וסם המות לאומו' העול' (שם דבר' א). אמרו רבותינו מעשה ברוכל אחד שהיה מסבב בעיירות והיה מכריז ואומר מי מבקש סם חיים וכו' (תנחו' מצורע ה, בובר).—ובסהמ"א: שכל השותה סם או כל דבר רפואה אין צריך ברכה לא לפניו ולא לאחריו (מחזי ויטרי 29). האדם ישלים חושיו כרופא הבקי בסמיו אבל יהיה כרופא הבקי אשר הוא חושב על הנוסחא ומשים מכל סם שיעור ידוע (תק' מדה"כ לרסב"ג יח). באשר יעשה הרופא החכם שמשתמש בסמים שדרכם להזיק בתועלת הגופות בסמים הממיתים וזולתם (ר"י א"ת, חו"ה, עבודה האלהים ט). ואם תמרי את עצתו ותטי לדעת היועץ השני שהוא כנגדו בכל עניני' ותשתמשי בהם באשר ייעצך תשובנה מדותיך המשובחות מגונו' כרופא הכסיל אשר ימית בסמים המועילים מפני סכלותו (שם). וכמעט אומר כי לא הלצת בעדם בתחלה אלא להטיל סם זה באחרונה (ר"ש אבן וירגא, שבט יהודה 19). וכשם שחולי הגוף שסכלו דרך הרפואה ובריאות שואלים את הרופאים ומודיעים אותם היאך רפואתם ובמה מתרפאין ומשערים דרכי רפואתם ואומרים להם התרפא בסם פלוני ואכלו מאכלות כך וכך (ר"י אבן עקנין, ספי מוסר 3 ה). אלהים יצר סמים למרפא ונפש דעת לא תקוץ בם (ב"ס, ב"ז לח ד).—ואמר הפיטן: זבד סמים שמור צרור המור (יוצ' א בפר, מחזי איטל' א קג:).

— ואמר המשורר: ורקמת גלמים ורקח וסמים בגאונך (ר"י אבן גיאת, קינה, שער השיר 20). בסם לבך תרפא חלי לבך ועיניך ובלשון מעשה אשר דבר לשונך (ר"ב הנגיד, ב"מ 97). והנה צפון תעיר סמיה ותימן תביא בשמיה (רמב"ע, לנגיר דנוש, בודלי). לשוטט על אנשים ולשאול בהם אנושים להראותם רקחים וסמים ומיני עשבים ובשמים (ר"י בן זבארה, שעשוע' י כח). חיים בטוב טעמה ואור שמש בזיו לחיה והמור מרקחות סמיה (ר"י חריזי, תחכמו' כז).—סם המות: באפרזתא כלומר סם המות דבהמה דלא חזי לבהמה (רגמ"ה, ב"ב כ.). ויהי אחרי הדברים האלה אשר עשה אלכסנדר ואשר ראה אז חשב בלבו אנטיפטרוס שר צבאו להמית אלכסנדר במשקה סם המות ויקח אנטיפטור את סם המות בבבל וישימהו בכלי עופרת כי מרוב חוזק הסם לא היה יכול להשימו בכלי נחשת וכו' כי בקש הסם יותר חזק שהיה אפשרי אצלו (יוסיפון קי). ואז בא אנטיגנוס בן אריסתובלס הקט' לפני קיסר ויבך ויספר לו על אביו אשר השקוהו הבירי פומפיו' אנשי ירושלם סם מות בעצת הורקנוס (שם קלט). ושלחו לו (לאנטיפטר) כלי אחד קטן מלא סם המות להשקות את המלך (שם קלא). שתיית סם המות טוב מן הדאגה (ר"י א"ת, מבחר הפנינים לרסב"ג 18). יערה בתבל הלכה בסמי מות מסוכה ואם מתקה ראשונה מרה תהיה באחרונה (ר"י אבן גיאת, מה יתרון לאדם, שער השיר 22). כי את כמו גנה וסם מות פריך (ר"י חריזי, הענק ו). סמנים מנגדים סמי המות במזג כמו החלתית המנגדת לארס העקרב בסגולה (קאנון 7 ו ג א). בסמי מות כי יתערבו במטעמי אכל יחניקו טועמיהם ולמר נהפך המתק (שלום הכהן, כיר דוד 51). רק פה ושם נשא ראשו צמח כמין הברקנים מצבע צהוב כהה עם נקודות שחורות הידוע בשם צמח סם המות (גוטלובר, ממלכים של פרנקל 47).—סמי התשובה: מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו מידו היה זה החולי ובידו רפואתו אם רצה לחיות מחליו והם סמי התשובה אספם ברעיון ושהקם במדוך הנחמה וכובר אותם בכברות החכמה ומחברם בחבש התבונה ושותה אותם (ר"י אבן עקנין, ספי מוסר 3 נז).—סַם הָעִטּוּשׁ: בקשה אותי בקול נעים לאכול מיני מתיקה מסוגים אשר יקראו המצריים בשם „מאגוע" הנעשה מתערובות הלב שומשמין וכו' סם העיטוש (ניעססוואורץ) ועשבים נותני ריח (גוטלובר, ממלכים של פרינקל 41).

סמא[1], ממנו *סָמָא, *סָמָה, *סוּמָא, *סִמּוּי, *סִמְיוֹן, *סַמְיוּת.

***סָמָא**, סָמָה,—פ״ע, היה עִוֵּר, נעשה עִוֵּר, blind sein, werden; être, devenir aveugle; to be, become blind; רק בִּנְי׳ פעוּ׳, סָמוּי, סְמוּיָה, סְמוּיוֹת: ר׳ יוסי אומר אפילו רגלו קטועה ועינו סמויה[2]) לא ישחטו אלא על מומחה (תוספתּ׳ ערכ׳ ד ב). הרי שהיתה עינו סמויה וחטטה עבד יוצא בהן לחירות (ר׳ ששת, קידוש׳ כד:). —ובהשאלה, עין סְמוּיָה, שאינה רואה: בוא וראה כמה סמויות[3]) עיניהם של מלוי רבית (ר׳ יוסי, תוספת׳ ב״מ ו יז). בא וראה כמה סמויות עיניהן של מקבלי שוחד (ר׳ אבהו, כתוב׳ קה.). — ודבר סָמוּי מן העין, מכֻסה, שאינו נראה: שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין (תענ׳ ח:).

—פִּע׳, *סִמֵּא, סימא, סִמָּה, סִמְּתָה, בכנ׳ סִמְּאָהּ, סִמְיָה, סימיה, סִמִּיתִי, סִמִּית, מְסַמֵּא, סַמֵּא, לְסַמּוֹת, יְסַמֵּא, —עשה שיהיה עִוֵּר, blenden; aveugler; to make blind: אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד בין ער בין ישן סימא את עין חבירו ושבר את הכלים משלם נזק שלם (ב״ק ב ו). שורו שסימא את עין עבדו והפיל את שנו פטור והוא שסימא את עין עבדו והפיל את שנו חיב (שם ג י). האומר סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי חייב (שם ח ז). אמר לו עבדו הפלת את שני וסימית את עיני והוא אומר לא הפלתי ולא סימיתי משביעך אני ואמר אמן פטור (שבוע׳ ה ה). היה רבו רופא ואמ׳ לו רפא לי את עיני זו וסמאה שן זו ועקרה סיחק בו יצא בן הורין (תוספת׳ ב״ק ט כה). היתה עינו כיהה וסמאה שינו נדדה ועקרה וכו׳ (שם כז). האומר סמא את עיני שמזקתני קטע את ידי שמזקתני פטור (שם לב). הפיל שתי שיניו באחת סימא שני עיניו באחת הרי זה יוצא בן חורין ואינו נוטל כלום (מכי׳ משפטי׳ ט). טפח כנגד עינו וסימייה כנגד אזנו וחרשה לא יצא לחירו׳ (ירוש׳ כלא׳ ח ג). שאם היה סומא וסימא[4]) את עינו קיטע וקטע את ידו האיך זה מקיים ועשיתם לו כא׳ זמם (שם ב״ק ח א). אמרה לו (אשת פוטיפר ליוסף) הריני חובשתך בבית האסורין אמר לה ה׳ מתיר אסורים וכו׳ הריני מסמא את עיניך ה׳ פוקח עורים (יומ׳ לה:). על שפת ירדן עמדה (הצרעה) וזרקה בהן מרה וסימתה עיניהן מלמעלה וסירסתן מלמטה (ר״ש בן לקיש, סוט׳ לו.). הרי שהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה פטור (ר״א, קידוש׳ כד:). יכול סימא את עינו מסמא את עינו קטע את ידו מקטע את ידו וכו׳ ת״ל מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין (ב״ק פג:). מפני מה אמרו מים אחרונים חובה שמלח סדומית יש שמסמא את העינים (חול׳ קה:). — פילוסופוס אחד שאל את רבי הושיעה אמר לו אם חביבה הוא המילה מפני מה לא נתנה לאדם הראשון אמר לו מפני מה אותו האיש מגלח פאת ראשו ומניח את פאת זקנו אמר ליה מפני שגדל עמו בשטות א״ל אם כן יסמא את עינו ויקטע את ידיו וישבר את רגליו על ידי שגדלו עמו בשטות (מד״ר ברא׳ יא). לא באו להזדווג אלא לתוך גלגל עינו של עולם עין שעשתה מדת הדין בעולם הם מבקשים לסמותה (רבי אחא, שם מב).—סַמֵּא זרוע של פלוני: אמ׳ נתפלא רוגזיה לבן כוזיבא יהב ליה חד בעיט׳ ברגליה וקטליה יצאת בת קול ואמרי חוי רועי האליל עוזבי הצאן חרב על זרועו ועל עין ימינו אמרה לו אתה סימית זרוען של ישראל סימית עין ימינן (שם איכ׳, בלע ״״). —עשה את עצמו כאלו היה סומא: המסמא את עינו והמצבה את כריסו והמקפח את שוקיו אין נפטר מן העולם עד שיחלה בך (תוספת׳ פאה ד יד).—ובהשאלה, סַמֵּא את עיניו, שלא יראה את האמת: מה עשה (יעקב) עמד ושלח (לעשו) דורון כדי לסמות את עיניו שנא׳ כי השוחד יעור עיני חכמים (מד״ר ברא׳ עה). — :בספה״א: ועוד אכתוב דרך האמת בהלכות קוסם ומנחש לסתום פי הוברי שמים המסמים עינים כי רואים והאמת אינם יודעים (כ״ידה לדרך א לא).

—נִפְעַ׳, *נִסְמָא, נִסְמֵת, נסמית.—שסמאו אותו: או הטיט נכנס בעינו והוא נסמא והיו בעלי מומין כיון שבאו למדבר סיני א׳ האלהים כך היא כבודה של תורה שאתן אותה לדור בעלי מומין (ר׳ תנחומא ברי אבא, מד״ר במד׳ ז). —ונִסְמֵית עינו: גבני יונה שעבר זמנן שיבש

---

[1]) [כך בארמ׳, ובאשו׳ סַמּוּ, עִוֵּר, סִמֵּא, עִוָּרוֹן.]

[2]) [בכ״י א״פ סמויה].

[3]) [בירוש׳ (שם ו יג), הגרסה׳ סמיות].

[4]) [בכ״י גנ׳ הגרסה: סומה וסמה.]

גפה ושנסמית עינה וכו' מטמאה בבית הבליעה (זבח' ז ה). מי שנסמית אחת מעיניו אינו רשאי לדון (תוספת' נגעי' א ז). בכור שנסמית עינו ושנקטעה ידו ושנשתברה רגלו הרי זה ישחוט ע"פ ג' (בכור' לו:). למלך שהמלך ובני עמו בדרך ומהלכים בקרוניא עד שהגיע למקום צר ונהפכה קרון שלו על בנו נסמת עינו נקטעה רגלו (ספרי דבר' כו).—ובסהמ"א: ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם (והזהיר, ויקרא קא.). אם הנחבל אומר נחרשתי או נסמית עיני ואיני רואה ואיני שומע אינו נאמן שאין אנו מכירים הדבר ושמא יערים ואינו נוטל הנזק עד שיבדק (שו"ע חו"מ, הובל תכ כג). נסמית בדוק שבעין (רעמב"ט, ב"מ ו ג).

—פעי', *סַמֵּא, סִמֵּה, יְסַמֵּא, יסומו—כמו נפע': הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי עיני שלא חסו על עיניך יסומו ידיו שלא חסו על ידיך יתגדמו (כתוס א"ס נס ז, תעני' כא.).

—התפ', נתפ', *הִסְתַּמֵּא, נִסְתַּמֵּא, מִסְתַּמֵּא,—נעשה סומא ועִוֵּר: פיקח ונתחרש וחזר ונתפקח נסתמא וחזר ונתפתחה שפוי ונשטתה וחזר ונשתפה כשר (תוספת' סנה' ה ד). היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו פיקח ונתחרש פיתח ונסתמא שפוי ונשתטה פסול (ב"ב קכח.) ומפני מה מי עינים מלוחין שבזמן שאדם בוכה על המת בכל שעה מיד מסתמא אלא על שהן מלוחין פוסק ואינו בוכה (תנח' חקת א). —ובסהמ"א: שמעשה היה בשפחה אחת שהיתה למר שמואל מרדה עינה בשבת צעקה ולא השגיחו בה נסתמא עינה יצא מר שמואל ודרש עין שמרדה מותר לכחלה בשבת (והזהיר שמות יז:).

*סַמָּאֵל[1]).—שם מלאך רע, השטן: היא מוצאת היא מיתוצאת מיבעיא ליה א"ר אלעזר לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל וריחקן בא גבריאל וקרבן[2]) (סוט' י:). בא לו סמאל אצל אבינו אברהם אמר ליה סבא סבא איבדת לבך (מדר' ברא"ש כו). למה מיכאל וסמאל דומין לסניגור וקטיגור וכו' כך מיכאל וסמאל עומדים לפני השכינה והשטן מקטרג ומיכאל מלמד זכותן של ישראל (שם שמות יח). בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג אותן (ר' חמא בר' חנינא, שם כא). אמרו ישראל לפני הקב"ה אם תחנה עלי מחנה של סמאל לא יירא לבי שהבטחתני בזאת יבא אהרן אל הקדש (שם ויקרא כא). מלאך סמאל הרשע ראש כל השטנים הוא וכו' אין לך רשע בכל השטנים כולן כסמאל ואין לך צדיק בכל הנביאים כמשה (שם דבר' יא). ואחר כך אמר לסמאל הרשע צא והבא נשמה של משה (שם). וטרם שהראה סמאל את עצמו למשה היה משה יודע שבא סמאל וכיון שראה סמאל את משה אחזתו רעדה וחיל כיולדה ולא מצא פתחון פה לדבר עם משה וכו' (שם). א"ל הקב"ה לסמאל בא והבא נשמתו של משה מיד שלף חרבו מתערו ועמד על משה מיד קצף עליו משה ונטל את המטה בידו שחקוק בו שם המפורש ופגע בו בסמאל בכל כחו עד שנס מלפניו וכו' (שם). והיה סמאל השר הגדול שבשמים וחיות ושרפים משש כנפים וסמאל משתים עשרה כנפים לקח את הכת שלו וירדו וכו' והיתה התורה צווחת ואומרת סמאל עכשיו נברא העולם ועת למרוד במקו' (פדר"א יג). והפיל את סמאל ואת הכת שלו ממקום קדושתן מן השמים (שם יד) ולמה נקרא שמו פליט לפי שבשעה שהפיל הקב"ה את סמאל וכת שלו ממקום קדושתם אחז בכנפו של מיכאל להורידו ולהפילו ופלטו הקב"ה מידו לפיכך נקרא שמו פליט (שם כו). אותו האיל שנברא בין השמשות היה רץ ובא להתקרב תחת יצחק והיה סמאל עומד ומשטה אותו כדי לבטל קרבנו של אברהם אבינו (ר' זכריה, כס לא). וכשבא אברהם מהר המוריה חרה אפו של סמאל שראה שלא עלתה בידו תאות לבו לבטל קרבנו של אברהם (שם לג). לא יבריחנו בן קשת זה סמא"ל שמקטרג וזורק חצים לישראל וישהק לרעש כידון זה לילית הרשעה אחריו יאיר נתיב מלמד שסמאל ושבעים שריו אין נהנין מאור של מעלה אלא מאחוריו של מטטרון וכו' הוא מלך על כל בני שחץ הם סמא"ל וגו' שריו שהם שחיצים ויהירים (מסכת אצילות). עשרה נכתבו ונתנו לסמא"ל שר של רומי (בריתא מפרקי מרכבה). אמר לו הקב"ה למיכאל נשתתקתה ואני אלמד סניגוריא על בני וכל מעשיו של סמאל לא יועילו (ספר אליה' ופרקי משיח, ביהמ"ד ליינק ג). וכיון שראה ר' נחוניא בן הקנה גזירה זו של

1) [גזרו אותו מן סַם, ארס וסם המות, בחבור עם אֵל, עי' Schwab, Angélogie 199, אבל זה דרוש. ויש סוברים שהוא כמו שמאל, ראש סטרא דסמאלא; או ארץ הצפון מקום מושב של האלים (ישעי' יד יג) ואח"כ של השדים. ובין הארמיים המאוחרים היה אל בשם שמאל, עי' לידזברי (ZAW., 22, 335).]

2) [דרשו מוצאת מן מצא, עי' רש"י (שם).]

מעלה ונתנו לסמאל שרה של רומי לומר לך והכחד מאבירי ישראל כל נחת טוב (היכלי רבתי שם).—ובסהמ"א: ועל זה יסדו אמונתם ופרשו בו הפרשה שנאמרה על סנחריב ואמרו שסמאל נקרא הילל בן שחר (כ"י בר' אבעולי, מלמד התלמידים, קפב:). ובדרך זה פשטה האמונה במציאות השדים הם סמאל וכת שלו (שם). ולדברי התועים שהוא (השעיר לעזאזל) שחד לסמאל שר השדים הנה הכתוב אומר ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים (ר"א הקראי, ספר ג"ע, קא:.) ואז מלאך סמאל ראש כל השטנים באותה השעה היה מצפה למיתתו של משה לחטוף נשמתו כשטנים (כ"י הדסי, אשה"כ שקד, עלינו). שאלו תלמידוי עובדא היכי הוה אמר להם סמאל הרשע קשר עם כל צבאות מעלה על רבו (המעתי לספ' הבהיר, סוף זהר ברא' רק"ג:). ומאדים משמש בשעה ראשונה של ליל שבת ומלאך שלו סמאל שמו וזהו מלאך רע (פי' מעריב של שבת ופיוטה, אבודרהם כד:). ויהי כאשר נברא האדם ויפח באפיו נשמת רוח חיים וברא ממנו זוגו ויצו המלאכים אשר היו בארץ להאמין לו ויכנעו אליו במצות השם זולתי סמא"ל (ר' קלוניתי, בע"ח ג ב, יג:). ויהי ברית ושלום ביניהם זמן ארוך אבל כל מה שיזכרו בני האד' מערמת סמא"ל אובלי"ס המקולל והבגידה אשר עשה אל אביה' ימלאו לבותיה' חמה ושנאה על בני השדים (שם יד:). ובעבור זה נכתב כל הספור ההוא שקרה לאדם עם הנחש וחוה כדי שיהיה לו רמז על מה שיקרה לו בעולם הזה שהנחש הנקרא בלשון רבותינו ז"ל סמאל הוא יצר הרע המטריד את האדם באמצעות האשה מהשיג שלמותו (כ"י אלנו, העקרי א יא). וראוי לך לבלתי תשכח השנאה הקדמונית מהנחש אשר סבב העדר החיים באמצעות חוה ניזוק האדם ולפי שהוא רע סוגי נחלק למינים רבים אתאר אותם אליך יען תזהר מאד כי סמאל רוכב והוא כדמות גמל כל ימי הגמל האדם והוא ישוף עקב (נרבוני תו"מ, בקמי מות, כ"י ביהמ"ד שכתר). כי האשה סבת העדר הקניינים היא מרכב סמאל מלך השטנים (עמגו', מסגי א). כי שבעת ימים קודם ראיית הלבנה מדת תחמים עורכת מלחמ' עם סמאל וחייליו (רמ"ע מפאנו, אמרי טהורי, אם כל חי, א יט). ששר המדברות והחרבות הוא מאדים ומה שאמר תדע סודו והוא שהיו עושים אותו לשר מאדים שהוא סמאל (רי"ז, תולדות יצחק, פט:). המלאכים שפגעו בו האחד היה מיכאל שר שלו והאחד סמאל שרו של עשו ובשביל כך ויירא יעקב שכשם שמיכאל בא לעזרו כך סמאל בא לעזור לעשו (חזקוני, בראשי לב ז). כי כמה מחבלים רוצים לחבל כעין סמאל ותגי נעור ולילית הבאים מחוץ (דין עיר הנדחת, ספי הקנה, יא.). מה עשה סמאל הרשע הלך ונגע באילן והיה באילן צווח ואומר אל תבואני רגל גאוה ויד רשעים אל תנידני רשע אל תגע בי (הרקנטי, בראש' יג.). וכשירד סמאל משמי מרום ראה מעלתו של אדם ומלאכי השרת משמשין לפניו בהופתו וירע לפניו (שם טו.). כך הנחש כל מעשים שעשה וכל דברים שדבר לא דיבר אלא מרעתו סמאל עליו הכתוב אומר ברעתו ידחה רשע (שם טו::). ובפרקי ר"א הגדול ז"ל אמר רבי זכריה אמר סמאל לפני הקב"ה רבונו של עולם על כל אומות העולם נתת לי רשות ועל ישראל אי אתה נותן לי רשות וכו' ושים לבך בשם סמא"ל כי הוא ממונה על פשע והטאת והרהורים רעים והצבע שלו אדם (שם ב, כד::). ולפי הנראה לי מספר הזהר אשר אין כוונת השילוח לסמא"ל רק למ"ה אשר משם מקבל שפע סמא"ל (שם כה.). וכן נמצא בשמוש הגאונים והקדמונים כי סמא"ל ולילית הם מודווגים ונקרא השך ואפלה (רמ"ע, ספ' האמונות ה ב, כג:). וכבר כתבתי איך מוסכם כי סמאל הוא מלאכו של יום שלישי (שם ו י, עא:). סמאל הוא שר גדול בשמים ולו י"ב כנפים רמז לי"ב צורות כוללות (שם). מה עשה סמאל לקח כתו וירד וראה כל הבריות בעולמו ולא מצא בהם חכם להרע (שם). צדקיאל על רקיע צדק סמאל על רקיע מאדים (כ"י מפיסא, מנחי קנא' 34). וענין העזאזל לעד כי ידוע שכמו נפש גלגל מאדים שהוא מלאך סמאל שרו של עשו והנה לא נקריב הקרבן אליו רק לה' ית' (שם 50). אמרו ג"כ על הנחש שהיה סמא"ל לרוכב עליו והוא היה המסית (ר' דוד מנוקא, זכות אדם, הולי בריל 14). וסמאל אשר רוכב בנחש (בתי הנפש והלחשים שער ג', כ"י פריז). וזהו מה שהבין המורה בשני פ' ל"ו ממדרש חז"ל שהנחש היה כשעור גמל ורוכבו שהיה סמאל הוא אשר השיא את חוה שרמוז בזה כי הכח המתעורר המכונה נחש ושיעור קומתו גדול מאד רוכבו הוא הדמיון המכונה סמאל (כ"י מוסקאטו, קול יהודה להכוזרי ג ה, ה:). וידע גם כן הבי"ת כמה גדול כחן של ישראל ביום זה לעמוד על נפשם ולהשיב אחור מחשבת אויב ועל ידי כן ביום הזה

יאברו עשתנותיו של סמאל ותקהינה שניו בהיותו מוכרח לענות אמן אחר שלמותן של ישראל (הזה, כפול׳ יהודה כ, כג::). ועל כונה זו בארו ז״ל במדרש רות באורים כבדו ה׳ על יצה״ר שהוא כעין זכר ונקבה כנגד סמאל ולילית בת זוגתו וראוי לאדם שיכבד בהם את קונו (שם לו, לט:). סמאל לא ידעו׳ עיט תר׳ דלא חכימי סמאל דפרה היך עופא וכן אמרו תנו שוחד לסמאל ביום הכפורים (מלון למה דוד, ככריות קכ.). ואז יפיל הקב״ה את סמאל למטה שהוא שרו של אדום (אבקת רוכל, יח:). ומה שאמר באדום אם תגביה כנשר לפי שיש לו שר הנק׳ סמאל והוא נותן הכח לשעירים והנפש לגלגל מאדים (גיקאטיליה, שערי אורה, כג.). וראש כל הכחות הרעות הוא סמאל ואלו כלם בעלי קטטה ומשטמה (שם כג.). וסמאל שהיה בשמים ונתגאה ומרד בבוראו השליכו הקב״ה לארץ (ר׳ אליהו, שבט מוסר ג). ובהיות שלא כל אדם מתעורר לעשות תשובה בראות עצמו בריא אולם רק בבא ימי הזקנה ורוב׳ עד דכדוכה של מות וכיון שנשתרשו כל חייהם בהבלי הזמן בעצת המסית סמאל הרשע הוא יצר הרע בעת יציאת נשמתו מפתהו שיכפר בקונו וינצל (שם כז). ואתה בני שמע מה עושים בני השחיט׳ לוקחי׳ הסכין ביד רמה ועומדי׳ על הבהמה בקומה וקיפה והבהמ׳ סוטה ובוכה ומוסרה עצמה כי אין כח בידה ואותו אכזרי אינו מביט בכפיי׳ הבהמה אבל הוא מביט בנשים ובהדיוטים ראוני שאני הרב הגדול שקול אני כסמאל הלוקח נפשות ואח״כ רואה המנות הנתונות לו ובוגנע זנבו ושמח בהם ואשתו מקבלתם בסבר פנים יפות ומתיהרת בשכנות ראו מעלתינו ומעלת הרב הגדול סמאל (שם לו). והמלך השפל הוא סמאל הרשע דמרד ברבו ועליו נאמר לא תשתחוה לאל אחר דא סמאל כדאיתא בזוהר המפתה לאדם למרוד במלך האמת ויתחבר עמו והוא רשע וטוב לו דכיון שפירש מהקדוש ב״ה ומתחבר עם סמאל (שם נג). ותחת מרכבה זאת כנגד עולם היצירה יש לה מרכבה שנית והיא כמין התיכה מרובעת ושולט עליה כח הקליפה ואשמדאי יוצא ממנו ותחת החתיכה כלפי סופה יש עקרב ושתי צורות תחתיה ועליהן סמאל שנותן בהם רוח דוגמת הקדוש׳ וצורת הימין יש אסימון רוכב על נעמה (ר״נ בר׳ יעקב אלחנן, עמק המלך, שער תקוני התשובה ו). והתנין העור הזה עושה שושבינות בין סמאל ולילית כי התנין שבים אין לו עינים (שם, שער קרית ארבע יג). וכל התחתונים והעליונים השמאליים כלם תחת ממשלת סמאל מלך מלכוון (שם עז). ס״ר היו מכבים אש של גיהנם והוא היה צועק שסר הסרירות מהשוק של הוד שקלקל סמאל שנ׳ ותקע כף ירך יעקב ונמתק השוק (שם לג). ביום רעה ראה שלא יתפוס אותך המקטרג אשמדאי שיש לו רשות לקטרג ביום שני וסמאל ביום חמישי (שם קכו). ביום ההוא יפקוד יי׳ בחרבו הקשה על לויתן נחש בריח זה סמאל ועל לויתן נחש עקלתן זהו לילית (שם קכח). ומי שהוא בקי בעניינים אלו דבריו יעידון ויגידון שהוא אמת כאשר כתבתי ועל כל פנים יש להם מום אחד ועל זה נאמר נמשל כבהמות נדמו והראיה סמאל נראה כשור למעל׳ או כחזיר (שם, שער רישא דזעיר אנפין יח). וגמ׳ ענבימו ענבי רוש ונאמר חמת תנינם יינם וראש פתנים אכזר שהוא השור שהוא סמאל והם אכלו ושתו מן הענבים ומן היין הזה ונפלו ברשתו ונגזרה עליהם מר המות (שם כה). וכנגדו מבחוץ מצד שמאל סמאל ובידו כל שמות הכישוף של אדם בליעל (שם, שער כולם היכילה א). ותחת החתיכה כלפי סופה יש עקרב ושתי צורות תחתיה ועליהן סמאל הרשע שנותן בהם רוח דוגמת הקדושה (שם, שער הקליפות). וכללות כל הס״א כולה נקרא אדם בליעל וכללות הפרצופים שבהם נקרא סמא״ל וחו״א שבהם נקרא ג״ב סמא״ל (רמח״ל, פתחי חכמה ג, יז:).

סְמָדַר[1], ש״ז. גרגרי הענבים הצומחים אחרי שפורחה הגפן: התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח (שה״ש ב יג). אחזו לנו שעלים שעלים קטנים מחבלים כרמים וכרמינו סמדר (שם יה). נשכימה

---

[1]) [כך בארמ׳. ולא נודע מקורו ופרושו בדיוק. מנחם פרש ענין פרח ונצה הם, ע״כ. וכן ריב״ג, וז״ל: הוא פרח הגפן ותרגום ובוסר גומל יהיה נצה ובוסרא מיניה סמדר ואם כן ענין סמדר ונצה אחד על דעת בעל התרגום והוא תחלת מה שיוציא הכרם וכו׳ והוא קודם לבוסר שתחלת הוצאת הגפן פירותיה תוציא סמדר וסמדר כיון שגדל עשרים יום נעשה בוסר. וזה ראיה גדולה על סמדר שסמדר הוא פרח הכרם ובלשון הערב פקאח a) (וכד׳לכ תשמי אלערב נואר אלכרם פקאחא a). וכן ראב״ע (שה״ש ב יח). וכן הרמב״ם (ע״ל׳ א ז), וז״ל: הוא הפרח שממנו יהיה הפרי, ע״כ. ורש״י

a) فقّاح، فقاحا

לכרמים נראה אם פרחה הגפן פתח הַסְּמָדַר הנצו הרמונים (שם ז יג).— ובתלמ׳: העלים והלולבים ומי גפנים והסמדר מותרין בערלה וברבעי ובנזיר ואסורים באשרה רבי יוסי אומר הסמדר אסור מפני שהוא פרי (ערל׳ א ז). בשלשה פרקים בודקין את היין בקדים של מוצאי החג ובהוצאת סמדר ובשעת כניסת מים בבוסר (גיטי׳ ג ח). פריו פרט לעלים ולולבים ולמי גפנים ולמי סמדר[1]) או יכול שאני מוציא את ענקוקלות והבוסר ת״ל פריו פריו (ירוש׳ג, ספרא קדוש׳, פרש׳ ג). המבכיר[2]) כרמו של חבירו סמדר רואין אותו כמה היתה יפה קודם לכן וכמה היא יפה לאחר מכאן (ב״ק נח:). אכלה סמדר רבי יהושע אומר רואין אותן כאילו הן ענבים עומדות ליבצר (שם נט.). אבל אכלה סמדר פגים או בוסר רואין אותן כאילו ענבים עומדות ליבצר (שם). מעשה באי שזרע כרמו של חבירו סמדר ובא מעשה לפני חכמים ואסרו את הזרעים והתירו את הגפנים (מנח׳ טו:).—ובסהמ״א: סמדר פתח וריח נתנו גפנים ומיר הגיע לעם לבם מענים (גנזי שכט׳ ג, דודסון 28). סמדר לעולם פתח הנראה כציין המפתח אשר על מצח אהרן (מנחם בן סרוק, אגרי, ספי תשו׳ תלמידי מנחם ודונש XXIV). סמדר בגפנים כפגה בתאנים והמה ראשונים בראשית בכורים (תשו׳ דונש 88). ואין עמי לבד שותה בלב טוב עלי נצת סמדר לח ושקד (ר״ש הנגיד, ידידי קום). לקה נא משרוקיו הסמדר ועוד תאכל ענבים מנטעים ועוד תשתה עסים רמון ותשכב במטות שן ומקלעת פקעים (הוא, דבריך בתוך לבי כנועים). והנצה גנת סמדר יוצאי ירך יעקב שבעים נפש (ראב״ע, אספרה בעד).—ובכנ׳: רמוניה הנצו וסמדרה פתחה נכונו שדיה ושערה צמחה (אתי מלבנון, יולי שס״ג). פרחי גפני אכלה האש פתוחי סמדרי מהרו להתבאש (אני הכרס, אילת השחר יום ו, כג.).— ומ״ר: אל נא סמדריה הניצות במרין (הוש״ר לסדר אל כא יום זה).— ומ״ר קמי: רבך סעדיה בא מיפיפיה אל ארץ דשא אבזריה להטעות שוגים ולחבל סמדרי פוריה כזאת עשה בן צרעה (יפת בן רב עלי הלוי, לקו״ק לפינסקר כספח׳ 23). הן יחתף עצו עין החיים טרם אחזה בסנסיניו ועד לא הנצו סמדרי שנותיו עודנו באבו יקטף (שלמה אולייריו, אגר׳ אילת אהב׳, ו.).—מיין סְמָדַר: ולכן אמאטו לוסיטאנו נתן להולה שהקיא מרה ירוקה מפיו ונתעלף בתחילת הקדחת להם במיין סמדר (ר״י להלון, אולה״ה, הקירה יג, טו::).

*סִמּוּי, סימוי, ש״ז, שה״ש מן סִמֵּא,—עִוֵּר, Blendung; aveuglement; making blind, סִמּוּי עינים: אי זה נקם שאינו בברית רבי עזריה ור׳ אחא בשם רבי יוחנן אמר זה סימוי עינים שסימו את עיני מלך יהודה (מד״ר ויקר׳ ו). ונתתיו בראשו ושאר כל הגוף לא לקה רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן זה סימוי עינים שהוא תלוי בראשו (שם). — ובסהמ״א: יש נקם שאינו בברית כדרך שאר נקמות וזהו סמוי עיניו [העינים] של צדקיהו (רש״י, ויקר׳ כו כה). שהרמאי עושה רמאות לחבירו הוא מסמא את עיניו עד שאינו רואה את הרמאות וכו׳ שאלמלא היה יכול לשמור עצמו מן הרמאות לא היה יכול לרמות אותו ובודאי סימוי עינים יש בדבר (ר״כ בר״י אלהכן, עמק המלך, שער רישא דזעיר אנפין כח).

*סָמוֹךְ, רק מ״ר סְמוֹכוֹת, ב״ז, — משען ומסעד, כעין עמוד לתמוך דבר, Stütze; appui; support: אמרו אחת לאלף ותרנ״ו שנה הרקיע תתמוטט אלא בואו נעשה לנו סמוכות אחד מצפון ואחד מדרום (ר׳ יוסי בן זימרא, מד״ר ברא׳ לח, הול׳ תיחודי).—ובסהמ״א: וזה אמר איפה היית כלומר האם שם היית וראית לה סמוכות קיימים בטבע כלומר כי תלויה היא במאמר (אלשיך, איוב לח ד).—וגם *סְמוֹכִין: תנור שבא מחותך מבית האומן ועשה לו סמוכין שמקבצין אותו להיות כאחד ונתנם עליו והוא טהור ונטמא כשיסיר את הסומכין אותו יטהר (רמב״ם, כלים טז ד). —סְמוֹכוֹת המטה: וסמוכות המטה וטפוס של תפלה ואמום של עושי סותות הרי אלו טהורים (כלים יו ז). —ובפרט סְמוֹכוֹת של קִטֵּעַ בשתי רגליו, כעין דפוס

(ברכ׳ לו:), מפרש וז״ל: ענבים כיון שנפל הפרח וכל גרגיר נראה לעצמו קרוי סמדר, ע״כ. וכן (ב״ק כג.) וז״ל: סמדר ענבים דקין בהתחלתן לאחר שפרחו, ע״כ. ועי׳ גם בפרושו (פסח׳ כב:, גיטי׳ לא., ברכש׳ מ י). וכך ענ״ם, לקו״ק ריא, וז״ל: סמדר סמנדר והוא שם לאשכלות ענבים היוצאים ראשונה מן הגפנים (סמנדר והו אסם אלענאקיד פי אבתדי כרוגהא מן אלכרם), ע״כ. וכך רד״ק בשרשיו, וז״ל: הסמדר הוא הענבים הדקים לאחר שפרחו מיד שנכרים הענבים אבל אינם גמורים עדיין וכשהם גמורים שהם כפול הלבן קודם בישולם יקראו בוסר ולאחר בישולם יקראו ענבים, ע״כ. ואין ספק שזו היא הכונה בתלמוד.]

[1]) [ברמב״ם (ערלה א ז) הגרסה וסמדר.]

[2]) [הערוך (ערך כבד 2). גורס המכבד. וריב״ג ערך סמדר גורס המפסיד]

של עור שנותן על שוקיו להגן עליהם כשהוא מתהלך[1]): הקטע יוצא בקב שלו וכו' סמוכות שלו טמאין מדרס וכו' כסא וסמוכות שלו טמאין מדרס (שבת ו ח). — ובסהמ"א: שאינו יכול ללכת אלא בסמוכות (ר"ג על הרי"ף, ד"ה ת"ר אין הסומא, ביל' יד.).

*סָמוּךְ[2]), — א) ת"ז וגם תה"פ, נק' סְמוּכָה, מ"ר סְמוּכִים, סְמוּכוֹת, —קרוב, nahe; proche; near: מי שישב בדרך ועמד וראה והרי הוא סמוך לעיר (הואיל) ולא היתה כונתו לכך לא יכנס (ר' מאיר, עירובי' ד ד). מי שהיה כתלו סמוך לגינת חבירו ונפל ואמר לו פנה את אבניך אמר לו הגיעוך אין שומעין לו (ב"מ י ה). לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חברו (ב"ב ב א). וכל העירות הסמוכות לשם מתכנסות לשם כדי שיהא נקצר בעסק גדול (מנחי' י ג). והשחור וזוג של ספרים שנחלקו הרי אלו טמאין רבי יוסי אומר הסמוך ליד טמא והסמוך לראש טהור (כלים יג א). הקונה שדה בסוריא סמוכה לארץ ישראל אם יכול להכנס לה בטהרה טהורה וחייבת במעשרות ובשביעית (אהל' יח ז). לזה חצר סמוכה לכן ולזה חצר סמוכה לכאן זה סמוך לחצירו וזה סמוך לחצרו (תוספת' ב"מ יא ט). תמן אמרין כל הקודם למקרא קודם לברכה :כל הסמוך לארץ קודם לכל (ירוש' ברכ' ו ד). כל הניטל בחוץ להנתן בפנים ניטל מן הסמוך לפנים וכל היוצא מבפנים להינתן בחוץ ניתן על הסמוך בפנים (ספרא, אחרי ג). שתי שדות זו על גבי זו העליונה סמוכה לחריץ והתחתונה סמוכת לגדר (ירוש' כלא' ב ט). [תני] גריד מותר ליזרע בו כל מין שירצה אמר ר' יוחנן ובלבד שיעשה שלשה בתוך ששה ושלשה שהן סמוכין לגדר כגריד (שם). עבר עליו (על בור של שני שותפין) הראשון ולא כיסהו השני ולא כיסהו השני חייב ר' בא בר ביזנא ר' יסא בשם ר' יוחנן נותנין לו שהות לכרות ארזי' מן הלבנון אית בה להומרא ואית בה לקולא פעמי' שסמוכין ללבנון פעמים שרחוקין ללבנון (שם ב"ק ה ט). ניתא בשדה האילן (שצדין את האישות) בשדה הלבן אלא בשדה הלבן שהיא סמוכה לשדה האילן (שם מו"ק א ד). לא נצרכה אלא לקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים (ר' יוחנן, שבת ז:). נשים במועד מענות אבל לא מטפחות ר' ישמעאל אומר הסמוכות למטה מטפחות (מו"ק כח:). הכי קתני מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו ברחוק ארבע אמות ונפל לא יסמוך לו כותל אחר (רבא, ב"ב כב:). אילן הסמוך למיצר בתוך שש עשרה אמה גזלן הוא ואין מביאין ממנו בכורים (עולא, שם כו:). מה ידיך סמוכה לפיך כך יהיה נדרך סמוך לפיך (ר' יודן, מד"ר ברא' סא). 'מעשה ברוכל אחד שהיה מחזיר בעיירות שהיו סמוכות לציפורי והיה מכריז ואומר מאן בעי למזבן סם חיים (שם ויקר' טז). גמ"ח לאבלי' מנין אנו למדין מאיזבל שהי' ביתה סמוך לשוק וכל חתן שהיה עובר היתה יוצאת מבית' ומצלצלת בכפיה ומקלסת כפיה ומהלכ' עשר צעדות וכו' (פדר"א יז). — סָמוּךְ לִסְפָר: עיירות ארץ ישראל סמוכות לספר מוסיפין עליהן שומר כדי שלא יפוצו גוים ויבוזו פירות שביעית (תוספת' שביעי' ד ז). אין מגדלין כלבים ביישוב אבל מגדלין אותן בעיירות הסמוכות לספר (שם, ב"ק ח יז). אין עושין שלש עיירות נידחות בארץ ישר' כדי שלא יחריבו את ארץ ישראל אבל עושין אחת שתים ר' שמעון אומ' אף שתים לא יעשו אלא אחת ביהודה ואחת בגליל בסמוך לספר (שם סנה' יד א). כלביא שבן מלמד שהיה סמוך לספר לפיכך נמשל כאריות (ספרי דברי' שנה). — פרשה סְמוּכָה לחברתה, זו לזו: ר' עקיבא אומר כל פרשה שהיא סמוכה לחברתה למדה הימנה ר' אומר הרבה פרשיות סמוכות זו לזו ורחוקות זו מזו כרחוק מזרח ממערב (שם במד' קלא). רבי מאיר היה כותבה על דוכסוסטוס כמין דף ועושה ריוח מלמעלה וריוח מלמטה ועושה פרשיותיה פתוחות אמרתי לו רבי מה טעם א"ל הואיל ואין סמוכות מן התורה (רשב"א, מנחי' לב.). — סָמוּךְ לו, להם: אם שייר קלח אחד סמוך לו נותן משום פאה (ר' יהודה, תוספת' פאה א ה). הלוקח מן הנחתום כיצד מעשר נוטל [כדי] תרומת מעשר והלה ואומר אחד ממאה שיש כאן הרי זה בצד זה מעשר ושאר מעשר סמוך לו (ירוש' דמאי ה א). היו דמאי אומר מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו (שם ז ה). מביאין כלים מבית האומן וכו' אבל לא צמר מבית הצבע וכו' ואם אינו מאמינו מניחו בבית הסמוך לו (פסח' נה:). כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך תנא סמוך אע"פ

---

1) [עי' רש"י, (שבת סו.), ועי' גם מרדכי. (שם שכט), וז"ל: כשנקטעו שני רגליו ועושה דפוס של עץ לשני ראשי שוקיו וסמוכות היינו של עץ שני מקלות שנישען ונסמך בהן.] — 2) [בינ' פעול מן סָמַךְ ג) עי' שם].

שאינו נראה, נראה אע"פ שאינו סמוך (מגי' ג:). וג' של דרום שהיה בעלי מחלוקת סמוכין אבדו עמהם וכו' ולפי שהיו סמוכים להם ראובן ושמעון וגד היו כולן בעלי מחלוקת (מד"ר במדי ג).—סְמוּכוֹת זו לזו: שתי כרמליות סמוכות זו לזו מטלטלין מזו לזו (ר' בון בר חייה, ירוש' שבת יא ה). כדאמרי במערבא כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכות זה לזה הטל פרט ביניהן ודונם בכלל ופרט (שבוע' ה.). — ובסהמ"א: ארבע אמות הסמוכים לחריץ מזלזלין במדידתן והסמוכים לשפת הנהר אין מודדין אותם כלל מפני שהם של בני ר"ה (שו"ע חו"מ, חונאה רלא יז).—וקרוב בזמן: לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל (שבת א ב). לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא (שם ג). יום טוב הסמוך לשבת בין מלפניה ובין מלאחריה מערב אדם שני עירובין (ר' אליעזר, עירוב' ג ו). ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך (פסח י א). אין מביאין אלא מן השדות הגינירות המיוחדות לכן כיצד הוא עושה נרה שנה ראשונה ושנייה חורשה וזורעה קודם לפסח שבעים יום כדי שתהא סמוכה לחמה והוא עושה סולת מרובה וכו' (תוספת' מנח' ט ג). יום הנף שחל להיות בשבת דוחה את השבת בקצירת העומר כיצד הן עושין שלוחי בית דין יוצאין מערב יום טוב נוטלין את הקופות וכו' ובאין יום טוב סמוך לחשיכה וכו' (שם י כג). ק"ו הוא אם הסמוך לאסור מותר הסמוך למותר אינו דין שיהיה מותר (ספרי במדי כט). — ובסהמ"א: המפקיד אצל חבירו כספים ערב שבת סמוך לבין השמשות אינו חייב לטרוח ולקבור אותו עד מוצאי שבת (שו"ע חו"מ, פקדון רלא יו).—*סְמוּכָה לחברתה: ואם היתה ברכה סמוכה לחבירתה כגון ק"ש ותפילה אין פותחין בהן בברוך (ירוש' ברכ' א ח). אין נטילת ידים אלא סמוך לברכה (שם ח ב). תני אין מוציאין את המת סמוך לקרית שמע אלא א"כ הקדימו שעה אחת (שם ג ב). בונה ירושלים נמי לא תיבעי דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה (בבלי שם מט.). לא נצרכה אלא סמוך לזוסתה (ר' יוסף, יבמ' סב:). ורבי יוחנן הוה דרש שיתין אפין בבלע ה' ולא חמל ור' הוה דריש עשרי' וארבע' אפין ולא דר' יוחנן יתיר על רבי אלא ע"י שהיה סמוך לחורבן הבית היה נזכר והיה דורש ובוכה ומתנחם (מד"ר איכ', בלע ייי). — סָמוּךְ למיתה: באר את התורה הזאת לאמר אמר להם כבר אני סמוך למיתה מי ששמע פסוק אחד ושכחו יבוא וישננו (ספרי דברי ד). כל העושה מצוה סמוך למיתתו דומה שלא היתה מדת צדקתו חסירה כי אם אותה מצוה והשלימה (מד"ר קהל', אמרתי אני בלבי). — ובסהמ"א: ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה (רש"י, דברי א ג). — וּסְמוּכִים סתם, כמו סמוכים זה לזה, בנגוד למפוזרים: שבעת ימים יכול בין סמוכים בין מפוזרים ת"ל כימי נדתה מה ימי נדתה סמוכים אף ימי לידתה סמוכים (ספרא, תזריע א).—ועם ב' היחס באותה המשמ': דרבי שמעון בן לקיש סבר על בסמוך[1] (פסח' סג:). דתניא רבי אומר ונתת על המערכת לבונה זכה על בסמוך (מנחי לה.). אין האשה קולטת אלא אחר נדתה ובסמוך וביותר אם היה זכר (ר' חייא בר אבא, מד"ר ויקר יד).—ובמשמ' קרוב בקרבת משפחה: על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו בסמוך לו מאביו בסמוך לו מאמו ר' ביבי מעתה אחות אביו אסורה שהיא סמוכה לאביו אחות אמו תהא אסורה מפני שהיא סמוכה לאמו (ירוש', יבמ' יא ד). — ב) ש"ז, מ"ר סְמוּכִים, — דרשה המיסדת על סמיכת פרשיות: סמוכין מן התורה מנין שנא' סמוכים לעד לעולם (רבי יוחנן[2], ברכ' י.). אפילו למאן דלא דריש סמוכים בעלמא במשנה תורה דריש (רב יוסף, יבמ' ד.).—ובסהמ"א: מה שיובן מחבור וקשור פסוקים הרבה סדורים ונמשכים ומניה וביה דרשינן סמוכים וסמוכי סמוכים (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי, הקד'). זה ראיתי כתוב ולפי שהנאני עשיתי לו סמוכים ורז"ל פירשו בספרי בענין אחר ומה שכתבתי נאות כפי פשטן של כתובים (ר"מ ן' גבאי, ספ' עבודת הקדש כב).—ג) ש"ז, מ"ר סְמוּכִים, סמי' סְמוּכֵי, — חכם שנסמך לרב ולדַיָּן: כך הוא אז' לה כיון סמוך[3] אני בישיבה וקרוי רב (גיאוניקה ב', גינצבורג 24). שאו שלום מצור יעקב יתרומם וממנו ומחמודנו וסמוכי ישיבתינו כי לשלום אנחנו חונים (ד"ה יהודי מצרים וא"י ב, מן 119). ואין מוסרין אותו (את סוד העבור) לכל אדם אלא לסמוכים נבונים (רמב"ם, קדוה"ח יא ד). לא שיסמכו ידיהן על ראש

---

1) [כל היכא דכתיב על משמע בסמוך, רש"י].
2) [ביבמ' ד. הגרסה ר' אלעזר].
3) בהערות שסמוך.

הזקן אלא שקורין לו רבי ואומרים לו הרי את סמוך ויש לך רשות לדון אפילו דיני קנסות (הוא, סנה' ד ג). וטעם שאין מצוה זו (קדוה"ח) אלא בסמוכין לפי שבא בפירוש החדש הזה לכם גדולים וסמוכין כמיתכב כי למשה ואהרן נאמר (ספר הסיגוך, בוא, ז). ויודע כל שער עמך כי איש חיל הוא וקורא לו שם חדש להיות נקרא רב וסמוך והכתירהו בכתר התורה (סריד מעיר 18, קבץ על יד ע, הרכג).—ד) ובדקדוק, מלה המחברת לכנויים סופיים: מנוס וחלקת לשני חלקים מנוסי ואבד מנוס מקל והם חלק אחד ואשר מנעך להביאם בחלק אחד ראותך אותם מחולקים לשתי אבות מאבות המכטא והם מנוס ומנוסי והדבר הזה לא יחלקם בפתרון כי אם על משקל מנוס כרות ומנוסי סמוך מצור [כרות] ומצורך סמוך וכו' (דונש על מנחם 21). — והמתחברת למלה הבאת אחריה: שמר קמו"ץ בקמ"ץ גדול וכן כל מלה בפת"ח גדול בעבור שאחריו נח נראה כמו פר גם חטאת אם יהיה סמוך יעמוד במשפטו ואם איננו סמוך כטעם הענין יקמץ בקמ"ץ גדול להפריש בין הסמוך ואשר הוא עומד בעצמו (ראב"ע, לחות ג:). — וכמו נסמך, שם המחבר לשם אחר ביחס הסמיכות: כל שם וכן שהוא סמוך הוא בשלש נקודות ושוה הוא שיהיה במאריך או במקף (שם כה). ובסמוך יחליפו הה"א בתי"ו ושלשת האנשים גם יאמרו כן בעבור הנקבות ושלשת (שם כז.). וכן בבל הפעלים כשיסמוך קבוץ הרבים תסור המ"ם ותשאר היו"ד וכבר בארנו דקדוק היו"ד והמ"ם סימן הרבים בחלק הפעלים בטור הראשון במלת פועלים באר היטב ופעמים יבואו סמוך על סמוך במו חכמי יועצי פרעה וכו' (רד"ק, מכלול, סדה"ש, קמד:). — ובמסורה סמוכין כמו סמיכין בארמ', תיבות הבאות דבוקות זו לזו: המאמר הששי בסמוכין ויחידין ומורדפין (מסורת המסורת ו)—ה) במשמ' חלקי ויחסי, בנגוד למחלט verhältnismässig; relative: סגולת זאת הנפש על רוב ההכמות העיוניות אשר אין הרצון בהם אלא העמידה על אמתתם לבד והזריזות על ידיעת סבות הדברים ועלותיהם וכו' ואם העולם קדמון או מחודש ומה הבדל בין הנצחי והמחודש ומה ההבדל בין הנצחי המוחלט ונצחי הסמוך ומה ההבדל בין יש בין העשוי וכו' (העתקות ממאזני העיונים לאבוחמד אלגזלי, בסגולות נפש החכמה, כ"י פרים, או"כ ב' 196).

סְמוֹר, ס"ז, סה"ס מן סָמַר,—א) התיצבות השער והנוצה כמו מסמר מפחד או מהתרגשות אח ת, horripilatio [1]): פרש"י ז"ל זה הרוח הוא מלאך שני' ורוה על פני יחלוף ועושה מלאכיו רוחות ומזה הרוה יבא אלי סמור בשערת בשרי ויש המפרשים תסמר תרעיד כמו סמר מפחדך בשרי וי"ב עמידת השערות בעת הפחד (רפב"ן דורלאן, אורב משפט וספ' משפט לדק כח). ואו"ם בסוף זאת העלה (השעמוז) הנה יקרה לבעליה כתיחת העינים וסור השחרות וסמור דגבות ויובש דמות (כ"י פריזי, תרגו' ספי' אקור ררבורה של גלינוס, כ"י ברלין). וכשתתחבר הנקבי עם הזכר יתנועע דיכר עם סמור הנוצה ופעמי' יתנועע חרטומו ברבן וכו' (אני הרלב"ג, סעה"ס ה א, גנ:).—התקישות העור ע"י מחלה, rigor [1]) הכמוסים העוקצים מתהדשים בגופותינו בד' פנים כי אותו שיתהדש ממנו ההכיך הוא אותו שעוקץ עקיצה חזקה ואותו שמחדש הכמור היא אותו שמחדש עקיצה יותר מאותו שמחדש ההבוך (פרקי משה י). שהליחה העוקצת בעת הסמור היא ביצור לבדו (שם).—ורעדת הגוף כמו מקור בקדחת: אותם (של הקדחות) שלא ישתנה עמהם השתן וכו' ויתחילו בלי סמור והעתק בזויעה (גרבוני, אורח חיים בקדחות, כ"י ביה"מ בכתב). ואמר גלינוס סדרת יום תתילד מחום נפרד יחמם הרוחות בלי סמור ולא עפוש (שם). ומאותות זאת הקדחת כי הסמור בה לא יארך אבל יחומם הגוף מהר חום חזק (שם, בקדחת המגפות). כי קדחות העפוש יקרה לדם הסמור הנקרא אלקישעריה והקור התמיד (שם, בקדחת הדקה). כמו הסמור הבא מן הזקנה (שם, בחליי החזה ג). וזאת הקדחת לעולם או על הרוב רותח למבלי סמור ומבלי רתת (ספר הקדחת, כ"י ברלין). והחליים הצפונים הם כאבי העצבים ומהם המקוה והרחם וכו' וכאבי הצלעות והחזה והצר והסמור (קאנון א ג ב י). כשלא נטהר יפה הבית ויתחמם הדם עד שהלהב עולה מאליה על פני הבית כולו ומעישון הלז יקרה לבעל דבית סמור ורתת ופצילות וחימום וזיעה (ר' טוביה כן, מכבה טוביה, בשמרת הבית, הקדמ', קיג.). מדוע יקרה סימור וקרירית בשיקי האנשים היושבים נגד האש יען שאש מגרש ודוחה הרבה אויר וזה יקרה ע"י התעשנות ובהעדרם מבקשים אחר תמורתם (שם, יסודי עולם ג כו, עג:). ומדוע מים הקרים

---

1) תרגום ד"ר מזיא.

גורמים סימור בהשפכם על האדם לפי שמים הקרים מתכווצים העור ובכויצתם מולידים רתת וסימור (שם ה כז, פ:.). ויהי' לו סימור ושגעון וכל זה בקדחיות בועריות כמו השלישית והיומית (שם ארץ החדשה ג ג, פד::).—ומ״כ, ליל סִמּוּרִים[1]), לילה של פחד ומורא: בעת רדיפת אויביו אויבי ה' נפלו בפתע פתאם בליל סמורים ידועה אלה הדברים על צרות קדושינו קדוש ישראל (אגרי ר״א היכיני, REJ. XXVI,211).—ב) בהשאלה, חבור וחזוק כמו במסמרים: ואח״כ גזר אותם ממקום הסימור (ר״י א״ת, או״ד א 7).

*סִמְטָה, ש״נ, מ״ר סִמְטוֹת, מין חבורה או פצע, Furunculus[2]): אמר רב יהודה אמר רב כל מה שברא הקב״ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה ברא שבלול לכתית וראיתי בפרוש לרבנו האיי שהוא ממיני השרץ והכתית והכתית היא סמיטא ואין ספק שהוא רמש רך ולח ראוי לרכך הסמטות וקרוב בעיני שהוא הרמש שקורין לו בערבי חלזון כי הוא כתאר הזה והוא ממה שמשתמשין בו לרכך הסמטות והמורסות (ר״י א״ח, ספ' השרשי לריב״ג, שרש שבל). והמית הדם וקדחת הדם והמורסות והסמטות (הוא, או״ד לרקע״ג י 3).

*סָמִיד, ש״ז, מ״ר סְמִידִים,—קמח סֹלֶת[3]): נפשי עטופה בעת זכרי לאשך הלא נכבה ולא יכלו לאפות סמידיך (ליון לפירה, קיני).

*סַמְיוֹן, ש״ז,—עִוָּרוֹן: כתמורת ראיה סמיון תמורת ראיה חרשות (ראב״ד, פי' ספר יצירה א ב, כ.) ואין טענה לפי שהסמיון העורון אינו נצרך לפועל וכו' (שם).—וכן סמאון: ותפקחנה ע״ד אומרם ז״ל אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נסתתמו עיני שכלו והוא שמיחס הכתוב הסמאון לרשעים וכו' (אוה״ח, בראש' ג ז).

*סַמְיוּת, ש״נ,—כמו סִמּוּי, סַמְיוּת עינים: זו היא השמת עין נהפך הדבר שאמרת לסמיות עינים (מד״ר בראש' לג).—ובהשאלה סַמְיוּת הלב: כי השוחד יעור עיני חכמים אפילו חכם גדול ולוקח שוחד אינו נפטר מן העולם בלא סמיות הלב ויסלף דברי צדיקים אפילו צדיק גמור ולוקח שוחד אינו נפטר מן העולם בלא טירוף דעת (כתוב' קה.).—ובסהמ״א: היתה כל התורה כסמיות ועיוורון (סמ״ג הקדמ'). בעד אשה זונה לעבד נמכרת ומסמיות עיניך דרכיך לא הברת (ר' עזרא הבבלי, הוכחות מוסר לה).

1) [מליצה מן ליל שימורים].
2) תרג' ד״ר מויא.
3) [בארמ' סמידא, וכן בערב' שַׁמִּיד a), עי' פרינק' (Fremdw. 32), וגזרוהו מהיונ' σεμίδαλις].

a) سميذ

*סָמִיךְ, ש״ז,—עָבֶה, נוזל שאינו דק, כמו הדם, בנגוד ליין, thick ; épais ; dick: עד כאן לא קאמר ר' נתן הכא דבעי רביעית אלא ביין דקליש אבל בדם דסמיך[1]) כזית לא בעי רביעית (שבת עז.).

א.*סְמִיכָה, ש״נ, מ״ר, סְמִיכוֹת,—שה״פ מן סָמַךְ א),— א) הנחת הידים על ראש הקרבן: הסמיכות והתנופות וההגשות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות (קדוש' א ח). כל קרבנות הצבור אין בהן סמיכה חוץ מן הפר הבא על כל המצות וכו' כל קרבנות היחיד טעונין סמיכה חוץ מן הבכור וכו' הכל סומכין וכו' וסמיכה שירי מצוה על הראש בב' ידים וכו' ותכף לסמיכה שחיטה (מנח' ט ז-ח). מימיהם לא נחלקו על הסמיכה חמשה זוגות (תוספת' חגי' ב ח). איזו היא סמיכה שנחלקו עליה ב״ש או' אין סומכין ביו״ט של מים (שם י). מצאו תלמיד אחד מתלמידי בית שמאי אמ' לו מה זו סמיכה אמ' לו מה זו שתיקה שיתקו בגערה (שם יב). סמיכה נוהגת בכהנים לוים וישראל וגרים ועבדים משוחררין וכו' (שם מנח' י יג). לפני ה' וסמך ידו ואין סמיכה בבמה (ספרא ויק' פרק ד). ותכף לסמיכה שחיטה מה סמיכה בטהורים אף שחיטה בטהורים (שם פרש' ד). שוב מעשה באחד מתלמידי הלל שהביא עולתו לעזרה וסמך עליה וראהו אחד מתלמידי שמאי א״ל מה זו סמיכה א״ל מה זה שתיקה שיתקו בנזיפה והלך לו (ירוש' ביצ' ב ד) בראשונה לא היתה מחלוקת בישראל אלא על הסמיכה בלבד ועמדו שמאי והלל ועשו אותן ד' (שם חגי' ב ב). בית שמאי אומרים הותרה סמיכה שלא כדרכה וכו' איזו היא סמיכה שלא כדרכה מאתמול (שם ג). סח לי אבא אלעזר פעם אחת היה לנו עגל של זבחי שלמים והביאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים לא מפני שסמיכה בנשים אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים (ר' יוסי, חגי' טז:). דופי של סמיכה קתני (רב יוסף, תמו' טז.). — סְמִיכַת זְקֵנִים, סְמִיכַת זקני העדה על חטאת העדה[2]): סמיכת

1) [עי' סכה (מח:) חמרא סמיך מיא קליש, ע״ב. ועי' סמך ד), א.סמיכה ו).] — 2) ויקר' ד יה.

זקנים ועריפת עגלה בשלשה (ר' שמעון, סנה' א ג). סמיכה בשלשה סמיכת זקנים בשלשה (תוספת' מנח' י טו).—ב) הנחת הידים על ראש הממנה לרב וחכם, מנוי רב וחכם, Ordination : ודלת הנעלת לא במהרה תפתח מאי היא מר זוטרא אמר סמיכה רב אשי אמר כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו (ב"ק פ:). אין סמיכה בחוצה לארץ (ריב"ל, סנה' יד.). — ובסהמ"א: ובשנת מותו הלך לחיפה לקדש את השנה ויחדש את הגאונות ואת הסמיכה בחיפה בבית הועד וכו' וכתוב בספר התקנה והסמיכה ודברי הברית (קטע מכתב לאביתר הכהן מזמן הגאו', סעדיאנה שכטר 89). ראש הגולה נותן להם רשות בכל הקהלות האלה לשים על כל קהל וקהל רב וחזן כי הם באים אליו לקחת הסמיכה ורשות (מסעות ר' בנימין, הוצ' גרינהוט 58). שהרי עמד הלל הזקן הנשיא אחרון שהיה בישראל בנו של ר' יהודה נשיאה וכו' כשראה הסמיכות מתמעטות ושלא יהא לישראל ב"ד בקדוש החדש (ריטב"א, פי' מס' ר"ה א, כה.). תחלת כל דבר צריך לבאר מה זו סמיכה שנהגו בצרפת ובאשכנז שהרבנים נסמכים והם סומכים אחרים (ר"י בר ששת, תשו' רעא). — סְמִיכַת היד בברכה: וזהו ענין סמיכת היד שהיו סומכין ידיהם המברכין על המתברכין (רפא"ל מנורלי, מרפא לנפש נ.).—ג) ובמשמ' תמיכה ומשען: ומצאנו ענין הבטחון בלשון הקדש מליצים בעדו בעשר מלות וכו' והם מבטח וכו' וסמיכה וסבר וכו' (ר"י א"ת, חו"ה, הבטחון ז).—וסְמִיכָה בסעודה: ובעת אכילתם ושתיתם היו נסמכים אל צד שמאלם דרך חשיבות קראו גם לסמיכה הסיבה (רד"ק, השרש' ערך סבב).—סְמִיכַת דעת: ולא ידון הדיין בסמיכת דעתו ולא בידיעתו כדי שלא יאמר כל הדיוט לבי מאמין לדברי זה ודעתי סומכת על זה (רמב"ם, סנה' כד ב).—ד) ובה"פ מן סמך ג), במשמ' חבור וקרבה: וישמר (הסופר שיכתב המקרא) בכל טעם ובמגידה ובסמיכה (ר"ש הנגיד, עטה אסי). ועוד האיך הסמיכה נמשכת בדברים שהוא סומך לכאן וגם אני שמעתי וגו' לכן אמר לבני ישראל (רש"י, שמות ו ט). קשה עליהם הרבה לסמך במלה אחת שתי אותיות שתהיינה ממוצא אחד וכו' אך המנהג הנוהג סמיכת האותיות המתחלפות במוצאיהן (ר"י א"ת, הרקמה ג, 6). והנה מצאנו שלש סמיכות סמיכה אחת ממה שאמר אביב קלוי באש וכו' והסמיכה האחרת ממה שאמר והפשתה והשעורה נכתה ואם תהיה השעורה רטובה ביותר לא תפרט (ר"א הקרחי, ספ' ג"ע, יח:.).—ואמר הפיטן: טוב נטת לאדירים ישקלו כסף כפורים כפר עון מכפרים לעד יהו משמרים מנין מעות עשרים נתינת עניים ועשירים סמיכת כל הנספרים עולצים בכל עברים (אתה אהבת, יוצ' פרש' שקלים).—ה) ובדקדוק, חבור מלה למלה ביחס הקנין, או חבור מלה לכנויים הסופיים: וגם אמרת כי מ"ם יסוד מים למען כי מצאת מי הים אשר היא יסוד הסמיכה מיסוד מים ואין הדבר כאשר חשבת ואין משפט היוד כאשר דמית מפני כי היוד מי הים לה היא סמוכה כיוד כלי גולה אשר היא ליסוד ולסמיכה (דונש על מנחם 26). וכאשר נאמר בסמיכת כרכב כרכבו (שם 73). וכן הראובני והגדי והזבולוני והסמיכה בשמות החיים מבלי מצויין במקרא (הוא, על רסע"ג 104). וכן נאמר בסמיכתו שילני ושילנו ושילנם ושילנה וכו' תמצא הסמיכה בשמות וכמותה בתולדה (שם). דע כי לשון הערב לא תקפוץ [תקבוץ] אות בין שתי חונות במכתב או במבטא וזהו צחצוחם ובו יכון משקלם ואם נמצא כמעט מזעיר יעמדו בכריתה על שתי חונות ויפילו ההנעה מהאות האחרון למען הקל על הלשון ולא יעשו כן בסמיכה ובדבק הדברים (ספ' השובי תלמידי מנחם 21). ולא נמצא בכל המקרא חלוף בארץ ורעיה בסמיכה אם לא שינוי בנקודה כדרך המלים הסמוכים כמו ארץ מצרים וימצא פתח גם בהסמכו למצרים כאשר בתחלה וכמוהו גשם נדבות וכו' (שם 52). ויבאו מרתה וכו' בתיבה מרה ובסמיכתה כשהיא נדבקת לה"א שהוא מוסיף במקום הלמ"ד תהפך הה"א של שורש לתיו (רש"י, שמות טו כג). אבל ממך הוא מחוסר הנון מהשניה ודגשות הנון אשר במאויבים מנהו לעמד עליה, כי אפשר שעושים זה במקומות כדי שתחזיק הסמיכה על האות ההיא הדגושה (ר"י אבן תיבון, ספר הרקמה, ו. 26). הסמיכה תהיה על שני דרכים אחד מהם סמיכה במבטא והשני סמיכה בענין (שם יט, 120). ודעתם בהשתמשם במאת אלף בסמיכה ומאה אלף בלא סמיכה הוא דעתם בהשתמשם בעשרת הכסף בסמיכה ועשרה הכסף בלי סמיכה (שם, מד. 237). משיגי השרשים הם המוספים במלות כדמות בגדיכם ששרשו בגד והשיגוהו ג' אותיות היו"ד לסמיכה והכ"ף לנוכח והמ"ם לרבים (אבוסהל בן תמים, פי' ספ' יצירה סג). ולפי שחיי אדון עולם

יתי ויתבר' הוא החיים [ו]החיים הוא לא ספרה הלשון העניין בלשון סמיכה כדי שלא נצטער ונאמר הוא חוץ מכינוייו וכינוייו חוץ ממנו אלא בלשון הכרתה ואמ' חי יי' אלהיך הי אלהי ישראל לומר שהוא החיים והחיים הוא (ר"י אבן עקנין, ספ' מוסר ב עז). ונמצאת מלה אחת מזה השער שהיא משתנה בסמיכה והיא הבל בעבור הבל הבלים (ראב"ע, חרג' ספ' הנקוד לר"י חיוג 124). דע כי סמיכת תאר וחבריו אל שם נראה לא תשנה בנינם (שם 126). —ו) התעבות הנוזל והקפאתו, עי' סמך ד): לפיכך אם שתת מן הרחם לובן או משקה ירוק אעפ"י שסמיכתו כדם הואיל ואין מראיו מראה דם ה"ז טהור (רמב"ם, איסורי ביאה ה ו).

ב.*סְמִיכָה, ש"נ, מ"ר סְמִיכוֹת, — משענת של הידים או של הרגלים, כמו סמוכות, עי' ערך סָמוֹךְ: חלצה בסנדל שניפחת ומקבל את רוב הרגל וכו' במוק ובקב של קיטע ובסמיכות הרגלים ובאנפיליא של עור וכו' ניפרס ואין חופה את רוב הרגל בסמיכות יוים ובאנפיליא של בגד וכו' הליצתה פסולה (תוספ' יבמ' יב י).—ובסהמ"א: מי שמהלך בידיו וגורר את רגליו עושה להם סמיכה של עץ או של עור ומכניס לתוכו (רש"י, יבמ' קג:).

ג.°סְמִיכָה, ש"נ, מ"ר, סמיכות, — כסוי, מכסה, כמו שְׂמִיכָה: נתתיו לך ונתתו באמפולי שלך בשבועות פרק כל הנשבעין פי' ר' מצליח נתתיו בדמי הסמיכה מלשון ותכסהו בשמיכה ובלע"ז פרגל"א (ערוך, ערך אמפולי).

*סְמִיכוּת, ש"נ, — א) כמו א.*סמיכה ב): סמיכה בשלשה וסמיכות[1]) זקנים בשלשה (תוספת' סנה' א א). הסמיכו' בשלש' לא סמיכה היא סמיכות תמן קריי למנוייה סמיכותא (ירוש' שם א ג).—ובסהמ"א: עד שקבלנו בבית מדרשיהם (בפדווא) בקבוץ כל החכמים הסמיכות כמנהגם (עוזיה כן, מעשה טוביה, הקד'). — ב) °תמיכה ומשען, כמו א.*סמיכה ג): סמך על זריקת הקוביא שהוא אינו סמיכות בדבר אלא במקרה בעלמא (לבוש חו"מ כז יג). דעיקר פרנסתינו ומהייתנו בחובות ועיקר סמיכות הבע"ח על זה (פתחי תשובה, טו"ע חו"מ, הלכות רעם ה). סגולת זאת

1) [בסנה' (יג:) הגרסה וסמיכת זקנים. ושם נאמר מאי סמיכה ומאי סמיכת זקנים א"ר יוחנן מיסמך סבי, ופרש"י: לקרות להם רבי].

הנפש על רוב ההכמות העיוניות אשר אין הרצון בהם אלא העמידה על אמתתם לבד והוריזות על ידיעת סבות הדברים ועלותיהם וכו' ומה הנברא מאין ומה ההפשט בין הפועל על האמת ובין הפועל על דרך העברה והפועל המוחלט והפועל בסמיכות וכו' (העתקות ממאזני העיונים לאבו חמד אלגזלי י, בסגולות הנפש החכמה, כ"י פריז, אוה"ג ג, 196). — ג) °קרבה אל דבר, כמו א.*סמיכה ד): מפני שסמיכות ענין אל ענין אינה מתקון בעלי הלשון (ר"א הקראי, ספ' ג"ע, יט.). והדבר הקשה (בהפרושים) היות סמיכות הדברים בו לפי פרושם כסמיכות בני עיר אחת (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי, הקדמ'). — ד) ובדקדוק, כמו א.*סְמִיכָה ה): רק אהל ישתנה בסמיכות בעבור אות הגרון (ראב"ע, ספ' צחות כו.). ובעבור שלא אאריך להזכיר כל הבניינים בסמיכות בחרתי מלת שמר ובחרתי הבניין הקל ואחר שיבין התלמיד סמיכות הבנין הקל וכו' (שם ל:). ונפל החלם מפני הסמיכות כי מבלי הסמיכות יאמר ארמונות (רד"ק, ספר השרש', ארם). וסמן הסמיכות הוא נטית השם ממשקלו הנפרד בשנוי תנועותיו ובחלופן ובסמיכות שם יחיד לא יפלו אותיות מן היסוד (ב"ז, הל"ע ב קיא).— ומ"ר סְמִיכִיּוֹת: וכן השם הסמוך ואשר הוא נסמך אליו אלה הסמיכיות בדקדוק נקראם גם כן מאמר הרכב הרכבת באור ותנאי (מלות ההגיון יג). שתים סמיכיות דברי פי איש[1]) — ה) °הקפאה והתעבות, מן סָמַךְ ד): חרוסת הוא דבר קהוי וקפוי ועב עשוי ממיני ירקו' כתושים ופרחי אילן ותבלין הקהוי (פי' החמוץ) הוא זכר לתפוח כמו שנאמר תחת התפוח עוררתיך הסמיכות (פי' הקפוי שיהא עב) על שם הטיט ויש משימין בה מעט חומר זכר לטיט ועוד התבלין על שם התבן שהיו משימין בלבנים (תניא, סדר הגדה כח.).

סמך[2])

סמך[2]), ממנו *סָמוֹךְ, *סָמוּךְ, *סָמִיךְ, א.*סְמִיכָה, ב.*סְמִיכָה, ג.°סְמִיכָה, *סָמָךְ, *סָמַךְ, *סֹמֵךְ, סֶמֶךְ, *סְמִיכוּת, *סְמַכְיָאֵל, °הַסְמָכָה, °מִסְמָךְ.

1) [נשמט מראה המקום מכ"י המחבר.]

2) [כן בארמ' ובסבא' ובכוש'. בכנענ' נמצא שם אדם מרסמך (לידזברי 317) שכנראה מרכב מאותו השרש. בערב' שַׁמַכַ a), היה גבוה: שַׁמְכ b), גג; והשם שִׁמַאך c), סָמֶךְ וסעד.]

a) سمك b) سمك c) سماك

*סָמֶךְ, ש״ז, מִשְׁעָן ותמיכה,—כמו א.*סמיכה ג): אבל מביאין גרוגרות וצימוקין והוצני פשתן מחוצה לארץ בארץ אבל לא מארין לחוצה לארץ ועושין אותם בארץ ורבי התיר מחוצה לארץ לארץ ועושין אותן בארץ סמך חוצה לארץ (תוספתי שביעי׳ ד יט). בחמשה עשר בו שלוחי בית דין יוצאין ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות שחלחלו מן הגשמים פרק למועד סמך לעולי רגלים כדי שיהיו מתוקנין בשלשה רגלים אילו (שם שקלי׳ א א). וכותבין בדיו שהרי יש לו סמך מן המקרא ואני כותב על הספר בדיו (מסכי ס״ת א א, הוצ׳ קירכהיים).—ובמשמ׳ קרוב, כמו סָמוּךְ: התקינו שיהא זה נפדה סמך לחומה (מעשר שני ה ב, כ״י פטרבורג, הקדם א א, 45). לא הי׳ עומד (הצלם של נבוכדנאצר) עד שהבי׳ כל כסף וזהב שבירושלם ושפכו לפניו דימוס סמך על רגליו (מד״ר קהלי, ויסב העפר).—ובסהמ״א: מפני שראיתי הערב קורין לקורות סמך ומסעד (כ״י א״ת, ספר הסרפי לריב״ג, שרש סלל). ואמר הלא שמעת על דרך הקבלה והסמך וכו׳ הקדים הידיע׳ מצד הראי׳ (הוא, הו״ס הקד׳). אמרם אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהם וכו׳ שלא ישיג אדם קיום דברי התורה והוא השגת האמתות אלא ביגיעה רבה וכו׳ וסמך הדבר הזה לכתוב מועיל מאד להמון השומעים כדי שיתאמת אצלם (ר״י ב״ר אכטולי, מלמד התלמיד׳ קיז). ואין לשנות המנהג מאחר שנמצא סמך וסעד לדבר (חגיא ג:). ועל זה סמך רגילות עכשיו שישראלי׳ לוקחין מן הגוים חובותיהן מן יינם (התרומה, יין נסך קסט). נהגו העולם לעשות מצה של מצוה שלשה ממדה אחת ויש סמך למנהג (סמ״ג, מ״ע מח).—סֶמֶךְ גדול: ויש מכאן סמך גדול למאי שאין מפרישין תרומות ומעשרות באלו הארצות (ר״ש, דמאי א ג).—ואמר הפיטן: סמך ותקף אות ופלא לגדלה שרפת נשמה וגוף לא כלה (חמוני שלמי, סליחי מוסף יוה״כ). סמך אשישי ענב מהול במים ופס מן הרפתים בקר זבחי עבודיך (ציון לפירה, קיכ׳).—ורגיל בלשון החדשה, ביחוד עם מלת היחס על סֶמֶךְ.

*סָמֶךְ[1]), שם אות ס: מאן דא׳ לרעץ ניתנה התורה עי״ן מעשה ניסים מאן דאמ׳ אשורי ניתנה התורה סמ״ך מעשה ניסים (ר׳ לוי, ירוש׳ מגי׳ א יא). תורת הראשונים לא היה לא ה״א שלהם ולא מ״ם שלהן סתום הא סמך סתום (רבי ירמיה בשם רבי חייה בר בא ורבי סימון, שם). נו״ן סמ״ך עי״ן נונא סמא לעינים (שמוא״, כדר׳ כד:). אמר לו רבי עקיבא דייך פפים כל מקום שנאמר שישה כתיב בשי״ן וכאן בסמך (מד״ר שה״ש, לסוקתי). אנו קוראין מסמרות בסמך ואין כתיב אלא משמרות בשין (פסיקי רבתי, ביום השמיני). ס סמ״ך אל תקרי סמך אלא סומך מך זה הקב״ה שהוא סומך מכים נופלים שני סומך ה׳ לכל הנופלים (מדר׳ א״ב דר״ע ס, ביהמ״ד ילניק ג).—ומ״ר סְמָכִים, סמיכין: כתב לאלפים עיינים וכו׳ למימים סמבים ולסמכים מימים (ספרי, דבר׳ לו). וכתבתם שיהא כתיבה תם שלא יכתוב אלפין עינין וכו׳ מימין סמיכין סמיכין מימין (ר״י ברצלוני, הלכי ס״ת, גנזי מצרים, אדלר 32).—ובסהמ״א: אשר יאמר אסה בחסר נון גסה ונון זה במנסה וסמך וכשרים (דונש, לדורש החכמות). וכן צריך אדם להזהר ולהבדיל בין ו״ו ובי״ת רפה ובין סמ״ך לצד״י ובין כ״ף לקו״ף וכו׳ (רד״ק, מכלול שדה״פ עג.). ושכחת לסמך אין מתקן אשר עשה לכל מוכן מסכן והמריחים למסריחים השיבן והרבן בפיו יהיה לסרבן ואז סמך לנון ענה ברעד אני אהיה לכל מעד למסעד הלא אם תעשה אתה נמוכים בצאתך הן אני אעשה סמוכים (ר׳ שלמה שרביט הזהב, כהנא 17).

*סֹמֶךְ, סומך, ש״ז,—א) הטבעת שבאמצע העֹל שלתוכה נכנס ראש המחרשה או ראש העגלה הנמשכת ע״י הבהמה[1]): הטמאין שבעגלה העול של מתכת והקטרב וכו׳ הסומך[2]) והמחגר והתמחויות וכו׳ (כלים יד ז).—ב) מ״ר סְמָכוֹת, עמוד וקורה התומך בדבר: ודע כי פרשנו בספר התוספת מסלות לבית ה׳ סומכות ואיננו רחוק אצלי עתה להיותם קורות התקרה מפני שראיתי הערב קורין לקורות סמך ומסעד (ר״י א״ת, ספר השרשי לריב״ג, סלל). ולעמוד ברזל העמודים שנים סומך וסומכות ידוע (שם, עמד).—ג) בדקדוק, השם שאליו מְחֻבר שם הנסמך ביחס הסמיכות: וימצא

---

1) [בשבעי, Σάμεχ, וכן אצל הירוני Samech. מכתיב זה מוכח שהמם אינה דגושה ושהסמך מנקדת בקמץ. ומהכתיב ברבים סמיכין מוכח שהמם מנקדת בצירה.]

---

1) [כך פרש רה״ג והערוך, וכן בפרוש הגאונים לסדר טהרות (הוצ׳ אפשטין 35). ורמב״ם פרש: יתד מברזל יעשה בקצה העגלה ממה שיסמך לזנבי הבהמות להסמך בו העגלה, ע״כ. וכן הרא״ש].

2) [בפרוש הגאונים (שם) הגרסה גם סמיך ועי״ש בהערות של העורך].

בסמיכות הזה בלשון הקדש כי פעמים ישוב הסומך נסמך והנסמך סומך כמו תולעת שני ואת שני התולעת והוא כשיתכן כל אחד מהם סומך ונסמך והכל לפי הענין והביאור (רד״ק, השרשים, פשת).

סָמַךְ, פ״י, סָמְכָה, סָמַכְתִּי, סְמַכְתִּיהוּ, סְמַכְתַּנִי, סְמַכְתֶּם, סְמַכְתִּיו, סָמְכוּ, סוֹמֵךְ, סֹמְכֵי, סָמוּךְ, סְמוּכִים, סְמָכֵנִי, יִסְמֹךְ, יִסְמְכֵנִי, תִּסְמְכֵנִי, יִסְמְכוּ, יִסְמְכוּ,—א) סָמַךְ ידו על דבר, הניח את ידו על עצם הדבר, שידו נגעה בדבר והכבידה קצת עליו, die Hand auflegen; poser la main; to lay on the hands: ובפרט על קרבן וכיוצא בזה, בעבודת הקרבנות סמך המקריב או הכהן ידו על ראש בשעת הוִדוּי: והקרבת את הפר לפני אהל מועד וְסָמַךְ אהרן ובניו את ידיהם על ראש הפר (שמות כט י; גם יה: יט). וְסָמַךְ ידו על ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו (ויקרא א ד; גם ג ג; ח; יג; ד ד; יה; כד; כט; לג; ח יד; יח; כב). וְסָמַךְ אהרן את שתי ידו על ראש השעיר החי והתודה עליו את כל עונת בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ונתן אתם על ראש השעיר (שם יו כא). והלוים יִסְמְכוּ את ידיהם על ראש הפרים (במד׳ ח יב). ויגישו את שעירי החטאת לפני המלך והקהל וַיִּסְמְכוּ ידיהם עליהם וישחטום הכהנים (דהי״ב כט כג-כד). ובתלמ׳: יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך יוסי בן יוחנן אומר לסמוך יהושע בן פרחיה אומר שלא לסמוך ניתאי הארבלי אומר לסמוך וכו׳ (חגי׳ ב ב). הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן וכו׳ (מנחי׳ ט ח). הגיע (הכהן הגדול) למחצית הכבש אחז הסגן בימינו והעלהו הושיט לו הראשון הראש והרגל וסמך עליהן וזרקן וכו׳ (תמי׳ ז ג). כיצד סומך זבח עומד בצפון ופניו במערב וכו׳ (תוספתי מנחי׳ י יב). חמשה שהביאו זבח אחד כולן סומכין עליו ולא כולן כאחד סומכין עליו אלא כל אחד ואחד סומך ומסתלק (שם יד). דבר אל בני ישראל וסמך בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות ר׳ יוסי ור׳ שמעון אומרים נשים סומכות רשות (עירובי׳ לו:). אדם מביא כבשתו לעזרה ומקדישה וסומך עליה ושוחטה (רבי יהודה, נדר׳ י.).—ועל ראש החוטא: הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וְסָמְכוּ כל השמעים את ידיהם על ראשו ורגמו אותו כל העדה (ויקי׳ כד יד).—ועל ראש אדם לברכו, להשרות עליו רוה״ק: והקרבת את הלוים לפני יי׳ וְסָמְכוּ בני ישראל את ידיהם על הלוים (במד׳ ח י). קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וְסָמַכְתָּ את ידך עליו והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני כל העדה וצוית אתו לעיניהם ונתת מהודך עליו וכו׳ וַיִּסְמֹךְ את ידיו עליו ויצוהו (שם כז יח-כג). ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סָמַךְ משה את ידיו עליו (דבר׳ לד ט). — ובתלמ׳, מִנָּה חכם ודַיָּן: ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפניהם וכל אחד ואחד מכיר את מקומו צרכו לסמוך סומכין מן הראשונה (סנה׳ ד ד). שפעם אחת גזרה המלכות גזרה על ישראל שכל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג ועיר שסומכין בה תיחרב (סנה׳ יד.).—ובסהמ״א: אסף את כל ישי׳ במדינת צור ואת כל הגליל ויסמוך אותו ברשות כל ישי גאון יעקב (קטע ממכתב לאביתר הכהן מזמן הגאו׳, סעדיאנה שכטר 88). לסמוך ראש גולה בצוען (שם 92). כי תרחר ריב עם חברינו כ׳ ג׳ ק׳ מר׳ ורב׳ אפרים החבר המעולה וכי זלזל בכבודו ובכבוד סומכיו גאוני ישראל המתים והחיים (ד״ה יהודי מצרים וא״י ב, מן 119).—וְסָמַךְ ידו על הקיר ובדומ׳: ובא הבית וְסָמַךְ ידו על הקיר ונשכו הנחש (עמו׳ ה יט).—ובתלמ׳: טוסף התנור של בעלי בתים טהור ושל נחתומין טמא מפני שהוא סומך עליו את השפוד (כלים ה ה).—ופ״ע סָמַךְ על דבר: בשעה שאמר לו אלישע חגור מתניך וקח משענתי בידך התחיל לסמוך על מקלו ולילך אמרו לו להיכן אתה הולך גחזי אמר להם להחיות מת (מכי׳ ויבא עמלק א).—ועל פלונ׳: ותשם יד ימינה על הנערה האחת ותסמך עליה בחוק המלכות והנערה השנית הולכת אחרי גברתה וסומכת עדיה לבלתי נגוע הזהב ארצה אשר עליה (מד״ר אסת׳, ויהי ביום השלישי).—ובהשאלה: [ולא אמר אברהם אש]תי היא והיה על הקב״ה סומך ובו [בוטח] (גנזי שכטר א, גינזבורג 20). סָמַךְ על דבר, קבל מהדבר סעד ובטח לאיזה מעשה: והגבאים מחזירין תמיד בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו ויש להם על מה שיסמוכו והדין דין אמת (ר׳ עקיבא, אבות ג טז). יש להן על מה שיסמכו נשבעתי ואקיימה פעמי׳ שאינו מקיים (ירושי׳ הגי׳ א ח). הרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתא ולא קדשא לעתיד לבא והניחום כדי שיסמכו עליה עניים בשביעית (חולי׳ ז.). ולשם ערוב תבשילין: יום טוב שחל להיות ערב שבת לא יבשל אדם בתחלה מיום טוב לשבת אבל מבשל הוא

ליום טוב ואם הותיר הותיר לשבת ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת (ביצ׳ ב א). תני ר׳ חייא עדשים שבשולי קדרה סומך עליהן משום עירובי תבשילין וכו׳ אמר רב יצחק בריה דרב יהודה שמנונית שעל גבי הסכין גוררו וסומך עליו משום ערובי תבשילין (ביצ׳ טז). אם צלאן עכו״ם סומך ישראל עליהם משום עירובי תבשילין (ר׳ יוסף, ע״ז לח.).—ועל פלוני: כדי הוא ר׳ יוחנן לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו (רבה בר בר חנה, פסחי׳ נא.). מעשה ועשה רבי כר״א לאחר שנזכר אמר כדי הוא ר״א לסמוך עליו בשעת הדחק (נדה ו.).—ועל דברי פלוני: לא הוזכרו דברי יחיד בין המרובין אלא שמא תיצרך להן שעה ויסמכו עליהן (ר׳ יהודה, תוספת׳ עדוי׳ א ד). נסמוך על דברי זקן ונשכור (ר׳ חייא בר אבא, עירובי׳ סה:). סמכו רבותינו על דברי רשב״ג ועל דברי ר״א ברבי צדוק שהיו אומרין אין גוזרין גזירה על הצבור אלא א״כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה (הוריו׳ ג:). מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שלא יכולת לסמוך על צוויך שעה אחת והרי בניך ממתינין לערלה ג׳ שנים (מד״ר ויקר׳ כה). אמר לו מנוח עד כאן שמעתי מן האשה והנשים אינן בנות הוראה ואין לסמוך על דבריהן אבל עתה יבוא דברך מפיך אני רוצה לשמוע (שם במד׳ י).—ובמשמ׳ נשען על פלוני ובטח בו: ואל תאמין בהייך זה הסומך על הפלטר (ר׳ חנין, מנחי׳ קג:).—ובסהמ״א: רב כהנא לקח עשרים ומאה חביות של יין בכלל מאה מגוי ואמר לו ראה שעליך אני סומך (תלמידי ר׳ יהודאי גאון, הלכ׳ פסוק׳ 67). ואשה שקיבלה גיטה בעידי מסירה והלכו עדים למדינת הים או מתו ויצא שמה בעיר שהיא מגורשת ולאחר מכן עבד [1] הגט ויצא שמה בעיר לא נסמוך שכיון שמוחזקת באשת איש אם יש עידי מסירה או שיצא גט מתחת ידה מותרת ואם לאו אסורה (שם 100). אפילו הלך גדול הבית לבית הקברות סומך עליהן ומזנה עמהן (ר׳ חייא בר בא בשם ר׳ יוחנן, שם 124). ראוהו מיסב עם עמי הארץ אין הסעודה בחזקת מעושרת שמא החבר על התנאים שבלבו הוא סומך (רמב״ם, מעשר י ז). ובן בעלי המסורות וכו׳ נחלקים בדברים אלו במחלוקת הספרים שסומכין עליהם וכו׳ וספר שסמכנו עליו בדברים אלו הוא הספר הידוע במצרים וכו׳ ועליו היו הכל סומכין לפי שהגיהו בן אשר (הנ״ל, ס״ת ח ד). וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הדת עליהן ולישען עליהן (הנ״ל, ממרים א א). והמתעלם מחקור הרי זה מגונה נחשב מן המקצרים בחכמה ובמעשה והוא דומה לחולה שהוא בקי בחליו ובדרך רפואתו סמך על רופא שמרפא אותו בכמה מיני רפואות (ר״י ח״ה, חו״ה, היחוד ג). ומהם שגמול העוה״ב ועונשו היה מקובל אצל עם הארץ מהנביא ומושכל אצל החכמים והניחו לספרו בספר כמו שהניחהו לזכור הרבה מפירוש המצות והחובות מפני שסמכו על הקבלה (שם, הבטחון ד). הבוטח באלהים ואם יתעסק בסיבות לא יסמך בלבו עליהם ולא יקוה מהם תועלת ולא נזק בלתי רצון האל (שם ה). ואולם הסומכים על הכתובים לקיים הקבוץ ומביאים ראיה ממאמר ולמועדים וכו׳ והסומכים ממלת ידע שיורה על הקבוץ כענין והאדם ידע את חוה אשתו (ר״א הקרקי, ספ׳ ג״ע, ענין קדוה״חג, ד:). שכל דבר שנתגלה טעמו ונודעה אמתתו בראיות שאין בהם דופי [אין] אנו סומכין על זה האיש שאמרו או שלמדו [אלא] על הראיה שנתגלתה והטעם שנודע (רמב״ם, קדוה״ח יז כד).—וסמך עצמו באותה המשמ׳: והמוכר סמך עצמו שבכלות היריד יתן לו מעותיו ולאחר שהלך ועבר יום השוק הלך זה לתבוע מעותיו והשיב הלוקח משטה הייתי בך ולא היה בדעתי ליקח מקח זה (פתחי תשובה, שו״ע חו״מ, פקדון, רכ״ב ז).—*וסמכה דעתו: למה סמכה דעתי של רשב״ג לדבר תורה (מד״ר במד׳ ד).—ובסהמ״א: השגות האדם מהן מושכלות ומהן מוחשות והמוחשות מהם מה שיהיה האדם עצמו הוא המרגיש אותם אבן הרגישם כבר זולתו וספר אותם לו והביאם אליו אם קהל ואם אחד וכבר יהיה דעתו סומך עליהם אז עליו מאד עד שלא ישתדל להרחיק מאמרו או לספק בו אבל יהיה אצלו במדרגה כאלו הוא בעצמו ראה זה ולפעמים לא יסמוך דעתו בו (רס״ג, אמו״ד 69). שכיון שאינו יודע הדבר ששיעבד עצמו בו לא סמכה דעתו ולא שיעבד עצמו (רמב״ם מלוה ולוה כה יג). שהרי סמכה דעתו של מקבל כשהבטיחו (הנ״ל, מכירה ז ט). הרי שנתחייב אדם שבועה בבית דין ואמר לדיין אדם שהוא נאמן אצלו ושדעתו סומכת על דבריו שזה האיש חשוד על השבועה (הנ״ל, סנה׳ כד א). ובא מעשה לפני חכמים ואמרו זה השליח לא קנה כלום שהרי לא סמכה דעתו של קרוב זה על

[1] [כך בדפוסים]

דברי השליח (שו"ע חו"מ, מקח כז ה). אבל האומר חבירו כל מה שיש בבית זה אני מוכר לך וכו' ורצה הלוקח ומשך אין כאן קנין שלא סמכה דעתו של לוקח שהרי אינו יודע מה שיש בו אם תבן או זהב (שם רע ב).—וביני פעוי: והעמידה שלא יעמוד עמה לא עבדיה ולא שפחותיה מפני שלבה סמוך עליהם (ספרי במד' ט).

—ב) בהשאלה, סָמַךְ את פלוני, החזיק בו, נתן לו כח ועֹז, סִמְּכוֹ בדבר, במזון וכיוצא בו; stützen; appuyer; to support, sustain: הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים ודגן ותירש סְמַכְתִּיו ולכה אפוא מה אעשה בני (בראש' כז לז).—וְסָמַךְ סתם תָּמַךְ בו, עֲזָרוֹ: וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע ותושע לו זרעו וצדקתו היא סְמָכָתְהוּ וילבש צדקה כשרין (ישעי' נט יו-יז). ואביט ואין עזר ואשתומם ואין סוֹמֵךְ ותושע לי זרעי וחמתי היא סְמָכָתְנִי ואבוס עמים באפי (שם סג ה-ו). ונפלו סֹמְכֵי מצרים וירד גאון עזה (יחזק' ל ו). אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי יי' יִסְמְכֵנִי לא אירא מרבבות עם אשר סביב שתו עלי (תהל' ג ו-ז). כי זרועות רשעים תשברנה וְסוֹמֵךְ צדיקים יי' (שם לז יז). ורוח נדיבה תִסְמְכֵנִי (שם נא יד). הנה אלהים עזר לי אדני בְּסֹמְכֵי נפשי (שם נד ו). סָמְכֵנִי כאמרתך ואחיה ואל תבישני משברי (שם קיט קיו). — ואמר בן סירא: אם רע קראך נמצא שם כאיש סומך יתפש עקב (ב"ס גני' יב יז). ואפנה סביב ואין עוזר לי ואצפה סומך ואין (שם נא ז).—לבו סָמוּךְ, בטוח, חָזָק: משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטח ביי' סָמוּךְ לבו לא יירא עד אשר יראה בצריו (תהל' קיב ז-ח).—ודבר סָמוּךְ, עֹמד חזק וּמְתֻקָּן: מעשי ידיו אמת ומשפט נאמנים כל פקודיו סְמוּכִים לעד לעולם (שם קיא ז-ח).—ואמר בן סירא: היה סמוך על דעתך ואחד יהי דברך (ב"ס גני' ה י). חוקרי מוסור על חק ונושאי משל בכתב אנשי חיל וסומכי כח ושוקטים על מכונתם (שם מד ו).

—סָמַךְ ידו של פלוני, החזיק בה לבלתי יפול: כי יפל לא יוטל כי יי' סוֹמֵךְ ידו (תהל' לז כד). — ובתו"מ: וכשם שהוצאתני לשלום כך תוליכני לשלום ותסמכני לשלום עד שאגיע למקומי לשלום (תוספת' ברכ' ז יז). יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתסמכינו מנפילתינו ותזקפנו מכפיפתינו כי אתה הוא סומך נופלים וזוקף כפופים ומלא רחמים (ירוש' ברכ' א ה). נענה ר"ע ואמר ר' חביבים יסורים וא' להם ר"א לתלמידיו סמכוני ישב לו ר' אליעזר אמר לו אמור עקיבא (ספרי דבר' לב). אמר להם סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין (ר"ה, סנה' קא.). הנכנס לבית הכסא אומר וכו' אלא לימא שמרוני שמרוני עזרוני עזרוני סמכוני סמכוני המתינו לי שאכנס ואצא שכן דרכם של בני אדם (ברכ' ס:). א"ר יוחנן מפני מה לא נאמר נון באשרי מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל וכו' א"ר נחמן בר יצחק אפילו הכי חזר דוד וסמכן ברוח הקודש שנאמר סומך ה' לכל הנופלים (שם ד:). לפקח וסומא שהיו מהלכין אמר הפקח לסומא בא ואני סומכך והי' הסומא מהלך (מד"ר שמות לו). — ואמר הפיטן: ששים על אימרתך בכל לב סומכם ודבר להם על לב (Kahle, Masor. d. West., יח). סמוכה במצות כחומה ומצמיתי עצמו עצמוני אכלוני ואת גוי השמו (גנזי שכט' ג, דודסון 90). מוניהם נפלו וכל שונאיהם סמכם בעוז וכלה מיראיהם (שם 159).—ואמר המשורר: אתה אלוה סומך היצורים באלהותך וסועד הברואים באחדותך (רשב"ג, כ"מ). סמכו באור עליוניו ונשא אליו פניו וערך שלחן לפניו מלא ברכת יי' (ראב"ע, אמונתך נודעה). לויים מדוכנם וכהנים מעבודתם מבטלים ובאים לשמוע בסומכו מבית עמוסים (ר"י בר ראובן, אזהרי').— פניתי למושיע ואין לסומך ולא מצאתי (ב"ז, ב"ס נא ז).

—*וְסִמֵּךְ הדבר, כמו קורה שבורה: וכן קורה שנשברה סומכין אותה בספסל או בארוכות המטה (שבת כג ה). כופין בני החצר זה את זה לעשות לחצר גג גבוה עשרה טפחים בחזקת שנתן שומעין לו שלא לסמוך את הקורה בחזקת שלא נתן אין שומעין לו לסמוך את הקורה (תוספת' ב"מ יא כב). המשכיר בית לחבירו משכיר חייב להעמיד לו דלתות לפתוח לו חלונות לחוק לו תקרה לסמוך לו קורה (ב"מ קא:).—ולחם הפנים ומנורה: ארבעה סניפים של זהב היו שם מפוצלין מראשיהן שהיו סומכים בהם שנים לסדר זה ושנים לסדר זה (מנח' יא ו). על המנורה הטהורה על טהרה של מנורה שלא יסמכם בקיסמים ובצרורות (ספרא, אמור, פרש' יג). — ומענית: ואין מלמדין את הפרה לחרוש אלא בחולות רבן שמעון בן גמליאל אומר אפילו בתוך שדה חברו מותר ובלבד שלא יסמוך את המענה (ירוש' שביעי' ד ז).—וקערה: ארבעה דברים נאמרו בפת אין מניחין בשר חי על הפת וכו' ואין סומכין את הקערה בפת (ברכ' כ:). אמר לו ר' אין לך פרוסה שתאכל אלא פרוסה שאני סומך

בה את הקערה (ד״א ט). — וּמִצְוָה: אף הוסיפה על הציווי סמכה לעשות רצון בוראה (ר׳ פנחס, מד״ר ברא׳ ס). — וְסָמַךְ שלא יפול: עוג היה תולש הר וזורק על ישראל ומשה היה נוטל צרור ומזכיר עליו שם המפורש וסמכו ישראל אומרים ארורות הידים שכך זורקות ואמוריי׳ אומרים ברוכות הידי׳ שכך סומכות (שם דברי׳ א). — וכמו בן סָמַךְ לו: לא ירחוץ לו רגליו ולא ינעול לו מנעליו ולא יטול לו כלים לבית המרחץ ולא יסמוך לו במתניו (מכי׳ משפטי׳ א). — ובסהמ״א: ואפילו זקן כותי מהדרין אותו בדברים ונותנים לו יד לסומכו שנאמר מפני שיבה תקום כל שיבה במשמע (רמב״ם, ת״ת ו ט). — סָמַךְ קניה לאיזה תנאי, עי׳ אסמכתא: שזו אסמכתא היא שהרי סמך קנייתו לעשות כך וכך וכל אסמכתא אינה קונה (הוא, מכירה יא ב). — וְסָמַךְ עצמו בזרועו: ויקם מעט ויתחזק ויסמוך בזרועו השמאלית וירם יד ימינו ברחב אשר טהר את התפוח ויבקש להתקיעה בבטנו (יוסיפון סמח). — ג) סע״י, סָמַךְ אֶל דָּבָר, קָרַב עד עצם המקום sich nähern; s'approcher; to come near upon: בן אדם כתוב לך את שם היום את עצם היום הזה סָמַךְ מלך בבל אל ירושלם בעצם היום הזה (יחזק׳ כד ב). — וגם סָמַךְ על דבר, שָׁכַב, הכביד עליו, ובהשאלה, כעסו של פלוני וכיוצא בזה: עלי סָמְכָה חמתך וכל משבריך ענית (תהל׳ פח ח). — ובתלמ׳, פ״י, סָמַךְ דבר לדבר, עשה שיהיה סָמוּךְ לו, קֵרַב אליו, סָמַךְ צמחים, אילן וכדומ׳: אם שייר קלח אחד סומך לו משום פאה ואם לאו אינו נותן אלא משום הפקר (ר׳ יהודה, פאה א ג). שלו חטים ושל חבירו מין אחר מותר לסמוך לו מאותו מין שלו חטים ושל חבירו חטים מותר לסמוך לו תלם של פשתן ולא תלם של מין אחר וכו׳ אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע אבל סומכים לשדה ירקות חרדל וחריע וסומך לבור ולניר ולגפה ולדרך וכו׳ (כלא׳ ב ז-ח). ערוגות קטנות מקיפין אותן חרדל חריע סומך שרשי אילן שיבשו שהן גבוה עשרה טפחים (רשב״ג, תוספת׳ שם ב ה). לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חברו וכו׳ היה גדר בנתים זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן (ב״ב ב יב). תני סומכין עומרין בצד גפנים (ירוש׳ כלא׳ ב ד). מאי ביניהון סמיכה על דעתיה דרבי ישמעאל אסור לסמוך (שם ג ו). רבי יונה בעי נטע חמשה דילועין וסמכן לגדר מהו ליתן להן [הלכות] עדים (שם ז). — סָמַךְ סכה וכתל וכדומ׳: העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל ר׳ אליעזר פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין (סוכ׳ א יא). סמך לו כותל אחד אף על פי שלא נתן עליו את התקרה מגלגלין את הכל (ב״ב א ד). מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו לא יסמוך לו כותל אחר אא״כ הרחיק ממנו ארבע אמות (שם ב ד). אם היה מקום הטומאה טפח על טפח על רום טפח הנוגע בה מכל מקום טמא מפני שהוא כקבר סתום סמך לה סכות טמאות רבי יהודה מטהר (אהל׳ ז א). הבא לסמוך בצד המצר אביי אמר סומך ורבא אמר אינו סומך (ב״ב יז:). — ותבשיל וכלי: כירה שהסיקוה בגפת ובעצים סומכין לה ואין מקיימין לה עד שתהא גרופה וקטומה (תוספת׳ שבת ג א). קטמה ונתלבתה סומכין לה ומקיימין עליה ונוטלין ממנה ומחזירין לה (ר׳ ספרא בשם ר חייא, שבת לז.). א״ר שמעון בי רבי ינאי [1] לא שמעתי מאבא אחותי אמרה לי משמו ביצה שנולדה ביום טוב סומכין לה כלי (ירוש׳ ביצ׳ ה א). — ואת המאכל, לאכול אחריו מאכל אחר: ואין סומכין אותו (את האספרגוס) אלא במינו (ברכ׳ נא.). — וְסָמַךְ בני אדם זה אצל זה בקריאת התורה: ובדידי הוה עובדא שנשאתי אשה בערב החג ועש״ק היה ולמח׳ באתי לבה״כ עם ג׳ חתנים אחרים וכו׳ ושאלו את פי מוהר״ש די פאס ז״ל וכו׳ והשיב להם שיקראום זה אחר זה בין חמישי לסמוך כדי שיקראו ז׳ גברי בסדר חובת היום (מים רבים א, או״ח ז, סו״ס). — ופ״ע, *סָמַךְ אצל, היה סמוך וקרוב לפלוני: יתומים שסמכו אצל בעל הבית או שמינה להן אביהן אפטרופוס חייב לעשר פירותיהן (גיט׳ ה ד). יתומין שסמכו אצל בעל הבית או שסמכן אביהם או שסמכן בית דין מעשר ומאכילן מפני תקון העולם (ר׳ שמעון בן מנסיא, תוספת׳ תרומ׳ א יב). — ובסהמ״א: כי עשה שסמכו אצלו אחי ושתי אחיותי בין היתומים (יעב״ץ, מגל׳ ספר 66). — ובימ״ב פעו׳: מעשה ביתומים שהיו סמוכים אצל אלמנה אחת היתה לה פרה ומכרתה (תלמידי ר׳ יהודאי גאון, הלכ׳ פסוק׳ 44). — וְסָמַךְ על שלחן פלוני, אכל אצלו, היה תלוי בו לפרנסתו: הבן שהוא סומך על שלחן אביו וכו׳ אם אכל נכסי אביו שני חזקה וכו׳ לא עלתה להם חזקה (טו״ע חו״מ,

---

[1]) [בשבת (שם ד א). הגרסא אמר ר״ש ב״ר אני לא שמעתי].

חזקת קמע ג). ומציאת בתו הנערה אף על פי שאינה סומכ' על שלחנו (שם אבידה רע ב). אבל אם מסרם (את הפקדונות) לבניו ובני ביתו הקטנים וכו' ואין סומכין על שלחנו ואין צ"ל אם מסרם לאחר הרי זה פושע וחייב לשלם (שם פקדון רלא כא). —*ובינ' סָעוּי: כאן כשסמוכים על שלחנו כאן כשאין סמוכין על שלחנו (ב"ק פז:). — ובסהמ"א: מציאת בנו ובתו הסמוכים על שלחנו אף על פי שהם גדולים (שו"ע חו"מ, אבידה רע ב). — וְסָמַךְ ענין לענין: נאמר מכשפה לא תחיה ונאמר כל שוכב עם בהמה מות יומת סמכו עניין לו מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשפה בסקילה (בן עזאי, יבמ' ד.). למה סמך הכתוב מיתת מרים לפרשת פרה וכו' למה סמך הכתוב מיתת אהרן לשיבור הלוחות (ירוש' יומ' א א). [כי תדור נדר לה'] את שתסמוך דבריה לדבר שאפשר להינדר הרי זה נדר ואם לאו אינו נדר (ספרי במד' קנג). — ותפלה: מה ראו לסמוך מברך השנים למקבץ נדחי ישראל על שם ואתם הרי ישראל (ר' לוי בשם ר' אחא בר חנינא, ירוש' ברכ' ב ד). אבל אמרו מצוותן עם הנץ החמה כדי שיסמוך לה תפלה ונימצא מתפלל ביום (שם א, הלכ' 3). —וגאולה לתפלה: איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה (ר' יוחנן, ברכ' ד:). העיד ר"י בן אליקים משום קהלה קדישה דבירושלים כל הסומך גאולה לתפלה אינו נזוק כל היום כולו (שם ט:). —סָמַךְ דבר למקרא, נתן לו סֶמֶךְ וסעד מן המקרא, מן התורה: מי שסידר את המשנה סמכה למקרא משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר (ירוש' פסח' ד א). מאן דאמר והן שיהו הדיינים יודעים לקרות עד שלא סמכוהו למקרא (שם יבמ' יב א). ומה אעשה והן אמרו לעולם אין האשה אוכל' בתרום' עד שתיכנס לחופה וסמכו להם מקרא כמה שנאמר כל טהור בביתך יאכלנו (ר"י בן בתירה, שם כתוב' ה ד). מיכן סמכו לפרוזבו' מן התורה וכו' בשהתקין הלל סמכוהו לדבר תורה (שם, שביע' י ג). מכאן סמכו חכמים לנטילת ידים מן התורה (חול' קו.). ומנין סמכו תחומין מן התורה שנ' ומדותם מחוץ העיר את פאת קדמה אלפים אמה (מד"ר במד' ב). — ועם על כמו ל: מיכן סמכו חכמים על הספחים שיהו אסורים בשביעית (רבי עקיבא, בפלא בהר, פרק ד). —ובסהמ"א: שבו איש תחתיו מכאן סמכו חכמים ד' אמות ליוצא חוץ לתחום (רש"י, שמות טז כט). ושמתי רוב ראיותי מן הדברים המושכלי' וקרבתים בדמיונים הקרובים אשר אין בהם ספק וסמכתי להם מה שמצאתי כתוב בספרי הנביאים ואח"כ סמכתי להם דברי הקבלות שקבלנו מרבותינו ז"ל (ר"י א"ת, חו"ה, הקד'). —*ובינ' סָעוּי: חביבין הדברים הסמוכין לכתב מן הדברים הסמוכין לפה (ר' לעזר, ירוש, חגי' א ח). — ובסהמ"א: וראוי עתה שנבאר מדבר הכניעה עשרה דברים האחד מה היא הכניעה וכו' והשמיני שנבאר אם הכניעה סמוכה למדות הטובות או המדות הטובות סמוכות לה (ר"י א"ת, חו"ה, הכניעה, פתיח'). — *ובדקדוק, סָמַךְ מלה למלה, חבר שני שמות ביחס הקנין: אבל הסמיכה אשר במבטא בסמכך מלה אל מלה לחבר אותה אליה (הוא, הרקמה יע. 120). השם שהוא בסופו הא שהוא סימן הנקבה כמו עדה וכו' ואם סמכתו תחליף ההא ותשים מקומו תיו (ראב"ע, תרגו' שער הנקוד לר"י חיוג, הול' נוע 121). —וגם לחבר מלה אל כנויים סופיים: והסמיכה אשר תהיה בענין יאמר לה יחס כי כאשר תיחס אדם אל מלאכה או משפחה או עיר כבר סמכתהו אליה (ר"י א"ת, הרקמה יע. 120). ומצאתי מלת גדל בכל הבניינים גם בבנין התפעל והתגדלתי לולא שהיא בבנין הקל מהעומדים ולא יוכל אדם לסמוך אליה (ראב"ע, לחות ל:). ואתר שיבין התלמוד סמיכות הבנין הקל כן יסמכם בבניינים הכבדים גם בנין נפעל גם בנין התפעל אשר יסמכו עליהם (שם לא). — ד) ובמשמ' צבר, עשה שיהיה עבה[1]: אבל בונה הוא (מדרגות על פי הגיאיות) בשביעית משפסקו גשמים מפני שהוא מתקן למוצאי שביעית ולא יסמוך[2] בעפר אבל עושה הוא חייץ (שביע' ג ח). בונין מדריגות על פי גאיות מערב שביעית בשביעית סומך להן עפר ונותנן על פי גאיות (ר' נחמיה, תוספת' שם ג ד). — ובסהמ"א: עד שמתערב הבשר והריפות והמים ותסמך ותעשה כולם גוף אחד (רמב"ם, שו"ת לח:). —נפעל, נִסְמַכְתִּי, נִסְמְכוּ, יִסָּמֵךְ, יִסָּמְכוּ,—א) נִסְמַךְ על דבר, נִשְׁעַן עליו, sich stützen; s'appuyer; to support oneself: וילפת שמשון את שני עמודי התוך אשר הבית נכון

---

1) [כמו סְמַךְ בארמי', ועי' סְמִיךְ, ועי' גם הערה להלן.]

2) [כך בדפו' ובמדב"ם. ובכ"י יסבוך, וכן בר"ש ורא"ש ור"י בן מלכי צדק. ופרש הרמב"ם לא יחזור העפר לגאיות ההם כדי שישוה פניהם, ע"כ. ואולי הוא מוסב על המדרגות, כמו בתוספת' במאמר הבא, ויסמוך פרושו יתמך במדרגות ע"י עפר כדי שלא יפלו.]

עליהם ויסמך עליהם אחד בימינו ואחד בשמאלו (שפטי׳ יו כט). הקנה הרצוץ הזה וכו׳ אשר יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה (ישעי׳ לו ו).—ובהשאלה, נסמך על פלוני, בטח בו: כי מעיר הקדש נקראו ועל אלהי ישראל נסמכו יי׳ צבאות שמו (שם מח ב). עליך נסמכתי מבטן ממעי אמי אתה גוזי (תהל׳ עא ו). ויקבצם (חזקיהו את העם) אליו אל רחוב שער העיר וידבר על לבבם לאמר חזקו ואמצו על תיראו ואל תחתו מפני מלך אשור וכו׳ ויסמכו העם על דברי יחזקיהו מלך יהודה (דהי״ב לב ו-ח). — ואמר בן סירא: עשיר נמוט נסמך מרע ודל נמוט נדחה מרע (ב״ס גני׳ יג כא).—ובתו״מ: מעשה בשני בני אדם שהיו מהלכין בדרך אחד פיקח ואחד סומא ישבו לאכול פשטו ידיהם לעשבי השדה ואכלו זה שהיה פקח נסתמא וזה שהיה סומא נתפקח לא זזו משם עד שזה נסמך על זה שהיה סומכו (תנחו׳ חקת א). מה הגפן הזו נסמכת על קנים כך ישראל נסמכין על התורה הכתובה בקנה (גנזי שכטי׳ א, גינצבורג 94). — ובהשאלה: מצרים מפני שהיא קרובה עשאוה מעשר עני שיהיו עניי ישראל נסמכים עליה בשביעית (רבי טרפון, ידים ד ג). מהו ליסמך על שיתופי חצירות רבי יעקב בר אחא ורבי זעירא תריהון חד בשם מר עוקבן וחד בשם רב נחמן בר יהודה נסמכין על שיתופי חצירות בשבת הראשונה מדוחק (ירוש׳ עירוב׳ ו). נסמכה הדעת: תיפתר בפירות שנסמכה דעתו עליהן מערב שבת אבל בפירות שלא נסמכה דעתו עליהן מערב שבת לא בדא (ר׳ יונה בשם ר׳ זעירא, שם דמאי ד ב). ראויים היו ישראל כליה בימי המן אלולא שנסמכה דעתן על דעת הזקן (מכס ר׳ יוחנן, מד״ר ברא׳ עו). — ואמר המשורר: חדה ושמח ועלץ לבדק וקום ורקד עלי רגל ושוב ומהה בכפך והרפד בתפוחים והסמך בייניך (ר״ש הנגיד, לך עשר,). אחלי לבי לפניך ועליך נסמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך (ראב״ע, אהלי לבי). ראה עליך נסמך איש נגוע ומך (הוא, אוכיחה נפי). ובזכרנו מאורענו כי נסמכנו אל בעלי בתים קוינו לראות נחת ומרגוע ולנוה מיגע הסחורה (ד״ה יהודי מצרים וא״י ב, מן 169). ואם היות שדבריו ז״ל אמתיים בזה מ״מ להיותו דורך דרך חכמי המחקר לא נתבאר לו באור מלת סקים הנאמר בבורא יתב׳ וזה כי נסמך על חקדמות טבעיות (ר״י מפיסא, מנח׳ קנא׳ 26). תסמך בתעודתך ויכונו דבריך (ב״ז ב״ם ה יג).—

ב) מנו אותו לחכם ודין: שפעם אחת גזרה המלכות הרשעה גזרה על ישראל שכל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג (סנה׳ יד.).—ובהשאלה: הרבה בנים היו לו לכנען שראויין ליסמך כטבי עבדו של רבן גמליאל אלא שחובת אביהם גרמה להם (יומי פז.).—ובסהמ״א: אמרו ליה מה שמך אמר להו רב הונא פי׳ נסמכת בישיבה להקרות רב ובזה השם אני ידוע (ר״ח, פסח׳ פו:). כל אוהביה בגדו בה להשמיץ כל נסמך בה (קטע מכתב שלמה [אחי אביתר] מזמן הגא׳, קנדילנה שכתר 111). הא׳ ר׳ יצחק בר ברוך בר יעקב בר ברוך אבן אל באליה מקהל קורטבה וממארדה היו אבותיו ונולד באייר שנת דתשצ״ה ונסמך ברבנות ונשיאות שנת דתתכ״ט וכו׳ (חעדה גנוזה כט:). ונסמך רב שמואל הלוי לנגיד (יוחסי׳ הכלס 211). — ג) היה סמוך וקרוב: ארוכות והקצירו אחת ארוכה ואחת קצרה והקצירו שתיהן נסמך השחין לשתיהן או לאחת מהן הקיף השחין לשתיהן או לאחת מהן או חלקן השחין (נגעי׳ ח ה). והקיפו ההרים ראשיהם זה לזה ונעשה דרך כבושה ולא נודע איזה הר נסמך לחבירו (תנחו׳ הקת כ). וגזרות קשות מתהדשות עד שהראשונה קיימת אחרת באה ונסמכה לה (ר׳ יוחנן, פסיק דר״כ, החודש ה, בובר).—נסמכה פרשה לפרשה: למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג שאם יאמר לך אדם כלום יש עבד שמורד ברבו אף אתה אמור לו כלום יש בן שמורד באביו (ברכ׳ י.). למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת וכו׳ (מו״ק כח.). על שנתחברו לרשע הזה לעבור בארצו חסרו אותו צדיק לכך נסמכה פרשת אסיפת אהרן לאחר פרשת מלך אדום (מד״ר במדי׳ יט). והיו ישראל האנשים והנשים שהיו רואין באים לתוך בתיהם ואומרים אוי לו לפלוני ולפלונית ששתו יין ונשתכרו ועברו עבירה ומתו נשבע אני שאיני שותה יין לעולם שלא יהא לו כמותו וכן הנשים אומרות לכך נסמכו זו לזו (שם י).—ובסהמ״א: ואם לא היתה כלל כונת הכתוב אל הדבר ההוא הנסמך אליו אבל כונת בעל הדבר ההוא שיקבלו ממנו האמת באי זה דרך שתהיה הקבלה ההיא (ר״י ב״ר אנטולי, מלמד התלמידי׳ קיז.). ויש לדעת כי הזמן יש לו שעור כמו יום חדש ושנה ואלה הזמנים יסמכו למה שיש בהם או לפניהם לפי רצון המדבר בתורה ואולם הנסמכים לפניהם כגון חג הקציר חג השבועות והנסמכים

לְמה שיש בהם אם העדר ואם הוא קיום וכו' (ר"א סקרלי, ספ' ג"ע, יע:).—וְנִסְמַךְ בסעודה: כי ההסיבה בלשון רבותינו הוא לשון סבוב והקפה כי לפי שהיתה ישיבתם ואכילתם ושתיתם במסיבה שהיתה דרכם לישב על המאכל והמשתה סביב ובעת אכילתם ושתיתם היו נסמכים אל צד שמאלם דרך חשיבות (רד"ק, השרשי, סבב).—הלא כל דל ברעתו יסך לכתב הבל ידך תמך סבל על כל סבלים בדבר נסמך אני אשיבך מלין ואת רעיך עמך (יהודי אבן ששת, בספ' תשו' תלמידי דונש על תלמידי מנחם 17). ימיני לבש חן ונסמך על עושה גאונות (אגגי, קלי' העני אפהר).— ובדקדוק, נִסְמַךְ מלה אל מלה ביחס הקנין: ובאומרנו כי הלמ"ד בו יסוד נסמך אליו שמן בדת הלשון יהודית ומשפטה (דונש, ספ' תשו' הלמידי מנחם 85). פעל דגוש כמו עור ופסח אטר דור עקש לא ישתנה בהסמכו (ר"י א"ע, הקדמה יע. 127). ודע כי שם העצם לא יסמך אם היה בן אדם (ראב"ע צחות כז.). ומתי ראה הוא שני שמות עצם מתחברים או יסמכו אל אחר ואין ראי' מסוד השם הנכבד והנורא (שם כז:). כי בית וזית ולילה באשר יסמכו לא יסור היו"ד (הוא, תהל' י ה).—ואל כנויים סופיים: וההפרש הרביעי שתואר השם יסמך אל אחר כמו חכם לב לא יתכן שיסמך יצחק יצחקי או יצחקו (הוא, ספי השם ג, קבול' קונטרי).—ובינ' נִסְמָךְ, השם המְחֻבר לשם אחר, הסומך, ביחס הסמיכות: אבל כשבא ביחס ההצטרפות על שם אחר אשר בו הוא מוגבל יותר נקרא שם נסמך (ב"ז, הל"ע קיח). והשם המגביל את הנסמך או שהוא נזכר ומפורש בדבור וכו' (שם, קיב). — ד) נִסְמַךְ התבשיל, נתעבה לגוף אחד: בשמורידין את הקדרה מעל הכירה מכניסין בה עין הפרור וכו' ומערבין אותה ומכין אותה בעץ הפרור עם צדדי הקדרה או בתוך הקערה עד שמתערב הבשר והריפות והמים ותסמך ותעשה כולה גוף אחד (רמב"ם, סו"ת 76).

—פע', סִמֵּךְ, סַמְּכוּנִי,—סִמֵּךְ את החולה וכדומ' במאכל, חִזְקוֹ, : erquicken; réconforter; to sustain, refresh סַמְּכוּנִי באשישות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני (שה"ש ב ה).—ובתו"מ בינ' מְסַמֵּךְ,—כמו קל ב): המנכש בשום והבצלים והמסמך בגפנים והעודר תחת הזתי' (ירוש' מעשרי ג ו).—לפיקח וסומא שהיו מהלכין בדרך א"ל הפיקח לסומא בא ואני מסמך אותך והיה מסמכו ומהלך כשנכנסו לעיר ונכנסו לבית א"ל פיקח לסומא צא והדליק לי את הנר הזה והאר לי א"ל הסומא כשהייתי בדרך אתה היית מסמכני עד שנכנסתי לבית ואתה היית מלוה אותי ועכשיו אתה אומר לי צא והדלק לי את הנר הזה והאר לי א"ל הפיקח שלא תהא מהזיק לי טובה שהייתי מלווך בדרך לכך אמרתי לך האר לי (תנחו' בהעלותך ה, בובר). אלו בני אדם שהן משחקין בפספסין ומחשבים בשמאל ומסמכין בימין והן חומסין וגוזלין וכו' (ר' פנחס הכהן בר חמא, מדרי תהל' כו ז).—ובסהמ"א: ופירוש אטבי עמודים של ברזל שמסמכין בהן את הקרשים שהן מונחין כמו סור של קורות על העגלה למען לא יפלו (תשו' הגאו' הרכבי שנד).—ואמר המשורר: וחושו סמכו לבי בתחבשת וברטיה וזרו בו עלי סכה אדמדמת ושגיה (ר"ם הנגיד, הבמות פליליה). רפדוני במגדני הידידות סמכוני במזרקי דם ענבים (רמב"ע, כ"י בודל' כב). רפדוני סוד נביאים סמכוני כל חכמים כי זמני קץ פלאים הם סתומים והתומים (ראב"ע, אי גנורהך).

—פע', *סֻמַּךְ, רק בינ' מְסֻמָּכִים, מסומכים,—שֶׁסֻּמְּכוּ אותם, יושבין שלא מסומכים[1]: הדקין שבכלי חרס וקרקרותיהן ודפנותיהן יושבין שלא מסומכין שיעורן מכדי סיכת קטן ועד לוג (כלים ג ג). ושולי קוסים הצדונים אף על פי שאינם יכולין לישב שלא מסומכין טמאין (שם ד ג). יושבין שלא מסומכין שיעורן בכדי סיכת קטן ועד לג לג וכלמטה היטנה מלג ועד סאה וכו' (תוספת' שם ב"ק ג ג).

—התפ', *הִסְתַּמֵּךְ, בינ' מִסְתַּמֵּךְ,—סִמֵּךְ את עצמו: ומשך ר' ישמעאל בי ר' יוסי את ידיו שהיה מסתמך על בן הקפר (ירוש' יבמ' ז ג). עמד (פנחס) מתוך סנהדרי שלו ושמט את הרומח והניחו בפונדתו והיה מסתמך במקלו והולך (ספרי במד' קלא). מיד עמד פינחס מתוך סנהדרין שלו ולקח את הרומח בידו ונתן את הברזל תחת פסיקיא שלו התחיל מסתמך על עץ שלה עד שהגיע לפתחו (ירוש' סנה' י ב). אוכל ושותה עמו ומסתמך עליו (מדרי תהלים לג, הוסמן). אמר רבי ישמעאל למטרונה שאמר לה המלך עברי לפני עברה לפניו והיתה מסתמכת על שפחתה וצימצמת פניה ראתה שפחתה והיא לא ראתה (מד"ר ברא' מה, תיאודי).

—הפעי', *הִסְמִיךְ,—א) כמו הִתפע': ויקח רומח בידו נטל

---

1) [פרש רגמ"ה (חולי כד:) וז"ל: שלא מסומכין כלומר יושבין לבדם שאין סומכין אותם, ע"כ.]

שיני של ברזל בידו והניחו בחיקו והתחיל מסמיך על העץ כמקל שנתיירא מפני שבטו שהקיפו אותו (סנסני בלק ל, בוגר).—ב) ״ובדקדוק כמו קל ג), חבר מלה לכנויים סופיים: אם היה שם נוסף בו בתולדה אות הסמכנוהו בכל פני ההסמכה באות הנוספת כמות שילה שנוסף בו נון ונאמר בתולדתו שילני (תשו׳ דונש על רסע״ג 104).—והִסְמִיךְ לפסוק, כמו קל ג): והם דברי נבואה מודיעים במשל העתידות לישראל באחרית הימים ולא כיון הפסוק כלל אל מה שדרשו בו בית שמאי ודבריהם כזה דברי דרשה שקבלום מאבותיהם והסמיכום בצחות לאותו פסוק שדומה בקצת מלותיו למה שדרשו בברייתא (ר׳ הלל מוירונא, תגמ׳ הנפ׳ ל.).—ג) ״מַסְמִיךְ,—כמו קל ד). עי׳ סָמִיךְ: שהחרוסת זה צריך שיעשנו עב ומסמיך זכר לטיט (רש״י, סדור פסח).—ד) שטר מַסְמִיךְ, תעודה של סמיכה לחכם ורב: והכת׳ הד׳ הוא שטר מסמיך והוא כגון שסומכין לאחד מן התלמידים שיקרא ר׳ או חכם או או רב (ר״י ברצלוני, ספ׳ השטרות 132).

—הָפעי, ״הֻסְמַךְ ביני׳ מֻסְמָךְ, מוסמך,—שסמכו אותו: ואילו ממשלות שועלים שהיו לו לר׳ מאיר היה בכל אחד מהן מוסמך על מקרא שדומה לטעמו וכך הן מושלים (תשו׳ הגאו׳ הרכבי ספב).—ובפרט מוּסְמָךְ, חכם שנסמך להוראה כמו סָמוּךְ ג), רגיל בספרות החדשה של הרבנים.

״סַמְכִיאֵל,—שם מלאך: נשמתן של רשעים יורדות לשאול על ידי שני מלאכי חבלה ואלו הן זעפיא״ל וסמכיא״ל סמכיא״ל שהוא על נשמתן של בינונים כדי לסומכן ולטהרן מחטא ברוב רחמיו של מקום (סדר תחנות, ביהמ״ד ילינק ה 186).

סמל[1], ממנו סֶמֶל.

סֶמֶל, סָמֶל, סֵמֶל,—כמו תמונה, צורה של דבר מן הדברים, פֶּסֶל, Abbild, Bildsäule; image; statue: פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סָמֶל תבנית זכר או נקבה תבנית כל בהמה אשר בארץ תבנית כל צפור כנף אשר תעוף בשמים (דבר׳ ד יו-יז). פתח שער הפנימית הפונה צפונה אשר שם מושב סֵמֶל הקנאה המקנה (יחזק׳ ח ג). והנה מצפון לשער המזבח סֵמֶל הקנאה הזה בבאה (שם ה). וישם את פסל הַסֶּמֶל אשר עשה בבית האלהים (דהי״ב לג ז) ויסר את אלהי הנכר ואת הַסֶּמֶל מבית יי׳ (שם יה).—ובמדר׳: והנה סולם זה צלומו של נבוכדנצר הו׳ סמל הו׳ סלם איתוי דדין הן איתוי דדין (מד״ר בראשי׳ סח).—ובספהמ״א: ודרך סלם להיות סמל או על מספר סיני דרש הוא וה״ר שלמה הספרדי אמר כי סלם רמז לנשמה העליונה (ראב״ע, בראשי׳ כח יב). סמל המשטמה כל תגמול שובה (יל״ג, משלי יהודה א, כח). ובתפשי בעט ובעודני עלם אתה היית לי סמל וצלם (הוא, ספי ג, הבאת בכורים).—ואמר הפיטן: נשאו קל וחמר גם בתנוב למינה סמל בריה צאת בערבביא לאו כל הימנה (אלעזר, יוצ׳ שבת ב׳ אחה״פ). ולעובדי סמל ביום הר הכרמל בצאתי מפרכי יהי בשלום סוכי לרחבי ולארכי (ראב״ע, ראי יונתי).—״מ״ר סְמָלִים, סמי׳ סְמָלַי: אך עצבים פסילים ומסכת אלילים וגילולים צלמים וסמלים אינן שמות המיוחדים בדגון וכמוש ובל ותרהק וכו׳ (דונש על מנחם עם הכרעו׳ ר״ת 58). בנה הפסילים והסמלים בשם כואב וציר וחולי ומדוה (ר״י קמחי, ספ׳ הגלוי פב, ברלין תרמ״ז).—ואמר הפיטן: ריק ותהו הם האלילים קטב שעירי בעלים צלמי מסכות ופסילים פעלת תבנית כל סמלים עצבי עובדי האמללים (תעות, יוצ׳ א׳ שבועו׳). נשחט האב ויחידו נעקד רגלו וידו נשגב ה׳ לבדו סעפים שנא לבמו סמלי הקנאה וגלוליםו סורו טמא קראו למו (אלהים אל דמי לך, ה׳ עי״ה). — ומ״ר סְמָלוֹת: ובמות ואשרות ותמונות כל סמלות ודמותות ותבניתות (ר״ג הקרא׳, לקו״ק נספחי׳ 5).

ב-סֶמֶל, ש״ז, מ״ר סְמָלִים,—אולי בגד מְיֻשָּׁן, סמרטוט[1]: הסל והסלים והסמלים דבר של ביזיון הוא (רשב״ג, ירוש׳ ע״ז ג א).

***סַמְלוֹן**, ש״ז, מ״ר סַמְלוֹנִים,—יתד שבעל לחוק את העל בצואר הבהמה[2]: לבעל הבית שהיתה לו פרה

---

1) [כך בכנע׳ סמל, מ״ר סמלם, ונקב׳ סמלת וגם פנסמלת (לידזבר׳ 329) ואולי גם באשורי בסרום אותיות, לַמַּס, פסל ענקי של שור (Del. 381).]

---

1) [בערב׳ שַׁמַל a), ואולי הוא נגזר מן שִׂמלה. עי׳ דברי הראב״ד המובאים להלן בהערה לסמלון.]

2) [כך פרש״י בשבת. עי׳ הערה להלן. וכך יוצא משמוש הפעל וקצץ. וכך פרש גם הערוך בלשון ראשון. אולם עי׳ פרוש ר״ח בהערה שם. וגם פרוש

a) سمل

חוֹרֶשֶׁת והשאילה לאחר להיות הורש בָּהּ. והיה לאותו האיש עשרה בנים זה בא וחרש וישב לו וזה בא וחרש וישב לו עד שנתיגעה הפרה ורבצה לה וכו' לא הספיק בדעתו לקבל פיוס מאותו האיש אלא בא מיד ושבר את העול וקצץ את הסמלונים[1]) כך ישראל בעולם הזה שלטון א' בא ומשעבד והולך לו וזה שולטן אחד בא ומשעבד והולך לו והמענה ארוכה. שנאמר על גבי חרשו חורשים האריכו למעניתם (ספרא, בחוקותי, פרק ג). מיד קפץ ושבר את העול ופסק את הסמלונין[2]) וכו'. כשמגיע הקץ אין הקב"ה אומר להם לאומות העולם כך עשיתם לבני אלא מיד משבר את העול ומקצץ את הסמלונין שנאמר ואשבור מוטות עלכם (ילק' בחקתי תרעב). שהיה ר' נחמיה אומר בטבעת הלך אחר חותמה בעול אחר סמלוניו[3]) (שבת נט:).—ואמר הפיטן: נאור הסר והקל סמלון עלנו שובע מלא אסמינו הצליחה מפעלינו יהי חסדך יי' עלינו (ר' אליה בר שמעיה, אדיר ביער, סליחי יום ד). קצץ סמלונים מצואר עמך ראה עמלנו ושוב מזעמך (חזון חסן, סליחי העני סני אחרון). סמלוני רשע לקצץ נקם תלבוש סבר

הראב"ד למאמר מהספרא. ומגרסת הילק' ופסק במקום וקצץ, נראה ג"כ שהכונה לרצועות או כריכות. ואולי יש לחבר עם זה את השם אלמשאבלין בערב' ההמונית וזה לשונו של אלדליל אלי אלעאמי ואלדחיל: אלמשאבלין (ערביה עלמיה) הו ענדהם אלחשבה אלתי תחיט בענק אלת'ור ופיתהא אלשמיק והוי ח'שב בפי אלניר תחיט בענק אלתור כאלטוק והמא שמיקאן, ובעברית: אלמשאבלין (ערבית המונית) הוא אצלם העץ אשר יקיף צואר השור. והשם הספרותי אלשמיק והוא עץ בניר מקיף בצואר השור כקולר והמה שני שמיקים.]

[1]) [כך הגרסה בפרוש הראב"ד, וכן בילק' בחקתי (תרע"ב) וילקוט תהל' (תתפח). ובפנים הסמיונים ופרש הראב"ד וז"ל: נ"ל על אותם הכריכות שעושים לפרה שהיא חורשת ומשימין תחת העול כדי שלא ישחית העול את צוארה ומה שנקראו סמלונין ע"ש שהם עשויין מבלויי הסחבות ומשמלות בלות. ויש מפרשים על אותו החבל שקושרים בו עץ הדרבן בעול וגם לפעמי' שנעשית משל בגד לפעמים משל עור, ע"כ.]

[2]) [נכתב בצדו: רצועות העול.]

[3]) [פרש"י וז"ל: העול שלהם לא היה פגום כשלנו אלא חלק ונוקבים בו שני נקבים וביניהם כעובי עורף השור ותוחבין בהם שתי יתדות והם סמלונים, ע"כ. ור"ח פרש רצועות שהן בעול, והוא מביא לראיה את דברי הספרא למעלה, ומוסיף כדכתיב יי' צדיק קצץ עבות רשעים, ע"כ. ובעל הערוך מביא את שני הפרושים האלו.]

קויך וסבוים תעמיד מלבוש (שלמה הקטן, אמרת נגזרנו, סליחי די עי"ח).

סמם, ממנו סַם, *סִמֵּם, *סַמְמָן, *סַמְמָנִי, *סַמְמָנִית, *סַמָּן.

סָמַם, קל לא נמצא.

—פעי', *סִמֵּם,—נתן בדבר סַם, ובהשאלה: מטרות עז לסממה[1]) נשיה לקימה שיחים לקוממה עדנים לעצמה (אדם ובהמה, הושענ').

—פעו', *סֻמַּם, רק בינ' מְסֻמָּם, מסומם, — שנתנו בו סם, ובפרט סם המות, vergiftet werden; être empoisonné; to be poisoned: וקצתם (של החצים) יהיה מסומם בארס וכו' ואמנם החצים המסוממים בארס הנה ראוי שתנקר הבשר וכו' כי הבשר המסומם מה שיהיה רע המראה וכהה כאלו הוא בשר מת (קאנון ד ד ג י). ואם ירה אדם בחץ שנון ומסומם בכל סם המות שימות בו השקה ממנו וירפא (אסף 71).

*סְמָמִית, ש"נ, מ"ר סְמָמִיּוֹת, כמו שְׂמָמִית,—מין שרץ העוף, עכביש ארסית[2]) giftige Spinne; araignée, venimeuse; poisonous spider: זבוב לצירעה פשפש לעלוקתה נחש לחפפית שבלול לחזוית[3]) סממית לעקרב (ר' נהוראי, ירוש' ברכ' ט ג). א"ר יהודה אמר רב כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה ברא שבלול לכתית ברא זבוב לצירעה יתוש לנחש ונחש לחפפית וסממית[4]) לעקרב וכו' ת"ר חמשה אימות הן אימת חלש על גבור וכו' אימת סממית על העקרב (שבת עז:).—ומ"כ: פעם אחת הייתי מהלך מכזיב לצור ומצאתי זקן אחד ושאלתיו בשלום אמרתי לו פרנסתך במה הוא אמר לי מחלזון אמרתי לו וכי מצוי אמר לי השמים מקום [בים] שמוטל בהרים וסמומיות [מקיפות אותו ואין לך אדם שהולך לשם שאין סממיות] מכישות אותו ומת ונימק במקומו (ר' יוסי, ספרי דברי שנד).—ובסהמ"א: וילקה פתילה מן אריגת סממית הנקראת סראג של עקרב או קורי עכביש (קאנון ג ה א ד). ואסור גמור להרוג הסממית שאף שיש לחוש שיפול לתוך המאכל מ"מ מלתא דלא שכיחא הוא (חמדת הימים א טו, לד.).

[1]) [כנראה הכונה נתן לה ריח טוב].

[2]) [לדעת אחרים מין לטאה, עי' שממית, הערה].

[3]) [כך הגרסה בערוך ערך שבל. ובדפוס שבלול לחזוית]. — [4]) סממית איראניא"ה בלעז, רש"י.

*__סממן__, ש"ז, מ"ר סממנים,[1])—כמו סמן, סם: ודא דאת מר פיטמא חציים כשירה הצי כל סממן וסממן אחת לששים לשבעים שנה היא היתה באה חציים מן השיריים הדא היא מותר הקטורת מה היו עושין בה (ירוש׳ יומ׳ ד ה). — ומ"ר: אין שורין דיו וסממנים וכרשינים אלא כדי שישורו מבעוד יום (בית שמאי, שבת א ה). ריחיים לטחון בה סממנין תנור לטמון בה אונין של פשתן (רבי מנח, ירוש׳ שביעי׳ ה ט). בהמה שאחזה דם אין מעמידין אותה במים שתצטנן וכו׳ אמר עולא גזירה משום שחיקת סממנין (שבת נג:).—ולצבע וציור: יש לציירים סממנים שהם צרין צורות שחורות ולבנות ובינוניות (ר׳ עקיבא, נגעי׳ ב א). נתן צמר לצבע רב הונא אמר שהקדיחו סממנין אבל הקדיחתו יורה אומר לו הרי שלך לפניך (ירוש׳ ב"ק ט ה). פילוסופוס אחד שאל את רבן גמליאל אמר ליה צייר גדול הוא אלהיכם אלא שמצא סממנים[2]) טובים שסייעו אותו תוהו ובוהו וחושך ורוח ומים ותהומות (מד"ר בראשי׳ א). למלך שהי׳ לו איקונין נאה אמר לבן ביתו עשה לי כמותי אמר לו אדוני המלך איך יכול אני לעשות כמות׳ אמר לו את׳ בסממניך[3]) ואני בכבודי (ר׳ אבין, שם שמות לה). בשר ודם מבקש לצור צורה כמה סממנין צריך להביא עד שלא צר אותה אבל הקב"ה הוא צר צורה מתוך טיפה אחת (הכסף הזריע ג, בובר).—ולקטרת: וכסה ענן הקטורת את הכפור׳ אשר על הארון ולא ימות הא אם לא נתן בה מעלה עשן או שהיס׳ אחת מסממניה חייב מיתה (ירוש׳ יומ׳ א ה). י"א סממנין נאמרו לו למשה בסיני (ר׳ יוחנן, כריתו׳ ו:). כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני קטרת (ר׳ שמעון חסידא, שם).—ולרפואה: המוצא את חברו אבל לאחר י"ב חדש ומדבר עמו תנחומים למה הוא דומה לאדם שנשברה רגלו וחיתה מצאו רופא ואמר לו כלך אצלי שאני שוברה וארפאנה כדי שתדע שסממנין שלי יפין (מו"ק כא:).—ובסהמ"א: ופרשו חכמים כשהתיר רב לכחול בששחק הסממנין מאתמול (והזהיר שמות יז:). והא דאמ׳ ר׳ יונתן אחד עשר סממנין נאמרו לו

1) [עי׳ סמן, הערה].

2) [אצל תיאוד׳ ס מ נ י ם.]

3) [במד"ר (במד׳ יב) הגרסה ב ס מ נ ך, ביחיד. ובילק׳ (שמות שפט) ב ס מ נ י ך.]

למשה בסיני (תשו׳ הגא׳ הרכבי קד). ויהיו הסממנים חלוקים במשקליהם כמו שישים מזה משקל גרה ומשקל מזה כאיסר (חק׳ מדה"כ לרסב"ג יח). תועלת המרקחת וכח מעשיה יהיה כפי כח הסממנים אשר הורכבה מהם המרקחת (ר"י א"ת, הו"ה, חשבון הנפש ד). וכמו כן הסממנים המורכבים למלאכת הרפואה כמו הטריאק וזולתם כי אלו יפעלו בגופות בכוחות יתחדשו בהם בהרכבה (רס"ע פלקירא, רא"ש׳ הכמה 49).—ואמר הפיטן: ברוכי מעלמות משמניך מושלי גנזכי מכמניך בשמתם תמרוק סממניך לריח שמניך (אור, יוצ׳ א פסח). ועשן לפניהם קטרת סממנים וינחם אל מחוז חפצם שאננים (אמץ, יוצ׳ אחרון פסח). כנוס סממנים וסדר פטומים ושמן ממלח וקטרת הסמים יריעות ולולאות קרסים וקרשים ווים ובריחים וכו׳ (תורה לשמור, מוסף א׳ שבועו׳).

*__סממני__, ת"ז,—של סממן: בחלק השני משא"כ מעמד השינה שהוא דבר שאין בו ממש ולאו שאין בו מעש׳ כי הוא אמנ׳ העדר התנועה בעלות שכבת הטל הסממני להנות על העפעפי׳ לסגור שערי אורה (רמ"פ, יריעות שלמה א א א, ד::).

*__סממנית__, סמנית, ש"נ, רק מ"ר סממניות, סמניות, —כמו סממן, סמן, צבע לכתיבה: הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו וכו׳ בין משתי סממניות[1]) בכל לשון חייב (שבת יב ג).

*__סמן__, ש"ז, רק מ"ר סמנים[2]),—כמו סממן: שבעה סמנין[3]) מעבירים על הכתם רוק תפל ומי גריסין ומי רגלים ונתר וכו׳ (נדה ט ו). דבר אחר צבע נותן סמנין ליורה כולן עולין לצבע אחד ואילו הקב"ה צר העובר במעי אשה כל אחת ואחת עולה למינה

1) [בספרים אחרים סמניות, וכן בגמר׳ (קג.); ובמדב"ם סמיונות, וכן בירוש׳ (יג ג), ובערוך ערך סם; ובמשנ׳ שבירוש׳ סימניות. ועי׳ בד"ס בהערה, ולהלן ערך סמן, הערה.]

2) [אפשר שאין בכלל צורה סמן, ומ"ר סמנים הוא רבוי שני של סם, כמו סמים בהכנסת נון; וכן בסור׳, עי׳ נלדקה (Syr. Gram. 74); ועי׳ גם ערך נצן הערה. וכן גם סממנים בכפל המ"ם כמו צדדים, טללים, ועוד, עי׳ סגל (Gram. of Mishn. Heb. § 127). והיחיד סממן הוא יצירה מלאכותית מן מ"ר, וכך פרש הרמב"ם (שבת א ה) וז"ל: וסם הוא איזה עיקר שיהיה ממיני העקרים ובלשון רבים סממנין, ע"כ.]

3) [במדב"ם ס מ מ נ י ם.]

(ריה"ג, שם כח.). יש שבת סמנין על הצמר או אין שבה סמנין על הצמר (ב"ק קח.).—מגלת סַמָּנִים: מצאני זקן אחד ואמ' לי של בית אבטינס אני כתחילה שהיו בית אבא צנועין היו מוסרין מגילותיהן זה לזה עכשיו אומר לך היוהר בהם שמגילת סמנין[1]) היא (ר' יוחנן בן נורי, תוספת' יוה"כ ב ז).—ובסהס"א: גזו וגם גנזו מבשלי הסמנים סרו אף הוסרו סורחו האמנים (אסטבה, יולי שבת בראש'). ומן חומת העיר שכלפי מערב עד המחיצה הראשונה היו יושבים כל בעלי מלאכה ובראשם שוחקי הסמנים מפני שהיו צריכים לעבודת המקדש (ר"ש אבן ויגאה, שבט יהודה 13). וישקוהו הסמנים אשר למות מועילים (רש"ע פלקירא, המבקש כא). וכשם שאם נטה בעל חולי הגוף מדרך הבינונית אל קצה החמימות מעלה אחת משקין אותו מסמני רפואות דברים קרירים שמשיבים אל קצה הקרירות מעלה (ר"י אבן עקנין, ספי מוסר ג ה).

סמן· ממנו סָמַן, *סִמֵּן, *סַמָּנִי, *סַמָּנִית.

סָמַן· קל לא נמצא במקורות הקדומים.

—נפע', נִסְמַן,— מֻצָּן בסמן; bezeichnet werden; être marqué; to be marked: הכל היום יחרש החרש לזרע יפתח וישדד אדמתו הלא אם שוה פניה והפיץ קצח וכמן יורק ושם חטה שורה ושעורה נִסְמָן[2]) וכסמת גבלתו (ישע' כח כד-כה).

—פעי, *סִמֵּן,—צִיֵּן בסמן, bezeichnen; marquer; to mark; שלשה סימנים סימנתי לך וסיימתי לך בקבורתו של משה בגיא בארץ מואב מול בית פעור ואעפ"כ ולא ידע איש את קבורתו (בנס ריצ"ל, מד"ר קהלי, ויותר שהיה קהלת חכם).—ובסהס"א: וכיון שראו שהתחילה הגלות ונתבלבלה הלשון עמדו וסימנום והקקום ונקדו בהן החומשין כדי שילמדום הכל במהרה (הורית הקורא, דרנברג 54).

—פעי, *סֻמַּן, בינ' מ"ר מְסֻמָּנִים, מסומנים,—שסמנו אותו:

שנים שהיו בעיר אחת שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחד יוסף בן שמעון אין יכולין להוציא שטר חוב זה על זה ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב וכו' כיצד יעשו ישלשו ואם היו משולשים יכתבו סימן ואם היו מסומנין[1]) יכתבו כהן (ב"ב י ז). —ובסהס"א: קול שופר ההדור קול מהרה יזומן קול יעקב יערב והוד עשו יסומן (קול שופר ההדור, ערבי ר"ה, מחה"ל, תנו.). ובאותו היום באו האויבים המסומנים וגם האחרים באו כמו כן לפי שהיה איד יחרם ונקבצו לשם לכפר נושא וקדש מר שמואל בר' אשר את השם לעיני השמש וגם שני בניו אשר עמו (ר' אליעזר בר נתן, QGID. II ,41).

—התפ' *הִסְתַּמֵּן, בינ' נק', מִסְתַּמֶּנֶת,—כמו נפע': הקשת הזאת (קשת הנאהזת) היא מסתמנת ונודעת מתוך מהלך החמה אשר היא מקפת את הגלגל וכו' (ראב"ח הנשיא, חשבון מהלך הכוכבים, כ"י פריז).

***סִמָּן**[2]), סימן, ש"ז, ר"מ סִמָּנִים, סימנים, סימנין,—אות וציון המבדיל דבר אחד מחבירו, Zeichen, Merkmal; signe, marque; sign, mark: המניח את כליו בחלון וכו' וחכ"א עד שיתן לו מפתח או הותם או עד שיעשה סימן (טהר' ז ז). אין מחללין מעשר שיני על אסימון ר' דוסא מתיר אבל פרוטות קטנות והניתנות סימן במרחץ הכל שוין שמחללין אותו עליהן (תוספת' מעשר שני א ז). מצורע מוהלט הרי זה מגלח אין צריך לומר בתגלחת צרעתו אלא ליתן סימן בנתקו אם פשה או לא פשה (שם נזיר ד ז). — סִמָּן בפירות: המינין הללו ע"י שיש כיוצא בהן בארץ

[1]) [כך בירוש' (שקל' ה ג). ובבבלי (יומי לח.) הגרסה סממנין, ופרש שם רש"י וז"ל: שכתובין בה שמות סמני הקטרת, ע"כ.]

[2]) כך בנסחת המסורה ומליצת הכתוב קשה, ורגלים לדבר שהכתוב קצת משבש ונסמן הוא כפל מן כסמת [המלה הסרה ברוב התרגומים. וכן כל החדשים מותקים אותה. אולם נראה שנסמן מקביל לגבלתו לשורה. ואולי היה פעל זה במציאות כבר בימי הנביאים, עי' קניג, (Wörterb. 303).]

[1]) [במדב"ם, וכ"י מינכ' הגרסה: ואם היו סמנין, ובירוש' הגרסה: ואם היו בסימניו. וברשב"ם (בגמרא קעג.) הגרסה: ואם היו סימניהן שוין, ועי' ד"ס הערה.]

[2]) [כן בארם'. רוב החוקרים גזרו אותו מן היוני σημεῖον, אבל אם כן היה צריך להיות סימיון כמו בסורית, עי' Payne Smith, Thes. 2613. ואולי באמת מזה הצורה סימיונית, או סימיונות, סמניות, סימניות, עי' סממנית בהערה. לוי ויסטר' גוזרים אותו מהפעל סים בהוספת נון. ובערב' שִׁימַא, שִׁימִיא a) באותה המשמ'. עי' לוי (III, 510), פלישר (שם, 723). והקדמונים שלנו חברו אותו עם הפעל נסמן, עי' ערך סמן, וריב"ג בספ' השרש' ערך סמן. ויהיה שם במשקל אִבָּר, עִקָּר. ולפיכך כותבים בסהס"א סִמָּן, וקשה להכריע.]

a) سيما، سيميا

ישראל צרכו חכמים ליתן להן סימן אבל האלצרין והאפסטקטין וכו' על ידי שאין כיוצא בהן וכו' לא צרכו חכמים ליתן להן סימן (ירוש' דמאי ב ח).— סִמָּנֵי מיתה: באבן או באגרוף [מגיד שאבן ואגרוף סימני מיתה הן (מכי' משפטי' ו).—סִמָּנִים של חפץ, ביחוד של אבדה: אף השמלה היתה בכלל כל אלה למה יצאת להקיש אליה לומר לך מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנים ויש לה תובעים אף כל דבר שיש בו סימנים ויש לו תובעים חייב להכריז (ב"מ ב ה). אמר את האבדה ולא אמר סימניה לא יתן (שם ז). מצא דבר שאין בו סימן בצד דבר שיש בו סימן חייב להכריז בא בעל סימן ונטל את שלו וזכה זה בדבר שאין בו סימן (תוספת' שם ב ט). המוצא סלע ואמר לו חבירו חדשה היא וכו' לא אמר כלום שאין סימן למטבע (שם י). בראשונה כל הבא ונותן סימניה היה נוטלה משרבו הרמאין והתקינו שיהא זה נותן סימניה ומביא ראיה שאינו רמאי (שם כח). סימן העשוי לידרס לא הוי סימן (שם כג:).—ובגופו של בן אדם: אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו (יבמ' קכ ג). נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע שטרות שניהן פרועין כיצד יעשו ישלשלו ואם היו משולשים יכתבו סימן ואם היו מסומנין יכתבו כהן (ב"ב י ז). איזהו בן שמנה כל שלא יצאו לו הדשיו ר' יוסי אומר סימניו ניכרין בו שערו וציפרניו שלא גמרו (תוספת' שבת טו [טז] ז). נמצא בעליל העיר היו מודדין שמצות עיסוק מדידה כיצד עושין לו שלוחי בית דין יוצאין ומלקטין סימניו וחופרין וקוברין אותו ומציינין את מקומו (שם סוט' ט א). מר סבר שנמא סימן מובהק הוא (ב"מ כז:). אי אתם רשאין לנוולו ועוד סימנין עשויין להשתנות לאחר מיתה (ר"ע, ב"ב קנח.). לצייר שהיה צר אקונין של מלך בא לגמור הפרצוף אמרו לו מת המלך ועמד מלך אחר כיון ששמע הצייר כך נתרשלו ידיו התחיל אומר מה אעשה באלו הסימנין וכו' כן האיש משמש עם אשתו הקב"ה צר צורת העובר בדמות אביו הזר הנואף ובא עליה הזר ונתערבו הסימנין (ר' אבהו, תנחומי נשא ד).—ואמר הפיטן: איש דורות שנים עשר ראו עיניו איש הנקרא בעל שער בסמניו איש ואזור עור אזור במתניו (זמירי למוצ"ש). —וביחוד בגוף האשה כשהיא מתבגרת: עבד עברי נקנה בכסף ובשטר וקונה את עצמו בשנים וביובל ובגירעון כסף יתירה עליו האמה העבריה שקונה את עצמה בסימנין (קידוש' א ב). בא סימן התחתון עד שלא בא סימן העליון או חולצת או מתייבמת (נדה ו א). ואילו הן סימני של בוגרת וכו' וכן היה ר' שמעון אומר כשם שאמרו שלשה סימנים מלמעלה כך אמרו שלשה מלמטה (תוספת' נדה ו ד). איזו היא אילונית וכו' אילו הן סימניה כל שאין לה דדין וכו' (שם יבמ' י ז). ויצאה חנם אילו ימי בגרות אין כסף אילו הסימנין (ירוש' קידוש' א ב). למלך שהיתה לו בת קטנה עד שלא הגדילה ובאת לידי סימנין היה רואה אותה בשוק מדבר עמה במבואות מדבר עמה כיון שהגדילה ובאת לידי סימנין אמר אין כבודה של בתי שאהא מדבר עמה בפרהסיא אלא עשו לה פאפיליון (ר' יהודה בר אלעאי, ויהי ביום כלות משה, פסיקי דר"כ, בובר). — ואמר הפיטן: וחופש האמה בסימן נכתמה (רסג"ג, אמון יום זה, אזהר').—וגם באיש: ר' יוסי בעי עמדו בו בשעת סימנין למפריעו נעשה איש או מיכן ולבא (ירוש' יבמ' יד). איזה הוא סרים חמה וכו' אילו הן סימנין[1] כל שאין לו זקן ובשרו מחליק (תוספת' יבמ' י ו).—עֵדֵי סִמָּנִים: אף בעידי סימנין כן (רבי בא בשם רבי ירמי', שם סנה' ג' י).—חֲצִי סִמָּן: שנים אומרים ראינו שערה אחת בגבו וכו' מאן דמר פסול במעיד על חצי סימן ומאן דמ' כשר אני אומ' שמא נשרו (שם).—ובהשאלה, תכונות נפשיות: אמר (דוד) ג' סימנין יש באומה זו הרחמנים והביישנין וגומלי חסדים (ריש לקיש, יבמ' עט.).—ואמר הפיטן: סימן טוב באדם שהוא בישן ורוחו נשברה שכל מי שהוא ענו עמו שכינה שורה (וכל העם, יוצ' ב שבועו').— ובבעלי חיים סִמָּנֵי טהרה וכשרות: אלו הן סימני חיה (תוספת' חול' ג [ד] כא). אלו הן סימני חגבים אלו הן סימני דגים (שם כה-כו). בהמה טהורה שילדה מין בהמה טמאה מותר באכילה ואם יש בו מקצת סימנין חייב בבכורה (שם בכור' א ו). אמרו סימן ולד בבהמה דקה טינוף ובגסה שליא ובאשה שפיר ושליא (שם ב יב). חתיכה שיש בה סימן בין בכולה בין במקצתה ואפילו באחד מן מאה הרי זו מותרת ומעשה שהביאו גרבין של חתיכות ממין אחד בעכו מלא ולא נמצא סימן אלא באחת מהן ובא מעשה לפני הכמ' והתירו כולן (שם, ע"ז ד [ה] יא). כסימני ביצים כך סימני דגים

[1]) [בגמ' פ: סימניו.]

(חול׳ סג:).—וסִמָּנִים של שחיטה כשרה בצואר: סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה וסימני העוף לא נאמרו (חול׳ ג ו)—ובסהמ״א: נמצא למיעוטי מאי לאו למעוטי מחזיר סימנין אחרי העורף (ספ׳ כריתות לה:). —*וסִמָּנֵי שדה: בית כור עפר אני מוכר לך בסימניו ובמצריו אפילו פחת שתות או הותיר שתות פטור הדיינין הגיעו (תוספת׳ ב״ב ו כו). סִמָּן של הדגל: כיון שנתישבו תקעו בחצוצרותיהם ונסע יהודה ודגלו תחלה נשיא ושבטו אחריו וסימנם על כל נשיא ונשיא מפה וצבע ומהם למדה המלכות להיות עושין להן מפה וצבע (תנח׳ במד׳ יב).—סִמָּנִים של תקופת השנה: על שלשה סימנין מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה (תוספת׳ סנה׳ ב ב). ובסהמ״א: כי בסימן האביב חייב להבדיל שנה משנה (ר״א הקראי, ספ׳ ג״ע, ענין הבדל שנה משנה ד, יז:). —*סִמָּן לדבר: מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שבני אדם נכנסין לאכול פיתן בלילי שבתות וכו׳ סימן לדבר צאת הככבים (תוספת׳ ברכ׳ א א). אין פוחתין משבע תעניות על הצבור שבה י״ח התרעות וסימן לדבר יריחו (תענ׳ יד). בבלה יבואו ושמה יהיו וגו׳ אמר לו תן סימן לדבריך א״ל אני מתנבא לרעה ואיני יכול ליתן סימן לדברי שהקב״ה אומר להביא רעה ומתנחם ואתה מתנבא לטובה את הוא שאת הוא צריך ליתן סימן לדבריך אמר לו לאו את הוא שאת הוא צריך ליתן סימן לדבריך (ירוש׳ סנה׳ יא ז).— סִמָּן גדול, מובהק: ומניין היו יודעין שהגיע שעיר למדבר וכו׳ אמר רבי יהודא והלא סימן גדול היה להם מירושלים ועד בית חדודו וכו׳ (יומ׳ ו ח).-סִמָּן בתוך סִמָּן, סִמָּן מובהק וּנִכָּר: ויקבר אותו בגיא בארץ מואב וכו׳ אמר ר׳ ברכיה סימן בתוך סימן ואפ״ה ולא ידע איש את קבורתו (סוט׳ יג:).—סִמְּנֵי סִמָּנִין, סִמָּנִים רבים: ג׳ סימנין סימנתין לך בקברו של משה שנאמר ויקבור אותו בגי וכו׳ וסוף סוף לא ידע איש את קבורתו בדבר שנתתי לך סימני סימנין אין כל בריה יכולה לעמוד עליו (ר׳ ברכיה ור׳ סימון בשם ר׳ יהושע בן לוי, מדר׳ תהל׳ ט ב).— ובהשאלה, אות ומופת, סִמָּן יפה, רע, טוב וכדומ׳: כל שלקה גופו מפני חכמתו סי׳ יפה לו חכמתו מפני גופו סימן רע לו כל שנטרפה דעתו מפני חכמתו סימן יפה לו וכל שנטרפה חכמתו מפני דעתו סימן רע לו (בן עזאי, תוספת׳ ברכ׳ ג ה). עצרת פעמים שחל להיות בחמשה ובששה ובשבעה לא פחות ולא יותר ר׳ יהודה אומר חל להיות בחמשה סימן רע לעולם בששה סימן בינוני בשבעה סימן יפה (שם, ערכי׳ א ט). ויהי קול השופר הרי זה סימן יפה בכתובים כל מקום שנאמר שופר זה סימן יפה לישראל (מכי׳ יתרו ד). העוטש בתפלתו סימן רע לו (ר׳ חלפתא בן שאול, ירוש׳ ברכ׳ ג ה). סימן טוב לאדם שנפרעים ממנו לאחר מיתתו (ר׳ נתן, ספר׳ במדב׳ קיב). מיכאן שהיה מטה אהרן סימן טוב לעשות בו נסים ונפלאות לדורות (ר׳ יוסי ב״ר חנינה, מד״ר שמות ט). ולא ישמח אדם על מצוה שבאה לידו אלא שמצות הרבות עתידות לבא לו לפיכך אם חטא בשוגג אין זה סימן טוב חטא במזיד על אחת כמה וכמה עליו נאמר ואץ ברגלים חוטא (תנחומ׳ ויקר׳ זוטר).— סִמָּן פורענות, כפרה: וכי מה ראה ברזל ליפסל יותר מכל מיני מתכות מפני שהחרב ראויה לעשות הימנו חרב סימן פורענות ומזבח סימן כפרה מעבירין דבר שסימן פורענות מדבר שהוא סימן כפרה (תוספת׳ ב״ק ז ו).— סִמָּן ברכה, קללה: ארבעה פרוטות אין בהן סימן ברכה לעולם שכר כותבין ושכר מתורגמנין ושכר יתומים וכו׳ (ת״כ, פסח׳ נ:). כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם (רב חסדא, ע״ז יט.). מכאן אמרו כל שאינו רואה סימן במשנתו בתוך ה׳ שנים שוב אינו רואה (מד״ר במד׳ ו). והלא גשמים בחג אינו אלא סימן קללה (ר׳ יהושע, תענ׳ ב:).—ואמר הפיטן: ולא נכשל אחד מהם ולא ארעוהו סמנים לבלתי לנחש לשוב למלונים (אומץ, יול׳ אחרון פסח).—*סִמָּן לבנים: והוא יושב פתח האהל כחום היום ר׳ ברכיה בשם ר׳ לוי ישב כת׳ ביקש לעמוד אמר לו הקב״ה שב אתה סימן לבניך שאתה יושב ושכינה עומדת על גבן (מד״ר בראש׳ מח). אמר הקב״ה לאדם זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין היו׳ הזה ויצאת בדימוס כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום הזה ויוצאין לפני בדימוס (שם ויקר׳ כט).—*וסִמָּן טוב, במשמ׳ הצלחה ומזל טוב: מי שעשה נסים לאבותינו וממצרים גאלם הוא יגאל אותנו וישיב בנים לגבולם בסימן טוב יהא לנו ראש חדש פלוני ביום פלוני (תפל׳ ראש חדש, סדר רע״ג ב, קו.). בבית זה יהא אדיר בעזרנו סימן טוב בביתנו ויברכנו יוצרנו יוצר כל ברוך כל סימן טוב יהי לנו בבל (ליהודים, סדר הבדלה למול״ש, סדור רב״י

סקנ״ד). רבון העולמים אב הרחמים והסליחות בסמן טוב ובמזל טוב החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים לקראתנו לשלום (זמירי למוצ״ש, סדר רע״ג ב, סג:). אבי הבן בסימן טוב יגדל יהי כגן רטוב ינצל מקטוב אל יהי בלבו מורך (אב יעזר, ר׳ אהרן ערלקי, ספ׳ הפזמ׳ כו.). ששמע שאומרים לו בעת נתינתו את הקידושין למואנסה הנז״ל בסימן טוב ושהלך לו והניחם (אלשיך, שו״ת קד). ובשעה שהיו פותחים הפתח בא שמעון המחזיק בחצר הסמוך לו הנ״ל ואמר להם כבר נכנסתם בחצר יהיה בסימן טוב מקצת חזקת החצר ופתיחת הפתח וזאת אבקשה מאתכם שתגדילו ותרחיבו הפתח יותר וכו׳ (לאס רב, שו״ת קמח). ויאמר סימן טוב וכו׳ עשה זה סימן טוב לעצמו וכו׳ (שלטי הגבורים על הרי״ף, סנה׳, סוף ארבע מיתות). —*וסמָני הכתב: שברא הקב״ה באדם כח דעת שיכול לשום לדבריו אותיות וסימנין והוא הכתב (רב שרירא גאון, תשו׳ הגאו׳ הרכבי כט). ולפי שרצה בעל הכתב להניח סימנים לאלה התנועות והקולות ויראה כי אם יעשה סימן מאחד לכל תנועה מהן יארך הענין מאד עד שכבר יתחייב להניח קב״ה סימנין להבדיל אלה הקולות אשר מהן הורכב הלשון (פריפוט דוראן, מעשה אפד 33). —ובמשמ׳ תנועות: עוד דרך הסמנים כחולים הם מוזנים כשרפים שירה עונים ובמלאכתם משמאילים ומימינים (בן אשר, דה״ט 3). — *וסמָני הדבור: ויהיו האנשים השוכנים במדינות כשיהיו איבריהם על יצירות ומזגם משונים מיצירות איבריהם אלו לשונותיהם משונות מלשונם ואז ישתנו הקולות אשר ישימום סמנים להורות קצתם לקצתם על מה שבלבם וזוהי הסבה הראשונה לשנוי הלשונות באומות (רס״ט פלקירא, ראשי הכמ׳ 22). —*סמָנים לעזור לכח הזכרון: ר׳ יהודה היה נותן בהם סימנים דצ״ך עד״ש באח״ב (ספרי דברי נח). אין תורה נקנית אלא בסימנין שנאמר שימה בפיהם אל תקרי שימה אלא סימנה (רב חסדא, עירובי נד:). שאין אדם מורה כראוי מדברי תורה מפני שהוא סתומה וכולן סימנין (מד״ר במד׳ י״ד). — ובסהמ״א: כ״ך הו״א סימ״ן ש״ל פרשיו״ת וסדוריה״ם ומסור״ת של״הן (סדר רע״ג ב, לה.). והנה הטעם פעם יהיה אות לבדו והסימן בבלמ״ש ראובן בפית ראובן כשמעון ראובן קרא לשמעון ראובן נפרד משמעון (ראב״ע, ספ׳ צחות כב:). —*סמָני טעמים: לימד דעת את העם דאגמרה בסימני טעמים[1] (עירובי כא:). — ומ״ר סמָנות, ואמר הפיטן: סדרה בסימנות ובמסורות ובדקדוקות חקורות בדיני ממונות ובדיני נפשות (מוסף א׳ שבועי, מחז׳ איטלי׳ א׳ קנד.).

*סְמָנִי, נקי׳ סמָנית, סימניית, ס״ת, — מה שיש לו תכונת הסמָן: או שיהי׳ ענין מלת סלה הפייטנית מלה סימניית במעשה השיר הנגוני שירצה במלת סלה לשיחזור המנגן פרק השיר עוד הפעם או פעמים רבות (רס״ס, יריעות שלמה א׳ ב ג, מב::).

*סִמָּנִית, סימנית, ש״נ, רק בנ״ר סמָניוֹת, סימניות, —כמו סמָן, ובפרט סמָנים לפרשה: שני סמניות אמורות בתורה בפרשה קטנה ואיזו פרשה קטנה ויהי בנסוע הארון (אדר״נ לד). ויהי בנסוע הארון ויאמר משה פרשה זו עשה לו הקב״ה סמניות[1]) מלמעלה ולמטה לומר שאין זה מקומה (שבת קטו:). יורדי הים באניות וכו׳ ויצעקו אל יי׳ וכו׳ עשה להן סמניות כאכין ורקין שבתורה לומר לך צעקו קודם גזר דין נענין צעקו לאחר גזר דין אינן נענין (ר״ה יז:). —ובסהמ״א: יש סמניות בפרשה זו (רש״י, תהלי קז יז). כי בין פסוק, לפסוק יש נונין הפוכין לדרוש סימניות אלו למיעוטין (ריטב״א, פי׳ מס׳ ר״ה א׳ כד:). —כמו סמָן סתם: שנתות היו בהין עד כאן לפר עד כאן לאיל פירוש סימניות כגון שנים שעושין בחתיכות עץ (ערוך ערך שנתות). וראוי שנדע שזאת החלוקה אינה עצמית להקדמת הסימניות במה שהין הקדמות סימן ר״ל חלוקתם אל ההכרחי והאפשרי (כל מלאכת ההגיון, ההגלה קד.).

*סִמְסֵם, ביני מסמסם, —סמסם בעיניו, כחל את עיניו בסם וצבע: ובשעה שרואה (היצר הרע) אדם מסמסם[2]) בעיניו מתלה בעקיבו אמר הדין דילי הוא (מדה״ג שכטר, הלא אס היעיב). שהיה (יוסף) עושה מעשה נערות מסמסם בעיניו מתקן בשערו מתלה בעקיבו (שם, יוסף בן שבע עשרה).

סמך[3]), ממנו *סמַך, *סמֶך.

---

1) [קבע לה (שלמה לתורה) מסורת וסימנין בין בתיבות המקרא בין בגירסא של משנה, רש״י.]

1) [בגנזי מצרים הלב׳ ס״ת, אדלר 37, הגרסה סמאנות, כנראה שבוש מן סמיונות, עי׳ סמָן הערה.]

2) [במד״ר (ברא׳ כב) הגרסה ממשמש, משמש, ועי׳ שם בהערה של תיאודור.] —3) [מהארמי.]

***סָמֹק**, סומק, — א) ת״ז, אָדֹם, red; rouge; rot: ב׳ חוטין מקיפין אותה א׳ שחור וא׳ סומק השחור לצד הסומק (רמ״ק, אילימה, עין סמס, תמר ג, כב). —ב) סֻמָּק[1]), ס״ז, מ״ר סֻמָּקִים, סומקים, — שם אילן וגרגיריו הנותנים צבע אדם, אוג, Rhus: כל טעם מחומץ מרבה את המרירה ואת הדם חוץ מין הרימונים והסומקים וכל דבר מתוק מרבה את הדם (אסף 32). לקחת סומקים הנקראים רוז (שם 46). ויושיבוהו במי בישול הסמים הקובצים כמו עפצים וסומק וקליפת רמון והדם ומה שדומה לו (ר״מ אלדבי, ש״א 7, סג.).

***סָמַק**, קל לא נמצא.

—הפעי׳ *הִסְמִיק, האדים, —נעשה אָדֹם: עופות שטפלן בבצק וצלאן בין שלמים בין מחותכין אם טפלן בסולת גסה אפילו הסמיקה הטפלה אוכל את הטפילה (רמב״ם, מאכלות אסורות ו יט).

סמר[2])׳ ממנו סָמַר, סָמָר, מַסְמֵר, *מַסְמֵרִי, מַשְׂמֵר, *סִמּוּר.

סָמַר, פ״ע, —סמר הבשר, הגוף, התכוץ והתקשה מפחד, schaudern, starr werden; frissonner, hérisser; to shudder, to bristle: סָמַר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי (תהל׳ קיט קכ). —ואמר הפיטן: נפשו אנוסה בשרו סומר תמיד יהיה בשרו (מחז׳ ינ״י, הוצ׳ דודסון 17). —ואמר המשורר: אם לעגו עזים ועליזים לך הנה מאד מפחדך סמרו (רשב״ג, בימי יקותיאל). סמר בשרי מפחדך כי כל דרכי נגדך (ראב״ע, אל תבוא את עבדך במשפט). מפחדו כל בשר סמר וכל לב חמרמר (ר״י חריזי, תחכמ׳ ג). ויבעת הנער ובשרו סמר (הוא, איתיאל ח, מלאכת השיר, ניבואר 32). ואני לבכיו בשרי סמר ולבי ח[מ]רמר (ר׳ זכריה אלצהרי, ספ׳ המוסר, מטמוני מקתרים כא, קבץ על יד ע, תרנג). — וביג׳ סָמוּ׳, סָמוּר: וגם כאשר נפתחו המבואות מתו רבים מהם על יד השערים ועל יד הבתים כי סגרו יושבי העיר את בתיהם ולא נתנם לבוא כי היה מראיהם מורה מאד כולם שזופי עשן רבי עינים וסמורי קרח (רמא״ג, הגרפתים ברוסיה 107).

—פעי׳, תְּסַמֵּר, —א) סִמֵּר שְׂעָרוֹת הגוף, הזקיף אותן כמו מסמרים: ורוח על פני יחלף תְּסַמֵּר[1]) שערת בשרי (איוב ד יה). —ובסהמ״א: והחום שמסמר את הבשר כמכה של הלל דמי ומהללין עליו את השבת (רמב״ם, שבת ג ה). דמות שד על פני אשה מפתח נתחי בחזות יופיה תנתח תסמר שערות ראשי לשונה וקולה מוסרות לבי יפתח (ר״י זבארה, שעשועים יב, דודסון 141). מתת רשע רשת מורה ודבריו פח יקוש מרוב אלתו תסמר שער ומגדופיו תצלינה אזנים (ב״ז ב״ס, כז טז-יז). —ב) חִזֵּק במסמרים: מקל שעשה בראשו מסמר כמין חוינא טמא סמרו טמא (כלים יז ג). חקק (מזוזה) בראש המקל והניחו במקום שאינו ראוי לו סכנה שאין בה מצוה וכו׳ ואפי׳ לא סמרו והא תני והוא שסמרו (רב יהודה, ירוש׳ מגל׳ ד יב). —ובסהמ״א: אין יוצאין בסנדל מסומר שסמרו לחזקו (רמב״ם, שבת יט ג). —ובהשאלה חִבֵּר והִזֵּק: סימר אותם במקום שנפגשו (ר״י א״ת, או״ד א ד).

—פעי׳, *סֻמַּר, סומר, —שסמרו אותו במסמרים, רק ביג׳, מְסֻמָּר, מסומר, סנדל מְסֻמָּר: לא יצא האיש בסנדל המסומר ולא ביחיד בזמן שאין ברגלו מכה וכו׳ (שבת ו ב). לא ינעול אדם סנדל המסומר ויטייל בו מתוך הבית אפילו ממטה למטה (תוספת׳ שם ד [ה] ח). —ומגדל מְסֻמָּר: הכא במגדל מסומר עסקינן (רב ירמיה, עירובי׳ לז.). —ובסהמ״א: ובאחור הקור׳ בקצה אשר מנגד להומה טבעות חזקות מברזל מסומרות בה היטב והבלים עשוי׳ מקנבוס וחוטי ברזל קשורים בהם (יוסיפון ע, דפו׳ פרנקפ׳). כדרך שעושין ההוברין הנקראין מנגמן טבלה עגולה לאצטרליב ומעמיד את השפופרת מסומרת באמצעיתה במסמר (תשו׳ הגא׳ הרכבי כח). מפני שהיו חושבים בלבם כי אין לכל

---

1) [כך בארמ׳ ובערב׳. ועי׳ ערך אוג; לֹו, (ספלכלכ׳ 43).]

2) [מוצא השרש אינו ברור. יש מחברים אותו עם האשור׳ סִמְרֻ, שלשלת, ויש סוברים שהוא אחד עם הערבי שׂמר a) התכוץ. אולם השם הערבי מִשְׂמַאר b) מסמר, והפעל הנגזר ממנו שַׂמַר שַׂמַּר, הם שאולים בערב׳ מהארמ׳, עי׳ פרנקל (Fremdw. 89). הקשר שבין הפעל סמר והשם מסמר ג״כ אינו ברור. רד״ק בשרשיו מפרש וז״ל: כי בהסמר הבשר אז שערות הראש יקומו ויעמדו כמסמרות, ע״כ. ומזה יוצא שהפעל סמר נגזר מהשם מסמר. אבל צורת השם במשקל של ביני׳ מוכיח להפך שהשם נגזר מהפעל. ות״י חברו עם הארמי צמר, ותרגם בכל מקום מצלהב, בער באש. ומזה בדברי הרמב״ם להלן החום שמסמר את הבשר, עי׳ בכר (ר׳ תנחום הירושלמי 133).]

a) شمر b) مسمار

1) ואולי זה פעל עִמֵּד, והכונה השערות נזדקפו.

אחד מן הכוכבים המיושבים אשר ברקיע השמיני שום מהלך בעולם אבל הם כמסמרות מְסוּמָרִין שאין זזים ממקומם (ראב"ע הכניה, ספי העצור 76). מנעלים שלנו המסומרים אינן בכלל סנדל המסומר ומותר לצאת ומכ"מ נהגו בהם איסור ואין לפרוץ גדר (נכדה, האגור תכה). המסמרות שהיה מסומר בידיו ורגליו לשתי וערב (ספר נלחון, קנץ Wagenseil 162).

—התפ׳, *הִסְתַּמֵּר,—כמו קל, חרד ונזדעזע: כשיהיה בגוף ליחה רעה תחמם בעמל או בזולתו יסתמר האיש ההוא ואע"פ שלא נתחדש קדחת (פרקי משה ז, יז:). אחב׳ שישב שעה במרחץ הפנימי אולי יזדמן שישוב גופו יותר חם מאלו המים וכאשר יבריחוהו ביציקת המים הראשונים בעצמם עליו יסתמר בהם על שהם יקררוהו בהם (קאנון א ג ג יע). וכאשר יהיו מימיו (של המרחץ הזקי החמום) יסתמר ממנו העור ויסתמו בעבורו נקביו (שם). — יִסְתַּמֵּר השֵׂעָר: וקודם שיבוא הדם תרגיש בעצמה מפהקת ומתעטשת והוששת פי כריסה ושיפולי מעיה ויסתמר שערת בשרה או ייחם בשרה וכיוצא במאורעות אלו (רמב"ם, איסורי ביאה ח ג). ואות אחר (של חיים) כי שערות הלחות אשר על שטח אצבעותיו יסתמרו ויקומו (ר"י חריזי, הנג׳ ספי חקור הקבורה לגלינוס, כ"י ברלין). בה (בשעה ד׳ של הלילה) ירחפו השדים על הקברים ומזה יקרה מכשול כי אם ימצא שם איש אדם ופחד ושעריו יסתמרו (ספי הלבנה קבלה וכשוף, כ"י בריטי מוזי).

—נפעי, *נִסְמַר,—א) כמו קל: ועתה מה אומר וחטאי לי המר בשרי הן נסמר ופני נזעמים (שחר תעירה, קליתי לוס גדליה, סמא"ל מקל.).—ב) כמו פע׳: נמוטו רגלי הסוסים אשר לא נסמרו כראוי ויפלו בחלקלקות ארצה (רמא"ג, הלרפתים ברוקיה 77).

סָמָר, ת"ז, — א) מכסה בשער קשה ודוקר כמסמר, borstig; hérissé; bristling, ילק סָמָר: קדשו עליה גוים השמיעו עליה ממלכות אררט מני ואשכנז פקדו עליה טפסר העלו סוס כילק סָמָר[1] (ירמי נא כז).— ואמר הפיטן: המולות מהילות ומחנות כילק סמר מצבם ומושבם משמר לעמת משמר (יקודי אש, יוצ׳ שבת ה׳ אחה"פ). — ב) מ"ר סְמָרִים, רועדים מפחד וקור: ויפלו בידי הקאזאקין אשר ארבו בצדי הדרכים להכרית את פליטיהם ואשר החזיקו בדרך המלך עמדו כל הלילה בערמות שלג רעבים וסמרים (רמא"ג, הלרפתים ברוקיה 80).

1) [רש"י ורד"ק פרשו לשון פחד ורעדה שגורם הילק, וי"ת כזחלא דמצלהב, עי׳ הערה לשרש.]

***סְמַרְטוּט**[1], ש"ז, מ"ר סְמַרְטוּטִים, סמרטוטין,—חתיכה של בד שנמרט ונקרע מבגד ישן, בְּלוֹא, Fetzen, Lappen; haillon, chiffon; rag, tatter, ומשמש לבריכה על פצע, כמו המילה: ואין פושין לה (למילה) חלוק בתחלה אבל כורך עליה סמרטוט (שבת יט ב). וזורק לה (למילה) יין ושמן ר׳ שמעון בן גמליאל אומ׳ ובלבד שלא יקרע לה סמרטוטין לבתחילה (תוספתי יו"ע ג יח). מיד נכנסה לתוך הקיטון והוציאה להן קיפסא שהיתה המילה בתוכה וסמרטוטים מלאים דם נתונים עליה (מד"ר דברי ב).—ולקנה לשלשת: היתה עליו (על הבר) לשלשת מקנחה בסמרטוט (שבת כח ב).—ולפתילה: לפי שאין מדליקין בפתילה שאינה מחורכת ולא בסמרטוטין שאינן מחורכין (רבה, שם כט.).—ובכלל בגד בלוי וקרוע: מנין לשנים שבאו לדין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה שאומרין לו לבוש כמותו או הלבישהו כמותך ת"ל מדבר שקר תרחק (שבועי לא.). כאהלי קדר מה אהלי קדר אף על פי שנראין מבחוץ כעורים ושחורים וסמרטוטין והם מבפנים אבנים טובות ומרגליות כך ת"ח אף על פי שנראין כעורים ושחורים בעולם הזה אבל בפנים יש בהם תורה מקרא משנה וכו׳ (מד"ר שה"ש, כאהלי קדר).—ובסהמ"א: שאאילו לא היו שואלין בנות מלכים ועשירים היו יוצ׳ בשיראין וכו׳ ועניות בסמרטוטין והיו מתבישות (גילוניקה ב׳ גינצב׳ 262). שכשהוא מחליק את המטוה של אריגה בסובין או בשום דבר כדי לחזקו כורך משהו בגד על אצבעו ומחליק את הטווי ואותו סמרטוט שעל אצבעו משמר אצבעו שאינו מתחכך החוט (רגמ"ה, מעילי יח.). ומבלאי בגדים שהן סמרטוטין לא תמצא בהן אלא כנים (ערוך ערך הדר).—וכשמקרב: על שלחנו מאחר לשלוח ידו בקערה ובכוסו כי יכלם

1) [מן מרט, במשמ׳ תלש וקרע ובהוספת ס׳ ספע׳, בארמ׳ מרטוטא. אולם פלישר (אלל לוי ג, 724) מבדיל בין שני השמות האלו, ולדעתו סמרטוט הוא כמו בערב׳ ההמונית שַׁרְמוּטָה a) באותה המשמ׳ ומרטוטא הארמ׳ הוא כמו הערבי מַלוּטָה b).]

a) شرموطة b) ملوطة

סגידול צפורנו כי לא היה בביתו מספרים לקצוץ ומסמרטוטי הבלואים אשר סביב בזרועו (ר' אליהו, סבע מוסר ט). — ובהשאלה איש לבוש קרעים: שחט בהמה ונמצא טרפת מדיחה לסכין אפי' בצונן או מקנת בסמרטוט פי' בגד בלוי שכן קוראין לאנשים המלבישן [1]) בגדים בלויין סמרטוטין (רבי יונה, משפטי בדיקת הסכין, הסו' הגאו', הוצ' קירוכל).

ס"נ, — ר"ת סכנת נפשות.

***סַן**, סין, ש"ז, מ"ר סַנִּים, סינין,—כמו שֵׁן, בליטה חדה היוצאת מנסר אחד ונכנסת בתוך הור מתאים בנסר חברו; Zapfen; tenon: היו (הנסרים) שנים עד שימרה מן הצדדין ובין נסר לחברו עשאן בסינין [2]) או בשוגמין אינו צריך למרח מן האמצע (כלים י ו). ושני הסינין יוצאין מתוך הקרשים שנים לכל אחד ואחד שמשקיע הזכר בתוך הנקבה שנאמר משלבות אשה אל אחותה (ר' נחמיה, ברייתי דמלאכת המשכן א, הוצ' מא"ש).—ובחכמת הנתוח תוספת החליה השניה העולה לתוך החלל של החליה העליונה כעין שן, processus odontoideus [3]): וזה לפי מה שבין הפנים והאחור שני נקבים עוברים לוקחים מהמקום העובר האחר ואמנם שיעור הרחב הוא כפי גדל העברת אחד מהם והתוספת הזאת תקרא סַן בערבית וכבר הגין בעד חוט השדרה בקשרים משוערים אל צד הנקרא אל סן לבלתי ירצף עם עצם הסן חוט השדרה בתנועתו ולא ילחץ אותו ואחר כך התוספת הזאת תעלה מחוליה וכו' ותסובב עליו הגומא אשר בעצם הראש פנים ואחור וזה העצם יקרא סן (קאנון א א ה ס).

***סַנְבּוֹל**, ש"ז,—כמו ב.*סבלת: בני חבורה שהיו ידיו של אחד מהן יפות רשאין לומר לו טול חלקך ואכול לעצמך לא סוף דבר פסח אלא אפי' עשו סינבול רשאין לומר לו טול חלקך ואוכל לעצמך (ירוש' פסח' ח ז).

***סַנְגְּדִיאֵל** [1]), — שם מלאך: כי תיכף ומיד מוכן ומזומן ממונה אחד של סטרא אחרא בעל דין קשה שאינו מרחם על בני אדם רחמנא ליצלן ושמו סנגדיאל והוא ממונה על השער הראשון היכל החיצונים והיא השער הא' של גיהנם (ר"נ בר"י אלחנן, עמק המלך, שער עולם הבריאה יח). בפתח ג' יש ממונה אחד ושמו סנגדיאל והוא ממונה על כל אותם המכניסים ומטמאים בריתם בבת אל נכר (ר"א די וידאש, ראשי חכמה, היראה יג).

***סַנְגְּזָאֵל** [2]), — שם מלאך: גלוי היה לפני הקב"ה מה בלבו של משה מה עשה הקב"ה שיגרו לסנגזאל שר של כל החכמה והתבונה (מדרש א"ב דר"ע ל, נוסח' ה, ביהמ"ד ילניק ג).

***סַנֵּגֵר** [3]), פ"ע,-המליץ טובה על פלוני: אדוני את זקני והשובי אבי יצחק וראש כל שר ועדה ראה טורי ברב טוב תסנגר לפי עסקי וקשיון העבודה (ד"ס יהודי מצרים וא"י ב, מן 85). וכבר שלחנו את מר יוסף החזן בן מ' יפת המלמד ועמו אגרותינו והשאלה ממך יקירנו לסנגר בעדינו ולגמלינו טובה (שם 187). והיה ראוי להתנדב לך ולסנגר בעדך כראוי לכבודך (שם 367).

***סַנְדָּל** [5]), ש"ז, מ"ר סַנְדָּלִים, — נעל עשויה מסולים, יקשרוה לרגל ע"י רצועות וכדומ': יוצאת אשה בחוטי שער בין משלה בין משל חברתה וכו' בטוך שבאזנה ובטוך שבסנדלה ובטוך שהתקינה לנדתה וכו' (שבת ו ה). יש לך קשרים שאין חייבין עליהן כקשר הגמלין וכקשר הספנין קושרת אשה מפתחי הלוקה וחוטי סבכה ושל פסיקיא ורצועות מנעל וסנדל ונודות יין ושמן וכו' (שם טו ב). הלצה במנעל חליצתה כשרה באנפליא חליצתה פסולה בסנדל שיש לו עקב כשר ושאין לו עקב פסול (יבמ' יב א). אלו שהם צריכים שיבאו בהן המים הקשר שבפרקסי' שבכתף וכו' ושניצן של סנדל וכו' (מקוו' י ז). סגבית

---

1) [אולי צ"ל המלובשין.]

2) [במדב"מ בסנים, בכ"י פרמה נקוד בְּסַנִּין, ופרש רה"ג וז"ל: יש אומרים עצי הסנה אבל אינו אלא כמין שלב שמשלב את הקרשים ב' מכאן וב' מכאן, ע"כ. וכפרוש הראשון פרש ר"ש וז"ל: ששם בין נסר לנסר קליפות דקות של סנה כעין שאנו עושין בשולי חבית של עץ נעורת של פשתן, ע"כ. וכן פרש הרא"ש. והרמב"ם מפרש כעין הפרוש השני וז"ל: שיקוב בעובי שני העצים שני נקבים נבחיים ויקח עץ דק קטן ויכניס קצתו בזה העץ וקצתו השני בעץ האחר ויכה בו בקורנס עד שיפגשו שני העצים ויהיו לעץ אחד וכו', ע"כ.]

3) תרג' ד"ר מויא.

---

1) [לדעת שואב (Angélogie 200) הוא כמו סעדיאל, בחלוף ע' ל־נג, ע"י מבטא חטמי.]

2) [עי' שואב, שם.]

3) [נגזר מהשם סניגור, συνήγορος.]

5) [מן היוני σάνδαλον.]

פורים אל יעשה מהן עני רצועה לסנדלו (ר' אלעזר, תוספת' תעני' א ה). כלי עור מאימתי מקבלין טומאה הסנדל משיקמע והמנעל משיגוב על האימום (שם כלים כ"ו ו א). אמר לו ר' ישמעאל לר' שמעון מימיך בא אדם אצלך לדין או לשאלה ועכבתו עד שתהא שותה כוסך ונוטל סנדלך או עוטף טליתך (מכי' ומשפטי' יח). כיון שנכנס למדינה א"ל נעול לי סנדלי וטול לפני כלים להוליך לבית המרחץ (ספרי במד' קטו). סנדל התפור בפשתן אין חולצין בו (ר' יהודה בשם ר', יבמו' קב:). הלכתא אחד סנדל המוסגר ואחד סנדל שמוחלט ואחד סנדל של ע"א לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה כשירה (רבא, שם קג:). — סַנְדָּל המסמר, שרצועותיו מסמרות לסולים ע"י מסמרים: לא יצא האיש בסנדל המסומר ולא ביחיד בזמן שאין ברגלו מכה (שבת ו ב). משלחין כלים בין תפורין בין שאינן תפורין ואף על פי שיש בהן כלאים והן לצורך המועד אבל לא סנדל המסומר ולא מנעל שאינו תפור (ביצ' א י). — נעילת הסַנְדָּל: יום הכיפורים אסור באכילה ובשתייה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל וכו' הקטנים מותרין בכולן ואסורין בנעילת הסנדל מפני מראית העין (תוספת' יום הכיפו' ה [ד] א). — ומ"כ: אחד המקדיש את נכסיו ואחד המעריך את עצמו אין לו לא בכסות אשתו ולא בכסות בניו ולא בצבע שצבען לשמן ולא בסנדלים חדשים שלקחן לשמן וכו' (ערכי' ו ה). מי שנכנס לבית המנוגע וכליו על כתפיו וסנדליו וטבעותיו בידיו הו' והן טמאין מיד היה לבוש בכליו וסנדליו ברגליו וטבעותיו בידיו הוא טמא מיד והן טהורין עד שישהה כדי אכילת פרס (נגעי' יג ט). אין סכין לא מנעלים חדשים ולא סנדלים חדשים לא יסוך את רגלו והיא בתוך המנעל לא יסוך את רגלו והיא בתוך הסנדל אבל סך רגלו ונתנה במנעל סך רגלו ונותנה בסנדל (תוספת' שבת ג [ד] טז). ראו בידו מי חטאת ואפר חטאת אוכלין על גבו טהורות על גב בגדיו ועל גב סנדליו (שם חגי' ג כג). תני לא ילבש אדם מנעלים וסנדלים חדשים אלא אם כן הילך בהן מבעוד יום (ירוש' קדוש' י א). — סַנְדָּל של סַיָּדִים, של עץ או קש שנעלו הסידים כדי שלא תכוינה רגליהם בסיד[1]: שלשה דברים אמר רבי עקיבא על שנים הודו לו ועל

1) [כך כל המפרשים. ובערוך פרש גם כמו כף של סידים.].

אחד לא הודו לו על סנדל של סיידים שהוא טמא מדרס וכו' (עדו' ב ח). — ובסהמ"א: ששף את הקרקע של בין העמודים בסנדל של סיידים (ערוך ערך סף). —*סַנְדָּל של בהמה: סנדלי בהמה של מתכת טמאין של שעם טהורין (כלים יד ה). כל המומים הפוסלים במקדשים פוסלים בפרה רכב עליה נשען עליה וכו' עשה לה סנדל בשביל שלא תחליק וכו' (פרה ב ג). לא יצא הזב בכיס שלו וכו' ולא בהמה בסנדל שברגליה (שבת סג.). — ושל עריסה, בסיס של מתכת או עור לרגלי העריסה: סנדל של עריסה שפתחו בתוך הבית אם יש בו פותח טפח הכל טמא ואם לאו מונין בו כדרך שמונין במת (אהל' יב ד). — ובהשאלה: עין כעין סַנְדָּל מאחורי השקוף: עצים כדי ליתן תחת השקוף רבי יהודה אומר כדי לעשות סנדל לאחורי השקוף (נגעי' יב ד). — מין ממיני הדגים שבים, solea: צורת פנים שאמרו אחד מכל צורת הפנים חוץ מאזניים וסנדל שאמרו דומה לסנדל דג שבים (תוספ' נדה ד ז). — ובהשאלה נפל שלא כלו לו חדשיו, שדומה בצורתו לסַנְדָּל של ים: המפלת סנדל או שליא וכו' הבא אחריהן בכור לנחלה ואינו בכור לכהן (בכורי ח א). שלש נשים משמשות במוך קטנה מעוברת ומניקה קטנה שמא תתעבר ותמות וכו' (תוספת' נדה ב ו). מארבעים יום ועד שלשה חדשים יבקש רחמים שלא יהא סנדל משלשה חדשים ועד ששה יבקש רחמים שלא יהא נפל (ברכ' ס.). בימי ר' ינאי בקשו לטהר את הסנדל שאין לו צורת פנים (נדה כה:). והקב"ה משמרו שלא יעשה שפיר ושלא יעשה שליא ושלא יעשה סנדל ואין זה חיים וחסד עשית עמדי (ר"א, תד"ר ויק' יד). — ובסהמ"א: פעמים יקפה משאר הדמים שנוצר מהם האדם חתיכה כמו לשון השור ותהיה כרוכה על מקצת הולד והיא הנקראת סנדל ולעולם לא יעשה סנדל זה אלא עם ולד (רמב"ם, איסורי ביאה י יב).

סְנֶה[1], ש"ז, — שם שיח קוצי, Dornbusch; buisson; thorn-bush: וירא מלאך יי' אליו בלבת אש מתוך הַסְּנֶה

1) [בארמ' סניא, באשור' סִנו, ובערב' שַׁנַא a). ואמר אסף 71: הסנה בלשון יון נקרא באטוס ובלשון רומיים רובו, וכן לֵו (ספלכלכי 275) rubus fruticosus. ולדעת אחרים cassia obovata, עי' Post, Flora 297.]

a) سنا

וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה (שמות ג ב-ג). וממגד ארץ ומלואה ורצון שוכני סנה תבואתה לראש יוסף (דברי לג יו). —ובתו״ם: ר׳ אליעזר אומר מה הסנה שפל מכל האילנות שבעולם כך היו ישראל שפלים וכו׳ ר׳ יוסי אומר כשם שהסנה קשה מכל האילנות וכל עוף שנכנ׳ לתו׳ הסנה אין יוצא בשלום כך היה שעבוד מצרים קשה לפני המקום וכו׳ רבי יוחנן אמר מה הסנה הזה עושין אותו גדר לגנו כך ישראל גדר לעולם ד״א מה הסנה הזה גדל על כל מים כך ישראל וכו׳ ד״א מה הסנה הזה גדל בגינ׳ ובנהר כך ישראל הם בעו״ז ובעו״ה ד״א מה הסנה עושה קוצין ועושה וורדין כך ישראל יש בהן צדיקי׳ ורשעים א״ר פנחס הכהן בר׳ חמא מה הסנה הזה כשאדם מכניס ידו לתוכו אינו מרגיש וכשהוא מוציא מסתרטת כך כשירדו ישראל למצרי׳ לא הכיר בהן ברי׳ כשיצאו יצאו באותו׳ ובמופתי׳ ובמלחמה ר׳ יהודה בר שלום אמר מה הסנה העוף נכנס לתוכו ואינו מרגיש וכשהוא יוצא כנפיו מתמרטות כך כשירד אברהם אבינו למצרי׳ וכו׳ (מד״ר שמות ג). ולמה מתוך הסנה ולא מתוך אילן גדול ולא מתוך תמרה אמר הקב״ה כתבתי בתורה עמו אנכי בצרה הם נתונים בשעבוד ואף אני בסנה ממקום צר לפיכך מתוך הסנה שכלו קוצים (תנחו׳ שמות יד).—ובסהמ״א: והסנה הוא עץ שפל ונבזה (ר״י ברי׳ אגנולי, תלמד התלמידים לה.). ועוד עלי הסנה הרענן יבושל בחומץ ובשמן.[1]—ואמר המשורר: את פני הודו ישרתון מלאכי אש סנה (ר״י הלוי, שלמו קדוש, שער השיר 105). ועד אן גואלי ירומם שוללי ומחריב אהלי וטמא את נוה מעון שוכני סנה (ראב״ע, אם אזכרה).—ענבי הסנה: חרובין שילשולן הוא חנטן וכל השחורין כגון עינבי הדם ועינבי סנה משינקידו (ר׳ חיננא בר פפא, ירוש׳ מעשר׳ א ג). ולא ישא בת עם הארץ משל לענבי הגפן בענבי הסנה דבר כעור ואינו מתקבל (פסחי׳ מט.).—ובסהמ״א: והניח עליה תחלה ענפי[2] גפן וענפי[2] הסנה ולשון השה ואחר זה תערב בהם המרטיבות ומעט דבש ברקיקותו וקמח שעורים (פרקי משה ט כו).—ומשל: סניא דאפיק ורדא משל על רשע שהוליד צדיק סנה שולד ורד[3].

1) [נשמט מראה המקום מכ״י המחבר.]
2) [ענבי?]—[3] [נשמט מראה המקום מכ״י המחבר]

—*מ״ר סנאים, סנאין, מי שבא בדרך והיו בידו תאנים וענבים ומלפפונות שאין יכולין להגיע לעיר משליכו לתוך הנקע או לתוך הסנאין (ר׳ אלעזר, תוספתי תרומו׳ א יד). מאי תקרה רבי יוסי בר חנינא אמר קנים וסנאין וסטיני[1] (ב״מ קיז.). — ובסהמ״א: כך דרך חורבות לצמות בהם קוצים וסנאים יהיה קימוש והוא חוח כולם מיני קוצים הם כגון אורטיא״ש וכיוצא בהן (רש״י, ישע׳ לד יג). על יד דרך מכמש לדרום הקרת מצוק שן סלע לו סנה יקראו רם הוא ומצל כגפן אדרת ומפלי גוז כסנאים יראו (יל״ג, חדו״ת א). —*חלדת הסנאים, עי׳ חלדה, — ואמר המקונן: תאים הנאים לבנים השנואים אוית בפז מסלאים להולדות הסנאים (אלבעותי, קינ׳).

סָנָה, קל לא נמצא.
—פעי׳ *סִנָּה,—כמו סִנֵּן: יין שסינהו או שכר בין סינהו מחמת שמרים בין סינהו מחמת דבר אחר מותר (תלמידי ר׳ יהודאי גאון, הלכי פסוקי 5).

***סִנּוּן**, ש״ז,—שה״פ מן סִנֵּן: ורבינו הלוי פירש סינונה של ביצה לתוך תבשיל היא ולא לתוך חרדל (רש״י, שבת קלט:). כרבי נחמיה דאמר ארם נחש צף ועומד במקומו ויש לו תקנה בסינון (הוא, ב״ב לז:). ולא אסרו שתית השכר אלא עבור המרירות שבו אינו נח לשתות ובמקום השתיה צריך שכר הדק או סינון השני של השכר (טוביה כץ, מעשה טוביה, מסגרת הבית ג, קיג:.).

***סַנְוִי**[2],—שם מלאך: וכשראה נבוכדנאצר בקמיע אמר לו מה אלו אמר לו המלאכים הממונים לרפואה סנוי סנסנוי סמנגלף (א״ב דבן סירה, הוצ׳ שטיינשניידר). מלפני רפאל ושכינות אל על ראשי וסנוי וסנסנוי וסמנגלף[3] ג׳ פעמים (רש״י, סדור תכט).

***סְנוּנְיָה**, סניניה,—שם מלאך: ורחמיאל וסנוניה האמורים מלאכתם לבדוק הנשמות אם הם ראויות לעבור ולעלות למעלה (ר״י בר״י אלחנן, עמק המלך, שער עולם הבריאה יא). וסניניה ממונה לקחת נשמות כל הנשים דרך כלל (שם).

1) [הערוך ערך מעזב גורס וטינא, ועי׳ רש״י.]
2) [בחמדת הימים (שבת א, ע:) נקוד סַנוי, ועי׳ שואב (Angélogie 201).]
3) [במחז׳ ויטרי עת, הגרסה וסנוגלי.]

*סְנוּנִית[1], ש"נ, מ"ר סְנוּנִיּוֹת,—מין צפור Schwalbe; hirondelle; swallow: אנשי שוק העליון שבירושלים היו אוכלין את סנונית לבנה מפני שקרקבנה נקלף (תוספת' חול' ג כג). חמשה איסות הן איסת הלש על גבור וכו' איסת סנונית על הנשר וכו' (שבת עז:). אף המסרט כשר לטהרת מצורע וזו היא סנונית לבנה שנחלקו בה רבי אליעזר והחכמים (חול' סב.).— ובסהמ"א: וכן יעשו העופות הדורסים והסנוניות והזמירים וזולתם יאכלו הארבה והדומים להם (ר' קלונימוס, בעלי חיים ג יב). וכמו כן הסנונית והוא יבנה לעצמו וילדיו בית מכון לשבתו נסמך על הקורה בטיט (שם ה ג). וגם סנונית הוא בדחז"ל שם למיני השוואלב"ע וכן כתב רש"י (סייכהלק, הוה"ח קמט).

*סְנוּק, סינוק, ש"ז, שה"פ מן סָנַק,—א) דחק, עֲיֵפוּת, Ermattung; lassitude; exhaustion: האומר גד גדי וסנוק[2] לא אשכי ובושכי יש בו משום דרכי האמורי (שבת סז:).—ב) *אסיפה וצבור של דבר למקום אחד: פירש בערוך כל דבר מרובה וגדול יותר מן האחר קרי סינוק (רלב"ד, תמי' ג ח).

סַנְוֵר[3], ש"ז, מ"ר סַנְוֵרִים,—עִוָּרוֹן פתאומי, plötzliche Blindheit; cécité soudaine; blindness: ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בַּסַּנְוֵרִים וילאו למצא הפתח (בראש' יט יא). ויתפלל אלישע אל יי' ויאמר הך נא את הגוי הזה בַּסַּנְוֵרִים ויכם בַּסַּנְוֵרִים כדבר אלישע (מ"ב ו יח).—ובמדר': ויהי כראות המלך לפי שהיו הסנורים על עיניו כשראה אותה האירו עיניו והושיט לה השרביט שבידו (ילק' אסת' התרכו).— ובסהמ"א: עיקר לשון שבירורי הן הסנורים ככת' הכו בסנורים ומתרגמינן מחו בשבריא (חבו' הגא' הרכבי כא). וארבעה מומין עוברין יש באדם ובבהמה ואלו הן וכו' סנורים שאינם קבועין (רמב"ם, אסורי המזבח ב ז). איזו היא סנורין קבועים כל ששהה שלשים יום ולא ראה (שם יב). ומי שאינו רואה בעיניו או באחת מהן ראייה ברורה מחמת שהיה בה סנורים קבועים (הוא, ביאת המקדש ז ה).—מֻכֶּה בַּסַּנְוֵרִים: והנה המוכה בסנורים (רלב"ע[1]). מוכים בסנורי הפתיות (בחיי' עולם יז מז.) — ומ"י סַנְוֵר: אם יצלה כבד העז ותטיף בו העין יועיל מהסנויר ר"ל למי שרואה ביום ולא בלילה (רלב"ע, ספי הנסיונות ג א, כ"י פריז). עקב שחד מצדיקי רשע עיניהם יעור יכם בסנור (תסבז א).—ומצוי ביחוד בלשון המשוררים: לאש עפעפך לראות מאוה עדי כי מראות סנור תפשו (רשב"ג, בחר מהחלי). שמעוני בני הפך ואיך תוכלו הקשב ואזנים אטמתם ורואות מראות סנור אחזם ועין לב מחזות יושר סגרתם (רמב"ע, הכלמוד מזמן הסך בפרחם, סולי דוקנס 105). איר בו יתחילו הקצירים תוך ארץ הצבי מן השעורים בו הדם עם לחה מתעוררים ככד ראש עם דמעת סנורים (רלב"ע, שמעו כא אל דברי הרופא). ואיך יכל ראות מכה בסנור ועין לבו בפוך סכלות כחולה (ר"י חריזי, תחכמוי כד). ואיש עור בסנור תוחלתו נכזבה האיר לו מאפלו אחרי שמש וערבה (שם, שנויי נוסח', 502). חי אני כי אחרי היות הזמן עור גם אני אהיה מוכה בסנויר (עמנו', מחברי א). לא נשאת בריעת לולי היות אישה עור ואם אין זה נאמין כי הוכה בסנויר (שם ג).

*סָנַט[2], פ"ע, — לעג, התלוצץ בפלוני, schmähen, sich lustig machen; railler, se moquer de; to make fun of, scoff at: קשה היא התפילה שביטלה את הגזירה ולא עוד אלא שקדמה לאחותה והיו הכל סונטים בה מפרשי ימים היו סונטין בה מהלכי דרכים היו סונטין בה (רבי הונא, מד"ר בראש' עא).

*סַנְטֵר[3], ש"ז,—שומר תחומי השדות שמסביב לעיר, נוטר, Wächter, Feldhüter; gardien, garde-champêtre; bailiff, watchman: המוכר את העיר מכר את הסנטר[4] (רשב"ג, ב"ב ז ז). ישראל שנעשה לגוי

[1] [כך בארמ', והשאל גם בערב' שֻׁנּוּנוּ a) שֻׁנּוּנִיָּה, עי' פרינקל (Fremdw. 118). ובאשור' סִנּוּנְתּוּ (Del. Hndw. 504).— [2] [עי' בערוך וברש"י (שם, ופסח' ג:).]

[3] [כך גם בארמ', וגזרוהו מן נור בהוספת ס, ספע', ופרושו הארה, ובלשון סגי נהור עִוָּרוֹן. ויוסף הלוי (REJ, XI, 66) גוזר אותו מן סנר במשמ' עור, והכונה כסה את העינים בעור, ומזה ג"כ עִוֵּר.]

a) سنونو، سنونية

[1] [נשמט מראה המקום מכ"י המחבר.]

[2] [אולי כמו בסור' סנט, הניע את עצמו, ומזה הניע ראשו בלעג.]

[3] [עי' הערה לקמן. וכך נקוד בתוספת' צוק"ם.]

[4] [נחלקו בגמר' (ב"ב סח.). בפרוש מלה זו. יש מתרגמים אותה בר מחוונית א, ופרש רשב"ם וז"ל: עבד הממונה להגיד ולאחווי תחומי השדות של מי זה ושל מי זה והוא עבד לשר העיר, ע"כ. וכעין זה רש"י (גיטי פ:) וז"ל: זקן הממונה להיות בקי בנחלת גבול שדה

.אפיטרופוס או סנטר מותר להלוות[1]) הימנו בריבית וגוי שנעשה לישראל אפיטרופוס או סנטר אסור ללוות הימנו בריבית (תוספתי ב"מ ה כ). המקבל שדה מחבירו קוצר ומעמר וזורה הביילין והחופורות הסנטר והאונקולומוס (שם ע יד). החופר והכייל והסנטר והאיקונומוס נוטלין שכרן מן האמצע (ירוש' שם ע ח). שומרי העיר אבל חכמים אומרים אפילו לא כתב אלא לשם סנטר שבעיר הרי זו מגורשת (גיטי פ:). בזמן שאדם יוצא לשדה ופגע בו סנטר[2]) דומה כמי שפגע בו ארי (ריש לקיש, סנה' לח:). רוח פסקונית יש לה רשות לדבר לפני הקב"ה כסנטר הזה שמדבר לפני המלך (רבי חנינא, תנחו' ברכה ו).

*סַנְטֵר[3]), סַנְטֵר, — הלחי התחתון שתחת השפה התחתונה, מקום הזקן, chin ; menton ; Kinn : וכשהוא מפהק היה מניח ידו על סנטרו[4]) (ר' חנינא, ברכ' כד:). סנטרו לצדדין וקובעו לאחוריו וירכתו על חבירו ורצועות תפילין בידו וכו' הי"ז מגסי הרוח (דא"ר יח).—ובסהם"א: כשמגביה צואר נראה (הענק) מתחת זקנו ורוב פעמים שסנטרו וזקנו מכסים אותו (רש"י, עירובי כד.). ואפי' תחת הסנטר שקורין מונטון אוסר ר"ת לפי שפעמים שמושך אליו שער של פאה (תוס' מכדים מ.). ונמשך משם עד אותן השערות התולים מן הסנטר ולמטה ומתחברים (ר"כ בר"י אלמנן. עמק המלך, שער כיסא דזעיר אנפין קד). ואם מכל מקום ימצאו מניחי יד תחת הסנטר מבקשים עצות עמוקות איך לערער ולקנטר (ר"א לויפב, שע"י ב, הקדמ'). — ומ"כ סַנְטָרוֹת, סַנְטֵרוֹת: ובשתוף השם נקרא ג"כ השער הצומח על הודן של הלחיים שהוא שטח הסנטרות (רמ"פ, יריעות שלמה א ו, לג:). וכשאמר לא תשחית פאת זקניך יהי' אמנם הכונה על השער הצומח על הסנטרות ולא על השער של שפה העליונה הנקרא שפם ולא זקן (שם).

*סָנִיף[1]), סְנִיף, ש"ז, מ"ר סְנִיפִים, סניפין, –א) דבר המחֻבר לדבר אחר ויוצא ממנו כעין תוספת ; Anhang appendice ; attachment : הנוגע ביד מגרה מכאן ומכאן טמא בחוט ובמשיחה באמה ובסניפין[2]) במכבש של חרש ובקשטנית טהור (כלים כא ג). דיופי טמא נחלק לשנים טהור המסמרות והסניפין שבו חיבור לטומאה ולהזאה (תוספתי כלים ב"מ ג יב). הוה ליה (לר' חנינא בן דוסה) ההיא שיבבתא דקא בניא ביתא ולא מטו כשורי אתיא לקמיא וכו' אמר לה מה שמך אמרה ליה איכו אמר איכו נימטו כשוריך תנא הגיעו עד שיצאו אמה לכאן ואמה לכאן ויש אומרין סניפין[3]) עשאום (תעני כה.).—וכעין עמודים קטנים המשמשים לסמוכות לאיזה דבר, כמו לחם הפנים, Stütze; appui; support: ארבעה סניפים של זהב היו שם מפוצלין[4]) מראשיהן שהיו סומכים

כל איש ואיש, ע"כ. ולפי זה הוא אולי מהיונית σημάντωρ, סמנטר, בהשמטת המ"ם. ורגמ"ה פרש זה ממונה המדינות שהוא מהזה (מחוה?) ויודע כמה בני אדם פורעין מס למלך ומכמה בתים ומכמה שדות וכמה שייכי לעיר, ע"כ. ועוד מוסיף רשב"ם: ורבינו חננאל פירש סנטר הוא שומר העיר לשון נוטרה את הכרמים, ע"כ. וכן בערוך וברמב"ם (למשנה שם). וא"כ תהיה המלה ספע' מן נטר. אולם ר"ב מוספיא גוזר אותה כדרכו מהיונית συντηρέω, שמר. אבל אין ביונית שם כזה מאותו הפעל. ועוד אמרו שם בגמרא: שמעון בן אבטולמוס אומר באגי, ופרשו רגמ"ה ורשב"ם: שדות שסביב המדינה, ע"כ. אולם מהמאמרים שבתוספת' ובגמרא מוכח שסנטר הוא בן אדם. ומהלשון שבירוש': והסנטר שומרי העיר יש להוכיח שסנטר איננו שומר העיר. אבל שומרי העיר חסר בתוספת' וגם אין לו וי"ו הקשור, ולכן אפשר ששומרי העיר בירוש' הוא תוספת של פרוש שנכנסה מהגליון לתוך הפנים. ויש להוסיף עוד את המאמר הארמי (בפסיק דר"כ, העומר): אריב"ל סנטרך אנא ולית את יהיב לי סנטורתי כלום.] — [1]) [בדפוס ללוות.]

[2]) [כשפוגעו אותו סנטר רוצה למדוד שדותיו לקצר מיצרי השדות ודומה כמי שפגע בו ארי, רש"י.]

[3]) [הערוך גוזר אותו מן סטר בהוספת נון. ולפי זה צריך לנקד את הטית בקמץ. ומהחדשים גוזרים אותו מהיוני ἀνθερεών, בהוספת ס'. אבל א"כ היה צריך להכתב בתיו ולא בטית וגם בסיום - יון, אנתריון סנתריון; ועי' גם פרושו של רה"ג בהערה הבאה.]

[4]) [ואמר ר' האי ז"ל: יש גורסין כך ואנו גרסנו סניטרו מנגד מתניו מצדו בין צלעותא לעגבותיו ונקרא בלשון ישמעאלים אלכצר והמניח ידו על סניטרו אומרין בלשון ישמעאלים מתכצר (תשו' הגא' הרכבי ת).]

[1]) במדה"ג, שכתר ויצא, נקוד סָנִיף, עי' בפרוש הערבי לרמב"ם, (כלים כא ג, הול' דרנבורג).].

[2]) [בקצות הברזל של (המגרה) שני עצים נמשכים קטנים יקראו סניפין, רמב"ם. וסניף מן הברזל על האמה עובר דרך החוט או המשיחה המחזיק את המגירה, ר"ש.]

[3]) [במעשה גם נדבקו התיכות קטנות לאורכן, רש"י.].

[4]) [במרב"ם הגרסה מופצלים].

בהן שנים לסדר זה ושנים לסדר זה[1]) (מנח' יא ו). ארבע סניפין של זהב דומין לדקרנין היו שם שבהן היו סומכין את החלה מפני שדומות לספינה כדי שלא תהא רוקדת (תוספת' שם יא ו). ואת קשות הנסך אלו סניפין ד' סניפין של זהב עושין לו וקרניו היו שם שבהן סומכין את החלה התחתונה (מד"ר במד' ד). — ובסהמ"א: אבל לשון מנקיות איני יודע איך נופל על סניפין ויש מחכמי ישראל אומרים קשותיו אלו סניפין שמקשין אותו ומחזיקין אותו שלא ישבר ומנקיתיו אלו הקנים שמנקין אותו שלא יתעפש אבל אנקלוס שתרגם ומכילתיה היה שונה כדברי האומר מנקיות הן סניפין (רש"י, שמות כה כט). — *סְנִיף לכפה, עמוד הסומך את הכפה: מה עשה הקב"ה נטה רגל ימינו וטבעה האבן (ששכב עליה יעקב) עד עמקי תהומות ועשה אותה סניף לארץ כאדם שעושה סניף לכיפה לפיכך נקראת אבן השתיה שמשם הוא טבור הארץ (פדר"א לה). — ובהשאלה, חבור של קטן לגדולים למנין עשרה או לברכת המזון: בני חכמי' ותלמידי חכמ' בזמן שיש להם דעת לשמוע הופכין פניהם כלפי אביהן אין בהם דעת לשמוע הופכין פניהן כלפי העם ר' אלעזר בר' צדוק אומ' בבית המשתה עושין אותן סניפין (תוספת' סנה' ז ט). רבי ברכיה, אמר רבי יעקב בר זבדי בעא קומי רבי יוסי כמה דברים אמורים תמן קטן עושין אותו [סניף] לעשרה ומור אף הכא עושין אותו סניף לשלשה וכו' קטן וספר תורה עושין אתו סניף וכו' מאימתי עושין אותו סניף וכו' (ירוש' ברכ' ז ג). קטן המוטל בעריסה אין מזמנין עליו אבל עושין אותו סניף לעשרה (ריב"ל, ברכ' מז:). — ובסהמ"א: אך רבי' ישעיה זצ"ל כתב דהא דאמר רב נחמן קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו בין לשלשה בין לעשרה. וע"י סניף קאמר ומתניתן דקתני אין מזמנין עליהם דמשמע אע"פ שיודעין היינו לעשותן עיקר (שבלי הלקט, ברכ' קנג). — וגם צְנִיף באותו המשמ': קטן וחומש בידו לא רצה לעשות צניף לעשרה וכו' כי לא מצינו בשום מקום שעושין צניף ע"י חומש (שערי תשובה, תשו' גא' קלד). — ואמר הפיטן: ילכד כצפור בכנפיו ויבוש מפני בנופיו ישליך מראשו צניפיו והזרים יירשו סניפיו (עזרא הבבלי, תוכח' מוסר ע, נג.). — ∞חלק מדבר, סעיף, ובפרט סְנִיף של בית מסחר או מוסד שמרכזו במקום אחר, Zweiggeschäft; succursale; branch: השתמשו בו בדבור העברי בא"י ובספרות החדשה. — ב) כמו צְנִיף: כי כן בני אדם כאשר חושׁשין בראשיהן קושרין בראשם סודרים יוסניפין (ערוך ערך הגרבי).

1) [עי' בגמרא (לז:) ובמפרשים. וגם בראב"ד לספרא (אמור פרק יח).]

סנן[1]), ממנו *מְסַנֶּנֶת, *סָנַן, *סִנּוּן, *סְנוּנִית.

***סִנֵּן**, זִקֵּק וטִהר נוזלים ע"י שהעביר אותם דרך אריג או אמצעי אחר seihen; filtrer; to filter: נותנין מים על גבי שמרים בשביל שיצלו ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית (שבת כ ב). כסוי הלפס וכו' אם אינו נקוב ואין לו חדוד טמא מפני שהיא מסננת לתוכו את הירק (כלים ג ה). יבחושין שביין ושבחומץ הרי אלו מותרין סיננן הרי אלו אסורין ר' יהודה אומר המסנן את היין ואת החומץ והמברך על החמה הרי זו דרך אחרת (תוספת' תרומ' ז יא). סיב אחרים אומר כדי ליתן על פי משפך לסנן בו את היין (שם שבת ח [ט] י). ומעשה באשה אחת שסיננה משקין טמאין וטהורין בתוך חבית תרומה ובא מעשה לפני חכמים ולא טימאו מפני שהסיחה דעתה ממנה (שם טהרו' ח טו). — ובסהמ"א: מסננין יין מכלי לכלי (תלמידי ר' יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 5). מסננת שמסננין בה קונדיטון (רש"י, סוכ' ג.). גורגותני סל גדול מאד שבו מסננין היין בעת הבציר (הנ"ל, חגי' כג.). ברוב טנאך פירותיך ד"א טנאך דבר לה שאתה מסנן בסלים (הנ"ל, דבר' כח ה). ואם לא נתן עליהם מים אלא מסנן היין מעל השמרים בלבד אף השלישי אסור לזרים (רמב"ם, תרומ' יא יג). שמרי יין שנתן עליהם מים וסננן אם נתן שלשה ומצא ארבעה מוציא מעשר מזה היתר ממקום אחר (הנ"ל, מעשר ג ז). אין מסננין את החרדל במסננת שלה מפני שנראה כבורר (הנ"ל, יו"ט ג יז). ותבשל ותסנן ותשתה מהמים המסתנים (צ"ל המסתננים) בכל יום ג' אוקות (כרבוני אלרם הייס, בחליי הרחם, כ"י בהמ"ד פכתר). מסננת שעושין מנחשת לסנן בה הדשן (ר' אברהם בדרשי, חותם תכנית, פרור). הילכך אם סיננו

1) [כך בארמ' ובערב' שַׁנ, שַׁנֵּנ a)), סרק ושפשף, עי' פלישר (אצל לוי ג, 725).]

a) سنّ، سنّن

אותו ואין בו כלום מהבשמים יש אומרים שאין מברכין על ריחו (עוהו״ם ברכ׳ ריו).

—קל׳, *סנן, רק ביני׳ פעוי, סנון, סנונים, — בהשאלה מוקק, טהור: מהו מפוז ומכרכר האיך היה עושה אמרו רבותינו היה לבוש בגדי זהב סנונין דומין לפז והיה מכה בידיו זו על גב זו וטפח (מד״ר במד׳ ד). — ואמר הפיטן: אמרה סנונה וצרופה בדילה בדתה מערופה (אמרה סגונה, יוצ׳ פרש׳ פרה).

—פעי׳, *סנן, — שסננו אותו, רק ביני׳ מסנן, מסונן, בהשאלה זהב מסנן, מזקק, צרוף: מהו מפוז שהיה הזהב המסונן שהיה עליו קולו פוזז (מד״ר במד׳ ד). —ובסהמ״א: ולא זו בלבד אלא שהדפק בחולי אחד כמה פעמים ישתנה מסבה קלה אבל השתן שהוא מין הדם המסונן והדם הסובב על כל איברי הגוף בודאי עדותו ניכר יותר אמיתי (עוזיה כן, מעשה טוביה ב ד, ארץ החדשה, סה:). מי חלב מסוננים יפה שהוחמצו ע״י מין אתרוג יפים הם לחולי בקדחת תמידית ובבלתי תמידית (שם משמרת הבית ג, קיג:).

—התפ׳, *הסתנן, נסתננו, —כמו פעי׳: כל זמן שהפסולת הזו בכסף אינו מראה יופיו לא עשה אלא נסתננו הפסולת ממנו מיד הוא מראה שבחו (ר׳ תנחו׳ בר אבא, מד״ר במד׳ ז). —ובסהמ״א: נותנין ביצה במסננת שהחרדל נתון בו להסתנן וקולטת את הפסלת ואף הביצה החלמון שלה גוטף ומסתנן עמו וכו׳ (רש״י, שבת קלט:). כמו שעושין בעלי חנויות שתלוי כמין כברה ובו אבקת רוכל ביין ותחתיה כלי והקונדיטון מסתנן לתוכו (הוא, סוכ׳ ל.). ונותנין אותו תחת קילוח הגת והיין מסתנן בו ויורד לבור (הוא, חגי׳ כב.). כלי ע״ג כלי ונותנים השמרים בתוך העליון והיין מסתנן מאליו (הוא, ב״ק קטו:). אבל נותנין ביצה במסננת של חרדל והוא מסתנן מאליו (רמב״ם, יו״ט ג יז). והכלי תחת הסל לקבל השמן וכו׳ והשמן זב דרך הדפנות ונופל לשולי הסל ומשם מסתנן ויוצא ונמצא מזוקק (רעב״ע, מנח׳ ח ד). וילך חלק ממנה (מן הלחה האדמה) עם הדם ומסתנן חלק ממנה אל המרה (קאנון א א, פרק בתהות הלחה). שמערין מים מרותחין עליהם (על עלה התה) והמים מסתננים דרך בגד וכברה של מתכת (ר׳ חיים בר׳ נתן נטע, קונט׳ אבן הטועים 3).

—התפעי׳, *הסתונן, — רק ביני׳ מסתונן, מסתוננת, כמו התפע׳, ובהשאלה ממתכת: מהו כסף צרוף אלא כשם שהכסף צרוף נכנס לבור ומצרף ומסתונן עד שהוא עומד ביפיו כך היא התורה מסתוננת ומזוקקת ארבעים ותשע פנים (פסיק׳ רבת׳, פרה).

—הפעי׳, "הסנן, יסנן, יוסנן, —כמו פעי׳: שקוהי׳ וגילושי׳ במי שושנת הרמונים או יבשות יושחקו ויוסננו[1]) וזרה עליו מן הסמים על מקום התפירה פעם אחר פעם (ר״מ אלדבי, ש״א ד, סג:).

"סנסון

סנסון, ש״ז, כמו סנסן, —ואמר הפיטן: ארחץ בנקיון כפות בלי חמס קחת סנסון כפות גמוני פז לאגוד ולכפות (ארחץ, יוצ׳ ב סוכ׳).

סנסן

סנסן[2]), ש״ז, מ״ר סנסנים, כנ׳ סנסניו, — סעיף וענף של התמר, palm-branch; palme; Palmzweig: אמרתי אעלה בתמר אחזה בסנסניו ויהיו נא שדיך כאשכלות הגפן וריח אפך כתפוחים (שה״ש ז ט). — ובתו״מ: מה תמרה זו אין בה פסולת אלא תמריה לאכילה ולולבים להלל חריות לסכוך סיבים לחבלים סנסנים לכברה וכו׳ כך הם ישראל אין בהם פסולת וכו׳ (מד״ר ברא׳ מא). — ובסהמ״א, ואמר הפיטן: סגניך שריך סנסניך סביבך תרביין (Kahle, Masor. d. West. כב). וחד גנב קיבורא פי׳ סנסני תומר (ר״ח, סוכ׳ כו:). —ואמר המשורר: יוצאת אל החרבת מים סוף ומיד מענים היית כתמר נצבה יפת אשכלות וסנסנים (ר״י הלוי, יולאת אל). סנסני ארבעה תרשיב הם רוזני עלה בסערה קולי בקול רעש באזני (גנזי שכט׳ ג, דודסון 67). דלותי שחותי ונגוהי לא הלו התעלה בסנסיני במופתך ובך יצהלו (שם 86). עת רוצה שוקטת בלי פרץ סנסיניה בשונאיה אז יקרצו קרץ (שם 81). עליתי בתמר השיר ואחזתי בסנסניו אריתי פרי מגדיו (רב״ע פלקירא, המבקש יב). שיחי לו ארים לבקרים ואשחר פניו בשיר אתחנן ואתלונן בצל סנסיניו (ר״י נגארה, עולת תמיד מד). —*ות״י: מאי דכתיב אמרתי אעלה בתמר אוחזה בסנסיניו אמרתי אעלה בתמר אלו ישראל ועכשיו לא עלה בידי אלא סנסן אחת של חנניה מישאל ועזריה (רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן, סנה׳ צג.). —ובסהמ״א: סנסן ליאיר האיר וזרח

---

[1]) [אולי צריך להיות יסוננו]

[2]) [בארמ׳ סנסנא, ובהשמטת הנון הראשונה, סיסנא, מ״ר סיסני, סיסאני, ובאשור׳ ססנ (Del., Handw. 50). ופרשוהו ריב״ג, רש״י ורד״ק סעיפים וענפים, עי׳ סלסלים. ולדעת לו (פפלנלני 119), הוא עלה התמר העשוי כעין משרק Dattelrispe, ועי׳ גם רש״י (שבת קי. ב״מ סז.).]

(ר״י הלוי, יולי פוריס, מחזו׳ רומני). בינות ערוגות שב ימי ניסן עת יעלה נצן ורם נסן ועלוז עלי זמיר לקול אמיר גם שיש להוד הציץ והסנסן (ר״י חריזי, תחכמו׳ ה). רעיה אבלי שם שבעתך מיין רקחך שתילי אל ציון אשיב שבותך שם אפריון שתילי בן פורת וסנסן רטוב שם ועשב צומח מר דרור וכל ריח טוב וקנמון פורח (ר׳ אלעזר עלאקי, ספ׳ הפזמוני׳ לט). יה מחוללי יה מחוללי נאמן מחוללי ישלח מהר לדודו סנסן נאמן חי נאמן ידידי (שם קא:). ידמו לאכל כל סבר וגרסן ולחיימו כרסן דמסה הורסן ונושאים קינות על הסנסן (גנזי שכטי״ג, דוקסון 264).—ובחכמת הנתוח: זיזים היוצאים מחליות השדרה, processus spinalis[1]: אבל רוב מה שיצמח בהם מהסנסנים והכנפים (קאנון א א ה ט). הנה על חוליות המתנים סנסנים וכנפים רחבים (שם י).

***סִנְסֵן**, מְסַנְסֵן, פ״י, — גרם שיגדלו סנסנים: מסעף פארה במערצה יתכן להיות מסעף מפריא פארות מסנסן סנסנים ומפריח סעיפות (מנחם, מחברת, אשהוללו, 36).

***סַנְסְנָה**, סנסנא, ש״נ, — כמו סַנְסַן, בחכמת הנתוח: כל התוספות הנזכרים הסנסנא אחת ושתי כנפים וכו׳ (קאנון א א ה ח).

סנף[2], ממנו *סָנִיף, *סָנַף.

***סָנַף**, פ״י, — חִבר וכלל, anreihen, einschliessen, insérer, ajouter; to insert, include, סָנַף מום עם, או בין המומים: המוכר שפחה לחבירו על מנת שיש בה מומין ואמ׳ לו היה חולה היא שוטה היא נכפית היא שעייא היא והיה בה מום אחר וסנפו עם המומין הרי זה מקח טעות (תוספת׳ ב״ב ד ה). המוכר פרה לחבירו ואמר לו פרה זו נגחנית היא נשכנית היא וכו׳ והיה בה מום אחר וסנפו בין המומין הרי זה מקח טעות (ר׳ יוחנן, ב״מ פ.). — ובסהמ״א: דבר שמאריכין אותו על ידי סניפין כדי לסנוף חקק על החקק (רש״י, סוכ׳ ד:). בסוריא הוא ארם צובה שכבש דוד וסנפה עם ארץ ישראל (הוא, קידוש׳ לח:). סינופי ירוכי לבר ראשי ההוצים ישב[3] לצד שדה חבירו וכשיהיה סונף ההוצים כשיכלה האחד ויתן את חבירו יסנפנו מבחוץ (הוא, ב״ב ז.).

1) תרג׳ ד״ר מזיא.
2) [קרוב לענף, ואולי הוא ספע׳ מן ענף.]
3) צ״ל יסב.

—פע׳, *סֻנַּף, ציני מ״ר מְסֻנָּפִים, מסונפין,—שסנפו אותו: שהיו הקורות מסוגפין זה עם זה ונתחברו (ערוך ערך סנף).

סְנַפִּיר[1], שזו״נ,—כעין נוצות בגוף הדגים ישוטו בהם במים, Flossen; nageoires; fins: את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סְנַפִּיר וקשקשת במים וכו׳ וכל אשר אין לו סְנַפִּיר וקשקשת וכו׳ שקץ הם לכם (ויקר׳ יא ט-י). כל אשר לו סְנַפִּיר וקשקשת תאכלו וכל אשר אין לו סְנַפִּיר וקשקשת לא תאכלו (דבר׳ יד ט-י). ובתו״מ: כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת (נדה ו ט). מנין אפילו אין לו אלא סנפיר אחת ואין לו אלא קשקשת אחת (ספרא שמיני פרש׳ ג). — ומ״ר סְנַפִּירִים, סְנַפִּירִין: שני קשקשין וסנפיר אחד ואלו הן קשקשין הקבועין בו וסנפירים הפורח בהן (ר׳ יהודה, חול׳ ג ז). אלו הן קשקשין שמלובש בהן וסנפירין ששט בהן וכמה קשקשין יהו בו אפילו אחד תחת לחיו ואחד תחת זנבו ואחד תחת סנפיר שלו (תוספת׳ שם ג כז). אין לי אלא המרבה בקשקשים ובסנפרים כגון קיפונות (ספרא שמיני פרש׳ ג). גאוה אפיקי מגינים אילו קשקשים תחתיו חדודי חרש אילו סנפירים שלו (שם). מבשרם ולא מן העצמות ולא מן הסנפירים שלהם (שם). כיצד הם נשחטי׳ בהמות נותץ ללויתן בקרניו וקרעו ולויתן נותץ לבהמות בסנפיריו ונוחרו (ר׳ יודן בר׳ שמעון, מד״ר ויקר׳ יג). וכיון שהוא (הלויתן) מבקש לשתות אינו יכול לשתות מימי אוקיינוס מפני שהם מלוחים מהו עושה תולה אחת מסנפיריו והתהום עולה והוא שותה (פסיקי רבתי, שור או כשב). — ובסהמ״א: בין שיצא לשיצא בין ב׳ סנפיריו של דג הלכה הספינה ג׳ ימים וג׳ לילות (רגמ״ה, ב״ב עג:). ומאכליה יהיו מאכלים דקים ושמני׳ וזרכבי׳ הטבע התרנגולים הקטנים והקרא ודגי סנפיר במרק (ר״מ אלדבי, ש״א ה. עד.).—ואמר המשורר: ובסנפיר כמו חרב לטושה וקשקשת כסוחרה אדומה (ר״ש הנגיד, הלכשב). הסנפירים לטהור וכל יאור קשקשת (Elbogen, Stud. 177). — *ובהשאלה זיז של קורה: טטפראות שבכרכין אסור לטלטל תחתיהן מפני שהן סוף תקרה

1) [במקום סְנַפִּיר, ולדעת פלישר (אצל לוי ג, 725), הוא כמו הארמי סמפזור שפרושו דבר עם עקץ חד כמו מסמר. ופ. פרלס סובר שהוא מן סַפִּיר (JQR. XVIII, 385).]

ונראה שהן זיזין שעשויין כסנפירין וככנפים לקורות אחד מפה ואחד מפה (תשו' הגאו' הרכבי לו).— וסְנַפִּיר של חץ: ויש מהם (מהחצים) שיש לו סנפיר ואותו שיש לו סנפיר אולי סנפירו נוטה לאחור כדי שאם יפתח לחוץ יתלה בגוף וקצתם יהיה הסנפיר לפנים להדחות ומהם שיהיה סנפירו יתנועע בדבר דומה לאופן (קלונו ז ד ב י). — °ומ"ר סְנַפִּירוֹת, ובחכמת הרפואה, מין מרסה מהמרסות הצומחות בראש, Ichtyosis pityriosiforme[1]: שער ה בסנפירות המתילדות בעור הראש הנה מצאנו יותר מזיק מכל הדברים אל השער עד שהוא יסירהו ויעבירהו והם קליפות לבנות דומות למורסין וכו' יועיל מן הסנפירות המתחדשות מתום ואם יהיה הסנפירות מתילד בראש ממזג קר יקח תרמוסים וישחקם (כ"מ ח"ה, לידת דרכים, ה, כ"י ביהמ"ד מכתר).

°**סְנֻפָּר**, ב"ז, — אולי בריה בעלת סְנַפִּיר: האוכל לסנופר משום חפר (Elbog. Stud. 177).

***סנק**[2], ממנו סָנַק, סִנּוּק.

***סָנַק**, פ"י,—דחק דבר לדבר, צבר ועשה גל וערמה, zusammendrängen, aufhäufen; presser, entasser; to press, heap up, סָנַק לצדדים, הניח וצבר לצדדים: ועלו לראש המזבח האברין והפדרין שלא נתאכלו מבערב סונקים[3] אותם לצדדי המזבח (תמי' ב ח).—פעי, *סִנֵּק, מְסַנֵּק,—כמו קל בנחץ הפעולה: המסנק[4] את הטיט לצדדים ומשכו ממנו שלשה לוגים כשר (מקוו' ג ו).

°**סְנַר**[5],— רק התפ', הִסְתַּנֵּר, לבש סינר: טהורים נוסדו בהתאסף עם בשנום להסתנר קול רחים ואור נר (ר' מנחם בר"ב מכיר, אודך כי, שבת ב חנכה).

---

1) תרג' ד"ר מויא.

2) [באשור' סַנָאקֻ, דחק ולחץ, ומזה קשר וחבר דבר לדבר, וגם הציק וגרם צער ויסורים (Del., Handw. 504). והוא שנק בארמ' ובערב' a) שפרושו ביהוד קשר את הצואר, חנק.]

3) [בגמרא סולקין, ועי' סלק.]

4) [פרש רה"ג אית דגרסי המסלק פי' כמות המסלק וממלא וכו', ע"כ. וכן בערוך ורמב"ם אומר מסנק ומסלק שווים הם בכוונה, ור"ש ורא"ש פרשו כמו המאסף.]— 5) [נגזר מהשם סינר.]

a) شنق

ס"ס,— ר"ת, סוף סוף; ספק ספיקא.

סָס, ש"ז,—כעין תולע קטן, או זבוב קטן, יאכל הצמר Motte; mite; moth: כי כבגד יאכלם עש וכצמר יאכלם סס וצדקתי לעולם תהיה (ישעי' נא ח).—ואמר המשורר: והוא כעץ נקסס כבוא אמת בצעו יהי כמו קש מרוסס ויבכה מאשר שש יום ירקב כמו סס (רסב"ג, יי' מה חדס). כי סס מבגד יבוא ומלב אשה ערמה ובשת אשה מחברתה (ב"ז ב"ס מב יג).

°**סַסְגֹּנֶת**[1], ש"נ, — מין מחלה, שָׁנִית Scharlach; fièvre scarlatine; scarlet fever: ככה אין כל ספק כי לעת שרור מגפת האסכרה ינגפו בה ביתר שאת הילדים המנוגעים בחלי בהרת (Masern) בססגונת (Scharlach) ובטיפוס (Typhus) (עוכים, הדיפסתיריה 11).

***סַסְמְגוֹר**[2], ש"ז, ארז שהסס אוכל אותו: מאי ארז אמר עולא ססמגור מאי ססמגור[3] א"ר אבא בת קול (יומ' ע:).

ס"ע,—ר"ת, סדר עולם; סדר עבודה.

סעד[4], ממנו סָעַד, *סֵעֵד, סַעַד, סְעָד, °מִסְעָד, °מִסְעוֹד, *סְעוּדָה, °סְעִידָה, °°מִסְעָדָה.

סָעַד, פ"י, סָעַד, סָעֲדָה, סָעֲדָה, סְעָדוּנִי, סְעָדוּ, יִסְעַד, יִסְעָדֵנִי, יִסְעָדֶךָ, יִסְעָדֵהוּ, תִּסְעָדֵנִי,—א) סָעַד לבו בלחם וכיוצא בזה, חזק את הלב באכילת לחם לבלתי יחלש מרעב, stützen, stärken; appuyer, restaurer; to support, stay: ואקחה פת לחם וְסַעֲדוּ לבכם אחר תעברו (בראש' יח ה). וישכימו בבקר ויקם ללכת ויאמר אבי הנערה אל חתנו סְעָד לבך פת לחם ואחר תלכו

---

1) [בארמ' ססגוניתא (יבמ' סד:), ועי' בערוך, וגם מאמרו של ד"ר מויא, השקפה שנה ז, גל' כד, והערת העורך.]—2) [פרש רש"י לפי הגהת הב"ח וז"ל: שהסס מכתתו ומגררו מבפנים סס שם התולעת, ע"כ. וכעין זה פרוש ר' אליקים שהובא בד"ס (הגהה ק) וז"ל: ססמגור ארז מגור מן הסס ארז שהתולעת אוכל כל מה שבפנים כמו במגירה ולא נשאר אלא הקליפה, ע"כ. ולפי זה מרכב השם מן סס־מגור ומגור הוא כמו מגרה. ובערוך פרש מגור כמו פחד, וז"ל: ארז (יש לו) מגור מן הסס שאין שולט הרקב בבלום עץ כמו בארז, ע"כ.]

3) [ולדעת בעל ד"ס (הגהה ר) נשמטה התשובה והוא גורס כך: מאי ססמגור א"ר אבא ארז מגור מן הסס מאי היא אמר רבא בת קול. ועי' גם בלשון הערוך.]

4) [גם בארמ'. ובערב' שׂעד, שאעד a).]

a) سعد ساعد

וכו' ויאמר אבי הנערה סעד נא לבבך והתמהמהו עד נטות היום (שפט' יט ה-ח). — ובסהמ"א, ואמר המשורר: איחרה עת מועד מועדים וחצי בשבי אין סועד לב לגלות קצי (ראב"ע, איחרה עת מועד). על תוהו לבך תסעדי בנבואת שקר נכתבה (הוא, אילת על). לחם כזבים כל ימותם לחמו לבם בפת עוות ואון יסעדו (יעקב בן אלעזר, לא אתמהה על רואים ראחו, ספר השיר 164). ואסעוד הלבבות באמרות ממלאות באבני ניב וחידות (ר"י חריזי, תחכמוני יט). סעד לבך באהבתו והודו והתמד נא בזכר שם כבודו (ר"י זבארה, ס' שעשועי, הוספ' בתי הנפש, דודסון 155). — *וכן סעד את הנפש: ועתה בני שמע בקול אמך וסעדת את נפשי והיה גורלך בגן עדן (יוסיפון תקכ). — סעד הלחם את הלב, השיב לו הכח: ויין ישמח לבב אנוש וכו' ולחם לבב אנוש יסעד (תהל' קד יה). — ובמדרי: בשלשה מקומות שמענו שהלחם סועד לבב (ר' ילקו, מדרי תהל' קד יג, בובר). — סעדי לחם: בשברי לכם כל מטה לחם לרבות כל סועדי לחם (ילקו' ויקר' תרעה). — ובסהמ"א: ודאמר רבה בר בר חנה כי הוא עילינן בתריה דר' יוחנן למיכל פירי דגינסר וכו' מאי לא טעים לי מזונא לומר שאין הפירות סועדין את הלב כדרך שהלב[1] סועד את הלב (תשו' הגא' הרכבי שלח). וכן תורף הדברים שאין סועדין כמיני מאכל אלא עיקר שתייתן כעין רפואה היא (ר"ח, שבת עח.). וכן כשנותנין קמח לתוך פולין או לתוך עדשים וכו' וכן לתוך שקדים שעושין לחולה אם עושין אותו כדי שיסעוד הלב אז צריך לברך בורא מיני מזונות (תוס' ברכ' לו:). וא"א הרא"ש ז"ל כתב נ"ל שדין דוחן כדין אורז דאיהו נמי מזין וזיין וסועד הלב כמו אורז הילכך תחלה בורא מיני מזונות ולבסוף בורא נפשות רבות (טוא"ח, ברכ' רח). ונקראת הפת בפרט לחם כי הוא העיקר הסועד לב האדם (ר"י בן נחמיאס, פי' משלי ו יח). כי ככר להם סועד לבו ונפשו (שם כו). — וסעד סתם, במשמ' סעד את לבו, אכל: וידבר המלך אל איש האלהים באה אתי הביתה וסעדה ואתנה לך מתת ויאמר איש האלהים אל המלך אם תתן לי את חצי ביתך לא אבא עמך ולא אכל לחם ולא אשתה מים במקום הזה (מ"א יג ז-ח). — ובתו"מ: אמרה לי רבי מפני מה אינך סועד אמרתי לה כבר סעדתי מבעוד

1) [נראה דצ"ל שהלחם, הרכבי]

יום (ר' יהושע בן חנניה, עירובי נג:). אמרו רבותינו מעשה היה בימי ר"ש בן חלפתא שהלך לברית מילה וסעד שם אביו של תינוק השקה אותן יין ישן בן שבע שנים אמר להן מן היין הזה אני מיישן לשמחתו של בני היו סועדין עד חצי הלילה (מד"ר דברי ט). ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה סועד שלש סעודות בשבת (רמב"ם, שבת ל ט). — ואמר הפיטן: שלש תסעוד פרה ורבה ותבנה בעשרים וארבעה כהן יהנה (ר' אליה הזקן, אזהר', מעט' ידי גאונים קדמוני' ב, 58). צירים אחזוהו וקדחת בעת סעד בביתו אכסני פעמים (ראב"ע, באתי ביום כוס). — *סעד סעודה: בשעה שהיה דוד סועד סעודת מלכים (ירוש' ברכ' א א). הסועד בערב ט' באב אם עתיד לסעוד סעודה אחרת מותר לאכול בשר ולשתות יין (תעני' ל.). — *ובהשאלה, כנוי לתשמיש: אנשי ירושלים אנשי שחץ היו אדם אומר לחברו במה סעדת היום בפת עמילה או בפת שאינה עמילה וכו' (ר' יהודה בשם רב, שבת סב:). — *וסעד אצל פלוני: אלף נשים היו לשלמה כל אחת ואחת עשתה לה בביתה כך מ"ט זו סבורה שמא אצלי סועד היום וזו סבורה [שמא] אצלי סועד היום (רבי יצחק, ב"מ פו:). שמע רבי נפק לאפיה (דר"פ בן יאיר) א"ל רצונך סעוד אצלי (חול' ז:). מלאך המות בביתו של זה ואני אסעוד אצלו (רבי פנחס בן יאיר, שם). רצונך שתסעוד אצלי (רבי, שם פז.). אמרו אותו היום ע"ש היה הלך וסעד אצל חמיו וכו' אליעזר בני כלום סעדת היום וכו' א"ל כלום סעד אליעזר אצלכם אמרו לו אמרנו שמא אצל רבי היה סועד אמר להם אף אני אמרתי שמא אצלכם היה סועד ביני וביניכם אבדנו את רבי אליעזר מן האמצע (אדר"נ ו). ומצא שם יום טוב לרבן יוחנן בן זכאי והיו כל גדולי המדינה סועדין אצלו וכו' (פדר"א ב). למלך שהיה לו אוהב אמר לו המלך תדע שאצלך אני סועד (מד"ר במד' טו). אמר (מלאך המות) לו (לר"ש בן חלפתא) משיחתן של בריות שהן אומרים כך וכך אנו עתידין לעשות ואינו יודע אימתי הוא נקרא למות אותו האיש שהיית סועד אצלו ואמר לכם מן היין הזה אני מיישן לשמחת בני והרי הגיע פרקו ליטול אחר ל' יום (שם דברי ט). — ובסהמ"א: ור' יוחנן לא הוה מסכים תענית בלבו ולא היה אומר אלא להשתמט מבי נשיאה שלא היה רוצה לסעוד אצלם (ר"ח, תעני' יג.). — וסעד עם פלוני: אמר המלך לבנו בני רצונך לסעוד עם

האורחים א"ל לאו ועם מי אתה רוצה לסעוד א"ל עמך (ר' שמעון בן לקיש, קומי אורי, בובר). לבן מלכים שאמר לו אביו לך לבית הספר הלך לו לשוק והיה מתחיל משחק עם הנערים ידע אביו שלא הלך לבית הספר מקללו ומשמיעו דברים רעים אחר כך אמר לו רחוץ ידך ובוא סעוד עמי (מד"ר במד' ג). שלא היה אחד מהם הולך לסעודה עד שהיה יודע עם מי סועד ולא היה חותם עד שהיה יודע עם מי חותם (שם איכ', בני ליון סיקרים).—ובסהמ"א: שאם אתם סועדים עם הגוי תדיחו הכוס לפי שנגע בו (ר"ש אבן ויגנא, שבט יהודה 26).—ואמר הפיטן: טוב את ורחום על מתי חלד כל היצור בטובך יחיו יסעדו (גנזי שכטי ג, דודסון 207).—ב) בהשאלה, סָעַד את הממלכה, את כסא המלכות, נתן לה הכח הרוחני לעמד ולהתקַיֵּם: למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אותה ולְסַעֲדָהּ במשפט ובצדקה (ישע' ט ו). חסד ואמת יצרו מלך וְסָעַד בחסד כסאו (משלי כ כח). — וְסָעַד את פלוני, תמך בו, עזר לו: ותתן לי מגן ישעך וימינך תִּסְעָדֵנִי וענותך תרבני (תהלי יח לו). ישלח עזרך מקדש ומציון יִסְעָדֶךָּ (שם כ ג). אם אמרתי מטה רגלי חסדך יי' יִסְעָדֵנִי (שם צד יח). סְעָדֵנִי ואושעה ואשעה בחקיך תמיד (שם קיט קיז).—ובתו"מ: וכד דהוה נפק לקרב' הוה אמר ריבוני דעלמ' לא תסעוד ולא תסכוף [1]) הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא בצבאותינו (ירוש' תענ' ד ח). — ובסהמ"א: זה שעל הצלצל הוא המעמיד כל המשוררים על פי כלי שיר שסועדין עם הלוים (רמב"ם, כלי המקדש ז ז). מחזיקין ידי עכו"ם בדברים בשביעית וכו' אבל לא יסעדנו ביד (הוא, שמיטה ויובל ח ח). יסעדכם ה' להקים דת וחקה לשמור משפט וצדקה לנצור מצותו ודתו לאחוז בבריתו אמן סלה (הוא, אגרי תימן). להיות לו לאשה ולהיו' לו עזר ולסעדו ולמסעדו מפני שהיא נחשבת אליו כא' מאבריו (ראב"ד, בעלי הנפש, הקדי).—ואמר המשורר: ולא יועיל בקנין הון תבונת אנוש אם לא יסעד האלהים (ר"ש הנגיד, בן משלי, פסקה ג, אנשים). אתה אלוה סומך היצורים באלהותך וסועד הברואים באחדותך (רסב"ג, כ"ת). קם בראש דרכים לסעוד את רודי רדף ומסר בידם פרודי רפודי (זכור איש, יוצ' שבת זכור). דודי שלח ידו אז לסעוד תורים מזמן עוד לנמהרים קמתי נצבתי בחפד ה־ים ורצתי אצתי בזהרים (שלמיך, יוצ' א פסח).

1) [עי' ערך סכף.]

לאל אקוה לסעדי קדושי פודי וכבודי אני לדודי (אלה וכאלה, יוצ' שבת חוהמ"פ). כי את סועד כל לשמך צועד (ראב"ע, מעשה אלהים). רבד ערסי סועד באהבים טוב נתעלסה כימי מועד ישכן וכל בשר אליו צועד (גנזי שכט' ג, דודסון 91). סעדתי יהב משליך הושעתי שאותי ממליך לבטתי עובדי למולך אימתי אונתי קולך (שם 93). צופה ויודע סתרינו סועד יצוריו באלהותו ארץ ושמים וצבאותם לא יעזוב אותם לגבהותו (עמנו' מחברת ז). אכן רצונו עם גזרתו ימרה רצון קונו ומצותו סועד יצוריו באלהותו (חרוז מיוחד על י"ג עיקרים, JQR. 1915, 535).—ואת החולה במטת חליו וכדומ': יי' יִסְעָדֶנּוּ על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו (תהל' מא ד).—ובתלמ': מנין ששכינה סועד [1]) את החולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי (רב, שבת יב:). —ובסהמ"א: ואל חולה כפי כחי סמכתיו ועל ערש דוי אתו סעדתיו ואם אכזב בכל אמר אמרתיו (ר"י זבארה, ספ' שעשועי א, דודסון 4).

—פִּעֵ', *סִעֵד, כמו קל ב), תמך בו, סִיַּע: אין מילדין את הבהמה ביו"ט אבל מסעדין ומילדין את האשה בשבת (שבת יח ג). כיצד מסעדין [2]) אוחזין את הולד שלא יפול לארץ ונופח לו בחטמו ונותן לו דד לתוך פיו כדי שיניק (שם קכח:). ותינוק שאין בו דעת האשה מסעדתו ומזה ואוחזת לו במים והוא טובל ומזה (פרה יב יא).—ובסהמ"א: מפני שמודיעין להם את השער ומסעדין אותם (רמב"ם, מלוה ולוה ט ה). וכהן והמסעדין בשריפתה והפרה יוצאין על הכבש ובאין להר המשחה (הוא, פרה אדומה ג ג).—ואמר הפיטן: מסעדיו [3]) אתו יצאו להר המשחה נחץ טבול שנית עבור כורה שוחה סדר מערכת ולא שחה (אמרה שנונה, יוצ' שבת פרה). זכרך יאמץ כל עדי יתחזקו ושמך יסעד כל ויתעודדו (גנזי שכטי ג, דודסון 207).—השאיל בהמתו או השכירה למשוי ויצא עמה לסעדה עם השואל או השוכר ולטעון עמו במשאו ה"ז שמירה בבעלים (רמב"ם, שאלה ופקדון ב ג). או שראה אותו מצטער להציל עצמו בטענת אמת ומפני החימה והכעס נסתלקה ממנו או נשתבש מפני הסבלות הרי זה מותר לסעדו

1) [פרש"י וז"ל: סומך בתשות כחו ומשום רבינו יעקב סוער תרגומו של פוקד כלומר מבקר וכו' ע"כ. וכן בב"י מינכ' נמצא סוער. ועי' ד"ס בהערה.]

2) [בתוספת' (טו ג) מסייעין.]

3) [עי' ערך מסעד.]

ולהבינו תחילה הדבר משום פתח פיך לאלם (עוזהו"מ, דיינים יז). אסור לקנות דבר הגזול מהגזלן ואסור לסעדו על שינויו כדי שיקנהו (טו"ע חו"מ, גזילה סעט א).—ואמר החכם: היין צרי הגוף ומבטל היגונות ומשמח הלב ומסעדו ומטיב מראה הפנים ושומר הבריאות (ר"מ אלדבי, ש"א ה, עז:).

—נפע', *נִסְעַד,—סעד וחזק את עצמו, שסעדו אותו: וברא נמי מיים חיים לעולם שהבריות נסעדות מהן (ר"י ברצלוני, ספ' יצירה 258). ומתוך כך הוצרכו הדברים להיות נסעדים במעלת ולהודיע שהם דברים מבוררים (המאירי, פי' על אבות פתיח'). ספר המסעדים וגם הוא ויצחק הישראלי הוא המבאר כח כל אוכל אשר יאכל לכל נפש וכל משקה אשר ישתה להתפרנס ולזון ממנו ולהסעד בו (Paris Bibl. 1190). כי עשה שלמה לעלות מביתו אל בית ה' מסלה אחד ומעקה מפה ומעק' מפה משני עברותיו להסעד בהם העולה (אברבנאל, מ"א ו יב).

—התפע', *הִסְתַּעֵד,—כמו נִפע', סעד ותמך את עצמו ויקשו את ערפם לבלתי שמוע ולבלתי קחת מוסר באמרם כי היושבים ראשונה במלכות התירוה ועל הראשונים אנו מסתעדים ואתה בא להוסיף עליהם (ר' רפאל מלדולה, שו"ת מים רבים, חו"מ כה).

—הפע', *הִסְעִיד,—עשה שיסעד פלוני: ויעש להם משתה כדי להסעידן היטב (מדר' שכל טוב, בראש' יט ג). ומרוב שמחתו הסעיד אותם בצפיחית בדבש (יוסף קמחי, לקוטים, ברליגר 83). — ואמר הפיטן: אנא זכור אב ראה מלאכים שלשה וימהר להסעידם קמח סאין שלשה הלכו אתו בעלי בריתו שלשה (אנא אל אחד הנקדש, הושענו' יום ג). דלתיו דפקת כחם היום בפסח הסעיד נוצצים עגות מצות בפסח (אמץ גבורותיך, הגדה לפסח). שער הסגור בסתרת הסעיד שער העין בעטרת תעיד (ר"י אבן אביתר, אהבת שפתי, שער השיר 13) ששיתו נשאר לועד מדת חמש הידות תשיב לנסיכי להסעד וידו בהדרתך רוממותיך אועד (גנזי שכטר, ג, דודקון 90). —ועל אשר אמר בשיריו וענה הוא יסעיד עמדתי מרעיד אנה נמצא מסעיד (ר"י קמחי, ספר הגלוי מח, ברלין תרמ"ז). לבנות זה הבית מלך צור עוזרהו ובחרשים חכמים לרב הסעידהו (יל"ג, מלחמות דוד בפלשתים ו א).

—הפע', *הֻסְעַד, יֻסְעַד, יוּסְעַד,—שהסעידו אותו: בסכת שתחתיו יסעדו בסכת צללותיו בחיל יסלדו (כי אקחה מועד, ג קוכו'). ויוצל משוד שוטף ומשבר וירום ונשא וחילים יגבר הוא ושני חמודיו יוסעדו יחדו ברבי שהלאן נוחו עדן (ד"ה יהודי מצרים וא"י ב, מן 134).

*סַעַד, ש"ז,—סֶמֶךְ וסיוע, Stützung, Beihilfe; appui, support: סַעַד לשנה, סמך וטעם נוסף לעבר את השנה: אין מעברין את השנים לא מפני הגדיים ולא מפני הטלאים ולא מפני גוזלות שלא הגיעו וכולן עושין אותן סעד לשנה ואם עיברוה הרי זו מעוברת (תוספת' סנה' ב ז). – ובסהמ"א: עיקר דבריו כי זמן אביבא לא מטא לפי מה שאמרו על שלשה סימנין מעברין את השנה על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן ושם את עסקי הטלאים והגוזלות סעד לו (השוי הגא' הרכבי שנה). כיצד עושין אותן סעד לשנה אומרין שנה זו צריכה עיבור מפני התקופה שמשכה או מפני האביב (רמב"ם, קדוה"ח ד ח). והביאו דברים אחרים שקראום סעד לשנה המעוברת מפני התקופה והאביב ופירות האילן (ר"א הקרא', ספ' ג"ע, הבדל שנה משנה, עו.). — ובמשמ' עזר וסיוע: החיים והשלום ליקר הדר כבוד גד קד מרור אפרים החבר בסג גד ישמרו אלהינו וינצרו ויהי בסעדו בן כב קד מר ור שמריה תנצבה (ד"ה יהודי מצרים וא"י ב, מן 77). כל זה יהא [בידך] כי מתוך הילוך השמועה ופשוטה אני מפרשה והקושיות סעד כי אפילו כשיש בתלמוד חייב במקום אחד ופטור במקום אחר אנו מתרצים יפה (ר"ת, ספ' הישר, שו"ת כו). והביא הר"ר אלחנן סעד לדבריו (תוספ' חגי' כא.). ובודאי שבמס' סופרים יש סעד למנהגנו שאמר בענין ט' באב (ריטב"א, על מסכי ר"ה, ד, מג:). ומכאן יש סעד לאותן שאוכלין בשבת אחר תפלת המנחה (סמ"ג, מ"ע כט). כאשר נתתי את לבי לדרוש ולתור מה יוכל להיות משפט הסעד הזה ומעשהו (אריה ממודינו, לב האריה א ד). ויהיו עיניו עמוקים מהירי התנוע' בעבור סעד הנפש במחשבה ותשוקתה להשיג מה שישתוקק אליו (ר"מ אלדבי, ש"א ה, פח:).— ובמשמ' סעודה ומזון: והן להם סעד ומזון וחיי העולם הזה (ר"י ברצלוני, פי' ספ' יצירה 258).—ואמר הפיטן: טוב חנם תושיט לנו ימין סעד פרוסת פתח (אך בך לבד, סליח' ער"ה).—ומ"ר סְעָדִים, סעדין: מגפיים סעדין שעושין אנשי המלחמה על שוקם ונקראים (בל"ע) רענין (ר' שלמה בר' שמואל, לקוטי' מן ספ' המליצה, באכער 30).

*מַסְעוֹד[1], ש"ז, — כמו מִסְעָד, סַעַד: גמרו לאבדנו כתל וחרוץ בלי מסעוד אמרו לכו ונכחידם

1) [נשמט ממקומו באות מ.]

מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד (חדס נקוס עלינו, סליחי תעני חסתר).

סעה[1], ממנו סֹעָה.

סֹעָה, ת״כ,–רוח סֹעָה. עזה, קשה, reissend; impétueux; rushing: אחישה מפלט לי מרוח סֹעָה [2] מסער (תהל׳ נה ט).—ובסהמ״א: חון סוערה וסועה ומלשני הבליעה צאנך מלהפשיעה (יוכב נקהר, סליחי יוס ז עי״ת). פנאי יש לנעה ולסערה סועה ולרב לא שעה ידועה לפניים (ד״ה יהודי מגריס וה״י ג, מן 22). — ומ״ר סוֹעִים, עפים במהירות כרוח סער: עלי סוסים כעב סועים וטשים ובמצהות וכובעים עגלים (ר״ס הנגיד, הלי תעס). —ובמשמ׳ שם, רוח סערה: אתה אל מסתתר מעולם וסביבותיך סעה וסער (חסף ג, לח ז). בית חוקו אשיותיו אמצו מאסריו נבונים עמדיו לא יירא מסעה וסער לב נכון בעשתנותיו כל חרדה לא תזעזענו (ב״ז ב״ס כב עז). מרעם ורוח מסועה וסער תגוט ארץ והרים ירגזון (סס מד יז).

***סְעוּדָה**, ש״נ, מ״ר סְעוּדוֹת, — אכילה, ובפרט אכילה קבועה שמזמינים לה אורחים Mahl, Mahlzeit; repas, banquet; meal, feast: אילו דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה (ברכ׳ ה ח). נפלה דליקה בלילי שבת מצילין מזון שלש סעודות בשחרית מצילין מזון שתי סעודות במנחה מצילין מזון סעודה אחת (סבת טו ב). והגבאים מחזירין תדיר בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו ויש להם על מה שיסמוכו והדין דין אמת והכל מתוקן לסעודה (חבות ג טז). ועוד מנהג אחר היה בירושלם מוסרין סעודה לטבח נתקלקל דבר בסעודה עונשין את הטבח (תוספת׳ ברכ׳ ד ח). כל סעודה שאין בה שריף אינה סעודה (ר׳ חייח בר חבח בשס ר׳ יוחנן, ברכ׳ מד.). הלכך אפילו גמר סעודתו יחזור ויברך (רבינח, שם לח.). ת״ר כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת שלש רבי חידקא אומר ארבע (שבת קיז:). ת״ר כל תלמיד חכם המרבה סעודתו בכל מקום סוף מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו (פסח׳ מט.). סעודתך שהנאתך ממנה משוך ידך הימנה (ר׳ היח, גיטי ע.). לאדם שעשה חופה לבנו והתקין מכל מיני סעודה לימים מת בנו עמד (ובלבל) [ופזר] את חופתו (משוס ר׳ יהושע בן קרחה, סנה׳ קח.). למלך שיצא לדרך והיו מביאים לפניו סעודה לפי הדרך ולפי הפונדק (מד״ר במד׳ יג). לעולם לא יהא אדם קפדן בתוך סעודתו (ד״א ו).—עשה סְעוּדָה: כשעשה רבן גמליאל סעודה לחכמים היו כל חכמי ישראל מסובים אצלו ועמד רבן גמליאל ושמשן אמרו אין אנו כדאין שישמשנו (מכי׳, וישמע יתרו א). יעשו סעוד׳ והן מתרגלין לבא דרך סעוד׳ (רב הונא, ירוש׳ נדרי יא יג). רבנו עשה סעודה לאנטונינוס בשבת הביא לפניו תבשילים צוגן אבל מהם וערב לו עשה לו סעודה בחול הביא לפניו תבשילים רותחין (מד״ר ברחש׳ ב, הוג׳ תיאודור). למלך שעשה סעודה והיה קורא בכל יום אומניות וכו׳ (תנחו׳ בהעלותך ג). — ובסהמ״א: דיילא שמש רגיל להיות שכיר לעושה סעודה לתקן תבשילין (רש״י, עז מ:). ובית דין מכניסין אותן כולם למקום אחד ועושין להן סעודות גדולות כדי שיהיו העם רגילין לבא (רמב״ס, קדוה״ח ב ז).—עשה בִּסְעוּדָתוֹ, עבד בעד מזונו: אם היו עושין עמו בסעודן[1] אז שהי׳ בעל הבית אוכל עמהן הרי אילו מברכין ד׳ (ירוש׳ ברכ׳ ג ה). כאן בעושין בשכרן כאן בעושין בסעודתן (בבלי שס טז.).—טרח בִּסְעוּדָה: שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה (רבה, יבמ׳ קז.).—הלך בִּסְעוּדָה, אל סְעוּדָה: על כל המתים הוא אסור לילך בסעודה עד שלשים יום (ירוש׳ מו״ק ג ח).—נכנס בִּסְעוּדָה: כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין על השטר אלא א״כ יודעין מי חותם עמהן וכו׳ ולא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מיסב עמהן (סנה׳ כג.). — ישב בִּסְעוּדָה: למלך שהיה יושב בסעודה בא כלב אחד וניזדווג לו (רבי חמח, מד״ר ברחש׳ כז). — סֵדֶר סְעוּדָה: באיזה צד סדר הסעודת אורחין נכנסין ויושבין על גבי ספסלים ועל גבי קתדראות עד שנכנסו כלן וכו׳ (תוספת׳ ברכ׳ ד ח). — צרכי סְעוּדָה: א״ל ריש גלותא לרב ששת אע״ג

---

1) [בערב׳ שַׁעַי a), מהר ורץ בלח, בסורי סעא, תקף את פלוני, ואולי כן באשורי סַאז (Del., Handw. 488). ר״י חיוג נטה פעל זה כך: סעה סעיתי אסעה מרוח סועה מסער (ג ספרי דקדוק, הול׳ נוט 88).]

2) [התרגומים תרגמו לפי הענין כמו סופה, סערה, וכן פרשו הקדמונים. ויש סברו שנשמטה נון, נִסְעָה, עי׳ ראב״ע, ורד״ק בשרשיו. ויש מהחדשים המגיהים סופה או סערה]

a) سعى

---

1) [כמו בסעידתן]

דרבנן קשישי אתון פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מינייכו (ברכ׳ מו:). — סְעוּדַת שלמה בשעתו: מעשה ברבי יוחנן בן מתיא שאמר לבנו צא ושכור לי פועלין הלך ופסק להם מזונות וכשבא אצל אביו אמר לו בני אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו [1] לא יצאת ידי חובתך עמהן וכו׳ (ב״מ ז א). בן סורר ומורה אפילו העלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתה אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיתן לתוך פיו כשיעור (תוספת׳ סנה׳ יא ו). אבל סעודת ט׳ באב משש שעות ולמטן אפילו עולה על שלחנו כסעודת שלמה בשעתו מותר (ירוש׳ תענ׳ ד, גנזי׳ 182).—סְעוּדַת מלכים: מתנייתא עד שלא למדו סעודת מלכים ובמקום שעושי׳ את המלית עיקר (רבי שמואל בר נחמן בשם ר׳ יונתן, שם ברכ׳ ו ז).—סְעוּדַת עם הארץ: תני לא ישמש חבר במשתה עם הארץ ולא בסעודת עם הארץ אלא אם כן היה הכל מתוקן ומעושר מתחת ידו (שם דמאי ב ג). — סְעוּדַת אֵרוּסים: ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו וכו׳ (פסחי׳ ג ז). אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין אבל לא סבלונות (ר׳ יהודה, שם מט.). — סְעוּדַת חתן: כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנאמר קול ששון וכו׳ (רבי חלבו בשם רב הונא, ברכ׳ ו:). השולח סבלונות לבית חמיו שלח שם מאה מנה ואכל שם סעודת חתן אפילו בדינר אינן נגבין (ב״ב קמו.). בשלמא נישואין בלא סעודה איכא שמחה אלא אירוסין בלא סעודה מי איכא שמחה (יבמ׳ מג:).—סְעוּדַת משתה: ר׳ עשה סעודת משתה בנו קרא ר׳ לכל רבנן (מד״ר קהל׳, מה יתרון).—כל סעודה שאינה של מצוה אין תלמיד חכם רשאי ליהנות ממנה (רבי שמעון, פסחי׳ מט.).—סְעוּדַת הרשות: לא אכל רב מההוא בישרא מ״ט אי משום איעלומי הא לאו איעלם וכו׳ אלא סעודת הרשות הואי ורב לא מתהני מסעודת הרשות (חול׳ צה:). — סְעוּדַת קבע, סעודה קבועה שאינה ארעית: הרוצה ליכנס לסעודת קבע מהלך עשרה פעמים ד׳ אמות (ברכ׳ כג:).—סְעוּדַת הקזת דם, אכילה אחרי הקזת דם: כל המקיל בסעודת הקזת דם מקילין לו מזונותיו מן השמים (רב ושמואל, שבת קכט.).—סְעוּדָה המפסיק בה, סעודה לפני התענית: לא שנו אלא בסעודה המפסיק בה אבל בסעודה שאינו מפסיק בה מותר (רב יהודה, תענ׳ ל.). — וכן ״סְעוּדָה המפסקת: ובסעודה המפסקת לא יאכל אדם שני תבשילין (אבן ירחי, המנהיג, ת״ב כ).—מְזֻמָּן לִסְעוּדָה: אלא אדם שיש לו בן למול או נטל אשה מי שמח מי שהוא מזומן לסעודה [וכן יעקב הוא מזומן לסעודת] הקדוש ברוך הוא שהוא עתיד [לעשות] לצדיקים לעתיד לבא וכו׳ לפיכך כשתבוא [סעודת] גאולה הוא שמח שהוא מזומן לסעודה (פסיק׳ רבת׳, קקעו).—ובסהם״א: גם הסעודה לפגרים להחליפם כח חלף אשר ישאב האויר וכל יגיעת כח (הסג׳ רסע״ג על חוי הגלכי, דודסון 70). והכל מתוקן לסעודה זה כינוי של מיתה מלמד שהכל מתוקן למות וכו׳ ולמה נקראת מיתה סעודה ללמדך כשנקראין בני אדם לסעודה הכל נכנסין בפתח אחד וכו׳ אף בשעת פטירתו מקרה אחד לצדיק ולרשע (ערוך, ערך סעד). סגני כהונה ישביעוהו וערב יום כפור לאכל סעודה רבה ימנעוהו ודורשי יי׳ לא יחסרו כל (רלב״ע, אזכירה סדר עבודה). דע מה לפניך ובל שים פניך על כל פנים שמו את פניהם דיללו ממנו סעודת מקראו עדיך ריר טינוף קרי קראו יזכהו חזות בנין דבירו בעוז (Elbogen, Stud. 132.) ויקר חזות יום הסעודה (ד״ה יהודי מצרים וא״י ב, ינג 85).—ובבית האבל: עשר׳ כוסות התקינו בבית האבל שלשה לפני סעודה ושלשה תוך הסעודה ארבע לאחר הסעודה (טויו״ד סעח).

״סְעוּט, ש״ז, סה״פ מן סָעַט — תכשיר של רפואה שורקים אל תוך האף [1]), sternatorius [2]): וכמו מיני ההטפות הנקראות סעוט והם גשמים רטובים יטפו באף וכו׳ ואחר יוטפו באפו ההטפות הנקראות סעוט וראוי שישאף כל מה שיושם באף (קאנון ג ה א ב). ויש הנה הטפות הנקראות סעוט נכתבות ברקות מועילות מאד (שם ב). ואחר כך תעשה סעוט [3]) במה שיאות אל הזמן אשר אתה בו כי תועלת הסעוט וזה מפתח אטמי המוח (ספ׳ סוד הסודות יב, 109, מיוחס לאריסטו, תרג׳ אולי ר״י חריזי).

סעט ממנו, ״סְעוּט, ״סָעַט.

---

[1]) [במדב״ם כשעתן.]

[1]) [בערב׳ שַׂעוּט a).] — [2]) תרג׳ ד״ר מזיא.

[3]) [אולי כאן במשמ׳ מאוס ובזיון, כמו בסורית, עי׳ Payne Smith, Thes. 2684.]

a) سعوط

סָעַט[1]), קל לא נמצא.

—הִפְעִי, *יִסְעַט, יוסעט,–שורקו בו איזה סם נוזל אל תוך האף, einspritzen (in die Nase); injecter (dans le nez); to inject (into the nose): ומן השאיפות באף הנקרא סעוט סחיטות יוסעט בהם כמו סחיטות קשואי החמור (שם ג עו א ו).

***סְעִידָה**, ש"נ,–שה"פ מן סָעַד: סעידתי בזאת תדע וכו' (ר"י הדקי, אה"כ שער יב).

סְעִיף[2]), ש"ז, מ"ר סמי' סְעִפֵי, כנ' סְעִפָּה, — א) סְעִיף סֶלַע, סֶדֶק ונקרה בתוך הסלע, Felskluft; creux de rocher; cleft of rock, עי' סלע: וישב בִּסְעִיף סלע עיטם (שפט' יה ח). לבוא בנקרות הצרים וּבִסְעִפֵי הסלעים מפני פחד יי' ומהדר גאונו (ישעי' ב כא). שחטי הילדים בנחלים תחת סְעִפֵי הסלעים (שם נז ה). — ואמר הפיטן: טל זכרו גבורות מוסיפים חקוק בגישת מוספים טל להחיות בו נקוקי סעיפים (ההושנות, תפל' טל). וגם עליך תעבר כוס אשר עברני ואז בסלעי סעפיך אנפץ את טפיך (שכורה ולא מיין, קינ'). שבך המתך מעם לך רודפים לבוטים בענים והנם זועפים מנקרות הצורים פדם ומסעיפים עושה חסד לאלפים (אליך יי', מחז' איטלי ב, רג:). — ב) סְעִפֵי הזית וכיוצא בזה, ענף עב וארוך, Zweig; branch(e): ונשאר בו עללות כנקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בִּסְעִפֶיהָ פריה[3]) (ישעי' יז ו). שם ירעה עגל ושם ירבץ וכלה סְעִפֶיהָ (שם כז י). —ואמר המשורר: בסעיף הדם תטה צביה עת תרקד ופרע שערה תפרע (רמב"ע, התרשיש ב ק'). —כשיתחוך ממנו סעיף (אבי הרלב"ג, שעה"ש ג, שער הכמתים). — ומ"כ: כשיקיימו השרשים הלבבות יראו הסעיפים על הלשונות ולא תראה לך אהבה ישרה אלא מלב שלם (ר"י א"ה, מבחר הפנינים לרשב"ג 33). ואומר הנה כי מן השרש הזה סלי חרי וכבר פרשו בו לבן בענין שהיו הסעפים שהיו עושים מהם לבנים וזה ענין חלוש (הוא, כפ' השרשים לריב"ג, חור). ואמנם הסעיף הוא מה שיסתעף משוק הצמח ואמנם הענפים הם יצמחו אל מעלה מן הסעיפים (קלונימ' בן קלונימוס, ספר הלמחים כ"י פריז). — ואמר המשורר: ועופות בן עפאים יתנו קול בשורות אחרי סתרי סעיפים ובלשון עלגים שרו ואכן נגינות לרגעים מחליפים והרוה תנופף ההדסים וראשיהם לקול העוף מניפים ויחוגו בלי יין כשכור וברוח יניעון נעטפים (רמב"ע, דיואן קסה, בודלי). —סְעִפִּים[1]): אהה על עץ אשר גבהו סעפיו היו עצי עדן מקנאים (הוא, לגביר דעות). —ג) *חלק מן דבר, פרט מן כלל: ואילו הסעיפים אינם ממדות החסידים הקדמונים אשר העירו להם מדותם החמודות כי הם כנגד אלה (תק' מדס"ג לרסב"ג, כו). היא (הכניעה) מרחקת מן האדם הגדולה והגאון והגובה והתפארת והשררה ורדות בכל וחמוד מה שהוא גדול ממנו והדומה לזה מסעיפי הגאוה (ר"י א"ח, חו"ה, הכניעה, פתיח'). מדת ההודאה לשם וההכרה שהכל מאתו וכו' וזה מסעיפי מדת הנדיבות (ר"י בר' אנטולי, מלמד התלמידים יד:). שבני בבל כל כך בקיאים בסודות הטבע עד שאיני מגיע לסוד חכמתם ואיני ראוי להיות מרואי הדמים כי זה סעיף מסוד חכמת הטבע ואיני בקי בו (שו"ת בדבר למוד החכמות, ד"ס, סח). והנה זה הכח כמו שאמרנו יסתעף לשני סעיפים (ר"ד מרוקא, זכות אדם, הול' בריל 11). — ה"ד הלזל ה' א"ר נחמן כגון אנא דשקילנא בשרא מבי טבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר כלומר שע"כ מגיעין סעיפי עבירה כדפרי' בדוכתא (ריטב"א, על מסכ' ר"ה א, כג:). — ד) כל אחד מהחלקים הקטנים שפרקי ספר וכיוצא בו מחלקים, Paragraph, ועי' עוד סְעָף: דין השכמת הבקר ובו ט' סעיפים (שו"ע או"ח א א). ולשלימות המלאכה אף גם זאת עשיתי בסדור הדברים יצאתי בעקבי המשביר ז"ל ר"ל לעשות סעיפין בכל סימן וסימן במניינם ובמספרם (הלבוש, או"ח, הקדמ' ד). וכמו שכתבנו בסעיף הסמוך שקודם זה (הוא, חו"מ מה כא). —ה) ובחכמת הנתוח, כמו רצועה: וכשתשוב ההקעה אל מקומה הנה הטוב שבקשירותיה שתקשור הכדור על השבר קשירה בסעיפים רחבים ימנעו הסרת מה שחור וראוי שיעבור הצעיף עצמו או סעיף אחר עליו בצליבה אל השכם האחר והנה יפול הצלבתו אל השכם העלול (קאנון ד ה א יח). —ו) *ובמשמ' מחשבה, כמו סֵעֵף: ואני נרדם הרעיון נבוך הסעיף רב הבהלה (ר' לוי בר' אברהם, תקוי פרדס החכמה, אולה"ס ג 21). —ואמר המשורר: אם אין ביד

1) [בערבי סַעַט a).]

2) [יותר טוב לנקד סְעִיף.]

3) [ההדשים גורסים בִּסְעִפֵי הַפֹּרִיָּה.]

a) سعط

1) [עי' סֵעֵף, הערה.]

סעיפך אשמה רני וצהלי (רמח"ע, אמרו בני). והכביד הנדוד עליו ואין לו מעודד בלתי ילדי סעיפו (החלוץ ע ב תרלד, 54). ומרכבת סעיפך לעלות על מרום חכמה תהי לעד בתומה (רש"ע פלקירא, המבקש סב).—ומ"ר סְעִיפִּים, כמו סְעִפִּים[1]: והמלכים אשר קדמוך מזמנים להם די חקם ומתנותם דבר יום ביומו למען יפתרו ויגידו להם דברי חידות וכל חכמה וסעיפי לילה וחלומותיהם (מעשה בוסתנאי). כי כמו אשה הרה משלחת ילדיה מקרביה כן הנבון משלח סעיפי מחשבותיו מלבו (ר"י בן נחמיאש, פי' משלי א ה). לדרוש ולחקור כפי מעט קט מזער מצער סרעפי לבבי וכו' תרתי בסעיפי לבבי שתי שורות (ר"י הדסי, אה"כ, כג, יח.). הסיתוך וגם יכלו לך רעיונים זדונים וסעיפים נרפים יומם יעצוך כליות כלות (בחינת עולם ט).—ואמר המשורר: תמונתו מהגיד באמרת פי נשגבה אך על לוח לב בעט סעיפי נכתבה (רמח"ע, איה עופר). כי לכל נמצא תכונות רק סעיפיהם וידם קצרה מבוא בסודם (הוא, הכספים אל יקודם). לקחו סעיפי מרקחות טוב זכרך וימרחו על השחין ויחי (ר"י חריזי, תחכמוני ע). שובו בני תבל ועד מה תהיו בשני סעיפי תאותכם פסחים (הוא, הענק ריח).—ואם נואלתי ולעשות הסכלתי כי העליתי נרות סעיפים תמהים לפני אוריו הנגוהים אדוננו הכם כמלאך האלהים (מכתב ר' יוסף בן תנחום הירושלמי, מטמוני מסתרים יע, הוצ' מק"נ, תרכ"ג). ולא מצאו סעיפי מכל שירה הזון במתון ואף כי בחפזון (ר"ע פרנסים, מכתב לר' יוסף פירמו, מחק ספהיס, הוצ' מק"נ 80). באי יחידתי סעיפי באו פני לבשתם משחור קדרו בראות קווצותי אשר ילבינו (שם 82). התחזקו חושי סעיפי רהבו (שם 86). — ז) כמו צְעִיף: כסלו כסילים קו הליכותם כמו תעו שנים עשר ושבעתים תעטה כימה מעיל זעף ועל אפי בנות עיש סעיף ערבים (רמב"ע, עיבות הסוס, דיואן סב, בודלי). יקצץ אל סעיפים מעלימים פני עפרה ויקרע הרדידים (ר"י חריזי, הסכוני כ).

˙סְעִיפָה, ש"נ, (מ"ר סְעִיפוֹת,—א) כמו סָעִיף ב): כמו ויפשחני עשה לו גדר בסעיפות בענפי עצי היער סביבות דרכי כדי שלא אצא (רש"י, ב"ל' לג:). והבן והבת קראום החכמים פרחים כי הם פרחי האיש

[1]) [עי' דברי ריב"ג (השרש', שרש סעף), וז"ל: לפי שהמחשבות נקראות סעיפים כמו שנאמר לכן שעפי ישיבוני אע"פ שנכתב בשין, ע"כ.]

ושריגיו וסעיפותיו כי הם נטע נעמניו (הקדס, שנה ה א ב 74).—כמו סעיף ו), ובפרט מחשבה רעה: מלכלך כל היום בעבירות מטונף כל הלילה בשקוציהם מגולל שנותיו בשכבת זרע ומשקר כל ימיו בסעיפות הגו משים תורתך ללעג ומצותיך לבוזה (רסע"ג, ספ' הגלוי רכה). וגאלנו בחסדיו מידם (של מצרים) לזכותינו ללכת בדרכי האמת ורצה בטובו הגדול עלינו לבלתי נשוב עוד להטמע בתוכם כדי שלא נלמד סעיפותיהם ולא נלך בדרכיהם המגונים אצל תורתנו השלימה (ספר החינוך, מצוה תק).

˙סְעִירָה, ש"נ, סה"פ מן סָעַר,— כמו סְעָרָה: וקול המון כקול שדי כקול ים ומשבריו בעת יסער סעירה (ר"ש הנגיד, אלוה עז).

***סַעַל**, ש"ז,—שם מליצי, אולי במשמ' רפואה[1]): ר' יונתן נשר שעריה אזל להדיה מיגדלה דצבעי' מיסתאסייי הוה תמן חד ספר אמר בשביל שערך באתה לכאן לרפאתו א"ל שיטפו מאלל והא סבית שיש בה סעל[2]) לרפאתו ואני הועתקתי לבאן להחי' מחיה (מד"ר קהלי, כל הדברים יגעים).

סע"מ, ר"ת,—סעודת מצוה.

סעף[3]), ממנו, סַעַף, סָעִיף, סֵעֵף, סְעֵף, סְעָפָּה, סְעִיפָּה, ˙סַרְעַפָּה.

סָעַף, קל לא נמצא במקורות הקדומים.

—פִּעֵי, מְסָעֵף, — סֵעֵף את האילן, כרת את סעיפיו : die Zweige abhauen; ébrancher; to lop off boughs הנה האדון יי' צבאות מְסָעֵף פארה במערצה (ישעי' י לג). — ובסהמ"א : הוה מפשח אײשבררי"ר בלעז כששמסעף בידו ענפים מעץ גדול (רש"י, ב"ל' לג:). וענין וכרם רשע ילקשו ירעו צמחו וזאת מלה קצרה וצהה מאד והשמוש הזה דומה למה שאומרין הערב סעפתי הכרם כלומר כרתי סעיפיו (ר"י א"ה, ספר השרש'

[1]) [עי' הערה הבאה]

[2]) [פרש מ"כ: כלו' שמעתי שיש בו תעל ורפואה לרפאותו וכו' סעל כמו תעל ואולי שצריך להגיה כן, ע"כ.]—[3]) [כנראה פרושו בקע ופצל, כמו הערב' שַׁעַב, ומזה שֻׁעְבָּה[a]), נקרה. אחרים משוים עם הערב' שַׁעַף[b]), נתבקעה היד מסביב לצפרנים; שַׁעַף, ענף התמר עם עלים.]

a) شعب شعبة b) سعف

לריב״ג, לקס). ואראה והנה יונקתו מחוקת שרשי הדת וםסעפת פארותיה מחוקת בדקי יסודותיה (ר׳ מאיר הלוי להרמב״ן, אגר׳ הרמב״ם כז.).—ואמר המשורר: ופור משנה עשו לאל אשר קם וסעף בעמלק ציץ ופארה (ר״ש הנגיד, אלוה עז). יי׳ סעפוני זדים עודוני ולארץ תחתיות הורידוני (ראב״ע, יי׳ אלהי הלבאות). חשפו זרוע אשר מאד גדלה סעפם על אחת חמש בגדולה (איוב. יולי אחרון פסח). ועץ לא ישא פרי יסעפו (אקף יע יע יג). עבדי שאנן ואני יעף עד אן תהיה צור גאוני פארה הדורה מסעף רחם על בנה נטעתה ושלח לה נגיד ומצוה (ר״י נגארה, עולת תמיד קסד).—ובהשאלה: מעולל עוללות תוגה בלי יד ומאין יד סעיף יגון מסעף (רמב״ע, ראה סחק, בודל׳ קנה). ועיני עניני רעיוני הלב סעפים[1]) ובאשנבי מסובי ניבי המדע משקיפים ומקיפים (ר״י חריזי, תחכמ׳ יז).

—הפעי, ״הִסְעִיף,—עשה שיגדל כמו סְעִיף: ומה ענין הזה והגדול דבר הות נפשו [הוא ויעבתוה הכנוי אשר בויעבתוה שב אל הות נפשו] הוא אמר שהם מסעיפים הוות נפשם כלומר מה שיש בלבם מן הרע מסעיפים אותו ומגדילים אותו (ר״י א״ת, ספי השרש׳ לריב״ג, עבת).

—התפי, ״הִסְתָּעֵף מִסְתָּעֵף—יצא כמו סְעִיף וחלק מדבר, כמו הענף מהגזע: מסתעף[2]) מהחרון (תק׳ מדה״כ לרשב״ג עז). ואני רוצה לומר שאבאר מהות המדות המסתעפים מחוש הראות וכמותם (שם כד). ומן המדה הזאת מסתעפת הסליחה והמחילה והמה ממדות הבורא יתעלה שמו (שם מח). ומן התנועה ההיא יסתעף ואליה ישתלשל כל מניע ומכין בעולם התחתון כולו (ר״ש א״ת, מו״נ ב א). וזה מבואר למי שעיין בטבע זה המציאות ובפרט באיברי הב״ח ואופן הסתעפם בהתחלתם (רלב״ג, איוב י, ד״ה באור דברי המענה). כי כל הכופר באחד מן השרשים כאלו כופר בעקר שהשרש ההוא מסתעף ממנו (ר״י אלבו, העקרים א יג). וראוי שנבאר עתה דרך ידיעת השרשים המסתעפים מן השלשה עקרים הללו (שם יד). ומן הצד האחד הוא שורש המסתעף מעקר מציאות השם ומן הצד האחר הוא מצוה פרטית שנצטוינו עליה (שם). ואולם נבואת משה ושלא תנוסח התורה כבר יצוייר מציאות תורת משה זולתם ולזה היותר ראוי שנאמר ענפים ואמונות נמשכות לשיחות השליה לא עקרים בפני עצמם כמו שתחיית המתים וביאת המשיח הם ענפים מסתעפים מן השכר והעונש לא עקרים או שרשים בפני עצמם (שם טו). והיא אמונה מסתעפת מתורה מן השמים (שם כג). שכמו שנסתעף המין האנושי מאדם ככה נסתעפו הרעות כלם ממין (ר״י אברבנאל, נחלי אבות ה, ד״ה שבעה מיני פורעניות). ומכאן נסתעפו דרכי עובדי הכוכבים (ר׳ אברהם ביבאגו, דרך אמונה ב, מ::). כי אלו הם דברים המסתעפים על ידי התורה טפלים אל העקר (אלשיך, פי׳ איוב כח כ). וראיתי להעלות על ספרי במקום הזה תוכן השאלה הנזכרת בצרוף שאלות ומבוכות אחרות הנמשכות ומסתעפים ומשלשלים ממנה (דוד גנז, נחמד ונעים קסא). ואמר וכמסמרות נטועים להורות על חוזק ההתחלות והשרשים אשר הציבו בעלי אסופות כי אספו אל תוכם בכח כל הידיעות הנמשכות והמסתעפות מהם לדוגמת גרגיר הזרע (ר״י מוסקאטו, כפוז׳ יהודה יד). עוד יושלם התקוי מכל צד בציירנו המוח במדרגת השרש והגידים הנמשכים ממנו ומבלבלים ומסתעפים בכל הגוף במדרגת הענפים (שם טו). הרבה ענפים טובים מסתעפים מאילן הענוה וכו׳ כיון שהזכיר בעל ספר אורך ימים מענין הענוה מהרבה ענפים טובים מסתעפים ממנה הנני להראך שחיים נמשך לאדם על ידי שפלות והענוה (ר׳ אליהו, שבט מוסר יז). וראוי שנמשיך אל ההשגחה והבחירה הדבור בתפלה לפי שהתפלה היא ענף מסתעף מן ההשגחה והבחירה (ר׳ רפאל מנורלי, מרפא לנפש כז.). ובשנת שע״ג הסכימו הועד הכלל ותקנו שלהשגת הקיום והמסתעף יפרעו על נכסי חוץ משלם כשאר נכסי פנים (פרי הארץ ב׳, שו״ת חו״מ י). הנה אם באנו לכתוב פרטי הדינים והסעיפים המסתעפים בכל א׳ וא׳ מאלו הדברים יאריך הענין (ר״א ששון, תורת אמת, שו״ת סח, סט.). ונמשכים ומסתעפים תיכף ממני (יש״ר אקנדיה, ספ׳ מעין גנים מספי סוד היסוד ה). ושם דה ודא ודוה ודם ודת ודין מדד מאד ועוד כיוצא בהן שיתבארו בבאור נד ומין זה מן השרשים נקרא אצלנו שרש מסתעף (רש״פ, יריעות שלמה א, הקדי יא:). ונסתעף מזאת ההוראה פעל יחיל להוראת ההצלחה ותמידיות היכולת (שם א א, ג::). ואם לא תסתעף ממנה רעה לאחרים (ילחק איכל, הקדי למשלי). כן רוח קנאה בי תסתעף

---

[1]) [כנראה הוא כמו מסעפים, ואולי הוא קל כמו סעפים.]

[2]) [בהוצ׳ פאלאק בסעיף.]

בלב גבר תשרש בו ראש ולענה עד אבדון תשחיתהו (שלום הכהן, כיר דוד 51). המוסר הטוב המסתעף מהספור ההוא (רמח"ג, לניעזר ג, דכיר).

—קל, *סָעַף, חשב, דאג — ואמר המשורר: עלי בואת אל תסעפי התנערי קומי ולמה תסעפי (שבזי, זכר, Poesie d. Jud. Jemens 72).

סְעִף[1], ש"ז, מ"ר סְעִפִּים, — חלוקה, פלגה, ובהשאלה דעות חלוקות, Spaltungen; divisions, פסח על שתי הַסְּעִפִּים, משל למי שמפקפק הנה והנה ואינו מכריע הכף לאחד מן הצדדים: ויגש אליהו אל כל העם ויאמר עד מתי אתם פסחים על שתי הַסְּעִפִּים[2] אם יי' האלהים לכו אחריו ואם הבעל לכו אחריו (מ"א יח כא). — *ובמשמ' מחשבה[3]: ואתה היודע מחשבות אדם ומבין סעפי לב בשר ודם ידעת כי בכל לבי לעשות רצונך חפצתי (ר' נחיי, בקשה בסוף ספר הו"ה נערבי, הול' ד"ר יהודה). — ואמר המשורר: לאנשי לבבות בני מחשבות בידם נעימות למחיתו בריאים ועיני סעפים עתידות מצפים (רמב"ע, דיואן בודל' 13). אבי עזרי ישיבוהו סעפיו אשר נתן ידידו בין אגפיו (רלב"ע, אבי עזרי). ויליץ בעד סודו לשואל ורעיוניו יבאר ויודיע סעפי עלומותיו (הוא, בסס אל חפר אמר). וקבה להחיותו וכבד להפרותו וקדקד להורותו סעפי תבונותיו (שם). והפך זמן הודו למשחית ועז פניו ישנה וכבה נר סעפיו ורואותיו (שם). הסיתוך וגם יבלו לך רעיונם זדונים וסעיפים נרפים (בחיבי עול' ט יב). איך לאלהי יהיה הולל לא בא לכלל נפש היה זאת לסעפי רעה חולה ציר אין מזור לו וטריה (ר"י פרנקים, בשירו נגד המקובלים, מתק שפתים, הול' מק"נ 73). ינפש אדם מעט בשנתו סעפים וחזיונות יבהלוהו (ב"ז ב"ם מח ה).

סֵעֵף[4], ש"ז, מ"ר סֵעֲפִים, — מחקר ועיון בדברים חיצונים: סֵעֲפִים[5] שנאתי ותורתך אהבתי (תהל' קיט קיג). — ובספה"א, במשמ' רשעים, ואמר המקונן: איכה שחת בסערך לסגר ביד סעפים סהדיך (איכה אלה, קיני). נשחט האב ויחידו נעקד נעקד רגלו וידו נשגב ה' לבדו סעפים שנא לבמו סמלי הקנאה וגלולימו סורו טמא קראו למו (ר"י הלוי, אלהים אל דמי, קליתי ה ע"ח, Synag. Poesien, הול' צונלינר). ובממלכה החמישית אנשים אדומים שופכי הדמים סעפים וחנפים ושודדים ומזידים (רלב"ע, אגרי חי בן מקיץ). — ובמשמ' מחשבה: שעו מני והלאה שרעפי שוא סעפי תהו סורו עזובוני חפצי גלמי הבלי חלד (שלום הכהן, כיר דוד 3). אחי אל תשית לדברי לבך עזוב סעפים אלה אבות כל עני (יל"ג, בית מועד לכל חי, א ב, 32).

סְעַפָּה, ש"נ, מ"ר סְעַפּוֹת, סְעַפֹּתָיו, — סְעַפּוֹת הארז, וכיוצא בו, ענפים: בִּסְעַפֹּתָיו (של הארז) קננו כל עוף השמים ותחת פארותיו ילדו כל חית השדה וכו' ברושים לא דמו אל סְעַפֹּתָיו וערמנים לא היו כפראתיו (יחזק' לא ו-ח). — ואמר המשורר: נפל ברוש על בין עבתים גבהה קומת סעפותיו אשר נצמרו (רשב"ג בימי יקותיאל). — ובחכמת הרפואה, חלי מחליי העור, כעין ספחת וגרב, porrigo, tinea trichophytica[1]: הסעפה היא מכלל צמחים קטנים שחיניים וכו' והסעפה מתחילה צמחים קטנים נבקעים קלים נשחנים במקומות רבים ואחר יתהוו שחינים צרבתיים וכו' ולפעמים יזולו חלודה ונקראים שריגיים וסעפה לחה ולפעמים יתחילו ספחתיים יבשים (קאנון ד ז ג ג).

סער[2], ממנו סַעַר, סָעַר, סְעָרָה, *סְעִירָה, *מִסְעָר.

סַעַר, סָעַר, ש"ז, כמו סְעָרָה, — רוח חזק מאד מנשב בכח גדול, Sturmwind; tempête, ouragan; tempest: בתרועה ביום מלחמה בְּסַעַר ביום סופה (עמוס א יד). ויי' הטיל רוח גדולה אל הים ויהי סַעַר גדול בים והאניה חשבה להשבר (יונה א ד). שאוני והטילני אל הים וישתק

---

[1] [אפשר שהיחיד הוא סְעִפָּה. ולדעת ריב"ג בשרשיו מ"ר הוא מן סעיף בהבלע היוד.]

[2] [י"ת אתון פליגין לתרין פלגוון, וכן הפשיט', והירונ' partes. ובעין זה סומכ' ἀμφιβόλως, והמפרשים העברים פרשו מחשבות, כמו שְׂעִפִּים. והשבעי' תרגמו ἰγνύαι, ברכים. ויש מפרשים כמו קַבַּיִם של הפסח.]

[3] [עי' אברבנאל (מ"א ג) וז"ל: קרא סעפים למחשבות האנושיות בעיון.] — [4] [עי' הערה הבאה.]

[5] [י"ת דחשבין מחשבין סריקן, וכן רש"י. וריב"ג וראב"ע ושאר התרגומים העתיקים, כלם פרשו שהוא תאר לאנשים, וכן ר"י ספיסא (בסס' מנח' קנח') וז"ל: וז"ש דוד ע"ה סעפי' שנאתי קרא סעפי' להולכים אחרי שרירות שכלם בעניני התורה וילכו ארחות עקלקלות, ע"כ. אולם רד"ק סובר שהוא שם למחשבות, והוא שם בפלס דִּבֵּר, שִׁלֵּם.]

[1] תרג' ד"ד מויא.

[2] [כמו שׂער, ובאשור' שַׁאר, רוח, בַּעַר (.Del Handw.. 635); ועי' גם ברט (Wurzeluntersuchungen 50).]

הים מעליכם כי יודע אני כי בשלי הסער הגדול הזה עליכם (שם יב). — ובהשאלה צרה גדולה, כעס וחרון גדול: וסער מתחולל על רשעים יחול (ירמ' כג יט). הנה רעה יצאת מגוי אל גוי וסער גדול יעור מירכתי ארץ (שם כה לב). אחישה מפלט לי מרוח סעה מסער (תהל' נה ט). כן תרדפם בסערך ובסופתך תבהלם (שם פג יו). — ובתלמ': מעשה שהיו באין בספינה ועמד עליהן סער גדול בים (ירוש' יומ' ג ח). ד"א אדן עו[לה לספינה] ועמו בהמה או סוסין או גמלין או דבר אחר אם עמד סער בים מה הן עושין משליכין את הבהמה לים וממלטין את בני אדן (גנזי שכטי א, גינצבורג 38). — ובסהמ"א: ואיך איד חם ורטוב הוא יסודם בהתקבץ למעלה מאוירו וכוכבי אש אשר עולים ויורדים והברק והרעש וסערו (רש"ט פלקירא, המבקש הקדי). — ואמר המקונן: איכה שחת בסערך לסגר ביד סעפים סהדיך (איכת אלת, קינ'). ותנופת ידו עד נפשה נגעה ולכל קול הד לבה ענה כסער (יל"ג, אדו"ס ב). — *ומ"ר סערים: ולאל יום יהי כל סר וחנף כמוקש מפני רוח סעריו (רשב"ג, בשורש ען).

*סער, ש"ז, — כמו שער: מן מה סער כותש אין הגדר כותש [1] (ירוש' פאה ב ג). ובוחלת ופוקסת ונוטלת סערה וצפורניה (שם משקי' א, גנ"י 193). אין כותבין ספרים לא על עור בהמה טמאה ולא על עור חיה טמאה ואין תופרין בגידן ולא בסערן (ר"י ברצלוני, הלכי ס"ת, אדלר 18).

סער, סער, סעו"י, יסערו, ואסערם, heranstürmen; tempêter; to storm. — א) סער הים, זעף והכה גלים גדולים: מה נעשה לך וישתק הים מעלינו כי הים הלך וסער וכו' ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכלו כי הים הלך וסער עליהם (יונ' א יא-יג). — ב) בהשאלה, סער פלוני להפיץ את אויביו, קצף ורגז ואמץ כחו להפיצם: ראש פרזו יסערו להפיצני (חבקוק ג יד). — סער את ההמון, הפיץ אותם לכל עבר, כמו סער: ואסערם [2]) על כל הגוים אשר לא ידעום (זכרי ז יד). — ובמדר': כיון שאמר לו מה אשיב שולחי דבר היה דוד עומד וסוער ולא היה יודע מה להשיבו (מדר' תהל' יז). — ובסהמ"א במשמ' פ"ע, סער בלבו: ויצא אנטיפ' מלפני המלך ברעד ופחד וילך אל ביתו ולא ידע הדבר מראש ועד סוף ויסער בלבו מאד (יוסיפון שלו). סוערות בחמה ועליהם באימה ואין מלבדך שוכן בקול דממה (אהלת מהוסים, ליוה"כ, מחז' איטל' ב, ל.). סערו בשמים תודות וסביבות הכס מדות הדין והרחמים עומדות ותדברנה לפני המלך (ראב"ע, מי כמוך אפס יש מבלעדיך). חמתו כאש תבאר ובעסו כלהב יסער (הוא, מי בן מקין). ואחר הגבול הזה אש אוכלה אל השמים עולה גחליה בוערים ורשפיה סוערים (שם). — ובמשמ' פ"י: וכאשר הרוח סוער הים בהיות הים בהשקט וסוערת אותו הרוח כן דברים מסערים את לב בני אדם (יוסיפון ש"ד). — ואמר הפיטן: מחוללת תנין בגערה נותנת בים מעברה סוערת גלים בסערה עורכת מסלה ישרה וכו' (מחוללת, יוצ' ז פסח). מותחת גבהי מרומים נוטעת אדני אדומים סוערת שאון ימים ערפת המון קמים (מוחתה, יוצ' אחרון פסח). — סערהו בשצף עלך וכל פה יהללך על פלא מפעלך (זכור אח, יוצ' שבת זכור). סערו השער ובראשכם הנני (אדס לבנמון, אוריה ובת שבע). — וביני פעו', סעור סעורים: על עסק בעורים עזבנו אלוף נעורים סוחים כבן סעורים סגוף עני וצעורים (לך ה' הצדקה, סליח' מנחי יוה"כ). בבית התפלה מקדש מוערים רפויי ידים ומעודי אברים בהולים וסעורים מכל עברים (ר' שמואל הלוי, שחרנוך בקשנוך, סליח' בי עי"ת). תנקום דם הנשפך כמים הנגרים משוד עניים מאנקת סעורים (החרישו, קינ').

— נפעי, יסער, — נסער לבו על דבר, נע לבו ורגז וחרד בשביל דבר, bewegt werden; être troublé; to be troubled: ומלך ארם היה נלחם בישראל ויועץ את עבדיו לאמר אל מקום פלוני אלמוני תחנתי וישלח

---

1) [עי' כתש ובהערה.]

2) [כן דעת ריב"ג (הרקמה ל, עמ' 201) שהוא קל, ובמקום ואסערם. והוא סובר שיש כאן סרוס של תנועות, בלומ' הסמך והעין החליפו את תנועותיהן, וסרוס זה גרם לתנועת האלף להתארך מן סגול לצירה. וכן דעת רי"ק ורד"ק שהוא קל. ורד"ק מזכיר דעה שהוא צורה מורכבת מהקל והנפע', עי' מכלול (הוצ' ריטנברג כג:) ופרושו לפסוק זה. וסובר רי"ק שהוא פ"ע ולכן פרשה: ואסער עמם, כמו ישישום (ישעי' לה א), ורד"ק מוסיף: ויתכן לפרש שיהיה ואסערם פועל יוצא, ע"כ. אולם החדשים מפרשים אותו כמו פע', והיה צריך לנקד ואסערם, כמו אזרח (ויקר' כו לג) אלא שנתארכה תנועת האלף לצירה כמו אפו במקום אפו (שמות יו כג); ועי' קניג (I 279, II 494).]

איש האלהים אל מלך ישראל לאמר השמר מעבר המקום הזה כי שם ארם נחתים וכו' ונשמר שם לא אחת ולא שתים וַיִּסָּעֵר לב מלך ארם על הדבר הזה (שנגלה סודו) (מ״ב ו ח-יח).—ואמר הפיטן: יודוך ה' אלהינו צבאות קדושים וכתות ישרים וקדישי עליונים שרפים וחיות וכל הנסערים מהוד זיוך כי אתה מלך רם ונשא מושל בכל מלכותך (הוקפ' ותקוני לקדי רע״ג 24). רוח מנשבת בבעלי יערים רדוף נשמטת נסים ונסערים (אין כמדת, סליח' יום ה). עורי צפון ובאי תימן יחד לכנם נסערים (אלהיך, יוצ' א פסח). טוב לישרים ונוקם לצרים יחתו ממנו אבירים כלם מפחדו נסערים (את כם, יוצ' א שבוע'). יום אשר נפשי נִנערה ולתאותך נסערה ראה עניה סוערה ביד אום פיה פערה (יום נעקי, סליח' ר״ה, סמא״ל תמג.).—וברפואה, משגע, lyssicus[1]): אף (יועיל) לנשיכת נחשים ולכלבים הנסערים הנושכים בהסת שיניהם (אסף 71:).

—פעי, יִסָּעֵר,—סֹעַר המוץ, סֹעַר העשן, נִשָּׂא ונהדף בכח חזק, verweht werden; tourbillonner; to be storm-tossed: לכן יהיו כענן בקר וכטל משכים הלך כמֹץ יְסֹעַר[2]) מגרן וכעשן מארבה (הושע יג ג).—ובהשאלה, סֹעַר פלוני, נדחה ממקומו, גלה: עניה סֹעֲרָה[3]) לא נחמה (ישעי' כד יא). — ובסהמ״א: ועוד כי בהתהוות הצורה ישתנה הנושא מטבע היצירה אכן בהלול המקרה עוד הנושא מטבעו לא יצא וממנו לא יסערה (מנחם הגולה, לקו״ק 50). טוב לאדם שישב יחידי על פנת גג בזולת מחסה ומסוער מזרם וממטר משישב עם אשת מדינים (רלב״ג, משלי כא ט). והוא נמסר לרבבות מזיקין מלאכי חבלה לשמה ולבזיון מבוהל ומטונף מסוער דק לקוי (מורה נאלגע י, שכע). — ואמר המשורר: בני דע כי כבר ברחה עדת קמים מארדת ונפוצה עלי הרים כמֹץ חלקה מסערת ובדברים כמו צאן מבלי רעה מפזרת (ר״ש הנגיד, שלה יונה).—ואמר הפיטן: סרנו וסוערנו ונשמטה חרב היונה (אני יום, סליח' יום ו). סערתי כאניה בלב ימים לקנות פרדסים וכרמים עד שלא נהניתי מטעמים (סליח' ספרי יוה״כ, מחזו איטלי ב, קז:).—ותֹאר לישראל: סוגה עועו מוגיה מוץ כדונג למוגגיה סערה מאנחה להפיגה (אפיק, יוצ' ב פסח). חון סוערה וסועה ומלשני הבליעה צאנך מלהפשיעה (יושב בסתר, סליח' יום ד', עשי״ת). ובתהום ירה שונאי סוערה והשירה שירה לאיום ונורא (גנזי שכט' ג, דודקון 137). אתעוררה אתגברה על שורה משתוררה פה פערה על סוערה ואחברה שה פורה לי שברה לה אוכרה חסד נעוריה (רלב״ג איפה בני).

—פעי, *סִעֵר, סיער, — נשא הסער והפיץ: הזורע וסערתו הרוח לאחריו מותר (כלא' ה ז). הזורע והרוח מסערתה (ספרי דברי רל).—ובמשמ' החריד, נדנד וטלטל בסערה: כשעירים עלי דשא זו רוח מזרחית שמסערת את כל העולם כשעיר (ר' יהודה, ב״ב כה.). פרשו מהלך יום אחד בים סיער הקב״ה עליהם את הים ברוח סערה וכל האניות שבים עוברות ושבות בשלום (מדרי יונה, ביהמ״ד ילינק א 97).—ובסהמ״א: כן דברים מסערים את לב בני אדם (יוסיפון סיד). וכמו שבהרכבת הימים הרוה הוא המנהיג המסייע והעוזר או המעכב והמונע המסער בסערתו ככה בעבודת המלכים (ר״י אברבנאל, נחלי אבות ב, ד״ה רבן גמליאל).— ואמר הפיטן: וברות חזקה סערתם סחרחור חומה ומסלה לעמך תבחור הירדן תסב לאחור (ויושע, יוצ' ז פסח). מלך קהל מלכי אדמה בסערו משא דומה יפקד על צבא רומה (יוצ' א ר״ה, מחזו איטלי ב, לג:). פרי הדר עיטרתו לצפירה פרצוהו חקקתו בכסאך לסערה (Elbog. Stud. 127).

—הפעי, הִסְעִיר,—הדף והפיץ כמו בסער, ואמר בן סירא: בשיר מ[ש]ל חידה ומליצה עמים הסערתה (ב״ס גני' מז יז).—ובמדר': כשם שגל הים מסעיר ברוח סערה כך לשון של אדם מסעיר ברוח עבירה (א״ב דר״נ, ביהמ״ד ילינק ג). — ואמר הפיטן: שנן בפארן ושעיר ואותם אל הסעיר ואתה מרבבות קדש אדני בם סיני בקדש (קדוש, יוצ' א שבוע'). בשבעה עשר בו הלחלה אחזתני וסער מסעיר (נחדש, סליח' יז תמוז). זכור פלטים אשר באף הסעיר צבאי בלכתם אל הר שעיר (זכור איב, יוצ' בנת זכור). להר שעיר אסעיר וערער יתערער (אלהי, יוצ' שבת א' אחה״פ). צח ואדם משעיר נסיכה בבליון תסעיר (שם, אין כמוך). חושה להסעיר בשעיר ברכת אב תעיר ורב יעבוד צעיר

1) תרג' ד״ר מזיא.

2) [לפי צורתו הוא שיך לבנין פוּעַל, וכן פרשוהו החדשים. אולם משמעת הכתוב דורשת פעל סביל, ולכן צריך לפרש שהוא פְּעִ', ובא הנקוד יְסֹעֵר במקום יִסָּעֵר, עי' רד״ק בשרשיו ומכלול (הוצ' ריטנברג סג:).]

3) [אפשר שזה הוא בינ' פועל מן קל. וכן בנראה פרש רש״י, וז״ל: שלבה סוער ברובי צרות, ע״כ. ורד״ק, סוערת בסערת הגלות, ע״כ.]

(יול' שנם ד לחה"ם). טורה רעב העיר ובמצור אותי הסעיר ומיד הובקעה העיר (אנהים, סל"ח' יז תמוז, מחז' איטלי' א, קנט.). אנא חרש ימים חלפו מה נעמו ומה יפו תוך עיר שעיר תבעיר בני עשו שעיר מסעיר צעיר התחן לשוא (ר"י נג'ארה, יתר לבי, עולת התמיד כט). —והסעיר הושט בשחיטה, התכוין: עד כדי שישעיר וושט וכו' ואם תבקש אמור לעולם עד שיסער וזו שאמר בן בשור שמסעיר יותר (תלמידי ר' יהודאי גאון, הלכ' פסוקי' 141). עד מקום שישעיר מקום יש בכרס שמולגין אותו מפני השער שמגרדין ואיכא דגרסי יסעיר לשון רונזיד בלע"ז דכויין (רגמ"ה, חול' מז.).

—הפע', הֻסְעַר, שהסעירו אותו,—ואמר המקונן: ראה כי הסערתי כאניה בתאניה ואניה (איכה ישנה תבללת, קינ').

—התפ', הִסְתַּעֵר,—כמו קל א): השיבוהו (אנשי הספינה ליונה) בלב סער במה ישתוק מסתער כי הים הולך וסוער (ר"י אבן גיאת, הוכחה). אם ילדי יום אותך ענו בעוזז נפש אותם ענה אז לך מנו לילות עמל לבב כבד להם מנה או ים זעפם לך יסתער לו לב רחב כחול פנת ובטח כי יש לאל הסד בכוכבים לא ימנה (ר' יוסף בן קהל, איכה יועם זהב הגור). בן אל בין פלשת יתפלש באפר שממותיו בשמה מי יחוק בספר מסתער בשעיר ויעפר בעפר (רא"נ, אי גואלנו). וענין סערה וצפון מן כי מצפון באה להם הרעה כמו שכתוב מצפון תפתח הרעה כי בבל צפונית לארץ ישראל היה לענין הנהגת העולם הוא עניין צפון ונסתר ולב האדם מסתער עליו (רד"ק, פירוש מעשה המרכבה, בסוף פרושו ליחזק'). — והִסְתַּעֵר החולה [1]), היה נרגש: והמסתער ממעט דבר כמו שיסתער החולה ממעט הזק שירגיש נוסף על חליו (שאלות ששאל ר' הלל מפירארה יון החכם הזה ר' זרחיה לוי, אוה"ג ג, 141). ובתהלת החולי אין ראוי שיעלה זה אם לא שיהיה החולי מסתער (מפתח הרפואה, כ"י בריט' מוזי').—ושה"פ הִסְתַּעֲרוּת [2]): כמו שיתהוה הקצף בפיות הסוסים כשירוצו וכמו שיהיה מהסתערות לגלי הים הקצף (אבי הרלב"ג, שה"ש ח).

סְעָרָה, ש"נ, סמי' סַעֲרַת, מ"ר סְעָרוֹת, סמי' סַעֲרוֹת, — כמו סַעַר, סופה, רוח עזה מאד: ויעל אליהו בסערה השמים (מ"ב ב יא). מעם יי' צבאות תפקד ברעם וברעש וקול גדול סופה וסערה ולהב אש אוכלה (ישעי' כט ו). וגם נשף בהם ויבשו וסערה כקש תשאם (שם מ כד). תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אתם (שם מא טז). וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון (יחזק' א ד). היה גשם שטף ואתנה אבני אלגביש תפלנה סערות תבקע (שם יג יא). ובקעתי רוח סערות בחמתי וגשם שטף באפי יהיה (שם יג). ויי' אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן (זכרי' ט יד). ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גלים יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג (תהל' קז כה-כו). יקם סערה לדממה ויחשו גליהם (שם כט). אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עשה דברו (שם קמח ח). ויען יי' את איוב מן הסערה ויאמר (איוב לח א). — ובהשאלה, במשמ' חמה עזה, קצף גדול: הנה סערת יי' חמה יצאה (ירמי' כג יט).—ובתו"מ: והרוח תלויה בסערה וכו' וסערה עשאה הקב"ה כמין קמיע ותלייה בזרועו שני' ומתחת זרועות עולם וכו' (ר' יודה בר פזי, ירוש' חגי' ב א). סערה תלויה בזרועו של הקב"ה שנא' ומתחת זרועות עולם (ר' יוסי, בבלי שם יב:). איוב בסערה חרף וכו' אמר לפניו רבונו של עולם שמא רוח סערה עברה לפניך ונתחלף לך בין איוב לאויב (רבה, ב"ב טז.). —ובסהמ"א: ויהיה סערת רעמים בשמים ורעש[ים] גדולים בארץ (גנזי שכטי' ה, גינצבורג 322). כי כאשר תבא בפלג הים אין להשמר מן הסערה מפלגי הים ומגלי הים (יוסיפון סעג). בים ובשינית שהזר איזו היא שונית כל מקום וכו' שמגיע לשם הים בעת הסערה (ערוך ערך שנית). כן ימצא רוב עמי הארץ והרבה מחשובי בני אדם על הענין הזה והוא שהם תמהים מדבר שהם רואים אותו ולא הרגילו לראותו כקדרות השמש והירח והברקים והרעמים והזיקות והסערה (ר"י א"ת, תו"ה, משנון הנפש ג). הזעף הגדול של הרוחות הקשות הוא שהשטן מתחבר ביניהם ובפרט באותם שיוצאים מן הארץ והם רוח סערה (רמח"ל, פתחי חכמה). — ואמר הפיטן: הנשים ההגונות לכם ישיבה הוכערו וסערה בם נשבה (קרובץ לפורים, סדר רב"ג ב, רכב.). ליום הדין היה חרד ורגז לשאתו ואל קול סערתו (ר"י חריזי, הענק כח). אוי מסערת חשקה אשר לבי מאד הירך עניתיו דוק ותשכח כי בחיק עפרתך שדרך (עמנ' מחב' ז).—וכמו כן סְעוֹרָה, ואמר הפיטן: ברוחך שופרו חוקים בתכונה כוססה תבל על מכונה ניה

---

[1]) [עי' בלה רבתי י, וז"ל: כיון דחזיתיה מסתער א"ל ברי וימנא חדא איתי לי בעלי חד זמא ואיתכעלית ליה.]

[2]) [עי' ערך הִסְתַּעֲרוּת במקומו.]

קראת להעיר עיפה גאה דרכך בסעורה וסופה (Elbog. Stud. 126)—ומ״כ, ואמר המשורר: וארא רוחות וסופות נושפות ומרחפות סערות וזועות וזיעים מפרק הרים ומשבר סלעים (רחב״ע, אגרת הי בן מקיץ). — ובחכמת הרפואה, סַעֲרַת החֹלִי: לחקור בכל מיני המאכל הראוי להאכיל את החולים באורך ימי תחלואיהם בהתחזק עליהם סערות החולי (אסף 122:). והזיעה הקרה והפלצית והסערה הבאים מהקדחות יבא משם (מהמתנים) (ר״ת אלדבי, ש״א ד, סו:).

***סַעֲרָה**, ש״נ, כמו שְׂעָרָה,—שֵׂעָר: בסערה השיבוהו (הקב״ה לאיוב) וכו׳ אמר הרבה נימין בראתי באדם וכו׳ (רבה, ב״ב עז.). פעמים שאין העולם ומלואו מחזיקים כבודו פעמים שמדבר עם אדם מבין שערות ראשו הה״ד ויען יי׳ את איוב מן הסערה מבין סערות ראשו (ר׳ אביא בר קוסיי, מד״ר ברא׳ ד, תיהודור). ר׳ שאליה לר׳ ישמעאל בר׳ יוסי אמר לו שמעתה מאביך מהו ויכל אלהים ביום השביעי אתמהא אמר ליה כזה שהוא מכה בקורנס על הסדן אגבהה מבעוד יום והורידה משתחשך אמר ר׳ שמעון בן יוחאי בשר ודם שאינו יודע לא רגעיו ולא עתיו ולא שעותיו הוא מוסיף מחול לקודש אבל הקב״ה שיודע רגעיו עתיו ושעותיו נכנס בו כחוט הסערה[1] (שם י).

ס״פ, — ר״ת, סוף פסוק.

א· סַף[2]), סַף, ש״ז, מ״ר סִפִּים, — כלי מתכת וכדומ׳ להחזיק בו נֹזלים, דם וכיוצא בזה, Becken, Schale; bassin; basin: ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר בַּסַּף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזת מן הדם אשר בַּסָּף[3] (שמות יב כב). ואת הַסִּפִּים ואת המחתות ואת המזרקות וכו׳ ואת הכפות ואת המנקיות אשר זהב זהב ואשר כסף כסף לקח רב טבחים (ירמ׳ נב יט).—וגם לשתות ממנו: הנה אנכי שם את ירושלם סף רעל לכל העמים (זכר׳ יב ב).—ואמר הפיטן: מסוך סף רעל חיימו המרר והרעל (רסע״י הבבלי, אין צור, יוצ׳ שבת א חנוכ׳). יזם צורר הנגעל הרוני סף רעל וישקני מי רוש (יי׳ אויב גבר. סהרי לו״ג). ולא נכחד מידיד צאתי

1) [עי׳ ערך חוט.]

2) [באשור שַׁפּוּ, (סַפּוּ) גם שַׁפָּתֻ, סַפָּתֻ, כלי ליין (Del., Handw 681).]

3) [נחלקו בפרושו (מכילתי יא), וז״ל: ואין סף אסקופה זכו׳ דברי ר׳ ישמעאל ר׳ עקיבא אומר אין סף אלא כלי וכו׳.]

ובואי בהיותי אצלי במוצאי ובואי כי העיר קטנה וסף רעל מכונה (ד״ה יהודי אלגיס וא״י ב, מן 131). את סף הוקם על תשים סף רעל אל עמים מעלו בו מעל (ר״י הגאלרה, יורה חן, שולה תמיד קלא).

ב· סַף[1]), סַף, ש״ז, כנ׳ סִפִּי, סִפָּם, מ״ר סִפִּים,—סַף הַבַּיִת,—א) המפתן בפתח הבית, Schwelle; seuil, threshold: ויקם אדניה בבקר ויפתח דלתות הבית ויצא ללכת לדרכו והנה האשה פלגשו נפלת פתח הבית וידיה על הַסַּף (שפט׳ יט כז). ראיתי את יי׳ נצב על המזבח ויאמר הך הכפתור וירעשו הַסִּפִּים ובצעם בראש כלם (עמו׳ ט א). וינעו אמות הַסִּפִּים מקול הקורא (ישע׳ ו ד). הַסִּפִּים והחלונים האטמות והאתיקים סביב לשלשתם נגד הַסַּף שחיף עץ סביב והארץ עד החלונות (יחזק׳ מא טז). בתתם סִפָּם את סִפִּי ומזוזתם אצל מזוזתי והקיר ביני וביניהם (יחזק׳ מג ח). ויחף את הבית הקרות הַסִּפִּים וקירותיו ודלתותיו זהב (דה״ב ג ז). — וְסַף הַשַּׁעַר: ויבוא אל שער אשר פניו דרך הקדימה ויעל במעלתו וימד את סַף השער קנה אחד רחב ואת סַף אחד קנה אחד רחב והתא קנה אחד ארך וקנה אחד רחב ובין התאים חמש אמות וְסַף השער מאצל אולם השער מהבית קנה אחד (יחזק׳ מ ו-ז). — ב) בהרחבה, החדר הראשון שלפני החדרים הפנימיים של הבית, ישבו בו שמרי הבית, Eingangsraum; vestibule: היא באה בְּסַף הבית והנער מת (מ״א יד יז). גם קאת גם קפד בכפתריה ילינו קול ישורר בחלון חרב בַּסַּף כי ארזה ערה (צפנ׳ ב יד).—שׁוֹמֵר הַסַּף, פקיד הממנה על שמירת המקדש: מעשיה בן שלום שמר הַסַּף (ירמ׳ לה ד).—וכן שֹׁמְרֵי הַסַּף, כהנים: ונתנו שמה הכהנים שמרי הַסַּף את כל הכסף המובא בית יי׳ (מ״ב יב י; גם כב ד; כג ד; כה יח).—ולויים: ויבאו אל חלקיהו הכהן הגדול ויתנו את הכסף המובא בית אלהים אשר אספו הלוים שמרי הַסַּף (דה״ב לד ט).—ופקידים בבית המלך: בגתן ותרש שני סריסי המלך משמרי הַסַּף (אסתי ב כא; גם ו ב).—שֹׁמְרֵי הַסִּפִּים במקדש: הקרחים על מלאכת העבודה שמרי הַסִּפִּים לאהל ואבתיהם על מחנה יי׳ שמרי המבוא (דה״א ט יט).—וכן שֹׁעֲרֵי הַסִּפִּים: לכהנים וללוים לשערי הַסִּפִּים (דה״ב כג ד).—ושערים בַּסִּפִּים: כלם הברורים לשערים בַּסִּפִּים מאתים ושנים עשר (דה״א ט כב).—ובמדר׳: שבא זקן אחד מארץ כנען

1) [כך בכנעני (לידזבר׳ 230), ובאשורי סִפּוּ, (Del., Handw. 509).]

לראותך ואמר שסף הבית שאינה טובה (פדר"א כ). כך אמר ר' נחוניא בן הקנה בשבעה היכלות יושב טוטורסי"אי יי' אלהי ישראל הדר בתוך חדר ובפתח כל היכל והיכל שומרי הסף שמונה ארבעה מימין המשקוף וארבעה לשמאל המשקוף (היכלות טו, ביהמ"ד ילינק ג).—ומ"ר: היו רואין (הצפרדעים) ועולין לתוכן והיו אומרים אנו שלוחן ממי שאמר והיה העולם והיו הספים[1]) נבקעים לפניהם (מדר' תהל' עח יא, בובר). —ובתי הַסִּפִּים: ואם תאמר אצל בתי השיש ובתי הספים[1]) לא היו עולים אתמהא אמר ר' שמעון זה אחד מתשעה דברים שהשליט הקב"ה רך על הקשה וכיון שהיתה הצפרדע באה ואומרת אני שלוחה של הקב"ה מיד השיש נבקע והיתה עולה (שם קה ט).— ובסהמ"א: ומזוזות וסיפין ופצימין ענין אחד הם אלא שמזוזות אינן ממלאין רוחב שערי האבנים וסיפין ממלאין רוחב שערי האבנים (ר"ח, ספי היסר, שו"ת נו). שהיו הספים שוכבים בארץ והיה מצוהו שיקבע שם מזוזה (המאירי, יומא א, יא:). לאדם צנוע בסיפי הבית אע"פ שיום הוא ואור גדול בעולם אין אדם רואה בתוך ביתו אא"כ הכנים בו נר (זוהר ברלש' הסמעי, רכד.). — ומצוי בלשון הפיטנים והמשוררים: תפיץ עמים בקיצפך הפיצץ תושב על סיפך ואבל לששון יוהפך (Kahle, Masor. d. West., כח). אבד יקותיאל אשר האבדים בו עתקו חיל וגם גברו כפתור אשר הכה וספים רעשו יכין אשר נפל וגלות סרו (רסב"ג, בימי יקותיאל).—לכן ירא קרות זמן טרם ספים יהי מרעיש ויך כפתר (ר"י חריזי, הענק קמח). אבל חפצי נתן ספי לספי מתי מוסר ובינימו מליני (רמב"ע. הקילותי, סער השיר 71). כי השכינה שכנה לך עדי נתנה ספה בספך והדרה בהדריך (ר"י חריזי, תחכמוני לה). לנו שלות בחרון אפך מעט נתנו ספינו את ספיך וסכרתנו בשצף קצפך (כי הס, קיני, מחז' איטלי א, קעח.). יונים בענפי ההדסים קוננו רעות בפיהם מתקו תמיד ואש ינחמו כי נפרדו מהם ועל קנאה במורשי לבבם צפנו חורב בספם בחיל יתאוננו מתום ומיושר כחרש יבשו התאבקו יחד בוכביהם ואת משוד ומכסל כפרים שמנו (רמב"ע, אס אהלי, חו"ג ג, 185). שאי על שפים קינה

1) [ואולי פרושו נדבך של אבנים, מן הארמ' שפא (ב"ב ה:) או ספא לפי גרסת הערוך (סף ה:) ועי' פרוש רגמ"ה לב"ב (שם) וגם פרינקל (Fremdw. 12). ונ"א הפספים, פסיפס. עי' הערה של בובר.]

וסבי כל אגפיך וצעקי לפני יי' על חרב ספיך (סכורת ולא מיין, קינ'). יחידה שחרי בית אל וספיו ובקטרת תני שירך באפיו (ר"י הלוי, יחידה, סער השיר 101). טרם ראותך בצל קירות לבבי מקום משכנך לא בצל ספי וקורתי (ר"י אבן גיאת, מבין עפאים, שם 125). ותען ירושלים ותאמר בהיותי בימי חרפי השבינה שכנה בספי וחמדו ארצי מלאכי גבוהים (ר"י חריזי, תחכמ' מז). ובנוך ובספך הבאתו ירושלם שפוך את קצפך לרעים משמים (ילין כור, סליחי שחר' יוה"כ, מחז' איטל' ב, לה.). אמונים בני מאמינים הנאמנים בבריתך באים ליקד ולכרוע בספי חצרותך (אמונים, סליח' מנח' יוה"כ). נחרב דבירי וסף מקדשי ואבדו הכמי ובית מדרשי (רמב"ע, כלאה להליל, סבת איכה, ספרד'). לחרבן מקדשה ושממות ספיה תתיפח תפרש כפיה כאשה עזובה מדודה נפרדה (איך ידידות, קינ'). יום יום כספך אדרשה ופניך אבקשה צורי לעזרתי חושה (ר"י נגארה. לבי ובשרי ועומ', עולת תמיד קכה). שחרתי כספך בגיל ורנן ומעשה תקפך בשיר אשנן (יחד כוכבי בקר. שם קפב). שחרי ספיו כרוח חן ותחנונים התחנני על כי ארך קץ שברך רב שנים (יתחו המלך, שם קפז). בו נהרב עירי יסיפי נשרפו (אחי סעו מני, קינ', שם עולת חדש כח). מלא את ספה כבוד עד ספה וראה כי שבעה בהרפה (יורה חן סכון, שם עולת תמיד קלח). רצועי ספיך וסובלי קצפיך (זכר' סעד, ספר המוסף כ"י תימנ', מחב' יב).

סַף, ת"ז, נקי סַפָּה, ת"ר סִפִּים.—מה שהוא סַף, עובר וכלה: כי הם יבטחו בכחם הכלה ובגבורתם הספה ואתם תבטחו בכח יי' אלהינו אשר לא יכלה ובעוז גבורתו אשר לא תסוף (יוסיפון כ, דפו' פרנקפ'). — ואמר המשורר: ואל תכאב לדבר סף ונודד ולא תדרך סליל יחיד ובדד (רה"נ, מוסר השכל, לקו"ק 70). הן כחשי ושיט רפשו הלא נפשו יודעת עת ביתו וחית: כרוח סף ונוסעת (רמב"ע, מרי שגיון, הול' דוקס 66). אלהים חי וגם קים עדי עד וכל חיים אשר יצר ספים (ר"מ דרעי, לקו"ק כט). עדי עש תהי ספה וחוג צדק ומאדים (הוח, שם פב). ולולא היא יקר תבל יהי סף ובעדה כל יקר נוצר ונברא (ר"י חריזי, תחכמ' מג). — ובכל המשמע' יחד: בכוס שהם יצק יין כעין הדם אשר בסף[1]) אשר יחזיק לבב חלש ויבא בקרב עם סף[2]) ואשתה עד מראשותי בלא בין יהיו בסף[3]) ובליל

1) [בלי] — 2) גבור (ש"ב כא יח).
3) [במפתן]

כל יגון לבי בעת הקיץ לרגלו ספ[1]) (רמב"ע, הסרבים ב פס).

ספא²), ממנו מספוא.

°ספא, לספוא, — כמו ב.ספה, ואמר המקונן: ליל צור פקד קצפו ושלח בי אש רשפו והושת שברי לספוא יחשכו כוכבי נשפו (מדי שנה קינה, ערבי ת"ב, ספרדי).

ספג, ממנו *ספג, *ספג, *ספגן, °ספגן, *ספוג, *ספוג, °ספוגי, °ספוגיי, °ספוגית, °ספוגיות, *ספוגני, ∞מספג.

***ספג³)**, פ"י, — א) בלע וקלט נוזלים כמו בספוג, to absorb; absorber; einsaugen: חבית שנשברה מצילין הימנה מזון שלש סעודות ואומר לאחרים בואו והצילו לכם ובלבד שלא יספוג (שבת כב ח). ד' מדות ביושבים לפני חכמים ספוג ומשפך משמרת ונפה ספוג שהוא סופג הכל משפך שמכנים בזו ומוציא בזו וכו' (אבות ה טו). תלמיד שכחו יפה דומה לספוג שהוא סופג את הכל שני לו דומה למוך שאינו סופג אלא צרכו (ר' יהודה, ספרי דברי מח). לא יספוג ביין ולא ישפה בשמן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול (שבת קמג:). — ובהשאלה, ספג נכסים, בלע אותם: מה הטה זו סופגת כך ישראל סופגין נכסיהם של אומות העולם (ר' יוסי בר' חנינא, מד"ר שה"ש, פרקך-חגן הססר). — ובמשמ' קנח ויבש ע"י בליעת הנוזלים כמו בספוג: ראה יום שמיני מונה בתחלה ומביא שתי קרבנות כמה הוא כדי טבילה וסופג כדי שיראה ויטבול ויעל ויסתפג (תוספתי זבים ח ע). — וכן ספג במלה, קנח את קרבן העוף ע"י מלח: עולת העוף כיצד היתה נעשית עלה בכבש ופנה לסובב וכו' נטל את הראש והקיף בית מליקתו למזבח וספגו במלח וכו' (זבח' ו ה). מלח ולא ספג ספג ולא מלח כשרה (תוספתי שם ז י). זית שפיצעו בידים מסואבת לא הוכשרו לסופגן[4]) במלח הוכשרו (ירוש' מעשר' ח ז). — ובסהמ"א, במשמ' קנח ונגב את עצמו, ואמר הפיטן: שש וקידש ופשט בצהלה סע וטבל וספג כבתחילה (Elbogen, Stud. 129). שקד לקדש חמשית ידיו ורגליו

1) [מן סוף, סף וכלה.]
2) [כמו ג.ספה.] — 3) [נגזר מן השם ספוג.]
4) [בתוספת' טהר' (י יח) הגרסה לכופתו, וכן שבת (קמה.) בדפו', אבל בערוך לסופגם.]

כראשית ופשט וטבל שלישית ועלה וספג הישיה (שם 154). — ובהשאלה, קלט חכמה: כי כן דרכו (של יש"ר מקנדיא) לקבל ולספוג מכל אדם (ספי נובלות חכמה, הקדי). — ב) בהשאלה, קלט מכות, לקה, ספג ארבעים, או שמונים מלקות[1]): המנהיג סופג את הארבעים והיושב בקרון סופג את הארבעים (כלאי ח ג). ואם נטמאו (ולד כהנת וולד שפחתה שנתערבו) אין סופגין את הארבעים ואינן אוכלים בתרומה (יבמ' יא ה). האשה שנדרה בנזיר והיתה שותה ביין ומטמאה למתים הרי זו סופגת את הארבעים הפר לה בעלה והיא לא ידעה שהפר לה בעלה והיתה שותה ביין ומטמאה למתים אינה סופגת את הארבעים רבי יהודה אומר אם אינה סופגת את הארבעים תספוג מכת מרדות (נזיר ד ז). מעשר שני והביכורים מצטרפין חוץ לחומה לספוג עליהם את הארבעים (ר' מאיר, תוספתי מכו' ד ו). האוכל אבר מן החי ומן העוף טמא הרי זה סופג שמונים דברי ר' יהודה ור' אלעזר וחכמים אומרים אינו סופג אלא ארבעים (שם זבים ה יב). שהשחט ואת בת בתה ואח' כך שחט את בתה סופג את הארבעים סומכוס אומר משום ר' מאיר סופג את שמונים (ירוש' סנה' ע ח).

—פע', *ספג, יספג, כמו קל, — קנח ונגב: מי חטאת שנתמעטו טובל אפילו ראשי גבעולין ובלבד שלא יספג (פרה יב ג).

—הפע', *הספיג, מספיג, — כמו פע': טבל ולא מספיג²) בדם שיהא בדם שיעור טבילה (מנחי ז:). נטל האיל והפשיטו וכו' נטלו והספיגו אמר כך תהא רואה כאלו יצחק מסתפג לפניך (מד"ר במד' יז). — ובמשמ' בלע ורדה כמו בספוג: כשרף הזה שאינו מספיק לצאת עד שמספיגין אותו³) (שם ברכ' לד).

—התפ', נתפ' *הסתפג, נסתפג, — קנח ונגב את עצמו: הרוחץ במי מערה ובמי טבריא מסתפג אפילו בעשר אלונטיות לא יביאם בידו אבל עשרה בני אדם מסתפגין באלונטית אחת פניהם ידיהם ורגליהם (שבת כב ה). פרסו סדין של בוץ בינו לבין העם פשט ירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקדש ידיו ורגליו (יומ' ג ד). מצאו (בית כסא) נעול יודע שיש שם אדם פתוח יודע שאין

1) [הערוך מביא י"מ שהוא כמו סופק.]
2) [ברש"י הגרסה מספג, וכן זבח' (מ:, לג:).]
3) [במד"ר (במד' ג) הגרסה מספגין.]

שם אדם ירד וטבל עלה ונסתפג ונתחמם כנגד המדורה וכו' (תמי' ה ח). סמכו ידיהם עליו ואמרו לו אישי כהן גדול טבול אחת ירד וטבל ועלה ונסתפג זאהר כך הזיע זיעתו טהורה (מכשי' ג ח). ג' דברים התיר ר' חנינא בן עקביא לאנשי טבריא ממלאין מים מגזוזטרא בשבת וטומנין בעצה ומסתפגין באלונטית (עירוב' פז:). נטלו והספיגו אמר כך תהא רואה כאילו יצחק מסתפג לפניך שרפו ואמר כך תהא רואה כאלו עפרו של יצחק צבור על גבי המזבח (תד"ר במד' יז). — ובסהס"א: ואסור לראותו כשהוא ערום ולא כשהוא מסתפר ולא כשהוא בבית המרחץ ולא כשהוא מסתפג ואינו חולץ שנאמר וירקה בפניו זהו בזיון (רמב"ם, מלכ' ב ג). המוכר את המרחץ מכר את בית הנסרים וכו' ואת בית הוילאות שמסתפגין בהן (הוח, מכירי כה ט). שכיון שכל הרוחצין מסתפגין אם אתה אוסר עליו להסתפג אף אתה אוסרו ברחיצה (ר"נ על הרי"ף, שבת קנ:). — ואמר הפיטן: עת קדשו ידיו ורגליו ופשט וירד וטבל לעבוד עלה ונסתפג וזו מעלליו ישימו ליי' כבוד עטרת בגדי זהב עליו הובה נאמרה בסיני (רחב"ע, אזכירה סדר עבודה). סבבוהו שמלות ונחפז לטבול ולהסתפג ולעלות סגן יעטהו כלי פז (Elbogen, Stud. 149). — ובמשמ' התיפש: ספגי והמשל בזה כי כשוב המים אויר בפתיחתם יסתפגו המים ויתגדלו מרחקיהם (כוזרי, מו"כ סט). שהגשם השמימי הווה ונפסד בחלקיו מתפעל מתקשה ומסתפג ובו ילדו אלה הכוכבים (יש"ר מקנדיה, אגר', הכרמל, תמוז תרכ"ז, 343).

*ספג[1]. ש"ז, סה"פ מן ספג, — קנוח ונגוב: מטפחות הידים מטפחות הספרים ומטפחות הספג[2] אין בהם משום כלאים (כלא' ט ג).

*ספגן, סופגן, ספגן, ש"ז, מ"ר ספגנים, סופגנין, — חלת לחם שנאפתה מעיסה רכה ותפוחה כמו ספוג: הסופגנין[3] והדבשנין והאסקריטין וחלת המשרת והמדמע פטורין מן החלה עיסה שתחלתה סופגנין וסופה ,סופגנין[4] פטורה מן החלה תחלתה עיסה וסופה סופגנין[4] תחלתה סופגנין[4] וסופה עיסה חייבת בחלה (חלה א ד-ה). איזהו גמר מלאכתו (של תנור) משיסיקנו כדי לאפות בו סופגנין[1] ר' יהודה אומר משיסיק את החדש לאפות בישן סופגנין[1] (כלים ה א). יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל של נימוח יוצאין בסופגנין הנעשין באור ואין יוצאין בסופגנין הנעשין בחמה (תוספת' פסחי' א לא) פתר לה בסופגנין שנעשו באור ואין יוצאין בסופגנין שנעשו בחמה (ירוש' חלה א ה).—ובסהס"א: וכל דבר שתחילתו סופגנין שמטגנין אותן בשמן שקורין בוניי"ש פטורין מן החלה (תוספ', נגרי לח.).

*ספגן, ש"ז, מ"ר ספגנים, — מי שמנגב את הגוף: ומטפחת הספרים והם שנותנין עליהם כשמסתפרין ומטפחות הספגנין שמסתפגין בהן כשיוצאים מבית המרחץ (הלבוש או"ח תקלד א).

ספד[2]), סמני ספד, סיפד, מספד *ספד, *ספדן, *הספד.

ספד פ"ע, ספדה, ספדו. ספדים, סופדים, ספוד, לספד, ספדו, ספדנה, אספדה, תספד. תספדו, יספדו. —ספד למת, ספד על מת, עשה לו מספד כמנהג, קונן עליו וספר בשבחו וקרא הוי אחי הוי אדון וכדומ' klagen; se lamenter; to lament,: ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה (בראש' כג ב). ויספדו שם (בני יעקב) מספד גדול וכבד מאד ויעש (יוסף) לאביו אבל שבעת ימים (שם נ י). וימת שמואל ויקבצו כל ישראל ויספדו לו ויקברהו (ש"א כה א). ויספדו ויבכו ויצמו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם יי' ועל בית ישראל כי נפלו בחרב (ש"ב א יב). ותשמע אשת אוריה כי מת אוריה אישה ותספד על בעלה (שם יא כו). ויבא אל עיר הנביא הזקן לספד ולקברו וינח את נבלתו בקברו ויספדו עליו הוי אחי (מ"א יג כט-ל). בבאה רגליך

---

1) [לוי מנקד ספג בטעות.]

2) [כשאדם יוצא מבית המרחץ מביאין לו סדין או מטפחת ומסתפג בה, ר"ש. ובתוספתי (שם ה יז) הגרסה ספוג, וכן הגרסה בערוך.] — 3) [במדב"מ ספגנין.]

4) [במדב"מ סיפגנים ובנקוד הבבלי (הקדס

א) ספגנין. ופרש הר"י בן מלכי צדק וז"ל: דרך בני אדם לשין עיסה לעשות הררה בתנור ואחר כך נמלכין לעשות סופגנין ויש דרך בני אדם עוד לעין עיסה לעשות סופגנין ואחר כך נמלכין מאותה עיסה לעשות הררה חייבת בחלה, ע"כ.]

1) [במדב"ם סיפגנים. ובכ"י פרמה מנקד ספגנין.]

2) [כך בארמ'. ובאשור' ספאד, ספד, ספד, ספת, מספד, (Del., Handw. 507). ובאמהרית בסרוס האותיות סדפי, קינה.]

העירה ומת הילד וספדו לו כל ישראל וכו' היא באה כסף הבית והנער מת ויקברו אתו ויספדו לו כל ישראל (שם יד יג-יח). אל תבוא בית מרזח ואל תלך לספוד ואל תנד להם וכו' ומתו גדלים וקטנים בארץ הזאת לא יקברו ולא יספדו להם ולא יתגדד ולא יקרח להם (ירמ' יו ה-ו). לכן כה אמר יי' אל יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה לא יספדו לו הוי אחי והוי אחות לא יספדו לו הוי אדון והוי הדה (שם כב יח). בשלום תמות וכו' והוי אדון יספדו לך (שם לד ה). הנני לקח ממך את מחמד עיניך במגפה ולא תספד ולא תבכה ולא תבא דמעתך (יחזק' כד יו). לא תספדו ולא תבכו (שם כג). ושמתי שמרון לעי השדה וכו' על זאת אספדה ואילילה אילכה שולל וערום אעשה מספד כתנים ואבל כבנות יענה כי אנושה מכותיה (מיכ' א ו-ט). והביטו אלי את אשר דקרו וספדו עליו כמספד על היחיד וכו' וספדה הארץ משפחות משפחות לבד (זכר' יב-י יב). עת לבכות ועת לשחוק עת ספוד ועת רקוד (קהל' ג ד).—וספד לפני המת, בפניו, אצלו: ויואב ואבישי אחיו הרגו לאבנר וכו' ויאמר דוד אל יואב ואל כל העם אשר אתו קרעו בגדיכם וחגרו שקים וספדו לפני אבנר והמלך דוד הלך אחרי המטה (ש"ב ג ל-לא).—ובהרחבה, על צער ואבל, צרה בכלל, על הרבן האמה וכיוצא בזה: על שדים ספדים[1]) על שדי חמד על גפן פריה (ישעי' לב יב). על זאת חגרו שקים ספדו והילילו כי לא שב חרון אף יי' ממנו (ירמ' ד ח). הילילי חשבון כי שדדה עי צעקנה בנות רבה חגרנה שקים ספדנה והתשוטטנה בגדרות כי מלכם בגולה ילך כהניו ושריו יחדיו (שם מט ג). חגרו וספדו הכהנים וכו' כי נמנע מבית אלהיכם מנחה ונסך (יואל א יג). אמר אל כל עם הארץ ואל הכהנים לאמר כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי (זכר' ז ה).—ובתו"מ: גוי שהביא חלילין בשבת לא יספוד בהן ישראל אלא אם כן באו ממקום קרוב (שבת כג ד). נחמיה איש שיחין פגע ביה ירושלמי אחד אמר לי זכי עימי הדא תרנגולתא אמר ליה הילך טימיתיה ווזיל זבון קופד [ווזבן קופד] ואכל ומית ואמר בואו וספדו להרוגו של נחמיה (ירוש' פאה ח ט). אל תספדוני בעיירות מפני המחלוקת (רבי, שם כלאי' ט ד). מעשה ומת אלכסא בלוד ונכנסו כל ישראל לסופדו ולא הניחם רבי טרפון מפני שיום טוב של עצרת היה (חגי' יח.). וכשמת אמרו להן סיפדו לזה שפטפט ביצרו יותר מיוסף (גיט' כז.). באותה שעה בקש משה למות כמיתת אהרן מפני שראה מטתו מוצעת בכבוד גדול וכתות כתות של מלאכי השרת סופדות אותו (אדר"נ יב). והיה הקב"ה סופד ואומר אוי לו למלך שבקטנותו הצליח ובזקנותו לא הצליח (מד"ר איכ', פתיח').—ובסהמ"א: וישלחו אליו זקני העדה אל מת המצוה עימם להיוועדה ללכת לקוברו לבכות ולספדה ולעשות לו כבוד כצווי התעודה וכו' (אחימעץ, סדר הסכמים ב', ניבויאור 124).—ואמר המשורר: עמי ספד כי הכרוב סר מדביר וכלי קרב וכלי יקר נפזרו (רשב"ג, בימי יקותיאל). ידידי הלבן עשר וששה ספד ובכות עליהם האסופה (הוא, תלילתי, שער השיר 36). ועלי ספדו כוכבי שחקים ולי התנודדו סהר וחמה (רמב"ע, הרדה לנפש חבל, שם 66). ספדנו בגלותנו חפוי ראש ואבל על נהרות בבל (ר"י הלוי, מי כתן, שם 114).

—נפע', נספד, יספדו,—נספד פלוני, ספדוהו, עשו לו מספד: ממותי תחלאים ימתו לא יספדו ולא יקברו (ירמ' יו ד). והיו חללי יי' ביום ההוא מקצה הארץ ועד קצה הארץ לא יספדו ולא יקברו (שם כה לג).—ובתלמ': מיתתנו במדבר קשה לנו ממיתת אחינו באפילה שאחינו נספדו ונקברו ואנחנו תהיה נבלתנו מושלכת לחורב ביום ולקרח בלילה (מכילת' בשלח ב). אל שאול שלא נספד כהלכה (יבמ' עח:). מת שלא נספד ולא נקבר או שחיה גוררתו או שהיו גשמים מזלפין על מטתו זהו סימן יפה למת (כ' נתן, קה"ר מז.).—ואמר המשורר: וכל איש לא יהי נספד כפי שניו אשר חיה ולא עשרו יהי נזכר ביום יובא במאפליה (פ"ב הנגיד, הבנות פלילים).

—הפע', *הספיד,—עשה מספד, נשא קינה וספר בשבחו של מת: בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו (ר' יהודה, מגל' ג ג). עבדים ושפחות אין מספידין אותן (ברכ' טז:). באותה שעה אמרו לא יעורר אדם על מתו ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום (רב יהודה בשם רב, מו"ק ח.). ואין מספידין בהן (בבתי כנסיות) הספד של יחיד וכו' ומספידין בהן הספד של רבים (מגל' כח:).—יעי' עוד הספד.

---

[1]) [על שדים שהיו צומקים מרעב, רד"ק. ורש"י מפרש יטפחו על לבם על שדי החמד, וכן השבע' κόπτεσθε. ורוב החדשים מנקדים שָׁדַיִם כמו שָׁדוֹת, או שְׁדֵיהֶם.]

סַפָּד, סופד, ש״ז, מ״ר סַפָּדִים, סוֹפְדִים,—מי שסופד על המת, סַפְּדָן: כי הולך האדם אל בית עולמו וסבבו בשוק הַסּוֹפְדִים (קהל׳ יב ה).

***סֶפֶד**, סֶפֶד, ש״ז,—כמו הֶסְפֵּד: ירדו לספד חרואים פנים פטורין ושאינן רואין פנים חייבין (ר׳ יודה, ירוש׳ ברכ׳ ג ג). האומר הרי עלי עצים למזבח וגזירין למערכה אסור בספד[1]) ובתענית ומלעשות מלאכה בו ביום (שם, פסח׳ ד, גני׳ 109).—ובסהמ״א: כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף מחרונך אם לא כחצות לילה רגלי באת אלי לתקן ספד ולהכריז נהי וכו׳ הלא כה קראני בהאסף אדוני אביך כוננת רב ספד וחקותי דברי קינות אשר קוננו כל ישראל דבר יום ביומו כל ימי האבל (מנחם בן סרוק, אגר׳, ספי תשו׳ תלמידי מנחם XXXII). ור׳ אמיתיי הכין ספד[2]) לקוננהו וכל הקהל בכו אותו ויקוננהו ור׳ אמיתיי ספדו בקינה שעשה בעבוריהו (אחימעץ, סדר חכמים ב׳ ניבויאר 124). — ואמר הפיטן: עיניך רואות תהיינה פקוחות עוני וענוי מצרות המתוחות ספד לרנה לרצוי תוכחות סבות והפוך בדרכיך הנכוחות (תבוא לפניך שועת חנון, סליח׳ יום א). על יום חרבן היכל מקדש מדי ליל זה ספד יחדש על עיר קדש ועל המקדש (על יום חרבן, קינ׳ ערב׳ ס״ב, ספרדי). — ומ״ר סְפָדִים: ונסים על בנו מלבש חרדים ותשירו בבית משפט ושמחה והוא יקרא בבית אבל ספדים (ר״ש הנגיד, הכימים).

***סַפְּדָן**, ש״ז, מ״ר סַפְּדָנִים,—מי שאומנתו לספוד על המתים: מעשה באדם אחד שכינס מעות לעלות לרגל ובא ספדן ועמד על פתח ביתו ונטלתן אשתו ונתנתן לו (ר׳ יהודה בשם רב, מו״ק ח.). כשם שנפרעים מן המתים כך נפרעים מן הספדנים ומן העונים אחריהם (ברכ׳ סב.). — ובסהמ״א: לא יביא ספדן לערער על מתו שמת זה ימים רבים (רע״ב, מו״ק א ה). שמע מהתינוקות שאומרים עכשיו באנו מהספד פלוני כך וכך ספדנים היו שם ופלוני החכם עלה אחר מטתו וכו׳ הרי זה מעיד מפיהם (הלכות, אה״ע אישות יז יג).

***סַפְּדָנִית**, ש״נ,—כמו סַפְּדָן: והוא ענין אמרו מפני שהאלית יושבת עליו ירצה בו הספדנית מלשון אלי כבתולה חגורת שק והיא תשב עליו בעת ההספד (פי׳ הרמב״ם, כלים טו ו).

סַפָּה, ש״נ, מ״ר סַפּוֹת,—א) כמו א.סַף: משכב וְסַפּוֹת וכלי יוצר וחטים ושעורים וכו׳ (ש״ב יז כח).—ובתלמ׳ כלי שעושים בו כלי זכוכית: משינטלו מן הספות[1]) תמחוי שעשאו אספקלריא אף על פי שמשתמש בו טהור (תוספת׳ כלים ב״ב ז ז).—ב) כעין דרגש, ישבו או ישכבו עליה, Sofa; couch: נהוג בדבור ובספרות.

סִפָּה, ש״נ, מ״ר סִפּוֹת,—כמו א.סַפָּה: וְהַסִּפּוֹת והמזמרות והמזרקות והכפות והמחתות זהב סגור (מ״א ז נ). אך לא יעשה בית יי׳ סִפּוֹת כסף מזמרות מזרקות (מ״ב יב יד). — ואמר הפיטן: הקדשנו צום עוללים וזקני אספות ישרנו רנה ותפלה ושקדנו ספות (סליח׳ יום ה׳, סד׳ ר״ע השלם ב ריא:).

א.**ספה**[2]), ממנו א.סָפָה.

א.**סָפָה**, פיו״ע, סָפְתָה, סָפוּ, לִסְפּוֹתָהּ, תִּסְפֶּה,—א) פ״י, סָפָה את פלוני, השמידו, אִבְּדוֹ מן העולם; wegraffen; anéantir; to sweep away, destroy: ויגש אברהם ויאמר האף תִּסְפֶּה צדיק עם רשע אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף תִּסְפֶּה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה (בראשי יח כג כד). יבשו ויחפרו יחד מבקשי נפשי לִסְפּוֹתָהּ יסגו אחור ויכלמו חפצי רעתי (תהל׳ מ יח).—ודָבָר לא בעל חי, סָפָה אותו, אִבְּדוֹ, החריבו: ביום ההוא יגלח יי׳ בתער השכירה בעברי נהר במלך אשור את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן תִּסְפֶּה והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר ושתי צאן (ישעי ז כ-כא).— ובמדר׳: בשר ודם האף סופה אותן שמא אף אתה כן תספה צדיק עם רשע (תנחו׳ ויקה ח).—ואמר הפיטן: דברתי באש קנאתי בית מרי לספות הנני אליה באף ורוח זלעפות (אז בבוא יום, סליח׳ י׳ טבת׳. חגרי לבוש שק עלי ההבערה אשר יצתה לחלק וספתה את תלוליך (שאלי שרופה, קינ׳). ויהי כאשר דמתה הגבירה כן היתה לחם לא אכלה ומים לא שתתה עד אשר רוח ספתה ארור אפה כי עז ועברתה כי קשתה (עמנו׳, מחב׳ ג). — ב) פ״ע, סָפָה

---

1) [בדפו׳ (ד א) בהספד.]

2) [בנדפס ספר. ועי׳ קויפמאן (Monatsschr. 1896, 544).]

---

1) [ר״ש (כלים ל א) גורס הספית והוא מפרש מקום הספין שלהם. ובעל זר זהב מפרש תנור שעושה שם זכוכית. ולוי מנקד סַפּוֹת ביחיד ומחבר אותו עם שרש שָׁפַת.] — 2) [קרוב לסוף.]

האדם, הדבר, פלח, עבר מן העולם, zu Grunde gehen; périr, être ruiné; to be destroyed: והכיתי בית החרף על בית הקיץ ואבדו בית השן וספו בתים רבים נאם יי׳ (עמוי ג יה). עד מתי תאבל הארץ ועשב כל השדה ייבש מרעת ישבי בה ספתה בהמות ועוף (ירמי יב ד). איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות (תהלי עג יט). — ואמר המשורר: שמש צדקה תורח ומרפא וכאב מצוקה יכלה ויספה. ועול מועקה ישבר וירפה (רמב״ע, אין בפי מלה, שער השיר 76).

—נפעי, נספה, נספה, אספה, תספה, תספה, תספו,—נספה האדם, נספתה העיר, וביוצא בזה, — כמו קל משמ׳ ב). כלה, אבד: קום קח את אשתך ואת שתי בנתיך הנמצאות פן תספה בעון העיר (ברא׳ יט טו). ואל תעמד בכל הככר ההרה המלט פן תספה (שם יז). סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכו׳ פן תספו בכל חטאתם (במד׳ יו כו). אך יראו את יי׳ ועבדתם אתו וכו׳ ואם הרע תרעו גם אתם גם מלככם תספו (ש״א יב כד-כה). חי יי׳ כי אם יי׳ יגפנו או יומו יבא ומת או במלחמה ירד ונספה חלילה לי מיי׳ משלח ידי במשיח יי׳ (שם כו י-יא).—נספה בידו של פלוני, נפל בידו, אבד: ויאמר דוד אל לבו עתה אספה יום אחד ביד שאול אין לי טוב כי המלט אמלט אל ארץ פלשתים (שם כז א). ויש נספה בלא משפט (משלי יג כג).—ובמשמ׳ הכה, נספה מפני האויב: אם שלש שנים רעב ואם שלשה חדשים נספה[1] מפני צריך וחרב אויביך למשגת (דהי״א כא יב).—ואמר בן סירא: כי פתאם יצא זעמו ובעת נקם תספה (ב״ס גני׳ ה ז). עם אכזרי אל תלך [בדרך] פן תכביד את רעתך כי הוא נוכח פניו ילך ובאולתו תספה (שם ח יה).—ובמדר׳: מעשה באחד שנשתלח לגבות בני טברי׳ ובני ציפורי כשהיה גובה בטבריה ראה אחד מציפורי עמד ותפשו אמר לו מציפורי אני אמר לו יש בידי כתבים מציפורי לגבותה ולא הספיק לגבות בני טבריא עד שבאת רווחה לציפורי ונמצא נספה בלא משפט מקומו (מד״ר ברא׳ מט). — ובסהמ״א: ורבים בקשו לצאת מן ירושלם ולא עזבום הפריצים לצאת כי מי יודע אולי נפקד עונם להספות עם העיר ועם יתר אחיהם (יוסיפון תקיח). — ואמר

[1]) [בשבע׳ φεύγειν σε, וכן הירונ׳ te fugere, נסך, כמו בש״ב (כד יג), וא״כ אפשר שנספה הוא שבוש מן נסכ[ה], עי׳ ערך נשג.]

המשורר: וחי לא כחיי אנוש למחר נספה ומאז נודע בשם מחץ ורפא (ר״י אבן גיאת, יקרו להלל, שער השיר 24). כי מת וגם ירד לשאל ברב חשק כלה באהבתו אתך וגם נספה (רשב״ג, מי זאת, שם 38). אם תפקד עליו חטא אשר בו יוחם יספה כחלש עם גבור נלחם (הות, יי׳ מה אדם, סדר רע״ג ג, 5). עליו צוה עתדות צפה פה אל תגור עמם פן תספה צא אל ארץ שכרך בו ירפא (רמב״ע, אזרה רענן, שער השיר 83). אתן עז סוף דבר לרופא לשבורי לב השם ליעפי כח רב סבל פן תספה רוח איש וכרגע יספה (רמב״ע אל אחד, שם 141). והמחזיק בהם ואותם לא ירפה לעד יחיה לא יספה כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרי מרפא (הות, אגר׳ מי בן מקין). רפו זרועי פי היליל ואין מרפא רבו נגעי כמעט קט אני נספה יראה צלעי צר ילעג וירחיב פה (הות, יעלה יפה). עריץ שלח בני פן תספה כהרוני מאסת את דבר יי׳ וימאסך ממלך (הות. מי כמוך אדם יש מבלעדיך). ולי מרפא לכל איש נרפה ולכל לב נכפה ונספה ולתחלואי יהפה (ר״י חריזי, תחכמו׳ ל). ומזור לכל מזור וארוכה לכל מכה ומרפא לכל נספה (שם מח). כעלות יום החקר בלבי כלה ונספה כי מחסי לשקר שתי ועל הר נספה (סליח׳ שחרי יוה״כ, מחזו׳ איטל׳ ב׳ קט:). עצור מגפה לעם לך מצפה כלה דבר ומשחית ולא נספה ותאמר למלאך ידך הרפה (סליח׳ תענ׳ צבור, שם ר.).

ב. **ספה**, ממנו ב.ספה

ג. **ספה**[1]), ספות, לספות, ספו,—כמו יסף, הוסיף, ספה דבר על דבר, הוסיף עוד, hinzufügen, vermehren; ajouter, augmenter; to add, increase: והנה קמתם תחת אבתיכם תרבות אנשים חטאים לספות[2]) עוד על חרון אף יי׳ אל ישראל (במדי לב יד). הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד ספו שנה על שנה חגים ינקפו (ישעי כט א). הוי בנים סוררים נאם יי׳ לעשות עצה ולא מני ולנסך מסכה ולא רוחי למען ספות חטאת על חטאת (שם ל א). עלותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר (ירמ׳ ז כא).—ודבור, ספות הרוה את הצמאה:

[1]) [כן ריב״ג ורד״ק והמפרשים העברים, אך החדשים אינם מודים במציאות שורש זה, והם גוזרים את כל הצורות של ערך זה מן יסף או מן א.ספה, ועי׳ בהערות הבאות.]

[2]) [וכן בכתבת משע מלך מואב שורה כ-כא: ואשאה. ביהץ. ואחזה. לספת. על. דיבן.]

והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך למען סְפוֹת[1] הרוה את הצמאה (דבר' כט יח). —ובסהמ"א: ומי יתן ספות השמועה הזאת כח כי בזאת תרבה גדולתנו (ר"ח אבן ספרוט, מכתב למלך הכוזרים, בסוף ספר הכוזרי לג). ודע כי ספות מתת על אחת משנה לא חפצתי (ריב"ל, באר יצחק **140**).—ואמר המשורר: ודמיתי קרות וספות חבורים הם לאיש תעלה בחביריו ושבתי מזרוע הידידות בקוצר שרפה רות קציריו (רסב"ג, בשורש ענ). ואלו לא יהי מסוד מאורו אזי יסוף ספות כחי ושני (רמב"ע, הקילותי). ספות חלק בנר דולק ולא יכבה בכל חבריו (אבר ילר, יול' שבת ג חנוכה). לבעלי אספות חדותיה חשפות וכל צרורות בסופות דקדוקיה ספות (יול' שבת צרה). —סְפוֹת הצמאה, הרוה: טיב אמת ויושר והצדק והענוה היתה בעיר העליזה הנשמה והדוה למען ספות הצמאה את חטאתי הרוה וצר חרבו השליט וקשתותיו דרכים ויהי וכו' (שם המחבר אינו ידוע, אבבה לקשה יוס, קינ' מחז' סלוניקי, QGJD. III, 342). כי נר מצוה ותורה ואחוה ובשת וענוה ותעזוב גאוה וספות הרוה (ר"י אבוהב, מנוה"מ, הקד'). —ובשתי המשמ' יחד: שם הזמן הרע מגמתו אל מעלת הוני אשר ספתה וזמם עשה כזה להוד מעלת נפשי ולא יכל אבל ספתה (רמב"ע, התרשים ע סו).

—נפע', נִסְפָּה,—שנוסף: כל הנמצא ידקר וכל הַנִּסְפֶּה[2] יפול בחרב (ישע' יג יה).

—הפע', הִסְפָּה, אִסְפֶּה,—הספה רעות על פלוני, הביא עליו הרבה רעות זו אחרי זו: כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול תחתית ותאכל ארץ ויבלה ותלהט מוסדי הרים אַסְפֶּה[3] עלימו רעות חצי אכלה בם (דבר' לב כב-כג).—ובסהמ"א: אחרי שדרכך להיות נוקם ונוטר כנחש ושאלתך ובקשתך שאעניש את ישראל ושאספה עלימו רעות לך מכאן ושוב למנהגך ודרכך שהוא להשתדל להעניש את ישראל (ר"י אברבנאל, מ"א יט טו). —ואמר המשורר: ומשו לפי שעה וחשו ימי רעה להפרות מצוקותיו להספות אנחותיו (ראב"ע, בשם אל אשר אמר).—ובאלף במקום הא, הִסְפָּא: ריב ריבי צורי אל דעות ובאויבי נא הספא רעות (ר"י נג'ארה, יהלים מתעלם, עולת חדש לז). והספא על אויבי רעות וגם משנה שברון (הוא, לך אלי צור, עולת תמיד קפא).

ג. **ספה**, ממנו ג. *סָפָה, *סְפִיָּה.

ג. ***סָפָה**, פ"י,—א) נתן אכל, האכיל: כי סלקת להתם הימא להו ספו[2] לי מאליה (ר' יהודה בן בתירה, פסחי' ג:).—ב) אכל, ובהשאלה נהנה: רבים אומרים מי יראנו טוב אלו אומות העולם שאומרים לישראל מי יתן לספות[3] עמכם באותה שעה טובה של עולם הבא (מדרי תהל' ד ז, בובר).—ואמר הפיטן: רוצו לי דודי עם תפים ניב צופים צוף צופים טוב ספים[4] אל אל נוביל שי (בואו כל עדי, פזמ' לשמח"ת, מחז' איטל' ב, קלח).

***סְפָה**, ש"ז, כק' סְפָה.—נוספת, ואמר המשורר: יראת אדני היא פאר משכיל כל עת גדלתו תהי ספה (ר"י חריזי, הענק כו).

***סְפוֹג**[5], ש"ז, מ"ר ספוגים, —א) בעל חי צמחי, מלא נקבים הגדל בים, ישמש לבלוע נוזלים ולנגב את הגוף אחרי הרחיצה, ולקנח בו לכלוך, וכדומ', Schwamm; éponge; sponge: ספוג אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו (שבת כח ג). ארבע מדות

---

1) [כך ת"א לאוספה, ות"י למוספא, וכן רוב המפרשים העברים. התרגומים הלועזים פרשו מן א.ספה, עי' אצל פילד, הכספלה. וכן גם ר"י הלוי אצל ראב"ע, וכן כל החדשים.]

2) [כן ת"י: וכל דיעול לכרכי. וכן רש"י: וכל הנספה על בני העיר להיות נקלט עמה במצור, ע"כ. וכן השבע' συνηγμένοι, והפש': וכל דנתתוסף. אך ריב"ג מפרשו מן א.ספה, וכן רוב החדשים. ועי' אצל רד"ק המביא את שני הפרושים.]

3) [בספרי (דבר' שכא). פרשו גם מן ב.ספה, גם מן א.ספה, וז"ל: הריני מכנים ומביא עליהם כל הפורענות כולם כאחת, ד"א אספה עלימו רעות אין כתיב כאן אלא אספה שיהו כל הפורעניות כלות והם אינן כלים וכן הוא אומר חצי אכלה בם חצי יכלו אותם אין כתיב כאן אלא חצי אכלה בם שיהו חצי כלים והם אינן כלים, ע"כ. וכן מביא רש"י שני פרושים כאלו; וראב"ע מכריע כלשון השני, וכן ריב"ג ורד"ק. וכן ת"א אסיף, אולם בת"י: אמרית במימרי למכנשא, ותרג' ירוש' למיתיא. וכן התרגומים הלועזים פרשו כלשון ראשון, השבע' συνάξω, והפש' אכנש, והירונ' congregabo. והחדשים מנקדים אֶסְפָּה מן אסף או אֹסְפָה—אוסיפה, מן יסף.]—1) [כמו ספא.]—2) [אולי זה ארמית.]—3) [נ"א לספור, ובילק' (תהל' תרכז) לראות; ועי' בהערה של בובר.]—4) [בדפו' סָפִים, אבל צריך לנקד סַפִּים, על פי המאמר ממדר' תהל' המובא למעלה.]

5) [ביונ' σπόγγος, ואולי הוא ממקור שמי, עי' יסטר'.]

ביושבים לפני חכמים ספוג ומשפך משמרת ונפה (אבות ה יה). ספוג שבלע משקין טמאין ונגוב מבחוץ ונפל לאויר התנור טמא שסוף משקה לצאת (כלים ט ז). המקדש בשוקת והטפי בתוכה אף על פי שפיו צר כל שהוא המים שבתוכו מקודשין אם היה ספוג המים שבתוכו פסולים כיצד יעשה יולף עד שהוא מגיע לספוג נגע בספוג אע״פ שהמים צפין על גביו כל שהן פסולין (פרה ו ג). יוצאין במוך ובספוג שעל גבי המכה ובלבד שלא יכרוך עליהם חוט או משיחא (תוספת׳ שבת ו ג). נותן אדם מוך יבש וספוג יבש על גבי מכתו אבל לא גמי יבש ולא כתיתין יבישין על גבי מכתו (שם יג י״). דגזז ספוג גומי קרולין חייב משום קוצר (ירוש׳ שם ז ג). לפי שארם של נחש דומה לספוג וצף ועומד במקומו (ב״ק קטו:). מד׳ כ״ו כל זמן שהספוג בידו פותח ידו אין טפה יורד קפץ ידו הוא מוריד מים (מד״ר שמות כה). כשעלה ר׳ נכשל באצבעו הקטנה וכו׳ כשעלה לבית: נתן עליה ספוג יבש וכרך עליה גמי מבחוץ אמר ר״י בר׳ יוסי מדבריו למדנו ג׳ דברים ספוג לא שהוא מוצץ אלא שהוא משמר את המכה וכו׳ (שם ויקר׳ טו).—ומ״כ: מעשה באסיא באחד ששלשלהו הים ולא עלת בידם אלא רגלו תני רצו לחתוך ספוגים ובאו ומצאו אותו שולהני בעכו (ירוש׳ יבמ׳ טז ח). — ספוגים של צמר, חתיכות של צמר מנפץ: ארשב״ג בנות מלכים טומנין (את השליא) בספלים של שמן בנות עשירים בספוגים של צמר בנות עניים במוכין (שבת קכט:). הביאוהו (לר״ח בן תרדיון) וכרכוהו בס״ת והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בו את האור והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מהרה וכו׳ אמר לו קלצטונירי רבי אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך אתה מביאני לחיי העולם הבא (ע״ז יח.).—ובסהמ״א: פי׳ ספוג הוא על ראשו דג אחד גדול שבים ובשעה שמרים ראשו להסתכל בעולם יורד אותו הספוג על עיניו ואינו רואה כלום וכחכמה בראו הקב״ה יתברך ויתרומם לעד כדי שלא לאבד את עולמו שלא היתה ספינה ניצלת מפניו (ערוך ערך ספוג). דמיון זה שיהיה מבוקשנו אם ספוג הים חי הנה נהלק החי אל מה שיש לו חוש אחד והו׳ חוש המשוש וכו׳ ויחבר ההקש בתמונה הראשונה ספוג הים מרגיש בחוש המשוש וכל מרגיש בחוש המשוש חי (כל מלאכת ההגיון כח.) — ב) ־כמו סְפָגָן, מין חלה תפוחה מלאה נקבים כמו סְפוֹג: ששאלתם מאן דאשתבע לא אכיל פת וזמן קצוב מהו לאכול ספוג וכעכין כיון דקי״ל דהלכתא כר׳ יוחנן דאמר בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ואין רגילין בני אדם לקרוא ספוג וכעכין בשם פת שרי או דילמא כיון דקי״ל דהלכתא כר׳ יוחנן דאמר אפי׳ הדביק ולבסוף הרתיה חייב בחלה ומברך עליו המוציא וספוג מעשה אלפס הוא (ר׳ דוסא, תשו׳ הגא׳ ליק מג). אבל אם שם שמן באילפס כמו שאנו מטגנין במרחשת ספוגין וצפוחיות וחררות זהו חלוט גמור שהרי מרתיחן השמן שבתוכה תחילה ואחר כך נותנין את העיסה לתוכה (שבלי הלקט, ברכי קכט).—ואמר הפיטן: ספק עתיק ספיגיה הפק ממתיק פגיה סלת סלת ספוגיה התאנה חנטה פגיה (חור, יוצ׳ א פסח).

*סִפּוּג, ש״ז, מ״ר סִפּוּגִים, — שה״פ מן סִפֵּג, — נִגּוּב וְקִנּוּחַ: ראה (הזב) אחת והפסיק כדי טבילה וסיפוג ואח״כ ראה שתים או אחת מרובה כשתים וכו׳ והפסיק כדי טבילה וספוג ואחר כך ראה אחת הרי זה זב גמור ראה אחת מרובה כשלש וכו׳ שהן כדי שתי טבילות וכשני ספוגין הרי זה זב גמור (זבי׳ א ד-ה). כיצד ראה שלש ראייות אם אין בין ראשונה לשלישית כדי טבילה וסיפוג אין בידו אלא אחת (תוספת׳ שם א יג).—ובסהמ״א: אם יאדים העור הרבה מן סיפוג והיכוך (לידה לאוראסיס, כ״י פלורנצה).

־סְפוֹגִי,—א) ת״ז, נק׳ סְפוֹגִית,—שיש לו סגולת הספוג. מלא נקבים, תָּפוּחַ, porous; poreux; porös: אמר הרמ״ש הזה בעל יציר׳ דקה ומטבע נפלא וזה שטבעו קר מאד וגופו ספוגי פתוח הנקבים ויכנס בו האויר ויקפ׳ מהוזק קור טבעו (ר׳ קלונימוס, בע״ח ה ח) כי ברא השם לכל נפש חיה ריאה ספוגית להוציא מן הגוף הרוח החם וישאפו האויר הקר (ר׳ בנימין אים רומי, מבוח הלשון לספ׳ מרפא לשון). האדמה פוריה מאד יען בלולה היא בחלקי מלה גם ספוגית היא מאד ולכן לא יהרוש בזעת אף החורש את חרישו (ר״ש בלוך, שבי״ע ג, טוכים, ה:).—הכח הספוגי: החוק הג׳ הוא שיהיו הגופין משתוקקין לעמוד בגושיותם ושיעור התפשטותם ואילו יתעצר אחד מהן במכבש ויוכרח להתקטן ולהצטמצם אזי ישוב אח״כ להיות חוזר ומתפשט כטבעו וזה נק׳ בפי החכמים כח הספוגי וכל גשם שיוכל להתצמצם בקלות נק׳

גוף ספוגיי (מודע לבינה, אגרות חכמה, אגר' ו, הגהה ב, כלל ז). —°ב) ס"ז, —מין עץ: הספוגי (קארק אייכע) גדל באזיא ובאירופא הדרומית (סייגאלק, תולדו' הצמח' ב, מח).

°**סְפוֹגִיִּי**, ת"ז, נק' סְפוֹגִיִּית, מ"ר סְפוֹגִיִּים, —כמו ספוגי: והיה זה ההרגש בעל קול בכח כמו הנחשת והאבן והגשמים הקשים כי הם בכח בעלי קול וכאשר הכם דבר חודש מהם קול בפועל לא כמו הנוצה והספוג או התבן או מה שדומה להם ממה שחלקיו ספוגיים הרבה (כאב"ד, אמו"ר 28). לדעתנו הסברא האמתית סוברים שהאויר הוא ספוגי ולכן יוכל להתנועע בו הגשם ואם הכל מלא ממנו (אפודי, מו"נ א ענ). הלקי האויר הספוגיים יתקשו ויוקטנו (כורכוני, שם ענ). ומציאותו (של האויר) בהוים כדי שיהיו ספוגיים ודקים וקלים (קאנון א א ב). ולא היה זה כאבנים הרפים הספוגיים בלבד כי אם גם החלמיש שהוא האבן המקשי החזק (ר"י אברבנאל, זבח פסח על הגדה, ד"ה הללויה). והנה האיד היבש שהוא שרש לרוח יתהוה בארץ מחום השמש המגיע אליה בשני פנים, אחד מהם קרוב מפני הארץ הספוגיים והוא אשר ימלט ממנה ויגביה לעלות עוד ירד כשיתקרר ויהיה ממנו הרוח והשני זה האיד הווה בבטן הארץ העמוק (ר' אברהם שלום, נוה שלום א ז, ז:). וליהת חולי השני שוברתי יוצאה מגופים ספוגיים המושמי' באשה סמוך לכלי הזרע שבצואר (מורפורגו, שמש לדקה א, סח:). שבהיות העב ספוגיי ורפה שלא ישפכו כל מים שבתוכו רק יהיה כאבן קשה בלתי נשפך (האלפיך, פיי איוב לח ל). שמסבת המקשיות נכונו לקבל האור ולהאיר ובהפרד המקשיות ויהיו ספוגיים האור יעבור (יש"ר מקנדיה, אגרי, הכרמל תרכ"ז תמוז 343). ותמצא עוד שהמים הקרים כשהאדם שותה אותם בצמא נכנסים באצטומכא והיא יבשה מן הצמא וספוגיית ומזקת לאדם שנכנסים בכל חלקיה (ר' יצחק אבוהב, נהר פישון נא:).

°**סְפוֹגִיּוּת**, ס"נ, —הסגולה הספוגית של איזה גשם, מציאות נקבים נקבים בגשם, נקבוביות, בנגוד למקשיות ואטימות, Porosität; porosité(y): והמשל בו כאלו אמר אומר מן האיכויות הראשונות התהייבו בו החלקות והפכו והקושי והרכות והספוגיות והפכו אשר לא יסופק אדם שהם ר"ל החום והקור והלחות והיובש הם המחדשים לאלו החלקות והפכו והקושי והרכות והספוגיות והפכו ומה שדומה לזה (ר"ם אף. מו"נ ב כח). ושהם יקבלו הגודל והקוטן והספוגיות והמקשיות (כורכוני, שם א ענ). וזהו (שנכנס בגוף מהיסודות הקלים) סבת הספגיות וכן הם מתמעטים והוא סבת המקשיות (רשב"ץ דורן, מגן אבות ב א). אבל בהיות הורב על הגויה עם רפיונה וספוגיותה איך על הארץ העיפה יהיה טל (ר"א ברדסי, במיני עול' עו). שבהיותו גוף אויריי במקשיותו יתעבה ויראה לעינים ובספוגיותו ובפירוד הלקיו הימני יתעלם ויתפרד (יש"ר מקנדיה, מלרף לחכמה כט). וממה שהמ"ם מורה על הרבוי נבנה ממנה שם מים בבחינת שאין בכל הגשמים כולם היכר הרבוי כל כך כמו בגשם המים אם בבחינת עצם: שהוא נראה מחולק ביותר להלקי' מרובים מחמת ספוגיותו וזחילתו ואם בבחינת רבויו במציאות על פני תבל ארצה שרוב השטח של כדור הארץ הוא מים (רש"פ, ירישות שלמה א הקד', ח:). כמו פתיל הנערת בהריחו אש הייני אע"פ שאיננו עדיין קרוב כל כך אל האש לשישלוט עליו כדרכו מ"מ הוא מתנתק מהרגשה קטנה שיש לו מן האש מחמת עוצם ספוגיותו (שם ב ג מד.). —ועי' עוד ערך מקשיות.

°**סְפוֹגִית**, ס"נ, —א) כמו סְפוֹג: ועל כן היתה בריאת הבנרקוש[1]) רפה כספוגית שיכנסו בה המים מהר (אצי הרלב"ג, שעה"ש ז. מיני הדגים). — ב) כמו ספוגיות: וזה שהם חשבו שאם לא יהיה הרקות נמצא לא תהיה תנועת ההעתק אפשרית להמנע הכנס גשם בגשם ונעזרו בזה ג"כ מהצמיחה וההתוך והספוגית והמקשיות ומדמויים אהרים כמו שבא זה כלו בספר השמע (ר' הסדאי קרשקש, אור יי' א ב א).

*°**סְפוֹגְנִי**, ת"ז, נק' סְפוֹגְנִית. — כמו ספוגיי: פת ספוגנית[2]) משתערת בכמות שהיא אם יש בה חלל ממעך את הללה (עקלי ב ח).

°**סְפוּחַ**, ס"ז, כמו ספחת: טפלתי כנאד נפוח פלצתי בשאת וספוח עד שיפוה (אהוביק, יולר שנת מוהמ"ס).

סִפּוּן, סִפֻּן, ס"ז, —שה"פ מן ספן, —א) בהשאלה קרוי וכסוי של כֹּתֶל, ביהוד הכתל המכסה את ההדר מלמעלה, תקרה, Zimmerdecke; plafond; ceiling: ויבן את קירות הבית מביתה בצלעות ארזים מקרקע הבית עד קירות

---

1) בנרקוש או ברנקונש שקורים גביי"ש.

2) [כך במדב"מ, אולם בדפו' ספגנית, סופגנים.]

הַסַּפָּן צפה עץ סבית (מ״ח ו יה). — ואמר המשורר: אשרי אנוש בנה דביר ישר וספון דביריו יעלה גבים (ר״י חריזי, הענק ם). — ב) *כמו ספינה: ראובן הלך בסחורה למדינת הים וכו׳ והניח הצרון בן אחיו שישתדל בעבורו בסחורה וראובן הנזכר היה שולח לחצרון הסחורות דרך ים וחצרון מקבלם ומוכרם פעמי׳ במעו׳ פעמי׳ בהמתנה וכו׳ גם היה לוקח הסחורו׳ ששולה לראובן פעמים במעות פעמים בהקפה וכו׳ ואחר זה שלח לו ספון א׳ עם סחורו׳ ואמר לו בכתבו שישתדל עתה לשלוח לו כנגד כל מה ששלח לו בכספון ויותר וכו׳ וחצרון בשמחתו בזה השתדל ולקח בהקפה ושלח לו הכל ויותר בספון עצמו (ריב״ב, שו״ת קכה). והאריך בין קרשקש הנזכר בכתב הנזכר לספר כל מסעותיו במהלך ההוא ובאיזה ספון ומי הוא הספן והאנשים שנתלוו עמהם (שם רסו).

*סְפוֹנִית, סיפוונית, ס״ז, מ״ר ספוניות, — סיפווניות. —פרות מאוחרים שלא נתבשלו כל צרכם: דבש תמרים ויין תפוחים והומץ ספוניות[1]) ושאר מי פירות תרומה רבי אליעזר מחייב קרן וחומש ורבי יהושע פוטר (ברכ׳ לח.). אוכלין על הרחיפין ועל הדיפרא אבל לא על סיפווניות[2]) (תוספת׳ שביעי׳ יה). —ועי׳ עוד ערכים סוף, סיפה.

*סִפּוּף, סיפוף, ס״ז, —כמו ספסוף, ספוף של הרובים, סופי הרובים, הרובים גרועים: אמר דוד אפילו יהו לי פטומות וסיטוסימה בחוצה לארץ ולא יהא לי סיפוף של הרובין בארץ ישראל בהרתי הסתופף בבית אלהי (ערוך ערך סטסימה). —ובמשמ׳ אבוד וכליה. ואמר הפיטן: עושקיהם יקניאום ונתנום לשסוף עועים ימסכו ויהיו לספוף (חזון תחן, סליח׳ יום ה׳ עי״ח). ותשקת להתהלל ממואסי ערבות נאצות להרבות ספופי מריבות עונות רבות (חסר ירחתך, יוה״כ, מחז׳ רומני).

א.*סִפּוּק, סיפוק, ס״ז, שה״פ מן א.ספק, —הכאת הידים זו בזו: ולא מספקין סיפוק שהוא מהמתו כמה דאת אמר ויחר אף בלק אל בלעם ויספק את כפיו (ירוש׳ ביצ׳ ה ג). —ובסהמ״א: משמוע ספוק היד על ערפך ירעשו הרואים מקול תוק[עי ב]פס על מות ראשך ינודון העברים מצרםם (רסע״ג, מספ׳ הגלוי רל). ישבר ידיו וזרועותיו בספוק כפים בבכי (רש״י, ישע׳ כה יח).

ב.*סִפּוּק, סיפוק, ס״ז, מ״ר ספוקים, סיפוקין, שה״פ מן ב.סִפֵּק, — די, היכלת להמציא צרכיו ופרנסתו של פלוני Genüge, Versorgung; suffisance, provision; sufficiency, supply, ואמר בן סירא: בני אם על שלחן גדול ישבתה אל תפתח עליו גרנך אל תאמר ספוק עליו זכור כי רעה עין רעה (ב״ס גניי לח יב-יג). —ובמדר׳: אמר לה (אברהם לשרה) מצרים זו ישיבתה יפה נלך לשם מפני שיש בה סיפוק הרבה להם ובשר (תנחוי לך לך ה). —ספוק ביד פלוני. יכלת וכח לעשות דבר: אמר לו ישמעאל אני חביב ממך למה שהיה סיפוק בידי למחות ולא מחיתי (מד״ר ברא׳ נה). —ואמר המליץ: אמר אדוני המספא יקר מאד ולא יכולתי לכלכלה אמר התחשוב כי נשאר ספוקה בידך (ר״י זבארה, שעשוע׳, דודסון 75). —*ומ״ר במשמ׳ שמושים וצרכי הגוף: בכל יום ויום היה (ר״ע) מביא חבילה של עצים הציה מוכר ומתפרנס והציה מתקשט בה וכו׳ אמר להם הרבה ספוקים אני מסתפק בהן אחד שאני שונה בהן ואחד שאני מתחמם כנגדן ואחד שאני יכול לישון בהם (אדר״נ ו). [וזיו] היה יוצא ממנו והיו עליו תאנים ענבים ורימונים וכל מיני מגדים כולן וזיז אחד הסמוך לו וכו היה (לו) [עליו] אכילה ושתייה ומזונות וכל מיני סיפוקין כולן (פדא״ר (כג) כ). —ובסהמ״א: ואין לי סיפוק במה לזון ולהתפרנס ומעשה ידי אינן מגיעין לכלום (ר״י ברללוני, ספי השערות 62). קרוב אצלי שנקח הרוה במקום המצוה הנסתרה שהיא הכונה והיא האהבה והטעם ולפיכך ראוי שתקרא רוה לפי שיש בה הסיפוק ונקח הצמאה במקום המצוה המעשית לפי שבעצמה אין לה סיפוק (ר״י ברי אנטולי. מלמד התלמידים קעה.). ואמר החכם המצליחים מאד מבני אדם מי שנתן להם הספוק מהדברים ועושים פעלים הטובים (רש״ט פלקירא, המבקש יח). — ואמר הפיטן: ספוק נפל למשכב לרפאות שברו ואם יתהלך בחוץ לתת שבתו עברת דלקה ושלוה בעירה והרג בערמה ונמצא במחתרת (את שם, מוסף א שבוע׳). אמץ דר חזקים אבאר לפי ספוקים בתוך קהל ועד שומרי חקים (רסב״י הבבלי, אמץ דר, יוצ׳ שבת ג אחה״פ). — ובמשמ׳ פרנסה: טבחה שהכין הקב״ה וערך וסדר

---

[1]) [סופי ענבים שאין מתבשלים לעולם ועושים מהם הומץ, רש״י. ובמשנה (תרומ׳ יא ג) סתוניות. וכן חולין קכ:].

[2]) [נ״א שיפוניות, ובמשנה (שביעי ט ד) סתווניות.]

סיפוק לכל יצוריו עד שלא נוצרו (גנזי שכט' ה, ילנבירג 82). דאמר רבא נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא שיוכל לעמוד בסיפוקן ואם מעכבת עליו לא הכל ממנה (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 88). שאלת החכם חצי חכמה ופיום בני אדם חצי השכל וסדר ההוצאה חצי הספוק (ר"י א"ת, מבחר הפנינים לרסב"ג 1). ואמר ראוי לאדם שלא יבקש מהעולם יותר מספוקו שבו יעבור הנזק והצורך מעצמו (שם 19). וכאשר יוכיחנו מוכיח ויורנו מורה ויאמר עד מתי תתעלם מהשוב בצידתך ועניני בית מועדך יאמר לו עד שיהיה לי די פרנסתי וספוקי (תוה, הו"ה, הבטחון ה). אך מה שרצו הקהל למעט סיפוקו נ"ל שאין בכהם שהרי נשבעו לו שלא ידחוהו (פתחי תשובה, שו"ע חו"מ, שכירות פועלים שפג). —די ספוק: עד אם כלו הרי אם משמש בלשון אשר אם כלו די ספוקן שזו היא גמר שתייתן כששתו די ספוקן (רש"י, בראש' כד יט). והמותר מתחלק לג' חלקים די הספוק והרבוי והקצור ודי הספוק הוא מה שאי אפשר לאדם לעמוד בלעדיו בתקנת גופו והנהגת עניניו וכו' (ר"י א"ת, חו"ה, עבודת האלהים ז); וההלק השלישי מן המותר הוא הקצור והוא שלא יגיע האדם אל גדר די הספוק במאכל ובמשתה ובמלבוש וכו' (שם). וכאשר נחקור על די הספוק להגיע מן העולם אל המזון נמצאנו מצווה בו כמ"ש בראש' היצירה וכו' (שם). שכל שמרגיל עצמו באכילה ושתיה די הספוק הרי הוא מבריא את גופו ומחיה את נפשו (דרך ישרה, שער הפרנסה ס:). — ובמשמ' הסתפקות: ספוק ברושים ואלגומים מתוכנים ערעורים כשדים ויניעו ראש שכנים (גנזי שכט' ג, זודקון 63). כי הצדיק מסתפק במעט שיש לו ואין לך ברכת ה' גדולה מהסיפוק (ר"י בן נחמיאש, פי' משלי י יב). הסיפוק בממון חצי ההוצאה (שם יג כג). הסדר עם הסיפוק טוב לאדם מן הרוב עם הפיזור (ר"י חריזי, מוסרי הפלוסופים ב יח). בענין הספוק אם בעבודת אל תבל ימיך תהיה פאר על ראש בני עמך (הוא, תחכמ' כ). ומצאנו לו ע"ה מדת הספוק באמרו אם מחוט ועד שרוך נעל (רש"ט פלקירא, המעלות א, 30). הספוק הוא הנהגת המחיה בלי יתרונות (ראב"ם, מאזני צדק לאלגזלי 108). והסבל הזה אם הוא על תלאה נקרא סבל ואם הוא בעת מלחמה יקרא גבורה וכו' ואם הוא במותרות המחיה יקרא ספוק (שם 144). וכשבא לאויר העולם בא מלאך וכו' ראיה שהימים שאדם בהם מצומצם ומשוער בענייני הספוק או בלי שישית לו שום עסק מעסקים הזמניים (לרי היגון 29). ולא ישאו להם רק אשה אחת וכל חייתם יכלכלו בספוק האפשרי (ר"ש בלוך, שבי"ע ג, פרק לג:). —ובמשמ' סבלנות: והמלך הוא מוכיח האומות ומלמדם כמו שאדון הבית מוכיה אנשי ביתו ומלמדם כמו מלמד התינוקות והקטנים וכמו שכל אחד מאלו מוכיה מקצת מה שיוכיחהו במתון ולאט ובספוק (רש"ט פלקירא, ראשי חכמה 69).

ג.*סִפּוּק, סיפוק, ש"ז, —שה"פ מן ג.סִפֵּק, ובהשאלה, זמורה של גפן שנמתחה מהגפן שלה ונקשרה לגפן אחרת והרכבה בה: ספקה בחבל או בגמי תחת הסיפוק מותר (כלא' ו ט). סיפוק הגפנים וסיפוק על גבי סיפוק אע"פ שהבריכן [1] בארץ מותר (ערל' א ה). מספקו בחוט ובכוש פי' האזוב הקצר קושרו עם הוט בכוש כדי שיגיע למים שמו סיפוק (ערוך ערך ספק). שהבריך הסיפוק הזה בארץ וטמנו בעפר (ר"ש, ערל' א ה). ואם זה הסיפוק עשאו כדי שיהלך עליו החדש אף תחת הסיפוק אסור (ר"י בן מלכי צדק, כלא' ו ט). ועל אותו סיפוק החדש סיפק יותר וכו' והסיפוק השני והסיפוק השלישי חי מן הסיפוק הסמוך לזקנה (הוא, ערל' א ה). —ומ"ר סִפּוּקִים, סיפוקין: והכל מותר לא שנא הסיפוק הקרוב לה ולא שנא הסיפוקין הרחוקין ממנה (שם).

ד.*סִפּוּק, ש"ז, מ"ר סִפּוּקִים, —כמו סָפֵק: ודברים הם בספוק למטה מספר יצירה (ר"י א"ת, הכוזרי ה יד). ולא תחשוב שהם יאמרו בספוק כי השמות אשר יאמרו בהסתפק הם אשר יאמרו על שני דברים שביניהם דמיון בענין אחד והענין ההוא מקרה בהם ואינו מעמיד עצם כל אחד מהם (ר"ש א"ת, מו"נ א כו). ודקדקו מדבריו שני ספוקים מאמרו על ענין זה ונבון תחבולות יקנה (ר"י בר' אנטולי, מלמד התלמיד' הקד' ב:). איפשר שנשמש מאמרות מליציות ואנהנו לא נרגיש ותדהינה אותנו אל הסיפוק (רש"ט פלקירא, ראשית חכמה 39). אבל כתבו החכמים ששם נביא נאמר על משה ועל זולתו מהנביאים בשתוף השם ומהם אמרו שהיה השם בהם בספוק (ר"י אברבנאל, מ"א יע). הנה התבאר מכל זה שהדמויים שזכרו חז"ל שהיו בין משה ואליהו לא היו בהשואה כי אם בפחות ויתר רב על דרך הספוק או השתוף (שם).

---

[1] [במדב"ם שהבריכה, וכן בספרא (קדוש', פרשי ג).]

°**סְפּוּקִי**, ת״ז, מן ד.ספּוּק,—של סָפֵק, שיש בו ספק, zweifelhaft; douteux; doubtful: לקיחת הטענה לנכונות הסברא או לנכונות המעשה לא במאמר ספוקי כי זה בלתי נאות בזאת המלאכה (באור ספי השירים לארסטו [1]).

***סִפּוּר**[2], ש״נ, מ״ר סִפּוּרִים, ספורין,—מה שסופרים ומונים: אבל הסככות והפרעות וכו׳ וימי ספורו[3] וימי גמרו על אילו הנזיר מגלח (נזיר ז ג).—ובפרט הימים שהנדה או הזבה סֹפרת ומֹנה לטמאתה: ר״ע היא דאמר בעינין ספורים בפנינו (נדה ל.).—°ונקי׳ מ״ר סְפּוּרוֹת, הדברים הנמנים: ודע כי מה שאחרי השנים אל העשרה מן הספורות לא יהיה על הרוב כי אם קבוץ או לשון שהוא מיוחד לקבוץ כאשר אמרו שני אנשים עברים נצים (ר״י א״ת, הרקמה מז, 236).

א.***סִפּוּר**, סיפור, ש״ז,—שה״פ מן א.סִפֵּר, מה שמספרים, הרצאת דברים, בפרט של מעשה שהיה: אתה הוא ה׳ האלהים אשר בחרת באברם וגו׳ סיפור הוא מספר ואומר שעד שהוא אברם בחרת בו (מד״ר בראש׳ עח).—ואמר המשורר: הכמים נועדים בכל יום מגידים כבוד ארץ כשדים בשיח ספורם (ר״ש הנגיד, באשמרת ערב). אמנם אמרו מרחק ההתחלה והתכלית ר״ל התחלת העולם ותכליתו אין ידיעה לאדם בהרגש כי אם בשכל והספור המקובל (קהל בן תמים, פי׳ ספר יצירה כז). הספור הוא הגדת הדברים האמתים או כאלו הם אמתיים ר״ל שיש להם פנים מן ההראות (ר״י מסיר ליאון, נופת צופים ה). אמר טוליאו בהלצה ההדשה מיני הספור הם שלשה האחד כשנספר דבר מה לתועלתנו לכוון בו הנצחון וכו׳ (שם ח). — ובמשמ׳ דִּבּוּר: בשלשים ושתים נתיבות פליאות הכמה הקק יה יי׳ צבאות וכו׳ שמו וברא את עולמו בשלושה ספרים בספר וספר וספור (ספ׳ יצירה א א). — ומ״ר ספּוּרִים, סמ׳ סִפּוּרֵי: ולא תתרחק נפשך מקבול הרקיע והמים אשר מעל לשמים והשדים אשר יזכירום רבותינו והספורים המקווים מן ימות המשיח ותחיית המתים והעולם הבא (ר״י א״ת, הכוזרי ה יז). באמרם מה יתן ומה יוסיף כל יעוד תורת קדשנו בהיותו גשמי באפס תקות חיי עולם ומה יועיל רוב ספוריה עם קדימת המאוחר בקצתה (ר״ע ספורנו, על התורה, הקד׳). אבל ראוי שנבינהו על פשוטו כמדריגת ספור עניני האבות כמו נצחון אברהם את המלכים וסיפור הריגת משה את המצרי כי הסיפורים האלה יגידו לנו הענינים אשר קרו בימים ההם (ר׳ דוד מרוקא, זכות אדם, הוצ׳ ברלין 11). השורש הששי הסיפורים התורנים או הנביאיים לפי מה שנראה לי ימצאו על אחד מארבעה דרכים (שם 12). — ובלשון המחקר במשמ׳ תֹּאַר של הבורא, Attribut(e): ואהרים אינם בושים בהגשמתו (של הבורא) בפירוש אך הם מבקשים לו כמות ואיכות או מקום וזמן והדומה לזה ובקשתם זאת היא בקשתם עצם בעצמה מפני שאלה הספורים לא יהיו כי אם לגשם (ר״י א״ת, או״ד מאמר ב, פתיח׳). וכיון שעמדו לנו הראיות מצד אותות פעולותיו בברואים ורבו מספריהם רבו ספורי מדותיו יתעלה בעבורם וספרוהו הנביאים והחסידים בספורים שאין דומים זה לזה (הוא, סו״ה, היחוד־י). — ובהכמת ההגיון מה שמספרים על הנושא, נשוא המשפט, Prädikat; attribut; predicate: ויתכן גם כן שלא יהיה גבלות ספור ויהי השעור שרשרות מעשה גבלות (הוא, הסרס׳ לריב״ג, גבל). בין שיהיה הספור שם או פועל או מלה או כלל כל זה יקרא נשוא (מלות ההגיון א). וכלל הדבור המרכב מהספור והמספר ממנו היה חיוב או שלילה ר״ל הנושא והנשוא יחד יקרא משפט או גזרה (שם). — ובמשמ׳ חבור ספרותי המספר קורות מעשה שהיה בפעל או המתאר כאלו היה Erzählung; conte, roman; tale, novel: השתמשו בו בדבור ובספרות ההדשה.

ב.°**סִפּוּר**, סיפור, ש״ז,—שה״פ מן ב.סִפֵּר, גזיזת השער, das Haarschneiden; taille des cheveux; haircutting: דגילות כל הראש לא מיקרי סיפור (תוספ׳ יבמ׳ מג.). הנני מודיעך שלא הוזכרו יב״ה לענין סיפור אחרי אביו ואמו לא בגמ׳ דידן ולא בתלמוד ירושלמי אלא שהעולם נוהגים מעצמם (רי״ל מוינה, אור זרוע, ב, אבילות תמו).

°**סִפּוּרִי**, סִפּוּרִיי, ת״ז, מ״ר סִפּוּרִיִּים, — של א.סִפּוּר, מטבע הספור: והמובן בחלק הספורי בה הוא להודיע בנסיון הקדמונים אורה חיים למעל׳ למשכיל (ר״ע ספורנו, על התורה, כוונות התורה). ואמנם הכמי הנוצרים חלקו ספרי הקדש לארבעה חלקים חלק תוריי והם חמשה חומשי תורת משה והלק ספוריי והם יהושע שופטים ורות ושמואל ומלכים דברי הימים דניאל ועזרא ואסתר (ר״י אברבנאל, פי׳ נביאים ראשונים,

1) [כך מצין בכ״י המחבר.]—2) בינ׳ פעו׳ מן א.סָפַר.
3) [כך במשנ׳ שבירוש׳, ובס״א ספרו.]

הקד' לספ' יהוש'). ודע כי כל הדבורים [ר"ל אופני הדבור] הכתובים בספרי הקדש הם שלשה הא' הוא ספוריי והוא לשון ההמון מובן לאנשים ונשים וטף ומזה המין הוא החומש יהושע שופטים שמואל מלכים יונה ד"ה מגלת רות אסתר (ר' עמנואל פרנסים, מתק שפתים, הול' מק"כ 29). ההארה שהיא אחת תתחלף מעצמה בבחינה שהאחת עומדת בעצמה והאחרת מהספוריי מתקבלת (ר"א אירירי, שעה"ש ה יב). עדות אומרים שהוא חלק הספוריי שבתורה כגון מעשה האבות וירידת מצרים וכיוצא ההוא יקרא עדות (מלון למח דוד, עבריות כד.).— ומ"כ: כפי שבאה הקבלה מתוך דברי תורה הספוריים (ר"י ברי אכעולי, מלמד התלמיד' ל:). אבל הנביא כותב הספר כתב הענינים הספוריים והדברים שאמרו אחרים אם ברוח הקדש או בנבואה או בדרך שכל או בדרך קללה או באופן אחר כפי מה שיביא סדר הספור וצרכו (ר"י אברבנאל, פי' נביאים ראשונים, הקד' לספ' יהוש'). אבל הסיפוריים התוריים אן הנביאיים אשר אין מצוה להם דין אחר (ר' דוד מרוקא, זכות אדם, הול' ברל 11). השירים הספוריים הראשונים (יל"ג, אגרי א קה).

א.ספח[1], ממנו א.ספָה, *ספַח, סָפִיחַ (?), ספחת, מספחת, *ספוּה, *מספח, מספחה (?).

א.סָפַח, פ"י, סְפָחֵני,—ספח את פלוני לעבודה וכיוצא בזה, חבר אותו, לקח אותו לזה anschliessen, beigesellen; attacher; to attach, join: והיה כל הנותר בביתך יבוא להשתחות לו לאגורת כסף וככר לחם ואמר ספחני נא אל אחת הכהנות לאכל פת לחם (ש"א ב לו).

—נפע', נִסְפַּח, נִסְפְּחוּ—נספח פלוני אל קהל פלוני, התחבר אליו, sich anschliessen; se rallier; to attach oneself: כי ירחם יי' את יעקב ובחר עוד בישראל והניחם על אדמתם ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב (ישע' יד א).—ובסהמ"א: ונספחו אליו הערות וכו' (הטער של ספי' הרקמה).

—פעי', ספח, יספחו,—ספחו במקום אחד, חברו יחד: בין שיחים ינהקו תחת חרול יספחו (איוב ל ז).

—התפ', הִסְתַּפֵּחַ, מהסתפח,—כמו נפע',—הסתפח בנחלה וכדומ', התחבר אליה, גר בה: כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת יי' לאמר לך עבד אלהים אחרים (ש"א כו יט).—ובמדר': אשר בעלו למואב שנשאו נשים מואביות ושהניהו ישראל ונסתפחו בשדי מואב (מד"ר רות ב). ומפני מה זכה יחזקאל שיחיו מתים על ידו מפני שהיה מסתפח על ישראל בכל שעה ושעה (פקא"ר ה).— ובסהמ"א: וגם אמורי התלמוד רבים בבניהם יוצאים למלאכות אחרות ומסתפחים להשתכר או לעבוד (JQR, 1918, 147). ויבא שמה בחנופה להסתפח מהם[1] (קטע מכתב לאביתר הכהן, מזמן הגאוני, סעדיאנה, שכטר 90). אחרי צאתי אל חוף הים להסתפח כי היד קצרה ואין במה להעזרה (אגרי שלמה, ראש ישיבה אחי אביתר, שם 111). בין גוים יגור על אדמת זר יסתפח בילדי נכרים ישפיק עבד עבדים למו (שלום הכהן, כיר דוד 193).

—פעי', *סִפֵּחַ, מְסַפֵּחַ,—כמו קל: מספח המתך מה אתה מספח[2] בו דברים בחמתך (רב, מד"ר איכ' ג).

ב.ספח, ממנו ב.ספח.

ב.סָפַח, קל לא נמצא.

—פעי', ספח, מספח,—ספח חמה, השקה יין: הוי משקה רעהו מספח[3] חמתך ואף שכר למען הביט על מעוריהם (חבק' ב טו).

ג.ספח[4], ממנו ג.ספח.

ג.*סָפַח, — קל לא נמצא.

—פעי', *ספח, מספח,—ספח הנהר, שטף והביא מים: תמן אמרין על הזול שהוא בא לעולם ועל השבע שהוא בא לעולם, ועל הנהר שמספח למדינה אומר ברוך הטוב והמטיב (מד"ר ברא' יג).—ובסהמ"א במשמ' האביד והרס: בתר ספח ולעיני אפלה שמני מעי מפלה שיח תחנונים אפילה עד ישוב שומע תפלה (קליר' יז תמוז, מחז' איטלי' א, קס:).

—נפע', נספח, נספחו,—*נשטף, ובהשאלה אבד: בסדר עולם דורשו כלפי בלשצר שהשקה את השרים בכלי בית המקדש ובהם נספחו ונשתכרו בחמתו של הב"ה (רש"י, חבקוק ב טו).— ואמר המשורר: אש קדחו אוריו ולא נפחו תוך מזורקי ברד והתלקחו איך עברו דתם

---

1) [רק בעבר'.]

1) [אולי כמו להם. ואפשר שמשמ' הסתפה כאן היא אסף נדבות.] — 2) [מחבר ומקבץ בו דברים.]

3) [ריב"ג מחבר פעל זה עם א.ספח, וכן רד"ק: ענין דבוק כמו ספחני נא, ע"כ. והתרגומים העתיקים תרגמו באופנים שונים. והחדשים גורסים מְסַף חמתך, כמו סף רעל.]

4) [אולי כמו סחף, וממנו סֶפַח, סְפִיחַ.]

עדי התגודדו איך חלפו חקם עדי נספחו (רמנ"ע, אם קדחו אוריו, שער השיר 63).

—התפ', ״הסתפח,—כמו נפע': והוא כמו עשרים שנה להסתפח כי היה בחלאים רעים (סעדיאנה, סכחר 89).

ד׳ ספח[1]), — כמו שפה,—קל לא נמצא.

—פע', ״ספח, יספחו, יסופחו, — הכה בספחת: אם יסופחו בשאת לבנה עזה וכשלג מלובנה (מחזו' יכ"י, הוש' דודקון 1).

—נפע', ״נספח,—כמו פע': ושפח ה' כתוב בשי"ן והוא ענין ספחת אמר במקום שהיו מתגאות בו תהיינה נ ס פ ה ו ת (רד"ק, ישעי' ג יז).

—התפ', ״הסתפח,—כמו נפע': ואמרנו ביספחו שהוא מן הענין הזה על דעת מי שפירש בחרול שהוא (מין מן מיני הקוצים הנקרא בערבי) חריף כלומר שהם מסתתרים במדברות במקומות הקוצים והחרול ו מ ס ת פ ח גופם מהם והוא שמספחת היא ההזוית (ר"י א"ת, כפי' השרשי' לריב"ג, ספח).

*ספח, ש"ז, מ"ר ספחים, סמ' ספחי,—כמו ספיח: ר'

שמעון אומר כל הספחים[2]) מותרין חוץ מספחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות שדה והכמי' אומ' כל ה ס פ ה י ם[2]) אסורין (שביעי' ט א). עושין ס פ ח י ם שבראשי גנות ומקיימן אותן ואין חוששין לא משום שביעית ולא משום עבודת הארץ (תוספתי שם ג ו). ספהין של שביעית אין תולשין אותן ביד אבל הורש הוא כדירכו ובהמה רועה היא בדירכה (שם ה כג). מן העצרת ועד הנוכה איסור רבה על ההיתר מן התנוכה ועד העצרת התר רבה על האיסור ולעניין ס פ ה י ם מראש השנה ועד הנוכה אסור (רבי זעירא, ירוש' דמאי ב א). לא מצאו בסוריא מביאין אותו מ ס פ ח י ן שבארץ ישראל (שם שקל' ד א). ר' חנינה הורי לציפוראיי ב ס פ ח י חרדל ובביצה כר' יודה (שם ביל' א א).

ספחת, ש"נ,—נגע מנגעי העור, psoriasis[3]): אדם כי

יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת (ויקר' יג ב). זאת התורה לכל נגע הצרעת וכו' ולשאת ולספחת ולבהרת (שם יד נד-נו).—ובסהמ"א: וזה כי הנגע השחור הוא הנקרא ספחת המקלפת והוא כשרפה תקרה לעור עם נחירות חזק וסידיות כמו שיקרה לדג (קאנון ד ז ג ט). הספחת אינה רחוקה מן הסעפה ואמנם מתהלפת סמנה בדבר נסתר וכו' וסבת הספחת קרובה מסבת הסעפה וכו' והספחת היותר מהירה להבריא (שם ג ג).

—״ומין צמח Lichen, :הספחת (פלעכטע) הצמח ההוא דומה לפתילים הרבה מדובקים ומתלכדים זה בתוך זה על פני הסלעים או על עלי הצמח ומיבשים ומכלים מקום גדולים (ליגדה, ראשית למודים ז א, לב.). — ומ"ר: ה ס פ ה ו ת (algae) מיניו הרבים הנחלקים לשלשה ראשים (שייהאק, תולד' הנמחים לב).—״ובהשאלה, כנוי לעלילת שקר: פסקנו בין האלופים הקצינים וכו' ע"ד החילוקים והטענות שהיו ביניהם לפנינו בראש ע"ד ספחת[1]) הידוע אשר נפסק מקדם ע"י בירור וכו' (פנקס ליטא, האסיף תרכז, 155).

״ספיה, ספייה, ש"נ, — א) שה"פ מן א.ספה: וכמה

פסוקין כזה רבים מאד כגון למע"ן ספו"ת הרו"ה א"ת ה"צ יש שמפרשין מלשון הוספה למען ספות חטאת על חט' ויש שמפ' מלשון ס פ י י ה פן תספה ויש נספה (תשו' הגא' הרכבי רמח).—ב) שה"פ מן ג.ספה: ועוד דבלשון משנה לא מצינו אכילה בלשון ספייה (תוספ' ע"ז כ:).

ספיח, ש"ז, סמ' ספיח, מ"ר ספיחים, כנ' ספיחיה,—ספיח

השדה, מה שצומח מהאדמה מבלי זריעה, מהבר שנפל מהשבלים בשנה הקדמת, Nachwuchs (des Getreides); produit spontané; aftergrowth: את ספיח[2])

---

1) [נגזור מן ספחת, ועי' תנחו' (מצרע ט): ומה עשה הקב"ה הלקה אותן בצרעת שנאמר וספח ה' את קדקד בנות ציון ואין ספח אלא צרעת שנאמר שאת או ספחת וגו'.] — 2) [כך במדב"מ ובירוש' (ברכ' א ג), ובדפו' ס פ י ה י ם.]

3) תרג' ד"ר מזיא. [רז"ל הברוהו עם א.ספה, וז"ל: מה לשון ספחת טפילה (כלומ' לשאת או לבהרת) שנ' ספחיני נא אל אחת הכהונו' (ירוש' סנוע' א א; בבלי שם ו:). ולזה הסכים ריב"ג. וכן ראב"ע, אלא שהוא פרש כמו חלי הנספח ומתחבר למקום אחד. והחדשים יצרו שרש מיוחד לשם זה.]

1) [והעיר ר"א הרכבי בהערה וז"ל: את המלה ספחת מצאתי עוד איזה פעמים בפנקס בכנוי לאיזה עלילת שקר, וכפה"נ היא עלילת דם או אודות להם פסחם, ע"כ.] — 2) [ריב"ג בשרשיו מפרש, וז"ל: והוא מה שתוציא אותו הארץ אחר הקציר ממה שנופל ונושר בה מן הזרע בעת הקציר, ע"כ. וכן רש"י. וא"כ הוא משרש שפח a) בערב' שפרושו שפך, סחף. ומזה גם ספיחיה באיוב (עי' בפנים), פרושו המים הנשפכים אולם עי' הערה הבאה.]

---

a) سفح

קצירך לא תקצור ואת ענבי נזיריך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ (ויקר׳ כה ה). יובל הוא שנת החמשים שנה תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את סְפִיחֶיהָ ולא תבצרו את נזריה (שם יא). אכול השנה סָפִיחַ ובשנה השנית שחיס ובשנה השלישית זרעו וקצרו (ישעי׳ לז ל). —ובהשאלה: אבנים שחקו מים תשטף סְפִיחֶיהָ [1] עפר ארץ (איוב יד יט). —ובתלמ׳: ספיחי חרדל מותרין שלא נהשדו עליהן עוברי עבירה (ר׳ יהודה, שביעי׳ ט א). אף על האילנות מתריעין על הספיחין בשביעית מפני שיש בהם פרנסה לעניים (תעני׳ יט:). —ובספהמ״א: ובשביעית תשמוט ספיחים ונזירים (רשב״ג, אמון יוס זה, אזהר׳ לא:). ודע כי בזמן אין די להשיג ספיח קצרך אף כי שחיסו (הוא, בחר מהחלי׳). ואוחיל לאכול מגן אהביו שחוסים אם יצאוני ספיחיו (רמב״ע, דיואן 10, בולבי׳). ואם הלף ספיח האמונה הלא מידך נאכל סחישו (שם, הגיאני זמן). בטל שגשג שוכן ובולי ספיחי ושחיסי יבולי סלסל שיר לאלי תסעד בזול עקרב נפתלי (סדר עבל, הגדה מלורלה ומנקדה, כ״י בריטי׳ מוז׳). ירוו גיא והוצות עם תלמים ויפריחו ספיחים עם גפנים (ד״ה יהודי מלרים וא״י ב׳, מן 76).

סְפִיחָה, ש״נ. —כמו תפיחה: והספיחה ההווה מרוח אידיו תסור מהרה ולא תצטרך לרפואה וכו׳ ואמנם הספיחה המתחדשת מהבלגש הנשפך לאחד מהאבלים הנה הוא ירפא בתחלת חדושו בדברים מחוברים (קבולי גליגוס, מאמ׳ ג, כ״י פריז).

סְפִינָה[2], ש״נ, מ״ר סְפִינוֹת. —אֳנִיָּה, Schiff; navire; ship: ויונה ירד אל ירכתי הַסְּפִינָה וישכב וירדם (יונ׳ א ה). —ורגיל בתו״מ: עפר חוצה לארץ שבא בספינה לארץ חייבת במעשרות ובשביעית אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהספינה גוששת (חלה ב ב). ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו אם אינן קשורות אף על פי שמוקפות אין מטלטלין מזו לזו (שבת יא ה). על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה גויים או נהר ועל הספינה המטורפת בים (תעני׳ ג ז). המוכר את הספינה מכר את התורן ואת הנס ואת ההוגן ואת כל המנהיגים אותה (ב״ב ה א). מעשה בבייתוס בן זונין שהיה מביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך על גביהן (ע״ז ה ב). המניח יינו בקרון או בספינה והלך לו בקפנדריא נכנס למדינה ורחץ מותר (שם ד). המים העולים בספינה ובעקל ובמשוטות אינן בכי יותן וכו׳ המוליך את הספינה לים הגדול לצרפה וכו׳ הרי זה בכי יותן (מכשיר׳ ה ז). המוכר את הספינה מכר את האיסכלה ואת בית המים שבתוכה (תוספת׳ ב״ב ד א). לאדם שהביא שתי ספינות וקשרם בהוגנים ובעשתות והעמידן על גביהם ובנה עליהם פלטורים (ספרי דברי׳ שמו). מעשה בספינה אחת של גוים שהיתה פורשת לים הגדול והיה בה תינוק אחד יהודי (ירוש׳ ברכו׳ ט א). רבי יונה בעי ספינה הבאה מרומי כמה מינין יש בה (שם דמאי ב א). מעשה שעשיתי מפרש בים הגדול וראיתי ספינה אחת ששקעה וכו׳ (ר׳ עקיבא, שם יבמ׳ טז ג). אי משום טרדא אפילו טבעה ספינתו בים נמי (ברכו׳ יז:). אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו אוי לו לעולם שאבד מנהיגו ואוי לה לספינה שאבד קברניטא (בב, ב״ב צא.). בשר ודם עושה ספינה בתחילה מביא קורות ואחר כך מביא חבלים ואחר כך מביא הוגנים ואחר כך מעמיד עליה מוטין אבל הקב״ה ברא הן ומנהיגיהן (ר׳ שמעון בן לקיש, מד״ר ברא׳ יב, תילוד׳). לימדתך תורה דרך ארץ שאם יעשה אדם ספינה שתהא עומדת בלמן יעשה רחבה אחד משישה וגובהה אחד מעשרה (בר חוטה, שם לא). למה היה הקב״ה וישראל דומין למלך שבא עם בניו בים וספינות של פירטון מקיפות אותו (שם, שמות יז). מעשה בספינה אחת גדולה מפרשת לים הגדול נטלה הרוח והוליכה למקום שאין בו מים מהלכין (מד״ר קהל׳, שלח לחמך). —סְפִינָה רוקדת: להם הפנים כיצד עושין אותו רבי חנינא אמר כמין תיבה פרוצה רבי יוחנן אמר כמין ספינה רוקדת (מנחו׳ לז:). לפי שתלה עשויה כמין ספינה רוקדת חדה מלמטה ונסכה ורחבה למעלה (מד״ר במד׳ ד). —ובספהמ״א: כשממלאין את הספינה ומניחין כל דבר במקומו אומרין מסורא אף מלחים ערביים עכשו אומרין קד-

---

1) [עי׳ הערה הקודמת. אולם רד״ק בשרשיו אמר וז״ל: ויש לפרש תשטף ספיחיה כמו הפוך מן מטר סחף ופירושו ספיחי המטר תשטף עפר ארץ, ע״כ. וכ׳ רלב״ג בפרושו, וכן דעת החדשים.]

2) [כך בארמ׳. ובערב׳ שַׂפִינָה a), אפשר שאול מן הארמ׳, עי׳ פרינקל (Aram. Lehnw. 216). וגזרוהו מן ספן. ויש מחברים אותו עם ספל.]

a) سفينة

סור אלספינה ודומה כי עיקרה לשון ארמי (תשוי הגאו׳ הרכבי תיח).—ומשל: מסוגני ושליטי הואי איואן לגברי ניגדי[1]) כך פירושו מיד סגנים ושלטונים יצאה איואן והיתה לאנשים מושכים בספינה ובטיית אלמדאדין איואן שם אשה פרסית (שם שח). גשוש של ספינה פי׳ עץ ארוך שבו מגשש לפני הספינה (ערוך ערך גשש). ויש לבנאים ספינה קטנה שקורין בלע״ז טנט״ר ומביאין בה אבנים קטנים ליתן בין הנדבכין (שם ערך ערב). מכותא נס שפורשין עליו וילון של ספינה (רש״י, גיטי פז:). מורדיא עץ שרב החובל מנהיג בו הספינה לרחקה מן האבנים ומן המכשולים (הוא, ב״מ פז.).—סְפִינַת האויר: בשנת ה׳ תקמד ט״ז סיון היו התוכנים פילאטרע וראמאני הראשונים אשר נחנקו בספינת האויר ההוא (ליחוועל, למודי הטבע מד:). ומכאן תבין ענין הספינה הפורחת באויר שהמציאו הכמי צרפת זה מקרוב (מודע לבינה, אגרות החכמה, אגר׳ ה, הגהה ג).—*ושם לאחד המזלות: והשביעית (הצורה השביעי׳ מהמזלות) הספינה וכוכביה מה (ראב״ע, ראש׳ חכמה ה).—ומ״ר סְפִינִים: והולך בלב ים והוסיף מזונים ומים ויבחר בטיב הספינים (שלמה רופא, תרגו׳ תרוזי אבן סינא, כ״י ברלין).

—*בּוֹר הַסְּפִינָה,—עי׳ בּוֹר.

—אֵבֶה, אנית אֵבֶה, אניה קלה מקנה גבוב.—*אֲגוֹב, עֹגֶן קטן בארבעה הרטומים לאחז בה חבלים Schiffshacken; grappin; grappling hook.—אֲחוֹר האניה.—אֵילָה, לא נתברר מהו.—*אִלְפָּה, אניה גדולה.—ומשל: אוי לה לאלפה שהלכה בלי מכס.—*אַסְדָּה, דֹברה.—*אֶסְקָר, בד לערב של התרן יתלו בו המפרשים.—*אַרְבָּה, אניה לא גדולה, Barke; barque; barge.—*אֶזְקָפָּה, אֶסְקוּפָּה, אניה קטנה,—*בֶּדֶק, בִּדְקֵי האניה, סדק.—מַחֲזִיקֵי הַבְּדָקִים, המתקנים אותם.—*בּוֹר המים, להחזיק בו מים מתוקים.—*בְּצִית, אניה קטנה, כדי לצוד דגים וכדו׳.—*בּוּרְנָה, אניה גדולה.—*גָּשׁוּשׁ, בד ארוך למדד בו עמק המים אצל האניה,—דוּגָה, *דוּגִית, *דְּגוּגִית, בצית.—דֹּבְרָה, קורות קשורו׳ יחד שטות על פני המים.—הִלְנִי הֵי. הוּלָא, הִילוּז, הִילוּף, קולות קריאה לזרוז למושכי האניה.—*וִילוֹן, מפרש, קלעים הפרושים נגד הרוח לדחף את האניה.—חֶבֶל, חֲבָלִים.—חֹבֵל, חֹבְלִים, אנשי האניה, העוסקים בה, המוליכים אותה.—רַב הַחֹבֵל, ראש האניה.—חוֹף הים. *חַרְטוֹם האניה, הראש מקֶדם.—טָעַן, שָׂם הסחורה, המשאות על האניה,—וההפך:—פָּרַק, והשם:—*טְעִינָה וּפְרִיקָה.—טָרַף, אניה מְטֹרֶפֶת בים, שהגלים דוחפים אותה הנה והנה.—יַם, נָהָר, שהאניות הולכות בהם.—יַמִּיָּה.—יַרְכְּתֵי האניה, החלק התחתון,—יוֹרְדֵי הים, כי שהולכים בימים, באניות.—לוּחַ, לוּחֹתַיִם, התקרה של האניה, הַצֹּהַר.—לְחָיֵי האניה, שני צדיה החיצונים—*לִימֵן, נמל.—מִכְסֶה, כעין חֻפה המאהיל על האניה.—מַלָּח. מַלָּחִים, העובדים על האניה.—*מַנְהִיג האניה.—מִפְרָשׂ, הפרוש להרוח למען הניע את האניה.—מָשׁוֹט, לוח ארוך להשיט את האניה.—תֹּפְשֵׂי הַמָּשׁוֹט.—*מְשׁוֹטֶטֶת, אנית מלחמה משוטטת הנה והנה, Kreuzer, croiseur; cruiser.—נוֹד, התנודדה האניה מפני געש הים.—*נָוָט, נָוָטִים, אנשי האניה, העוסקים בה, ההולכים באניות בימים.—*נָמֵל, מקום מחסה לאניות מפני הרוחות, ששם טוענים ופורקים אותה, Hafen; port.—נֵס, כעין דגל ארוך בראש התרן.—*סַפָּן, בעל ספינה, מי שאומנתו בכך ללכת בספינה.—עֹגֶן, כלי ברזל כבד יקשרוהו בחבל להאניה וישליכוהו הימה למען תעמד האניה במקומה, Anker; ancre; anchor.—*עֵסֶק, של האניה, הסחורות והכלים שהיא טעונה.—*עוּקָל, הֵרוח הפנימי התחתון באניה, Schiffsraum; fond de cale; hull.—*עֵקֶל, חתיכת ברזל וכדומ׳ להכביד האניה.—*עֲרֵבָה, אניה קטנה לנהרות.—*פָּלַג, הפליגה האניה, יצאה ממקומה לדרכה.—פָּרָשׁ, מְפָרְשֵׁי הַיָּם, ההולכים בים.—צֹהַר הספינה, התקרה למעלה,—צִי, ספינה גדולה, קבץ ספינות מסחר או מלחמה, Flotte; fleet.—*צָרַף את האניה, הוריד אותה למען תתקשה הזפת וכדומ׳.—*קְבַרְנֵט, המישר את האניה בהקרש.—קֶדֶם האניה.—קִיטוֹר,—אנית קיטור, ההולכת בכח הקיטור.—קְלָעִים, וילון,—*קִלְפֵּט, סתם את הסדקים במוך וזפת וכדומ׳.—קֶרֶשׁ, הלוח באחורי האניה שבו יישרו אותה לצד הנרצה, (Steuer-) Ruder; gouvernail; rudder.—רוּחַ, סְעָרָה, אנית רוח.—רַפְסוֹד.—שׁוּט, שָׁט, הֵשִׁיט, הניע את הספינה במים.—*שָׁחַן, טען את הספינה בסחור׳.—*שִׁחְנָה, מה שנותנים באנית מסחר, Schiffladung; cargaison; cargo.—שַׁיִט, אניה קלה, מהירה.—שִׁרְיוֹן, ספינת שריון, לבושה ברזל.—תָּא, תָּאֵי האניה, החדרים הקטנים שבה.—תֹּרֶן, הקורה, הזקוף לחבלים, להמפרשים. כַּן התרן, היסוד שלו.—תַּרְשִׁישׁ, אניות תרשיש.

---

[1]) [ר׳ פפא, סנה׳ קו.]

ספינות, ס"נ, — חשיבות: סע"ד מריבים עם טא"ק ותמ"ד עם שב"ג אלה מזכין ואלו מחייבין אלה מחיים ואלה ממיתים וכו' אלה לנקימה ואלה למחילה אלה לגרות ואלה לספינות (רחז"ד, פי' ספי' יצירה ה ב).

***ספיף**, ס"ז, — כמו ספוף: אפילו לא יהא לו לאכל בא"י אלא ספיף של חרובים בחרתי הסתופף בבית אלהי (ילקו' מכירי, תהלי' פד כ). — ואמר המליץ: ספיף מלכותם (של החשמונאים) צמח מאתים ושש שנים עוד ינובון בשבה דשנים ורעננים (ר"י נגארה, זמיר' שבת חנכה).

ספיקה, ס"נ, שה"פ מן ב.ספק, — כמו ב.ספוק: ספיקת רבוי רביבים אערוך ממים שביבים והלוית גוים רבים (יוצ' שבת חוהמ"ס, איטלי ב, קטו:).

ספיקות, ס"נ, — כמו א.ספוק: כמו שהוא שקר שהוא אלוה כך הם שקר כל דבריו שאינן דמעות אלא כמו ספיקות כפים (ערוך ערך גהא).

***ספיר**, ס"ז, שה"פ מן א.ספר, — כמו ספור, ספירה: ר' יהודה אומר ז' ימים יספרו לו ימי ספירו ולא ימי חלוטו ר' יוסי בר' יהודה אומר ז' ימי ספירו[1] ק"ו לימי הלוטו (תו"ק ז:). — ובסהמ"א: ומונה שבעת ימים והם ימי ספירו (המאירי, יומי' ג. ל:).

ספיר[2], ס"ז, מ"ר ספירים, — שם אבן יקרה, תכלת הגון, Saphir; sapphire: והטור השני (של אבני החשן) נפך ספיר ויהלם (שמות כח יט). הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך ויסדתיך בספירים (ישעי' כד יא). כל אבן יקרה מסכתך אדם פטדה ויהלם תרשיש שהם וישפה נפך ספיר וברקת (יחזק' כח יג). מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו (איוב כח ו). לא תסלה בכתם אופיר בשהם יקר וספיר (שם טז). ידיו גלילי זהב ממלאים בתרשיש מעיו עשת שן מעלפת ספירים שוקיו עמודי שש (שה"ש ה יד-טו). זכו נזיריה משלג צחו מחלב אדמו עצם מפנינים ספיר גזרתם (איכ' ד ז). — לבנת הספיר: ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר (שמות כד י). וע' עוד לבנה. — ואבן ספיר: כמראה אבן ספיר דמות כסא (יחזק' א כו). — ואמר בן סירא: כרביד זהב ובו נפך וספיר כך נאים דברים יפים על משתה היין (ב"ס גניי לב ה). וגם כפור כמלח ישפך ויציץ כספיר ציצים (שם מג יט). — ובמדר': יששכר ספיר ומפה שלו צבוע שחור דומה לכחול ומצוייר עליו שמש וירח (מד"ר במדי' ב). מעשה שהיה באדם א' שהביא ספיר א' ברומי מכרו אמר הלוקח ע"מ לבדוק אותו נבחין אותו לשבו' ממנו חתיכה קטנה נתנו על הסדן התחיל מכה עליו בפטיש נבקע הסדן ונחלק הפטיש והספיר במקומו ולא חסר (שם שה"ש, ידיו גלילי זהב). וגם לא לנבונים עושר זה משה מהיכן בא לו עושר והעשיר א"ר חנין מחצב של ספיר גלה לו הקב"ה בתוך אהלו ומצא ומשם העשיר משה (שם, קהלי' שבתי ורחה). — ובסהמ"א: מפני שהגלגלים טהורים וזכים כזכוכית וכספיר לפיכך נראים הככבים שבגלגל השמיני מתחת גלגל הראשון (רמב"ם, יסודי התורה ג ח). ויחבר שני ספרים מאירים כספירים ספר בעלי הרפיון וספר בעלי הכפל (רד"ק, המכלול, הקדי'). והחמישי ידיעת הדומם והוא ידיעת העצמים האבניי' הנקפאי' מהאדים הנעצרים בבטן הארץ כמיני הספירים (רש"ט פלקירא, המבקש לז). לפי שהספיר בתולדתו לא ימצא בו הזכות והבהירות אלא אחרי שבמלאכה יתוקן במעשה הראוי ואז באמצעו' המעשה והתקון ההוא יהיה הספיר בהיר בשלמותו (ר"י אברבנאל, משפטי', ד"ה אצל הסגת הזקנים). כי הנה כתב רבינו בחיי על אבני האפוד כי השהם היא אבן מסוגלת לחן וכו' וספיר על שם יששכר שהוא חכם גדול בתורה שהיתה חרותה על אבן סנפרינון והיא מסוגלת לרפא כל חולי וכל מכה (אלשיך, פי' איוב כח כ). יש ספיר שחור וזה ספיר כעין לבן והוא כעין תכלת בלו"י בלעז ולפי שאין ספיר ניכר לכל אדם חזר ונתן לך סימן כו שהוא ניכר לכל ומהו עצם השמים לטוהר הוא מראה השמים כשהם זכים וטהורים מעננים (חזקוני, פי' התורה, משפט' כד י). — ואמר המשורר: ואל תתאו חמר זמן ארך נשמר וריחו לא נמר כשקט בשמרים שתותו לרהב בכוסות הזהב ולראות לו להב בכסות ספירים (דונש בן לברט, דעה לבי). שמואל בן יוסף שמע דברי כסף שמואל בן יוסף ועדנה ספירם (ר"ש הנגיד, באשמרת). תעדה עדי זהב ומיני בדלחים ובכל יקר

---

1) [עי' תוספת' (נגע' ח ו, הוצ' צוק"מ), ושם הגרסה סופרו, ובמקום חלוטו גומרו; ובדפו' ספרו, גמרו; ועי' ספור, ספר.]

2) [גזרוהו מסנסקריטית סנפריא; ובמדרשים ובארמ' יהודית סמפירינון, ספירינון; בסור' ספילא, בחלוף ר"יש ללמ"ד; וביונית σάπφειρος. ומהאחרונה נתקבל ללשונות ארופה.]

אבן ספיר מעלפה (רסב"ג, מי זאת כמו שחר). ושכבת טל עלי ציצים כאלו עליהם גרגרי ספיר אסופים (רמב"ע, דיואן קסח, בודלי). מראה דמות אדם עלי ספיר אראה שפתיך עלי שניך (ר"י הלוי, מה לך צביה). אראה דמות אדם עלי ספיר בעת אראה שפתיך עלי שניך שמש בפניך וליל תפרשי על זהרו עבי קוצותיך (ר"י בן זבארה, שעשוע' יב, דודקון 134). יצרם כספירים מאירים ולא זכו בעיני שכינתו וזהר מגורותיו (ראב"ע, בשם אל אשר אמר). להייה מאורים ועיניה כפירים וטורי שניה ספירים ושני שדיה שני עפרים (ר"י חריזי, תחכמ' ו). ותשחרי לבנת ספיריו (בחינת עולם י). זפיזר הזמן ספיריו ולשמיו והגביר צריו וקמיו (ר' זכריה אלצהרי, מספ' המוסר, מטמוני מסתרים, קבץ על יד, מק"נ ע תרכג, 24). ראה פטדה מזורזפת בספירים מעולפת (גנזי שכע' ג, דודקון 239). — ב) *מין קְטָנִית: הפול והספיר[1]) הפורקדן והטופח וכו' אינם כלאים זה בזה (כלא' א א). — ובסהמ"א: והדוחן והאורז והשומשמין והפרגין והספיר וכיוצא בהן (רמב"ם, כלא' א ח). ובשר שורים גדולים ותישים גדולים והפול והעדשים והספיר ולחם שעורים ולחם מצות וכו' כל אלו מאכלים רעים הם (הוא, דעות ד ט).

***סְפִירָא**, שם כמו צפירא, צפירה,—שער של עזים: חוצלות של שעם ושל גמי ושל שק ושל ספירא[1]) מטמא טמא מת (סוכ' כ:).

***סַפִּירָה**, ש"נ,—כמו סַפִּיר: לבי לעלמה הדורה תעוף כצפורה תדמה לאבן יקרה שהם וספירה (ישראל, לבי לעלמה, פזמונ' תימ').

***סְפִירָה**, ש"נ, מ"ר ספירות, שה"פ מן א.סָפַר,—סְפִירָה של איזה דבר, כמו ימים: יום שמועה כיום קבורה לקרע ולאיבול ולספירת שבעה ולספירת שלשים (ירוש' פסח' ח ח). מה מצינו ברביעי שראוי לספירה וראוי לזיבה אף אני אביא העשירי שראוי לספירה וראוי לזיבה (נדה עג.). מרבה אני אחד עשר שראוי לספירת או כי תזוב ומוציא אני שנים עשר שאין ראוי לספירת או כי תזוב (שם).—ובפרט סְפִירַת הימים מהבאת העֹמֶר: יכול יקצור בלילה ויספור בלילה ויביא בלילה תלמוד לומר מיום הביאכם אין הבאה אלא ביום הא כיצד קצירה וספירה בלילה והבאה ביום (ספרא אמור פרק יב). ממחרת השבת ממהרת יום טוב יכול ממחרת שבת בראשית כשהוא אומר שבעה שבועות תספור לך ספירה שהיא תלויה בבית דין יצאה שבת בראשית שאין תלויה בבית דין שספירתה בכל אדם (ר' יהודה בן בתירא, שם). כשהוא אומר עד ממחרת השבת תספרו חמשים יום כל ספירתם לא יהיה אלא חמשים יום (ר' יוסי בר' יהודה, שם). הרי הוא אומר תספרו חמשים יום כל ספירות שאתה סופר לא יהו אלא חמשים יום (הוא, מנח' סה:).—ואמר הפיטן: אור יום הנף ספירה הכשרה כנוגהים לציון נדחה קרוא דרושה עלות גהים (אור, מעריב ליל ב פסח).—*וּסְפִירַת הָעֹמֶר: ברוך אתה וכו' אשר קדשנו במצותיו וציונו על ספירת העומר היום יום אחד (מחז' ויטרי, הלכ' פסח קד). התפלל ערבית ביום ולא רצה לברך על ספירת העומר עם האחרים כי היה דואג שמא יעשה ברכה לבטלה וספר עם האחרים ולא בירך והיינו תמיהים ספירה זו למה (שם). ועוד מה טעם אין אנו סופרים שתי ספירות מספק כמו שאנו עושים שני י"ט מספק וכללו של דבר אין לנו להחמיר בספירת העומר שאינו אלא לזכר בעלמא (ר' זרח' הלוי, המאור הקטן, אלפסי, פסח' כח.). —וּסְפִירָה בכלל, כמו מִנְיָן, ואמר הפיטן: ספירת החשבונות אף לפי כלתה וארכת בת עמי לא עלתה (רסב"י הבבלי, אהבה, יול' שבת ברא"ש'). קורא דורות וסופר ספירות ותולה מאורות לעיני כל חי (קובצי הפיוטי, מק"נ 41). ובפסוקי זמרה טעה טעיות רבות ואין להם ספירה (ר"י חריזי, תחכמ' כב). ועשה תבניותיו וספר ספירותיו ותלה כלי הנחשת באצבעותיו (שם). — וּסְפִירוֹת של הלבנה: מחזור הלבנה אותיות מודיעות בשש הראשונות ספירותיה ידועות (ר' בנימין, מחז' איטלי' א, סג:).— וחכמי הַסְּפִירוֹת, המומחים בחכמת המספר והתכונה: ובפירוש יהי מאורות הכנים דעות אחרות לדעת המדות הנזכרות על פי הכמי הספירות (ראב"ע, הקד' לפר' ברא"ש'). ואם ישאל שואל הלא אמרו חכמי הספירו' שככב צדק וכל הככבים חוץ מככב ונוגה גדולים מהלבנה (הוא, שם א טז).—שַׁעַר הַסְּפִירָה: כי האדם נכלל בשער העיון כי הוא עין האדם המעיין והיודע ובשער הספירה כי הוא נברא מחלקים מקובצים (רמב"ע, ערוגי' הבשם, ליון תר"ב, א"ר 117). — ב) במשמ'

---

1) [עי' לֶו, פפלנצ' עמ' 245.]

1) [עי' תוספת' (כלים ב"ב ב יא). ורש"י פרש כמו תספֹּרֶת, וז"ל: מה שמסתפר מצואר הסוס ומזנבו, ע"כ. ועי' ד"ס (הערה 7). ובפרוש ר"ח הגרסה תפירה.]

ספור: וזה ספור אלכסנדר אשר חברוהו חרטומי מצרים וחכמיה חכמים הם בחכמת הרקיע :בטבעי היצורי' וכו' וזה פתח הספירה (יוסיפון סה).—ג) בחכמת הקבלה, אחת מעשר סְפִירוֹת שבהן נברא העולם: עשר ספירות בלימה כ"ב אותיות ג' אמות וז' כפולות וי"ב פשוטות יסוד עשר ספירות (ספ' יצירה א ב). כף אחת וגומר כנגד עשרה מאמרות שנברא בהם העולם וכנגד עשר ספירות בלי מה (מד"ר במד' ד). ובגין דא אבן שלימה וצדק יהיה לך איהי מדה בין כל ספירה וספירה דכל ספירה וכו' (זוהר בראש' כד:). ואם אמר לנו אומר מפני אמרו י' ספירות והט' הם סוף המספר אצל חכמי הודו (אבו סהל בן תמים, פירוש ספ' יצירה כד). אלו י' ספירות בלימה שם כח ית' שהוא המתפשט בכל המחזיק והמנענע (שם מו). שמלת בראשית תרמז כי בעשר ספירות נברא העולם ורמז לספירה הנקראת חכמה (רמב"ן, פי' התורה, בראש' א א). הנה באומרם אברה שבת לשון נקבה יורה שירמוז על מדה שהיא מושפעת ולא משפעת והוא השכל העשירי וקראוהו שבת לפי שחכמי הקבלה ייחסו כל יום מימי בראשית אל עלול אחד מן הז' שכלים האחרונים ויקראו העלולים ספירות (ר"י אלבו, העקרי' ב יא). חכמי הרזים קראו שמותם ספירות כמו מרגליות מגזרת לבנת הספיר (רס"ע, ספ' האמונות ה טו). אבל יש מקים עיון כי השכלים הנבדלים הם נבראים כי הם המלאכים והספירות אינן נבראות אבל נגלות (רשב"ץ דוראן, מגן אבות ב, טו.). הסבה הראשונה היא המושלת ונותנת חיים והיא היא מקור הכל וממנו יקבלו הספירות הכח לפעול פעולותיהם (ר"י מציקא, מנחי קנא' 24). כי מלת ראשית רומזת להכמה העליונה הנקראת חכמת אלהים ונקראת בספר הזוהר נקודה חדה סתימא עילאה היא הספירה השנייה הנאצלת מן הספירה הראשונה (הרקנטי, בראש' א.). וכשעלה הרצון מלפניו במחשבתו הקדומה הנצחית להמציא · פעליו המשיך תוצאות התעלומ' והאמונה בהשואת האחדות שאין אנו יכולין לעמוד על עקרן ונאצלו הספירות הקשורים בו כשלהבת הקשורה בגהלת (שם ג:). וכוונת' היא כבר ידעת כי הספירה הראשונה נקראת האויר הקדמון ומלת אויר ר"ל אור יו"ד (שם ג::). כי כל ספירה וספירה מעשר ספירות יש לה תיקון וחבור עם הספִירה הסמוכה לה עד שיתחברו כלן ועושות צורה אחת (שם כג:). וכן אמר ר' נחוניה בן הקנה ע"ה אהדרך בספירה הראשונה שהיא כתר עליון (שם כג::). והוא מה שאמר בזוהר על עתיקא קדישא כי כאשר לא יאיר אורו בספירות ובפרצופים חשך הדין והגבורה יכסם (ר"א אירירי, שעה"ש ה יב, מד:). כל המקובלים הסכימו לקרוא אל הספירות מלבושי א"ס ב"ה (שם ז ע, סה.). והשיב דע שהספי' הם כלי האומן שפועל בכליו פעולתו להבדיל כמה פעמים והספי' הם שוים לכל דבר ותמורתו ולקרב הדבר אל השכל דמו החכמים אותם אל רצון הנפש אשר הוא שוה לכל החפצים ולכל המחשבות המתפשטות ממנו אף על פי שהם רבים אין עיקרם אלא א' (עסיס רמונים ד א). ולהיות הספירות כח שוה לכל הדברים והפוכים לפי' יקראו ספירות מלשון אבן ספיר המקבל הגוונ' (ואין לו גוון מיוחד ואם יש לכל אחד גוון ידוע כנודע מ"מ בבחינה זו אין להם גוון מיוחד בספי') וי"א שיקראו ספירות מלשון השמים מספרים כבוד אל שהם המגלו' המחשבות הנעלמות והצורות הנבדלות והעמוקות וי"א שיקראו ספירות מלשון ספור מפני שהספור והדבור בהן מותר מה שאין כן בא"ס וי"א שיקראו ספירות מלשון מספר לומר שנכנסו תחת המספר והגבול ואע"פ שהם בלתי בעלי גבול בערך המאציל ידמו שהם בגבול וי"א שיקראו ספי' מלשון עיר סמוך לספר שענינו גבול לומר שהן מביאין בגבול מה שאין לו גבול והכל בערך המאציל כנזכר לעיל (שם ה ב). כתב רב האי גאון בתשובה לרב פלטוי שלש עשרה מדות האמורות בתורה הן ענפי תולדות יוצאות מעשר מעלות נקראו ספירות אלו כנגד אלו עם שלש גנוזות ראשי ראשים (שם, פלח הרמון יא א). ונאמר שהספירה היא כאשר נכלול ונזכור בקצור מה שבארנו וראוי שנספרם על צד מחודש לא שנשנה הד' בעצמ' (ר' יהודה מסיר ליאון, כופי לופ' ב יא). וספירה מלשון מספר בעבור היות שורש כל נגדר בגדר עשר (ר' מאיר ן גבאי, עבודת הקדש, הייחוד ג). בסוד יחוד עשר ספירות שנתחייבו ליחד את כלן ולחבר הכל כאחד אם ממטה למעלה אם ממעלה למטה (שם ד). ולדעתו הספירות הם השכלים הנפרדים שהם דבר אחד זולת האל ית' (שם ז). כי הנבראים יש להם סדר על סדר הם מתקיימים ועל סדר הם מתחדשים ועל סדר מתבטלים והסדר הזה שבו הם מתקיימים ומתבטלים הוא הנקרא

ספירה שהם כח לכל מצוי הנגדר בגדר מספר (שם ח). וכל המקיים ג' סעודות בשבת כאילו מיחד עשר הספירות ביחוד שלם (ר"י ג'יקאטיליה, שערי אורה יח:). ולפי סוד זה תמצא כי טו"ב הוא שרש תחתון של זא"ו שהוא קו האמצעי והוא שלישי כיצד ו' היא סוד שש ספירות שלש למעלה ושלש למטה וכו' ולפיכך תמצא ענין טוב שהוא שוכן על גבי אדנ"י שהיא הספירה האחרונה מעשרת הספירות (שם כא). כי אלה חשבו שהספירות הם השכלים הנבדלים והוא טעות מבואר בחק הקבלה (ר"י אברבנאל, מפעלי אלהים ג ד). היות הספירות כלן ראשים לנבראים הנה ספירת החכמה היא ראשית אותם הראשים (שם). אמנם כפי דרך חכמי הקבלה אפשר לומר שהלבוש אשר יחסו הקדושי' האלה להש"י הם הספירות העליונות הנאצלות מאתו (שם י). צאל"ד שסדר עמידת הספירות של אריך אינם כמו הפרצופים האחרים כי בכל הפרצופים יצאו חכמה ובינה שלהם בשוה זו בצד זו בסדר המתקלא (ר"כ בר"י אלחנן, עמק המלך יג ו, סט:). התקוששו וקושו זהם פתנים חרשים מקוששים קש ותבן אלה בחכמת הספירות ואלה בקליפות ובנזק צרורות וכלו ימיהם בעצה נבערה כל היום רק רע בעסקם בספר גנת אגוז ושערי צדק ואורה (יש"ר מקנדיאה, אחוז, מלא חפניי לגינגר א). מהות הספירות ואיכותן הוא מציאות רוחני ונעלם לא יושג מהותם כאשר לא יושג מהות מאצילם (רמח"ל, פתחי חכמה ג, א.). אבל הענין בקיצור כי הספירות הם הם הארות מאירות מן הא"ס ב"ה (שם כ.). שמעתי שאתם אומרים שהספירות ישתלשלו מדריגה אחר מדריגה עד שנתהוה עולם הגשמות הזה (הוא, חוקר ומקבל 4). והשמות ששמו המקובלים לאלה הכ' בחינות שזכרנו הם אין סוף המורה על הרצון שהוא ביכלתו והוא בלתי סוף ותכלית בכל ספירותיו (שם 9). דע שכל מי שרוצה להבין עניני הספירות צריך ליקח לו לעינים עניני הנשמה של אדם (שם 10). א"כ כללות דבריך הספירות הם כוחות הרצון העליון המוגבל' ועל פיה' כל הפעול' אך בבקש' ממך להשלים דבריך על ענין בי"ע (שם 11). וכל גלוי נכלל מעשרה מדריגות והן הן העשר ספירות דבריאה יצירה ועשיה (שם 13). ודע שכל עניני ההנהגה והסדר הן כל ענין הספירו' נכללים בכל תנאיהם ועניניהם בעשר ספירות ובחמשה פרצופים (שם 16). וכמו שנכללו כל עניני הכוחות של הרצון בעשר ספירות כן נכללו גם כן כל עניני הנפרדים בעשר ספירות וכל שאר חלקיהם (שם 17). עד מכאן ראיה שמי שלא יבין במנין הספירות לא יקרא מפני זה כופר (יהודה אריה די מודינא, ארי נוהם א). האדם מוכרח להאמין בספירות כדי שיצדק בעיקרי אמונה ובפנותיה שאי אפשר להעמיד פנות התורה אלא בהם (שם). וברור הוא ההדמות בין הספירות לאידיען ששם אפלטון והגלגול שהיה מסתייע שהיה דעת פיטאגארס (שם טו). וזה גילה (הא"ס) ע"י הספירות שהם עצם כבודו ומדותיו אשר בהם פעל ועשה (של"ה, בית ישראל כ:). וקראו ספירות על שם הזכות והבהירות מלשון לבנת הספיר וכמו שהדבר הספיריי יתראו בו הצורות כך הספירות הם דפוס וצורת כל הנמצאים וכו' והחכם ר' עזריאל אמר כי הספירות הם כח שוה לכל דבר ותמורתו (שם).—ואמר המשורר: לעצת אמון נכסף כסוף טכס בה כסאו וצבא מרומו להקת עשר ספירות יזם לחשוף לאותות ולמועדים ולימים (רשב"ג, מלכותך מלכות, או"כ ג 78). הוא ראש לכל ראש והוא רם על רמים כה כבוד מלכותו מאז ישכון הכי עשר ספירות הם אחוזים במצור בכן מושלה בכל ותיכון המשכיל בהם ידע ויצור היא רוח אלהים חי העולמים (שם). ונגזר עלי כפות ספירות והם תשעה ובהם שבע עשרה אלפים מדינותיו (ראב"ע, בשם אל אשר אמר). נתיבות שתים גם שלשים פלאותיו בחכמה ביה חקק למבין עלומותיו לספר ולספר ולספור ואותיות שתים ועשרים הם ועשר ספירותיו (שם).

***ספירות**, ש"נ,—א) שה"פ מן א.ספר,—כמו ב) ספירה, ספור: מי כתיב בספר ספר כתיב לספירות דברים בעלמא הוא דאתא (עירוב' טו:).

°**ספירות**, ש"נ, — טבע הספיר, סגלת גשם דק וזך המשמש אמצעי לקרני האור לעבור בו -Durch sichtigkeit; transparence(y): אמנם אני איני אומר מעט אבל מתחלף מאד מאד שאני לא אלמד הראיה מן הספירות אבל מן התנועות ויתבאר לי שאלו ג' חמרים ושלשה צורות גשמים נחים לעולם מעצמם והם גרמי הכוכבים (ר"ש א"ת, מו"נ ג יט). ומי שמוחו רך ופטוט וספירי יורה על טוב ההבנה והלמוד כי מפני זכותו וספירותו נכנס הרות הנפשי בכל חלקיו ומתפשט בכל המוח (אבי הרלב"ג, שעה"ש ט, ד"ה ומוח). יכלי לקיחת השתן הוא הגשם הספיריי נקי העצם

כזכוכית הזך והשוהם הוא קרישטאלי׳ וכו׳ ערוב החלקים זרי המראה חשוכים וכו׳ מונעים הספירות (קאנון א ב ג ב א).

***ספִּירִי**, סְפִּירִיִּי, ת״ז, נקי סְפִּירִית, סְפִּירִיִּית, **ת״ר סְפִּירִים**, סְפִּירִיִּים, סְפִּירִיּוֹת,—**א) של סַפִּיר, המאיר כספיר, זך, שאפשר לקרני האור לעבור בו,** durchsichtig; transparent: ועניין נראין שיהיה זאת המחיצה אשר על הטומאה ספיריים כמו הזכוכית והשוהם (פי׳ מסכ׳ להרמב״ם, אהל׳ ו ה). וכבר זכר אבונצ״ר בתוספותיו על ספר השמע דבר ז״ל אמר בין הגלגל והכוכבים הפרש כי הגלגל ספירי והכוכבים אינם ספירים והסבה בזה כי בין שני החמרים ושתי הצורות הפרש אבל מעט (ר״ש א״ת, מו״כ ב יט). ואמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח אמנם נקרא האש היסודי בזה השם להיותה בלתי מאירה אבל ספיריית שאילו היתה האש היסודית מאירה היינו רואים האויר כולו בלילה מתלהב אש (שם ל). רמז לגלגל התשיעי שהוא פשוט זך ספירי מאין כוכב בו (ר״י בר׳ אנטולי, מלמד התלמידי׳ כג:). כי האור ישיב המראים נראים בפועל אחר שהיו נראים בכח במקרה וזה יהיה בשיכין האמצעי הספיריי אל שיהיו בו המראים בפועל באופן מה ואז יוכל להגיע חוש הראות אל שיקבל המראים (רלב״ג, מלח׳ השם א, ו.). כראי מוצק כמראה הנתך והוא כמראה של זכוכית שהיא ספיריית והנה אמר על השחקים שהם הזקים ושהם גם כן ספיריים בראי מוצק (הוא, פי׳ איוב לז יח). כוכבים שהם מאירים ואינם ספיריים ונחים עם הגלגלים שהם ספיריים ואינם מאירים (ר׳ חסדאי קרשקש, אור ה׳, ג א ב). ואמנם באה האש היסודית בזה השם להיותה בלתי מאירה אבל ספירית (עמנואל מרומא, פי׳ התורה, Merx, Archiv 374). ודע אדוני המלך שאלו הצורת והתמונות והתארי׳ והתכונו׳ אשר תרא׳ בעולם הגשמים ונגלה הגופים הם כצלמים ודוגמות ודמיונות לאותן הצורות שימצאו בעולם הרוחני שאותן מאיריות ספיריות ואלו חשובין ארציות והתיחסו׳ אלו אל אותן כהתיחסות הציורי׳ והפתוחי׳ אשר על הלוחות (ר׳ קלונימוס, ב״ח ג א, ל:). יש מהם (מהגופים) נעדרי המראה במוחלט והם הדברים הספיריים כמו השהם והזכוכית הזך והמי׳ והאויר והגלגלים שכל אלה הם ספיריים נעדרי המראה ולזה יקבלו כל המראים ויש מהם בעלי גוונים ומהם הוא מתפעל חוש הראות ומקבל אותה הלחות הספיריי באמצעות הגשמים הספיריים שהם האויר והמים וכו׳ (רשב״ץ דוראן, מגן אבות ג כב.). שחקים הם השמים ועם היותם חזקים הם ספיריים שהאור נראה מתוכם כמו המראה המותכת מזכוכית או מנחשת שניצוץ הראות עובר בה (הוא, אוהב משפט ומשפט צדק, באורים על איוב, ד״ה תרקיע, קעז.). ויש מהקדמונים שאמרו שאין שם מיסוד האש אבל על כל מה שיש מן הארץ עד הגלגל הוא אויר וחלקיו מתחלפים באיכיות וכו׳ לא שיתחלפו בצורה וכלם הם ספיריים לא מאירים ולא חשוכים (ר״י אברבנאל, פי׳ בראש׳ א, שאלה ד). וכשיתפשטו לרדת בעולם אז יקבלו כעין גוף דק ספיריי לפי שעה אשר בו יתלבשו ויראו אותם זכי הנפשות (ר״י מפיסא, מנח׳ קנאות 34). השני הוא כמו המאור אשר הוא שלמות הגוף הספיריי והוא חלק מהנפש הדברית אשר ממנו יקבל השכל אפשרי והמושכלו׳ יפעלו בו וזה השכל הוא מדרגת שלמות לשכל אנושי כמו שהמאור הוא מדרגת שלמות לגוף ספיריי וזה רצה ן׳ רשד באמרו וכו׳ וראוי שתדע שהתיחסות זה השכל הפועל אל השכל אפשרי הוא כהתיחסות המאור אל הגשם ספיריי (שם 65). כשהככבי׳ הם מאירי׳ ואינם ספיריי׳ ונחי׳ והגלגלי׳ הם ספיריי׳ ואינם מאירי׳ ומתנועעי׳ והם מחמר א׳ (שם 95). כי אמנם השכילו מביני מדע הנתוח והרפואה כי עין רואה לא בכללה הרך על ידי החלק הספיריי ממנה שמה משכן חוש הראות והוא לבדו סבה עצמית בכל האבר ההוא לפעולת הראיה (ר״י מוסקטו, נפוצות יהודה יח). כן הספירות הנאצלות להיותם קרובות ובלי אמצעות לא״ס ב״ה תקבלנה אורו יותר בקירוב וביתר השאת משאר העלולים זולתן חובקות אותו בעצמותם כאשר יעשה האויר או גשם זולתו ספיריי אל האור השמימיי (ר״א אירירי, שעה״ש ז ט, סה.). עומד (האור) בלי שיתנועע בספיריי והבהיריי ומצייר בלי שיתפעל על העב והקדור הוא חמסובב המראה המורגש ושהגוונים והעינים בפועל יהיו נראים ורואים וכו׳ (שם ז י, סו.). כי צורת הירח כדורי מקשה ויצירתה אינו ספירי כגוף השמים אלא שחור ומעובה ומזומן והזהיר ולקבץ את האו׳ מן השמש (ר״מ אלדבי, ש״א ב, כט:.). ואף על פי שאין בה כח הראות כלל אלא שהוא גוף ספירי כל שכן גוף העין שהוא זך ובהיר וספירי ויש בו כח הראות שיוכל לקבל צורה גדולה ונראה (שם ד, מח:). ונקרא׳ חשך להיותה בלתי מאירי

אבל ספירית שאם היתה מאירה אז היתה מאירה לנו האויר בלילה מלהב האש (שם ג, יט:.). ולפי שבלי זה של בינה הוא מעולה ובהיר מצבע ספיריי ובהיר קרו' מאוד לצבע החכמה (ר"כ בר"י אלמנן, עה"מ, שער עולם התוהו יא, יו:). ואח"כ נתן אותם באוצ"ר אה"ד הוא היכל אל אלהי ישראל שנקרא שמו גוף בג"ע העליון דבריאה כי שם יש להם גוף ספיריי המאיר מאור זוהר הקרח הנורא (שם עג, מח:.). דע כי הספר הכולל שכל מעשיו של אדם נכתבים בו מיד בשעת מעשה הוא האויר הספיריי הוא המקיף ובו יוחקו כל פרטי תנועת האדם (רמ"ע מפאנו, אמר' טהור', חקור דין ג יג).— ב) מצבע הַסַּפִּיר: גופו ממעל ירקרק חרוץ נוצץ לעין האודם ושחרחר כנפיו דב שחרחר ספירי (פיאלעט ברוין) וכו' (שייכהאק, תולדי החיים קכז). ויקבל תמונה ספירית (ליכדא, ראשית למודים ב' ג 24).— ג) ש"נ, בחכמת הרפואה כנוי לעדשת העין, lens crystallina[1]): ואלו הם השלש ליחות הזכוכית והספירית וריר החלמות ומהספירית הוא בא הראות ונקראת ספירית לפי שהא מאירה כספיר (ר"מ אלדבי, ש"א ד, מה::).

*סַפִּירִיּוּת, ש"נ,— כמו סַפִּירוּת: ואע"פ שהיה חוטן כפול ששה מכל מקום מתוך צהיבותו וספיריותו היה נראה מתחתיו כיין צלול הנראה מתוך כלי זכוכית אע"פ שהכלי עבה (המאירי, יומ' ג לה:). כי כל מה שיתרחק מהארץ ויתקרב אל הגלגל יוסיף בהירות וספיריות (ר"י אברבנאל, פי' בראשי' א, שאל' ד). ואם היות שאבונצ"ר לא שער ביניהם חלוף כ"א מעט מפני שלמדו מהספיריות הנה הרב עשה אותו חלוף עצום מפאת התנועה (הוא, פי' מו"נ ב יט). ואמנם השתן הלבן הנה יובן ממנו שני ענינים אחד מהם שיהיה רקיק ספיריי כי האנשים יקראו הספיריי לבן כמו שיקרא הזכוכית הזכה והשוהם הזך הלבן והשני לבן באמת אשר מראהו מראה מפזר לראות כמו החלב והנייר וזה איננו ספיריי שיעבור בו הראות כי הספיריות באמת הוא העדר המראים כלם (קאנון א ב ג ב ב). אעפ"י שהגרמים שמימיים יסכימו בגדרם שהוא החמר המשותף להם הנה יתחלפו בעקרים שהם התנועות והספיריות (ר"י מפיסא, מנחי קנאי 96). והדבר ידוע מהגשמים הזכי' שבהקפל חלקיהם ובהתקבצ' זה אל יתעבו וימעי' ספיריותם כדברי הרמב"ם בפ"ד מיסודי

1) תרגי ד"ר מזיא.

התורה (רמ"ע מפאנו, אמרי טהור', אם כל חי א כד). בניצוץ אור השמש היורד ומכה על גופים שונים מתחלפי' הספיריות (ר"י מוסקאטו, נפוצות יהודה יב). ואור ספיריותו לא ישבות מתפקידו ופעולתו (פלא הרמון ד א, ב::). ושם נקרא איתי"ר לדקותו וספיריותו (יש"ר מקנדיה, האלים, כתב משה מין). כי יש הסלעים ויש אבני השיש ויש הספיריות והם האבנים הטובות (רמח"ל, פתחי חכמה).

*סָפִית[1]), ש"נ, מ"ר סְפִיּוֹת,—כמו שפה, מסגרת סביב לפיו של כלי כעין כרכב, Rand; bord; rim: כלי חרס שיש לו שלש ספיות[2]) הפנימית עודפת הכל טהור (כלים ד ד). פורנה אם יש לה לזבז טמאה ר' יהודה אומ' אם יש לה אסטגיות רבן גמליאל אומ' אם יש לה ספיות[3]) (שם ה ט). ר' מאיר אומר משם רבן גמליאל אם יש לה הליזבז (לכירה) טמאה ר' יהודה אומר משום רבן גמליאל אם יש לה סטאנאות ר' יוסי אומר משם רבן גמליאל אם יש לה ספיות[4]) וכולן שם אחד הן (תוספת' כלים ב"ק ו יז). הן רפפות הן רעלות הן אסטיות הן ספיות הן כוסות הן גומות (ירוש' ע"ז ב י).

*סְפִיתָה, ספיתא, ש"נ,—סה"פ מן סָפַת: וכיון דאכילה ע"י קציצה ליתא בשתים אלא באחת לא קבע בהם ספיתא[5]) משום הכי קתני הופת במלח ואוכל (רש"י, ב"מ, פט:). ולא יאכל ענבים וכו' עד שירצה א"א דוקא אחת בספיתת מלח עראי אבל לא מליחה גמורה (ראב"ד, השגה על הרמב"ם, שכירות יב י).

סֵפֶל[6]), ש"ז, — כלי מה להחזקת מים, חָלָב וכדומ' Schale, Becken; bassin, écuelle; bowl, basin: מים

1) [נקוד זה יוצא מנקוד הרבים שבכ"י סְפִיּוֹת. וא"כ תהיה הצורה הקטנה מן ספה-שפה. אולם אפשר שהנקוד של מ"ר הוא סְפִיּוֹת—ספאות, וא"כ היחיד הוא סְפָה—שפה, עי' סגל (Gram. Mishn. Heb. 28, 290).]

2) [כך במדב"ם, ובערוך ערך ספ ספאיות. וברוב הדפו' שפיות.]—3) [כך במדב"ם, וכך בכ"י פרמה ושם מנקד סְפִיּוֹת. וכן גם בר"ש. ובס"א שפיות.]

4) [כך בכ"י א"פ, ובדפו' שפיות.]

5) [לקוח מלשון הארמ' שבגמרא שם.]

6) [כך בארמ'. ובאשור' סַפְּלֻ (Del., Handw. 508). ובערב' שִׁפֶּל a) אולי שאול מהארמ', עי' פרינקל (Aram. Lehnw. 67).]

a) سفل

שאל חלב נתנה בְּסֵפֶל אדירים הקריבה חמאה (שפטי' ה כה). ויזר את הגזה וימץ טל מן הגזה מלא הַסֵּפֶל מים (שם ו לח). — ובתו"מ: במוצאי יום טוב הראשון של חג היו יורדין לעזרת נשים ומתקנין שם תקון גדול ומנורות של זהב היו שם וכו' וארבעה ילדים מפרחי כהנה ובידיהם כדים של שמן של מאה ועשרים לוג שהן מטילין לכל ספל וספל (סכה ה ב). ממלא אדם כוס מים ונותנו על הספל (תוספת' שבת ג [ד] ח). לא סוף דבר צלוחית אלא אפילו ספל (ר' אבהו משום ר' יוחנן, ירוש' ערלה' ב ח). אמ' להן ר' שמע' אין אתם מודים לי במוציא את הספל מבית הפנימי לחיצון שהוא טהור א' לו מפני שהוא כטרוף (ירוש' כלאי' ג, גנזי' 290). סבר רב יוסף למימר ספל הרי הוא כאמבטי (שבת מג.). א"ר אבא ביושבת על שפת הספל ומונקת בתוך הספל וכו' איש ואישה שעשו צרכיהן לתוך הספל ונמצא דם על המים ר"מ ור' יוסי מטהרין (נדה כט.). יקא שהקיא ד"ת כספל הזה שהוא מתמלא בין שעתו ומתפנה בין שעתו (ר' שמואל בר נחמן, מד"ר במד' י). — סֵפֶל של זהב: הוציאה לו ספל של זהב וטבל בו ידיו ורגליו (מנחו' פה:). — סֵפֶל של מים: פוקקין את החלון בגלופקרין או בעמיר ונותן לפניה ספל של מים וקושרין לה תרנגולת שתהא לה לצות ולא מדרכי האמורי (תוספת' שבת ו [ז] ד). התלתן משתצמח כיני מתניתא כדי שתזרע ותצמח כיצד הוא בודק רבי שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן נוטל מלא קומצו ונותן לתוך הספל של מים אם שקע רובה חייבת (ירוש' מעשרו' א ג). נותן אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים בין המין לתוך צונן ובין צונן לתוך חמין (ר' חייא. שבת מג.). מעשה באחד שהיה כותב בצידן באו והודיעו את ר' ישמעאל והלך ר' ישמעאל לבודקו כשהיה עולה בסולם הרגיש בו נטל טומוס של ברכות ושקען בספל של מים ובלשון הזה אמר לו ר' ישמעאל גדול עונש האחרון מן הראשון (שם קטו:). למה ולד דומה במעי אמו לאגוז מונח בספל של מים אדם נותן אצבעו עליו שוקע לכאן ולכאן (נדה לא.). — סֵפֶל של שמן: קושרין את הטיבור ור' יוסי אומר אף חותכין וטומנין את השיליא כדי שלא ייצן הולד כגון בסופלי[1] של שמן ובכשות ובקופה של תבן (תוספת' שבת טו ג). — ומ"ר סְפָלִים, סְפָלִין: הטיגנין והקוקמסין והספלין והסדינין והמטבע הרי אילו מותרין (שם ע"ז ה ח). המתנדב יין כדברי ר' טרפון נותנין לספלים שמן כדברי ר' טרפון קרוב על גבי האישים (שם מנח' יג י). המביא ארונות ותנורין וספלין וכלי חרש מחוצה לארץ לארץ עד שלא הוסקו טמאין (שם אהיל' יז ז). אשה ריח ניחח לה' על גבי ספלים אתה אומר על גבי ספלים או אינו אלא על גבי האשים אם אמרת כן נמצאת מכבה את המנורה (ספרי במד' קז). — סְפָלִים של כסף: ניסוך המים (שבעה) כיצד צלוחית של זהב מחוקת של ג' לוגים היה ממלא מן השילות הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו עלה בכבש ופנה לשמאלו שני ספלים של כסף היו שם וכו' (סוכ' ד ט). — סְפָלִים של שמן: בנות מלכים טומנין (את השליא) בספלים של שמן בנות עשירים בספוגים של צמר (רש"ג, שבת קכט:). — בֵּית הַסְּפָלִים, מקום בבית המרחץ שמחזיקים בו סְפָלִים: המוכר את המרחץ מכר את בית הנסרין וכו' ואת בית הספלין וכו' אבל לא את נסרין עצמן ולא יקמין עצמן ולא ספלים[1] עצמן ולא וילאות עצמן (ב"ב סז:). — ובספה"א: שמואל לקח ספל של כסף בכלל של נחושת מגוי אחד בארבעה כספים והבליע לו זוז (תלמידי ר' יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 67). ומעשה בקטן אחד ששתה הלב בספל אחד ונשתייר ציחצוחי חלב בו בספל (סדור רס"ג קכו). המביא תנורים וספלין וכלי חרש מחו"ל עד שלא הוסקו טמאים משום ארץ העכו"ם (רמב"ם, טומאת מת יא ד). כיצד הוא בודק ר' שמואל בשם ר' יונתן נותן מלא קומצו לתוך ספל מים שקע רובו חייבת ואם לאו פטורה (ריטב"א, פי' מסכ' ר"ה א, טז.) והקאווע ישתו בלי הלב וצוקר בספלים קטנים אבל כמעט בכל שעה (ר"ש צלוק, שבי"ע ב, מלכים). אני כמעט לא נשאר בו כח ועצמה לאחוז באצבעותי ספל הקאפפע אשר הקריבו לי (גוטלובר, ממלכים של פרינקל 3). ועבד שני לבוש כאדוניו רק רגליו יחפות הביא אחר זה בספל בדולח יפה מרקחת ומים שנצטננו בקרח (שם 94). — ואמר הפיטן:

[1] [בדפו' ספל.]

[1] [נ"א ספסלים. ועי' ברשב"ם וז"ל: ואית דגרסי ספסלין שיושבין עליהן בבית המרחץ וראשון עקר, דהא במתניתין נמי ספלים גרסינן, ע"כ; וכן הר"ן לרי"ף. אולם באמת גם במשנה (שם ד ו) גרסת מדב"ם והירוש' וכמה דפוס' היא ספסלים. ועי' ד"ס (הערה י) וכן בפרוש הרמב"ם למשנה: וספסלים כסאות. ובלבול זה בין ספל לספסל יש גם בתוספת' (ע"ז ו ג, צוק"מ, כלים ב"מ ד א, ח ג), ועי' ספסל.]

מובאים אחריך לרגליך רחוץ רגלם בספליך מורשיך מבוי לסגליך ברזל ונחשת מנעליך (יוצ׳ שמח״ת, מחז׳ איטלי׳ ב, קפט.). נוהלים לכסותו משובצים ויקדש בתפוגת צנה נוהג טלה התמיד שחטו וקבל דם אלי ספלים תמך וזרק והקטיר והטיב ברנה (Elbogen, Stud. 124).—°מ״ר סְפַלְאוֹת: ויקמים הם ספלאות של עץ שמשתמשין בהן בבית המרחץ ונותנין בהן מים לפני כל אחד ואחד (ר״י אבן מיגש, הובא במ״מ לרמב״ם, הלכ׳ מכירה כה ע).

ספן[1], ממנו א.סָפַן, סְפִינָה, סִפּוּן, °סֶפֶן, °סַפָּנוּת.

א.**סָפַן**, פ״י, סָפוּן, יִסְפֹּן — א) כמו שָׂפַן, צָפַן ואָצַר, verbergen, aufbewahren; cacher, préserver; to hide: וירא ראשית לו כי שם חלקת מחקק סָפוּן[2] ויתא ראשי עם (דבר׳ לג כא).— ובמשמ׳ טָמוּן: העת לכם אתם לשבת בבתיכם סְפוּנִים[3] והבית הזה חרב (חגי א ד).—ובסהמ״א: דברי הכמה הן שיש ספוניהם טעמים גדולים גבוהים מכל הרי הררים (תשו׳ גאו׳ ליק כט). לא יועם רקיע אשר שמש שכונו לא יחרב ים אשר מרגלית ספונו (קטע מזמן הגא׳, סעדיאנה שכטר 73). כי המתן במקום הראוי לו מטמון ספון אינו אובד עם אריכות הזמן אך הוא עומד כל הימים (תק׳ מדה״כ לרסב״ג מד). ואתם יושבים בבתיכם ספונים לובשי

[1] [כך בארמ׳ ובכנענ׳ מספנתה, הספון שלה (לידזב׳ 330). ובאשור׳ סַפַאנֻ, שַׁפַאנֻ, כַּפָּה, וגם נִצַּח והתגבר; והשם סַפְּנֻ, סֵתֶר, אפלה, עֹמֶק (Del., Handw. 508) ובכושית סַבִּין, נִצַּח והתגבר, ועי׳ שָׂפַן, הערה.]

[2] [תאר ל־מחקק ולא ל־חלקת, ולפיכך בא בלשון זכר. התרגומים הארמיים פרשו שהכונה לקברו של משה. וכן בילק׳ (תתקסב), וז״ל: זו קבורתו של משה שנתנה בחלקו של גד, ע״כ. וכן פרש רש״י ורוב המפרשים שלנו. וכן בפשיט׳ טמירא, והירונ׳ quod in parte sua doctor esset repositus. וראב״ע פרש כמו משמ׳ ב), וז״ל: והטעם כי ראה ארמונים ספוני׳ שהיו בהלק גדולי האמורי, ע״כ. וכן רד״ק בשרשיו, וז״ל: פירושו מקורה, כלומ׳ שהיה הלקם של בני גד חלקת מחוקק ומשל שהיה הכל בנוי ומקורה כהוגן, רמז בו לערים שכבשום מעבר לירדן, ע״כ. והשבע׳ תרגמו συνηγμένων, נאספים. וע״פ זה מציעים כמה מן החדשים לחבר ספון עם ויתא הבא ולסרס ולקרא ויתאספון.]

[3] [י״ת בבתיא די מטללין בכיורי ארזיא, ע״כ. וכן פרשו המפרשים, ועי׳ גם ראב״ע (דבר׳ לג כא), וא״כ ספונים הוא תאר ל־בתיכם, כמו הספונים, והוא שייך למשמ׳ ב).]

שני עם עדנים (רד״ק, אגר׳ הרמב״ם, כ.).—אותה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה שנאמר ולא ידע איש את קבורתו (רש״י, דבר׳ לג כא).—ואמר הפיטן: ספנת בתוך עשרת הדברות שש מאות ושלש עשרה מצות חוק מועדיך (רקע״ג, אזהר׳, קבץ מעשי ידי גאוי קדמי׳ ב, 53). קרות בתינו ארזים טרח עול סובלת ולא נכזבה תוחלת טמון וספון מנצלת (אהוביך, יוצ׳ שבת חוהמ״פ). נהפך לבו בלו אבו חזור ספוני גנזיו פנה לחילותיו לבזור עבור בכל אותו לעזור (אימת נוראותיך, יוצ׳ אחרי פסח). מרום יראה לו השה והוא ישיב נפש אם עקרת שמחה להשיב סוקר ספונות בני שועיך יקשיב ישלך עורך מקדש (אז בהר, סליח׳ ער״ה). והספינה בנבכי המים ספונה ולשון הים יכחש בה והיא אתו גנובה (ר״י חריזי, תחכמ׳ לח).—ב) סָפַן קיר בקרשים וכדומ׳, יצפה אותו: וְסָפֻן בארז ממעל על הצלעות על העמודים (מ״א ז ג). ואולם הכסא אשר ישפט שם אלם המשפט עשה וְסָפוּן בארז מהקרקע עד הקרקע (שם ז). ויבן את הבית ויכלהו וַיִּסְפֹּן את הבית גבים ושדרת בארזים (שם ו ט). האמר אבנה לי בית מדות ועליות מרוחים וכו׳ וְסָפוּן[1] בארז ומשוח בששר (ירמי׳ כב יד).—ואמר המשורר: ונמיר היכלי עונג ובתים ספונים בארונים בתפירה וחלף צפרים לנו עשוים אזי נהיה לתולעת לברה (עמנו׳ מחברי׳ ח).—ובשתי המשמ׳ יחד: אליכם אקראה ישבי דבירים מרוחים ובארזים ספונים ומהר תצאו מהיכלי עז ותהיו תוך שאול יחד ספונים (ר״י חריזי, הענק רט, ספי היובל להרכבי).

ב *סָפַן[2], פ״י,—כִּבֵּד, הוקיר והחשיב ehren, achten; honorer, respecter; to honour, respect: הידירה שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה יוציא ויתן כתובה שלמחר תהא מוטלת ואין כל בריא סופנה[3] (תוספת׳ כתוב׳ ז ה). מן השמים נלחמו וגו׳ עם סיסרא לא זז[4] משם ולא ספנוהו מפני שהוא גולייר (שם

[1] [החדשים מנקדים וְסָפֻן, מקור, כמו וּמָשֹׁחַ הבא.]—[2] [רק בעבר׳ ובארמ׳ היהודית. ואפשר שהוא הרחבה מן א.ספן משמ׳ א), כי דבר שטומנים ומשמרים כמו אוצר הוא גם יקר וחשוב.]

[3] [בבבלי (כתוב׳ עב.) נאמר למחר היא מתה ואין כל בריה סופדה ואיכא דאמרי אין כל בריה סופנה, ע״כ. ופרש רש״י סופנה קוברה, וזה מן א.ספן, אולם בתוספ׳ (מו״ק כח. ד״ה ספון) פרשו מלשון חשיבות.]

[4] [בדפוס זזו, וכן במד״ר (במד׳ ט).]

סוטי' ג יד). בשמעו את תלונותיכם (ונחנו מה כי תלינו עלינו) אמרו להם וכי מה אנו ספונין שאתם עומדים ומתרעמים עלינו (מכילתי בשלח ד ג). הפורק עול זה שהוא אומר יש תורה ואיני סופנה[1]) (ירוש' סנה' י א). כבוד היה לי כשהיה בנו של מלך אצלי שהיה המלך כותב אגרת לי והיה זקוק לי והייתי ספון בפניו[2]) וכו' כך אמר פרעה כשהיו ישראל אצלי היה הקב"ה זקוק לי והייתי ספון בפניו[2]) והיה משלח לי אגרת בכל שעה (מד"ר שמות כ). גם את הארי גם את הדוב וכו' אמר דוד וכי מה אנא ספון שהכיתי חיות רעות אלו (שם אסתי, ויהי אומן). שהשוה אותן לזובובין לפי שלגיונים אלו אינן ספונים לכלום (תנחו' וישב ג). אם חפץ אתה להתרחק מן החטא צא וחשב ודע ועיין בסופו אם הטיבותה הרבה יהי בעיניך מועט ואל תאמר משלי הטיבותי אלא ממה שהטיבו לך צריך אתה ליתן הודאה שספנוך והטיבו לך (ר' סדקא, מדה"ג שכטר, תולדות, ויאמר אבימלך). כאדם שיש לו בת בוגרת והוא רוצה (לסופנה) [להשיאה] לאחד (ילק' משלי תתקלד). כשיש לו (לב"ו) אוהב עשיר הוא מדבק עמו ונכפף לו וכשרואה שמטה ידו והעני אינו סופנו (פי' מחשיבו עוד) אלא נותן עליו אבן (מדרי אגדי בראש' מח). — ובסהמ"א: אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה שלא היו ספ.נים [הגונים] וחשובים לפרש האיך נתישבו וסדר מלחמותיהם (רש"י, בראשי לז א). אשר אנכי מצוך היום לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה[3]) אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה (הוא, דברי ו ו). ועמדתי מרעיד פן יחשדני מר א' משתים או שאיננו ספון בעיני ח"ו או דבריו אינם כדאים להשיב עליהם (חות יאיר, שו"ת קנח). — ואמר הפיטן: הם פשעו בם ובהם לא סופנים אף כי אנחנו חורי ארץ וקצינים (אמץ, יוצ' אחרון פסח). והדרת אופנים אשר הם מרבעי פנים לפני שיר זה לא סופנים[4]) (הוא נקרא, יוצ' פרשי החדש).

***ספן**, ש"ז, מ"ר ספנים, ספנין, — מי שעובד בספינה, מלח, :Seemann, Matrose; marin, matelot; skipper, sailor אין נותנין לא לבייר ולא לבלן ולא לספר ולא לספן אבל נותן הוא לבייר לשתות ולבולן הוא נותן מתנת חנם (שביעי ח ה). אלו קשרין שחייבין עליהן קשר הגמלין וקשר הספנין (שבת טו א). העונה האמורה בתורה הטיילין בכל יום הפועלים שתים בשבת החמרים אחת בשבת הגמלים אחד לשלשים יום הספנים אחת לששה חדשים (ר' אליעזר, כתוב' ה ו). אבא גוריין איש ציידן אומר משום אבא גוריא לא ילמד אדם את בנו חמר גמל ספר ספן רועה וחנוני שאומנותן אומנות לסטים רבי יהודה אומר משמו החמרין רובן רשעים הגמלים רובן כשרין הספנין רובן חסידים וכו' (קידוש' ד יד). החמרין והגמלין והספנין ושהיו עושין בשביעית שכרן שביעית (תוספת' שביעי ו כו). ספינה שהיתה באה בים ועמד עליה נחשול והיקלו ממשאה מחשבין לפי משאוי ואין מחשבין לפי נפשות ואין משנין ממנהג הספנין (שם ב"מ ז יד). רשאין הספנים לומר כל מי שאבדה לו ספינתו נעמיד לו ספינה אחרת (שם יא כו). אריסיו והכיריו וקבליו הרי אילו עושין איבריו וספניו וגמליו אינן עושין (ירוש' מו"ק ג ה). החמרין הגמלין והספנין הרי אלו לא יעשו (בבלי שם יא:). ולא מעבר לים היא לא תמצא בסוחרים ובתגרין וספנין (כלה רבתי ח). — ובסהמ"א: פירוש יש לספנים לוחות שקושרין אותן בטבעות (ערוך ערך כף). רשאים הספנים להתנות ביניהם כל מי שתאבד לו ספינה מעמידים לו ספינה אחרת (טו"ע חו"מ, פריקה רעג יח). בשנה תקל"ח עבר הספן המהולל קאק הבריטאני בין איי השועלים לים הקרח (ר"ש בלוך, שבי"ע ג, רוסיא באזיא ז.).

***ספן**, ש"ז, — מה שספון ונעלם, סתר, ;Verborgenheit :cachette, secret; concealment אין לפנת עמק פלאותיך אין לעמוד על ספן מרתיך אין לחקור סוד חדותיך (אין כשוחה, יוצ' פרש' פרה).

***ספנות**, ש"נ, — מלאכת הספן, :Schiffahrt; navigation והיו (אנשי קריטה) מתלמדים בכל כחם במלאכת הספנות וכו' כל עת שיאמר איזה אומן במלאכה אחת אינו יודעה ישיבו לו אנשי קנדיאה אינם יודעים מלאכת הספנות (יוסף הכהן, מליב גבולות ג ד).

***ספס**, קל, פ"י, — הציב: באר לשר צבאו פולפוס בריה להעבירי ופסלו לספום[1]) (ר"י ב"ר שלמה, אודך כי, יוצ' שבת א חנוכה).

---

1) [בירוש' (פאה א א) הגרסה סובלה.]
2) [נ"א בעיניו.]
3) [בספרי (דברי לג) הגרסה סופרה, ועי"ש בהערת מא"ש.] — 4) [כמו ספונים.]

1) [כנראה נגזר מן השם מסיפס, עי' עירוב' (עג.).]

*סְפְסוּף, ש״ז,–סופי פירות, פירות גרועים, כמו סְפוּף: יפה ס י פ ס ו ף שאכלנו בנערותינו מפנקריסין שאכלנו בזקנותינו (ר׳ יוחנן, ירוש׳ סוט׳ ח ח).

*סַפְסָל, סַפְסֵל [1]), ש״ז, מ״ר סַפְסָלִים, סַפְסְלִים, ספסלין, —דף רחב וארך עֹמד על רגלים, ישבו עליו, אצטבא, Bank, Schemel; banc, escabeau; bench, stool: וכן קורה שנשברה סומכין אותה בספסל או בארוכות המיטה לא שתעלה אלא שלא תוסיף (שבת כג ה). וכשהוא (כהן גדול) מתנחם מאחרים כל העם אומרים לו אנו כפרתך והוא אומר להן תתברכו מן השמים וכשמברין אותו כל העם מסבין על הארץ והוא מסב על הספסל (סנה׳ ב ח). ספסל שנטל אחד מראשיו טהור (כלי׳ כב ג). חמשה שישבו על גבי ספסל ונשבר כולן חייבין (תוספת׳ ב״ק ב ט). נתן לחרש לעשות לו כסא ועשה לו ספסל ספסל ועשה לו כסא יד הבעלים על העליונה (ר׳ מאיר, שם יח). ואין רוכבין על סוסו (של מלך) ואין יושבין על ניסלו ספסלו ואין משמשין בכתרו ובשרביטו ולא באחד מכל משמשין (שם סנה׳ ד ב). לא יגרר אדם את המיט׳ ואת הכסא ואת הספסל ואת הקתידרה (ירוש׳ שבת ג ד). ספסל שהוא נתון ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה (ר׳ יוסה, שם סוכ׳ ב ד). מעשה ברבן גמליאל שישב לו על ספסילו של גוי בעכו ואמרו לו לא נהגו כאן להיות יושבין על ספסילו של גוי בשבת (שם, פסקי׳ בכ״י 111). אמר (האבל) איני כופה את המיטה הרי אני ישן על גבי הספסל אין שומעין לו וכו׳ (שם, מו״ק ג ה). נתקבצו קהל גדול לקבור את בנו של ר״ע אמר להן הוציאו לי ספסל לבית הקברות ישב ודרש (שמח׳ ח). מיד עמד כלב ושתק כל אותן אוכלוסין וכו׳ עמד לו על הספסל והיה משתקן ואומר הם זהם שותקין לשמוע ממנו (מד״ר במד׳ טז). ואעשה אותך לגוי גדול כיון ששמע משה מפי הגבורה כך אמר לפניו רבון כה״ע ספסל של שלש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך וספסל של רגל אחת האיך עומד (מדר׳ שה״ש, גרינהוט טו.). אדם יש לו בן בית פעם ראשונה הוא נכנס אצלו ומושיבו על המטה שניה על הכסא שלישית על הספסל רביעית הוא אומר כמה ספסל דחוק עלי פלוני מטריחני (מד״ר

1) כך מְנֻקד בכ״י פרמה. [מהרומ׳ subsellium. ולדעת יסטר׳ הוא מן ספל. ויש מקומות שבא במקום ספל, עי׳ ספל הערה.]

תהל׳ ח). היה הפלשתי יושב על הספסל [1]) של נחושת וכיון שהיה עולה נבקע הספסל [1]) מעצמו (שם עח יח, בובר). מיד כשבאתי העמדתי מיד והקהלתי כל סנהדרי גדולה וקטנה וכו׳ וישבתי על ספסל של שיש טהור שנתן לי אלישע אבי (ר׳ ישמעאל, ברייתא מפרקי מרכבה).—ומ״ר: המוכר את המרחץ לא מכר את הנסרים ואת הספסלים [2]) ואת הוילאות (ב״ב ד ו). ספסלין שבמרחץ ושתי רגליו של עץ טמא (כלי׳ כב י). הספסלין שבפונדקאות אף על פי שנקובין ומכניסין בהן את הרגלים טהורים קבעו במסמר טמאין הספסלין של מלמדי תינוקות אף על פי שנקובין ומכניסין בהן טהורין קבען במסמר טמאין (תוספת׳ שם ב״ב א יא). וכמה ספסלין היו שם רבי יעקב בן סיסי אומר שמוגים ספסלים היו שם (ירוש׳ ברכ׳ ד א). כיצד סדר הסבה אורחין נכנסין ויושבין על גבי ספסלין וע״ג קתדראות עד שיכנסו כולם (בבלי׳ שם מג.). באת אש מן השמים ולחכה אש בספסליהם ולא השגיחו עליה (ר׳ יהודה בשם רב, סנה׳ קד:). יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכי׳ ומעריב בבית הועד שלך הוא היה מסדר את הספסלי׳ והוא פורס את המחצלאו׳ (מד״ר במד׳ כא).—ובספה״א: שלא הייתי אני בכסא והם על הספסלים או על האצטבה או יושב ואין מימיני ומשמאלי אדם באותה שורה והם בשורות (אלפסיק, פי׳ איוב כט כה).—וסמוכות של קִטע: יש קטע שיבשו וכווצו גידי שוקיו ואפי׳ על ארכובותיו אינו יכול לילך ועושין כמין כסא נמוך ויושב עליו וכשהוא מהלך נסמך על ידיו בספסלים קטנים ועוקר גופו מן הארץ ונדחף לפניו והוזר ונח על אחוריו (רש״י, שבת סו.).—ומ״ר ספסלאות: ומנהגנו שהאבל יושב במקומו על מטה כפויה והמנחמין יושבין על גבי ספסלאות (תניא, לה:).

*סִפְסֵף [3]), פ״י, — א) סִפְסֵף את השער, מרט ותלש את השער עד סופו ושרשו: נזיר שגלח בין בזוג בין בתער או שספסף [4]) כל שהוא חייב (נזיר ו ג).

1) [בדפו׳ ויניציא: הספל.]

2) [כך בכמה ספר׳ ובמדב״מ ובירוש׳ ובר״ף. ובספר׳ אחרים: הספלים, ועי׳ רש״י ור״ן לרי״ף.]

3) [פלפל מן סוף, וכמו שפרשו התוספ׳, עי׳ הערה הבאה.]

4) [שעוקר השיער מעיקרו ומשחית מן השורש כעין תער (תוספ׳ נזיר, לט. ד״ה נזיר); ורש״י פרש שתלש

נזיר שמירט או שסיפסף או שתלש בזוג כל שהוא הרי זה חייב (תוספת׳ שם 7 ג). תער לא יעבר על ראשו אין לי אלא תער מנין לרבות את המספסף ואת המספרים כבתער ת״ל לא יעבור על ראשו (ירוש׳ שם ו ג).—ב) סִפְסֵף[1]) באור, חרך והבהב דבר באש, כמו ב.סִכְסֵךְ: צמר שבראשי כבשים ושבזקן תישים אע״פ שסיפספן באור חיבור עד שיתחיל לתלוש (תוספת׳ עוקצ׳ 3 טז). ג׳ דברים נאמרו בפתילה להחמיר וג׳ להקל אילו שלשה שאמרו להחמיר אין עושין אותה בתחילי ביום טוב וכו׳ ואין מספספין אותה באור (ירוש׳ ביצ׳ ד ג).—סִפְסְפָה הדלקה, האור: השולח את הבעירה ואכלה עצים וכו׳ מה קוצים מיוחדין שדרכן לידלק אף אין לי אלא דברים שדרכן לידלק וכו׳ ליחכה נירו סיפספה[2]) אבניו מניין תלמוד לומר או השדה (שם ב״ק ו ה). אם היו עצים מצויין לפניו (לפני האור) או שהיה מספסף והולך אפילו עד מיל חייב (שם ו).

ספף, ממנו א.סַף, ב.סַף, א.סָפַף, ב.סָפַף, °סַפֵּף, °הִסְתּוֹפְפוּת.

א·סָפַף,—קל לא נמצא במקורות הקדומים.

—התפע׳, הִסְתּוֹפֵף,—ישב ושקד על הסף: בחרתי הִסְתּוֹפֵף בבית אלהי מדור באהלי רשע (תהל׳ פד יא).—ומצוי בסהמ״א, בפרט במשמ׳ ישב בשקידה,—ואמר המשורר: וצוו להטי חרב סביבם (החתן והכלה) ויסורו וירומו כרובים ויסתופף בגן נעול בעליו ויכבו מקרביו הלהבים (ר״י הלוי, שלו ככפי שחרים). ובעלי השכל צרופים יאמרו כי מלוה עלי שיח קוטפים חשבו כי בהתרחקם מהבט אל דבר חכמה ירצו וכאילו בהסתופפם בפתחי שעריו הגדר יפרוצו (עמנו׳, מחב׳ כח).—ואמר הפיטן: יום זה אשר מקדם הכינותי יום חקר להלבין כשלג אודם ושורש חטא יעקר ושבטי צעיר רודם מסתופפי דביר לבקר (מחז׳ איטל׳ ב, קג.). נוטלים להוליך משרת לשער המים תימנה ניסתופף וטובל שמה ואז המלבישים נוהלים (Elbogen, Stud. 124). כבוד מעט מאלהים חיסר תם כהיסתופפו באהלי דת ולי׳ ברשע כיחש לפניו גדור ורודף לקטל כמו הבטיחו אל ולא נטשו (שם 162). הטה אליו אונך ושמע ועיניך פקח וראה כי טוב מסתופף בשערי רחמיך (מסלת כפי, סליחי מנחי יוה״כ). מקצת כסיפתי אל הדרתו וחזנתי על פרידתו ודוות ללבי על איחור עניני מלבוא ולהסתופף בבית אח ולהתויעד עם רבותי (ד״ה יהודי מצרים וא״י ב, מן 323). ומי לאורחים אכול ושתה והסתופף בעיתותי לחצים (גנזי שכטי׳ ג, זודקון 248). בתחלתו עופף עובר כצל (החשק הערום) אחר ישוב בבית מסתופף שמה יגור כדמות אדם עצל יורה זקים בסתר וינופף (רוח חדשה יב). בחרתי הסתופף בביתו בית התורה היא אילת נעורי אשר שגיתי באהבתה (ר״י מפיסאו, מנחי קנאי 6).—ובהשאלה, הִסְתּוֹפֵף בפלוני, מצא בו מחסה: רוכב שמי על שעה נגעל בך יסתופף פנה דל ודך וכנף חסדך עליו יחופף יעף בציון הר בת ציון (ר״א ערואקי, יודו שמך, פזמונים תימני׳ קמ). בורא נשגב מעת יצר הגבר הבין מאת צלעו עמתו עזר בה יסתופף תמיד בה ישגיא חיל (רוח חדשה ס).—וְהִסְתּוֹפֵף בצל, חסה בצל: והירא שלא תבוא חיה רעה להסתופף בצל הקבר מפני חום השמש וירית את המת ויחטטנו (רש״י, עירובי׳ מג:). ויעש לו שם סוכה וישב תחתיה בצל כלומר עשה לו דמות סוכה מבטחונו ומקוה לאלהיו וישב תחתית בצל כלומר מסתופף בצל תקותו עד אשר יראה מה יהיה בעיר להשלמת מ׳ יום (ראב״ע פנסים, הגיון הנפש ג, כט.). מה תגידו לו שחולת אהבה אני ליהנות מזיו שלו ולהסתופף בצלו (זוהר, מדרי הנעלם, סי׳ שרס, קכב.). להשפיע ממקור אמתותך וממעייני ישועתך על עבדך התאב להסתופף בצל קורת ביתך בית האמונה הנכונה (ר״י מפיסאו, מנחי קנאי 3). הנה מנעורי גדלני הטבע להסתופף בצל החכמה ולאתוז בסנסני המזימה (שם 4). ותלמידי הכמים שמשת בי תורה תורת לאכסניא שלה ותמיד נסתופפת בצלה ושוקד על דלתותיה יום יום ראיתיך ולכן לזה הדבר בתרתיך (ר״מ אלדבי, ש״א, הקד׳ ג:). בשפה ברורה ובשירה הדורה בשיהה נכוחה אפתחה במשל פי אביעה חידות נכבדות והמצאות נפלאות במופי למבין משל ונמשל ומליצה נמרצה מנופת צופי משכיל שיר ידידות בינה שמעה זאת והסתופף בצל קורתי ומשקופי (ר״מ ן סניג, דרכי נעם א:). ויסתופף בצל הוד התבונה באיש יושב בתוך סכה צלולה (שם טו.). — ואמר הפיטן: לנים מסתופפים בצל אל משוכים אחרי אל ובצורריהם

קצת בראש השיער; והערוך מפרש סיפסף, תלש מקצת השיער והניח מקצת, ע״כ. ואולי פרושו כמו משמ׳ ב) חרך באור.]

1) [וכן בסור׳ סף ספף, בער ושרף]

2) [בבבלי שם (ס.) וסכסכה.]

נלחם האל (תהלים, יוצ׳ אחר׳ פסח). — ואמר המשורר: מדי ימי ושני לבי יהגה בחילו ולאל אשא עיני בשכיר יקוה פעלו ויורוני רעיוני להסתופף בצל אהלו לחזות בנעם יי׳ ולבקר בהיכלו (רמב״ע, מדי ימי ושני, הול׳ דוקעס). אלהי אתה יאבתי להסתופף בצלך ובאמת לפניך אתהלך בנדבה אזבחה לך אודה שמך (ר״י הלוי, אלהי אתה). והתעלל במעלליך או כעצם תאותי ללכת אליך להסתופף בצלך כי שם ה׳ נקרא עליך (ראב״ע, מכתב לר׳ שמואל אבן גאמע). אני בצללי היכלי מסתופפת בחלון ביתי בעד אשנבי נשקפת (עמנו׳ מחב׳ ג). יפה הניע עת זמיר המתופפי בצל אמיר (ר״י נגארה, הול׳ פרידלנדר). — וכן הִסְתּוֹפֵף תחת כנף, בכנף: ואתאוה להשיב רגלי אל עדותיך להסתופף תחת כנפי כבודך ולהסתפח אל עבודתך כי ידעתי כי יהיה טוב ליראיך (ר׳ בחיי, יי׳ שפתי תפתח, בקשה, בסוף ספ׳ חו״ה בערב׳, הול׳ ד״ר יהודה). וכן לדורות כשירצה העכו״ם להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה וכו׳ צריך מילה וטבילה (רמב״ם, איסורי ביאה יג ד). ולא הנחתי דבר גדול וקטן שלא כללתי בתוכו למוסר האדם המכניע נפש החוטא להביא לשוב לבוראו להסתופף תחת כנפי התשובה (ר׳ אליהו, שבט מוסר, הקדמ׳). — ואמר המשורר: מסתופפים בכנף שלומיו יישנו במתלעות ימים ולא ייראו (רמב״ע, עד מה בגרון, דיואן בודלי). — ואמר הפיטן: דבקתי מאד בעדותיך הסתופף בכנף מדותיך קציעות כל בגדותיך (תפרים בר יצחק, אלהי בך אחבק, יוצ׳ שבת ד אחה״פ). — הִסְתּוֹפֵף אל בית, חשק והתאוה לחסות בבית: עת נכספתי לראותך הסתופפתי אל ביתך (ר״י הלוי, יפו בעיני). אל אהלי ארמונך אסתופפה אל אהלי אפדנך אציע (ר״א ערהקי, אהיה אשר אהיה, ספ׳ פזמ׳ תימני קז). — הִסְתּוֹפֵף על דלת, שקד על סף הדלת: ואנכי הצעיר אשר מאז על דלתי התורה הסתופפתי ומפי חכמים וסופרים לקחם הטוב הקשבתי וזה קרוב לחמשה שנים אשר בעזרת האל יתברך הוצאתי לאור פרי תנובתי בספרי אשר נקרא תורת נביאים ובשם אלה המצות אשר יכונה (רלה״ח, עטרת צבי, הלעה). שדכנים רבים מסתופפים על דלתותי יום יום (רמח״ג, קרית ספר, אגרי כב).

ב.*סָפַף, פ״י, — א) כמו ג.סִפָּה, סָפַת: מגרגר באשכול ופורט ברמון וסופף[1] באבטיח (ר״ע, מעשרי ג ט).

1) [כך בכ״י פרמה, וכן גרסת הערוך ערך סף,

— ב) *כמו א.סִפָּה: וחשקת להתהולל ממואסי ערבות נאצות להרבות ספופי מריבות עונות רבות (מוקף יוה״כ, מחז׳ איטלי׳ ב, קכד). — ג) *ומגזרת א.סף, הכיל דבר בתוכו, כסה הכלי את הנתון בו: כלי בעצמו מל׳ יכי׳ ויכולת שהוא מכיל כל מה שבתוכו והוא ג״כ טעם שם ספונה מגזרת סף שהיא סופפת על הטעינה שבתוכה דוגמת הסף על המשקה (רס״פ, יריעות שלמה א ב, ה:).

*סַפָּף, ש״ז, — כמו ב.סף: חכמי צרוף אותיות שם עלומך פוקדים שקוד ספף אולמך (חכמי תוס, יוצ׳ יוה״כ).

ספק[1], ממנו א.סָפַק, א.סִפּוּק, *ספיקות.

א.**סָפַק**, פ״י, סָפַקְתִּי, סָפְקוּ, סְפֹק, יִסְפֹּק, — סָפַק את כַּפָּיו, הכה כף על כף יחד, לאות אבל וצער וכעס ותמהון וכדומ׳, schlagen, klatschen; frapper; to clap slap: ויחר אף בלק אל בלעם ויִסְפֹּק את כפיו ויאמר בלק אל בלעם לקב איבי קראתיך והנה ברכת ברך זה שלש פעמים (במד׳ כד י). — וְסָפַק כפיו על פלוני לצער או לצחוק: סָפְקוּ עליך כפים כל עברי דרך שרקו וינעו ראשם על בת ירושלם הזאת העיר שיאמרו כלילת יפי משוש לכל הארץ (איכ׳ ב טו). — וספק על יָרֵךְ, הכה בכפו על ירכו, כמו״כ לצער ולחרטה: כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי סָפַקְתִּי על ירך בשתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי (ירמ׳ לא יט). זעק והילל בן אדם וכו׳ מגורי אל חרב היו את עמי לכן סְפֹק אל ירך (יחזק כא יז). וְסָפַק סתם. הִכָּה וְעָנַשׁ: תחת רשעים סְפָקָם במקום ראים (איוב לד כו). — וְסָפַק בקיאו, נפל והכה בגופו על הארץ: השכירהו כי על יי׳ הגדיל וְסָפַק[2] מואב בקיאו והיה לשחק גם הוא (ירמ׳ מח כו). — ובמדרי׳: מנין שלא יעלה באילן ושלא ירכב ע״ג בהמה ושלא ישוט על המים ולא יספוק ולא יטפיח ולא ירקד ת״ל שבתון

והוא מפרש ענין שואב. במדב״מ ושופית. בנ״א ובדפו׳ וסופת.]

1) [בערב׳ שׂפק a), גם צפק b).]

2) [ריב״ג מפרש יתגולל בו ויתהפך, ורד״ק בפרושו מוסיף וספק בגופו על הארץ. ויש מהחדשים המפרשים אותו עפ״י הסורי סַפַק, הריק, כלומ׳ הקיא, אבל אין זה הולם את הבי״ת של בקיאו.]

a) سفق b) صفق

(ספרא אחרי פרק ז). — ובסהמ"א: כיון שידע (למך) שהוא קין זקנו הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם (רש"י, ברא׳ ד כג). ויחר למך מאוד בעשותו הדבר הזה ויכה כף אל כף ויספוק את בנו בכפיו וימיתהו (ספר הישר ג.). כי חמה וגו׳ אין דין שיסית אותך לדברים אלו שאתה סופק בינינו ונכונים דברי על פר"ח שפירש כי חמה תהיה ורעש גדולה אם יסירך מן העולם בקול לפרסם עונך מן ויספוק כפיו (ליוכים מפירוש על איוב ממחבר קדמון לא נודע שמו, ליון חרב, 101).—ואמר המשורר: אתמוך באבלי עוד ואשתומם ימים וכף אל כף אהי סופק (ר"ש הנגיד, האחרי חדש). ספקו שוטני כף ואשתונן ואזעק חמס ואתאונן סכותה בענן (איכה אספתו, קיני). נדיבי עם עושו ואל נא תחרישו פנו פן תענשו ותהיו כף סופקים (ראב"ע, לדוד הסיר). לבך ירך עוד על ירך יספוק אם דר דרך בין דרדרך במלאת פסת ברך תשאי ברך אשלחך מבורך לכרות בורך (הוא, אחות נגע). חץ מרקו בי וגם זרקו כף ספקו שן חרקו וגם שרקו וישחקו (הוא, איפה בני). כל מי ישמח ביקר תבל על כפיו באחרית ספק (ר"י חריזי, הענק רי).—ובינ׳ פָעוּ׳: ויש אהב אשר כפו ספוקה בצרתך וצר שנו חרוקה (ר"ש הנגיד, ידידותך בתוך לבי).

—פִעֵ׳, *סִפֵּק, בינ׳ מְסַפֵּק, מְסַפְּקִים, — כמו קל בנחץ הפעולה: ואלו הן משום שבות לא עולין באילן ולא רוכבין על גבי בהמה וכו׳ ולא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין (ביצ׳ ה ב). המספק והמטפח והמרקד לשלהבת הרי זה מדרכי האמרי (תוספת׳ שבת ז ג).— ובסהמ"א: ולא מספקין דהיינו להכות כף אל ירך ולא מטפחין להכות כף על כף לא בחמתו ולא דרך שמחה (הלכות או"ח תקכד א).

—נִפעַ׳, *נִסְפַּק,—שספקו אותו: שהקב"ה בורא כמין שתי כפים ברקיע ונספקין זה בזה ויוצא מביניהם קול גוהא (תשוב׳ גאוני ליק לח).—ועי׳ שָׂפַק.

ב.ספק, ממנו ב.סָפַק, *הַסְפָּקָה, סֵפֶק, א.סִפְקָה, ב.*סִפּוּק, *הִסְתַּפְּקוּת, *סֵפֶק, *סִפְקָה.

ב.סָפַק, פ"ע, — כמו שָׂפַק, היה די, genügend sein; suffire; to suffice, be sufficient, ואמר בן סירא: לפני אדם חיים ומוות אשר יחפץ ינתן לו ספקה חכמת יי׳ אמיץ גבורות וחוזה כל (ב"ס גני׳ יה יז-יח). —וכתו"ם: אלו נפרט שמה של ע"ז לא ספקו להם כל עורות שבעולם (ר׳ ילחק, ספרי דברי מג). אלא לא ספקו אע"פ שלא רצו מוסיפין עליהן (כתוב׳ קה.). ת"ר שמן המשחה שעשה משה במדבר היו שולקים בו את העקרים דברי רבי יהודה ר׳ יוסי אומר והלא לסוך את העקרים אינו סופק[1]) אלא שורין את העקרים במים ומציף (הוריו׳ יא:). ובסהמ"א: אל תאמר לא יספק לי כי רע עין שנא יי׳ (ב"ז ב"ס לא יע).

—פִעֵ׳, *סִפֵּק, פ"י,—עשה שיהיה די, המציא את הַצֹּרֶךְ, verschaffen, besorgen; fournir, approvisionner; to provide, supply: כל המקבל עליו לספק סלתות מארבע ועמדו משלש יספק מארבע (שקל׳ ד ט). המספק את הקינין מספק את הפסולות (שם ז ז). כל אלו שומעים דברי כהן מערכי המלחמה וחוזרין ומספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים (סוט׳ ח ב). מקום שנהגו לזון יזון לספק במתיקה יספק הכל כמנהג המדינה (ב"מ ז א). אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח לפיכך אמותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות (רבי יהודה, מכות ב ו). בין כך ובין כך לא מכר לו את הבריכות המספקות לו מים בין בימות החמה ובימות הגשמים (ב"ב סז:). לא יצא בצבא יכול בצבא הוא בלא יצא אבל יתקן כלי זיין ויספק מים ומזון ת"ל ולא יעבור עליו לכל דבר (מדרי תנאים כד ה, הול׳ הופמן). שירושלים ושמרון מספקות טפסים לכל באי העולם (שם לב יז). כל שנברא אחר חבירו שליט בחבירו שמים בראשון ורקיע בשני אינו סובלן אתמהא רקיע בשני ודשאים בשלישי אינן מספקין את מימיו (ר׳ יהודה בר׳ סימון, מד"ר ברא׳ יע). לבן מלכים שהיה לו דין עם אחד וכלו מזונותיו בא אחד וסיפק לו מזונות אמר המלך אין לי עסק אלא עם זה שסיפק לו מזונות (ר׳ אבהו, שם סג). ד"א מי אנכי ר׳ נהוראי אומר אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי לך והוצא את ישראל היכן אני משכים בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה מנין לי לספק במאכל ובמשתה כמה חיות יש בהן כמה מעוברות יש בהן (שם, שמות ג). והיו בני המדינה סבורין עליו ואומרים שאם יבואו שני בצורת הוא יכול לספק את המדינה עשר שנים מזון (שם רות, ויהי בימי).—ובסהמ"א: הצאן והבקר ישחט להם כדי שיהרגו ותהי אכילה זו מספקתן עד עולם

[1]) [ברש"י הגרסה מספיק, ובכרית׳ (ה.) הגרסה סיפק.]

וכי שבחך הוא זה אומרים לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך (רש"י, במדי' יא כב). שקבלו מעות הקדש לספק סלתות כל ימות השנה (הוא, כתוב' קו:). חמש גנות המספקות מים ממעיין אחד ונתקלקל המעיין כולן מתקנות עם העליונה (רמב"ם, שכנים ג ט). בין כך ובין כך לא מכר הבריכות המספקות לו מים בין בימות החמה בין בימות הגשמים (הוא, מכירה כה ט). —ואמר הפיטן: חבוש שברי ומחץ מכתי וסוכבני בשלומך הגדול וספק על ידי לשמור מצותיך ולהקים ללמוד וללמד לשמור ולעשות (רסע"ג, תפל', סדר ר"ע השלם ב, קמ). הנצנים נראו בארץ ספק עתיק ספיגיה הפק ממתיק פגיה סלת סלת ספוגיה (הוא, יוצ' א פסח). קרובך עם דבקני וסת שבחך ספקני (שמורה יגאוה, שם). חושב מאויו לספק קול דודי דופק זממו אל תפק (אפרים בר יצחק, אלהים יי' חילי, סליח' יום ד, עי"ה). שתוק אסוף הפרץ ומה ספק ארץ (אין צור, יוצ' שבת א חנוכ'). בטל דשן ציה ספק דלי ומרודו בעשר ספק (סדר טל, הגדי' מלוירה ומנוקדה, כ"י בריטי' מוז').

—פע', *ספק, מסַפק, מסופק, —שספקו אותו: ד"א ימצאהו בארץ מדבר הכל מצוי ומסופק להם במדבר (ספרי, דברי' שיג). —ובסהמ"א: מותר לכהן להדליק בשמן שריפה וכו' ואין חוששין שמא יסופקו סמנה כבית המשתה (רמב"ם, תרומ' יא יט).

—הפעי' הִספיק. —א) כמו פע'. ואמר בן סירא: מעשי אל כלם טובים לכל צורך בעתו יספיק[1] (ב"ס גני' לט יו). —ובתו"מ: ואלו שאין זזין ממקומן בנה בית וחנכו נטע כרם והללו וכו' אינן מספיקין[2] מים ומזון ואינן מתקנין את הדרכים (סוט' ח ז). שם היה בור הגולה קבוע והגלגל נתון עליו ומשם מספיקין מים לכל העזרה (מדות ה ד). תני תמן ראה זול בא לעולם ושובע בא לעולם נהר מספיק למדינה אומר ברוך הטוב והמטיב (ר' זעירא, ירוש' ברכ' ט ג). מעשה נסים נעש' וכו' שמתחילה לא היה בו אלא שני' עשר לוג שנאמ' ושמן זית הין אם לסוף בו את העצים לא היה מספיק וכו' (ר' יהודה, שם סוטי' ח ג). הקיז דם ואין לו מה יאכל ימכור מנעלים שברגליו ויספיק מהן צרכי סעודה (ר' יהודה בשם רב, שבת קכט). אותה שעה אני מספיק לכם מעדני גן עדן (מד"ר שמות כה). אמר להם אחר שבחו למעין שמספיק לזה כך היו משבחים ליהושע שהי' משקה כל ישראל מחכמתו (שם לח). וכן בשעה שאמר לו הקב"ה צו את בני ישראל את קרבני לחמי לאשי א' משה מי יוכל להספיק לו קרבנות אם אנו מקריבין לפניו כל חַיתו שדי ועורכין כל עצי לבנון אינו מספיק לו שנאמר ולבנון אין די בער וחיתו אין די עולה (שם, במדי' יב). מבלי לא היה יכול להספיק להם מזונות לפיכך שחטן מבלתי יכולת יי' (גנזי שכט' א, גינזבורג 98). —ובסהמ"א: עד שיהיה ספרנו מספיק בכל ותמעט יגיעת המבקש (ר"י א"ח, הרקמ' הקד' XII). והשמיני שיספיק לו מסבת המזון מה שיזדמן ומה שימצא מאשר תהיה נפשו נמבזה ונקלה בעיניו (הוא, חו"ה, הכניעה ו). ולא הספיק לי זה אלא הבנות הוסיפו יגון על יגוני (רמב"ם, אגר' לבנו). שטר הקנאה העשוי בגופן של כנעניי' אם כתוב בו לשונות המספיקים לנתינת גוף הנייר והשעבוד הרי הם בשטרות שלנו (שו"ע חו"מ, הלוואות סו ז). ורבים מבני עמנו חכמי פולין המספיקים עצמם מחיבורים אלו כגון הגאון הגדול החכם השלם מורי ורבי מהר"ר שמואל זלה"ה וכו' כמעט מסר נפשו על החיבורים האלו להעתיקם (ר"נ בר"י אלחנן, עמק המלך, הקד'). —ב) ובמשמ' פ"ע, היה לו די כח, די זמן, יכלת, עם מלת השלילה לא, אין ועם מקור. —ואמר בן סירא: לא הספיקו קדושי אל לספר נפלאות גבורותיו (ב"ס גני' מב יז). —ובתו"מ: מעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וראה הרצפה שהיא משונה מחברותיה בא ואמר לחבירו לא הספיק לגמור את הדבר עד שיצאתה נשמתו וידעו בייחוד ששם הארון נגנז (שקל' ו ב). ראוהו בית דין וכל ישראל נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שהשיכה הרי זה מעובר (ר"ה ג א). נערה שנתפתתה בשתה ופגמה וקנסה של אביה והצער בתפוסה עמדה בדין עד שלא מת האב הרי הן של אב מת האב הרי הן של אחים לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב הרי הן של עצמה (כתוב' ד א). המפריש מעות לחטאתו ונאבדו והפריש מעות אחרים תחתיהן לא הספיק ליקח בהן חטאת עד שנמצאו המעות הראשונות (תמור' ד ג). מטה שהיתה טמאה מדרס נשברה ארכה ותקנה טמאה מדרס נשברה שנייה ותקנה טהורה מן המדרס אבל טמאה מגע מדרס לא הספיק לתקן את הראשונה עד שנשברה שנייה טהורה (כלים יח ו). פדה הימנו מעשר בסלע לא

1) [בגליון יספיקו.] —2) [כך במדב"מ, ובנ"א מספקין.]

הספיק למושבו עד שיעמוד בשתים מה שפדה פדה מדת הדין ביניהם (תוספת' מעש' שני ד יד). הפריש מעות לפסחו ואבדו והפריש אחרים תחתיהם לא הספיק ליקח בהם פסח עד שנמצאו המעות הראשונות וכו' (שם פסח' ט יב). שחטו ולא הפשיטו ולא הספיק לזרוק את הדם עד שנטמא הדם או ששחטו והפשיטו ולא הספיק לזרוק את הדם עד שנטמא הדם הדם יזרק ועור ובשר אסורין (תוספת' זבח' יא ט). לא הספיק (ר"ע) לומר עד שפרחה נשמתו (ירוש' ברכ' ט ז). בימי רבי הושעיה ביקשו להימנות על הר המלך לפוטרו מן המעשרות אמרו יבא רבי הושיעיה לא הספיק לבוא עד שנטרפה השעה (ר' אחא, שם דמאי ה ט). זרק את הראשונה למעלה מאויר עשרה לא הספיקה לירד למטה מאוי' עשרה עד שליקט את השנייה נטבלו שתיהן (ר' ירמיה, שם מעשר' ג ח). כיון שנסעו ישראל לא הספיקו להלוך עד ששמעו שנצטרעה מרים (ספרי במדב' קו). ויי' נתן [את חן העם] כמשמעו דברי (ר' ישמעאל) לא הספיקו לומר השאילני עד שהוא נותן לו (מכילת' בא יג). המתן עד שאפרק מן החמור לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו (נחום איש גם זו, תענ' כא.). בואו ונתקן להם לצרות שיהו חולצות ולא מתייבמות לא הספיקו לגמור הדבר עד שנטרפה השעה (ר' יוחנן בן נורי, יבמ' טו.). בת ישראל פקחית שנתארסה לכהן פקח ולא הספיק לכונסה עד שנתחרש אינה אוכלת (בתרומה) (שם נו.). לא הספיקה אשתו (של ר' חנינא) לראותו עד שיצאתה נשמתה (מד"ר ויקר' כא). וירד יצחק אחריו ולא הספיקו לרדת עד חצי הנהר עד שגבהו המים והגביהו עד צואריהם (מדר' ויושע, ד"מ ב).—וכן בינ' עם אין: אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות (סוט' ג ד). אף אנו מחבבין את הצרות אבל מה נעשה שאם באנו לכתוב אין אנו מספיקין (רשב"ג, שבת יג:). היוצר הזה אינו בודק קנקנים מרועעים שאינו מספיק לקוש עליהם אחת עד שהוא שוברם (ר' יונתן, מד"ר בראש' לב). כאישות זו שאינה מספקת לראות שמש עד שחוזרת לעפרה (שם כא, הול' תיהודי). מתחלה לא היה אלא שנים עשר לוג שנאמר שמן משחת קדש יהיה ז"ה לי אם לשרות בו את העצים לא היה מספיק כמה האור שורף כמה העצים בולעים וכמה יורה בולעת (ר' יהודה בר' אלעי, שם ויקר' י).—ובספה"א: אין אנו מספיקים להודות לך (נשמת, שחר' שבת). אינו מספיק לפסקו בשניו עד שנשמתו יוצאה (רש"י, במד' יא לג).—ג) ובמשמ' פ"י, נתן יכלת: לא הספיק הקב"ה לרשע לעסוק עם הצדקת (תנחו' לך לך ח, בובר). —ואמר המשורר: בבית לוי תושב וכערל נחשב ומי ידע אם שב ואם אין מספיקים (רלב"ע, כדוד הקיר).—ובפרט הסְפִּיק ביד פלוני באותה המשמ': הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד וכו' (ר' ישמעאל, אבו' ד ה). וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה (שם ה יח). כל המזכה את הרבים אין מספיקין בידו לעבור עבירה כדי שלא יהיו תלמידיו נוחלין העולם והוא יורד לשאול (תוספת' יוה"כ ה י). אמר ליתן ולא הספיק בידו ליתן נותנים לו שכר אמירה (ספרי דבר' קיז). אמר אקרב אבלו של אבא קודם ואח"כ ואהרגה את יעקב אחי ולא הספיק הקב"ה בידו (מד"ר בראש' עה).

—התפע', *הִסְתַּפֵּק, נסתפק, סִפֵּק לעצמו, השתמש בדבר די צרכו, בפרט באוכלין ומשקין וכדומ' nützen, verwenden; s'approvisionner; to use, supply one's self: עביט של ענבים ומעוטן של זתים שמשכו אין מסתפקין מהן ביום טוב ואין צריך לומר בשבת (תוספת' שבת ג (ד) ט). סואר של קולר שנשבר אין מסתפקין מהן ביום טוב (שם יו"ט ג יא). מקום שמסתפקין בשמן שומשמין אסור אף בשמן שומשמין (שם נדרי ג ג). ודם ענב תשתה חמר שלא תהיו יגעים לא לדרוך ולא לבצור אלא אתה מביאה בעגלה וזוקפה בזוית ומסתפק והולך כשותה מן הפיטום (ספרי דבר' שיז). מפני מה כתוב עליהן אל"ף בי"ת גימ"ל לומר אין מסתפק מן הראשונה קודם לשנייה ולא משנייה קודם לשלישית (ירוש' שקל' ג ב). רבי לעזר חש למעוט כהדא (כורכיא) [סירקי] שהיא מסתפקת יום אחד מן האסור נעשה אותו היום הוכיח לכל הימים (שם דמאי ב א). כותייא דקיסרי בעו מר' אבהו אבותיכ' היו מסתפקין בשלנו אתם מפני מה אינכם מסתפקין ממנו (שם ע"ז ה ד). בעו מיניה מר' יהושע בן לוי מהו להסתפק מנויי סוכה כל שבעה (שבת כב.). מסתפק מן הנר הכבה ומן השמן המטפטף (ר' אליעזר בר' שמעון, שם מד.). תבואה צבורה בזמן שהתחיל בה מע"ש מותר להסתפק ממנה בשבת (שם קכז.). סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין וכו' ותלה בה אגוזין שקדים וכו' אסור

להסתפק מהן עד מוצאי יום טוב האחרון של חג (סוכ׳ י.). ה׳ גנות המסתפקות מים ממעין אחד ונתקלקל המעין כולם מתקנות עם העליונה (ב״מ קח.). אמרו דור המבול וכו׳ יש לנו מעיין ונחלים שאנו מסתפקין מהם מים בין בימות החמה בין בימות הגשמים שנא׳ ואד יעלה מן הארץ (מד״ר במד׳ ט). ומעשה בר״ע שעשה סעודה לתלמידיו וכו׳ בתחילה הביאו לפניהם נא וכו׳ ואחר כן הביא לפניהם מבושל אכלו ונסתפקו אחר כך אמר להם וכו׳ (ד״א ז).— ובסהמ״א: ואסור להסתפק מעצי סוכה כל שבעה (תלמידי ר׳ יהודאי גאון, הלכי פסוקי 25).—״ובמשמ׳ היה די לו, מצא ספוקו בדבר, zufrieden sein, genug haben; se contenter, être satisfait; to be satisfied, contented: הסתפק במה שחלק לך הבורא (ר״י א״ת, מבח׳ הפנינ׳ לרסב״ג 19). העבד הוא חפשי כשיסתפק בחלקו (ר״י חריזי, תחכמו׳ מד). — וביחי׳: אמר לו מפני שאני מסתפק במעט שבידי יותר ממה שאתה מסתפק ברוב שלך (ר״י א״ת, מבח׳ הפנינ׳ לרסב״ג 19). והאוחז ממנו (מהעולם) די ספקו נקרא עצל והמתאחר מהרבות בו מקצר והמסתפק במספיק ממנו חלש (הוא, חו״ה, הפרישות ג). התובע שאינו מסתפק בעניות זה אלא רוצה לצערו בשבועה וכו׳ יראה לי שאסור (רמב״ם, מלוה ולוה ג ד). וראה גם ראה כי במזון הזכיר הלחם והיין בלבד שהם המספיקים למסתפק והם צריך לכל (ר״י בר׳ אבטולי, מלמד התלמידי קנב:). אמרו כי נמר אחד ישב שאנן ושלו במקומו הוא ובניו ואשתו עמו והיה ברצונו מסתפק וכל יום על טרפו מתאפק (ר״י בן זכריה, שעשוע׳ ג, דודקון 20). ויהי היום ויאמר אלי השר השמת לבך הדוד הנאמן על מעלת האל הרחמן אשר הגביר חסדו על ברואיו והכין זבח הקדיש קרואיו והלק ברכות על כל נמצאיו עד אשר כל אחד עם חסרונו מתאפק ובמה שגזר עליו מסתפק (עמנ׳ מחברי טו). ויש לו לאדם היודע דעת ללמוד ממה שהיו נוהגים חסידים הראשונים שהיו מסתפקים בלחם צר ומים לחץ (ר׳ יצחק אבוהב, מנורת המאור, הקדמי לנר א).

—נפע׳, ״נִסְפַּק,—כמו הִתפע׳: ענה מעטריה בסדינים ומגדים ומיניהם נספקים מהם אם התנו עליהם עוע (ענה אומני, הושענ׳ יום א, סמא״ל, חרל״ג.).

ג. ספק, ממנו ג.סָפַק, ג.סִפּוּק.

ג.*סָפַק,—קל לא נמצא.

—פע׳, *סִפֵּק, פ״י,—הגיע וחִבֵּר דבר לדבר, קשר, ביחוד זמורה וכדומ׳: המותח זמורה מאילן לאילן תחתיה אסור ספקה בחבל או בגמי תחת הספוק מותר (כלא׳ ו ט). האזוב הקצר מספקו בחוט ובכוש וטובל ומעלה ואוחז באזוב ומזה (פרה יב א). שרשין אין בהן ממש בהשרישו מחוץ לארץ לארץ אבל משהשרישו מהארץ לחוצ׳ לארץ שרשים יש בהן ממש סיפק׳ לזקינה פטור לחוץ לארץ פטור (ר׳ זעירא, ירוש׳ ערלי׳ א א). ילדה שספקה לזקנה טהרה הילדה (שם ד). לככר תלוי באוירו של בית מי שטיפש אומר מי יכול להוריד את זה שפיקח אומר ולא אחד תלאו אלא מביא שני קנים ומספקן זה לזה ומורידו (ר׳ יוחנן, מד״ר ויקר׳ יט).—ובסהמ״א: וכי מתרמי להו תרי קיטרי קושרין האחד ונותקין ההוט השני מלמטה ולמעלה ומספקן בהוט ארוך וקושרין למעלה ולמטה ואין שם שנים קשרים סמוכין (רש״י, שבת עד:). — *וְסִפֵּק חבל על חבל, בחבל: היא צדדי בהמה היא צדדי׳ אילן א״ר מנא קיימתיה במספק חבל על חבל (ירוש׳ שבת ה א). לבאר עמוקה מלאה מים והיו מימיה צוננים ומתוקים וטובי׳ ולא היתה בריה יכולה לשתות ממנה בא אדם אחד וספק לה חבל בחבל משיחה במשיחה ודלה ממנה ושתה (ר׳ חנינא, מד״ר שה״ש, שיר).— ובסהמ״א: מעין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע וכבר קדם לנו שענין פסוקים אלה בא על סתרי תורה כי החכם מספק חבל לחבל משיחה במשיחה ודולה ושותה והכסיל לא ידע התחבולה הזאת ולפיכך המעין נרפש (ר״י בר׳ אבטולי, מלמד התלמיד׳ ג.).

ד. ספק, ממנו ד.״סִפּוּק, ד.*סָפַק, *סָפֵק, ב.״סִפְקָה.

ד.״סָפַק,—קל לא נמצא.

—פע׳, ״סִפֵּק, פ״ע,—היה לפלוני סָפֵק בדבר, לא ידע אל נכון, zweifeln; douter; to doubt: כבר נזכר בספר אותות הרפיון וספקנו אנחנו עליו בספר התוספת (ר״י א״ת, ספ׳ השרש׳ לריב״ג, לדה). כבר נזכר הענין הזה בספר אותות הרפיון וספקנו אנחנו על רבי יהודה בתוספת ממנו היות ויישם בארון כמו ויושם לפניו (שם שום). ולמה לא תספק בטענותם ביסודות הארבעה ראשונה ותתבע אותם בעולם האש אשר יטענו ששם האש העליונה אין גוון לה (הוא, הכוזרי ה יד). וזה ההתר יותר בו גם כן מה שזכרנו שספקו האחרונים בחלוקת המתדבק מפני ידיעת השם יתברך

אותה (רלב"ג, מלחמ' השם ג ז). וממה שאין לספק בו הוא שראוי שיהיו לדת האלהית עקרים כוללים (ר"י אלבו, העקרים, הקדמ'). אך אמנם לפי המשך דבריו יש לספק בזה ג' ספקות (ר"י אברבנאל, שמים חדשים א, ה.). אריסטו הניח שהוא (העולם) קדמון ספקו עליו אנשי כת אפלטון בכמו זה הספק (שם, עיון ג, כח:). אמנם המאמינים אשר האמינו באל ושלוחיו ואחרי כן לא ספקו ונלחמו בכל מאדם ובכל נפשם ליראת האלהים המה הצדיקים (רלב"ח, מאזני לדק לאלגזאלי 63).

—סִפֵּק מְסַפֵּק: וכבר יספק מספק במה שהונח מציאות השכל הפועל מפני מה שימצא לשכל ההיולאני מהיציאה מהכח אל הפועל בקנין המושכלות (רלב"ג, מלחמ' השם א ו). בספק הראשון על השרש הא' וכבר יספק המספק אם היו כל הנמצאים זולת הראשון ית' נבראים כמו שבא בביאור הפנה הזאת כפי התורה (ר"י אברבנאל, מפעל' אלהים ג ח).—ובמשמ' פ"י, **עשה שיהיה ספק, הטיל ספק**: ומן החזק שבשלוחיו אשר יורה אותך וילהם אותך בהם במצפון ענינך שישתדל לספק עליך אמתותך (ר"י א"ת, חו"ה, יחוד המעשה ה). ותחלת מה שיספק אותך בו היצר וישתדל לברר אותו אצלך הוא שנפשך אין לה קיימא מבלי הגוף ושהיא נפסדת בהפסד גופך וכו' ואם תתיעץ עם שכלך בזה ירחיק ממך הדעת הזאת בראיות אשר זכרו אותן הקדמונים וכדברי הנביאים ע"ה וכאשר יתיאש מספק אותך בזה ישתדל לספק אותך בבורא יתברך וכו' וכאשר יתיאש מספק הענין הזה עליך יפילך במיני השתוף כמו דעת מניחי הרבוי ודעת אנשי התולדות וכו' (שם). והרמב"ן ז"ל פי' אותו לשון ספק חשיבה כלומר כי תוספת הפשע הוא שמספק עלינו אמונתינו (רשב"ץ דוראן, אוהב משפט ומשפט לדק, קסה:).

—פע' סֻפַּק, יְסֻפַּק, יסופק,—**שהיה בו ספק**: ועיין בו תדיר והוא יבאר לך הגדולות שבספקות אשר יסופקו על כל משכיל (ר"ש א"ת, מו"כ פתיח'). וזה ממה שלא יסופק באחד מן החוקרים בזה (רלב"ג, מלח' השם ה ח). אמ' ן רשד והספק היותר חזק שיסופק בו על זה הוא שיאמר כי ההכנה אחת בעינה אין בטבעה שתקבל שני דברים מתחלפי' (ר"י מפיסקא, מנח' קנאו' 62).

—ובפרט בינ' מְסֻפָּק, מסופק,—**שיש בו ספק** zweifelhaft; douteux; doubtful: וכבר גמרתי הדין בחבור הזה בפעלים המסופקים אשר יחלתי לגזור אמר :הם בספר התוספת והצגתים הנה במקום אשר ראיתי הצגתם שמה נכונה (ר"י א"ת, השרשי לריב"ג, הקדמ'). וזה דומה לפקח שהוא הולך בדרך והוא רוצה ללכת אל ארץ רחוקה והדרך מתחלקת לדרכים רבים מסופקים (הוא, חו"ה, היחוד ג). אל תנוח דעתך על מה שנצטייר בלבך בתחלתך למודך מן הענינים המסופקים והסברות העמוקות (שם, חשבון הנפש ג). המאמר הזה ענינו הראשון לבאר עניני שמות באו בספרי הנבואה מהשמות ההם שמות משתתפים וכו' ומהם מסופקים פעם יחשב שהשם יאמרו בהסכמה ופעם יחשב בהם שהם משתתפים (ר"ש א"ת, מו"כ פתיח'). ואלו המינים לבד המינים הראשונים יודעו בשמות המסופקים יכונו הנה כאשר כוננו אל ציור מה שיורה עליו השם המשותף או המסופק (כל מלאכת ההגיון ג.). והשמות יש מהם משותפות ויש מהם מוסכמים ויש מהם נרדפים ויש מהם מסופקים (רש"ט פלקירא, ראשי חכמה 24). והמסופקים הם שמות המיוחסים אל דבר אחד כמו הדברים החמים המיוחסים אל החמימות והדומה לזה (שם). מה שזכרתי שמע זה המאמר המועיל שזכרוה חז"ל שראויים להקרא חכמים באמת אשר ביאר כל מסופק וגלה כל מכוסה והראה רוב סתרי התורה (רלה"ח, תפארת למשה א).

—התפ', הִסְתַּפֵּק, נסתפק, — א) כמו פע', פ"ע, **היה לפלוני ספק**: יש להסתפק אם יכול האב לקבל גט לבתו הקטנה משנשאת (תוספ' קידושי' י. ד"ה ומקבל). זה שאמר איני יודע הרי הוא כמי שאינו שהרי אינו חוזר ומלמד חובה ונמצאו אחר התוספת עשרים וארבעה חוץ מזה המסתפק (רמב"ם, סנה' ט ג). על זה נסתפק ה"ר יהודה אלברצלוני ז"ל (התרומות כג ג ו). ונסתפקתי בשביל שכתב בשטר מעכשו ולעולם (טוש"מ, מתנה ומחילה רמח יד). עד שאדון הנביאים נסתפק בתחלת נבואתו אם יקבלו העם אמונת מציאות ה' (ר"י מפיסקא, מנח' קנאו' 16). והלילה לזקני ישראל המקובלים איש מפי איש עד האבות ע"ה ובפרט השבט המיוחד בני לוי שיסתפקו אם ה' נמצא כי א"כ איך ישאלו שמו ממשה ע"ה אבל מה שיסתפקו זקני ישראל הוא באיזה מדה ממדותיו הוא שלוח להם לגאלם (שם). וזה אם אקוה כמסתפק כלומר מי יודע אם מה שאני מקוה הוא שיהיה שאול ביתי בקבע (אלשיך, פי' איוב יז יג). — ועם ב' היחס, הִסְתַּפֵּק בדבר: וכן תעשה בכל מלה שתסתפק בה ממה שאינו נמצא בספר

(ר"י א"ת, הפרפי' לריב"ג, הקד'). וכל מה שהוא עושה ממעשי העבודה כונתו בו לזולת האלהים מפני שהוא כמסתפק באמתת חיובו בהם (הוא, חו"ה, יחוד המעשה ד). ומה שתסתפק בבירורו תחקור עליו מחכמי דורך שלא בדרך החקירה הראשונה (שם השבון הנפש ג). אתה האיש המסתפק בגזרת הבורא ושאיננו מאמין בגודל עצמתו וכו' הטוב לך לבקש משכון ולקחתו אלא מריעך וחבירך אשר אין לו רשות עליך ולא מצותו עוברת עליך (שם, הבטחון ו). וכל שני דברים המסתפקים בחיוב המציאות ולא יהיה אחד מהם סבה לאחר הנה נאמר בהם שהם יחד בטבע (מלות ההגיון יד). ובזה הפירוש שפרשנו יסיר מלבך ספק גדול שמסתפקים בו בני אדם ושואלין עליו (ר"ן, שבת קלג.). כיון שהיה אברהם אבינו ירא למה הלך למצרים לפי שהיה רעב ואמר אם לא אלך למצרים אם לא אלך לגרר שמא ימותו ברעב כל ילידי ביתו הרי טוב לו שילך ויסתפק בשרה אם יקחוה אם לאו כדי שלא ימותו ברעב (ספר חסידים תתתתשכט). וכינה תורה שבע"פ בתורת אמך להזהיר שלא יסתפק בה כמו שאין אדם מסתפק באמו שילדתו (ר"י בן כהמיאס, פי' משלי א ח). ומה שנסתפקת בשאלתך מי אמרינן כל זמן ששמעון חייב לראובן כלום עבדו הוא וכו' (בשם הרא"ש, טוח"מ, טוען ונטען פו ו). כי משה ע"ה לא נסתפק אלא בשישראל ישאלו שמו ית' (ר"י מפיסא, מנחי קנא' 16). שאם היה הדבר כן והוא מה שלא יסתפק בו שום מודה על האמת (שם 89). אמנם בזה ישוו כל המתנבאים שיהי' להם דביקות ניכר להם בו ית"ש וגילוי ממנו ית' אליהם ניכר אליהם בבירור שלא יסתפקו בו (רמח"ל, דרך ה' ג ד). — ב) וביני' מִסְתַּפֵּק, מִסְתַּפֶּקֶת, כמו פָּע', מְסֻפָּק: ואלו היו סימניה (של החכמה) על דרך אחת הברואים כלם לא היה ענינה מסתפקת על א' מהם והיה המשכיל והכסיל שוה בהכרתם (ר"י א"ת, חו"ה, הבחינה א). עד שעמד רבנו הקדוש וכו' וראה כי החכמה הולכת ומתדלדלת והתורה מתמעטת והקבלה מסתפקת והחכמים הולכים ודלים (ר' מנחם בן ר"א בן זרח, צידה לדרך, הקד'). — וכן עם ל' היחס, הִסְתַּפֵּק, נסתפק לפלוני, הדבר היה מְסֻפָּק בעיני פלוני: זה שקורין בכל יום שני ענינין לפי [שספק] הוא לנו אי יום שני אי יום שלישי כל יום ויום מסתפק לנו זה הענין אם היום צריך לקרות או למחר לפיכך קורין בשני ענינין (סד' של סוכ', סדר ר"ע השלם ב, קלא.). אלא שאתה צריך לעיין בכל דבר שיסתפק לך כיצד עיקרו (רה"ג, תשו' גאו' קדמו', הוצ' קסל עה). וכיון שנסתפק לו בעל השמועה מי הוא וכו' היה גורסה בשם שניהם (ר"ח, פסחי' נג:). אם מסתפק לך מתי נקבע החדש אתה תופס מספק שני ימים יום כפור (שם כד:). אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו שלא יצטרך לשאול לרב כשיסתפק לו דלאו אורח ארעא לפרושא בהדיא (רש"י, חגי' יא:). וכאשר יפתה (היצר) שכלך יטה מעליך ויעזר בו עליך מפני שאתה סומך עליו במה שמסתפק לך ובוטח בו במה שלא תבין ענינו (ר"י א"ת, חו"ה, יחוד המעשה ה). בן שנסתפק לנו אם הוא בכור או פשוט כגון שנתערב עם אחר (רמב"ם, בכלות ב ו). ואם נסתפק לו אם עשה או לא עשה אותו החוטא מביא אשם והוא הנקרא אשם תלוי (הוא, מעשה הקרבנות א ו).

*סָפֵק, ס"ז, מ"ר סְפֵקוֹת, ספיקות, —מה שאינו ידוע, מה שאינו ברור, הפך מן ודאי, Zweifel; doute; doubt: עשה לך רב והסתלק מן הספק (רבן גמליאל, אבו' א טז). הורו בית דין וידעו שטעו וחזרו בהן בין שהביאו כפרתן ובין שלא הביאו כפרתן והלך ועשה על פיהן רבי שמעון פוטר ור' אליעזר אומר ספק איזהו ספק ישב לו בתוך ביתו חיב הלך לו למדינת הים פטור (הוריו' א ג). המעון הזה אילו היו מניחים לי הייתי מביא (אשם תלוי) אלא אומרים לי המתן עד שתכנס לספק (בבא בן בוטא, כריתו' ו ג). חטאת העוף הבאה על ספק אם משנמלקה נודע לה הרי זו תקבר (שם ג). כל ספק בשחיטה פסולה (תוספת' חול' ב ד). אם במקום שעשה ספק כוודאי לא עשה אונס ברצון כאן כשלא עשה ספק כוודאי וכו' (ספרי במדי' כח). אין תימר אין אין ריכון בעיקור אין כולו לעניים מספק יעשה חשבון עם העניים (ר' יוסה, ירוש' שביעי' ה ג). צריך לקרותה (את המגלה) לפני נשים ולפני קטנים שאף אותם היו בספק (בר קפרא, שם מגיל' ב ד). אין ספק מוציא מידי ודאי (פסח' ט.). אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת ומספק אתה בא לאוסרה אל תאסרנה מספק (רבה, יבמ' ל:). ראשון ראוי להיות כהן גדול ושני ממזר מספק (שם לז.). ממון המוטל בספק חולקין (שם לז:). ראשונים ודאי יין אחרונים ודאי חומץ אמצעיים ספק (תמורה

דריב״ל, ב״ב לו.).—ובכפילת השם להציע שני הענינים המתנגדים שבא עליהם הספק, סָפֵק... סָפֵק: ספק חשכה ספק אין חשכה אין מעשרין את הודאי וכו׳ (שבת ב ז). הכונס את יבמתו ונמצאת מעוברת וילדה וכו׳ ספק בין תשעה לראשון ספק בין שבעה לאחרון יוציא והולד כשר וחייבין באשם תלוי (יבמ׳ ד ב). העובר והיבם והארוסין והחרש ובן תשע שנים ויום אחד פוסלין ולא מאכילין ספק שהוא בן תשע שנים ויום אחד ספק שאינו ספק הביא שתי שערות וספק שלא הביא וכו׳ (שם ז ד). אם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים ואם האילן קדם קוצץ ונותן דמים ספק זה קדם וספק זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים (ב״ב ב ז). שתי חביות אחת טמאה ואחת טהורה ונשתברו ובאו להן לטהרות ספק טמאה ספק טהורה (תוספת׳ טהר׳ ה יג). אבל ספק נבעלה ספק לא נבעלה לא שמענו מה יעשה לה (ספרי במד׳ ז). ספק בירך על מזונו ספק לא בירך צריך לברך וכו׳ ספק התפלל ספק לא התפלל אל יתפלל (רבי זעירא בשם רב ירמיה, ירוש׳ ברכ׳ א א). ספק הזכיר של ראש חדש ספק לא הזכיר מחזירין אותו (בשם רבי אלעזר, שם ה ג). נכנס לעיר שרובה גוים ספק רוב משמרין ספק אין רוב משמרין דברי הכל חייבין (שם דמאי א א). מדת בשר ודם מקניט את חבירו בדברים ספק מתפייס הימנו ספק אין מתפייס הימנו (רבה בר מרי, יומ׳ פז.). אדם חש בעיניו נותן מעות לרופא ספק מתרפא ספק אינו מתרפא (ר׳ אבהו, כתוב׳ קה.). האשה שהיו עליה ספק חמש לידות ספק חמש זיבות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים (ב״ב קסו.). כל הנותן תרומה לכהן עם הארץ כאילו נותנה לפני ארי מה ארי ספק דורס ואוכל ספק אינו דורס ואוכל אף כהן עם הארץ ספק אוכלה בטהרה ספק אוכלה בטומאה (ר׳ אחא בר אדא בשם ר׳ יהודה, סנה׳ ל:). אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה אני ודאי עושה (ר׳ פנחס בן יאיר, חול׳ ז.). מדת ב״ו נותן חפץ בחמת צרורה ופיה למעלה ספק משתמר ספק אין משתמר ואילו הקב״ה צר העובר וכו׳ (נדה לא.). פרעה רשע הוא וגזרתו ספק מתקיימת ספק אינה מתקיימת אבל אתה צדיק וגזירתך מתקיימת (מד״ר שמות א).—וסמי׳ סְפָק [1], סְפָק: הכל לעניים שספק לקט לקט (ר׳ מאיר, פאה ד יא). ספק גירושין כתב בכתב ידו ואין עליו עדים יש עליו עדים ואין בו זמן יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד זהו ספק גירושין (יבמ׳ ג א). כל ספק נגעים טהור (נגע׳ ה א). על ששה ספקות שורפין את התרומה על ספק בית הפרס וכו׳ על ספק בגדי עם הארץ (טהר׳ ד ה). ספק משקין לידים טהור (תוספת׳ ברכ׳ ו ג). כוכב אחד ודאי יום שנים ספק לילה שלשה ודאי לילה (ר׳ פנחס בשם רבי אבא בר פפא, ירוש׳ ברכ׳ א א). ספק דימוע [זה] כספק תרומת מעשר של דמאי [ו]פטור מן הודאי (שם דמאי ה יא). ר׳ הנניה ור׳ יונתן תריהון אמרין ספק[1] הכן אסור ר׳ יוחנן א׳ ספיק הכן מותר (שם שבת א, גנזי 69). נעשה כספק נפשו׳ וכל ספק נפשו׳ דוחה את השבת (ר׳ אבהו, שם יומ׳ ח ד). כיון ששמע משה כן אמר מעתה מי שבאת לידו ספק עבירה צריך להביא כל קרבנות הללו (ר׳ שמעון, שם שבוע׳ א ח). חיישינן שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו (ב״מ ו.). בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו (בכור׳ יא.).—ועם כנ׳: משנערפה (עגלה ערופה) תקבר במקומה שעל ספק באה מתחלתה כפרה ספיקה והלכה לה (כרית׳ ו ב). תינוקת שטמנו תאינים לשבת שחורות ומצאו לבנות לבנות ומצאו שחורות הרי אילו אסורות מפני שספיקן אסור (תוספת׳ מעשר ראשון ג ב). כרם שנטע ירק וירק נמכר חוצה לו ספיקו בארץ ישראל אסור בסוריא ובחוצה לארץ מותר (שם ערל׳ א ח). יש בו דעת לשאול ספיקו ברשות היחיד טמא ברשות הרבים טהור (שם חגי׳ א ב). שרץ בפי נחש מהלך על גבי ככרות של תרומה ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור (שם טהר׳ ד ו). צבור שניטמא אחד מהן ואין ידוע אי זהו רבי זעירה אמר יעשו בטומאה תני רבי הושעיה יעשו כספיקן (ירוש׳ פסח׳ ז ו). ידיעת ספיקו קובעתו לחטאו (ר״ש בן לקיש, שם הורי׳ ג ג). אין בין תשעה באב ליום הכיפורים אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר (פסח׳ נד:). כל שודאי מטמא חולין גזרו על ספיקו משום חולין הטבולין לחלה (אביי, נדה ז.).—ומ״ר סְפֵקוֹת [2]: ארבע ספיקות ר׳ יהושע מטמא וחכמ׳ מטהרין (תוספת׳ עדיות א יא). ארבע ספיקות אמרו חכמים בתינוק וכו׳ (שם, טהר׳ ג א). אין לי אלא ודאיהם ספקותיהם ואנסיהם ושגגותיהם מנין ת״ל עונות וכו׳ (ספרא אחרי פרש׳ ד). ככר שנטמא בספק רשות היחיד ומגעו

---

1) כך מנֻקד בכ״י בודליאנה.

1) [בכ״י מֻנקד סְפָק.] — 2) [גם כמו ש״נ.]

ברשות הרבים טמא והבא טהור שהן שני ספיקות (ר' יוחנן, ירוש' תרומ' ג א). אפילו תחוש לה משום אנוסה שתי ספיקות ספק אנוס' ספק פתוחה ספק משנתארסה ספק עד שלא תארס שתי ספיקות להקל (ר' יוסי, שם כתוב' א א). המחליף פרה וכו' א"ר יוחנן זו להוציא מידי סומכוס שאומ' כל הספיקות יחלוקו (שם ב"מ ח ה). ואין מציינין על הוודאות אבל מציינין על הספיקות ואלו הן הספיקות סככות ופרעות (מו"ק ה:). שישו בני מעי שישו ומה ספיקות שלכם כך ודאות שלכם על אחת כמה וכמה (ר' אלעזר בר' שמעון, ב"מ פג:). בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך (תמור' יו.).—ובהשאלה בן אדם או בהמה שיש עליהם סָפֵק: ספק ואנדריגינוס אין מחללין עליו את השבת (שבת יט ג). מת הזקן הרי יש באים בנים בוודאי ובין בן בספק מת הספק הרי יש בן אחי אב בוודאי ואם בספק (ירוש' יבמ' ד ב).—ומ"ר באותה המשמ': ואלו הן הספיקות שתוקי ואסופי וכותי (קדוש' ד ג). פליגא בין ר' מאיר לבין ר"ש בשיור אילו התינוקות ספיקות מה את עביד לה כדבר שיש קיצבה או כדבר שאין לו קצבה (ירוש' שבת יט). הספיקות חולצות ולא מתייבמות (יבמ' מא:). הספיקות נכנסין לדיר להתעשר (ב"מ ו:).—ובסהמ"א: והגידו לנו ספיקותיכם למען תראון את התשיבות והתנובבו בם (קטע מכתב רב שרירא גאון, סעדיאנה שכטר 120). אין בו אמונה אם אהי עשה זאת ואני בוגד בלי ספק (ר"ש הנגיד, האחרי חדש). ובכלן יש ספקות ואין הסכמה בין פילוסוף וחבריו (ר"י א"ת, הכוזרי ה יד). מפני כן מראים הדברים כי אם יעברו ארבעת שני הספק שבעים ותשע שנה יחיה הילד (ראב"ע, משפטי הנולד, כהנה, ג, 121). התרומה ודאה אסור במאה וספיקה אוסר בחמשים (רמב"ם, תרומ' יד ח). ואין מציינין על הוודאות שהרי בן ידועין לכל אלא על הספיקות כגון שדה שאבד בה קבר (הוא, טומא' מח ט). ונתעלמו מהן דברים ונולדו להן ספקות ויש מי שדקדק הרבה ולא פגע בדרך הנכונה בחשבון (הוא, קדוה"ח יא ג). ואנשים חכמים גדולים נשתבשו בהן ונתעלמו מהן דברים ונולדו להן ספיקות (שם). יבמה שלא שהתה שלשה חדשים ונתיבמה בתוך שלשה חדשים וילדה בן ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון זה הספק אומר שמא בן המת אני ואירש את נכסי אבי כולן (הוא נחלות ה ז). הנה כבר נדחה מעלינו זה הספק הגדול אשר ספק עלינו האומר וכו' (ר"ש א"ת, מו"נ ב יח). ויש הנה הכרח אחר ללמוד ולדעת ההצעות וזה כי האדם יתחדשו לו ספקות רבות בעת הדרישה מהירה (שם א לד). ונאמר שהספק הראשון אין היתרו ממה שיקשה (רלב"ג, מלח' השם א יג). וכאשר הרגישו פקחיהם באלה הספיקות הניחו הקדמה אחת כוזבת להעזר בה בכל דבריהם (ספר כלימת הגוים, הלופה מאהרן הגר ב 110). ועליך בנסתרות ובהתרפות ובנגלות בהתאמץ לעשותם ובספיקות בדרישה (רש"ט פלקירא, ראשי חכמ' 19). אמר תחלה על ספקם במציאות ה' ואמרו לי מה שמו (ר"י מפיסא, מנח' קנא' 16). ואין ספק שכל אלו הכחות נמצאים באילנות ובעשבי האדמה ואין ספק ג"כ שאף על פי שהם מעורבי' מארבע יסודו' שיסוד האויר הוא גובר עליהם יותר מיסוד העפר (ר"י א"ת, רוח חן א). לא טעם שמחה מי שלא טעם שמחת הספיקות והתרתם (ר"י איסרלים, שו"ת ה). שאמר החכם אין ודאי שאין בו ספק הנראה ספק שאין בו ודאי כמו המות (מלון למח דוד, ככריו' מט.).

***סַפֵּק**, סיפק, ס"ז,—כמו שֶׁפֶק, כח ויכלת, Macht, Möglichkeit; pouvoir, autorité; power, ability: ובפרט סַפֵּק ביד: ואם היתה צריכה לשמן חבירתה מביאה לה שמן ביד ואם אינו ספק ביד מביאה בשערה ואם אינו ספק בשערה מביאה בבלי (שבת קכח:). מה טמא שספק בידו לעשות ואינו עושה אף דרך רחוקה נמי שספק בידו לעשות ואינו עושה (רבי עקיבא, פסחי' צג.). מפני שסיפק ביד מלכים לשתות ולעשות כל רצונן בעבירה ואין שימחה בידם (מד"ר במדי' י). מעש' אותו אבא יודן עני ראי רבי אליעזר ור' יהוש' שהלכו לגבו' שם והטמין עצמו מפניה' ועלה לביתו ועשה יום ושני ולא ירד לשוק אמר' לו אשתו מפני מה לא ירדת לשוק הרי שני ימים אמ' לה רבותינו באו לגבו' לעסק מצו' עמילי תורה ואין סיפק בידי ליתן להם ואני מתבייש לירד לשוק (שם דבר' ד).—סַפֵּק ביד פלוני למחות: מפני ארבעה דברים בעלי בתים ישר' נמסרין למלכות על ששוהין שטרות פרועין ועל שמלוין בריבית ועל שפוסקין ואין נותנין ומי שספק בידו למחות ואינו מוחה (תוספת' סוכ' ב ה). מפני מה אני נותנו לכם שלא תאמרו אין ספק בידו ליתנו לנו אלא הריני

נותנה לכם ולבסוף אפרע מכם (מכילת' בשלח ד ג). אמר ליה (דוד לאבנר) מה את בעי מן גלגוי דידך בסירה הועדה כדאתון למעגל אמר לו הלא תענה אבנר בכנף אמרת בסירה הועדה חנית וצפחת בסירה הועדו ויש אומרים על ידי שהיה ספק בידו למחות בשאול על נוב ולא מיחה (מד"ר ויקר' כו).—ובסהמ"א במשמ' סִפּוּק והסתפקות: ואח"כ יברור לו מגשמי העולם הזה מה שיש בו הנאת גופו ותקון ענינו בעולם כפי הצורך והספק (ר"י א"ת, חו"ה, הבחינה ג). הבוטח באלהים הוא מתעסק בסיבות העולם להכין מהם צידה לאחריתו וספק לבית מוֹעדו (שם הבטחון ה). וכן שאל החסיד מאלהיו לתת לו מן המזון די ספקו ולהרחיק ממנו העושר המביא אל המותרים (שם, חשבון הנפש ג). ראש הפרישות תקון המחשבה על תקון הספק (שם הפרישות ה). ולא ימלא ספק המעין בחלק השני הזה רצוני לומר ספר השרשים עד שיעמד על כל מה שנכתב בחלק ראשון (הוא, הסרס' לריב"ג, הקד' 2). אמר מי המשיג מן העולם ספקו אמרתי השמח בחלקו (ר"י חריזי, תחכמ' לו). ויש מין שלישי מכחות נתלות מנפש ומגוף והם הכחות הבאות מקשר הנפש עם הגוף כמו הענוה והנחת והספק והכבישות והנדיבות ודומיהם (ר' הלל מוירונא, תגמו' הנפש מב.). המחברת הזאת אשר אמנם קטנה היא אלי וגדולה לילדי בני עמנו אשר מלאה ספקם במקרא ובדקדוק ונפשם חסרה את השלמות לסדר את מכתביהם על טהרת לשון הקודש (רמא"ג, קרית ספר, הקדמ').—ואמר הפיטן: גאון שבעת לחם היה יסודם ועני ואביון לא החזיקה ידם יה בראות כנתמלא ספקם פחים ורוח זלעפות השיקם (אמרו, יוצ' ז פסח). ספק לגוזלי תזמן לי בטוב (שלם בן יוסף שבזי, מי נשקני, שירים תימנ". אבן ספיר, פו:).

א.*סְפֵקָה, ספיקה, ספיקא, ש"נ,—כמו סֵפֶק, סְפֵקָה בידו: אומרין כל מי שספיקה בידו לעבר את השנה ואינו מעברה כאילו עובד עבודה זרה (ירוש' חגי' ג א). לא למד ולא לימד ולא שמר ולא עשה ולא היתה ספיקה בידו להחזיק והחזיק הרי זה בכלל ברוך (ר' חייי בר בא, שם סוט' ז ד). כל כך למה שהיה ספיקא בידך לשוב ואילו שבתה היה טוב לך (מד"ר קהל', מעוות לא יוכל לתקן).—לעשות: ואתה היית בידך ספיקה לעשות תשובה ולא עשית (שם רות ג). בשר ודם אומר דבר ואינו עושה למה שאין ספיקה בידו לעשות (פסיק' רבת' פרה יד).—ולמחות: ללמדך שכל מי שיש ספיקה בידו למחות ואינו ממחה קלקלה תלויה בו (ר' קירים דאירמה, ירוש' ביצ' ב ח). משבא אלעזר בן פחורה ויהודה בן פכורה היו נוטלין אותן בזרוע והיתה ספיקה בידו למחות ולא מיחה (שם סוט' ט יא). כל מי שאינו כגון אלו שהיתה ספיקה בידן למחות אל ימחה (ר' יוחנן, שם ח, גני' 213).

ב.*סְפֵקָה, ספיקה, ש"נ—כמו סָפֵק: ועם כל זה ראיתי לבאר בענין הזה מה שהיה בו מעט הספקה (ר"י א"ת, חו"ה הבטחון ג). ויכול שתהיה ספקה בחוש האחרים אך בזה אין ספקה (רי"ק, ספ' הגלוי, הקדמ'). ואמר החכם כבוד אלהים הסתר דבר לכן טוב לדעת אותו בספיקה כמו שאמר חכם אחד איזה חכם בידיעת הבורא כל המסתפק בו וכו' וראוי להסיר הספיקה מלבות האנשים המסתפקים בזה הענין וכו' ראוי לנו להוציא הספיקה מלבותינו ושלא לחשוב עלינו שיש לו בעצמו שום דבר גרמי כשאר הגרמים (סהל בן תמים, פי' ספ' יצירה, מובא במחב' א', ש"ם לדוקס, סוף). אזי (אם יהיו הסימנים המבוארים שם) תדע מאין ספקה בגוף התגברה מרה ירוקה (רס"נ פלקירא, בתי הנהגת הגוף, כ"י פלורנצא). ודין עליך שבלך גם כן ללכת בדרך הבטוח ולהרחיק כמו זאת הסכנה הסוערת והספקה הגוברת (רחצ"ח, מאזני צדק לאלגזאי 17).—ורגיל בספרות הקראים: אבל המקובל כשלא יובא באי מאלה הדרכים ובהם לא יובל ולא יוגבל תכנס בו החליקה בהיות הדבר על ידי ספקה (מנחם קראי, לקו"ק, נספחי 51). ואם חפצכם בזכרון רשותו שיודיענו בלא דבורו נאמר כבר עשה ועוד נאמר להם טעותם בלא ספקה כשחשבתם כי היות הדבר קנין לאחד וכו' (ישועה בן יהודה הקראי, הקד' לס' העריות, LWJB, 1900, XI). ספקה אחת אמרו שהשי"ת פזר את ישראל באמות וכו' ספקה שנית אומרים כי האביב פעם יתקדם ופעם יתאחר וכו' (ר"א הקראי, ספ' ג"ע, ענין הבדל שנה משנה, יז:). הבדלים רבים יש בין פסח מצרים לפסח דורות אכן בקצתם נפלה הספיקה אם ישוה פסח דורות לפסח מצרים אם לאו (שם ענין פסח, מג::). —ומ"ר: הספקות המתחיבות מדעת הרבנים ספקה אחת וכו' ספקה שנית וכו' (שם ענין חג השבועות כו:).

*סְפֵקוּת, ש"נ,—כמו סָפֵק: כי הספקות אינה מעשה יאמר בעבורו כי הוא טוב או רע כי הוא ואם אינה מעשה ולא מעני על דת אנשים מן החכמים הוא כמו מעשה ולכן יאמר חוב על האיש שישאר

תחת הספקות בכל מה שאין עליו ראיה לא על קיומו ולא על בטולו וכו' ועוד יאמר כי הספקות אסורה בכל עת שתהא הדעה חובה (ישועה בן יהודה הקרלי, ספ' העריות LWJB. 1900, XVIII).

ספקי, ת"ז, מ"ר נקי' ספקיות—כמו מספק: ורבי יונה הביאו בזה השרש כמשפטו באלו המלות הספקיות (רד"ק, השרש', מז). וההצדקות הספקיות הם במעלה תחת המחשבה החזקה (רס"ע פלקירא, ראשי חכמה 36).

ספר, ממנו ספר, ספר, ספר, מספר, *מספרי, *ספור, *ספורי, *ספיר, *ספירה, *ספירות, א.ספר, ספרה, *ספרות, *ספרות, *ספרותי, *ספרי, *ספריה, *ספרן.

ספר[1], ש"ז, כנ' ספרי, ספרך, מ"ר ספרים, סמ' *ספרי, —א) לוח או מגלה יכתבו שם דברים, Tafel, Rolle; table, rouleau; tablet, scroll: כתב זאת זכרון בספר (שמות יז יד). וכתב את האלות האלה הכהן בספר ומחה אל מי המרים (במד' ה כג). וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלוים (דבר' יז יח). ויהי ככלות משה לכתב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם ויצו משה וכו' (שם לא כד-כה). וילכו האנשים ויעברו בארץ ויכתבוה לערים לשבעה חלקים על ספר ויבאו אל יהושע אל המחנה שלה (יהוש' יח ט). וידבר שמואל אל העם את משפט המלכה ויכתב בספר וינח לפני יי' (ש"א י כה). עתה בוא כתבה על לוח אתם ועל ספר[2] חקה ותהי ליום אחרון לעד עד עולם (ישע' ל ח). ונמקו כל צבא השמים ונגלו כספר השמים (שם לד ד). כתב לך את כל הדברים אשר דברתי אליך אל ספר כי הנה ימים באים וכו' (ירמ' ל ב-ג). ואכתב בספר ואחתם ואעד עדים (שם לב י). מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כתב על הספר בדיו (שם לו יח). בכתבו את הדברים האלה על ספר מפי ירמיהו (שם מה א). מי יתן אפו ויכתבון מלי מי יתן בספר[1] ויחקו בעט ברזל ועפרת לעד בצור יחצבון (איוב יט כג-כד). — ב) דברים כתובים, ישמשו לאות ולעדות ולראיה בין אדם לחברו, שטר, Urkunde; document, ספר כריתות מאיש לאשתו, ואיננה עוד אשתו: כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו (דבר' כד א). שלחתיה ואתן ספר כריתתיה אליה (ירמ' ג ח). — ספר מקנה, שטר קנית קרקע: ואקנה את השדה מאת חנמאל בן דדי וכו' ואקח את ספר המקנה וכו' ואתן את הספר המקנה אל ברוך בן נריה בן מחסיה לעיני חנמאל דדי ולעיני העדים הכתבים בספר המקנה לעיני כל היהודים (שם לב ט יב). לקוח את הספרים האלה את ספר המקנה הזה ואת החתום ואת ספר הגלוי ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים (שם יד). — ספר היחש: ואמצא את ספר היחש העולים בראשונה ואמצא כתוב בו אלה בני המדינה העלים משבי הגולה (נחמ' ז ה-ו). — ירושלמ', ספר כתבה: והלא מ ס פ ר כתובתה נלמד שהוא כותב לה שאם תנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליך (עידו' א יב). — ג) מכתב שלוח מאדם לחברו בענין מהענינים, Brief; lettre; letter: ויהי בבקר ויכתב דוד ספר אל יואב וישלח ביד אוריה ויכתב בספר לאמר הבו את אוריה אל מול פני המלחמה החזקה (ש"ב יא יד-טו). ותכתב ספרים בשם אחאב ותחתם בחתמו ותשלח הספרים אל הזקנים ואל החרים אשר בעירו הישבים את נבות ותכתב בספרים לאמר קראו צום וכו' ויעשו אנשי עירו וכו' כאשר כתוב בספרים אשר שלחה אליהם (מ"א כא ח-יא). ויאמר מלך ארם לך בא ואשלחה ספר אל מלך ישראל וכו' ויבא הספר אל מלך ישראל לאמר ועתה כבוא הספר הזה אליך הנה שלחתי לך את נעמן עבדי ואספתו מצרעתו ויהי כקרא מלך ישראל את הספר ויקרע בגדיו (מ"ב ה ה-ז; גם י א; ו). ויקח חזקיהו את הספרים מיד המלאכים ויקראהו ויעל בית יי' (ישע' לז יד; גם לט א). ואלה דברי הספר אשר שלח ירמיה הנביא מירושלם אל יתר זקני הגולה וכו' לאמר כה אמר יי' צבאות לכל הגולה וכו' בנו בתים ושבו ונטעו גנות ואכלו את

[1]) [כך בארמ' ובפונית (לידזבר' 330). ובערב' سفر a). באשור' שפאר שלח, וממנו שפר, שליחות בעל פה וגם שליחות בכתב, אגרת; שאפר, סופר (Del., Handw. 682-3). לדעת רוב החדשים השם ספר הוא שאול מהאשור' שפר והפעל ספר וכו' נגזר מהשם ספר. אולם אפשר גם שהפעל שפאר באשור' נגזר מהשם שפר.]

[2]) [יש גוזרים זה מן האשור' ספר, נחשת (Del., Handw. 509), ועי' גם JQR. XV, 102.]

a) سفر

[1]) [עי' הערה הקודמת.]

פרון וכו' (ירמ' כט א-ה). יען אשר אתה שלחת בשמכה ספרים וכו' לאמר יי' נתנך כהן וכו' ואתה למה לא גערת בירמיהו הענתתי וכו' ויקרא צפניה הכהן את הספר הזה באזני ירמיהו הנביא (שם כה כט). וספרים כתב (מלך בבל) לחרף ליי' אלהי ישראל (דהי"ב לב יז). —ובפרט פקדה וגזרה של המלכות: וישלח ספרים אל כל מדינות המלך אל מדינה ומדינה ככתבה ואל עם ועם כלשונו להיות כל איש שרר בביתו ומדבר כלשון עמו (אסת' א כב; גם ג יג; ח ה; ט כ).—ד) בכלל, קבוץ הרבה דברים כתובים יחד, מאיש אחד וכיוצא בזה, באיזה דבר מהדברים, Buch; livre; book: ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת ויאמר יי' אל משה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי (שמות לב לב-לג). אם לא תשמר לעשות כל דברי התורה הזאת הכתובים בספר הזה (דבר' כח נח; גם כט כ). ושמעו ביום ההוא החרשים דברי ספר (ישע' כט יח). את כל הכתוב בספר הזה אשר נבא ירמיהו על כל הגוים (ירמ' כה יג; גם לו לב; נא סג). מי יתן לי שמע לי הן תוי שדי יענני וספר כתב איש ריבי (איוב לא לה). ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ (קהל' יב יב).—וביחוד ספרי המקרא: בשנת אחת למלכו אני דניאל בינתי בספרים מספר השנים אשר היה דבר יי' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה (דניא' ט ב).—ספר תולדות: זה ספר תולדות אדם (ברא' ה א).—ספר מלחמות יי': על כן יאמר בספר מלחמות יי' וכו' (במד' כא יד).—ספר הישר: וידם השמש וירח עמד עד יקם גוי איביו הלא היא כתובה על ספר הישר (יהוש' י יג). ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר (ש"ב א יח).—ספר דברי שלמה: ויתר דברי שלמה וכל אשר עשה וחכמתו הלוא הם כתבים על ספר דברי שלמה (מ"א יא מא).— ספר דברי הימים: ויתר דברי ירבעם אשר נלחם ואשר מלך הנם כתובים על ספר דברי הימים למלכי ישראל (שם יד יט). ויבקש הדבר וימצא ויתלו שניהם על עץ ויכתב בספר דברי הימים לפני המלך (אסת' ב כג).—ספר מלכי ישראל: ויתר דברי יהושפט הראשנים והאחרונים הנם כתובים בדברי יהוא בן חנני אשר העלה על ספר מלכי ישראל (דהי"ב כ לד).—ספר חזון: ספר חזון נחום האלקשי (נחו' א א).—ספר זכרון: ויקשב יי' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו (מלאכי ג טז). —ספר הזכרונות: בלילה ההוא נדדה שנת המלך ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים לפני המלך (אסת' ו א).—ספר הברית: ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם (שמות כד ז). וישלח המלך ויאספו אליו כל זקני יהודה וירושלם ויעל המלך בית יי' וכל איש יהודה וכל ישבי ירושלם אתו והכהנים והנביאים וכל העם למקטן ועד גדול ויקרא באזניהם את כל דברי ספר הברית הנמצא בבית יי' (מ"ב כג א-ג). ויצו המלך את כל העם לאמר עשו פסח ליי' אלהיכם ככתוב על ספר הברית הזה (שם כא). ויעל המלך בית יי' וכל איש יהודה וישבי ירושלם וכו' ויקרא באזניהם את כל דברי ספר הברית הנמצא בית יי' (דהי"ב לד ל).—ספר התורה: גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת יעלם יי' עליך (דבר' כח סא; גם כט כ; ל י; לא כו). לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה (יהוש' א ח; גם ח לד). ויאמר חלקיהו הכהן הגדול אל שפן הספר ספר התורה מצאתי בבית יי' (מ"ב כב ח; גם יא). ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים מן האור עד מחצית היום נגד האנשים והנשים והמבינים ואזני כל העם אל ספר התורה (נחמ' ח ג). ויען חלקיהו ויאמר אל שפן הסופר ספר התורה מצאתי בבית יי' (דהי"ב לד יח).—ספר תורת יי': ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת יי' אלהיהם רביעית היום (נחמ' ט ג). וילמדו ביהודה ועמהם ספר תורת יי' ויסבו בכל ערי יהודה וילמדו בעם (דהי"ב יז ט; גם לד יד). —ספר תורת אלהים: ויכתב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלהים (יהוש' כד כו). ויקרא בספר תורת האלהים יום ביום מן היום הראשון עד היום האחרון (נחמ' ח יח).—ספר תורת משה: אז יבנה יהושע מזבח ליי' אלהי ישראל בהר עיבל כאשר צוה משה עבד יי' את בני ישראל ככתוב בספר תורת משה (יהוש' ח ל-לא; גם כג ו). ואת בני המכים לא המית ככתוב בספר תורת משה אשר צוה יי' (מ"ב יד ו). ויאספו כל העם כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים ויאמרו לעזרא הספר להביא את ספר תורת משה אשר צוה יי' את ישראל (נחמ' ח א).—ספר משה: ביום ההוא נקרא בספר משה באזני העם (שם יג א). ואת בניהם לא המית כי ככתוב בתורה בספר משה אשר צוה יי' (דהי"ב כה ד; גם לה יב).—ספר יי': דרשו מעל ספר יי' וקראו אחת מהנה לא נעדרה אשה רעותה לא פקדו (ישע' לד טז).—ספר חיים: ימחו מספר חיים

זעם צדיקים אל יכתבו (תהלי סט כט).—מְגִלַּת סֵפֶר: קח לך מגלת סֵפֶר וכתבת אליה את כל הדברים אשר דברתי אליך על ישראל ועל יהודה ועל כל הגוים (ירמ' לו ב ז). ואראה והנה יד שלוחה אלי והנה בו מגלת סֵפֶר (יחזק' ב ט). אז אמרתי הנה באתי במגלת סֵפֶר כתוב עלי (תהלי מ ח).—ה) במשמ' כְּתָב, Schrift, écriture; writing: ותהי לכם חזות הכל כדברי הספר החתום אשר יתנו אתו אל יודע הַסֵּפֶר לאמר קרא נא זה ואמר לא אוכל כי חתום הוא ונתן הספר על אשר לא ידע סֵפֶר לאמר קרא נא זה ואמר לא ידעתי סֵפֶר (ישעי כט יא-יב). ילדים אשר אין בהם כל מאום וטובי מראה ומשכילים בכל חכמה וידעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם לעמד בהיכל המלך וללמדם סֵפֶר ולשון כשדים (דניא' א ד יז).—וכן עִם הַסֵּפֶר, בִּכְתָב: ובבאה לפני המלך אמר עם הַסֵּפֶר ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו (אסת ט כה).—ובתו"מ: על ספר ולא על לוח ולא על נייר אלא יכתבנה על המגילה שנאמר על ספר (ספרי דבר' קס). המוכר וכו' ספר של צבאים ונמצא של גויל או יש בו טעות בין דף לדף הרי זה אין מכור (תוספת' ב"ב ד ז). אילולי כתבתי לך רובי תורתי לא כמו זר נחשבו מה בינן לאומות אלו מוציאין ספריהן ואלו מוציאין ספריהן אלו מוציאין דפתריהן ואילו מוציאין דפתריהן (רבי אבין, ירוש' פאה ב ו). ונתן בידה עד שיהא כולו בידה ומה טעמא דרבי יוסי הגלילי ספר מה ספר מיוחד שאין בו רוח חיים אף כל דבר שאין בו רוח חיים (שם גיטי ב ג). המכיר כליו או ספריו וכו' והוא שיצא לו שם שנגנבו ספריו (ריב"ל, שם ב"ק י ג). שני דברים נתנבא בארי ולא היה בהם כדי ספר ונטפלו בישעיה (מד"ר ויקר' טו).—ובפרט סִפְרֵי הַמִּקְרָא: אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות במועד ואין מגיהין אות אחת אפילו בספר העזרה[1] (מו"ק ג ד). מצא ספרים קורא בהן אחת לשלשים יום אם אינו יודע לקרות גוללן (ב"מ ב ח). ספר שבלה אם יכול ללקט הימנו שמונים וחמשה אותיות וכו' מטמא את הידים (תוספת' ידים ב י). ספרי בן סירא וכל ספרים שנכתבו מכאן ואילך אינן מטמאין את הידים (שם יג). ספר וסייף ירדו כרוכים מן השמים אמר להם אם עשיתם את התורה הכתובה בזה אתם נצולים מזה (ר"א, ספרי דבר' מ).

1) [נ"א עורא, עי' בלוי (Einleitung 107).]

כשתפסו את רבי חנינה בן תרדיון נגזרה עליו גזירה לשרוף ספרו [עליו] אמרו לו גזירה נגזרה עליך לשרוף ספרך [עליך] קרא מקרא הזה הצור תמים פעלו (שם שז). ג' ספרים נמצאו בעזרה אחד של מעונים ואחד של היא היא ואחד שנקרא ספר זעטוטים (שם שנו). לא יכנס אדם לבית המים וספריו ותפיליו בידיו (ר' זעירא, ירוש' ברכ' ב ג). ספר שיש בו שתים ושלוש טעיות בכל דף ודף מתקנו וקורי בו וכו' ספר שיש בו שמונים וחמש טעיות בפרשת ויהי בנסוע הארון מתקנו וקורא בו א"ר שמי כאן בספר גדול וכאן בספר קטון (שם מגילי א יא). משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקין שבתורה וכו' (ב"ב יד:).—סֵפֶר מֻגָּה: וכשאתה מלמד את בנך למדהו בספר מוגה (פסחי קיב.).—ובסהמ"א: ספר מוגה היה בעזרה שממנו היה מגיהים כל ספרי גולה (רש"י, מו"ק יח:).—סֵפֶר תּוֹרָה: רחובה של עיר יש לה קדושה שבן מוציאין ספר תורה וקורין בו ברבים (ר' מנחם בר' יוסה, ירוש' מגל' ג א).—ומ"ר סִפְרֵי תוֹרָה: נטל (ר' אליעזר) שתי זרועותיו והניחן על לבו אמר אוי לכם שתי זרועותיי שהן כב' ספרי תורה שנגללין הרבה תורה למדתי והרבה תורה לימדתי וכו' (סנהי סח.).—ובסהמ"א: אין עושין ספר תורה לא ארכו יותר על הקיפו ולא הקיפו יותר על ארכו (ר"י ברצלוני, הלכי ס"ת, הלבר 20). ועוד אומרות הנשים שהרואה ספר תורה מכובד בן זכר יגיד (ר"ש אלמולי, פתרי חלומ' מז.).—*סֵפֶר הַחָכְמָה: משמת רבי אליעזר נגנז ספר החכמה (ירוש' סוטי ט יז).—סֵפֶר רְפוּאוֹת: ו' דברים עשה חזקיהו המלך על ג' הודו לו ועל שלש לא הודו לו גנז ספר רפואות והודו לו כתת נחש הנחש' והודו לו וכו' (ברכ' י:).—סְפָרִים חִיצוֹנִים: אף הקורא בספרין החיצונין (כגון) ספרי בן סירא וספרי בן לענה[1] אבל ספרי הומירס[2] וכל ספרין ש(נכתבו) מיכן והלך הקורא בהן כקורא באיגרת (ירוש' סנה' י, גנזי 262).—סִפְרֵי מִינִים, כּוּתִים, קוֹסְמִים: הגליונים וספרי מינין אין מצילין אותן אלא נשרפין הן במקומן (תוספת' שבת יד ז). מכאן זייפתי ספרי כותיי' שהיו אומרים אין מתים חיים (ר' שמעון בן אלעזר, ספרי במדי קיב). שהיטת מין לע"א פיתו פת כותי יינו יין נסך ספריו

1) [בדפוס לענה.]
2) [בדפוס המירם.]

ספרי קוסמין פירותיו טבלין (חול׳ יג.).—*וּבֵית סֵפֶר: ארבע מאות ושמונים בתי כניסיות היו בירושלם וכל אחת ואחת היה לה בית ספר ובית תלמוד בית ספר למקרא ובית תלמוד למשנה (ר׳ הושעיה, ירוש׳ מגל׳ ג א). — **וּבֵית סְפָרִים: וישרפו בתי ספרים שהיו ברומי והיו בהם הכמות לאין הקר ואין מספר (זכרון דברי רומי). בע״ה את הספר הזה נתתי לזכרון עבודת אל לואים בורגיט מעיר ניסמה בארץ צרפת הנורבנית לבית ספרים כבוד מהר״ר לחכמים וגדולים וכו׳ שנת אתקרד (REJ. XXIV. 156). ועי׳ עוד ערך בית. — כּתְבֵי סְפָרִים: כל הספרים נגללין מתחילתן לסופן וס״ת נגלל לאמצעיתו ועושה לו עמוד אילך ואילך א״ר אליעזר בר׳ צדוק כך היו כותבי ספרים שבירושלים עושין ספריהם (ב״ב יד.). — ובסהמ״א: בכל עונה יהי ספרך בחיקך והשכל יהי תמיד דבקך (רה״ג, ירא אאל בני, לקו״ק 72). וירדהו אל כפיו ומתרגמי׳ ונסחיה ומשום הכי קורין לספר שכותבין ממנו לספר אחר נוסחא (ערוך ערך נד). הה כי בתוכם נאנה משמים אשב כמו ספר בבית המין (ר״י זבארה, שעשוע׳ יג, הול׳ דודקון 144). ספר ראשון והוא ספר בריאת העולם והיחס ספר שני והוא ספר יציאת מצרים ומתן תורה (Ginzburg, Introduction. 461). הספרים הן כמו עדים והחכמים כענין הדיינים חוקרין עדותן (ר״י אבן לטיף, רב פעלים כח). אבל אם באו בני אדם ולנו בתוך ביתו ועמד וזעק בלילה נגנבו כלי וספרי ובאו בני אדם ומצאו מחתרת התורה וכו׳ (טו״ע חו״מ גניבה שנז א). ובספר ארמנות המלכים כתוב אם האדון נדיב לא יהיה העבד כילי כי עליו לעשות רצוי אדוניו (שלמה חיים חבר טוב, לאמ לדיק יד). בספרי הרומים כתוב כי במלחמות אנשי קארטאגייני עם רומא נתפס מארקו ריגולו וישלחוהו לרומה למען ישתדל להחליף השבוים אשר היו לבני רומא מקרטגייני אלה באלה (שם כב). קנין ומשפטים ויתר מכתבי הרב עליהם רחמי נכמרו ספרי קדושה הם ועל דרך אמת הם באמת נסדרו (ר׳ משולם בר׳ שלמה, יהנו מזמותי, טירים מקובלים, ד״ח עז). אשרי יגע לקנות ספרים ולא ידע בפתרון הדברים כמו אופה אשר אפה לחמו ולא אכל רק מאחרים (מרפא המוסר ח:). — ובמשמ׳ כְּתָב, כמו משמ׳ ה): כך היינו מפרשין כתב עיקר הכתיבה וכו׳ והוא אחד משלושה עיקרים שהוזכרו בהילכות יצירה ספר ספר וסיפור עיקר הספר הוא הכתב (תשו׳ הגאו׳ הרכבי כע). וביאר זה עוד כי בעל הספר ומחברו רצה להודיענו שית׳ כלל נבראיו בג׳ דברים אם בספר ר״ל הכתיבה או בספר ר״ל ההגדה או בספר ר״ל המספר (אבוסהל בן תמים, פי׳ ספ׳ יצירה יע). ומתקבצים השלשה ספרים ספר וספור וספר בדבר אחד ויהיה הדבר ההוא המשוער כאשר שער אותו בעל הנפש הברה (ר״י א״ת, הכוזרי ד כה). נתיבות שתים גם שלשים פלאותיו בחכמה ביה חקק למבין עלומותיו לספר ולספר ולספור ואותיות שתים ועשרים הם ועשר ספירותיו (ראב״ע, בשם אל אשר אמר). כדרך המספר יאמר על הלבלר ועל החכם סופר לפי שהם מונים האותיות אחת אחת והוא כולל ספר ספר וסיפור לפי שספר יאמר על כלל האותיות הנמצאות בכתב ההוא (ר״י ברי אבטולי, מלמד התלמידים יע:). כאשר לא יוכל איש להבדיל בין אות לאות אשר האחת היא האחרת הדומה לה מכל צד ושמה כשמה וספרה כספרה (ר״א אבולעפיה, ספ׳ האות, בקובץ עטרת לבי לגרץ 81).

סֹפֵר, סופר, ש״ז, מ״ר סֹפְרִים, סוֹפְרִים, סמ׳ סֹפְרֵי, —א) מי שמלאכתו או משרתו לכתב בְּסֵפֶר, Schreiber, Schriftkundiger; scribe: מני מכיר ירדו מחקקים ומזבולן משכים בשבט סֹפֵר ושרי בישכר עם דבורה (שפט׳ ה יד-יה). הנה לשקר עשה עט שקר סֹפְרִים הבשו חכמים חתו וילכדו (ירמ׳ ח ח-ט). ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הַסֹּפֵר [1]) והשלך אל האש (שם לו כג; גם כו; לב). ואיש אחד בתוכם לבוש בדים וקסת הַסֹּפֵר במתניו (יחזק׳ ט ב). לשוני עט סוֹפֵר מהיר (תהל׳ מה ב). ויהונתן דוד דויד יועץ איש מבין וְסוֹפֵר הוא (דהי״א כז לב). ומהלוים סוֹפְרִים ושטרים ושוערים (דהי״ב לד יג). — משפחות סוֹפְרִים: ומשפחות סוֹפְרִים ישבו יעבץ (דהי״א ב נה). —ב) סוֹפֵר, סֹפֵר הַמֶּלֶךְ, אחד משרי מלכי ישראל שהיה תפקידו לכתב בספר כל עניני המלכות, דברי הימים של המלך וכיוצא בזה: וצדוק בן אחיטוב ואחימלך בן אביתר כהנים ושריה סוֹפֵר (ש״ב ח יז). ואלה השרים אשר לו (לשלמה) עזריהו בן צדוק הכהן אליחרף ואחיה בני שישא סֹפְרִים יהושפט בן אחילוד המזכיר (מ״א ד א-ג). ויעל סֹפֵר המלך והכהן הגדול ויצרו וימנו את הכסף הנמצא בית יי׳ (מ״ב יב יא). וירד בית

---

1) [פ. פרלס מציע לנקד הַסֶּפֶר.]

המלך על לשכת הַסֹּפֵר והנה שם כל השרים יושבים אלישמע הַסֹּפֵר ודליהו בן שמעיהו וכו' (ירמי' לו יב). ויקראו סֹפְרֵי המלך בחדש הראשון בשלשה עשר יום בו ויכתב ככל אשר צוה המן (אסתי' ג יב). וכראותם כי רב הכסף ובא סוֹפֵר המלך ופקיד כהן הראש ויערו את הארון (דהי"ב כד יא). — **סֹפֵר שַׂר הַצָּבָא:** ומן העיר לקח סרים אחד אשר היה פקיד על אנשי המלחמה ושבעה אנשים מראי פני המלך אשר נמצא בעיר ואת סֹפֵר שר הצבא המצביא את עם הארץ (ירמי' נב כה). — שבנא הַסּוֹפֵר, שפן הַסּוֹפֵר, אלישמע הַסּוֹפֵר וכו'. — ובתו"מ: היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין איש פלוני מגרש את פלונית ממקום פלוני ואומר זה שמי וזה שם אשתי פסול לגרש בו (גיטי' ג א). כתב הסופר וכו' וטעה ונתן גט לאשה ושובר לאיש ונתנו זה לזה לאחר זמן הרי הגט יוצא מיד האיש ושובר' מיד האשה תצא מזה ומזה (שם ח ח). מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו יושבין על גב מעלות בהר הבית ויוחנן סופר הלה לפניהם וכו' (תוספת' סנה' ב ו). והם (בני שמואל הנביא) לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהן ולסופריהן (שבת נו.). מי שיש לו בית בחצר השותפין ה"ז לא ישכירנו לא לרופא ולא לאומן לא לגרדי ולא לסופר יהודי ולא לסופר ארמאי (ב"מ כח.). — **סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִים:** סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה ושני סופרי הדיינין עומדין לפניהם אחד מימין ואחד משמאל וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין (סנה' ד ג). ומחוקק מבין רגליו אלו שני סופרי הדיינים שהם עומדים לפניהם (מד"ר בראש' צח). וחמשה אנשים מרואי פני המלך הרי אחד עשר וכשהוא אומר שבעה להוסיף עליו שני סופרי דיינין שיושבין לפניהם (שם שה"ש, הנה מטתו). — **סוֹפְרֵי כּוּתִים:** נומיתי לסופרי כותים מי גרם לכם לטעות דלית אתון דרשין כרבי נחמיה (ר"ש בן אלעזר, ירוש' יבמ' א ו). — **אֲבַק סוֹפְרִים:** כתב במשקין במי פירות באבק דרכים באבק סופרים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור (שבת יב ה). — **קוֹלָן שֶׁל סוֹפְרִים:** אלו עוברין בפסח כותח הבבלי וכו' וקולן של סופרים [1] (פסחי' ג א). — **טָעוּת סוֹפֵר:** אחריות טעות סופר הוא (כתובי' כא.). — ובספה"א: אמר להן רב לסופריו וכן אמר להן רב הונא לסופריו כשתכתבו בשילו כתבו בשילו וכו' ואע"פ שמסרו לכם דברים בשילו (תלמידי ר' יהודאי גאון, הלכ' פסוקי 55). והכין לך לצרכך שנים יועצים והפקיד עליהם שני סופרים ונתן לך מן העבדים והשמשים בצרכך בעולם הזה (ר"י א"ח, חו"ה, עבודת האלהים ט). לא ישכירנו (את הבית) לא לרופא ולא לאומן ולא לגרדי ולא לסופר יהודי שכותב השטרות (רמב"ם, שכנים ו יא). — **סוֹפֵר הַיְשִׁיבָה:** ומן ישי' סופר היש' בחורנו המהיר בתו' ה' (JQR. XVIII. 404). תשובה למכתב רבי נתן בר שמואל סופר הישיבה בעיר מצרים (ר"י הלוי, דיואן, כרך' 214). — **סוֹפֵר הָעִיר:** הכא במאי עסקינן בסופר מתא שהוא סופר העיר שכותב שטרות וספרים (רבמ"ה, ב"ב כא.). ואחר אשר הגיעו עורות ראובן באנקונה ונמכרו ונכתב המכר בספר סופר העיר כמשפט המקום ההוא (מהרשד"ם, חו"מ כד). — **סוֹפֵר סת"ם:** סופר ספרי תורה תפלין מזוזות. — ג) בפרט סוֹפֵר בתורת האלהים, בצבור היהודי בגלות בבל, סוֹפֵר וחכם בתורה ושופט ודין וראש הצבור: הוא עזרא עלה מבבל והוא סֹפֵר מהיר בתורת משה (עזר' ז ו). לעזרא הכהן הַסֹּפֵר סֹפֵר דברי מצות יי' וחקיו על ישראל (שם יא). — ואמר בן סירא: חכמת סופר תרבה חכמה וחסר עסק הוא יתחכם (ב"ס גני' לח כד). פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום אמר לי רבי מאיזה מקום אתה אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני וכו' (רבי יוסי בן קסמה, אבו' ו ט). שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק במה דברים אמורים כששניהם סופרים אבל אחד סופר ואחד בור סופר מברך ובור יוצא (ברכ' מה:). בא אלי חבר אחד ואמר לי סופר אתה אמרתי לו מה שהוא (סדא"ר א). — ובפרט הַסּוֹפְרִים חכמי התורה בדורות שאחרי עזרא: שער חדש ששם חודשו סופרים את ההלכה (ירוש' עירובי' ה א). רב חמא בר עוקבא בשם רבי יוסי בי רבי חנינ' ולוי תריהון אמרין נעשה במי שחבשוה סופרים (שם כתובי' ה ג). הניחו סופרים לי ואומר כמין חומר אבל נראה הוא כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מעשה בהמה (מד"ר במד' ט). — **מִקְרָא, עִטּוּר, תִּקּוּן סוֹפְרִים:** מקרא סופרים ועיטור סופרים וקריין ולא כתיב; וכתיבן ולא קריין הלכה למשה

---

1) [פרש ר"ח וז"ל: ויש מי ששונה קולה והדבר אחד הוא והוא אל נשי שמדבקין בו הסופרים ציירותיהם.]

מסיני (נדר' לז:). וילכו סדומה ואברהם עודנו עומד לפני יי' אמר ר' סימון תיקון סופרים זה שהשכינה היתה ממתנת לאברהם (מד"ר ברא' מט).—ובסהמ"א: גם כן בדברי יחיד שיש לנו במקרא מלות הם תקון סופרים ואמרו כי כתבו הנביאים אם כן למה נקראו תקון סופרים (ראב"ע, לחות, סוף). בנדרים בפ' אין בין המודר קראום עטור סופרים פירוש הסרת הסופרים תרגום הכמות לא סרו לא עטרו (רשב"א, מאמר על ישמעאל לד. הוצ' פרלס).—דברי סוֹפְרִים: איסור מצוה שניות מדברי סופרים (יבמ' ב ד). הומר בדברי סופרים מבדברי תורה האומר אין תפילין כדי לעבור על דברי תורה פטור חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב (סנה' יא ג). זקן ממרא אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת דברי ר"מ רבי יהודה אומר על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ר"ש אומר אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים (שם בבלי פז.). — ד) *מלמד את הַסֵּפֶר, מלמד מקרא לתינוקות: ר' מאיר אומ' בזמן שהמאורות לוקין סימן רע לשונאי ישרא' מפני שהן לימודי מכות מושלו משל למה הדבר דומה לסופר שנכנס לבית הספר וא' הביאו לי רצועה וכו' (תוספת' סוכ' ב ו). שבעה אין להם חלק לעולם הבא ואלו הן לבלר וסופר וטוב שברופאין ודיין לעירו וכו' (אדר"נ לו). אף מי שיש לו אשה ובנים ואינן עמו באותו מקום לא ילמד סופרים (ירוש' קדוש' ד יא). ואל בית הדמי' על אשר המית את הגבעונים שלה דוד וקראן אמר להם מה לכם ולבית שאול אמרו לו על ידי שהמית ממנו שבעה אנשים שני חוטבי עצים ושני שואבי מים וסופר וחזן ושמש (ר' לעזר, שם סנה' ו ט). שוב מעשה בעכו"ם אחד שהיה עובר אחורי ב"ה ושמע קול סופר שהיה אומר ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד (שבת לא.). עזרא תיקן להן לישראל שיהיו מושיבין סופר בצד סופר (ב"ב כא:). מלך בשר ודם אינו יכול להיות עושה מלחמה ולהיות סופר ומלמד תינוקות והקב"ה אינו כן אתמול בים וכו' והיום במתן תורה (מד"ר שמות כח). ד"א ושם דרך אלו סופרים ומשנים שהן מלמדין את התינוקות באמונה (רבי ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא, שם ויקר' ט). תני רבי שמעון בן יוחאי אם ראית עיירות נתלשות ממקומן בארץ ישראל דע שלא החזיקו בשכר סופרים ובשכר משנים (שם, איכ' פתיח'). ב"ו שמוליך את בנו לבית הספר והסופר עומד ומבקש להכות את בנו מפני שברח וכל זמן שאביו עומד שם אינו מכה אותו בפניו (אגד' ברא' ל). בו ביום דרש ר' עקיבא בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה כקטן שהוא קורא את ההלל בבית הספר שהסופר פותח והן עונין אחריו על כל ענין וענין (Elbogen, Stud. 7).—בֵּית הַסּוֹפֵר כמו בית הספר: דרש ר' עקיבא בשעה שעלו ישר' מן הים שרת עליהן רוח הקודש ואמרו שירה כקטן שהוא קורא את ההלל בבית הסופר וכו' (תוספת' סוט' ו ב). חמש מאות בתי סופרים היו בביתר וקטן שבהם לא היה פחות משלש מאות תינוקות (רבן גמליאל, מד"ר איכ', בלע ה'). ועל פליטת בית סופריהם ועל גרי הצדק ועלינו יהמו נא רחמיך יי' אלהינו (על הצדיקים, תפל' יח). — ה) מחבר ספר, מי שאמנותו חבור ספרים, Schriftsteller; auteur; author, רגיל בדבור ובספרות העברית החדשה. — סוֹפֵר אֲהָבִים, מחבר ספורי אהבה: ערוכים בטעם מבחר סופרי אהבים (רמח"ג, דביר, הקד'). — וכמו כן סוֹפִיר: עד שיהיה סופיר ראש בין ידיו השני יצובו (תולידו טומרוכית, REJ. XLV. 90). — ו) ובחכמת החשבון מספר הכפל או המחלק מספר אחר, Vervielfältigungs-zahl; facteur; factor: המספר יקרא סופר לאי זה מספר כשיוכפל באי זה מספר ויוליד כמותו (יס"ר מקנדיאה, מעין חתום כח).

א׳**סָפַר**, פ"י, סָפְרָם, סְפָרָהּ, סְפַרְתָּהּ, סָפַרְתָּ, סְפַרְתֶּם, סַפֵּר, לִסְפֹּר, סְפֹר, סִפְרוּ, אֶסְפְּרֵם, תִּסְפּוֹר, תִּסְפֹּר, תִּסְפָּר־, יִסְפּוֹר, יִסְפֹּר, יִסְפְּרֵם, תִּסְפְּרוּ, יִסְפְּרוּ, — ספר דְּבָרִים, מָנָה לראות כמה יש בהם שנים או שלשה או ארבעה וכו' zählen; compter; to count: הבט נא השמימה וּסְפֹר הכוכבים אם תוכל לִסְפֹּר אתם (ברא' טו ה). ויצבר יוסף בר כחול הים הרבה מאד עד כי חדל לִסְפֹּר כי אין מספר (שם מא מט). וכי יטהר הזב מזובו וְסָפַר לו שבעה ימים לטהרתו (ויקר' טו יג). וְסָפְרָה לה שבעת ימים ואחר תטהר (שם כח). וּסְפַרְתֶּם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תִּסְפְּרוּ חמשים יום (שם כג טו טז). וְסָפַרְתָּ לך שבע שבתת שנים (שם כה ח). שבעה שבעת תִּסְפָּר לך מהחל חרמש בקמה תחל לִסְפֹּר שבעה שבעות

(דבר' יז ט). אחרי כן ספר את העם (ש"ב כד י). ואת בתי ירושלם ספרתם (ישעי כב י). איה ספר איה שקל איה ספר את המגדלים (שס לג יח). ואחרי טהרתו שבעת ימים יספרו לו (יחזק' מד כו). סבו ציון והקיפוה ספרו מגדליה שיתו לבכם לחילה פסגו ארמנותיה (תהל' מח יג-יד). נדי ספרתה אתה (שס נו ט). יי' יספר בכתוב עמים זה ילד שם (שס פז ו). אספרם מחול ירבון (שס קלט יז). כי עתה צעדי תספור (איוב יד יח). הלא הוא יראה דרכי וכל צעדי יספור (שס לא ד). ויוציאם כרש מלך פרס (את הכלים) על יד מתרדת הגזבר ויספרם לששבצר הנשיא ליהודה (עזרי א ח). לכו ספרו את ישראל מבאר שבע ועד דן (דהי"א כא ב). ויספר שלמה שבעים אלף איש סבל (דהי"ב ב א). ויספר שלמה כל האנשים הגירים בארץ ישראל אחרי הספר אשר ספרם דויד אביו (שס טז).—ובתלמ': וסתמו לאו כפירושו הוא אני אומר נפה לספור בה מעות כברה לכבור בה חול (רבי מכא, ירוש' שביעי ה ט). כתיב לעזרא הכהן הסופר מה ת"ל סופר אלא כשם שהיה סופר בדברי תורה כך היה סופר בדברי הכמים (ר' אחא, ירוש' שקל' ה א). לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה וכו' (קידוש' ל.). ומספר את רובע ישראל מלמד שהקב"ה יושב וסופר את רביעיותיהם של ישראל מתי תבא טפה שהצדיק נוצר הימנה (רבי אבהו, נדה לא.). דבר אחר יום שפוסקת בו סופרתו למנין שבעה (שס לג.). ספרתי ואיני יודעת כמה ספרתי אם בימי נדה ספרתי ואם בימי זיבה ספרתי (שס סט:).

—נפע', יספר, יספרו,— נספר הדבר, הקהל, שאפשר לספרו, לראות כמה מספרו: הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרב (ברא' טז י). עם רב אשר לא ימנה ולא יספר מרב (מ"א ג ח). מזבחים צאן ובקר אשר לא יספרו ולא ימנו מרב (שס ח ה). והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר (הוש' ב א). אשר לא יספר צבא השמים ולא ימד חול הים (ירמ' לג כב). — ובמשמ' שמנו אותם: ויספרו הלוים מבן שלשים שנה ומעלה ויהי מספרם לגלגלתם לגברים שלשים ושמנה אלף (דהי"א כג ג).—ובתלמ': היתה בו יתרת וחתכה אם יש בה עצם פסול ואם לאו כשר אמר רבה בר בר חנה והוא שנספרת ע"ג היד (בכור' מה.).—ובספה"א: ואם כמה פעמים היו קצותם נחשבים אבל כלם לא נספרו משלם ולא נכתבים (רסע"ג על חוי הבלבי, ב, 43). אא"כ היתה אצבע שיש בה צפורן או שהיתה נספרת ע"ג היד שהיא עולה למניין (רמב"ם, טומאת מת ב ח). דרך הלשון לסמוך הנספר אל המספר (רד"ק, ירמ' כא כט). ויהיה הזמן לפי זה שני מינים ממנו נספר ומשוער בתנועת הגלגל ויפול בו הקודם והמתאחר והשוה (ר"י אלבו, העקרי' ב יח). והעיונית (חכמת החשבון) חוקרת המספרים על דרך כלל מצד שהם מופשטים במחשבה מהגופות ומכל נספר בהם (רש"ע פלקירא, ראשי חכמ' 41). שהשכל האנושי הנספר הוא בלתי נבדל ומזה יתחייב שהוא בלתי נצחי (ר"ע ספורנו, אור עמים מד:).—ואמר הפיטן: כימה מהם אינה נספרת והיא לטלה זנב ולשור עטרת (ר"א הקליר, במצוה למחזי איטלי' א, יב). סמיכת כל הנספרים עולצים בכל עברים (אתה אהבת, יוצ' שבת שקל').

—פע'. ספר, ספרתי, ספרו, מספר, מספרים, ספר, ספרה, ספרו, ספרו, אספר, אספרה, אספרה, אספרנה, תספר, יספר,־ ויספר,־ יספרה, ותספר,־ נספר, ונספר־ ונספרה, תספרו, יספרו, יספרו, ויספרום,—א) ספר לפלוני, אל פלוני, מה שקרה לו מה שנעשה במקום מן המקומות, בזמן מן הזמנים, הגיד את כל הנעשה אחד אחד כמו מונה, erzählen; raconter; to recount, narrate: ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה (ברא' כד סו; גס כט יג; לז ט-י; מ ט). ויאמר אלהם יוסף הלא לאלהים פתרונים ספרו נא לי (שס מ ח). ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים ונספר לו ויפתר לנו את חלמתינו (שס מא יב). ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם (שמות י ב; גס יח ח). ויספרו לו (המרגלים למשה) ויאמרו באנו אל הארץ אשר שלחתנו וכו' (במד' יג כז). ויבאו (המרגלים) אל יהושע בן נון ויספרו לו את כל המצאות אתם (יהוש' ב כג). ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו הלא ממצרים העלנו יי' (שפטי ו יג). והנה איש מספר לרעהו חלום ויאמר הנה חלום חלמתי והנה צלול לחם שעורים מתהפך במחנה וכו' (שפט' ז יג). ויאמר שאול מה לעם כי יבכו ויספרו את דברי אנשי יביש (ש"א יא ה). ויבוא בנו ויספר לו את כל המעשה אשר עשה איש האלהים וכו' ויספרום לאביהם (מ"א יג יא). והמלך מדבר אל גחזי נער איש האלהים לאמר ספרה נא לי את כל הגדלות אשר עשה אלישע ויהי הוא מספר למלך את אשר החיה את

המת וכו' וישאל המלך לאשה ותספר לו (מ"ב ח ד-ו). הזכירני נשפטה יחד ספר אתה למען תצדק (ישע' מג כו). החשבים להשכיח את עמי שמי בחלומתם אשר יספרו איש לרעהו וכו' הנביא אשר אתו חלום יספר חלום (ירמ' כג כז-כח). הנני על נבאי חלמות שקר נאם יי' ויספרום ויתעו את עמי (שם לב). באו ונספרה בציון את מעשה יי' אלהינו (שם נא י). למען יספרו את כל תועבותיהם בגוים אשר באו שם (יחזק' יב טז). עליה לבניכם ספרו ובניכם לבניהם ובניהם לדור אחר (יואל א ג). אספרה אל חק יי' אמר אלי בני אתה (תהל' ב ז). אודה יי' בכל לבי אספרה כל נפלאותיך (שם ט ב). לשמע בקול תודה ולספר כל נפלאותיך (שם כו ז). רבות עשית וכו' אגידה ואדברה עצמו מספר (שם מ ו). אלהים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימי קדם (שם מד ב). שיתו לבכם לחילה פסגו ארמנותיה למען תספרו לדור אחרון (שם מח יד). ולרשעים אמר אלהים מה לך לספר חקי (שם נ טז). חטאת פימו דבר שפתימו וילכדו בגאונם ומאלה ומכחש יספרו [1] (שם נט יג). לכו שמעו ואספרה יראי אלהים אשר עשה לנפשי (שם סו טז). כי אתה אשר הכית רדפו ואל מכאוב חלליך יספרו [2] (שם סט כז). פי יספר צדקתך (שם עא טו). אם אמרתי אספרה כמו הנה דור בניך בגדתי (שם עג טו). שתי ביי' אלהים מחסי לספר כל מלאכותיך (שם כח). ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה (שם קז כב). בשפתי ספרתי כל משפטי פיך (שם קיט יג). או שיח לארץ ותורך ויספרו דגי הים (איוב יב ח). אחוך שמע לי וזה חזיתי ואספרה אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם (שם יז-יח).—ואמר בן סירא: אזכר נא מעשי אל וזה חזיתי ואספרה (ב"ס גני' מב יח).—ויספר להם המן את כבוד עשרו ורב בניו ואת כל אשר גדלו המלך (אסת' ה יא). ויספר המן לזרש אשתו ולכל אהביו את כל אשר קרהו (שם ו יג).—ספר שמו של פלוני, בכודו, תהלתו וכיוצא בזה, הגיד והכריז גדולת שמו, כבודו של פלוני: ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראתך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ (שמות ט טז). עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו (ישע' מג כא). השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע (תהל' יט ב) אספרה שמך

1) אולי צ"ל יְסֻפָּרוּ.

2) בשבע' προσέθηκαν, זהפשי' ואוספו, גרסו יוסיפו.]

לאחי בתוך קהל אהללך (שם כב כג). לא נכחד מבניהם לדור אחרון מספרים תהלות יי' ועזוזו ונפלאתיו אשר עשה (שם עח ד). ספרו בגוים כבודו בכל העמים נפלאותיו (שם צו ג). ועזוז נוראתיך יאמרו וגדלותיך אספרנה (שם קמה ו).—ואמר בן סירא: לא הספיקו קדושי אל לספר נפלאות גבורותיו (ב"ס גני' מב יז). אספרה שמך מעוז חיי כי פדית ממות נפשי (שם נא א).—ובתלמ': אם בא אדם לספר גבורותיו של הקב"ה מתבלע מן העולם (ר' יוחנן, ירוש' ברכ' ט א).—ובסהמ"א: וכל שכן חכמת האל ית' וית' אשר אין כמוה דבר ולא יקיפו בה השכלים ולא יספרוהו הלשונות (כחב"ד, חמו"ר 8). וכאשר שוטטו רעיוני לחשוב במה שאנו חייבים לאחד מספר רוממותו וגדלו ומפני שאין כמוהו הוצרכנו לחבר אל זה שנכנע לו כפי יכלתנו (ר"י א"ח, חו"ה, הקד' 25).—ב) ספר דבר בחכמה, בדעת, כמו סדר, ערך, ordnen; arranger; to arrange: מי שת בטחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה מי יספר [1] שחקים בחכמה ונבלי שמים מי ישכיב (איוב לח לו-לז). ואמר המשורר: מי אשש בלתך אדמה מי עטה אור כשלמה מי ספר שחקים בחכמה מה רבו מעשיך אדני (ר"י הלוי, מי כמוך אין כמוך).—יחזקו למו דבר רע יספרו לטמון מוקשים אמרו מי יראה למו (תהל' סד ו). אז ראה (את החכמה) ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם הן יראת אדני היא חכמה וסור מרע בינה (איוב כח כז-כח).—ג) ספר דבר, כמו קל א.ספר: כי סבבוני כלבים עדת מרעים הקיפוני כארי ידי ורגלי אספר כל עצמותי המה יביטו יראו בי (תהל' כב יז יח).—ובתו"מ, במשמ' א): לאחד שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו התחיל מספר מעשה הזאב ואחר כך פגע בו ארי וניצל מידו שכח מעשה הזאב התחיל מספר מעשה הארי (ירוש' ברכ' א ט). סיפור הוא מספר ואומר (מד"ר ברא' עח).—ובסהמ"א: שזה המספר שהמריץ בו דברו היה להעיר אותנו על כונת התורה כלה (ר"י ברי אלטולי, מלמד

1) [לדעת ריב"ג בשרשיו הוא נגזר מן א.ספר, וז"ל: מי חקקם וציירם, ע"כ. וראב"ע מפרש מלשון ספיר, אמר וז"ל: מי שם אותם בספיר בעניין כראי מוצק, ע"כ; וכן ר"י קמחי (הוצא בשרשי רד"ק). ועי' פרושים אחרים אצל ראב"ע. והנכון כפרוש ת"י: ימני, וכן סומכו' ἀριθμήσει, ורלב"ג ואחרים. ועקילס תרגם כפשוטו, יְסַפֵּר סִפּוּר, ἐξηγήσεται. ואולי צריך לנקד כמו קל יִסְפֹּר. ויש מהחדשים מגיהים הגהות שונות ורחוקות.]

התלמידי קיז:).—*סִפֵּר בגנות, בטובה של פלוני: כשבאתי והרציתי דברים לפני ר' עקיבא זלגו עיניו דמעות אמ' לי מעתה אין אנו רשאין לספר בגנותן של אילו (של בית אבטינס) (ר' יוחנן בן נורי, תוספתי יוה"כ ב ז). לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו שמתוך טובתו בא לידי רעתו (ב"ב קסד:).—ובסהמ"א: מי שהוא בא מארץ מרחקים אל יספר בגנותם בפני עמי הארצות ובפני הנשיא ובפני תלמיד חכם (ספ' חסידים תתתסקט).—*ואחר המת: כל המספר אחר המת כאילו מספר אחר האבן (ר' יצחק, ברכ' יט.).—סִפֵּר לשון הרע: לעתיד לבא הקב"ה נוטל את אומות העולם ומורידם לגיהנם אומר להם למה הייתם קונסים את בני ואומרים לו מהם ובהם היו מספרים לשון הרע (מד"ר ברא' כ, הול' תיהוד'). כך דרכן של מספרי לשון הרע פותחין בטובה ומשלמין ברעה (שם במד' טז). גסי הרוח ומספרי לשון הרע ומדברי נבלה (ד"א ג). —ובסהמ"א: לא תלך רכיל אני אומר על שם שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע הולכים בבתי רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע (רש"י, ויקר' יט טז).—*ובמשמ' דִּבֵּר, שוחח: ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו (ברכ' יח:). חרשים מפני מה הוויין שמספרים בשעת תשמיש (ר' יוחנן בן זכאי, כלה' כ). כמין שני טפי מרגליות היו תלויות לאהרן בזקנו וכו' כשהוא מספר עולות ויושבות לו בעיקר זקנו (הוריו' יב.).—סִפֵּר עם פלוני: לא יספר עם האשה בשוק ואפילו עם אשתו (אדר"נ ב). שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה (ר' אליעזר, ברכ' ג.). מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ובאו ושאלו לרופאים וכו' תספר עמו מאחורי הגדר (ר' יהודה בשם רב, סנה' עה.). עד שהכיר בה שהיא יהודית היה מסיח עמה על ידי תורגמן ומשהכיר בה התחיל הוא מספר עמה (רבי, מד"ר ויקר' כו).—וכן סִפֵּר מן פלוני, דבר ושוחח עמו: כל האוכל ירק קודם ארבע שעות אסור לספר הימנו (ר' יצחק, ברכ' מד:). למה ת"ח דומה לפני עם הארץ בתחלה דומה לקיתון של זהב סיפר הימנו דומה לקיתון של כסף נהנה ממנו דומה לקיתון של חרש (ר' אליעזר [אלעזר], סנה' נב:).—ובסהמ"א: מי שיפסוק עליך דבריך אל תספר עמו כי אין לו מוסר (ר"י א"ת, מבחר הפנינים לרשב"ג 26). אוי לי אילו היה יודע אהרן במעשי הרעים ולבי הזונה לא היה נותן לי שלום ומספר עמי ורוצה בחברתי (ר"י אבן עקנין, ספ' מוסר א יב).—סִפֵּר בלשון פלונית, דבר בה: ששה דברים נאמרו בבני אדם שלשה כמלאכי השרת שלשה כבהמה יש להם דעת כמה"ש ומהלכין בקומה זקופה כמה"ש ומספרים בלשון הקודש כמלאכי השרת (חגי' טז.). שנו רבותינו בזכות ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שינו שמם ולא שינו לשונם ולא גילו מסתורין שלהם ולא נפרצו בעריות וכו' ולא שינו לשונם שנאמר כי פי המדבר אליכם שהיו מספרים בלשון הקודש וכו' (תנחומ' בלק כה). אדם הראשון בלשון ארמי ספר שנאמר וכו' (רב יהודה בשם רב, סנה' לח:).—ובסהמ"א: החילוני לטוש לשון הקדש ולספר בלשונות עמי נכר הארץ (רסע"ג, האגרון, הקד' עברית כד). נפוצת מזרחה מספרת יונית ושפת פרס (שם).—*וכנוי לתשמיש: אמרה להן אינו מספר עמי לה בתחילת הלילה ולא בסוף הלילה אלא בחצות הלילה (נדר' כ:).—ובסהמ"א: בני כשתיעור משנתיך בחצות הלילה אז תספר עם אשתך בקדושה וכו' (ר' אליהו, שבט מוסר טז).—ובמשמ' תאר תכונת פלוני או תכונת דבר, beschreiben; décrire; to describe: ועי' עוד ערך א.סִפּוּר: כי אין רשאי לספר על הבורא בלשון הודאה מפני שהיו מתיראין מתת משל או תמונה לו (ליקוטי מר' דוד הבבלי, מובא בהליכו' קדם, הול' פאלק 76). העלה הראשונה היא למעלה מן הכנוי אבל קצרו הלשונות לספר אותה מפני אחדותה (רמב"ע, ערוג' הבושם, ויען תר"ג, 122). ומן הענין הזה עוד אצלי כנמר על דרך אשור על דרך דרוכה הוא מצפה את ההלכים לטרף אותם וספר על הדרך שהוא דרוך (לרוב חזק החיות בו) (ר"י א"ת, השרש' לריב"ג, אשר). שרשרות גבלות שם על דמיון עבדות ספרו בו השרשרות כאלו אמר שרשרות מגבלות (שם, גבל). ובשיתברר כי הוא האחד נחקור על ענין האחד העובר והאחד האמת ומה שצריך לספר בו על הבורא מענינו (הוא, חו"ה היחוד ז). רבו ספורי מדותיו יתעלה בעבורם וספרוהו הנביאים והחסידים בספורים שאין דומים זה לזה (שם י). והטעם שאנו מספרים אותו באלה המדות להורות על ענינו ואמתת מציאותו וכו' והוצרכנו לספר אותו בנמצא מפני שהראיות הורו על מציאותו בעדות סימני מעשיו בעולם וכו' על כן נתחייבנו לספר אותו בנמצא מפני שהתקיים בשכלנו וכו' אך מה שאנו מספרים אותו בו מן הקדמות מפני שהראיות הורו כי לעולם הזה ראשון אין ראשון

לפניו ותחלה שאין תחלה לפניה (סס). והתרנו לספר אותו בהם מפני הדחק המצריך אותנו להודיענו ולעמוד על מציאותו (סס). כי הדחק הביאנו להגשים הבורא יתברך ולספר אותו במדות הברואים וכו' ואילו היו מספרים אותו (את יי') בענין שראוי לו מן המלות הרוחניות והענינים הרוחניים לא היינו מבינים לא המלות ולא הענין (סס). ספר על האדם בעיר קטנה מפני שהוא העולם הקטן וספר על כלי גופו ומדות נפשו באנשים מעט ומעטו אצלו כנגד גודל לב האדם ואורך מאוייו בעולם הזה וחסרון כחו והשגתו אותם וספר על היצר המלך הגדול לרוב חיילותיו ואנשיו וצבאותיו (סס, יחוד המעשה ה). ויתן אל לבו מהברכה הזאת כל אשר ספרוהו בו הפילוסופים מהקדושה והרוממות אחר שיקיים אלהותו ומלכותו באבות וגבורות כי בהם נתברר אצלנו שיש לנו מושל ומצוה (הוא, הכוזרי ג יז). כי בעל התורה מבקש האלהים לתועלות גדולות זולתי תועלת ידיעתו אותו והפילוסוף אינו מבקש אלא שיספרהו על אמתתו כאשר הוא מבקש שיספר הארץ על הדמיון שהיא במרכז הגלגל הגדול (סס ד יג). ההקדמה החמישית שהעצם הפרדי תשלם מציאותו ועמידתו במקרים אשר אני מספרם ולא ימלט מהם (ר"ס ח"ת, מו"כ ח עג). אדם בליעל איש און הולך עקשות פה הפרשה הזאת מספרת מדות הרשע שיתרחק האדם מהם (ר"י בן נחמיאס, פי' משלי ו יב). וספרה להם דמותו (של ההרוג) (ר' בנימין זאב, סו"ס א). ולפי שחיי אדון עולם ית' ויתבר' הוא החיים (ו)החיים הוא לא ספרה הלשון העניין בלשון סמיכה כדי שלא נצטער ונאמר הוא חוץ מכינוייו וכינוייו חוץ ממנו אלא בלשון הכרתה ואמ' חי יי' אלהיך חי אלהי ישראל לומר שהוא החַיים והחיים הוא (ר"י אבן עקנין, ספ' מוסר ג עז).

—פע', סֻפַּר, יְסֻפַּר, —סֻפַּר דבר, שֶׁסֻּפַּר אותו: כי אשר לֹא סֻפַּר להם ראו ואשר לא שמעו התבוננו (ישעי' נב יה). ראו בגוים והביטו והתמהו תמהו כי פעל פעל בימיכם לא תאמינו כי יְסֻפָּר (חבק' א ה). זרע יעבדנו יְסֻפַּר לאדני לדור (תהל' כב לא). הַיְסֻפַּר בקבר חסדך אמונתך באבדון (סס פח יב). הַיְסֻפַּר לו כי אדבר (איוב לז כ). — ואמר המשורר: כים אשא לך שוכה תהי בדור מספרה ותפית בהוכר פעלתי באזכרה (ר"ש הנגיד, אחי מוסר). —ובמשמ' שתארו אותו:

אך באור המדות האלהיות המושכלות והכתובות שמסופר בהן הבורא ית' הכוונות בהם רבות מאד (ר"י א"ת, חו"ה היחוד י). צריך עכ"פ שיהיה נמצא קדמון מפני שהתברר כי הנעדר לא יסופר באחד ולא ברב (סס). האפס לא יסופר לא בקדמון ולא בחדש (סס). והעצם האלוהי איננו גוף על כן לא יסופר באור אלא על דרך דמיון (הוא, הכוזרי ב ב). אמר החבר הלא האדם השלם יותר ראוי שיסופר בהרגשת ההנאה במה שיאכל וישתה מהתינוק והבהמה כאשר הבהמה יותר ראויה להנאה מהצמח אף על פי שהצמח נזון תמיד (סס ג טו). והמסופר הצודק המקובל כבר כבר אמת אצלנו היעודים (סס ה יד).

ב. **ספר**, ממנו ב. סִפּוּר, ב. *סַפָּר, *מִסְפָּרַיִם, *מִסְפֶּרֶת, *סַפָּר, *תִּסְפֹּרֶת.

ב. ***סָפַר**, —קל לא נמצא.

—פִּע', *סִפֵּר[1]), גזז את השער של הראש או הזקן, קצר אותו, גלח scheren, rasieren; tondre; raser; to shear, shave,: שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין מלספר ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת (תענ' ד ז). אלו דברים שאבל אסור בהן כל שבעה ברחיצה בסיכה וכו' מלספר ומלכבס וכו' (ירוש' מו"ק ג ה). שכן הבאים ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מותרין לספר ולכבס בחולו של מועד (מו"ק יג.). אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת (סס יד.). מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס (סס טו.). מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד על ר' אליעזר וסיפר על ר' יהושע ורחץ (תוספת' תעני' ב ה). כל אלו שאמרו מספרין במועד מותר לספר בתוך שלשים יום של אבל אף על פי שהתירו לו לספר לא יספר ברש' הרבים אלא בצינעא (סס מו"ק ב ב). ישר' המספר את הגוי כיון שהגיע לבלורית שומט את ידיו (סס ע"ז ג ו). מה עשה אותו הבן עמד (ופירסם) [ופירכס] את עצמו וסיפר את שערו (ספרי דבר' שו ג). ומוסר את בנו שילמדנו כותי אומנות ומתייחדין ומספרין[2]) עמהם בכל מקום מה שאין כן בגוים (מסכ' כותים א). —וְסִפֵּר קומי: אלו דברים מדרכי האמרי המספר קומי והעושה בלורית והמגבת לגודגדין

[1]) [כך בארמ'.]

[2]) [עי' בהערת קירכהיים.]

(תוספת' שבת ז א). ג' דברים התירו לבית רבי שיהיו רואין במראה ושיהיו מספרין קומי ושיהיו מלמדין את בניהן יוונית שהיו זקוקין למלכות (ירוש' שבת ו א). הלך רבי ראובן בן איסטרובלי וסיפר קומי והלך וישב עמהם (מעיל' יז.). — ובסהס"א: על כל המתים כולן מספר לאחר שלשים יום על אביו ועל אמו מגדל פרע עד שיגערו בו חביריו (תלמידי ר' יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 124). אבל אמרו חכמים מספר (העבד העברי) לו את שערו ומכבס לו את כסותו (והזהיר, ויקר' קיג.). אלא מספר (הכהן הגדול) מערב שבת לע"ש ואינו מספר בתער אלא בזוג ראש (רמב"ם, כלי המקדש ה ו). מנודה אסור לספר ולכבס באבל כל ימי נידויו (הוא, תלמוד תורה ז ד). אמר רבי אבין לית ספר דמספר לגרמיה כלומר האדם המספר זקנו אינו כלום עד שיבא אחר ומספרו לו (אבודרהם, סדר ספירת של חול, עו.). — ובהשאלה, סִפֵּר ירק, תבואה, קצר אותם: אין מספרין את הראש ואת הכרעים ואין מספרין את הירק במספרת אבל מספרין את הקונרס ואת העכביות (תוספת' יו"ט ג יט). [תבואה שהיא נוטה וכו'] וכבן עזאי יספר אשכח תני רבי עקיבה אמר יחזיר בן עזאי אמר יספר (ירוש' כלא' ז ז).

—הִתפ', *הִסְתַּפֵּר, מִסְתַּפֵּר,—שֶׁסִּפְּרוּ אותו: אין משתמשין בשרביטו (של המלך) ואין רואין אותו כשהוא מסתפר ולא כשהוא ערום ולא כשהוא בבית המרחץ (סנה' ב ה). כיצד שוה (אדרוגינוס) לאנשים וכו' ומתעטף ומסתפר כאנשים (בכור' ד ב). מתרפאין מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות ואין מסתפרין מהן בכל מקום (ר' מאיר, ע"ז ב ב). ואין רואין אותו (את הכהן הגדול) ערום ולא כשהוא מסתפר ולא בבית המרחץ (תוספת' סנה' ד א). ישראל המסתפר מן הגוי רואה במראה מן הכותי אין רואה במראה (שם ע"ז ג ה). מלך מסתפר בכל יום כהן גדול מערב שבת לערב שבת הדיוט אחד לשלשים יום (סנה' כב:).

א.סְפָר, ש"ז,—סה"פ מן א.סִפֵּר, מִסְפָּר, מִנְיָן, בפרט בענין ספירת העם לדעת מה מִסְפָּרוֹ, Zählung; dénombrement; enumeration, census: ויספר שלמה כל האנשים הגירים אשר בארץ ישראל אחרי הַסְּפָר אשר ספרם דויד אביו (דה"ב ב טז). — ובמדר' הלכה: וכי במה החמירה תורה בימי גמר או בימי ספר חמורים ימי גמר מימי ספר שבימי ספר אינו מטמא משכב ומושב ואינו מטמא בביאה ימי גמרו מטמא משכב ומושב ומטמא בביאה (ר"ע, ספרא, מצורע פרש' א). ימי חלוטו שאין שערו ראוי לגלחת נזירות אינו דין שלא יעלו מן המנין הוא הדין לימי ספרו (ספרי במד' לא). — ובסהס"א: ובעל ספר יצירה אמר כי נתיבות החכמה הם בספר וספר וספור והנה הספר תשעה מספרים כי תשעה סוף כל חשבון (ראב"ע, ספר המספר ו.). בניני עולם כמנין הספר יוסדו עניני עשר אחדים מלבד נפרדו הם בני אלים יקוראו והתאחדו (הוא, אחזו אלים). וספר יאמר על מנין האותיות וחבורם בנקוד עד שתחבר מהם תיבה וימנו חלקיה כפי נקודה (ר"י בר' אכנולי, מלמד התלמיד' יט:).

ב.*סְפָר[1], ש"ז, מ"ר סמ' סְפָרֵי—גְּבוּל, תְּחוּם, Grenze; frontière, limite; border, frontier: ואין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש אבל עושין אחת או שתים (סנה' א ה). בני בליעל בני אדם שפרקו עולו של מקום מקרבך ולא מן הספר (ספרי דבר' לג). כיון שמגיעין לספר כהן מתנה עליהם כל התנאים הללו (שם קלא). פעמיים מדבר עמם (כהן משוח מלחמה עם צבא ישראל) אחת בספר ואחת במלחמה בספר מה הוא אומר שמעו דברי מערכי המלחמה (סוט' מג.). כך היה עמלק רצועה רעה לישראל ומה ראה לישב לו על הספר על דרך כניסתן של ישראל לארץ (מד"ר במד' עז). אין מושיבין אותו בספר ולא בנוה רע אלא בנוה יפה (מכי' גרים ג, הוצ' קירכהיים).

—סָמוּךְ לַסְּפָר: נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה גוים או לעיר שאין בה בית דין לא היו עורפין (סוט' ט ב). עיירות ארץ ישראל סמוכות לספר מוסיפין עליהם שומר כדי שלא יפוצו גוים ויבזו פירות שביעית (תוספת' שביעי' ד ז). באו (גוים) על עיירות הסמוכות לספר אפילו ליטול את התבן אפילו ליטול את הקש יוצאין עליהן בכלי זיין ומחללין עליהן את השבת (שם עירוב' ג ה). היתה (חומת העיר) סמוכה לספר סותרו ובונה כדרכו (שם מו"ק א ז). אין מגדלין כלבים ביישוב אבל מגדלים אותן בעיירות הסמוכות לספר (שם ב"ק ח יז). כלביא שכן שהיה סמוך לספר לפיכך נמשל באריות (ספרי דבר' שנה). לא כל העיירות ראויות לחומה אלא עיר הסמוכה לספר ראויה לחומה

---

1) [כך בארמ'; ובאשור' סִפּוּר, חומה וגדר (Del., Handw. 509).]

ושאינה סמוכה לספר אינה ראויה לחומה (ב"ב ז:). הלוקח עבד מן הנכרי ולא רצה למול מגלגל עמו עד שנים עשר חדש לא מל חוזר ומוכרו לנכרים רשב"א אומר אין משהין אותו בארץ ישראל מפני הפסד טהרות ובעיר הסמוכה לספר אין משהין אותו כל עיקר שמא ישמע דבר וילך ויאמר לחבירו נכרי (יבמ' מח:). אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל אבל מגדלין במדבר שביהודה ובמדבר שבספר עכו (ב"ק עט:) — ומ"ר ספרי ארץ ישראל, ספרי חוץ לארץ: בראשונה היה הירק אסור בספרי ארץ ישראל התקינו שיהי' הירק מותר בספרי ארץ ישראל (ירוש' שביע' ו ד). מתיבין לרבי יודה אם בספרי ארץ ישראל והכתיב מהמדבר והלבנון הזה וכו' אלא אם אינו עניין לספרי ארץ ישראל תניהו עניין לספרי חוץ לארץ וכו' שנייא היא שהי' דוד מניח ספרי ארץ ישראל ומכבשן ספרי חוץ לארץ (שם הלכה ב ג). — ובסהמ"א: העולם באים אל ארצו (של זבולון) והוא עומד על הספר והם אומרים הואיל ונצטערנו עד כאן נלך עד לירושלים ונראה מה יראתה של אומה זו (רש"י, דבר' לג יט).

ספר, ש"ז, מ"ר ספרים, ספרין, — מי שמלאכתו לספר שער בני אדם, גלב, Friseur, Barbier; coiffeur; barber, hairdresser: אין נותנין לא לבייר ולא לבלן ולא לספר ולא לספן אבל נותן הוא לבייר לשתות (שביע' ח ה). וחכ"א שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות ואלו הן החייטים הספרים והכובסים (פסח' ד ו). לא ילמד אדם את בנו חמר גמל ספר ספן וכו' שאומנותן אומנות לסטים (אבא גוריין איש צידין משום אבא גוריה, קידוש' ד יד). כל שעיסקן עם הנשים לא יתייחדו עם הנשים כגון הסדרין וכו' וההייטין והספרין והכובסין (תוספת' שם ה יד). מי שהיה בלן לרבים או ספר לרבים או נחתום לרבים ואין שם אחר אלא הוא והיגיע שעת הרגל ומבקש לילך לתוך ביתו יכולין לעכב על ידו עד שיעמוד אחר תחתיו (שם ב"מ יא כז). נטל פרוטה של הקדש ואמר הרי היא שלו לא אמר כלום עד שיוציאנה להולין נתנו לספר אף על פי שלא ספר מעל (שם, מעיל' ב ה). התחלת הספר איזו היא משיתחיל לגלח (ירוש' שבת א א). והרי שהיה ספר או בלן לרבים והגיע זמן הרגל עושה בצנעה מפני כבוד העם (ר' שמעון בן יוסי, שמח' ה ז). — ומשל: אין ספר מספר עצמו [1]). — ישב לפני הספר, להסתפר: לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל (שבת א ב). ישב לו לפני הספר כמי שלא מיחה (ירוש' נזיר ד ו). — זוג של ספרים, מספרים: חבל זוג של ספרים וצמד של פרות חייב על זה בעצמו ועל זה בעצמו (תוספת' ב"מ י יא). — מטפחת הספר, המטפחת שנותן הספר על כתפי המסתפר: מטפחות הידים מטפחות הספרים ומטפחות הספג אין בהם משום כלאים (כלא' ט ג). — וכן מעפרת של ספרים: מאימתי התחלת תספורת אמר רב אבין משיניח מעפורת של ספרין על ברכיו (שבת ט:).

*ספרא[2]), ש"ז, — שם מדרש הלכה לספר ויקרא: סתם סיפרא מני ר' יהודה (בכור' סא.). — ובסהמ"א: והגמרא והסברא בלשוני סדורה ובספרא וספרי מי כמוני מורה (ר"י הריזי, תחכמוני לו).

ספרד, ש"כ, — שם מקום או ארץ, לפי הקבלה ארץ אספמיא [1]), Spanien; Espagne; Spain: וגלת ירושלם אשר בספרד ירשו את ערי הנגב (עובד' כ). ורגיל בסהמ"א: ושנת ג' אלפים וה' מאות חמשים ושמנה שנים לבריאת עולם בא אספסיאנוס והחריב הבית והגלה את ישראל ובתים הרבה מבית דוד ויהודה לאספמיא היא ספרד (סד' עולם זוטא). ומנהג כל ישראל בספרד היא אספמיא כך הוא (סדור רע"ג שחרי' בתחיל'). ותשם חכמי ספרד ונבוניה חסירי דעת גרועי בינה ותחשבם לאין ולא שמת על לבך מאומה וכו' לאמר כי בהורגי מנחם נשברים נסים שאר מביני ספרד ובורחים בהחבא לכן מלאתי מלים הציקתני רוח בטני עד הפירי מהשבתך למען תדע כי יש בספרד משיגי הכמה ובעלי שכל (תשו' תלמידי מנחם 29). יודע לאדוני המלך כי שם ארצנו שאנו גרים בתוכה בלשון הקודש ספרד ובלשון ישמעאלים יושבי הארץ אל אנדלס ושם מדינת הממלכה קרטבה (מנחם בן סרוק, מכתב ר' חסדאי אבן שפרוט למלך הכוזרים). כי לכל סעודה ג' זוז קמח דאינון המשה ושבעים במשקל ספרד (אלפסי,

---

1) [המשל נמצא בארמ': לית ספר דמספר גרמיה (רי אבון, מד"ר ויקרא יד), ועי' פע' ב.ספר הציון מן אבודרהם.] — 2) [בארמ' הספר.]

3) [כך בת"י ובפשיט'. וכן פרשו המפרשים העברים, והתרגומים האחרים העתיקו באופנים שונים. וגם החוקרים החדשים נחלקו בזהותו של שם זה, אבל כלם מסכימים שהיה מקום באסיה.]

עירוני' כז:). אבל מצאנו בכל קריות ספרד בספרים המוגהים וכו' פן יפקוד עליה ובקריות טבריה פן אפקוד עליה ואין מי יתבונן הנכוחה זולתי אלהים (מנחם בן סרוק, מחברת, אזר, 20). כבר שאלני עליה תלמיד מבני ספרד היש לה טעם (רב' נסים, מפתח על ברכי, הוצ' גולדנתל, כח). ורבני ספרד וגאוניה וכו' ורבני צרפת וסופריה (אבן ירחי, המנהיג הקד'). אני הדל במשפחתי והצעיר בבית אבי נער מבני גלות ירושלם אשר בספרד הכותב ידו לה' ובשם אלהי ישראל יכנה (ר' יצחק אבן לטיף, שעה"ש הקדמי, השער ב', 96). שלש כתות היו בנדלש ואלאכוש ואלשאוש ועל שם בנדלש קראו לספרד אנדלוס' והם לקחו כל ארץ ספרד מיד גוי הנקרא אשפאן ועל שמם נקראת ארץ אשפאנייא (זכרון דברי רומי). שבספרד מקום ריבוץ תורה היה מזמן ראשון מגלות ירושלים עד עכשיו (REJ. V. 203). — ואמר המשורר: שימי ספרד אחרי גיוך ואל תתעכבי (רשב"ג, מה לך יחידה). גאון מגאון נפרד ויעטה צדקה כשרד ומיום אשר נולד ירד לא דאבה גלות ספרד (ר"י הלוי, שיר הדב). ומארצו נפרד אשר בספרד (ראב"ע, פי' קהל', הקד'). שמו נודע יהודה בן שלמה ושם ארצו ומולדתו ספרד (ר"י חריזי, תחכמ' הקד' 2).

סְפָרַדִּי, ס"ז, ות"ז, נק' סְפָרַדִּית, מ"ר סְפָרַדִּים סְפָרַדִּיּוֹת, — של סְפָרַד, יליד ארץ ספרד או אספמיא, מצאצאי יהודי סְפָרַד: ואתם בסכלותכם אמרתם אמר מנחם ותהיו שחוק לכל הספרדים באמרכם לשד השמן כמו על שדים סופדים (תשוי תלמיד דונש 19). מה ראיה מפני קהלתך אחרי כי הם ספרדים גמורים ורובם מתוך כולם שורשם מאנשי האסיא והאפריקה אשר נתגדלו על ברכי התורה ולומדיה (שארית הנחלה ח). וביותר יגדל המצוה הזאת על אשכנזי ההולך בין הספרדים או ספרדי בין האשכנים וכו' לא כאשר יש רבים מעמי הארץ אומרים שהספרדי ילך אצל ספרדים ואשכנזי אצל אשכנזים וכו' (ר' אליעזר פאפו, פלא יועץ, אות ג מה). ובנוסחא ספרדית דגרסי גזירה שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין (עיטור, מאמ' ג).

סִפְרָה, ס"נ. כנ' סִפְרָתְךָ, — כמו ספר: נדי ספרתה אתה שימה דמעתי בנאדך הלא בסִפְרָתֶךָ[1] (תהל'

---

[1] [כך פרש מנחם, וכן ריב"ג ורד"ק ובפשיט'.

נו ט). — ואמר המשורר: לו יש לאל ידי לשפטי את צבי לפני ה' את צבי אוקיע פסו אמונים מבני אדם ואין מבלעדי ספרתך מושיע (ר"י פראנסיס, מחק שפתים, הוצ' מק"נ 70). ותוכח גם אתה זה ספרתך (אדם לבנסון, פי' הסירות).

סְפוֹרָה, ספורה, ס"נ, מ"ר סְפוֹרוֹת—כמו א.סְפָר, מִסְפָּר, מנין: פי יספר צדקתך כל היום תשועתך כי לא ידעתי סְפֹרוֹת[1] (תהל' עא יה).—ובתלמ': כתיב משפחות סופרים יושבי יעבץ מה ת"ל סופרי' אלא שעשו את התורה ספורות המשה לא יתרומו וכו' (ר' אבהו, ירוש' שקל' ה א).—ואמר הפיטן: ספורות פלאיו לספרה עצמו וגבהו על שחקי שפרה (גנזי שכטר ב, דודסון 84).—ואמר המשורר: ואחד ואך לא הוא כאחד אשר נתן יסוד האנוש לחשב ולכלול ספורותיו: (ראב"ע, בשם אל אשר אמר). ויוצר תולדות שחק וארץ והחל כל פעולותיו וכלה ספורות לא ידעום כל מתי בין לאותותיו (ר"י קמחי, הפליט ללונץ 36). — ומ"י: וראיתי לטוב לתת ספורה וכו' (אסף, בסוף חלק א).

סַפָּרוּת, סַפָּרוּת[2], ס"נ, מ"ר סַפָּרֻיּוֹת, — א) מלאכת הַסַּפָּר, כתיבה, writing; écriture; das Schreiben: אין כל אדם חייב לחזור על כל סיבה וכו' כי הסיבות רבות מהם נקלות שטרחם מעט כסחורה בחנות או מלאכת יד שטורחה מעט כתפירה וכאחוי והספרות ואצור המסחרים ושכיר האריסים והפועלים והשמשים בעבודת האדמה וכו' (ר"י א"ת, חו"ה, הבטחון). ופירוש החלק השני הוא בעניני קניני האדם וסיבות טרפו ואופני עסקיו מסחורה ומלאכה והליכת דרכים וכו' ואמנה וספרות וכו' (שם). ואמר אחד מן החסידים שהיה לו שכן סופר מהיר היה מתפרנס משכר ספרותו (שם). וכאשר יראה דמות נושא כלים או נושא כלי ספרות או חגור לעבוד עבודה ידע שהיא צורה

וכן דעת רֹב החדשים. וי"ת תרגם: בהושבנך. וכן רש"י: במניינך, וכעין זה תרגם סומכ' ὅταν ἐξαριθμῇς.]

[1] [כך ת"י מינייניהון, וכן ריב"ג וראב"ע. והאחרון מוסיף וז"ל: והולם ספורו' תחת שורק על משקל גבורו', ע"כ. ורד"ק בשרשיו מפרש בראשונה שהוא ת"נ ואח"כ הוא מוסיף וז"ל: או יהיה שם יחידה סְפֹרָה, במשקל בְּשׂוֹרָה, כלומר לא ידעתי להם מספרים, ע"כ. וסומכ' תרגם כמו פעל, כמו סִפְּרָה למעלה, ἐξαριθμῆσαι; והירונ' תרגם literaturam, כְּתָב.]

[2] [בארמ' משרת הספר, עי' ירוש' מגילי' (ד ח).]

ראויה לעובד (הוא, הכוזרי ד ג).— מלאכת הסִּפְרוּת: יועתקו אל העניני' המלאכותיים מהעניגים המפורסמים כמו אל ומאם בלשון ערב אשר ישתמשו בו במלאכת הספרות ואמם הבהמות (כל מלאכת ההגיון ג). כי מי שירצה שתהיה לו מלאכת הספרות תאר נפשי קים הדבר הראוי לו שיעשה הוא מה שיעשהו הסופר המהיר והוא שיכתוב תמיד כתיבה בדמיון הכתיבה המובחרת היפה ויכריח בזה נפשו הכרח גמור (כלצ"ח, מאזני לדק לאלגזלי 79).— ובמשמ' מִשְׂרַת הַסֹּפֵר: ראיתי קונדרס ההסכמו' הנעשו' בנתינת הקהל הספרות לב' הסופרי' ובהעברתם וטענות הטועני' בעד הקהל וטענות הסופר ר' חיים בן מטר ומדעתי הדין עם הסופר וזה כי אע"פ שמתנת הקהל הספרות לפני הסופרים היתה לבקשת ולדרישת רבי אברהם בן בקא (ריב"ש, שו"ת, קלה).—ומ"ר: וגם שברור לשנים עשר אנשים ולכל הקהל שרבי אברהם ורבי חיים הנזכרים יש זמן רב שהם סופרים בספריות הנזכרות (שם).— ב) קבצת הספרים, ביחוד בלשון אחת או במקצע ידוע, Litteratur: כי עם ישראל מאז חדל להיות גוי בארץ אבותיו החל להיות עם בארץ ספרותו והבועטים בספרותנו הם הם העוזבים את עמם (ר"מ פלונגיאן, אור בקר, הקד'). הלשון מתרחב הספרות מתפשטת (ר"א לויצל. שע"י ג', השקפה לעוצה, יז:). שלפי שהספרות העברית ר"ל הספרות התלמודית הישנה עשירה בדבורים ובלשונות כאלה שמתפרשים לכמה פנים (שם ג ג 4). ויוליכו את מימיו על שדה ספרות העברית (קלמן שולמן, מוקדי ארץ, הקד'). שפתנו העברית וספרותה (שם). הספר הזה נודע ומפואר בקורות הספרות (געשיכטע דער ליטעראטור) בשם כוזרי (גוטלובר, מאמרים של פרנקל 91).

***סְפֹרוּת**, סופרות, ש"נ, — כמו ספרות א): שכר סופרות ולסופר מדינה משטרות וכו' (ספ' תקנות, מוגה ב פי למורה לכבוד הילדסהיימר 80).

סִפְרֵי¹), ש"ז,—שם מדרש התנאים לספרי במדבר ודברים: סתם סיפרא ר' יהודה סתם ספרי ר' שמעון (סנה' פו.).

***סִפְרִיָּה**, ש"נ, מ"ר סִפְרִיּוֹת,—בֵּית סְפָרִים, Bibliothek; bibliothèque; library, רגיל בדבור העברי וכבר השתמשו בו בספרות החדשה.

¹) [בארמ' מ"ר של ספר, ספרא.]

***סַפְּרָן**, סַפְרָן, מ"ר סַפְּרָנִים, סַפְרָנִים, ש"ז — א) סַפָּר (בלשון בוז): גבורי ההריסה כגרשון ישעיה יעקב חיים זבדי ועוד עומדים עוד עתה במאוייהם ובשאיפותיהם יותר קרוב למחיצת היים מכל הגבורים הפעוטים גבורי התחיה של ספרני זמננו (ש"ל ליטרין, הספרה והחיים, המגיד ה' אד"ב, תר"ס).— ב) מנהל בית ספרים Bibliothekar; bibliothécaire; librarian: רגיל בדבור העברי וכבר השתמשו בו בספרות החדשה.

ספת, ממנו *סָפַת, *סְפִיתָה.

***סָפַת**, פ"י, חתך, הסיר חלק מדבר ע"י חתיכה ושבירה, abschneiden, abbrechen; couper, trancher; to cut off, slice: חבית שנשברה היא ושבריה ניטלין בשבת לא יספות הימנה לסמוך בה כרעי המטה ולכסות בה את הכלים (תוספת' שבת טו ג). פסלין שהוא כותב עליו את הקמיע טהור ספת הימנו ועשה הוליא לתכשיט טמאה (שם כלים ב"מ א יג). מגופה שנכתתה היא ושבריה מותר לטלטלה בשבת ולא יספות¹) ממנה שבר לכסות בה את הכלי ולסמוך בה כרעי המטה (שבת קכד:).—ובפרט סָפַת את האבטיח, חתך אותו כדי לאכל ממנו: מגרגר באשכול ופורט ברמון וסופת באבטיח (ר"ע, מעשר' ג ט). האומר להברו הילך איסר זה בעשר תאנים שאבור לי בורר ואוכל וכו' באבטיה שאבור לי סופת²) ואוכל (שם ג ו). תני בשם רבי יוסי אבטיה שספת בו אפילו כל שהוא קנייו (ירוש' שם ג ה).— ובכלל הכין והכשיר דבר לאכילה, סָפַת צואה³): ספת⁴) לה צואה או שנסך לפניה עביט של מימי רגלים הייב (ע"ז כ:). — ובכלל סָפַת במלח, טבל אותו כדי שיהיה נאה לאכילה: הזית שפצעו בידים טמאות לא הוכשר

¹) [פי' ר"ח וז"ל: פי' לא יחתוך הוא כדתנן סופת באבטיח, ע"כ. וכן פרש הערוך ועוד הוסיף: פ"א לא יחבר שני שברים לכסות, ע"כ. ורש"י פרש לפי הגהת הב"ח וז"ל: לא יתקן.]

²) [ס"א כופף, וכן בר"ש. ובמדב"מ: סופף.]

³) [ואולי זה שרש אחר, כמו ספא, ספי, עי' קרוים (ארכיאולוג' I 489).]

⁴) [פי' רש"י האכילה. ובתוספ' אמרו וז"ל: לשון מי ספו לך מאליה בריש פסח' (ג:) ולשון ספת קשה שהיה לומר ספה, ועוד דבלשון משנה לא מצינו אכילה בלשון ספייה לכך נראה לפרש ליכלכה בצואה לשון טיבול כמו לא יספות במלח ויאכל דפרק הפועלים (ב"מ פט:), ע"כ.]

לסופתו במלח ולא הוכשר לידע אם יש בו שמן לא הוכשר (תוספתי טהרי י יח). המפצע בזיתים בידים מסואבות הוכשר לסופתן במלח לא הוכשר (שבת קמה.). פועלין שהיו עודרין בתאנים וגודרין בתמרים ובוצרין בענבים ומוסקין בזיתים הרי אלו אוכלים ופטורים וכו׳ ולא יספות במלח ויאכל (ב״מ פט:). שכרו למסוק וכו׳ הרי זה אוכל ופטור שהתורה זיכתה להן קצץ אחת אחת יאכל שתים שתים לא יאכל זסופת במלח[1]) ויאכל (שם). קצץ בין ספת ובין לא ספת אחת אחת אוכל שתים שתים לא יאכל (רמב, שם). — ובסהמ״א: לא קצץ אלא היה אוכל (זיתים) כדין תורה מצרף ואוכל כמה שירצה והוא שלא יספות במלח אבל אם ספת במלח אחת אחת מותר (רמב״ס, מעשרי ה יח).

—הפעי, ״הספית, תספית,—תקן והכשיר. הספית תחנון שיתקבל ברצון, ואמר הפיטן: הוריני יי׳ דרך חוקיך ותספית תחנוני למען שמך יי׳ (Elbogen, Stud. 156).

*סָק, ת״ז, מ״ר כק׳ סָקוֹת[2]), אדמות ונכמרות: היו נעשים פניהם (של האמרי ע״י נשיכת הצרעה) כמו סקות מכבשן האש והיו מתרפין לפני ישראל והורגין אותם (תנחומי משפטי יח).

א. *סַק, ש״ז מ״ר סַקִים—כמו שַׂק: סקי תבואה ועיגולי דבילה וכו׳ כולם בהקפה אחת תורמין ומעשרין מזה על זה (תוספתי תרומי ג י). הרועים יוצאין בסקים ולא הרועים בלבד אלא כל אדם (שם שבת ה [ו] יג).

ב. ״סַק, ש״ז, — מחט של סַקָּאִים, מחט גסה, עי׳ הערך הבא.

ג. ״סַק, — כמו ב. סַקִּי: צרור הכסף ישים בשקו ועל מתניו יחגור שקו את בגדיו יתפור בסקו ואת כרמו יאכל סקו (עזרי הבבלי, הוכחי מוס׳ ה, כב:).

סקב, ממנו ״סָקַב, ״סִקּוּב.

״סָקַב, קל לא נמצא.

—פעי ״סִקֵּב, מְסַקֵּב[3]) פ״י, — עשה פצע בפלוני, הכאיב: verwunden, verletzen; blesser; to wound, hurt. איכוף לא מושלי אנשי למה כי פעמי׳ שתהיה בהמת בעל האיכוף רזה ובהמת השואל שמנה וכשנותנין עליה זה האיכוף מתפתח ושמחזיר על בהמתו של המשאיל מסקבה פי׳ עושה בה חבורה (ר״ח, ב״מ כז:).

---

[1]) [בערוך פרש מטבל ומחבר במלה, ע״ב.]

[2]) [כמו מַפָּקוֹת, מן נסק, נשק.]—[3]) [מן הארמ׳.]

—פעי, ״סֻקַּב, מְסֻקָּב, — שפצעו אותו, חולה וכואב: לכתישא דגמלא לכתישא שעל הגמל שגבו כתוש ומסוקב מהמת משאו (רש״י, ב״מ לח:).

סקד, ממנו ״סָקַד, ״סִקּוּד.

״סָקַד[1]),—חתך ופצע, ובהשאלה: אבן בלתי סְקוּדָה, אבן שלמה, שלא סתתו אותה: אלהים קידש מזבח אדמה ואבן מסע מבלתי סקודה מוצא שפתיך הקימה בפצותך נדנה שקודה (רקע״ג, לזהרי, קונן מעשה ידי גאו׳ קדמו׳ ג, 40).

—נפע׳, ״נִסְקַד, נִסְקָד, — שסקדו אותו, שפצעו והמיתו אותו: טלאיך הזהרת שקליהם להקדים ידעת העתידות ודרשת נסקדים[2]) כבוי ללהב יוקדים לקוחים למות לתהי נפקדים (ר׳ שמעון בר יצחק, אתה האל, סליחי תעני׳ אסת׳). טף ונשים השלימו יחד לעקד טלאים המבוקרים בלשכת בית המוקד יחיד ונשא עליו נהרג ונסקד יהודו גיחד לו לבד ראש ליקד (אלהים אל דמי, סליחי מוסף יוה״כ).

״סִקּוּב, סיקוב,—שה״פ מן סִקֵּב: ועושין בה חבורות

וזהו פי׳ מסתקבא כי סיקוב זה לשון חבורה הוא וכו׳ אבידת גופא ליבא דהא רועים מעט מעט והילוכם בניחותא ואין סיקוב (ר״ה, ב״מ לח.).

״סִקּוּד,—שה״פ מן סִקֵּד: מפעלות עוקד ועקוד מאז

בידם פקוד מופת הכמוס בפקוד מוקש להבעית בסקוד (מחזי אטלי ב׳, פ.).

״סִקּוּל, סיקול,—שה״פ מן סִקֵּל: וכן לענין סיקול

תניא מסקלין רשות הרבים ד״ר יהושע ר״ע אומר כדרך שאין לו רשות לקלקל כך לא יסקל (ר״י בן מלכי צדק, שביע׳ ג י).

״סְקוֹף, ש״ז, מ״ר סְקוּפִים, — עלילה, כמו תסקוף:

ויתכן שהיה פירושו כמו שאמר בספרי שהם סקופים כלומר עלילות (רמב״ן, דברי לג ח).

*סְקוּפָּה, ש״נ,—כמו אַסְקוּפָּה, משקוף, סְקוּפָּה תחתונה,

סף ומפתן, Schwelle; seuil (de la porte); threshold: ח׳ שמות נקראו לעני עני אביון וכו׳ מך וכו׳ מך שהוא מך לפני כל עשוי כמין סקופה התחתונה (מד״ר ויקרא לד).

---

[1]) [בסור׳ סַקֵּד, מרר, גרם צער. ובערב׳ שַׂקַד a), כַּחֵש, עשה רזה (את הסוס).] — [2]) [ס״א נשקדים.]

a) سقد

א.*סַקָּי, ס"ז, מ"ר סַקָּיִים, סַקָּאִים, סקאין,—מי שמלאכתו לעשות שקים, Sackarbeiter; fabricant de sacs; sack maker: נוטל אדם וכו' מחט של יד ליטול בו את הקוץ ושל ס ק א י ם[1]) לפתוח בו את הדלת (שבת יז ב). מחט שניטל חרירה וכו' של ס ק י י ם[2]) שניטל חרירה טמאה מפני שהוא כותב בה (כלים יג ה). גוש מארץ טהרה וכו' וגוש מארץ העמים שיעורן כפיקה גדולה של ס ק א י ן (תוספת' שם ב"מ ז ח).

ב.*סַקָּי, סקאי, ס"ז, מ"ר סַקָּאִים, סקאין, — מן שרץ העוף, צלצל[3]) Grille; grillon; cricket: או מה מלקוש מפיל בתים עוקר אילנות ומעלה ס ק י[4]) ת"ל יורה ומלקוש מה יורה לברכה אף מלקוש לברכה (ספרי דבר' מב). או אינו מלקוש אלא שמפיל את הבתים ומשבר את האילנות ומעלה את ה ס ק א י ן ת"ל יורה מה יורה לברכה אף מלקוש לברכה (תענ' ו.).

***סְקִילָה**, ש"נ, שה"פ מן סָקַל,—ובפרט מיתת בית דין ע"י סְקִילָה, Steinigung; lapidation; death by stoning: ארבע מיתות נמסרו לבית דין ס ק י ל ה שריפה הרג וחנק (סנה' ז ח). אילו לא היתה סקילה המורה לא ניתנה למגדף ולעובד ע"א (שם ע ג).—בֵּית הַסְּקִילָה, המקום שהיו סוקלים חיבי מיתת סְקִילָה: נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו בית הסקילה היה חוץ לבית דין (שם ו ח). היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות אומרים לו התודה (שם ב).

א.*סְקִירָה, ש"נ, שה"פ מן א.סָקַר, — הבטה, ראיה Blick; regard, coup d'oeil; glance: וכולן נסקרין ב ס ק י ר ה אחת (רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן, ר"ה יח.). תהלה וגדולה זה אור מאירת עינים שהם מסתכלין בהם מסוף העולם ועד סופו ב ס ק י ר ה אחת (מד"ר ח"ב דר"ע י, ביהמ"ד ילינק ג').

ב.סְקִירָה**, ש"נ, שה"פ מן ב.סָקַר, — צביעה בסקרא: הנה התבאר שסקירה בסקרא וכל מי שדומה לזה ממה שלא יגזרהו ההיקש הטבעי אסור לעשותו משום דרכי האמורי (ר"מ ח"ת, מו"נ ג לג).

סקל[5])، ממנו סָקַל, **סִקּוּל, *סְקִילָה.

---

1) [במדב"מ: ס ק י י ן.]—2) [ס"א: ס ק א י ם.]

3) [עי' תרגי' אונק' (דבר' כח מב).]

4) [בילק' דבר' (תתקג) הגרסה ס ק א י.]

5) [רק בעבר'.]

סָקַל, פ"י, סְקַלְתּוֹ, סְקַלְתֶּם, סְקָלֻנִי, סְקָלוּהָ, סְקַלְתֶּם, סָקוֹל, לְסָקְלוֹ, סְקָלֻהוּ, יִסְקְלוּ, יִסְקְלֻנוּ, יִסְקְלֻהוּ,—סָקַל את פלוני, רגם בו אבנים והמיתו, steinigen; lapider, to stone to death: הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יִסְקְלֻנִי (שמות ח כב). ויצעק משה אל יי' לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט וּסְקָלֻנִי (שם יז ד). לא יגע בו יד כי סָקוֹל יסקל (שם יט יג). סָקוֹל יסקל השור (שם כא כח). כי הרג תהרגנו וכו' וּסְקַלְתּוֹ באבנים ומת (דבר' יג יא). והוצאת את האיש ההוא או את האשה וכו' וּסְקַלְתָּם באבנים ומתו (שם יז ה). והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וּסְקָלוּהָ אנשי עירה באבנים ומתה כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית אביה (שם כב כא). והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההוא וּסְקַלְתֶּם אתם באבנים ומתו (שם כד). וירגמו אתו כל ישראל אבן וישרפו אתם באש וַיִּסְקְלוּ אתם באבנים (יהוש' ז כה). ותצר לדוד מאד כי אמרו כל העם לְסָקְלוֹ כי מרה נפש כל העם איש על בנו ועל בנותיו (ש"א ל ו). והוציאוהו וְסִקְלֻהוּ וימת (מ"א כא י). ויציאהו מחוץ לעיר וַיִּסְקְלֻהוּ באבנים וימת (שם יג). —ובתו"מ: נגמר הדין מוציאין אותו ל ס ק ל ו[1]) (סנה' ו א). אמר לשנים והם עדיו מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו (שם ז י). שכל המתנדה ומת בנידויו סוקלין את ארונו (רבי יהודה, עדו' ה ו). האומר ס ק ל ו תרנגולת זה שקרא בערב תרנגולת זו שקראה כזכר וכו' הרי זה מדר' הא' (תוספת' שבת ו (ז) ה). ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים והביאוהו לבית דין ו ס ק ל ו ה ו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך (ר"א בן יעקב, סנה' מו.).—ובהשאלה: פַּנֵּה וּבַעֵר: אמרו ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם אתה יודע כחו של יצר הרע שהוא קשה אמר להם הקב"ה ס י ק ל ו אותו קימעא בעולם הזה ואני מעבירו מכם (מד"ר במדי טו). — ובספה"א: לא מפני שראוי ל ס ו ק ל ו אלא לעשות סייג (ר"ח, סנה' מו.). ומפני שהתורה אומרת פעמים סקל ופעמים רגם נתנו של זה בזה ושל זה בזה ואמרו כי שליה ב"ד סוקלו ואם לא מת עם הארץ ירגמוהו (שד"ל, בית האוצר ב, 198).—ופעו' סָקוּל, סְקוּלִים, ואמר המשורר: בארצותם בני עולה באבני לשנותם ס ק ו ל י ם (ר"ש הנגיד, הלי' תעט).
—נִפְע', יִסָּקֵל,—נִסְקַל פלוני, סקלוהו באבנים ומת: לא

---

1) [ס"א ל ס ו ק ל ו.]

תגע בו יד כי סקול יִסָּקֵל או ירה יירה אם בהמה או איש לא יחיה (שמות יט יג). השור יִסָּקֵל וגם בעליו יומת (שם כא כט). — ובתו"מ: האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה (סוט' ג ח). אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יוצא ליסקל וכרוז יוצא לפניו איש פלוני בן איש פלוני יוצא ליסקל על שעבר עברה פלונית ופלוני עדיו (סנה' ו ח). כל הנסקלין נתלין דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים אינו נתלה אלא המגדף והעובד עבודה זרה (שם ד). ולא היה קוברין אותו בקברות אבותיו אלא שני בתי קברות היו מתוקנין לבית דין אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנהרגין ולנחנקין (שם ה). סייף שנהרג בו סודר שנחנק בו אבן שנסקל בה ועץ שנתלה עליו כולן טעונין טבילה (תוספתי שם ט ח). האשה שיוצאה ליהרג הוציא עובר את ידה ממתינין לה עד שתלד שאלו ילדה היה ולדותיה נסקלין (שם ערכי א ד). בשוגג חייב חטאת במזיד ענוש כרת ונסקל (שבת ו.). אם אדם חטא בהמה מה חטאת אלא מפני שבא' תקלה על ידה לאדם אמרה תורה תסקל שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויהיו אומרים זו בהמה שנסקל פלוני על ידה (מד"ר ויקי כז). — שׁוֹר הַנִּסְקָל, שור שנידון לסקילה: שור הנסקל בעשרים ושלשה (סנה' א ד). שור הנסקל שהוא שופך דמים אינו דין שיהא אסור בהנאה (מכי' משפט' י). — ובסהמ"א: זה היין והלבונה והאבן שיסקל בה הנסקל והסייף שיהרג בו הנהרג וכו' הכל באין משל צבור (רמב"ם, סנה' יג ג).

—פע', סִקְּלוּ, וַיְסַקֵּל, וַיְסַקְּלֵהוּ, — א) סִקֵּל את פלוני באבנים, סִקֵּל באבנים לעמת פלוני, זרק עליו אבנים: והנה משם איש יוצא ממשפחת בית שאול ושמו שמעי בן גרה יצא יצוא ומקלל וַיְסַקֵּל באבנים את דוד ואת כל עבדי המלך דוד (ש"ב טז ה-ו). ושמעי הלך בצלע ההר לעמתו הלוך ויקלל וַיְסַקֵּל באבנים לעמתו ועפר בעפר (שם יג). — ב) סִקֵּל את הגן, הסיר מאדמתו את האבנים, נקה את אדמתו: ויעזקהו וַיְסַקְּלֵהוּ ויטעהו שרק (ישע' ה ב). — סִקֵּל הדרך מֵאֶבֶן, נקה אותה מאבנים: סלו סלו המסלה סַקְּלוּ מאבן (שם סב י). — ובתו"מ: מסקלין עד ראש השנה (שביעי ב ג). מסקלין דרך רשות הרבים (ר' יהושע, תוספתי שם ג ה). המסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ (שביעי ג ז). כדרך שאין לו רשות לקלקל כך לא יסקל ואם סיקל יוציא לים או לנהר או למקום הטרשים (ר"ע, תוספתי ב"ק ב י). והשביעית תשמטנה ונטשתה תשמטנה מלקשקש ונטשתה מלסקל (מו"ק ג.). מעשה באדם אחד שהיה מסקל מרשותו לרה"ר ומצאו חסיד אחד אמר לו ריקה מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך (ב"ק נ:). לאחר שסיים מלאכתו הפשיל כליו לאחוריו והיה מסקל ובא בדרך (מכו' פה:). — ואמר המשורר: גזעיך יציל מאסון גביעיך ימלא ששון גפניך יסקל מקמשון (קטע מזמן הגאי, סעדיאנה, שכטר 71). יסקל אורחותם ויפלס מעגלותם (ראב"ע, חי בן מקיץ). פסיעות עמי לסקל ולעזק צר לבי להנזק (גנז' שכטי ג, דודסון 188). היה תמול דורך עלי ראש עש ויסקלו אורים מסלתו (ר"י הריזי, תחכמוי כג).

—פע', סֻקַּל, — א) סֻקַּל פלוני, שֶׁסִּקְּלוּהוּ בהרבה אבנים: וישלחו אל איזבל לאמר סֻקַּל נבות וימות (מ"א כא יד). — ב) שֻׁפַּנּוּ ונקו אותו מאבנים, ואמר הפיטן: גלומה עלומה ונקוקה דבורה על אפן חקוקה המסקלה והמעזקה ודשונה דשון למשמר חקה (אזולת אמן, יוצי שבת פרה). כרמיה שורקים מסוקלים ומעוזקים שרשיה על יובל תשלה ויונקותיה על פלגי מים תפרית (ראב"ע, חי בן מקיץ). אחוז אורח סוקל ולדעת משקל לכל כבד או קל קרא ספר צחות (הנ"ל, ברא"ש ספ' צחות).

סקף[1], ממנו *סַקַּף, *סְקוֹף, *סְקוּפָה, *אַסְקוּפָה, *תַּסְקוּף.

סָקַף, קל לא נמצא.

—התפ', *הִסְתַּקֵּף, נִסְתַּקֵּף, — א) הכה והבט את עצמו על פלוני, התנפל[2]: ומצאה איש בעיר אלו לא יצאת בעיר לא היה מסתקף לה (ספרי דבר' רמב). אברהם גלה ויצחק גלה אברהם[3] נסתקפו על אשתו ויצחק[3] נסתקפו על אשתו (מדה"ג שכטר, בראשי כו ח). — ב) עולל עלילה, האשים באשמת שוא: תריבהו על מי מריבה סקינפנטי' נסתקפה[4] לו אם משה אמר שמעו נא המורים אהרן ומרים מה עשו (ספרי דבר' שמט). — ובסהמ"א: על מי מריבה נסתקפת לו לבוא בעלילה (רש"י, דבר' לג ח).

—פעי', *סִקֵּף, סיקף, — עִקֵּם דברים, דִּבֵּר בעקיפים: עמוד

---

1) [בארמ', כמו שקף בעבר'.]

2) [עי' בראש' (מג יח) בתרג' אונקי'.]

3) [כמו לאברהם, ליצחק.]

4) [בילק' דבר' (תתקנה) הגרסה תסקופים נסתקפת.]

והתבונן נפלאות אל כל התסקופי מילין[1]) סיקפו כדי לרמוז הסוד (ר׳ עודרוס הלוי, אוצ׳ הכבוד, פרוש בדרך קבלה על ההגדות במסכ׳ פסח׳, פרק האשה). וראה כמה תסקופי מילין סקפו ובכמה לשונות שינו המאמרים וכולן הן להורות שיורדין בגבורה (הוא, מסכ׳ תענ׳, פרק מאימתי).

—הִפעי, ״הִסְקִיף, תַּסְקִיף,—הכה וחבט: מאשנבי חרכיך עלי תשקיפי ובלביניך על ראשי תסקיפי בחרונך על קומתי תקיפי ועצמותי כברזל הכבד תקיפי (עזרא הבבלי, תוכי מוסר פ:).

א׳ סקר, ממנו א.*סָקַר, ״סֵקֶר, א.*סְקִירָה, *סַקְרָן.

א.*סָקַר, פ״י,—כמו שָׁקַר, ראה והביט, blicken, sehen :regarder, voir; to look, see (אם לא ידוע מהו הנלוד תשב לזכר ולנקיבה דברי ר׳ מאיר) ר׳ יוסא בשם ר׳ יוחנן מפני שסוקרין לפניהן כאדם (ירוש׳ נדה ג ג).—ובסהמ״א: ותסקרו זיו מלך פנים בפנים ותכולכלו ממרעיתו אלף מכמה שנים (רסע״ג, ספר הגלוי ייד). — ורגיל מאד בלשון הפיטנים: עונה פנים בפנים סקו[ר] כך לא יחורו פנינו (ר׳ ינאי, תן עטרת בראשך, גנזי שכט׳ ג, דודסון 9). אנהגך אל עירי כמו לנביאי החלמתה סקור בחדר הורתי שכינתך ההעלמתה (שם 88). מיום כסא בשבתך על כסא כבודך מביט לסקור יחד לב מורדיך ועובדיך (אנא עוררה, סליחי ער״ה). חוקר הכל וסוקר ומבין אל מפעלי אם פעלתי שקר ומהתלות בעמלי את עוני לא תבקר (חוקר הכל, סליח׳ יוה ו). מרום יראה לו השה והוא ישיב נפש אם עקרת שמחה להשיב סוקר ספונות בני שועך יקשיב (אז בהר, סליחי ער״ה). בכל קצוי ארץ משוטט וסוקר בדבור מפרק הרים ועוקר (ארכן, יוצ׳ שבת ב אחה״פ). טסו קדושים מנשיהם להבדיל טרחם סקרת גם להגדיל (ר׳ יוסף בר שלמה, אודך כי, יוצ׳ שבת א׳ חנוכ׳). גמצו שיחות כר שלוש עשרה כרבר ראות ברבות סקר בענוי חשך נקר (אין לוך, שם). סלול צפוגיה חלץ אזר סקר באביה ונחשב למוזר (ממרה, יוצ׳ שבת פרה). קצבו חקרת נולו הקרת פלאו סקרת מועדו יקרת זבו יקרת ונתיקרת (רבות עשית, יוצ׳ פרש׳ החדש). שריג זד שעיר טרם עמד סקרת כי למוקש ולצנין יעמד (מעתיק פלוסים, יוצ׳ פרש׳ שקלים). ממדבר נתנה מקום הפקר נגד השמש לעין כל סוקר (אדם

1) [עי׳ דבר׳ (כב יד יז) בתרג׳ אונק׳, במקום עלילות דברים.]

חיים, יוצ׳ ב׳ שבועי). חשב חורשי לקרקר יקרים ומר יבכיון מכתי סוקרים חדשים לבקרים (איכה אספתו, קינ׳). לנגן להלל ולזמר לאל ישרון שומר לסוקר נמוכים תככים עם שמו מברכים (יוצ׳ אחרון פסח, מחז׳ איטל׳ א, קכז.). סוד יי׳ ליראי שמו וזכרהו סוקר מראשית אחרית ושומר תורה אשרהו (יוצ׳ שבת נחמו, שם קלא.). סדר ברכות נמשה ספה עוד שרשי סקור הם ומורשי ויעל משה (יוצ׳ שמח׳ תורה, שם ב׳, קפט:). מביט שפל רוח ודל סוקר הופך אפלתו לאור בקר (קונטי הפיוטים, הוצ׳ ונק״כ 44). סוף לכל תכלית חקר סקר ארוחת כל יקר (מחז׳ ויטרי תעח).—וביני פעוי: שחורה סקורה אני בתוכחת בי זרק ענוגה ונאוה בנחמות לי פירק (גנזי שכט׳ ג, דודסון 60). סבול בנשרי סודך סקור לזו יסודך (שם 98).

—נִפעי, *נִסְקַר, בינ׳ נִסְקָר,—שסקרו וראו אותו, נִסְקָרִים בסקירה אחת: וכולן נסקרין בסקירה אחת (רבה בב״מ בשם ר׳ יוחנן, ר״ה יח.). — ובסהמ״א: ובארוהו רבותינו ז״ל ואמרו שכלם נסקרין בסקירה אחת והוא משום דיוצר יחד לבם מבין אל כל מעשיהם (ר״י בר׳ אכטולי, מלמד׳ התלמיד׳ קעט:). ועתה בהגיע תור המשך הספור על ההבדל שבין אנשי התורות מצא הלוי אשר בשערינו מקום נאות להתעוררות הכוזרי על ספק נתחדש לו בענינים כי כלם נסקרים אצלו בסקירה אחת (ר״י מוסקאטו, קול יהודה לכוזרי א קי, עד:).

—פִעי, ״סִקֵּר, סִקֵּר עינים, סִקְרוּ העינים, הביט בחִצְפָה, בפחד וכדו׳: ומי שהוא עז פנים תראה אותו ברוב העניינים מסקר העינים לא יחרד לבושת (תקי מדה״כ לרסב״ג יד). כי יכאב (החולה) במחלתו וידבר בלי דעת ויצום וישקוד בפחד מידי תעורתו ועיניו מסקרות סביב (אסף 124.).

—הִפעי, ״הִסְקִיר, לְהַסְקִיר,—כמו קל: להסקיר כל חכמי ישראל האסיים והאפריקיים בסקירה אחת רב לך (שחרית הכהלה כג).

ב׳ סקר[1]), ממנו ב.*סָקַר, ב.״סְקִירָה, *סִקְרָה.

ב.*סָקַר, פ״י, סָקַר בסקרה, צבע בצבע הסקרה: כיצד מעשרן כונסן לדיר ועושה להן פתח קטן כדי

1) [כך גם בסור׳; ובערב׳ שַׁקַר a), היה אדֹם; ועי׳ פרינקל (Aram. Fremdw., 7, הערה); לֶו אצל קרוים (Lehnw. II, 392).]

a) شقر

שלא יהיו שנים יכולין לצאת כאחת ומונה בשבט אחד וכו׳ והיוצא עשירי סוקרו בסיקרא (בכור׳ ט ז). סוקרין את האילן בסיקרא וטוענין אתו באבנים ואינו חושש לא משום שביעית ולא משום דרכי האמורי (תוספת׳ שביע׳ א י). אילן שהוא מנבל פירותיו סוקרין אותו בסיקרה ומטעינין אותו אבנים (ירוש׳ שביע׳ ד ד). תני רבי חייא סוקרין עליו בסיקרא הקדש (שם מעשר שני ה א).

—פִּעֵ׳, *סִקֵּר, סיקר, ציו׳ נק׳ מ״ר מְסֻקָּרוֹת: מסקרות עינים רבי מני דקיסרי אמר שהיו מסקרות עיניהם בסיקרא (מד״ר ויקר׳ עז). למה הדבר דומה למלך שהיה לו צאן והפריש מהם לחיים והפריש מהם למיתה מה עשה נטל את הסיקרא וסיקר אותם שהפריש לחיים ושהפריש למיתה לא סיקר אותם (מדר׳ ויושע, ביהמ״ד ילינק א).

ג. סקר, ממנו ג.*סָקַר.

ג.*סָקַר, — כמו זָקַר, קל לא נמצא.

—נִפְעַ׳, *נִסְקַר, ציו׳ מ״ר נִסְקָרִים: אמרו עליו על הוגר׳ בן לוי בשע׳ שפותח פיו בשיר היה נועץ אגודלו בתוך פיו וכו׳ והיה מוציא כל מיני זמר עד שהיו כל אחיו הלוים נסקרין בבת ראש לאחוריה׳ (מד״ר שה״ש, מי זאת).

***סֶקֶר**, ש״ז, — שם מפשט מן א.סָקַר, — ראיה, מבט עין: טורים מפורשים כזיו סקר עיני אנוש מפולשים בטבעות אפוד מזה אשר לעד מינו לא יזח (Elbogen, Stud. 134).

***סִקְרָה**[1]), סקרא, סיקרא, ש״נ, — מין צבע אדם בהיר: ולא יהא מערב מים ביין מי בגלקייא בשמן וכו׳ סקרא בציר וכוסברת בפילפלין (תוספת׳ ב״ב ה ו). — והשתמשו בו לכתיבה כמו דיו: כתב בדיו בסם בסיקרא[2]) בקומוס וכו׳ על שתי כותלי זויות וכו׳ והן נהגין זה עם זה חיב (שבת יב ד). היתה כתובה (המגלה) בסם ובסיקרא[2]) ובקומוס ובקנקנתום על הנייר ועל הדפתרא לא יצא עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו (מגל׳ ב ב). בכל כותבין בדיו בסם בסיקרא[1]) ובקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא של קיימא (גיטי׳ ב ג). וכתב אין לי אלא בדיו מנ׳ בסם בסקרא בקומוס בקלקונתוס ת״ל וכתב לה מכל מקום (מדר׳ תנאים, דבר׳ כד א, הוצ׳ הופמן). עדים שאינן יודעין לחתום ר״ל אמר רושם לפניהן בדיו והן חותמין בסיקרא בסיקר׳ והן חותמין בדיו (ירוש׳ גיטי׳ ב ג). והוא שכתב דיו על דיו וסקרה על גבי סקרה אבל אם כתב דיו על גבי סקרה וסקרה על גבי דיו חייב (ר׳ יוחנן ור׳ שמעון בן לקיש, שם גבי׳ 223). — ולסַמן סמן: בנוהג שבעולם בשם שהטבח מכנים צאנו וכל שה או כבש שהוא רוצה לשחוט נוטל הסיקרא ורושם עליה להכיר אי זה ישחוט ואיזה לא ישחוט וכו׳ (מד״ר שמות יח). — חוט של סִקְרָה: וחוט של סיקרא חוגרו באמצע להבדילה בין דמים העליונים לדמים התחתונים (מדות ג א). חוט של סיקרא היה באמצע המזבח ממנו ולמטה חמש אמות ממנו ולמעלה חמש אמות שכל הניתנין למטן כשירין (תוספת׳ זבח׳ ו יא). — ובסהמ״א: אם נותן (את הדם) מחוט הסקרא ולמטה פסולין (והזהיר, שמות לז:).

***סַקְרָן**, סַקְרָן, נק׳ סַקְרָנִית, סַקְרָנִית, סוקרנית, ש״ת, — מי שאוהב לראות כל דבר, המביט לכל צד בהִתְאַבּוֹן, הקורץ ורומז בעיניו: לא אברא אותה מן הראש שלא תהא מיקר׳ ראשה לא מן העין שלא תהא סקרנית[2]) ולא מן האוזן שלא תהא ציתנית וכו׳ אעפ״כ ותפרעו כל עצתי לא בראתי אותה מן הראש והרי היא מיקרת ראשה וכו׳ ולא מן העין והרי היא סקרנית[2]) שנאמר ומסקרות עינים (מד״ר בראש׳ יח). אברא אותה מן העין תהיה סקרנית עמדה חוה והיתה סקרנית שנאמר ותרא האשה (רד״ק, השרש׳, סקר).

סַר[3]), ת״ז, נק׳ סָרָה, — עָצֵב וכועס, לא מְרֻצֶּה, verdriesslich, ärgerlich; de mauvaise humeur, sombre; sulky, sullen: ויאמר אליו (הנביא למלך ישראל) כה אמר יי׳ יען שלחת את איש חרמי מיד והיתה נפשך תחת נפשו ועמך תחת עמו וילך מלך ישראל אל ביתו סַר וזעף (מ״א כ מב-מג). ויבא אחאב אל ביתו סַר וזעף על הדבר אשר דבר אליו נבות וכו׳ וישכב על מטתו ויסב את פניו ולא אכל לחם (שם

---

1) [כך בארם׳ ובסור׳ סִקְרְתָא (גיטי׳ יט.), ובערב׳ שֻׁקְרָה a); ומצורות אלו מוכח שהצורה המקורית בעברית היא סקרה, ושהשם הוא נק׳.]

2) [במדב״מ בסיקרה.]

a) شقرة

1) [עי׳ הערה הקודמת.]

2) [בהוצ׳ תיאוד׳: סוקרנית.] — 3) [לדעת ריב״ג הוא מן סרה, ורד״ק סובר שהוא מן סור, עי׳ בשרשיו.]

כא ד). — ובמדר': מהו כי סר לראות אמר הקב"ה ס ר וזעף הוא זה לראות בצערן של ישראל במצרים (מד"ר שמות ג).—ואמר המשורר: ראה שחק כלבי ס ר וזעף וטל עביו כדמעי זב ורועף (רמב"ע, דיוחן קכד, בודל'). ואני מיסר באכזריות מוסר גלה ונאסר וזעף וסר באין מנזר וטפסר ואין מלך ואין שר (ר"י הלוי, יונה כשלתה). — ורוחו סָרָה, במשמ' זו: ותבא אליו (לאחאב) איזבל אשתו ותדבר אליו מה זה רוחך סָרָה ואינך אכל לחם (מ"א כא ה).—ואמר המשורר: הבינני עלי מה זה ומה זה רוחך ס ר ה ואיך ירך לבבך ותתרפה ביום צרה (ר"ש הנגיד, אחי מוסר). מה לך ים תבהיל מך גר אנכי עמך למה אפך חרה מה זה רוחך ס ר ה (רלב"ע, אפרוש כף). — אשה סָרַת טעם, שהיא מגנה בטעמה ובהנהגתה: נזם זהב באף חזיר אשה יפה וְסָרַת[1]) טעם (משלי יא כב). —°ועין סָרָה [1]): ומאנת לאדם ראש נביא שמרון בחבורה וישרת שנא דודים בעין ס ר ה וסוררה (ר"ש הנגיד, אחי מוסר). — °וסבה סָרָה [1]), מוזרה ורחוקה: וסברת אבן גבירול במאמר השני מספרו מקור החיים שהעצם הנושא למאמרות הוא מושכל בלתי מוחש וסובר ג"כ שהוא מתנועע בלתי מניע ונתן בזה סבה ס ר ה מאד והיא שהכמות אשר תשיגה יעצרהו מהתנועה ותמנעהו מעבור ושם לעצם המושכל הבלתי מוחש כמות וזה מין מן השגעון (רלב"ד, אמו"ר א א).

סרב[2]),

ממנו סָרָב, *סֵרַב, °כֹּרֶב, *סַרְבָן, *סַרְבָנוּת, °סַרְבָנִיּוּת, *סֵרוּב.

סָרָב[3]), ש"ז, נ"ר סָרָבִים,—ממאן, ממרה widerspenstig; récalcitrant; stubborn, rebellious: ואתה בן אדם אל תירא מהם ומדבריהם אל תירא כי סָרָבִים[4]) וסלונים

---

[1]) [ואפשר שזה הוא נק' מן סָר, בינ' מן ס ו ר.]

[2]) (אולי ספע' מן רב, ריב. ויש סוברין שהוא קצור מן סרהב ספע' מן רהב. ופלישר (אצל לוי, ח"ג, 726). מחלקו לשני שרשים, במשמ' א) וב) של הפֹּעל להלן הוא קרוב לשרש סרר, ובמשמ' ג) הוא קצור מן סרהב. אבל אפשר להפך שרהב, סרהב הוא הרחבה מין ריב, סרב, כמו הארמי בהת מן העברי בוש, רהט מן רוץ.] — [3]) [עי' הערה לקמן.] — [4]) אולי כמו צבר, cactus [פרש רד"ק וז"ל: ממאנים וממרים תרגום וימאן וסירב ותרגום ממרים סרבנין וכן בית מרי עם סרבן והוא תואר בשקל חרשים גנבים, ע"כ. וכן פרש ריב"ג בשרשיו, וכן מנחם. והשיג עליו דונש, אמר וז"ל: ולא הם כי אם כמו קוצים וחוחים וסלונים וחרולי' וברקני' וכו'.

אותך ואל עקרבים אתה יושב (יחזק' ב ו).—ואמר בן סירא: איש כושל ונוקש בכל ס ר ב ואבד תקוה (ב"ס גני' מח ג). — ואמר המשורר: וחזי כוכבים להודות ס ר ב י ם ואינם קשבים וממוסר סרים וכחדו אל שדי באמרם כי יש די בארבע מוסדי אשר הם עקרים (רשב"ג, תחלת החכמה). — ומ"ר סָרָבוֹת, במשמ' קוצים מכאיבים, ובהשאלה ענש ופרענות: וחקיך לנגזלים שלומים ודיניך לכל גוזל ס ר ב ו ת[1]) (ר"ש הנגיד, דבריך). —וכתב סָרָבוֹת: הר"ם ז"ל מטוליטולה חשב להשיגו בין המצרים על זה בכתב ס ר ב ו ת לפני ר' אהרן הכהן הגדול מלוניל (Brülls Jahrbüch. IV, 8).

סָרַב,

קל לא נמצא.

—פעי', *סֵרַב, בינ' מְסָרֵב, פ"ע,—א) מָרָה, מָרַד, widerspenstig sein; se montrer récalcitrant; to be rebellious, stubborn, ואמר בן סירא: אל תסרב עם אל ואל אלהים היכנע (ב"ס גני' ד כה).—ובתו"מ: יהוריב יה היריב עם בניו על שמרו ו ס ר ב ו בו (ר' ברכיה, ירוש' תענ' ד ח). הלב מתעצב וכו' הלב מתפחד וכו' הלב משתבר הלב מ ס ר ב שנא' ולעם הזה היה לב סורר ומורה (מד"ר קהל', דברתי אני עם לבי). והיו מ ס ר ב י ן בדברי ירמיה (פסיק' רבת', ויהי בעת שסרחה). כי מרו בך ש ס ר ב ו[2]) כנגדך (מד"ר תהל', ה י, בוטר). — ובסהמ"א: סרבים ופתרת כי סרבים וסלונים מלשון ארם מגזרת מ ס ר ב י ן ומרגיזין וכו' ולא הם כי אם כמו קוצים ותוחים וסלונים וחרולים וברקנים (תשו' דונש 77). מי שנתחייב בב"ד וסירב ושמתוהו ב"ד (ערוך ערך שמת). ואם תסרב תצא בלא כתובה כדין התורה (רמב"ם, שו"ת לז.). ואלו הג' דינין לאדם בעל כרחו בד"א כשהנתבע מ ס ר ב לירד לדין או שאינו רוצה לדון עם התובע בעיבו (טוש"מ סנה' ג). אשה שנתחייבה שבועה וכו' והיא מ ס ר ב ת מה דינה (שם, שבועת ב"ד לו כב). אשה שנתחייבה לישבע כתקנת הגאונים שתקנו ללוה וכו' והיא מ ס ר ב ת מנדין אותה עד דצייתא דינא (ש"ע חו"מ, הלוואות סח ג). המ ס ר ב שלא לירד לדין או ירד לדין ונתחייב ואינו רוצה לעשות צווי בית דין ועכבו בית דין ממונו שביד אחר ועבר על מצותן וההזירו למ ס ר ב אם לא ימצא ממה לגבות

ועי' גם רש"י. וי"ת מסרבין ומקשין לקיבלך, וכן שאר התרגומים מעתיקים ע"י בינ' או ש"ת. ורֹב ההדשים מנקדים סְרָבִים. ועי' ערך סַלּוֹן.]—[1]) המשקל דורש שם נקוד סְרָבוֹת.] — [2]) [בדפוס ש ר ב ו.]

חייב הנפקד ליתן למלוה הממון שהחזיר למסרב (שם פו ה). אשת איש שנתחייבה שבועה משביעין אותה ואם מסרבת מלישבע כופין אותה כמו שכופין לאיש (שם שבועה לו ו). רשאי להכריז איסור על הממסרב ושלא להוציא מן האסור עד יתן להרב חצי רט אבל לא להחרים כ"א בהסכמ' שני פרנסי' (פנקס ק"ק במבורג 13).—ואמר המשורר: בערתי שררות לב סרב בשרתי צדק בקהל רב (רשב"ג, אלהים אלי, שער השיר, הוצ' ברודי 45).—ואמר הפיטן: מרד וסרב למולי והל להקשות אמרים נאם מי הוא אלהי העברים (מחז' איטלי' א', לא.).—מְסָרְבֵי מרון, מסרבים במרי: ונעו ממשמרותם כהנים בני אהרן כנמסר הבית במסרבי מרון (איכה ישבה מבללת, קיני). גבר חרון ונגנז ארון במשנה שברון במסרבי מרון ואיך אנחם (איך תנחמוני, שם).—דברי אמת בל תסרב ומן משגך הדל (ב"ז ב"ס ד כה). אנכי מעולם עמו לא רבתי לא בדיני אדם ולא בדיני שמים רק פעם אחת אליו סרבתי עת תפר ויקלקל לי מכנסים (יל"ג, אדם כדגי הים, ספי ה).—ב) מֵאֵן, לא רצה עד שיפצירו בו, sich weigern, ablehnen; décliner, se refuser; to decline, to hesitate in accepting an honour: בתחלה מסרב שנייה מעמעם ובשלישית רץ ובא (רבי יהושע דרומיה, ירוש' ברכ' ה ג). העובר לפני התיבה צריך לסרב ואם אינו מסרב דומה לתבשיל שאין בו מלח ואם מסרב יותר מדי דומה לתבשיל שהקדיחתו מלה (ברכ' לד.). מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול (רב הונא, פסח' פו:). כמה סרב משה שלא לילך בשליחותו של הקב"ה (מד"ר שמות ד). —ובסהמ"א: שכן במלאכים שאמרו לאברהם כן תעשה ולא סירבו בו וללוט אמרו כי ברחוב נלין עד ויפצר בם מאד (רש"י, פסח' פו:). מסרֵב מללמוד יגלגל עמו בנחת ובדברים רכים (הוא, כתוב' נ.). ולא יהיה רשות לשום אחד מהחלקים הנ"ל לסרב ולמאן מכל מה שיגזרו הברורים (שריד מעיר, הוצ' מק"נ 5, ט, תרכג). א"ל ראובן אדרבא לסבת האיש אשר אתה אומר אני מסרב כ"כ שתוליכהו כי מעולם לא הזיק לשום ישראל (מהרשד"ם, שו"ת חו"מ מח). מעשה היה בבהמה שהיו מוליכין ומושכין אותה בחבל קשור בקרניה כדי שתמהר הליכתה שהיתה מסרבת להלוך כהלוך שאר בהמות (תורת חסד, שו"ת ו).—ג) *הפציר בפלוני, דחק וכפה אותו, drängen; presser, importuner; to press, urge: היו מסרבין בו לישא בת אחותו ואמר קונם שהיא נהנית לי לעולם וכן המגרש את אשתו ואמר קונם אשתי נהנית לי לעולם הרי אלו מותרות ליהנות לו שלא נתכון זה אלא לשום אישות (נדרי' ח ז). היה מסרב בחבירו שיאכל אצלו ברגל אמר קונם ביתך שאני נכנס תוך הרגל אסור לאחר הרגל מותר היה מסרב בחבירו שיאכל אצלו במשתה וכו' (ר' יהודה, תוספת' שם ד ח-ט). היה ר' מאיר אומר לא יסרב[1]) אדם בחבירו שיאכל אצלו ויודע בו שאינו אוכל (שם ב"ב ו יד). שנים ישלם נמצא אתה אומר שבעה גנבין הם הראשון שבגנבים גונב דעת הבריות והמסרב לחבירו לארחו ואין בלבו לקרותו וכו' (מכילת' משפט' נזיק' יג). לא קשיא כאן במסרבין בו לאכול כאן בשאין מסרבין בו לאכול (חולי' שבוע' יט:). ולא יסרב אדם בחבירו לסעוד ויודע בו שאינו סועד (ד"א ח). — ובסהמ"א: נרצע שמסר לו רבו שפחה כנענית והגיע יובל והיה רבו מסרב בו לצאת ואינו רוצה לצאת וחבל בו פטור (רמב"ם, עבד' ג ה). מאשר כי מצותו עלי מצות מלך מסרב ומהכהב בסופה את והב הודיתי למצותו להפיק שאלתו (ר"י זבארה, ספ' שעשוע', דודסון, Appendix CXIII). ועי' עוד ערך סִרְהֵב.

סֶרֶב, ש"ז,—מְרִי וּמֶרֶד, Widerspenstigkeit; opiniâtreté, mutinerie; rebelliousness, obstinacy: אך קרב בלי סרב לבד תחפוץ (ר"י אבן גיאת, יד תתיך, שער השיר, הוצ' ברודי 21). סלח חובי ואל תפן לסרבי ענני אל כדל שואל בבואי (סליחי שחרי יוה"כ, מחז' איטלי' ב, קט.). אדרבה מי שצריך אות ואינו תובעו הוא מכלל ההוטאים המלאים את אלהיהם ומסרבים בכונתו כמו שהשיב אחז כשאמר לא אשאל ולא אנסה את ה' על ידי ישעיהו כאמרו המעט מכם הלאות אנשים כי תלאו גם את אלהי לומר שמלאים אותו יתברך בסרב מה שהוא נאות וצריך אליהם (ר"י מוסקאטו, קול יהודה לכוזרי ב כז, מח.).

סַרְבָּל[2]), ש"ז, מ"ר סַרְבָּלִים, סַרְבָּלוֹת,—א) מין בגד עליון, מעיל, Mantel; manteau; mantle: חוט

---

[1]) [בחולין (לד.) יסרהב.]

[2]) [כך בארמי' (דני' ג כא כז), ובערב' שִׂרְבָּאל a), עי' פרינקל (Aram. Fremdw. 47), וביונית. וסוברים החוקרים שהיא מלה פרסית, אבל לא נתבררה גזרתה.]

a) سربال

הסרבל, חוט של צמר שבבית הצואר של סרבל: אבל לענין שבת כיון דיכול להעמידה אפילו בחוט הסרבל (שמואל, שבת קח:). צומת הגידים אפילו לא נשתייר בה אלא כחוט הסרבל כשרה (רבנאי בשם שמואל, חול' עו:). —ובספה"א: ומרהיצין את הקטן בחמין ומלבישין אותו בגדים נאים כתנת בד וסרבל וכובע תפארת בראשו כיום הכנסתו לחופה (מחז' ויטרי תקה). וכן שני קרנות טליתו התלויין למטה לפניו אסור להניחם על כתיפיו ואם נפסקו רצועות סרבלו או לולאות שמכנים בהן ראשו מותר ללכת בכך לפי שהלולאות בטילות לסרבל (שבלי הלקט, שבת קז). מהר"י סג"ל לא הסיר המפות מעל השלחן כל השבת וכו' וגם בקיץ במנחה בבאו לפניו לחזור ההלכה לא הסירם אך פירס עליהם סרבל דלא יתלכלכו עם ספרי הבחורים (מהרי"ל, הלכ' שבת). שבת שאחר פורים בכניסתו הבחורים הולכין לבית אחד רחוק מבה"כ ולובשין שבת סרבל שקורין זייטי' מנטי"ל ומטרון בראש כל אחד (ספ' מנהגי וורמייזא, הוצ' עפשטין XXVII). ונשמט אחד משולי העורה שקורין פאו והיה נראה מתחת סרבלו (QGID, II, 33). —ומ"ר סרבלים: אשרתא הקפה שנתן סרבלים[1] באשראי לתת לו המעות לזמן קבוע (רש"י, גיטי יד.). ובשבת מותר ללבוש שני סרבלים מפני הצנה (מרדכי, שבת שנו). אותם המלבושים שהם סתומים למעלה ופרודות למטה ויש להן ד' כנפות כגון אלו הסרבלים של שבת שפותחין אותם למטה משני צדדיהם חייבים בציצית דד' כנפות כסותך מעליא הוא (הלבוש או"ח י ז). —וגם סרבלות: מהר ולך לבית גנזי המלך וקח משם אחד מן סרבלותי של ארגמן טוב (תמדת הימים ב', בספור הנס, עט:). —ב) מין מכנסים, או נעלים, של עור, lederne Beinkleider oder Schuhe; pantalons ou souliers de cuir; leather trousers or shoes: כפיתו בסרבליהון אלו הסרבלין שברגליהון אין לך דבר נוח לישרף מן העור כיון שמריח מן האש מיד כווץ ואלו נכנסו לכבשן והעור עמהם ולא ניזוקו (ר"ש ילמדנו, הובא בערוך ערך סרבל).

סַרְבֵּל, ביני מסרבל, מסורבל,—מכסה כמו בסרבל, מסרבל בבשר, מכסה בבשר, שמן: אם היה מסורבל בבשר רואין אותו בשעה שמתקשה אם נראה ערל מולין אותו (ר"ש בן גמליאל, תוספתי שבת טז ט). אלו פרסיים שאוכלים ושותים כדוב ומסורבלין (בשר) כדוב ומגדלין שער כדוב (רב יוסף, ע"ז ב:). —ובספה"א: ההקזה טובה לאנשים בריאים ודמיים ולבחורים ולמסורבלים בבשר לגבורים ובמזגים חם ולח ולמורגלים בה (טוביה כץ, מעשה טוביה ב, אבן החדשה י ב, פט:).

***סַרְבָּן**, סרבן, סורבן, ש"ז ות"ז, מ"ר סרבנים, סרבנין,— מי שדרכו לסרב,—א) מרד וממרה: א"ל היו יודעים שסרבנין וטרחנין הם אלא על מנת כן שתקבלו עליכם שיהיו מקללים אתכם וסוקלים אתכם באבנים (ספרי במדי לח). א"ל הקב"ה ישעיה בני סרבנין הן טרחנין הן מקבל את עליך ללקות ולהתבזות מהן א"ל על מנת כן (ר' יודן ברי סימון, פסיקי דר"כ, הוצ' בובר קכה:). המורים שוטין הרבה יש בו המורים סרבנין המורים שוטים שכן בכרכי הים קורין לשוטים מורים (מד"ר ויקר' יט). באותה שעה אמר הקב"ה בני סרבנין הן לכלותן אי אפשר להחזירן למצרים אי אפשר להחליפן באומה אחרת איני יכול אלא מה אעשה להם הריני מייסרן בייסורים ומצרפן ברעבון בימי שפוט השופטי' (מד"ר רות א). —ובספה"א: ונשאו אתך התנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני שהם טרחנים וסרבנים (רש"י, במדי יא יז). וצויתה אתו על ישראל דע שטרחנין הם סרבנים הם על מנת שתקבל עליך (שם כז יח). הכסיל הממשל משלים רבים מחולל כל אדם כחוה ביד שכור ומי ששוכר הכסיל בעבור משליו ונותן שכר לעוברים והם הסרבנים עוברי המצות שאין יכולת בו להכריחם אחד הוא כלומר זה כזה (רד"ק, השרשי, שכל). מהם אשר ללמוד יגש ויקרב כדי שישב ראש על מנת שיקרא רב לזרוק מרה בסרבנים דלא מקימי בהימנותא לדינא (אבן בחן, כו:). והנה נמצאו אנשים סרבנים לקבל הסכמה וסדר הי"ב ממונים הנבררים (מהרשד"ם, שו"ת יו"ד עח). —ואמר הפיטן: יי' אלהי הצבאות נורא בעליונים אמרת שובו בנים סרבנים באו עדי בתודה וברננים (ר' שלמה בר יצחק, יי' אלהי הצבאות, סליחי ער"ה). ספו תמו תמידי כפרה ובטל הקרבן עבדיך בקצר רוח ובש וה יהיר וסרבן (ר' אליה בר שמעיה, ה' אלהי ישראל, סליח' די עי"ת). פקרנו באמון כבן הסכן וסרבן פדיון לחזוק יסודים חלפת קרבן צרות רעות ונחש ועקרב (ר' שלמה הקטן, אמרנו נגזרנו, שם). רצוי עבודתם בהם מתלבנים רשע ועון וחטא סרבנים (איך אשא, סליח' מוס' יוה"כ). זריבת תפתה הכנת משני דינים חדשים שנים עשר

1) [ס"א סרבלות.]

הכוות כל סרבנים (אסיפה, יול' שנת ד' אתה"פ). גלה כבודי מיום החרבן ברדת חומותי ובנפל הדרבן ואין לי כהן להקריב הקרבן לכפר על שוגה ופתי וסרבן (אספו צפוני, יוה"כ, סדור רומני). ושכחת לסמך אין מתקן אשר עשה לכל מוכן מסכן והמריחים למסריחים השיבן והרבן בפיו יהיה לסרבן (ר' שלמה שרביט הזהב, לקו"ק 17).—ב) מי שדרכו למאן עד שיפצירו בו: העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו ולא יהא סרבן[1] באותה שעה (ברכ' ה ג).—ובסהמ"א: מודה על האמת פי' שלא יהא סרבן בדברים וירבה בהגיון ויעמוד על דבריו ולא יחזור לדרך האמת כדי שלא יראה עלוב (ר"י אבן עקנין, ספ' מוסר ה ט). ואולם אם אמת נכון הוא שהנסיון הוכיח על ככה לא יוכל ההקש להיות סרבן באותה שעה (ר"י מוסקאטו, קול יהודה לכוזרי, א, יג:). ומי ישא עיניו השמימה וראה את השמש ואת הירח ואת הכבבים כל צבא השמים סדורם וישרם וכו' ויהא סרבן באותה שעה לענות אמן בעל כרחו (הוא, ספ' כפולות יהודה א א:).—ג) מי שמפציר ועֹמד על בקשתו: דבר אחר רב לך שלא יאמרו הרב כמה קשה ותלמיד כמה סרבן (סוט' יג:)—ד) כמו סַרְבָנוּת: יביא עשרה בני אדם ויעמידם שורה ויאמר לפניהם קטטה הייתה ביני ובין פלוני וביקשתי ממנו לפייסו ולא רצה לקבל אלא הרי [הוא] בסרבנו נעניתי לו (רבי שמואל בר נחמן, פסיקי רבת', הכהנים).

***סַרְבָנוּת**, ש"נ, מִדַּת הַסַּרְבָן,—כמו סֵרוּב: ג' רובן קשה ומיעוטן יפה ואלו הן שאור ומלח וסרבנות (ברכ' לד.).—ובסהמ"א: אין חטא גדול עם ההודאה ולא קטן עם הסרבנות (ר"י בן כמיאלש, פי' משלי כח יג). ויתמרמר נעשה אדון ורב אליו ונצחו ויש אומרים במרירות ואכזריות אבל המרות והמרי והסרבנות הוא יסוד הפשר כי כן כתוב ויך (פי' דניאל ח ז, מיוחס לרסע"ג).—ובדיני ממונות, מֵאוּן לקים הבטחה והתקשרות: ואין זו סרבנות והרטה אלא דחייה בעלמא (רש"י, ב"מ יז.). שכבר ראית סרבנותי כנגד הגוי מלהכנס ערב בשבילו (התרומ' לה א, מג:). בד"א דציית דינא אבל אם יוצא מלפני ב"ד בסרבנות ושמתוהו אינו נאמן לומר פרעתי (עוטו"מ עט יה).— ובמשמ' עֹנש של ממון שהסרבן מחיב לשלם, כתב של התחיבות לשלם ענש אם יסרב: וכל שוחד ושכירות שיתן על סרבנותי או על סרבנות הבא מכחי יוצא ממני ומן הבא מכחי (ר"י ברצלוני, ספ' השטרות 83). על אודות לאה שתבעה בעלה לדין עבור מזונותיה ופסקו ב"ד לתת לאשתו ד' דינר הלייש וכתבו סרבנות עליו ואחר ה' שנים היא תובעת כל שבוע ד' דינר ואומרת שלותה ואכלה על סמך הפסק והוא אמר לא ידעתי מן הסרבנות כלל (מרדכי כתוב' רקח). וששאלת מאימתי חייב המסרב לתת יציאותיו שכנגדו משעה שנכתב עליו סרבנות או שלשים לאחר מכאן נראה לי משעה שנעשה סרבן אפילו קודם שנכתב הסרבנות (רא"ש, שו"ת עג ג). והנה הרופא הזה אחר שלא שמע לקולי החלטתי עליו דין סרבנות ונדוי (רמ"א, שו"ת כח). יכריזו עליו סרבנות (פנקס קראקא שנת שנה, אוצה"ס ד', 587).— ובלשון הקראים במשמ' מַחְלֹקֶת: ואפי' אנישיניפיקון הראשון עם הב' בראית האסור או במקצתם ויתרבה הסרבנות בזה הכלל (ישועה בן יהודה הקראי, ספ' העריות II). ויהיה השווי באסור והסרבנות תהיה על הראיה שזה מביא אסורו מתוך ראיה אחת וזה מביא אסורו מתוך ראיה אחרת (ר"א הקראי, ספ' ג"ע, קלב:).

***סַרְבָנִיּוֹת**, ש"נ,—כמו סַרְבָנוּת, מְרִי וָמֶרֶד: מרורות סרבניות אשר מריתי פיך אתה כותב ולא הטובות שפעלתי (רס"י, איוב יג כו).

סרג[1], ממנו *סֵרֶג, *סָרֶג, *סֶרֶג, *סָרֵג, *סֵרוּג, *סְרִיגָה.

סָרַג, פ"י,—כמו שָׂרַג, ארג וקלע, כעין מעשה שבכה flechten, umflechten; tresser, entrelacer; to plait, interlace: מודים חכמים לר' מאיר ולר' שמעון שאין חבלים חיבור למטה עד שיסרוג[2] בה שלשה בתים לכל רוח (תוספת' כלים ב"מ ה יא). המטה משיסרוג[3] בה שלשה בתים (ר' מאיר, מו"ק י.).—ובסהמ"א: כפי' סריגי המטה כן פי' סריגי החלונות פי' כמו עמודי

1) [במדב"מ ובכ"י פרמה סורבן ובאחרון מנקד על הגליון סְרְבָן.]

1) [וכן בארמ', ובערב' שָׁרַג', שַׁרַג' a), ועי' פרינקל (Aram. Fremdw. 102, 173).]
2) [בר"ש (כלים א א) הגרסה שיסרג.]
3) [במשנה (כלים א א) הגרסה משיסרג.]

a) شرج سرج

ברזל דקין מורכבין זה על זה שתי וערב כדי שיהא החלון סרוג וסגור (ערוך ערך סרג).

—פִּע׳, *סֵרֵג, סירג,—א) כמו קל, קשר וחבר דבר לדבר ע״י סריגה וקליעה של חבל: ההדיוט תופר כדרכו והאומן מכליב ומסרגין את המטות רב יוסי אומר אף ממתחין (מו״ק ח ח). החבל מאימתי הוא חבור למטה משיסרג[1]) בה[2]) שלשה בתים (כלים יט ח). החבל שהוא מסרג את המטה אפילו מאה אמה בולן חיבור (תוספתי שם ב״מ ט ז). ספסל שנתפרק טהור סירגו במשיחות או בחבלים טמא (שם ב״ב ח יב). מגל שנשברה ידה מסטה ולפנים אינה חוצצת וכו׳ סירגה בגמי או במשהו הרי זו חוצצת (שם מקואות י כח). איזו היא מיטה ואיזה הוא דרגש אמר ר׳ ירמיה כל שמסרגין על גופה זו היא מיטה וכל שאין מסרגין על גופה זהו דרגש (ירוש׳ ברכ׳ ג ח). אית לך מימר שתי ולא ערב או ערב ולא שתי מהו להעריב ולסרג (שם מו״ק ח ח). מאי מסרגין ומאי ממתהין וכו׳ פליגי בה ר׳ הייא בר אבא ורב אסי ותרוייהו משמיה דחזקיה ור׳ יוחנן חד אמר מסרגין שתי וערב וממתהין שתי בלא ערב וחד אמר מסרגין שתי בלא ערב וממתהין שאם היה רפוי מסתחו (מו״ק י.).—ובסהמ״א: העושה נפה או כברה או סל או סבכה או שסרג מטה בחבלים הרי זה תולדת עושה נירין (רמב״ם, שבת ט טז). אם קשר הבל שני לחבל ראשון שסירג בו אין חבל השני חיבור מן הקשר ולהוץ (ר״ש, כלים יט ח)—*ובמשמ׳ קשט דבר במעשה קליעה: הביא חרשים והיו מסרגין אותה בכלי העץ (ר׳ יהודה בר סימה, פסיקי דר״כ, בחדש השלישי). והאיר הקב״ה את עיניו וראה מלאכי השרת מסתתין בו מגלפין בו מסרגין בו א״ל למי הוא זה א״ל שער מזרחי של ביהמ״ק (שם עניה סוערה). — והִבר שבלי התבואה זו לזו: יום הנף שחל להיות בשבת דוחה את השבת בקצירת העומר כיצד הן עושין שלוחי בית דין יוצאין מערב יום טוב נוטלין את הקופות ואת המגלות ומסרגין[3]) שם כנגד שלש סאין (תוספתי מנח׳ י כג).—ובהשאלה, חִבר יחד שני ענינים:

1) [בירוש׳ (גני׳ מסקין ח, 194) הגרסה משיוסרג.]

2) [במדב״מ: ב ו.]

3) [הכונה כנראה כמו משנה מנח׳ (י ג): ועושין אותן כריכות במחובר לקרקע כדי שיהא נוח לקצור, ע״כ, ולא כמו שפרש יסטר׳, עשה סְרָג וחיץ.]

רב הונא אמר שלא יאמרו דברי פיוטין הם כדי שידעו הכל שאמרו ברוח הקודש רבנן אמרו כדי לסרג[1]) על הספר כולו שאמרו ברוח הקדש (תד״ר ברלשי׳ פה).—ב) דלג ופסח, עשה דבר בסרוגים, ושלא כסדר, to skip over ;überspringen; passer, omettre: היתה למודת להיות רואה עשרים ואחד עשרים ושנים עשרים ושלשה הרי זו ווסת סירגה לה ארבעה ימים אינה ווסת (תוספתי נדה ט ג). פוקד עון אבות על בנים בזמן שהם אינן מסרגין[2]) ולא בזמן שהן מסרגין[2]) (מכי׳ יתרו ו).—וכן סֵרֵג את הכתיבה: גמר כל הספר ושייר בו פחות מדף מסרגו ועושה אותו דף קטן ואינו נמנע (מסכי ס״ת ח, הול׳ קירכהיים).—ובסהמ״א: בערב שבת כבוסות שבזמן שחל להיות בערב שבת מסרגין את השבתות ומפסיקין שתי פעמים שמקדימין משבת שעברה וקורין פרשת שקלים ומפסיקין לשבת הבאה ובשנייה של הפ׳ק׳ קורין זכור (הוספ׳ ותקו׳ לסד׳ רע״ג 21). וזה נקרא וסת הסרוג מפני שהיא מסרגת ומפסקת בין ראיות (רלנ״ד, בעלי הנפש, שער תקון הוסתות).—ואמר הפיטן: רוב חשב בסוף מצעי לסרג גם להשמיד ולאבד וקפדתי חיי כאורג בביתי ואתנפל באיל עורג אז הצלתי לקוחים למות ומטים להרג (תלחותי, סליס׳ לוס חסת׳, סמח״ל, תרפט:).

—פֻּע׳, *סֹרַג, סורג, בינ׳ מְסֹרָג, מסורג, שסרגו אותו, —א) שארגו, שחברו אותו ע״י מעשה קליעה: מלבין שהוא מלביש בפיקות תינוק טמא טומאת שבעה מסורג בהבלים תינוק טמא טומאת ערב (תוספתי אהיל׳ יג ה). מיטה וערים׳ משישופם בעור הדג ומסורג על גופה לאיזה דבר הוא שפה (ירוש׳ כדרי ז ה).—ובסהמ״א: ערסא דצלא פי׳ מטה של עור כי פי׳ צלא עור הוא עור נטוי וקשור בחבלים על המלבנות ומסורגות מלבנות המטה בחבלים הללו והעור בתוכן (ר״ח, מו״ק כז.). פי׳ עקל שם הכפיפה שעוצרין בה הזיתים והיא עשויה כמין קופה ואינה כולה גדולה אלא מסורגת כמעשה מצודה ושבכה (ערוך ערך עקל). רוב מטות של עניים כך הן עשויות [קצרה] לקצה האחד כמו שפרש״י וכן לקצה השני ושתי ארוכות מן הקצה אל הקצה האחד מזה והאחד מזה ולא היו מסורגות רובן אלא החבלים היו מסורגות בין היתידות (ר״ת, ספר הישר, סו״ת לח). כגון שנתן לו שעורים במקום דחוק

1) [בילק׳ דני׳ (התרסנ) הגרסה: לסרוג.]

2) [אולי הוא פֻּע׳: מסורגין.]

מסורג בקוצים וכיון שאכל נחלק שפתו (רמב"ם, הלכ' בכורי' ג ו). כפיפה שעוצרין הזיתין והיא עשויה כמין קופה ואינה גדולה אלא מסורגם[1]) כמעשה סבכה (ר"י בן מלכי צדק, מעשרי' א ז). כוס כסף היה לו זר עולה למעלה מן השוליים ואותו הזר היה מסורג חורין וסדקין לנוי הכלי (מהרי"ל, הלכ' הנעלה).—ב) שדלגו ופסחו עליו, שעשוהו שלא כסדר: תינוקת שלא הגיעה זמנה לראות ונשאת בית שמאי אומרים נותנין לה ארבעה לילות מסורגין אפילו ארבעה חדשים ובית הלל או' כל זמן שניגפת (תוספתי נדה ט ז). אמר לו ר' אליעזר לר' יהשע האיך אתה אומר יום הראשון ויום השביעי טהורין והאמצעים טמאין אמר לו אף אתה מודה למונה מסורגין בנזיר שהוא יושב על גבי סכך וברואה קרי בתוך ימי ספירתן שהן מונין מסורגין (שם יג). הגע עצמך שעלו כולם זקן א"ל מעשה ניסין היה ומסורגין עלו (רבי יודה ורבי נחמי, ירוש' סנה' א ב).—ובמשמ' שכתבו אותו בסרוגים, כמו אריה על גבי לבנה: רצוף שעשאה מסורג מסורג שעשה רצוף (סופר' א י). האזינו שעשו רצוף או שעשו את המסורג שלא כהלכתו אל יקרא בו (מסכי ס"ת א יא, הוצ' קירכהיים).—ובסהם"א: רצוף שעשה מסורג מסורג שעשאו רצוף לא יקרא בו ואי זה רצוף זה שכתוב כהילכתו מסורג כגון האזינו וספר תילין איוב וממשלות ושמעינן מינה תיקון שירת האזינו (שתהא) שצריכה להיות מסורגת לשני סטרים (ר"י ברצלוני, הלכ' ס"ת, אדלר 35).

—התפ', *הסתרג, ביכ' נקי מסתרגת,—כמו פע': כלי עץ מאימתי מקבלין טומאה המטה והעריסה משישפם בעור הדג ואי מטה מסתרגת על גבה למה לי שיפת עור הדג (נדרי' נו:).

—נפעי, *נסרג, להסרג, ליסרג,—כמו פע': נטמאת המטה נטמא החבל והנוגע בחבל טמא וכולו חיבור הואיל וסופו ליסרג (ר"ש, כלים יט א).

*סֹרֶג, סורג, ש"ז,—א) מחיצה וגדר בהר הבית שהיה עשוי כמעשה קליעה וסריגה: לפנים ממנו (הר הבית) סורג גבוה עשרה טפחים (מדות ב ג).—ואמר הפיטן: חיל סרג היה גבהו עשרה במשער פרצו ויעברו שער (אודך כי, יוצ' שבת ב' חנוכ'). חיל והסורג להרב ולהרג אויה (אלצעותי, קינ').—ב) בלשון המסורה, עגול לסימן על האותיות: ובזה הם (בעלי המסורה) שומרים ההפסד אשר יפול ממקרי הזמן בהם (במקראי קדש) בקריאתם אדני בכתבם ומבדילים בסורג. והוא כינוי להעיגולים אשר רשמו על האותיות (ספ' מבין חידות [על המסורה] פתיחי).

1) [כנראה צ"ל מסורגת.]

*סַרָּג, ש"ז, מ"ר סַרָּגִים, סרגין,—מי שעוסק במלאכת הסריגה, מי שעושה סְרָגִים: שלש מטות הן וכו' של זגגין טמאה טמא מת ושל סרגין[1]) טהורה מכלום (כלים כד ח).

*סֶרֶג[2]), או סְרָג, ש"ז, מ"ר סְרָגִים, סְרָגוֹת,—כר סָרוּג שנותנים על הבהמה לרכב עליה, Sattel; selle; saddle: פי' האיכוף העץ שאחורי הסרג והתפוס העץ שלפניו שאוחז בידו בעת שהוא עולה לרכוב (ר"ח, עירובי' כז.). שקבעה בראש רצועה ועשתה כעין בוקלא שעושין לסרגין של סוסים (רש"י, שבת נב:). סתם קרדום עשוי כמין כלי אומנות שעושין בו אוכפות. וסרגות שקורין איישי"ש ויש שעשוי כעין כלי האומן שקוראין בירגוא"ה שראשו הקצר דומה לקרדומות שלנו וראשו השני דומה לכלי אומני אוכפות וסרגות הסוסים (הוא, ביצ' לא.). ועוד אסרו הסוסים קשרו אותם בסרגותם ויהיו לאגדה אחת היו קשר אחד כלומר חבורה אחת (ר"י א"ת, ספ' השרשי' לריב"ג, אגד). סתם קרדום עשוי כעין כלי אומנות שעושין בו אוכפיות וסרגות שקורין אש"א (ר"כ על הרי"ף, ביצ' יז:). וירכב (אלכסנדר) על הסוס ולא שם עליו סרג ולא רסן ולא אסרו ויצא בתוך העיר ויתמהו הרואים אותן מאד (תולדי אלכסנדר, הוצ' מק"כ, קובץ על יד א, 5).

*סִרְגּוּל, ש"ז, שה"פ מן סִרְגֵּל,—שרטוט שורות הכתיבה, Liniierung; réglage; ruling, drawing of lines: כל אומניות אדם הראשון לימדם מה טעם וחרשים המה מאדם מאדם הראשון וכו' אפילו סירגול הספר אדם הראשון לימד זה ספר וסירגולו (רב, מד"ר ברא' כד, תיאוד'). קווצותיו תלתלים זה הסירגול

1) [כך לפי פרוש הערוך, עושה מרכבות. וא"כ הוא במשקל חָרָשִׁים, כמו זגגין הקודם. אולם מפרוש רה"ג יוצא שהכונה כר ואוכף. וא"כ הנקוד הוא סְרָגִין, והמלה שיכת לערך הבא. ועי' גם י"נ אפשטין, (פירוש הגאונים לטהרות, 65).]

2) [בערב' שַׁרְג' a), עי' פרינקל (Aram. Fremdw., 101) וכן בסורית סַרְגָּא.]

a) سرج

שחורות כעורב אלו קוצי האותיות (ר' אליעזר, שם, יזקר' יט). — ובסהמ"א: פי' סרגול מגלה צריכה שרטוט באמתה של תורה (ערוך ערך סרטט). ורוב התכה בתוך הדף פי' לתוך הסרגול שהלכה למשה מסיני לסרגל בקנה (ר"ת, הלכ' ספי תורה, גנזי ירושלם, חולי ולשהימר, עז). ובגמ' דאר' ישי' במסכתא דמגלה גרסי הלכה למשה מסיני שיהו כותבין בעורות ומסרגלין בקנה פיר' סירגול הינו שרטוט (ר"י ברצלוני, הלכ' ס"ת, הול' הלבר 19).

****סרגל¹)**, ב"כ' מסרגל, — שרטט, עשה קוים ישרים לשורות הכתיבה, liniieren; régler; to rule (paper): הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין בעורות וכותבין בדיו ומסרגלין בקנה (ירוש' מגל' א יא). — ובסהמ"א: אמ' ר' אסי מגלה צריכה שירטוט באמיתה שלתורה ובבריתא דספרין תניא ואינו רשאי לכתוב אלא אם כן מסרגל (ר"י ברצלוני, הלכ' ס"ת, הול' הלבר 19). ואנא בעניותי לא סבירא לי הכי אלא כמה שאמרו בבריתא דספרים וכמה יהא מסרגל ארבעים ושנים (שם 20). מכאן יש לי למנהג צרפת לסרגל כל עמוד ספר תורה שיטה ראשונה בקנה (אהן ירחי, המנהיג, הלכ ביצ', קה:). אבל מיהו צריך לסרגל מארבע רוחות ולא יותר בין בס"ת בין בתפילין (ר"י מערכי, המכריע, עו:). כן והכן והכנא האמה שמסרגלין בה הספרים והלוה שתחתיה (מלון למח דוד, ככריות, לו::).

—פע', **סרגל, ב"כ' נק' מסרגלת, מסורגלת, — שסרגלו אותו: כתב את היריעה שאינה מסורגלת פסולה (ר"י ברצלוני, גנזי מצרים, הלכ' ס"ת, הול' הלבר 19). והא דאמר במסכת סופרים אינו רשאי לכתוב אא"כ סירגל זיריעה שאינה מסורגלת פסולה היינו ד' שירטוטין מלמעלה ולמטה ומצדדין (תוספ' גיט' ו:).

****סרגל**, סרגל, ש"ז, — א) כמו סרגול: ד"א תורי זהב נעשה לך זה הכתב עם נקודות הכסף זה הסרגל (מד"ר שה"ש, תורי זהב). תלתלים זה הסרגל שהורות כעורב אלו האותיות (של תורה) (מדר' שה"ש, הול' גריכהוט, לט:). — ב) מרכב, כמו סרגלה: וששאלתם מהו ליטול אוכף מעל החמור או סרגל שהוא מורכב בשביל שלא תסתכן כן הלכה מותר להתיר קשרו של

¹) [כנראה ספע' מן רגל. ויש שגזרוהו מן הרומי regula. ועי' לו אצל קרוים (Lehnw. II, 124). פ. פרלם גוזרו מן strigil (Schwarz, Festschrift 303).]

אוכף ושל סרגל לכתחילה וכו' אבל ליטול אוכף ומרכב לכתחילה וכו' (תשו' גאו', ליק סט). — ג) כעין לוח צר ישתמשו בו לעשות שרטוט ישר על הניר וכדומ', רגיל בדבור העברי וכבר השתמשו בו בספרות החדשה.

***סרגלה**, סרגלא, ש"נ, מ"ר סרגלים, סרגלין, מרכבה של משא ¹), Lastwagen; charrette, fourgon; cart, van: מלך ב"ו עושה סרגלא שלו חזקה שתשא כל משאו ועושה אותה ברזל בנחשת ובכסף ובזהב והאלהים יהי שמו מבורך הענן אין בו ממש ועושה סרגלין²) שלו עבים שנא' השם עבים רכובו (מד"ר שמות טו).

·סרד, כמו א. שרד, — קל לא נמצא.

—הפע', **הסריד, השאיר רק שריד, ואמר הפיטן: סליחה המציאני להפליטי ולא להסרידי הקשיבה לקול שועי מלכי ודודי (אודיעך מעלתי, יוה"כ, סדור תימני).

סרד³), ממנו *סרד, *סרוד, *סריד, *סרידה, ∞סרד.

***סרד**, ש"ז, מ"ר סרדים, סרדין, — מי שעוסק בעשית שבכות, רשתות וכדומ' — Netzmacher; fabricant de rets; net-maker: וכבר היה ר' ישמעאל ורבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה מהלכין בדרך ולוי הסרדי⁴) ורבו ישמעאל בנו של רבי אלעזר בן עזריה מהלכין אחריהן (יומי פה.). — ומ"ר: כל שעיסקן עם דנשים כגון הסרדין⁵) והסרוקות והגרדיים והרוכלין וכו' (תוספתי קידוש' ה יד).

∞סרד, ש"ז, — הלוח שמסדרים עליו בבית הדפוס את השורות בזר סביב, נהוג בדבור העברי בא"י.

א·סרה⁶), ש"נ, — דבר רע, מכוער, מגנה, Unziemliches, Hässliches; inconvenance, indécence; unseemly,

¹) [כן בכוש' סרגל, רכב, גלגל. יסטר' גוזרה מן רגל ע"ש מרוצתה. וזה רחוק. אחרים גוזרים אותה מן σαράγαρον, sarraculum, עי' קוהוט עה"ש; לו אצל קרוים (שם 413); פרלם (שם 304).]

²) [בתנחו' (מיי פרה ג) הגרסא סרגלא.]

³) [כמו ב. שרד.]

⁴) [כך גרסת הערוך, והוסיף וז"ל: פי' גאון יש אומרים שהיה עושה בגדי סרד לפיכך נקרא סרד או שהיה עושה כלי שרד כגון המצודות, ע"כ. ובדפוס הסדר, ואמר רש"י וז"ל: לא פורש לי מהו, ע"כ. ועי' גם ד"ס (הערה ט).]

⁵) [בהוצ' צוק"מ הסדרין, וס"א הסרידין, הסדידין.] — ⁶) אולי מן סור הבאיש, דברים

odious thing: והנביא ההוא (שהסית ללכת אחרי אלהים אחרים) או חלם החלום ההוא יומת כי דבר סָרָה על יי׳ אלהים המוציא אתכם מארץ מצרים (דבר׳ יג ו). כי יקום עד חמס באיש לענות בו סָרָה ועמדו שני האנשים וכו׳ והנה שקר ענה באחיו (שם יט יו־יח). על מה תכו עוד תוסיפו סָרָה כל ראש לחלי וכל לבב דוי (ישע׳ א ה). שובו לאשר העמיקו סָרָה בני ישראל (שם לא ו). פשע וכחש ביי׳ וכו׳ דבר עשק וְסָרָה הרו והגו מלב דברי שקר (שם נט יג). השנה אתה מת כי סָרָה דברת אל יי׳ (ירמ׳ כח יו; גם כט לב).— ובסהמ״א: ולפי שענין הרצון אצלינו יאמר על התחדש ענין בפועל מביא אותו לפעול מה שלא פעל קודם התחדש הרצון דברו הפלוסופים סרה גדולה על השם ואמרו שאי אפשר שתהיה פעולתו ברצון (ר״י אלבו, העקרים ג ג).

ב.*סָרָה, כמו סור,—קל לא נמצא.

—הפעי, *הסרה, תַּסְרֶה,— הֵסִיר: דבי ר׳ ישמעאל תנא לענות בו סרה עד שתסרה¹) גופה של עדות (מכו׳ ה).

סרה, ממנו *סָרִי, *סָרִיּוּת.

***סִרְהֵב²)**, פ״ע,— כמו סֵרֵב ג): היה ר׳ מאיר אומר אל יסרהב אדם להבירו לסעוד אצלו ויודע בו שאינו סועד (חול׳ לז). שוליא דנפחי למקטלא קאי כשרבו מסרהב בו לצאת ואינו יוצא (ב״ק לג:). במסרהב בו חבירו עסקינן (שבוע׳ כג:).— ובסהמ״א: היה הבירו מסרהב בו לאכול אצלו ואמר לו בוא ושתה עמי יין וחלב ודבש (רמב״ם, שבוע׳ ד ח). כגון שלא יסרהב בהברו שיסעוד עמו (טוש״מ, אונאה ומקח טעות רכח ז).— ב) *וכמו סֵרֵב ב): האריך בו לדעת אם יסרהב אחד מהם לשתות ובכך יבין דבורא פרי הגפן רגילין לומי ותו לא (רשב״ם, פסח׳ קו).

—פע׳, *סֹרְהַב, ב״ל מְסֹרְהָבִים, מסורהבים,— שסרהבו בהם, שהיו דחוקים: אבל לא היו מסורהבים בקיום מזונותם ומתעסקים בכלכולם כבר אין עליהם מבאישים. [והנכון שהוא מן סור, סורר, והכונה כמו פשע ומרד.]

¹) [פרש״י עדות המוסרת שהוסרו משם, ע״כ. ולא כמו יסטר׳ שגזר מן סרי, סרה והבאיש, ועי׳ א.סור הפע׳.]

²) [כך בארמ׳.]

תרועות (ר׳ ברכי׳ הנקדן, ספ׳ המיבור וספר המלרף מד, הול׳ גאלאנץ 42).

***סֵרוּב**, סירוב, ש״ז,—שה״פ מן סֵרֵב: שלושה דברים רובן ומיעוטן רע ובינוניתן יפה השאור והמלח והסירוב בתחילה מסרב שנייה מעמעם והשלישית רץ ובא (ר׳ יהושע דרומילא, ירוש׳ ברכ׳ ה ג).

***סֵרוּג**, סירוג, ש״ז, שה״פ מן סֵרֵג,—א) אריגה וקליעה של חבלים: סירוג שתי וערב מיתוח או שתי או ערב (חזקיה, שם מו״ק א ח). דרגש סירוגו מתוכו מטה סירוגה על גבה (בבלי, שם כז).—ובסהמ״א: וערסא דצלא היא כמטה המפורשת במסכתא דכלים בטהרות שהיא מתפרקת יש לה שתי ארוכות ושתי רחבות ונקליטין וסירוג באמצעיתה (תשו׳ הגאו׳ הרכבי שנז). מטה שנפחתה מעין שלה וכו׳ פירוש מעין חבלים שלה של סירוג (ר״ש, כלים כ ג). והיא היתה מחיצה בגובה יו״ד טפחים עשויה בדפים של עץ ארוכים וקצרים ועשויה דרך שבכה כסירוגי מטה והוא נקרא סורג (המאירי, יומ׳ א, עז).—ב) מ״כ כמו תה״פ, מעשה שנעשה חליפות בהפסק בין זה לזה, שלא כסדר: קראה (את המגלה) סרוגין¹) ומתנמנם יצא (מגל׳ ב א). סדר תקיעות שלש של שלש וכו׳ שש תקיעות ושלש התרועות אפילו בסירוגין ואפילו כל היום כולו (תוספ׳ ר״ה ד ט). סירוגים יצא סירוסים לא יצא סירוגים קיטועין סירוסים חד פרה חד (ירוש׳ מגל׳ ב ב). לא הוו ידעי רבנן מאי סירוגין¹) שמעוה לאמתא דבי רבי דחזתנהו רבנן דהוו עיילי פסקי פסקי אמרה להו עד מתי אתם נכנסין סירוגין סירוגין (ר״ה כו:). כשהוא כותב (פרשת סוטה) רואה וכותב מה שכתוב בטבלא ומה כתוב בטבלא אם שכב איש אותך [אם לא שכב] אם שטית אם לא שטית התם בסירוגין²) (יומ׳ לז:). ראה שור נגח שור לא נגח שור נגח שור לא נגח שור נגח שור לא נגח נעשה מועד לסירוגין לשוורים ת״ר ראה שור נגח חמור לא נגח סוס נגח גמל לא נגח פרד נגח ערוד לא נגח נעשה מועד לסירוגין לכל (ב״ק לז). איבעיא להו סיים לו (המוכר ללוקח) את

¹) בתשוב׳ הגאונ׳ (גאוניקה 3, 342) הגרסה: סירגון.

²) [פרש״י וז״ל: אם לא שכב אחריו ראשי תיבות עד סוף המקרא ואת כי שטית ואחריו ראשי תיבות עד סוף המקרא יתן ה׳ אותך ואחריו ראשי תיבות עד סוף המקרא, ע״כ.]

הקרנות (של השדה) מהו כמין גאם מהו בסירוגין מהו תיקו (ב"ב קג.). אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע לדבריך אתה מונה בסירוגין והתורה אמרה אחר תטהר (נדה סח:).—ובסהמ"א: אפילו שהה בין סירוג לסירוג כדי לגמר את כולה יצא (רמב"ם, קריאת שמע ב יב). ארבעה לילות שנותנין לנערה שלא ראתה דם אע"פ שהן בסירוגין בועל לילה הראשון (הטור, אבן העזר ה כ). וזה נקרא וסת הסרוג מפני שהיא מסרגת ומפסקת בין ראיות (ראב"ד, בעלי הנפש, שער תקון הוסתות). הוסת הראשון הוא בימי החדש והשני הוא בהפלגה והג' הקבוע בדלוג והד' הקבוע בסרוג (שם). רצועה אחת כפי שני המצרים ובסירוגין בקרנזול (טוח"מ מכירי ריט ב).—ואמר הפיטן: גישות צרות סרוג שתים שתים רוח אין בינתים מעקות כנחשתים דובקות דולקות בלי עצלתים קין המצר סור שחוק ומצלתים (ר' שלמה הקטן, אם אמרי, סליחי יום ה).

***סָרוּד**[1], סָרִיד, ש"ז,—מין כלי מהכלים שבעלי מלאכה ידועים משתמשים בו, כמו סרידה: סריד[2] של נחתומים טמא (כלים יח ב). סרוד של צפורה[3] אם יש לו גפים טמא אין לו גפים טהור (תוספתי שם ב"מ ה ה). סרוד[4] של חייטין יש לו גפים טמא אין לו גפיים טהור (שם י ה). או יכול שאני מרבה הסרוד[5] והדף של נחתומים ועריבה גדולה שהנדות שוכבות בתוכה תלמוד לומר וכו' (ספרא מלורע זבים ב).

א.*סָרוּחַ, ש"ז, מ"ר סמ' סְרוּחֵי,—א) מי שלובש צניף וכדומ' שהוא ארוך ונסרח עליו: חגורי אזור במתניהם סְרוּחֵי[1] טבולים בראשיהם (יחזק' כג יה).—ב) *בעל סום, שאחד מאבריו יתר ונסרח: והבאים זכר ונקבה א"ר אסי פרט לסרוחין[2] ולמחוסרי אברים שפסולים לקרבן בני נח (מד"ר ברא"ש' לב). — *ש"ת, אזנים סְרוּחוֹת: חמשה דברים נאמרו בכלב שוטה פיו פתוח ורירו נוטף ואזניו סרוחות[3] וזנבו מונח לו על ירכותיו (יומי פג:). — ואמר המשורר: מלא (הכה"ג) מאור נצין כאור שמש זרוח עולה לבית מקדשו ועליו הוד סרוח (ר"י הלוי, אשרי עין).

ב.*סָרוּחַ, ת"ז, נקי סְרוּחָה, מ"ר סְרוּחִים,—מה שנתקלקל והבאיש, שריחו רע, מאוס, übelriechend, stinkend; puant, fétide; stinking, malodorous: התורם קישות ונמצאת מרה אבטיח ונמצא סרוח תורם ויחזור ויתרום (תרומי ג א).—מַשְׁקֶה, אֹכֶל סָרוּחַ: משקה סרוח הרי טהור (ר' אלעזר, תוספתי טהרי ט יב). מה דאית לכון אשר יאכל פרט לאוכל סרוח כן אית לי אשר ישתה פרט למשקה סרוח (ירוש' תרומ' יא ב). משקין המיוחדין לאדם צריכין מחשבה ומפני שצריין מחשבה יהא משקין סרוח מעיקרו טמ' (שם). לעולם בטלו במעיה לגמרי משום דהו"ל משקה סרוח (רב אשי, פסח' יח.). כל הראויה לגר קרויה נבילה שאין ראויה לגר אינה קרויה נבילה ור"מ ההוא למעוטי סרוחה מעיקרא (ע"ז סח.).—מַיִם סְרוּחִים: את מה הם בודקים את הביבים העמוקים ואת המים הסרוחים (אהלי יח ח). מודה רבי ליעזר לחכמים במי ים הגדול שאפילו הן סרוחין התורה קרא אותן מים (רבי אילא בשם רבי ליעזר, ירוש' תרומ' יא ב). שבתחלה היו טובלין במי

---

[1]) [עי' הערה הבאה.]

[2]) [הערוך גורס סריד. ופרש רה"ג וז"ל: כמין עריבה שהיא לתשמיש הנחתום ללוש בו כדכתיב את בגדי השרד ומתרגם לבושי שמושא, ע"כ. וכן הערוך והמפרשים. אולם זה רחוק, וברור שסרוד וסרידה שניהם מין כלי אחד הם. וסרידה (כלים ח ג) פרש רה"ג תרגום מכבר מעשה רשת, ע"כ. וביתר באור הרמב"ם שם, וז"ל: סבכה תרגום מעשה רשת נחשת עובד סרדא דנחשא, ע"כ. ובכן שני הכלים האלו נקראו כך מפני שהיו עשויים כמעשה סבכה וסריגה, אלא שהיו נבדלים זה מזה באיזה אופן שהוא. ורש"י ורא"ש פרשו גם סרידה מלשון שמוש.]

[3]) [נ"א צפירה.] — [4]) [כך בהוצ' צוק"ם, ובדפו' סריד.]

[5]) [בפרוש הראב"ד הגרסה: סדור.]

[1]) [שב אל אנשי בפסוק הקדם, והוא מקביל לחגורי, וכמו שפרש רד"ק בלשון שני, וז"ל: או כי הם סרוחים מצד הצניפים הטבולים שהם סרוחים על דרך כאלה נובלת עליה שהיא נקראת נובלת מצד עליה שהם נובלים וכן קרועי בגדים מגלחי זקן והדומים להם, ע"כ. וכן משמע מפרוש רש"י שפרש יתירי כובעים גדולים, ע"כ. ור"א מבלגנצי: קושרים כעין רדידים בראשם ומשלשלין ומפשילין ראשי הרדיד לאחוריהם והוא הסרח, ע"כ. וזו גם כונת ת"י: מחתין קולסין ברישיהון, ע"כ.]

[2]) [בפרוש המיחס לרש"י מפרש מיותרי אבר. ומבאר בעל עץ יוסף שיש להם אבר יתר או אבר גדול מחבירו, ע"כ. ובעל מ"כ מפרש שנסרחו בזכרות או בנקבות. ויש מפרשים כמו קטועים וחתוכים, מן ג.סרח. וכן באמת בס"א לסרוסים.] — [3]) [פרש"י: גדולות וכפולות למטן.]

מערות מכונסין וסרוחין והיו נותנין עליהן מים שאובין (רב אסי, שבת יד.). מי חוטם סרוחין (תנחומ' חקת א).— טִפָּה סְרוּחָה, טִפַּת שכבת זרע: מאין באת מטפה סרוחה (עקביא בן מהללאל, אבות ג א). — וכן לֵחָה סְרוּחָה: וזכור את בוראך בארך זו ליחה סרוחה בורך זו רימה ותולעה (בשם ר׳ פפי ור׳ לוי, מד״ר ויקר׳ יח). מאין הוא בא מליחה סרוחה וממקום שאין אדם יכול לראות (ד״א ג). הן אתם מאין מן לא כלום מליחה סרוחה (פסיק׳ דר״כ, סור אז כשב).—ואמר הפיטן: זרוי יחומו מלחה סרוחה חבוי ארבו בקרבו מעת הולדו (אדון בפקדך, סליחי ער״ה). — וכנוי של בוז לבן אדם: הרי הוא אומר ויבא עד לפני שער המלך כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק אמ׳ לפני ליחה סרוחה כן על אחת כמה וכמה לפני שער המקום (ר׳ יוסי בר יהודה, ירוש׳ ברכ׳ ט ח). אתה מוצא נבוכדנצר אמר ורוה די רביעאה דמי לבר אלהין מה עשה לו הקב״ה מכרו למלאך השטן והתחיל מנגדו ואומר לו רשע ליחה סרוחה אמור מה ראית (רבי ברכיה, מד״ר שמות כ). — ובסהמ״א: אבל הליחה הסרוחה והזיעה והרעי שהוא צואה טהורין (ערוך ערך דרם).— וְדִירָה סְרוּחָה: א״ל רבא הא דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה (סוכ׳ ז.). —פֶּה סָרוּחַ: ויפול על פניו ארצה אמר רבי כדי שיטמן אותו פה סרוח שחירף וגידף (מד״ר שה״ש, כמגדל דוד).—וְלָשׁוֹן סְרוּחָה: אף על פי שמדבר בלשון הקדש גוי לשונו סרוח (שם במדי כ).—ובהשאלה: רוּחַ סְרוּחָה: ועכשיו יש גוף טהור בעולם יותר מגופו של משה שלא נראה בו רוח סרוחה מעולם ולא רמה ותולע׳ לכן אני אוהב׳ אותו ואיני רוצה לצאת ממנו וכו׳ (שם דברי יא).—וְדֵעָה סְרוּחָה: דיעה סרוחה של אחשורוש אמר ששה חדשים בשמן המור (שם שה״ש, אתי מלבנון). אחשורוש דעה סרוחה היתה לו מנהג שבעולם אדם מבקש לאכול עדשים ואשתו מבקשת לאכול אפונים יכול הוא לכופה לא מאי דהיא בעי היא עבדה (רב הונא, שם אסתי, וישלח ספרים).—ובסהמ״א: תנו רבנן אתרוג תפוח סרוח שלוק לשילבין או מנומר פסול (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכי פסוקי 29). אז נתפשו שבעה אחים עם אמם ושלחו למלך ובדיל בשר חזיר מתועב סרוח נבאש (יוסיפון קכז). וכן תבן סרוח ושאינו סרוח אינו חוצץ מפני שדעתו לפנותו (רמב״ם, טומאת מת טו א).—ומשל: חתחול אומרת על בשר הניתן בשמי קורה כי סרוח[1] הוא (ר׳ אהרן מורמיזא, קב טהור, יא.).

ג. **סָרוּחַ**, ש״ז, מ״ר סְרוּחִים, סרוחין, — חוטא, Sünder; pécheur; sinner: מה עשה ויקח את העגל אשר עשו וגו׳ מיד דן את הסרוחין והושיב סנהדראות מבני לוי שלא נשתתפו במעשה העגל (תנחו׳ השא כו). מיד שבר את הלוחות וירדה את הסרוחין יבקש עליהם רחמים (שם כח).

***סֵרוּחַ**, סירוח, ש״ז, מ״ר סֵרוּחִים, סירוחין, — כמו סִרְחוֹן, ריח רע: לפי שהולד הזה כשהוא יוצא יוצא מלא גללין וכל מיני סירוחין והכל מחבקים אותו ומנשקין אותו וביותר אם הוא זכר (רבי אייבו, מד״ר ויק׳ יד).

סֵרוּךְ, סירוך, ש״ז,—שה״פ מן א.סָרַךְ: דרב נחמן לא בעי לא סירוך ולא סיבוך (מרימ״ע, שו״ת ב, ז, יב:).

סָרוֹן, ש״ז,—כמו סֶרֶן, שר ואדון, ואמר המשורר: אקוץ בחיי ואמאס להיות בשרי סרוני כי אם ששוני וביום אסוני ששוני (רשב״ג, נחר בקראי גרוני).

***סֵרוּס**, סירוס, ש״ז, מ״ר סֵרוּסִים,—א) שה״פ מן סֵרֵס: מניין לסירוס באדם שהוא Kastrierung; castration אסור ת״ל ובארצכם לא תעשו בכם לא תעשו (ר׳ חנינה, שבת קי:). בכולם עבד יוצא בהם לחירות רבי אומר אף הסירוס בן עזאי אומר אף הלשון (קידוש׳ כה.). סירוס דגיד היינו גוייה אלא לאו סירוס דבצים (שם). שבע מצוות נצטוו בני נח דינין וברכת השם וכו׳ רבי הידקא אומר אף על הסירוס (סנה׳ נו.). רומש מלא פרט לכלאים למשפחותיהם פרט לסירוס (ר׳ אייבו, מד״ר ברא׳ לד).—ובסהמ״א: סרוס חובת הגוף הוא וכל חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ (רש״י, ויקר׳ כב כד). — ב) כהשאלה, תה״פ, בדלוג, abwechselnd; alternant, tour à tour; alternately: קראה (את מגלת אסתר) סרוגין יצא סרוסין[2] לא יצא (מגיל׳ יח.). נוטל שלשה נחילין בסירוס[3] (ב״ב פ.).

---

[1]) [מקורו בארמ׳: דלא מטא ביסרא אמר סריא הוא, עי׳ בריל (Jahrbüch. VII, 25).]

[2]) [פרש ר״ח ז״ל: כגון שקורא פסוק ומניח פסוק וקורא פסוק שלישי וחוזר וקורא הפסוק השני שהניח, ע״כ.]—[3]) [הערוך גורס במסרס, ופרש רגמ״ה ז״ל: שלוקח המוכר נחיל ראשון והלוקח השני והמוכר שלישי והלוקח רביעי והמוכר חמישי, ע״כ.]

***סֵרוּף**, סירוף, ש"ז — שה"פ מן סֵרֵף, שׂרף: מה נפיק מביניהון לסירוף הכרי נפק מביניהון (ירוש' תרומ' ג ז).

***סָרוֹק**, ש"ז, מ"ר סָרוֹקוֹת, סָרוֹקִים, סרוקין—מי שאומנתו סריקת צמר ובגדים וכדומ' Hechler, Wollkämmer; cardeur, peigneur; carder, woolcomber: שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמיו מה שהסדוק[1]) נותן בצמר פטור מן הדמיו (דמאי א ד, מדב"מ). י"א מוכים שהכובס מוציא הרי אלו שלו מה שהסרוק[2]) מוציא הרי אלו של בעל הבית (ב"ק י י). עור הכר עור הכסת מדרס עור הסרוק[3]) עור הסורק רבי אליעזר אומר מדרס וחכמים אומרים טמא מת (כלים כו ה). — ומ"ר: קנה מאזנים של סרוקות[4]) טמא מפני אנקליות (שם יב ב). כל שעסקן עם הנשים לא יתייחדו עם הנשים כגון הסדרין והסרוקת[5]) וכו' (תוספתי קידוש' ה יד). כל שעסקיו עם הנשים סורו רע כגון הצרופים והסרוקין[6]) והנקורות וכו' (גמר' שם פב.).

א. סרח, ממנו א.סֶרַח, א.סָרַח, א.סָרוּחַ.

א.סֶרַח, ש"ז,—מה שהוא עֹדף על דבר אחר ובֹלט ממנו Überhängendes; trainant; overhanging: וְסֶרַח העדף ביריעת האהל חצי היריעה העדפת (שמות כו יב). — ובסהמ"א: ומנהג הסופרים לעשות האות הרבתי שוה מלמעלה לשאר אותיות התיבה וסרח העודף באות הרבתי יהיה סרוח על פני אורך השיטה (מנחת די לונזנו, אור תורה ב.).

ב.*סֶרַח, ש"ז, מ"ר סְרָחִים, חטא ועון, — כמו סרחון, ואמר הפיטן: סרח אשר עדף בשמך תהשב סרח ואז תשב לך בודדת (יהודה בן אבון, סיבה, שער השיר, ברודי 129). החיש גאולה לשאר ישוב וכימי קדם תשיב ותשוב ולבית זבולך מלכי תשוב לקבץ נדוחי ולמהול סרחי נפשנו הכתה לויי (סליחי סבת שובה, פמא"ל, תקלו:).

1) [כך בכ"י במקום שהסרוק, וכן גרסת הערוך ועוד ספרים; ובס"א ושהסורק.]
2) [כך לפי גרסת מדב"מ. וכן בירוש' (גני' 254). ובס"א ושהסורק.] — 3) [פרש ר"ע ב"ט וז"ל: עור שחוגרים אומני המסרקות על מתניהם, ע"כ. ורמב"ם פרש העור שמוכרי הצמר כורכין בו הצמר הסרוק, ע"כ.]
4) [בכ"י פרמה מנקד שֶׁלַּסָּרוֹקוֹת.]
5) [בדפו' והסריקות, וצ"ל והסרוקות.]
6) [כך גרסת הערוך, ובדפו' הצורפים הסריקים.]

א.סָרַח, פ"ע, סָרַחַת, סָרוּחַ, סְרָחִים, סְרוּחִים, תִּסְרַח, — סרחה היריעה על הכלי, היתה ארוכה ועֹדפת מהכלי ותלויה למטה: חצי היריעה העדפת תִּסְרַח על אחורי המשכן והאמה מזה והאמה מזה בעדף בארך יריעת האהל יהיה סָרוּחַ על צדי המשכן מזה ומזה לכסתו (שמות כו יב-יג). — ובסהמ"א: גידים המחוברין באוזן וכסורחין[1]) למטה ומשתנין ממקומן הוא מצטער מהם (ר' נחשון גאון, תשו' גאוני קדמוני, הוצ' קאססעל, מא:). וסרח העודף באות הרבתי יהיה סרוח על פני אורך השיטה ומלמטה (מנחת די לונזנו, אור תורה ב.). — סָרוּחַ על מִטָּה וכדומ', מתפשט ושוכב לכל ארך המטה: השכבים על מטות שן וּסְרֻחִים על ערשתם וכו' לכן עתה יגלו בראש גלים וסר מזרח סְרוּחִים (עמו' ו ד-ז). — ובתלמ': אמר ר' אבהו מניין לאבל שמיסב בראש וכו' מר זוטרא אמר מהכא מרזח סרוחים מרזח נעשה שר לסרוחים (מו"ק כח:). — ואמר המליץ: ואם ישעם לי טעם מעדנות שרים הסרוחים על ערשותיהם כטעם עוגת רצפים תחת צל רתם (רמ"ע, די כוסות, כוס ישוע' א). — גֶּפֶן סֹרַחַת, מתפשטת על הארץ: ויצמח ויהי לגפן סֹרַחַת שפלת קומה (יחזק' יז ו). — ואמר המשורר: וגפן בע/ת כנף וסרחת ופריה קצירים לה אלי מים ובתהמות ובנשיה (ר"ש הנגיד, הבמות פליליה).

— הפע', *הִסְרִיחַ, בינ' נק' מַסְרַחַת, — סחב וגרר בארץ: אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת ואיכא דאמרי שמסרחת[2]) ואוכלת תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו (עירובי נד.). — עשה שיהיה סָרוּחַ, ואמר המליץ: תעמוד על ראש הצריח ובקולך המר עלי תצריח יריעותי על פניך אסריח ובתוך עפרי לקומתך אסריח (עזרא הבבלי, תוכח' מוסר סה:).

— התפ', **הִסְתָּרַח, — כמו קל, נעשה סָרוּחַ: מהשתרע כמו מהסתרח מהותיר (מנחם, מחברת, שרע).

ב. סרח, ממנו ב.**סֶרַח, ב.סָרַח, ב.*סָרוּחַ, *סֵרוּחַ, *סִרְחָה, *סִרְחוֹן, סַרְחוּת, *סַרְחָן, **סְרִיחָה.

ב.סָרַח, — קל לא נמצא במקורות הקדומים.

1) [צ"ל וכשסורחין, כמו בערוך ערך סעל.]
2) [רש"י פרש שמסרחת בטיט, ועוד פרש: ל"א וכו' מנבל עצמו על דברי תורה לשון זה נראה בעיני וכו', ע"כ. כלומ'; מן ב.סרח. ויסטר' גוזר אותה מן ג.סרח, וזה רחוק.]

—נִפְעַ', נִסְרְחָה,—נִסְרַח הַדָּבָר, הבאיש, נתקלקל טעמו וריחו, ובהשאלה, נִסְרְחָה דַעְתּוֹ, חָכְמָתוֹ, נתקלקלה: האין עוד חכמה בתימן אבדה עצה מבנים נִסְרְחָה חכמתם (ירמי' מט ז).— ובתלמ': כיון שאבדה עצה מבנים נסרחה חכמתן של אומות העולם (ריב"ח, חגי' ה:).—ובמשמ' העקרית, הבאיש, נתקלקל: הקילור והאיספלנית והרטייה שנתן לתוכן קמח אינו צריך לבאר מלוגמא שניסרחה אין צריך לבער וכו' (תוספת' פסח' ג ג). בלע כזית מן המת ונכנס לבית הבית טהור שכל הבלועין באדם ובהמה ובחיה ובעוף טהורין נסרח או שיצא מלמטה טהור (שם מקוואו' ז ח). נבילה שנסרחה צריך להרחיק ממנה ארבע אמות (ירוש' ברכ' ג ה). ר' יודי בעי שמן של מעשר שני שנסרח א"ר מנא מכיון שנסר' פקעה ממנו קדושתו מה צריכה ליה שביעית אע"פ שנסרח בקדושתו הוא (שם מעשר שני ג ח). מהו עד שתסרח מאוכל אדם או עד שתפסול מאוכל הכלב נישמעינ' מן הדא נסרח' מאוכל אדם מטמא טומ' אוכלין ושורפין אותה בטומאה (שם חלה ד ו). וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלת' א"ר יוחנן זו דברי רבי אלעזר בן עזריה ורבי ישמעאל ורבי עקיבה אבל דברי חכמים עד ג' ימים מיכן והילך היא נסרחת (שם שבת ט ח). מן דמר זקוק לבער בשניחמצה ואחר כך ניסרחה (שם פסח' ג, גני' 105). משניתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב הטוב שלא נסרחו והמטיב שניתנו לקבורה (רב הונה, שם תעני' ד ח). עד שלא נסרח הזרע האשה מעוברת משני בני אדם באחת משנסרח הזרע אין האשה מעוברת משני בני אדם באחת (ר' מתנייה, שם יבמ' ד ח). אי מה הנבילה אם נסרחה טהורה אף המת אם נסרח יהא טהור (שם נזיר ז ג). מה בינו (בין שפיר שנתקלקלה צורתו) לבין המת שנסרח ואין שלדו קיימת (ר"ש בן לקיש, שם נדה ג ג). והלא המים יפים שתתן בהם מלח מיד הם נסרחין הא כיצד נתן דבר המחבל לתוך דבר שמתחבל כדי לעשות בו נס (מכי' ויסע מסה).—ובספה"א ואמר המשורר: כי הוא חננך הדעת ויתנך עין רואה ואזן שומעת והטוב והרע יודעת ומה לך אחרי הגוף הנבאש והנסרח בתולעת (רמב"ע, אבכך את יי', הולי' דוקעס). שר המלכים בו יקרם יעלון לרוב ומלכותם מאד שמחה כי מחלצותם בעזו העטיר ויעדם נזרו ובו נסרחה (ד"ה יהודי מלכים וא"י ב, מן 267).

—קל, *סָרַח, א) הבאיש, נתקלקל: חלת דמאי עד שתסרח שחלת דמאי ניטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף (חלה ד ו). אין מלקטים עשבים מגבי הזבל אבל מלקטין הימנו קישושות נותנין עליו קשרי תבן כדי שירבה נותן עליו מים כדי שיסרח[1] ועודרין אותו כדי שיתפח (תוספת' שביעי' ג יד). היתה מלובנת עושין אותה שחורה מאדמת עושין אותה ירוקה וסרח פיה ותפח צוארה (ומד"ר במדי' ט). אין משקה סורח יותר ממשקה זה שתחת הלשון (רבי ברכיה, שם שה"ש, נפת תטופנה).—ובהשאלה, סָרְחָה הַחָכְמָה: ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו והכמות סופרים תסרח ויראי חטא ימאסו (סוטי מט:).—ב) בהשאלה, הבאיש ונתקלקל במובן המוסרי, חָטָא: לאחד שסרח מן העיר וכו' (תוספת' שם טו ז). משרבו מקבלני טובתיך ומחזיקני טובתך רבו איש הישר בעיניו יעשה וסרחה כל המלכות כולה ואולה ונולה וכו' (שם יד ז). אתה פתחת לי פתח שאעמוד ואתפלל לפניך על בניך בשעה שסרחו במעשה העגל (ספרי דבר' כז). אף דברים שתגרי עכו"ם מוכרין להן מן מפיגן אלא מה אני מקיים ויתד תהיה לך על אזניך לאחר שסרחו (רבי אלעזר בן פרטה, יומי עה:). באושא התקינו אב בית דין שסרח אין מנדין אותו אלא אומר לו הכבד ושב בביתך (ר' הונה, מו"ק יז.). אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע שנאמר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ וכיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו (ר' אלעזר, חגי' יב.). מה כלי זהב וכלי זכוכית אע"פ שנשברו יש להם תקנה אף ת"ח אע"פ שסרח יש לו תקנה (ר"ע, שם טו.). סרחה ולבסוף בגרה תידון בחנק (כתוב' מה.). תשיעית נצטוה שלא לאכול מן האילן עשירית סרח אחת עשרה נידון (ר' יוחנן בר חנינה, סנה' לח:). לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו (ע"ז ח.). יום שנברא בו אדם הראשון כיון ששקעה עליו חמה אמר אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי (שם). לא אמר (אהרן) לאיש שסרחת ולא לאשה שסרחת לכך נאמר ויבכו אותו כל בית ישראל (אדר"נ יב). לבן מלכים שהיה לו פדגוג כל זמן שהיה סורח היה פדגוג שלו נרדה ולבן מלכים שהיה לו מניקה

1) [בדפוי' שיפרח, בלומ' יתפזר ברוח, עי' מנה' בכורים.]

כל זמן שהוא סורח היתה מניקתו נרדת (בשם רב כהנא, מד"ר בראשי' לא). בא וראה דרך הצדיקים במה שהם סורחים הם מתקנים (ר' לוי בר חייא, שם שמות כג). כך אמר להם הקב"ה הלא היה לכם לסרוח לא בשני ולא בשלישי אלא מן הראשון (ר"ש בן חלפתא, שם מג). מה דרכו של אב שמרחם על בניו אע"פ שסרחו כך אתה צריך לרחם עליהם הוי ואתה ה' אבינו אתה (שם מו). שאלולי לא סרח ראובן במעשה בלהה היה ראוי ליטול כהונה ומלכות (שם במד' ו). לעבד רע שהיה נמכר והלך אחד לקנותו ידע בו שהוא רע לקח עמו כבלים ומגלבים שאם יסרח יהא רודה אותו בהן כשסרח הביאו כבלים וכבלו וכו' לפי שהייתי יודע שאתה רע מעללים לכך התקנתי כ"כ לאסריך ולהלקותך שאם תסרח תלקה בהם (שם יג). לתינוק שסרח ולקה ברצועה ובשמבקשין להפחידו מזכירין לו הרצועה (שם טז). וכל אותן מ' שנה לא סרחו במדבר עד שבאו לשטים (שם כ). ומה אם צפור שאין לה לא זכות אבות ולא בריתות ולא שבועות בניה מכפרים עליה בני אברהם יצחק ויעקב שיש להם זכות אבות עאכו"כ שאם סרח א' מהם שהוא מכפר עליה לעתיד לבא (ר' חייא, שם דבר' ו). ויהי בעת שסרחה הצאן ולא שמעה לדברי אדוניה (פסיק' רבתי כו). עמלק יושב מה ראו לפתוח בעמלק משל למה הדבר דומה לתינוק שסרח ולקה ברצועה כשמבקשין להפחידו מזכירין לו הרצועה כך היה עמלק רצועה רעה לישראל (תנחו' שלח יח, בובר).—סָרַח לפלוני, סָרַח נגדו: אדם שסרח לחבירו וביקש ממנו ולא קיבלו יעשה שורת בני אדם ויפייסנו (רב, ירושי' ב"ק ח י). ומנין שאם סרח אדם לחבירו ואמר לו חטאתי שנקרא חוטא אם אינו מוחל לו שנאמר גם אנכי חלילה לי מחטוא לה' מחדול להתפלל בעדכם (מד"ר במד' יט).—וכן סָרַח על פלוני: וכן איש ואשה שבאו לפני משה לדין זה אומר היא סרחה עלי והיא אומרת הוא סרח עלי א"ל משה לבקר משפט אם נמצא עומרה בבית בעלה בידוע שהיא סרחה עליו נמצא עומרה בבית אביה בידוע שהוא סרח עליה (ר' יוסי, יומי עה.). למלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה אם מיעוטה סרחה פמליא שלו מתקיימת אם רובה סרחה אין פמליא שלו מתקיימת (תנא דבי רבי ישמעאל, זבחי' מא:). וכן איש שהיה צהוב עם אשתו ומשלחה מביתו והיה אהרן הולך אצלו ואומר לו בני למה צהבת עם אשתך אומר לו על שסרחה עלי א"ל הרי אני ערבה שאינה סורחת עוד עליך מעתה (אדר"נ ב כד). לבת מלכים שסרחה על אביה והיו לה בנים וטרפה אותם עליו והלכה לה (מד"ר שמות ל). אדם רוכב על החמור פעמים שסורח עליו ומכהו פעמים ששיחק עליו ומכהו (שם ויקר' טו). לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם שתים ושלשה כשסרח רפיעית נתרשלו ידי אוהבו של מלך אמר כמה פעמים אטריח על המלך (שם במד' יח). למלך שהיו לו בנים הרבה ממטרונה סרחה עליו מטרונה ביקש לחוציאה וכו' (שם דבר' ג). למטרוניתא שסרחה על המלך וגרשה מביתו והיו בני אדם קוראין לה זאת גרושת המלך (מדרי' שה"ש, הוצ' גריכהוט, מג:). והוא אומר לו פלוני חברך שגרני אצלך לפייסך מפני שאמר אני סרחתי על חברי (כלה רבת' ג).—ובסהמ"א: לרוח היום לאותו רוח שהשמש באה משם (לשם) וזה היא מערבית שלפנות ערב חמה במערב והם סרחו בעשירית (רש"י, בראשי' ג ח). האלהים מצא יודעים אנו שלא סרחנו אבל מאת הקב"ה נהיתה להביא לנו זאת (שם מד יו).—ואמר הפיטן: כי תסרח בטומאותיה לא תסלף היא טענותיה (מחז' יניי, הוצ' דודסון 22). מצוה בבין העינים משום לסרחה על כל ראש קרחה (ר' אליה הזקן, אזהר' קובץ מעשי ידי גאוני קדמונ' ב, 70).—ואמר המשורר: קצרו מדי ששוניהם ולא סרחו (רמב"ע, דיואן קז). ונאצתי ונאפתי וסררתי וסרחתי (ראב"ע, לך אלי תשוקתי). יען סרחנו נדחנו ומשמן רזה כי רבה הטומאה ואין מזה (אב לרמס, סליח' יוה"כ). טעינו מדרך חיים טפשנו וסרחנו לכן אבדנו ופטת מלב נשכחנו (אנא זכור, סליח' שם). סרח גור אריה בקדשה היא בעינים עונו הודה והכרעתו לצדק במאזנים (בקר אערוך לך, מחז' איטלי ב, קא:). החשתי מעולם לראשון אשר סרח עת בא אתוי נהרים אשר זרח ממזרח (אימתי, יוצ' שבת ב אחה"פ). האל שלחך ציר לחליו נאמן לחבוש מזור מכה אשר סרחה (ד"ה יהודי מצרים וא"י ב, מן 266). ואהריו יצא אחיו ופיו רב עד וסף ויסרח אז פי עת ראה זרחו רחב ויקרא שמו זרח (דרעי, לקו"ק ענ). כי נודע הדבר גם בתרח כי יצחק הוא תלמיד חכם שסרח (יל"ג, כהלא, ספ' ו, 72).—*וְסֵרַח סִרְחוֹן: אמר לי' אדונו סרחת כל הסרחון הזה ואתה צוות בייא (בשם רבי

לוי בן פרטה, מד"ר שמות מג).—ובסהמ"א: כמו שמצינו במשה ואהרן כי כאשר סרחו סרחון אחד קל נטלו העונש בעולם הזה (ר"מ אלדבי, ש"א ע, קיד). —ושני השרשים יחד: אמת עשיר אשר ישמח בחלקו ויגעל הון אשר יעדף ויסרח ולא יקנה עלי תבל לבד תם אשר לא יהיה חובל ויסרח (רמב"ע, התרשיש ע סד).—ג) פ"י, השחית וקלקל: לא היה ארדבלי' בירושלם מפני שהוא סורח[1]) את הנעימה (רסב"ג, ירוש' סוכ' ה ו).

—הִפע', *הִסְרִיחַ,–א) פ"ע, כמו קל א), הבאיש, נתקלקל: עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה מריח בשר הקדש ולא הסריח בשר הקדש מעולם וכו' (אבות ה ה). היה עובר בין הגוים ובין הכותים והיו בידו דברים שאין יכולין לגיע לעיר מניחן על גב הסלע ר' יוסי אומר נותן בפונדתו עד שיסריחו (תוספת' תרומ' א יד). אין לך אסור משום מוקצה אלא תאנים וענבים בלבד אמר רבי שמואל בר סיסרטאי מפני שהן מסריחות בינתים (ירוש' מעשר' א ז). אותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה (רב מתנה, ברכ' מח:). שלשה ימים הראשונים יבקש אדם רחמים שלא יסריח (הזרע שממנו נוצר הולד) משלשה ועד ארבעים יבקש רחמים שיהא זכר (שם ס.). שלשה דברים עלו במחשבה לבראות ואם לא עלו דין הוא שיעלו על המת שיסריח ועל המת שישתכח מן הלב וכו' (פסחי' נד:) כי אתא רב דימי אמר ירך מתוכה מסרחת (סנה' לט') אם תניח בשר ג' ימים בלא מלח מיד הוא מסריח (אנטונינוס, מד"ר בראש' לד). אמר (ר' יהושע) להם אדם נברא מאדמה והאדמה אינה מסרחת לעולם אבל הוה נבראת מעצם (שם יז, הול' תיאוד'). קודם ימות המשיח עניות ירבה ויוקר הווה והגפן תתן פריה והיין יסריח והמלכות כלה ההפך למינות (רבי נחמיה, שם שה"ש, הוצאה חנטה).—ובסהמ"א: ברית מלח כברית הכרותה למלח שאינו מסריח לעולם (רש"י, במדי' יח יט). אבל אם נפל (עכבר) ליין או לשמן או לדבש מותר ואפילו נתן טעם מפני שטעמו פוגם שכל אלו צריכין להיותן מבושמים וזה מסריחן ומפסיד טעמן (רמב"ם, מאכל' אסורי' טו לח). וכשחטאו ישראל בעגל הסריחו גופם וטנפו שכלם (ר"י אבוהב, מנוה"מ ג ד ה ח).—ואמר הפיטן: הוא סיגים לכן יסריח הוא עפר לכן יעפוש (מחז' יכיי, הול' דודסון 17). — ב) פ"י, עשה שיבאיש, שיעלה סרחון: אפונין חיין מערבין בהן מזון שתי סעודות למי נצרכה לרבי מאיר שלא תאמר הואיל והן מסריחין את הפה אין מערבין בהן (ר' ילחק עטוש"ה, ירוש' פאה ז ה). כופה לעשות בצמר אבל לא בפשתן מפני שהיא מסרחת את הפה וכו' (שם כתוב' ה ו). אלו בני אדם שאוכלין ושותין יחד עם זה ומדביקין מטותיהם זו בזו ומחליפין נשותיהם זה לזה ומסריחין ערסותם בשכבת זרע שאינו שלהם (קידוש' עא:). וסרוחין על ערסותם שהן מסריחין מטותיהם בעבירות (מד"ר ויקר' ה).

—הָפעַ', *הֻסְרַח, בינ' מֻסְרָח, מוסרח,—שנתקלקל ומסריח, נמאס: ויקח העבד קערה אחת שחורה כעורב מכל צד ופנה ואומר אנא ה' הושיעה נא ויבא אותה על השולחן והיא מלאה חררת אפר בוכרה שבחת לבי מתפשרת ובכנף המעיל נקיתה ותוסף בקערה שגית מוסרח ונתעב מאד (רמ"ו זכלירה, נעשיעים. חוברת יין לבנון, הול' ברלן), מה תועלת עולה לך באשפתו של גיהנם אשר אתה מושלך בו כבדב מוסרח (ר' חניהו. בב' מוסר א, ד:). שם (בגהינם) יחולו כל אותם הדינים והעונשים ומתהוה שם מדרגות צואה רותחת כי הם טמאים ומוסרחים יותר מהאחרים (תשבר יעק, ספסי רכנות מח).

—פָּעַ', *סֹרַח, סורח,—נמאס כדבר המסריח ואמר הפיטן: ... וגם נגוו מכפרי הסימגים סרו את הוסרו סורחו האבנים (רסג"י סנגבי, אחסגא לדעת, יול סבת בראש').

ג. *סָרַח[1]),—חתך ופצע schneiden, verletzen lacérer. to cut, lacerate (צליחית) של פליישון שנטל פיה טהורה מפני שהיא סורחת[2]) את היד (כלים כ ד). ניטל המקבל שלו (של מכחול) אם היה הזכר שלו מלא חלודה טהור מפני שהוא סורח[3]) את העין (תוספת' כלים ב"מ ג ה). הכוסות הקיצין הסודיינים החתוכין טהורין מפני שסורחין את הפה (ר' אלעזר, שם ב"ב ז י). ועי' עוד ב.סָרַךְ.

*סַרְחַדּוֹן,—שם שֵׁד: ויאמר אלי ואיה שכלך ותבונתך והלא אמרתי לך כי שמי עינן הנטש בן ארנון

---

1) [בבלי (ערכי י:) הגרסה: מערבב.]

1) [כך בסור'. ולדעת רה"ג הוא כמו סרך, עי' הערה לקמן.] — 2) [פרש רה"ג: הח' במקום כ' כאשר נאמר סירכא, ע"כ. וכן בערוך, וכן פרש הרמב"ם והראש. ועי' י"נ אפשטין (פרוש הגאונים לטהרות 79) בהערות.]

3) [בערוך ערך סרח, הגרסא: סורך.]

הרש הפוך שמי ושם אבי ויהיה שמי ארנון השטן בן עינן השר וכו' בן סרחדון בן אבדון (ר"י זבארה, שעשועים יין לבנון, הול' ברי"ל).

***סְרְחָה**, סרחא, ש"נ [1]), — ריח רע, כמו סִרְחוֹן: ואין עושין בה (בירושלם) גנות ופרדסין משום סרחא[2]) (ב"ק פב:).—ובסהמ"א: רבא התיר לו לרב אחא בר אדא לישון בכילה בסוכה משום סרחה דגודגסא[3]) (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 25). ואפי' אינו מצטער אלא משום בקי או משום סרחא וכיוצא בה פטור (ר"ה, סוכ' כו.).

***סִרְחוֹן**, סירחון, ש"ז, מ"ר סִרְחוֹנוֹת—א) ריח רע, הפסד וכליה, übler Geruch, Verwesung; odeur fétide, dépérissment; stench, decay: יצאו האורז והדוחן והפרגון והקטניות והשומשמין שאין באין לידי חמץ ומצה אלא לידי סרחון (מכי' בא ח). דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סרחון (דבי ר' אליעזר בן יעקב, פסח' לה.).—ובסהמ"א: לסרחון השחי ימשחנו במרתך שחוק מעור' במי' או במי ורדי' (ר"מ אלדבי, ש"א, נתיב ז, עב:).—ובהשאלה: אבל מי שהוא מלא מסרחון צואת עונותיו אין תורתו נחת לבוראו (ר"מ דיוידאש, ראש' חכמ', התשובה ג).—ומ"ר סִרְחוֹנוֹת: גם תראה פחיתות הרשע שהלואי יהיה כשממית שהנה שממית בידים תתפש במקום האשפות משום ששם מצויין הזבובים לרוב לריח הסרחונות המושלכים שם וכונתה לתופשם כנודע ועכ"ז לפעמים תתפש בהיכלי מלך אע"פ שהוא מקום נקי בהעדר הזבובים (ר' אליהו, שבט מוסר ע).—ב) במובן המוסרי, חטא ואשם Sünde, Schuld; péché, faute; sin, offence: מאחר שהודיעם סרחונם אח"כ גזר עליהם נדוי והרי דברים ק"ו ומה אם מי שאמר והיה העולם לא כעס על בשר ודם עד שהודיעם סרחונם ק"ו על בשר ודם שלא יכעוס על חבירו עד שיודיעו סרחונו (ספרי במד' קד). ר"א המודעי אומר בוא וראה כמה צדיקים חביבים לפני הקב"ה שבכל מקום שמזכיר מיתתם שם מזכיר סרחונם וכל כך למה שלא יהיה להם פתחון פה לבאי עולם וכו' (שם קלז). ויקצוף משה על פקודי החיל מגיד שאין הסרחון תלוי אלא בגדולים (שם קנז). כיון שראה אותו סרחון שסרחו במעשה העגל אמר האיך אני נותן להם את הלוחות (אדר"נ ב). למלך בשר ודם שזעם על אוהבו ומיעט בסרחונו מפני חיבתו (תנא דבי רבי ישמעאל, זבחי' מא:). עד שלא תלד האשה הסירחון ניתלה בה לאחר שתלד תלוי בבנה (ר' לוי בר זכריה, מד"ר בראשי' עג). אמר ראובן אני בכור ואין הסירחון תלוי אלא בי (ר' נחמיה, שם פד). דבר אחר וירא אהרן מה ראה אמר אהרן אם בונין הן אותו הסירחון נתלה בהן מוטב שיתלה הסירחון בי ולא בישראל (שם ויקר' י).—ובסהמ"א: לכן אמר לו כאשר ייטב לך פי' כשתחזור לכבודך לגמרי ויהא נשכח כל סרחונך אז תזכני ויעשה פרי (פענח רזא, וישב, כח.).—ואמר הפיטן: סרחוני נמצא ביותר סער ותר ונלכדה בתר (סליח' יז תמוז, מחז' איטלי' א, קט:). למלך שעבדו סרח עליו ומבקש מחיל' מאת המלך אם העבד אינו מתחרט בלבו וחוזר ועוש' הסירחון בכל יום יכעוס עליו המלך יותר (ספ' אורחות צדיקים, התרעה לז:).—ומ"ר סִרְחוֹנוֹת, ואמר הפיטן: משוגותינו אתנו תלין באפס תמיד מנחת ערב ניחוחי שחר גם הם פסו המצדיקים שגגת ערב סרחונות יום יום נוסיף ולא נגרע מקרב עונות רבו וגברו הרב (אפסו איסים, סליח' מנהי' יוה"כ).

***סַרְחוּת**, ש"נ,—תכונת הַסִּרְחוֹן, סֵרוּחַ: משל לתרבא[1]) של המור שנפל לשמן ורד אע"פ שנעשה ריחו יפה משמן הורד אלא סופו חוזר לסרחותו כמות שהיה (מדר' אגד' בראשית לז).

***סַרְחָן**, סורחן, — א) כמו סִרְחוֹן משמ' ב): שני פרנסים עמדו להם לישראל אחד אמר אל יכתב סורחני ואחד אומר יכתב סורחני וכו' בבקשה מכם הודיעו סורחני שלא יהיו העומדים סבורים לאמר כשם שזו קלקלה אף זו קלקלה (ספרי במד' קלז). למה דוד דומה לסוחר כותי אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע וכו' ונקיתי מפשע רב שלא יכתוב סורחני אמר לו א"א (ר' דוסתאי דמן בירי, סנה' קז.). בד' מקומות הוא מזכיר מיתתן של בני אהרן ומזכיר סורחנן וכל כך למה להודיעך שלא היה בידם אלא אותו עון בלבד (פסיק' דר"כ, אחרי מות). מיד נזדעזע משה מפני המחלוקת מפני שכבר היה בידן סורחן רביעי

---

1) [או ש"ז בצורה ארמית.]

2) [בר"ש הגרסא: סרחון.]

3) [עי' סוכה (כו.) ושם הגרסא בארמית סירחא דגרגישתא.]

---

1) תרג' חֵלֶב תרבא.

(מד"ר במדי יח). המנדין בצדק והשבין בצדק והמקבלין את השבין ומלמדין אותן שלא ישובו לסורחנן עליה' הכתוב אומר אז יבקע כשחר אורך (דא"ר ג). —ובסהמ"א: על שנרצית למחול סורחני (רס"י, ברא"ש לג י). לפי שנגזרה גזרה על דור המדבר למות במדבר בעון שלא האמינו לכך בקש משה שיכתב סורחנו שלא יאמרו אף הוא מן הממרים היה (הוא', במדי כז יג). אע"פ שהיה בלבו (של משה) לשברם (את הלוחות) הורידם בידו שלא יסתכל בהם הקב"ה ויזכור סרחונם (חזקוני, שמות לג טו).—ואמר הפיטן: קובלים הסתר פניך עם סרחן קנוי והרוג אכול ומכור זמורהן רגלנו כעבד רב פשע וסורחן (שלמה הקטן, אמרנו נגזרנו, סליחי' ד' עי"ח). קנין הרג וחרב אכול זמרהן רגלנו כעבר רב פשע וסרחן (סליחי' לו"ג, מחז' איטל' ב, ס.).—ב) *מין חיה המוציאה סְרחון, הסרחן (דאס שטינקטיהר) Stinktier; putois; skunk, משכנו באמעריקא גדלו כחתול גדול ושמו יעיד על מעשיו כי בראותו מרחוק איזה אדם או אחד מאויביו בתקומם עליו ישתין ויזביל ומשניהם יעלה סרחון גדול עד כי לא יכול שום הימא דם עד בהמה להתקרב אליו (ליכטא, ראשית למודים א ו כה). מקנה רב להם ובקצת מקומות הוא רוב עשרם קופים ממינים שונים וכו' הסרחן (שטינקטהיער) זאבים וכו' (ר"ש בלאך, שבי"ע ב, מה:).

סרט[1]) ממנו *סָרַט, *סְרִטָה, *סִרְטוּט, *סַרְטָן, *סִרְטֹן, *סַרְטָנִי, *סְרִיטָה.

סָרַט, — חָרַת, רשם על ידי חֲקִיקָה, einschneiden, einritzen; inciser; to incise, mark: הסורט סריטה אחת על גבי שני נסרים כאחת הרי זה חייב (תוספת' שבת יא יג ו). מעשה בעזים בית אנטוכיא שהיו דדיהן גסין ועשו להן כיסין כדי שלא יסרטו[2]) דדיהן (ר' יהודה, שבת נג:). כל מי שהוא רוצה לידע שימות החמה יתירים על ימות הלבנה י"א יום יסרוט לו סריטה בכותל בתקופת תמוז ולשנה הבאה באותו הזמן אין השמש מגעת לשם עד י"א יום (רשב"ג, מד"ר בראשי לג). סרט לו סריטה על הכותל אמר לו כשתגיע השמש לכאן ירד מחר הברד (זבדי בן לוי, שם שמות יב).—ובסהמ"א: ואיש כי יכה כל נפש אדם שמעני אפילו סרט סרטה ת"ל מכה איש ומת מגיד שאינו חייב עד שתצא כל נפש (והזהיר שמות סה:). כמו סריטה שסורט האומן בצואר למצץ דמו (ערוך ערך כסל).

—פִּעֵ', *סֵרֵט, בינ' מְסָרֵט,—כמו קל בחוק הפעולה: המסרט על בשרו ר' אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר (שבת יב 7). אין משרבטין ומסרטין[1]) את הבהמה ואין נופחין בקרבים (תוספת' ב"מ ג כט). מאי נוקפים אמר רבי יהודה אמר שמואל שהיו מסרטין לעגל בין קרניו כדי שיפול דם בעיניו (סוט' מח.). אבנים הללו אין כותבין אותם בדיו משום שנאמר פתוחי חותם ואין מסרטין עליהם באיזמל משום שנאמר במלואותם (שם סח:). דבר זה שאלתי לחכמים ולרופאים ואמרו מסרטו בעצם ומעלה ארוכה (רב יהודה בשם רב, חול' עז.).—ובסהמ"א: אדם שיודע לקרות ואינו יודע לחתום על הגט מסרטין לו אות אות על מגלה וחותם (תלמידי רב יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 99). ועיקר פיתוח שמסרטין בברזל והאבן מיתחסרת מה שנפסל ממנה בפיתוח (קטע תשו' תלמיד רסע"ג, סעדיאנה שכתר 61). ודוקא בעצם שמסרטו אבל ברזל שורף ואינו מעלה ארוכה (ערוך ערך קד). מקרעין להם נייר חלק מסרטין ורושמין בסכין על הנייר את שמות העדים ובאין העדים וממלאין את הקרעים דיו (רש"י, גיט' ע:).

—הִתְפַּ', *הִסְתָּרֵט, בינ' נק' מִסְתָּרֶטֶת,— שסרטו אותו, שנעשו בו סְרִיטוֹת: מה הסנה הזה כשאדם מכנים ידו לתוכו אינו מרגיש וכשהוא מוציא מסתרטת כך כשירדו ישראל למצרים וכו' (מד"ר שמות ב).

*__סֶרֶט__[2]), ש"ז,—א) פתיל, חבל, חגורה, Schnur, Strick, Gürtel; corde, ceinture; cord, girdle: לא יקשור סרט[3]) של צמר בשל[4]) פשתן לחגור בו את מתניו אף על פי שהרצועה באמצע (כלא' ט ט). מנין שלא

---

1) [כמו שׂרט.]

2) [אפשר שזה הוא פִּעֵ' או נִפְעַ'.]

---

1) [כך בדפו' ובהוצ' צוק"מ חסר.]

2) [בערב' שַׁרִיט a), עי' קוהוט עה"ש. ויש גוזרים אותו מהיוני σύρτης, חבל, אבל זה רחוק.]

3) [בכ"י מינכ' הגרסה: סרק, וכן בתוספת' בדפו' (שם ה יג) ובהוצ' צוק"מ (שם ה כג) הגרסה: סדק. ועי' ד"ם (הערה כ).]

4) [בירוש' (גנ' 46), הגרסה: ושל, כמו בספרי להלן.]

---

a) شريط

(יסרוק סרק) [יקשור סרט] של צמר ושל פשתן לקשור בו את מתניו אע"פ שהרצועה באמצע ת"ל יחדו מ"מ (ספרי דברי רלג). שלא יקשור סרט של פשתן (מדר' תהלים כב יח, הול' הופמן).—ב) רצועה צרה של אריג וכדומ' לקשורים, Band; ruban; ribbon: השתמשו בו בא"י בדבור ובספרות העברית החדשה.

***סְרָטָה**, סירטא, ס"נ[1]),—כמו שֶׂרֶט, סְרִיטָה, סדק צר בעור הבשר Einschnitt, Ritz; incision, égratignure; cut, scratch: מים מגולין לא ישפכם ברה"ר וכו' ולא ירחוץ מהם פניו וידיו ורגליו אחרים אומרים לא אמרו אלא בזמן שיש בו סירטא (תוספת' תרומ' ז יד). אחרים אומרים לא אסרו אלא מקום סירטא פניו כסירט' הם ראש אצבעות ידיו ורגליו כסירטא הן (ירוש' שם מ ה). אחרים אומרים מקום שיש סירטא אסור אין סירטא מותר (ע"ז ל:). — וְסָרַט סְרָטָה: יסרוט לו סרטה בכותל באחד בתקופת תמוז (מד"ר ברלש' לג, הול' תיאודו').—ובסהמ"א: שסרט לו סרטה בכותל (והזהיר, שמות ג.).—וגם סְרֻטָה, סורטה: חבוי זקן לא יגלחו משרשם סורטה בגיזום לא יורשם (מחזי יניי, הול' דוידסון 23).

***סִרְטוּט**, סירטוט, ס"ז,—כמו שִׂרְטוּט, סַרְגּוּל, Liniiren, réglage; drawing lines: הרי היא כאמיתה של תורה מה זו צריכה סירטוט אף זו (מגלת אסתר) צריכה סירטוט (רבי הלכו רבי יסה בשם ר' לעזר, ירוש' מגיל' א א).

***סַרְטָן**, ס"ז,—א) מין חיה סֹרֶטֶת השֹׁכנת במים Krebs; écrevisse; crab: ואחריו מה אתה בורא סרטן מפני שאדם מקמיץ מן החורין ומן הסדקים [בסרטן (פסיק' רבת' מתן תורה). אמר (מרע"ה) רבון העולמים הסרטן הזה אינו חי אלא מן המים ואני נמלטתי מן המים (שם וימלך). אדם נמשל לשנים עשר מזלות וכו' ותחלתו חלש כסרטן ואח"כ כשנתגדל נתגבר כאריה (תנחו' האזינו א).—ובסהמ"א: כדמות הסרטן המימי שסגולתו לחזור אחורנית וכן השמש בעלותו אלינו יבוא בנקודה הראשונה של סרטן ומשלים מהלכו על גדי אחורנית מאשר בא או נאמר סרטן מאדמימות שהוא מזל החום (יוסי' יסרי סורלין, תולד' אדי ג מב, כ"י בריט' מוז'). שורטה השד בסרטן ימוי שחוק וסרטן נהריו שרוף (קלירן ג יב ג). ילמד אדם דרך ארץ מסרטן של ים שאינו אוכל כי אם בשתי אצבעות (ר' אליהו, סב' מוסר כב).—ומ"ר סְנו' סַרְטָנֵי: שיאכל הדגים הנקראים סרטני הנהר המבושלים עם השעורים (גרבוני אדם חיים, בקדמת הדקה, כ"י ביה"מ ספבה). קרא סרטן לסרטני יאורים ואל נגע בשם סרטן מקרא וכן הוא שם למזל בין תאומים ובין אריה ישכון ויירא (עמנו' מחב' כ).—ב) *בחכמת התכונה, אחד משנים עשר המזלות, עי' ערך מזל: וכולם (הכוכבים) משרתים לי"ב מזלות שהן כנגד י"ב חדשים ואלו הן שור תאומים סרטן אריה וכו' (פדר"א ו).—ובספר יצירה: המליך אות ח' וקשר לו כתר וצר בו סרטן בעולם ותמוז בשנה ורגל שמאל בנפש (ספ' יצירה ה ב). — ובסהמ"א: חקק מן הי"ב מזלות ג' אשיים ג' אורים ג' ארציים ג' רוחניים טלה אריה וקשת אשיים סרטן עקרב דגים מימים תאומים מאזנים דלי אורים וכו' (סהל בן תמים, פי' ספ' יצירה עג). סרטן ממזלות המים נקבה ממזלות הלילה וכו' (ראב"ע, ראש' חכמה ב, כ"י פריז). וג' ממים והם סרטן עקרב דגים (הוא, ספ' המשלה בקדרות ז). והם המזלות ששמותם טלה שור תאומים סרטן אריה בתולה (רמב"ם, יסוה"ת ג ו). במה דברים אמורים כשהיה מקום הירח האמתי מתחלת מזל גדי עד סוף מזל תאומים אבל אם היה מקום הירח מתחלת מזל סרטן עד סוף מזל קשת ויהיה אורך הראשון עשר מעלות או פחות (הוא, קדוה"ח יז ד). התבונן וראה הירח באיזה מזל הוא אם יהיה במזל טלה תגרע מן האורך הראשון תשעה וחמשים חלקים וכו' ואם יהיה המזל סרטן תגרע מן האורך שלשה וארבעים חלקים וכו' (שם ה). וגבה סרטן למעלתי יקטן (ר"י חריזי, תחכמו' כב). סרטן לתמוז אריה לאב בתולה לאלול (חשק 9.). ראש סַרְטָן, ראש מזל סַרְטָן: והנה השמש ומגן ה' צבאות יחול בראש טלה בתקופת ניסן ובראש סרטן בתקופת תמוז ובראש מאזנים בתקופת תשרי ובראש גדי בתקופת טבת (ראב"ד, ספ' יצירה יע:). ומראש מזל טלה יתחילו המזלות לנטות מעט מעט ולהתרחק מעל הקו השוה כנגד הצפון עד ראש סרטן ויהיה ראש סרטן רחוק מעל הקו השוה לרוח הצפון שלש ועשרים מעלות וחצי מעלה בקירוב (רמב"ם, קדוה"ח יט ד). והנקודה אשר נחלק עליה אופן המזלות בפאת צפון היא ראש סרטן וסמכנית ראשית ימי החום והנקוד' אשר נחלק עליה בפאת דרום היא ראש גדי וסמכנת ראשית ימי הקור (ראב"ח הגב"ה,

---

1) [או ש"ז בצורה ארמית.]

נורת האלץ א ד). והשלישית הנקודה אשר בה היא סוף מלאות היום וחסרון הלילה והיא ראש סרטן (הוא, ספ' העבור א, 77). התקופה השנית כשהחמה חלה בראש סרטן יהיה היום בסוף ארכו והלילה בסוף קצורה (שם ב, 79). ובהגיע מרכז החמה ע"פ המסיבה האמורה להנות נוכח ראש מזל סרטן מהמזלות הקבועים האלה אז יגיע היום בכל מקום מהאקלימים לתכלית גדלם (ר"י הישראלי, יסוד עולם כה:). ולפיכך נקודת ל מהמזלות היא ראש מזל גדי ונקודת פ מהם ראש מזל סרטן (שם לא.). ואף על פי שאין אורה (של ירח) חזק כמו אור השמש הנה היא יותר קרובה אל הארץ והיתה לפעמים קרובה מנוכח הראש מהשמש ברב הישוב והוא בהיותה בראש הסרטן בתכלית נטייתה לצפון (רלב"ג, מלחמי השם ה ו). ראש מזל סרטן וראש מזל גדי (ר"א הקראי, ספ' ג"ע יד.). מראש טלה עד ראש סרטן צ"ד יום וחצי (שם יז:). סרטן ראשו מוליד אויר חם ורע וחושך וסופו מוליד מחות [1] (יוס' ישרא' פורלין, תולד' אד' ג לט, כ"י בריט' מוז'). — ואמר הפיטן: הבא משוד שטן פסוחיך בלי לסטן טל היים ירטן להפסח כגון סרטן (הגה, תפל' טל). כוכב תאמים חלה מבעם כי דם אחים נשפך כמים לארץ בקש לנפול סרטן כי התעלפנו צחה צמא (אז בסעאיזו, קינ' ספרד'). נסוגים לדת שקר נטו באבן נגב ישפטו במזל סרטן ילבטו כל עומסיה שרוט ישרטו (אל חי, סמע"ל, קרובץ ארגו'). זך לקח תעודה תונק במזל סרטן יהודה (סד' טל, הגדת מלוירה ומנקדה, כ"י בריט' מוז'). — ואמר המשורר: ולרביעי והוא סרטן גם לאריה נתת מהודך עליו ולאחותו הבתולה הקרובה אליו (רשב"ג, כתר מלכות). וצורת סרטן זה לכוכבים גבהותם ושפלותם תתהפך כהומר חותם (ראב"ע, חי בן מקיץ). — ג) שם מחלה, carcinoma [2]: אמר החבר היתכן שתתעכב בו ליחה שתעשה בו מורסא או סרטן או תבלול או תבורה (כ"י א"ת, הכוזרי ב מ). המום הנקרא סרטן (ראב"ע, ראש' חכמה, כ"י פריז). אותם שיעשה להם סרטן במקום נעלם יותר טוב שלא יתרפאו כי אם יתרפאו ימותו (פרקי אבוקרט ו לז, כ"י ברלין). המורסה הקשה והסרטן ורבם חרפיות (קאנון א ב א ה). הסרטן הוא מורסא שחוריי' מן השחור' השרופיית מליחה אדומיית וכו' המורסא הזאת נקראת סרטן לאחד משני ענינים רוצה לומר אם להסתבכו באברים בהסתבכות הסרטן במה

---

1) [אולי צ"ל לַחוֹת.] — 2) תרג' ד"ר מזיא.

שיסובב בו ואם לצורתו בעגולו ברוב מראהו (שם ד ג ב טו). הסרטן מורסה שחורית תולד מהשחורה הנשרפת וכו' ונקרא כן מפני שדומה לסרטן הים (גרגוני אכס חיים במורסות, כ"י ביה"מ ברבור). והסרטן הוא מן האבעבועות המתחדשות מן השחורה (כ"י מוקקאטו, קול יהודה לכוזרי ב מ, נג.). לסרטן נקרא כן לפי שהחיה הנקרא' סרטן יש לו רגלים הרבה וזו היציאה יש לה סביבה גידים מלאים מן התערובות המילדות אותה (כ"מ אלדבי, ש"א, נתיב ד, עא::). להולי המעיים כל העשוי מעשב אבשינטי"ו וגרגרי מאסטיח"י לפצעים וחבורות שברגלים במוכנים פן יתהפכו לסרטן (טוביה כץ, מעשה טוביה, בית חדש י, קז.).

*סַרְטֵן,— קל לא נמצא.

—הִפעִי, *הִסְתַּרְטֵן, נִסְתַּרְטֵן,— הֻכָּה במחלת הַסַּרְטָן: והנה סברו קצת הקדמונים כי רופא אחד חתך שד אשה שהיה בו סרטן משרשו ונסתרטן האחר אומר אני אפשר שהאחר שנסתרטן היה מוכן לאותו חולי ונזדמן הענין שהיה האחר ג"כ בדרך ההסתרטן (קאנון ד ג ב טו).

*סַרְטָנִי, סַרְטָנִיִי, נק' סַרְטָנִית, מ"ר סַרְטָנִים, סַרְטָנִיִּים. — של הַסַּרְטָן, מתכונת מחלת הַסַּרְטָן יועיל מן השחינים הסרטנים וישקיט הכאב (גרגוני, אכס חיים במורסות הסרטן, כ"י ביה"מ ברבור). הצרעת הגדמית והמורסה הסרטנית בהתחלתם אפשר רפואתם (שם בלרעת). ואמנם השחין אשר יחדש כויצה והשחין המתעפש והסרטניי והחזיריי והכדדוניי והמתאכל ומה שהולך במשפטם לא יולד מהם מוגלא (קאנון ד ד ג א). וכבר נאמר שזרע לוף מרפא מחורי האף ואם יהיו סרְטניים תרפאו בסחיטת האשכל וכו' (שם ג ה ב ו). ואם יהיה מטחוריים ודברים סרטניים בעליוני המעיים יהיה מעופש (שם ג יו א ב).

*סְרִי [1], פ"ז,— סִרְחוֹן, ריח רע: דעתיה דרבי מאיר למימר סיריי נתן ריחו (מד"ר שה"ש, עד שהמלך). דעתיה דרבי אבהו למימר סיריי נתן ריחו מלמד שהיה ריחו של אותו הדם קשה והופיע להם הקב"ה ריח טוב מבשומי ג"ע (שם).

*סָרִיאֵל,— שם מלאך: איהא מיהא קיסתא פיסנא איסור איסתוור סריאל משביע אני עליכם שתסייעו לי בקולי (ר' משה הדרשן בנרבונה, פירו' לפיוטים).

---

1) [בארמ' סרח, הבאיש.]

***סְרִיג**, ש״ז, מ״ר סְרִיגִים, סריגין, סמ׳ סְרִיגֵי,—כמו שְׂרִיג, סְרִיגָה, מחיצה או כסוי של מעשה שבכה Geflecht, Gatter; grille, treillis; grate, lattice: מלבן של ספקלריא וסריגין של חלונות פותחין ונועלין בהן ואם היו נשמטין אסור (תוספת׳ עירוב׳ יא יז). חבילי המטה וסריגי חלונות חוצצין את הבית ואת העליה עד שתעבר הטומאה לצד השני וכו׳ מפני שהטומאה יורדה באיזו דרך שנכנסה (שם אהיל׳ ט ד). הסריגים ממעטין בה לעניין שבת (ירוש׳ עירוב׳ ז). — ואמר הפיטן: זבדם שנים סריגים את זה לעמת זה זכרם שלחו למקנה להתעדן בפרי מחרם (Elbogen, Stud. 146).—*ובמשמ׳ אריג של מעשה רשת: ואנשי הארץ ההיא אינם קוברים את מתיהם אלא הונטים אותם במיני בשמים ומשימים אותם בספסלים ומכסין אותם בסריגים כל משפחה ומשפחה לבד (מסעות ר׳ בנימין, הוצ׳ ד״ר גרינהוט 84).

***סְרִיגָה**, ש״נ, מ״ר סְרִיגוֹת, שה״פ מן סָרַג,—כמו סְרִיג: אלו חוצצין ולא מביאין מסכת פרוסה וחבילי המטה והמשפלות והסריגות[1]) (אהל׳ ח ד). הסריגות והרפפות מצטרפות כמלא. מקדח כדברי ב״ש ב״ה עד שיה׳ במקום אחד מלא מקדח (שם יג א). חלון שהוא ארבע טפחים על ארבעה טפחים אם עשה לו סריגות ביטלה ביוצא בו (תוספת׳ עירוב׳ י יב). רפפות אלו הן סריגות אלו של אוצרות אלו של איקלטאות (שם אהיל׳ יד ג). ביבין היוצאין מארץ העמים לארץ ישראל עושה להן סריגות וממעטן עד פחות מטפח (שם יח ט). ישתרגו עשאן עלי סריגות סריגות הביא אותן עלי מכופלות בבל וכשדים מדי ופרס יון ומקדון אדום וישמעאל (מד״ר איכה, נפקד על פסעי׳). — ובמשמ׳ סֵרוּגִים, שלא כסדר: עשאן עלי סריגות בבל קשה ומדי מתונה יון קשה ואדום מתונה כשדים קשה ופרס מתונה מקדון קשה וישמעאל מתונה (שם). — ובסהמ״א: והבית הזה העליון מסורג בסריגות כדי שישלוט בו האויר הצח העובר על פני בעל הבית (טוביה כץ, מעשה טוביה, בית חדש, הקדמ׳).

***סְרֵידָה**, סְרִידָה, ש״נ, מ״ר סְרֵידוֹת, סְרִידוֹת,—כסוי של מעשה רשת ושבכה, ובפרט לכסות פי התנור: סרידה[2]) שהיא נתונה על פי התנור ושוקעת לתוכו ואין לה גפיים השרץ בתוכה התנור טמא (כלים ח ג). סרידה שהיא נתונה על פי התנור מוקף צמיד פתיל נסדק מן התנור לסרידה שעורו כמלא פי מרדע שלא נכנס (שם ט ז). תנור ישן בתוך החדש וסרידה על פי הישן נוטל הישן וסרידה נופלת הכל טמא (שם י ז). אם היה נסר חלק או סרידה שאין לה גפיים טהור (הבור או הדוד) (אהל׳ ה ו).—ומ״ר סְרֵידוֹת של תבן: מעשה בשבור המלך שהיה עובר שם ועברה קרובים שלו ובלעה נחש עברה שניה בלעה שלישית בלעה היה שבור המלך מיצר וכו׳ אמרו לו חכמיו הבא י׳ גבורין וימלאו סרידות תבן הביא ועשו כך ונתנו לפניו ובלע ונתנו לפניו ובלע עד שנפחה כריסו (תנחומי בשלח יח).

***סְרִיוּת**, סִירְיוּת, ש״נ,—סֻרְחוֹן וְטִנּוּף, כמו סרי, übler Geruch, Unrat; puanteur, ordure; stench, filth: למלך שבנה פלטין במקום ביבים במקום אשפות במקום סריות מי שהוא בא ואמר הפלטין הזו במקום ביבים הוא במקום אשפות הוא במקום סריות הוא אינו פוגם (רבי לעזר, ירוש׳ חגי׳ ב א). אין ממזרין טהורין לעתיד לבוא שנאמר וישב ממזר באשדוד מוליכין טינה אצל טינה וסריות אצל סריות (ר׳ מאיר, שם קידוש׳ ג טו). למלך שאמר לעבדו צא והבא לי דג מן השוק והלך והביא לו דג מבאיש א״ל חייך חדא מן תלת לא פלטה לך או סיריות אתה אוכל או מאה בורדלין אתה לוקה או ממון אתה נותן אמר אני אוכל סיריות לא הספיק לאכול סיריות עד שנקטה נפשו עליו וכו׳ נמצא אוכל סיריות ולוקה ומשלם ממון (פסיק׳ דר״כ, ויהי בשלח י, בובר). למלך שהיו לו אוצרות בלוסים והיו בני המדינה מליזים אחרי המלך לאמר מזגו של מלך רעה מה עשה המלך פתח להם המאושרין שבהם ומלאו את כל המדינה סריות התחילו גורפים ומשליכים ליאור (ר׳ אלעזר, מד״ר ברא׳ כח). כהדין פרביטא שהוא משטף את בית המרחץ ואח״כ מרחיץ בנו של מלך כך למה יצא עשו תחלה כדי שיצא הוא ותצא סריותו עמו (ר׳ אבהו, שם סג). סרו מהר מן הדרך כשהיו בסיני היו שושנים וורדין עכשיו נעשו סריות נעשו כזבים לא עשו לא שעה ולא שתים אלא מיד סרו[1]) (שם שמות מג). — ובסהמ״א: ומה הים רפשו

---

[1]) [בדפו׳ ליוורנ׳ (הוצ׳ ר׳ דוד אלטאראס) הגרסה: והמסריג.]—[2]) [בכ״י פרמה מנקד: סְרֵידָה, וכן במדב״מ. ועי׳ סרוד, (הערה 2).]

[1]) [דרשו סרו מלעיל כמו סרו מלרע מן סרה סרי, ועי׳ גם הדרש על סורו טמא (מד״ר איכה ד).]

וסריותו על פיו כך הרשעים סריותם בפיהם (רש"י, ישעיה נז כ).

סְרִיחָה, ש"נ, מ"ר סְרִיחוֹת,—שה"ש מן ב.סָרַח, במשמ' ריח רע: מפני שרוח מערבי שהיא תדירא מנשבת בו ודוחה הסריחה שאינה באה לעיר (רגמ"ה, ב"ב כה.). זכור טומאתך כמה טומאה יוצאה ממך וסריחה וכוה כל אדם יתפש בענוה (ספ' חסידים תתתתסעד).— נאמר הפיטן: סופו רקב ורמה ואחריתו סריחה ותולעה עודנו בושת וקלון וחייו צלמה וחרפה (סליחי שחרי' יוה"כ, מחז' איטלי' ב, קט.).—ומ"ר במשמ' חטאים: לא השיבות פניהם ריקם מרוב עוונות וסריחות נאספו מנו בעלי שיחות (תנפי חמה, משירי ביה"כ 21, הוצ' ברלינר).

*__סְרִיטָה__, ש"נ, מ"ר סְרִיטוֹת, שה"פ מן סָרַט,—כמו סְרָטָה: הסורט סריטה אחת על גבי שני נסרים כאחת הרי זה חייב (תוספתי שבת יב ו). מהו כעת חיה א"ר זבדי בן לוי סריטה סרטו לו על כותל כשתבוא השמש לכאן וכו' (פסיקי רבתי, והשלם כל המלאכה). ויסרוט לו סריטה בכותל בתקופת תמוז (רשב"ג, מד"ר בראש' לג).—ומ"ר: החטטין והסריטות שהגלידו מעט על פני סענדעריל התחילו מפעפעים ומתמסמסים מזיעה וחום השמש והיו קשין לו כמחט בבשרו (ר' מנדלי מו"ס, מסעות בנימין השלישי, הצרדם III, 26).

סְרִיכָה[1]**.** ש"נ,—שה"פ מן סָרַךְ: כמין ירידה הוא וסריכה כמו תפיסה כדכתיב שממית בידים תתפש (ר"ח, ביצ' יח.). בד"א דאמרינן ממעלה למטה דחייב נ"ש כשקפצו כדרכם אבל אם שינו כגון שהכלב קפץ ברקידי והגדי בסריכ' אינו משלם אלא ח"נ (לבוש נזקי ממון של יב).

סִרְיֹן, ש"ז, מ"ר, סִרְיֹנוֹת, — מָגֵן שלבשים במלחמה, כמו שִׁרְיוֹן: Panzer; cuirasse; breastplate, armour: אסרו הסוסים ועלו הפרשים והתיצבו בכובעים מרקו הרמחים לבשו הסריֹנות (ירמ' מו ד). אל ידרך הדרך קשתו ואל יתעל בסריֹנו ואל תחמלו על בחריה (שם נא ג).

סָרִיס[2]**,** ש"ז, סמ' סְרִיס, מ"ר סָרִיסִים, סמ' סָרִיסֵי סָרִיסֵי, כנ' סָרִיסָיו, סָרִיסֶיהָ,—אדם שֶׁסֹּרַס, והיה לפנים ממנה בחצרות מלכי המזרח על הנשים, Eunuch; eunuque: ובהרחבה, אחד משמשי בית המלכות לפנים בכלל: והמדינים מכרו אתו אל מצרים לפוטיפר סְרִיס פרעה שר הטבחים (בראשי לז לו; גם לט א). ויקצף פרעה על שני סריסיו על שר המשקים ושר האופים (שם מ ב; גם ז). וזרעיכם וכרמיכם יקח (המלך) ונתן לסריסיו ולעבדיו (ש"א ח יה). ויקרא מלך ישראל אל סריס אחד ויאמר מהרה מיכיה בן ימלה (מ"א כב ט). ויתן לה המלך (להאשה שהתאוננה לפניו שגזלו ממנה שדה) סריס אחד לאמר השיב את כל אשר לה (מ"ב ח ו; גם ט לב; כד יב; יה). ומן העיר לקח סריס אחד אשר הוא פקיד על אנשי המלחמה (שם כה יט). ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקח והיו סריסים בהיכל מלך בבל (ישעי' לט ז). אחרי צאת יכניה המלך והג־ירה והסריסים שרי יהודה וירושלם (ירמ' כט ב; גם לד יט; מא יו; נב כה).— איש סריס: וישמע עבד מלך הכושי איש סריס והוא בבית המלך (שם לח ז).— ובמשמ' העקרית: ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש כי כה אמר יי' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וכו' ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות (ישעי' נו ג-ה).—אמר למהומן וכו' שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך אחשורוש להביא את ושתי המלכה לפני המלך (אסת' א י-יא; גם יב; טו). הגא סריס המלך שמר הנשים (שם ב ג). שעשגז סריס המלך שומר הפילגשים (שם יד; גם טו). בגתן ותרש שני סריסי המלך משמרי הסף (שם כא; גם ו ב; יד). ותבואינה נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה וכו' ותקרא אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפניה (שם ד ד-ה). ויקהל דויד את כל שרי ישראל וכו' עם הסריסים והגבורים (דהי"א כח א).— רַב, שַׂר הַסָּרִיסִים[1]: ויאמר המלך

---

1) [בארמ' סריכא (ב"ק כג), ושם ברש"י: סריכא שנועץ צפרניו בכותל.]

2) כך בארמ' הקדומה (לידזבר' 331), ובארמ' המאוחרת סריסא, והושאל גם בערב' שִׂרִיש a). ומזה שָׂרִשׁ b) מי שאין לו כח הגבר (פליטר אלל לוי, ג, 727). יש גוזרים אותו מן האשור' שַׁרֵישׁ, של הראש, כלומ' פקיד ושר, אבל משמושו בלשון מוכח שהמשמ' פקיד בבית המלך היא רק הרחבה מהמשמ' גבר מסרס. צורתו של השם היא במשקל קַטִּיל, כמו צַדִּיק ובא הקמץ במקום הדגש (מכלול פדה"ש קנה:). והסמ' סְרִיס, סְרִיסֵי היא שלא כדין.]

1) [וכן בארמ' בכתבת: רבסרס (לידזבר' 366).]

a) سريس b) سرس

לאשפנז רב סריסיו להביא מבני ישראל וכו׳ ילדים וכו׳ (דני׳ א ג-ד). וישם להם שר הסריסים שמות (שם ז). — ואמר בן סירא: כאשר סירים[1] יחבק נערה ומתאנח בן עושה באונס[2] משפט (ב״ס גני׳ ל כ). — ובתו״מ: אבלט שאל ללוי סריס׳ מות׳ לשתות ואסור לרחוץ א״ל אם תראה סריס מחבק עם אשתך שמא אינו רע לך (ירוש׳ שבת ג ח). ולא ימחה שמו בישראל פרט לסריס ששמו מחוי (ספרי דבר׳ רפט). נעשה סריס למפרע (רב, יבמ׳ פ). סימני סריס ואילונית ובן שמנה אין עושין בהן מעשה עד שיהו בן עשרים (רבי אבהו, שם). וכשעמד המלך ממשכב הצהרים אמר לשני סריסיו הנהוגים להשקותו השקוני (סדר״א כ).—ובסהמ״א: סריס שנשלפו ונתקו ביציו (ערוך ערך שלף). ואל תגלי הסוד כי אם לסריסיך הנאמנים לך (יוסיפון קלו). שאנחנו רואים הסריסים יותר חלושי השכל מהנשים (ר׳ א״ח, הכוזרי ד כה). ואלו הן סימני סריס כל שאין לו זקן (רמב״ם, אישות ב).—ואמר המשורר: ואם שניו ימי משנה לפרעה בעת נמכר לעבד מסריסו (רשב״ג, בחר מהחלי׳). ולמה לסריסים יוסר שער זקנם (רלב״ע, שאלות, כהנא, ב, 23).—*סריס חמה, סריס מטבעו[3]: סריס חמה לא חולץ ולא חולצין לאשתו מפני שלא היתה לו שעת הכושר (יבמ׳ ח ד). איזה הוא סריס חמה כל ששהא עשרים שנה ולא הביא שתי שערות (תוספת׳ יבמ׳ י ו). מי שאין לו אלא ביצה אחת הרי הוא כסריס חמה (ר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה, ספרי דבר׳ רמז). טומטום לא יחלוץ שמא יקרע ונמצא סריס חמה (ר׳ יוסי ברי״א, יבמ׳ פג:).—ובסהמ״א: וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה בכל מקום (שם). למה נקרא בדברי רז״ל הסרים בתולדתו סריס חמה (ריצ״ש, שו״ת ג״ע). — *סריס אדם, שנסתרס ע״י בן אדם: סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו מפני שהיתה לו שעת הכושר (ר״ע, יבמ׳ ח ד). העיד ר׳ יהושע בן בתירא על בן מגוסת שהיה בירושלים סריס אדם ויבמו את אשתו לקיים דברי ר״ע (שם). הכל חייבין בברכת המזון כהנים לויים וכו׳ נתינים וממזרים סריס אדם סריס חמה וכו׳ (תוספת׳ ברכ׳ ה טו). פצוע דכא וכרות שפכה סריס אדם והזקן או חולצין או מייבמין (יבמ׳ כ:).—ובהשאלה, במשמ׳ מסרס: ומן העיר לקח סריס אחד הרי שבעים ואחד ולמה קוריהו סריס שמסרס את ההלכה (ירוש׳ סנה׳ א ב).—*בצלים סריסים, בצלים שאין להם זרע: הבצלים הסריסים[1] ופול המצרי שמנע מהם מים שלשים יום לפני ראש השנה מתעשרין לשעבר ומותרים בשביעית (שביע׳ ב ט).—ובסהמ״א, שם צמח: יוקח שרשי שומר ושרשי כרפס ושרשי סריס ומזרע השומר ומזרע אל סריס מכל אחד ג׳ אוקיאות (ר״מ אלדבי, ש״א ד, כז:).

סְרִיסוּת, ש״נ,—תכונת הסריס: כי אתו לקמיה דרבא בן כ׳ שלא הביא למבדק אי משום קטנות אי משום סריסות (רפ״י, יבמ׳ לז). ועל זה יש גם לאותיות האלה תמורות בדברים שנולדו בהן כיצד תמורת ראיה עורון תמורת שמיעה חרשות וכו׳ תמורת משגל סריסות תמורת מעשה מלאכה גדמות תמורת הלוך חגרות וכו׳ (חכמוני, פי׳ ספ׳ יצירה, עג.).

א.***סָרִיק**[2], ש״ז מ״ר, סריקים, סריקין, מין מצה, עוגה דקה: שאל ביתו׳ בן זונין את רבן גמליאל והחכמים ביבנה מהו לעשות סריקין המצויירין בפסח אמרו לו אסור מפני שהאשה משתהא בהן והן באין לידי חמץ וכו׳ יהו אומרין כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס בן זונין מותרין (ר׳ יודה, ירוש׳ פסח׳ ב ד). עושין סריקין כמין רקיקין ואין עושין סריקין כמין גלוסקאות (רבי יוסי, שם בבלי׳ לז.).

ב.***סָרִיק**[3], ש״ז מ״ר סריקים, סריקין, איש ריק, פחז: אינו חייב (בן סורר ומורה) עד שיאכל בחבורה שכולה סריקין[4] (ר׳ אבהו, סנה׳ ע:).

א.***סְרִיקָה**, ש״נ, סמ׳ סריקת,—א) שה״פ מן א.סרק: מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע אף כל שהיא בגופה של קרקע יצא סריקת פשתן וניקור אבנים שאינן בגופה של קרקע (מוע׳ מו:).—ובסהמ״א: ועוד ביום הכפורים לא שרי רחיצת כל הגוף כמו

---

1) [כך בכ״י וצ״ל סרים.]—2) [בגליון בגזל.]
3) פרשו בירוש׳ (יבמ׳ ח ד) וז״ל ר׳ חייה בשם ר״י: כל שלא ראתו החמה בכושר אפילו שעה אחת, ע״כ. ובערוך פרש שנסתרס ע״י קדחת, חמה מלשון חֹם.]

---

1) פרשו בירוש׳ (שביע׳ ב ו) וז״ל: מהו בצלין הסריסין אילין בוצלייא כופריא דלא עבדין זרע, ע״כ.]
2) [בערב׳ צַרִיק a), ובכושית צַרִיקַת, עי׳ פרינקל 186, Aram. Fremdw., הערה 2).]
3) [מהארמ׳.]—4) [בערוך הגרסה סרוקין.]

a) صوريق

בשבת ויום טוב ואף לא הסריקה דהוי פסיק רישיה (ר' לדקיה בר' אברהם הרופא, שבלי הלקט, שמח' כט).

ב.°**סְרִיקָה**, ש"נ, שה"פ מן ב.סָרַק, — צביעה בסרק: וכלם נסרקין בסריקה כדי שהפוסלי' יפסלו באותו גבול שימצאו מוגבל ומצויין מהם (אברבנאל, מ"א ה).

סרך[1], ממנו *סֶרֶךְ, א°סָרַךְ, °סְרִיכָה°סִרְכָה, +מִסְרָךְ.

***סֶרֶךְ**, ש"ז,—א) חִבּוּר והדבקות, גרירה, מעשה אגב גררה, מנהג של חקוי, Anhänglichkeit, Nachahmung; attachement, imitation; clinging to, נטילת סרך, נטילה הבאה כטפלה לנטילה אחרת: לא הוא רוצה לוכל הוא רוצה ליגע אלא משום נטילת סרך והתנינן תרומה וכי יש תרומה משום נטילת סרך אלא בחולין שנעשו על גב הקודש (ירוש' ביכו' א א). —וכן טְבִילַת סֶרֶךְ: אין תימר חלוק רבי יודה על טבילת סרך דבר תורה הוא (שם יומ' ג ג).—סֶרֶךְ תרומה, חבור וגררה לתרומה: נטילת ידים לחולין מפני סרך תרומה (רב יצחק בר' אשיאן, חול' קו.).—סֶרֶךְ טבילה, טבילה הבאה אגב גררה של טבילה עקרית: סרך טבילה היא זו כדי שיזכור טומאה ישנה שבידו ויפרוש (ר' יהודה, יומ' ל.). — סֶרֶךְ בתה, גרירת הבת אחרי מנהג האם: (נדה) בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה משום סרך בתה (רב, נדה סז:).—ובסהמ"א: ואפילו כשטובלת בשמיני לא תטבול אלא בלילה משום סרך בתה (תלמידי ר' יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 103). אלא שחכמים גזרו שלא לטבול ביום משום סרך בתה שתהא סבורה שהוא בשביעי ותלמד ממנה (המאירי, פי' יומ' א ו, ג:). חשש זה שהיו חוששין בכ"ג סרך הדברים על הרוב היתה מחמת חשש דעות הצדוקים (שם יט:). ואעפ"כ נענשו בו על שהיה בהם סרך התכבדות על הענין (שם ג, לח.). וכן שיש שם סרך נקיות (שם ח עז:). שמא יש סרך איסור בדבר וכו' ואין צריך ליטול רשות מבית דין אף במקום שיש עמה סרך למלאכה אחרת (שם ה, פד:). וכן פורק מעליו עונש שבועת שוא ר"ל סרך שבועת שוא שמא הוא משביעו שלא כדין ונשבע לשקר

1) [כמו שרך, וקרוב לכרג, שרג. וכן בארמ'; ובערב' شرك a), חָבַר, התחבר וכדומ'.]

a) شرك

(הוא, אבות ד ז). ובכל ספר שיש בו סרך קדושה (ר"נ על הרי"ף, שבת, מג:). שלא נחשדו ישראל על כך על השבתות ואין כאן סרך כדי שיטעו בדבר (רמב"ן, מלחמ' ה', אלפסי שבת שכט). ודבר שאי איפשר לאסרו שנגזור עליה' משום חשש סרך[1]) כי בודאי ת"ח זריזים ולא ירגילו עצמן בדבר האסור (ספר התרומ' מו ג). והני מלי בישראל דווקא אחרי שנתנ' תורה ונתחדש' הלכה ובעברות חלוקות ושאין בהן סרך עבודת נכריה (רמ"ע מפאנו, אמר' טהורי, חקור דין א ד). אפי' שיצטרף עמה צד וסרך דאיסורא אחריתי (מים רבים, שו"ת או"ח לא). שכל המקבל הנאה מחברו שלא בלב שלם וכו' יש בו סרך גזל (פלא יועץ כ).—ב) הרגל, מנהג ודין[2]): ואם מחנות ישבו כסרך[3]) הארץ ולקחו נשים והולידו בנים והתהלכו על פי התורה וכמשפט היסורים כסרך[3]) התורה (Schechter, Jew. Sectaries I, 7). סרך מושב ערי ישראל (שם 12). וזה סרך המבקר למחנה ישכיל את הרבים במעשי אל (שם 13).—ג) °הסתרגות והסתבכות, עקום ועוות: לשוני בקשת דרך כי היא ארח סלולה בלי סרך חקרתיה ברחב וארך (דה"ט 2).—ד) °וכמו סִרְכָה: אם סרך רך כמים ואינו קשה ונפקע אחד מאחד וכו' (אלדד הדני, טרפות ב ז).

א.°**סָרַךְ**, רק בינ' פעו', סָרוּךְ, נק' סְרוּכָה, מ"ר סְרוּכִים, סְרוּכוֹת,—היה נגרר ודבוק ע"י סִרְכָה, כמו נפע', anhängend; attaché; adhering: ורבינו ישעיה זצ"ל כתב וכו' ונראה לי דאם סרוכה בכיסה כשרה שאין לך מקום רבותא גדול מזה עכ"ד (שבלי הלקט, טרפות ח). וכן כתב הטור בסימן ט"ל וז"ל ורב שר שלום התיר אפי' אינו מסובך הרבה אלא סרוך בו מעט וכו' (מהרי"ט, שו"ת יו"ד ז). אונה הסרוכה לאונא (רמ"א, שו"ע יו"ד לט ג). ואולי לא ראה פסקי הרא"ש שהרי בסרוכות יחד האונות והאומה כתב הרא"ש בשם העיטור שאם רוב הסירכא מהאונה ומיעוט מן האומה תלינן שעיקר הנקב היה באונה (מהרי"ט, שו"ת ב, יו"ד ע). אעפ"י שגם בה (בדעה שעוב) טובה מעוטה או

1) להלוות לבניו הקטנים ברבית דילמא אתי למיסרך.

2) [כמו בארמ' סירכא דגברא (ע"ז ל.).]

3) [עי' גם סגל (ספר ברית דמשק, השלח, כרך כ"ו 491, הערה 13). ואולי הוא שייך להארמי סרכא, שוטר, ופרושו כמו משטר, ומזה חק.]

מרובה שרובה סרוכה ומדובקת (ר"ח לויפג, שם ונפש טוב, ז:).—ובהשאלה נגרר אחרי דבר, היה רגיל בו: הלא אין חינוך קטן אלא כדי להנהיגו שיהא סרוך אחרי מנהגו לכשיגדיל וכיון שזה פטור לכשיגדיל למה לי חינוך (רש"י, חגי' ו.).

—נִפעַ', °נִסְרַךְ, נדבק אבר אחד של הגוף לחברו ע"י סרכה, ביחוד האברים הפנימיים, כמו הראה וכדומ': שאע"פ שניסרך כחוט השערה ומפרקו ואינו מבצבץ טרפה דאמרי' לא ניסרכה אלא אם כן ניקבה הריאה (גיאוניקה 3, גינצבורג 30). סירכא ממש שנסרך כחוט אני מתיר (שם 31). שבישלו ח' תרנגולין בקדירה אחת ומצאו באחת מהנה כבד נסרך בה ואסרו כולם (ר' ילחק, מעשה הגאונים 4). לבד אותו האבר שהלב נסרך בו השליכו ולא יותר (שם). מרוב דוחק נסרכה לדופן (רגמ"ה, חולי' מח.). ראיתי בבית רבי לב שנתבשל בקדירה בגופו של אפרוח נסרך בו כברייתו וכו' אבל אם נמצא הלב בקדירה שאינו נסרך כלל (רש"י, סדור תקפח). כל מקום שנסרכה הריאה אומות ואונות ועינוניתא בין לדופן בין לשמנונית בין לטרפשין בין זו לזו טריפה (מחז' ויטרי תקלח). אבל אותן (האונים) הנסרכות עומדות כסדרן רבותן הוא שרבות וכשרה (והזהיר, ויקר' מג.). כבר הדבר מרופה בידם שהן באין לישאל עליו ומלמדין אותן כל עיקר הדברים שלא יסרכו ולא יסתבכו בהן (רמב"ן, מלחמ' ה', אלפסי, פסח' ד', יז.). ורבינו ישועה וצ"ל פי' שאם נסרכה לחברתה שאצלה בין על ידי סירכה בין אם נדבקה ממש רק שיהיה כמין סדין ניכר ביניהן בשרה (שבלי הלקט טרפות ח). ואמר לי אני אומר לך העיקר שמצאו סירכא גדולה בצלעות ומכרה בחזקת בשרה וכששאנו[1]) אותו אמר שהוא נסרך לחצר הכבד וכו'. ואחד הטרפתי שהיה נסרך מכל צד (מהרש"ל, שו"ת כ, ד"ה המעשה). מפני שהיה יוצא מן הדקין כמין יתרת נפות ועב מהם סתום למטה ונסרך הרבה מאד משם לדופן האווזא (מורפורגו, שמש לדקה, שו"ת א, סג.). — וכן נדבק בעל חי בבעל חי אחר: לפי שהתולעת הזאת נסרכת בבעל חיים אחר ומוצצת את דמו בלא שבעה עד שהיא נפוחה מאד ונופלת ומקיאה הדם ההיא מעט מעט (ר"י ברי אלטולי, תלמד התלמידי' ה.).—נִסְרַךְ הכלב, נדבק ונאחז בדבר: אבל נסרך הכלב ודלג הגדי בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה חייבי' נ"ש (שו"ע חו"מ נזקי ממון סי' יג). אבל אם הכלב נסרך והגדי דלג וקפץ הכי אורחיה (לבוש נזקי ממון סי' יג).—ונִסְרַךְ הָאוּר, סִכְסֵךְ: אין עושין פתיל לנר של שבת וכו' מכל דבר שהאור מסכסך בו פי' שאינו נאחז אלא נסרך סביביו והשלהבת קופצת ודולגת (טור או"ח, שבת רסד).—ובהשאלה, נדבק ונגרר בדבר: והנה היבם כאשר ישים בלבו לתקן הנפש ההיא לבל תסרך באשפה כי יש טרפים שטורפים מיד המלאך השומר ומטריפים נפש הרשע באשפה (הקנה, סודות כשלאים במלות יבום). הרי בזה מסלק כל חיצוני שלא תסרך באותה המצוה וכן נראה מדברי: (ר' אליהו די וידאש, ראשי' חכמה ע). ומכאן אתה למד מהיכן היה נסרך קין אצל תאומתו של הבל (ר"נ ברי"י אלחנן, עמק המלך, שער אבא ואמא מה, עמ::).

—הִפעִ', °הִסְרִיךְ,—עשה שֶׁיִּסָּרֵךְ ויסתבך, הדביק: אמר מרימר בשם רבא אשה לא תחוף אלא בחמים ואפילו בחמי חמה לאו מפני שהן צנונין מסריך שיער ואין עולין בהם מים ולא תטבול אלא במים חיים (תלמידי ר' יהודאי גאון, הלכ' פסוק' 103). השוחט תרנגולת יגביה רגליו מן הקרקע שמא מסריך ועוקר סימנין (שם 142). שלא יסריך ויעקר את הסימנים (והזהיר, ויקר' יד.). והנקב הסריך הבועות זו לזו (רלב"ד, סמיס דעות קנ).

—הָפעַ', °הָסְרַךְ,—שהסריכו אותו, רק בינ' מָסְרָךְ, מוסרך: והנה מתחלה שהראו לי הסירכא נבהלתי מאד כאשר יעידו עלי עדים ואמרתי בודאי הוא מוסרך לחצר הכבד (מהרש"ל, שו"ת כ, ד"ה המעשה).

—פִּעֵ', °סֵרֵךְ,—עשה שיהיה סָרוּךְ, גֵּרֵר והוסיף: סרך טבילה היא זו אין כאן חובה מן התורה אלא לסרך ולתפוש בשם טבילה כדי לעלות על לב שאין טבילה אלא לטמאין (רש"י, יומי ל.).

—הִתפַּ', °הִסְתָּרֵךְ, בינ' מִסְתָּרֵךְ, נק' מִסְתָּרֶכֶת,—נדבק ונאחז, כמו נפע': פי' מטפס מסתרך מלשון שממית בידיה תתפש והיא בהיכלי המלך[1]) (ר"ח, עירובי' כא.). וחזר החנוני ומסתרך בפירות ומבקש לשמטם מבעה"ב וכו' לעולם הפירות בחזקת החנוני שמסתרך בהן (הוא, שבוע' מח.). היתה אשרה זו גוזלת את הרבים פירוש היתה נוטה ברשות הרבים וכו' והיתה מסתרכת בבגדי בני אדם ומושכת אותם שנמצאת כאלו גוזלה (הוא, ע"ז מח:). דבר מוזהם כל שהוא לח שמסתר־

1) כך כתיב שם, וצ"ל וכששאלנו.

1) [וכן בערוך ערך טפס.]

בידים אבל דבר יבש אין כאן זיהום (רסב"ח, תורת הבית ו ה, בסוף).—וכן הִסְתָּרֵךְ אבר לאבר ע"י סרכה: שהרי נסרכת (האונה) מחמת ליחה בדופן שהיא קלה ורכה להסתרך לה אבל שאר מקומות שהם נוחים להסתרך לריאה כשם שהריאה נוחה להסתרך אליהם וכו' שהדופן קשה הוא להסתרך מחמת ליחה שבריאה (ר' יונה, משפטי בדיקת הריאה, תשו' הגאו', הוצ' קורונל).—ובהשאלה נגרר אחרי דבר, היה רגיל בדבר: כדי שלא יסתרך בזה לכשיגדל (ר"א מלוניל, ארחות חיים ב, מילה).—וכמו הִסְתַּבֵּךְ ונִתְעַקֵּם, ואמר הפיטן: הנני אל רחמים קדושי מצטרך הרבה לי חסדים ואפך לי הארך כי בכיתי ונחמתי על דרכי המסתרך (אחזתי בפלתי, יוה"כ, סדור תימני עם נקוד עליון).

ב.**סָרַךְ**, — כמו ג.סרח: הכוסות החתוכין אע"פ ששפתותיהם סורכין את הפה מקבלים טומאה (רמב"ם, כלים יב טו).

—נפע', **נִסְרַךְ**, — נִסְרַח, כמו ב.סָרַח: לפי שנתמעט בארצותינו וזמנינו מפני (חלק בב"י) אשר כמעט נסרכה[1]) חכמתו ואבד עניננו (קטע מתרגום ספ' הכויה של אבו אלקסם, כלל ב, ענאס, כ"י גני' בהעתקי אב' ספירא).

סִרְכָה, סירכא, ש"נ, מ"ר סְרָכוֹת, סירכות,—א) חוט של קרום רירי המדביק אבר פנימי אחד לחברו: שסירכא זו מחמת נקב היא באה (רש"י, בבס הסו' הגאו', חולי מו:). סרכה זו מחמת מכה היתה וכו' אין זו סירכי קיימת (שם, מח.). ולא איכפת לן בההיא סירכא (תוספ', ד"ה אבל כקדרן, שם מו:). או גוררים הבשר עם הסירכא ומנפחין לה אם עולה בנפיחה כשרה דכיון שהסירכא קיימת וסותמת כל הנקב לא יתפרק עוד (הלכות טרפות של ר' גרשום, ד"ה אמר רבינא, שם מח.). בסרוכה לדופן דמוכחא מלתא שהסירכא מחמת נקב (שם). סרכה היוצאה ממקום למקום בריאה עצמה (ר' יונה, משפטי בדיקת הריאה, תשו' הגאו', הוצ' קורוניל). וסרכה תלויה באונה או באומה יש מן הגאונים שאוסרין אותה וכו' וקורין לה סרכה בת יומא אבל הראב"ד התיר אותה כי סרכה כשמה כן היא דמשמע שנסרכת משני ראשיה (שם). אפילו כשבאה הסרכה באלכסון וכו' וכל סרכה יוצאת מאומה (ר"א בר יצחק [חותן הראב"ד], האשכול, סדר י"ח טרפות בקצרה). מזה יש להוכיח כפי' מו' רבינו דאם סרכה באה בלא נקב אם לא יבצבץ כשרה אפילו הסרכה היא מן הריאה כיון שלא נקבה מעולם והיא מבצבצא בתוך המים א"כ הסרכה שהיא קרום הריאה נקבה ופסולה (התרומה טרפות ח). ששאלתם על ענין סירכת הריאה לדופן (רא"ש, שו"ת כ כח). אין צריך לבדוק אחר שום טרפות מן הסתם חוץ מן הריאה שצריך לבדוק בהמה וחיה אם יש בה סירכא (שו"ע יו"ד לט א). ואנשי בבל משתכלין בריאה בחוטין שנדבקין מן הריאה עם הדפנות וקוראין אותן סירכא (ר"י הדסי, אשה"כ שנט). ונ"ל דדוקא נקט במקום סרכת האונות וכו' כי בנקיב' שיראה הנקב בעין צריך שתהא הסרכא אחוזה ומסתבכת בבשר וכו' אמנם בנסרכה לבד כפי דעתי כשר כשהוא כנגד הבשר (מהרי"ט, שו"ת, אה"ע ז). נ"ל דלא מצינו שיהיה הסרכה שלא כסדרן מקרי בכלל ספק טריפות דשמא היה עובר במיעוך דדוקא אם חזינן דעברה במיעוך מוכח דהוא ריר בעלמא וגם זה קולא גדולה (ר"ע איגר, שו"ת עט, ד"ה כ"ל דלא). — ומ"ר: לפיכך ריאה שהעלתה צמחין או שנמצאו סירכות כמו חוטין תלויין ממנה ולדופן או ללב או לטרפש הכבד חוששין לה שמא ניקבה וצריכה בדיקה (רמב"ם, שחיט' יא ב). יש מקומות שאם נמצאו סרכות מדולדלות מן הריאה אע"פ שאינן דבוקות לא לדופן ולא למקום אחר אוסרין אותה (שם טו). כי הסירכות ספקות הן שמא אינה נקב (ראב"ד, תמים דעים יב). וכבר כתבנו מנהגנו בכל אלו הסרכות וכו' שבשביל שהריאה עלולה באלו הסרכות חשו חכמים לבדיקתה (רבי יונה, משפטי בדיקי הריאה, תשו' הגאו', הוצ' קורונל). כלל הדבר אין לך סרכא שיש לה תקנה בלתי סרכות האונות בבשר שבין הצלעות או בצלעות או האונות זו לזו כסדרן (שבלי הלקט, טרפות ה, בסוף). בענין משמוש בסירכות למעך בם שנוהגים העולם ונתפשטה הנגע בהרבה מדינות וקהילות (ר' אליהו, שב' מוסר לו).—וגם סמ' סַרְכֵי: ומביאין ראיה מיכן כי סירכי הריאה שנאסרו באומא משום דעבידא למינתק (מעשה הגאונים לב, הוצ' אפשטין 88). — ובהשאלה, פגם, פסול, כמו סרכה המטריפה את הבשר: יש הרבה סרכות הנסרכים ומקטרגים בענין כל גוים סבבוני (הקנה, מילה, ס::). אמנם בהיות פגם בה' מוצאות הבל התפלה והתורה היוצא מפיו יוצא ע"י פגם וסירכא א"א שיתייחד למעלה כי כל אשר בו מום לא יקרב וכן אמר בר"ם (דכ"ו) בסופו ז"ל וכגוונא דאינון חמשה כנפי ריאה כלהו פתיחן

---

[1]) [אולי שבוש במקום נסרחה, ע"פ מליצת הכתוב (ירמ' מט ז).]

בלא סירכא לקבלא האי קול הכי נמי צריכין למהוי ה' תקונים דפומא כלהו פתיחן בלא סירכא בחמש תיקונין דאינון אהח"ע בגרון וכו' (ר"ח די וידאש, ראשית חכמה, הקדושה י).—ב) *עֲצָב, Nerve: ויוצאים מפני המוח שבע זוגי סרכות ונקראות בלשון ערבי אעצאב וכו' ואין בסרכות מי שהוא חלול אלא הוא ובו יצא האור אל העינים וממנו ה[מ]אור ונברא חלול בשביל שיהיה המוח הרכה מאוסף זך ונקי לא יתערב עם אחר זולתו מפני שהמאור צריך לכך וכו' והזוג השלישי מהסירכות יוצא אל הלשון לתת לו הרגשת הטעם (ר"י אבן עקנין, ספ' מוסר ה כח). וכן אם בטלה או נפסדה סירכא מהסירכות המגיעות אל האוזן בטלה הרגשת השמע (שם). ושאר האיברים שנשארו סרכותיהן שלימות יהיו איבריהן שלימים עד שמרפאין אותן אם אפשר להן לקבל הרפואה (שם).—ג) *בהשאלה, חבור לאיזה ענין, תקוה לזכות בכסף וכדומ' במקרה ידוע, Aussicht, möglicher Fall; chance, hasard; expectation, opportunity: אומדין כמה אדם רוצה ליתן לאשה שאם נתארמלה או תתגרש יגבנה הלוקח ויותר דבר יתן הלוקח מן האשה מהלוקח מן הבעל שיש לו ב' סירכות רב פפא הוסיף ודאי יתן לה יותר שיש לו ב' סירכות אלמנות וגרושין (ערוך ערך שמין).

***סִרְמוּט**, ש"ז, שם"פ מן סִרְמֵט, — כמו סִרְטוּט: [סרמוטין] לשון סירמוט[1]) הוא וכתב מקולקל נקרא סרמוטי (שם ערך המם).

***סִרְמֵט**, כמו סִרְטֵט.

—פע'. *סֹרְמַט, בינ' מְסֹרְמָט, מְסוֹרְמָט, — כמו מְסֹרְטָט: אל תסמכו לנו מן המסכסכין את הדברים זה בזה כמטוה מסוכסך וכו' ולא מן שאין טעמיהן ברורין בבתב מסורמט[2]) (שם).

א. סרן ממנו א. סֶרֶן.

א. סֶרֶן[3]), ש"ז, מ"ר סְרָנִים, סמ' סַרְנֵי, — גליל של עץ שהאופן סבב עליו Achse; essieu; axle: וארבעה אופני נחשת למכונה האחת וְסַרְנֵי[4]) נחשת וארבעה

פעמתיו כתפות להם (מ"א ז ל).—ובסהמ"א: שני סרני הגלגל שעליהם משענת תנועת הגלגל (ר' עמנואל מרומאה, פי' התורה, Merx Archiv 365). — ובמשמ' מֶתֶג וָרֶסֶן: אלו תרא' אותנו אדוננו בידי בני אד' ועבותי' ברגלינו וסרנים בפינו ובריחי ברזל על חיכנו ומנעולי' על עגבותינו (ר"י קלונימוס, בע"ח א ו). — ובהשאלה שם כלי שמשתמש בו המוהל (?): שמושך המוהל את הערלה ומפסיק הקליפה התחתונה בידו בדרך שהם יודעים עד שהיא נפסקת ומחבר אותה עם הערלה וחות' אותה בבת אחת ואם אינה נסדקת ונפסקת באצבע או בצפרנו יהיה לו סרן הנקרא בלשון ערבי מדור ופוסק בו וחותך הכל בבת אחת (רב האי גאון, תשוי גאוי, שערי צדק, מילה ו, מעתק).

ב. סֶרֶן[1]), ש"ז, מ"ר סְרָנִים, סמ' סַרְנֵי, כנ' סַרְנֵיכֶם, — א) גליל, מדינה אצל הפלשתים: זאת הארץ הנשארת כל גלילות הפלשתים וכל הגשורי מן השיחור אשר על פני מצרים ועד גבול עקרון צפונה לכנעני תחשב חמשת סַרְנֵי פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים (יהוש' יג ג-ג).—ב) שַׂר אצל הפלשתים וגם שבט, מַטֶּה, חלק אחד מחלקי העם אצל הפלשתים: ואלה הגוים אשר הניח יי' לנסות בם את ישראל וכו' חמשת סַרְנֵי פלשתים וכל הכנעני והצדוני והחוי (שפט' ג א-ג). ויעלו אליה סַרְנֵי פלשתים ויאמרו לה וכו' (שם יו ה; גם ח; יח; כג; כז; ל). וישלחו ויאספו את כל סַרְנֵי פלשתים אליהם ויאמרו וכו' (ש"א ה ח; גם יא). ויאמרו מה האשם אשר נשיב לו ויאמרו מספר סַרְנֵי פלשתים (שם ו ד; יב; ז ז; כט ב; ו-ז). וממנשה נפלו על דויד בבאו עם פלשתים על שאול למלחמה ולא עזרם כי בעצה שלחוהו סַרְנֵי פלשתים לאמר בראשינו יפול אל אדוניו שאול (דהי"א יב כ).—ואמר בן סירא: ויכנע נציבי צר ויא[בד את] כל סרני

---

1) [בס"א סירטוט, עי' קוהוט עה"ש בהערה.]

2) [בס"א מסורטט, ועי' שם קוהוט הערה.]

3) [בארמ' סרנא, ולא נתברר מקורו.]

4) [י"ת וניסרין. ופרש רד"ק כמו הפוך וכו' וענינו כמו לוחות, ע"כ. וכן רש"י ורלב"ג. וריב"ג אומר ז"ל: הם כמו יתדות והם אשר אמר עליהם וידות האופנים אך התרגום אמר בו וניסרין דנחש כלומר לוחות והוא יותר ראוי בענין, ע"כ. אולם בפשיט' סרנא, וכן היוונים' axes, וכן החדשים. ופ. פרלס (JQR. 18, 386) גוזרו מן האשור' שַׁרְנֻ, עַמּוּד.]

1) [רבו ההשערות על מקור שם זה. יש אומרים שהוא כמו שַׂר במבטא הפלשתים. ויש אומרים שהוא הצורה העברית של האשורי שַׁרָאנִי, מ"ר של שַׁר מלך. ועוד יש אומרים שהוא הצורה הפלשתית של היוני τύραννος. ועכ"פ ברור שהוא שם פלשתי.]

פלשתים (צ"פ נגי' טו יח).—ובסהמ"א במשמ' שר סתם, ואמר המקונן: ציון בשופר תקע על הר וגבע ראי צרחי במר ובכי על מות סרניך (ליון תקונני, קינ'). וכמו תנים ירדפם סער כמו סרני[1] בקרני יובלים תקעו (רסנ"ג, ענ' ספקים). שחה קרנם ונבהל סרנם ונלאה תרנם לפרש כנפיו (ר"י הלוי, יען ומקים, מער השיר 97). נאצת בן לפנים אמצת אין קרן ואין סרן אין שר ואין מספר (הוא, שם 115). מגת ומעזה ומיתר סרנימו מבחר הבחורים לשדי קטל הוציאו גם צבאות הכפתרים הישבים בינימו לצאת למלחמה על ישראל השיאו (ילי"ג, מלחמות דוד בפלשתים א, פקי ססי). ממשלת סרנים פירשטענטהימר וכו' (ליגלאה, לאסית למודים א י, 132).

סרס, ממנו *סֵרוּס סָרִיס, *סָרָס.

*סָרַס, קל לא נמצא.

—פעי, *סֵרֵס, פ"ע,—א) עשה אותו לְסָרִיס, כרת את האבר המוליד, kastrieren, entmannen; châtrer; to castrate: והמסרס את האדם ואת הבהמה ואת החיה ואת העופות בין גדולים בין קטנים בין זכרים בין נקיבות הרי זה חייב (תוספת' מכות ה ו). כל שלא ראתו החמה בכושר אפילו שעה אחת הושיט ידו וסירסו מכפני' דברי הכל אסור לבוא בקהל וכו' (ר"י, ירושי יבמ' ח ג). הרוצה שיסרס תרנגול יטול כרבלתו ומסתרס מאליו (שבת קי:). הכל מודים במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב וכו' במסרס אחר מסרס שהוא חייב שנאמר ומעוך וכתות וכו' (ר' יוחנן, שם קיא.). על שפת ירדן עמדה (הצרעה) וזרקה בהן מרה וסימתה עיניהן מלמעלה וסירסתן מלמטה (ר' שמעון בן לקיש, סוטי לו.). בעו מיניה עבד שסרסו רבו בבצים מהו (קדושי כה.). ואלמלא נזקקין זה לזה מחריבין כל העולם כולו מה עשה הקב"ה סירס הזכר וצינן הנקבה ושמרו לצדיקים לעתיד לבא (רב יהודה בשם רב, ב"ב עד:). ויקץ נח מיינו וידע את אשר עשה לו בנו הקטן רב ושמואל חד אמר סרסו וח"א רבעו (סנה' ע.). רמזו מה הם סרסו וכנען לקה אף כאן ישראל חוטאין והארץ היא מתקללת (מד"ר ויקר' יז). שתה (נח) ממנו יין ונתגל בתוך האהל ונכנס כנען וראה את ערות אביו וקשר חוט בבריתו וסרסו ויצא והגיד לאחיו נכנס חם ומצא לערות אביו ולא שם על לבו מצות כבוד אב (פדר"א כג). מלמד שלא לקחו (פוטיפר את יוסף) אלא לתשמיש וסרסו הקב"ה בגופו (מד"ר בראשי' פו). כל יתיצב לפני חשוכים זה פוטיפר שהחשיך הקב"ה את עיניו וסרסו (שם שה"ש א). מלמד שהיה הצפרדע עולה מן התהום ואומר לשיש עשה לי מקום שאעלה ואעשה רצון בוראי והיי נבקע השיש ועולה ונוטל' בית הסתרים שלהם ומסרסן שנאמ' וצפרדע ותשחיתם (חזקיה בר', שם שמות י). סירסו וכו' אמר לו (שמואל לאגג) כשם שעשית לישראל במצרים כך עשיתי לך [שהיית] מסרס אותם ומושיב את נשיהם עגונות (ר' ילחק, פסיקת' דר"כ, זכור). שיהיו קרוביהן של מלכים שהרגת באין עליך ומסרסין אותך (אגדי' בראשית יט).—סֵרֵס את הדבורים: הלוקח וכו' פירות כוורות נוטל שלשה נחילין ומסרס (ב"ב ה ג). מכר דבורים מכר כוורות חלות דבש אינו רשאי לסרס את כולן כאחד (תוספת' שם ד ז). במה מסרסן אמר רב יהודה אמר שמואל בחרדל אמרי במערבא משמיה דרבי יוסי בר חנינא לא חרדל מסרסן אלא מתוך שפיהן חד חוזרות ואוכלות את דובשנן (בבלי שם פ.).—ובסהמ"א: מה הוא שיאמר ישראל לגוי שיש לו עבדים סרסם ואני אקנה אותם ממך (תשו' גאו', הכרון עת); יסרס עצמו מזווג (תקון שובבים, ויכליה).—ואמר הפיטן: סע משעיר והכמין פרוסה עוף ויגע מבושיו לסרסה (אזכיר סלה, יולי פרס' זכור).—ובהשאלה סֵרֵס את ההלכה, חתך והכריע אותה: ומן העיר לקח סריס אחד זה מופלא בית דין ולמה קורא אותו סריס שמסרס את ההלכה (ר' יוחנן, מד"ר שה"ש, הנה מטתו).—ב) שנה את הסדר של האותיות שבתבה או של התבות שבפסוק, umstellen; transposer; to transpose: פחז סרסהו וע"ת חרדת פר"ח חטא מעליך (ר' לוי, שם בראשי' לט). ד"א מי ה' סרס אותו מי ים הים הודיעך ה' (שם, שמות ה).—וְסֹרַס את המקרא: לפני משה ולפני אלעזר הכהן אם משה לא היה יודע וכו' אלא סרס המקרא ודרשהו (ר' יאשיה, ספרי במד' קלג). רשב"ל מסרס הדין קרייא אלופים מסובלים אין כתיב כאן אלא אלופינו מסובלים בשעה שהקטנים סובלים את הגדולים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו (ירוש' ר"ה ב ט). צדקתך כהררי אל סרס המקרא ודרשהו צדקתך על משפטיך כהררי אל על תהום רבה (מד"ר

---

1) והעיר המו"ל דוקס: אולי יחסר מלת עָם. [יעי' ביאליק-רבניצקי, שירי ר"ש בן גבירול, ח"א בהערות, עמ' 122.]

ויקר' כז).—ובסהמ"א: וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו' ס ר ס ה ו ופרשהו כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם הוא שמו לעולם (רש"י, ברא' ב יט). ויחלק עליהם לפי פשוטו ס ר ס המקרא ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה (שם יד טו). ס ר ס המקרא ודרשהו כמו עת לעשות לה' הפרו תורתך עת לעשות (ספי כריתות, ה א י).

—פע', *סֵרֵס, בינ' מְסָרָס, מסורס,—א) שסרסו אותו, שעשוהו סריס: המסרס את המסורס הרי זה לוקה ארבעים (תוספת' מכות' ו כז). והלך לו אצל אשכול ואמר לו כך אף הוא אין אתה יודע מ ס ו ר ס הוא מבקש לעשותך בעולם (אגדת' ברא' יג)—ואמר הפיטן: זכור מעשה אגג מעדנות נשים בשכלה חרבו לענות ס ו ר ס שארו לשסוף יענות (זכור אית, יוצ' שבת זכור). —ב) מהפך, שלא בסדר: יצא מחותך או מ ס ו ר ס[1]) משיצא רובו הרי הוא כילוד (נדה ג ה).—מִקְרָא מְסֹרָס פסוק שתבותיו אינן בסדר: וירם תולעים ויבאש הרי מקרא זה מ ס ו ר ס וכי מרחיש ואחר כך מבאיש אלא מבאיש ואחר כך מרחיש (מכי' ויסע מסה). וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם זה מקרא מ ס ו ר ס ואין ראוי לומר אלא וכו' (ספרא שמיני פרש' א). ר' אבהו ור' יונתן חד אמר מ ס ו ר ס ת היא הפרשה ואחרינא אמר על הסדר נאמרה (מד"ר ברא' ע).—ובסהמ"א: אף מליקה כן ופשוטו של מקרא מ ס ו ר ס הוא ומלק והקטיר וקודם הקטרה ונמצא דמו כבר (רש"י, ויקר' א טו). והמ ס ו ר ס י ם כמו שיאמרו במקצת מקומות סרס המקרא הזה (הורי הקורא, דרנבורג 51).

—הפע', *הֻסְרַס, נעשה סָרִיס: בן עשרים שלא הביא שתי שערות יביאו ראיה שהוא בן עשרים והוא ה ס ר י ס[2]) לא חולץ ולא מיבם (ב"ב קנה:).

—התפ', נתפ', *הִסְתָּרֵס נִסְתָּרֵס,—שנעשה סָרִיס: הרוצה שיסרס תרנגול יטול כברלתו ומ ס ת ר ס מאליו (ר' יוחנן, שבת קי:). כיון שירד הפר לשם נעשה פויטנון סריס פרעה ש נ ס ת ר ס בגופו מלמד שלא לקחו אלא לתשמיש וסרסו הקב"ה בגופו (ר' יהושע בן קרחה, מד"ר ברא' פו). והיית כשוכב בלב ים זה נח ששכב בתיבה י"ב חדש בתוך מי המבול ויעל ששתה ונשתבר אירע בו פסול שנסתרס (שם במד' י).—ובסהמ"א: משום הכי מותר

[1]) [דרך מרגלותיו, רש"י.]

[2]) [כך יבמ' (פ. לז.), אולם במשנה (נדה ה ט) הגרסה: ס ר י ס.]

ליטול כרבלתו שממנו אינו מ ס ת ר ס אלא משום הכי אינו נזקק שוב לזווג שרמות רוחא נטלה ממנו אבל לעולם אם היה מ ס ת ר ס אפי' מסילא הוא אסיר (ערוך ערך כס). אשת סריס כגון ש נ ס ת ר ס לאחר שנשאה דקדמה שביבת בעל לבועל (רש"י, סוט' כז.). הוא פוטיפר ונקרא פוטיפרע על שנסתרס מאליו לפי [שלקח] את יוסף למשכב זכר (הנ"ל, ברא' מא מה).—ודבורים: מכאן ואילך יגרום להם המוכר שיסתרסו מאליהן ולא יעשו עוד פירות (הנ"ל, ב"ב צ.). —ובצלים: יש בבצלים שמסתרסים ולא יהיו גסים לעולם (הנ"ל, ב"מ פט.).—ובהשאלה, נִסְתָּרְסָה עבודת אלילים, נעקרה: והיו סריסים בהיכל מלך בבל מאי סריסים רב אמר סריסים ממש ורבי חנינא אמר שנסתרסה עכו"ם בימיהם (סנה' צג:).—ושבת ושלשה רגלים: ששת ימים תעשה מעשיך נאמר כאן שבת בראשית לענין שביעית שלא תסתרס[1]) ענין שבת בראשית ממקומה (מכי' משפ' כ). נאמר שלש רגלים בשביעית שלא יסתרסו שלשה רגלים ממקומן (שם).

סרסר[2]), ממנו *סַרְסוּר, *סִרְסֵר, *סַרְסְרוּת.

***סַרְסוּר**, סִרְסוּר, סירסור, ש"ז מ"ר סַרְסוּרִים, סרסורין,—מְתַוֵּךְ, אמצעי באיזה ענין בין שני בני אדם כמו בין מוכר ולוקח וכדומ' Vermittler, Makler; intermédiaire, intermediary middleman; agent: המוכר יין ושמן לחבירו וכו' ואם היה ס ר ס ו ר ביניהן נשברה החבית נשברה לס ר ס ו ר (ב"ב ה ח). אם בשמכרו לטבח דברי הכל לשחיטה מכר אלא כי נן קיימין בשמכרו לס ר ס ו ר רב אמר מקח טעות הוא [ו]שמואל אמר יכול מימר [ליה] לשחיטה מכרתיו לך (ירוש' בביצ' ה ח). שמח זבולון בצאתך מלמד שהיה זבולון סרסור לאחיו והיה לוקח מאחיו ומוכר לגוים ומן הגוים ומוכר לאחיו (ספרי דבר' שנד). למלך שעשה סחורה ע"י ס ר ס ו ר והפסיד על מי יש לו להתרעם לא על הס ר ס ו ר

[1]) [עי' רש"י (שמות כג יב) וז"ל: לא תעקר שבת בראשית ממקומה שלא תאמר הואיל וכל השנה קרויה שבת לא תנהג בה שבת בראשית, ע"כ. ושם (פי"ז).]

[2]) [ונמצא גם בכנענ', עי' ברוקלמן (Grundriss I, 13), וגם בארמ'. והשאל גם בערב' שִׂרְשׂוּר[a]). ויש גוזרים אותו מהפרס' ס מ ס א ר, ס ב ס א ר ס פ ס י ר ועי' פרינקל (Aram. Fremdw. 186).]

[a]) سرسور

(ר' יוסי, מד"ר בראשי' כז). שנעשה סרסור בינו לבין המקום שיטול יעקב את הברכות (שם סז). משל למלך ב"ו שהי' משיא בתו קרא לקרתני אחד להיות סירסור ביניהן התחיל מדבר בגסות כנגדו אמר המלך מי הגיס את לבך לא אני הוא שעשיתיך סירסור (ר"מ, שם שמות ו). יש לך אדם לוקח מקח ובני אדם אינן יודעין מהו אבל משכׂר הסרסור נתוודע מה לקח (שם ויקר' לג). למלך ששלח לקדש אשה עם הסרסור הלך וקלקלה עם אחר הסירסור שהיה נקי מה עשה לקח את כתובתה מה שנתן לו המלך לקדשה וקרעה אמר מוטב שתדון כפנויה ולא כאשת איש (שם מג). סדר הדין כך הוא הדיין יושב והנידונין עומדין והסרסור מכריע ביניהם (בשם ר' חייא בר אבא ובשם רבי עקיבא, שם קהל' אי לך ארץ).—וכנוי למשה רבנו: אסור לך כשם שניתנה (התורה) על ידי סרסור כך אנו צריכין לנהוג בה על ידי סרסור[1] (ירוש' מגי' ד א). אף הסרסור הרגיש בעבודה שנאמר מלכי צבאות ידודון ידודון וגו' (בשם רבי חנין, פסיק' דר"כ ה, זוכר). אמר משה עתיד אני להעשות סרסור בינך וביניהם כשתתן להם את התורה (ר' שמעון לודייא בשם ר' סימון בשם ר"ל, מד"ר שמות ג). שבעה מחיצות של אש היו כוססות זו בזו והיו ישראל רואים ולא מתיראים ולא מתפחדי' וכיון שחטאו אפילו פני הסרסור לא היו יכולין להסתכל (ר' אבא בר כהנא, שם במדי' יא). אמר לו הקב"ה (למשה) נזדרזת במלאכתך לפני פרעה בא ועשה סרסור ביני ובין בניי (פסיק' רבת', והשלם).—וכנוי למִטה[2]: איקונין אחת טובה היה לי בתוך ביתך וגרמתני לכופפה אף אתה כפה מיטתך ואית דמפקין לישנא ויכפה (כפה) הסרסור (ירוש' ברכ' ג א).—ובפהמ"א: סורסיא הוא בסרסור שבו עושין סחורה (ערוך ערך אסתיבא). ראובן נתן פרקמטיא למכור ושמעון זה סרסור חזר בה בשוק והלך לראובן ואמר לו כך וכך הגיעה ויאמר לו מכור אותה (רי"ף, סו"ת עו). הסרסור שליח הוא אלא שהוא נוטל שכר שליחותו וכו' ראובן שנתן חפץ לשמעון הסרסור ואמר לו מכור לי זה ואל תמכור בפחות ממאה וכו' (רמב"ם, שלוחין ב ו). וכן המוכר יין או שמן לחבירו בסימטא או בחצר של שניהם או ברשות לוקח והיתה המדה של סרסור עד שלא

1) [מתרגמן.]

2) [סרסור לפריה ורביה.]

נתמלאה המדה המוכר יכול לחזור בו (סמ"ג, מ"ע פב). סוחר שאמר לסרסור שיקבל בשבילו מעות מן השולחני והעמידו אצל שולחני ואחר כך עיכב השולחני המעות מחמת חוב שהיה לו על הסרסור אם הסרסור היה חייב מעות לשולחני הרי עכבם בדין (טוחו"מ מלוה ולוה קכו). שהמשלח אינו תובע אלא חפצו ואינו יודע שנמכר אלא מפי הסרסור (שם, שלוחין קפה). וכל סרסור שאבד החפץ מידו או נגנב או נאבד חייב לשלם מפני שהוא שומר שכר (שם). אמרו עליהם (על ח' פסוקים שבתורה) בפ' הקומץ רבה יחיד קורא אותן בבית הכנסת ואנו מפרשים שמותר לקרותן בלא סרסור[1] (רמ"ע מפאנו, מאמ' טהור, חק' דין ג יג). כסרסור בין אל לעם לעשות רצונו הפקד (רסע"ג, תוכחה JQR. NS. III. 93). ואמר הפיטן: כי הנה הסתו עבר סרסור זרוז מרץ ראש פרוז הרץ סלול שלום ותרץ (אור, יול' א פסח). תעינו אחר יצר ותוע רוע וסור תרנו אחר הזוג לעברה סרסור (שלמה הקטן, אמרנו נגזרנו, סליחי' ד עי"ה). נאוץ נאצה אילתו קשורה על לוח סרסור בעד רבים איך יהי שלות (אנא הטא, סליחי' שחרי יוה"כ). הורד הסרסור במדוחות ובטלו כל שמחות ומיד נשתברו הלחות (סליחי' י"ז תמוז, מחזו' איטל' א, קיט). הוחרד לב דל וחדל ההוקם סרסור ומה יפער נבער מדעת ובין חסור (איככה, סליחי' שחרי' יוה"כ). בן עמרם היה לה סרסור מזויה קרן עור פניו ממאמר יוצרו לא יסור שומר את מצות אדניו (אלעזר ברבקי הכהן, יהללו, סדר פזמוני תימני' לט).—*ומ"ר: ולא תתורו אחרי לבבכם הלב והעינים הם סרסורין לגוף שהם מזנין את הגוף (מד"ר במד' יז).—ובפהמ"א: ופעם אחת הלך (ר' שלמה אלשקאר) בשוק של מוכרי בגדים לקנות צנייה של נחשת אחת ומצא שם הסרסורים שהיו מוכרים עזבון של סרים אחד מסריסי המלך (יוסף סמברי, לקוטים, הוצ' נויבויער 82). א"ב הלב והאזן שני סרסורים נכבדים להשיג מעלת החכמה והתבונה (ר"י בן נחמיאש, משלי ב ב).—וגם סַרְסָרִים: כי התיקון שתיקנו שרי המדינה להיות סרסרים נבררים אינו נגד ד"ת אלא כתורה עשו ואילו באו לפנינו היינו גם כן מתקנים כן דלא יתרבו הסרסרים יותר מהראוי לפי העיר והמסחור כדי שיוכלו להתפרנס ולא יפסקו חיותא זה לזה (פסקי תשובה, סו"ע חו"מ, אוכלה רלא כח).

1) [מתרגמן.]

***סִרְסֵר**, בנ׳ מְסַרְסֵר,—היה סַרְסוּר, תַּוֵּךְ בין שני בני אדם, vermitteln, Makler sein; être intermédiaire; to act as agent: זה אחאב בן קוליא וצדקיה בן מעשיה שהיו חוטאים בירושלים ולא דיים אלא משגלו לבבל היו מוסיפים חטא ומה היו עושין בירושלים היו נביאי השקר ולא הניחו אומנותן בבבל והיו מסרסרין זה לזה וכו׳ (תנחומ׳ ויקר׳ י, בובר). זכן צדקיה היה מסרסר לאחאב וזה היה אומנותן כמה שנים (שם). עשו להם קלעים והושיבו בהן זונות ובידיהן כל כלי חמדה והיתה זקינה מסרסרת לילדה שהיתה זקינה בפנים מן החנות (שם בלק כז). — ובספהמ״א: ולא תתורו אחרי לבבכם כמו מתור הארץ הלב והעינים הם מרגלים לגוף מסרסרים לו את העבירות העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירה (רש״י, במדי׳ טו לט). מעשים בכל יום שיש במקח אחד כמה סרסורים זה מסרסר ללוי וזה ליהודה (כה״ם, טו״מ קה ח). ראובן תבע משמעון שיפרע לו דמי טרחו שסרסר וטרח בעדו בעסק מה (בחר עסק סד). — ואמר המשורר: שפיפון לך כמהו הלך כאיש עני וגוע ושית יצר כמו בצר מסרסר הוא להרע (רמב״ע, מרי שגיון, הול׳ דוקעס 65). — ואמר הפיטן: אני חומה ושדי כמגדלות אותם סרסר נורא תהלות (מחז׳ איטל׳ א, ל:). שגיא כח עניים רואה סרסרני לך להניח הנלאה (שם). ירד סרסר אל מעביד יונה בחר מכל לאום חפש אותה פן אאביד מצרים מכל גוי ואום (שם קב:). יקיר ידידו נאמן לשולחיו כלל בהודו וסרסרו למפליחיו לאמר שלחו והקל טרחיו כי יי׳ דבר שלום (שם קכה.).

***סַרְסָרוּת**, סַרְסָרוּת, סַרְסְרוּת, סרסירות, ש״נ,—שה״ש מן סִרְסֵר, מלאכת הַסַּרְסוּר, Vermittelung; médiation; intervention: בא וראה מה יפה היתה סרסרותן של דודאים לפני מי שאמר והיה העולם שעל ידי הדודאים עמדו שני שבטים גדולים בישראל יששכר וזבולן (מד״ר ברחשי׳ עב). — ובספהמ״א: אשה אחת אשת ישראל רגילה להתייח׳ בבתי גוים לפעמים בלילי כמו ביום ע״י סרסרות ומשא ומתן שיש לה עם גוים וכו׳ (תרומ׳ הדשן, רמב, עב:). — ובהשאלה: הלב והעינים שני סרסורי החטא וכתיב לא תתו׳ אחרי לבבכם ואחרי עיניכם לכן בזאת יכופר עון הסרסורים עון סרסרות הלב במרירות וצער ועון סרסרות העינים יתכפר בדמעות (ספ׳ ארחת צדיקים, התשובה, פא:). גם זאת היה פקודתם שיהיו להסרסורים פראטאקאל לכתוב בתוכו כמה חביות נמכרו והשכר סרסרות יחלקו שוה בשוה חלק כחלק (פתחי תשובה, טו״ע חו״מ, הונאה רכח כח). — ובמשמ׳ שכר הסרסור: וגם הסרסור לא בקש לזכות בחפץ אלא ליטול סרסרותו ואם כן כל זמן שלא נמכר עדין הוא ברשות המוכר (לבוש, שלוחים קפה א). מעשה שהיה כך היה ראובן הלך ומצא את שמעון וא״ל לך וסרסר לי עם לוי שישכיר לי הנהגת חנות הלואתו וימכור לי ג״כ מלוה המשכונות שכבר נעשו ואני כס״ד אפרע לך סרסירותך משלם וכו׳ שמעון טוען ליורשי ראובן שיפרעו לו מותר סרסירותו וכל ההוצאות שעשה (בחר עסק מח). תתצו״ל אלטונא אחד תבע סרסרות אחר שלש שנים שעברו מזמן שסרסר לפי דבריו אצל אדם אחד מוחזק בעירו לכשר ואמוד וכל אותן הימים שתק ולא ביקש ממנו כלום וכו׳ (שאילת יעב״ץ, ב׳ לז, יח:). זה המשא ומתן של הפרנקי״ן אי אפשר לראובן ושמעון לקבל סרסרות מבני הישוב רק שהפרנקין קונים שוורין פטומים ונותנים להם סרסרות מי ימחה בידם (פתחי תשובה, טו״ע חו״מ, נזקי קנו ה).

א.**סַרְעַף**, ש״ז, מ״ר סַרְעַפִּים,—כמו שַׂרְעַף, מחשבה, Gedanke; pensée; thought: היוצר יחד שני לבביהם צופה ומביט סרעף קרביהם (אף ארץ, מוסף א ר״ה). ויריק רוב ברכות מארבות לאום מהללו מסרעף ומקרבות ובענף עץ עבות (דגול מקולות, יוצ׳ ב סוכ׳). סרעפי נבהלו וזמותי כשומעי מחרפיך לעמתי (ליז חמוז, מחזי איטל׳ א, קנט.). בסרעפי בקרבי אגידה נצחך בעשתונות לבי גודל שבחך (ההונים, שם ב, יג.). רצית אדון לבחנו בו ראות סרעפו וצירוף לבו (משולם בן קלונימוס, Elbog., Stud. 127). — ואמר המשורר: לו הזמן יבא ותבל אחריו עד היקום תעו בסרעפנו אבעים בנות ימים ונגדן אצחקה כי צעקות מי זה אשר יכפנו (רשב״ג, כוכב אסר דרך). כל יצר וסרעף הן יעצימוך (ר״י הלוי, כל ילד). ויאמר לי של נעלך מעל רגליך והתנצל ביחידתך מחומר גויתך וזנח סרעפיך (ראב״ע, אגר׳ חי בן מקיץ). אמנם סרעפי בקרבי יעצוני וכליותי בלילי יסרוני כי אין מי שיבא אחרי לספר בשבחי (ר׳ זכריה בן סעדיה אלצ׳אהרי, מספ׳ המוסר, מחברי מה, קבץ על יד ט, 20). — ובספרות הקראים: ואם נשיב סרעף את בת בנה שהוא שב אל בתה ילך מזה ששאר שאר השאר ואם כן בת הדוד תקרא שאר לו (ר״א הקרחי, ספי ג״ע קנו::).

ב.*סַרְעַף, ש"ז, — כמו סַרְעַפָּה, ואמר המשורר בשתי המשמ' יחד: עיני שכל פקחה נרדם ולטוש לראות אמנה סרעף[1]) אולי תאחוז מעץ חיים יום תסחה אל מות סרעף[2]) (רמב"ע, הסלסים ח קעז). ולתור לו (להאדם) מנוחה הלא חבינו סרעף[1]) ותשכחו כי פתע ימל שרש וסרעף[2]) (ר"י נחג'ארה, רס כ).

סַרְעַפָּה, ש"נ, מ"ר סַרְעַפּוֹת כִּי סַרְעַפֹּתָיו, רק במ"ר, כמו סְעִפָּה[3]), — הענפים של הארז: הנה אשור ארז בלבנון יפה ענף וחרש מצל וגבה קומה ובין עבתים היתה צמרתו מים גדלוהו וכו' על כן גבהא קמתו מכל עצי השדה ותרבינה סַרְעַפֹּתָיו ותארכנה פארתו ממים רבים בשלחו בסעפתיו קננו כל עוף השמים (יחזק' לא ג-ו).

סרף, ממנו מְסָרֵף, *סֵרוּף.

מְסָרֵף[4]), ש"ז, — כמו מְשָׂרֵף: והיה אם יותרו עשרה אנשים בבית אחד ומתו ונשאו דודו וּמְסָרְפוֹ[5] להוציא עצמים מן הבית (עמו' ו ט-י).

*סֶרֶף, ש"ז,—כמו ב.שֶׂרֶף, Saft, Harz; résine; resin: ר' ליעזר אומר המעמיד בסרף[6]) הערלה אסור אמר ר' יהושע שמעתי בפירוש שהמעמיד בסרף[6]) העלים ובסרף[6]) העיקרים מיתר בסרף[6]) הפגים[7]) אסור מפני שהוא פירי (ערל' א ט, מדב"מ). וסרף[8]) היבש וגלדי צואה שעל בשרו (מקוא' ט ג, שם).

סִרְפָּד[9]), ש"ז, מ"ר סִרְפָּדִים—שם קוץ מהקוצים: תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת הַסִּרְפָּד יעלה הדס (ישעי' נה יג).—ואמר המשורר: ותחת ההדס סרפד וחוח ובמקום הארזים קמשונים (רשב"ג, ענה הוד).—ומ"ר: וקוצים סרפדים לרגלי תלמידים אשר בספרדים תמימים וישרים (דונש, לדורש הסכמות).

א.סרק, ממנו *סְרוּק, א.*סְרִיקָה, א.*סָרַק, *סֵרֵק, א.*סָרֵק, ב.*סֶרֶק, *מִסְרָק, *מְסָרֵק, *מְסָרֶקֶת.

א.*סָרַק, פ"י,—כמו א.שָׂרַק, גרד בְּמַסְרֵק את הצמר, הפשתן, או שער הגוף, kämmen, hecheln; peigner, carder; to comb, card: נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק (נזיר ו ג). ומקומה (של עגלה ערופה) אסור מלזרוע ומלעבוד ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים (סוט' ט ה). החשוד על השביעית אין לוקחין ממנו פשתן ואפילו סרוק (בכור' ד ח). לוקחין מן הכובסין מוכין מפני שהן שלו ולא יסרוק את הבגד לשתיו אלא לערבו (תוספת' ב"ק יא יג). נדה חופפת וסורקת כהנת אינה חופפת וסורקת נדה כהנת חופפת וסורקת (ירוש' פסחי' ג ז). הוא התקין שתהא אשה חופפת וסורקת קודם לטהרתה ג' ימים (שם מגיל' ד א).—סָרַק את בשר פלוני: בשעה שהוציאו את ר"ע להריגה זמן ק"ש היה והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל והיה מקבל עליו עול מלכות שמים (ברכ' סא:). — ואמר הפיטן: הביאו את רבי עקיבה עוקר הרים וטוחנן זה בזו בסברה וסרקו את בשרו במסרק של ברזל להשתברה (ארזי הלבנון, קינ').

—נִפְעַ', *נִסְרַק,—שסרקו אותו: שגלשו מהר גלעד וכו' וכן פירשו אדוני אבי ז"ל שנמרטו ונסרקו בינות עצי יער ונתייפו כאלו נסרקו במסרק (רד"ק, השרש', גלש).

—הִפְעִ', *הִסְרִיק,—כמו קל: רבא שרא לסרוקי סוסיא פירוש להסריק את הסוס במסרק של ברזל (ערוך ערך סרק). הנה מסרק הזהב אשר בבית קח נא לך והסרק את שער ראשך (ספר הישר מד:).

—הָפְעַ', *הָסְרַק, בינ' מֻסְרָק, מוסרק,—כמו נפע': ויהי בעמדו לפניהם בלבוש ארגמן וראשו מוסרק והוא עם גדודיו וחגור חרב ויתבהלו השופטים ואנשי הסנהדרין ויחרישו ולא ענו דבר (יוסיפון כמ). תתעטף בציצית בעלותך על הדוכן או על הכסא לדורשים מוכן וקודם

1) [מן א.סרעף.] — 2) [מן ב.סרעף.]

3) [עם ריש נוספת.]

4) [נשמט ממקומו בברך ו.]

5) [בהרבה כ"י ומשרפו. ופרוש השם מוטל בספק. רש"י פרש קרובו ואוהבו המציל את עצמותיו מן השריפה, ע"כ. ורד"ק מביא בשם אביו: אוהבו הבא לשרוף בשר המת קרובו בעבור הריח ולהוציא עצמות מן הבית, ע"כ, כלומ' קרוב השורף את המת בזמן המגפה כשבני אדם אחרים מפחדים לטפל במת, וכן דעת רב החדשים. וריב"ג אומר: פרשו בו אוהבו ונאמר אחי אמי, וכן מביא רד"ק בפרושו ובשרשיו. ומזה בא השמוש בלשון הקראים משרף אחי האם, משרפת אחות האם, עי' משרף.]

6) [כך גם בערוך ערך סרף. וברב הספרים שרף.] — 7) [כך במדב"מ, וצ"ל הפגים.]

8) [כך גם בערוך שם. וברב הספרים שרף. וכן גם במדב"מ שם ה.] — 9) [לא נתברר מקורו. יש מחברים אותו עם המצרי סרפד, מין גמא, וכן סרפת, עי' Lotus ; Expository Times, XIII 190.]

שמתחיל הדרש תירק וההוטם מזוהמא יורק וקנת פיך באלו שתית מרק וזקנך באצבעותיך יזסרק אחר זה דרוש דרושך בלי בושה בעזות פנים ומצח נחושה (ר' עמנו' פרלנקים, וכוח רכב ובענה, מבוא למחק שפתים 18).

—פעי, *סרק, ביני מסרק, — נסדק בסדקים, כמו הרוח שבין השנים של המסרק: צרצור לגין כמו קיתון הוא שמכוסה בחרש מנוקב או מסורק וכו' וגם עושין בלי עץ או חרש מסורק או מנוקב ומניחין אותו על פי הכיב כדי שירדו אליו המים ולא תרד בו אבן או צרור ותסתים אותו וגם זה יקרא מסרק (ר' שלמה בר' שמואל, ספר המלילה, ערך מסרק, בכר 31).

*סרק, סורק, ש"ז, — כמו סרוק: שמן שביעית נותנין אותו לגרדי ואין נותנין אותו לסורק (תסב"ג, תוספ' דמאי א כט). לא יצא החייט במחטו ערב שבת סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא וכו' ולא הסורק במשיחא שבצוארו ואם יצאו כולן פטורין (ר' מאיר, שם שבת א ח). ואין לוקחין מן הסורק מוכין מפני שאינן שלו (שם ב"ק יא יג). מלאכה שאין עושה בנפשו כגון גרדי וסורק מנין ת"ל לא תעשוק מ"מ (ספרי, דבר' רעח). — ובכהמ"א: שמן שלקח הסורק לתתו בצמר פטור מן הדמאי (רמב"ם, מעשר יג טז).

א. *סרק, ש"ז,—פסלת שמוציאים ע"י סריקה, כמו של פשתן וכדומ': איוב אמר מנהגו של עולם מי שהיה לו מכה ונתרפאה לו מעט והעלת גלד נותן בה דברים רכים כמו צמר גפן או סרק של פשתן בריכוך השמן (רה"ג, מקוואו' ט ג).

ב. *סרק, ש"ז, ש"ר סרקים,—סדק, כמו הרוח שבין השנים של המסרק: ואותו הכסוי שיש בו נקבים או סרקים נקרא מסרק (ר' שלמה בר' שמואל, ספר המלילה, ערך מסרק, בכר 31).

ב. סרק, ממנו *סרק, ב. *סרק ב. *סריקה.

*סרק[1], ש"ז,—מין צבע צהב: אשה לא תעביר סרק[2] על פניה מפני שצובעת (רבי אליעזר, שבת סד.). אלו הן תכשיטי נשים כוחלת ופוקסת ומעבירה סרק על פניה (מו"ק ט:). כי סמכוהו לר' זירא שרו ליה

1) ספרדי ירושלם מנקדים אותו סרק. [כך בערבי שרק a).]

2) [בערוך ערך שרק הגרסה שרק.]

a) شرق

הכי לא כחל ולא סרק[1]) ולא פירכוס ויעלת חן (סנה' יד.).

ב. סרק,—כמו ב. שרק, קל לא נמצא.

—פע', *סרק, סירק, צבע בסרק: ארובות של נחתומין טמאות ושל בעלי בתים טהורות סרקן או כרכמן טמאות (כלים יח ג). כופת שסירקו וכרכמו ועשהו פנים ר' עקיבא מטמא וחכמים מטהרין עד שיחוק בו (שם כב ט). — ובכהמ"א: וכן בול של עץ אע"פ שסרקו וכרכמו ועשאהו פנים לשער וכיוצא בו (רמב"ם, כלים כה י).

—נפע', *נסרק, — שסמנו אותו בסרק: או שיקראו גבלים לפי שהיו עושים באבנים ובעצם הגבולים הראויים אליהם וכלם נסרקין בסריקה כדי שהפוסלים יפסלו באותו גבול שימצאו מוגבל ומצויין מהם ומפני אפן פעולתם קראו כן (ר"י אברבנאל, מ"א ה יח).

—הפע', *הסריק,—כמו פע': שבימי שלמה היו פוסלים האבנים עם דם תולע א' שכל מה שהיו רושמין ומסריקין באותו דם היה נחתך ביושר (הוא, כמלא' אבות ה, ד"ה עשרה דברים נבראו).

ג. סרק[2]), ממנו *סרק, ב. *סריק.

*סרק, ש"ז,—ריקנות, Leerheit, Unfruchtbarkeit; vide stérilité; emptiness, barrenness; ובפרט אילן סרק, אילן ריק שאינו עושה פרות: איזהו אילן סרק כל שאינו עושה פירות רבי מאיר אומר הכל אילן סרק חוץ מן הזית ומן התאינה ר' יוסי אומר כל שאין כמוהו נוטעין שדות שלימות הרי זה אילן סרק (כלאי' ה ו). ואלו שאינן חוזרין הכונה בית שער אכסדרה וכו' וחמשה אילני סרק (סוט' ח ג). מרחיקין את האילן מן העיר חמשה ועשרים אמה וכו' אבא שאול אומר כל אילן סרק חמשים אמה (ב"ב ב ז). כל אילן סרק כנגד המשקולת (אבא שאול, שם יג). המדלה את הגפן על מקצת אפיפיירות וכו' וכן המדלה על מקצת אילן סרק (ירוש' כלאי' ו ח). גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק אע"פ שאין ישר' רשאי לעשות כן חייב בערלה (שם ערלי' א ג). כשהרכיב פירות עבירי' וכו' ואם בשהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק מין במינו נוטע כבתחילה הן וכו' (שם סוט' ח ה). כי לא

1) [כך גרסת הערוך ערך כחל, ובדפו' שרק.]

2) [כך גם בארמ'. ובאשור' סראק, הריק, נסך נסכים (Del., Handw. 512); ואפשר שהוא ספע' מן ריק.]

עץ מאכל הוא זה אילן סרק וכי מאחר שסופו לרבות כל דבר מה תלמוד לומר כי לא עץ מאכל להקדים סרק למאכל (ב"ק לח:). עץ עושה פרי אפילו אילני סרק עשו פירות (ר' פנחס, מד"ר ברא' ה, הוצ' תיאודר'). אמרו לאילני סרק למה קולכם הולך אמרו להם הלווי נשמיע קולינו ונראה לא משם הטעם הזה אלא אילני מאכל על ידי שהן כבידים בפירותיהם לפיכך אין קולן הולך אבל אילני סרק על ידי שהן קלין בפירותיהם לפיכך קולן הולך (רב הונא, שם עז). למלך שנתן אסייא לאוהבו לאחר זמן ביקש המלך לקוץ מתוכה חמשה אילני סרק (ר' יהושע בן לוי, שם מע). למלך שהיה לו פרדס ונטע בו אלני סרק ואילני מאכל אמרו לו עבדיו מה הנאה יש לך באילני סרק הללו (רבי לוי, שם שמות ז).—ואמר דפיטן: כהירים אין במו סרק בלי מום וטובי מראה (רסע"ג, סדר עבודה, קובץ מעש' ידי גאוני קדמ' ב, 14). וכמו עץ פרי עלי סרק מחפים בן ישרים עלי רשעים מחופפים (אקחה בראשון, יוצ' אי סוכ'). כאילן סרק לא טעם ולא ריח כי מלפני יי' הוא בורח (ר"י חריזי, תחכמו' 46). אילן פרי ואילן סרק ואילן מורכב והוא בקצה הארץ וכו' (ר"ש אבן ויגא, שבט יהודה 63).

ד׳ **סרק**, ממנו א. סריק, ד. סרק.

ד׳ **סֵרֵק**, פ"י,—סרק חלות, עשה סריקים: דבייתוס היה יכול לסרוק חלותיו בלי שהות לפי שהיה לו דפוס (רש"י, מו"ק יז.).

סרר[1], ממנו סרה, סרר, סרר, סוררות.

סָרַר, פ"ע, סרר, סורר, סררה, סררת, סוררת, סרר, סוררים—סרר פלוני, מאן לעשות מה שצוו לו אלא על פי דעתו ורצונו, widerspenstig sein; désobéir; to be stubborn, disobey: כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע אליהם וכו' ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומרה איננו שמע בקלנו (דבר' כא יח-כ). הוי בנים סוררים נאם יי' לעשות עצה ולא מני ולנסך מסכה ולא רוחי (ישע' ל א). פרשתי ידי כל היום אל עם סורר ההולכים הדרך לא טוב אחר מחשבתיהם (שם סה ב). כלם סרי סוררים הולכי רכיל (ירמ' ו כח). ולא יהיו כאבותם דור סורר ומרה דור לא הכין לבו ולא נאמנה את רוחו (תהל' עח ח). המיה היא וסררת בביתה לא ישכנו רגליה (משלי ז יא).—סררה הפרה, מאנה להניח לחלבה, ללכת להמרעה וכיוצא בזה: כי כפרה סררה סרר ישראל (הוש' ד טז).—לב סורר: ולעם הזה היה לב סורר ומורה סרו וילכו (ירמ' ה כג).—כתף סררת, שממאנת לשאת העל, שמשלכת העל מעליה: וימאנו להקשיב ויתנו כתף סררת ואזניהם הכבידו משמע (זכרי' ז יא). ותעד בם להשיבם אל תורתך והמה הזידו ולא שמעו למצותיך וכו' ויתנו כתף סוררת וערפם הקשו ולא שמעו (נחמ' ט כט).—ובתו"מ: ד"א סורר על דברי אביו ומורה על דברי אמו סורר על דברי תורה ומורה על דברי הנביאים סורר על דברי עדים ומורה על דברי דיינים (ספרי דבר' ריח). סורר שסרר שני פעמים (מדרי תנאים יח, הוצ' הופמן). אפילו סוררים הן איני מניח אותם ועמהם אני דר שנ' אף סוררים לשכון יה אלהים (מד"ר שמות לג).—בן סורר ומורה: בן סורר ומורה מאימתי הוא נעשה בן סורר ומורה משיביא שתי שערות עד שיקיף זקן (סנה' ח א). כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא ששה חדשים בלבד (ר' שבתי, ירוש' שם ח א). כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה (בבלי שם קז.).—ובתפלה: מרדנו נאצנו סררנו עוינו פשענו (ודוי ליוה"כ).—ובסהמ"א: מה נאמר לפניך סומך נופלים ומה נספר לפניך כי סררנו ... (הוספ' ותקוי' לסדר רע"ג, 29). סרר בגאותו נצר נתעב ונאלח (תסז' ויערי תפב). ונאצתי ונאפתי וסררתי וסרחתי (ראב"ע, לך אלי תשוקתי). ותבא אלכסנדר' אמה (של מרים החשמונאית) ותצעק ותקרא צאי צאי סוררת אשר סררת לאישך ותחרף ותקלל אותה בקול (יוסיפון רלה). ובכל דור ודור בסררם ובשובם אל יי' אלהי אבותיהם יקים להם מושיעים (ד"ה יהודי מלכים וח"י ב, מן 35). אמרתי לו אדוני אראה הנער עבדך סורר ומורה או אולי קרהו מקרה (ר"י זבארה, שעשועי, הוצ' דודסון 94). הנה המוסר אשר יאות לסורר אביו ומורה (משלי ערב, דרך עונים). השליכהו חוצה בן הסוררת המזנה (ר"ש אבן ויגא, שבט יהודה 34). דע כי במקל עז לפרה סוררה תישיר תלמיה והיא חורשת (ר"מ אבן הביב, דרכי נעם, יז:). והנה כשם שאסור להכות בנו הגדול כדי שלא יהא מכשילו לנגוע בכבודו כן אב לבנים שיודע בהם שהם סוררים ומורים אינם שומעים בקול אביהם ואמם חדול יחדלו

---

[1] [באשורי סראר (Del., Handw. 512).]

מלצוות להם שיעשו דבר שנמצא מכשילם וגורם להם שיעשו פגם ויגרמו צער וכעס למעלה (פלא יועץ רעז). אם סורר הוא הרבה מוסרו אך בלי משפט בל תענישנו (צ״ז צ״ם לג כז). חלילה לנו להיות מן הסוררים ומן החוצבים להם בורות בורות נשברים (גינגר, מכת׳ אל ר״י בלומנפלד, אוי״כ ב, 91).—וסרי סוֹרְרִים, ואמר המשורר: כי המנגנים נרגנים והמשוררים סרי סוררים והחזנים לא יבינו מה ידברו (ר״י פרחי, מסכמו׳ כל).

א. סָרַר, סוֹרֵר, פ״ז, מ״ר סוֹרְרִים, — מי שהוא סֹרֵר: שריך סוֹרְרִים וחברי גנבים (ישעי׳ א כג). לא אוסף אהבתם כל שריהם סוֹרְרִים (הושי׳ ט יה). משל בגבורתו עולם עיניו בגויים תצפינה הַסּוֹרְרִים אל ירומו למו (תהל׳ סו ז). אך סוֹרְרִים שכנו צחיחה (שם סח ז). ואף סוֹרְרִים לשכן (שם יט).—ובבהמ״א: ויען הכהן ויאמר להם סוררים מה תחשב עזרת׳ להיכל יי׳ אשר שפכתם בו דם נקי לרוב (יוסיפון תסד). — ואמר הפיטן: כי הנה הסתו עבר שרי מופת נבראו מליצי ישר נקראו סוררים תמהו כראו (אהוביק, יול׳ שבת חוהמ״פ).— ואמר המשורר: דברי לך נאמן ולא ישנה אשר סוררים הרסו אני אבנה (ר״י הלוי, ירחס כך). סררים איך לא יישירו את מעבדם סחרים בזבול יעירו איה כבודם (ראב״ע, כל אסר יוכל).—ונקי׳ סֹרֵרָה, סֹרֶרֶת: יד גברה על צורה לא קצרה היא ניערה בם סוררה בי גערה (הוא, איפה בני). סוררת המחזקת במבושין ומעשר שני בלי לאכול באבלו (ר״י בר ראובן, אזהרי כו:). ותכלית הכתוב בשם ותולדות הסוררה הזאת שבא להבדיל בין זרעה ובין זרע רבקה הכשרה (פענח רזא, ויצא יב.).

ב. סָרַר, פ״ז, מ״ר סְרָרִים,—מֶרֶד וחטא, כמו סֹרְרוּת: מה טעם בלא ברכה אכילת מרורים זיכר למקדש החרב בחטא וסררים (פיוט לפסח״ג, סדור מנוקד, כ״י ביה״מ כזנכנכי ברומא).

***סֶרֶדָה**, ש״נ,—כמו שְׂרֵדָה, ויעקב לא נתן לא הא׳ סררה אלא מן הצאן (גניזי שכטר א, גינזבורג 47). איש שאין סר[רה בטלה מזרעו ואלו הן רא]ש גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישר׳ (שם 220).—ואמר הפיטן: המהירה להסר הסררה לשוערה (Kahle, Masor. d. West., יד). שוש שגב סגן סגל סאי סררה סבובי סער סלולי ספיר שפת שרפים (מי יערוך אליך, בהר׳ יוה״כ, מחזי איטלי ב, פז:).

***סָרְרוּת**, סוררות, ש״נ,—מדת הַסּוֹרֵר, מֶרֶד Widerspenstigkeit; désobéissance; stubbornness, rebelliousness: וכפרה סוררה אשר לא עלה עליה עול כי הוא סבת סוררותה וכן תרגמו יונתן ארי כתורא דאתפטים ובעט וגו׳ (ר״י בר׳ אלנקוה, מנורת המאור, פט:). לפי שהוא זמן בעיטה וסוררות בעבור ימי הקיץ על האדם שהם ימי שלות בני אדם בשדות וכרמים וגנות (שם קפב.). ולכן צריך האדם להתעורר מסוררותו ומבעיטתו עד שיעזוב דרכו שהיא רדיפת התאות (שם).

***סְרָרוּת**, ש״נ, כמו שְׂרָרוּת,—גְּדֻלָּה, מִשְׂרָה: ואחרי מות הכהן הגדול ישוב (הרוצה אל ארץ אחוזתו) ולא לסררותו דברי ר״י ר״מ אומר ישוב לסררותו (ספרי במד׳ קס). הם אבדו אבל לא סרורתם[1] אבל נעשו תחתיהם שרים אחרים (תנחומי קדם כג, בובר). — ובבהמ״א: וניסק סורו וכו׳ יש מפרשים רבות וגבהות של אש ושלהביות כעין סררות של אדם נימוקו ודועכו (ערוך ערך סר).

ס״ת, — ר״ת: ספר תורה, סתרי תורה.

סְתָו, סְתָיו[2], ש״ז, — ימות הגשמים בא״י, Winter, Regenzeit; hiver, saison des pluies; winter, rainy season: כי הנה הַסְּתָו[3] עבר הגשם חלף הלך לו (שה״ש ב יא).—ובמדר׳: דבר אחר כי הנה הסתיו עבר אילו מאתים ועשר שנים הגשם חלף הלך לו זה השיעבוד לא הוא הגשם לא הוא הסתיו (פסיק׳ רבת׳ טו). וכן את מוצא באנשי ירושלם שהיו עושין להם ד׳ טכסים של בתים בכל שנה ניסן אייר וסיון עושין להם של שיש תמוז אב ואלול היו עושין להם בתים של זכוכית תשרי מרחשון וכסליו עושין להם של עצי ארזים טבת שבט ואדר היו עושין של שגדלפן וכל כך למה מפני טרחותיו של סתיו (מדר׳ שה״ש, גריניהוט כד:). הסתיו ששה חדשים ואין טרחות בו אלא

---

1) [ס״א שררותן.]—[2] בארמ׳ הקדומה שִׁתְוָא, (Lidzb. 383), ובארמ׳ המאוחרת סִתְוָא. הכתיב בשי״ן הוא מקורי כמו שמוכח מהצורה הערב׳ שִׁתָּא(a), והאלף של הערב׳ נתחלפה בעבר׳ ובארמ׳ לוו. ואולי הוו הוא סיום יחס הישר הקדום, במקום שְׁתָו.]

3) [קרי הַסְּתָיו, כתיב מלא, כמו בְּנָיו, עַכְשָׁו בדום׳. ואולי היוד היא שרשית, עי׳ הערה הקודמת.]

(a) شتاء

בשהגשם יורד (ילקי' סה"ס התקפו). — ואמר המשורר: ישלם הסתו נדרו ויקים דברו להבצלת עמקים (רשב"ג, ישלם הסתו). עבי שחקים כשורים געו כי הסתיו זעף ופניו רעו (הוה, בימי יקותיאל, דוקעס). אקוה לסתו כי הוא יכלם בקר רוה שלגים או רביבים (ראב"ע, למי אנוש, כהנה, א, יג). וסתיו ימי חיו ועת החורף ישבית בגן עדני פרי ופרח ובשערי ימטיר כפור וקרה (ר"ע פרנקים, מתק שפתים 87). ענבים שמתבשלים בסתיו יינן חומץ (ר"ם, תרומ' יא ב). ותקופת טבת היא קרה ולחה ונקראת בלשון הקדש סתו כי הנה הסתו עבר ובלשון לעז אינבייארנו וזמנה מט"ו לדיצימברו עד ט"ו למרצו (ר"מ בן חביב, פרוש נתיבי עולם יג).—ובספרות החדשה במשמ' העונה שאחרי הקיץ ;Herbst; automne autumn: והעת אשר במשך שלו יכלה החום מעט מעט והקור ימלא מקומו יכנה בשם סתיו (יאוועל, למודי הטבע, כז:). קיץ וחרף בידך כל אלה תקצף ובאלול הסתיו יקדמנו (יל"ג, שלהי קיטא, א, 121).

סְתָוִי, סתויי, ת"ז,—של הסתיו: וכאשר תחול השמש בראש מאזנים יהיה השווי על תקופת תשרי ואחר כן אוחזת בהליכתה אל צד הדרום עד שתחול בראש הגדי ויהיה אז ההפך הסתוי (ר"י א"ת, ספי' הסרט' לריב"ג, רוח). ובשהשמש מגעת לנקודת סרטן בקיץ נקרא עמידה קייצית וכו' ובסתיו כשמגעת לנקודת גדי בראשיתו אינה יכולה להתרחק עוד ממנו יותר ומתקרבת מידי יום ביום ונקרא עמידה סתוית (ר' שלמה בן אברהם אבינדור, אספירא הקלר, סא.). הלכך תמצא מקום השמש האמצעי בהיפוך הקייצי צ"ג מעלות ט' חלקי' ובשיווי הסתווי צ"א מעלות י"א הלקים (ר"י הישראלי, יסו"ע, מג:). ויקרה למאדים הלוף מפני התנועה המתאחרת שיהיה תמיד בהיותו שם יותר רחוק מתכלית הצפונית רצוני שהוא יותר רחוק תמיד מההפוך הקייצי עד שיהיה לב מקום האריה בהפוך הסתווי (רלב"ג, מלחמ' ה' ב ע). והנה ירבה השעול בסתו ובאביב הסתוי (קאנון ג י ג א). ובעלת הצד רזב היותה בחורף ובסתו וכל שכן אחר אביב סתויי ותרבה באביב הסתויי (שם ג י ד א).

***סְתוּם**[1], ס"ז,—כמו סְתִימָה: ארשב"ג להכמים והלא סתומו[2] ניכר בין מלמעלה ובין מלמטה (ע"ז, סט:).

סִתּוּם, סיתום, ס"ז, מ"ר סמ' סִתּוּמֵי,—שה"פ מן סִתֵּם, כמו סתימה: ולא ידענו מה סיתום בדברי הגאונים שהזכרת וזכר קדושים לברכה כי הדבר ברור הוא (תשו' הגא' הרכבי רמד). ופי' כי יגיע גיא הרים אצל העמק שנעש' בין שני חציי ההר כשיסתם יגיע סתומו אל המקום הגבוה שבהר (רד"ק, זכרי יד ה). ויאמר אל האחד זה השתן מורה על חולי עצום הכבד ועל חולשת האצטומכא וסיתום הכבד (רש"ט פלקירא, המבקש לא). ויסיר (היין) הכאב עם האבילה מפני שמהדש באיברי הכואב אשר נצח עליו הקרירות החום שוה ויעלה מעט מעט מאין קטור רב ויפתח סתומי המקומות (שם לז). וכת' גאליינוס כאב הכבד יקרה מאחד מג' פנים או בשביל סתום הבא מחום או בשביל סתום הבא מקור או מיובש (ר"מ אלדבי, ש"א ד, כו.). אבל יניקה שבה מתחזקת ומתחזקים מדריגותיה כנגדם וגורמת סיתום למאורות עצמן ומושלת על ישראל (רמח"ל, פתחי חכמה ב). הבחנה ה' או פתיחה היינו הארת האורות המתפשטים והנה היא לפעמים הסיתום באמצע והפתיחה בימין או בשמאל (שם כ).

סְתוּמִי, סתומיי, ת"ז, נק' סְתוּמִית, — כמו סָתוּם: ובבחינת תלדות הוויתו והבורו הוא (ספ' איוב) היותר סתומי והיותר חתומי ביניהם (חקיר' על ספ' איוב, ליון תרב 22). קדחת יום סתומיית הסתום יהיה לפעמים בנקבי העור (קאנון ד א א לג).

***סִתְוָנִית**, ס"נ, מ"ר סִתְוָנִיּוֹת, סיתווניות,—פֵּרות של הסתיו: אוכלין על הטפיחין ועל הדופרא אבל לא על הסתווניות[1] (שביעי ע 7).—חֹמֶץ סִתְוָנִיּוֹת, חֹמֶץ שנעשה מענבים של הסתיו: הנודר מן התמרים מותר בדבש תמרים מסתוניות מותר בחמץ סתוניות (נדר' ו ח). דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סתווניות מברכין עליהם כדרך שמברכין על המוריים (תוספת' ברכי ד ב).

***סִתּוּת**, סיתות, ס"ז,—שה"פ מן סִתֵּת: צא חצי טפח לסיתות מיכן וחצי טפח לסיתות מכאן (רי יוסי, ירוש' שביע' ג ה). סיתותן של אבנים היא גמר מלאכתן (רב, שם שבת ע א). החוצב צלם לע"ז אע"ג דאת אמר

---

1) [כך נראה לנקד מפני שנכתב בלי יוד, ועי' בהערה הבאה; ואולי סִתּוּם, כמו הערך הבא.]

2) [ברש"י הגרסה שתומו, והוא מפרש אם היה נוקב חור הרי הוא ניכר, ע"כ. ובכ"י מינכ' שתמו, ועי' שתום, שתם.]

1) [בתוספתי (שביעי ז יח) הגרסה סיפווניות. ועי' ספונית.]

אין קרקע נאסר מתרין בו על כל סיתות וסיתות לכשיתלש לוקה (רמב"ל, שם ע"ז ד ד).—ובסהמ"א: ענין הכל סתות וכריתה והפירה ובקוע והריתה (ר"י א"ח, השרשי לריב"ג, חלב).—*ובמשמ' התיכה של אבן הנפלת מן הַסִּתּוּת: מסרה הסתת (את האבן) לסבל והוזק בין בסיתות[1]) בין באבן הסתת חייב הסתת לסבל והוזק בסיתות הסתת חייב (ירוש' ב"מ י ז).

***סְתִימָה**, ש"נ, שה"פ מן סָתַם,—מלוי של נקב וכדומ', סגירה: אבילות מאימתי קא מתחלת מסתימת הגולל (כב אשי, סנה' מז:).—ובמשמ' המקום שסתמין אותו, פי הקדרה: מקום ישיבה של שולקי זיתים טהור אין טמא אלא מן הסתימה[2]) ולפנים (כלים ח ח).—ובסהמ"א: כי בסתימ' העין בהתגלגלו בגלגול נראה זוהר סתום לפי שעה (ר"מ ן גבאי, עבודת הקודש, חלק סתרי תורה יע).

סְתִימוּת, ש"נ,—כמו סתימה: מכאן סוד המרכבה העליונה אספקלריא המאירה וזוהר נשללת אשר אינה נשגת למראית עין השכל כי אם בענין סתום בעומק נסתר כענין זוהר ונוגה העין אשר נישג בסתימותו בגלגלותו (שם).

א. ***סְתִירָה**, ש"נ,—בה"פ מן א.סָתַר: איזו היא עדות ראשונה זו עדות סתירה (תוספת' סוטי א א). כיצד הוא מקנא לה וכו' סוף דבר עד שתדבר עמו הא אם נסתרה עמו ולא דיברה אין סתירתה כלום (ירוש' שם א ג). ונסתרה לא שמענו שיעור סתירה ת"ל ונסתרה והיא נטמאה סתירה כדי טומאה (ספרי במד' ז). אין האשה נאסרת על בעלה אלא על עיסקי קינוי וסתירה וכמעשה שהיה (רבי אלעזר, כתוב' ט.). כי מצא בה ערות דבר ערות זו הסתירה דבר זה הקינוי (מד"ר במדי ט).—ואמר הפיטן: נכסה מני פורה בסתירה רשע אשר במחבא יחתר (אמן אדירי, מוסף א ר"ה). מחטאת סתירת מזוזות חזון ענתותי החלו לבזות (איכי אלי, קיני).—וסְתִירַת הלבנה: וחכמי התכונה אומרים כי בשתי נקודות ההפוכין שהן ראש סרטן וראש גדי יקרה ותהיה הסתירה יום אחד אך בשתי נקודות השווי וכו' יקרה ותהיה הסתירה במו ג' ימים (ר"א הקראי, ספי ג"ע יא.).

---

[1]) [בתוספת' צוק"ם (ב"מ יא ה) הגרסה: בסיתית, ובדפו': בסיתת.]

[2]) [במדב"ם הגרסה: הסתומה, וכן בתוספת' צוק"ם (כלים ב"ק ו יה).]

ב. ***סְתִירָה**, ש"נ, שה"פ מן ב.סָתַר,—הֲרִיסָה: ואם יאמרו לך זקנים סתור בית המקדש שמע להן מפני שבינין ילדים סתירה וסתירת זקנים בינין (תוספת' ע"ז א יט). ר' אלעזר מוסיף המשה עצים פסולין אף של שקמה ושל הרוב ושל דקל ושל סייש ושל אלן ושל סתירה[1]) מכל מקום הרי אלו פסולין (שם מנחי ט יד).—ובהשאלה, סְתִירַת נְזִירוּת: סבר ר' יוחנן סתירת תער כסתירת ממש (ירוש' נזיר ג י). למלקות אחת לעיכוב שתים לסתירה שלש (שם ו ג).—ובהשאלה, הריסת ענין שכלי, פרכה, Widerlegung, Widerspruch; réfutation; contradiction: סבות הסתירה או ההפך הנמצא בספר מן הספרים או בחבור מן החבורים אחת משבע סבות (ר"מ א"ח, מו"נ פתי' י.). וזה כי האדם יתחדשו לו ספקות רבות בעת הדרישה מהרה ויבין ג"כ הקושיות במהרה ר"ל סתירת מאמר מן המאמרים (שם לד, כד.). ואם חבר באחד משניהם הקף כללי ובאחד הקף חלקיי הנה נקראים משפטים סתרים וזה הענין נקרא הסתירה (מלות ההגיון ד). ואילו הארבעה מינים (החיוב והשלילה והעדר והקנין) מהם מה שהם תמימי הסתירה ומהם מה שהם בלתי תמימי הסתירה (כל מלאכת ההגיון, כג.). ומפני שא"א לעבור סתירה בדברי השם נאמר שמאמר כל מלאכת עבודה יצוק ביצוקת כל מלאכה אך (ר"א הקראי, ספ' ג"ע, ענין חג המצות, מח.). האמונה בדבר היא הצטייר הדבר בנפש ציור חזק (עד שלא) תשער הנפש בסתירתו בשום פנים אף אם לא יודע דרך האמת בו (ר"י אלבו, העקר' א, יט). ההקדמה הב' וכו' מבוארת מסתירת סותרה וכו' כי היה אמרנו במה שאינו מפעולת פועל שהוא בזה התואר בעבור זה התכלית הוא מאמר סותר את נפשו (ר"י אברבנאל, שמים חדשים, עיון ג', כה:).—ואמר המשורר: לך ישתחוו הם ממקומם וישימו באפך קטורה יחיבו נבוני עם ותמצא בחכמתך בחיובם סתירה (עמנו', מחב' ח).

סְתִירִירוֹן,—שם מלאך: סתירירון הוא שר יסוד עולם הגנוז והנסתר בקו האמצעי הנקרא סתר עליון (עקים רמוכים טז ג, מז:).

סתם, ממנו *סָתוּם, *סִתּוּם, *סְתוּמִי, *סְתִימָה, *סְתִימוּת, סָתַם, *סְתָם, *סְתָמִי, *סְתָמִיּוּת, *מַסְתֵּמָה.

---

[1]) [עי' לחם משנ' (הלכ' איסורי המזבח ו א): דהיינו שנסתרו בנין ונטלו מהם העצים, ע"כ.]

סָתַם[1], פ״י, סָתַם, סָתוּם, סְתַמִים, לִסְתֹּם, סְתֹם, תִּסְתְּמוּ, יִסְתְּמוּ, יִסַּתְּמוּ, — סָתַם מעין וכדומ׳, שם בתוך פיו עפר וכדומ׳ לבלתי יצאו המים ממנו; verstopfen; boucher; to stop up: והכיתם כל עיר מבצר וכל עיר מבחור וכל עץ טוב תפילו וכל מעיני מים תִּסְתֹּמוּ וכל החלקה הטובה תכאבו באבנים (מ״ב ג יט). וכל מעין מים יִסְתֹּמוּ (שם כה). ויועץ עם שריו וגבריו לִסְתּוֹם את מימי העינות אשר מחוץ לעיר ויעזרהו ויקבצו עם רב וַיִּסְתְּמוּ את כל המעינות ואת הנהל השוטף בתוך הארץ לאמר למה יבואו מלכי אשור ומצאו מים רבים (דה״ב לב ג-ד). והוא יחזקיהו סָתַם את מימי גיחון העליון ויישרם למטה מערבה לעיר דויד (שם ל). — ואמר בן סירא: טובה שפוכה על פה **סתום** תנופה מצגת לפני גלול (ב״ס גני׳ ל יח). — ובתו״ם: ששה דברים עשה חזקיהו המלך על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו וכו׳ קצץ דלתות של היכל ושגרן למלך אשור לא הודו לו **סתם** מי גחון העליון ולא הודו לו וכו׳ (פסחי׳ ד ט). — זאת החלון: בילגה לעולם חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה **סתומה** (סוכ׳ ה ח). מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה וכו׳ וכששמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה **וסתמו** את חלונה (שם גמר׳ נו:). — ואמר הפיטן: פתוח תפתח מלונה פקוד כי **סתום** חלונה (Kahle, Masor. d. West., יג). — ואת הפתח: לא יאכל פועל יתר על שכרו וחכמים מתירין אבל מלמדין את האדם שלא יהא רעבתן ויהי **סותם** את הפתח בפניו (ב״מ ז ה). — חבית שנקבה וסתמוה שמרים הצילוה (כלים י ו). מרחץ **שסתמו** נקבים שלו מערב שבת למוצאי שבת רוחץ בה מיד **ושסתמו** נקבים שלו מערב יום טוב נכנס ביום טוב ומזיע ויוצא ורוחץ בצונן (שבת ג [ד] ג). אבא שאול היה אומרה בלשון אחרת משום בית הילל ומה במקום שכירתך סתומה כירת רבך פתוחה מקום שכירתך פתוחה אינו דין שכירת רבך פתוחה (תוספתי חגי׳ ב י). רצו בני פנימית לפתוח להם פתח במקום אחר יכולין לעכב על ידו היה סתום ונמלך לפותחו יכולין לעכב על ידו דברי ר׳ שמעון בן אלעזר (שם ב״מ יא יט). הדקין שניקבו והלחה **סותמתן** כשרה (רשב״ג, שם חול׳ ג יח). ושאר כל הרימונין על ידי שאין חביבין אין דרכן להימנות רבי יונה בעי הא שקידי פרך לא מתניתא **בסתומה** בין **הסתומות** (ירוש׳ ערל׳ ג ו). מעשה שהלך רבי יהושע בן קרחה אצל רבי יוחנן בן נורי לנגניגר הראו שדה אחת ובית חבירתה היתה נקראת והיו שם פרצות יותר מעשר והיה נוטל אעין **וסותם** הוקרנין **וסותם** עד שמיעטן פחות מעשר (רבי יוחנן, שם כלא׳ ד ד). בראשונה היו **סותמין** את הקמין מערב שבת ונכנסים ורוחצין בשבת (שם שבת ג ח). אין חורבה למים היה שם תקרה רואה אתה כילו יורדת **וסותמת** (ר׳ עקלאי בשם רב, שם עירובי׳ ה ח). לפסים **סתומות** עשאן מערב יום טוב לא יפתחם ביום טוב (שם ביצ׳ ד ג). כיון שיצא לאויר העולם נפתח **הסתום** ונסתם הפתוח שאלמלא כן אין יכול לחיות אפילו שעה אחת (יבמ׳ עא:). אחד מבני מבוי שבקש **לסתום** כנגד פתחו בני מבוי מעכבין עליו שמרבה עליהן את הדרך (רב הונא, ב״ב יא:). צינור המקלח מים לחצר חברו ובא בעל הגג **לסותמו** בעל החצר מעכב עליו (רב יהודה בשם שמואל, שם נט.). **ולסתום** לאלתר הוי חזקה שאין אדם עשוי **שסותמים** אורו בפניו ושותק (רב נחמן, שם ס.). כאן בפתוחות כאן **בסתומות** (ע״ז מ.). מרה שניקבה וכבד **סותמתה** כשרה (ר׳ יוחנן, חול׳ מג.). חלב טהור **סותם** טמא אינו **סותם** (רב, שם מט:). למלך שהיה מטייל בפתח פלטין שלו ותלה עיניו וראה בנו של אוהבו מציץ עליו בעד החלון אמר אם הורגו אני עכשיו מכריע את אוהבו אלא גורני **שיסתמו** חלונותיו (מד״ר בראשי׳ סה). באותה שעה עמדו מלאכי השרת **וסתמו** כל החלונות של מעלה ואמרו לפניו רבון העולם אדם שהעמיד צלם בהיכל אתה מקבלו בתשובה הריני נועל פתח בפני כל בעלי תשובה (שם רות, ויאמר לה בועז). למה הדבר דומה לחבית **סתומה** ואין אדם יודע מה בתוכה (מדר׳ כס״ם, גריכהוט מע). — ואמר המשורר: כי את קנית כליותי תעלמות **וסתום** חביוני לא עממוך (ר״י הלוי, כל עלמותי). — *אותיות סְתוּמוֹת: כתב לאלפים עיינים וכו׳ למימים סמכים **לסתומים** פתוחים ולפתוחים **סתומים** וכו׳ (ספרי, דברי׳ לו). תורת הראשונים לא היה לא ה״א שלהם ולא מ״ם שלהם **סתום** (רבי ירמיה, ירוש׳ מגיל׳

---

[1] [כמו שתם. בארמ׳ **סתם**, ובסור׳ גם **סטם**, ובן בערב׳ שָׁתַמ, שָׁטַמ, וגם שָׁדַמ a); עי׳ פרינקל (Aram. Fremdw. 231). באשור׳ שַׁתָּם, אוצר של מזון, (Del., Handw. 696).]

a) ستم سطم سدم

א יח). מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין וכו' זאתו צופים ותקינו פתוחין באמצע תיבה וסתומין בסוף תיבה (שם בבלי ג.). למה נברא העולם בב' מה זה סתום מצדדין ופתוח מלפניו כך אין לך רשות לדרוש מה למעלה ומה למטה (מד"ר בראש' א', הוצ' היהודי). — פרשה סְתוּמָה, שאין רֶוַח מפסיק בינה ובין הברתה: כתב לאלפים עיינים וכו' פרשה סתומה פתוחה פתוחה סתומה וכו' הרי אלו יגנזו (ספרי דברי לו). מזוזה אית תניי פתוחה אית תניי תני סתומה (ירוש' מגילה א יח). ויחי יעקב למה פרשה זו סתומה מכל הפרשיות של תורה (מד"ר בראש' צו).—ובסהמ"א: אבל אם טעה בריוח הפרשיות וכתב פתוחה סתומה או סתומה פתוחה (רמב"ם, ס"ת ח ג). והכל ברמז באותיותיה נקודותיה וטעמיה פרשיותיה סתומותיה ופתוחותיה תגיה וקוציה (ר"י מפיסקה, מנח' קנאה 12). ויהי ירד שתים סתומה ויהי מתושלח שבע סתומה (מנחם די לונזנו, אור תורה ב:). — ובהשאלה, דבר סָתוּם, שאינו יוצא לחוץ שאינו נראה ונגלה, שקשה להבינו, secret; Geheimnis: הנה חכם אתה מדנאל כל סָתוּם לא עממוך (יחזק' כח ג). הן אמת חפצת בטחות ובסתם[1]) חכמה תודיעני (תהל' נא ח). — סָתֹם הֶחָזוֹן וכדומ', עשה שלא יובן היטב: ואתה סְתֹם החזון (דני' ח כו). ואתה דניאל סְתֹם הדברים וחתם הספר עד עת קץ (שם יב ד). ויאמר לך דניאל כי סְתֻמִים וחתמים הדברים עד עת קץ (שם ט). — ובתו"מ: רבי גופיה היכי סתם לן הכא הכי והכא הכי אלא מעיקרא סבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו וסתמה והדר סבר אין לוקין עליו וסתמה ומשנה לא זזה ממקומה (שבוע' ד.). אף על פי שסתמן הכתוב בא ונתן סימניהן ואתה יודע מי הם (מד"ר במד' יח). — ובסהמ"א: ויתרוצצו על כרחך המקרא הזה אומר דרשני שסתם מה היא רציצה זו וכתב אם כן למה זה אנכי (רש"י, בראש' כה כב).—*וכן בינ' פעו' סָתוּם, מה שאינו מפֹרש: האומר ערך סתום עלי נותן כפחות שבערכין (ערכ' ד:). היו לה מעות סתומים יפלו לנדבה (נזיר ד ד). בהמה אין עליה הילכות סתומין בתחילה יש עליה הילכות סתומין בסוף מעות יש עליהן הילכות סתומין בתחילה ואין עליהן הילכו' סתומין בסוף (ירוש' שם ד ד).

1) [פרש"י כלב שהוא סתום, ע"כ, מקביל ל־בטחות.]

ויברכם זו ברכה סתומה שאין אתה יודע וחזר הכתוב ופירש להלן (ספרא שמיני מכיי דמילואים). שכל מי שמעשיו סתומים ומעשה אבותיו סתומים והכתוב מייחסו לשבח הרי זה צדיק בן צדיק (ספרי במד' קלג). הרבה מעשים כתב משה בתורה סתומים עמד דוד ופרשם (מד"ר שמות טו). נאמר כאן סוס סתום ונאמר להלן סוס מפורש (מכיי שירה ב). הואיל והותר במפורש והותר בסתום מה לא הותר במפורש אלא בכלים אף לא נתיר בסתום אלא בכלים (ספרא שמיני פרש' ג). כל מיתה הסתומה בתורה אין את רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה (ר' יאשיה, שם, קדוש', פרק ט). אתה מקישו לתרומת גורן סתומ' אני אקשנו[1]) לתרומת מעשר המפורשת (ספרי במד' קי). מיד הלך רבי יהושע ונשטתח על קברי ב"ש אמר נעניתי לכם עצמות בית שמאי ומה סתומות שלכם כך מפורשות על אחת כמה וכמה (חגי' כב:). הדברים הללו סתומים כאן ומפורשין במקום אחר (ר"י בר' סימון, מד"ר רות ב). אומות העולם נבואתן סתומה ואינן יודעים אם ליהרג ואם להרוג וכו' אבל ישראל נבואתן מפורשת (שם פתבגן).—ולָמֵד סָתוּם מן המפֹרש: לרבות כל הטמאים שבתורה או נפש למה נאמ' לפי ששלש מצות האמורות בפרשה שתים מפורשות ואחת סתומה תלמד סתומה ממפורשה מה מפורשה שבע אף סתומה שבע (תוספת' שבוע' א ה). שלש מצוות נאמרו בענין זה שתים מפורשות ואחת סתומה נלמד סתומה ממפורשת (מכי' יתרו, בחדש ח). ולמדו סתומות ממפורשות (ספרא ויקרא פרשה ג'). נמצאנו למדים קן סתומה מקן מפורשה (ספרי במד' ל). רבי זעירא שאל לרבי יאשיה כמה שיעורן של כוסות א"ל נלמוד סתום מן המפורש (ירוש' שבת פח). ילמדו סתומין מן המפורשין מה המפורשין ששים אף הסתומין ששים (מדר' שמואל כ).—ולמד פתוח על הסָתוּם: הואיל ונאמר שני דיברות זה בצד זה אחד פתוח ואחד סתום ילמד פתוח על הסתום (ספרא אחרי מות, פתי').—ובסהמ"א: הז' אנשים שהוסיפו על כל מה שזכרנו בעיון התלמוד והשתדלו בגרסתו וקריאת הלכותיו מבלי פרוק קושיותיו ופתח סתומותיו (ר"י א"ח, חו"ה, עבוד' האלהים ד). קחו אותי ידידי ועשו בי כצווי אל בבן מורה וסורר בעזבי שר שלחו אל לבאר סתומי דת וסוד הדין

1) [כך בהוצ' מא"ש.]

לברר (ד"ה יהודי מלכים וח"י ב, מן 16). — ואמר המשורר: ואתה בטובך תעורר רחמיך וסלח לאיש חסידך פנה למזרח העזרה לגלות הסתום וקשטו פלאי סוד קלפי נקרא ומיוי' כל משפטו (רח"צ"ע, אזכירה סדר עבודה). בך מלכי אתפאר בך נרי יאר בך סתומים אבאר כל מעיני בך (הוא, בך אומן תוהלים).

—פע', סִתֵּם, סִתְּמוּם, יְסַתְּמוּם, — סִתֵּם את הבאר, כמו סָתַם: וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סִתְּמוּם פלשתים וימלאום עפר (בראשי' כו יה). וישב יצחק ויחפר את בארת המים אשר חפרו בימי אברהם אביו וַיְסַתְּמוּם פלשתים (שם יח). — ובתלמ': והיה מלאכי השרת מסתמין את החלונות שלא תעלה תפילתו של מנשה לפני הקב"ה וכו' (רבי לוי, ירוש' סנה' י ב). — ואמר הפיטן: האמת אתם לשתק חולק ולסתם מועדי יי' אשר תקראו אתם אתם (אור זרוע, יוצ' שבת הפסק' א).

—נפע' נִסְתַּם, הִסָּתֵם, לְהִסָּתֵם — נִסְתַּם הפרץ בחומה, מלאוהו אבן וטיט: ויהי כאשר שמע סנבלט וכו' כי עלתה ארוכה לחמות ירושלם כי החלו הפרצים לְהִסָּתֵם ויחר להם מאד (נחמי' ד א). — ובתו"מ: איזהו כרות שפכה כל שנכרת הגיד מן העטרה ולפנים וכו' ניקב מלמטה פסול מפני ששופך נסתם כשר וכו' (תוספתי יבמי י ד). מאימתי כופין את המיטות משיצא המת מפתח החצר דברי רבי אליעזר ורבי יהושע אומר משיסתם הגולל (ירוש' ברכ' ג א). מעשה שמת רבן גמליאל הזקן כיון שיצא מפתח ביתו אמר להם ר' אליעזר כפו מטותיכם וכיון שנסתם הגולל אמרו לו כבר כפינו על פי זקן (מו"ק כז.). בא אחד באחרונה אמר תיסתם הביתו ומי גרם לו הרי שבא באחרונה (מד"ר איכ', גדר בעדי). — ובתפלה: גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יסתם אחד מהם או אם יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת (אסר ילכ, תפל'). — ואמר הפיטן: קומי וקראי תחת רותם ראה צור שערי כי נסתמו סתם (גנזי שכעי ג, דודסון 156). תחת אשר לא שמעתי לתוכחות ננאמו שערי תפלה מלהקשיב נסתמו (שם 161).

—פע', *סֻתַּם, — שסתמו אותו, ביני' נקי' מ"ר מְסֻתָּמוֹת: מעשה בשלטון אחד שהיה הורג את הקבלנין ומתיר את הגנבים וכו' הביא הולדות ונתן לפניהם מגות וסתם את החורים והיו ההולדות נוטלות את המנות ומוליכות אותן לחורים ומוצאות אותן מסותמות ומחזירות את המנות למקומן לומר שאין הכל אלא מן הקבלנין (מד"ר ויקר' ו).

—התפ', נתפ' *נִסְתַּתֵּם, —כמו נִפע': ושל גם (מפתח) שנשבר מתוך גומו טהור היו בו הפין ונקבים טמא וכו' נסתתמו נקבים טמא מפני הפין ניטלו הפין ונסתתמו נקבין או שפרצו זה לתוך זה טהור (כלים יד ח). —ובהשאלה: מלמד שנסתתמו ממנו (מן משה) שערי חכמה (ר' שמואל בר נחמני, סוט' יג:). משמת ר"ע בטלו זרועי תורה ונסתתמו מעיינות החכמה (שם מט:). לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתתם טענותיו (ר' יוחנן, סנה' לא:). —ובמשמ' נִסְתַּתֵּם פיו של פלוני, נשתתק: בשעה שהיה נכנס (אלישע בן אבויה) לבתי כנסיות ומדרשות ורואה תינוקות שמצליחין בתורה היה אומר עליהון מילא ומסתתמין (מד"ר שה"ש, הבילכי המלך). — ובסהמ"א: גדר דרכי בגזית שנתקלקלו דרכי ירוש' ונסתתמו הנתיבות והיו לעווה (גנזי שכעי א, גינצבורג 264).

—הפע', *הִסְתִּים, — כמו קל: ומניחין (את המסרק) על פי הביב כדי שירדו אליו המים ולא תרד בו אבן או צרור ותסתים אותו (ר' שלמה ברי שמואל, ספי המלילה, ערך מסרק, הול' בכר 31).

***סְתָם**, ש"ז, — מה שאינו ברור, מה שאינו מפרש או מפרט, Unbekanntes, Unbestimmtes; inconnu, indéfini; unknown, undefined: אם של שמים נדר אסור אם של עבודת אלילים מותר ואם סתם אסור (נדרי ב ד). ולא שמע דא"ר הילא ר' יסא בשם ר' יוחנן בסתם חלוקין (ר' ירמיה, ירוש' כתוב' יג ו). פרט לבית התבן ובית הבקר וכו' שפטורין מן המזוזה אפילו מתקשטות ויש מחייבין במתקשטות אבל סתם דברי הכל פטור (יומ' יא.). והמוכר לחבירו יין סתם לא מכר לו יין קוסס (ירוש' קוט' ה ה). דנין ימים סתם מימים סתם ואין דנין ימים סתם מימים שנאמר בהן הדש (כתוב' כז:). אמר רבא מסתברא מילתא דרב בשדה סתם אבל בשדה זו לא (ב"מ עז:). — ובסהמ"א: כי מנהג כל ישראל בבתי משתאות סתם וכל שכן בית החתן וכלה שמשמחין בקולות של שמחה ואומ' דברי שירות ותושבחות לפני הקב"ה (תשו' גאוי הרכבי ס). כי הבריאה היא הנקראת פעולה סתם (עמנו' מרומא, פי' התורה, Merx Archiv. 363). כשמצוה לכתוב שטר מתנה סתם דעת: שיכתבו כמנהג הסופרים (שו"ע סו"מ, מתנה רמב).

—ועם כני: מותר למכור לו תרנגול לבן בין התרנגולים ובזמן שהוא בפני עצמו קוטע את אצבעו ומוכרו לו לפי שאין מקריבין חסר לעבודה זרה ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור (ר' יהודה, ע"ז א ה). רבי זעירא בעא קומי רבי מנא מתניתא בסתם הא במפרש לא אמר ליה וסתמו לא כפירושו הוא (ירוש' שביעי' ה ט). המאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו בכל דבר ר' ישמעאל אומר קורין עליו הוי נטלה הוי נטלה א"ל ר"ע הנח לו בסתמו אל תברכהו ואל תקללהו (שמח' ב א).—ובסהמ"א: אם היא חצר המשמרת פירותיה הרי אלו חייבין שסתמן לאדם (רמב"ם, תרומ' ג ג). כל שרוח הבריות נוחה ממנו סתמו רוח המקום נוחה הימנו (המאירי, בית הבחירה על אבות, ג י). מי שמת והניח בנים גדולים וקטנים או בנות גדולות וקטנות וכו' ודוקא בשמיחו אבל בסתם ביזונים ומתפרנסי' אלו עם אלו דסתמן שותפי' בינהו ומוחלים זה לזה (שו"ע חו"מ, נחל' רפו א). — ובמשמ' הלכה שלא נזכר שם אומרה: מחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם סתם ואחר כך מחלוקת אין הלכה כסתם (יבמ' מב:). — ובקמי: סתם נזירות שלשים יום (נזיר א ג). סתם נדרים להחמיר מה ראיתה לידור אמ' איני יודע אלא שראיתי את חבריי שהיו נודרין אסור (תוספת' נדרי א ו). סתם חרמים בגליל מותרים (ר' אלעזר, שם). ומת בסתם מיתה האמורה בתורה זו חנק (ספרי דבר' קעח). סתם כלכלה ארבעת קבין וגדולה סאה וקטנה שלשת קבין (ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן, ירוש' מעשר' ג ג). אמר ליה (רבא לאביי) סתם קדרות רותחות הן (שבת לח.). סתם תינוק מסוכן אצל חלב (יבמ' קיד.). דת"ק סבר סתם חמור לרכיבה קאי ונחום המדי סבר סתם חמור למשאוי (עולא, ב"ב עח.). סתם רועה פסול (לדין ולעדות) סתם גבאי כשר (ר' יהודה, סנה' כה:). שלשה יינות הן יין נסך אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית סתם יינם אסור בהנאה ומטמא טומאת משקין ברביעית (רבי אסי בשם ר' יוחנן משום ר' יהודה, ע"ז ל.).—וסְתָם משנה וכדומ', שלא נזכר שם אומרה: הלכה כסתם משנה (ר' יוחנן, יבמ' מב:). סתם מתנית' ר' מאיר סתם תוספתא ר' נחמיה סתם ספרא ר' יהודה סתם ספרי ר"ש (ר' יוחנן, סנה' פו.). —ובסהמ"א: סתם סוסים אדומים הם (רש"י, בכור' ו.). אבל בימות הגשמים שוטף ושונה ואינו נמנע שסתם צנורות מקלחין הן ואדם רוצה שיבלעו המים במקומן (רמב"ם, שבת טו יט). סתם מקום שנעשה בו וכו' (התרומות כד א ג). סתם גוים מקבלי שוחד הם (טוחו"מ, שטרות סח ג).—ואחרי פֹעל במשמ' תה"פ: וחכ"א גובין סתם ומחלקין סתם והרוצה לתקן יתקן (דמאי ג א). לקח מן הנחתום ככר בפונדיון כשאלקוט ירקות שדה אביא לך מותר לקח ממנו סתם לא ישלם לו מדמי שביעית (שביע' ח ד). המשיא את בתו סתם לא יפחות לה מחמשים זוז (כתוב' ו ה). המשיא את בתו סתם ופסק עם חתנו שיעמד ערום וילבשנו אין אומ' יעמד ערום וילבישנו אלא מכסה את הראוי לה (תוספת' שם ו ז). המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים אינה מקודשת כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה (כתוב' ז ז). כנסה סתם ונמצאו בה מומין תצא שלא בכתובה (קידוש' ב ה). אין בין המודר הנאה סתם מחבירו למודר ממנו מאכל אלא דריסת הרגל (תוספת' נדרי ג ז). תפלת הערב לא מצאו במה לתלותה ושנו אותה סתם (ירוש' ברכ' ד א). בא לזוקת המעשרות ואיסור אח' גרם לו שכרו סתם אינו אוכל (שם ב"מ ז ח). יהושע יושב ודורש סתם והכל יודעין שתורתו של משה היא (יבמ' לו:). באומר בלבו היום ומוציא בשפתו סתם (נדרי כח.). למלך ששכר לו פועלים והכניס אותן לתוך פרדסו סתם ולא גילה להן מהו שכרו של פרדס וכו' (מד"ר דבר' ו). מתניתין אמרה כן שהנודר מן הדגן אינו אסור אלא מהן מה אנן קיימין אם באומר פת סתם מעתה אף האומר הבואות סתם יהא אסור בכל דכתיב ותבואת הכרם וכו' (ר' יוחנן, ירוש' נדרי ז ד). הואיל ונאמרו לקיחות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהן וכו' (מכי' בא יח). לא מפני שהיא קלה אלא מפני שנאמרה סתם וכל מיתה שנאמר' סתם אינה אלא חנק (ספרא קדוש' פרק ט). היה ר' ישמעאל אומר הואיל ונאמרו צוואות בתורה סתם ופרט באחת מהם וכו' (ספרי במדי' א). הואיל ונאמרו שבועות בתורה סתם ופרט באחת מהם שאינו אלא באלה ובשבועה אף פורטני בכל השבועות שבתורה (שם יד). הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך באחת מהם שאינו אלא לאחר ירושה וישיבה אף כל לאחר ירושה וישיבה (שם קז). כל מקום שנאמ' במגלה זו במלך שלמה במלך שלמה הכתוב מדבר במלך סתם בהקב"ה הכתוב מדבר (ר' יודן ור'

לוי בשם ר׳ יוחנן, מד״ר שה״ש ח). כל מקום שנאמר קציר שעורים בקציר העומר הכתוב מדבר קציר חטים בשתי הלחם הכתוב מדבר קציר סתם משמש לכאן ולכאן (רמב״ן, שם כוה, והשג כעמי). — ובסהמ״א: מי שנושה בחבירו שני חובות ופרע לו הלוה סתם הרשות ביד המלוה לומר מחוב פלוני לקחתי (טו״ע חו״מ, הלואות נח ד). נשתתפו סתם ולא קבעו להם זמן הרי אלו חולקים כל זמן שירצה אחד מהם (שם בותפים קעו יו). יש מי שאומר שכל זמן שלא יברר המשלח שעשאו שליח לקנות לו סתם יכול המוכר לומר שהתנה עמו בין לתקן בין לעוות (שם שלוחין קפג ד). אבל אם אמר לו הנח לפניך או הנח סתם אפילו שומר חנם לא הוי ואינו חייב שבועה כלל (שם פקדון רלא ג). — ״וכן בִּסְתָם: אם הקהל חכרו לשמעון בסתם כל מס הגלגולת ומס הקרקעות ולא הוציאו בשטר החכירות שום אדם אין שום עסק וטענה לראובן על שמעון (רח״פ, טו״מ ו כ). — ״ומ״ר סְתָמִים, סְתָמָיו, ואמר המשורר: ואם תוכל לגלות את סתמיו בלא משנה ותלמוד והלכה (ר״י חריזי, תחכמוני יז). — ״ומ״ר סְתָמוֹת, סְתָמוֹתָיו: והוא הרגיש בהם שהם רמיזות בסתרי מעשה בראשית ובסתמותיו שלא מצאתי אחד מן המפרשים שאמר בהם ר״ל בעיתים רק הבלים (ר״מ ח״ה, יקוו המים ג).

״סְתָמִי, ת״ז, נקי סְתָמִית, מ״ר סְתָמִיִּים, — של סתם, שאינו מפֹרש, unbestimmt; indéterminé, vague; indefinite: ואם לא יחבר בנושא המשפט הקף כלל כאמרנו האדם כותב קראנו זה המשפט סתמי (מלות ההגיון נ). והנה מתחלה יאהב אותו אהבה סתמית ויוכיחנו אף יתוסף עתה שכאב את בנו ירצה אותו (חלסיק, פי׳ משלי ג יב). הגם כי מדרך החקירה לדעת תחילה מהדבר אם הוא ואח״כ מה הוא הפעם נהפוך כי מחקירותינו מה היא ידיעה זו יתברר לנו שאי אפשר שתמצא אתה ידעת דבר החכם שהשמות הם גדרים סתמיים (ר״י די מודינה, ארי נוהם ד 9).

״סְתָמִיּוּת, ש״נ, — א) כמו סְתוּם, סתימה: איך הראה כפיפות בראשך סמיות בעיניך חרישות באזניך שחרות בפניך סתמיות בחוטמך אלמות בפיך כריתות בלשונך וכו׳ אשר אין מידם פדיון ואז תזעק אוי ואין עונה צועק ואין פונה (ר׳ אליהו, שבט מוסר ח). — ב) תכונת הסתם, חסר פֵּרוּש, Unbeschtimmtheit; vague; indefiniteness: ואולם הבלתי בעלת חומה שני מינים אם סתמיות והם אשר נושאיהם ענין כללי ולא יתחבר בהם חומה כלל (כל מלאכת ההגיון י:). ודי בזה בספק הא׳ ואמנם הב׳ והג׳ הנתלים ביישוב המאמרים לרז״ל אין התרם מסה שיקשה וזה שהקדמות הכוללות בתלמוד כחן כח הסתמיות וזה אמנם שרש גדול בתלמוד (ר׳ אפלתי קרסקש, אור ה׳ ג ג ג).

א״סתר[1], ממנו סֵתֶר, א.סָתֵר, סִתְרָה, מִסְתָּר, מִסְתּוֹר, *הֶסְתֵּר, ״הַסְתָּרָה, א.*סְתִירָה.

סֵתֶר, ש״ז, סֵתֶר, סִתְרִי, סִתְרוֹ, מ״ר סְתָרִים, — א) מה שאין אדם רואה, שאינו נגלה לַכֹּל, דבר סֵתֶר, מה שצריך שלא יִוָּדַע לאדם, Geheimnis; secret; secrecy: ויאמר דבר סֵתֶר לי אליך המלך ויאמר (המלך) הס ויצאו מעליו כל העמדים עליו (שפטי ג יט). — לְשׁוֹן סֵתֶר המדברת רעה בסוד: רוח צפון תחולל גשם ופנים נזעמים לשון סתר (משלי כה כג). — ומ״ר סְתָרִים, דבר סתרים, שעשים בַּסֵּתֶר, לֶחֶם סְתָרִים, שאדם אכל בַּסֵּתֶר, מפני יראה וכיוצא בה: מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם (משלי ט יז). — בַּסֵּתֶר, עשה דבר בַּסֵּתֶר, בדרך שלא יִוָּדַע הדבר, שלא יְגֻלֶּה לאיש, im Geheimen; secrètement; secretly: כי יסיתך אחיך וכו׳ או רעך אשר כנפשך בַּסֵּתֶר לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים (דבר׳ יג ז). ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וכו׳ ושם בַּסָּתֶר וענו כל העם ואמרו אמן (שם כז טו). ארור מכה רעהו בַּסָּתֶר ואמר כל העם אמן (שם כד). כי תאכלם בחסר כל בַּסָּתֶר במצור ובמצוק (שם כח נז). כי אתה עשית בַסָּתֶר ואני אעשה את הדבר הזה (העגש) נגד כל ישראל ונגד השמש (ש״ב יב יב). לא בַסֵּתֶר דברתי במקום ארץ חשך (ישעי מה יט). קרבו אלי שמעו זאת לא מראש בַּסֵּתֶר דברתי מעת היותה שם אני (שם מח טז). וישלח המלך צדקיהו ויקחהו (את ירמיה) מהכלא וישאלהו בביתו בַּסֵּתֶר ויאמר היש דבר מאת יי׳ (ירמ׳ לז יז). וישבע המלך צדקיהו אל ירמיהו בַּסֵּתֶר לאמר חי יי׳ וכו׳ אם אמיתך (שם לח טז). ויוחנן בן קרח אמר אל גדליהו בַסֵּתֶר במצפה לאמר אלכה נא ואכה את ישמעאל בן נתניה (שם מ טו). מלושני בַסֵּתֶר רעהו אותו אצמית (תהלי קא ה). מתן בַּסֵּתֶר יכפה אף ושחד בחק חמה עזה (משלי כא

---

[1]) כך בארמית ובכושית.. ובערבית שַׁתַר a), כסה בצעיף, הסתיר, הגן על פלוני.]

a) ستر

יד). הוכח יוכית אתכם אם בסתר פנים תשאון (איוב יג י). אם אראה אור כי יהל וכו' ויפת בסתר לבי (שם לא כו-כז).—ואמר בן סירא: אם חטאתי לא תראני עין או אם אכזב בכל סתר מי יודע (ב"ס גני' יו כא).—ובתו"מ: והיתה הגר אומרת להן שרי גברתי אין סתרה כגלויה נראת צדקת ואינה (מד"ר ברא' מה, הול' איאודי).—ובספה"א: ומי שמתקן סתרו יתקן הקדוש ברוך הוא גלויו (ר"י א"ה, מבחר הפנינים לרשב"ג 60). והודעתיך שהפסוק הצריך ביאור הוא אותו שיעיד השכל על סתרו (ראב"ד, אמו"ר 2). ואנוח ביגע לבבי עד אמצא עומק דעת וסתרו (רש"ט פלקירא, המבקש, הקד').—*בסתר: כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה (רבי יצחק, חגי' יו.). אדם עובר עבירה בסתר והקב"ה מכריז עליו בגלוי (ר' מאיר, סוט' ג.). היא (הסוטה) עשתה בסתר המקום פירסמה בגלוי (שם ט.). גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו (ר' אליעזר, ב"ב ט:). — אותיות הסתר, שאינן נראות, שאינן מבטאות בדבור: אותיות הסתר והמשך שלש והם או"י (ספ' דקדוק מר"י חיוג, הול' דוקעם 20). —*ומ"ר סתרים, סתרין: דבר אחר שהוציא סתרין שלה בגלוי שני' תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל (תוספתי סוטי ג ה). מכאן אמרו יקנה אדם חבר לעצמו להיות קורא עמו ושונה עמו ואוכל עמו וגולה לו סתריו וכן הוא אומר טובים השנים מן האחד (ספרי דבר' שה). תרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה יצתה בת קול ואמרה מי הוא זה שגילה סתריי לבני אדם עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר אני הוא שגליתי סתריך לבני אדם (מגי' ג.).—ובספה"א: וענייני החכמה וסתריה לא נתפשטו עדיין לרבים (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי כה, ד"ה גם אלה). — ואמר המשורר: חקר תבונת שכל סוד סתריה גלה (רשב"ג, מי זאת). אני מליץ בצדק בין לבבות ואודיע בחכמתי סתרים (ראב"ע, חדשים מעשי אל). הממך הזמן יפליא סתריו והשכל הביאך תוך חדריו (יצחק בן הראב"ע, המוך הזמן, מובא בספ' שירי הראב"ע ג, כהנא 123). — ואמר הפיטן: תפילתך ישמע שוכן סתרים כי תשא אליו כפיך ועיניך תרים (גנזי שכט' ג, דודקון 315). תוחלת יסחבום צעירים פשטתי את כתנתי רבתי ושני כתרים האורים ותמי סתרים דודי שלח ידו אז לסעד הורים

מומן עוד לנמהרים (לאיגה ורחיגה, יולי ג פסח, מחז' איטל' א, קיג:). ולא תרוץ רגלך מלשני בסתרים (ר"ל בר לאונן, אזהרי לט:) — *סתרי תורה, סודות התורה: מלמד שיקנה האדם חבר לעצמו שיאכל עמו וישתה עמו ויקרא עמו וישנה עמו ויישן עמו ויגלה לו כל סתריו סתרי תורה וסתר דרך ארץ (אדר"נ ח). מוחזק הייתי בך שאת' בקי בסיתרי תורה וכו' (ר' יהודה בן בתירה, ירוש' כתוב' ה ד). — ובספה"א: ואחר שכן הוא שהם מחויבים ההעלם וההסתר כמו שמעיד עליהם שמם הנקראים סתרי תורה (פסק הגאון דלאטס, ברא"ש ספ' הזהר). ובדבר גדול כזה היו מדברים בו ברמז וחכם מבין מדעתו וזהו שנקרא סתרי תורה (ר"י אבוהב, מנוה"מ, הקד').—*וסתרי עריות, עריות שאינן מפרשות בתורה: אין דורשין בסתרי עריות בשלשה (חגי' יא:).—*סתרי לבב: לא אשמע קולך אבל אשמע עלי סתרי לבבי קול צעדותיך (ר"י הלוי, מה לך לביה).—*סתרי הדבר: זה שנאמר בתורה ופרשו השמלה לשון כבוד שנושאין ונותנין בסתרי הדבר (רמב"ם, נערי בתולה ג יג). — ב) מקום סתר, מחבא, Versteck; retraite; hiding place: ויגד יהונתן לדוד לאמר מבקש שאול אבי להמיתך ועתה השמר נא בבקר וישבת בסתר ונחבאת (ש"א יט ב). לא נכחד עצמי ממך אשר עשיתי בסתר רקמתי בתחתיות ארץ (תהל' קלט יה). תחת צאלים ישכב בסתר קנה ובצה (איוב מ כא).—וסתר ההר: והיה היא רכבת על החמור וירדת בסתר ההר (ש"א כה כ).—סתר אהל: כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתרני בסתר אהלו בצור ירוממני (תהל' כז ה). סתר המדרגה: יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך (שה"ש ב יד).—ובתו"מ: נכנסה עמו לסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לביתה (יבמ' יא.). לכך משה אמר יושב בסתר עליון הקב"ה שהוא יושב בסתרו של עולם הוא רואה את הכל ואינו נראה (מד"ר במד' יב). — מגלת סתרים, שהחזיקו אותו במקום סתר: מצאתי מגלת סתרים בי רבי חייא (שבת ו:).—ובספה"א: אז (אחרי מעשה מתתיה באיש שרצה להקריב החזיר על המזבח) ירדו רבים המבקשים צדק ומשפט אל המדברות בצריחים ובסתרים וישבו שם (ספ' חשמונים, הול' פילר 5, ביה"ס ניוירק, גוף העברי של ספ' מכבים א). ולא ענו להם ולא יצאו ממקום הסתרים (שם).—*בית הסתר, מקום סתר: כיצד מקנא לה (לאשתו) אמר לה בפני שנים

אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו עדיין היא מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה נכנסה עמו לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה (סוט' א ג). — *ומ״ר בית הסְּתָרים, המקומות הפנימיים שבגוף, כמו תוך הפה וכדומ': האוחז באדם ובכלים ומטבילן טמאין ואם הדיח את ידו במים טהורים רבי שמעון אומר ירפה כדי שיבאו בהם מים בית הסתרים בית הקמטים אינן צריכין שיבאו בהם מים (מקוא' ח ה). בית הסתרים באשה חוצץ ופוגע אינו חוצץ (ר' שמעון שזורי, תוספת' שם ו ח). ורחצו במים וטמאו עד הערב היקיש רחיצתה לרחיצתו וכו' מה רחיצתה פרט לבית הסתרים אף רחיצתו פרט לבית הסתרים (ספרא מצורע, זבים פרק ו). — ג) ובהשאלה, מחסה ומגן, Schirm, Schutz; abri, refuge; shelter, protection: יגורו בך נדחי מואב הוי סֵתֶר למו מפני שודד (ישעי' טז ד). ויעה ברד מחסה כזב וְסֵתֶר מים ישטפו (שם כח יז). והיה איש כמחבא רוח וְסֵתֶר זרם כפלגי מים בציון (שם לב ב). אתה סֵתֶר לי מצר תצרני (תהל' לב ז). סִתְרִי ומגני אתה (שם קיט קיד). — סֵתֶר פנים: תסתירם בְּסֵתֶר פניך מרכסי איש תצפנם בסכה מריב לשונות (שם לא כא).—סֵתֶר כנפים: אגורה באהלך עולמים אחסה בְסֵתֶר כנפיך סלה (תהל' סא ה).—סֵתֶר עליון: ישב בְּסֵתֶר עליון בצל שדי יתלונן (שם צא א). —ד) כִּסּוּי ומחיצה: ישת חשך סִתְרוֹ סביבותיו סכתו (שם כב יב). עבים סֵתֶר לו ולא יראה (איוב כב יד).— וְסֵתֶר רָעַם: בצרה קראת ואחלצך אענך בְּסֵתֶר רעם (תהל' פא ח). — סֵתֶר פָּנִים, מַסְוֶה: ועין נאף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וְסֵתֶר פנים ישים (איוב כד טו).—ובסהמ״א: ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך לא תרדה בו בפרך בכבדות הפרכת (בלשון ערבי) סגף (והוא סתר ומסך) (ר״י א״ת, השרשי לריב״ג, פרך).

א׳ סָתַר,—קל לא נמצא במקורות הקדומים.
—נפעל, נִסְתַּר, נִסְתְּרָה, נִסְתָּרָה, נִסְתַּרְתְּ, נִסְתַּרְתִּי, נִסְתְּרוּ, נִסְתַּרְנוּ, נִסְתָּר, נִסְתָּרִים, נִסְתָּרוֹת, לְהִסָּתֵר, הִסָּתֵר, אִסָּתֵר, תִּסָּתֵר, יִסָּתֵר, נִסָּתֵר, תִּסָּתְרוּ, יִסָּתְרוּ, — א) נִסְתַּר מִפְּנֵי פלוני, מפלוני, מעיני פלוני, לא היה נראה לפלוני, verborgen sein; être caché; to be hidden, concealed: הן גרשת אתי היום מעל פני האדמה ומפניך אֶסָּתֵר והייתי נע ונד בארץ (בראש' ד יד). יצף יי' ביני ובינך כי נִסָּתֵר איש מרעהו (שם לא מט). הַנִּסְתָּרֹת ליי' והנגלות לנו ולבנינו עד עולם (דבר' כט כח). למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נִסְתְּרָה דרכי מיי' (ישעי' מ כז). כי נשכחו הצרות הראשנות וכי נִסְתְּרוּ מעיני (שם סה יו). כי עיני על כל דרכיהם לא נִסְתְּרוּ מלפני ולא נצפן עונם מנגד עיני (ירמי' יו יז). אהי דבריך מות אהי קטבך שאול נחם יִסָּתֵר מעיני (הוש' יג יד). שגיאות מי יבין מִנִּסְתָּרוֹת נקני (תהל' יט יג). אדני נגדך כל תאותי ואנחתי ממך לא נִסְתָּרָה (שם לח י). לגבר אשר דרכו נִסְתָּרָה ויסך אלה בעדו (איוב ג כג). ונעלמה (החכמה) מעיני כל חי ומעוף השמים נִסְתָּרָה (שם כח כא). — ב) נִסְתַּר האדם, שם את עצמו במקום סֵתֶר שלא יראהו אדם, שלא ימצאהו, sich verbergen; se cacher; to hide oneself: ושכב איש אתה וכו' וְנִסְתְּרָה והיא נטמאה ועד אין בה והיא לא נתפשה (במד' ה יג). וגם את הצרעה ישלח יי' אלהיך בך עד אבד הנשארים וְהַנִּסְתָּרִים מפניך (דבר' ז כ). ושלחתני וְנִסְתַּרְתִּי בשדה עד הערב השלישית (ש״א כ ה). ובאת אל המקום אשר נִסְתַּרְתָּ שם ביום המעשה (שם יט). וַיִּסָּתֵר דוד בשדה (שם כד). כי שמנו כזב מחסנו ובשקר נִסְתָּרְנוּ (ישעי' כח טו). ויאמרו השרים אל ברוך לך הִסָּתֵר אתה וירמיהו ואיש אל ידע איפה אתם (ירמ' לו יט). אם יִסָּתֵר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם יי' הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם יי' (שם כג כד). ואם יחבאו בראש הכרמל משם אחפש ולקחתים ואם יִסָּתְרוּ מנגד עיני בקרקע הים משם אצוה את הנחש ונשכם (עמו' ט ג). מקצה השמים מוצאו (של השמש) ותקופתו על קצותם ואין נִסְתָּר מחמתו (תהל' יט יז). לא משנאי עלי הגדיל וְאֶסָּתֵר ממנו (שם נה יג). עד מה יי' תִּסָּתֵר לנצח (שם פט מז). ערום ראה רעה וְיִסָּתֵר[1] ופתיים עברו ונענשו (משלי כב ג). אך שתים אל תעש עמדי אז מפניך לא אֶסָּתֵר כפך מעלי הרחק ואמתך אל תבעתני (איוב יג כ-כא). אין חשך ואין צלמות לְהִסָּתֵר שם פעלי און (איוב לד כב).— ובמשמ' נמלט: בקשו צדק בקשו ענוה אולי תִּסָּתְרוּ ביום אף ה' (צפנ' ב ג).—ואמר בן סירא: אל תאמר מאל נסתרתי ובמרום מי יזכרני (ב״ס גני' יו יז).— במה שהורשית התבונן ואין לך עסק בנסתרות (שם ג כג). עד עולם הגיד נהיות ונסתרות לפני בואן (שם מח כה).—ובתלמ': השיבו על דברי ר' יוסי בן יודה וכו' הכל ממנו לקנאו' לה בשנים ולהביא

[1]) כך הכתיב, והקרי וְנִסְתָּר כמו (כז יב).

עדים שנסתר' ולפוסלה מכתובה א"ר יוסי מה טיבה להיסתר (ירוש' סוטי א ח). אל תדברי ודברה אל תדברי ונסתרה אל תסתרי ודברה עמו עדיין מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה (חבלי, סוט' ה:). ונזרעה זרע שאם היתה עקרה נפקדת ד"ר עקיבא א"ל ר' ישמעאל אם כן יסתרו[1]) כל העקרות ויפקדו וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה (שם כו.). — ואמר המשורר: הוכן בקרבה לתלאות מארב וכמפני הבערים נסתרו (רשב"ג, בימי יקותיאל). — "ובפרט בינוני נסתר, ענין הנסתר ומכסה מבינת האדם הפשוט, בנגוד לנגלה: הן ההעתקת המעתיק הוא הפועל ודברי הספר המועתק הם החומר ואם לא ידעם המעתיק הנם לו כדברי הספר החתום וכאלו נעדרו ממנו ולא יגיע אל ידיעתם רק בידיעת הלשון אשר בו חובר הספר ובמצוא הקריו ובהבנת עניני הספר נגליו ונסתריו (ר"ש א"ת, מו"נ, פתי'). וגם בשאר המקומות אשר לא יהיה בהם מזה הענין אנהיג אותם על דרך הפשט עד שיעמוד על נגלהו ועל נסתרו איש כפי שכלו (ר' זרחיה מברצלוני, פי' משלי, הקד', השחר ב, 65). — ובחכמת הקבלה, נסתר, תאר לסתרי תורה שאין מגלים לכל אדם, בהפך מן נגלה, חכמה נסתרה, רגיל בספרות המקובלים: אקשה עליו קושיא אחת והיא אם היתה כונת המאמר לאסור ההתעסקות בנסתרות וההתבוננות בם וכו' יקשה מאד הלשון איך יאמר במה שהורשית (פסק הגאון דלאטעס, ברא"ש ספ' הזהר). שניתנה להם (התורה) נעלמת ונסתרת באו אח"כ מקובלים ונביאים וחכמים וגלו קצת מסתריה (ר"י אבוהב, מנוה"מ, נר ד, הקד' רי). — ובדקדוק, הגוף השלישי שאינו נוכח בזמן הדבור: להורות על יחיד נסתר או נמצא או מדבר בעדו (רד"ק, מכלול, פדה"ם ט.). להורות על רבים זכרים נסתרים או נמצאים או מדברים בעדם (שם י.). להורות על יחידה נסתרת או נמצאת או מדברת בעדה (שם יב.). להורות על רבות נסתרות או מדברות בעדן (שם יב:). הגוף גם כן שלשה וכו' נסתר כאשר הפעל מסופר מגוף שלישי זולת המדבר וזולת השומע (צ"ז, תל"ע ריט).

— הפעי, הסתיר, הסתירני, הסתרת, הסתרתי, הסתירו, מסתיר, מסתר, הסתר, לסתר, אסתיר, אסתירה, תסתיר, תסתירני, תסתירהו, תסתירם, יסתיר, יסתר, יסתרני, יסתרם, יסתרו, — החביא, הצפין, הסתיר את פלוני, החביאהו שלא ימצאהו אדם, verbergen; cacher; to hide, conceal: ותקח יהושבע בת המלך יורם אחות אחזיהו את יואש בן אחזיה ותגנב אתו מתוך בני המלך הממותתים אתו ואת מנקתו בחדר המטות ויסתרו אתו מפני עתליהו ולא הומת (מ"ב יא ב). ותקח יהושבעת בת המלך את יואש בן אחזיהו ותגנב אתו ואת מינקתו בחדר המטות ותסתירהו (דה"ב כב יא). ויצוה המלך וכו' לקחת את ברוך הספר ואת ירמיהו הנביא ויסתרם יי' (ירמ' לו כו). תסתירני מסוד מרעים מרגשת פעלי און (תהל' סד ג). — ובהשאלה, הצפינו מרעה, הגן עליו: וישם פי כחרב חדה בצל ידו החביאני וישימני לחץ ברור באשפתו הסתירני (ישעי' מט ב). שמרני כאישון בת עין בצל כנפיך תסתירני (תהל' יז ח; גם כז ה; לא כא). מי יתן בשאול תצפנני תסתירני עד שוב אפך (איוב יד יג). — ובהשאלה, הסתיר דבר מפלוני, לא גלה אותו לו, לא אמר, לא ספר לו: ויאמר לו חלילה לא תמות הנה לו עשה[1]) אבי דבר גדול או דבר קטן ולא יגלה את אזני ומדוע יסתיר אבי ממנו את הדבר הזה (ש"א כ ב). הוי המעמיקים מיי' לסתר עצה והיה במחשך מעשיהם (ישעי' כט טו). גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך (תהל' קיט יט). כבוד אלהים הסתר דבר וכבד מלכים חקר דבר (משלי כה ב). — הסתיר עמל: כי לא סגר דלתי בטני ויסתר עמל מעיני (איוב ג י). — הסתיר פנים, כסה פניו בכפו וכדומ' לבלתי ראות דבר: ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים (שמות ג ו). — והסתיר פניו מפני דבר שלא יפל על פניו הדבר: פני לא הסתרתי מכלמות ורק (ישע' נ ו). — והסתיר את פני פלוני, עשה שפלוני יסתיר פניו: כי עונותיכם היו מבדלים בינכם לבין אלהיכם וחטאותיכם הסתירו פנים מכם משמוע (שם נט ב). — והסתיר את פני עצמו, שאינו רוצה לראות: אמר בלבו שכח אל הסתיר פניו בל ראה לנצח (תהל' י יא). הסתר פניך מחטאי וכל עונתי מחה (שם נא יא) — ובמליצה, הסתיר פניו מפלוני, פנה ממנו, אינו חפץ לראותו, לעזר לו: וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרתי פני מהם והיה לאכל ומצאהו רעות רבות וצרות וכו' ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה (דבר' לא יז-יח). וירא יי' וינאץ מכעס בניו ובנתיו ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם (שם לב יט-כ). וחכיתי ליי' המסתיר

---

[1]) [בברכ' (לא:) הגרסה: ויסתתרו.]

[1]) [כך הכתיב, והקרי לא יעשה.]

פניו מבית יעקב וקויתי לו (ישעי׳ ח יז). בשצף קצף הסתרתי פני רגע ממך ובחסד עולם רחמתיך (שם נד ח). כי הסתרת פניך ממנו ותמוגגנו ביד עוננו (שם סד ו). ואשר הסתרתי פני מהעיר הזאת על כל רעתם (ירמי׳ לג ה). וידעו הגוים כי בעונם גלו בית ישראל על אשר מעלו בי ואסתר פני מהם ואתנם ביד צריהם (יחזק׳ לט כג). ולא אסתיר עוד פני מהם (שם כט). אז יזעקו אל יי׳ ולא יענם ויסתר פניו מהם בעת ההיא כאשר הרעו מעלליהם (מיכ׳ ג ד). עד אנה יי׳ תשכחני נצח תסתיר את פניך ממני (תהל׳ יג ב). יי׳ ברצונך העמדת להררי עז הסתרת פניך הייתי נבהל (שם ל ח; גם כב כה; כז ט; מד כה; סט יח; פח יה; קב ג; קד כט; קמג ז). למה פניך תסתיר ותחשבני לאויב לך (איוב יג כד). ויסתר פנים ומי ישורנו (שם לד כט). — ובהשמטת פנים: בעון בצעו קצפתי ואכהו הסתר ואקצף וילך שובב בדרך לבו (ישעי׳ נז יז). — והדבור כמסתר פנים מפלוני, מי שמסתיר פניו שלא לראות בפלוני דבר הגורם לעצב או לבחילה: נבזה וחדל אישים איש מכאבות וידוע חלי וכמסתר[1] פנים ממנו (שם נג ג). — ובתלמ׳: אמר הקב״ה אף על פי שהסתרתי פני מהם בחלום אדבר בו (רבה, חגי׳ ה:). הדסה שמה ולמה נקראת שמה אסתר על שם שהיתה מסתרת דבריה (ר׳ יהודה, מגיל׳ יג.).

—פעי׳, סתר, סתרי,—סתר את פלוני, כמו הסתיר, במשמ׳ העקרית, החביאהו לבלתי ימצאהו אדם: שיתי כליל צלך בתוך צהרים סתרי נדחים נודד אל תגלי (ישעי׳ טז ג).

—פעו׳, סתר, בינ׳ מסתרת,—סתר הדבר, לא נגלה לאדם, אין אדם ראה אתו: טובה תוכחת מגלה מאהבה מסתרת (משלי כז ה).—ובתו״מ: דברים המסותרים מבני אדם הוציאם ר׳ עקיבא לאורה (אדר״נ ו א). — ובספה״א: לפיכך כל שטר מתנת קרקע שאין כתוב בו ואמר לגו פלוני הנותן שבו בשווקים וברחובות וכתבו לו מתנה גלויה ומפורסמת וכיוצא בענינים אלו חוששין לה שמא מתנה מסותרת היא ולא זכה המקבל (רמב״ם, זכיה ומתנה ה ג). שנראה לו מכלל הדברים שיש שם דברים אחרים מסותרין ואינן רוצים לגלותם (הוא, קנגי׳ כל ג).—ואמר הפיטן: לפניו טבע הוד אברך טבוע היה ומוכן להארך טמנה וסתרה מפרוע ירך טמא כהוגרל גפנה להברך (קרובץ לפורים, סד׳ רב עמרם השלם ב, רכג:).

—התפ׳, הסתתר, בינ׳ מסתתר, תסתתר,—הסתתר פלוני במקום מן המקומות, התחבא במקום סתר לבלתי ימצא, כמו נפע׳ ב: ויעלו זפים אל שאול הגבעתה לאמר הלא דוד מסתתר עמנו במצדות בחרשה (ש״א כג יט).—ובהשאלה, הסתתר פלוני, לא התגלה: אכן אתה אל מסתתר אלהי ישראל מושיע (ישעי׳ מה יה). — והסתתרה בינתו של פלוני, הלכה לה ונעלמה: ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבניו תסתתר (שם כט יד).—ובתלמ׳: אמרה חנה לפני הקב״ה רבש״ע אם ראה מוטב ואם לא תראה אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי (ר׳ אלעזר, ברכ׳ לא:).

—הפעי׳, הסתר, בינ׳ מסתר, מוסתר, — שהסתירו אותו: ואמר בן סירא: חכמה טמונה ואוצר מוסתר[1] מה תועלה בשתיהם (ב״ס גני׳ מא יד).

—קל, *סתר,—כמו הפע׳, בינ׳ פעו׳ סתור, מ״ר סתורים, סתורין, כמו נסתר: על הגלויין לא על הסתורין (קטע כ״י מכי׳ דרשב״י על דברי JQR. 1903 449). והביא לפני כל גבורי הבורה וכל אדירי ישיבה ואומר לפניהם הרזים הסתורין הכבושין נפלאות ועריגת המסכת ששכלול העולם ובלסולו עומד עליה (היכל׳ רבתי יד, ביהמ״ד ילינק ג, 93). — ובספה״א: ואם תשמע קלון איש מחברו סתור עליו כאלו לא אמרו (רה״ג, ירא׳ החט בני, לקו״ק, הוצ׳ אסיאקף).—ובינ׳ פעו׳: ולו נמצאה עמי יכולת להערה סתורי לבבי נחפשו לך להוראה (הוא, JQR. NS. 2, 233). אבל זה שנשבע לגרש את אשתו ואינה נזקקת לסדר עליו אין כאן ממון אילא כך הראוי להקהיל עליו קהילה בבית דין ולומר לו אין אנו יודעין סתורות הרי דינך מסור לשמים ואם יש לך ואתה דוחה למען תקום עם אשתך ותעבור על השבועה יי׳ ידרוש מעמך והוא העד והוא בעל דין והוא הדיין (תשו׳ גאוני הרכבי סיט). והיא הודיעה את כל הביון סתורות והיא קצבה כל מדות ספורות

1) [עי׳ רד״ק בפרושו: היינו כמסתירי פנים ממנו שלא היינו רוצי׳ להביט בו מרוב מיאוס וכדומ׳. וגם רש״י פרש כמו בינ׳ מסתיר, אבל הוא מפרש שהוא שב אל האיש המנגע, וז״ל: מרוב בושתם ושפלותם היו כמסתירי פני׳ ממנו חבושי פנים בטמון כדי שלא נראה אותם כאדם מנוגע שמסתיר פניו ויירא מהביט, ע״כ. ולדעת ריב״ג בשרשיו הוא מקור הפעי׳. וכעין זה פרש רד״ק בשרשיו שהוא שם. וכן פרשוהו החדשים כמו הסתרת הפנים. ויש גורסים ובהסתר, עי׳ פרושו של קרוים.]

1) [בגליון וסימה מסותרת, עי׳ ערך סימה.]

(אז כאיה, יוצי שבת שקלי). למה יונה זכה ברה בחגוי סלע סתורה ביד חיה רעה מרה (ר״א ערלקי, ספ׳ פזמוני סימני מב).

ב.סתר[1], ממנו ב.*סַתַּר, ב.*סְתִירָה.

ב.*סָתַר, פ״י, הרס, נתץ, niederreissen, zerstören; détruire; to destroy, pull down: הבונה והסותר המכבה והמבעיר והמכה בפטיש (שבת ז ב). הבנאי שקבל עליו לסתור את הכותל ושבר את האבנים או שהזיק חייב לשלם היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור ואם מחמת המכה חייב (ב״ק ע ג). הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו פטור מלשלם נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו בתוך הזמן פטור לאחר הזמן חייב (ב״מ י ד). חומת העיר שנפרצה גודרין אותה גדרה ונפרצה אין גודרין אותה היתה סמוכה לספר סותרו ובונה כדרכו (תוספתי מו״ק א ז). המצניע קוצים וסכוכיות בתוך כותל של חבירו ובא בעל הכותל וסתרו ובא אחר והוזק בהן הרי זה חייב (שם ב״ק ב ו). אם יאמרו לך ילדים בנה בית המקדש אל תשמע להן ואם יאמרו לך זקנים סתור בית המקדש שמע להן (ר׳ שמע׳ בן אלעי, שם ע״ז א יט). שני זיזין זה על גב זה והפתח תחתיהן התחתון כל שהוא והעליון אפילו תוך שלשה נדבכות שהם שנים עשר טפחים שיעורו בפותח טפח סתר את התחתון או שהעדיף עליו שיעורו כל שהוא (שם אהיל׳ יד ס). מיכן היה ר׳ יוחנן בן זכאי אומר אל תבהל לסתור במות גוים שלא תבנה בידך שלא תסתור של לבינים ויאמרו לך עשה של אבנים (קטע כ״י מכי׳ דרשב״י, JQR, 1903, 447). היה מסתת והולך עד שהגיע אצל סלע גדול נכנס תחתיו סתרו ועקרו והטילו אל הירדן (ר״ש בן אלעזר, אדר״נ ו). אם היה כותלו גוה׳ סותרו ובונהו ויסתור ולא יבנהו וכו׳ שאם אומר את לו שלא יבנה אף הוא אינו סותרו ונמצא בא לידי סכנה (ירוש׳ מו״ק א ד). המצניע את הקוץ ואת הזכוכית לתוך כותלו של חבירו ובא בעל הכותל וסתרו והוזק בהן אחר חייב (שם ב״ק ג ג). גוירת מלך הוא שיפלו בונין ביד סותרין[2] (יומ׳ י). —סָתַר את הַשֵּׂעָר, התיר ופרע אותו: וכהן אוחז בבגדיה (של סוטה) אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבה וסותר את שערה (סוט׳ א ה). ואם היה שערה נאה לא היה סותרו מפני פרחי כהונה (רבי יהודה, תוספת׳ שם א ז). חיא קילעה לו שערה לפיכך כהן סותר את שערה (מד״ר במד׳ ט). אמר ירמיהו כשהייתי עולה לירושלים נשלתי עיני וראיתי אשה אחת יושבת בראש ההר [לבושיה] שחורים ושערה סתור צועקת מבקשת מי ינחמנה (פסיקי רבתי, ויהי בעת שקרחה). אני היא שהיו לי שבעה בנים יצא אביהם למדינת הים עד שאני עולה ובוכה עליו הרי שניבא ואומר לי נפל הבית על שבעה בנייך והרגם איני יודע על מי אבכה ועל מי אסתור שערי (שם). סותרים שערות של כלות ומגלים פניהן של חתנים וכו׳ ואין חוששין משום דרכי האמורי (שמח׳ ח). —ובהשאלה, סָתַר את ספירת ימי נזירות, הרס אותה: מי שאמר הריני נזיר נטמא יום שלשים סותר את הכל רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה (נזיר ג ג). זה הכלל שאמר ר׳ יהודה משום ר׳ אליעז׳ כל שניטמא ביום שראוי להביא קרבן יש לו לסתור סותר שלשים יום כל שניטמא ביום שאין ראוי להביא קרבן ואין לו לסתור לא סותר אלא שבעה חוץ מימי טומאתו (תוספת׳ שם ג יג). ומה היין שאינו סותר עשה בו ימים שלאחר נזירות כימים שבתוך נזירות עד הבאת קרבן טומאה שסותרת את הכל דין הוא שנעשה בו ימים וכו׳ (ספרי במד׳ לא). —ואת ספירת ימי זוב: הרואה קרי ביום השלישי לספירת זובו בש״א סותר שני ימים שלפניו ובה״א לא סתר אלא יומו (זבי׳ א ג). כל קרי מטמא בכהנים מותר בזב זב מותר בתשמיש המטה בימי גומרו ולא סותר אלא יומו (תוספת׳ שם, א ט). לא לסותרו אמרתי אלא שלא יביא קרבן לא אמרתי שאינו זב לסתור זב הואיל לסתור לא אמרתי אלא שלא יביא קרבן (ירוש׳ מגיל׳ א י). —וכן סָתַר את הדין: כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין (סנה׳ ג ח). מי שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו בית דין אין סותרין את דינו (מכות א י). —סָתַר ענין, הרס אותו, התנגד לו: א׳ בן דמא לפני ר׳ ישמע׳ משמע מוציא עדות ממון יהא מביא עדות נפשות א׳ לו ר׳ ישמעאל בן דמא סתרתו בני הרי הוא אומ׳ ואם לא יגיד ונשא עונו (תוספת׳ שבוע׳ ג ד). זו מדה בתורה

---

1) [כך בארמ׳ ובערב׳ שַׁתַר a), חתך והפריד.]

2) [הפרסים שבנו את בית המקדש ביד הרומאים שהחריבוהו.]

a) شتر

שני כתובים זה כנגד זה וסותרין זה על ידי זה עד שיתקיימו במקומן יבא כתוב שלישי ויכריע ביניהן (ר' עקיבה, מכי' בא ד). מעשה לסתור חסורי מחסרי והכי קתני (ב"מ קג:).—וְסָתַר דברי פלוני: איזו היא מורא לא ישב במקומו ולא מדבר במקומו ולא סותר את דבריו (ספרא קדוש' א). ברם זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזקיה שמו שאלמלא הוא נגנז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין דברי תורה (רב, שבת יג:). לא דייך שדבריך סותרין דברי דוד אביך אלא שדבריך סותרין זה את זה (שבת ל.). כזה שהוא נותן חומץ על נתר וסותרו כך היו סותרים דברי תורה (רבי יהושע בר נחמיה, מד"ר איכ', פתי').—ובספהמ"א: ואין אתה יכול למחות בידינו ולא לסתור את מעשינו (רמב"ם הכפיה, המשיחה והתשבורת, הקד' 4). אבל חולי הבא בידי שמים כשמרפא נראה כסותר גזירת המלך (תוספ' ב"ק פט.). ויש לו כמה ראיות לסתור אותה הדרך שתפסו (רמב"ם, טוען ונטען ג ב).—ובפרט בלשון המחקר, סָתַר ענין: ואם חבר באחד משניהם הקף כללי ובאחד הקף חלקיי הנה נקראים משפטים סתרים וזה הענין נקרא הסתירה (מלות ההגיון ז). והגזרות המקבילות חמשה מינים וכו' ומהם הסותרים והם אשר יתחבר באחת מהם חומה כלליית ובאחרת חומה חלקיית (כל מלאכת ההגיון י:). הנה נקח סותרה ונחבר אליה הקדמה צודקת לא יסופ' באמתתה (שם כב:). וראיתי מי שפירש כי לפי שנמצא בתורה הדבר הא' אסור ומותר כאשת אח שהיא אסורה והיבמה מותרת וכו' וביוצא בזה ממה שיביא האדם לחשוב שאי אפשר שיהיו שני חלקי הסותר צודקים אמר שמשפטיה' אמת והם צודקים יחד ההתר והאיסור (ר"י אלבו, העקרי' א ח). והנה יתחייבו לשני חלקי הסותר הרחקות עצומות (שם כד). ולא יאמין כל מה שלא בא המופת על סותרו (ר"י ערמאה, יד אבשלום על משלי יד, ד"ה לב יודע). והוכיח זה מצד סותרו כי ידיעת ההפכים אחת (ר"י מוסקאטו, כפולי יהודה יד).—וְסָתַר אותיות המסדרות בשביל הדפסה: דרך המדפיסים אחר גומרם כל דף ודף סותרים סידור האותיות לסדר מהם דף אחר (פתחי תשובה, שו"ע חו"מ, שותפים קנח).

—נפעל, *נִסְתַּר,—שסתרו אותו: על מנת שלא תעלי באילן זה ועל מנת שלא תעלי בכותל זה נקצץ האילן ונסתר הכותל הרי זה גט (תוספ' גיט' ז ז).—נסתרה המכה, נבקעה ונתחכה: עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה חייב לרפאותו (ב"ק פה.).

—התפע', *הִסְתַּתֵּר, ב"כ מִסְתַּתֵּר, כמו נִפְעַ',—נהרס: תמן על ידי שלישי מלאכתו מתקיימת ברם הכא פחות מיכן מיסתתר הוא (ירוש' שבת יג א).

סִתְרָה, ש"נ,—כמו סֵתֶר, במשמ' מַחֲסֶה: יקומו ויעזרכם יהי עליכם סִתְרָה (דבר' לב לח).—ובספהמ"א: ויסך עלינו מחום צרים באברתו ויצפנינו בסכו ויסתירנו בסתרתו (לפרש' חנוה, Monatsschr. 1894, 547).—ומ"ר סְתָרוֹת, ואמר המשורר: ומי זה אשר יצרו מאתו יקר צורו ומי זה אשר יעמד בסודו וסתרותיו (ראב"ע, בשם אל אשר אמר).

***סְתָרִיאֵל**,—שם מלאך: ואלה המלאכים המשרתים במחנה רביעית את בלמי"א אברי"ה דמני"א וכו' סתריא"ל וכו' (ספר רזיאל המלאך לט:).

סתת[1], ממנו *סַתָּת, *סִתּוּת, *סָתַת.

***סַתָּת**, ש"ז, מ"ר סַתָּתִים, סתתין,—מי שחֹצב ומסתת את האבנים, Steinmetz ; tailleur de pierres ; stonecutter: ישיבת הסתת טמאה מדרס (כלים כב ח). יד מקבת של סתתין ששה (שם כט ז). אמרו עליו על פנחס איש הבתא שעלה גורלו להיות כהן גדול והלכו עליו גזברין ואמרכלין ומצאוהו כשהוא חוצב ומלאו עליו את המחצב דנרי זהב אמ' ר' חנניא בן גמליאל לא הסתת[2] היה והלא חתנינו היה אלא מצאוהו כשהוא חורש (תוספת' יוה"כ א ו). מעשה בפנחס הסתת שמינוהו כ"ג ויצאו אחיו הכהנים וראוהו חוצב באבנים (מד"ר ויקר' כו). כל כלי הסתת[3] טמאין והערעין[4] עמהן (תוספת' כלים ב"מ ד ו). לסתת שהיה מסתת בהרים (ר"ש בן אלעזר, אדר"נ ו). נוטל מעות משולחני ונותן לחוצבין[5] ולסתתין עד שלא תינתן האבן על גבי הדימוס (ירוש' שקל' ד א). החצב שמסר לסתת הסתת חייב הסתת שמסר

1) [לא נתברר מקורו. ואולי יש להשוות עם האשורי שַׁתָּ, חור (Del., Handw. 696).]
2) [נ"א סתת.]
3) [כך בדפו' ובפרוש רה"ג (כלים כא ג), ובערוך ערך ער, ובהוצ' צוק"מ: השתת.]
4) [אצל רה"ג ובערוך שם והערערין, ועי' קוהוט; קרויס (ארכיאולו' I, 283).]
5) [בגנזי מצרים 128 הגרסה: לקצבים, שהוא כנראה טעות במקום החצבים.]

לחמר החמר חייב (ב"מ קיח:). ומה סופו של ארז זה באין עליו סתתין ומסתתין בו ומסככין בו בתים (כלה רבתי ז).

***סָתַת**,—קל לא נמצא במקורות הקדומים.

—פע', *סִתֵּת, חצב אבן, רִפֵּעַ, לִטֵּשׁ והחליק אותה, behauen, meisseln; tailler, ciseler; to hew, chisel, polish: הבונה כמה יבנה ויהא חייב הבונה כל שהוא והמסתת והמכה בפטיש ובמעצד הקודח כל שהוא חייב (שבת יב א). מקווצין ומקפצין ומקשפין ומסתתין עד ראש השנה (תוספת' שביעי' א יא). מסתתי[1] אבנים מפסקי גפנים וכו' בזמן שבעל הבית מקפיד עליהם אסורין משום גזל (שם ב"ק יא יח). היה מסתת והולך עד שהגיע אצל סלע גדול נכנס תחתיו סתרו ועקרו והטילו אל הירדן (ר"ש בן אלעזר, אדר"נ ו). המסרה רטייה בשבת חייב משום ממחק והמסתת את האבן בשבת חייב משום מכה בפטיש (רב אחי משמיה דריב"ל, שבת עה:). גזל עצים ושיפן אבנים וסיתתן צמר וליבנן פשתן ונקהו משלם כשעת הגזלה (ב"ק לג:). מעשה בחסיד אחד וכו' מיד נעשה לו נס ונבקע לפניו הים וראה מלאכי השרת מסתתין בו מגלפין בו מסרגין בו (פסיק' דר"כ, עניה סוערה). לצור גבוה שהיה עומד בפרשת דרכים והיו בני אדם נכשלין בו אמר להם המלך סתתו קימעה קימעה עד שתהא תבא השעה ואני מעבירו מן העולם (ר' סימאי, שם, שובה). אמרו פעם אחת ראה (ר' חנינא) אנשי עירו מעלים עולות ושלמים אמר כולם מעלים שלמים לירושלים ואני איני מעלה כלום מה אעשה מיד יצא למדברה של עירו בחורבה של עירו ומצא שם אבן אחת יצא וסידקה וסתתה וכרכמה אמר הרי עלי להעלותה לירושלים וכו' (מד"ר שה"ש א).—ובבה"מ"א: קצת הקורה שמתקן המסתת את האבן לישב עליו הרי מקום ישיבתו מתטמא במדרס (רמב"ם, כלים כב ט). —ואמר הפיטן: הנה כאבן ביד המסתת ברצותו בודל וברצותו כותת כן אנו בידך מחיה וממתת (אבס כחומר, מחז' איטלי ב, ת.). צור מכשול סתתו בו לכבשו מלהמעילכם (אשמר, יוצ' שבת תשובה). סתתו אבן בנף לעמק שוה סורו טמא קראו כסיל המתבא כי הצר בנזק שוה הבה נתחכמה לו פן ירבה (ילסק סלר, אל אלוה, סליחו' ער"ה). מי יקצה בגבעות ומי יסתת בהרים ומי יפרק הויות ומי יתרץ שברים (סמריסו, קיצ').

[1] [כך בדפו' ובגמרא (ב"ק קיט:), ובהוצ' צוק"ם: מסותתי.]

—קל, *סָתַת,— כמו פִּע': מה סופו של ארז זה באים וסותתין[1] ומכתתין אותו ומסככין בו בתים (מסד' ויטרי תקלח). סתתני[2] כאולת סמל לעבור ותרץ שם קדשך מהללת היא באש תשרף (מחז' איטלי' ב, קד:).

—פע' *סֻתַּת, בינ' נקי' מ"ר מְסֻתָּתוֹת, מסותתות,—שֶׁסֻּתְּתוּ אותן: אבני גזית נפסלות ומסותתות (רע"י, מ"א ה לא).

—נפעי, *נִסְתַּת,—כמו פֻּע': מקום שנהגו לבנות הכתלים המבדילין בחצרות או בגנות באבנים שאינם גזית לפי שלא נסתתו[3] נקראו גויל (סמ"ג, מ"ע סג).

[1] [בפרקי רבינו הקדוש יא, (הוצ' גרינהוט, הלקוטי' ג פט) הגרסה: ומסתתין.]

[2] [בדפו' מנקד כמו קל. ואולי צריך לנקד סִתְּתֻנִי.]

[3] [ואולי זה נתפי נִסְתְּתוּ.]

תם כרך שמיני